IHS

PMK. I.
443
PAZMANY
ISTENI
ALAUZ

ISTENI IGAZSAGRA VEZERLEO KALAVZ.

Mellyet írt,

Ex Bibl. Com. F. Szechenyi

PAZMANY PETER
IESVITAK RENDIN
VALO TANITO.

NYOMTATTAK POSONBAN,
M. DC. XIII.
Esztendőben.

Lactantius, lib. 5. Divinar. Institut. cap. 1.

SI sacrilegis, & proditoribus, & Veneficis, potestas defendendi sui datur; nec prædamnari quenquam incognitâ caussâ licet: non injustè petere videmur, ut, si quis erit ille, qui inciderit in hæc, si leget, perlegat: si audiet, sententiam differat ad extremum. Sed novi hominum pertinaciam: nunquam impetrabimus. timent enim, ne à nobis revicti, manus dare aliquando cogantur. Obstrepunt igitur; & intercedunt, ne audiant; & oculos opprimunt, ne lumen videant, quod offerimus. Quo, planè diffidentiam perditæ suæ rationis ostendunt, cùm neq; cognoscere, neque congredi audent, qui sciunt se facilè superari. Idcircò disceptatione sublatâ, Pellitur è medio Sapientia, Vigeritur res. *Et quia student damnare tanquam nocentes, quos utiq; sciunt innocentes; constare de ipsâ innocentiâ nolunt. quasi verò major iniquitas sit, probatam innocentiam damnasse, quàm inauditam. Sed, ut dixi, verentur, ne, si audierint, damnare non possint. Quid igitur? operámne perdemus? Minimè. Nam, si lucrari hos à morte, ad quam concitatissimè tendunt; si ab illo itinere devio, ad vitam lucemq; revocare, quoniam ipsi saluti suæ repugnant, non poterimus: nostros tamen confirmabimus, quorum non est stabilis, ac solidis radicibus fundata & fixa sententia. Verùm, non est desperandum; fortasse non canimus surdis. nec enim tam in malo statu res est, ut desint sanæ mentes, quibus & Veritas placeat; & monstratum sibi rectum iter, & videant, & sequantur.*

A. M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA

VIRIS MAGNIS, VIRIS ILLUSTRIBUS,

NICOLAO ISTVANFI DE KIS-ASZSZONY-FALVA,

Ex Bibl. Com. F. Szechenyi

REGALIVM IANITORVM PRÆSIDI:

Ipsiusq; Genero,

IOANNI DRASKOWITH DE THRAKOSTYAN, TAVERNICORVM MAGISTRO, LIMITANEORVM CIS DANUBIUM GENERALI;

Ab arcanis CÆSAREÆ REGIÆQVE Majestatis Consiliis.

SEmpiterni Numinis Majestas ac Sapientia, cùm in rebus ceteris, admirabilitate suâ humanæ mentis aciem percellit, tùm in eo sese exserit potentissimè; quòd tametsi profligata nefariorum consilia nutu evertere, vel prævertere possit, laxatis tamen quandoq; lupatis, ire quà lubet, sinit: eâ arcanæ Providentiæ lege, ut virus, quod afflat inobsequens malignitas, amuletum fiat.

Id in omnibus universè malis usu venire, sapienter monet Antistes Hipponẽsis: In Hæresum colluvione clariùs etiam elucescit. Nam tametsi contagiosa falsi *Enchiridii, cap. 100.*

dogmatis peſtilitas, longè latéque graſſetur; Delubra furore temulento vaſtet; derideat Sacerdotia; Pietatis ac Religionis repagula convellat: nunquam tamen circumſtrepentium Hæreſum infames latratus, vel Eccleſiæ ſplendorem obſcurare, vel conſtantiam de gradu dejicere valent. * Quin, ut frumenta jactatione purgantur; validiſque catapotiis emarcido humore ſublevatum corpus, lætiùs efflorescit: ſic Eccleſia, turbulentâ Hæreſum procellâ paleis excuſsis, tabidiſque humoribus vacuatis, purior deinceps, vegetiorque conſervatur. Senſit hoc, ſi ulla aliàs, fœcunda hæc malorum, ætas. Quamvis enim ſeneſcentis mundi degener hæc veſpera, funeſtâ novitatis prurigine, in omnem Fidei lepram exſcabiet; totque diſſenſionũ monſtra, Divinæ Scripturæ pallio voragines ſuas tegentia protrudat, quot in omnibus retrò ſæculis haud ſcio an reperias: nequidquam tamen Hæreſi inauſpicatas chartas ventilante, perſtat immota DEI Domus: nec venenata dogmatũ

*Ita Aug. Epiſt. 105 in fine. Lib. 16. Civit cap 2. Lib. 18. cap. 51. Et Tom. 1. de vera Relig. cap. 8.

portenta, quæ infames calami ſtillant; nec blaſphema convitia, quæ viperææ linguæ diſpumant, pulcherrimi corporis nitorem deterunt. Nullę Inferorum vires, nulli inſidiantium Luporum, vel aperti impetus, vel inſidioſi aſtus, munimenta Caſtrorum Altiſsimi diruunt. Quin, ut ſilice percuſſo, ignis exſilit; ut aromata magis incenſa, fragrant; ungventa latiùs commota redolent; ut aurum, ſi malleum ſenſerit, diducitur; ſi ignem, purgatur: ita Majeſtas Eccleſiæ, clareſcit cùm traducitur; emergit, cùm premitur; cùm læditur, vincit; obtinet, cùm deſeritur.

Fracti ſunt (eheu!) Nobiles Oleæ florentis rami; & ut putorem tabidi cadaveris Mare egerit, ſic erroris confuſanei colluvies, Eccleſiæ viſceribus expuncta? At, uberiùs Naſcentis Cadentiſque Solis plagis, oleaſter Gentilitatis inoculatus. Validis ingeniorum nervis cõtorti arietes in ipſa Fidei tabularia? Excitavit nos, nõ oppreſsit hic impetus. Et quemadmodum graſſante Epidemia, curamus valetudinẽ

diligentiùs; in hoſtili ſolo verſamur cautiùs: ſic, ubi omnia propemodum dogmata in jurgium vocavit pervicacia, & Pietas, & Conſtantia, & Zelus effloruit plurimorum. Atq; ut Arii, & Novati tempeſtate, graviſsima fidei capita turbulentis diſceptata erroribus, firmata ſunt, non obruta: ita hodie, veritas Catholica, lucem à tenebris ambientibus, Divinâ quadam Antiperiſtaſi mutuata videtur.

August. in Pſal. 54.

Hoc ego ut teſtatum gentilibus meis faciam, ſcriptionis hanc facem ad ipſa Veritatis adyta præfero, Hodegum offero. nec obſcuris ſuſpicionibus, ſed clariſsimis, victricibuſque argumentis, omnium opinationum, quæ à nobis, quæque à ſe invicem (angues Meduſæ dixeris, ſolis in eodem ſcuto devinctas caudis) diſsident, vanitatem, in aprico conſtituo.

Vobis verò, Catholicæ Fidei coagulo ſociatis, Viri togâ ſagoq; Illuſtres, ut hunc vigiliarum fructum conſecrarem, multæ mihi & graves cauſæ. Præcipuum inter illas locũ obtinet, avitæ Fidei propugnan-

dæ

dæ propagandæque ſtudium, quod in vobis conſpicor. Celebrent alii non intermorituris laudibus ſplendorem Natalium, miſſaque per Illuſtres avos ſtemmata. Singularem alii in adminiſtrandis negotiis, rebuſque gerendis dexteritatem, longo rerum uſu partam deprędicent; reſque bello præclarè geſtas, ab eo uſq; tempore revolvant, quo NICOLAVS ISTVANFI, Suadæ ſacellum omni literarum genere inundatum, poſt exhauſtos in Italia Græcæ Latiæque Sapientiæ fontes, ante annos propè Septuaginta, militiæ rudimenta Szigetánâ in arce poſuit: ac rectâ deinceps virtutis viâ, ad ſummum Dignitatis culmen graſſatus, ab arcanis QVATVOR Auguſtiſsimis Imperatoribus fuit. Heroica DRASKOWITHIanæ virtutis decora, quæ cùm aliàs ſæpiùs, tũ in ampliſsima Sclavoniæ PROREGIA Dignitate patuerunt, non intermorituris laudibus, ad Æternitatis columnas, alii revinciant. Indefeſſum illud Catholicæ rei ſublevandæ ſtudium, præ

reliquis

reliquis virtutum veſtrarum gemmis Ego veneror. Ac ut nihil de veſtrâ in Eccleſiis exornandis diligentiâ, nihil de ſtudio reformandæ avitæ Fidei dicam; Ordinem certè noſtrum, tam mollibus humanitatis veſtræ ulnis excepiſtis, ut maternum ſe apud vos ſinum reperiſſe arbitretur.

Magnum illud Romanæ Purpuræ decus ac ornamentum, DRASKOWIT Hius Cardinalis, ut pedem figeret in Vngariâ Cœtus noſter, Præpoſiturâ Thurocenſi ultrò ſe abdicavit; Auguſti Cæſaris RVDOLPHI nutu, jus omne ſuum in Nos tranſſcripſit; auſpicata Sellienſis Collegii fundamenta jecit. Verùm, annis labentibus, profana Novitas, paſsim erumpentes naſcentis induſtriæ gemmulas mirata; invidere primùm, puriſsimum illud ſcientiarum flumen pleniori apud nos impetu fluere, quàm in anguſtis Scholarum ſuarum, limo lutoq; refertis alveolis. Deinde, ſe dignis, noſtro Ordine indigniſsimis ſermonibus, exiſtimationem noſtram lacerare; ac demùm Pannoniæ

refloreſcentis Athenæum, velut quodam turbine peſtilenti concutere, deturbare.

DRASKOWIT Hianis excluſi ſedibus, perinde ac ſi hereditariũ DRASKOWIT Hiis foret Societatis Noſtræ fovendæ ſtudium, Veſtro inter primos, Viri Illuſtres, patrocinio, nova Zagrabiæ domicilia conſecuti ſumus: quæ & manalibus humanitatis veſtræ fontibus ubertim irrigaſtis; & novo, ætate noſtrâ, apud Pannonios exemplo, ampliſsimis prædiorum veſtrorum donariis liberaliſsimè dotaſtis.

Accipite igitur ſerenâ fronte, debitæ in Vos obſervantię Symbolum: quo non tàm nominibus, quibus obſtricti ſumus, exſolvimur; quàm ingenuè profitemur, non voluntatem Societati ad memoriam beneficii, ſed facultatẽ referendi defuiſſe.

POSONII, Kalend. Februariis,
M. DC. XIII.

A. H. S. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

AZ KEGYES OLVASONAK ISTENTŭL EVDVŏSSEG, 's TŏLLEM TISZTESSEG.

AZ élŏ Istĕtŭl el-fajúlt, és undok Bálványok-után hanyatt-homlok rohant sokaságot, eszre akarván hozni Ezechiás Király, Országának minden szegeletire gyors Követeket bocsáta, és Atyai intésekkel serkegete mindeneket, hogy az Istenhez térnének. De ezt az ŏ szent igyekezetét, sokan fél kedvel fogadák, sŏt gyalázatos tréfákkal megis csúfolák. Alég ha mostannis hasonló-képpen nincs dolgok azoknak, kik az Vta-vétetteket, ŭdvŏssĕges ŏsvényekre akarják vezetni. Mert, nem hogy ezeket kedvesen fogadnák, 's két kézzel kapnák az el-tébolyodott, és tŏretlen útakra szélledett emberek, de sŏt inkáb ellenek, nagy haraggal fenik, 's agyarkodva kŏszŏrŭlik fogokat. Azért, ha csak embereknek kellene kedveskedni, és ez világi nyugodalmat ŭzni, szaporáb vólna kezŭnket egybe kólcsolván halgatásban maradnunk, hogy-sem az Igazságnak hirdetésével gyŭlŏlséget szereznŭnk.

2. Paral. 30. v. 10.

De mivelhogy nékŭnk, az Christus Iuhainak óltalmára rendeltetett személyeknek, nem bŏrŭnkben, hanem lelkŭnkben jár, hogy az Igazság-mellett ki-támadgyunk, az Isteni tudományért bajt állyunk, és az Bárány-bŏrrel béllett Farkasok-ellen, mind nyelvŭnkel 's mind szeges irásunkal vitézkedgyŭnk: annak-okáért, Enis, Egyházi hivatalomnak hivségéhez illendŏ kŏtelességemet meg-gondolván, noha sem elmémben, sem pedig csekély és fogyatkozott tudományomba nem bizakodhatom, de az Igazságnak gyŏzhetetlen oszlopához, és az jó igynek meg-mozdithatatlan erŏsségéhez támaszkodván, az Igazságnak óltalmáért ki-szállék; és az ellenŭnk támasztott sok hamis fondorlásokat, 's káromló nyelveskedéseket, a'

2. Tim. 4. v. 2. 1. Corint. 9. v. 16.

menyire Isten tudnŏ adgya, meg-fojtván, az mostani szakadott találmányoknak alkolmatlanságát világ-eleiben terjesztem.

Hogy pedig készŭletlen ne kezdgyŭnk az dologhoz, tudósítani akarám elsŏbennis ez egynehány dologrúl az Keresztyén Olvasót:

I. Nem merészlem magamnak azt tulajdonítani, hogy az emberek kivánságának és elméjeknek mindenŭtt eleget tégyek irásomban. Azért, ha az Igazságot, vagy homályosban, vagy gyengébben erŏssítem, hogysem az dolognak érdeme kivánná; és ha tŏ-heggyel nem találom mindenŭtt az tárgyot: senki ebbŏl meg ne jegyezze az igaz Tudományt, mivelhogy, nem ennek erŏtlenségébŏl, hanem az én késedelmességembŏl, és vékony értekembŏl esett az fogyatkozás: *Quisquis cùm legit hæc, dicit, Hoc non bene dictum est; locutionem meam reprehendat, non Fidem.*

Auguſt. li. 1. de Trinit. cap. 3.

II. Vj találmányokat, és magam fejébŏl koholt dolgokat, én-tŏllem senki ne várjon. Mert, meg-gondolván magamban, hogy az pók-háló nem job az lépes méznél; noha az pók, bélibŏl szŏvi légy-fogó hálóját, az méh pedig virágokrul szedegeti mézét: azon igyekezem, hogy az Régiek nyomából ki ne lépjem, hanem, az ŏ fegyver-házokból vegyek diadalmas fegyvereket, mellyekkel az régi tévelygéseknek nyaka szakasztatott. Azoknak-való az Vjság, kik vagy elme-futtatásért, vagy az bŏlcseségben-való élességnek mustráltatásáért irogatnak: De az Igazság szeretŏk, *Quæ didicerunt, ita docent, ut dicant novè, non dicant nova.* noha az Irásnak módgyában 's formájában, ujitást tehetnek: de uj tudományt nem hirdetnek, hanem, az Sz. Pál és Sz. Agostŏn tanitásat kŏvetvén, az régi Igazságot, ujonnan az emberek fülében rágják: *Utile est, plures à pluribus fieri libros, diverso stylo, non diversâ fide, etiam de Quæstionibus eisdem, ut ad*

Lirinen. ca. 30. contra Novitates.

Philip. 1. v. 3

Aug. li. 1. de Trin. cap. 3.

plurimos res ipſa perveniat.

III. Hogy az Vj Tudományokat vólta-képpen megeſmérteſſem, oly dolgokatis ki kelletik fejeznem, mellyek, tudom, nehezen férnek az el-idegenûlt Atyafiak fogára. De ezeket, ſem gyomroskodáſból, ſem a' végre nem írom, hogy valakinek tormát tôrjek orra-alá: hanem, igyekezem azon, hogy az Vj Tanitóknak, ſzinte ſzûvôkre tegyem kezemet, és az el-ámittatott kôſſéget incſem, hogy ſzem-bé-kôtve ne rohannyon az mételyre. Iól tudom, hogy az Igaz mondás gyûlôlſéget ſzerez azoknál, kikben az vad-hús nyughatátlankodik; de mí az Iſten dolgában, ſenkinek nem kedvezhetûnk. Kûnnyebbis az emberek haragját viſelnûnk, csak a' mí halgatáſunk, lelki eſméretûnk vádoláſára ne magyaráztaſſék.

IV. Az pártos Tanítók iráſában, oly éktelen és képtelen kábaſágok vannak, hogy, ha ezeket ſzememmel nem olvaſtam vólna az magok Kônyveiben, elmémben ſem tûnnék, hogy eſzes és józã ember efféléket csak megis gondolhatna. Azért, ha nékedis csudáſnak tetczenek némely tanitáſok, mellyeket az Vj Prædikátorok Kônyveiből fel-jegyzek, tudgyad bizonnyal, hogy ujomból ezeket nem ſzoptam, és hamiſſan ſem kôltôttem: hanem az Luther, Calvinus, és egyebek tulajdon Kônyveiből ſzedtem. kiben ha kételkedel, lelked ûdvôſſégére kénſzerítlek, hogy az el-ſzakadott Prædikátorok könyveiben, kereſd utánnam az fel-jegyzet helyeket: Reá felelek, hogy kûlômben ſem találod.

V. A' minémû Tanúkat említek, azoknak tulajdon ſzavait, mellyek az dologhoz leg-inkáb illenek, rôvideden fel-jegyzem Deákúlis. Es a' mit ezek nem ſzinte egymás-után irnakis, eggyûvé hordom, hogy nyilvábban meg-teſſék az ô itíletek. Mivelhogy pedig, az Sz. Agoſton példáját kôvetvén, az eléb ki-bocſátott Könyveimnekis ſok réſzeit, ebben az moſtani Iráſomban alkol-

Auguſt. de Cura pro Mortuis, cap. 2. 3.

matos

matos helyekre rendeltem, meg-tartom ezekben, mint ſaját munkáimban, igazſágomat; és tetczéſem-ſzerént, meg-jobbítom, meg-rôviditem, meg-tóldom ezeket, a' hol helyeſnek alítom lenni.

VI. A' minémû Bizonyſágokkal, vagy az Vj Tudományokat oſtromlom, vagy az Régi Igazſágot állatom, azokat nagyob réſzre az *Dialecticuſok* tôrvénye-ſzerént, *in Formâ*, rôvid Kôtéſben, és bizonyos formában foglalom, hogy nyilvábban ki-teſſék az ô erôſſégek. Mert jól lehet, a' kik az Chriſtus igájának járom-ſzegét ki-tôrték, nem ſzinte kedvellik ez illyen ſzoros korlátban-való hadakozáſt; [a] *Prohibent argumentari, cùm de rebus agitur, quæ pertinent ad JESUM*: De mivelhogy Vrunk ômagais, nem egyſzer [b] kôvette ezt az bizonyitáſnak formáját, mí ſem akarunk ebben hátra állani.

VII. Majd alég vagyon bajoſb dolgunk, minthogy arra viheſsûk az idegen Atyafiakat, hogy mí-tôllûnk vegyék's ércſék a' mit hiſzûnk és tanitunk. Mert az hamis Tanítók, oly dolgokat cſepegetnek Halgatóiok ſzûvében a' mi tanitáſunkrúl, mellyekkel mí csak ingyen nemis álmodoztunk. Azért, minden Kereſztyén Olvaſót arra kérek, sôt az élô Iſtenre kenſzeritek, hogy egyebet annál reánk ne fogjon, a' mit tôllûnk hall. [c] Senki minállunknál jobban nem tudgya, mi vagyon ſzûvûnkben. Nemis titkollyuk vagy rejtegettyûk ſenki-elôtt a' mit hiſzûnk. sôt Hitûnk-ſzerént azt tartyuk, [d] hogy, az Igazſágnak árulója az, valaki az Igazſágnak óltalmát hazugſággal tóldozza: [e] *Proditor eſt Veritatis, qui pro Veritate mendacium loquitur.* Mivelhogy azért az Hit, nem csak ſzûvet, hanem ſzájatis kiván mí-tôllûnk, [f] *Fides à nobis officium exigit, & Cordis, & Linguæ*: innen vagyon, hogy az Sz. Mártyrok, [g] noha egy tagadáſſal meg-tarthatták vólna életeket, de inkáb halált ſzenvedtek, hogy-ſem ſzájjal kûlômbet mondanának annál, a' mit ſzûvôkben.

a *Aug. 28. cont. Fauſt. cap. 2.*
b *Math. 12. v. 25. ca. 22. v. 32. Joã. 8. v. 47.*
c *1. Cor. 2. v. 11.*
d *Vide infr. fol. 226.*
e *Cauſſa 11. Queſt. 3. Can. 83.*
f *Aug. tõ. 3. de Fide & Symbol. c. 1.*
g *Infrà, fol. 52.*

viſelnek vala, tudván azt, hogy, [a] *Non eſt fas ulli in ſua Religione mentiri:* nem ſzabad ſenkinek hazudni az Hitben. Annak-okáért, az Római Anyaſzentegyház, Eretnekſégnek itílte az [b] Priſcilliánus tekélletlenſégét, ki az Hit-tagadáſt fel-ſzabaditotta: [c] *Etenim, qui quod eſt, eſſe ſe negat; aut id quod eſt, negando condemnat: aut ſeipſum ea re indignum ſciens, confeßionem fugit. quorum nihil in vero Chriſtiano reperitur.* Errûl a' végre emlekezem, hogy, ha az el-haſonlott Prædikátor kûlômbet beſzéll a' mi Valláſunkrul, hogy-ſem a' mit ebben az Kônyvben találſz; bizonnyal tudgyad, hogy fejére és lelkére hazud. mert én mindenekben híven és igazán igyekezem az Római Gyôlekôzetnek Valláſát magyarázni. Ha pedig ſzavam járáſában valamit nem ſzintén helyeſen ejtek, miképpen [d] Szent Agoſton, és [e] Szent Bernárd, iráſoknak itíletit az Római Pápára bízák: azonképpen énis, mind iráſomat, 's mind értelmemet az Anyaſzentegyháznak engedelmeſſége-alá hajtom mindenekben.

a *Tertul. Apolog. ca. 21.*

b *Contr. Alvinczi, Epi. 2. fol. 32.*
c *Euſeb. 4. Hiſt. cap. 17.*

d *Aug. tô. 7. lib. 1. contr. duas Epiſt. Pelag. cap. 1.*
e *Bernard. Epiſt. 174. in fine.*

AMN. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

RENDI ES SOMMAIA EZ
Kônyvben foglaltatott dolgoknak.

Bûneinknek igaz érdeme-ſzerént, ſzemûnkel láttyuk, és kezûnkel tapaſztallyuk azokat az dolgokat, mellyeket, ha csák hírrel hallanánk, talám el nem hinnénk. Mert, minek-utánna az ſzûnetlen veſzedelmekben meg-epedett, és csák nem mind hamuvá lôtt ſzerelmes Hazánkban, az Keresztyéni eggyeßégnek kôtele el-ſzakada, és minden gonoſzság el-árada; oly temérdek vakságra jutának az emberek, hogy utólsó, és leg-kiſſeb dolgoknak tartyák immár az igaz Hitnek eſméretit, és az Keresztyéni tekélleteßégre-való igyekezetet. Azért, ſokan ollyanok, mint amaz Ecebólius, ki mind egynek tartotta, akár-mit higgyen ember: azért, a' hová fújt az ſzél, ôis oda fordította vitorláját. Fô renden-való embert eſmértem, ki azt vitatta ellenem, hogy, akár-mely Vallásbannis üdvôzûlhetünk. Annak-okáért, ha az Tôrôk és Sidó el-jár az Terméſzetnek tôrvényében, ne fellyen bár az kárhozattúl. Máſtis, nem ſzinte roſz tudományu Uri embert láttam, ki, minek-elôtte az Régi igaz Hitre térne, arra jutott vala, hogy az Sz. Irás-nélkûlis az Ariſtóteles Ethicáját *elégségeſnek itílné az emberi tekélleteßégre. Ugyanis (a' mint ez-után meg-hallod,) ha egy kiſded czikkelyben az Anyaſzentegyháznak igaz tanitáſa fel-zavartatik, az Keresztyénségnek minden tudománya bizonytalanná tétetik:* Abdicatâ qualibet parte Catholici dogmatis, alia quoque, atque item alia, atque deinceps alia & alia, jam quaſi ex more & licito abdicabuntur. Porrò autem, ſingulatim partibus repudiatis, quid aliud ad extremum ſequetur, niſi ut totum pariter repudietur?*

Socrat. lib. 3. cap. 13.

Vide infrà, fol. 89.

Lirinenſ. cap. 31. cont. Novitat.

Mikoron azért magamban ſokat hántam vetettem vólna, mint kellene az el-áradott ſok hamis vélekedéſeknek folyását által-gátolni, juta eſzemben az Sz. Agoſton mondáſa: Contra Rationem, nemo ſobrius; contra Scripturas, nemo Chriſtianus; contra Eccleſiam, nemo pacificus ſenſerit. *Az Okoßág-ellen, ugymond, nem tuſakodik, a' ki józan; ſem az Sz. Iráſ-ellen, a' ki Keresztyén; ſem az Anyaſzentegyház-ellen, a' ki békeség-ſzerető. Azért énis, ez Három rendbéli Bizonyságokra vetem ſzemeimet, és ezeknek erôßégét az Uj Tudományok rontáſára forditom, és iráſomat Három Réſzre oſztom:*

Augu. 4. de Trinit. ca. 6.

Az ELSŐ Tómuſban, *Az Terméſzetben óltatott okoßágnak vezérléséből meg-mutatom: hogy, az világnak egy teremtô Iſtene vagyon, kit igaz Hittel és* Religióval *tartozunk tiſztelni. Ez pedig az igaz Hit, az Keresztyénség-kívûl nem találtatik. De mivelhogy az Keresztyénség*

zászlója-alatt, sok ellenkező Szakadások pártolkodnak, aztis világoson meg-bizonyitom : hogy, az emberi okosság, vagy pusztán csak az maga vezérléséből, vagy azokból az fundamentomokból, mellyeket minnyájan jóvá hagynak, valakik Keresztyén nevet viselnek, világoson ki-jelenti, hogy az Római Gyüleközettül el-szakadott Vallások, igazak és Isten-előtt kedvesek nem lehetnek.

Az MASODIK Tómusban, *Meg-magyarázom elsőbennis, az Keresztyének-között-való igyenetlenségnek derék fundamentomát. Annak-utánna, bizonyos módot mutatok ezeknek le-szállitásában. Es az Anyaszentegyháznak méltóságát ki-nyilatkoztatván, meg-bizonyitom, hogy, csak egyedül az Római Gyüleközet az igaz Anyaszentegyház, melynek tanitása-ellen senkinek nem szabad tusakodni.*

Az HARMADIK Tómusban, *Egynehány nevezetes dolgokban, mellyekrül versengéseket támasztottak az idegen Atyafiak, meg-mutatom, hogy semmit ő-nékik nem kedvez az Sz. Irás. Sőt, ha ezt okossan egybe hordgyuk, és nem facsarjuk's csavarjuk a' mi agyaskodásink-szerént, hanem az ő régi folyásában, és eleitül-fogva meg-gyökerezett értelmében haggyuk; a' mi tanitásunkat erősíti mindenekben.*

ELSEO KEONYV.

Tomus I.

AZ Emberi Okosságnak, és az Keresztyén Hitnek, az Isteni természetrül, és tiszteletrül, eggyessége.

I. Rész: Az Teremtett Allatoknak szép rendi, és az emberi természetnek indúlati, az Istennek esméretire kézen fogva viszik az embert. fol.1.
II. Rész: Mint kellyen az Világnak szép alkotmányában, az Istennek hatalmát, és bölcseségét szemlélni. fol.8.
§ 1. Hasznai az Teremtett állatokrúl-való elmélkedésnek. fol. 9.
§ 2. Az Egeknek ékességérül. fol.12.
§ 3. Az Levegő égnek, és Folyó-vizeknek csudáirul. fol.15.
§ 4. Az Földnek, és Oktalan állatoknak bölcs alkotásárul. fol.16.
§ 5. Az Emberrül. fol.19.
§ 6. Három Tanúság. fol.20.
III. Rész : Az Isten csak Eggy, természetiben. fol.21.
IV. Rész: Az Isten Véghetetlen magában. fol.23.
V. Rész: Az Isten Mindenhato. fol.28.
VI. Rész: Az Isteni természet el-változhatatlan, és mindenütt Jelen vagyon. fol.32.
VII. Rész: Az Istennek véghetetlen Bölcseségérül. fol.34.
VIII. Rész: Az Istennek Szolgálattal tartozunk. fol.38.

MASODIK KEONYV.

AZ Keresztyén Hitnek IGAZSAGA, Tiz derék Bizonysággal meg-erősittetik. Fol.39.

I. Rész: Micsodás Hasznai légyenek ezeknek az Bizonyságoknak. fo.39.
II. Rész : Első Bizonyság: Az Christus Személyének méltósága. fo.42.
III. Rész: Második Bizonyság: Az Világ meg-téréjének módgya. fo.47.
IV. Rész: Harmadik Bizonyság : Az Mártyroknak bizonyság-tétele. fo.51.
V. Rész: Negyedik Bizonyság: Az Profétáknak jövendöllések. fo. 57.
VI. Rész: Eotődik Bizonyság: Az Isteni Csudák. fol. 61.
VII. Rész: Hatodik Bizonyság: Az Győzhetetlen erősség. fo. 66.
VIII. Rész: Hetedik Bizonyság: Az Keresztyén Hitnek szentsége. fo.69.
IX. Rész: Nyólczadik Bizonyság: Az Keresztyéneknek Szentsége. f.73.
X. Rész: Kilenczedik Bizonyság: Az Keresztyének ellenségeinek Veszedelme. fo.75.
XI. Rész: Tizedik Bizonyság: Az Istennek Gond-viselése. fo.76.

HARMADIK KEONYV.

Közönséges JELENSEGEK, mellyekből ki-tetczik, hogy az Római Hittül el-szakadott Vallások, igazak nem lehetnek. fol.79.

Elől-járó Irás : Melyben az Igazság esméretinek, Három akadállya ki-gyomláltatik. fol. 79.
I. Rész: Az Keresztyénségben, csak Eggy igaz és üdvösséges Vallás vagyon. fo.83.
§ 1. Az igaz Hit szükséges az üdvösségre. fo.83.
§ 2. Csak Eggy az igaz Hit. fo.84.
§ 3. Ellen-vetések az meg-magyarázott Tudomány-ellen. fo.86.
II. Rész: Első Bizonysága az Uj Vallások hamisságának: Mert Kétségben-ejtő bizonytalanságra viszik az embert. fo.90.
§ 1. Az Uj Tudományok semmit az Sz. Irásból nem bizonyithatnak. fo.93.
§ 2. Az Sz. Irásnak igaz magyarázásában, nincs módgyok az Uj Tanitóknak. fo.96.
§ 3. Az Viszsza-vonásoknak le-szállitásában, nincs módgyok az El-szakadtaknak. f.101.
§ 4. Nincs hová hajtani fejeket az Meg-hasonlottaknak. fo.103.
§ 5. Gyümölcse ezeknek az Uj Tudományok fondamentominak. fo.103.
§ 6. Az mi Vallásunkban, nincsenek ezek az fogyatkozások. fo.106.
III. Rész: Masodik Bizonysága az Uj Tudományok hamisságának: Mert nincs Rend-szerént hivattatott Lelki Pásztorok. fo.108.
§ 1. Hasznа az igaz Pásztorok esméretinek. fo.109.
§ 2. Az igaz Pásztorságnak elégtelen jelét adgyák az Atyafiak. fo.110.
§ 3. Az Anyaszentegyháznak mindenkor vannak igaz Pásztori. fo.111.
§ 4. Szokott rend-szerént, emberek-által, nem küldettek az Uj Tanitók. fo.113.
§ 5. Rend-kivül, az Istentül nem küldettek az Pártosok. fo.120.
§ 6. Az Atyafiak Csuda-tételirül. fo.127.
§ 7. Rövid Tanácskozás, Ha okossan cselekeszneké, az kik Lutheristа, és Calvinista Prædikátort tartanak. fo. 135.
IV. Rész: Harmadik Bizonysága az Uj Tudományok hamisságának: Mert Ujak és mostaniak. fol.140.
§ 1. Né igaz Hit az, mely az Apostolok idejétül-fogva világ végéig meg né marad. 141.
§ 2. Ujak az Luther és Calvin' tudományi; és az Régi Szétek Vallásával ellékeznek. f.145.
§ 3. Az régi Sz. Doctorok-közzül, Senki né vólt az Luther vagy Calvin' Vallásán. f.151
§ 4. Az Görög Ecclésia, nem eggyez az Atyafiakkal. fo.155.
§ 5. Husz Jánost, Viclefet, és az több régi Tévelygőket, méltatlan vonszák pártyokra az Atyafiak. fo.156.
§ 6. Titkon lappangó Szenti nem vóltak az Atyafiaknak. fo. 159.
V. Rész: Negyedik Bizonysága az új Tudományok hamisságának: Az Pártosok tulajdon tanu-bizonysága. fol.165.

§ 1. Az mi Eccléſiánk, az Hitben nem tévelyeg, az Lutheriſták tetczéſéből. fol. 166.
§ 2. Az mi Hitünkön Szét emberek vóltak, az Atyafiak vallása-szerént. fol. 166.
§ 3. Az Régi Közönséges Gyöleközetek, mi-velünk eggyet értettek. fol. 169.
§ 4. A'ki minket Pápiſtának nevez, igaz Hitüeknek nevez. fol. 176.
VI. Rész: Eotődik Bizonysága az uj Tudományok hamisságának: Mert az Uj Tanitók első Mestere, az Pokolbéli Eordög vólt. fol. 177.
§ 1. Az régi Tévelygésnek Mesteri, Eordöngösök vóltanak. f. 177.
§ 2. Luther Mártont az Eordög tanitotta. fol. 179.
§ 3. Mit felelnek erre az Lutheriſták. fol. 186.
§ 4. Az Tévelygések kezdöinek szörnyü halálok. fol. 189.
§ 5. Az Sacramentáriusok hitinek, első Iscola-Mestere az Eordög vólt. fol. 194.
VII. Rész: Hatodik Bizonysága az uj Tudományok hamisságának: Mert ezek, természetek-szerént, minden Jó cselekedeteket ki gyomlálnak, és minden gonoszságra szabad menedéket adnak. fol. 199.
§ 1. Minden Jó cselekedetet, Bünnek mondanak az Szomszédok. fol. 202.
§ 2. Azt vitattyák az El-szakadtak, hogy, Semmit az Isten Törvényében meg nem tarthatunk. fol. 205.
§ 3. Az Istennek Parancsolati, nem kötelezik az Atyafiakat. fol. 207.
§ 4. Az Jó cselekedetek, nem szükségesek az Vj Vallásokban. fol. 211.
§ 5. Az Isteni félelmet, sokképpen ki-rekesztik. fol. 213.
§ 6. Mérges Gyümölcsi, az fel-jegyzett Hamisságoknak. fol. 215.
§ 7. A'mi igaz Keresztyén Hitünknek Gyümölcsérül. fol. 222.
VIII. Rész: Hetedik Bizonysága az Vj Tudományok hamisságának: Mert Hazugsággal gyarapodtak, és Hazugsággal gyülöltetik az Igazságot. fol. 224.
§ 1. Az Hazugság nem szabad semmi okon. fol. 226.
§ 2. Derekas Hazugságok, az Római Eccléſiának Vallásárul. fol. 226.
§ 3. Sz. Péternek Romában nem lakásárul, himes Hazugság. fol. 229.
§ 4. Az Jésuitákrúl költött Tekélletlenségek. fol. 232.
IX. Rész: Nyolczadik Bizonysága az uj Tudományok hamisságának: Mert Viszszavonyók, Alhatatlanok, és magokkalis ellenkezök. fol. 242.
§ 1. Az Eretnekségek, mi okon szoktak Alhatatlanok lenni. fol. 242.
§ 2. Az uj Tanitók, önnön-magokkal nem eggyeznek. f. 247.
§ 3. Az Lutheriſták, ellenkeznek az Lutheriſtákkal; az Calviniſtákis, az Calviniſtákkal. fo. 251.
§ 4. Az Luther Evangelicusok, az Calvangélicusokkal üstököt vonszanak. f. 253.
§ 5. Az Római Anyaszentegyház fiainak Eggyességérül. f. 256.
X. Rész: Kilenczedik Bizonysága az Vj Tudományok hamisságának: Mert az Régi Tévelygéseknek öszve zürt-zavart sóprei és mosléki. f. 260.
§ 1. Húsz nevezetes Eretnekeknek, Harmincz-öt Tévelygését meg ujittyák az Atyafiak. f. 261.
§ 2. Az Római Eccléſia, régi Eretnekségeket nem követ. f. 268.
XI. Rész: Tizedik Bizonysága az uj Tudományok hamisságának: Mert sok nyilvánvaló Hamissággal elegyittettek. f. 271.
§ 1. Az ember Lelkét, halandónak mondgya Luther. f. 274.
§ 2. Az Bujaságra tanit Luther. f. 274.
§ 3. Az Török-ellen-való Hadat tiltya Luther. f. 276.
§ 4. Az Sacramentomokrul sok gazságot tanitnak az Atyafiak. f. 277.
§ 5. Az Atyafiak mentségi ki-rekesztetnek. f. 283.
XII. Rész: Tizen-eggyedik Bizonysága az Vj Tudományok hamisságának: Mert az Sz. Iráſt meg-marczongják. f. 284.
§ 1. Az Sz. Irásnak bócsülletit fel-bontyák. f. 288.
§ 2. Sok Könyveket meg-vetnek. f. 290.
§ 3. Hamisan fordittyák az Bibliát. f. 292.
§ 4. Káromló Gloſſákat irnak az Bibliára. f. 296.

§ 5. Esz-

§ 5. Esztelenül bizonyítnak az Szt. Irásból az Atyafiak. f. 297.
§ 6. Az Római Vallás, az Sz. Iráſt meg nem mocskollya. f. 299.
XIII. Rész: Tizen-kettődik Bizonysága az Uj Tudományok hamisságának: Az ő Kezdöinek erkölcséből vétetik. f. 302.
§ 1. Kevélyek az Uj Tanitók. f. 304.
§ 2. Szitkosok átkosok az hamis Tanitók. f. 309.
§ 3. Fajtalanok az Hamis Tanitók. f. 311.
XIV. Rész: Tizen-harmadik Bizonysága az Uj Tudományok hamisságának: Mert Lelki esméretek-ellen kezdették és nevelték az Ujságokat az Hamis Tanitók. f. 317.
XV. Rész: Tizen-negyedik Bizonysága az új Tudományok hamisságának: Mert, sem Isten-előtt, sem ember-előtt Okát nem adhattyák Szakadásoknak. f. 323.

NEGYEDIK KEONYV.

Nyilván-való JELEK, mellyek ki-mutattyák, hogy az Augustána Confessio, *és az* Concordiában *foglalt Tudomány, nem igaz. fol. 325.*

I. Rész: Az *Augustána Confessio*, sok horgas mondásokkal tellyes. f. 326.
II. Rész: Az *Augustána Confessio*, magával ellenkezik. f. 342.
III. Rész: Az Sz. Irás-kivül, és az Sz. Irás-ellen, sokat tanit az *Confessio*. f. 346.
IV. Rész: Sok változásokkal meg-mocskóltatott az *Augustána Confessio*. f. 348.
V. Rész: Az *Concordiárúl* irt Könyvnek hihetetlen Vallásirul. f. 351.
§ 1. Magával ellenkezik az *Concordia*. f. 354.
§ 2. Egyenetlen szókkal, tetézve tellyes az *Concordia*. f. 358.
§ 3. Az mit igazán tanit az *Concordia*, félre tészik az Atyafiak. f. 360.
VI. Rész: Az meg-bizonyodott dolgok, túdós emberek itiletivel bé-rekesztetnek. f. 362.

EOTEODIK KEONYV.

Az Calviniſta tudománynak, és az Helvécziai Confessiónak, *Isten ellen tusakodó Hamisságárúl. f. 368.*

I. Rész: Az Credonak Első ágazattyát nem hiszi Calvinus. f. 370.
§ 1. Hét közönséges Jelei, hogy Calvinus a' *Credóban* semmit nem hitt. f. 371.
§ 2. Az Calvinus Istene, az embert bünre taszigállya. f. 372.
§ 3. Az Calvinus Istene, igen Mostoha atya; sőt kegyetlen Tyrannus. f. 378.
§ 4. Calvinus, az egy Istenségben az Sz. Háromságot, kétessé tészi. f. 385.
§ 5. Calvinus az Istennek mindenható Erejét tagadgya. f. 387.
II. Rész: Calvinus az Második Agazatot fel-bontya. f. 388.
§ 1. Calvinus nem hiszi, hogy Jesus légyen a' mi Eudvözítönk. f. 389.
§ 2. Az Calvinus Christusa, Bünös, és Tudatlan. f. 390.
§ 3. Az Calvinus Christusa, nyomorúlt Király, és igen gyarló Papi Fejedelem. f. 392.
§ 4. Calvinus, sem Fiú Istennek nem hiszi, sem mint Vrat nem tiszteli Christust. f. 393.
III. Rész: Calvinus az Harmadik Agazatot meg-mocskollya. f. 395.
IV. Rész: Calvinus az Negyedik Agazatot sok hamissággal elegyíti. f. 397.
§ 1. Calvinus, sok gyalázatos dolgokat tanit Christus Vrunk halálárul. f. 398.
§ 2. Calvinus, sok Vétkekben keveri az Christus Szenvedését. f. 399.
V. Rész: Calvinus az Eotődik Agazatot meg-homályositya rút vélekedésivel. f. 402.
§ 1. Calvinus nem hiszi, hogy Vrunk Pokolra alá-szállott. f. 403.
§ 2. *Probléma*: Valóba hiszié Calvinus az Poklot. f. 406.
VI. Rész: Calvinus az Hatodik, Hetedik, Nyólczadik Agazatot sem haggya tisztán. f. 408.
§ 1. Az Hatodik Agazatrúl. f. 408.

§ 2. Az

§ 2. Az Hetedik Agazatrul. f. 410.
§ 3. Az Nyólczadik Agazatrul. f. 411.
VII. Rész: Calvinus az Kilenczedik és Tizedik Agazat ellen káromkodik. f. 413.
§ 1. Az Kilenczedik Agazatrul. f. 413.
§ 2. Az Tizedik Agazatrul. f. 414.
VIII. Rész: Calvinus az Tizen-eggyedik, és Tizen-kettődik Agazatot sem haggya helyén. f. 416.
§ 1. Az Tizen-eggyedik Agazatrúl. f. 416.
§ 2. Az Tizen-kettődik Agazatrul. f. 417.
§ 3. Mit felellyenek ezekre az Ellenkező Atyafiak. f. 419.
IX. Rész: Minémű itileret tégyenek az Túdós emberek az Calviniſta Vallásrúl. f. 420.
§ 1. Az Lutheriſták itileti. f. 421.
§ 2. Az Catholicuſoknak itileti. f. 423.
X. Rész: Az Helvécziai Confeſſiórul. f. 427.

Appendix.

Az Mahomet *Vallásárúl. fol. 433.*
§ 1. Mahometrúl, és az ő követőirúl. f. 434.
§ 2. Az Törökök birodalmának terjedéserúl. f. 436.
§ 3. Az Mahomet hamis Tévelygésének Tiz Jelensége. f. 441.

HATODIK KEONYV.

Tomus II.

TArtozunké valamit hinni, és az Isteni szolgálatban cselekedni, Istennek Parancsolattya-nélkúl. f. 449.
I. Rész: Miben légyen Gyökere és fondamentoma, az Keresztyénségben támadott Egyenetlenségeknek. f. 450.
§ 1. Miben eggyezzünk minnyájan, a' kik Keresztyén nevet viselünk. f. 450.
§ 2. Hol légyen Gyökere minden Viszsza-vonásnak. f. 456.
II. Rész: Tartozunké valamit hinni, és cselekedni, a' mirúl világos és nyilván-való tanuságunk nincsen az Sz. Irásban. fol. 457.
§ 1. Miben légyen az Egyenetlenség. f. 457.
§ 2. Egy bizonyos Példával meg-mutatom, hogy Irás-kivúl-való dolgotis tartozunk hinni. f. 460.
§ 3. Több Példákkal meg-erősittetik azon Igazság. f. 469.
§ 4. Az Sidó Ecclésiának példája. f. 473.
§ 5. Az Sz. Irás erősíti az *Traditiókat*. f. 474.
§ 6. Az régi Doctorok értelme az *Traditiókrúl*. f. 478.
§ 7. Parancsolat-nélkúl magunktul választott, vagy az Anyaszentegyháznak törvényiből rendelt Tiszteletekis, kedvesek Isten-előtt. f. 481.
III. Rész: Az el-fájúlt Atyafiaknak Ellen-vetések. f. 486.
§ 1. Az Atyafiak fő fegyveri, és Erősségi. f. 487.
§ 2. Közönséges Felelet mind ezekre. f. 488.
§ 3. Rész-szerént is az Sz. Irásból vőtt Bizonyságoknak igaz fejtegetése. f. 489.
§ 4. Az Sz. Atyák Bizonyságinak igyenes értelme. f. 496.
§ 5. Az Okosságból vőtt Erősségeknek magyarázattya. f. 497.

HETEDIK KEONYV.

HOnnã meheßünk bizonyoſon végére az Sz. Irás igaz Értelmének, és az vetekedések magva szakasztásának. f. 499.
I. Rész: Vagyoné bizonyos módunk az Sz. Irás igaz értelmének meg-esmérésébe. f. 499.
II. Rész: Honnan kellyen venni bizonyos értelmét az Isten Jgéjének. f. 502.
§ 1. Az külömbőző Atyafiak mit tartanak errúl. f. 502.
§ 2. Eonnón-maga az Sz. Irás, maga fényességével ki-mutattyaé igaz értelmét. f. 504.
§ 3. Magán kiki-mind, belső sugallásból bizonyos Magyarázója leheſſené az Sz. Irásnak, f. 511.
§ 4. Az Irás magyarázásában bizonytalan útat mutatnak az moſtani Vj Tanitók. f. 515.
§ 5. Az Irásnak bizonyos értelmét az Anyaszentegyháztúl kell venni. f. 517.
III. Rész: Ki légyen Itiló Biró az Hitben támadott vetekedésekben. f. 525.

NYOLCZADIK KEONYV.

AZ ANYASZENTEGYHAZRUL. fol. 532.
I. Rész: Mi légyen az Anyaszentegyház. f. 532.
§ 1. Mely szükséges légyen az igaz Ecclésiát meg-esmérni. f. 532.
§ 2. Micsoda légyen az Anyaszentegyház. f. 535.
II. Rész: Az Anyaszentegyház világ végéig meg-marad, és el nem tévelyedhetik. f. 539.
§ 1. El-fogyhatatlan az igaz Ecclésia. f. 539.
§ 2. El-tévelyedhetetlen az igaz Ecclésia. f. 544.
§ 3. Az Atyafiak Ellenvetési meg-fejtetnek. f. 550.
III. Rész: Az igaz Ecclesianak meg-esmértető Jeleirúl. f. 556.
§ 1. Az igaz Ecclésia minden ődőben Látható. f. 556.
§ 2. Elégtelen Jeleit adgyák az Atyafiak az Ecclésiának. f. 565.
§ 3. Az Anyaszentegyház esméretire vivő Jeleknek tulajdonsági. f. 571.
§ 4. Első Jele az Ecclésiának, Isteni Czudak. f. 573.
§ 5. Masodik Jele az Ecclésiának: hogy Eggy. f. 575.
§ 6. Harmadik Jele az Ecclésiának: hogy Szent. f. 577.
§ 7. Negyedik Jele az Ecclésiának: hogy Közönseges. f. 579.
§ 8. Eotodik Jele az Ecclésiának: hogy Apostoli. f. 584.

KILENCZEDIK KEONYV.

CSak az Római Gyölekőzet igaz Anyaszentegyház. f. 586.
I. Rész: Az Uj szakadások Gyölekőzeti, nem igaz Ecclésiák. f. 586.
II. Rész: Egyedúl az Római Ecclésia az Christus Jegyese, 's igaz Anyaszentegyháza. f. 601.
§ 1. Első Bizonyság, az Ecclésiának Eotődik Jeléből. f. 603.
§ 2. Második, és Harmadik Bizonyság, ugyan azon Eotődik Jelből. f. 618.
§ 3. Negyedik, Eotődik, Hatodik, Hetedik Bizonyság, az Ecclésiának Negyedik jeléből. f. 620.
§ 4. Nyólczadik Bizonyság, az Ecclésiának ugyan azon Negyedik jeléből. f. 633.
§ 5. Kilenczedik és Tizedik Bizonyság, az Ecclésiának Harmadik jeléből. f. 638.
§ 6. Tizé-eggyedik és Tizen-kettődik Bizonyság, az Ecclésiának két első jeléből. f. 639.

TIZEDIK KEONYV.

AZ ROMAI PAPA nem Anti Christus. fol. 646.
I. Rész: Minémű bőcsűllettel illették az Régiek az Római Pápát. f. 646.
II. Rész: Az Római Pápa nem Antichristus. fol. 658.
§ 1. Mivel színlik az Pápa gyalázását az Atyafiak. f. 659.
§ 2. Meg-hamisittatik az Atyafiak káromlása. f. 659.
§ 3. Meg-rontatnak az Ellen-kező Bizonyságok. f. 669.

III. Rész: Antichristusnak Hopmestere Luther és Calvinus. f. 672.

Tomus III.

Appendix.

AZ *GŐRŐGŐK Szakadásárúl.*

§ 1. Mely nagy vétek légyen az Szakadás. fol. 676.
§ 2. Kezdeti és futamattya az Gőrőgők Szakadásának. f. 677.
§ 3. Nincs méltó oka az Gőrőgők Szakadásának. f. 678.

TIZEN-EGGYEDIK KEONYV.

AZ *OLTARI SZENTSEGRŰL. f. 683.*

I. Rész: Valóságoson jelen vagyon az Christus Teste az Ur vacsorájában. f. 685.
§ 1. Az Calvinisták tévelygése, és bizonysága. f. 685.
§ 2. Az Sz. Irásból meg-bizonyittatik a' mi igaz Tudományunk. f. 687.
§ 3. Az régi Eccléſiának tanu-bizonysága, meg-erősíti a' mi Vallásunkat. f. 694.
§ 4. Az Calvinisták Bizonysági meg-fejtegettetnek. f. 698.
II. Rész: Az Lutheristáknak Két rendbéli vélekedések meg-hamisíttatik. f. 704.
§ 1. Az Christus Teste jelen vagyon az Sacramentomban, minek-előtte azzal élűnk. fol. 704.
§ 2. Az Vrunk teste, ez világnak minden részeire nem terjedett. f. 706.
III. Rész: Az Kenyér és Bor, meg nem marad az Sacramentomban. f. 713.
§ 1. Az el-szakadott Atyafiak vélekedése miben légyen. f. 713.
§ 2. Az Római Eccléſiának igaz tanitása. f. 714.
§ 3 Az Ellenkező Bizonyságoknak meg-fejtegetési. f. 717.
IV. Rész: Az Vr vacsorájának egy szín-alatt vételéről. f. 719.
§ 1. Miben légyen gyökere az Kőzben-vetésnek. f. 719.
§ 2. Példájával, és parancsolattyával nem kőtelez Vrunk az Két színre. f. 719.
§ 3. Az Sz. Irásból elégségesnek mutattatik az Egy színnek vétele. f. 724.
§ 4. Az régi Eccléſiában helye vólt az Egy szín vételnek. f. 727.
§ 5. Méltó Okok vannak az Egy szinnek osztogatásában. f. 729.
V. Rész: Az MISE igaz Aldozat. f. 732.
§ 1. Micsoda légyen az Aldozat. f. 732.
§ 2. Miben légyen az Kőzben-vetésnek fundamentoma. f. 734.
§ 3. Az Miſe igaz Aldozat. f. 736.
§ 4. Az El-szakadtak fogási meg-roſtáltatnak. f. 740.

TIZEN-KETTEODIK KEONYV.

AZ *Embernek MEG-IGAZVLASARVL. f. 744.*

I. Rész: Ingyen, és az Vr Christus Erdeméből adatik az Igazulás. f. 744.
§ 1. Az Igazulásban, ember meg-tisztúl, és meg-szenteltetik. f. 744.
§ 2. Ingyen, és csak az Christus Erdeme-által igazulunk. f. 748.
§ 3. Az Igazuláshoz, nem csak az egy Hittel készűlünk. f. 751.
§ 4. Szabad-akaratunknak erejéből, az Igazuláshoz nem készűlhetűnk. f. 757.
II. Rész: Bizonyos leheté ember az maga Igazulásárul, és üdvősségéről. f. 764.
III. Rész: Isten-előtt érdemesek az Hivek jó Cselekedeti. f. 773.

TIZEN-HARMADIK KEONYV.

AZ

AZ *meg-dőcsőült SZENTEK TiszTELETIRűl, és segitségűl hivásárúl. fol. 779.*

I. Rész: Minémű Tiszteletekkel bőcsűllyük mi az Szenteket. f. 779.
II. Rész: Az Szenteket segitségűl hihattyuk. f. 784.
§ 1. Kőzönségesen az emberekért imádkoznak az Szentek. f. 784.
§ 2. Tudgyák, és értik az Szentek ez világi dolgokat. f. 787.
§ 3. Szabad az Szenteket segitségűl hini. fol. 789.
III. Rész: Az ellenünk viaskodó Bizonyságok meg-rontatnak. f. 794.

TIZEN-NEGYEDIK KEONYV.

AZ *PURGATORIUMRúl. f. 798.*

I. Rész: Az Calvinisták és Lutheristák *Purgátóriumúrúl.* f. 799.
II. Rész: Az régi Keresztyének *Purgátóriumárúl.* f. 801.
§ 1. Az *Purgátóriumról, és Indulgentiárúl,* mit higgyen az Római Győlekőzet. f. 801.
III. Rész: Az *Purgatórium* meg-bizonyittatik. f. 807.
IV. Rész: Az Ellenkezők Bizonysági meg-rontatnak. f. 813.

Appendix.

EGy *tudakozó Prædikátor nevével iratott Eot Levél. f. j.*

Első Levél.

AZ *Pápisták BALVANYOZASIrúl. fol. ij.*

§ 1. Mely gyalázatos dolog légyen az Bálványozás. f. iij.
§ 2. Eot kőzönséges Bizonyság, hogy az Pápisták nem Bálványozók. f. iiij.
§ 3. Minémű okokkal tészsznek minket Bálványozókká az El-szakadtak. vj.
§ 4. Mi légyen az Bálványozás. vij.
§ 5. Az Szent Képekrűl mit vallunk. ix.
§ 6. Eleitűl-fogva vóltak az Képek az Keresztyéneknél. xj.
§ 7. A'mi Képeink tiszteletiben nincs semmi Bálványozás. xiij.
§ 8. Az Ellenkezők nyilai el-rontatnak. xiv.
§ 9. Az Szentek tiszteleti Bálványozásé. xvj.

Második Levél.

AZ *Hittel-kőtőtt FOGADASOKnak fel-szabaditásárúl. xxij.*

§ 1. Mivel bizonyittyák az Atyafiak, hogy Hiti-szegők az Pápisták. xxiij.
§ 2. Mely nagy vétek légyen az Hit-szegés. xxiiij.
§ 3. Mit tanitcsson az Római Eccléſia az Hittel-kőtőtt Fogadásokrul. xxvj.
§ 4. Az Constánczíai Győlekőzetben, nem adatott semmi ok az Hit-szegésre. xxviij.
§ 5. Sem Eugénius Pápa, sem az Gyónás nem ád okot az Hit-szegésre. xxx.
§ 6. Hit-szegésre szabaditnak az uj Vallások. xxxij.

Harmadik Levél.

AZ

AZ *Papok* NŐTELENSEGérűl. xxxiv.

§ 1. Mivel kárhoztattyák az Szent Házaſſágrul-való tanitáſunkat az Uj Atyafiak. xxxv.
§ 2. Nem tiltya az Házaſſágot az Római Eccléſia. xxxv.
§ 3. Semmi vétek nincs abban, hogy az Papok meg nem házaſodhatnak. xxxviij.
§ 4. Az ellenkező Bizonyſágok meg-fejtetnek. xl.
§ 5. Az Luther hit, meg-kiſſebbiti az Sz. Házaſſágot. xlij.

Negyedik Levél.

EGynehány ſzép KERDESEKrűl. xliij.

Eotődik Levél.

BAlványozók, és Hittűl-ſzakadtak az Uj Tanítók. xlix.

§ 1. Az ERETNEKség, mely gyalázatos dolog. l.
§ 2. Kicſodák méltók az Eretnek névre? lj.
§ 3. Bálvány-imádók az Lutheriſta és Calviniſta Tanitók. lilj.
§ 4. Eretnekek az Lutheriſta és Calviniſta Tanítók. liiij.

A. M. NUZEUM KÖNYV TÁRA

TOMVS PRIMVS.

ELSEO KEONYV.

AZ EMBERI OKOSSAGNAK, ES AZ Kereſztyén Hitnek, az Iſteni természetrűl, és tiſztelet-rűl, Eggyeſége.

Ex Bibl. Com. F. Szechenyi

ELSEO RESZE.

AZ TEREMTETT ALLATOKNAK SZEP RENDI, és az emberi természetnek indúlati, az Iſtennek iſméretire kézen fogva viſzik az embert.

VAlaki az Iſtenhez akar járúlni, mindeneknek előtte el kel hiñi, hogy ez világnak vezérlő Vra, gondviſelő Fejedelme, teremtő Iſtene vagyon; az ki mindenható erejével ez világot alkotta, bölcſeſégével vezérli, gondviſeléſével ſzent nevének dűcsőſſégére igazgattya: Es hogy ő, mind hiv ſzolgainak, 'ſmind ellene rúgóldozó engedetlen pártoſoknak, érdemek ſzerént, igaz jutaloмal meg fizet végtére. Azért az egéſz Kereſztyén hitnek, és űdvőſséges tudománynak, fel bonthatatlan fundamẽtomávúl kel ezt vetnűnk, hogy Egy igaz Iſtẽ vagyon; kit, azért neveznek az Gőrőgők THEÓSnak, mert * által lát mindeneket, †által hat, és gondviſelő bölcſeſégével által mégyen mindeneken. *Heb. 11. v. 6.*

Iőllehet pedig azt alithatná valaki, hogy ezt az mi Hitűnknek első fondamentomát, nem vólna ſzűkséges az Terméſzetnek világos tanitáſival támogatni. mivelhogy, még az Pogány bölcſis azt tanácſollya; hogy pálczával kel érélni, 'ſnem bizonyſágokkal oktatni az Iſten tagadókat: Mindazonáltal, az híveknek nagy lelki vigaſztaláſokra léſzen, ha meg értik, mely ſzépen eggyez, és igyenes bizonyſágot téſzen az Hit, és az okoſság, az Kereſztyéni igazſágrúl. Azoknak pedig, kik nyelvekkel vallyák, de feſlett életekkel, és rút erkőlcsőkkel tagadgyák az Iſtent, őſztőne 'ſ ébreſztője léſzen az terméſzetis az Iſteni tiſzteletre, és ſzolgálatra.

Azért, nem csák az Sz. Iráſból, de az Teremtett állatoknak ſzép módgyával, és nagy bölcſeſéggel való rendeléſéből, csudálatos erejéből, álmélkodáſra inditó ékeſſégiből, haſznaiból, cſelekedetekből, és az emberi terméſzetnek tulajdon indulattyából is, nyilván meg iſmérhettyűk az világnak Vrát, és gondviſelő kormányoſſát. Ez okon mondgya Sz. Pál, az bölcs Salamonnal egyetemben; hogy ſzínes mentſégek nem lehet azoknak, kik az Iſtent nẽ iſmérik: sőt, temérdek oktalanſágnak kábaſágától hordoztatván, ugyan aztis merik ſzűvőkben mondani; hogy, Nincs Iſten. Mert az Iſtennek véghetetlen erejét, és Iſtenſégét, meg iſmérhetik az terẽtett állatokból, mint

** Niſſen° ad Ablavium: quod nõ ſũt Tres Dij.*
† Damaſ. 1. de Fide. cap. 12.
Ariſtot. 1. Topic. c. 9.
Rom. 1. v. 19
Sap. 13. v. 5.
Pſal. 52. v. 2.

valamely ſzép finyes tűkörből. mivelhogy az mennyei, és földi állatok nem egyebek, ékeſſen 's ſzép rendel egybe ſzerkeztetett garádicſoknál, mellyeken az nagy Iſtennek iſméretire juthat az értelmes embernek okoſsága.

Es, hogy amaz mély Bölcſeſségnek fondamentomiból eredett bizonyſágokrúl ne ſzóllyunk; mellyek noha az túdós emberek előtt foganatoſbak, mert az ő értelmeket világoſon, 's nagy fen meg győzik, és az Igazſágnak engedelmeſſége alatt, ugyan kötve tartyák; de az kőſségnek értelmét fellyűl múllyák, és nagy úton hátra haggyák.

Euſeb. 1. De Præparat. Evang. c. 2.

Elős zóris, az Világnak ſok kűlömbőző réſzeinek, ſzép ékes rendel való alkotáſából, így okoskodik Euſébius Doctor: Ha egy vadon erdőben, egy kőſziklás puſztának barlági kőzött, jó módgyával éppített palotát látnánk, mely, nagy ſzép cſinnyoſon fel ékesítttetett, és drága kárpitokkal bé vonattatott vólna; mindē ſzegeleti, arany, és ezűſt házi eſzközzel tűndöklenék; kedves gyönyörűſégre, és ſzűkſéges táplálára tartozó ſzépſéggel bővölködnék: E'fölött, ő benne ſzép vetett aſztalokat, finyeſſen égő ſzövétnekeket; körűllőtte, jó gyűmölcsős fákat, kedveſſen illatozó virágokat, cſatornákō és cſéveken folyó hűvős forráſokat látnánk: Es az mulató helynek ékeſſégén cſudálkozván, tudakoznánk, Ki alkotmánya légyen ez az Királyi fáradſágnak nyugodalmas kűnyebſégére való éppűlet? Vallyon's, ha ki azt felelné; hogy, emberi kéznélkűl, az kőzel való hegyeknek történetből lőtt ſzakadáſiból, és az ő réſzeinek ſzéltűl egyben hördáſából kerekedett ki az ſzép palota; nē azt itélnédé, hogy meg előzne mindē goromba eſztelenſéget oktalan feleleti? Haſonlóképpē, Ha egy bordábā, nagy meſterſéggel rendelt bélfonalat látnál; nē mindgyárt azt gondolnádé, hogy merő ſzerencſéből nem eſett rendeléſek, hanem okos embernek meſterſége ſzerkeztette ezeket oly jó módgyával? Mivelhogy azért ez Világnak ſzépſéges nagy vólta, minden ékes éppűleteknek cziſráit meſzſzére feilyűl múllya, mind az ő fondamentomának az Föld kerekſégének állandó erejével; mind az ő bóltozattyának, az kerek ſzép Egnek hajláſával; mind az ő finyes fáklyáinak az Napnak és Hóldnak világoſſágával; mind az ékes kárpitoknak, az mezei ſzép virágoknak, és zöldellő fáknak ſzem legeltető kűlömbőzéſivel: kétſégnélkűl az jó ki belőlle, hogy ennek az díſzes éppűletnek, (melynek mind az Görögöknél, 'ſmind az Deákoknál, még neveis az ſzépſégtűl vétetett. *Quòd enim Græci Koſmon, ornamenti nomine, hoc nos à perfectâ, abſolutâq. elegantiâ, Mundum appellamus,*) bölcs, és hatalmas alkotója vagyon, ki nem egyéb, az egy Iſtennél, kit tiſztelűnk, és imádunk.

Plin. l. 2. c. 4

Nazianz. orat. 2. De Theolog. initiò.

Masodszor, Ez Világnak ſzép rēdel ſzabott gondviſelő vezérléſéből, illyen bizonyſágot támaſzt Nazianzénus: Hogy, ha valahol gyönyörűſéges nótára igazíttatott hegedű, vagy lyiút ſzót hallunk; mindgyárt által értyűk, hogy okos, és túdós fő meſter ember kezétűl vagyon annak eredeti: Azonképpen, ha ſzép meg ereſztett záſzlók alá rendelt roppant ſeregekre tekintűnk, avagy jó rendtartáſſal vezérlett népnek ſokaſágát láttyuk; nyilván tudgyuk, hogy fejek, és vezérek vagyon ezeknek: miképpen Sába Királyné aſzſzony, látván az Salomon éppűletit, és Vdvarának rendit, meg iſmére az bölcs Királynak eſzeſſégét. Végezetre: ha egy forgó óránák álha-

3. Reg. 10. verſs.

tatos folyáſſal járó kerekit látod; ottan tudhatod hogy értelmes és tudós igazgatója vagyon, az ki meg óltalmazza minden bontakozáſtul, és az napnak forgáſához igazittya. Holott azért ez világnak minden réſzei, ily ki magyarazhatatlan ſzép rendel, énnyi ezer eſztendeig, ily nagy álhatatoſſaggal viſelteſsének; nem lehet az okos embernek abban ſemmi kételkedéſe, hogy fölőtte bölcs gondviſelő feje, és világ tengelye forgató Iſtene vagyon ez földnek. Ez okból mondgya Lactantius: hogy, nincs oly vad terméſzetű oſtoba ember, az ki (bár ne tudgyais ki légyen az Iſten, kinek gondviſelesével vezéreltetik ez világ) ſzemét az égre forditván, az teremtett állatoknak nagy voltokbúl, rendibűl, ſzépségibűl, álhatatoſságibul, és haſznaibul, meg ne iſmérje, hogy vagyon valamely Iſten, az ki mind ezeket hordozza és vezérli. mivelhogy, ſem történetből, ſem az teremtett állatoknak tulajdon erejekből, és rendeléſekből, ezek nem ſzármazhatnak: *Nemo eſt tam rudis, tam feris moribus, quin oculos in cælum tollens, tametſi neſciat cujus DEI providentiâ regatur hoc omne quod cernitur, aliquem tamen intelligat, ex ipsâ rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantiâ, utilitate, pulchritudine.* Vgyanis, mi lehet oly nyilván való, és látható dolog, ugymond egy Pogány bölcs, mint hogy mikor az Eget, és az égy csillagoknak álhatatos rendit s'változáſit meg tekintyűk; az terméſzetnek belénk óltatott indulattyából, mindgyárt eſzűnkbe jut, hogy igazgató vezére, és gondviſelő fejedelme vagyon ez világnak? *Quid poteſt eſſe tam apertum, tamq. perſpicuum, cùm cælum ſuſpeximus, cæleſtiaq., contemplati ſumus, quàm eſſe aliquod Numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc regantur? Quod qui dubitat, haud ſanè intelligo, cur non idem, Sol ſit, an nullus ſit, dubitare poſſit. quid enim eſt hoc, illo evidentius? Quod niſi cognitum, comprehenſumq. animis haberemus; non tam ſtabilis opinio permanaverit, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec unà cum ſæculis, ætatibusq. hominum inveterare potuiſſet.* Annakokáért mondgya Szent David; hogy az Egeknekis nyelvek vagyon, mellyekkel az Iſtennek dűcsőſéségét hirdetik, és az ő ſzavokat meg értik minden nemzetségek. Máſutt azt mondgya, hogy az Egeknek, mint valami ſzép királyi ſátoroknak ki terjeſztése által, az Iſten, mint egy ſzép finyes ruhában öltőzik. Mert, midőn az teremtett állatokban, és lég főképpen, az egeknek cſudálatos alkotáſában, az ő hatalmaſságát, és bölcseſségét meg mutattya; ugy tetczik, mintha ugyan látható öltőzetet venne magára, melyben meg iſmérteſsék mi tőllűnk. mivelhogy az teremtett állatoknak ereje, ſzépsége, gyorſasága, és nagysága, cſak nem kézen fogva viſzen minket az Iſten iſméretire. Azért mondgya Szent Pális: hogy az Iſten, nem hatta magát tanubizonyſág nélkűl, jót cselekedvén velűnk az égből, esőt adván, és az földi gyűmölcsők terméſére alkolmatos űdőket rendelvén. Az Bölcs pedig, ezen okból irja, hogy az Iſtennek bölcs lelke, minden teremtett állatnak nyelvet adott, mellyel az Iſtennek bölcseſségét hirdeſſe.

Lactant. li. 1. de falſa Relig. cap. 2.

Cicero. 2. de Natur. Deorum. init.

Pſal. 18. v. 1.

Pſal. 88. v. 6.

Pſalm. 103. v. 2. 3.

Actor. 14. v. 16.

Sapie. 1. v. 7.

Harmadszor: Hogy magunk kivűl meſzſze ne bujdoſſunk, csak ne reſtellyűnk bé tekinteni magunkban, kűnnyen az Iſtennek iſméretire juthatunk, és az mint Szent Pál mondgya, ugyan meg tapaſztalhattyuk őtet. mivelhogy ő benne élűnk, és mozgunk, és az Szent David mondáſa ként, az Iſten orczajának bélyege és jele, rajtunk vagyon. Miképpen azért ſzű-

Actor. 17. v. 27.

Pſal. 4. v. 7.

vókben plantálta az Isten az szűléknek, magzattyokhoz való szerelmét: azonképpen, az egész emberi természetben mélyen bé óltotta az ő ismé-
retinek szikráját; ugy hogy, soha világ kezdetitűl fogva nem vólt oly nem-
zetség, mely Isteni tiszteletnelkűl lött vólna. Ha azért *Consensus omnium*
Cicero.1. Tuscul. *gentium, lex naturæ putanda est*, az miben minden kűlömbőző nemzetségek eggyet értenek, azt nem emberi gondolatnak, és találmánynak, (mely mint az pára és tajték, hamar el enyészik) hanē ugyan az természetnek szűvűnk-
ben óntött törvényének kel itilni; kétségnélkűl arrais az természet oktat, hogy az Istennek gondviselő ereje alá vettetett minden ember. Es ezt az Pogányok bálványozásais szépen meg erősiti. mert tudgyuk, és érezzűk magunkban, menyire ellenkezik az mi dölfős, és sen hejazó természetünk-
nek dagályosságával, hogy más aláb való teremtett állatnak fejet hajcsunk, és meg hóldollyunk: de mind azon által, inkáb akartak az Pogányok, kő-
vet, és fát, sőt barmot imádni, hogy sem mint Istennélkűl lenni. kivel bi-
zonyságot tőttek, hogy kűnnyeb az természetnek fel fuvalkodott akarato-
sága ellenis, akár mely el vetett állatnak szolgálattyára állani, és ezt Istennek itilvén, feje fóliben helyheztetni 's tiztelni, hogy sem Isten nélkűl lenni. Továbbá hogy ugyan természetűnkbē gyökerezett, az Istennek gond-
viseléséről, és nyomoruságinkban segitségéről való tudomány, ezis nagy je-
lensége: Mert, noha találkoztak oly eszefordúlt, és agya fürt emberek, kik sok gonoszságok miatt, el idegenedvén az Istennek Igazságától, azon me-
sterkedtek, hogy az Istent tagadván, bátrabbak lehetnének minden gonosz-
ságra; és midőn csendeszen eveztek, nagy sen pőktek, és csúfos mardosá-
sokkal jáczottak az Isten félőkkel: de mind az által, midőn viszá fütt az szél, és félelmes igyekben estek véletlenúl; az természetnek kisztetéséből fel indittatván, Istenhez fohászkodtak, minden fa levélnek cserdűlésétűl féltek, kik az Istentűl nem akarnak vala félni: és az égre vetvén szemeket, Istentűl kértek segitséget. Azert mondgya Szent David; hogy az Istennek
Psal.65.v.3. ellenségiis, mikor értik az ő hatalmas erejét, hazudozva hízelkednek néki. Igy olvassuk, hogy Caligula Cászár, tellyességgel játéknak itili vala az Istent, és ez világnak parancsoló Istennek nevezi vala magát: de midőn az menydőrgéseket hallotta, nagy félelemmel az ágy alatt bújdoklott az Isten-
nek haragja előtt: *Qui Deos tantopere contemnebat, ad minima tonitrua &*
Suet. in Caligula. *fulgura connivere, caput obvolvere; ad majora verò proripere se è strato, sub lectum q. condere solebat.* És ugyan természetűnknek hertelen, és sok gondolkodás nélkűl való indulattyából érezzűk azt minnyájan, az mit Iosaphát Király
2. Paralip. 20.v.12. monda; hogy, midőn nyavalyánkban nincs sohonnan reménségűnk, mind-
gyárt az Istenhez fordittyuk szemeinket. Ezt az bizonyságot illyen szók-
kal adgya nagy szépen előnkben Tertullianus · *Vultis, ex animæ ipsius te-*
Tertu. Apolog. cap. 17. 18. *stimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet concupiscentiis, & libidinibus evigorata, licet falsis Dijs exancillata; cùm tamen respiscit, ut ex crapula, ut ex somno; & sanitatem suam patitur, & DEVM nominat, hoc solo, quia propriè verus hic unus DEVS, bonus & magnus. Et, quòd DEVS dederit, omnium vox est: Iudicem quoq. contestatur illum; DEVS videt; & DEO commendo; & DEVS mihi reddet. O testimonium animæ naturaliter Chri-*

stianæ! Deniq, pronuntians hæc, non ad Capitolium, sed ad cælum respicit. novit enim sedem DEI vivi.

Ennek fölőtte, az emberi kivánság, az teremtett állatokkal soha meg nem elégedhetik: hanem, akár menyi gazdagságra, bőcsülletre, kincsre, ha-
talomra, bölcseségre jussonis, nyughatatlan. és mint az égő tűz, ha olajt őntesz reá, fel lobban inkáb, hogy sem el alunnék: úgy az mi kivánságunk szomjusságátis meg nem óltyák, sőt inkáb fel gerjesztik ez világi jóknak bővölködési. Szűkség tehát, hogy valami nagyob, és jób légyen az teremtett állatnál, az kivel bé tellyessedgyék ez az természetnek nagyobra vágyódó kivánsága, mely hejában és haszontalanúl belénk nem plantáltatott. Ez pedig, az kiben meg nyugszik kivánságunk, nem egyéb annál, az kirűl *Psal.16.ver. 15.* Szent David énekli; hogy, Akkor elégszik ő meg, mikor az Vrnak dűcsősségét meg látandgya.

Továbbá: az emberi okosság tanít arra, hogy az ertelmes lélekkel fel ekesitteteti emberi állat, nem lehet aláb való és el vetetteb az tőb terem-
tett állatok kőzt: Ha pedig csak hiuságos találmány vólna az Religio, az Istenrűl való tudomány; nem vólna sem balgatagb, sem nyomorúltab ál
lat az embernél. Mert eggy az, hogy sokan az emberek kőzzűl, vagy min-
denestűl, avagy nagy reszbűl meg vonszák magokat ez világi gyönyőrűsé-
gektűl, és alkolmatosságoktűl, az Istennek félelméért: Más az; hogy az lelki ismeretnek furdalási, az Isten haragjának, és az kárhozatnak félelmi, csak egyedűl az embert faggatryák. Azért az Szent Pál mondása ként; esz-
telemb, és bódogtalamb az ember minden állatoknál, ha Istene nincsen, és *1. Corinth. 15. vers. 19.* csak ez világon vagyon határa remenségének.

Negyedszer: Az természet ereje fölőtt való csudák, és jővendő mondások, mellyeket az Vr Isten régenten cselekedett, és mostis meg ujit mikor kedves ő előtte; bizonysági annak, hogy ez világnak vezérlő Istene vagyon, ki az ő híveinek segitségére és óltalmára, az gonoszaknak fenyi-
tékére és bűntetésére, szokatlan, és az teremtett erőnek folyása szerént, ugyan lehetetlen dolgokatis cselekesztik. *Ezekrűl lásd az 2. könyvnek 5. és 6. részét.*

Eotődszőr, és utólszor: Az emberi elmének bőlcs okoskodá-
sais az Igaz Istennek ismeretire mutat, és igazit minket. Elősző: Mert az mint Szent Agoston irja, minden nemzetségek, még az Pogányok ő mago-
kis, mikor az Istent emlitik, óly állatot értnek ezen, az melynél főbbet, bő-
csülletesbet, jóbbat nem gondolhatnak. *Cùm ille unus cogitatur Deorum Deus,* *Aug. Tom. 3. lib. 1. De Doct. Christ. c. 7. Tomo 1. lib. 7 Confes. c. 4. D. Thomas 1. parte Quæst. 1. Art. 1.* *ab his etiam qui alios suspicantur Deos; ita cogitatur, ut aliquid, quo nihil melius sit, atq, sublimius, illa cogitatio conetur attingere.* Szent Bernard pedig imigyen szol: *Quicquid illud est, quod DEVS sit; id sine dubio est, quo non posit aliquid majus co-*
Bern. ep. 191 *gitari.* Az pedig, az kinél főb, és bőcsülletesb állatot nem gondolhatunk, lehetetlen hogy csak az emberi elménck hiuságos gondolkodása, és chimę-
rája legyen. mivelhogy, sokkal jób, és bőcsülletesb az mi valóságossan va-
hát nem lehetséges, hogy valóságos képpen nem vólna Istene ez világnak. Másodszor: Ezeknek ez világi állatoknak, eleitűl fogva való tellyes sokasá-
gában, ha valamely oly állat találtatik, mely mástűl nem származik és nem

fűg; az léſzen az kit mi Iſtennek nevezűnk: Ha pedig ebben az ſokaſágban ſemmit ollyat nem vallaſz lenni, ki máſtúl nem függene ugy mint alkotójától,ſzem látomáſt meg csalatol. Mert ha mindenek máſtúl ſzármaznak és függenek, mivelhogy az egéſz és tellyes ſokaság kivűl, nincs ſemmi oly állat, melytúl az teremtett állatok ſokasága ſzármazhatnék; ſzűkség azt mondani, hogy az világi állatoknak tellyes ſokasága, valakitúl olytúl fűg, az ki ebben az ſokaságban foglaltatik: és igy,nem egyébtúl,hanem avagy ő magától ,avagy az ő alkotmányától függene. Ez pedig tellyeſséggel lehetetlen dolog az mint ezennel meg bizonyítom: Tehát azt kel mondanunk,az mit elsőben mondánk, tudni illik,hogy ez világon vagyon oly bőcsülletes terméſzet, mely máſtúl nem fűg,és nem ſzármazik. Harmadſzor: Ha az világ, az ő benne való fő réſzeivel egyetembe, őrőktúl fogva nem vólt, hanem űdő ſzerént kezdetett; kétség nélkűl oly alkotója vólt, az kinek ereje által kezdetett újonnan,az mi nem vólt annak előtte: De az bizonyos,hogy ez világ az benne való állatokkal,őrőktúl fogva nem vólt: Tehát hatalmas Authora, kezdője, teremtője vólt az világnak, kinek erejéből kezdetett újonnan lenni. Es ez, az világnak teremtő Vra, az egy igaz Iſten.

Augu. lib.1. De Trinit. cap.1.

Az bizonyſágnak Első réſzét azzal erősíti Szent Agoſton;hogy,ſemminémű állat nem alkothattya önnön magát. *Nulla enim omnino res eſt, quæ ſe ipſam gignat, ut ſit.* mivel hogy, az ki valamit teremt, és alkot,ő magában lenni kel annak, és erejének, hatalmának, tehetſegének kel lenni, mert ezek nélkűl ſemmit nem cſelekedhetik: Tehát az mi az előtt nem vólt, hanem ujonnan kezd lenni; máſnak ereje, és hatalma által kel annak kezdetni. Azon bizonyságnak Második réſzét, győzhetetlenűl bizonittya Szent Agoſton, imillyen formán: Miképpen nem lehetséges dolog az, hogy az ember őrőktúl fogva légyen, ha mind teſte's mind lelke őrőktúl fogva nem vólt, mivel hogy az emberi terméſzethez, mind eggyik's mind máſik ſzűkséges: ſzinten azonképpen, az űdőnek és napnak forgáſa, és egyéb állatoknak egy máſtúl való ſzűletése és ſzármazáſa ſem lehet őrőktúl fogva, hanem ha az előb való, és az után kővetkező réſzekis őrőktúl fogva vóltak. Mert ſzintén, mint az emberi terméſzethez ſzűkséges az teſt,és lélek: ugy az űdőhóz,az égnek forgáſihoz,az teremtett állatoknak egy más után való ſzűletéſekhez,és romláſokhoz,egy ſzóval,az réſzſzerént múlandó és folyó dólgokhoz, mellyeket az Deákok *ſucceſsivumoknak* hínak, mivelhogy egy más után való réſzből állanak; ſzűkség,hogy előb és utólb való réſzt foglallyanak magokban. Annak okáért, ha az napnak forgáſa, az embereknek egy más után ſzűletése, őrőktúl fogva vóltak, mivelhogy az ő terméſzetekhez illendő réſzek nélkűl nem lehettek; kővetkőzik,hogy előb és utólban való réſzek vóltak őrőktúl fogva. Tellyeſséggel lehetetlen pedig, hogy mind az előb való, 'smind az utánna kővetkező réſzek,őrőktúl fogva valók légyenek. mivelhogy,az mi előtt valami vólt, az nem lehet őrőktúl fogva való.

Aug.12. De Civit: Dei. cap.15.

Ezt az bizonyságot,nagyob értelemnek okáért, illyenképpen erősíthettyűk: Ha az világ moſtani állapattyának kezdete nem vólt, hanem

őrőktúl

őrőktúl fogva,igy mint moſt, egymás után ſzűlettek, bizonyos ſzámú eſztendőkig éltek,'s azután meg hóltak az emberek; kővetkőzik, hogy az embereknek nem csak ſzűletéſek,de halálokis őrőktúlfogva vólt. Az pedig nem lehetséges.mert az embernek ſzűletéſe,csak bizonyos,és meg határozott eſztendő ſzámmal vólt az halálnak előtte: Azért,ha az ſzűletés előb vólt az halálnál; nem lehetett őrőktúl fogva az halál. Es mivelhogy csak meg határozott,bizonyos ſzámu eſztendő folyt, az halál között,és ſzűletés között,mint ſzintén moſtis;ha az emberi állatnak halála őrőktúl fogva nem lehetett, az ő ſzűletéſe ſem lehetett kezdetnélkűl. Ebből az következik ki, hogy ez világ, nem lehetett kezdetnélkűl mindenkor illyen formán mint moſtan vagyon.

Végezetre,azzalis támaſzthattyuk ezt az Igaz ſágot. Mert,az mi őrőktúl fogva vólt; változáſnélkűl őrőkké abban az állapatban kel maradni, melyben vólt eleinten. Mert ha el változnék,nem lehetne ez az változás őrőktúl fogva;mivelhogy az el változó állatnak létele után kellene kövétközni az változáſnak. Szűkſég tehát, hogy az őrőktúlfogva való állat, az változás előtt, őrőkké,az az, véghetetlen ideiglen, változáſnélkűl maradgyon az előbbi állapatban.mivelhogy, ha az változás előtt, csak bizonyos űdővel kezdett lenni,nem lehetett őrőktúl fogva. Ebből világoſon kővetkőzik,hogy azEgek forgáſi,és az embereknek nemzéſi; egy ſzóval,az Világnak illyen állapattya mint moſt vagyon, nem lehetett őrőktúl fogva,akarmint habozzon ebben Ariſtoteles. ki midőn az csipát ſzemérűl le törölvén, bizonyſáginak töredelmes pozdorjáját meg iſmérte vólna,igazán meg vallá,hogy ő az Világnak kezdetirűl,ſemmit bizonyoſt nem túd mondani. Ezt azért,az ki ez világot teremté,mely az előtt nẽ vala,Iſtenűnknek,és ez világ Vrának tartyuk;őtet tiſztellyűk,mint terétő,és gondviſelő Fejedelmünket.

Ariſtot. 1. Topicor. c.9

De ezeknek, és több mély bizonyſágoknak moſt békét hagyván, vegyűnk az meg mondott dologbúl, Két haſznos Tanuſágot.

KET TANVSAG.

Elsőt azt:Mely veſzedelmes vakſágra viſzi embert az bűn,és az Iſten törvénye ellen való feſletség. Az Sz.Pál mondáſa ſzerént,az ki vétkezik, meg tagadgya az Iſtent cſelekedetivel.mert, nem egyéb az gonoſzſág,ugymond Sz.Iób, hanem az Felséges Iſtennek tagadáſa. Vgyanis,az ki bátran el merűl,és torkig úſz minden gonoſzſágban,ugy viſeli magát, mintha nem vólna az kinek engedelmeſséggel tartoznék,és az ki látná,'s megis bűntethetné álnakſágit. Azért,az ki nem csak ſzájával,hanem erkölcſévelis meg akarja mutatni,hogy az Iſtent hiſzi;ne légyen ollyan, mint az kikrűl olvaſſuk; hogy haſonlók az erdei ſzamárokhoz, és Liber Bárónak alitván magokat,ſzabadoſon vétkeznek,mintha menedék levelek vólna az Iſteni ſzolgálattúl: hanem azt ſzűnetlen ſzeme előtt hordozza,hogy birodalom alatt ſzűletett,és nagy bűntetéſnek fenyitékével kőteles az ő Teremtőjének ſzolgálattyára, és ſzó fogadó engedelmeſségre.

Tit.1. v. 16. Job.31. v.28

Job.11.v.12.

Másodikat azt tanúllyuk:mely méltó okokból parancſollya az Vr Iſtẽ, hogy, Soha ſemi dolgainkban el ne feletkezzűnk,és lelki ſzemeinket el ne forditcſuk ő rólla. mivelhogy nagyob ſzabaḍſágot ſemmiből nem vehet az emberi gyarlóſág minden gonoſzſágra,mint abból,hogy ki veti az Iſtent el-

Deut.8.ver. 11.14.

méjéből.

méjéből. Mert, szinte miképpen az országokban, nem lehet nagyob bontakozása az Igazságnak, sem el áradása az gonoszságnak, mint midőn az emberek azt vélik, hogy sem Fejedelmek, sem Birájok nincsen : azonképpen, nem lehet azokbannis zablája az gonoszságnak, valakik gyakran nem emlekeznek az Istenről. Az ki pedig szűnetlen az Istenre függeszti szemeit, nem csak nagy ősztőne vagyon minden tekélletes jó erkölcsre, de az világi veszedelmek és háborusagok közöttis, csudálatos vigasztaláſt talál; mint szintén Sz. Dávid, ki midőn ez világnak fel háborodott habjái között, ugyan meg epedett vólna, azt mondgya; hogy meg emlekezvén az ő édes Istenéről, örvendetes gyönyörűséggel bé tellyesítették az ő szűve.

Job. 8. v. 13. Psal. 13. v. 2. Psal. 52. v. 1.

Psa. 76. v. 4.

MASODIK RESZE.

MINT KELLYEN AZ VILAGNAK SZEP Alkotmányában, az Istennek Hatalmát, és Bölcseségét szemlélni.

Isa. 40. v. 12.

ISaiás azt írja: hogy az Isten, három újára függeszetve hordozza az föld kerekségét. akarván ezzel jelenteni, hogy ez világnak gondviselésében, az Istennek Három csudálatos szép tulajdonsági tündöklenek : tudni illik; Atyai jó vólta, mellyel jót akar tenni az terétett állatokkal; Gondviselő Bölcsesége, mely útat talál az ő jó akarattyának véghez vitelében; Mindenre ható nagy Hatalmasága, melynek erejével mind azokat meg szerzi, valamik szűkségesek ez Világnak szép és hasznos vezérlésére. Es, hogy ezeket az Isteni tulajdonságokat, aitatos szeretettel meg ismérné minden ember, gyakran int az Sz. Irás, hogy az Istennek alkotmányit szorgalmatos gondolkodással szemléllyük : sőt ugyan jajt kiált azokra, kik ebben meg fogyatkoznak. Eo magais az nagy Vr Isten, meg akarván Sz. Ióbbal ismértetni hatalmasságát, és Isteni félelemre 's szeretetre igyekezvén gerjeszteni lelkét, nagy sok beszéddel eleiben rakogattya, sőt ugyan nagy pompával elő mustráltattya az teremtett állatokban tündöklő bölcseséget, és hatalmas erejét. Előszőris az egeknek csudáirúl emlekezik : azután az esőt, havat, szeleket, menyköveket; végre az égi madarakat, vízben uszkáló állatokat, az föld hátán lakozó vadakat elő szamlállya; és ugy mutogattya, mely világos tűkőri légyenek mind ezek az ő bölcs hatalmának. Sz. Dávidis, gyakorta az Isteni dicsíretre, és szeretetre serkegetvén magát, sok szép énekléssel elő szamlállya az Istennek teremtett állatit. Sz. Agoston magárúl azt írja; hogy mikor údőt vehetett az tőb foglalatosságitúl, az Istennek alkotmányit, gyönyörűséges elmélkedéssel visgállya, és ezzel ugy fel gerjed az Isteni szeretetre, hogy az reménlett bódogságnak elől járó sengéjét láttatik érezni magában : *Sæpè istud facio. hoc me delectat, & ab omnibus actionibus necessitatis, quantum relaxari possum, ad istam voluptatem refugio: Neq; in his omnibus quæ percurro, reperio tutum locum animæ meæ, nisi in te, quo colligantur sparsa mea : Et aliquando intromittis me in affectum multum, inusitatum, introrsum, ad nescio quam dulcedinem; quæ si perficiatur in me, nescio quid erit, quod vita ista non erit.*

Isai. 5. v. 11.

Job. 38. & sequentib.

Psal. 18. 103. 145.

August. 10. Confess. cap. 40.

Elegantissimè Nazianzenus, Orat. 2. de Theologia.

§. 1.

§. 1. Hasznai az Teremtett állatokrúl való elmélkedésnek.

AZ Teremtett állatokrúl való mélyeb gondolatból, három rendbéli haszon származhatik az emberbe.

ELSŐ: Az Istennek ismére ti. Mert az Bölcs mondása szerént: az ki jól meg gondollya az világ részeinek rendit és állapattyát; eszében vészi, hogy okos és véghetetlen hatalmú gondviselőtűl hordoztatik. Es az teremtett állatoknak nagy vólta, az Istennek véghetetlenségét; szépsége, az Istennek szépségét; erőssége, az Istennek hatalmát; hinyessége, az ő dűcsősségét; édessége pedig, az Istennek sok vigasztalásokkal bővölkődő jó vóltát adgya értenünk. mivelhogy, valami az kút főből származik, azzal bővölkődni kel az kútfőnek. Annak okáért, Szent Basilius azt írja: hogy ez világ nem egyéb, hanem égy szép irott könyv, mely az Istennek dűcsősségét hirdeti : *Nam & totus hic mundus, quasi conscriptum quoddam volumen est, prædicans gloriam DEI.* Es ugyan ezent írja Cassiodorus, hogy mondotta Szent Antal egy Pogány bölcsnek, midőn azon tudakoznék tőlle, mint lakhatik az pusztában könyvek nélkűl ? *ô Philosophe, meus codex, natura creaturarum est.* Másutt ezen Szent Basilius azt írja; hogy ez világ ollyan mint egy Iskola, melyben az teremtett állatok, tanitnak az Istennek ismére tire : *Mundus revera officina est discendi, & locus erudiendi ad cognitionem DEI, per visibilia manuductionem menti exhibens ad invisibilium speculationem, quemadmodum Apostolus ait.* Mert, ugy mond, az látható állatok szépsége, és nagysága, az Istennek erejét és szépségét szemünk előtt hordozzák, ugy, hogy noha csak leg kisseb részét érthettyük az teremtett állatok titkainak, de mind az által, csak azokis az mellyeket szemünkel látunk, oly csudálatosok, hogy akár mely éles elme sem álmelkodhatik elégségesen az Istennek ezekben tündöklő bölcseségén. *Ex pulchritudine eorum quæ videmus, eum, qui omnem pulchritudinem excedit, mente concipiamus. & ex magnitudine sensibilium horum, infinitum illum, & omnem magnitudinem superantem, omnemq; intelligentiam in multitudine potentiæ suæ excedentem, reputemus. Etenim, etiamsi naturam eorum quæ facta sunt, ignoremus : tamen, id quod sensui nostro subjacet, tantum miraculum habet, ut etiam attentissima mens minor appareat eo, quod minimum est in mundo, ut aut pro dignitate ipsum enarrare valeat, aut creatori debitam laudem referre.* Miképpen azért az mennyei bódogságban, az Vr Isten mint egy tűkőre lészen az meg dűcsősűlteknek, melyben az teremtett állatokat szemléllyék: azonképpen ez világon, az teremtett állatokat, tűkőr gyanánt kel néznünk, melyben az Istennek jó vóltát, hatalmasságát, bölcseségét meg ismérjük; és mint valami grádicsokon, az láthato állatok ismére tin, az Istennek ismére tire emelte sűnk.

Sapient. 13. v. 3.

Basil. hom. 11. Hexam.

Tripartit. Histor. libr. 8. cap. 1.

Homil. 1. Hexamer.

Rom. 1. ver. 20.

MASODIK haszna az Teremtett állatok ismére tinek az : hogy, fel gerjed bennünk az Isteni szeretet, és hálaadásra indittatik az mi szivünk. Azért mondgya Szent Basilius : hogy, mikor csak egy fűvecskét látunkis, az Isteni szeretetre gerjedez az mi lelkünk, ha meg gondollyuk, hogy eztis az Vr Isten, nem magáért, sem az Angyalokért, sem az oktalan állatokért, hanem, az mint Szent David mondgya; az hegyek tetején zöldellő fűvetis az embernek szolgálattyára teremtette. Mert az ember szűkölködik az ok-

Basil. hom. 6. Hexam.

Psalm. 103. v. 14.

talan állatok nélkûl hogy húsával tápláltaſsék, bőrivel és gyapjával ruházstaſsék, erejével földét ſzántcſa, terhét hordozza, gyalog járáſtúl meg mencſe: Ezek pedig az oktalan állatok, fűvel tápláltatnak: Az fűvek nem nőnek kûlőmben,hanem ha esővel öntőztetik az föld: Az esők kûlőmben nem lehetnek, hanemha az tengerből, és folyó vizekből pára emeltetik fel; az földből pedig gőzölgő fűſtők támadnak,és ſzelet inditnak, mely az felhőket el terjeſzti az föld kerekségére:Ezek pedig az párák, és fűſtők, kûlőmben fel nem emelkednek, hanem az napnak és eſillagoknak erejével: Annakokáért, mind az egek az ő ſzép forgáſokkal, mind az esők, és mezei virágok,az embernek ſzolgálattyára, haſznára, és tiſzteſséges vigaſztalására teremtettek. Azt kivánnya azért ez az Szent Doctor; hogy midőn egy ſzép virágot kezűnkben vészűnk, egy árnyék tartó zőld ágat meg tekintűnk, az Iſtenhez emellyük lelki ſzemeinket, és dűcsőitcsük őtet, ki ennyi ſzepséggel fel ékesitette az el hervadó virágot, hogy az mi ſzeműnket gyönyőrűségeſen legelteſſe; ily ſzép illáttal meg áldotta,hogy jó ſzagával minket vigaſztallyon; ennyi kûlőmb kûlőmb féle jó izű gyűmőlcsőket adott az ûdőnek állapattyához képeſt,hogy az mi torkunknak kedveskedgyék.Es egy ſzóval, nem ugy bánt mi velünk az Iſten, mint az emberek az ő béreſekkel, kiknek csak temérdek és vaſtagitó eledelt rendelnek,cſemegére és nyalánkságra nem ſzoktattyák őket: hanem ſzükségünk főlőttis, az mi erzékenségünk gyönyőrkőttetéséreis, ſok ſzép dolgokat teremtett az mi Vrunk.

Ezeket meg értvén, nem illik hogy haſonlók légyűnk amaz oktalan állatokhoz; kiknek midőn az ő páſztorok makkot, vagy galagonyát vér az fárúl, mohon zabálnak, és egymáſt taſzigállyák,de ſzemeket fel nem emelik, hogy meg kőſzönnyék az ő páſztorok jó teteményét. Az gyermekekhez ſe haſonlitcsuk magunkat; kiknek ha ſzép arany bőtűkkel irt kőnyvet adnak, noha gyönyőrkődnek az bőtűk tettetes ékeſségében, de nem értik mi fekſzik azok alatt, és az bennevaló mélységes tudományra nem igyekeznek: Hanem azon légyűnk,hogy ez világi ſzépség által, az Iſtennek ſzerelmére,és jó tétemenyiért hálaadáſra indúllyunk;és megemlekezzűnk az Bőlcs mondásárúl: hogy, midőn az Iſtentúl jót vészűnk,halaadáſt téritcsünk viſzſzá ő Szent Felségének. Vgyanis,az mint Szent Agoſton irja, Bolondság vólna, ha azok az ſzépségek el vonnának minket az Iſtentúl, az mellyek ugyan nemis vólnának, ha Iſtenben nem volnának: *Ecclef. 14. verſ. 16.*

Augu∫t. 10. Confeſſ. cap. 27. 28.

Serò te amavi, pulchritudo tam antiqua, & tam nova; ſerò te amavi. In iſta formoſa quæ feciſti, deformis irrueham: ea me tenebant longè à te, quæ ſi in te non eſſent, non eſſent. Cùm inhæſero tibi ex omni me, nuſquam erit mihi dolor & labor, & viva erit vita mea, tota plena te: Nunc autem, quoniam quem tu reples, ſublevas eum; quia tui plenus non ſum, oneri mihi ſum.

HARMADIK és utólsó haſzna, az világi állatok viſgálásának az: hogy, ezeknek peldájokkal, hivatalunkrúl, és kőteleſségünkrűl meg emlekeztetűnk; és néma nyelvekkel, az mi erkőlcsünket ezekis az tekélleteſségre igazgattyák. Ez az oka, hogy az Szent Iráſis néha az hangyákra, néha az héjákra,sőt, még az ökrökre,és ſzamárrais mutat, hogy ezek- *Prov. 6. v 6. Jere. 8. v. 7. Iſa. 1. ver. 3. Job 12. v. 7.*

túl meg tanúllyuk, mint kellyen hivatalunkban járnunk. Azt mondgya azert Sz.Baſilius, és Szent Ambrus Doctor; hogy, midőn egy ſzép virágot meg tekintűnk;né csak ugy nézzűnk erre mint az barmok,hanem eſzűnkben juſſon az mi életűnknek gyarlosága, rővid őrőme, el múlando vigaſága. Mert miképpen az ſzép virág, hamar meg hervad 's el ſzárad; és noha még Salomonnális friſſebben őltőzött, de nagy gyorſan el veſzti minden ékeſségét: azonképpen téis, akár mely erőben, ſzépségben, és hatalomban dicſekedgyélis, rővid ûdő alatt meg hervadſz és meg rothadſz. *Volo, ut tibi Creatoris miraculum firmius inſideat, ubicunq. reperiaris: & cuicunq. generi in terra naſcentium aſtiteris, evidentem Conditoris memoriam conſerves, & captas de ipſo admonitionem. Cùm igitur videris herbam florentem, ad meditationem venias de humana natura; in memoriam revoces imaginem Iſaiæ, Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus ut flos. Brevitas enim vitæ, & in modico tempore gaudium humanæ proſperitatis, aptiſſimam apud Prophetam imaginem adepta eſt. Hodie floridus corpore, florulentum habens colorem, ætatis vigore validus & concitatus: cras idem hic, miſerabilis, aut tempore marcidus, aut morbo diſſolutus. Ille conſpicuus in divitiis, multitudo circa ipſum adulatorum, amicorum fictorum, gratiam ipſius venantium, multitudo cognationis, ejuſq. fictæ; adde divitis politicam aliquam poteſtatem, aut ex Regibus honorem, exercitus imperium, gentis gubernationem: Ec quid poſtea? Vna nox, aut una febris, hominem non rapi ab hominibus poſſe putatum, aufert, omnem ſcenam circa ipſum denudans; & majeſtas illa, velut inſomnium, redarguta evaneſcit.* *Baſil. hom. 5. Hexam. Ambroſ. lib. 3. Hexam. cap. 7.*

Haſonlóképpen más helyennis,ezen Szent Doctorok arra tanitnak: hogy,midőn az Szőlő veſzſzőt láttyuk, eſzűnkben juſſon állapatunk,hogy noha minketis az Vr Iſten, mint valamely ſzép ſzőlőt bé gyepelt,és bé árkolt;meg metczett és meg karózott az ő malaſztyának, és az Szentek példájának vaſtagitó támaſzival: de viſzontag azt kevánnya tőllűnk,hogy az ſzőlő tőben maradgyunk, nevekedgyűnk, gyűmőlcsőzzűnk; és midőn az homlitás által bé vermeltetűnk,az föld alá bujtatunk,aztis őrőmmel ſzenvedgyűk. *Sufficit vitis ipſa, viſui tuo diligenter aſpecta, ut te de natura admoneat. Meminiſti enim, quòd Dominus vitem ſe appellat, & nos palmites, provocans ad fertilitatem; ut ne ob inutilitatem damnati, in ignem mittamur. Humanas ſcilicet animas, vineam dicit, quibus ſepem circumdedit, munimentum ex præceptis, & cuſtodiam Angelorum. Deinde velut perticas nobis affixit, poſitos in Eccleſia, primum Apoſtolos, deinde Prophetas & Doctores: & antiquorum exemplis, mentes noſtras in altum evehens, non dimiſit ipſas humi proſtratas, & conculcatu dignas. Vult autem nos, velut pampinis quibusdam circumvolutos, dilectionis amplexibus propinquos amplecti; quò ſemper ſurſum verſus impetum habentes, altiſſimis apicibus nos ipſos adæquemus. Exigit inſuper à nobis, ut ſuſtineamus dum defodiemur. defoditur autem anima, in depoſitione curarum mundi, quæ oneri ſunt cordibus noſtris. Quare qui carnalem dilectionem deponit, & amorem erga pecunias, aut erga miſeram hanc gloriam, affectum contemptibilem ducit, velut defoſſus eſt.* *Baſil. homi. 5. Ambroſ. l. 3. Hexam. cap. 12.*

Máſutt az írják: hogy, midőn láttyuk az Oktalan állatoknak magokra való ſzorgalmatos gondviselését, meg emlekezzűnk, hogy az mi lelkűnkre miis ſzorgalmatos vigyázáſſal gondot viſellyűnk. mert nagyob kár-

hozatunk léſzen, ha az barmoknális oktalambaknak találtatunk az magunk dolgaiban. *Si percurramus, quanta ſit brutis ſuper vita ipſorum cura, citra doctrinam: aut ad ſalutis animarum providentiam commonebimur, aut ampliùs condemnabimur, cùm inventi fuerimus brutis inferiores.* Es ſzépen tanittya az fiakat, az Gólyák példájával, mint kellyen tiſztelni koros és meg ért ſzűléjeket. Mert az Gólyák, ugy mond, midőn meg agganak ſzűléjek, melegitik az ő hideg tetemit tollokkal; eledelt hordanak nékik; az rópüllésbennis ſegitik, ſzárnyokkal fel emelvén őket. *Ciconiæ, patrem præ ſenio deſluvio laborantem pennarum, circumſtantes, propriis pennis confovent; & alimentum abundè ſuppeditantes, etiam volandi auxilium quantum valent præbent, utriné alas leviter allevantes. Quod ſufficiebat, ut pueros noſtros, ſi advertere vellent, ad parentum amorem excitarent. omnino enim nullus adeò inſanus eſt, ut non pudore dignum judicet, brutiſſimis volucribus virtute poſteriorem eſſe.* Végezetre, midőn ſok féle virágokat látunk, mellyek nap kelettel ki nyilnak, és az nap nyugottal egybe mennek; avagy az napra fordítván virágoknak ki nyilt kebelét, vélle eggyűtt forognak, mintha meg iſmérvén az ő legeltető, és alkotó meſtereket, ſzolgálni akarnának néki tehetſégek ſzerént: miis azon légyűnk, hogy ſzemeinket az Iſtenről el ne vegyük; hanem őtet minden javainknak kút fejét köveſsük, hála adó ſzolgálattal udvarollyunk és kedveskedgyünk néki.

Basil. homil. 9.

Basil. homil. 8. Ambroſ. lib. 5. Hexamer. c. 16.

Solſequiũ.

§. 2. Az Egeknek ékeſségéről.

De efféle ſzép tanuſágoknak, mellyeket az teremtett állatokból ſzedhet az ember, mélyeb emlekezetit moſt el hagyván, rővideden tekincsük meg kőzönſégeſen az teremtett állatoknak csudálatos rendit, ékeſségét, alkolmatoſságát, és ſzép bőlcſeſéggel vezerléſét; mellyekből az Iſtennek hatalmas ereje, bőlcſeſége, és jó vólta ki nyilatkozik, és világoſon ki tetczik az mit az Pogany bőles monda: *Opus naturæ, eſt opus intelligentiæ*; hogy, az teremſzet ſzerént való állatok cſelekedeti, okos és értelmes gondviſelőnek cſelekedeti, mellyekben finylik az Iſtennek bőlcſeſége. miképpen az Szent iráſis, nagy ſok ſzép álmélkodtató ſzókkal tanit erre, *Eccleſiaſtici 43.* Es ugyan azt mondgya; hogy az mezei barmok, és az égi madarak, sőt, minden teremtett állatok, nyilván kiáltyák, hogy ők nem teremtették magokat, hanem az Iſten.

Ariſtotel. 2. Phyſic. tex. 49. 80.

Job 12. v. 7. Pſa. 99. v. 3.

Mivelhogy azért az Lactantius mondáſa ſzerént, az végre teremtette Iſten az embert igyenes ſzép termettel, hogy az egeket ſzűntelen ſzemléllye; *Cælum intuemini, ad cujus ſpectaculum vos excitavit artifex operis DEVS:* és az Iſtennek, az egekben tűndöklő hatalmaſságát, 's bőlcſeſégét meg eſmérje: méltó hogy miis ezeknek ſzépſégét figyelmeteſen meg tekincsük.

Lactan. lib. 2. De Origine erroris. cap. 2.

Leg előſzőris azért, csudálatos az Egeknek az ő nagy vóltok. Mert, az mint Baſilius, és Seneca írják: noha nékünk az nap, és az cſillagok kiſsebbeknek tetczenek az földnél, az ő távúl létek miatt; ſzintén mint az őreg emberek, sőt az magas tornyokis kicsínyeknek látczanak midőn meſzſze vannak: de azért, az Nap ſokkal nagyob az egéſz föld kérekſégénél. *Solem, quem toto orbe terrarum majorem probat ratio, acies noſtra ſic contraxit, ut ſapientes viri pedalem contenderent.* Es annyira nagyob, hogy az Mathematicuſok ſzám vetéſe ſzerént, ſzáz hatvan hatſzor annyi, mint az föld. sőt, csak

Basil. hom. 6. Hexam.

Seneca. 1. Natural. cap. 3.

egy

egy cſillaghoz képeſtis, ollyan az egéſz föld, mint egy kis punctocska; az mint Szent Baſilius bizonyos okokkal meg bizonyittya. Es, az miképpen az Mathematicuſok nem ok nélkűl tanittyák, az nyólczadik égben való, ezer és huſzon két cſillag kőzzűl, mellyeket ſzeműnkel meg jegyezhetűnk, (mert az többinek, mint ſzinte az tenger fövenyének ſzámát, csak az Iſten tudgya) oly nagyok vannak, hogy ſzáz hétſzer nagyobbak az földnél. Az csillagos égnek kerekſégét pedig, az földnek és tengernek kerekſégénél, huſzon két ezerſzer, hat ſzáz tizenkétſzer nagyobnak irják az Mathematicuſok: és azt mondgyák, hogy az egéſz föld kerekſége, melynek bizonyos mértékét, csak egyedűl az Iſten tudhattya, (noha az Ptolomæus tetczéſe ſzerént, huſzon két ezer, és őt ſzáz Olaſz mért földet, az az, közel hat ezer Magyar mértföldet foglal magában) az firmamentomhoz képeſt, csak annyi mint egy punct, mint egy mák ſzemecske. Ebből mutattya meg oſztán Seneca, és Plinius; mely bolondok az emberek, kik fel fuvalkodnak ez világi birodalmocskában. holott, ha mindeneſtűl övék vólnais az föld, rővid és keskeny határral környékezett birodalmok vólna. *Mundi punctus (neq; enim eſt aliud terra in univerſo) eſt materia gloriæ noſtræ. Hîc honores gerimus, hîc exercemus imperia, hîc tumultuatur humanum genus, hîc mutuis cædibus laxiorem facimus terram. Detrahe huic puncto, quantum circumfluus oceanus occupat, quantum menſura tot fluminum, tantarum paludum; adde lacus etiam, & ſtagna. detrahe non ſolùm frigore rigentia, vel exuſta flammis, ac cremata, ſed elata quoq; in cælum, & aſpectu ipſo ardua juga, ſylvas, valles q; præruptas, & ſolitudines mille cauſis deſertas: quotâ terræ parte gaudet, qui latiſſimè rura, vel ad menſuram avaritiæ ſuæ propagavit? Hoc eſt punctum, quod inter tot gentes ferro & igni dividitur? O quàm ridiculi ſunt mortalium termini!*

Clavius in ca. 1. Sacroboſci.

Hiere. 33. verſ. 22.

Pſalm. 146. v. 4.

Job 38. v. 5. 18.

Eccle. 1. v. 2.

Clavius loco citato fol. 217. 228.

Plin. lib. 2. cap. 68.

Továbbá, ebből az föld körűl forgó Egeknek nagy vóltokból, azt hozza ki Ariſtoteles: hogy, meg nem gondolhattya az emberi elme, mely ſebes gyorſaſsággal forog az firmamentum, meg kerűlvén huſzon négy oráig az egeſz földet. Mert, az mint az Mathematicuſok meg bizonyittyák; az firmamentomnak valamely kicsín réſze, egy orában oly meſzſze mégyen, hogy ha valaki mindennap tiz Magyar mertföldet menne, két ezer, kilencz ſzáz, negy eſztendő kellene hozzá, hogy oly meſzſze mehetne: és annyi űdő alatt, az menyiben egy Mi atyánkat mondanánk, azon firmamentomnak egy valamely kis réſze, annyit mégyen, az menyit egy madár, vagy nyil menne, ha ugyan azon űdőben, hétſzer az egéſz földet meg kerűlné. Ennek pedig az meg foghatatlan gyorſaſágnak egyéb oka nincſen, hanem az Iſtennek parancſolattya: *Magnus Dominus, qui fecit illum, & in ſermonibus ejus feſtinavit iter.* Es mind ezekből, az Iſtennek hatalmas felſégéről itiletet tehetűnk. mivelhogy ezt az nagy eget, ő csak araſzávalis által fogja, ugymond Iſaias: és ő hozzá képeſt, ez az ki terjedett nagy kék ég, ollyan mint egy ſemmi. Ki tetczik ugyan azon dologból, az Iſtennek jó vóltais, ki mind ezeket az nagy alkotmányokat, csak az hálaadatlan emberi nemzetſégnek ſzolgálattyára teremté; az mint ő maga meg mondgya Moyſes által.

Clavius in c. 1. Sphæræ fol. 236. edit Lugdun. Anni 1602.

Eccleſ. 43. verſ. 5.

Iſa. 40. v. 12.

Ibid. v. 22.

Deut. 4. v. 19.

Ennek főlőtte: Az Egek, oly csudálatos forgáſſal, oly álhatatos, és alkolmatos rendel viſeltetnek, hogy az ki ezeknek viſgálásában forgott, ál-

Seneca li. 1. Naturaliũ, initio.

mélkodva ſzemlélheti bennek az Iſtennek bőlcſeſégét. Azért írja Sz. Baſilius hogy, ez világ vezérlőjének bőlcſeſége, ugyan villámik az Napnak ez föld körűl való ſzűntelen forgáſában: mely, az ejnek és nappalnak változáſival, haſznoſon ékeſíti ez földet; és néha hozzánk fellyeb jövén, Nyárat ſzerez; néha el távozván, Telet hágy. Vgyanis, ha az Nap után, éj nem kövétköznék, és az földi gyűmölcsők az ejnek mértékletes hűvőſségétűl, ſzép harmatitúl nem ujúlnának; ki kellene égniek az héuſég miatt: Az emberi teſtnek ſem lehetne egéſsége, és cſendeſz nyugodalma. Azonképpen, ha az Nap néha fellyeb, 's néha álab nem járna; ha az eſztendőt négy réſzre nem oſztaná, és az Nyár's Tél köziben, őſzt és Tavaſzt nem vetne, hogy az nagy melegről, ſzép laſsú grádicſon jutnánk az hidegre, és az hidegről viſzontag laſſan térnénk az melegre; ſem földi gyűmölcsűnk terméſe, ſem magunknak egéſséges meg maradáſa nem lehetne. Miképpen azért az Bőlcs arra tanit; hogy, valamenyiſzer az Napot, az Iſtennek cſudálatos edényét láttyuk, dűcsőitcsűk az Teremtőt: Azonképpen Sz. Baſiliuſis arra int; hogy, midőn az Napot, és az finyes cſillagokat láttyuk, nem cſak meg gondollyuk, menyivel ſzeb ezeknél, az ki ezeket teremtette; de az tis eſzűnkben vévén, mely ſzép ajandékokkal látogatta az Iſten az ő ſzámkivetett bűnős ſzolgait, itiletet tégyűnk, menyivel bőcsűlleteſb ſzépſégeket ád Szent országában, az válaſztott hiveknek! *Per has, quas jam nobis tribuit, divitias, etiam promiſſorum nobis fidem facit, & experimento præſentium, ea quæ ſperamus, confirmat. Si enim temporalia talia ſunt; qualia cenſenda ſunt æterna! Et, ſi qui corruptioni ſubjacet Sol, adeò pulcher eſt, adeò magnus, velox ad motum, & ordinatos circuitus faciens, moderatam, & congruentem habens menſuram ad univerſum; pulchritudine autem, velut oculus quidam perlucidus naturæ, decorans creationem; ſi inſatiabilis eſt hujus aſpectus: quali putas pulchritudine præditus eſt Sol Iuſtitiæ? Si cæco pœna eſt, hunc non videre; qualis pœna eſt peccatori, vera Luce privari?* Es máſütt az mondgya: hogy, ha az Iſten házának pitvara, ha az vadak barlangya ily ſzépen fel ékeſíttetett; meg itilhettyűk minémű légyen az Királyi palota. *Si Sanctorum atria talia ſunt, & templi veſtibula adeò glorioſa, adeò faſtu ſuperba, ut abundantiâ pulchritudinis ſuæ, veluti fulgetris oculos mentis obruat; qualia quæſo ſunt ipſa Sancta Sanctorum?*

Basil. hom. 3. Hexam.

Eccleſ. 43. v. 2.

Basil. hom. 6. Hexam.

Basil. hom. 2. initio.

Eccleſ. 43. v. 9.

Basil. hom. 6. in fine.

Az Hóldnak fogyáſa és nevekedéſe, mellyet az Szent irás cſudáltat; az ő ereje és cſelekedeti, az Iſtennek hatalmát és bőlcſeſégét nagy nyilván meg mutattyák. Mert, az mint Szent Baſilius meg mutattya; az Hóldnak erejével indittatik meg az Tenger, ugy hogy néha egy felé's néha más felé follyon. Az vizi állatok, ugymint az rákok, oſtrigák, cſigák, sőt még az embernek agya veleje, és az fák vőlgye és béli, tellyeſbek Hóld tőltére. Az ſzeleken, és űdők változáſannis, nagy uraſága vagyon. Végezetre, azzal fejezi bé mind ezeket ez az Szent Doctor: hogy, az Hóldnak valtozáſit latván, az emberi állapatnak álhatatlanſága eſzűnkben juſſon. és az hamar változáſtúl félvén, mértékleteſen viſellyűk magunkat jó ſzerencséknek tellyeſségében. *Aſpectu lunæ, noſtrarum conditiones rerum perdiſcamus, in mente mâ celerrima rerum humanarum nobis mutatio veniat: ac non multum nobis, ob vitæ proſperitatem, tribuamus; non ob incertum fortunæ ſtatum efferamur; deſpiciamus*

Ibid.

carnem,

carnem, in qua potiſsimùm verſatur mutatio; curam animæ habeamus, cujus duntaxat bona immobilia eſſe conſtat.

Az tőb Cſillagoknak, az egek ékeſéginek erejét, ki tudná cſak megis gondolni, nem hogy elő ſzamlálni? Az többi közt, azis cſudálatos ſzép haſznok ezeknek: hogy, az Tengeren evezőknek, nincs egyéb kalávúzok az cſillagoknál: és kivaltképpen az éſzaki cſillagnak, oly ereje vagyon, hogy nem cſak az Magnes kő ő maga, de az vas nyelvecskéknek az Magneshez dörgölt hegyecskéjeis, igyeneſſen arra az cſillagra fordúl, és az által mutattya az Compas az órát, az által hordozzák egynihány ezer mértföldre az tengeren az hajókat, ſzinte oly bizonyos útakon, mint az jó kocſis az ſzép tér földőn az ő kocſiját.

Joã. Baptiſt. Porta lib. 2. Magiæ Natural. ca. 11.

§. 3. Az Levegő égnek, és Folyó vizeknek cſudáirúl.

Az Levegő égnek alkolmatos ſzép haſznaiis, az bőlcs Teremtőnek iſméretire igazítnak minket. és valamenyiſzer lélegzetet vévén, ſzellőztettyűk ezzel ſzűvűnknek hévſégét, annyiſzor kellene az ő Teremtőjérúl bőcsűllettel emlekeznűnk. Hogy pedig az levégő égben indúlt ſzeleknek cſudálatos eredetirúl, haſznos fuváſirúl ne ſzóllyunk, mellyeknek úttyait, ſenki egyéb nem tudhattya az Iſtennél; ki győzné meg magyarázni, mely nagy bőlcſeſéggel őntőzi az Vr Iſten az levegő égből az ſzáraz földet, alkolmatos esőkkel, havakkal, harmatokkal! mellyekben, az Iſtennek bőlcſeſéges, hatalma, ugy ki nyilatkozik, hogy ő magais az nagy Iſten, ſokſzor dicſekedik ebben az ő cſelekedetiben, és az esők apiának nevezi magát. Vallyon's, ha az egéſz emberi nemzetnek okoſságát egybe verték vólna, fel találhatta vólnaé, mint kellyen oly ſzép modgyával őntőzni az földet, mint az Iſten őntőzi? Mikor éget bort űtnek, az bor sőprűből pára mégyen fel az réz fazékban; és ott meg hűvősődvén, cſeppenként ſzép laſſan ſzivárkozik alá: Azonképpen az vizekből, ſok gőzt és párát emel fel az Napnak melegſége: és midőn ez jól fel érkezik az föld ſzinérűl, az levegő égnek közepire, (mely ſokkalis hidegb az föld mellett való réſzeinél:) meg hidegűl, meg sűrűdik, és cſeppekké változván, ugy őntőzi az földet. Mely dologban, két nagy Iſten cſudáját látom: Elsőt: hogy, noha az Naphoz közelb vagyon az levegő égnek középső, hogy ſem alſó réſze: de azért ugyan hidegb az felső réſze; mint meg probálhattya, az ki nyárban az havaſok tetejére fel hág. Máſodikat: hogy, nem ſzakad egyſzer's mind alá az eső, hanem cſeppenként eſik. Mely dologrúl az Szent íras ſokſzor emlekezik, és magaſztallya abból az Iſtennek hatalmat's bőlcſeſégét, hogy az vizeket és felhőket, az égben fel függeſzti. és, az mint az Szent irás ſzól; mint valami roſtán, ugy ſzűri alá az vizet. Ezt meg gondolván egy Pogány bőlcs ember, azt mondgya: hogy, ő ſemmit nagyob cſudának nem tart, minthogy az fellegekben fel függeſztetnek az vizek. *Quid mirabilius aquis in cælo ſtantibus?*

Eccleſ. 11. verſ. 5.

Job 37. v. 12. cap. 38. verſ. 25. 26. Hierem. 10. verſ. 13. Amos 5. v. 8.

Az égbéli ſok tőb cſudákon ki győzhet eleget cſudálkozni? ki magyarázza meg, mint légyenek amaz iſzonyú villámáſok az viz között, és amaz rettenetes menydörgéſek? mellyektűl, az mint nem régen mondám, Caligula Cſáſzár ugy retteg vala, hogy az ágy alá bújnék előtte. Auguſtus Cſáſzáris bujdoklott, midőn az menydörgéſeket hallotta: *Tonitrua & ful-*

Job 26. v. 8. cap. 12. v. 15. 2. Reg. 22. v. 12.

Plin. lib. 31. cap. 1.

mina

Sueton. in Auguſto.

mina expaveſcebat, ut ſemper & vbiq; pellem vituli marini circumferret pro remedio: utq; ad omnem majoris tempeſtatis ſuſpicionem, in abditum & concameratum locum ſe recepit. Az menykőveknek ereje,az hónak,és kő esőnek alkotáſa ſem egyebet hirdet,hanem az Iſtennek hatalmas bőlcſeſégét.

Eccle.1.v.7.

Az Tengerről, és folyó vizekről mit mondgyunk? Az Tengerben folynak minden vizek: de az Tenger ſoha meg nem árad,ſem killyeb nem terjed, hanem azon állapatban marad mindenkor. maga, ha egy folyó viz eleiben hegyeket hánnának; nincs oly nagy orſzág, mellyet eſztendeig el nem fogná, és más Tengerré nem tenne. Ennek fölőtte,noha oly iſzonyú habjai és folyáſi vannak gyakran az Tengernek, hogy ſzőrnyűſég csak reáis nézni; sőt noha az Veres Tenger ſokkal magaſb az mellette való Ægyptomnál, és ez okon el kellene terméſzet ſzerént Ægyptomot fogni:de az Iſtennek hatalmas ereje,nem valami magas partokkal, hanem csak az egyenes és erőtlen fövennyel, ágyában's féſzkében tartya;és mint egy vad lovat zablán hordozza,hogy killyeb ne lépjék.mivelhogy az Szent iráſnak mondáſa ként; az Iſten, markában ſzoritotta az Tengert, és ő előtte nagy dorongokkal bé támaſztotta az ajtót, hogy ki ne jőheſſen. Ezt az Iſten erejének fel magaſztaláſára,ſok helyen előnkbe adgya az Szent irás, és ezzel az peldával izgat minket az Iſteni félelemre. mivelhogy az fel háborodott tengeris retteg ő előtte: *Me ergò non timebitis, ait Dominus? qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit; & commovebuntur,& non poterunt:& intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud.*

Iſa.40.v.12. Iob 38.v.10. Pſal.103. v. 9. Proverb. 8. v.29. Jerem. 5.v. 22.

Baſil.homil. 4.Hexam.

Az Folyó vizeknek csudái még ennélis nagyobbak. Mert, ha valaha egy ki folyó kútnál meg állottál, ugy mond Szent Baſilius, eſzedben vévén ennek ſzűntelen folyáſát, nem gondolkodtálé magadban,honnan légyen ennek eredeti? hon tartaſsék annyi viz, hogy ennyi eſztendeig el ne foggyon? mint légyen, hogy bé nem tőltheti azt az helyet,az hová ſzűntelen folyáſát igazittya? Ebből, az Iſtennek erejéről tanúſágot vehettél,az kinek ſzava cſelekeſzi mind ezeket: és,az mint az Angyal kiáltya; méltó félni,dűcsőiteni, és hálaadáſsál tiſztelni az Iſtent, az ki alkotta az forráſokat.

Apocal. 14. v.7.

Pſalm. 103. v. 25.

Baſil.homil. 7. Ambroſ.lib. 5.c.10. Hex.

Az Tengerben, és Folyó vizekben úſzó ſok állatoknak, mellyeknek ſzáma nincſen,ugy mond az Sz.Irás; nagy vóltokat, erejeket,és haſznokat sokkönyvekben ſem ſzamlálhatnók elő. Csák amaz kis halacskárúl emlekezzűnk, mely (ugymond Sz.Baſilius) az Iſteni hatalomnak bizonyos tanitója: ezt *Echeneiſnek*, vagy *Remorának* nevezik az Deákok. és oly ereje vagyon, hogy midön az tengeri nagy hajók, ki terjeſztett vitorlák ſzárnyain ſebeſséggel rópűlnek; és ſem kötelekkel, ſem lánczokkal, ſem vas macskákkal, az emberi erő ezeket meg nem állathatná; mihent ez az kis halacska reá ragaſzkodik az hajóra,ugy meg állattya,mintha egy erős kőſzálhoz kötőztetett vólna az nagy várnyi hajó.

§. 4. Az Földnek,és oktalan állatoknak bőles alkotáſárúl.

Iob 26. v.7.

Az Földben, és az földi gyűmőlcsökben meteztett pecsétit az Iſteni bőlcſeſégnek és hatalmaſságnak,csak az láthattya által tellyeſséggel,az ki ezeket alkotta,és fel ékesitette. Csudáltattya az Sz.Irás,és csudálták minden űdőbéli Bőlcsek,hogy az föld ez világnak közepette, fondamentom és

támaſztó

támaſztó oſzlop nélkűl fel függeſztetett.Mert,az mint Ariſtoteles irja; oktalan barom az, valaki nem csudálkozik, honnan légyen, hogy midőn az földből egy marokkal fel emelűnk,mindgyárt alá rohan; az egéſz föld pedig, mozdúlatlan áll egy helyen minden ſtőmpőly nélkűl. Ennek pedig az oka nem egyéb, ugymond Szent Baſilius; hanem, hogy az Iſtennek hatalmaſsága tartya az földnek minden határit. és, ha ſzinten egyéb okát adhatnókis ennek; abbólis az Iſtennek bőlcſeſége fénlenék, mely igy rendelte az világnak állapattyát. *Non enim minor redditur ſtupor,cùm modus,juxta quem fit aliquid eorũ quæ præter opinionem fiunt,fuerit inventus.* Ebből pedig nagy bizodalmunk lehet az Iſtennek hatalmaſságában, ki az gonoſzra hajlandó terméſzetet, az ő Szent akarattyával ugy meg erőſſitheti, (mint az földet az világ közepett) hogy helyt állyon,és az Iſtentől el ne ſzakadgyon.

Ariſt.2.Cæli,tex.77.

Baſil. hom. 7.Hexam.

Hogy pedig ſemmit ne ſzóllyunk az föld gyomrábã termett Erczekről, amaz laſſű és fogyhatatlan Tűzekről,mellyek az hév vizeket melegitik az föld alatt:egy kis fűvecske,egy termőfának állapattya,kűnnyé meg iſmértetheti az Iſtének bőlcs hatalmát. Tekincs meg, (ugymőd Sz.Baſilius,)az Buza ſzárnak menyi csomója vagyon, hogy kűnnyebben el birhaſſá az teli Buza fejet; az Zab ſzalmának pedig illyen térdecskéi nincſenek, mivelhogy az zab fő kűnyű,és nem kel oly nagy erő az ő fen tartaſára. Láſd menyi polyvában takarta,és mely hegyes kaláſzoknak kopiáival, mint valami lator kertel kőrnyűl fogta az búza ſzemet,hogy az madarak és férgek hozzá ne férheſſenek. Gondold meg az nagy álló fáknak ſok ágbogú gyökerének erős fondamentomát; mellyek az ſzelek és égi háboruk ellen, helyſégben tartyák az nagy fát, az mellyet ſok ſzáz ember ſem tarthatna egyeneſſen. juſſon eſzedben,mi módon zőldűl meg kikeletkor; miképpen ſziják fel az ő ágai, titkos és meg foghatatlan cſatornákon az nedveſséget,és ebből veſzszőket, leveleket és gyűmőlcsőket nevelnek.

Baſil. hom. 2.Hexam.

Az oktalan állatokban még ennélis nyilvábban ki tetczik az Iſtennek bőlcſeſége és gondviſeléſe. Mert,noha okoſsággal nem élnek,és eleit utőllyát dolgoknak meg nem gondolhattyák mikor valamihez kezdnek: de mind azáltal,az ő tápláláſoknak, ſzaporodó nemzéſeknek,magok oltalmazáſoknak, oly jó módgyát kővetik, mintha nagy bőles okoſsággal bővőlködnének. mert az bőles Iſten, terméſzetekben óltotta ezeknek, mit kelleſsék mivelniek. és, az mint Sz. Tamás Doctor irja; az Iſten izgattya és vezérli őket,hogy oly alkolmatoſon el járjanak minden dolgokban, mintha okoſsággal élnének. Ez okon,az Vr Iſten meg akarván Szent Ióbbal iſmértetni az ő bőles gondviſeléſét, és erejét, mintha ugyan dieſekednék és magát mutogatná, ſok ſzóval elő ſzamlállya,az földi és tengeri állatoknak tulajdonſágit, erejét, gondviſeléſet,fioknak fel nevelését,&c.

S. Thomas. 1.2. quæſt.1. Art.2.

Iob 38.& ſequentib.

Vgyanis, ki vólna az ki nem csudálkoznék rajta, mi módon táplállya az Iſten az égi Madarakat? Télben midőn mindeneket bé lepett az temérdek hó, és ugy el ſzáraztott minden fűveket az sűtő dér, hogy ſem zőld fűvet,ſem magvacskákat nem találhat az ember ez földőn;és,meg ſem tudgya gondolni, miképpen kellene csak egy madarkánakis ételt kereſni az mezőben: az Iſten pedig,ki az ő népét negyven eſztendeig kenyér nélkűl

Matth.6. v.26.

táplálá az puſztában, el taplállya óketis, és bátorittya az ő hiveit ezeknek peldájával,hogy meg ne fogyatkozzanak az Iſteni gondviſeléſnek bizodalmában. mivelhogy az Kereſztyén ember,nagy bátorſággal igy ſzólhat az ő Iſtenének, ſzükſégében : Vram, ha az óktalan állatra ily gondot viſelſz; el feletkezelé az te haſonlatoſságodra teremtett fiaidrúl, kiket az te Szent Fiadnak vérével meg váltottál, és az te dúcsóſiségednek örökösivé töttel? ha az kiſded állatokra ily gondod vagyon; mentúl nagyob léſzen az emberekre?

Baſil. hom. 9.

Csudálkozik Sz.Baſilius az Hangyáknak cſelekedetin, hogy az követkőzendő télre oly gondot viſelnek, mintha az jövendőrúlis gondolkodnának.és oly fáradhatatlanúl munkálkodnak az élés ſzerzéſben,hogy hóld tőltekor, éjel nappal egy aránt takarnak. Az éléſnek pedig, az föld alatt ſzép tiſzta helyt ſzereznek, holott mint egy ſzúſzékban az téli profontot meg tarcſák.De hogy az búza ki ne cſirázzék az földben; el harapdállyák az buzának púpját és tetécskéjét,az mellyen ki ſzokott fakadni az földben, és igy magtalanná téſzik az meg herélt búzát.Hogy pedig meg ne rothadgyon takarmányok az nedveſség miatt; ſzép tiſzta ůdőt várnak, ki hordgyák,az napra teritik,és meg ſzáraztyák buzájokat.Mind ezeket meg gondolván, ugy mond Sz.Baſilius ; eſak álmélkodva azt kiáltható Sz. Daviddal : Bezzeg csudálatoſok, Vram , az te cſelekedetid! mindeneket nagy bölcſen cſelekedtél, felſéges Vr Iſten.

Pſalm. 103. v.24.

Baſil. homi. 8 Hexam.

Másutt, ezen Sz. Doktor csudálkozik az Méheknek ſzép rendtartáſán. mert ezeknek (ugy mond) mint egy ſzép Orſzágnak,jó rendel vagyon minden ſzertartáſok.Ezek kőzt,egy Király vagyon, melynek noha fulákja vagyon,de ſenkit ezzel meg nem ſért.mintha intené az feiedelmeket és hatalmaſokat, hogy kéſedelmeſek légyenek az bűntetéſre.Sőt az méhek kőztis,az kik nem kővetik az királlyok ſzilidſégét; hamar meg bánnyák. mert maráſok után, ottan meg halnak. Ezzelis az boſzſzu allaſnak kivanſágát meg fojtya bennűnk az ő példájok, és az békeſéges eggyeſségre izgat. Mikor az kaſban ſzállanak, előſzőris az ő Királlyoknak őregb és temérdegb tőltéſſel meg erőſsittetett palotát cſinálnak.az után,noha Geometriát nem tanultak, de oly ſzépen egy formán , hat hat ſzegletű házacskákat raknak lábokkal és ſzájokkal, hogy ſok méregetéſſel kellene az bőlcs Mathematicuſoknakis haſonlót cſinálni. Illyen formán pedig, azért cſinállyák cellájokat,hogy tőb házacska férjen az koſárban;és bóltoſokis légyenek,hogy eggyik az máſik alatt le ne ſzakadgyon : Az munkát ugy el oſztyák egy mas kőzt, hogy némellyek terhet hordnak az mezőrúl ; némellyek azt le rakják az terhes méhekrúl,némellyek lépet cſinálnak,ſimittyák és fundállyák az cellákat; némellyek pedig mint ſakmányoſok,italt viſznek az munkáſoknak,nem cſak ſzájokban,de egyéb reſzecskéjeketis meg nedvesitvén. Az égi háborut idején meg érzik, és haza takarodnak's veſztegſégben vannak.Mikor el jó az ételnek ideje,egyſzerſmind éſznek,eggyűtt nyugoſznak el,eggyűtt kelnek felis.mert eſtvefelé,midőn nagy dőngésben vannak, egy az ki erre rendeltetett, kőrúl rőpűl, és két vagy három temérdek dőngéſſel jelt ád,'s ottan minnyáján halgatnak's el nyugoſznak: reggelis ha-

Plin. lib. 11. a cap.5.

Plin. lib. 11. cap.11.

ſonlóképp-

ſonlóképpen ébreſztetnek az munkára. Es jóllehet az egéſz emberi okoſság ſem tudna,ſem viaſzat, ſem mézet cſinálni: de ez az kis férgecske,nagy kűnnyen meg cſinállya.Sőt az emberek,ez mái napig ſem tudgyák,miből és mi módon győjtik ők az mézet. Mert Ariſtoteles , és Plinius azt irják; hogy az levegő égből az vékony harmattal eggyűtt eſik alá hajnalban az édes nedveſség, mellyet az méhek bé hordnak koſárokban. Egyebek pedig azt irják;hogy az virágoknak nedveſségét ſziják ki,és abból érlelik az mézet. De akár mint légyen,nagy bőlcſeſége tűndőklik az Iſtennek az kis férgecskében; melyben oly terméſzetet őltött, hogy megis tudgya azt cſinálni,az mit az okos ember meg ſem túd érteni. Mely gondolattal,méltó hogy le bocſáſſa ſzárnyát, mint az páva rút lábait látván,az emberi dagályoſság; és az ő tudományában's bőlcſeſégében fel ne fuvalkodgyék, egyebek fölőtt magának valamit ne tulaydonicſon,látván hogy meg előztetik az férgecskék meſterſégivel.

Ariſt.5. De Hiſtor. animal. cap. 22.

Plin. lib.11. cap. 12.

Végezetre, álmélkodik az iként nevezett Sz.Doctor; mely jól tudgyák az égi madarkák az ůdők változáſát : és télre kelvén, meleg orſzágot kereſnek, nyárra viſzá jőnek.Mely ſzépen meg iſméri,ſok ezer juh kőzőtt, az bárány az ő annyát: és,ha ſoha az előtt farkaſt nem látottis,meg ijed,és el fút előtte,mihelt láttya. Az fecskék bőlcſeſégétis említi; kik házat akarván éppiteni, ſzájokban ſzalmát viſznek az gerendához: de mint hogy ſárt, ſzájokba keveſeſt vihetnek,az ſzárnyok ſugárat meg vizesitik, az után ſzép vékony porban keverik,és úgy tapaſztyák féſzkeket.Es,hogy az Elefantokrul,'s egyéb nagy állatokrúl ne ſzóllyunk , ki tudná meg gondolni , mely nagy bőlcſeség kellett ahoz , hogy az Iſten egy ſzúnyogocskának, egy bolhacskának ſzemet, ſzájat, gyomrot, tőb ſzűkséges tagokat adna, mellyek az mi ſzeműnk előtt el vannak reitve? ezen kivűl,oly ſzivárványt adott nékik, mellyel nagy hamar az embernek vérét ki ſzihattyák. Mind ezekben azért, és az tőb állatoknak, ſok titkos és csudálatos erkőlcſiben, erejében, gondviſelésében, mellyeket az ember cſak elő ſem ſzámlálhat,nem cſak meg iſmérhettyűk,de álmélkodvais dúcsőithettyűk az mi Iſtenűnknek bőlcſeſégét,és hatalmaſságát,ki cſak egy ſzavával , ily kiſded állatokban,ily nagy dolgokat cſelekedett.

§. 5. Az Emberről.

Ha az oktalan állatokban igy finlik az Iſtennek hatalma és bőlcſeſége;mentúl inkáb az Emberben ő magában? Méltan mondgya Sz.David: hogy, az Iſtennek mérhetetlen bőlcſesége csudálatoſon ki nyilatkozik mi belőllűnk. Mert vallyon's, minémű erő, és bőlcſeség kellett ahoz, hogy előſzőr az agyagos földből ; az után, anyánk méhében egy kevés vérből, ily ſok kűlső és belső tetemekkel , ſzépen fel ekesittetett teſtet formálna? vallyon's,ki mehet vegére,mint formáltatik,és kilencz hólnapig mint tápláltatik anyánknak méhében az mi teſtűnk? Nem heában mondgya Szent Baſilius : hogy,az tőb állatok teremtésében, az Iſten cſak azt mondá; Légyen világoſság; Teremcſen gyúmőlcsőt az föld, &c: de mikor az embernek teremtésére juta;eléb,majd mintha tanácskoznék,azt mondá: Ier terēcsűnk embert. az után,maga kezével formálá az ſárt; végre, rea lehellék.

Pſalm. 138. verſ.6.

2. Machab. 7. v.22. Eccleſ. 11. verſ.5.

Mert mind ezekkel azt akarta mutatni, hogy ſokkal nagyob jeleit, és mélyebben reá metczett pecsétit hatta az ô hatalmas bôlcſesége az embereken, hogy ſem egyéb állatokon. Azért irja Sz. Agoſton : hogy, az ember minden csudáknál nagyob csuda. *Quamvis miracula viſibilium naturarum, videndi aſſiduitate viluerunt: tamen, cùm ea ſapienter intuemur; inuſitatiſſimis, rariſſimisq; majora ſunt. Nam & omni miraculo, quod fit per hominem, majus miraculum eſt homo.* Véghetetlen dolog vólna, ha rend ſzerént elô akarnók ſzámlálni az emberi teſtnek és léleknek éppületibe tündöklô bôlcſeségét az Iſtennek, ki az rút földbôl, ily ſzép teſtet, ennyi ſok kûlömbözô tagokkal ékeſen formála, csudálatos erzékenségekkel meg gazdagita; és minden cſelekedetünkre ſzükséges eſzközökkel ugy fel éppité, hogy ha csak egy tagocskának fogyatkozáſa, vagy változáſa lenneis, ottan mindgyárt alkolmatlanſág találtatnék benne valamely munkára, és haſznos cſelekedetre. Nem gyôz Galenus eleget csudálkozni, az ember ſzemének, agya velejének, és ſzûvének meſterséges rendelésén. álmélkodik az emberi teſtnek táplálásának módgyán, az gyomornak emészto erején, az vérnek, ſok erecskék csatornájan minden tagokra el oſztásán. Sz. Agoſton meg nem foghattya, az emberi elmének erejét, mely ennyi ſzámtalan dolgokat magában kapcſol; és, mikor ſzükség, meg emlekezik róllok. Az álomban, mint kôtöztetſék meg az embernek kûlsô érzékensége; mint vigyázzon belôl az értelme, és ſok kûlömbözô álmokkal fáraſzſza, vagy vidámitcſa az embert; ezeket és több ſzámlálhatatlã dólgokat, mellyeket erzûnk magunkbã, noha nem tudhattyuk tellyeſséggel mint léſznek, de azt bizonnyal meg tanúlhattyuk ezekbôl, hogy az emberi okoſság fölött való, bôlcs, és értelmes teremtônk vagyon mi nékûnk, az ki ezeket alkottya, mellyeket mi csak meg ſem érthetünk. Mivel hogy pedig, egéſz kônyveket kellene irnia az emberi teſtnek csak eggyik réſzecskéjérûl is, ha minden meſterségét gyôkerébûl ki kellene feſzegetni: ezeknek békét hagyván, csak HAROM ſzép és ûdvôſséges Tanuságot hozok elô Sz. Baſilius Doctorból; mellyek ebreſztôi lehetnek az mi tunyaságunknak, és feledékenségünknek.

Auguſt. 10. Civit. c. 12.

Galenus de uſu partiũ.

Auguſt. 10. Confeſſ. ca. 8.

Eccleſ. 10. v. 9.

Baſil. hom. 11. Hexam.

§. 6. HAROM Tanúſág.

Elsô Tanúſág az légyen : hogy, noha az Iſten ſemmiből teremthetto vólna az mi teſtünket; de azt akará, hogy az földből lenne kezdeti. az végre, hogy az föld, mellyet ſzûntelen tapodunk, meg emlekeztetne, az mi kicſin állapatunkrúl; és fel ne fuvalkodnánk ſemmi javainkban : hanem, az mi akaratoſságunknak dagállyát, az földnek emlekezetivel meg foitcſuk, és gyakran azt mondgyuk magunkban : Miben kevélykedhetik az por és hamú? Mit zúgolódhatik az fazekas ellen, az cſerép és föld edény? Mi oka vagyon, hogy egy ſzócskáért haragudgyék felebarátya ellen az föld, mely csak azt érdemli, hogy az emberek lábaitúl tapodtaſsék? *In promptu adeſt nobis monumentum noſtræ vilitatis, ex his quæ pedibus calcamus. Inclina te ad terram, & cogita, quòd ex terra formatus es; quid magis contemptibile, quàm nos ſumus? quid magis meritò vili pendimus, quàm noſipſos? Vidiſti aliquem veſte florida indutum? gemmâ & ſericis ornatum? ne abalienent te imagines. Cogita quòd formavit DEVS hominem ex limo terræ: Propè habes commonefactionem tuæ humilitatis. Convitia-*

tor & iracundus; vnde eſt tibi ira? ex ignominiâ? non ſuſtines audire ignobilis? Demitte oculos, & quieſcet ira. reſpice terram, & cogita; Ignobilem me dixit, eum qui de terra factus ſum: minus dixit, quàm ego ſum.

Máſodik Tanuſágot ezt adgya Sz. Baſilius : hogy, midôn az emberi abrázatnak, az tôb oktalan állatok termetitûl kûlômbözô állapattyát meg tekintyûk; eſzûnkben juſſon, hogy minket igyenes fen álló termettel azért teremtett az Iſten, hogy ebbôlis ki tetczenék az mi életûnknek czéllya, és hivatalunknak kôteleſsége. Mert az Egek felé igyenes fel ſerdült állapatot, az végre adott nékûnk az Iſten, hogy elménket, gondolatunkat, akaratunkat, és minden kevanſágunkat, az Iſtenhez, az mennyei jókra igazitcſuk; és ne nézzûk csak az földet, mint az oktalan állatok. *Formavit DEVS hominem erectum. electam tibi hanc formationem, præter alia animalia dedit, quia electam etiam actionem daturus erat: cætera animalia humi paſcentia ſunt; & ad quæ à natura deſtinata ſunt, ad ea conſtructionem habent. Genita eſt ovicula ad paſtum. caput habet inclinatum, ut ventrem inſpiciat, & ea quæ ſub ventre ſunt. quoniam finis fælicitatis illis, eſt repletio ventris & voluptas: Homo autem non in ventrem aſpicit, ſed caput eſt illi ſurſum verſus erectum, quò ſupernam cognationem intueatur. Ne igitur te ipſum præter naturam geras; ne terram circumſpicias, ſed cæleſtia, ubi Chriſtus eſt. Ipſa formatio, documentum eſt finis, ad quem factus es. factus es, ut Deum videas; non ut beſtialem habeas voluptatem.*

Baſil. ibid.

Harmadik Tanúſágot azt adgya ezen Sz. Doctor: hogy, az embert az Iſten Vrává tôtte, minden oktalan állatoknak. Azért, minden tehetſegûnkel azon kel lennûnk, hogy allapatunknak méltóſágát meg tarcſuk; és az oktalan allatokhoz haſonlók ne légyûnk erkölcsûnkben. Mert, az ki el ragadtatik az haragoſságtúl; dûhôs ebbé változik. az ki ragadoz az máſén, farkaſsá léſzen. az bujak és fajtalanok, méltán neveztetnek mén lovaknak; mert az ô termeſzeteknek erkölcsében ôltôztek ſzabad akarattyokkal. *Quid igitur dicis? ego feras & beſtias in me ipſe habeo? ſanè innumeras. Ira cùm latrat in corde, nonne omni cane ferocior exiſtit? Qui velox ad contumelias, nonne eſt ſcorpius? Qui clàm ad vindictam concitatur, non eſt viperâ ſævior? Avarus, non eſt lupus rapax? Mulierum amore furens, non eſt equus inſaniens? equi enim, inquit, facti ſunt, fœminarum amore furentes: vnusquiſq; ad uxorem proximi adhinnivit. tranſpoſuit ſe ipſum ad naturam brutorum, per affectionem.* Azis Keresztyén emberhez illendô gondolkodás, az mellyet Macrobiuſnál olvaſunk: hogy, ez világ nem egyéb, hanem az Iſtennek temploma. Es ez okon, ugy kel élnünk ez világon, mint az Papok ſzoktak az templomban. *Quicquid humano aſpectui ſubjicitur, templum ejus vocatur, qui ſola mente concipitur: ſciat ergo, quisquis in uſum hujus templi inducitur, ritu ſibi vivendum Sacerdotis.*

Baſil. hom. 10. Hexam.

Macrob. 1. Saturnal.

HARMADIK RESZE.

AZ ISTEN CSAK EGY TERMESZETIBEN.

AZ Iſteni terméſzetnek állattyában való eggyeſségérûl, ſok helyen téſzen bizonyságot az Szent Irás : és nyilván tanittya, hogy társ nél-

kûl vagyon az Iſten,és ô kivûlle nincſen más Iſten. Ezt olvaſſuk *Deut.6.v.4. Cap.4.v.35.Cap.32.v.39. Sapient.12.v.13. Iſai.43.verſ.10.Cap.44.v.6.7. Ezechiel.36. verſ.5.Matthæi 12.v.29. Ioann.17.v.3. 1.Corinth.6.v.5. Galat.3.v.20. Epheſ.4. v.5.1.Timoth.2.v.5. &c.*

Ariſtot. 12. Metaphyſ.

Az emberi okoſságis erre tanította Ariſtoteleſt. mert,midôn bé fejezi az ô mély tudományának tizenkettôdik réſzét,azt írja : hogy,ez világnak jó rendel való vezérléſe nem lehetne,ha ſok Iſten vólna; miképpen jó rend tartás nincſen, ahol ſok Vr parancſol. Annakokáért,cſak Egy Vrnak, és gondviſelô fejedelemnek ſzûkſég lenni ez világon.

Iob 9.v.4. Pſal.75.v.8. Iudit.16.v. 16. Eſther.13. v.9. Iſai.47.v.3.

Ezt pedig,az mi hitûnknek derék és állandó fô czikkelyét, az mi értelmûnknek ſzép bizonyságiis erôſsen támogattyák.

Elôsôr: Az Iſteni terméſzetnek oly tulajdonſága vagyon,hogy az Iſten mindeneknek Vra,és ſenki ô vélle újját nem vonhat, ſenki akarattyának ellene nem álhat; az mint az Sz.Iráſis tanittya, és az terméſzetnek világoſságais ki nyilatkoztattya.mivelhogy,az kinek ellene álhatnának,az nê cſak erôtlen Iſten vólna,de fel bonthatatlã ôrôme és vigaſsága,állando és jól rendelt birodalma ſem lehetne. Ebbôl azért nyilván ki kerekedik,hogy nem lehet tôb Egy Iſtennél. Mert ha egy Iſteni terméſzetnél tôb vólna; az ô itileti, akarattya,és hatalmais , kûlômbôzô vólna. és így, eggyik Iſten kûlômbet akarhatna az máſiknál ; ellene álhatna az máſiknak : Vagy,ha ellene nem álhatna , erôtlen vólna , és akarattya ellen kellene valamit el ſzenvedni. Igy lévén pedig az dolog , ez világ ſem maradhatna cſendeſségben.mert két Vrnak nem ſzolgálhatna, és az magában meg haſonlott orſzág, állando nem lehetne.

Ita Lactant. lib.1 de Falſa Religione cap.3.

Masodszor : Azt tanittya, nem cſak az Sz.Irás, de az igaz okoſságis ; hogy utólſó czéllya, vége , és határa az Iſten, minden teremtett állatoknak,és fôképpen az ember életének és kivanſágának.Mert az Iſten nem ſzûkôlkôdik ſemmiben;haſznot ſem vár ſenkitûl , holott ô magában elégſéges. Tehát,nem teremthette egyéb végre ez világi állatokat,hanem cſak az ô jó voltának ki nyilatkoztatáſára, és az ô nevének dicsíretire. Ennek fôlôtte, azis tulajdona az Iſtennek : hogy,ô leg fôb , és felsôb birája ez világnak,az ki tôrvényt ſzabhat,és az engedetleneket , bûntetô vészſzôjével oſtorozza;az engedelmes ſzolgákat pedig,jutalommal édeſgeti.Mind ezekbôl azért kövétkôzik,hogy Egy Iſtennél tôb nem lehet. Mert, ha tôbben volnának;eggyikkel ſem elegednék meg az embernek kivánſága,hanem az máſikat kivánná látni;és ellenkôzô tôrvényeket,bûntetéſeket, és jutalmakat rendelhetnének az embereknek.

Prover. 16. v.4. Deut. 26.v. 9. Eccleſ.43. v.28.

Harmadszor: Ha egynél tôb Iſteni terméſzet vólna : nem lehetne mindenik terméſzetben minden *perfectio* , jóſzág , és méltóſág. mivelhogy az eggyik Iſteni terméſzetben az az tekélletes jóſzág nem vólna,mely el válaſztaná,és kûlômbôzôvé tenné ô tôlle, az tôb Iſteni terméſzeteket.

Eleganter Tertullian. lib. 1. contr. Marcion. initio.

Végezetre , Lactantius az Próféták iráſiból bizonyitván ezen igazſágot, ſzépen meg mutattya ; hogy az Pogányokis , ha barom módra nem akarnak veſzni, tartoznak helyt adni az ô tanubizonyſágoknak.mivelhogy ezeknek ſok bé tellyeſedett jôvendô mondáſi meg mutattyák , hogy az

Lactant. loco citato.

Iſten-

Iſtentûl vólt tanuſágok.Es ugyan hihetetlen,hogy ôk, az világi gyônyôrûſégektûl távûl lévén, és ſemmi elmúlando jókat nem kergetvén, az embereket meg akarták vólna cſalni. *Voluntas enim fingendi & mentiendi eorum eſt, qui opes appetunt , lucra deſiderant : Ergo , à quibus abfuit ſtudium lucri , abfuit etiam voluntas & cauſa fallendi.*

Lactã. ibid. cap.4.

Ebbôl pedig az mi Hitûnknek elsô ágazattyából,Két ûdvôſséges ſzép Tanuſágot vehetûnk.Elsôt: Mely ûndok , és ártalmas dolog légyen az halálos vétek. mivelhogy , mikor az ember vétkezik, tehetſége ſzerént, az Iſtennek eggyeſségét fel bontván , ſok Iſteneket igyekezik állatni. Mert, az mint Szent Pal mondgya ; az telhetetlenek és réſzegeſek Iſtene, az ônnôn haſok. Az ragadozó dûſok,és gazdag fukarok, az ô kincſeket; az fel fuvalkodott dôlfôsôk , az ô bôcsûlleteket fogadgyák Iſteneknek, és utólſó czéllyoknak,mellyért az igaz Iſtentûl kéſzek el ſzakadni.Es ez okon mondgya az Sz. Irás : hogy,az gonoſzok el pártolván az igaz Iſtentûl, új, és iſméretlen Iſtent faragnak magoknak. Ha azért nem cſak ſzájunkal, de ugyan valóban Egy Iſtent akarunk vallani, ſzorgalmatoſon meg kel az bûntûl óltalmazni lelkûnket.

KET TANVSAG.

Phil.3.verſ. 19. Epheſ.5.v.5

Deuter. 32. v.17.

Második Tanúſágot azt vegyûk ezekbôl : hogy, ha cſak egy utólſó czéllya,és végsô határa vagyon az mi életûnknek és kivanſágunknak;azon légyûnk, hogy minden kivanſágunk,igyekezetûnk,vágyódáſunk az Iſtenre nézzen ; ôtet kereſsûk minden dólgainkban,az ô dûcsôſségét és tiſzteſségét ſzomjúhozzuk minden útainkban , és gyakran ugy ſzóllyunk mi magunkban, az mint Christus Vrunk Márta aſzſzonynak : Oh én lelkem, ſok dologban fáradoſz és nyughatatlankodol; ſokban tôrôd faggatod erôdet és értelmedet : de cſak egy minden dólgaid kôzzûl az mi ſzûkſéges, tudni illik ; hogy ſzereſsed, fellyed , tiſztellyed és kereſſed az te Iſtenedet, az te életednek,és minden tiſzteſséges kivanſágidnak utólſó határát,melyben ôrôkké meg nyugodhatol . Mit haſznál , oh én lelkem,ha ez vilagot mind meg nyeredis, de azt az eggyet el veſzted, az kit mindenek fôlött, és mindenek elôtt kellene kereſned? *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene fecit tibi.* Térj az te nyugodalmodra, oh én lelkem, mert az Vr jól cſelekedett te veled.

Pſalm. 104. v.7.

NEGYEDIK RESZE.

AZ ISTEN VEGHETETLEN MAGABAN.

NEhéz az világnak teremtôjét igazán meg iſmérni, ugymond Plato: és ha ugyan valóban meg iſmérnôkis , nincs tehetségûnkben , hogy kôz beſzéddel ki fejezheſsûk az mit értûnkis ô rólla.*Opificem mundi invenire difficile eſt.& cùm jam inveneris , prædicare aut eloqui, vulgo eſt impoſsibile.* Annakokáért,azt irja Cicero : hogy,midôn az Siracúſai Király,kit Hieronnak neveztek , Simonideſtûl azt kérdette vólna : Mi légyen az Iſten? Simonides egy napot kére,hogy mély gondolkodáſa után, alkolmatoſb feleletet adhatna. Másod nap, két napot kére az válaſz tételre. és így, midôn

Plato initio Timæi.

Cicero lib 1. de Natura Deor.

egy

egynehányszor tôb tôb ûdôre halasztaná feleletit; okát akarván tudni az Király,az nagy ûdô vontatásnak; azt felelé az Bôles: hogy,mentûl többet gondolkodik az Isteni természetnek mivóltáról, annál nagyob homályt és feneketlemb mélységet talál benne. Okos,és igaz felelet lón ez,egy Pogány bôlcstûl. Mert,az természetnek oktatásából tudgyuk azt, hogy az mely lehetetlen hogy valaki markában foglallya az egész földnek kerekségét; avagy egy kalánnal ki meritcse az feneketlen tengernek melységét: szinten oly lehetetlen azis,hogy az rôvid határral meg kôrnyékeztetett értelem meg fogja,és magában kapcsollya, az véghetetlen méltósággal tündôklô Isteni természetet,melynek, sem kezdetit, sem végét; sem eleit nem láttya, sem utóllyát. Annakokáért,az Sz.irásis sok helyen lakik, melyhez nevezi az Istent, és azt mondgya : hogy oly finyességben lakik, melyhez nem közelgethet az emberi elme.és, az mint Sz.Iób mondgya;annyira meg gyôzi az emberi értelmet, hogy még az kik magoknak igen bôlcseknek látczanak, sem mernek ô reá nézni.*mivelhogy ô szinten ollyan, mint az finies Nap: melynek világos sugárit,és tündôklô finyességének lôvôldôzésit, el nem szenvedheti az mi gyenge szemünk. Ez okon,még †az Seraphin Angyalokis be fôdik orczájokat,midôn az Isten elôtt állanak. holott az ô értelmek sem érkezik el az Istennek dûcsôsséges finyességével.

*1.Timot. 1. v.17. Coloss.1.v. 15. Rom.1.v.20 1.Timot. 6. vers.16. Iob 36.v.26 ea.37.v.24. * Malach. 4. v.2. Zachar.3. ver.8.cap.6. v.11. Luc.1.v.78. Apocal. 21. v.23. †Isai.6.v.2.*

De jollehet az Isteni természetnek felségét most ugy nem szemlélhetyûk, az mint magában vagyon: mind az által, tudnunk kel, ki légyen az kinek szolgálunk; hogy végére mehessûnk, mit kellyen ô tôlle várnunk, ha néki kedveskedûnk; és mitûl kellyen félnûnk,ha ellene vétûnk: hogy ebbôl az Isteni ismérétbôl nevekedgyék bennünk az ô dûcsôsségének szomjuhozása, bôcsûlleti, és hatalmasságának dicsireti. sôt ugyan tartozunkis azzal, hogy az menyire el érkezûnk, ô rólla gyakran tudakozzunk. mivelhogy az ki ô felôlle nem beszél, azt méltán csácsogó némának nevezi Sz. Agoston: *Et quid dicimus, DEVS meus, vita mea, dulcedo mea? aut quid dicit aliquis, cum de te dicit? Et væ tacentibus de te, quia loquaces muti sunt.*

August. l. 1. Confess. c.4.

Elsô dolog pedig, mellyet az Isteni természetrûl tudnunk illik, az: hogy,az Isten ônnön magában véghetetlen; ugy hogy, nem csak ereje,és hatalmasága meg határozhatatlan; nem csak az helyre és meg maradásra nézvén, kôrnyékezhetetlen, mivelhogy, az mint ezennél meg mondom, mindenkor és mindenûtt jelen vagyon az Istenség: de ennek fölôtte, termeszetibennis véghetetlen;és magában foglallya minden határ nékûl, valami tekélletes méltóság lehetséges ez világon. Az kôveknek,fáknak,és oktalan állatoknak,bizonyos határral meg kôrnyékeztetett természeti vagyon; és nincs ô bennek annyi jószág, mint az emberben:az emberben fincsen az Angyali természetnek méltósága: Az Isteni természet pedig,magában foglal minden tekélletes jószágot,és méltóságot; ugy hogy,valami szépség,gyônyôrûség, hatalom, és méltóságos tekélletesség lehetséges,az, minden fogyatkozás nélkûl ô benne találtatik, és ô benne finylik. Miképpen az arany forintban,benne vagyon az két,vagy három réz pinznek hasznа, és vásárlásra való alkolmatossága, de nem ollyan fogyatkozással, mint az réz pinzben: azonképpen,valamit az Isten teremtett,sôt valamit az ô

mindenható ereje teremthet, azok mind ô benne vannak; az mint nyilván taníttya az Szent Irásis.

Rom.11.v. 36. 1.Corint.15. v.28. 1.Joã.1.v.4. † Psal.144. v.3. Baruch.3. v.25.

Hogy pedig az Isteni természetnek méltósága veghetetlen légyen; nem csak világosson taníttya sok helyen az Sz.Irás,†de az emberi okosságis azt bizonyos jelenségekkel ki mutattya. Mert,nem lehet annak bizonyos határral bé kerittetett méltósága, az kinél nagyob és bôcsûlletesb semmi sem lehet;és az kitûl kel származni minden tekélletes jószágnak, mely az teremtett állatokban lehetséges. Ennek fölôtte, az Isteni természetnek véghetetlen méltóságának, és minden szeretetre méltó szépségének, harom Jelenségit találom az emberekben: Elsôt azt:hogy,az kik az Istennek színét láttyák az ôrôk bódogságban, ugy meg elégesznek ô vélle, hogy, az mint Sz.David mondgya;Semmit egyebet ô kivûlle nem kivánnak. Ennek pedig egyéb oka nem lehet, hanem csak az, hogy az Istenben minden jót meg talál az ember, valamit ô kivûlle kivánhatna.sôt,az minémû szépség, ôrôm,és gyônyôrûség, sok epével és méreggel elegyítve vagyon egyéb állatokban,az Istenben,tisztán 's fogyatkozás nélkûl vagyon. Második jelenségét azt találom : hogy, ez világonnis, sokan csak azért az reménségért, hogy valamikor részesek lésznek az Istennek színe látásában, nagy vigan, és jó akarattal meg vetik ez világnak minden hízelkedô gyônyôrûségit;az pusztákban,vagy rekeszekben, mint magok kinnyén választott ôrôk tômlôczôkben, nagy sanyaruságban ôrômest élnek, és csudálatos édességgel azt kiáltyák Sz.Ferenczel : *DEVS meus, & omnia*: En Istenem, és minden jóm. meg elégeszem te veled; nem kivánok semmit te kivûlled;részem légyen minden jóban, ha te tôlled el nem szakadok. Harmadik jelenségét azt találom: hogy, noha ez világi jók,csak ollyanok mint az Vr asztalárûl esett morsalékok,és az zavaros patakoknak rút folyami;noha mind ezek csak egy kis cseppecskéje amaz feneketlẽ tẽgernek:de mégis az emberek annyira kapnak rajta, oly nagy gyônyôrûséget találnak benne, hogy gyakran életeket sem szánnyák el veszteni ezekért.

Psa.16.v.15

Az Isteni természetrûl azért igy gondolkodgyunk : hogy, noha az Isten szépnek mondatik,de nem ollyan szépség vagyon ô benne, az minémût kûlsô érzékenységûnkel meg foghatunk;sem ollyan finyesség nincs ô benne, az minémût szemünkel látunk. mivelhogy nem illendô az Isteni felséghez, valamit az mi erzékenségûnk fel érhet. Azonképpen, noha jó,noha bôlcs,és hatalmas az Isten,de nem ollyan jóság, nem ollyan hatalom, és bôlcseség vagyon az Istenben, az minémût mi gondolunk, és elménkben foglalunk.mert igy,rôvid, és fogyatkozott Bôlcseség, Hatalom, és Ióság vôlna az Istenben: hanem,ennél az bôlcseségnél,mellyet mi gondolunk, véghetetlenûl nagyob, az mi Istenünk bôlcsesége. Végezetre; az Istenben vagyon minden erô,méltóság, és tekélletesség, mely az teremtett állatokban fel találtatik.mert,az Sz.Pál mondása szerént; ô tôlle, ô általa,ô benne vannak mindenek.és valami teremtetett az Istentûl,az,ô benne,élet vólt.De,nẽ ugy vannak ezek az Istenben,mint az teremtett állatokban,tudni illik,meg határozva,és sok fogyatkozásokkal bé baronálva: hanẽ véghetetlenûl,minden fogyatkozásnak sonkolya és sôpreje nélkûl. Azért,midôn

Rom.11.v. v.36. Joan.1. v.4.

az Istenrûl gondolkodunk,azt mondgya Sz.Basilius, és Sz. Agoston: hogy, mentûl nagyob,és tekélletesb Ióságot,Méltóságot,Finyeséget,Hatalmat, Bölcseséget gondolhatunk,azt mind meg gondollyuk; és az után meg vallyuk, hogy mind ezeknél,véghetetlenûl Iób,Finyesseb,Hatalmasb,Bölcseb az mi Istenünk. Vgyanis kicsin,és gyarló Isten vólna, az kit az emberi értelemnek rôvid, és fogyatkozott gondolattya meg mérhetne,és meg fontolhatna. *Non circumscribas DEVM mente tua. Cogita magnum, & magno appone plus,quàm mente concepisti, & pluri adhuc plus; & persuade, quod tua cogitatio, ad infinita non pervenit.*†*Totum ab animo reijcite;quicquid occurrerit,negate. Cognoscite infirmitatem cordis vestri,& quidquid occurrerit quod cogitare posſitis,dicite: Non est illud. Ita desiderabitis quoddam bonum,omnis boni bonum, unde omne bonum;cui non additur, quid sit ipsum bonum. Dicitur enim;bonus homo,bonus ager,bona domus. Adjunxisti, quoties dixisti,bonum est. Bonum simplex, ipsum est bonum, quo cuncta sunt bona. Si vos delectant bona ista, quæ appellantur bona,quæ non sunt per se bona; qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, semper eodem modo manentis?* Mikor pedig errûl,az mi Istenünknek méltóságárûl gondolkodunk, aztis eleven hittel meg fogjuk, hogy ennek az nagy Vrnak javaiban, részesek lehetünk ha akarjuk; és az ô feneketlen jó vólta forrásának ûdvôsségès folyamival, meg ólthattyuk lelkünk szomjuságát. Mert ugyanis ennélkûl csudalkozhatunk az Istennek véghetetlenségén:de az ô kivánságára fel nẽ gerjed szivünk. maga, nem egyébért kel az Isteni természetnek méltóságát ily mélyen meg tekinteni, hanem azért, hogy az mi kivanságunk fel gerjedgyen, és nagy reménséggel fel indûllyon az ô keresésére,és meg találására.

Basil. hom. 10. Hexam.

† August.in Psal. 26. in illud:Vt cõtempler delectationem Domini.

KET TANVSAG.

Mind ezekbôl pedig,az mi hitünknek és erkôlcsünknek tekelletességére, KET szép Tanuságot vehetünk.

Elsô Tanuság az légyen : Hogy, mikor az Istenrûl, és az Isteni dolgokrûl szóllunk, meg emlekezzünk az Keresztyéni józanságrûl. és, ha valamiben meg elôztetik az mi értelmünk, kôtve taresuk minden okoskodásunkat, az hitnek engedelmesége alatt; meg gondolván,hogy igen gyarló és nyomorúlt Isten vólna,az kinek természete,és cselekedete tovább nem hatna az emberi okosságnál. Mivel hogy azért,az Isteni finyességnek mérték fôlött való visgálása, meg ejti az embert; és hejában farad, az ki ôtet, vagy az ô titkait csak maga értelmével akarja fontolni 's mérsékelni,holott csak az ô nyomdokit,az az,csak az teremtett állatoknak mivóltát sem foghattyuk tellyességesen elménkben, az mint Salomon † irja : Illik, hogy midôn az Isten elôtt állunk,és az ô dólgairûl elmélkedünk,az Seraphin Angyalokat kôvessük;és bé fôdvén az Isteni finyességnek sugári elôtt szemeinket, ugy kiálcsunk : hogy, Szent az seregeknek Vra Istene. Midôn egy mester embernek mûhelyében bé mégyünk, noha sok szerszáminak hasznát és szûkséges vóltát nem értyük, mind az által hivolkodóknak nem alíttyuk; sem az mester embert ezeknek meg szerzéséért nem ócsárollyuk : sokkal méltób tehát (ugymond Sz. Agoston,) hogy ha valamit látsz értelmed fôlött az Isteni dolgokbã,azt álázatoson csudállyad,és tekélletessen hidgyed. mert, az Szent Irás mondása szerént;ha el nem hiszszük,meg nem érthettyük az

2. Corint. 10. vers. 5.

Prover. 25. v. 27. Eccl. 3. v. 22 Eccles. 43. v. 34. Job 11. v. 7. † Eccl. 3. v. 1. cap. 1. v. 8. Isa. 6. ver. 2.

Isai. 7. v. 9. iuxta LXX. Interp.

Istennek titkait. *Si in alicujus officinam opificis imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat; &, si multum est insipiens, superflua putat:quorum tamen usum, quoniam novit artifex, insipientiam ejus ridet, & verba inepta non curans,officinam suam constanter exercet. Et tamen, tam stulti sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare quæ ignorant, sed cum ea viderint, credant esse necessaria,& propter usus aliquos instituta: in hoc autem mundo, cujus conditor & administrator prædicandus est DEVS, audent multa reprehendere,quorum causas non vident; & in operibus, atq; instrumentis Omnipotentis artificis, volunt se videri scire, quod nesciunt.* Azért nagy hálákat adgyunk az mi kegyelmes Istenünknek, hogy meg jelentette nékünk az ô titkait; és gyônyôrkôdgyünk az ô Felségében,mely meg haladgya okosságunkat : kérvén ôtet, hogy az mostani homályos, és árnyékban való ismeret után, az ô Szent színe látására jutasson,mellyet meg igért hiveinek.

Aug. Tom. 1.libr. 1. de Genes. cont. Man.c. 16.

1.Corint. 13. v.12. 1.Joa 3.v 2. Apocal. 22. v.4.

Második Tanúság az légyen : Mely éktelen vak bolondságot cselekeszünk,midôn az Istent ez világi haszonért,vagy gyônyôrûségért el hadgyuk. holott az Istenben,egyedûl ô magában vagyon mindennémû jó, ugy annyira, hogy ô hozzá képest,az egész világnak aranya,ollyan mint egy kis fövenyecske:az ezûst pedig, az sárhoz hasonló. Ez világi gyônyôrûségek, mellyen ily igen kapnak az emberek,ollyanok mint az fel zavart bûdôs csatorna kútaknak mosléki. sôt,az egész világnak szépsége,és dücsôsége, ollyan az Istenhez képest, mint egy kis porocska, vagy az vederbôl ki elett cseppedék, mely az embernek szomjuságát el nem olthattya. Azért irja Sz.Bernard : hogy, Nagy kábaság az tôllünk, hogy mindenkor csak azokat szomjúhozzuk, az mellyek, nem hogy tellyességgel meg ólthatnák, de sôt csak meg sem enyhithetik az mi kivanságunkat.Es nem heában irja (ugymond) Sz.David,hogy az Istentelenek,kerengôben járnak.mert az teremtett állatok után futnak,mellyekben nyugodalmot nem találnak;és az minden jónak forrását el hadgyák, melyben szomjuságokat meg ólthatnák. *Stultum, & extremæ dementiæ est,ea semper appetere, quæ nunquam, non dico satient, sed nec temperent appetitum. dum quicquid talium habueris, non habita concupiscas;& ad quæ defuerint, semper inquietus anheles. Ita fit, ut per varia & fallacia mundi oblectamenta, errabundus animus inani labore discurrens fatigetur,non satietur. dum quicquid famelicus inglutierit, parvum reputet ad id quod superest devorandum. semperq; non minus anxiè cupiat quæ desunt,quàm quæ adsunt, antequam possideat. Quis enim obtinet universa? Quanquam & modicum id,quod quisq; cum labore obtinuerit,cum timore possederit,certus quidem non sit quando cum dolore amittat, certus autem quod quandoq; amittat. Si illud apprehendere vis,quo apprehenso nil amplius velis; quid tentare opus cætera? Curris per devia.antè morieris,quàm hoc circuitu perveniàs ad optimum. Hoc in circuitu impij ambulant, naturaliter appetentes,unde finiant appetitum: & insipienter respuentes, unde propinquent fini. Quamobrem, consumi vacuo labore accelerant, qui rerum magis specie, quàm autore delectati, prius universa percurrere cupiunt, quàm ad ipsum curent universitatis Dominum pervenire. Et quidem pervenirent, si quandoq; voti compotes effici possent: ut omnia scilicet,præter omnium Principium, unus aliquis obtinere posset. Ea namq; cupiditatis lege,qua in cæteris rebus,non habita pro habitis esurire, & pro non habitis habita fastidire solebat, mox omnibus*

Bernard. li. De diligẽdo Deo, ante medium.

quæ in cælo ſunt & in terra obtentis,& contemtis, tandem ad ipſum proculdubio curreret,qui ſolus deeſſet, omnium DEVM: ibi porrò quieſceret. quia ſicut citrà nulla revocat quies, ſic nulla ultrà jam inquietudo ſollicitat. Sic ergo ad id quod optimum eſt, quivis cupidus perveniret. ſiquidem antè, quod citrà cupit, aſſequi poſſet: Verùm,quoniam id omnino impoſsibile, longo profecto itinere, & caſſo labore deſudant: qui, dum quæq; deſiderant, attingere volunt, ad cunctorum deſiderabilium nequeunt pertingere finem. Diſtortum iter,& circuitus infinitus,cuncta primitus attentare velle: at ſemita juſti recta,rectus callis juſti ad ambulandum. Hi ſunt,qui ſalubri compendio, moleſtum hunc, & infructuoſum circuitum vitant, verbum abbreviatum eligentes; non cupere quæcunq; vident,ſed magis vendere quæ habent, & dare pauperibus.

Iſai.26. v.7.

Hogy azért ezt az esztelenséget el kerűllyűk, nem csak el kel távoztatnunk az bűnőket.mivelhogy ezek tellyességgel el szakasztnak az Istentűl: de ez világi hiuságoktúlis meg kel vonnunk magunkat,és az Istenhez ragaszkodván, ő benne keresűk az mi kivanságunknak nyugodalmát. Mert,az mint szépen irja Sz.Agoston: Minket az Isten ő magáért teremtett; és mind addig nyughatatlan az mi szivűnk,valamig ő benne meg nem nyugszik. *Feciſti nos ad te, Domine; & inquietum eſt cor noſtrum,donec requieſcat in te.* miképpen az mely viaszra rea nyomtak egy pecsétet, az viaszon hagyatott vólgyecskék és barázdácskák bé nem tóltetnek mindenestűl,más rendbéli pecséttűl: azonképpen, az Istennek hasonlatosságára teremtetett Lélek, bé nem telik, és meg nem elégeszik egyébbel az egy Istennél.

August. 1. Confeſſ. c. 1.

EOTEODIK RESZE.

AZ ISTEN MINDENHATO.

Exod.15. v. 3. Eccleſ.43. verſ.30. cap. 1.v.8. Luc.1.v.37. Hierem.32. v.17. Matth.19. verſ.26. Marci 10. ver.27. † Pſal.113. verſ.11. Sapient. 12. v.18. Matt.8.v.3 *Eccleſ.43. v.31.c.18.v. 4. Hieron. Ad Euſtoch. de Cuſtodia Virginit.

AZ Istent, Mindenhatónak nevezi gyakorta az Sz. Irás, és azt mondgya: hogy,Semmi nincs ő nálla lehetetlen: Azért,valami önnön magában ellenkezést nem foglal, azt mind meg cselekedheti az Isten. Annak okáért mondgya másutt az Irás: hogy,nincs egyéb határa az Isteni hatalmasságnak, hanem csak az ő akarattya. mert mindent, † valamit akar, meg cselekedhet;és ugyan ki mondhatatlannak nevezi az Bólcsis* az Istennek erejét,és hatalmasságát.

Az mi okosságunkis ezent adgya elónkben. mert világossan ki mutattya, hogy az Isten mind meg cselekedheti azt,valami lehetséges dolog, és nyilván valo ellenkezést nem foglal magában. Azért,midón azt mondgya Sz.Hieronymus:hogy,az ki egyszer el vesztette szűzeségét,az Isten sem cselekedheti hogy az szűz légyen: *Audaciter loquor, cùm omnia poſsit DEVS, ſuſcitare virginem non poteſt.* és midón az több Sz. Doctorok azt irják; hogy az mi meg lótt, az Isten sem cselekedheti hogy meg ne lótt légyen: nem az Isteni hatalmasságnak fogyatkozásából mondgyák hogy ezek meg nem lehetnek; hanem abból, hogy ezek magokban lehetetlenek. és azt az ellenkezést foglallyák magokban,hogy,Az mi meg lótt,az meg nem lótt légyen. Az Istennek mindenhatóságához pedig, csak az kivántatik,hogy

mindenekre ki terjedgyen az Isteni erő, valamik illyen nyilván való ellenkezést nem foglalnak magokban.

Továbbá,leg főképpen Három dologban finlik, ez az Istennek mindenható ereje és Hatalmasága:

Joan.1. v.3. Coloſ.1.v.18 Heb.3. v.4. Act.14. 14. Pſalm. 145. v. 6. Apocal. 4. v.11. cap.10. v.5.cap. 14. v. 7. Iſa.45.v.18. Hierem. 32. v.17. †Iſai. 40.v. 13. cap.44. v. 24. Iob 9.v.8. *Pſal. 148. v.5. Eccleſ. 43. v.36.

Először: Az világnak teremtésében. Mert, az mint az Szent irás mondgya; minden állatokat ő teremtett, és az ő akarattyából vannak.az eget és földet,benne való állatokkal egyetemben ő alkotta. Es ezen az teremtésen fondáltatik az Istennek minden állatokon, természet szerént való urasága, mely azt kivánnya, hogy néki engedgyen, és szolgállyon, ótet bócsúllye's tisztellye minden állat. Az teremtésben pedig, leg főképpen ezekben finylik az Istennek hatalmasága: I. Hogy egyedűl,† segítség és kűlső eszkőz nélkűl, teremte mindeneket semmiből. II. Hogy faratság nélkűl, nagy kűnnyen, csak egy akarattyával, és parancsolattyával teremte mindeneket, az mint * Sz. David mondgya. III. Hogy ily nagy, ily erős, ily sok, ily szép,és az ő nemekben ily tekélletes állatokat teremte. mert,az mint mondám ez előtt,egy csillag nagyob az egész föld kerekségénél.az levegő égben indúlt szeleknek, és menyköveknek erejét, az emberi okosság meg nem foghattya. Es mind ezeknél az sok szép teremtett állatoknál, sokkal többeket,nagyobbakat,és szebbeket teremthetne ő Felsége.

Masodszor: Az Istennek hatalmasága nyilván ki tetczik az világnak meg tartásából. Mert miképpen az világosság,mely az naptúl,vagy gyertyátúl származik, ugy fűg az Napnak és gyertyának erejétűl,hogy mihent az Nap el enyészik, vagy ki vitetik az gyertya, ottan el vész az házban való világosságis: azonképpen, az Istennek hatalmas erejétűl ugy fűgnek minden állatok, hogy mindgyárt semmivé lésznek, mihent ettűl nem tartatnak. Azért mondgya az Sent irás: hogy,semminemű teremtett állat meg nem maradhat, ha az Istentűl nem hordoztatik; és * hogy ha csak orczáját el fordíttya, vagy szemét bé húnnyais az Isten, mindgyárt porrá lészen, és el vész ez világ. Vgyan ezent jelengeti másuttis az Sz.irás, midón azt mondgya: † hogy,mindeneket az ő hatalmas szavával hordoz az Isten; mindeneket tenyerében tart,és az földet három újján viseli. Mert, miképpen ha tenyerűnkben egy nagy kővet fen tartunk, mihent el vonnyuk kezűnket az kő alól,ón kénnyén mindgyárt le esik az kő: szintén az szerént, ha az Istennek keze nem tartaná ez világot, ottan semmivé lenne. Azért mondgya Sz.David; hogy tenyeréből ki veti az Isten az embert,midón meg akarja rontani. Szent Iob pedig azt írja: hogy, csak fel nyissa markát az Isten,ottan mindgyárt el esik, és meg romlik az ember.mert minnyájan az Istenben élűnk, mozgunk,és vagyunk; és mindenek ő tólle, ő benne, ő általa vannak.

Pſal.113. verſ.11. Sapient. 11. v.26. * Pſal. 103. v. 29. 2. Machab. 8.v.18. †Heb.1.v.3 Pſalm. 138. v.10. Iſa.40.v.12 Pſal.87.v.6. Iob 6.v.9. Actor. 17. v.28. Rom.11.v. 36.

Nem csak tartya pedig az Isten az teremtett állatokat, hogy semmivé ne légyenek, de cselekedetekbennis ugy segélli őket, hogy tellyességgel semmit nem cselekedhetnének, ha az Istennek véllek eggyűtt munkálkodó ereje reá nem segitenéje őket. Ez okon mondgya az Sz.irás: hogy, az Isten cselekeszik mindeneket mindenekben, ugy hogy, még csak az gondolatra sem vagyunk elégségesek mi magunktúl. Noha azért az föld te-

1.Corint.12. verſ.6. Iſa.26.v.12. Phlip.2.v. 13. 2.Corint. 3. v.5.

remt gyúmölcsöt,és az anya szúli az ő gyermekét: de mivelhogy az Istennek eggyütt munkálkodó ereje nélkül ezt nem cselekedhetnék, az Sz.irás azt mondgya: hogy,az Isten teremti az füvet az barmoknak;és az Istennek keze formallya az embert az eo anyjának mehében. Azonképpen, noha az tűz égeti meg az fát, és az Nap világosittya nappal az világot: de ha az Isten véllek eggyük nem munkálkodnék, erötlenek vólnának ezekis, az ő cselekedetekre.miképpen ám,az Babylóniai kemenczében,nem árthata az tűz az három ifiúnak; és az mi Vrunk halála óráján,meg nem világosithatá az földet az Nap. az embernekis szeme semmit nem látna;keze,és nyelve nem mozdúlna, ha az Isten meg vonná az ő erejét, és munkálkodását. Egy szóval,mint az test, lélek nélkül;az malom kerék,víz nélkül nem mozog: azonképpen semminémű teremtett állat, az Istennek segitsége nélkül nem munkálkodhatik. Ezt az Pogany bölcsekis meg ismérték.mert,az természetben plántált igaz okosság mutattya,hogy az Isten,minden teremtett állatoknak alkotója.és tellyességgel lehetetlen,hogy valami oly állat légyen az Isten kivül, mely az Istentül ne függjön. Ez okon nevezték az Bölcsek az Istent, ez világ Lelkenek, az mint Szent Agoston irja; akarván jelenteni, hogy ollyan az világ az Isten nélkül,mint az test, lélek nélkül. Ebből pedig csudálatoson ki tetczik az Istennek kegyelmessége. mert noha mi közzülünk senki nagy pinzen oly rabot nem venne, sem oly szolgát nem kedvelne,mely semmiben soha semmit nem cselekednék,hanem ha az ő Vra segitené minden munkára: mind az által, az Isten minket ily kedvesen fogad,noha az ő munkálkodása nelkül,mi tellyességgel hivolkodók vólnánk.

Psalm. 146. v. 8.
Job. 10. v. 10.
2. Machab. 7. v. 22.

Eleganter Aug. Tom. 3. lib. 5. De Genes. ad lit. c. 20. lib. 9. cap. 15.

August. 4. Civit. c. 31.

Harmadszor: Abbanis tűndöklik az Istennek hatalmassága,hogy az teremtett állatokban, természet fölöttis, mindent meg cselekedhetik valamit akar. mivelhogy, az Bölcs mondása szerént, az Isten akarattyának szolgál minden állat,tehetsége fölöttis; az mint ugyan ottan, sok példákkal megis bizonittya. Mert,noha az víz el öltya az tűzet természeti szerént; de mikor az Isten akarja,* az vizis meg gyúlad,és ugy ég mint az száraz fa : Mikor pedig az Istennek úgy tetczik, az embernek csak egy haja szálát sem emésztheti meg az nagy égő kemencze; az miat Dániel Próféta bizonyságára,hozza elő az Aaron veszszőjének gyökér, és nedvesség nélkül hertelen virágzását,sőt ugyan gyúmölcs teremtését: Aztis mellé veti hogy Sárának vénségébe fia lőn,noha iffiantan magtalan vala;hogy† az Bálaám szamára okossan,és emberi nyelven szólla. Hasonlatosképpen azis az természet folyása és rendi fölött vólt, hogy Jónás az Czethal gyomrában, elevenen maradott három napiglan; hogy Christus Vrunk és Sz.Péter,az víz hátán száraz lábbal jártak; hogy az Iordán vize, mint egy nagy hegy meg torlott, míg az Sidók által költöztek rajta; hogy az Nap meg állott az Iósue parancsolattyára;hogy Ezechiás könyörgésével,tiz garádicsal hátrább vonatott. Végezetre, noha lehetetlen az embereknél, hogy egy tő fokon, az nagy otromba Teve által bújék : de az Istentül ezis lehetséges. Lehe-

Sap. 16. v. 19 24. cap. 19. v. 6.
** 3. Reg. 18. v. 34.*
2. Machab. 1. v. 20.
Daniel. 3. v. 50.
Sapient. 16. v. 20. 21.
Aug. Tom. 3. lib. 9. De Genes. ad liter. c. 17.
† Num. 17. v. 8.
Num. 22. v. 28.
Josue. 3. v. 16. cap. 10. v. 13.
Isai. 38. v. 8.
Luc. 18. ver. 25.

tetlen

tetlen az természettül, hogy az vas, fenn úszszon az víz hátán: de az Isten, eztis meg cselekedte. és, az mikor akarta, az kősziklát vizzé, az vizet vérré, vagy borrá változtatta; és több efféle természet folyását meg előző dolgokat alkotott, mellyekkel az ő hatalmának,határnélkül ki terjedett nagy voltát jelentette.

4. Reg. 6. v. 6.
Psalm. 104. v. 29.
Psa. 113. v. 8.

Ezekből pedig, hitünk,és életünk tekélletességére, Két szép Tanuságot vegyünk:

Elsőt azt: hogy, mikor az Isteni cselekedetekről szóllunk,ne fontollyuk, ne mérsékellyük ezeket,az mi rövid értelmünkel. Azt ne alitcsuk, hogy az mit fel nem érünk az mi kurta gondolatunkal, azt az Istennek mindenhato ereje véghez nem viheti. Mert ő maga szájából költ ki az mi Vrunknak:hogy,az mi lehetetlen az emberek itileti szerént,fölöttébbis lehetséges az Isteni erőtül,mely mindenekre el érkezik,valamit jó akarattyából kedvellend. Miképpen azért, midön az mi élménket fellyül múló Isteni természetrül elmélkedünk,kötve tartyuk az hitnek engedelmessége alatt ertelmünket,és az mi rövid gondolatunkhoz nē határozzuk az Istenséget: azonképpē,mikor az ő mindenható erejének cselekedetit,értelmünkel fel nem érjük, szükség hogy fejet hajcsunk, és az mi okoskodásinknak erötlen szárnyát le bőcsássuk az Istennek szavára.

KET TANVSAG.

Luc. 18. v. 25.

Ezech. 1. v. 25.

Második Tanuságot azt vegyük: hogy,ha ennek az mindenható Vrnak kedvesen szolgálunk,nagy bátorságos bizodalōmal lehetünk mindē veszedelmes igyünkbē és szükségünkbē.mivelhogy ez az győzhetetlē Istē,nē csak szolgainak és barátinak, de ugyan attyafiainak és szűléinek tartya azokat, az kik ő néki híven szolgálnak. Viszontag,ha ötet meg bántyuk,és gonosz életünkel ellenségünkké tészük, méltó hogy féllyünk, rettegjünk. mert az ő keze előtt el nem mehetünk , az ő igazságát meg nem hajthattyuk, az ő bölcseségétül semmi titkot el nem rejtegethetünk. Továbbá, miképpen Sz.David, és Sz.Iób,nagy hálaadással álmélkodnak azon,hogy az Isten,csak szemétis reá fordittya az romlandó férgecskére, az ő teremtett állattyára, az gyarló emberi nemzetségre : azonképpen illik, hogy miis nagy hálaadásbol származott csudálkozó szókkal , dicsirjük az mi Istenünket,hogy szeme előtt hordoz , tenyerében tart; és minden cselekedetünkben, mint valami köteles szolgánk, segit minket, kik az ő vastagitó hatalma nélkül, semmire el nem érkeznénk. Es ez mellett aztis meg gondollyuk, mely nagy szemtelen vakságban légyen az bűnös ember , midön az ő Istenétül vött erővel, az ő jó tévő Vra ellen viaskodik! és azt boszszontya, az kinek kezétül függ mind élete, 's mind őrök veszedelme! Bizony, ha egy magas toronynak tetejérül , egy kötélen ki ereztene valaki engemet, és úgy tartana csüggöben; meg gondolván, hogy ha el ereszt,ottan szörnyű halállal kel veznem; nem csak nem haragitanám, boszszontanám , és rágalmaznám, az kinek kezétül függ életem, de sőt inkáb alázatos kéréssel, sok kedves igiretekkel, és minden tehetségemmel engesztelném ötet. Ha azért az gyarló embert, az kinek kezében vagyon életem és halálom, haragra nem mérem inditani; minémű ostoba baromság, és maga feledett bolond-

Matth. 12. v. 48.

Psal. 8. v. 5.
Ps. 143. v. 3.
Job 14. v. 3.

ság

ság léſzen, ha az ellen tőrekedem, és bűneimmel azt boſzſzontom, az kinek ſegitsége nélkűl csak lélegzetet ſem vehetek?

HATODIK RESZE.

AZ ISTENI TERMESZET EL VALTOZHATATlan, és mindenütt jelen vagyon.

Num. 23. v. 19. Pſalm. 101. v. 28. Malach. 3. v. 6. Jaco. 1. v. 17.

AZ élő Istennek, ſem terméſzetiben, ſem tanácſában, ſem akarattyában nem lehet változás, és újulás: hanem, az mint az Sz. Irás tanittya, az mi ő benne vagyon, őrőktűl fogva egy állapatban meg marad. Az okoſságis erre ugyan kézen fogva viſzen. mert az ki terméſzetiben el változik, és meg újúl, nem vólt az előtt abban minden tekélletes jóság, hanem, fogyatkozás vólt benne, mellyet az el változáſſal meg jóbbit, és tekélleteſsé téſzen: avagy, ha az előtt minden *perfectto*, és fogyatkozás nelkűl való méltóság vólt ő benne; az új változáſſal el veſzti azt az állapatot melyben vólt, és meg fogyatkozik az előbbi méltóságában. mely dólgok, az Isteni terméſzethez nem férhetnek.

Seneca. l. 1. Quaeſt. Natural. initio.

Tanácſát és akarattyát ſem változtathattya meg az Isten: *Imminutio majeſtatis eſt, & confeſſio erroris, mutanda feciſſe. Neceſſe eſt ei eadem placere, cui niſi optima placere non poſſunt. Nec ob hoc minus liber, & potens eſt.* Mert az ki el tekélett akarattyát meg változtattya, ha ok nélkűl cſelekéſzi, eſztelenűl miveli. mert az okoſsághoz nem illik, hogy ok nélkűl cſelekedgyék: ha pedig azért máſollya meg akarattyát, hogy újab, és jób tanács jutott eſzében, tudatlanſág nélkűl ez nem lehet. Mivelhogy azért, ezek az fogyatkozáſok, az Isteni terméſzethez nem férhetnek, világoſon ki nyilatkozik, hogy az ő tanácsában, és rendeléſében nem lehet ſemmi újſág, és változás. Azért, mikor az Szent irás valami változáſt láttatik az Istenben jelenteni; Szent Agoſton azt irja, hogy mi bennűnk léſzen az változas, nem az Istenben: *DEVS, etſi dicitur ſtatuta mutare, juxta id dicitur, quod homo ſperaverat, vel naturalium ordo cauſarum geſtabat: non juxta id, quod ſe omnipotens facturum eſſe præſciebat.* Es iſmét: *Cum DEVS mutare dicitur voluntatem, ut quibus lenis erat, reddatur iratus; illi potius, quàm ipſe mutatur. & eum quodammodo mutatum, in his quæ patiuntur, inveniunt: ſicut mutatur Sol oculis ſauciatis, & aſper ex miti, ex delectabili moleſtus efficitur; cum ipſe maneat qui fuit.*

Auguſt. 14. Civit. c. 11. 22. Civi. c. 1. Similia lib. 17. cap. 7.

Ebből az derék jgazságból, nyilván kővetkőzik; hogy az Vr Isten egy helyről máſban ſem mehet: hanem, az ő *Immenſitáſſa*, határ nélkűl való meg mérhetetlenſége által, mindenütt jelen vagyon. mert ugyanis, ha egyűnnen máſuvá mehetne mint mi, ſok új változáſokban eshetnék. Ezért mondgya az Sz. Irás: hogy, † az eget és földet bé tőlti az Isten, és ő előtte ſenki el nem mehet. mivelhogy, az nagy Sz. Pál mondáſa ſzerént; minnyájan ő benne élűnk, ő benne vagyunk, és mozgunk. Es, nem csak mint az hal az vízben, minden felől meg környékeztetik az víztől, ugy az teremtett állatokis az Istenben vannak: de, az mint Sz. Agoſton mondgya; miképpen az nap finy az levegő eget által hattya, minden réſzeit világoſsággal bé tőlti, de

† Jerem. 23. v. 24. Pſa. 138. v. 7 Sapiē. 1. v. 7. Actor. 17. v. 28. Auguſt. 7. Confeſſ. c. 1.

meg nem ſzaggattya; miképpen † ha egy nagy tengerben, egy kisded ſpongia vólna, mellyet az víznek nedveſsége, minden réſzeiben által fogna, ugy, az Isteni terméſzetis mindē állatoknak réſzeit bé tőlti. Végezetre, * miképpē az kis teſtbennis, nagy bőlcſeség és tudomány lehet; azonképpen akár mely kiſded állatbannis, az Isten tellyeſen jelen vagyon. Ez okon nevezi az Sz. Irás az Istent, *Immenſuſnak*, meg mérhetetlennek; és azt mondgya, † hogy magaſb az egeknél, és az egek ſem kőrnyékőzik meg őtet. mert ugyanis, ha ezer illyen világot teremteneis az Isten, mind azokban, változáſa nélkűl jelen lenne, az ő meg határozhatatlan terméſzeti.

† Ibid. c 5. * Aug. epiſt. 57. Baruch. 3. v. 25. Pſalm. 144. v. 3. † 3. Reg. 8. v. 27. Iob 11. v. 8. cap. 22. v. 12 TANVSAG. * Iſa. 27. v. 9

De mivelhogy az Istennek ſzava ſzerént, ez minden haſzna az Isteni iſméretnek, * hogy ki tiſztúllyunk bűnűnkből: Ebből az Kereſzténi hitnek czikkelyéből meg tanúllyuk, mely ſzentűl, és ſzemérmeſſen kellyen mindenütt magunkat viſelnűnk, hogy valamit ollyat az Istennek Szent ſzine előtt ne cſelekedgyűnk, az mit ſzégyenlenénk egy bőcsűlletes ember előtt mivelni. Es azért mondgya amaz Pogány bőlcs: *Sic vive cum hominibus, tanquam DEVS videat. Prope eſt à te DEVS, tecum eſt, intus eſt. Sacer intra nos Spiritus ſedet, malorum bonorūq; noſtrorum obſervator, & cuſtos: hic, prout à nobis eſt tractatus, ita nos ipſe tractat.* Vgy ély az emberek kőzt, mintha az Isten látna. Vgyanis kőzel vagyon hozzád az Isten: te veled, és te benned vagyon. bennűnk lakik az Sz. Lélek, jónkra és gonoſzunkra ſzámot tart, és vigyáz: az mint őtet mi bőcsűllyűk, ugy bánik őis velűnk. Máſütt, ezen Pogány bőlcs arra tanít: hogy, mindenkor ugy éllyűnk, mintha valamely nevezetes fő ember ſzeme előtt forgódnánk. mert ezzel, ſok gonoſzságtúl meg tartoztatunk. *Aliquis vir bonus eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus; ut ſic, tanquam illo ſpectante vivamus, & omnia, tanquam illo vidente, faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis adſiſtat. Aliquem habeat animus, quem vereatur; cujus auctoritate, etiam ſecretum ſuum ſanctius faciat.* † *Sic fac omnia, tanquam ſpectet aliquis. prodeſt ſine dubio, cuſtodem tibi impoſuiſſe; & habere, quem intereſſe cogitationibus tuis judices.* Ha azért, az bőcsűlletes embereknek, csak gondolatunk ſzerént való jelen léteis, zablát vét az mi gyarlóságunknak; mentűl ſzorgalmatoſb vigyázáſra ébreſzt az Istennek valóságos jelenlétele? Sz. Baſilius, Istentelenségnek nevezi, ha ki az emberek jelen létével inkáb meg tartóztatik az gonoſzſágtúl, hogy ſem az Istennek ſzinével: és arra tanít; hogy oly ſzépen viſellyűk mindenkor magunkat, mint az el jegyzett ſzemérmetes leányzó az ő jegyeſe előtt. *Impiè in DEVM contumelioſa eſt, quæ hominem plus, quàm ipſius faciem judicat reverendam, quando ante illorum oculos, ne exiſtimationem ſuam fœdet, indecens aliquid agere non audet: ſub ejus autem obtutu, qui ſemper præſtò eſt, ſine ullo pudore gerit omnia. Quaſi ergo præſente ſponſo, & inſpectante omnia, & audiente, ſe habebit in omnibus.* Ha azért terméſzet ſzerént, az ki gonoſzt cſelekeſzik, rejteket keres, ſetétet ſzeret; és oly ſzemtelen nincſen, az ki nyilván, az úczán, finyes nappal, nem általallaná, és nem ſzégyenlené az undok vétkeket: minémű nagy vakság lehet bennűnk, ha az Istennek, és az ő Szent Angyalinak jelen léte, meg nem tartoztathat az gonoſztúl? Nem tudgyuké, hogy cſudái vagyunk az Istennek és az Angyaloknak? Az emberek kőzt négy okát talalom, miért nem

Seneca Epi. 10. et 41. Lipſiana editionis. Seneca Epi. 11. † Epiſt. 25. Vide infra Fol. 38. Baſil. de Virginitate. Joā. 3. v. 20. 1. Corint. 4. v. 9.

tartoztatnak meg az gonoſztúl, ha ſzinte más valaki jelen vagyonis: 1. Ha vak, és nem lát az ki jelen vagyon. 2. Ha lát, de nem túd itiletet tenni az dologrúl, mint az apró gyermekek. 3. Ha ſzinte ollyan haſonló lator azis az ki jelen vagyon, mint ő maga az ki vétkezik. 4. Ha ſemmi kőzi nincs hozzá az jelen lévő embernek; és meg ſem fenyítheti, 's meg ſem bűntetheti az vétket. Ezek pedig az okok, meg ſzűnnek az Iſten előtt való gonoſz tévőkben; és ez okon méltó, hogy meg tartoztaſſa az mi el általkodott gonoſzságunkat, az Iſtennek jelen léte.

HETEDIK RESZE.

AZ ISTENNEK VEGHETETLEN BEOLCSESÉGÉRŰL.

AZ Iſtennek el változhatatlanſága, azt hozza magával; hogy ſoha ſemmi új tudomány ő benne ne kezdeſsék: hanem, őröktűl fogva, mindeneket által látó bőlcseſséggel tűndőköllyék. Azért mondgya az Sz. Irás: hogy, az Iſtenben vagyon minden tudománynak kincſe. Másütt azt olvaſsuk: hogy az Iſtennek finyes ſzemei, által láttyák az emberek ſzűvét, és az földnek mélységét, *Eccle: 42. v. 18. 20. Cap. 23. v. 28. Cap. 39. v. 24. Iob 28. v. 24. 2. Paralip. 16. v. 9. Proverb. 16. v. 2. Pſal. 32. v. 13. Pſal. 138. v. 3. 5.* és az mint Sz. Iános mondgya: ſemmi nincs ő nálla láthatatlan; hanem, mindenek nyilván és födél nélkűl vannak ő előtte. Az okoſságis arra mutat: hogy, ha az Iſtennek terméſzeti véghetetlen, az ő értelmeis véghetetlen légyen; és valami meg iſmérhető, azt mind által láſsa. mivelhogy fogyatkozás nélkűl nem lehetne az Iſten, ha valamit újonnan tanúlhatna. Ezért mondgya az Sz. Irás: hogy, az Iſten őröktűl fogva tudott minden jővendő dolgokat, *Daniel. 13. v. 42. Sapien. 8. v. 8. Eccle. 23. v. 29. Cap. 42. v. 19. Deuter. 31. v. 21. Iſai. 48. v. 5.* Sőt nem csak az jővendő dolgokat láttyák, az Iſtennek ſokra néző ſzemei, de aztis tudgyák, micſoda kővetkőznék, ha imállyen vagy amollyan dolog lenne, az mely ugyan ſoha nemis léſzen. Azért mondá Dávidnak: hogy, * ha Ceilában bé mégyen, meg fogják, és Saul kezében adgyak őtet. Ioſiáſnak pedig azt mondá az Propheta által: † hogy, ha őtſzőr, vagy hatſzor útőtte vólna az földet, tellyeſséggel meg hóldoltatta vólna Syriát. Aztis meg mondá; mi kővetkőzőtt vólna, * ha Tyruſban prædikállott vólna az mi Meg váltónk: avagy, ha Ezechiel az Pogányokat tanitotta vólna; vagy, ha Sedechiás az Babylóniai királyhoz ment vólna.

Ez pedig az Iſtennek meg foghatatlan Bőlcſesége, noha ſzámlálhatatlan jelenségekből, de az én rővid itiletem ſzerént, leg főképpen, őt dologból nyilatkozik ki: I. Az ő iſméreti alá vettetett állatoknak táméntalan ſokaságából. Mert nincs oly kicsín és el vetett állatt, az melynek terméſzetit, sőt leg kiſſeb indúlatit, cſelekedetit, változáſit, ſzám ſzerént nem látná az Iſten; ugy hogy, az mi hajunk ſzálai, † az mi lépésűnk és minden cſelekedetűnk, az tengernek fővenyi, az esőknek cseppei, az egek csillagi, az embernek minden gondolati, ſzámban vannak ő előtte. és egy ſzóval,

Eſther. 4. v. 14. Eccleſ. 42. v. 19. Coloſ. 2. v. 3. 1. Joan. 3. v. 20.

*Ita S. Thom. 3. par. quæſt. 1. art. 5. ad 2. * 1. Reg. 23. v. 12. † 3. Reg. 13. v. 19. * Matt. 11. v. 21. Luc. 10. v. 13 Ezec. 3. v. 6. Jer. 38. v. 17.*

Matth. 10. v. 29. 30. † Job. 14. v. 16. Prov. 5. v. 21 Eccle. 1. v. 2.

ſommában foglallya Sz. David ezeket, midőn azt mondgya: hogy, az Vr, minden jővendő, múlandó dolgokat által lát. II. Az ő iſméretinek bőcsűlletes méltóságából. Mert az Iſtennek iſméretiben nincſenek azok az fogyatkozáſok, mellyek az miénkben. Az mit mi tudunk, csak igen cſekélyen, és vékonyon kapcſollyuk elménkben; nem láttyuk mélyen által minden terméſzetit, erejét, tulajdonságát, indulattyát az dolognak. és innét vagyon, hogy az Bőlcſek kőzt, ennyi ſok kűlőmbőző vélekedéſek vannak az Filoſofiában. az Iſten pedig, mindeneket ſzinte ugy néz, az mint magokban vannak, világoſſan, mélyen, és ſzinte fenékig láttya minden állatoknak mi vóltát, és tulajdonságát. Ennek főlőtte, nincſen az Iſtenben ſok kűlőmbőző gondolat, és értelem, mint mi bennűnk: hanem ő benne, csak egy el oſzolhatatlan értés vagyon, mely az ő terméſzetitűl nem kűlőmbőz. ez okon, ſem meg nem ſzűnik, ſem nem újul az ő gondolattya és bolcs értelme, hanem mindenkor azon egy állapatban, fáradhatatlanul meg marad. III. Ezen Iſteni Bőlcſeségnek nagysága ki nyilatkozik, az világnak alkotmányából. mert, az Bőlcs mondáſa ként; az Iſten, ki őntőtte minden állatokra az ő nagy bőlcſeségét. Nagy bőlcſeségnek tartyuk az emberek kőzt, mikor valaki ſok ſzép uj formákat tud gondolni: mely nagynak kel tehát lenni az Iſteni bőlcſeségnek, mely annyi ſok ſzép kűlőmbőző állatokat teremtett? Tekincs meg csak az embereket; egynehány ſzáz ezer ember kőzt, kettőt nem találſz, kiknek abrázattyok, termetek, ſzavok, erkőlcsők haſonlók lennének egymáshoz. Ha nagy elmejű embernek mondgyuk azt, az ki előſzőr az forgó órát találta; és ſok apró kerekecskéknek, alkolmatos forgáſival, huſzon négy óráig, az űdőnek állapattyát meg mutattya: mit mondgyunk az Iſtennek bőlcſeségérűl, mely az egek forgáſit, ennyi ezer eſztendőre, ily álhatatos forgáſſal, ſzűntelen vezérli? sőt (az kit én csudálatoſb dolognak alitok) az gyarló embernek egy kis erecskéjét, földből csinált ſzűvét, és tűdőjét, oly ſzép meſterſéggel alkotta, hogy ſzáz, sőt régenten, nyolcz és kilencz ſzáz eſztendeigis, ſzűntelen éjel és nappal mozganának. Vallyon's minémű bőlcſeség kellett ahoz, hogy egy kicsin magvacskában oly erő ſzoríttaſsék, hogy nagy erős álló fát teremcſen? Kicſoda mehet végáre egy ſzúnyogocskában, egy kis bolhában, miképpen rendelte az Iſten az ő érzékenséginek, és táplálásinak eſzkőzire ſzűkséges tagait? Ezeket és több haſonló dolgokat, csak egyedűl az Iſtennek bőlcſeſége tudta meg gondolni, és véghez vinni. IV. Finylik ez világnak gondviſeléſébenis az Iſteni Bőlcſeségnek mélyſége. Mert egy az, hogy mindenekre egy aránt gondgya vagyon néki; ſem kicſin, ſem nagy dolog nincſen, az mely ſzűntelen, minden űdőben az ő gondviſelésétűl nem vezéreltetnék. Az mint pedig az Bőlcs mondgya: eleitűl fogva, végig el hat az ő gondviſeléſe: *A ſæculo, & uſq; in ſæculum reſpicit:* az az, meſzſzűnnen kezdi, az mit veghez akar vinni; és az ő bőlcſeségével egybe kapcſollya, egybe hozza, az meſzſze vetett dolgokat. *Cauſſa pendet ex cauſſâ; privata ac publica, longus ordo rerum trahit.* Innen vagyon főképpen eredeti, hogy az emberek gyakran meg űtköznek az Iſtennek gondviſelésében, mert meſzſze nem néznek. Szintén ugy cſelekeſzűnk mi, ugymond Sz. Agoſton; mint az ki

Pſa. 46. v. 4. Eccleſ. 23. v. 28.

Eccle. 1. v. 9.

Sap. 8. v. 1. Eccleſ. 39. v. 25. Seneca de Provid. c. 5.

rővídet lát, és az szép írott falra nézvén, mivelhogy az irásnak sem eleit sem utóllyát nem láttya,hanem csak egy darab föltyát, disztelennek tetezik az fal néki : Miis nem láttyuk, honnan légyen eredeti, és mi végre nézzen, hogy amaz ártatlan meg nyomorittatik , amaz Keresztyén ország el pusztíttatik, amaz Pogány és Istentelen ember elő mégyen dolgában; és ez az oka hogy meg botránkozunk, zúgolódunk magunkban. *Si quis tam minutum cerneret,ut in vermiculato pavimento, nihil ultra unius teſſellæ modulum acies ejus valeret ambire; vituperaret artificem, velut ordinationis, ac compoſitionis ignarum,eò quòd varietatem lapillorum perturbatam putaret. Nihil aliud ineruditis accidit, qui univerſarum rerum coaptationem & concentum,imbecillâ mente complecti non valentes, ſi quid eos offenderit, magnam putant rebus inhærere fœditatem.* Mikor azért valamit nem értünk , az Isteni gondviselésnek szépen őszve szővött folyásiban; ne kárhoztassuk az Istennek gondviselését, hanem az mi értelmünknek kicsinségét meg esmérjük. *Omnia admirari,omnia laudare,omnia ſine inquiſitione ſuſcipere debemus opera providentiæ,etſi multis injuſta videantur.* Ebben pedig az Istennek gondviselésében, az igen csudálatos,hogy noha vigyázó,de fáratság és szorgalmatoskodás nélkül vagyon.és noha erős hathatós,de lágyan és édesdeden viszen véghez mindeneket. Az emberek gondviselése, szorgalmatosságot kiván, ugymond Szent Pal; az az, mint ő maga magyarázza,hogy,az ki másra gondot visel,az betegekkel ős beteg légyen; az meg sérűttekkel , nékiis fajdalmi légyenek. Ennek fölötte, mi közöttünk,az kik kemények az ő dolgoknak véghez vitelében, nem szoktak lágyan, és édesdeden nyulni munkájokhoz : De az Isten,búsúlás és faratságos szorgalmatoság nélkül visel gondot. és noha véghez viszi el végezett tanácsát,akár mint csavarogsonis az ember előtte;de azért pórázra nẽ köti az embernek szabad akarattyát. Méltó azért átokra az Plinius okoskodása; ki azt beszélli, hogy ez világra gondot nem viselhet az Isten,sok éktelen és fáratságos munka nélkül : hasznos mind az által, ugymond, az emberek közt való csendesz életre, hogy azt hidgyék, hogy az Istennek gondgya vagyon reánk. *Irridendum eſt, agere rerum humanarum curam, quidquid illud eſt, Summum. Anne tam triſti, atq; multiplici miniſterio, non pollui dubitemus? id tamen credi, ex uſu vitæ eſt.* De ezt az oktalan mondást, sok szép bizonyságokkal el rontya Lactantius. Es,hogy az tőb okokat halgatásban hadgyuk,ha az Isten gondot nem viselne ez világra, és minden jövendő dolgokat bölcs okossággal egybe nem szerkesztetne; mi az oka tehát,ugymond Iosephus, hogy az Próféták által jövendő dolgokat meg jelentett? hogy az bűnősöket ő általok fenyegette , és az meg jövendölt ostorival megis látogatta? ha gondot nem viselne ez világra, semmit effélét nem cselekedhetett vólna az Vr Isten. Es,ha szükséges az Istennek gondviselését vallani, hogy tekélletes erkölcsben élhessenek az emberek; kétségnélkül igazságnak kel lenni az Istennek gondviselésérűl való tudománynak. mivelhogy az hamisság, nem szükséges az tekelleteséghez. V. és Vtólszor : Mind ezeknél mélyebben ki nyilatkoztattya az Isteni Bölcseségnek véghetetlenségét, az mi üdvözitőnknek meg Testesűlése; mellyet az Angyalokis, az Anyaszentegyháznak tanitásából értettek. Es noha számtalan szép dol-

Aug. Tom. 1.lib. De ordine, c.1.

Damasc. 2. de fide.c.29. & Auguſt. 11.de Civit. c.22. Sap.8.v.1. Rom.12.v.8 2.Corint.11. v. 29.

Plin.lib.2. cap.7. Lactan. lib. 1. De falſa Relig.cap.3.

Joſeph. 10. Antiquit.in fine.

Eph.3.v.10.

gok

gok finlenek , ebben az Isteni Bölcseségnek találmányában : de az fölötte csudálatos, hogy az mi Vrunk meg testesűlése által, az Isten Igazságának, mely az bűn ellen fel gerjedett vala,ugy lön elég,hogy az Irgalmasságnak leg nagyob és bőcsűlletesb jelenségeis ki nyilatkóznék. Ennek fölötte; azon egy munkával, nem csak az régi nyavalyánknak szerze orvosságot,de az emberek életinek tekélletes rendeléséreis példát ada; és az maga cselekedetivel , ébreztő ősztönt hagya nékűnk , az ő sok sanyaruságinak és kinnyainak emlekezeti által. Végezetre; az kit sem Angyali, sem emberi elme, csak meg sem tudott vólna gondolni, azt mivelé, hogy az Isten, emberré lenne; az őrőktűl fogva való, űdő szerént szűlettetnék; az halhatatlan, és meg serűdhetetlen, meg halna, és sok nyomoruságok alá vettetnék. Mert noha az Isteni terméſzet ő magában semmit nem szenvedhet, sem nem szűlettethetik mástúl : mind az által, minthogy az Isteni személy ugy egybekötteték az emberi terméſzettel,hogy az személynek egy vóltában,igaz Isten, és igaz ember vólna az mi Meg váltónk, annakokáért, ugyan azon egy igaz emberrűl,és igaz Istenrűl,igazán mondgyuk,hogy szűlettetett, meg holt,és fel támadott mi érettünk.

Ezekből,KET szép üdvősséges Tanuságot vehetünk; Elsőt azt:hogy, az Istennek véghetetlen Bölcseségére tekintvén, ha mi kicsin tudomány, okosság, és bölcseség vagyon bennünk,abban fel ne fuvalkodgyunk,se magunkat el ne hidgyük. Mert, az mint Hieremias Próféta mondgya; minden ember botor ostoba az ő tudományában; és ha az Isten mellé vettetik, kész balgatagság az mi bölcseségünk. Azért mondgya vala, az ki bölcseséggel mindeneket meg előzőtt vala; hogy ő tudatlamb minden embereknél, és még csak ingyen nemis látta, nem hogy meg fogta vólna az bölcseséget. Mert szinte,az miképpen Vrunk mondgya, hogy senkit az Isten kivűl jónak nem mondhatunk : azonképpen mondhattyuk, hogy senki az Istentűl meg válva, bölcsnek nem mondathatik. Vgyanis, bizony, az emberi tudománynak oly rővid határa vagyon, hogy az ki sokat túdis, ezered részét ha tudgya annak,az mit nem túd. Es ezen az Igazságon fondáltatik az túdós embereknek Alázatosága:mely az fel fuvalkodást,és fele barátyának meg utálását,tellyességgel ki rekeszti. Másodikat,azt tanúllyuk:hogy, ha az Isten minket, és az mi cselekedetinket, gondolatinkat, igyekezetinket szinte úgy szemléli, mintha senkire egyébre gondgya nem vólna; méltó, hogy miképpen az kis gyermek bátorságos,midőn láttya hogy az ő Annyának szemei rajta vannak : azonképpen miis, az Istennek reánk való gondviselésében, minden nyomoruságinkban,meg nyugodgyunk. Vgyanis azzal bíztat az mi Istenűnk minket : hogy,ha az Anya el feletkezikis az ő fiárúl, de soha ő Szent felsége mi róllunk el nem feletkezik, és gondviselő szárnyai alól ki nem rekeszt. Ennek fölötte, ha az vitézek serénységgel harczólnak, midőn láttyák, hogy az ő Királlyok szeme nézi emberkedéseket; ha az szólgát serkegeti az ő Vranak nézése : méltó hogy miis szűntelen meg emlekezzűnk, hogy az Isten lát minket; és ezzel ébreszszűk az mi restségünket minden tekélletes jószágokra. Ezt cselekedték az régi Szent jámborok. és azért mondgya Sz.David: hogy,valamihez kezdett,eléb meg

KET TANVSAG.

Hierem. 10. v.14.

Prover.30. v. 2.

Luc.18. v. 19.

Isa.49. v.15

Supra Fol. 33. Pſal.15. v.8.

gondolta, hogy az Istennek szemei előtt forgódik : *Providebam Dominum in conspectu meo semper.* Azért mondgya Abraham: hogy ő, az Istenek színe előtt jár. Iákóbis azzal dicsekedik; hogy az ő elei, az Istennek szeme előtt jártak. †Es az Isten ő maga, régulát szabván Abrahamnak, mint kellyen élni, azt parancsollya: hogy az ő színe előtt járjon, és ugy lészen tekellétes. Annakokáért mondgya az Bölcs:* hogy, eggyik fő oka az emberek gonoszságának az, hogy meg nem gondollyák az Isten szemeinek finyes vóltát, mely által lát mindeneket. Sz. Iób, és Ezechiel Prófétais, azzal írják hogy bátorkodnak minden fesletségre az gonoszok; mert azt alíttyák, hogy az Isten őket nem láttya.

*Genes. 24. v. 40. Genes. 48. v. 15. † Gen. 17. 1. *Eccl. 23. v. 28. Job 22. v. 14 Ezech. 8. v. 12.*

NYOLCZADIK RESZE.

AZ ISTENNEK SZOLGALATTAL TARtozunk.

AZ Pogány bölcs azt írja : hogy, az ki kéteſsé tenné, ha kellyené az Istennek szolgálni, és őtet bőcsülletes tisztelettel illetni; azzal nem méltó okos bizonyságokkal harczolni, hanem mint oktalan barommá változott esztelent, palczával és verésſel kel eszre hozni. Mert, az miképpen ezen könyvnek Első részében meg mutatók, ugyan természetünkben óltatott indúlat vezérel arra, hogy nyavalyánkban az Istenhez folyamjunk, segitséget ő tőlle várjunk. Es az okosságis arra mutat: hogy, az kitúl vóttúk, az minémű jókban vagyunk, azt hálaadáſſal tisztellyúk, és képes szolgálattal illesſük. Mivelhogy tehát az fel vetett bizonyságokból ki nyilatkozik, hogy az Istentúl teremtettünk, ő tőlle tartatunk, és tápláltatunk mint Vrunktúl, nyilván kövétkőzik, hogy tartozunk néki szolgálni, és sok áldomáſiért hálaadáſſal lenni. Végezetre, az emberi okoſság az telyes Szent Iraſſal, arrais meg tanít, az mint ez könyvnek Harmadik részében meg mutatók: hogy, az Isten mindeneket önnön magáért teremtett. nem azért, hogy valami haſznot venne az ő alkotmányitúl, hanem, az mint ő maga elönkben adgya Moyses által, hogy az ő Szent neve dicsírtesések és fel magaſztaltaſsék : hogy az ő bölcsesége, hatalmaſsága, meg foghatatlan méltósága meg ismértesék. és ő lévén utólſó czéllya az mi életünknek, ő reá nézzünk, ő hozzá sieſsünk, néki szolgállyunk mint Vrunknak.

Aristot. 1. Topicor. c. 9 *Supra, pag. 4.* *Supra, pag. 22. Prover. 16. v. 4. Deut. 26. v. 19.*

De mivelhogy ez, óly nyilván való igazság, hogy bőveb bizonyság nélkúl nem szükölkődik : azt kel immár meg tekintenünk, minémű Religióban, micsoda Vallásban, kellyen az Istent igazán, és kedvesen tisztelni.

MASODIK KEONYV.

AZ KERESZTYEN HITNEK IGAZSAga, Tíz derék Bizonyſsággal meg erősíttetik.

ELSEO RESZE.

MICSODAS HASZNAI LEGYENEK EZEKNEK az Bizonyságoknak.

HA az Istennek nincsen gondviseléſe ez világra, nem szükség, ugymond Sz. Agoston; az Istennek igaz tiszteletirúl szorgalmatoskodnunk : ha pedig ez világnak szépsége, és az mi lelki ismíretünknek titkos indulati, minden okos embert arra vezetnek, hogy az Istent kereſſe, és néki szolgállyon; kétség nelkúl, ugyan ezen Isten, módotis mutatott az igaz tudománynak ismíretiben, hogy ez által, mint valami szép grádics által, az Istenhez juthaſſunk, és az ő igaz tiszteletit meg adhaſſuk. *Si DEI providentia non præsidet rebus humanis; nihil est de Religione satagendum : Si verò & species rerum omnium, quam profectò ex aliquo verissimæ pulchritudinis fonte manare credendum est, & interiori nescio qua conscientiâ, DEVM quærendum, Deoq; serviendum, meliores quosq; animos, quasi publicè privatimq; hortatur; non est desperandum, ab eodem ipso DEO, autoritatem aliquam constitutam, qua, velut gradu certo innitentes, attollamur in DEVM.* Mivelhogy pedig, az Lactantius mondása szerént; nem kisſeb balgatagságban vannak, az kik hamiſſat hiſznek, és az Isteni tiszteletben tévelyegnek, azoknál, az kik egy általlyában ugyan semmit nem hiſznek, és az Istennek sem szolgálnak: annakokáért fölötte szükséges, hogy mindeneknek előtte meg ismérjúk, minémű hitben, és vallásban kellyen az Istennek kedvesen szolgálni. Es ez okon, ebben az Második könyvben, közönségesen az Keresztyén hitrúl meg mutatom; hogy ennek, oly sok derék bizonyságokkal meg erősíttetett hitelre való méltósága vagyon, hogy az ki okoſsággal akar élni, nyilvan meg ismérheti, hogy az Keresztyén vallás, hihetségesb minden egyéb tudománynál. és valaki mélyen meg rostállya az ő bizonyſágit, eszében veheti, hogy ehez kel ragaszkodni, ha el nem akar veszni.

Aug. Tom. 6. De utilit. cred. c. 16.

Lactant. lib. 2. cap. 3.

De talám valaki haszontalan munkának ítíli ezt az mi irásunkat. mivelhogy Keresztyének közt vagyunk, kik minnyájan el hitték az Keresztyén hitnek igazságát : holott, az Tertullianus mondása szerént; az ki igazán hiszen, mindeneknek előtte azt hiszi, hogy az ő Hiti igaz, és ezen kivúl nem kel az igazságot keresni. Ennek fölötte, az Keresztyén hitnek mélységes tudománya, fellyúl haladgya az emberi értelmet. és az Istentúl belénk óltatott igaz Hit által, nem az emberi okoskodás által, ismértetik

Vide Tertull. inferius lib. 3. cap. 14. in fine.

meg az ő igazsága. Tehát haſzontalan más rendbéli erősségekkel támogatni az igaz Hitet. De ha valaki mélyebben elmélkedik ez dologrúl, fölötte haſznoſnak, sőt ugyan szűkségeſnekis iſméri ezt az munkát.

Elősző: Azokért, az kik új tudományokat kövétnek az Kereſztyénségnek neve alatt. Mert az Kereſztyén vallásnak, oly szépen egybe lánczoltatott kövétkőzéſe vagyon, hogy, az mint Lirinenſisből ez előtt meg hallók; az ki ennek egy czikkelyét fel bontya, ha okoſſan és magával való ellenkezés nélkűl akar cſelekedni, az több ágaitis mind meg veti. Azért írja Sz. Agoſton: hogy, az ki cſak egy dologban meg veti az Kereſztyénségnek meg rőgzött egyenlő értelmét, szinte oly kűnyű meg vetni az többibennis. Es, az ki az Szent Iráſnak igaz magyarázattyát attúl az győlekőzettűl nem véſzi, az melytűl vőtte ő magát az Szent Iráſt, ſokkal bolondabbúl cſelekeſzik, hogy ſem ha ugyan tellyeſséggel ſemmit ſem hinne, mely dologrúl, Szent Agoſtonnak tekintetes ſzép ſzavait, ez után, ahol helye léſzen, elő hozom. Mivelhogy azért akár minémű ujonnan támadott tudomány kezdeſsékis az Kereſztyénségben, szűkség hogy annak az győlekőzetnek, melytűl az Szent Iráſt véſzi, meg veſſe tanitaſat: az kövétkőzik, hogy ſemmibe ember bizonyos nem lehet az új vallás ſzerént: hanē, az mint az után meg mutatom, az egéſz Kereſztyén hitnek fondamentomit, mind kéteſsé téſzi. Es ha az új vallásnak fel vetett erősségi után, egy nyomban, egyeneſſen mégyűnk, tellyeſséggel kéteſsé kel tenni az Kereſztyén hitet. Es azt ſok peldákból bizonyoſon tudom, hogy az kik értelmeſek, ſoha az új tudományokbā meg nem nyugoſznak: sőt, az mint ennek utánna meg mutatom az Luther Márton ſaját iráſiból, ſoha ő maga ſem vólt álhatatos vallásában, hanem cſak habozott, és kapott két felé, mint az vizben haló ember. Hogy azért ezt az nagy kételkedéſből, és bizonytalanságból kövétkőzendő veſzedelmet el távoztaſſuk: ſzűkség, hogy az Kereſztyén hitnek fölötte hihetséges igazságát, ſzép és minden kemény értelmet meg hóldoltató bizonyságokkal támogaſſuk.

Máſodſzor: Azokértis haſznoſok léſznek ezek az Bizonyságok, az kik álhatatoſok az Kereſztyén igazságban. Mert leg elősző, nagy lelki vigaſztaláſſal ſzemlélhetik az ő Valláſoknak bőcsűlletes méltóságát. és nem cſak az Iſteni hálaadáſra fel indittatnak azért az kedves ſzép ajandékért; de arrais fel gerjed akarattyok, hogy naponként őregbedgyék bennek ez az mennyei kincs és gazdagság. Ennek fölötte, mivelhogy az Kereſztyén hitben, ſok dolgok adatnak előnkben, mellyek nagy meſzſze fellyűl haladgyák az mi értelműnket, és az emberi vélekedés ſzerént ugyan lehetetleneknekis látczanak; ſzűkség, hogy az Kereſztyén embernek ſzeme előtt forogjanak az Kereſztyén hitnek derék bizonyságai, mellyekkel le nyomja, és meg fojcſa magában, minden ellene tuſakodó indulatit, és keſértetit.

Hogy pedig az Kereſztyén hit, fellyűl haladgya az emberi értelmet, annyira nem árt az mi Hitűnk bizonyságára támaſztott okoskodáſoknak, hogy sőt inkáb innen vagyon ſzűkségűnk efféle bizonyságokra, mellyekkel meg mutattyuk, hogy fölötte hihetséges az mi hitűnk; és az ki okoſſan cſelekeſzik, kőteles az mi Hitűnknek engedelmeſségére. mert az

Supra, az Könyvnek ſommæjába.

Infra lib. 3. cap. 2. §. 1.

Infra Lib. 3. cap. 2.

Infra Lib. 3. c. 9. §. 2. Et cap. 14.

mit Kereſztyén hittel vallunk, nem egyébért vallyuk, hanem az Iſtennek tanúbizonyſágáért, és meg jelentéſéért, az mint ez után meg mutatom. Holott pedig mi magunk az Iſtennek tulajdon ſzollását nem hallottuk; az Tanítók prædikálláſa által foganoſzik mi bennűnk az igaz Vallás. De mivelhogy, az ki hamar hiſzen, álhatatlan ſzívű az, és hamar megis cſalattatik; és, az mint Epicharmus mondgya: * *Nervi & artus Sapientiæ ſunt, non temerè credere:* az igaz okoſságnak erőſége az, hogy vakmerőűl el ne hidgyűnk akár mit. Annakokáért, hogy az ember kőteles légyen az Iſtentűl ki nyilatkoztatott Igazságnak hitelére, nem elég, hogy cſak puſztán, és ſzáraz beſzéddel adgyák eleiben, hogy ezt az Iſten mondotta: hanem, ez fölött kivántatik, hogy oly bizonyos jelenſégek járullyanak, az Igazságnak hirdetéſe mellé, mellyek ezt hihetővé tegyék, és elégendő erőſségi légyenek, hogy okoſſan, és értelmeſſen viheſsék az embert az hitelre. Azért mondgya Szent Pal: hogy, az mi engedelmeſségűnk okos légyen; az az, hogy oktalanúl és vakmerőűl ne rohannyunk, hanem bizonyos okoktúl vitetvén hajollyunk. Szent Ianoſis arra int, hogy minden ſzón el ne indúllyunk, minden léleknek ne hidgyűnk; hanem meg ércsűk előſzőr, ha Iſtentűl vagyone. Mert, nē elég az Hitnek kőteleſségére, hogy valaki azt mondgya: hogy, az Iſten tanította, az mit ő hirdet: hanem ennek bizonyságitis kel hozni, mellyek az okos ember itíletit meg hajthaſsák. Es hogy az Iſten ő maga meg mutatná, mely igen elégtelen dolog az, ha ki erőſſen hírdeti, hogy ő, az Iſtentűl vőtt tudományt tanittya, de az mellett ſemmi oly derekas bizonyſsággal nem támogattya mondását: valamikor ő Szent Felsége új jelenéſek által akarta tanitani az híveket, mindenkor ſok cſudálatos és hihető jelenſégit adta az tanitáſnak. Moyſeſt, cſuda tévő veſzſzőjével bőcsűllé: Kereſztelő Iánoſt, cſudálatos fogantatáſſal, ſzűletéſekor lőtt cſudákkal, életének és erkőlcsének hitelre méltó ſzentségével. Az mi Vrunk ő magais, ha bizonyos jelenségit nem adta vólna tanitásának, Iſtentűl eredett igazságának; nem vétkeztek vólna, az kik bé nem vőtték tanitását. Végezetre, az Apoſtolokatis, nem cſak nyelvekkel, de cſudálatos jelenségeknek bizonyságivalis fel ékeſité. Noha azért üdvőzítőnk méltán feddi az Sidókat, † és az Királyi embert, hogy annak előtte ſok cſudáit látván nem hittek néki, és új cſudákat kivántak, mintha ezzel probálnák őtet, kételkedvén, az eléb meg tapaſztalt hatalmaſságárúl: de efféle hitetlenséget ki rekeſztvén, nem cſak túltva nincſen, hogy bizonyos jelenségit kivánnyuk az Iſteni tanitáſnak, de sőt inkáb, ugyan ſzűkségeſis, hogy cſak az ſovány és puſzta beſzéden el ne indúllyunk, ha meg nem akarunk cſalatkozni, akár ki mint kiálcſais, hogy ő az Iſteni tudományt hirdeti. Azért írja Sz. Agoſton: hogy, noha az Hit, cſak az tanubizonyság tételén fundáltatik, de azért az okoſságot ki nem rekeſzti. mert vigyázo elmével meg kel tekínteni, kinek kelleſsék hinnűnk. *Autoritas fidem flagitat, quanquam nec autoritatem ratio penitus deſerit, cùm conſideratur cui ſit credendum.* Máſuttis azt hirdeti ezen Szent Doctor: hogy, az Iſten, nem vonſzon űſtőkőn fogva az Hitre: hanem hihetséges bizonyságokat ád előnkben, mellyek nélkűl, ugyan nemis juthatunk az Hitre. *Viſorum ſuaſionibus agit DEVS,*

Vide Lib. 3. cap. 1. Rō. 10. v. 15.

Eccl. 19. v. 4

** Apud Cicer. lib. 1. ep. ad Attic.*

Rom. 12. v. 1

1. Joā. 4. v. 1.

Exod. 4.

Joā. 15. v. 24

Matth. 10. v. 8. Marc. 16. v. 20. 1. Corint. 2. v. 4. Matth. 12. v. 39. † Joan. 4. v. 48.

Aug. Tom. 1. De Vera Relig. c. 24.

De Spiri. & Lit. cap. 34.

ut velimus, & ut credamus. credere enim nulla voluntas potest, si nulla sit suasio cui credatur.

Ezek azért az Bizonyságok, mellyekkel az régi Sz. Doctorok meg mutatták az Keresztyén hitnek méltóságát, és az Pogányokat az ô hitelére hóldoltattak, arra szolgálnak; hogy emberi okosság szeréntis meg ismérjük, mely méltó hitelre az Keresztyén tudomány; és hogy fölôtte okossan cselekesznek, az kik minden egyéb tudományokat hátra vetvén, ehez ragaszkodnak. Mert ugyanis, amaz Szent és tudós fô emberek, kik által az Isten ki gyomlálá az vak Pogányságot ez világból, mivelhogy az Pogányok ellen nem harczolhatnak vala az Sz. Iráſból; Leg elôszôr, meg mutattyák vala, hogy az ellenkezô tudományok, az embernek természetiben plántált okossággalis, szemtûl szembe tusakodnak. Az után, meg felelnek vala minden ellenvetésekre, mellyekkel az Keresztyén hitet gyalázzák vala: meg mutatván, hogy semmi oly dolgot nem foglal magában az Keresztyéni értelem, mellyért valaki méltán el idegenedhessék ô tôlle. Végezetre, meg mutattyák vala győzhetetlen jelenségekkel, hogy fölôttébbis méltó hitelre az Keresztyén hit; és hogy mentségek nem lehet Isten elôtt azoknak, az kik ezen meg nem nyúgosznak. Követvén azért énis ezeknek nyomdokit, rôvidedê az ô iráſokból szedett Tíz bizonyos Ielenségit adom az Keresztyén vallásnak, hitelre méltó igazságának.

Az Pogányokkal mint kel beszélleni.

MASODIK RESZE.

ELSEO BIZONYSAG: AZ CHRISTVS SZEmélyének méltósága.

Aug. 19. De Civit. Dei, cap. 1.

HOGY az emberi tetczésnek változandó álhatatlansága, és sok részre szaggattatott magától külömbözô egyenetlen vélekedése, bizonyos úton nem vihet az Isténi igazságra minket, abbólis ki tetczik, hogy, az mint Sz. Agoston fel jegyzette; csak az embernek utólsó bóldogságárul, két szaz és harmincz vélekedés vólt az Pogány bölcsek közôtt. Eusebius pedig azt meri irnyia: hogy Hesiodus, harmincz ezer Istent említ, mellyeket az Pogányok tiszteltenek; noha, ugymond, ennélis sokkal többen vóltanak. Hogy ha azért, az ily szûkséges dolgokban, ily botorúl tévelygett, és annyi részre oszlott az emberi elménck tetczése; nyilván vagyon, hogy pusztán csak az ô vezérlését bátorságoson nem követhettyûk az lelki dolgokban: hanem, az Istentûl vezérlett, és ô tôlle küldetett tanitótúl kel az Igazságnak esméretit várnunk.

Euseb. 5. De Præpar. c. 15

Az Keresztyén hitnek igazságának ki nyilatkoztatására tehát, ELSÔ Bizonyság; az ô Kezdôjének, és elsô mesterének méltóságából vétetik, illyen formán: Hogy CHRISTUS Vrunkat, az Vr Isten küldötte légyen ez világnak oktatására, és emberi erô fölôtt való számtalan csudákkal meg erôsitette légyen az ô tanitását; oly nyilván, és világoson meg bizonyodott, hogy az kinek okossága vagyon, semmi kételkedésre való okot nem találhat ebben.

I. Mert, az mint szépen irja Eusébius: *Certum est, Salvatorem prædixisse, doctrinam suam per universum terrarum orbem prædicatum iri: & Ecclesiam, quæ virtute suâ constituta est, invictam fore, atq; inexpugnabilem. Cujus divinationis effectus, omnem impudentissimam linguam vana contradicentem arguere potest. Quis enim non fatebitur, cùm sic apertè rerum eventus divinationi congruat, DEI virtutem fuisse, quæ & futura præviderat, & re ipsa perficit, quæ nobis prædixerat?* Tudva vagyon, ugymond, hogy CHRISTUS meg jövendôlötte az ô tanitásának az széles világon el terjedését; az ô nyájának győzhetetlen erôsségét, az Pogányok meg térését, az Sidóknak utólsó veszedelmét. Ez pedig az jövendôlles, bé dugja minden káromkodók száját. Mert, kicsoda tagadhattya az Isteni erôt Chriſtusban, látván hogy az jövendô dolgokat eléve meg látta, és valoságoson béis tellyesitette, az mit meg profétált vala? Vgyan ezen dolgot illyen képpen erôsíti Tertulliánus: *Idoneum opinor testimonium Divinitatis, veritatem Divinationis. Hinc igitur apud nos, futurorum quoq; fides tuta est, jam scilicet probatorum, quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædicebantur.* Bizonyos jelensége, ugymond, az Isteni erônek, az jövendô dolgoknak profétalása. Ez azért az oka, hogy bizonyosok vagyunk az kövétkezendô, és még bé nem tellyesedett dolgokrúlis. mert ezeknekis okosságos bizonysága vagyon nállunk, mivelhogy azokkal eggyûtt meg jövendôltettek, az mellyeket immár látunk bé tellyesedni.

Tertull. Apologet. fol. 847. Idê. August. to. 4. de Catechiz. rudibus, cap. 24.

II. Az is kétség nélkûl való dolog, hogy sok csuda tételekkel meg bizonyitotta az mi üdvözitônk az ô tudományának Istentûl vött igazságát. Errûlis pedig az mi Vrunknak csudáirul, bizonyságink, Elôszôr: ônnôn magok az CHRISTUS ellenségi. Nem lehet pedig csak egy perbennis erôsseb bizonyság, ugymond Sz. Irenæus és Tertullianus; mint midôn az ellenség bizonyit mellettünk. *Illa est vera, & sine contradictione probatio, quæ etiam ab adversariis profertur, in ipsâ quidem manifestâ suâ visione convictis, & testificantibus: postea verò ad inimicitiam erumpentibus & accusantibus, & volentibus non esse verum suum testimonium.* Halhadsza mit ir az Sidó Iósef, † ki csak egynihány esztendövel élt az mi Vrunk fel támadása után: *Eodem tempore fuit IESVS, vir sapiens, si tamen virum eum fas est dicere. erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum, qui libenter vera suscipiunt: plurimosq; tàm de Iudæis, quàm de gentibus sectatores habuit. Quem accusatum à nostræ gentis Principibus, cùm Pilatus addixisset cruci, nihilominus non destiterunt cum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die vivus, ita ut divinitus de eo Vates, hoc & alia multa prædixerant, & usq; in hodiernum, Christianorum genus ab hoc denominatum, non defecit.* Ez korban élt, ugymond, az IESUS nevû férfiu, ha szabad ôtet ferfiunak nevezni. mert sok csudákat cselekedett, és azokat tanitotta, az kik örömest vötték az igazságot: sokakat meg téritett. Es midôn meg ôletett vólna Pilátustul, harmad napra meg jelenék az övéinek, az mint ô rólla Isteni jelenésbôl meg jövendôllötték vala az Próféták, mind ezt, 's mind egyéb dolgokat. Es ez mái napig sem fogytak el, az ô tôlle neveztetett Keresztyének. Ihon hallod az Sidó ellenségnek bizonyságát, hogy az mi Vrunk sok csudákat cselekedett, fel támadott, és ô benne meg tellyesedtek az Próféták tul jövendôlt dolgok. Ezt az mi ellenségünknek tulajdon bizon-

Irenæ. lib. 4. cap. 14. n. 7. Tertull. De Trinit. cap. 18. n. 87. † Joseph. lib. 18. Antiqui. cap. 4. Refert & Euseb. lib. 1. hist. c. 11.

Deut. 32. v. 31. Inimici Judices.

ságát, nagy méréſzen veti Euſébius az Pogányok ellen, és azt mondgya: hogy, akár mely ſzemtelen légyenis az ember, de el nem ſzaladhat ennek az bizonyságnak ereje előtt. Máſutt azt hozza elő Euſébius: hogy, ezen Sidó Iósef meg vallya, hogy az CHRISTUS tanitványának Szent Iakabnak meg őléséért, bűnteté az Iſten az Sidókat. *Erat Iacobus adeò clarus, & coram omnibus Iuſtitiæ gratia celebris, ut & Iudæorum Sapientes, tam ſubitæ poſt martyrium ejus Hieroſolymorum obſidionis cauſſam, non aliunde putent, quàm ex ſcelere contra eum præſumpto. Ioſephus quoq; non detrectavit hoc ſcripto teſtari.* Ezen kivűl Sz. Agoſton, nem egy helyen irja: hogy, midőn az Pogányok tudakoznának az ő Iſtenektűl, minémű ember vólt az CHRISTUS? ugyan azon Iſten, mely az őrdőgőketis kénſzeriti, hogy igazat mondgyának Chriſtuſrul; meg mondatá az igazat véllek: és † azt felelé Apollo, hogy Iſteni ájtatoſsággal tellyes vólt az ő lelke, mely az Iſtennek bódogſágában uralkodik. Ehez haſonló dolgot ir *Sz. Irenæus, lib. 4. c. 15. n. 10.* Máſutt, az Porfyrius iráſiból bizonyittya Euſébius, * hogy, az őrdőgők hatalma ugy le nyomatott CHRISTUS által, hogy az bálványok válaſzt nem adhatnak. † Nicéforuſis az Apollo ſzavából erősſiti az igazságot. mivelhogy ő maga az őrdög meg vallotta erőtlenſégét illyen ſzókkal: *Me puer Hebræus, Divos DEVS ipſe gubernans, Cedere loco jubet, triſtemq; redire ſub orcum. Aris ergo dehinc tacitus abſcedito noſtris.* Ezekrűl pedig, és több haſonló mondáſirúl az őrdőgnek, igazán azt mondhattyuk, az mit Szent Ambrús monda nem ſokkal kűlőmbőző dologban: *Audivimus hodie dicentes dæmones: Neminem poſſe eſſe ſalvum, qui Patrem, Filium, & Spiritum S. negat. Non accipio à Diabolo teſtimonium, ſed Confeſſionem: invitus dixit Diabolus, & tortus.* Mivelhogy, ugymond, akarattya ellen kénſzerittetett igazat mondani az Satán: nem véſzem bé bizonyságát, de bé véſzem, kételenségből tört vallaſat. * Tertulliánus, nagy méréſzen azt irja az Római pogányoknak: hogy, az Chriſtus halála oráján lőtt Napnak fogyását, az ő fel támadáſakor történt föld indúláſt, és egyéb dolgokatis, az Rómaiak hiſtoriáiban fel jegyzették. mert mind ezeket, ugymond, igazán meg irta Tiberi° Cſáſzárnak ő maga Pilátus; az ki tulajdon lelki iſméreti ſzerént Kereſztyénné lőtt vala. Tiberius pedigle † meg értvén az Chriſt° Iſtenségének jelenségit, ugyan igyekezékis rajta, hogy az mi Vrunkat az Rómaiak Iſteni kőzibe bé vétethé: de az Római Tanacs ellent tarta benne. Vgyanis, ugymond Euſébius, az Iſten nem akará, hogy az világi Fejedelmek erejével terjedne az igaz tudomány ez világra. Végezetre: Mahomet ő magais meg vallya, hogy CHRISTUS Vrunk ſok cſudákat cſelekedett, és az Iſtétűl küldetett vólt. Holott azért ő magok az mi vádlóink, meg győzetvén az tagadhatatlan Igazságnak világoſságátúl, az mi Meſterűnknek, terméſzet fölőtt, Iſteni erőtúl ſzármazott cſuda tételit meg vallyák; világoſon ki tetezik, hogy minden hitelre méltó az ő tanitáſa.

Euſeb. 1. Hiſtor. cap 11.

Euſe. 2. Hiſtor. cap. 23.

Pſal. 65. v. 3. In multitudine virtutis tuæ, mentientur tibi inimici tui.

† *Aug. Tō. 4. l. 1. de Cōſens. Evang. c. 15. Et 19. Civit. c. 23.*

* *Euſe. 5. de Præpar. c. 1.*

† *Niceph. li. 1. cap. 17.*

Similia Tertull. Apolog. ca. 23. Ambroſ. ſerm. 91. De Invent. SS. Gervaſij & Protaſ.

* *Tertul. Apolog. c. 21. n 329.*

† *Tertu. ibi. cap. 5. n. 54. Euſe. 2. Hiſtor. cap. 2.*

Alcoar. 4. 11. 12. 13. 33.

De haſzinte egyéb bizonyságunk nem vólnais az Evangeliſtáknál, az mi Vrunknak ſok cſudáirúl, ezekis elégségeſsek volnának. Mert, midőn azt irták: hogy Lázárt fel támaſztotta, több halottakat meg elevenitett, ſok betegeket gyógyitott; hogy az Nap bé homályoſodott halálakor, az föld meg rendűlt fel támadáſakor, &c. éltek még akkor ſokan, az kik emlekezhettek

hettek ezekrűl. Hogy lehetséges tehát, hogy, ha ezek ugy nem lőttek vólna, ily nyilván merték vólna ezeket írnyia? Vallyon's azok az kik látták, mikor Vrunkat meg feſzíték, és az kik iſmérték Lázárt, nem vetették vólnaé mindgyárt ſzemekre az Evangeliſtáknak az hamis találmányt? avagy, ha az ő iráſoknak hamiſságát meg mutathatták vólna, vallyon's találkozott volnaé, az ki bé vőtte és el hitte vólna Evangeliomjokat? Nincs oly ſzemtelen ember, az ki az ő halálos ellenségi előtt, maga dicſiretire nagyot mérjen hazudni, midőn tudgya, hogy ezek jelen vóltak, és az hazugságnak világos jelenségit adhattyák. Az Evangeliſtáktúl fel jegyzett cſudái tehát az mi Vrunknak, oly nyilván valók vóltak, hogy az Kereſztyének ellenségi, az kik előtt lőttek, ſem mertek tagadáſt tenni ezekben. Kiből világoſon ki tetczik, hogy az Evangéliſták bizonyſága meg vethetetlen ez dologban. Es ugyan nemis vólt ſemmi okok az Evangeliſtáknak, miért kőltenének valamit az mi űdvőzitőnkrűl. holott, ſemmi ez világi jóſzágot nem kivánnak vala; sőt az magokét el hagyván, küldűſségban, az emberek előtt gyalázatban, ſok űldőzéſekben, nyomoruságban éltek: és végre megis őlettettek az CHRISTVS nevének hirdetéſéért. Az pedig, az ki meſterséges hazugságokkal akar valamit fel kendőztetni; haſzontalanúl, maga kárával, az önnön kiſſebségére ezt nem cſelekeſzi, hanem mindenkor valami haſznot, vagy dűcsőſséget, és embereknél való kedveskedéſt vár belőlle. Annakokáért irja Sz. Agoſton: hogy, ha az mi Vrunk cſuda tételirűl írt hiſtoriát kételeſé teſzűk, kűnyű minden hiſtoriákat ugyan azon nyomon bizonytalannak alitani. *An dicet aliquis, iſta falſa eſſe miracula? nec fuiſſe facta. ſed mendaciter ſcripta? Quisquis hoc dicit, poteſt etiam dicere, nec Deos ullos curare mortalia, &c. Porrò, ſi vel civilium rerum hiſtoriæ, vel libris Theurgicis credunt; quid cauſſæ eſt, cur illis literis nolint credere?* Lactantius pediglen, nagy ſzép, és győzhetetlen jelenséggel bizonyittya, hogy az Evangeliſták ſemmit magoktúl nem kőltőttek. Mert egy az, hogy eggyűgyűek és tudatlanok vóltak: ſoha pedig az tudatlan ember ugy egybe nem ſzerkeztetheti az hazugságot, hogy ellenkezéſt, és az hamiſságnak nyilván való jelenségét ne ejcſe beſzédében. holott, még Ariſtóteles, és Plátóis, minthogy ſok hamiſſat tanítottak, gyakran magokkalis ellenkeztek. az Evangeliſták iráſában pedig, nincs ſemmi egyenetlenség. Más az, hogy ſem haſznot, ſem bőcsűlletet nem vártak, az mellyért hazudtak vólna. sőt tudták, hogy meg kel halniok tanitáſokért; és azoknakis az kik őket kővették, jó idején meg jővendőllőtték, hogy meg kel halniok azért az tudományért. Iuſtinus Martyr pedig, abból is jelenti hogy ki tetczik az Evangeliſták iráſinak igazsága; mert nem cſak cſudákat cſelekedtek, mellyekkel hitelre való méltóságot nyertek, de az mit meg jővendőllőttek, azokatis ſzeműnkel láttyuk hogy naponként bé tellyeſednek.

Vide Lactant. ſupra fol. 23.

Aug. 10. Civit. cap. 18.

Lactant. lib. 5. Divin. Inſtit. cap. 3. verba vide cap. 3. hujus libri.

Juſtin. Dialog. cū Triphone, initio.

Hogy pedig az CHRISTUS cſuda tételi, nem vóltak cſak ſzemfiny veſztő bámitáſok, és cſalardságok, hanem ugyan valóságos cſudák, azzal bizonyittya Sz. Quadratus Martyr: Mert, az kiket ő fel támaſztott, vagy meg gyógyitott, nem cſak rővid ideig éltek, és őrűltek épségeknek, mint az cſalárd ſzemfiny veſztéſbe ſzokott lenni: hanem ſokkáig, az Chriſtus halá-

Apud Euſe. 4. Hiſt. c. 3.

lála utánnis meg maradtak, kik kőzzűl némellyek az mi űdőnkigis éltek, ugymond. Arnobius pedig azzal erősíti ezen dolgot: hogy CHRISTUS Vrunk, nem csak ő maga cselekedett csudákat, hanem egyebeknekis hatalmat adott, hogy az ő nevének emlitésére csudát tennének, kit senki az szemfiny veszető Máguſok kőzzűl nem cselekedhetett. Es noha ezek néha valami tettetes újságot miveltek: de az Istennek gondviseléſe soha nem szenvedte, hogy el titkolhaſsák hamiſságokat, hanem mindenkor ki nyilatkozott, hogy ördőgi mesterségből származtak. ez okon, senki soha el nem hitethette az világgal, akár mely mesterséges ördőngősséggelis, hogy őtet álhatatosan bőcsűllenék. Es az ki meg gondollya az CHRISTUS csuda tételinek táméntalan sokaságát, világos és még az ő ellenségitűlis tagadhatatlan vóltát, mellyekben az ő utánna ólálkodó ellenségek sem sajdithattak soha semmi csalardságot; mivelhogy, az kit minnyájan ismértek hogy szűletésétűl fogva vak vólt, látták hogy finyes szemmel fel ekesittetett; és az kit láttak hogy hólta után meg bűszhődött vala, elevenen ismértek: az ki, mondok, ezeket meg gondollya, eszében sem juthat, hogy valami csalardságot álmodgyon az CHRISTUS csudáiban. kiváltképpen, holott (az mint Irenæus mondgya) az Profetákis régen meg jövendőllőttek vala, hogy CHRISTUS illyen csudákat cselekednék ez földőn jártában.

Arnob. 1. cont. Gent. post mediũ.

Apud Euſe. lib. 5. Hiſto. cap. 7.

III. Hogy ha CHRISTUS Vrunk hamiſſan hirdette, hogy ő az Istennek fia; ő amaz igaz Isten, ki az végre jőtt ez világra, hogy az igazságot ki nyilatkoztaſſa; (kővetve mondom) soha világ kezdetitűl fogva senki nem vólt ő nallánál oſtobáb, és mód nélkűl fel fuvalkodott kevélységben el merűlteb emberi állat. mivelhogy ily nagy méltőságot, illy balgatagúl, hamiſſan tulajdonitott magának. Ha pedig illyen botor kábaságba, és díſztelen kevélységben elegyedett vólna CHRISTUS Vrunk; lehetetlen dolog, hogy, avagy életének fesletségével, avagy tanitásának hamiſſagával, valamikor ki nem jelentette vólna magát. mert, noha lappanghat az hamiſság, és az fel fuvalkodott balgatagság: de lehetetlen, hogy fűſtőt ne veſſen, és farka ki ne teſsék végreis az rókának. CHRISTUS Vrunknak pedig, oly nagy Szent, és ártatlan élete vólt, hogy soha senki az ő utanna leſelkedő ellenségi kőzzűl sem találkozott, az ki őtet valamely bűnről meg fedhette vólna. Es mikor az Sidók meg akarnák őtet ólni, noha sok hamis bizonyságokat kereſnének, de csak egy sem találkozék, az ki ő rólla gonoſzt tudna mondani. Sőt még az Pogányok kőzzűl sem találkozott soha senki, az ki valami maculát viſgált vólna az ő Szent életében; hanem inkáb, csudáltatták ők is az CHRISTUS ártatlanságat, és Szent életét, az mint meg hallók.

Ki teczik tehát mind ezekből: hogy, a? mi Mesterűnkben, sok jelenségek tűndőklőttek, mellyek az okos emb?rnek értelmét, kézen fogva arra viſzik, hogy az ő tanitáſát, nem emberi indúlatból, hanem Isteni vezérléſből származott igazságnak itillye.

HARMADIK RESZE.

MASODIK BIZONYSAG: AZ VILAG MEG térésének módgya.

MIkor az Vr Isten meg akarta az ő hatalmaſságát mutatni, gyarló, erőtlen, és az emberi itilet szerént alkolmatlan eszkőzők által, nagy dolgokat vitt véghez. Ez lőn az oka, hogy Moyſeſt Farao ellen, csak egy veſzſző szállal fegyverkeztette fel: Gédeont, tőredelmes gyenge lámpásokkal: Sámſomot, egy szamárnak álla kapczajával, sőt az ő hajában helyhezteté azt az nagy erőt, mellyet semmi mesterség meg nem hóldoltathat vala. Hogy azért, az bálványozáſban, és minden gonoſzságban el merűlt világnak, az Kereſzt záſzlója alá hóldoltataſában, az ő Isteni erejét meg ismértetné az Vr Isten, oly módot találá az Igazságnak bé óltásában, és az Pogány szabadságnak ki gyomlálásában, hogy az ki ezt jól meg gondollya, méltán azt mondhattya; *Digitus DEI eſt hic*, Az Isten újainak, és hatalmas kezeinek ereje tűndőklik ittegyén. *Exo. 8. v. 19.*

Es hogy ſomma szerént meg mondgyam: Három dolgot kel leg főképpen az világnak meg térésében szemlélnűnk: mellyeket az ki igazan meg fontol, bizonyoſon meg tapaſztalhattya, hogy az Istennek hatalmas ereje, és bőlcs vezérléſe óltotta az emberekbe az Kereſztyén valláſt.

I. Azt tekincsük meg: Kicsodák, és micsoda rendbéli emberek vóltak azok, az kik által az Vr Isten meg hajtá az Igazságra ez világot. Ha az Sidók, Holofernes ellen roppant seregekkel mentek vólna, és erős harczal őtet meg győzték vólna; az Istennek ereje, és gondviseléſe az ő népére, nem oly nyilván finylett vólna, mint mikor egy gyenge aſzſzonyállat által meg rontá őtet. Azonképpen, ha Iérichót erős oſtrommal, és tőréſekkel vitatta vólna Ióſue, nem trombita harſogáſſal, és kialtáſſal; ha David az Saul Király erős fegyverében őltőzvén, ment vólna az baj viadalra Góliad ellen, nem az páſztorságnak fegyverével, bottal és parittyával; ha amaz Dánieltűl látott világi birodalmoknak erős oſzlopa, az egéſz nagy hegynek reá ſzakadásával rontatott vólna egybe, és nem az kéznélkűl el ſzakadott kővecskének űtésével; csuda nem lőtt vólna: Haſonlatoképpen azért, hogy ha az Vr Isten, nagy bőlcs Filoſofuſokat, ſzép ékeſſen ſzóló tanitókat válaſztott vólna az Evangeliomnak hirdetésére; ha erős Fejedelmeket, gazdag fő embereket rendelt vólna, kik példájokkal, és fenyitékjekkel az kőſéget utánnok szokták vonni, és adományokkal, igíretekkel meg hóldoltatni; főlőtte igen meg homályoſodott vólna az mi Hitűnknek ki terjeſztésében tűndőklő Isteni hatalmaſság. Most pedig, *Elegit humiliter natos, inhonoratos, illiteratos; ut quicquid magnum eſſent, & facerent, ipſe in eis eſſet, & faceret*: azért válaſzta, ugymond Sz. Agoſton, el vetett nemből ſzármaztakat, tudatlanokat, az emberek előtt bőcsűlletleneket; hogy valami nagy dolgot ők cſelekednének, meg ismérnők, hogy az Isten cſelekedte ezeket ő általok. Ezt az Istennek csudálatos alkotmányát, ő maga Szent Pál, nagy álmélkodva ſzemléli: Tekincsétek meg atyámfiai, ugymond, *Auguſt. 18. de Civi. Dei cap. 49.* *1. Corinth. 1. v. 26.*

az ti hívataltokat. mert, nem sokan vannak ti közöttetek világ szerént bölcsek, sem nemesek, sem hatalmasok: hanem az Isten, az világnak erőtlenit választotta, hogy az erőseket meg szégyenicsék. Es másutt: Az én tanitásim, ugymond, nem ez világi bölcseségnek hitető beszédiben állanak, hanem az Isten lelkének, és hatalmaságának jelenésiben; hogy az ti hitetek, nem az emberi bölcseségben, hanem az Istennek hatalmán állapodgyék. Vgyanis azért nem akará az Vr Isten, hogy négy száz egész esztendeig az Császárok, és hatalmas Fejedelmek óltalmával, és dajkálkodásival gyarapodnék az Keresztyéni tudomány. Es az mint nem régen mondám, midőn Tyberius az Rómaiak Isteni köziben akarná Christus Vrunkat bé venni, azért nem szenvedé az Isten, hogy véghez vinné szándékát; mert ezzel meg homályosittatott vólna az Keresztyén hitnek ki terjedésének csudálatossága.

1. Corint. 1. v. 1.

Refert Tertull. Apolog. cap. 5. n. 57.

Act. 4. v. 13.

Ez azért az Isteni hatalmaságnak jelensége, mellyen az Sidók ő magokis fölötte csudálkoztak, hogy az tudatlan halászok, kik soha csak egy bötűt sem tanúltak vala; az gyarló, és félelmes pórok, kik az Vrak és Fejedelmek előtt szólni sem tudnak vala, az világi Bölcseket, Császárokat, Királyokat meg hóldoltattak, és az Christus jármában bé fogták.

1. Corint. 4. v. 13.

II. Azt gondollyuk meg: Minémű tudományra téritették, és micsodás édesgetésekkel vonták az Apostolok ez világot. Eo magok az Apostolok, mint ez világnak szemeti és mosléki, mindeneknek csúfjai vóltak; pókték, szitták, úldözték, pálczázták mindenütt őket; végre, mint nyilván való gonosz tévőket, az pelengér alatt, gyalázatos halállal végeztek ki őket ez világból. Azokatis, az kiket Christushoz akartak téritени, semmivel egyébbel nem biztatták ez földön, hanem hasonló gyalázattal, veszedelemmel, úldözéssel. Es nem csak az emberi értelmet sokkal felyűl múló, nagy, és csudálatos dolgoknak hitelire kötelezik vala az embereket; de ennek fölötte, azt kivánnyák vala, hogy ez világnak gyönyörűségitül meg vonnyák magokat. és miképpen az ő Vrok az keresztfán gyalázatos halált szenvede; ugy ők is az ő keresztet fel vegyék; magokat meg tagadgyák; az magokét szegínyeknek osztszák; és egy szoval, oly életet viselyenek, mellyet ez világ, csupa sült bolondságnál egyébnek nem ítil vala. Vallyon's, ha amaz győzödelmes nyelvű Demosthenes, amaz szépen beszéllő Cicero, az nagy elméjű bölcs Pláto, az embereknek jó idején azt mondották vólna: hogy, az ki őket követi, és véllek tartya, ez világnak gyűlölségét és gyalázattyát fejére várja; ha azt kivánták vólna tanitványoktúl, hogy az magokét szegínyeknek adgyák, az máſét ne kivánnyák, az gonoszért jóval fizessenek, az világi gyönyörűségnek ellene mondgyanak; és mind ezekért fogságokat, kínokat, gyalázatokat, világ gyűlölségét igirték vólna: ha, mondok, ezek illyen igíretekkel hitegették vólna az embereket magokhoz, vallyon's el hitethették vólnaé, hogy örömest, és víg szűvel hozzájok adnák minden rendek magokát? Soha, bizony, az emberi bölcseség ezt senkivel el nem hitethette vólna. De az eggyűgyű halászok, az tudatlan parasztok, illyen édesgető beszédekkel téritek az világot CHRISTUSHOZ. Mert, noha ezek igen erőtlen fegyverek vólnának

nának az emberek kezében: de az Istennek karja, diadalmas erőt ada mind ezeknek.

Nyilva, ha az Apostolok csak az emberek meg csalására gondolt tudományt akartak vólna hirdetni; az csalogatásra, lágyab, szabadosb, az testnek alkolmatosb, és az világ itületihez illendőb útat találhattak vólna. mint ám az Mahomet, és az több hamis tanítók, kik mindenkor az testnek gyengeltetésére, az testi kivánságoknak szabadságára ereztették sok dolgokban az ő nyájokat; és ez okon, (mivelhogy hajlandó az természet efféle) kűnnyen követőket találtanak. Mind az által, még az testi szabadságnak csalogatásivalis soha sem Epicurus, sem Mahomet, sem senki egyéb, annyi sokaságot magához nem kapcsolt, az menyit meg hóldoltatának Christushoz az Apostolok. Es ezen csudálkozik Sz. Ambrús: *Vide, quàm Fides argumentis præponderet! Philosophi quotidie à suis deseruntur, qui copiosè disputant: isti quotidie crescunt, qui simpliciter credunt. Non creditur Philosophis: creditur piscatoribus. Illi deliciis, & voluptatibus orbem ligarunt: isti jejuniis & doloribus exuerunt. Plures itaq. jam cœpit illicere injuria, quàm voluptas.* Tekincs meg, ugymond, menyivel erősseb az Hit az okoskodásnál! Az bölcsen okoskodó Filosofusokat im minden nap el hadgyák: az eggyűgyű hitűek szaporodnak. Nincs hitelek az világ bölcseinek: és minnyájan fejet hajtnak az halászoknak. Amazok kínnyessséggel, gyönyörűséggel csalogattyák az embereket: ezek bőjtöléssel, és fájdalmokkal fejtik ki az ő hálójokból. Es többen édesednek az nyomoruságokkal, az Igazság követésére, hogy sem az kedves gyönyörűséggel az hamisságra.

Ambr. lib. 1. De Fide ad Gratia. c. 5.

Ezt az egész bizonyságot, nagy szép és okos szókkal, imigyen adgya elönkben Lactantius: *Abfuit ergo ab his fingendi voluntas & astutia, quoniam rudes fuerunt. Aut quis posit indoctus, apta inter se, & cohærentia fingere, cùm Philosophorum doctissimi, Plato, Aristoteles, ipsi sibi repugnantia, & contraria dixerint? Hæc est enim mendaciorum natura, ut cohærere non possint. Illorum autem traditio, quia vera est, quadrat ubique, ac sibi tota consentit. Non igitur quæstus & commodi gratia istam religionem commenti sunt; quippe qui & præceptis, & re ipsa, eam vitam secuti sunt, quæ & voluptatibus caret; & omnia, quæ habentur in bonis, spernit; &, qui non tantum pro fide mortem subierint, sed etiam, morituros se esse & scierint, & prædixerint: & postea universos, qui eorum disciplinam secuti essent, acerba, & nefanda passuros.* Végezetre, méltó aztis eszünkben jutatnunk, az egész Egyházi historiának folyásából: hogy, sokkal többen tértek az Keresztyén hitre, az Mártyrok kinnyát látván, hogy sem az tanitók prædikállását halgatván: Maga ez világ szerént, azért nézik az emberek mikor valaki meg ölettetik, hogy el idegenedgyenek attúl, az miért láttyák egyebeknek gyalázatos szörnyű halálát.

Lactant. lib. 5. Divi. Instit. c. 3. Vide supra fol. 45.

III. Fordítsuk szemeinket azokrais, az kiket ezek az eggyűgyű halászok, erre az test zablázó, és világi gyönyörűségtül el idegenítő hitre hozának. Ezek azért, Pogányok valának, az földhöz és az ő csalárd örömihez, tisztességihez ragaszkodott bálványozók valának: az az, oly vakságra jutott emberek valának, kik az Istenek méltóságat, az ő ellenségének, az Satánnak adgyák vala; az oktalan állatoknakis, Isteni tisztelettel szol-

Lásd ez könyvnek 4. részét. §. HARMADSZOR.

gálnak vala; ő magokis hasonlókká lévén azokhoz az miket tisztelnek vala, erkölcsökben tellyességgel barmokká váltak vala; és az mint Sz. Pál mondgya, az ördög akarattyának fogságára vettettek vala; sőt, az mint ezennel meg mondom, oly Isteneket kövétnek vala, kiknek életek, minden kegyetlenséggel, fertelmességgel, ragadozó tolvajlással tellyes vólt, hogy ezeknek példájok, ősztöni lénének az magán hajlandó természetnek gonosz indúlatira. Egy szóval, ugy bé gázoltak vala minden fesletségben, hogy, az Sz. Pál mondása szerént; el merúlvén az Istentelenségben, tetézve tellyesek vólnának az undok gonoszságokkal.

2. Timot. 2. vers. 26. Infra lib. 2. cap. 8.

Rõ. 1. v. 24. 1. Petr. 4. v. 3.

Ennek fölötte, az világi bölcseségnek fel fuvalkodtató bővségében, el hitték vala magokat, és az birodalmoknak hatalmaságát az ő bolond Isteneknek ajandekjának ismérvén, tőrrel paissal óltalmazzák vala az ő ősöktúl reájok szállott tévelygéseket: De mind az által, erő hatalom nélkúl, adomány és igiret nélkúl, fenyegetés és világi Fejedelmek kételenitése nélkúl; az illyen fene, dúhős embereknek keménységét, bölcseségét, hatalmaságát: az Keresztyéni szilidségnek, eggyűgyűségnek, alázatosságnak igájába fogák; meg szilidité; minden fesletségből ki mosdaták. Mely dolgot, szinte oly csudálatosnak kel tartani, ugymond Aranyszájú Szent Iános: mintha az ártatlan bárányok, az dúhős farkasokat meg hóldoltatták, és birodalmok alá hajtották vólna. Es ebből tetczett ki, ugymond, az mi Vrunknak hatalmas ereje, hogy az bárányok meg győzték az farkasokat; az erőtlenek hatalmat vőttek az világ birókon; az tudatlánok diadalmasak lőttek, ez világi bölcseség ellen.

Chrys. hom. 34. in Matt.

Meg gondolván Sz. Agoston ennek az bizonyságnak erejét, azt irja: hogy, senkinek nem szabad az Keresztyén hitnek igazságárúl kételkedni. Mert, ugymond, ha valaki Plátótúl régenten azt kérdette vólna; Itilié, hogy egynihány tudatlan halász, erőszak nélkúl, ez világi bölcseség nélkúl, ennyi sok számtalan dúhőskődők kegyetlensége ellen, az balványozást, mely régtúl fogva meg rögzött vala; az halhatatlan gonoszságot, mely el áradott vala, ugy ki gyomlálná ez világból, hogy az Pogány Isteneknek nevekis el veszne? Hogy az másén kapdosók, az magokétis el osztanák? az kevélyek, magokat meg aláznák? az boszszú állók, ellenségeketis sok jóval illetnék? az világot, minden benne való jókkal meg utálván, az láthatatlan dolgokat szomjúhoznák? Nyilva, ugymond Sz. Agoston, azt felelte vólna erre Pláto: *Responderet, credo, non posse hoc ab homine fieri, nisi quem ipsa DEI virtus atq; sapientia, ab ipsâ rerum naturâ exceptum; nec hominum magisterio, sed intimâ illuminatione illustratum, tantâ honestaret gratiâ; tantâ Majestate subveheret, ut genus humanum, ad tam salubrem fidem, summâ autoritate converteret:* hogy, senki véghez ezt nem viheti, hanem ha az Istennek bölcsesége, természet fölött oktattya és vezérli őtet. Holott azért (ugymond) immár szemúnkel láttyuk, hogy mind ezek bé tellyesedtek; hogy ennyi Martyromságok által, mindenúvé ki terjedett az Anyaszentegyház; hogy ennyi ezer ifiak, és gyenge leányzók, az házasságot megvetvén, tisztán élnek; hogy ennyi sok számlálhatatlanon, minden rendek kőzzúl, el hagyván gazdagságokat, és bőcsúlletes tiszteket, az Isteni szol-

Aug. Tom. 1. lib. De vera Religio. cap. 3.

gálatra kőtelezik magokat, és az pusztákat be tőltik: mit kételkedhetúnk tehát, az Keresztyén hitnek tekélletes igazságárúl?

NEGYEDIK RESZE.

HARMADIK BIZONYSAG: AZ MARTYROKnak bizonyság tétele.

NEgy dolgot mond Lactantius, hogy az Keresztyén hitnek erős bajnakiban, és győzödelmes vitéziben, az Martyrokban, meg kel tekintenúnk; mellyekből világoson ki teteczik, hogy Isteni tudománynak kellett annak lenni, az mellyet az Martyrok vérekkel bé pecsétlettek: 1. Az Martyroknak táméntalan sokaságát. 2. Az ő keserves kín szenvedéseknek, szörnyű, iszonyatos vóltát. 3. Az ő szenvedésekben történt Isteni csudákat. 4. Hogy az Keresztyén hit, nem csak el nem fogyott, de sőt szaporodott és terjedett az ártatlanok kinnyával. *Noster numerus, ne ipsâ quidem persecutione minuitur. Stultos arbitrantur esse eos, qui cùm habeant in suâ potestate supplicia vitare, cruciari tamen & emori malunt; cum ex eo ipso possent pervidere, non esse stultitiam, in quam tanta hominum millia, per orbem totum una mente consentiant. Si fœmina, sexus infirmitate labuntur; viri sapiunt. Si pueri, si adolescentes improvidi sunt per ætatem; maturi certè ac senes, habent stabile judicium. Si una civitas, una provincia, una natio desipit; cæteræ utiq; innumerabiles, stultæ esse non possunt. Cùm verò ab ortu Solis usq; ad occasum, lex Divina suscepta sit; & omnis sexus, omnis ætas, & gens, & regio, paribus animis DEO serviant; idem sit ubiq; mortis contemptus; intelligere potuerunt, aliquid in eâ esse rationis, quòd non sine causa usq; ad mortem defendatur: aliquid soliditatis, quòd eam Religionem non tantum vexatio non solvat, sed augeat semper, & faciat firmiorem; dum propter miraculum virtutis, novus populus accedit. Nam, cùm videat vulgus, dilacerari homines variis tormentorum generibus; & inter fatigatos carnifices, invictam tenere patientiam; existimant, id quod res est, nec consensum tam multorum, nec perseverantiam morientium vanam esse; nec ipsam patientiam sine DEO, cruciatus tantos posse superare. Latrones, & robusti corporis viri, ejusmodi lacerationes perferre nequeunt; exclamant, gemitus edunt: Nostri autem pueri, & mulierculæ, tortores suos taciti vincunt, & exprimere illis gemitum, nec ignis potest.*

Lactant. lib. 5. Divin. Instit. c. 13.

Elõszõr azért, az Keresztyén hitnek erős bizonyító Martyriban, azt kel meg gondolnunk: hogy, szamlálhatatlanan vóltak, minden nemzetségből, minden rendekből, minden nemekből; kik életeket meg fedhetetlen jó erkölcsben foglalván, panaszolkodás, átkozódás nélkúl, nagy szilidén, nagy engedelmessen, vigan, örömmel mentek az halálra, és minden kinokat készek vóltak el szenvedni az igaz Tudománynak óltalmazásáért: és, az mint Tertulliánus irja; ugyan keresték az hívek, hogy kinoztassanak az Keresztyén vallásért. és midőn őket halálra itilték, inkább örúltek, hogy sem mint midőn meg szabadittattak. *Magis damnati, quàm absoluti gaudemus. crudelitas enim vestra, gloria nostra est. Nos hæc non timemus, sed ultrò provocamus. Antoninus in Asia cum persequeretur, omnes illius civitatis Christiani,*

Tertull. ad Scapulam, cap. 1. & 4.

ſtiani, ante Tribunal ejus ſe obtulerunt. Itt pedig az okos embernek,két dolgot kel meg gondolni : Elsőt azt; hogy az sók bócsülletes Vrak,az gazdag és minden jóval bővölködő emberek,az gyengén és kedvén nevelt leányok, és fő aſzſzonyok, midőn az ſzörnyű kinokra, és keſerves halálra vitetnek vala;csak egy ſzóval, csak egy tagadáſſal , életeket, jóſzágókat, házas társokat, magzattyokat, az gyalázattúl és kintúl meg menthetik vala. Mert,

Tertull. Apolog. cap.2.

az mint Tertullianus irja; nem ugy bántak az Martyrokkal , mint az gonosz tévőkkel az birák. mivelhogy , ha az gonosz tévő tagadgya az miért meg kel halni, sok kinokkal erőltetik hogy ne tagadgya,hanem meg vallya gonosz tétét. Az Keresztyéneket pedig, csak arra erőltették, hogy meg tagadgyák az Keresztyénséget. és,mihent egy ſzóval tagadáſt tőttek; ottan el bocsátották őket. De inkáb akartak az Keresztyének valláſt

Cap. 5.

tenni, és meg halni, hogy sem tetovázni dolgokban. *Longè aliud munus carnifici in Chriſtianos imperatis , non ut dicant quæ faciunt, ſed ut negent quod ſunt.* Ebben azért csudálatos ereje tündöklik az Igazságnak, (mikeppen Lactantiusból meg hallók) hogy ily kűnnyen meg menekedhetnek vala az haláltúl ; és mégis az félénk gyermekek,és leányzók , minden kínokon által akartak inkab menni, hogy sem egy hazugságot mondani. Vallyon's,ha ez világon menyi tömlöcz vagyon,mind el járnok,és az gonosz tévőknek azt hirdetnők, hogy csak tagadgyák meg az mivel vádoltatnak, ottan mindgyárt, egyéb bizonyság nélkűl meg szabadúlnak;ha pedig nem akarják meg tagadni , mindgyárt szörnyű halálnak fiai léſznek: vallyon's (mondok) talalkoznéké valaki, az ki magát meg nem mentené? De az mi Martyrinkat, kinnal erőltették az Pogányok, hogy meg tagadgyák, az miért meg kel vala halniok;és mind az által, soha szerét nem tehették. Második dolgot, azt gondollyuk meg : hogy, az Istennek irgalmas gondviſeléséhez, és jó vóltához nem illik , hogy azokat, az kik ſerény elmével , nagy ébren, és buzgó ſzeretettel igyekeznek ő Szent Felségének kedveſen ſzolgálni;az kik az ő ſzerelméért, és tiſzteſségének ſzomjuſágáért,kéſzek mindeneket prædára adni , kéſzek véreket ontani , kéſzek halált ſzenvedni ; azokat,az kik az Istenért mindent veſzendő ganéjnak alítottak, ugy el hadgya, hogy az Igazságnak világoſságát ne láſsák ; az üdvöſségnek úttyát el veſzeſsék; az tévelygéſben vakmerővűl el merűllyenek. Mert,az Iſten ő maga azt igéri: hogy, az ki őtet tiſzta ſzűvel kereſi, meg találja őtet: és az őtet keresőknek jutalmát el nem veſzti. Kétség nélkűl tehát,Iſteni tudomány vólt az Martyrokban,mely az ő gyenge ſzűvőket, az halálnak fulákja ellen, ily nagy álhatatos bátorságban fel öltöztette.

Hierem.29. v.13. Heb.11.v.6.

Masodszor: Az Martyroktúl ſzenvedett kínoknak ſokaſága,ſzörnyű, és csak puſztán az emberi gyarlóságtúl el hordozhatatlan ſullyoſsága oly nagy vólt, hogy az Iſteni hatalmaſságnak vaſtagító erőſsége, ebből is nyilván ki jelenhetik. Mert, minek utánna az Iſteni bőlcſeségnek ugy tetczék, hogy az ő ſzolgáinak ſzenvedésével, és nem az ő ellenségeinek ver ontásával hajtaná birtoka alá ez világot; oly győzhetetlen erőſséggel meg vaſtagitá az övéit,hogy ezekben világoſon tűndöklenék az ő kezeinek hatalmas ereje. Véghetetlen dolog vólna, az kinoknak nemeit, új találmá-

nyit,

nyit, és az Martyroknak ſzámát fel jegyzeni. Azért, én csak egynihány dolgot hozok elő az régi hiſtoriákból, és nagy réſzre azoknak iráſiból, az kik jelen vóltak, és reá néztek azokra, az mellyeket írtak. Euſébius azért, *Euſeb.lib.8. Hiſtor. Eccleſ.cap.8.* így ir egy könyvében, az Diocletianus idejében való üldözéſt említvén: Számlálhatatlanan vóltak, ugymond, mind firfiak,'s mind aſzſzony emberek,'s mind gyermekek, kik az gyarló életet meg utálván, sok kűlömb kűlömb halállal meg őletének;kik közzűl sokan az kemény vereségek,és ezer féle hallatlan sok kinzáſok után,vagy meg égettettek,vagy az tengerben vettettek, vagy fővel alá az tőkékhez ſzegeſztettek, és ott éhel hóltak meg.* De ugyan nincs oly nyelv, mely ki tudná fejezni, minémű ſzörnyű kinokat vallottak az Mártyrok. Némellyeknek, egéſz teſteket cſerép darabokkal ſzaggatták : ſok tiſzteſséges aſzſzony állatokat, fél láboknál fogva fel akaſztottak,vagy csupa mezitelenül, utálatos,és embertelen csűfságokkal illettenek: ſokakat az őſzvé vont fiatal fákhoz kőtöztek, és ugy ſzaggatták darabra. Ez pedig, nem csak egynihány napig tartott, hanem egynihány eſztendeig: és minden nap, húſz, harmincz, és ſzáz firfiak , aſzſzonyállatok és gyermekek, újobban gondólt meſterséges kinokkal meg emészteték vala. Láttuk azt mi magunk, hogy az hóhérnak el fáradott karja, meg tompult kardgya az ſok öldöklés miatt. Az Keresztyéneket pedig láttuk: hogy, mihent az ſententiát ki mondották az Mártyrokra;ſok felől, nagy vigan elő ugordnak vala, és nagy örömmel magokat Keresztyéneknek kiáltyák vala, és vigan, nevetve hallyák vala az fejekre adott ſententiat; énekelve,és az Iſtennek hálákat adván mennek vala az halálra. Azok pedig, álmélkodtató csudálkozáſra méltók valának, kik, noha gazdagságban, nemeſségben, dűcsőſségben, tudományokban nagyokban valának: mind az által, ezeket hátra vetik vala az Chriſtusért. és, noha ezeket az ő attyafiai, és baráti fölőtte kérnéjék, hogy magokon,feleségeken, gyermekeken könyörűlnének; de ſemmit ezekre nem hajolnak vala: hanem álhatatoſon minden gyalázatot,az mi Megváltónk igaz Valláſáért el ſzenvednek vala.† Az gonosz tévőknek rendelt fogházak, oly telin valának Pűſpőkökkel, Papokkal, Diakonuſokkal, Lectorokkal, Exorciſtákkal, hogy az gonoſztevőket, nem vólna hová tenni. Es eggyik parancſolat az másikat éri vala: mellyekbe ſzabad menedéket adnak vala azoknak,az kik Christust meg tagadnák; ſzörnyű kinokra itíltetnek vala , az kik azt nem mivelnék.* Szabad vala pedig mindennek,új kínokat gondolni az Keresztyének veſzedelmére. és ez okon,némellyeknek vaſveſzſzővel az egéſz teſteket ſzörnyen el tagollyák vala: némellyeket csigán ki nyújtnak vala, hogy minden ízek fel bomlanának : némellyeket derekaknál fogva fel akaſztottak, és ezekben az kínokban kérdezték, ha el állanaké Chriſtustúl? és ſzabadságot igirnek vala nékik. † Néhúlt, egéſz váraſokban Keresztyének lévén, reájok gyújtották az Váraſt, és mind gyermekekkel egyűtt meg égették az benne valókat.* Egyéb helyeken,láboknál fogva fel akaſztották az Keresztyéneket, és füſtőt csinálván, ugy fojtották meg: ſokaknak kezeket, orrokat, fűlőket el metélték, és ugy bocsátották el: ſokaknak, az kórmók allya, gyakor lyuggatáſokkal el ſzaggattatott: ſokak-

Cap.9.

† Cap.6.

Cap.10.

† Cap.11.

Cap.12. Similia Niceph.lib.7.c. 3. & ſeqq.

nak hátokra, olvaſztott ónat öntöttek: ſokaknak ſzemérmes teſteket, rút, el tűrhetetlen, és kegyetlen kínokkal illették: és naponként nagyob kínokat gondolnak vala, ugyan vetekedvén, ki találhatna meſterségeſb kínzáſokat. Ezeken kivűl, egyeb tartományokbais ſzámtalanon öletének meg: de én csak azokat jegyzettem fel, az mellyeket ſzememmel láttam, és jelen vóltam mikor lőttek. Ezek mind Euſebius ſzavai.

Euſe. lib. 4. cap. 15. Hiſt. Eccleſ.

Másutt, ugyan ezen Euſebius imigyen ír: Eo magokis az Kereſztyének ellenségi, álmélkodnak vala az nagy álhatatoſságon. mert ſokakat addig el vernek vala, hogy az erek, és inak mind kin állanának: sőt ſokaknak az bélekis meg látczanék. ez után pedig, vagy az tövisſes tengeri csigákat, vagy hegyes fákat raktak alájok, és ezeken hengergették. Végezetre másutt, az Sz. Apalin, és több ſzámtalan leányok, és firfiak keſerves ſzenvedéſit, fel jegyzi ezen Euſebius.

Euſeb. lib. 6. cap. 41. 42.

Theodo. lib. 5. Hiſtor. ca. 39.

Theodorétus, haſonló dolgokat ír illyen ſzokkal: Csak az kínoknak módgyat sem tudnám, ugymond, fel írnyia, mellyekkel az hiveket ki végezték ez világból. Némellyeknek karjokrúl, vagy hátokrúl, mind le vonták az bőrt: némellyeket, az homlokától fogva az állokig meg nyúzták: vóltak ollyak, kiknek mezitelen teſteket kőrűl mind bé rakták félbe félbe haſogatott nádakkal; és oſztan erős kötéſſel az teſtéhez ſzorítván ezeket, az kötés alól nagy erőſzákkal eggyenként ki vonyogatták az nád ſzálakat, és igy ſzaggatták az ő teſteket. ſokaknak kezeket, lábokat meg kőtőzték, és nagy ſereg patkányok közzé vetették, hogy az éh patkányok, laſſű és keſerves halállal ölnék meg őket. sőt, az őrdőgnek meſterséges találmányából, ezeknél ſzörnyűb kinokatis gondolának. De ezekkel ugy annyira nem vón diadalmat az hamiſság, hogy ſokan ön kénnyeken futnának az örők élet ſzerző halálra. Es, minek utánna egynihány bőcsűlletes fő Vrnak halálát elő ſzámlálta vólna Theodorétus, azt írja: hogy, egy Benjamin nevű Diaconuſnak, az keze és lába kőrmei alatt, húſz hegyes nyárſat verének által: és midőn ezt nagy csendeſzen ſzenvedné, az ſzemérmes teſtébennis egy nyárſat verének, és végre az hátullyába egy ágas bogas rut görcsős karót vonának, hogy nagy iſzoniú kínnal végezné ki ez világból.

Ennek fölőtte, némellyeknek kínnyok mondhatatlan hoſzſzú vólt. Mert, az Ancyra béli Kelemen Püſpők az ő társával egyetemben, huſzon nyólcz egéſz eſztendeig kinoztatott: és, az mint Niceforus írja, valamenyi kínokat meg kóſtoltak az több Martyrok, azokon ő egyedűl mind által ment; tűzet, vaſat, kővet, fát, hevet, hideget, oktalan vadakat meg probáltak rajta. és, mikor minden kinokbul ki fogytak vólna az hóhérok, ugy vévék fejét végtére.

Niceph. lib. 7. cap. 14.

Mit mondgyak az kiſded gyermekekrűl? az gyenge ſzűzekrűl? kik oly vigan ſzenvedtek halált az Kereſztyén igazságért, mely vigan egyebek zabállódnak ez világi gyönyörűſégekben. Euſebius, azt irja amaz tizen őt eſztendős gyermekrűl, Ponticuſrul, és az ő nénnyérűl Blandinárul: hogy, minek utánna ſok vereségekkel meg ſzaggattatának; minek utánna tűzes

Euſeb. lib. 5. cap. 1.

vas

vas ſzékben meg perſelteténck, oly vigan mennek vala az halálra, mintha menyegzőben mennének.

Ezt azért az táméntalan ſokaságnak, ily ſzörnyű kínnyát; ily csendeſz elmével, ily vigaſággal ſzenvedett ſanyargatáſát, az ki jól meg gondollya, bizonyoſon eſzében veheti, hogy nem emberi erőtűl vólt ennek eredeti. Mert, Egy az: hogy, ſoha egy gonoſz tévő vaſtag ember ſem ſzenvedte oly vidám csendeſſéggel az ő kínnyáit, az mely bátor, és csendeſz lélekkel tűrték, sőt ugyan ſzomjúhozták és keresték az gyenge ſzűzekis, az hallatlan kínokat. Más az: hogy, ennyi ſzámlálhatatlan ſokaság, ſoha ily nagy buzgóſsággal meg nem utálhatta az világot, és az önnön életét, (mellyet csak egy ſzóvalis meg tarthat vala) az Iſtennek lelke nélkűl. Es az kínokis ollyák vóltak: hogy, az mint Lactantiuſtúl meg hallók; ſoha ezeket maga erejéből el nem viſelhette vólna az emberi gyarlóság. Mivelhogy azért az Mártyrok, az kínok kőzőttis meg ſzabadíthatták vólna magokat, ha akarták vólna, de ugyan válaſztva ſzenvedtek mindeneket; tagadhatatlan dolognak kel lenni, hogy terméſzet fölött erőſsitette őket az Vr Iſten. Azért irja Iuſtinus Martyr: hogy, mikor még Pogány vóltis, látván az Kereſztyéneknek álhatatos ſzenvedéſit, ſoha el nem hitethette magával, hogy ezekben valami gonoſz Iſtentelenség találtatnék. mert az kik, ugymond, ez világhoz, és az ő gyönyörűſségihez ragaſzkodnak, az halálra ily bátran nem mehetnek. *Ipſe ego, quum Platonis dogmatis delectarer, Chriſtianos traduci audirem, & tamen imperterritos ad mortem, & omnia formidabilia cernerem, cogitabam fieri non poſſe, ut hoc genus hominum, malicia, & ſtudio voluptatum ſit obnoxium. Quis enim voluptatis amans, mortem ſic complecti poterit, & non potiùs Principes fallere, nec ſeipſum occidendum prodere conetur?* El búnak, ugymond Tertullianus, az gonoſz tévők: ſzégyenlik, mikor az ő cſelekedetek ki nyilatkoznak: bánkodnak, mikor meg ſententiáztatnak. Csak az Kereſztyéneké ez az bátorság, hogy ne rejtegeſſék dolgokat; ne pirúllyanak az Kereſztyénségért; dicſekedgyenek halálra itílt igyekben. *Omne malum, aut timore, aut pudore natura perfudit. Malefici geſtiunt latere, devitant apparere, trepidant deprehenſi, negant accuſati, ne torti quidem facilè confitentur: certè condemnati mœrent. Chriſtianis verò quid ſimile? neminem pudet, neminem pœnitet. Si denotatur, gloriatur: ſi accuſatur, non defendit: interrogatur, vel ultrò confitetur: damnatus, gratias agit. Quid hoc mali eſt, quod naturam mali non habet, timorem, pudorem, tergiverſationem, pœnitentiam, deplorationem? Quid hoc mali eſt, cujus reus gaudet? cujus accuſatio votum eſt, & pœna felicitas? Si certum eſt nos nocentiſſimos eſſe; cur à vobis aliter tractamur, quàm pares noſtri, id eſt, cæteri nocentes? Cæteris negantibus adhibetis tormenta ad confitendum; ſolis Chriſtianis ad negandum. cùm ſi malum eſſet, nos quidem negaremus, vos verò confiteri tormentis compelleretis. Vociferatur homo, Chriſtianus ſum: quod eſt dicit, tu vis audire quod non eſt. Veritatis extorquendæ Præſides, de nobis ſolis mendacium elaboratis audire. Alijs negantibus, non facilè fidem accommodatis: nobis, ſi negaverimus, ſtatim creditis. Ideò torquemur confitentes, punimur perſeverantes, abſoluimur negantes.*

Juſtin. apud Euſeb. lib. 4. Hiſt. cap. 8.

Tertu. Apolog. cap. 2.

HARMADSZOR: Azis terméſzet fölött való dolog az Martyrok ſzenvedéſében: hogy, ezekkel az iſzonyú kínokkal, nem csak el nem idege-

Supra Fol. 49.

nedtek

nedtek az emberek;nem csak magva nem szakadot az CHRISTUS követőinek, de sőt inkáb szaporodtak. és, az mint Tertullianus mondgya; az Martyromság, ugyan édesgetés vala az Keresztyénségre. az Mártyrok vére, vetni való mag vala. és mindenkor szaporodtak mikor ölettek az Keresztyének. *Cruciate,torquete, damnate, atterite nos. Exquisitior quæque crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ. plures efficimur, quoties metimur à vobis. Semen est sanguis Christianorum. Illa obstinatio quam exprobratis, magistra est. quis enim non contemplatione ejus concutitur ad requirendum, quid intus in re sit?* Es,miképpen az Sidókrúl mondgya az Irás: hogy,annál inkáb szaporodnak vala, mentúl inkáb nyomorgattatnak vala:azonképpen az Keresztyénségis,annyival inkáb nevekedett, menyivel inkáb vagdaltatott

Tertull. Apolo.in fine.

Exo.1.v.12.

Ha csak emberi módon gondolkodnánk az dolognak mivoltárúl, miis azt itilhetnők, az mit az Pogányok vélnek vala, tudni illik: hogy,az sok iszonyú mészárlásban, sokan meg botránkoznának: és el idegenedvén CHRISTUS Vrunktúl, azt fognák itílni, hogy, ha Isten előtt kedves vólna ez az vallás, ily szörnyű nyomoruságot nem eresztene az ő követőire. De kűlőmben lőn az dolog. mert, noha egyéb dologtúl el idegenednek az emberek az kinnal, gyalázattal, és kárvallással; mind az által, az Keresztyén hitnek szerelmére,az kinok gerjesztték fel az híveknek szűvét; nem sokkal kevesseb csudával, mint hogy az Illyés áldozattyá, az víznek nedvessége által gyujtaték fel az Istentűl. Mert,az kiknek gyémánt szívű keménységeket, az köveket egybe rontó Isten igéjének prædikállása meg nem lágyita; az Mártyrok vére meg olvasztá.Es,noha senki az egy Istenen kivűl, soha szolgát nem találna, ha szegődésének napián, eggyik szolgáját fel akasztatná előtte,és azzal ajánlaná magát,hogy csak jól szolgállyon, ő vélleis ezen formán bánik: mind az által, az CHRISTUS szólgainak kinnya lőn egy fő ezköze az világ meg térésének.

3.Reg.18. v.34. Psal.28.v.5.

NEGYEDSZER: Abbólis ki tetczik, hogy Isteni tudomány vólt, az mellyért az Sz. Mártyrok ennyit szenvedének. Mert, az Isten önnön maga, emberi erő fölőtt, sok számtalan csudákkal meg jelentette, hogy az ő óltalma, és gondviselése alá vettettek az Mártyrok: és hogy ezek ő néki hiv és kedves szolgai vóltak. Eusebius irja: hogy, midőn Sz. Polycarpus az Martyromságra vitetnék, nagy szózat jőve alá menyégből: *Confortare, Polycarpe, & vir esto.* mellyel bátoritotta és erősitette őtet az Isten. Es,midőn az tűzbe vetették vólna őtet, szinte mint az három Sz. Ifiat az Babyloniai kemenczében, meg nem sérté az tűz; őtet sem bántá, hanem egy bóltot csinála néki, és abban mindenek láttára, meg marada az Sz. Martyr.* Másutt azt irja: hogy, midőn egy Sz. Mártyrnak tagjai, sok vereséggel el szaggattattak vólna; az Isten, csudálatos képpen, nagy hertelen meg gyogyitá őtet.† Aurelianus Cśászár, mikor az Keresztyének ellen szerzett Decrétom alá akarna írnyia; nagy hertelen ugy meg kőtőzteték az keze, hogy semmit nem írhatna. Es szemével látta Eusebius, midőn az Keresztyéneket az éh vadak eleiben vetették,hogy el szaggattatnának: de,mint Danielhez az oroszlányok, ugy ezekhez sem merének nyulni az vadak; hanem az egyéb rendbeli embereket mardosák. Olvassuk aztis: * hogy,az

Euseb.lib.4. Hist.cap.15.

** Lib.5.c.1.*

† Euseb.li.7. c.30. in fine.

Euseb. lib.8. cap.7.

** Optat.l.3.*

mely

mely Sz.Pűspőkőknek ki metczették tőből nyelveket, szinte oly tisztán szóltak, mintha semmi nyavalyájok nem lőtt vólna. Trajanus Cśászár,midőn Antiochiában őt nemes szűz leányokat meg égettetett vólna elevenen az Keresztyén hitért;† az ő hamujokat,hogy egybe ne szedhetnék az Keresztyének, réz közzé elegyité, és az közönséges fördő háznak szükségére,kádakat csináltata az rézből: De az Vr Isten ugy meg mutatá ostorát ez dologért, hogy valaki azokban az kádakban úl vala; mindgyárt el szédűlvén, meg homályosodik vala szeme, és ki esik vala az kádból: ki miatt végreis ugyan el kelleték bontani az kádakat. Midőn amaz hittűl szakadott Iulianus úldözné az Keresztyéneket,egy Theodorus nevű ifiún ki akarván egyebek példájára tőlteni dűhősségét,minden kinokat meg próbála rajta: de oly vigan vólt az ifiu; oly szép ének szóval dicsirte az Istent, mintha jó lakásban lőtt vólna: és akkor szomorodott meg,midőn az kinok meg szűntek. Mert azt mondotta: hogy egy szép ifiú forgódott mellette az kinokban, és ennek tőrőlgetési's vigasztalási el feletkeztették az fájdalmot vélle. Sok több hasonló csudákatis olvasunk az historiákban, mellyek roppant Városok előtt történtek, és tagadhatatlanok vóltak az Pogányok előttis.

perſec.Vandal.Gregor. 3.Dialog. cap.32.

† Niceph.li. 3.cap.23.

Ruffin.lib.1. c.36. Theodor.lib.3.ca. 11. Sozom. lib.5.cap.20.

Mind ezeket azért egybe hordván, és egymáshoz vetvén, győzhetetlen bizonysága az Keresztyéni Igazságnak az Mártyrok győzödelme, mely az mi szivűnketis fel ébreszti, és megis szégyeniti az mi orczánkat; kik nem csak vérűnket nem ontyuk az Igazságért, de kevés kárunkat, és költségűnketis szánnyuk az ő gyarapodására forditani.

EOTEODIK RESZE.

NEGYEDIK BIZONYSAG: AZ PROFETAKnak jövendőlései.

NIncsen az Keresztyén hitnek egy nagyob bizonysága, ugymond Sz. Agoston, mint hogy az mit ez tanit, azt az Próféták régen meg jövendőltek: és az mi saját ellenségink az Sidók tartyák azokat az könyveket, mellyekkel bizonyittatik az mi Vallásunk. Es azért szélyeztette minden nemzetségek közzé az Sidókat az Vr Isten,hogy mi nékünk bizonyságink lehessenek mindenűtt. *Nihil est firmius ad convincendos quoslibet alienos, quàm ut Divina prædicta de Christo ea proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus. Agnoscimus eosdem inimicos nostros, propter hoc testimonium, quod nobis inviti præbent, eosdem codices habendo atq; servando, per omnes gentes esse dispersos, quaquaversum Christi Ecclesia dilatatur.* Es annyira bizik Lactántius ehez az Bizonysághoz, hogy leg főképpen azért mondgya, hogy ez világ Christusban hitt. mert valamit cselekedett és szenvedett; mind azokat,sokkal eléb meg jövendőllőtték az Próféták. *Non solum idcirco DEVM credimus* CHRISTUM, *quia mirabilia fecit: verùm, quia videmus in eo facta esse omnia, quæ nobis annuntiata sunt vaticinio Prophetarum. Itaq; DEVM credimus, non magis ex factis, operibusq; mirandis, quàm ex illâ ipsa cruce, quam vos sicut canes*

Auguſt. 18. De Civit. cap.47.

Cap.46.

Lactant.lib. 5.Divin. Inſtit.cap.3.

lambitis. quoniam simul & illa prædicta est. Ez az oka, hogy az Evangelisták ily szorgalmatosok voltak abban, hogy meg mutatnák, mint tellyesedtek bé az Próféták mondási. és midőn valami nagy dolgot elő hoztak; utánna vetették, hogy ez, egyébért nem lőtt, hanem hogy bé tellyesednék az Irás. *Matth.1.v.22. Cap.2. v.15.17.23. Cap.4. v.14. Cap.8. v.17. Cap.12.v.17. Cap. 21.v.4. Cap.26.v.56.* Sőt, Szent Máténak az egész Evangélioma csak arra néz, hogy az meg lőtt dolgokat, az Próféták jövendölése mellé vetvén, meg mutassa, hogy mindenek igazán bé tellyesedtek Christusban, valamik meg voltak jövendölve az igaz Messiasról.

*De Sibyllis, Vide Baradiu Tom. 1. in Evangelia. lib. 3. cap. 25. August. 18. Civit. c. 23. Lactant. li. 1. Divin. Instit. c.6.l.4. c.15.17.19. †Lacta. illo cap.15. *Illo cap.17.*

Nincs szándékom, hogy itt szóllyak az Sibyllákról, és azoknak irásiból meg mutassam, hogy az Pogányok kőztis, bizonyos személyeket támasztott az Isten, és ezekkel meg jövendöltette az mi Vrunknak sok bőcsülletes cselekedetit: az végre, hogy útat irtana az Keresztyén hitnek, az Pogányságnak tövisses gazza kőztis. Az ki errül bővebben akar értekezni, tekintse meg Sz. Agostont, és Lactantiust. Sz. Agoston elő hozza egy hosszú versét Erythræa Sibyllanak; melynek elején ezek az szók vannak: Iesus Christvs ez világnak üdvözitője. Lactantius pedig, †elősőr emliti azokat az versеket, mellyekben azt jövendölték: hogy, Christus halottakat támaszt; vakokat, bénákat gyógyit; az vizek hátán jár; parancsol az szeleknek; az pusztában őt kenyérrel és két hallal, őt ezer embert meg elégit, és az hulladékjából, tizen két kosárt meg töltnek. Az után, *hozza elő azokat az versеket, mellyekbe azt mondották az Sibyllák: hogy, Ckristust meg fogják, meg pőkdősik, csapdosák, tövissel koronázzák, eczettel és epével itattyák. Végezetre, más versеket emlit, †mellyek azt mondgyák: hogy, az Christus halálakor az templomnak fődele meg hasad; dél szinben az Nap meg homalyosodik; és harmad nap fel támad Christus. Mind ezeket, és több hasonló dolgokat meg jövendöltetett vala az Vr Isten az Pogányok kőztis, hogy annál kűnnyeb lenne nékik az Christus ismereti. De, az mint mondám, ezeket hátra hagyván, csak azt tekincsük meg, az mit az Próféták meg jövendöllöttek Christus Vrunkrúl, és béis tellyesedtek ő benne. Ióllehet ez arántakár kiis azt mondhattya, az mit Sz. Agoston maga felől: *Hic copiâ magis, quàm inopiâ impedior. omnia enim ponere, vitandæ prolixitatis causâ prohibeor: vereor autem, ne cùm aliqua elegero, magis necessaria videar præterivisse.* Egyéb akadékunk itt nincsen, hanem csak az nagy bővség. és mivelhogy mind fel nem jegyezhettyük, félő hogy az leg szükségesb dolgokat halgatással el-ne mulassuk. Azért egyéb dolgokat maszorra hagyván, csak az Sz. Máthé Evangeliomának folyásából mutassuk meg, mely szépen bé tellyesedtek az Próféták jövendölési Christus Vrunkban: 1. Az Dávid Király magvából igirte vala az Isten az Messiást; *Isai.11.v.1. Ierem.23.v.5. Psalm.131. v.11:* Azt mutattya meg Szent Máthé első részében; hogy, Christus Vrunk Abrahamnak, és Davidnak magvából származott. 2. Azt mondották az Próféták; hogy, az Messiás szűztül születtetik; *Isai.7.v.14. Ezechiel.44.v.2:* Vgyan ezent, Sz. Máthé első részében meg mutattya; hogy, bé tellyesedett az mi Vrunknak születesében; midőn azt irja: hogy, minek előtte

August. 17. Civit.ca.15.

Iósеph haza vitte vólna az ő jegyesét Mariat, találtaték Sz. Lélektül méhében fogantatva Christus Vrunk. 3. Azis jövendölve vala: hogy, az Christus szűletésekor új csillag támadna, és messzűnnen Királyok mennének ő hozzá ajándékokkal: *Num.24. v.17. Isaiæ 60.v.3. Psal.71. v.10.* Eztis meg irja Sz. Máthé második részében, mint tellyesedék bé az Christus szűletésekor. 4. Az ártatlan gyérmekeknek az ő el jövetelekor meg ölését fel irta Hieremiás *Cap.31. v.15.* Es ugyan ezent meg mondgya Sz. Máthé második részében, mint tellyesitette bé az Heródes kegyetlensége. 5. Hogy az Messiás előtt, egy nagy Próféta jőne ki az pusztában tanitván, útat készitene néki, meg jövendöllötte Isaiás, *Cap.40. v.3. Malach. 3.v.1.* Eztis Sz. Máthé harmadik részében meg mutattya, mint tellyesült bé Keresztelő Jánosban. 6. Az őrdőgnek az Messiás kőrül való csalárd inczelkedését fel jegyzette Zachariás *Cap. 3.v.1.* Mely jövendölésnek igazságát meg irta Sz. Máthé negyedik részében. 7. Hogy az Messiás az ő tanitását, az Zabúlon és Neftalin határiban kezdi leg elősző ki nyilatkoztatni, és az setétségből ki hozni az embereket, olvassuk Isaiásnak *Cap.9.v.1.* Es ezt Sz. Máthe, negyedik részében meg mutattya, hogy bé tellyesedett az mi Meg váltonkban. 8. Azt mondották az Próféták: hogy, az Messias, új törvény szerző, és igazságnak Doctora lészen: *Isaiæ30. v. 10. Ose. 10.v.12. Ioel. 2.v.23.* Ez mint tellyésedett bé Christus Vrunkban, meg magyarázza Sz. Máthé, őtődik, hatodik, és hetedik részében; mikor az nyólcz bódogságrul, az igaz Isteni imádásrul, az hamis itiletnek éktelenségérül való tanitásit az mi Vrunknak elő szamállya. 9. Meg volt azis jövendölve; hogy az Messiás, vakokat, némákat, siketeket gyógyit, *Isa. 35. v.5.* Ezeket miképpen tellyesitette bé az mi Vrunk, meg mondgya Szent Máthé, nyolczadik, kilenczedik, tizedik, tizeneggyedik részében. hólott sok csuda tételit elő hozván üdvözitőnknek, meg mutattya, hogy ő magais Christus Vrunk, ezzel az Isajás jövendöllésével erősitette az maga méltóságát. 10. Isaiás azt mondgya: hogy, az Messiás nem lészen garázdás, személy válogató, háborgó: hanem az tőredelmeseken könyörül; *Isa.42.v.2.* Eztis meg mutattya Szent Máthé, tizenkettődik reszében; mikor Vrunk az ő káromlóit, és az Tanitványok rágalmazóit, nagy szilid beszéddel tanitotta, bé tellyesitvén az Isaiás mondását. 11. Hogy az Messiás példabeszédek által tanitaná az embereket, és sokan az ő tanitását nem értenék, meg mondotta Sz. David, *Psal.77.v.2.* és Isaias, *Cap.6.v.10.* Eztis, ugymond Sz. Máthé tizenharmadik reszében, meg tellyesité Christus, az konkolyrúl, az mustár magrul, az el rejtett kincsrül, és egyéb példa beszédekrül szólván. 12. Ezechiel Profétá által azt igirte vala; hogy ő, ugy fog bánni az hivekkel, mint az jó pásztor az juhokkal, mellyekre gondot visel, és tapláláft ád nékik, *Ezech. 34.v.12.* Azt mutattya meg Sz. Máthé tizeneggyedik részében, mely szépen bé tőlté eztis az mi Vrunk az pusztában, őt kenyérrel, őt ezer embert meg elegitvén. 13. Meg mondotta vala Isaias *Cap. 11.v.3.4.* hogy, az Messias nem az emberek itileti szerént itili az kép mutatókat: hanem ezeket meg feddi, az ő igazsága szerént. Eztis meg mutattya Sz. Máthé, mint vitte véghez az mi Vrunk. mert

tizen ötödik részében irásának, fel jegyzi, mint mentette meg az ő tanitványit az Pharisæusok káromlásitúl,bé tellyesitvén az Isaias mondását. Es tizen hatodik részében,az Pharisæusok kovászszát, az kép mutatást, meg feddi CHRISTUS Vrunk. és mi légyen az Isten előtt való kedves igazság, meg tanittya. 14.Hogy sok egyéb dolgokat el hadgyunk, és az mi Vrunk szenvedéséhez közelb lépjünk; meg jövendőllötte vala Zachariás, *Cap.9. v.9.* hogy Ierusálemnek nagy örömével, egy szamáron, alázatosképpen menne bé az Királyi városban az Messiás. Eztis bé tölté az mi Vrunk,ugymond Sz.Máthé,huszon eggyedik részében. 15. Azt mondotta vala Sz. David, *Psal. 109. v. 4.* hogy Melchisedech rendin való Pap lészen az Messiás. és mivelhogy Melchisedech kenyérrel és borral áldozék; ő róllais azt mondgya Zacharias, *9. v. 17.* hogy semmi drágáb nem lészen az ő ajándékiban, mint az választottak kenyere,és az szűzesség szerző bor. Eztis Sz. Máthénak huszon hatodik részében, az vég vacsorán bé tölté CHRISTUS Vrunk. 16. Az ő keserves Kinnyát, és Halálát, szinte ugy meg jövendőllék az Próféták, az mint meg irja Sz. Máthé. Mert, hogy az ő Tanitványi el futnak mellőlle; olvassuk *Zach.13.v.7.* Hogy mint az ártatlan bárányi el futnak mellőlle; olvassuk *Zach.13.v.7.* Hogy mint az ártatlan bárányt kötve viszik az halálra; fel jegyzette Isaias *Cap.53.v.7.* Hogy harmincz pénzen el adgyák őtet; *Zach.cap.11.v.12.* Továbba, az ő ostorozásirúl emlekezik Sz. David, *Psal.37.v.18. Isai.53. v.5.* Az ő sok csúfolásit, meg irja Sz. David, *Psal.68.v.20.* Hogy az ő kezeit és lábait altal szegezik: meg mondotta Sz.David,*Psal.21.v.17.Zach.13.v.6.* Hogy az latrok között lészen helye; nyilván irja Isai.*53.v.13.* Hogy az ő ruháját sorsra vetik; *Psal.21. v.19.* Hogy szomjuságában eczetet adnak innya;*Psal.68.v.22.* Es sok egyéb czikkelyit az ő szenvedésinek, nyilván meg mondották vala még régen az Próféták. 17. Az ő testének Fel támadásárúl, harmad napra, bizonyos tanúság adatott *Psal.15.v.9.10. Oseæ.6.v.3.* 18. Hogy az Vr Isten el vetné az Sidókat, az kik meg tagadták vala az ő Vrokat: meg mondgya Daniel, *Cap.9.v.26.* Es számtalanszor aztis meg jövendőlötte vala az Isten: hogy Hierúsalem ugy el rontatnék, hogy soha többé fel nem éppűlne; és az Sidókis örök búdosásra, és szamkivetésre vettetnének, mivelhogy az Messiást bé nem vötték vala. Mely dolgoknak bé tellyesedését,szemeinkel látiást bé nem vötték vala. Mely dolgoknak bé tellyesedését,szemeinkel látiást

zanak máſt elő,az ki magát Iſtennel tellyeſnek mondgya;az ki esőket,gyógyításokat igír nagy méréſzséggel : és,ha az Kereſztyén ember előtt igazán meg nem vallya, hogy ő nem Iſten, hanem ördög, am bátor ugyan ottan mindgyárt meg ollyátek az Kereſztyén embert. Hová lehet ennél nagyob bizonyſága az Igazságnak? Ne hidgyetek ſzónknak : ſzemeteknek hidgyetek. ezeket látván, hidgyétek el, hogy nincs több Iſten az Kereſztyének Iſtenénél.hogy ezt nem egyéb hittel kel tiſztelni,hanem azzal, mellyet mi követünk. Es mivelhogy láttyátok, hogy az ti Iſtenitek,az mi hatalmunk alá vettettek : hogy mi előttünk hazudni nem mernek : hogy az mi illetésünkre, és lehellésünkre, nagy kínnal, és nem jó kedvel ki kel menniek,az igazat meg kel vallaniok; hidgyetek nékik, mikor az magok gyalázattyára igazat mondanak, az kiknek hittetek midőn az magok ajánlására hazudtak : Ezek mind Tertullianus ſzavai. Ki iſmét, egy kevés közbe vetett ſzók után, ő magokkal bizonyíttya az Pogányokkal : hogy, minden jutalom és ajándék nélkül, az ő teſtekből ki űzik az Kereſztyének az ördögöket. *Demonſtrabimus vobis idoneos teſtes Chriſti, ipſos illos quos adoratis. Multum eſt ſi eos adhibeam,ut credatis Chriſtianis. Ædatur aliquis ſub tribunalibus veſtris, quem dæmone agi conſtet : juſſus à quolibet Chriſtiano loqui ſpiritus ille, tàm ſe dæmonem confitebitur de vero, quàm alibi DEVM de falſo. Producatur aliquis ex ijs,qui de DEO pati exiſtimantur:iſta ipſa vis cæleſtis, pluviarum pollicitatrix; iſte ipſe Æſculapius, medicinarum demonſtrator; ſcordij, & denatij, & Aſclepiadoti ſumminiſtrator, niſi ſe dæmonem eſſe confeſſus fuerit, Chriſtiano mentiri non audens, ibidem illius Chriſtiani procaciſſimi ſanguinem fundite. Quid iſto opere manifeſtius? quid hac probatione fidelius? Dictis non ſtetis, ſi oculi veſtri, & aures permiſerint vobis. Omnis hæc noſtra in illos dominatio & poteſtas, de nomine Chriſti venit. Chriſtum timentes, ſubjiciuntur ſervis Chriſti. Ita de contactu, deſq; afflatu noſtro, repræſentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus,noſtro imperio excedunt inviti, & dolentes; & vobis præſentibus erubeſcentes. Credite illis, cum de ſe loquuntur, qui mentientibus creditis. Nemo ad ſuum dedecus mentitur,quin potius ad honorem.Magis fides prona eſt in adverſus ſemetipſos confitentes, quàm pro ſemetipſis negantes.* Végezetre; meg hallók ez előtt, hogy az ördögök magokis meg vallották, hogy ők az CHRISTUS erejével meg kőtöztetnek.

Tertull. Apolo.fol.853. 858.

Similia ad Scapul. initio.

Supra fol. 44.

II. Hogy az mi Vrunktúl ő magától tőtt Csudákrúl semmit most ne szóllyunk, mivelhogy ezekrúl emlekezénk ez előttis : ő utánna, száma nincsen az csudáknak, mellyekkel az Iſten meg erősítette az mi Hitünket. Meg hallók iménta Martyrok szenvedéſit,menyi csudákkal ékesítette. Ez után meg mutatom,az Sz. Gyölekőzetek méltóságát,mely nagy jelenségekkel erősitette az Vr Iſten. Az több csudaknak elő számlálására pedig, nem rővid irás, hanem ugyan sok könyvek kellenének. Irenæus Martyr nyilván irja : hogy, sokszor az hivek egybe gyölvén, böjtölnek, imádkoznak; és igy az halottak meg elevenednek. Sokakból az ördögöt ki űzik, kik az után Kereſztyénekké léſznek; meg tapaſztalván magokban az Iſten erejét. Sokan,kezek illetésével betegeket gyógyítnak.*Cum jejunio & caſtitate orando, ſæpenumero accidit,ut Spiritus mortui reverterentur, homoque ſanctorum precibus reſtitueretur. Dæmonas alij ſolidè,ac verè expellunt, ita ut illi*

Suprà fol. 56. Infra, lib.3. cap.5.

Apud Euſe. lib 5. Hiſto. cap.7.

ipſi à malis ſpiritibus repurgati, ad fidem pervenerint,& in Eccleſiam recepti ſint : Alij futurorum præſcientiam habent; alij morbis laborantes per manuum impoſitionem curant, & ſanitati reſtituunt. Szent Agoſton azt irja : hogy ſzemeivel látta Mediolanumban,midőn az Szent Gervásius és Protaſius tetemét másuvá vinnék; hogy egy vak ember, meg illetvén kezkenőjével az ő koporsójokat, és az kezkenőt ſzeméhez vivén, meg világosittatott. Vgyan ezen Sz. Agoſton másutt, az Sz. István teteminél lőtt csudákban annyit számlál elő,hogy csak azoknak ki irásárais sok űdő kellene. Maga Sz. Agoſton, sem oly balgatag nem vólt, hogy akár mit el hitethettek vólna vélle; sem nem irt egyéb dolgokat,hanem ſzemével látott,és kezével tapaſztalt igazságot. Es azt merem mondani,hogy az CHRISTUS menyben menetele utánnis, annyi Csudákkal tűndöklőtt az Kereſztyénség, hogy ugyan meg haladta az Oo teſtamentomban lőtt csudálatos dolgokat. Mert, ha Moyſes az vizet vérré változtatta: † Sz. Narciſſuſis, az vizet olajá forditotta, ugymond Euſébius. Ha amaz három Iſiak az tűz között Babyloniában ſérelem nélkül ſétáltak: *Sz. Polycárpuſnak sem árthata az égő tűz semmiben. † Eleutherius Martyrt pedig nem csak az meg tűzesittetett vas ágy, de az egő kemencze sem férthette meg. Ha Moyſes, az Tenger vizét meg száraztotta : ha Aaronnak aſzszú veſzszője meg virágozott : az Neocæſaréabéli Sz. Gergelis, egy ſzavával, egy nagy kősziklát masúvá vín,hogy az Templom éppitésére hely lenne ; egy nagy tót, mellyen két atyafi veszekedik vala, ki szárazta ; az Lycus folyó viznek veſzedelmes árját meg tartoztatá; az ő pálczáját le űtvén az parton, ſzép termőfává nevelé. Ha Eliſæus az bél poklosokat meg gyógitotta : Pafnutiuſis, mind vakokat, mind poklosokat meg gyógyit vala, ugy mond Ruffinus. sőt Spiridionrúl irja ezen Ruffinus;* hogy midőn az ő leánya meg hólt vólna,és egy jámbor embernek nálla le tőtt marháját fel nem találnák,az koporsóhoz ment,és az hólt teſt meg ſzólalván parancsolattyára, ki jelentette, hón vólna az más ember marhája. †Egy Deuterius nevű Arianus Püſpők,az Kereſztségben nem igazán ejté az Sz. Háromságnak nevét, azért ſzem látomáſt el enyészék az viz, és véghez nem viheté az Kereſztséget. Az Valens Cſászár fia pedig, * ugyan megis hala mindgyárt, mihent ezt meg kereſztelé az Arianus Püſpők. Mikor az Pogányok az Sz. Könyveket meg akarnák égetni, * az Vr Iſten oly esőt támaſzta, hogy ſoha meg nem égethették. Az Donatiſtákis, † azt az edényt, melyben az Szent olaj vala, el akarák rontani,és ideſtová hagyigálák;de ſoha egybe nem rontháták. Azis sokſzor történt : * hogy, midőn az Húſvét napját nem illenék azon az napon, az mellyen kellett vólna; huſvét eſtin, az kereſztelő víznek edényében, ſzokott mód ſzerént, fel nem fakadott az viz, hanem azon az napon történt ez az ſzokott csuda, mellyen az Húſvétet törvény ſzerént kellett meg illeni.

Az mi pedig mind ezeknél nagyob, mikor az Vr Iſten az utólső űdőkbennis, valamely Pogány nemzetet meg akart tériteni az igaz Hitre; nyilván való csudákat mutatott, mellyekkel meg győzetnének az Bálványozók. Baſilius Macedo Római Cſászár, az Oroſzokkal frígyet vetvén,

*†Euſeb. lib. 6.cap.9. * Euſeb.lib. 4.cap.15. †Niceph. l. 3.cap. 29. Niceph. lib. 6.cap.17. Ruffin.lib.1. cap. 4. * Ruffin.l.1. cap.5. †Theodor. Lector lib 2. Collec. Baron.to.6. an.506 ex Cedreno. *Theodore. lib. 4. Hiſt. cap.19. * Vide Baro.an.303. †Optat. l.2. Baron. To. 4. An.362. Vide infra lib.3.cap.10. §. AZ DONATISTAKBAN. * Vide Baron. Tom.1. an.417. ſub finem.ex Leone,Caſſiod. Turone.Sophronio.*

Auguſt. 1. Retract. ca. 13. 9. Confeſ.c.7

Auguſt. 22. Civit.cap.8.

egy jámbor Erſeket küldé hozzájok, hogy az Chriſtuſt hirdetné. Es mi-
dőn az Oroſzok fejedelme azt kivánná tőlle, hogy ollyán cſudát mutatna
nékik mint Babyloniában, az három iſiak mutatának, és igy ôis minden
nepével meg térne : Az Szent ember, ſok ſzép könyörgéſek után, az
Evangeliomot az tűzben veté. és midőn egynihány oráig, minden ſére-
lem nélkül meg maradott vólna ; az Pogányok Chriſtushoz hajlának. De
mivelhogy ezt az cſudát ezen nemzetségnek nagy réſze nem látta vala; az
régi ſetetségben marada. Azért üdő jártára, Szent Bonifaciuſt küldé az
Római Papa kőzikbe. ő tőlleis azt kivánák, hogy az tűzőn menne által,
ha el akarná hitetni véllek az Evangéliomot. Es midőn két nagy rakás fát
cſak kőzel egymáshoz meg gyújtottak vólna, hogy az láng egybe érne;
minden ártalom nélkül, közép arant ſétála az lángban Bonifacius: Az Pogá-
nyokis, az Iſtennek erejét látván, az ő lábához borúlának, és meg térén-
nek. Pópo nevű Szent Püſpők, † mikor az Dániai Pogányſagot tanitáſ-
ſal CHRISTUS Vrunkhoz nem hódoltathatná; egy nagy vas keztyűt cſi-
náltata: és midőn ezt vaſtagon meg tűzeſitették vólna, az kezébe könyő-
kig fel voná; jó ideig hordozá; és az után az Pogány Király lábához ve-
té. Ennek fölőtte, minden ruháját meg viaſzaztatá; magára vövé; meg gyúj-
tata: és cſak haja ſzálát ſem bántá az tűz. Mely dolognak cſudálatos vól-
ta, az Iſtennek engedelmeſségére térité az vad Pogányokat. Ezekhez ha-
ſonlóképpen, az több nemzetségek meg térésének hiſtoriajábannis min-
denkor azt találjuk : hogy, az kik által az Kereſztyén hitre hozattak az
népek, azok által ſok cſudákat jelentett az Vr Iſten; mellyeket ſem el nem
fődőzgethettek, ſem el nem kerülhettek az Kereſztyének ellenségi, ha-
nem fejet kellett hajtaniok, az győződelmes jelenségeknek.

Haſonló formán, hogy az ő tiſztaságában meg tartatnék az Kereſz-
tyénség; az Eretnekségek ki gyomlalásábannis Cſuda tételekkél hadako-
zott az Vr Iſten. Midőn egy bőlcz Arianus Püſpőkőn, ſzóval ſemmit
nem kaphatna az igaz hitű Püſpők; arra kénſzeríté, hogy vélle egyetembe
az tűzben menne, és ott tetczenék ki az igazság. Nem mere bé menni az
Arianus : de az igaz Püſpők bé méne; és az tűz kőzzűl ſzólván, diadal-
mat vőn az Eretnekségen. † Szent Efrem, haſonlóképpen győzé meg az
Severianus eretneket: ki egy magas kőſzálon áll vala mindenkor, és ſanya-
rú életének tettetes ſzínével, ſokakat meg cſal vala. Mert, midőn ő maga
az Severianus azon kérte vólna az Patriárchát, hogy az tűzben ugranának
nak mind ketten; de látván az Patriarchának kéſz vóltát, nem merte vól-
na próbára vetni magát: Efrem az ő Papi Stoláját az tűzben veté, három
oráig ott hagyá, ſérelem nélkül ki vővé, és az Eretnek embert meg térité.
Leuwigildus Király előttis, * az Arianuſt azzal győzé meg az igaz Kereſz-
tyén ember; hogy az tűzes gyűrűt újában voná, és kinnyát nem érzé.
Más Diaconus pedig, † az forró vizben egy óráig motoza mezítelen kéz-
zel, és meg nem ſérteték; noha mihent az Arianus belé nyúla, az egéſz húſa
mind le roshada.

De mi ſzükség ezekrűl bőv beſzédet nyújtani, holott minden hiſto-
riák, és minden Sz. Atyák iráſi tellyeſek efféle Cſudákkal : ugy hogy, nem

cſak

Baron. to.10 An.886. ex Curopalat. Cedreno. & Zonará.

Baron.to. 11. an.1008.

†*Baron. to. 10. an.949. ex Vitikindo, &c.*

De Niceni Cœcilii miraculis, Infra, 171.

Niceph. li. 15.c.23. Theodorus Lector, l.2. coll. § Martianus. Baron. to. 6. an.506.
† *Baro.to.7. an. 526. ex Sophronio.*

* *Turon. de Gloriâ Confeſſor. c.14.*
† *Id.de Gloriâ martyrũ lib.1.c.81. Baron.tom 7.An.583.*

cſak az Hitnek derék fondamentomit, de még cſak jó ſzokáſitis, cſudák-
kal támogatta az Vr Iſten; ugy mint, az Szentelt víznek, és az Szent Ke-
reſzt jelének erejét, &c. Hogy pedig ezek az ſok, fő, túdós, Szent embe-
rek, az kik ezeket az cſudákat fel jegyzették, ſem meg nem cſalatkoztak
balgatagságok miatt, ſem meg nem cſaltak minket hazugságokkal; nyil-
ván ki teteznik abból, hogy ily ſokan, ily kűlőmbőző üdőkben, ily nagy
Szent életben élvén, egy nyomon ſoha úgy nem járhattak vólna, az mint
jártak, ha hamiſságot forraltak vólna. Mivelhogy pedig az Pogányok
kőzt éltek, midőn ezeket fel jegyzették; és, oly dolgokat írtak, mellyek
ſokak tuttára, és nyilván lőttek; ſoha el nem kerülték vólna, hogy az nyil-
ván való hazugságot torkokban nem verték vólna, ha valamit cſak ma-
goktúl kőltőttek vólna. Ennek fölőtte, oly emberek vóltak az kik ezeket
írják, hogy ugyan hitek ſzerént azt tartották, hogy nem ſzabad ſemmi jó
végre hazudni; és kiváltképpen az Hitet nem ſzabad hazugsággal erősí-
teni. mivelhogy gyalázattyára eſnék az Iſteni igazságnak, ha az emberi ha-
zugság nélkül ſzűkőlkődnéjék.

Továbbá, aztis ezennel meg mutatom, hogy az Iſtennek gondviſe-
léſe, mely vígyáz ſzűntelen az mi üdvőſségűnkre, ſoha nem ſzenvedte vól-
na, hogy az hamis tanitáſnak támogátására ennyi igaz cſudák lennének;
vagy pedig, hogy az hamis cſudák, oly gyakran, oly tettetes ſzínnel len-
nének, hogy ſenki az Iſtenfélő bőlcs emberek kőzzűl az hamiſságot meg
nem értette vólna, és ki nem kiáltotta vólna.

III. Sz. Agoſton Doctor, két helyen támaſzt illyen bizonyságot:
Midőn, ugymond, az Kereſztyén hitet, az egynihány tudatlan emberek kez-
dék hírdetni; és, oly mély dolgokat akarnak vala el hitetni, mellyeket
ſemmi okoſság meg nem érthet vala : oly ſűllyos életre kőtelezik vala az
embereket, mely az terméſzet indúlativál arczúl viaskodik vala. Avagy,
ezt az ő tanitáſokat cſak puſzta ſzóval támogatták, és ugy hajtották ma-
gok mellé az világ bőlcſeit, gazdagit, fejedelmit: Avagy, cſuda tételekkel
hóldoltatták meg az világot, nem ſzép ſzóval. Hogy ha, ugymond, ez
az nemtelen, gyarló, tudatlan kevés haláſz, az világi bőlcſekkelis, ily cſu-
dálatos dolgokat el hitethetett; kétſeg nélkül oly cſuda dolgot mivelt,
melynél cſudálatoſb nem lehetett vólna. *Temporibus eruditis, & omne, quod fieri non poteſt, reſpuentibus, ſine ullis miraculis, nimiùm mirabiliter incredibilia credidit mundus. Si fortè credibilia fuiſſe, & ideò credita eſſe dicturi ſunt; cur ergo, ipſi non credunt?* Mert, ha meg tekíntyűk, kik hírdették az mi Hitűnket leg elő-
ſzőr; kiknek hírdették; mely cſudálatos és nehéz dolgokat hírdettek; menyi
ſok ellenségek kőzt hírdették; és mely igen meg változtatták prædikál-
láſokkal az emberek életét és erkőlcsét : kétség nélkül meg érthettyűk,
hogy Iſteni erő nélkül, cſak ſzáraz beſzéddel, ily nagy dolgok véghez
nem vitettenek. Ha pedig cſudákkal hitették el, az cſuda dólgokat; és
az ő tanitáſok nem ſzók, hanem Iſteni jelek vóltak : kétségnélkül nagy vak
méréſzség, midőn nē hiſzik némellyek, az mit az egéſz világ el hitt. Es ezek-
ből azt fejezi ki Sz. Agoſton : hogy, nagy cſuda annak az ő balgatagsága, az
ki nem hiſzi az Kereſztyén igazságot, mellyet ez világ tekélleteſsen el hitt.

Fevardent. in Irenæum lib.1.cap.8.

Lásd az III Könyvnek, VIII. réſzét.

Ez Könyvnek, XI. réſzében.

Aug. 22. de Civit.cap.5.

August.22. Civit.cap.8. init.

De hogy az Igazságnak ereje inkább ki teſsék, mondhatná azt valaki ezek ellen: hogy, az Pogányok kőztis lőttek csudák; de azért ezzel nem erősíttetett meg az ő bálványozások. Eo maga sem tagadgya Sz. Agoston: hogy, azok az bálványok, mellyeket Æneas Trójából hozott vala, Alba nevű városból, ön kinnyeken Rómában kőltőzének. Actius nevű őrdőngős, Tarquinius előtt, egy beretvával ketté metczé az kőszőrű kővet. Claudia Veſtalis szűz, hogy az ő szűzeſségét meg bizonyítaná, mellyet bűzbe kevertek vala; az óvénél fogva oly hajót vona fel az Tiberiſen, mellyet sem őkrők, sem emberek meg nem mozdithatnak vala. Túcia szűz pedig, hasonló okból, az roſtában vizet merite, és ugy vivé az Birák eleiben. Eo maga CHRISTUS Vrunkis azt mondgya: hogy, az hamis Proféták sok jeleket téſznek, de nem kel ezeknek hinni.

Aug. 10. Civit. cap. 16. Tertull. Apolog. c. 22.

Matth. 24. v. 24.

Ezekre kűnyű az Válasz. Mert, az mint ugyan ottan mondgya Szent Agoston; az Pogányok Csudái, mind aprólékok azokhoz képeſt, mellyek az mi Hitűnket tamogattyák; és csak ollyanok, az mellyeket az őrdőgis meg cselekedhetett maga erejével, és szemfiny veſztésével. Az Sátánnak pedig, mint az rokanak, ki tetczik farkán ravaſzsága. Mért mindenkor gonosz végre rendeli az ő tettetes csudáit. és ha az okos ember mind eleit, utóllyát, és kőrűl való réſzeit meg tekinti, eſzében veheti az csalárdságot. Tertullianus pedig azt irja: hogy, midőn az őrdőg valakit meg gyógyit, eléb meg sérti; és az ő maga sértésének okát el vévén, ugy láteczik meg gyógyitani. *Lædunt primò, dehinc remedia præcipiunt ad miraculum nova, ſive contraria: poſtquam deſinunt lædere, & curaſſe creduntur.* CHRISTUS Vrunk sem azért mondgya, hogy az hamis tanitók csudáitúl meg ne csalattaſſunk, mintha egy általlyában az csudák nem volnának elegséges bizonysági az Igazságnak: holott máſutt azt mondgya az Sidóknak; hogy, ha az ő szavának nem hiſznek, hidgyenek cselekedetinek. Sőt aztis mondgya: hogy, ha ő előttők csudákat nem tőtt vólna, nem vétkeztek vólna hitetlenségekkel. Csak azt tanittya tehát CHRISTUS Vrunk: hogy, az hamis tanitók tettetes csudáival meg ne mozdúllyunk. mert ezek, (az Sz. Pál mondása ként) hazug jelek; és kűnnyen meg tapaſztalhattyuk az ő csalárdságokat, ha szemesek léſzűnk. De majd bővebben szóllyunk, ez dologrúl.

Tertull. Apolog. ca. 22. 23.

Joan. 10. v. 25. 37. Joã. 15. v. 24

HETEDIK RESZE.

HATODIK BIZONYSAG: AZ GYEOZhetetlen Erősség.

Act. 5. v. 38.

MIkor az Apoſtoloktúl hírdetett igazságot, ugyan sengejében meg akarnák fojtani az Sidók; Gamaliel nevű fő ember, azt mondá az Sidóknak, hogy laſſan járjanak: az Apoſtolok ellen ne dűhőskődgyenek. mert, ha Istentúl vagyon az ő indulattyok, heában tusakodnak ellennek: ha pedig csak emberi gondolaton fondáltatott az ő igyekezetek: ön kinnyén el oszol, és űszőgében el enyészik mint az pára: miképpen (ugymond) ez előttis sokan rőzgőlődtek, és újságokat inditottak, de csak hamar

mar meg csőkőntek. mivelhogy az fattyú csemeték, mély, és állando győkeret nem vernek; és az mely plántát nem últetett az Atya, hamar ki gyomláltatik, és fűſtben mégyen.

Sap. 4. v. 3. Matth. 15. v. 13.

Ennek az túdós embernek beſzéde szerént, nagy bizonysága az mi Keresztyén hitűnknek, az győzhetetlen erősség, mellyel mindeneket meg hóldoltatott, és ő soha semmi erőszakkal le nem nyomattatott. Mert, ha csak emberi erőn állapodott vólna az ő meg maradása, és diadalmas győzödelminek údvősséges folyása; lehetetlen, hogy ennyi sok szép dolgot végh ez vihetett vólna; ennyi sok oſtromok kőzőtt meg maradhatott vólna.

I. Nem lehetett egyebűnnen, hanem csak az Isteni erőtúl, hogy fegyver nélkúl, ez világi bőlcseség, tudomány, és hatalmaság nélkúl, az meg győkerezett Bálványozás tellyeſséggel ki gyomláltatnék ez világból; és ennyi számlálhatatlan, vad, Barbarus nemzetségek, az CHRISTUS zászlója alá hóldoltatnának: ugy annyira: hogy, az mint Sz. Leo irja, sokkal többen halgatnának Rómához az Evangéliom szilid prædikálása által, hogy sem az Római Cſászárok birtokához halgattanak, az erős hadaknak vér ontáſſal nyert uraságában. Ez pedig az nagy Isten csudája, mely az Keresztyén hitnek, az emberek akarattyán való hatalmát ki jelenti: hogy, mihent valamely vad, paraszt nemzetség bé vőtte az Keresztyén hitet; noha annak előtte, mind törvényében, mind erkőlcsiben, és maga viselésében utálatos vala; de mindgyárt annyira meg változott, nem csak egyéb maga viselésében, de az kűlső rendtartáſban, és világi politiábannis, hogy, az Szent Pál mondása szerént, az előbbi életek, setétségnek és vakságnak itiltethetett az új világoſsághoz képeſt. és, az mint Sz. Péter irja, még azokis álmélkodtak az ő változásokon, az kik nem javallották az Keresztyén hitet. Erre nézvén Tertullianus, azt irja: hogy, az Pogányok kőzt mindgyárt meg ismérték, midőn valaki Keresztyénné lőtt, az ő életének meg jóbbitásából. *Et utiq; ex diſciplina patientiæ Divinæ agere nos, ſatis manifeſtum eſſe vobis poteſt, quum tanta hominum multitudo, pars penè major civitatis cujusq; in ſilentio, ac modeſtia agimus; ſinguli fortè noti magis, quàm omnes; nec aliunde noſcibiles, quàm de emendatione vitiorum priſtinorum.* Azért irja Lactantiusis: hogy, az Evangelium ugy el változtattya, és meg újittya az embert, hogy az ki az előtt dűhős terméſzetű, haragos, káromló vóltis; oly szelíd léſzen, mint az juhocska. az ki kapdoſó, ragadozó, és fősvény vóltis; adakozó, és bov kezű léſzen. Az ki félénk, és gyenge szivű vóltis; az tűzet, és keresztet, sőt az Falaris réz bikájátis, és annak kinnyát csak csűfollya. az ki réſzeges, és fajtalan vóltis; józan és tiſzta életűvé léſzen. *DEI præcepta, ſic totum hominem immutant, & expoliato vetere novum reddunt, ut non cognoſcas eundem eſſe. Da mihi virum, qui ſit iracundus, maledicus, effrenatus: pauciſſimis DEI verbis, tam placidum reddam ac ovem. Da cupidum, avarum, tenacem: jam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam ſuam plenis manibus largientem. Da timidum doloris, & mortis: jam cruces, ignem, & Phalaridis tauros contemnet. Da libidinoſum, adulterum, ganeonem: jam ſobrium, caſtum, continentem videbis. Tanta Divinæ ſapientiæ vis eſt, ut in hominis pectus infuſa, matrem delictorum Stultitiam, uno ſimul impetu expellat.* Annakokáért méltán dicsekedik azzal Eusebius: hogy, vala-

Leo Serm. de S. Petro & Paulo.

Rom. 1. v. 18 1. Pet. 4. v. 3

Ephe. 5. v. 8.

1. Pet. 4. v. 4

Tertull. ad Scapul. c. 2.

Lactant. lib. 3. cap. 26.

mely Pogány nemzet meg tért; az ő régi rosz szokáſit,barom tőrvényit,és képtelen szertartáſit el változtatta; és meg szilidittetvén, az igaz tudomanytúl, emberi módra kezdett élni. *Ex Christi prædicatione quantum homines profecerint, quantamq; etiam hujus vitæ utilitatem sint consecuti,oculis cernimus. Omnium enim gentium jura, quæ ante ejus adventum, tetra, fœda, immania erant, jam rectè se habent: Non Persæ matres suas nefandis nuptiis cognoscunt: non humanis Scythæ carnibus vescuntur,&c.*

Euseb. 1. de Præparat. Evang.ca.3.

II. Az Keresztyén hitnek Isteni erőtűl áradott hatalmaságának, azis bizonyos jelensége : hogy, az mint nem régen mondám,noha ennyi sok Tyrannusok dűhősködtek ellene,és igyekeztek veszedelmére;de azért soha semmit néki nẽ árthattak.Az tőmlőczők,és akasztófák meg tőltetének Keresztyénekkel ; az hóhérok el fáradának ; az kardok meg tompúlának az számlálhatatlan vér ontásban : de az Keresztyénséget ki nem gyomlálhaták. Mikor az Pogányok meg szűnének , az őrdőg veszedelmesb ellenségeket támaszta, az Eretnekeket , kik alattomban áſnak vala vermet az igazságnak; és az Szent Irásnak szine alatt,az édes szép beszédnek csalárd rejteki alatt, mérgeket el titkolván, igyekeznek vala az Igazságnak rontására. De ezekis , mint az hó harmatok hamar el olvadának. és noha gyakran,mint az zápor esőből támadott ár viz,nagy zúgással folynának ; de hamar meg szárada az ő meg torlott zajok : az Igazságnak csendesz folyása pedig,soha meg nem rekesztetett, sem ki nem száradhatott.

2.Corint.5. v.4.

III. Ki tetczik az Keresztyén hitnek ereje abbólis : hogy, noha az emberek természet szerént az magokéra szorgalmatosok;és,az Szent Pál mondása szerént, inkáb kivánnyuk, hogy fel öltőzteſsűnk, hogy sem mint le vetkőzteſsűnk : mindazonáltal, ezt az világi jószághoz ragaszkodó indúlatot,ugy meg győzé az Keresztyén hit,hogy az Isaias prófétiája szerént, az Istennek szolgálattyára, az Egyházak ékeſségére,az Egyházi személyek tartására fordítanák sirját minden javoknak. ugy hogy, az Isaias mondása ként , az nemzetségek tejével, és az Királyok emlejével láttatnának táplálttatni az Isten szolgai; és az Királyné aszszonyok , kik az magok szűlőtétis más dajkálkodására bízzák, dajkái lennének az Anyaszentegyház Pásztorinak : kiknek,még az győzhetetlen Várasis fejet hajtana: és az Fejedelmekis csókolgatnák lábok helyét. Az ki meg tekinti ugyanis széles ez világon,menyi sok Erseksség, Püspökség, és egyéb egyházi méltóság vagyon ; és mind ezeknek táplálására , menyi sok jószágokat és Vraságokat adtak az Sz.Királyok , Cſászárok; ennek fölőtte,az ki meg gondollya aztis , minémű alázatoſsággal az Fejedelmekis térdre esnek az Egyházi emberek lába előtt , és az mely hatalmas Cſászárok's Királyok senkinek egyébnek nem akarják magokat meg alázni , az Fő Pásztor lábaihoz borulnak : nyilván eszében veheti , hogy az természetet meg haladgya ennek az Hitnek ereje; mely az tiszteſség kivánást , és az maga jószágának óltalmazását, ennyire meg enyhítette az hivekben , hogy vigan,és őrömesben osztanák az Istenért az sajáttyokat, hogy sem egyebek szomjúhozzák az másét.

Isai.61.v.6.

Isa.60.v.16.

Isa.49.v.23
Isa.26.v.6.
Isa.49.v.23

IV. Kicsoda nem csudállya ebbennis az mi Hitűnknek hatható és

szív győző erejét ; hogy ennyi számtalan Fejedelmeket, Vrakat, Királyi nemből származott Aszszonyallatokat fel inditott, hogy az világnak hizelkedő pompájának, az ő csalárd gyengélterésének ellene mondanának? és, noha az palotákban kedvekre, negedeſen, és kinnyekre neveltettek vala ; mind az által, nagy jó kedvel , magoktul válaſztott szabad indúlatból, mindeneket el hagyván, az puſztákban, az Claſtromok rekeſzében, mint valami hóltig való tőmlőczre mennének? és mindeneket ez világ szerént, ganéjnak és mosléknak itilvén, csak az mennyei dolgoknak elmélkedésében foglalnák életeket ? nagy sanyaruságban, nagy vigyázásban, sok bőjtőléſsben, sok testi oſtorozásban tekélletes álhatatoſsággal élnének ? Nagy csudának mondgya Sz. Athanásius, ha az leányzóval el hitetik, hogy szűzeſségben akarjon maradni. *An non ingens signum est, puellam inducere, ut virgo maneat?* Ki győzné elő számlálni, menyi sok Sz. Remeték, az vadak bárlangjában rekeſzkedvén,emberi társaságtul magokat meg vonyván, csak az egy Isteni szolgálatban serénkedtek ? menyi sok túdós, és Szent emberek búcsut vévén az világtul, az Barátok szerzetiben, alázatoſságban , sok testi sanyaruságban szolgáltanak az Istennek ; ugy mint Basilius,Nazianzénus, Epifánius, Damascénus, Sz. Agoston , és egyebekis ? Sőt az Cſászárok , és hatalmas Királyok, az őrők életnek szerelmével gerjedező szível , az világi birodalomtúl el váltak ; ugyan le rázták magokrúl, az világi dűcsőſséget,mellyert az emberek íly sok veszedelmekre vetik fejeket , és az Barátok kőzőtt , nagy szentségben szolgáltak az Istennek. Anaſtásius,és ő utánna Theodósius,az után Isaacius Comnenus, Görög Cſászárok vóltak ; de az Barát kőntőſſel őrömeſt el cserélék az Cſászári istápot: mint szinte Nap nyugaton Lotharius , Húgo, és többenis : ugy hogy számban sem foglálhatnám mind azokat az Királyokat , és Királyné aszszonyokat , Herczegeket , nagy Vrakat, és fő embereket, az kik ezeknek nyomdokit kővetvén , jószágokat az szegínyek közzé osztották; ő magok pedig ez világi gondoktul el szakadván,csak az egy Isteni szolgálatban foglalták tellyes életeket.

Athanaſ. Epiſtol. ad Dracontiũ Monachũ.

Ezeket azért, soha az Keresztyén vallás nem cselekedhette vólna, ha csak emberi bőlcseségen, és hitetésen éppittetett vólna : az miképpen hogy ugyan soha csak egy idegen tudomány sem érkezett ezeknek , nem hogy véghez vitelére, de még csak el kezdéséreis. Mert,az emberi tudománynak , nincs az emberek akarattyán hatalma. és ha valamenyire néha fel indittyais az embert; de hamar meg csőkőnik az ő igyekezeti.

Monachus fuit Auguſt. Tom.7.li. 3. cont. Liter. Petil.ca. 40.

Vide Platũ de Bono Statu Relig. li. 2.ca. 26.27.

NYOLCZADIK RESZE.

HETEDIK BIZONYSAG : AZ KERESZTTEN Hitnek Szentsége.

VIlág kezdetitűl fogva, nem vólt soha az emberi gondolatnak műhelyében kohlott Vallások kőzőtt csak eggyis, az melyben sok hamiságok, ellenkezések, éktelen, és az emberi okoſsággal tusakodó rut

vélekedéſek nem elegyittettek vólna. Mert az Iſteni dolgoknak az ő nagy mélysége, annyira fellyűl múllya az mi rővid értelműnket, hogy, ha az Iſteni vezérléſnek bizonyos oktatáſa mellől el múlunk, és csak az emberi elmélkedéſre támaſzkodunk, mint az vak az ſetétben, szintén ugy tapogatunk, és úttyúk véttyúk az Igazságot. Annakokáért, egy bizonyos jelensége ezis az Iſteni tudománynak: hogy, ő benne ſemmi ſincs, az mi ellenkeznék az emberi okoſsággal; noha ſok dolog vagyon, mely meg haladgya, és meg előzi az mi értelműnket. Azért, ſemmi ellenkezés, ſemmi ékbatelenség, ſemmi gonoſz feſletségre, és törvénytelen életre ſzabaditó kábaság nincſen, az Iſtentűl adatott tudományban: hanem inkáb, valamit az ember, jó okoſság ſzerént meg gondólhat ſzükségeſnek az tekélletes jó erkölcſre, mind azokat magában foglallya.

Ez az oka, hogy, midőn az régi Sz. Doctorok, meg akarták mutatni az egyéb Valláſoknak hamiſságát, ſok ſzóval elő ſzamlálták az ő undok tudományokat, rút képtelen áldozattyokat, minden latorságra igazito vélekedéſeket, az emberi okoſsággal ſzemtűl ſzemben ellenkező tetczéſeket. Annakokáért Eusébius, képtelen balgatagságnak irja, hogy az Poganyok, az Iſtenek között hadakozáſokat, verſengéſeket, vér ontáſokat, paráznaſágokat, és ſok néma vétkeknek ſzámlálhatatlan undokságit hitték, és hirdették. Sz. Agoſton csufollya az ő rut áldozattyokat: és az többi közt, hogy az Liber Iſtennek innepén, az firfiak ſzemérmes teſtét, az leg bőcsülleteſb aſzſzonyemberek, mindenek láttára tiſztelték. Es azt irja ezen Szent Doctor: hogy, az ördögnek meſterségeſb és hathatóſb találmánya nem lehetett, mellyel az embereket biztatná és édeſgetné minden gonoſzságra, mint midőn el hitette véllek, hogy az Iſtenek közöttis, az fajtalanság, boſzſzúűzés, és egyéb vétkek uralkodnak. mert, ugymond, ki ki mind dűcsőſséges dolognak tartya, midőn azoknak nyomdokin jár, az kiket Iſteneknek alit. *Ideò aut veris, aut fictis ſuis delectantur criminibus, quæ ſibi celebrari per ſua feſta volunt; ut à perpetrandis damnabilibus factis, humana revocari non poſſit infirmitas, dum ad hæc imitanda, velut divina præbetur autoritas.* Sőt, az mint Lactantius irja: még az vétkeketis Iſten gyanánt tiſztelték, hogy annyival inkáb ne futnának az gonoſztul, menyivel nagyob és bőcsülleteſb dolgoknak tartyák vala az bűnőket. *Quid mirum, ſi ab hac gente, flagitia univerſa manarunt, apud quam ipſa vitia religioſa ſunt? eaq; non modò non vitantur, verùm etiam coluntur?* Végezetre, azt irja Szent Agoſton: hogy, az idegen Iſtenek tiſztelőknek, az ő Iſtenek ſoha nem adtak jó erkölcſrűl való törvényeket, ſem az ő templomokban az tekélletes életre nem intették az embereket, hanem undok játékokkal tiſztelték az ő innep napokat.

Euſeb. lib.7. de Prepara. cap.7.

Auguſt. 6. Civit.cap.7. lib.7.c.21.

Aug.2.Civ. cap.7.10.25. lib.4. c.1.26

Lactant.l.1. de Falſa Relig.cap.20.

Aug.2. De Civit.c.2.6.

Az Keresztyén hitben pedig, mind kűlőmben vagyon az dolog. Mert,

I. Oly tiſzta, szent, és tekélletes az Keresztyén vallás, hogy ő benne, ſemmi konkolyt, ſemmi megvetőt, ſemmi fogyatkozáſt, ſemmi ellenkezéſt nem találhatſz. Az Iſtenrűl ſemmit nem tanít vagy illetlent az Iſteni Felséghez, vagy ellenközőt az emberi okoſsággal: sőt, az mint az Első könyvben meg mutatám, minden hatalmat, minden bőlcſeséget, minden

fogyatkozás nélkűl való jóſzágot tulajdonit néki. Es, mivelhogy az emberi okoſságis azt mutattya, hogy az Iſtenséget meg nem foghattya az emberi elme; oly dolgokatis tanít az mi Hitűnk az Iſtenrűl, mellyek ſokkal fellyűl haladgyák értelműnket, noha ſemmiben nem ellenkeznek az igaz okoſsággal. Az Iſteni tiſzteletbennis, ſemmi éktelenséget nem ſzenved: sőt mindenek tiſzták, ſzentek, és igen illendők, valamikkel az Iſtennek kedveskedik.

II. Az jó erkölcſrűl, és tekélletes életrűl, csudálatos ſzép törvényeket rendelt, és ezeknek meg tellyesitésére, erős, foganatos eſzközöket adott az Keresztyén hit; mellyekkel, az Iſtennek kedves tiſzteletire, felebarátunknak tekélletes ſzeretetire, magunk viſelésének ſzép rendelésére viſzen minket. Azért mondgya Tertullianus: hogy, az Keresztyén ember, nem csak barattyát ſzereti, mint egyebek; hanem, még ellenségétis: Sőt, nincs ſenki, az kit ellenségének tarcſon az Keresztyén. Ennek fölőtte, nem csak az fajtalanságot, ugymond, de az szűvnek titkos kivánságát, az szemnek illetlen tekintetitis ki irtya az Keresztyén hit. Nem csak meg tiltya hogy ne áreſunk, de aztis, hogy gonoſzt ne mondgyunk máſnak, és boſzſzút ne állyunk. *Amicos diligere omnium eſt: inimicos autem, ſolorum Chriſtianorum. Chriſtianus, nullius eſt hoſtis, nedum Imperatoris. Quid perfectius, prohibere adulterium, an etiam ab oculorum ſolitariâ concupiſcentiâ arcere? quid eruditius, de maleficio, an etiam de maliloquio interdicere? quid inſtructius, injuriam non permittere, an nec vicem injuriæ ſinere? Dum tamen ſciatis, ipſas quoq; leges veſtras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de Divinâ lege, ut antiquioris formæ, mutuatas.*

Tertull. Ad Scapul.ca.1. Idem in Apolog.c.45.

Hogy pedig nagyob ſerénséggel nyúlnának az emberek ezekhez az tekélletes jó erkölcsökhöz, mellyeket kiván az mi Hitűnk az Keresztyénektűl; ſok ſzép igiretekkel, nagy jutalmoknak bizonyos reménségével, ez világi nagy áldomaſokkal, az őrők bódogságban bővölködő mennyei gazdagságokkal édeſgeti az Keresztyén vallás az embereket az jóra: Más felől pedig, az gonoſzokat, mind ez földi csapáſokkal, 's mind az következendő őrők kárhozatnak rettenetes fenyitékével, mint valami erős zablával, tartoztattya, és meg vonſza az gonoſzságtúl. Hogy pedig hathatóſb légyen az mi kemény ſzűvűnknek meg ſzaggatására az Iſteni fenyiték, eleven peldáját veti ſzeműnk eleiben, az bűnőſökön tőlt boſzſzú álló haragjának; midőn az mi első Atyánknak eſetit, Sodomának mennyei tűzzel meg emésztését, az víz özön miatt az emberi nemzetnek ki gyomlálását, és több Iſteni itíleteknek jelenségit, ſzeműnk előtt hordozza. Igy az Reménség és Félelem között igyenesen hordoz: hogy az Iſtennek Igazsága ſe ejtſen kétségben; de azért az ő jó vólta, és ſzép igireti ſe adgyanak bátorságot az gonoſzságra.

Hierem.8. v. 22. Numquid Reſina non eſt in Gâlaad.

III. Hogy ne csak ſzóval, de peldávalis az ſzentségre vinne minket az Keresztyén vallás; előnkben adgya az régi Sz. Iámboroknak tekélletes maga viſelését: és leg főképpen, az mi Vrunknak, és emberi teſtben öltőzött Iſtenűnknek cſelekedetit, és ſzent erkölcſit tűkörűl veti: hogy ne ſzégyenlye az ſzolga, azon az ösvényen jártát, mellyen tudgya hogy az ő Vrának nyomdoki finylenek. Vgyanis nincſen az Keresztyénségben

semminémű dolog, mely annyira el idegenítheſſe az embert az bűntűl, mint az CHRISTUS halála, és vére húllása; mely az bűnnek undokságát, és ez ellen való haragját az Istennek, nyilván meg mutattya. Nincs semmi eſzkőz, mely annyira fel gerjeſzthesſe ſzűvűnket az Szent életre, mint az mi Vrunk ſzilíd és meg ſedhetetlen erkőlcſinek ſzentsége. Ennek fölőtte, az CHRISTUS érdemének erejéből, oly Sacramentomok és ſzentségek hagyattanak az Kereſztyénségben, mellyek nem csak vaſtagíttyák az híveket az tekélletes életben; (mint magokban érzik, és probálva tudgyak az kik gyakorlyák ezeket:) de az gonoſzságtúlis fölőtte meg vonſzák, és meg tartoztattyak az mi gyarlóságunkat. Dominicus Soto, az ótődik Károly Cſáſzárnak Gyóntó attya, midőn azt irta vólna: hogy az gyónásban való ſzemérem, igen meg tartoztattya az embert minden gonoſztúl; azt veti utanna: Hogy az Norimbergaſak, eſzekben vévén, minémű nagy ſzabad latorságra jutott vólna az ifiuság, mikor az Luther kováſzſzábā kapván, az gyónáſt el hatta vólna; azon könyörgének Károli Cſáſzárnak, hogy parancſolattyával hozná bé iſmét közikben az gyónáſt, és igy az gonoſzságnak állana ellene.

Sot. 4. Sent. Diſtinct. 18. quaſt. 1. art. 1.

Iſai. 9. v. 6.

IV. Mivelhogy az Kereſztyén hitnek fondálója, nem csak jó Tőrvény ſzerző, de csudálatos Tanács adóis vólt; nem elégedék meg az jó tőrvényekkel, hanem az tekélletes életnek tellyeſségére, csuda ſzép tanácſokatis ada. Es, noha ezekre nem kőtelez ſenkitis; de azért ínt mindeneket, hogy ezeket kőveſsék. Annakokáért, ha ki az Iſteni ſzolgálatbā ſzorgalmatoſb akar lenni, azt adgya tanácsúl; hogy, az házaſságnak kőteleſségiben való ſok ſzorgalmatoskodáſnak békét hadgyon; és az minémű gondviſeléſt, házas társára, gyermekire téritene, azt csak egyedűl az egy Istennek való kedveskedéſre fordítcſa. Ennek fölőtte, hogy ha ki ſzomjúhozza az mennyei dolgokat; és ez világi gondtúl, nyughatatlanságtúl, ſok búſúláſtul meg akar menekedni, hogy annyival álhatatoſb leheſſen az Iſteni ſzolgálatban; adgya el jóſzágát, oſzſza az ſzeginyek közzé, és ugy kőveſſe az Chriſtuſt. Végezetre, az ki lelki cſendeſzséget keres; és az világi veſzekedéſt, háboruságot, viſzálkodó perpatvart el akarja kerűlni, azt adgya tanácsúl üdvőzítőnk, hogy, az ki perleni akar veled az felső ruháért, inkább az dolmánytis oda adgyad, hogy ſem ezért veſzekedgyél valakivel; és az te lelkednek cſendeſz békeségét fel háboritcſad.

1. Corint. 7. v. 25.

Matth. 19. v. 21.

Matth. 5. v. 39. 40.

V. Az Kereſztyénségben, még az kűlső Rendtartáſok, és közönséges ſzokáſokis, oly ſzép igyeneſſen, oly jó módal folynak, hogy csak ugyan gondolkodáſunkal ſem rendelhetnénk jób ſzertartáſt. Az Egyházi dolgokban, nem ollyanok az Kereſztyének, mint az fejetlen lábok: hanem fő Lelki páſztorok vannak, az kik vezérlik az nyájat. Az viſzſzávonyáſok le ſzállitásában, jó módgyok és eſzközők vagyon, az Sz. Gyólekőzetek által. Az Egyházi dolgoknak folyáſiban ſzép rendek vagyon. mert, az mint Tertullianus és Sz. Agoſton irják; az CHRISTUS parancſolattyábúl, az Templomokban gyólnek az hivek; ott kűlőn vannak az férfiak, kűlőn az aſzſzonyemberek; és ott hallyák az tanitótul, mint kellyen itt élniek, hogy az más világon őrőkké élheſſenek. *Coimus ad Divina-*

Aug. 2. De Civit. c. 28.

Tertull. Apolog. ca. 39. n. 501.

rum literarum commemorationem; fidem, ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus; diſciplinam, præceptorum inculcationibus denſamus. Ibidem exhortationes, caſtigationes, & cenſura Divina: ſummumq; futuri judicij præjudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, ut à communione orationis, & conventus, & omnis ſacri commercij relegetur. Præſident Prælati quiq; ſeniores; honorem iſtum, non pretio, ſed teſtimonio adepti. neq; enim pretio, ulla res DEI conſtat. Es, hogy egy ſzóval ſok dolgot egybe foglallyak, valamit az ember meg gondolhat az mi ſzűkséges, haſznos, és alkolmatos vólna az mi életűnknek ſzent, és Isten ſzerént való viſelésére, azokat mind ſzépen meg talállyuk az igaz Kereſztyén vallásban: Viſzontag, valami az gonoſzságnak gyűlőlségére, és el távoztatására fel indíthattya az embert, aztis mind magában foglalta az Kereſztyénség. Es ezeket az ő tanitáſit, ſem ő magában meg haſonlott ellenkezéſekkel, ſem illetlen éktelenséggel, ſem az okoſság ellen tuſakodó vélekedéſſel, ſem egyéb meg ſedhető balgatagsággal nem elegyítette. Mely dologból, nyilván ki nyilatkozik; hogy, az Istennek bőlcſesége vólt ennek ſzerzőie, és vezérlője. holott, ſem az régi Bőlcſek tudományában, ſem ſoha csak egy uj, vagy ó tévelygőnek tanitásában, ez az tiſztaſág, álhatatos ſzentség, nem találtatott világ kezdetitűl fogva.

KILENCZEDIK RESZE.

NYOLCZADIK BIZONYSAG: AZ KERESZTYENeknek Szentsége.

HOgyha az jó fát, gyűmőlcséről ſzokták még iſmérni; és az bojtorjánokrúl fűgét nem ſzedhetni; kétſeg nélkűl az Kereſztyén hitnek Istentűl plántáltatott igazságának nagy jelensége, az Kereſztyének közőtt, minden űdőben, és minden orſzágban el terjedett ſzentség, és tekélletes erkőlcs. Mert, jóllehet vóltak minden űdőben az Kereſztyének közőtt ollyakis, az kik hivatallyokrul, és kőteleſségekről el feletkezvén, ugy éltek, hogy az Istennek panaſzolkodáſa ſzerént, ő miattok gyaláztatnék az idegenektűl az Igazság: de mindazáltal, oly nagy ſzentség, oly tekélletes jó erkőlcs, és emberi erőnek érteke fölőtt való ártatlanság tűndőklőtt mindenkor az Kereſztyénségnek ép tagjaiban, hogy, az mint ez előtt hallók Tertullianuſtúl; csak abbólis meg iſmérték eleinten, mikor valaki Kereſztyénné lőtt, hogy életét ſzentſégre fordította: és, az mint ő maga máſutt mondgya; ha egy Kereſztyénnel valaki ſzembe találkozott, csak látáſávalis meg ſzégyenítette az vétkeket. *Etſi eloquium quieſcat, aut infantiâ ſubductum, aut verecundiâ retentum; ipſe habitus ſonat: de occurſu meo vitia ſuffundo.* Annakokáért azt meri mondani Euſebius: hogy, valami az régi Philóſophuſokban nagy tekélleteſségnek tetczett; azok, ha az Kereſztyén jó erkőlcsők mellé vettetnek, csak gyermek játéknak itíltetnek. Mert az Leányzók, az tudatlan pórok, cſelekedetekkel meg előzik mind azokat, valamiket az Filoſófuſok irásban foglaltak; és igy, nem nyelvekkel, hanem erkőlcsőkkel bizonyíttyák az ő Hiteknek igazságát. *Noſtri homi-*

Rō. 2. v. 24. Iſa. 52. v. 6. Ezech. 36. v. 21.

Supra Fol. 67.

Tertull. de Pallio. ca. 6.

Euſeb. 1. de

Prepara. Evang.cap.3.

nes hanc vitam ita contempſerunt, ut priſcos illos Philoſophos, mulierculas putes, ſi ad hos conferas; ludumq; puerorum non injuriâ exiſtimes omnia, quæ de contemnenda morte, aut verbo, aut exemplo Philoſophi docuerunt. Fœminæ apud nos, barbari, indoctiq;, Philoſophi dicentur, qui Salvatoris virtute adjuti, opinionem, re longè magis quàm verbis, veram eſſe comprobant. Athenágoras Antoninus Cſáſzár előtt azt meri mondani: hogy, noha az Kereſztyéneket igen vádollyák az Pogányok fajtalansággal, és ember huſnak ételével: de ſoha ſenki, ſemmi gonoszt nem kapott az Kereſztyének életében. Mert oly távúl vannak ők noſzt nem kapott az Kereſztyének életében. Mert oly távúl vannak ők minden fajtalanságtul, hogy az Iſtennek nagyob kedue kereséséért, ſokan minden nemből ſzűzen maradnak. *Nullus Chriſtianus malus eſt, niſi hanc profeſſionem ſimulârit. Invenias multos ex noſtris, in utroq; ſexu, qui in cœlibatu conſenef

ſidum tibi proponere, qui in fine vitæ ſuæ recordati ſunt deliquiſſe, quòd vexaſſent Chriſtianos. Vigellius Saturninus, qui primus hîc gladium in nos egit, lumina amiſit. Cl. Herminianus in Cappadocia, cùm indignè ferens, uxorem ſuam ad hanc ſectam tranſiſſe, Chriſtianos crudeliter tractaſſet, ſoluſq; in Prætorio ſuo vaſtatus peſte, cùm vivus vermibus ebulliſſet: Nemo ſciat, ajebat, ne gaudeant Chriſtiani. Az Donatiſták, midőn rontanák az Szentegyházakat, oltárokat, és Szent kelyheket: az Vr Sz. Teſtét az ebeknek veték, de ő magok ſzaggattatának meg az ebektől. Iulianus Cſáſzár idejében, egy Iulianus nevű Napkeleti Király képe, az Keresztyének Szentegyházából, az drága ſzép edényeket ki hordatá; és, az mint Theodoretus írja, az ſzentséges aſztalra vizellék; sőt, ugymond, Sozomenus, ugyan az Szent edényekreis rea rakodék: de mindgyárt ugyan ottan, férgek kezdének az ſzemérmes teſtéből, és az háta végiből poſogni, kiktől csak nagy hamar meg emészteték; és, az mint Theodoretus írja: *Excrementa non per meatus ſuos jam ejiciebat, ſed ſceleratum os erat via illorum, quod blaſphemiæ fuiſſet inſtrumentum:* Az ő ganéja, nem az ſzokott úton, hanem az ő káromló ſzáján jöve ki. Végre, az felesége intéséből eſzében vővé magát, és könyörge az Cſáſzárnak, hogy meg adatnája az Keresztyénektől el vött Templomokat. Nem sokkal kűlőmb vége lőn Elpidiuſnak, Felixnek, és az több Egyház foſztó embereknekis. Mert midőn az Egyházaknak ſzép drága edényit látván, álmélkodva azt mondották vólna: *En, qualibus vaſis miniſtratur Mariæ filio!* Láſd, mely ſzép edényekben ſzolgálnak az Maria fiának! az Cſáſzár tárházában vivék az Egyházi ſzépséget: de mind ők, 's mind maga az Cſáſzár, csak hamar bőrőkkel, és gyalázatos halállal fizeténék érette. Es ebből meg értheted, hogy még az Pogány Cſáſzárok idejébennis, nem iſtállok vóltak az Keresztyének Templomi; hanem Cſáſzár tárházában illendő drága edényekkel bővölködtek: és, az mint Szent Agoſtonis bizonyságot tészen; ezűſt gyertya tartók vóltak az Egyházakba. Maxentiuſtúl, az ki ſok Keresztyén vért ontott vala, így ír Euſebius: * *Corripuit eum ſupplicium Divinitus illatum. etenim ſubita illi accidit in mediis corporis arcanis ſuppuratio: deinde in imis illorum, ulcus fiſtuloſum: & ex his, indicibilis multitudo vermium ebulliens, & letiferum fœtorem exhalans, totum item corpus ſuppuratum, intolerabile ſpectaculum præbuit, Medicis fœtorem ferre non valentibus.*

Optat. 2. cōt. Donat. Baron. An. 362.

Theodor. li. 3. cap. 12. 13. Sozom. lib. 5. cap. 8.

Aug. Epiſt. 165. et Tom. 7. li. 3. cont. Creſcō. c. 29. * Euſeb. l. 8. cap. 16.

Olvaſſuk több haſonló itéletitis az Istennek az Keresztyének ellen dűhőskődő gonoſzokon: mellyek bizonyíttyák, hogy ugyan azon Istentől vagyon eredeti az Keresztyén tudománynak, az ki régenten Ieroboám kezét meg ſzáraztá: Osát, bélpokloſsággal meg veré; és Heliodóruſt, erőſsen meg oſtoroztatá, mivelhogy az Isten ellen tusakodnak vala.

3. Reg. 13. v. 4. 2. Paral. 26. v. 20. 2. Mach. 3. v. 25.

TIZENEGGYEDIK RESZE.

TIZEDIK BIZONTSAG: AZ ISTENNEK Gondviſelése.

AZ emberi okoſságis arra viſzen minket, az mit az Sz. Irás gyakran tanít: tudni illik, hogy az Istennek gondgya vagyon ez világra, és kiváltképpen ez emberi nemzetségre. Nem csak az rothadandó teſtnek

táplálására, és meg tartására hat pedig ez az ő gondviſeléſe; de sokkal inkább, az halhatatlan léleknek vezérlésére, és üdvősségének meg nyerésére. Mely igazságból az kővetkőzik: hogy, az Istennek bőlcseségéhez illik, sőt ugyan kivántatikis az ő gondviſeléséről, hogy az embereket, az Istenes életnek rendiben, az őrők üdvősségre néző dolgokban, ugy meg ne hadgya csalni, hogy az hamisság oly színnel, oly erős bizonyságokkal állattaſsék, mellyekre az értelmes embereknek minden okoſság ſzerént meg kellyen hajlani, és az hamisſághoz ragaſzkodni. Mert, az mint ez előttis mondók Sz. Agoſtonnal: az Istennek gondgya viſeléſe azt kivánnya, hogy bizonyos módunk légyen az igaz Isteni tiſzteletnek, az hamis tévelygésektől meg válaſztáſában. Ezt pedig az módot fel nem találjuk, ha az hamisságis oly hihetséges jelenségekkel meg erősíttetik, az mellyeket okoſſan meg nem vethet az ember. Es noha ez, közönségeſsen minden rendbéli embereket illet: de leg főképpen, hihetetlen dolog, hogy azokat, az kik az Istennek tellyes lélekkel igyekeznek kedveskedni; az kik ő érette mind jóſzágoktúl, mind attyafioktúl, mind az magok ſaját életektől kéſzek meg valni, ugy el hadgya, és az veſzedelmes értelemnek prædajára veſſe; az hamisságot annyira hihetséges bizonyságokkal vetteſse eleikben, hogy ezek mellől kűlőmben el ne meheſſenek, hanem ha ſzem látomáſt akarnak tusakodni az okoſsággal; és balgatagúl ſerencſére akarják vetni az ő lelkeket, és őrők üdvősségeket.

Supra Fol. 39.

Vide Jere. 29. v. 13. Amos. 5. v. 4.

Ez azért így lévén, semmiképpen az Keresztyén hit, ennyi sok bizonyos tanuságokkal, és erős okokkal hihetségeſsé nem tétetett vólna, ha Istentől adatott tudomány nem vólna. Mert, csak emberi okoſsággalis fel érjük azt, hogy, ha valamely Istentől adatott tudománynak hitelre vivő bizonysági lehetnek, mellyek az okos embert az Hitnek engedelmeſségére teríthetik; ezeknél sem nagyobbak, sem világoſsbak nem lehetnek, mint az minémükkel ez ideig meg mutatók, hogy az Keresztyén hit, meg erőſsítteteti. Es valamit az ember meg gondolhatna, valamit kivánhatna az Isteni tudománynak erősítésére, és bizonyos jelenségire; azt mind egy csoportban láttyuk az Keresztyén hitben, és semmi egyéb Vallásban fel nem találhattyuk. Annakokáért, méltán írja Sz. Richardus Doctor: hogy, az itélet napiánnis elégséges mentsége lehet az Keresztyén embernek, és az Istennek bátran így beſzélhet: Igazság ſzerető Vr Isten, ki sem meg nem csalatkozhatol, sem senkit meg nem csalhatſz; ha hamis ez, az mit mi Keresztyének hiſzűnk, (meg bocſaſſon Szent Felséged) te tőlled csalattattunk meg. mivelhogy ezt, az mit mi hiſzűnk, oly csudálatos jelenségekkel, és hihetséges bizonyságokkal meg vaſtagítottad, az mellyeket senki te nállad nélkűl nem cselekedhetett: és ez okon, hajolni kellett az mi elménknek; engedni kellett az mi akaratunknak, ha te ellened nem akartunk tusakodni. *Quotquot veraciter fideles ſumus, nihil certius, nihil conſtantius tenemus, quàm quòd fide apprehendimus. Sunt namq; Patribus cælitus revelata; & tam multis, tam magnis, tam miris prodigijs divinitus confirmata, ut genus videatur eſſe dementiæ, in his vel aliquantulum dubitare. Innumera itaq; miracula, & alia quæ non niſi divinitus fieri poſſunt, fidem faciunt, & dubitare non ſinunt. Vti-*

Richard. de S. Victore. lib. 3. de Trinit. cap. 2.

nam attenderent Iudæi! utinam animadverterent Pagani, cum quantâ conſcientiæ ſerenitate, pro hac parte ad Divinum judicium poterimus accedere! Nonne cum omni confidentiâ DEO dicere poterimus? Domine, ſi error eſt, à teipſo decepti ſumus. nam iſta in nobis, tantis ſignis & prodigijs confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſunt. Certè, à ſummæ ſanctitatis viris ſunt nobis tradita; & cum ſummâ authentiçâ atteſtatione probata; te ipſo cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Hinc eſt utiq, quòd perfecti fideles, paratiores ſunt mori pro Fide, quàm Fidem abnegare. Mely mondáſban, derék igazság, tekélletes vigaſztalas, és nyugodalmas bátorsága foglaltatik az Kereſztyén embernek, mellyel az pokolnak minden erősége ellen álhatatoſon viaskodhatik. Mert ha igaz nem vólna az Kereſztyén tudomány, nem férhetett vólna az Iſteni gondviſeléshez, hogy ily győződelmes jelenségekkel meg erősittetnék.

Ióllehet pedig az elő ſzámlált bizonyságok kőzzűl, mindenik csak magánnis oly világos, hogy az okos ember nem csavaroghat előtte: mind az által, mikor egy roppant ſeregben egy más mellé rendeltetnek, az Szent David mondáſa ſzerént, fölötte hihetségeſé téſzik az Iſtennek tanúbizonyságát. Es ha ezek nem elégségeſek az értelmes emberek hitelére; nincs az teſti érzékenségektűl meg fogható dolgok kivűl, az minek hitelt adhaſſunk. Azért, valaki az elő hozott bizonyságoknak erejét meg érti, és derék képpen csendeſz elmével által láttya; azt kel itílni, hogy igaz okoſság ſzerént, méltó hitelre az Kereſztyén vallás. Es hogy ha, el általkodott gonoſzsággal, vagy az Kereſztyén hitnek ſullyától, és alázatoſságától meg ijedvén, vagy az emberi nemzetnek ellenségétűl, vétkeinek igaz érdeme ſzerént, meg vakittatván, viſzálkodni nem akar; igen kűnnyen az Sz. Lélek Iſtentűl meg vilagoſittatván, az igazságra érkezik. Mert ugyanis erőtlen minden bizonyság, ha az Sz. Lélek meg nem nyittya ſzűvűnket. *Admonere poſſumus; ſed ſi non ſit intus qui doceat, inanis ſit ſtrepitus noſter. Cathedram in cælo habet, qui corda docet.*

Pſa. 92. v. 5.

2. Corint. 4. ver. 4.

Sap. 2. v. 21.

Aug. tracta. 3. in 1. Ioan. in fine.

Vannak ezeken kivűl, egyéb rendbéli jelenségijs, az Kereſztyén hitnek tekélletes és Iſtentűl adatott igazságának: de ezekkel moſt meg elégedgyűnk. Es lelki ſzemeinket az Iſtenhez fel emelvén, az ő véghetetlen kegyeſségének hálákat adgyűk, hogy minékűnk ezt az ő Igazságát ki nyilatkoztatta; és az mit ſok nemzetségekkel nem cſelekedett, az ſetét Pogányságnak vakságából, az ő cſudálatos világoſságára vezérlett.

Pſ. 147. v. 20

HARMADIK KEONYV.

KEOZEONSEGES JELENSEGEK, MELlyekből ki tetczik, hogy az Római Hittűl el ſzakadott Vallásók, igazak nem lehetnek.

ELEOL IARO IRAS.

Melyben az Igazság iſméretinek Három Akadállya ki gyomláltatik.

AZ kit az Vr Iſten csak ugyan vékony értelemmel ſzeretettis, ha meg tekínti az Kereſztyénségben el áradott ſok ellenkőző, és egymáſt kárhoztató Vallásokat; lehetetlen, hogy fel ne ébredgyen, és maga állapattyárúl gondolkodván, az Igazságnak kereſéſére, és meg iſmérésére ne gerjedezzen. Mert ugyanis, ki lehet oly maga feledett gondolatlan ember, az ki meg tekíntvén az űdvőſség tudományában való ſok ſzomorú kőtődéſeket, ſok verſengő hányakodáſokat; ſok únalmas veſződéſeket, mellyekkel egy más kőzt keſerűséges gyűlőlséggel, és elmének nagy háborgó tuſakodásával egybe bocſáttattak azok, kik tudósbaknak látczanak az Iſteni dolgokban; meg ne űtkőzzék? meg ne félemlyék? és tellyeſséggel el ne réműllyőn ezeken? Látván kivaltképpen aztis, hogy az igaz Hit, melynek előttűnk égő ſzővétnek gyanánt kellene világoskodni, az Tanítóknak gyűlőlséges vetekedéſekből, csak nem kétségeſé tétetik: és az végnélkűl való diſputatiókkal, ugy meg homályoſíttatik, hogy az emberek majd ugyan bizonytalanná léſznek, mit kellyen hinni; hová kellyen fejeket hajtani; min kellyen meg allani. Naponként hallyuk, hogy ezt ſokan érzik, és ſzűvőknek keſerves ſzorongatáſával, lelki fájdalommal panaſzolkodnakis rólla. Adná Iſten, hogy ezeknek panaſzolkodáſin, ſzűvők eſnék azoknak, kiket az verſengéſnek győnyőrűſége kereſztűl ragadott, és csak fejek ſem fáj az ſok egyűgyűk veſzedelmén. Vajha azokis, az kik panaſzol-

kodnak, fel akarnák ſzemeket nyitni ; nem volna nehéz, mind ennyi zúrzavarbannis, az Igazságnak ôsvényét meg iſmérni. De az mint eſzemben vehettem, derék akadály abból ſzármazik, hogy az Iſtentûl ſzûvôkben cſepegetett jó indúlatot, virágjában meg fojtyák, és el temetik az emberek.

Némellyeknek azért, minden eſzek kedvek az világhoz fûlt, és ragaſzkodott. mivelhogy, vagy az ifiúságnak ſzelétûl, és kivánságitúl; vagy az fôſvényeſségnek bálványától, és ez világi ſzorgalmatoskodáſoktúl; vagy egyéb módnélkûl való indúlatoktúl hordoztatnak. Nem érkeznek azért, és ugyan nemis igyekeznek az Igazságnak viſgálására : hanem hogy tellyeſséggel Religionélkûl ne légyenek, és egy általlyában el ne ſzakadgyanak minden Iſteni ſzolgálatnak, és tiſzteletnek kûlsô módgyát mutató gyôlekôzetek társaságától ; minden okos gondolkodáſnélkûl, vakmerôûl, és cſak ſzerencſére, azok után akarják nyakokat ſzakaſztani, és lelkeket veſzteni, az kiktûl ſzûlettek, az kikkel eggyûtt laknak, az kiknek birtokában vannak ; és tovább nem akarnak mennyi, ſem tudakozni. sôt, az mint Iſaias mondgya ; nem akarják az utánnok kiáltó ſzózatot hallani : hanem mint az ſiket Aſpiſok, † bé dugják fûlôket ; és, az Szent Iob * mondáſa ként, cſak nem azt mondgyák az Iſtennek : Távozzál el tôllünk. nem akarjuk az te útaidnak iſméretit. Egy ſzóval, † úgy meg babonáztattak ez világnak ſzemfény veſztô cſalárdságitúl, hogy eſzekben ſem vészik, az mit ſzemekkel látnak, és az Szent Iráſis gyakran fûlôkben rág ; tudni illik, * hogy ez világi dûcsôſség, gazdagság, és gyônyôrûség, cſak ollyan, mint az rôvid álom. Annakokáért az illyetén emberek, mivel hogy nem az okoſságtúl, hanem az cſintalan, és buja indulatoktúl hordoztatnak, nehezen mennek arra, hogy ûdvôſségekrûl gondolkodgyanak : hanemha az Vr Iſten, vagy betegséggel, vagy egyéb nyavalyával fel ébreſzti ôket az mély álomból.

Más rendbéliek vannak, kik gondolkodnak állapattyokrúl ; és, mint hogy nem bôrôkben, hanem lelkekben jár az dolog, nem akarnának meg cſalatkozni, és az Igazság helyett az hamiſsághoz ragaſzkodni. Azért meg gondollyák, hogy noha mindenik vallásbéliek azt alíttyák, hogy ôk járnak az igaz úton ; ôk hírdetik, és taníttyák igazán az Szent Iráſt : de azért, ez az ô vélekedéſek, nem téſzi igazzá az hamiſſat. Magoktúl aztis által láttyák, hogy nem elég az, hogy nékik igaznak tetczik az ô Valláſok : hanem

Iſa.30.v.21.

† Pſal.57. v.5.
** Cap.21. v.14.*
† Sap.4.12. cap.9.v.15.

**Iſa.29.v.7 Pſ.72. v.20. Eccl.11.v.8.*

azt

azt kel meg tekínteni, hogy ha elégséges, és bizonyos okok hordozzák és viſziké ôket arra, hogy az ô valláſokat az Sz. Iráſſal, mindenekben egy igyenes lineán folyó tudománynak itíllyék? Annakokáért ezek, gyakran gondolkodnak állapattyokrúl ; gyakran ſebeſíttetik, és ſzaggattatik ſzûvôk ſok gondolatoktúl : de mivelhogy el hitették egyſzer magokkal, hogy az Római Vallás, tellyes bálványozáſſal, és babonás tévelygéſſel ; ingyen meg ſem gondollyák, hogy abban valami Igazságot kellyen kereſni. Sôt, mihent errûl való jó gondolat ûtkôzik ſzûvôkben, mint valami ôrdôgi ſúgalláſt, és kisírtetet, ki rázzák elméjekbôl. maga mentûl mélyebben meg viſgálnák, annál kûnnyeb vólna az Igazsággal ártani az hamiſságnak, és annak minden erôſſen eppíttetnek láttatott alkotmányát el rontani. Az tôb ellékezô pártok kôzôtt pedig, mellyiket kellyen válaſztani, nem tudgyák. mert mindenikben oly dolgokat láthatnak, mellyeken meg nem nyughatik cſendeſzen lelki iſméretek. Innen az kôvetkôzik ; hogy, mintha kétségben eſnének az Igazság iſméretirûl, békét hagynak efféle gondolkodáſoknak ; és nagy veſzedelmes bizontalanságból azt mondgyák : hogy, ôk Iſtenre bízzák dolgokat. az Tanítók ſzám adáſa léſzen, hogy az ſzegény kôſséget illyen állapatra hozzák. nem tôrik ôk abban fejeket, az mit ennyi tudós emberek el nem tudnak igazítani. Es így, az egy nem akaráſnak, akármitis nehezzé tévô akadállyának kereſztûl álláſa miatt, cſak ugyan vakmerôségbôl maradnak az ô elébbi vélekedéſekben ; és az magok elméjében, nevetségeſen, de veſzedelmeſen, magok rettegtetésére, gondolattyokkal cſinált váſztul félvén, az régi Igazságrúl értekezni ſem akarnak. Azt pedig meg nem gondollyák, hogy az CHRISTUS juhainak, okoſſaknak kel lenni, hogy az bárány bôrben ôltôzôtt farkaſt, meg tudgyák válaſztani az igaz Páſztortul ; és hogy az Tanítók kárhozattya, ôket meg nem menti. mert, ha ez világ ſzerént, életekben járó perek vólna, ſoha ugy máſra nẽ támaſzkodnának, hogy magokis dolgokhoz ne látnának : ſokkal ſzûkségesb, hogy az ôrôk ûdvôſség dolgában, magokis fel nyiſsák ſzemeket az emberek ; és, az Sz. Pál parancſolattya ſzerént, mindeneket jól meg ſzórjanak roſtállyanak, és magokra ſzorgalmatos gôdot viſellyenek. mert nincs oly tudatlan vak paraſzt, kinek módgya nẽ vólna az Igazságnak bizonyos iſméretiben, ha gondgya vólna magára.

Matt.7. 15.

1.Theſſal.5. v.21.
1.Timoth.4 v.16.

De az kik máſra bízzák az Igazságnak viſgalását, és cſak nem azt mondgyák: hogy, Tudgya az Pap mit hiſznek ők; félő hogy helyekben máſt ne bocſáſſanak menyorſzágban.

Harmad karbéliek vannak, kik mint az Noë bárkájából ki bocsátott varjak, nem akarván az bárkában térni; és egyébütt nyugodalmat nem találván, valami tettetes áitatoſságnak ſzíne alatt, egy rút mocsáros fórtóben ſzállanak, és azt mondgyák: hogy, Nagy az Iſtennek irgalmas jó vólta; nem veti az ő Sz. Fiának vérével meg váltott embereket pokolra, akár mely aprólékért: Azért, cſak az fondamentomot meg tarcſuk, az az, Higgyük, az mi az Hiſzek egy Iſtenben vagyon; Reménlyük, és kérjük, az Mí Atyánkban foglaltatott dolgokat; igyekezzünk az Tíz parancſolatnak meg tartására: noha egyéb czikkelyekben kűlömbség, és kőzbevetés vagyonis, azzal bé nem árkoltatik az üdvőſségnek úttya. Es jóllehet ezeknél nyilván vagyon, hogy ſem az Kereſztségről, ſem az Vr vacſorájárul, ſem egyéb ſzükſéges dolgokrul nincs emlekezet az Credóban: Noha aztis értik, hogy az Credónak igaz értelmerűl, ſok derék kőzbe vetett vetekedés vagyon; ugymint, Az mí Vrunknak poklokra való ſzállásárul; Az Atya Iſtennek jobján ülésérűl; Az kőzönséges Anyaſzentegyházrul; Az Szenteknek eggyeſségérűl; és végezetre, Az bűnnek bocſánattyárul, ha ugyan tellyeſséggel le tőrőltetiké, vagy cſak el fődőztetik; és egyéb mély dolgokrúl. Noha végezetre, aztis jól tudgyák, hogy az Kereſztyének kőzőtt nincs, és talám nemis vólt oly Eretnekség, mely az Credót, az Mí atyánkat, az Tíz parancſolatot, egy általlyába meg vetette vólna; és így, ha elég vólna az igaz Hithez ez az három dolog, ſoha cſak egy Eretnekség ſem támadhatott vólna az Kereſztyénségben. De mind ezekkel ſemmit nem gondolnak, hanem elég nékik, ha imígy amúgy el fődőzhetik, az ő tévelygéſeknek rutságát, és lelki ſebeinek fenéjét meg enyhíthetik.

Hogy azért ezeket az három kőteleket, mellyekkel ſzámlálhatatlan lelkek vonatnak az őrők veſzedelemre, el metéllyük, és jó feneket kerekítcsünk, 's meg mozdíthatatlan fondamentomot veſsünk az Igazságnak; azt kel erős bizonyságokkal állatnunk: hogy, cſak Egy légyen az igaz és üdvőſséges Tudomány, az mely kívül üdvőſségünket meg nem nyerhettyük.

ELSEO RESZE.

AZ KERESZTYENSEGBEN CSAK EGY IGAZ, ES üdvőſséges Vállás vagyon.

§. 1. Az Igaz Hit, ſzükſéges az üdvőſségre.

ELőszőr azért: Az Igaz Hitet oly ſzükségeſnek mondom az emberek üdvőſségére, hogy ſenki ennélkül Iſtennek kedvében nem lehet; az kárhozattúl meg nem ſzabadúlhat; az őrők életre nem juthat. mert, miképpen az éppűlet fondamentom nélkül; és az nagy álló fa, győkér nélkül nem lehet: azonképpen az igaz Hitnélkül ſem lehet, az Iſten előtt való Igazságnak meg maradáſa.

Ezt pedig az Szent Irás nyilván taníttya. Mert, I. Sz. Pál illyenképpen ſzól: [Az Hit által ragadtaték el Enok, hogy halált ne látna. mert az ő el vitele előtt, bizonyſága vólt, hogy kedves vólt Iſtennél: Az Hit nélkül pedig, lehetetlen, Iſtennél kedveſſé lenni.] Holott Sz. Pál, bizonyítani akarván, hogy Enoknak igaz hiti vólt, noha errűl nem emlekezik az Sz. Irás, illyen erőſséget támaſzt: Valaki az Iſtennek kedvében vagyon, annak hitiis vagyon. mivelhogy lehetetlen az Hit nélkül kedveſsé lenni Iſtennél: De tudgyuk az Sz. Iraſból, hogy Enok kedves vólt az Iſtennél; Tehát igaz hiti vólt Enoknak. Mely bizonyság, erőtlen és tőredelmes vólna, ha valaki Iſtennek kedvében juthatna az igaz Hit nélkül. II. Vgyan ezen Sz. Pál, háromſzor hozza elő az Abacuc mondáſát: hogy, Az igaz ember, Hitből él. Es innen bizonyíttya, hogy az Vj tőrvénybennis ſzükséges az igaz Hit, mint ſzinte régenten ſzükséges vala. mert, hogy ha az igaz ember, Hitből él; tehát ſem igazság, ſem lelki élet nem lehet az Hitnélkül. III. Az Epheſombélickhez írván Sz. Pál, és magyarázván az emberi meg igazúláſnak eſzközit, azt mondgya: hogy, [Az Iſtennek ingyen adott malaſztya üdvőzít minket, az Hit által.] Eo magais az Vr Iſten, ſzólván az magának jegyzett hívekrűl, azt mondgya: hogy, Az igaz Hit, az jegy gyűrű, mellyel jegyeſévé válaſztya az embernek lelkét: Tehát az igaz Hit nélkül, az üdvőſségre, és az mennyei vőlegénynek házaſságában ſenki nem juthat: hanem, az mint CHRISTUS Vrunk mondgya; * Valaki nem hiſzen, immár meg itíltetett, és el kárhozik. és az Abacuc † mondáſa ſzerént: [Az kiben igaz Hit nincſen, nem léſzen igaz az ő lelke, őnnön magában,] az az, nem léſzen kedves Iſten előtt, az mint Szent Pál magyarázza. IV. Ezen Igazságnak bizonyságára néz máſuttis Sz. Pál, * mikor azt mondgya: hogy, Az Hit, az reménlendő dolgoknak állattya, és fondamentom gyanánt vetett féſzke. Mely mondás annyit téſzen, mintha nyilvábban azt mondaná; hogy, ha fondamentom nélkül nem álhat az éppűlet; az üdvőſségnek, és meg igazúláſnak ſem lehet ſemmi reménsége az igaz Hit nélkül. Noha azért, cſak ő maga az Hit, nem elégséges az üdvőſségre; sőt ha meg foſztatik az ſzeretettűl, erőtlen, és halva marad: de mindazáltal, nem lehetséges, hogy az igaz Hittűl meg foſztatott ember, kedves leheſſen az Iſtennél. Annakokáért Szent Pál, az igaz Hitet nevezi

Heb. 11. v. ſ. 6.

Rom. 1. v. 17
Gal. 3. v. 11.
Heb. 10. v. 38.
Abac. 2. v. 4
Ephe. 2. v. 8.
Oſe. 2. v. 20.
**Joã. 3. v. 18*
Mar. 16. 16.
†Cap. 2. v. 4
Hebr. 10. v. 38.
**Hebr. 11. v. 1.*
1. Corint. 13. v. 2.
Jac. 2. v. 17. 26.

paisnak, mely az mi életünket óltalmazza. Sz. Agoston pedig, minden jónak fondamentomának; üdvösségünk kezdetinek mondgya: *Fides est bonorum omnium fundamentum; est humanæ salutis exordium.* Másutt élet kapujának; üdvösségünk úttyának hija az hitet:* *Hæc porta est vitæ; hæc janua regni.* †*Nullæ sunt majores divitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi hujus major substantia, quàm Fides Catholica. Hæc peccatores salvat, cæcos illuminat, infirmos curat, fideles justificat, pœnitentes reparat, justos augmentat, Martyres coronat, Virgines, viduas, ac conjuges, casto pudore conservat, clericos ordinat, Sacerdotes consecrat.* Es azt veti melléje Fulgentius: hogy, valaki az Anyaszentegyháztúl el szakad; ha nem tudom menyi sok jószágos erkölcsel bővölködikis, de az Istennek színét soha nem láthattya: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, Omnes hæreticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti baptizatum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantaslibet eleemosynas fecerit, etsi pro CHRISTI nomine sanguinem fuderit, nullatenus posse salvari.*

Aug. Tom. 10. Serm. 38. de Temp.
** Serm. 53. de Temp.*
† Serm. 1. de verb. Apost.

De Fide ad Petrũ Tom. 3. Augusti. cap. 38. 39.

§. 2. Csak Egy az igaz Hit.

Masodszor, azt mondom: Hogy Egynél tób igaz, és üdvösséges Hit nincsen: és ezokon, az ellenkozo tudományok, és vallások között, csak eggyik bátorságos: az többi, mind veszedelmesek; és örök kárhozatra viszik azokat, kik vakmerő keménységgel hozzájok ragaszkodnak.

Eztis az Sz. Irásnak világos bizonyságival meg erősíthettyük: I. Sz. Pál, intvén az Ephesombélieket az eggyességre; [Szorgalmatoskodgyatok, ugymond, az lelki eggyességnek meg tartásában, az békeségnek kötelében. Egy test, 's egy lélek (légyetek,) miképpen hivattatok, az ti hivataltoknak egy reménségére. Egy az Isten, egy az Hit, egy az Keresztség.] Nyilván, ha az kűlömbözo, és ellenkozo tudományok közzül, egynél tób igaz, és üdvösséges volna; sem az lelki eggyesség, sem az békeségnek kötele meg nem maradhatna az hivekbe. mert ahol ellenkedés vagyon, ott az eggyesség nem találtatik. Es az sem volna igaz, hogy miképpen csak egy az igaz Isten, és az igaz Keresztség; ugy az üdvösséges Hitis csak egy légyen. II. Sz. Iakab azzal bizonyittya: hogy, az ki csak egy dologban fel bontyais az Istennek törvényét, szinte ugy el kárhozik, mintha mind eggyig az többitis által lépte volna. mert ugyan azon Isten parancsolattya az eggyik törvény, az mellyé az többiis. Ehez hasonlóképpen szabad nékünkis azt mondanunk: hogy, szinte ugy fel bontya az Istennek bizonyság tételét, mellyen éppittetik az igaz Hit, az ki egyben nem hiszi az ő tőlle meg jelentetett igazságot, mintha az többibe sem hinné: tehát szinte ugy el kárhozik, mintha az többitis meg vetné. miképpen az ember szinte ugy meg hal, midőn egy halálos sebbel végeztetik ki ez világból, mintha ezer sebbel őletnék meg. III. Sz. Pál, dorgálván az Galatabélieket, hogy környül metélkeznek vala, minekutánna azt mondotta volna; hogy az Isten előtt, az szeretet által, munkálkodó Hit kivántatik, azt veti utánna; hogy az Igazságnak engedelmességétül el szakadtak. Es mivelhogy azt mondhattyák vala az Galatabéliek; hogy, ők csak egy kis dologban kű-

Ephe. 4. v. 5.

Jac. 2. v. 10.

Gal. 5. v. 9.

lömböznek

lömböznek az több Keresztyénektül, tudni illik, az környül metélésben; ki akarván rekeszteni ezt az mentséget, azt veti utánna: hogy, [Az kicsin kovász, mind az egész tésztát meg veszti.] Mintha azt mondaná: hogy, egy kis tévelygés, mind izít, 's mind szépségét el veszti az Hitnek. Mert ugyanis, sok Eretnekségek, csak egy, vagy két dologban tusakodtak az közönséges Vallással, ugymond Sz. Agoston: *Sunt hæretici, qui singulis, vel non multo amplius dogmatibus oppugnant regulam Veritatis; sicut Macedoniani, vel Photiniani:* de azért ugyan meg érdemlették az Eretnek nevet. Es, az mint Sz. Hieronymus írja, Sz. Epifániust követvén: Eleitül fogva sok Eretnekségeket kárhoztattak csak egy szóértis: *Propter unum verbum vel duo, quæ contraria Fidei sunt, multæ hæreses abjectæ sunt ab Ecclesiâ.* mivelhogy, az Sz. Athanasius mondása ként; az ki éppen, és sérelem nélkül nem követi az Közönséges hitet, nem üdvözülhet. Annakokáért, az kik az Isteni dolgokban forgottak, készek akár minémű halált szenvedni inkáb, (ugymond Sz. Basilius) hogy sem csak egy bőtűt fel bontani az Isteni tudományban. *Qui innutriti essent Divinis literis, eos nullam syllabam illarum in discrimen venire, pati posse; solereq, si res poscat, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare:* Mert miképpen az ki csak egy ólnyire kivül voltis az Noë bárkáján, szinte ugy el veszett, mint az ki száz mértföldnyire volt; és, az mely juh csak egy lépésnyire az aklon kivül vagyon, sem bátorságos: Azonképpen azis veszedelmes állapatban vagyon, az ki csak kicsinben el hágta, és el szakasztotta az Keresztyéni eggyességnek kötelét. IV. Az Isten azt parancsollya, hogy az ő hivei eggyet érezenek; azon egy lineában és régulában maradgyanak: *Idem sapiatis, idipsum sentientes, in eâdem permaneamus regulâ.* Ismet, arra kötelez, hogy minnyájan eggyet mondgyunk, viszálkodás ne légyen közttünk; egy értelemben, egy tudományban légyunk: *Idipsum dicatis omnes, non sint in vobis Schismata. sitis perfecti in eodem sensu, & in eâdem scientiâ.* Christus Vrunkis azon kéri az ő Szent Attyát; hogy eggyek légyenek az ő hivei. Mely könyörgésnek foganatos gyümölcse, ki tetczik az Apostoli cselekedetekben; holott azt olvassuk: hogy, az híveknek, egy szívök, és egy lelkek vala. Nyilván vagyon azért, hogy sem az Isten parancsolattyának helye, sem az Christus könyörgésének haszna nincs egyébütt, hanem csak ott, ahol egy értelem és vallás vagyon. Tehát bizonyoson ki tetczik, hogy az viszszávonó tudományok közzül, csak Egy lehet üdvösséges. V. Azt parancsollya az Vr Isten; hogy reá vigyázzunk azokra, az kik valami újságot, és viszszavonást inditnak; az kik kűlömbet tanitnak annál, az mit eleitül fogva tanúltunk; és ezeket el távoztassuk: *Rom. 16. v. 17. 1. Tim. 6. v. 20. 2. Tim. 2. v. 16. Ad Titum 3. v. 10. Hebr. 13. v. 9. 2. Ioan. v. 10.* Ezek az parancsolatok haszontalanok volnának, ha az ellenkedő vallásokbannis üdvözülhetne az ember. Nyilván vagyon tehát: hogy, Valaki új, és az közönséges Anyaszentegyház vallásától, idegen tudományt követ, az bódogságból ki rekesztetik: és, az mint ennek utánna † meg mondom, sem az Keresztyén nevet nem érdemli; sem az ő állapattya jób renden nincsen, az Pogányok állapattyánál.

Meg tetczik ezekből, mely hamis, és veszedelmes vélekedésben volt

Aug. lib. de Hæresib. in fine.

Hieron. l. 3. cont. Ruffin.

Athanas. in Symbolo.

Theodor. li. 4. Hist. cap. 14. alias 17.

Philip. 2. v. 2. ca. 3. v. 16.

1. Corinth. 1. v. 10.

Joã. 17. v. 21. Act. 4. v. 34 Rõ. 15. v. 6.

Serarius in Symbolo Athanasij, a Thesi 43. probat Ration. XIV.

† Lásd az Eotődik levelet Alvinczihez.

Rhetórius eretnek; * azt alítván, hogy Minden Eretnekségben üdvözülhet az ember. Vgyan ezent tanította Apollinaris: † *Omnino non esse quærendam doctrinam; sed quemq́, ut credit, manere debere. Salvos enim pronuntiabat, qui in Crucifixum sperarent, modò in operibus bonis inveniantur.* Themistiusis * el akarván hitetni Valens Császárral, hogy minden Vallásnak szabadságot adgyon, azt mondgya: hogy, az Isten nem csak nem bánnya, hogy ő rólla külömbözö vélekedések vannak az emberek közt, de sőt inkáb ugyan kedvelliis. mivelhogy ebből tetczik ki, hogy őtet az emberi elme meg nem foghattya. Egyéb Eretnekeknek hasonló vélekedésit emliti Sz. Agoston † egynehányszor. Es Magyar Országbannis fő renden való embereket nevezhetnék, kik fülem hallattára bátran mondották; hogy az Török, és Sidóis üdvözül az ő hitiben, csak jól éllyen. Es midőn azt vetettem volna eleikben, az mit Szent Pál monda; * hogy, az ki Környül metélkezik, annak semmit nem használ CHRISTUS: miképpen az sem üdvözülhet, az ki újonnan nem születik, † vízből, és Sz. Lélekből. Midőn aztis elő hoztam volna, hogy külömben az ember meg nem igazúlhat, * hanem az Christus hiti által; es † az ki ő benne nem hiszen, immár meg ítíltetett: Ezekre nemis tudtak mit mondani, 's nemis akartak hamis vélekedésekből ki térni.

** Augustin. haresi 72.*
† Euseb. li. 5. cap. 13.
** Socrat. li. 4. cap. 32. Sozom. li. 6. cap. 36.*
† Aug. 18. Civit. ca. 51. Lib. 2. cont. Cresc. c. 3.
** Gal. 5. v. 2*
† Joã. 3. v. 5.
** Gal. 2. v. 16.*
† Joa. 3. v. 18

§. 3. Ellenvetések az meg magyarázott tudomány ellen.

Az régi Pelagiánusok, hogy az meg csalatott kősséget künnyebben kötve tarthatnák az ő tévelygésekben, azt kezdék hirdetni; hogy az ő külömbözések az Ecclesiától, nem illeti az Hit dolgát: és ők nem kárhoztattyák azokat, az kik külömbet tanítnak. Az Donatistákis, * ugyan ezen bokorban lappangottak. Hasonló mesterséggel éltek az új hit reszelő Atyafiakis. Mert az Augustana Confessio, nagy bátran irja; hogy, az mi illeti az Hit dolgát, nincs néki az Római Ecclesiával semmi perlődése; hanem csak valami szokásoknak meg veszte getésit nem kedvelli az Papistákba: Hasonlóképpen, noha az Lutherista, és Calviniста Prædicátorok, midőn egymást taréjozzák, és vonnyák; iszonyú kárhoztatásokat, szitkokat, eretnekségeket hánnak egymás szemére: de mihent az Cathólicusok ezt az egyenetlen zúrzavarokat orczájokra térítik; hogy az kősség el ne idegenedgyék ettől az ő kétségben ejtő viszszálkodásoktúl, fordittyák az kaszat, bé flastromozzák egymástúl vőtt sebeket, és nagy szeretettel csókolgattyák egymást, † mint Ioab Amasát. mert azt hirdetik, * hogy az fondamentomban nem külömböznek; noha valami aprólékon, meg nem igyenesedhetnek. Miképpen azért Sz. Pális, Sz. Péterrel, † és Barnabással; Sz. Cypriánus, István Pápával; Szent Agoston, Hieronymussal; az Scotisták, az Thomistákkal, noha meg nem álkodhadtak; noha külömbözö tetczésekkel igyenetlenkedtek: de azért, nem itílte eggyik fel az másikat tévelygőnek. mivelhogy nem minden igyenetlenség, hanem csak az fondamentomban való tévelygés, és párt ütés, tészi az embert hamis hitűvé: azonképpen ők sem kárhoztattyák egymást.

Aug. l. 2. de Grat. Christ cap. 23.
** Aug. epist. 48.*

De hogy ennek az veszedelmes tudománynak, mely az Igazságot egy istallóban akarja kötni az tévelygésekkel, minden úttyát be árkollyuk; eszűnkben vegyük, hogy nem bontatik fel az Hitnek eggyesége, midőn az

Confes. August. art. 21. & artic. 22. initio. Verba vide li. 4 cap 1. n. 11.

hivek

hívek kőzött oly dologrúl vagyon vetekedés, mely nem az Hitet illeti: az az, nem az tudományrúl vagyon, hanem valamely cselekedetrúl, hogy ha képes, és hasznos, avagy inkáb alkolmatlan, és ártalmas légyené, most ezt cselekedni: Es csak illyen vala az Szent Péter és Sz. Pál kőzött való külömbség; mint ezután meg hallyuk Tertullianusból. * Azonképpen, Barnabással sem az tudományban igyenetlenkedett Sz. Pál; hanem abban, ha Márkot mellőjek kellyené fogadni, vagy nem.

Ennek fölötte, azzal sem sérszik meg az Hitnek igyenesége, midőn afféle dolgokban meg nem alkodhatnak az túdós emberek, mellyekrúl az Anyaszentegyház semmi bizonyost nem végezett: *Ferendus est*, ugymond Sz. Agoston, † *disputator, errans in alijs quæstionibus, nondum plenâ Ecclesiæ autoritate firmatis. ibi est ferendus error: nõ tamen progredi debet, ut etiam fundamentum ipsum Ecclesiæ quatere moliatur.* Es ismét: * *In his quæstionibus, habet Episcopus libertatis suæ arbitrium in judicando, quæ nondũ eliquatissimâ perspectione discussa sunt, &c.* Illyen vólt az Sz. Agoston és Hierónymus vetekedése. Illyenek az Scotisták és Thomisták disputatiói. Illyen vólt az Cypriánus kérdéseis. mert az mint Lyrinensis, † és Sz. Agostonis irják; Eretnekségnélkül tanította Cyprianus, hogy újonnan kereszteltellyék azokat, kiket az Eretnekek kereszteltek. mivelhogy ő idejében, semmit errúl nem végezet vala az Anyaszentegyház. De az Donatisták, eretnekek vóltak, noha Cyprianust kővették. mert az Anyaszentegyház végezése utánnis, az hamis tudományban meg maradtak vakmerővül.

Grets. to. 1. pro Bellar. Append. 1. ad lib. 1. Et Calv. li. 4. c. 1. n. 12.
** Vide li. 3. cap. 13. §. 1.*
† Tom. 10. Serm. 14. de verb. Apost. in fine.
** Tom. 7. l. 3 de Bapt. cõt. Donatis. c. 3.*
† Lirin. c. 11. cõt. Profan. novit.
Aug. li. 2. de Bapt. contr. Dona. c. 4. 5
Vide infra li. 3. c. 9. §. 5.

Végezetre, az ki tudatlanságból, vakmerőségnélkül, hamis vélekedésben vagyon az Hit dolgaiban; nem tészen szakadást az eggyességnek kötelében. mert az Sz. Agoston mondása szerént, * *Homines sumus: unde aliquid aliter sapere quàm se res habet, humana tentatio est: Nimis autem amando sententiam suam, ad condendi Schismatis, vel Hæresis sacrilegium pervenire, diabolica præsumptio est. In nullo aliter sapere quàm res se habet, Angelica perfectio est.* Angyali tekélletesség az, hogy semmiben az ember ne vélekedgyék külömben az dolognak mivóltánál: emberi gyarlóság pedig, hogy sokszor az dolognak valóságával ne eggyezzen az ő itíleti. és, az mint ez után † bővebben meg mondom, nem kel mind egy lévben sózni, és egy aránt Eretneknek nevezni, az kik valamely hamis vélekedésben vannak.

Ita August. Ep. 162. init.
** Aug. l. 2. de Bapt. contr. Donat. c. 5.*

Azért rővid szóval, csak akkor szakad el az ember az igaz Hitnek eggyességétül, midőn tudván külömbet hiszen annál, az mit ugyan azon Anyaszentegyház tanít, melytül az Evangeliomot, és az Szt. Irást vőttük. mert, noha nem tartozik minden ember arra, hogy ércse, és által lássa mindenekben az Anyaszentegyháznak tanítását: de arra minden ember kőteles őrők kárhozat alatt, hogy sem kiesin, sem nagy dologban, tudván el ne szakadgyon az ő tanitásától. és valaki tudván, csak leg kisseb dolgot meg vétis, fel bontya az Keresztyén Hitnek fondamentomát, és az igaz hitet el veszti.

† *Lásd az Alvinczinek írt Eotő dik levelet.*

Ezt hogy világoson meg mutassuk: jusson eszünkbe, hogy Két dolog kivántatik arra, hogy igaz Keresztyéni hittel ragaszkodgyunk valamihez: Első; hogy az Isten jelencse meg azt az Igazságot, mellyet igaz

Staplet. Relect. de Principiis, Cõtr. 1. qu. 3. ar. 6. notab. 5.

hittel

hittel kel vallanunk.mert nem az emberi gondolaton,hanem az igaz Istennek mondáſán fondáltatik az Kereſztyén hit. Máſodik: hogy meg cſalatkozhatatlan tanubizonyság légyen, mely elônkben adgya, hogy az, Iſten mondáſa, az mit hiſzûnk. mivelhogy nem elég az, hogy valaki ezt, avagy amazt,Iſteni tudománynak nevezze:*mert az ki hamar hiſzen,nincs abban tekélletes álhatatoſság,és okos engedelem,mellyet az Iſten kiván. Es bár az Iſten valamit mondanais; de ha énnékem bizonyos jelenségekkel meg nem mutattatik, hogy ezt az Iſten mondotta, ugyan nem lehet erôs,és bátorságos az én hitem. Tehát, nem elég az igaz Hithez, hogy az Iſten valamit mondgyon: † hanem minékûnkis ugy kel az ô mondáſát elônkben adni, hogy bizonyoſok leheſsûnk,hogy az Iſten ô maga jelentette és mondotta ezeket. Errûl pedig az Vr Iſten,elein, Iſteni erôbûl ſzármazott cſudákkal ſzokta vala bizonyoſsá tenni az embereket:*de minek utánna egyſzer az Kereſztyéni Gyôlekôzetnek igazságát, cſuda tételekkel, és egyéb Iſteni bizonyságokkal meg erôſsítette;mi elônkben az kôzônséges Anyaſzentegyháznak tanitásából adgya, mellyik légyen az Iſten igije, és mint kelleſsék ezt érteni. Mely dologrûl imigyen ſzól Sz.Agoſton: † En, ugymond, Chriſtuſt, és az ô tanitványit nem láttam: tanitáſokat nem hallottam: cſuda tételekben jelen nem vóltam:hanem az Kereſztyéni kôzônséges Gyôlekôzetnek egyenlô, és meg rôgzôtt tanitásából vóttem ezeket. Ennek pedig az Gyôlekôzetnek, hitelre való méltôságát, ſok erôs, és bizonyos tanúságokkal,és jelenségekkel meg mutatta az Vr Iſten.

Azért, ha azt kérded: Miért hiſzem az Kereſztyén hitnek vallâſit? Azt felelem: hogy azért, mert ezeket az Iſten mondotta, és tanitotta. Ha továb mégy, 's azon tudakozol: Micſoda jelenségekbôl hajlottam arra, hogy hitelre méltónak itilném, hogy ezeket az Iſten mondotta? Azt felelem: hogy, az kôzônséges Anyaſzentegyháznak bizonyság tételéből. Mert Sz.Agoſtonnal énis azt mondom: hogy,az Evangeliumnak nem hinnék, ha az Anyaſzentegyháznak méltóságos bizonyſága erre nem vinne. Ha mégis azt kérded: Honnan tudod, hogy az Kereſztyén Anyaſzentegyház hamiſſat nem tanit? Innen. mert az Iſten ſok cſudákkal, az Pogány nemzeteknek meg térésével,és egyéb jelenségekkel, mellyeket az Máſodik kônyvben elô hozánk, meg erôſsitette az ô tekélleteſségét. és azoknak, az kik immár be vôtték az Sz.Iráſt, kûnyû az Iráſbólis meg mutatni az Eccleſia tanitásának tekélletes igazságát. Miképpen azért, nem az ôtvôſnek, vagy gyôngy fûzônek itileti adgya azt az gyôngynek, hogy draga, és finom légyen, hanem az ô fejérsége, ſimaſága, nagy és nehéz vólta;de azért azok,az kik nem tudgyák árrát,és mivóltát az gyôngynek,az gyôngy fûzôtûl mehetnek végére az ô jó voltának: azonképpen az Anyaſzentegyház, nem teſzi Sz.Iráſsá az Evangeliomot. mivelhogy az ô bizonyſáganélkûlis Szent Irás az, valamit az Iſten íratott; de mindazáltal, minékûnk az Anyaſzentegyház mutattya meg, hogy ezeket az Iſten íratta. Es, ha az gyôngyfûzô meg cſalatkozhatikis az ô itiletiben:de az Anyaſzentegyház, Igazságnak Oſzlopa lévén,meg nem cſalhat minket. Azért midôn némellyek azt mondgyák: hogy, az Anyaſzentegyház ád az Sz.Iráſnak méltoſá-

got:

1.Pet.1.v.21 1.Theſſ.2.v.13. 1.Joã.5.v.10

**Láſd oda fellyeb.Fol. 41.*

† *Bellarm. to.3.contr.3. l.6.de Grat. cap.3. Tõ.1. Contr. 1.lib. 3.c.10. ad 15.*

**Auguſt.de Vtil. cred. c.16.*

† *Ibid.c. 14. Verba vide infra,l.3.c.2. §.1.*

Aug. contr. Epiſt. Fundam. cap. 5. verba habes lib.3. cap. 2.

Barrad in Evang. Tomo.1. lib.1. c.17.

got:cſak úgy kel azt érteni; **quòd autoritatem Scripturæ à DEO datam declarat*, hogy az minémû méltoſága vagyon az Iſtentûl,azt minékûnk ki nyilatkoztattya.mert,az mint Calvinus ſzól :† *Eccleſiæ autoritas iſagoge eſt,quâ præparamur ad fidem Evangelij:* az Anyaſzentegyház méltoſága viſzen minket az Evangelium hitelére.Es azt mondhattya az Eccleſia minden tévelygôknek, az mit Samſon az Philiſtæuſoknak: hogy, ha az ô tulkán nem ſzántottak vólna, magok fel nem találták vólna az Sz.Iráſt.Mert, ha az Eccleſiát nem halgattuk vólna,ugymond Melanchton,tellyeſséggel el vólna titkolva tôlûnk az Evangelium: *Vſurpare Eccleſia Samſonis illud poteſt; niſi araſſetis vitulâ meâ, non inveniſſetis: id eſt,niſi audiviſſetis Eccleſiam,quæ eſt cuſtos Verbi DEI, prorſus ignotum eſſet vobis verbum DEI.*

Mind ezekbôl az kôvetkôzik: hogy, az egéſz Kereſztyén hitnek fondamentomát fel bontya,valaki tudván cſak leg kiſſeb dologban el ſzakadis attûl az Eccleſiátûl, mely az Sz.Iráſt elônkben adgya. Mert, ha az ember azt hiſzi errûl az kôzônséges Gyôlekôzetrûl,mely az Sz. Iráſrûl bizonyſágot téſzen,hogy az Iſteni tudományban el nẽ tévelyedhetik;kétségnélkûl egyaránt hiſzẽ mindeneket,valamiket eleikbẽ ád az ô fiainak.Ha pedig azt itíli,hogy el tévelyedhetik tanitásában ez az kôzônséges Gyôlekôzet;fel forgattya az Kereſztyén hitnek fondamẽtomat.mivelhogy nẽ tudgya egyebûnnen, hogy ezeket, az mellyeket Sz.Iráſnak tartunk,az Iſten ſzóllotta, hanem az Anyaſzentegyháznak tanubizonyságából; mellyet kéteſſé, és bizontalanná téſzen, midôn azt alittya, hogy hamis tanúbizonyságot tehet az Iſteni dolgokrûl, az Hitnek czikkelyirûl. Es ez az oka, hogy Sz.Pál az Anyaſzentegyházat,az Igazságnak Oſzlopának,és állandó fondamentomának nevezi.Sz.Agoſtonis azt írja: hogy,az erôs fondamentomon éppíttetett Eccleſiának, álhatatos az ô bizonyságtétele : *Autoritatem ſtabiliſſimam fundatiſſimæ Eccleſiæ.* Mintha azt mondaná: hogy,valaki fel bontya hitelét annak az Eccleſiának, mely az Sz.Iráſt elônkben adgya; az egéſz Kereſztyén valláſnak gyôkerét meg ſérti,és fondamentomát fel forgattya. Vgyan ezen okból mondgya Sz.Tamás Doctor,sôt ô magais Szent Pál jelenti: hogy, az ki valamiben el ſzakad attûl az Eccleſiátûl, melytûl az Szent Iráſt vóttûk, és az ô tanitását kéteſſé téſzi, éppen az tellyes Kereſztyén hitet el veſzti. és, az mint Szent Agoſton ſzól, † *Hoc, unde nunc agimus, ad ipſa Fidei pertinet fundamenta. Quisquis in Chriſtiana fide vult labefactare quod ſcriptum eſt: Per hominem mors, &c, totum quod in Chriſtum credimus auferre molitur.* Az ki fel bont az Kereſztyén hitnek fondamentomában akár mely czikkelytis; mind bizonytalanná téſzi, és fel bontya, valamit CHRISTUS Vrunkrûl hiſzûnk: és ſemmit Kereſztyén hittel nem hiſzen, hanem cſak tiſztán emberi vélekedéſſel ragaſzkodik azokhozis,az mellyeket bé véſzen. Mert ha egy illyen embertûl kérded: Miért hiſzi, hogy CHRISTUS meg hólt? Azt mondgya: hogy,azért, mert az Irás errûl bizonyſágot téſzen. Meny eléb, és kérdgyed: Honnan tudod,hogy ez, Szent, és Apoſtoli Irás légyen? Nem mondhat egyebet, az miképpen majd meg mutatom; hanem, az kôzônséges Kereſztyéni gyôlekôzetnek, ellen mondás nélkûl való meg rôgzôtt bizonyságát emliti. Ha

**Maldon. præf. in c.2. Matth.*

† *Calv.li.1. c.7.n.3.*

Phil. in Locis,an.1556. Baſil.Tit de Eccleſ.fol. 348.

1.Tim.3.v. 16.

Aug.epi.56. ſub finem.

S.Tom. 2.2. quæſt 5. art. 3.

1.Tim. 6. v. 3.

† *Tom.7.1. cont.Julian. ca. 2. Lirin: ſupra citat. l.1. ante c.1. Vide Hilar. infra.li. 3.c. 9.§.3.in fin.*

Láſd az Hatodik könyvet.

Láſd ezen könyvnek 2. részét.

tovább lépel, és azt kérded: Miért nem vészi bé ugyan ezen Gyölekőzetnek bizonyságát egyéb dolgokban? Egyebet nem felelhet; hanem, hogy, nem akarja, és néki nem tetczik. Azonképpen, az Szent Iráſtis, hogy ugy érti mint az Lutheriſták, vagy Calviniſták, egyéb oka nincſen, hanem csak az ónnón sajat tetczése, az mint ezennel meg hallod. és igy, minden fondamentoma az ő vélekedésének, csak az ónnón tulajdon tetczése.

Kúnyú ezekből meg tanúlnunk, mely veszedelmes állapatban légyenek azok, kik magokat Catholicuſoknak mondgyák; de az Vj hitú Atyafiakkal való társalkodásból valami rosda csiszolódik hozzájok: és az Római vallásban némely dolgokat, mellyeket Aproléknak neveznek, bizonytalanoknak alitnak: eszekben nem vévén, hogy ezzel tellyességesen meg fosztatnak az igaz Hittűl. mert, valakiben igaz Hit vagyon; mind kicsín, 's mind nagy dolgot, mellyet eleiben ád az Anyaszentegyház, egyaránt, és egyenlő álhatatosſággal kel vallani.

MASODIK RESZE.

ELSEO BIZONYSAGA AZ VJ VALLASOK HAMISságának: Mert Kétségben ejtő bizonytalanságra viszik az embert.

EBben az viaskodásban, az el idegenúlt Atyafiaknak szeme eleiben rakogatván az Igazságnak ősvényirűl el hanyatlott igyeket; nem valami erőtlen, és mostan újontában gondolt és csinálgatott argumentomoknak nyilaival lővöldőzűnk mi ő reájok; sem valami kákából szőtt paiſsal óltalmazzuk magunkat; sem elme futtató okoskodásokkal mutogattyuk magunkat: hanem, ugyan azon erősségeket hánnyuk eleikben, mellyekkel az régi, és igaz Anyaszentegyháznak nevezetes fő Doctori, Pásztori, Tanitói, és Vezéri, kiket velünk egyetemben ókis igaz és Szent Pátereknek neveznek, dicsíreteſen meg győzték, és tellyességgel meg hamisították azokat az dögleletes tudományokat, mellyek ő idejekben szarvat neveltek vala: és nékűnkis nyomot hattak utánnok, minémű bizonyitásokkal kellyen meg győzni az tévelygőket. Mely bizonyságok, ha elégtelenek, és romlandók vóltak; ha ezekből ki hatolhatnak, és nagy kűnnyén ki feſelhetnek az el szakadott Atyafiak: az jó ki belőlle, hogy ezen fegyverek, az Páterek kezébennis tompák, életlenek, erőtlenek vóltak, az ő véllek ellenkőző tévelygóknek meg sértésére. Végezetre, ha az Sz. Doctorok csólnakkal lővöldőztek, és ezekkel az Argumentomokkal meg nem győzték, hanem csak hamiſſan terhelték az Eretnekeket: tehát, az utálatos Eretnekek vóltak, az igaz, és CHRISTUS vérével meg tiſztíttatott Sz. Kereſztyének; és viszontag az Páterek (éktelen, és kárhoztatott sententia szerént) pokolra taszitandó Eretnekek vóltak.

Somma szerént pedig, Két rendbéli bizonyságokkal szoktuk meg mutatni, az Romai valláſtúl el szakadott vélekedések hamiſságát: Avagy ezeknek minden czikkelyit kűlőn kűlőn meg rostállyuk, és az Sz. Iráſnak

erős

erős verőjével meg rontyuk: Avagy pedig békét hagyván az sok el terjedett ága bogainak, elsőbennis az Vj tudományoknak szinte gyökerében vágjuk az fejszét; és oly világos bizonyságokat állatunk, mellyek kőzönségesen az egész tudománynak hamiſságát dél szinre hozzák, és az tudatlan kősséggelis meg ismértesék.

Es jóllehet nem futunk az Első rendbéli bajviváſtúl; sőt majd, ahol ideje lészen, arrais reá érkezűnk, és nagy fen, 's elégendőképpen megrontyuk, 's óltyuk, ellenűnk támaszto tt mérges nyilait az kűlső Atyafiaknak: de sokkal általb, és az eggyűgyűknek oktatására alkolmatosb, 's kűnnyeb az Masodik út. Mert, Egy az; hogy nem csak az kősség kőzzűl, de még az Tanitók kőzzűlis, ezernek eggyike sem érkezik arra, hogy minden *Controverſianak*, kőzbe vetett verſengésnek, az Szent irás mondásin éppittetett fondamentomit, erősségit, feleletit, óltalmazásit meg értheſſe; noha mindazáltal, egyaránt az tudósoknak, és tudatlanoknak lelkekben jár, hogy az hamiſságot meg ismérjék, 's el távoztaſsák: Más az; hogy méltán int arra Tertullianus: hogy, az Tévelygőkkel nem kel egy előben az Sz. irásból való perlődésre bocsátkozni, és valamely részszerént való vetekedésre ereszkedni: hanem úgy kel véllek bánni, mint az világi törvényben azokkal, kik egy Teſtamentommal elő állanak, és nagyon magyarázzák, olvaſsák, fejtegetik az Teſtamentomot; noha az Birák, nemis tudgyák honnan jőttek, 's hová indúltak ezek az jámborok. Miképpen azért nem szenvedik az Birák, hogy az Teſtamentomból bizonyitcſon valaki, mind addig, valamig meg nem mutattya, hogy őtet illeti, és ő rólla szól az Teſtamentom: azonképpen azt kel előszőr meg érteni az más párttúl; ha vagyoné kőzők nékik ahoz az Teſtamentomhoz, mellyet az ő fiainak szerzett az mi mennyei Sz. Atyánk.

Minek előtte azért az Teſtamentomnak értelmérűl perlekedgyűnk, azt rostállyuk meg: Mi kőzők vagyő az rajtunk kapdoső, és vélünk kőtődő viszszálkodóknak, ehez az Teſtamentomhoz? kitűl? ki által? mi űdőben vótték ők az Teſtamentomhoz való igazságot? Mert mi meg mutathattyuk, hogy miénk az őrőkség. eléb birtuk, régen birtuk, erős eredetünk vagyon azoktúl, az kiké vólt az jószág. mi vagyunk az Apoſtolok őrőkősi. az mint Teſtamentomban hatták; az mint hivségűnkre bizták, az szerént meg tartottuk az ő Teſtamentomokat. Es nem mód az, hogy az mi erdőnket szabadgyában vágja; az mi kutfejűnket bátran zavarja, az kinek ezekhez semmi kőzi, semmi igazsága nincſen; az kit nem tudgyuk, honnan jő, 's hová mégyen; az kik Eccleſiájoknak eredetit, Püſpőkőknek rendit, genealogiájoknak származásit ki nem fejtegethetik. *Sed & ipſi de Scripturis agunt*, ugymond Tertullianus, *& de Scripturis ſuadent. Aliunde, ſcilicet, loqui poſſent de rebus Fidei, niſi ex literis fidei. Hunc igitur potiſſimùm gradum obſtruimus: non eſſe admittendos eos, ad ullam de Scripturis diſputationem. Si iſtæ ſunt vires eorum, anne iſtas habere poſſint, diſpici debet, cui competat poſſeſſio Scripturarum? ne ij admittantur ad eas, quibus nullo modo competit.* † *Nihil proficit congreſſio Scripturarum. Hæreſis enim, quaſdam Scripturas non recipit. &, ſi recipit, diverſas expoſitiones commentata, convertit. tantum autem veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus.*

Tertul. præſcript. c. 15.

† *Cap. 17.*

* *Hæc & ipſi in nos retorquent.* † *Ergo non ad Scripturas provocandum, nec in his conſtituendum certamen: ſed illud prius diſputandum, A quo? & per quos? & quibus ſit tradita diſciplina, quâ fiunt Chriſtiani? Vbi enim apparuerit eſſe veritatem diſciplinæ, & fidei Chriſtianæ, illic erit veritas Scripturarum, & expoſitionum, & omnium Traditionum Chriſtianarum.* * *Nullum vos jus capitis Chriſtianarum literarum. qui eſtis? quando, & unde veniſtis? quid in meo agitis, non mei? quo jure, Marcion, ſilvam meam cædis? quâ licentiâ, Valentine, fontes meos tranſvertis? quâ poteſtate, Apelles, limites meos commoves? Mea eſt poſſeſſio. olim poſſideo. prior poſſideo. habeo origines firmas, ab ipſis autoribus, quorum fuit res, &c.*

*Cap. 18.
†Cap. 19.
*Cap. 37.

Azért ez ſzerént, az Tertullianus tanácſa ſzerént az Sz. Iráſnak világos mondáſin; és az igaz Okoſságnak győzhetetlen jelenségin fondáltatott kőzőnséges Bizonyságokat támaſztok. nem valami oly mélységes, és el rejtett titkos dolgokból, mellyeknek által látására, még az bólcs embereknek nagy éles elméjek ſem érkeznék: hanem, oly alatt járó, eggyűgyű, igyenes, és világos dolgokat forgatok, mellyek még az paraſztságba sűlt embereknek tőpa, és botor elméjekbénis bé férnek; és nyilván meg mutattyák, hogy az Római valláſtul el ſzakadott Lutheriſta, Calviniſta, Arianus, és egyéb haſonló Tanitoknak, nincs igaz Hitek, és Iſteni tudományok. Es, hogy nyilvábban ki teſsék az igazság; Kőtés bizonyságoknak, Syllogiſmuſoknak, erős kőtele alá, és ſzoros határában, foglalom ezt az Első bizonyſágot.

ARGVMENTVM.

Lehetetlen dolog az, hogy Iſtentűl taníttatott igaz Hit légyen az, valamelyben ſoha ſemminémű Valláſrúl bizonyos nem lehet az ember; Es ha az ő tudományának fondamentomán meg áll, az Hit dolgaiban támadott leg kiſſeb viſzſzálkodáſban véget nem érhet, hanem, örökké való bizonytalanságban, és kételkedéſben kel maradni.

De, mind eggyig, az Római Eccleſiátúl el haſonlott Uj valláſok ollyanok; hogy az mely okos ember az ő fondamentomiban meg akar maradni, ſoha ſemmi Valláſrúl bizonyos nem lehet, ſem az tudományban való viſzſzavonáſban véget nem érhet:

Tehát lehetetlen, hogy ezek Iſtentűl tanittatott igaz Tudományok légyenek.

Ennek az Kőtés bizonyságnak Első réſze, *Major propoſitio*, tagadhatatlan igazság. mert az Iſtentűl ſzármazott igaz Vallás, mivelhogy, az mint Sz. Iános mondgya, az Iſtennek bizonyságán fundáltatik, oly bizonyos, hogy az Sz. Peter mondáſa ként, az Iſtentűl adatott tudománynak Valláſában erőſſeb az ember, hogy ſem az fűllel hallott dolognak hitelében. Ez okon mondgya Sz. Pál: † *Fides eſt argumentum non apparentium*, avagy *Convictio*, az mint Sz. Agoſton * olvaſſa: Az Hit, ugymond, az láthatatlan dolgoknak erős, és győzödelmes bizonyſága. mely minden okoſságot és bólcſeſéget meg előz, és meg győz: ugy hogy, nem csak nem haboz, és az tudományok ſzelétűl ide 'ſtova nem hányattatik az igaz hitű ember; de sőt, ha az Angyal † alá ſzállana menyorſzágból, még az ſem találna oly okot, mellyért meg kellene tántorodni. Annakokáért Sz. Agoſton * azt mondgya: hogy, az Hit dolgaiban nem ſzabad TALAMMAL ſzóllani. *Salvâ fide dicere poſſumus; fortè talem habebat faciem Maria: Fortè autem de virgine natus eſt Chriſtus; nemo ſalvâ fide Chriſtianâ dixerit.* Sőt tovább megyen, 's azt mondgya: † hogy, az hiu ember, inkáb kételkednék az maga elevenségérűl, hogy ſem az Hit dolgárúl: *Facilius dubitarem vivere me, quàm non eſſe veritatem, quæ per*

1. Joã. 5. v. 10
2. Pet. 1. v. 18. 19.
† Hebr. 11. v. 1.
* Aug. li. 2. de peccat. ment. c. 31.
2. Corin. 10. v. 5.
Eph. 4. v. 14
† Gal. 1. v. 8.
* Aug. Tō. 3 l. 8. de Trin. cap. 5.
† Auguſt. 7. Cōfeſſ. c. 10.

ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Mert, az miképpen Hilárius * mondgya: *Forma fidei certa eſt: ſed, quantum ad Hæreticos, omnis ſenſus incertus eſt.*

* *Hilar. 2. de Trinit. init.*

Az emberi okoſságis meg tanit ez dologra. mert nē illik az Iſteńek kegyelmeſségéhez, hogy egy felől, az ő tőlle ki nyilatkoztatott igaz Hitre kőtelezzen, és az Hitben való tévelygéſt meg tilrcſa: más felől pedig, oly Tudományt adgyon előkben, melyrűl ſoha bizonyoſok ne lehetsűnk. mivelhogy, ha ezt mivelné, lehetetlen dologra kőtelezne minket, lelkűnk veſztéſe alatt. Azonképpen, az Iſteni bőlcſeſéghez nem fér, hogy oly tőrvényt adgyon, melyben az eggyeſséget kivánnya: és mindazáltal, ſemmi módot ne mutaſſon, az ő Orſzágában támadott viſzſzálkodáſok, és verſengéſek le ſzállitásában. Es, ha az, nem jól rendelt Orſzág, és Váras vólna, melyben ſemmi bizonyos mód nem vólna az perlekedéſnek vége ſzakaſztásában; ſokkal illetlemb, ha az CHRISTUS Orſzágában, melyben teſtamentomúl békeséget hagya ő maga, ſemmi bizonyos utunk nem vólna az ellenkezéſeknek le cſendeſzitésében, és el óltáſokban. mivelhogy ez az tudományban való cſendeſzség, nē jóſzágunk, és életűnk meg tartására ſzűkséges, mint az Orſzágok békesége, hanem, lelkűnk űdvőſségére, és az örők kárhozatnak el távoztatására.

Az Bizonyságnak Második réſzét, *Minorem propoſitionem*, tudni illik: Hogy az Római Eccleſiátúl el ſzakadott Valláſok, az ő tulajdon Hiteknek fondamentomi ſzerént, ſoha bizonyoſok nem lehetnek ſemminémű tudományokban, Négy erős, és győzhetetlen Bizonyſággal állathattyuk.

§. 1. Az Uj tudományok ſemmit az Szent iráſból nem bizonyíthatnak.

Előſzőr: Mind azoknak, kik az Római Eccleſiátúl el ſzakadtak, elsők, és fő fondamentomok az: hogy, Semmit nem kel hinni, valami az Sz. Iráſból, az Iſten könyvéből, világoſon ki nem nyilatkozik, és meg nem bizonyodik. † *Eſto igitur hoc firmum axioma: Non aliud habendum eſſe DEI verbum, cui detur in Eccleſia locus, quàm quod Lege primùm, & Prophetis, deinde ſcriptis Apoſtolicis continetur.* * *In doctrina nihil eſt ſequendum, niſi quod eſt in verbo DEI, diſertis verbis expreſſum: vel ex collatione locorum, neceſſario ſequitur.* Ezt helyén hagyván, az okos ember igy gondolkodhatik magában: Ha ſemmit nem kel hinnem, az mit fel nem találok az Sz. Iráſban; azt ſem kel tehát el hinnem, hogy ezeket az könyveket, mellyeket az Bibliában Sz. Pál, és az tőb Apoſtolok neve alatt olvaſok, valóſágoſon azok az Apoſtolok írták, az kiknek nevét eleiben fűggeſztik, és nem más valaki ő nevekkel. Ennek fölőtte, ahoz ſem ragaſzkodhatom bizonyos hittel, hogy ezeket az könyveket, az Szent Lélek oktatáſából, és vezérléſéből írták; hogy éppen, minden idegen konkoly nélkűl ugy meg maradtak minden réſzeiben, az mint előſzőr irták; hogy ſenki hozzá nem tóldozott; ſenki belőlle ki nem vőtt ſemmit. mert csak egy könyv ſincs az Bibliában, melyrűl nevezet ſzerént, ezeket az dolgokat irva találhatnók. Es, hogy ha ſzinte ezen ſzókkal meg irattak vólnais mind ezek az Bibliában; és Sz. Péter azt irná, hogy Sz. Pál irta az Rómabeliekhez való levelet: de ebből ugyan nem tudhatnám, ha ez légyené az Sz. Péter bizonyságával meg erősſittetett Romabéliekhez

† *Calv. l. 4. cap. 8. n. 8.*
* *Beza præfat. novi Teſtam. ad Cōdæum.*

Evangeliũ nomine Petri scriptũ. Euseb. lib. 6. cap. 12. Nomine Pauli, 2. Thess. 2. v. 2.

írott levél, mely most kezünkben forog, és nem más valamely. Arrúlis bizonytalan vólnék, ha ezt az Sz. Péter neve alatt írt bizonyságot, ugyan valóban Sz. Péter írtaé, és nem egyéb ô nevével. Es, avagy véghetetlenûl, egy iráſt az másikkal kel bizonyítani; avagy oly iráſra kel jutni, mellyet más iráſſal meg nem bizonyithatni. Es mivelhogy az fel vetett fondamentom ſzerént, ſemmit nem kel hinni, az mit meg nem mutathatunk az Sz. Iráſban; azt ſem kelletik hinni, hogy Szent Irás az, valamit más iráſſal meg nem bizonyithatunk. igy, az Sz. Iráſnak ſem lehet bizonyos hitele: mellyet, az ki kéteſsé téſzen, az egéſz Kereſztyén tudományt bizonytalanná változtattya. Ha pedig az Sz. Irás bizonysága nélkûl az közönséges Gyölekôzetnek tanitásából, az Szent Pál, Sz. Péter iráſit, Iſten igíje gyanánt bé vészem: noha, az mint ez után meg mondom, Ebion, Marcion, Valentinus,

Inf. f. 287.

és egyéb tévelygôk, eleinten ezeket meg vetették: Egy az, hogy fel bontom az én vallásomnak fondamentomát, tudni illik: hogy, ſemmit nem kel hinni, az Sz. Irás bizonyságanélkûl: Más az, hogy nem latom, miért kellyen kiſſéb dolgokban meg vetni az Anyaſzentegyháznak bizonyságát, ha illyen derék fondamentomban be vészem? Avagy, miért hiheſſek ily nagy dologban bátorsággal néki, ha egyéb ágazatokban kéteſsé, sôt hamiſsá teszem az ô bizonyságát? Es igy, ſoha bátorságos egy felôl ſem lehetek. Ha pedig az te tulajdon lelki iſméretednek tetczéséből itíled ezeket Sz. Iráſnak az mint Calvinus mondgya: ígyis immár, az Sz. Irás bizonysága nélkûl hiſzed az Kereſztyén hitnek fondamentomát az Sz. Iráſt.

Calvin. lib. 1. c. 7. n. 4.

Sz. Agoſtô, ennek az bizonyságnak erejét, csuda ſzép móddal, és győzhetetlen jelenséggel ki fejezi nẽ egy helyen. Fondamẽtomúl, Elôſzôr azt veti: hogy, az kit egyſzer valamely derék dologban hazugságban kapunk; oly bátorsággal annak tanubizonyſágára nem támaſzkodhatunk, hogy lelkünketis az ô bizonyſága mellé kôtheſsük. Másodſzor, azt veti fondamentomúl: hogy mi, az kik ſzemünkel nem láttuk CHRISTUS Vrunkat ez földön; és ott nem vóltunk, mikor az Evangeliomot írták: egyéb képpen nem tudgyuk, hogy Vrunk ez földön járt; hogy az Apoſtolok valamit irtak, és hogy ezeket az könyveket írták; hanem az egéſz világon el terjedett Kereſztyén Anyaſzentegyháznak egyenlô, meg rögzött bizonyſágáért. Es ha, az kik most Vjságot hoznak az hivek közzé, azok kezdenék ô magoktúl mondani: hogy, ezek Apoſtoli könyvek; és hogy ezeket CHRISTUS tanitotta; nem hinnénk ſemmiképpen nékik. mivelhogy az régen lött dolgokrúl, bizonyſág nélkûl beſzéllenének. Ezekből Szent Agoſton azt hozza ki: hogy, ha ugyan azon gyölekôzet, az melytúl Manichæus (*Luther, Calvinus*) az Sz. Iráſt vötte, és az melynek bizonyſágáért el hitte, hogy ezek Apoſtoli iráſok, azt tanittya, hogy hamis, és nem igaz az Manichæus (*Luther, Calvinus*) tanitása; ſzükség, hogy mind az két dologban egyaránt bé vegyük; vagy mind az kettôben egyaránt meg veſsük az ô bizonyſágát. Mert, ha eggyikben hazudhat; az másikban nẽ adhat exceptio nélkûl való bizonyos tanuſágot. Es igy, az kik hamiſsá téſzik az Manichæuſok (*Lutheranuſok, Calviniſták*) ellen való bizonyſágát, annak az gyölekôzetnek, mely az Sz. Iráſt elônkben adta; kéteſsé téſzik az Szent Irás felôl adott bi-

zonyſágá-

zonyſágátis: és ekképpen az egéſz Kereſztyénséget bizonytalannak, és minden kételkedéſre méltónak alittyák.

De hallyuk Szent Agoſtont ônnôn magát: *Ego Evangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoveret autoritas. Quibus ergo obtemperavi dicentibus, Crede Evangelio; cur non eisdem obtemperem dicentibus, Noli credere Manichæo?* (Luthero, Calvino?) *Elige quod vis: Si dixeris, Crede Catholicis; ipſi me monent, ut nullam fidem accommodem vobis. Si dixeris, Noli credere Catholicis; non rectè facis, per Evangelium me cogere ad Manichæi* (Lutheri, Calvini) *fidem: quia ipſi Evangelio, Catholicis prædicantibus credidi. Si autem dixeris, Rectè credidiſti Catholicis prædicantibus Evangelium, ſed non rectè illis credidiſti vituperantibus Manichæum:* (Lutherum, Calvinum.) *uſque adeò me ſtultum putas, ut nullâ redditâ ratione, quod vis credam, quod non vis, non credam? Multò quippe juſtiùs, & cautiùs facio, ſi Catholicis quoniam ſemel credidi, ad te non tranſeo; niſi me, non credere juſſeris, ſed manifeſtiſſimè, & apertiſſimè ſcire aliquid feceris. Quocirca, ſi mihi rationem redditurus es, dimitte Evangelium: Si ad Evangelium te tenes; Ego ad eos me teneo, quibus præcipientibus Evangelio credidi; & his jubentibus, tibi omninò non credam. Quod ſi fortè in Evangelio aliquid apertiſsimum de Manichæi,* (Lutheri, Calvini,) *Apoſtolatu invenire poteris, infirmabis mihi Catholicorum autoritatem, qui jubent, ut tibi non credam: Quâ infirmatâ, jam nec Evangelio credere potero, quia per eos illi credideram; ita nihil apud me valebit, quidquid inde protuleris. Quapropter, ſi nihil manifeſtum de Manichæi,* (Lutheri, Calvini,) *Apoſtolatu, in Evangelio reperitur, Catholicis potiùs credam, quàm tibi: Si autem inde aliquid manifeſtum pro Manichæo,* (Luthero, Calvino,) *legeris, nec illis* (credam,) *nec tibi. Illis, quia de te mihi mentiti ſunt: Tibi, quia eam ſcripturam mihi profers, cui per illos credideram, qui mihi mentiti ſunt. Sed abſit, ut Evangelio non credam.* Másuttis ehez haſonlóképpen ſzól: *Fateor, me jam Chriſto credidiſſe, & in animum induxiſſe, id eſſe verum, quod ille dixerit, etiamſi nullâ ratione fulciatur. Hoc, hæretice, principio me doctturus es. ſine paululum mecum ipſe conſiderem. Chriſtum ipſum, ego non vidi. quibus de illo crediderim, ut ad te jam tali fide præſtructus accedam? nullis video credidiſſe, niſi populorum atq; gentium confirmatæ opinioni, & famæ admodum celeberrimæ. hos autem populos, Eccleſiæ Catholicæ myſteria, uſquequaq; occupaſſe. Cur non igitur apud eos potiſsimum, diligentiſſimè requiram, quid Chriſtus præceperit, quorum autoritate commotus, Chriſtum aliquid utile præcepiſſe jam credidi? Tùne mihi meliùs expoſiturus es, quid ille dixerit? quem fuiſſe, aut eſſe non putarem, ſi abs te mihi hoc commendaretur eſſe credendum. Hoc ergo credidi, ut dixi, famæ, celebritate, conſenſione, vetuſtate roboratæ. Vos autem, & tam pauci, & tam turbulenti, & tam novi, nemini dubium eſt, quin nihil dignum autoritate præferatis. Quæ igitur iſta tanta dementia eſt: Illis crede, Chriſto eſſe credendum, & à nobis diſce, quid dixerit? Cur obſecro? Nam, ſi illi deficerent, nec me quicquam docere poſſent; multò faciliùs mihi perſuaderem, Chriſto non eſſe credendum, quàm de illo quidquam, niſi ab iis, per quos ei credidiſſem, diſcendum.*

Aug. Tom. 6. lib. contr. ep. Fundam. cap. 5.

Eodẽ Tom. 6. de Vtilit. credendi, cap. 14.

Vgyan ezen fondamentomból, másképpenis nagy bizonytalanságban maradok. Mert az Lutheriſták azt vitattyák: hogy, nem hihattyuk ſegitségûl az Szenteket, balványozáſnélkûl. Ha azért, ſemmit nem kel hinni, az mit fel nem találúnk az Sz. Iráſban; mutaſsák meg az Sz. Iráſban

ezeket

ezeket az ſzókat : hogy, Nem ſzabad az meg dűcsőűlt Szenteket ſegitſégűl híni. mert ezt az Irásban ſohúlt én nem olvaſtam. Ha ki csak *Conſequentiákkal*, az Sz. Irás mondáſiból akarja ezt ki hozni; kűnnyen tagadgyák ezeket az kővetkőzéſeket az Catholicuſok, és igy, kétételen el lépgyák ezeket az kővetkőzéſeket az Catholicuſok, és igy, kétételen el lépnek az Sz. Irás mellől az ő bizonyſágokban az új Prædikátorok, és az *Conſequentiáknak* helyes vóltárúl kezdnek vetekedni, mellyekrűl az Irásban nincs ſemmi tanúſágunk. Mert, hogy az mi Vrunkat, és Iſtenűnket kel imádnunk, és ſegitſégűl hínunk; hogy, ő az ki minden ſzűvet által lát; helyén hadgyuk: de ezzel még csak fűlét ſem fogják az dolognak az Atyafiak. Lépjenek tovább, mutaſsák meg, hogy ezekből jól, és helyeſen kővetkőzzék; hogy az meg dűcsőűlt Szenteket, teremtett állathoz illendőképpen ſem ſzabad ſegitſégűl hinunk, azon formán, az mint Sz. Pál ſegitſégűl hívá az vitézkedő Kereſztyéneket, midőn azon kéré, hogy Iſten előtt
Rō. 15. v. 30. ſegitcſék őtet imadſágokkal. Hogy azért ezekből az Sz. Irás mondáſiból, bizonyos erőſségek légyen az új Tanitóknak; meg kel mutatni, hol taníttya azt az Sz. Irás, hogy ezekből az mondáſokból jól kővetkőzik, hogy ſemmiképpen nem ſzabad az Szentektűl ſegitſéget kérnűnk. Mert valamig ezt az Irásból nyilván meg nem mutattyák, mivelhogy ſemmit nem kel hinni, valami nincs az Szent Irásban, el nem hihettyűk, hogy ki ſatúlhaſsák ezt az vélekedéſt az Sz. Irásból. Es mivelhogy minden egyéb verſengéſekbennis haſonlóképpen vagyon az dolog, ſoha csak egy Articulusban ſem lehetek bizonyos az Vj tudományokrul.

Efféle gondolkodáſok, oly hamar ſzűvében útkőznek az okos embernek, az fel vetett fondamentomnak értelméből, hogy jól bé kel dugni ſzemét, az ki ezeket látni nem akarja : Az ki pedig láttya, nem lehetſéges, hogy meg nyugodgyék csendeſzen, az ő vélekedéſében. sőt mentűl többet, és mélyebben gondolkodik, annyival inkáb fel háborodik elméjének csendeſzsége, az ő igye felől való kételkedéſre.

§. 2. Az Sz. Irásnak igaz magyarázásában, nincs módgyok az Uj Tanitóknak.

Másodſzor: Az Vj tudományok kőzzűl egy ſincs, az mely bizonyos módot adna, az Sz. Irás igaz értelmében; és annakokáért, az igaz tudománynak meg iſmeréſére ſem mutatnak bátorſágos útat. mert azok kőzőtt, az kik Kereſztyén nevet viſelnek, majd minden viſzſzavonás csak az Sz. Irás értelmérűl vagyon,* *De intelligentiâ hæreſis eſt, non de Scripturâ; & ſenſus, non ſermo fit crimen.* Mert az miképpen Sz. Agoſton mondgya: Az Kereſztyén név alatt, nem támadhat egyebűnnen Eretnekſég, hanem az Irásnak hamis értelméből. † *Neq; enim non omnes hæretici, Scripturas Catholicas legunt; nec ob aliud ſunt hæretici, niſi quòd eas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones contra earum veritatem pervicaciter aſſerunt.* Es iſmét: * *Sacramenta, & Scripturas, tenent ad ſpeciem, non ad ſalutem. Ad imagines enim phantaſmatum ſuorum, convertunt omnia Sacramenta, & verba Librorum ſanctorum.* Másutt pedig: † *Non poſſet error oboriri, palliatus nomine Chriſtiano, niſi de ſcripturis non intellectis.* Másutt azt mondgya: hogy, haſzontalan az Sz. Irás, ha ezt igazán nem érted: * *Ipſæ Scripturæ, niſi eas rectè intelligas, utiles tibi eſſe non poſſunt. Omnes enim*

* *Hilar. 2. de Trin. in i.*

† *Aug. Tō. 3. l. 7. de Geneſi, ad liter. cap. 9.*

* *Lib. 3. De Bapt. contr. Donā. c. 19. & ult.*

† *Tom. 4. li. 83. quæſt. q. 69.*

* *Epiſt. 222.*

Hæretici,

Hæretici, qui eas in autoritate recipiunt, ipſas ſibi videntur ſectari, cum ſuos potiùs ſectentur errores : ac per hoc, non quòd eas contemnunt, ſed quòd eas non intelligunt Hæretici ſunt. Mikor azért az Sz. Irásnak igaz értelmérűl vagyon ſző kőzőttünk : Előſzőris, az uj Atyafiak, az régi Conciliomokat, Sz. Győlekőzeteket, és Sz. Atyákat ki rekeſztik. mert, ezek emberek vóltak; el tévelyedhettek, elis tévelyedtek. *Patrum magna diſſimilitudo eſt: Homines erant, & labi, & decipi poterant* : és még az Nicæabéli Conciliomis ſokban vétkezett. Azért, ha ezer Agoſton, ezer Cypriánus, ezer Eccleſia (láſd az magában fel fuvalkodott féregnek dagállyát!) kűlőmbet értis nálloknál, ſemmit nem gondolnak vélle: * *In illis quinque antiquis, & purioribus Concilis, eſt quod jure deſideres; vel quòd ſimpliciter ut homines, imperitiâ falli poterant, vel quòd præcipites nimio affectu ferebantur. Hujus poſtremi, (quod omnium duriſſimum videtur) exemplum illuſtre extitit in Nicænâ Synodo. nam, cùm Arius adeſſet, velut gravitatis, modeſtiæ, & omnis humanitatis obliti, mutuis vulneribus ſe confeciſſent, niſi Imperator occurriſſet. Quàm multis partibus, & alia, quæ deinde ſecuta ſunt Concilia, lapſa fuiſſe veriſimile eſt? Si quis acta perlegat, multas illic infirmitates, ne quid gravius dicam, advertet.* Luther pedig; *Vide nunc*, ugy mond, *cujus Spiritus fuerint ſacrilega illa, & abominanda Concilia, quæ auſa ſunt ſibi, & Pontificibus arrogare jus judicandi, & cognoſcendi; inſuper & imperandi, & condendi! abſq; dubio, Satanæ fuerunt iſtæ cogitationes. Negari verò non poteſt, hujusmodi rapti juris tyrannidem, ultra mille annos duraſſe. nam in ipſo Concilio Nicæno, omnium optimo, incipiebant Leges condere, & jus iſtud ſibi vendicare : quod vides ſacrilegium eſſe, & impietatem, adverſus evidentiſſimas Scripturas.* † *Ego non quæro, quid Ambroſius, quid Auguſtinus, quid Concilia, quid uſus ſæculorum dicant; ut miranda ſit Satanæ ſtultitia, qui iis nos oppugnat, quæ ipſi oppugnamus.* * *Nihil curo, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ contra me ſtent. Auguſtinus, & Cyprianus errare potuerunt, & erraverunt. Quis eſt Auguſtinus? quis nos coget illi credere?* De az régi Sz. Atyákat mint bőcsűllyék az Atyafiak; az Negyedik, és Tizen eggyedik Bizonyſágban meg hallyuk. Az mely kőnyvet az Conciliomokrúl ira, † abbannis csuda mint gyalázza az Nicæabéli Győlekőzetet Luther. Es nem csak az Nicænum Conciliumrúl; de kőzőnſégeſen az tőb Győlekőzetekrűlis, haſonló gyalázattal ſzóllanak Brentius, Muſculus, Regius, Béza, és egyebekis, az mint tulajdon ſzavokat fel jegyezvén, meg mutattya Iuſtus Calvinus, * és Reginaldus. †

Ennek főlőtte, azt vitattyák az új Tanitók : hogy, az Sz. Irásnak igaz értelmérűl, és az Hit dolgairúl való itíletet, el vőtte az Iſten az Papoktúl, és az kőſségre bízta : azért kinek kinek meg kel itílni és viſgalni az ő Páſztorának tanitáſát; és ennek csak ugy engedgyen, ha láttya, hogy eggyez az Sz. Iráſſal. mert, az mint Luther beſzél : CHRISTUS *admit Epiſcopis, Doctoribus, Conciliis, jus, & poteſtatem judicandi de Doctrinâ, ac tradit illa omnibus Chriſtianis in genere, cùm ait: Oves meæ vocem meam audiunt. Papa, Epiſcopi, Doctores, Rectores Eccleſiarum, & Paſtores ovium Chriſti, habent quidem poteſtatem docendi: ſed Oves debent ferre judicium, Vtrum illi vocem Chriſti, vel alienorum proponant. Ipſi ergo nobis, qui Oves ſumus, cedere, noſtræ cenſuræ, & ſententiæ ſubſcribere, & obtemperare debent.* Ehez haſonlóképpen ſzól Schlűſſelburgius, *l. 2.*

Apolog. Cōfeſſ. Aug. tit. de Vocab. Miſſæ, fol. 247. lib. Cōcord.

* *Calv. li. 4. c. 9. n. 10.*

Luth. to. 2 Lat. Vitem. Ann. 1546. lib. cont. Regem. Angl. f. 371. a. imt.

† *Ibi fo. 372. a. fine.*

* *Ib. f. 369. a*

† *Vide Bellar. to. 1 præfat. Coiro. 4*

* *In cap. 32. Lirin.*

† *In Calvino Turcis. li. 1. c. 5. li. 3. c. 3.*

Luth. to. 2. Lat. Vitem. An. 1546. in Lib. Rationes Judicij Eccl. f. 402. Et cōt. Reg. Angl. f. 370.

Theol. Calvin. art. 15. fol. 164. Non expectanda eſt determinatio Concilij de controverſiis Religionis: ſed ſingulis horis cuilibet Chriſtiano integrum, imò mandatum DEI eſt, ut quamvis doctrinam dijudicet, falſamq; damnet.

Ezekből azért az kövétközik, hogy az Sz. Irás igaz értelmében, semmi egyéb módot nem mutatnak az Atyafiak, hanem csak kinekkinek az maga itíletit, és tetczését, az mint Sz. Agoston szól: *Id unum agunt, ut omnis de medio Scripturarum auferatur autoritas; & ſuus cuiq; animus autor ſit, quid in unaquaq; Scriptura probet, quid improbet: id eſt, ut non autoritati Scripturarum ſubjiciatur ad fidem, ſed ſibi Scripturas ipſe ſubjiciat.* Azért, ha azon tudakozol az Vj atyafiaktúl: Mi az oka, hogy az Szenteknek való könyörgést, Bálványozásnak mondgyák, mellyet az régi Sz. Doctorok, az Sz. Irásból állattanak? Azt felelik: hogy, az Régiek nem igazán találták az Sz. Irásnak értelmét, és magyarázattyát. Ha viszontag kérded: Miképpen tudgyák, hogy az Régiek nem jól értették; nem tekintették jól meg az szóknak tulajdonságit; nem jól vetették egymás mellé az Sz. Irás mondásit? Azt felelik: hogy, ő magából az Irásból, ez nyilván ki tetczik; és világoson meg ismértetik azoktúl, az kikben Sz. Lélek vagyon: és csak az nem láttya, az kiben nincsẽ Sz. Lélek. Igy azért, az tulajdon lelki ismeretnek tetczését követvén, azt mondgya az Calviniſta; hogy az Lutheránusok, és Ariánusok meg foſztattak az Sz. Lélektúl, és azért nem lattyák az Calviniſta igazságot az Sz. Irásban: ők pedig, mivelhogy az Sz. Lélektúl vezéreltetnek, nyilván tudgyák, hogy nem egyebet tanitnak, az szemen szedett tiszta Sz. Irásnál. Az Lutheriſták, és Ariánusok ugyan ezent hirdetik magokrúl. Es szinte ugy bánnak az kősséggel, mint amaz Vdvari tréfás ember, az ki magát képiróvá tötte vala, és az fizetést fel vévén, be rekeszkedék csak egyedúl az Szentegyházban, mellyet meg kel vala festeni; és ott, csak észik iszik vala: végre az Templomot fel nyitván, mutogatni kezdé az fejér kősalon az képeket, mellyek ott nem valának. és, hogy az emberek ne itílnék ötet tréfás Czigánynak, el hiteté véllek, hogy ezeket az Sz. képeket senki nem láthattya, valakinek feleſége nem jámbor. Hogy azért az jelen valók gyalázatbã ne maradnának, kiki mind azt tetteté, hogy ő jól láttya, az mit nem lát vala. Ezekis azért az új Tanítók, erősen mutogattyák, az mi nincsen: de mivelhogy el hitetik, hogy meg foſztatott az Sz. Lélektúl, valaki nem láttya az ő álmokat; az szegény kősség, hogy ne láttassék az Sz. Lélek nélkúl lenni, meg csallya magat, és el hiteti magával, hogy nyilván láttya az Sz. Irásban, az ő tulajdon fejének hivságos álmát.

Aug. Tom. 6. li. 32. cont. Fauſtũ. c. 19

Hogy azért ez az tudomány, minden bizonytalanságnak, és örök kételkedésnek gyökere légyen, ezekből ki tetczik. Mert, az kinek az Vr Isten eszt adott, nem csak az kősség közzúl, de még az túdós emberek közzúlis, igy gondolkodhatik magában: Ha az régi Sz. Doctorok, és Conciliomok, kik engemet nagy köz földön az tudományban, és értelemben hátok megé hagynak, az Közönséges vallásbannis el tévelyedhettek, mivelhogy emberek voltak; vallyon's, az én Prædikátorom, ki azt sem tudgya, hány foga vagyon; és én magamis; nẽ vagyúk emberek? vallyon's, énis meg nem úrközhetemé? Ha bátorságos nem lehetek az régi Sz. Iámborok tet-

czéſében, noha ők tudósbak voltak én nálamnál, noha többet forgottak az Sz. Irásban, noha szorgalmatosbak voltak az Isten akarattyának meg visgalásában; miképpen lehetek az én sajat és tulajdon tetczésemben bátorságos? Ki adta nékem ezt az privilegiomot, felsöb szabadságot, hogy én reám az hamisság ne ragadhassón, és az Igazság én előttem el ne titkoltathasék? Halhatatlan fel fuvalkodás volna ez, ha mindeneknél többet tulajdonítanék magamnak; minden régi fő embereknél szemesbnek itilnem magamat! Azért, ha az régiek meg botlottak, mert gyarló emberek voltak, én sem vészem ki magamat az emberek számából. mert ag szó amaz: *Humani nihil à me alienum puto*; az mi egy emberen meg történhetett, rajtamis meg eshetik: és igy, nem látom mint ereszkedhessem, és bátorsággal bocsátkozhassam az magam látására 's értésére.

Ennek fölötte, reám bizzák az itíletet az tudomány dolgaiban: én pedig, avagy soha nemis olvastam az Sz. Irást; avagy ha olvastam, sem mondhatom azt, hogy minden titkait által láttam; az külömbözö tudományok fondamentomit, mentségit, erősségit sem mondhatom hogy elmémben foglaltam; az reánk támasztott ellenvetéseknek, és az Gordius csomójához hasonló argumentomok kötésinek meg öldozásában, és fejtegetésébennis nem forgottam derekason; miképpen lehessék tehát biró az Hit dolgaiban? Hiszem, az ki igaz sententiát akar adni, nem csak érteni kel az törvényt, melyből meg itíltetik az dolog; de mind az két félnek igyét, és mentségétis tudni kel. mert ez két dolog nélkúl nem adhat ember igaz sententiát, hanem ha csak szerencsére. Enis azért, csak szerencsére tehetek igaz itíletet; és bizonyos nem lehetek dolgomban. Es ha oly mély tudományú bölcs emberré löttem az eke szarvánál, vagy az ló faránál, hogy ez világon minden tudós Tanítókat nékem kellyen meg itílnem, és én reám néz amaz mondas: [Nem szükség, hogy senki titeket tanitcson:] mi szükségem vagyon az Prædikátorra? Végezetre, igen künnyen úrközhetik ezis az értelmes embernek szívében: Az Irásban azt olvasom; † hogy az Sz. Irás magyarázattya, embernek tulajdon elméjéből ki nem kerekedik, és hogy nem mindennek adatik az Isten igéjének magyarázásának ajándékja: Arrulis parancsolatom vagyon, *hogy ne hidgyek minden léleknek, hanem meg probállyam, ha Istentúl vagyoné. mert az ördögis néha Angyalnak tetteti magát: és az Calvinus mondása szerént; † gyakran az meg vetetteknek szinte ollyan vélekedések vagyon magok felől, mint az válaszottaknak: Azért, minémű hihetséges jelenségekből tudhatom én azt, hogy nem az én vakmerő tetczésemnek indúlati viznek arra, hogy az Sz. Irást illyenképpen ércsem, hanem az Sz. Lélek ő maga? Mint légyek bizonyos, hogy az Sz. Irást igy kellyen ősze hordani, egyben hasonlitani 's helyheztetni, eggyiket az másikból igy magyarázni, az mint én értem? hogy ebből ollyan értelmet kellyen ki hozni, ollyan hitet, és vallásnak tudományát követni, az minéműt hallok az én Prædikatorimtúl? Tudom azt én, hogy az Eretnekségek támasztásának, eleitúl fogva, csak ez az egy köz módgya volt; hogy valakik elő vévén az Bibliát, meg nem elegedvén azzal az magyarázattal, meg nem nyugodván azon az értelmen, mellyet

1. Joã. 2. v. 27.
Isa. 54. v. 13
†*2. Pet. 1. v. 20.*
1. Corint. 12. v. 30. 11.
* *1. Joã. 4. 1. 2. Corint. 11. v. 14.*
† *Calv. li. 3. c. 2. n. 11.*

eleitûl fogva az Eccleſiának nemes és fô Tanitói értettek, az ô fejek mûhelyében annak oly értelmet's magyarázatot kohlottak, az minémût ô elôttôk hírrel ſem hallottak. Ezt cſelekedé Arius, Pelagius, Donatus, és minden egyéb dôgleletes tudományoknak ácſi, és kovácſi. Mint járok tehát énis, ha ezeknek nyomdokát kövétendem? Továbbá, látom azt gyakran, hogy az ki Lutheránus, azt erôſſen tetteti, hogy ôtet az Sz. Lélek vezérli arra az Sz. Irás magyarázattyára, mellyet az Auguſtánuſok kövétnek: de midôn Calviniſtává, vagy Arianuſsá léſzen, az Lutherek értelmét gonoſznak itíli; magárul pedig azt alittya, hogy ôtet az Sz. Lélek oktattya. maga, az Sz. Lélek nem oktathat ellenközô értelemre. Ha azért egyebûnnen nem tudhatom az Iráſnak igaz értelmét, hanem cſak onnan, hogy az én tetczéſem ſzerént az Sz. Lélek tanít engemet; ſoha ſemmi dologban bizonyos nem lehetek: hanem kételkedhetem azon, hogy az én tetczéſem ſzinte ugy meg cſal engem, midôn Calviniſta vagyok, mint meg cſalt vala, midôn Lutheriſta valék, és annál job vallaſt nem itílnék. mert moſtis cſak ollyan bizonyſágom vagyon az Calviniſtaſágnak követéſében, az minémû vala az Lutheriſtaſágban, tudni illik, hogy nékem ugy tetczik, hogy ezt az Sz. Irásban nyilván tanittya az Vr Iſten.

Itt ez aránt pedig, méltó azt eſzûnkben vennûnk, hogy ſzintén azon úton járnak az mi Atyankfiai, mellyen az régi tévelygôk jártanak. I. Mert azokis mindenkor azt vitatták: hogy, az régi Doctorok, eggyûgyûk és tudatlánok vóltak; az Sz. Iráſnak fejtegetéſében meg botlottak: ôk pedig jóbban láttyák, mint kellyen az Iſtennek ſzavát érteni. Halhadſza errûl Neſtoriuſnak, Ariuſnak, Samoſaténuſnak, Tatianuſnak tetczéſit. * *NESTORIVS, eruditum ſe putabat, cùm reverà indoctus eſſet. Interpretum libros legere dedignabatur, ſeipſum potiorem omnibus judicans.* † *ARIANI, neminem volunt ex antiquis ſibi comparari, nec ſe magiſtris noſtris, quibus à puero uſi ſumus, æquari patiuntur: Se ſolos ſapientes, ſibi ſoli ea doctrinæ patefacta myſteria, quæ in nullius unquam ſub ſole venerint cognitionem, arbitrantur. ô impiam arrogantiam! ô inanem gloriam, cum furore conjunctam! ô ſpiritum Satanicum!* * *SABINO, Patres Nicæni, idiotæ ſunt, & ſimplices.* † *SAMOSATENVS, Doctores & enarratores verbi, qui ex hac vitâ diſceſſerunt, petulanter proſcindebat:* * *In mortuos, Divinarum ſcripturarum expoſitores, impunè debacchando, ſeipſum jactabat; & ſui eum, Angelum cælo lapſum prædicabant.* † *TATIANVS, præſumptione Magiſterij elatus, & inflatus, quaſi præ cæteris eſſet, proprium characterem doctrinæ conſtituit.* II. Azon meſterkedtek az régi tévelygôk, mint ſzinte az Atyafiakis: hogy az Hiveknek régi értelmét, és az Sz. Doctoroknak egyenlô tanitáſát, meg vetteſsék's el feledteſsék az emberekkel. mivelhogy jol tudták, hogy ha ezt meg nyerhetik, nincs oly temérdek tévelygés, melyre nê vihetik az kôſséget. Halhadſza mint beſzél Sz. Baſilius Eunomiuſſal. *EVNOM: Peto ante omnia, ne velitis majori parti plus tribuere, neq; dignitate quorundam commoveamini. BASIL. Quid tu narras? non debemus plus antiquitati non reverebimur Chriſtianorum multitudinem? nullam rationem dignitatis eorum habebimus, qui omni ſpirituali gratiâ claruerunt? Magna profectò eſt tua potentia, ſi, quæ multiplici artificio aſſecutus non eſt diabolus, ea tibi, ſolo imperio aderunt. ſiquidem traditionem Fidei, quæ præterito*

*Socra. l.7. cap.32. Tripart. lib. 12. cap.4.
† Theodor. lib 1.c.4. Niceph. l.8. cap.7.
* Tripart. l. 2. cap.8. Socr. l. 1. c. 9
† Niceph. li. 6 cap.30.
* Euſeb. 7. Hiſt. c.30.
† Iren. lib. 1. cap.31.*

Baſil. libr. 1. cót. Eunom.

tempore

tempore omni, ſub ſanctiſſimis viris evicit, cogitationibus veſtris impiis poſtponamus. Haſonlóképpen ſzól Lirinenſis: *Hæreſes non aliam ob cauſſam oriuntur, niſi quia benè fundata antiquitas, ſceleſtâ novitate ſubruitur; Superiorum inſtituta violantur; reſcinduntur ſcita Patrum; convelluntur definita majorum: dum ſeſe intra ſacratæ, atq; incorruptæ vetuſtatis caſtiſſimos limites, profanæ, atq; novellæ curioſitatis libido, non continet.* † *Audias quoſdam Hæreticos dicere: Venite, ô inſipientes! qui vulgò Catholici nominamini, & diſcite Fidem veram, quam præter nos, nullus intelligit; quæ multis antè ſæculis latuit; nuper verò revelata, & oſtenſa eſt.* * *Scelerata Neſtorij præſumptio, quòd Sacram ſcripturam, ſe primum, & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe jactabat, qui ante ſe Divina eloquia tractaſſent: univerſos ſcilicet Sacerdotes, Confeſſores, Martyres: totam poſtremò, etiam nunc errare, & ſemper erraſſe adſeverabat Eccleſiam: quæ, ut ipſi videbatur, ignaros, erroneosq; Doctores, & ſecuta eſſet, & ſequeretur.* És ezt ugyan kôzônſéges régulának mondgya Sz. Irenæus: hogy, valaki az igazſágtul el ſzakad; az régi Doctorokat tudatlanoknak itíli. *Quicunq; relinquunt Eccleſiam, imperitiam Sanctorum Presbyterorum arguunt, non conſiderantes, quantò pluris ſit idiota Religioſus, impudente ſophiſtâ.* Sôt ô magais Calvinus, az ki maga fazakában fött dologrúl bizonyoſt túd mondani, azt beſzélli: hogy, az Eretnekſégnek egyébûnnê kezdeti nincſen, hanê az Apoſtolok idejétûl fogva meg rôgzött tudománynak, félre vetéſébôl. *Verè Auguſtinus Superbiam nominat, hæreſum omnium matrem. Nullus enim extitit unquam errorum Magiſter, quem non prava ambitio, in ſui præcipitium extulerit. Quotquot hac noſtrâ ætate, à purâ Evangelij doctrinâ prolapſi ſunt, reperimus omnes ſuperbiæ morbo eſſe corruptos. Pro multis, unum Serveti exemplum ſufficiat. Is enim Luſitanico faſtu inflatus, quidquid de Tribus in DEO perſonis, olim ab ipſo Apoſtolorum ſæculo traditum à Patribus, & continuâ ætatum ſerie, ab omnibus pijs receptum fuit, ut inſulſum repudiavit.* Mivelhogy azért, minden Eretnekſégnek ez vólt nê elsô grádicſa, hanê tágas kapuja, hogy, az Sz. Irás magyarázáſában meg vetvén az régi Sz. Iámborok tetczéſét, magoknak nagyot tulajdonítottak; ujonnan gondolt értelmet találtak; nem cſuda, ha ſemmi bizonyoſt nem tudhatnak, az kik az tévelygéſek nyomdokin el indúltak.

Lirin. cont. profan. novit. c.6.

† *Ibid. c.16. Similia ca. 14.*

* *Cap.41.*

Irenæ. lib.5. c.20. n.3.

Calvin. lib. de ſcãdalis, circa medium.

Aug. Tõ. 9. li. de Paſtoribus. cap.8.

Vide infra, l.3.c.13. §.1.

§. 3. Az Viſzſzavonáſoknak le ſzállitáſában, nincs módgyok az El ſzakadtaknak.

Harmadſzor: Soha az Vj tudományok ſzerént, az Hit dolgairul támadott viſzſzavonáſoknak végét nem érhettyûk. mert ſenkit egyebet nem akarnak Itilô meſternek iſmérni az vetekedéſben, hanem az Sz. Iráſt: de eztis ugy, az mint ô magok értik, és magyarázzák. Es ſzinte ugy cſelekeſznek, mintha két Prókátor valamely jóſzágrul perlene; Birát pedig egyebet eggyik ſem akarna, hanem cſak az Decretomot: és ſzembe ûlvén, az Eggyik elô hozná az Decrétom ſzavát, nagyon vitatná, hogy ez az textus nyilván ki mutattya az ô igyének igazságát: az Máſikis azon Decretomnak más mondáſát újain pergetvén erôſſen biztatná magát, hogy ôvé az jóſzág. Es mindenik azt mondaná máſiknak: Ez, 's eddig vagyon; 's ennél tovább ſincſen. Mellettem vagyon az Decretom végezéſe. ezen kivûl más Birót nem akarok. enyim az nyereſég. Ezeket, ha egy okos ember látná, cſak nevetné dolgokat; és azt itílné, hogy ezek farſangolnak; nem akarják

ANYMUZEUM KÖNYVTÁRA

végét érni az fortelyozáſnak, mivelhogy az magok tetczéſénél,egyébBiróhoz nẽ támaſzkodnak.Calvinús áll elő,'s mondgya ezt: CHRISTUS menyben ment; Tehát az ő Szent teſte nem lehet az Sacramentomban.Luther más felől pőki markát,'s azt mondgya: Iſten ſzavát hallyad: [Ez az én teſtem:] Ebből ki nyilatkozik igazſága az én tudományómnak. Ez mellett,eggyik ſem akar ſenkit itilő meſternek iſmérni; hanem mindenik az más feltűl támaſztott bizonyſágot, ſzája ízi ſzerént fejtegeti .azért ſoha ſemmi úton végére nem mehetnek, mellyik mondgyon igazat közzűlők. Miképpen tehát, ha ez világi dolgokban oly Biró vólna, az ki midőn ki mondgya az ſententiát, ugy ejtené beſzédét, hogy nyilván ki nem tetczenék, mellyiknek itílte vólna az peres jóſzágot; hanem, mindenik fél azt vitatná, hogy övé az nyereſég; és az Biró ſententiája nyilván néki kedvez: az egéſz világ előtt tudva vagyon,hogy ez nem vólna helyes,és alkolmatos Biró. mert az ő ſententiájával, ſoha egy pernek ſem ſzakadna vége, mivelhogy az ſententia után, ſzinte annyi viſzſzálkodás támad arrúl,mellyiket ſullyoſitotta meg az tőrvény, az menyi veſzekedés vala az előtt az jóſzághoz való igazſágrúl. Az Sz.Irás pedig ſzinte illyen Biró,ha az Anyaſzentegyháznak, és az Sz.Doctoroknak magyarázattyát félre téſzűk. mert mikor ſententiát mond, mind az két ellenkező pártok azt kiáltyák,hogy őket tőtte győzedelmeſsé ez az Biró;és ez okon,ſoha ſemmi perpatvarnak vége nem ſzakadhat közőttünk.

Ezt néha, mikor az cſipát le tőrlik ſzemekrűl, ő magokis láttyák az Atyafiak: és az illyen ſzűvőkben tuſakodó gondolkodáſok, oly ſértegető 's titkon ſebeſitő,és furdaló őſztőneket hagynak az ő meg háborodott lelki iſméretek habjaiban, hogy cſak nem kétſégben eſnek az Igaznak iſméretiben:és látván hogy ſemmi jó módgyok nincſen kételkedéſekből való kifejtőzéſekben, ugyan ki fakaſztyák néha, az mi ſzűvőkőn vagyon, és azt mondgyák: hogy, Az utólſó napon ő maga léſzen az Igazſágnak ki nyilatkoztató itílő birája az Vr Iſten:nem véſzik pedig azt eſzekben,hogy késő akkor tudni,az ellenkező tudományok közőtt mellyik légyen igaz. mivelhogy immár akkor helye nem léſzen az meg téréſnek. Azért,az ſzűkſéges, és ugyan kivántatikis az igaz Iſteni tudományhoz,hogy az ő fondamentomi ſzerént, itt ez földönnis nyilván meg iſmértetheſsék az Hamiſság, és vége ſzakadhaſſon minden viſzſzavonáſnak. Es az mely tudomány,ebben bizonyos módot nem ád; nem Iſteni,hanem veſzedelmes, botránkoztató, kétſégben ejtő,ördögi tudománynak kel annak lenni.

Némely eggyűgyűek pedig azt mondgyák: hogy, az Iſten meg nem utállya az alázatoſokat; és az kik jó Lelket kérnek,meg adgya nékik: ők pedig kérik az Iſtent, hogy meg világoſitcſa, és az Igazſágot meg mutaſſa nékik. De ezzel magokat cſallyák meg. mert,miképpen kereſi az alázatoſon az Igazſágot, az ki az egéſz régi Anyaſzentegyháznak, az közönſeges Győlekőzeteknek, az Sz. Doctoroknak itíletit meg veti, mintha ő mind ezeknél ſzemeſb, és bőlcſeb vólna? Azé az alázatoſság, hogy az Iſtentűl hagyott módot az Igazſág iſméretiben, félre tegyűk? Szép alázatoſság ám az, midőn egy tudatlan ember, az ki ſemmit nem túd az régi dolgokban,

ſemmit az tudományokban nem forgott,okoſbnak itíli magát, ily ſok régi Szent,és túdós embereknél; és azt alíttya, hogy az maga agyaskodáſával jobban fel találllya az Igazſágot az Sz. Irásban, hogy ſem az túdós Sz. Doctorok: mintha ezek ſoha cſak az Irásban ſem tekintettek vólna, és az Sz. Lélek ő mellőlők cſak el múlt vólna. Ha ezis alázatoſság,nem tudom micſoda légyen az Luciper kevélyſége.

§. 4. Nincs hová hajtani fejeket az meg haſonlattaknak.

Negyedſzer: Mihent az Római hitnek eggyeſségétűl el ſzakad az ember; ſoha bátorſágos, és bizonyos nem lehet,hová hajcſa fejét, mellyik félre bizza lelkét. Mert, azt kérdem, nem cſak az kőz emberektűl,de az tudós Prædikátoroktúlis: Mi az oka, hogy az Lutheriſtákhoz adgya magát,és nem az Calviniſtákhoz,vagy Ariánuſokhoz? mert minnyáján egyenlő bátorſággal azt hirdetik:hogy, ők az Sz.Irás ſzerént tanítnak,az Sz.Lélek cſak ő nállok vagyon.nagy torokkal egy aránt kiáltyák: hogy,Semmit az tiſzta Sz.Iráſnal egyebet nem tanítnak. méréſzen mondgyák: hogy,az ő tudományok ſzerént való értelme az Iſtẽ igéjének,oly világos,mint az nap fiſny, az tőb Vallaſokkal pedig, nyilván, és tagadhatatlanúl ellenkezik az Sz.Irás.Ezeket minnyájan,ugyan azon egy bizonyſággal erősitik: tudni illik, hogy az kiben az Iſtennek lelke vagyon, ezt nyilván által láttya az Sz. Irásból: és cſak azoktúl vagyon el rejtve, az kik el kárhoznak. Ez azért igy lévén; ſoha ſenki,egyéb okát nem adhattya,miért kőveti inkáb az Lutheriſták hitit, hogy ſem az Calviniſtákét, hanem cſak azt: hogy, Néki úgy tetczik,hogy ez eggyez az Sz.Iráſſal.Es immár,igy minden fondamentoma az ő Hitinek, cſak az maga tulajdon tetczéſe. melyben ha oly bátorſág lehet,hogy az mi egyſzer nékünk tetczik,annak igaznak kel lenni; nem tagadom énis, hogy bátorſágoſon meg nyughatik ember, az Lutheriſta, vagy Calviniſta hitben: de ha az te tetczéſednek oly Privilégioma nincſen, hogy ſoha az hamiſságban meg ne űtkőzheſsék; bátorſágos nem lehetſz az te Vallaſodban.

Az ki mind ezeket meg gondollya,nem alítom, hogy okos értelemmel meg nyugodgyék lelki iſméreti az Vj vallaſokban.

Ebből az bizonytalanſágból kővetkőzik az Vj tanítók közőtt az ſok egyenetlenſég: az tudományban való álhatatlanſág: az magokkal való ellenkezés: és, egy ſzóval, ez az Babylóniai confuſio;hogy ſoha két Tanitót nem találſz közzűllők,az kik egy nyomban lépnének. sőt nehezen találſz ollyat közzűlők, az ki valakit merjen nevezni az ő Hitin valók közzűl, és arra kőſſe magát, hogy ő ezzel mindenekben igyeneſen eggyet ért, és hiſzen: hanem, mint az világi Filoſófuſok vélekedéſi ſzámlálhatatlanok,ugy az ő tetczéſek ſincſenek bizonyos ſzámban foglalva. Mert,minek utánna arra jutottak,hogy kinek kinek az ő tetczéſe légyen vezére;nem cſak egymáſtúl kűlőmböznek,de magokis hol eggyet,'s hol máſt tanitnak.

Vide infrà, lib.3. c.9.

§. 5. Gyűmőlcſe ezeknek az Uj tudományok fondamentominak.

Senki ne itíllye én gondolkodáſimnak, hogy az fel vetett fondamen-

tomokból, illyen bizonytalanság, és az Hitben való habozás, sőt az hitnek ugyan tellyes meg vetése, fenekkel fel forgatása következzék: Luther és Calvinus magok meg vallyák, hogy az ő tanitások után, az emberek semmit nem hisznek; az Evangeliomot csak beszéd gyanánt tartyák; és lassan lassan, nem csak az Arianismus, de tellyességgel az Tőrők pogánysagis bé csúsz mász, mint az tő után az czérna. Halhadsza mely világos szókkal téznek errűl bizonyságot ő magok. Eggyűtt igy ir Luther Márton: † *Nos qui Evangelij veritatem jactamus, & crepamus, nihilo pluris illam, quàm Terentij, vel alterius profani Scriptoris sententiam æstimamus.* * *Eam in opinionem id ætatis Nobiles & Rustici venerunt, ut thrasonicè jactare audeant, sibi nullius Prædicatoris operâ opus esse. velintq; multò libentius, Verbo DEI in totum liberi esse, ne obolo quidem omnes Prædicatores ementes.* † *Securissimè nostrum Ministerium contemnunt; putant enim illud esse jocum, & ludum. Ideoq;, præcipuè Nobiles, hoc agunt, ut suos Pastores sibi, tanquam viles Servos obnoxios faciant.* Calvinus hasonló dolgot beszél: * *Simul ac publicari cœpit Evangelij doctrina: velut apertâ scaturigine, multorum erupit impietas, qui Religiosi anteà visi fuerant. Multi hodie Lucianici, qui totam Christi Religionem subsannant. Multi Epicurei, qui nullo DEI metu, ad quamlibet nequitiam se prostituunt. Papistarum ineptias, lepidè rident: sed ipsi indigni sunt, qui unquam ad Papismum revertantur. Et certè, qui nunc passim regnat Evangelij contemptus, certum est belluinæ cujusdam vitæ præsagium. Paulus naufragium ait facere homines in fide, postquam à bonâ conscientiâ exciderunt: Quo significat, hanc esse rectæ intelligentiæ custodem. nec mirum esse, si nihil firmum habeant, qui inter varias cupiditatum procellas fluctuant. Itaq; non est quòd nos turbet Atheismus, qui in toto mundo passim regnat.* Erasmusis azon panaszolkodik: hogy, mihent az Vj Evangelisták támadának, oly nagy bizonytalanság szálla az emberek szűvében, hogy sokan ugyan semmit sem kezdének hinni: *Vereor, ne sub umbrâ Evangelij exoriantur, qui nihil omnino credant. Imò jam nunc tales exoriuntur, magno piorum dolore. Et qui tales sunt, sub nullâ umbrâ tutiùs latére possunt, quàm sub istorum Evangelio. Deinde multi, cùm vident convelli priscæ Ecclesiæ decreta, & ipsos inter se variare dogmatibus, incipiunt dubitare de totâ fide Catholicâ.* Vgyan ezent irja Bullingerus, és Sturmius: † *Implacabilis illa dissensio inter Lutheranos, & Zvinglianos, non paucos adeò commovit, ut velut animum despondentes, dicerent: posthac, se nihil amplius credituros, nisi quod ipsis liberet.* * *Istis contentionibus, plana ad Mahometismum paratur via, ut in Asiâ, Africâ, & Græciâ, propter similes causas evenisse scimus.*

Nem csak meg vallyák tehát ő magok: hogy, az ő ujságok után, az emberek Atheusok kezdének lenni: de okaitis adgyák ennek az nagy eszveszésnek. I. Mert az jó élet nélkűl, az Hit hamar meg szárad. Mivelhogy azért az Vj tudományok fondamentomi, az Isteni félelemnek gyökerét ki gyomlállyák, az mint ezennel meg bizonyitom; nem csuda, ha az Hitbennis habozást szerzenek. II. Mert az kősséget bíróvá tőtték az Hit dolgaiban, mintha az Sz. Irást, akárkiis világosan által látná: Az régi Szenteknek bőcsűlletit pedig, ki vőtték az emberek szűvéből. Igy azért, senki nem akarja máshoz kötelezni magát, hanem kiki mind azt követi, az mi néki tetczik. III. Mert az emberek látván, hogy ennyi viszálko-

dás tá-

† *Col. Mens. Isleb. 1566. Cap. 4. De Mundo fol. 81.*

* *Tő. 5. Lat. Vitt. 1554. in 1. Cor. 15. fol. 161.*

† *Eodẽ Tõ. 5. in ca. 6. ad Gal. f. 434. Plura vide infr. c. 7. §. 6.*

* *Libr. de scãdalis, sub medium.*

Erasmus ad fratres infe. Germaniæ.

† *Bulling. in firmo Fund.*

* *Sturm. de Ratione ineundæ Concordiæ; apud Calvi. Turcis. li. 3. c. 10. Et lib. 4. c. 1. Vide Sturmium infrà, li. 3. c. 7. §. 6.*

Az Hatodik bizonyságba, l. 3. c. 7

dás támadott az Vjtók kőzőttis, noha minnyáján az tiszta Sz. Irással dicsekednek: Aztis eszekben vévén, hogy ezt az sok perlekedést, az bőlcs emberek sem tudgyák el igazitani; kétségben esnek az Igazságnak ismeretiben: és végre, csak emberi velekedéseknek alittyák az Hit dolgait: és mind egynek itilik, akár mely vallásban légyen az ember. Azért, mind ő maga Béza meg vallya, 's mind bőv beszéddel elő szamlállya az Lutherista Schlűsselburgius: hogy, inkáb valamenyi éles elméjű tanitványi vóltak Calvinusnak, mind Arianusá, Sidóvá, vagy Tőrőkké lőttek: és meg vallották; hogy, az Calvinistaságon által, igyenes ősvény vagyon ezekre az éktelen tévelygésekre. De hallyuk az Schlűsselburgius szavát: *Apparet, Calvinistas alere Arianam, Turcicam, Iudaicam, Ethnicam impietatem in pectore, quæ non rarò, suo tempore, se prodit. Etenim aliquot eorum, advertentes, in incertâ suâ, & dubiâ opinione, non posse tutò acquiescere, tandem ad Arianos, Turcasq; defecerunt. Bernardus Rotmannus, Oecolampadij, Buceri, & Bullingeri discipulus, abjectâ Sacrâ Scripturâ, se somniis & novis revelationibus dedit, more Zvinglij; & in apertam Anabaptistarum revelationem erupit. Paulus Alciatus Mediolanensis, Valentinus Gentilis Cosentinus, Georgius Blandrata Salucensis, Matthæus Gribaldus, Lælius Zozinus, Petrus Statorius, Ioannes Sylvanus, Bernardinus Ochinus, Sebastianus Castálio, Franciscus Baldvinus, Erasmus Ioannis, & alij multi, tantum in Scholâ Sacramentariorum profecerunt, ut tandem Religioni Christianæ vale dicentes, ad Arianismum, Turcismum, Atheismum prolapsi sint. Calvinistarum verò doctrinam, his miseris, ad Apostasiam occasionem dedisse, ipsimet palàm professi sunt. Adamus Neuserus, olim Heidelbergensis Ecclesiæ primarius Pastor, ex Zvinglianismo, per Arianismum, ad Mahometismum usq;, cum aliis non paucis Calvinistis progressus est. Is sequentia verba, suâ manu scripta, dedit Constantinopoli, Domino Stephano Gerlachio, 2. Iulij, 1574.* [*Nullus nostro tempore, mihi notus, factus est Arianus, qui non antè fuerit Calvinista: Servetus, Blandrata, Alciatus, Franciscus Davidis, Gentilis, Gribaldus, Sylvanus, & alij. Igitur, qui timet sibi, ne incidat in Arianismum, caveat Calvinismum.*] *& hoc autographum, etiamnum Tubingæ secum habet Doctor Gerlachius.*

Igazán mondgya pedig Schlűsselburg: hogy, az Calviniszta tudományból vőn okot az Arianusság: de melléje kellett vólna vetni az Lutherista tudományt is. mivelhogy maga Dávid Ferencz irja: hogy, az Lutheristák vallásából vőtt okott az Sz. Háromságnak tagadására. Mert, az ő Vallásoknak két erős bástyáját Luther éppitette: Tudni illik, hogy azt nem kel hinni, az mirűl az Irásban nincs emlekezet: és hogy semminek kel tartani az Irásnak értelmében az régi Szentek tetczését. Ezt az két dolgot, azt mondgya Dávid F: hogy ő Luthertűl tanúlta: és ezek helyén maradván, győzhetetlenek az Arianusok. De hallyad az maga szavát: *Nusquam in Scripturis mentio est de Trinitate, Personis, Supposito, Relationibus, Proprietatibus, & similibus nugis: Cur ergo similia Papistarum Lutherani, hæc sine scripto Verbo inducunt? De DEO Tripersonato doctrinam, nudis assertionibus Patrum, Conciliorum, Symbolorum, quæ olim Major cum suis rejecerat, defendit: Verbum purissimum, ad quod solùm alligamur, negligit. Non vides, Patrum, & Conciliorum autoritate revocatâ, Anti Christi militibus, suas hæreses restituendi, potestatem dari? Non secus insultat nobis Major, suâ rancidâ Patrum, Conciliorum, obtrusione, ac olim Papæ milites Luthero. quibus ille, id uni-*

Schlüsselb. lib. 1. Theol. Calvin. art. 2. fol. 9.

De his & Beza, Epist. 81. Theolog.

Hujus Epistolæ meminit. Jurgevit. in bello quinti Evãgelij cap. 11. Justus Calvin cap 43. Præscriptio. Tertull.

Idem alij apud Jurgevit. cap. 11. Belli quinti Evangelij.

David. lib. contra Majorem. adss. Claudiop. 1569. epist. Dedicat. ad Michaëlem Csáki, Cancellarium.

cum respondit: Non teneri se Patrum, & Conciliorum autoritate. Hoc idem nos hodiè dicimus. Cum autem Major, fœces has Patrum, & Conciliorum objicit; doctrinam suam ludibrio exponit.

Eſzekben vővék az Atyáſiak, noha késón, hogy eſontal úték bokájokat, és az magoktúl faragott nyilat mellyekre forditák. Láták, hogy nem kel vala ily tágas kaput nyitni az tévelygésre: nem kel vala az régi Conciliomoknak, és Sz. Doctoroknak egyenlő értelmét, ily méréſzſeggel meg vetni; és igyekeztekis rajta, hogy bé árkollyák ezt az nagy útat. Halhadſza mit mond Melius Péter az Ariánuſoknak, az Váradi Diſputatióban: [Az Bibliából elő hozott bizonyſágokat, azt kivánnyuk, hogy ſenki az ő fejétúl ne magyarázza: hanem, nagyob bőcsúlleti légyen ebbén az igyben, az Régi, egyenlő, igaz, Kereſztyéni gyölekőzetnek, hogy ſem mint imez amaz hitetlen ſzecskevéſznek.] Az több Vjitókis, az Ariánuſok ellen őrőmeſt forgattyák az Gyölekőzeteket: De kűnnyéb az tevelgésre okot adni, hogy ſem az Igazſágra hozni. mert, oly kővet vethet egy bolond az kútban, hogy gond léſzen tiz eſzeſnekis kivenni.

Diſput. Varad. edita Claudiopol. 1569. in 2. Conditione.

Vide Bezā infrà, lib. 3. cap. 5. §. 3.

Hieron. l. 3. contr. Ruff. verſus finē. In Eccleſiâ norma eſt veritatis.

§. 6. Az mi Vallásunkban nincſenek ezek az fogyatkozáſok.

Nem illyen az álhatatos kőſziklán éppittetett igaz Vallás. Nem ingadoz, mint az nádſzál. nem haboz, mint az ſzelektúl fel háborittatott tenger. nem csavarog, mint az út veſztett ember. nem tántorog, mint az ſzédűléſnek lélkétúl meg réſzegittetett tévelygő. Senki mi nállunk az maga tetczéſét, az közönſéges értelemmel táborban nem ſzálittya, egyben nem kőſzőrűli. ſenki ſzembe nem ſzőkik az Anyaſzentegyháznak meg rögzött Vallásával. az Sz. Atyáknak egyenlő értelmével űſtőkőt ſenki nem vonſzon: sőt eſztelenſégnek tartyuk, ha valaki az ellen vetekedik, az mit álhatatoſon tanitott az Kereſztyének eggyeſsége. Es azt bátran hirdettyük Sz. Agoſtonnal: † *Diſputare contra ea, quæ univerſa tenet Eccleſia, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt.* * *Quod enim univerſa tenet Eccleſia, nec à Conciliis eſt inſtitutum, id Apoſtolicâ autoritate eſſe traditum, rectiſſimè credimus.* Csintalan bolondság, az ellen vetekedni, az mit az egész Anyaſzentegyház bizonyoſnak tartott. mert valamit ez javallott, és nem az Gyölekőzetek rendelték, igazán hiſzszük, hogy az Apoſtoloktul vőtt eredetet. Ha az Sz. Irásnak értelméről támad egyenetlenség, azt mondgyuk ugyan ezen Sz. Agoſtonnal: † *Tunc Scripturarum tenetur veritas, cùm id facimus, quod univerſa jam placuit Eccleſiæ.* Akkor maradunk igazán az Sz. Irás mellett, midőn azt mivellyük, az mit az közönſéges Anyaſzentegyház jóvá hagyott.* *Hoc habet auctoritas matris Eccleſiæ: hoc fundatus veritatis obtinet Canon: Contra hoc rvbur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, confringitur.* Ha valamely Szokáſrul, vagy rendtartáſrul vagyon az közbē vetés, azt mondgyuk: hogy, † *Mos populi, pro lege tenendus, in rebus, de quibus nil Scriptura ſtatuit.* Az híveknek egyenlő ſzokáſa, törvény gyanánt tartaſsék, azokban, az mellyekrűl az Irás ſemmit nem parancſol. és Sz. Agoſton azt irja: hogy, Sz. Ambrús azt adta néki tanácſúl; hogy, ha Mediolánumban vagyon, ne bőjtőllyön ſzombaton: de ha Romában léſzen, az ſzokáshoz ſzabja magát és bőjtőt tarcſon. Végezetre,

† *Epiſt. 118. longe poſt medium.*
* *Aug. 4. de Bapt. c. 24. Lib. 5. c. 23. Epiſt. 118. initio. Epiſtol. 99. ante med.*
† *Aug. 1. cōt. Creſco. c. 33.*
* *To. 10. Ser. de Verb. Apoſt. 14.*
† *Aug. Epi. 86. init.*

tre, akárminémű dologrúl támadgyon közben vetés, azt mondgyuk: hogy, † *Qui falli metuit obſcuritate quæſtionis, Eccleſiam conſulat.* * *Si enim ſapienti alicui Dominus præberet teſtimonium, ut de ortâ quæſtione, à nobis conſuleretur, non dubitaremus id facere, quod ille dixiſſet: Nefarium eſt, non credere Eccleſiæ, cui* CHRISTUS *præbuit teſtimonium*: Az ki fél, hogy meg ne csalattaſsék az közben vetett dolognak homályoſságától, az Anyaſzentegyháznak tanácſát halgaſſa. Mert, ha az Iſten egy emberhez igazítana efféle dolgokban; minden kétſégnélkűl az ő tetczéſén meg állanánk. Nem bátorſágos tehát, az Anyaſzentegyháznak tanitáſától el ſzakadni, melyrűl CHRISTUS bizonyſágot adott. Mikor azért az Sz. Irásnak értelmén akadoznak az Kereſztyének; nem az magok tetczéſéből, hanem az régi Sz. Atyáknak egyenlő értelméből véſzik az igaz magyarázatot; mint ezennel az Harmadik bizonyſágban meg mondom, és ſzépen tanittya Sz. Kelemen: *Lex DEI cùm legitur, non ſecundum propriam ingenij intelligentiam doceri debet. ſunt enim multa verba in ſcripturis Divinis, quæ trahi poſſunt in eum ſenſum, quem extrinſecus adulteretis. Oportet ergo ab eo intelligentiam diſcere Scripturarum, qui eam à Majoribus, ſecundum veritatem ſibi traditam ſervavit.* Az kik tehát leg tudóſbak, és bőlcſebbekis közőttünk; azt cſelekeſzik az mit a Sz. Agoſton, b Sz. Bernárd, c Sz. Hieronymus, kik az Római Pápa itíleti alá vetik irásokat, és tetczéſeket: és azt irják: hogy, valami néki nem tetczik, le tőrőlteſsék.

† *Aug. 1. cōt. Creſco. c. 33.* * *De Unit. Eccleſ. c. 22.*

Clemens Rō. epiſt. 5. apud Gratia. diſt. 34. cap. 14.

a *Aug. relat. ſupra, az Elől járó levélbe.*
b *Bernar. ep. 174. ſin.*
c *Hieron. ad Damaſ.*

Az viſzſzavonáſokbannis kűnnyen véget érűnk. Mert mindgyárt ha kiváncatik, közönſéges Gyölekőzetet hirdetűnk; és az mit ezekben el végeznek, valamely Eretnekſégnek kárhoztatáſában, azon minnyájan meg nyugſzúnk. melynél jób mód nem lehet az Eretnekſégek ki gyomláláſában, ugymond Calvinus: *Nullum nec melius, nec certius remedium ad unitatem Fidei conſervandam ab initio fuit, quàm Eccleſiam in Synodo congregari.* Mert az Bőlcs mondáſa ſzerént; az mit az Anyaſzentegyház Gyölekőzeti, az egy fő Páſztorral eggyűtt el végez; annál továb nē kel nékűnk mennűnk. mivelhogy az Tertullianus módáſa ſzerént; az egész Anyaſzētegyházat jelenti az Concilium: *Aguntur certis locis Concilia, ex univerſis Eccleſiis: per quæ, & altiora quæq; in commune tractantur; & ipſa repræſentatio totius nominis Chriſtiani, magnâ veneratione celebratur.* Azért mondgya Sz. Agoſton: hogy, mindenkor bőcsűlletes vólt az Gyölekőzetek végezéſe az híveknél: *Saluberrima ſemper habita eſt in Eccleſiâ, Conciliorum autoritas.* Annakokáért, minden közbe vetésben, ugymond, annak az Anyaſzentegyháznak méltóſága ſzakaſzthat véget, mely az Apoſtolok idejétúl fogva, egymás után kővetkező Pűſpőkőkkel finylett. Es az ki végét akarja érni ſok hányattatáſának, ahoz az Eccleſiához ragaſzkodgyék: *Vides, quid valet autoritas Eccleſiæ Catholicæ, quæ ab ipſis fundatiſſimis Apoſtolorum ſedibus, uſq; ad hodiernum diem, ſuccedentium ſibimet & Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione confirmatur.* * *Si igitur ſatis jam tibi jactatus videris, finemq; huiusmodi laboribus vis imponere; ſequere viam Catholicæ diſciplinæ, quæ ab ipſo Chriſto, per Apoſtolos, ad nos uſq; manavit, & ab hinc ad poſteros manatura eſt.* Vgyanis, az Sz. Cyprianus mondáſa ſzerént; nem egyebűnnen vagyon eredeti az Eretnekſégnek, hanem abból, hogy nem akarnak az emberek, az Fő Páſztornak engedni. *Vnde hæreſes obortæ ſunt, &*

Calvin. l. 4. c. 9. n. 13.

Eccleſ. 12. v. 11.

Tertull. cōt. Pſychicos cap. 13.

Aug. ep. 118. init.

Aug. Tom. 6. l. 11. contr. Fauſt. c. 2.
* *Tom. 6. de Util. cred. cap. 8.*

Cypr. lib. 4. Epiſt. 9. alias ep. 69.

oboriuntur, nisi dum Episcopus, qui unus est, & Ecclesiæ præst, superbâ quorundam præsumptione contemnitur, & homo, dignatione DEI honoratus, ab indignis judicatur? Vgyan ezent irja Hieronymusis: *Ecclesiæ salus, in Summi Sacerdotis dignitate, ac veneratione consistit: cui, si non exsors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot Sacerdotes.* Mi azért az Szent Iráſſal bizonyittyuk Vallásunkat: de nem ugy, mint az Atyafiak, kik az Iſten igejének magok ſaját tetczéſe ſzerént való magyarázattyából, az az, csak tulajdon az magok gondolattyából erősitik tanitásokat. hanem mi, az régi Doctoroknak iráſit meg tekintyuk, kik, az Sz. Agoſton mondása ſzerént: Sem nékünk, ſem másnak nem kedveztek: ſenkinek nem hizelkedtek: irigyſégből nem ſzóllottak. *Nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt. neq; nobis, neq; vobis irati sunt. neq; nos, neq; vos miserati sunt. Quod invenerunt in Ecclesiâ, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Es nem azt vészük bé, az mit ezek kőzzül egy valaki, az ő maga tulajdon értelmeből irt: hanem az mit kőzönſégeſen az Anyaſzentegyháznak tárházából vőttek, és álhatatoſon tanitottak, azon meg állunk; tudván, hogy ezeket az ő tanitásokat, ſok csudákkal, vérek hullásával, az Pogányſágnak meg téréſével, és egyéb ſzámlálhatatlan jelenſégekkel meg erősitették. Aztis az mit az Anyaſzentegyház tanit, fel nem bontyuk. mert az Calvinus mondása ſzerént: Az Iſten minket nem tanit kűlőmben, hanem az Anyaſzentegyház által; és mindeneket arra kőtelez, hogy ehez halgaſſanak: *Noluit DEVS nos adolescere in virum perfectum, nisi educatione Ecclesiæ: & omnes ad unum, in eundem ordinem cogit, ut mansueto, & docili spiritu, regendos se Doctoribus, in hunc usum creatis, permittant.*

Hieron. cõt. Luciferian.

Aug. Tom. 7. lib. 2. cont. Julian. c. 10.

Calv. lib. 4. cap. 1. n. 5.

Méltó tehát, és ſzükſéges, hogy az Vj kételkedtető tudományokat meg vetvén, ahoz az erős, és álhatatos kőſzálhoz kőſsük magunkat, mely minden kételkedéſnek ſzeleit le nyomja, és az egy álhatatos Igazſágnak iſméretiben meg tart bennünket.

HARMADIK RESZE.

MASODIK BIZONYSAGA AZ VJ TVDOMANYOK hamiſságának: Mert nincs rend ſzerént hivattatott Lelki Pásztorok.

MIkor az igíret földében vinné az Vr Iſten az ő népét; éjel tűz oſzlopot, nappal egy ſzép felhőcskét ada eleiben, hogy ezeknek vezetéſét kővetvén, ki ne térne uttyából: Azonképpen az Máguſokatis az mi üdvőzitőnkhőz, egy finyes csillag által igazitá. Nem kel tehát kételkednünk, hogy mi előnkbennis az igaz Iſteni tudománynak iſméretire, bizonyos vezéreket, és út mutató kalavúzokat rendelt, kik az Sz. Iráſnak, és az Iſteni dolgoknak igaz iſméretire, bizonyos uton vigyék az híveket. Ezek pedig nem egyebek az Lelki Pásztoroknál, és Tanitóknál, kikhez igazíttya az Iſten az kőſségest, hogy ezektől halgaſſon; ezeket, mint vak vezetőjét, ugy kővesſe.

Exod. 13. v. 21.

§. 1. Haſz-

§. 1. Haſzna az Igaz Pásztorok iſméretinek.

Ha egyſzer végére mehetünk, kik légyenek az igaz Pásztorok, és Tanitók, ottan minden verſengéſnek vége léſzen. Mert, nem szükség, hogy czikkelyenként, az Hitnek minden ágabogán akadozzunk: elég, ha meg tanúllyuk, kicſodák légyenek az igaz Pásztorok, és ezeknek engedelmeſen ſzavát fogadgyuk. mivelhogy, az tellyes Sz. Iráſból, tudgyuk: hogy, az igaz Pásztorok az mig ki nem lépnek abból az mire kűldettek, hamis tudományokra nem vezethetik az juhokat. I. Mert az Oo tőrvényben, élet veſztés alatt parancſolta vala az Iſten: hogy, az ő ſzent tőrvényéről támadott viſzſzavonáſban, az Papok tetczéſén, mint az Iſten Angyala ſzaván, minnyáján meg állanának, *Deut. 17. v. 8. 9. 2. Paralip. 19. v. 10. Malach. 2. v. 7.* Az Vj teſtamentombannis erőſſen meg hagyá: hogy, fejet hajcſunk, és engedgyünk az mi lelkünk gondviſelőinek, az igaz Pásztoroknak. mert, az ki őket halgattya, önnön magát Chriſtuſt halgattya. Sőt aztis meg parancſollya: hogy, ha az Tanító feslettis erkőlcſében; de tanitáſában, ugyan ſzavát fogadgyuk. Ha azért az Iſtennek parancſolattya kőtelez az igaz Pásztorok tanitáſához; kétség nélkül, az ő Igazſágát, és gondviſeléſét illeti, hogy ezeket hamiſságra ne ereſzſze. Mert ha ezekis hamiſſat tanithátnának; kővetkőznék, hogy az Iſtennek parancſolattya kőtelezne minket az hamiſságra. II. Sz. Pál, avégre mondgya, hogy, az Iſten, Pásztorokat, és Doctorokat adott, hogy minden tudományok ſzelétől, ide 's tova ne ragadtaſſunk; hanem ő általok, az igazſágban meg őrizteſsünk. Holott jelenti Szent Pál: hogy, az kőſség kűlőmben az igaz értelemben álhatatos nem lehet, hanem ha az Pásztoroktúl vezettetik. Es annak fölőtte, batorſágot ád, hogy ne féllyünk az hamis tudományok ſzelétől, ha őket kővettyük. Ha pedig hamiſságra ragadhatnának az igaz Tanitok; ez az Igazſágban való álhatatoſság, és ez az bátorſág, helyén nem maradhatna. Ennek az Sz. Pál mondáſának erejét meg tekintvén Calvinus, azt mondgya: (mint ezennel meg hallod) hogy, kűlőmben nem vezettethetünk az Igazſágra, hanem az igaz Pásztorok által. Mert, az Sz. Agoſton mondáſa ſzerént: Az kőſséget, nem az mély elmélkedés, hanem az eggyűgyű hitel teſzi bátorſágoſá: * *Turbam fidelium, non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas, tutam facit.* és az mint máſutt irja: † *Fides præcedit intellectum, ut sit intellectus fidei præmium:* eléb hinni kel, hogy meg értheſsük az mi Hitünknek titkait. III. Az igaz Pásztorokrúl azt mondgya az Irás: *hogy, őket az Iſten az végre rendelte, hogy ő általok igazgaſſa, vezérellye, az Anyaſzentegyházat: és hogy † Christus helyében kővetſégűl jőttek az emberekhez: és ő általok Christus önnön maga ſzól. Tehát, az Iſtennek bőlcs gondviſeléſét illeti, hogy az ő rendeléſe heába való ne légyen, és az ő Kőveti által meg ne csalattaſsunk. Heába való lenne pedig, ha az igaz Pásztorok nem igazgatnák, sőt hamiſságra, és tévelygéſre csalogatnák az embereket. IV. Vgy rendelte az Vr Iſten az Anyaſzentegyházat: hogy ebben, némellyek Pásztorok, és némellyek Iuhok: némellyek tanitó Doctorok, és némellyek Tanitványok lennének, az mint Sz. Pál nyilván mondgya. Es az Paſztoroknak azt parancſolta, hogy legelteſsék az nyájat: Az

Infrà, §. 3. Et superius fol. 108.

** Aug. cont. ep. fundam. cap. 4.*

† Serm. 51. de Verb. Dom.

** Actor. 20. v. 28.*

† 2. Corint. 5. v. 20.

1. Corint. 12. v. 28.

Iuhoknak pedig, hogy az Páſztor ſzavát halgaſsák. Lehetetlen dolog pedig, hogy az igaz Páſztorok ſzaván, bátorſágoſon, és jó lelki iſmérettel meg álhaſſunk, és az igaz Tanitóknak gondviſeléſének és oktatáſának haſznát veheſsük, ha ôkis hamiſra, és tévelygéſre vihetnek. mert az kirûl azt itillyûk, hogy veſzedelemre vihet, az után bátorſággal nem indúlhatunk, ſem az ô tanitáſán meg nem nyughatunk.

1. Pet. 5. v 2. Joã. 10. v. 3. 4.

Ki teteczik tehát mind ezekből: hogy, ha végére mehetſz, kik légyenek az igaz Páſztorok, nem ſzûkſég egyéb vetekedéſben fáraſztanod elmédet, hanem csak igen rôvid úton végére mehetſz az igyenes Igazſágnak: tudván azt, hogy az igaz Páſztor hamiſságra nem vezet. Es mihent hivatallya kivûl hágván, ollyat kezd tanítani, az mire nem kûldetett, és nem rendeltetett; ottan farkaſsá válik, és az igaz Páſztorok ſzámából ki eſik.

Matth. 7. v. 15. Actor. 20. v. 28. 2. Corint. 11. v. 13. 2. Pet. 2. v. 1. 1. Joan. 4. v. 1.

De abban vagyon az meſterſég, és ahoz ſzûkſéges az okoſság, hogy az gyapjúban ôltôzött, és bárány bôrrel béllett farkaſt, az igaz Páſztortúl meg válaſzſzuk. Arra int az mi ûdvôzitônkis, az ô Sz. Apoſtolival egyetemben, hogy ſzorgalmatoſon vigyázzunk: az igaz Páſztort, az hamis Tanitók kôzôtt meg iſmérjûk: meg probállyuk az lelkeket. mert ha az ôrdôg gyakran Angyallá tûnik; az hamis Tanitóis, ſokſzor Apoſtolnak mutogattya magát.

§. 2. Az igaz Páſztorſágnak elégtelen jelét adgyák az Atyafiak.

Az moſtani Vj hit faragó bajnakok, mikor azon firtattyuk ôket, hogy, Mutaſsák meg igaz Páſztorſágokat. mellyet ha meg mutathatnak, miis ottan fejet hajtunk nékik, ôrômeſt málban úttetnék az dolgott, ôrômeſt ki ugranának az korlátból, és tér mezôn nyargalnának. Láttyák ugyanis, hogy, ha egy nyomban maradnak, egy csapáſſal minden éppûletek le omol, és nyaka ſzakad minden habozáſoknak. Azért azt mondgyák: hogy, ôk igaz Páſztorok, mert az Iſten igéjét igazán hirdetik; és ezzel bé kôtik ſzemeket az eggyûgyûéknek: Az tudóſokat pedig, ki akarják ûtni élekbôl, hogy az ſok réſzre oſzlott viſzalkodáſnak, valamely ágaira ereſzkedgyenek. De bé kel ezt az réſet árkolni elôttôk. mert, ezzel az felelettel egyebet nem kereſnek, hanẽ hogy más karban vigyék az vetekedéſt; és az igaz Páſztoroknak bizonyos jelenſégekbôl való meg iſmérôſnek békét hagyván, az Hitnek valamely egy réſz czikkelyérûl, valamely Sz. Irás mondáſának igaz értelmérûl akarnak verſengeni. Es rôvidedẽ, hogy az igaz Páſztorokat máſunnan kelleſsék meg iſmérni, Két képpẽ bizonyitom. I. Mert Sz. Pál Apoſtol, nẽ az prædikálásból bizonyittya az Páſztorok hivatallyát, hanem inkáb, az Iſtentûl való hivatalból mondgya hogy ſzármazik az igaz prędikállás. mert ſenki nem prædikálhat igazán, az ki nem kûldetett. Tehát, az Sz. Pál regulája ſzerént; azt kel eléb meg látni, ha az Iſten kûldôttejé az Tanitot? Es, ha ô tôlle nem kûldetett, akár mint fitogaſſa tanitáſának igazſágát, nem kel néki hinni. II. Az mint meg mutatám nem régen, az végre rendelte az Vr Iſten az Anyaſzentegyháznak Páſztorit; hogy az eggyûgyû hívek, minden tudományok ſzelétûl tétova ne hordoztaſſanak, hanem az Hitnek mély dólgairúl támadott kételkedéſbẽ, és az Sz. Iráſnak kûlômbôzô

Rõ. 10. v. 15.

értel-

értelmében 's magyarázattyában, ô tôllôk vegyenek tanúſágot. mivelhogy az Sz. Péter mondáſa ként; az Sz. Iráſnak igaz értelmében, az magok ſaját magyarázattyából, el nem igazodhatnak; és az kûlômbôzô fejtegetéſek kôzôtt, nem tudhattya az kôſség, mellyik értelmet kellyen kôvetni. Ha azért az végre ſzûkſég az igaz Tanitót meg iſmérni, hogy ô tôlle végyûk az Igazſágot, elôl jár az igaz Tanitónak iſméreti. Ennek fôlôtte: Sokkal nehezebben tehet az kôſség itiletet az Sz. Iráſnak igaz magyarázattyárúl, hogy ſem az hamis Páſztorrúl. mert, az mint ezennel meg mondom, nyilván való jelenſégét adta az Vr Iſten az hamis Páſztoroknak: de az Sz. Iráſnak igaz értelmére, nem nyitott egyéb útat az kôſségnek, hanem az igaz Páſztorok tanitáſát.

2. Pet. 1. v. 20.

De mennyûnk immár az Második Bizonyſágra, és mutaſſuk meg: hogy az Vj vallâſoknak, igaz Páſztori nincſenek: és jó következôzés képpen aztis hozzuk ki; hogy az ô tudományokban, ſemmi Igazſág nincſen.

ARGVMENTVM.

Nem lehetſéges, hogy ott igaz tudomány légyen, ahol Iſtentûl hivatott, és kûldetett igaz Páſztorok nincſenek.

De az régi Hittûl el haſonlott Luther, Calvinus, Arianus gyôlekôzetnek, nincſenek igaz, és Iſtentûl kûldôtt Páſztori 's Tanitói.

Tehát lehetetlen, hogy ezeknél igaz tudomány légyen.

§. 3. Az Anyaſzentegyháznak mindenkor vannak igaz Páſztori.

Az Bizonyſágnak Elsô réſze, *Major propoſitio*, az Sz. Iráſból nyilván ki teteczik. Mert Két dolgot tanit az Iras, az igaz Páſztorokrúl, és Tanitókrul:

Elsôt azt: hogy, ſoha világ vegéig igaz Páſztoroktul és Tanitóktúl meg nem foſztatnak az hívek. Ezt Sz. Pál leg nyilvábban két helyen tanittya: I. Midôn az Efeſombéliecknek azt írja: hogy, az Iſten Doctorokat, Páſztorokat rendelt az ô hívei eleiben, mind addig, valamig minnyájan tekélletes mértékben CHRISTUS eleiben nem megyûnk: hogy ezek által éppûllyenek, vezéreltetſſenek, és az tévelygéſtûl meg ôltalmaztaſſanak az ô juhai. Iſmét azt mondgya, hogy az Páſztorokra bízta CHRISTUS Vrunk az Eccleſianak vezerléſet, és gondviſeléſét: Tehát mint az orſzág, vagy vârás nem lehet állandó, ha feje, és gondviſelôje nincſen, ugy az Eccleſia ſem lehet lelki Páſztor nélkûl. II. Midôn azt írja, hogy az Hit, nem lehet, az Iſten igéjének hirdetéſe nélkûl: és az hirdetés ſem lehet, Iſtentûl kûldôt igaz Tanitó nélkûl. Ebbôl az jô ki, hogy valamig az igaz hit meg marad ez fôldôn, mind addig meg kel maradni az igaz Tanitóknak. Es mivelhogy az egyſzer bé vetett jó búza, mind az utólló aratáſig nevekedik; és az ôrdôgnek inſelkedéſe ſoha ki nem gyomlálhattya az igaz Tudományt; ſzûkſég hogy az igaz Tanitókis, minden ûdôk folyáſában meg maradgyanak. Ezt nem tagadhattyák magokis az kûlômbôzô Atyafiak.† *Tenendum eſt, Eccleſiam non aliter ædificari, quàm externâ prædicatione.* * *Paſtoribus & Doctoribus carere, nunquam poteſt Eccleſia.* Az Auguſtai Confeſſióis nyilván vallya: hogy az CHRISTUS Eccleſiajában, mindenkor igazan hirdettetik az Iſten igéje, és az Sacramentomok igazan ſzolgáltatnak. *Vna ſancta Eccleſia, perpetuò eſt manſura. Eſt autem Eccleſia, congregatio Sanctorum, in qua Evangelium rectè*

docetur,

Ephes. 4. v. 12.

Actor. 20. v. 28.

Rõ. 10. v. 15.

Coloſ. 1. v. 6. Matth. 13. v. 30.

†*Calv. li. 4. c. 1. n. 5.*

**Cap. 3. n. 4. Vide Infrà li. 3. c. 4. §. 1.*

Confeſſ. Auguſt. art. 7.

docetur, & rectè administrantur Sacramenta. Ha azért az Evangeliomnak hirdetése, az Sacramentomoknak szolgáltatása az Tanitó Pásztort illeti, kűlömben meg nem szűnhetik az igaz Pásztoroknak egymás után kövekőzése, hanem ha az Isten igéjének hangoskodása, és az Szentségeknek szolgáltatása meg fogyatkozik. Méltán irja tehát Calvinus, hogy incselkedett ugyan sokat az Sátán, hogy igaz Pásztoroktul meg fosztza az Ecclesiát; de soha szerét nem tehette. *Incumbit Satan ad labefactandum Ministerium, quod tamen, sic in Ecclesia CHRISTVS ordinavit, ut illo sublato, hujus ædificatio pereat.* Calv. lib. 4. c. 1. n. 11.

Sz. Cypriánus pedig, nagy bátran mondgya: hogy, ott nincs az CHRISTUS nyája, az hol Pap és Püspök nincsen. *Ecclesia sunt, & plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes Episcopum in Ecclesiâ esse, & Ecclesiam in Episcopo: Et si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesiâ non esse.* Cyprian. lib. 4. Epist. 9. alias ep. 69. num. 31. Ki tetczik azért mind ezekből; hogy, az Evangelium hirdetése után, valamely gyölekőzetnek Tanitói meg szűntek és el fogyattattak, abban nem kel keresni az igazságot. mert ez kűlömben meg nem tartatott, hanem az rend szerént való igaz Pásztorok által.

Rö. 10. v. 15. Második dolgot azt tanittya az Sz. Irás: hogy, az igaz Pásztorok, nem magok indulattyából, hanem az Istennek küldeséből, és hivatallyából kezdenek az tanitáshoz. Ezt mondgya Sz. Pál: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* vallyon's miképpen tanitnak, hogy ha el nem küldetnek? Mintha azt mondaná: Lehetetlen hogy igazán tanitcsanak, ha az Istentül nem küldetnek. Másütt azt irja: hogy, az igaz Pásztorok közzül, senki magának nem kapja az tisztet, hanem hivatalt vár, mint Aaron. Heb. 5. v. 4. 5. És még ő maga CHRISTUS Vrunkis, ugymond, nem ő magától dücsőitette magát, hogy Papi Fejedelem lenne, hanem az Atyától vára, ki azt mondá néki: En fiam vagy te. Actor. 20. v. 28. Másütt, az Tanitóknak szólván, azt mondgya: hogy, az Istentül helyheztettek az hívek legeltetésére. Vrunkis azt tanittya: hogy, az ki magától szól, nem az igazságot, hanem az maga dücsősségét 's haszнát keresi. Es ismét: hogy orv, és tolvaj, az ki másunnan hág az akolban, és nem az ajtón mégyen bé. Joã. 17. v. 18. az ajtón, értvén azt az szabott utat, mellyen az juhok gondviselésére szoktak az Pásztorok jutni. Ieremias Próféta általis, az hamis Tanitók bélyegének mondgya azt lenni az Vr: hogy nem várják az Istennek hivatallyát, hanem mosdatlan kézzel, magoktul kapnak az tanitásban. Ioan. 10. v. 1. Az Oo törvénybennis meg őletett, az ki hivatalnélkül az Papok tisztiben kapott; mint meg tetczik *Num. 3. v. 10. 2. Paralip. 26. v. 18.* Az emberi okosságis azt tanittya: hogy, az Isten Igéjének hirdetésére, az Isten házának gondviselésére, Istentül kel választatni az embereknek. Mert, ha egy városban, vagy országban, nem szabad senkinek ón kinnyén valamely tisztben kapni: (mert ha szabad volna, sok veszedelmek és egyenetlenségek következnének:) sokkal inkáb nem illik, hogy az Egyházi gondviselésre (mely az lelkeknek üdvősségét nézi, nem ez világi jószágot) akár mely bokorból, hivatalitélkül fel emellye magát valamely moslék. Ha követséget nem szabad viselni az Fejedelem nevével, hanem csak az ő rendeléséből, mivelhogy az Istennek követe az igaz Pásztor, az mint Sz. Pál irja; kétség nélkül arulója az Istennek, valaki az ő kül-

Jer. 23. v. 21. Ca. 14. v. 14. Cap. 29. v. 31.

2. Corint. 5. v. 20.

dése nélkül kötvetséget visel; és erötlen minden végezése. Végezetre: mivelhogy az Tanitótul kel halgatni az híveknek, az mint mondám; szűkség, hogy az Isten ugy vezérellye az Tanitót, hogy hamiságra ne vigye az juhokat. Tehát az kivántatik, hogy az Istentül légyen hivatallyok, és ő tőlle küldessenek az igaz Tanitók, mivelhogy senki egyéb az nagy Istennél, meg nem tartoztathattya őket az hamisságtul. Mind ezekből világoson ki tetczik; hogy, azok nem lehetnek igaz Tanitók, kik az Istentül nem vöttek követséget az híveknek legeltetésére.

Immár azért, az Bizonyságnak Második részét, *Minorem propositionem*, kűnyű meg bizonyítani. De mivelhogy az Harmadik Bizonyságban mutatom azt meg; hogy, soha az Apostolok után, Luther Mártonig, csak egy Tanító sem vólt, az ki ezt az vallást hirdette vólna, mely az Augustána vagy Helveciai Confessióban vagyon; nem késem most ez dologban. noha csak ebbőlis világoson ki tetczenék, hogy egy sem lehet igaz az mostani Vjságokban, mivelhogy ezeknek nem vólt minden üdőben Tanító pásztorok. Azért, itt csak azt mutatom meg: hogy, Most sincs egy igaz, és Istentül küldött lelki Pásztoris az Vjítók között. Mint hogy pedig viz főtül árad, ha meg mutathattyuk, hogy Luther, Zvinglius, Servetus, nem vóltak Istentül küldött igaz Tanitók, és, sem írek, sem szelenczéjek nem vólt, 's mégis Barbéllyá tötték magokat: kétségnélkül, az ő töllök származott, és nagy lépésekkel ő utánnok rohant Tanitók sem küldettek az Istentül. Hogy pedig ezeket nem az Isten választotta, hanem ő magok, küldés és hivatalnélkül futottanak, így bizonyítom:

Az mely Tanítót az Isten küld az tanitásra, Vagy közönséges szokott rendszerént, emberek által küldi; Vagy pedig rend kivül ő maga választya az tanitásra, mint az Apostolokat. Mert az hivatalban, ennél az két módnál egyéb útat nem találhatunk.

De azis nyilván vagyon, hogy Luther, Zvinglius, Servetus, sem eggyik sem másik képpen nem hivattak Istentül, az ő Hiteknek tanitására.

Tehát, nem igaz lelki Tanitók; hanem, ragadozó farkasok ezek.

Itt ez aránt, mint szinte egyéb dolgokbannis, az Atyafiaknak sok róka lyukai vannak; hogy, ha eggyikből ki rekesztetnek, az másikban szaladgyának: és az üdőnek, helynek, szükségnek mivóltához szabván magokat, hol eggyet, hol mást mondnak ez dologban: sok által látó óltalmazgatásnak pók hálójával enyegetik és födözgetik veszett igyeket.

§. 4. Szokott rend szerént, emberek által, nem küldettek az Vj Tanitók.

ELŐSZŐR azt mondgyák: hogy, ők az Istentül, emberek által küldettek az tanitásra. Miképpen lőtt pedig ez az Küldés, nem egy nyomban magyarázzák. Néha azt forgattyák: hogy, Luther, az Pápistaságban Doctorrá rendeltetett; Zvinglius, megyés Pappá; és így, az ő hivatallyok, szokott rend szerént vólt: ők pedig, egyebeket küldöttek az tanitásra; azért, meg maradott közöttök az igaz Hivatal. *Lutherus, & Zvinglius, non penitus extra ordinem locuti sunt. quum ille quidem Theologiæ Doctor, hic verò, ut audio, etiam Parochus esset in Papatu ordinatus*, ugymond Béza. Hasonlóképpen beszél Vrbanus Regius, és Vithakerus. Eo maga pedig Luther azt mondgya:

Beza Ep. 5. Theologicâ. Alij apud Calvino-Turc. lib. 4. c. 12. Vithak. q. 5. de Eccles. c. 6. fol. 453.

Tom.5.Lat. Vit an.1554 per Luffi. In cap. 1. ad Gal. fo.376. Mathesius Concio. 1.de Luthero.

hogy, minek utánna Doctorrá válaſztatott, mindenütt prædikálhat az Pápiſták kőzőttis: *Quatenus ſum Doctor, poſſum in toto Papatu prædicare.*

De ez az fogás ſemmire kellő: I. Mert ha az Pápa által, kűldőtte őket az Iſten; mivelhogy ők az Pápát Antichriſtuſnak itilik, az Pűſpőköket Antichriſtus rabjainak nevezik, kétſégnélkűl az őrdőg által vagyon hivatallyok. mintha az Iſtennek, az Antichriſtus ſzolgákat válaſzthatna, és az ſetétſégtűl adatnék az világos Igazſágnak hirdetéſére való hatalom. II. Az Pápiſtaſágban való hivatalt, és Egyházi ſzolgálatra való rendeléſt, csak csufságnak, és hivolkodó gazságnak tartyák az Atyafiak: * *Ordinatio nihil aliud eſt, quàm merum ludibrium.* Tehát (az magok tetczéſe ſzerént) csak csufság az ő Hivatallyok, ha az Pápiſták ſzenteléſe által hivattattak. III. Ha elég, az igaz, és rend ſzerént való Hivatalra, hogy valaki, az mig Pápiſta vólt, Pappá válaſztatott, és az után akár mit tanitcſonis, ugyan mind azt kel itílni, hogy igaz, és Iſtentűl kűldőtt Tanító: Tehát, ha valaki az Calviniſta Prædikátorok kőzzűl Tőrőkké léſzenis, (az mint nem egyſzer történt,) és az Tőrők hitet kezdi tanítani; avagy, ha Pápiſta léſzen, és az igaz Római valláſt hirdeti; azt kel mondani felőlle, hogy erre az tanitáſra, az Iſtentűl kűldetett az Calviniſta Eccleſia által, mivelhogy Tanitóvá válaſztatott vala. Azonképpen Ariuſis Pap vala, minek előtte az hamis tudományhoz kezdene; Macedónius, Neſtórius, Sergius, Samoſaténus, Dióſcorus, Mopſveſténus, Auxentius, és többennis, minek előtte el hanyatlának, Pűſpőkők vóltak; és ez okon, ókis azt mondhatták vólna, hogy az Iſtentűl rend ſzerént kűldettek az tanitáſra. és mivelhogy az Iſtentűl kűldőtt Tanitóknak tartozunk engedni; ezeket kellene halgatnúnk, és kővetnűnk. De bizonyára, ha az Iſten ſenkit nem híhat az hamiſságnak tanitáſſa; Arius nem vólt Iſtentűl hivatalos, az ő ſzakadáſának terjéſztéſére. IV. Luther, és Zvinglius, ellenkező tudományt tanitottak: Tehát mind ketten az Iſtentűl nem kűldettenek. Mert az Iſten magával nem ellenkezhetik; és, az mit egy ember által éppít, más által azt el nem rontattya: Nem elég tehát, az Iſtentűl való hivatalnak bizonyſágára, hogy az Pápiſtaſágban, Papſágra válaſztattak vólt. mert mind az ketten Pápiſta Papok vóltak, de azért ugyan nem vóltak mind ketten az Iſten kőveti. És miképpen hatalmat adhatott az Római győlekőzet nékik az tanitáſra, míg ő tőlle el nem ſzakadtak; ugy elis vehette tőllők ezt az hatalmat, mikor őket ki átkozta, és az Egyházi tiſzttűl meg foſztotta pártolkodáſokért. Es ugyan nemis adott egyéb hatalmat nékik az Római Eccleſia; hanem hogy az Sz. Iráſt, az Eccleſia értelme ſzerént tanitcſák, és az ſzentſégeket az ő ſzokáſa ſzerént ſzolgáltaſſák. V. Az ki egyſzer igazán Páſztorrá válaſztatik, csak addig kel őtet igaz, és rendſzerént való Páſztornak tartani, mig abban az tudományban marad, az melynek tanitáſára igaz Paſztorrá válaſztatott; ugy hogy, mihent attűl el ſzakad, ottan farkaſsá léſzen, és lopóvá, kiktűl az juhoknak távúl kel futni. Ezt Sz. Pál tanittya: Reá vigyázzatok, ugymond, az ki viſzſzavonáſt ſzerez, az kivűl az tudomány kivűl, mellyet ti hallottatok, és el távoztaſsátok azt. Es iſmét: Az ki valamit hirdet az kivűl az mit vőttetek, átok légyen. Ha

Gal.2. v.18.

Vide Staple. Contr. 2.q. 4.ar.1.Concluſ. 2.

Rō.16. v.17.

Gal.1.v.9.

azért

azért Luther, és Zvinglius, igaz Páſztorokká válaſztattak az Római győlekőzetben; csak addig tartott ez az igaz Hivatal, mig ſemmiben az ő tudományától el nem ſzakadtak: de mihent ez ellen kezdettek tanítani, ottan meg ſzűnt az ő hivatallyok. Szinte, mint ha egy Király, Kővetet kűldene az Orſzág meg maradáſáért; mihent az Ellenſéggel kezdene czimborálni, és árúltatáſban practikálna az Kővet, meg ſzűnnék az ő tiſzti és hivatallya. VI. Ha ſzinte meg nem ſzűnt vólnais az Luther hivatallya az pártolkodáſſal; mindazáltal, az ő utánna kővetkező Tanitók, nem lehetnének Iſtentűl kűldőtt Páſztorok. Mert, az rend ſzerént való Hivatalhoz, két dologkel: Eggyik az; hogy azoktúl valaſztaſsék ember az Egyházi tiſztre, az kikre bizatott az Anyaſzentegyháznak gondviſeléſe, vezérléſe, igazgatáſa. Másik az: * hogy, az válaſztott személy fel ſzenteltetſsék, és az ő hivatallyának illendő viſeléſére Sz. Lelket vegyen. mert ez az ſzent tiſzt, mellyet az Vr Iſten, az igaz Páſztorra bíz, bizonyos ſzenteléſſel, és az Sz. Léleknek vételével jár. Azért mondgya az Irás: † hogy, az mi űdvőzitőnket meg ſzentelé az Atya, és ugy kűldé ez világra. Az Apoſtolokat mikor el kűldé Vrunk, * reájok lehellék, Sz. Lelket ada nékik. † Az utánnis Páſztorokat ſzentelvén az Apoſtolok, imádkoztak, bőjtőltek eléb, és ugy vetették kezeket az válaſztott ſzemélyre. Sz. Pális azt írja nem egy helyen Timótheuſnak; * hogy az Iſtennek malaſztya adatott néki, az ő kezének reá vetéſe által, mikor Egyházi ſzeméllyé válaſztatott, † *Quòd manum Presbyterij dicit, non ita accipio, quaſi Paulus de Seniorum collegio loquatur; ſed hoc nomine, Ordinationem ipſam intelligo. quaſi diceret: fac ut gratia, quam per manuum impoſitionem recepiſti, cùm te Presbyterum ordinarem, non ſit irrita.* Mert, miképpen az Oo teſtamentomban, nem csak az Levitákra *Num.8. v.10.* de az áldozáſra rendelt oktalan állattrais, *Levit.1. v.4.* reá vetette kezét az Páp, és ugy mutatta bé az Iſtennek: Azonképpen az Egyházi embert az kéznek reá vetéſével ſzokták fel ſzentelni az Pűſpőkők. Es bizonyára, ha az Oo teſtamentomi Papoknak fel kellett ſzenteltetni, az ő hivatallyoknak méltó viſeléſére; ſokkal inkáb illik, hogy meg ſzenteltetſſenek az mi Páſztorink. Ez pedig az igaz Páſztorok fel ſzenteléſe, ſoha kűlőmben nem vólt, hanem az Pűſpőkők által. Igy olvaſſuk, hogy * Timotheuſt Sz. Pál ſzentelé. Iconiumba, Lyſtraba, Antiochiába, és egyébűtt, ugyan ezen Sz. Pál ſzentele Papokat, az mint az Apoſtolok cſelekedetiben olvaſſuk. Másutt Titusnak, az ki Pűſpők vala, meg parancſollya; hogy ő rendellyen Páſztorokat az Váraſokban. Timótheuſt pedig arra tanittya; hogy, hertelen valakit fel ne ſzentellyen. Es nem csak az Apoſtolok Cánoni, de az Carthágobéli, és az Toletánum Conciliomis nyilván írják: hogy, Senki egyéb, Papokat nem ſzentelt, az Pűſpőknél: † *Presbyter ab uno Epiſcopo ordinetur, & Diaconi, & reliqui clerici.* * *Presbyter cùm ordinatur, Epiſcopo eum benedicente, & manum ſuper caput ejus tenente; Presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas, juxta manum Epiſcopi, ſuper caput illi ponant.* Ezent tanittya Sz. Hieronymus, midőn azt írja: hogy, az Papſágra ſzentelés, az Pűſpőkőt illeti. † *Quid enim facit, exceptâ Ordinatione, Epiſcopus, quod Presbyter non faciat?* * *Solâ ordinatione ſuperiores ſunt Epiſcopi presbyteris.* Sz. Agoſtonis azt írja: hogy Aërius, azértis itiltetett Eretneknek, mert az Pap

** Aug.to.7. lib. 2. contr. Epiſt. Parmen.cap.13. Quadā cōſecratione datur.*
† Jo.10.v.36
** Joan. 20. v.22.*
† Act.14.v. 22. Cap.13. v.3. Cap.6.v.6.
**1.Timo.4. v.14. 2.Timot.1. v.6.*
† Calv.li.4. c.3.n.16.
** 2.Timo.1. v.6. Actor. 14. v.22. Titū.1. v.5. 1.Timot.5. v.22.*
† Canone. 2. Apoſtol.
** Concil. 4. Carthag. ſub Syricio Can. 3. Cōcil. Toletan. apud Gratia. diſt. 23. Canon. Presbyter.*
† Hiero. epi. 85. ad Evagrium.
** Chryſoſt.*

hom.11.in 1. ad Timot. * Aug. Tō. 6.Hæreſ.53.

kőzőtt,és az Pűſpők kőzőtt,nem tőtt kűlőmbſéget: * *Docebat,Presbyterum ab Epiſcopo, nullâ differentiâ debere diſcerni.* Mely dolgot, nyilvábban magyaráz Epifanius; és azzal bizonyíttya, hogy Aërius hamiſſat tanitott, mert az Pűſpők annyival nagyob az Papnál, hogy az Pűſpők, Atyákat ſzűl az Egyházi rendnek ſzenteléſe által: az Pap kedig, Fiakat nemz az kereſztſég által. *Dicere enim, ipſum Epiſcopum, & Presbyterum æqualem eſſe,quomodo erit poſſibile? Epiſcoporum enim ordo,Patrum generator eſt;Pátres enim generat Eccleſiæ: Presbyterorum verò, non potens generare Patres, per lavacri regenerationem generat Filios Eccleſiæ; non tamen Patres, aut Doctores.* Es az Anyaſzentegyháznak kezdetitől fogva,ſoha ſenki nem hallotta, hogy egyéb az Pűſpőknél,Egyházi Páſztort ſzentelt vólna. Azért még az Atyafiakis nem ſzenvedik, hogy akár mely Prædikátor, más Prædikátort válaſzſzon, az Superintendens nélkűl. Ebből azért nyilván ki tetczik: hogy, Egy igaz Páſztor ſincs az Vj Atyafiak kőzzűl, mert ők mind Luthertől ſzármaztak,az ki Pűſpők nem lévén igaz Páſztorokat nem ſzentelhetett. Es nem vólt,'s nincſis ő kőzőttők igaz Pűſpők, az ki Papſágra ſzentelhetne. Mert az Nicænumi Sz. Győlekőzettel egyetemben, az Apoſtolok vegezéſe, az Carthágo, és Tolétumbéli Szent győlekőzetek, nyilván tanittyák: hogy, ſoha nem vólt ſzabad, az Pűſpőkőt kűlőmben ſzentelni,hanem más Pűſpőkők által. Tehát Luther, ſenkit Pűſpőkké nem ſzentelhetett, ſem Pappá. Noha azért ő,mind Suppen attendenſeket,'s mind egyéb Páſztorokat kűldőtt: de ſzinte annyi, mikor valaki illendő hatalom nélkűl kővetſégben bocſát valakit, mintha ſenkitől nem kűldetnék. Es ha egy Polgár, az Király nevével valakit kővetſégben kűldene, nem kővetſég vólna ez, hanem árúltátás.

Epiph.hareſ. 75.

Vide Staple. Relect. controv.2.qua. 4.art.3.in 3.ſentent.

Can.4. Nican.Ruff. li. 1.c.6.Can.1. Apoſt.Concil.Carthag. & Toletan. loc.citatis.

Az Doctorſágot az mi illeti,ez né elégſéges az Egyházi hívatalhoz. I. Mert az Doctorſág nem egyéb,hanem az Fejedelmektől,és bőlcs Scoláktól ſzerzett bőcsűllet, mellyel az túdós embereket fel ékesítik tudományokért; és kűlőmb kűlőmb féle ſzabadſágokkal,'s Privilegiomokkal tekinteteſekké téſzik. Azért, az Academiák módgya ſzerént való Doctorſág, csak emberektől ſzerzett méltóſág; mely az Kereſztyének kőzőt, nemis vólt, ſok ſzáz eſztendeig Vrunk halála után. Tehát, nem arra való az Doctorſág, hogy ez légyen rend ſzerént való hívatal az Lelki Páſztorſágra; hanem ez, csak emberektől rendelt bőcsűllet, mint ſzinte az Orvoſságban, és Tőrvényben való Doctorſág. II. Mikor valakit Doctorrâ téſznek,bizonyos, és meg határozott okokkal adgyák néki az tiſztet: mellyeket ha által lépend, minden bőcsűlleti meg ſzűnik, mivelhogy az ſzabott Conditioknak nem áll. Az tőb dolgok kőzőt pedig,arrais eskűvéſſel kőtelezik: hogy, az Római Anyaſzentegyháznak, régi győkeres tudományát, éppen meg tartya,és tanittya. Minthogy azért Luther ezt által lépte, meg foſztatott az ő Doctorſágának méltóſágától, mint hiti ſzegett ember. Az ki azért az tiſztet adhatta; leis vonhatta ezt Lutherről, midőn látta, hogy Luther ki ugrott az hámből, és el ment kőteleſsége mellől. III. Caroloſtadiuſis Doctor vólt, sőt ő tőlle vőtte Luther az Doctorſágot: mindazáltal ő maga Luther, hamis Tanítónak nevezé, és egéſz Saxoniából ki kergeté Caroloſtádiuſt. Es moſtis, ha egy Vittembergai Doctor, Catholicuſsâ, vagy

Calviniſtává lenne, minden okvetetlen ki kergetnék őtet, akár minthánná Doctorſágát. Tehát, cſelekedetekkelis meg mutattyák, hogy az Doctorſág nem elég az Iſteni hívatalra. IV. Vóltak régennis túdós Doctorok,mind az Sidók kőzőt,'s mind az Kereſztyénségben: de azért,az tudománynak űrűgyével,ſoha az Egyházi tiſztekben magok kinnyén nem kaptak, csak tudományokhoz bízván. Origenes, Pap nem lévén,kűlőmben nem prædikálla, hanem az Pűſpőkők parancſolattyára, *Sanctorum Epiſcoporum juſſu, & permiſſione*. Sz. Agoſtonrúl ezent irja Poſſidónius az ő életében. Szent Protogeneſrúl, tudós, bőlcs emberről olvaſſuk; hogy,ſzámkivetéſe után, az Pogányok gyermekinek Iſcolát nyita; az beteg gyermekeket meg kereſztelvén, teſt ſzeréntis meg gyogyittya vala: De azért, az tudományból méréſzſéget nem vőtt,hogy az Pűſpőkők tiſztiben hágna;hanem az kiket meg térite, Eulógius Pűſpőkhőz viſzi vala, hogy ő vetné reájok az CHRISTUS bélyegét. Végezetre, az minémű bizonyſágokkal meg mutatók,hogy az Luther Papſága nem vólt elégſéges,pártoláſa után, az Iſteni kűldéſből eredett tanitáſra; ugyan azon bizonyſágok,az Doctorſágnak elégtelen vóltátis ki nyilatkoztattyák.

Nicephl.5. cap.14.

Nicep.li.11. canp.23.

Latván azért Luther, hogy itt markában ſzakad, azt mondgya Másodſzor: hogy, őtet az Fejedelem, és Világi tiſztviſelő rendek hitták; és igy az Iſten hítta, emberek által: *Cùm Princeps, ſeu Magiſtratus vocat,certò gloriari poſſum, me à DEO per hominem vocatum eſſe*,

Luther. Illo To. 5. citato in cap. 1. ad Galat.

Ezis csak róka lyuk, hivſágos mentség, és ſzaladáſra gondolt cſavargás: I. Mert ha elég az rendſzerént való Iſteni hivatalra,hogy valakit az ő tanitáſa után indúlt Magiſtrátus őrőmeſt fogadgyon, és híjon; ſoha egy tévelygés ſem vólt,'s nemis léſzen, melyben Iſtentől rendelt Páſztorok nem vólnának. Azért ez az mentség, mind az Tőrők Muftihoz,mind az Arianus,Calviniſta,Luther tanitóhoz egyaránt illik, mert mindeniket az ő mételyekben kapott tiſztviſelők két kézzel kapják; noha nem lehetſéges, hogy ezek mind igaz,és Iſtentől kűldetett Páſztorok légyenek. Nem elég tehát az igaz Hivatalnak bizonyos iſméretire, hogy valamely tiſztviſelő Magiſtratus bé vegye, és őrőmmel fogadgya az Tanitót. II. Mikor Luther leg előſzőr kezdé tanitani az ő tudományát, mikor még csak egyedűl vala, mutaſſa meg, mellyik Fejedelem,vagy Tanács adta néki azt az hatalmat,mellyet akkor magának tulajdonita az Vj tudománynak tanitáſában? Nyilván, az Catholicus Fejedelmek nem adták ezt az hatalmat Luthernek. Ha pedig az Lutheriſták adták; eléb Lutheriſtákká kellett őket tenni; és igy,minek előtte ezektől hatalmat venne,el kellett eléb hajtani őket az régi Hittől,az az,tanitani kellett,minek előtte az Fejedelmektől hivatallya lenne erre az tanitáſra. III. Mivelhogy az Atyafiak azt akarják, hogy ſemmit ne hidgyűnk, valamit az Sz. Iráſban meg nem mutathatni; valamely nyilván való bizonyſágot adgyanak az Iſten igéjéből, hogy az világi Fejedelmeknek tiſztit illeti, az igaz Tanitóknak rend ſzerént való hivatallya. mert én még ez ideig, ſem példát, ſem tanácſot, ſem parancſolatot nem láttam ez dologrúl: sőt, az mint nem régen mondám, az Iráſban, valamikor az Egyházi Páſztorok válaſztáſárúl emlekezet vagyon,az

Vide Luther rum, citatũ li.3.c.4.§.2.

Apoſtoloktul, és Pűſpököktűl olvaſſuk hogy válaſztattak. Valamig azért meg nẽ mutattya Luther, hogy az Saxoniai Herczegnek, az Sz. Irás oly privilegiomot adott, hogy Iſten képében lelki Páſztorokat rendelhesſen; el nem hiſzem, hogy az ő hivatallya Iſtentűl légyen. IV. Az igaz Páſztoroknak rendeléſe, az Anyaſzentegyház vezérléſének egy fő réſze: Tehát csak azokat illeti, az kikre bízta az Iſten, hogy az Eccleſiát igazgaſsák. Ez pedig, az Egyházi ſzemélyekre bízattatott, *Act. 20. v. 28.* Ennek fölötte: az igaz Lelki Páſztorok hivatallya, nem csak fovány hivatal; hanem ez által, lelki hatalom adatik, az Lelki dolgoknak ſzolgáltatáſára: Tehát, az kinek hatalma nincſen az Lelki, és Egyházi dólgokon, nem rendelhet igaz Páſztorokat. Ez világi Fejedelmek pedig, Lelki hatalmat nem adhatnak. Mert ők az emberektűl válaſztatnak; az ő alattok való népektűl vésznek hatalmat: nincs tehát az terméſzet fölött való Lelki dolgokon birtokok. Az pedig az hatalom, mellyet az lelki Páſztor az Iſteni hivatal által vészen, Lelki, és terméſzet fölött való hatalom; mely az lelkeket az örök életre vezérli, és ez által az hivatal által, az Iſtennek malaſztya adatik, az mint Sz. Pál tanittya: nem ſzármazhatik tehát ez az hatalom, az világi Fejedelemſégtűl. Annakokáért, Noha elein, mint ſzintén moſtis, némely Keresztyén Fejedelmeknek oly Privilégiomot engedett az Anyaſzentegyház, hogy ők nevezzenek Pűſpökőket; és, ha nyilván való fogyatkozás nincs bennek, arra az méltoſágra emelteſſenek: Noha aztis meg engedte némely Királyoknak az Eccleſia, hogy az Egyházi emberektűl válaſztatott Páſztor, addég helyére ne állyon, az míg ő magáis az Király, nem javallya ezt az válaſztáſt, mint meg mutatta Gratianus: † De azért, ſoha az egéſz Egyházi hiſtoriában csak egy példát sem olvaſtam arrúl, hogy valaha tiſztán csak az világi Fejedelem válaſztáſából, Lelki Páſztorrá lött vólna valaki. sőt, mikor Valentinianus az Pűſpökőket egyben győjtötte vólna, hogy Mediolánomi Pűſpökőt rendelnének; és ezzel meg mutatta vólna, hogy nem ő tiſzti az Papok válaſztáſá; az Pűſpökők kérék az Cſáſzárt, hogy ő nevezne Pűſpökőt, az kit kedvelne: de azt felelé az Cſáſzár: hogy, ez nagyob dolog, hogy ſem az mely ő hozzá férjen: * *Major hæc res eſt, quàm ut à me præſtari poſſit. Vos, qui Divinâ gratiâ digni habiti eſtis, & ad ſplendorem illum admiſſi eſtis, melius decernetis.* Azonképpen, az Kőſségetis elő hítták, és attúlis az Egyházi tiſztre válaſztott embernek erkőlcsérűl, és maga viſeléſérűl ſententiát kérdettek: az ő tetczéſekből emelték oſztán az méltó ſzemélyt az Páſztorſágra, az mint meg tetczik az Conſtanczinápoli Gyűlekőzet levéléből, mellyet Damaſus Pápának írtak. holott az Pűſpökők válaſztáſárúl azt irják: hogy, Theodóſius Cſáſzárnak, az Egyházi rendeknek, az város népének javalláſából, válaſztották Páſztorrá Nectáriuſt: † *Nectarium Epiſcopum præpoſuimus in generali noſtro Concilio, præſente amantiſſimo DEI Imperatore Theodoſio, cum omnium Clericorum, & totius Civitatis approbatione.* Holott látod, hogy az Pűſpökők helyheztetik az méltóſágban az igaz Páſztort, noha az Kőſségnekis kedve vagyon hozzá. Az Nicæabéli Gyűlekőzetis azt végezi: hogy, ha az Kőſség előtt méltóknak itiltetnek, ugy állaſſa helyben az Páſztorokat az Pűſpők: *In loca defunctorum ſuccedant, modò digni ap-*

1. Timot. 4. v. 14. 2. Tit. 1. v. 6.

† *Gratian. Diſt. 63. ca. In Synodo. cap. Saloniana. c. Cùm longè cap. Reatina. Theodor. li. 4. c. 5.*

* *Theod. lib. cap. 6.*

Vide Cypri. l. 1. Ep. 3.

Leonem, ep. 92. c. 1.

† *Theod. li. 5. c. 9.*

Apud Socr. l. 1. cap. 9.

pareant. & populus eligat, ac Epiſcopus Alexandriæ unà adſtipuletur, & confirmet. Sz. Leo Pápais ezent írja: *Expectanda ſunt vota Civium, teſtimonia Populorum, electio Clericorum.* Sőt, az Laodicænum Conciliomban ugyan meg tiltatik, hogy az Kőſség ne válaſzſza az Páſztort. Es, az mint Calvinus írja; Okoſon, és jól cſelekedték ezt az Sz. Atyák. * *Eſt illud, fateor, optimâ ratione ſancitum in Laodicenſi Concilio, ne turbis electio permittatur. vix enim evenit, ut tot capita uno ſenſu rem aliquam componant: Auditis igitur popularium votis, Clerici eligebant.* Annakokáért, az mint Gratianus írja, † meg kérdik vala az Kőſséget, miképpen moſtis az Templomban meg kérdi az Pűſpők, ha Túdé valaki oly fogyatkozáſt az válaſztott Egyházi ſzemélyben, mellyért az hivatalt nem érdemli? * *Si quis habet aliquid contra illum, pro DEO, & propter Deum, cum fiduciâ exeat, & dicat.* Es hogy nagyob óltalommal, és engedelmeſséggel lennének az hívek az ő Páſztorokhoz, nem ſzentelnek vala fel senkit, az Kőſség hire nélkúl: de mindazáltal, ha bűnnélkúl valakit ki akar vala rekeſzteni az Kőſség, azt sem ſzenvedik vala; hanem ugyan az ő hivatallyában helyheztetik vala. Annakutánna, látván hogy sok zúrzavar, sok vér ontás, és veſzekedés támad vala az Kőſségnek nyughatatlanſágából, ha réſze vólna az Egyházi Páſztorok válaſztáſában; nem ſzenvedék, hogy egyéb hatalma lenne az Kőſségnek ez dologban, hanem csak az, hogy az válaſztott ſzemélynek maga viſeléséről bizonyságot tehetne. Es ő magokis az Atyaſiak, ennél nagyob hatalmat nem adnak az kőz embereknek, az ő Prædikátorok válaſztáſában.

Mind ezekből ki teteczik: hogy, Soha nem vólt oly ſzokás az Eccleſiában, hogy csak ő maga az világi Fejedelem valakit az Egyházi hivatalta emelne. Es ez okon, az más ember tilalmas rétiben vágta kaſzáját, az mely Magiſtratus Luthert kűldötte.

Itt sem ſzaladhatván tehát Luther Márton, Vtólſó paiſsát kapja, és azt forgattya: hogy, az Kereſztyének kicſintűl fogva nagyig, tetétűl fogva talpig, mind férfiak, 's mind aſzſzonyállatok, Papoktúl ſzűlettettek, és az Papſágot mint Atyai örökſéget ſzűletés által nyerték. Azért hatalmok vagyon az Kereſzteléſre, Prædikaláſra, az Vr vacſorájának oſztogatáſára. mert az vég Vacſorán kőzönſégeſen mindeneknek mondá CHRISTUS, hogy azt cſelekedgyék, az mit ő cſelekűvék. *Probemus ex officiis Sacerdotalibus, omnes Chriſtianos ex æquo Sacerdotes eſſe. Sunt autem Sacerdotalia officia fermè hæc: Docere, Prædicare Verbum DEI, Baptizare, Conſecrare ſeu Euchariſtiam miniſtrare, Ligare, ſolvere peccata, Orare pro aliis, Sacrificare, Iudicare de omnium doctrinis, & Spiritibus. Primum verò, & ſummum omnium eſt, Docere Verbum DEI: Proinde, cuicunque Verbum conceſſerimus, huic planè nihil negare poſſumus, quod ad Sacerdotem pertinet. Primum igitur officium, nempè Verbi miniſterium, eſt omnibus Chriſtianis commune. Id probat CHRISTVS, cùm in Cœnâ noviſſimâ omnibus dicit: Hoc facite in meam commemorationem. At ea commemoratio aliud nihil eſt, quàm Prædicare verbum. Robuſtiſſimè firmatum eſt, Miniſterium Verbi eſſe omnibus commune: ut nihil valeant adverſus hæc Divina fulmina, Infiniti Patres, innumera Concilia, æterna conſuetudo, & univerſi mundi multitudo; quibus ſtipulis, raſæ larvæ nituntur ſuum Sacerdotium ſtabilire: Ergo velint nolint, obſtrictos illos tenemus, Eſſe*

Leo epi. 87. cap. 1. Cöcil. Laod. ca. 13. refertur. Diſt. 63. cap. Non eſt permittendum.

* *Calv. li. 4. c. 4. n. 12.*

† *Grat. diſt. 63. c. vota.*

* *In Pontificali.*

Cöcil. 2. Antioc. Can. 18.

Vide Staple. Relect. cont. 2. q. 4. art. 3. in 4. Sent. Refut. Notab. 6.

Luth. to. 2. Lat. Vittēb. An. 1546. per Luffi. Lib. ad Boëmos, de Inſtituen. Miniſtris f. 395

†De Capti. Babyl. Cap. de Ordine. * Tom. 7. Vittë. Lat. An. 1557. per Klug. li. de Missâ privatâ, fol. 239.
† 1. Cor. 12. v. 12. & 29. Rö. 12. v. 4. Eph. 4. v. 11. *1. Timo. 2. v. 12.

omnes, & solos Christianos, etiam Mulieres, absq; Episcopali charactére Sacerdotes. Es ismét : † *Omnes æqualiter Sacerdotes sumus, quotquot Baptizati sumus.* * *Nos in CHRISTO renati per Baptismum, nascimur Sacerdotes. Et nostrum Sacerdotium, non temporarium, sed hæreditarium, & perpetuum, à patre, & matre habemus.* Ezzel azert azt mutattya Luther ; hogy, szinte annyi kőzi néki az Tanitáshoz, mint az vén bábáknak : és nem kellene efféle kábaságokat csak lábunkalis taszitani, ha illyen gaz ůdőkre nem jutottunk vólna.

Ez azért, az Sz. Irás ellen való tiszta balgatagság. Mert az Irás azt tanittya : hogy, † miképpen az emberi testben, minden tagnak kűlőmb tiszti, és munkája vagyon : ugy az Ecclesiábannis, nem minnyájan Doctorok, és Pásztorok ; nem minnyájan Irás magyarázók. Másutt pedig* Timótheusnak irván Sz. Pál, egy általlyában meg tiltya az Aszszonyembernek az tanitást, és az Isten igéjének hirdetését : kit nem cselekedett vólna, ha CHRISTUS Vrunk ezeketis Papokká rendelte vólna.

§. 5. Rend kivűl, az Istentűl nem kűldettek az Pártosok.

Látván ő magokis, hogy ki léptek az hámból, és az ország uttyárúl el tértek ; ősvenyeket vadásznak, mellyeken el szaladhassanak. De Istennek segitségével ittis inokban légyűnk.

MASODSZOR azért azt mondgyák : hogy, az Vr Isten, nem egyéb Pásztorok, és eszkőzők által választotta Luthert, és Zvingliust az tanitásra ; hanem, kőnyőrűlvén az balványozásnak temérdek setétségében bé merült világon, az ő hatalmának, és jó vóltának nem kevesseb jele, és bizonysága mutatásával, mint midőn az Sidó nemzetet ki hozá az Ægyptombéli insegből, az setét vakságból ki vezeté, és elébbi tisztaságának meg adá az Ecclesiát, ezek által, kiket ugy mint Apostolokat, és Evangelistákat, ő magán választá, és kűldé az Vr Isten ; ugy hogy az Sz. Léleknek belső és titkos, de azért bizonyos, és kétségnélkűl való inditásából vitettek ezek az Fent férfiak az Sz. Irásnak igaz értelmének eszekben vételére ; és ugy kűldettek, annak ez világgal prædikállás és hirdetés által való közlésére : *Apostolos, & Evangelistas interdum excitat DEVS, ut nostro tempore factum est. Talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit. Munus hoc extraordinarium apello, quia in Ecclesiis ritè constitutis locum non habet.*

Calv. lib. 4. c. 3. n. 4. Idem Vitak. quæst. 5. de Eccles. c. 6.

Ezis csigabiga, és pad alá hányandó álnak fortély, melyre senki magát nem bizhattya ; hanem ha vak módon, szerencsére, és prædára veti lelket. I. Az Atyafiak halálig azt vitattyák : hogy, Semmit nem kel hinni, az mit az Sz. Irásban fel nem találunk. Azért, mutassák meg az Isten kőnyvében, hogy Luthert, vagy Calvinust, az Vr Isten szokott rend kivűl kűldőtte az tanitásra ; és helyesnek haggyuk mondásokat : Ha pedig ezt meg nem mutathattyák, nem alítom, hogy magokis el higgyék az mit mondanak ; holott semmit nem hisznek, az mit az Irásban nem találnak. II. Az Vr Isten fel nem bontya szűkségnélkűl az ő gondviselésének folyását, és szabott rendit. Mivelhogy azért, ugy szerzette az Egyházi szolgálatra való hivatalnak folyását, hogy az Apostolok által egyebeket választana, és ezek által meg másokat ; miképpen láttyuk, hogy az Luther, és Calvinus

rendin valókis cselekednek : ezt az szabott rendet, kűlőmben az Isten meg nem változtatta, hanem ha (az mint Calvinustúl hallók) az Antichristushoz hajlottak vólt az igaz Pásztorok ; és nem vólt, az kitűl szokott mód szerént választhathatnának. Ez pedig az szűkség soha nem lehetett. mert, az mint nem régen az Sz. Irásból meg hallók, soha az igaz Pásztoroknak szűneti nem vólt. Es, ha az igaz Hit, tellyességgel az egész világból ki nem gyomláltatott, mivelhogy az Isten igéjének tanitása nélkűl, az igaz Hit nem győkerezhetik, és ez az tanitás sem lehet az Istentűl kűldőtt Tanitóknélkűl ; kétségkivűl minden ůdőben vóltak igaz Pásztorok ez földön, kik az Keresztség által, és az Tanitás által Istennek fiakat szűltek. Miképpen azért, az testi élet nem kűlőmben tartatik meg ez világon, hanem az első Atyánktúl, az kőzben vetetteken, mind az útólső emberig ki terjedvén : ugy az lelki hatalom, mely az igaz Pásztorokban vagyon, az Apostoloktúl, az ő utánnok kővetkező emberek által származik. Es miképpen az Oo törvényben, senki Pap nem vólt, hanem csak az ki Lévitűl származott : ugy mostis senkinek az Egyházi gondviselésnek tisztiben része nincsen, hanem ha az Apostoloktúl, és utánnok fogyhatatlan kővetkezéssel eredett Pásztoroktúl szállott reája az méltóság. Ezen az Bizonyságon fondáltatik az régi Sz. Atyáknak kőzönséges erősége, mellyel az Vj tévelygéseket szokták rontani. Mert mihent eszekben vőtték, hogy valaki magától szűlettetett, és az Egyháznak rendi szerént nem kűldetett ; nem tudakoztak azon, ha Rendkivűl szóllítottaé őtet az Isten : hanem egy általlyában mingyárt el végezték, hogy az Hamis Tanító. Mint meg teteczik Sz. Agostonból, *Contra partem Donati, in fine Præfationis. Epist. 165. Lib. 11. contra Faust. c. 2.* Irenæusból, *lib. 3. cap. 3. & 43.* Tertullianusból, *De Præscript. c. 32.* Optatusból, *lib. 2. contra Donat.* Epifaniusból, *hæresi 27.* Cyprianusból, *de Vnit. Eccles. n. 34. Epist. 76. n. 12. 16.* Es az Vjító Atyafiakis ezent tanittyák : *Nemo ad docendum accedere debet, nisi Vocatus. Est autem Vocatio Divina duplex : Mediata, & Immedita. DEVS vocat nos omnes hodie Vocatione Mediatâ, hoc est, quæ fit per hominem medium. Apostoli enim immediatè Vocati sunt ab ipso primi : postea, hi vocarunt Discipulos : qui deinde Episcopos ; Episcopi, suos Successores vocarunt. Ea Vocatio duravit usq; ad nostra tempora, & durabit usq; ad finem mundi. nec est mutanda, sed magni facienda.* Hasonlóképpen szól Bézais : *Serò admonemus pios omnes, ut diligenter inquirant in eos, qui præteritâ Ordinariâ Vocatione, ultrò ad Ministerij functionem accedunt. certum est enim, ejusmodi homines non nisi à Malo spiritu impelli.* III. Az kiket az Vr Isten ómaga szokatlanúl kűld az Igazságnak fel állatására, és magának nyilván való jelentése által fel készit, és el bocsát, mint az Profetákat, kiket belső serkegetésével, és inditásával fel támaszta ; ugy vezérli, és igazgattya, hogy mikor tanitani kezdenek, nyilván való hamisságot, és hazugságot ne tanitcsanak ; mert ezzel az kővetkőzendő tanitásoknak bőcsűlletit, és hitelitis fel bontanák : De Luther, magais meg vallya, és az ő kővetői sem tagadgyák, hogy egyelsőben, mikor az Pápát el hagyá, sok hamisságot tanitott ; és, az mint ők szólnak, oly hertelen nem mosdhatott tellyességgel ki az Pápistaságból, mellyet ők balványozásnak neveznek. Azonképpen az hazugság, álhatatlanság, és minden fesletség, távul

Suprà fol. 111. Eph. 4. v. 12

Luth. to. 5. Lat. Vittëb. An. 1554. per Lufft. edit. In c. 1. ad Galat. fol. 376.

Beza in Cõfes. ca. 5. art. 28. fol. 207. edit. Heidelberg.

Verba vide Libro 3. ca. 4. §. 2. initio.

szokott azoktúl lenni, az kiket az Isten rend kivúl az ő népéhez kúld. mivelhogy ezek oly dolgok, hogy az okos embert méltán el idegenítik; és kételsé tészik, az hazug, és álhatatlan embernek tanitásat. Ezekben pedig az vétkekben, torkig úszott mind Luther, mind Calvinus, mind az Augustana, 's Helvéciai Confessio, az mint ezennel bővségesen meg mutatom.

IV. Az kit az Isten magától kúld az Ecclesiának meg jobbitásra; jó idején meg tanittya, minémű dolgokban akarja az Reformátiót, és jóbbitást; és ugy meg erősíti őtet hivatallyában, hogy sem félelemért, sem barátságért hátra nem áll az dologban: arra nem kóti magat, hogy halgatásban lészen, csak néki békét haggyanak. Luther pedig, midón ezt az veszekedést kezdé, azt sem tudta mire mégyen, és hová fakad az dolog: hanem, történetből útkőzék egy dologban. azutánnis szerencsére, az mint az údő hozta, ugy ugrott egyből másban; ugy hogy csak penna orrán, és nyelve hegyin termett 's nevekedett minden tanitása. Halhadsza, mint tészen erről ő maga bizonyságot: *Casu, non voluntate, nec studio in has turbas incidi, DEVM testor.* Melanchthonis igy szól ez dologrúl: *Anno 1517. pridie festi Omnium Sanctorum, Theses contra Indulgentias affixit, nihil adhuc suspicans, aut somnians de mutatione rituum. Constat enim, Cardinali Caëtano promissurum fuisse silentium, si adversarijs etiam silentium indiceretur. Quâ ex re perspicue intelligi potest, tunc nondum eum decrevisse, alia movere certamina.* Sleidanus sem kúlömbőz Melanchthontúl: *Sopiri poterat, si, quam deferebat, accepta fuisset conditio. silentium enim promittebat, modò idem illi facerent.† Scripsit Leoni: Modò adversarijs silentium mandetur, se nullum verbum facturum amplius de Indulgentijs; & pro Concione, velle de Ecclesiâ Romanâ honorificè loqui.* Scribit Papæ: Si utrique parti silentium imponatur, negotium componi posse.* Eomagais Luther azt irja: hogy, arra kótótte elein magát, hogy semmit nem szól, veszteglségben lészen; csak az ellenkőzőinek haggyák meg, hogy békével légyenek: *Cardinalis Caëtanus non hoc egit, ut pacem statueret, quam uno verbo facilè potuisset statuere, cùm ego tunc promitterem silentium, & finem causæ meæ facturum, si adversarijs idem commendaretur.* Az viszszavonásnak inditása utánnis, valamig az el kezdett dolognak végérúl kétes volt, és az Saxoniai Herczeg, pártyát nem fogá; mind addig, sokszor azt irta az Pápának, hogy ő mindenekben engedelmes lészen néki, csak az ő ellenségitúl óltalmazza meg őtet: † *Beatissime Pater, prostratum me pedibus Tuæ Beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum, & habeo: vivifica, occide, voca, revoca, approba, reproba, ut placuerit. vocem tuam, vocem Christi in te præsidentis, & loquentis agnoscam. Die S. Trinitatis, An. 1518.* Es ismét: * *Beatissime Pater, cogit me necessitas, ut ego fæx hominum, & pulvis terræ, ad Beatitudinem tuam loquar: Beatissime Pater, coram DEO, & totâ creaturâ suâ testor, me neq; voluisse, neq; hodie velle, Ecclesiæ Romanæ, & Beatitudinis Vestræ potestatem ullo modo tangere, aut quacunq; versutiâ demoliri: quin, plenissimè confiteor, hujus Ecclesiæ potestatem, esse super omnia; nec ei præferendum quidquam, sive in cælo, sive in terrâ, præter unum IESVM Christum Dominum nostrum. Et, quod unum in istâ causâ facere possum, promitto libentissimè Beatitudini vestræ, istam de Indulgentijs materiam me deinceps relicturum, penitusq; taciturum; modò & adversarij mei suas ampullas contineant: Æditurum denique in vulgus, quò intelligant, & moveantur, ut Romanam Ec-*

Luth. Præfat. tom. 1.

Melan. præfat. to. 2. Lutheri, edit. Vittēb. An. 1546. per Lufft.

Sleida. præfat. historiæ ad August.

† Lib. 1. An. 1518.

** Li. 2. An. 1520.*

Luth. to. 2. citat. f. 2. ep. ad Leonem. An. 1520. 6. Apr. scripta.

† To. 1. Vitt. Latin. An. 1545. f. 101.

Sleidan. l. 1. An. 18. fol. 7.

** Eod. to. 1. fol. 235.*

Sleidan. l. 1. An. 19. f. 15.

clesiam

clesiam purè colant, &c. Altemburgo, 3. Martij. 1519. Ihon látod, hogy minek utánna 1517. esztendőben el kezdette az ő szakadását az Indulgentiák kárhoztatásával, azután egynihány esztendővelis kész vólt halgatni, csak néki békét hattak vólna; kit soha nem cselekedett vólna, ha az Istentúl kúldetett vólna az Római Ecclésia ellen. V. és Vtólszor: Nem elég azt mondani Luthernek, vagy Calvinusnak, hogy őket az Isten ómaga kúldőtte rend kivúl az ő Hiteknek szerénszerte, nagy igyekezettel való terjesztésére: hanem, ezt megis kellene bizonyitani, erős, meg csalhatatlan, és fel bonthatatlan jelenségekkel, Testimoniális bizonyság tévő levéllel. Mert, ha egy embernek magárúl, vagy másrúl való tanúbizonysága nem elégséges arra, hogy el hitesse az mit mond; és ha ez világi dolgokban sem elég, hogy valaki azt hirdesse, hogy ótet az Király kúldőtte erre az Capitányságra, hanem levéllel, kéz irással, pecséttel, vagy fő emberek bizonyságával megis kel ezt bizonyitani: mentúl inkáb meg kivántatik, hogy az Anyaszentegyházban senkit lelki Pásztorúl bé ne fogadgyunk csak pusztán azért, hogy minden jelenségek, és probák nélkúl azt mondgya, hogy ótet az Isten kúldőtte? Vallyon's, nem minden hamis Próféták, nem minden Erettnek vezérek azt kiáltyáké; hogy őket az Isten támasztotta, az el nyomatott, és emberek szúvéből ki óltatott igaz Tudománynak, jó módgyával való helyre állatására? Mi údőnkben, nem csak Luther, és Calvinus, de Muncérus, Blandráta, és egyebekis mind azt kiáltyák; hogy, őket az Isten kúldőtte. sőt Mahometis azzal dicsekedett, hogy, Gábriel Angyal által tanitotta ótet az Isten. Es, ha bizonyságát kivánod mondásoknak; eggyik, nagyob bizonyságot nem állathatt az másiknál. mert csak az ő bennek szóló Sz. Lelket emlegetik, vagy az Sz. Irást az ő tetczések szerént való értelemben forgattyák. Ezeknek azért, mind el kellé szavokat hinni, noha meg csalhatatlan bizonyságát nem adhattyák mondásoknak? Arius, Nestórius, és többennis, azt teli torokkal kiáltották; hogy ők nem hitetők, hanem igaz Tanitók: egy száijal, és egy nyelvel hirdették; hogy az Sz. Irást igaz értelemmel magyarázzák; hogy őket erre az Sz. Lélek belső izgatása serkegette, nem valami gonosz Léleknek kisztetése taszitotta; hogy őket az Vr Isten kúldőtte; hogy az ő tőllők kúlőmbőzők, hitetők, csalárdok, Erettnekek, ők pedig az údvősségnek igyenes úttyán, és ősvenyén hordozó Tanitók. Ha azért Lutheris csak ezen állapatban, és rendben marad; ha semmiben jób igazságát nem adhattya az több Eretnek Kalavúzoknál; ha semmit ollyat nem mutogathat, az melyben fellyúl múllya, és meg haladgya az egyéb Vallásók terjesztőit; ha oly bizonyos jelenséget nem támaszt, mely az több Eretnekekkel kőz ne légyen: nem eredhetünk ő utánna bátorsággal, és kétségnélkúl való járással szaván el nem indúlhatunk, ha eszúnk meg nem fordult. sőt jóbban hajolhatunk arra, az Okoknak erejétúl viseltetvén, hogy ugyan azon gonosz lélektúl ragadoztatott Lutheris, az melynek szelétúl hányattattak, és hordoztattak az több Eretnek hadnagyok. Mert, nem elég arra, hogy az emberek kőtelesek légyenek, és tartozzanak hinni, hogy nékik csak pusztán, és száraz beszéddel eleikben adassék, hogy ez az Istentúl ki nyilatkoztatott tudomány. mivelhogy az Vr Isten nē kivánnya,

Dent. 17. v. 6.

Luc. 16. v. 8. Filij hujus seculi prudentiores sunt in generatione sua.

Lásd fol. 41. & 88. oda fellyeb.

hogy valamihez oktalan módon, és vakmerőn, hanem hogy bizonyos okokbúl hajollyunk, és mind addigis függőben tarcsuk az mi indúlatunkat, míg hihetővé nem tétetik az elönkben rakogatott tudomány és Vallás, csalhatatlan jelenségekkel.

2.Timot. 2. v.13. 2. Corint. 1. v.18.

Továbbá, azis kétség kivúl vettetett: hogy, ha Calvinust Isten küldötte; Luthert nem küldötte. Ha pedig Luthernek az Istentúl vagyon hivatallya; Calvinusnak az Isten ellenségétúl vagyon oktatása. mert az Istennek Lelke, magával nem ellenkezik, magát meg nem tagadgya; ő nálla nincs, *Est & Non*, ugy 's nem ugy; el nem rontya eggyik kezével, az mit éppit az másikkal. Miképpen azért, két éles tőr egy hűvelyben nem férhet, szintén ugy nem lehetséges, hogy mind Calvinust, 's mind Luthert az Isten küldötte, annak az tudománynak hirdetésére, mellyel az Keresztyéni eggyességnek eszét veszték. mivelhogy az ő tudományok, sok derék dologban éllel állanak egymáshoz: és mindazáltal, mind ketten azt kiáltyák, hogy ők az Istennek követi.

Nem elég tehát, hogy valaki erőssen, és bátran hirdesse, hogy őtet Isten küldötte; az Sz. Lélek taszította, az Igazság hordozza: hanem, erős, és győzhetetlen bizonyságokkal megis kel ezt mutatni. Sőt midőn azzal dicsekednek az Atyafiak, hogy az Istentúl vagyon az ő hivatallyok; azt mondhatom, az mit Luther monda Muncérusrul, az Viszszakeresztelőknek első tanitójárúl: Hija elő őtet az Tanács, kerdgye meg tőlle: Kicsoda küldötte őtet az tanitásra? Ha azt mondgya, hogy Az Isten; arra erőltessék, hogy nyilván való jelenséggel mutassa meg, hogy őtet az Isten küldötte: Kit, ha nem cselekedhetik, meg vessék őtet mint Hitetőt. *Cùm Muncerus Mulhusii concionaretur, scripsit Lutherus ad Senatum, Rectè facturum Senatum, si roget ex eo: Quis docendi munus ipsi commiserit? quis evocârit? Et, si DEVM nominet autorem, tum jubeat, hanc suam Vocationem, evidenti signo comprobare: si repræsentare non poterit, repudietur. hoc enim esse DEO familiare, ac proprium, quoties formulam consuetam, & rationem ordinariam velit immutare, ut tunc voluntatem suam aliquo signo declaret.* Ehez hasonlóképpen ir Beza, meg akarván mutatni, hogy Alemannus, az Lugdunumbéli Ecclesiának farkasa, és nem Pásztora.

Sleidan. l. 5. Ann. 1525. Lutheri & aliorũ verba habet Calvino-Turc. l. 4. c. 12. Beza Epi. 5. Theologicâ.

Mivelhogy azért az Vr Isten azt sohult nem igírte, hogy az utólső űdőkben, szokott rend kivúl hivattatott Pásztorok által az Hitet meg újitcsa; hanem inkáb azt meg jelentette, hogy hamis Prófétak támadnak az utólső űdőkben, és sokakat meg csalnak; az tévelygések sokasági ugyan meg torlanak; az hitetlenség el árad: és, az mint az Harmadik Bizonyságban meg mondom, azt parancsollya CHRISTUS Vrunk, az ő Apostolival egyetemben; hogy ha valaki új tudományt kezd tanítani, ne higgyünk néki, még ha mennyei Angyal vólnais. Ezeket azért meg gondolván, méltán kivánnyuk, hogy bizonyos, tagadhatatlan jelekkel, és csudákkal, meg mutassák, hogy őket az Isten küldötte. Mert, jóllehet (az mint Sz. Agoston irja,) mikor az Tanító semmi ujságot nem hirdet, hanem az meg erősittetett tudományt meg tartya, nem szűkség, hogy új csudákkal ezt meg erősítcse: *Miracula necessaria fuère, prius quàm crederet mundus, ad hoc ut crederet mũdus. Quisquis adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnũ est ipse prodigiũ,*

Matth. 24. v.5. Marc. 13. v. 6. 1. Timot. 4. v. 4. 2. Timot. 3. v.1. 2. Pet. 3. v.3

Augustin. 22. Civit. c. 8.

qui mundo credente non credit. De midőn szokatlan, és új tudományt hírdet valaki, nẽ tartozũk néki hinni, valamíg Isteni erőbúl származott bizonyságokkal meg nẽ mutattya az ő hivatallyát. Azért eleitúl fogva, soha senkit rend szerént való hivatal kivúl nem küldött az Vr Isten csak pusztán, bizonyos Credentionalis jel nélkúl; hanem Isteni bizonysággal bőcsülletesé tőtte az ő követit, kik által valamely szokatlan, és az meg gyökerezett értelem ellen való dolgot végezett: mint Moysesnek, Illyésnek, Danielnek, Isaiásnak, és az több Prófétáknak peldájábul meg tetczik; kik avagy egyéb csuda tétellel, avagy titkos dolgoknak meg jelentésével, meg bizonyították az ő hivatallyokat.

Exo. 4. v. 1. 5

Ha pedig némely Profetáknak csudatételirúl nem emlekezikis az Szent Irás: az bizonyos dolog, hogy Valakik rend szerént való hivatalnélkúl, szokatlan dolgot tanitottak az Istennek akarattyából, eléb meg bizonyították az ő hivatallyokat. mert kúlőmben, senki nem tartozott nékik hinni: sőt okossan senki nemis hihetett nékik. Az Vj törvénybennis, mivelhogy Keresztelő Iános azt kezdé hirdetni: hogy, ez az ember, tudni illik, CHRISTUS, igaz Messiás, és igaz Isten: az Vr Isten eléb, sok csudákkal hihetségesé tőve az ő hivatallyát, és tanitását. mert csudálatos képpen fogantaték; az Apja meg némúla hitetlenségéért; szűletésekor meg szóllala; nevezeti csudaképpen lőn; Zacharias által meg Profetáltaték, hogy Sz. Iános az Istennék Profétája, és elől járója lenne. ő magánakis Sz. Iánosnak sanyaru élete, csudálatos erkőlcse, és magaviselése, nagy bizonysági vóltak, hogy Istentúl hordoztatott. Es igy, ha szinte ő maga semmi csudát nem cselekedett vólnais; (az mint az kősség jelentette, noha azt az Evangelista sem helyesnek, sem meg vetőnek nem mondgya) elég az, hogy az Isten, ő körülle történt sok csudákkal meg mutatta, és meg profetáltatta az ő hivatallyát. CHRISTUS Vrunkis ez világra jövén, bé akarván tölteni, az Oo testamentombéli arnyékokat, és az példákat valósággá változtatván, noha meg mutathattya vala az Sz. Irásból, hogy ő az meg igírt Messias; noha az Próféták könyveibűl bizonyította tudományát: és igy, ha az Lutheristák mentegetéseknek rongya, valamit el fődőzgethetne; (tudni illik, hogy Luther, az Profétáktúl vőtt tudomanyt hirdette, és nem szűkőlkődött csudák nélkúl,) sem Christusnak, sem az Apostoloknak nem kellett vólna csudákat cselekedni: De mindazáltal, csudatételekkel erősítette üdvőzitőnk az ő hivatallyát. Sőt azt mondá: hogy, ha csudakat nem cselekedett vólna, bűnők nem vólna az hitetlen Sidóknak. Azonképpen az Apostolok tanitásatis, csudakkal bizonyitá az Isten, *Hebr. 2. v. 4. Marc. 16. v. 20. 1. Corint. 2. v. 4. 2. Corinth. 12. v. 12.* mivelhogy, az mint Calvinus irja, az Csudák, *sunt Sigilla, & subscriptiones doctrinæ:* pecseti, és kéz irási az tudománynak. Ha azért az követeknek pecsétes Credentionál nékúl nem hiszúnk; azokhoz az Tanitókhoz sem méltó halgatnunk, az kik efféle pecsétek és csudálatos kézirások nélkúl dicsékednek az ő hivatallyokkal. Es ha Christusnak ómagának csudákat kellett cselekedni, hogy tanitását bőcsülletesse tenné: ha az Apostolok prædikálása ki nem terjedett vólna, Isteni csudák nélkúl: ha az Anyaszentegyház sem nyerhetett kúlőmben

Joã. 10. v. 41

Vide Suprà fol. 41.

Joã. 15. v. 24

Calv. Hebr. 2. v. 4. & 2. Corin. 12. v. 12.

hitelre való méltóſágot, hanem Csuda tétellel, *Eccleſia Chriſti miraculis conciliare debuit autoritatem, ut autoritate obtineret fidem:* mentúl inkáb tehát, midón az egész világnak, azon meg eggyesúlésével meg erősíttetett tudomány ellen, mellyet az széles Kereszтyén világ, Szentnek, az Iráſſal eggyezőnek mondott's tartott, azt kezdé Luther vítatni, hogy ez balványozó, és az Iráſſal ellenkező Vallás, nem kellett ennek helyt adni csak az száraz mondásra? Mert ez az Luther szava, semmiben nem kisseb mondás, mint mikor Móyses azt mondá Faraónak, hogy az Isten ő általa parancsollya, hogy az Sidókat el bocsáſſa; vagy, mikor CHRISTUS Vrunk, és az ő Apoſtoli az Evangeliomot hirdeték. Azért szúkség vólt, hogy, ha nem kisseb dologban járt az Luther követsége, az Moyses, és az Apoſtolok által véghez viendő dolognál; az ő hivatallyának és Istentúl rendeltetett követségének is, hasonló csuda tételeknek Credentionalis levele adatnék. Nyilván azt itilem, az én vékony értelmem szerént, hogy, ha ezer halottat támaſztott vólna Luther; két eſzer vakot, sántát, gyögyített vólna, sem lőtt vólna fölöttéb való, ha el akarta hitetni az okos emberekkel, hogy az Igazságot, mely az előtt ezer esztendővel el temettetett vala, ő hozta újonnan az nap finyre. Mert ha az Sz. Pál mondása ként, még az Angyalnak sem kel hinni, midőn újságot kezd tanítani, az Apoſtolok tanitása által meg gyökerezett tudomány ellen; vallyon 's menyi csudák szúkségesek, hogy az embernek ily nagy dologban hitele légyen; tudni illik, hogy hamis az az Vallás, mely az egész világot el hatotta, és Chriſtushoz hóldoltatta, sok számlálhatatlan Csuda tételek által?

Aug. de Vtil. Credẽdi. c. 14. & 22. Civit. c. 8.

Gal. 1. v. 8.

Erre Calvinus azt feleli: hogy, ők egyebet nem tanítnak, hanem az Chriſtuſtúl, és Apoſtoloktúl sok Csudákkal meg erősíttetett tudományt. ez okon, nem szúkségesek az új Csudák az ő Vallások erősségére: *Quod miracula à nobis poſtulant, improbè faciunt. non enim recens aliquod Evangelium cudimus, ſed illud ipſum retinemus, cujus confirmandæ veritati ſerviunt omnia, quæ Chriſtus & Apoſtoli miracula ædiderunt:*

Calvi. Præfat. Inſtitutionis.

De azt vegye eszében Calvinus: hogy, ennek az mentségnek árnyéka alatt, egyaránt lappanganak az Lutheriſták, Atianusok, Visszakereszтelők: ehez, eggyiknek annyi igazsága és kózi vagyon, mint máſiknak. Ha moſtannis Vj tévelygést faragna valaki az Sz. Iráſnak újonnan csávált értelméből, ugyan ezent mondhatná. Azért, ha elég ezt mondani, és maga óltalmára, az Sz. Iráſnak valamely részeit elő forgatni; minden szakadások meg bizonyittattak az Apoſtoli csudatételekkel. CHRISTUS Vrunkis, az Profetáktúl meg jövendölt dolgokat tanitá: de azért azt mondá; hogy, ha csudákat nem cselekedett vólna, bűnök nem lőtt vólna az hitetlen Sidóknak. Továbbá, nem igaz; hogy az Calviniſták, és Lutheriſták Vj tudományt nem tanítnak. Mert az régi Evangeliumnak, új értelmét adgyák; nem ugy magyarázzák az Iráſt, mint az Régiek, hanem az mint nékik tetczik. és majd meg mutatom, hogy az ő Vallások szerént, az Régiek, mind tévelygők vóltak, és az igazságot, *Iure poſtliminÿ*, szamkivetéséből, csak minap ők hozták viszsza: Vj vólt tehát, és szokatlan tudomány az ő tanitások, mikor ennek czégért emele Luther. Az sem igaz; hogy ők az Evan-

Joan. 15. v. 24.

Calv. Præfat. Inſtitut.

geliomot tanittyák, mikor az Római hit ellen viaskodnak. mert akkor egyebet az magok gondolatinál nem tanitnak; mivelhogy az régi Iámborok magyarázattyát meg vetvén, ugy értik az Iráſt, az mint kedvellik; és az ónnón magyarázatokkal ugy bizonyitnak, mint ha az vólna az Sz. Irás. Ez okon, oly kúnyú nékúnk az ő bizonyságokra meg felelnúnk, mely kúnyú az pókhálót el szaggatnunk. Végezetre, mivelhogy senki az Egyházban tiſztet nem vehet, hanem ha hivattatik mint Aaron; annakis Istentúl kel küldetni, az ki reformálni, és meg jóbbitani akarja az Eccleſiát. mert sok éktelenség kövétkőznék, ha szabad vólna akár kinekis Reformátorrá tenni magát. Szúkség azért, hogy, az ki magát csak Reformátornak mondgyais, vagy rend szerént való Páſztor légyen, kit az Sz. Lélek az Anyaszentegyháznak igazgatására, szabott mód szerént emel: vagy bizonyos jelenségit, és Isteni pecsétit mutaſſa, hogy az Isten ótet küldötte az reformálásra. És ha ezt nem cselekeszi; tők az agya annak, az ki hiszen néki.

Hebr. 5. v. 4

§. 6. Az Atyafiak Csudatételirúl.

Eszekben vővék az moſtoha Atyafiak, hogy szúkségek vólna reá, ha Csudákat cselekedhetnének: azért kövétvén az régi hamis Profetákat, el akarák ámitani az kősseget, szem finy veszтő csudájokkal. Es lég először, †midőn egy Vilhelmus Neſenus, az Albis vizében hólt vólna, sokat suga fúlében Luther, hogy fel támadna; de semmi sem kele benne. Azután, őrdőgöt akara úzni: és, midőn az Segreſtyében ment vólna az meg szállott leányzóval, szinte ugy jára, * mint az Sceva fiai. mert az őrdög bé szegezé az ajtót, és meg ragadván Luthert, ugy meg szorongatá, hogy alólis el okádná magát, és az sibiſólival meg rakná pludráját. Végre, Stafylus egy fejszével az ablak roſtéllyát el vagdalá, és ki hurczolá Luthert gallerának fogva. Ezt nem újomból szoptam, hanem leg először ő maga Stafylus, könyvében irjá, *Staphylus in Apologiâ:* az után Lindanus, *apud Bredenbach: Collat. Sacrar. lib. 7. c. 40.* Alanus Cópus, *Dialog. 6. cap. 29.* Fevardentius, *in Irenæi lib. 4. c. 56.* Reginaldus, *Calvino-Turciſmi lib. 4. c. 18.* Pantaleon Theveninus, *De Vitâ Bezæ, fol. 107.* iráſokkal meg erősíték. Hasonlóképpen jártak nem egyszer az tőb Luther Prædikátorokis; mint fel jegyzi Bredenbachius.

Exo. 8. v. 19. 3. Reg. 18. v. 27. Actor. 19. v. 14.

† Cochlæ⁹ in Actis Luthe. an. 1523

** Act. 19. v. 15.*

Vide Bredẽbach. l. 7. Collat. Sacrar. c. 42. 43.

Calvinusonnis ezen fortély esék; az mint meg irja, az ki akkor Genévábã jelen vólt, Hierónymus Bolsécus: *Genevæ obſeſſus, nomine Vignerus fuit: Calvinus occurrit liberatum eum; ſed accidit ei, quod filiis Scevæ. DEVS enim, qui mendacij teſtis eſſe non poteſt, permiſit ut Dæmon ipſum invaderet: fœdè, tuſus, cæſus, laceratus, diſcerptus, ægrè manus ejus evaſit. Hoc multis popularium Genevenſium, etiam hodiè notum eſt.* Másodszoris csudát akara cselekedni Calvinus: de akkoris nagy gyalázattal rajta veszté. Mert, az miképpen ezen Doctor Bolsécus, az ki jelen vólt, fel jegyzette, és ő utánna Bredenbachius, Alánus Cópus, Fevardentius, Reginaldus, Pamélius, Pratéolus, és tőb túdós emberekis irják: egy szegény paraszt embert, kinek Brulleus Oſtuno vala neve, sok igírettel, és adománnyal el hiteté, hogy hóltá tégye magát, és az ő szavára fel kellyen. Midón azért mind felesegeſtúl reá szánták vólna magokat, az meg csalatott ember, hoszszu koplaláſſal el hervászтá, halvá-

Bolsecus in vita Bezæ fol. 27.

Bolsecus in vita Calvini cap. 13. Alã. Fevar. Reginal. loc. cit. Pamel. in Tertull. Præſc. n. 179 Prateol. Elecho Hæreſ. lib. 3. cap. 4.

nyitá, végre ugyan hóltá tôvé magát Brulleus. Calvinus, egynihány barátival egyetemben, bé téreaz halottasházhoz; és,mintha az hólt ember feleſégét meg ſzánta vólna, térdre eſék; kezdé kérni az Iſtent, hogy mutatná meg az ô tanitáſának igazſágát, és támaſztaná fel az halottat. Mi kele belôlle? Egynihányſzor kiáltya, ſerkegeti, czibállya, ránczigállya az embert, de ſem ſzó, ſem érzékenſég nem vala benne. Látván az feleſége hogy el kôlt az tréfárul, ugyan valóban kezde ſirni;és nagy átokkal ki kiáltá az Calvinus czigányſágát. Calvinus pedig nagy pironkodva el ballaga onnan,és az aſzſzonynak bolond nevét kôlté : az után ſok adománnyal édeſgeté,és meg kérlelé: végre ki iktatá Genevából. Haſonlóképpen járt vala régen Cyrola nevû Arianus Pûſpôkis,† az mint Gregorius Turonenſis irja. Más Arianus tanitóis,egy ſzegény emberrel vakká téteté magát,kinek, mintha meg gyogyíthatná, ſokat birbitéle feje fôlôtt: végre, ugyan valóban meg vakitá. Sôt Mánesis,az Manichæuſok attya, az ô tanitáſának bizonyſágára egy beteg leányzót akarván gyogyitani,meg ólé,* az mint Sz. Cyrillus irja. Mert, az Tertullianus ſzavaként,viſzſza kövétik az Tévelygôk az Apoſtolokat. mivelhogy az Apoſtolok, meg elevenitették az hóltakat, ezek pedig, ki végezik ez világból az élôketis: † *Agnoſco maximam virtutem eorum, quâ Apoſtolos in perverſum imitantur. illi enim, de mortuis vivos faciebant, iſti, de vivis mortuos faciunt.*

Meg tapaſztalák magok kárával,hogy az ördög ûzésben,és halottak támaſztaſában nincs módgyok,azért kezdének az jövendô mondáshoz.és egy illyen könyvet láttam : *Prophetiæ aliquot, R. Patris Domini Doctoris Martini Lutheri, tertij Heliæ, collectæ per Ioannem Amſterdamum, Eccleſiæ DEI miniſtrum in Brema.* melyben, midôn ſok ollyan Profetiákat elô hozott vólna, az minéműeket az korcſománnis minden nap beſzélnek; el végre azt profétállya: hogy, Lehetetlen az Pápa birodalmának továb való meg maradáſa: * *Impoſſibile eſt, ut Pontificis tyrannis longiùs duret.* Mert, az mint ômaga beſzéll Luther, ha még két eſztendeig élhetek,ugymond, ſem Pápa,ſem Cardinál, ſem Pûſpók, ſem Barát, ſem Apácza, ſem cſuklya, ſem pilis nem marad. Es, az mint Matheſius írja; gyakran mondotta azt Luther,hogy éltében kinnya vólt az Pápának; de holta után,halála léſzen:

Peſtis eram vivens; moriens ero mors tua, Papa. Az Auguſtana Confeſſio Apologiájais hoz elô új Profetiát,az Barátok romláſárul: de okoſon utánna veti; hogy, minden botnak végén az feje: meg kel várni, ha ugy léſzené, vagy nem: † *Eventus docebit, quantum huic tribuendum.* Vgy tetczik,el múlt immár,nem cſak az Két eſztendô,de harmincz ſzor két eſztendôis:de azért ugyan helyén vagyon az Pápa. és,cſak az egy Franczúz országban,* Tizen ôt Erſek,Száz nyólcz Pûſpók,Tizen hét Academia,Száz harmincz két ezer Plébánoſság vagyon: Es, az menyire végére mehettem,cſak az egy Róma Váraſában, az Három Patriarchális fô templom, és Káptalan kivûl, Huſz Collegiáta Eccleſia, Nyolczvan Claſtrom, Harmincz Iſpitály, Nyólczvan Collegium, Száz húſz Plebánoſság vagyon. Mind ezek bizonyſágink,hogy Luther hamis Proféta vólt. mert az Iſten mondáſa az : hogy,ha valamely jövendô mondás bé nem tellyeſedik; hamis Profetátul ſzármazott az az jövendôllés. Eô magais az Auguſtána Confeſſiónak Apologiája meg vallya; hogy, Soha el nem fogyhat az mi vallâſunk : *Regnum Pontificium duraturum eſt, donec veniat* CHRISTUS *ad judicandum.*

Sokkal igazbak amaz két Profetiái Luthernek. Elsô,mely Sleidanuſnál vagyon írva:*Ezer ôt ſzáz negyven ôt eſztendôben, ugymond,egy kép által meg Profetálá Luther; hogy, végreis az Pápa birodalma helyén maradna. Mert illyen képet nyomtata : Az Pápa egy nagy eme diſznón ûlvén, jób kezével áldomáſt hányván, ſarkantyûs lábával az diſzno óldalát vaſtagon dôfôlte azt mondván néki : Hordoznod kel,vagy akarod, vagy nem. Az diſznón, (ugymond Sleidanus) az Németeket jegyzi vala : *Ridicula, ſed futuri prænuntia pictura.* Második profetiáját emliti Aurifaber. Gyakran ſzokta vala mondani Luther: hogy, miképpen hamar gyarapodott az ô tudománya,és moſt mint új ſzita ſzegen fûg,de végre pad alatt léſzô helyc, és igen hamar elis fogy, midôn folyaſa bé tellyeſedik. Ebben (ugymond Aurifaber) igaz Proféta vólt Luther. mert cſak moſtis oly únalmaſsá lôtt az ô tanitáſa, és ugy meg elégedtek ezzel, hogy cſak nevétis Luthernek nehezen hallyák. Vgyan ezen profetiának bé tellyeſedéſén panaſzolkodnak az Magdeburgi Hiſtoricuſok : *Maximè in doctrinâ variationes impendere videntur. ac tempora quidem Germanici Prophetæ Lutheri, propemodum Apoſtolorum ætati reſpondent : nunc ipſo ſublato, quaſi alteram Evangelij ætatem ingreſſi ſumus, ubi plures fanatiſmi incipiunt regnare.* Enis ebben az jövendôlléſben, helyén hagyom az Luther Profetiájat. Mert leg elôſzôr,tudom azt: hogy, az mely plantálás az Atyától nincſen, hamar ki ſzárad: és az fattyu ágak, mély gyökeret nem vernek: Tudom, hogy az Gamáliel ſzava igaz, és az emberi találmánynak hamar nyaka ſzakad : Tudom, hogy ollyanok minden Eretnekſégek, mint az zápor esôbûl áradott folyamok; nagy zúgáſſal folynak, de hamar el folynak, és el fogynak: † *Non vos terreant, fratres, torrentes; ad tempus perſtrepunt, mox ceſſabunt, diu ſtare non poſſunt: Multæ Hæreſes jam emortuæ ſunt. Cucurrerunt in rivis ſuis quantum potuerunt: decurrerunt, ſiccati ſunt rivi; vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint.* Tudom, hogy az magok kôzôtt való ſok verſengéſek, és véghetetlen perlôdéſek, meg emészték egymáſt:*Concordiâ res parvæ creſcunt : Diſcordiâ maximæ dilabuntur.* és, az mint ez után meg hallyuk,magokis az Atyafiak azt beſzéllik:†hogy,Ezek az veſzekedéſek miá kel nékik el fogyniok. Reménlem aztis, hogy az Vr Iſten, könyörûlvén az ſok eggyûgyûk veſzedelmén, fel nyittya ſzemeket az embereknek, és meg iſmérteti véllek, az Vj tudományok éktelenſégit.

De minek elôtte az Luther profetiákrúl el mennyûnk,méltó tudnûk, mely ſzépen járának Vittemberga mellett egy faluban, és az Cliviai birodalomban az ſzegény paraſztok; kiknek azt hirdette vala Michaël Stifelius,és Ioannes Campanus,*hogy 1533. eſztendôben, vége léſzen ez világnak. erre való képeſt, ſem ſzánta, ſem vete az paraſztſág; ki miatt, ſokaknak akkor lôn világ vége, mert éhelis meg halának.

Látván azért, hogy mindenûtt ben sûl, és cſak retezt vét pattantyújok: mert, nem hogy igaz, de még cſak tettetes cſudát ſem cſelekedhetnek.egy cſuda tétellel igen dicſekednek;†és cſak azt fitogattyák az kûlsô

Idê accidit Lutherano Prædicanti. teſte Bredêbach.cap.4. Alano, Praeol-ettatis. Niceph. lib. 12.cap. 46. obijt qui ſe mortuû finxit, ut Epiphanio illuderet.

†*Turon. l.2 Hiſt.Franc. cap.3.*

Ide De Gloriâ Confeſſ. cap.13.

**Cyril. Hieroſ.Catec.6.*

†*Tert. Præſcrip. c.30.*

* *Prophetia 41.ex cap.1. in Geneſ. Verba habet Cochl.in Actis anni 1525.■1526. Matheſ. Conc.14.Funebri, de Luthero.*

† *Tit.de Votis, in Cocordiæ libro. f. 249.*

* *Hondius in Deſcriptione Europæ.*

Deut. 18. v. 22.

Apolog. Titulo de Vocab. Miſſa. f.248.in lib. Concord.

**Sleidan.li. 16. Hiſtor. An. 1545.*

Aurifaber. Præfat. Colloq.Menſal. edit.Islebiæ, 1566. apud Urbã.Gaubiſch.

Magdeb. Præfat. Cẽtur.2.

Matth. 15. v.13. Sap.4.v.3. Act.5.v.38.

†*Aug.in illud Pſal.57. Spernentur tãquã aqua decurrent.*

**Scilu. Rex apud Plutarch.in Apophteg.*

†*Vide li.3. cap.9.§.4. Schlüſſelb. & Luther.*

* *Bredêb. l.7.c.32.33. Collat. Alũ. Dial.6.c.33*

†*Ita Apolo. Eccl. Anglicana, fol.13. Vithaker. qſt.5.de Eccleſ.c.6.10.*

Atyafiak, Tudni illik: hogy, egy ſzeginy Barát, az Pápák, és Cſáſzárok ellen, ily igen el terjeſztette az Luther hitet.

Ebben ſzinten ugy cſelekeſznek, mint egy Séjus nevű Római Pól. gár: ki mind az Iſtent, 's mind az mennyei bódogſágot tagadgya vala. és az ő Vallāſának igazſágát, azzal bizonyította; mert mindenekben elő menetele, és jó ſzereneſeje vagyon, miulta ezt hiſzi:

Martial.

Nullos eſſe DEOS, inane cælum
Affirmat Sejus. probatq́; quòd ſc⁀
Factum, dum negat hæc, videt beatum.

Vgyan ezen cſudával erősíthették vólna Arius, és Mahometis az ő vakſágokat. mert tőb nemzetſéget ſzakaſztottak ők el az Igazſágtul, hogy ſem Luther, az mint ſzépen mondgya Eraſmus: *Si nobis tot Eccleſias obijciunt pro miraculis: Reſponderi poteſt, olim Arianos, plures habuiſſe Eccleſias; & Mahometanam ſectam, latiùs patere⁀.* Az Római vallāſbannis ſokkal inkáb tűndőklik ez az cſuda. mert minek előtte Luther támada, ott mind az Római hiten vóltak, ahol moſt Lutheriſták vannak. Ez fölött, cſak az Napkeleti, és Nap-nyugati Indiákban, az Pogány, és ſzabados bálványozáſból, azután is hogy Luther támada, többen tértek az mi hitűnkre, hogy ſem valamenyi Lutheriſta, Calviniſta, Viſzſzakereſztelő, és Ariánus vagyon Európában⁀. Mert, az mint Stapletónus fel jegyzette: Cſak az Napnyugati Indiában, hetven ezer Templomnál többet éppítettek újonnan⁀.

Eraſmus ad fratres Inferioris German.

Staplet. in Admirādis. lib.1.cap.3.

Ennek fölőtte, ebben az Luther és Calvinus hitinek ki ſzélledéſében, és el áradáſában, Két dolgot kel meg tekintenűnk: Eggyiket azt; hogy ezekre, ſoha egy Pogány nemzet ſem tért: hanem cſak azok, az kik Kereſztyén nevet viſeltek az előttis; de az teſtnek ſzabadſága, és az ujſágok kivanſága el ragadván őket, el ſzakadának az előbbi vallāſtul. mely dolgot, Tertulliánus bizonyos bélyegnek nevez az Eretnekſégnek iſméretire: *De Verbi Adminiſtratione quid dicam? cùm hoc ſit illis negotium, non Ethnicos convertendi, ſed noſtros evertendi. Hanc magis gloriam captant, ſi ſtantibus ruinam, non ſi jacentibus elevationem operentur. quoniam & ipſum opus eorum, non de ſuo proprio ædificio venit, ſed de Veritatis deſtructione⁀. Noſtra ſuffodiunt, ut ſua ædificent: ita fit, ut ruinas facilius operentur ſtantium ædificiorum, quàm extructiones jacentium ruinarum.* Ezután pedig meg mutatom: hogy, az Pogány népek meg téréſe, az Római hitnek erejéből ſzármazott: és az Vr Iſten, az mi Hitűnkön való Pűſpőkök, Papok, és Barátok által hozta, és hozza moſtis az Pogányokat az CHRISTUS iſméretire, az Közönſéges Római gyöleközetben. Kűnyű azért az borból eczetet cſinálni: de az eczet, terméſzet ſzerént borrá nem változhatik.

Tertu. Præſcrip.c.42.

Máſodik dolgot azt kel meg tekinteni: hogy, ez az Vj hitek ki terjeſztéſe, nem ugy lőn, mint az CHRISTUS tudományának gyarapodáſa. Mert, leg előſzőr, nagyob réſze az fő rendeknek, cſak azért álla az Vj hitre, hogy meg gazdagodnék; az mint maga ſem tagadgya Luther; az az, hogy az Egyházi jóſzággal, és kincſel töltőznék. Annakfölőtte, az mint meg hallók az Máſodik könyvben; az Kereſztyén hit, nem haddal, pártolkodáſſal, Fejedelmek ellen támadáſſal, Pogányok fegyverével, erő hatalom-

Verba Lutheri vide infra, li. 3.c. 7.§.6.

mal lőtt: hanem cſendeſz prædikálláſſal, cſuda tétellel, Martyromſágok ſzenvedéſével, ſzent erkölcsők példájával. Azt írja Tertullianus az Kereſztyénekről: hogy, fölőtte kűnyű vólt nékik meg óltalmazni magokat az űldőző Cſáſzárók ellen. és, ha fegyvért fogtanak vólna; jób módgyok lőtt vólna nékik az Cſáſzárok győzedelmében, hogy ſem az Szerecſen, vagy Perſiai nemzetnek: de tűréſſel ſzenvedéſſel, nem tőrrel fegyverrel kellett az Igazſágnak gyarapodni: *Vel una nox, pauculis faculis, largitatem ultionis poſſet operari, ſi malum malo diſpungi penes nos liceret: ſed abſit, ut aut igni humano, vindicetur Divina ſecta; aut doleat pati, in quo probatur. Si hoſtes exertos, non tantum vindices occultos agere vellemus; deeſſet nobis vis nummorum, & copiarum? plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipſiq́; Parthi, vel quantæcunq́, unius loci gentes, quàm totius orbis? Externi ſumus; omnia veſtra implevimus; Vrbes, Inſulas, Caſtella, Caſtra, Tribus, Decurias, Palatium, Senatum: Sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuiſſemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur? ſi non apud ipſam diſciplinam, magis occidi liceret, quàm occidere. Potuimus & inermes, nec rebelles, ſed tantummodo diſcordes, ſolius divortij invidiâ adverſus vos dimicaſſe⁀. Si enim tanta vis hominum, in aliquem orbis remoti ſinum abrupiſſemus à vobis; expaviſſetis ad ſolitudinem veſtram.* Az moſtani vélekedések pedig, haddal, pártolkodáſſal, confœderatiókkal, vér ontáſſal plantáltattanak, gyökeresztenek, gyarapodtanak. Olvaſd Sleidánuſt, és Súriuſt, menyi hadakat támaſzta Luther, az ötődik Cároly Cſáſzár ellen, az ő tudományának óltalmára: és meg érted; mely igazán írja Andreas Fabricius; hogy, tőb vér ontatott az Auguſtána Confeſſiónak ki terjeſztéſeért, hogy ſem Görög Ilonáért Trója alatt: *Quisquis enim Confeſſionis patrocinium prætendit, juſtas videtur habere rationes, ut Superna imis, & Divina humanis permiſceat, omnemq́, poteſtatem, tantum non pedibus conculcet.* Azonképpen * Bernardus Dőrhoff meg mutattya; hogy, minek utánna az Auguſtai Confeſſio 1530. eſztendőben, az Imperialis győléſben meg vettetett vólna: az után fegyverrel, és az Cſáſzár ellen való pártolkodáſſal, nagy nehezen nyerék meg, hogy el ſzenvedné az Cſáſzár az Confeſſiót. Mert Mauritius Saxoniai Herczeg futva ſzalaſztá Cároly Cſáſzárt Oenipontombúl, és oſztán 1552. eſztendőben Ferdinand Királytúl nagy erővel ſotúllák ki Paſſaviában az Vj hitnek ſzabadſágát.

Andreas Fabricius Præfa. Harmoniæ Auguſtanæ Cõfeſſ.

** Apodixi Calviniſtas nõ eſſe Confeſſ. Auguſt. cap.3.*

Az Calviniſták, cſak az egy Franczúz Orſzágban, cſak egy eſztendőben, ugymint, Ezer őt ſzáz hatvan kettőben, Negyven két ezer Egyházi ſzemélyt ölének meg: Es tiz eſztendő alatt, nagy dűhőſséggel hadakozván az ő Királlyok ellen, az Calviniſtaſágnak ki terjeſztéſéért, Húſzſzor való ſzáz ezer embernél többet le vágának: Kilencz ſzáz Iſpotályt, Két ezer Claſtromot, Húſz ezer templomot fel kóborlának, meg égetének, el puſztitának. Angliában, † hogy bé máſza az Vj tudomány, az kőz népnek ſzámlálhatatlan ſokaſága kivűl, egy Cardinált, három Erſeket, tizen nyólcz Pűſpőkőt, egy Apátúrt, negy Priort, negy egéſz Conventet, tiſzenhárom Décánt, tizen negy Eſpereſtet, hatvan Canonokot, negyedfél ſzáz Pápot, ötven Theologiæ Doctort, tizen nyólcz Törvény tévő Doctort, kilencz orvos Doctort, egy Királyne áſzſzonyt, nyólcz Grófot, tiz Záſzlós urat, huſzon

Amphitheatrũ Honoris. li.1. c.10.

† Juſtº Calvinº in Apologia. f.65.

Andreas Eudæmon. pro Garnetto. fol. 164.

Concertatio Eccl. Angl. adv. Auguſtæ 1594.

nyólcz Nagyſágos Vrat, negy ſzáz Nemes embert, ſzámtalan ſok kőz népet. Az Nortumbriai Grófné Somerſetti Anna nélkűl, ſzáz Aſzſzonyállatot le nyakazának, vagy proſcribálának, hogy kűnnyebben feſzket verhetne az Calviniſta tudomány. és ezeket, mind nevén nevezé Sandérus, az ki Angliában lakott az űdő tájban. De bár meſzſze ne mennyűnk: ſzeműnkelis jól láttyuk, hogy kardal nyerik az ő Hiteknek állatáſát az Atyafiak. mert az más ember vérének ontáſával, kűnnyebben aránzák véghez menni dolgokat, hogy ſem az békeſéges ſzenvedéſſel. Es, valamikor arra jutott az dolog, hogy fegyverrel nem óltalmazhatták Hiteket; láttuk, hogy Martyromſág nélkűl, egy hólnapig, egy egéſz tartomány, más hitre állott. Cſak miulta én emlitemis, egynihányſzor változott Saxoniában az hit. Nem régen az Saxoniai harmadik Chriſtianus Herczeg Calviniſtává lőn; és ki űzvén egynihány Lutheriſta Prædikátorokat, kik nem oly kűnnyen hajolnak vala az ő tetczésére, Calviniſtává tővé egéſz Birodalmát. Az ő halála után Fridericus Vilhelmus Vinmáriai Herczeg, az Negyedik Chriſtianus Saxoniai Herczegnek tútora, meg mind ki gyomlálá az Calvangelicuſokat, és vér ontás nélkűl minnyájan Lutheriſták lőnek. Ebből az kűnyű változáſból meg tetczik: hogy, nem ollyan ereje vagyon az moſtani ſovány Vallásoknak, mint az régi igaz Kereſztyén hitnek, mely az emberek ſzűvében, álhatatos bátorſágot, és minden ſzenvedéſnek ſzomjuſágát óltotta; az mint meg hallók az Második könyvben.

Sanderus de viſib. Monarch. lib. 7. a folio 664.

Suprà Fol. 51.

Az mi Orſzágunkban, meg mutatom ezután, hogy hadaknak, és belső háboruſágoknak idején cſúſza máſza bé az Lutheriſtaſág. Végre, ſok vér ontás, Orſzág puſztúlás, és Kereſztyén vérnek Pogány kézben adáſa után, az Tőrők és Tatár fegyverével, az Hajdúk ſzabad dúláſával, az Luther, Calviniſta, Viſzſzakereſztelő, Sz. Háromſág tagadó, Szombatos Sidó, és minden egyébféle tévelygés ſzabadſágot nyere; *Vt ſua cuiq. Religio, ubiq. libera relinquatur: Nec quisquam omnium, in libero ejusdem uſu & exercitio, à quoquam impediatur.* Es jóllehet ugyan diſcekednek ezzel némellyek; hogy, Tőrők, Tatár kardgya hozta bé az Evangeliomot, az hová kűlőmben magát bé nem fúrhatta vólna: de én ennél nagyob gyalázattyát, majd alég látom az Vj tudományoknak. Mert, ki látta, hogy az őrdőg gyarapitéſa, és terjeſzſze az Evangéliomot? Kicſoda hiheti, hogy az Iſtennek erőſſége, (mert igy nevezi Sz. Pál az Evangeliomot) ily gyarló, és erőtlen légyen, hogy az Tőrők fegyver nélkűl lábat nem kaphatott vólna? Hallottaé valaki; avagy hiſtoriákban olvaſtaé, hogy valamely Pogáni nép kőzzé, törrel paiſſal vitte vólna az Vr Iſten az Evangeliomot? Veſd egyben az Evangelium gyarapitásának módgyát, mellyet az Második könyvnek, Harmadik és Negyedik réſzében emliténk, ezzel az Tőrők által nevelt Evangeliommal; és láſd, ha egy nyomban járé az CHRISTUS Evangeliomával. De ha ugyan fegyverrel akart vólna élni az Vr Iſten; nem talált vólnaé egyebet, hanem az CHRISTUS káromló, az Evangelium rontó, az Kereſztyén vér ſzopó Pogány nemzetet? Nem akará az Iſten, hogy David Király éppitene néki Templomot, mert ſok vért ontott vala: és moſt, ugy meg fogyatkozott, hogy az ártatlan vérben telhetetlen világ tolvainak kel az Evan-

Libro 3. ca. 6. §. 4.

Art. 1. Poſon. an. 1608.

Rő. 1. v. 16.

1. Paralip. 22. v. 8.

geliom

geliom ſzabadſágát fel állatni? Abban bizony ſzemlátomáſt, még az Pogányok értelmétis meg győzhettyűk, hogy nem Iſteni indulatból vólt, ez az fegyverrel nyert ſzabadſág. Mert az Iſten, az hamiſságnak, és az ő igaz tudományával ellenkőző tévelygéſnek óltalmára, 's bé vitelére, ſenkit nem indithat. Mikor pedig az emlitett Szabadſág be hozaték, nem cſak egy, vagy két 's három pártnak adaték az Szabadſág; hanem mindennémű Vallásnak egyaránt. Ezek kőzött pedig, az ellenkőző Vallások kőzött, egynél tőb igaz nem lehet. Tehát kővetkőzik, hogy egyſzer's mind nyert az Tőrők fegyvere Szabadſágot az hamiſságoknakis.

Továbbá, kűnyű más okát adni, miért kőlt ily ſzaporán az Vj tudományok bojtorjánnya. Bezzeg, ha Luther két vagy három Negyven napi böjtöt ſzerzett vólna minden eſztendőben, ha ſok cilicium hordozáſt, ſok maga veſzſzőzéſt, ſok adakozáſt, félelemben és rettegéſben való életet, gyakor gyónáſt, és minden ſzabadſágnak meg zablázáſát; ha oly ſanyarú életet kezdett, és hirdetett vólna, mint az fa talpú Barátok élete: méltó vólna cſudára, hogy ha ily ſokan kővették vólna: De moſt, hogy az lágy, és ſzabados útra ſokan ſietnek; ſzinte oly nagy cſuda, mintha egy nagy hegyről az kővet egy kis taſzitáſſal alá bocſátanád, és azon cſudálkoznál hogy nagy erővel ſem hagyithadnád fel öly ſebeſſen, az mely ſebeſſen alá jő egy kis taſzitáſſal. Cſak oly cſuda, hogy ezt az ſzabados Hitet őrőmeſt véſzik az emberek; mely cſuda, hogy ſokan ez világon az teſti győnyőrűſéghez ragaſzkodnak. Mert ezután meg mutatom; hogy az teſti Szabadſágra vivő hálók ezek az Vj találmányok. Azért azt mondhattyuk ezáránt miis, az mit Socrates felele, midőn egy Calliſte nevű gonoſz Aſzſzony azzal dicſekednék; hogy az Ifiak kőzzől, ſokan Socrateſtől ő hozzá pártolnak: Oka az, ugymond Socrates, ennek; Mert te az győnyőrűſéges feſletſégre viſzed; én pedig, az nehéz és ſullyos tekelleteſségre tanitom az ifiakat. *Cùm Calliſte diceret: Ego quidem, Socrates, multum tibi præſto. nam, cùm tu neminem ex meis, à me poſſis abalienare; ego, cùm libitum eſt, tuos à te avoco. Quid mirum? reſpondit ille, ſiquidem tu, ad declivem tramitem rapis; ego ad Virtutem cogo, ad quam arduus aſcenſus.* Haſonlóképpen felele Hierónymus Iovinianuſnak: *Ne glorieris, quòd multos habeas diſcipulos: Quod multi acquieſcunt ſententiæ tuæ; indicium eſt voluptatis. non enim tàm te loquentem probant, quàm ſuis vitijs favent. Semper enim Pſeudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara eſt Veritas: & qui eam prædicant, replentur amaritudine.* Vgyan ezent mondá Calvinus az Libertinuſoknak; okát adván, Miért hatalmazott el az ő gaz tudományok: *Vt effrænem licentiam ſibi ſumerent, ac vitam ducerent diſſolutam. jugo enim Chriſti ferendo fatigati, ſopire volunt conſcientias, ut liberius Satanæ inſerviant.* Aztis utánna veti: hogy, mikor ez az Hit támada rút feslett erkőlcsűek valának az emberek. az Iſtenis, az ő hálaadatlanſágokat akarván oſtorozni; reájok ſzabaditá az őrdőgőt, és tévelygéſre bocſátá őket. Miis ezent mondhattyuk az kűlső Atyafiak ſzaporodáſárűl. Mert, az mint Eraſmus irja: *Leviſſimus quiſq. ad iſtam ſectam (Lutheri) accedit: Sunt in his pleriq. decoctores, profugi, deſertores Inſtituti ſui, novarum rerum ac licentiæ cupidi; juvenes, mulierculæ incogitantes, parum cordati, errones, milites, quidam etiam*

Ælian. li. 13. varia Hiſtor.

Hieron. lib. 2. contr. Jovin. in fine.

Calvin. contra Libertinos. c. 5.

Vide cauſſa dilatati Pelagianiſmi, ex Hieronymo. infrà li. 3. ca. 13. §. 4.

Eraſ. Epiſt. ad Fratres Inferioris German.

crimini-

criminibus infames. per hujuſmodi enim, magna Fabulæ pars geſta eſt initio. Nem kel azért cſudálni, ha az kik eléb el veſztették az jó Lelki iſméretet, az Hittûlis kûnnyen el ſzakadtak. mert az illyetének eſetibôl, nem az hamiſságnak erôſsége, hanem az emberek gonoſzſága bizonyodik meg, ugymond Tertullianus : *Tertu. Præſcrip. cap. 1.* *Vanè, & inconſideratè quidam ſcandalizantur, quòd tantum Hæreſis valeat : ſed plerumq; in pugnâ pugilum, non quia fortis eſt quis, vincit, ſed quia ille qui victus eſt, nullis viribus fuit : non aliter Hæreſes, de quorundam infirmitatibus habent quòd valent ; nihil valentes, ſi in benè valentem Fidem incurrant.*

Német orſzágban egy fô Túdós Ember, meg akarván iſmértetni, minémû meſterſéges maſzlaggal kócſagítottak meg az ſokaſágot az Vj Tanítók, illyen Képet nyomtata : Egy veſzteg álló cſendeſz Tónak partyára, ſok Prædikátorokat íra; mindeniknek kezében egy horog. Az horog végére, Némellyek ſzép Leányokat kôtôttek, kikre nyakok ſzakadtában ſokan, mint az kaczér mén lovak, nyerítve úſznak. Sokan czifra Legényeket fûggeſztettek horgokra : ezekreis hanyatthomlok ugy futnak az Leányok, mintha oſtorral cſapnák ôket. Vagyon egynihány az Horgáſzok kôzzûl, ki ſzép aranyas Monſtranciákat, Kelyheket, bárſony Pápi ôltôzôket kôtôtt az horogra : Sokan, nagy otromba Sódorokat, kupa ſereket, és az bor cſiſzárok torokgyékjének orvoſláſára, barom ûveg borokat akaſztottak : Ezekennis az Vrak, és mûves emberek, cſak nem ſzakált vonſznak. Egynihányan az Prædikátorok kôzzûl, magas helyen állanak; az ſzájokban egy horgot fogtak, melynek végén írva vagyon, *Sola Fides*, avagy *Læta libertas:* Eztis ſzája tátva ſokan kapják. Erti, az kinek feje nem koſzos, mit példázott ez az Túdós jámbor. Es ſenkit bizonyſágúl itt nem fogok : hanem, az Iſtenre kénſzerítem azokat, az kik valaha Catholicuſok vóltak, és azután el hajlottak, hogy egy kieſinnyé tekincſék meg állapattyokat; és Iſteni félelemmel, mintha az igaz ítilô CHRISTUS IESUS nak ſzéki elôtt vólnának, láſsák meg, ha Moſt vagyoné nagyob aitatoſság, Iſteni félelem, az bûnôktûl való idegenſég bennek : avagy akkor vólt, mikor az Sz. Péter bárkájában eveztek ? Aztis viſgállyák jól meg : Mi okból, mi módon, minémû úton jutottak az Vj vallâſra ? Szorgalmatoſbak vóltaké akkor az imadſágban, hogy ſem az bor italban, játékban, feſletſégben ? mert én azt bizonyos példákból tudom, hogy ſokan az ifiú nép kôzzûl, borral, aſzſzonyemberekkel, világi reménſéggel, nem tanitáſſal hajlottak az Vjſágokra.

Végezetre, nincs ſemmi módgyok, hogy az Luther hitin való ſokaſágban kevélkedgyenek. Mert, az mint meg hallyuk ez Kônyvnek Kilenczedik réſzében, ugy el ſzakadoztak, 's annyi felé oſzlottak az kik magokat Lutheriſtáknak nevezik, hogy kettôt nehezen találſz, az ki egy máſſal mindenekben eggyet értene. Es noha ſokan hánnyák az Liber Concordiét, és Auguſtai Confeſſiót; de nagyot kôtôk mellé, ha fél óráig, akármely Prædikátorral azt nem mondatom; hogy ô nem egy általlyában javallya ezeket, hanem cſak az menyire eggyeznek az Iráſſal; az mint ezennel haſonló dologban az Calviniſtákrúl meg mutatom. Azért nékem nem tetczik nagyob cſudának, ez ſok felé oſzlott egyenetlenſégnek bôvôlkôdéſe, az Babylóniai torony éppitôinek kûlômbôzô nyelveknél; Es mind ezeket

Suprà fol. 103. §. 4.

Lib. 5. ca. 9. §. 2. Becani judicio.

meg

meg gondolván az Heidelbergai Calviniſták, nyilván írják : hogy, az Lutheriſtaſágnak terjedéſében nincs ſemmi cſuda : *Miraculum quod Lutherus ediderit, nullum audivimus. nam fortunatio curriculi illius, fuit beneficium DEI ordinarium.* Mi pedig azt mondgyuk nékik, az mit Sz. Agoſton, és Sz. Ignátius Martyr, az ô idejekbê regnáló Tévelygôknek : Cſudákat nê cſelekeſztek : ha kûlsô ſzínel cſelekednétek, ſem hinnénk néktek. Mert, ha ki újonnan kûlômbet tanit, az eléb meg gyôkerezett tudománynál; még ha valami tettetes cſudákat cſelekednék, ſem kellene egyébnek tartani farkaſnál : *Miracula non facitis : quæ ſi faceretis, etiam ipſa in vobis caveremus.* Quisquis enim dixerit, præter ea, quæ ſtatuta ſunt; etiamſi fide dignus ſit; etiamſi jejunet; etiamſi virginitatem ſervet; etiamſi ſigna faciat, lupus tibi cenſeatur ſub ovis pelle.* *Aug. 13. cõt. Fauſt. c. 5.* ** Ignat. epi. ad Hieronẽ.*

Bé fejezvén azért mind ezeket, azt mondom : hogy, Vgy kel nékûnk az Vj tanitókkal bánnunk, mint Eſdras idejében azokkal bánának, kik Papokká akarják vala magokat tenni : de mivelhogy az ô Genealogiájokban meg nem mutathaták, hogy Lévitûl ſzármaztak, ki rekeſztetének az Egyházi méltóságtúl : *Hi quæſierunt ſcripturam Genealogiæ ſuæ, & non invenerunt; & ejecti ſunt de Sacerdotio.* Igy ki tetczik, hogy, Nincſenek az el ſzakadott Atyafiak gyôlekôzetinek, igaz, és Iſtentûl rend ſzerént kûldetett Páſztori : Lehetetlen azért, hogy igaz tudományok leheſſen. De az Római gyôlekôzetben, az Apoſtolok idejétûl fogva ez mái napig meg maradott az Tanitóknak rend ſzerént való hivatallyok : ugy hogy az Apoſtoloktúl ſzentelt Pûſpôkôk, más Pûſpôkôket, és Pápokat ſzenteltek; ezek meg máſokat, mind ez ideiglen. Kit ô magok ſem tagadhatnak, 's nemis tagadnak az Atyafiak. Ez után pedig mijs bôvebben meg mutaſſuk. *1. Eſdræ 2. v. 62.* *2. Eſdræ 7. v. 61.* *Infrà, lib. 9.*

§. 7. Rôvid Tanácskozás, Ha okoſſan cſelekeſzneké, az kik Lutheriſta, és Calvangeliſta Prædikátort tartanak.

Valamenyi Bizonyſágot támaſztunk ebben az Harmadik kônyvben, az Vj valláſok hamiſságának jelenſégére; annyi úton meg mutathattyuk, hogy az Vj Tanítók, nem Iſtentûl kûldôtt igaz Páſztorok. Mert lehetetlen dolog, hogy Iſtentûl bocſátott Tanító legyen, az ki ſemmi bizonyos útat nem mutat, az Sz. Iráſnak igaz magyarázattyában, és az viſzſzavonáſok le ſzállitáſában : Azonképpen, az ki nem ſzármazott az Apoſtolok idejétûl fogva, rend ſzerént kôvetkôzô Páſztoroktul : az ki tanitáſának eredetit az ôrdôgtûl vôtte : az ki tudományával minden gonoſzra fel ſzabadit : az ki temérdek hazugſágokkal terheli és gyûlôlteti az Igazſágot, &c. Iſtennek kôvetſégében nem járhát. Meg tetczik pedig, ebbôl az Harmadik kônyvbôl; hogy illyenek az Vj tanítók mind fejenként.

De ezeknek békét hagyván; mivelhogy ômaga Luther meg vallya, (mint nem régen hallók) hogy az ô kôvetôi, ſemmire kellôknek tartyák az Prædikátorokat; és bátran beſzéllik, hogy nem ſzûkôlkôdnek nállok nélkûl : Tekincsûk meg, ha vagyoné okoſságon éppitett fondamentoma ennek az vélekedéſnek. Mert, ha cſak haſzontalan herék, és has hizlaló váſzok az Luthero Calvangelicus kiáltók; meg menekednek az heában való fizetéſtûl ſokan, kik perepúttyoſtúl, kóſtal tartyák az Prædikátorokat. *Suprà fol. 104. Et Infrà cap. 7. §. 6.*

Rôvi-

Rövideden azért, csak újal mutatom Okait, mellyekért nékem ugy tetczik, hogy, ha az Lutheristák és Calvinisták tetczésén meg állunk, merő hivság Prædikátorokat tartani: nem csak azért, hogy ezek nem igaz, és Istentül küldött Pásztorok, hanem ki szánó béresek, és ragadozó farkasok; de azértis, mert tellyességgel haszontalan, és heában való az ő tisztek és hivatallyok, az magok tulajdon fondamentomi szeréntis.

Az igaz Pásztornak, sok hasznok vagyon az Anyaszentegyházban: mellyekért, méltó hogy az hívek bőcsüllyék, tisztellyék, és testi szükségekben táplállyák őket. Mert, ezek által értik az Isten igéjét és akaratyát. ezek által meg óldoztatnak, és bűnök bocsánattyát nyerik. ezektül szentelletik az Vr vacsorája; szolgáltatik az Keresztség; vezéreltetik az Anyaszentegyház; az Vj testamentomnak vér ontásnélkül való áldozattya, bé mutattatik Isten előtt az hívekért.

Az Vj vallások Tanitói pedig, önnön magok sem tagadhattyák, hogy ezekben az ő szolgálattyok haszontalan.

Infrà, lib. 6. & 7.

Mert Először: az Isten akarattyának ki nyilatkoztatására, ők tellyességgel nem szükségesek. mivelhogy az magok tanitása szérent, az Sz. Irás oly nyilván, és világoson magában foglallya az szükséges dolgokat, hogy ezeket minden ember meg értheti. Azért, az ki maga olvassa, vagy egy gyermekkel olvastattya az Szent Iráft, magától is meg értheti az szükséges dolgokat. nem szükölködik tehát Prædikátor Vram kiáltása nélkül. Azért mondgya Luther: hogy, Minnyájan értyük az egész Sz. Iráft. és, az mint nem régen meg hallók,* egyaránt minden Keresztyént, az Isten igéjének hirdetésére szabadit. Hasonlóképpen, az Sz. Irás értelmérül támadott egyenetlenségnek el igazitására sem szükségesek az Prædikátorok. mert önnön magok azt hirdetik, az mint meg hallók:† hogy az kősségnek kel itéletet tenni az Prædikátorok tanitásárul, és az Hit dolgairul. Az mi illeti azért az Tanitást, semmire nem kellenek az Prædikátorok. Mert, ha egyebet tanítnak az Sz. Irás kivül; nem kel nékik hinni. ha csak az Szent Iráft beszéllik; azt egy aszszonyemberis meg olvashattya. ha az Iráft magyarázzák; nem tartozik senki hinni néki, hanem az kősségnek kel meg itílni tanitását: és ugyan nemis szükséges ott az magyarázás és fejtegetés, ahol világos és mindentül meg érthető az Irás.

Lásd ide alább, VIII. Bizonyságnak §. 2.

** Oda felly. fol. 119.*

† Oda felly. fol. 97.

Másodszor: Az bűntül való meg ódásra sem szükségesek. Mert magok azt vallyák, az mint ezennel meg hallyuk: hogy, az bűnnek bocsánattyára, semmit többet nem használ az ő Egyházi szolgájok, akár mely kőz émbernél. Mikor azért Vrunk az Apostolokra lehellék, Sz. Lelket ada nékik, 's azt mondá: hogy, Az kiknek bűnöket meg bocsáttyák, meg bocsáttatnak nékik: az kiknek meg tartyák, meg tartatnak nékik; nagy méltóságra emelé az igaz Pásztorokat, hatalmat ada nékik az bűnöknek bocsátására. nem ugy, hogy magok erejéből erre érkeznének; hanem hogy az Sz. Lélek Istennek, az kit nékik ada, hatalmasságával, mint Istennek fiári, az bűntis meg bocsátanák. Ezt az Hatalmat, magok sem hiszik az Prædikátorok, hogy ő bennek légyen: és ez okon, az Vrunk szavát ugy magyarázzák, mintha csak azt mondotta vólna; [Azoknak az kik hisznek,

Ide alább ca. 11. §. 4. Az Poeniten.

Joan. 20. v. 23

Vide Ambros. lib. 1. de pœnit. ca. 2. Hieron. in c. 16. Matt.

hirdessétek az bűnnek bocsánattyát: azoknak pedig az kik nem hisznek, az kárhozatot.] Ha csak ebben áll az bűnnek bocsánattya; semmire nem szükségesek az Prædikátorok. mert azt akár kiis meg olvashattya az Irásban; hogy, az ki nem hiszen, el kárhozik: avagy mástül, az ki nem Prædikátor, ezt meg halhattya, ha az Sz. Iráft olvastattya előtte: avagy ha ezt egyszer hallotta, eszében jutathattya ómaga, és annyit ér vélle, mintha mástül hallaná.

De bizonyára, rút éktelen csigázása ez az Sz. Irásnak. I. Mert külömb az bűnnek bocsánattya, és külömb az bűnnek bocsánattyának hirdetése. Mivelhogy, az Aszszonyember, Gyermek, és az Pogány, sőt még az őrdőgis hirdetheti azt; hogy El kárkozik az ki nem hiszen: üdvőzül, az ki eleven hittel hiszen: de azért, ugyan nincs ezeknek, az bűnnek bocsánattyára való hatalmok. Vrunk pedig, az Anyaszentegyházban, az bűnnek bocsánattyára való hatalmat hagyá: *Quorum remiseritis, remittuntur.* II. Mikor Vrunk az Apostoloknak Sz. Lelket adván, az bűnnek bocsátását reájok bizá; oly hatalmat hagya nékik, mely kőzönségesen egyebeknek nem adatott, hanem csak az Pásztoroknak, és az melyre szükséges vala az Sz. Lélek: Arra pedig, hogy valaki emez számos szót ki mondgya, (üdvőzülsz ha hiszesz: el kárhózol, ha hitetlen lészesz) akár mely emberis; természet szerént elégséges, ha nem néma. III. Az Vrunk szavának járása, minden czikkelyben ki nyilatkoztattya; hogy, ugyan valóban, az bűnnek bocsánattyára adott hatalmat az igaz Pásztoroknak. Mert azt mondgya Először: Az mint el küldött engem az én Atyám, ugy küldlek énis titeket. Christus Vrunkat pedig, nem csak úgy küldötte az Atya, hogy hirdesse az bűnnek bocsánattyát, hanem hogy ugyan valóban meg bocsássa az bűnöket: és ennek az hatalomnak bizonyságára, gyógyitá meg az inaszakatt embert. Mely csudával meg győzettetvén az Sidók, dűcsőiték az Istent, az ki ily hatalmat adott az embereknek. Másodszor, reájok lehellik, és Szent Lelket ád. Ezzel jelentvén, hogy oly hatalmat ád nékik, melyre az Sz. Lélek ereje kivántatik. Es értenünk adgya, hogy nem emberi erővel, hanem az mindenható Sz. Lélek erejével mégyen véghez az mit igír. Az prædikálásra pedig, nem ily szükséges az Sz. Lélek. mert, noha az Lutheristák vallása szerént, Eretnekek az Calvinista Prædikátorok; de azért, gyakorta szebben, és jób módgyával hirdethetik az bűnnek bocsánattyát, hogy sem az Lutheristák. mert az Evangeliumnak olvasása nem oly dolog, mellyet emberi erővel meg nem cselekedhetnénk. Harmadszor, azt veti ezek után Vrunk: Az kiknek meg bocsáttyátok bűnöket, meg bocsáttatnak nékik: az kiknek meg tartyátok meg tartatnak. Avagy, az mint másütt mondgya: Valamit megódosztok ez földön, megódozva lésznek menyégbennis. és azért adgya Sz. Péternek az menyország Kúlcsát más helyen. Ebből azért az Vrunk szavából, Két erős bizonyságunk lehet: Eggyik az; mert az bűnt meg bocsátani, vagy meg tartani; az embert meg ódozni, vagy meg kőtözni; az eget meg nyitni, vagy bé szegezni, nem csak az Evangeliom olvasását jegyzi, hanem, valamely nagyob hatalomnak cselekedetit. mivelhogy az kúlcsot, nem azért adgyák valakinek, hogy meg kiálcsa, hogy az

Matth. 9. v. 6.

Matth. 18. v. 18.

ajtó nyitva vagyon,hanem hogy meg nyiſſa. Azonképpen,az Birónak nem azért adatik hatalom,az emberek meg kötözéſére,és fel ſzabaditáſára,hogy csak mint egy poroſzló meg kiálcſa, hogy az gonoſz tévő meg kötöztetett: és eſzefordultnak itilnők,az ki kűlőmben vélekednék. Tehát haſonlóképpen, mikor Vrunk hatalmat ád az bűnnek bocſátáſára, az menyorſzág meg nyitáſára; nem csak az Evangeliom olvaſáſra, hanem az bűnnek valóságos ódozására hatalmat ád az Páſztoroknak. Máſik bizonyſágunk ezen ſzóból az: Mert Vrunk azt mondgya; hogy,azok véſzik bűnők bocſánattyát, az kiknek meg bocsáttya az Egyházi ember. mintha azt mondaná; hogy, azért bocſáttatik menyorſzágban, mert itt meg bocſáttatott, és eggyűtt jár az Papi ódozáſſal az mennyei bocsánat. Az bűnnek bocſánattyárúl való prædikállás pedig, nemis oka az bocſánatnak, és eggyűtt ſem jár az bocſánattal, az mint az Atiaſiak ſem tagadgyák. mert ſokan olvaſsák, és hallyák az Evangeliumbéli igíreteket, kik mindazonáltal bűnben hevernek. Es nem azért tiſztúl ki az ember bűneiből,hogy az Prædikátor hírdeti az bűnnek bocſánattyát; sőt nemis igazán hirdeti az Tanító,hogy te ki tiſztúltál bűneidből,ha az ő prædikálláſa előtt az Iſten meg nem bocſátta bűnödet: Mivelhogy azért Vrunk oly Hatalomnak cſelekedetirúl ſzól, mikor az bűnnek bocſánattyárúl ſzól, mely eggyűtt jár az bűnnek bocsánattyával; és azért nem mondgya, *remittentur*; hanem, *remittuntur*: minden bizonnyal ki tetczik, hogy nem ſzól az prædikállaſrúl, hanem az bűnnek meg ódozásárúl. Es hogy ez nyilvabban ki teſsék; azt kérdem Prædikátor bátyámtúl: Mikor ő valakinek hirdeti, hogy bűne meg bocſáttatott; az előtt az prædikállás előtt lőtté meg az bűnnek bocſánattya, vagy azután kövétkőzik? Ha azután kövétkőzik; nem igazán hirdeti az embernek, hogy bűne meg bocsáttatott.mivelhogy akkor még nincs bocsánattya, hanem azután kövétkőzik. és ezért az jövendő mondáſért, eſztendeig ſem érdemel egy tyukmonyat Prædikátor Vram, mert akármely ſzekérvezetőis meg jövendőlhetné ezt. Ha pedig azelőtt meg vólt immár az bűnnek bocſánattya; ſzinte annyi haſznunk az Prædikátor ſzavában, mintha az Doctor meg ſúgná az egéſséges embernek, hogy ki gyógyúlt betegségéből: és nem azért kérne fizetéſt,hogy az betegségből ki gyógyít, hanem hogy az betegeknek meg kiáltya, hogy nincs egéſségek,és az jó egéſségű embereknek meg ſúgja,hogy nincs ſemmi nyavalyájok. Az CHRISTUS Vrunk ſzava pedig azt tartya: hogy, Azoknak, és akkor bocsáttatik meg bűnők, az kiknek, és az mikor meg bocſáttya az Egyházi ember. IV. és Vtólſzor: Kűlőmb hatalom adaték Vrunktúl az Prædikálláſra, és az bűnnek bocsánattyára. Mert az Prædikálláſra, akkor ada hatalmat, mikor menyben méne: Az Bűnnek bocsánattyára pedig, ottan hamar fel támadáſa után. Mikor amazt adá, ſemmi oly kűlső Cæremoniával nem éle: de mikor az Bűnnek bocsátáſára hatalmat ada; reájok lehelle: Sz.Lelket ada nékik; hogy az bűnnek bocsánattyát, az Sz.Lélek erejéből ſzármazó dolognak jelentené. Végezetre, az Prædikállas meg nem bocsáttya az ember bűnét, hanem csak meg mutattya,
Matth. ult. mint kellyen az bűnnek bocsánattyát meg nyerni. Annakokáért, azt parancſolá

rancſolá Vrunk;hogy előſzőr prædikállyanak az Apoſtolok: azután kereſztellyék meg az embereket. Sz. Pális az Prædikállók kövétſégének,és prædikálláſoknak ſommáját abban veti; hogy, incſék az embereket, az Iſtennel való meg békéllésre. Mind ezekből ki tetczik: hogy,az Vj tanitóknak, magok tulajdon Vallása ſzerént ſincs ſemmi erejek, az bűnnek bocſánattyára.

2. Corint.5. v.20.

Harmadſzor: Az Vr vacſorájának ſzolgaltatására ſem ſzűkſégeſek az Prædikátorok. Mert az Lutheriſták,kik azt hiſzik, hogy az CHRISTUS teſte mindenűtt jelen vagyon,az Prædikátor nélkűl az korcſománnis mind egyaránt éſzik az CHRISTUS teſtét. Az Calviniſták ſemmit egyebet kenyérnél nem véſznek Tanitójoktúl; hanem ômagok, hitek által,az égben lépnek,és ott eggyesűlnek (azt mondgyák) Chriſtuſſal. Ittis azért az Prædikátor haſzontalan. mert kenyeret mindenűtt találnak, és hitek által az égben ſétálhatnak az Calviniſták, valamikor kedvek tartya. Mivelhogy azért magok meg vallyák: hogy, az ő Prædikátorok áldáſa nem ſzűkſéges az Vrunk teſtének jelen létére; nem látom ittis,mi haſzna légyen az Prædikátoroknak. Mert ha mindenűtt jelen vagyon az Vr teſte, ő nálla nélkűlis hozzám vehetem: Ha csak *in Vſu*, mikor én véſzem, az én vételem által kezd jelen lenni;avagy csak hitemmel kel az égben lépnem; azt ſem Prædikátoromnak, hanem magamnak kőſzönőm.

Negyedſzer: Az Kereſztéléſben ſincs ſemmi haſznok az Prædikátoroknak, az önnön hitek fondamentomi ſzerént. Mert, az mint ezután meg mondom, azt hirdetik: hogy, Kereſztség nélkűlis üdvőzűlhet az ember: Es mivelhogy csak az egy Hit által üdvőzűlünk;nem ſzűkſéges az Kereſztſégis üdvőſségűnkre. mert ha ez ſzűkséges vólna; nem lehetne az Hit elégséges. Annakfölőtte,azt tanittyák: hogy az Sacramentomok,csak tiſztán jelek; és nem egyébre valók, hanem az Hitnek fel inditáſára! Az Hit pedig, fel indittathatik az Kereſztség kivűlis. Végezetre, ha ugyan ſzűkſéges vólnais az Kereſztség: de erre nem kellenének az Prædikátorok.mert nem régen meg értők az Luther tanitáſából; hogy, Minden Kereſztyén embernek egyaránt ſzabad kereſztelni.

Ide alább lib. 3.ca.11. §.4.

Oda fellyeb, fol.119.

Eotődſzőr: Noha az Sz. Pál mondáſa ſzerént, az Papſág Aldozat nélkűl nem lehet. mert az végre léſznek Papok, hogy áldozatokat mutaſſanak Iſtennek, nem csak magokért hanem az kőſſegértis: De az Vj Prædikátorok meg vallyák magokis; hogy ők ſemmi áldozatot bé nem mutatnak Iſtennek az hivekért, és azért, Papoknak ſem merik magokat nevezni: *Nemini inter Miniſtros, Sacerdotis vocabulum communicamus. Nuncupant Apoſtoli credentes omnes Sacerdotes, ſed non ratione miniſterij.* Az Lelki Aldozatokat pedig az mi illeti, az Imadſágra, Alamiſnára, és haſonló jó cſelekedetekre,ſzinte annyi hatalma vagyon egy bábának,mint az Prædikátornak.

Hebr.5.v.1. cap.8. v. 3.

Cöfeſſ. Helvet.c.18.fol. 45. b.

Hatodſzor: Az Anyaſzentegyháznak gondviſelésére ſem látom haſznoſoknak az Prædikátorokat. Mert az Kereſztyéni Szabadſágnak,oly erejét mondgyák lenni önnön magok: hogy, Senki ſemmire nem kőtelezheti az embert, hanem csak az menyire kinek kinek tetczik. Es nem csak az Angliai Királynak, de egyéb világi Tiſztviſelőknekis fejet hajtnak az

Vide lib. 3. cap.7.§.3.

Prædikátorok az Egyházi gondviselésben; ezekre bízzák az Conciliomok hirdetését,&c.

Egy szóval azért,az én kicsin elmémmel fel nem találhatom, Mi haszna légyen az Prædikátoroknak; és minémű okosságtúl viseltessenek,az kik ezeket tartyák, és bôcsûllik.

NEGYEDIK RESZE.

HARMADIK BIZONYSAGA AZ VT TVDOMANYOK hamisságának: Mert Vjak és Mostaniak.

Joseph. 13. Antiq. c. 6.

PTolomæus Philometor Pogány Király elôtt,az Samariták nagy pert indítának, az Ieruſalembéli Pápok ellen, az Istени szolgálatrúl. De mikor egyben feleltek vólna, és végére ment vólna az Király , hogy eléb az régi jámborok, az Hieruſalemi Templomhoz halgattak; és sok ûdô forgásában az Samariták szakadást szerzettek és pártot ütöttek: *Andronicus oſtendit per continuas Pontificum ſucceſſiones , Sacerdotij uſq; ad ſua tempora propagationem:* minden halogatás nélkûl,az Hieruſalembéli Papoknak itile az nyereséget. Ha míis ezen az okos Király nyomán járnánk ; nem fáradnánk sokat az Igazságnak ismêretiben. Mert noha szinte ollyan csalárd mesterséggel élnek az Atyafiakis,mint az Gabaoniták Iósue idejében:kik meg ijedvén az Sidók szerencséjétûl , és idején fejet akarván hajtani nékik;régi szakadozott rongyban ôltözének, fóltos czipelléſt vonának lábokban, aſzszú kenyeret rakának iszákokban, és Iósue elôtt azt hazudák,hogy, meg akarván néki hódolni,messze fôldrûl jöttek;új ruhában indúltak ki fôldökbôl, lágy kenyeret tôttek táskájokban, de az nagy uton, ruhájok el kopott,kenyerek meg aszott: maga csak az szomszéd városból jöttek vala kegyelem nyerni,hogy az igiret fôldérûl ki ne kergettetnének. Noha,mondok,ezen formán akarnak velûnkis bánni az idegen Atyafiak;és azt beszéllik:hogy, el tova Adámban kezdetett az ô Hitek, az után Abrahámra szállott,és Dávidra; az Apoſtolok által végre nagy késôn ô reájok áradott:De igen kûnyû ezt az allorczát le venni róllok; és meg mutatni, hogy csak újontan minapiban szakadtak el tôllûnk. Azért , az Római Eccleſiatúl el hanyatlott Vjságok hamisságának, ez légyen Harmadik bizonyſága.

Joſua 9.

ARGVMENTVM. Marc.1.v.7 Actor. 17. v.19.

Noha azt nem mondhattyuk, hogy mind hamis tudomány az, valamely bizonyos ûdôben újonnan kezdetett. mivelhogy az Christus , és az Apoſtolok tanításais új vólt, mikor elôször hirdettetett: de azért, ugyan lehetetlen , hogy igaz és Istentûl adatott tudomány légyen az, valamely az Apoſtolok idejétûl fogva, ez mái napig, szûntelen meg nem maradott. Azonképpen, ha szinte lehetséges dolognak haggyukis, hogy valamely gyôlekôzetben, rend szerent kövétkôzô Pásztorok mindenkor meg maradtak, az igaz Apoſtoli tudományban való Succeſſionélkûl: de azért , lehetetlen az,hogy meg maradhaſſon ott az igaz tudomány, ahol minden ûdôben, Sacramentomok szolgáltató,és Isten Igéje hirdetô Pásztorok , és Tanítók nem vóltanak; hanem az elébbi Vallástúl pártolkodó szakadással el válván, újonnan kezdetett. ugy annyéra, hogy ha szinte az Apoſtolok idejében finylett vólnais valamely tudomány ; de ha azután meg szûnt egy ideig, semmi módon nem tarthatnók ezt igaz Vallásnak.

De mind eggyig, az Római hittûl el hasonlott mostani Vallások ollyak, hogy az

Apoſtolok idejétûl fogva, nem vóltak minden ûdôben; sem pedig Tanító Pásztoroktúl nem vezéreltettek, hanem az után késôn kezdettek csirázni és nevekedni.

Nem lehetséges tehát,hogy ezek közzûl csak eggyis igaz légyen.

§.1. Nem Igaz Hit az,mely az Apoſtolok idejetûl fogva világ végéig meg nem marad.

Az Bizonyságnak Elsô része,*Major propoſitio*, sok tagadhatatlan erôsségekbôl ki nyilatkozik. I. Az Sz. Irásból. Mert Christus Vrunk azt igíri : hogy, az ô híveinek gyôlekôzetit, soha az ördôgnek ereje le nem nyomja, ki nem gyomlállya, meg nem hódoltattya. Másutt azt fogadgya: hogy, mind világ végezetig az ô híveivel marad. Es ismét azt mondgya: hogy, minek utánna az jó magot egyszer el híntette,soha ugy meg nem fojtatik az konkolytúl, hogy mind aratásig ne nevekedgyék.Sz.Pális azt írja: hogy, mind világ végéig Pásztorokat tart az Isten az ô juhai között, kik tanitcsák, legelteſsék,és az tévelygésnek szelétûl óltalmazzák az híveket. Ezek pedig az erôs fogadások, mind fûstben mennek,ha valamikor az igaz Hit ugy le nyomatott, és gyôkereſtûl ki irtatott vólna, hogy azután ûdô jártában, újonnan kellett vólna ezt kezdeni. Ezen kivûl,oktatván az Irás az eggyûgyûeket, mint kellyen egy általlyában meg ismérni az hamis Vallásokat,azt mondgya: hogy, ha valami újságot kezdnek tánitani, az ellen az tudomány ellen, mellyet eleitûl fogva hallottak,minden egyéb kérdezkedés nélkûl meg veſsék ezt, mint hamiſságot: † *Obſervate eos, qui diſſenſiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt; & declinate ab illis.* * *Timothee , depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates :* † *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* II. Errûl bizonyságink nékûnk ô magokis az viszszálkodó Atyafiak. kik meg gyôzetvén az Igazságtúl, magyarán meg mondgyák , hogy az igaz Hitnek meg kellett az Apoſtolok idejétûl fogva mindenkor maradni. Ezt nyilván tanittya az Augustána Confeſſio : a *Vna ſancta Eccleſia , perpetuò manſura eſt, in qua Evangelium rectè docetur, & rectè adminiſtrantur Sacramenta :* Calvinusis ugyan ezent bizonyittya : b *Fatemur omnes, Eccleſiam DEI ſic propagatam fuiſſe, ut continuo ſæculorum ordine,uſq; ad nos duraverit.* Es ismét : c *Nullam fore Fidem conſtat,niſi ſit prædicatio, Rom.10.v.17. Itaq; hominum reſpectu ſuſtinet Eccleſia veritatem; quia eam præconio ſuo celebrat;quia puram & ſinceram retinet; quia tranſmittit ad poſteros.* Másutt : d *Eccleſia Chriſti,ſocietas eſt Sanctorum, per totum orbem diffuſa , per omnes ætates diſperſa.* Viszontag: e *Vixit ſanè Chriſti Eccleſia , & vivet , quamdiu* Christus *regnabit ad dexteram Patris; cujus manu ſuſtinetur , cujus præſidio defenditur, cujus virtute ſuam incolumitatem retinet. præſtabit enim indubiè , quod ſemel recepit , ſe adfuturum ſuis,uſq; ad conſummationem ſæculi:* III. Vgyan ezen értelemben vóltanak az régi Sz.Doctorokis.kik,az ô idejekben kezdetett Tévelygéseket azzal rontyák, hogy el szakadván az régi Doctoroknak egyenlô értelmektûl,Vj és mostan talált Tudományt tanítnak. maga az Isten azt fogadta,hogy minekutánna az jó mag egyszer el híntetett , mind aratásig meg marad , és nevekedik : Sôt konkolynak nevezi, az mit utólban hintnek az egyszer bé-vetett mezôben : *Quid nobis adfertis novi?* ugymond Sz. Agoston, *Nunquid iterum ſeminandum eſt bonum ſemen,quando,ex quo ſeminatum eſt,creſcit uſq; ad meſſem?* Tertul-

Matth. 16. v. 18. Matth. 28. 20. Matth.13. v.30. Coloſ.1. v.6. Eph.4.v.12

† *Rom.16. v.17.*

* *1.Tim. 6. v.20.*

† *Heb. 13. v.9.*

2.Jo.1.v.10. Galat. 1.v 8

a *Coſeſſ. Auguſt. Art.7.*

b *Calv. De Eccleſ. Reformãd. fol. 752. inter Opuſc. a Gallaſio collect.*

c *Cal.1. Timot.3. v.15.*

d *Calv. cõtr. Sadole.init.*

e *Præfat. Inſtitut.*

Matth. 13. v. 30. Auguſt. De Vnit. Eccle. cap. 14.15.

liánus pedig: *Principalitatem veritati, posterioritatem mendacitati deputandum est, ex illius parabolæ patrocinio, quâ bonum semen à Domino seminatum primò constituit; avenarum autem sterilis fœni adulterium, ab inimico diabolo, postea superducit. Ita ex ipso ordine manifestum est, id esse Dominicum & verum, quod prius sit traditum: id extraneum, & falsum, quod sit posterius immissum.* Másutt: *Ego Meum dico verum: Marcion suum: quis inter nos dijudicabit, nisi temporis ratio, ei præscribens autoritatem, quod antiquius reperitur; & ei præjudicans vitiationem, quod posterius revincitur?* Hasonlóképpen szól Sz. Hieronymus: *Hoc ipso, quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros prænuntiat Apostolus. Nec sibi blandiantur, si de Scripturæ capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cùm & Diabolus de Scripturis sit aliquando locutus: & Scripturæ, non in legendo consistant, sed in intelligendo. Brevem igitur, apertamq; animi mei sententiam proferam: In illâ Ecclesiâ manendum, quæ ab Apostolis fundata, usq; in diem hanc durat.* Másutt: † *Cur post Quadringentos annos docere nos nituntur, quod antè nescivimus? Vsq; in hanc horam, mundus Christianus sine hac doctrinâ fuit.* Es, az mint az Második Bizonyságban mondám; az régi Sz. Atyák, mihent azt meg mutatták, hogy valamely Vallásnak az Apostolok idejétől fogva minden üdőben Pásztori nem vóltak; ottan erős következéssel bé fejezték; hogy, Ez nem lehet igaz tudomány: *Edant Origines Ecclesiarum suarum*, ugymond Tertullianus; *evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit autorem & antecessorem. hoc enim modo, Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt:* IV. Az Anyaszentegyháznak egy közönséges praxisából, és szokásából, ugyan ezen dolog ki nyilatkozik. Mert, mikor valamely tévelygés támad vala, elsőben disputatióra bocsátták az dolgot: de mikor az végezésre jutottak; azt tekintették meg, mit tanitottak és vallottak az elébbi Pásztorok az közben vetett dologrúl; és az ő értelmekkel ellenközö újságot, minden okvetetlen meg sentenciázták 's ki átkozták. Mert ugyanis, midőn az Ariánusok, Eunomiánusok, Macedoniánusok háborgatnák az híveket, őrömest mind fottig csak disputatióban maradtak vólna: De okos tanácsot ada Theodósius Császárnak Sisinnius; hogy az disputatiót félre tévén, azt kérdgyék meg tőllők: ha, Meg állanaké azoknak az Sz. Iamboroknak tanitásán, kik ez mostani veszekedés előtt éltenek? Mert, ha ezen meg nem állanak; az magok pártyán valoktúlis agyon veretnek: ha pedig az Régiek itíletit be vészik; kűnyű ezeknek könyvökből ki fejezni az Igazat. *Sisinnius suasor fuit, ne qua cum eis, qui aliter opinantur, suscipiatur disputatio, ut quæ aliam ex aliâ rixam & contentionem parere soleret: sed interrogentur, An eos Sacrorum oraculorum Interpretes, qui priùs extiterint, quàm dissensio in Ecclesiâ orta sit, admitterent? Ac siquidem sententias illorum reijcerent; tum fore dixit, ut eos etiam factionis suæ populares eijciant: si verò idoneos illos ad decisionem controversiarum judicant, statim illorum libros in medium proferri debere.* Ennekokáért, noha az Nicæabéli Gyöleközetben, sok bizonyságokat támasztának az Sz. Irásból Arius ellen: de midőn ezeket mesterséges csavargással kerengenék az Arius czenkei; végre, *Testimonio usi Patrum, proscripsêre*: az régi Doctoroknak bizonyságival kárhoztaták Ariust. Mert, az mint

ugyan

Tertu. Præscrip. c. 31.

Lib. 4. cont. Marcio. c. 4

Hieron. cõt. Lucif. ca. 9. in fine.

1. Timot. 4. v. 1.

† Epi. 65. ca. 3. ad Pammach. & Oceanum.

Supra fol. 121.

Tertull. Præscrip. c. 32.

Vide supra, fol. 107. Clementem.

Niceph. lib. 12. c. 15. Socrat. li. 5. cap. 10. Sozom. li. 7. cap. 12.

Theodoret. lib. 1. cap. 8.

ugyan ezen Conciliomban szólnak az Sz. Püspökök; Nem az végre gyöltek Nicæában őszve, hogy új dolgot kezdgyenek: hanem hogy az régi Atyák nyomdokin járjanak: a *Synodus in præsenti congregata est, non ut discat, quæ didicit olim; nec ut fidem recipiat, quam antè non habebat: sed juxta Patrum fidem ambulans, ab hac, ad mortem non discedet.* Az Ephesombéli közönséges Synodusis, az Atyák régi Vallásából kárhoztatá az Eretnekségeket: b *Apud Ephesum in Sancto Concilio, quod ante triennium celebratum est, cùm de sanciendis Fidei regulis disceptaretur; ne qua illic profana novitas obreperet, universis Sacerdotibus, hoc Catholicissimum, felicissimum, atq; optimum visum est, ut in medium Sanctorum Patrum sententia proferrentur: ut scilicet ritè atq; solemniter, ex eorum consensu atq; decreto, antiqui dogmatis religio confirmaretur; & profanæ novitatis blasphemia condemnaretur.* Hasonlóképpen az Chalcedonbéli Gyöleközetis, mikor valamit végez, azt mondgya: hogy, az régi Sz. Atyák nyomdokit követi szerzésében: c *Secundum Canonicas Epistolas, & expositiones SS. Patrum, Gregorij, Basilij, Hilarij, Athanasij, Ambrosij, Cyrilli, nullo modo ab eorum Fide recedimus.* d *Sequentes igitur Sanctos Patres, confitemur unum Filium, &c.* Montánust azért kárhoztaták; e *quòd insolita, contra traditionem, & consuetudinem antiquæ Successionis loqui cæperit*: hogy új és szokatlan dolgokat kezdett hirdetni. Athanásius azt mondgyá: hogy, akár minémű mesterséges fogásit hallyukis az Tévelygőknék, elég mind ezekre azt mondanunk: hogy, Az mi régi eleink ezt nem így hitték: f *Ad hæc tantummodo respondendum est, quod ipsum per se sufficit: Ea orthodoxæ Ecclesiæ non esse: neq; Majores nostros ita sensisse.* Es, az mint Sz. Agoston szól; az mi előttünk való Püspökök mondásival, oly kűnnyen el ronthatunk minden Eretnekséget, mint az üveget: g *Episcoporum, qui ante nos fuerunt, sententijs, vitreas argutias confringimus.* Annakokáért Athanásius, az Ariánusok ellen, *Lib. pro Decretis Nicænæ Synodi sub finem*: Basilius, Evnomius ellen, *De Spiritu Sancto, cap. 29.* Cyrillus, Nestorius ellen, *post 8. Anathematis: Nos credimus, quod Sacris Scripturis, & Sanctorum Patrum æquis interpretationibus videtur.* Sz. Agoston, Pelagius ellen, *Lib. 1. & 2. cont. Iulian.* Hierónymus, Iovinianus ellen, *in fine Apologiæ*: Leo Papa, h Eutyches ellen, az régi Sz. Doctorok irásiból bizonyitnak. Mert, jóllehet nem tulajdonítunk annyit akármely Sz. Doctor irásának is, menyit az Sz. Irásnak: sőt azt mondgyuk, hogy akármely túdós, és bőlcs ember légyenis, de ha valamit ómagától tanit, kűlőmbet az régi Közönséges értelemnél; semmi helyt nem kel adni tanitásának. De midőn nem egy, vagy kettő, hanem Közönségesen, egy értelemmel, gyakran, álhatatosan eggyet tanítnak, akkor kel bocsűllenűnk az ő eggyességeket. mert ebből az közben vetésnélkűl való eggyességből ki tetczik, hogy az Anyaszentegyháznak tárházából kőlt Igazság, az mit ők tanitnak. Ezt illyen szóval hozza elő Lirinensis: i *Quicquid ab aliquo uno, præter omnes, vel contra omnes Sanctos, novum, & inauditum subinduci senseris; id non ad Religionem, sed ad tentationem intelligas pertinere:* k *Quòd verò non unus aut duo tantùm, sed omnes pariter, uno eodemq; consensu, apertè, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoveris; id absq; ullâ dubitatione credendum intelligas.* Egy szóval, az régi Doctorok bizonyságiarra valók, ugymond Sz. Agoston: l *ut sciant à nobis rectam, & antiquitus fundatam Catholicam*

fidem,

a *Socrat. l. 2. cap. 40.*

b *Lirinẽ. ca. 42. cõt. profan. Novit. Vide Cõcil. Ephes. Tom. 2. cap. 7. ubi Petri Alexãdrini, Athanasij, Felicis, Theoph. Cypriani, Ambrosij, Naziãzeni, Basilij, Nisseni, verba recitantur.*

c *Act. 4. ini.*

d *Act. 5.*

e *Euse. 5. histor. cap. 16.*

f *Athan. ad Epictetum.*

g *Aug. lib. 1. cont. Iulian. in fine.*

h *Leo Epist. 98. cap. 3.*

Az Szent Atyák tanitásáról.

i *Liri. c. 25.*

k *Cap. 4.*

l *Aug. Tom. 7. li. 4. cont. duas Epist. Pelag. ca. 8.*

fidem, adversus recentem Hæreticorum præsumptionem defendi: hogy kiteſsék, hogy mi, az régi, és jól fundáltatott közönséges Hitet taníttyuk, az Eretnekek új vakmerőſége ellen : V. Es utólſzor azzalis meg erősíttetik az mi Bizonyságunknak Első réſze. mert ſok képtelen, hihetetlen, káromló dolgok következnének, ha igaz lehetne az újonnan kezdett tudomány, mely az régi Kereſztyének Valláſával éllel áll őſzve. Mivelhogy, ha az előtt való tudomány hamis vólt, és az Vjságban vagyon az Igazság : következik, hogy heában ſzenvedtek az régi Szentek Martyromságokat, heában viſeltek oly ſanyarú életet az Remeték : Sőt hogy el kárhoztak, és pokolra hányattak Irenæus, Iuſtinus, Nazianzénus, Thaumaturgus, Baſilius, Chryſoſtomus, Hilárius, Sz. Ambrús, Hierónymus, Auguſtinus, Sz. Márton, Sz. Antal, és egy ſzóval minnyájan az régi Martyrok, az ſok Kereſztyén Nemzetſégeknek Sz. Királyi. Ezen kivűl, hamis léſzen az CHRISTUS igíreti, mikor arra kőti magát; hogy, világ végéig az igaz tudományt, mint egy erős kő ſzálon éppíttetett ſzép Váraſt meg tartya; mint egy égő lámpáſt, az véka alá nem haggya nyomni. Egy ſzóval, mind hamiſſak léſznek az Kereſztyénſégnek ſzép dicſéreti, és méltóſági, mellyeket az Sz. Irásban ólvaſunk. Ezt az Bizonyságot Nazianzénus, Tertullianus, Sz. Agoſton, és Vincentius Lirinenſis, több régi fő Doctorokkal egyetemben, ſzépen, és hathatóſon elő hozzák imillyen ſzókkal : a *Abſconditam poſt Chriſtum ſapientiam, nobis annuntiant? Rem lachrymis dignã! ſi enim triginta his annis Fides originem habuit, cùm Quadringenti ferè anni ab eo tempore fluxerint, quo* CHRISTUS *palàm conſpectus; inane toto tempore fuit Evangelium; inanis fides noſtra: Et Martyres quidem, fruſtra Martyrium ſubierunt; fruſtra tales, tantiq; Antiſtites populo præfuerunt.* b *O Chriſte, patientiſſime Domine, qui tot annis interverſionem prædicationis tuæ ſuſtinuiſti, donec, ſcilicet, tibi Marcion ſubveniret!* c *Scilicet aliquos Marciones, & Valentinos,* (Lutheros, Calvinos,) *liberanda Veritas expectabat. Interim perperam Evangelizabatur: perperam credebatur: tot millia millium perperam tincta: tot opera fidei perperam adminiſtrata: tot virtutes, tot chariſmata perperam operata: tot Sacerdotia, tot miniſteria perperam functa: tot deniq; Martyria perperam coronata.* d *Hoc ſi ita eſt, neglexit officium ſuum Villicus* DEI, *Chriſti Vicarius, Spiritus ſanctus, ſinens interim Eccleſias aliter credere, quàm ipſe per Apoſtolos prædicabat.* e *Si non perperam; quale eſt, ut antè hæreſes fuerint, quàm verà doctrina?* f *His ſolis, & his primis revelata eſt Veritas Divinitatis? majorem ſcilicet dignationem, & pleniorem gratiam à Diabolo conſecutis.* g *Si novitates, antiquitati contrariæ recipiantur; neceſſe eſt, ut Omnes omnium ætatum Fideles, omnes Sancti, omnes Caſti, Continentes, Virgines; omnes Clerici, Levitæ, Sacerdotes; tanta Confeſſorum millia, tanti Martyrum exercitus; tanta Vrbium, tanta Populorum celebritas, & multitudo; tot Inſulæ, Provinciæ, Reges, Gentes, Regna, Nationes; totus poſtremò jam pænè terrarum orbis, per Catholicam fidem, Chriſto capiti incorporatus, tanto ſæculorum tractu, ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, neſciſſe quid crederet, pronuntietur.* h *Ne damnemus Patres. ne animemus hæreticos. Cogitemus, tot Sacerdotes ſanctos jam quieſcere. Quid de nobis Dominus judicabit, ſi nunc anathematizentur à nobis?* i *Tardè mihi hos Doctores ætas hujus ſæculi protulit. ſerò hos habuit fides mea Magiſtros. inauditis ego his omnibus credidi.* k *Vſq; adeò permiſcuit ima ſummis longa dies, ut viderint Cæleſtius, Pelagius: ceci*

a *Nazianz. Epiſt. 2. ad Chledon. ſub finem.*

b *Tertull. li. 1. cõt. Marcion. c. 20.*

c *Præſcript. cap. 29.*

d *Cap. 28.*

e *Cap. 29.*

f *Cap. 34.*

g *Lirinenſ. cont. profan. Novit. c. 33.*

h *Hilar. lib. de Synodis, in fine.*

i *Lib. 6. de Trinit. ante medium.*

k *Auguſt. 2. cõt. Jul. c. 10.*

fuerint

fuerint Hilarius, Gregorius, Ambroſius? a *Cur poſt Quadringentos annos, docere nos niteris, quod antè neſcivimus? Vſq; in hanc diem, mundus Chriſtianus ſine hac doctrinâ fuit.* b *Et tu, ô impudentiſſime, Catholicæ plebis exitioſa contagio, Sacerdotes illibatæ Fidei infamas? Magiſtrorum priorum vitio, plebem Conſtantinopolis errare? Tu ergo emendator priorum Antiſtitum? tu condemnator veterum Sacerdotum? tu Gregorio Excellentior? tu Nectario probatior? tu Ioanne, omnibuſq; Orientalium Vrbium Sacerdotibus præſtantior?*

Mind ezekből ki nyilatkozik : hogy, Nem lehet igaz tudomány, valamely az Apoſtolok után meg fogyatkozott, és úd̃ő járt̃ában iſmét újonnan ki fakadott.

a *Hieron. Epiſt. ad Pammach. de Error. Origenis.*

b *Caſſian. l. 7. de Incarnat. cap. 30.*

§. 2. Vjak az Luther és Calvinus tudományi; és az Régi Szentek Valláſával ellenkeznek.

Lépjűnk immár az elől vetett Bizonyságnak Máſodik réſzére, az *Minor propoſitiora*, és mutaſſuk meg; hogy, az Római gyölekőzettől el ſzakadott Valláſok, Vjak, és ſok úd̃ővel kezdettek az Apoſtolok után. Ezt pedig moſt cſak Három nyilván való, és győzhetetlẽ Bizonysággal erősítẽ.

Elős zór : Az mi pártoſinknak ſaját és tulajdon Valláſókból. Mert maga Luther, az Calviniſtákkal egyetemben, meg vallya; hogy Luther, és Zvinglius kezdé ezt az moſtani ſzakadáſt, és viſzſzavonáſt : Egyedül én magam kezdém, ugymond Luther, ezt az dolgot, mellyet ſenki én előttem el nem mért vala kezdeni : c *Solus primò eram; & certè ad tantas res tractandas ineptiſſimus, indoctiſſimuſq; caſu enim, non voluntate, nec ſtudio in has turbas incidi, Deum teſtor. Suſpenſi expectabant homines eventum rei, quam Nullus antè me auſus erat attingere. Et fovebat me utcunq; aura popularis.* Es iſmét: d *Qui Seriphÿs ranis magis muti erant, cùm Solus in acie ſtarem, Solus Cæſaris, & Pontificum telis me objicerem. Quis me ſuſtentabat initiò, cùm Solus eſſem?* Az Angliai Eccleſiának Apologiájában, mellyet Ivellus ſzerze, ezt olvaſom : e *Cùm Lutherus, & Zvinglius, ad illuſtrandum orbem terrarum à* DEO *dati, primùm acceſſiſſent ad Evangelium; cùm & res adhuc nova eſſet, & eventus incertus, & animi hominum ſuſpenſi atq; attoniti.* Sleidánuſis imígyen ír : f *Tenue fuit, & contemptum hujus Religionis initium : & totius orbis odium, unus tantum homo ſuſtinuit.* Ezent taníttyák ſokan egyebekis ő magok kőzzűl; az mint g Reginaldus fel jegyzi. Es, az mint nem régen hallók; ugyan cſuda gyanánt tartyák, hogy egyedűl egy Barát, ily nagy dolgot el kezdett, 's véghezis vitt. Aztis meg értők; hogy az ő hiteken való Doctort, cſak eggyet ſem mutathatnak Luther előtt. Calvinus pedig látván, hogy az ő Valláſok, tellyeſséggel ellenkezik mind azokkal az hívekkel, valakik az Apoſtolok után éltek, nyilván meg vallya: hogy, az Régiek minnyájan, valakiknek kőnyvők nállunk vagyon, el tévelyedtek : az az, kűlőmbet tanítottak ő nállánál. Aztis mondgya : hogy, Minden nemzetſégeket, kicſintűl fogva nagyig, az Miſe mondo Papok ugy meg ſzédítettek vólt, hogy az barmoknális oſtobábbak vólnának. Az egéſz világot az Pápa meg vakította. Ezer eſztendővel ő előtte az igaz tudomány le dőlt vólt. Egynihány ſzáz eſztendotűl fogva, az egéſz világ, az tudatlanſágnak temérdek ſetétſégében vólt; és az Iſten igéjének tiſzta prædikálláſa ugy meg ſzűnt, hogy igaz páſztorok ſem maradtak az Eccleſiá-

c *Luth. Præfat. Tom. 1. Lat. ſcriptâ anno 1545.*

d *Tom. 2. Lat. Vittèb. 1546. Reſponſ. ad Regem Angliæ, fol. 537. 538.*

e *Apolog. Anglic. edi. Neoſtadij, anno 1586. fol. 76.*

f *Sleid. Præfat. Hiſt. ad Auguſtum.*

g *Calvino-Turciſmi, lib. 1. cap. 10.*

ban. De hallyukſza az maga ſzavát : a *Parum me movent, quæ in veterum ſcriptis, de Satisfactione paſſim occurrunt. Video nonnullos, dicam ſimpliciter, omnes ferè, quorum libri extant, hac in parte lapſos eſſe, aut nimis aſperè locutos.* b *Sublata Solius Fidei Iuſtificantis cognitione; & Religio abolita, & Eccleſia deſtructa eſt.* c *Innumeris Superſtitionibus proſtituta Eccleſia, & fœdiſſimo adultery genere inquinata.* d *Miſſa omnes Reges terræ, & Populos, à ſummo uſq; ad noviſſimum, ſic percuſſit vertigine, ut brutis ipſis ſtupidiores (eſſent.)* e *Romanus Antichriſtus, & ejus Prophetæ, totum orbem eâ opinione imbuerunt, Miſſam eſſe opus, quo DEVM promerèntur. hoc errore, totum pænè orbem obcæcavit.* f *Quod diu doctrina noſtra incognita ſepultaq; latuit; humanæ impietatis crimen eſt : Nunc, Poſtliminij jure, ſuam antiquitatem recipere debet.* g *Ab annis Mille, collapſa fuerunt omnia.* h *Anteactis ſæculis, Dominus hominum ingratitudinem ſic ultus eſt, ita altis tenebris immergi paſſus eſt, ut nulla ferè Eccleſiæ facies extaret. Sæculis aliquot, profundis tenebris ſubmerſa fuerunt omnia.* i *Pura Verbi prædicatio, aliquot ſæculis evanuit.* k *Non abs re contendimus, ita ſæculis aliquot diſſipatam fuiſſe Eccleſiam, ut deſtituta fuerit veris Paſtoribus.* Végezette, az mint mondám, l az Elsô Bizonyságban, azt hirdetik : hogy, mind az Nicæabéli, 's mind az tôb Szent Gyôleközetek el hanyátlottak, az az, Magyarúl mondván, ellenkeztek ô véllek. Mivelhogy azért, meg győzetvén az nyilván való Igazſágtúl, meg vallyák magok; hogy, ſok ſzáz eſztendeig el vólt temetve az ô tudományok, és magok ellen bizonyſágot téſznek; nem ſzükſég erre tôb bizonyſág : kiváltképpen azt eſzünkben vôvén, hogy nem egyébért vitattyák oly igen az Atyafiak, hogy az Anyaſzentegyház láthatatlan; hanem csák azért, mert veſzik eſzékben, hogy az ô Hitekhez haſonló gyôlekôzet, mivelhogy nem vólt régenten, ſenkitúl meg ſem iſmértetett.

Masodszor : Az moſtani Tudományok újſága, világoſon ki nyilatkozik, ha az régi Sz. Doctorok, és Páſztorok iráſi mellé vettyük ezeket, és meg roſtállyuk, Ha az moſtan kôzbe vetett dolgok értelmében, mi velünk eggyezzeneké, vagy az viſzſzálkodó Atyafiakkal? Es, hogy meſzſzünnen ne kereſsünk ez dologban bizonyságot; az Lutheránuſok, kik Magdeburgumban az Egyházi hiſtoriát egyben ſzedék az Régi Szentek iráſibúl; el kezdvén az Apoſtolok halála után, minden Száz eſztendônként meg mutattyák, hogy az Régyek, ugyan azont hitték az kôzbe vetett dolgokrúl, az mit mi hiſzünk. jóllehet *Nævuſoknak*, Szúmólcsônek, ſonkolynak, és fogyatkozáſnak nevezik az Régiekben, az mit mi bennünk bálványozáſnak mondanak lenni. Calvinus ezenképpen, csák nem minden kôzbe vetett dolgoknak értelmében meg veti az Régieket : Az Szabad akaratrúl, minnyájan az Régiek alkolmatlánul ſzólnak, ugymond: *Græci præ alijs, atq; inter eos ſingulariter Chryſoſtomus, in extollendâ humanæ voluntatis facultate, modum exceſſerunt. Veteres omnes, excepto Auguſtino, in hac re variant, aut vacillant, aut perplexè loquuntur. Multis ſæculis creditum eſt, à DEO voluntates trahi.*

Az Christus ſzemélyérúlis, hamiſſat tanítottak az Régiek: *Excuſari non poteſt Veterum error; qui dum ad Mediatoris perſonam non attendunt, totius ferè doctrinæ, quæ in Evangelio Ioannis legitur, genuinum obſcurant ſenſum, ſeq;*

implicant

Centuria. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. cap. 4.

Calvin. l. 2. cap. 2. n. 4.

Ibid. n. 5.

Calv. lib. 2. cap. 14. n. 3.

a *Calv. li. 3. cap. 4. n. 38.*
b *Cotra Sadolet. f. 114. Opuſc. a Gallaſio.*
c *Ibid f. 128.*
d *Lib. 4. ca. 18. n. 18.*
e *Ibid n. 1.*
f *Præfat. Inſtitut.*
g *De Scandalis, ſub finem. fo. 873.*
h *Præfat. Institut.*
i *Lib. 4. ca. 1. n. 11.*
k *De Eccle. Reform. ratione, ſub initium.*
l *Supra. f. 97*

implicant multis laqueis. Régi fô emberek emlegetik az Limbuſt; de csák álmot hûvelyeznek, beſzédet mondanak : a *Neſcio qui factum, ut poſteritas locum putaret eſſe ſubterraneum, cui affixit nomen Limbi : ſed hæc fabula, tametſi magnos autores habeat, & hodie quoq; à multis ſeriò defenditur; nihil tamen, quàm fabula eſt. nam, concludere in carcere mortuorum animas, puerile eſt.* Es jóllehet azt írja Calvinus : hogy, az ki valamit bizonyoſt akar az Régiek értelmérûl tudni, Sz. Agoſtonhoz halgaſſon : *Lib. 4. cap. 14. n. 26. Lib. 3. cap. 3. n. 10.* Mindazáltal, azt vitattyá máſut : hogy, hamiſſan írta Sz. Agoſton, hogy az gonoſz indúlatok nem bûnôk, ha ſzánt ſzándékkal helyt nem adunk nékik : b *Nec opus eſt multum inveſtigando laborare, quid hic Veteres ſenſerint, quando unus Auguſtinus ſufficere ad id poteſt, qui fideliter, magnâq; diligentiâ omnium ſententias collegit. Ex illo igitur ſumant lectores, ſi quid de ſenſu Antiquitatis habere certi volent. Porrò, inter illum, & nos, hoc diſcriminis videri poteſt intereſſe : quòd Ipſe quidem concedat, fideles ſic illigatos teneri concupiſcentijs, ut non poſſint non concupiſcere; eum tamen morbum, peccatum vocare non audet. & tunc demum fieri peccatum docet, ubi vel opus, vel conſenſus ad conceptionem, vel apprehenſionem accedit : Nos autem, illud ipſum pro peccato habemus, quòd aliquâ omnino cupiditate contra legem DEI homo titillatur.* Ismét azt mondgya : hogy, Ezer eſztendô elôttis, ſzoktak az Halottakért imádkozni; de meg csalatkoztak. Az bûnôkért való Elég tételt az mi illeti, abannis minnyájan meg botlottak. Sôt hanyatt homlok estek az Régiek : c *Cùm mihi obyciunt, ante Mille trecentos annos uſu receptum fuiſſe, ut Precationes fierent pro Defunctis; Eos viciſſim interrogo; quo DEI Verbo; quo exemplo factum ſit?* d *De Satisfactione, omnes ferè, quorum libri extant, lapſi ſunt.* Aztis írja : hogy az embernek Igazuláſárúl, nem helyeſen beſzéllett Sz. Agoſton : e *Ac, ne Auguſtini quidem ſententia, vel ſaltem loquendi ratio, per omnia recipienda eſt. gratiam enim, ad Sanctificationem refert, quâ in vitæ novitatem per Spiritum regeneramur.* Az Istennek ôrôktúl fogva való Válaſztáſárúl, azt irja : hogy, f *Sæculis omnibus*, minden ûdôben kûlômbet tanítottak ô nállánál, az fô túdós emberek. Oſtorozza máſutt az Régieket, hogy az embernek jó cſelekedetinek Erderôl emlekeznek : g *Quorſum enim, obſecro, opus fuit, invehi nomen Meriti? Vſi ſunt, fateor, paſſim, Vetuſti Eccleſiæ ſcriptores : atq; utinam voculæ unius abuſu, erroris materiam poſteris non præbuiſſent!* Az Püſpôkôktûl azt kivánták régen : hogy, Házaſság nélkûl élnének; de gorombávul mivelték : h *Peccarunt hic nonnihil immodicâ ſeveritate, quòd plus requirere voluerunt in Epiſcopo, quàm Paulus requirat, ac præſertim ſucceſſu temporis Cælibatum.* Régen, ugymond, az Negyvennapi bôjtôt, igen meg tartották : de babona ezis. Abban sincs mentségék az Régieknek, hogy ſanyarú Pœnitentiát adtak az bûnôkért : i *Excuſare non audeo in totum Veteres, quin Superſtitionis ſemina jecerint, immodicis encomijs extollendo jejunia : Et tunc paſſim invaluerat ſuperſtitioſa Quadrageſimæ obſervatio.* k *Excuſari nullo modo poteſt immodica Veterum auſteritas, cùm peccatori Pœnitentiam ſolennem, & privationem à Sacra communione nunc in ſeptem, nunc in quatuor, nunc in tres annos indicerent.* Aztis régi, és meg avúlt ſzokott dolognak mondgya : hogy, az ki tekélletesen Isteni ſzolgálatra adta magát, házaſság nélkûl élne. és azt itilték, hogy az Claſtromokban, leg ſzenteb életû emberek találtatnak : l *Fateor certè, antiquitus quoque receptum fuiſſe hunc*

a *Lib. 2. cap. 16. n. 9.*
b *Calv. lib. 3. c. 3. n. 10.*
c *Lib. 3. c. 5. n. 10.*
d *Lib. 4. ca. 4. n. 38.*
e *Lib. 3. ca. 11. n. 15.*
f *Lib. 3. cap. 22. n. 1.*
g *Lib. 3. ca. 15. n. 2.*
h *Lib. 4. ca. 4. n. 10.*
i *Lib. 4. c. 12. n. 19. 20.*
k *Ibid. n. 8.*
l *Lib. 4. ca. 13. n. 17.*

morem, ut se Continentiæ voto alligarent, qui totos se Domino dicare vellent.[a] *Augustinus, se nullos meliores vidisse prædicat, quàm qui in Monasteriis profecerint: nec deteriores, quàm qui in Monasteriis defecerint.* Másutt pirongattya Sz. Agostont, és Chrysostomust, hogy kűlömbséget tésznek az Keresztelő János, és az mi Eudvőzitőnk Keresztsége kőzőtt: [b] *Neminem perturbet, quòd alterum Baptismum ab altero, Veteres discernere contendunt: Quis Chrysostomo auscultet? nec recipienda est Augustini argutia.* Azértis póki az Régieket; hogy szűkségnek idején, akárkinekis meg engedték, hogy Keresztellyen: [c] *Quòd autem multis ab hinc sæculis, adeoq. ab ipso ferè Ecclesiæ exordio, usu receptum fuit, ut in periculo mortis, Laici baptizarent, si Minister non adesset; non video qua ratione defendi queat.* Eggyűtt azt mondgya: hogy kűlőmbet tanitottak az Régiek az Oltári szentségről, de meg kél bocsátani tudatlanságokat, és el kel fődőzni gyalazattyokat: [d] *At ita senserunt nonnulli Veterum: quasi verò non magis ignoscendum sit eorum insciliæ, & sepeliendum dedecus.* Az Keresztségbennis szokás vólt, ugymond: hogy, Szent Olajal meg kenték az embert, és reá lehellettek: [e] *Si quis Vetustate tueri volet hujusmodi inventiones; nec ipse ignoro, quàm vetustus sit Chrismatis, & Exsufflationis in Baptismo usus: quàm non longè ab ætate Apostolorum, Cœna Domini tacta rubigine fuerit.* Azis régi szokás, ugymond; hogy az Oltári Szentséget meg tartcsák, és az betegekhez vigyék: [f] *Repositio Sacramenti, quam nonnulli urgent, ut ægrotis extra ordinem distribuatur, inutilis est: sed enim, qui sic faciunt, habent Veteris Ecclesiæ exemplum; fateor.* Végezetre, hogy sok dolgoknak békét hadgyak, azt mondgya: hogy, az Régiek másuvá facsarták az CHRISTUS rendeléset az Vr Vacsorajában: [g] *Veteres quoq. illos, video aliò hanc memoriam detorsisse. excusari eos non posse arbitror.* Luther Márton mely rút gyalázatokkal illesse az régi Szent Atyákat, [h] ezután bővőn meg mutatom. Mind ezekből ki tetczik: hogy, az Régiektől el szakadtak, és Vj tudományt kezdettek az Atyafiak. Mert, [i] noha az régi Sz. Irást forgattyák, de ennek új értelmét adgyák: és az fellyűl elő számlált dolgokban, az régi Szent Iámborok Vallásatúl el hanyatlottak. Soha azért az Vjságokat kűlőmben el nem titkolhattyák, hanem ha azt cselekeszik az mit Herodes. kirűl azt olvassuk; [k] hogy Vjonnan lőtt vala Sidóvá az ő Attya. és mivelhogy gyalázattyára vala, hogy, az ő Országábā való fő embereknek, régi bőcsűllettes nemzetsége és genealogiája, azokból az Kőnyvekből meg ismérszik vala, mellyek az Irás túdóktúl az Templomban tartattak; mind meg égeté ezeket az Kőnyveket: azt alítván, hogy az ő Vjsága gyalázatos nem lészen, ha senki meg nem mutathattya az maga nemzetségének régi vóltát.

Ha azt kérded: Mi az oka, hogy, midőn az tudatlanok előtt beszéllenek az Vj Prædikátorok, az régi Sz. Atyákat emlegetik; azoknak mondásiból állattyák tanitásokat? Erre Két Feleletet adhatunk: Elsőt; Lirinensisét, ki azt mondgya: hogy minden Eretnekségnek tulajdona az, hogy keres valamely homályos mondásokat az Régiekben. és félre tévén, az mit gyakran, és nyilván tanitnak az Szent Iámborok; szem fény vesztésért, homályos szókat ragad az ő Irásokból, mintha azokhoz támaszkodnék: *Captant Veteris cujuspiam viri Scripta, paulò involutiùs edita, quæ pro ipsâ sui obscuritate, dogmati suo quasi congruant; ut illud nescio quid, quodcumq. proferunt, neq. primi, neq.*

a *Ibid. n. 15. Aug. Epist. 137.*

b *Calvinus Lib. 4. cap. 15. n. 7.*

c *Ibid. n. 20.*

d *Lib. 4. ca. 17. n. 15.*

e *Ibid. n. 43.*

f *Ibi. n. 39.*

g *Lib. 4. ca. 18. n. 11.*

h *Infra, li. 3. cap. 13. §. 1.*

i *Lásd lib. 3. cap. 12. §. 5. Erasmust.*

k *Euseb. 1. Hist. c. 6. 7.*

Lirin. c. 11.

neq. soli sentire videantur. Vgyan ezent írja Sz. Gergelis: *Vt ea, quæ asserunt hæretici, commendare quasi de antiquitate possint, antiquos Patres se habere testantur, ut ea quæ ipsi dicunt, etiam antiquos tenuisse fateantur.*

Második Feleletet az Calvinisták adgyák, midőn ő ellenek az Régiek iráſit forgattyák az Lutheristák; és azt mondgyák: hogy, hamisſan cſigázzák az Páterek iráſit; csák szem fény veszténsért pattogattyák, az tudatlan kősség előtt, az régi Doctorok nevét: de az ki meg tekinti ezeknek mondáſit, nyilván meg tapaſztallya, hogy hamis, és idegen értelemre forgattyák azt ő Irásokat: [a] *Patrum nomina, ad fallendos eos qui Patres non legerunt, inani strepitu cumulant: sed ex illis excerpta testimonia, non nisi apertâ Sophisticâ, ab ipsis in alienam à Patrum mente sententiam detorqueri, facile apparet.* Másutt, Kemniciusrul azt írják: hogy, szakadozva, hamisſan, esztelenúl hozza elő az Régiek mondáſit: [b] *Allegat Patrum sententias sine judicio, sine ullâ curâ: sæpè malâ fide, nec perfectè: sæpè vel truncat, vel imperfectè citat Patres, alieno sensu, contra propriam illorum mentem, vi, & obtorto collo eos adducens.* Az Calviniſtákrúl viszontag ugyan ezent írja Schlűsselburgius [c] Lutheriſta Superattendens. Es Gallyában, az Király előtt, 1603. esztendőben, az Ebroici Pűspők, Plesseusnak fő Calviniſtának, szemtúl szembe, őtt száz hamisſan elő hozott bizonyságot jegyze fel, [d] mellyeket csak egy kőnyvében az Régi Szentekre erővel, és hamisſan ként vala. Igazán írja tehát Sz. Gergely: [e] *Sæpè hæretici eosdem nobiscum Patres, quos veneramur, laudant; sed intellectu depravato, ipsis nos eorum laudibus impugnant.*

HARMADSZOR, és Vltószor: Az mostani Vallásoknak újsága abbólis ki tetczik: Mert, ha az Luther, és Calvinus hiti nem Vj; mutasák meg az Régiek iráſibúl, hogy az Apostolok idejétúl fogva minden űdőben vólt oly győlekőzet, mely az ő tudományokkal eggyezett. Nevezzenek csak egy Nemzetséget, csak egy Tartományt, egy Váraſt, egy Falut, egy Házat, ahol ez előtt Száz esztendővel az ő Hiteknek emlekezeti vólt. Mutaſſanak egy Templomot az hová imadſágra, prædikálláſra, az Szentségeknek szolgáltatáſára egyben győltek Luther előtt, az Augustána, vagy Helvetica Confeſſión való Atyaſiak. Iegyezzék fel, kiket kereszteltek, kiknek prædikállottak, mely Eretnekség ellen viaskodtak, minémű Mártyromságokat szenvedtek az ő hitek Vezéri és Pásztori, ez előtt Ezer esztendővel. Sőt az Apostolok idejétúl fogva, csak egy embert nevezzenek; az ki véllek eggyet értett vólna; és éppen ezt az tudomanyt vallotta vólna, mellyet most ők hintegetnek.

Minékűnk ezeket kűnyú az mi Vallásunkban meg mutatnunk. Es, hogy meszze ne mennyűnk; csak az esztendők Hólnapit sem tudgyuk kűlőmben nevezni, hanem Bódog Aszszonytúl, az Negyvennapi Bőjttűl, az Szentektűl: Az Vasárnapokatis, mind ez mái napig, az Misének kezdetirűl nevezzűk. mert, *Reminiscere, Invocavit, Iudica, &c.* Vasárnapot, nem egyébért nevezzűk így; hanem azért, hogy azokon az Vasárnapokon, az Misében leg első szó az *Reminiscere, Invocavit, Iudica, &c.* Kibűl meg tetczik, hogy mihent az Hólnapokat számlálni, és az Vasárnapokat illeni kezdették az Magyárok; az az, mihent az vak, és embertelen Tatárságból ki kőltek,

a *Palatinales Admonition. ad Lib. Concord. fo. 289. æd. Neostad. 1581.*

b *Nova sup Nova novorum. P. 1.*

c *lib. 2. Theol. Calv. art. 2. a pag. 38. ad 60.*

d *Vide Acta Colloquii, ædita Mogũtiæ.*

e *Gregor. 8. Moral. c. 23*

Gre. 12. Moral. cap. 15.

ottan mindgyárt arra az Hitre jutottak,melyben Bódog Aſzſzonyt tiſztelték, bójtóltek, Miſét mondottak. Tekincs meg az régi Erſekſégeket,Pûſpökſégeket, Præpoſtſagokat, Apátúrſágokat; az régi Tôrvényeket,és Decrétomokat, mellyeket Sz.Iſtván ſzerzett; az puſzta, és ép Szentegyházak Oltárit, ſegreſtyéit, és minden rendeléſit: csak ezekbôlis meg tapaſztalod, hogy miólta Kereſztyénné lôttek az mi Eleink, ugyan azon Hit vólt kôzôttôk, mellyet moſtis vallanak az Római gyôlekôzetnek engedelmes fiai.Es, az mit Magyar Orſzágrúl mondok; kûnyû ezen formán, egyéb Orſzágokbannis haſonló bizonyſágokat találni.

Azért azt kivánnyuk;hogy ôkis,ha nẽ újoñan kezdett tudományt hirdetnek,valami efféle jelenſégit adgyák az ô koros és meg ôſzûlt Hiteknek.

Calvi. Præfat. Inſtitut. Alij.

Az Atyafiak, csak nagy kûnnyen akarván el múlni ez kérdés mellôl, azt mondgyák: hogy, Nékik elég, hogy az Apoſtolok ô elôttôk azt hitték 's tanitották, az mit ôk moſt tanitnak: Egyebekkel nem gondolnak, ha mind ez világ kûlômbet tanitott vólnais.Tettetes fogáſnak látczik ez: de ha mélyen meg tekintyûk, nem egyéb ſzaladáſra gondolt tétovázásnál. I. Mért ezt az Exceptiót,egyaránt forgattyák minnyájan az kûlômbôzô Tanítók: és eggyiknek ſincs ez dologban, az máſiknál ſzinesb paláſtya. mert mindenik az ô értelme ſzerént magyarázván az Iráſt, azt vitattya; hogy, Csak az ô tanitáſa eggyez az Apoſtoli irásokkal. II. Ez az felelet cſerbe hadgya, és hamiſſá teſzi az Vj tudományokat; noha ugy tetczenék, hogy egy felôl mentené ezeket. Mert helyén hadgya,az mit moſt vítatunk, tudni illik; hogy, az Apoſtolok idejétûl fogva ſenki nem vólt, az ki hirdette,tanitotta,ôltalmazta vólna az Lutheriſta és Calviniſta hitet.

Suprà, Fol. 111.

Mivelhogy pedig ez elôtt világoſon meg mutatók az tellyes Szent Irásból, hogy Tanító nélkûl,az Hit meg nem maradhat: kôvetkôzik,hogy az Apoſtolok után, az Lutheriſta hit meg nem maradott; hanem tellyeſséggel ki gyomláltatott. Ez igy lévén;ſzem látomaſt meg iſmérſzik, hogy hamis az Lutheriſta, és Calviniſta hit. Mert erôſſen meg bizonyítók;hogy,az mely Hit az Apoſtolok idejétûl fogva, világ végéig meg nem marad, igaz nem lehet. Azonképpen aztis meg mutatók; hogy,hamis tévelygés az, valamelynek ſzûntelen Iſten Igéje hirdetô,és Sacramentomok ſzolgáltató Páſztori nem vóltanak. Végezetre; az újonnan nevekedett Tudománytis hamiſnak mondók,az Apoſtolok tanitáſa ſzerént.Szinte oly Vj pedig az Lutheriſta,és Calviniſta tudomány, ha az Apoſtolok halálakor meg ſzûnt,és ezer eſztendô után nagy késôn iſmét ki fakadott,mely uj az moſtan éppíttetett Palota,melynek kôvei és helye régiek vóltak. III. Csak ſzó fia beſzéd az; hogy az Apoſtolokkal ôk eggyet értnek, az mint ezután meg tetczik, mikor réſz ſzerént az Hit dolgairúl ſzóllunk. Bezzeg,ha az ô agyok mûhelyében kohlott magyarázat Sz.Irás vólna,helyeſen ſzólnának: De ha az Sz.Iráſt ugy értyûk mint azok magyarázták, az kiktûl kézrûl kézre adatott minékünk, csak leg kiſſeb dologban ſem kedvez az Sz.Irás nékik. De moſt errûl nem ſzûkség többet ſzólni. Mert elég az, ha meg engedik, hogy az Apoſtolok halálától fogva, ſenki nem vólt oly Hitben, mint Luther,Calvinus,&c. mivelhogy, az mint mondám, nyilván kôvetkôzik ebbôl,

bôl,hogy hamis az ô vélekedéſek. Ha pedig vólt valaki az Apoſtolok utánnis, az kihez bizhatnak; tûrôdzenek hozza, és nem ôrômeſt jó kedvel,nevezzenek csak egy ſzemélyt,az ki Hopmeſtere vólt az Lutheriſtaſágnak.

§.3. Az régi Sz.Doctorok kôzzûl, Senki nem vólt az Luther,vagy Calvinus vallásán.

Szinte mint az Róka hánnya az cſelt, és ide 's tova evez farkával,midôn az leſre vészik, és erôlen viſelik: ugy az Vj tanitókis, látván hogy ôket az hálóra vitték, ſok fogáſokkal el akarják kerûlni ennek az erôs bizonyſágnak meg ódhatatlan kôtelét. Mert, az mint Illyricus irja: kûnyû azt mondani, hogy az Apoſtolok után, Luther Márton elôttis vólt az ô Vallásók: de nehéz ennek az kôrmét fûléhez vonni. *Hoc argumento Satan haud rarò, tanquam ignito telo,conſcientiam noſtram torquet. Perfacile enim eſt negare, Eccleſiæ noſtræ novitatem, & illorum antiquitatem: ſed veriſimiliter hoc retundere, eſt ſanè perdifficile.* Ertem hol járſz. nállunkis az kinek hon fáj, ott tapogattya; az hon viſzket,ott vakarja. Ez bezzeg az dolognak bôkkenôje.

Illyricus in Catalogo Teſtium verit. Præfa. edit. Baſil. 1556.

Elôszôr azért,az tudatlan és temérdek orczájú Tanítók,ugy mint Magyari Iſtván,és egyéb jó sûltek, nagyon púposkodnak, és minden bizonyſág nélkûl, bátran mondgyák: hogy, az elsô Anyaſzentegyháznak ſzine, az ô pártokon vólt. Nem csak Adam, Abraham, és Noë, ugymond Magyari Iſtván, de az Nicæabéli, Conſtanczinápolyi, Ephéſomi, és Chalcedoni Sz. Gyôlekôzetekis eggyet értettek az Auguſtánuſokkal. Az Római Pápáktúlis,kik Linuſtúl fogva,Melchiadeſig Romában ûltek,mi(ugymond) el nem ſzakadunk; véllek eggyet értûnk.

Magyari az Orſzág rolâſa okairúl. Epiſt. Dedicat.

Ej bátya,csak az cſattig vonnyad, és annyira nyujtózzál, míg lepleddel éred. Igen fen kezdeſz heazni,el ſzédûl az agyad. En velêm el nem hiteted, hogy gyomorból ſzóllaſz. Mert az négy Sz. Gyôlekôzetet az mi illeti, ezennel meg hallod; hogy ezektûl oly távúl eſtek az Atyafiak,mint az ég az földtûl. Es, az mint nem régen meg hallók; az kik túdósbak ô kôzôttôk, ugymint Calvinus, és Luther, nem tagadgyák, hogy ôk meſzſze járnak ezektûl az Gyôlekôzetektûl.

Lâſd ez kônyv. 5. reſzet.

Suprà, Fol. 97.

Abrahámot, és Noët, vak az ki nem láttya, hogy kûlômben magok mellé nem foghattyák az Atyafiak, hanemha ezt az Két dolgot meg bizonyittyák: I. Hogy az mit az Lutheriſták kárhoztatnak az mi Vallásunkban, azt Noë és Abraham ſem javallotta. Kit ſoha meg nem mutathatnak. Mert hánnyák fel az Sz.Iráſt, és mutaſsák meg, hol ſzidalmazta Noë az Hallottakért való kônyôrgéſt, az Szenteknek való eſedezéſt? En ez oráig fel nem találtam, hogy ezekben valamit mi ellenünk tanítottak vólna az Patriarchák. II. Hogy valamit Abrahám hitt, azt ôkis hiſzik; valamit pedig nem hitt Abrahám,azt ôk ſem hiſzik. Ezt ha meg nem mutathattyák; ok nélkûl téſzik Abrahámot Lutheriſtává. Mert az kik csak egynihány czikkelyben eggyeznek az Lutheriſtákkal, nem léſznek azzal Lutheriſták, ha az tôb dolgokrúl kûlômb értelemben vannak. Soha pedig annak csak egy jelenſégét ſem adhattyák az Lutheriſták, hogy Abrahâ,és Noë azt hitték vólna az mit ôk tanitnak; avagy,hogy ôk mind hiſzik azokat, az miket ezek az Patriárchak hittek. Sôt bizonyos erôſségekkel

meg mutathattyuk, hogy kűlőmben vagyon az dolog. Mert hogy Abraham, az Kereſztſégről, az Vr Vacſorájáról, az Sz. Pál Apoſtol levelinek ſzámáról, és bőcsűlletes méltóſágiról, és tőb ſzámlálhatatlan dolgokról, mellyek az Apoſtoli kőnyvekben foglaltatnak, azont hitte vólna, az mit az Luther és Calvinus nyája álmodoz, ſohult nem olvaſſuk. Viſzontag, azt hitte Abrahám, hogy Kőrnyűl kel metélkezni; és oktalan állatoknak áldozatival kel tiſztelni az Iſtent, &c. mellyekben ſemmit nem hiſznek moſt az Lutheriſták. Noha azért minnyájan az régi Profétak, és Patriárchák az Chriſtuſban hittek; és ez okon, *implicitè*, homályban, és bé takarván, hitték mind azokat, mellyeket az templum fődelének és kárpittyának el ſzakaſztáſával, az mi Vrunk ki nyilatkoztata: de mindazonáltal, réſz ſzerént mind azokat ők nẽ tudták, az mellyeket moſt hiſznek az Kereſztyének. Ha pedig az Chriſtuſban való hitért magok mellé akarják vonni Abrahámot az Lutheriſták; ſzinte ugyan azon okon, és egyenlő ſzínnel, az Calviniſták, és egyebekis, valakik az CHRISTUST hiſzik, azt mondhattyák, hogy, Abrahám az hit dolgában, véllek eggyet értett. Ha azért él akarják hitetni, hogy Abrahám Lutheriſta vólt, ennek oly jelenſégét kereſsék, mellyet az Calviniſták ne vonhaſſanak magokhoz. mert az bizonyos, hogy, az mely bizonyſág egyaránt ſzolgal mind az két félnek, eggyiknek ſem ſzólgálhat kűlőmben, hanem ha mind az két ellenkőző félt Igaznak mondgyuk.

Luc. 23. v. 45.

Baronium vide.

Az XXXI. Római Pápákat, kik Línuſtúl fogva Melchiadeſig, az az, Vrunk ſzületéſe után 312. eſztendeig, éltek, méltatlan téſzi Lutheriſtává Magyari. Mert, az ki ezeknek Leveleit, *In Epiſtolis Decretalibus Pontificum*; az ki eleteket meg olvaſſa, minden bizonnyal meg értheti, hogy ſemmit nem czimboráltak az Lutheriſtákkal. Sőt az Magdeburgi Centuriatorok, *Centuria 2. cap. 6.* Higynus, Anaclétus, Evariſtus, Thelesforus Pápát mardoſſák, az Miſe mondáſért, Bérmáláſért, &c. Alexandert, az Szentelt víznek ſzokáſáért. Es el kezdvén Vrunk ſzületéſétűl Száz eſztendőn, minden Centuriában, illyen *titulus* alatt; *Inclinatio Doctrinæ, complectens ſtipulas, & errores Doctorum*: meg mutattyák, hogy az Pápák ſok dolgot tanitottak, mely fogokra nem fér az Lutheriſtáknak. Sőt ő magais az maga feledett Magyari, ugyan ottan, ahol maga mellé fogja ezeket az Pápákat, arczúl csapja ſzavát, és azt irja: hogy, az Melchiades előtt való Pápák kőzzűl, Marcellinus bálványozó vólt. maga Baronius, *Tom. 2. Anno 302.* ezt az rút ſzennyet, ſzépen le moſta Marcellinuſtúl. Ennek főlőtte: Alexánder Pápát, hogy az ſzentelt vizet javallotta, Zeferínuſt, Fabiánuſt, Vrbánuſt, Calixtuſt, kik mind Melchiades előtt éltek, egyéb Pápiſta ſzerzéſekért mardoſſa.

Centur. 2. cap. 4.

Magyari, Epiſt. Dedic. f. 3. & 4.

De ha ellene nem vólna Magyarinak, Két dolgot kérdenék ezaránt tőlle: EGGYIKET azt: Mi légyen az oka, hogy csak Melchiadeſig, (avagy inkáb Sylveſterig, az ki Melchiades után kővetkőzék) akar eggyet érteni az Római Pápákkal? Talám akkor változtatták el az Igazſágot, mikor amaz bőlcs, és ſzemes Sz. Doctorok éltek, ugymint Athanáſius, Hilárius, Optátus, Baſilius, Nazianzénus, Chryſóſtomus, Hierónymus, Auguſtinus, Epifánius, Cyrillus; kik mind csak hamar Sylveſter után virágzottak? Vallyon, ezek nem vehettéké eſzekben, ha Sylveſter el tévelyedett? vagy, ha

eſzekben vőtték, vallyon el árultáké az CHRISTUS igazſágát; el nyegvén, és ſiketſégre vővén az tévelygéſt? Mert ſoha ſenki azt, csak egy kiſded ſzóval ſem jelentette, hogy Sylveſter el ſzakadott volna, az előtte való Páſztorok tudományától. Sőt Calvinus ómaga meg vallya: hogy, ſenki ſoha arrúl nem kételkedett, hogy az Római Pápák ſemmit az Hitben el nem változtattak Sz. Agoſton idejéig. Es az Sz. Doctorok Iráſibólis ezennel meg bizonyítom: hogy, nem csak Melchiadeſig, de ő utánnais ſemmi változás nem lőtt az Római hitnek folyáſában. Máſikat azt kérdem Magyaritúl: hogy, ha az elő ſzámlált Négy kőzönſéges Győlekőzettel egy vallásban vagyon, miért ſzakad el az Melchiades után való Pápáktúl? Tudgyaé azt ő Dignitáſſa, hogy az Nicæabéli győlekőzet, Sylveſter Pápával; az első Conſtanczinápoli, Damaſuſſal; az Epheſombéli, Cæleſtinuſſal; az Chalcedoni, Leóval eggyet értettek; egy Hitben, egyenlő értelemben vóltak; és mindenűtt az Római Pápa Kővetinek első helyt adtak; végezéſeket az Római Pápával meg erősíttették; Sőt azt tanitották, hogy nem igaz Győlekőzet az, valamely az Római Pápa akarattya nélkűl tartatik, † az mint ezennel meg mutatom? Ha azért az egéſz Kereſztyén világ meg vallya, hogy Melchiades utánnis, az Római Pápák igaz Hitet hirdettek; mi okon veti Magyari, az igazſágnak határat Melchiadeſben?

Calv. lib. 4. cap. 2. n. 3.

Vide libr. 9.

Nicæn. ann. 324. Conſtãt. 381 Epheſ. 431. Chaled. 451 † Vide Infra Lib. 3. cap. 5. §. 3.

MASODSZOR: *Illyricus, és † Hunnius, említik az régi Sz. Atyákat, Sz. Agoſtont, Hierónymuſt, &c. Azután azokat az Papokat, Barátokat, Apáczákat, Cſáſzárokat, kik panaſzolkodván fájlalták, és ugyan ſzidalmaztákis, az Pápák, és egyéb Egyházi rendek ſzabadſágát, feſlett erkőlcſét, főſvényſégét, és egyéb fogyatkozáſát. Ezek kőzzé nevezik Sz. Bernárdot, Thomas Aquínáſt, Scótuſt, Gregorius Ariminenſiſt, Gerſont, Okámot, Mantuanuſt, Petrarchát, Vdalricuſt, Sénásbéli Sz. Katalint, Briginát, az Második Fridericuſt, és Henricus Cſáſzárt.

** Illyric. in Catalogo.* *† Hunnius Præfat. de Eccleſ.*

Az beſzédnek az igyenesſe jó, 's az mankónak az horgaſſa. Nem régen hallók magoktúl az Atyafiaktúl, hogy az régi Sz. Doctorok, az kőzben vetett dolgokban, velűnk eggyeztek; ezekkel pedig az lelki iſméretekkel tuſakodó fogáſok kovácſival, ſzemben ellenkeztek. Ez utánnis nagy fen meg bizonyítom, hogy Sz. Agoſton, Sz. Ambrús, és egyebek, az Szenteknek való kőnyőrgéſrűl, az Hallottakért való imádſágrul, és egyéb dolgokrul, mi velűnk tartották: hanem azt vetik mellé, hogy halálok óráján meg tértek, és azt hitték, az mit ő utánnok Luther: * *Bernardus, vir adeò pius, & Sanctus, & caſtus, ut eum meritò putem præferendum omnibus Monachis; cùm graviter decumbens, de vitâ deſperaſſet, ſic oravit: Ego, Domine, perditè vixi: ſed Tu, Domine IESV, duplici jure tenes regnum cælorum: Primùm, quia filius DEI es: Deinde, quia illud tuâ morte acquiſiviſti. Illud ſervas pro te, jure Nativitatis: Hoc largiris mihi, non jure operum, ſed gratiæ. Simili modo arbitror Hieronymum, Gregorium, & plures alios Patres Salvatos.* De ki nem láttya, mely ſovány, és utólső ſzaladáſra gondolt cſavargás efféle! Nem heában mondották az Régiek: hogy, cſuda féreg az bolha. mert addig ſzőkdécſel, hogy vagy az vízben eſik, vagy az tűzben. Lutheris addig hánnya az cſelt, hogy cſávában eſik. Mert akarom tudni; álmába láttaé, vagy máſnak ſugallaſából vőtte

** Luth. Tõ. 5. Lat. Vitt. 1554. per Joan. Lufft. In cap. 4. ad Gala. poſter. Comm. Vitthak. quæſt. 3. de Eccleſ. cap. 2.*

Luther, hogy az Sz. Atyák, halálok orájan ki állottak az elébbi Vallásokból? Es, ha ki állottakis; honnan tudgya, hogy az Lutheristaságra, nem az Calviniſtaſágra hajlottak? Az kik halálok órájan jelen vóltak vonyagodó ágyoknál; az kik életeket meg írták, az kik eleven tanitásokat hallották az Sz. Doctoroknak, ſoha csak leg homályosb ſzóval ſem jelentették, hogy Vjitást tóttek vólna utólſó órájok idején az ő Vallásokban. Maga ha akkor meg iſmérték vólna az ő tanitásoknak hamiſságát; tartoztak vólna lelkek veſztése alatt, hogy, az kiket az előtt meg csaltak vala, halálok orájan ki vonnák az tevelygésből, és az meg iſmért Igazságra igazitanák. Azok pedig, az kik jelen vóltak az Sz. Bernárd, és egyéb Szentek halálakor, ſemmi újitásrúl nem emlekeznek. Ez azért az Exceptio, ſzinte oly hihetséges, mintha valaki azt vitatná; hogy Luther Márton halála orájan iſmét az régi Igazságra tért, melytúl eléb el ſzakadott vala.

Ha pedig Illyricus az Barátokat, ugymint Aquinaſt, Sz. Bernárdot, Okámot, &c. és az Apáczákatis Lutheriſtákká akarja tenni, csak azért, hogy az Papoknak gonosz erkölcsét feddették; ſzinte ezen formán minketis fejenként Lutheriſtává tehet. mert valakik jámborok, az Pápák, és több Egyházi személyek vétkeit nem javallyák, 's nem szépegetik. De hogy eszében vegye minden ember az Illyricus eſzeſségét, Négy Kérdést támaſztok: I. Azt itilié, hogy, valaki az más ember gonosz életét, rút erkölcsét, illetlen maga viseléſét feddi és gyalázza, Hititis ſzidalmazza, és Vallását kárhoztaſſa az gonosz életű embernek? Nám az Lutheriſtákis feddik, és pökik az ő Hitin valóknak gonosz életeket; és, az mint ezután meg hallyuk, nagy panaſzolkodáſſal orczázza Luther az ő eſzeveſzett nyájának Istentelenſégét: de azért, ſenki ebből azt ki nem ſatúllya, hogy Luther el állott juhai mellől. Szintén ezenképpen tehát, azok az Sz. Barátok, és Apáczák ſem lőttek Lutheriſtákká, az kik ſzidalmazták az gonosz erkölcsöt. Mert ha Lutheriſták lőttek vólna, ki szókvén az Barátſágból; farba rugták vólna az csuklyát, és nőſzni kezdettek vólna, mint ſzinte Luther. II. Noha ezek az Pápát erkölcséért, és bár azt mondgyuk, hogy ugyan tudományáértis ſzidalmazták; mint kövétkőzik ebből, hogy Lutheriſták vóltak? Vallyon 's, mind Luther Katonájaé, az ki ſzidalmazza az Pápát? Igy az Sidó, Tőrők, Arianus, Calviniſtais mind Luther hada léſzen, mert ezek fejenként gyűlölik az Pápát. III. Ha nem csak az Pápa ſzidalmazásában, de ugyan az tudománynak egy, vagy két czikkelyébe eggyeztek vólnais ezek az Lutheriſtákkal: kövétkőzneké ebből, hogy Lutheriſták vóltak? Bizony, ha mind Lutheriſta, az ki egy, vagy két dologban eggyez ő véllek; mind az Arianusok, Sabellianusok, Mahometanusok, Calvinianusok, Lutheriſták léſznek. IV. Ha ezeket Lutheriſtákká téſzik, csak azért, hogy egy, vagy két ſzót ejtettek, mellyet az Lutheriſták javallanak; mi az oka, hogy az mi Hitünk mellé nem foghattyuk miis őket, holott az több Pápiſta dolgokbã mind eggyet értettek mi velünk: az mint meg tetczik Iráſokból, Szerzetes életeknek rendiből, és minden magok viſeléſéből? Iólehet, ha, az mi ugy nincs, ugy vólnais; és egynihány Cſáſzár, vagy Pápa rágalmazó Doctor, Lutheriſta lőtt vólnais; igen vert, és ſzakadozott had vólna, és csak imitt

Infrà lib. 3. cap. 7. §. 6.

amott

amott, *Rari nantes in gurgite vaſto*, ſzelledve vólnának, az Lutheriſtaſágnak Páſztori. Mert ezek közzűl, eggyik ſok údővel élt az máſik után; és eggyikben el fogyván, az máſikban meg újult vólna iſmét az Lutheriſtaſág. maga az Igaz tudomány, és az ő Páſztori, minden údőnek folyáſában, ſzakadás nélkúl meg maradtak, az CHRISTUS igireti ſzerént.

De Epiſtolâ Vdalrici ab Illyrico falſaltâ. Vide Bellarm. l. 1. de Clericis, cap. 22. Alanũ Copũ, Dial. 1. cap. 22. Valentiam, 3. part. Diſp. 9. qæſt. 5 punct. 5. in fine.

† *Hunnius, Præfat. De Eccleſiâ.*

* *Hunnius fol. 81. De Eccleſiâ.*

In editione Dilingana.

§. 4. Az Gőrőg Eccleſia, nem eggyez az Atyaſiakkal.

HARMADSZOR: Az Gőrőg Eccleſiát emliti Hunnius,† mintha ez ő véllek tartaná. De eztis lelki iſméreti ellen beſzélli. Mert ómaga, ugyan azon könyvben meg vallya*; hogy az Gőrőgők, ſok dologban hamiſſat vallanak, az az, ő tőllők kűlőmbőznek. Bezzeg meſterkedtek abban az Lutheriſták, hogy az Gőrőgőket magokhoz csatollyák; és az ő Confeſſiójokat be kűldötték vala az Conſtanczinápoli Hieremiás Patriarchának: ki oly válaſzt ada nékik, hogy őrőmeſt el temették vólna: de Socolovski Szaniſzló, 1582. eſztendőben ki nyomtatá ezt az Feleletet. Ebből az Feleletből meg tetczik: hogy inkáb mindenik Articulusban valamellyek ellen rugóldoznak az Atyaſiak, velünk eggyet ért az Gőrőg Eccleſia. I. Az Szentek ſegitſégűl hivásában. Mert *Cap. 21.* azt állattya az Patriarcha: hogy, Az Szenteket ſegitſégűl kel hinni. *Cap. 13.* azt irja: hogy, az Miſébennis ſegitſégűl kel hinni az Szenteket. mint meg tetczik, ugymond, mind az Sz. Baſilius Miſemondó könyvéből, mellyel csak bőjtben élünk; 's mind az Chryſoſtomuséből, melyből egyéb údőben mondunk Miſét. Sot ő maga az Patriarcha, az mely levelet Cruſiuſnak ira, igy fejezé bé: *Precamur DEVM, ejusq; omni parte Beatiſſimam Matrem, ut vos utriusq; hominis perfundat gaudio.* II. Sok helyen irja: hogy, az Halottakért való Alamiſna, és Miſe mondás haſznos, és kellemetes Iſten előtt: ugymint, *Capite 12. 15. 21.* III. Azt irja *Cap. 7.* hogy, miképpen az Sz. Lélek Iſtennek, Hét ajándéki ſzamláltatnak: azonképpen Hét Szentség, és Sacramentom vagyon az Anyaſzentegyházban. Es ezeket azon renden ſzámállya elő, mint az Tridentomi Concilium. IV. Azt taníttya: hogy, az Gyónás által, ugy nyeri ember bűnének bocsánattyát, ha rend ſzerént, számát, és nemét az bűnőknek elő ſzamállya, az menyire eſzében juthatnak; *Capite 11. & 7.* V. Az Vr Vacſorájárul azt irja; *Capite 10. fol. 346. Cap. 13. fol. 175.* hogy, az Kenyér, és Bor, az Vrnak teſtévé változnak. VI. Az Ió cſelekedeteket ſzűkſégeſeknek mondgya az üdvőſségre; *Cap. 6. Mercedem, æternæq; vitæ præmium reportantibus ijs, qui ſe in illis exercuerint.* VII. Sok ſzóval meg bizonyittya: hogy, az Iſtennek malaſztyával, meg tarthattya ember az Iſtennek törvényét: és kárhoztattya azokat, kik meg vetik az Anyaſzentegyház Tradicióit, *In Epilogo, fol. 354.* VIII. Az Sz. Iráſnak igaz értelmét, azt irja: hogy, az régi Sz. Atyáknak tanitáſából kel venni; *Cap. 18.* IX. Aztis mondgya: hogy, az kik egyſzer Házaſság nélkűl való Tiſzta életet fogadtak Iſtennek, nem ſzabad azoknak menyegzőskődni; *In Epilogo, fol. 351. Nos illis Sacerdotibus, qui in Virginitate perſiſtere non poſſunt, priuſquam tamen conſecrentur, & Sacerdotes fiant, Vxores accipiendi poteſtatem damus: Ille autem, qui ſemel Virginitatem profeſſus eſt, Virgo permaneat; nec jam illi, ullam amplius licentiam, poſt votum ſuſceptum,*

nubendi damus. Ezekből ki tetczik, mely szépen eggyezzenek az Gőrögök az Lutheristákkal.

Mi tőllünk pedig, az minémű dolgokban kűlömböznek az Gőrögök, azokat ő magokis az Vj Atyafiak nem javallyák. Elősőr, azt mondgyák: hogy, az Sz. Lélek Isten, csak az Atyától származik; az mint a Hieremiás Patriarcha taníttya. Ezzel ellenkezik b az Auguſtána Confeſſio, az c Helvéciai Confeſſióval egyetemben. mert mindenik azt mondgya; hogy az Atyától, és Fiútúl származik az Sz. Lélek. Másodszor, azt irja ezen Patriarcha: hogy, szinte oly szükséges az kisded gyermekeknek az Vr Vacsorájának vétele, mint az Keresztség: és ez okon, mihent az gyermeket meg keresztelik, szükség, hogy szájában öntsék az Vratis. Es ezt, Sz. Iánosnak hatodik részéből bizonyittya, *Cap. 3. fol. 57. Cap. 9. fol. 127.* Harmadszor, azt vitattya az Patriarcha: hogy ő *Primas*, leg elsőb az Eccleſiában, nem az Római Pápa; *Capite 13. fol. 190.* Negyedszer, azt irja: hogy az Apoſtolok, és Sz. Atyák parancsolattya szerént, ők mind ez ideig sem éſznek fojtottat; *In Epilogo, fol. 374.* Eotődszőr, az mint az Florentiai Conciliomban olvasſuk, és az ő szokásokból tudgyuk; az Házaſságot akár mely kicſin okbólis meg ódgyák, és Vj házaſságra szabadittyák az embert. Ezeket mi nem kedvellyük az Gőrögökben: de az Lutheriſták sem javallyák.

Vannak egyéb kűlömbségekis; mellyeket, mivelhogy az Hitnek sérelme nélkűl kővetnek, őrömeſt el szenvedünk ő bennek. I. Azt itílik: hogy Vrunk az vég Vacsorán, kovászos kenyérrel áldozott; és ókis kovászoſt osztogatnak. Ezt mi ugy nem ellenzük, hogy őket ezért kárhoztatnók. II. Meg engedik: hogy, az kinek Papsága előtt feleſége volt, rendeléſe utánnis vélle élheſſen. noha nős Püſpőkőt, és az rendelés után való házaſuláſt nem szenvednek. Ezt sem kárhoztattyuk bennek; noha kűlömb szokás vagyon mi nállunk. III. Az Vr Vacsoráját két szín alatt osztogattyák közönségesen: de azt nem tanittyák, hogy kőteles minden ember az két színre. Sőt ókis, az Nagy hétben, csak egy szín alatt vészik; és az betegeknekis igy adgyák. IV. Nem akarják azt mondani: hogy, az Purgatoriumban való lelkek, tűzzel kinoztaſſanak; hanem igy szólnak: *Fatemur, animas in Purgatorio eſſe. quod quidem ſive ignis ſit, ſive obſcuritas, ſeu tenebræ, ſeu id genus aliud, non refert.* De az mint ezután, az Purgatoriumrúl szólván, meg mondom, ebben sem ellenzi az ő tanitásokat az Eccleſia.

Meg tetczik tehát mind ezekből: hogy, az miben mi tőllünk kűlömböznek az Gőrögök, abban az Atyafiaktúlis el idegenedtek: Es ez mellett, az Lutheriſtáktúl, és Calviniſtáktúl indittatott viſzszavonásnak, csak nem minden czikkelyiben mi velünk eggyet értnek. és mégis orczának kel azt mondani, mely nem általlya az Gőrögök paiſſa alá tolzni az Lutheriſtaſágot!

a *Cap. 1. fol. 12.*
b *Confeſſ. Auguſtana, in Nicano Symbolo.*
c *Helvet. art. 3. fol. 5.*

Concil. Florent. poſt literas Unionis.

In Concil. Florent. Seſſ. vltimâ, ante literas Vnionis.

§. 5. Husz Jánoſt, Viclefet, és az több régi Tévelygőket, méltatlan vonszák pártyokra az Atyafiak.

Hunn. Præfat. de Eccle.

Negyedszer: Amaz régen kárhoztatott tévelygőket akarja maga mellé vonni Hunnius; és Husz Iánoſt, Viclefet, Aëriuſt, Ioviniánuſt, Vigilantiuſt

gilantiuſt emlegeti, ugymint az ő hitinek Kalaúzit. Sőt azt mondgya Hunnius: hogy Luther, *In gloſſâ contra Ædict. Imperatoris*, azt igazán irta; hogy, midőn Husz fogva vólna, ő felőlle profetalván, azt mondotta, hogy az Lúdat most meg ölik: (mert az Husz, Csehúl Lúdat tészen:) de, Száz esztendő mulva, egy Hattyu jő helyében. Es ezt Luther* nagy dicsekedve egyéb helyekennis említi, 's magára vonsza.

Hunnius in Oratio: Seculari, Academiæ Vitt.
* *Luth. Tō. 4. Lat. Vitt. Anno 1552. Com. in Daniel. fo. 334.*

De ittis cserbe maradnak az Atyafiak. I. Mert, noha vóltak ollyak, kik némely dolgokban el szakadtak az Római Eccleſiától: de későn kezdettek; szakadozva; és eggyik az másik után sok údővel vóltak. végreis le nyomattak az Római Eccleſiától, és az egész Keresztyénség közzúl, mint Eretnekségek ki gyomláltattak, és el fogyattattak. Azért, ha szinte ezek közzúl valaki Lutheriſta lőtt vólnais, ugyan nem kővetköznék, hogy új nem vólna az Lutherség. Mert, noha az előttis szép palota vólt ahol most éppitünk: de, ha az előbbi éppület tellyeséggel le dőlt vólt sok száz esztendő előtt; méltán újnak mondgyuk az moſtan rakott éppületet. II. Mert ezekkel, egyaránt dicsekednek az Lutheriſták, és Calviniſták: nincsis eggyik félnek nagyob jelensége, melyből ezeket maga mellé vonhaſſa, és az más párttul el szakaszthaſſa. III. Mert, noha az Régi Tévelygők egynihány dologban el szakadtak az Római Eccleſiától, és az Moſtaniakkal eggyet értettek: de azért eggyeztek az Római Vallással, mind azokban az agazatokban, mellyekben az közönséges eggyeséggtúl való szakadásokat fel nem jegyzik az Sz. Doctorok. Annak fölötte, az ki leg nagyob; magokis az Vjtók, ezeknek az régi Tévelygóknek tetczeseket, sok dologban szidalmazzák, és kárhoztattyák.

Aëriuſt szeretik, hogy az Halottakért való imádságot meg veti: De azért, Eretnekek közzé számlállyák őtet. mivelhogy, merő Arianus vólt; az mint Epifánius illyen szóval meg irja: *Aërius in hunc usq; diem in carne vivit. Arianus quidem in totum, aliter enim non ſentit, quàm Arius.*

Epiphanius Hæreſi 75.

Iovinianuſt igen kedvellik, hogy az Bőjtőket nem javallotta; az Apáczaſágot, és Nőtelen életet láb alá tapodta: De azért abban kárhoztattyák, hogy az meg Keresztelt embert, Vétkezhetetlennek mondotta; az mint Sz. Agoſton irja: *Hic dicebat, Non poſſe peccare hominem, lavacro regenerationis accepto.* Az Atyafiak pedig, az embert minden cselekedetiben Vétkesnek hirdetik.

Aug. Hæreſi 82.

Conſtantinus Copronymuſt, igen dicsírik, hogy az Sz. Képeket el rontotta: De azért, őtet ugyan Eretnek számba irják. mert Christus Vrunkat, igaz Istennek; az ő Sz. Annyát, Isten annyának nem hitte; az mint Theófanes, és Cedrénus irásából meg mutattya Barónius.

Baron. tō. 9. Anno 767.

Wicleffet kővetik az Atyafiak abban, hogy az Vr Vacsorájában az kenyeret, és bort meg maradni mondotta: De azért az Auguſtai Confeſſio, esze fordultnak nevezi őtet: *Planè furebat Wicleff, qui negabat licere Sacerdotibus tenere proprium.* Vgyanis oly goromba Tévelygést tanitott: hogy, Az gonosz életű Pap, nem igazán szolgáltattya az Sacramentomot. Senkire törvényt nem szabad tenni. Senkinek az Egyházi személyek közzúl, nem szabad jószágot bírni: *Converſatio mali Prælati, ſubtrahit acceptionem Sa-*

Apolog. Tit. De Tradit. f. 194. in lib. Concordiæ.

Ita Concil. Conſtantiеſ. Seſſ. 15.

cramentorum à ſubditis. DEVS non approbat, quenquam damnari civiliter, vel civiliter judicari. Non eſt major hæreticus, quàm Clericus, qui dicit, Licitum eſſe Sacerdotibus dotari poſſeſſionibus temporalibus. Sôt azt merte mondani: hogy, Minden teremtett állat Iſten: *Quælibet creatura eſt DEVS.* Mely Eretnekſéget meg újitának mi ûdônkben az Libertinuſok. mert az Calvinus bizonyſága ſzerént, a *Vnicum dicunt eſſe ſpiritum, qui ſit, & vivat in omnibus creaturis*; idâ, *probant, quòd in ipſo vivere, ac moveri dicamur. Solus ipſe habeat immortalitatem: & tamen humana anima immortalis ſit.*

Pighárdot dicsírik némely dolgokban: de, az mint ezennel meg mondom, b Luther ôtetis Eretneknek nevezi.

Az Valdenſeſek, kedveſek egynihány vélekedéſben: De azért nem javallyák az ô kárhozott tudományát, midôn azt mondotta; hogy, Nem ſzabad ſenkire tôrvényt tenni. Hogy, az ki bûnbe eſik, minden méltóſágából ki eſik. Hogy, ſemmi eskûvés nem ſzabad. Hogy, az kit az teſt izgat, ſzabad annak minden fertelmeſség. Mert ezekis az ô kárhoztatott Articuluſi kôzôtt vannak: c *Nullus Iudex poteſt damnare ullum, ad pœnam. Scriptum eſt enim: Nolite judicare.* d *Omnis poteſtas, tàm Laica, quàm Eccleſiaſtica, amittitur per peccatum mortale.* e *Nullum juramentum eſt licitum.* f *Vrente carnis libidine, omnis carnalis commixtio, tàm inter viros, quàm inter fœminas eſt licita.*

Huſſot igen emlegetik, mikor valamit ejt ſzájok ízi ſzerént: Mind-azonáltal, magokis Eretnek nevet ſujtnak fejéhez, mikor azt hírdeti; hogy, az Wicleff Articuluſit hamiſſan kárhoztatták: g *Condemnatio Quadraginta quinque Articulorum Wicleffi eſt irrationabilis, iniqua, male facta.* Aztis mellé veti: hogy, Valaki halálos bûnben eſik, el veſzti minden Vraſágát: h *Nullus eſt Dominus Civilis, nullus Prælatus, nullus Epiſcopus, cùm eſt in peccato mortali.* Ennek fölôtte, Piſtorius *in Parallelis Hus & Lutheri*, Hetvén negy Articuluſt ſzede egybe az Huſz kônyveibôl, mellyekben velünk eggyez, és az Lutheriſtákkal ſzembe ſzôkik Huſz János. Coccius pedig, Hatvan ôtôt. Luther ômagais, *Libro de Inſtituendis Miniſtris, ad Bohemos*, ſokban rágalmazza az Huſſitákat. Es mind az mi ûdônkig, ſoha nem akartak az Huſſiták ſzôvetſéget vetni az Lutheriſtákkal; hanem kûlôn, és magoknak vóltak.

Ezekbôl meg tetczik, mely magok gondolatlanúl kôtik ezekhez magokat az Atyafiak, kik az ônnôn itiletek ſzeréntis Eretnekek vóltak, ſok hamis tanitáſokért. Es az mint ez elôttis mondám, ha ſzabad azt mindgyárt Calviniſtának, vagy Lutheriſtának nevezni, az ki valamely aprólékban, eggyez az Lutheriſtákkal, és az Római gyôlekôzettel ellenkezik; nem csak az Calviniſtákat, Viſzſza Kereſztelôket, Arianuſokat, de az Tôrôkôket, és Sidókatis magok kôzzé vehetik. Ha azért ſzót nem akarunk ſzaporitani, azt mutaſsák meg az Atyafiak, hogy az Apoſtolok után, vólt valaki oly Tanitó, vólt oly gyôlekôzet, mely ezekben az Articuluſokban, az mellyeket vitatnak az Római vallás ellen, ô tôllôk el nem ſzakadott, ô ellenek nem tanitott, ô véllek mindenben eggyet értett. Mert, az ki egy hiten vagyon valakivel, nem csak egy vagy két dologban tartya vélle; hanem, az egéſz Hitnek épſégét egyaránt kôveti, ugy hogy, ennek derék dolgaiban viſzſzát nem vonſzon vélle.

a *Calv. cõtr. Libertin. cap. 11.*

b *Vide Infrà, lib. 3. ca. 9. §. 2.*

Vide Prateolũ. li. 14. ca. 13. Elenchi hæreſũ.

c *Art. 17.*

d *Art. 25.*

e *Art. 18.*

f *Art. 5.*

g *Huſ. Art. 25. in Cõcil. Conſtã. Seſſ. 15. damnat.*

h *Art. 30.*

Coccius, Tõ. 1. Theſauri lib. 8. Art. 4.

§. 6. Tit-

§. 6. Titkon lappangó Szenti nem vóltak az Atyafiaknak.

Szinte ollyanok az mi Atyánkfiai, mint Horatiuſnál amaz Tigellinus; ki néha nagy ſokad magával ſétált, és csak Királyokról, 's Orſzágok dolgáról beſzéllett: néha csak keveſed magával járt, és az nyomorúlt állapatot dicsirte:

Sæpè, velut qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpè velut qui
Iunonis ſacra ferret: habebat ſæpè ducentos,
Sæpè decem ſervos: modò Reges, atq; Tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri.

Avagy, ha inkáb ſzeretik az fôldünk gyûmôlcſét, ollyanok, mint az mely Száſz azzal kérkedik vólt, hogy ſzáz Tôrôkôt vágott. De addég fogdoſák ſzóval, és addég mondák néki, Hadd aláb jó Száſz, hogy végre egyre ſzálla. Sôt arrúlis kételkedni kezde, mivelhogy az sûrû bokor kôzt futáſában hátra tartotta kopiáját, és nagyon ſuhogott az kopia; de nem tudta, ha belé ûtkôzôtté az Tôrôk, vagy csak az ágak ſuhogtak. Az mi Atyánkfiaiis, néha nagy fen heaznak, és Patriarchákat, Apoſtolokat, Szent Atyákat emlegetnek; de végre csak egyedûl máradnak. Es eſzekben nem véſzik, az mit ir Séneca: hogy, az tétovázás, nyilván való jele az hamiſságnak: *Quidam alternis Vatinii, alternis Catones ſunt. Et modò illis parùm ſeverus eſt Curius, parùm pauper Fabricius, parùm frugi, & contentus vili Tubero: modò Licinium divitiis, Apicium cœnis, Mæcenatem deliciis provocant. Maximum indicium eſt malæ mentis, fluctuatio.* Seneca epi. 120.

Eotôs szór el végre, eſzében vôvé Hunnius, hogy, Vbi non eſt, ott ne kereſd; és hogy haſzontalan, az túdós Doctorok kôzôtt ſzagolni az ô Hitek nyomdokát: Azért, az csôbôrbûl vederben hág, és azt irja: hogy, Luther elôtt, az Pápiſták bôlcsôbéli Gyermeki, mind addig Lutheriſták vóltak, míg emberi okoſságra és eſzre nem jutottak: emberkorban oſztán, az el áradott bálványozáſtúl, ôkis el ragadtattak: *Sub Papatu fuit Vera Eccleſia; non fuit tamen Papa cum ſuis, ſed Infantes, mortui ante uſum rationis.* Es iſmét: *Petunt Papiſtæ oſtendi ſibi ſuperiori ætate veram Eccleſiam. Impudens poſtulatum. Sat eſt, noviſſe Infantes.* Ez ám, az mit régen az ſzegíny Száſz mond vala: Ha ſzábla ſzakadgya, pálcza meg vágja. Bizony nagy dolog, ha csak fél ſzeméreis eleget alutt vólt Hunnius, mikor ezt írta: csuda, ha az eſtveli cséppel csapott Saxoniai bortúl, nem ímelygett gyomra, 's nem fûſtôlgôtt agya, mikor ily gaz dolgot, ily gyomroskodva irkála. De hogy barátſágoſon ſzóllyak vélle; ôrômeſt érteném, kitûl, mi módon, mi ûdôben értette Hunnius, hogy régenten, és moſtannis, az Pápiſták bôlcsôbéli Gyermeki, az Luther kovászában kaptak? Ha az Calviniſták, vagy Ariánuſok azt mondanák; hogy, mind Szentháromſág tagadók vóltak; és moſtannis emberkorig, az Calviniſták gyermeki mind Szentháromſág tagadók; nem sûlt bolondſágnak alitanáé Hunnius? Ennek fôlôtte, Sz. Pál azt mondgya: hogy, az Prædikállás, és hallás által nemzetik az Hit. mondgya meg azért Hunnius, ki tanította

Hunnius de Eccleſ. part. 1. fol. 8.

Rõ. 10. v. 15.

nitotta az bölcsöbéli gyermekeket az Luther hitre, midőn az annyok szavát sem értenék? Végezetre, Sz. Páltúl azt tanúlók: hogy, az igaz tudománynak, nem csak akár minémű követői, hanem, Doctori, és Pásztori lészenek világ végéig. Ha azért csak az bölcsőben rívó, nem az prædikálló székekből tanító, és Sacramentomok szolgáltató vezéri vóltak az Lutheristaságnak; még azis, az ki tellyességgel meg avasodott, sőt megis penyészledett az Lutheristaságban, észében veheti, hogy távul esett az Igazságtul, az ő Prædikátorinak tanitása. De veszem észemben, hogy az kóntös mondattya ezt Hunniussal, és csak ajakán termett, nem szűből gyökerezett mondások effélék: Azért énis tovább mégyek.

Eph.4.v.12 Supra, Fol. III.

Vithak. De Eccles. fol. 413.443.

Hebr.7.v.3.

Hatodszor: Hogy az két szék kőzött, földön ne maradgyon az Luther és Calviniſta vallás, Vithakérus ágon mutat madarat; és álmában azt beszélli; hogy, Vóltak Tanitókis, kik az ő pártokhoz tartoztak, de az Antichristusnak szörnyű üldözése miatt, titkon lappangottak, foházkodva bujdoklottak. ez okon, őket neveken nem nevezhetni: *Pastores noſtri, olim conſpicui non fuerunt, nec eos nominare poſſumus.* Agg szó, de igaz: hogy, Betegséget, szantaságot, szeginységet senki el nem tagadhat. Eléggé rejtegetik az Atyafiakis szeginységeket: de ki fakad óldalokonnis, hogy, *Sine Patre, ſine matre, ſine genealogiâ*, nemzetség nélkül vannak. avagy, ha volt szűléjekis, Tátos volt, és szem finy vesztő, ki magát láthatatlanná tehette. Es, midőn ezeket olvasom, jút eszemben, az mit régen hallottam; hogy egy nyomorult kúdús hajlékában, setét éjel az lopók bé menének. meg érze az kúdús, és nagy kaczajal mondá; Ió barátim, valóba szemessek vattok, hogy az setétben itt kereskedtek. én nap világonnis eléggé keresek életem táplálására valót az szegény házban, de semmit nem találok. ha ti szerencsésbek vattok, légyen részem nékemis az talalmányban. Hasonló formán mondhatnám énis az Atyafiaknak: hogy, igen szemeseknek, és finyes okulárral bővölködőknek kel lenniek, ha ennyi üdőnek el múlt folyása után, azokat láthattyák, az kiket mikor éltek sem láthattak amaz finyes szemű, és ébren vigyázó régi Sz. Iámborok. Es, ha Sz. Agoston méltán csufollya az Sidókat, kik aluvó tanúkkál bizonyíttyák vala, hogy Vrunkat el lopták; bizony miis nem ok nélkül nevethettyük az illyen neve vesztett, láthatatlan tanúkat. Iólhet pedig ez világi dolgokban sem adnának soha helyt efféle rosz fogásoknak; mert ha titkos és meg ismérhetetlen tanúkkal szabad vólna bizonyítani, nincs oly hamiság, az mely diadalmas nem lehetne: Mindazonáltal, hogy vegyék eszekben magokat az Atyafiak, és lássák, mely tőredelmes üveg baſtyákkal óltalmazzák, és vászon paiſſal takargattyák el vesztett igyeket, sok uton eleit vehettyük ennek az kerengésnek.

Aug. Con. 2. in Pſa. 36. in illud: Cum ceciderit.

I. Leg Előszőr: Ebből nyilván ki tetczik, hogy Valakik régenten az Anyaszentegyházat vezérlették; valakik irásokkal, prædikállásokkal, az Pogányok és Eretnekségek baj vivásival, terjesztették, óltalmazták, gyarapitották az Evangeliomot; valakik Martyromságot szenvedtek, Püspökséget viseltek, Egyházi rendre szenteltettek: azok mind idegenek vóltak az Lutheriſta és Calviniſta tudománytul. Mert, ha ezek kőzzül valaki az ő

pártyokon

pártyokon lőtt vólna, kűnyű vólna nevekennis meg nevezni az Lutheriſta tanitókat. Másodszor: Eorőmest tudnám, honnan ment vegére Vithaker, hogy efféle suttonban lappangó Lutheriſták vóltak? Mert, ha ezeket senki nem látta, sem nem hallotta; ha az hiſtoriákban, az régi sok Iámborok irásában ezekről semmi emlekezet nincsen; nem érthetem, mint tudhassa Vithaker, Ezer esztendő múlva, az ő állapattyokat. Bizony, szamárnális nagyob fűlének kel lenni; ha ez előtt Ezer esztendővel bocsátott foházkodást meg halhat. Harmadszor: Mivelhogy az Ariánusok, Viszszakeresztelők, és minden Tévelygésék, ezen bokorban búhatnak; és azt mondhattyák; hogy, az ő Hiteknek, régen sok titkos követői vóltak: mint mehetűnk végére, hogy ők igazat nem mondnak? honnan tudhattyuk, hogy ezek, az barlangokban Endymion álmában merült titkos hivek, Lutheriſták vóltak, nem Calviniſták, vagy Ariánusok? hiszem, az egy szűv viságló Isten kivül senki nem tudhattya, mi légyen az emberbe, kűlső jelek, szók, és cselekedeteknélkül? Ha azért Luther előtt, Német, Lengyel, Magyar Országban, minnyájan ugy éltek, és magokat ugy viselték, mint most az Római Pápához halgató Cathólicusok; ki patvar higgye, hogy Vithakérus ezek szűvében mást láthatott? Negyedszer: Mire valók vóltak ezek az titkos Doctorok és Pásztorok? hiszem, az Vr Isten az végre rendelte az Pásztorokat, hogy, tanitások által éppitcsék az Anyaszentegyházat; az farkasokkal szembe állyanak; az híveket oktassák; Sacramentomokkal, és Isten igéjével legeltesék; az Anyaszentegyház kapuját éjel nappal nyitva tartcsák, hogy bé mehessen, valakinek az üdvősségre gondgya vagyon. Végezetre: arra valók az Pásztorok, hogy ez világnak finyeskedő fáklyái, vezerlő kalaúzi légyenek. Ezekben pedig semmit nem cselekedhettek az el bútt, lathatatlan, és meg ismérhetetlen Lutheriſta Pásztorok. Eotődszőr: Ha az igaz Hit nem lehet prædikállás nélkül, az mint Sz. Pál tanittya; ha az Christus Anyaszentegyháza sem lehet az Sacramentomok szolgáltatása nélkül, mint az Atyafiak sem tagadgyak; nem látom, mi módon kellett meg maradni az Luther hitnek, az ollyan Pásztorok alatt, kik semmit nem irtak, senkivel nem beszéllettek; egy szóval, az kikről soha semmi emlekezet nem vólt az Régieknél. Hatodszor: Soha az én fejemben nem fér, mint lehetett az, hogy az Christus igiréti ellen, az hegyen éppittetett Váras ugy le nyomatott; az Christus Anyaszentegyházán, az pokol kapuja oly diadalmot vőtt, hogy senki az régi Hiſtoricusok, és Irás tudók kőzzül, csak emlekezetet se tőtt légyen az ő Tanitóirúl, és gyölekőzetirűl. Oly vigyázásban vóltak az régi Doctorok, hogy, ha csak egy faluban, egy nyomorult ember valamit hirdetett az ellen az tudomány ellen, mely ő idejekbe győzödelmes vala, mindgyárt fel jegyzették kezdőjét, követőit, viaskodásit. Mint hidgyem tehát, hogy ezekről az titkos Lutheriſtákrul, soha senki emlekezetet nem tőtt vólna? Ennek fölőtte: Az régi Sz. Atyák azt álhatatosson hirdetik: hogy, az igaz Hit el nem fogyhat az üldözésekkel. sőt, az Martyrok vérével nevekedik. Es tudgyuk, hogy Conſtantinus Császárig, iszonyu nagy kegyetlenséggel sanyargatták az Pogányok az híveket: de nem hogy le nyomták, vagy el fogyatták vólna dűhősködések-

II.

III.

IV.

Eph.4.v.12.

Isa.60.v.11.

V.

Lásd oda sellyeb. fol. III.

VI.

Vide Auguſtin. de Hereſib. Hereſi.87.

Supra, Fol. 49.56.

kel: Sôt killyeb terjeſztették, és mindenkor vóltak, kik teſtek ſzakadáſával, iráſokkal, tanitáſokkal viaskodtak az kegyetlenek ellen. Az világ végénis az Antichriſtus idejében, noha iſzonyu kegyetlenſéggel ûldôztetnek az hívek: de azért az Sz. Agoſton, és Sz. Ambrús mondáſa ſzerént; mind akkor, és mind egyéb ûdônek folyáſában, erôs bajnaki léſznek az Igazſágnak, kik ſzembe meg vínak az Sátánnal: * *Eccleſia aliquando obſcuratur, & tanquam obnubilatur multitudine ſcandalorum; ſed etiam tunc in ſuis firmiſſimis eminet.* † *Nunquam Eccleſia à Diabolo ſeducitur. tales enim erunt, cum quibus illi belligerandum erit, tribus annis & ſex menſibus, ut vinci tanto ejus impetu, inſidiisq; non poſſint.* * *Eccleſia etſi undarum fluctibus & procellis ſæpè vexatur; nunquam tamen poteſt ſuſtinere naufragium. quia in arbore ejus, hoc eſt, in Cruce* CHRISTUS *erigitur: In puppi, Pater reſidet gubernator: Proram, paracletus ſervat Spiritus: Hanc, per anguſta hujus mundi freta, duodecim remiges ducunt, Apoſtoli.* Sôt ezt, az ellenünk viaskodók ſem tagadhattyák, az mint ki tetczik Bézának illyen ſzavaiból: † *Nullo ſæculo defuêre, qui vel in ipſis Inferorum antris, tenebrarum regno, ſeſe tum voce, tum ſcriptis opponerent.* mivelhogy, az mint nem régen meg bizonyitók, * ſoha Iſten igéje hirdetô Páſztorok nélkûl, nem maradhatott az CHRISTUS nyája. Ez azért nem fér fejemben, hogy az Pogány Cſáſzárok kegyetlenſége kôzôtt, ſoha az igaz Tanitók el nem fogyatkoztak, gyôlekôzeteket hirdettenek, kônyveket írtanak, bátran prædikállottanak; az Pápa birodalma alatt pedig, ugy ki gyomláltattak, hogy cſak hír mondó ſem ſzaladhatott az Chriſtus hadából. Mert ſenkirûl ſemmi emlekezet nincſen ſemmi hiſtoriában; ſenkinek bajviváſa, Martyromſága, fel nem jegyeztetett. maga, az mint mondám, ſzorgalmatoſon meg irták az Hiſtoriakban, kik, és mi módon tuſakodtak az Római Pápa ellen. Tudom, hogy igen hánnyák az Atyafiak az Római Pápának vér ſzomjuhozáſát: de az okos ember, mind addég ſem hiſzi ezt az iſzonyú kegyetlenſéget, míg az Atyafiak laiſtromban nem irják, kiket, holott, és mi módon ôletett meg az Római Pápa Luther Márton elôtt, az hitben való kûlômbôzéſért. Mert azt alitom, ugyan jól ſzepelkedgyenek ſem találnak tízet az ſzámtalan Eretnekek kôzzûl, kiket Luther elôtt meg ôltek vólna, az tévelygéſnek hirdetéſéért. és ezek kôzzûlis, cſak egy ſem vólt az Luthertûl kezdett vallásban. Azért, cſak ugyan az eſze fordúlt emberek elôtt beſzéllye azt Vithakérus, hogy az CHRISTUS igazſága oly erôtlenné vált Luther elôtt, hogy ſenki ez mellett ſzáját ſem merte tátani, nem hogy vérét ontani. oly félelmeſek vóltak az igaz Páſztorok, hogy az teſti halálnak rettegéſe miatt, az CHRISTUS gyalázattyát el halgatták; az ô felebaráttyok lelke veſzedelmét ſiketſégre vôtték; el nyegték. És jóllehet Arius, Neſtórius, Pelágius, ſok tôb Eretnekekkel egyetemben, az Római Pápa ellen irnyia mertek, ſzólni mertek, de az CHRISTUS hívei reſzkettek, meg némúltak. Bizony, nem érti amaz két élû, és ſzûv ſzaggató palloſnak, az Iſteni Igazſágnak erejét, az ki ezt el hiheti. Hetedſzer: Minek elôtte ezt az feleletet gondolnák az Tévelygôk, ſzépen és erôſsen meg feddette ezt Sz. Agoſton. Es elôſzôr azt mondgya: hogy, nincs Chriſtuſnak oly juha, mely valamely hívek gyôlekôzetiben nem vólna. ez okon, balgatagſág azt mondani: hogy, vannak oly juhai Chriſtuſnak, az

VII.

kiket

*Aug. Epiſ. 48. poſt medium.
† 20. Civit. cap. 8.
* Ambroſ. lib. de Salomone, c. 4.
† Beza Epi. 81. Theol.
* Supra fol. 111.

kiket nem iſmérûnk: *Si quis dixerit; Sunt aliquæ oves DEI, neſcio ubi, quas DEVS curat, & illas non novi; abſurdus eſt nimis humano ſenſui, qui talia cogitat.* Azután azt írja: hogy cſufsággá téſzûk az Sidók elôtt az Sz. Iráſt, ha azt kezdgyûk mondani, hogy ily kevés lappangóra ſzállott az CHRISTUS Eccleſiájának igye. mert mindgyárt azt kezdik kérdeni; Hová lôttek azok az igiretek, mellyekben hirdettetik az Sinagóga fôlôtt való bôvôlkôdéſe az Eccleſiának? *Non timetis, ne vobis dicant Iudæi: Vbi eſt, quod Paulus veſter, Eccleſiam veſtram intelligit, ubi dictum eſt: Lætare ſterilis, quia multi filij deſertæ magis, quàm ejus quæ habet virum: præponens multitudinem Chriſtianorum, multitudini Iudæorum, ſi Chriſti Eccleſia eſt paucitas veſtra?* Nyólczadſzor, azt kerdem: Ha ezek az titkos Doctorok ugy élteké, és magokat kûlsô képpen ugy viſeltéké, mint az Antichriſtus rabjai, noha ſzûvôkben máſt forraltanak? avagy, minden ſzertartáſoktúl, cæremoniáktul, kûlsô Iſteni ſzolgálatoktul idegenek vóltanak? Ha az bálványozáſnak ellene nem állottak, sôt az farkaſokkal egyûtt orditottak, az Pápiſták Templomiban jártanak, Sacramentomiban réſzesûltenek, rendtartáſokban kôzôsûltenek, nem igaz Páſztorok, hanem árúló pártoſok; nem titkos hívek, hanem nyilván való kép mutatók vóltak. Mert ſzájal valláſt nem tôttek az ûdvôſségre; ſzégyenlették Chriſtuſt az emberek elôtt; féltek attúl, az ki meg ôli az teſtet; nem tudták, hogy az Iſtennek nincs ſemmi ſzóvetſége az bálványokkal. Es az ô dolgok roſzſzab renden vólt, minden Eretnek ſzakadáſnál, sôt még az Sidók állapattyánális. Mivelhogy ezeknek, templomi, gyôlekôzeti, tanitói vóltak, kik az emberek eleibe mertek menni, és el mertek ſzakadni az Római Pápától. Egy ſzóval, nem azokhoz tartozók vóltak, kik az Pogány Cſáſzárok idejében-nis ſzólni mertek, irnyia mertek, halált mertek ſzenvedni. Ha pedig el ſzakadtak az Pápától, ô ellene viaskodtak, ô tôlle ſanyargattattak; hihetetlen dolog, hogy az Hiſtoriákban, az Conciliomokban, az Pápák vegezéſibe, ily nagy, ily hoſzſzu ideiglen való bajviváſnak fûſti nem lôtt vólna. Mert, ha régenten parancſolattal ſem ólthaták el nevét annak, az ki meg égeté az Diana templomát; nem látom, mint mehetett feledékenſégbe az ſok régi Lutheriſták emlekezeti. Hogy azért egy ſzoval tetczéſemet meg mondgyam, En cſupa sûlt bolondſágnak itílem, hogy az régi Szentek, kiknek iráſi nállunk vannak, kikrûl az hiſtóriák emlekeznek, mind bálványozók, és Antichriſtus rabjai vóltak; hanem, egy néma ſerege vólt Chriſtuſnak, mely az vakondakokkal oly mélyen be bútt az fôldbe, hogy ſenki ſem látta, ſem hallotta hirétis.

De Vithakérus azt forgattya: hogy, az CHRISTUS Eccleſiája mindenkor meg maradott. ez okon, noha nyilván nem vóltak, de titkon ugyan lenni kellett az Lutheriſta, vagy Calviniſta vitézeknek. Ez ſzinte ollyan, mintha valamely Vrnak azt fogadnád, hogy Genealogiáját meg mutatod, és az régi Királyokra fel viſzed. azután, cſak eggyet ſem tudván az ô vén ôſi kôzzûl nevezni, azt mondanád; hogy, ez az Vr, nem lôtt ſárból, mint az békák: tehát vóltak elei és nemzetſégi. Aztis utánna vetnéd: hogy, minden kétſégnélkûl ſok Királyok vóltak ez világon: az Királyokat pedig, jó magok viſeléſéért, és jóſzágos erkôlcsôkért ſzokták válaſztani. mivel-

Aug. Tom. 9. li. de Ovibus, cap. 16.
Aug. Epiſt. 48.
Galat. 4. v. 27.
VIII.
Rô. 10. v. 10. Luc. 9. v. 26 Matth. 10. v. 25. 2. Corint. 6. v. 16.
Heroſtratus fuit, teſte Strabone li. 14.

hogy azért ennek az Vrnak elei kőzőtt, fő és bőcsűlletes erkőlcsűek vóltak; világoſon ki tetczik, hogy Királyok vóltak. Bolondnak itilnők,az ki illyen Genealogiát ſzerzene. De, bizony, Vithaker ſem jár távul ettűl,mikor az ő Hitinek régi kővetőit akarja elő ſzámlálni, és ſenkit nem túd nevezni. Vgy vagyon tehát, hogy vólt minden űdőben az igaz Eccleſia : de ennek mindenkor Páſztori voltak; Tanitói vóltak; hegy tetén éppitett Váras vólt; igazſágnak Oſzlopa vólt; allandó,és világ végig meg maradó, minden ellenſégin diadalmat vévő Orſzág vólt, az CHRISTUS Eccleſiája. Az pad alatt bujdokló Lutheriſtaſág, illyen nem vólt. De Vithaker, mint az bial, vakon fút; 's eſzében ſem véſzi, hon űtkőzik meg.

HETEDSZER és utólſzor, mintha ugyan azt mondaná Illyricus:

Flectere ſi nequeo Superos, Acheronta movebo;

Látom, hogy az ég nem ſegél, pokolból kereſek ſegitſéget;azt irja : hogy, amaz régi kigyó Luciper,az pokolbéli ördőgőknek feje,bizonyſágot téſzen az Lutheriſta igazſágrúl. Mert (ugymond) egynihány leveleket irt ős, mellyekből ki tetczik, hogy az Pápiſtaſágot nem javallotta. Es ezeket az Leveleket, ſzórúl ſzóra be irja Illyricus az ő kőnyvében. De az jámbor, magának tartcſa bár ezt az Igazſágnak bizonyſágát.nem irígylyűk,hanem ſzannyuk,hogy ily gonoſz ſzomſzéddal czimborál.Es jóllehet nem kétlem, hogy Illyricus cſak azt akarta mondani : hogy, az mely ember, Luciper képében irta ezeket az leveleket, (mellyekben egyéb nincſen az Papok gonoſz életének ſzidalmazáſinál) az Lutheriſtáknak kedvezett. De az Iſten ki mondatta vélle, az mit Lutherbűl ez után meg hallunk, hogy az Vjſágok kezdéſének oka egyéb nem vólt Lucipernél.

Illyricus in Catalogo Teſtium verit. edito Baſil. anno 1556. fol.947.

Lib.3.c.6.

Bé fejezem azért ezt az bizonyſágot, és azt mondom:hogy,ha az Luther, és Calvinus tudományának, Luciper után cſak oly vezetői vóltak, kik az Pápa birodalmában halgattak; ezek nem Páſztorok,hanem latrok vóltak. mivelhogy az Igazſágot el halgatták; az Római Eccleſiával,mellyet bálványozónak tartottak, minden rendtartáſban, és Sacramentomokban kőzőskődtek; és igy, az CHRISTUS igíreti ellen, az pokol kapuja ugy le nyomta az Igazſágot, egéſz Ezer őt ſzáz eſztendeig, hogy ſenki nem találkoznék,az ki ſzólni merne az Igazſág mellett. Az ki ezeket be falhattya, és meg emészthetí, ám bár el hidgye,hogy Luther előtt vóltak efféle halgató, és haſzontalan Nem Páſztorok. Azért, midőn mindeneket jól meg hányok vetek elmémben; igaznak találom, az mit Iurgevitius ira, tudni illik : hogy, kettőnél többet nem találunk,az kik Luther,és Calvinus előtt az ő Vallaſokat kővették vólna: az eggyik, *Nullus*: az máſik, *Nemo*: az az, Tizen hányan hányan,mind jó legények,kiknek mind Capitánnyok,mind kőz legények Sohult Senkinek hivatnak. Annakokáért, ha midőn Nábottúl el akarná venni Acháb, őſitűl maradott ſzőlejét, azt meré mondani Nábot; *Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hæreditatem Patrum meorum*; Vgy irgalmazzon Iſten nékem, hogy az én Atyáimtúl maradott őrőkſéget, ki nem bocſátom kezemből : ſokkal illendőb,hogy miis fejenként, kiczſintűl fogva nagyig azt mondgyuk: Vgy irgalmazzon az Iſten énnékem,hogy

Andreas Iurgeviti, Lib. Quinti Evangelij Profeſſores antiquiſſimi, Nullus & Nemo. 3.Reg. 21.v. 3.

az én,

az én régi Atyáimtúl maradott Igazſágot,ki nem ereſztem kezemből, ſemmi Vjſágért, és ſemmi félelemért.

EOTEODIK RESZE.

NEGYEDIK BIZONYSAGA AZ VY TVDOMANYOK hamiſságának: Az Pártoſok tulajdon tanubizonyſága.

MIkor az Vr Iſten az emberek ſok gonoſzſágival haragra indittatik, látván hogy az Igazſágnak űdvőſséges ſzeretetit meg vetik; ſzájára bocſáttya az Sátánt, hogy cſalárd meſterſégének ſzem finy veſztő babonájával,ugy el ámitcſa az embereket,hogy az álnak cſalardſágot,Igazſág gyanánt, ugyan ki terjeſztett őllel fogadgyák; és az ſetetſéget, ſzép finyeskedő világoſságnak alitcſák : Mindazonáltal, az ő kegyelmeſſégének kincſét meg mutattya meg ezeknekis az nagy Iſten, és ſok nyilvánvaló bizonyſágoknak égő fáklyáit adgya ezek eleibennis; hogy,ha ſzemeket be nem dugják, kűnnyen az igazat meg eſmérheſsék : és az többi kőzőtt eztis, hogy az Sz. Pál mondáſa ſzerént, az hamiſsághoz kőteledzett emberek, *Proprio judicio condemnantur*; az önnön tulajdon itiletek ſzeréntis el kárkoznak, tévelyegnek, hamiſſat vallanak; ugy hogy, miképpen Dávid Goliádot, Suſanna Holoferneſt, az maga fegyverével meg ölé; miképpen Amán magátúl emeltetett akaſztófára függeſzteték : azonképpen,minden Eretnekſég, ſulykot cſinál fejére, fegyvert ád veſzedelmére, Sententiát mond kárhoztatáſára; az az, oly dolgokat tanit, mellyekkel nem akarattyával az Igazſágot erőſíti, magát győkereſtűl ki dőſti.Es, mivelhogy az Sz.Irenæus mondáſaként, Annál erőſſeb, és minden fogáſok ellen győződelmeſb bizonyſág nincſen, mint mikor az maga tetczéſe ſzeréntis valaki kárhoztatik : Annakokáért, jer mutaſſuk meg aztis, hogy,az Római Eccleſiátúl el ſzakadott Auguſtai, és Helvéciai vélekedéſekben, ezt az erős bizonyſágot fel találjuk.

Tit.3.v.11.

Lásd oda fellyebb f.43.

Kőtéſben, és ſzép ſommában foglalván tehát iráſomat,illyen formán állatom Negyedik Bizonyitáſomat.

ARGVMENTVM.

Nem lehetſéges, hogy igaz, és Iſtentűl ſzármazott légyen az ollyan vélekedés, mely ő magát el rontya; az az, oly dolgokat hirdet,mellyekkel eggyűtt meg nem maradhat az ő Igazſága.

De nyilván vagyon, hogy illyetének az Római eggyeſségtűl el vált viſzſzálkodók tetczéſi, és vélekedéſi :

Tehát nem lehetſégés, hogy ezek, igaz, és Iſtentűl ſzármazott vélekedéſek lehetſenek.

Az erőſségnek Első réſze, *Major propoſitio*, ſok helyen ki nyilatkozik az Sz. Iráſban. Mert Sz.Pál eggyűtt azt mondgya : hogy,az Iſteni tudományban nem találtatik, Vgy, 's Nem ugy; az az, nincs ſemmi abban, az mivel magát el roncſa, és az egyſzer fel állatott tudományt lé dőjcſe : Máſutt azt irja : hogy, az Iſten hív minden dolgaiban; és magát meg nem tagadhattya : az az,nem ſzőkik ſzemben magával;arczúl nem cſapja eggyik

2. Corint. 1. v. 18.

2.Tim. 2. v.13.

szavával az másikát. Végezetre,az igaz Keresztyén vallás,az Isten szaván, és bizonyság tételén fondáltatik; az mint olvassuk *2.Petri 1.v.21. 1.Thessal.2. v.13. 1.Ioan.5.v.10.* Tehát, ha az Isten az ő mondásiban álhatatos, és nem változandó; ha szavát meg nem másolhattya, és hamisſat nem mondhat; az mint Sz.Pál tanittya: nem lehetséges, hogy az ő tanitása magát fel forgassa, és meg hamisitcsa.

Numer. 23. ver. 16.

Rom.3.v.4. Heb.6.v.17.

Tekincsük meg immár az Bizonyságnak Második részét, *Minorem propositionem*; és mutassuk meg, hogy oly dolgokat hisznek az Augustai, és Calviniſta atyafiak, mellyekből világosson meg tetczik az önnön tudományok hamisága: az az, hogy magok saját tulajdon itíletekkel, kárhoztattyák magokat. Ennek pedig,rövideden most csak Három Ielenségét, és bizonyos erősségét adom.

§.1. Az mi Ecclesiánk, az Hitben nem tévelyeg, az Lutheristák tetczéséből.

Elősző: Az Augustai Confessio,nagy méréſzen,és nem egyszer hirdeti;hogy,Az ő követői,az Hit dolgairúl nem viaskodnak az Római Ecclesiával, és az közönséges Anyaszentegyházzal: hanem csak valami új, és módnélkúl való szokasokat nem kedvelnek benne,* mellyeket az régi Canonok, és Gyölekezetek végezési ellen kezdettek újantan. Azonképpen Luther Márton, teli torokkal kiáltya: hogy,ő előtte az Római Gyölekezet,igaz Ecclesia volt,melyben igaz Evangelium, igaz Catechismus,igaz Keresztség, igaz Prædikállásnak hivatallya, Bűnnek bocsánattya, és egy szóval, az Keresztyénségnek veleje és béli volt:† *Ante me, vera Ecclesia fuit Romana, in qua DEVS miraculosè servavit Baptismum, in publicis suggestibus textum Evangely idiomate patrio, Absolutionem, Altaris Sacramentum, Symbolum, &c.* Es ismét: * *Testamur, in Papatu esse multa bona, quæ inde ad nos fluxére. ibi enim est vera Scriptura, verus Baptismus, vera Eucharistia, veræ Claves ad peccati remissionem, verum officium Prædicandi, verus Catechismus, imò verus Christianitatis nucleus.* Másutt azt beszélli: † hogy, az Papista hitben, üdvözültek az emberek ő előtte. Ezek haígy vannak; tehát az magok itíleti szeréntis, azok az kik az Augustána Confessio alatt, mint az Vulcánus paissa alatt lappanganak, hamisſat tanitnak,mikor azt hánnyák, hogy az Római hiten valók, az Sz. Irásnak igazságával szemtül szembe viaskodnak,és sok balványozással meg terheltettek. Mert, ha az Sz. Irásnak csak leg kisdedb czikkelyétül el szakadott az Római Ecclésia, és valami részből ellenkezik az Isten szavával; tehát immár az Hit dolgaiban el tévelyedett; és nem igaz, az mit az Augustai Confessio hirdet: Azonképpen,ha csak az Cánonok,és Sz. Gyölekézetek végezése ellen gondolt újságokat nem javallyák;tehát az Nicænum, és több régi Gyölekézetek végezésin meg állanak.

**Lásd li 4. c.1. XI.Hazugság.*

† Luth.to.7. Lat.Vit.an. 1557.p Thō. King. Li.de Missa priv. fol.236.

**Tō.2.Lat. Vittē. Epist. ad duos Plebanos. edit. an.1557.per Joan. Lufft, fol.229.*

Idem Vithak. q.5.de Eccles.c.4. fol.581.

† Colloqu. Mens.Isleb. 1566. per Gaubisch.c. 7. De Christo,fol.113.

Suprà,Fol. 153.

§.2. Az mi Hitünkön Szent Emberek voltak, az Atyafiak vallása szerént.

Másodszor: Aztis minden tétovázó kerengésnélkúl meg vallyák az külső Atyafiak: hogy,Az Római hiten való Papok, Barátok, Püspökök,és egyéb rendek közzül, voltak Szent,és Isten előtt kedves férfiak. Sz.Bernárdot, szent és tiszta életű jámbornak mondgya Luther; mint ez előtt meg

hallók.

hallók. Sz. Ferenczrúlis hasonló dolgot ír. Sőt azt mondgya, hogy az ő Régulája, nem egyéb az Evangeliomi igazságnál: a *Sanctus Franciscus, vir admirabilis, & spiritu ferventissimus, sapientissimè dixit, Regulam suam esse Evangelium IESV Christi.* Illyricus az Igazság tanúinak laistromárúl irt könyvében; Luther, b az ő tőlle szerzett Imádságos könyv előtt nyomtatott Calendariumban, sok Papot, Barátot neveznek Szenteknek. Sőt, nem egy helyen, ugyan nagy epeséggel vitattya azt Luther; c hogy Sz.Bernárd, Sz. Bonaventúra,Sz. Gergely Pápa,az Istennek dücsősségének örömében uralkodnak. Schlüsselburgiusis *lib.1. Theol.Calvin. art.25. fol.137.* Sz.Bernárdot; Vithakérus, *quæst.5.de Eccles.cap.14.fol.583.* Sz.Ferenczet,Szentnek nevezik. Sőt az Augustai Confessiónak Apologiája, Sz.Domonkost, Bernárdot,Ferenczet,mind Szenteknek mondgya: d *Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij Sancti Patres, elegerunt certum vitæ genus, vel propter studia, vel propter alia utilia exercitia.* Es ugyan ottan: e *Sanctus Franciscus rectè voluit ei rei prospicere.* Es egy kevessé alább: f *Obedientia, paupertas, cælibatus sunt adiaphora; ideoq; Sancti eis uti sine impietate possunt, sicut usi sunt Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri.* Es Luther,*in Catechismo majori*, melyre eskűsznek az Luther Prædikátorok, az Liber Concordiæban,Szent Bernárdot, g *Divus Bernardusnak* nevezi. Az Vittembergai Graduálbannis,tulajdon Introitussa vagyon Sz. Gergelynek, Sz. Mártonnak, és az több Papista Szenteknek. Es ugyan nemis találkozott senki, az Augustai, vagy Helvéciai hiten valók közzül,az ki mind egy lévben szózta vólna;mind egy nyalábban pokolra hánta vólna azokat, kik az Római vallason meg nyugodtak. Mert az Istenis, nagy bőcsülletes csudákkal, emberi erő fölött való tekélletes élettel, és egyéb bizonyos jelenségekkel, meg mutatta sokaknak, Szent, és Isten előtt kedves életeket:az mint csak az mi romlott hazánkbannis,Sz. István,és Sz.László Királynak, Sz.Imrének,és Capistránus Iánosnak,sok csudákkal bé pecsétlé Szentségeket, és meg jelenté üdvősségeket. Ennek fölötte: az egész világon szokott,és bé vött napoknak szenteléſe meg mutattya, hogy csak egy Augustai, és Helvéciai Szentnek sem rendeltek az Calendariumban szálást, és az esztendő forgásában tiszteséges emlekezetet: maga sok Pápák, és Püspökök, sok Papok, és Barátok emlekezetivel meg szenteltettek sok napok. Sőt, ha az Atyafiak teli torokkal,és egyenlő vakmerőséggel mind azt kiáltanákis: hogy, ezek az Római hitnek fő tagjai, Szentek nem voltak,nem üdvözültek; az egész Keresztyén világnak,ennyi száz esztendőtül fogva meg gyökerezett értelmének, nagyob bócsülletet kellene adnunk, hogy sem valami bokorból ki ugrott,nem tudom kinek.

Azért,mivelhogy senki az előtt az ő Szentségekről nem kételkedett; szemtelen vakmerőségis vólna, ha csak jó akaratunkból az egész világnak egyenlő értelmével meg állapodott, és meg vastagíttatott tetczését meg vetnők; azis oktalanság vólna tőllünk,ha ezeknek szentségét kétessé tennők, és az Isteni csudatételek pecsétit fel szakasztanók. Es valaki az mi Szent Királyinknak életét, Sz.Bernárdnak,és az több Római hiten való Szenteknek historiáját meg érti, soha magával kűlömbet el nem hitethet annál, az mit úgy belejek öltött az régi szokás, minden szava járásában,

a *Tō.2.Lat. Vittem. an. 1546. Joan. Lufft. Lib. de votis Monast.fo.287.*

b *Enchirid. piarū Precat.*

c *Luth. loc. cit.de Missâ privat. pag. 237. Et de capt. Babyl. cap. de Baptismo.*

d *Apolog. Artic.4.§. Resp̄ōsio ad Argumeta, fol.99. libro Concord.*

e *Apolog.tit. de Missâ. fol.226.*

f *De Votis Monast.fol. 253.*

g *Lib.Concord.f.517.*

hogy

hogy le nem tôrôlhette még eddig semmi káromkodás, tudni illik, hogy Szenteknek kel ezeket nevezni. Vgyanis,bizony,nem férhet az Istennek nagy kegyességéhez, hogy azokat, az kik minden tehetségekkel abba serénkedtek, hogy az Istennek kedveskedgyenek; az ô nevének dûcsôsségét terjesszék; az ô nyáját éppitesék : kik sem jószágokat nem kiméllették, sem fáradságokat nem szántak, sem veszedelmeket nem távoztatták az Isteni szolgálatnak gyarapitásában: Végezetre, kik nagy testek sanyargatásával, ez világi csintalanságoknak únalmával; sok buzgó kônyôrgéssel, vigyázással, szorgalmatoskodással szomjuhozták,és keresték az Igazságot: hogy, mondok, ezeket az Vr Isten ennyi ideig, ily nagy dolgokban, ily veszedelmes állapatban, ily temérdek setétségben, ily dôgleletes tévelygésben, ily nagy lélek kárhozatban hatta légyen;nem fér az ô kegyességéhez; nem illik az ô sok szép igiretihez.

Ezek igy lévén, ô magok meg sententiázzák magokat az Atyafiak. Mert, ha az Római vallásban Szentek,és az mennyei bódogságban ôrvendôzô hívek találtattak : Tehát az Római vallás nem lehet bálványozó, és Isten ellen való tudomány. mivelhogy az bálványozó nem láthattya szinét az Istennek; és az tévelygés, nem jutathat senkit az Istennek kedvében. mert az igaz Hit, fondamentoma az Szentségnek; és az mennyei épûlet nem fundáltatik, sem nem nevekedik az veszedelmes hazugságon, az szentség rontó hamisságon, az Eretnekségen. Nyilván azt tanittya Sz.Pál : hogy, Egy az igaz Hit; és lehetetlen, hogy az egy igaz Hitnélkûl kedvében jussunk az Istennek. mert ugyanis, az hamis tévelygés, az hazugságnak attyától az ôrdôgtûl vagyon,kinek eleitûl fogva minden mesterkedése az volt, hogy az tiszta búza kôziben konkolyt hincsen;az igaz tudományt, hazugsagival, és csalárd mesterségivel meg mocskollya, nagy sok lélek veszedelemmel : Nem lehetséges pedig, hogy az ôrdôg tojta, és kotlotta hamisság, az Szentségre vigye az embert; az ôrdôgtûl el szakaszsza, és az Istenhez kapcsollya.mert nincs az setétségnek szôvetsége az világossággal; nincs társalkodása Christusnak az Beliállal; és az ki eggyûtt nem gyôjt Christussal, tékozol. Ha azért az Római vallás, tellyes czégéres bálványozással, semmi mentségek nem volt az kárhozattûl Szent Bernárdnak, Sz.Ferencznek,és az tôb hasonló Szenteknek. kiváltképpen, holott ôket errûl az bálványozásrûl, ugyan megis intették rész szerént, Aërius, Ioviniánus, Vigilantius, és egyebekis. Mivelhogy azért,az Atyafiak sententiájábólis ezek el nem kárhoztak, sôt az Istennek kedves szolgai voltanak; nyilván kôvetkôzik, hogy igaz Hitben voltak, balványozók nem voltak. és ez okon,káromló hamisságot mondnak, az kik bálványozó, és az Irással ellenkedô tudománynak kiáltyák az Római vallást. Sôt, ha az Római vallásban Szentek lehettek,és ûdvôzûlhettek egyebek; kiki mind bizonyos lehet benne, hogy ôis ûdvôzûlhet ugyan ezen Vallásban. Ennek fôlôtte: mivelhogy, az mint ez elôtt meg bizonyitók, csak Egy az igaz,és ûdvôsséges Hit; jó kôvetkôzéssel mondhattyuk, hogy más kûlômb vallásnak vakmerôségében, senki meg nem nyerheti ûdvôsségét. Mely dolognak, azis erôssen támasztó oszlopja, hogy, ha elô vészed az Calen-

Lásd oda feliyeb f.84.

2. Corint.6. v.14.

Oda fel, fol.84.

dáriomot

dariomot, ha meg tekinted esztendôt által,minémû Szentek napjai esnek, mellyeket, ha kûlômben nem, de Sokadalmokkal meg illenek az kûlsô Atyafiakis;meg látod,hogy az Apostolok után,csak egy Szentrûl sincs emlekezet, az mely vagy Augustai, vagy Helveciai hitet kôvetett volna: hanem az Római hiten való Szentek forognak mindenûtt elôtted.

Es itt nem tûrhetem,hogy egy szót ne szóllyak azokrûl,az kik lágyabban fogják, és puhábnak tettetik magokat az Atyafiak kôzzûl, kik gyakran azt beszéllik : hogy, ôk nem kárhoztattyák az Pápistákat.mert ezekis, csak jól éllyenek, el nem vesztik ûdvôsségeket. sôt, mint egy ittózva mondgyák ; Ojon Isten attûl, hogy kárhoztattaknak itéllyem mind azokat, kik az Pápista hiten vóltak, és vannak. Ezeknek én azt mondom: hogy, okoson 's értelmesen beszélnek : de ez mellett arra kellene figyelmezni, hogy az járt útat az járatlanért, az bizonyost az bizonytalanért, el nem kellene hagyni. Ha egy úton el indulnánk, mellyet minnyájan bizonyoson, az hová szándekozunk, oda vivô útnak mondanának lenni; és egy valaki az sokaság kôzzûl azt kezdené mondani; hogy,noha jó 's igyenes úton vagyunk, de azért amaz más tôretlen gyepennis ugyan oda juthatunk, az hová indúltunk : az tôb emberek pedig mind azt kiáltanák, hogy az járt úton járjunk,mert csak út kivûl bolyongunk, ha ki térûnk abból : Vallyon's, el hagynóké az bátorságos járást,az agya fúrt embernek bizonytalan tanácsára képest? Avagy, ha életemben,'s tiszteségemben járó perem vólna,és mind egy értelemmel azt mondanák az Prókátorok, hogy minden galibámból ki menekedem, ha azt az módot kôvetem igyembe, az mellyet ôk javalnak : Elô állana pedig egy kôzzûlôk, 's azt kezdené mondani, hogy, ez szerént az tanács szerént jól lészen dolgom, de ô más módotis mutatna. és noha ezt ô bátorságosnak vítatná,de az tôb okos Prokátorok azt mondanák, hogy vesznem kel, ha amannak tanácsán el indúlok: Vallyon's ittis szerencsét probálnéké, és az bátorságos tanácsot félre vetvén,tôrténetre biznámé igyémet? Nem alítom,hogy senki ezt cselekedné. Azért, ez világiakban ily okosok lévén; miért nem vagyunk szemesbek az ûdvôsség dólgaiban? Eo magok azt mondgyák velûnk egyetemben,hogy az mi Hitûnkben ûdvôzûlhet az ember : és igy mind az ô itiletek,'s mind az mi Hitûnk szerént, bátorságos az ki mi velûnk tartya : Azt pedig, az mit csak ô magok vítatnak,hogy az ô vélekedésekbennis meg nyerhetik az lélek ûdvôsségét; mi fôlôttébbis ellenzûk, és hamisságnak itillyûk. Tehát, az ki okos ember, ahoz ragaszkodik, az mi bátorságosb, az miben minnyájan meg alkosznak, és nem szerencsélteti ûdvôsségét.

§.3. Az Régi kôzônséges Gyôlekôzetek mi velûnk eggyet értettek.

Harmadszor : Az Atyafiak, kôzônséges értelemmel azt hirdetik: hogy, az Négy elsô kôzônséges Gyôlekôzeteket, az Sz. Lélek vezérlette; és Vrunk szûletése után Négy száz esztendeig, sôt valamenyivel továbbis meg maradott tisztán à Keresztyéni tudomány : hanem az után kezdett bé homályosodni.Mely mondásból az jô ki; hogy hamis, és Isten ellen va-

ló tudomány az, valamely ellenkezik az Négy elsô kôzônséges Gyôlekôzetekkel, és az elsô Négy száz esztendôben fényeskedô Keresztyén Doctorokkal.

De azis bizonyos; hogy, mind az Augustai, 's mind az Helveciai vallás, éllel áll ôszve mind ezekkel:

Tehát (az Atyafiaknak tulajdon itíletek szeréntis) hamissak, és Isten ellen való tudományok mind ezek.

Az Kôtésnek Elsô részét, noha, mikor meg szorúlnak, és nem tudnak hová lenni, tagadgyák az Atyafiak; és, az mint ez elôtt meg mondám, fogok csikorgásával mardosnak minden kôvet, mely fejeket bé rontya; és az Nicæabéli Gyôlekôzetreis gyalázatos orditással agyarkodnak: de, mikor *extra quæstionem* meg enyhôdik az ô fel háborodott elméjeknek habja, és igazán ki fejezik, az mi gyomrokon vagyon; minden hímelés hámolás nélkûl meg vallyák, hogy az Negy elsô Conciliumok tiszták, és Istentûl vezérlett Gyôlekôzetek voltak. Meg hallyuk ezennel,* mint szabodik az Augustána Confessio, hogy ô semmiben el nem szakad az régi Ecclesiátul: Calvinus pedig imigyen dicsiri, és magasztallya az Négy kôzônséges Conciliomot: † *Priscas illas Synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, & similes, quæ confutandis erroribus habitæ sunt, libenter amplectimur, reverenterq;, ut sacrosanctas, quantum attinet ad fidei dogmata. nihil enim continent, quàm puram, & nativam Scripturarum interpretationem.* * *Chalcedonensem Synodum amplectimur.* Másutt azt mondgya: hogy, Eot száz esztendeig virágzott az igaz Hit, erejében vólt az igaz tudomány, és Sz. Agoston idejéig semmi változás nem vólt az Christustúl vôtt tudományban: az okáért, jól, és helyesen viaskodtak akkor az Sz. Doctorok az Eretnekek ellen, mikor azt forgatták, és azzal sebhették és rontották ôket, hogy az elôtt kûlômbet hittek az Keresztyének: de azután, (ugymond Calvinus) Gergely Pápa idejében, mocskolódék igen bé az tiszta Igazság, és Gergely vólt az utolsó Római Pûspôk: † *Quingentis circiter annis florebat Religio, & sincerior doctrina vigebat: postea Ministerij sinceritas nonnihil degeneravit.* * *Cùm extra controversiam esset, nihil à principio, usq; ad illam ætatem, mutatum fuisse in doctrinâ; sumebant* (Augustinus, Origenes, Irenæus) *quod omnibus novis erroribus conficiendis sufficeret, Illos oppugnare doctrinam, ab ipsis usq; Apostolis constanter & unanimi consensu retentam.* † *Gregorij tempore, Ecclesia jam ferè collapsa erat. certè multum ab antiquâ puritate degeneraverat.* * *Gregorium, ultimum Romæ Episcopum fuisse, jure dicere possis.* Ennélis helyesben szól Béza, mert azt írja: hogy, oly szent vólt az Nicæabéli Gyôlekôzet, hogy az ki ez ellen mert támadni, el nem kerûlte az Istennek szôrnyû itíletit. Nem vólt, ugymond, az Apostolok halála után, semmi szenteb, és bôcsûlletesb dolog, az Nicæabéli, Ephesombéli, Chalcédoni Gyôlekôzetnél. és esze fordúlt ember vólna, hálaadatlan paraszt vólna, az ki ezeket az Isten Angyalit, el tévelyedteknek mondaná; és bôcsûlletlen kárhoztatással illetné azokat, kik feneketlen munkával, sok vigyázással, siralommal, ohajtással, számkivetéssel, Martyromsággal meg óltalmazták, és mi reánk szállitották az Igazságot: *Nicænum Concilium Sacrosanctum, cui nemo adhuc inventus est, qui sese opponeret, quem*

Oda fellyeb, fol. 97.

** Infra, l. 4. cap. 1. aZ XI. Hazugság.*

† *Calv. l. 4. cap. 9. n. 8. Idem Confess. Helveticâ. infrà, lib. 5. cap. 10. cõtradict. 4.*
* *Ibid. n. 9. & aliis locis cit. à Fevar. 13. Theoma. cap. 12.*

† *Calv. li. 1. c. 11. n. 13.*
* *Lib. 4. c. 2. num. 2. 3.*

† *Calv. l. 4. c. 4 n. 3.*
* *Ibid. c. 17. n. 49.*

Beza, ep. 56. Theol.

DEVS horrendo judicio non perdiderit. Non venit vobis in mentem, amplissimus ille Nicænæ, Ephesinæ, Chalcedonensis Synodi consessus, quo nihil sanctius, nihil augustius, ab Apostolorum excessu Sol unquam aspexit? Non adsuit unus saltem ex multis, qui indigno decreto intercedens, maximos illos, ac præstantissimos Angelos DEI, Sophistas fuisse negaret? Hoccine est, gratâ saltem memoriâ prosequi, tot Sanctissimorum, & eruditissimorum virorum inexhaustos, pro transmittendâ ad nos Veritate, labores, vigilias, lacrymas, gemitus, exilia, Martyria? Nititur, fateor, veritas Verbo DEI; & certè, cum judicio legendi sunt Patres: sed, quis nullam adhuc fuisse Ecclesiam (ut certè nulla fuit, si isti vera dicunt) concesserit?

Ezekhez hasonlóképpen írnak az tôb Atyafiakis; a Vithakérus, és b Illyricus, 1 Hat száz esztendeig, mondgyák, hogy nem vólt változtatás az fundamentomban, valami veszedelmes tévelygés által. Es, hogy egyébrûl most ne szóllyak, méltán bôcsûllik ennyire az Nicæabéli Sz. Gyôlekôzetet az Atyafiak. Mert Sz. Gergely Pápais azt írja: c hogy, az Négy elsô kôzônséges Gyôlekôzetet, szinte ugy bé vészi az Kôzônséges Ecclesia, mint az Négy Evangelisták irásit. mivelhogy azon Sz. Lélek vezérlette az Gyôlekôzeteket, az mely az Evangelistákat. Sz. Ambrús azt írja: d hogy, sem fegyver, sem halál el nem szakasztya ôtet az Nicæabéli Gyôlekôzettûl: *Sequor tractatum Concily Nicæni, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare.* Constantinus Cászár pedig, Isten sententiajának nevezi, az mit Nicæába az Három száz Pûspôk el végezett: e *Quod trecentis Episcopis visum est, non est aliud putandum, quàm DEI sententia.* Es másutt igy szól Constantinus: f *Quidquid in sanctis Episcoporum Conciliis decernitur, id universum Divinæ voluntati debet attribui.* De az mi leg nagyob, ô magais az Vr Isten, sok féle csudákkal meg mutatá, hogy ô vezérlette ezt az Gylekôzetet. Mert, midôn el végezték vólna minden dolgokat az Sz. Atyák, és immár kezek irásával meg akarnák erôsziteni Végezéseket; mivelhogy kettô kôzzûllôk ki múlt vala ez világbúl, az ô koporsójokhoz menének. és minek utánna az Istennek kônyörgôttek vólna, bé pecsétlék az Irást, melyben az Gyôlekôzet végezési valának; és ezt az koporsóra tévén, kérni kezdék, hogy ôkis, az kik immár az Istennek szine látásával meg dûcsôûltek, irják az Végezés alá magokat, ha kedves Istennél az ô Végezések. Es midôn egész étszaka, nagy buzgósággal imádkoztak vólna, reggel fel vôvék az Irást az koporsórûl, és szinte úgy bé pecsételve láták, az mint le tôtték vala. fel szakasztván pedig, az meg hólt Pûspôknek tulajdon kezek irását találák az levélben: *Priusquam acta Synodi perficerentur, evenit, ut duo Episcopi è vitâ ante discesserint, quàm Professionis Fidei scripto, subscriptionem suam apposuissent. At reliqua Patrum turba, ad sepulturæ locum venêre, & monumento illorum assistentes, Scriptumq; in manibus habentes, tanquam ad viventes dixerunt: Bonum certamen, divi Patres, nobiscum decertastis, cursum peregistis, fidem servastis: Si igitur obtinere id debere censetis, quod à nobis est actum, quoniam nunc nullo interposito obstaculo, Trinitatis splendore illustrati, clariùs id perspicitis, peropus est vos nobiscum libello subscribere. Hæc illi dixerunt, & libellum obsignatum, ad tumulum deposuerunt, noctemq; totam insomnes egêre. Postridie ad locum cum redière, signa inviolata invenêre, & libello explicato, Subscriptiones illorum reliquis insertas cognovêre, recentes adhuc, in hæc verba conceptas: Chrysanthus, & Mu-*

Niceph. l. 8. cap. 23.

a *Vithaker. lib. 5. de Eccles. cap. 7.*
b *Illyr. Præf. Catalogi Testium.*
c *Greg. li. 2. Epist. 49. Et lib. 1. Epist. 24. fine.*
d *Ambros. epist. 32.*
e *Socr. lib. 1. ca. 6. alias 9.*
f *Euseb. li. 3. de Vitâ Constant. c. 18.*

sonius, qui cum Patribus omnibus in sanctâ primâ Oecumenicâ Nicænâ Synodo consensimus; quamvis corpore translati, manu tamen propriâ, nos quoq; Libello subscripsimus. Más rendbéli csudákkalis bizonyitá az Vr Isten ezt az Gyölekőzetet. mert, az mint Gregorius *Presbyter Cæsareæ Cappadociæ*, mondgya, midőn az Concilium el végeződőtt vólna, Nicæába az templomban egy szép eleven forrás fakada, mely még mostannis ugyan vagyon: Mintha az Vr Isten ezzel jelentette vólna, hogy az Eretnekségek tűzének, ez által az Gyölekőzet által kellessék meg óltatni. Ennek fölőtte, ugymond, azoknak az Sz. Püspőkőknek hólt testi, kik az Conciliumban vóltak, rothadás nélkűl éppen meg maradnak; kit ugyan szemével látott dolognak mond lenni. De hová kellene nagyob csudát keresnűnk annál, az mit az Isten cselekűvék, az világi Bölcsek szégyenére, ugyan ezen Conciliumban? Mert, mikor az Gyölekőzetben, egy bölcs Filósofus, oly tudósón forgatná igyeket az Ariánusoknak, hogy semmiképpen meg nem győzethetnék; és midőn ugy tetczenék, mintha immár csak érőlen viselnék, szinte akkor oly mesterséggel ki fejti vala magát, hogy mindenek álmélkodnának rajta. Ezt látván egy cselkély tudományú Szent ember, kérni kezdé az Sz. Atyákat, hogy ne lenne ellenek, ha ők is egynehány szót mondana az Bölcsnek. Es, noha tudván az ő egyűgyűségét, félnek vala, hogy csufsággá ne tenné magát: mindazáltal, az ő untatására meg engedék, hogy szollana. El kezdvén azért, monda: Az Iesus Christus nevében, halgasd meg az Igazat, te kevély Filósofus. Es midőn az Istenről, az világ teremtéséről, az Fiú, és Sz. Lélek Istennek személyéről valласt tőtt vólna; kérdé tőlle, ha ezt hiszié? Amaz el álmélkodván, és csak nem el halván, azt felelé: hogy néki ezek mind igen tetczenek. Monda azért néki: Ha ezeket hiszed, jőj utánnam az templomban, és ennek az Hitnek bélyegét ved fel. Akkor az Filósofus az ő Tanitványihoz fordúlván, monda: Valamig csak szóval hadakoztak én ellenem, szó helyében szót tudtám adni; de az Istennek ellene nem álhatok, az ki ez ember által beszél: azért intlek, hogy velem eggyűtt, ezt az bőcsűlletes vén embert kőveséték. Ezeket mind Ruffinus irja, az ki Vrunk szűletése utan, Negy száz esztendővel élt.

Vide apud Surium, to. 4. Pisanũ, in editione Concil. Nicæni, l. 4.

Ruffinus, li. 1. cap. 3.

Szállyunk immár az Bizonyságnak Második czikkelyére, és mutassuk meg; hogy, az Nicæabéli Gyölekőzettől, és az többitűlis el szakadtak, 's tellyességgel szembe szőktek, mind az Augustai, 's mind az Helveciai Calvinista Atyafiak. mert igy osztán meg tetczik, hogy az magok itileti szeréntis Tévelygők légyenek.

S. Athanas. Epistolà ad Marcũ Papam.

Theodoret°, lib. 1. cap. 8.

Athanast°, loco cit.

De minek előtte ezt meg mutassuk; azt kel eszűnkben vennűnk, hogy az mint Athanásius irja, Az Nicæabéli Conciliumban, Nyólczvan Articulust, és Cánont szerzének leg előszőr: és annak utánna az tizét, alkolmatos helyeken, az többivel egybe foglalák, hogy az Christus Tanitványinak száma szeránt, csak Hetven Articulus lenne mindenestűl fogva. Ezek kőzzűl pedig, Húsz Articulusba, *Ecclesiasticæ administrationis leges erant*; az Egyházi szertartásrul lőtt törvények valának, ugymond Theodorétus. De mivelhogy csak hamar el árada az Arianismus Napkeletben; azt irja Athanásius az Ægyptombéli Püspőkőkkel egyetemben Márcus Pápának:

hogy, sohúlt Napkeletbe nem talállyák az Nicæában való igaz végezéseket. mert valahol kaphatták, mind meg égették vala az Ariánusok: és ez okon kéri *Apostolicæ sedis, & universalis Ecclesiæ Papam*, az Pápát, hogy kűldgye mását nékik az Gyölekőzet végezésinek. Mint hogy azért eleitűl fogva azon mesterkedtek az Tévelygők, hogy az Nicæabéli gyölekőzetnek emlekezetitis le törlenék ha lehetne; nem csuda, ha mind eggyűtt rendel nem talállyuk az ő Végezésit. Azokból pedig, az mellyeket bizonyosón fel jegyezve olvasunk; kűnyű meg mutatni, hogy oly távúl estek az Atyafiak az Nicæabéli gyölekőzet vallásától, mint az ég az földtűl.

Az Nicæabéli gyölekőzetet azért, Két fő okért hirdeték, az mint a Eusebius, és b Epifánius irja. Eggyik az vala: hogy, az minémű versengés Alexandriában támadott vala Arius által, azt le csendeszítenék. Második: c hogy az Húsvét Innepének bizonyos napot rendelnének. Es noha Arius ellen sokat viaskodának az Sz. Irásból: de midőn sok csavargással minden nyilakat el kerúlne Arius; végre az régi Sz. Atyák irásit ellene támaszták, és az ő tőlle gondolt újságot ezekből kárhoztaták, az mint az előtt d meg mutatám. Az Húsvét napiárúlis, e *Antiquum Canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, Ecclesiis tradiderunt*, az Anyaszentegyháznak régi szokásan maradának. Ezekből ki tetczik; hogy ez az Szent Gyölekőzet nem értett eggyet az mostani Atyafiakkal, kik az Irás kivűl való Traditiókat meg vetik, es az Hitben való kűlőmbőzésnek véghez vitelébe meg nem bőcsűllik az régi Sz. Doctorok tanitását.

Ezen Gyölekőzetben végezék aztis; I. Hogy Pappá ne lehessen, az ki másodszor meg házasúlt: f *Qui iteravit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativâ exuitur Sacerdotij. Patres enim Nicæni Concily statuêre: Nefᵗ, Clericum quenquam debere esse, qui secunda conjugia sortitus est.* II. Hogy az Római Pápa, feje minden Papoknak, és felsőb az Egyházi rend kőzőtt; g *Sancimus*, ugymond Iustiniánus Cászár, *secundum definitiones Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ, Chalcedonensis Synodorum decreta, ut Sanctissimus Senioris Romæ Papa, caput sit, & primus omnium Sacerdotum.* Es ómagais az Gyölekőzet igy szól: h *Qui tenet sedem Romæ, caput est, & Princeps omnium Patriarcharum.* III. Hogy csak egy kőzőnséges Gyölekőzetnek se légyen erősége, az Római Pápának sententiája nélkűl: i *Nullam Synodum legitimè convocari, nec definiri quidquam posse, præter Romani Pontificis sententiam.* Annakokáért ómagais az Nicæabéli Gyölekőzet, Sylvester Pápának egy Levelet ir, melynek kezdeti imillyen: *Beatissimo Papæ Vrbis Romæ, cum omni reverentiâ colendo Sylvestro.* ebben azt kéri, hogy az ő végezéseket meg erősítcse: kit ugyan megis cselekedett Sylvester; az mint olvasúk *Tomo 1. Concil. in Actis Concily Nicæni.* IV. Azt végezi: hogy az Püspőkőt, három Püspők szentellye: és az Ersek akarattya nélkűl, erőtlen, és törvénytelen légyen az Fel szentelés: k *Episcopus non minus quàm à tribus Episcopis ordinetur; ita tamen, ut Metropolitani Episcopi autoritas habeatur. absq; quo, Ordinatio irrita sit.* Mely végezést, noha az Constanczinápolyi Gyölekőzetbeis meg újitának, az mint irja l Theodorétus: de azért Calvinus ezt Kevélységnek, és rút szokásnak méri mondani: m *Ambitione, & veteris instituti depravatione id factum.* V. Az Nicæa-

a *Euseb. l. 3. de vitâ Constantini, ca. 2. & 5.*
b *Id. Epiph. Hæresi. 70. sub finem.*
c *Id. Ambr. ep. 83. initiò.*
d *Oda fe lleb fol. 143.*
e *Ruffin. l. 1. c. 6. in fine.*
f *Ambr. ep. 82. circa medium. Id. ex Canonib. Iustinian. Novell. 123. cap. 1. 12. 14.*
g *Iustinian. Novella 131 cap. 1. Et Lib. 1. Cod. tit. 1. leg. 8. 9.*
h *Canon. 39 ex Arabico, à Pisano reddito.*
i *Sozom. l. 3. cap. 8. & 10. Theodor. li. 2. cap. 22. Tripar. l. 4. cap. 9. & 19. Niceph. l. 9. cap. 8. & 10. Socr. l. 2. c. 8. et 17. quèpvertit Musculº, dũ vertit; ex Alano, dialogo 1. c. 11.*
k *Ruff. l. 1. c. 6. Can. 4.*
l *Theod. l. 5. c. 9. post me.*
m *Calv. l. 4. c. 4. n. 15.*

béli Gyölekőzet azt tanittya: a hogy, az Iudith kőnyve, az Sz. Irás közzé méltán számláltatik. VI. Aztis tanittya: hogy az Sz. Asztalon, ugyan azon Bárány, vérnélkűl áldoztatik az Papoktúl, mely az világ bűnét el mossa: b *In Divinâ mensâ, non abjectè intenti simus ad propositum panem, & poculum: sed cogitatione sursum erectâ, fide intelligamus, in sacra illâ mensâ situm esse Agnum, qui tollit peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum.* Es mivelhogy eszében vővé Calvinus, c hogy ezzel az mondással, az ő Valláſa tellyességgel meg rontatik, el sem meré tellyességgel halgatni: de azért, szokott mesterſége szerént, csak az eleit hozá elő, mintha az Nicæabéli Gyölekőzet, az ő pártyát támogatná. Ehez hasonlóképpen szól az Concilium másuttis, midőn azt mondgya: hogy, Az Diáconus nem mutathattya bé az Aldozatot; hanem az Papnak kel az CHRISTUS testét áldozni: d *Diaconus offerendi sacrificij non habeat potestatẽ, sed Sacerdos offerat corpus Christi.* VII. Azt végezi ezen Concilium: hogy, midőn az Püspők meg hal, el izennyék mindenűvé az Claſtromokban, és egyéb templomokban, hogy imádságok légyenek ő érette: e *Nuntietur mors Episcopi in omnibus Ecclesiis, & Monasteriis diœcesis, ut fiat oratio pro eo.* Végezetre, hogy tőb dolgokat halgatással mulasak, az Anyaszentegyháznak régi Tradiciója szerént azt végezi: hogy, az ki nőtelen lőtt Pappá, meg ne házasodgyék. noha az ki házaskorában válaszтatott az Egyházi rendre, nem akará arra kőtelezni, hogy kedve ellen el vállyék feleségétúl: f *Paphnutius, licet ipse conjugij expers, suasit satis esse, ut secundum veterem Ecclesiarum traditionem, qui cælibes gradum Sacerdotalem consecuti essent, postea minimè ducerent uxorem: qui verò, cùm Laicus esset, uxorem duxisset; ab eâ minimè separaretur. cujus sententiam approbavit Concilium.* Mert eleinten az Egyházi embereknek szűk, és keveses vólta, gyakran arra vitte az híveket, hogy az kit elégségesnek láttak az Egyházi hivatalra az házas emberek közzűl, azt Pappá tennék; és néha majd mint egy erőszakkalis kételenitenék. Es efféléket akarattyok ellen el nem válaszтnak vala házas társoktúl: hanem, az mint világoson ki tetczik az Huszon negyedik, hatvan hatodik, és hetven nyólczadik Articulusából az Nicæabéli Gyölekőzetnek, meg maradtak feleségekkel: de azért soha azt nem szenvedték, hogy Papsága után valaki meg házasodnék; miképpen az Pafnútius tanácsából, mellyet az Gyölekőzet helyén hagya, világoson ki tetczik. és, az mint az Constanczinápolyi Hieremias Patriarcha irja; az Görögoknél mostis ez az szokás vagyon, hogy az Papság után, senkinek nem szabad meg házasodni; noha az kinek eléb feleſége vólt, el nem fogják egy mástúl. Annakokáért, midőn meg tíltya az Concilium, hogy senki az Egyházi emberek közzűl, egyéb aszszonyállattal ne lakjék, hanem ha annyával, vagy nénnyével, és az feleségrűl semmit nem szól; ómaga meg magyarázza, hogy szól *de Presbytero cælibe, & Diacono viduo*: az nőtelen Paprúl, és az özvegy Diaconusrúl. Az Concilium után pedig csak hamar, meg sokasodván az Egyházi szolgák, az Constantinus birodalma alatt virágzó szép békeségben, efféle házasságban élő Papok ugyan meg szűnének; az mint ki tetczik Eusebiusból: *Eos qui sacrati sunt, atque in DEI ministerio, cultuq; occupati, continere deinceps seipsos à commercio uxoris decet: qui autem non ad tantum*

assumpti

a *Hieron. Præfatio. in Judith. Vide infra, in 11. ratione.*
b *Ædtio. Pisan. lib. 3. fol. 177.*
c *Calv. l. 4. c. 17. n. 36.*
d *Nicæn. can. 16. Arabico. alias 14. Et habetur dist. 93. can. 14.*
e *Can. 65. Arabico.*
f *Sozom. l. 1. cap. 22. Socr. l. 1. c. 8. alias 11. Tripart. libr. 2. cap. 14.*
Inter Cano. Arabicos, à Pisano reddit.
Vide Suprà, Fol. 155.
Cano. 3. ap. Ruff. l. 1. c. 6.
Can. 4. Arabico, à Pisano reddito.
Euse. 1. Demonstr. Evang. c. 9. in fine.

assumpti sunt Sacerdotij munus, iis sermo Divinus prædicat, quòd honorabile sit conjugium.

Mind ezekben azért, mondgyák meg az Atyafiak, ha velűnk egy értelembe vannaké, vagy nem? Ha ezeket ők kűlőmben értik; tehát, magok sententiája szerént, tévelyegnek, el szakadván az Istentűl vezérlett Gyölekőzettűl: ha pedig helyén haggyák ezeket; mit fortélyoznak tehát, midőn ezekért minket rágalmaznak? De, az mint az előtt meg hallók †, magokis meg vallyák: hogy ők nem férnek egybe az Nicæabéli Conciliummal; és ezokon nevezik, el tévelyedett Gyölekőzetnek.

Az Costanczinápolyi, Ephésomi, Chalcedonbéli gyölekőzetekis, mind ugyan ezeneket végezik. mert meg erősítik, valamit az eléb való Conciliumokban végeztek vala: *Regulas à Sanctis Patribus in unaquâq; Synodo usq; nunc prolatas, proprium robur obtinere statuimus.* Ezen kivűl az Costanczinápolyi Gyölekőzet azt végezi: hogy, Az kereszтség által, bűnűnk bocsattatik: *Confiteor unum Baptisma, in remissionem peccatorum.* Az Atyafiak pedig, tőrrel paissal vítattyák; hogy, az bűnt el nem vészi az Isten, hanem csak bé födi. és ezt az bé födést, az ökosággal élő embereknek, csak az Hit által adgya: az gyermekeknek pedig, az igíret által; mellyel, ha meg nem kereszтtelkednekis, ugyan az üdvősségre juthatnak. Az Ephesombéli Gyölekőzet, Sz. Iánosnak hatodik részéből bizonyittya: a *In incruento Ecclesiæ sacrificio, vivificatricem, & Verbi propriam carnem nos sumere:* hogy az Anyaszentegyháznak vérnélkűl való áldozattyában, az Igínek elevenitő, és tulajdon húsát vészűk. Az Chalcédoni gyölekőzet pedig, az Római Pápát, Szent, és Közönséges Püspőknek nevezi: b *Beatissimi & Apostolici viri, Vniversalis Ecclesiæ Papæ Leonis directa scripta, quid vera Fides habeat, exposuerunt.* Es az Pápa Kővete, leg első helyen, így irja nevét az Végezés után: c *Lucentius Vicarius Beatissimi atq; Apostolici viri, Vniversalis Ecclesiæ Papæ Vrbis Romæ, Leonis.* Szent Gergelyis azt irja az Alexandriai és Antiochiai Püspőkőknek; hogy, Csak egyedűl az Római Pápát nevezte az Chalcédoni gyölekőzet *Vniversalis* Püspőknek: d *Sicut Sanctitas vestra novit, per Sanctam Chalcedonensem Synodum, uni Sedis Apostolicæ Pontifici, cui DEO disponente deservio, hoc VNIVERSitatis nomen oblatum est.* Es ismét: e *Numquid non nam, sicut vestra Sanctitas novit, per venerandum Chalcedonense Concilium, hujus Apostolicæ Sedis Antistites, cui DEO disponente deservio, VNIVERSales oblato honore vocati sunt?* Másutt, ezen Chalcédoni gyölekőzet azt mondgya: hogy az Pápa, Feje az Gyölekőzetnek; ők mint Tagok egybe győltek, és kérik, hogy az ő Végezéseket meg erősítse: f *Nos convenimus, quibus tu, sicut membris Caput, præeras: rogamus igitur, ut tuis decretis, nostrum honora judicium. & sicut nos Capiti adjecimus consonantiam; ita Summitas tua filiis, quod decet, adimpleat.* Vgyan ezen Concilium azt végezi: hogy, az mely Szűz leányzó, vagy Barát, Istennek szenteli magát, Házasságba ne kőtelődhesék: és ha kűlőmbet cselekednek, ki átkoztassanak: g *Si qua Virgo se dedicavit DEO, similiter Monachus; non licet eis jungi nuptiis: Si verò inventi fuerint hoc facientes, maneant Excommunicati.* Es ismét: h *Diaconissa si se nuptiis tradiderit, injuriam faciens gratiæ DEI; anathema sit.* Végezetre azt rendeli: hogy, az mely helyet egyszer Claſtrom-

nak

† *Oda fellyeb, fol. 97.*
Chalcedõ. Can. 1.
Constãtinopol. in Symb.
Infrà, lib. 3. c. 11. §. 4.
a *Epheſ. to. 1 Concil. in ep. ad Neſtorij.*
b *Chalcedõ. Act. 4. init.*
c *Actine 6.*
d *Gregor. li. 4. Indict. 13. cap. 80.*
e *Ibid. c. 82.*
f *Act. 3. in Relatione Concilij Idẽ Valentiniano, & Galla Placidia.*
g *Act. 14. Can. 16. Refertur 27. q. 1. can. si qua.*
h *Can. 15.*

nak szenteltek, mindenkor azonban maradgyon. és, az mely jószágot az Egyháznak adtak, soha az világi emberekre ne szállyon : a *Quæ semel consecrata fuerint Monasteria, cum judicio sui Episcopi; maneant perpetua: & pertinentes ad ea res, conservari ipsis Monasteriis decernimus; nec ulteriùs posse ea fieri sæcularia habitacula. Qui verò permiserit hæc fieri, subjaceat his condemnationibus, quæ per Canones sunt constitutæ.* Másutt, b Protériust az Sz. Mártyrok kőziben számlállyák, ezen Sz. Gyölekőzetben; és az Istent kérik, hogy az ő könyörgése által, nékik kegyelmes légyen.

a *Canon. 24.*

b *Concil. Chalcedon. in epist. Episcop. Europæ ad Leonem, pro Concilio Chalcedonē.*

Rövid summában foglalván tehát iráſomat : Nem csak egyébképpen *proprio judicio damnati*, az magok sajáť itíleti szeréntis hamis, és el veszendő igyek vagyon az Atyafiaknak : de azértis, hogy egy felől ezeket az Conciliumokat igaz, és Istentúl hordoztatott Gyölekőzeteknek nevezik; más felől pedig szembe szőknek véllek. Az kinek pedig az Isten okosságát el nem vötte, kúnnyen meg itílheti, mentúl nagyobbat kellyen tulajdonitani az régi bőcsülletes Gyölekőzeteknek, mellyekben az Keresztyénségnek virága, szép gyönyörűségesen illatozik, hogy sem valamely újonnan gondolt tudományok sőprejének.

§. 4. Az ki minket Pápistának nevez, igaz Hitűnek nevez.

Negyedszer : Minket az Atyafiak PAPISTAKnak vagy Pápásoknak neveznek. Es jóllehet csak ők kezdettek így híni minket; de ezzelis, nem akartyokkal meg vallyák; hogy mi nállunk, kik az Pápákkal eggyet értűnk, igaz Hit vagyon : ők pedig, az Pápáktúl el szakadván, az igaz Hittűlis el szakadtak. Mert, mikor Pápistáknak neveznek, annyit tészen ez, mintha azt mondanák : hogy, azon az Hiten vagyunk, mellyen az Pápák vóltak, és vannak. Ebből pedig nyilván következik, hogy Miénk volt, és az Lutheristáktúl nagy távúl járt Szent Clétus, és Cypriánus Mártyr. mivelhogy ők Pápák vóltak. Clétust Sz. Ignátius, c *Beatus Pápának* nevezi. Az Római Clerus, így ír Sz. Cyprianusnak : d *Cypriano Papæ, Presbyteri & Diaconi Romæ consistentes, Salutem.* Es bé fejezvén : *Optamus te, Beatissime & Glorioſissime Papa, semper bene valere.* Másuttis az Africabéliek így írnak néki: e *Vniversi Confessores, Cypriano Papæ.* Sz. Leót, az Chalcédoni közönséges gyölekőzet; Sz. Sylvestert, az Nicæabéli gyölekőzet, *Beatissimus Pápának* nevezé, mint nem régen meg hallók. Az Africanum Concilium, Damasust Bodogságos Pápának híja, f *Beatissimo Domino, & Patri Patrum, Damaso Papæ.* Azonképpen Sz. Hierónymus, írván Damasusnak, igy kezdi el levelét: *Beatissimo Papæ Damaso.* Ezen Sz. Hierónymus, három, vagy négy levelét, mellyet Sz. Agostonnak íra, igy kezdé el : g *Domino Sancto, & Beatissimo Papæ Augustino.* és így végezi : *DEVS te incolumem tueatur, Domine verè Sancte, & Beatissime Papa, Sanctum & suspiciendum Papam Alipium, salutes precor.* Theophilusnak, három levelet íra ezen Sz. Hierónymus. mindeniket igy kezdi: *Beatissimo Papæ Theophilo, Hierónymus salutem.* Chromatiusnak irván pedig: *Obsecro, ut à Papâ Valeriano literas exigatis.* Sz. Agoston az Africabéli gyölekőzettel egyetembe irván Innocentiusnak, igy szól néki: h *Domino Beatissimo, meritoq; venerabili, & in Christo honorando Papæ Innocentio.* Lirinensis, i Sixtust

c *Ignat. epi. ad Mariam Cassobolitē. Vide Baron. an. 69.*
d *Ap. Cypr. ep. 3. Pamelianæ edit.*
e *Epist. 17.*
f *Cōcil. African. in Epist. Decre. tō. 1. Cōcil. f. 232.*
g *Apud Augustī. Tō. 2. Epist. 11. 13. 14. 17. 18. 30.*
h *Aug. Epi. 90. 92.*
i *Lirin. cap. 43. cōt. profan. novit.*

Szent Pápának nevezi. Egy szóval azért, mikor minket Pápistáknak neveznek, annyi, mintha azt mondanák : hogy, velünk eggyet értettek az Pápák, Cypriánus, Sz. Agoston, Dámasus, Leo, &c. Mint mikor mi őket Lutheristáknak mondgyuk, azt akarjuk jelenteni, hogy ők Lutherrel eggyet értnek.

De mivelhogy az Papárúl emlekezénk, el nem halgathatom egy Hiti szegett, szőkött Barátnak nyálaskodáſát, ki minap itt Posonban, nagy tetteteſen azzal gyalázta az Pápát : hogy, mikor magát az Isten Szolgai szolgájának nevezi, a magára vészi az Cham átkát. De ez, csak igen tudatlan, és az régi Historiákban jővevény emberekhez illendő kákombákom. Mert, Sz. Agostonis alázatosságnak okáért így szokta leveleit el kezdeni: b *Augustinus Episcopus, servus Christi; & per ipsum, servus servorum ipsius.* Es ismét: c *Augustinus, Servus Christi, servorumq; Christi.* Masuttis gyakran az CHRISTUS szolgait, Vrainak nevezi Sz. Agoston: d *Inspira, Domine, servis tuis fratribus meis, filiis tuis, Dominis meis.* Hasonlóképpen Sz. Dámasus, e az Africabéli Conciliumoknak írván; és az Nagy Gergely Pápa, *Libro 9. Epist. 1. Lib. 10. Epist. 1. Servus servorum Dei*nek írják magokat. Sőt önnön magais Sz. Pál, f az CHRISTUS szolgainak szolgájának nevezi magát. Ezekkel ha szembe szőkik az Hiti szegett Barát, ám meg láttya mint jár. Mikor pedig Szentnek nevezzük őtet, követtyük ebben az régi Szentek peldáját, kik (az mint hallók) tiszteſségnek okáért, egymást igy nevezték. sőt az Anyaszentegyháznak kezdetin, az Keresztyének minnyáján Szenteknek hivattanak: *Heb. 3. v. 1. Cap. 13. v. 24. Rom. 1. v. 7. &c.* Es ezzel az nevezettel, alattomban eszében jutattyuk az ő hivatallyát, és kőteleſségét.

a *Gen. 9. v. 25.*
b *Augustī. Epist. 107.*
c *Epist. 121.*
d *9. Confess. c. ult.*
e *Vide Damas. infra li. 5. ca. 10. contradict. 1.*
f *2. Corinth. 4. v. 5. 1. Corint. 9. v. 19.*

HATODIK RESZE.

EOTEODIK BIZONTSAGA AZ VT TVDOMANTOK hamiſságának: Mert az Vj Tanítók elsö Meſtere, az pokolbéli Eordög vólt.

§. 1. Az régi Tévelygések Mesteri, Eordőngősök vóltak.

SZent Pál Apostol, az Tévelygéseket, ördögi tudományoknak nevezi. Mert, az Sz. Iráſnak hamis értelmét, mellyet az Tévelygők vítatnak, az ördög tojta, és az rágta fülökben az hamis Tanitóknak; noha ők titkollyák gyalázatos eredeteket, és az Isten igéjével dicsekednek : *Vnaquæq; Hæresis, sui commenti parentem habet eum, qui ab initio homicida, & mendax fuit, Diabolum. at pudore tam exosi nominis, pulcherrimum, & quod super omnia est, nomen Salvatoris profitetur, Scripturarumq; dictionibus amicitur: & verba quidem profert, veram inde tamen sententiam suffuratur, ac deinde intellectu, quem ipse confinxit, dolis inumbrato, erroneorum homicida efficitur.* Ez az oka, hogy eleitúl fogva, majd minden fő Eretnekségnek kezdői, az ördögnek szövetségében kőtelődzőttek; és nem csak lélek szerént, de ugyan test szeréntis az ördögi társaságban részesek vóltak: és az kik nem akartak az Igazságnak győzhetet-

1. Timot. 4. v. 1.
Athanas. Orat. 1. cōtr. Arian. fol. 113. Comelc. Idē Tertull. Præscrip. c. 40. Alij, Supra fol. 134.

len oſzlopátúl tanúlni, az ördögnek lapoczkája alatt tanúltak. Halhadſza mit ír errûl Tertulliánus: a *Notata ſunt etiam commercia Hæreticorum cum Magis, cum Circulatoribus, cum Aſtrologis, curioſitati ſcilicet deditis. Adeò, & de genere converſationis, qualitas fidei æſtimari poteſt.*

Simon Máguſrúl, az kit Sz. Péter meg vete, és az kit Szent Irenæus Mártyr b minden Eretnekek apiának neveze, azt irják: hogy, ördöngös meſterſégeket tanulván, az Apoſtolok cſudáit akarta ôis cſelekedni: c *Rejectus à Petro, ut & ipſe glorioſus videretur, univerſam Magiam ampliùs inſcrutatus, in ſtuporem coëgit multos homines; & à Claudio, ſtatuâ donatus propter Magiam.*

Menander támada ô utánna; ki Simont meg előzte az ördöngőſségben, ugymond Irenæus, Euſébius, Tertulliánus: d *Simonis ſucceſſor fuit Menander Samarites, qui & ipſe, ad ſummum Magiæ pervenit.*

Saturninus ſzókék elô Menander után; ezis ſok varáslásokkal, ördögi társalkodáſſal rakva vala, mind az ô követôivel egyetemben: e *Vtuntur & hi Magiâ*, ugymond Irenæus, *& incantationibus, & invocationibus, & reliquâ universâ parergâ.*

Basilides ezen nyomban lépék Saturninus után; kirûl Epifánius, Euſébius, és Theodorétus azt irják, hogy mind hóltig ûzte az ördögi practikákat: f *Quin & Magicis artibus, & curioſitatibus, impoſtor ille, addictus eſſe non deſtitit.*

Carpocrates, pártot ute Baſilides után; kinek oly nagy ſzövetſége, és kôteles barátſága vala az ördöggel, hogy ô mellette az tanító ſzékben eggyûtt úlne az Sátán: és, az kiket akart, ſzerelemre gerieſztett, tetczéſek ſzerént való álmokat ereſztett az emberekbe, az mint Irenæus irja: g *Artes Magicas operantur & ipſi: philtra quoq; & * Charteſia, & † paredros, & * oniropompas, & reliquas malignitates:* Vgyan ezent irja Euſébius, *lib. 4. cap. 7.* Tertullianus *de Animâ, cap. 35. n. 416.*

Marcus nevû Eretneket toja az ördög Carpócrates után; ki, nem cſak az Anaxiláus ſzem fény veſztô meſterſégiben, de az ördöggel való kôtéſekbôl ſzármazott ſok cſalárdſágokban forgott Túdós vala: h *Marcus Magicæ impoſturæ peritiſſimus, per hanc & viros multos, & non paucas fœminas ſeducens, ad ſe convertit, præcurſor quaſi verè exiſtens Antichriſti:* i *Anaxilái enim ludicra, cum nequitiâ Magorum commiſcens, per has virtutes perficere putatur.*

Az Gnosticusok fô Pázstoriis, barátkozván az Sátánnal, ördöngőſséggel tellyeſek vóltak, ugymond Epifanius: k *Magia apud ipſos excogitata eſt: incantationeſq; diverſas, ad omnes machinationes invenerunt; ad amorem, ad illectamenta. quin & aſſeſſores dæmones ſibi ipſis attrahunt.*

Apelles, az ô hamis tanitáſának terjeſztô Filuménájával egyetemben, híres vólt az ördögi társaſágnak foglalatoſságában; mint Euſébius fel jegyzette: l *Apelles vitæ converſationem, & ſenectutem jactans, Fidem habet ſententiæ dæmoniacæ, Virginis Philuménæ.*

Montanus, nem ſzenvedhetvén, hogy kivánſága ſzerént, az felsôb pólczra nem últeték, az Sátánhoz kôté magát, ugymond Euſébius: m *Montanus immodicâ primatus cupiditate captus, aditum ad ſe adverſario præbuit: lymphatuſq; factus, inſoluta, contra Traditionem, & conſuetudinem antiquæ Succeſſionis loqui cœpit. Alij eum ut dæmoniacũ, & Spiritu ſeductionis occupatum, increpabant.*

a *Tertullia. Præſcrip. ca. 43. n. 276.*
b *Iren. l. 1. c. 30. & Præf. lib. 3.*
c *Iren. l. 1. c. 20. Cyrillus. Catechiſ. 6. Tertull. De Anim. c. 34. Apolo. c. 13. Euſe 2. Hiſtor. c. 13. Niceph. l. 2. cap. 36.*
d *Iren. l. 1. c. 21. Euſeb. 3. Hiſt. ca. 26. Tertull. Præſcrip. c. 46.*
e *Iren. lib. 1. c. 23. n. 11.*
f *Epiph. hæreſ. 24. Euſeb. 4. Hiſt. c. 7. Theodo. lib. 1. Hæret. Fabular.*
g *Iren. lib. 1. c. 24. n. 5.*
* *amatoria.*
† *aſſeſſores.*
* *Somnia mittentes.*
h *Iren. lib. 1. cap. 8.*
i *Anaxilai ludicr. Plin. lib. 35. c. 15.*
k *Epiph. hæreſ. 27. init.*
l *Euſeb. 5. Hiſtor. c. 13.*
m *Euſeb. 5. hiſt. c. 16. Niceph. lib. 4. c. 25.*

Buddas, Máneſnek, kitûl az Manichæuſok ſzármaztak, meſtere, az ördögnek kôteles ſzolgája vólt; az mint fel jegyzi Sz. Cyrillus: a *Terebinthus, ne ex nomine cognoſceretur, Buddam ſeipſum vocavit; qui in Perſide comprehenſus, ſuper domum aſcendens, & advocans aereos Dæmones, quos Manichæi ad hunc usq; diem invocare ſolent, Divinitus percuſſus, & de domo proſtratus, extinctus eſt.*

Eutyches Eretnekrûl, bizonyſágot téſzen Theodorétus; hogy ôis az ördögnek kedves ezkôze vala: b *Vltimam omnium infauſtam Eutychianam hæreſim, invidus dæmon introduxit, per quam Eccleſias afflixit, cùm ſuæ improbitatis capax inſtrumentum, miſerum Eutychem, inveniſſet.*

Ariusrúl, és Eunomiusrúl azt irja Caſſiánus: hogy, jelen vólt, és fûlével hallotta, midôn az ördög, az meg ſzállott emberekbôl vallotta, hogy ezeket ô tanitotta és oktatta: c *Dæmones ſolere hominibus blaſphemias inſpirare, nos teſtes ſumus: qui audivimus apertiſſimè Dæmonem confitentem per Arium, & Eunomium, ſe impietatem ſacrilegi dogmatis edidiſſe.* Es jóllehet az ördög hazug lévén, az ô bizonyſág tétele nem elégſéges az hitelre: de mikor az Kereſztyénektûl kénſzerittetvén, akarattya ellen ſzól magá ellen, bé vehetô mód ſzerént az ô ſzava. Ez okon mödám d ez elôttis, hogy, az régi Sz. Doctorok, az ördögnek tulajdon vallásávalis erôſsitették az Igazſágot.

Berengarius vólt az régi Sacramentáriuſoknak attyok; ki erôſſen tagadta az Christus Teſtének jelén létét az Vr Vacſorájában. Errûl egy fô Lutheriſta Superattendens, az régiek nyomdoka után azt irja: hogy, ördögi ſzövetſégbôl kapta vólt ezt az tudományt: e *Quàm horrendo, & tragico exitu perierit Berengarius, Hiſtorici fide digni teſtantur: ut ſunt Lanfrancus, Algerus, Guitmundus, Vincentius, parte 2. Speculi hiſtorialis, lib. 25. cap. 30. Hic Berengarius, occultâ quâdam vi Numinis (illius inquam, qui Zvinglio ejus abnepoti in ſomno apparuit) incitatus, docere cœpit, in Euchariſtiâ, præter nuda Symbola panis & vini, nihil dari veſcentibus.* Vgyan ezen dologrûl illyenképpen ir Feuardentius: f *Scriptum reliquit Vincentius Bellovacenſis, libr. 25. Speculi hiſtor. cap. 30. Horribilem, & ingentem Dæmonem, inter Berengarium, & ipſius auditores, frequenter apparuiſſe, dum ipſe adverſus Euchariſtiam diſſereret. Referunt item Lanfrancus, Guitmundus, Algérus, Antonínus, Sabellicus, Beatum Fulbertum Carnotenſem, in extremis agentem, juſſiſſe, ut Berengarius è cubiculo abigeretur, quòd teterrimum Dæmonem illi ſemper præſto eſſe conſpiceret.*

Emlekezhetném tôb tevelygéſek kezdôirûlis, g kik az ördögnek barátſágos nyájaſságából ſzopták tudományokat: de ám hadgyuk el mind ezeket; ſzóllyunk Lutherrûl, és Zvingliuſrûl, az moſtani tudományok Kezdôirûl.

§. 2. Luther Mártont az ördög tanította.

Az Eotôdik Bizonyſágot, rôvideden illyen kôtéſben foglalom:

Mint Luciper az eſetben az Iſtentûl, úgy meg kûlönödött az az tudományis az Igazſágtûl; valamelyre az pokolbéli ördög tanitotta, izgatta, kiſztette leg elôſzoris azokat, kik kotlói, kôltôi, és hirdetôi vóltak annak az tudománynak.

Azt pedig, ômaga meg vallya Luther, és az Calviniſtákis vaſtagon bizonyíttyák; hogy Luthert, az ördög, tetczéſére hajtotta: és, az mit egyſzer az ördög Iskolájában kapott, azt mind végig tanitotta: és moſtis ugyan azont vitattyák az ô utánna lázzadott Prædikátorok.

a *Cyrill. Hieroſolym. Catecheſ. 6.*
b *Theodoretus, li. 4. hæretic. fabul.*
c *Caſſianus Colla. 7. c. 32*
d *Oda ſellyeb, fol. 62. 44.*
e *Schlüſſelb. lib. 2. Theol. Calvi. ar. 9. fol. 69.*
f *Feuard. in Iren. li. 4. c. 32. n. 10. Bredebach. Collat. Sacr. lib. 7. ca. 41.*
g *Vide Tyræum, de Obſeſſis, cap. 21. Delrio, Prologo Magicar. diſquiſ. Serar. Theſi 14. de Judâ,*

ARGVMENTVM.

dikátorok. Hasonló dolgot tanít Zvinglius, az Calvinista vallásnak első Attya, maga felől; és az Lutheristákis ezzel terhelik őtet.

Lehetetlen dolog tehát, hogy Isteni tudomány légyen, az Luthertűl, és Zvingliustúl ki terjesztetett vélekedés.

Első része az Bizonyságnak, nem szűkölködik sok támogatásnélkűl; melyben, tudom, nem akadoznak magokis az Atyafiak. Mert, ha az jó Pásztor, az farkasra nem bízza juhait; ha az Igazságnak Attya, az eleitűl fogva Hazugra [a] nem hadgya igazságát; ha az Keresztyének tartoznak [b] ellene állani az Sátánnak; ha egybe nem fér [c] az Vr szekrénye Dágonnal, [d] és nem érthet eggyet az Istennel az Sátán; ha tartozunk azzal, [e] hogy semmi szövetséget és frigyet ne vesűnk az ördöggel: kétség nélkűl, nem kel az ördögöt Igazság tanító mesterűnké vennünk. Mert, az mint Athanásius írja; hazug lévén az Sátán, ha igazat mond sem méltó hitelre az ő szava. Ez okon, midőn igazat mond valais CHRISTUS Vrunkrúl, bé dugá száját. mert nem akará az mi üdvözitőnk, hogy az utálatos eszköz által hirdettetnék az Igazság, és osztán az hamisságnak konkolyátis lassan lassan az búza köziben elegyítené: [f] *Nec, cùm veritatem loquitur Veterator ille, fide dignus est. Ideò Dominus, cùm ex monumentis vociferarentur, ora obturavit; tametsi verum esset, quod ab ipsis dicebatur, neq; falsi quidquam in his verbis proferrent, Tu es filius DEI: Noluit tamen per os impurum, Veritatem enuntiari, ne per hanc occasionem, admiscentes zizania suæ malæ voluntatis, eo tempore superseminarent, quo homines in somnis essent. Eâ de causâ, nec ipse eos sustinuit talia loquentes, nec eosdem à nobis sustinere voluit.* Bizony, az régi Sz. Iámborok, nem hogy az ördöggel nyájaskodva trécséltek vólna; nem hogy az ő tanitásának helyt adtak vólna: de még az tévelygőkkel sem akartak eggyűtt lenni. Azért írja [g] Irenæus, és [h] Eusébius, Cherintusrúl; [i] Epifánius, Ebionrúl; hogy, Sz. Iános, csak egy házban sem akart ezekkel lenni: hanem, egykor az fördőházban találván őket, ki futa, félvén hogy nyakokban ne szakadna az ház, az Isten ellenségének. Mert, ha tiszta bolondság vólna, ugymond Sz. Agoston, az Aristóteles irásinak értelmét, és tanitásinak fondamentomát azoktúl visgalni, kik ő néki örökös ellenségi: kétség nélkűl, az Isteni tudománynak igaz fejtegetését sem kel az ördögtűl várni: [k] *Nihil est temeritatis plenius, quàm librorum quorumcunq; expositores deferre, & eorum sententiam requirere ab his, qui autoribus acerbissimum bellum indixerunt. Quis enim libros Aristotelis reconditos, & obscuros, ab ejus inimico exponendos putavit?* Es, ez világi okos emberek közőttis, történt dolognak írja azt Plutarchus: hogy az gyalázatos embernek, jó tanácsa sem vólt kellemetes. mert az szép tanitástis, meg mocskollya az embernek rosz erkölcse: [l] *Lacedæmone Demosthenes quidam, autor in Senatu fuit, sententiæ cujusdam salutaris, ac idoneæ; ad quam repudiandam, pro indignitate autoris, visus est Senatus propensior. Proinde Ephori, alium ex Senioribus delegerunt, cui sententiam dicendam demandârunt. mores enim dicentis sunt qui persuadent, non oratio.*

Minek előtte Második részét az Bizonyságnak meg mutassuk, nem tehetek egyebet benne; hanem, hogy az Luther szakadásából, sok eggyügyű Keresztyénekben támadott lelki betegségeket meg orvosollyuk, szükségképpen ki kel mondanom, az mit sok fő tudós emberek irásában olvas-

a *Ioan.8.v.44.*
b *Iac.4.v.7 Eph.4.v.27*
c *1.Re.5.v.3*
d *2.Cor.6. ver.15. Isa.28.v.20.*
e *1.Cor.10. ver.20. Gen.3.v.15.*
f *Athanas. Orat.1.con. Arian.f.113*
g *Iren.lib.3. cap.3.*
h *Euseb.4. histor.c.14.*
i *Epiphan. baresi 30.*
k *Augu.de Vtilita.credendi,c.6.*
l *Plutar. in initio Polit.*

tam: és ígyis eleit kel vennem, hogy az meg dögleltetett társaságból, meg ne dögleltessenek az kisdedek. Azért, azt olvasom Luther felől: hogy, nem mindenestűl az természet folyása szerént szűlettetett; hanem, az Eorzása vólna. Ezt én, magam újából nem szoptam: hanem, tíz, vagy több fő nek ezt szemére hánták. Halhadsza, mit írt Pratéolus ez előtt Negyven esztendővel: [a] *Sunt, qui Lutherum scribant Incubo natum, qui ejus Matrem, balneo, cui ancillabatur, sese concepisse, propria Mater professa est; quemadmodum in editis Lipsiæ libris, Petrus Sylvius testatur. nec ipse Lutherus inficiatur. Cùm enim ei, in maledictorum palæstrâ nemini unquam cedens, victorq; perpetuus; quid, inquam, reposse simul & mulieris esse filium, & ex Incubo procreatum.* Es ismét: [c] *Partim Lipsiæ, Diabolo natum fuisse, explicavit.* Delrio, [d] emliti Fontánust, *in Historiâ Sacrâ;* Henricus e Sedulius, Cochlæust, és Lindánust; Pantáleo [f] Theveninus, Gelehet az ördögnek teste nincsen; de azért, az levegő égből, és egyéb Elementomokból formált testben, latorkodhatik az aszszonyállatokkal; az mint Sz. Agoston, *Lib.5.de Civit. DEI, cap.23.* meg bizonyittya. Sőt ördögi mesterségekkel az férfiútúl magot vévén, nemzésnekis ezközi lehet; az mint Iustus [g] Lipsius meg bizonyittya, Lactantius, Iustinus, Clemens Alexandrinus, Eusébius, Tertulliánus, Sulpicius irásiból. Pamélius [h] ezekhez számállya Cypriánust, Methódiust, és Sidó Iósefet. Delrio, és Serárius, kiket nem régen említénk, ezen dolgot bizonyitnak Aquinas [i] Tamással, Scotussal, az orvos Doctorok közönséges értelmével, Aristoteleséssel, Plutarchussal. Lipsius aztis mellé veti: hogy, az ő lakta helyén, Lovániumban, ismért efféle fajokat. Sőt Bornemiszsza Péteris [k] nem tagadgya, hogy az ördög Lidércz módgyára latorkodik az emberrel. és utánna veti; hogy, hallott oly aszszonyokat, mellyekkel az ördög lakott; és efféléknek fiok szűletett, kik nagy ördöngősök vóltak.

Mikor fel nőtt nevekedett vólna Luther, és az Barátok rendire állott vólna, azt írjak, [l] Pratéolus, Cochlæus, [m] Cópus, és egyéb tudós fő emberek: hogy, egy Vasárnap, az Néma ördögrűl olvasván az Evangéliomot, el dőle hertelen Luther, mintha az földhőz csapták vólna, és azt kezdé kiáltani; hogy, Nem ő az. [n] *Visus est Fratribus nonnihil singularitatis habere; sive ex occulto cum Dæmone commercio, sive ex morbo comitiali; tum propter alia, tum præcipuè, quòd semel in Choro, cùm in Missâ legeretur Evangelium, de ejecto surdo & muto Dæmonio, repentè concidit, vociferans: Non sum. Nõ sum. Postea verò, corporaliter visus quibusdam cum Dæmone conversari.* Végezetre: midőn immár valami szi-

a *Prateol.Electho hæres. lib.10.c.15.*
b *Sera.in c.6.Tob.qu.4*
c *Thesi 14. de Judâ.*
d *Delrio,l.2 Magic. disq. sition.qu.15.*
e *Sedul.Apologiá pro lib. Conformit. l.1.c.3.n.3.*
f *Pantaleon in Poëmatiâ de hæreticis.*
g *Lipsi⁹,l.1. Stoicæ Philosoph.c.20.*
h *Pamel.in Tertull. Paradoxo 1.*
i *S.Thom.1. par.quæs.50. art.2.ad 6.*
k *Bormegiszsza, Coc. de Tentationib.Diaboli f.721.et 810.*
l *Prateol.li. 10. Elenchi c.15.fo.273.*
m *Ala.Cop. Dialog. 6.c. 33.fol.679.*
n *Cochla.in Actis 1517.*

krája támadott vólna az ô szakadásának, bé méne egykor Luther az elsô Maximilián Cſászár palotájában Auguſtába: Az Cſászár ôtet meg látván, egy Erpach nevû Vrat szóllíta,és kérdé tôlle: mit látna amaz Barát mellett? mert én (ugymond) egy iszonyú ördögöt látok mellette: a *Cùm Maximilianus primus, Auguſtæ, Anno 1518. Imperialia Comitia, eaq; ultima Suæ Majeſtatis inſtituiſſet, ac patentibus valvis pranderet; ingreſſus eſt cum multis aliis Lutherus. Maximilianus eum exactiùs intuitus, tandem Baronem Schenk de Erpach, Suæ Majeſtatis Pincernam, alloquitur, ut inſpiciat Monachum. video enim Cacodæmonem, formâ corporeâ humeris iſtius Monachi recubantem. Et te quidem ſuperſtite, me verò defuncto, iſte Monachus, turbas, calamitates, & miſerias graviſſimas in Imperio concitabit.*

a *Bredenb. Colla. Sacr. lib. 7. c. 41.*

Mind ezeket ám bár el hadgyuk; hanem, az eléb fel vetett Bizonyſágnak MASODIK részét bizonyitsuk meg, tudni illik: hogy, az ördög adta eleiben Reguláját Luthernek, és ô tanitotta azokra az vélekedésekre, mellyeket egyebekre ki terjeſzte. Ezt pedig nem moſtan kezdik szemére vetni Luthernek; hanem éltébennis, ſokan az Cathólicus Doctorok közzûl, az maga ſaját tulajdon irásiból, ezt fejére rakták, ugy, hogy egy kukkot ſoha nem felelhetett ellene. Ezer ôtszáz harmincz négy eſztendôben, az az, mindgyárt mihent Luther az ördöggel való régi szövetséget könyvben írá; nem csák Cochlæus, de egy Pál Apáturis, ſokképpen meg bizonyíták az Luther irásiból, hogy az ördögtûl vött tudománnyal, akarja az embereket meg sebesíteni. b *Hoc anno, de Miſſâ ſcripſit contra Lutherum Paulus Abbas Veteris Cellæ, ordinis S. Bernardi; ubi ſic habet inter alia: Si Miſſa eſſet abominatio; Diabolus adverſus eam diſputaturus non eſſet, nec operam daturus ut aboleretur; ſed eam promoturus, ut in deſpectum Dei, in pleniſſimo, frequentiſſimoq; uſu eſſet. Et poſtea: Conſidera, quæſo, omnia Lutheri ſcripta; nusquam invenies in eis, ubi glorietur Lutherus de ullâ viſione DEI, aut revelatione Spiritus Sancti: Sed omne ejus commercium, omnis converſatio, omnis gloriatio, & viſio ejus, eſt cum Diabolo. Sæpè quidem ejus mentionem in aliis ſcriptis facit: hic autem manifeſtè fatetur, Diabolum eſſe Præceptorem ſuum, qui diſputando ipſum docuit, Miſſam nihil eſſe boni, &c. Cochlæus quoq; eodem anno contra Lutherum ſcripſit de Miſſâ; & oſtendit, Diabolum in ſingulis argumentis mentiri, &c.*

b *Cochlæus in Actis an. 1534.*

Az után, Hósius, Lindánus, Pratéolus, Súrius, Duræus, Edérus, Náſus, Perpiniánus, c Cópus, Bellarmini°, Vlembergius, Serárius, és egyebekis, szemére vetették Luthernek, ezt az ô tudományának gyalázatos eredetit, és ördöggel czimborált társalkodáſát. Sôt az Sacramentáriuſokis, gyakorta ezzel pirongattyák az Lutheriſtákat, hogy az ô Mestereknek tanitója ördög volt; mint illyen szókkal fel jegyzette nagy panaſzolkodva egy Luther Superintendens: d *Daniel Toſánus, in Conſolatorio ſuo libello, pag. 127. protervâ, & inverecundâ fronte ſcribit, Doctorem Lutherum hanc controverſiam Sacramentariâ, inſtinctu maligni Spiritus moviſſe. Idem de Luthero, Neoſtadiani Calviniſtæ in Pandorâ ſuâ, Chriſtianæ admonitionis de Libro Concordiæ, Eccleſiæ obtruſerunt, pag. 217. 218.* Másutt pedig igy ir: e *Calvinus contra Veſtphalum, & Heshuſium, Doctrinam noſtram vocat commentum à Diabolo ſuggeſtum: Nos ipſos, homines rabioſos, mancipia Diaboli, quos Diabolus horribili modo faſcinavit.* Ezeket csak azért ho-

c *Cop° Dialog. 6. c. 33. Fredericus Bartſci°, Domin. c. 5. poſt Epiph. loc. 9. num. 58.*
d *Schlüſſelburg. lib. 1. Theol. Calvin. in proœmio, fol. 1.*
e *Libr. 2. Theol. Calv. Art. 1. fol. 5. Similia ex Beza & aliis. Fevardet in Irenæum. li. 4. c. 32. n. 10. Calvino-Turciſm° l. 3. c. 6. f. 463.*

zom elô, hogy újságnak, és magamtúl gondolt gyalázatnak senki ne itíllye, az mit irok. Az Tiguri Helvéciai Confeſſiobannis, minek utánna amaz könyvébôl, *De Miſſâ privatâ*, mellyet 1534. eſztendôben nyomtatott Luther, elô hozták vólna, mint diſputált ô vélle az ördög: Végre azt irják; hogy Luther az vetekedés után, annak az ördögnek ſugalláſából irkált, az kitúl meg gyôzetett vala: a *Luther hoc, à nullo bono Spiritu hauſit; ſed illius inſtinctu ſcripſit, qui tunc diſputationem cum illo inſtituit; &, quantum ex hoc ejus facinore judicare licet, diſputando ipſum ſuperavit.* Es ismét: *Luthero Satan ſuggerit convitia, quæ aliis impingit.*

a *Cõfeſſ. Tigurin. Ann. 1545. p. Chriſtoph. Froſch edita. fo. 26. 27. Fol. 37.*

De mi szükség idegen bizonyságot keresnünk? Tudta azt Luther, hogy Nemes természethez illendô dolog, hogy igazán meg vallya ember, kitúl tanúlt: b *Eſt plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris.* Ez okon, meg vallya ômaga, hogy az ördög vetette ki ôtet sárkából; az mit tanított, az ördög hitette azt el vélle, sok vetekedéssel. mintha ezzel hitegetni akarná az embereket, hogy bátran kövesék az ô tanitáſát. mert nem maga gondolattya, hanem bôlcs Meſter tanitása, az mit beszél: c *Primus diſcendi ardor eſt nobilitas Magiſtri.* Minek utánna azért 1521. eſztendôben, Károly Cſászártúl proſcribáltatván Luther, d Pathmusból az ô Barát társainak egy könyvet irt vólna, *De Abrogandâ Miſſâ privatâ*: ezzel meg nem elegedék, hanem ismét 1534. eſztendôben, más könyvet íra, *De Miſſâ privatâ, & Vnctione Sacerdotum*, mellyet Amsdorffius, Luthernek egy igen fô czinkosa, csuda mint meg dicsér: e *Pater in Chriſto Reverende, Liber ille ſummè placet: nihil inveni, quod offendat, vel quòd offendere debeat bonum virum & pium. imò talia ſunt omnia, quæ neceſſaria ſunt hoc tempore. Et, ſi non eſſet æditus, neceſſe eſſet, quòd adhuc æderetur liber ille.* Ebben azért az Könyvben, okát adgya Luther, Miért vetette meg az laſsú Misét, egyeb régi Vallásival egyetemben. Es azt írja: hogy, egy éjel, midôn fel ébredett vólna, az ördög erôs bizonyságokat támaſzta ellene, mellyekkel az laſsu Misét, az Papoknak, Pûspôkök által való Szenteléſét, az Anyaszentegyháznak bizonyságtételét, az tôb Pápiſta tudományokkal egyetemben, szem fény veſztô hamiſságnak bizonyitá lenni.

b *Plin. Præfat. ad Trajanum.*
c *Ambroſ. Tõ. 5. l. 2. De Virginibus, initio.*
d *Sleidan. l. 3. an. 1521. habetur hic liber, To. 2. Lat. Vitteb. 1546. per Luff. f. 257.*
e *Amsdorf. Epiſt. ſcriptâ Magdebur. 1534. extat apud Lutherum Tom. 2. Lat. citato fol. 526.*

Es, hogy ſommában foglallyam beszédemet: abból az ördöggel való vetekedésbôl ki tetczik, hogy Luther Márton, mind addig az óráig Pápiſta vólt, valamig az pokolbéli Bajnakkal szemben meg nem harczolt. Az után pedig az harcz után, mind Luther, 's mind az ô utánna lázzadott Prædikátorok, minden punctban és czikkelyben, azt tanitották, és mais azt tanittyák, az mit az ördög akkor el hitete Lutherrel.

Erre egyéb bizonyság nem szükség, hanem, csak azt az ördögi vetekedést kel el olvasni. mely, minthogy igen hoszszu, és únalmasis; csak az ide illendô, és az el kezdett dologra nézô részeit hozom elô. Igy kezdi azért irását:

En ti elôttetek, tiſztelendô Sz. Atyák, valláſt tészek; kérlek, adgyatok jó ódozatot. Történék egy éjfelkorban, hogy hertelen fel serkenék, és az ördög én velem illyen Diſputatiót kezde: Halhadſza Luther, fô Túdós Doctor. Tudod, hogy te tizen ött eſztendeig, csak nem minden nap laſsú Misét mondottál. Ha talám efféle Misék, szörnyû bálványozá-

Luth. Tõ. 7. Lat. Vitteb. 1557. p. Thomam Klug.

fo. 228. libro de Miſſa Anguları, et Vnctione Sacerdotum.

† *Még akkor bocsülöt te az Püſpök Kenését.*

* *Miért mëti magát az Kenettel, és Engedelmeſséggel, ha véleknek hitte az laſſu Miſe mondáſt?*

† *Ha hamiſnak hitte Luther, az Papiſta Ordinátiót, miért bizonítya ezt az őrdög?*

ványozáſok? ha talám ott nem vólt az Chriſtus teſte vére; hanem, csák az kenyeret, és bort imádtad, 's imádtattad egyebekkelis? Kinek én azt felelém: † Meg kenettem az Papſágra; az Püſpöktül fel ſzenteltettem: * és mind ezekre, az előttem járók engedelmeſségétül vezettettem. miért nem ſzenteltem vólna tehát az Urat, midőn az Chriſtus ſzavát nagy valóſágoſon ki mondottam? Ez mind igaz, ugymond (az őrdög:) de az Tőrök, és Pogányis engedelmeſségből, és valóba el járnak az ő ſzolgálattyokban. ha talám az te rendeléſed, és fel ſzenteltetéſedis hamis, mint az Tőröké?

Először, † tudod, ugymond, hogy akkor, Chriſtuſnak, és az igaz Hitnek nem vólt ſemmi iſméreti benned: és, az mi illeti az Hitet, ſemmivel jób nem vóltál az Tőröknél. Mert az Tőrök, sőt az őrdögőkis hiſzik az Chriſtus Hiſtoriáját, tudni illik, hogy ſzűletett, meg feſzíttetett, meg hólt: De az Tőrök, és mi, meg vetett Lelkek, nem bizunk az ő kegyelmeſségében; nem tartyuk őtet Kőzben járónak, üdvözitőnek; hanem félűnk tőlle, mint kegyetlen Birótúl. Illyen, és nem kűlőmb Hit vólt te benned, és Püſpöködbennis, mikor meg kenettél. Azért Chriſtuſtúl, mint kegyetlen Birótúl, Máriához, és az Szentekhez futottatok: ezek vóltak Kőzben járótok: Ollyan vóltál tehát, mint az Pogány. Az magatok ſaját tudománytok ſzeréntis pedig, az ſzemélynek alkolmatlanſága, meg veſztegeti az Szenteléſt.

Masodszor: Az Miſével hamiſſan éltél, az Chriſtus rendeléſe, értelme, és ſzava ellen. Mert Chriſtus azt akarta, hogy az Szentſég el oſztogattaſsék az hívek kőzött. és ne csak maga vegye az Pap, hanem az tőb Kereſztyén Atyafiakis ő vélle eggyűtt. Te pedig, egéſz tizenött eſztendeig, csak magad vőtted; máſſal nem kőzlőtted az Sacramentomot: sőt nemis vólt ſzabad éppen oſztogatnod az Szentſéget. Minémű Pap vagy tehát, az ki nem az Eccleſiáért, hanem csak magadért ſzenteltettél?

Harmadszor: Az Christus akarattya az, (mint világos ſzavaiból ki tetczik:) hogy, az Sacramentomot ſzolgáltatván, az ő halálát hirdeſsük. Te pedig ſuttonban Miſézö, minden Miſédben ſem prædikállottál egyſzeris: csak egyedül éltél az Szentséggel.

Negyedszer: Chriſtus ſzava, rendeléſe, akarattya azis: hogy réſzesüllyenek az Sacramentomban az tőb Kereſztyénekis. Te pedig, nem az végre kenettél meg, hogy oſztogaſſad az Szentſéget, hanem, hogy Aldozzál; és az Chriſtus rendeléſe ellen, az Miſét Aldozatnak tartottad.

Eotődszőr: Chriſtus ſzava, és értelme az: hogy, az Sacramentom az híveknek oſztogattaſsék, az ő hitek vaſtagitáſára. Te pedig ebből, csak magad tulajdon cſelekedetit ſzerzettél, mellyet te magad, egyebek nélkül cſelekeſzel: és ſzabad vagy vélle, ha ingyen adodé, vagy pinzen egyebeknek. Ezek azért mind igy lévén, moſt azt vítatom; hogy az Miſében meg nem ſzentelted az Urat, hanem csak kenyeret és bort imádtál, 's imádtattál egyebekkel: * Chriſtuſt ſem eſméred, és mégis egyedül ott állaſz; 's azt állitod, hogy az te ſuttonban való Miſédben, az Ur teſtét vérét ſzenteled. Moſt, az te Miſédből ſemmit nem hall, ſemmit nem véſzen az tőb hívek ſerege: csak temagad egy ſzegletben, némául, és egyedül éſzel iſzol, és az Chriſtus ſzavát nem hiſzed. Talám azt mondod: hogy, ha máſnak nem adodis, de magadnak adod, magad véſzed az Sacramentomot; miért nem vólna tehát az En Miſémben igaz Sacramentum? De ſenki az Kereſztſéget egyebektül el vonván, magának nem véſzi, mint te cſelekedel az Miſében: ſenki az Bérmáláſt, Oldozáſt, &c. magától fel nem véſzi: Ezek az Ti hét Szentſégtek; mellyek kőzül, eggyet ſem ſzolgáltathat ſenki önnön magának.

* *Láddé, hogy még akkor CHRIſtuſt nem iſmérte! Suttomba Miſézet. Hét ſzentséget hitt.*

Láddé, hogy ellene akar tuſakodni az őrdögnek.

Ebben az ſzorongatáſban, és az őrdöggel való bajvíváſban, azzal az fegyverrel akarok vala ellene állani az Sátánnak, melyhez ſzoktam vala az Pápiſtaſágban; és az Anyaſzentegyháznak igaz hitit, és értelmét forgatom vala: de az őrdög, ſokkal keményben igy kezde ſarkallani, és inamban lenni: Hol vagyon írva, hogy az hitetlen ember az Eccleſia hitinek erejével, igazán ſzentelhesſe az Urat? Mivelhogy azért, az laſſu Miſe mondáſra kenettél meg; ki tetczik, hogy ſemmi Szentség nem vólt ebben az Kenetben: és továb menvén, kővetkőzik; hogy meg nem ſzentelted az Urat; és csak bort, 's kenyeret mutattál bé. Ez vala ſommája, az őrdöggel való vetekedéſnek.

De talám itt az Szentſéges Atyák, csúfolni fognak engemet, és kezdik azt mondani: Te vagyé amaz nevezetes Doctor, és nem tudtál meg felelni az őrdőgnek? Nem tudodé hogy hazug az őrdög? Amé! kőſzőnőm, hogy ily derék dologban, ily lágy vigaſztaláſt adtok. Ezt az három ſzót; Hazug az őrdög, mind eddég ſem tudtam vólna, ha ti nem mondgyátok vala. vajha néktek kellene az őrdög útéſit, és vetekedéſit érzenetek; nem ſokkaig pengetnétek az Eccléſiát, az régi ſzokáſt. Mert az őrdög, mértéknélkül ſzorongattya az ember ſzűvét; és meg nem ſzűnik, hanem ha az Iſten ſzavával hátra veretik. Es minden bizonnyal hiſzem; hogy Emſérus, Oecolampádius, és haſonlók, efféle rettenetes cſapáſokkal, és ranczigáláſokkal végeztettek ki hertelen ez világból.

Eddig vagyon ſomma ſzerént az őrdögi leczkének folyáſa. Es mind ezekből ki teczik; hogy midőn ſzembe ſzálla Luther az őrdöggel, akkor mind hitte ezeket az dolgokat, mellyeket kezéből ki tekere az Sátán. 1. Hogy az Római hiten való Püſpőköknek meg ſzentelő Kenéſek által, igaz Papok rendeltetnek. 2. Hogy Hét Szentség, és Sacramentum vagyon. 3. Hogy az laſsú Miſe, nem Iſten ellen való bálványozás; hanem, Iſten előtt kedves Aldozat. 4. Hogy az Anyaſzentegyház tanitáſának paiſsával, ellene álhat az Kereſztyén ember, minden őrdőgi mérges nyilaknak; és, az mit elméjével fel nem ér az eggyűgyű Kereſztyén, elég ő néki, ha az Igazſágnak oſzlopához támaſzkodik, és azzal fojtya meg az ő ſzűvében útközőtt kételkedeſeket, hogy ezt az Anyaſzentegyház tanittya, az melynek Christus Vrunk hitelre való méltóſágot ada. Ezután pedig az vetekedés után, ezeket az régi Kereſztyén vallásokat hátra veté; és ponctrúl ponctra azt tanitá, és hirdeté, az mit az őrdög fűlében rága. Sőt az ő utánna kővetkőző Luther Prædikátorokis, ez mái napig, azont vítattyák, és ugyan azon patvarkodó hamis fogáſokkal gyűlőltetik az Miſét, mellyel az őrdög Luther ellen viaskodék. De, hogy ne látſaſsék eſztelenül cſelekedni Luther, az őrdög ſzavainak engedvén, azt írja: hogy ſoha ſem hitte vólna, ha meg nem próbálta vólna, hogy az Hazugſágot az őrdög oly hihetővé tehesſe, hogy az kiſértett ember, eſzében ne vehesſe az hazugſágot: *Nunquam crederem, niſi hodie experientiâ diſcerem, tantam eſſe potentiam Diaboli, quòd poſſit facere Mendacium tam veriſimile. Deinde, quod horribilius eſt, tam propriè, & perfectè ſe novit transformare in figuram Chriſti, ut impoſſibile ſit tentato hoc animadvertere.*

Hoc adrationeMagiſtri ſufficere, coſtat ex notione Magiſtri.

Luther. to. 5. Lat. Vitt. an. 1554. p Luſſt: impoſſer. cõm. ad Galat. ca. 3. fol 325.

* *Vide ſupr. fol. 62.*

Annakokáért, azt mondhatom énis az Lutheriſta atyafiaknak, az mit Tertulliánus: * Hidgyétek ſzavát az ti fő Tanitótoknak, mikor maga ellen valláſt téſzen. mert ſenki hazugſágot maga gyalázattyára nem kőlt, hanem inkáb dicſiretire.

Almélkodik egy fő túdós ember, az Iſtennek cſudálatos itíletin, és Atyai gondviſeléſén, mely kegyelmeſen cſelekedett az emberekkel, még az ő haragjának fel gerjedett boſzſzu állásábannis. Mert, noha az emberek kőzött el áradott ſok gonoſzságért, az Hitbéli tévelygéſnek inditáſára ereſzté Luthert: de azért, ómagával meg vallatá, hogy, az mit ő hirdet, azt az őrdög hitette el vélle: mintha ezzel intené az embereket, hogy távúl kerűllyék az ő Valláſát, mely attúl eredett, az ki ſzolgainak kinnal fizet. mert, ugymond, még az Pogányok kőzőttis, mikor az Religio dolgához kezdett valaki, azt hitette leg előſzőris el az kőſséggel, hogy őtet az Iſtenek

Iudicium viri docti de Proteſtant. edi. Ingolſt. 1605. f. 127.

Infra, l. 4. cap. 6.

vezérlették azokra,az mellyeket tanít.és ſoha világ kezdetitûl fogva,ſenki azzal nem kedveskedtette tanitáſát, hogy az kárhozott ördögtûl vötte,az mit tanított; hanem, elsô lôn Luther; második Zvinglius, az kikkel az Vr Iſten ki fakaſztatá az igazat, hogy az emberek tudnák magokat óltalmazni tôllôk,és Sz.Agoſtonnal eggyûtt azt mondhatnák nékik : a *Si, quod dicis, à Diabolo accepisti, & Diabolo credidisti, mendax es.* Ha az ördögtûl vötted, az mit mondaſz,és az ördögnek hittél, hazug és csalárd vagy, Iſtentûl küldött igaz Tanító nem vagy.

a *Aug.trac. 47. in Ioan. ſub finem.*

§.3. Mit felelnek erre az Lutheriſták.

Ez oly nyilván való bizonyſága, az Luther vallâſnak hamiſságának, hogy, noha egéſz Hetvén hét eſztendeje múlt, miúlta ezzel oſtromollyák Luthert,és az ô Tanitványit, de csak mind halgatáſſal feleltek erre az Lutheriſták. Hanem el végtére, b Schmidelinus, és Friderícus Baldvinus, meg szóllalának. Azt mondgyák : hogy, az ördög igazat mondott Luthernek; de nem az végre,hogy Luthert tanitaná,mivelhogy ô az elôtt immár az Sz.Irâſból meg értette vala,az ördögtûl elô ſzámlált igazſágot: hanem,az ördög Luther eleiben adván az ô régi bálványozáſit, ezekkel kétſégben akarta ejteni ôtet. ezt pedig,ſemmivel egyébbel nem bizonyittyák, hanem csak az ômagok száraz beſzédekkel.

b *De Schmidelino, vide Alan.Copũ, dialogo 6. c. 33. f.679.*

De ezek, csak fûge fa levél gatyák, mellyekkel heában födözgetik az ô attyok ſzemérmét:és az ördögnélis ſzemtelembnek mutattyák magokat. mivelhogy maga meg vallya az ördög, és Luther ſem tagadgya, hogy mikor az Sátánnal bajt kezde vínyia, akkor még laſsú Miſét mondott Luther, melyben másnak nem adta az Vrat: azt hitte,hogy az Pûſpôki Szentelés, és Kenés által, igaz Papok rendeltetnek : hét Sacramentomot hitt: az Anyaſzentegyháznak bizonyság tételét nagyra bôcsûllötte : és egy ſzóval, ſemmit abban nem hitt, valamit az ördög vítat vala. Vgyanis, miért kapott vólna fegyvert az ördög ellen? miert tuſakodott vólna ôvélle, ha mind azokat igazaknak alította, az miket az ördög vítata? Ennek fölötte, akár mit akart légyen az ördög, midôn Lutherrel diſputála; elég az, hogy, az mit ily nagy epeſséggel vítata az ördög, azt Luther egy elôſzôr nem hitte, hanem ellene tuſakodott; az mint meg tetczik az egéſz vetekedésbôl: azután pedig, mind Luther,'s mind az ô követôi ez mái napig, javallották, Iſten igéjének tartották, valamit az ördög káromkodék. Kiból világoſon követkôzik, hogy ezeket Lutherrel az ördög hitette el. Mert, midôn az Eva eſetiben olvaſſuk, hogy az ördög ingerlé ôtet az tilalmas gyümölcſnek ételére, noha elôſzôr nem engede Eva anyánk ; de mivelhogy annak utánna az tilalmas fához nyúla,és azt cſelekedé, az mire kiſzteti vala ôtet az Sátán, bizonnyal tudgyuk,hogy az ördögnek kiſztetéſe vezérlette ôtet az bûnre : Azonképpen vagyon ittis az dolog.mert,noha egy ideig, Lutheris az ördögi incſelkedéſnek helyt nem ada; de azért végre, mind azokat javallá,és tanitá, valamellyeket az Meſter eleiben adott vala; és ugyan azonokat hirdetik,és tôrrel paiſſal óltalmazzák moſtis az ô követôi.

Hogy pedig az ördög, ebben az vetekedéſben nem arra nézett, hogy

Luthert kétſégben ejtcſe; ſok világos jelenſégekbôl ki tetczik. Mert,noha az ördög,ez hoſzſzu diſputatióban, ſok meſterſéges cſavargáſokkal,ſok dolgot kever egybe : de azért, az kétſégben eſéſrûl, csak egy leg kiſſeb ſzóval ſem emlekezik. Nem lehetséges tehát, hogy ezekkel az bizonyſágokkal, kétſégben eſéſre akarta ôtet vinni. Mivelhogy,az Argumentomnak, és bizonyſágnak oly ereje,'s tulajdonſága vagyon,hogy ſoha arra nem viſzi az embert,az mirûl nincs ſemmi emlekezet az bizonyſágban. Es,az ördögnekis oly ſzokáſa vagyon , hogy , mikor valakit kiſirt; vagy nyilván meg mondgya , mit kiván tôlle; miképpen meg tetczik az mi Vrunk kiſirtetibôl, vagy ha nyilván ki nem fejeziis , emlekezetet téſzen arrúl, az mire akarja vinni;mint meg iſmérſzik az Eva Anyánk kiſirtetibôl. Holott azért az ördög ſem nyilván, ſem homállyal, ſemmi emlekezetet nem téſzen az kétſégben eſéſrûl, hanem csak azt vítattya, hogy nem jó Hitben vólt Luther,valamig Barát vólt; nincs mód az kétſégben eſéſrûl való gondolkodáſban.

Es, hogy ennek az Bizonyſágnak ereje világoſban ki teſsék; vallyon's mint hamiſſitanák meg az Lutheriſták,ha ki azt vítatná : hogy,az ördögnek egyéb ſzándéka nem vólt ebben az Diſputatióban, hanem, hogy Luther az Pápát,és azt az Pûſpôkôt,melytûl Papſágra ſzenteltetett vala,meg ôlné? Nem de nem azt támaſztanáké ez ellen az álmodozás ellen; hogy errúl az ördög,csak ingyen emlekezetet ſem tött? Miért nem mondgyák ugyan ezent az kétſégben eſéſrúlis? Továbbá, ha valamely Luther Prædikátor, ugyan azon bizonyſágokat, mellyekkel Luthert ſzorongatá az Sátán, én ellenem támaſztaná, és nagy fennyen vítatná : ki vólna oly balgatag, az ki egyebet gondolna annál, hogy el akarja velem hitetni,az mit bizonyitnak az Argumentomok? Mi az oka tehát, hogy ugyan ezent ne itillyûk az Luther igyében? Ennek fölötte, ha ugy vagyon, az mint Baldvinus mondgya : hogy, Luther jól tudta az ördöggel való diſputátió elôttis, mind azokat, az miket az ördög vítatott; ha immár ki tért vólt az Pápiſta vakſágból, meg iſmérvén régi tévelygéſét, és az Lutheriſta ſoványhit által meg igazúlt vólt:az ördög ſemmiképpen nem kiſirthette ôtet kétſégben eſéſre, az ô régi bûneinek elô ſzámlálâſával. Mert az kétſégben eſéſre,ſoha kûlômben nem izgattatunk bûneinknek emlekezetivel,hanem ha bizonytalannak tartyuk , hogy ha meg bocsáttáké, vagy még fen vannak bûneink. Es, az ki el hiſzi, hogy immár bocſánatot nyert, nem hogy kétſégben eſnék,de sôt hálaadáſra indittatik régi bûneinek emlekezetivel. Azis bizonyos, hogy, az ki máſnak eſzében jutattya régi rútſágit, és tévelygéſit, nem követkôzik, hogy kétſégben eſéſre inditeſa ôtet; hanem meg téréſre, és bûneinek bocſánattyáért hálaadáſrais ingerlheti. Miképpen tudgyuk, hogy Sz. Pálnak eſzében jutatta az Sz.Lélek Iſten,az ô régi eſétit : de azért kétſégben eſéſre nem inditotta. *1.Timot.1. v.13.*

De mi ſzûkſég erro ſok bizonyſágot kereſni? ômaga az ördög meg mondgya : hogy, ô moſt csak azt vítattya, hogy Luther az Miſében nem igazán aldozott. Es bizonyára, az ki valakit kétſégben akar ejteni, nem elég, hogy elô ſzámlállya az ô gonoſzſágit : hanem ez mellett annakis,

az kitûl kegyelmet kellene várni, kemény, és kegyetlen vóltát, irgalmatlanſágát, könyörûletlenſégét el kel hitetni. Mert, ha ki én elómben rakná minden vétkeimet, de aztis mellé vetné, hogy ne gondolkodgyam ugy az én Fejedelmemrûl, mint haragos, fene természetû Birórûl, hanem el hidgyem, hogy ô ennékem kegyelmes Atyám, és oly irgalmas ſzûve vagyon, még az ô halálos ellenſégihezis, hogy csak tudgya kérni valaki, mindgyárt megengeſztelódik: ha ki (mondok) ezeket igy adná elómben, nem hogy kétſégben ejtésre vinne, de inkáb vaſtagon biſztatna. Igy cſelekûvék az órdóg Lutherrel. mivelhogy, nem exaggerálá, 's nem óregbíté az Iſteni kemény itíleteknek ſzórnyûſégét: sôt azért dorgálá Luthert, hogy Chriſtuſt ez elótt kemény Itílô birónak alitotta. Kibôl meg tetczik, hogy az órdóg ſemmit nem gondolkodott az kétſégben ejtésrûl: hanem, csak azt akarta el hitetni Lutherrel, az mit ſoha ekkoráig nem hitt vala.

Az órdóg Bizonyſági pedig, hogy ezekrûl is egy ſzóval emlekezzem, nem egyebek, temérdek hazugſágokból tóldozott csavargáſoknál. Az Elsô bizonyſágban, hazud, midón azt mondgya: hogy, az kiben igáz Hit nincſen, nem aldozhatik. mert, ſzinte mint igazán kereſztel az Luther, és Calviniſtais, mikor az ſzerént cſelekeſznek, az mint CHRISTUS rendelte, noha eggyiknek ſincs igaz hiti: azonképpen, az ki egyſzer Pappá ſzenteltetett, ha az igaz Hittûl el ſzakad, igazán áldozhatik, noha méltatlan ſzolgálattyában, az ô Vrát meg bántya. a Hazud abbannis, hogy mi Chriſtuſtûl, mint kegyetlen Birótul, Mariához futunk. Midón pedig azt beſzélli: hogy Luther, Barátkorában oly hitetlen vólt, mint az Tórók; minthogy erre egy kukkot ſem felele Luther, nem tudom, ha ugy vólté, vagy nem. azt bizonnyal tudom, b az mit Sz. Agoſton tanít: hogy, az mely Barát ki cſik az Szerzetbôl, ſok latorſágon kellett eléb által menni. Ha pedig ezt az gyalázatot, az órdóg nem csak Lutherrûl érti, hanem az tôb Papokrûlis; ſzinte ugy tudom hogy hazud, mint tudom, hogy moſt nap világnál írok. Az Második bizonyſágbannis, órdógi módon hazud. Mert ſohúlt azt nem parancſollya CHRISTUS Vrunk, hogy egy ember egyedûl ómaga ne vegye az Vrat. Az Lutheriſtákis, egy betegnek, csak magánakis, ſok helyen meg adgyák. Az régi Kereſztyének pedig, az Templombúl házokhoz vitték, és ott, az mikor akarták, magokhoz vótték az Vrat; miképpen Szent Cypriánus, Tertulliánus, és egyebekis bizonyſágink ebben. Az Harmadik bizonyſágban, orczátlanúl hazud, midón azt mondgya: hogy, az Pap nem emlekezik az Miſében az mi Vrunk halálárûl. mert ôltôzeti, és cſelekedetiis az Miſe mondó Papnak, nem egyéb az CHRISTUS halálának emlekezetinél. Az Negyedik, és Eotôdik bizonyſágban, paraſztúl, és minden ſzín nélkûl hazud, midón azt mondgya: hogy, mi az Sacramêtomot csak magunknak foglallyuk. mert máſnakis kéſzek vagyunk oſztani, valamikor akarják. Es, noha az órdóg ezeket az temérdek hazugſágokat, csak ingyen nemis igyekezék bizonyítani: de mindazáltal az ô figyelmetes tanitványa, mintha Pythagoraſt halgatta vólna, csak egy kukkot ſem ſzólla ellene, hanem egy általlyában mindenekben melléje álla.

Itt Baldvinus azt forgattya: hogy, az Pápák közzûlis vóltak órdógôsôk;

a *Vide li. 4. c. 1. Medacio 20. 21. & c. 5. Medacio 1.*
b *Auguſt. epiſt. 137.*

Vide infr. li. 6. c. 2. §. 7. in fine.
Vide infr. tom. 3. de Vna ſpecie.

gôsôk; ugy mint az Második Sylveſter, az Hetedik Gergely. Sylveſterre, és Gergely Pápára hazugúl fogják ezt az pártos, és ſzókôtt ſzolgák; a mint Baronius, és b Bellarminus világoſon meg mutattyák. De ám bár ugy légyen, hogy az Pápák közôtt órdóngôsôk találkoztak, (mert az Tizenkét Tanitvány közzûlis eggyik órdóg vólt:) de az kûlómbség abban vagyon, hogy ezek, ſzemélyekben gonoſzok lévén, nem kezdettek Vj tudományt, mellyet az órdógtûl tanúltak vólna. Luther pedig, oly dolgokat kezdett tanítani, mellyeket az elótt, ſem ómaga nem hitt; ſem az tôb Kereſztyének nem kôvettek: hanem elôſzôris ô belé fúvá az Sátán: azután ô cſepegeté egyebekben, az mint meg hallók.

Minekutánna egyſzer az órdóg Iskolájában adá magát, az moſtani viſzſzavonáſoknak Apja, kútfeje, és forrása; csuda mely nyájas ſzövetſéget vetének egymáſſal. Mert eggyûtt, ómaga Luther azt beſzélli: c hogy, mindenkor két órdóg sûrgólódik ô kórûlle, láthato abrázatban; kik, midón inceſelkedéſekkel nem árthatnak néki, hurczollyák, vonnyák ide 's tova ôtet. sôt, az Iénában nyomtatott Colloquiumban, (mely én kezemhez nem jutott) azt írja, az d Feuardentius, és e Iuſtus Calvinus tanubizonyſága ſzerént; hogy, ez mind az két órdóg, nem valami alá való renden vannak, hanem Sz. Irás túdó Doctorok ô közóttókis. Sôt ezen Feuardentius, és f Conrádus Vetter, fel jegyzék; hogy azzal dicſekedik ugyan ottan, hogy tôbſzôr, és közelb hál ô vélle az órdóg, hogy ſem az ô Katuſſa. Maſûtt azt mondgya: g hogy, minden éjel, mihent fel ſerken, az órdóg ô vélle nagy derék vetekedéſt indit. és azt vóttem eſzemben, ugymond, hogy, ha azzal eleit nem vehetem, hogy az Kereſztyén ember tôrvény fôlôtt, és tôrvény nélkûl vagyon: akkor eggyet jót ſzalaſztok az ſák fenekén, és azzal kergetem el az Sátánt. h Néha pedig, ugymond, mikor fel ſerkenek, és fôlôttéb ſzorongattatom az órdóg bizonyſágitúl, csak azt mondom néki: Csókold meg az alſó pofámat. mert az Iſten nem haragſzik én réam, az mint te cſácſogod. i Ha pedig ez ſem haſznál, azt mondom néki: Edes órdógôm, meg értettem az én bûneimnek laiſtromát, de vagyon oly bûnômis, mellyet ki hadtál: Az lompoſban ſzartam vólt egyſzer; ird fel aztis az tôbbihez. Ha pedig ez ſem fog, hanem mégis vádol, azt mondom néki: k Szent Sátán, imádkozzál én érettem. Egyebeketis arra tanít Luther, hogy midón az órdóg kisirti, csak azt felellyék néki: l Ió órdóg, nyald meg az alfelemet. Es, ha ez nem haſznál, fordullyanak az órdóghóz, 's mondgyák azt néki: m Edes órdógôm, miért kisirgetſz, nám mi te ellened ſemmit nem vétettûnk?

a *Baron. to. 10. An. 999.*
b *Bellarmi. l. 4. de Pontif. cap. 13. Ioã. 6. v. 70.*
c *Coll. Menſal. Iſlebii, An. 1566. p Gaubiſch. c. 25. de Damone, f. 304.*
d *Feuard. in Irenæũ, l. 4. c. 32 n. 10.*
e *Juſt. Calv. in Præſcrip. Tertul. c. 34*
f *Conrad. in Luthero Innocente.*
g *Luth. Col. Menſal. cit. c. 25. f. 280.*
h *Ib. f. 302.*
i *Ib. c. 27. de Tent. f. 313.*
k *Litaniæ Lutheri.*
l *Illo ca. 25. fol. 292.*
m *Illo c. 27. fol. 316.*

§. 4. Az Tévelygéſek Kezdôinek ſzórnyû Halálok.

Mivelhogy pedig életében ily nyájas ſzövetſége vala Luthernek az órdóggel, halálakor ſem tágitá kôteleſségét. Mert, ómaga Luther azt beſzélli eggyûtt: hogy, inkáb akarná, hogy ôtet az órdóg fojtaná meg, hogy ſem az Cſáſzár. mert, ha az órdóg végezné ki ez világból, nagy Vr keze miatt veſzne. Ez az ô kivanſága, alig ha fejére nem tellyeſedék. Mert, azt olvaſom felólle: hogy, 1546. eſztendôben; 17. Februarii, mikor vacſorán

Coll. Meſ. cita. c. 25. de Dæmone, fol. 286.

vígan lakott vólna, beſzéllé aztis az többi között; hogy, egy éh ember, az ördögnek adta vala magát, oly okkal, hogy ötet jól tartaná az Sátán: és midőn kedve ſzerént tartotta vólna, kéré tőlle az lelkét. Amaz azt felelé: hogy, várná el halálát. mert ő, csak az lelkét ajánlotta az ördögnek, nem az testét. Az ördög pedig erre azt mondá: hogy, az ki lovat vészen, az féketis vélle vészi: és el ragadá nyavalyáſt nagy véletlenűl. Az ſok tréfák után le feküvék: éjfél után, halva találtaték, az ſzája félre fordúlva. Es, hogy ötet ugyan az ördög fojtotta meg, illyen ſzókkal írja Claudius Sanctes: *Lutherus ait, homines poſt colloquium Diaboli, mortuos manè reperiri, quia ſpiritus illis à Sathanâ præcluditur: atq; ita, ait, ſe credere extinctum Oecolampadium. Addamus; nos credere, ita quoq; extinctum Lutherum: qui cùm veſpere egregiè potus decubuiſſet, manè nigricans inventus eſt occubuiſſe, exertâ linguâ, inſtar hominis ſtrangulati.* Más fő túdós ember pedig, imigyen ír ez dologrúl: *Lutherus, cùm veſpere lautè cænaſſet, ac latus ſomno ſe dediſſet, eâ nocte ſuffocatus interiit. Audivi haud ita pridem, compertum teſtimonio ſui familiaris, qui tum puer illi ſerviebat, & ſuperioribus annis ad noſtros ſe recepit; Lutherum ſibimetipſi laqueo injecto necem attuliſſe: Sed datum protinus cunctis domeſticis, rei conſciis, juramentum, ne factum divulgarent.* Bredenbachius fő túdós ember írja: hogy, Belgiumban egy Szent helyen, ſok ördöngősöket ſzokott az Iſten meg ſzabaditani: és midőn ſzinte azon napon, mellyen Luther meg dermede, ugy tetczenének az ſzegíny meg ſzállottak, mintha meg ſzabadúltak vólna; más nap iſmét rajtok lőn az Sátán. Meg kérdezék tőllők, hol vólták tegnap? Azt felelék: hogy minnyájan az Luther halálán jelen vóltak. Ennek fölötte, aztis írja: hogy, mikor csak ſzinte halála előtt, Luther Islebiában, az Attya házánál múlatna, egy ſzolgája ki tekintvén az ablakon, ſzámtalan ördögöket láta, kik az ház körűl jadczodoznak vala. Végre, azt mondgya: hogy, mikor az dögöt Islebiából Wittembergában vinnék, az egész úton, ſok fekete hollók kákogva röpöſtek az koporsó fölött. Geréczben, ez előtt tíz eſztendővel, az ő Felsége Locumtenenſe az Lábánti Püſpök aſztalánál hallottam, mikor beſzéllé az bőcsülletes vén ember, Grienberger Vram, ő Felſége Regimennyének Cancelláriuſſa: hogy, midőn ifiúkorában az Cſáſzár Secretariáján laknék, egy Német orſzági fő Vr (kit akkor nevénnis neveze) azt beſzéllette az Vrak előtt; hogy az Luther halálakor őis az Mansfeldi Herczeg Vdvarában vólt, gyermek ſzámban: és halála előtt való napon, mikor az Herczeggel vígan laknék Luther ebéd fölött, egy nagy komordor lépék bé az palotában, mellyet ſem az előtt, ſem az után nem láttak. Ez mihent bé lépett, izzadni kezdett Luther, 's azt mondotta: Illyen hamaré? Es az aſztaltúl fel kelvén, haza ment; 's ugyan azon éjel halva találtatott.

En, igazán mondom, nem csudálom, ha illyen vége lőtt Luthernek. mert, az ördögi társalkodáſának, jó vége nem lehet. Es, miképpen megmondám † az Második könyvben, hogy, az Kereſztyének űldőzőinek, * ſzörnyű, 's rettenetes vólt az ő végek: azonképpen, az tévelygéſek kezdői, és első gyarapítói, iſzonyú halállal veſztek eleitűl fogváſt.

Simon, midőn ſok csalárdſági után, az égben akarna röpülni, nyakra

† *Supra fol. 75.*
* *Pſalm. 33. v. 22.*

före jőve alá: a *Cùm ſe in cælos aſcenſurum jactaret, & vehiculo Dæmonum, in aëra eſſet ſublatus; Petrus, & Paulus, flexis genibus orantes, eum præcipitárunt.*

Montanus, és Maximilla, az ördög kiſztetéſéből, magokat fel akaſztók: b *Ajunt plurimi, Montanum, & Maximillam, ab inſano Spiritu motos, ſeipſos laqueo ſuſpendiſſe; atq; ita, in mortem Iudæ proditoris, vitam terminaſſe. quemadmodum primum prophetiæ illorum procuratorem Theodotum, multus rumor tradit, in auras jactatum, peſſimè interiiſſe.*

Neſtorius nak káromló nyelvét, az férgek övék meg; és ugy méne az kárhozatra: c *De morte ipſius, quidam ſcripſit; cùm primùm lingua ipſius vermibus depaſta eſſet, ad perpetua, ipſoq; condigna migraſſe tormenta.*

Arius, mikor ſok csalárdſággal hálólná, és hímeſgetné tévelygéſit; az Alexandriai Püſpök könyörge az Iſtennek, d hogy vagy ötet, vágy Ariuſt fogyatná ki ez világból. Más nap, az Cſáſzár akarattyából, nagy bűzzel, és feſtommal mégyen vala Arius az Szentegyház felé: ſzükſége érkezék; bé téré haſa tiſztítani; és az béli, e mind májával, lépével eggyűtt az pervátában eſék. mert ugyanis, ugymond Ruffinus, illyen bűdös helyen kel vala végének lenni annak, az kinek lelke dögleletes tudománnyal rakva vala. *Ruffinus, lib. 1. cap. 13.*

Az Donatiſtak, az Oltárok foſztáſával, rontáſával nem elégedvén, az Vr Szent teſtétis, az ebeknek hányák; de azon ebektűl magok ſzaggattatának el, mint Actæon: f *Iuſſerunt Euchariſtiam canibus fundi, non ſine ſigno Divini judicii. nam iidem canes, accenſi rabie, ipſos Dominos ſuos, quaſi latrones, Sancti Corporis reos, dente vindice, tanquam inimicos laniárunt.*

De bár ne ſzóllyunk az Régiekrűl: mi űdönkbennis az Tévelygéſek fő Kezdői, majd ugyan minnyájan ſzörnyűféges veſzedelemben fillyedtek. Luthertűl ómagától hallók imént: hogy, Oecolampadiust az ördög fojtotta ki ez világból. Carolostadiusrúl, azt írja g Sanctes, és h Petrus Michaëlis, Eraſmus Albérus fő Luther tanító után; hogy, az ördög tekerte ki nyakát nékiis. Bucerusrúl bizonnyal írják: i hogy, halálá óráján, egy ſzörnyű ördög jőve eleiben; kitűl meg ijedvén az körűl állók, el futának: ötet pedig az ördög az ágyból le hurczolá, el ſzaggatá, az bélit az házban el hinté. Azért Frúſius illyen verſet íra az ő halálárul:

k *Mortuus obtorto reperiris, Bucere, collo:*
Et verſâ occipitis, ſincipitiſq; vice.
Carnificem porrò Cacodæmon egit: ut iſtis
Perpetuum oſtendat ſe före carnificem.

Calvinusrúl azt írja, nem csak Doctor l Bolſécus, az ki vélle eggyűtt lakott; de m Schlűſſelburgius Lutheriſta Superintendens, n Bredenbachius, o Harennius, p Genebrardus, ſok több fő emberekkel egyetemben; hogy, négy eſztendeig való ſok kénlódáſok után, az tetvek kezdének ſzemérmes teſte körűl ki poſogni: mellyeknek el ſzenvedhetetlen bűdőſſégi miatt, ſenki csak feléje ſem mehet vala. végre, kinnyaiban kétſégben eſvén, az Iſtent átkozván, az ördögöket ſegitſégűl hiván, iſzonyú káromkodáſokkal múlék ki ez világból. Halhadſza az Lutheriſta Superintendenſnek tulajdon ſzavait: q *DEVS manu ſuâ potenti, adeò hunc hæreticum per-*

a *Cyrillus Catecheſ. 6. Epipha. hareſ. 21.*
b *Euſeb. lib. 5. cap. 16. Niceph. lib. 4. cap. 23.*
c *Evagr. li. 1. c. 7. in fin.*
d *Theodor. lib. 1. c. 14. Sozom. li. 2. cap. 29.*
e *Socra. l. 1. cap. 38.*
f *Optat. l. 2. con. Parmē.*
g *Sanctes, Repetit. 1. de Euchar. c. 10*
h *Pe. Mich. Dialog. de Euchar. c. 9. fo. 195. edit. Colon. 1584.*
i *Vlember. Cauſſa. 12. Bozius, l. 23 de Signis Eccleſ. c. 3. Serar. Theſi 16. de Judâ.*
k *Fruſius, in in Epigram.*
l *Boſec. vitæ Calvi. c. 22.*
m *l. 2 Theol. Calvinianæ art. 9. f. 72.*
n *Bredenb. lib. 7. Collat. Sacr. ca. 14. Serar. Theſ. 16. de Judâ.*
o *Hare. lib. de ſuo ad Eccleſ. reditu, ap. Calvino Turciſ. li. 3. cap. 22.*
p *Genebra. Chronol. an. 1564.*
q *Schlüſſelb*

cussit, ut desperatâ salute, Dæmonibus invocatis, jurans, execrans, blasphemans, miserimè animam malignam exhalaret. Obiit autem Calvinus morbo pediculari, vermibus circa pudenda, in apostemate, seu ulcere fœtentissimo crescentibus; ita ut nullus assistentium fœtorem amplius ferre posset. Hæc publicis scriptis Calvino obiiciuntur in quibus etiam de ipsius aselgîâ, variis flagitiis, & Sodomiticis libidinibus, ob quas stigma ferro candenti, dorso Calvini impressum fuerit à Magistratu, horrenda narrantur: ad quæ, nondum video solidam, & luculentam aliquam refutationem, à Sacramentariis æditam esse. Quòd autem DEVS, cruciatu vermium externorum, Calvinum Sacramentarium afflixit; haud dubiè hac singulari pœnâ DEVS voluit significare, Calvini, & omnium Sacramentariorum vermem, interiores conscientias semper mordentem, nunquam debere intermori. Scio, & lego Bezam, aliter de vitâ, moribus, & morte Calvini scribere: cùm verò Beza, eâdem hæresi, eodem fermè peccato nobilitatus sit, ut historia de Candidâ, ejus meretriculâ testatur, nemo ipsi hac in parte fidem habere potest. Ezzel az Lutheristа Superintendensel, egy nyomban jár Bredenbachius, illyenképpen írván: *Variis ante obitum morbis afflictus, & consumptus est Calvinus. Scribit Beza, phthysi, colicâ, asthmate, seu respirandi difficultate, calculo, podagrâ, hæmorrhoidibus vexatum fuisse, præter familiarem hemicraniam. Dolores igitur non ferens; Dæmonibus invocatis, jurans, execrans, blasphemans miser expiravit; diem, & horam detestans, & execrans, quam unquam studiis, vel scriptionibus impendisset; cùm ex ulceribus, totoq; corpore, gravissimi fœtores emanarent: ob quorum graveolentiam, & sibiipsi gravis, & familiæ erat.* Azért egy túdós ember az Calvinus halálárúl ezt az rövid Versetírá.[a]

Vermibus erosus, blasphemo dejerat ore:
Spe cadit, accito Dæmone. Beza, quid hoc?

b Iustus Calvinus pedig, sok iszonyú példákat számlál elő irásában, az Calviniſta, és Lutheriſta Prædikátorok ki múlásárúl, és kétségben esett halálokrúl: mellyeket látván, noha sok esztendeig Prædikátor volt, de végre ellene monda hivatallyának, és az Római Anyaszentegyháznak kebelében téve. Es, nem csak amaz említett Lutheriſta c Superattendens, de Serárius, Feuardentius, egyebekkel eggyűtt, névezet szeréntis sok Prædikátorokrul emlekeznek, kik, vagy kétségben esvén, magokat meg ölték; vagy az ördögtúl meg fojtattak. Halhadsza Superintendens Vramnak tulajdon szavait: d *Tragicus Zvinglii, Oecolampadii, Carolostadii, Stesselii, Victorini, & aliorum Sacramentariorum exitus, publicum dicunt testimonium, quòd pessimâ conscientiâ istam causam agant. Vnde, horrendo DEI, justissimo tamen judicio, cum gemitu, desperabundi plurimi Sacramentarii (ut Historiæ testantur) malignam animam exhalant. Hujus rei exemplum memorabile in Palatinatu, in oppido Eppingen, DEVS ob oculos posuit, in Thomâ Pistorio, qui ex desperatione periit: in horribilem desperationem incidens, ingenti clamore has voces ædens: Ego sum Diaboli, corpore & animâ; magnis mugitibus infelicem animam exhalavit. Alius desperans, cultro jugulum sibi incidit.* e *Duo Hugonottarum Ministri in Normandiâ, arrepti à Dæmone, laqueis se, ut Iudas, suspenderunt. Novimus quoq; plurimos Duces eorum, rabidos & blasphemantes occubuisse.* f *Hermannus Monachus Minorita, Wittembergæ cucullum pro concione abjicit: Virginem Monasticam in Vxorem adjungit. demum, anno 1554. gravi morbo corripitur, & sex diebus elapsis, horrendâ voce exclamat: Se*

Bredenba. loco citat. ex Bolseco.

a *Pantaleo Theveni. Epigram. f. 75*

b *Apologiâ de suo ad Eccle. redit. fol. 62.*

c *Schlüsselb.*

d *Schlüsselb l. 2. Theolog. Calvin. art. 9. fol. 82.*

e *Feuardẽ. in epi. Judæ, ver. 11. edit. Colon. f. 266*

f *Bredenb. lib. 7. Collat. Sacra. c. 12.*

damnatum;

damnatum; nullam salutis consequendæ spem reliquam: &, quotquot isti voluptuariæ Lutheranorum sectæ sese dederent, damnationi obnoxios. Aŋ ita desperabundus, extremum spiritum exhalat. Caroloſtádiuſrúl, mind az Luther, 's mind az Calviniſta tanitók, egy nyomban irják: hogy, ótet az ördög fojtotta meg; az mint meg láthatod Vithakeruſnál, *De Eccleſia, Quæſt. 5. cap. 15. fol. 587. 591.* Schlüſſelburgiuſnál, *Lib. 2. Theol. Calvin. art. 9. fol. 69. & 42.* Reſciuſnál, *in Miniſtromachia, fol. 45.* Alánus Cópuſnál, *Dialog. 6. Cap. 32.* Feuardentiuſnál, *in lib. 4. Irenæi, cap. 32. n. 10.* Vlembergiuſnál, *Libro, Graves, & juſtæ Cauſæ &c. cap. 12.*

Idem Sanctes & Petr. Michaël, ſupra citati.

Erdélyben, DAVID FERENCZET halálra itilék, 1579. eſztendőben, mivelhogy azt kezdette vala hintegetni: hogy, Nem ſzabad CHRISTUS Vrunknak könyörgeni, és ő tőlle valamit kérni. Es, mikor Dévában küldötték vólna, egyſzer nagy ſereg ördögőt látván, kiáltani kezdé; hogy, immár el jöttek az úti társak: és mindgyárt meg hala.

Posſevinus Reſu. Reſpõ. Chytræi: ſect 3. c. 11. f. 137.

Bézais igy ír, az Arianuſok veſzedelmirúl: a *Si aliunde quoq; libet, quinam isti ſint, æſtimare, nempe ex manifeſtis DEI judiciis, quibus blaſphemias in Filium DEI vindicavit; quid est isto quoq; judicio apertius?* SERVETUS, *uſtulatâ blaſphemâ linguâ, in mediis ignibus mortuus est.* LISMANNUS, *à quo introductus fuit Blandrâta, ſeipſum in puteum abjecit.* OCHINUS *Apoſtata, quàm miſerabiliter obierit cum ſuis, tota Polonia novit. Etſi autem iſta non ſint planè apodictica: tamen, qui priora cum poſterioribus comparârit, inveniet profectò in iſtis, tam manifeſta Divini furoris teſtimonia; ut mihi quidem, vel ſola ſufficere meritò poſſe videantur, tum iſtis, quos adhuc expectat DEI patientia, ad meliorem mentem revocandis; tum ceteris expergefaciendis, ne ultrò ſese cum iſtis perditos velint.*

a *Beza, epi. 81. Theolog.*

Nemis méltó csudálnunk, hogy az Istennek igaz itileti szerént, ily iszonyu csapásokkal veszének az Vj tévelygések Kezdői. Mert tudgyuk, hogy még azokis, kik valamely Országban elsö követői, és gyarapitói lőnek az Vjságoknak, ez világ szeréntis, szem látomást meg rontattanak az Istentúl.

Latè hæc Calvi. Turciſmus, li. 4. cap. 14.

Az Saxóniai Fridrik Herczeg, és az Haſſiai Landgróff, dajkálkodának főképpen Német Országban az Lutheriſtaſágnak. mind az kettőt, rabſággal, és Országok veſztésével bűnteté az Vr Isten ez világonnis.

Galliában, Condæus, és Admirallius Colini, fegyverrel, és vérontáſſal plantálák, 's öntözék az Calviniſtaſágot. végre mind ketten, sok búdoſások, és gyalázatok után, meg öletének; és, az kik fegyverrel keresték, fegyverrel veszének.

Cochlæ. in Actis Lutheri, Anno 1538.

Angliában, az Vj tévelygéseknek fészket vere, Anna Boléna Királyne aszszony: ő vélle egyetemben, az Semerseti Herczeg, és az Cantuáriai Ersek. de mint járának? Az Királyné aszszony, paráznaságáért, pelengér alatt veſze: az Herczegnek, fejét vövék: az áruló Erseket, elevenen meg égeték.

Flandriában, Orangius Herczeg nevelé az Calviniſmuſt. de ôis, újonnan vött gyenge hölgyének csak nem öliben, fel mészároltaték, egy jövevény ifiútúl.

Scotiában, Iacobus Nóthus Király vivé az Calvinus konkolyát. Ezis (láſd az Istennek csudálatos itiletit) az piacz közepett, meg öleték nagy véletlenül.

MDXXVI.

Dániát, Chriſtiánus vivé az tévelygéſre. jutalomért, az maga Orſzágából ki űzeték; ſok budoſáſa után,meg fogaték,vas kalitkában rekeſzteték, hóltig rabſágban tartaték.

Az mi Orſzágunkban, Lajos Király veſzéſe után , mikor az Király válaſztáſban az Orſzág meg haſonlott,és két felé vált vólna; és mindenik Kiraly kedveskednék az Vraknak, hogy lágy engedelmével magához csatolná őket; mivelhogy az Púſpőkök, Mohácſnál inkáb mind le vágattak vala : az Egri Púſpőkſéget Prinyi Péter magának foglalá : az Nitrait,Tőrők Bálint : az Váradit,Czibak Imre : az Erdélyit, Bodó Ferencz; az Csanádit, Petuſith Gáſpár : az Pécſit,Szerecſen János : és igy,Púſpőkök nem lévén; az fűſt, és háboruſágnak zavarja alatt , bé csúszának máſzának az Vj Tanítók. Az Vrak kőzzűl , előſzőris Prinyi Péter Lutheriſtává lőn,Kopácſi Iſtvántúl,és a Stárai Mihálytul meg csalattatván.Eo utánna,Dragffi Gáſpáris meg mételyeſedék, Batizi András, és Dévai Mátyás tanitáſából. Es,míg az Púſpőkſégek helyre állatának,annyira el terjede az Vjſág,(ugyanis hamar nő,és ragadóis az bojtorján;) hogy, noha mind az Orſzág b Articulusival, mind pedig könyvekkel, és tanitáſſal igyekeztek ellene állani; mint meg teteczik az Szegedi Fráter György könyvéből, c mellyet Dévai Mátyás ellen irt akkorontan : de minden orvoſságot meg vete,az el hatalmazott fene. Ezután,az Calviniſtaſágis be lopa magát nagy orozva.Ezt, leg előſzőris Petrovith Péter kezdé Munkács várában (mellyet Inſcriptióban bir vala) hirdettetni, Kálmáncſi Márton által; kit Sánta Mártonnakis hittak. De meg fizeté az Iſten, mind az kettőnek : Prinyit meg fogatá Ferdinand Cſaſzár, d és Vjhelyben, őt egéſz eſztendeig tartatá rabſágban;azután Bécſben az fogſágban hala meg,1550.eſztendőben. Petrovith, az Képeket rontatván , mikor magais ſegitene egy feſzűletnek le rángatáſára, ugy űté az ágyát az feſzűlet , hogy ſokkáig nyege utánna. Es ha az Iſtennek ezeken való itiletit érteni akarod, forgaſd el minden felé ſzemedet, és ſzámláld meg, Hány Vr vagyon Magyar Orſzágban, azoknak maradéki kőzzűl, az kik az Púſpőkſégeket el ragadozák, és az Vjſágokat gyarapiták. Vagy meg apróſodtak; vagy el véſztek , mind magok, mind emlekezetek , mind nemzetſégek.

a *Mores Starini, & Kalmancſi, vide libr.3. cap.7.§.6.*

b *Artic.12. An.1550.*

c *Libro,Rudimenta ſalutis; edito Anno 1535.*

d *Nicolaus Iſtvánffi, libro 15.et 16. Hiſtoria Vngarica.*

§.5. Az Sacramentáriuſok hitinek, első Iſcola Meſtere az Eordőg vólt.

Hogyha Luther, az Eordőg Iſcolájában tanúlta az Római Anyaſzentegyház ellen támaſztott Tévelygéſeket; kétſég nélkűl, az Sacramentáriuſokatis azon bordában ſzőtték ; azon Iskolában nevelték 's oktatták. Előſzőr : Mert valamit az fellyűl elő hozott Leczkében taníta az őrdőg,és Luther eleiben ada; azt egy nyomban hiſzik, és vítattyák az Calviniſtákis. Másodſzor : Mert az Sacramentáriuſok, Luther fiai, és magzati; az mint ómaga hirdeti Luther, imillyen ſzóval : e *Liberos è corpore meo genitos, Abſolones meos, ferre cogor, qui vehementiſſimè mihi reſiſtunt : Sacramentarios dico, pra quorum furoribus, Papiſtas mites, & modeſtos judico.* Ha azért az Sacramentáriuſok, Luther tanitványi, és cſemetéi, Luther pedig az Eordőgé,kűnyű által látni, mit itilheſsűnk Calvinuſrúl.

e *Lutherus tom.9.epiſt. ad Joannē Hauſmannum,f.234.*

De hogy ennek bizonyoſb tanuſági légyenek, ómaga VLRICUS ZVINGLIUS, az ki Előljárója , és fő vezére vólt az Sacramentáriuſoknak,nem homályoſon jelengeti, hanem ugyan igen világos ſzókkal hirdeti, Honnan , és mi módon vőtte tanitáſát; illyen formán irván : a *Cùm tredecimâ Aprilis lux appeteret ; (vera narro,adeoq; vera, ut celare volentem,conſcientia cogat effundere) viſus ſum mihi in ſomno , multo cum tædio contendere cum adverſario Scribâ ; ſicq; obmutuiſſe, ut proloqui non poſſem. Ibi, ex Machinâ viſus eſt monitor adeſſe, (ater fuerit an albus, nihil memini) qui diceret: Quin, ignave, reſpondes ei , quod Exodi 12. ſcribitur ; Eſt enim Phaſe,hoc eſt, Tranſitus Domini ? Protinus, ut hoc Phaſma viſum eſt, ſimul expergefio, & è lecto exilio, &c.* Rővideden, azt beſzélli : hogy, mikor az Tiguri Váras tanácſa előtt , egy Notárius azt vetette vólna ellene : hogy , noha az haſonlatoſságokban, és példa beſzédekben, nevezternek az legyekis az jegyzetett állatoknak nevezetivel ; ugymint, mikor az jó mag, Iſten igéjének ; az világ, mezőnek mondatik : de az Haſonlatoſság , és példa beſzéd kivűl , ſoha ez az ſzó *(Eſt,)* nem vétetik amaz máſik ſzóért *(ſignificat.)* az vég Vacſorán pedig, nem haſonlatoſságot, vagy példa beſzédett mondott Vrunk ; hanem, Teſtamentomot rendelt ; melyben, az czégért nem ſzokták bórnak nevezni : ſem az falunak írott képét,falunak. Sokat tőré fejét Zvinglius,hogy az haſonlatoſságok, és példák kivűl,illyen ſzólláſt találna: de ſoha ſzerét nem teheté;hanem el ſzunnyadván, bánatos bággyadáſában, egy *Phaſma*, egy árnyék jőve hozzá , mely, fejér vólté , vagy fekete,ő nem tudgya;és amaz Iráſt adá eleiben, b melyben az Huſvéti Bárány, Vráltal menetelinek neveztetik.

Hogy azért ez az Zvinglius tanitója nem egyéb vólt, hanem ugyan azon, az ki Luthert ímette oktatá,tudni illik,az Sátán; ſok bizonyos jelenſégekből meg mutathattyuk:

I. Mert az Lutheriſta Tanítók, mivelhogy az őrdőg Iſcolájából kőlt tudományt hirdetnek, kűnnyen meg iſmérik az ő Meſterek tanitáſat, ſtiluſát, ſzava járáſát : Eok pedig kőzőnſégeſen azt hirdetik , és erőſſennis bizonyittyák : hogy,Pokolbéli őrdőg vólt,az ki Zvingliuſnak meg jelent. Egy Filippus Nicolái , Hamburgi Páſztor, irt egy könyvet; *Fundamentorum Calviniana Secta , cum veteribus Arianis,& Neſtorianis communium,detectio.* mely könyvet, 1609. eſztendőben, Hamburgban nyomtattak. Ennek eleiben, az egéſz Tubingai Academiának Theologuſi egy Levelet írtak, melyben nyilván hirdetik:hogy, Eordőg vólt, ez az Zvinglius álom mutatója : *Hic ater eſt Spiritus ille , ſeu monitor, qui Zvinglio in ſomnio, fundamentum erroris ſui,de verbis Teſtamenti Chriſti revelavit.* Es, hogy ſemmit ne ſzóllyak Smidelinuſrul , *contra Grinæum*; Schűtzrúl, *In ſerpente antiquo* ; és egyebekrúl, kiket bővſégeſen elő hoz c Vlembergius : egy Conrádus Schlűſſelburgius,Raceburgi Superintendens , ſokſzor , nagy bátran , nagy bizonnyal kiáltya ; hogy, Eordőg vólt ez az Zvinglius Meſtere. Eggyűtt,minek utánna Lavatheruſból meg bizonyitotta vólna,hogy, 1525.eſztendőben lőtt az Zvinglius jelenéſe; utánna veti : d *Spiritus ille, tenebrarum Spiritus fuit, qui nocte obambulans , lucem fugit.* Máſutt igy ir : *Sole meridiano clarius eſt , Sacramentarios non ex Sacris literis hauſiſſe ſuam opinionem de Cœnâ Domini ; Sed alibi repertam, atq; adeò,*

a *Zvinglio to. 2.li. Subſidiū Euchariſtiæ. Feuard. in Irenæi lib.3. c.32.n.10. Juſto. Calvin. in Tertull. Præſcip. cap.43. Cl. Sanctes Repeti.3. de Euchariſt. c.2.f.63. Pet. Michaëlis, dialogo de Euchariſt.c.9. Serar.præfat. Orat.1. Lutherotur cicæ. Fridericō Bariſi, Dominic.5.poſt Epiphā.loco 9.num.57.*

b *Exodi 12. ſecundum LXX. interpretes.*

c *Vlember. Cauſſā 12.*

d *Schlüſſelb. lib.2.Theol. Calvi. Art. 9.fol.76. Lib.1. Art. 20.fol.84.*

adeò, à ſpectro, id eſt, ab ipſo Spiritu tenebrarum ſuppeditatam. Prorſus ſimiliter Monetarius, autor Ruſticæ ſeditionis, gloriatus eſt, a *ſibi quendam in ſomnis apparuiſſe, tradentem gladium Gedeonis, ad reformandos, & caſtigandos Principes Germaniæ. Ita Pfeiferus Munceri ſocius,* b *ſomnia, & nocturna ſpectra jactavit. Ita Ioannes Leidenſis, Cnipperdolingus, & alij quidam, in Vrbe Monaſterienſi revelationem oſtentârunt.* c Végezetre, más helyen, négy, vagy ôt bizonyſágot támaſzt, az Zvinglius ſaját iráſiból, mellyekkel erôſíti; hogy Egyéb ſem lehetett az ôrdôgnél, az Zvinglius tanítója.

II. Valamikor az jó Angyal meg jelent az Profétáknak, és az Iſten ſzolgainak, mindenkor meg iſmértette magát; és bizonyoſsá tötte azt, az kinek meg jelent, hogy az Vr ſzól néki: Annakokáért bátran azt mondhatták, az mit d Ieremiás monda; Bizonyoſon az Vr küldôtt engem. Vgyanis haſzontalan, kétſéges, és bizonytalan lôtt vólna az Profétáknak jelenéſe, ha az Vr Iſten világoſon meg nem iſmértette vólna véllek, hogy ô tölle ſzármaztak az jelenéſek. Mert, az Szent Agoſton mondáſa ſzerént, Csak akkor kel hinni efféle látáſoknak, mikor az Iſten minden kétſégnélkûl meg iſmérteti, hogy ô, az ki ſzól. Zvinglius pedig azt mondgya: hogy, ô nem tudgya, Fejér vólté, vagy fekete; ôrdôg vólté, vagy Angyal, az ki ôtet tanította. Tehát, nem Iſtentûl, hanem ôrdôgtûl adatott látás vólt az Zvinglius látáſa. Mert ugyanis, az Eordôg titkollya ôrômeſt el magát, hogy kûnnyebben meg csalhaſſa az embert.

III. Nyilván jelengeti Zvinglius: hogy, fekete Angyal vólt, az ki meg ſugallotta néki titkos tanitáſát. Mert azt irja: hogy, ôrômeſt el titkolta vólna, ha lehetett vólna, ezt az jeleneſt: de titkos furdaláſokkal kénſzerítették ki fejezni. Ha azt itilte, hogy Iſtentûl vólt ez az jelenés; mi ſzûkſég vólt rejtegetni? nám az Sz. Irás azt tanittya: hogy, az Iſteni cſelekedetek hirdetéſe nem gyalázatos, hogy rejteket kereſſen; hanem tiſztéſséges, és bôcsûlletes. Ezt az titkoláſt, és az ki fejezéſben való rettegéſt, az okos emberek ſemmi jóra nem magyarázhattyák. Sôt, azt itílhetik, az mit Sz. Agoſton az Pogányokrúl: hogy, az Iſtennek titkos tanácſából indittattak az Bálványozók, hogy az hamis Iſtenek gyalázatit fel írnák, és ezzel bôcsûlletlenné tennék ôket: *Quæcunq; in ſuis libris ludibria Deorum ſuorum poſuerunt, confiteri ea potiùs occultâ DEI voluntate coacti ſunt, quàm perſuadere conati.* Ennek fôlôtte, ha Iſteni látáſnak alitotta vólna ezt Zvinglius, ily bôcsûlletlen, és gyalázatos formán nem emlekezett vólna felôlle. Mert ezt az látáſt, Gôrôgûl PHASMANAK, ſzem finy veſztô, árnyékból cſinált abrázatnak nevezi. Aztis beſzélli: hogy, ez az váſz, és arnyék, nem az égbôl, hanem, Ex MACHINA, egy meſterſéges cſinalmányból jôve elô. Mely mondáſban, az régi Pogány Poëták ſzokáſát nézi, kikrûl azt olvaſſuk: hogy, mikor az Comœdiákban, valamely Pogány Iſtent bé akartak vinni; *Ex Machinâ*, meſterſéges cſinálmányból állattyák vala ki. Mikor azért Zvinglius, *Ex Machinâ*, irja hogy elô jôtt az ô Meſtere, annyi, mintha ezt *Tragicus* Iſtennek, az Poëtáktûl játékban ſzerzett Iſtennek nevezné. Végezetre: mind az Deákok, 's mind egyéb Nemzetek, akkor mondgyák valakirûl, hogy nem tudgyák ha [Fejéré, vagy fekete,] mikor oly ſzemélyrûl

a *Sleidanus lib.5.*

b *Sleidan. lib.10.*

c *Li.1.Theolog.Calvin Præf.fol.3. verba habes in Peniculo, cap.3.*

d *Jerem.26. ver.15.*

Aug. de Civit.c.26.

Tob.12.v.7.

Aug. 4.de Civit.c.31.

Vide Eraſmũ in Adagiis, Apò Mechanês.

mélyrûl ſzólnak, mellyet ſemmire bôcsûlnek, és az kivel ſemmit nem gondolnak.

IV. Ha azt mondaná Zvinglius: hogy, nem tudgya, ha álmában vólté ez az látás, vagy imette; miképpen Sz. Pál mondgya, hogy, nem tudgya, ha teſt ſzerént tôrténté az ô látáſa, vagy teſt kivûl; cſuda nem vólna. De nem azt mondgya, hanem, hogy ô nem tudgya, minémû Lélek vólt, (nyilván vagyon pedig, hogy Lélek vólt. mert az teſtes állat nem tanithatta vólna álmában az ô lelkét) az mely meg jelenék. Nem itílem pedig, hogy egy okos emberrelis el hitetheſſe, hogy eſzében juthatott, mit beſzéllett az Notáriuſſal; mint, és honnan jôtt eleiben az árnyék; mit mondott néki; mely Sz. Irás mondáſát hozta elô: és cſak az árnyéknak ſzínirûl feletkezett vólna el. Sôt, az kinek eſze vagyon, azt gondolhattya, hogy az árnyék ſzínirûlis emlekezhetett: de félt errûl emlekezni, hogy nyilvábban meg ne iſmértetnék ſzôrin az Pokolbéli kuvaſz. De, ha ugyan nem tudta Zvinglius, Fejér vólté, vagy fekete az árnyék, minémû nagy, és el általkodott vakmerôſég vólt ô benne, és az ô kôvetôiben, hogy az Apoſtoli tudomány ſzerént, meg nem próbálták, micſoda Lélek vólt, az ki ôtet tanította; hanem próba nélkûl, ily derek dologban, az egéſz Anyaſzentegyháznak itíleti ellen, egy ſzavára annak, az kit nem tudnak ha ôrdôgé, vagy Angyal, ſzakadáſt ſzerzettek? vallyon, 's ez nem annyit téſzené, mintha az Czigánnyal azt mondanák; Ahon, akár Iſtennek, 's akár ôrdôgnek?

1.Jo.4.v.1. 2.Cori.11. ver.14.

V. Az Zvinglius tudományának gonoſz gyûmûlcſéből meg mutattya Schlûſſelburgius: hogy, nem Iſtentûl vólt ez az éjeli tanítás. Mert, ebből az gonoſz tudománynak ſzikrájából, iſzonyú hamis Vallâſoknak gyuladáſi ſzármazának, ugymint: az Iſteni tiſzteletre éppitett Egyházak puſztúláſa: az Sz. Claſtromok el rontáſa: az régi ſzép Rendtartáſnak, és aitatoſságnak ki gyomlálása, &c. Azért, az hol el hatalmazott ez az Zvinglius kovâſzſza, nem Szentegyházakban, (mellyeket el rontottanak,) hanem Pajtákban, Csûrôkben, cſak nem Diſznó alomban prædikálnak; mint az én ſzerelmes hazámban, az mennyei Királyné aſzſzonynak Váraſában, Váradon, és egyebûttis, ſzemeimmel láttam. Az Kelyhekből, ſerlegeket; az Keczelékből, rokolyákat; az Papi ôltôzetekből, ſzoknyákat, és fardagályokat cſinálnak.

Vide Caput ſequens, & totum librum Quintum.

Bonfin.decad.2.lib.4. An.1080.

VI. Azis bizonyos jele, hogy ôrdôg vólt az Zvinglius Meſtere: Mert, noha az Sz. Iráſt hozza elô, mint ſzinte mikor az puſztában Vrunkal bajt viva: de ezt hamis értelemmel meg rútittya. mivelhogy, ſem az elô hozott Sz. Irás mondáſában, ſem ſoha egyébûtt, amaz Deak ſzó (EST,) nem vétetik (*pro* SIGNIFICAT:) mint, az Oltári ſzentſégrûl ſzólván, meg mutatom. Es ha ſzinte az éjeli árnyéktûl elô hozott Sz. Irás mondáſában, (EST, *pro* SIGNIFICAT,) vétetnékis; ebből ki nem hozhatni, hogy az Vég vacſorábannis igy kellyen ezt érteni. Mikor azért az Moyſes mâſodik Könyvében, az Huſvéti bárány, Húſvétnak neveztetik; cſak azt kel ezen értenünk, hogy, miképpen azt az napot Húſvétnak hîjuk, mellyen emlekezünk az Iſtennek jó tétérûl: azonképpen az Bárányis, mellyel áldoznak vala Húſvét napián, Húſvétnak neveztetett; mint meg tetczik az Sz. Lukács,

Luca 22. ver.7.

kács, és Sz.Márk könyvéből; ahol olvassuk: hogy, az Húsvétot meg ölték, az az, az Bárányt.

Mar.14. ver.12.

CAROLOSTADIUSIS, az Sacramentáriusoknak fő Kalaúzza,ugyan azon egy nyomban sétált Zvingliussal : Mert ő róllais, nem csak Iustus † Calvinus, de bővségesben Feuardentius, az Caroloſtádius kenyeres társainak Irásiból bizonyittya;hogy,őis az ördögtűl szopta tudományát. Halhadsza az Feuardentius szavait: * *Caroloſtadius,primus hujus Tragœdiæ autor, frequenter & publicè jactavit,(ut Lutherus,libro contra Cæleſtes Prophetas;& Kemnicius, cum quibus diutiſſimè vixit,ſcriptis tradiderunt:) quòd Vir quidam ad eum veniſſet, qui demonſtrárit, quomodo Verba Cœnæ, in primis verò vocabulum* (Hoc,) *detorquere valeret. Nec dubium, Diabolum fuiſſe, qui eum poſtea totum occupavit, & poſſedit. Alberus Baſileenſis Miniſter, libro contra Caroloſtadium,diſertè ſcribit: Diabolum corporaliter in eo habitaſſe.imò multis illum obſeſſum fuiſſe legionibus Dæmonum. Ipſe quoq; † Lutherus, de eo loquens; quòd (inquit) Diabolum eum nomino, nemo miretur; nam ad Caroloſtadium non reſpicio, ſed ad eum, à quo obſeſſus eſt,& qui per eum loquitur. Deniq;,Baſileenſes Miniſtri,in quadam Epiſtolâ memoriæ prodiderunt; Virum humanâ formâ grandiorem (Diabolum pro certo affirmant,) Caroloſtadio concionante in templo viſum; ac protinus egreſſum, ædes ipſius intraſſe,ac filio ſpurio imperaſſe, ut Patri diceret; ſe poſtridie è vivis auferendum eſſe. Eventus actu probavit, horribili morte ſublato Caroloſtadio.*

† Juſt. Calvin.in Præſcript. Tertullia. c.43. * Feuardē. in Irenæum lib.4.ca.32. num.10.

† In Colloq. Menſ. German. f.367. & 373.

CALVINUSRÚL nem szűkség kűlön emlekeznünk. mert ő egyebet nem cselekedék, hanem egybe szűre zavará az Luther és Zvinglius moslékát; és szép Déak szókkal meg himesité. Annakokáért,az Luther atiafiak nagy bizonnyal irják : hogy az Calvinisták,ördög Tanitványi,és eszközi: a *Talibus convitiis Danæus,Sturmius, Grinæus, optimos viros Pappum,& Oſiandrum exornant, ut ipſum etiam Cacodæmonem, Magiſtrum Calviniſtarum, magis dirum quid effundere poſſe, non facilè crediderim.* b *Calviniſtæ nos Diabolicis calumniis proſcindunt. ſed hæc eſt natura Diaboli,& organorum ejus.* c *Non offendamini,quòd Satanas per ſua organa,Calviniſtas nimirum, nos traducit.* Eo magais Luther azt irjá az Sacramentiperdákrúl; hogy, az ő szájokban, és szűvőkben, szájók, és szűvők főlőtt, szájok és szűvők által az Eordög uralkodik. mely mondást, nagy sajnálva imigyen hozzák elő az Helvéciai Atyafiak : d *Quàm admirabilem ſe Lutherus, cum Diabolis ſuis præbet! quàm impuris verbis, quæ Diabolis farcita tument,utitur! ſic enim ait : Inviſus ille Diabolus in ipſis agit, & nunc, & in poſterum. blaſphemum enim cor, & os mendax habent; in quo, ſuper quod,& per quod Diabolus diffuſus eſt, & regnat.*

a Schlüſſelburg. lib.2. Theol Calv art.12.f.128
b Ib.f.125.
c Lib.1. pf. Apologiæ,in fine.
d Confeſ.Tigurin.Anno 1545.tra.3. fol.127.

Es, hogy mind ezeket egy szóval bé fejezzem : Az Lutheristák,és Calvinisták Irásiból,meg mutattya e Iurgevicius,és f Vlembergius:hogy az Calvinisták, ördög tojta találmánynak nevezik az Luther valláſt. Viszontag az Lutheránusok, az Calvinisták álmát, ördög ganejának híják. Muncérusrúlis, az Viszszakeresztelők első Mesterérűl, bőv beszéddel meg mutattya g Vlembergius; hogy, őis az ördög Iskolájából kapta kellemes eszeskedésit.

e De Bello Quinti Evang. Profeſſores Nullus & Nemo, c. 3.argum.13. Causâ 10.
f Causâ 12.

Mivelhogy azért az nagy Vr Isten,az fel fuvalkodást,és az Anyaszentegyház tanitása meg vető kevélységet azzal ostorozza,hogy az ördög tanit-

ványi lennének,az kik nem akarának az régi Sz.Doctoroktúl tanúlni:itild meg te magad, Keresztyén Olvasó, ha illendő,és méltóé, hogy azután indullyunk, az ki maga meg vallya, hogy az ördög tanitotta őtet arra, az mire akar vinni minket? az ki ugyan nem tagadgya, hogy az ördöggel gyakor nyájaskodási, és barátságos trécséléſi vóltak? Bizony, az ki az szurkot forgattya, meg mocskollya kezét. és, ha Moyses az Istennel való társalkodásból finyeséget nyere; az ördögi szővetségből, setétség, vakság, és tévelygés árad az emberek szűvére. En Tertullianussal, tellyeséggel lehetetlennek mondom, hogy ezek, az ördögtűl oly méltoságot, és bővségesb malasztot nyertek légyen, hogy elsők ők ismérték légyen azt az Igazságot, mellyet az Istennek hiv szolgai, az régi Sz.Atyák nem láttak volna: *His ſolis,& his primis revelata ſit Veritas Divinitatis? majorem, ſcilicet, dignationem, & pleniorem gratiam à Diabolo conſecutis.*

Eccl.13.v.1.
Exod.34.v. 19.
Tertull. Præſcrip.c.34.

De reánk akarják némellyek szállitani ezt az bizonyságot,és azt forgattyák; hogy az Római Pápák közzűlis vóltak ollyak,kiknek frígyek,kötések, és szővetségek vólt az ördöggel. Rővideden azt mondom: hogy,az Atyafiak sokat mondnak az Pápákrúl, kiben semmi sem vólt. De ám bár meg engedgyük, hogy miképpen egyéb vétekben estek az Pápák közzűl némellyek; azonképpen az ördögi társaságbannis részе vólt valakinek: ugyan nem következik az ő gonoszságokból gyalázat az mi Hitűnkre. Mert, sem az ördöggel tarsalkodó Papa nem vólt Kezdője az mi Hitűnknek; sem az ördög tanitásából nem vötte az Római tudományt;miképpen meg mutatók, hogy az Lutheristák első Attya, és tanitója, az Misérűl,az Papi szenteléſrűl, es egyéb derék dolgokrúl való tanitásat, az ördög szájából vötte.

1.Corint.11. v.13.

HETEDIK RESZE.

HATODIK BIZONYSAGA AZ VY TVDOMANYOK hamiſságának: Mert ezek, természetek szerént minden Ió Cſelekedeteket ki gyomlálnak; és minden Gonoszságra szabad menedéket adnak.

AZ Keresztyén Hitnek régi Bajnaki, és győzödelmes Hadviselői, viaskodván Irásokban az Pogány tévelygéssel, több Bizonyságok között, azzalis erősitették : hogy, azt el kel távoztatni, és magokat meg kel óni, az ő veszedelmes hitetésitűl. mivelhogy minden feslett erkölcsre, és gonoszságra, szabadságot és alkolmatosságot adott. Mert,noha(ugymód Sz.Agoston) az jó erkölcsökre intette az Poganyságis az embereket : de midőn az ő Istenek között, fajtalanságot, lopást, gyűlölséget, és egyéb vétkeket hirdetett lenni;az emberek nē csak nē iszonyodtak,de ugyan dücsőſségesnek tartották, hogy hasonló cselekedetekkel bővölködtek. Sőt, azt ugyan véteknek sem tartották, az mit az ő Istenek példáiból tanúltak az emberek : *Aliquid Philoſophi de moribus dixēre: ſed plus Deorum exempla, quàm*

Aug. 2. De Civit.c.7.

horum monita valebant. Hinc apud Terentium flagitioſus adoleſcens, tabulam ſpectans Iovis & Danaæ, ab hac autoritate adhibet patrocinium cupiditati; jactat ſe imitari Iovis & Danaæ, ab hac autoritate adhibet patrocinium cupiditati; jactat ſe imitari Iovis *&* Danaæ*, ab hac autoritate adhibet patrocinium cupiditati; jactat ſe imitari* DEVM. *At, quem Deum, inquit? Qui templa cæli ſummo ſonitu concutit. Ego homuncio id non faciam? ego verò illud feci, & libens feci.* a *Ergo flagitioſis hominibus Divina tribuebantur, ne flagitia, flagitia putarentur; &, ut quisquis ea feciſſet, non homines perditos, ſed cæleſtes Deos videretur imitatus.* Aztis ez előtt Lactantiustúl hallók: hogy, még az bűnöketis Iſteneknek tartották, hogy az Bűnnek bőcsülleti lehetne.

a *Idē, lib. 1. Cōfeſ. c. 6. Vide Suprà, Fol. 70.*

Supr. fol. 70.

Az Eretnekek tévelygéſinek rongyos patvarkodáſi ellenis, ugyan ezen fegyverrel éltek az régi Szentek; és azzal hamiſsitották ezeketis, hogy az Keresztyéni jó Szertartáſnak, és ſanyarú életnek meg ódván zaboláját, teſti ſzabadſágnak Meſteri lőttenek: az ſzoros ajtórúl, tágas kapupura, ſzéles útra; az keskeny ősvenyrúl, sík mezőre vezették az emberek. alattomban vermet áſtak az Ió erkőlcſnek; és titkon minden feſletket. ezzel fel ſzabadították Követőjőket. Ezt vitattya Sz. Hierónymus, Iovinianus, és Vigilantius ellen, egéſz könyveiben. Sz. Irenæuſis az tévelygéſnek az emberek minden éktelenſégre. Mert azt tanittyák, ugymond; hogy, az Christus Váltſágaő bennek el fődőzi az vétket; és ők Válaſztottak lévén, jó cſelekedet nelkűlis üdvőzűlnek. mivelhogy mint az arany, az ſárbannis meg tartya ſzínét; ugy ők is, az bűn kőzött ſem rútak. Sőt minden Törvénytúl meg ſzabadúlnak, az kik őket követik, és minden Iſteni félelemtúl meg ódoztatnak. Halhadſza mit ír az Márkos Eretnek tanitványrúl:

Iren. lib. 1. c. 9. n. 9.

Idem, lib. 1. c. 1. n. 48.

Idem, lib. 1. c. 20. n. 5.

Idem, lib. 1. c. 35. n. 4. Et c. 24. n. 7

Suprà, lib. 3. c. 2.

Diſcipuli eorum, Perfectos ſemetipſos vocant: quaſi nemo poſſet exequari magnitudini agnitionis ipſorum; nec ſi Petrum, & Paulum dicas. Quapropter & liberè omnia agere, nullum in ullo timorem habentes propter redemptionem enim, invisibiles fieri Iudici. Az Valentiniánuſokrúlis imigyen ſzól: *Nobis neceſſariam dicunt bonam converſationem: ſemetipſos autem, non per operationem, ſed eò, quòd ſunt naturaliter ſpirituales, ſalvari dicunt. Quemadmodum enim aurum in cœno depoſitum, non amittit decorem ſuum, ſed ſuam naturam cuſtodit: ſic & ſemetipſos dicunt.* Simon Mágusnak haſonló tanitáſát, másutt így emliti: *Non eſſe naturaliter operationes juſtas, ſed ex accidenti, quemadmodum poſuerunt, qui mundum fecerunt, Angeli, per hujuſmodi præcepta in ſervitutem ducentes homines. Quapropter ſolvi mundum, & liberari eos qui ſunt ejus, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, repromiſit.* Az Cainiták, és Carpócrates Eretnekſégérűl így ſzól viſzontag: *Hoc ajunt eſſe ſcientiam perfectam, ſine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas eſt.*

Hogy azért miis, ezt az régi Szentek éles fegyverét, az Vj Hit kővető Atyaſiak ellen forditcſuk: és, az miképpen ez előtt meg mutatók, hogy minden Tévelygéſre kaput nyitnak; azonképpen aztis meg bizonyitcſuk, hogy az feſlett életre minden ſzabadſágot adnak, rővideden illyen Kőtés bizonyſágot állatunk:

Lehetetlen dolog, hogy igaz, és Iſtentűl adatott tudomány légyen az, valamely, tulajdon fondamentominak terméſzeti ſzerént, minden Ió cſelekedetre, Parancſolatok meg tartáſára, és Iſteni félelemre vivő indúlatokat ki gyomlál az emberek ſzűvéből; és ez mellett, minden ſzőrnyű és iſzonyú gonoſzſágra, feſlett erkőlcſre, alattomban ſzabad menedéket mutat.

Illyen pedig, mind az Luther, 's mind az Calvinus hiti, és tanitáſa, mely titkon ſzéles útra, minden teſti ſzabadſágra 's gonoſzſágra igazit.

Tehát általan véggel nem lehetſéges, hogy Iſtentűl ſzármazott igaz Tudomány leheſſen az ő tanitáſok.

ARGVMENTVM.

Az Bizonyſágnak Első réſze, oly világos mint az Nap finy. Mert, az mint Sz. a Iakab irja: az Mennyei tudomány, tellyes minden irgalmaſſággal, tiſztaſággal, jó gyűmőlcsőkkel. Sz. b Dávidis, az Iſten törvényét, macula nélkűl valónak mondgya, mely az emberek lelkét meg téríti. Es, c mivelhogy az Religio, az igaz Vallás, leg főképpen arra való, hogy az emberek lelkét, az igaz Iſteni ſzolgálatra vezeſſe; nyilván vagyon, hogy az tekélletes erkőlcsőkre, az bűnnek el távoztatáſára, az igaz Iſteni félelemre, kel ennek foganatoſnak, és gyűmőlcsőſnek lennie; melyből, ugy mint valami bővſéges élő kútfőből, ſzármaznak minden tekélletes erkőlcsők. és így, az mely Tudomány ezektűl el idegenit, 's meg vonſzon, nem lehet annak az Iſteni Bőlcſeſségtűl, és Iőságtúl eredeti. Vrunkis azt mondgya: d hogy, az gonoſz fát, gyűmőlcsérűl kel meg iſmérni. Kiből meg tetczik; hogy, Ió Tudomány nem lehet, az mely, noha egy felől tiltya az gonoſzſágot, de más felől oly dolgokat tanit, mellyek nyilván való ſzabadſágot adnak az feſlett erkőlcſre.

a *Jac. 3. v. 17*

b *Pſ. 18. v. 8.*

c *Láſd az 1. Könyv. V-tólsó Réſzét.*

d *Matth. 7. v. 17.*

Miképpen pedig az fának gyűmőlcsében, két rendbéli fogyatkozás lehet; Első, mely nem az fának terméſzetiből, hanem valami kűlső okokból ſzármazik; ugymint, ha az rogya meg veri, az dér meg sűti, az férgek meg veſztegetik: Második, az fának tulajdonſágától lehet, mely terméſzeti ſzerént, fás, vad, és fojtó gyűmőlcsőt ſzokott hozni. Azonképpen, az emberek feſlett életének, és gonoſz gyűmőlcsénekis, két oka lehet: Első; az ő Vallāſának tulajdon ereje és mivólta. mivelhogy ez, oly dolgokat kapcſol magában, mellyek terméſzetek tulajdonſága ſzerént, nagy okot adnak, és tágas útat nyitnak az gonoſz életre. Maſodik: az embernek gyarlóſága, és vakmerő gonoſzſága, mely az ő Hitinek, és minden bűnőktűl meg tartoztató Vallāſának izgatáſa ellenis, az gonoſzra ragadtatik. Azért, ſzinte mint az fának jó, vagy gonoſz vóltárúl, nem téſzűnk itiletet azokból az gyűmőlcsők fogyatkozáſiból, mellyek idegen okokból, nem az fának tulajdon erejéből ſzármaznak: azonképpen, az embernek nem akarminémű gonoſz életéből tehetűnk itéletet az ő Hitirűl. Mert, ſoha oly Religio nem vólt, melyben elegy nem lőttek vólna gonoſzok az jámborokkal. Hanem, azt kel meg tekinteni, ha az Tudomány ſaját erejéből, terméſzetiből, és tulajdonſágából, fel ſzabadité az gonoſzra? el óltyaé az Iſteni félelmet, és tekélleteſségre való igyekezetet? Ha ezt cſelekeſzi; kétſegnélkűl gonoſz fának kel ennek lenni, az melynek ily veſzedelmes gyűmőlcſi vannak. mert, az Sz. Pál mondáſa ſzerént, ha az gyökér Szent vólna, az gyűmőlcsőkis Szentek vólnának.

Ex fructibus Doctrina, non Perſonæ: non ex Morib. certorū hominum; ſed ex eo, quod inſtituto Evāgelii ipſorū licet. Vide Bellarmin. lib. 5. de Grat. & Libero arbi. c. 10. ad calc. Rom. 11. v. 16.

Az Bizonyſágnak Masodik réſzét, kűnyű meg bizonyitani. Mert oly tágas, és poros útat nyitnak az Vj tudományok minden Gonoſzságra; oly igen meg hűvitik az embereknek minden tekélletes indúlatit, és le

Ezech. 13 v. 18.

tôrik tengelyit minden Kereſztyéni jóſzágnak, hogy, ha az Vr Iſtennek Atyai kegyelmeſsége, és az terméſzetnek ſzemérmeteſsége meg nem tartoztatná az emberi gyarlóſágot; Hitek fundamentoma ſzerént, ſzinte oly ſzabadoſon élhetnének az Atyafiak, mint ha ſem pokol, ſem menyorſzág, ſem Iſten, ſem ôrdôg nem vólna.

Ezt hogy rôvideden, de világoſon meg mutaſſuk, tekincsûk meg az Vj tudományoknak egynihány a kôzônſéges fondamentomokat, és lâſſuk, hová viſzik mind ezek az embereket.

§. 1. Minden Ió Cſelekedetet, Bûnnek mondnak az Szomſzédok.

Elsô dolog azért, mellyel az emberek ſzûvébôl, minden Ió Cſelekedetnek, és tekélletes erkôlcſnek ſzikráját el óltyák; és nem ingerlik, hanem ugyan kénſzeritik embert az Gonoſzra, az: Mert tôrrel paiſſal vítattyák; hogy, Akármint ſzepelkedgyenek, ſincs ſemmi Ió cſelekedetek az embereknek: hanem, valamit mivelnek, nem egyeb halálra, és kárhozatra méltó rútſágnál, bûnnél, ocſmányſágnál, fogyatkozáſokkal tellyes tekélletlenſégnél. Ezt pedig, oly fennyen, és kevélyen pattogattyák, hogy az kôdôk fôlôtt látczanak járni; és Faëton módgyára, az Napnak ſzekerét hajtani, midôn erre az ôrvendetes helyre jutnak.

Az Concordia igy ſzól ez dologrúl: b *Ipſa Legis impletio, quæ ſequitur renovationem, eſt exigua, & immunda.* Es egy kevetsék alább: c *Scripturæ teſtantur, Opera noſtra immunda eſſe, & indigere miſericordiâ. noſtra enim impletio legis, immunda eſt.* d *Quare remiſſione peccatorum opus habemus, etiam cum Bona opera habemus. Cùm Nullum opus ſatis mundum inveniatur, ſemper accuſat lex, & parit iram.* Es iſmét: e *Non debemus confidere noſtrâ dilectione, cùm ſit immunda, & exigua.*

Az Helvéciai Confeſſio illyenképpen ſzól: f *Sunt multa indigna Deo, & imperfecta plurima in operibus etiam Sanctorum. Iuſtitiæ enim noſtræ, comparantur panno menſtruatæ.*

Luther Márton ezent tanitotta: g *In OMNI Bono opere juſtus peccat.* h *Nemo non certiſſimus eſſe debet, ſe SEMPER Mortaliter peccare, ſi ſua vita ad judicium DEI juſtiſſimum comparetur.* i *Opus Bonum, optimè factum, eſt Veniale Peccatum ſecundum miſericordiam DEI; ſed Mortale Peccatum ſecundum juſtitiam Dei.* k *Liberum arbitrium poſt peccatum, res eſt de ſolo titulo. & dum facit homo quod in ſe eſt, peccat Mortaliter.* l *Dum credere incipis; ſimul diſcis, Omnia quæ in te ſunt, eſſe prorſus culpabilia peccata, & damnanda.* m *Num per Legem, & Opera, per iſtas Sordes, & Stercora, quæram juſtitiam?* n *Quid, quæſo, ſunt illi, qui per Sordes humanæ juſtitiæ quærunt ſalutem?* Végezetre, Látomus ellen irván, igy foglallya ſummában tanitáſát: o *Iuſtitia Legis, etiam* Decalogi, *immunda eſt, & abolita per Chriſtum, imò magis quàm Cæremoniæ.* p *Peccatum igitur, prædicatione perfectitatis ineſt operi bono, quamdiu vivimus, ſicut riſibile ineſt homini. Quare, ſicut rectè ſequitur: Homo vivit; Ergo eſt riſibilis: Ita ſequitur; Homo BENE facit; Ergo peccat.*

Melanchton ſem eſik meſzſze fájától: q *Pelagiani ſunt Papiſtæ, qui negant eam vim eſſe Peccati Originalis, ut Omnia hominum opera, Omnes conatus, ſint peccata.* r *Quid aliud Paulus agit, Epiſtolâ ad Romanos, & Galatas, quàm ut oſten-*

dat,

a *Hæc non unus, & alter; non obſcuri; non ſemel, nõ obiter: ſed capita; ſed omnes ſed crebro docent.*
b *In Apolog. §. De Dilect. Dei, f. 91.*
c *Fol. 93.*
d *Fol. 98. §. Reſponſ. ad Argum.*
e *Fol. 123.*
f *Confeſſio Helvet. art. 16. f. 35.*
g *To. 2. Lat Vittẽ. 1546. in aſſert. art. 31. & 36.*
h *Aſſertio. artic. 35.*
i *Aſſertio. artic. 32.*
k *Artic. 36.*
l *Eod. to. de Liber. Chriſtianâ, f. 4.*
m *To. 5. Lat Vitt. 1554. & Luſſt. In c. 2 ad Galatas f. 322.*
n *Ib. f. 326.*
o *To. 2. cit. l. cõt. Latomũ fol. 234.*
p *Fol. 236.*
q *In Locis, an. 1523. de Peccat. f. 13.*
r *Fol. 16.*

dat, Peccata, ſeu vitia eſſe, Omnia opera, Omnes conatus virium humanarum? a *Conſequitur igitur, OMNIA hominum, quantumvis in ſpeciem laudabilia opera, planè vitioſa eſſe, & Morte digna peccata.* b *Opera juſtificatorum, impura ſunt, & immunda: quæ verò Iuſtificationem præcedunt, ea Omnia, maledictæ arboris, Maledicti Fructus ſunt; nihil niſi fucus, & mendacia ſunt; Peccata ſunt.*

Calvinuſis ezen nyomon ſetál: c *Mutilum eſt, ac vitioſum, quicquid Bonorum operum, etiam ab optimis prodit.* d *Nullum omnino Bonum opus cenſebitur, niſi cujus vitiis DEVS ignoſcet; quando Omnia mutila ſunt, & corrupta.* e *Nihil inter nos, vel circum apparet, quod non ſit plurimâ obſcœnitate fœdatum.* f *Omnia hominum opera, ſi ſuâ dignitate cenſeantur, nihil niſi inquinamenta, & Sordes ſunt: quæ Iuſtitia vulgò habetur, apud DEVM mera eſt Iniquitas; quæ integritas cenſetur, pollutio: quæ gloria dicitur, ignominia.* g *Habemus, nec unum à Sanctis exire opus, quod, ſi in ſe cenſeatur, non mereatur juſtam opprobrii mercedem. Quod optimum ex totâ vitâ ſuâ ſeligat Sanctus: ſemper tamen carnis impuritate fœdatum, corruptum deprehenditur.* h *His fortiter inſiſtendum: Nullum unquam extitiſſe pii hominis opus, quod, ſi ſevero DEI judicio examinetur, non eſſet damnabile.* i *Nihil ab homine exit, quantumvis Perfecto, quod non ſit aliquâ maculâ inquinatum.* * *Aſperſa ſunt perpetuò Sordibus multis Bona noſtra opera, quibus meritò DEVS offendatur: illa tamen, perinde accipit, ac ſi pariſſima eſſent.* k *Opus ſuum, quod bonum videri volebat, eo ipſo transgreſſionem legis eſſe inveniet, quia imperfectum eſt.* l *Quicquid ab homine procedit, in peccatum imputari.* m *Pium ſtudium Iuſtorum, cum à perfectione longè diſtet, non poteſt ſine veniâ placere Deo. Quare Iuſtitia quæ in illis laudatur, à gratuita Dei indulgentiâ pendet; quâ fit, ut quod reliquum eſt in ipſis Injuſtitiæ, non imputetur.*

Béza ſem ſzakad el az ô attyától Calvinustúl, n *Hominum operibus, etiamſi excellentiſſima ſumas, ineſt tantum labis.* o *Si ſummo jure inquireret DEVS in ipſa præſtantiſſima quæq; hominum opera, nihil aliud poſſet de iis conſtitui, quàm, meras eſſe donorum DEI pollutiones.*

Bôjthe Iſtván, p az hozzá halgató Prædikátorokkal egyetembe, igy beſzél Német-Vjvárból: [Kôzônſégeſen azért, vagy Kivánſág, vagy Gondolat, vagy Cſelekedet légyen; Iſten elôtt El vetett dolognak, ôrôk Halálra kôtelezônek mondgya az Irás: ha az Iſten, az ô Fia érdeméjért, meg nem bocſáttya.] Es iſmét: q [Az Igazſág, ſem az Tôrvénynek tellyeſitéſébôl; melyre egy ember ſem elég: ſem valaki Iámborſágából, az mely Iſtennél nem kellemetes, mert Tekelletlen, nem adatik.]

Vaj fojtotta vólna meg az Vr Iſten még páſittyában, ezt az Ió erkôlcsôk veſzedelmére nevekedett gazſágot! mely minden Ióra való igyekezetet meg fojt az emberben. Mert, ha az mí Ió Cſelekedetünk, ocſmányſág Iſten elôtt, és haragot, 's kárhozatot érdemel; ſokkal haſznoſb, és ſzaporáb el lenni az Ió Cſelekedeteknélkûl, hogy ſem ezekben munkálkodni. holott ezektûl meg ſzûnvén, az bûntûl ſzûnünk meg: ſokkal jób pedig, az bûntûl meg fogni magunkat, hogy ſem abban úſzni, 's ſzorgalmatoſkodni. Azért, ſe Alamiſnát ne adgyunk; ſe ne Imádkozzunk. mert, ha ezeket cſelekeſzſzûk, bûnt cſelekeſzünk. Es mivelhogy az Iſten meg tíltotta az Bûnôket; kôvetkôzik, hogy az Ió cſelekedeteketis meg tiltotta. Vallyon 's, az ôrdôg találhatnaé erôſſeb, és dôgleleteſb eſzkôzt, mellyel el hi-

a *Fol. 18.*
b *Tit. de Fide, f. 70. Tit. de Peccato Mort. f. 88.*
c *In Matth c. 5. v. 12.*
d *In Joann. c. 5. v. 29.*
e *Lib. 1. c. 1. n. 2.*
f *3. Inſtitut. c. 12. n. 4.*
g *Ca. 14. n. 9*
h *Ibid. n. 11.*
i *Ca. 15. n. 3.*
* *Ibid. n. 4.*
k *Ca. 19. v. 4*
l *2. Inſtit. c. 1. n. 9.*
m *In Luc. 1. ver. 6.*
n *Confeſſione, edit. Heidelb. 1567. c. 4. art. 10.*
o *Ib. ar. 19.*
p *Cõfeſſione editâ Typis Manlianis, 1597. Art. 7.*
q *Artic. 9. NB. Calviniſta Jámborságot.*

tetné, hogy az Ió Cſelekedetektûl iſzonodgyunk; mint mikor el hiteti, hogy vétkezik az ember,és kárhozatot érdemel,midôn Iót mivel?

Ennek fölötte;ezen Tudományból illyen Okoskodáſok ûtkôzhetnek az értelmes embernek gondolattyában: Im értem, hogy minden Ió cſelekedetem vétek: és aztis meg tanúltam az én Meſterimtûl, hogy az vétkek,mind egyaránt halált, és ôrôk kárhozatot érdemlenek. mert ezt nyilván, illyen ſzóval tanittya Calvinus: a *Inepta diſtinctio eſt: Peccata quædam Venialia eſſe,quædam Mortalia.* b *Habeant filii DEI, Omne peccatum, Mortale eſſe.* c *Non eſt igitur,quòd vel leviſſimas cupiditates, judicio mortis eximamus.certè,dum Paulus ſtipendium peccati, mortem vocat; putidam hanc diſtinctionem, incognitam ſibi fuiſſe oſtendit. Ego, ne ſubire quidem poſſe dico Cupiditatem, niſi ob defectum eorum, quæ in Lege requiruntur. Pupugit nos animi aliquod deſiderium? jam Concupiſcentiæ rei tenemur,ac conſtituimur Legis tranſgreſſores. Dominus enim, non tantum deliberare & machinari vetat, ſed & Concupiſcentiâ ſtimulari. Non eſt igitur, quod vel leviſſimas Cupiditates,judicio Mortis eximamus.* d *Nos pro Peccato habemus,quod aliquâ omnino Cupiditate,contra Legem DEI homo titilletur.* Béza pedig: e *Peccata hactenus Paria ſunt,ut vel minima minimi peccati Cogitatio,Mortem æternam mille mereatur.* Vgyan ezent beſzéllik az Mágdeburgi Lutheriſtákis: f *Veniale peccatum, nullum quidem eſſe ex ſe, docent Apoſtoli; dum aſſerunt, Omnia Peccata; iram DEI, & æternas pœnas mereri: ſed per accidens, hoc eſt, propter remiſſionem peccatorum, quæ contingit fidelibus.* Bôjthe Iſtvánis ezen formán dictál Német-Vjvárból: g [Az Bűnnek érdeme,vagy jutalma;vagy nagy,vagy kicſin, az Halál.] Ezek így lévén; mind egyaránt ôrôk kárhozatot érdemlek tehát, akár az enyímbôl irgalmaſon cſelekedgyem,'s akár az máſét hamiſſan el vonnyam; akár gonoſz indúlatimat meg zablázzam,'s akár Epicúrus módgyára mindé fortelmeſſégnek gyeplûjét meg ereſzſzem; akár az Iſtent dicsírjem,'s akár az ô nevét átkozzam: egy ſzóval,mind egy,akár Iót,akár Gonoſzt cſelekedgyem. Cſak ez az kûlömbſég,hogy az Gonoſzra hajlandó terméſzet, kûnnyen, erôſzak nélkûl, gyönyörûſégeſen rohan az gonoſzra: az Ióhoz pedig,nehezen,ſok kedves gyönyörûſégek, és világ ſzerént haſznos latorſágok el távoztatáſával juthatok. Azért, mit aggódom, az Iórа való igyekezetben? Mit tartoztatom magamat? mit kerûlôm az világ gyönyörûſégit, mint az Eordôg hálóit? metſzek az ſzoros,keményſéges, és ſanyaruſágos élettel? majd ám,az jövendôket áhítvan,az jelen valóktúl meg fogom vólt magamat. Annyival érem meg, akár mit mivellyek. Mert, ha az Iſten, énnékem Bűnnek nem tulajdonittya az Ió Cſelekedeteknek ôrôk kárhozatra méltó fogyatkozáſit; ugyan azon úton,az több gonoſzſágot ſem tulajdonittya véteknek.

Ezek, mind jó rendel, és az emberi gonoſzſágnak kedves kövétkôzéſivel, ki hozattatnak az emlitett tudományból. De távúl légyen, hogy így gondolkodgyunk. Soha az Vr Iſten az Ió Cſelekedeteket nem parancſolná; ſem az Sz.Lélek Iſten az ô hiveiben az Iót el nem kezdené, és véghez nem vinné, ha bűnôk vólnának. Sz.Pál ſem nevezné az Alamiſnát, Kedves illatú áldozatnak, *Philip.4.v.18. Hebr.13.v.16.* ſem azt nem mondaná: hogy, nem vétkezik az ki férhez mégyen: *1.Corinth.7.v.28.* ſem Sz.Ióbrúl azt nem olvaſnók; hogy, nem vétkezett, hálákat adván Iſtennek, az ô látogatáſiért. Sz.Péter ſem mondaná; hogy,az Ió cſelekedetben nem vétkezünk. *2.Petr.1.v.10.* Azonképpen, noha az Bűnnek földgya az Halál: de nem mondgya azt az Irás: hogy, minden bűn halált érdemel;az mint ezután a meg hallod.Sôt nyilván mondgya: b hogy, Az gonoſz indúlat,cſak akkor nemzi az halált,mikor véghez mégyen az embernek el tekéllett akarattyából. Azért,némely vétkeket, c ſzúnyogokhoz,és ſzálkákhoz;némelyeket, tevékhez, és gerendákhoz haſonlit: némellyekrûl azt mondgya, hogy, d ki rekeſztik embert az ôrôk életbôl;némellyeket,még az Igazak kôzöttis, e mindennapi vétkeknek nevez.

Philpp.2. v.13.

Job 1. v.22.

a *3.Inſtitu. c.4.n.28.*
b *2.Inſt.c.8. n.59.*
c *Ib.n.58. Vide infrà, l.3.c.12.§.5. 6.7.*
d *Lib.3.c.3. n.10. Vide ſuprà,f.147.*
e *In 1.Jo.5. v.16.*
f *Centur.1. li.2.c.4.col. 171.*
g *In Cõfeſs. citat.art.10.*

§.2. Azt vítattyák az Elſzakadtak; hogy, Semmit az Iſten tôrvényébê meg né tarthatunk.

Masodik dolog, mely az Iſtenes életre való ſerénſéget meg tartoztattya, és zabolâját el ſzaggattya az tekélletes igyekezeteknek, az: Mert az Atyafiak kôzönſégeſen tanittyák: hogy, Az Iſtennek tôrvényében, ſemmit meg nem tarthatunk; és lehetetlen, hogy ennek eleget tégyünk ſemmiben. Nem cſak azokrúl ſzólnak pedig,az kik hitetlenſégben,Iſtennek haragjában vannak; hanem magokrúlis: noha azt itilik, hogy ôk az Iſtennek malaſztyával bôvôlködnek, mint kedves fiak. Mely tudomány, nyilván kôvetkôzik az Elsô fondamentomból. Mert,ha az embernek minden Ió cſelekedete bûn, és ocſmányſag;nem lehet, hogy az Iſten tôrvényének meg ſzegéſe nélkûl légyen.

Hogy pedig mi, az Iſtennek tôrvényét ſemmiben meg nem tarthattyuk; nyilván tanittya az Lutheriſták kôzönſéges Confeſſiója, midôn így ſzól: f *Homines ad Legem propriùs adducuntur per Chriſti paſſionem, ut exactiùs agnoſcant, quanta Dominus in lege ſuâ à nobis exigat; quorum tamen NIHIL nos præſtare poſſumus.* g *Lex ſemper accuſat,cùm Legi* NUNQUAM *ſatisfaciamus.* h *Legem Nunquam facimus.*

Az Calviniſták kôzönſéges vallâſais, az Helvéciai Confeſſio, ezent hirdeti, midôn így ſzól: i *Neq; verò potuit, aut poteſt ulla caro Legi Dei ſatisfacere, & hanc adimplere; ob imbecillitatem in carne noſtrâ, ad extremum uſq; ſpiritum in nobis remanentem.*

Luther Mártonis, ugyan ezt rebeſgeti: k *Mandatum DEI eſſe impoſſibile, nobis clariſſimum eſt: & tamen aſpides ſurdæ clamant: Anathema, qui dixerit, Deum nobis præcepiſſe impoſſibile.*

Melanchthonis, haſonlóképpen tanit: l *Ea fuit abrogandæ Legis cauſſa, quia præſtari, ſeu fieri non potuit.*

Calvinus pedig imigyen beſzél: m *Hominum facultates,ad Divinæ Legis præcepta extendere, vulgare id quidem jam diu eſſe cœpit; & nonnullam ſpeciem habet: Sed à rudiſſimâ legis ignorantiâ prodiit. Nam,qui pro ingenti piaculo habent, ſi dicatur, Legis obſervationem eſſe impoſſibilem; validiſſimo, ſcilicet, argumento inſiſtunt, fruſtra aliàs datam eſſe Legem. Longè ſupra nos poſita eſt Lex, quò impotentiam noſtram convinceret.* Es iſmét: n *Legis obedientia, nullibi reperitur. Quòd autem impoſſibilem legis obſervationem diximus,id eſt paucis explicandum,& confirmandum. Solet enim vulgo abſurdiſſima ſententia videri, ut Hieronymus non dubitârit Ana-*

Legem, de Deo diligẽdo, & non concupiſcẽdo potiſſimũ. Calv.l.2.c.8 n.58. Et c.7.n.5.
f *Lib.Concord. art.5. in affirmat. Aſſert.8.fol. 566.*
g *Apolo. §. de Dilectione,fo.88.94. & § de Pœni.f.157.§.de Juſtific.f.65*
h *§.de Juſtific.f.69.*
i *Artic.12. f.23.*
k *To.2.La. Vitt.1546.p Luffi:l.con. Latomum, f.244.*
l *In Locis, an.1523. tit. de Legis abrogat.f.83.*
m *Lib.2.Inſtit.c.5.n.6. Idem Bôythe cita. §.1.*
n *Cap. 7.n. 4.& 5.*

thema illi denuntiare. Quid visum sit Hieronymo; nil moror. Ezt pedig az Parancsolatok bé tellyesitésének lehetetlenségét, nem ugy érti Calvinus, mint az Cathólicusok; kik Pelágius ellen azt tanittyák : hogy, Csak pusztán az emberi erőbűl, az Istennek grátiája és malasztya nélkűl, senki az Törvényt meg nem tarthattya. hanem, az Calvinus tetczése szerént, Még az Istennek malasztyával sem lehet, hogy senki az törvényt meg tarcsa. Hogy illyen értelemmel szóllyon, abból tetczik ki: I. Mert, olyképpen mondgya lehetetlennek az Parancsolatok meg tartását, az miképpen Sz. Hierónymus, és az Cathólicusok, éktelenségnek itílik ezt mondani. De csak ugy itílik közönségesen ezt Ektelenségnek, ha valaki azt mondgya : hogy, az Istennek malasztyával az Törvényt meg nem tarthatni. II. Calvinus azt írja : hogy, Lehetetlen az, valami soha sem vólt, sem lészen : soha pedig, ugymond, oly Szent nem vólt, az ki tellyes szűből szerette vólna az Istent: a *Impossibile appello, quod nec fuit unquam; & ne in posterum sit, DEI decreto impeditur. Neminem ergo Sanctorum extitisse dico, qui ex totâ animâ Deum amaret, qui non Concupiscentiâ laboraret.* Ha az Szentek, az Istentűl nékik adott grátiával, soha bé nem tölthették, és ezután sem tőltik bé az Törvényt: Tehát, az Istennek malasztiával sem lehetséges, hogy az Parancsolatot bé tellyesitcsük. III. Imént meg hallók Calvinustúl : hogy, akár mely tekélletes embernek Ió cselekedetiis meg förtóztetett: Tehát, az Istennek malasztyával bővólkődő embertúlis lehetetlen, hogy az Törvény bé tellyesittessék.

a *Calv. l. 2. c. 7. n. 5. Id. lib. 3. c. 3. n. 10. In Sãctis semp est peccatum.*

Id. Argumentum cõvincit Lutheristas.

Ez igy lévén; illyen gondolkodások juthatnak, és, ki tudgya, talám jutnakis az Szomszédok szűvében : Ha tellyességgel lehetetlen az Istennek Törvénye; mi szűkség az ő meg tartására igyekeznem? Bolondság abban munkálkodni, az mit bizonnyal tudok hogy lehetetlen. Es, mivel hogy mind egy, akár igyekezzem az Parancsolatok meg tartására, 's akár ne : holott, ha igyekezemis, szinte csak annyi kél benne, mint szinte ha semmit nem erőlkődném; miért kellene haszontalan fáradságban töródnöm? Mikor azért az Prædikátor, torka szakattában arra int, hogy az Bűnt el távoztassam, és az Istennek parancsolatit meg őrizzem : szinte csak ugy halgatom, mintha nagy epeséggel azt akarná el hitetni velem; hogy, fel tátcsam szájamat, és egy kortyal, az egész Dunát be nyellyem. Sőt, mikor az Calviniſta, vagy Lutheriſta Prædikátorok subájat valaki el vonsza; mikor feleségek, vagy leányok ki lépik az hámból; elég mentségek lészen, ha azt mondgyák : hogy, az Isten Törvényében semmit meg nem tarthattak; és azért kellett az Hatodik, és Hetedik Parancsolat ellen cselekedniek. Ha azt mondgya Prædikator Vram : hogy, Mégis igyekezni kel, az Isten törvényének meg tartására, mert az Isten azt parancsollya; nem elégséges feleletet ád. mert ezt az Parancsolatot sem tarthatom meg : és, szinte oly haszontalan, ha ennek az hagyásnak meg tartására igyekezem, mint szinte, ha az több Törvények bé tellyesitésén töródöm.

Efféle gondolatok támadhatnak; és jó kövétkőzéssel ki hozattathatnak az fel vetett hamis fondamentombúl. De óltalmazzon Isten, hogy ezeket szűvűnkben bocsássuk. Mert az Sz. Irás azt tanittya : hogy, noha csak pusztán magunk erejéből, az Istennek parancsolattyát bé nem tölt-

hettyűk:

hettyűk: de az Istennek malasztyával, nem nehezek az Parancsolatok. Sőt, az mint Vrunk mondgya : az ő terhe kűnyű, az ő igája gyönyörűséges: mely dologrúl, ezután bőven szóllyunk.

1. Jo. 5. v. 3. 4. Matth. 11. v. 30.

§. 3. Az Istennek Parancsolati, nem kötelezik az Atyafiakat.

Harmadik dolog, mely minden Ió erkölcsre való szándékot meg fojt, és el temet, az: Mert egyenlő értelemmel azt hirdetik, az kinél nagyobbat az testi szabadságnak támasztására ugyan nemis mondhatnának: hogy, Az Keresztyén ember, semminémű Polgári, vagy Ió erkölcsrűl való törvénynek meg tartására nem köteles. Azért, az Keresztyén ember szabados lévén, ugy el feletkezzék az Parancsolatokrúl, hogy eszében se jussanak. Moyses, törvényével egyetembe, mint az ördögöt földhöz verje, láb alá tapodgya. Mivelhogy pedig, bűn ott nincsen, ugymond Sz. Pál, ahol Parancsolat nincsen, mert az Bűn, az Parancsolatnak meg szegése; következik, hogy az Keresztyén ember, akár mit cselekedgyék, sem vétkezik : az az, ő benne az paráznaság, és gyilkosság sem bűn : és, semmi egyéb ötet el nem kárhoztathattya, hanem csak az egy Hitetlenség.

Rõ. 4. v. 15. 1. Joã. 3. v. 4.

Ez az Tudomány, nyilván kövétkőzik az elő hozott Két fondamentombúl. Mert, senkit az Isten bűnre nem kötelezhet parancsolattyával; az mint Calvinus ellen ezután meg mutatom. Ha azért az embernek Minden cselekedeti Bűn, és undokság Isten előtt, nem kötelezhet az Törvénynek cselekedetire, mellyek véteknélkűl nem lehetnek. Es, az mint hallók, Azért monda Luther az Első fondamentomban; hogy az Tiz parancsolat el rontatott. mert az ő meg tartása sem lenne bűnnélkűl. Azonképpen, ha soha csak egy kegyetlen Fejedelem sem erőltett senkit élete veszténben, az tudván lehetetlen dologra : kétségnélkűl, az Istennek Atyai kegyessége tűlis távúl vagyon, hogy valakit örök kárhozat alatt arra készeritcsen, az mit lehetetlennek ismér. Annakokáért, mihent lehetetlen kezdett lenni az Tiz Parancsolat, ottan meg szűnt az ő kötelezése; az mint ezennel meg értyűk Melanchthontúl. De hallyuk az Atyafiak szavát.

Idẽ Philip. mox citandus.

Luther Márton, ezeket illyen szókkal tanittya : a *Conscientia in Christum credens, tam certa esse debet, Legem cum suis terroribus, & minis esse abrogatam, ut planè ignoret, an unquam Moyses, Lex, & Iudæus extiterit. Quia Moyses, & Christus, nullo modo conveniunt. Moyses enim, cum Lege, & Operibus venit: Christus, simpliciter sine Lege, sine exactione Operum venit.* b *Non solum à portentis Papæ, sed etiam ab omni imperio, & jure Legis Divinæ liberati sumus.* c *Christianus, fide apprehendens beneficium Christi, Nullam prorsus Legem habet, sed tota Lex illi abrogata est. Cùm ergo voles de abrogatione Legis loqui, complectere simul totam Legem; nihil distinguens inter Iudicialem, Cæremonialem, & Moralem. nam, cùm Paulus ait, nos à maledicto Legis liberatos esse; certè de totâ Lege loquitur, & præcipuè de Morali. Quare dicimus, Legem Decalogi, nullum habere jus accusandi, perterrefaciendi conscientias. quia Christus, Ius illud antiquavit.* d *Si prudens es, longissimè ableges Moysem balbum, & blesum, cum suâ Lege: neq; ullo modo te moveant terrores, & minæ ipsius. Hic simpliciter sit tibi suspectus, ut hæreticus, excommunicatus, damnatus, deterior Papâ, & Diabolo.* e *Monachi non minus perniciosè errant, & injuriâ af-*

a *Tõ. 5. Lat. Vitt. 1554. per Lufft. In cap. 3. Gala. fol. 370.*
b *Ib. in c. 4. fol. 380.*
c *Fol. 396.*
d *Fol. 373.*
e *Fol. 374.*

ficiunt

ficiunt Christum,quòd imaginentur eum tuliſſe novam Legem, quàm Turcæ. a *Quare, ſi te tangit peccatum; ſi perterrefacit mors; cogita vanum eſſe ſpectrum, & diaboli illuſionem, ut certè eſt. Revera enim, Nullum amplius eſt Peccatum, nulla maledictio, nulla Mors, nullus Diabolus, quia Chriſtus hæc omnia abolevit.* b *Quòd autem Chriſto nunc regnante, nullum revera amplius ſit Peccatum, Mors, maledictio, confitemur quotidie in Symbolo, cùm dicimus: Credo ſanctam Eccleſiam. quod planè nihil aliud eſt, quàm ſi dicamus; Credo nullum peccatum in Eccleſiâ eſſe. Secundum Theologiam Pauli, Nullum Peccatum, nulla Mors, nulla maledictio eſt amplius in mundo.* c *Conſcientia perterrefacta metu iræ DEI, nihil de Lege, & Peccato ſcire debet.* d *Chriſtianus propriè definitus, eſt liber ab Omnibus Legibus; & nulli prorſus, nec intus, nec foris ſubjectus.* e *Chriſtianus ſi propriè, & diſertè definiatur: Eſt filius gratiæ, quia nullam prorſus legem habet; ſed eſt ſupra legem, peccatum: Et, ut Chriſtus liber eſt à ſepulchro; ita Chriſtianus liber eſt à Lege.* f *Itaq; tota Lex ſimpliciter, ſive ſit Cæremonialis, ſive Decalogi, abrogata eſt Chriſtiano.* g *Cùm Lex accuſat, & oſtendit Peccatum, conſcientia ſtatim dicit: Peccaſti. Si tunc tenes quæ Paulus docet, reſponde: Peccavi. Ergo DEVS punietⁿ, & damnabit te: Non. Imò, lex DEI hoc docet. Nihil mihi cum hac Lege. Quare? Quia habeo aliam legem, quæ cogit hanc obmutescere, nempè Libertatem.* h *Libertas, quam in Chriſto nos habere gloriamur, eſt, quòd nulli prorſus uni externo operi ſumus alligati: Sed liberi in quodlibet, ad quemlibet, quocunq; tempore, & modo, niſi fraternæ charitas, & pax offendatur.* i *Hæc dicta ſint de Libertate, & Iuſtitia hominis, quæ nec Legibus, nec Bonis operibus indiget.* k *Chriſtianis ergo, nihil ullo jure poteſt imponi, ſive ab hominibus, ſive ab Angelis, niſi quantum volunt. liberi enim ſumus ab omnibus.* Ebből pedig, hogy az Istennek parancsolattyára nem vagyunk kötelesek, azt hozza ki Luther: hogy semmiben egyébben bűnt nem vallunk, hanem csak az Hitetlenségben. Mert, ahol Törvény nincsen, ott bűn sem lehet: és, ha szánszándékkal el akarunk veszni, sem mehetűnk kűlőmben pokolban, hanem ha nem akarunk hinni. mert annak az ki hiszen, semmit az Isten bűnné nem tulajdonit. Halhadsza az maga szavát: l *Vt nihil juſtificat, niſi Fides; ita nihil peccat, niſi Incredulitas.* m *Si ergo in Fide fieri poſſet Adulterium, non eſſet peccatum.* n *Opera quæcunq;, ad fidelem nihil pertinent; ſed Sola Fides juſtificat; ſicut ſolâ Incredulitate cordis reus fit, & damnandus; nullo externo peccato, vel opere.* o *Bona opera non faciunt bonum virum: ſed bonus vir facit bona opera. Mala opera non faciunt malum virum: ſed malus vir facit mala opera. Infidelem, nullum malum opus facit malum, & damnatum, ſed Incredulitas.* p *Vides, quàm dives ſit homo Chriſtianus, ſeu Baptizatus, qui etiam volens, non poteſt perdere ſalutem ſuam quantiscunq; peccatis, niſi nolit credere. nulla enim peccata eum poſſunt damnare, niſi Sola Incredulitas: Cætera omnia, ſi redeat, vel ſtet Fides in promiſſionem Divinam Baptizato factam, in momento abſorbentur.* q *Fortiores ſunt cogitationes malæ piorum, quàm impiorum: non tamen polluunt, non damnant: illos verò polluunt & damnant. Cur hoc? nonne utrobiq; idem peccatum? Verè idem peccatum: ſed pii, antidotum habent, illi non habent. Ideò pii, in majori impetu ejus, non peccant, cùm illi peccant in minori.* Vgyan ezent tanittya az Liber Concordiæ; mint ezután meg hallyuk.

MELANCHTHON, Egy rosz könyvet íra, melyről szemtelen méréſzséggel azt hirdeti Luther: hogy, méltó vólna az Szent Irás

kőzibe

a *Fol.350.*
b *Fol.351.*
c *In c.2.ad Galat.f.304*
d *Fol.309.*
e *Fol.316.*
f *Fol.315.*
g *Fol.316.*
h *In c.1.ad Galat.f.223*
i *To.2.La. Vittē.1546. per Lufft.de Liber. Chriſtian.f.7.*
k *Eod.tō.2. De Capt.Babyl.fol.81.*
l *Tom.1. Lat.Vittēb. 1545. per Luffi, Theſi 1.paradoxâ in Papatu. fol.371.*
m *Ib.Theſ. 10.*
n *De Liber. Chriſti. citat.fol.4.*
o *Ibi.Fol.8.*
p *Tō.2. citato De Cap. Babyl. Tit. De Baptiſmo, fol.78.*
q *Eod.Tō. 2.contr.Latom. f.254.*
ó *Privilegiũ Lutheranũ!*

kőzibe vétetni. mert, valamenyi Szent Atyák könyvei vannak, mind azoknál jób ez egy könyvecske: a *Philippi Melanchthonis, de locis Theologicis invictus liber, meo judicio, non ſolum immortalitate, ſed Canone quoq; Eccleſiaſtico dignus eſt.* b *Lege omnes Patres, & Sententiarios: non eſt melior liber poſt Sacram Scripturam, quàm Loci Communes Philippi.* Ebben azért az dicsíretes könyvben, illyen formán ír Melanchthon: c *Ea fuit abrogandæ Legis cauſſa, quia præſtari, ſeu fieri non potuit. quæ cauſſa, cùm ad legem Moralem magis, quàm ad Cæremonias, vel Iudiciorum formas pertineat; neceſſe eſt fateamur, Decalogum quoq; eſſe abrogatum. Sophiſtæ ajunt, Iudicia, & Cæremonias abrogatas: legem de Moribus, à Chriſto etiam novis Legibus auctam. Adeò de Chriſto bis Moyſen faciunt. Evangelium, tantum eſt miniſterium Spiritus, & nihil prædicat, niſi remiſſionem peccatorum. ideò liberi ſumus ab omnibus externis obſervationibus. Abolita ergo eſt Lex, ne damnet, ubi violata eſt.*

CALVINUS sem szakad el ezektűl: d *Chriſtiana libertas in eo primùm conſiſtit, ut fidelium conſcientiæ, ſe ſupra Legem erigant, atq; efferant, totamq; Legis juſtitiam oblivi ſcantur. Aut enim omni ſpe Iuſtificationis excludimur, aut ab illâ nos ſolvi oportet; & ſic quidem, ut nulla prorſus Operum ratio habeatur. Sublatâ igitur omni Legis mentione, & omni Operum cogitatione ſepoſitâ, unam DEI miſericordiam amplecti convenit. Lex quidem ad bonum docere, exhortari, ſtimulare non deſinit fideles, tametſi apud DEI tribunal, in eorum conſcientiis locum non habet.* e *Nos peccata fidelium, Venialia dicimus: non quia non mortem mereantur, ſed quia DEI miſericordiâ, nulla eſt condemnatio, iis qui ſunt in Chriſto IESV. quia non imputantur; quia veniâ delentur.* f *Per gratiam, à lege manumiſſi ſunt fideles, ne ejus regulâ, ſua opera examinentur.*

Más útonnis ugyan erre viszi Calvinus az ő követőit: Mert, noha Sz. Pál azt mondgya: hogy, sokan el tőrik g hiteknek hajóját, az tiszta lelki ismeretnek elvesztése után: De Calvinus azt vitattya: hogy, valakiben egyszer az igaz Hit találtatott, akár mit cselekedgyékis; soha az Isten fiainak meltóságát és őrőkségét, gonosz élettel, vagy, hittűl szakadással el nem veszti. Es, mivelhogy Isten előtt az Hit által mondgya hogy igazak vagyunk, az Hitet oly hathatónak írja: hogy, valamig ez bennűnk meg marad, soha addig az Igazságból ki nem esűnk. Minek utánna azért azt tanitotta volna Calvinus: h hogy, senkiben nincs igaz Hit, hanem csak abban, az ki az őrők életre választ tatott, ezt veti utánna: i *Hoc igitur tenendum eſt, quantumvis exigua ſit ac debilis in electis Fides, nunquam ex eorum cordibus deleri poſſe ejus ſculpturam.* Es ismét: k *Fides electorum, extra periculum defectionis eſt.* l *Quos inſeruit ſemel Chriſtus in corpus ſuum, eorum neminem perire ſinit.* m *Vt nunquam extinguitur ſpiritus: ita fidem, quam ſemel inſculpſit piorum cordibus, evaneſcere, & perire impoſſibile eſt. Veritas nunquam effluit, ſed uſq; ad finem manet.*

BEZAIS ezent tanittya: ki midőn azt mondotta vólna; n *Addamus tertium axioma: Fidem eſſe DEI donum, ſolis electis proprium ac peculiare.* ezt írja utánna: o *Affirmo igitur eum, qui vel ſemel totâ vitâ ſuâ ſenſerit certum veræ Fidei teſtimonium, ſecurum eſſe debere, de eâ permanſurâ ad finem uſq;.* Schlűſſelburgiusis bővségesen meg mutattya: p hogy, az Calviniſtáknak kőzőnséges vallása, az válaſztott emberről azt tartya: hogy, soha az igaz Hittűl meg nem fosz-

a *Luth.to.2 Lat.Vittēb. 1546.Lufft. Præfa.ad li. de Servo arbitr.f.457.*
b *Coll.Mēſal. 1566.Iſleb.p Gaubiſch,cap.de Concionato. f.275.*
c *Philipp.in Locis, Anni 1523.de Legis abrogat. fol.83.*
d *Calv.l.3. Inſtit.c.19. num.2.*
e *Ib.cap.4. n.28.*
f *Li.3.c.19. num.6. Vide infr. li.5.c.7.§.2. n.1.& 2.*
g *1.Tim.1. v.19.*
h *Contrarium, Liber Cōcor.f.300*
i *Cal.3. Inſtit.c.2.n.11. & 12.*
k *3.Inſtit. c.24.n.6*
l *Id.l.3.c. 22.n.7.*
m *Idem in Matth. 13. ver.20.*
n *Beza,in Confeſ.Heidelb.1567.c. 4. Art.20. fol.97.*
o *Ib.f.99.*
p *Schlűſſ.l. 2.Theo. Calvin.artic.6. f.42. Et, l. 1.ar.7.f.29. & art.14.f. 46.*

tatik, ha Sz. Péterrel eggyütt az CHRISTUST szájal meg tagadgya, és az Dávid eſetit követiis.

Az Calviniſták közönſéges profeſſiója, az Helvéciai Confeſſio azt beſzélli: hogy, El rontattak minden parancſolatok: és minket nem kárhoztatnak, ſem az Iſtennek haragjában nem ejtnek: noha (az mint csak iménti az magok ſzavából meg hallók) ezeket meg ſem tartyuk, és meg ſem tarthattyuk: *Hactenus abrogata eſt Lex Dei, quatenus nos amplius non damnat, nec iram in nobis operatur.* *Cõfeſſ. Helvet. Art. 12.*

Az Lutheriſták Concordiája, mellyet az Nádaſdi Ferencz Prædikátori, Magyarrais forditának, ugyan ezent jelengeti, midõn azt hirdeti: hogy, Az Evangélium nem vádollya, ſem feddi, ſem kárhoztattya az bűnt; hanem csak csupán az Iſtennek kegyelmét hirdeti: a *Evangelium, non eſt concio de Pœnitentiâ, arguens peccata: ſed propriè nihil aliud eſt, quàm lætiſſimum quoddam nuntium, & concio plena conſolationis, non arguens aut terrens. quippe, quæ conſcientias, contra terrores Legis ſolatur.* b *Rejicimus igitur, ut falſum & pernicioſum dogma, cùm aſſeritur: quòd Evangelium propriè ſit concio Pœnitentiæ, arguens, accuſans, & damnans peccata: quodq; non ſit* TANTUMMODÒ *concio de Gratia DEI. Hac enim ratione, Evangelion rurſum in Legem transformatur: Meritum Chriſti, & Sacræ Literæ obſcurantur: piis mentibus vera & ſolida conſolatio eripitur: & Pontificiis erroribus, & ſuperſtitionibus feneſtræ aperiuntur.* a *Liber Cõcord. Art. 5. Controver. in Affirmat. n. 6. fol. 565.* b *Ibi. in Negat. fol. 566.*

Ha ezek tágas, és könyű útat nem nyitnak; ha hivolkodáſra, és teſti ſzabadſágra alkolmatoſságot nem adnak, mellyek az jó életnek drágább, foganatoſb, és nemeſſeb gyökerét ki áſsák: nem tudom, micſoda adhaſſon ſzabad menedéket. Az én itiletem ſzerént, ennél nagyob, és bátorſágoſb ſzabadſágot, minden ſzabados, és feſlett életre nem gondolhatott vólna ómaga az Sátán: nem kivánhatott vólna az meg bomlott, és meg feſlett emberi gyarlóſág. Mert, ha ki magával el hiteti, hogy ő nem köteles az Iſten Parancſolatira; és, hogyha ezeket által hágja, 's meg tapodgya, ſem árt ſemmit néki, mivelhogy az Iſten, néki ſem tulajdonittya, 's meg ſem bűnteti érette: miért engedgyen az Iſten intéſének? miért féllyen dorgáláſától, és fenyitékétől? Paláſtollyák ezt az rút vélekedéſt némellyek, és azt mondgyák: hogy, Az Ió erkölcſről való Törvény, meg marad *quo ad obligationem: ſed non quoad reatum condemnationis*; de nem úgy, hogy kárhoztaſſon minket. Mely felelet annyit téſzen, mintha azt mondanád: hogy ha ſzinte embert ölünk, paráználkodunk, és egyéb vétket cſelekeſzünk, ſem érdemlyük ezekért az kárhozatot: és ez okon, nem igazán mondotta Sz. Pál; hogy, valaki effélét cſelekeſzik, méltó halálra: azt ſem jól ejtette; hogy, az bűnnek földgya az halál. mert az Lutheriſták akár mit mivellyenek, ſem érdemlik az kárhozatot. *Rõ. 1. v. 32.* *Rõ. 6. v. 23.*

De óltalmazzon Iſten, hogy ezeket az eſztelen vélekedéſeket helyén hadgyuk. Mert noha az bűnnek, és az ördögnek rabſágától meg ſzabadított minket CHRISTUS Vrunk: de arra nem ereſztett, hogy az lopás, az paráznaſág ſzabad légyen. Az Törvénynek igájától is csak annyiból ſzabadított meg, hogy, noha köteleſek vagyunk az Ió erkölcſről való parancſolatok engedelmeſségére: de az ő ſullya, és félelme el vétetett. mivelhogy

az CHRISTUS érdeméért adatott bővſéges malaſztal, ſzeretetből, vígan, gyönyörűſséggel viſellyük azt az kűnyű igát, mely el viſelhetetlen terh vólna; rettegtető, és oſtorozó hóhér vólna, ennélkül az Szent Lélek malaſztya nélkül:

§. 4. Az Ió Cſelekedetek, nem ſzűkſégeſek az Vj Vallaſokban.

NEGYEDIK dolog, mely minden Ió cſelekedetnek gyökerét tellyeſséggel ki gyomlállya, az: Mert noha, hogy lelkek hóhérinak ne láttaſſanak lenni az Prædikátorok az kőſség előtt, nem merik hiteket bátran hirdetni: *Sola hæreſis eſt, quæ publicè erubeſcit loqui, quod ſecretò docere non metuit.* de azért, mikor az dologrúl mélyebben ſzólnak, azt beſzéllik: hogy, Az Ió cſelekedetek, ſemmire nem ſzűkſégeſek az üdvöſségre, hanem az Hit ómaga elégséges. Ez az báſtya, melyre mint egy kőſzálra rakta, és fel éppitette az több tanitáſit Luther. Nyilvánnis követkőzik, az Első, és Máſodik fondamentomból. Mert, ha az embernek minden cſelekedeti ártalmas bűn, és ocſmánſág; ha ſemmit az Iſten törvénye ſzerént nem cſelekedhetik; az kettő közzül eggyik jó ki ebből: avagy, hogy az Ió Cſelekedetek nem ſzűkſégeſek az üdvöſségre: avagy, hogyha ugyan valóſággal ſzűkſégeſek, és mind azáltal ſenki jót nem cſelekedhetik: ugyan tellyeſséggel, ſenki nemis üdvözűlhet. Azért csak heában tétováznak, midőn azt mondgyák: hogy, a [Az Ió Cſelekedeteket nem kárhoztattyák: mert ezekkel, engedelmeſséget kel mutatni.] Mert, az fel vetett fondamentom ſzerént, minden Ió cſelekedet, örök halálra méltó tekélletlenség: Tehát ezzel engedetlenségünket mutattyuk, nem ſzó fogadóſágunkat. De jer hallyuk, mely nyilván tanittyák az Atyafiak: hogy, Az üdvöſségre nem ſzűkſéges az Ió Cſelekedet. a *Bőjthe, artic. 14. Nemet-Vjvari*

Az Lutheriſták közönſéges Vallaſok, melyre eskűſznek az Supratendenſek, igy ſzól eggyütt: b *Rejicimus igitur, & damnamus ſubſequentia dicta, cùm docetur: Bona opera, neceſſaria eſſe ad ſalutem. Neminem unquam ſine Bonis operibus ſalvatum. Impoſſibile eſſe, ſine Bonis operibus ſalvari.* c *Sed & hic error rejiciendus eſt, cùm dicitur: quòd per Solam quidem Fidem coram DEO juſtificemur: ſed tamen ita, ut abſq; operibus, ſalutem æternam conſequi impoſſibile ſit.* d *Si remiſſio peccatorum pendet ex conditione Operum noſtrorum; prorſus erit incerta. nunquam enim facimus opera ſufficientia.* Holott látod, hogy nem cſak kárhoztattya az Concordia azokat, az kik ſzűkſégeſeknek mondgyák az üdvöſségre az Ió Cſelekedeteket: de gyökerét meg mutattya, az melyből nevekedett ez tudomány; tudni illik abból, mert az mi cſelekedetink fogyatkozottak. De mivelhogy az Concordia, ez dolognak bővſégeſb magyarázattyáért, Luthernek az Galatabéliekhez irt levélnek magyarázáſára igazit: e *Si quis copioſiorem hujus Articuli explicationem requirat, eum ad præclarum D. Lutheri Commentarium in Epiſtolam ad Galatas ablegamus; quem brevitatis ſtudio, hoc loco repetitum, & confirmatum volumus:* láſſuk mit beſzél Luther ez dologrúl. mert, az mit ő mond, azt az Lutheriſtákis javallyák. b *Lib. Concor. ar. 4. cõtrov. in Negat. n. 1. fol. 563.* c *In Repet. art. 3. f. 663.* d *In Apologiâ Reſponſ. ad Argu. f. 96. 106. 111. 116. Similia vide in 5. pũct.* e *Cocordia, illo Artic. 3. fol. 666.*

Luther azért imigyen tanit: f *Papiſtæ non poſſunt non facere ex Chriſto Moyſen & Legem, & ex lege Chriſtum. ſic enim docent: Fides in Chriſtum, juſtificat quidem; ſed ſimul ſervari oportet Præcepta. quia ſcriptum eſt: ſi vis ad vitam ingredi,* f *Luth. to. 5. Vitt. 1554. in cap. 2. ad Galat. f. 311.*

ſerva mandata. Ibi ſtatim Chriſtus negatus eſt, & fides abolita. a *Concludendum cum Paulo, SOLA fide, non Fide formatâ charitate, nos juſtificari.* b *Summa ſummarum, Opera, & Vota, nec doceri, nec perſuaderi poſſunt, niſi ea ſalutaria eſſe dicas, & utilia ad ſalutem, & juſtitiam. Quis enim ampleċtetur, ſi doceantur Opera, & Vota non eſſe ſalutaria, nec neceſſaria? At, docuiſſe ea ſalutaria, eſt Dæmoniacum, & Apoſtaticum à fide, cùm Sola fides ſit neceſſaria, & ſalutaris.* c *Fides, niſi ſit ſine omnibus etiam minimis operibus, non juſtificat, imò non eſt Fides.*

Schlůſſelburgius d Lutheriſta Superintendens, magyarázván ez dologrúl Luthernek derék értelmét, Két ſzép, és czimeres mondáſát hozza elő; melyből ki tetczik, hogy, ſemmire nem ſzůkſéges az Ió Cſelekedet az embernek. Első illyen: e *Fides, niſi ſit ſine ullis, etiam minimis Operibus, non juſtificat, imò non eſt fides.* Máſik imez: f *Poſitâ hypotheſi; Fidem quidem juſtificare: ſed ad ſalutem, Bona opera ita eſſe neceſſaria, ut ſine illis impoſſibile ſit quenquam ſalvari: animus in tentatione incipiet diſputare; quæ, quot, & quanta, præter Fidem, debeat habere Bona opera, ad ſalutem, quam expetit, neceſſaria? Et, ſi ſenſerit ſe illa non habere, & tamen perſuaſus ſit, præter Fidem, Bona opera omnino ad ſalutem neceſſaria eſſe; quid, quæſo, aliud ſequetur, niſi horribilis deſperatio?*

Calvinus ugyan ezent tanittya, noha valamenyivel ravaſzbúl, és homályoſban. Előſzőr: Mert, miképpen az Harmadik fondamentomban iként meg hallók, azt vitattya: hogy, az embernek tellyeſséggel el kel feletkezni az Ió cſelekedetekrúl, ugy, hogy ezekre ſemmi tekintete ne légyen. mert, ugymond, az mi meg Igazuláſunk igen bizonytalan vólna, ha az Ió cſelekedetek ſzůkſégeſek vólnának. Vgyanis, bizony, ha az ůdvőſségre ſzůkſéges az Ió cſelekedet; és mindazáltal, az ember ſemmiben az Iſten tőrvényét nem cſelekedheti; sőt mindenben vétkezik: nem az ůdvőſségrúl, hanem őrők veſzedelmérúl lehet bizonyos Calvinus. Máſodſzor: mert ſok helyen tanittya; hogy, Csak ſzinte egyedúl az Hit által igazúl, és ůdvőzúl az ember: g *Vnicum recuperandæ ſalutis reſtat in Fide ſubſidium.* h *SOLA Fide, & in Chriſti pervenimus ſocietatem, & cum illo cohæremus.* i *Fides Sola eſt, quæ vitæ perpetuitatem adfert.* k *Nos SOLA Fide juſtificamur.* l *Nos ad ſalutem, nihil præter Fidem adferimus. Nonne hoc modo, & Liberum arbitrium, & bonæ Intentiones, & præparationes fictitiæ, & Merita, & Satisfactiones conticeſcant oportet? Paulus ex parte hominis, ſolum recipiendæ ſalutis modum, in Fide conſtituit: alia media rejicit.* m *Quidquid extra Fidem homines moliuntur, inutile & vanum eſt: SOLA verò Fides ſufficit.* n *Iuſtitiæ bonum, SOLA Fide poſſidetur.* Mind ezeket, haſonlóképpen tanittya o Béza, és az Helvéciai p Confeſſio, midőn igy ir: *Docemus, hominem juſtificari SOLA fide in Chriſtum.* q *Non ſentimus, Opera bona ita eſſe neceſſaria, ut abſq; illis, nemo unquam ſit ſervatus.* Bőjthe Iſtván, társaival eggyűtt, az Német-Vjvári Confeſſióban igy szól: r [Az Vr Iſten, szerető Fiának érdemes vóltából, mindeneket kegyelmében fogad, ůdvőzít, őrők élettel ajándékoz, Minden Erdemnek, és Ió Cſelekedetnek kivůlle.] Es ismét: ſ [Ajándékon az Vr Iſten minden embert kegyelmében fogad, és ůdvőzít, Minden Erdem, vagy Cſelekedetnélkůl.]

Ezis azért az tudomány, csudálatos mely reſtekké, és tunyákká téſzi az embereket minden jó cſelekedetre. Mert az mint Luther mondá; lehetlen

a *Fol. 310.*
b *De Votis Monaſt. §. Secũdo: Vota adverſari Fidei.*
c *Theſi 3. paradoxâ in Papatu: To. 1. Vitt. Lat. 1545. f. 372.*
d *Schlůſ. l. 1. Theo. Calvin. art. 15. f. 50. 52.*
e *Luth. to. 1 Lat. Vittẽ. 1545. p Luft theſi 3. de Juſtific. f. 371.*
f *In cap. 22. Geneſis.*
g *3. Inſtit. c. 11. n. 1.*
h *Lib. 4. c. 17. n. 13.*
i *Ad Rom. 1. v. 17.*
k *Ad Gala. 2. v. 16.*
l *Epheſ. 2. ver. 8.*
m *In Joan. c. 6. v. 29.*
n *Li. 3. c. 14 n. 17.*
o *Beza, Cõfeſ. c. 4. ar. 3 f. 48. Art. 7. &c.*
p *Confeſsio Helv. art. 15 f. 31.*
q *Art. 16. f. 34.*
r *Art. 10.*
ſ *Art. 14.*

tetlen hogy az okos ember az jó cſelekedetben ſerénkedgyék, ha el hiſzi, hogy ezek nem ſzůkſégeſek, hanem haſzontalanok az ůdvőſségre; holott ſenki őrőmeſt haſzontalan munkával nem terheli magát; és az mihez kůnnyen juthat, azt ſok fáradſággal nem kergeti.

De ez aránt, egy Fogáſok vagyon az Atyafiaknak. Azt mondgyák: hogy, Eok az Ió Cſelekedeteket igenis ſzůkſégeſeknek itílik, ugy mint az igaz, és eleven Hitnek gyůmőlcſit: hanem cſak azt vitattyák; hogy, Nem ſzůkſégeſek ugy, mintha ezek vólnának az Igazuláſra való kéſzůletek, és az Igazuláſnak neminémů eſzkőzi. Aztis mellé vetik: hogy, Az Iſten meg parancſolta az Ió cſelekedeteket; és ez okoń, tartozunk hogy azokban járjunk.

Csak csavargáſok ezek, és azért gondolt ſzaladáſok, hogy az kőſégtől ne itílteſſenek, az Ió Cſelekedetek ellenſéginek. De heában himezik, és paláſtollyák rútſágokat. Mert, az mint Calvinus, és Luther meg mondák: Azért vitattyák ily igen az Atyafiak, hogy Csak az Hit által ůdvőzůlünk, hogy az mi meg Igazuláſunkrúl, és ůdvőſségünkrůl bizonyoſak lehe ſůnk: mely bizonyoſság, azt mondgyak, hogy ſoha nem lehetne, ha az ůdvőſségre ſzůkſégeſek vólnának az Ió Cſelekedetek. holott az Iſten tőrvényében mi ſemmit meg nem tarthatunk, és minden cſelekedetůnkbe vétkezůnk. Ez pedig az ok, mind egyaránt erejében marad, ha valami módon az Ió Cſelekedetek ſzůkſégeſek az ůdvőſségre: akár ugy légyenek ſzůkſégeſek, mint az Igazuláshoz keſzítő eſzkőzők; 's akár ugy, mint az Igazuláſnak gyůmőlcſi. Továbba: ha Minden Ió Cſelekedetůnk bůn; hogy kivánhattya az Iſten, hogy az mi Hitůnknek bizonyſágára bůnt mivellyůnk? Bizony, az ki ſzorgalmatos az ſok Ió Cſelekedetben, nyilván jelenti, hogy nem itili elégſégeſnek az Hitet. mert ha azt alítaná, hogy haſzontalanok az Ió Cſelekedetek; lágyabban fogna hozzájok. Tehát, nem hogy az Ió Cſelekedet; jele vólna az ůdvőſségrúl bizonyoſá tévő Hitnek; de sőt inkáb, azt jelenti, hogy Nincs az emberbe oly Hit, mellyet cſak egyedúl elégſégeſnek, és ſzůkſégeſnek itílnek az Atyafiak. Es, ha az Ió Cſelekedetek, jelei, és gyůmőlcſi az Hitnek; nem annak az Hitnek jelei, mely ſem ſzůkſégeſnek, ſem haſznoſnak nem vallya az Ió Cſelekedetet, hanem annak, az mely mind haſznát, 's mind ſzůkséges vóltát hiſzi ezeknek.

§. 5. Az Iſteni félelmet, ſokképpen ki rekeſztik.

Eotődik dolog, mely az bůnnek minden tartoztatáſát el tapodgya, az: Mert az Iſtennek félelmét, melynélkůl meg nem igazúlhatunk, éppen mind ki veſzik az emberek ſzůvéből ezekkel az tudományokkal. *Eccl. 1. v. 28.*

I. Hogy, kiki mind kőzzůllők tartozik oly bizonnyal hinni, hogy ótet az Iſten őrők életre válaſztotta, és az bódogságban viſzi, mely bizonnyal hiſzi, hogy Christus meg hólt ő érette. Ezt nyilván tanittya az Auguſtána Confeſſio: a *Adverſarii, infeliciter conſulunt hominibus, dum jubent dubitare, Vtrum conſequantur remiſſionem peccatorum.* b *Hæc igitur Fides ſpecialis, quâ credit unuſquiſq; ſibi remitti peccata, & DEVM placatum, & propitium eſſe propter Chriſtum, juſtificat nos. Promiſſio enim remiſſionis peccatorum, & juſtificationis,*

a *Lib. Concord. Apolo. §. De Juſtificat. fol. 84.*
b *Ib. fol. 69.*

non habet conditionem Meritorum noſtrorum. Si enim promiſſio requireret conditionem Meritorum noſtrorum, ac Legem; cùm Legem nunquam faciamus, ſequeretur promiſſionem inutilem eſſe. a *Fides quæ juſtificat, eſt aſſentiri promiſſioni DEI, in quâ gratis propter Chriſtum offertur juſtificatio.* b *Homines juſtificantur Fide, cùm credunt ſe habere DEVM placatum, propter Chriſtum.* Calvinuſis ezent tanittya, az ő nyájával egyetembe: c *Fides eſt Divinæ erga nos benevolentiæ notitia.* d *Verè fidelis non eſt, niſi qui ſolidâ perſuaſione DEVM ſibi propitium, benevolumq; Patrem eſſe perſuaſus, Divinæ erga ſe benevolentiæ promiſſionibus fretus, indubitatam ſalutis expectationem præſumit.* e *Vbi primùm vel minima Fidei guttula mentibus noſtris inſtillata eſt; jam faciem DEI placidam, & ſerenam, nobisq; propitiam contemplari incipimus; ita certo intuitu, ut ſciamus, nos minimè hallucinari.* f *Non poſſunt aliter ſedari animæ noſtræ, niſi certò perſuaſi ſimus, DEO nos placere.* g *Securè ſpondere nobis audemus, Vitam æternam noſtram eſſe: nec Regnum cælorum, quo jam Chriſtus ingreſſus eſt, poſſe nobis magis excidere, quàm ipſi. Rurſum, Peccatis noſtris, non poſſe nos damnari, à quorum reatu nos abſolvit.* Ezt az ki el hiteti magával, vallyon 's mint félhet az Iſtennek haragjától? mint retteghet az kárhozattól? Félheté valaki azon, hogy igaz ne légyen az mit Keresztyén hittel hiſzünk?

a *Ibſ.70.*
b *Lib. Cõcord. apolog. de Tradit. ſ. 183.*
c *Cal. 3. Inſtit. c. 2. n. 12*
d *Ib. n. 16.*
e *Ib. n. 19.*
f *3. Inſtit. c. 13. n. 5.*
g *Calv. l. 4. c. 17. n. 2.*

II. Aztis közönségesen tanittyák, az mint meg mondám az Harmadik fondamentomban: hogy, Noha az Vr Iſten élein annyira gyűlölte az bűnt, hogy csak Sz. Fiának méltatlan halálával elegednék meg, hogy el ne vesztené az egész emberi nemzetet, csak egy Eredendő bűnértis: De most immar, az Luther, és Calviniſta hitű embernek, az bűnt nem tulajdonittya bűnnek; hanem el fődözi, és számot sem tart reá: *Etſi peccatum, in carne nondum planè ablatum, & mortuum eſt: tamen illud DEVS nobis non vult imputare, nec meminiſſe:* ugymond az Lutheriſták közönséges vallása. Ha az Iſten, Bűnnek nem tulajdonittya az Paráznaságot, Lopást, Gyilkoságot, az Luther, és Calvinus hitin való Atyafiakban; miért kellene félni az Istennek haragjától, az büntetéstől? Kész balgatagság, ha egy felől el hiteted velem, hogy az bűn sem tulajdonittatik bűnnek én bennem; és más felől rettegtetsz, hogy az bűnért reám ne szállyon az Istennek haragja.

Fol. 207.

Lib. Concord. art. 13. Schmalkal. f. 307. Id. Calv. l. 3. c. 4. n. 28.

III. Azt vitattya leg főképpen Calvinus, az mint ide alább az ő Hitirűl szólván meg hallyuk: hogy, Az Iſten taszittya, kiszteti, kételeniti az embert mindenre, valamit cselekesszik. kiből, azt hozza ki az Lutheriſtákkal egy értelemben: hogy, az emberben nincs szabad akarat: *Liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re. Omnia (ut articulus Viclephi damnatus recte docet) de Neceſſitate abſolutâ eveniunt.* Ez így lévén, nem kel tehát félni, hogy az Iſten meg ostorozzon azért, az mire ómaga vezet, és erőltet: sem azon nem kel rettegni, hogy az Igazság szerető Iſten, azért meg bűntessen, az mire nincs szabadságunk. Mert, miképpen az farkas, ha meg észi az más ember bárannyát; noha kárt tészen, nem vétkezik, mert nincs szabad akarattya: azonképpen, az ember sem vétkezik, ha nincsen szabadsága.

Luther. in Aſſerti. art. 36. adi. 1521 Mutat in aliis. Calv. l. 2. c. 3. n. 10.

IV. Az bűnnek bocsánattyárúl azt mondgya Calvinus: hogy, mikor meg Kereſztelkedünk, akkor még az jövendő bűneinkis mind meg bocsáttatnak. Es valamikor meg emlekezünk, hogy meg kereſzteltettünk:

Láſd l. 3. c. 11. §. 4. Az Pœnitentiárúl.

mindgyárt szent az Istennel az békeség. Ha az Iſten még gyermek koromban meg bocsátta ifiuságom vétkeit; mit félek az részegségtűl, fajtalanságtúl? Ha egy emlekezeti az Kereſztségnek, ki moshat minden rútságot; kellemés okom vagyon, hogy tartoztatva járjak, és mint valami derék dologtúl, ugy rettegjek az bűntúl.

Nap finynél világosban meg tetczik, mely nagy testi bátorságot adnak mind ezek, az Világnak tisztátalan, és az testnek főrtelmes kivánságira: mely erős gyeppel bé árkollyák úttyát minden tekélletességnek: mely hathatósson serkegetik az embert minden csintalanságra. Mert, valami az bűntúl meg tartoztathatná az emberi gyarlóságot; azt ők mind fel forgattyák. Az Gyonást, az Purgatóriomot, hallani sem akarják. az Bőjtőket, emberi találmánynak; az test ostorozast, babonának hijak. az Isteni félelmet, mint kétségben esést, sokképpen az emberek szűvéből el lopják. Azonképpen, valami az Ió Cselekedetre izgathatná az embert, aztis mind fel turkállyák; az Ió Cselekedetnek érdemét, hallani nem akarják; sőt, az mi Ió Cselekedetinket, Iſten haragító rútságnak kiáltyák. lehetetlennek mondgyák, hogy valami jót cselekedgyünk, és az Iſten törvényében valamit meg tartcsunk. azért, ugyan azt vitattyák, hogy, nemis köteleztetünk az Istennek törvényétűl. Egy szóval, valami az Ióra izgathat, azt mind ki tiporják: valami az Ió Cselekedettűl meg vonhat, azt nagy epeséggel vitattyák: valami az bűnöktúl meg tartoztathat, azt mind félre rakogattyák.

§. 6. Mérges Gyűmölcsi, az fel jegyzett Hamiságoknak.

El válhatatlan gyűmölcse, az Eg, és Föld dögleltető Gonoszság, ezeknek az ősve szőtt és fonatott, de az igazságtúl meszsze el hanyatlott, genyetséges Tudományoknak: mellyeknek vezérléséből, az Szent érkölcsre, és életre való igyekezet annyéra el alutt, hogy, oly vélte találtatnak, az kikben szikrája vólna az tekélletes életnek, mely ritka szokott lenni az fekete hattyú. Senkinek életét nem visgálom: Sőt, még azokrúl sem emlekezem, az mellyeknek hirével az egész Orszag bé tőlt. Arrúl sem szóllok semmit, ha az Tagok, az Fő után járnaké vagy nem? Hanem rövideden, azokrúl az Epicureus disznaihoz illendő dögleletes főrtelmeségekrűl emlekezem, mellyeket ómagok sem szenvedhettek egymásban, hanem ki kiáltották magok ellen az Prædikátorok: ugymint, Más ember feleségének meg fertengését, szűzek rontását, természet ellen való rútolkodást, gyilkoságot, étetést, és több orczátlan iszonyuságokat; mellyektűl az föld, és az meny iszonyodik. sőt vélhető, hogy az ördög ómagais szégyenli, és általlya, hogy annyira elő mentek az latorságban.

Elősző azért, ezekből az elő számlált vélekedésekből nevekedének az Libertinusok; kikkel, ugymond Calvinus, teli Német orszag, és Gallia. Ezek azt tanittyák: hogy, Mindent ugy kel az embernek tartoztatásnélkül mivelni, mintha semmi törvény nem vólna. mert ebben áll az Kereszstyéni szabadság. Az bűnt nem egyébnek itílik, hanem csak emberi vélekedésnek: ugy hogy, ha valakit látnak félni az bűntúl; azzal csufollyák, hogy még az Adám almájának ízi, szájában vagyon: a *Libertinis plena eſt Germania*

a *Calv. cõtr. Libertin. c. 4.*

Germania inferior,& Gallia. † *Hi eam libertatem promittunt,ut ſine difficultate homo omnia perpetret,ac ſi nulli Legi ſubditus eſſet.* * *Si quem vident mali conſcientiâ mo-eorum ſententiâ non peccamus.* Luther Márton ômaga beſzélli : hogy, Az ô kövétői ſokkal feſlettebbek, hogy ſem az Pápa alatt vóltak. Mert, ugymond, az Pogányoknális roſzſzabbakká lőttek : úgy élnek mint az diſzmond, az Pogányoknális roſzſzabbakká lőttek : úgy élnek mint az diſznók ; úgy halnak megis mint az diſznók : tellyeſséggel oktalan állatokká változtak. Sôt, ugymond, ugy tetczik, hogy mind meg ſzállattak az Eorvál dőgtűl ; avagy inkáb tellyeſséggel ôrdőgőkké változtak, oly gonoſzúl élnek.Ezeket mind Luther mondgya az ô Tanitványirúl : a *Nos ipſi videmus contemptum graviſſimum Verbi : videmus licentiam,& diſciplinæ diſſolutionem,qualis ſub Papatu non fuit.* b *Prius,cùm impia,& falſa docerentur,tam abunde affluebant omnia, ut Papa, Cardinales, Epiſcopi ; Reges, & Principes mundi facti ſint : Nunc, cùm Evangelium doceri cœptum eſt ; tàm divites ſunt ejus Profeſſores, quàm olim Apoſtoli. Ea fortuna eſt Evangelii : non ſolum nemo quidquam dat pro ſuſtentandis Miniſtris, ſed omnes incipiunt rapere,& furari. Summa, homines videntur ſubitò degenerare in immanes beſtias. Ruſtici,Cives,Nobiles, abutuntur hodie Doctrinâ noſtrâ,ad parandas opes : ex prodigis largitoribus, facti ſunt fures, raptores. quod certiſſimum ſignum eſt,eos jam amiſiſſe Verbum, & Fidem ; & nihil Spiritualium bonorum habere ; & deteriores eſſe Gentibus.* c *Noſtra Germania, poſt tantam lucem Evangelii, tantùm non obſeſſa videtur à Diabolo. Iuventus,indomita, effrænis eſt, & impatiens diſciplinæ. Senes avari, uſuris, & multis ſceleribus nefandis impliciti.* d *Hodie volunt quidam plus,quàm ipſe Chriſtus, Evangelici videri ; cùm ſint avariſſimi, cupidiſſimi, ambitioſiſſimi, toto corde mundum, & quæ ſunt mundi quærentes. De Evangelio ſic loquuntur, quaſi ſint Angeli : ſed ſi opera ſpectes, ſunt meri Diaboli.* e *Eam in opinionem id temporis,& Nobiles venêre,& Ruſtici, ut Thraſonicè jactare audeant ; ſibi nullius Prædicatoris operâ opus eſſe : velintq́ multò libentiùs Verbo DEI in totum liberi eſſe ; ne obolo quidem ementes omnes Prædicatores. Vt credunt, ita vivunt. ſunt,& manent ſues. credunt ſicut ſues ; & ſicut ſues moriuntur, noſtri porci Saxonici.*

Ezekhez haſonló dolgot ir Eraſmus : f *Ex iis, qui verbis ſplendidis Libertatem Evangelicam jactant, neminem vidi fieri meliorem : deteriores omnes, quotquot ego noverim. Pro Libertate Spiritus, ſuccedit effrænis carnis licentia : nec aliud agitur, quàm ſaltatur, editur, bibitur, & ſubatur.* g *Qui poſſum mihi perſuadere, illos agi Spiritu Chriſti, quorum mores, tantum diſcrepant à Spiritu Chriſti? Olim Evangelium ſimplex erat, nunc Evangelii prætextu, in Sogdianorum vitam ſeſe præcipitantem? Ego, quos noveram candidos, puros, fuci ignaros ; ubi ſe huic ſectæ dediſſent, loqui cœpiſſe ſcio de puellis ; luſiſſe aleam ; abjeciſſe preces ; obtrectatores, vipereis moribus ; ac prorſus hominem exuiſſe. Nec dubito,quin multi ſub hoc Evangelii pallio lateant, titulo Chriſtiani ; animo Pagani. Sacerdotem, Baſilea virgis cæſum, mox Vrbe ejectum ſcio : qui, cùm extra por-*

† *Cap.2.*
* *Cap.18.*

a *To.3.Vit. Lat.1549.p Luff,in Pſ. 120.f.581.*
b *Tom.5.in c.6. ad Gal. f.433.*

NB. Opum Eccleſiæ rapina, ilex Lutheraniſmi.

c *In cap.23. Geneſ. edit. Norimber. 1550.f.224.*
d *Tō.5.Lat. Vittē.1554. per Luff,in ca.8. Matt. Fol. 7.8.*
e *Eod.Tō.5. In 1.Corint. 15. fol.161. 162.*
f *Eraſ.libr. 20.Epiſtola. edit. Baſil. 1558.fo.715.*
g *Lib.19. Epi. ad Philippū.f.693.*
h *Epiſt.ad Fratres Inferior. Germaniæ.*

tam à Carnifice dimitteretur, publicè teſtatus eſt ; ſe, poſtquam illi ſectæ ſe addixerat, in omne flagitii genus proruiſſe. Novi Monachum, qui pro unâ, duxerit tres. Multa Monachorum, & Monialium conjugia referuntur, qui ductas repudiarunt eodem jure quo duxerant.

Muſculus, eggyűtt imigyen beſzél : a *Evangelici noſtri, ſibiipſis adeò ſunt facti diſſimiles, ut, cum in errore Papatus fuerint Religioſi ; in luce veritatis, facti ſint profaniores, leviores, temerariores.* b *Sub horum Miniſterio, nemo vereatur, ne naſcantur hypocritæ, ſuperſtitioſi, juſtitiarii. Hac ſollicitudine, abunde liberant & ſe, & alios. Cauſſas enim objiciunt populo, quibus paulatim incidant in Adiaphoriam omnium peſſimam, & Epicuriſmum imbibant, omnis ſcilicet Religionis vaſtitatem.*

Sturmius haſonló dolgot forgat : c *Nunquam plura & majora fuêre vitia, quàm nunc exiſtunt, in crapulâ, luxu, in veſtitu, in bellis inteſtinis, & domeſticis.*

Calvinuſtúl ez előtt meg hallók, d mely barom módra kezdettek élni az emberek, az Vj Evangeliſták tanitáſa után. Az Pápa ganejában turkáló nyelves Prædikátorok ſzentſégérűl pedig, illyenképpen ír : e *Paſtores, ipſi, nquam, Paſtores, qui ſuggeſtum, hoc eſt, Sacrum Chriſti tribunal eâ lege conſcendunt, ut vitæ puritate præ aliis omnibus excellant ; interdum ſunt turpiſſima, vel nequitiæ, vel malorum aliorum exempla. Ita fit, ut nihilo plus fidei, aut gravitatis obtineant eorum Conciones, quàm ſi fabulam in ſcenâ ageret hiſtrio. Et tales, contemptui ſe eſſe apud plebem queruntur! Ego autem, potius vulgi miror patientiam, quòd non eos luto, & ſtercoribus mulieres, & pueri operiunt. Alii eorum, benignè hoſpitio excepti ; vel furto onuſti clàm abeunt ; vel aliis modis hoſpites defraudant ; vel ſollicitant ad ſtuprum ancillas, ac interdum etiam uxores tentare audent. alii, ad captandum miri artifices, nudatos relinquunt, quibus aureos montes pollicebantur. alii, mutuò fallunt. alii abnuunt depoſitum. alii, in ſocietate perfidi. alii, quam Eleemoſynam à bonis hominibus abſtulerunt, vel in ſcortationem conſumunt, vel in aleam, vel profanos alios luxus. alii, ſacroſanctum Conjugii vinculum, deceptis uxoribus, & abjectis liberis, violare non dubitant. Plura ſunt ejuſmodi facinorum exempla, quàm quibus recitandis brevis Catalogus ſufficiat.* f *Cùm ergo promiſcuè in toto orbe ſcelera exundârint ; quid dicemus, niſi veterem illam Poëtæ querimoniam, in noſtrum quoq́ ſæculum verè competere?* g *Ætas Parentum, pejor Avis, tulit Nos nequiores ; mox daturos Progeniem vitioſiorem.*

Bucérus, Schmidelinus, és Vigandus iráſiból, illyen ſzókat hoz elô Gregórius Valentia : h *Maxima eorum pars, viſa eſt id tantùm ex Evangelio Chriſti petiiſſe, ut jugum qualiſcunq́ diſciplinæ, Pœnitentiæ, & Religionis univerſæ, quæ in Papatu reliqua fuit, abjicerent ; progq́ carnis ſuæ arbitrio, ac libidine inſtituerent, agerentq́ omnia. Tum, non ingratum fuit eis audire, Iuſtificari nos Fide in Chriſtum ; non bonis Operibus, quorum nullo tenebantur ſtudio. Nec pauci eorum, qualemcunq́ Evangelii prædicationem, eò tantùm receperunt, ut in opes invaderent Eccleſiaſticas.* k *Vt totus mundus agnoſcat, eos non eſſe Papiſtas, nec Bonis Operibus quidquam fidere ; illorum etiam Operum, nullum exercent penitus. Iejunii loco, commeſſationibus, & perpotationibus noctè dieq́ vacant. ubi pauperibus benignè facere oportebat ; eos deglubunt, & excoriant. Precationes, vertunt in juramenta, & blaſphemias, & Divini nominis execrationes : idq́ tàm perdite, ut Chriſtus, ne ab ipſis quidem Turcis hodie tantoperè blaſphemetur. Demum, pro humilitate ; regnat paſſim ſuperbia, faſtus, elatio. Atque hoc univerſum vitæ genus, ab illis Evangelicum dicitur inſtitutum.* l *Ra-*

a *Muſcul. Locis Theolog. in III. Præcepto.*
b *Capite de Miniſtris.*
c *Sturm.in 2. Antipappo, f.102.*
d *Sup.f.104*
e *Calvin.de Scandalis.f. 858. in Tomo Opuſcular.à Gallaſio collector.*
f *Fol.864.*
g *Horat. 3. Carmin.6.*
h *Valentia, 2.2. Diſput. 1. Quæſt.1. punct.4. Argum.3.*
i *Bucer.l.1. De Regno Chriſti.c.4.*
k *Schmidel. Concio.4.in cap.21.Luc. Vide Reſciū Miniſtromacht.edit. Colon.Ann. 1592.fo.69.*
l *VVigand.*

de Bonis & Malis Germaniæ.

pere Eccleſiaſtica bona, ſcortari, inebriari, aliaq; id genus innumera peccata, eò magis invaleſcunt quotidie, quia Libertatem creſcendi habent. Csak ezekbôlis ki tetczik: hogy, ſoha emberi nyelv, az Vj tudományokból nevekedett ſok méltatlanſágokrúl, és undokſágokrúl eleget nem ſzólhatna.

De talám Magyar Orſzágban, az Vj hit Tanítók, undok fôrtelmes erkôlcsôkkel nem dôgleltetik az eget? talám nem gyakorlattatnak ô kôzôttôk azok az czégéres latorſágok, mellyekért Luther az ô magzatit Diſznókhoz haſonlítá? Bizony, fôlôttébbis regnál ezekbennis, az Vj Evangéliumnak gyûmôlcſe: kit, kûlômben nem tagadhatnak magokis, hanemha az egéſz világ elôtt, ſzemérem orczát akarnak viſelni. Tudom, hogy az Sz. Agoſton mondáſa ſzerént: a *Laudanti amico credendum non eſt; nec inimico detrahenti*: Az ellenségtûl ſzármazott gyalázatot nem kel hinni. Azért, ottan ez jó kedvet tészem az el hanyatlott Tanitókkal, hogy, ſenkit újal nem mutatok; magamtúl ſemmit nem mondok; ſenkit nem mocskolok, ſem rágalmazok: hanem csak egynihány jeles dolgot jegyzek fel, az Prædikátorok ſaját kônyvôkbôl, mellyek meg iſmértettetik mindenekkel, mely igyenes erkôlcsû, és tekélletes életû jámborok légyenek azok, az kiknek orrokban ily nagy bûzt ſzerez az Kereſztyén Papoknak fogyatkozáſa.

a *Aug. tô. 7. lib. 3. contr. Liter. Petilian. cap. 10.*

Bornemiſzſza Péter, nevezetes Evangélicus Prædikátor, az ô roſz gaz Prædikátióinak Negyedik réſzében, az Eordôgi kéſértetekrûl, oly rút mocskos dolgokat íra, hogy az ôrdôg ſem írhatott vólna ſzeméremnélkûl ily moſdatlan ocſmányſágokat. Emlekezik az ô rendin való Prædikátoroknak vad gyûmôlcſirûl, iſzonyu latorſágirúl, utálatos fôrtelmeſségirûl. En azért, leg elôſzôr az tiſzteſséges Olvaſôt meg kôvetvén, hogy az Papok ganejában piſzkáló Prædikátorok undokſágát, az dolognak el halgatáſával nem fôdôzgetem: az élô Iſtennek nevével arra kérem, hogy azoknak latorſágából, és pokolra illendô, ſzidalom, és gyalázat érdemlô cſelekedetekbôl, gonoſzra valo ſzabadſágot ne vegyen: hanem, az végre olvaſſa, hogy meg iſmérje az Vj Evangeliumnak terméſzetiből ſzármazó gyûmôlcsôket: mellyek miatt, az Szent életnek tûkôri, az tanitáſnak Vezéri, ollyan undokokká lôttek, mint az varas békák; oly budôſsôkké, mint az bakok: és az gonoſzságban el oktalanúlván, ugyan egyben conſpiráltak minden gonoſzſágra.

Igy beſzél azért Péter bátyánk eggyûtt: [b Egy iſiu Lelki Tanító, kétſzer vádoltatott elôttem, nem csak házaſság tôréſrûl, de Sodomita életrûlis. és látván, hogy mindazáltal, ſok éppûletet mivelt vólna tanitáſával, keményen meg fenyegetém. De csuda ſzôrnyûſéget beſzéllett: Hogy feleſégével kétſzer, háromſzoris vólt dolga egy egy nap, csak azért, hogy inkáb meg enyhôdnék benne az utálatoſság: de még inkáb lángazott mind leányokra, mind gyermekekre. Tôb ſzôrnyûſégét, nem mondom meg.] Máſutt igy irkál: c [Láttam oly Prædikátort, ki máſt igen rágalmazott; és csudált, hogy Prædikátor lévén, más feleſégével lakott: kit, miért hogy ſzilid lélekkel nem tanított, ôis abban eſett.] Iſmét igy ſzól: d [Moſtani ûdôben láttam oly Prædikátort, ki jámbor házaſſa lévén, feleſégét el felejtette, és bolondúl csak nem tajtékot hányt máſra való gerjedezésben. Es

b *Fol. 731.*

c *Fol. 781.*

d *Fol. 785.*

ſokſzor imádſágát félben hagyván, meg dûhôsôdôtt ſzûvel ment, és mendegelt oly helyre, ahol lator kivánſágát meg ſzerezze.] Viſzontag emezt irja: [Elôttem, mint Superintendens elôtt vádoltak eggyet, ki egynéhányſzor undok bûnôkben eſett vala: és kérnek vala, hogy ſzégyennel le vonnyuk rólla az Prædikátor tiſztet. ez pedig, igen bôlcs Tanitó vala, és foganatos vala tanitáſa. kinek, ifiu feleſége lévén, csak fél eſztendei menyecske, mégis ſzolgáló leányával vétkezett: sôt, még férfiakkalis.] Egy Prædikátor, más feleſégével vétkezvén, azután fel akaſztá magát, és ez Iráſt hatta: hogy, Iſten ôtet arra az veſzedelemre válaſztotta vólna. Más Prædikátort meg égetének, hogy az ômaga leányával lakott. Iános Deák Prædikátor, Loſonczi Antalt meg ôlte aſzſzonyával, és ômaga lakott vélle. Ferencz Prædikátor, az mely Leányit tanitotta az fô Vraknak; azokkal lakott Deák korában. Enis mikor ezeket irtam, rettenetes kiſirtetekben vóltam, és reſzkettem belé.] Ezek még nem elégſégeſek, hogy meg tanullyák az Fô emberek, mint bánnak házaſságban való ékes menyekkel, ſzemélyekkel; mire taniteſák leányokat, és fiokat az Vj Prædikátorok, mikor ſzemek akad valakinek ékes cſelédgyén; dagattab pofával fellyeb fúja ſipját Bormegiſzſza: [Két fô Prædikátort tudok én ûdômben, kiknek fertelmes élete ſzôrnyû vólt. Az eggyik, ſokat pironkodott. mert miatta aſzſzonytis, leántis ôltenek. és mikor kin láttak, akár úczán, akár mezôn, az kapáſokis azt kiáltották: Bika, Bika, Bika. Az máſikis, noha híres Prædikátor vólt, de igen ſzégyenûl ſok gyermekivel élt: és mind hóltig egynihány Aſzſzonnyal, és Leánnyal lakott. Iſmét, egy jeles Prædikátort láttam gyermek koromban, Kálmáncſi Mártont, ki elein igen nagy hires Doctor vólt; ki Debreczembe hólt meg. Ez Batizi Demeternek meg mondta titkon, hogy régtûl fogva egy leányt tartott, firfiu ruhában inaſúl, és vélle lakott. ez elein, nagy Pap Vr vólt.] Ez amaz Kálmáncſi Márton, az kirûl mondám, hogy Berekſzáſzban Petrovith Péter akarattyából, az Calviniſta tudományt leg elôſzôr prædikállani kezdé. Stárai Mihályrúlis (az ki Prinyi Péter kedvéért Copácſi Iſtvánnal egyetemben, elsô hintegetôje lôn orſzágunkban az Lutheriſtaſágnak) azt irja: hogy réſzeges, haragos ember vólt ôis. Es mind ezekbôl eſzedben veheted, mely bátran nyájaskodgyanak az más ember házában Prædikátor Vraim; ſzinte mintha az ô cſecſezéſek, kintúl, bûntûl meg ódozhatná az Menyecskék férjét. Végezetre, illyen ôrdôgi rútſágokat beſzél az ô cſordáinak Futkározáſirúl Bornemiſzſza: [Egy ifiu, oskola Meſterſégében, gonoſzúl élt az Deák gyermecskékkel. midôn Prædikátorrá lôtt vólnais, el hatta feleſégét miatta. Más, haſonlatosképpen járt: Szolgáló leányával lakott. maga, ifiu, nemes nemzet feleſége vólt. * Egy igen hires Prædikátor, feleſége lévén, tíz rendbéli apró leankákat kisírgetett. † Cſatárt, Váradhoz kôzel, egy Nemes aſzſzony hal meg: és étſzaka az koporſôbã tétetik az Templomban, hogy más nap el temetnék: Egy Deák be oroſzkodott, és vélle undokoskodott.] Ezek, és tôb iſzonyatos rútſágok vañak az Prędikátorok erkôlcſérûl fel írva az Superattêdens kônyvébẽ. Es valahol az iként nevezett Tudományok ſzarvat emelhetnek; nẽ tudõ, mint kellyẽ ott egyeb gyûmôlcsôt efféle bojtorjáñál várni.

Fol. 818.

† *Fol. 871.*

Fol. 892.

Fol. 910.

Fol. 883.

* *Fol. 884.*

† *Fol. 889.*

De haggyunk békét az Bormegiſzſzátúl kőnyvben íratott koſlató Prædikátorok undokſáginak : talám egyébűtt jámborbak vannak kőzőttők. Az Sopron, Szala, Vaſvármegyei Prædikátorok, 1598. eſztendőben, egy rőfz kis kőnyvecskét nyomtatának Kereſztúrat;mellyet az Lutheriſták Concordiajából lopogatának. Ennek Elől járó hizelkedő levelében, azt írják : hogy,az ő Superattendenſek Bejthe István, oly tanubizonyſágot tőtt az ő Attendenſségéhez tartozó Prædikátorokrúl : hogy, [Fejenként lopók, paráznák, ember őldőklők, és mindennémű főrtelmes bűnőkben heverők.] Az Prædikátorok pedig,nagy ſzilidſséggel azt felelik erre:hogy, [Bár tőbrűl ne, hanem csak ſzegény Kálmán Deákrúl gondolkodgyék,kit kezével őlt meg Bejthe István. Szemetet talál az maga háza előtt, csak győzze sőprőgetni: gerendát talál ſzemében, csak vetheſſe ki.]

Német-Vjvárban,1597.eſztendőben,Bőjthe István, (ki Superattendenſek vala az említett Vármegyékben lakozó Lelkek Martalóczinak,)egy kis kőnyvet nyomtata,† *Encomion Vbiquiſticon*;melyben nevezet ſzerént meg dicſiri az alatta való főfő Prædikátorokat. Némellyekrúl azt írja : hogy, Feleſégeket ebűl kapták : és moſt,magok keritői aſzſzonyhőlgyőknek;paráznák, méreg oſztogatók, ember étetők,&c.

† *Typis Mălianis,ſumptibus Andr. Bejthe.*

* *Georgio Thokoith.*

† *Joanni Politoris.*

* *Leonardo Fitos Sarvarienſi.*

† *Nicolao Hegyfalvi.*

* *Danieli Kevino.*

† *Stephano Klazekovit.*
* *Michaëli Benkoczi.*

* *Tempore jam multo, propriis Vxoribus ipſe*
Leno miſer fueras, hirce petulce, tuis.
Et, quam nunc retines, nuper tu qualiter illam
Quæſieris ; referens, fœde marite, tibi.
† *Voſne eſtis digni, ut Domini Verbum recitetis?*
Quos vagus error habet, vitaq́ cæca ſcatet.
Raſtra, ligones, & potiùs crepidas agitetis,
Scandala ne moveat vita pudenda piis.
Vos certè Bâlis ſervi eſtis ; Chriſto inimici :
Qui fugitis verum : per ſcelus omne PARES.
* *Quem tua non recipit Rectorum in baſia Conjunx?*
Et futuunt illam Cerdo, vagusq́ Latro.
Inſtitor es,nebulo,propriiq́ thori maculator:
Mendax : & quid non? impietate ſcatens.
† *Hoc quoq́ ſuccurrat : cum Conjuge Participis tu*
Vixeris exlex ut : fœdus adulter eras.
Cùm ſic ſpurciciem veſtram, vos proſtituatis ;
Stercoreas chartas vos juvat evomere.
* *Ah Daniel Kevi, Preſzleg quem detinet alma,*
Gaudes deſidiâ, vane CINÆDE, *tuâ.*
† *Non ego vos poſſum miti jam voce vocare :*
Veſtra VENENATO *eſt crimine nota manus.*
* *Porcos in pretio ſervas majore, Fidem quàm :*
Conſpiratorum tu quoq́ parte manes.
Matthæi Szegedi cum Natâ quid tibi ceſſit ;
Cumq́ Vxore, tenes, heu pudibunde, benè?

Natam etiam Benedicti Holloſi ludificaſti :
Atq́ fidem pactam poſthabuiſſe juvat.
Quomodo preſſiſti generoſi ſeminis unam,
Purpuream chlamydem es cui malè pollicitus.
† *Cùm vos commonui, ut Fidei fructus faceretis :*
TOXICA *miſcetis pro pietate mihi.*

† *Andreæ Budæo.*

Efféle bakbűzű fűzfa Verſek alá, Bejthe István Superattendens írta nevét: és nem kétlem,ha ki tagadáſt tőtt vólna, fejére rakta vólna Bejthe mind ezeket. Te pedig Kereſztyén Olvaſó, itíld meg, ha méltóé efféle kivől belől meg ſenyvedett, dőgős koporſókhoz kőzel járni.

Az Debreczeni eſzeveſzett Miniſtériumis , vagy tűri vagy tagadgya, de végre ki fakaſztya : hogy, az Antichriſtus Iſcolájában illendő feſletségek uralkodnak az ő Tanitójokban : *Heu!* MULTI *ex Paſtoribus, ſicut in Regno Antichriſti, rejectâ & contemptâ Cæleſti diſciplinâ, & politiâ, otio dediti, vivunt in deliciis, &c.* Emlithetnénk űdőnkben történt ſok iſzonyuſágokat, latrok hajlékához,és bordélyokhoz illendő éktelenſégeket,mellyek törvénybennis forgottak: de hagy járjon.én miattam ám maradgyon helyén mindennek az ő tiſzteſsége. meg elégſzem azzal , az mit magok okádoznak egymás ſzakállában.

Articul⁹ ex Verbo Dei, edit. Debrecz. anno 1591. in præfat.

Itíld meg immár, Kereſztyén ember, ha, ezek így lévén, nem azt mondhattyuké méltán az Atyafiaknak, az mit Optátus , és Tertulliánus monda az ő idejekben dőgleltető Tévelygőknek : *Quos aut factione, aut ſubtilitate ſeducere potuiſtis ; non ſolùm maſculi, ſed etiam fœminæ, ex ovibus, ſubitò facti ſunt vulpes : ex fidelibus, perfidi : ex patientibus, rabidi : ex pacificis, litigantes: ex ſimplicibus, ſeductores : ex verecundis, impudentes : feroces, ex mitibus : ex innocentibus, malitiæ artifices.* * *Adeò & de genere converſationis, qualitas Fidei æſtimari poteſt. Doctrina, index eſt diſciplinæ. Negant* DEVM *timendum : itaq́ libera ſunt illis omnia, & ſoluta. ubi enim* DEVS *non timetur, niſi ubi non eſt? Vbi* DEVS *non eſt, nec Veritas ulla eſt : ubi Veritas non eſt, ibi meritò talis diſciplina eſt.*

Optat⁹ li. 6. contr. Parmen.
Antitheſin vide ſupra, fol. 67.
* *Tertull. Apolog. cap. 43. n. 280.*

Mind ezekből ki tetczik : hogy,az Vj Tudományok gyűmőlcſe,haſonló az Sodoma helyén termett gyűmőlcshőz:melyrűl azt jelenti † az Sz. Irás, és nyilván írják ſok fő emberek : hogy kivűl ſzép, és tettetes , de ha meg illeted, hamu, és fűſt belől: * *Poma ejus, interiorem favillam mendaci ſuperficie maturitatis includunt.* Azonképpen az Vj Tanítók , mivelhogy az Evangéliomot fitogattyák , magokat Evangélicuſoknak kiáltyák , az CHRISTUS érdemét emlegetik, kivűl ſzép feſtettek : de az ő tanitáſok velejét, és bélit ha látni akarod , csak fűſt és hamu , mely bé lepi ſzemét az embernek. Annakokáért,Sz.Iúdás † Apoſtol,haſónlittya az hamis Tanitókat, esőnélkűl való felhőkhőz. mert, noha az kevélyſeg miatt fen járnak ; és,az mint Sz.Pál * mondgya,akármely tudománynak ſzelétűl tétova hordoztatnak : de az űdvőſséges tanitáſnak † harmattyával nem őregbitik az Iſteni félelmet, hanem mint az magtalan fellegek , az Napſintis bé fődik, és az földet ſem nedveſitik. Es, az mint Sz.Iúdás írja: * ollyanok, mint az őſzſzel virágzó fák, mellyek gyűmőlcsőt nem teremtnek. Ezekis , min-

† *Sapie. 10. v. 7. Tertul. Apolog. cap. 40.*
* *Aug. 21. Civit. c. 8. Joſeph. Tacitus. apud Pamelium.*
† *Jud. v. 12. 2. Petr. 2. v. 17.*
* *Eph. 4. v. 14.*
† *Iſa. 60. v. 8. cap. 55. v. 10.*
* *Jud. v. 12.*

den dolgokban csak tettetes szint, és képmutatást úznek: de semmi üdvösséges gyümölcsöt nem hozhat tanitások.

Prover. 25. v.14. 2.Timot.3. v.5.

Ez elöttis említém, hogy találtatnak el vélve, kik ezzel az nagy Szabadsággal, mely az Vj tudományok fondamentomin éppittetik, nem élnek. Mert, elsöben az Istennek malasztya; azután, az emberi okosság, és természet szerént való szemérmetesség, meg zabláz sokakat; és nem engedi, hogy az ö Hitek folyásához szabják magokat. De elég, ha az Tudomány, természeti szerént, ugyan erre az tágas útra viszen, és sokakat nyakra före az testi szabadságra taszit.

§. 7. Az mi igaz Keresztyén Hitünknek Gyümölcsérül.

Adná Isten, bár ugy volna, hogy az igaz Keresztyén hiten valok között, semmi gonosz erkölcs, semmi undokság ne orszagolna; az Tanitók szabados élete miá, az Isten igéje gonoszúl ne hallana, ne szidalmaztatnék: de tudgyuk, hogy oly mezö az Ecclésia, melyben kedves illatu jó füvek, az égetö csalyánnal, és büdös füvekkel eggyütt nevekednek: oly szürü, mely az polyvát eggyütt az búzával bé fogja: oly háló, és varsa, melyben jó, és gonosz halak, söt gyakran békákis akadnak. Nem tagadgyuk azért, hogy, ha az CHRISTUS Iskolájában árúló, és Vrát meg tagadó Tanitványok voltak; az mi seregünkbennis vannak az tiszta gyöngyökkel, és drága szép kövekkel eggyütt, Isten ellen rúgodozó fiak, kiket naponként tisztogat az mi lelkünknek Vö legénye, az CHRISTUS IESUS.

Ebböl pedig, nagy módnélkül mi reánk akarják viszont fejezni ezt az Bizonyságot, az világi szín mutatásnak itallyától meg részegedett káromló Prædikátorok: mintha mind mi ellenünk vitézkednék, az, mit az gonosz gyümölcsrül mondánk. mivelhogy, az Pápák közzül fellett erkölcsüekis találtattak. De hogy azt most el halgassuk, hogy az Atyafiak eggyik az másik után hazudván, sok gyermeki fecsegésekkel kárhoztattyák az Pápákat, sok kigyót békát okádnak reánk, és ollyakat irkálnak, ollyakat költnek az jámborokrais, mellyeket soha reájok nem rakhatnak: Elég az mi mentségünkre, hogy semmi Szabadságra vivö fondamentomot nem tanit az mi igaz Hitünk: hanem, ha ki magát ebben gonoszúl viseli; maga gyümölcse, nem Vallásának jövése és bimbója az ö fellétsége. Mert, az igaz Római tudomány, az fellyeb nevezett Bünre szabaditó, és Ió cselekedetektül meg tartoztató Tudományokkal, arczúl, és szemtül szemben ellenkezik; és az jórais sokképpen izgat; az gonosztúl, sok erös eszközökkel meg tartoztat mindeneket. Ha azért az ö követöi közzül némellyek, vagy az gyarlóságtúl, vagy az vakmerőségtül el ragadtatván, fellett életet viselnek; nem az tudománynak gyökeréböl, hanem az emberektül származik.

Az Büntül, csuda mint meg tartoztattya az embert az mi Hitünk, midön azt tanittya: hogy, Egy halálos bün, elégséges az örök kárhozatra, ha idején ki nem tér ember, és pœnitentiát nem tart büneirül. Ez mellé veti aztis: hogy, az Hit semmit nem szolgál, ha hozzá nem járúl az tekélletes erkölcs, és az bünnek el távoztatása. Az Gyonásrúl, noha azt írja Calvinus, hogy ollyan mint az okádás, mely az gyomrot tisztittya, hogy ismét

meg

meg tölteslék; *Quis non videt, quemadmodum ebrioſi, vomitu ſe exonerant, ut mox tanquam jejuni; & recentes ad novam ingluviem redeant: ita Papiſtas, clanculários ſuſurros in aures Sacerdotis vomere, ut levati priori ſarcinâ, peccata peccatis audaciùs accumulent?* de igaz lelki ismérettel mondom: hogy, majd nincsen az Keresztyénségben nagyob zablája az bünnek, az Gyonásnal. Mert, midön az ember tudgya, hogy szám szerént, és neme szerént, az menyire emliti, elö kel számlálni büneit; pœnitentiát kel ezekrül tartani; ha mi kárt tött felebarátyának, addig meg nem ódozzák, míg bizonyoson el nem végezi, hogy meg elégiti ötet; ennek fölötte, az elébbi vétkeirül szánakozni: az következendö életének meg jobbitásárúl fogadást kel tenni. Midön (mondok) ezeket az ember meg gondollya, kétségnélkül, nagy tartoztatása vagyon az gonosztúl: miképpen viszontag az Atyafiaknál, nagy künyüség vagyon az fellétségre, mely az ö gondolkodások szerént vagy bünül nem tulajdonittatik; vagy minden egyéb eszközönélkül, csak az bünnek bocsánattyárúl való Hit által, el töröltetik. Magokis az Szomszédok tudgyák jól, mely erös zablája légyen az gonosz erkölcsöknek az Gyonás. és azért mondám, hogy ökis az Császár parancsolattyával helyre akarták az Gyonást állatni. Bézais az Gyonást, lelki ismeretek pelengérének nevezi: *Confeſſionis auricularis carnificina.* mintha azt mondaná: hogy az Gyonás, ugy biztattya, és édesgeti az embert az bünre, mint az akasztófa az orvot az lopásra. Továbbá, az Purgátoriumnak kinnya, és ez világ szerént való Elégtételnek füllya, csuda mely nagy tartoztatása minden gonoszságnak. Mert, azt adgya az Római vallás az ö fiai eleiben: hogy, miképpen az Isten, leg kisseb Ió Cselekedetet sem hágy jutalomnélkül, hanem csak egy ital hideg vízértis meg fizet: azonképpen, egy Bünt sem hágy ostorozásnélkül. Azért, ha szinte ki téris ember az bünbül, és Istennel meg békéllik: a *De propitiato peccato, noli eſſe ſecurus*: az meg bocsátott vétekrül sem bátorságos, hogy meg ne ostoroztassék érette. Mert, ha ennek büntetését meg nem elözi, alamisnával, testi sanyargatással, imádsággal, &c. vagy itt, vagy másutt lakolni kelletik érette.

Calvin. De Scandalis, post mediũ.

Lásd az Alvincinek irt II. Levelet.

Oda fellyeb fol.72. Beza Cöfeſſ. ca.7. art.10.

a *Eccl.5.v.5.*

Azonképpen, az Ió Cselekedetekre erös ösztöni, és izgató eszközi vannak az Római Ecclésiának; mikor az Ió Cselekedeteknek, Isten elött kedves voltát, jutalmát, 's érdemét, az ö fiai eleiben adgya: és azzal biztattya, b hogy ne restellyék az fáradságot. mert nem hasztalan az ö munkájok az Vrban. Ennek fölötte, az testi sanyargatást, és ostorozást, az böjtölést, az világi gazdagságnak, és gyönyörüségeknek megvetését dicsiri, 's tanácsollya. kiböl következik (az mint Sz. Agoston fel jegyzette:) hogy, számlálhatatlanan ellene mondnak ez világi gyönyörüségeknek: szüzeségben maradnak: eggyütt élnek: senki magán semmit nem bir: éjel nappal az Isteni szolgálatban vitézkedvén forgolódnak: c *Quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atq; deſertis mundi illecebris, in communem vitam, caſtiſſimam, atq; ſanctiſſimam congregati, ſimul ætatem agunt; viventes in orationib°, in lectionib°, in diſputationibus? nullâ ſuperbiâ tumidi; nullâ pervicaciâ turbuléti: nullâ invidétiâ livid: ſed modeſti, verecundi, pacati; cõcordiſſimã vitã, & intentiſſimã in Deũ, gratiſſimũ mun° ipſi offerunt, à quo iſta poſſe meruerunt. nemo quicq; poſſidet propriũ, &c.*

b *1. Corinth. 15.v.58.*

c *Aug. tõ.1. de Moribus Eccleſ. c.31.*

Be

Bé rekeſztem azért Tertulliánuſſal ezt az Bizonyſágot, és azt mondom: hogy, Hamis nem lehet az mi Hitünk, mely ennyire ſzükſéges az tekélletes erkölcſre. de, ha ſzinte hamis vólnais; haſznoſb vólna ezt követni, mely az embert csak nem kételeníti az jóra, hogy ſem amazt, mely csak nem bottal úzi, és pálczával hajtya az gonoſzra: a *Falſa nunc ſint quæ tenemus; attamen neceſſaria: inepta; attamen utilia. Siquidem, meliores fieri coguntur qui eis credunt, metu æterni ſupplicii. Itaq; non expedit falſa dici, nec inepta haberi; & expedit vera præſumi. Nullo titulo damnari licet, quæ proſunt omnino.*

a *Tertull. Apolog. cap. 49. n. 615.*

NYOLCZADIK RESZE.

HETEDIK BIZONYSAGA AZ VT TVDOMANYOK hamiſságának: Mert Hazugsággal gyarapodtak, és hazugsággal gyúlöltetik az Igazságot.

TVdgya jól az Hazugſágnak Attya, b hogy Igazſággal nem árthat az Igazſágnak: azért, minthogy ô vólt minden tévelygéſnek Attya, és az jó búza közzé hintett konkolynak gyarapitója, mindenkor azon meſterkedett, c hogy hazug találmányokkal gyúlöltеſſe, és meg utáltaſſa az Igazſágot. Azért, az Kereſztyénſégnek ki ſendúlt ſzép virágát, le akarván tapodni, hallatlan rút gyalázatos, és gyúlöléſeges, iſzonyatos vétkeket kene fene az Hívekre. Az Kereſztyének, d éjeli álmokat meg ſzakaſztván, az Iſteni ſzolgálatra gyülekéznek vala; az ártatlan Báránynak, az CHRISTUS IESUSnak Szent teſtét, az kenyér ſzíne alatt veſzik vala. Innen, alkolmatlan okot vónek, és azt kólték reájok: hogy, éjeli förtelmeſséggel, embertelen étkeknek koſtoláſával, egyben ſzóvik fonnyák magokat az közönſéges veſzedelemre: ember vért iſznak: az ſetét barlangokban el óltván gyertyájokat, barom módra válogatáſnélkúl egymáſt hágják: e *Dicimur ſceleratiſſimi, de Sacramento infanticidii, & pabulo crudæ, & poſt convivium inceſto; quod everſores luminum, canes, lenones ſcilicet tenebrarum & libidinum impiarum inverecundiâ procurent. Dicimur tamen ſemper: nec vos, quod tamdiu dicimur, eruere curatis. Ergo, aut eruite, ſi creditis, aut nolite credere, quia non eruitis.* Azonképpen látván, hogy az Kereſztyének Napkeletre fordúlván, imádſágokat Iſtenhez bocſátották, és Vaſárnapot meg illették, mellyet az Pogányok az Naptúl neveznek vala; azt fogák reájok, hogy, az Napot tartyák Iſteneknek: f *Alii, Solem credunt DEVM noſtrum. inde ſuſpicio, quòd innotuerit, nos ad Orientis regionem precari. Sed, ſi diem Solis, lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione, quàm religione Solis.* Mivelhogy az mi Királyunknak, Virág vaſárnapi pompájának képében, ſzamárt láttak vala; azt kólték, hogy az Kereſztyének ſzamárt imádnak: g *Somniaſtis, caput aſininum eſſe DEVM noſtrum. hanc Cornelius Tacitus ſuſpicionem inſeruit.* Ennek fölötte azt írja h Euſébius: hogy, az Pogányok között gyökeres hír vólt az Kereſztyénekrúl; hogy, Annyokkal, húgokkal egyaránt latorkodnak. i Es, Pilátus nevével, könyvet írának, mely teli vala CHRISTUS káromláſával. k Az Püſpökök lábához borúlnak vala az Hívek, bocsúlletnek okáért: és ottan azt találák

b *Jo. 8. v. 44 2. Paralip. 18. v. 21.*

c *2. Petr. 2. v. 1. Iſa. 28. v. 15.*

d *Tertull. Apolog. c. 2. Euſe. 3. hiſt. cap. 33.*

e *Tertull. Apolog. c. 7. & 8. Euſeb. 4. hiſt. c. 7. Athenagoras Apolog. p Chriſtianis. Tom. 9. Bibliothe. SS. Patrum*

f *Tertull. Apolog. cap. 16. n. 246.*

g *Ibid. c. 16. n. 234.*

h *Lib. 4. c. 7*

i *Lib. 9. c. 5.*

k *Ex Minutio in Octavio. Baron. an. Chr. 211.*

rajta

rajta az Pogányok; hogy, az Papok firfiuſágát imádgyák, és Iſtennek tartyák az Kereſztyének.

Minekutánna az Pogányſágnak Hazugsági le tapodtatának, és mint az hóharmat el olvadának; az Eretnekekis azon meſterſéggel kezdének viaskodni az Hívek ellen: kiket, mind tudományokban 'ſmind ſzemélyekben, hazugság kóltéſekkel, tekélletlen vélekedéſekkel akarták gyúlöltetni. Mivelhogy azért az Mártyrok innepit tiſzteſséggel úllik vala az Kereſztyének; csak hamar azt fogák reájok: hogy, az Mártyrokat, Pogány bálványok helyében emelték, és az Iſtennek ſzékiben últették: a *Idola vertitis in Martyres, & votis ſimilibus colitis.* Az Szentek teteminek csak porocskáitis bócsúllettel csókolgatták az Hivek: azértis azt fogák reájok; hogy Pogány módot hoznak bé, az koporſók tiſzteletiben: b *Ritus Gentium videmus ſub prætextu religionis in Eccleſias introductos: Sole lucente, moles Cereorum accendi: pulviſculum neſcio quod, in modico vaſculo, pretioſo linteamine circundatum oſculantes adorare.* Athanáſiuſnak, igazſág óltalmazo igyében, ellene nem álhatnak vala az Ariánuſok: c azért, hogy az kinek Iſteni tudományátúl le csópúltettek vala, azt az emberek előtt, hazug találmánnyal gyúlólségeſsé tennék; órdóngóſségeket, fajtalanſágokat kenének reá. Azt hirdeték az kóſségkóziben: hogy, Arſéniuſt el rekkentette, ezzel akarván az Eordógnek kedveskedni. kiket Arſénius ſzemtúl ſzembe meg hazudtata. Egy Aſzſzonyállatotis reá bérlének: hogy, Athanáſiuſſal való förtelmes latorkodáſát, mellyet magok álmodtak vala, ki kiáltaná. De minthogy az Aſzſzony ótet ſoha ſzemével ſem látta vala; jelen létében meg ſem iſmeré ótet, hanem máſra mutata, az kivel (hogy már) undokoskodott. d Onager nevú Eretnek Púſpók, ſetét éjel, egy gonoſz Aſzſzonyt bútata az házban, melyben az Kereſztyén Púſpókók aludtak, hogy ezzel eggyúttt ôket, mint gonoſz tévóket meg foghatná. Egy ſzóval, az dolognak ſommája abban áll, az mit fel jegyzett Irenæus: hogy, Az Eretnekek kózótt, leg jób, az ki leg nagyob Hazugſágokat túd máſra gondolni: e *Perfectus nemo eſt apud Hæreticos, niſi qui maxima Mendacia fructificaverit.* Igazán beſzélli egy Lutheriſta Superattendenſis: hogy, fő gyúmólcſe az Eretnekſégnek, az, hogy ſok Hazugſágokkal terheli az embereket: f *Præcipuus fructus hæreſis eſt, quòd multis mendaciis, injuriis, calumniis, prægravet alios.* Méltán mondgya Sz. Gergelyis: hogy, az Eretnekſégnek tulajdona, az hamis gyalázat kóltés: g *Cùm vera mala Hæretici contra bonos non inveniunt: fingunt quæ redarguant.*

a *Ap. Aug. Tom. 6. l. 20. contr. Fauſt. cap. 4. 21.*

b *Hieron. ep. 53. ad Riparium, cót. Vigilant.*

c *Theodor. l. 2. c. 8. Socrat. li. 1. cap. 29. Ruffin. li. 1. c. 15. 17.*

d *Theodor. lib. 2. c. 9.*

e *Iren. lib. 1. cap. 15. n. 1.*

f *Schlüſſelb. lib. 1. Theol. Calvin. in Præfat.*

g *Libr. 12. Moral. c. 15.*

Ebból azért az hamiſságnak világos bélyegéból, illyen Bizonyſágot támaſztok, az moſtani Vj Tudományok hamiſságának erós, és meg győzhetetlen jelenſégére:

ARGVMENTVM.

Lehetetlen dolog, hogy Iſtentúl ſzármazott igaz Tudomány légyen az, melynek plantáláſa, gyarapodáſa, és virágjában meg maradáſa, ſok tetemes Hazugságokkal, és az más félnek gyúlóltetéſére kóltótt tekélletlenſégekkel támogattatik; nem csak némely kóczipór, Lapiſterra Tanitóktúl, hanem, az Fő Páſztoroktúl, Vezérektúl, és publica Confeſſióktúl.

Illyen pedig, mind az Luther, 'ſ mind az Calvinus Tudománya.

Tehát lehetetlen, hogy ezek Iſtentúl ſzármazott Tanitáſok lehéſſenek.

§.1. Az Hazugság, nem szabad semmi okon.

Az Bizonyságnak Elsô része, abból tetczik ki; hogy az Igazságnak Istene, plántálója, és nevelője az igaz Hitnek: Az ô Sz. Lelkének vezérléséből fondáltatik, és virágzik az Igazság. Mivelhogy azért az Vr Isten, a *Rom.3.v. 7.8.* ugy gyûlöli az Hazugságot, hogy, az Sz. Pál mondása szerént, a azokatis kárhoztattya, kik az Istennek dícsôségéért hazudnak; lehetetlen, hogy az Isteni Igazságnak terjesztésére, hazugságra inditcsa az igaz Tanitókat az Isten. Szép okátis adgya Sz. Agoston, miért nem szenvedte, és nemis szenvedi az Vr Isten, hogy az igaz Tudomány, hazugság által gyarapodgyék. Mert, minek utánna azt meg bizonyitotta vólna, b *Aug.tô.4. lib.de Mendacio,cap.7.* hogy sem az Szûzességnek meg tartásáért, sem egyéb ez világi jókért, nem szabad leg kisseb hazugságotis mondani; azt veti utánna: hogy, az emberek lelke üdvôsségéért sem kel czigánykodni: c *Ad sempiternam salutem, nullus ducendus est opitulante mendacio.* és, ha egy gyermeket, ugymond, az kit Keresztségnélkûl meg ólnek, hazugsággal meg menthetnénk, és lelkét meg tarthatnók, sem szabad tekélletlenkedni. Végre, azt mondgya: hogy, az Hitnek óltalmazására való hazugság, leg ártalmasb, és veszedelmesb. és, ha az embereket egy hazugsággal meg térithetnôkis az Igazságra; nem szabad azzal meg tériteni. mert, ugymond, az mely Hitet hazugsággal akarunk el hitetni, azt éppen bizonytalanná tésszük. és az okos ember, egyszer hazugságban kapvan valamely Tudománynak gyökeres tanitásit; nem oknélkûl kételkedhetik minden ágazatiban: d *A doctrinâ Religionis, at q. ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam Religionis enuntiantur, cùm illa docetur, & discitur, omnia penitus mendacia removenda sunt. Nec ulla omnino caussa inveniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit. quando nec ideò in eâ Doctrinâ mentiendum est, ut ad eam ipsam quisq; facilius perducatur. Fractâ enim, & vel leviter diminutâ autoritate veritatis; omnia dubia remanebunt.* Annakokáért azt bátran mondgya: e hogy, ha csak egyszer hamissat mondottak vólna az Evangelisták; ottan fel fordult vólna minden hitelre való méltósága az ô Irásoknak. Másutt, nem csak azt mondgya; hogy, inkáb f mind az eretnekségben kel hadni az Eretnekeket, hogy sem ôket hazugsággal ki hozni az veszedelemből: de, az tôb szép okok közôtt, aztis említi; hogy, g az Hit dolgában való hazugság, kételsé tészi az igaz mondástis. holott, h az bölcs Aristóteles mondása szerént, azt nyerik az Hazugok, hogy igaz mondásoknak sincs semmi hitele. De, mivelhogy ez dolog ônnön magábannis világos, és az IV. Könyvnek, Elsô részében bôvségesben meg bizonyodik; hadgyuk ebben most, és mennyûnk továb.

a *Rom.3.v. 7.8.*
b *Aug.tô.4. lib.de Mendacio,cap.7.*
c *Ibid.c.21. Et lib.contr. Mendac. cap.20.*
d *De Mendacio, c.10. Similia, ca. 14.& 21.*
e *Vide Infrà lib.3.cap.13. §.1.n.3. Et lib.6.c.1. §.1.*
f *Lib.contr. Mêdac.c.7.*
g *Ibid.c.4. & 8.*
h *Laërt.li. 5. de Vitis Philosoph.*

§.2. Derekas Hazugságok, az Római Ecclesiának vallásáról.

Az Bizonyságnak Masodik részét, tudni illik: hogy, az Atyafiak ugyan bányájára találtak vólt az Hazugságoknak; és oly képtelen Czigánságokat irnak és kiáltnak reánk, az kiket hirrel sem hallottunk, nem hogy részesek volnánk bennek; sok Ielenségekkel meg bizonyithattyuk. En, hogy igen hoszszan ne nyújcsam irásomat, Leg elôszôr az Augustána Confessiónak;

fessiónak; és az Lutheristák kôzônséges Vallásoknak, az Liber Concordiænak, az Helvéciai Confessiónak, sok czimeres, és czégéres hazugságinak elô számlálását az IV. Könyvre halasztom. Ott pedig, oly Hazugságokrúl emlekezem, mellyek az Vjságok kezdetitûl fogva ez mái napig, nem csak az Prædikátorok szájában hordoztatnak; de ugy béis óltattak az Lutheristák, és Calvinisták fejében, hogy semmi Igazsággal ki nem verhettyûk agyokból. Mert láttyák, hogy azoknélkûl nem gyûlöltethetik, és mérges szidalmazásokkal nem terhelhetik, nem rághattyák az mi igaz Tanitásunkat. Gyarmathi Miklósnak, az Szentek segétségérûl irt könyvéből, csak ugyan temérdek Hazugságit, szám szerént, Százat jegyzék fel az én Feleletembe. Cochlæus irja, a hogy Dietembergius János, Luthernek az Votumokrúl szerzett könyvéből, Nyólcz száz hetven négy Hazugságot szedegetett. Doctor Pistorius, Mencérusnák négy árkos papirosra irt könyvében, Ezer húsz hazugságát számlálá. Bellarminus, b az Concordiárúl irt könyvecskéjében, Hatván hét velôs Hazugságit említé az Concordiának. Az tôb Vjitók írásiból pedig, csak igen parasztot, és goromba Hazugságokatis, Két száznál tôbbet nevez az Controversiákban. *Libro 4. de Verbo DEI, c.3.* Chemniciusnak, Tizen négy hazugságit írta laistromban. mert nagy szemtelen eb orczával azt merte írnyia Chemnicius: hogy, Thelesforus Pápa rendelte elôszôr az Negyvennapi bôjtôt: Hygínus, az Szent kenetet: Calixtus, az Cántort: Sylvester, az Bérmálást: Felix, az Vtólsó kenetet, &c. noha ezekben semmi ugy nincsen. *Lib.3.de Pontifice,c. 20.* Calvinusnak, Eot hazugságát említi. ezekkôzôtt egy azis: c hogy, szabad az Pápának el óltani, az Christustúl rendelt Sacramentomokat, és ezek helyében Vjakat alkotni. *Libro 1. de Sanctis, c.16.* Tizen egy hazugságot számlál elô, az meg dûcsôült Szentek tiszteletirûl. az tôbbi kôzt aztis, az mit az Apologia mond: hogy, Sz. Gergely Pápa elôtt, az Szentek segitségûl hívása, szokatlan dolog vólt: hogy az Pápisták, ugy kônyôrôgnek az Szenteknek, mint az Istennek: az Szent Borbála képének mondgyák az Mi Atyánkat, &c. *Libro 5.de statu Peccati,c.6.* tôb Hazugsági kôzt Luthernek, aztis nevezetesnek irja: hogy, Sz. Agostonra azt keni Luther, d hogy, az Eredendô bûn meg marad, de bûnnek nem tulajdonittatik; kit soha Sz. Agoston nem irt. *Libro 5.de Gratiâ, & libero arbitr.c.13.* az tôbbivel eggyûtt, aztis hímes Hazugságnak mondgya: hogy, reánk fogják az Atyafiak, az Pelágius Eretnekségét: mintha azt tanítanók; hogy, az Szabad akaratnak tulajdon erejébôlis, az üdvôsségre juthat az ember.

Calvinus, nem csak azt írja; hogy, mi az Martyrokat Isteni tisztelettel illettyûk; e és minden Litaniánkban, Prósánkban, Hymnusinkban, egyszer emlekezet nincsen Christusrúl: Christust ugy gyûlöllyûk, hogy, ha most élne, elevenen meg sûtnôk ôtet: f De aztis teli torokkal kiáltya: hogy az Pápáknak, Cardinályoknak, régtûl fogva, ez mái napig, Közônséges tudományok az: g hogy Isten nincsen; és, valamit Christus Vrunkrúl ólvasunk, azok csak hazugságok: az Fel támadás pedig, és az ôrôk élet, csak agnô beszéd. Ezent hazudgya az Liber Concordiæ; mint h ezután meg mondom.

a *Cochlæ in Actis Luth. anni 1523.*
b *Bellarm. Judicio, de Libro Concordia.*
c *Calvin.2. Thessal. 2. v.4.*
d *Infrà,li.4. cap.5. §.2. n.4.*
e *Calv.li.3. cap.20.n.21.*
f *Calvinus Matth. 23. v.29. Infra, cap.13.§.2.*
g *Cal.4.Instit.c.7.n.27*
h *Oda alab. lib.4. cap.5. §.2.n.2.*

Luther Márton, egy könyvében okát adván, miért égette meg az Ius Canónicumot; Pápák végezésének mondgya azt lenni: hogy, sem az Pápa, sem az ő alatta valók, nem kötelesek az Istennek Parancsolattyára: *Cap. Solitæ. Extra. de Majoritate.* Azértis dorgállya, és nagy méltatlan vádollya az Pápákat: hogy magokat, minden Törvénytúl fel szabadittyák; mintha nékik hatalmok vólna minden Törvényeken: *Cap. 1. de Constit. in 6.* Mellyekben nagyot hazud Luther, hogy csudálom mint fért ki szájján, mert, soha semmit effélét nem tanitottak az Római Pápák: sőt irásokbannis mindenütt azt hirdették; hogy ők, az Apostolok, és Próféták írása ellen, az Isten Parancsolattya ellen, az Sz. Atyák végezése ellen, nem cselekedhetnek. Halhadsza, ezt mint adgya elönkben Vrbánus Pápa: a *Inde novas Leges Romanus Pontifex dare potest, unde Evangelistæ aliquid, & Prophetæ nequaquam dixerunt: ubi verò apertè Dominus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes Sancti Patres, sententialiter aliquid definiverunt; ibi, non novam Legem Pontifex dare, sed quod traditum est, usq; ad animam, & sánguinem confirmare debet.* Vgyan ezen formán ír Sózimus Pápa: b *Sicut quædam sunt, quæ nullâ ratione possunt convelli: ita multa sunt, quæ, aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum, oportet temperari. illâ consideratione semper servatâ, ut in iis, quæ dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis Sanctorum Patrum inveniatur adversum.* Sokszor aztis mondgyák az Pápák: c hogy, az Isten Parancsolattya ellen, senkinek nem kel engedni.

Az Luthertúl említett helyeken sincs semmi afféle, az mit ő hazud. Mert, *in cap. Solitæ.* az Kilenczedik Gergely Pápa, csak azt mondgya: hogy, midőn Sz. Péter parancsollya, hogy engedelmessek legyünk az Királyoknak; azoknak parancsollya, kik az Király birtoka alatt vannak. Azért, nem következik innen, hogy az Pápa, kiváltképpen az Lelki dolgokban, és az Egyházi igazgatásban, engedgyen az Királynak, az melynek birtoka alatt nincsen. Az Második helyen, *cap. 1. de Constit.* Bonifácius nem szól közönségesen minden Törvényekrúl, hanem csak az Constitutiókrúl, az Anyaszentegyháznak jó rend tartására nézö Parancsolatirúl: ezekrúl mondgya, hogy az Pápa akarattya szerént meg újittathatnak, vagy el öltathatnak. Tudom, hogy egy Glossa tovább mégyen, és azt beszélli: d hogy, midőn az Pápa, aztis fel szenteli, az kinek két felesége vólt, az Apostol parancsolattyában *dispensál*, lágyitást tészen: De Egy az: hogy, minállunk az Glossának igen vékony bőcsülleti vagyon. mert sok e kábaságok, és ugyan tévelygésekis hintegettettek az Glossában. Annakokáért, 1572. esztendőben, Pius Quintus parancsolattyából, az Sacri Palatii Magister, Manriquez Tamás, egy *Expurgatorius Indexet* csinála az Glossára: melyben az Glossának, csak az Grátián° Decrétomában, Nyólczvan nyólcz tévelygését meg bélyegezé: az Gergely Pápa Decrétálissában, Harmincz kilenczet: az Hatodik Decrétálisban, Tizenhatot: az Clementinákban, Nyólczat. Annak utánna, az XIII. Gergely Pápa idejében ki nyomtatott Decrétomnak karejára, sok helyen felis jegyeztettek az Glossának rútsseti, hogy ezeket kűnyebben el távoztathatnák az tudatlanok. Más az: hogy, szinte mint az Apostolokkal nem ellékezünk, az véres, és fojtott állatot meg évén: f noha

a *Apud Gratian. Causſa 25. Quæſt. 1. Can. 6.*

b *Ib. Can. 7.*

c *Cauſſa 11. ẽſſt. 3. Can. Si Domin°, Canon. Qui reſiſtit.*

d *Gloſſa Diſtin. 34. Can. Lector. Diſt. 82. Canon. Presbyter.*

e *Diſt. 45. Can. Diſciplina. Meretrix eſt quæ admiſit plus quã 23. millia virorũ. Præfat. Clement. Papa à Papè, interjectione admirantis.*

f *Actor. 15. v. 29.*

eleinten, ezt az Apostolok meg tiltottak vala: azonképpen, mikor bizonyos, és szükséges okokért, az Pápa fel szenteli azokat, az kiknek két felesegek vólt, nem szókik szemben az Apostollal.

Béza azt írja: hogy, az Papisták, az fajtalanságot, csak bűnnek sem tartyák: *Quasi verò, si nobis scortatio probaretur, deferendus esset Papatus; in quo flagitium illud, ne inter leviſſima quidem vitia numerari, quis tandem ignorat?* Hők barom, nem tudsze szemérmetesben hazudni?

Az Felföldi Prædikátorokis, ugyan Irásban hirdetik: hogy, az Pápák engedelméből, szabad az Papoknak fajtalankodni. noha ez oly igaz, mely igaz, hogy az hó nem fejér, és az tűz nem meleg: de az Atyafiaknak elég az, ha az tudatlanok előtt gyűlöltethetik az mi Hitünket: nem gondolnak vélle, horgason esséké, vagy igyenessen, káromkodó bőfögések.

Vithakérus azt írja: hogy, az Papisták, Isten gyanánt tisztelik az Pápát: *Papistæ omnes colunt Papam, tanquam DEVM.* De ebben mely szem látomást hazudgyon, meg mutatám a Gyarmathi ellen. Mert, soha senkinek közzüllünk elméjében sem tünt, hogy az Pápának Isteni tiszteletet tulajdonítana: tudván, hogy ők is oly gyarló, halandó, meg rothadandó ember, mint akárki közzüllünk.

§. 3. Sz. Péternek Rómában nem lakásárúl, hímes Hazugság.

Az régen történt dolgokrúl, mellyek az Atyafiak itileti szerént, sérelmére lehetnének az mi Vallásunknak, b oly nyilván, és bátran tétovázznak, hogy az éktelen Hazugságok, ugyan el futamodnak előttök. Hogy egyéb dolgokat halgatással mulassak, mellyeket az Pápákra kentek; szinte oly bizonyos dolog, hogy Sz. Péter Rómában szenvedett Mártyromságot, mely bizonyos, hogy Iúlius Császár Rómában lakott, és azon Várasban életett megis Brutustúl. Mindazáltal, az minapi emberek, csak nem Hit ágazattá akarják tenni, az Sz. Irásnak (hogy már) bizonyságit után, hogy Sz. Péter nem vólt Rómában: és gyermeki tudatlanságból támadott fortélyokkal, mint valami erős bizonyságokkal, bé akarják kötni szemeket az embereknek.

Ezt cselekeszi c Hunnius, d Vithakérus, sőt Calvinus ómagais. ki, noha eggyütt azt irja; hogy, az Régi Könyv Iróknak egyenlő tanubizonyságáért, nem tagadgya, hogy Rómában életett meg Sz. Péter: de azért azt nem hiszi, hogy ott Püspök vólt, és sokkáig lakott: e *Propter conſenſum Scriptorum, non pugno, quin illic ſit mortuus: ſed Epiſcopum fuiſſe, præſertim longo tempore, perſuaderi nequeo.* Másutt mindazáltal, ezt viszsza tekeri, és csak költött dolognak mondgya, hogy Sz. Péter Rómában vólt: f *Vetus illud commentum, (quòd Petrus Romanæ Eccleſiæ præfuerit,) nihil habet coloris: nec video, cur Euſebio, & aliis placuerit; niſi quia illo errore jam occupati erant, Petrum Romæ fuiſſe.*

Hogy pedig Sz. Péter nem vólt Rómában, hanem csak Ierusalemben lakott, így bizonyittya Hunnius: Noha g Nicéforus, Evódiust követvén, azt írja: hogy, Vrunk Szenvedése után, hét esztendővel, és hat hólnappal lőtt az Sz. Pál meg térése: de mindazáltal, Közönségessen azt tanittyák az Doctorok; h hogy egy, vagy két esztendővel CHRISTUS Menyben menése

b *Talibus plenі Balæ°, Sleidanus, Benno, Vergerius, Speculũ Pontif.*

c *Hunn. De Eccleſ. parte 2.*

d *Vithake. quæſt. 6. De Eccleſ. c. 2.*

e *Calvin. 4. Inſtit. cap. 6. n. 15.*

f *Calvin. 1. Pet. 5. v. 13.*

g *Niceph. l. 2. cap. 3.*

h *Barõ. An. 34. & 36. Serar. Theſi 1. De Paulo.*

után esett Sz.Pál fordulása. és azután, mindgyárt Arábiában méne, *Galat.1. v.17.* Onnan, viszsza téte Damascusban: és három esztendő múlva, fel méne Ieruſalemben, *Galat.1. v.18. Act.9.v.25.26.* Midőn tizen ötöd napig mulatott vólna Ieruſalemben; Syriába, és Ciliciába fárada, *Galat.1.v.21.* Tizennégy esztendő múlva, ismét Ieruſalembe méne, *Gal.2.v.1.* és akkoris Sz.Pétert Ieruſalemben találá, *Galat.2.v.9.* Akkor ismérék meg, ugymond Sz.Pál, hogy ő reája bizatott az Pogányok tanitása, mint Péterre az Sidóké. Ezekből meg tetczik (ugymond Hunnius) hogy Sz.Péter, mind ez ideiglen Ieruſalemben lakott, és csak az Sidókat tanitotta. Akkoris azt végezék, ugymond Sz. Pál, *Gal.2. v.9.* hogy, Péter, Iakab, és Ianos, az Sidókat tanitanák; Pál az Pogányokat. Ha pedig Szent Péter, Vrunk Menyben menése után, közel húsz esztendeig Ieruſalemben lakott: lehetetlen, hogy azután Rómában huszon öt esztendőt töltött, és ugy ôletett meg Nérótúl; mint meg tetczik az Császárok birodalminak esztendő számából. Hogy pedig azután sem ment Péter Rómában, abból ki tetczik: mert, Pál az Rómabéliekhez irván, huszon öt embert neveken nevez, és köszönti őket; Péterről nemis emlekezik. maga ha Rómában lött vólna, ötet sem hatta vólna kőszöntésnélkül. Azutánnis, mikor fogva vólt Sz.Pál, senki segitségül nem vólt néki. maga ha ott lött vólna Péter, el nem hatta vólna hiv szolga társát.

Rom.16.

2.Timot.4. v.16.

Coloſ.4.v.11

Ezekért, az magok agyaskodásiból gondolt goromba okoskodásokért, bátran mondgyák az Atyafiak: hogy Sz. Péter Rómában nem vólt. Maga az Régi Irás túdók, egyenlő értelemmel irják: hogy, Ott vóltt, 's ott ôletett megis. Eusebius bizonyságunk, a hogy, Claudius Cászár idejében, Rómában vólt Sz.Péter; és Simon Mágus ellen viaskodott. Cájus Pápának, és Corinthusbéli Dionesnek irásából bizonyittya másutt: b hogy az Néro kegyetlenségéből, egy nap ôletett meg Sz.Péter, Sz.Pállal; és fővel alá függesztették Sz.Pétert az keresztfára. Ezent irják, Irenæus, *Lib.3.cap.1. n.4.& cap.3.n.5.* Tertulliánus, *Præscript.c.36. n. 212.Lib.3. Carmin.cont. Marcion. cap.9.* Optátus, *lib.2.* Lactantius, *lib.4.cap.21.* Epifánius, *Hæresi 27.* és egy szóval, minnyájan az Régi könyv Irók: kiknek egyenlő tanubizonyságokat ha meg vettyük, soha semmi Historiának nem marad bőcsülleti. mert, az világi Historiák Irói, nem bőcsülletesbek ezeknél, az kik Sz.Péterről irtak.

a *Euſeb. 2. Hiſt. ca.14. 15.16.*
b *Euſeb. 2. hiſtor.c.25. 26.lib.3.c.1. lib.5. c.8. Et 3.Demoſ. Evang.c.7.*

Hogy pedig világosson, és tapasztalhatóképpen meg értcsük, mely tompa, és tudatlan Bizonyság az, mellyen az Pártosok éppitnek: Leg először, azt kel eszünkben vennünk; hogy, minekutánna Sz.Péter Rómában ment, nem ült mindenkor Rómában, hanem, néha kételenségből, néha az Keresztyének éppületinek szomjuságából, másuváis ki terjesztette Pásztorságának gondviselését. Ezt Epifánius illyen szókkal tanittya: c *Potuit superſtitibus Petro, & Paulo Apoſtolis, Epiſcopus ordinari Clemens, propterea, quòd Apoſtoli ſæpè ad alias terras ablegabantur, propter Chriſti prædicationem: non potuit autem Vrbs Roma ſine Epiſcopo eſſe. Paulus enim in Hiſpaniam profectus eſt: Petrus verò, ſæpè Pontum, & Bithyniam viſitavit.* Nicéforus pedig: d *Petrus Româ pulſus, Hieroſolymam rurſum, & Orientales Civitates petiit, & Orbem miraculis illuſtravit.* Az Sz.Irásis ezent tanittya: e *Petrus pertranſiens VNIVERSOS, venit Lyddam.*

c *Epiphan. hære. 27.ſub finem.*
d *Niceph.l. 2.cap.35.*
e *Actor.9. v.32.*

Claudius

Claudius Cászáris az Sidókat mind ki űzé Rómából, a ugymond Sz.Lukács: akkor Péternekis ki kelle menni: és, az mint Niceforus mondá, szinte Ieruſalemben méne.

a *Actor.18. v.2. Barõ. Ann. 51.*

Ezt meg értvén, mind helyén marad, és igazán egybe illik az Sz.Pál mondásival, valamit az régi Hiſtoricusok írnak Sz.Péternek Rómában lakásáról, és halálárúl. Mert azt írják: hogy, elősző Antiochiában b Hét esztendeig bírá az Püspökséget. Azután, c Claudius Cászár birodalmának második esztendejébe, Rómában méne az Római Püspökséget, d Huszon öt esztendeig bírá; és ugy ôleték meg Néro Vrasságának tizen negyedik esztendejében. Ezek azért, igen szépen őszvé illenek az Galatabéliekhez irt Levéllel. Mert, haggyuk ugy, hogy Vrunk halált szenvedett Tibérius Cászár birtokának tizen hetedik esztendejében, az mint kőzönségesen tanittyák az Chronologusok: aztis haggyuk helyén, hogy Sz. Pál fordulása, Vrunk Menyben menete után esztendővel lött, az mint Hunnius akarja, noha bizonyságnélkül: Ezek bár igy légyenekis, azt mondom; hogy ezután öt esztendővelis, Sz.Pétert Ieruſalemben találhatta Sz.Pál. mivelhogy még akkor Antiochiában nem ment vala. Ezt igy bizonyitom: Ha Vrunk halált szenvedett Tibériusnak tizenhetedik esztendejében, mivelhogy Tibérius huszonhárom esztendeig uralkodott, Tibérius haláláig hat esztendő múlt: azután Cájus Cászár, három esztendeig 's tiz hólnapig paranesolt: Cájus után, Claudius következék, kinek birtokának második esztendejében, méne Sz.Péter Rómában. Azért, Vrunk halála után, addég, az mikor Sz.Péter Rómában ment, közel tizenhárom esztendő forgott. Ennek, az tizenhárom esztendőnek hétén, Antiochiában vólt Sz.Péter, és hat esztendőnél több jutott az Ieruſalemben való lakásra. Claudiusnak pedig negyedik esztendejétől fogva, Néro Cászárnak tizennegyedik esztendejéig, (az melyben meg ôleték Sz. Péter) szinte huszonőtt esztendő múlt. mert Claudius, tizennégy esztendeig uralkodék; az mint Suetónius, Tacitus, és egyebekis írják: ő utánna úgy űle az Cászári székbe Néro. Ez űdő alatt pedig, mind Antiochiából, mind Rómából Ieruſalemben mehetett Sz. Péter, és ott találhatta ötet Sz. Pál, az ő meg téréſe után tizenhárom esztendővelis. Bezzeg, ha Sz.Pál azt mondaná: hogy, mind addigis, az míg Sz.Péterrel szemben lőn, meg téréſének utánna tizen három esztendővel, Sz. Péter el nem távozott Ieruſalemtől, helyes vólna az Hunnius erősége: de ezt Sz. Pál nem mondgya. Azért, szinte oly erős az Hunnius argumentoma, mint ha valaki igy eszeskednék: Ez előtt tizenhárom esztendővel, az mi Coronás Királyunkat, én Posonban láttam; mostis ott látom: tehát azúlta Prágában nem vólt; és ott az Királyi székben nem helyheztetett: mely bizonyság, nem illik józán emberhez.

b *Hieron.de Viris Illuſt.*
c *Euſeb.lib. 2.cap.14.& Hieron.cit.*
d *Hierõ.loc. citat.*

Suetõ. Tacit⁹, &c. Tiberi⁹, 23.

Cajus,3. an. menſ. 10. Claud⁹,14.

Nemis ugy végeze Sz. Péterrel, Sz. Pál, hogy eggyik csak az Sidóknak, másik csak az Pogányoknak prædikállana. mert igy, fel bontották vólna az CHRISTUS végezését, ki Sz. Péterre e bizá Minden Iuhait. ő magais Sz. Péter azt mondgya: f hogy, az Isten ötet azért választotta, hogy ő általa higgyenek az Pogányok. Bizony, ötetis illeti vala amaz parancsolat: g Eredgyetek az egész világra, prædikállyatok Minden nem-

Nero.

e *Joan. 21. v.16.*
f *Act. 15. v.7.*
g *Matth. 28.v.16.*

zetsé-

zetſégeknek. ez okon, a Cornéliuſnak, 's az ő vélle lakozó Pogányoknakis, hirdeté az Chriſtuſt. Haſonlóképpen Sz. Pális, nem csak az Pogányoknak,hanem az Sidóknakis gyakran prædikállott; az mint b olvaſſuk az Iráſban. Sőt azt irja Sz. Lukács: c hogy ugyan ſzokáſa vólt Sz.Pálnak, hogy előſzőris az Sidóknak Prædikállott, ahol Sidók vóltak. Csak azt végezék d tehát,hogy Sz.Péternek kiváltképpen való gondgya lenne az Sidókra: Sz.Pálnak az Pogányokra.

Ha Sz.Pál nem kőſzönti Pétert levelében;nem csuda. mert,vagy akkor Rómában nem vólt Sz. Péter, hanem Sidó országban ment vólt;vagy ha ott vóltis, talám Sz.Péternek kűlőn írt: és azért nem kőſzöntötte az kőzönséges Levélben.

Azonképpen,mikor Rómában fogva vólt Sz.Pál; akkoris távúl vólt Rómától Sz. Péter. mivelhogy, az mint az Iráſból meg mutatám, mint vigyázó Páſztor, gyakran kerűlte az ő Iuhait, és minden felé ki terjeſztette vigyázáſát.

De azt mondgyák: hogy, az Régi Hiſtóricuſok, nem egy nyomban tanittyák, az Sz. Péter Rómában menéſének, és ott laktának eſztendeit. Kiből azt hozzák ki: hogy, Semmi ſem vólt, az ő Római ſzékinek felemeléſében. Erre csak azt felelem: hogy, ſzinte igy meg bizonyíthatnák, hogy CHRISTUS Vrunk ſoha ez világon nem vólt: avagy hogy az Iſten nem teremtette ez Világot: vagy pedig, hogy ſem Róma Váraſa,ſem Corvinus Mátyás Király nem vóltak ſohais. mert az tűdós fő emberek,ekkoráig meg nem eggyeſedhettek, menyi eſztendő előtt teremtetett ez Világ: mely eſztendőben, és hány eſztendős korában hólt meg az mi Eudvőzitőnk: az Róma Váraſának első fondálójáról, éppitéſének idejéről,és módgyáról, az régi Hiſtóriákba ſok kűlőmbőzés vagyon; az mint e Plutarchus,és f Solinus irják. Mátyás Királyról azt irja g Bonfinius: hogy, 47. eſztendős korában hala meg.Filippus h Cominæus, az ki Mátyás Király idejében írta hiſtóriáit, azt mondgya: hogy, csak huſzon nyólcz eſztendős vólt mikor meg hólt: De mivelhogy ez illyen eſzeskedéſek, csak tétovázó, és út veſztéſre gondolt csavargáſok, haggyuk ebbe ezeket.

a *Actor. 9. v. 38. c. 10. v. 28.*
b *Actor. 13. v. 14. c. 14. v. 1. c. 28. v. 1*
c *Actor. 17. v. 2.*
d *Ita Barō. Anno Chriſti 51. ex Hieronymo, & aliis.*
e *Plutarch. in Romulo.*
f *Solin. c. 2.*
g *Bonfin. Decad. 4. lib. 8.*
h *Comin. li. 10. Commēt.*

§. 4. Az Ieſuitákrúl kőltőtt Tekélletlenſégek.

Nem csak az Régen történt dolgokban ravaſzkodnak az Vj Tanítók: de ſokkal ſzemtelenbűl hazudnak az Mi űdőnkben történt Fábuláknak álnakúl gondolt beſzélgetéſiben. Mert látván, hogy akármint ágaskodgyanakis az Igazſággal, fel nem érik; az Pokolbéli őrdőgnek régi rongyos hazug patvarkodáſit véſzik elő,és iſzonyu rútſágokkal,hajunk ſzálai fel állató éktelenſégekkel vádollyák az Anyaſzentegyházban munkálkodó Tanítókat, hogy meg gyűlőlteſsék, és az embereket tőllők el idegenítcsék. Efféle dolgokat pedig, inkáb mindenkor ugy nyomtatnak ki, hogy, ſem annak az ki Irta; ſem az helynek, ahol Nyomtatták, nevét fel nem jegyzik. Hogy ha pedig, az régi Kereſztyénſégnek ſzentſégére reá merte kenni és kőlteni az Hazugſágnak lelke, amaz nem régen említett éktelenſégeket; nem csuda, ha moſtis azon Pokolbéli őrdőg, az magának foglalt

Prædikátorok által,haſonló rútſágokkal akarja terhelni az hiveket, hogy ſzemélyek gyalázattyával, tudományokatis kéteſsé tegye. De minthogy akkor ſzerét nem tehette igyekezetinek.mert azoknak méltatlanſágát délſzínre hozták az CHRISTUS juhainak Páſztori: ugy moſtis véghez nem viheti ſzándékát az gonoſz őrdőg. mert oly nyilván markokban kapjuk az Hamiſság hintegetőknek ſzínetlen hazuſgágokat,hogy az magok réſzérűl valókis, az kiknek valami orczájok és ſzemérmek vagyon, általlyák, és ſzégyenlik dolgokat.

Haggyunk bár békét azoknak, mellyeket Atyáink idejében, az Barátokra, Apáczákra, Pápákra kőltőttek: eſzekben vővén, hogy az Iéſuiták jó forgodáſával, naponként puſztúl az Eordőg országa, éppűl pedig az CHRISTUS Eccléſiája; leg inkáb ezekre agyarkodnak, és minden dűhőſségeket kőſzőrűlik az Pártos Tanitók. Azért, oly ſzörnyű hamiſságokat kennek gyakorta reájok, hogy az őrdőg ſegétſégenélkűl, ſoha az emberi elme ezeket csak meg ſem gondolhatná. De ſoha eddig oly dolgot nem kohlottak az Rágalmazók, mellyet el nyegtek vólna az Iéſuiták; és elégedendő mentſégekkel le rázván magokrúl, heven torkokban nem vertek vólna. Mert, mihent valamely helyt neveztek, ahol az Iéſuiták, (hogy már) éktelenűl cſelekedtek; ottan ugyan azon helyen, az Fejedelmektűl, és Váras Tanácſitúl, (kiknek ſenki kéteſsé nem teheti efféle dolgokrúl való tanubizonyſágát) ómagok azt kérték az Iéſuiták; hogy, az Igazſág meg láttaſsék. és, ha bűnősők; bűnhődgyenek: ha pedig ártatlanok; az Fejedelem, vagy Váras, pecsét alatt adgyanak bizonyſágot ártatlanſágokrúl, és ſzégyenyitcsék meg orczájokat az káromlóknak.

Leg előſzőr, az Iſtenben el nyugodt, és kegyeſſen hiſzſzűk hogy űdvőzűlt Báthori Iſtván, Lengyel Király idejébe, 1586. eſztendőben, egy Könyvecskét nyomtatának Német Országban, melyben ſem az nyomtatáſnak helye, ſem az Autornak neve nincſen. ebben ſok ſzóval beſzéllik; mint fogatott meg Iſtván Király, Nilusnál három Iéſuitát,és kerékben tőrette őket,ſok éktelen rút vétkekért. Es,noha mind ómaga Iſtván Király, 's mind az Crakkai Püſpők,Miskowski Péter,az Crakkai Tanátcſal egyetemben, írva tőnek bizonyſágot, hogy, ſemmi azokban az magoktúl le omlandó hamis kőltéſekben nincſen: de azért az Lutheriſták, és Calviniſták, moſtis azt alittyák, hogy való dolgot beſzéllettek. Es mivelhogy az mi Nemzetűnk előtt bőcsűlletes az Iſtván Király emlekezeti; írjuk ide ſzórúl ſzóra, az mit ez dologban felele az Mogunciai Erſeknek, midőn végére akarván az dolognak menni, önnön magát az Királyt meg kérdette vólna az dolognak történetirűl.

Stephanus, DEI Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Samogitiæ, Livoniæ, &c. Tranſylvaniæ Princeps; Reverendiſſimo in Chriſto Patri, Domino Wolffgango Archiepiſcopo Moguntino, S. Romani Imperii per Germaniam Archi Cancellario, & Principi Electori, &c. Amico noſtro chariſſimo, ſalutem, & omnis felicitatis incrementum.

Reverendiſſime in Chriſto Pater, amice noſter chariſſime. Literas P. V. unà cum figmento Germanico de Patribus quibuſdam Ieſuitis, qui, ob neſcimus quæ facinora, ſup-

Vide Romani Veronēſis Artem mentiendi Calvi. Dialog. 2. fol. 85. Becani Aphoriſmos Calv. Apho. 15.

Bernardus Dorhoff, in præfat. Apodixis blasphemiarum Calvini, circa tres primos Symboli Articulos.

plicio à noſtris affecti, in eo finguntur, rectè accepimus: fabulamq́, eam, primùm Nos non ſine admiratione legimus: deinde Senatoribus etiam noſtris, qui tunc circa nos erant, univerſæq́, aulæ noſtræ proponi juſſimus: In qua, nemo omnium extitit, qui non modò falſiſſimè eam confictam, verùm ab omni etiam ſimilitudine veri alienam non agnoſceret; ſicq́, exiſtimaret, nullâ refutatione opus eam habere, quæ omnibus partibus ſeipſam labefactaret. Præterquam enim, quòd narratio ipſa, nullo ferè loco cohæreat, eo etiam tempore Cracoviæ Nobis præſentibus res geſta fingitur, quo nos, non modò Cracoviâ jam diſceſſeramus, verùm aliquamdiu antè, in magnum Ducatum noſtrum Lithvaniæ perveneramus. In Nilo deinde perfecta ſcribitur. quo quidem nomine, celeberrimum in Ægypto fluvium eſſe ſcimus: in noſtro autem Regno, nullum vel obſcuriſſimum locum exſtare, qui eo nomine ſit. Itaq́, is ſenſus ferè omnium, qui eam cognoſcerent, fuit, ut Catholicis quidem voluptatem, tam apertè deprehenſa vanitas hæreticorum; hiſce pudorem eadem ſociorum ſuorum vanitas adferret: omnes autem digniſſimum pœnâ judicarent autorem, qui figmento tam manifeſto, hominum innocentiſſimorum famam, traducere auſus fuerit.

Verùm natura ea pravitatis ut ſemper fuit, ita nunc etiam eſt; ut ubi veritate contra veritatem efficere nihil poſſit, ad fabulas atq́, calumnias confugiat. Nos quidem, cùm in Regno, ac ditionibus noſtris, Societatis ejus Patres ad juventutem excolendam non paucos foveamus, teſtimonium hoc illis verè tribuere poſſumus; non modò nullum eorum unquam in Regno noſtro, ob facinus aliquod ſupplicio affectum, ſed ne accuſatum quidem, aut minimam ſuſpicionem facinoris alicujus, unquam in ullum eorum collatam. Itaque omnes vixiſſe, & vivere, ut digniſſimos eos Clementiâ noſtrâ judicemus; obq́, ſingularem pietatem, & vitæ ſanctimoniam, multò etiam chariores Nobis ſint. Quod reliquum eſt, Paternitatem V. quàm optimè valere cupimus. Grodnæ, die 13. Menſis Iulii. Anno Domini, 1586. Regni noſtri Vndecimo.

Stephanus Rex, &c.

Meg ſzűnéneké az Atyafiak, minek utánna, ſemmit az Iéſuitákon nem kaphatának; sőt ily bőcsűlletes Királynak bizonyſágával meg oſtoroztatánaké: Nem ſzokáſok, hogy értſenek az ſzégyenhez. Sőt látván, hogy itt markokban kapták czigányſágokat; nagyob orczátlanſággal iſmét 1598. eſztendőbe, Hollandiában egy Könyvet bocſátának az emberek köziben, melyben azt irják: hogy az Duácumban lakozó Iéſuiták, Pan Péter nevű embert, ſok igíretekkel arra doblották, hogy Mauritius Herczeget orozva meg őllye: Melchior Wal fő Iéſuita vólt az dolognak vezére. Azután, az Provincialis egy ſzentelt handzárt, és mordály puskácskát adott Péternek; és az gyontatás után, tellyes Indulgentiát bőv kézzel oſztogatott néki. Ezt az egéſz hiſtoriát, mint egy Sz. Iráſt ugy el hitték vala az Atyafiak, és nagy hamar az egéſz világra ki terjeſzték.

Ittis el ſzakada kőtelek az hamiſság fondálóinak, és orczájok pirúlására térűle találmányok. Mert Coſtérus Ferencz, meg felelvén egéſz kőnyvében erre az fábulára, az Könyvet az Hollandiai fő Rendeknek ajánlá és küldé: fölőtte kérvén őket, hogy ſiketſégre ne vegyék ezt az dolgot, hanem kereſsék fel, ki légyen az ki ezzel vádollya az Iéſuitákat: és mennyenek végére, ha vagyoné valami az dologban, vagy ſemmi ſincſen. Eo fejét őrőmeſt elő viſzi, hogy ha ez igy vólt, előſzőris minden kegyelemnél-

Franciſcus Coſter⁹, Libro, Sica Tragica.

kűl az

kűl az ő feje el űtteſſék. E'mellett az Antverpiai, Bruxellai, Duáci, és egyéb fő Váraſoknak pecsét alatt kőlt Leveleket nyomtatva ki bocsátá, mellyekkel meg mutattya: hogy, egéſz Belgiumban nem vólt Melchior Wal nevű Iéſuita. és akkor, mikor az fabula mondgya, hogy Duácumban az Provincialis fel fegyverkeztette Pétert, Bruxellában, 's nem Duácumban vólt az Provincialis. Végezetre, hogy illyen Pan Péter nevű ember, ſoha Duácumban az Iéſuitáknak nem ſzolgált; sőt ſoha cſak házokban ſem vólt. Ezeket, és több haſonló jelenſégeket, egéſz Váraſoknak, és hites Tanácſoknak Leveleivel meg bizonyita Coſtérus. Kivel ugy meg ſzégyenűlének az Hollandiai Calviniſták, hogy tovább ez dologrúl ſoha tudakozni ſem merének.

Roman. Veronenſ. libr. citat. fol. 64. Becanus, & Dorhof, citati.

Itt ſem foga az orczázás rajtok. mert ſzalonna nem léſzen ſemmi perſelléſſel az kuvaſzból. Azért, Vj hírt nyomtatának iſmét Hollandiában, 1600. eſztendőbe, tudni illik: hogy Madridban, az Sz. Hierónymus Claſtromában, Auguſtuſnak 29. napián, midőn vacſorán jól laktak vólna az Iéſuiták, és az bor ſzeſz meg űtötte vólna fejeket, őſzve veſztenek az kurvák fölőtt, mellyeket férfiu ruhában mellettek tartottak. és az Gárgyán, haragjában egy Iéſuitának torkát az késſel által veré. Ezen az többi fel zendűlvén, az Gárgyánt meg ölék, és egymás kőzőtt addig harczolának, hogy ſzáz hetven teſt marada halva. az Claſtromnak tavában pedig, három ſzáz gyermek fejet találtak, kiket űdőtlen korokban el rekkentettek vala.

Rom. Verõ. loc. cit. fol. 90. Becanus, Dorhof. cit.

Azt mondhatnám itt az Atyafiakrúl, az mit Sz. Hierónymus monda Ruffinuſnak: Ezek meg mutattyák, hogy az Hazugſágra jó kedvek vagyon, de nincs meſterſégek az találmányban. Vgyanis, ha az gonoſzſágnak annyi ereje vólna, az menyi igyekezeti; nẽ maradhatna békeſégben az ártatlanſág: † *Apparet voluntatem vos mentiendi habere, artem fingendi non habere.* * *Benè eſt, quòd malitia non habet tantas vires, quantos conatus. Perierat innocentia, ſi ſemper nequitiæ juncta eſſet potentia; & totum, quicquid cupit calumnia, prævaleret.*

† *Hierõ. Apolog. 3. cõt. Ruffin.*
* *Apolog. 2.*

Ittis mindgyárt nyomokban lőnek az Iéſuiták, és melegen, nyakokban fordíták hazugſágokat, az egéſz világ előtt ki nyomtatott Iráſokkal, és bizonyſágokkal meg mutatván: I. Hogy Madridban, az Iéſuitáknak nincſen oly Claſtromok, mely Sz. Hierónymus Claſtromának neveztetſék. II. Hogy az Iéſuiták kőzőtt, nincſen Gárgyán. III. Hogy az Madridi Collegiumban, nem hogy ſzáz hetvenen fel méſzároltattak vólna; de közel ſem lakoztak ſohais ſzázan. IV. Hogy az Madridi Collegiumban, ſemmi halaſtó nincſen. egy ſzóval, hogy ſoha híre ſem vólt ennek az hiſtóriának Madridban: hanem újonnan főzték forralták ezt az meſterſégtelen Hazugſágot az Calviniſta ſzakácſok, az Iéſuiták gyűlőltetéſére. Elmeſnek kel az hazugſág kőltőnek lenni, azt irják az Bőlcſek.

Vide autores citatos ſupra.

De, az kik Hazugſágban vetették minden reménſégeket, ennyi ſok gyalázatok után ſem halgatának: hanem, meg réſzegedvén az Káromkodáſnak telhetetlen tobzódáſával, újob hiſtóriát nyomtatának: Hogy, 1601. eſztendőben, 12. *Aprilis*, Antuerpiában, egy Henricus Mangot nevű Iéſuita, elevenẽ meg égetteték, természet ellẽ való néma főrtelmeſségekért.

Roman. Veron. fol. 169. Becan. Dorhoff, citati. Roman°, in fine libri De arte Meticdi Calvin.

Ittis mindgyárt torkokon akada az nagy tetemes hazugſág. mert az Antuerpiai Pûſpök, és bôcsûlletes Váras, pecſétes Levelet adának, melyben hitek alatt bizonyſágot téſznek; hogy, ſoha híre ſem vólt Antuerpiában ennek az fabulának. Ezeket az Leveleket, ſzórúl ſzóra nyomtatva találod az Romanus Veronenſis iráſában.

Ezzel az ſzégyennel ſem gondolának. mert, az mely orcza egyſzer bocskor bôrré lôtt, nem túd ſzégyent: és az mely kuvaſz egyſzer által úſzſza az Dunát, nem fél az víztûl. Azért, újob találmánnyal akarák az Iſten ſzolgait gyalázni, és Epicúrus módgyára csûfolni. Ezer hatſzáz hét eſztendôben, Német Orſzágban, három kûlômbôzô képennis ki nyomtaták, mint kaptàk az Iéſuitákat Monachiumban, egy Polgár leányával: mellyet, minek utánna meg ſzeplôſítettek vólna, megis ôltèk. kiért oſztán rút kinokkal fizettek, és gyalázatos halállal áldomáſát adták latorſágoknak. Vgy el hitték vala Magyar Orſzágban ezt az fabulát, hogy, nem csák az kôſség, de nagy Vrakis nyalnák ajakokot ezután; mintha mézes madzagot adtak vólna ajakokra.

De az Vr Iſten, nagy kiſſebſégekre fordítá az rôvid dicſekedéſt. Mert reájok nem rakhaták az ártatlanokra ezt az gyalázatot: hanem ittis rajtok marada az tekélletlenſégnek ſzidalma az Atyafiakon. mivelhogy az Monachiumi Váras, és az Felſéges Bavariai Herczeg, ki nyomtatott pecſétes Levelekkel, bizonyſágot adának az egéſz világ elôtt, hogy ez csak ôrdôgi Hazugſág. mert Monachiumban, ſoha ſemmi efféle undokſág nem tôrtént. Es nállamis vannak pecſétes levelei mind az Váraſnak, 'ſmind az Herczegnek, mellyeket mutattam ſok Lutheriſta Atyafiaknak: moſtis kéſz vagyok meg mutatni, ha kinek kedve vagyon látáſára. és ezután ſzórúl ſzórais elôhozom.

Hogy ne láttatnának jegek, és hidegek lenni az Iéſuiták gyûlôltetéſében az Auguſta Váraſában regnálo Prædikátorok, ôkis (az mint végére mehettûnk,) Ezer hatſzáz nyólcz eſztendôben, névnélkûl egy Kônyvet nyomtattatának; *Relatio, De Studiis IEſuitarum abſtruſioribus*: melyben oly ſzôrnyû, és meg gondolhatatlan éktelenſégeket, gyilkoſságokat, árultatáſokat fognak az Iéſuitákra, hogy, ſoha még az Barbaruſok kôzôtt ſem olvaſtam ezekhez haſonlókat. és azt tartom, ezeket az vakmerô Káromlásokat, még az Pokolbéli ôrdôg, az Hazugſágnak attyais ſzégyenli, és meg nem álhattya; hanem az Pokolnak leg alſô fenekére ſzalad elôttôk, hogy valami oktalan ember, azokat néki ne tulajdonitſa.

Gretſerus, Libro, Relatio de Studiis, &c. caſtigata.

Mi kele belôlle? Az Lutheriſták nagy ôrômmel fogadák, nagy dicſekedéſſel olvaſák eztis az poshatt iráſt. Iacobus Gretſérus fel találá ſzórén Autorát az Paſquilluſnak, Iacobus Cambilhont, ki ezt az trágárſágot, az Auguſtában lakozó Luther Prædikátoroknak írva adta vala: Réſz ſzerént minden Hazugſágit meg fejtegeti, és az emberek ſzeme eleiben rakogattya. Es hogy egyéb bizonyſágokrúl ne emlekezzem; azt írja Gretſérus: hogy, ha ezek igy vannak, az mint beſzéllik az Relátióban, méltók halálra mind eggyig az Iéſuiták; és mind Iſten ellen, 'ſmind ez világi jó rendtartás ellen vólna, ha efféle embereket, kik ezeket cſelekednék, kô-

zôttôk ſzenvednék az emberek. Azért, ha ezek igy vannak, és ezt tudgyák az Lutheriſta Prædikátorok; mind addig tiſzteſsége veſztett árúlók maradnak, valamig az Fejedelmek, és Szabad váraſok Tanácſi elôtt bé nem vádollyák, fejekre nem rakják ezeket az Iéſuitáknak. Ha pedig ezeket nem tudgyák, és mégis illyen képtelenſégeket hintnek az emberek kôzzé; igyis tiſzteſsége veſztett árúlók, az kik illyen rútſágokkal gyalázzák az ártatlanokat. Ezt midôn írta vólna Gretſérus, és fejét ôrômeſt annak az Váraſnak eleiben akarná vinni, az melyben tôrténtek, az miket ír ez az Relátio; minnyájan ſzabodni kezdének az Auguſtai Prædikátorok: hogy, nemô hírekkel nyomtattatott ez az Kônyv; noha elôſzôris nékik ajándékoztatott vala. mert láták, hogy torkokon akadott az temérdek hazugſág.

De az Vr Iſten, ki mindeneket az ô ſzeretôinek javára ſzokott fordítani, ebbôl az ſzemtelen Paſquinuſból, az ô Szolgainak ártatlanſágát világoſon ki nyilatkoztatá. Mert, egyéb rút embertelenſégek kôzôtt, aztis nyomtatáſban toſzták vala: hogy, az Prágai Collegium templomának heazattya, kardal, lôvô ſzerſzámmal rakva vagyon. Ezzel az bátorſágos hazugſággal, ugy meg kócſagoſiták az Atyafiak, még az okos fô embereketis; hogy, midôn ez el múlt 1611. eſztendôben, ſok belsô egyenetlenſégek támadtanak vólna Prágában; és az Oo Váras (melyben az Iéſuiták Collegioma vagyon) el ſzakadott vólna az vízentúl valoktúl; az fôfô Vrak ellene nem álhatának az kôſség kiáltáſinak: hanem, bizonyos fô Vrak által, az egéſz Házat meg viſgáltaták, ugy, hogy még az rakott ſirokat, az menyezeteket, pinczéket; sôt nagy mély áſaſokkal az kerteketis fel forgattatnák. és mikor ſohúlt ſemmi fegyver bûzt nem kaphattak vólna; ómagokis, az kik egyéb aránt idegenek az Római valláſtúl, illyen bizonyſágot tônek pecſétes Levelekkel az mi ártatlanſágunkrúl:

Nos Henricus Matthæus, Comes, & Liber Baro à Thurn, Dominus in Melſch & Oſthdorff, Hæreditarius Provincialis Curiæ Præfectus in Carniolâ, Hæreditarius Mareſchalcus Ducalis Comitatus Gæm, nec non S. Regiæ Majeſtatis in Hungariâ & Boëmiâ &c. Conſiliarius, ac Burgravius Carlſteinenſis, Deſignatus Generalis Locumtenens Exercituum Regni Boëmiæ. Leonardus Colona, Liber Baro â Fels, Dominus in Engelberg, ſupranominatæ Regiæ Majeſtatis Conſiliarius, & Regni Boëmiæ Supremus Campimareſchalcus. Ioannes Iunior de Bubna, Supremus Vigiliarum Præfectus. & Wilhelmus Ziakawetz à Ziakaw, ſupremus Caſtrorum Metator in ſupradicto Boëmiæ Regno. Deferimus univerſis, & ſingulis, cujuſcunq; ſtatus & dignitatis fuerint, in quorum manus hæ noſtræ Patentes literæ venerint, aut eis exhibitæ fuerint, noſtra obſequia, amicas propenſas q; voluntates, ac ſalutem. Quandoquidem non ſolum ante, ſed etiam poſt noxiam, & Regno Boëmiæ ſummoperè calamitoſam irruptionem Paſſavienſis exercitus, in celeberrimam Metropolim Pragenſem, famoſum quoddam commentum, non ſolum in vulgo percrebuit, ſed per malevolos etiam quoſdam, ſcripto evulgato contra Reverendos Patres Societatis IESV, typis aliquoties diſſipatum eſt; quaſi iidem Patres Pragenſes, in ſuo Collegio, admodum copioſum bellici inſtrumenti apparatum, atq; etiam non exiguum militum numerum (in Civitatis, & communis Patriæ perniciem) collegiſſent, atq; adeò in promptu haberent: ea nobis cauſa extitit, prædicti Collegii viſitandi, ac veritatem (pro avertendo publico detrimento) accuratè ac ſeriò exquirendi,

prout de facto, summâ cum diligentiâ, ter, per selectos & exploratæ nobis fidei viros; ex omnibus tribus hujus Regni Ordinibus, Baronum scilicet, Equitum, ac Civium, adjunctis insuper militarib⁹ Capitaneis, totum Collegium visitari, & omnia cubicula, fornices, cellaria, cryptas, templa, turres, supra & infra terram perreptari & perquiri fecimus; sed ne minimum quidem aliquid, quod spectaret vel ad Mosquettas, vel ad pulveres tormentarios, vel ad ullum bellicum apparatum, quocunq; is nomine appellari posit, ac multominùs milites aliquos ibidem reperimus. quin certò, & manifestè à nobis est compertum, contra eosdem prænominatos Reverendos Patres, ab ipsorum malevolis hæc omnia ex odio conficta fuisse; & contra omnem Christianam æquitatem, ad irrogandam eis injuriam in vulgus sparsa. Cùm igitur prorsus innocentes fuerint inventi, petierunt à nobis hoc Patens suæ Innocentiæ testimonium: quod ipsis nos, tanquam defensores veritatis, & adversarii mendaciorum, denegare nec debuimus, nec voluimus. Quapropter hisce patentib⁹ Literis attestamur, coram universis ac singulis, cujuscunq; status ac dignitatis, ipsos Reverendos Patres Societatis IESV Pragenses, repertos esse innocentes: omnesq; de ipsis in hoc negotio dissipatos sermones, ac scripta commentitia, à veritate aliena, ac simpliciter prorsus falsa esse. Concedimus etiam, ut hujus Nostri, veritati perhibiti testimonii transcriptum, per publicum Notarium vidimatum, ubiq; tantundem fidei habeat, non secus quàm si hoc ipsum Originale in Iudicio produceretur atq; exhiberetur. Atq; in hujus rei pleniorem firmitatem, Nos suprascripti, Supremus Generalis Locumtenens, Supremus Campi Marescalcus, Supremus Vigiliarum Magister, & Supremus Generalis Castrorum Metator Regni Boëmiæ, Sigilla nostra appressimus, & Nomina nostra propriis manibus subscripsimus. Insuper majoris fidei gratiâ, Illustres Dominos, Supremos Regni Officiales, Comitiorum Assessores Serenissimi Regis Vngariæ, ac Boëmiæ, &c. Locumtenentes, & Consiliarios in Regno Boëmiæ, rogavimus, ut & suæ Dominationes similiter nobiscum sua Sigilla hîc subsignarent. Datum Pragæ, 23. Septembris, Anno 1611.

Nem mentem sok beszéddel, ezek az éktelen hazugságok ellen magunkat: hanem minden ellene mondásnélkûl való tanúkra, az Istenre, az Sz. Angyalokra, minden Országok itiletire, az Lutheristák saját tulajdon lelki ismeretire provokálok. Mert mi, nem titkon, és szegletekben lappangunk, hanem szem előtt forgunk szerte széllyel az egész világon. Sok Királyok, és Fejedelmek Országiban, sok Keresztyén Városokban, sok fő Vrak birtokában tanitunk, és prædikállunk. Azért, Országokra, és Városokra; nagyokra, kicsinyekre; férfiakra, 's aszszony állatokra; végezetre, mind baratinkra, mind ellenséginkre; kik nállunk tanúltak, velünk eggyütt éltek, mutatunk: mondgyák meg azok, mondgyák meg minden kedvezésnélkûl, ha igazak azok, az miket ez árúló Relátio reánk kiált. Es, ha azok igazak; az nagy Istenek tiszteségére, az önnön lelkek üdvösségére, kérünk, kénszerítünk mindeneket; és imádgyuk az Biradolomban helyheztetett Fő rendeket, hogy, minden törvény, és könyörületességnélkûl ugy cselekedgyenek velünk, mint ollyán kétségben esett, Istentûl el szakadt, hitetlen, és minden Pogánynál Pogányab emberekkel. Ha pedig, mind Isten 'smind ez világ tudgya, hogy méltatlan, embet vér árúlójúl rágnak minket az hamis Tanitók; viszontag, ugyan azon Istenre kérjük, kénszerittyük, és imádgyuk, mind felső, mind alsó, 'smind közép rendeket, hogy az szem-

telen

telen ördög Prókátori ellen mellettünk támadgyanak, az mi ártatlanságunknak oltalmazói légyenek, és rántcsák meg fölötte igen meg ereztett szájokat, hogy illyen nagy szabadsággal ellenünk, és az mi igaz Hitünkön lévő Fejedelmek ellen ne káromkodgyanak. Mert efféle ördögi káromlások, mind azoknak, valakik az mi Tudományunkat vötték, és veszik; valakik fiokat Iskolánkban taníttattyák, szidalmára, és gyalázattyára követkőzik. Ezeket pedig az kénszerítéseket, az dolognak méltatlanságа ugyan erővel tekeré ki belőllem. Ha valamit akarnak rajtunk kapni az El szakadtak; cselekedgyék azt velünk, az mit régen az Egy házi Pásztorok miveltek az hamis Tanítókkal: kiknek, midőn gonoszságit elő hozták; arra kötötték magokat, hogy készek ezeket fejekreis rakni. Azért, imigyen szól Apollónius az Montanistáknak: *Quod si hac in re innocentiæ fiduciam habent; sistant se, & super ea nobiscum disceptent, eâ lege, ut si convincantur, saltem deinceps delinquere desinant.* — *Apud Euse. lib.5.cap.18.*

Egy szóval, efféle rút Hazugságokra, mi csak azt mondgyuk, az mit Athenagoras az Keresztyének mentségére monda Antoninus Császárnak. Az magok szennyét kenik ezek mi reank. mert, az ki miben túdós, abban gyanós. és senki közzülök azt nem meri mondani; hogy ő látott vólna valamit azokban, az kikkel gyaláz minket: maga sokan lakoznak velünk eggyűtt, az kiktûl lehetetlen vólna ezeket titkolni: *Quod in Proverbio est; Meretrix pudicam. illi enim facinorum, de quibus sibi conscii sunt, nos accusant. Si quis ab eis rogitet, An viderint ipsi quæ dicunt? Nullus adeò impudenter mendax est, ut se vidisse fateatur. Atqui, & servos aliqui nostrum possident, quos ea, quæ facimus, latere non possunt: verum, ne ex illis quidem ullus adversum nos tale quidquam mentitus est.* — *Tom.9. Bibliothec.SS. Patrum.*

Meg olék nem régen az Negyedik Henricus Galliai Királyt: az Atyafiak mindgyárt, névnélkûl egynihány Irásocskákat bocsátának ki, mellyekben azt hirdeték: hogy, az Iésuiták ingerlették az áruló gyilkost az Király halálára.

Ittis mindgyárt meg ûtközének, és retezt vete pattantyújok. Mert leg elősző az Parisi Püspök, *Anno 1610. die 26. Iunii*, pecsétes Levelével bizonyságot tőn az mi ártatlanságunkrúl. Mely levelet, szórul szóra fel találsz * Gretserusnál. Annakutánna, ómagais az Királyné Aszszony, mind az fiával egyetemben, az mi ártatlanságunkrúl, Levélben bizonyságot ada: és, nem csak az ifiu Királynak lelki Atyát mi közzüllünk választa; de erős parancsolattalis Országának minden tartományiban meg hagyá, hogy senkitûl bántásunk ne lenne.

* *Ap. Gretser. lib. Lxxviii pro abluendo malesano capite Anonymi fabulatoris, qui eædem Regis Christianissimi, in Iesuitas cõfert. Ingolst. 1610.*

Pater Cotónust, nem csak az meg ölletett Galliai Király mindenkor bőcsüllötte, és kedvellette; de az ő véletlen, és ártatlan halála utánnis, mind az ifiu Király, 'smind az Királyné Aszszony, Prædikátorának tartotta. Hogy azért meg gyülöltetnék az emberekkel, azt költék az Calvinisták: hogy ötet Avénióban, gyalázatos latorsági miatt, csak ki nem veszszözték. Ittis mindgyárt nyomokban lőnek † az Iésuiták; és, mind az Avéniomi Tanács, 'smind az Egyházi rend, pecsétes levelekkel meg hazuttolák az Kárólókat.

† *Vide Andream Eudæmon Joãnis, Cõfutat. Anti Cotoni edit. Mogunt. 1611. fol.127.*

Augustában, egy Rúlichius nevű Prædator vagyon, az ki lelki ismé-

reti

reti ellen, azt meré írnyia : hogy, nem régen Bécsben, *Pater Georgius Scherer*, egy szegény embert meg csalt, és hóltá tétette magát vélle, kit Schérer fel akart támasztani; de az Istennek itíletiből, ugyan valóban meg hólt az kép mutató ember. Inában lônek ittis az Hazugságnak, és nyilván meg bizonyíták: hogy, soha Bécsben ezt hírrel sem hallották: hanem az hazugságnak műhelyében, újonnan koholták.

Végezetre, hogy meszsze ne mennyünk, noha Erdélyben semmi fogyatkozást nem találhattak az mi dolgunkban : de mindazáltal, hogy valami színnel ki adhassanak rajtunk, és más színnel bé festhessék, az mi gyomrokat marja vala az Atyafiaknak, sok gaz híreket kezdettek vala az egyűgyük előtt hintegetni. De ómaga az Nagyságos Rákóczi Sigmond, akkor Erdélyi Fejedelem lévén, noha az mi hitűnkön nem vala, az közönséges igazságnak vezérléséből hordoztatván, pecsétes Levelével bizonyságot tőn, hogy semmi vétkünkért, hanem csak az Római Anyaszentegyháznak gyűlölségéért rekesztettünk ki Erdélyből : Nállam vagyon pecsétes Levele, mely szórúl szóra így vagyon írva:

Nos Sigismundus Rákóczi, DEI Gratiâ, Princeps Transylvaniæ, partium Regni Vngariæ Dominus, & Siculorum Comes, &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quòd cùm superioribus diebus, Reverendus Dominus Ioannes Argenta, Societatis IESV, anteà in Transylvaniâ Provincialis, in hoc Regnum Transylvaniæ, eam ob causam venisset, ut à Nobis, & subditis nostris, in dicto Regno nostro Transylvaniæ, & partibus Hungariæ, ditioni nostræ subjectis, impetraret in priora Residentiæ suæ loca, olim à Divo Stephano Rege Poloniæ, Magno Duce Lithvaniæ, ac Principe tunc memorati Regni Transylvaniæ fundata, ut simul cũ reliquis Patribus, ac Magistris ejus Ordinis regredi liceret. Eam rem, in Comitiis Generalibus Claudiopoli, ad decimum diem mensis Iunii, præsenti anno celebratis, diu, multisq; agitatam, numero & multitudine Catholici ab adversariis eorum superati, consequi non potuerunt. Vnde Nos, præsentibus nostris testificamur, eosdem Patres Societatis IESV, ut bonos, & morum integritate graves viros, ex suis Collegiis, bonisq;, non ob ullum delictum, aut notam alicujus vitium : verùm, ad instantiam Romanæ & Catholicæ fidei contrariam opinionem sequentium, esse deturbatos, exclusos, & in alia loca demigrare coactos : prout testificamur harum Nostrarum vigore, & testimonio Literarum mediante. Datum in Civitate nostrâ Colosvár, die 26. Mensis Iunii, Anno Domini, 1607.

Sok tőb Hazugságokat, az Pápa, és Cathólicus Vrak gyalázattyára nező Pasquillusokat gondolnak naponként; és méréssen kákognak az beretvált nyakú tarvarjúk, az hitető, és lélek prédálo Prédikátorok, mellyeket kezekben kapunk : de nem szűkség többekrűl emlekezni. ezeketis csak a' végre említém, hogy ki tessék, mely egy nyomban járjanak az régi Eretnekekkel, az mostani Tanítók; midőn az Igazságot által hágván, magoktúl kőltött ravaszságokkal akarják terhelni's gyűlőltetni az igaz Hitet, és az Anyaszentegyházban híven munkálkodó Egyházi szolgákat. De jó, hogy oly emberekkel vagyon dolgok, kik el nem nyegik, és magokon nem hadgyák az ördögi Hazugságoknak bűzit : hanem, mindenűtt sarkokban vannak az hazug Hírhordozóknak, és (ha ennyi szemtelenségben maradott orczájok) szemérem orczát viseltetnek véllek az egész világ előtt.

Vide Gretserũ, Furiæ Prædicatiũ. Augustanorum, ob examen Relat. Cambilhon. placatæ Ingolst. 1610. Sebastian. Heisiũ, lib. Tres Quæst. de Eccles. qq. 1. f. 9.

Tudgyák

Tudgyák az Iésuiták: hogy, az Ió lelki ismeret szűkség az Istennek hiv szólgálattyára : de az jó hír névis meg kivántatik azokban, az kik felebarátyoknak használni akarnak : a *Qui à criminibus flagitiorum, atq; facinorum, vitam suam custodit; sibi benè facit : quisquis autem etiam famam; & in alios misericors est. nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Azért, minden tehetségekkel azon vannak, hogy az Ió lelki ismeretet, tisztán meg tartcsák, és az menyíre Isten hozzá segélli, az Apostoli Ecclésiának régi Szentségéhez szabják életeket. dicsírtéssek pedig az Vrnak szent neve, nemis esik héában igyekezetek. mert, az ki meg olvassa, az miket ír b Tertulliánus, és c Sz. Agoston, az régi Keresztyéneknek szép Istenes magok viseléséről; eszében veheti, mely közel járjanak az Iésuiták, az Keresztyének első sengéjéhez. Ez mellett azért, Tisztességekreis gondgyok vagyon; és nem szenvedik, hogy az ki mosdatlan kézzel hozzájok nyúl, orcza pirúlásnélkűl maradgyon.

Gondolkodtam pedig gyakran magamban, mi lehet az oka, hogy elein az Pápákra, Barátokra, Apáczákra; most pedig az Iésuitákra ily bátran, ily nyilván való hazugságokat mernek kőlteni az ördőg Katonái. Fel jegyzik idejét, helyét, személyét az dolognak, mely soha sem vólt. maga jól tudgyák, hogy le rázzák ezeket magokrúl az Iésuiták, azoknak az Fejedelmeknek, és Városbéli Tanácsoknak bizonyságával, az kiknek birtokában laknak. Mivelhogy pedig, az mely bizonnyal tudom hogy élek, oly bizonyos vagyok, hogy semmi okot nem adnak az Iésuiták magok viselésével, az illyen rút gaz hírekre. mert az Istennel bizonyítom, hogy egy óráig kőzöttők nem maradnék, ha valami sorsot látnék bennek, csak az leg kisseb reájok kent dologbannis. Egyébre nem magyarázhatom az Barbarus hazugságoknak szemtelenségét; hanem, hogy az Atyafiak olvasták amaz mondást: *Audaćter mordendum. nam, tametsi morsi consanescant, cicatrix manet.* Bátrankel azt mardosni, az kinek ártani akarsz. mert, ha meg gyógyúl az sebis; de meg marad az sebhely. Tudgyák az Atyafiak; hogy sok emberek kezében nem kerűl az mi mentségűnk; és, az kik az gyalázatot olvasták, de az ellene való orvosságot nem látták, való dolognak vélik. Ez fölött, aztis jól értik : hogy, az tekélletes elméjű emberek, az magok erkölcse szerént tésznek itíletet egyebekről; és azt alittyák : hogy, soha ki nem mernének nyomtatni efféle szőrnyűségeket, ha valami nem vólna benne. mert őrdőgi szemtelenség, nem szemérmes emberhez illendő okosság vólna, kockára vetni tisztességét, az kezében kapott hazugságoknak ki nyilatkoztatásával. Ennek fölötte, aztis itílem : hogy, az Vr Isten reá bocsáttya, az ily kézes lábás embertelen hazugságokra az Vj Tanitókat, hogy kűnyebben eszekben vehessék az emberek az ő gazságokat, és hazugságnélkűl szűkölkődő álnakságokat.

Te pedig, az ki ezeket olvasod, meg gondollyad, ki vólt első Mestere Luthernek, és Zvingliusnak, és ne csudálkozzál, ha ugyan azon éjeli Mesternek sugalláséból sok Vj Hazugságok nevekednek. Sőt, két dologban okoskodgyál mind ezekből : I. Hogy efféle naponként gondolt Vjságoknak hitelt ne adgy. mert annak, az kit egynihányszor hazugságban

a *Aug. Tõ. 4. De Bono Viduitat, c. 22.*

b *Tert. Apolog. c. 39.*

c *Aug. Tõ. 1. de morib. Eccl. cap. 31.*

Hh értűnk,

értűnk, bátorſágoſon nem hihetűnk. II. Hogy eſzedben vegyed, igye fogyott állapattyokat azoknak, kik, ha az Igazſággal fel érnék, ſoha illyen képtelen Hazugſágokhoz nem ragaſzkodnának.

KILENCZEDIK RESZE.

NYOLCZADIK BIZONYSAGA AZ VY TVDOMANYOK hamiſságának: Mert, viſzszavonyók, állhatatlanok, és magokkalis ellenkőzők.

AZ igaz Tudománynak tőb jelenſégi kőzzé ſzámlállya Sz. Athanáſius, az tekélletes Alhatatoſságot: mely azt cſelekeſzi, hogi eggyet érceſnek még azokis, kik eggyűtt nẽ éltek, egy tartomány bã nẽ laktak, egymás kőzt egybe nem ſzóllaltak 's tanácskoztak: a *Veræ diſciplinæ & magiſterii argumentum eſt, ubi eadem confitentur; nec à ſe invicem, nec à majoribus diſſentiunt. Certè Ethnici, cùm inter ſe diſcrepent, veritatem non habent, ſinceræ autem veritatis prædones, inter ſe ſententiis conveniunt, tametſi diverſis temporibus vixerint.* Annakokáért, Szent Agoſton az tőb bizonyſagok kőzőtt, azzal erőſíti, b hogy az Pogány Filoſofuſoknál nem vólt Igazſág; mert ſoha ſemmiben meg nem tudtak eggyesűlni: hanem, az tanitványok, Meſterek ellen; az tanúló társok egymás ellen; sőt magok, magok ellen viaskodtak; minden dolgokban cſak haboztak; módot nem találhattak az igyenes eggyesűléſben. c Végtére, annyira juttotak: c hogy, cſak az embernek boldogſágárúl, Két ſzáz nyólczvan nyólcz ellenkező vélekedéſeket támaſztanának.

a *Athanaſ. in Decretis Nicenæ Synodi, initiò. fol. 403. edi. Comel.*
b *Aug. 18. Civit. c. 41.*
c *Aug. 19. Civit. cap. 1.*

§. 1. Az Eretnekſégek, mi okon ſzoktak Alhatatlanok lenni.

Az régi Sz. Doctorok fel jegyzették: hogy, Minden Eretnekségeknek, az, mint egy tulajdon bélyege; hogy, ſoha egy nyomban, és egy karban meg nem állapodtak: hanem, mihent el ſzakaſztották az Anyaſzentegyház eggyeſségének kőtelét, cſak tekélletlenkedtek, haboztak, egymás ellen meg haſonlottak. Sőt, kiki mind kőzzűllők, az maga tulajdon tetczéſétis, hon egy kaptára vonta, 's hon más formára űtőtte: annyira, hogy vélte, és cſak alig találkozhattak ketten, vagy hárman, kik fokkáig egy ſárkban forgottak, és egy értelemben maradtak; hanem, cſak hamar el ſzakadoztak, el oſzlottak, el apróſodtak. Ezeket Sz. Irenæus Mártyr, illyen ſzókkal adgya előnkben: d *Cùm ſint duo, vel tres, de eiſdem non eadem dicunt.* e *Diſcrepant adinvicem, & doctrinâ, & traditione; & recentiores eorum, affectant per ſingulos dies novum aliquid adinvenire.* f *Quotidie adinvenit unuſquiſq; eorum aliquid novi.* g *Alienati à veritate, dignè in omni volutantur errore, fluctuati ab eo, aliter atq; aliter per tempora de eiſdem ſentientes, & nunquam ſcientiam ſtabilem habentes: Sophiſtæ verborum magis volentes eſſe, quàm diſcipuli veritatis, non enim ſunt fundati ſuper petram vivam, ſed ſuper arenam.* h *Si quis autem experimentum eorum volens accipere, ſeparatim interroget de aliquo ſermone eos, qui excellentes ſint apud eos; inveniet alium quidem dicentem hoc, alium illud.* i *De iisdem enim, non easdem habent ſententias.* Vgyan ezent irja Tertulliánuſis: k *Mentior, ſi non etiam*

d *Irenæ. lib. 1. cap. 5. Epiph. hæreſ. 31. fine.*
e *Lib. 1. cap. 18. in fine.*
f *lib. 1. c. 15.*
g *lib. 3. c. 40.*
h *lib. 4. c. 69*
NOTA
i *lib. 5. c. 20.*
k *Tertull. Præſcrip. c. 42.*

à regulis ſuis variant inter ſe, dum unusquiſq; perinde ſuo arbitratu modulatur quæ accepit, quemadmodum de ſuo arbitrio ea compoſuit ille qui tradidit. Agnoſcit naturam ſuam, & originis ſuæ morem, progreſſus rei. Idem licuit Valentinianis, quod Valentino; idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio ſuo Fidem innovare. Deniq; penitus inſpectæ hæreſes, omnes in multis cum auctoribus ſuis diſſentientes deprehenduntur. Sz. Gergelis imigyen adgya ezen dolgot előnkben: a *Hoc proprium habent hæreſes, quòd in eo gradu, in quo de Eccleſiâ exeunt, diu ſtare non poſſunt: ſed ad deteriora quotidie ruunt; & ſentiendo pejora, in multis ſe partibus ſcindunt; atq; à ſemetipſis plerumq; longiùs, confuſionis ſuæ altercatione dividuntur.*

Példánk errűl az Donatiſták; kik, ugymond b Sz. Agoſton, ſok apró darabokra oſzlottak ő idejében. Vgyan ezent irja Nicéforus, és Ruffinus, az Ariánuſokrúl: c *Poſtquam enim ſemel Eccleſia DEI diviſa eſt; res in eâ diſceſſione non conſtitit, ſed illa rurſum in ſeipſa per diſſenſiones diſſecta eſt.* Az Eutychianuſokrúl azt beſzélli Nicéforus: d hogy, cſak hamar Tizen két ſzakadáſban oſzlának. Es mivelhogy az Sz. Irás nyilván mondgya: e hogy, az Eretnekek ollyanok, mint az búdoſó cſillagok; és, f az Iſten igazſágátul el ſzakadtak kőzőtt, békeſég nem lehet. mivelhogy, g az kevélyek kőzt mindenkor veſzekedés vagyon: Annakokáért Luther Mártonis, ezt az tévelygéſnek bélyegének és czégérének nevezi: hogy egy nyomban nem maradhat, hanem magávalis ſzemben ſzőkik: h *Mendacium citiùs non cognoſces, quàm ſuo ipſius diſſidio, & contradictione. Siquidem Divinitus ordinatum eſt, ut ſemper impietas ſeipſam confundat; & mendacia ſibi ipſi nunquam conſient, quin adverſus ſeipſam ſemper teſtificentur.*

Két okát találom pedig az Sz. Doctorok Irásában, mellyért az Iſtennek bőlcſesége nem ſzenvedi, hogy viſzſzavonyáſnak ſzakadáſinélkűl maradgyon cſak egy Eretnekſégis. Elsőt azt: hogy, i egymás kőzőtt veſzekedvén, egymás gubáját hurczolván, egymáſt mardoſván, meg emészſzék, meg győzzék, el fogyaſſák magokat; és az Anyaſzentegyháznak őnnőn magok ſzerezzenek győzedelmet: ſzinte mint k midőn az Madianiták egymáſſal vagdalkozván, Gedeonért harczolának; és l az Ægyptombéliek az magok ſeregit kardra hányák: m *Neceſſe eſt, ut minutatim ſecti, conſciſſiq; diſpereant, qui tumorem animoſitatis ſuæ, Catholicæ pacis ſanctiſſimo vinculo prætulerunt.* n *Dum ergò novæ Hæreſes aliæ ſuper alias introducuntur, perpetuò priores diffluunt; inq; multifarias, ac multiformes ſpecies, aliter atq; aliter mutatæ deſtruuntur: ſolius Catholicæ Eccleſiæ ſplendor, perpetuò ſibi ſimilis, in augmentum exurgit.* o *Pugnant adverſus invicem, ſua propria vindicantes, & malos fures ſemetipſos convincentes.* p *Hæretici omnes contra Eccleſiam veniunt: ſed, dum Hæretici omnes ſe invicem vincunt, nihil ſibi vincunt. Victoria enim eorum, Eccleſiæ triumphus eſt; dum in eo hæreſis contra aliam pugnat, quod in hæreſi alterâ Eccleſiæ fides damnat. & inter hæc, Fidem noſtram, dum ſibi adverſantur, affirmant. Sabellius, unum DEVM prædicat, Filii nativitate ſublatâ. Arius, Filium Patre minorem agnoſcit. Vterq; hoſtis Eccleſiæ, res Eccleſiæ agat. vincant, ut volunt; quia ſe invicem vincendo, vincuntur.* Vgyan ezent, ő magais Luther Márton el nem fődőzheti, hanem illyen ſententiát mond fejére: q *Semel violatâ Eccleſiæ concordiâ, non eſt modus, neq; finis diſſenſionum. Autores enim alii alios mordent, & devorant, donec tandem pereant.*

a *Gregor. 3. Moral. cap. 14.*
b *Auguſt. Tom. 7. li. 1. De Baptiſ. c. 6. & hareſ. 69.*
c *Niceph. l. 12. c. 29. 35. Ruf. lib. 1. c. 25.*
d *Niceph. l. 18. c. 45.*
e *Jud. v. 18.*
f *Iſai. 48. v. 22.*
g *Prov. 13. v. 10. Eccl. 3. v. 30.*
h *Luth. De votis monaſt. longè poſt mediũ.*
i *Galat. 5. v. 15.*
k *Judic. 7.*
l *Iſai. 19. v. 2.*
m *Aug. Tõ. 7. l. 1. cot. Epiſt. Parmẽ. cap. 4.*
n *Euſeb. 4. hiſt. cap. 7.*
o *Iren. li. 2. c. 18.*
p *Hilar. 7. de Trin. initiõ. Similia Vigilius, li. 2. cont. Eutich. Tõ. 4. Bibliothec.*
q *Luth. Tõ. 5. lat. Vitt. 1554. Luſſt. in cap. 5. ad Gal. f. 416.*

Ceſſante unitate, ſecundùm Mathematicos, progreditur numeros uſq; ad infinitum: ſic læsâ unitate ſpiritus, a *nunquam in doctrinâ, neq; in moribus poſſibile eſt manere concordiam; ſed ſubinde novi errores naſcuntur, uſq; in infinitum.*

Második okát, mellyért az Iſten viſzſzavonáſt bocſát az Tévelygők köziben, azt olvaſom: hogy ezzel meg mutaſſa az ő igazſágát, és az vétkekért való boſzſzúállaſát. Mert, oly ſzokáſa vagyon az Iſtennek: hogy, b az ki miben vétkezik, ugyan abban bűntetődik. Farao, c vizben hányatá az Sidók fiait: az Vr Iſtenis, vízben ölé az ő ſeregit. Dávid, meg rútitá ágyas házát felebaráttyának: az Vr Iſten reá bocſátá Abſolont, d hogy az ő házas társait meg förtöztetné. Vriáſt meg öleté: de az ő fiai között ſem ſzűnék meg az fegyver. Azt mondgya Oſeas által az Iſten: e hogy az fajtalan embernek bűntetéſe az, hogy az ő leányi, és feleſége, fajtalanſágra bocſáttatnak. Mivelhogy azért az Tévelygők, az Kereſztyéni eggyeſségnek kötelét el ſzakaſztván, viſzſzavonáſt támaſztának, ſzakadáſt ſzerzének: az Vr Iſten ökétis viſzſzavonyás által bűnteti; f ſzédelgő lelket bocſátván közikben. magok eſnek az veremben g mellyet máſnak áſtak: és az minémű mértékkel mértek az ő annyoknak, ugyan ollyannal mérnek az ő vipera fiok nékikis. Mind ezeket, rövid ſzóval így adgya elönkben Sz. Agoſton: h *Completum eſt in ipſo Donato, quod ſcriptum eſt; In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Sicut enim Chriſtum dividere conatus eſt: ſic ipſe à ſuis quotidianâ conſciſſione dividitur. Percuſſit ille Eccleſiam linguâ litigioſâ, quâ nunc ipſe conciditur, ut omnino diſpereat, atq; moriatur.*

Mivelhogy azért minden Eretnekſég, Bábylont, az ördög barlangját éppíti, 'ſnem az Iſten házát; nem lehetſéges, hogy egymáſt értſék; az lélek eggyeſségét, az békeſégnek kötele alatt meg tartſak, mint az Iſten éppítői: hanem fejekre telik az Iſtennek fenyegetéſe; tudni illik, hogy, az mely i *Jer. 50. v. 6* el oſzlott nyáj el távozik az igaz Páſztortúl, i az hegyeken kel annak búdoſni, hogy mind addig járjon hegyről halomra, mig az akolrúl el feletkezzék, 's el veſzſzen.

Annakokáért ebből, az hamis vélekedéſeknek czimeres bélyegéből, illyen Bizonyſágot rekeſztek rövid ſummában:

ARGVMENTVM.

Hihetetlen dolog, hogy Iſtentúl adatott igaz Tudomány légyen az, valamelynek fő Tanitói, ſem tulajdon önnön magokkal, ſem eggyik az máſikkal meg nem alkodhatnak; hanem véghetetlen ellenkezésben, villongáſban, viſzſzavonyáſban, egyenetlenſégben, gyűlölſégben élnek: csak haboznak, álhatatlankodnak, tekélletlenkednek, és éllel ellenkedő vallásokat téſznek egy dolog felől.

Az moſtan támadt Lutheriſta, és Calviniſta tudományok Tanitói pedig, ſok külömbféle értelemre oſzlottak, és ſzámlálhatatlan gőrcsös viſzſzálkodáſokra ſzakadoztak.

Tehát nem hihetſéges, hogy ezek Iſtentúl adott igaz Tudományok lehelſenek.

Az Bizonyſágnak Első Réſze, abból tetczik ki: Mert az Sz. Irás az Tévelygéſnek tulajdonának mondgya az álhatatlanſagot, és egyenetlenſéget. Sz. Péter az Eretnekekről ſzólván, kik cſigázzák az Iráſt, k hogy az magok tetczéſére tekerheſsék, Alhatatlanoknak nevezi őket. Sz. Iudás pedig, azt mondgya: l hogy, ollyanok mint az kűnyű felhők, mellyek minden ſzelecsketűl tétova ragadtatnak: avagy, mint az tengeri habok, kik egymáſt kergetik, ſzaggattyák. Sz. Pál Apoſtolis ezekről írja: m hogy,

k *2. Pet. 3. v. 16.*
l *Jud. v. 12. 13.*
m *2. Tim. 3. v. 7.*

a *Idem eleganter Aug. in Pſal. 54. v. 10.*
b *Sap. 11. v. 17. Jud. 1. v. 7.*
c *Exod. 1. v. 22. & c. 2. v. 3.*
d *2. Reg. 16. v. 22.*
e *Oſea. 4. v. 13.*
f *Iſa. 19. v. 14.*
g *Pſal. 7. v. 17. Pſal. 9. v. 16.*
h *Aug. Tó. 3. de Agone Chriſt. c. 29.*

mindenkor tanúlván, ſoha az tekélletes iſméretre nem jutnak; hanem, egyſzer ez tetczik nékik, máſzſzor amaz. Az igaz Tudományrúl pedig azt hirdeti: a hogy, az kik ebben réſzeſek, nem hordoztatnak minden ſzéltűl ide 's tova, hanem álhatatoſok az Igazságban. Ennek fölötte b nem viſzſzavonyáſnak, és zúrzavarnak; hanem békeség ſzerzéſnek Iſtene az mi Iſtenünk. és az mennyei Tudományban, nincs ſemmi egymás ellen, hanem mindnyája eggyeſedő tekéllett Igazſág. mert, az Iſten c magát meg nem tagadhattya. nincſis d önálla Vgy, 's Nem ugy. és, az ki ſzavát e arczúl csapdoſſa; vagy hazugnak, vagy tudatlannak kel annak lenni. Az jó ki tehát mind ezekből: hogy, Nem Iſtentúl ſzármazott Tudomány az, valamely oka, és alkotója az álhatatlan habozáſnak, viſzſzavonyáſnak, ſzakadáſoknak. Végezetre, ez előtt f bőven meg mutatám: hogy az Iſteni tudományban, bizonyos jó módok vannak, az egyenetlenségek le ſzállitáſában. Azért ördögi Tudománynak kel annak lenni, melynek tulajdon terméſzetiből naponként újab verſengéſek, és Hit ſokaſitáſok gyöketeznek.

Hogy pedig ezaránt, az Atyafiaknak ſzaladáſra gondolt tétovázaſit, jó idején meg előzzük, és bé gyepellyük, azt kel eſzünkben vennünk: Hogy, itt azt mi nem vitattyuk, hogy mind gonoſzúl kel annak az Tudománynak hallani, valamelyből ſokan ki állanak az idegen Tudományoknak egyenetlenſéggel való tanitáſára. Mert, ha az ollyan *Sectták* támaſztói el hajolnak az igaz Hit mellől; és az Eccléſiának tudományában meg nem állanak, hanem újab vélekedéſeket faragnak, az ő elméjeknek agyaskodáſa ſzerént; abban nincſen ſemmi vétke az igaz Eccléſiának, mely, az Kereſztyéni hitnek fondamentom ſzerént való ágairul, mindenűtt igaz, igyenes, és külömbözéſnélkül való Tudományt hirdet. Tudgyuk azt, hogy az fel fordult elméjű emberek által, hintegetett minden űdőben konkolyt az Sátán. Es hogy efféle egyenetlenſégek, viſzſzavonyáſok, Eretnekſégek, ſe új dolgoknak, ſe valami reméntelen, váratlan, és véletlen történeteknek ne tetczenének; ómaga az Iſtennek fia, még minek előtte történnének, az hiveknek vigaſztaláſara, intéſt tött errúl, és foganatos orvoſságot adott az veſzedelmes és botránkoztató Szakadáſok ellen, tudni illik: hogy, Ezek után ne indullyunk, hanem az régen fel emelt, és meg állapodott Igazságban maradgyunk. Azért, nem Vj dolog, hogy az igaz Eccléſiából ki ſzökjenek, az kik nē oda valók; hogy part űtéſſel el ſzakadgyanak; és egyenetlen viſzſzavonyáſſal, gyűlölséges rágalmazáſſal viaskodván ez ellen, ſoha meg ne eggyeſedgyenek, hanem fottig egyenetlenſéget, és gyűlölséget űzzenek. mert, ez az Eccléſiának ſzerencséje, hogy itt ez világon, az habok között evezzen, az ſzelektűl hánnyattaſsék, külömbőző, egyenetlen, viſzſzálkodó tévelygéſeknek, és Eretnekſégeknek háboruiban. Mivelhogy azért, nem az Anyaſzentegyház gyűmölcſe, efféle hitető, pártolkodó, egyenetlenség ſzerző embereknek békeségtelen gyűlölködéſe, mellyel az fel éppittetett Igazság meg homályoſodik: nemis méltó ezekért az CHRISTUS Országát gyalázni. mert ez, fel nem bontya az Igazság tudományának egyenes, nem ellenkedő tiſztaſágát: és az Eccléſia miatt nincſen az Tévelygők el hanyatláſa; hanem Iſtennek igaz itiletiből, ki az ollyanokat, Szent Igé-

a *Epheſ. 4. v. 14.*
b *1. Corint. 14. v. 33.*
c *2. Tim. 2. v. 13.*
d *2. Corint. 1. v. 18.*
e *Suprà, Fol. 165.*
f *Oda feltyeb fol. 92.*

jéhez való hálaadatlanságért, lelki setétséggel meg verte.

Ennek fölötte, azt sem vitattyuk; hogy mindgyárt hamis tudománynak kellessék azt sentenciázni, valamelynek nevezetes vezéri, szövétneki, fő tagjai között eszveszés, zúrzavar, és egyenetlenség támad, mely egy ideig az Ecclésiának csendesz állapattyát háborgattya. Mert jól tudgyuk, hogy az Ecclésiának, belső és élő tagjai közöttis bé rohantak, és világ szerte szerént elő menetelt vévén, botránkozástis szerzettek az Pásztorok között való viszszálkodások; mellyeknek ágai az közönséges népreis ki terjedtek azokrúl, az kik tűkőri és példái valának egyebeknek. Illyen villongás vala az Húsvét napiának meg illésérűl; melyrűl tudhattya, az ki valamenyire forgolódott az Historiákban, menyi sok veszekedések támadának. Azonképpen Sz. Cypriánus, és az több Keresztyén Püspökök között, senkinél nincs titkon, mely nagy kűlömbözés vólt az Eretnekek Kereszteléséről: Sz. Ierónymus, 's Sz. Agoston, ugyan irásokbannis harczoltak az Sz. Péter cselekedetirűl, melyben meg dorgálá ötet [a] Sz. Pál. Sz. Epifánius, és Chrysostomus, [b] nem keveset vetekedtek az Origenes könyveinek kárhoztatásáért. De ezek, ugyan meg tartották az eggyességnek kötelét. mert pártot nem ütöttek, sem az Ecclésiától kűlön nem szakadtak, mint az Eretnekek: hanem, csak addég vetekedtek, míg az Nicæabéli gyöleközet [c] az Húsvét innepérűl bizonyos régulát nem szaba. Az Eretnekek Keresztségeis, csak addig lőn kétes, míg az Anyaszentegyház errűl nem végezze: azután, valaki ebben viszszát vónt; az Eretnekek közzé, nem az Ecclésiának tagjaihoz számláltatott.

Ennek azért az Bizonyságnak gyökere és veleje, azon fondáltatik: I. Hogy, az mely Szakadásnak, és el hajlásnak, avagy fel állató Profétái, első kezdői, és vezéri; avagy *Publica Confessiója*, közönséges vallása, hiti, és tanítása, igyenetlen, és ellenkedő saját tulajdon ómagávalis: nem lehet hogy Istentűl eredett, és az Sz. Lélek oktatásából, vezérléséből, és ingerléséből lehessen annak kezdeti és folyása. II. Hogy, az mely Tanításnak, és Vallásnak [d] tulajdon neméből, természetiből, tulajdonságából, tudományinak fel vetett fondamentomibol, sok *Apostasiák*, el hajlások nevekednek, mellyek ellenkedő *Sectákra*, pártokra oszlatván magokat, meg szaggattyák, és meg emésztik magok magokat: nem lehet, hogy az eggyesség szerző, és viszszavonyások gyűlölő Istentűl származzék. III. Hogy, az mely Vélekedésekben, noha sok háborgó gyűlölködések, pártolkodások, egyenetlenségek, és egymás között viszszavonyások vannak; de nincs semmi bizonyos úttyok, és eszközök, az egymás között való eggyesűlésben, hanem az ő hadakozások meg enyhithetetlen, és meg engesztelhetetlen: azis az Tudomány, az Isteni bőlcseségnek tárházából nem kelhetett, hanem az eszveszés szerző Sátánnak sugallásából.

Az Bizonyságnak Masodik Részére ereszkedvén azért; ez előtt bővségesen meg bizonyítám: hogy, Az mostani gyölevész Vjságoknak, tulajdon Hitek fondamentomának ágazati, oly szabad menedéket adnak, és tágas útat mutatnak minden egyenetlenségre, és kűlömböző vélekedésekre, hogy menyin vannak, szabadon annyi Hitet szabhatnak. Aztis vi-

[a] *Galat. 2. v. 14.*
[b] *Sozom. li. 8. c. 14. 15.*
[c] *Vide Supra, Fol. 173.*
[d] *Suprà, Fol. 92.*

lágosson

lágosson meg erősíteni az magok tanitásának derék fondamentomiból: hogy, Semmi bizonyos módgyok nincsen, az gyűlölséges pántolódásoknak nyaka szakasztásában: hanem, az mely úton egy fél magát menti; ugyan azon nyomon az több pártokis mentséget találnak. Azért, itt most ezeket újonnan nem forgatom; hanem, csak Két dologra határozom bizonyításomat. Mert meg mutatom: hogy, az Vj szakadásoknak Első ácsi és kovácsi, sőtt az ő Közönséges vallásoknak irásban foglalt Tudományais, arteczúl viaskodnak egymás ellen. Annak fölötte, aztis fényes példákkal meg erősítem, az mit ennek előtte az ő tanitásoknak gyökeriből ki feszegeténk, tudni illik: hogy, Meg békélhetetlen az Atyafiak között való egyenetlenség. mivelhogy, nem csak sok részre szakadoztak; de rettenetes mérges Irásokkal, meg engesztelhetetlenképpen gyűlölködnek, és viaskodnak egymással; szidalmazzák, vádollyák, pökdösik, kárhoztattyák egymást. Kiből ki tetczik, hogy ennek utánnais halálos gyűlölségek soha meg nem eggyesedhetik: hanem egymás között, fottig egyenetlenséget, és gyűlölséget űznek; soha békeségesek nem lehetnek; soha semmi eggyességgel ősze nem kötheztethetnek: noha azon egy régulát, törvény tévőt, mérő mazzagot, és próba követ emlegetnek, tudni illik, az Sz. Irást. Es mind ezekből az példákból újonnan meg erősödik, az mit ennek előtte Tudományok fundamentomiból fel állatank, tudni illik: hogy, Ezeknek az szakadásoknak tulajdon neméből, és természetiből származnak az meg békélhetetlen viszszálkodások.

Hogy pedig ezeket jó rendel, és nagy fennyen meg erősítsem; somma szerént Három dologban rekesztem Irásomat. Elősző, meg mutatom: hogy, önnön magok, kik (hogy már) napfényre hozták az Evangéliomot, tulajdon magokkal sem járnak egy kerék vágásban; hanem, az Alhatatlanságnak habjai között ellenkezik, és űstökőt vonszon az magok értelme magával. Másodszor: hogy, az Lutheristák az Lutheristákkal; Calvinisták az Calvinistákkal meg nem alkodhatnak az Hit dolgában. nincs köztök semmi eggyesség, egyenesség, és tekélletesség. Harmadszor és Vtólszor: hogy, az Lutheristák, és Calvinisták, akármint tettessék néha atyafiuságokat; de valóságosképpen, sok, és derék dolgokban farkas nyakat vonsznak egymással: nincsis semmi módgyok, hogy meg eggyesedgyenek, és egy kaptara vonhassák Lélek vesztő Tanitásokat. Ezeket én csak rövideden, egynehány példákkal meg mutatom. Az ki bővebben akar errűl értekezni; olvassa meg Resciust, *Ministromachiâ, æditâ Coloniæ, 1592.* Iurgevitiust, *Bello Quinti Evangelii, ædito Vilnæ, 1594. Et in libro, Professores Quinti Evangelii, Nullus & Nemo, cap. 2. ædito Monasterii, 1602.* Iustus Calvinust, *Apologiæ fol. 45.* Fevardentiust, *initiò Theomachiæ Calvinianæ.* Vlembergiust, *Causâ X. fol. 329.* Alánus Cópust, *Dialog. 6. cap. 15.* Cocciust, *Tom. 1. Thesauri Catholici, lib. 8. art. 8. fol. 1038. Et Art. 10. fol. 1085. &c.*

§. 2. Az Vj Tanítók, önnön magokkal nem eggyeznek.

Elősző azért, az Lutheránusok közönséges Vallásoknak az Concordiának; és az Helvéciai Confessiónak, álhatatlan, és magával ellenkező

habozásirúl, viszszavonyásirúl, tekélletlenségérúl, majd a továbbad bővségesen emlekezzünk.

Luther Márton, az ki elsŏ kezdŏje vólt az moſtani Vjságoknak, oly tétovázó, és álhatatlan vólt minden Iráſiban, hogy ŏtet méltán az ház tetején forgó vitorlának, vagy Prótheuſnak nevezhettyúk, mely oda fordúl, az hova az ſzel viſzi. Caſpár Querhamer, b az Luther Márton Iráſiból, csak az Vr Vacſorájának, egy, vagy két ſzin alatt vételérúl, Harmincz hát ellenkŏző tudományt ſzede egybe. Es ezért az Alhatatlanſágért, ſzokta vala az Saxóniai György Herczeg mondani: c hogy, Luther ŏnnŏn maga ſem tudgya mit fogjon tanítani az jŏvendŏ eſztendŏben. Cochlæus, egy egéſz könyvet íra, d melyben Luthernek tulajdon ſzavait elŏ hozván, meg mutattya: hogy, csak nem minden czikkelyben ellenkező dolgokat tanitott Luther. Iodócus e Coccius, ſzám ſzerént, Nyólczvan derék dolgot emlit, és elŏis ſzámlál, mellyet néha vallott, 's néha tagadott Luther az ŏ Iráſiban. Magais Luther, f meg vallya ezt az ŏ nagy álhatatlanſágát, és bocſánatot kér az Olvaſóktúl. mivelhogy, ugymond, egyſzer 'ſmind nem juthattam az tekélletes Igazságra. mely mondáſnak, értelmét vehettyúk amaz Tertulliánus ſzavából: g *Doctrinam ſuam quotidie reformant, prout à nobis quotidie convincuntur; & erubeſcunt de Magiſtro ubiq; tradučto.*

De hogy ennek az álhatatlanſágnak rövid jelenségét vegyed; I. Egyűtt azt írja Luther: hogy, Mi minnyájan Proféták vagyunk. mert, tellyes az Sz. Iráſt, mind által értyúk: h *Prophetæ ſumus omnes, quia totam Scripturam intelligimus.* Máſutt, ezt által ŏlti, és magára arczúl fordítván ſzavát, tŏrrel paſſal vitattya: hogy, ſem mi, ſem Sz. Péter, és Pál, nem értettek egy ſzótis az Iſten Igéjében. és csak meg ſem kóſtolhattya az Iſten Igéjének értelmét, az ki ſzáz eſztendeig nem viſelte gyondgyát az Eccléſiának. Ezt ŏnnŏn maga kezével irá Luther, 1546. eſztendŏben, *16. Februarii* illyen ſzókkal: i *Bucolica Virgilii nemo poteſt intelligere, niſi fuerit quinque annis Paſtor. Ejusdem Georgica nemo intelligere valet, niſi fuerit annis quinque Agricola. Ciceronis Epiſtolas nemo intelliget, niſi viginti quinque annis fuerit verſatus in aliquâ inſigni Republicâ. Scripturas ſacras, ſciat ſe nemo deguſtaſſe, niſi centum annis cum Prophetis, Chriſto, & Apoſtolis Eccleſiam gubernárit. Maneamus diſcipuli in Evangelicâ doctrinâ. nam, nec unum quidem verbum è ſacrâ Scripturâ ſufficienter poſſumus expendere. Sanctus Petrus, Paulus, Moyſes, omnes, Sancti, nec unicum quidem DEI verbum perfectè intelligunt. Si ego vel unicum illud rectè intelligerem, quod in Oratione Dominicâ habetur, Qui es in cælis: ſtatim mihi perſuaderem, me eſſe Dominum totius mundi; Gabrielem Angelum, eſſe meum famulum; Raphaëlem, eſſe meum aurigam.*

II. Néha az Cathólicuſokrúl azt mondgya, az mint ez elŏtt k hallók: hogy, údvŏzúlnek az ŏ Hitekben. Máſutt meg fordittya 's viſzſza ſzegezi kaſzáját, és azt írja: hogy, nincs ſemmi kúlŏmbség az Törŏk, és az Papiſták kŏzŏtt: l *Inter Turcam, Iudæum, & Papiſtam, nulla eſt differentia.*

III. Néhult azt írja: hogy, az Vr vacſorájának, egy ſzin alatt vételét, ŏ nem kárhoztattya; és az Purgatóriomot minden bizonnyal hiſzi. az Szenteknek való kŏnyŏrgéſtis jóvá hadgya: m *Non damno uſum unius ſpeciei &*

a *Infrà, li. 5. cap. 2. & 5. lib. 6. c. 10.*

b *Cochlæus in Actis Lutheri, Anno 1535.*

c *Cochlæus ibid. Anno 1542.*

d *Antilogiæ Lutheri*

e *Coccius Tŏ. 1. Theſauri, art. 7. fol. 1038.*

f *Præfat. Tom. 1.*

g *Tertull. 4 cont. Marc. cap. 5.*

h *Luth. Tŏ. 5. lat. Vitt. 1554. per Luſſt. in 2. Petri 1. fol. 491.*

i *Coll. Mēſal. Iſleb. per Gaubiſch, 1566. cap. 1. De verbo DEI, fol. 3. & 4.*

k *Oda fellyeb. fol. 160.*

l *Luth. Tŏ. 5. lat. Vittē. 1554. p Luſt in cap. 4. ad Gala. f. 382.*

m *Tŏ. 1. lat. Vitt. 1549. Luſt. De ca. Babyl. init.*

Eccleſia

Eccleſiæ judicio relinquo utriuſq; uſum ſtatuendum. Quare, non peccant qui unâ ſpecie utuntur, cùm Chriſtus non præcipiat ullâ uti, ſed arbitrio relinquat. a *Mihi certiſſimum eſt, Purgatorium eſſe. quandoquidem ante annos Mille, B. Auguſtinus pro matre ſuâ à B. Ambroſio orationem fuſam narrat. An igitur credendum eſt hæretico Pighardo, vix quinquaginta annos nuper nato, Fidem tot ſæculorum falſam fuiſſe contendenti?* b *Non prohibeo Sanctos invocari pro temporalibus. Sciendum, quòd omnes Sancti omnia poſſunt; & tantum per eos tibi à DEO dari, quantum credis te acceptúrum.* De mikor magát gondollya; meg czáfollya ſzavát, és ezeket mind kúlŏmben forgattya.

Továbbá, hogy az Luther álhatatlanſágát meg bizonyítcsák c az Palatinátuſban tanító Theóloguſok; Leg elŏſzŏr, az Luther könyveiből, Négy ellenkező valláſt állatnak az Oltári Szentſégrúl. Azután azt irják: hogy Luther, csak halála elŏtt, meg iſmérvén az Igazſágot, Sacramentáriuſá lŏtt vala: de az emberektúl való féltében, nem mere tetczéſét ki fejezni; hanem csak Melanchthonnak jelenté, és reá bizá, hogy halála után ennek bizonyſága lenne: d *Valedicturus Lutherus Collegio Theologico, priuſquam in patriam iret, ubi etiam mortuus eſt, dixit Melanchthoni: fateor, mi Philippe, in negotio de Sacramento, nimium eſt factum. Et cùm Philippus reſpondiſſet: Ergo, Domine Doctor, ut conſulamus Eccleſiæ, adamus lene aliquod Scriptum, in quo ſententiam noſtram clarè explicemus. Subjecit Lutherus: Mi Philippe, ego de hac quoq; re ſollicitè cogitavi; ſed ſic, redderem totam Doctrinam ſuſpectam: itaq; hoc DEO committo. agite vos etiam aliquid poſt meam mortem. Hæc ex ore Philippi excepta.*

Sturmius haſonlóképpen irja ezt az Luther változáſát. Es ŏmaga az Lutheriſta Superattendens Schlüſſelburgius, nem tagadgya; e hogy Lavathérus, Danæus, Lasko, és egyebekis, tanúbizonyſágot teſznek, hogy Luther vénſégében az Zvinglius tetczéſére fordúlt az Sacramentom dolgában. Ez az derék tekélleteſség, és Vertumnushoz illendŏ álhatatoſság, ugyan ſzinte az Világ reformálására kűldetett Prófétához illett. Es, noha az Apoſtolok Iráſának ſem kellene hinni (ugymond f Sz. Agoſton) ha csak egyſzer hamiſſat írtak vólnais: de Luthert, ennyi habozáſa utánnis Prófétának kel tartani. ŏ Vakſág, vakſág!

Zvingliuſnak álhatatlanſágárúl egyebet nem mondok, hanem csak azt: hogy, Ioannes Faber, egy nagy könyvet ira, melyben csak az Zvingliuſnak magával ellenkező tanitáſit hordotta egybe. *Cochlæ° in actis Lut. An. 1526.*

Melanchthonnak, ſok viſzſzavonáſit hozza elŏ g Coccius: Amaz könyvet, mellyet Luther az Sz. Irás kŏzzé akar vala ſzámlálni, mint nem régen h hallók, annyiſzor változtatá, hogy végre ŏmagok az Lutheriſtákis, i *Iocos Theologicos*, az Iſteni dolgokban való jádczodozáſnak merék ezt nevezni. Végre ugyan el álla az Luther tanitáſa mellŏl; pribékké lŏn; és az Sacramentáriuſokhoz pártola; az mint egyenlŏ értelemmel meg vallyák, és az maga ſaját Könyveiből fejére rakják k Sturmiuſſal eggyűtt az l Palatinátuſbéli Theóloguſok. Az Lutheriſták kŏzzúl m Schlüſſelburgius; ki minek utánna Filepnek ſok iráſit elŏ hozta vólna, így fejezi be: n *Ex his Melanchthonis teſtimoniis, meridiano ſole clarius patet, eum à priſtinâ confeſſione de hoc articulo, turpiter defeciſſe.* Azután, Calvinus leveleit

a *Tŏ. 1. Lat. Vitt. 1545. p Luſſt. fol. 112. in Reſolut. De Indulgentiis.*

b *Eod. Tŏ. 1. fol. 8. 9. 12. In explic. 1. præcepti.*

c *Admonit. de Libr. Cŏcord. edito Neoſtadii: 1581. f. 225.*

d *Fol. 236. Sturmius in 2. Antipappo, fol. 112. Lutherº, anno 1539. in Epiſt ad Bucerũ, Calvinũ reverenter ſalutat.*

e *Schlüſſelb. l. 2. Theolog. Calvi. Art. 11. fol. 118.*

f *Vide li. 3. c. 13. § 1. n. 3. Lib. 6. ca. 1. §. 1.*

g *Cocc. tŏ. 1. li. 8. art. 6.*

h *Supra, Fol. 209.*

i *Colloq. Altemb. Calvino Turcis lib. 3. c. 6.*

k *In 2. Antipapp. fol. 113. 137.*

l *Admon. ad Lib. Cŏcord. cap. 4. fol. 150.*

m *Schlüſſel. li. 2. Art. 10. fol. 85.*

n *Fol. 92.*

a hozza elő; mellyekben inti Melanchthont, hogy ne titkollya tovább az meg ismért Igazságot : hanem ugyan nyilván jelencse meg ez világ előtt. tis; az mi gyomrán vagyon. Annakokáért, az Augustána Confessiónak szerzőjét, Melanchthont, az Lutheristák közönségesen, Hittúl szakatnak; az Augustána Confessiónak meg vesztegetőjének; minden kinra meltónak, és csalónak nevezik; mint az b Palatinátusbéli Theologusok fel jegyzették.

Calvinusis számtalanszor arczúl csapdosta beszédit. Az Lutheristák közzúl Schlüsselburgius, egy Articulust íra, c *Demonstrationes Antilogiarum in scriptis Calvinistarum*; az Calvángélicusok ellenkező tanitásokrúl. Fevardentius, Tizen hat d könyvet íra az Calvinista tudománynak hamisságárúl : melyben, Ezer négy száz tévelygéset hozza elő Calvinusnak, és az ő követőinek. Es mind ennyi tévelygésekbennis, alég vagyon egy, az melyben meg nem mutatná, hogy ellenkezőképpen szók Calvinus, az ő követőivel egyetemben, azon egy dologrúl. Iodócus e Coccius, Calvinusnak Huszon négy ostoba ellenkezésit számlállya. En rövideden csak egynehány dologrúl emlekezem, mellyeket az Calvinus könyveiben olvastam.

Eggyútt azt irja Calvinus : hogy, Nem üdvözúl, az ki meg nem keresztelkedik: f *Verum est, Baptismi neglectu arceri nos à salute; atq; hoc sensu, necessarium esse fateor.* Másutt külömbözö irással azt mondyga : hogy, veszedelmes tudomány az, hogy az Kereszteség szükséges az üdvösségre: g *Quantum damni invexerit dogma illud male expositum, Baptisma esse de necessitate salutis, pauci animadvertunt, &c.* h *Explodendum est eorum commentum, qui omnes non baptizatos æternæ morti adjudicant.*

Néha i azt beszélli: hogy, Csak egyedúl az Hit eszköze az mi üdvösségünknek. Más felől meg azt tanittya : hogy, az ló cselekedetek által vitetünk mennyégben.

Eggyútt azt irja: hogy, Senki az láthato Anyaszentegyház kivúl nem üdvözúlhet : és hogy ebben az Ecclésiában, az Kereszteség által vitetik bé az ember: k *Quia de visibili Ecclesiâ nunc disserere propositum est; discamus, non alium in vitam esse ingressum, nisi nos ipsa concipiat, pariat, alat suis uberibus, sub custodia & gubernatione sua nos tueatur.* l *Baptismo autem initiamur in ejus fidem.* Másutt pedig azt vitattya: hogy, ha az Kereszteségnélkúl meg hal az gyermekis, ugyan üdvözúl : m *Infantes fidelium, hæreditario jure, jam à matris utero in fœdere continentur.*

Némely helyen azt irja : n hogy, az CHRISTUS halálában, semmit egyebet kétségben esésnél nem találunk. Másszor, az mi üdvösségünk tellyességét, az Vrunk halálában veti.

Egyszer azt vitattya : o hogy CHRISTUS Vrunk, semmit magának halálával nem érdemlett. Másszor, ezt arczúl csapja.

Sokszor azt mondgya: hogy, minden hiv embernek bizonyosnak kel lenni az ő üdvösségérúl. Másutt azt irja : hogy az ember szűveben, nagy setét rejtekek vannak; és sokszor ugy meg csalattatik, hogy az kárhozandók, és az választottak indúlati között, nem tehet külömbséget : *Tot vanitatis recessus habet, tot mendacii latebris scatet cor humanum; tam fraudulenta hypocrisi obtectum est, ut seipsum sæpè fallat. Et* a *experientia ostendit, reprobos interdum simili ferè sensu affici atq; electos, ut ne suo quidem judicio quicquam ab electis differant.* Ebből az következik; hogy, választást nem tudván tenni az Választottak, és az meg vetettek hitele között, mindenkor bizonytalan az ember; hogy ha az ő itileti, csak csalárd vélekedése, vagy igaz hitel.

Eggyútt azt irja: hogy, Semmit nem kel hinni, valami az Irásban nincsen. Másutt azt mondgya : hogy, az mi lelkünknek titkos sugallásából kel hinnünk, hogy ezek az Könyvek, mellyeket Sz. Irásnak tartunk, az Istentől adattanak.

Eggyútt azt vitattya: b hogy, Vrunk szűletése után Eot száz esztendeig, változásnélkúl meg maradott az igaz tudomány. Másutt, c mind el tévelyedteknek mondgya az Régieket, valakiknek Irási nállunk vannak.

Néha azt beszélli : d hogy, az Hivek fiai, még az annyok méhébe Szentek, és kereszténségnélkúlis üdvözúlnek. Sokszor pedig azt vallya: e hogy, minnyájan Eredendő bűnben születtetnek.

Sokszor azt irja: f hogy az ember, Minden cselekedetiben vétkezik, és kárhozatot érdemel. Artzúl csapja ezt másutt, és azt beszélli: g hogy, nem vétkezhetünk mi az Isten ellen semmit.

Néhúlt azt mondgya : h hogy Itilet napig az mi lelkünk meg nem dűcsőúl. Néhult ezt viszsza mondgya.

§. 3. Az Lutheristák ellenkeznek az Lutheristákkal; az Calvinistákis az Calvinistákkal.

MASODSZOR : Hogy az Luther tanitványi között, az kik bőcsűllettel fogadgyák az Augustána Confessiót, szórnyű, és gyűlölséges egyenetlenségek légyenek, sokképpen meg mutattya Stáphylus, *Libro De Concordiâ discipulorum Lutheri.* Lindánus, *in Dubitantio.* Vlembergius, *Causâ 9. & 10.* Iurgevitius, *in Bello Quinti Evangelii, c. 4.* Es kűnyű volna, nagy hoszszú könyveket, és táblákat irnyia az ő szakadásokrúl, ha ezeket laistromban akarnók foglalni. mert, majd menyin vannak, annyi más nevet és útat találnak az üdvösségre. De hogy idegen bizonysággal ne támogassam; magok az Atyafiak ki fakasztyák: hogy sok rút viszszálkodások vannak az Augustána Confessiót követő Theologusok között. Mert az Concordiárúl irt gyölevézben, egy illyen Tractátus vagyon; *Epitome Articulorum, de quibus Controversiæ ortæ sunt inter Theologos Augustanæ Confessionis.* Ebben Tizen egy derék Articulusokat számlálnak elő, mellyekben az Augustána Confessión valók egymás közt üstökőt vonsznak. 1. Az Eredendő bűnrúl. Mert némellyek azt mondgyák: hogy, ez az bűn, nem egyéb az emberi természetnél : egyebek pőkik ezt az kábaságot. 2. Az Szabad akaratrúl. 3. Az embernek Isten előtt való Meg igazulásárúl. 4. Az Ió Cselekedetekrúl : mellyeket némellyek szükségesnek mondnak az üdvösségre : némellyek ezt mint az Papistaságnak maradékát, bolondság gyanánt kárhoztattyák. 5. és 6. Az Istennek Parancsolatirúl. 7. Az Vr Vacsorájárul. 8. Az Christus személyérúl. 9. CHRISTUS Vrunknak poklokra való szállásárul. 10. Az Cæremóniákrúl. 11. Az Istennek Választásárul. Minthogy azért, *Habe-*

Magyarúl forditák ezt az Szala, és Vasvármegyei kiáltók: és Kereszt-vőki Nyomtaták az magok gyalázattyára, anno 1598.

a *Lib. 2. art. 13. fol. 142.*

b *Admonit. ad l. Concord. cap. 10. fol. 316. 339.*

c *Schlüssel lib. 3. Theol. Calvin. Art 8. fol. 57.*

d *Theomachia Calvinistar.*

e *Cocci Tom. 1. Thesauri. lib. 8. art. 7. fol. 1060.*

f *Cal. Joan. 3. v. 5.*

g *4. Instit. cap. 15. n. 20.*

h *Cap. 16. n. 26.*

i *Lásd oda alább, li. 5. c. 8. §. 2. n. 4.*

k *Calv. 4. Instit. cap. 1. n. 4.*

l *Ibid. n. 7.*

m *4. Instit. c. 16. n. 24.*

n *Vide lib. 5. cap. 4. §. 1. n. 1.*

o *Ibid. n. 2.*

Lásd oda fel fol. 214.

Calv. 3. Instit. cap. 2. n. 10. 11.

a *Calvini experientia.*

Calvin. 4. Instit. 8. n. 8. lib. 1. c. 7. n. 4

b *Verba supra, fol. 170.*

c *Supra, fol. 147.*

d *Lásd l. 3. c. 11. §. 4. Az Kereszteség.*

e *Ibidem.*

f *Supra, fol. 203.*

g *Lásd l. 5. c. 7. §. 2. n. 1.*

h *Ibid. c. 8. §. 2. n. 1.*

mus reos confitentes, magok ki kiáltyák magok vétkét; nem illik ebben tôb szót szaporitani, és hoszszú beszédet nyújtani.

Az Calviniſtákis a mely szépen értesenek eggyet egymással, meg mondgya Vithakérus, midôn azt beszélli: hogy, az Istennek örôktûl való válaszтásárúl: az Isten kegyelméből ki eséſrûl: az üdvôſségnek bizonyos vóltárul, és tôb hasonló fondamentomokrul ônnôn magokis vonszák egymáson az gubát: b *Motæ sunt inter nos quæstiones, de Prædestinatione, & Reprobatione: de amissione Gratiæ: de certitudine, & securitate salutis, &c.* Sturmius pedig, ezt nyilvábban ki fejezi, azt beszélvén: hogy ô kôzôttôk, annyi vetekedés vagyon, az menyi Tanító: c *In nostrâ Ecclesiâ, quot capita, tot seusus; tam variæ & dissectæ sententiæ, tum inter, & contra nosmetipsos, tum adversus Philippum.* Ennek fölôtte, az mint d Fevardentius, és e Reginaldus irják; az Angliai Calviniſták, az Apoſtolok, és Bódog Aszszony innepit meg illik: Papi ôltôzetet, és kámsát vésznek magokra: Pinteken, szombaton húst nem észnek: és, hogy az halászok meg adhassák adójókat az Királynak, az Negyven napi bôjtbeis meg vagyon tiltva az hús vágás az mészároſoktul. Ennek fölôtte: azoknak, kik az Collégiomokban laknak, f nem engedik, hogy meg házaſodgyanak. Továbbá; nem csak azt tanittyák, és arra eskûsznek az Calviniſta Prædikátorok Angliában, hogy az Angliai Király, az Egyházi dolgokbannis Feje az ott való Eccléſiának: de még g Erzsébet Királyné aszszonytis, az ô Eccléſiájok Fejének, vezérének, fô Pásztorának tartották; az ô Coronázattyának napiát, meg inneplették: az úczán mikor el megyen az Király, vagy Királyné, h térdre esnek elôtte. Ezeket az Genévai, és Magyar orszagi Calvangeliſta tanitók, sôt Angliábannis az Puritánus Calviniſták, szidalmazzák, és gyalázzak. Noha i Genevábais Csôtôrtôkôn nem hagynak Húst vágni, hogy az bôv halat meg eméſztheſsék. Sadeel, egy Kónyvet ira az Angliai Calviniſta társai ellen, *De legitimâ vocatione Pastorum Ecclesiæ reformatæ, adversus eos, qui in hoc tantum capite, se ab Ecclesiâ reformatâ dissentire profitentur*; melyben azt vitattya: hogy, az Egyházi hívatalhoz, méltatlan mondgyák némely Calviniſták szûkségesnek az *Perpetua Successiót*, szûnetlen egymás után Kôvetkôzést.

De mi szûkség erre sok bizonyság: Elég bizonysága Egyenetlenségeknek; hogy, soha nem találsz senkit kôzzûlôk, az ki merne valakit az ô hitin való Tanitók kôzzûl nevezni, kirûl azt mondhatná; hogy, az Hithez tartozó dolgokban, tellyeſségesen eggyet ért ô vélle: hanem, kiki mind csak azt kôveti, az mi néki tetczik. Azért, ha Luthert, vagy Calvinust említed nékik; nagy góggel mondgyák: Mit gondolok én Lutherrel? mi kôzôm nékem Calvinushoz? Innen vagyon, az mit Pappus beszél: hogy, mi ólta Luther támadott; csak nem minden esztendôben újab talalmányok kezdettek: k *Ab initio Doctrinæ, scriptis & voce Lutheri renovatæ, quotannis ferè, novi Sectarum, & factionum furores extitêre; perinde ut resecta hydræ Lernæa capita suppullulasse finguntur in fabulis.* Azt mondhattyák tehát méltán az Atyafiak, az mit Hilárius monda az Ariánusok képében; l *Annuas, atq; menstruas de DEO fides decernimus; decretis pœnitemus: defendimus; defensos anathematizamus. Miserabile est, tot nunc Fides esse, quot sunt voluntates: & tot doctrinas, quot mores; dum, aut ita fides scribuntur, ut volumus; aut ita, ut volumus, intelliguntur. &, dum secundum unum DEVM, unum Baptisma, etiam Fides una sit; excidimus ab eâ Fide quæ sola est. &, dum plures fiunt; ad id cœperunt esse, ne ulla sit.*

a *Vide Ministromach. c. 5. 6. Coccium, Tom. 1. lib. 8. Art. 7. pag. 1070.*
b *Vitha. in cygneâ cătione, annexâ lt. de Eccles. fol. 4.*
c *Sturm. in 2. Antipapp. fol. 181.*
d *Fevard. 1. Theomach. fol. 4.*
e *Calvino-turci. lib. 2. cap. 19.*
f *Idē testatur Petrus Cudsemius de Desperata causâ Calvinista. c. 11. fol. 126*
g *Calvino-Turcis. lib. 2. c. 8.*
h *Serar. Tobiæ. 3.*
i *Ita Pet. Cudsem. lib. citat. cap. 9. fol. 113.*
k *Pappus in Responsi ad 1. Antipap. fol 60.*
l *Hilar. lib. poster. ad Cōstantiū, qui incipit: Nō sum nescius.*

Es mivelhogy az Atyafiak így, csak az magok tetczésén járnak, és kiki mind csak az maga agyaskodáſit kôveti, nem oknélkûl nevezé ôket egy Poëta, *Suitáknak:*

Complicibus quia cuncta tuis, sua sunt: sua Cœna
Mystica; dogma suum; mens sua; sacra sua:
Ergo non mutilâ, aſt flexâ bene voce, SVITAS
Compellat socios æqua Minerva tuos.

Ez pedig az Ezer párttra oszlott habozás, mely igen meg utáltattya az Vj tanitásokat; sôt mely igen el idegenitese az embereket a minden Religiótûl; az Atyafiak Irásiból hallók, ennek elôtte.

a *Supra fol. 194.*

§. 4. Az Luther Evangélicusok, az Calvangélicusokkal ûstôkôt vonsznak.

Harmadszor és Vtólszor: Noha az Lutheriſták, és Calviniſták, iszonyú, és meg békélhetetlen ellenkedést 's viszszavonyást tartanak és viselnek; mint tudva vagyon mind az egész világ elôtt: mindazáltal, mikor az Cathólicusok ellen berzenkednek, csudálatos mint nyallyák, és egy szôrûeknek mutattyák egymást. Atyáfiuságot, eggyeſséget, Cadmus maradékihoz illendô szôvetséget tettetnek. nagy bátran hirdetik, hogy nincs ô kôzôttôk, egy, vagy két kisded kôzben vetésnél tôb villongás: azokbannis csak hogy nem érti eggyik fél az másikat, de valósagosképpen, ugyan nem meszsze járnak egymástul. sommában, csak nem azt mondgyák: hogy ôk nem egyébrûl vetekednek, az szamár árnyékánál: és csak abban nem eggyesûlhetnek, ha az szénát kaszával kaszáltáké, vagy ollóval ollólták. Ezt illyenképpen himezi az Angliai Eccléſia: b *Illi, quos isti contumeliæ causſâ appellant Zvinglianos, & Lutheranos, re autem vera, sunt utriq; Christiani, & inter se amici & fratres; non de fundamentis Religionis, sed de unâ tantùm, nec eâ ita gravi, aut magnâ quæstione, inter se dissentiunt.* Vithakérus ugyan ezent beszélli: c *Non sunt in capitibus Religionis inter nos discordiæ. &, si quæ sunt de Cœnâ Domini, tanquam ex sentinâ Transsubstantiationis Papisticæ fluxerunt; ex qua Luther non potuit plenè emergere. Libenter verò assentior, hoc non esse inter fundamenta ponendum.* Sturmius azt irja: hogy, Bucerus fejét kôtötte melléje, hogy semmi derék dologban nincs kûlômbség az Lutheriſták, és Zvingliánusok kôzôtt: d *Bucerus dicere solebat Philippo Hassiæ Landgravio: se capitis pœnam non deprecari, si bonis & æquis judicibus constitutis, non probet, Lutheranos, & Zvinglianos, verbis, & suspicionibus inter se dissidere, re ipsâ idem sentire.* Calvinus ômagais azt hirdeti: hogy, csak egy az kôzben vetett dolog: de az aprolék fogyatkozások, nem ártnak semmit az Anyaszentegyház eggyeſségének: e *In unâ solâ re Sacramentariâ, est controversia.* f *Ecclesia verò, leviusculis errorib⁹ nō vitiatur.*

Ebbennis kôvetik az Atyafiák, az régi Hittûl szakadtakat; kik, mint az Samson rókái, g ôrômest egybe kôtôzték farkokat, és abban minnyájan eggyet értettek, hogy az Anyaszentegyház mezejét fel perselhesſék. miképpen tehát Heródes Pilátussal meg békéllék Vrunk halálára: ugy ókis,

b *Jvellus in Apolog. Eccles. Anglicanæ fol 61. apud me.*
c *Vithaker. quæst. 5. De Eccles. fol. 509.*
d *Joan. Sturmi⁹, Præfat. Antipappo-rum. fol. 24. edit. 1579.*
e *De scandalis, post medium.*
f *4. Instit. c. 2. n. 1.*
g *Judic. 15. v. 4.*

akármint vonnyanak ûstôkôt egymáſſal; akármint tôrjenek egymáſra; de ottan egybe ſzûrik az levet, mihent az Cathólicuſok ellen kel tuſakodni. Halhadſza, mely ſzép ſzókkal fel jegyzettrék az régi Doctorok, ezt az Tévelygôknek álnak ſzokáſokát: a *Pacem cum omnibus miſcent. nihil enim intereſt illis, licet diverſa tractantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conſpirent.* b *Quoniam cõmuniter adverſus Eccleſiam DEI, quib⁹ inter ſeipſos non convenit, conſpirant; ideò communi nomine eos Hæreticos nominabo.* c *Diverſæ ſunt hæreſes; diverſi errores: Diabolus in omnibus vult errare homines. Non dicit; Donatiſtæ ſint, & non Ariani. ſive hic ſint, ſive illic, ad eum pertinent, congregantem ſine judicio. omnes errantes vult quibuslibet erroribus.* d *Cùm anteà inter ſeſe contentioſi eſſent, ut Herodes & Pilatus; in blaſphemiis adverſus Chriſtum conſentiunt. Quapropter, meritò quis eos exoſos habeat, quòd cùm de privatis rebus inter ſe ſimultates gerant: odio tamen, inimicitiâ communi, adverſus Veritatem conſpirent, & in impietate adverſus Dominum, fœdera conglutinent.* e *Hæretici, quamvis opinionum varietate diſcordent: ſimili tamen vanitate colligantur. In pejus ſibi conſentiunt, quamvis diſſentire à ſe invicem videantur. Ideò Samſon caudas vulpium colligavit.*

De hogy ez az álorcza le vonattaſék róllok; és kendôzéſſel bé mázolt rútſágok nap finyre hozaſſanak: Elsôbennis, azt kérdem tôllôk: Holott olvaſták az Sz. Irásban, hogy csák az fondamentomban való egyenetlenség árteſon az üdvôſségnek; és az Hitnek egyéb czikkelyiben, ártalom nélkûl lehet az kûlômbôzés? mellyik Sz. Irás mondáſából mehetûnk végére, mellyek légyenek fondamentomok, és mellyek nem? Mert, ha ſemmit hinni nem kel, az mi nincs az Sz. Irásban (mint ôk vitattyák:) válamig ezekrûl bizonyos helyeket nem mutatnak az Irásban, helyt nem adhatni nékik.

Annak fôlôtte, meg hazuttollyák, és erôſſen meg pofázzák ômagok az Lutheriſták ezaránt az Calviniſtákat, és azt mondgyák: hogy, nem egy, vagy két dologban, hanem ſok, derék fondamentomokban egyenetlenkednek ôk az káromló Calviniſtákkal: Atheuſoknak, Epicuræuſoknak nevezik azokat, kik csak aprólék dolognak itílik ezt az viſzſzavonyáſt. sôt azt mondgyák: hogy az Calviniſta hit, attyafia az Tôrôk vallásnak. mert noha tettetik az Sacramentiperdák, hogy hiſznek valamit az Kereſztyéni tudományban: de belôl eſupa Atheuſok. Halhadſza Pappuſt az Argentinai Profétát: f *Etſi ab initio de uno tantum Articulo controverſia fuit: tamen malè diſputando, eo progreſſi ſunt, ut non paucos, neq; poſtremos Doctrinæ Chriſtianæ articulos in dubium vocaverint. Agitur enim nunc inter nos, de Omnipotentia DEI: de Vnione perſonali duarum Naturarum in Chriſto: de Communicatione Idiomatum: de Corpore Chriſti glorioſo: de Aſcenſione ejus ad cælos: de Dextera DEI: de Diſcrimine Sacramentorum Veteris & Novi Teſtamenti: de Vi, & efficacia Baptiſmi: de Prærogativa Infantium natorum ex fidelibus parentibus: de Cœnâ Domini: de Prædeſtinatione: de his omnibus, liberè fateor, me illorum Doctrinam damnare.* Conradus Schlûſſelburgius, az Calviniſták Theologiájárûl irt könyvében, azt irja: hogy az Kereſztyéni tudománynak, majd csak egy czikkelyérûl ſem tanitnak igazat az Calviniſták. Könyvének czégéres kezdetin, ezt illyen ſzókkal jelenti: g *Theologiæ Calviniſtarum libri tres, in quibus, plus quàm ex 223. Sa-*

a *Tertull. præſcript. c. 41. n. 257.*
b *Ambroſ. Tom. 2. lib. 1. de Fid. ad Gratian. c. 4.*
c *Auguſt. Tom. 9. De Paſtoribus, cap. 12.*
d *Athanaſ. Diſp. 1. cont. Arrian. in Nicænâ Synodo. f. 132. Comelin.*
e *Aug. in Pſal. 80. Simile Ambr. in Pſal. 118. ſermon. 11.*

f *Papp⁹ Reſponſ. 1. ad Antipapp. Sturm. fol. 72.*

g *Titulus eſt libri.*

cramentariorum publicis ſcriptis, pagellis, verbis propriis, Autorum nominibus indicatis, Demonſtratur, eos de nullo fere doctrinæ Chriſtianæ articulo rectè ſentire. Azután pedig igy ſzól: a *Calviniſtæ exiſtimant, nos cum ipſis, de rebus leviculis diſceptare: ſed nos certamen cum blaſphemis, & incredulis Calviniſtis, de fundamento habemus.* b *Muſculus, & Sturmius, & alii Calviniſtæ ajunt: hanc controverſiam de Cœnâ Domini, non eſſe magni momenti; nec Fidei articulum. Ideò, ſi quis in aliis Articulis fundamentum retineat, poſſe de hac re, ſine periculo ſalutis, diversè ſentire. Nos verò aſſerim⁹: Sacramentarios facere naufragiũ Fidei, & æternæ ſalutis.* c *Beza, cõtroverſiam de Euchariſtiâ, ait non eſſe tanti, ut inde pendeat ſalus noſtra. notetur Epicuriſmus, & Atheiſmus hujus Bezæ, apud quem Veritas, & Mendacium, honeſta Matrona, & decantatiſſima Meretrix, pari paſſu currunt.* Egy ſzóval, az Calviniſtákat Atheuſoknak nevezi d közönségeſen, ez az Lutheriſta Superattendens, és azt prophetállya: hogy, végreis egymás niá kel nékik el veſznyiek: e *Annos jam Sexaginta, qui Lutheri, & Calvini partes tuentur, tanta animorum contentione ſe oppugnant: ut, niſi dies Domini litem hanc finiat, mutuis vulneribus potiùs, quàm Papiſtarum oppreſſione ſuccubituri videantur.* Mely Profeciáiat Luther Mártontul vôtte Superattendens Vram, ki régen igy irt vala: f *Noſtra diſſenſio, ſpem facit Papiſtis, nos propediem interituros cum doctrina, quæ ſibi ipſi non conſtat.*

Ki tudná pedig elô ſzámlálni, menyi utálatos ſzitkokkal meg tetézett Könyveket irtak az Lutheriſták az Calviniſták ellen? Tubingában, Ioannes Modeſti, egy illyen könyvet nyomtata, 1586. eſztendôben: g *Admonitio ex Verbo DEI, quòd Sacramentarii non ſint Chriſtiani; ſed Baptizati Iudæi, & Mahometani.* Vilhelmus Holdérus, *Aſinus avis*, és *Cuculus Calviniſticuſt* ira. Hunnius, *Calvinus Iudaizans, hoc eſt; Iudaicæ gloſſæ, & corruptelæ, quibus Ioannes Calvinus, illuſtriſſima Scripturæ Sacræ loca, & teſtimonia, de gloriosâ Trinitate, DEItate Chriſti*, h *& Spiritus Sancti, deteſtandum in modum corrumpere non exhorruit.*

Az Calviniſtákis, fántom fántal fizetnek az Saxóniai ſerfôzô Prædikátoroknak. Mert látván, hogy nem kel Atyafiuságok: fordittyák az kaſzát, és iſzonyú kiſſebſéget, gyalázatot, rútitáſt téſznek az Lutheriſtákon. Az Helvéciai Confeſſio mint tiſztellye Luthert, máſutt i meg mondom. Az tôb Calviniſták, az Luther tanitókat, Szamárnyi ſzamároknak, tiſztátalan Latroknak, eſze fordúlt tévelygôknek, Mahomet kôvetinek, gyalázatos tévelygéſek kompolárinak, Caparnaitáknak, bolond Eretnekſégek kovácſinak, Antichriſtus ſzolgálattyára kôteles vezetôknek, és tôb utálatos gazságoknak nevezik.

Halhadſza ennek bizonyſágit: Pappus igy panaſzolkodik eggyûtt: k *De nobis, qui magnas, & graves res controverti putamus; mirum non eſt, ſi vehementiores ſimus. Ipſi autem, qui de re leviculâ diſſenſionem eſſe dicunt, tam infeſtis animis, & tam atrocibus verbis nos condemnant, ut nihil fieri poſſit inclementius. Veteratores ſunt hæc, Caparnaitæ, Cyclopes, Carnivori, Sanguibibi. Beza, doctrinam de Majeſtate Filii hominis, Excrementum Satanæ vocat: nos verò, juratiſſimos Satanæ homines.* l *Nos Bezæ ſumus Polyphemi, ſimiæ pileati, cothurnati aſini, canes in balneo, aſiniſſimi Sophiſtæ, impudentiſſimi nebulones, impuri Sycophantæ, larvæ hominis, aſini*

a *Schlüſſel. li. 1. Præfat.*
b *Lib. 2. art. 9. fol. 90.*
c *Lib. 1. art. 28. fol. 151. Lib. 2. art. 13. fol. 144.*
d *Lib. 1. art. 30. fol. 167.*
e *lib. 1. fol. 1.*
f *Luth. Tõ. 4. Lat. Vitt. 1554. per Luſſt. In c. 3. ad Galat. poſter. Comment. f. 333.*
g *Calvino-Turcis. li. 1. c. 2. Reſcius, Miniſtromach. ca. 1. & 7.*
h *Plura vide lib. 5. c. 9. §. 1.*
i *Alvincinek irt elsô levélben. Fur furem novit, et Lupus lupum.*
k *Papp⁹, Reſponſ. ad 1. Antipapp. fol. 73. Vide Fevardentin Iunlib. 1. c. 5. n. 1.*
l *Schlüſſel. lib. 2. Theol. Calv. Art. 1. fol. 3.*

sesquipedales. a *Calviniſtæ, Eccleſiarum noſtrarum Doctores, nominant homines ſtolidiſſimos, fanaticos, Mataeologos, Sophiſtas nequiſſimos, Sycophantas, Theoſophiſtas, genitores Pandoræ, furore percitos, ſuperbos, flagitioſiſſimos patronos Mahometiſmi, Logodædalos, recentes Caparnaitas, phantaſmaticos, Artolatriæ inſtauratores, præſtigiatores.* b *Doctrinam verò noſtram, nominant errorem flagitioſiſſimum, Pandoram, phantaſma, ſpectrum, Larvam ſcenicam, Sophiſticam vanitatem, hæreſin, inſaniſſimam phantaſiam, execrandam blaſphemiam, ſacrilegam impanationem, ludibrioſum commentum, execrandam Theologiam, Antichriſtianum cultum.*

Nem csak illyen viszszavonás vagyon pedig közöttök: de, az mint igazán irja c Schlüſſelburgius; Nincsis semmi mód az veszekedések le szállitásában. mert, sokszor egyben gyöltek, beszélgettek egymással, az Fejedelmek tőrekődtek az eggyesűlésben: de mind munkájok 'smind olajok kárba ment. mindenkor több veszekedések támadtak az Beszélgetés után. noha az Eretnekeknek, Possidoniustúl d fel jegyzett erkölcsök szerént, Minden fél erőssen dicsekednék az Beszélgetés után, hogy triumfált az kűlönözők ellen. Azért Bernárdus e Dörhof, az magok Irásából meg mutattya: hogy, sem Luther, sem az ő Tanitványi, nem akartak soha czimborálni az Calviniſtákkal. Megis mondám f okát ez előtt, mellyért soha sem magokkal, sem egyebekkel bizonyos eggyeséget nem szerezhetnek. mert, az Hit dolgairúl való perben, nem akarják hogy bizonyos Itilő mester légyen: hanem, kiki azt kivánnya, hogy maga légyen mind Peres, mind Biró, 'smind Tanú; és, hogy csak az légyen Igaz, az mi néki tetczik. Mert, jóllehet az Sz. Iráſt fitogattyák, és ezt kiáltyák Birónak: de mikor az Irásnak igaz értelmén akadoznak; az régi Sz. Atyáktúl, és Gyölekőzetektűl, az az, az régi Eccleſiátúl, nem akarják venni az Irásnak értelmét; hanem, csak az magok tetczésén akarnak meg állani: Miképpen azért ez világi perpatvarnak vége nem szakadna, ha az Pereseknek kellene az magok igyét meg itilni; vagy az Birák ſententiáját próba kőre vinni: ugy soha vége nem lehet az Atyafiak viszszavonásának. mivelhogy, mint Markalff nem találá oly fát, mellyet alkolmatosnak itilne akasztásárá: ugy nem találnak ők is Itilő birót, ki az ő egyenetlenségeknek nyakát szakaszthassa.

a *Tubingēſ. Præfat. Refutat. cōſenſus Calviniſtici.*
b *O amica verba! ô animi cōcordis ſymbola!*
c *Schlüſſel. lib. 2. Artic. 15. fol. 164.*
d *Poſſidon. in Vitâ S. Augu. c. 17.*
e *Dörhof, Apodixi, Calviniſtas non eſſe Auguſt. Confeſ. c. 4. 5. 6.*
f *Supra, fol. 101.*

§. 5. Az Római Anyaszentegyház fiainak Eggyeségéről.

Az Christus nyájának eggyik jele az Eggyeség. mert, az mint Vrunk ômaga, és az Apoſtolok hirdetik, az Hiveknek egy fejek, egy szűvők, egy szájok vagyon: *Ioan. 17. v. 11. Act. 4. v. 32. 1. Corint. 1. v. 10. Cap. 14. v. 33. Gal. 3. v. 28. Epheſ. 4. v. 3. Phil. 2. v. 2.* Annakokáért, mér dicsekedni Sz. Irenæus: hogy az Hivek, az Keresztyén tudománynak fundamentom szerént való ágaiban, és az üdvőſségre szükséges részeiben, minden üdőben, és minden helyen, igen szép igyenesen Eggyet értettek, ha szinte távúl létek miatt egybe nem szóllalkoztanakis: g *Nos de iiſdem rebus, ſemper eadem dicimus. conſonanter, & ſimiliter credimus, quaſi unum habentes cor, unum os. Nam, etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt: ſed tamen virtus traditionis, una & eadem eſt. Et neq; hæ, quæ in Germania fundatæ ſunt Eccleſiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neq; quæ in Hiberis, neq; quæ in Celtis, neq; quæ in Oriente, neq; quæ in medio mundi*

g *Irenæ. lib. 4. cap. 69. in fine. Lib. 1. c. 3.*

ſitæ ſunt: ſed, ſicut ſol, in univerſo mundo unus & idem eſt, ſic & lumen prædicationis Veritatis ubiq; lucet. Tertulliánus pedig, ennek az Eggyeségnek okátis adgya. mert, noha az Eretnekek, ugymond, magok válogattyák mit kellyen hinni; és ez okon, ugyan az válogatástul neveztetnekis Gőrőgűl Eretnekeknek: de mi nem válogatunk az magunk tetczése, és szánk ízi szerént az Tudományokban; hanem, abban maradunk, az mit kézrűl kézre vőttűnk: a *Hæreſes, dictæ Græcâ voce, ex interpretatione Electionis, quâ quis ſive ad inſtituendas, ſive ad ſuſcipiendas eas utitur. Nobis verò nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere, quod aliquis de ſuo arbitrio induxit.*

Ennek az Eggyeségnek oly ereje vagyon az okos emberek előtt, hogy Sz. Agoston, több dolgok közőtt ezt az Eggyeséget nevezi, mely ôtet tartoztattya az Anyaszentegyháznak kebelében: b *Multa ſunt, quæ in Eccleſia Catholicâ grèmio me juſtiſſimè teneant. tenet Conſenſio populorum atq; gentium.* Mert, az mint Tertulliánus irja: lehetetlen dolog, hogy ennyi sokan, ily kűlömbőző helyeken, ennyi ideig egy értelemben maradtak vólna, ha hamiságot tartottak vólna: c *Ecquid veriſimile eſt, ut tot, ac tanti in unam fidem erraverint? variaſſe debuerat error doctrinæ Eccleſiarum.*

Azt mondgyák ezaránt nagy gyűlölségesen az Atyafiak: hogy, mi közőttünk sok viszszálkodás vagyon. d ki fejér, ki fekete, ki szűrke Barát közőttünk. ki mezit láb, ki czipellésbe, ki fa talpon sétál. Az Tudományban is, ugymond e Vithakérus, annyi egyenetlenség találtatik, hogy, csak egy *Theologica quæſtio* sincsen, melyben kűlömbőző vélekedések nem vólnának: kit Hunniusis *in Labyrintho Papiſtico* erőssen vitat. Az közönséges Gyölekőzetrűlis, azt mondgya Sz. Agoston: hogy eggyik meg emendállya az másikat: f *Ipſa Concilia plenaria, ſæpe priora poſterioribus emendantur, cum aliquo experimento rerum aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat.*

De ezekre az csácsogásokra, és pántolódásokra kűnyű az felelet. Mert, az Szerzetesek kűlömbségét az mi illeti, az Anyaszentegyház ollyan mint egy g roppant Sereg, vagy h egy szép Város, avagy mint az i ép test. Azért, szinte mint az Seregnek eggyeségét fel nem bontya, hogy Hadnagyok, tizedesek, kőz legények, puskások, kopjások, kéz ijasok vannak benne; az Városis el nem oszlattya, hogy sok féle mesteremberek lakják; Az testnek eggyeségétis meg nem szaggattyák az kűlömbőző tagok: Azon formán, semmit az Keresztyéni eggyeségnek nem árt, az sanyaru életnek kűlömbőző formája; mint igen szépen mondgya Sz. Agoston: k *Nihil ad iſtam DEI civitatem ſpectat, quo habitu, vel more vivendi (ſi non eſt contra Divina præcepta) fidem quâ pervenitur ad DEVM, quisq; ſectetur. Vnde, ipſos quoq; Philoſophos, quando Chriſtiani ſiunt, non habitum, vel conſuetudinem victus, quæ nihil impedit religionem; ſed falſa dogmata mutare compellimus.* Sőt Epifánius, az Eretnekségnek eggyik jelének mondgya azt lenni: hogy, nincsenek ezek az kűlömbőző tagoknak sokasági ő benne: l *Similis eſt Navi Eccleſia, quæ non ex uno ligno conſtat, ſed diverſis. Et carinam quidem, ex uno ligno habet: mali, & tabulata, & puppis partes, parietumq;, ac tranſtrorum, velorum, & anchorarum diverſa materia. Vnaquæq; verò hæreſis, velut ex uno ligno conſtat, & Eccleſiæ formâ non oſtendit.* m *In una fide nihil officit Sanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa.*

a *Tertull. præſcript. c. 6. Vide ſupra, fol. 106.*
b *Auguſt. Tō. 6. contr. Epiſt. fundam. c. 4.*
c *Tertulli. præſcript. c. 28.*
d *Iuell. Apolog. Anglic. fol. 59.*
e *Vithaker q. 5. de Eccl. cap. 8. f. 502.*
f *Aug. tō. 7. li. 2. de Bapt. cont. Donat. cap. 3.*
g *Cāt. 6. v. 3*
h *Matth. 5. v. 15.*
i *1. Cor. 11. v. 8. Eph. 4. v. 15. Cap. 5. v. 23. Coloſ. 1. v. 18*
k *Aug. 19. Civit. 6. 19.*
l *Epiph. hæreſ. 61.*
m *Grego. l. 1. Epiſt. 41.*

Az Tudományt az mi illeti;minnyájan,az kik Cathólicusok vagyunk, abban álhatatosón eggyet értünk : hogy az ellen, az mit az közönséges Anyaszentegyház elönkben ád,semmiben nem tusakodunk,hanem ennek engedelmessen fejet hajtunk ; az magunk tetczését fogságban tartyuk. Tudgyák azt az Lutheristák, és nemis itillyük oly szemteleneknek lenni, hogy tagadást tégyenek benne. Azért, miképpen ez előtt a mondám; hogy Sz. Agoston, és egyebekis, Irásokat az Római Pápa, és Anyaszentegyház itileti alá vetették : azonképpen cselekeszsnek minnyájan az Cathólicus emberek;és bátran ezt kiáltyák Sz. Agostonnal : b hogy,bolondság abban viszszát vonni,az mi egyszer tetczett az közönséges Anyaszentegyháznak. Ez így lévén, az Cathólicusok között az egyenetlenség,és az disputátio, csak azokrúl az dolgokrúl vagyon, mellyekben semmit nem végezett az Anyaszentegyház, hanem szabadon hatta az tudós embereket, hogy kiki az ő elmejének élessége szerént visgállya ezeket: c *Quisq; in suo sensu abundet.* Effélékrúl irja Sz. Agoston; hogy, az Hitben való egyességnek kötelét el nem szakasztyák : d *Quædam sunt, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atq; optimi Regulæ Catholicæ defensores, salvâ fidei compage, non consonant. & alius alio melius aliquid dicit.* Es ismét: e *Salvâ, & certa fide, de quibusdam rebus, quas nec sensu, nec ratione percipimus; nec per testes, quibus non credere absurdum esset, in notitiam venerunt, sine justa reprehensione dubitamus.* Viszontag: f *Sunt quæstiones quædam, in quibus salvâ Fide, quâ Christiani sumus, aut ignoratur quid verum sit, aut aliter quàm est, humanâ & infirmâ suspicione conjicitur.*

Effele mély dolgoknak visgálásában és elme futtatásban, akár mint ellenkezzenekis az Cathólicus emberek vélekedési; az eggyesség fel nem bomol, ugymond Sz. Agoston: g *Nec nos ipsi tale quid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ concordissimâ autoritate firmati; cui & Cyprianus sine dubio tederet, si illo tempore quæstionis hujus veritas eliquata, & declarata, per plenarium Concilium solidaretur. Hoc autem facit sanitas pacis, ut, cùm diutius aliqua obscuriora quæruntur, diversas pariant in fraternâ disceptatione sententias, donec ad verum liquidum perveniatur, vinculum permaneat unitatis.* Ezen dologrúl Tertulliánusis hasonlóképpen szól : h *Quærimus ergo in nostro, & à nostris, & de nostro, id duntaxat, quod salvâ regulâ Fidei potest in quæstionem devenire.* i *Hæc Regula, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inveliunt, aut quæ hæreses faciunt. Cæterùm, manente formâ ejus in suo ordine; quantumlibet quæras, & tractes, & omnem libidinem curiositatis effundas.* Annakokáért, szintén azt mondhattyák az Cathólicus Doctorok, az ő közöttök támadott egyenetlenségrúl, viszszálkodásrúl, ellenkedésekrúl, az mit Sz. Hierónymus monda arrúl az közbevetésrúl, mely ő közötte, és Sz. Agoston között támadott vala, tudni illik : hogy ezek, csak bőlcs tudakozásból, elmének élesitéséből, nem versengő gyülölségből származnak: k *Æmuli nostri, & maximè hæretici, si diversas inter nos sententias viderint, de animi calumniabuntur rancore descendere : nos autem inter nos, eruditionis causâ disserimus. Mihi decretum est, te amare, te suspicere, te colere, mirari, tuaq; dicta quasi mea defendere.*

Egy szóval, az Scotisták, és Thomisták között, és az több Cathólicu-

sok

a *Lásd fol. 107.*

b *Supra fol. 106.*

c *Rom. 14. v. 5.*

d *Aug. 1. cõtr. Julian. cap. 6.*

e *19. Civit. cap. 18.*

f *Tom. 7. de Gratia Christi, & peccato Orig. lib. 2. cap. 23.*

g *De Baptis. cont. Donat. lib. 2. c. 4.*

h *Tertulli. Præscript. cap. 12.*

i *Cap. 14.*

Vide plura superius fol. 87. & 107.

k *Hierony. Epist. 94. apud Augu.*

sok között, az Disputátio, vagy oly dologrúl vagyon, mely az Hitet nem illeti: vagy, ha az Hitet illeti, nem az Hitnek *Conclussióirúl*, el végezett ágairúl, hanem ezeknek bizonyitásárul vetekednek, midőn eggyik fél ezt az bizonyitást inkáb javallya, hogy sem amazt: vagy, ha az Hitnek el végezett czikkelyirúl vagyon vetekedés, tudatlanságból vagyon. mert, nem minnyájan értik az Anyaszentegyháznak minden végezését; és azt vélik gyakran, hogy semmit arrúl nem végezett az Keresztyénség az min meg nem alkodhatnak : avagy végezetre, ha tudva vagyonis, hogy errúl valamit végezett az Ecclésia ; de az végezésnek értelmében vagyon kűlömbözés; és vakmerőségnélkűl másképpen magyarázza valaki az végezést, hogy sem kellene. Miképpen azért szó beszéd közben, ha némely Cathólicus embertűl mélyeb dologrul tudakozol; történhetik, hogy ollyat mondgyon, ki nem igaz; az túdós ember pedig, igazán meg fejti az dolgot: Azonképpen történik az könyvekbeis: az igen fő Cathólicus emberekis néha meg botlanak; valamit hamisságnak; az több Doctoroktúl, és az Ecclésiátul kűlömbőznek: de feledékenségből, gondolatlanságból, tudatlanságból cselesik ezt. noha e'mellett, tellyességgel az Anyaszentegyháznak itiletire ereszkedek, és ettűl semmiben el nem akarnak szakadni. Ez pedig, igaz elég az Hitben való eggyességhez, az mint Sz. Agostonis fel jegyzette: † *Et hoc Catholicæ mentis est, si qua fortè aliter sapit, quàm veritas exigit, non ea certissimè definire, sed detecta ac demonstrata respuere. Non enim hæreticis, sed Catholicis Apostolus dixit : Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus; & si quid aliter sapitis, id quoq; DEVS vobis revelabit.* Valamig azért valaki az ômaga vélekedését ugy nem kedvelli 's óltalmazza, hogy el nem akarja hagyni, ha szinte meg értiis, hogy kűlömbet tanit az Anyaszentegyház; mind addig sem szerez szakadást az eggyességben.

Az Hunnius Labyrinthusát meg rostálta, és le tapodta, pad alá bútatta régen Gretserus : Mert, vagy csak oly dolgokat számlál, mellyekrúl szabad akárki mit vélekedgyék: vagy az Cathólicusok irását nem értette: vagy tudatlanságból történt eseteket emliti némely Cathólicusoknak.

Az Gyölekőzetek végezését az mi illeti, kétségnélkűl az Egyházi rendtartásokban sokat el változtattak az utólső Gyölekőzetek: de az Hit dolgát az mi nézi, soha az utólső közönséges Gyölekőzet azt nem kárhoztatta, az mit az előtt el végeztek más közönséges gyölekőzetek; noha nyilvábban meg magyarázta néha az utólso Gyölekőzet, az mit meg kellett magyarázni : *Id in Ecclesia Conciliorum decretis enisum, ut quod anteà simpliciter credebatur, postea diligentiùs crederetur : quod prius à majoribus sola traditione susceperat, hoc posteriùs, etiam per Scripturæ chirographum consignaret Ecclesia.*

Vide verba August. Supra fol. 87.

† *Aug. li. 2. contr. duas Epist. Pelag. cap. 3.*

Lyrin. c. 32. contra Profan. novit.

TIZEDIK RESZE.

KILENCZEDIK BIZONYSAGA AZ VT TVDOMANYOK hamisságának: Mert, az régi Tévelygéseknek ósszve zúrt zavart sóprei, és mosléki.

REGI szokott Regulája vólt az Anyaszentegyháznak; hogy, az ki valamely régen kárhoztatott Eretnekségnek vallását követte, azt egy általlyába az Eretnekek gyalázatos seregében számlálták, minden új perlódésnélkúl. Achátius ellen, Félix, és Gelásius azt az sententiát adgyák: hogy, nem kel az ó igyét viszontag meg szórni, és törvényre bocsátani, mert, az régen kárhoztatott Eretnekséget követvén, az régi kárhozatban részessé tötte magát: a *Achatius non est factus inventor novi erroris, sed veteris imitator. atq; ideò, nec erat necessarium, ut adversus eum nova sententia prodiret. Quicunq; enim in hæresim semel damnatam labitur, ejus damnatione seipsum involvit.* Vgyan ezen Gelásius, több régi Szentekkel eggyütt azt mondgya: hogy, az mely Eretnekségek egyszer karhoztattak, nẽ kel azokat újonnã perre eresztenì; hanem, egy általlyában az Eretnekek közzé kel számlálni, valaki az kárhozott tudománynak pártyát fogja: b *Majores nostri caverunt, ne, quod contra unam Hæresim coacta semel Synodus promulgasset, sinerent novis retractationibus mutilari: sed autore cujuslibet insaniæ, & pariter errore damnato, sufficere judicaverunt, ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententiâ damnationis esset obstrictus.* Vgyan ezent tanittya Tertullianus: c *Si qui aliquas ex damnatis opinionibus usurpârunt, habendo cum eis consortium prædicationis, habeant necessum est, etiam consortium damnationis.* d *Injuriam enim facit judicio reverendissimæ Synodi, si quis semel judicata disputare contendit.* Annakokáért Constantinusis, több dolgok között, azért kárhoztattya Ariust; mert azokkal ért, az kik ki átkoztattak vala: e *Quoniam malos & impios imitatus est Arius; æquum est, ut eandem cum illis ignominiam subeat.* Végezetre, Calvinus magais az Libertinusokat kárhoztatni akarván, azt irja: hogy, nem meltó az ó tudományok szelétúl meg indúlni. mivelhogy, csak ugyan azon tévelygéseket újittyák, mellyek régenten az Anyaszentegyházat osztromlották, és nyakok szakattáig háborgatták: f *Terreri nos minimè decet, ac si aliquid novi Libertinorum secta contineat. Habent enim sua dogmata à Manichæis, Valentinianis, qui ante annos 1400. Ecclesiam DEI conturbârunt. Idem ergo magister, qui veteres hæreticos olim suscitârat, eâdem doctrinâ istos imbuit.* Vgyanis, az mit az egész Keresztyén Anyaszentegyház Eretnekségnek itilt egyszer, és mint nyilván való tévelygést kiis gyomlált ez világból; akár mint csemetézzék, és fattyu veszszókkel fakadozzonis, de soha Igazsággá nem változhatik. Es, ha az egész Keresztyénségnek eggyes értelme ebben hamis lehetne; sem az Sz. Irásról, sem egyéb dolgokról soha bizonyosok nem lehetnénk. sót nagy okkal kételkedhetnénk, hogy talám szinte ugy el tévelyedett az Keresztyénség az Sz. Irás könyveinek bé vételében, mint az Eretnekségeknek kárhoztatásában.

a *Causâ 24. quæst. 1. cap. 1. & 3.*

b *Gelasibi. cap. 2. Nicolaus, Causa 6. qust. 4. c. 6. Gregor. 25. qst. 2. c. 9. & 12.*

c *Tertull. Præscrip ca. 34. n. 202.*

d *Cod. De summâ Trinitat. Lege, Nemo.*

e *Socrat. li. 1. cap. 9. Nicepho. lib. 8. c. 25.*

f *Calvinus cont. Libertinos, cap. 1.*

Ebből

Ebből azért az erós fundamentomból, illyen Bizonyságot támasztok, az moștani Tudományok hamisítására:

ARGVMENTVM.

Lehetetlen, hogy igaz, és Istentúl adott értelem légyen az, valamely az egész Keresztyénségtúl régen ki átkoztatott, kárhozratott, és kiis gyomláltatott Eretnekségeknek rongyos tudományát ósszve fóltozván, egybe ólgyelitette, és magában foglalta.

De az Luther, és Calviniſta tudomány nem egyéb, nagy részre, hanem az régi Eretnekségeknek egyben zavart moslékja: az az, Luther 's Calvinus azt szedegették elő, és azt támasztották fel: azt vallyák, és sokan hirdetik moștannis, az mit az Isten igéjének fegyverével, Ezer esztendőnél többel ez előtt, meg győztek, és le vágtak az Sz. Doctorok.

Tehát lehetetlen, hogy ezek igaz Isteni tudományok lehessenek.

Az Bizonyságnak Első része, elégségesen ki tetczik az meg mondott dolgokból. Minek előtte pedig ezt az Elől járó beszédet reájok fejezzúk az el szakadtakra; azt kel eszúnkben vennúnk: hogy, noha az régi Eretnekségek közzúl csak eggyis nincsen, mellyet ezek az Vj Szakadások éppen egy vágásban járnának: mindazonáltal sok kúlómbózó Eretnekségek darabjából tataraztattak, és foldozgattattak; ugy hogy, igen kevés része vagyon az Pártosok tanitásának, mellyet imitt amott az sok kúlómbózó Eretnekek vallásinak gazos, és sétét erdejében fel nem találhatnánk.

Mint hogy pedig az Atyafiak ómagok meg vallyák: hogy, Vrunk halála után Eot száz esztendeig, az igaz Apostoli tudomány szúz virágjában meg maradott az Ecclesiában: csak azokat az Eretnekségeket hozom elő, mellyeket akkor kárhoztattak, mikor még az Vjítók itileti szeréntis az Igazság fénylett, és gyúmólcsózott. Azért, sem Berengáriust, sem Abajlárdust, sem az Valdenseseket, sem Vickléfust, &c. elő nem számlálom.

Vide Suprà, Fol. 170.

§. 1. Húsz nevezetes Eretnekeknek, Harmincz ót tévelygését meg újíttyák az Atyafiak.

AERIUS Eretnekben, egyéb dolgok között, Haróm tévelygést átkozott az Anyaszentegyház: I. Hogy az Halottakért való Imádságok nem használnak az hóltaknak. II. Hogy nem szabad bizonyos bójt napokra kötelezni az Híveket: hanem kiki akkor bójtólljon, mikor kedvének tetczik. III. Hogy az Papnak, és Púspóknek, egyenló rendi 's méltósága vagyon. Halhadsza Sz. Agostont: *Aerius, cùm esset Presbyter, doluisse fertur, quòd Episcopus non potuit ordinari: & in Arianorum hæresim lapsus, propria quoq; dogmata addidit, dicens; Orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere: nec statuta solemniter celebranda esse Iejunia; sed cùm quisq; voluerit jejunandum, ne videretur esse sub lege. Dicebat etiam: Presbyterum ab Episcopo nullâ differentiâ debere discerni.* Epifanius illyenképpen jegyzette fel az ó mondását: *Nihil differt Episcopus à Presbytero. unus enim est Ordo, unus honor, una dignitas. Oret vivens, aut dispensationem faciat; quid prodest mortuo? Si verò omninò preces eorum qui hic sunt, prosunt illis: igitur nemo sit pius, nec boni quidquam faciat, sed acquirat amicos, & orent pro illo, ut ne quid illic patiatur. Sed neq; Iejunium erit ordinatum. hæc enim Iudaica sunt, & sub jugo servitutis: si verò lubet jejunare, qualemcunq; eligam diem à meipso. Vnde apud ipsos studium est, ut potiùs in die Dominicâ jejunent; quartâ verò, & prosabbati edant. In hebdomada autem Paschatis, quando apud nos fiunt humidormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, vigiliæ, & omnes animarum salutes per*

Aug. Tõ. 6. De hæresib. hæresi 53.

Epiphanius, hæres. 75.

AZ Nyíri Báthori István ezs miveli vala.

ſanctas afflictiones: Ipſi à ſummo mane obſonantur, carneq; ac vino venas ſuas explentes, cachinnantur.

Ebben az három dologban, eggyet értnek az Lutheriſták és Calviniſták Aëriuſſal; noha, az mint ezután a meg mondom, hamiſſan azt tetetik az Lutheriſták, hogy az Halottakért való kőnyörgéſt ők helyén haggyák. b Humfrédus, és ő utánna Vithakérus azt mondgyák: hogy Aëriuſt, az Eretnekek köziben nem számlálta ſoha az Anyaſzentegyház. De el vétik az lépéſt, és meſzſze vetik az nyárſa ſulykot. Mert Sz. Agoſton, és Epifánius jóbban tudták, mit végezett ő idejekben az Anyaſzentegyház, hogy ſem Vithakérus. és Sz. Agoſton világoſſan írja: hogy ezekkel az hamis tudományokkal, ellenkezett az Anyaſzentegyház tanitáſa: c *Quid contra iſta ſentiat Catholica Eccleſia, ſuperfluò quæritur: cùm ſcire ſufficiat, eam contra iſta ſentire, nec aliquid horum in fidem debere quenquam recipere.* Azonképpen, azt írják Sócrates, Sozómenus, Nicéforus: hogy, az Aërius meſterét Euſtátiuſt, az Gangrenſis, és Cæſarienſis győlekőzetben kárhoztatta az Anyaſzentegyház: d *Quòd ſtata jejunia averſatus, Dominicis diebus potius jejunandum docuit.* Es, ha ſoha ezeket csak egy Győlekőzet ki nem átkozta vólnais, csudálni nem kellene. mivelhogy, az mint Nicéforus szól, tudva vala, hogy ezek nem eggyeztek az Anyaſzentegyháznak törvényivel, és igy minden újob kárhoztatáſnélkűl átkot hoztak Aëriuſra. Valaſzſzanak azért az kettő közőtt az Atyafiak: vagy mondgyák azt, hogy Sz. Agoſton, Epifánius, az két Győlekőzet, és közönſegeſen minnyájan az Kereſztyének, Sz. Agoſtontúl fogva Luther Mártonig, Eretnekek vóltak. mivelhogy azokat, az Aërius tanitáſit, Eretnekſégnek hitték: vagy velünk eggyűtt kárhoztaſſák Aëriuſban az magok tévelygéſét, és térjenek az igaz ősvényre.

Iovinianus Eretnek, Hat eretnekſéget tanitott: I. Hogy az Bőjt, és bizonyos étkektűl való meg tartoztatás, ſemmit nem haſznál. II. Hogy Bódog Aſzſzony az ſzűléskor el veſztette ſzűzeſségét. III. Hogy az Apaczák ſzűzeſsége nem érdemeſb Iſten előtt, az jámbor Házaſok tiſzta életinél. IV. Hogy az Házaſságnélkűl való élet, csak ez világi nyugodalomra haſznos: de Iſten előtt nem érdemes. V. Hogy az ki egyſzer Vjonnan ſzűletett, ſoha el nem eſik. VI. Hogy menyorſzágban, egyenlő dűcsőſſégben léſznek minnyaján az Szentek: e *A Ioviniano hæc hæreſis orta, cùm adhuc juvenes eſſemus. Hic dicebat, Peccata paria eſſe; nec aliquid prodeſſe Iejunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam. Virginitatem Mariæ deſtruebat, dicens, eam pariendo fuiſſe corruptam. Virginitatem etiam Sanctimonialium, & Continentiam ſexus virilis in Sanctis eligentibus cælibem vitam, Conjugiorum caſtorum atq; fidelium meritis adæquabat. Ipſe uxorem habere nolebat, quod non propter aliquod apud DEVM majus meritum, in regno vitæ perpetuæ profuturum, ſed propter præſentem prodeſſe neceſſitatem, ne homo conjugales patiatur moleſtias, diſputabat. citò tamen iſta Hæreſis oppreſſa, & extincta eſt.* Ezeket írja Sz. Agoſton: f kit Calvinuſis az régi Igazſágnak hiv tanújának nevez. Sz. Agoſtonnal egy nyomban jár Sz. Ierónymus, illyen ſzókkal fel jegyezvén az Ioviniánus bolondſágit: g *Dicit Virgines, Viduas, & Maritatas, ſi non diſcrepant cæteris operibus, ejusdem eſſe meriti. Nititur approbare: eos, qui plenâ fide in Baptiſmo renati ſunt, non poſſe ſubverti. Tertium*

a *Lásd oda alább. Libro 4 cap. 5. §. 1. n. 1.*

b *Humfre. contr. 3. ratione Campani. Vithak. qüſt. 5. de Eccl. c. 7.*

c *Libro de hæreſ. in fin.*

d *Socrat. li. 2. cap. 43. Sózom. li. 3. cap. 14. ſub finem. Nicephb. 9. c. 16. init. cap. 45. in fine.*

e *Aug. lib. de hæreſ. hæreſ. 82.*

f *Calv. l. 4. c. 14. n. 26.*

g *Hierony. init. l. 1. cont. Jovinian.*

tium proponit: inter Abſtinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam eſſe diſtantiam. Quartum: eſſe omnium, qui ſuum Baptiſma ſervaverint, unam in regno cælorum remunerationem.

Ezekben nem kűlőmbőznek az Atyafiak Ioviniánuſtúl. Es mivelhogy az több czikkelyekben való eggyeſségről nincs ſemmi kétség; és magok ſem téſznek tagadáſt: nem ſzűkség tanúkat állatnunk ezeknek bizonyitáſára. Az Bódog Aſzſzony ſzűléſéről hogy ugyan azont hirdeſsék, az mit Ioviniánus, illyen ſzókkal jegyzi fel Vithakérus: a *Eam pariendo corruptam fuiſſe, etſi virum non noverit.* Calvinus pedig mit mondgyon; az Eotődik könyvnek, harmadik réſzeben meg hallyuk.

Az Anomæusok, Simon Mágusſal, Eunómiuſſal, és Aëtiuſſal egyetembe, Három dolgot hirdettek, mellyekért Eretnekeknekis neveztettek: I. Hogy az Iſten törvényére ők nem kőteleſek, mert ettűl meg ſzabadittattak. II. Hogy az Bűnők, ſemmit nem ártnak az igaz Hitű embernek. III. Hogy az Hit, elégſéges az üdvőſségre: és az Ió cſelekedetek nem ſzűkſégeſek. Az Anomæusok valláſát, illyen ſzókkal emliti Epifánius: b *Cùm in ipſos inciderit quis, & de Mandatis mentionem fecerit, hoc dicunt: quòd, nihil aliud eſt quod quærit DEVS à nobis, quàm ut cognoſcamus ipſum. Ideò, cùm quidam illorum, quòd cum muliere dormiſſet, corriperetur, non indignabatur, ſed illudens dicebat: Corporalis iſtud eſſe neceſſitatis miniſterium.* c *velut cum aures ſcalpimus, & ſic ceſſat pruritus: ita & hoc contingit ſecundum naturam.* Az Eunómius, és Aëtius tanitáſát, igy hozza elő Sz. Agoſton: d *Fertur, bonis operibus uſq; adeò fuiſſe inimicus (uterq;) ut aſſeveraret: quòd, nihil cuiquam obeſſet, quorumlibet perpetratio, ac perſeverantia Peccatorum, ſi hujus, quæ ab illo docebatur, Fidei particeps eſſet.* Simon Mágusról mit írjon Irenæus, ez előtt e bővőn elő hozám. Theodoretus pedig, imigyen szól felőlle: f *Iubebat eos, qui in ipſum credebant, non pertimeſcere Legis minas; ſed tanquam liberos, facere quæ vellent. non enim per bonas actiones, ſed per gratiam eos eſſe ſalutem conſecuturos. Quocirca, qui ejus Sectæ erant, audacter ſe omni libidini dedebant.*

Ezeket közönſégeſen az Vj Tanitókis mind bé véſzik, mint eléb g meg mutatám. Mert, egyenlőképpen azt vitattyák: 1. Hogy minket az Iſtennek törvénye nem kőtelez. 2. Hogy az igaz Hitű emberben, az Vr Iſten bűnnek nem tulajdonittya az törvény ſzegéſeket. 3. Hogy az Hit elégſéges az üdvőſségre. Ennek fölőtte, meg mutatám nem régen, az Atyafiak közönſéges valláſából: h hogy, oly Hit által tanittyák ők üdvőzülni az embert, mely minden bűnnel eggyűtt lehet. mivelhogy nem csak azt hirdetik; hogy az ember, ſemmit az Iſten törvényében meg nem tarthat: de aztis mellé vetik; hogy az ember, mindennémű Ió cſelekedetiben kárhozatra méltó gonoſzt mivel. Es az Calviniſták aztis hozzá vetik: i hogy az ki egyſzer hiſzen, ſoha ſemmi bűnnel ki nem eſik az Iſtennek kedvéből.

Vigilantius, Három dolgot tanitott, mellyeket Eretnek tudományoknak itilt az Anyaſzentegyház: I. Hogy k az Szentek tetemit drága edényekben foglalni; ezek előtt nappalis gyertyát gyújtani; és le borúlván meg cſókolni, nem egyeb vak Pogány ſzokáſnál: l *Quid pulverem lin-*

teamine

a *Vithak. quæſt. 5. de Eccleſ. ca. 7. fol. 481.*

b *Epiphan. hæreſ. 76.*

c *Idē Luth. infra, 275.*

d *Auguſt. hæreſ. 54.*

e *Oda fellyeb. fol. 200.*

f *Theodor. lib. 1. Hæret. fabul.*

g *Oda fellyeb. fol. 208.*

h *Supra fo. 202. 205.*

i *Supra fol. 209.*

k *Sup. f. 225*

l *Vigilantius, apud*

teamine circundatum adorando oscularis? & in modico vasculo transferendo colis? Ritum gentilium videmus, sub prætextu Religionis in Ecclesiis introductũ; Sole adhuc fulgente, moles cereorum accendi. II. Hogy az Egyházi emberek nőtelen élete nem dicsíretes. III. Hogy az szabott Bőjtők, nem kellemetesek Istennél. Ezekre Sz. Ierónymus csak azt feleli: hogy, ha vétek az Szentek tetemit tiszteltni: tehát, Hit árúló volt Constantinus, minden Püspökökkel, és az egész Keresztyénséggel egyetemben : tehát tévelyeg az Római Pápais, ki az Sz. Péter tetemének koporsóját Oltárnak szentelte, és azonáldozik Istennek: a *Ergo sacrilegus fuit Constantinus, qui Reliquias, ad quas Dæmones rugiunt, transtulit Constantinopolim? Omnes Episcopi sacrilegi, & fatui, qui cineres dissolutos, in serico, & vase aureo portaverunt? Stulti omnes Ecclesiarum populi, qui occurrerunt Sanctis Reliquiis? Malè facit Romanus Episcopus, qui super Petri & Pauli, secundùm nos, ossa veneranda; secundùm te, vilem pulviculum, offert Domino sacrificia; & tumulos eorum, Christi arbitratur altaria? Et per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium, accenduntur Luminaria, jam Sole rutilante: non utiq; ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ.* Gennádiusis, Vigilantius eretnekségének nevezi, az Szent tetemek bőcsülletlenségét: b *Sanctorum Corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac Christi membra, sinceriſſimè honoranda; & Basilicas eorum nomine appellatas, affectu pijſſimo adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit; non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Az Második, és Harmadik dolgot, mint tanitotta légyen Vigilantius, így jegyzi fel Sz. Ierónymus: c *Impugnat Virginitatem, odit pudicitiam; in convivio sæcularium, contra Sanctorum jejunia proclamat.*

Ezeket magok sem tagadgyák az Atyafiak, hogy ők Vigilantiussal egyűtt vallyák, és hirdetik; sőt szidalmazzák Ierónymust, hogy Vigilantius ellen tusakodott: d *Hieronymus nimio furore abreptus, Eustochio amicæ suæ nimium deditus, Vigilantium autoritate, non ratione premit.* De az egész Keresztyénség dicsírte őtet, hogy hegyes irásival, ezt az tévelygést ki gyomlálta ez világból, és ugyan fűvében meg fojtotta. Ierónymussal pedig, nem csak Dámasus Pápa, de az egész Keresztyénség eggyet értett az Vigilantius kárhoztatásában. Azért, az e Római Concilium, meg dűcsőült Szentnek nevezi Ierónymust. f Sz. Agostonis, minekutánna azt mondotta vólna, hogy Ierónymus sok nyelveket tudott; és valakik ő előtte irtak, mind azoknak könyvőket által olvasta, utánna veti: hogy, ős egy volt az Közönséges Anyaszentegyháznak igaz eggyező Papjai, és jó bajnaki közzűl.

Az Donatistakban egyéb gaz vélekedések között, Négy dolgot itélt Eretnekségnek az Anyaszentegyház: I. Hogy csak az Igazak vannak az Anyaszentegyházban. II. Hogy az Oltárokat, és Kelyheket egyben rontották: az Oltári Szentséget pedig az ebeknek hányták. III. Hogy az Apáczákat, fogadások ellen fel szabadították az Anyáczaságra. IV. Hogy az igaz Anyaszentegyház régen ki gyomláltatott volt az egész világból; és újonnan ő általok ki sendült Africában. Az első dologrúl, sok helyen bizonyságot tészen Sz. Agoston: g *Illud ostendere tentaverunt, prolatis multis testimoniis divinarum Scripturarum, quòd Ecclesia DEI, non cum malorum hominum commixtione prædicta sit.* Az több dolgokat illyen szók-

kal

a *Hieron. eádem Epistol.*

b *Libr. de dogmat. Eccles. cap. 73. Tó. 3. Aug.*

c *Hier. epi. 53.*

d *Humfre. cont. 3. Rat. Campiani.*

e *Distin. 15. Can. Sancta Romana.*

f *Aug. tó. 7. lib. 1. cont. Julian. c. 7.*

g *Tom. 7. in Colla. 3. diei cũ. Donatistis.*

kal adgya előnkben Optátus Milevitánus, ki még Sz. Agoston előtt irt: a *Quid est tam sacrilegum, quàm Altaria DEI, in quibus vos aliquando obtulistis, frangere, radere, removere? in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt; unde à multis, pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est? Quid enim est Altare, nisi sedes Corporis & Sanguinis Christi? Quid vos offendit Christus, cujus ibi per certa momenta, Corpus & Sanguis habitat? Hoc tam immane facinus geminatũ est, dum fregistis etiã Calices, Christi Sanguinis portatrices.* b *Omnia sacrosancta, Episcopi vestri violárunt. Iusserunt Eucharistiam canibus fundi non sine signo Divini judicii. nam iidem canes accensi rabie, ipsos Dominos suos, quasi latrones, Sancti Corporis reos, dente vindice laniárunt. Ampullam quoq; Chrismatis per fenestram, ut frangerent, jactárunt: &, cùm casum adjuvaret abjectio, non defuit manus Angelica, quæ Ampullam spirituali subjectione deduceret, projecta, casum sentire non potuit; DEO muniente, illæsa inter saxa consedit. Invenerunt matres, quas de Castimonialibus fecerunt mulieres.* c *Nudastis denuò capita jam velata, de quibus professionis detraxistis indicia.* d *Ecclesia Christi, de toto terrarum orbe periit, ubi futura promissa est, atq; in Aphrica Donati parte remansit.*

Ezekbennis tudva vagyon, hogy követői az Vjtók az Donatistáknak. Azért mondgya az Augustai Confessio: hogy, az Anyaszentegyház nem egyéb, hanem az Szenteknek gyölekőzete: e *Ecclesia propriè est congregatio Sanctorum, & verè credentium.* Menyi Oltárok pusztuláfi kövétkőztek az Vj tudományok után, szemünkel láttyuk, és az Istennek nagy tűrhető kégyelségén álmélkodunk.

Egy Markos nevű Eretnekrűl irja Irenæus: hogy, az Aszszonyi állatokatis reá szabadította az Egyházi szolgálatra; és még az Vr Vacsorájának szolgáltatásárais, f *ut Eucharistiam faciant.*

Az Pepucianusokrúl ugyan ezent irja Sz. Agoston: g *Tantum dant Mulieribus principatum, ut Sacerdotio quoq; apud eos honorentur.* Több Eretnekeknekis irja Tertulliánus, hogy volt illyen szokások: h *Ipsæ Mulieres hæreticæ quàm procaces! quæ audent docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere.* Maga, az mint ezen Tertulliánus irja: igen meg vagyon az Aszszony emberektűl tiltva az Papi hivatalnak tiszti: i *Non permittitur Mulieri in Ecclesia loqui: sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, nedum Sacerdotalis officii sortem sibi vendicare.*

Ebben Luther Márton k eggyet értett Márkossal, midőn az Keresztyéneket egyaránt mind Papokká tészi; az prædikállásra, és Szentségek szolgáltatására fel szabadittya. és, az mint l Surius után Pamélius, magyarázván Tertulliánusnak elő hozott mondását, fel jegyzették; mi üdőnkben prædikállottak, és az Hit dolgairúl könyveketis irtak az Luther Aszszonyi állatok. Vgyanis Luther igen javallya, m hogy ahol csak Aszszonyi állatok vannak, ott ugyan Aszszonyembert válaszszanak Prædikátorrá. És ebből az Aszszonyemberes Iscolából Német Országban oly Amázonok kerekedtek, kik ugyã prædikállottakis, és Théseseket adtak disputatióra: n *Ex lectione Bibliorum Lutheri, tanta in vulgo orta arrogantia, ut Fœminæ propositis Thematis, editiq; libris Theutonicis, ausæ sint provocare quosvis Doctores, exprobrantes illis inscitiam. id quod fecit Argula, nobilis mulier. Aliæ publicè in templis docuêre.*

a *Optat. l. 6. contra Parmen.*

b *Idẽ, lib. 2.*

c *Lib. 3.*

d *Auguſt. hæreſ. 69.*

e *Confeſſ. Aug. art. 8.*

f *Iren. lib. 1. cap. 9. n. 2.*

g *Auguſt. hæreſ. 27.*

h *Tert. Præſcript. c. 41.*

i *Tertul. De veland. virgin. c. 9.*

k *Láſd oda fellyeb. f. 119*

l *Vide Surĩ, an. 1522*

m *Luth. tó. 5. Lat. Vitt. 1554. In 1. Pet. 2. f. 455*

n *Cochl. in actis, anni 1522.*

Es miképpen Arius idejében irja Nicéforus : hogy az Gyermekek, és Aſzſzony népekis vetekednek vala: a *Mulieres quoq; & pueri, non aliud ſtudio habuêre, quàm de dogmatibus blaterare.* Azonképpen mi ůdőnkben láttyuk, hogy az Vj Pepuciánuſok ezent cſelekeſzik. Az Calviniſták pedig az meg hólt Angliai Királyne Aſzſzonyit, az egéſz Angliai Eccléſiának fő Lelki Páſztorának tartották: és, az ki kűlőmbet mondott, meg ölték érette. Es igy ſzólnak az orſzág Decrétomiba: b *Supremum illi in rebus, & cauſis omnibus ſpiritualibus, & temporalibus principatum tribuimus.*

a *Nicepho. lib.9. cap.2.*

b *Calvino-Turcis. li.2. c.7. & 16.*

Novatusnak, Két Eretnekſégit jegyzik fel az régi Doctorok: I. Hogy az Kereſztſég után, nem ſzűkſég az Püſpőktűl meg Bérmáltatni. II. Hogy az bűnős embert meg ne ódozza az Egyházi ember: hanem az Iſtenre haggya az bűnnek bocſánattyát.

Az Első dologrúl illyen bizonyſágot téſzen Theodorétus, és Euſébius: c *Iis, qui ab ipſis tinguntur, ſacrum Chriſma non præbent. quocirca eos etiam, qui ex hac hæreſi Corpori Chriſti conjunguntur, benedicti Patres ungi juſſerunt.* d *Novatus occaſionem fidei à Satana accepit, qui ipſum intravit, inq; eo diu habitavit. Ab Exorciſtis curatus, in gravem morbum incidit. & quoniam jam moriturus putabatur, in ipſo lecto Baptiſmi infuſionem accepit: nec reliqua conſecutus eſt poſt morbum, quæ juxta Eccleſiæ Canonem conſequi debebat, Obſignationem videlicet ab Epiſcopo collatam. Cùm anteà illá potitus non ſit, quomodo Spiritum ſanctum eſt conſecutus?* Az Második dologrul igy ir Sócrates: e *Qui poſt Baptiſmum, peccatum ad mortem peccaſſet; ad pœnitentiam quidem admoneri, ſpem verò remiſſionis non à Sacerdotibus, ſed ab ipſo DEO expectare, qui poteſtatem habeat remittere peccata.* Es mind az két Eretnekſég ellen erősſen viaskodott f Sz. Cypriánus Mártyr.

c *Theod.li. 3.hæret.fab.*
d *Euſeb.lib. 6.hiſt. c.43.*
e *Socrat.li. 1.cap. 10. Et lib.4.c. 28. Idem Aug. hæreſ.38.*
f *De Conſirmat. Epiſt. 70.n.16. De Abſolu. epi.52.n.86.*

Ezeket az Atyafiakis ez ſzerént tanittyák. Mert, az Bérmáláſt cſak meg guggollyák. Az Egyházi ember által ſem itílik, hogy az bűn meg bocſáttaſsék; mint g elébbis mondók.

Az Manichæusoknak, ſok Eretnekſégek közzé ſzámlállyák az Sz. Doctorok ezeket az őt dolgokat: I. Hogy az Kereſztyénſégben nincs egyéb Oltár az tiſzta ſzűvnél; ſem egyéb Aldozat az imádſágnál. Ezt ómaga Fauſtus, illyenképpen adgya előnkben: h *Ego Aram, mentem bonis artibus imbutam accipio: Sacrificia, in ſolis orationibus, & ipſis puris ac ſimplicibus pono.* Kiellen i Sz. Agoſton ſzépen meg mutattya: hogy az Kereſztyéneknél, az mi Vrunk véres Aldozattyának emlekezeti, az ő Sz. Teſtének és Vérének bé mutatáſa, bőcsűlletes áldozat légyen. II. Hogy az Kereſztyének bálványoznak az Mártyrok tiſzteletiben: k *Idola vertitis in Martyres, quos votis ſimilibus colitis.* Kiben meg hazuttollya őket ugyan ottan Sz. Agoſton. III. Gyaláztak az Kereſztyénekben, hogy az Szűzeſségre intettek ſokakat; ugy hogy, majd többen vólnának, az kik Szűzeſségben akarnának élni, hogy ſem az kik férhez mennének: l *Certatim Virgines ad hanc incitatis profeſſionem ſuaſionibus veſtris, ut pænè jam major in Eccleſiis omnibus Virginum apud vos, quàm Mulierum numeroſitas habeatur.* IV. Hogy az vízben való Kezeſztſég nem ſzerez űdvőſséget: m *Baptiſmum in aqua, nihil cuiquam perhibent ſalutis adferre.* V. Tagadták az Szabad akaratot, midőn azt hirdették: hogy az Bűn, nem az emberi Szabad akaratból ſzármazik: n *Peccatorum*

g *Supra, fol. 136.*
h *Auguſt. 20. contra Fauſt. c.2.*
i *Ibid.c.18.*
k *Ibid.c.4.*
l *Aug.30. cont. Fauſt. cap.3.4.*
m *Auguſt. hæreſ.46.*
n *Auguſt. hæreſ.46.*

torum originem, non Libero arbitrio voluntatis, ſed ſubſtantiæ tribuunt gentis adverſa. Es ugyan ezent tanitották az Valentinianuſokis; az mint Sz. Agoſton irja: a *Malitiam non arbitrio tribuunt, ſed naturæ mundi, id eſt, generi Diabolico.*

Ezekbennis ſemmit nem ellenkeznek az Atyafiak az régi Tévelygéſekkel. Es mivelhogy az Első, Második, és Harmadik dologban való eggyeſséget magok ſem tagadgyák: az Kereſztſégrúl Calvinus igy ſzól: b *Perſpicuum eſt, quàm falſum ſit, per Baptiſmum eximi nos ab Originali peccato.* c Luther pedig: *Hæretica eſt uſitata ſententia; Sacramenta dare gratiam, non ponentibus obicem.*

Xenaias Eretnek, az Szentek képeit bőcsűlletlenűl el ſzaggatta: d *Xenaias iſte, primus (ô audacem animum, & os impudens!) vocem illam evomuit: Chriſti, & eorum, qui illi placuêre, imagines, venerandas non eſſe.*

Iulianus Cſáſzár, több ſok hitetlenſégi közőtt; I. Az ördög tanácſából, az Szentek tetemit ki áſatta. II. Az Egyházi ékeſséget, maga haſznára téritette: e *Pythium oraculum, ut futura ſibi aperire vellet, oravit: ſed obſtare ſibi vicinos Mortuos, reſpondit. erant autem ibi poſitæ reliquiæ Martyris Babylæ. Iulianus igitur Reliquias deportandas tradidit Chriſtianis:* f *Vaſa ſacra, Regio ærario inferri tyrannus imperat.*

Florinus, és az Seleucianusok, az Iſtent mondották az Bűnnek okának lenni: g *Hanc Florinus ſententiam aſſerere videbatur; quod DEVS ſit factor malorum.* h *Seleuciani aſſerunt: Malum aliquando eſſe à DEO; aliquando à Materia.*

Pelagius, az több tévelygéſi közt azt tanitotta: Hogy az Anyaſzentegyházban nincſenek az bűnős emberek: i *In id progrediuntur, ut dicant, vitam Iuſtorum in hoc ſæculo Nullum habere peccatum; & ex his Eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici, ut ſit omnino ſine maculâ, & rugâ. quaſi non ſit Chriſti Eccleſia, quæ in toto terrarum orbe clamat; Dimitte nobis debita, &c.*

Pelágius után, Vincentius Victor azt itílte: hogy az kiſded gyermekek, ha Kereſztſégnélkűl meg halnakis, üdvőzűlnek; az mint Sz. Agoſton fel jegzette: *Tom.7. De Anima, & ejus Origine, lib.1.cap.9. Parvulis, qui morte præveniuntur priuſquàm baptizentur, auſus eſt promittere regnum cælorum.* Ezekben való eggyeſségeket az Atyafiaknak, ezután meg jelentem.

Az Arianusok, egyéb rendbéli ſok Tévelygőkkel egyetemben, azt vitatták: Hogy ők egyébnek helyt nem adnak, hanem cſak annak, az mit olvaſnak az Sz. Irásban. mert Vrunk azt mondotta: hogy, heában tiſztelik őtet az Emberi parancſolatnak tanitói: *Si quid de Divinis Scripturis proferis, neceſſe eſt, ut audiamus: hæ verò voces, quæ extra Scripturam ſunt, nullo caſu à nobis ſuſcipiuntur. cùm Dominus moneat; Sine cauſâ colunt me, docentes præcepta hominum.*

Vgyan ezent taníttyák az új Tanitók moſtannis. Es, az mint ezekben az Húſz nevezetes Eretnekeknek, Harmincz őt tévelygéſiben réſzesültek az Atyafiak: ſzinte azonképpen, az több Tudományok fundamentomátis, az elein kárhoztatott Tévelygőktűl kapták; mint meg bizonyittyák bővſégeſben, Vlembergius, *Cauſâ 6.* Ludovicus Majoránus, *lib.2.Scuti*

a *Auguſt. hæreſ.71.*
b *Calvi.4. Inſtit.ca.15. n.10.*
c *Luth. aſſert. art.1.& Leone damnati.*
d *Niceph.l. 16.cap. 27.*
e *Theodor. lib.3.c.9.10.*
f *Ibid.c.12.*
g *Euſeb. 5. hiſt.cap.19.*
h *Auguſt. hæreſ.59.*
i *Auguſt. hæreſ.88.*

Apud Aug. tom.6. lib.1. cont. Maxi. cap.1.

fidei, cap.7. Reginaldus, *lib.2. Calvino Turcis: cap.7.* Iuſtus Calvinus, *in Tertulliani Præſcrip. cap.33.* Coccius, *tom.1. lib.8. Theſauri, art.3.* Bellarminus, *lib.4. de Eccleſiâ, cap.9.*

§.2. Az Római Eccléſia, régi Eretnekſégeket nem követ.

Nagy vakmerő ſzemtelenſéggel, és képtelen hazugſággal akarja bé kötni ſzemét az Kőſségnek Vithakérus, midőn lelki iſmereti ellen, viſzontag méltatlan vádol azzal minket: hogy, az régi Eretnekſégeket fel támaſztottuk, és, nem csak egy, hanem ſok rendbéli Eretnekſégekről meg akar győzni bennűnket. Azt irja azért, és azt veti ſzeműnkre: hogy, az Római Eccléſia, el hagyván az Iſten igéjét, részes majd minden eleitől fogva való Eretnekſégek tévelygéſiben. Mert, mond, Montánuſſal, az Tatiánuſokkal, és Encrátitákkal; az Apoſtolicuſokkal, Marcionnal, Saturninuſſal, és Baſilideſſel egybe kötelődzött, és tanitáſát őſzve ſzőtte fonta az Római Eccléſia, mivelhogy, az Házaſságot tiltya, és az Montánus nyomdokán, bizonyos Eledelektűlis meg fogja, 's el tiltya az embereket. Carpocrateſſel, és az Angelicuſokkal egyetembe, az CHRISTUS képét, és az Angyalokat imádgyá. Manichæuſt követi az Vr vacſorájának egy ſzín alatt vételében. Pelagiuſt, az embernek Szabad akarattyának óltalmazáſában. Az Pepuciánuſokkal abban eggyez, hogy az Aſzſzonyembernekis meg engedi az Kereſzteléſt. Az Collyridiánuſokkal, csak nem Iſten gyanánt áldozik Bódog Aſzſonynak. Végezetre; † Irenæus, Eretnekek ſzokáſának nevezi aztis: hogy, az Sz. Iráſſal meg nem elégednek; hanem, az Apoſtolok titkos Traditióival akarják erősíteni tudományokat.

Vithak. qſt. 5. de Eccleſ. cap.3. & 7.

† *Irenæ. lib. 3. cap.2.*

De ennek az vádolaſnak térhe és ſüllya, ſemmiképpen reánk nem rakatik Vithakéruſtúl. mert, mind Iſten 'ſ mind ember tudgya, hogy mi részeſek nem vagyunk az régen el óltott Eretnekſégekben. Hanem, tudgya azt Vithaker; hogy, minden Kereſztyén fűl meg iſzonyodik, az Eretnekſégnek csak halláſánnis: azért, hogy gyűlőlteſsen minket, reánk akarja kenni az maga ſzennyét. Mely dologban, mivelhogy lelki iſméretünk nem vádol bennűnket, meg kel rővideden felelnűnk; hogy halgatáſunk, fogyatkozáſára, és gyalázattyára ne következzék az mi igaz Tanitáſunknak: meg kel ſzáját rántanunk az mi káromlóinknak; és hireſsé kel az egéſz Országh 's világ előtt tennűnk ártatlanſágunkat. Es, hála légyen az jó Iſtennek, vagyonis mivel bé dugnunk, az ellenűnk fel tátott Vipera fülákkal meg mérgedett ſzájakat. mert, ſoha ſenki az régi Doctorok közzűl, azt nemis feſzegette, nem hogy reánk rakta vólna, hogy az Római Anyaſzentegyház, csak egy leg kiſſeb dologbannis, az Eretnekek társaſágában, vagy ſzövetſégében keverődzött vólna: hanem csak mőſt, ezek az Chámok, akarják meg gyalázni az ő Szűléjeket. Es, ha meg láttyuk 's meg forgattyukis, azokat az emlitett Eretnekſégeket, mellyeket rebeſgetnek az Atyafiak; bizonnyal meg tapaſztallyuk, hogy csak orczátlan hazugſág az Vithaker dolga.

Ha azért nem tudgya Vithaker, avagy tudván, és értvén, ördögi paláſtoláſſal el hálóllya; mi ſemmiben Tatiánuſſal, Montánuſſal, &c. nem czimborálunk. Mert, az mint Sz. Agoſton irja; azért itilték ezeket Eretnekek-

nekeknek, hogy egy általlyába kárhoztatták az Házaſságot; és az Húſt, tellyeſséggel tilalmas éledelnek alitották: a *Tatiani, qui & Encratitæ appellati, Nuptias damnant; atq; omnino pares eas fornicationibus faciunt. Non veſcuntur carnibus, easq; omnino abominantur.* Montánus, az Házaſság kőtelét mindennek fel ſzabaditotta: és, az Anyaſzentegyháznak ſzokáſával ellenkező Bőjtőket rendelt; mint bizonyſágunk ebben Nicéforus: b *Novorum Ieiuniorum, præter Eccleſiæ conſuetudinem, autor fuit; & de ſolvendis, dirimendisq; conjugiis legem tulit.* Mi pedig, nem kárhoztattyuk az Sz. Házaſságot, ſem az ő kőtelét fel nem bontyuk: hanem csak azt kivánnyuk, hogy az ki hitivel kőtelezte magát az házaſságnélkűl való tiſzta életre; meg tarcſa fogadáſát: az ki pedig magát nem kőtelezte, ſzabadſága vagyon, az tiſzteſséges Házaſságra. Mely dologrúl, Eraſmus imigyen ir eggyűtt: c *Illud Apoſtoli; Prohibentes nubere; in eos quadrat, qui ſimpliciter damnant omne Matrimonium, ceu ſuapte naturâ ſpurcum. hos execratur Eccleſia Catholica. Cæterum, qui ſemel duxit Vxorem; nonne is rectè vetatur inire Matrimonium? nonne Paulus vetuit, Novercam uxoris loco habere? nonne Ioannes Baptiſta damnavit matrimonium Herodis? Eccleſia non arcet matrimonio, niſi qui matrimonium abjurârunt.* Sz. Ierónymus pedig imigyen ſzól: d *Apoſtolicæ doctrinæ regula, nec cum Ioviniano, æquat Continentiæ opera nuptiarum; nec cum Manichæo, Conjugia condemnat.* Nyiſſa fel azért ſzemét Vithaker, 's tegye fel oculárát: és ne kőſsön minket orczátlan ſzemtelenſéggel egy cſomóban, ſe egy rendben ne állaſſon ezekkel az dőgletes Eretnekekkel. Az Eledelek tilalmát az mi illeti, ugy vagyon, hogy Euſébius Montánuſrúl ezt irja: e *Hic Conjugia diſſolvere docuit: Ieiuniorum leges præſcripſit.* De meg magyarázza ős, mint ſzinte Nicéforus, minémű Bőjtöket ſzabott; tudni illik, az Anyaſzétegyház ſzokáſa ellen valókat: mint ám hallók * hogy cſelekedett Aërius: f *Inſolita, contra traditionem, & conſuetudinem antiquæ ſucceſſionis, loqui cæpit Montanus.*

a *Auguſt. hæreſ. 25.*

b *Nicephor. lib.4. c.22.*

c *Eraſ. ad fratres inferioris Germaniæ.*

d *Epiſt. 14. ad Celantiã cap.8.*

e *Euſeb. lib. 5. c.18.*

* *Suprà, Fol.261.*

f *Euſeb. ibi. cap.16.*

Az Apoſtolicuſokat, nem azért kárhoztatták, hogy ők majd egy olyán formán éltek, mint az Barátok: hanem azért, hogy az kik ugy nem éltek mint ők; azokat pőkték, kárhoztatták: g *Abominabiles faciunt Nuptias. & DEI Eccleſiam, eorum ſolum eſſe dicunt, qui Nuptiis renuntiant. At verò Eccleſia habet renuntiationem, ſed non abominatur Nuptias. habet Virginitatem; & magni facit.* Noha azért részſzerént az Apoſtólicuſok ugy viſelték magokat, mint az Barátok: de mivelhogy kárhozandóknak mondották azokat, az kik igy nem élnek; méltók hogy kárhoztaſſanak, ugymond Sz. Agoſton: h *Apoſtolici, in ſuam communionem non recipiunt utentes conjugio, & res proprias poſſidentes, quales habet Eccleſia, & Monachos, & Clericos plurimos. Sed ideò iſti Hæretici ſunt, quia nullam ſpem putant eos habere, qui utuntur his rebus, quibus ipſi carent.* Miképpen azért azokat átok alá vetette az Anyaſzentegyház, ugymond i Sz. Agoſton, kik Mezít láb járnak vala; nem az teſtnek ſanyargataſáért, hanem azért, hogy ezt ſzűkſéges dolognak alitották az Sz. Irás ſzerént: ſzinte ugy az Apoſtólicuſokat nem azért kárhoztatták, hogy ugy éltek mint az Anyaſzentegyházban az Barátok; hanem, hogy az illyen életre kőteleſnek mondottak lenni mindeneket.

g *Epiphan. hæreſ. 61.*

h *Aug. hæreſi 40.*

i *Auguſt. hæreſ. 68.*

Saturninus, és Marcion, az Házaſságot, és az Lelkes állatok ételét,

egy általlyába tiltották, ugymond Eusébius: a *Saturniniani, & Marcionitæ, quos Encratitas vocant, vitandas Nuptias prædicârunt; eum reprehendentes, qui matrimonium & femellæ generationem fecit. Deinde, & Animatorum abstinentiam induxerunt.* Ha azért soha húst nem ôttek vólna, és bort nem ittak vólnais, mint hogy b Sz. Iakab nem ivott: senki azért ôket nem kárhoztatta vólna; csak azokat ne pôkték's gyalázták vólna, az kik ezt nem cselekeszik.

a *Euseb. lib. 4. c. 28.*

b *Teste Euseb. l. 2. c. 23.*

Carpocratessel méltatlanúl vét egybe minket Vithaker. Mert ezt az Eretneket, tôbbi kôzôtt azért kárhoztatták; hogy az CHRISTUS képét, az Homérus, és Pythágoras képével eggyûtt, Pogány módra imádta; mint Sz. Agoston bizonyságunk ebben: c *Colebat imagines IESV, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incensumq; ponendo*; kit mi nem cselekeszûnk. mert sem egy karban nem állattyuk Vrunkat Plátóval; sem az képét Pogány módra nem tisztellyûk.

c *Hæres. 7.*

Az Angélicusok Eretneksége abban vólt: hogy, az Angyalokat illetlenûl tisztelték; kik Sz. Agoston idejében el fogytak vala: d *Angelici, in Angelorum cultu inclinati; quos Epiphanius jam omnino defecisse testatur.* Maga az Angyaloknak ollyan tiszteleti, az minémû most az Anyaszentegyházban meg maradott, Sz. Agoston idejébennis szinte ugy meg vólt, mint ez mái napon; mint Gyarmati ellen meg mutatom ide aláb. és aztis meg magyarázzuk, Minémû Angyali tisztelet kárhoztatsék az Anyaszentegyháztúl.

d *Hæres. 39.*

Az Manichæusok, ôrdôg epéjének itilték az Bort; és azért nem merték meg innya, ugymond Sz. Agoston: e *Vinum non bibunt, dicentes, fel esse Principis tenebrarum; cùm vescantur uvis.* Az ki azért ebbôl az vélekedésbôl nem akarná az Vr Vacsorájat két szín alatt venni; ketségnélkûl Eretnek vólna: de az ki illyen balgatagságot ki rekesztvén, egy szín alatt vészi az Vrat; véteknélkûl vagyon. Mert, az mint ezután meg mutatom, az Manichæusok ellen való végezésbôl, nyilvan ki tetczik: hogy az hívek, Manichæus elôttis szokták vala egy szín alatt venni az Vr vacsoráját.

e *Hæres. 46.*

Pelágius mellé mi semmiben nem állunk. mert, nem azért kárhoztatták ôtet, hogy az emberben Szabad akaratot ismért lenni: hanem azért, hogy ezt az Szabad akaratot, az Istennek malasztyanélkûlis, elegségesnek mondotta az Istenes életre; az mint f Sz. Agoston fel jegyzette: kit soha nem tanított, 's nemis tanít az Anyaszentegyház.

f *August. hæres. 88.*

Az Pepuciánusokhoz, nékûnk semmi kôzûnk. mert mi, az Aszszonyállatokat Papságra nem emellyûk. Azt tanittyuk Sz. Agostonnal: g hogy, nem csak az Pap, de egyébis meg keresztelheti az gyermekeket, szûkségnek idején. kit velûnk eggyûtt az h Lutheristákis vallanák; noha nem minnyájan.

g *Aug. li. 2. de Baptism. cap. 3.*
h *Schlüssel. lib. 1. Theol. Calvin. art. 18. fol. 61.*

Az Collyridiánusoktúlis távúl járunk. mert, ô nállok az Aszszonyemberek áldoznak vala Mariának: i *Mulieres panem proponunt, & offerunt in nomine Mariæ.* Kiben kétképpen vétkeztek: Mert, sem az Aszszonyemberekhez nem illik, az Papok tisztiben állani, és áldozatokat bé mutatni: sem pedig egyebet az egy Isten kivûl, nem szabad áldozatokkal tisztelni; az mint Sz. Agoston sok helyeken meg bizonyittya. *August. 7. de Civit. cap. 7. lib. 8. cap. 27. lib. 10. cap. 4. lib. 18. cap. 18. Et lib. 20. cont. Faust. cap. 21.*

i *Epiphan. hæres. 79.*

Végeze-

Végezetre; az Irenæus mondásárúl, ezután bôvebben szóllunk: és Istennek segitségével meg mutattyuk; hogy ô minket, semmi Eretneksségnek gyalázatos bûziben nem kevert.

Infrà, lib. 6. cap. 2. §. 6.

Ki tetczik pedig csak ezekbôlis; Elôszôr: mely messze járunk mi az Eretnekek határitúl: és mely méltatlan terheltetûnk, az ô szôvetségekkel. Azért túdó dolog, hogy szemtelen orczát vôtt vólt fel Vithaker akkor, mikor az régi Eretneksségekkel egy csomóban akarta kôtni, és egy rendben állatni az mi igaz Vallásunkat. Másodszor: Hogy az mostani Vjságok, az régen ki átkozott, és gyôkerestûl ki aszott Eretneksségek reves tôkéjének csemetéi, és haszontalan jôvési. Mely dologból igyenesen az jó ki: hogy, ezekreis néz az Anyaszentegyháznak sentenciája, mellyel régenten az Eretneksségeket ostorozta, kárhozat alá vetette, és fondamentomából fel forgatta.

TIZENEGGYEDIK RESZE.

TIZEDIK BIZONYSAGA AZ VT TVDOMANYOK hamisságának: Mert, sok nyilvan való Hamisággal elegyittetek.

NEm csak az Pogány bôlcs írta; hogy, a *Modicus error in principio, magnus fit in fine:* Az ki el véti az útat; mentûl tovább ballag, annál tôb útat veszt, és messzeb bolyong: De Sz. Pális azt hírdeti; b hogy, az hamis Tanítók, mindenkor mélyebben merûlnek, az hamisságnak feneketlen fôrtôjében. Azért mondgya Sz. Gergely: hogy, c soha egy sarkban, és nyomban nem marad az Tévelygés: hanem, naponként éktelemb vélekedéseket nemz és fajzik, mellyek az emberi okosággal, és az természetben óltatott kôzônséges tetczésekkelis viaskodnak. Annakokáért az Sz. Atyák, az Eretnekek tulajdonságának hirdetik aztis lenni: hogy, dugogattyák, és rejtegetik tudományokat; nem akarván, hogy szem eleiben kerûllyenek, és az értelmes embereknek tuttára essenek. Ezt pedig, nê csak azért mivelik, mert magokis szégyenlik rútságokat, mellyeket takargatnak: de az végreis, hogy kûnnyebben hálójokban csalhassák az embereket, szebnek tettetvén dolgokat annál, az mint magában vólna. Azért írja Irenæus: hogy, az Eretnekek gyakran tettetik, hogy ôk csak ugyan azt tanittyák az mit mi; noha távúl estek tôllûnk: d *Similia nobis loquuntur, dissimilia sentiunt.* Nestóriusrúl, azt írja Sócrates, *Lib. 7. c. 33.* és Nicéforus, *Lib. 14. cap. 35.* hogy gyakran tettette eggyességét az kôzônséges Anyaszentegyházzal. Samosaténusrúl, ezent beszélli Eusébius, *Lib. 7. cap. 23. aliàs 30.* és Nicéforus, *Lib. 6. cap. 27. 28.* Arius pedig, e keze Irásával meg erôsíté az Nicæabéli gyôlekôzet végezését; és azután meg eskûvék, hogy ô azt hiszi, az mit kezével írt vala: de alattomba az kebelében hordozott Eretnek Irásrúl értette eskûvését. Az tôb Eretnekek kôzônséges szokásais az vólt, ugymond Irenæus, és Ierónymus; hogy, magok értvén undokságokat, palástolták, rejtegették, és az menyire lehetett, elis hálólták tanitásokat.

a *Aristot. 1. Cæli. tex. 33.*
b *2. Tim. 3. v. 13.*
c *Supra fol. 243.*

d *Iren. lib. 3. ca. 17. n. 3. c. 18. n. 8. c. 19. in fine.*
e *Niceph. l. 8. cap. 21. 51. Ruffin. lib. 1. cap. 11. Theod. li. 1. cap. 14. Socrat. li. 1. cap. 25.*

Az hiv

Az hiv Pásztorok pedig, azon igen mesterkedtek minden ûdőben; hogy az Eretnekek vallásât nap finyre hoznák, és mindenekkel valóságosképpen meg ismértetnék. Mert, miképpen az Igazság, mentûl világosban ki fejtegettetik, annál kûnyebben hitelt talál: azonképpen az hamisságot, mentûl mélyebben által láttyuk, annál inkáb ki tetczik rútsága: Azért, elégségessen meg hamisitotta az tévelygést, valaki le vonta az ál orczát rólla, és az maga színét szem eleiben vetette. Halhadsza mit ir errûl Irenæus: a *Non multis opus est sermonibus, ad evertendam doctrinam illorum, manifestam omnibus factam. Quemadmodum bestias, cùm è sylvis ad visionem adduxeris, facilè est videre, vulnerare, occidere: sic nobis, cùm in manifestum redegerimus eorum abscondita, & apud se tacita mysteria, jam non erit necesse multis destruere eorum sententias.* Es másutt: b *Error secundùm semetipsum non ostenditur, ne denudatus, fiat comprehensibilis: suasorio autem cooperimento subdole adornatus, exteriori phantasiâ decipit rudiores; quemadmodum vitrum, arte assimilatum, loco smaragdi magni pretii apud quosdam.* Tertulliánus sem kûlômben beszél: c *Nihil magis curant, quàm occultare quod prædicant, nec discipulis propriis antè committunt, quàm suos fecerint. Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi. Itaq; primam hanc victoriam auspicamur, detectorem conscientiæ ipsorum. quia quod tanto impendio absconditur, etiam solummodo demonstrare, destruere est.* Ierónymus pedig: d *Aliud ore commemoras, aliud celas conscientiâ. quare non liberè, quod sentis, eloqueris? Idcirco scribimus, ut vos respondere cogamini; & apertè aliquando dicere, quod pro tempore, personis, & locis, vel loquimini, vel tacetis. Ecclesiæ victoria est, vos apertè dicere quod sentitis. Sententias vestras prodidisse, superasse est.* e *Abscondunt quam ipsi habent sententiam, scientes casum & ruinam doctrinæ suæ; & timentes, ne victi, salvari periclitentur.* f *Regula illorum infirma, instabilis, vana est. Sed quemadmodum statua de luto facta, colorata autem superficie, ut putetur aurea esse, quæ sit lutea: qui accipit ex ea particulam, & ostendit lutum, liberat eos qui veritatem quærunt, à falsa opinione.* Egy szóval, noha az Tévelygők oly rútságokat tanitnak, hogy majd tellyességgel hihetetlennek alithatná valaki, hogy az kőztünk lakozó embereknek csak szűvőkbeñis ûtköznének illyen gorombaságok: de azért, ugy el titkollyák, ugy bé mázollyák, és bé himezik, még az Sz. Irás festékivelis kábaságokat, hogy szemesnek kel lenni, az ki ezeket meg sajdithattya.

Ezt az régi Tévelygők erkőlcsét, ponctrúl ponctra kővetik az Atyafiak. Mert, az mint Erasmus irja; az Lutheristák elsőben sokat el titkoltak tanitásokban, hogy az emberek el ne idegenednének tőllők: g *Et hoc profitentur; se initio quædam dissimulasse, quæ suo tempore pro captu hominum proferunt: & profitentur, Evangelium technis & fucis propagandum.* h *Quomodo enim coluber non apertis passibus, sed squamarum nisibus repit: sic lubricus deficiendi motus, minutatim occupat.* Innén lőn, hogy az Augustána Confessióban egynehányszor mondák: i hogy az Hit dolgaiban, ők semmit nem kűlőmbőznek az Római Ecclesiától; Es hogy az Misét, minden szokott Ceremoniáival bőcsűllettel bé vészik. Az Apologiában pedig azt hirdetik: hogy ők az Halottakért való kőnyőrgést nem tiltyák, sem haszontalannak nem itílik. Tőb hasonló dolgokat beszéllettek eleinten, hogy egy hertelen, az

a *Lib. 1. cap. 35. nu. 6.*

b *Iren. Præfat. lib. 1.*

c *Tertullia. Contra Valent. num. 1. 13. 21. 25.*

d *Hier. ad Ctesiphontem, contr. Pelag. cap. 1. in fine, ca. 4. post mediũ.*

e *Irenæ. lib. 4. c. 52. n. 3.*

f *Iren. li. 2. c. 34. in fine.*

g *Eras. ad fratres inferioris Germaniæ.*

h *Aug. Tõ. 3. 12. de Trinit. cap. 10.*

i *Lásd lib. 4. cap. 1. XI. Hazug.*

len, az embereket el ne idegenitének rút Vallásokkal. Calvinus, sok ideig Lutheristának tettette, és ugyis viselte magát, mintha az Sacramentáriusokkal nem czimborálna; az mint Schlüsselburgius irja: a *In Colloquiis, ac Conventibus Imperii, quibus interfuit, semper se nostris Theologis adjunxit, nec iniit publicum cum Tigurinis Sacramentariis consensum.* Az tőb Calvinistákrúlis azt hirdeti: hogy, ugyan mesterséges szókkal igyekezik el titkolni tudományokat; kit megis bizonyit Kőnyvének nagy részébe, illyen czégéres *Titulus* alatt: b *Calvinistæ, deditâ operâ ambiguè, & obscurè loquuntur; & suam sententiam occultant de Præsentiâ Corporis in Cœna.* Es majd semmit inkáb nem bánnak, mint mikor az ő genyetséges Tanitásoknak mérges fekélyihez, és mirígyes pokolvarihoz mezitelen kézzel nyúlunk; fődélnélkúl, világosson ki magyarázzuk mivóltát az ő Tanitásoknak.

De nem kel az ő finnyás gyomroskodásokkal gondolni; ám zúzzoskodgyanak: de ugyan ki kel fejezni az ő képtelẽ tanitásokat; hogy az pironság általis eszekre jőjenek. Hogy azért ezt az Bizonyságot sommában foglallyam, rővideden illyen kőtést tészek:

Lehetetlen dolog, hogy Isteni hit, és Mennyei tudomány légyen az, valamelyben nyilván hamis, és szemérmetlen dolgok foglaltatnak.

De az Novangélika, és Calvangélika vallásban, sok efféle dolgok kevertettek.

Lehetetlen tehát, hogy az Lutheristа, és Calvinista tudomány, Isteni hit, és Mennyei tudomány légyen.

ARGVMENTVM.

Az Bizonyságnak Első része, tudni illik: hogy, Valamely Hitben csak egy hamisság találtatikis, annak eredeti Istentúl nem lehet: tagadhatatlan. mert, az igaz Keresztyéni vallás nem egyében éppittetik, hanem csak az egy élő Istennek mondásán, és bizonyság tételén. Azért, c szinte oly lehetetlen, hogy az Isteni tudományban hamisság, és képtelen dolog lehessen, mely lehetetlen hogy az Isten hamissat mondhasson.

c *Lásd, Lib. 6. c. 1. §. 1.*

Az Erősségnek Masodik részét, ezután sok nyilván való bizonyságokkal nap fényre hozom az Augustána Confessiónak, és Concordiának; az Calvinus Iánosnak, és Helvéciai Confusiónak tanitásibúl Laistromot szerezvén. Aztis bővőn meg mutatom: hogy az Credónak csak egy czikkelyét sem hatta helyén Calvinus: hanem, mind fel forgatta, és tehetsége szerént, hamisá tőtte. Sőt, mind ő'smind Luther, midőn az Istent az emberek bűneinek okának hirdették; ezzel az tudománnyal, az Isten székibe ültették az Sátánt. Ennek fölőtte fel jegyzem aztis: hogy Calvinus gyakran, és világosson, Christus Vrunkat bűnősnek, tudatlannak, kétségben esetnek hirdette: az tellyes Sz. Háromságrúl, sok alkolmatlan vélekedéseket hintegetett, mellyeket általság csak hallaniis. Mind ezeket azért továbra halasztván: az ki bővőbben akar értekezni az Vj Tanitóknak darabos, és mocskos vélekedésekrúl, tekincse meg Feuardentiust, *Libris XVI. Theomachiæ Calvinistarum; quibus Mille & quadringenti errores hujus Sectæ, è suis latebris eruuntur, & refelluntur.* Franciscus Agricolát, *De æterno, & vero DEO, ac Christo; contra novum, & falsum DEVM ac Pseudochristum Novatorum, Libri tres.* Gulielmus Reginalduſt, *Calvino-Turcismi Libris quatuor.* Iurgevicius Andráſt, *Quinti Evangelii Professores antiquissimi & celeberri-*

Lib. 4. & 5.

mi, Nullus & Nemo, cap. 1. En csak rövideden, az Luther tanitásából, Négy rendbéli képtelen tudományt emlitek.

§. 1. Az ember Lelkét, halandónak mondgya Luther.

Elöször, azt tanittya Luther: hogy, Az Pápa kamoraszékin tojott iszonyu szörnyüségek, és csigabigák közzül, azis eggyik; hogy, az Embernek Lelke halhatatlan. Ezt maga szavaival igy fejezi ki az Vj Evangelista: a *Permitto, condat Papa articulos Fidei suis fidelibus, quales sunt: Essentiam DEI nec generari, nec generare: Animam esse formam substantialem corporis humani: Animam esse immortalem; & omnia illa portenta, in Romano sterquilinio nata.* Maga, bizony, az Ember lelkének halhatatlansága, fö fundamentoma az Keresztyénségnek. Es valaki ezt csak Pápa gondolattyának, vagy iszonyuságnak tartya; sem az örök életrül, és kárhozatrúl; sem az itéletrül nem gondolkodhatik, hanem Epicúrus disznojává lészen erkölcsében. és nem csak az világos Sz. Irás b sok helyeken; de még az bün miatt setét homállyal meg környékeztetett emberi okosságis; amaz Pogány bölcs Aristótelessel egyetembe, elönkben adta az mi Lelkünknek halhatatlanságát.

Az Luther Tanitványi, szinte ily parasztúl nem merik ezt ki fejezni az kösség elött: de azért alattomban, vermet ásnak az Lélek halhatatlanságának: és az túdós emberekkel el akarják hitetni; hogy, az ember Lelkeis, csak ugy mint az barmok szele, és párája (mert az Magyarok, az oktalan állatok Lelkét, külömben nem hiják) atyától anyától származik. Ez az tudomány, közönséges kezdett lenni az Lutheristáknál. Egy Matthias Hafenreffer Tubingai Doctor, 1603. esztendöbe, nagy rosz otromba könyvet ira, *De Locis Theologicis*; és jóllehet azt tanittya egy felöl; c hogy, az Emberek Lelke halhatatlan: de más felöl néki kerül 's azt vitattya; hogy, az Emberek lelkeis; firfiú magból, és anyától nemzettetik: d *Ego posteriorem sententiam amplector, quæ Animam humanam, unà cum corpore, ex parentibus propagari concludit.* Es ezt, Hét balgatag bizonysággal támogattya, mellyeket nem méltó elö hoznunk. mivelhogy csak az gyermekekis, az kik küszöbrül kösönt ötték az Filosofiát, künnyen meg fejthetnék.

Szégyen az Keresztyénségnek, hogy amaz Pogány Aristóteles, csak az természet vezérléséböl is, meg tudta azt ismérni: hogy az emberek Lelke, nem valami testi állat, mely az töb rothadandó szelek módgyára testböl származzék; és az kik Keresztyén nevet viselnek, ezt meg nem értették: e *Mens sola extrinsecus advenit*, ugymond Aristóteles, *eaq; sola divina est.* f *non est mista corpori.* g *sine materiâ est.* Es szépen meg bizonyittya: hogy, ha az töb Lelkek módgyára születtetnék, megis kellene az töb Lelkek módgyára halni. Calvinusnak, ez dologrúl minémü itileti légyen, ezennel h meg mondom.

§. 2. Az Bujaságra tanit Luther.

Masodszor, azt tanittya nagy orczátlan szemtelenséggel Luther Márton: hogy, Az Firfiu és Aszszonyember, szinte ugy nem lehet egymásnélkül, mint az étel, ital, és álomnélkül. Azért, ha valamely engedetlen,

a *Luther. in asser. art. 27. à Leone damnat. To. 2. Lat. Vittē. 1546. edito, fol. 109.*

b *Sapien. 2. v. 23. Cap. 3. v. 2. Cap. 4. v. 7. Cap. 5. v. 16.*

c *Hafenref. Libr. 3. Status 1. Loco 1.*

d *Ibid. loco 2. fol. 236.*

e *Aristot. 2. de Gener. animal. c. 3.*

f *3. de anima, tex. 3. 6.*

g *tex. 15. vide Grego. de Valét. 1. parte disp. 6. q. 8. puncto 2.*

h *Lib. 5. c. 8. §. 1. n. 2.*

Idem Anomæi, supra, fol. 263.

detlen, derczés Aszszonyember, vonogattya magát Vrától, és az adóságot meg nem adgya; akkor, ugymöd, az Vra szólliteza szolgálóját, és nyúllyon hozzá. Töb efféle éktelenségeket, nem csak nyelvével beszéllett, de ugyan Könyveibennis irva hagyott az ötödik Evangelista; mint ezekböl az maga tulajdon szavaiból ki teteczik: a *Reperiuntur interdum adeò pertinaces Vxores, quæ etiamsi decies in libidinem prolabatur Maritus, pro suâ duritiâ non curant. Hic opportunum est, ut Maritus dicat: si tu nolueris, alia volet. Si Domina nolit, veniat Ancilla.* Im hallod, hogy nem hímez hámoz: hanem Saxóniai módra temérdeken ki mondgya az mi szüvén vagyon. Es az ki ezt külömb értelemre akarja vonni annál, az mit az szók hoznak, maga álmát hüvelyezi.

Tudom, hogy Luther ennek valami szint akar adni, midön azt veti melléje; hogy sokszor incse aszszony hölgyét az ember, hogy ne vonogassa magát. söt, ha szükség, panaszolkodgyékis eléb ellene, 's azután barátkozzék szolgálójával: de ez meg nem menti ötet. mert b az mig embernek jámbor Házas társa ki nem múlik ez világból, nem szabad addig massal czimborálni. De világosban ki teteczik ennek az mondásnak értelme, ha melléje vettyük Luthernek imillyen mondásitis: c *Vt non est in meis viribus situm, ut vir non sim: tam non est mei juris, ut absq; muliere sim. Rursum, ut in tua manu non est, ut fœmina non sis: sic nec in te est, ut absq; viro degas. nec enim libera est electio, aut consilium; sed res naturâ necessaria, ut marem fœminæ, fœminam mari sociari oporteat. Verbum illud, Crescite, multiplicamini; non est præceptum: sed plus quàm præceptum: Divinum puta opus, quod non est nostrarum virium, ut impediatur, vel omittatur: sed tam necessarium, quàm ut masculus sim; magisq; necessarium, quàm edere, bibere, purgari, mucum emungere, somno & excubiis intentum esse. neq; possibile est, ut castus permaneas.* Ezekhez, az baromhoz, nem emberhez, nem hogy Keresztyénhez illendö, mocskos beszédekhez, majd hasonló dolgot tanit* az Augustai Confessio, és az Concordia; mint ezután meg hallyuk. Söt, az mint meg bizonyitom, az Tizenkettödik Erösségnek elö állatásában, erkölcsökkel, és magok viselésévelis bé pecsétlék az Atyafiak, ezt az undok Tudományt; melynek böveb fejtegetésével általlom mocskolódásomat.

Ezek azért, oly goromba Tudományok, hogy még az Pogányis iszonyodhatik töllök. Mert, vallyon mit gondolhat az Luther hitin való Aszszonyállat, ezt az tudományt értvén, midön meszsze vagyon az Vra, vagy betegségben el vajudott? Avagy, mi útközhetik szüvében az Eozvegyaszszonynak, vagy Leányñak, mely örömest férhez menne, de senki el nem vészi? Ha pedig e'mellé az tanitás mellé vetik aztis, az mit d ez elött hallók hogy tanita Luther, tudni illik: hogy az Istennek parancsolattya nem kötelezi öket; és hogy ök semmit az Isten parancsolattyában meg nem tarthatnak: künnyen meg erösithetik magokat, hogy az Hatodik, és Kilenczedik parancsolatnak meg tartásában ne fárasszák elméjeket. és, az ki ezt nem miveli; ne kösönnye az Luther tudománynak, hanem az Istennek malasztyának, és az természetben öltatott szemérmetességnek.

Külömbet tanitott bezzeg Sz. Pál Apostol ezeknél; az mint Alvinci ellen e meg mutatám: külömbet tanitottak az régi Szentek, mind irá-

a *Luth. tō. 5. Lat. Vittē-berg. 1554. per Lufft, Sermone de Matrim. f. 123.*

b *Matth. 5. v. 32.*

c *Ibi. f. 119. Et eod. to. f. 109. in illud 1. Corinth. 7. Melius est nubere. Id. Anomæi, Supra, fol. 263.*

**Lib. 4. c. 1. Mendac. 5. Et c. 5. cōtra dictione 9.*

d *Supra, fol. 205. 207.*

e *Az harmadik levélbē.*

sokkal, 's mind cselekedetekkel, Cypriánus, Athanásius, Basilius, Nazianzénus, Chrysóstomus, Sz. Ambrús, Agoston, Ierónymus, és számlálhatatlanan egyebek, kik házasságnélkûl, tisztán, és minden fertelmességtûl távúl éltenek. sôt, az mint a Ierónymus irja, azt tanitották az Apostolok, és azt tartották mindenkor az régi jámborok: hogy, soha az Püspök, minek utánna fel szenteltetett, Házas társal nem élt. b Nap keletben pedig Ægyptusban, Rómában, még az Papoknak sem vólt szabad nôsôknek lenni.

a *Lib.1.cõt. Jovin. c.19.*
b *Contr.Vigilan. cap.1.*

Igen hánnyák vetik az Lutheristák, mikor Olasz országból ki jônek; hogy ôk ott sok bordélyokat láttak, és látogattak: de nem vészik eszekben magokat, hogy az elô hozott Tudománnyal, csak nem annyi bordélyt éppíte Luther tehetsége szerént, az menyi ház vagyon. Azt akarná bizony az Pápa, és minden Keresztyén Fejedelem, hogy az Hívek közôtt, még c csak nevezetbe se vólna az fajtalanság: De mivelhogy az világ sôprejében el áradott az gonoszság; el akarják az kevesseb gonoszt nyegni, nagyob veszedelemnek el távoztatásáért. El szenvedé Vrunkis az konkolyt az búza közôtt, hogy az búzának nagyob kára ne kövétkôznek. Az Sidók szûvének kemenységéjért, és az gyilkosságoknak el távoztatásáért, el tûré, d hogy el válhatnának az Sidók feleségektûl: Azonképpen tehát, hogy az meleg természetû nemzetségek közôtt, az házasság tôrést, és gyilkosságot, az menyire lehet, el távoztassák az Keresztyén Fejedelmek, el tûrik hogy légyenek gyalázatos személyek, mellyeket, mint az rûhes juhokat, el rekesztnek az jámborok közzûl, hogy meg ne rûhesitesék az egésséges tagokat. Mert ha ezeket ki gyomlálnák, ugymond Sz. Agoston, sok tiszteséges személyek meg rútittatnának: e *Aufer meretrices de rebus humanis; turbaveris omnia libidinibus: Constitue matronarum loco; labe, & dedecore dehonestaveris.* Noha azért f nem szabad gonoszt cselekedni jó végre: de szabad el szenvedni az kisseb gonoszt, nagyob gonosznak el távoztatásáért. Ióllehet g Navarrus, Kilencz szép, és, az én itéletem szerént, gyôzhetetlen erôsséggel meg bizonyittya: hogy sokkal jób, és hasznosb vólna az bordélyokat tellyességgel ki gyomlálni. Mostis pedig ahol efféle gonosz személyeket el szenvednek az Keresztyén Fejedelmek; nem csak az gonoszságot nem javallyák, de sôt ezeket szûntelen bûntetik, és ugyan summa pénztis vetnek reájok, hogy el úntassák az bûntetést véllek, és az bûnbôl ki térjenek. Ez fôlôtt, reá kénszerítik, hogy prædikátióra mennyenek, kiváltképpen Bôjtben: és, az ki közzûllôk ki akar térni, tiszteséges házok, bôvséges jövedelmek vagyon; hogy pœnitentiát tartván, az Istennek haragját le szállítsák.

c *Eph.5.v.3*
d *Marc.10. v.5.*
c *Aug.tò.1. lib.2.de Ordine,cap.4.*
f *Rò.3.v.8.*
g *Navarr. in Manuali c.17.n.195.*

§. 3. Az Tôrôk ellen való Hadat tíltya Luther.

Harmadszor: Mikor Szuliman Császár, nagy dûhôsséggel az Keresztyének ellen rohant vólna, és árvíz gyanánt mindeneket el sodorna; akkor kezdé Luther, az ô férges tanitási közôtt, aztis bôfögni: hogy Bûn az Tôrôkkel viaskodni: és szinte annyi, mintha az Isten ellen tusakodnánk, ha az Tôrôknek ellene állunk. Azért, az kinek esze vagyon, ugymond, az Tôrôk ellen

ellen ne mennyen. Ezt az barom vélekedést, szemére veti Luthernek Cochlæus. Sôt a Sleidánus, Lutherista hazug Históricusis, bizonyságunk ebben. De magát hallyad Luthert: b *Præliari contra Turcas, est repugnare DEO, visitanti iniquitates nostras per illos.* c *Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat.* Másutt bôvebben ír ez dologrúl: d *Christianos omnes hortor, ne temere consentiant ad suscipiendam expeditionem, aut conferendas pecunias adversus Turcas. cùm Turca longè, solertiâ, consilio, integritate, moderatione, nostris Principibus antecellat.*

Ebbôl az Luther tanitásából lôn, ugymond Erasmus, hogy Ferdinánd Cászárnak, sokan nem akarának segitséget adni az Tôrôk ellen: e *An non plerique apud Saxones, negaverunt Cæsari, & Ferdinando Regi suppetias adversus vim Turcicam, sequentes dogma Lutheri? Nonne voces hasce jactaverunt Evangelici; Se malle pugnare pro Turca non baptizato, quàm pro Turca baptizato? hac notâ designantes Cæsarem.* Ezen okból származék, ugymond f Cochlæus; hogy Lajos Királynak, semmi segitsége nem lehete Német Országból, és Mohácsnál meg veretteték.

Vgyan innen erede azis: g hogy, Hollándiában az Evangélicusok zászlót emelének, melyre az Tôrôk czimert, fél Hóldat, emez szókkal irák: Potius Turcæ, Quam Papistæ: Inkáb Tôrôkôk lészûnk, hogy sem Pápisták. Mert, az mint h Sleidánus irja; sokszor hirdette azt Luther: hogy az Pápistaság, semmivel nem job az Tôrôk vallásnál. Es, az mint ugyan ezen Sleidánus irja, *Lib.18. Anno 1547.* Ferdinand Cászár ômaga nyilván mondotta: hogy az Saxóniai Electror, egynehány hólnap elôtt az Tôrôkhôz kûldôtt vólt, és biztatta, hogy Magyar és Német országot meg ûsse. mert ôis, az mivel lehet, segiti, és az Cászár erejét el oszoltattya. Végezetre ebbôl az Luther tudományából erede; hogy az Galliai Hugonották pártot ûtvén Királlyok ellen, az Tôrôkkel kezdének szövetkôzni, hogy az Evangéliomot inkáb ki terjeszthetnék: de az Tôrôk azt felelé; hogy i ô, Királyokkal, és nem valami pártos gyôlevézekkel szokott frigyet vetni. mert, néki sem lehetnek azok hivek, az kik Vrokat el árúllyák.

Talám azért az tanitásért szokta vala Szulimán Cászár mondani: hogy, k ônéki Luther igen sokat használt. Sôt Aurifaber azt irja: l hogy, Haganói bôcsûlletes ember, ki gyakran vólt kövétségben az Portán, azt beszéllette; hogy Szulimán, gyakran kérdezte; Micsoda ember, és menyi ûdôs lehet ez az nevezetes Luther? Es midôn azt mondották vólna: hogy immár 48. esztendôs: Akarnám, ugymond, ha iffiab vólna: én fôlôtte jó akarattal vagyok hozzája.

Bezzeg, ha ezeket meg gondolta vólna Magyari István; az Ország romlása okain nem kellett vólna fáraszani elméjet. mert eszében vehette vólna, hogy nem csak lélek szerént, de test szeréntis az Luther tudománya nyomorítá ily igen el szerelmes Hazánkat, és tiszteséges Nemzetségünket.

a *Sleid.l.14. anno 1542.*
b *To.2.Lat. Vittem.art. 34. damnato à Leone.*
c *Ibi.in assert.ejusd. articul.*
d *Tò.2.Lat. Vittè. anno 1546.p.Luft Gloss.in duo edicta Imp. fol.452.*
e *Eras.epist. ad fratres infe. Germ.*
f *In act.ann. 1526.*
g *Lib.1.Calvino Turcis. ca. 2. Justus Calv. Apol. pro Roman. Eccles.f.57.*
h *Sleid.Calvino Turcis. loc.citat. ex c.48.in Genesim.*
i *Pantaleo Theven. in vita Bezæ, ex Surio, an. 1568. Justus Calvin.in c.43. Præscr.Tertull. Calvino Turcis, l. 1.ca.2. Bredëbach.Collat. sacr.lib. 7.cap.19.*
k *Bellofo-rest. & alii apud Calvino Turc.l.2. cap.2.*
l *Coll.Mensal.Lutheri, Francof.an. 1587. c. 75. ex Serar.*

§. 4. Az Sacramentomokrúl, sok gazságot tanítnak az Atyafiak.

Negyedszer: Az Christus Vrunktúl rendelt Sacramentomokat, Szenségeket, csuda mely szennyes mocskokkal bé mázollyák, és kép-

telen vélekedéſekkel meg marczongják az El ſzakadtak. Errûl bővebben emlekezik Vlembergius, *Cauſſâ 10.* Arturus Fauntæus, *lib. 2. de Eccleſ. cap. 13.* En csak egynehány dolgot hozok elő.

Az Sacramentomok erejérûl,és haſznairûl azt tanittyák:hogy,Ezek által az mi bűneink meg nem bocſáttatnak.mivelhogy csak az Egy Hit eſzközе igazúláſunknak: a *Hæretica eſt uſitata illa ſententia,Sacramenta dant gratiam,non ponentibus obicem.* b *Chriſtus dixit;unum eſſe neceſſarium,videlicet, DEI verbum: idcirco cæteris Sacramentis carere poſſumus.* Zvingliuſnakis illyen mondáſit hozza elő Schlüſſelburgius:† *Cum Sola Fides in Chriſtum juſtificet,non alligatur peccatorum remiſſio Sacramentis.*

Az Szentſégek ſzámárûl c Vithakérus azt irja: hogy, Szabad vélle, akárki menyi Szentſéget higgyen.mert ezért el nem kárhozik. Azért Luther, hol hármat, hol többet,hol keveſebbet ſzámlál: d *Tria mihi Sacramenta ponenda pro tempore, Baptiſmus, Pœnitentia, Panis.quanquam ſi uſu Scripturæ loqui velim,non niſi Vnum Sacramentum habeam.*

Az Szentſégek ki ſzolgáltatáſárul azt irja Luther: hogy,Ha az pokolbéli ördög óldozna, vagy kereſztelne, vagy az Vr vacſoráját adná,igaz vólna az Kereſztſég: és az bűnnek bocſánattyát, az Vr ſzent Teſtével egyűtt igazán adná: e *Ego igitur dico, Si Diabolus ipſe veniret, & poſtea reſciſcerem, Diabolum ſic irrepſiſſe in officium Paſtoris Eccleſiæ in ſpecie hominis; vocatum eſſe ad prædicandum, publicè docuiſſe, baptizaſſe, Miſſas celebraſſe, abſolviſſe à peccatis, & tali munere eſſe functum, juxta Chriſti inſtitutionem; cogeremur fateri,Sacramenta ideò non eſſe inefficacia, ſed Verum Baptiſmum, veram Abſolutionem, verum Sacramentum Corporis Chriſti nos accepiſſe.* Ennek fölőtte,az mint elébbis * mondám; egyenlőképpen az Kereſztyéneket, mind Papoknak mondgya lenni, és az Szentſégek ſzolgáltatáſára ſzabadittya Luther.

Az KERESZTSEGRÛL, ezeket az képtelen vélekedéſeket tanittyák:

I. Hogy kereſztſégnélkûlis üdvőzûl az ember: és az Kereſztſég által, meg nem tiſztittatunk az Eredendő bűntûl. mert az Kereſztyének magzati, még annyok méhében fogantatvánnis, örökősi az örök életnek, kedves fiai az Iſtennek: f *Baptiſmus neminem juſtificat, nec ulli prodeſt; ſed Fides. quare, fieri non poteſt, ut Sacramenta nova differant ab antiquis. Fides ergo etiam ſine Sacramento ſervare poteſt.* g *Scio Auguſtinum eo inclinare, ut velit Infantes non baptizatos damnari: Nos verò ita noſtros docemus; Quando infantes piis parentum precibus DEO offeruntur, certum eſt eos à DEO non damnari.* Az Calvinisták ugyan ezent tanittyák: h *Perſpicuum eſt,quàm falſum ſit,per Baptiſmum ſolvi nos, & eximi ab Originali peccato.* i *Perverſitas Originalis peccati,nunquam in nobis ceſſat.* k *Fas non eſt, Baptiſmo noſtro plus tribuere, quàm Circumciſioni.* l *Infantes noſtros antequam naſcantur, ſe adoptare in ſuos pronuntiat DEVS, cùm ſe nobis in DEVM fore promittit, ſeminiq; noſtro. Quantum damni invexerit dogma illud malè intellectum, Baptiſma eſſe de neceſſitate ſalutis; pauci animadvertunt. Nam ubi invaluit opinio, Perditos eſſe omnes, quibus aquâ tingi non contingit; noſtra conditio deterior eſt, quàm veteris populi.* m *Non ideo baptizantur fidelium liberi, ut tunc primum fiant DEI filii: jam antè ad CHRISTI corpus pertinebant. Proinde, ſi in omittendo ſigno, non eſt contemptus, & negligentia, tuti ab omni periculo*

ſumus.

orat. 4. Luthero Turc.

a *Luth. in aſſert. art. 1. damnati à Leone.*
b *Tö. 2. Lat. Vittem. an. 1546. Lib. de Miniſtr. ad Bohem. fol. 362.*
† *Schlüſſ. l. 1. Theol. Calvin. cap. 17. fol. 55. 58.*
c *Vithaker qſt. 6. de Eccleſ. cap. 3.*
d *Luth. De Capt. Babyl. initiò.*
e *Tö. 7. Lat. Vittēb. ann. 1557. p Thö. Klug. lib. de miſſa priva-ta. fol. 243.*
* *Supra, f. 119. & 265.*

f *Luthe. de Capt. Babyl. cap. de Bapt.*
g *Schlüſſ. li. 1. Theol. Calvin. art. 18. fol. 68.*
Idē Hunnius infra, lib. 4. cap. 2. n. 4.
h *Calv. l. 4. cap. 15. n. 10.*
i *Lib. 2. c. 1. n. 8.*
k *Calv. l. 4. ca. 14. n. 23. cap. 16. n. 20.*
l *Lib. 4. c. 15. n. 20.*
m *Ibi. n. 22.*

ſumus. a *Non intelligunt iſti magnitudinem Peccati originalis,quam levi aquæ aſpergine velint in nobis elui.*

Az Calvinus, és Luther valláſa ſzerént tehát, tellyeſséggel haſzontalan az Kereſztſég. mert, az Kereſztyének fiai az kereſztſégnélkûlis ſzentek, még annyok mehében: b *Infantes (fidelium,) hæreditario jure, à matris utero in fœdere continentur.* Az hitetlenek fiai pedig, ha meg kereſztseltetnek ſem léſznek az Iſten kedvében,mind addig,valamig magok nem hiſznek: c *Qui impiis ortus eſt parentibus, donec per Fidem DEO uniatur, à fœderis communione extraneus cenſetur.* Azonképpen,az Kereſztſég ſemmit nem haſznál azoknak, az kik el veſzendők, mert ezek ſoha újonnan nem ſzűletnek: d *DEVS ſolos electos regenerat. Reprobi, ejusdem fidei & regenerationis participes non ſunt cum filiis DEI.*

Az régi Atyáink tanitáſa ez ellen azt tartya: hogy, † *Fiunt,non naſcuntur Chriſtiani:* Nem ſzűletnek, hanem ſzületés után léſznek az emberek Kereſztyénné. Es az tellyes Szent Irás hirdeti: hogy, terméſzet ſzerént minnyájan haragnak fiai ſzűlettetűnk,bűnbe fogantatunk,mert Adámban vétkeztűnk: *1. Corinth. 15. v. 22. Eph. 2. v. 3. Rom. 5. v. 8. Pſal. 50. v. 7.* Ezt, mikor eſzére jő, ómaga Calvinus ſem tagadgya: e *Omnes qui ab impuro ſemine deſcendimus, Peccati contagione naſcimur infecti: imò antequam lucem hanc vitæ aſpicimus, ſumus in DEI conſpectu fœdati & inquinati.* f *Per Adæ tranſgreſſionem, maledictione induti ſumus omnes; atq; ideò, Infantes quoq; ipſi, ſuam ſecum damnationem à matris utero afferunt.* Vrunkis azt hirdeti: hogy, az ki g vízből,és Sz. Lélekből újonnan nem ſzületik; nem juthat Iſten országában. Azért irja Sz. Agoſton: hogy, Nem igaz Kereſztyén az, valaki Kereſztſégnélkûl az Gyermekek bűnök bocsánattyát, és üdvőſségét igéri: h *Noli credere, noli dicere, noli docere, Infantes, antequam baptizentur, morte præventos, pervenire poſſe ad originalem indulgentiam Peccatorum; ſi vis eſſe Catholicus.* i *Quiſquis dixerit; quòd in Chriſto vivificabuntur etiam Parvuli, qui ſine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt; hic profectò, & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam.*

Az Cathólicus Doctorok azért, k azt tanittyák közönſégeſen: hogy, az Kereſztſégnélkûl meg hólt Gyermekek, menyorſzágból ki rekeſztetnek: de azért az kárhozottakkal nem kinoztatnak. Mert az Sz. Irás, *Apoc. 18. v. 7.* az kinoknak mértékét,az világi dűcsőſséget, és gyönyőrűſéget veti: Az kiſdedek pedig, távul vóltak efféle dűcsőſségtûl, és gyönyőrűſégtûl; és ez okon az gonoſzok kinnyát ſem érzik. Vgy bánik tehát ezekkel az Vr Iſten, mint láttyuk hogy az Királyok bűntetik az alatta valóknak maradékit az ő attyok vétkéért. Mert jóllehet, nem ſzabad meg ólni, vagy kinozni az fiakat Attyok vétkéért; de mindazáltal, jószágoktûl, és örökſégektûl, néha meg foſztatnak: Azonképpen, az Iſtenis, az Eredendő bűnért, az mennyei örökſéghez nem ereſzti az Gyermekeket; de azért egyéb kinnal ſem oſtorozza őket, hanem arra az Pokolnak réſzére veti, az melyben majd 1 meg mondom,hogy bé rekeſztve vóltak az Oo Teſtamentombéli Szentek lelkei,Vrunk halála előtt. Midőn azért az Sz. Irás azt mondgya: m hogy, az ki nem az Iſten csűriben való búza;

és az

a *Beza in Confeſſ. fidei ca. 7. art. 11.*
b *Calv. l. 4. c. 16. n. 24.*
c *Ibidem.*
d *Calv. li. 3. cap. 2. n. 11.*
† *Hierō. epi. 7. ad Lætā. Tert. Apol. cap. 18. De teſtimonio animæ, c. 1.*
e *Calv. li. 7. cap. 1. n. 5.*
f *Ibid. n. 8.*
g *Joā. 3. v. 5. Calv. l. 4. c. 16. n. 25. Ex aqua,id eſt. ex S. Sanctō.*
h *Aug. to. 7. li. 3. de anima & ejus orig. cap. 9.*
i *Epiſt. 28. ad Hieron.*
k *Vide Molin. 1. p. qſt. 64. artic. 3. Vaſquez. 1. 2. diſp. 134. Bellarm. li. 6. De ſtatu pecc. cap. 6.*
l *Infrà. li. 5. c. 5. §. 1. n. 2.*
m *Matt. 3. v. 12. Apoc. 20. v. 15. Matth. 25. v. 41.*

és az Eletnek kônyvében nincs írva; sem az Istennek jobján nem találtatik, azt mind tûzre vetik; csak azokról szól, kiket az magok cselekedetiből itíl az Vr Isten; az mint nyilván jelenti a Sz. Iános. ki, minek elôtte azt mondotta vólna; hogy, Tûzre vettetnek, az kik irva nincsenek az élet kônyvében; elôl azt vetette vala, hogy, Kiki mind az maga cselekedetiből itíltetik. Sz. Máténális csak azoknak itíletirûl szól Vrunk, az kik nem táplálták az meg fogyatkozottakat.

Ióllehet pedig az Keresztségnek ily kevés hasznát alittyák az Atyafiak: de az Kôrnyûlmetélkedést dicsíretes dolognak hirdetik. Halhadsza Luthert: b *Christus opera Legis sic abrogavit, ut indifferenter ea haberi possint, non autem cogant. Proinde, si fratris necessitas postulat ut circumcidaris; jam non modò sine periculo, sed cum merito circumcideris.* Vgyan ezent tanitotta Melanchthon, *In Locis editis Argentinæ 1523. Tit. De Legis abrogatione.* Noha pedig ily gyalázatoson szólnak néha az Keresztségrûl az Atyafiak: c de viszontag, néha azt beszélli Calvinus; hogy az Keresztség, még az jövendô bûnöketis el mossa. és, csak meg emlekezzûnk az Keresztségrûl, ottan tisztán lészünk.

II. Az Keresztséghez az vizet nem alittyák szûkségesnek: hanem, mind borban 'smind egyéb nedvességben szolgáltattyák: d *Desit aqua, & tamen Baptismus alicujus, cum ædificatione non possit, nec debeat differri: ego certè quovis alio liquore, non minus ritè, quàm aquâ baptizarem. nec aliter de hoc ipsi etiam superstitiosissimi Scholastici scriptores censuerunt.*

III. Az igékrûl, mellyekkel szolgáltatik az Keresztség, azt mondgyák: hogy, semmi bizonyos igék nem kellenek; és, ha szinten az Isten nevében nem öntenék az vizet az emberreis, mind eggyet tenne: e *Ajunt Papistæ, nullam aliam Baptismi formam valere, nisi hanc: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen: sed sua duntaxat somnia afferunt. Quocunq; modo tradatur Baptismus, modò in nomine Domini tradatur; me salvum facit. Imò non dubium est, si quis in nomine Domini suscipit; etiamsi impius Minister non det in nomine Domini, verè Baptismum esse.*

IV. Az Viszsza keresztelésre nagy okot adának. Mert, nem csak f Calvinus, de egyebekis azt mondgyák: hogy, az Keresztelô Iános keresztelése, egy vólt az CHRISTUS Vrunktúl rendelt keresztséggel. Tudgyuk pedig az Apostoli Cselekedetbôl, g hogy, az kik meg kereszteltettek vala az Iános keresztségével, azokat újonnan meg keresztelik vala, Christustúl rendelt keresztséggel: kit, noha h Calvinus mesterséges csavargással tagadni akara; de bizonyságot mond ellene az Apostoli cselekedet.

Végezetre: az Calvinus tanitása szerént, senkit az Prædikátorok meg nem keresztelhetnek árúltatásnélkûl. Mert azt irja Calvinus: hogy, az Keresztség nem egyéb, hanem egy pecsét, mellyel az Istennek hozzánk való jó akarattya bé pecsételtetik: i *Symbolum est, quo benevolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat.* Vgyan ezent, illyen szókkal taníttyák az Magyar Calvinisták: k [Nem üdvözít senkit az Keresztség, mert az Sz. Lélek által való születésnek pecsétlése. Csak Isten tudgya, mikor adassék Sz. Lélek az Gyermeknek. Annak pecsétlésére vészik fel az Keresztséget, hogy az Szent Lélek nékik adatott.] Ebbôl azt hozza ki Calvinus:

a *Apoc. 20. v. 12.*

b *To. 5. Lat. Vittân prior re Commēt. ad Galat. 1. fol. 223.*

c *Lásd ide alább §. Az* POENITENTIARÚL.

d *Beza, Epi. 2. Theolo. ad Thomā Tilium. Schlüsselb. li. 2. art. 12 f. 128. arguit Bezam.*

e *Luth. de Capt. Babyl. Cap. de Baptismo.*

f *Lib. 4. c. 15. n. 7. 18. Bejthe, arti. 16. Német-Ujvárienſis.*

g *Act. 19. v. 4. 5.*

h *Lib. 4. c. 15. n. 18.*

i *Calv. l. 4. cap. 14. n. 1.*

k *Bejthe, eũ ſuis, Art. 16. Német Ujvar. Vide Cõfeſſ. Helvet. infra, l. 5. c. 10. contrad. 10.*

vinus: hogy, nem szabad senkit egyebet meg keresztelni, hanem csak azt, az kit immár az elôtt kedvében fogadott az Vr Isten. és, az ki valakit ez kivûl az Keresztségre bocsát; meg fôtôzteti az Keresztséget: a *Alienos admittens ad Baptismum, ipsum profanat: Baptismum enim præcedat gratia adoptionis, necesse est.* Ez ha így vagyon, tehát csak azokat kel meg keresztelni, az kik az Istennek kedves fiai. Az Calvinus vallása szerént pedig, b Csak az válaſztottak kedves fiai az Istennek. mivelhogy az ki egyszer kedvébe vagyon ô néki, soha ki nem eshetik kedvébôl; mint az Calvinus tanitásából ez elôtt meg mutatók. Ebbôl azért kôvetkôzik: hogy, Csak az válaſztottakat kel meg keresztelni. Mert, szinte mint az Királynak árúlója vólna az Cancellárius, ha az ô Vra pecsétyét oly Levélre vetné, mellyet nem tudna ha az ô Vra Levelejé vagy másé: ugy az Prædikátoris árúló, ha az CHRISTUS szeretetinek pecsétyét arra veti, az kit nem tûd, ha szereté az ô Vra, vagy nem szeret. Mivelhogy azért senki nem tudgya, ha ezt az Gyermeket az Isten ôrôk életre választottaé vagy meg vetette: sôt, az mint az Magyaroktúl hallók, Nem tudgyák, mikor adassék Sz. Lélek az gyermeknek: aztis gyakran láttyuk, hogy az Calvinistáktúl keresztelt gyermekekbôl, Tôrôkôk, és Hittûl szakadtak léſznek: Kôvetkôzik, hogy az Calvinista Prædikátor, senkit meg nem keresztelhet árúltatásnélkûl.

Az POENITENTIARUL, azt beszélli Luther: hogy, Ha ki szánnya bánnya bûnét; ezzel az Bánattal egyebet nem nyér, hanem egy nagy kép mutatást. Az bûnnek meg bocsátására pedig, semmit nem cselekedhetik az Pap ollyat, az mellyet egy Gyermek, vagy egy Aszszonyember, veghez nem vihetne: c *Contritio, quæ paratur per detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccati gravitatem, multitudinem, fœditatem; hæc contritio facit hypocritam, & magis peccatorem.* Ismét: d *In Sacramento Pœnitentiæ, & remissione culpæ, non plus facit Papa, Episcopus, Sacerdos, quàm quilibet Christianus, etiam fœmina, & puer.* Maga másutt, az maga feledett ember, az sûgva való Gyónást, csak nem égig magasztallya: e *Occulta Confessio, etsi probari ex Scriptura non possit: miro tamen modo placet; & utilis, imò necessaria est; nec vellem eam non esse in Ecclesia.* Calvinus azt látta álmában: hogy, az Pœnitentia nem egyéb az Keresztségnél: és akkor tart ember Pœnitentiát, mikor meg emlekezik, hogy meg keresztelkedett: f *Aptissimè Baptismum vocaveris Pœnitentiæ Sacramentum.* g *Baptismus ipse est Sacramentum Pœnitentiæ. quare pii, quoties vitiorum suorum conscientiâ vexantur, sese ad Baptismi memoriam revocare audent.* h *Quocunq; Baptizamur tempore: tenendum est, Semel nos in omnem vitam ablui, ac purgari. Itaq; quoties lapsi fuerimus, repetenda erit memoria Baptismi.* Lágy, és kûnyû Pœnitentia ez: de Béza még kûnnyeb útat mutat, midôn azt irja: hogy, mikor meg Keresztelkedûnk; az Keresztség után kôvetkôzendô bûnôkis mind meg bocsáttatnak akkor: i *Fructus Baptismi est, consignatio adoptionis, ablutio à peccatis, tum præteritis, tum futuris.*

Az BERMALASRUL; PAPI RENDRÚL; VTOLSO KENETRÚL, azt irja Luther: hogy, Csak ollyan szertartások ezek, mint az sónak és viznek meg szenteléſe, mellyeket nem kel meg utálni: k *Ritus sunt Ecclesiastici, ut salis, aquæ, herbæ, & vini consecratio, & aspersio. neq; enim negare possumus, creatu-*

a *Libr. de vera Eccleſ. reform. ratione, f. 759. & appendice ad eũ libru, initio. Schlüſſelb. l. 1. artic. 18. à fol. 60. multa refert ſimilia ex Beza, Calvino, Zvinglio.*

b *Supra, fo. 209.*

c *Luth. art. 6. damnato a Leone.*

d *Ib. ar. 13.*

e *De Capt. Babyl. cap. de Pœnitēt.*

f *Calv. l. 4. cap. 19. n. 17.*

g *Lib. 4. c. 15. nu. 4.*

h *Ibid. n. 3.*

i *Epiſtol. 5. Theolog. ad Alemannũ.*

k *De Capt. Babyl. Cap. de Confirm. Ord. Extremâ Unct.*

ram quamlibet per Verbum, & Orationem ſanctificari. Nec damnandum cenſeo ritum Ordinandi, per tanta ſæcula celebratum.

Az Vr Vacsoraiarul, magok ſem tudgyák mely aránt gázolnak. a Claudius Sanctes, és b Alánus Cópus, az Vjitók Iráſából Nyolczvan négy kűlőmbőző magyarázattyát hozzák elő amaz négy ſzónak; Ez AZ EN TESTEM. Egy Ráſperger Chriſtóf, 1577. eſztendőbe nyomtata egy kőnyvecskét Ingolſtádban; melyben, fel jegyezvén neveket, és tulajdón ſzavokat az Vj Tanitóknak, az ő Iráſokból Két ſzáz kűlőmbőző értelmét ſzámállya ugyan ezen ſzámos igéknek. Az Calviniſták, több balgatagſágok kőzőtt aztis vitattyák: hogy, Ahol kenyeret, és bort nem találnánk; akár minémű ételben italban ſzolgáltathatni az Vr vacsoráját: c *Panis & vinum, ſunt Cœnæ ſigna ex Domini inſtitutione. Vbi panis & vini uſus non eſſet, ritè celebrabitur, ſi, quod panis & vini vicem, vel ex uſu communi, vel pro temporis ratione ſupplet, panis & vini loco adhibeatur.* d *Rogatus Calvinus à fratribus qui in Americâ erant, ubi nullus eſt vini uſus, Licerétne pro Vino uti Aquâ, vel alio illic uſitato potionis genere? Reſpondit; nil à Chriſti conſilio alienum facere, qui non contemptu, ſed neceſſitate adacti, pro Vino aliud, in iis regionibus uſitatæ potionis genus, uſurpant.* Azért az ſzállott Várban, melyben ló huſſal élnek, ló huſban kellene az Calviniſta Vacsorát oſztogatni: az havaſokon, makban.

Az Vr Vacsorájához való keſzűletet az mi illeti, Luther azt mondgya: hogy, Akkor vagyon ember leg job kéſzűlettel, midőn leg roſzſzabban vagyon kéſzűlve: e *Optima diſpoſitio eſt, non niſi ea, quâ peſſimè es diſpoſitus. Et econtrà, tunc peſſimè es diſpoſitus, quando optimè es diſpoſitus.* Mely tudomány ſzerént, az vólna leg alkolmatoſb az Luther Vacsorájához: az ki oly réſzeg korában vacſoralnék, hogy az Pohár fel hajtás után, ugy okádná arczúl az Prædikátort, hogy az ſzakállán folyna alá ſirja az Luther Vacſorának.

Az Betegekhez f nem akarják az Calviniſták vinni az ő Vacsorájokat: maga akkor vólna leg ſzűkſégeſb, ha igaz Vr Vacsorája vólna. Az Lutheriſták pedig, g kárhoztattyák ezt az nagy Iſtentelenſéget. De többet ſzóllyunk ezután az Vr Vacsorájárul tamadott Tévelygéſekről.

Az Hazassagot, h Sz. Pál Sacramentomnak nevezi: de az El ſzakadtak, ki rekeſztik eztis az Szentſégek kőzzűl. Sőt Luther azt tanittya: hogy, vétkezik, az ki réſzesűl az Házaſságnak cſelekedetiben: i *Negare non poſſum, quin Virgo nubens, peccet in reddendo debito carnis.* Máſutt az Szolgálóra ſzabadittya az kaczér ménlovakat, mint nem régen hallók. Az Aſzſzonynépeknek pedig azt adgya tanácſul: hogy, Ha hideg természetű Vrok vagyon, ki nékik eleget nem tehet; ſzőkjenek el, és kereſſenek máſutt kedvek ſzerént való Vrat: k *Si Mulier impotentem habeat Maritum; vel, cum conſenſu viri, alteri miſceatur: vel, ſi vir conſentire nollet, conſulerem, ut contracto cum alio matrimonio, aufugeret in locum remotum. Quid enim aliud conſuli poſſet, laboranti aſſiduo libidinis periculo?*

Ennek fölőtte, akármi aprólékért el válaſztyák az Házaſokat. Minap 1610. eſztendőben, egy kőnyvet nyomtatának az Debreczeni Prædikátorok illyen Tituluſſal: *Lex Politica D E I.* Es minek utánna az Elől járó levél-

ben,

a *Sanctes, Repetitione 1. de Eucha. cap. 10.*
b *Alanus dial. 6. c. 14.*
c *Beza epi. 2. Theol.*
d *Id. epi. 25.*
e *Tō. 1. Lat. Vitteb. ann. 1545. p. Luft Concion. de digna præpar. ad Eucha. fo. 64.*
f *Calv. l. 4. ca. 17. n. 39.*
g *Schlüſſ. l. 1. Theol. Calvin. art. 30. fol. 161.*
h *Epheſ. 5. v. 32.*
i *Tō. 2. Vitt. Lat. Anno 1546. p. Luft Lib. contra Lato. f. 244*
k *De Capt. Babyl. Cap. de Matrimonio.*

ben, azt vetették vólna fondamentomúl, hogy az Oo teſtamentomi Cæremoniák meg ſzűntek, de az Polgári társaſághoz tartozó végezéſek fen maradtak; és ezeknek az fen maradott Tőrvényeknek elő ſzámlálását igírték vólna: az több dolgok kőzőtt arrais † fel ſzabaditák az Kereſztyén embert, hogy valamikor meg únnya feleſégét, adgyon ki rajta, egy Menedék levelet vetvén torkába. Sőt, mivelhogy azt tanitották egyenlő akarattal az El ſzakadtak: hogy, Semmire egyébre kőteleſek nem vagyunk, hanem cſak arra, az mit az Vr Iſten meg parancſolt: Ebből azt hozák ki ſokan: hogy, Szabad embernek annyi Feleſéget venni, menyit el tarthat. mert nincs nyilván való parancſolat arrúl, hogy egynél többet ne végyen. Ezt Bernardinus Ochinus, a egy egeſz Kőnyvében, ſok bizonyſágokkal igyekezik erőſíteni. Sleidánuſis azt irja: b hogy, Veſtfáliában, ugyan nyilván prædikállották ezt az rút tudományt; sőt, hogy az prædikállás foganatoſb lenne, példát ada Leidenſis János, ki egyſzerſmind három Feleſéget vőn. Eraſmus pedig azt irja: c hogy, iſmért oly ſzőkőtt Barátot, ki hármaſával vőtte az Aſzſzonyembereket: *Novi Monachum, qui pro unâ duxerit tres.* Sok több éktelenſégeket hozhatnánk elő, de ezekkel moſt meg elégſzem. mellyekből ki teteczik, mely méltán mondgya Conſtantinus Cſáſzár: hogy, az Eretnekek oly undokſágokra jutnak, mellyeknek cſak elő ſzámlálásais, meg főrőzteti az Kereſztyénſéget: d *Ita prolixæ ſunt abſurditates veſtræ; ita, ſi explicentur, omnis generis feritate refertæ, ut vel auditum ab hujuſmodi declinare conveniat: ne, ſi cuncta ſingillatim recenſeantur, ſincerum, ac purum Fidei noſtræ propoſitum polluatur.*

† *Fol. 60.*

a *Vide Bezā, l. de Polygamia.*
b *Sleid. lib. 10. Hiſtor. ſub initiū.*
c *Eraſ epiſt. ad fratres inferior. German.*
d *Euſeb. l. 3. vitæ Conſtā. cap. 65.*

§. 5. Az Atyafiak mentſégi ki rekeſztetnek.

Ezeket mikor ſzemekre vettyűk az Atyafiaknak, azt felelik kőzőnſégeſſen: hogy ők e'rút éktelen Valláſokat, ſem Lutherben, ſem Calvinuſban nem javallyák: hanem, az igyenes Iſten Igejéhez ragaſzkodnak, és azzal tartyák. Láſſa Luther 's Calvinus mit mondottak: magok terhét viſellyék.

De kérlek, valaki ezt mondod, Iſteni félelemmel gondold meg ezt magadban: Ha illyen nyilván való dolgokban, mellyek nem cſak az Kereſztyén hittel, de az emberi okoſsággal, ſzemérmeteſséggel, és kőzőnſéges értelemmelis ellenkeznek, ily rútúl el tévelyedtek az te Valláſodnak első Profétái; mint hitetheted el magaddal, hogy ezek Iſtentűl kűldőtt Tanitók vóltanak? avagy, mint bízhatod ezeknek tanitáſához bátorſágoſon űdvőſségedet? mint tudhatod, hogy az kik az tér úton, az nyilván való dolgokban ily nagyokat botorkáztak, sőt orrokra eſtek, az több mély dolgokban nagyobbat nem botlottak? Ha az új Tudományok Elől járói így el tévelyedtek; hogy ne téveledgyenek az ő Tanitványok? Hihetséges dologé, hogy az Sz. Lélek Iſten, az ő Profétáit, kik által az Bálványozáſt ki akarta gyomlálni, és az igaz Valláſt meg akarta újítani, ily otromba kábaſágokra bocſátotta? Bizony, ha cſak egyſzer hamiſſat tanitott vólnais valamely Evangeliſta, méltán kételkednénk az több tanitáſában. mert, az ki egyſzer hazud, annak igaz mondáſát ſem ſzoktuk hinni. és az mely Valláſ-

ban csak egy hamisságot találunkis; tudván tudgyuk, hogy az nem lehet Istenes tudomány.

Továbbá, aztis meg gondold: Ha az te Előtted járók, noha minden szavokban azt kiáltyák, hogy ők az szemenszedett tiszta Sz. Iráshoz egyebet nem tanitnak; mindazáltal az Anyaszentegyháznak itíletit, az régi Szenteknek hitit meg vetvén, ily nyilván való tévelygéseket Sz. Irás gyanánt bé vésznek: vallyon's te, vagy az te Prædikátorid, ezeknek nyomdokin járván, szinte ugy meg nem csalatkozhattoké, mint ezek? szemesb vagyé te Luthernél, és Calvinushoz? többet tulajdonithatczé magadnak, hogy sem ezeknek, kik azzal dicsekedtek, hogy az Sz. Irás kivül nem lépnek, hanem csak az ő fontyára vetik; csak az ő sinórával mérik minden tanitásokat? Ved eszedben, az Nagy Istenértis kérlek Atyámfia, magadat. mert a'végre ereztette az Vr Isten ezeket az te Előtted járóidat, ily nyilván való hamisságokra; hogy meg ismértetné veled, mely veszedemes dolog légyen, az Anyaszentegyháznak tanitásától el szakadni, és saját tulajdon agyaskodásidat vakmerőséggel követni.

Magamrúl én azt jó lelki ismérettel mondom: hogy, ha az Római Eccléſiának közönséges Vallásában, csak egy hamisságot találnékis: ottan bizonyos volnék, hogy nem az Sz. Lélek Iskolájából, hanem az hamisság attyának tanitásából eredett volna az Római Vallás. mivelhogy, az Isteni tudományt, mint szinte az finom aranyat, az rosda semmi részében meg nem sértheti. De soha még eddig senki nem találkozott, az ki csak egy hamis czikkelyt mutathatott volnais, az Római gyülekezetnek közönséges Vallásában. noha, az mint elébbis mondám, az ő fiai közzül némellyek, tulajdon vélekedésekben megis botlottanak.

Supra, Fol. 259.

Az mivel pedig ez ideig káromlották az kősség előtt az Atyafiak az Római valláſt; vagy csak hazugúl kenték azokat reánk, noha sem hirünk, sem tanácsunk benne: vagy nem értvén az mi Vallásunkat, méltatlan fogták reánk az mit nem hirdetünk: vagy módnélkül káromlyák, és szidalmazzák az tiszta Igazságot; az mint kész vagyok meg bizonyitani akár ki előttis.

TIZENKETTEODIK RESZE.

TIZENEGGYEDIK BIZONYSAGA AZ VY TVDOMANYOK hamisságának: Mert, az Szent Iráſt meg marczongják.

AZ Szent Irásnak, eleitúl fogva mind ez ideiglen, oly bőcsülleti volt az Keresztyének között; hogy valamit ebben fel találtak, azt minden okvetetlen ugy vötték, és hitték, mint tulajdon az igaz mondó Istennek fel bonthatatlan tanubizonyságát. Mert, hogy az ő méltóságának a több bizonyságit most el halgassuk, csak azis Isteni bölcseségnek jelensége lehet, ugymond Sz. Agoston, és Tertulliánus: hogy, az miket eléve meg jövendőllött volt, azokat szemünkel láttyuk hogy pontrul pontra bé

a Vide infr. l.6.c.1.§.1.

tellye-

tellvesedtek: b *Mirabilem autoritatem non immeritò Scriptura habet in omnibus Gentibus, quas sibi esse credituras, inter cætera quæ dixit, verâ divinatione prædixit.* c *Narratis ergò præteritis, Scriptura fidem facit, eò quòd ejus prædicta complentur.* d *Quicquid agitur, prænuntiabatur: quicquid videtur, audiebatur.*

Ebből az Sz. Irásnak bőcsülletes méltóságából eredett: e hogy, soha az Keresztyénségben csak egy Eretnekség sem támadott, mely az ő tévelygését, az Eretnekségek meg rontó aczél pőröllyel, az Sz. Irással, nem igyekezett vólna szépegetni, kendőztetni, és meg hímezni. Mert az Sz. Agoston mondásaként, a az Keresztyénségben, nemis támadhat egyébképpen Eretnekség, hanem csak az Szent Irásnak szine, és palástya alatt. Azért b Sz. Ignátius azt irja: hogy az Tévelygők az ő keserű mérgeket az Sz. Irásnak mézseriben elegyitik: *Non Christiani, sed Christi institores sunt; adulterantes verbum Evangelii, & erroris venenum allinientes dulcibus alloquiis, velut mulso aconitum miscentes, ut suavissimo sapore deceptus qui gustat, mortem incautè hauriat.*

Irenæus Mártyr pedig azt hirdeti: hogy az Eretnekek az ő hazugságokat az Irással födik bé, és kivül az Irást nyelveken hordozván, juhok gyapjúját mutogattyák, noha értelmek farkas dühőséggel rakvák: c *Mendacium dæmon abscondit per Scripturam, quod faciunt etiam omnes Hæretici.* d *aforis quidem oves, per eam quam habent extrinsecus loquelam, apparent; intrinsecus verò lupi sunt.* Másutt azt irja ugyan ezen Sz. Doctor: e hogy az Eretnekek, sárból csinált rút tudományokat, az Sz. Irásnak szép arannyával akarják bé mázolni. és szinte azt cselekeszik, mintha valaki drága kövekből rakott Királyi abrázatot találván, el bontaná azt az ábrázatot, és ugyan azon kövekből, egy róka abrázatot rakna: és azt akarná el hitetni, hogy, ez amaz elébbi szép abrázat, mivelhogy ugyan azon kövekből rakattatott.

Tertulliánus hasonlóképpen szól: Mert, ugymond, senki az mérget epében, és zászpában nem adgya, hanem az édes mézben: az ördögis dögleletes tanitását, az Istennek kedves tanitásával elegyíti; az Igazság ellen, az Igazságból farag nyilakat. Sőt ugyan nemis lehetne csak egy Eretnekségis, ha az Sz. Irásnak hamis magyarázati nem lehetnének. Azért minden Eretnek az Sz. Irással bizonyít, és azzal ejtik meg az együgyüeket, hogy nagy bátorsággal pattogattyák az Sz. Irást. Az Istennek bölcseségeis, mely az ő Hiveinek próbájára, el szenvedi hogy Eretnekségek légyenek az világban, ugy iratta az Sz. Irást, hogy az Eretnekségek, az ő gonoszságokból okot vehessenek az viszszálkodásra, az Isten igéjéből is: f *Nemo venenum temperat felle, & helleboro, sed conditis pulmentis, & benè saporitis; ut plurimum dulcibus, id mali injicit: Ita & Diabolus, lethale quod conficit, rebus DEI gratissimis, & acceptissimis imbuit.* g *Omnia adversus veritatem, de ipsa veritate constructa sunt.* h *Nihil mirum, si ex DEI Instrumento captantur argumenta, cùm Hæreses esse non possent, si non & perperam Scripturæ intelligi possent.* i *Et errantes de Scripturis agunt, de Scripturis suadent. aliunde enim loqui non possunt de rebus Fidei, nisi ex Literis fidei. Scripturas obtendunt, & hac suâ audaciâ statim quosdam movent.* k *Nec periclitor dicere; ipsas quoq; Scripturas sic esse ex DEI voluntate dispositas, ut Hæreticis materiam subministrarent.*

b *Aug. 12. Civit. c. 9. in fine.*
c *Lib. 16. cap. 9.*
d *Tertulli. Apol. c. 20. Supra f. 43.*
e *Supra. fol. 96.*
a *Aug. citato, illo f. 96.*
b *Epist. ad Trallianos.*
c *Iren. li. 3. cap. 21.*
d *Lib. 3. cap. 18.*
e *Lib. 2. c. 34. in fine.*
f *Tertul. de spectaculis, cap. 27.*
g *Apolog. cap. 47.*
h *De Resurrect. carnis, cap. 40.*
i *Præscrip. cap. 15. Supra, f. 91.*
k *Ibi. c. 39.*

Sz. Agoſtonis azt irja: a hogy,noha az Eretnekek tettetik,hogy az Sz. Iráſt kövétik: de mivelhogy ezt, az ő hamis értelmek ſzerént tekerik, nem az Sz. Iráſt, hanem az magok agyaskodáſit kövétik. Vgyanis (ugymond) nem azért Eretnekek,hogy az Iráſt meg vetik: hanem azért,hogy hamiſſan értik.mert az Sz. Irás, b némellyeknek élő illat az életre: némellyeknek pedig halálos illat az veſzedelemre: c *Scripturas tenent ad ſpeciem, non ad ſalutem.* Viſzontag az irja: hogy, az ördögöt kövétik az Tévelygők. mert az ördögis, CHRISTUS Vrunk ellen az Sz. Iráſt emlegette: d *Diabolum vos imitamini. ſicut enim ille contra Legislatorem proferebat verba Legis: ſic & vos, ex verbis Legis accuſatis.*

Vgyan ezent mondgya Sz. Athanáſius, és inti az Híveket: hogy, akármint hánnyákis az Sz. Irás mondaſit az Anyaſzentegyháztúl el ſzakadtak; de fülőket ennek meg ne hajcſák. mert ezek csak feſtékek,csak jó illatok, csak bárány gyapjak,mellyekkel az undokſágot bé himezik;az búdőſségnek illattyát el verik; az farkaſok dühőſségit bé födözik: e *Cum unaquæq; Hæreſis, ſui commenti parentem habeat Diabolum, ac pudore tam exoſi nominis teneatur; pulcherrimum nomen Salvatoris profitetur, Scripturarumq; dictionibus amicitur. Verba quidem profert: veram tamen inde ſententiam ſuffuratur; ac deinde intellectu, quem ipſe cõfinxit, dolis obumbrato, erroneorũ homicida efficitur.* f *Quotquot ſunt Hæreſes, nihil habent in ſuis figmentis conſtituendis, quod commune ſit cum ſacra Scriptura: Sed tamen ad dolum ſimpliciorum, velut Diabolus ipſorum Pater, transformant vultum; verba Scripturæ præferunt, ut rectum ſenſum habere videantur.* g *Non audiatis ergò eos, etiamſi dictiones ex Sacris Literis ſcribant; etiamſi voces Orthodoxæ fidei loquantur. indumentum ovium, hæc verba ſunt.*

Mind ezeknél bővebben ir Vincentius Lirinenſis ez dologrúl: meg mutatván, hogy tulajdona minden Eretnek embernek, hogy annál inkáb mutogaſſa az Sz. Iráſt, mentúl távúlb eſett az Igazſágtúl; és az Sz. Iráſnak lágy gyapja alatt, az ő hamiſságának körmeit rejtegeſſe: követvén az Sátánt, ki midőn Vrunkal bajt vína, Sz. Iráſſal támogattya vala kiſztetéſit: *Vtuntur planè Hæretici, Divinæ ſcripturæ teſtimoniis; & vehementer quidem. Nam videas eos volare, per ſingula quæq; ſanctæ Legis volumina. ſive enim apud ſuos, ſive alienos; ſive privatim, ſive publicè; ſive in ſermonibus, ſive in libris; ſive in conviviis, ſive in plateis; nihil unquam pænè de ſuo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samoſateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomii, Iovviniani, reliquarumq; peſtium; cernes prope nullam omitti paginam, quæ non Novi aut Veteris teſtamenti ſententiis fucata ac colorata ſit. Sed tanto magis cavendi, & pertimeſcendi ſunt, quanto occultius ſub Divinæ Legis umbraculis latitant. Sciunt fœtores ſuos nulli ferè citò eſſe placituros, ſi nudi & ſimplices exhalentur, atq; idcircò eos Cæleſtis eloquii velut quodam aromate aſpergunt; ut ille, qui humanum facile deſpiceret errorem, Divina non facile contemnat oracula. Itaq; faciunt quod hi ſolent, qui parvulis auſtera quædam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt; ut incauta ætas cùm dulcedinem præſenſerit, amaritudinem non reformidet.* † *Clamat Salvator; Attendite vobis à Pſeudoprophetis, &c. Quid eſt Veſtis ovium, niſi Prophetarum, & Apoſtolorum proloquia, quæ iidem, ovili quadam ſinceritate, Agno illi qui tollit peccata mundi, tanquam vellera quædam texuerunt? qui ſunt Lupi rapaces, niſi ſenſus Hæreticorum*

a *Supra, fo. 96.*

b *2. Corin. 2, v. 16.*

c *De Bapt. cont. Donat. cap. 19.*

d *Tõ. 7. lib. 2. contr. Petilian. c. 49.*

e *Athanaſ. Orat. 1. cõtr. Arian. fol. 113. edit. Comelin. 1600.*

f *Fol. 114.*

g *Fol. 121.*

Lirin. cont. Profan. novit. c. 35.

† *Cap. 36.*

rum ferі, & rapidi? Sed ut facilius incautis ovibus obrepant; manente luporum ferocia, deponunt lupinam ſpeciem, & ſeſe Divinæ Legis ſententiis, velut quibusdam velleribus obvolvunt; ut, cùm quisq; lanarum mollitiem perſenſerit, nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. * *Quid Diabolus faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominum Majeſtatis, Scripturarum teſtimoniis appetiit? Mitte te deorſum. ſcriptum eſt enim. Magnopere nobis doctrina hujus loci retinenda eſt, ut tanto Evangelicæ autoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica ſeu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, Diabolum per eos loqui minimè dubitemus. nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc membra membris loquuntur: membra ſcilicet Diaboli, membris CHRISTI. Quid tandem dicunt? Mitte te deorſum: id eſt, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ Templum DEI eſt, doctrinâ, & traditione demitte. Et, ſi interroges hæreticum, Vnde probas, quòd Eccleſiæ Catholicæ univerſalem, & antiquam Fidem dimittere debeam? Statim ille: Scriptum eſt enim. Et continuò mille teſtimonia, mille exempla, mille autoritates parat, de Lege, Pſalmis, Apoſtolis, Prophetis, quibus Novo, & MALO more interpretatis, ex arce Catholica, in Hæreſeos barathrum infelix anima præcipitetur.*

* *Cap. 37.*

Noha pedig eleitúl fogva minden Eretnekſég az Sz. Iráſt fitogatta, ezzel csinnyoſgatta rútſágát, ez alatt rejtegette dógleleteſségét; és orczátlanúl az emberek agyában formáltatott, és találtatott vélekedéſre húzta vonta az Iſten ſzávát: De viſzontag, ſoha oly Eretnekſég nem vólt, mely az Szent Iráſban nem vetette vólna körmét, és ezt ſokképpen meg nem mocskolta, meg nem marczongotta, meg nem veſztegette, csonkitotta vólna. mert, ſokan ennek némely réſzeit meg vetették mint férgeſeket: az maradékát pedig, imide amoda, tetczéſek ſzerént húzták, vonták, és erőſſen tekerték; meg nyujtották, 'ſmeg rövidítették; meg tóldották, 'ſmeg csonkitották; hamis tekergő magyarázatokkal ſzinte ugy meg förtőztették, valamint az ő hamis Tudományoknak erősítéſére alkolmatoſbnak találták lenni. az miben akarták, helyt adtak néki: az miben akarták, nem adtak; hanem csak hamar fel vetették. Valentiniánus eretnek, csak az mi néki tetczett, azt vötte bé az Oo teſtamentomból: a *Legis, & Prophetarum quædam probat, quædam improbat: id eſt, omnia improbat, dum quædam reprobat.* Cerdo, csak az egy Sz. Lukács Evangéliomát javallotta: az Apoſtoli Cſelekedetrúl irt könyvet, hamiſnak itílte: b *Hic Prophetas, & Legem repudiat: ſolum Evangelium Lucæ, nec tamen totum, recipit. Apoſtoli Pauli, neq; omnes, neq; totas Epiſtolas ſumit. Acta Apoſtolorum, & Apocalypſim, quaſi falſa rejicit.* Ebion, csak az Sz. Máthe Evangéliomát itílte igaznak: c *Ebionitæ, ſolo eo, quod eſt ſecundùm Matthæum, Evangelio utuntur: & Apoſtolum Paulum recuſant, Apoſtatam eum dicentes.* Marcionrúl, és az Valentiniánuſokrúl azt olvaſom: hogy, d csak az Sz. Iános Evangéliomát dicsírték. Az Alogiánuſokrúl irja Sz. Agoſton: hogy az Sz. Iános Evangéliomát, és Látáſát meg vetették: e *Ioannis Evangelium reſpuunt, cujus nec Apocalypſim accipiunt; has videlicet Scripturas negant eſſe ipſius.* Az Manichæuſokrúl azt mondgya: hogy, az egéſz új teſtamentomban ſokat férgeſnek, és meg veſztegettetnek véltek: f *Novi teſtamenti Scripturas, tanquam infalſatas, ita legunt; ut, quod voluerint, inde accipiant; quod nolunt, rejiciant, tanquam non totum verum habentibus.* Fauſtus Mani-

a *Tertull. Præſc. c. 49.*

b *Ib. cap. 51.*

c *Iren. lib. 1. cap. 26.*

d *Iren. li. 3. cap. 11.*

e *Auguſt. hæreſ. 30.*

f *Auguſt. hæreſ. 46.*

chæus azt beſzélli : hogy, nem Sz. Máthé irta az Evangéliomot : hanem valaki más az ő nevével : a *Matthæus hæc non ſcripſit : ſed alius, neſcio quis ejus nomine*. Máſutt azt vitattya : hogy, ő nem veheti mind elő, valamit Sz. Irás nevével elő toſznak. mert az Régiek, ſok dolgokat írtak az Apoſtolok könyveiben; sőt az Apoſtolok halála után írtak ſokat az Apoſtolok nevére : b *Ad Scripturas, nunquam ſine judicio aures afferimus. multa enim à Majoribus veſtris, eloquiis Domini inſerta ſunt verba : multa poſt Apoſtolorum aſſumptionem, à neſcio quibus, per opiniones comperta, in Apoſtolorum Domini nomina contulerunt.* Kinek Sz. Agoſton csak azt feleli : c hogy, ha nem az Apoſtolok iráſa, az mit Apoſtoli irásnak tart az Eccleſia; az sem lehet bizonyos, hogy az Apoſtolok valaha ez földön vóltak, és valamit írtak. Végezette, vóltak ollyakis, ugymond d Sz. Agoſton; kik az egész Evangéliomokat megvetették, és ebből azt itílték: hogy, CHRISTUS Vrunknak dücsőſségét őregbítik, mivelhogy egyébnek Chriſtus kivül nem akarnak hinni. Egy szóval, Tertulliánus méltán az Eretnekségek tulajdonságának mondgya : hogy, éppen az Iráſt bé ne vegyék; vagy, ha bé vészikis, hamis értelemmel meg rútitcsák: e *Hæreſis quaſdam Scripturas non recipit; & , ſi quas recipit, adjectionibus, & detractionibus intervertit. Et ſi integras recipit, diverſas expoſitiones commenta, convertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus.* f *Alius ergo manu Scripturas, alius ſenſu expoſitiones interveriit.*

Ebből azért az Eretnekségnek tulajdon feſtékéből ; illyen Bizonyságot támaſztok az moſtani Tévelygések ellen :

Lehetetlen, hogy igaz Iſteni vallás légyen az, melynek fő Pásztori, és vezérlő Kalauzi, az Iſten i géjét, az Sz. Iráſt, ſokképpen meg marczongják; és, az menyire szerét tehetik, minden félelem és orczanélkül meg mocskollyák, bizonytalanná teſzik, idegen értelemre forgattyák.

Illyen az Lutheriſta, és Calviniſta vallás.

Tehát lehetetlen, hogy ezt igaz Iſteni vallásnak itílhesük.

Az Bizonyságnak ELSŐ részе, kőzben vetésnélkül vagyon. Mert, ha az Iſten ómagával nem ellenkezhetik, és az Igazság az Igazságot nem ronthattya; bizonyára az mely igazságot egyszer az Iſtē irva elönkben adott, annak bőcsülletit semmiben meg nem kisebbítheti.

MASODIK részét az Bizonyságnak, sokképpen, és tagadhatatlan példákkal igen világoſſan meg bizonyíthattyuk:

§. 1. Az Szent Irásnak bőcsülletit fel bontyák.

ELŐSZŐR : Az egész Sz. Irásnak minden bőcsülletit le tapodták, és fel forditották az Vj Tanitók, ezekkel az ártalmas vélekedésekkel :

I. Midőn azt kezdék hirdetni : hogy, Semmit nem tartozunk hinni, valami az Sz. Irásban ki nincsen fejezve. Ez helyén maradván, mivelhogy ſohult az Irásban fel nem találhyuk, Hány, és Mellyik légyen az Sz. Irás könyve : vagy, hogy ezt az könyvet, mellyet Sz. Pál neve alatt olvaſunk, valósággal Sz. Pál irta : vagy, hogy éppen, változtatásnélkül ugy megmaradott, az mint Sz. Pál írta; következik, hogy ezekben semmit nem kellyen el hinnünk.

II. Midőn azt tanittyák : hogy, Az egész látható Anyaszentegyház el tévelyedhetik, és Eretnekségben eshetik. Ha ez igy vagyon; nem lehetünk bizonyoſsak, hogy akkoris el nem tévelyedett, mikor ezeket az Sz. Irás könyveit elönkben adta.

III. Azt tanittyák kőzönségeſſen, mint ezennel meg értyük : hogy, Az Apoſtolok, még az Sz. Lélek Iſtennek vétele utánnis gyakorta tévelygettek. és nevezet szerént, azt irják : hogy, Sz. Péter tévelygésben esett, mikor Sz. Páltúl meg dorgáltaték. Aztis bátran hirdetik : hogy, Egymással ellenkező tudományt hirdettek. mert Sz. Iakab, szembe viaskodik Sz. Pállal sok dolgokban. Halhadsza egy túdós Lutheriſta Superattendensnek szavát ez dologrúl : a *Scribit Aretius; Iacobi doctrinam de juſtitia operum, nullo pacto pugnare cum Paulo. Nos certè, hanc Aretii aſſertionem contedere nullo pacto poſſumus. Quia collatio epiſtolæ Iacobi cum Epiſtolis Pauli, oſtendit, Iacobum non niſi cōmodâ, & operosâ mitigatione cum Paulo conciliari poſſe. Nam Iacobus, cap. 1. & 2. Legi tribuit libertatem; cum illa, teſte Paulo, pariat ſervitutem. Iacobus contrà Paulum, Operibus tribuit juſtitiam. Iacobus verba Moyſi latius extendit, quàm ipſe uſurpat. quæ enim Moyſes de Sola Fide dixit; ille, novâ additione, ad Opera quoq; accommodat. atq; poſtea, Fidem comparat corpori, & Opera ſpiritui; quod cum Paulo non congruit. Fides enim eſt quaſi ſpiritus, vita, & anima bonorum Operum, & non ècontra.* Ezek ha igy vannak, tellyeſséggel kétséges, bizonytalan, és csak nem agnő beszédhez hasonló léſzen az Apoſtoli tanitás; mint b ezután Sz. Agoſtonnal meg mondom. Mert, ha ebbeis hamiſság lehet, (minthogy az ellenkező dolgok kőzzül, eggyiknek hamiſnak kel lenni :) bizonyoſok nem lehetünk, mikor mondgyanak igazat, és mikor tévelygjenek az Apoſtolok.

IV. Az Sz. Irás könyveit egymás mellé vetvén, azt irja Luther : hogy, Eggyik méltób hitelű az másiknál : c *Libri Regum, majori fide digni ſunt, quàm Paralipomenon.* Másutt pedig, az mint Gretserus elő hozza, *in reſolutione epiſtolæ Græcæ Simonis Lithi, fol. 80.* igy ir : d *Ioannis Evangelium eſt unicum, exquiſitum, rectum, principale Evangelium, & aliis tribus longè præferendum. Sed & Epiſtolæ Sancti Pauli, & Petri, longè tribus Evangeliis, Matthæi, Marci, & Lucæ, præſtant.* Kiből az jő ki : hogy nem mind azon egy Szent Lélek szóllott az Evangéliomban. Az illyen szép tudományból erede, az mit Luther e maga sem tagad, hogy az Lutheriſták csak annyira bőcsüllik az Evangéliomot, mint Terentiuſt. Az Calviniſták csemetéi pedig, az Libertinuſok, Szent Pált, tőrőtt edénynek; Szent Mátét, uſoráſnak nevezték: f *Quintinus, unumquemq; Apoſtolorum aliquo notabat ſcommate; Paulum vocans vas fractum; Petrum, Chriſti abnegatorem; Ioannem, juvenem ſtolidum; Matthæum, fœneratorem.* Es efféle Libertinuſokkal telinek mondgya g Calvinus egész Német országot. De errúl az Apoſtolok személye ellen való bőcsülletlen káromlásokrúl, majd h többet szóllyunk. Az ötödik Könyvben aztis bővségeſſen meg mutatom : hogy, Calvinus gyakran gáncsot talál az Sz. Irásban; és mind az Chriſtus szavait, mind Sz. Pál és egyebek cselekedetit dorgállya's oſtorozza.

ARGVMENTVM.

Supràf. 93.

a *Aug. to. 6. lib. 17. contr. Fauſt. c. 1.*

b *Ibi. li. 33. cap. 3. & 5. Confeſſ. c. 11.*

c *Ibi. cap. 6.*

d *Aug. 2. Retrac. c. 16*

e *Tert. Præſcript. c. 17.*

f *Cap. 38.*

a *Schluſſ. l. 1. Theol. Calvin. art. 15. fol. 50. Similia vide li. 3. c. 13. §. 1. n. 3.*

b *Lásd l. 3. c. 13 §. 1. n. 3.*

c *Luth. Coll. Menſ. Iſleb. p Gaubiſch, 1566. ca. 60. de Vet. Teſt. fol. 533.*

d *To. 1. Novor. opuſcul. Germ. edit. Lipſiæ, 1603. fol. 180. 331.*

e *Supràfol. 104.*

f *Calv. Inſtruc. contr. Libert. cap. 3. & 9.*

g *Ibi. cap. 4.*

h *Ca. 13. §. 1. Vide lib. 5. cap. 2. §. 2. Et cap. 6. §. 3. n. 4.*

§. 2. Sok Könyveket meg vetnek.

MASODSZOR: Az Sz.Irás könyveinek bé vételét az mi illeti,abbais csudálatos mely rút habozásban vannak az El szakadtak.Mert,az minékik nem tetczik, azt csak hamar ki rekeszik az Bibliából, és félre teszik. Mivelhogy az Sz. Pál levelének hamis értelméből, némellyek azt kezdették vala tanitani : hogy az Hit, jó Cselekedetnélkülis elég az üdvösségre;Sz. Péter, és Iakab, ez ellen az tévelygés ellen irák Leveleket, ugymond Szent Agoston : a *Epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè diriguntur opinionem, quæ tunc fuerat exorta; ut aſtruant, Fidem ſine Operibus nihil prodeſſe.* Látván azért Luther Márton, hogy az ő Hitinek fundamentomát, az Sz. Iakab levele fel bontaná,azt kezdé hirdetni : hogy ez az Levél, nem mélto Apoſtoli lélekhez ; és csak szalma tekercs az Szent Pál leveléhez képest: b *Hanc Epiſtolam non eſſe Apoſtolico ſpiritu dignam, multi probabiliter aſſerunt.* c *Epiſtola Iacobi, comparata epiſtolis Pauli, verè Straminea eſt, quia nullum habet ſpiritum Evangelicum.* Az Sz. Iános Látását (mivelhogy az meg dücsőült Szenteknek értünk való könyörgési ebben fel jegyeztetnek,) ki rekeszté d Luther az Sz.Irás könyvei közzül. Azonképpen, meg mutattya Coccius, *Tomo 1.Theſauri, lib.6.art.24.26.27.* hogy az Lutheristák, az Sidókhoz irt Levelet; Sz. Péternek második Levelét; Sz.Iánosnak második és harmadik Levelétis bizonytalanná teszik.

Maga ezeket az Könyveket, az Vj Testamentomnak minden egyéb könyveivel egyetemben, szinte ugy mint az e Tridentomi gyöleközet, Sz. Irás közzé számállya az Carthágobéli harmadik Gyöleközet, *Can.14.* mely alá irta Sz.Agostonnis az ő nevet. Azonképpen Sz.Agoston, *Tom. 3.lib.2.de Doctr. Chriſtiana, cap.8.* Az Első Innocentius Pápa, *Epiſt.3. ad Exuperium,Tom.1.Concil.* Athanásius, *in Synopſi.* Damascénus, *Lib.4.de Fide,cap.18.* Ruffinus, *in expoſitione Symboli, in illud; Sanctam Eccleſiam*, szinte annyi számban, és oly rendel számállyák elő az Vj Testamentomnak könyveit, mint szinte az Tridentomi gyöleközet. Hasonlóképpen Nazianzénus,*Tom.2. edit.Pariſ. Carmine de Veris Scripturæ libris.* Cyrillus Hierosólymitánus, *Catecheſi 4.* Az Laodicéabéli második Gyöleközet,*Can.59.* mind ezeket az könyveket, Sz. Irás közzé számállyák. mivelhogy Sz. Pálnak, Tizennégy levelét emlitik; és Hét Canónica episztolát : csak hogy ezek nem emlitik az Sz.Iános Látását.

Eusébius, három helyen emlekezik az Vj Testamentomhoz tartozó könyvekről : Elöször; *Lib.3.Hiſtor.cap.3.* holott azt irja : hogy, Sz.Péternek második Levelérül, és az Sidókhoz irt Levélről némellyek kételkedtek; noha sokan ezeket az Sz. Irás közzé számállyák. Azután,azon Könyvnek 25. részében azt irja : hogy,noha valakik az Sz.Iános Látását;az Sz. Iakab, és Iudás levelét; az Sz.Péter második, és Sz.Iános második és harmadik Levelével kétessé tötték: de azért, *multis ſunt cognita, & à multis Eccleſiis leguntur*; sok Ecclésiákban bé vétettek. Harmadszor;emlekezik Eusebius, *Lib.6.cap.25.* ezen dolgorul, és azt irja : hogy, az Titkos látást Sz.Iános irta. Az Sz.Péter második Levelérül, Sz.Iánosnak második és harmadik

a *Aug.to.4. de fide & operib⁹,c.14.*

b *Luth. de capt. Babyl. de Extrema unct.*

c *Ap. Gretſerum, loco paulo ante citato.*

d *Præfat.in Apocal. an. 1522.*

e *Trident. Seſſ.4.*

madik Levelérül valami kőzbe vetés vagyon. Az Sidókhoz irt Leveletis, noha némellyek kétesé tészik; mindazáltal azt irja : hogy, *non præter rationem eam priſci viri, Pauli eſſe tradiderunt* : nem oknélkül mondották ezt az Régiek, Sz. Pál levelének. Másutt azt irja : hogy, sokan az Sz. Iakab, és Iudás levelérül nē emlekeznek;noha ezek az tőbEccléſiákban bőcsülletel bé vétetnek: a *Epiſtolæ Iacobi, multi ex veteribus non meminêre,ſicut nec ejus quæ Iudæ inſcribitur,cùm & ipſa una ſit ex ſeptem,quæ Catholicæ appellantur. Attamen ſcimus, & iſtas cum reliquis publicè in plurimis Eccleſiis legi.*

a *Euſeb.l.2. c.23.in fine. Idē de Apocalyp.Euſeb. lib.7. c.25.*

Hogy pedig némellyek régen kételkedtek valamely Irásrúl;nem elég az hozzá,hogy miis most kételkedgyünk ezekről. Mert Egy az,hogy,az mint nem régen mondám, alég vagyon egy könyvis az Vj Testamentomban, mellyet valaki kétesé nem tött vólna : de az ő bizonytalanságokat, meg rontotta az Anyaszentegyháznak Sz.Lélektül vezérlett tanubizonysága. Más az : hogy, külömben sem lehetett,hanem az Vj Testamentomnak minden részeirül,egy ideig bizonytalanok vóltak némellyek az hívek közzül. Mert,minek előtte az Apostolok irnának,az eleven nyelvnek tanitásából sokan meg tértek, és ezeknek irták osztán az Apostolok az Leveleket. Noha azért azok,az kiknek küldötték Leveleket; és az kik az Apostolok és Evangelisták kezéből vötték az Evangéliomot, bizonyosan tudták, hogy ezeket az Apostolok irták: de nem terjedtek mindgyárt az egész világra ezek az Levelek.és mikor el terjedtekis,szabad vólt mind addig kételkedni,ha ugyan valóban Apostoli irások légyeneké ezek,valamig az közönséges Anyaszentegyháznak eggyes értelméből, és *Traditio*jából bizonyosan végére nem mentek , hogy ezek valóságosképpen Apostoli Irások. Iól mondgya tehát Illyricus : hogy, nem kel azokat az Könyveket egy általlyában meg vetni , az mellyekről valakik régen kételkedtek: b *Epiſtola Iacobi, ad Hebræos, Iudæ, poſterior Petri, ſecunda & tertia Ioannis, & Apocalypſis, propter quorundam dubitationem, in medio ſunt aliquandiu relictæ: poſteà verò in numerum Catholicorum Scriptorum receptæ.*

b *Centur.1. lib.2. cap.4. pag.54.57.*

Az Oo Testamentombéli könyveketis,jól meg dézmállyák, és meg herélik az Vjtók. Luther azt mondgya: c hogy az Iudith könyve, csak *Tragœdia*, játékba szerzett dolog. Az Tobiás könyve pedig, *Comœdia.* mivelhogy menyegzőben végeződik. Az Sz. Iob könyvében valami irva vagyon, abban Iob semmit nem mondott,sem cselekedett;hanem az egesz könyv csak *Fábula*,beszéd. Az Bölcseségrül irt könyvet, d Calvinus meg hazuttollya. Es egyenlő értelemmel az Iudith, Esther,Machabæus könyveit, ki metczik az Sz.Irás közzül.

c *Luth. Coll. Menſ. Iſleb. 1566.p Gabiſch. ca.60. de Vet. & Novo Teſtam. f.532.*

d *Calv.l.1. Inſtit.ca.11. n.8.*

Maga, az mint Sz.Ieronymus irja; az Nicæabéli közönséges Gyöleközet, az Iudih könyvét Sz.Irás közzé számlálta: e *Apud Iudæos,liber Iudith inter Hagiographa legitur; cujus autoritas, ad roborandæ ea, quæ in contentionem veniunt,minus idonea judicatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna, in numero Sanctarum Scripturarum legitur computaſſe,acquievi poſtulationi veſtræ.* Az Machabæusok könyveirülis azt irja Sz. Agoston : hogy az Anyaszentegyház ezeket Sz.Irásoknak tartotta: f *Machabæorum libros,non Iudæi, ſed Eccleſia, pro Canonicis habet.*

e *Hier.epi. 111. præfat. in Iudith.*

f *Auguſt. lib.18. de Civit.cap.36.*

Az Atyafiak ezeket az Könyveket azért vetik meg, mert az Sidók *Cánonában*, Sz. Irás könyveinek laistromában, fel nem találtatnak. De ez csak balgatagság. Mert, leg Először, mondgyák meg, hol találták fel ezt az Sidók *Cánonát?* és honnan tudgyák, hogy ez igaz, és nem valami Rabinusoktúl gondolt laistrom? Másodszor: miért akarják inkáb az el tévelyedett Sidóktúl, hogy sem az Anyaszentegyháztúl, és az Apostolok után való híveknek egyenlő értelméből venni, mellyik légyen az Sz. Irás? Ha az Sidók tanitványi akarnak lenni; vessék meg éppen az Vj Testamentomot. mert ebben semmit nem javallanak az Sidók. Bizony, az a Carthágobéli Concilium, Innocentiussal, Sz. Agostonnal egyetemben, az Oo Testamentombéli könyveknek laistromában számlállyák mind azokat az Könyveket, valamellyeket az Tridentomi Concilium elő nevez; csak az egy Báruch Prófétának irásárúl nem emlekeznek. Mert, az mint b Epifánius irja; Ieremiás Prófétával, az kinek Báruch Deákja vólt, egyben foglaltatik az Baruch könyveis. Es nem csak Hilárius, *Præfat. in Psalmos*; de c Origenes, és Eusébiusis, Ieremiás levelének neve alatt számlállyák az Báruch könyvét. Az Laodicéabéli gyölekőzet pedig, és Cyrillus, kikre imént igazitánk, Báruchot ugyan nevezet szeréntis laistromba jegyzik.

Hogy ha Athanásius, Nazianzénus, az Laodicéabéli gyölekőzet, Cyrillus, Epifánius, Damascénus, Hilárius, d Melito, Ruffinus, az imént nevezett helyeken, nem emlitik az Oo Testamentombéli könyvek közőtt az Tobiás, Iudith, Machabæusok, Bölcseségnek, és Eccléfiasticusnak könyveit, nem azért cselekeszik, hogy meg vetnék ezeket; hanem azért, mert, az mint nyilván irja Epifánius, Damascénus, és egyebekis, csak azokat az Könyveket akarták elő számlálni, mellyeket az Istennek szekrényében tartottak az Sidók. De noha ezek az Könyvek, ugymint utólban iratottak, az Istennek szekrényében nem tartattak: mindazáltal, azt irja Athanásius; hogy az régiek tanitása szerént, az Esther, és Iudith könyvei, az Sidóknális Sz. Irás közzé vétettek. e Eusébiusis Origenessel eggyűtt azt mondgya: hogy, az Sidóknál Huszonkét könyv vagyon, mellyet Sz. Irásnak tartnak; és az huszon kettődiket, az Machabæusok könyvét nevezi.

Ezekből ki teteczik, hogy az Atyafiak, az Anyaszentegyháznak itéletitúl el szakadván, és az Sz. Irás könyveinek bé vételében, az magok agyaskodásit követvén, semmi bizonyos, és állandó számát nem tudhattyák az Sz. Irás könyveinek.

a *Paulò antè citati.*

b *Epip. initio libri de ponderibus: Idē Damas. loco citato.*

c *Orig. ap. Euseb. l. 6. histor. cap. 25.*

d *Melito apud Euseb. lib. 4. c. 26.*

e *Euseb. l. 6. cap. 25.*

§. 3. Hamissan fordittyák az Bibliát.

Harmadszor: Az mit Eusébius ír az Theodótiánusokrúl, ugyan azont mondhattyuk miis az Atyafiakrúl: f *Scripturas Divinas, sine ullâ reverentiâ corrumpunt; manusq. irreligiosas Divinis Scripturis injicientes, dicunt se illas emendasse. ideò eorum exemplaria admodum sunt inter se discrepantia.* Az Sz. Iráft mosdatlan kézzel veszteget ik; noha nagyon hirdetik, hogy ezt ők leg igazábban fordittyák. Innen vagyon, hogy ő közőttők sok kűlömbőző Bibliák vannak. Nem elégesznek meg azzal az Bibliának forditásával, mellyel az Keresztyénség élt Ezer őt száz negyven esztendeig. Maga, az

f *Euseb. l. 5. cap. ult.*

mint Sz. Agoston irja, csak nem tellyességgel lehetetlen dolog, hogy ennyi tudós emberek, ennyi esztendő alatt, az Sidó bőtűt meg nem értették vólna: a *Mirari satis nequeo, si aliquid adhuc in Hebræis exemplaribus invenitur, quod tot Interpretes, illius linguæ pertissimos, fugerit.* Hanem az magok szája izi szerént sok új formára ütötték; de úgy, hogy soha ketten nem eggyezhettek, sőt magokis meg vallyák; hogy senki közzűlők arra nem elégséges, hogy igazán forditesa az Bibliát.

Ezt hogy világoson lássad, csak Bézát hozom példáúl. ki midőn az Vj Testamentomot újonnan forditttya, azt irja: hogy, ebben mesterkedtek egyebekis, de heában. mert Castálio, ugymond, halhatatlan vakmerőúl forditotta: b *Castalionem acerbè reprehendi, quòd intolerandam ipsius audaciam existimem.* Erasmusis, az Bibliának régi forditását méltatlan ostorozza azzal, hogy az Görög bőtűvel nem eggyez. mert, az ki régen forditotta az Bibliát, jób, és tisztáb Görög könyvei vóltak néki, hogy sem nékünk: c *Immeritò Erasmus veterem Interpretem reprehendit, tanquam à Græcis dissentientem. Dissentiebat ab iis exemplaribus, quæ ille nactus erat: sed non uno loco comperimus aliorum Codicum, & quidem vetustissimorum autoritate, eam interpretationem niti, quam ille reprehendit. Quin etiam aliquot locis animadvertimus, veteris Interpretis lectionem, quamvis cum nostris Græcis exemplaribus interdum ei non conveniat, tamen ipsis rebus multò meliùs quadrare: nempe, quod ille, quisquis fuit, emendatius aliquod exemplar nactus fuit.* Az maga forditásárúl azt irja Béza: hogy, noha immár negyedszer turkállya, és mocskollya az Vj Testamentomot; de lehetetlen az ő tőlle, sőt akárkitűlis egy embertűl, hogy igazán forditesa: hanem az Királyoknak egybe kellene az világból győjteni az tudós embereket, hogy ezeknek egyenlő forditása, az mennyiben lehetne, hitelre méltó vólna: *Satis intelligio, quàm non satis sim instructus earum rerum cognitione, quæ ad hoc perficiendum requiruntur. Regum, ac Principum esset, ut primo quoq. tempore, Doctissimos, ac Religiosissimos quosq. undiq. cogerent, ex quorum judicio, & autoritate, utriusq. Testamenti interpretatio semel æderetur, cujus, quoad ejus fieri posset, sarta & inviolata esset autoritas. Neq. enim ab uno quopiam, tantum opus rite absolvi posse videtur.* Holott Béza nyilván meg vallya, hogy eddig ő nálok csak egy Biblia sem vólt, melynek *Inviolata autoritas*, fel bonthatatlan méltósága lőtt vólna. Sőt, ha ez világ bőlcsei egybe gyölvén ujonnan forditanákis az Bibliát; csak, *quoad ejus fieri posset*, az menyire lehetne, annyéra bőcsűllenék eztis az forditást. Vgyanis csak ez haszna az Vj forditásoknak: I. Hogy az emberek el hidgyék, hogy Ezer őt száz esztendeig, az Keresztyénségben igaz Biblia nem vólt. II. Hogy aztis meg gondollyák, hogy, szinte mint az régi forditásban meg botlott az Eccléfia, (mert ezt vitattyák az El szakadtak:) azon formán az mostaniakis meg ütközhetnek. Es, bizony, fölöttébbis meg ütköztek. mint eszében vehéti, valaki egymás mellé veti, vagy az Emmánuel Tremellius, Sebastiánus Munstérus, Conrádus Pellicánus, Martinus Bucérus, (mind eggyig Barátokból lőtt Apostaták vóltak) Pribékek forditásit; vagy az Leo Iuda, Sebastiánus Castálio, és egyéb sok Vj Tanitók Bibliáit.

Angliában, † magok nyelvére forditák az Bibliát, Prædikátor Vraim;

a *Augustin. Epist. 8.*

b *Præf. Novi Test. ad Reginā Angliæ, Anno 1564. scriptâ.*

c *Ibid.*

In eâdem præfatione.

† *Cochlæus in Actis Luth. Ann. 1526.*

melyben Cutbertus Tonſtallus az Londini Püſpök, többet jegyzett Két ezer *Depravátiónál*, hamiſra tekeréſnél.

Zvingliuſt, cſuda mint veſzſzőzi egy Lutheriſta Superattendens, hogy az Bibliát lelki iſméreti ellen; hamis forditáſokkal meg mocskolta: és ahól CHRISTUS Vrunk azt mondgya, Ez az én teſtem; igy fordittya: Ez jegyzi az én téſtemet: a *Zvinglius in Bibliis Germanicis, Tiguri impreſſis, illa verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum; reddit: Hoc ſignificat corpus meum.*

Luther Márton azzal dicſekedik: hogy, ő vonta ki az Pápiſta véka alól az Sz. Iráſt; és ugy meg moſogatta, hogy Ezer eſztendőtől fogva ſoha ollyan moſdott, 's fel kendett nem vólt: b *Biblia jam de ſub modio Papatûs extracta, & ſuper candelabrum elevata ſunt.* c *Citra arrogantiam liberè dixerim, per Me ſacram Scripturam ita repurgatam eſſe, ut intra annos mille nunquam fuerit vel clarior, vel notior.* Sőt, az mint Mathéſius irja; az mely nap Luther el végezé az Bibliának Német nyelvre való forditáſát, azt az napot Pomerá-nus, d *Feſtum translationis Bibliorum*; az Biblia forditáſának Innepének nevezé. Schlüſſelburgius azt meri mondani: hogy az Apoſtolok idejétől fogva, ſenki oly mélyen és ſzemeſen nem magyarázta az Iráſt, mint Luther: e *Nullus ab Apoſtolis fuit Eccleſiæ Doctor, qui tantâ dexteritate, & perſpicuitate explicârit ſcripta Prophetica, & Apoſtolica, ut Lutherus.* De ebben az nagy dűcsőſséges forditáſában, Luther Márton nem eléglette, hogy ſok Könyveket ki tőn az Sz. Könyvek közzül, nem akarván ezekből vőtt bizonyſágoknak helyt adni: hanem, az mit helyben hagyais, ſokképpen meg hamiſsitá; néha az maga tők agyából hozzá tévén; néha le tőrölvén, és el vévén benne; néha pedig meg változtatván: kiért az Vr Iſten ötetis le törlőtte az Eletnek könyvéből. Ezekrúl bővebben emlekeznek, Arturus, *Lib. 2. de Eccleſ. c. 10.* Vlembergius, *Cauſſâ 18.* Cópus, *Dialog. 6. c. 22.* Pratéolus, *in Elencho Hæreſ. lib, 10. c. 15.* Emſerus pedig, egy magán való könyvecskében meg mutatta: f hogy Luther, az ő kellemes Biblia forditáſában, Ezer tévelygéſnél többet rejtegetett, és fődőzgetett, az Bibliának ſok helyeken meg hamiſſitáſa alatt. Sőt Cochlæus irja: hogy, mikor Luther az ő Német Bibliáját máſodſzor ki bocſátá; cſak az Sz. Máthe Evangéliomábais, Harminczhárom kűlőmbőzéſt találá az első nyomtatáſtúl.

En, hogy az mi vádoláſunknak igazſágát napfénynél világoſban meg iſmérteſſem; egynehány példákat hozok elő. I. Amaz g Sz. Iános mondáſát, mellyel az Régiek hadakoztak Arius ellen; Hárman vannak, kik az égben bizonyſágot téſznek, az Atya, az Ige, és az Sz. Lélek, és ezek az hármak, egy; éppen ki hatta Luther az ő Német Bibliájából: követvén ebben az régi Tévelygőket, kik nem tudatlanſágból, hanem cſak ugyan el tékéllett gonoſzſágból ki rekeſztették ezt az drága gemántot az Sz. Irásnak ép teſtéből; az mint Sz. Ierónymuſból elő hozza ómagais h Calvinus. Azonképpen Iſaiáſnál, üdvőzitőnk Iſtennek neveztetik: de ki vakará, és el tolvajlá ottis Luther az Iſten nevét, hogy kedveskednék Ariuſnak.

II. Sz. Pál Apoſtol az Rómabéliekhez irt levelében azt mondgya: i hogy, az Hit által igazúl az ember. Ebből, hogy jóbban ki ſotúlhaſſa Luther az Magán való hitnek üdvőſſégűnkre elégſégét, hozzá ragaſz-

a *Schlüſſl. li. 2. Theol. Calvin. art. 6. fol. 43. 44.*

b *Luth. tő. 4. Lat. Vitt. 1554. p Luft fol. 1. præfat. in Matthæ.*

c *Tő. 2. Lat. Ann. 1546. Vitt. in fine reſponſ. ad maledicum Regis Angliæ ſcriptũ.*

d *Matheſ. Concio. 12. de Luthero.*

e *Schlüſſl. 2. Theol. Calvin. art. 12. fol. 125.*

f *Cochlæ. in Actis Luth. An. 1522.*

g *1. Joan. 5. v. 7.*

h *Calvin. in illũ locum. Iſai. 9. v. 6.*

i *Rő. 3. v. 28.*

tá amaz ſzót, ALEIN, (*Sola*) Egyedűl. mintha Sz. Pál azt irta vólna, hogy Egyedűl cſak az Hit által leſzen az mi meg igazuláſunk. Es mivelhogy ezt az (*Sólát,*) Ezer őt ſzáz eſztendeig ſoha ſenki az Bibliában nem látta vala; midőn pirongatnák vakmerő méréſzségéért Luthert, egy Könyvet ira ennek ótalmára, és illyen okát adgya cſelekedetinek: a [Luther Márton Doctor igy akarja, és azt mondgya: hogy, az Pápiſta, és az Szamár mind egy. Igy akarom, igy parancſolom: oka cſelekedetemnek, mert igy akarom. Nem akarunk az Pápiſták tanitványi lenni, hanem Meſteri, és Birái. Bánom, hogy imígy nem irtam: Cſak az Hit üdvőzit, minden Törvény, és minden Cſelekedetnélkűl.] Im hallod, hogy megis marczongotta az Iráſt Luther; és mikor ezért őtet pelengérezték, cſak ſzamár orditáſnak alitotta az méltó rongáláſt.

III. Vgyan azon helyen azt irja Sz. Pál: b hogy, az Törvény által vagyon az bűnnek iſméreti. Ebből akarván állatni Luther az ő undok tudományát, tudni illik: hogy az Törvény nem azért adatott, hogy ezt megis tarteſsük; hanem hogy ebben, mint egy tűkörben láſsuk az mi fogyatkozáſinkat: egy ſzót forraſzta ittis az Sz. Pál iráſához, NŰR, (*Tantum,*) Cſak; és igy forditá: [Az Törvény által, Cſak az bűnnek iſméreti vagyon.]

IV. Sz. Péter igy inti az híveket: c Erőlkődgyetek, hogy az jó Cſelekedetek által bizonyoſſá tegyétek az ti hivatalotkat. Luther eſzében vővé, hogy itt az jó Cſelekedeteknek nagy bőcsűllet tulajdonittatik, és éppen ki törlé 's el lopá amaz igéket: [Az jó Cſelekedetek által.] Maga ezek az ſzók, eleitűl fogva az Deák Bibliákban, sőt, az mint d Béza meg vallya, az Görög bötű ſzeréntis, ſok régi Könyvekben olvaſtattak.

V. Sz. Márknál Vrunk azt mondgya: e Ha egymáſnak meg nem bocſátunk, az mi mennyei Atyánk ſem bocſát meg nékűnk. Meg ſajditá Luther, hogy, ha ez helyén marad, nem cſak az egy Hittűl, hanem az mi jó Cſelekedetűnktűlis fűg igazuláſunk: Annakokáért, éppen ki hagyá eztis az Bibliából. Béza pedig, ezt az helyt magyarázván, hazuttollya Eraſmuſt, ki azt irta vala; hogy az Görög könyvekben, és Theofylactuſban, ezek az ſzók el hagyattattak.

VI. Meg akarván Vrunk mutatni, hogy az Hivek jó Cſelekedetinek jutalma vagyon az Iſten orſzágában, azt mondgya: hogy, az utólſó napon igy ſzól az ő juhainak: f Iőjetek el én Atyámnak áldottai, birjátok az világ kezdetitől néktek keſzittetett orſzágot: Mert, éheztem, és ennem adtatok, &c. Luther amaz ſzót, (Mert) ki hagyá az ő fóltos Német forditáſából. Több haſonló dolgokat jegyeznek az eléb nevezett fő emberek. Elég az, hogy oly társúl vőtték az Atyafiak az Iſtent, hogy az ő Levelét meg merik vakarni. Bizony, ha valaki az Király nevére hamis pénzt verne; avagy meg vakarná, és meg hamiſſitaná az ő Levelét; ezt az törvény halálra méltónak itilné. Mit érdemel tehát, az ki az Iſten Igéjét igy meg marczongja, és űſtőkénél fogva húzza vonſza, az ő tévelygéſének erőſſitéſére? Bizonyára, nem teſti halálra, hanem amaz kénkőves tónak örők kinnyára méltó az illyen árúló.

Az Magyar Bibliában, menyi ſok rút ſzennyet hattak az El fordúl-

a *Tő. 4. Vit. Germ. An. 1553. p Petrum Salin, fol. 475. Vide Cochlæũ in Actis. An. 1530.*

b *Rom. 3. v. 20.*

c *2. Petr. 1. v. 10.*

d *Beza in illũ locum, edi. an. 1588. ſub Oliva.*

e *Marc. 11. v. 26.*

f *Matth. 25. v. 35.*

tak, és mint mocskolódtak az Isten szavával; ki nyilatkozik az Magyarúl forditott Keresztyén Bibliából: mellyet, ha az nagy Istennek kedves akarattya lészen, rövid üdön szem eleiben bocsátunk.

§.4. Káromló Glossákat írnak az Bibliára.

Negyedszer: Az Szent Irást oly undok, káromló, és vakmerő Glosákat irnak az Atyafiak, hogy, ha az Æsópus beszédire irnákis, azzal érnék meg.

Luther Márton azt irja eggyütt az a Sz. Péter levelére: hogy, Péter ugy beszél, mint egy esze fordúlt, kinek szándékát ma sem érti senki: b *Horribili pœnâ orbis motus est Petrus, ut non aliter quàm fanaticus loquatur talia verba, quæ ne hodie quidem à nobis intelligi possunt.* c Másutt azt mondgya: hogy, mikor Sz. Pál azt irja; hogy, az kik Környúl metéltetnek, az Törvényt meg nem tartyák; Eretnek ott Sz. Pál, és Moyses ellen viaskodik. Az Példa beszédrúl irt könyvnek, 31. részében, holott diczirtetik az okos Aszszonyállat, Luther az Német Bibliának szélire azt irja: hogy, [Nincs édesb dolog az aszszonyember szerelménél, az kinek része lehet az aszszonyemberben.] Holott, ha csak az házasoknak törvény szerént való szeretetire határoznáis szavát; nem tudom mint állana helyt mondása; és mely ékes volna egy Prophétának nyelvén, hogy Epicurus módgyára az testi gyönyörűséget, minden kedves dolgok fölött bőcsűllye. Az Gábriel Angyal követségérül szólván, azt irja ez fajtalan lator: hogy Bódog Aszszony félt, hogy erőszakot ne tégyen rajta az Angyal: d *Videns ingressum Angeli, turbata est Virgo: personam viri solitaria intuens, metuit violentiam castitas.* Az Augustána Confessiónak Apologiája azt mondgya: hogy, e Csak tréfált Christus, mikor az Alamisnára intett.

Calvinus azzal dicsekedik: hogy ő egyedül nagyob világot adott az Sz. Irás értelmére, hogy sem valamenyi Pápisták vóltak: f *De nobis, quo minus dicam quod res habet, impedit verecundia: verissimè tamen licebit profiteri, Nos intelligendis Scripturis plus lucis attulisse, quàm Omnes, qui ab exorto Papatu inter eos vixêre Doctores.* De ez, az magában fel fuvalkodott dagály, mely undok Glossákat irjon az Evangéliomra; és menyiszer mondgya, hogy éktelen, illetlen, alkolmatlan, idegen az Christus és az Evangelisták mondása, ezután g bővségesen elő számlálom. Talám az illyen szép Glossákért írta Béza: hogy Mindeneknél szemesb vólt Calvinus az Sz. Irás magyarázásában, és azért szólla illyen formán Condæusnak: h *Calvinus, beatæ memoriæ, in genere interpretandi Scripturas, veteres, & recentiores omnes longè superavit. De ipsius Commentariis statuo, quod Cicero de Iulii Cæsaris commentariis judicabat; eum videlicet sanos homines à scribendo deterruisse. Doctrina purissima, & solidissima est in ejus hominis scriptis.*

Bézának, peldául csak egy Glossáját hozom elő: i Sz. Lukácsnál bizonyosan akarván Vrunk jelenteni, hogy az Vég vacsorán az Pohárban, nem bor vólt, hanem az ő Sz. Vére, azt mondgya: hogy, az Pohár öntetik ki mi érettünk. Béza meg vallya, hogy ez igy vagyon irva, mind az Syriai, 's mind az Görög Bibliákban: de azért, vagy azt kel itilnünk, ugymond,

a *1. Pet. 3. v. 19.*
b *Luth. in ca. 7. Genes. edit. Norimberg. a Joan. Montano, Anno 1550. fol. 128.*
c *Tom. 5. Lat. Vitt. Ann. 1554. in c. 6. Gal. fo. 435.*
d *In assert. art. 7. damn. à Leone.*
e *Vide li. 4. c. 5. §. 2. n. 5.*
f *Antidot. Sess. 4. Concil. Trident. in fine.*
g *Az 5. könyvnek 2. részében, §. 2. Et c. 6. §. 3. n. 4.*
h *Præfat. Novi Test. ad Condæum.*
i *Luc. 22. v. 20.*

mond, hogy ezt csak az könyv szélire irta valaki, és azután bé máskott az derék irásban; vagy azt kel mondanunk, hogy nem tudott jól szóllani Sz. Lukács, és egy nyilván való Solœcismust ejtett. Ha ez illyen Glossáknak helye lészen, hamar végét érjük az Sz. Irásnak.

§.5. Esztelenül bizonyítnak az Sz. Irásból az Atyafiak.

Eotődször és Vtólszor: Az Sz. Irásnak gonosz értelemre való tekerésében, és abból támasztott bizonyságokban, sokkal csúfosbak az Atyafiak. Erasmus azt irja: hogy, az Lutheristáknak Vj Evangéliomok vagyon. mert noha az régi bőtűt meg tartyák: de ennek ifiu értelmét találták. Mivelhogy azért (ugymond) az Evangéliom, nem az puszta bőtű, hanem ennek igaz értelme: következik, hogy az ki Vj magyarázattyát vészi az Evangéliomnak, Vj Evangéliomot vészen: a *An non novum adferunt Evangelium, qui secus interpretantur, quàm hactenus interpretata est Ecclesia? Anima Scripturæ, sententia est. Frustra consentiunt in verbis, qui sensu dissident. Nec potest subsistere novum, nisi vetere subverso.* Es mivelhogy ő maga Luther, Evangelistának nevezte magát, az mint ezennel meg hallyuk; kétségnélkúl akarta jelenteni, hogy Vj Evangéliomot szerzett ős, mikor az régi bőtűnek Vj értelmét kohlotta. Sőt az Lutherista Atyafiaknál, nincs egyéb Sz. Irás, és egyéb Evangeliom, az magok tulajdon tetczéseknél. Mert az Sz. Irás nem egyéb, az Bibliában foglalt mondásoknak igaz értelménél: Az Atyafiaknál pedig, az Bibliának igaz értelme nem az, mellyet az régi Szentek elönkben adtak, hanem az mely nékik tetczik. Azért következik, hogy az Sz. Irás ő nállok csak az magok tulajdon tetczések, és magyarázattyok. mivelhogy az Sz. Irást ugyan ne külömben tartyák Sz. Irásnak, hanē csak az önnön magyarázattyok, és értelmek szerént.

Hogy pedig minden ember eszében vegye, mely szép módgyával magyarázzák az Atyafiak az Sz. Irást, és mely helyesen bizonyitcsanak az ő mondásival, egynehány Példát hozok elő:

I. Az mint nem régen mondám, hogy Károly Cśászár ellen az Törők erőt venne, és az fűst alatt jóbban nevekedhetnék az Luther konkolya, azt kezdé hirdetni az Serfőző Próféta: hogy, Nem szabad az Törők ellen hadakozni. Ezt, az Sleidánus tanubizonysága szerént, nagy bölcsen, és mélységes értelemmel, Vrunknak amaz szép mondásából fejtegeti; Az Gonosznak ellene ne állyatok. Bátor mondom, *Magistralis Conclusiót* csinálhat az ser párával fűstölgő agy velő. Bár az Török Cśászár innyok adgyon az bölcs magyarázatért az Lutheristáknak. De jól meglássa Luther, hogy az Cathólicus emberek nyakában ne ráncsák az bűdös berhét. mert ők az minémű gorombák, ez bölcs magyarázatból más következést kezdenek ki hozni, tudni illik imezt: hogy Luthernek jó kedvel kel venni, ha ki vonszák házából felességét, és prædára vetik marháját.

II. Ismét látván Luther, hogy, ha az Keresztyének nem mind egyaránt Lelki Pásztorok; soha az ő Pásztorságának jelenségét, és bizonyságát nem adhattya, azt beszélli: hogy Minnyájan az Keresztyének, vagy firfiu, vagy aszszonyember, Tanitók, és Lelki Pásztorok. Ezt azzal bizonyittya:

a *Eras. epist. ad fratr. infer. Germā.*

Suprà, Fol. 277.

Sleidan. lib. 14. an. 1542. Matth. 5. v. 39.

mert ſzinte mint Vrunk azt mondá az Vég vacſorán : hogy, Minnyájan igyunk az Pohárból; és ebből az következik, hogy egyenlőképpen minnyájan két ſzin alatt áldozzanak : Vgyan azonképpen mondá aztis; hogy, Azt mivellyük, az mit ő mivele. Tehát egy aránt mind firfiu 'ſmind aſzſzonyember hirdetheti az Iſten Igéjét, és az Vr vacſoráját ſzolgálathattya. Nem tudom,micſoda az Sz.Irás marczongáſa,és Káromló értelemre való tekeréſe 's húzáſa, ha ez nem.

Suprà,f.119

III. Vévé eſzében Luther,hogy, ha az Egyházi Páſztoroknak kel az Tudományrúl itiletet tenni, nem lehet az ő Tevelygéſének elő menetele: Azért azt kezdé hirdetni; hogy az Kőſſégnek kel az Páſztorokrúl, és az ő tanitáſokrúl ſententciát adni. Ezt,hogy ne láttatnék Sz.Iráſnélkűl mondani, azzal bizonyittya : mert Vrunk azt mondgya; hogy, az ő Iuhai,az ő ſzavát halgattyák. Szegény Sz. Agoſton,és Ieronyme, bezzeg vélem hogy aluttatok ti akkor, mikor ezeket az Igéket olvaſtátok, hogy illyen bőlcs értelmet, és mély magyarázatot eſzetekben nem vőttetek.

Suprà.f.97.

IV. Nem fér vala csak az Egyedűl való Hit által meg igazúláſſal egybe, hogy az Sacramentomokis eſzközi az mi űdvőſségűnknek. Azért, azt kezdé Luther tanitani : hogy, az Sacramentomoknélkűl el lehetűnk. Ezt azzal bizonyittya:mert Vrunk azt mondá Mártának;hogy, Egy dolog ſzűkſéges, tudni illik az Hit. Hiſzem drága magyarázat ezis! meg hajthattyák ſzabadon ſzamár fűleit reá az több Prædikátorok; ha kiváltképpen ebbennis gáncſot nem találnak az Cathólicuſok,kik ſzánnyák Luthert egy ſzűkſéges dologné lkűl, az az, okoſságnélkűl lenni.

Suprà, fol. 278.

V. Calvinus, és Hunnius drágalátos magyarázattal bizonyittyák,hogy az Kereſztyének gyermeki Kereſztſégnélkűlis űdvőzűlnek.mert az Iſten azt mondá Abrahamnak; En te Iſtened léſzek, és az te magodnak Iſtene. Mintha az Iſten mindennek mondotta vólna, az mit Abrahámnak mondott: és,mintha azt igirte vólna az Iſten Abrahámnak,hogy minnyájan űdvőzűlnek,valakik az ő magyából ſzármaznak.

Calvin. l.4. c.16.n.24. Hunnius citat. infrà, l.4.c.2.n.3. Geneſ.17. v.7.

VI. Mivelhogy az Sz. Irás,az híveket Iſtentűl tanúltaknak nevezi, ebből mélyſéges értelemmel Luther azt kerekíti elő: hogy, bűn az Tudományokat tanúlni. Melanchthon pedig, az Iskolákatis,az mellyekben tanúlni kellene,kárhoztatá : *Nonne Lutherus ſcripſit, omnem diſciplinam,tàm practicam,quàm ſpeculativam eſſe damnatam? omnes ſcientias ſpeculativas eſſe peccata, & errores? nonne Melanchthon aliquando damnavit Scholas publicas?* Ezt azzalis bizonyíták : mert Vrunk meg tiltya, hogy Meſtereknek ne hivaſſuk magunkat; kit el nem kerúlhetnénk,ha az Iskolákban tudományokat tanitanánk Annakokáért, az Vittembergai Iskolákat bé ſzegezék; és Melanchthon,kenyér sűtové lőn; Caroloſtádius pedig, az eke ſzarvát kezdé tartani. Mely dologrúl halhadſza mit ír Serárius : *Vt non tantùm Catholici ſcriptores, Surius, & Cochlæus, ſed & ipſi Lutherani, Altemburgenſes collocutores meminêre, Melanchthonis, & Caroloſtadii impulſu, & hortatu, Vittembergenſis Academia docendi munus abjecit; literas exegit; libros innumerabiles combuſſit; Scholas ipſas obſeravit; ipſi verò tam egregii facinoris autores, unus quidem Piſtor, Arator factus eſt alter.*

Eraſ.epiſt. ad fratr.infer. Germã.

Matth.23. v.10.

Surius, Ann. 1522.

Serar.Orat.2.Luthero-Turcicâ.

VII. Cal-

VII. Calvinus, a minden gonoſz indúlatot Bűnnek nevez. Ezt jeles fő magyarázattal bizonyittya Sz. Pálból, ki azt mondgya: b hogy, Az bűnnek ſőldgya az halál. Maga Sz.Pál nem mondgya, hogy Minden bűnnek halál ſőldgya : hanem csak *Indefinitè* szól. Szinte mintha azt mondanám : Az lopáſnak akaſztás ſőldgya. Ebből nem következnék, hogy egy férges mogyoró lopáſért fel kellyen az embert kőtni. Azonképpen,mikor Ezechiel azt mondgya: hogy, c Az mely Lélek vétkezik, az hal meg; az Halálos bűnőkrűl szól.mert, az Sz. Iakab tanitáſa szerént, d Nem minden bűn nemzi az halált.

a *Suprà,fo. 204.*
b *Rom.6. v.23.*
c *Ezech.18. v. 20.*
d *Jac. 1. v. 15.*

Egynehány ſzáz haſonló kábaſágokat,és Irás marczongó veſztegetéſeket hozhatnék elő : de mi ſzűkſég ezen fáradoznunk,ha az El ſzakadtak magok ſem tehetnek tagadáſt ebben;és az mi Kereſztyén Atyankfiai ugyan untig el fáradtanak rajta, hogy az Iſten Könyvét efféle hamis magyarázatoktúl meg tiſztitanák.

Mind ezekből kűnyű meg értenűnk : hogy,ſemmi Harpyja rútabban nem bánhatott vólna az Sz. Iráſſal, mint ezek az moſtani Atyafiak bántak; noha tettetik, hogy az Iráſt igen bőcsűllik.

§. 6. Az Római Vallás, az Szent Iráſt meg nem mocskollya.

Hunfrédus Calviniſta, az mi nyakunkban akarja rántani, e hogy meg mocskollyuk,és kiſſebbittyűk az Sz.Iráſt; és azt rebeſgeti: I. Hogy az Pápiſták az Sz. Iráſt csak nem az Iſpotályban rekeſztik. mert ezt csonkabonkának, fogyatkozotnak, elégtelennek nevezik. és, az Anyaſzentegyháznak nagyob hitelt tulajdonitnak,hogy ſem az Sz.Iráſnak. II. Mert az kőſéget el tiltyák az Iſten ſzavának olvaſáſától. III. Mert éktelenűl fordittyák; ugy, hogy az gyermekis eſzében veſzi az Grammatica ellen való ſok vétkeit az ő fordítáſoknak. Mely dologgal csűfollyák az Sz. Lelket, ugymond,mintha Deákúl szólni nē tudna.Es elő ſzámlállyák amaz szokatlan ſzókat: *Deſtravit,Geneſ.24.v.32.Vianti, 1.Reg.24.v.4. Minavit, 1.Reg. 30.v. 20.f Ariolatus.g Scopebam.h Aporiamur.* i *Manicabant,&c.* De az kinek okoſſága vagyon, eſzében veheti az okát, mely Hunfrédust az jelen való hazugſágnak tojáſára fel inditotta. mert vélte azt, hogy ſemmivel hamaréb irígſégben nem hozhattya,és gyűlőlſégben nem ejtheti az mi dolgunkat,mint ha el hiteti, hogy az Sz.Iráſnak nallunk nincs ſemmi bőcsűlleti és méltóſága.

c *Hunfred. cõt. Ration. Campiani, fol.321.*
f *4.Reg.21. v.6.*
g *Pſ.76.v.6.*
h *2.Cor.4. v.8. Iſa.59.v.16*
i *Luc.21.v. 38.*

De légyen hála Iſtennek; az Irás marczongáſért,ſenki az Római Eccléſiát méltán nem orczázhattya. Mert Leg előſzőr : Mi az Szent Iráſt csonkává nem teſzſzűk, ſem elégtelenne.noha azt mondgyuk; hogy, ſok dolog nincs az Sz.Iráſban nyilvan,és világoſon ki fejezve. Mert k ſzinte elégſéges az Sz. Iráſnak tellyeſségére, hogy ſok derék dolgokat előnkben ád; és ez mellett bizonyos módot mutat, honnan,és mi módon meheſsűnk végére az több dolgoknakis. Az mint pedig ez előtt l meg mutatám,mi az Eccleſiának csak azt az méltóſágot adgyuk,hogy ő tőlle értyűk,mellyik légyen az Sz.Irás : noha az Sz. Iráſnak méltóſága ómagában az Iſtentűl vagyon, az ki ez által ſzól,és nem az Eccléſiától. Azért job lőtt vólna,ha ſipját be falta vólna Hunfrédus,és veſzteg halgatván, efféle oknél-

k *Vide li.6.*
l *Oda fellyeb.fol.89.*

kûl való patvarkodáſinak iráſával, nevetſéggé, és cſúfsággá nem tötte vólna magát.

Máſodſzor: Hazugſág azis, hogy mi az Bibliától el fognók az embereket. Soha ſemmi rendbéli emberrel nem tilt az Római Eccléſia az Biblia olvaſáſtúl: hanem, vagy firfi, vagy aſzſzonyember, de ha Deákúl, vagy Görögûl, vagy Sidóúl tud olvaſni, minden tarcſnélkûl ſzabadon olvashattya. Azért az Római Pápa, cſak az egyéb közönſéges nyelvekre fordított Bibliákrúl ira törvényt, az Luther pártolása után. Mert látván, hogy ſokképpen marczongják az Bibliát, és gyakran, vagy tudatlanſágból, vagy ſzánſzándékból hamiſſannis magyarázzák: mint az Anya ki vészi az
a *Láſd l.6. c.1.§.1.* kést az ô fiának kezéből, hogy meg ne ſércſe magát; a ugy az Pápa ſem javallya, hogy az illyen fordításokat módnélkûl olvaſſa akárki. Jóllehet ezeket az fordításokat ſem tiltya tellyeſséggel; hanem oly módgyával meg engedi, az minémû móddal az Iſten meg engedé régen, hogy az Királyok
b *Deut.17. v.18.* olvaſsák az b Sz. Iráſt, tudni illik: hogy, *Exemplárt* az Papoktúl vegyenek. Ha azért az Királynakis az Papoktúl kellett Könyvet venni, az melyből le irná az Törvényt, hogy vétek ne eſnék az dologban: mentûl inkáb illik, hogy az kûlömb nyelvre fordított Bibliát, az Papoktul vegye az kôſség; és cſak azt az fordítáſt olvaſſa, mellyet az Eccléſia tiſztának, és botránkozáſnélkûl valónak itíl. Azért, cſak azt parancſollya az Pápa: hogy, az Cathólicuſok az közönſéges nyelvekre fordított Bibliát, engedelemnélkûl ne olvaſsák. Noha, az mint az Túdós emberek c irják, ez az Parancſolat fel ſzabadittatott az Eſzaki Országokban. és Közönſegeſen meg engedtetett az Püſpökóktûl, hogy az Római hiten való igaz Kereſztyénektûl fordított Bibliát ſzabadgyában olvashaſſák. Mert tudgyák az Püſpökök, hogy közönſégeſen olvaſsák minnyájan az köz nyelveken nyomtatott Bibliákat. és nem cſak meg nem feddik ezért az kôſséget; de sôt dicſirik, hogy az Iſteni dolgokat ſzomjuhozzák.

c *Ita Serar. in cap.1.Joſue fol.244. Gretſer.Tô. 1. Defenſio. Bellarm.l.2. c.15.fo.789. §. ſi Prædicans.*

Harmadſzor: Az Grammatikában való vétkeket az mi illeti, Szent Agoſton errûl azt irja: hogy, Cſak azok botránkoznak ezekben meg, az kik egyebet nem tudnak Nyelveknél; kik hogy kevélyek ne légyenek, majd ugyan lehetetlen: d *Solœciſmis, & Barbariſmis offenduntur, qui doctiores videri volunt; non rerum ſcientiâ, ſed ſignorum: quâ non inflari, omnino difficile eſt.* Azért irja magárul: e hogy, elein nékiis izetlennek tetczik vala az Sz. Irás. mivelhogy az Cicero mézes nyelvének folyáſit abban nem láttya vala. Másutt azt irja: hogy, ſenki ne cſufollya az Kereſztyéneket, ha néha az Iſteni ſzolgálatban ékeſſen nem ſzóllának. mert az Iſten ſzûvre néz, nem Deákſágra: f *Diſcant non contemnere, quos nôrunt morum vitia, quàm verborum, amplius devitare. Noverint, non eſſe vocem ad aures DEI, niſi animi affectum. ita non irridebunt, ſi aliquos Antiſtites, & Miniſtros Eccleſiæ animadverterint cum Barbariſmis, & Salœciſmis DEVM invocare; vel verba, quæ pronuntiant, non intelligere, perturbateq; diſtinguere.* Es egynehányſzor azt irja: hogy, jób az Deákſágban vétkezni, hogy ſem homályoſon forditani az Iráſt: g *Malo cum barbariſmo dicere, Non eſt abſconditum oſſum meum; quàm ut ideò ſit minus apertum, quòd magis Latinum.* h *Sanguina, Latinum non eſt: ſed, quia Græcè poſitum*

d *Auguſt. lib.2. de doctri. Chriſt. cap.13.*
e *Confeſſ.3. cap.5.*
f *Aug.to.4. de Catechizand. rudibus,ca.9.*
g *Lib.3.de Doctri.c.3.*
h *Tract.2. in Joan.*

eſt pluraliter, maluit Interpres minus Latinè loqui, & tamen explicare veritatem. Non timeamus ergo ferulas Grammaticorum, dum ad ſolidam Veritatem perveniamus. Sôt, a azt meri mondani ô vélle egyetemben b Sz. Ierónymus: hogy, ſok dolgot igazán Deákul nem fordithatni, ha az Grammatica törvényét akarjuk követni. Bézais meg vallya; hogy néha az Deákſágot félre kel tenni, az ki igazán akarja forditani az Sz. Iráſt: c *In Hebraiſmis Latinè exprimendis, malui non ſummam habere Latinitatis rationem. Videtur enim Hebræus ſermo plurima divinè exprimere, quæ nullo alio idiomate ſatis feliciter poſſis. Quòd ſi Græcè loquens Spiritus Sanctus, ab iſtiuſmodi Hebraiſmis non abſtinuit; & doctiſſimi quoq; Græci Interpretes, illis tanquam gemmis ſcripta ſua exornârunt; non eſt cur hoc meum ſtudium reprehendatur.*

a *Aug.2.de doct.Chriſt. cap.13.*
b *Hier.præfat.in Chrô. Euſebii.*
c *Beza præfat. Novi Teſtam. ad Reginam.*

Jóllehet, az minémû fogyatkozáſokért oſtorozza Hunnius az Bibliának közönſéges fordításat, bûzbe akarván ezzel minketis keverni: d azoknak mentſégére Albericus Gentílis Calviniſta, bôlcs könyvecskét irván meg mutatá; hogy fel nem tötte vólt Hunnius az oculárt, mikor ebben patvarkodott: és ſem Priſciánuſt nem olvaſta, ſem az Grammatikához nem tudott ſemmit. mert, ha e'hez tudott vólna, nem inditott vólna illyen nagy Kyriét az egynehány ſzónak ſzokatlanſágából. Es, bizony, ha az Poëták iráſiban talált fogyatkozáſokat meg ſzoktuk menteni; e *Solœciſmos & Barbariſmos Poëtarum, Schemata & Metaplaſmos, mutatis nominibus appellamus. detrahe iſta Carminibus; ſuaviſſima condimenta deſiderabimus:* méltób, hogy az Sz. Iráſban, ha valamit nagyob értelemnek okáért nem oly Deákoſon ejtettekis, mencsûk inkáb, hogy ſem kárhoztaſſuk. Mert job, ugymond Sz. Agoſton, hogy az Grammaticuſok cſufollyanak, hogy ſem homályoſon forditcſuk az Iráſt: f *Melius eſt, ut reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant Populi.*

d *Lib.de Latinitate vulgata accuſata, edit.Hanoviæ,1605.*
e *Aug.tô.1. lib.2.de Ordine,cap.3.*
f *In Pſalm. 138.in illud: Non eſt occultatum os meum.*

Hogy ha azért ſzinte meg engedgyûkis, hogy az *Vulgatus interpres*, az mi illeti az Deákſágot, ſzinte tô heggyel (az mint ſzokták mondani) az dolgot nem találta: mindazáltal pirongatáſt ſenkitûl nem érdemel. mert, nem oly fondamentom ſzerént való dolgokban történt az, hogy belölle valami nevezetes Tévelygés támadhatna: hanem oly bôtûkben, és igékben, az kik még ugyan ſzorgalmatos Magyarázónak ſzémei elôttis el enyéſznek avagy kétféges értelmet ſzereznek, ha ezekben az Deákſágot ûzzûk.

g *Geneſ. 3. v.15.*
h *Aug.tô.3. de Geneſ.ad liter. lib.11. cap.36.*
† *Ambr.de fuga ſæculi, cap.7.*

De azt lég inkáb forgattyák az Atyafiak: hogy az Teremtésrûl irt könyvben, mikor az Iſten azt mondgya; g hogy, az Aſzſzony magva rontya meg az kigyónak fejét: ezt az Pápiſták, Szûz Mariára fordittyák: *Ipſa conteret.* Erre kûnyû az felelet. Mert, Egy az: hogy h Sz. Agoſton, † Ambrús, és egyebekis régen igy olvaſták. Más az: hogy, az mi Bibliáink közzûl, némellyekben *Ipſa*, 's némellyekben *Ipſe* vagyon; és az Sidó ſzóis punctoknélkûl, mind eggyik 's mind máſik módon olvaſtathatik. Ennek fölötte: nem vólt ſemmi okunk reá, miért változtatnók el az Sz. Iráſt ez aránt. mert, akár ugy olvaſſuk, hogy az Aſzſzony magva tôri meg az kigyo fejét, 's akar pedig hogy az Aſzſzony; mind eggyet tészen. Mert tudni való, hogy az Aſzſzony, nem kûlômben tôri meg az kigyó fejét, hanem az ô magva által, CHRISTUS által. Miképpen

azért a Sz. Pál azt mondgya ; hogy, az igaz Tanító üdvöziti az embereket, mert az ő üdvösségeknek eszköze az tanitás által: azonképpen mondhattyuk, hogy Bódog Aszszony tôri meg az kigyó fejét, mert ő szülte az ördögnek győzödelmes bajnakjat, az CHRISTUS IESUST.

Hogy pedig az Tanitók közzül találkoztak, kik az Sz. Irásnak mondását, nem oly helyesen magyarázták; Sôt, *per accommodationem quandam*, meszszűnnē vôtt példa, vagy hasonlatosságképpē, az bôtű mellôl továb mētek; nem kel azon akadozni. mert ő magokis, az kik ezt mivelik, nem vitattyák, hogy ez légyen bôtű szerént való Magyarázattya az Irásnak. Példáúl: Mikor az Harmadik Innocentius azt mondgya; b hogy az Isten, két nagy fényességet teremte az égben, az Napot, és az Hóldat; az az, az Egyházi fő Pásztort, és az Cſászárt: eszében sem jutott Innocentiusnak, hogy az Teremtésrûl irt könyvnek, bôtű szerént való értelme ez légyen, hanem csak ugy hozta ezt elő, mint valami példát, és hasonlatosságot. E'hez tôb hasonló dolgokat találunk az Régiek irásibā; mellyeket az ki külômb formára akar csigázni, hogy sem az mint azok értették, kik ezeket irásokban foglalták, kûnyû okot venni az illetlen rágalmazásra.

a *1. Tim. 4. v. 16. Rō. 11. v. 14. 1. Corint. 9. v. 22. 1. Joā. 3. v. 3. 1. Thess. 2. v. 14.*

b *Lib. 1. Decret. cap. Solitæ, de Majoritate.*

TIZENHARMADIK RESZE.

TIZENKETTEODIK BIZONYSAGA AZ VY TVDOMANYOK hamisságának: Az ő Kezdőinek Erkölcsébôl vétetik.

SOHA ez földön nem vólt, és soha nemis lészen oly Gyöleközet, melyben az jókkal eggyütt, gonoszok nem elegyittetnének. mert az Istennek búzája, c itt csak garmadában, polyvájában vagyon. Azért, nem szabad akárkinek erkölcséből, és magaviseléséből, az Tudományt megitilni. Mindazáltal, az Tanitóknak felett, és undok maga viseléséből, igazán meg mutathattyuk az hamisságot, ha ez az Két dolog hozzá járúl az gonosz erkölcshöz:

c *Supra fo. 201. 222.*

Elôször: Ha az Tudománynak el kezdő Kalaúzzi, és első Doctori, azokkal az vétkekkel terhesek, mellyeket az Sz. Irás, és az régi Szentek tulajdonitnak, nem az Istennek követségében, hanem az hamiság hintegetésében forgolódó Tanitóknak. Mert, ha az Lacedæmon Várasbéliek az felett embertûl adott hasznos tanácsot nē akarák hogy ő neve alatt kellyen ki, félven attul, hogy az üdvösséges tetczésnek hitelét, és méltóságát meg kisebbitené az embernek gyalázatos erkölcse: kétségnélkûl, az Istennek bölcsesége sem szenvedi, hogy az ő Igazságának fel állatása, oly rosz erkölcsű emberre bizassék, ki eggyik kezével ronesa, az mit éppit másikkal; és maga viselésével kûlômbet tanitcson, hogy sem nyelvével. Azért, az tiztaság, alázatosság, szilidség, és minden jóság szerető Sz. Lélek Isten, nem szokott fajtalan, tobzódó, káromló, és ördögi kevélységgel fel fuvalkodott eszközt választani az ő Eccleſiájának fundálására, reformálására, helyre állatására. Az Oo Törvényben, mikor csak egy Országnak, és

Lásd f. 180.

Tit. 1. v. 16.

egy Nemzetségnek meg bomlott állapattyát, Istenes rend tartásra akarta hozni az Vr Isten; Sz. életû, tekélletes erkölcsû Profétákat küldött. Az Apostolok, és ő utánnok, valakik az Pogányság között az igaz Hitet fundálták, tiszta és Istenes életû Szentek vóltanak. Nemis illett külômben lenni. Mert, ha látták vólna az emberek, hogy azok az rut vétkek regnáltak az Istentûl küldött Reformátorokban, mellyekkel, mint tulajdon festékekkel ki ábrázta az Sz. Irás az hamis Tanitókat; nem adhattak vólna helyt tanitásoknak. Noha azért, minek utánna egyszer az Istenes emberek által ki terjedett, és gyökeret vert az Igazság, nem kel ezt azután kétesse teni, ha szinte valami gonoszságot látunkis az ő Pásztoriban: de mindazáltal, sem az Isteni bölcseséghez nem illik, sem az emberek meg térésére nem alkolmatos, hogy az Istentûl adatott Hitnek, és reformátiónak első Kezdői, azokban az gyalázatos vétkekben úszszanak, mellyeket az hamis Pásztoroknak tulajdonít az Sz. Irás.

Másodszor: Az Tanitók rut Erkölcséből, akkoris itíletet tehetünk az Tudományrul, mikor az gyalázatos élet nem ellenkezik az tudománnyal; hanem inkáb, mint csemetéje, ôn kinnyén fakad, és következôzik az tudomány után. Mert, az mint ez előtt * meg mutatám, az illyen fellett életből, bizonyos jelensége lehet az hamis tudománynak.

* *Fol. 201.*

Annakokáért az Régiek, az hamis Tanitókat, az ő gonosz Erkölcsökből irják hogy meg kel ismérni: a *Hæc est ostensio omnium Hæreticorum, qui operibus justitiæ non adornantur: sed canum, & porcorum assumserunt vitam; immunditiæ, & gulæ, & reliquæ incuriæ semetipsos tradentes.* b *Non omittam ipsius conversationis hæreticæ descriptionem, quàm futilis, quàm terrena, quàm humana sit; sine gravitate, sine disciplinâ, ut Fidei suæ congruens. Omnes tument, omnes scientiam pollicentur.* c *De genere conversationis, qualitas fidei æstimari potest. Doctrinæ index, disciplina est.* Sz. Agostonis, ugyan lehetetlennek mondgya, hogy az eretnekség Vezetői, sok gonoszsággal meg ne terheltessenek: d *Quia hæreticus est, non potest hoc solum esse, quin & alia consequantur. Carnalis est enim, & animalis; ac per hoc, & æmulus sit necesse est, & animosus, & invidus.*

a *Iren. li. 5. cap. 8.*

b *Præscrip. hæret. c. 41.*

c *Cap. 43. Vide Vigilium, lib. 5. contr. Eutichet. tom. 4. Biblioth. Pp.*

d *Aug. to. 7. 4. de Baptis. cap. 20.*

Ebből azért az Eretnekségek bélyegéből, illyen kötés Bizonyságot támasztok az Vjságok ellen:

ARGVMENTVM.

Hihetetlen, és ugyan lehetetlenis, hogy igaz és Istentûl adatott Tudomány, avagy tudománynak Reformátiója légyen az, mellyet oly emberek kezdettek és fondáltak, kikben az hamis Tanitóknak az Sz. Irásban ki jelentetett gonosz erkölcsi, és magok viseléssi meg tapasztaltatnak; kivaltképpen ha ezekre az gonoszságokra, az ônnön tanitásokis útat mutatott.

De az Lutheriſta, és Calviniſta vallásnak első gyarapítói, ezekkel az feslett erkölcsökkel rakvák vóltak, és tanitásokis erre vezette ôket.

Tehát lehetetlen, hogy az Lutheriſta, és Calviniſta vallás, igaz, és Istentûl adatott tudomány légyen.

Az Bizonyságnak ELSŐ Részét, im csak eléb meg bizonyítám; és nemis alítom, hogy senki kétesse tehesse. Mert az emberi okosságis meg itilheti, mely éktelen dolog vólna, ha az Vr Isten azok által fondálna az Igazságot, kikben kézzelis meg tapasztalhattyuk azokat az hamis Profétáknak gyûmölcsit, jeleit, tulajdonságit, magok viseléssét, mellyeket ôn-

nón maga, mint bizonyos bélyegűl mutatta, hogy ezekből meg ismérjük az Lélek csalókat.

Az Bizonyságnak Masodik Részét, sokképpen meg erősíthettyük, csak az fellyűl elő hozott dolgokbólis. Mert az Sz. Irás az hamis Tanitónak jeléjűl adgya: hogy, Senkitűl nem kűldetik, és mégis fűt az tanitásra: hogy el szakadván az ő elejektűl, Vj tudományokat kezd, mely az a 2. Petr. 2. v. 1. előtt nem volt: hogy álhatatlan, és viszszavono: hogy a hazug, és csalárd, &c. De mivelhogy mind ezekrűl immár bővségesſen szóllottunk; most csak Három derék Vétkekrűl emlekezem, mellyeket az hamis Tanitónak tulajdonit az Sz. Lélek.

§. 1. Kevélyek az Vj Tanítók.

Első Vétek, mely az Tévelygések kezdőinek tulajdona, az fel fuvalkodott Kevélység, és Dőlfősség. Mert azt irja Sz. Pál: hogy, b Az utólsó űdőkben, (mellyekben mondotta vala, c hogy az Hitben, szakadást szereznek némellyek,) tiszteſség kivánók, kevélyek, fel fuvalkodottak lésznek az emberek. d Sz. Iudás pedig, és e Péter azt mondgyák: hogy, ollyanok az hamis Tanitók, mint az kőnyű, és magtalan felhő, melyből eső nem lészen. Mert, nem csak kűnnyen ide's tova hányatnak minden tudományok szelétűl: de igen sen járnak, és nagy kevélyen tettetik, hogy az űdvősséges tudománynak harmattyával öntözik, és nevelik az Istē népet. az Evangéliomnak gyakor emlegetésével tettetik, hogy ókis f felhők; de csak sen levegnek. az nap sintis be fődik, 's az földet sem öntözik mint az Apostolok. Sz. Agoston azért, sőt Calvinus ómagais azt irja: hogy, g Minden eretnekségeket az Kevélység szűlte. Optátus pedig azt mondgya: hogy az Kevélység, szoptató dajkája az eretnekségnek: h *Hæc vobis dictat nutrix vestra, Superbia.* Es ha meg tekintyűk az régi Tévelygések kezdetit, nevekedését, nyilván meg tapasztallyuk, hogy Minden viszszavonások kezdőjében volt amaz Kevélység, melyrűl ez előtt i emlekezénk, tudni illik: hogy az régi, tudós, Szent embereket, sőt az egész közönséges Keresztyénséget, magokhoz képest, tudatlannak itilték: azt alitották, hogy az Isteni dolgokat, és az Sz. Irást ők jobban értik, hogy sem mind azok, valakik ő előttők éltek. Annak fölötte, csak nem minden Hæresiarchában azt az kevélységetis meg tapasztállyuk; hogy azért kezdették szakadásokat, mert az Egyházi méltóságokra kedvek szerént fel nem emeltettek; tiszteſség kivanásból, és hasok kedvcért, nagyob konczot vártak: ezt hogy orrokra nem tolták, pártot űtőttek: k *Augendis opibus, & honori studentes, affectabant maximũ Sacerdotium; & à potioribus victi, secedere cũ suffragatoribus maluerunt, quàm eos ferre Præpositos, quibus concupierant ipsi præponi.*

Az első Eretnek Simon Mágus, l Apostoli méltóságot kivan vala: de ezt meg nem nyerhetvén, Eretnekséget kezde. Ezen formán Thebulisrúl, Eusébius, *lib. 4. cap. 22.* Valentinusrúl, Tertulliánus, *lib. contra Valent. cap. 4.* Aëriusrúl, Epifánius, *hæres. 75.* Novátusrul, Eusébius, *lib. 6. cap. 43.* és Nicéforus, *lib. 6. c. 3.* Montánusrul, Eusébius, *lib. 3. cap. 16.* és Nicéforus, *lib. 4. cap. 22.* Sabbátiusrul, Sócrates, *lib. 5. cap. 21.* Natalisiusrul, Eusébius, *lib. 5. cap. ult.*

b 2. Tim. 3. v. 2.
c 1. Tim. 4. v. 1.
d Jud. v. 12.
e 2. Petr. 2. v. 17.
f Isa. 60. v. 8
g Supra, fol. 101.
h Optat. li. 2. cont. Parmen.
i Supra, fol. 100.
k Lact. lib. 4. Divin. Instit. c. 30.
l Act. 8. v. 18
x Niceph. l. 4. c. 13.

Flori-

Florinusrul, és Blastusrul, Nicéforus, *lib. 4. cap. 20.* azt irják: hogy, Azért kezdették Eretnekségeket, mert az mely Egyházi tisztet, és méltóságot kevántak, arra nem juthattak.

Ennek fölötte, ugyan ezen régi Eretnekekrűl azt olvasom: hogy magok felől csudálatos nagy dicsekedéssel beszélettek. Eusébius irja Samosaténusrul: a hogy, ómaga éneket szerze, melyben magát Isten Angyalának nevezé. Epifánius azt irja: b hogy az Eretnekek, Gnosticusoknak, az az, bőles, és értelmes embereknek hivatták magokat. c Az Novátiánusok, Catharusoknak, az az, tisztáknak. Végezetre, meg nem elégedvén az egy Keresztyén névél, vagy Apostolicusoknak, vagy Encratitáknak, vagy egyéb hasonló néven nevezték magokat. Sőt sokan aztis hirdették, ugymond Irenæus; hogy ők, az szentségben hasonlók Christus Vrunkhoz; bőlcseséggel meg előzik Sz. Pétert, és Páltis: d *Perfectos se vocant; quasi nemo possit exæquari magnitudini agnitionis ipsorum, nec si Paulum aut Petrum dicas.* e *Carpocratiani, ad tantam elationem provecti sunt, ut simules se esse dicant IESV; fortiores, quàm Petrus & Paulus.*

Immár tehát, hogy ennek az ördögi Kevélységnek dögleletes kútfejéből merítette légyen Luther az ő Deformátioját; és hogy ez jelé való űdőbéli eszveszésnek tanitására, nem az Igazságnak szerelme, hanem az Kevélységnek szele izgatta Márton bátyánkat, csak ezekből az jelenségekből is meg ismérszik:

I. Mert Luther azért kezdé ezt az viszszavonyást; hogy az Pápa nem ő reá, és az ő Rendin való Augustiniánus Barátokra, f (mint az előtt szokta vala:) hanem az Dominicánusokra bizta az Indulgentiák hirdetését, és az Sz. Péter Templomának éppűletire való alamisna szedést. Mert látván, hogy az erszényt le vonták orrárúl, az Indulgentiák ellen kezde kramsalni. Azért ezennel g meg értyűk magától; hogy Lelki ismereti ellen, és ugyan nem az Isten kedvéért kezdette az szakadást.

II. Mert Luther, és az tőb Vj Tanítók, nem hasonlókká tészik magokat az régi Szentekhez; de inkáb ezeket, mint tál mosójokat, lábok alá tapodgyák; tudatlanoknak, vak Pásztoroknak, el tévelyedteknek, csak nem eszefordúltaknak tartyák magokhoz képest őket. Ezelőtt h meg hallók, mely merészen kárhoztattyák, és bálványozásban keverjék az Nicæabéli gyölekőzetet, az régi Atyákkal egyetemben. Béza azt meri irnyia: hogy, ők tudósbak az Apostolok idejétűl fogva való Szenteknél: i *Dicere, nec immeritò, consuevi: dum illa tempora, Apostolicis etiam proxima, cum nostris comparo; plus illos conscientiæ, minus scientiæ habuisse: Nos contrà, scientiæ plus, minus conscientiæ habere.* Maga, bizony, azt nagy igazán irja Stancarus: hogy Lutherből, Calvinusból, és az többiből, ha mosárban meg törnéd, sem facsarhatnál egy lótnyi Theologiát: k *Vnus Petrus Lombardus, pluris est, quàm centum Lutheri, ducenti Melanchthones, trecenti Bullingeri, quadringenti Petri Martyres, quingenti Calvini, &c. quibus omnibus, si in mortario contundantur, exprimi non posset uncia Theologiæ.*

Luther azt irja: hogy ő Ierónymust lába alá tapodgya, mint ollyan szentség tőrő balgatag embert; kiben sem esz, sem okosság, sem tudomány

a Euseb. l. 7. cap. 30.
b Epiphan. Hæres. 31. in fine.
c Nicepho. lib. 6. cap. 3.
d Iren. li. 1. cap. 9.
e Ibi. c. 24.
f Ita Cochl. in actis Lutheri, Anno 1517. & omnes.
g Lib. 3. c. 14.
h Supra, fol. 97. 146.
i Beza epi. 1. Theolog.
k Stanc. de Trinit. Cop° Dialog. 6. c. 15. Rescí°, Ministromach. fol. 27.

nem vólt, és Sz. Pálba semmit nem értett. Dieneſt, kirûl az Szent Irás a bôcsûlleteſſen emlekezik, álom hûvelyezô Hazugnak nevezi. Chryſoſtomuſt, Cſácſago prokátornak. Baſilius, (ugymond) cſupa sûlt Barát. Cypriánus, igen beteg és ſindett Theólogus. Gergely Pápais, cſak Barát. Agoſton, tudott valamit; de ô nállánális jobban írt Melanchthon. Ier hallyuk az maga ſzavait: b *Hieronymus docet; Matrem, & Patrem occurrentem Monacho, monaſterium ingreſſuro, & cupientem eum retrahere, conculcandum eſſe. Impia hæc eſt, & deteſtanda vox. quin te, Hieronyme, conculcamus cum tua Bethlehem, cucullo, deſerto.* c *Hieronymus, (ea fuit oſcitantia, & hebetudo ejus, in Scripturis intelligendis) multa impiè ſcripſit.* d *Hieronymus, homo nullius neg. judicii, neg. diligentiæ.* e *Patrum autoritas, ſusg. deg. facienda.* f *Hieronymus, nihil penitùs intellexit in Sancto Paulo.* g *Hieronymus, non eſt inter Doctores Eccleſiæ annumerandus; Hæreticus enim fuit. Tamen credo illum eſſe ſalvatum. Nihil loquitur de CHRISTO. Nullum inter Patres ita odi, ac Hieronymum. quia tantum de jejunio, abſtinentiâ, virginitate, loquitur.* h *Dionyſius, ſex enumerat Sacramenta: ſed nihil in eo eſt ſolidæ eruditionis. Quæ de cœleſti Hierarchia comminiſcitur, ſomniis ſimillima ſunt. In Theologiâ myſticâ, etiam perniciosius eſt: Chriſtum ibi adeò non diſces, ut etiamſi ſcias, amittas. expertus loquor.* i *Theologia Dionyſii Areopagitæ, figmentum eſt, & poëſis ex mendaciis concinnata.* k *Chryſoſtomus, apud Me nihil valet. eſt Rabula forenſis. Baſilius, penitùs ineptus, nimis Monachus eſt. ne pili ipſum facio. Apologia Philippi, omnibus Eccleſiæ Doctoribus, etiam Auguſtino præſtat. Cyprianus, valde infirmus & imbecillus Theologus.* l *Gregorius Nazianzenus, nihil habet. Gregorius Papa, eſt Monachus.* m *Gregorius, qui Epiſcopus fuit ante tyrannidem illam Pontificatus, admodum tenuiter cognovit Chriſtum, & ejus Evangelium.* n *Hieronymi, & Origenis commentaria, nugæ meræ ſunt & ineptiæ, ſi Philippi annotationibus conferantur. Volumus Paulo ſuam gloriam ſalvam, ne quando jactet aliquis, Philippum eſſe Paulo ſuperiorem, vel æqualem. Sufficit tibi, proximum eſſe Paulo.* Es, az mint ez elôtt meg o hallók, azt mondgya Luther: hogy, ô nem gondol Ezer Agoſtonnal, ezer Ambrúſſal, ezer Gyôlekôzettel.

Calvinus, ſzinte ezen formán tiſzteli az Nicæabéli gyôlekôzetet, és az régi Sz. Doctorokat; mint az maga ſzavaiból eléb p meg hallók. Es q néha az Ignátius leveleit mardoſſa: r néha pírongattya Sz. Gergelyt: ſ néha Ierónymuſt ſzidogattya. Sok tôb haſonló káromlásokat számlálnak elô az Vjító Atyafiak kônyveiből, Fevardentius, *in Iren. lib. 1. cap. ult. lib. 1. Theomach. Calvin. fol. 3.* Iodócus Coccius, *Tom. 1. Theſauri, Lib. 8. art. 12. fol. 1119.* Vlembergius, *Cauſſâ 7. & 8.* Valentia, *Secunda 2. Diſput. 1. quæſt. 1. punct. 4.* Iurgevitius, *Profeſſores quinti Evangelii, &c.* Mert az ô nállok ugyan kôzônſeges *Axioma*, az mit Vithakérus mond: t *Omnes Patres erraverunt*; Az régi Atyák mind el tévelyedtek. Es, az mint imént hallók, azzal dicſekednek: hogy, ſoha az Apoſtolok idejétûl fogva, ſenki az Sz. Iráſt oly mélyen nem értette mint ôk.

III. Nem elégedének meg azzal, hogy magokat az Régi Sz. Doctoroknál fellyeb emelék, hanem, mind maga Luther, 'ſ mind az ô Tanitványi, gyakran ôtet Evangeliſtának, Profétának, sôt ugyan Angyalnakis nevezék. Luther, *in Gloſſa contra Edictum Imper*: CHRISTUS Evangeliſtájának irja magát. Másutt, Illyés Profétának. *In Coll. Menſ. 1566. Iſleb. per Gaubiſch. cap. 60. de Vet. & Novo Teſtam. fol. 533.* Schlûſſelburgius a pedig azt irja: hogy, Luther amaz Angyal, melyrûl Sz. Iános az ô Látáſának, tizennegyedik részében emlekezik. Es, az mint Iuſtus Calvinus, *in cap. 42. Lyrin.* az Lutheriſták tulajdon ſzavaival meg bizonyíttya; Luthert, Apoſtolnak, Evangeliſtának, Moyſeſnek, Illyéſnek, Pálnak nevezik b az ô Tanitványi: ugymint, Albérus, Aurifaber, Neander, Matéſius, Amſdorffius, egyebekkel eggyûtt. hogy bé tellyeſedgyék ittis, az mit Pláto c mond vala: *Et bos bovi, aſinus autem aſino pulcherrimus; ſus verò ſui.* De ezzel meg nem elegedék az órdôgi Kevélyſég: hanem, annyéra el ragadá az Vj Tanitókat, hogy az Apoſtoloknál, fôb, és túdóſb embereknek alítanák magokat; ezeket feddenék eſetekrûl, és tudatlanſágokrúl. Hallók cſak imént, hogy Luther azt irá Melanchthonnak: hogy, Sz. Pált ſzinte meg nem elôzi; de ô utánna leg Elsô az mennyei dolgoknak bôlcſeſégében. Lutherrûl, egy Franciſcus Lambertus ugyan ezent irta illyen verſekbe:

Chriſtus habet primas, habeas tibi, Paule, ſecundas:
At loca poſt illos proxima, Luther habet.

Mely verſeket, nem cſak d Matéſius, de tôbbennis nagy bôcsûlletel elô hoznak; és, az mint e Serárius meg bizonyíttya, Luther ezeket jó kedvel hallotta; Kônyveinek eleiben nyomtattatta.

Ez elôtt † hallók, hogy Luther azt irja: hogy, Sz. Péter, és Sz. Pál, cſak egy ſzót ſem értettek tekélleteſſen az Iſten igéjében. Másſzor meg azt beſzélli: f hogy Sz. Péter, mint egy eſze fordúlt, oly dolgokat ir, mellyeket meg nem érthetünk. Ismét azt irja: hogy, ha Péter, vagy Pál iráſában kûlômbet találunk az ô tanitáſánál, ne higgyûnk nékik, mert ezek el tévelyedtek: g *Sive Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus; ſive S. Petrus, Paulus, Ioannes, aliter doceat: tamen hoc ſcio, quòd humana non ſuadeo. Eſto, Auguſtinus, Eccleſia, imò Petrus, & Apollo diverſum doceant. Petrus Apoſtolorum ſummus, vivebat, & docebat extra Verbum DEI. Ergo errabat.* Es, az miképpen ezelôtt Schlûſſelburgius azt mondá; h hogy, Sz. Iakab Apoſtol tévelygett: azonképpen Luther, tanitványival egyetemben, nem cſak Sz. Iakabrúl, de Sz. Pálrúl 's Péterrûl teli torokkal kiáltyák: hogy, veſzedelmes tévelygésben eſtek, az Sz. Lélek vétele utánnis: i *Aberrat Iacobus, cùm juſtificationem non Soli Fidei, ſed & Operibus attribuit.* k *Poſt legalium abrogationem, Paulus perſuaſus à Iacobo, ſe purificavit, Act. 21. qui, certè, non exiguus tanti Doctoris videtur lapſus, non ſatis ſcilicet rationem abrogatæ Legis Moſaicæ habentis.* l *Objiciunt Papiſtæ Iacobi epiſtolam. At ille, quisquis fuit, veritati Solius Fidei præjudicare non poteſt.* ô maga pedig Luther, imigyen ír: *Tom. 5. Vittemb. Lat. in cap. 2. Poſter. com. ad Gal. fol. 304. Petrus ſuo facto non ſolùm offendit puritatem doctrinæ, ſed & veritatem fidei Chriſtianæ. quia occaſionem præbuit, ſic cogitandi: Fides Non Sola juſtificat, ſed ſimul requiruntur Opera. Petrum igitur, à ſana doctrina aberrantem Paulus reprehendit. Petrum Antiochiæ, graviter pernitioſeg. errantem, ac peccantem, Paulus rectiùs edocuit.* Az régi Iámborok, ſoha cſak egy Apoſtolrúl ſem merték azt mondani, hogy az Sz. Léleknek jövetele után tévelygésben eſtek. mert látták, hogy ezzel mind fel fordúlna az Kereſztyénſégnek erôs

a *Act. 17. v. 34.*
b *In Geneſ. 22. edit. Norimberg. an. 1550. f. 214.*
c *Tô. 2. Lat. 1546. Vitt. de ſervo arbitr. fol. 500.*
d *Ibi. f. 505.*
e *Ib. f. 466.*
f *Tom. 5. in ca. 3. ad Gal. fol. 348.*
g *Coll. Meſ. Iſleb. 1566. p Gaubiſch. c. 59. de Scholaſticis, fol. 531.*
h *De Capt. Babyl. cap. de Ordine.*
i *Coll. Meſ. cap. 1. fol. 3.*
k *Ibi. c. 58. de Libris veterû. fo. 525.*
l *Ibi. ca. 59. de Scholaſticis, fol. 530.*
m *Gen. 49. in illud, Ligãs ad vitẽ.*
n *Præfat. in cõmẽt. Philip. ad Rom. ſcripto. An. 1522. Die 22. Julii.*
o *Suprà, fol. 97.*
p *Suprà, f. 97. & 146.*
q *Calv. l. 1. ca. 13. n. 29.*
r *Lib. 1. ca. 11. n. 5.*
ſ *Lib. 4. ca. 19. n. 17.*
t *Vithaker. quæſt. 5. de Eccleſ. cap. 7. f. 470.*

a *Libr. 2. Theol. Calvin. arti. 12. fol. 124.*
b *Vide Suprà, fol. 120. 128. 129.*
c *Laërt. lib. 3. in vita Platonis.*
d *Matheſ. conc. 16. De Luthero.*
e *Serar. de Apoſt. Theſi 67.*
† *Suprà, f. 248.*
f *Suprà, fol. 296.*
g *Tô. 5. Lat. Vittèb. An. 1554. p Luſt in cap. 1. ad Galat. poſt. Comment. fol. 290.*
h *Suprà, fo. 280.*
i *Centur. 1. lib. 2. cap. 4. fol. 54.*
k *Centur. 1. lib. 2. cap. 10.*
l *Muſcu. Loc. Theol. cap. de juſtificat. Vide Sleid. l. 1. hiſtor. an. 1518. Illyric. Catalogo teſt. ver. fol. 6.*

fundamentoma. mert, ha tanitásokban tévelyeghettek,miért nem irásokban? a *Exitiosissimum est credi, aliquod in Libris Sacris esse mendacium. Admisso enim semel in tanto autoritatis fastigio aliquo mendacio; nihil erit, quod non ad mentientis autoris consilium referatur.* b *Solis Canonicis Scripturarum libris,didici hunc timorem,honoremq; deferre,ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse, firmissimè credam. Ac, si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati; nihil aliud, quàm mendosum esse Codicem; vel Interpretem non assecutum quod dictum est; vel me, minimè intellexisse non ambigam.* Azért sokan azt irják: hogy,az mely Pétert Sz.Pál meg fedde,nẽ vólt Péter Apostol.igy tanit Eusébius,*lib.1.Hist.c.12.*Clemens,*5.Stromat.*Theofylact⁹,Oecuméni⁹,*in c.2.Galat.* Hector Pintus,*in c.1.Daniel.*Catharin⁹,és egyebekis,kiket említ c Serárius. Az kikpedig ezt Sz. Péternek alittyák,azt irják:hogy,Péter nẽ vétkezett tanitásában, hanem csak külsõ maga viselésében: d *Si reprehensus est Petrus, quòd se à convictu Gentium separasset, personarum respectu; utiq; conversationis hoc vitium fuit,non prædicationis.non mihi tam bene est,imò non mihi tam male est, ut Apostolos committam.* Ióllehet,szinte miképpen e Sz. Pál, Sidó módon meg tiszt úla,és az botránkozásnak el távoztatásáért Timótheust kórnyûl metélé: ugy Sz.Péteris,hogy az Sidók botránkozását el kerúlné,bûnnélkûl meg vonhátta magát az Pogányok társalkodásától, mind addig, valamig az õ cselekedetiből nagyob botránkozás nem kezdett kövétközni. Mert, bezzeg, akkor immár, nem vólt szabad okot adni az Nemzetek veszedelmére.

Calvinust, az õ majmai gyakran Prophétának f nevezék. Azért, fel fuvalkodván ebben az nagy ál orczában, csak szinte ugy tiszteli az Apostolokat, mint ha kemencze fújtói vólnának. Sz. Pálrúl azt irja: hogy, vakmerõ, kevély ember vólt: g *Paulus, erat homo communibus hominum passionibus obnoxius: non frigori tantum & calori, sed perversæ confidentiæ, temeritati, & similibus.* Ióllehet utánna veti Calvinus: hogy, ezekben az betegségekben, Sz. Pál nem ugy fekûdt, mint egyebek;de elég, ha *Obnoxiusnak*, ezek alá vettetetnek nevezi õtetis. Es, mivelhogy az Calvinus tetczése szerént, h mikor csak szûvünkben útközneki efféle indúlatok, immár vétkesek vagyunk; ketségnélkûl Sz. Pálnakis része vólt (az Calvinus itiletiből) ezekben az vétkekben. Másutt, Sz. Iános Apostolrúl azt irja: hogy, nagy ostobáúl az Angyalt Isten gyanánt imádta: i *Nihil magis proclive,quàm in Angelorum adoratione, stupore quodam nos prosterni;& omnia illis tribuere, quæ non nisi DEO debentur. Quod etiam Ioannes fatetur in Apocalypsi, sibi accidisse.* Ennek fölötte: az Apostolokat alattomban pirongatta,nem csak egyéb fogyatkozásokért, és tudatlanságokért;mint ezután k az maga tulajdon szavaival fel jegyzem:de azértis,hogy nem tudtak vesztéglenni,hanem ókis irkálni akartak. Mert azt irja: hogy, CHRISTUS Vrunk mindeneket meg mondott az mik szûkségesek; és semmit nem hagyott másra az szûkséges dolgokban: l *Omnium hominum ora clausa esse convenit, postquam semel locutus est, in quo cælestis Pater omnes scientiæ thesauros voluit esse absconditos.Et sic quidem locutus est,ut post se, nihil aliis dicendum reliquerit.* Ismét, törvényt szab az Apostoloknak, hogy ne csacsogjanak mindent az minékik

a *Aug. epi. 8.Vide li.6. cap.1.§.1.*
b *Aug.tõ.2. Epi.19. init.*
c *Serar.thesi 75.de Apostolis.*
d *Tertulli. Præscript. cap.23.*
e *Act. 21. v.23. Act.16.v.3.*
f *Vide apud Feuardet.in Irenæ.lib.4. cap.61.*
g *Calv. in 2.Cor.1.v.9.*
h *Lásd oda fel.f.204.*
i *Calv. l.1. cap.4.n.10.*
k *Vide Lib. 5.cap. 6.§.3.*
l *Calv.l.4. cap.8.n.7. Cõtra Paul⁹ 1.Corin.7.v. 12.Ego dico, non Dominus.*

kik tetczik: * *Si Apostoli sunt, ne garriant quicquid collibitum fuerit.* Mivelhogy azért, ez szerént az Calvinus parancsolattya szerént,nem cselekedtek az Apostolok; az Calvinus Tanitványi orczázzák Sz. Iakabot, hogy az Vtólso Kenetet, CHRISTUS hirenélkûl Szentséggé akarta tenni. Feddik Sz. Páltis, hogy az Házasságot Sacramentomnak merte mondani: a *Etiamsi illa epistola Iacobi esset, adhuc Vnctio Sacramentum non esset.non enim licet Apostolo Sacramenta instituere.* Es ismét: b *Etiamsi Paulus ad Ephesios, Matrimonium Sacramentum diceret; adhuc non aliqua Christi institutio, sed tantummodo Apostoli testimonium proferretur.* Bézais,emlekezvén arrúl az Parázna aszszonynak historiájárúl,mellyet olvasunk Sz.Iánosnak 8.részébe,azt mondgya: hogy, nem hihetségessek az historiában iratott dolgok: c *Quòd narrat, IESVM solum fuisse relictum cum muliere in templo; nescio quam sit probabile. Et quod scribit, IESVM digito scripsisse in terrâ; novum mihi, & insolens videtur; nec possum conjicere, quomodo possit satis commodè explicari.*

IV. Nem elégedék meg az Atyafiak kevélysége mind ezekkelis,hanem ómagát CHRISTUS Vrunkat Iscolába vivé Calvinus, és sok helyen azt irá: hogy illetlen, és éktelen az Christus beszéde; gyarló,és erõtlen az õ bizonyitása; hertelenségbõl ollyakat mondott, mellyeket viszsza kellett mondani. Ezeket az Calvinus tulajdon szavaiból ezután d bõvségesen meg mutatom. Luther Mártonis, az mint nem régen hallók,az Sz. Lélek beszédit meg emendálá; és a'hol néki tetczék,az Szt. Irást meg csáválá; magától hozzá adott szókkalis szaporitá: mintha õ jóbban tudná az Sz. Léleknél, minek hogy kel lenni. Ennek fölötte, azt nagy bátran irja Luther: hogy az Szentségben, és bõcsülletben, egyenlõ, nem csak ómaga, de minnyájan az Lutheristák, Sz. Péterrel,Pállal,Bódog Aszszonnyal: e *Quia hac Evangelicâ fide renati sumus, pares sumus in dignitate, & honore, Divo Paulo, Petro, Sanctæ Deiparæ Virgini. Habemus enim eundem thesaurum à DEO, bonaq; omnia, tam largiter,quàm ipsi.* Sõt, nem kételkedem,hogy Lutheris szinte azt hitte, az mit Zvinglius nyilván ki fejeze,tudni illik: hogy õk szinte oly kedvesek Isten elõtt, mint õnnön maga CHRISTUS Vrunk: f *Omnibus fidelibus DEVS Pater non minùs favet, nec minùs propitius est quàm Christo.* Mely mondásnak Béza azt az okát adgya: mert, ugymond,Mi az Hit által Christusnak tekéletességében õltözünk: g *Nos per Fidem, perfectâ Christi, omnibusq; numeris absolutâ justitiâ, induimur.* Vgyanis, h ha az mi Igazulásunk nem egyéb az Christus szentségének hit által hozzánk kapcsolásánál,nékünk tulajdonitásánal;kétségnélkûl,ollyan Szentek vagyunk minnyájan, mint maga CHRISTUS Vrunk, kinek szentségében õltözünk.

§. 2. Szitkosok átkosok az hamis Tanitók.

MASODIK Vétket az Hamis tudományok fõ Vezériben azt említi az Sz. Irás: hogy, Magok fel fuvalkodásából, egyebeket meg utálván,rágalmazó Szitkokkal, gyûlölséges Káromkodással, halálos Atkozodással, torkig telik: és mértékletlen elméjektûl okosságnélkûl viseltetvén, sok háboruságokat,siralmas eszveszéseket támasztanak:mérges Irásokkal,meg engesztelhetetlenképpen gyûlölködnek. Ezt Sz. Pál i igen nyilván ta-

* *Ibi. n.4.*
Vide de Invoc.Sancto. c.16. Maledicta Calvini in SS.
a *Hunfred. cont.2. Rat. Campiani, fol.374.*
b *Fol.375.*
c *Beza,Joan.7. v.53.*
d *Inferiùs, Libr. 5.cap. 2.§.2.& ca. 4.§.2.*
e *Luth.Tõ. 5.Lat.Vitt. 1554. in 1. Pet.1.f.442 Vide Calvino-Turcis. lib.3.cap.12. fol.547.*
f *Zving.in Actis, Disput. Tigur. apud Calvino Turcism. loco citato.*
g *In Confes. c.4.art.11.*
h *Vide l.5. c.7.§.2.n.2.*
i *2.Tim.3. v.3.*

níttya, midőn az utólsó údőkben támadott veszedelmes Tanitókrúl azt beszélli: hogy, Kevélyek, fel fuvalkodtak, káromlók, békeségtelenek, szidalmazók, kegyességnélkűl valók, árúlók, és vakmerők lésznek. Iudás Apostol pedig a azt irja: hogy, ollyanok az hamis Próféták, mint az kevélységnek szelétűl fel indittatott tengeri habok, kik soha meg nem enyhődnek, hanem mindenkor gyalázatokkal tajtékoznak. Az Isteni bőlcseségrűl pedig azt hirdeti Sz. Iakab: b hogy, ez nem káromló; hanem, az Sz. Pál c mondása szerént, az meg fedhetőketis kegyessen dorgállya. Vgyanis, ha az ördőgöt sem meré d Sz. Mihály szidalmazni, mikor vélle pántolódnék; ha őrők kárhozatra itiltetik, az ki felebarátyát e csak Bolondnak mondgyais: nem kételkedhetűnk annak hamis Prófétaságában, kinek torka teli mindenkor szitokkal, káromlással, és ördőgi rágalmazások ganéjával; mellyek csak háboruságot, pártolkodást, és végre sok vér ontástis szerzenek. Mert az Istennek követi, f az káromlókértis könyőrőgnek; és az átokért, átokkal nem fizetnek.

a *Jud.v.13.*

b *Jac. 3.v. 17.*

c *Galat. 6. vers.1.*

d *Jud.v.9.*

e *Matth.5. v.22.*

f *1. Cor. 4. v.12.*

Ezis az Káromlásnak lelke, főlőttéb uralkodott eleitűl fogva az Vj tevelygések Attyaiban; kik válogatásnélkűl, egész Nemzetségeket, Királyokat, Papi Fejedelmeket, iszonyu rút szitkokkal, halhatatlan rágalmazásokkal, akármely lator Pajkoshozis illetlen mardosással rútitottak. noha az Vr Isten erőssen meg parancsolta, hogy az Királyokat tiszteljük; *1.Pet.2. v.17. 1.Tim.2.v.2.* és az Papi Fejedelmeket ne káromlyuk; *Actor.23.v.5. Exod.12.v.28.*

Luther, az egész Német nemzetséget, Barom módra dűhősködő bolond nemzetnek hija: g *DEVS me noluit in prudentum & intelligentum manus incidere, sed in Bestialem Germanorum furorem atq; amentiam.* Az Saxóniai Vraimat, Diznóknak; és az egész Német Országiakat, ördőgtűl meg szállottaknak mondgya: kik ugy élnek, ugymond, mint az diznók, és diznó módra halnak megis. Ezeket több hasonló rutságokkal eggyütt, az maga tulajdon szavaival h fel jegyzénk ezelőtt. Béza, az maga nemzetségét az Franciákat, esztelen bolondoknak; az Spanyól nemzetet pedig, vak paraszt tudatlannak, temérdeken babonásnak nevezi: i *Quæ gens est hodie sub cælo, in Christi cognitione tardior, in tuendis crassissimis superstitionibus pertinacior Hispanâ? Non hæc scribo, ut ipsi genti detraham: pulchrè mihi conscius, quæ sit Gallorum, à quibus ortus sum, stoliditas, & vecordia.* Az Angliai Király ellen, és az Pápák ellen, oly rút éktelen szidalmazásokat gondolt Luther, és oly szűntelen forgattya nyelvén az Eordőgőt, Szamárt, Ganeyt, hogy ez okon azt meré még éltében ő rólla irnyia az Tigurina Confessio: hogy, k Soha senki nem volt, ki ocsmánybúl, tisztátalambúl, embertelembűl irt volna Luthernél. Gesnérusis szemében azt mondá; hogy az ő szájában nincs semmi szemérem: l *Lutherus, homo est vehementis ingenii, impatiens, & qui, nisi per omnia sibi consentientes, ferre nesciat. DEVS faxit, ne quid contentione, & impudentiâ oris sui obsit Ecclesiæ.* Es, hogy az ő dűhősége mindenek előtt tudva lenne, mikor nagy betegségében egyszer búcsút venne Tanitványitúl, az Pápa gyűlölségét hagyá nékik testamentomúl: m *Gravissimè ægrotans, eò quòd ad nonum jam diem urinæ viæ obstructæ erant, levatis ma-*

g *Tö.2.Lat. Ann. 1546. Contra duo edicta Impera.f.445.*

h *Oda fellyeb,fol.216.*

i *Beza,epi. 59.Theol.*

k *Vide Postscriptũ, primæ epist. ad Alvinc.*

l *Gesner.in Bibliothecâ tit. Martin Luth.*

m *Vitæ Theodor. præfat. in postillã Lutheri: apud Reginald.li. 3. Calvino-Turc.cap.1. Matthesius Cóc.11.apud Justum Calvin.Apolog. pro Eccles. fol.57.*

nibus benedicens, ac valedicens circumstantibus nobis, hæc ultima verba ædebat: Impleat vos Dominus benedictione suâ, & Odio Papæ.

Calvinus, egy szőr szállal sem esett az Káromkodásban távúl Luthertűl. Az egész világnak szine, és Túdós fő Tanitói, egybe győltek vala Tridentomban az Közönséges Győlekőzetre: Ezeket Calvinus, a Barmoknak, majmoknak, játékos bolondoknak, diznóknak, két ől fűlű szamároknak, Scófiomos szamároknak nevezi. és oly rút gyalázatokkal illeti, hogy szőrnyűség csak előis hozni. Másutt azt irja: hogy, Kilencz száz esztendőtűl fogva, egy sem vólt az Pápák közzűl job, amaz CHRISTUS áruló Iudásnál: b *Videmus, ab annis plus quàm Nongentis, ex Petri successoribus neminem extitisse Iudâ pilo meliorem.* Ismét, nagy éktelen káromlással azt irja közönségessen a z Cathólicusokrul: hogy, ha most Sz. Péter közikben jőne, el szaggatnák; Sz. Pált, meg kőveznék; Christust, lassu tűzzel perselnék: c *Si nunc viveret Petrus, eum discerperent; lapidibus obruerent Paulum; Christum, lento igne ustularent.* Egy szóval, mintha az Evangéliom jóbban nevekednék, mikor szitkozódással vetik, oly sűrűn hintik az Vj hitetők minden irásokban, az Pápak, Cardinálok, Püspőkök rágalmazásit. és, ha szerencsére fel nyitod Könyvőket; csuda, mikor szitokra nem találsz első tekintetben. Halhadsza, amaz orczátlan Béza mit beszél: d *Qui se hodie Prælatos Ecclesiæ vocant, non tam hominum cœtus est, quàm porcorum, & asinorum armentum.* e *Papa, in uno successit Petro, nempe, in abnegatione Christi.* f *Episcopi, canes sunt, & porci.* g *Monasteria, sunt Sodomæ cloaca, stercora inferorum. Canonici digni sunt, qui ad Ecclesiæ gubernacula vocentur, si modo ostendant, quod sit inter ipsos, & bipedes porcos discrimen.* h *Presbyteri, raso sunt capite, ut nec pilum boni viri habeant.* Az ki bővebben akarja az Pokol sáskáinak ocsmány Szitkait olvasni; tekintcse meg Cocciust, *Tom.1.Thesauri, lib.8.art. 12.fol.1121.* Vlembergiust, *Causâ 8.* Pratéolust, *Elencho hæres.lib.10.in Luthero.* Ezelőtt i miis emlitők, mely rut szitkokat, és gyalázatos káromlásokat okádgyanak egymásra, és mi reánkis, az Atyafiak.

a *In Antidoto. Vide Reginald. l. 4.cap.17.*

b *Calv. in 1.Cor.9.v.5.*

c *Calvin.in Matth. cap. 23.v.29.*

d *Beza, in sua Confess. cap.5. art.3.*

e *Cap.7.fo. 373.*

f *Fol.333.*

g *Fol. 341.*

h *Fol.315.*

i *Oda fellyeb,fol.255.*

§.3. Fajtalanok az hamis Tanitók.

HARMADIK Bélyegét, és meg ismértető czimerét az Hamis tanitók Erkölcsének, azt nevezi az Vr Isten: hogy, Kaczérok, Fajtalanok, bujak, és minden fertelmességekkel czégéresek; az mint olvassuk, *2. Petr.2.v. 10.13.18. Iudæ, v.4.8.13. 2.Tim.3.v.3.* Annakokáért, az Régi eretnekségek Kezdőirűl olvassuk, hogy az Aszszonyemberek szerelmétűl el ragadtatván, minden testi kévanságokban jártak. Simon Mágusrul igy szól Tertulliánus: k *Postquam damnatus est cum pecunia sua, Helenen quandam, de loco libidinis publicæ, eâdem pecuniâ redemit; dignam sibi mercedem pro Spiritu Sancto.* Carpócratesrűl, hasonlo dolgot ír: *Carpocrates pariter Magus, pariter fornicarius. Tertull. de anima, cap.35. Iren. lib.1.cap.24. Epiph. hæres.27.* l Marcus eretnek, oly ördőgi mesterséget túd vala, hogy az Aszszonyemberek szerelmét fel gerjesztené; és csalogatván ezeket, magával széllyel hordozná. m Saturninusis, Tanitványinak szabadon haggya vala az szerelmeskedést, és ezzel édesget vala sokakat. Márcion, bujaságáért vetteték ki az Ecclesiá-

k *Tertulli. de animâ, c. 34. Cyrill. Cateches. 6. Euseb.2.histor.c.13.*

l *Iren.li. 1. cap.9.*

m *Iren.l.1. cap. 23.*

ból : *Propter ſtuprum virginis, ab Eccleſia ejectus. Tertull. Præſcrip. cap. 51. Epiph. hæreſ. 42.* Apelleſis az fertelmeſségben úſzott: a *Lapſus in feminam.* Az Nicolaiták attya, és az ő Követői, minden éktelenſégben fetrengettek: b *Pudor eſt dicere fœda, & immunda.* Baſilides, erkölcſével, és oktatáſával, Tanitványitis undokſágra vivé: *Indifferentes coitus induxit. Iren. lib. 1. c. 32.* Az Origeniſtákrul, azont irja Epifánius. *Hereſ. 63. initio.* Az Anomæuſok rut tanitáſárul, ezelőtt c emlekezénk. Cherinthus úgy el merült vala az teſti kivanſágokban, hogy az más világi bódogſágotis ezekben helyheztetné: *Cùm admodum carnalis eſſet, in his Chriſti regnum futurum ſomniabat, Ventris videlicet, & eorum, quæ ſub ventre ſunt, impletionibus. Euſeb. lib. 3. cap. 28.* d Montanus, két gonoſz Aſzſzonyt hurczolt mellette, kiket az Vroktul el ſzöktetett vala: és tanitáſávalis fel ſzabadittya vala az embereket, hogy, valamikor akarnák, el válnának házas társoktul. Ariuſrul, és az ő Követőirul, azt irja az Alexandriai Püſpök: hogy, e *In obviam voluptatem ruit*; válogatáſnélkül akárkivel fertelmeskedett. Hermógeneſről, ezent beſzélli Tertulliánus, *contra Hermog. c. 1. Naturâ quoq; hæreticus, etiam turbulentus, qui loquacitatem facundiam exiſtimet, & impudentiam conſtantiam deputet: & maledicere ſingulis, officium bonæ conſcientiæ judicet. Totus adulter, & prædicationis, & carnis.* Az Novatiánuſokrul ſem kűlőmbet mond Cypriánus: f *Stupratores virginum; matrimoniorum multorum depopulatores, atq; corruptores.* Paulus Samoſaténus, két tiſztes ſzemélyt mindenkor mellette tartott, és ezekkel éktelenül élt. *Euſeb. lib. 7. cap. 30. Niceph. lib. 6. cap. 30.* Az Donatiſták Püſpöki latorſágirul, bőven ir Optátus, és Sz. Agoſton: g *Qui multas invenerunt matres, quas de Sanctimonialibus fecerant mulieres.* Ierónymus gyakran pirongattya Iovinianuſt az bujaſágrul. Pelágiuſrul pedig azt irja: hogy, az Aſzſzonyemberek ſzerelme hajtott ſokakat az ő Valláſára: h *Crevit veſtra Hæreſis; & deceptiſtis plurimos, maximeq; eos, qui adhærent Mulieribus; & ſciunt ſe peccare non poſſe.* Vgyan ottan, ſok példákkal meg mutattya: hogy eleitől fogva Aſzſzonyemberek ſzoptatáſával nevekedtek az Eretnekſégek. Az Manichæuſok fertelmes életirül bőven emlekezik Sz. Agoſton, *Tom. 1. lib. 2. de morib. Manich. cap. 20.*

Es, hogy az több Eretnekeket halgatáſſal mulaſſam; Summa ſzerént, azt irja Sz. Hieronymus: hogy, Egy Eretnekſég ſem támadott egyéb okból, hanē az Haſnak, és az has alatt való réſzeknek gyönyörűſégéért. Azért, az Eretnekſég gyarapitói közőtt, fölőtte nehéz ollyat találni, ki az tiſzta életet ſzeretné: i *Nulla Hæreſis, niſi propter Gulam, Ventremq; conſtituitur, ut ſeducat mulierculas oneratas peccatis.* k *Difficile eſt Hæreticum reperire, qui diligat Caſtitatem: non quòd eam præferre deſiſtat in labiis, ſed quòd non ſervet in conſcientiâ; aliud loquens, aliud faciens.* Mert ugyanis, az Szent Pál mondáſa ſzerént, Igaz bűntetéſe az Igazſág ellen tuſakodóknak, az teſti fertelmeſségre való bocſátás. *Ad Roman. 1. v. 21. 24.*

Ezt azért az teſti ſzabadſágnak finczározáſát, az Vj Evangeliſtákbannis csuda mely nyilván meg tapaſztalhattyuk. Mert régen, az kiket Püſpőkſégre válaſztottak, l ha az előtt jámbor házas társa vóltis, de az után ſoha vélle nem lakott. Es az Anyaſzentegyház kezdetitől fogva, ſem az Gó-

a *Tertulli. Præſcript. cap. 30. 51.*
b *Tert. ibi. c. 46. Epiph. hæreſ. 25. Iren. lib. 1. c. 27.*
c *Oda fellyeb f. 263.*
d *Euſeb. l. 5. ca. 16. & 18.*
e *Ap. Theodor. li. 1. cap. 4. initio.*
f *Cyprian. epiſt. 55. n. 6.*
g *Optat. l. 2. cōt. Parmē. Aug. tom. 7. lib. 2. contr. Epiſt. Parmen. c. 9.*
h *Hierony. ad Cteſiphō. cont. Pelag. ſub finem.*
i *Hierony. in cap. 3. Jerē. in illud, Vade, & clama.*
k *In Oſe. 9. in illud: Sicut uvā in deſerto.*
l *Hieron. l. 1. contr. Jovin. cap. 19.*

az Gőrőgők közőt, ſem egyébűtt, ſoha ſenki nem hallotta; hogy Papſága után valakinek ſzabad lőtt vólna nőſzni, avagy, hogy valaki az régi Szent lámborok közzűl Papi ſzenteléſe után meg házaſodott vólna. sőt, az mint eléb hallók, az Chalcédoni Szent Gyölekőzet, őrők átok alá veti azt az Apáczát, és Barátot, mely az ő fogadáſa után nőſzéſt kezd. Az régi Keresztyén Cſáſzárok Decrétomibannis, tiſztеſſége veſztetnek itíltetik az ki Apáczával latorkodik. Es, az régi Szentek egyenlő értelemmel, a Chriſtus házaſſága rontónak nevezik az Apáczák ſzőktetőit.

Luther, ezekkel ſemmit nem gondolván, mindgyárt az ő Apoſtolſágának kezdetin, egy Apáczát ki cſala az Claſtromból, ágyas lator társul vővé. Es azt irja: b hogy, ő ſzinte ugy nem lehet Aſzſzonyembernélkűl, mint az étel italnélkűl. Azért, ha mikor ſzőkőtt Apáczáját hamar nem érte; talám magais élt azzal az tanácſal, mellyet máſnak adott, és az ſzolgálóhoz kapott. Annyéra el merült vala pedig az kaczérſágban, hogy az Sz. Irás közzéis meré emezt irni: c Nincs gyönyörűſégeſb dolog, az Aſzſzonyember ſzerelménél, ha kinek kedve telik ebben.

Ezekkel az jó példákkal, és ſzép tanitáſokkal, azt nyeré, hogy az ő Tanitványi, és csuklyából ki ugrott Baráti, csak dősőléſnek, 's bujaſágnak adnák magokat; mint Eraſmuſból ezelőtt d meg hallók: és, az hetven eſztendős aglant Barátok, magokhoz haſonló kofa Apáczákat vennének: *Hic Dominicanus quidam, palàm duxit Vxorem, adeò vetulam, ut Hecubæ ſoror eſſe poſſet. quin & Auguſtinianenſis, caſcus caſcam ambit, procus ſeptuagenarius.* Az mint pedig e Reginaldus, Leſſius, és egyebekis elő hozzák, Luthernek az Aſztal fölőtt való beſzélgetéſiből, azt mondgya Luther: hogy, minek előtte az Apáczát ki ſzőktetné, csak nem meg bolondúlt az Aſzſzonyemberek utan.

Calvinuſrúl, azt irja f Feuardentius, és Heshuſſiuſſal bizonyittya: hogy egy Pap fattya vala. Sok egyéb fajtalanſági kőzőtt, aztis említi Ierónymus Bolſécus; g hogy, Noviodunomban, egy gyermekkel kapták, kiért halálrais itilték. ſok kéréſſel nyerék meg életét; mindazáltal *ad perpetuam rei memoriam*, tűzes vaſſal, Liliom bélyeget sűtőttek az hátára. Errűl az Noviodúni Notárius, egy Bartelier nevű fő embernek pecsét alatt való Bizonyſágot adott; mellyet Bolſécus ſzemével látott, azt irja. Vgyan ezen hiſtoriát említi Iulius Brigérus, *in Florib. Calvini.* Surius, *Anno 1538.* Reginaldus, *Calvino Turcis. lib. 2. cap. 11.* Hozzá veti aztis Stapletónus, *Promp. Cathol. Sabbato Hebdom. 3. quadrageſ.* hogy, ez mái napigis az Váras Könyvébe Noviodunomban, fel vagyon irva az Calvinus ſententziája. Es noha ſokan meſterkedtek, hogy ki óltaſſék az Könyvből gyalázatos emlekezeti Coprénak, de ſzerét nem tehették. Méltán irja azért Schlűſſelburgius h Lutheriſta Superattendens: hogy, ſoha erre az rút gyalázatnak le moſáſára elégſéges lúgot, és ſzapullót nem találtak az Calvangélicuſok.

Bézárúl haſonlo fertelmeſségeket irnak, az kik őtet iſmérték. Schlűſſelburgius igy beſzél felőlle: i *Certò conſtat, Bezam à pueritia imbibiſſe Vatum impudentiam; totamq; ætatem, explendis ſuis libidinibus, deſcribendis ſuis amoribus exercuiſſe; atq; in meretricem, lenam, & cinædum transformatum eſſe.* Bolſécus,

a *Vide epi. 3. contr. Alvinci.*
b *Láſd oda fellyeb, fol. 275.*
c *Láſd oda fellyeb, fol. 296.*
d *Oda fellyeb, fol. 216. Eraſ. lib. 20. epi. ad Joan. Bibliopol. f. 714.*
e *Calvino-Turcis. li. 2. c. 11. Leſſius de Antichriſti Præcurſ. in fine.*
f *Feuard. epiſt. Jude, verſ. 4.*
g *Bolſec. in Vita Calvi. ſcriptâ, anno 1577.*
h *Libr. 2. Theol. Calv. art. 9. fo. 72.*
i *Schlüſſelb. lib. 1. Theol. Calvin. art. 21. fol. 92.*

az ki vélle eggyűtt lakott, azt irja: a hogy Párisból, egy Szabo feleségével szőkött Genévába, és mostis (ugymond) vélle lakik. Szolgáló leányának, midőn hasa dagadna; azt kőlté Béza, hogy mirigyben esett. azért egy kertben ki iktatá, és oly Barbély inast vete melléje, ki mind ér vágással, s mind erős purgációval, el veszteté vélle az gyermeket. Ezt pedig, ugymond, nékem sok jámbor hallottára ómaga beszéllette az Barbély inas. Ezeket mikor irta Bolsécus, élt akkor Béza; de az titkon vádolo kis bírótúl meg tartoztatván, nem mere egy kukkotis ellene szóllani. Mit keresűnk ebben idégen tanút? ónnön maga Béza, 1548. esztendőben, ki nyomtatván Deák verseit; nem csak az Aszszonyemberekhez, de Audebertus nevű ifiu legényhez való rút gerjedezésitis illyen versekben foglalta, magának, és szabados Hitinek őrők kisebségére:

Abeſt Candida; Beza quid moraris?
Audebertus abeſt; quid hic moraris?
Tenent Pariſii tuos amores.
Tenent Aureliæ tuos lepores.
Et tu Vezeliis manere pergis,
Procul Candidulaq, amoribusq;;
Es leporibus, Audebertuloq?
Imò Vezelii procul Valete;
Et Vale, Pater; & Valete, fratres:
Namq, Vezeliis carere poſſum;
Et carere parente, & his, & illis;
At non Candidulâ, Audebertuloq,. &c.
Sed utrum, rogo, præferam duorum?
Vtrum inviſere me decet priorem?
An quenquam tibi, Candida, anteponam?
An quenquam anteferam tibi, Audeberte?
Præferre attamen alterum neceſſe.
O duram nimium neceſſitatem!
Sed poſtquam tamen alterum neceſſe eſt;
Priores tibi defero, Audeberte.
Quod ſi Candida fortè conqueratur;
Quid tum? baſiolo tacebit imo.

Ezekért, az maga szájával fejére vallott utálatosságokért, azt irja Heshusius Lutherista; hogy szemtelemb, rútab ember soha sem vólt Bézánál: b *Quis putaſſet, hominem tam perfrictæ frontis, tamq, deploratæ impudentiæ exiſtere in rerum naturâ: ut, qui ante paucos annos, ſpurciſſimis ſuis moribus, dedecori fuit ipſis honeſtis diſciplinis; quiq, ſuos nefandos amores, illicitos concubitus, ſcortationes, fœda adulteria, ſacrilego Carmine decantavit orbi: non contentus eo, quòd ipſe inſtar porci, in cœno flagitioſarum libidinum ſeſe volutavit, niſi etiam aures ſtudioſæ juventutis ſuâ illuvie contaminaret? Qua inauditâ petulantiâ, quid aliud voluit iſta, quâvis ibi magis polluta beſtia, quàm in ſcelerum ſuorum celebratione, ſacro ſtudioſorum cœtui, omnibus liberalibus artibus, magiſtratui civili, legibus honeſtis, humano pudori, ipſi morum honeſtati, Eccleſiæ DEI, imò DEO ipſi petulanter inſultare? Et*

non

a *Bolsec. in Vita Bezæ, fol. 51. Idem Feuard. Judæ, vers. 4. Surius, Genebrar. Praeol. Lindanus, Sanctes apud Feuar.*

Vide Schlüſſel. illo f. 92.

b *Heshuſ. lib. Veræ & ſanæ Confeſſionis: ap. Paleon: Theven. Centone de Vitâ Bezæ, f. 115.*

non ſolùm Epicurum, Democritum, Cyclopas, Læſtrigones; ſed ſpurciſſimos Diabolorum ſpiritus malitiâ vincere? Hunc, inquam, toti Galliæ, & hominibus literatis notum, recenti adhuc memoriâ ſcelerum, audere in conſpectum hominum prodire! Efféle éktelen rutságokért, igy búcsúzék el Bézatul egy Tudós ember: a

Beza vale. vidi. ſatis eſt vidiſſe. revertar
Cùm leno, meretrix, ſcurra, cynædus ero.

Mikor pedig ezt az utálatos szemtelenséget sokan szemére vetnék Bézának, nem csak meg nem pirúla eb orczája; de, az mint b Schlüsselburgius irja, azt felelé: hogy az ő Katussának alfele, sőt még az szemérmesb részeis mosdottab, és tisztáb az Lutheristák szájánál. Bizony, az kiben emberi természet vólna, szégyenlené az illyen rutságokat. Mert, az c Pogány bölcsek irása ként, Nincs az bűnök közőtt gyalázatosb, és undokab az Fertelmességnél: d *Si quis eſt ad voluptates propenſior, modò ne ſit ex pecudum genere, quamvis voluptate capiatur, occultat tamen, & diſſimulat appetitum voluptatis, propter verecundiam.* e *Licet enim avaros, & iracundos, & bellicoſos enumeres; omnes iſti, viriliter peccant: In Venerem projectorum, inhoneſta eſt labes.*

Feuardentius, *in Epiſt. Judæ, vers. 4.* azt irja: hogy Oecolampadiusnak, egyszersmind két felesége kotlott: Bucerusnak, három: Farellusnak, négy: Cnoxusnak, őt: Hettzerusnak, tizenhárom: Bocoldusnak, tizenőt. Es azt mondgya: hogy, *in Scuto Fidei* azt hirdetik az Calvinisták; hogy, az Firsi és Aszszonyember, nem lehetnek egymásnélkül, negyed, vagy őtőd napnál továb. Eo magokis azt beszéllik f (ugymond) az Calvinisták: hogy, mikor az Galliai Király ellen pártot ütének, és hadat támasztának az Hugonották, Tizenkét ezer és három száz Menyecskén, és Leányzón tőttek erőszakot; azoknélkül az kiknek végére nem mehettek, kik négy annyinnis vóltak. Az Magyar országi Lutherista, és Calvinista tanitók hallatlan rút fertelmességét, elő hozám nem régen az magok irásából. Mert, az hírrel hallott undokságokat, ingyen nemis említem.

Minap itt nállunk, egy csacsago Barát szőkék az Lutheristák közzé; és az meg fonnyatt, meg őszült, rút, bűdős dög, mindgyárt futkározni kezde, mihent az Luther Evangeliomát meg ízelité; más ajtáján kezde éjel kolompozni: de hogy ettűl el fognák, magához hasonlo Safarinát kőtének nyakára. Ez azért az tőpőrődőtt aglant, az ő ünőjének hajából, kézre valót csinált, arany perecz gyanánt; azt mutogattya sokaknak: és ollyakat beszéllett titkos dolgainak számárúl, hogy szégyen csak emlekezetben hozniis. Maga oly üdőben vagyon, hogy, ha azelőtt lator vóltis, ki kellene immár térni.

Es ez, fölőtte nagy Isten csudája, hogy mikor az Apostolok Christus Vrunkhoz tértek, g Feleségeket, minden javokkal eggyűtt el hatták; és harmad napigis bőjtőltek: Most pedig, mihent valamely Pap, Barát, Apácza ki szőkik; első dolgais az, hogy igyék és nősszék. sőt mindennap hallyuk fűlünkel; hogy, mikor valakit magokhoz hitegetnek az Egyházi személyek kőzzűl, szép Menyecskével fenyegetik. és soha azt nem beszéllik: hogy, ha közikben mégyen, testi sanyargatásban, bőjtőlésben, alázatosságban kel élni: hanem, minden *perſuaſio*, és hitegetés, csak az Aszszonyem-

a *Dőrhoff. Apodixi 1. De DEO Calviniſt. c. 20. fol. 142.*

b *Libr. 2. Theol. Calvin. artic. 1. fol. 14.*

c *Ariſt. 3. Ethic. c. 10. D. Thom. 1. 2. quæſt. 74. art. 4.*

d *Cicero. 1. Offic.*

e *Seneca de brevit. vitæ, cap. 6.*

f *Citat Librũ, Sacrũ ærariũ Franciæ.*

Suprà, Fol. 218.

g *Matth. 19. v. 27. Actor. 9. v. 10.*

beren fordúl meg; mintha az Evangelium nem terjedhetne Keritésnélkúl. Mert, akárki mit mondgyon, de soha jámbor Feleséget az Pap nem vehet, az Istennek adott hit után. Olvassuk meg, mit cselekedtek Sz. Ambrús, Sz. Agoston, és az több régi Sz. Iámborok az ő meg térések után; és ha mindgyárt nőszni indúltak: avagy ha, az kik most *Apostatálnak*, Pribékke lésznek, azoknak nyomdokin járnak; bár légyen valami tekintet az ő el hajlásokra.

Neis csudállya senki, ha az Vj Tanitók szabadoson fetrengenek minden fertelmességnek moslékiban. Mert, Hitek fondamentomi szerént, ők a az Tiz parancsolatra sem kötelesek. Azért, nincs nékik semmi közök az Hatodik, és Kilenczedik parancsolat kötelezéséhez. Ennek fölötte, azt beszéllik: b hogy, az firfiu és aszszonyember, szinte ugy nem lehet egymásnélkúl, mint az étel, ital, és álomnélkúl. Aztis ezek mellé vetik: c hogy ő bennek, ugy mint Választottakban, az Vr Isten semmit bűnnek nem tulajdonít: hanem el födi, látni sem akarja, ha ők valami gonoszt cselekesznek. Aztis vitattyák: d hogy, az ember semmit az Istennek törvényébe meg nem tarthat. Mely dolgok ha igazak, nem tudom micsoda tartoztatások lehet az fajtalanságoktul Prædikátor Vraimnak.

Sok több festékit, és gyalázatos bélyegit számlállyák az Hamis Tanitóknak, az régi Iámborok. e Mert, miképpen az részegség egyedúl nem jár, hanem sok vétkeket hordoz magával: úgy az Eretnekséggelis sok fesletségek, és gonosz erkölcsök vannak. De én ezekkel most meg elégszem. Az ki bővebben akar értekezni, olvassa Tertulliánust; és elszében vészi, hogy szintén ollyánok az Mostani Vjságok kezdői, az minemúk voltak az Régi Tévelygések Attyai: f *Omnes tument; omnes scientiam pollicentur. Ipsæ Mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audent docere, contendere! Ordinationes eorum temerariæ, leves: nunc neophytos conlocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros; ut gloriâ eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est.*

Hogy azért ezt az Bizonyságot bé rekesszszúk, azt mondom: hogy, Ha szinte ugy vólnais, az mi ugy nem lehet, hogy az Anyaszentegyház tellyességgel le dölt vólna; az Igazság szinte az pad alá vettetett vólna Luther előtt: de ugyan képtelen, és hihetetlen dolog, hogy az tisztaságnak, alázatosságnak, szilidségnek szerető Sz. Istene, az illyen ördögi kevélységgel fel futt, háborgó, és fajtalanságban torkig úszó rut emberek által akarta vólna fel állatni az ő aklának falait, kikben csak az külső tiszteséges életnek sem vólt semmi jelensége. Az Vr Isten, mikor az Oo Törvényben csak egy Tartománynak, vagy egy Városnak akartais az ő Igazságát hirdetteini: az Vj Törvénybé, mikor csak egy Nemzetet meg akartis az Evangéliomnak engedelmességére hódoltatni; tökélletes szent életű, jó példa adó Tanitókat küldött. Ki hidgyé tehát, hogy most az egész Világot, az tiszta tudományra akarván az vak bálványozásból vinni, ezeket az parázna, szitkos, dagályos, gaz embereket választotta légyen; kikben világosson látczanak azok az festékek, és tulajdonságok, mellyeket az Sz. Iras, az hamis Profeták erkölcsében fel jegyzett? Bizony, csak egy okos ember

sem

Suprà, Fol. 133. 134.

a *Lásd fol. 207.*
b *Lásd fol. 275.*
c *Lásd fol. 208.*
d *Lásd fol. 205.*
e *Aug. l. 4. de Baptism. cap. 20.*
f *Tertullia. Præscript. c. 41.*

sem küldene tudván oly Követeket, az kik gyalázatos erkölcsökkel, az követségnek bőcsülletes vóltát meg homályositanák. Mentül inkab az Vr Istennek gondgya vólt arra, hogy az ő Igazságának első oszlopiba, az Tévelygéseknek botránkoztató jelensségi ne lennének. Nem csuda, ha az Isten el szenvedi, hogy polyvákis légyenek az tiszta búza között; gonosz életűkis találtassanak, az meg erősittetett Igazságnak követői között: de hogy első Kezdői, és éppitői az Isteni Igazságnak torkig uszszanak az hamis Tanitóknak ki jelentetett rút erkölcsökben; azt soha egy okos ember sem erésztheti szűvében.

TIZENNEGYEDIK RESZE.

TIZENHARMADIK BIZONYSAGA AZ VT TVDOMANYOK hamisságának: Mert Lelki ismeretek ellen kezdették, és nevelték az Vjságokat az hamis Tanitók.

AZ Hamisságnak oly tulajdonsága vagyon: hogy, az ki el általkodott vakmerőséggel meg nem keményíti magát, hanem okossan meg rostál mindeneket; soha az ő értelme meg nem nyughatik benne, hanem mind addig, valamig az Igazságra nem jút, csak haboz, és az külömbőző Vélekedések szelétűl ide 's tova hányattatván, maga sem lehet tekélletes tanításában. Ezt Sz. Agoston, az Pogányok tévelygésében szépen meg mutattya: és, nagyob bizonyságnak okáért, három fő Túdós embernek Irásit hozza ősze. Varróét, Senecáét, és Ciceróét: kik, noha az több Pogányokkal eggyűtt, bálványoknak áldoztak; de azért, mikor az csipát le törlötték szemekrűl, magokis meg vallották; hogy ezt, csak szokásból másokra való képest cselekeszik, nem azért hogy igaznak vélnék: a *Ego adduci possum, ut in dubium revocem, quæ de Diis scripsi. Et quid putem, non quid contendam, pono. Hominis enim est hæc opinari, DEI scire.* b *Hæc omnia sapiens servabit, tanquam legibus instituta, non tanquam Diis grata. Omnem istam ignobilem Deorum turbam sic adorabimus, ut meminerimus, eum cultum magis ad morem, quàm ad rem pertinere.* c *De Diis, multa & dicuntur, & creduntur stultissimè; & plura sunt vanitatis, summæq; levitatis.*

Az Eretnekekrűl hasonlo dolgot irnak az régi Doctorok, és azt merik mondani: hogy, Csak vélekedés ő nékik minden tanitások: d *Putativum est omne, quod apud Hæreticos est.* e *Hæresibus nulla constantia de conscientiâ competit, ad defendendam Veritatem.* Azért, szinte mint Eusebius irja, f hogy eleinten egy Eretnekség követőit Dochitáknak, az az, Vélekedőknek neveztek: azonképpen, minden Tétovázókat Dochitáknak nevezhetűnk. mert, az fellyűl g meg bizonyitott Igazság szerént, semmit tekélletes Keresztyén hittel nem hiszen, az ki csak egy dologban el szakadis az Anyaszentegyháztúl.

Ebből azért az hamisságnak nem utólső tulajdonságából, illyen Bizonyságot támasztok:

a *Varro, ap. Augu. lib. 7. de Civitat. cap. 17.*
b *Senec. ap. Aug. 6. Civit. cap. 10.*
c *Cic. apud eundē, li. 4. cap. 30. De Civit. DEI.*
d *Iren. l. 4. cap. 60. n. 2.*
e *Tertulli. Præscript. cap. 3.*
f *Euseb. l. 6. cap. 10. alias 12.*
g *Oda fellyeb, fol. 89.*

ARGVMENTVM.

Lehetetlén dolog, hogy Isteni Tudomány légyen az, mellyet Lelki ismeretek ellen kezdettek, és óltalmaztanak az ő Első terjesztői, és fel állatói.

Illyen pedig az Lutherista, és Calvinista tudomány.

Tehát lehetetlen, hogy ezek Isteni Tudományok légyenek.

Az Bizonyságnak Első Részе, ki teszik az Isteni Hitnek bizonyos igazságából; mely az embernek értelmét meg győzi, és oly vastaggá teszi az Hit dolgaiban, a hogy kűnnyebben kételkedhetik az Igaz hitű ember az maga elevenségéről, hogy sem az Hit dolgairól. Mert, miképpen ezelőtt mondám; az Igaz Hit által oly bizonyosok vagyunk az láthatatlan dolgokról, mintha ezeket szeműnkel néznők. és nem érdemli, hogy Hitnek neveztéssék, az melyben nincs ez az bizonyosság: b *Fides ad eandem certitudinem ducit, ad quam, etiam quæ videntur. nec Fides dici potest, nisi, cùm circa ea quæ non videntur, amplius, quàm circa ea quæ videntur, certitudinem quis habuerit.* c *Fides persuadet præ cunctis rationabilibus methodis.* Mert az igaz Hit, az Istennek bizonyság tételén fondáltatik; mint d ezelőttis jelentém, és bővségesben meg magyarázzuk az Hatodik Könyvben. kiből az következik; hogy, menyivel bőcsűlletesb, és bizonyosb az Istennek szava, az emberi bölcsességnél, és érzékenségek által kúdullott értelemnél: annyival bizonyosb az Hit, minden tudományoknál. Ezokon neveztetik az Hit, bizonyos Isteni tudománynak; *2.Corint.10.v.5. Act.2.v.36. 1.Reg.24.v.21.* mely ez világnak minden bölcsességét meg győzi; *2.Cor.10.v.5. 1.Ioan.5.v.4.* és az Keresztyén emberis, kész mind életét 's mind jószágát az Hitért el veszteni. maga nincs oly *Demonstratio* ez világi bölcsességben, melynek óltalmáért az okos ember ezt szenvedné. Annakokáért méltán tanittyák az Doctorok: e hogy, Az ki tudva, és szándékkal kételkedik az Hit dolgairúl; szinte oly hitetlen, mint az ki tagadgya az Igaz tudományt. és, az mint eléb Sz. Agostontúl hallók, f nem marad helyén az Hit, ha Találmal szóllunk az ő tanitásirúl: g *Non licet tibi in Fide* PUTARE. Ennek pedig igen szép okát adgya Sz. Agoston: h Mert szinte ugy meg csalatik, az ki az bizonyost, kétesnek és bizonytalannak tartya, mint az ki az igazat hamisnak alittya. kétesnek alittya pedig azt az ember, az miben kételkedik.

Ez így lévén, mivelhogy kétségkivűl vettetett dolog az, hogy az Sz. Lélektűl izgattatik, és vezéreltetik, az ki igaz Isteni Tudományt hoz az emberek közzé: nem lehet, hogy az Sz. Lélek izgasson valakit az lelki esméret ellen való tanitásra. Mert, valaki lelki esméreti ellen tanit, ha szinte igaz vólnais mondása, ugyan vétkeznék. i mivelhogy, az mi Hitből nincsen, az az, valami az embernek lelke esméreti ellen vagyon, vétek vagyon abban. Ha azért senkit bűnre nem izgathat az Sz. Lélek; kétségnélkűl, az igaz Hitnek plantálóit, lelki esméretek ellen való prædikallásra sem indithattya. Kiből az jő ki: hogy, valamely Tudományt, az ő első Tanitói, lelki esméretek ellen hirdettek, azt nem hirdették Isteni indúlatból, mint az Igaz tudomanyt szokták hirdetni az CHRISTUS Követi.

Az Bizonyságnak MASODIK Részét, csak az tagadhattya, az ki tellyességgel jővevény az Vj Tanítók irásiban.

LUTHER Márton, az ő tanitasának kezdetirűl szólván, azt irja: hogy, ő tel-

a *Suprà, fo. 92.*

Hebr. 11. v. 27.

b *Chrysost. hom. 21. ad Hebræos.*

c *Basil. initio Psal. 115.*

d *Suprà, fol. 88.*

e *Clemētina, de summa Trinit. Stephanus Papa, lib. 5. Decret. Tit. 7. de Hæret. cap. 1. &c.*

f *Suprà, fol. 92.*

g *Bernard. Epist. 191.*

h *August. in Enchirid. cap. 76.*

i *Rom. 14. vers. 23.*

ő tellyességgel a véletlenűl akada ebben az versengésben; és kész vólt magát az Pápa tetczésére hagyni: csak hogy az ő bajnaki, csendeszségben, és határokban tartották vólna magokat. Azután, 1519. esztendőbe, mikor Ekkiussal nagy haraggal vetekednék; és Ekkius az Istenért kérné, hogy csendeszen, haragnélkűl beszéllene, azt felelé: *Nec propter DEVM cæpta est hæc res, nec propter DEVM finietur:* Nem az Istenért kezdetett ez az dolog, és Istenért sem végeződik el. Ezt még éltében szemére veté Luthernek Emserus, és sok bizonyos tanúkkal fejéreis raká, ugymond b Cochlæus. Magárúl azt irja Luther egynehány helyen: hogy maga sem hiszi az mit tanit. Es noha, míg Pápista vólt, mindenekben álhatatossan vallotta az Pápa tanitását: de most immár nem hihet. sőt, nem hiszi aztis; hogy Sz. Pál oly bizonnyal hitte üdvősségét, az mint szavával jelengette. Mert énis (ugymond) nem mind hiszem az mit prædikállok: c *Nos adulti, Papistarum imbuti doctrinâ, de Christo concepimus longè aliam opinionem. ut maximè enim fatebamur ore, Christum nos à Servitute Legis redemisse; reverà tamen, corde sentiebamus eum Legislatorem. Et hanc opinionem, nec hodie possumus ex animo ejicere. Vos adolescentes, tesiæ adhuc recentes, minori negotio potestis hoc credere.* d *Cùm Doctor Ionas illud Pauli attulisset in cœna; Reposita est mihi corona justitiæ, &c. exclamavit: Quàm bellè de sua morte Paulus disseruit! vix credibile est, eum ita sensisse. Tum Lutherus; Nullo modo, inquit, mihi persuadeo, tam firmiter eum credidisse de illa corona, ut locutus est. nec ego tam firmiter credere possum, quemadmodum de præmio vitæ æternæ scribo, & prædico; licet homines hanc de me habeant opinionem, quòd ita credam ut prædico.* e *Nunquam ejicere possum ex corde illam cogitationem, quòd teneamur servare DEI Mandata. & assiduè conscientia suggerit; Nimis facilem esse hanc viam, quòd ex solo auditu Fidei promittatur vita æterna.* f *Ah! omnia credidi in Papatu, quæcunq; Papa, & Monachi dixère: sed, quod jam Christus dicit, credere non possum.* Elmejének habozásárul aztis nem egyszer irja: hogy, gyakorta az ő meg rémúlt szűve ugyan reszketett, mikor eszében jutott, menyi sok Lélek vész el ő miatta; menyi sok Barát, és Apácza szegi meg hitit: g *Quoties mihi palpitavit tremulum cor, & reprehendens objecit: Tu solus sapis? totne errant universi? tanta sæcula ignoraverunt? quid si tu erres; & tot tecum in errorem trahas damnandos æternaliter?* h *Illo argumento, 1.Tim.5. Primam fidem irritam fecerunt, &c. ursit me valdè Diabolus; acriter objiciens, quòd essem caussa exitii tot Monachorum, & Monialium. Ita hac cogitatione, totâ nocte afflictus fui, ut pænè animo deficerem. Manè ad me venit Doctor Pomeranus; dixitq;, ob illum locum Sancti Pauli valdè se vacillare, & dubitare de mea Fide.*

Ebből az habozásból következőtt, hogy Soha Luther semmiben álhatatos nem vólt: hanem, hol egy felé 's hol más felé kapott. Es miképpen hallók, i hogy, midőn Három Sacramentomot monda lenni, azt csak *pro tempore*, egy ideig való Tudomány gyanánt veté. Azonképpen szemére veti k egy Calvinista tanitó, az mit íra, *Præfat. de Abrog. Missa*; tudni illik: hogy, maga sem erősitette meg tellyességgel lelki esméretit az maga tanitásban. Vlembergi[9], *Causs. 15.* Iust[9] Calvin[9], *Apol. fol. 78.* Feuardenti[9], *in Iren. lib. 3. cap. 4. n. 8. Theomach. lib. 15. c. 2. fol. 216.* és sokan egyebekis, Luthernek tulajdon Irásiból emez szókat hozzák elő: *Istam cogitationem nunquam ex ani-*

mo de-

a *Lásd oda fellyeb, fol. 122.*

b *Cochl. in Actis, Anno 1519. Prateol. de hæresib. lib. 1. cap. 15. Alan[o] Dial. 6. cap. 33.*

c *Luth. tō. 5. Vitt. An. 1554. p Luft ad Galat. 4. cōment. posteriori. Fol. 374. Et cap. 2. fol. 321.*

d *Coll. Mess. Isleb. 1566. p Gaubisch. c. 13. de Fide & Operib[o]. fol. 191. Similia, ibi. c. 1. de Verbo DEI. fol. 11. ca. 7. de Christo, fol. 115.*

e *In Cap. 3. ad Gal. post. Com. f. 331.*

f *Coll. Mess. cap. 2. de Bonis operib. fol. 52.*

g *Luth. Tō. 2. Lat. Vitt. 1546. p Luft de Abrog. Missâ privatâ, f. 257.*

h *Coll. Mess. ca. 25. de Dæmon. fo. 301.*

i *Suprà, fol. 278.*

k *Hunfred. contr. 2. Ration. Capia. fol. 348.*

mo depono : Optarem, hanc me causſam nunquam incœpiſſe. Kivánnám, ugymond,ha ſoha ezt az viſzſzálkodáſt nem támaſztottam vólna. Es az Cathólicus Doctorok, azzal bizonyíttyák,hogy lelke eſméreti ellen,csak verſengéſért inditott Luther zúrzavart. Mert azt beſzélli: a hogy,ha meg engedné az Pápa, hogy az Egyházi emberek meg nősznének, ő meg tiltaná. Ha az Pápa két ſzin alatt adná az Vr Vacsoráját, ő csak egy ſzinre ſzabná. Ennek fölötte,ezelőtt b meg hallók; hogy, noha Luther az Sacramentáriuſok pártyára hajlott vala halála előtt:de meg fojtá lelke eſméretinek indúlatit, és el titkolá az mit hiſzen vala. Azért, mikor az Cathólicuſok ellen ſzűkſégeſek vóltak az Sacramentáriuſok,erős hittelis hozzájok csatlotta magát ſzájal, ha ſzűvel nemis. Halhadſza mit irnak errűl az Calviniſták: c *Cùm anno 1537. Paulus Tertius promulgaret Concilium; Bucerus, & alii Helvetii Sacramentarii Confeſſionem ædiderunt ſuam: quam Lutherus approbavit, ſeq. hanc Confeſſionem ſervaturum promiſit, pignori opponens animam ſuam; ut habetur in Epiſtola Concordiæ, ſcriptâ à Luthero ad Bucerum, anno 1538. Hic aliqui ajunt; Lutherum poſteà hanc Concordiam retractaſſe. Scimus: ſed hoc modo non excuſant; imò vel maximè traducunt Lutheri inconſtantiam.*

Luthernek egy fő Tanitványa egynehány Prædikátiót ira az Luther dicsiretire : Az Tizenkettődik prædikátióban azt irja : d hogy, mikor egy Prædikátor ő hozzá ment vólna, és azon ſzűve ſzerént panaſzolkodnék, hogy őmaga ſem hiheti az mit az kőſség előtt prædikál; Luther azt felelé : Hálá Iſtennek, hogy nem egyedűl én magamnak vagyon igy dolgom. Mely ſzóbúl, ki teteczik farka rokánknak. Mert jóllehet, ha csak azt mondotta vólna; hogy az emberi elménck ily nagy homályoſſágában, útkőztek néha ſzűvében valami tusakodáſok az Iſteni dolgoknak titkairúl; csuda nem vólna : de Luther nem ezt beſzélli; hanem, hogy ugyan őmaga ſem hitte, az mit el hitetett egyebekkel. ki, bizony, az Iſtentűl kűldetett Reformátorhoz, Apoſtolhoz, Profétához, Evangeliſtához nem illenék. Mert,ha őmaga Sz. Pál azt írnáis; hogy,Maga ſem hiſzi az mire máſt tanit; méltó vólna meg vetni Tanitáſát.

Melanchthonis, tellyes életében csak tétovázott, cselcsapott, habozott; mint az róka ide's tova hányta farkát; ſem kin ſem ben nem vólt; és, az mint nem régen e meg hallók,végreis az Calviniſtákhoz adta magát.mert az vízben haló ember, az habokhozis kapdos. Es, hogy több dolgairúl ne emlekezzem, fő emberek irják, és bizonyos tanúkkal megis mutattyák : f hogy, mikor Melanchthon, 1530. eſztendőben, Auguſtában menne;egy Nemes emberrel, kinek Ioannes Bartholomæus à Velberg vala neve, egy ſzállára talála : ſzó beſzéd kőzben, tudakozni kezde ez az Cathólicus fő ember, Mit kelleſſék néki cſelekedni, az Hitben támadott ſok verſengéſek kőzött? Azt felelé Melanchthon: hogy, az Régi Hitben meg maradgyon. Enis bánom, ugymond, hogy ebben kötelőztem; és oly újom nincſen,mellyet el nem metczenék,ha minden Iráſim el temettetnének. De immár igen bé gázoltam; 'ſ nincs mód az viſzſza téréſben. Im érted,mely jó lelki eſmérettel kővette az Szakadáſokat Melanchthon.

Carolostadius, oly el általkodott lelki eſméretű ember vólt,

a *Vide ap. Vlemberg. loco citato.*
b *Supra,fo. 249.*
c *Palatinales Admon. ad Libr. Cõcord. f.232.*
d *Joannes Matheſ°, Conc.12. de Luthero,fo. 139.in actis anni 1540.*
e *Suprà,fo. 249.*
f *Vlember. Cauſ.15.fol. 515. Feuardet.in Iren. li.3.c.4.n.8. Juſtus Calvin. in Apologia.fo.79.*

hogy,

hogy,az mint Luther beſzélli,mikor Vittembergában Doctorokat akarna rendelni, igy kezdé el beſzédét: a *Scio evidenter, me in hoc actu peccare Mortaliter : tamen promoveo propter duos florenos.* Tudom nyilván,hogy Halálos bűnt cſelekeſzem : de az két forintért,mellyet ezek adnak,ím Doctorokká téſzem őket. Itíllye meg akárki, ha bátorſágoſé lelket biznyia az illyen emberekre, kik csak két koſzos forintértis, Hitek,és lelki eſméretek ellen, akármit meg cſelekeſznek. Mert,az mint ezelőtt b meg mondók,Caroloſtádius azt tanittya vala; hogy, Nem ſzabad ſenkit Doctorrá tenni.

Oecolampadius, oly tiſzta ſzűvel forgódott az tanitáſban,hogy az Haſſiai Landgróf előtt ſem általlaná azt mondani : hogy, Akarná, ha el vagdaltattak vólna minden újai;és ſoha ſemmit ne irhatott vólna; c *Oecolampadius, anno 1529. Landgravio Haſſiæ dixit : Vtinam abſciſſa mihi fuiſſet hæc dextera,cùm primùm inciperem de negotio Cœnæ ſcribere.*

Az Calviniſtákrul ſokképpen meg mutattya Vlembergius, Iuſtus Calvinus, és Schlűſſelburgius; hogy ſzámtalanon kőzzűllők, mind halálok napjáig kéteſek, és bizonytalanok tudományokban. Es minek utánna Schlűſſelburgius illyen *Titulust* irt vólna; d *Calviniſtæ, titubante conſcientiâ cauſſam Sacramentariam agunt*; azt mondgya : hogy,Caroloſtádius meg vallotta levelében Luther Mártonnak,hogy ő csak elme éleſitéſnek okáért irt az Vr vacsorájárul; nem a'végre, hogy ugyan való dolognak vélné, az mit tanit.

Calvinus pedig, és Béza, nem tagadgyák; hogy ők az Iſten Igéjét csak fel forgattyák; és, ſzinte mint az dőg nem rőpűlhet, ugy nem hihetik ókis, az mit az Iſten meg jelentett: e *Chriſtum nos non aſpicimus, niſi carnis oculis : ita fit, ut nihil in ipſo magnificum nobis appareat. Vitioſo enim noſtro ſenſu, quicquid in ipſo eſt, ejusq. doctrinâ, pervertimus; adeò ſiniſtri ſumus Interpretes. Deinde, eo ipſo non contenti, multa falſa arripimus, quæ Evangelii contemptum pariant.* f *Nos, propter inſitam in nobis corruptionem, ita adverſum nosipſos conjuravimus, ut, ſi DEVS nos duntaxat admoneret, fore ut ſalutem noſtram in Chriſto inveniamus, ſimus eum ludibrio habituri. Quòd ſi præterea adderet, Nos credendo in Chriſtum, percipere fructum unius illius remedii; ne id quidem nos juvaret. nam non minus difficile nobis fuerit Velle credere, quàm difficile fuerit cadaveri volare.*

Bejthe István, Pajtárſaival egyetemben, az Nádaſdi jószágában lakozó Lutheriſtáktúl el ſzakadván, egy Confeſſiót ira, és g Német Vjvárban kinyomtatá. az Hatodik Articulusban, ſumma ſzerént ezen ſzókkal adgya előnkbe az Calviniſták állapattyát: [Eredendő bűn kővetkőzék az Első embernek Iſtentűl való el ſzakadtában,hogy ſemmit Iſten felől ne értenének igazán; hanem, tévelygéſſel, kétſégben eſéſſel, lelki homállyal teli lennének valamig élnének;azután,őrők haláltúl meg emészteténck. Valaminéműk azért magok lőnek az Eredendő bűntűl, ollyan magzatokat nemzettek.] Ezekből meg teteczik,minémű állapatban légyenek az Calviniſták,az magok itileti ſzerént,tudni illik : hogy,Semmit Iſten felől igazán nẽ értenek:és,valamig élnek,tellyeſek kétſégbé eſéſſel;azután őrők haláltúl meg emészteténck. Mert,az mint ezelőttis h meg hallók,azt tanittyák:hogy, ſoha az Eredendő bűnből ki nem moſattatnak.

a *Luth. Coll. Menſ. Isleb. p Gaubiſch. 1566. cap.9. De peccatis. fol.138. Et cap.de Scholis.*
b *Oda fellyeb,fo.298.*
c *Schlűſſel. lib.2.Theol. Calv. art.9. fol.68. Feuarden. loco citato. Juſt° Calvi. Apolog.fol.79.*
d *Schlűſſel. loco citato. Idem refert Feuardent. citatus.*
e *Calvin. Joã.6. v.41.*
f *Beza in Confeſ. c.4. art.5.f. 49. Heidelberg. 1567.*
g *Typis Mãlianis, anno 1597.*
h *Suprà, fol.278.*

Végezetre: Magam meg tapaſztaltam,nem csak egyéb rendbéliekben, de ugyan az Prædikátorokbannis, hogy számtalanon lelki esméretek ellen kövétik az Vjságokat;kiváltképpen azok, kik egy keveſſé túdósbak. Mert, nem csak az Sárvári Prædikátortúl, Magyari Istvántúl, de egyebektúlis hallottuk; hogy azzal mentették magokat az beszélgetéstúl, mert nem akarják lelki esméretek csendeszségét fel zavarni: az az, félnek,hogy az Igazságot meg ne esmérjék.

Reverendiſſ. Micatium, Szalatnaki, Detre, Caſſoviuſ, Boterázi, &c.

Az Bocskai támadásakor,midőn az Püspök,és fő Pap Vrakban egynehányat meg fogtak vólna Kassán;és nem csak iszonyú tömlöczözéſſel, koplalással, sok sanyargatással, de kínzással, csepegetéſſel fojtogatták vólna:Egytúl meg válva,minnyájā álhatatos,és dücsösſéges hivségeket,mind Koronás Királyokhoz, mind Istenekhez meg tarták. Az ki pedig félelmében meg botlék, és az igaz Hitet, mint Sz. Péter Christuſt, féltében el tagadá: annak utánna visszsza akarván térni, minden félelem kivül,az Vallasok szabadságának engedelme után, maga kezével egy Hit levelet ira nékem,mely mostis *in ſpecie* kezemben vagyon; és kész vagyok meg mutatni mindennek, valaki latni akarja. Ebben erős hittel eskúszik: hogy, soha szüve szerént egyebet az Római Ecclésia Vallásánál nem javallott.és azon kér,hogy viszsza fogadtasſék az ő Annyának kebelében. De hallyuk az maga szavait: *Licet metu,& periculis adactus,Sanctæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ fidem,quæ unica,vera, & ſalutaris eſt, voce abnegaverim : animo ac mente nunquam abnegavi. ejusq; rei DEVM teſtem habeo. ſemperq; occaſionem quæſivi, qua tutò, ac ſine periculo, quod animo conceptum habebam,omnibus palàm facerem. Nunc verò diu deſideratam nactus occaſionem, per Fidem, Honorem,ac Animam meam promitto; Deumq;, ac Beatiſſimam Virginem Mariam, & omnes Sanctos teſtor, me ſincerè, & ex animo reſipiſcere velle.*

A. R.

En abban bizonyos vagyok; hogy, valaki csak közép szeránt értiis az Római hitnek fondamentomit, és az Vjságoknak állapattyát; soha (ha ezerszer kúlömbet eskúszikis) csendesz lelki esmérettel Lutheriſta nem lehet. vagyon mindenkor ősztöne,és titkon rágó izgatója az kis Biro előtt. Az kik pedig megavasodtak az vélek nőtt nevekedett Vjságokban; és meg fojtyák tellyesſéggel magokban az Igazság kivansságának szikráját,'s szembe kötve akarnak járni: azoknak csak az nyerességek; hogy a mindenkor tanúlnak,de soha álhatatos Tudományra nem jutnak; hanem, tétovàznak, ide's tova hányattatnak, csak haboznak mindenkor.mert, az mint b ez eléb mondám,Nincs semmi bizonyos módgyok, az Igazságnak ismeretibe.azért apródonként arra jutnak, hogy ökis,mint c Abailardus, és az d Dochiták,csak vélekedésnek tartyák az Keresztyén hitet; csúfságnak az Evangéliomot; mint magoktúl meg hallók, *Supràfol.104.*

a *2.Tim.3. verſ.6.*
b *Oda fellyeb,fol.98.*
c *Abailar. apud S. Bernar.epi.190.*
d *Dochita apud Euſeb. lib 6.cap.10. alias 12.*
e *Tertulli. Præſcri.c.8.*
f *Cap.9.*

Bezzeg,az Római hitben meg gyökerezett Keresztyének dolga nem illyen: hanem, az mint Tertullianus irja, minden tétovázásnak békét hagyván,csendesz bátorsággal meg nyugosznak az egy Igazságban: e *Nobis curioſitate opus non eſt,nec inquiſitione. Cùm credimus,nihil deſideramus ultrà credere. hoc enim prius credimus, non eſſe, quod ultrà credere debeamus.* f *Quærendum eſt, donec invenias: & ubi inveneris, credendum : & nihil amplius, niſi cuſtodiendum, quod credidiſti; dum hoc inſuper credis, aliud non eſſe credendum,ideoq; nec requirendum.* a *Omnem prolationem quærendi, credendo fixiſti.* b *Nemo quærit, niſi qui aut non habuit, aut perdidit.* c *Qui igitur quærunt adhuc, nondum tenent: cùm autem nondum crediderunt, non ſunt Chriſtiani.*

a *Cap.10.*
b *Cap.11.*
c *Cap. 14. n.96.*

TIZENEOTEODIK RESZE.

TIZEN NEGYEDIK BIZONYSAGA AZ VY TVDOMANYOK hamisságának: Mert sem Isten előtt, sem ember előtt Okát nem adhattyák Szakadásoknak.

EZelőtt bővségesen meg bizonyitók: d hogy, Az embernek nem kel az Hit dolgaira vakmerőjúl, és balgatagúl hajolni; hanem, bizonyos okoktúl kel viseltetni, mellyekkel, mind Isten előtt,'smind ez világ előtt mentsége lehessen, és az maga lelkének csendeszségét meg nyerhesse. Annakokáért, valamikor az Vr Isten az emberek meg téresére küldötte az ő Követit; oly bizonyos jelensségit adta Igazságának, hogy az kik ezt be vötték, meltán azt mondhatták, az mit hallók e hogy mond vala Richardus,tudni illik: hogy,Ha nem igaz az mit hisznek,tulajdon ómagatúl (ki távúl légyen) az Istentúl csalattak meg. mivelhogy, oly jelensségek által vitettek az hitelre, mellyek az egy Isten kivúl egyébtúl nem származhattak.

d *Oda fellyeb, fol.41.*
e *Oda fellyeb.fol.78.*

Az mostani Novangélicusok pedig,soha semmi okát nem adhattyák, nem hogy Isten előtt, de csak egy értelmes ember előttis,melytúl viseltetvén, ezt az szakadást kezdették. Mert, vallyon's Micsoda okát mondhattyák,hogy egy szőkött Barát után indúltak;kiben semmi Szentség nem tündöklött; semmi Csuda tétel nem fénylett; az közönséges emberek élete fölött semmi jó erkölcs benne nem látczott? Micsoda okosság mutattya, hogy annak Tudományát kövessük, az ki maga sem tagadgya hogy ördögtúl tanulta az mire tanit egyebeket? Minémű okoknak ereje vihet arra, hogy el szakadgyunk attul az Hittúl, melyben az régi Szentek üdvözültek; melyben, az Auguſtána Confeſſiónak tulajdon valláſa szeréntis, nincs az Hit dolgaiba semmi tévelygés? Micsoda mentségét adhattyák, hogy az Anyaszentegyháznak, sőt az világi Országoknak szokása ellen, Isten Követinek tartyák azokat,a'kik semi bizonyos jelét nē adhattyák követségeknek? Hogy merik vallyon az ő kicsin seregeket, az Régiek sokaságával; az ő lézzegő,el oszlott, és meg szaggattatott táborokat,az Szentek roppant seregivel szemben állatni? Orczaé az, mely egy vakmerő, és hiti szegő Barátot, egy tétovázo Melanchthont, egy fajtalan Calvinust, egy dagályos Bézát, szembe meri szőktetni amaz tiszta életű, alázatos, Sz.Agostonnal, Hierónymussal, Basiliussal,Nazianzénussal,és ezekhez hasonlo sok ezer Doctorokkal, Szűzekkel, Mártyrokkal? Mint remenlhetik, hogy az bódogságban ezekkel eggyütt léſznek, kiktúl az Hitben itt el szakadtanak? Az Apostolok (ugymond Erasmus) hallottakat támasztottak;kór betegeket gyógyitottak; és még igyis nehezen hódoltaták meg

ez világot : Ezek pedig, iſzonyú hihetetlen dolgokat tanitván; csak egy ſánta kuvaſzt ſem tudtak meg gyógyitani. és azt akarják mégis, hogy nékik higgyünk? *Apoſtoli excutiebant viperas, ſanabant ægros, excitabant mortuos; ita demum creditum eſt eis, & vix creditum : Nunc, cùm juxta communem opinionem adferant Paradoxotera, nullus tamen illorum extitit, qui vel equum claudum ſanare potuerit.*

Eraſ. in Diatriba. Vide Feuard. Irenæi, li. 2. cap. 53. n. 6.

Azt mondgyák : hogy, ők azért váltak el tőllünk, mert az tiſzta Sz. Iráſt mi bé nem veſzſzük, hané ennél nagyobra bőcsüllyük az emberi találmányokat: ők pedig csak csupán az ſzemen ſzedett tiſzta Sz. Iráshoz ragaſzkodnak. Mely feleletben, temérdeken hazudnak az Prædikátorok. Mert, az menynek földnek Iſtene előtt, és az Világ előtt tudományt tészünk, hogy csak reánk kenik, hogy az Sz. Iráſt mi megvettyük; avagy annál fellyeb bőcsüllyük az Emberi ſzerzéſeket. Nem hogy mi ezt vallanók, de sőt Atoknak mondgyuk, valaki pontrul pontra bőcsüllettel nem véſzi az tellyes Sz. Iráſt. De ezt az Sz. Iráſt, mi ugy értyük, és hiſzszük, az mint azok hitték az Szentek, kik az Apoſtoloktúl vőtték az Sz. Iráſt, és kézrúl kézre mi hozzánk jutatták. Az Atyafiak pedig, magok agyaskodáſából, Vj, és idegen értelmeket koholtak, mellyeket az Keresztyénség előttők nem hallott. Ezt az magok értelmét nevezik ők tiſzta Sz. Iráſnak. Mely módás, annyit téſzen, mintha azt módanák: Mi csak az Sz. Iráſt veſzszük, de ugy, hogy mi magunk légyünk ennek bizonyos magyarázói; és, az mit mi magyarázúk, azt értette légyen az Sz. Lélekis: Az mit az régi Szétek tanitottak; az mit az Eccléſia bé vőtt; az mit az közönséges Keresztyénség kedvellett; az mit az Iskolák javallottak, az Prędikállo ſzékek hirdettenek, nẽ egyéb ördögi méregnél: Csak az igaz, valamit mi tanitunk. Senki azért meg ne mozdullyon, az ſokaſágnak, ſzentſégnek, csuda tételeknek, Eccléſiának, Sz. Atyáknak méltóſágán, hanem hozzánk halgaſſon. Ha ezek az feleletek, egy okos ember előtt helyeſeknek teczhetnek; én ſem tagadom, vagyon okok az Atyafiaknak az Novangelicuſſágban. Ha pedig ezek, csak bolondnak valo fa pénzek, akár mint fáraſzſzam elmémet, ſem találok ſemi tettetes okot, (nem hogy igaz, erős, és állando bizonyſágot,) mellyel, vagy Iſten előtt, vagy az emberek előtt menedéket nyerhetnének az ſzakadás ſzerző Atyafiak.

Satis pro imperio.

De mivelhogy csak Iſten orvoſa az el hanyatlott embernek, az ki bír az embernek ſzűvével, meg világoſithattya az ő elméjének ſetétſégét, meg lágyithattya keményſégét: ő Szét Felſégéhez fordulván, alázatoſon kéré az Abrahám, Iſaak, Iákob Iſtenét, könyörűllyön az útaveſztett Lelkekré; és az ő véghetetlẽ jó vóltából, eſmértesſe meg az Igazſágot mind ez Világgal. *Et ego igitur invoco te, Domine Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Pater Domini noſtri IESV Chriſti; Deus, qui per multitudinem miſericordiæ tuæ benè ſenſiſti in nobis, ut te cognoſcamus; qui feciſti cælum & terram, dominaris omnium; qui es ſolus, & verus Deus, ſuper quem alius DEVS non eſt; per Dominum noſtrum IESVM Chriſtum; Da omni Legenti hanc ſcripturam, cognoſcere te, quia ſolus DEVS es; & confirmari in te, & abſiſtere ab omni Hæreticâ, & quæ eſt ſine DEO, & impiâ ſententiâ. Amen. Amen.*

Irenæ. lib. 3. cap. 6. n. 8.

NEGYEDIK KEONYV.

NYILVAN VALÓ JELEK, MELLYEK ki mutattyák, hogy az Auguſtána Confeſſio, és az Concordiában foglalt Tudomány, nem igaz.

SOK Argumentomoknak keſerveſen ſebeſitő nyilaival lővöldőzhettyük; ſok Bizonyſágoknak erős kőtelekből ſzőtt hálóival ſzorongathattyuk, az ellenünk támadott Vjſágokat: de majd erősseb, és alkolmatoſb fegyvert nem találunk, mint mikor ezeket az magok tollából lővöldőzzük; nyelveken meg fogván, hálóban kerittyük; és nem egy vagy két czikkelyen kopácſolunk, hanem éppen egy munkával az egéſz Babylóniai tornyot az földre vonſzuk.

Csak egy nagy akadály, és alkolmatlanſág vagyon e'dologban: hogy, mikor az Auguſtána Confeſſiórúl, vagy az Calvinus tudományárul ſzólunk; és ezeknek ſok hamiſſággal föltozott, ſok hazugſággal tatarozott, ſok éktelenſéggel bé mázlott gazſágit ki fejezzük; ezt magok kiſſebſégének, és gyalázatos rágalmazáſoknak itilik az Fő rendek. kiket gyakran az Prædikátorok alkolmatlan kiáltáſokkal felis últetnek azok ellen, kik nem meſzszűnnen keresett bizonyitáſokkal, hanem az magok kertiben termett rutſágokkal, dél ſzínre hozzák ravaſz meſterſégeket. De meggyünk? Fel kel kelnünk, és ki kel támadnunk nékünkis Hitünk mellett: meg kel az igazat mondanunk : az hamiſſágrúl le kel vonnunk az ál orczát. noha e'mellet, ſem ſzeginyt, ſem bódogot, ſzemélyében nem igyekezünk ſzidalmazni. Mikor azért az Auguſtai Confeſſiónak meg horgadott tanitáſát; mikor Calvinuſnak rút poshatt vélekedéſét gyalázzuk; ſenki azt ne alitcſa, hogy azokat hazuttollyuk, kik ezek után tódúltak. mert jól tudgyuk, hogy az Fő rendeknek hivatallya nem érkezik az könyvek igazgatáſára : Hanem, az kiſſebség csak az álnak Páſztorokra ragad; kik tudhatták, és hihető, hogy tudtákis ſok dolgokban, az ő eſinálmányoknak éktelen és oktalan vóltát, melyben főlöttébbis ſokat hamiſſan kentek mi reánk; és ſzemfény veſztő ſzépegetéſekkel, az mérget mézzel édeſitették.

De az mentſégnek ám haggyunk békét: erősb az Igazſág mindeneknél. En moſt az Auguſtána Confeſſio hamiſſágának meg mutatáſában, illyen rendet tartok: I. Meg mutatom, menyi ſok temérdek Hazugſágokkal nehezkes légyen. II. Eomagával ellenkőző Egyenetlenſégét ki nyilatkoztatom. III. Az Szent Irás kivúl, és az Szent Irás ellen való tanitáſit fel jegyzem. IV. Minden Prótheuſnál, és Chamæleonnál vál-

tozandób álhatatlanſágát világoſon meg bizonyítom : Es mind ezekből, az ô hihetetlen Hamiſſágát ſokképpen ki hozom.

ELSEO RESZE.

AZ AVGVSTANA CONFESSIO, SOK Horgas mondáſokkal terhes.

AZT tudta Melanchthon, mikor az Auguſtai Confeſſiót írta, hogy barmokkal vagyon dolga : és ſenki nem találtatik, az ki ſok embertelen, és méltatlan hazugſágit, avagy eſzében vehesſe; avagy ſzáját azokért meg merje néki rántani. De Iſten kegyelmeſſégéből, mind értelmünk vagyon annyi, hogy eſzünkben vehettyük cſelcſapáſit; mind bátorſágunk, hogy torkába merjük verni hazugſágit. nem cſak mi pedig, de velünk egyetemben az Calviniſtákis. Mert az Helvéciai pártoſokis, nagy ſzép bizonyſágokat fondáltak, mellyekkel az Auguſtai Confeſſiónak bócsülletit 's hitelét fel emellyék, és ſarkából ki veſſék. Az többi között azt forgattyák : hogy, az Confeſſiót akkor írták, midón cſak alég nyilt vala meg ſzemek az Pápiſta vakſág után. azért mindgyárt egy elóben, ily mély dologrúl, tekélletes értelmek nem lehetett. Ennek fólótte: cſak keveſen vóltak az kik ezt forralák 's formálák. sót cſak egyedúl Melanchthon írta, és óltalmazta. Az Fejedelmekis keveſen vóltak, kik ezt javallották. Továbbá: nagy ſzorgos ſietſéggel, róvid údó alatt, az vendég fogadóban, az Gyólés alatt, nagy veſzedelemtúl félvén, irattatott az Confeſſio. és ez okon, az Pápiſtaſágnak varas fekélyiben, nem merték mélyen ereſzteni kórmóket. Végezetre : ómagok az kik ſzerzék, gyakran ſzapullották, 's tiſztogatták az Confeſſiót. Végre : magais Melanchthon, az ki ſzerzé, el álla mellóle. az Fejedelmek közzúlis némellyek, mas útra indultak : *Auguſtana Confeſſio, ſcripta eſt annis non multis poſt initium Reformationis, in qua (præſertim in controverſiis variis ac difficilibus) poſt tam diuturnas, ac denſas tenebras Papatûs non ſubitò rectiſſimè omnia explicantur. Deinde, ſcripta eſt paucorum Theologorum conſilio. pauci etiam ordines Imperii eam exhibuerunt. labor ſcriptionis, & defenſio, uni Melanchthoni incubuit. Adhæc, ſcripta eſt in feſtinatione, & temporis angustiâ, Auguſtæ in diverſorio, in Comitiis, urgente Cæſare. Exhibita eſt in maximo metu periculorum. idcircò, ſtudium fuit Confeſſionis autoribus, Papatus ulcera, in iis articulis quàm leniſſimè attingere. Mirum ergo eſt, ſic urgeri apices Confeſſionis Auguſtanæ, quæ eo tempore ſcripta eſt, quo ſibi gratulabantur, quod ſalva capita reportarent ex urbe Auguſtâ. Poſtea verò, illi ipſi qui Confeſſionem ſcripſerunt, aliqua ſubinde in eâ correxerunt, ut ſatis oſtendit editionum diverſitas.*

Theologi Patinales, Admonit. de Libro Cõcord. editâ Neoſtadii, An. 1581. ca. 4. a fol. 143.

Mind ezekkel rontyák az Auguſtai Confeſſiót az Helveciák. Es, ha az igaz Tudománynak kezdeti Hieruſalembe vólt, az mint az Irás mondgya, nem Auguſtába; ha az CHRISTUS hitinek fel jegyzói, az Apoſtolok, és Evangeliſták vóltak, nem Melanchthon: ha az údvóſſéges Igazſágot prédikálással terjeſztették, nem egynehány Fejedelmek fegyverével; ha az igaz Tudomány, Ezer hat ſzáz eſztendótúl fogva hirdettetett, nem Ezer

Luc. 24. v. 47.

ót ſzáz harmincz eſztendóben koholtatott : kétſégnélkúl, az Auguſtai Confeſſióban ſemmi tekintetre méltó bócsúllet nem találtatik. Mert ezt 1530. eſztendóbe Melanchthon ſzerzé; mint ómaga illyen ſzókkal meg irja: a *Carolus Imperator rediens in Germaniam, anno 1530. Principes Auguſtam vocat; ibiq. Confeſſionem Doctrinæ jubet exhiberi. Vtinam verò multo antè, inter Seniores re graviter deliberatâ, fuiſſet ad hanc epitaſin præparata Confeſſio! Nec nihil erat periculi tunc, aut eligere materias, aut electas explicare. Congeſſi igitur ſimplici ſtudio, capita Confeſſionis quæ exſtat. Miſſa eſt deinde & Luthero, tota forma Confeſſionis : qui Principibus ſcripſit, ſe hanc Confeſſionem & legiſſe, & probaſſe.*

Ezt pedig az Confeſſiót, cſak egynehányan toſzák elő, ugymint: b az Saxoniai Iános Herczeg Elector : az Brandeburgi György Marchio: Erneſt, és Ferencz, Luneburgi Herczegek : Filóp, Haſſiabéli Landgróf : Fridrik János, Saxoniai Herczeg; és az Anhalti Farkas Herczeg : az Nurenberga, és Reutlinga Várasok követi. Ezeken kivúl, ſenki, nevét ſem irá az Confeſſio alá. Az kik meg veték, és kárhoztaták az Confeſſiót; c az Electorok közzúl, óten vóltak : az Világi Fejedelmek közzúl, huſzon hárman: harminczan, az Egyházi Fejedelmek : huſzonket Apát Vrak; harminczkét Grófok; harminczkilencz Szabad Várasok.

Ezeket, és ſok haſonló cſatára valo fegyvereket, mellyekkel nagy részre az Calviniſtákis cſipdeſik az Auguſtai Confeſſiót, moſt félre tévén; EL SŐ Bizonyſágunk, mellyel ezt hamiſſittyuk, ez légyen :

Hihetetlen, és tellyeſſéggel lehetetlen, hogy igaz, és az Sz. Lélek Iſtennek vezérléſéből ſzármazott Tudomány légyen az, valamelynek Publica Confeſſiója, közönſéges Valláſa, ſok temérdek Hazugſágokkal fel tetéztetett, és ugyan meg terheltetett.

De az Lutheriſták Valláſa, mely foglaltatik az Auguſtána Confeſſióban, tetézve tellyes Hazugſágokkal; mellyekkel, homlokát fel tórólvén minden orczátlan ellenkezéſre, méltatlan mocskol bennúnket.

Tehat nem lehetſéges, hogy igaz, és Istentúl ſzármazott Tudomány légyen ez.

Az Bizonyſágnak ELSŐ Réſzét, tudom hogy egy okos ember ſem tagadhattya. mivelhogy az igaz Hit, az Iſtennek ſzaván éppittetik; mint ezennel d meg bizonyítom. Az Iſten pedig, lehetetlen hogy hazugſágot mondhaſſon : *Numer. 23. v. 19. Heb. 6. v. 17. 2. Timoth. 2. v. 13. 2. Corinth. 1. v. 18. Deut. 32. v. 4.* Sót inkább, igenis gyúlóli, el veſzti, az bódogſágból ki rekeſzti az Hazugokat; az mint olvaſſuk, *Pſal. 5. v. 7. Apocal. 21. v. 3. Proverb. 6. v. 17. cap. 12. v. 22.* Mert, az ki e Hazugſágot cſelekeſzik, órdóggel határos. És mivelhogy f tekélletes bátorſággal annak nem hihetünk, az ki hazudis néha, mert az Hazugnak nyereſége az, hogy igaz mondáſát ſe higgyék : g Annakokáért, ha az Iſteni tudományban, cſak egy hazugſág vólnais, éppen az Kereſztyén hit el fordulna; és nem lehetnénk bizonyoſok, miben tanitana igazat 'ſmiben nem. Innen ſzármazik, hogy h Sz. Pál erőſſen dorgállya azokat, az kik hazugſággal támogattyák az Igazſágot. mert egy az, hogy nem ſzabad, ſemmi jó végre gonoſzt cſelekedni : más az, hogy nem erőſſittetik az Igazſág az hazugſággal, hanem inkább mindé inai el vágatnak vélle. Mert, mihent egy okos ember láttya, hogy valaki hazugſággal fődózi, és paláſtollya az maga Valláſát; vagy az kúlómbóző Tudományt hazugſággal terheli 's gyúlólteti; ottan fel bomlik hitele,

a *Philip. in Præfa. Corp. doctrinæ, edit. Lipſiæ, ann. 1560. in folio.*

b *Schlüſſel. lib. 2. Theol. Calvin. art. 13. fol. 155.*

c *Ita Andr. Fabricius, in Harmoniâ Confeſ. Auguſtanæ. epi. dedicat. Bellarm. de lib. Concordiæ Mendac. 1. Bern. Dórhoff. Apodixi; Calviniſtas non eſſe Auguſt. Cõfeſſ. cap. 2. Coch. in act. Luth. 1531.*

ARGVMENTVM.

d *Infrà, lib. 6. cap. 1. §. 1.*

e *Joan. 8. v. 44.*

f *Aug. c. 8. de Mendac.*

g *Supra, fol. 226. 308.*

h *Rom. 3. verſ. 7.*

's bőcsülleti az tanitásnak. Azért, méltán mondgya Luther: hogy,ha az ő Tudományában, temérdek hazugságok találtatnának, bár minden emberek pőkjék őtet,mint lator árulót: a *Si semel deprehenderer ita mentitus,falsus, & craſſe ſtolidus; jam tota mea doctrina, honor, & fides,ſinem pariter haberent. unusquisq; me pro nequam,& infami nebulone (ut æquum eſt) habiturus eſſet.*

a *Luth.lib. contra Emſerũ:& alias ſæpe. Vide Bellar.lib.1. de ſacram. cap.2.*

In 4.motivo.

Masodik Részét az Bizonyságnak, tudni illik : hogy, Halmozva rakva az Confessio, nem valami sima és vékony, de gőrcsős és temérdek Hazugságokkal,mellyekkel el ámittyák, és el áltattyák az szegény kősséget; kűnyű meg mutatni. Az Badensis Marchio, okát adván, miért állott az Confessio mellől az Régi útra, azt mondgya : hogy ő ebben szám szerént Két száz hazugságot tapasztalt. En ennyire meg nem aprózom, hanem csak egynehány otromba,paraszt, horgas szavait emlitem az Confessiónak,mellyeket semmi kendőző színnel nem fődőzgethetnek. Iólehet kevesebbelis meg elégedhettűnk vólna. Mert, az mely Győlekőzet csak egy hazugságban meg fogatikis,nyilván való,hogy az,nem lehet Igazságnak oszlopa 's erőssége; és nem csak az ő tanitásának bátorságoson nem hihetűnk,de sőt abban bizonyosok lehetűnk; hogy, ha az Hazugságnak attya belé tojhatta az hazugságot,nem lehet Christus nyája. Mert ezt,az pokolnak ereje, hazugságnak, és hamisságnak főrtőjében nè tapodhattya.

I. Első,és sok ágboggal el terjedett igyenetlen szava az Confessiónak, amaz : Az Pápisták nem hiszik, ugymond, hogy ingyen, az Christus Erdeméért bőcsáttatik meg az mi bűnűnk ; hanem, az ember Cselekedetinek méltóságából, emberektűl gondolt aitatosságok érdeméből várják igazulásokat : ugy hogy az ember érdemli az bűnnek bocsánattyát, eleget tévén vetkéért. Azért, nem Christusban, hanem az magok jó Cselekedetiben haggyák hogy ember bizakodgyék. Es ezt fondamentom gyanánt vétvén,oly szőrnyű gyalázattal óstoroz minket az Confusio,hogy az egetis az földel csak nem egybe elegyíti : b *Docent, homines conſequi remiſſionem peccatorum, propter propriam dignitatem. Non docent credendum eſſe,quòd Gratis propter Chriſtum remiſſio peccatorum donetur.* c *Contendunt, Cultus, humanâ autoritate excogitatos, mereri remiſſionem peccatorum:* d *Publica perſuaſio fuit, non tantùm vulgi, ſed etiam docentium in Eccleſiis, quòd diſcrimina ciborum, & ſimiles traditiones humanæ, ſint opera utilia ad promerendam remiſſionem culpæ. Traditiones pepererunt opinionẽ,quòd per diſcrimina ciborum,& ſimiles cultus,oporteat mereri remiſſionem peccatorum, & juſtificationem.* e *Iubent mereri remiſſionem peccatorum, operibus.* f *Docebant, ſe Monaſtico vitæ genere, mereri remiſſionem peccatorum,& juſtificationem coram DEO. Fingunt, inſtitutum eſſe vitæ genus,ad promerendam remiſſionem peccatorum,& juſtificationem. Conſtat Monachos docuiſſe,quòd factitiæ Religiones mereantur remiſſionem peccatorum, & juſtificationem; & quòd pro peccatis ſatisfaciant. Non opponunt iræ DEI propitiationem Chriſti, ſed propria Opera : quare, docent confidere ſuis operibus,non propitiatione Chriſti. Proponunt Cultum, ab hominibus excogitatum ſine mandato DEI; & docent, quòd talis cultus juſtificet homines. Impiæ opiniones hærent in Votis,quòd mereantur remiſſionem peccatorum,& juſtificationem. Conſtat Monachos docere, quòd ſuis Obſervationibus mereantur remiſſionem peccatorum; quòd habeant DEVM propitium propter has obſervationes:* a *Plures feriæ, jejunia indicta: quia arbitrabantur, ſe his operibus mereri remiſſionem peccatorum, & juſtificationem.*

b *In Corp. Doctrinæ. Art.5. Confeſſ.Auguſt.*
c *Art.16.*
d *Lib.Concordiæ, art. 21.de diſcrimine ciborum.*
e *Art.20.*
f *Art. 21. §.de Votis.*

Láddé, mint csapja a' csikot a' lencsével. De noha mind ezeket ily mérésszen mondgya, mondani bizony nem találya. Es eszében kellett vólna venni, hogy kűnnyeb egy hazugot,hogy sem egy szánta ebet el érni. Mi azért mindenkor azt hittűk, 's mostannis hiszszűk; hogy, ingyen, csak az egy Kőzbenjáró Iesus Christus érdemeért bocsáttatik meg az mi bűnűnk;ugy hogy senki az meg igazúlást,és bűnből ki tisztúlást,sem magának, sem másnak nem érdemelheti,hanem csak az Christus halálának jutalma az mi igazulásunk. Ez dologrúl bőveb beszédűnk lészen ennek utánna b alkolmatos helyen; mélyebbennis szóllyunk az dologhoz.mert nem jó ugyan azon dologrúl imitt amott szaggatva emlekezni; jób egy sommaban, és egy rendben. Mindazáltal, rővideden veszűk az Confessio mellé az Tridentomi Győlekőzet szavát : c *Non remittuntur, neq; remiſſa ſunt unquam peccata, niſi Gratis, Divinâ miſericordiâ, propter Chriſtum.* d *Gratis juſtificari dicimur, quia nihil eorum quæ præcedunt juſtificationem, ſive fides, ſive opera, ipſam juſtificationis gratiam promerentur.Si enim gratia eſt, jam non ex operibus; alioquin gratia, jam non eſt gratia.* Ezent tanitották minden űdőben az Catholicus e Doctorok. Sz.Tamás Doctor eggyűtt azt kérdi : Ha érdemelhetié valaki magának az Istennek kegyelmét?Igy felel reá: f *Manifeſtum eſt,quòd omne meritum repugnat primæ gratiæ*; Lehetetlen, hogy valaki magának kegyelmet nyerjen Isten előtt. Másutt szépen meg mutattya: g hogy senki az egy Kőzbenjáró Christusnál egyéb,csak egy halálos bűnért sem tehet eleget az Istennek. Annakokáért tudván,hogy nem az mi cselekedetinkért, hanem csak az ő nagy irgalmasságáért igazit meg minket az Vr Isten; nem az mi érdeműnkben, vagy elég tételűnkben vettyűk bizodalmunkat az meg igazúlás dolgában; hanem csak az Christus érdemében, és az Istennek irgalmasságában : és igy kőnyőrgűnk az egész Anyaszentegyházzal egyetemben az Vr Istennek : h *DEVS, qui conſpicis, quia ex nullâ noſtrâ actione confidimus, concede propitius.* i *Familiam tuam, Domine,continuâ pietate cuſtodi,ut quæ in ſola ſpe gratiæ cælestis innititur,&c.* Vr Isten, te jól látod,hogy semmi cselekedetűnkben mi nem bizakodunk. Azért, ha nem tudom menyi jóval bővólkődikis az ember, de ugyan csak az egy Isten irgalmában kel az mi bizodalmunknak meg nyugodni : k *Propter incertitudinem propriæ juſtitiæ,& periculum inanis gloriæ,tutiſſimum eſt,fiduciam totam in ſola DEI miſericordia & benignitate reponere. Nam, etſi quis habeat merita, nihil perdit ex eo, quòd ipſe ea non intueatur, & in ſolo DEO confidit.*

Ezek azért igy lévén, mivelhogy az Confessio, ha nem tőbször,százszor azon bakot nyúzza ; hogy az Cathólicusok , nem az Christsus érdeméből, hanem az magok cselekedetiből várják bűnők bocsánattyát: kővetkőzik, hogy ez az Első Hazugság, mint egy eme állat,terhes sok hamis mondásokkal: mellyeket kűnnyen él hitethetne az Confessio, kivaltképpen az bolondokkal, ha az egész világon soha senki az Római hiten való Doctorok irásit nem olvasná.

Minekutánna pedig az Christus érdemének tárházából adatott

a *Ibid.§. de Poteſt.Eccl.*

b *Infrà lib. 12.*

c *Trident. Seſſ.6.c.9.*
d *Cap.8.*
e *Vide Bellarm.li.5.de juſtific.cap. 21.*
f *D.Thom. 1. 2. quæſt. 114.art 5.*
g *Tertiâ parte, quæſt. 1. art.2.Maximè ad 1.*

h *In Miſſali,& Breviario, Dominicâ Sexageſimæ.*
i *Domin.5. poſt. Epiph.*
k *Bellarm. l.5.de juſtific.c.7. Propoſ.3.*

igazságnak ingyen való ajándékozását fél állattuk: bezzeg azután a aztis mellé vettyük, hogy az meg igazúlt ember, az CHRISTUS érdeme által adatott malasztal munkalkodván, az mennyei Koronának, és igazságának ôregbûlését érdemli. De ezt az Corpus Doctrinæban bé iratott Auguſtai Confeſſióis nyilván tanittya: b *Poſt juſtificationem, placet etiam obedientia erga legem; & reputatur quædam juſtitia, & meretur præmia.* c *Nova obedientia procul abeſt à perfectione Legis: tamen eſt juſtitia, & meretur præmia. Habent bona opera præmia, tum in hac vitâ, tum poſt hanc, in vitâ æternâ. Præmia enim quæ differuntur ad futuram vitam, ſunt compenſatio bonorum operum, juxta illud: Merces veſtra copioſa eſt in cælis. Debet ad hæc dona accedere exercitatio, quæ & conſervat ea, & meretur incrementum.* d *Sunt in piis bona, & meritoria opera.*

Ennek fölôtte aztis tanittyuk: hogy, mikor az bûnos ember fel indittatván az Sz. Lélektûl, az CHRISTUS érdeméből adatott ſerkegetô, és vaſtagitó ſegitſéggel kônyôrôg, meg ſzánnya bûnét, alamiſnát ád. Noha ezek fel nem bontyák az Igazuláſnak ingyen adáſát, és nem érdemlik elégſégeſen az bûnnek bocſánattyát: de azért, hozzá készítik az embert az Igazuláshoz; kiért az Sz. Irás azt mondgya: e hogy, az alamiſnával meg váltya bûnét az ember. f és az ki bûneiből ki tér, s' igazat cſelekeſzik, meg eleveníti az ô lelkét. Sz. Pál azt irja Timótheuſnak: g hogy, ha magára gondot viſel, és jól tanit; üdvôziti magát. Máſutt; h Azok igazúlnak meg, ugymond, kik az Iſten törvényét cſelekeſzik. Szent Jakabis i illyen értelemmel irja; hogy Abraham, cſelekedetibôl igazúla meg. Az Atyafiak ſem tagadgyák, hogy midôn azon kérjûk az Iſtent, hogy bûnûnket meg bocſáſſa, valami haſzna vagyon ennek az imádſágnak az bûnnek bocſánattyára. mivelhogy CHRISTUS Vrunk minket hivolkodo, és haſzontalan imádſágra nem tanitott. Erre való tekintetbôl, az Doctorokis, néha azt mondották: hogy, az Chriſtus érdeméért adatott ſegitſégbôl áradott jó cſelekedeti embernek, néminémûképpen érdemlik az bûnnek bocſánattyát: nem ugy, mintha ezek az Cſelekedetek elégſégeſek vólnának ômagokban az Igazuláſra; hanem cſak ugy, mint hozzá készitô, és az Iſtennek irgalmaſſágátul alázatos kéréſſel nyerô eſzközök; k *Per modum diſpoſitionis, & impetrationis.* l *Nec ipſa remiſſio peccatorum, ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. neq; enim nullum eſt meritum fidei.* Cypriánuſis azt mondgya: m hogy, az ſzôrûngôknek mezítelen teſten hordozáſa, az kemény földön való hálás, az könyôrgés, *Non ſolum DEI veniam merebitur, ſed & coronam*, bocſánatot érdemel.

Es jóllehet ſokan az Cathólicus Doctorok közzûl, Sótuſt követvén, ſemmiképpen nem akarják érdemeſeknek, hanem cſak készitô eſzközöknek nevezni azokat, az Sz. Lélek Iſtennek izgatáſából ſzármazott jókat, mellyek az Igazuláſnak elôl járói: de, n *quæſtio eſt de ſolo nomine MERITI*; egyéb kûlömbség nincſen közöttök, hanem az ſzórúl. Mert, az maradgyon helyén, hogy az bûnnek bocſánattya, ingyen, cſak Chriſtuſért adatik; és ám légy ſzabad vélle, akár készûleteknek, 's akár pedig képes, és illendô érdemeſeknek nevezzed ezeket. Miképpen azért, ha tetôlled valaki könyôrgéſſel nyér valamit, az mivel nem tartozol néki; akár azt mondgya,

a *Vide Infra, lib. 4. c. 5. §. 3. n. 8.*

b *Corp. Doctrin. art. 6.*
c *Art. 20. de Bonis operibus. fol. 16. & 18.*

d *Art. 21. de diſcrim. cibor. fo. 36.*

e *Daniel. 4. v. 24. Actor. 10. v. 14.*
f *Ezech. 18. v. 27.*
g *1. Timot. 4. v. 16.*
h *Rô. 2. v. 13*
i *Jacob. 2. v. 21.*

k *Ita Bellar. Medacio 8. & 49. Lib. Concordiæ.*
l *Aug. Epi. 105.*
m *Cypr. ſer. de lapſis, in fine, n. 109. 113.*
n *Bellar. l. 1. de Juſtific. cap. 21.*

mondgya, hogy meg érdemlette az ô ſok untató kéréſével; 's akár azt, hogy cſak kéremés ſzerént nyerte; ſemmit nem vétkezik ſzavában: Haſonlóképpen, ha egy ember azt mondgya; hogy ôtet cſak az Iſtennek áldáſa, és gondviſeléſe táplállya: más pedig azt beſzélli; hogy ô, igaz kézi munkája után táplállya magát; nem aránzom, hogy eggyikétis kárhoztaſſad. mert kézi munkája mellôl emez ki nem rekeſzti az Iſtennek áldáſát. amazis nem ugy támaſzkodik az Iſtennek gondviſeléſéhez, hogy sûlt galambot várjon ſzája tátva menyorſzágból. Ittis tehát, midôn azt mondgyuk, hogy cſak az Iſtennek irgalmaſſága igazit meg minket; ki nem rekeſztyûk az Szent Lélek ajándékából ſzármazott készûleteket. viſzontag midôn azt mondgyuk, hogy az CHRISTUS érdeméből adatott ſegitſéggel készûlget az bûnôs ember az Iſtennek engeſzteléſére; fel nem forgattatik az ingyen adott kegyelemnek ajándéka.

II.

MASODIK dolog, melyben nincſen ſzerencſéje az igaz mondáshoz az Confeſſiónak, amaz: Nagy fennyen dicſekedik, hogy éppen meg tartyák az Atyafiak az Miſét, 's nagy bôcsûllettel ſzolgáltattyák minden ſzokott Cæremoniáival; cſak hogy Német énekeket vetnek közbe, az egyûgyûek tanitáſára. Mert ugyanis, ugymond, az Cæremoniák ſzûkſégeſek az tudatlanok oktatáſára: a *Falsò accuſantur Eccleſiæ noſtræ, quòd Miſſam abroleant. retinetur enim Miſſa apud nos, & ſummâ reverentiâ celebratur. Servantur & uſitatæ Cæremoniæ ferè omnes: præterquam quòd Latinis cantionibus admiſcentur alicubi Germanicæ, quæ additæ ſunt ad populum docendum. Nam ad hoc, opus eſt Cæremoniis, ut doceant imperitos.*

Ebben azért meſzſze hagyitá az ſulykot. Mert, ha az Miſén egyebet nem ért, az ô módgyok ſzerént való Vr Vacſorájának ſzolgáltatáſánál, nem vádoltatnak azzal, hogy ezt az vacſorát nem ſzolgáltatnák. mert tudgyuk az ô ſzokáſokat e' dologban. Ha pedig az Miſén azt érti, az mit akkor ſzoktak vala közönſégeſen érteni; tudni illik, ollyan rendtartáſſal ſzolgáltatott Aldozatot, minémût az Cathólicuſok gyakorlanak; meg cſiſzamék ajaka az Confeſſio ſzerzônek. Mert, noha néhúlt Papi ôltözetben bûnak az Kiáltók: de a' derék dolgot, az egéſz *Cánont* el haggyák, vagy meg marczongják. terméſzetit pedig, erejét, és haſznát az Miſének fel forgattyák. Azért, ômaga az Confeſſio meg hazuttollya magát, azt beſzélvén: hogy, nállok az laſſu Miſék meg ſzûntenek: b *Privatæ Miſſæ deſierunt in noſtris Eccleſiis.*

III.

HARMADIK dolog, melyben el véte az lépéſt, ſok hamiſſággal nehezkes. Mert erôvel reánk keni; hogy az mi Hitûnk ſzerént, Chriſtus Vrunk, cſak az Eredendô bûnért tött eleget: az tôb vétkek tiſztitáſára, az Miſét rendelte. Es, hogy oly dolog az Miſe, mely mind hóltaknak eleveneknek, Halálos, és Bocſánando bûnöket el moſſa, az embernek minden indulattyanélkûl: c *Acceſſit opinio, quòd Chriſtus ſuâ Paſſione ſatisfecit pro peccato Originali; & inſtituit Miſſam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus, & venialibus. Hinc manavit publica opinio, quòd Miſſa ſit opus, tollens peccata vivorum & mortuorum, ex opere operato,* d *ſine bono motu utentis.*

Ezekkelis cſak ôrdôgi patvarkodáſból oſtoroz minket Melanchthon.

a *Art. 21. §. de Miſſa. initiò. Palatinales Admon. c. 4 Nec Miſſæ nomen pro Cœna Domini accipitur. nam de Cœnâ, jam antè Art. 10. actum erat.*

b *In Corpore doctrinæ ibid. fol. 24. Vide Infra, lib. 4. c. 5. §. 1. n. 6.*

c *Lib. Concord. art. 21. §. de Miſſa. fol. 27.*
d *Corp. doctrin. ibid.*

Vgyanis oly tulajdonſágok vagyon az hamiſſág ſzeretőknek, hogy az ſzép igyenes mondáſtis gonoſzra magyarázzák. Az mi Hitűnk ſzerént, nem csak az Eredendő vétek, hanem egy általlyában mindennémű Bűnők, csak egyedűl az CHRISTUS halálának érdeméből bocſáttatnak meg: mint nem régen meg tanúlók az Tridentomi Conciliombúl: a *Iuſtificationis meritoria cauſa, eſt Dominus noſter IESVS CHRISTVS.* Aquinas Tamáſis, az tőb Theologuſokkal eggyűtt azt tanittya, *Tertiâ parte, quæſt. 1. art. 4.* hogy CHRISTUS Vrunk, nem csak az Eredendő bűnért, de egy általlyában minden vétkekért eleget tőtt. És igy fejezi bé mondáſát: b *Per paſſionem Chriſti, liberati ſumus non ſolùm à Peccato communi totius humanæ naturæ, quantum ad culpam & pœnam, ipſo ſolvente pretium pro nobis: ſed etiam à peccatis propriis ſingulorum, qui communicant ejus Paſſioni, per fidem, charitatem, & fidei Sacramenta.*

Aztis, őrdőgi kiſztetésből orczátlanúl hazudgya reánk: hogy, az mi Hitűnk ſzerént, az hóltak és elevenek Halálos bűne le tőrőltetik az Miſe által. Mert, ha menyi Miſe vólt eleitől fogva, azokat mind annak üdvőſſégéért ſzolgáltatták vólnais, az ki csak egy halálos bűnbe ki múlt ez világból; ſoha az ő bűneit le nem tőrőlhetnék. Azonképpen, ha az világ Papja mind Miſét mondanais, egy halálos bűnben lévő emberért: ómaga pedig len ki nem tér rút gonoſzſágiból, ſoha ſemiképpen ki nem tiſztúl undokſágiból. mivelhogy az bűnös ember kűlőmben meg nem igazúl, hanem ha az Iſtennek malaſztyával fel ſerkentetik, és igaz hittel az Iſtennek igiretit meg fogván, reménſégre indittatik, az Iſteni ſzeretetre gerjed, bűneit meg bánnya: c *Diſponuntur ad Iuſtitiam, dum excitati divinâ gratiâ, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in DEVM, credentes vera eſſe, quæ divinitus revelata, & promiſſa ſunt: atq; illud in primis, à DEO juſtificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto IESV. Et dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à Divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam DEI miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, DEVM ſibi propter Chriſtum propitium fore; illumq; tamquam omnis juſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea moventur adverſus peccata per odium, &c.*

Haſonlóképpen ſzól Sz. Tamás, és vélle egyetembe az tőb Theologuſok, midőn azt mondgyák: hogy, az okoſſággal élő embernek meg igazuláſa, kűlőmben nem léſzen, hanem ha eléb jó indúlatok támadnak ſzűvében: d *In eo qui habet uſum Liberi arbitrii; non fit motio à DEO ad Iuſtitiam, abſq; motu liberi arbitrii.* Nem igazán fogja tahát reánk az Confeſſio; hogy az mi Hitűnk ſzerént, az Miſe csak puſztán ómaga, jó indulatnélkűl meg igazittya az embert. Azt ſem érti, avagy inkáb lelki eſméreti ellen hamiſſan magyarázza, hogy az Sacramentomok, *ex opere operato juſtificant*; magok erejéből meg tiſztittyák az embert. Mert ezzel mi azt akarjuk jelenteni, a' mit az Auguſtána Confeſſióis helyén hágy: e *Sacramenta propter ordinationem, & mandatum Chriſti efficacia ſunt, etiamſi per malos exhibeantur*; hogy az Sacramentomoknak ereje, nem az Egyházi ſzolgának jamborſágától fűg, hanem az CHRISTUS érdemén, 's igiretin fundáltatik. f Azért az gonoſz Sátártúlis haſznoſon ſzolgáltathatik azoknak, az kik hitetlenſégekkel, vagy egyéb halálos vétkekkel ellent nem vetnek magokban.

a *Trident. Seſſ. 6. cap. 7.*

b *D. Thom. 3. part. qſt. 49. art. 4. 5. Vide Valēt. 3. part. Diſputat. 1. q. 1. p. 6.*

c *Trident. Seſſ. 6. c. 6.*

d *S. Thom. 1. 2. quæſt. 113. art. 3.*

e *Cõfeſ. Auguſt. artic. 8. Lib. Concordiæ.*

f *Ita nos credere fatetur Calvin. l. 4. c. 14. n. 14.*

NEGYEDIK ſikos mondáſa az Confeſſiónak az: a hogy, Nagy Gergely Pápa előtt, az Régiek ingyen emlekezetet ſem töttek az Laſſu, és nem közönſéges Miſérűl: *Veteres ante Gregorium, non faciunt mentionem Privatæ Miſſæ.*

Ki teteczik fűle ittis rókánknak. Mert Sz. Agoſton irja: hogy, ő idejében egy Pap, az CHRISTUS Sz. Teſtének áldozattyának, paraſzt házban való ſzolgáltatáſával, meg ſzabaditá az házat az őrdőgi háborgatáſtúl: b *Heſperius, ubi domum ſuam, ſpirituum malignorum vim perpeti cognoviſſet; rogavit noſtros ne abſente Presbyteros, ut aliquis illorum eò pergeret. Perrexit unus: obtulit ibi ſacrificium Corporis Chriſti, orans, ut ceſſaret illa vexatio: Deoq; protinus miſerante ceſſavit.* Vgyan ezen formán, mondgya Theodórus Lector; c hogy Perſiában egy Várat meg ſzabadita az Kereſztyén Püſpők. Sz. Ambrúſrul irja Paulinus; hogy Romában, egy háznál áldozék. és, midőn ott az ő kezét egy gutta útőtt aſzſzony meg ſzókolta vólna, mindgyárt meg gyógyúla: d *Cum trans Tiberim apud quandam clariſſimam invitatur, ut ſacrificium in domo offerret; quædam paralytica, cùm exoſcularetur manum, ſtatim ſanitate receptâ ambulare cœpit.* Haſonlóképpen Sz. Luciánus; nem csak az templomban, de az puſztábannis, az maga mellyén (mert óltára ſem vólt) ſzokott vala áldozni: e *Moriturum eum, quum vis tyrannica, neq; templi, neq; ſacrarii copiam faceret; & vincula quoq;, ac plagæ, motum omnem denegarent: in ſuo ipſius pectore diſcumbentem, horrendo illo operatum eſſe myſterio; ad eumq; modum, & ipſum participaſſe de immaculato Sacrificio, & aliis, ut itidem communicarent, ſuaſorem fuiſſe.* Azonképpen Sz. Agoſton idejében nem csak innep nap, de ugyan mindennapis ſzolgáltatták az Aldozatot: f *Semel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo; & tamen in Sacramento, omni die immolatur populis.* Sz. Ierónymus pedig azt irja az Püſpőkőkrűl: hogy, mindennap az emberek Bűnéért, tiſztaſágos áldozatot mutatnak bé az Iſtennek. és éz okon tiſztáknak kel lenni azoknak, kik az Chriſtus teſtét illetik: g *Si laicis imperatur, ut propter orationem abſtineant ſe ab uxorum coitu: quid de Epiſcopo ſentiendum eſt, qui quotidie pro ſuis, populiq; peccatis, illibatas DEO oblaturus eſt victimas? Non ſolum ab opere immundo, ſed à jactu oculi, & cogitationis errore, mens, Chriſti corpus confecturа, ſit libera.* Sz. Gergelyis azt irja Caſſius Püſpőkrűl; h hogy mindennap áldozott. Továbba; Sz. Gergely előtt, egy Szentegyházban nem csak egy óltár vólt, hanem egynehány: i *Miſſam facere cœpi. dum offero, raptum cognovi à populo Caſtulum. Cœpi in ipsâ oblatione amariſſimè flere. Convenior, ut Baſilicæ traditio fieret: Reſpondi; Vultis me in vincula rapere? in mortem? voluptati eſt mihi. Non ego me vallabo circumfuſione populorum; nec Altaria tenebo, vitam obſecrans: ſed pro Altaribus gratiùs immolabor.* Euſébiuſis azt irja: hogy az Ieruſalemi templomban, azon egy naponnis ſokan vérnélkűl való Aldozattal engeſztelék az Iſtent: *Alii divinas lectiones interpretati: alii, quibus id erat impoſſibile, incruentis victimis, ac myſticis Sacrorum operationibus DEVM placárunt.* Sz. Leo azt parancſolá: hogy, valamenyiſzer az Templomban nép győl, mind annyiſzor ſzolgáltaſſék az Miſe: *Quoties Baſilicam, præſentia novæ plebis impleverit; toties Sacrificium offeratur.* Ezt pedig nem Vj do-

a *Corp. Doctrin. & Cõcord. art. 21. §. de Miſſa. Et Apolog. fol. 225. lib. Concordiæ.*

b *Aug. 22. Civit. c. 8.*

c *Libr. 2. Collectan.*

d *Paulin. ad Auguſtinũ, in vitâ Ambroſii, initiò.*

e *Niceph. lib. 8. c. 21.*

f *Aug. Epi. 23. ad Boniface.*

g *Hierony. in cap. 1. ad Titũ, In illud: Sed hoſpitalem.*

h *Greg. homil. 37. in Evang.*

i *Ambroſ. Epiſt. 33. ad Marcellin.*

Euſebius in vitâ Conſtã. lib. 4. c. 45.

Leo, Epiſt. 81. cap. 2.

lognak mondgya; hanem, *Ex forma Paternæ traditionis*, az régi Atyák traditiójának. Végezetre, aztis *Privata Miſſának* mondhattyuk, mellyet az hólt teſtnek le tételekor, az el nyugott hivekért ſzoktak vala mondani. melyrûl emlekezik Sz. Agoſton, midôn azt mondgya; hogy az ô Annya, éltében mindennap jelen vólt az Aldozaton : halálakor csak azt kérte, hogy az Oltárnál emlekezet lenne ô rólla. Azért hólt teſtének le tételekor, az mi váltságunknak áldozattya ſzolgáltaték ô érette : *Memoriam ſui ad Altare tuum fieri deſideravit, cui, nullius diei prætermiſſione ſervivit, unde ſciret diſpenſari Victimam ſacram.* * *Cum offerretur pro ea Sacrificium pretii noſtri, jam juxta ſepulchrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet, nec in eis precibus ego flevi.*

Aug. 9. Cõfeſſ. cap. 13.

* *Ibi. ca. 12.*

V.

Eotôdik dolog, melyben nagyot botlék az Confeſſio, az lehet: hogy, Az Házaſſágnélkûl való életet, Iſten parancſolattya, és teremtése ellen valónak, sôt ugyan lehetetlennek mondgya. Aztis hozzá veti: hogy, Mi nállunk nem csak intik, de ugyan kételenítikis az leányzókat, és gyermekeket az Házaſſágnélkûl való kôteleſſégre, oly kiſded korokban, mikor itíletet ſem tehetnek cſelekedetekrûl : *Vota non poſſunt ordinationem, ac mandatum DEI tollere. Eſt autem hoc mandatum DEI : Propter fornicationem, habeat unusquiſq. ſuam uxorem. Nec mandatum ſolum, ſed etiam creatio, & ordinatio DEI cogit hos ad Conjugium, qui ſingulari DEI opere non ſunt excepti. Exaggeret aliquis obligationem Voti, quantum volet : tamen non poterit efficere, ut votum tollat mandatum DEI. Hæc vota contra DEI mandatum, non valent. Cur obligationem voti exaggerant adverſarii, cùm interim de ipsâ naturâ voti ſileant; quòd debeat eſſe in re poſſibili; quòd debeat eſſe voluntarium, ſponte & conſultò ſuſceptum? At, quomodo ſit in poteſtate hominis perpetua Caſtitas, non eſt ignotum. Et, quotusquiſq. ſponte & conſultò vovit? Puellæ, & adoleſcentes, priusquam judicare poſſunt, perſuadentur ad vovendum : interdum etiam coguntur.* Az Corpus Doctrinæban, ennélis nyilvábban ſzól az Confeſſio, és azt tanittya: hogy bûnnélkûl meg nem tarthatni az házaſſágtalan életet : a *Quædam decreta cogunt peccare, ut lex de Cælibatu.* b *Rejiciuntur Traditiones, quæ ſine peccato non poſſunt obſervari, ut traditio de cælibatu.*

Lib. Cõcor. & Corp. doctri. art. 21. §. de Votis Monaſt.

a *Art. 21. §. de poteſt. Eccleſ. fol. 52.*
b *Art. 15. fol. 8.*

Nem tartyuk ſok beſzéddel az Confeſſiót; hanem kerek ſzóval, Magyarúl mondgyuk, hogy ſzemlátomáſt hamiſſat mond. Ha az Iſtennek parancſolattya, és teremtése, kôtelez mindent az Házaſſágra; miért inti Sz. Pál kôzônſégeſen az hiveket, hogy, Az kinek feleſége nincſen, ne kereſſen házas társot. mert job annélkûl lenni : és jobban cſelekeſzik, a'ki Leányát Szûzen meg tartya. mert így bódogb léſzen ? Miért mondgya; hogy, jó embernek feleſégnélkûl lenni, mint ôis annélkûl vagyon : és kivánnya, hogy mindenek ollyanok vólnának, mint ômaga? Nyilván Sz. Pál nem int ſenkit az Iſten parancſolattya ellen viaskodo dologra. Es, ha Iſten ellen vagyon; sôt, ha ugyan lehetetlen az házaſſágnélkûl való Tiſzta élet; jaj Cypriánuſnak, Athanáſiuſnak, Nazianzénuſnak, Baſiliuſnak, Cyrilluſnak, Sz. Ambrúſnak, Sz. Agoſtonnak, kik az ô Pûſpôkſégeket, és Papſágokat nôtelenûl viſelték, ſok ſzámtalan Szentekkel egyetébe.

1. Corin. 7. v. 27. 37. 38. 40

verſ. 7. 8.

Azis csak gyalázo hamiſſág : hogy, mi az éretlen okoſſágu Gyermekeket

keket Szerzetes fogadáſra bocſáttyuk, vagy kénſzerittyûk. Mert, ſenkit az Szerzetes fogadáſra Tizenhat eſztendejének bé tôltéſe, és egy eſztendeig az Szerzeteknek fogadáſnélkûl való Próbája elôtt nem bocſátunk. az kinek pedig eſze nincs Tizenhét eſztendôs korában; azután ſem léſzen. Es, ha egynehány gyermek annya lehet az tizenhét eſztendôs aſzſzony; nem látom, miért nem tehetne fogadáſt Iſtennek, az ki férjének fogadáſt tehetett házaſſágában. Ennek fôlôtte, ſenkit az Apáczaſágra nem kénſzerítûnk; sôt, ſenki az Szerzetben nem eskûdhetik, valamig az Pûſpôk ſzemtûl ſzembe meg nem viſgállya és kérdezi tôlle, ha valaki kiſztettejé ôtet erre az életre? Hogy ha csak vékony forſot ſajdithatis, hogy fél kedvel vagyon az Szerzethez, ſoha nem ſzenvedi, hogy bé eskûdgyék. Ihon az irott tôrvény: a *In quacunq. Religione, tam virorum, quàm mulierum, Profeſſio non fiat ante decimum ſextum annum expletum. Nec, qui minori tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum, in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur.* b *Libertati profeſſionis Virginum proſpiciens Sancta Synodus, decernit, ne Profeſſionem antè emittant, quàm exploraverit Epiſcopus, vel, eo impedito, ejus Vicarius, Virginis voluntatem, An coacta, an ſeducta ſit? an ſciat quid agat; & ſit voluntas ejus pia, & libera?* c *Anathemati ſubjicit Sancta Synodus omnes, cujuſcunque conditionis, qui coegerint aliquam Virginem, vel Viduam, ad ſuſcipiendum habitum religionis.*

a *Cõcilium Tridẽt. Seſſ. 25. ca. 15. de Reform.*
b *Ibid. c. 17.*
c *Cap. 18.*

Hatodik dolog, melyben el véte az ugráſt, az: hogy, Sz. Agoſton idejében, az Claſtromok egyebek nem vóltak, hanem ſzabad Tanúló helyek. azután meg veſztegetvén az jó ſzokáſt, Iſtennek tôtt Fogadáſſal kezdették kôtelezni az embereket: d *Monaſteria Auguſtini tempore erant libera Collegia. poſtea, corruptâ diſciplinâ, ubiq. addita ſunt vota.* e *Ioviniani tempore, nondum nôrat mundus legem de perpetuo Cælibatu.*

VI.

d *Lib. Concor. & Corp. Doctr. arti. 21. §. de Vot. Monaſt.*
e *Lib. Concor. Apolog. De Sacerd. Conjug. fol. 223.*

Ezt ômaga Sz. Agoſton meg hazuttollya. midôn azt irja : hogy, az Claſtromokban lakozók, Fogadáſt téſznek Iſtennek. azért, ha el haggyák Szerzeteket, pokolra vettetnek: f *Alius DEO vovet Caſtitatem conjugalem: Alii experti conjugia, vovent ultra nil tale pati. & ipſi, aliquid majus vovent quàm illi: Alii Virginitatem vovent. & iſti plurimum vovent : Alius vovet relinquere omnia ſua, diſtribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in Societatem Sanctorum. magnum votum vovit. Illud attendat quisq., ut, quod vovit, reddat. Neſcio quæ Caſtimonialis nubere voluit. Quid voluit? quod & mater ipſius. Aliquid mali voluit? planè mali. quia jam voverat Domino DEO ſuo: habens damnationem, quia primam fidem irritam fecit; hoc eſt, vovit, & non reddidit. Nemo ergo poſitus in Monaſterio Frater, dicat : Recedo à Monaſterio. neq. enim ſoli, qui ſunt in Monaſterio, perventuri ſunt ad regnum cælorum; & illi, qui ibi non ſunt, ad DEVM non pertinent. Reſpondetur ei : ſed illi non voverunt; tu voviſti.* Másuttis hasonlóképpen mondgya: hogy, ha az Apácza férhez mégyen, Chriſtuſnak házaſſág tôrôje: g *Qui non damnaretur, ſi duxiſſet uxorem; poſt votum, quod DEO promiſit, ſi duxerit, damnabitur. Sicut Virgo, quæ, ſi nuberet, non peccaret; Sanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Quibus placuit, relictâ omni ſpe ſæculi, conferre ſe in ſocietatem Sanctorum, in communem illam vitam, ubi non dicit aliquis aliquid proprium, ſed ſunt illis omnia communia : quisquis inde recedere vo-*

f *Auguſt. in Pſal. 75. to. 8. in illud: Vovete, & reddite. Vide Calvinũ, ſupra, fol. 148. init.*
g *Auguſt. In Pſal. 83. initio.*

Plura loca Auguſtini & aliorũ vide Epiſt. 3. ad Alvinc.

luerit, non talis habetur, qualis ille, qui non intravit. ille enim nondum accessit; iste retrò respexit. a *In illâ vitâ communi Fratrum, quæ est in Monasteriis, dum non perseveraverit implere quod vovit; fit desertor tam Sancti propositi, & reus Voti non reddìti.* Sz. Basilius sokkal eléb élt Sz. Agostonnál. ôis azt irja: hogy, az Fogadás után való fajtalanságot, csak fôdôzik az Házasságnak tiszteséges paláštyával: b *Cùm Domino Virginitatem professæ sint; carnali postmodum voluptate malè blandâ delinitæ, stupri scelus honesto Conjugii nomine obtegere cupiunt.* c *Qui vitam suam DEO consecrat, Castitatem profitetur; ut neq; facultas sit ipsi, conversionis ad Nuptias.*

HETEDIK igyenetlen mondásban azt hirdeti az Confessio: hogy, Ha szinte vétkezikis az szôkôtt Barát, vagy Apácza, mikor fogadása ellen meg nôszik: de azért az Sz. Agoston itileti szerént, ugyan nem kel egymástúl el választani ôket. Hozzá adgya aztis: hogy Cypriánus meg engedi, hogy férhez mehessen fogadása utánnis az Leány, ha gerjedez: d *Etiamsi Voti violatio reprehendi posset: tamen non videtur statim sequi, quòd Conjugia talium personarum dissolvenda sint. Nam Augustinus negat debere dissolvi, 27. quæst. 1. cap. Nuptiarum.* e *Quanto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ non servabant Castitatem promissam. Scribit enim lib. 1. epist. 11. Si perseverare nolunt, aut non possunt; melius est nubant, quàm ut in ignem cadant.*

Eztis ômaga Sz. Agoston meg hazutollya, az imént elô hozott mondásiban. mivelhogy világoson tanittya; hogy el kárhozik, valaki Szerzetes fogadása után, házasságban kap. Es ugyan azon helyennis, az mellyet emleget az Confessio, nyilván irja: hogy, az kik Professiót tésznek az Szerzetben, el kárhoznak, ha meg másollyák. és nagyob vétek az Házasság tôrésnél, ha az Istennek kôtelezett Sz. Szûzességét valaki fel bontya. Mert, ugymond, ha ellene vagyon az Istennek, mikor valaki Házastársának meg nem tartya hitit: mentûl inkáb ellene vagyon, ha az néki tôtt Fogadást meg nem állya? f *Si quæ non continent; nubant, antequam Virginitatem PROFITEANTVR, antequam DEO voveant. quod nisi reddant, jure damnantur.* g *In Viduali, & Virginali continentia, Voti debito OBLATA, jam non solùm capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est.* h *Planè non dubitârim, lapsus à Castitate sanctiore, quæ vovetur DEO, adulteriis esse pejores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum ejus, fidem non servat marito: quanto gravius offenditur, cùm illi ipsi non servatur fides in eo, quod exigit OBLATVM, qui non exegerat offerendum?* Ezek után veti aztis ostán, az min akadoz az Confessio: i *Minus considerata est opinio, qua putant, Lapsarum à Sancto PROPOSITO fœminarum, si nupserint, non esse conjugia.* k *Non possum dicere, à PROPOSITO meliori lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non conjugia:* Nem mondom azt, ugymond, hogy az mely Aszszonyállatok el végezték magokban, hogy férhez nem mennek, azoknak férhez menések házasságtôrés légyen, és nem tiszta házasság. Mely mondásban Sz. Agoston nem szól azokrúl, kik *Professiót* tôttek. mert ezekrûl eléb azt mondotta vala; hogy Házasságtôrésnélis nagyob vétek, ha Fogadásokat meg szegik: hanem, szól csak azokrul, az kiknek *Propositomok*, szándékok vólt az házasságnélkûl való életre, de errûl *Professiót, Oblá-*

a *In Psal. 99. post mediũ.* b *Basil. l. de verâ Virginit. post medium.* c *Proœmio Monastic. Institut.*

VII.

d *Lib. Concord. Corpus Doctr. arti. 21. §. de Votis. Monast.* e *Eodẽ. art. in solo Corp. Doctr. f. 39. §. de Conjugio Sacerdo.*

f *Aug. tõ. 4. de Bono Viduit. c. 8.* g *Cap. 9.* h *Cap. 11.*

i *Ib. cap. 10.*

k *Cap. 11.*

tiót,

tiót, Fogadást, és esküvést nem tôttek. Azokrúlis érthettyûk ezt az Sz. Agoston mondását, az kik *Professio* nélkûl, Szerzetes rend kivûl fel fogadgyák Istennek, hogy férhez nem mennek; de azután meg másollyák fogadásokat. mert az illyen személyek, noha vétkeznek, fogadások ellen cselekedvén: de azért el nem választatnak házastársoktúl. De mikor oly Fogadást, és *Professiót* tészen ember az Szerzetben, mellyet az Anyaszentegyházis *acceptál*, bé vészen CHRISTUS képében: akkor immár ez az fogadás fel nem bomolhat kûlômben, hanemha az Anyaszentegyház, Istennek nagyob tisztességére, és valami kôzônséges haszonra, szûkségesnek itilné, hogy valakit fel szabadítcson, avagy inkáb, hogy az Istentûl fel szabadítotnak ki jelencsen. Mert az Augustána Confessió sem tagadgya; hogy az Római Pápák, okoson itilik néha, hogy az Istennek kedvesb valamely embernek fel szabadúlása az kôtelességbôl: a *Prudenter judicarunt Romani Pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendam esse: ideò sæpè de Votis dispensasse leguntur. Nota est historia de Rege Aragonum, revocato ex Monasterio.* Miképpen azért senki sem tagadgya, hogy nagyob kôtelessége vagyon az Házasságban valo fogadásnak, mely fel bonthatatlan, hogy sem egyéb meg másolható kôtéseknek: azonképpen mondgyuk; hogy az *Professionak* nagyob kôtelessége vagyon, hogy sem az jó Szándéknak, avagy *Professio* nélkûl való Fogadásnak.

Cypriánus sem szól az Fogadással kôtelezett személyekrûl: b hanem csak azokrúl, kiknek szandékok vólt az Szûzességben maradásra, de azután meg másolták akarattyokat. Ezt ômaga meg jelenti. mert mikor azokrúl szól, az kik immár Fogadást tôttek, azt mondgya sok helyen, sôt ugyan ottannis a'hol az Confessio meg útkôzik; hogy tartoznak bé tólteni fogadásokat: c *Si se ex fide Christo dicaverunt, pudicè & castè sine ulla fabula perseverent:* d *Cùm Virginem sibi dicatam, jacere cum altero cernit Christus, quàm indignatur, & quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur! Si quæ ex illis corrupta est, Christi adultera est.* Ezek mellé veti ostán: hogy, a'kik csak el tekéllették a' Szûzességet, e *quæ statum Virginitatis firmiter tenere decreverunt*; ha nem akarnak szûzen élni, jób hogy férhez mennyenek. Ennel egyebet semmit nem mond Cypriánus. Azért ittis ben sûl az Confessiónak mondása.

NYOLCZADIK dolog, melyben ajaka meg csuszamodék Filôpnek, amaz: hogy, Noha sokat szóllottak az Pápista Tanítók az Elég tételrûl; de az Hitrûl, az CHRISTUS érdemérûl, csak nevezet sem vólt kôzôttôk: hanem ôk támasztották fel ezeknek meg hólt és el temetett emlekezetit: f *Anteà immodicè extollebantur Satisfactiones; Fidei verò & Meriti Christi, ac justitiæ fidei, nulla fiebat mentio.* g *De Fide, nulla fiebat mentio. De gratuita remissione peccatorum propter Christum, omnes libri, omnes conciones adversariorum mutæ erant; De fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tantâ mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium, nusquam ibi Christus legitur.*

De ennél szemtelemb hazugságot az ôrdôg sem mondhatna. Mert Sz. Tamással egyetembe, mindenkor nyilván tanitották fejenként az Catholicusok; hogy az igaz Hit, és az CHRISTUS érdeme, az mi ûdvôsségünknek,

Ita Pamel. in Cyprian. Epi. 62. n. 9.

a *Lib. Concord. art. 21. §. de Votis Monast.*

b *Turrian. Hosius apud Pamel. epi. 62. n. 9. Cyprian. Bell. cõt. lib. Concord. Med. 16.* c *Cyprian. Epist. 62. n. 8. & 11.* d *Ibi. n. 14.* e *Ibid. n. 4.*

VIII.

f *In Cõcordia, Art. 21. §. de Confessione.* g *§. De Sacrificio. fol. 236. Apolog. art. 11. f. 140. & art. 15. f. 188.*

gûnknek, és meg igazuláſunknak gyökere: a *Ad juſtificationem impii, requiritur motus mentis, quo convertitur in DEVM. prima autem converſio ad DEVM, fit per Fidem; juxta illud ad Hebr. 11: Accedentem ad DEVM oportet credere. ideò motus Fidei requiritur ad juſtificationem.* Es nagy ſok ſzép erôſſégekkel meg bizonyittya. *2.2.quæſt.2.art.3.& 7.* hogy az Chriſtuſban való Hitnélkûl, ſoha ſenki nem ûdvôzûl, 'ſnemis ûdvôzûlhet. mert az Hit által lakozik Chriſtus mi bennünk: b *Per Fidem Chriſtus habitat in nobis; ut dicitur ad Eph.3.& ideò virtus Chriſti copulatur nobis per Fidem.* Az Tridentomi Conciliom, leg elôſzôris az Hitet mondgya ſzûkſégeſnek az meg igazuláſra; miképpen meg hallók az Harmadik Hazugſágnak meg rázogatáſában.

a *S.Thom. 1.2. quæſt. 113.art. 4.*

b *3. Part. quæſt. 62. art.5.ad 2.*

IX.

Kilenczedik dolog, mely torkán akada Melanchthonnak, amaz: hogy, Az Római hiten valo Pûſpôkôk, ſenkit Pappá nem ſzentelnek, valaki azon meg nem eskûſzik, hogy az Evangeliumnak tiſzta tudományát nem hirdeti: c *Nunc nullos recipiunt, niſi jurent, ſe puram Evangelii doctrinam nolle docere.*

c *Lib.Concord.art.21. §.de Poteſt. Eccleſ.in fine.*

Ez oly czégéres hazugſág, hogy ſemmi bizonyſág nem kel hamiſſitáſára. Magais az Confeſſio meg hazuttollya magát, midôn azt tanittya, mint ezennel meg mondom; hogy az Hit dolgaiban, és az régi Gyôlekôzetek végezéſében, nem kûlômbôz az Confeſſio mi tôllünk.

X.

Tizedik nyelve tántorodáſában, az Confeſſio reánk fogja: hogy, Az mi Hitünk ſzerént, ugy tartozik az ember elô ſzámlálni minden bûnét az Gyonáſban, hogy, ha eſzében nem jût valamely bûn, és azt elô nem mondgya, meg nem bocſáttatik bûne: d *Enumeratio delictorum non eſt neceſſaria. Quòd ſi nulla peccata, niſi recitata remitterentur, nunquam acquieſcere conſcientiæ poſſent. quia plurima peccata, neq; vident, neq; meminiſſe poſſunt.* e *Qualis laqueus conſcientiæ fuit Traditio, quæ præcepit Omnia peccata enumerare?*

d *Lib.Concord.art.21. §. de Confeſſ.*

e *In Corp. Doctr. arti. 21.§.de Cõfeſſ. 28.29.*

Ennek az temérdek hazugſágnak kûnnyen ki tetczik farka, ha meg olvaſod az Tridentomi Sz.Gyôlekôzetnek tanitáſát, mely azt tartya: hogy, Csak azokat az Halálos bûnôket kel elô ſzámlálni, mellyek jó gondolkodás után eſzûnkben jutnak. Az mi pedig eſzûnkben nem jût, aztis Iſten meg bocſáttya: f *Peccata mortalia omnia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem conſcientiam habent, in Confeſſione recenſere oportet. nam Venialia, in quæ frequentius labimur, quamvis utiliter in Confeſſione dicantur, taceri tamen citra culpam poſſunt. Nihil aliud à pœnitentibus exigitur, quàm ut poſtquam diligentius quisq; ſe excuſſerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe, DEVM ſuum mortaliter offendiſſe meminit: Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in univerſum eâdem confeſſione incluſa eſſe intelliguntur.*

f *Cõcil.Triden.Seſſ.14. cap.5.*

XI.

Tizeneggyedik dolog, melyben az igyenes Igazſágot nem találá, amaz, mellyet egynehányſzor forgat, tudni illik: hogy, Eo az Hit dolgaiban nem kûlômbôz az régi Római Eccleſiától, ſemmi újſágot nem tanit, hanem csak valami Gonôſz Szokáſokat kiván hogy el haggyon az Római Eccléſia, mellyek újak, és az régi Gyôlekôzetek végezéſi ellen csak moſtanában találtattak. g *Hæc ferè ſumma eſt Doctrinæ apud nos; in qua cerni poteſt, nihil ineſſe quod diſcrepet à Scripturis, vel ab Eccleſia Catholica, vel ab Eccleſia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota eſt: ſed diſſenſio eſt de quibuſdam Abuſibus,*

g *Lib.Concord.art.21. initiò.*

qui ſine certâ autoritate in Eccleſiam irrepſerunt. Cùm Eccleſiæ apud nos, de nullo articulo Fidei diſſentiant ab Eccleſia Catholica, tantùm paucos quoſdam abuſus omittant, qui novi ſunt; & contra voluntatem Canonum, vitio temporum recepti. a *Non petunt Eccleſiæ, ut Epiſcopi, honoris ſui jacturâ ſarciant concordiam: tantùm petunt, ut injuſta Onera remittant, quæ nova ſunt, & præter conſuetudinem Eccleſiæ Catholicæ recepta.* b *Intelligi poteſt, in Doctrina, & Cæremoniis, apud nos nihil eſſe receptum contra Eccleſiam Catholicam. quia diligentiſſimè cavimus, ne quæ nova dogmata in Eccleſias noſtras ſerperent.*

a *Eodẽ art. 21.§. de Poteſt. Eccleſ. in fine.*

b *In Epilog.*

Vak a' ki nem láttya ennek temérdekſégét. Ezelôtt meg mutatám; hogy az Négy elsô kôzônſéges Gyôlekôzetek *Cánoni*, és Végezéſi, éllel állanak az Auguſtánuſokhoz. Es ezután meg jelentem aztis; hogy az Purgatoriumrûl, az Szenteknek való kônyörgéſrûl, és ſok egyéb jeles dolgokrul, oly viſzſzát vonſznak az kûlsô Atyafiak az régi Eccleſiával, mint ſzinte mi velünk; miképpen meg tetczik réſz ſzerént az imént fel jegyzett dolgokbólis.

Supra, fol. 173.

Oda fellyeb, fol.147.

Tizenkettôdik kerûlô béſzéde az Confeſſiónak, amaz: Nagy gôggel kérkedik, hogy ſemmit egyebet magában nem foglal az ô Vallâſok, hanem az tiſzta Sz.Iráſt, és azt az Tudományt, mellyet ekkoráig tanitottak az Saxóniai Herczeg birodalmában: c *Offerimus Concionatorum, & noſtram Confeſſionem, cujuſmodi doctrinam ex Scripturis ſanctis, & puro Verbo DEI hactenus illi in noſtris terris, & ditionibus tradiderunt, ac in Eccleſiis tractârunt.* d *In Doctrina, & Cæremoniis nihil eſt receptum apud nos, contra Scripturam.*

XII.

c *Præfat. ad Carol. V.*

d *In Epilog.*

De ezeknek hamiſſága majd ki tetczik, midôn elô ſzámlállyuk, mely ſok dolgokat tanit az Confeſſio, az Sz.Irás kivûl, és ugyan az Sz.Irás ellenis. Ennek fôlôtte a' Confeſſio elôtt Luther azt hirdette: hogy az Szabad akarat, csak elmének hivſágos alkotmánya. mivelhogy mindenek el végezett kételenſégbôl léſznek: e *Liberum arbitrium, eſt figmentum in rebus, & titulus ſine re. quia nulli eſt in manu ſua, quippiam cogitare mali aut boni, ſed omnia (ut Wiclephi articulus Conſtantiæ damnatus rectè docet) de Neceſſitate abſolutâ eveniunt.* Moſt pedig az Confeſſio ſokkal kûlômbet beſzél; és az emberekben Szabad akaratot vall az magok kôzôtt való igazſágnak cſelekedetire: f *Humana voluntas habet aliquam libertatem, ad efficiendam civilem juſtitiam, & deligendas res rationi ſubjectas,*

e *Luth. aſſer.artic.36. damnat. a Leon. edit. Vitt. 1521. in quarto.*

f *Lib.Concord.art. 18.*

Ezek az Hazugſágok, mind az Concordiában, 'ſmind az Corpus doctrinæban helyheztetett Auguſtai Confeſſióban fel találtatnak. Ezeken kivûl, az Corpus doctrinæ eleiben nyomtatott Confeſſio, a' melyre eskûttek egéſz 1580. eſztendeig az Luther Prædikátorok, ſokkal tôb méltatlan dolgokat, és az tárgyon túl eſett ravaſzſágokat raggat ezek melle. Példájul:

XIII.

Eggyûtt azt álmodgya: hogy, Az Cathólicuſok tanitáſa ſzerént, ſzabad az birodalomért mindent cſelekedni; és, csak az Pápa Orſzága fen álhaſſon, minden tévelygéſt, minden vétket helyén kel hagyni: g *Omnia honeſtè fieri à ſe prædicant Regni cauſſâ: Et eos eſſe bonos cives, qui, ut regni Pontificii majeſtatem tueantur, comprobant errores, & manifeſta flagitia.* Illyen éktelen hamiſſággal terhel minket az kellemés Confeſſio. Maga az égben lako-

g *Corp.Doctri. art. 21. §.de Conjug. Sacerd. fol. 42.*

zó Isten láttya, hogy a semmi jó végre nem szabadittyuk fel az gonoszszat.mert akárki barátságánális bőcsülletesb mi nállunk az Igazság: b *Pro salute veritatis, rectius est, ut unusquisq; etiam propria refutet. Nam licet amici sint, sanctum est, Veritatem ipsis in honore anteferre.*

a *Rō.3.n.8.*
b *Aristo.1. Ethic.cap.6.*

XIV.

Ettűl nem meszsze esik, a' mit másutt ir az Confessio, tudni illik: hogy, Az Cathólicusok meg engedik az bitangolo bagzódást, és törvénytelen fajtalanságot: c *Defendunt vagas libidines, quia cælibatus est utilis retinendis opibus.*

c *Art.21.§. De Potest. Eccle.fol.51.*

XV.

Azis hasonló ezekhez: hogy, Az Cathólicusok halállal bűntetik az Házasságot, mint valami nagy czégéres vétket: d *Capitalibus pœnis, velut summum scelus, puniunt Conjugium.* Maga az Házasságnak mi az Sacramentomok között bőcsülletes helyt adunk. Bezzeg, a' ki Fogadása ellen nőszni akar, az immár nem Házasságban, hanem fajtalanságban él. Mert, miképpen az mely férfiú, feleségéhez kőti hitivel magát; ha mást keres, nem házas társot, hanem lator társot keres: ugy a' ki Istennek adott hiti után bagzani indúl, Szentség rontó társot, nem Házas társot vészen. Hanemha azt mondanók, hogy az aszszonyembernek adott hit erősseb, hogy sem az Istennek eskűvéssel tőtt Fogadásunk. Azért Sz.Pál, e Hiti szegőnek nevezi azokat, kik Fogadás után házasodni akarnak; mint magyarázzák, Tertulliánus, *de Monogam.cap. 13. n.104.* Ierónymus, *lib.1. contra Iovinian.cap.7.* Augustinus, *de bono Viduit, cap.8.* Ambrosius, Chrysostomus, Theodoret.&c. *in illum locum.*

d *Art. 21. de Conjug. Sacerd.f.37.*

e *1.Tim.5. n.11.*

XVI.

Nem kisseb Hazugság azis: hogy, Az Cathólicusok hiti szerént, az ember maga Cselekedetivel, és Elég tételével váltya meg az örök kárhozatnak kínnyát: f *Docent, Canonicas Satisfactiones necessarias esse ad redimendas pœnas æternas.* g *Per Satisfactiones, fingunt compensari æternam mortem. Peregrinationibus, & hujusmodi inutilibus operibus fingunt compensari æternam mortem.* Ebbe semmi sincs. sőt azt tanittyuk: h hogy, miképpen az bűn, csak ingyen az CHRISTUS érdeméjért bocsáttatik meg: azonképpen az örök kárhozatra való méltóság, mely az bűnnel eggyűtt jár, Erdeműnknélkűl, CHRISTUS Vrunkért engedtetik meg. Hallyad az Tridentomi gyölekőzetet: i *Recuperatâ Merito Christi amissâ gratiâ, Satisfactio facienda per jejunia, eleemosinas, & orationes: non quidem pro pœna æterna, quæ unà cum culpâ remittitur, sed pro pœna temporali, quæ non tota semper dimittitur.*

f *Art. 11. fol.7.*
g *Art.21.§. De Confess. fol.28.*
h *Vide Soarium, 3.parte, Tomo 4. Disput.10. sect.2.*
i *Trid.Sess. 6.cap.14.*

XVII.

Továbbá, aztis hirdeti az Confessio: hogy, Az Barát csúklyában ől-tőzést, jobnak és üdvősségesbnek tanittyuk az Keresztségnél: k *Persuadebant, Monasticam professionem longè meliorem esse Baptismo.* Ezis oly igyenes mint az kasza. Az régi Doctorok közzűl Ierónymus, *Epist.25. de Obitu Blesillæ, cap.2.* Bernardus, *de Præcep. & Dispens. in fine.* az Szerzetben állást, nevezik néha második Keresztségnek: nem azért, mintha ez által ugy meg bocsáttatnék bűnünk, mint az Keresztség által; l hanem csak azért, hogy miképpen az Keresztség, új, és szent életre kőtelezi az embert: azonképpen az Szerzetes állapatis, új és szent életet kíván mi tőllünk.

k *Lib.Concor.& Corp. Doctr. artt. 21.de Votis.*
l *Bellar. de Libr. Concord. Mendac.22.*

XVIII.

Ennek fölőtte, aztis reánk fogja: hogy, Ez világi gondviselésben foglalatos emberek állapattyát, az Keresztyénekhez nē illendőnek nevez-

zűk; meg utállyuk az Királyok, és Házas emberek hivatallyát; kétségessé tészszűk, ha kedvesé Isten előtt az Házas emberek rendi: a *Populus concipit multas pernicioſas opiniones, ex falsis præconiis vitæ Monasticæ. Alii enim omnes Magistratus, & civilia officia, judicant indigna esse Christianis.* b *Versabantur in perpetuâ dubitatione mentes plurimorum, An Conjugium, & Magistratus DEO placerent:* c *Multi dubitant, an Conjugium, & Magistratus placeant DEO.* Mind ezek, csak gyűlőltetésűnkre gondolt hazugságok. mert mi d bőcsülletesen tanitunk az Világi rendek hivatallyárúl, és az Sz. Házasságrúl; mint eszében veheti még a' ki csak kűszőbről kőszőntis az mi Könyveinknek.

a *Concord. & Corp.Doctri. art. 21. de Votis.*
b *Corp.doct. ar.21.de discrim. Cibo. fol.32.*
c *Ar.20.f.11*
d *Vide Bell. de Sæculari. ca.1. & seq.*

XIX.

Azzalis akar terhelni: hogy, Mi az Keresztyéni tekélletességet, nem az Isteni félelemben, és igaz Hitben, hanem az világi Tisztteknek megvetésében helyheztettyűk: e *Damnant illos, qui Evangelicam perfectionem non collocant in timore DEI, & Fide, sed in deserendis civilibus Officiis.*

c *Lib.Concor.& Corp. doct. art.16.*

De ezis álmos szemmel gondolt Hazugság. mert mi az Keresztyéni tekélletességet, nem az Bőjtben, Szeginységben, és ez világi foglalatosságoknak El távoztatásában helyheztettyűk; hanem az igaz Isteni Szeretetben. Es mind az Szerzetes életet, 's mind egyéb gondviselésnek el kerűlését, csak eszkőznek itíllyűk, mely alkolmatosságot adhat, hogy nagyob csendesszséggel, és gyakorlással forgódhassunk az Isteni Szeretetnek öregbítésében. Hallyad Sz. Thamást: f *Perfectio Christianæ vitæ, per se, & essentialiter consistit in Charitate: secundariò, & instrumentaliter, in consilijs, quæ ordinantur ad removenda impedimenta actus charitatis, quæ tamen Charitati non contrariantur; sicut est Matrimonium, occupatio Negotiorum sæcularium, &c.* Cassianus hasonlóképpen szól: g *Iejunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt.*

f *S.Thomas 2.2. Quæst. 184.art.3.*
g *Cassian°, Collat.1.c.7.*

Hogy pedig az ollyan állapat, melyben az ember mindenektűl meg foszthván magát, az Isteni dolgokban foglallya életét, tekélletesb légyen az egyeb Istenes hivataloknál, ómaga tanittya Christus Vrunk. h Mert, minekutánna azt mondotta vólna egy ifiúnak: hogy, ha üdvőzűlni akar, tarcsa meg az Parancsolatokat: utánna veti; hogy, ha tekélletes akar lenni, adgya el mindenét, oszszza az szegényeknek, és ugy kővesse őtet. Mely dologrul igy ir Eusébius: i *In Ecclesia DEI, Duo modi vivendi instituti sunt: Alter: naturam nostram, & communem vitæ rationem excedens; non nuptias, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi, & consuetâ cunctorum hominum vitâ abhorrens, & soli Divino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus. & talis quidem existit in Christianismo vitæ perfectæ modus. Alter verò, remissior atq; humanior: hic, & modesto Conjugio utitur, & sobolis procratione implicatur, & rei familiaris curam assumit. & his quidem, secundus pietatis attributus est gradus.*

h *Matth. 19.v.21.*
i *Euse.1.demonstr.Evang.cap.8.*

Azzalis kárhoztat minket az Confessio: hogy, Az emberi találmányokat nagyobra bőcsűllyűk az Isten Törvényénél: és az egész Keresztyénségnek fondamentomát, az Barát csúklyában, bőjtőkben, egyéb aprólékban helyheztettyűk: k *Obscurant opera à DEO mandata, & longè anteferunt humanas Traditiones.* l *Præferebantur humanæ Traditiones præceptis DEI: Christianismus totus putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, vestis: in-*

XX.

k *Corp.doct. art.20. f.11.*
l *Lib.Concor.& Corp. doctr.ar.21. de discrim. Ciborum.*

terim Mandata DEI nullam habebant laudem. Ezis Czigányság. Mert, az mint mondám, az Keresztyénségnek tekélletessége, az igaz Hitből származott Isteni szeretetben áll. Ennek pedig az Szeretetnek, bizonyosb jelensége nincs annál, mellyet údvözítönk ada, tudni illik; hogy, Az kit szereti az Istent, meg tartya az ő Parancsolatit.

XXI.

a *Corp. doct. art. 21. init. fol. 19.*

Gyaláz azzalis minket az Confessio : hogy, Azért híjuk segitségül az Szenteket, mert Istennél kegyelmesbeknek alittyuk őket: a *Confugiunt ad Sanctos, eosq; invocant, & sibi fingunt opinionem, Sanctos esse benigniores.*

b *Rom. 15. v. 30. 2. Corint. 1. v. 11.*

De vakot vét ittis. Mert mikor b Sz. Pál az élő embereket kéré, hogy könyörögjenek Istennek érette, az embereket kegyesebbeknek nem itilte az Istennél. Miis csak azt kérjük az meg dücsőült Szentektül, az mit Sz. Pál kére az bűnös szarándokoktúl, tudni illik; hogy könyörögjenek érettünk. Tehát nem tészszük ezzel őket kegyelmesbekké az élő Istennél.

XXII.

c *Loco proximè citato.*

Végezetre, nagy tekélletlenül azzal pirongat : hogy, Az mely Reménséget Christusban kellene helyheztetnünk, mi azt mind az Szentekre hárittyuk: c *Fiduciam debitam Christo, transferunt in Sanctos.*

Maga ebben egy mák szemnyi sincsen. Mert az Christusban való Reménség azt kivánnya; hogy ugy bizzunk ő benne, mint igaz Istenben, ki az ómaga erejével, mint kegyelmes Vrunk, mindeneket meg adhat. Ezt az bizodalmat, távúl légyen hogy az Szentekben vesszük; kiket mint szolga társainkat, csak azon kérjük, hogy Isten előtt való könyörgésekkel segitcsenek minket.

Ezekből, és több hasonló dolgokból ki tetczik; hogy, mikor Melanchthon ezt az Confessiót Helléborusnélkül szükölködő taknyos agyavelejében forralá, ugyan csak azon mesterkedék, hogy el nyerhesse az Crétabéliektül amaz jeles dicsiretet, mellyel Sz. Páltúl meg bélyegeztettek, mikor azt mondá: d hogy, ők mindenkor Hazugok. Vgyanis, a'ki kerüli, vagy által ugordgya az Igazságnak hálóját, kételen hogy az Hamisságnak varsájában, és töriben akadgyon. az hamisságot pedig, hazugságnál egyébbel senki bé nem baronálhattya.

Tit. 1. v. 12.

MASODIK RESZE.

AZ AVGVSTANA CONFESSIO MAGAval ellenkezik.

ARGVMENTVM.

HOgy jó értelemmel, és győzhetetlen erősséggel állassuk az Augustána Confessiónak hihetetlenségét, illyen kötés Bizonyságot támasztok ittis ellene:

Lehetetlen, hogy ott az Sz. Lélek Istentül származott Igazság légyen, a'hol ellenkező, és magában meg hasonlott Viszszavonás vagyon.

De az Angustána Confessióban, magokkal szemben ellenkező vélekedések találtatnak.

Tehát nem lehetséges, hogy az Sz. Lélek Istentül költ Igazság lehessen az Augustána Confessióban.

Az Bi-

Az Bizonyságnak Első czikkelye, *Major propositio*, bővségesen meg bizonyittaték a oda fellyeb: Azért nem szükség most azon dolgot támogatni. Es, ha az két ellenkező mondás közzül eggyiknek hamisnak kel lenni; tudni való, hogy Istentül nem lehet eredeti, az magával ellenkező tudománynak. Sőt Sz. Pál, b ezt az Eretnekségnek tulajdon bélyegének mondgya; hogy, az maga tetczésivel fel forgattya magát, és az Igazság ellen támadván, magával sem alkodhatik meg.

a *Fol. 244.*

b *Ad Tit. 3. v. 11.*

Masodik Részét az Bizonyságnak, sok Példákkal meg mutathattyuk. Mert az Confessio meg nem gondolván, hogy elmésnek, és jó emlekezetűnek kel az Hazugnak lenni; mert ha feledéken, hamar éllel fordittya szavát egymáshoz, és markában kapják Czigányságát; bátran akármit el fecseg, és sok ellenkező dolgokat egybe zavar.

I. Az Confessio azt tanittya : hogy, Szörnyű veszedelmes dolog, az Isteni tiszteletben valamit cselekedni Parancsolatnélkül : c *Non est leve scandalum, in Ecclesia populo proponere certum cultum ab hominibus excogitatum, sine mandato DEI.* d *Horrendâ audaciâ finxerunt Cultus, sine Mandato, & Verbo DEI. quod si fieri licet, non est causa, cur non placeant DEO Ethnica sacrificia.* e *Nec tutum est, in Ecclesia cultus instituere, sine autoritate Scripturæ.* * *Opera à nobis electa, sunt inutiles cultus.*

I.

c *Lib. Concord. art. 21. de Votis Monast.*

d *Corp. doct. ar. 21. de Potest. Eccles. fol. 52.*

Más felől ismét azt tanittya : hogy, Szabad, és illendő, az parancsolat kivül való jó Traditiókat meg tartani. Azért, az Vasárnapot, és egyéb Innepeket, mellyeket az Istennek tiszteségére rendelt az Anyaszentegyház, nem kel meg változtatni: f *Ritus illi servandi sunt, qui sine peccato servari possunt, & prosunt ad tranquillitatem, & bonum ordinem in Ecclesia; sicut sunt certæ Feriæ, Festa, & similia.* Másutt azt irja : hogy, Nem árt az Keresztyéni eggyességnek, az Traditiókban, Cæremoniákban, rendtartásokban való külömbözés: g *Ad unitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Evangelii, & administratione Sacramentorum; nec necesse est ubiq; esse similes traditiones humanas, seu ritus, aut cæremonias ab hominibus institutas.* Ennélis nyilvábban szól, mikor azt irja : hogy az Anyaszentegyház rendelte az Szombat helyett, Vasárnapot; az Husvét, Pünkösd napjának meg szenteléséve egyetembe: h *Tales observationes convenit Ecclesias propter charitatem & tranquillitatem servare, eatenus, ne alius alium offendat, ut ordine, & sine tumultu omnia fiant in Ecclesiis. Talis est observatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similium feriarum, & rituum. Vt sciret populus quando convenire deberet, Ecclesia ei rei destinavit diem Dominicum.* Mivelhogy pedig, az Sz. Pál parancsolattya szerént, i tartozunk mindeneket az Isten tiszteségére cselekedni; azt itílem, hogy az Vasárnap szenteléstt, és hasonló dolgokat, az Istennek tisztességére cselekesznek az Confessionisták, noha ezekről parancsolat nincsen *in specie*, nevezet szerént.

f *Lib. Concord. art. 15.*

g *Lib. Concor. art. 7.*

h *Lib. Concor. ar. 21. de Potest. Eccl.*

i *1. Corint. 10. v. 31. Colo. 3. v. 17.*

II. Egy felől azt mondgya Confessiónk : hogy, Senkit az Vr Vacsorájához nem kel bocsátani, mig jól meg nem visgáltatnak, meg nem gyonnak: k *Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati. Confessio in Ecclesiis apud nos non est abolita. non enim solet porrigi Corpus Domini, nisi antea exploratis, & absolutis.* Más felől arczúl csapja beszédét, 's azt mondgya:

II.

k *Lib. Concord. art. 21. de Missa. Et, de Confess. initio.*

hogy,

hogy, az Gyonásban nem szükség embernek elô számlálni bűneit: a *Sed de Confessione docent, quòd enumeratio delictorum non sit necessaria.* Ha az bűnök elô számlálása nem szükséges, vallyon's mit vigálnak meg Prædikátor Vraim az Gyonásban? talám az erszényeket?

a *Ib. de Confessione.*

III. Azt hirdeti az Confessio: hogy, Kárhoztatásra méltó Tudomány az, valamely Keresztségnélkúlis üdvösséget igír az kisded gyermeknek: b *Damnant (nostri) Anabaptistas, qui affirmant, Pueros sine baptismo salvos fieri.* Maga más felôl, mindennap fúlúnk hallattára azt vitattyák az Prædikátorok; és Hunniusis társaival egyetemben azt mondá az Ratisponai beszélgetésben: hogy, visza kel ezt érteni. mert Keresztségnélkúlis üdvözúlnek az hívek fiai: c *Quòd Infantes sine Baptismo decedentes non salventur, non est fides Catholica, sed falsa fides. Nos solamur parentes in nostris Ecclesiis, promissione Evangelii, Genes. 17. & Ioann. 16. Quicquid petieritis, &c.* ugymond Hunnius.

III. b *Lib. Concord. art. 9. Et clarius, art. 2. Et in Apolog. art. 9. fol. 136.* c *Colloq. Ratisbon. edit. Laving. sess. 2. fol. 52. 53. Schlüsselbu. Supr. f. 278.*

IV. A' mint nem régen d meg hallók, azt beszélli a' Confessio: hogy, Nem az Hit dolgaiban, hanem csak valami újonnan gondolt, módnélkúl való Szokásokban kúlómbôz az Római Ecclesiától az Lutherista-ság. Más felôl, (mint az elsô, harmadik, kilenczedik Hazugságban meg hallók) azt vitattya: hogy, tellyességgel fel forgattyuk mi az Isten igéjét. Azért, vagy abban hazud, hogy ezeket az temérdek hazugságokat reánk fogja: vagy, ha ezek nem csak reánk ként hazugságok, hanem ugyan mi tudományunk, hamisan mondgya hogy mi tôllúnk az Hit dolgaiban nem visszálkodik. Es akár mellyikben hazudgyonis, magával nyilván ellenkezik.

IV. d *Oda fellyeb. fol. 338. & 339.*

V. Azt tanittya az Confessio: hogy, Az Pûspôkôket illeti az hamis Tudományrúl való itílet, és az Evangéliommal ellenkezô Vallásoknak kárhoztatása. Azért ezekben, tartoznak minden gyôlekôzetek engedni az ô itíleteknek: e *Episcopo competit cognoscere doctrinam; & doctrinam ab Evangelio dissentientem rejicere. Hic necessario, & de jure Divino debent eis Ecclesiæ præstare obedientiam; juxta illud, Qui vos audit, me audit.* Más felôl mindgyárt utánna veti: hogy, Az Pûspôkôk sok hamisságokat tanitnak; az az, magát tészi Itílô mesterré; és, nem hogy kôtelessége szerént engedne az Pûspôkôknek, de sôt inkáb azt akarja, hogy az ô kivánságához szabják magokat az Pûspôkôk. Hasonlóképpen, noha azt hirdeti egy felôl; hogy, senkinek nem kel az Anyaszentegyházban tanítani, és Szentségeket szolgáltatni, hanem csak annak, a' ki rend szerént hivattatott; f *Nemo debet in Ecclesia publicè docere, aut Sacramenta administrare, nisi ritè vocatus:* De maga más felôl az ô Tanitóit reá szabadittya, hogy magok kinnyén, Isteni hivatalnélkúl ugordgyanak az Vj Tudományok tanitására; mint ezelôtt meg g mutatám bôvségesen. Az mely Augustána Confessiót az Corpus Doctrinæ kôziben írtanak, abban jób mezei traggyával siroszttatott fôldet talált az hamisság; 's tôb ellenkezéseketis nevelt.

e *Lib. Concor. ar. 21. de Potest. Eccles.*

f *Concord. art. 14.*

g *Oda fellyeb. fol. 113.*

VI. Azért, azt vitattya: hogy, Az ki tudván lelki esméreti ellen vétkezik, meg fosztatik mindgyárt az igaz Hittúl: h *Qui admittunt peccata Mortalia, docemus non esse justos. Qui obtemperant vitiosis affectibus contra*

VI. h *Corp. Doctri. art. 20. §. De bonis operib. f. 17.*

mandatum DEI, & admittunt actiones contra conscientiam, hi sunt injusti; &, neq. Spiritum Sanctum, neq. Fidem, id est, fiduciam misericordiæ retinent. a *Qui obtemperant pravis cupiditatibus, & agunt contra conscientiam; nec Fidei justitiam, nec justitiam bonorum Operum retinent.*

a *Art. 6. fol. 5.*

Más felôl azt hirdeti: hogy, Senki az Istennek Parancsolattyát bé nem tellyesítheti: b *Homines non possunt verè Legi DEI satisfacere. Somniant, homines Legi DEI satisfacere posse. Nemo Legi satisfacere potest. Conscientiæ intelligunt, se non satisfacere Legi.* Es igy fejezi bé végtére: c *In hac immunditie naturæ, Sancti non satisfaciunt Legi: eorum obedientia procul abest à perfectione Legis.* Ha azért minden ember szúntelen által lépi az Isten Tôrvényét, és vétkezik; senkiben nem lészen igaz Hit. mivelhogy az Isten Tôrvényének meg szegésével, eggyútt nem lehet az Hitnek igazsága.

b *Corp. doct. art. 4. fol. 2. Art. 2. fol. 2. Art. 6. fo. 4.* c *Art. 20. de bonis operib. fol. 16.*

VII. Noha nem régen azt hallók az Confessiótúl; hogy, Senki az Isten tôrvényét meg nem tarthattya: De más felôl meg azt vitattya; hogy, az Igazakban szúkséges az Isten tôrvényének engedelmessége: d *Necessaria est in reconciliato, obedientia erga legem DEI. nova enim vita, debet esse obedientia erga DEVM.* e *Cùm Fide reconciliamur; necessariò sequi debet justitia bonorum Operum, quæ DEVS nobis mandavit.*

VII. d *Corp. doct. art. 20. de bonis operib. fol. 14.* e *Art. 6. f. 4*

VIII. Csak iként azt hallók tôlle: hogy, Az igaz ember, enged az Istennek, és az meg parancsolt jókat cselekeszi. Más felôl azt mondgya: hogy, Akár mint szepelkedgyúnkis; de soha az Istennek akarattyát nem mivellyúk, még midôn néki engedúnkis: f *Cùm reconciliamur, necessariò sequi debet Iustitia bonorum Operum, quæ DEVS nobis mandavit. Placet igitur hac obedientia, non quia Legi satisfaciat, sed quia est persona reconciliata.* g *Hæc nova obedientia, procul abest à perfectione Legis.* Eddig én ugy értettem; hogy, az mely Cselekedésben enged ember az Istennek, abban elegetis tészen az ô Parancsolattyának. Es, midôn eleget nem tészen az Parancsolatnak, akkor nem enged.

VIII. f *Corp. doct. art. 6. fol. 4.* g *Art. 20. de Bonis oper. fol. 16.*

IX. Azt mondgya: hogy, Az igaz Ecclésia, oly Szenteknek gyôlekôzeti, kik igazán hisznek, és engednek Christusnak. noha sok gonosz kép mutatok elegyittetnek kôziben: h *Est autem Ecclesia propriè congregatio membrorum Christi, hoc est, Sanctorum, qui verè credunt, & obediunt Christo; etsi in hac vitâ, huic congregationi multi mali, & hypocritæ adjuncti sunt.* Ha senki az Isten tôrvényének engedelmes bé tôltésére nem juthat; kicsodák lésznek ezek az Egyház tagjai, kik Christusnak engednek? Es, ha sok gonoszak vannak élegyesleg az CHRISTUS Ecclesiájában; mint lehet az Ecclésia azoknak gyôlekôzeti, kik igazán hisznek, és engednek Christusnak?

IX. h *Corp. doct. art. 7. fol. 5.*

X. Azt beszélli az Confessio: hogy, Az igaz Pœnitentia tartás, szúkséges az Meg igazuláshra; de azért nem fúg az mi Meg igazulásunk az Pœnitentia tartástul: i *Quanquam Evangelium pœnitentiam requirat; tamen remissio peccatorum non pendet ex conditione dignitatis nostræ. fieret enim incerta remissio, si tum demum nobis contingeret, postquam satis digna esset pœnitentia.* k *Si promissio (justificationis) penderet ex dignitate nostrorum Operum, fieret incerta.* Ha az igaz Pœnitentia szúkséges az Igazuláshra, nem lehet az meg igazulás az Pœnitentianélkúl: Avagy, ha az Pœnitentianélkúl meg lehet az iga-

X. i *Corp. doct. art. 4. fol. 3.* k *Art. 20. de Fide, fol. 13.*

zúlás, nem szükséges tehát az pœnitentia az meg igazulásra.

XI. Azt rebeségeti az Confessio : hogy, A' Tiz parancsolat mostis kötelez arra, hogy az Innep napokat meg szentellyük : De azért, sem az Vasárnapot, mellyet az Apostolok rendeltek, sem az Husvét napját, nem tartozunk meg illeni : *Manet in Decalogo genus, ut aliquibus temporibus conveniamus ad pia exercitia. Apostoli non retinuerunt septimum diem, sed maluerunt uti primo : Tamen dies Dominicus, Natale Christi, Pascha, Pentecoste, sine opinione cultus & necessitatis, servari debent.* Ha az Tiz parancsolat kötelez, valamely Innepnek meg szenteléséré; tartozunk tehát, hogy valamely napot ugy illyünk, mint az Isten parancsolattyának bé töltésére szükségest. Ha pedig csak egy napot sem kel ugy illeni mint szükségest; következik, hogy ne kötelez minket a' Tiz parancsolat csak egy Innepreis. Azért, ellenkező mondás az : hogy, Kötelez minket az Tiz parancsolat valamely innepnek meg szenteléséré; és mindazáltal, nem kel szükségesnek itílni az Vasárnap, vagy egyéb Innepnap szentelését.

Hozhatnék több hasonló dolgokat elő; de meg elégszem ezekkel. mellyek világos bizonyságink, hogy maga itíletivelis meg hamissittatik az Augustána Confusio.

Corp. doct. ar. 21. de Potest. Eccles. fol. 54.

HARMADIK RESZE.

AZ SZENT IRAS KIVEVL, ES AZ SZENT IRAS ellen, sokat tanit az Confessio.

AZ bűdös bornak, nagy czégért szoktak emelni. Az Confessióis erősen hánnya veti : hogy, Semmit az Sz. Irás kivül nem tanit. Maga, bizony ugyan meg torlott benne az Sz. Irással ellenkező sok hamisság. De mivelhogy szándékom nincsen, hogy most minden közbevetéseket gyökerestül fel forgassak; nem hozok itt oly dolgokat elő, mellyekben derék vetekedés támadhatna : hanem csak emlitem, oly nyilván való ellenkezésit az Sz. Irással, mellyeket az parasztemberis, ha nem eszszel, kézzelis meg tapasztalhat benne.

Oda fel, fol. 338. n. 11. F. 339. n. 12. Fo. 343. n. 1.

Ha azért el akarja velünk hitetni az Confessio, hogy Semmit az Sz. Irás kivül nem tanit; mutassa meg, Hol vagyon az Irásban, hogy az Misét, minden szokott Cæremoniával; az az, Papi öltözetivel, gyertyákkal, harangokkal, (mert ezek az szokott Cæremoniák) bőcsülletesen bé vegye 's szolgáltassa; mint nem régen hallók hogy bé veszi? Hol olvasta, hogy az Apostolok változtatták az Szombatnak illését Vasárnapra? Aztis mutassa meg az Sz. Irásban, hogy az Harmadik parancsolat, annyiból helyén marad, hogy az Innep szenteléséré kötelez, de az Szombatnak meg szentelését a' mi illeti, abban helyén nem marad. mert az XI. Ellenkezésben ezeket nagy bátran beszélé. Végezetre, hol olvasta az Irásban, hogy az Istenségben, *Essentiát, Persónát*, Személyt, és Természetet emlitcsen? avagy, hogy az Sz. Irás az Személyt meg magyarázná mi légyen? Az Confessio pedig, az Első Articulusban, ezeket, mint Hitnek fondamentomit, leg elől állattya, és nem az Irással, hanem az Nicæabéli gyülekezettel

Fol. 331. n. 2.

bizonyittya : *Ecclesiæ apud nos docent, decretum Nicænæ Synodi, de unitate Essentiæ Divinæ, & de Tribus Personis, credendum esse. Et nomine Personæ, utuntur eâ significatione, qua usi sunt in hac causa Scriptores Ecclesiastici; ut significet, non partem, aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.*

Libr. Concord. art. 1.

Az Sz. Irásnak nyilván való tanitása ellenis, sok dolgokat hirdet az Augustai Confessio.

I. Azt vitattya; mint csak imént [a] meg hallók : hogy, Szörnyű, és tilalmas merészség az, mikor az Isteni tiszteletben valamit ollyat cselekeszik az ember, a' mirül parancsolat nincsen. Ebben ómagávalis ellenkezik, mint meg mondám; és az Sz. Irással szemben szókik. Mert [b] Sz. Pál azt irja : hogy, parancsolat arrúl nincsen, hogy az ember Házasságnélkül éllyen; de azért tanácsot ád, hogy jobígy maradni. Azonképpen, [c] Sz. Pálnak parancsolattya nem volt, hogy fogadásból szarándokságban menne szinte Herusalemig; hajat el nyiretné, és egyéb hasonló dolgokkal kedveskednék Istennek; de azért mind ezeket meg cselekedé.

I.
a *Oda fel. folio. 343.*
b *1. Corint. 7. v. 25. v. 38. 40.*
c *Act. 18. v. 18. c. 21. v. 28*

II. Azt beszélli az Confessio : hogy, Lehetetlen dologrúl tészen Fogadást, az ki magát az Házasságnélkül való tiszta életre köti; mint meg hallók az ötödik Hazugságban. Ezzel szembe ellenkezik [d] Sz. Pál, midőn azt tanácsóllya, és azt kivánnya; hogy, Házasságnélkül maradgyon az Szűz leányzó. Ha az Házasságnélkül való tiszta élet lehetetlen; következik, hogy, az ki Házasságnélkül marad, tisztátalan életbe foglállya magát. Ebből továbbá az kerekedik ki : hogy, Valaki mást arra int, hogy meg ne házasodgyék, Isten ellen való dologra, Magyarán mondva, fajtalanságra inti.

II.
Supra, Fol. 334.
d *1. Corint. 7. v. 7. 8.*

III. Az mint imént [e] meg hallók, azt mondgya az Confessio : hogy, Az Isten parancsolattya ellen, sőt a' természet ellen cselekeszik, valaki meg nem házasodik. mert az, közönséges Parancsolat, hogy mindennek feleségе légyen. Ez ha igy vagyon; Tehát, mikor Sz. Pál mindeneket az Házasságnélkül való tiszta életre intett, az Isten és Természet ellen való dologra intet.

III.
e *Oda fel, folio 334.*

IV. Azt beszélli Confusiónk : hogy, Az ember, Cselekedetnékül, Csak egyedül az Hit által üdvözül : [f] *Qui credit in Christum, salvus erit sine Opere, sola Fide.* Ez ellen Sz. Iakab egy általlyába azt mondgya : hogy, Nem csak egyedül az Hit által üdvözül az ember. [g] és, az jó Cselekedetnélkül, elevenség, és élet nincsen az Hitben.

IV.
f *Lib. Concord. art. 6.*
g *Iac. 2. v. 24.*

V. Nyilván mondgya az Confessio : hogy, Valaki bűnt cselekeszik lelke esméreti ellen, abban meg nem marad az igaz Hit; mint az Hatodik Ellenkezésben meg hallók. Sz. Iános pedig azt mondgya : hogy, az Fejedelmek közzül sokan hittek Christusban; [h] de mégis inkáb szerették az emberek dicsőitését, hogy sem az Istennek dücsősségét; és ezokon nem mertek CHRISTUS Vrunkrúl vallást tenni. mely dologban, fölöttébbis vétkeztek lelki esméretek ellen.

V.
h *Joan. 12. v. 42.*

VI. Azt hirdeti az Confessio : hogy, Senki az Isten törvényét el nem viselheti, és ennek eleget nem tehet; mint meg értők az Hatodik Ellenkezésben. Maga Sz. Iános azt irja, és Vrunk ómagais azt tanittya :

VI.
Supra, Fol. 345.

hogy, az Isten törvényének igája nem nehéz, hanem kűnyű. Ha én azt mondanám egy kőrűl; hogy az nem nehéz, sőt igen kűnyű : Más pedig velem szembe állana, és azt vitatná; hogy fel emelhetetlen, és el hordozhatatlan sullya vagyon annak az kőnek; nyilván ellenkeznénk mondásunkban. Tehát az Confessióis ellene mond az Sz. Irásnak.

1. Joã. 5. v. 5. Matth. 11. v. 30.

VII. Azt mondgya az Confessio : hogy az Eredendő bűn, melyben szűlettetűnk, nem egyéb; hanem hogy Isteni félelemnélkűl szűletűnk, és az testi jókra való hajlandósággal, az Concupiscentiával : a *Omnes secundum naturam propagati, nascuntur cum pectato; hoc est, sine metu DEI, sine fiducià erga DEVM, & cum concupiscentia.* Az Corpus doctrinæban foglalt Confessio, bővebben szól errűl, és azt nyilván vitattya : hogy, Az világi gyönyörűségekre való hajlandóság, ómagában őrők kárhozatra méltó: b *Concupiscentia est res damnata, & suâ naturâ digna morte.* Ebben azért szem látomást ellenkezik az Irással. Mert azt mondgya Sz. Pál, hogy az Keresztség által minden bűnből ki tisztittatunk; ugy, hogy kárhozatra méltó dolog nem marad bennűnk. Az meg keresztelt Gyermecskékben pedig, meg marad az világi gyönörűségekre való hajlékonyság, mely magát kűs jelenti, mikor fel serdűlnek. Azonképpen az kisded gyermek, nem tudván az jó, és gonosz között választ tenni, sem félelemmel, sem bizakodással nincs fel ékesittetvén. Azért, ha igaz az mit az Confessio beszél az Eredendő bűnnek mivóltárúl, azt kel mondani Sz. Pál ellen; hogy, az meg keresztelt Gyermecskébennis meg marad az Eredendő bűn.

a *Concord. Art. 2.*

b *Eod. ar. 2.*

1. Corinth. 6. v. 11. Epheſ. 5. v. 26. Rom. 8. v. 1.

VIII. Azt beszélli az Confessio : hogy, Az mi Meg igazulásunk, egy csepnyére sem fűg az igaz, és méltó Pœnitentia tartástúl; a' mint meg értők az Tizedik Ellenkezésben. CHRISTUS Vrunk pedig sokszor mondgya : hogy, el kel veszni annak, az ki Pœnitentiát nem tart. Es az Irás azt kivánnya : hogy, ha el nem akarunk kárhozni, méltó gyűmőlcsit teremcsük az pœnitentiának.

Luc. 13. v. 3. 5. Luc. 3. v. 8.

IX. Aztis gyakran csergeti az Confessio : hogy, Kinek kinek el kel hinni, hogy az ő bűnei meg bocsáttattak, és ő az Istennek kedvében vagyon. Ez azért tagadhatatlanúl ellenkezik az Irással; mely mindenütt arra int, hogy félelemben 's rettegésben éllyünk, sőt az meg bocsátott vétkekrűl se legyünk bátorságosok. Ennek fölötte; a' ki bizonyoson hiszi, hogy immár minden bűnei meg bocsáttattak, nem könyörőghet azon, hogy meg bocsáttassék bűne. szinte mint azért sem könyörőghetűnk, hogy CHRISTUS mi érettűnk meg feszittessék, mivelhogy bizonnyal hiszűk, hogy immár meg feszittetett egyszer az mi váltságunkért. Ez eddég vagyon; lépjünk eléb.

Art. 4. & 5. in Concord.

1. Pet. 1. v. 17 Eccle. 5. v. 5.

NEGYEDIK RESZE.

SOK VALTOZASOKKAL MEG MOCSKOLTATOTT az Augustai Confessio.

Thais Sectarum omniũ. Pandoræ pixis.

NEgyedik győzhetetlen nyilunk, mellyel az Augustána Confessiónak erőtlenségét meg szaggattyuk, ez légyen :

Nem-

ARGVMENTVM.

Nem lehetséges, hogy Istentűl származott Tudomány lehessen az, mely sokszor el változtatott, meg újíttatott, kűlőmb értelembe úttetett.

De az Augustána Confessio, illyen változandó volt kezdetitűl fogva.

Nem lehetséges tehát, hogy Istentűl származott Tudomány légyen.

Az Bizonyságnak ELSŐ Részét azzal bizonyitom : Mert az Istennek véghetetlen bőlcseségéhez, mellyel mindenkor által lát mindeneket, nem férhet, hogy valamit feledékenségből el haggyon; azután pedig meg jobbitván mondását, meg változtassa a' mit eléb tanitott; és elébbi mondása gyanánt, mást kűlőmbet adgyon elő. mert ez, hazugságnélkűl nem lehetne. Azért, ha most valamit iratna az Isten az Sz. Máté Evangéliomához, mely az előtt benne nem volt, és eztis Sz. Matétúl irt Evangélium gyanánt adná előnkben ; semmiképpen helyén nem maradna az ő Igazsága. Hasonlatosképpen tehát, ha az Sz. Lélek adatta volna Károly Cśászárnak, 1530. esztendőben, az Augustai Confessiót, és azután sokképpen el változtatta volna, 's mindazonáltal azt hirdetné, hogy ez az Confessio, mellyet 1530. esztendőben szerzettek; igen meg sértetnék az Isteni Igazságnak fel bonthatatlan tekélletessége. Viszontag, ha az Vr Isten egynehány kűlőmbőzőképpen adta volna az ő Iuhai eleiben az Sz. Máté Evangéliomát; és bizonnyal tudnók, hogy sok esztendeig egyképpē, azután meg másképpen olvasták, 's hitték az hivek ezt az Evangéliomot; soha semmi bizonyost nem tudhatnánk, mellyik légyen igazán Sz. Máté Evangélioma. Mert ha, midőn ezelőtt egy ideig, az eggyik kűlőmb értelmű formán iratott Evangéliomot tisztelték, akkor meg csalattak az hivek; mostis szinte ugy meg csalatkozhatnánk. Mivelhogy pedig, az illyen habozó bizonytalanság, nem illik az igaz Isteni Tudomanyhoz; lehetetlen dolog, hogy az Istentűl adatott Confessio, tűndér, változó, magátúlis kűlőmbőző lehessen. Azért, ha meg bizonyithattyuk, hogy az Augustána Confessiót, nem egy nyomba tartották mindenkor az Atyafiak, hanem egynehány esztendeig az eggyikre eskűdtek az ő Prædikatorok; azután ezt meg vetvén, kűlőmbőző Confessio Augustánához kőtelezték magokat : és mindenikrűl azt hirdették; hogy, ez az Confessio, mely Károly Cśászárnak, 1530. esztendőben adatott Augustában; nyilván ki tetczik, hogy az Augustána Confessióban, nem az Sz. Lélek tanitása fénylik, hanem az szédítő léleknek csalárdsága fekszik.

Ezt azért az Bizonyságnak MASODIK Részét, nem egyébbel bizonyitom, hanem önnön magokkal az Atyafiakkal, és az Augustai Confessiokkal. Egy tűdós ember, Vindek Iános, azt irja : a hogy ő, Nyólcz kűlőmbőző Augustána Confessiót olvasott, mellyek kűlőmb űdőben, ómagoknak az Atyafiaknak változtatásából származtak; maga (ugymōd) szinte 1580. esztendeig, az igaz Augustai Confessio, mely Moguntiában az Cśászár Cancelláriáján tartatott, *in specie*, valamint az Cśászárnak adták vala, soha ki nem kőlt egy nyomtatásbannis. Ezt jelentik magokis az Concordiának Præfatiojában az Augustána hiten való Herczegek, midőn azt mondgyák; hogy ők azelőtt Naumburgomba, más Æditióját javallották az Augustai Confessiónak; most pedig fel kerestették az ő tárházokban,

a *Prognostico futuri status Eccles. Ration. 8. fol. 48. Vide Bern. Dörhoff. Apodixi, Calvinistas non esse August. Confess. c. 7.*

Attyoktúl az Cſáſzárnak adott Confeſſiót, és azzal egybe vetették, mely az Imperium Cancellária ján vagyon : Azért bizonyoſok benne, hogy ez az igaz, és tulajdon Auguſtána Confeſſio: a *Solam primam Auguſtanam Confeſſionem, Imperatori Carolo V. anno 1530. exhibitam amplectimur, cujus exemplaria in Archivis anteceſſorum noſtrorum repoſita, per fidè dignos, cum eo quòd Imperatori ipſi exhibitum eſt, & in Sacri Rom. Imperii archivo aſſervatur, conferri voluimus.* Aztis el halgatom : hogy b Piſtórius, egymáſſal egyenetlen Auguſtai Confeſſiókat Tizenhetet, irja hogy olvaſott. Arrúl ſem emlekezem : hogy c Andréas Fabricius, Három kûlömbözö Auguſtána Confeſſiót ſzede egybe, mellyet Vittembergában, Rhau György nevû nyomtató, 1530. eſztendôtúl fogváſt, 1540. eſztendeig bocſata ki. Azis ám bár csendeſſégben légyen : hogy d az Altemburgi Colloquiumba, magok az Lutheránuſok meg vallyák, annyiſzor való változáſat az Auguſtána Confeſſiónak, hogy ſokan azt ſem tudhattyák, mellyik légyen az igaz Auguſtai Confeſſio. Sok egyéb tanúkis bár halgaſſanak.

A'ki igaz útban akar indulni, csak tekincſe meg azt az Auguſtána Confeſſiót, mellyet az Corpus doctrinæban foglaltak, és az melyre eskûdtek az Luther Prædikátorok, 1580. eſztendeig. Ezt veſſe egybe azzal az Confeſſióval, mellyet 1580. eſztendôben, az Liber Concordiæban irának. Ezek közôtt, oly nagy e kûlömbſég vagyon ; hogy, ha ki nem látná az *Tituluſt*, melyben azt irják, hogy ez az Confeſſio, mellyet Károly Cſáſzárnak, 1530. eſztendôben adtak ; csak ingyen meg ſem eſmérné ſok helyen, hogy azon dologrúl beſzélgeſſenek, nem hogy eggyeſſégek felôl gondolkodhatnék. Mert ugyanis, vagyon két annyi az Corpus Doctrinæban iratott Cõfeſſio, mint az másik, mely az Concordiában foglaltatot. Es az Corpus Doctrinæ kezdetin, magais Melanchthon, a' ki ácsolta 's kovácslotta vala az Confeſſiót, azt irja : hogy, mikor leg elôſzôr ki nyomtatták az Confeſſiót, mindgyárt akkor, ſzánſzándékkal, ſok helyen el változtatták ; ô pedig moſt, tiſztán bocſáttya ki : f *Ita excuſa eſt Confeſſio, ut multis in locis appareat de induſtria depravatam eſſe. Quia ergo periculum eſt, ne mendæ illæ primæ Æditionis pariant novas calumnias, neceſſe fuit recognitam, & emendatam denuò edere. Nunc emittimus probè, & diligenter deſcriptam Confeſſionem, ex Exemplari bonæ fidei.* Azért, ezt az Confeſſiót két kézzel kapák az Atyafiak, és 1580. eſztendeig ezt tartották ; ennek hirdetéſére eskûdtették Tanitójokat. Annakutánna eſzekben vôvék magokat ; és, az mint Conrádus Schlüſſelburgius g Lutheriſta Superintendens irja, meg tapaſztalák, hogy Melánchthon cſalárdúl, ſokban meg változtatá, és meg hamiſſitá az Confeſſiót. Azért, 1580. eſztendôben, az Liber Concordiæt ſzerzék, 's ez eleiben egy keveſſé cſinnyoſban irák az Confeſſiót. Es, ſzinte mint Melanchthon azt irta vala az Corpus Doctrinæ eleiben ; hogy, moſt bocſáttatik ki igazán az Confeſſio : azonképpen az Concordia eleibennis azt irják ; hogy moſt újonnan kél ki igazán az Confeſſio. Ha ezelôtt kûlömbözô Confeſſiót javallottak, azt nem kel gonoſzra magyarázni. mert ugyan nem vólt nékik ſzándékjok, hogy az leg elsô Confeſſiótúl el távozzanak : h *Quod ad alteram æditionem Auguſtanæ Confeſſionis, cujus in Naumburgicis actis fit mentio, attinet, animadvertimus quoſdam, ſub prætextu verborum poſterioris illius æditionis, corruptelas in negotio Cœnæ, & alios errores contegere. Nos ſanè, nunquam poſteriorem æditionem in eâ ſententiâ accepimus, quæ à priori illâ, quæ exhibita fuit, ullâ ex parte diſſideret.* Moſt azért immár erre az Confeſſióra eskûſznek az Luther Prædikátorok. ûdô forgáſában hol állapodnak meg, csak Iſten tudgya.

a *Præfa. lib Concordiæ.*
b *Piſtor. cöt. Menczer. Mendac. 57. 58.*
c *In Harmoniâ Confeſſ. Auguſt.*
d *Vide apud Reginald. li. 4. Calvino-Turcis. c. 9. c. 22. Reſciñ in Miniſtro mach. f. 22. Lindan. lib. Concordiæ diſcors, fol. 45. ædit. Colon. an. 1582.*
e *De Mutationib. Cõfeſſionis, Vide Schlüſſel. lib. 3. art. 1. fol. 13. Aurifab. præfat. Colloq. Menſ Ifleb. Anno 1566. Mylium, prologo ad Confeſſ. Auguſt. Selneccerũ, Admonit. additâ ad librum Concordiæ.*
f *Melanch. in Corp. doc. præfat. ad Lectorem.*
g *Libr. 3. Theol. Calvin. cap. 1. fol. 12. 13.*
h *Præfat. li. Concord.*

burgicis actis fit mentio, attinet, animadvertimus quoſdam, ſub prætextu verborum poſterioris illius æditionis, corruptelas in negotio Cœnæ, & alios errores contegere. Nos ſanè, nunquam poſteriorem æditionem in eâ ſententiâ accepimus, quæ à priori illâ, quæ exhibita fuit, ullâ ex parte diſſideret. Moſt azért immár erre az Confeſſióra eskûſznek az Luther Prædikátorok. ûdô forgáſában hol állapodnak meg, csak Iſten tudgya.

Az Palatinátuſbéli Calviniſták vaſtagon orczázzák az Auguſtai Vraſmat, az Tizedik Articuluſnak el változtatáſáért. Mert azt irják : hogy, az mely Auguſtai Confeſſiót ugyan azon eſztendôben nyomtatának, melyben az Cſáſzárnak bé adták vala ; meg engedik, hogy az kenyér el változik, és csak az kenyér ſzíne marad meg. Azután pedig ezt le tôrlék, és hol egyképpen, hol másképpen fordíták e' dolgot : *In æditionis Germanicæ Decimo Articulo, cùm in Cœnâ, verum Corpus & Sanguis Chriſti dicitur eſſe, ſub ſpeciebus panis & vini ; non ſubſtantia, ſed duntaxat ſpecies panis & vini adeſſe dicitur. unde & Papiſtæ, Tranſubſtantiationem verbis illis tradi crediderunt.* Ez maradgyon ebben. Szóllyunk immár az Concordiárúl, mellyel az Sámſon rókái egybe kôtözték farkokat.

Palatinal. Admoni. ad lib. Concor. fo. 147. c. 4.

EOTEODIK RESZE.

AZ CONCORDIARVL IRT KEONYVNEK hihetetlen Valláſirúl.

VY formát kezdettek moſtanában az el ſzakadott Atyafiak. Mert, a' kiket Luther rendin való Prædikátorſágra emelnek, erôs fogadáſſal, és kezek iráſával kôtelezik ; hogy az *Liber Concordiæt*, mellyet az Német orſzági ſzája tátott Prædikátorok nem régen koholtak, éppen, és igazán hirdetik 's taníttyák.

Solnán, igy végezték, 1610. eſztend. Art. 7.

Hogy azért minden ember meg ércſe, mely hihetetlen hamiſſág légyen ebben az Concordiában ; Elôſzôr meg mutatom, Mikor, és mi okból ſzerzék ezt az Könyvet. Azután, magával ellenkezô hazugſágirúl, és képtelen Valláſirúl ſzóllok csak rôvideden ; mert nemis méltó ez az moſlék, ſok mocskolodáſra.

Eredeti azért ennek az Iráſnak az lôn : hogy, Látván az Auguſtai hitûk, mely nagy, és meg alkodhatatlan egyenetlenſég támad naponként közôttök ; eſzekben vôvék, hogy ebbôl Tudományoknak gyalázattya, és az kôſſégnek botránkozáſa követkôznek : azért, reá doblák az Saxóniai Herczeget, hogy ne ſzánnya költſégét, hanem elôſzôr egynehány túdós embert gyôjcsön egybe, kik valami bizonyoſt végezzenek az viſzſzálkodó Tudományokrúl ; mellyek naponként nevekednek vala az ôEccleſiájokbã. Azért az Herczeg, 1580. eſztendôbe, hat embert válaſzta, kik közzûl fô vala Schmidelinus ; mint az Palatinátuſban való Theologuſok irják : *Liber Concordiæ congeſtus eſt à ſex Theologis Vbiquetariæ ſectæ.* Azután oſztán rea kénſzeríték nem csak az Prædikátorokat, de az Sóczé Meſtereket, Harangozókat, és Egyház sôprôketis, hogy ezt az Concordiát, kezek iráſa-

Admonit. ad lib. Concord. cap. 10. fol. 338. Et fol. 14.

val erôſſitesék. A' ki magát vonogatá, minden okvetetlen ki túrák féſzkéből : a *His cæteri juſſi ſubſcribere ſine ulla diſputatione. Adverſantes, & recuſantes ſubſcribere, tanquam res novas molientes, indictâ cauſſâ, à ſuis accuſatoribus ad proſcriptiones, & carceres damnati. Actum igitur eſt de Subſcriptione, non rationibus, ſed promiſſionibus, & minis.* A' derék dologgnak véghez vitelére, b Nyólczvan ezer forintot kôlte az Saxóniai Herczeg : melynek nagy részével, Iacóbus Andreæ egynehányad magával meg tôlté erſzényét.

De mi lôn Haſzna ennek az Irásnak ?

Elsô az : hogy, meg mutaták az ô ſzegényſégeket. mert, noha mind rendben iraták valahol kiket adománnyal, és fenyegetéſſel, erôvel hatalommal mellêjek vonhatának, még az Falukon való c Iſcola meſtereketis : mindazálta, ha el nem vétettem ſzámát, nincſenek annyin, az menyi por rôpôs az világos verôfényben ; hanem, Nyólcz ezer négy ſzáz hatvan ôt, az ki nevét Laiſtromban irta. Ha mi effélében meſterkednénk ; az Sz. Ferencz ſzerzetinek csak eggyik részébennis (mellyet *De obſervantia* hivnak, mi pedig Fatalpu Barátoknak nevezünk) tíz ennyin ſubſcribálhatnának. sôt csak az egy Róma Váraſábannis, ſokkal tôb Pap vagyon, hogy ſem az Concordia alá iratott Prædikátorok. De *Pauperis eſt numerare pecus.*

Második Haſzna az lôn : hogy az *Concordia* után indúlt Atyafiakra tellyeſedék, a' mit az Irás monda : d Az ô Hazugſágokban meg vigaſztalák az Fejedelmeket. Meg csalák ôket az békeſség ſzerzô férfiak. Mert miképpen az Dánieltûl látott kô képnek részei, e noha emberi magval ereſztetének egybe ; de azért ugyan egybe nem ragadának : Azonképpen, az Auguſtána Confeſſión való Atyafiak kôzôttis, ezzel az meſterſéges enyvel ſem forrada egyben, az ſok egyenetlenſégnek hasadékja ; hanem inkáb, f *Diviſio contra ſe, magnanimorum reperta eſt contentio*, meg hasonlának az fô népek egymás kôzt. és sokan azok kôzzûl, kik az Auguſtai Confeſſiót bé vészik, nem akarják ezt az Concordiát javallani. g *Magna pars ſociorum Auguſtanæ Confeſſionis, tam Principum & aliorum ordinum, quàm docentium Eccleſias & Scholas, conſtanter etiamnum Subſcriptionem recuſant.* Sturmius pedig azt mondgya : hogy az Haſſiai, Holſátiai, Dániai, Anhalti, Norimbergai Eccléſiák, soha nem akarták ezt az Concordiát jóvá hagyni : h *Libro Concordiæ, omnes Eccleſiæ Haſſiacæ recuſant ſubſcribere : etiam Dux Holſatiæ, & illius Eccleſiæ ; etiam, ut audio, Danicæ.* i *Norimbergenſes, formulæ Concordiæ ſubſcribere nolunt ; Anhaltini etiam, & alii, prolixè recuſant.* Annakokáért, mindgyárt ugyan azon eſztendôben, melyben az Concordiát irák, Vittembergában imillyen Verſeket hintének ſzerte ſzerrel : k

Eximii Liber eſt fructus, nec formula pacis
Publica durabit tempus in exiguum.
Vnanimi Liber hic conjunget pectora ſenſu
Diſſona, nec gliſcet plus grave diſſidium.
*Perpetuò tua laus vivet, nec, * Suevice Doctor,*
Gloria decreſcens te tua deſtituet.

Arbitrium

a *Ibi. f. 345.*

b *Ita liber, editus ann. 1584. de Legat. Navarri: apud Reſcium, Miniſtromach. fol. 39.*

c *Titulo: Nomina ſervientium Eccleſ. & Scholis in Primatu Magdeburg. Ite: nomina Miniſtrorũ Eccleſ. & Scholarũ in Electoratu Brãdeburg.*

d *Oſe. 7. v. 3. Hier. 38. v. 22. Abdiæ 1. v. 7*

e *Daniel. 2. v. 43.*

f *Judic. 5. v. 15.*

g *Palatinal. loco citato, fol. 353.*

h *Sturmi°, Anti Pap. 1. fol. 32.*

i *2. Anti-Papp. fo. 89.*

k *Libro, Nova ſuper Nova novorũ, fol. G. 1.*

**Schmidel.*

Arbitrium ad pacis traxit te gloria Chriſti
Vnica, non turpis quæſtus & ambitio.

Mely Verſeket, a' ki igazán akarja érteni, az utólsó verſnek utólsó igéjén kezdgye el, és rák módra olvaſſa viſzſza. Somma ſzerént pedig azt foglallya magában ; hogy, Schmidelinus ezt az Kônyvet, csak erſzény tôltéſért irta ; melyből tôb viſzſzalkodás támad, hogy ſem vólt az elôtt. Vgyan akkorban ezen Concordiárúl, másutt, illyen Verſeketis irának, és ſzem eleibe ki bocſátának :

R habet Auſonium liber hic, habet Rẽ Pelaſgum,
R habet Hebræum, prætereag, nihil.

Mely azt hirdeti : hogy, egyéb ſemmi nincs e' Kônyvben, hanem csak Tévelygés. Harmad rendbéli Verſben azt irják : hogy, az kik az élet kônyvében bé nem irattak, azok irták bé neveket az Concordiában :

In Libro Vitæ qui non potuêre notari,
Nomen in hunc Librum compoſuêre ſuum.

De mivelhogy haſznát értôk az Concordiának, láſſuk Hamiſſágátis. Az Palatinátuſban lakozó Doctorok, a ſokképpen meg mutattyák, melyéktelen, és oktalan Hamiſſág foglaltatik az Concordiában. Leg elôſzôris ; Harminczkét temérdek hazugſágot ſzámlálnak elô, mellyekkel az tôb Auguſtána Confeſſión való Atyafiakat, képtelenûl bé mázollya az hamis Concordia. Azután ; b Tizen nyólcz derekas hamiſſágot ſzámlálnak az Concordiából. Végezetre ; c Hatvan undok ellenkôzô mondáſit említik, mellyekben magától meg haſonlott ez a' Diſcordia. Bellárminuſis, egy magán való kis d Kônyvecskében, Hatvankét hazugſágát, és ſok iſzonyú tévelygéſit ſzámlálá az Concordiának.

En ezeket el hagyván, ſok dologgal nem terhelem Olvaſómat : nemis jegyzem fel minden Hazugſágit's Hamiſſágit az Concordiának, mellyek ugyan poſognak benne, mint az hangya feſzekben az hangyák ; tolyonganak, mint az eſztrengára hajtott juhok : hanem csak egynehány világos Tanuſágot támaſztok ; melyből, az ki nem vak, meg láthattya ennek az Concordiának nagy módnélkûl való hamiſſágát, és veſzedelmes tanitáſát. Es mivelhogy az Auguſtána Confeſſio, leg elsô, és fôb tagja az Concordiának, azon Bizonyſágok meg hamiſſittyák az Concordiátis, mellyek az Auguſtai vallásnak hihetetlenſégét elônkben veték. Az tôb Bizonyſágokat pedig, hogy jó rendbé állaſſam, illyen Erôſſéget támaſztok :

Lehetetlen, hogy igaz, és Iſteni Tudomány légyen az, mely magával ellenkezik, és éktelen hazugſágokkalis meg rakatott.

Illyen pedig az Concordiában foglalt Tudomány, eleitûl fogva mind végig.

Tehát nem lehet, hogy ebben az Iſteni tanitáſnak, és az ô Sz. Lelke vezérléſének része leheſſen.

Az Bizonyſágnak Elsô Részét, bôvôn meg bizonyítám, ez Kônyvnek elsô, és második részében : magábannis oly világos, hogy az Pogánnyalis kûnyû vólna el hitetni.

Masodik Része pedig az fel vetett Bizonyſágnak, ezekből ki tetczik :

Nova ſuper Nova novo rũ. lit. M.

ER RO RES.

a *Palatinal. Admonit. ad Lib. Cõcord. cap. 3. a fol. 63.*

b *Cap. 8. à fol. 250.*

c *Cap. 9. à fol. 294.*

d *Judicium Bell. De lib. Concord.*

ARGVMENTVM.

§.1. Magával ellenkezik az CONCORDIA.

I. Azt hirdeti az Concordia : hogy, Az Lutheristák, az Halottakért való kőnyörgést nem tiltyák, sem Aëriusnak pártyát nem fogják; kit azért kárhoztattak az Régiek, mert az hóltakért való imádkozást haszontalannak hirdette: a *Quòd allegant adversarii Patres, de oblatione pro mortuis; scimus veteres loqui de Oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus. Epiphanius testatur, Aerium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles : Id reprehendit, neq; nos Aerio patrocinamur.* Maga egy keveſſé aláb azt beſzélli : hogy, az Purgatórium bálványozás, és az ördögnek meſterſéges ál orczája: b *Missa peperit multiplices abominationes, primò Purgatorium. Purgatorium, & quicquid ei solemnitatis, cultus, quæstûs adhæret, mera Diaboli larva est.* Ezek ugy férnek egybe, mint az hév's az hideg. Mert ha Purgatorium nincsen, nem látom kikért kelleſſék hóltok után imádkozni.

II. Az mi Doctorinkra azt kőlti : hogy ezek, az Terméſzet erejét elégſégesnek mondgyák az Iſteni ſzeretetre, és az Parancſolatok meg tartáſára: c *Scholastici, tribuunt humanæ Naturæ integras vires, ad diligendum DEVM super omnia, ad facienda præcepta DEI.* d *Docent, hominem mereri remissionem peccatorum, Dilectione erga DEVM, ante gratiam.* e *Quid interest inter Pelagianos, & adversarios nostros? Cùm utrìq; sentiant, homines sine Spiritu Sancto posse DEVM diligere, & Præcepta DEI facere, mereri gratiam, & Iustificationem, operibus, quæ ratio per se efficit sine Spiritu Sancto.* De mivelhogy látá magás, hogy ez csak hamiſſan reánk ként gyalázat, meg rántya lova ſzáját, és egy levél forditás után, viſzſza hazudgya ſzavát 's azt irá: hogy, az Cathólicus Doctorok valláſa ſzerént, az Iſteni félelem, az ſzeretet, és az ő benne való bizodalom, nem lehet az Sz. Lélek Iſtennek malaſztya's ajándéka nélkůl: f *Vetus definitio, cùm inquit, Peccatum esse carentiam justitiæ, detrahit notitiam DEI, fiduciam erga DEVM, timorem, & amorem DEI. nam & ipsi Theologi in Scholis tradunt, ista non effici sine certis donis, & auxilio gratiæ.*

III. Azt fecsegi : hogy, Az mi Hitünk ſzerént, az ember, maga cſelekedetivel ſzabadittatik meg az őrők kárhozattúl; és az lelki halál, az emberektůl gondolt Szertartáſokkal le tőrőltetik: g *Frigidis quibusdam observationibus, excogitatis ab hominibus, dicunt mortem aboleri.* Eſzében juta hogy el ejte valamit; és viſzſza térven, meg czáfollya beſzédét, 's azt mondgya : hogy miis azt hiſzſzůk, hogy az bůnnek bocſánattyára nem elégſéges az emberi Elégtétel : h *Fatentur adversarii, quòd Satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ.*

IV. Azt mondgya : hogy, Mi az CHRISTUS érdemét tellyeſſéggel el rekkentvén, az magunk Cſelekedetivel érdemellyůk az meg igazuláſt, és bůnnek bocſánattyát. Ezt talám ezerzer elő kerengeti az Concordia, és minden gyůlőlködéſének erőſſégét csak ebben veti: i *Non jubent nunc Christo Mediatore uti; sed eo prorsus sepulto, fingunt nos habere accessum per Propria Merita.* k *Excluso Christo, ubiq; docent mereri Iustificationem per opera Legis.* l *Adversariorum Pharisaica opinio est, quòd remissionem peccatorum oporteat mereri dilectione nostrâ, & Operibus. Fingunt, priùs hominem Lege justificari, quàm per Christum reconciliatus sit DEO.* m *Detrahitur honos Christo, cùm docent, quòd Non propter Christum Gratis justificamur, sed per tales Cultus.* a *Adversarii affingunt suas impias opiniones, quòd per bona Opera mereamur remissionem peccatorum.* Errůl az b hazugságrúlis, pœnitentiát tarta az Concordia. és ómaga sem tagadgya; hogy, eleitůl fogva mind ez jelen való ůdőkig, az Eccléſia azt tanitotta; hogy ingyen, Chriſtuſért bocſáttatik meg az mi bůnünk: c *Semper Ecclesia Christi sensit, remissionem peccatorum Gratis contingere. imò Pelagiani damnati sunt, qui Gratiam propter Opera nostra dari contendebant.* Es, az mint csak iménd meg hallók, az Concordia mondáſa azis: hogy mi, nem itillyůk az mi Cſelekedetinket elégſégeſeknek az Bůnnek bocſánattyára.

V. Eggyůtt azt mondgya: hogy, Az Miſét, ſzokott Cæremóniáival, őltőzetivél, imádſágival, és egyebekkel, nagy Iſteni áitatoſſággal ſzolgáltattyák: e *Nos non abolemus Missam, sed religiosè retinemus, ac defendimus. Et servantur usitatæ Cæremoniæ publicæ, ordo Lectionum, orationum, vestitus, & alia similia.* Sőt másutt javallya, hogy gyertyákat gyujcſanak, arany edényekbe ſzolgállyanak: f *Candelæ, vasa aurea, & similes ornatus decent.* Aztis igazán ezek mellé veti : hogy, az régi Atyák, a' Miſét Áldozatnak nevezték; és ők sem tagadgyák, hogy a' Miſe amaz ſzůnetlen áldozat, melyrůl Malachias emlekezik. g *Non ignoramus, Missam à Patribus appellari sacrificium.* h *Nos quidem facilè patimur, Missam intelligi juge Sacrificium, modo ut tota Missa intelligatur: hoc est, Cæremonia, cum prædicatione Evangelii, fide, invocatione, gratiarum actione.* Egy keveſſé aláb, meg úti magát, 's az Miſét ſzőrnyú utálatoſſágnak, haſzontalan emberi álomnak, pokolbéli ſárkány farkának nevezi: i *Missa, est maxima & horrenda abominatio. Missa, est res commentitia, & hominum inventum. Ista cauda draconis, (Missam intelligo) peperit multiplices Idololatrias.* Mely mondáſoknak rút ellenkezéſét, a' ki ſzemével nem látná, kezévelis meg tapaſztalhatná.

VI. Az Sacramentomok ſzámát a' mi illeti, eggyůtt Három Szentſéget ſzámlál: k *Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ.* l *Absolutio, propriè dici potest Sacramentum Pœnitentiæ.* Egy keveſſé aláb meg ſzaporittya, és az Papi rendeléſtis Szentſégnek kereſzteli: m *Si Ordo de Ministerio Verbi intelligatur, non gravatim vocaverimus Ordinem Sacramentum. Si Ordo hoc modo intelligatur; neq; Impositionem manuum vocare Sacramentum gravemur.* Valamenyivel aláb, csak Kettőre ſzabja; tudni illik, az Kereſztſégre, és Vr Vacſorájára : n *Super est, ut de duobus quoq; Sacramentis ab ipso Christo institutis disseramus.* Végre, midőn látná, hogy csak haboz e' dologban, azzal kőti meg csomóját az Sacramentomokrúl való kellemés tudománynak; hogy, Semmit nem árt, akár ki menyi ſzámúnak itillye az Szentſégeket: o *Iubent hic nos septem Sacramenta numerare : nec multum referre putamus, etiamsi docendi causâ alii numerant aliter.*

VII. Eggyůtt azt beſzélli : hogy, Az régi Győlekőzetek végezéſi ellen ők nem viaskodnak: p csak azt kivánnyák, hogy az *Cánonok* ellen kovácſolt dolgoktúl ſzůnnyenek meg az Pápiſták. Maga egy kevés vártatva, agyarkodva rágja az mi Tudományunknak ſok réſzeit. Es noha

I. a *Lib. Concord. edit. Lipsiæ, An. 1580. f. 247. In Apolog. De vocab. Missæ.* b *Ibid. fol. 281. artic. 2. Smalcald.*

II. c *Fol. 55. 61. Apol. Tit. de peccato Original.* d *Ibi. de Eccles. fol. 129.* e *Ib. Art. 18. De Lib. arbitr. fol. 195.*

f *Ib. fol. 57.*

III. g *Fol. 168. Apolog. De Confess.* h *Fol. 163. eod. Titulo. Supra, Fol. 340. n. 15.*

IV. i *Fol. 77. Apolog. de justificat.* k *Fol. 112.* l *Fol. 156.* m *Fol. 186.*

a *Fol. 105. 187. 192. 156* b *Vide Supra fol. 329.*

c *Fol. 200. de Tradit. in fine Apolog. Confess.* d *Supra fol. 354.*

V. e *Fol. 225. Apolog. de Missa. Vide Supra Fol 331.* f *Fol. 236. Apolog. de Sacrif.* g *Fol. 240. Apolog. de Sacrific.* h *Ibi f. 234.* i *Fol. 279. ar. 2. Smalcald.*

VI. k *Fol. 178. Apolog. de numero Sacrament.* l *Fol. 146. Apolog. de Pœnit.* m *Ibid. fol. 179.* n *Fol. 507. in Catechis. Majori.* o *Fol. 178. citato.*

VII. p *Supra fol. 339.*

meg vallya, hogy az régi Gyôlekôzetek végezési, nem szenvedik azokat az Egyházi rendben, kik Papságok után meg nôsznek; a *Veteres Canones, hos qui in Ministerio contraxerunt, removent ab administratione*: De ô ezt szórnyûség mint ólcsárollya.

VIII. Azt tanittya egy helyen: hogy, Az Evangelium meg engedi az Házasságot; de azért nem kôtelezi erre azokat, kik meg akarják magokat tartoztatni: b *Evangelium permittit Conjugium, his quibus opus est; neq; tamen hos cogit ad conjugium, qui continere volunt, modò ut verè contineant.* Más felôl meg hallók c csak imént, hogy Istennek parancsolattyával akar kôtelezni mindeneket az Házasságra: d *In Votis Monasticis promittitur Castitas: suprà autem diximus, non posse Votis, aut Legibus tolli jus Naturæ in hominibus; neq; ulla vota possunt abolere mandatum Spiritus Sancti.*

IX. Gyakran beszélli aztis, a' mit az Augustána Confessióbúl e említénk; tudni illik: hogy, Az igaz Hit, az lelki esméret ellen való Halálos bûnnel eggyûtt nem lehet; hanem, az ember mindgyárt el veszti Hitit, mihent igy vétkezik az Istennek tôrvénye ellen. Azért, ha az igaz Hit meg maradhat; az meg igazúlt ember, az Istennek Parancsolatitis bé tôltheti, és kékételen béis tôlti: f *Fides, quæ est opus Spiritus Sancti, non stat cum Peccato Mortali.* Viszontag: g *Somniant, Fidem posse stare cum Peccato Mortali.* Ismét: h *Non potest Fides existere in his, qui secundum carnem vivunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis.* Egy kevessé aláb: i *Fides non manet in his, qui obtemperant cupiditatibus; nec existit cum Peccato mortali.* Es ismét: k *Illud verum est, amissâ Dilectione, amitti Spiritum sanctum: quo amisso, & Fides excutitur.* Másutt pediglen újobban: l *Non tribuitur Fides his, qui habent Peccatum mortale.* Az Smalkaldiai Articulusokbannis, Eretnekségnek mondgyák, m ha ki azt beszéllené; hogy, az igaz Hit meg marad abban, a' ki paráználkodik, vagy embert ôl, &c. n *Dicimus præterea; ubi non sequuntur bona Opera, ibi Fidem esse falsam, & non veram.* Aztis ezekhez veti: hogy, a' tekélletes Erkölcsnélkûl, nem egyéb az Hit, hanem csak képmutatás: o *Fides sine bonis Operibus, hypocrisis est.* Annakokáért, a' kiben igaz Hit vagyon; kékételen bé tôlti az Isten tôrvényét: p *Cùm Fide accipimus Spiritum Sanctum, necessariò sequitur Legis impletio.* Es másutt: q *Hæc igitur Fides specialis, qua credit unusquisq; sibi remitti peccata propter Christum, justificat nos; affert Spiritum Sanctum; ut deinde Legem DEI facere possimus, obedire DEO in omnibus afflictionibus.* Végezetre: r *Lex ita demum fieri potest, cùm contingit Spiritus Sanctus.* Maga más felôl azt kákogja, az mint s elébbis mondók: hogy, Az emberben nincs semmi jó Cselekedet; hanem, tisztátalan, és undok minden munkánk, és Isteni szeretetûnk. Azért még azis vétkezik, a' ki az Istennek tôrvényét cselekeszi. sôt, senki az Isten tôrvényében semmit bé nem tôlthet.

Ezekbôl pedig jó kôvetkôzéssel az jô ki, a' mit magais ki fejez a' Concordia, tudni illik: hogy, Minnyájan az Concordia hitin valók, az Isten felôl hamis vélekedésben vannak: és senki nincs kôzzûlôk, a' ki gyakran nem kételkednék, ha vagyoné gondviselô Istene ez világnak, vagy senki sincsen; és az ki gyakran nem haragudnék Istenére: t *Ideò datæ sunt promissiones,*

a *Fol. 216. Apolog. de Conjug.*
b *Fol. 222. Apol. de Cõjug. Sacerd.*
c *Supra, Fol. 334.*
d *Fol. 259. Apol. de Votis monast.*
e *Supr. fol. 345.*
f *Fol. 74. Apolog. de justificat.*
g *Fol. 82. Ib.*
h *Fol. 87. de dilectione.*
i *Fol. 88.*
k *Fol. 100.*
l *Fol. 262. Apolog. de Votis.*
m *Fol. 300. 3. part. ar. 3.*
n *Ibid. fol. 308.*
o *Fol. 123. Apolog.*
p *Fol. 200. Apolog. de Tradit.*
q *Fol. 69. Apolog. de justificat.*
r *Fol. 86. Apolog. de dilect.*
s *Vide Supra, fol. 202.*
t *Fol. 90. 91. Apol. de dilectione.*

missiones, quia Legem non possumus facere. Hæc ipsa Legis impletio, quæ sequitur renovationem, est exigua, & immunda. Es ismét: a *Cùm Nullum Opus satis mundum inveniat, semper accusat Lex.* Másutt pedig: b *Non debemus confidere nostrâ dilectione, qua nos DEVM diligimus, cùm sit immunda, & exigua.* Viszontag: c *Omnis homo mendax; id est, non rectè de DEO sentiens, non satis timens, non satis credens DEO.* Az elôttis igy szóllott vala: d *Nos clarè ostendimus, quòd bona Opera non satisfaciant Legi DEI.* Másutt: e *Nostra impletio Legis, est immunda. Lex semper accusat, cùm legi NVNQVAM satisfaciamus. Quis enim non sæpè dubitat, Vtrum DEI consilio regantur res humanæ? Quis non sæpè stomachatur, quod impii meliori fortunâ utantur? Quis non irascitur judicio DEI, &c.* Annak pedig száma nincsen, a' menyiszer mondgya: hogy, Soha az Isten parancsolatinak semmi részének eleget nem tehetûnk: f *In hac vitâ, non possumus Legi satisfacere.* Es ismét: g *Sentiendum est, quòd etiam post renovationem non satisfaciamus Legi.* Másutt pedig: h *Semper accusat nos Lex, quia NVNQVAM legi DEI satisfacimus.* Viszontag: i *Si promissio requireret legem, cùm legem NVNQVAM faciamus, promissio esset inutilis.* Végezetre, ugy fejezi bé mind ezeket: hogy, Csak arra sem vagyunk alkolmatosok, hogy az Istennel eggyûtt valami jót cselekegyûnk: k *Homines ad legem DEI adducuntur, ut exactius agnoscant, quanta Dominus in lege suâ à nobis exigat; quorum tamen NIHIL nos præstare possumus.* l *Non assentimur his, qui docent, hominis Naturam & essentiam non esse prorsus corruptam, sed aliquid boni adhuc in homine reliquum, etiam in rebus Spiritualibus; videlicet, capacitatem, aptitudinem, facultatem, aut vires, quibus in rebus Spiritualibus inchoare aliquid boni, operari, aut cooperari valeat.*

Immár lássa az okos ember, mint férnek ezek egybe: I. Hogy, A' kiben igaz Hit vagyon, az jót cselekeszik: De azért, Minden cselekedeti az embernek, undokság, és tisztátalan. II. A' kiben igaz Hit vagyon, kékételen bé tellyesíti az Istennek tôvényét: De azért, Semmit az Isten tôrvényében mi meg nem tellyesíthetûnk. III. Nincs abban igaz Hit, a' ki fel bontya az Istennek tôrvényét, és ôrôk kárhozatra méltó vétekben esik: De azért, Nincs senki, az ki gonosz vélekedésben nem vólna az Isteni dolgokba, és nem kételkednék az Istennek gondviselésében, &c. A' ki ezeket *concordálthathtya*, egybe szerkeztetheti; ám bár az Concordiát kôvesse, bôcsûllye, és azokat az Prædikátorokat halgassa, kik tartoznak fogadások szerént az Concordiához fûlelni.

Azzal pedig igen jól vannak az *Concordia* után indúlt Atyafiak: hogy, a' mint elébbis m említôk, ô bennek nem bûn az Paráznaság, Gyilkosság, és Ragadozás. mert az ô Hiteknek oly ereje vagyon, hogy ezt az Isten nékik bûnûl nem tulajdonittya: n *Propter Fidem in Christum, non imputatur nobis hoc, quod deest impletioni legis: CHRISTVS sustulit illud Ius legis, ne accuset, ne damnet hos qui credunt in ipsum.* o *Peccatum DEVS in nobis non vult imputare, nec meminisse. Fidem sequuntur bona Opera; & quod in illis pollutum & imperfectum est, pro peccato & defectu nõ censetur.* Láddé mely szép dolog az Luther és Calvinus hitinbé dugja az Istenek szemét hogy ne lássa az Lutherek gonoszságit, és mind Liber Bárókká tészi ôket, hogy semmi ne árcson vétcsen nékik.

a *Fol. 98.*
b *Fol. 123.*
c *Fol. 254. Apolog. de Votis.*
d *Fol. 121.*
e *Fol. 93. 94. Apol. de dilect.*
f *Fol. 88. Apol. de dilec.*
g *Fol. 114.*
h *Fol. 157. Apolog. de Pœnitent.*
i *Fol. 69. Apolog. de justificat. Id. fol. 65. Ibid.*
k *Fol. 566. Epitom. art. contro. art. 5. Affir. 8.*
l *Art. 1. Negat. 6. f. 548*
m *Suprà, Fol. 214.*
n *Fol. 91. Apolog. de dilect.*
o *Fol. 307. art. 13. Smalcald.*

a *Concord. in Art. contro. Artic. 9. fol. 584.*

X. Azt mondgya az Concordia: a hogy, Az mí Vrunknak pokolra való szállásárúl kötődnek egymás között az Augustána Confessió, követők, és azt kérdik; Mikor, és mi módon szállott pokolra? mind testestűl lelkestűl menté oda? Eo azt végezi: hogy, ezekrűl neis tudakozzunk, mint lőttek; hanem ennek értelmét, a' más világra tarcsuk.

b *Ibi f. 750.*

Azután, el feletkezvén végezéserűl, azt dictállya: hogy CHRISTUS, éppen, igaz ember, és igaz Isten szállott pokolra: b *Credimus, quòd TOTA persona, DEVS & homo, post sepulturam, ad inferos descenderit.* Holott kétképpen vétkezik az Concordia: Először; Mert azt mondgya: hogy, Nem tudhattyuk, mikor lőtt az pokolra szállás. Maga más felől azt hirdeti: hogy, temetése után szálla pokolra CHRISTUS Vrunk. Másodszor; Nem jól mondgya: hogy, éppen az egész személy, az Isten és ember szállott alá. Mert az Isteni személy mindenűtt jelen lévén sohová nem mehetett: CHRISTUS Vrunk pedig, emberi természete szerént igazán meg hólt vala; lelke testétűl el vált vala. Tehát, halála orájától fogva fel támadásáig, nem vólt éppen az emberi természet; és igy CHRISTUS Vrunk, Tellyes embersége szerent nem szálhatott pokolra. mivelhogy az emberi természet akkor éppen nem vólt. Szinte mint mikor mi meg halunk, noha mind lelkűnk, 's mind testűnk meg marad: de azért meg nem marad az emberi természet. mert nincs egybe kötve az test az lélekkel. Végezetre: a' CHRISTUS Vrunk teste, koporsóban vólt harmad napig: Nem lehetséges tehát, hogy az egész emberi természet pokolra szállot légyen, mert az testnélkűl, nem lehet egészszen az emberi természet.

§. 2. Egyenetlen szókkal, tetézve tellyes az CONCORDIA.

Horgas beszédek, és tétovázo csevegések, oly bővön vannak az Concordiában; hogy, nem csak példája, hanem ugyan igen szépen meg tőrölletett tűkőre lehet az Tekélletlenségnek ez a' Concordia.

I. Azt hirdeti elsőbennis, a' mit az Augustai Confessióis mond vala: hogy, Mí az Szenteket, azért híjuk segétségűl, mert őket Christusnál kegyelmesebbeknek itillyűk: c *Fingunt, Christum duriorem esse, & Sanctos placabiliores: & magis confidunt misericordiâ Sanctorum, quàm misericordiâ Christi, & fugientes Christum, quærunt Sanctos.* d *Faciunt, ut major fiducia misericordiæ Sanctorum concipiatur, quàm Christi.* e *Publicâ persuasione, Beata Virgo prorsus in locum Christi successit.* f *Sancti in locum Christi surrogantur.* Maga tudgya az szűvek által látó Isten, hogy ebben semi nincs; az mint iméntis g mondók.

I. c *Fol. 202. Apol. de Invoc. Sanct.*
d *Fol. 203.*
e *Fol. 204.*
f *Fol. 259. De Votis Monast.*
g *Supra, fol. 342.*

II. Azis minden Hazugságnak *Quinta essentiaja*, ere 's bányája: hogy, Az Római Pápák, az Evangéliomot, olvasásra sem alíttyák méltónak. Sőt, sokan közzűllők semmit nem hívén az emberi okosságnak mértéke fölőtt, csúfolták, és nevették az egész Keresztyén vallást. h *Nec ad Pontifices transferendum, quod ad Ecclesiam pertinet. Quotusquisq; enim curat Evangelium, aut judicat esse dignum lectione? Multi etiam palàm irrident Religiones omnes; aut, si quid probant, probant illa, quæ humanæ rationi consentanea sunt: cætera fabulosa arbitrantur.*

II. h *Lib. Concord. de Eccles. fol. 130. Idē Calvin. Supra, Fol. 227.*

III. Képtelen mondás amazis: hogy, Mikor az Pápisták az Meg-

igazú-

igazúlásrúl szóllanak, ingyen emlekezetet sem ejtnek az Hitrűl, mellyet csak imez amaz kőz dologgnak itílnek: a *De Fide, qua consequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab adversariis mentio.* b *Adversarii Fidem extenuant, & vituperant.* Te tudod, Vr Isten, hogy lelke ismereti ellen kátomkodik ebben az Concordia, mint c nem régennis mondók.

a *Apol. De Sacrificio: Fol. 236.*
b *Fol. 33.*
c *Supra, Fol. 337.*

IV. Mesterségtelen tekélletlenséggel, Sz. Agostonra azt fogja ez kellemés Concordia: hogy, Az ő itileti szerént, nem ugy bocsáttatik meg az Eredet szerént való vétek, hogy szinte meg tisztúllyon ember ettűl: hanem csak ugy, hogy a' Bűn meg maradván emberben, ne tartassék, és ne tulajdonittassék bűnnek: d *Augustinus ait, Peccatum in Baptismo remitti; non ut non sit, sed ut non imputetur.*

IV. d *Apolog. de Peccat. Origin. fol. 59.*

De nagy orcza szégyenűléssel fejekre rakhattyuk az Luther Prædikátoroknak, hogy ezzel Sz. Agoston csak ingyen nemis álmodozott. sőt, álhatatoson és nyilván azt irja: hogy, a' Keresztségben le tőrőltetik, el óltatik, meg ódoztatik az Bűn; az az, ereje, valósága, kötelezése az véteknek el vétetik: e *Quidquid peccatum est à nobis antea, deletum est in Baptismo.* f *Concupiscentiæ reatus, in Baptismo solvitur, sed infirmitas manet.* Nem a' bűnrűl mondgya azért Sz. Agoston, hogy meg marad: hanem az emberi gyarlóságnak ez világi jókra való Hajlandóságárúl: g *In Regeneratione, universorum facta est remissio peccatorum. Concupiscentia dimittitur in Baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur.* De az Concordia, nagy ravaszúl a' Bűnre fordittya, a' mit Sz. Agoston az emberi erőtlenségnek Hajlékonságárúl monda. Mely Hajlékonságot, nem egyébért nevezűnk véteknek, hanem azért, h *Quia ex peccato facta est*; mert Bűnből eredett, hogy ily délezeggé lőtt az jóra természetűnk; az gonoszságra pedig ily lagy és gyenge.

e *Aug. Tō. 9. Tract. 41. in Joan.*
f *1. Retract. cap. 15.*
g *Tom. 7. de Nupt. & Cō cup. cap. 25.*
h *Aug. 1. Retrac. c. 15.*

V. Benne marad abbannis a' Concordia: hogy, Midőn Vrunk azt parancsolá, hogy Alamisnát adgyanak, és mindenek tiszták nékik; azt irja: hogy csak csuffágba mondotta ezt: i *Sunt qui Ironiam interpretantur, Date eleemosynas, & omnia munda sunt. Hæc interpretatio non est absurda.*

V. i *Fol. 113. Apolog.*

VI. Az sem igaz: hogy, Sz. Gergely Pápa előtt, senki az Régiek közzűl nem emlekezett az Szenteknek segitségűl hívásokrúl: k *Citant Hieronymum; nec vident isti asini, apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam exstare syllabam de Invocatione; neq; reliqui Veteres scriptores ante Gregorium fecerunt mentionem Invocationis.* Bizony Sz. Agoston, *Tractatu 84. in Ioan.* Aranyszáju Sz. János, *Tomo 5. homil. 66. ad Populum.* Nazianzénus, *Orat. de S. Cypriano, quæ est 18. n. 30. Et Orat. de Athanasio, quæ est 21. n. 50.* Eusébius, *lib. 13. de Præpar. Evang. cap. 7. Et lib. 7. cap. 7. initiò*, sok egyéb régi fő Doctorokkal egyetemben, az Szenteket segítségűl hítták.

VI. k *Fol. 200. Apolog. de Invocatione Sanct.*

VII. Abbannis botlik: hogy, Az Evangélium azt nem adgya tanácsúl, hogy az ember el haggya jószágát: l *Evangelium non consulit abdicationem rerum propriarum.* m *Desertio facultatum, non habet mandatum, aut consilium in Scripturis.* Maga kűlőmbet olvasúnk Sz. Máténak 19. részében, *vers. 21. & 29. Luc. 18. v. 28. Marc. 10. v. 21. 28.*

VII. l *Fol. 154. Apolog. de Votis.*
m *Fol. 158.*

VIII. Nem találllya abbannis az mondást: hogy, Mí az Sacramen-

tomokat

VIII.

tomokat ûdvôſſégeſeknek itíllyûk, haſzinte, a' ki ezekben réſzeſûl,ſemmi jó indúlattal nincſenis Iſtenhez: a *Fingunt, Sacramenta conferre Spiritum Sanctum ex opere operato, ſine bono motu accipientis.* Maga, az mint imént meg b mutatám,ſoha álmában ſem látta azt az Római gyôlekôzet,hogy az okoſſággal élô embernek igazuláſa,minden jó indúlatoknélkûl légyen.

IX. Meſzſze veti a'nyárfa ſulykot Concordiánk,midôn reánk fogja: hogy, Az Pápa felôl mi ugy vélekedûnk, mintha el változtathatná a' Szentſégeket; és az ô parancſolati fellyeb valók vólnának az Szent Iráſnál: c *Papa vendicat ſibi poteſtatem mutandi Sacramenta,& doctrinam: & ſuam poteſtatem vult præferri Sacris literis, & mandatis DEI.* d *Papa gloriatur,omnia jura eſſe in ſcrinio pectoris ſui; & quicquid ipſe in Eccleſiâ ſuâ jubet, id juſtum eſſe, etiamſi ſupra & contra Scripturam, & vocale Verbum aliquid ſtatuat & præcipiat.* Te tudod Vr Iſten, e hogy ſemmit effélét nem hiſzûnk,és ſoha nemis hittûnk: hanem ezt káromló ſzidalmazáſra,magok fejektûl ſzegezik reánk a' Concordiſták,és efféle ſzôrnyû Hazugſágokkal gyûlôltetik az Igazſágot a' ſzegény egyûgyû kôſſéggel. De vagyon Iſten mennyégben,az ki boſzſzútáll az tekélletlen káromkodáſért.

X. El véti abbannis az ugráſt, mikor azt beſzélli : hogy, Az Iſten, midôn az bûnnek bocſánattyát, a' Megigazúláſt igiri nékûnk, nem igiri ezt valami bizonyos ok alatt, tudni illik ugy, ha az ô Tôrvénye ſzerént rendellyûk életûnket;hanem egyáltallyában,minden *Condition*nélkûl. Mert, ugymond, f ha illyen ok alatt vólna az igiret, haſzontalan vólna. holott ſenki azt nem cſelekedheti,az mitmeg parancſolt az Vr Iſten. Ezent hallók cſak nem régen az Aug.Confeſſ.X.Ellenkezéſében: g *Incerta erit remiſſio peccatorum,ſi doceatur,pendere ex conditione noſtrorum Operum, aut Legis.* Maga Sz.Pál azt irja: h hogy ôrôk ûdvôſſégnek meg ſzerzôje lôtt Chriſtus: de azoknák, kik néki engednek. Es i ugy léſzûnk fiai's ôrôkôſi Chriſtuſnak, ha vélle egyetembe tûrûnk. sôt CHRISTUS Vrunkis azt mondgya: k hogy,ha ûdvôzûlni akarunk,meg tarcſuk az Iſtennek tôrvényét. mert l nem mind bódogſágban jût a' ki ôtet vallya; hanem, a' kiaz ô mennyei Attyának akarattyát cſelekeſzi. Es m a' ki pœnitentiát nem tart bûnérûl,el kel annak veſzni. Bizony,ha az Iſten ſemmit nem kivánna tôllûnk, hanem cſak az ô igíretire akarná hogy támaſzkodnánk, és bár torkig úſznánk az Iſtentelenſégben ; jól vólna dolgok az latroknak és tolvajoknak.

§. 3. Az mit igazán tanít az Concordia, félre téſzik az Atyafiak.

Iólléhet az Concordiában annyi hamiſſágok vannak, hogy magán való kônyvecske kellene cſak azoknak fel jegyzéſéreis : de mindazáltal, mint hogy nincs oly ſovány fôld, melybe haſznos fûvecskékis ne nevekedgyenek; nincs oly roſz Kônyvis, melyben valami jócska nem vólna: n *Nullus eſt liber tam malus, ut non aliquâ ex parte proſit.* Es az mint Gellius irja: o *Nemo quiſquam tam efferis eſt moribus, quin faciat,aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat.* Az Concordiábannis vannak ſzép, és igaz tanitáſok; mellyekre, noha egyaránt meg eskûſznek a' Luther Prædikátorok,

a *Fol.74.Apolog de Juſtificat. Fol. 142. de Pœnit. Fol. 160. de numero Sacrã.*
b *Supra fol. 332.*
c *Fol. 311. 312. de Poteſt. Papæ.*
d *Fol. 304. art.8.Smalcaldico.*
e *Vide Supra,fol.228.*
f *Idẽ,Supr. fol.211. 213.*
g *Fol. 111. et 116.Apol. Reſponſ. ad Argumen.*
h *Hebr. 5. v. 19.*
i *Rõ.8.v.17.*
k *Matth. 19.v.17.*
l *Matth.7. v.21.*
m *Luc.13. v.3.5.*
n *Plin.Secund. lib.3. Epiſt.5. ad Marcum.*
o *Gell.lib.2, cap.6.*

rok,mint ſzinte az hamiſſágra: de azért, ſem nem hiſzik, ſem nem tanittyák ezeket az igazſágokat az kôſſég elôtt.

I. Igaz és Iſtenes tanitás az, midôn meg parancſollya: hogy,A' Kereſztyéneket arra tanitcſák, és ſzoktaſſák, hogy reggel fel kelvén, 's eſtve le fekûvén, az Szent Kereſzt jelével meg jegyezzék magokat, Atyának, Fiúnak, és Szent Lélek Iſtennek nevében : a *Manè cùm ſurgis,veſperi cum te cubitum confers, ſignabis te ſigno Sanctæ Crucis, dicens : In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Ezt pedig abból az Luther Catechiſmuſából vôtték, mellyet az Concordia maſutt, Az Paraſztok Bibliájának nevez: b *Majorem, & minorem Catechiſmum Lutheri, quaſi Laicorum Biblia cenſemus.*

II. Azis helyes tanitás : hogy, A' Mi-atyánkat el mondván, azon végezzûk el : [De ſzabaditcs az gonoſztúl, Amen.] Mivelhogy amaz rôvid áldáſt; [Mert tiéd az orſzág, az hatalom, és az dûcsôſſég.] máſunnan tóldották az CHRISTUS Vrunktúl tanittatott kônyôrgéshez. Azért, noha az Concordia, két helyen c magyarázza az Mi-atyánkat; de továb nem megyen benne, hanem cſak addig, az míg mondám. Ezzel azért, az Concordia orczázza az Luther Tanitókat, kik, cſak hogy kûlômbôzzenek az Anyaſzentegyháztúl, el nem hagynák az Orſzágot,hatalmat, és dûcsôſſéget,alkolmas dologért. Maga Sz.Lukács d el meré hagyni : és ôutánna Sz. Agoſton, Cypriánus, Tertulliánus, Sz. Ambrús, iraſokban magyarázván az Mi-atyánkat, emlekezetet ſem tônek errûl. Sz. Máténális,ſoha Luther elôtt egy Deák Bibliába ſem vólt ez az *Clauſula*,kônyôrgéſnek bé rekeſztéſe. sôt Béza irja: e hogy, az régi Gôrôg kônyvekben ſem találta ô ezt az bé fejezéſt.

III. Aztis igazán tanittya : hogy, Az Angyalok, és meg dûcsôûlt Szentekis, kônyôrôgnek mi érettûnk az Iſtennek: f *Et hoc largimur, quòd Angeli orent pro nobis. De Sanctis concedimus, quòd ſicut vivi orant pro Eccleſia universâ in genere; ita & in cœlis orent in genere.* Iólléhet,hogy valaki ô benne derék álhatatoſſágot ne gondolna lenni, máſutt kéteſſé téſzi az Szentek imádſágát: g *Angeli in cœlo orant pro nobis, & Sancti in terris, & FORTASSIS etiam in cœlis.*

IV. Igazán tanittya aztis : hogy, A' mit a' régi Fejedelmek az Egyházi ſzemélyeknek adtak, abban ôket meg kel tartani; és a' ki el véſzi a' máſét, mind addig tolvaj 's lator, valamig ezt meg nem adgya: h *Vociferantur irrita, quæ in hoc Articulo contra immunitatem Eccleſiarum & Sacerdotum inferuntur. Hæc eſt mera calumnia. ſæpè teſtati ſumus, nos Politicas ordinationes, & Donationes Principum, & Privilegia non reprehendere.* Es iſmét : i *Falſa eſt Pœnitentia, ſi non ſatisfiat illis,quorum res occupatas tenemus. non enim verè dolet ſe furatum eſſe, aut rapuiſſe, is qui adhuc furatur. Tantiſper enim fur, & prædo eſt, dum eſt injuſtus poſſeſſor alienæ rei.* Vajha ezeket gyakran hirdetnék az Concordiſta Kiáltók,nem vólna præda az Egyházi jóſzág Magyar orſzágban!

V. Helyén beſzél akkoris,midôn azt mondgya: hogy,A' Szûzeſſégnek állapattya bôcsûlleteſb az Házaſſágnál : k *Neq; æquamus Conjugio Virginitatem. Virginitas donum præſtantius eſt Conjugio.*

I.
a *Fol. 369. Catechiſmo mino.Luth.*
b *Fol.544. initio Epitomes,art. Cõtrover. n.6.*

II.
c *Fol. 361. Catechiſmo minori. Fol.505.Catechiſ. majori.*
d *Luc.11. v.4.*
e *Beza, in Matth. 6. v.13.*

III.
f *Fol. 201. Apolog. de Invoc.Sãct.*
g *Fol. 284. art. 2. Concilio offerẽ.*

IV.
h *Fol. 263. Apolog. de Confeſſione.*
i *Fol. 175. Apolog. de Confeſſ.*

V.
k *Fol. 219. & 224. Apol.de Conjugio Sacer.*

VI. Azis Istenes tudomány : hogy, Az Gyonásban kűlön kel meg visgálni az emberek bűneit, és lelki sebeit: a *Impium esset, ex Ecclesia PRIVATAM Absolutionem tollere.* Es ismét: b *Apud nos utuntur multi Cœnâ Domini; sed prius instituti, EXPLORATI, & absoluti.* Es viszontag: c *Cùm Absolutio à Christo instituta sit, nequaquam in Ecclesia Confessio abolenda est; præsertim propter juventutem indomitam, & petulantem, ut audiatur, EXAMINETVR, & instituatur.*

VII. Iól tanít abbannis : hogy, Mikor ember oly dolgot fogad Istennek, mellyet szabad bé tellyesíteni; az az, mellyet bűnnélkűl meg cselekedhetik; tartozik Fogadását bé tőlteni: d *Sentimus, licita Vota servari debere.*

VIII. Eggyez azis az Sz. Irással: hogy, e Az mi Ió cselekedetink, érdemlenek mind e' világi 's mind a' más világi, testi és lelki jókat: és, minekutánna az Isten meg bocsáttya bűneinket, annakutánna való Ió cselekedetinkel meg kűnnyebbittyűk az mi érdemlett bűntetésinket: f *Concedimus, Opera verè esse Meritoria; non remissionis peccatorum, sed sunt meritoria aliorum præmiorum, corporalium, & spiritualium, quæ redduntur tum in hac vitâ, tum post hanc vitam. Cùm igitur Opera, sint quædam impletio Legis; rectè dicuntur Meritoria, rectè dicitur eis deberi merces.* Másutt viszszát beszél: g *Si illi concedent, remissionem culpæ Gratis contingere: nos posteà facilè largiemur, pœnas quibus castigamur, mitigari bonis Operibus.* h *Contritio, Fides, Boni fructus, impetrant ut mitigentur pœnæ & calamitates, publicæ & privatæ.*

IX. Az Szabad akaratrúlis tűrhetőt ír: i *Habet humana voluntas Libertatem, in operibus, & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit.* Es ismét: *De Libero arbitrio docent; quòd humana voluntas habet aliquam libertatem, ad efficiendam civilem justitiam, & deligendas res rationi subjectas.*

Mind ezekből, itíletet tehet az okos ember, minémű hitelt érdemellyen az *Augustána Confessio*, és az *Concordia*, mellyeknek vallására, tanitására, és óltalmazására hittel kőteleztetnek az Luther Prædikátorok. Iól tudom, hogy, az mely Fő rendek e'hez az Confessióhoz ragaszkodtak; vagy ingyen nemis látták az Augustai Confessiót; vagy soha ezeket eszekben nem vőtték az mellyeket én fel jegyzettem. Mert, az én itíletem szerént, a' ki bár csak ezeket, mellyeket igazán elő hozékis, jól meg háńya veti magában; lehetetlen, hogy ebben az Confessióban csak vélekedés szeréntis, valami tekélletes Isteni tudományt keresheſſen. De az Istennek ez az ő rettenetes ostora, mellyel bűneinkért látogat; hogy, ugyan szánt szándékkal akarnak sokan el veszni, szemeket bé hűnyván, hogy az napfényt se lássák.

HATODIK RESZE.

AZ MEG BIZONYODOTT DOLGOK, TVDOS EMberek itíletivel bé rekesztetnek.

ENnek az Itíletnek gyűlőlségét magamra nem akarom venni: egyebektűl ércsűk, minémű *Sententiát* mondnak az Lutheristа tudományrúl.

Az Calviniſtáknak, az Augustána Confessiórul, és az Concordiárul való tetczéseket, nem egy vagy két ember szavából, hanem az egész Palatinátusbã tanitó Theologusoktul meg értők bővségesen csak nem régen.

Scoppius Gáspárnak, az Antichristusrul irt könyvének végére, vetettek egy illyen Iráſt: *Viri doctissimi Iudicium de Protestantibus*; Egy Túdós embernek Itíleti az Protestansokrul.

ELŐSZŐRIS: ebben azt mondgya : hogy, Az Protestánsok vallásának első kezdetiben, oly okosság ellen való éktelenség foglaltatik, mely minden Pogányok tudományának rútságát meg haladgya. Mert ugymond, valaki az Pogányok kőzött Isteni tiszteletrűl tőrvényt szabott; azt tettette, hogy Isteni jelenésből indittatott az tanitásra. a Lycurgus, az Lacedæmonbéliek oktatója, Apollóra mutatott. b Numa, a' Római tőrvények szerzője, Ægéria nevű Isten aszszonyra. c Minos, az Cretabélieket; Solon, Athénás várasát; Zeleucus, az Locrensieket Isteni szolgálatra akarván vezetni, Minervát, és Iuppitert emlegették tanitásoknak izgatóit. Mahometis, az Tőrőkők hamis Profetája, Gabriel Angyalnak nyajas beszélgetésével dicsekedett. Ezek pedig, az Vjságoknak első Kalaúzi; ugymint Luther, és Zvinglius, világoson meg vallyák: d hogy, ők az pokolbéli ördőgnek trécséléséből tanúlták vélekedéseket.

a *Justin l.3.*
b *Livi° l.1.*
c *Plutarch. Valerius. Numa Magus ex Aug. 7. De Civit. cap 35.*
d *Suprà fol. 183.*

MASODSZOR : Minden Pogány nemzetek kőzött, vólt az Szűzességnek, és Házasságnélkűl való tiszta életnek bőcsűlleti. Az Rómaiaknál, Vestális Szűzek vóltak : nem csak egyéb okokból, de abbolis főképpen; e *Vt sentiant Mulieres, in natura fœminarum omnium posse Castitatem consistere*, hogy az ő példájokkal meg tanitanák az Aszszonyembereket, hogy ókis, ha akarják, tisztán élhetnek. Az Tőrőkőknél, sok Barátok vannak, kik meg nem házasodnak, hogy nagyob szabadsággal szolgállyanak Mahometnek. Az Keresztyénségbennis, eleitűl fogva mindenkor vóltak Szűzességre szentelt személyek. Ezek az mostani Hit faragók, nem hogy az Szűzességre vinnének valakit; de jó idején meg hirdetik: f hogy, szinte ugy nem élhet az Férfiú és Aszszonyember egymásnélkűl, mint az étel, ital, és álomnélkűl. Es mind g példájokkal, mind tanitásokkal, nagy okot adnak az rút fesletségre, mellyen önnön magokis h néha panaszolkodnak.

e *Cic. 2. De Legib.*
f *Suprà fol. 275.*
g *Suprà fol. 311.*
h *Suprà f. 216.*

HARMADSZOR : Az Pogányokat, gyakran azzal terhelik az régi Doctorok, hogy sok ellenkező Egyenetlenségek vannak az ő gazságokban. De soha azok kőzött sem vólt, rútab, véghetetlemb, gyűlőlségesb versengés, és viszszálkodás, mint i az Vj Tanítók kőzött : kiknek egymás ellen való iszonyu szitkait, gyalázatit, káromlási, csak az egy Tigurina Confessiónak mosdatlan nyelveskedéséből is meg tanulhattyuk.

i *Suprà fol. 253.*

NEGYEDSZER : Soha sem az Pogányok, sem az Isten népe kőzött nem vólt oly Nemzetség, ugymond Sz. Agoston, mely az Istennek, életűnkön és halálunkon való uraságának vallás-tételére, bizonyos Aldozatokkal nẽ tisztelte vólna az Istent. Az Pogányok régenten, az Tőrőkők mostannis, és eleitűl fogva mindẽ Keresztyén nẽzetek, az Halottakért kőnyőrgőttek, és alamisnát osztogattak : Az mostani Tanítók, ezeket mind félre tőtték.

Augustt. 20. conir. Faust. cap. 21.

Eotődszőr : Meg előzik az Proteſtánſok az Pogányokat abbannis: hogy ezek, az ő Vallásoknak régi eleit, vezérit, gyarapitóit,nagy bőcsűllettel tiſztelték : Az Proteſtánſok, a az régi Doctorokat,és Gyölekőzeteket, csak ugy tartyák mint az Æſőpus beſzédit : az mi tetczik nékik, jó ; 's az mi nem tetczik, penyiſzes. Az Pogányok, ſoha oly ſzemtelenül nem mertek hazudni vélekedéſek óltalmára, mely ſzemtelenül b hazudnak az Proteſtans Prædikátorok , az Igazſágnak gyűlőltetéſére. Végezetre : Az Pogányok,ſok ſzép jutalomnak reménſégével,jóra édeſgették az embereket; ſok iſzonyu kinoknak emlekezetivel tartoztatták az gonoſztul; és, ha nem ſok, de valami kevés teſti ſanyargatás, bőjtőlés vólt ſzabott Törvényekben : Ezek pedig az Proteſtans Kiáltók,el hitetik : hogy, c embernek Minden cſelekedeti bűn : és, hogy az Iſten egyebet az Hitnél nem kiván tőllünk. Az Itéletnek,és Kárhozatnak félelmét el rontyák. Mely dologgal,az Epicúrus ſzabados zablátalanſágára viſzik az embereket: és az teſtnek minden fojtogatáſát,az Kereſztyéni Szabadſágnak paláſtya alatt, fűſtben bocſáttyák.

a *Suprà,fol. 97.146.306*

b *Supr.fol. 226.*

c *Supr.fol. 202.*

Valentia Gergely, bőcsűlletes túdós ember, ſommában ſzedvén az Lutheriſtaſágrul való itíletit; azt mondgya : hogy, azokat az Kereſztyén hitnek hihetéſes vóltára rendelt erős Bizonyſágokat, mellyeket e' Kőnyvnek második Réſzében emliténk,mind reájok forgathattyuk az Lutheriſtákra : és, a' mely bizonyoſon azokból ki tetczék,hogy főlőtte méltó minden hitelre az Kereſztyéni tudomány; ugyan azon formán megeſmérſzik, hogy az Kereſztyénſégben ſemmi hitelt nem érdemel az Lutheriſtaſág. Ezt rővideden az elő hozott dolgokbul állathatni elő.

In Analyſi, libr.1.Et ſecund.2. Diſput.1. quaſt. 1.punct.4.

Előſzőr : Ha meg tekintyük annak Személyét, a' ki kezdője lőn mi űdőnkben az Lutheriſtaſágnak : ez oly ember vólt, melyben,nem hogy valami Szentſég, és Iſtenes élet fénylett vólna;de maga ſem tagadgya,hogy az őrdőg tanitotta őtet. Az Tiſzta életet annyira nem kővette, hogy, mint az étel-italnélkül nem lehet, ſzinte ugy nem élhet Aſzſzony-hőlgyenélkül. oly fel fuvalkodott, réſzeges, cſelcſap,trágár ember vólt, hogy a' ki meg tekinti az Aſztal főlőtt való beſzélgetéſit, méltán azt mondhattya, a' mit az Tiguri Confeſſio beſzél ; tudni illik : hogy, Soha világ kezdetitől fogva nem vólt, a' ki ocſmánybul mocskolódott vólna ő nállánál az Iſteni tudománynak turkáláſában. Az mint meg mondám azért cſak nem régen ; d hihetetlen dolog, hogy illyen ember által, akarta légyen az Vr Iſten fel állatni az Igazſágot. Es valaminémű Ielenſégekből meg mutatók, hogy az Christus ſzemélye,nagy méltóſágot ád az Kereſztyén hitnek; azok közzűl,egy ſem találtatik Lutherben: hanem inkáb azokkal ellenkező jelenſégek fénylenek ő benne.

d *Suprà,fol. 316.*

Máſodſzor : Ha az Luther hitre való téréſnek módgyát meg tekintyük; abbólis ki tetczik,mely meſzſze jára' hitelre vívő méltóſágtúl az Vj vallás. Mert ezelőtt meg hallók, e hogy kardal,puskával,és pártolkodáſſal ſzoptaták 's nevelék az Vj Hitet. lágy, és az teſti ſzabadſágnak tágas utára cſalogaták az embereket. Es,az mint Eraſmuſtúl meg értők, f étel, ital,bujaſág vólt minden dolgok az Luther Evangéliom kezdőinek.

e *Suprà,fol. 131.*

f *Fol.133.*

Harmad-

Harmadſzor : Az Luther hitinek óltalmazáſáért, nem hogy valamely Szent,Túdós, fő emberek, de még cſak az népnek sőpreje ſem ſzenved Mártyromſágot. Azért mondám ezelőtt, a hogy, az Luther halála után, Vittemberga,és az egéſz Saxónia,Calviniſtává lőn. Azután meg Lutheriſtáva. mert az kőſzálon nē éppitett vallás,ingadozó mint az nád-ſzál.

a *Suprà,fol. 132.*

Negyedſzer : Egyéb Profécziát az Luther hitrűl nem találok a' Szent Iráſban;hanemha amazokat vennék magokra az Attyafiak : *In noviſſimis temporibus,diſcedent à Fide. Oportet hæreſes eſſe.* Mert,ſoha az Iſten nem jövendőltette azt,hogy az ő éppűleti,az Anyaſzentegyház,tellyeſſéggel el dől;és nagy későn,az utólſó űdőben kap iſmét lábot:hanem inkáb azt mondotta; hogy az ő háza el nem rejtetik ; az ő Eccleſiája meg nem győzetik;az ő magva ki nem gyomláltatik.

1.Timot. 4. 1.Corint.11. v. 19.

Eotődſzőr: Cſuda-tétellel ugy bővőlködik az Luther hit,hogy ſzámban ſem foglalhatni az Iſteni erőnek ſzokatlan bizonyſágit,mellyekkel vaſtagúlt ez az Tudomány. mert, a' hol egy ſincs, ott ſzám nem lehet.

Suprà, fol. 127.

Hatodſzor : Ereje mely nagy vólt az Luther Tudománynak , meg hallók ezelőtt Eraſmuſtúl. Mert az ſzilíd erkőlcsű,tiſzta,józan életű embereket, cſak nem fene oktalan állatokká tővé.és, maga ſem tagadgya Luther, hogy ſokkal jób, és Iſteneſb életet viſeltek az emberek annakelőtte: de az ő Evangélioma után,azt irja; hogy,Diſznókká,sőt Eordőgökké változtanak,mint az Circe pohára után. Az üldőzések ellen,mely diadalmas ereje vólt az Luther hitnek,abból ki tetczik; hogy,Luther előtt Ezer eſztendeig , ugy el vólt temetve, hogy eggyet nem találhatunk,ki cſak egy kukkot mert vólna ſzóllani ennek óltalmazáſáért,vagy egy cſep vérét merte vólna ônteni mellette. Az ki pedig jóſzágit az Lutheriſta Tanítoknak, az Templomoknak , az Iſpotályoknak adta vólna , annyin vannak , hogy gyertya világnál ſem találhatna Diógenes eggyet fel bennek.

Suprà, fol. 216.

Hetedſzer : Az Tudománynak Szentſégét a' mi illeti; oly Szent az Luther hit, b hogy valaki ebben kaphat,annak minden cſelekedeti,gondolkodáſa,igyekezete, őrők halált érdemlő undokſág. Es, hogy egy cſapáſſal nyakát ſzakaſzſza az jámborſágnak , minden c Iſteni félelmet, és jóra való igyekezetet meg fojt emberben.

b *Id fatētur ipſi,locis citatis Supra, fo.202.204.*

c *Supra,fol. 213.*

Nyólczadſzor : Minémű Tiſzta Szent Eletet ſzokott nemzeni az Lutheriſtaſág, d meg hallók az magok tanúbizonyſágából ennek előtte.

d *Suprà,fol. 215.*

Kilenczedſzer : Azoknakis ſzőrnyű veſzedelmeket ezelőtt hallók, e kik gyarapitani kezdették az Vjſágokat ; Mert ezeket az nagy Iſten, ugyan ſzemlátomáſt el veſztette , hogy ezeknek ſzőrnyű veſzedelmévelis el idegenednének az emberek az Luther kováſzſzától.

e *Suprà,fol. 191.*

Tizedſzer és Vtólſzor : Az Vr Iſtennek Atyai gondviſeléſéhez nem illett,hogy ennyi ſok ſzáz eſztődőkig le hagyná nyomni az ő Igazſágát;meg hagyná fogyatkozni ſok ſzép igíretit,az Anyaſzētegyháznak győzhetetlen erőſſégérűl ; pokolra hánná az ſok Mártyrokat, Iſten félő Túdós embereket,tiſzta életű Szent Szűzeket,ſok adakozó tekélletes Királyokat : és cſak moſt az világ sőprején, ſok réſzegſégben,ragadozáſban,és az fellyűl említett magok tanubizonyſágok ſzerēntis , tellyeſſéggel oktalan állathoz il-

lendő, ſzabad életben el merült Tanitókat, fogta vólna magához.

BELLARMINUS, egy kis Kőnyvecskét ira a' Lutheriſták *Concordiájárúl*, melyben azt mondgya: hogy, Három dologban áll ſommája ennek az Kőnyvnek, tudni illik; Szokatlan és képtelen Hivſágban: Hit ágazati ellen tuſakodó rút Tévelygéſekben: Temérdek Hazugſágokban.

Az Hivſágot abban veti: hogy, az tetves Iſcola meſterkéket, kűlföldi győlvéz Cóſta Prædikátorokat, Egyház ſőprő Harangozókat reá kénſzeritettek, hogy neveket Laiſtromba irják az Concordiához. Maga ſoha ſemmi győlekőzetben illyen ſzokáſt nem kővetett az régi Eccléſia: hanem, az Anyaſzentegyháznak fő Vezéri, 's Pűſpőki ſzokták neveket az Conciliomok alá irnyia. Továbbá, mind ennyi tőrődéſſel ſem találtak az Lutheriſták Kilencz ezer embert az ő záſzlójok alá. Maga, ha mi illyen muſtrát akarnánk inditani, Ezer annyi Papotis találnánk Hitűnk mellé. Azis ki tetczik ebből, mely rút viſzſzavonás légyen ott, a' hol még az kőz emberekétis kénſzeríteni kel, hogy az békeſég ſzerzés alá kezek iráſát veſſék.

Az Tévelygéſeket a' mi illeti; I. Azt tanittya az Concordia: hogy, CHRISTUS Vrunk, mind Iſteni, 's mind emberi terméſzeti ſzerént, engedett az ő Attyának: *Tota Totius Perſonæ Chriſti obedientia, quam Patri præſtitit, ad juſtitiam imputatur. Obedientia illa Chriſti, non eſt unius duntaxat naturæ, ſed Totius Perſonæ.* Bizony, ha azon egy terméſzet vagyon az Atyában, és Fiúban, nem engedhet Iſteni terméſzeti ſzerént CHRISTUS Vrunk. mert kűlőmb, és nem egy méltőſágú terméſzetnek kel ott lenni a' hol eggyik parancſol, 's az maſik enged. II. Azt mondgya az Concordia: hogy, Mind Iſteni 's mind emberi terméſzeti ſzerént, Kőzben-járó az Chriſtus: a *Chriſtus eſt noſter Mediator, non ſecundum unam tantum naturam, ſed ſecundum Vtramq;.* Kiből az jő ki; hogy, kűlőmb Iſteni terméſzet vagyon az Fiúban, hogy ſem az Atyában. Mert, Egy az: hogy az Kőzben-járónak, abban az terméſzetben, melyben az kőzben-járáſt véghez viſzi, kűlőmbőzni kel attúl, a' kihez Kőzben-járó. Más az: hogy, ha Iſtenſége ſzerént Kőzben-járó az Chriſtus, az Atyais Kőzben-járó léſen. Mert, valami az Chriſtus Iſteni terméſzetihez fér, az egyaránt illeti az Atyátis. Azért Szent Pál, b Chriſtus Embert nevezi Kőzben-járónak. Sz. Agoſtonis azt irja: c hogy, Emberſége ſzerént, nem Iſteni terméſzeti ſzerént Kőzben-járó az Vr Chriſtus. III. Azt irja a' Concordia: d hogy, Chriſtus Vrunk, emberi terméſzeti ſzerént is Mindenűtt jelen vagyon. Ki ha ugy vagyon, nem csak valóban nem ſzűlettetett, ſem menyben nem ment Chriſtus Vrunk; de az Vr Vacſorájában ſem veheti ſenki az ő teſtét. Mert, az ki mindenűtt jelen vagyon, ſohová nem mozdúlhat; mint az Iſtenſégnek példájából ki tetczik. Az igaz ételhez pedig ſzűkſéges, hogy az ember ſzájában vegye, és torkán alá bocſáſſa, a' mit meg éſzik. IV. Chriſtus Vrunknak Emberi terméſzetit, az Iſteni tulajdonſágokban őltőzteti az *Concordia*, és ezt Mindenhatóvá, Mindenűtt-lévőé téſzi: *Secundum aſſumptam Humanam naturam, reverà Omnipotens eſt.* Ha az Emberi terméſzet Mindenható; kétſégnélkűl Iſten. mert, ſzinte oly tulajdona az Iſtennek az Mindenhatóſág, mint az Véghetetlenſég. V. Azt beſzélli az *Concordia*: hogy,

1. *In ſolidâ Repetit. Art. 3. in fin. f. 664 Idē, in Epitome, Art. 3. Affirm. n. 1. fol. 557.*

2. a *In ſolidâ Repet. Art. 8. fol. 736.* b *1. Tim. 2 v. 5.* c *Auguſt. Tract. 82. in Joan. 10. Civit. c. 20. 10. Cõfeſſ. c. 43.*

3. d *Epitome. art. 7. Affir. n. 5. fol. 572. Et ſolidâ Repetit. Art. 8. fol. 731.*

4. *Solidâ Repetit. Art. 8. fol. 744.*

5.

hogy, Az Iſteni ſzemélynek Emberi terméſzetben őltőzéſe abban áll, hogy az Emberi terméſzettel kőzőltetett valóſágoſképpen az Iſteni terméſzetnek méltóſága: *Humana, & Divina natura, eo modo unitæ ſunt, ut veram inter ſe communicationem habeant. Vnio hypoſtatica, ſine verâ illâ communicatione, nec cogitari poteſt.* Bizony, ha az Iſteni terméſzetnek tulajdonſági kőzőltettek az Emberi terméſzettel; mivelhogy egymáſtúl el oſzolhatatlanok az Iſteni terméſzetnek méltóſági, mind az Eorőktűl fogva való létel, Halhatatlanſág, mind pedig egyéb tulajdonſágok, kőzők az emberi terméſzettel. Ezzel pedig, tellyeſſéggel fel bomol az mi Vrunk Szűletéſe, Halála, Fel-támadáſa. Ennek fölőtte, az Mindenhatóſág, Mindenűtt létel, és haſonló méltóſágok, az tellyes Szent Háromſágot egyaránt illetik. Azért, ha ezeknek az Emberi terméſzettel való kőzléſében áll az Megteſtesűlés; kétſégnélkűl, a' tellyes Szent Háromſág egyenlőképpen teſtben őltőzőtt. VI. Azt mondgya: hogy CHRISTUS Vrunk, temetéſe után, mind Iſtenſége 's mind Emberſége ſzerént Pokolra ſzállott: *Tota perſona, DEVS & Homo, poſt ſepulturam ad Inferos deſcendit.* Ha CHRISTUS igazán meg hólt; bizonyos, hogy Ember nem vólt Fel-támadáſa előtt. Mert az Lélek őmaga nem ember, ha el vált a' Teſtűl.

Hazugſágokat, ſzám ſzerént Hatvan hetet említ Bellarminus. † Es midőn mind ezeket elő ſzámlálta vólna, utánna veti: hogy, mikor az *Auguſtána Confeſſiónak* Hazugſágit említik az Cathólicuſok, nem azokat az Fejedelmeket hazuttollyák, kik meg cſalatván az Prædikátoroktul, neveket az *Confeſſio* alá irták; azt alitván, hogy mind ugy vagyon a' mit az Prædikátorok beſzélnek: hanem cſak azokra az Prædikátorokra eſik az Hazugſágnak gyalázattya, kik tudván illyen gorombáúl hamiskodtak.

Ezeket az Túdós emberek itíletit, egyben vetvén az Harmadik kőnyvben elő állatott Tizen négy Bizonyſágokkal, és az Auguſtai *Confeſſiónak* elő ſzámlált ſok fogyatkozáſival, egyebet nem mondhatok; hanem hogy, az én itíletem ſzerént, léſzen még oly űdő, melyben az Világ cſudálkozni fog azon, hogy találkoztak valaha oly emberek, kik mind ezeket értvén, mégis kővetni akarták az Luther nyomdokát.

Solidâ Repetit. Art. 8. fol. 728. 729

6. *Solidâ Repetit. Art. 9. Fol. 750. Vide Suprà, Fol. 358.*

† *In Apolog. pro libello ſuo.*

EO TEODIK KEONYV.

AZ CALVINISTA TVDOMANYNAK, és az Helvéciai Confeßiónak, Iſten ellen tuſakodó hamiſságárúl.

MIkoron eſzemben vôttem vólna, hogy az Calviniſta Tanítók, az erôs kô ſzálon éppittetett Igazſágot, minden fegyverekkel erôſſen oſtromlyák, és nem csak alattomban csalárd practikákkal vermet ásnak, de nyilván való hatalommalis fogyatni akarják; végezetre, hogy édes beſzédekkel, az Evangeliumnak fényeſſégét, az Kereſztyéni ſzabadſágot, az újonnan fel éppûlt, és meg tiſztíttatott Eccléſiát fitogatván, ſokakat megis csalnak. mikor aztis által láttam vólna, hogy az régi Gyôlekôzetek végezéſit, a' Sz. Doctoroknak igyenes tanítáſit, az Híveknek egyenlô értelmét, az Apoſtolok idejétûl fogva meg gyôkerezett Anyaſzentegyháznak vallását, fel tôrlôtt homlokkal meg vetik, valamikor ſzájok ízi ſzerént nem eſik tanítáſok: azt találám magamban, hogy nẽ kel ô ellenek csak az Kereſztyén Theologiának ſaját tulajdon tegzébôl, és fegyver-házából ſzedett nyilakkal lôvôldôzni; az az, nem kel csak az régi Eccleſiának értelme ſzerént magyarázott Sz. Iráſból, az Hívek kôzt álhatatoſon meg rôgzôtt Tradiciókbúl, az Anyaſzentegyháznak kôzônſéges *Praxiſsából*, Szer-tartáſának rendibôl 's formájából, az dûcsôſſégben uralkodó Mártyroknak, és Sz. Atyáknak egyenlô értelmébôl, az Gyôlekôzeteknek bôcsûlletes méltóſágából bizonyítani. Mert ha ezeknek helyt adnának, faradſágnélkûl ki nyilatkoznék, hogy ragadozó Farkaſok mind azok, a' kik magok agyából faragott találmányokat, az Sz. Iráſnak ſzíne alatt támogatnak.

Annakokáért, alkolmatoſnak alítám, hogy Iuſtínus Mártyrt, Athenágoraſt, Theofilus Antiochénuſt, Orígeneſt, Tertulliánuſt, Alexandriabéli Kelement, Arnóbiuſt, Ariſtídeſt, Mélitot, Lactantiuſt,

tiuſt, és Sz. Agoſtont az Iſten Váraſárúl írt kônyvében kôveſſem, kik midôn az Kereſztyén hit ellen agyarkodó világi Bôlcſek ellen, nagy kûzdéſſel tuſakodnának; eſzekben vôvén, hogy az Kereſztyén hitnek, derék és állando fondamentomából, nem annyira ſértegethetik vala az ô Bajnakokat; más útra ſzegének, és az ellenkôdô Valláſoknak undok éktelenſégét, oſtoba vakſágát, az terméſzetben óltatott értelemmel viaskodó hamiſſágát, nagy fen meg mutaták az magok tulajdon Iráſokból, Szokáſokból, Rend tartáſokból, Aldozattyok formájából, és erkôlcsôkbôl.

Enis azért haſonló fegyvert ránték. Es miképpen az Harmadik kônyvbẽ az Vj Tudományokrúl kôzônſégeſen; az Negyedikben, réſz ſzerént az Auguſtai Confeſſiórúl ſzollánk: azonképpen ez jelen-való kônyvben, Iſten ſegétſége velem lévén, azt állatom: hogy, Az Calvinus tanításába, és az Helvéciai Confeſſiónak rongyos fóltokból egybe tatarazott ſoványſágában, ſemmi bôcsûlletes, és Iſteni méltóſághoz illendô Igazſág nem foglaltatik. De mivelhogy az Igazságtúl El-ſzakadtak, egy nyomba nem járnak; fóltonként ſzálankoznak, mint az vert hadak; és, az mi egynek tetczik, máſnak az csômôrt ſzerez: ebben az baj-viváſban, nem igyekezem azon, hogy minden Prædikátornak tulajdon tetczéſén akadozzak, és kûlôn meg roſtállyam, vélekedéſit, mert ezeket ſenki csak ſzámba ſem tudná foglalni: Hanem, csak emlekezem az Calviniſtaſágnak elsô plántálójától fondált Tudományrúl, és az Calviniſtáknak kôz akarattyokbúl bé vôtt Helvéciai Confeſſiórúl. Mert ha az Calviniſtaſágnak elsô kezdôje, és kôzônſéges Confeſſiója, ſok temérdek Tévelygéſekkel fel tetéztetett: kûnyû meg értenûnk, mit kellyen alítanunk az utánnok tódúlt csôcſelék Prædikátorokrúl; és menyit kellyen bízni az kôz legényekhez, midôn láttyuk hogy meg ſzédûlt az agya Hadnaggyoknak.

Oda fellyeb, fol. 243.

Iôllehet pedig az Calviniſták hamis Tévelygéſének undokſágát, ſokképpen ki nyilatkoztathatnám; és mind azokat a' ſzép erôs Bizonyſagokat nyakokra fordíthatnám, mellyekkel az Harmadik kônyvben viaskodánk kôzônſégeſen az Vj Tudományok ellen: és meg mutathatnám, hogy az Calviniſta tudomány, kétſégben ejtô bizonytalanſágra viſzi az embert; Rend ſzerént hívattatott igaz Páſztoroktúl meg foſztatott; Vjonnan támadott; Magát meg hamiſſittya; Az ſetét Angyaltul vôtt eredetet; Min-

Quot capita, tot ſenſus.

den fellelſégre okot ád, 's útat csinál: végezetre, hogy Calvinus az ő tanitáſát, nem csak éktelen maga-viſeléſſel, de temérdek Hazugſágokkal, magával ellenkező rút Viſzſzálkodáſſal, és több jelenſégekkelis, mellyekről emlekezénk, nem bizonytalannak, hanem ugyan bizonyoſon hamiſnak mutatta: De mind ezeknek bőveb értelmének okáért, az Harmadik Könyvre igazítván az Kereſztyén olvaſót, moſt csak azt mutaſſuk meg; hogy, Calvinus, az CREDONAK egy Agazattyát ſem hitte igazán. kiből következik, hogy azokis, kik Calvinuſſal egy nyomba járnak, és egy értelemben vannak, azon rút Valláſok ganejában hevernek, melyben Calvinus.

Hogy pedig ſommában foglallyam az jelen való Könyvnek derék Tanuſágát, és meg fejthetetlen bizonyitáſát, illyen Erőſséget állatok:

ARGV-MENTVM.

Lehetetlen, hogy igaz Iſteni Tudomány leheſſen abban az Valláſban, mely az Kereſztyén hitnek állandó fondamentomát fel bontya, és az emberi okoſsággal tuſakodó, utálatos, káromló vélekedéſekkel meg rútittya.

Illyen pedig az Calvinus tanitáſa, mely az Credónak minden ágazattyát, undok, és az közönséges okoſsággal viaskodó vélekedéſekkel fel forgattya.

Tehát, nem lehetséges, hogy igaz, és Iſteni Tudomány légyen az Calvinus Valláſában.

ELSŐ RÉSZE az Bizonyſágnak, igen nyilván való, és nem ſzükölködik támaſznélkül: hanem csak az MASODIK Részének erősſitéſében kel faradnunk.

ELSEO RESZE.

AZ CREDONAK ELSEO AGAZATTTAT NEM hiſzi Calvinus.

Aug. Tō. 7. li. 3. de Baptiſ. cont. Donat. cap. 14.

IGazán irja Sz. Agoſton: hogy, Sokan jól tudgyák az Hiſzek egy Iſtent, 's elis mondgyák nyelvel: de azért, ſem az Sz. Háromſágot, ſem az több Kereſztyéni Tudománynak fel bomolhatatlan fondamentomit, és kétſégnélkül való ágait igazán nem hiſzik; hanem, az egéſz Kereſztyén tudománynak ágait, újob formára és kaptára űtik, és ezeknek igaz értelmétől nagy meſzſze el távoznak. Ezek közzé ſzámlálható Calvinus az ő Tanitványival egyetembe. Es minek előtte rendſzerént, minden Agazatban való rút eſetit emlitcsük, ugy tetczik, hogy egynehány Ielenſégekből

gekből világoſon eſzünkben vehettyük, hogy Calvinus az *Credóban* ſemmit ſem hiſzen.

§. 1. Hét kőzönséges Ielei, hogy Calvinus a' *Credóban* ſemmit nem hitt.

I. Ielenség: Mert azt tanittya: hogy az Eccleſiában, Iſteni tudomány gyanánt, ſemmit nem kel venni, valami az Sz. Irásban bé nincs irva. Mely dologrúl, maga ſzavait ezelőtt hallók. Mivelhogy azért az *Credót* nem olvaſſuk az Sz. Irásban, nem kel ennek helyt adni az Eccleſiában, ha Calvinuſt halgattyuk.

I. *Suprà, fol. 93.*

II. Ielenség: Mert Calvinus kéteſſé téſzi, ha ugyan az Apoſtolok ſzerzettéké az *Credót*. mellyet, noha a' Régiek egyenlő értelemmel az Apoſtolok műhelyéből ſzármazott Tudománynak neveznek: de ezért ő ſenkivel úſtőkőt nem akar vonni. tudgya ő azt, hogy némely czikkelyeket, az Apoſtolok után tóldottak az Credóhoz: a *De autore Symboli, nihil ſollicitus. Apoſtolis certè, magno Veterum ſcriptorum conſenſu adſcribitur. Vndecunq; tandem fuerit initiò profectum: de autore, vel anxiè laborare, vel cum aliquo digladiari, nihil attinet.* b *Deſcenſus ad inferos, poſt aliquantum temporis inſertus, ſenſim in Eccleſiis inſuevit.* Azért Calvinus, ſzembe nem ſzőkik Brentiuſſal, Artopæuſſal, és egyebekkel, c kik tagadgyák, hogy az *Credót* az Apoſtolok ſzerzették; az az, bizonytalanná téſzi, ha ugyan valamely meg csalatkozhatatlan kút főből eredetté az *Credó*. A' ki pedig ezt bizonytalanná téſzi, Iſteni hittel nem ragaſzkodhatik az *Credóhoz*.

II.

a *Calv. li. 2. cap. 16. n. 18.*

b *Ibid. n. 8.*

c *Vide Serarii, Theſi 57. de Apoſtolis.*

III. Ielenség: Ha ugyan tudva vólnais, hogy az Apoſtolok ſzerzették az *Credót*, nem adna helyt néki Calvinus. Mert azt hirdeti (d mint nem régen hallók:) hogy, Nem kel ſemmit abban hinni, valamit Chriſtus Vrunk önnön maga előnkben nem adott, hanem ő utánna más hirdette.

III.

d *Oda fellyeb. fol. 308.*

IV. Ielenség: Azt vitattya Calvinus: hogy, Nem egyéb az igaz Hit, hanem az Iſtennek hozzánk való jó akarattyának eſméreti: e *Iuſta Fidei definitio nobis conſtabit, ſi dicamus, eſſe Divinæ erga nos benevolentiæ firmam, & certam cognitionem.* Ha ez az Hitnek mivólta 's terméſzeti; következik, hogy, valamit az Iſtennek hozzánk való jó akarattya kivűl tanitnak az Calviniſták, nem hiſzik azt magokis. Mert, az Dialecticuſok mondáſa ként, *Definitum non debet latiùs patère Definitione*; csak az mondathatik igazán Hitnek, az mihez hozzá illik a' Hitnek Definitiója. Igy tehát, az Iſteni terméſzetnek Egy-vóltát, Mindenhatóſágát, &c. nem hiheti igaz hittel Calvinus.

IV.

e *Calv. li. 3. cap. 2. v. 7. & 12. Vide Suprà, Fol. 214.*

V. Ielenség: Az Calvinus itéleti ſzerént, Nincs ott igaz Hit, valahol jó Cſelekedetek nincſenek: f *Fides à bonis Operibus ſeparari non poteſt: Teſtimonia ſunt Bona opera, DEI in nobis habitantis.* Meg vallya pedig ómaga: hogy ő benne, és az ő Tanitványiba, ſoha csak egy Jó cſelekedet sincſen; hanem, g Minden cſelekedetek ocſmányſág, és kárhozatra méltó vétek. Tehát, az maga itéleti ſzerént sincs ő bennek igaz Hit, mellyel az *Credót* hinnék.

V.

f *Calvin. in Matth. 22. verſ. 11. Lib. 3. Inſti. cap. 14. n. 18.*

g *Sup. f. 203.*

VI. Ielenség: Mert Calvinus maga azt hirdeti (mint ezelőtt meg hallók:) h hogy, ő 's az ő Tanitványi, az ő el tévelyedett értelmekkel,

VI.

h *Az Calvinus ſzavait, Láſd Fol. 321.*

mind viſzſza forgattyák, valami Chriſtuſban, és az ô Tudományában vagyon. Ha Calvinus ebben nem hazud, kétſégnélkûl ſemmit az *Crédóban* nem hiſzen az ô Iſcolája.

VII. Ielenſég : Azt beſzélli Calvinus : hogy, ôk ſemmit abban nem hiſznek, valamit az Pápiſták hiſznek. mert mind Bálványozás a' Pápiſták vallâſa : a *Satan in Papatu adulteravit, quæcunq; DEVS in ſalutem noſtram deſtinaverat.* b *Papiſtæ Idololatriam habent craſſionem, quàm fuerit ſub Ieroboam; neq; in Doctrinâ, guttulâ unâ ſunt puriores. Vix ullum cum ipſis conventum habere poſſumus, in quo non apertâ Idololatriâ nos polluamus.* Ha ſemmit abba nem hiſznek a' Calviniſták, valamit az Cathólicuſok vallanak ; búcſûjokat vôtték tehát az *Credótúlis*. Mert ezt nem csak vallották 's vallyák az Cathólicuſok : de, a'mint ezelôtt meg hallók Luthertûl, az Cathólicuſoktul vôtték és tanúlták az Atyafiak az *Credót*. De ezek csatázó martalékok. jer menyunk a' dandárra.

VII.

a *Calv. l. 4. cap. 1. n. 1.*
b *Ibid. cap. 2. n. 9.*

Láſd Oda fellyeb, fol. 166.

§. 2. Az Calvinus Iſtene, az embert Bûnre taſzigálya.

Az *Crédónak* Elsô ágazattyában, Négy dologrúl teſzûnk vallâſt: 1. Hogy hiſzûnk egy Iſtenben ; az az, bizonyoſon, és minden kételkedéſnélkûl vallyuk az Iſtent, és az Iſtentûl meg jelentetett Igazſágot. 2. Hogy Egynek hiſzſzûk lenni az Iſtent terméſzetiben ; kit egyedûl, társnélkûl, tartozunk Iſtenleni. 3. Hogy ebben az Iſteni Terméſzetben, kûlömbözés vagyon az Személyben. Mert az elsô Személy, nem csak azért neveztetik Atyának, hogy a' teremtett állatoknak alkotója, és Atyai ſzeretettel való gondviſelője ; de azértis, mert az ô terméſzet ſzerént való egy Fiának, az tellyes Szent Háromſágnak második ſzemélyének, igaz Attya. 4. Hogy ezt az egy Iſtent, Mindenható Iſtennek vallyuk ; kinek hatalmas ereje, az mennyet, és földet, benne való állatokkal egyetémbe teremtette.

Ezekben ſokképpen meg útkôzik Calvinus, és AntiChriſtus Hopmeſterének mutattya magát. Mert, miképpen az AntiChriſtuſnak károlomló ſzáj adatik, mellyel az Iſtent meg ſzidalmazza : azonképpen Calvinuſis, hallatlan káromláſokat kérôdik az égre 's az élô Iſtenre. és oly kábaſágokat forgat, hogy, ha az Iſten tiſztеſſégének fogyatkozáſára ſzándékozott, és el tekéllett akarattal tôrekedett vólnais, csak ezzel érte vólna meg.

Seneca, epi. 124. Quid intereſt, utrum Deos neges, an infames.

Élôſzôr azért ; Oly dolgokat akar az Iſtenre kenni és háritani, mellyek az Sz. Iráſban tulajdon feſtéki az Sátánnak. Innen vagyon, hogy ſokan azt merték irnyia : c hogy, az Eordôgôt ûltette Calvinus az Iſten ſzékiben. Mert, ha Sz. Pál azt mondotta : d hogy, Iſtene az réſzegeſeknek haſa ; az fôſvényeknek ; tarſolya. mivelhogy ezeknek adgya, a' mit Iſtennek kellene adni, midôn életek czéllyát és határát bennek helyheztetik : meg itélheti akárki, mit kellyen Calvinuſrúl itélni. mivelhogy, valamit az Szent Irás Iſtennek tulajdonit, attúl Calvinus mind meg foſztya ôtet. Viſzontag, valamit az Sátánnak tulajdonának nevez, azt Calvinus mind az ô Iſtenére keni. Az Iſtentûl azt olvaſſuk : hogy ô az Bûnt nem akarja : *Pſal. 5. v. 5.* gyûlôli az Gonoſzſágot : *Sapient. 14. v. 9. Pſal. 44. v. 8.*

c *Infrà, lib. 5. cap. 9.*
d *Eph. 5. v. 5. Philip. 3. v. 19.*

reá

reá nem nézhet az vétkekre, ugy utállya ezeket : *Habac. 1. v. 13.* ſenkinek nem parancſolta a' gonoſzt : *Eccleſ. 15. v. 22. Hierem. 19. v. 2.* ſenkit arra ſém kiſirt : *Iacob. 1. v. 13.* ſenkinek nem parancſolta, hogy gonoſzt cſelekedgyék : *Eccleſ. 15. v. 12.* mert a' ki gonoſzt cſelekeſzik, Iſten ellen tuſakodik : *Actor. 7. v. 51.* mivelhogy az ô ſzent akarattya az, hogy ſzentûl éllyûnk : *1. Theſſal. 4. v. 3.* nagy tûréſſel ſzenvedi az Iſten az Gonoſzokat : *Rom. 9. v. 22.* Es ugyan nemis lehetſéges, hogy az Igaz Iſten akarattyából kezdeſſenek az Gonoſz cſelekedetek. Mert a' mit nyilván, és nagy fenyíték alatt meg tilt ; lehetetlen, hogy azt akarja 's arra izgaſſon valakit. hanemha ellenkezô akarattya vagyon, és cſak képmutatáſból tiltya a' mit akar. Ennek fölôtte, ha az Iſten akarná hogy vétkezzûnk, ugyan nem vólnánk bûnôsôk a' gonoſz cſelekedetben. mivelhogy az ô akarattyával nem ellenkeznénk ; és az Calvinus tulajdon tanitáſa ſzeréntis, mind jó az, valamit az Iſten akar, és parancſol : a *Hæc ſit modeſtiæ lex, acquieſcere DEI imperio ; & ejus voluntas nobis ſit unica juſtitiæ regula.* b *Quicquid DEVS vult, eo ipſo quod vult, juſtum habendum.* Végezetre, minden kegyetlen Tyrannuſnál meg fedhetôb vólna az Iſten, ha azt bûntetné bennûnk, a' mit ômaga rendeléſéből, akarattyából, kételenitéſéből cſelekeſzûnk. Halhadſza mit irnak az Régiek errûl : c *Peſſimus omnium eſt, qui à Creatore univerſi, alios ad adulteria, alios ad rapinas impelli arbitratur. Vnde ſequitur, aut hæc peccata non eſſe, aut peccandi cauſam in Creatorem referri.* d *Excuſabitur omne delictum, ſi dixerimus, Nihil fieri à nobis, ſine DEI voluntate. quomodo enim, vel quæ non vult, de ſua voluntate producit ; vel quæ vult, prohibet ?*

a *Calv. l. 1. cap. 17. n. 2.*
b *Lib. 3. c. 23. n. 2.*
c *Euſe. 6. de Præpar. c. 5.*
d *Tertulli. Exhort. ad Caſtitatem, cap. 2.*

Az Eordôgrûl pedig ezekkel ellenkezô dolgokat olvaſunk, tudni illik : hogy, ô bocſáttya az emberek ſzûvében az árúltatáſt : *Ioan. 3. v. 2.* ô kiſirt, és ingerel minden gonoſzra : *Matth. 4. v. 3. Actor. 5. v. 3. 1. Corinth. 7. v. 5. 1. Theſſal. 3. v. 5.* ô az hazugſágnak, és gyilkoſſágnak attya : *Ioan. 8. v. 44.* Az ki tehát oly Iſtent hiſzen, mely az elô ſzámlált Iſteni tulajdonſágoktûl meg foſztatott, és azokkal ellenkezô ôrdôgi erkôlcsôkben ôltôzôtt ; minden kétſégnélkûl, az igaz Iſtent el tagadván, az ôrdôghöz pártolkodott : és, az mint maga Calvinus irja ; valaki az Iſtent, az bûnök okának nevezi, az Iſtent ôrdôggé változtattya : e *DEVM autorem omnium, etiam malorum, faciunt Libertini ; ideoq; nullum, inter DEVM, ac Diabolum, diſcrimen faciunt. Ita reverà DEVS, quem nobis fabricant, idolum eſt, Diabolis ipſis deterius. Quum enim DEO nihil ſit magis proprium, quàm ſua Bonitas ; ipſum à ſe abnegari oportet, & in Diabolum transformari, ut malum efficiat.*

e *Calv. Inſtruct. cont. Libertin. cap. 13. 14.*

Hogy pedig Calvinus, az ô Iſtenét meg foſztván Iſteni tulajdonſágitûl, ôrdôgi ruhában ôltôztеſſe, ezekbôl az ô tanitáſinak fondamentomiból ki teczik :

DÆMONOLATRIÆ CALVINIANÆ, ARTIC. I.

I. Azt irja eggyûtt : hogy, Az Iſtennek el végezett akarattyából lôn az mi elsô Atyánknak eſeti : f *Negant, decretum fuiſſe à DEO, ut ſuâ defectione periret Adam. Decretum quidem horribile, fateor : inficiari tamen nemo poterit, quin præſciverit DEVS, quem exitum eſſet habiturus homo ; & ideò Præſciverit, quia decreto ſuo ſic ordinârat.* Es iſmét : g *Fateor, in hanc, qua illigati ſumus, conditionis miſeriam, DEI voluntate decidiſſe filios Adam.* Meg hallók

f *Calvin. 3. Inſtit. cap. 23. n. 7.*
g *Ibid. n. 4.*

ezelőtt: hogy, az Isten az Bűnt nem akarja. Aztis számtalanszor mondgya az Irás: a hogy, az Isten, senkinek veszedelmét nem akarja. Es ha akarta vólna az Isten, hogy Adam el essék; vallyon's miért tiltotta meg oly nagy fenyíték alatt az alma ételt? a'vagy miért bűnteté oly igen őtet, ha Isten akarattya szerént cselekedett az alma kóstolásban? Az Irás, mikor Adam esetirűl szól, b az ő Szabad akarattyának tulajdonittya a' Gonoszságot. és magais azt tanittya Calvinus: hogy Adám, szabad akarattyából esett el: c *Potuit Adam stare, si vellet; quando non nisi Propriâ Voluntate cecidit.* Ha az Istennek el végezett akarattyából kövétkőzött vólna eseti; kételen el kellett vólna veszni. mivelhogy az Calvinus mondása szerént; d *Voluntas DEI est, rerum necessitas: atq; id necessariò futurum est, quod ipse voluerit.*

a *Ezech.18. v. 23. 2.Pet.3. v.9*

b *Eccles.15. v.14.*

c *Calv.l.1. cap.15.n.8.*

d *Idē lib.3. cap.23.n.8.*

ARTIC. II.

II. Azt mondgya: hogy, Az Bűnőket nem csak el szenvedi az Isten; de ugyan ő akarattyából lésznek. és, ez az ő Akarattya, Kételeníti az gonoszokat, hogy egyebet se cselekedhessenek: e *Tergiversando effugiunt, DEI tantum permissu, non etiam voluntate hoc fieri. Ipse verò, palàm se facere pronuntiat. Nihil efficiunt homines, nisi arcano DEI nutu. nec quidquam deliberando agitant, nisi quod ipse jam apud se decreverit.* f *DEVS non alia ratione, quàe futura sunt, prævidet, nisi quia ita, ut fierent, decrevit.* g *Reprobi evadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim, cùm ex DEI ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas.*

e *Lib.1.cap. 18.n.1.*

f *Id.lib.3.c. 23.nu.6. in fine.*

g *Ibid.n.9.*

ARTIC. III.

III. Azt irja: hogy, A' Sátánnak az Isten parancsollya az hazudást, és az emberek meg csalását; ugy hogy, a' Sátán csak szolga, és eszkőz az dologban: de ómaga az Isten, kormányos; ő parancsollya mit mivellyen: h *Satan, qui intus efficaciter agit, ita est ejus minister, ut non nisi ejus IMPERIO agat.* i *Quicquid agitent homines, vel Satan, DEVS clavum tenet. Satan mittitur cum certo MANDATO, ut sit Spiritus mendax in ore Prophetarum. Nuda Permissionis figmentum evanescit. quia ridiculum est, Judicem tantum permittere, non etiam decernere, quid fieri velit, & MANDARE executionem ministris. Cujus Satan, & scelesti latrones ministri fuerunt, DEVM fuisse AVTOREM.* k *DEI IMPVLSV Satan ipse suas partes agit. ADEO manat efficacia erroris. DEVS projicere dicitur in fœdas cupiditates, quia justæ vindictæ præcipuus est AVTOR; Satan verò tantum minister.* l *Dicitur & DEVS agere in reprobis, quòd Satan ipse (instrumentum quum sit iræ DEI,) pro ejus nutu ac IMPERIO huc illuc se inflectit.* m *Spiritus impurus, DEI Spiritus vocatur; quia ad ejus nutum potentiamq; respondet: Instrumentum magis ipsius in agendo, quàm à seipso autor.* n *Per ministrum iræ suæ Satanam, voluntates excitat, conatus firmat.* o *Quædam testimonia ostendunt indurare DEVM, deserendo: alia ultrà procedunt. Indurat quidem non emolliendo; verum plus aliquid facit, quod obstinatione pectus ejus obfirmandum Satanæ MANDAVIT.*

h *Calv.Rō. 9.v.18.*

i *Calv. lib. 1.cap.18.n.1. Joā.8.v.44. Medacium ex proprio loquitur Satan. (Calvin) ait; non ex proprio, sed DEI instinctu.*

k *Ibid.n..2.*

l *Lib.2.cap. 4.n.2.*

m *Ibi. n.5.*

n *Ibid.n.3.*

o *Ibid.n.4.*

ARTIC. IV.

IV. Azt beszélli: hogy, Eomagais az Isten, titkos erejével indittya, izgattya, taszittya, kételeníti, titkos gondviselésével hajtya az embert a' Gonoszra: p *Impios flexurus est ad exequenda sua judicia. Vnde apparet, certâ destinatione DEI fuisse IMPVLSOS.* q *Iusto DEI Impulsu agit homo, quod sibi non licet.* r *Reprobi evadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim, quum ex DEI ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas.* s *Efficacia agendi, penes DEVM est: reprobi, ministerium duntaxat præbent.* Ki ha ugy vagyon; az Gonoszak nem

p *Calv.li.1. cap.18.n.2.*

q *Ibid.n.4.*

r *Lib.3.ca. 23.n.9.*

s *Lib.2.ca. 4.n.4.*

nem ellenkeznek az Isten akarattyával, hanem ennek engednek. Es, nem csak az Irásnak igaz értelme; de az tévelygő magyarázatokis Istentűl fúgatnak meg. mivelhogy, *ADEO manat efficacia erroris.*

ARTIC. V.

V. Azt tanittya: hogy, Valami gonoszt az ember cselekeszik, azt az Istenis cselekeszi. és sokkal inkáb cselekeszi az embernél. mivelhogy az ember, csak eszköze Istennek: a *Concedo, Fures, Homicidas, & alios maleficos, Divinæ esse providentiæ INSTRVMENTA, quibus ad exequenda quæ apud se constituit, judicia, utitur.* b *Absolon incesto coitu patris torum polluens, scelus perpetrat. DEVS hoc opus suum esse pronuntiat.* c *Idem facimus DEO, Satanæ, Homini assignari, videmus non esse absurdum.*

a *Calv.l.1. cap.17.n.5.*

b *Ca.18.n.1.*

c *Lib. 2.c. 4.n.3.*

ARTIC. VI.

VI. és Vtólszor, egy általlyában Istenre hárittya okát az bűnőknek, és azt mondgya: hogy Isten *Autora*, 's Oka minden gonoszságnak: d *Iam satis apertè ostendi, DEVM vocari eorum omnium AVTOREM, quæ isti volunt otioso tantum ejus permissu contingere.* e *Cujus Satan, & scelesti latrones ministri fuerunt, DEVS AVTOR fuit.* f *DEVS projicere dicitur in fœdas cupiditates, quia justæ suæ vindictæ præcipuus est AVTOR: Satan verò tantum minister.* g *Damnationis causam in se agnoscere coguntur. Atqui, ut centies DEVM esse AVTOREM confitear, quod verissimum est.*

d *Lib.1.cap. 18.n.3.*

e *Ibid. n.1.*

f *Ibid. n.2.*

g *Lib.3.ca. 23.n.3.*

Vgyanis, az eléb fel vetett fondamentomokból, nyilván kővetkőzik: hogy az Isten, Oka az emberek Bűnének. Mert, a' ki mást izgat, taszit, kételenít valamely cselekedetre, oka annak a' mire vonsza az embert. Azonképpen, a' ki valamely eszköz által valamit mivel, oka's alkotója annak a' mit csinált. Ha azért az Isten parancsolattyából, izgatásából, kételeníttéséből cselekeszik, az ember, és ördög, mint eszközök, az gonoszságot; tagadhatatlan, hogy az Isten fő Oka Minden Bűnöknek. Mert, sem az ördög, sem senki egyéb, kűlömben oka nem lehet az más ember vétkének, hanem hogy őtet ingerli, izgattya, parancsolattyával erőlteti, mint egy eszközit kételeníti felebarattyát a' törvény ellen való cselekedetre.

Továbbá, az kővetkőzik ebből: hogy, Semmi cselekedetben nem vétkezik az ember. mivelhogy, a' mint nem régen Calvinustúlis hallók, Nincs abban vétek, a' mit az Isten akar. De hallyuk ómagát Calvinust, mit hoztak ki ebből a' Tudományból az ő Tanitványi: h *Quidquid jam accidit, DEI providentiæ deputant, ut conniveant ad hominem. Occidit sicarius probum civem? Exsecutus est, inquiunt, consilium DEI. Furatus, aut scortatus? Fecit, quod provisum erat à Domino, minister ejus providentiæ. Ita flagitia omnia, virtutes vocant. quia DEI ordinationi obsequantur.*

Calv. lib. 1. cap.17.n.3.

Tétováznak némely Calvinisták, 's azt rebeségetik: hogy, Calvinus az Istent nem tészi okának az Bűnnek, a' menyiből bűn és gonoszság vagyon a' cselekedetbe; hanem csak a' menyire külső cselekedetek. De szaladás ez. Mert a' mint hallók, Calvinus azt mondgya: hogy, Az gyilkosok, lopók, sőt ómagais az Sátán, csak eszközi az Istennek, mikor gonoszt cselekednek; ugy hogy, *Idem facimus DEO, Homini, Satanæ assignetur;* azon gonoszság, az Istennek, az embernek, és az ördögnek tulajdonittassék. mert ugyanis, a' ki fejszével mást agyon vér, gyilkos az, noha ezköz által

Calv. lib. 2. cap.4. n.3.

által cſelekeſzik. Ennek fölötte, Sz. Dávidot nevezi az Irás gyilkoſnak, mivelhogy ő parancſolta vala, hogy Vriás meg öleſſék. Az Calvinus vallása ſzeréntis, az Iſten parancſollya az Sátánnak, hogy gonoſzt cſelekedgyék : Tehát, Iſten oka az gonoſznak. Továbba, A' ki tanácſával, vagy kiſztetéſſel valakit lopásra, gyilkoſſágra ingerel, minden kétſégnélkůl oka az bűnnek, noha cſak kůlső beſzéddel ád tanácſot : Tehát az Vr Iſten, ſokkal inkáb oka léſzen az bűnnek. mert az ő hatalmas erejével, az embernek akarattyában, által hat, és úgy izgattya, taſzittya, sőt erőlteti 's kételeniti embert az gonoſzra, mint Calvinus irja. Iſmét: Az Iſten oka az emberek Ió cſelekedetinek. mivelhogy ő ſerkenti fel, ő izgattya akaratunkat az jóra : Tehát az gyilkoſſágnak, fajtalanſágnakis ő léſzen oka, ha ezekre ő izgat minket. Végezetre, Calvinus magais jelenti : hogy, ugyan az bűnnekis oka az Vr Iſten. Mert, előſzőr azt veti maga ellen: hogy, ha az Iſten akarja az embernek eſetit, és ő taſzittya mint eſzközit gonoſzra; kővetkőzik, hogy azt akarja, a' mit erőſſen meg tiltott. Erre cſak azt feleli: hogy, mi nem érthettyűk, miképpen leheſſen, hogy akarjais, 's neis akarja az Iſten ugyan azont: a *Pro mentis noſtræ imbecillitate, quomodo idem diverſo modo nolit fieri, & velit, non capimus. Non capimus, quomodo fieri velit, quod facere vetat.* Ha az Iſten ugyan azt akarja, az mit tilt; kétſégnélkůl az bűnt akarja, mert ezt tiltotta megis. Annak fölötte, azt irja: b hogy, Iſten oka annakis, a' mirůl azt mondgyák az Cathólicuſok; hogy, cſak el ſzenvedi, noha nem akarja az Iſten. Az Cathólicuſok pedig, cſak az bűnökrůl mondgyák, hogy ezeket el ſzenvedi az Iſten: Tehát az Calvinus értelme ſzerént, az bűnöknekis oka az Iſten. Végezette, az mint meg hallók, azt irja: c hogy, azért látta Iſten az Adam eſetit, mert azt végezte vala, hogy el eſſék. Ha az Vr Iſten azért láttya eleve az embernek eſetit, mert ő végezte, és akarta hogy el eſſék; mivelhogy az bűntis elől meg láttya, minek előtte meg légyen, kővetkőzik, hogy az bűntis akarta az Iſten.

Calvinus ezekben az balgatag Iſtentelenſégekben, ſemmivel egyébbel nem menti magát, hanem azzal: hogy, Az Iſten, noha ugyan azon *Facinuſt*, latorſágot cſelekeſzi, mellyet az ember: d de az Iſten, jó végre cſelekeſzi. azért, nem vétkezik mint az ember.

De ez a' mentſég ſemmit nem ſzolgál. Mert, Egy az: hogy ezzel az felelettel, az Iſteni tulajdonſágoktúl meg foſztya az Iſtent, és az ördög tulajdonſágában öltőzteti. mert helyén haggya, hogy az Iſten akarja, és cſelekeſzi a' Bűnt, noha jó végre. Más az: e hogy jó végre ſem ſzabad gonoſzt cſelekedni. Azért, ſzinte mint az ember meg nem menekednék az bűntúl, ha azért lopná el az ökrőt, hogy az bőrét alamiſnába adná: ugy; ha lehetſéges vólna, hogy az Iſten jó végre hazudna, meg nem menekedhetnék az vétektúl. Annak fölötte, az Calvinus tanitáſa ſzerént; az ember cſelekedetinek mind móggya, 'ſmind vége, Iſtentúl vagyon. Mert azt tanittya: hogy, az Iſtennek akarattya, oka mindeneknek; *DEI voluntas, rerum omnium dicitur cauſa.* Tehát az ember cſelekedetinek módgyát, és végétis az Iſten cſelekeſzi, mivelhogy ezekis valami állatok.

a *Calv. l.1. cáp.18.n.3. Caperemus facile, ſi. ꝙ Catholici di cũt, doceres.*

b *Libr.1.c. 18.n.1.3. ut retuli ſupra.*

c *Calv.l.3. cap.23.n.7.*

d *Calv.l.2. cap.4.n.2. Vide Dórhoff. Apodixi 1 cap. 4. Fol. 42. & cap.9.fo.71.*

e *Rö.3.v.8.*

Calv. lib. 1. cap.18.n.2.

Ne itéld pedig, hogy cſak Calvinus evez ebben az hajóban. mind Luther, 'ſmind Filippus ezent tanittyák. Halhadſza Luthert : *Et mala opera in impiis DEVS operatur. Quis audet negare, ſe etiam in malis operibus, ſæpiùs coactum aliud facere, quàm cogitárit? Adeo non eſt homo in manu ſua, etiam mala operans.* Melanchthon abban az könyvben, mellyet a Luther fölötte dicſir, igy beſzél: b *Iuxta prædeſtinationem DEI, omnia neceſſariò eveniunt in creaturis. Ridiculum ergò commentum eſt, Liberum arbitrium. voluntas enim noſtra, adeò non eſt libera, ut eò ſolùm feratur, quò à DEO impellitur. DEVS ergo propriè operatur omnia. Et, quemadmodum propria DEI operatio fuit Pauli vocatio: ita eſt Davidis adulterium. Tam proprium ejus opus eſt Iudæ proditio, ac Pauli vocatio. Non eſt ergo cur frigidum gloſſema recipiam, ut DEVM Mala permittere, non etiam facere dicamus.*

Schlůſſelburgius pedig, bőv beſzéddel meg mutattya; hogy ugyan ezent tanitotta Béza, Petrus Mártyr, és egyebek. kiknek imillyen ſzavokat hozza elő: c *Herodes, & Pilatus, neceſſariò Chriſtum condemnárunt. Adamus, inevitabili DEI decreto lapſus eſt. DEVS incitat ad mentiendum dæmonem.*

Ezekből az Tudományokból, a' mint ezennel d meg értyűk, nem cſak az Cathólicuſok, de az Lutheriſtákis azt hozzák ki : hogy, Az Calvinus Iſtene, nem egyéb az pokolbéli ördőgnél. mivelhogy, az minémű feſtékit, és cſelekedetit emlitők az ördőgnek, azokat ő mind az ő Iſténére rakja.

Nincs pedig ſemmi fondamentoma Calvinuſnak az Sz. Irásban, erre az rút vélekedéſre; hanem cſak az vakmerő tudatlanſágtúl hordoztatik.

Előſzőr, azt forgattya : hogy, Az Iſten meg vakittya az embernek értelmét; meg keményiti akarattyát.

De nem véſzi eſzében, hogy az Iſten cſak azért mondatik Meg keményiteni. mert, az ő igaz itéleti ſzerént, meg vonſza malaſztyát, mellyel meg lágyúlna az ember: e oſtorozáſit halaſztya, mellyek el idegenitenék embert az bűntúl: és oly dolgokat cſelekeſzik előtte, mellyekből az emberi gonoſzſág okot véſzen az el tekéllett vétekre. Es azért mondgya az Bőlcs: * hogy, az Iſteni cſelekedetek, kelepczéjek, és egér-fogójok az balgatagoknak. Meg keményité tehát az Iſten az Farao ſzűvét, mert meg nem lagyitá. sőt oly cſudákat cſelekedék előtte, mellyekből tudta, hogy az kevély Király okot véſzen vakmerőſégére, nem akarván meg győzőtnek látczani. Miképpen [illegible], az mely Atya kedvén neveli fiát, vagy ſzolgáját, azt mondgyuk; hogy, ő veſztette el, ő tötte gonoſzſzá. nem azért, hogy izgatta vólna váſotſágra, melytúl lágyan-nemmen túltottais : de cſak azért, hogy meg nem bűntette; sőt kinceſét kezében bízta, kiből az tékozló fiu alkolmatoſſágot vőtt gonoſzſágára. Igy magyarázza az ſzűvnek keményitéſét Sz. Agoſton: f *Non obdurat DEVS impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam.* Es iſmét: g *Obſtinationem DEVS cum facere dicitur; non inſtigando & inſpirando, ſed deſerendo facit.*

Másodſzor, azt veti elő Calvinus: hogy, h Iſten egy Bűnt más bűnnel ſzokott verni. Az bűntetéſt pedig, az Bíró nem cſak el ſzenvedi, de ugyan megis parancſollya.

CALVIN. *Ellenvetéſi.*

c *Eccleſ.8.v. 11. Job. 24.v. 23. Rom.2.v.4. * Sapiẽ.14. v.11.*

f *Auguſt. Epiſt.105.*

g *In Pſal.77. Immiſſiones per Angelos malos.*

h *Rom.1.v. 24.26. Aug.5.cont. Julian.ca.3.*

Kűnyű erreis a' válasz. Mert bizonyos az, hogy az bűn ómagában, nem lehet bűntetése az gonoszságnak. mivelhogy senki maga boszszúságát, újab boszszúval nem szokta bűntetni. Kétképpen mondatik tehát az bűnnel osztoroztatni ember: 1. Mert az elébbi vétkekkel azt érdemlette, hogy a Isten őtet szájára bocsássa, és az bűntűl meg ne tartoztassa malasztyával. 2. Mert az bűnből kővetkező gyalázatot, kárt, veszedelmet, ostorúl, vagy tanusságúl ereszti Isten az emberre; mint szépen irja Sz. Agoston: b *Tu, Domine, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum; etiam de alterius animæ insaniâ, sanas alteram.*

a *Psal.80.v. 13. Actor. 14. v.15.*

b *August.9. Confess.c.8.*

Harmadszor: Azokat az helyeket forgattya, mellyekben olvassuk, hogy Istennek rendeléséből árúltatott el Iósef: *Genes.45.v.8.* sőt ómagais üdvözitőnk: *Actor.2.v.23.cap.4.v.28.* és, hogy nincs oly gonosz, mellyet ő nem cselekednék: *Amos.3.v.6. Isai.45.v.7.* Mert ő parancsolta Semeinek, hogy szidalmazza Dávidot: *2.Reg.16.v.10.* ő inditotta fel Dávidot, hogy az népet meg számlálná: *2.Reg.24.v.1.* Absolon fajtalanságát, maga cselekedetinek mondgya: *2.Reg.12.v.12.*

Ezekre igyenesen igy felelnek az Doctorok: c Mikor Amos azt mondgya; hogy Isten cselekeszik gonoszt az Várasban: nem a' bűnről kel ezt érteni, hanem az Istennek csapásirúl, éhségrűl, hadakrúl, dög-halálrul. Mikor pedig Istennek tanácsából, és akarattyából mondatnak lenni az gonoszságok: Előszőr, azért mondatnak: mert az Istennek véghetetlen bőlcsesége, őrőktűl fogva látta, mit cselekedik Szabad akarattyából az ember, ha reá bocsáttya, és szent malasztyával őtet meg nem tartoztattya. Mikor azért igaz itéleti szerént, valamely Istentelen emberektűl az ő Sz. Lelkét meg vonsza, és az ördőgőt reájok szabaditya, hogy az kik nem akartak helyt adni az Igazságnak, szolgállyanak az Vndokságnak: akkor az emberek, ezért az fel szabaditásért, mondatnak az Istennek el végezett tanácsából, és akarattyából cselekedni. mert az Istennek gondviselésétűl birattatik az ember a' gonosz cselekedetbennis: és csak addig mehet elő benne, mig Isten el bocsáttya. Másodszor: Mert az Vr Isten, az méregbőlis orvosságot tudván csinálni, soha oly bűnre nem bocsáttya az embert, melyből az ő gondviselése valami jót ki nem hozna. Mikor azért a' bűnre ereszt valakit; nem nézi csak hivolkodva, hanem az emberek gonoszságát, vagy hiveinek próbájára, vagy az gonoszoknak ostorozására igazgattya. Igy az Iósef báttyainak árultatását, Iósefnek fel magasztalására fordítá. Semei szitkát, Dávidnak ostorozására térité. Absolont; nem izgatta az latorságra, hanem reá bocsátotta, és Dávidnak bűntetésére fordította az ő szabad gonoszságát.

c *Vide Tertull.l.2.cõtr. Marcion. c.14. n.83.*

Ita August. Enchir.cap. 100. Lib.22. Civit.c.1.

DEVS nemini mandavit impiè agere. Eccl. 15.v. 22.

TYRANNIDIS DEI CALVINI, ART. I.

§.3. Az Calvinus Istene, igen Mostoha Atya; sőt kegyetlen Tyrannus.

Az Igaz Istent, kegyes Atyánknak vallyuk a' *Credóban.* mivelhogy az ő mi hozzánk való szerelme, kegyelmessége, gondviselése, sokkal meg előzi az világi Atyáknak kegyességét. Calvinus pedig az ő Istenét, kegyetlen Tyrannussá, sőt hóhérrá változtattya sokképpen.

I. Azt mondgya: hogy, Az ő Istene, lehetetlen dolgokra kőtelezte az

te az embereket, őrők halálnak, és kárhozatnak alatta; mint ezelőtt a maga szavaiból hallók.

a *Fol.205.*

ARTIC. II.

II. Az Calvinus Istene kételeníti az embert az ő törvénye ellen való cselekedetekre: b *Reprobi evadere nequeunt peccandi necessitatem, quum ex DEI ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas.* c *Necessariò peccat homo.* d *Voluntas DEI est, rerum necessitas. ideò necessariò futurum, quod ille volucrit.* Mindazáltal, őrők kárhozattal meg bűnteti, valaki azt miveli, a' miben egyéb sem lehetett, mivelhogy ómaga, erővel cselekedtette vélle. Azonképpen, a' mint nem régen meg hallók, az Istennek taszitásából, izgatásából, akarattyából, parancsolattyából cselekeszi az ember azt, az miért kárhozatra vettetik.

b *Lib.3.ca. 23.n.9. Vide Dõrhoff.Apodixi 1. cap.9. in fine.*

c *Lib. 2.c. 4.n.1.*

d *Lib.3.ca. 23.n.8.*

ARTIC. III.

III. Az Calvinus Istene, egy kis hivolkodó gondolatért, egy leg kisseb hivságos beszédért, őrők kárhozattal bűnteti szolgait. Ha szántszándéknélkűl, és akarattyok ellen valami gonosz indúlat gerjed bennekis; pokollal, őrők veszedelemmel fizet nékik; mint az Calvinus szavából eléb hallók. Nérót, Domitiánust, egyebeket, Tyrannusoknak itéltek az okos emberek, mivelhogy apró vétkekért meg ólették az embereket. Tehát, az Calvinus Istene sem Atya, hanem kegyetlen Tyrannus. Hamissan bizonyít pedig ezaránt Sz. Pállal Calvinus; mint ennek előtte meg mutatám.

Suprà, fol. 204.

IV. Soha nagyob Tyrannust annál nem gondolhatunk, mint az ki, hogy haragosságát meg esmértesse, az ő alatta valókat halálra sententiázza, csak maga jó kedvéből; semmit nem nézvén az veszendő embernek érdemére. Es minek utánna el végezte, hogy valakit meg őllyön; ne láttassék tellyességgel módnélkűl cselekedni, ugy erőlteti az Törvény ellen való dolgokra, hogy semmiképpen el nem kerűlheti az kelepczét, hogy törvény ellen ne cselekedgyék. Az Calvinus Istene, pontrúl pontra ezt cselekeszi az emberekkel: Tehát nem Atya, hanem Busirideshél, Mezentiushál, Falarishál kegyetlemb Tyrannus.

Supr.f.299.

ARTIC. IV.

Calvinus az ő Istenérűl Két dolgot tanít:

DE PRÆDESTINAT. ARTIC. I.

Előszőr; hogy, Az Vr Isten őrőktűl fogva, csak szinte az maga jó kedvéből, semmit nem nézvén embernek cselekedetire, némellyeket őrők kárhozatra rendelt, némellyeket bődogságra. Ezt pedig csak azért cselekeszi, hogy az kárhozandók bűntetése által, az ő neve dűcsőittessék: e *Interrogant, quo jure suis Creaturis iraſcatur Dominus, à quibus nullâ antè offensione provocatus fuerit? Nam exitio devovere, quos placuerit, Tyranno convenit. Est igitur, cur cum DEO expostulent homines, si nudo ejus arbitrio, citra proprium meritum, in æternam mortem prædestinantur.*

e *Calv. li.3. cap.23.n.2.*

Ezeket mikor Calvinus maga ellen vetette vólna, ugy mint az ő tanitásából kővetkező dolgokat; csak azt feleli reá: hogy, Az Isten Akarattya minden igazságnak regulája. és elég az, hogy ő igy akarta; nem kel ennek más okát vadászni: *Vbi ergo quæritur; Cur ita fecerit Dominus? Respondendum est; Quia voluit. Quòd si pergas rogando; Cur voluerit? Majus aliquid quæris DEI voluntate, quod inveniri non potest.* Mely feleletbe, helyén haggya, hogy, nincs egyéb oka, miért rendel az Isten valakit kárhozatra, hanem

csak az ô Akarattya. Es szépennis kövétközik az Calvinista tudományából; hogy, az Isten, semmit az veszendők bűnére nem nézett, mikor őket halálra rendelte. Mert azt mondotta vala csak azelőtt Calvinus; hogy, Nincs semmi egyéb oka, miért akarta ezeket el veszteni az Isten, hanem csak az maga jó kedve: a *Reprobat DEVS, non aliâ de causâ, nisi quia ab hereditate illos vult excludere: Minimè consentaneum est, præparationem ad interitum aliò transferre, quàm ad arcanum DEI consilium.* b *Quosdam in exitium ituros præscivit: idq; ita factum, quia sic voluit.*

Azonképpen másutt c azt irja: hogy minden üdőbe, fő tűdős emberek tanitották: hogy, az Isten senkit kűlőmben az kárhozatra nem rendelt, hanem az ô gonoszságokért: De azért azt kel tartani, hogy semmi tekintet nem vólt az Istentűl az emberek cselekedetire: d *Vbicunq; reperiat hoc DEI Placitum, nullam in considerationem veniunt Opera.* e *Rationem aliam non habemus in reprobandis, quàm ejus Voluntatem.* f *Nullæ humanæ dignitatis respectu, quos damnationi addicit, his vitæ aditum præcludit.* Azért, az kárhozandókat ugyan az végre teremti az Isten, hogy el veszszenek, és veszedelmekkel az Istent dűcsőitcsék: g *Impii destinato creantur, ut pereant.* h *DEVS nutu suo ita ordinat, ut inter homines nascantur certæ morti devoti, qui suo exitio, ipsius nomen glorificent.* i *Non pari conditione creantur omnes: in alterutrum finem quisq; conditus est, vel ad vitam, vel ad mortem.*

Ez ellen az káromló Tudomány ellen mondgya Sz. Ágoston: hogy, az Isten senkit azért nem teremtett, hogy el veszszen: k *Nemo ideò creatus est ab illo, ut pereat.* Mert az Irás sok helyen jelenti: hogy, az Isten mindeneket üdvőzíteni akar: *1. Timoth. 2. v. 4. 2. Petr. 3. v. 9. Tobiæ 3. v. 22. Ezech. 18. v. 23.* Aztis mellé veti: hogy, az embernek veszedelme, csak szinte önnön magától vagyon: *Oseæ 13. v. 5. Rom. 9. v. 32. cap. 11. v. 20.* Kit másutt Calvinusis meg vall: l *A nostrâ culpâ, non à DEO, est perditio nostra. Homini tantum, suum exitium adscribendum apparet.* Végezetre azt mondgya az Isten: hogy, az halál, és veszedelem, az ördög incselkedéséből, az bűn által hozatott ez világra: *Sapient. 1. v. 13. cap. 2. v. 23. Rom. 5. v. 12.* Ezekből ki tetczik; hogy az Vr Isten a' végre teremtette, és sok ajándékival fel ékesitette az egész emberi nemzetet, hogy minnyájan üdvőzűllyenek. Az bűnből származik pedig, hogy némellyek el veszsznek. és Itélet napiánnis azért veti pokolra az gonoszokat CHRISTUS Vrunk, mert éhezett, és nem táplalták őtet.

ARTIC. II.

Másodszor, azt tanittya Calvinus: hogy, Minek utánna az Vr Isten érdemre való tekintetnélkűl el végezte, hogy valakit pokolra vessen; végh hez akarván vinni ezt az ô szándékát, sok gonoszra taszittya az embert; az ördögöt reá kiszteti, és parancsolattyával izgattya, hogy őtet meg ejcse. Mely dologrúl, Calvinusnak sok rút mondási, im nem régen hallók. Sőt, ugyan nincs, ugymond, egyéb oka az el veszendők gonoszságának, hanem hogy az Istentűl veszedelemre rendeltettek. Ezeket illyen szókkal tanittya Calvinus: m *Quos in mortis exitium creavit, ut severitatis suæ exempla forent, eos, ut in finem suum perveniant, prædicatione magis excæcat, & obstupefacit.* n *Ideò reprobi in cordis pravitatem addicuntur, quia justo DEI judicio suscitati sunt,*

a *Calv. l. 3. cap. 23. n. 1.*
b *Ibid. n. 5.*
c *Ibid. cap. 22. n. 1.*
d *Ibid. n. 3.*
e *Ibid. n. 11.*
f *Lib. 3. ca. 21. n. 7.*
g *Calv. Rõ. 9. v. 18.*
h *Lib. 3. c. 23. n. 6.*
i *Lib. 3. ca. 21. n. 5.*
k *Aug. tõ. 7. Ad Artic. falso sibi imposit. Art. 3.*
l *Calv. li. 2. cap. 1. n. 10.*
m *Calv. l. 3. c. 24. n. 12.*
n *Ibi. n. 14.*

sunt, ad gloriam ejus suâ damnatione illustrandam. a *Defectionis causa non potest alia adduci, quàm reprobatio.* b *Multis verbum mittit, quorum cæcitatem magis velit aggravari. Ecce vocem ad eos dirigit; sed ut magis obsurdescant. lucem accendit; sed ut reddantur cæciores. remedium adhibet, sed ne sanentur.* c *DEI ordinatione injicitur reprobis peccandi Necessitas.* Másutt, minek utánna azt mondotta vólna; hogy, Nem csak el szenvedi, de akarjais az Isten az emberek veszedelmét, utánna veti: hogy erre a' veszedelemre, ugyan kételeníti Isten az embert: d *Non dubitabo cum Augustino fateri, Voluntatem DEI esse rerum necessitatem: atq; id necessario futurum esse, quod ille voluerit.* Holott Sz. Agostont húzza maga mellé, noha egy szót sem ejt ollyant Sz. Agoston: hanem csak azt mondgya; e hogy, nem állott az ember akarattyán, hogy teremtetnék Istentúl. Az Sz. Irásis azt mondgya: f hogy, senki azzal ne mossa száját, hogy ôtet az Isten ejtette meg, mert nem szűkségesek néki a' gonoszak. Es, a' mint elébbis mondám, nem hogy az Isten valakit gonoszra kételenítene; de sőt inkáb tartoztat mindeneket, sok fenyítékivel, és malasztyával.

Ez azért az Calvinus tanitása, nem csak kegyetlen Tyrannussá változtattya az Istent; de ugyan kétségben esésre viszi, és minden jóra meg túnittya az embereket. Mert, ha az Isten, csak jó kedvéből pokolra rendelte az embert, és az ô rendelése kételeníti az veszedelemre; haszontalan tehát minden jó igyekezet, mert el nem kerúlhetni az el végezett veszedelmet. Mi szűkség azért az Istennel tusakodni, és az el kerúlhetetlen veszedelemnek távoztatására igyekezni? Több hasonló gondolkodásokis útkőzhetnek embernek szűvébe, az Calvinus tanitásából; g mint magais meg vallya Calvinus. Mert az ô vallása szerént, meg fejthetetlen amaz kétségben ejtő Argumentum, mellyet az tudatlanok nyelveken hordoznak, midőn igy okoskodnak: Ha az Isten engemet bódogságra választott, cselekedetemre való tekintetnélkűl: tehát akár jól éllyek, 's akár gonoszúl, üdvőzűlők. Ha pedig semmit nem nézvén erkőlcsömre, és életemnek rendire, kárhozatra ítélt: igyis akár mint igyekezzem az jámborságra, el kel veznem, mert fel nem bonthatom az Istennek rendelését. Azért békét hagyok egyéb gondolatimnak, és kedvemre élek. mert mind egy haszna, akár meggyek; holott az Calvinus itéleti szerént, h *In hoc DEI Placito, nullam in considerationem veniunt Opera.* i *Nullo dignitatis respectu, his vitæ aditus præcluditur,* Semmi tekintet nincs itt az emberek cselekedetire.

Ez az eszeskedés, oly igen meg csábita egy szegény Barátot Sz. Agoston idét, k hogy a' Szerzetbőlis, régi okádására térne. Sokan az Calvinus Iscolájábólis, ugyan ezen dologbúl, kétségben esvén, l minden gonoszra hanyatt homlok mennek. mert, bizony, ha semmi tekintet nincsen az emberek erkőlcsére, nem tudom, mit kellyen tőrődni az jámborságba.

Az Anyaszentegyház kövétvén az Sz. Irásnak folyását, sokkal' kűlőmbet tanit e' dologrúl: I. Azt hiszi: hogy, Az Isten, az egész emberi nemzetet az végre teremtette, hogy, ha szabad akarattyával Istenétűl el nem szakadott vólna; engedetlenségével pártot nem ütött vólna; ha ab-

a *Libr. 3. c. 23. n. 4.*
b *Lib. 3. c. 24. n. 13.*
c *Calv. l. 3. cap. 23. n. 9.*
d *Ibid. n. 8.*
e *Aug. tõ. 3. lib. 6. de Genes. ad lit. cap. 15.*
f *Eccles. 15. v. 12.*
g *Calv. l. 3. ca. 23. n. 12.*
h *Calv. l. 3. cap. 22. n. 3.*
i *Calv. li. 3. cap. 21. n. 7.*
k *Aug. De Bono Perseverant. c. 15.*
l *Ephes. 4. v. 19.*

DE PRÆDESTINAT. FIDES ECCLESIÆ. I.

ban az épſégben, és Iſteni haſonlatoſſágban maradott vólna, melyben teremtetett vala; az örök bódogſágban részesültetne mindeneket. Mivelhogy az Iſten ſenkinek veſzedelmét nem kivánnya : hanem, az mi veſzedelmünk mi töllünk vagyon; mi adunk okot, hogy bűntetésre itéltessünk. II. Látván az Vr Iſten, hogy az Első ember, ſzántſzándékkal az Iſtennek törvényét meg ſzegné; és hogy ezért, mind ómaga ſ'mind maradéka az Eredendő igazſágtúl meg foſztatván, Iſtennek haragjában esnék : mivelhogy minnyájan Bíró kegyelmén maradtunk, és örök halálnak fiaivá lőttünk vala, az el veſzett emberi terméſzetből, az ő nagy irgalmaſſága ſzerént, elő vón, és ki válaſzta némelyeket, hogy dűcsőſſéges edények lennének : Némelyeket pedig hátra hagya, ugyan azon rútſágban, melyben önként valának, kiket a' bennek uralkodó bűnökért, örök kárhozatra ítéle. Azért, az Adámban való eſetünk miatt, minnyájan haragnak fiai lévén, igazſág ſzerént mind kárhozatra verhetett vólna bennünket az Vr Iſten. Hogy pedig némelyeket magának válaſztana, kiket ő az ő ébreſztő, és vaſtagító malaſztyával vezérelvén, az dűcsőſſégre vinne; nem érdemünkből, hanem csak az önnön kedves akarattyából indittaték. De azért, a' kiket magának válaſzta, nem ugy válaſztá, hogy, akármint éllyenekis, bódogſágra juſſanak : hanem azt akará, hogy (ha kiſded korokban az Kereſztſég után meg nem halnak) az ő malaſztyának ſegétſégéből, ſzentül 's jámborúl éllyenek. mert, az Itélet-napiánnis azért adgya az ő orſzágát az híveknek, a hogy az éhezőket taplálták; az mezíteleneket meg ruházták. Ezt jelenti Sz. Péter, midőn int; b hogy az Iſtennek hiváſát, és válaſztáſát, bizonyoſſá tegyük az jó élet által. Sz. Pál pedig : c meg kéſzitette, ugymond, az Iſten azokat az jó cſelekedeteket, mellyekben kel járni az válaſztottaknak. Haſonlóképpen, az kiket kárhozatra rendelt, nem egyébért, hanem az Bűnért rendelte veſzedelemre. Mert, ha kűlőmben vólna, nem mondaná az Sz. Irás : hogy, cſak mi magunktúl vagyon veſzedelmünk; és, hogy a' bűn által, ördög hozta e' világra az halált. Igy bezzeg, nem cſak Tyrannuſſá nem tétetik az Iſten, de amaz kétſégben ejtő okoskodáſis meg fejtegettetik.

II. *Ita Auguſt. epiſt. 105. circa medium: explicans Iſai. cap. 7.*

a *Matth. 25. v. 35.*

b *2. Petr. 1. v. 10.*

c *Epheſ. 2. v. 10.*

Ha valaki igy okoskodnék : Heába éſzel és iſzol. mert, ha Iſten el végezte, hogy ehel meg nem halſz; bár ne egyél ſem árthat az koplalás. Heába futſz el az meg gyuladt házból. mert, ha Iſten el végezte, hogy tűz miá ne légyen véged; meg tart, mint az három iſiat Babyloniába. Heába ſzántaſz, kapáliſz. mert, ha Iſten bort búzát bővén rendelt ez eſztendőre; meg nem fogyatkozol. Heába orvoſoltatod magadat. mert, ha Iſten úgy végezte, hogy ebből az nyavályából ki gyógyuly; orvoſſágnélkűlis ment ember vagy. Ha, mondok, valaki e' ſzerént eſzeskednék, azt minnyájan, eſzelős kábának tartanók. Mert, mikor Iſten valamit el végez, aztis el rendeli, minémű eſzközők által mennyen véghez az ő rendeléſe. Az jó eſztendőbe, ſok búzát ád : de ugy, ha ſzántaſz, vetſz temagadis. mert ha egybe kúcſolod kezedet a' vetéſnek idején, űreſſen marad ſzuſzékod. Haſonlóképpen tehát, Ha téged Iſten örök életre rendelt,

Ita hoc ipſe Calvinº explicat, lib. 1. cap. 17. n. 4.

delt; bizonyos eſzközők által akarta hogy az ő végezéſe bé tellyeſedgyék, mely eſzközőket ki jelentett az Sz. Irásban. és, cſak ugy rendelt téged az örök életre, hogy az ő akarattya ſzerént ſzabjad erkölcsődet. Ha pedig kárhozatra rendelt Iſten tégedet, nem egyébért rendelt, hanem az te engedetlenſégedért. és, ugy rendelte veſzedelmedet, hogyha ki nem térſz gonoſzſágidból. Noha pedig az Iſtennek ſokra nézö, és meſzſze látó ſzemei, aztis öröktűl fogva látták, ha te gonoſzúl akarſzé élni, vagy jámborúl : de az ő látáſa, nem erőltet ſenkit gonoſzra. miképpen ha én látom, hogy valaki oly helyre megyen, a' hol el merűl a' vízben; nem az én látáſom őli ötet vízben.

Ez a' felelet, nem hogy kétſégben ejtené az embert, de inkáb, az lámborokat izgattya az jóra; az Gonoſzokat ébreſzti gonoſzſágokból. mert eſzekben jutattya, hogy ſenkit egyebet Iſten kárhozatra nem itélt, hanem cſak azt, a' ki gonoſzſágában marad. Az dűcsőſſéget ſem rendelte ſenkinek, hanem cſak, a' ki bűneiből ki tiſztúlván a' Sacramentomok által, az ő Vra parancſolatinak meg ſzegéſét el távoztattya. Mikor pedig az útkőzik valakinek ſzűvében, hogy meg viſgállya, ha ötet Iſten örök életre válaſztottaé, vagy meg vetette? Mindgyárt eſzében juſſon, a' mit az Iſten parancſol : a hogy nem ſzükſég nékünk ezen törődnünk, hanem a' mi dolgunk cſak az, hogy abban járjunk el, a' mit Iſten parancſolt; és, az mint Sz. Pétertűl meg hallók, az mi válaſztáſunkat, bizonyoſſá tegyük jó cſelekedetek által. Mert az bizonyos, hogy, ha végig az Vrnak hivſégében maradunk, részeſek léſzünk az ő dűcsőſſégébe : Ha pedig kivánſágink után indúlunk, el kel veſznünk.

a *Eccleſ. 3. v. 22.*

De mivelhogy az Rómabéliekhez írt levélnek 9. részében cſalatkozott meg Calvinus : rövideden magyarázzuk meg ezt a' helyet. Sz. Pál azért, látvan hogy ſokan meg botránkozhatnak vala az Pogányok megtéréſén, és az Sidóknak meg vetéſén. mert azt kérdhetik vala, Mint lehetſen CHRISTUS Vrunk, az Sidóknak amaz meg igért Meſſiáſſa, holott ő benne ily keveſen hiſznek az Sidók közzűl; az Pogányok pedig, többen folyamnak hozzá? Sz. Pál elöſzör nagy eskűéſſel mondgya : hogy, ſemmit az Sidók meg-vetéſérűl boſzſzúból nem mond, hanem inkáb nagy bánatból. mert őket ugy ſzereti, hogy, miképpen CHRISTUS Atokká lőn érettünk, mikor az átkozottak kinnyát ſzenvedé : ugy ős kéſz vólna, hogy CHRISTUS Vrunk ötetis halálra adná mint egy átkot az Sidókért; kikért azelőtt, mikor az Kereſztyéneket űldözi vala, kéſz vólt Chriſtuſtul el ſzakadni. Minek utánna pedig az Sidók méltóſágát elő ſzámlálta vólna; Nem azért bánkodom, ugymond, mintha az Iſtennek igéreti földre eſtek vólna. mert ezek, b nem mind azokat illetik, kik teſt ſzerént Sidók, hanem cſak a' kik Lélek ſzerént, és igaz hit által Abrahám fiai. Es ezt, két példával bizonyittya : Elöſzör; Mert az Abrahámnak lőtt igéretek, c cſak Iſaákra néztek, nem a' több teſti fiakra. Másodſzor : nem cſak Sárában, d de Rebeccábannis meg tetczik, ugymond, a' mit mondék. Mert, noha az Abrahám fiaiba, nagy válaſztás lehetett az Annyokra nézvén. mivelhogy cſak Iſaák ſzűletett Sárától; e Ceturától,

Rom. 9.

b *Verſ. 6.*

c *Verſ. 7.*

d *Verſ. 10.*

e *Geneſ. 25. v. 1.*

és

és Agártul a' tőb fiak : de Iákob, és Esau, egy Atyától Anyától, egy ůdőben fogantattak 's szűlettek. és, minek előtte jót, vagy gonoszt cselekedtek vólna, nem az természet folyása szerént való szűletésből, hanem az Istennek jó kedvéből, a az őregbik szolgája lőn a' kissebbiknek. Malachias által azt mondgya az Vr: b hogy, Iákóbot szerette, Esaut gyűlőlte. Megis magyarázza Malachiás, hogy az Isten, csak az világi jókra nézvén, mondgya hogy Esaut gyűlőlte, és szerette Iákóbot. mert azzal bizonyittya beszédét, hogy Esaunak, sovány, és puszta földet adott lakó helyűl. Sz. Pál, mind ezekkel akarja bizonyitani; hogy nem új dolog, ha az Abrahám magva kőzzűl sokan meg vettetnek; noha Abrahámnak, és az ő magvának adattak az igéretek : és, a' mit bőtű szerént, az Chánaán földének igiretirűl meg tanulunk az Oo Testamentombul. Lelki értelemmel osztán azt Sz. Pál, az őrők életre való választ[illegible]ra fordittya; mint majd meg értyűk.

a *Genes. 25. v. 23.*
b *Malach. 1. v. 2. 3.*

Ezekből illyen Ellen-vetést támaszt Sz. Pál : c Tehát személy válogatás, és hamisság vagyon Istennél. mivelhogy semmit nem nézvén az emberek érdemére, emezt el választya, 's amazt el veti.

c *Rom. 9. v. 14.*

Erre azt feleli : hogy, Nincs Istennél hamisság. mert a' kinek meg kegyelmez, irgalmasságból kegyelmez. miképpen maga mondá Moysesnek, mikor azon kőnyőrgene, hogy a' népnek bűnét kegyelmessen meg bocsátaná. Azért, ugymond, nem az embernek jó akarattyát 's igyekezetit nézi Isten, és ezért kőnyőrül, (mivelhogy az jó igyekezetis Isten Irgalmasságának gyűmőlcse:) hanem a' kivel senkinek nem adós, azt csak kedves kegyelmességből osztogattya. d Az kiket pedig meg vét, (el esett állapattyokban hagyván, és az ő Szent malasztyát, mellyel meg jóbbulnának, meg vonván tőllők;) azokat, igaz és szent akarattya szerént veti meg. miképpen Faraótis azért emelte Királyságra, (noha látta kemény nyakát,) hogy érdeme szerént meg mutatná rajta igazságát. Továbbá, hogy ezt az Istennek itéletit senki méltán meg ne fedhesse, azzal bizonyittya : e Mert minnyáján a' bűn miatt ollyanok valánk mint az rút sár. Ha azért nem zúgolódhatik az sár, a' fazekas ellen, noha azon egy rakás sárból, tiszta 's tisztátalan dologra való edényt csinál : miis, kik minnyájan az Eredendő bűn miatt ocsmányok valánk mint a' sár, nem panaszolkodhatunk. Mert az Isten, ugymond, f azokat, kik (az ő bűnőkért) haragnak edényi, el szenvedi nagy tűréssel; és az ő gonoszságokat, mellyekkel veszedelemre készitették magokat, az Isteni igazságnak ki nyilatkoztatására igazittya. Végezetre, a' mit kőzönségesen mondott vala az Istennek választásáról, tudni illik : hogy, némellyeket magának választ, meg vét némellyeket; azt az Sidók, és Pogányok igyéhez szabja; és az Profétákból bizonyittya, g hogy az Pogányok kőzzűl sokan meg térnek, az Sidók kőzzűl kevesen. És ennek ezt az okát adgya, mert az Sidók, az Törvénynek cselekedetibe bizván, a' CHRISTUS hitit, és malasztyát nem keresik, mellyet az Pogányok két kézzel kapnak.

d *Vers. 17.*
e *Vers. 20.*
f *Vers. 22.*
g *Vers. 24.*

Ez sommája rővideden az Sz. Pál tanitásának. Holott, szól az Eredendő bűn miatt meg veszett emberi állapatrúl, melyben mindeneket,

mint az rút sárt, egyaránt meg vethetett vólna az Isten. Es hogy némellyeken kőnyőrűlvén, tiszta edénnyé tőtte őket; némellyeket rútságokban hagyott; az ő kegyelmességéből, és igaz itéletiből származott. Azért, a' kiket meg vetett az Isten; az Eredendő bűnért, 's az után, szabad akaratból származott gonoszságért vetett meg. A' kiken pedig kőnyőrült; jó vóltából kőnyőrült, és szent malasztyát adta nékik, hogy ezzel eggyűtt munkálkodván, az dűcsősségnek Coronájára emeltétnének.

Mind ezekből ki tetczik, nem csak hogy az Sz. Irással ellenkeznek az Calvinus rút vélekedési; de azis, hogy, sokkal kűlőmb az Calvinus Istene, az igaz Keresztyének Istenénél. Mert, a' mi Istenünk, a lehetetlen dolgokat nem parancsolt; az bűnre senkit nem taszigál; senkit csak jó kedvéből nem kárhoztat.

a *1. Joan. 5. v. 5. Deut. 3. v. 11 Matth. 11. v. 30. Philip. 4. v. 11.*

§. 4. Calvinus, az Egy Istenségbe az Szent Háromságot, kétessé tészi.

Mikor az Istenségbe eggyik személyt Atyának hiszszük, nyilván vallyuk; hogy, az egy Természetben, kűlőmbőző Személyek vannak, mellyek kőzzűl eggyik Atya lévén, Fiat nemzett. De Calvinus az ő Tanitványival egyetembe, mind az Isteni Természetnek eggyességét, 's mind az Személyeknek Háromságát, sokképpen kétessé tőtte.

Elősző́r, azt mondgya : hogy az Atya, nagyob méltósággal mondatik Istennek, hogy sem a' Fiú : b *Quamvis DEI nomen, Filio quoq; sit commune: tamen, Kat'exochèn, Patri interdum adscribitur, quia fons est, & principium Deitatis.* Másutt (mint Bellarminus c fel jegyzette) azt irja : hogy, *Kat'hyperochèn*, felsőbséggel mondatik Istennek az Atya. Ennek okát adgya; mert garádics, és rend vagyon az Isteni nevezetbe : d *Neq; absurdum est, propter gradum & ordinem, DEVM peculiariter vocari, qui DEVS est etiam Mediatoris.* Holott az Atyát, még a' Kőzben-járónakis Istenének nevezi. Bizony dolog, hogy az egyenlő Istenségbe, nem lehet ez az Isteni nevezetnek egyenetlensége. Es, e ha a' Kőzben-járónakis Istene az Atya, mivelhogy a' Calvinus itéleti szerént, CHRISTUS Vrunk az ő Istensége szeréntis Kőzben-járó; kővetkőzik, hogy kűlőmb Istensége vagyon az Atyának, és az Fiúnak. Vgyan ezen Arianismusnak győkerét feszegeti Calvinus, midőn egy csepnyére sem határozza szavát az CHRISTUS emberi természetire, hanem egy általlyában irja : hogy, CHRISTUS az Atyától második az bőcsűlletben, és birodalomban. mivelhogy az Atyának ő Hely-tartója : f *Christus quasi secundam à Patre, honoris & imperii sedem obtinet. Sedet ad dexteram Patris, quia ejus est Vicarius.* g *Sessio ad dexteram, Metaphoricè accipitur, pro secundo vel proximo gradu, quem DEI Vicarius occupat.* h *Considere ad dexteram, perinde est, ac si vocetur DEI Vicarius.* i *Christus est secunda vitæ causa.*

b *Calv. l. 1. cap. 13. n. 23.*
c *Bellar. tő. 1. Præfat. de Christo: Ex libro contr. Gentilem. Dőrhoff. Apodix. 2. ca. 10.*
d *Calv. l. 1. c. 13. n. 24.*
e *Gretse. tő. 2. Defensio. Bellar. f. 34. 35. evasiunculas Junii repellit.*
f *Matth. 26. v. 64.*
g *Matt. 22. v. 44.*
h *Marc. 16. v. 19.*
i *Joan. 6. v. 57.*

Másodszor : Nem elégszik meg azzal Calvinus, hogy CHRISTUS Vrunk, emberi természete szerént kisseb az Atyánál, enged néki, és meg aláztatott ez földőn : hanem azt vitattya, hogy, Istensége szeréntis enged az Atyának; ő tőlle vőtt hatalmat a' meg testesűléskor; sok dolgokat nem tudott; és nem csak embersége szerént kisseb az Atyánál. k *Servus Patris vocatur, narratur nescivisse diem Iudicii, &c. Neq; tamen hæc Humanæ tan-*

k *Calv. l. 2. cap. 14. n. 2.*

tùm naturæ ſuæ ſeorſum adſcribit : ſed in ſeipſum recipit, quaſi Mediatoris perſonæ conveniant. Es ennek azt az okát adgya : mert, a' mi eggyik természethez illik, azt a' másiknakis kel adni : a *Propter duplicis naturæ unionem, alteri datur, quod erat alterius.* Nyilvábban szól másutt : b *Nec Deitatis ſingulare, nec Humanitatis fuit, ſed utriuſq; ſimul, quòd legitur poteſtatem accepiſſe à Patre remittendi peccata, ſuſcitandi quos velit, &c. Patri ſe obedientem præſtitit: & quidquid à Patre accepit, Patri ſubjiciet. Sit igitur nobis hæc recta intelligentiæ clavis, neq; de naturâ Divinâ, neq; de Humanâ ſimpliciter dici, quæ ad Mediatoris officium ſpectant.* c *De totâ Chriſti perſonâ hoc dicitur. Neq; enim, aut ſecundùm Humanitatem ſolam, aut ſecundùm ſolam Divinitatem, humiliavit ſemetipſum.* Bizony, a' hol ugyan azon egy természet, méltóság, hatalom vagyon, ott nem lehet eggyik a' másik engedelmessége alatt. Azt sem javallya Calvinus; hogy, a' régi Sz. Atyák, Vrunknak amaz mondását, Az én Atyám nagyob nállamnál, Emberi természetire magyarázzák : d *Patrum nec recta, nec conſona fuit ſolutio.*

Harmadszor : Miképpen Luther Márton azt irja; hogy, ha az ólelke gyűlöli amaz szót, mellyel Arius ellen az Nicæabéli gyölekőzet, az Atyának, és Fiúnak egyenlő természetit jelentette, tudni illik, az *Homoúſion*; ezért őtet senki nem kárhoztathattya. sőt dicsiriis az Arianusokat, hogy ezt az nemtelen új szót bé nem vötték : e *Quòd ſi odit anima mea vocem Homoúſion, & nolim eâ uti; non ero hæreticus. Et Ariani optimè exegerunt: ne vocem profanam, & novam, in regulis Fidei ſtatui liceret.* Az mely Deák Imádságos könyvét láttam Luthernek, abbannis ki haggya az Litaniából amaz czikkelyt : Sz. Háromság egy Isten, irgalmaz mi nékünk : Azonképpen, Calvinusis azt kivánnya, f hogy el temetve vólnának azok az nevek, mellyekkel az Sz. Háromságnak Eggyessége jelentetik; ugymint: g *Trinitas, Perſona.* h *Homoúſion.* Es inkáb minden mondásit az Sz. Irásnak, mellyek emlekeznek az Sz. Háromságrúl, másba útteti, hogy ne légyen módunk az mi Hitünk fondamentomának bizonyitásában. Mikor Sz. János azt irja: hogy, Hárman vannak, kik bizonyságot tésznek az égben, az Atya, Fiú, és Szent Lélek, és ezek hárman egy: azt mondgya Calvinus; hogy, nem kel ezt az Isteni természetnek eggyességéről érteni: i *Hoc ad Eſſentiam non refertur, ſed ad conſenſum.* Amaz Vrunk mondását; En, és az én Atyám, eggyek vagyunk : ki nem hagyá Calvinus a' Bibliából, k mint Luther: de azt irja: hogy, nem kel itt az Természetnek Eggyességét kergetni. mert, csak az akaratban való eggyességrúl vagyon szó: l *Chriſtus hic non de Vnitate ſubſtantiæ diſputat. Abuſi ſunt hoc loco Veteres, ut probarent, Chriſtum eſſe Patri homoúſion.* Hunnius Lutherista, amaz könyvében, mellyet elébbis m említénk, *Calvinus Iudaizans*, meg mutattya : hogy, az több helyeketis ezen formán tekeri Calvinus.

Az Calvinus tanitványi tovább mennek. és Mélius Péter, n az Váradi Disputátióba, János Király előtt, ezen szókat mondá Dávid Ferenczнek : [Mi, mind az Allatot, mind az Személyt el hattuk. Ellene mondottunk mi ezeknek.] Ha ezeknek ellene mondottak az Calviniſták; szabadon kezet foghatnak az Tőrőkökkel. és talám efféle dolgokért mondgyák

a *Ibid.*
b *Ibid.n.3.*
Vide Bell. li.1.de Chriſto cap. 14. Gretſerũ in ejus capitis Defenſione.
c *Calv.Philip.2.v.10.*
d *Calv.Joã. 14.v.28.*
e *Luth.tõ.2. Lat.Vit.an. 1546. per Luffi,Libr. contr.Latomũ.fol.252.*
f *Calv.li.1. cap.13.n.7.*
g *Ibid.n.5.*
h *Ibid.n.6.*
i *Calv.in 1. Joan.5.v.7. Ib. Marlor.*
k *Supra,fo. 494.*
l *Calv.Joã. 10.v.30. Marlorat.*
m *Supra.f. 255.*
n *Diſputat. Varadin. anno 1569. Die primo.*

gyák az Lutheristák; a hogy, az ki igazán Calviniſta, Tőrőkkel béllett az szűve.

Negyedszer : Calvinus azt tanittya : hogy, Az Fiú Isten, nem vötte az Atyától Isteni természetit, hanem ő magától részes ebben : b *Quomodo Creator non erit ex ſeipſo, ſed eſſentiam aliunde mutuabitur? Nam quisquis Eſſentiatum à Patre Filium eſſe dicit, à ſeipſo negat eſſe.* c *Cùm de Filio, ſine Patris reſpectu loquimur, benè & propriè ipſum à ſe eſſe aſſerimus.* d *Chriſtus lux eſt, ex ſeipſa, & per ſe refulgens.* Ez ha igy vagyon, nem lehet természet szerént való Atya az Atya Isten. Mert fogadott Atyának hihattyuk; de természet szerént való Atyának nem mondhattyuk, a' ki fiának hasonló természetet nem ád az maga természetihez. miképpen hogy Fiú sem lehet, az ki máshul nem vészi természetit, és állattyát. Noha azért az Fiunak természeti nem származott az Atyának természetitől. mivelhogy ugyan azon egy Természet, az Atya és Fiu Istennek természeti : de azért az Fiu, az Atyától vötte ezt az természetet, az őrőkké való szűletésnek általa.

Ennek fölötte, aztis irja Calvinus : hogy, Az Isteni természetnek Személye, nem egyéb, hanem oly tulajdonság, mellyet elménkel gondolunk : e *Perſonas vocârunt diſcretas in DEO proprietates, quæ ſe mentibus noſtris conſpiciendas offerunt.* Ha a' Személy nem egyéb, az mi elménkel meg választott tulajdonságnál; annyi Személy lészen az Isteni természetben, menyi tulajdonságot el választhat egymástul az mi értelmünk. Sőt, ez szerént, az Calvinus vélekedése szerént, az Sabellius tévelygéséhez kel állanunk; tudni illik : hogy az Személy nem egyéb, hanem az mi gondolkodásunk szerént való külömb tulajdonsága az egy Istenségnek.

Másképpennnis el rontya Calvinus az Szent Háromságót. Mert bolondságnak itéli, ha ki azt mondgya; hogy, az Atya Isten, őröktül fogva szülte, és mostis szüli az ő Szent Fiát : f *Quid attinet diſputare, an ſemper generet Pater? quando ſtultè fingitur continuus actus generandi.* Ha ez igy vagyon, bizonnyal következik; hogy, soha az Atya nem szülte az ő Szent Fiát. Mert az Isteni Személynek szülése, nem *Actio Tranſiens*, magán kivül való cselekedete az Istennek, mely az külső állatoknak változásával szokott véghez menni; hanem *Actio Immanens*, az Istenben marad. Minthogy pedig az Isten el változhatatlan; következik : hogy valami most az Istenben nincsen, soha az ő benne nem vólt. Azért, ha most a' Fiunak nemzése nincsen, soha sem vólt ez előttis. Az mi Magyar Calviniſtáink, eszekben vövék ezt az balgatagságot, és abban az Confessióban, mellyet az Bejthe István zászlója alatt csatázó Prædikátorok g nyomtatának Német-Vjvárban, meg vallyák : hogy, a' Sz. Lélek, mind őrökké származik az Atyától, és Fiutul.

a *Supr. fol. 105. Et hujus libri c.9.*
b *Calv.l.1. cap.13.n.23.*
c *Ibi.n.19.*
d *Joan.1.v. 9.Marlorat ibid. Moderatur hæc ille,cap. 13.n.25. ſed ſibi contradicit.*
e *Calv.Joã. 1.v.1.ſub finem.*
f *Calv. l.1. cap.13.n.19.*
g *An.1597. Typis Manlianis, art.1.*

§. 5. Calvinus az Istennek Mindenható erejét tagadgya.

Az Istennek mindenható Ereje, sok dolgokra terjed, mellyeket mi, csak meg sem tudunk gondolni : h *Demus DEVM aliquid poſſe, quod nos fateamur inveſtigare non poſſe.* De mivelhogy Calvinus, csak az maga értelmével akarja fontolni az Isteni dolgokat, sokképpen meg határozza

h *Auguſt. Epiſt. 3.*

az ő Hatalmaſſágát; mint a Schlüſſelburgius, és b Feuardentius meg mutattyák.

Előſzőr azt tanittya: hogy, Nem kel az Iſtenben oly Hatalmaſſágot gondolni, az minéműt az Papiſták álmodnak, és *Abſoluta Potentiának*, oly Hatalomnak neveznek, mely az terméſzet határához nem kötelezteteti, hanem e' fölőtt, ſzokatlan dolgokatis véghez vihet: c *Neq; commentum ingerimus Abſolutæ Potentiæ: quod, ſicut profanum eſt, ita merito deteſtabile nobis eſſe debet.* d *Nihil magis præpoſterum, quàm imaginari nudam & abſolutam (ut loquuntur) DEI Potentiam.* Ebből az ſzép tudományból ſatullya ki; e hogy Iſten, egy teſtet, egyſzer 'ſmind két vagy három helyre nem tehet; ſem egy nagy teſtet, kicſin helyre nem rekeſzthet.

Máſodſzor azt irja: hogy, Lehetetlen az, valami eddig nem volt, és ezután ſem léſzen: f *Impoſſibile appello, quod nec fuit unquam, &, ne in poſterum ſit, DEI ordinatione impeditur. Fieri non poteſt, quod non futurum Scripturæ pronuntiant.* Ebből következik, az mit Calvinus máſutt ki fejez; tudni illik: hogy, Nincs az Iſtennek hatalma arra, valamit az ő gondviſeléſe nem igazgat; az az, valamit ekkorig nem alkotott, és ezután ſem alkot: g *Voluntas DEI, cauſa eſt rerum omnium. Non illa quidem Abſoluta Voluntas, de qua garriunt Sophiſtæ, impio profanoq; diſſidio ſeparantes ejus Iuſtitiam à Potentia: ſed illa moderatrix rerum omnium Providentia.* Azért, a' Calvinus Iſtene, h kövekből Abrahám fiait nem teremthetett: i Vrunk óltalmára ſem adhatott tizenkét ſereg Angyalt. mivelhogy ſem eggyiket, ſem máſikat meg nem cſelekedte.

a *Theol. Calvin. Art. 3. fol. 11. ar. 31. fol. 163.*
b *Feuard. 1. Theomach. Et in Iren. li. 5. c. 5. n. 6.*
c *Calv. l. 3. cap. 23. n. 2.*
d *In Pſalm. 37. v. 4. ap. Calvin. eſt Pſa. 38. v. 4.*
e *Calv. l. 4. cap. 17. n. 19.*
f *Calv. l. 2. cap. 7. n. 5.*
g *Calv. l. 1. cap. 17. n. 2.*
h *Matth. 3. v. 9.*
i *Matth. 26. v. 53.*

MASODIK RESZE.

CALVINVS AZ MASODIK AGAZATOT fel bontya.

MIkor az el veſzett emberi állatot, kegyelmében végezé hogy vegye az Atya Iſten; ezt az ő tanácſát véghez akarván vinni az meg határozott űdőben, az ő eggyetlen egy, őrökké való Iſtenſégű Szent Fiát, az emberi nemzetnek igére, és abban végezé el az ő nagy igyekezetit az embernek meg éppitéſéről. Errűl, az régen meg igért, ſok Profeciák és homályok által jövendőlt 's példáztatott Eudvőzitőről teſzűnk valláſt az Hitnek Máſodik ágazattyában. Es ſomma ſzerént, Három dolgot mondunk: I. Hogy az Atya Iſten, IESUST, az az, Eudvőzitőt, Meg-ſzabadítót adott az emberi nemzetnek váltſágára; amaz áldott Magot, mellyet az kígyó főnek meg rontáſára, az mi első Szűleinknek, és Abrahámnak igért vala. II. Hogy ez az IESUS, Meſſiás, CHRISTUS; az az, meg kenetett, Papi fejedelemſégre, lelki Királyſágra, Profétáláſra. mert ugyanis ezeket az három rendbéli ſzemélyeket ſzokták vala meg kenni az Oo Törvényben. III. Hogy ez a' Meſſiás, eggyetlen egy fia az Atya Iſtennek; az az, nem fogadott fia, mint az több emberek; hanem ugyan terméſzet ſzerént való fia. kit mi, nem cſak azért mondunk Vrunk-

nak, hogy Iſtenſége ſzerént teremtett minket; de azértis, hogy drága kincſén váltott meg minket, az Bűnnek, Eordőgnek, és Halálnak rabſágából.

§. 1. Calvinus nem hiſzi, hogy IESUS légyen az mi Eudvőzitőnk.

Luther Márton, ſok illetlen dolgokat tanita az mi Vrunknak Megteſtelűléſéről. Mert azt meré irnyia: hogy, Nem cſuda, ha az Iſtennek emberré létét tagadgyák a' Tőrőkök. mert ſzinte oly hihetetlen, hogy az Iſten Ember vólna, mintha azt mondanók, hogy az Ember Szamár: a *In Theologia verum eſt, Verbum caro factum eſt: in Philoſophia, ſimpliciter impoſſibile & abſurdum. Nec minus, imò magis diſparata eſt prædicatio, DEVS eſt Homo: quàm ſi dicas, Homo eſt Aſinus. Ideò nihil mirum, ſi Arius, Iudæi, Mahomet, & totus mundus neget Chriſtum eſſe DEVM.* b *In Incarnatione, facta eſt proportio finiti ad infinitum; quod eſt impoſſibile.* Nem akara azért hátra maradni Calvinus ez aránt is; hanem verſent futa, és jól el rugaſzkodván, megis előzé Luthert az Máſodik ágazatnak fel forgatáſában.

Azért nevezteték IESUSNAK az mi Vrunk: mert ő váltya meg az népet bűneitől; és mind az egéſz világért eleget téſzen Iſtennek. Ezektől az ſzép bőcsűlletes tiſztektől, mind meg foſztya Calvinus, CHRISTUS Vrunkat.

Előſzőr: Mert azt tanittya: hogy, CHRISTUS Vrunk, Senkit az Bűnből ki nem tiſztitott. sőt az ő népe, Minden Cſelekedetiben, és akarattya ellen támadott Indúlatiban vétkezik; őrők kárhozatra méltó gonoſzſágban keverődzik. Ezt eléb bővſégeſen meg hallók tőlle. Ha az bűntől való meg ſzabadúlás, és meg tiſztúlás abban áll, hogy az ember ſoha ſemmit ne cſelekedgyék egyebet őrők kárhozatra méltó bűnnel, minden kétſégnélkűl, az Calvinus Chriſtuſais meg ſzabadit az bűntől minket.

Máſodſzor: Azt vitattya; hogy, Az ember ſoha meg nem tiſztúl, ſem meg nem ſzabadul az bűnők kötelétől: hanem, mindenkor bennűnk marad az bűn, de az Iſten be fődőzgeti, és bé pólállya, hogy Szent ſzemei előtt el rejtve légyenek. Erre nézű ſzavait, majd elő hozzuk. Az bizony dolog, hogy, ha az elébbi rútſágot bennűnk hagyván, cſak egy bűntől ſem ſzabadit meg minket Chriſtus: nem mondhattyuk, hogy ő ſzabadit meg a' bűntől; ő ama' Bárány, mely az világnak bűnét el veſzi.

Harmadſzor: Azt beſzélli; hogy, Az ő Chriſtuſa nem azért jőtt e' világra, hogy űdvőzűllyön e' világ ő általa; meg világoſitcſon minden embert; mindeneket valakik meg terheltettek, magához híjon. Ezt nem ſzinte ezen ſzókkal, de kerűlő beſzéddel nyilván tanittya. Mert eggyűtt azt irja: hogy, az Atya Iſten, cſak az Válaſztottakat bízta Chriſtus Vrunkra: c *Si omnes vellet ſalvos; cuſtodem illis præficeret Filium, & omnes in ejus corpus ſacro Fidei vinculo inſereret. Nunc conſtat, Fidem ſingulare eſſe paterni amoris pignus, filiis quos adoptavit reconditum.* Máſutt azt tanittya: hogy, az kikért Chriſtus vérét öntötte, azoknak bűnőketis el fődőzte. d *Hic effectus eſt fuſi Sanguinis, ut non imputentur nobis peccata.* Mivelhogy azért egyéb helyeken azt hirdeti; hogy, cſak az Válaſztottak azok, kiknek bűnők el fődőztetik, és az igaz Hitben réſzek vagyon; e *In Fidem non illuminantur, nec ejuſ-*

a *Luth. tō. 2. Lat. Vittēb. anno 1546. Diſput. de DEO. Theſi 18.*
b *Diſput. 2. theſ. 18. 19.*
Matth. 1. v. 21.
Supr. f. 203. 204.
Láſd e' Kőnyvnek c. 7. §. 2. n. 2.
c *Calv. l. 3. c. 22. n. 10.*
d *Calv. l. 2. c. 17. n. 4.*
e *Idē lib. 3. c. 2. n. 11. Et cap. 21. n. 7.*

dem regenerationis participes sunt, nisi qui præordinati sunt ad salutem : Nyilván következik, hogy, csak az Választottakért hólt meg az Calvinus Iésussa. Maga a' mi IESUSunkrúl a' Szent Irás azt mondgya: a hogy, mind ez világért meg hólt.

a *1. Joan. 2. v. 2. Rö. 11. v. 15. 2. Corint. 5. v. 19. 1. Timot. 2. v. 6. 2. Pet. 3. v. 9*

§. 2. Az Calvinus Christussa, Bűnös, és Tudatlan.

Mikor Vrunkat, CHRISTUSNAK, Messiásnak mondgyuk; b Isteni bölcseséggel tellyes Profetának, és Szentek Szentinek; Melchisedek rendin való Papi Fejedelemnek; véghetetlen országú Királynak nevezzük. De Calvinus, eggyenként alattomba mind fel forgattya ezeket az Christus Vrunk méltóságit. c

b *Isa. 11. v. 2. Daniel. 9. v. 24.*

c *In sanctitate, pares se faciunt Christo. Supr. f. 309.*

Előszőr : Mivelhogy Luther Mártontúl azt hallotta vala; hogy minden Próféták bizonyságot tésznek arrúl, hogy Christus leg nagyob gyilkos, lopó, fertelmes ember vala; d *Omnes Prophetæ viderunt hoc in spiritu, quod Christus, futurus esset omnium maximus latro, homicida, adulter, fur, sacrilegus, blasphemus; & quòd nullus major unquam in mundo fuerit.* e *Non debemus ergo fingere Christum innocentem. Tibi enim donatus est, qui exutâ innocentiâ, & sanctimoniâ suâ, portaret peccatum :* Eszébe vőve Calvinus, hogy az ő Vallása szerént sem mondhat kűlömbet az okos ember, azért azt irja : hogy, szinte mint az Sz. Irás minket Isten előtt Igazaknak mond : azonképpen Christus Vrunkat (meg bocsásson az én kégyes üdvözítőm, hogy a' káromlást ki kel mondanom) világ Latránek nevezhettyük. Mert, ha minket az Sz. Irás, igazán és méltán, Igazaknak s' Szenteknek nevez, mivelhogy az Christus Igazságát nékünk tulajdonittya az Isten; Christus Vrunknakis ugyan azon formán tulajdonitotta a' mi Bűneinket : f *Quomodo Iusti coram DEO sumus? qualiter scilicet Christus fuit Peccator. Personam enim nostram suscepit, ut tanquam peccator judicaretur. Ita nos Iusti sumus, quoniam censemur Christi justitia.* g *Christus, Maledictio vocatur; quod significat, omnium maledictionem in ipso fuisse inclusam. Quòd personam nostram suscepit, ideò Peccator erat, & maledictionis reus; non tam in se, quàm in nobis.* h *A reatu peccatorum nos absolvit Christus, quum ea sibi imputari voluerit, ac si sua essent.* Ebből hozza ki oszlán, i hogy Christus Vrunk, az ő Attya előtt, *Reus stetit*; ugy állott, mint az mely gonosz tévőt meg érnek vétkében.

d *Omnes Prophetæ viderunt hoc in spiritu, quod Christus, futurus esset omnium maximus latro, homicida, adulter, fur, sacrilegus, blasphemus; & quòd nullus major unquam in mundo fuerit.*

e *Non debemus ergo fingere Christum innocentem. Tibi enim donatus est, qui exutâ innocentiâ, & sanctimoniâ suâ, portaret peccatum :*

f *Cal. 2. Corint. 5. v. 21.*

g *Calv. Galat. 3. v. 13. Similia l. 2. cap. 16. n. 10.*

h *Calv. l. 4. cap. 17. n. 2.*

i *Cal. Matt. 27. v. 46. Et lib. 2. ca. 16. n. 12. Vide Art. 4. §. 2. n. 11.*

Ezek pedig a' bolond vélekedések, csak tudatlanságból szállottak az Calvinus agyába. Mert Egy az : hogy az *Imputatio*, sem igazzá, sem gonoszszá nem tészen senkit, ha ómagában nincs az jámborság, vagy latorság. Más az : hogy az Isten mindeneket ugy lát, mint magokban vannak; és oly itéletet tészen mindenekrúl, a' minémúk ő magokban. Annakokáért, senkinek azt nem *imputálhattya*, az mi benne nincsen. Mikor azért az Irás azt mondgya : hogy, Bűnné lőn mi érettünk CHRISTUS Vrunk; csak ugy kel azt érteni, mint az Oseás mondását : k ki az Bűnökért való Aldozatot, mellyet az Papok meg éjznek vala, Bűnnek nevezi. Mikor pedig l Atoknak nevezi őtet az Irás; csak azt jelenti, hogy az átkozottak kinnyát meg kóstolta.

k *Ose. 4. v. 8.*

l *Gal. 3. v. 13*

Továbbá, a' mint ezennel m meg mondom, aztis erőssen vitattya

m *Lásd ide alább c. 4. §. 2*

Calvinus : hogy, Christus Vrunk néha meg botlott szavába; kétségben esésnek szavait ejtette gondolatlanságából; kételkedett az Istennek jó akarattyába; és az ő Attya ellen zugolódó indúlatit meg kellett czáfolni, viszsza kellett szavait mondani. Ezek pedig bűnnélkűl nem lehettek; mint majd meg hallyuk.

Másodszor : Azt taníttya Calvinus; hogy, Christus Vrunk, szinte mint mi, eleinten igen Tudatlan vólt, és lassan lassan tanúlgatott, mint egyéb gyermekek szoktak okoskodni : a *Ter & quater insanus foret, qui se gravatim Ignorantiæ subjiceret : quam, ne ipse quidem DEI Filius nostrâ causâ subire abnuit. Palàm est, Christo communem cum Angelis Ignorantiam tribui.* b *Sicut adolescere corpore, ita secundum animam, nostrâ causâ proficere voluit. Anima ejus, subjecta fuit Ignorantiæ. Hoc solum discrimen est, inter nos & illum, quòd infirmitates, quæ nos necessitate constringunt, sponte suscepit.*

a *Cal. Matt. 24. v. 36.*

b *In Luc. 2. v. 40.*

Es, hogy ne tessék csak kordéra mondani ezeket, sok példákkal megis bizonyíttya az mi Vrunk Tudatlanságát : I. Azt mondgya : hogy, Azért nyilatkozott meg az ég; midőn Vrunkat meg keresztelék, hogy bizonyossá tétetnék Christus az ő tisztirúl, és hivatallyárúl : c *Non repugno, quin Christus etiam, quatenus Homo erat, redditus sit suæ vocationis certior.* Sőt, a' mint ezután meg hallyuk, ugyan azt beszélli : hogy, néha elis feletkezett Christus Vrunk az Istennek akarattyárul, és azért vonogatta magát előtte : néha pedig, oly temérdek vélekedésben esett, hogy az ő Sz. Attyától meg vettetnek alitotta magát; és azon félt, hogy el ne kárhozzék. II. Azt irja : hogy, Mikor a' fűge-fát meg átkozá Christus, gyűmölcsőt nem találván rajta, mert ideje sem vólt a' fűgének, nem tudta, micsoda fa légyen : *Nihil absurdi est, si dicamus secundum Hominem speciem arboris fuisse illi incognitam. Calv. Math. 21. v. 18.* Maga a' Fűge-fa, Sidó országban oly kőz, mint nállunk az fűz-fa. III. Grammaticára tanittya Vrunkat, és gyakran orczázza, hogy nem jól szóllott; kemény, és illetlen hasonlatosságokat allatott; jobban, és alkolmatosban ejthette vólna mondását : d *Est igitur in verbis Christi, quo ad Grammaticam, impropria exceptio.* e *Dura, & longè petita videtur similitudo.* f *Paulo durior est Christi Metaphora, dum salem nominat quidquid salsum est.* g *Non omni ex parte propriè quadrat similitudo Cribrandi.* h *Impropriè loquitur Christus.* i *Plenior fuisset locutio : Venit DEVS, Iustitiæ viam Ioannis ore demonstrans.* IV. Az Dialectikához keveset tudott a' Calvinus Christussa (mert ő idétt az Lossius Dialectikája még ki nem kőlt vala:) azért feddi Christust gyakorta Calvinus, hogy illetlenűl hoz ki egy dolgot másból, és erőtlenűl bizonyít : k *Omne regnum in se divisum desolabitur. Calumniam sibi objectam, proverbiali sententiâ refutat : Videtur tamen, parum solida esse refutatio. Memoriâ tenendum est, vulgò receptis Proverbiis ita usum esse Christum, ut tantùm essent probabiles conjecturæ; non solidè probarent.* l *Omnia ergò, quæ vultis ut faciant. Supervacua est illatio; quemadmodum sæpè in concisis sententiis, particulæ istæ abundant.* m *Adverbium causale supervacuum est.* n *Videtur Christus parum solidè ratiocinari : Sed in promptu solutio est, quòd Christus ad eorum captum sermonem accommodet.* o *Videtur hoc præter rationem additum. quia officium Panis, non est sitim restinguere.* Végezetre, gyakran p irja Calvinus : hogy,

d *Calv. Joa. 17. v. 12.*

e *Luc. 16. v. 1.*

f *Marc. 9. v. 49.*

g *Luc. 22. v. 31.*

h *Matt. 12. v. 33. & v. 5. ca. 15. v. 19. ca. 20. v. 26.*

i *Matth. 21. v. 32.*

k *Cal. Mat. 12. v. 25.*

l *Matth. 7. v. 12.*

m *Ibi. v. 16.*

n *Matth. 9. v. 5.*

o *Joan. 6. v. 35.*

p *Inf. c. 4*

Christus Vrunk sok hertelen szókat ejtett, mellyeket viszsza kellett vonni: a *Non fuit hæc meditata Christi oratio; sed impetus doloris, subitam ei vocem extorsit, cui statim addita fuit correctio. Votum subitò elapsum, castigat, & revocat.* ϕ *Votum illi inconsideratè effluit; cui statim renuntiandum est.* Es, jóllehet mind az Gőrög, Deák, és Syriai Bibliákban fel találluk Sz. Máténál amaz szokat; Sokan vannak az hivatalossak, kevesen az választottak: de azért ezt Calvinus illetlen dolognak nevezi: b *Minimè quadrat, quæ à quibusdam inseritur sententia; Multi sunt vocati.*

a *Matth. 26. v. 39.*
ϕ *Ioan. 12. N. 27.*
b *Cal. Mat. 20. v. 16.*

§. 3. Az Calvinus Christusa, nyomorúlt Király, és igén gyarló Papi fejedelem.

Az Királyságra meg kenetett Messiást, erős, bölcs, és nagy birodalmú Királynak nevezi az Irás: de Calvinus, az ő Christusát; mind ezektűl meg fosztya.

Elősző: Azt tanittya: hogy, Christus egyebeket magához nem térithetett, hanem csak a' népnek sőprejét; kiből igen gyalázatosis lőtt az ő Tudománya: c *Hoc quidem primo aspectu, Evangelii gloriam valdè obscurat, imò deformat, quòd Discipulos Christus, non nisi ex fece populi, & quisquilis, sibi colligere POTVIT.* Bizony, sem Luciánus, sem Mahomet nem beszélhetne ennél gyalázatosban Christus Vrunkrúl. De hazud Calvinus, hogy Christus *Non potuit*, nem szedhetett vólna az világi Bölcsekbe melléje. mert szinte ugy birt ő az Bölcsek szűvével mint az halászokéval: hanem, a' mint eléb d mondám, azért választa egyűgyűeket, hogy ne dicsekednék az test, hanem, az világ meg téréséből, minden dűcsősség éppen csak egyedűl az Istennek adatnék.

c *Calv. Luc. 7. v. 29.*
d *Sup. f. 47.*

Másodszor: Az Sz. Irás sok helyen mondgya: hogy, Mikor el jő az Messiás, el rontya az Bálványozást; és az ő birodalma ki terjéd minden nemzetségre, meg marad mind őrőkké: e ő pedig nagy bölcs lészen országlásában. Ezektűl az bőcsülletes szép czimerektűl, mind meg fosztya Calvinus az mi Királyunkat. Sokszor mondgya: hogy, f Ezer esztendőtűl fogva, tellyességgel ugy el fogyott vólt az Christus országa, hogy mindenek fenékkel fel forgattatva vóltak, és az tiszta Sz. Irás hirdetése el enyészett vólt. Oly nagy Bálványozás vólt pedig az egész Keresztyénségben, g hogy Ieróboám idejébe sem vólt nagyob az Sidók kőzt. Az világra pedig annyira nem terjedett el, hogy soha sem Olasz országba, sem Spanyól országba, sem több Tartományokba nem hatott ereje; hanem, az h Pápista setétségbe vóltak ezek az Országok, mindazólta hogy Christust meg esmérték. Az ő Királyságának pedig, és Országlásának, vége lészen itiletkor: i *Vltimum judicium, propriè censeri potest extremus Regni ejus actus.* k *Peracto judicio, redditurus est regnum Patri. Quorsum data est ei potestas, nisi ut per ejus manum Pater nos gubernet? quo etiam sensu, dicitur ad Patris dexteram sedere. Hoc verò temporale est, donec præsenti divinitatis aspectu fruamur. Regnabit Christus, donec prodierit mundi Iudex. Vbi consortes cælestis gloriæ DEVM videbimus, desinet caput Christi esse DEVS. quia Christi ipsius Deitas, ex seipsâ fulgebit, cùm adhuc velo quodam sit obtecta.* Látod, mely nyomorult Istenséget tulajdonit Christusnak, mellyet az homály bé foghat. Végezetre, oly

Lásd az Alvinczihez irt Első Levelet ide aláb.
e *Jerem. 23. v. 5.*
f *Sup. f. 147*
g *Calv. Supra. fol. 372.*
h *Infr. l. 5. c. 6. §. 2. n. 4.*
i *Calv. li. 2. c. 15. n. 5.*
k *Ibi c. 14. n. 3. Vide Dőrhoff. Apodixi 2. cap. 4. fol. 171.*

oly módotlan birodalmu Királynak itéli Calvinus Christust, hogy, soha képtelemb, és alkolmatlamb Országlás az övénél nem találtatott. Mert az Királyok, mikor jól akarják rendelni birodalmokat, Két dologra néznek: Elősző; hogy állandó, és sokáig maradó légyen. Másodszor; hogy az Ország tagjai, békeségben és csendességben éllyenek. Mely két dolog, az őrőkké való Békeséges Királyhoz az Messiáshoz, leg inkáb illik. Az Calvinus itéleti szerént pedig, Christus Vrunk az ő országába, semmi útat nem mutatott az a viszszálkodásnak le csendeszitésében, és békeséges eggyességnek meg tartásába. sőt okot adott, hogy naponként újob versengések, és gyűlőlséges perlekedések támadgyanak. Mert oly Törvényt adott, melynek kűlömbőző értelmi lehetnek: Bírát pedig nem adott, mely az ő értelmérűl indittatott veszekedést el igazíthassa. Es mivelhogy egy Ország sem maradhat meg, ha az ő tagjai egymást rágják, mardossák; nem lehet állandó az Christus országá. Sőt, az mint nem régen mondám, ómaga Calvinus azt beszélli: hogy az ő Messiásának Országa, ezelőtt Ezer esztendővel le tapodtatott, és el rejtetett vala.

a *Supr. fol. 101.*

Az Vrunk Papi méltóságát a' mi illeti, aztis sokképpen le csőpűlli. Mert, noha őtet az b Irás Melchisedech rendin való Papnak nevezi: de Calvinus c nem akarja hinni, hogy kenyérrel, és borral áldozott légyen az mi Vrunk, mint Melchisedech.

b *Psal. 109. v. 4. Hebr. 5. v. 6.*
c *Calv. 4. Inst. c. 18. n. 2*

Az kereszttán való Véres Aldozatrúl azt mondgya az Irás: hogy, ez által tiszttittattunk meg. Vrunk Sz. Vére-húllásának tulajdonittya szabadulásunkat. *Heb. 9. v. 12. 1. Pet. 1. v. 19. 1. Ioan. 1. v. 7. Ephes. 1. v. 7.* Calvinus pedig azt mondgya: hogy, Testi halála üdvőzitőnknek semmit nem használna, ha az ő Lelke, az kárhozott latrok kinnyát nem érzette vólna: d *Nihil actum erat, si Corporeâ tantùm morte defunctus fuisset Christus: Aliud majus pretium fuit, quòd diros in Anima cruciatus, damnati ac perditi hominis pertulit.* Maga az ostoba ember, az nyilván való Sz. Irástúl meg győzetvén, másutt meg vallya: hogy, az Christus vére-húlláss békéltetett meg minket az Istennel: e *Si hic est effectus fusi Sanguinis, ut non imputentur peccata: sequitur, eo pretio satisfactum esse judicio DEI.*

d *Calv. l. 2. cap. 16. n. 10.*
e *Calv. l. 2. cap. 17. n. 4.*

Mélyebben gázol Calvinus, és egy általlyában azt mondgya: hogy, Christus Vrunk semmit nem érdemlett Istentűl. mert ő benne nem vólt oly méltóság, hogy érdemelhetett vólna: f *Fateor, si quis simpliciter & per se, Christum opponere vellet judicio DEI; non fore Merito locum. quia non reperitur in homine dignitas, quæ possit DEVM promereri.* Maga az Sz. Irás azt mondgya: hogy, nagy árron, és bőséges váltságon szabadított meg minket az mi Vrunk. *1. Petr. 1. v. 18. Tit. 2. v. 14. Colos. 2. v. 14. 1. Corinth. 1. v. 20. Psalm. 129. v. 7. Rom. 5. v. 20.*

f *Calv. l. 2. cap. 17. n. 1.*

§. 4. Calvinus, sem Fiú Istennek nem hiszi, sem mint Urát nem tiszteli Christust.

Ezelőtt hallók, hogy, az Calvinus tetczése szerént az Fiú Isten, az Atyától nem vőtte Isteni természetét. Kiből világoson kővetkőzik, hogy, az Atya Istennek természet szerént való Fia nem lehet. mert, a' ki mástúl nem veszi természetit, Fiu nem lehet. Ennek fölőtte; az Fiu

Lásd fellyeb Lib. 5. c. 1. §. 4. n. 4. fol. 387.

Istent, az ő Attyával egyenlő méltóságban nem helyhezteti, hanem, az mint a meg hallók, Isteni természeti szerént is az Atyának hatalma alá veti. Sőt, mint nem régen b emlitők, és bővebben meg mutattya c Hunnius, d Schlüsselburgius, e Feuardentius, f Calvino-Turcismus, inkább mind másra forgattya Calvinus azokat az Sz. Irás szavait, mellyek bizonyságot tésznek az Christus Istenségéről. Ezeknek azért most béket hagyván,

Elősző, azt jelengeti Calvinus: hogy, Az mi Vrunkban, két Személy vagyon. és igy jó következés szerént, az Nestórius Eretnek tévelygésére hajolván, azt kel mondani: hogy a' Bódog Aszszony fia, külömb az Isten Fiánál: g *DEI filius, Sermo est à Patre ante sæcula genitus. nondum enim de Mediatoris persona nobis sermo est.* Hogy ha a' Közben-járónak személyéről akkor semmit nem szól Calvinus, mikor az Fiu Istenről emlekezik; nyilván következik, hogy nem egy az Fiu Istennek személye, az Közben-járónak személyével. Másutt azt irja: hogy, Az őröktől fogva való Ige, fel vötte magára az Közben-járónak személyét: h *Filius DEI vocatur, non tantùm quatenus ante sæcula genitus ex Patre fuit Sermo, sed quia Mediatoris suscepit personam.* i *Mediatoris induit personam.* k *Suscepta à Christo Mediatoris persona.* Más személy vólt tehát az Közben-járónak személye, az Igének személyétül. mert ugyan azon egy személy, magát fel nem vehette, és magába nem öltözhetett.

Másodszor: Aztis feszegeti, a' mit Eutyches tanitott: hogy, Vrunkban nem maradott éppen, mind az Isteni 'smind az Emberi Természet; ugy hogy, az mi természet szerént tulajdona az eggyik természetnek, az ne tulajdonittassék másiknak. noha mind az két Természetnek tulajdonsági, ugyan azon egy Személynek méltán tulajdonittatnak. Azért azt beszélli: hogy, az Meg-testesülés által, az Emberi természetnek tulajdonsági, az Isteni természetnek tulajdonittatnak; és viszontag, az Isteni természeté, az Emberi természetnek: l *Quod unius Naturæ proprium est in Christo, ad alteram transfertur.* m *Quæ in Humanâ ejus naturâ peracta sunt, ad Divinitatem, impropriè, licet non sine ratione, transferuntur. Humanitatis proprietates, cum alterâ Naturâ communicantur. Propter duplicis Naturæ unionem, alteri datur, quod erat alterius.*

Harmadszor: Kegyelmes Vrunknak vallyuk Christus Vrunkat, kinek minden tiszteséggel és szolgálattal tartozunk: De, a' mint ezelőtt n hallók, Calvinus őtet sokképpen kegyetlen Tyrannussá változtatá. Es oly kevés tiszteséggel illeti őtet, hogy, noha az Iesus nevére o minden térd meg hajol; noha még az Eordőgökis ki mennek vala ennek emlitésére az emberekből; *Marci, 9. v. 38. Act. 16. v. 18. Lucæ 10. v. 17:* mindazáltal Calvinus, csufos, sőt babonás dolognak mondgya, ha ki az Iesus nevére meg hajtya térdét: p *Plus quàm ridiculi sunt Sorbonici Sophistæ, qui ex præsenti loco colligunt, Genu flectendum esse, quoties nomen IESV pronuntiatur. quasi vox esset Magica, quæ totam in sono vim haberet inclusam.* Térdet hajtana Calvinus egy fő embernek: de az Iesus Christus nevét halván ha térdét hajtaná, babonás Bálványozó lenne.

Ezekből

a *Suprà, fol. 385. & 386.*
b *Sup. f. 387*
c *Hun. Calvin. Judaiz.*
d *Schlüs. l. 2. Theol. Cal. art. 6. fol. 38.*
e *Feuar. in ep. ad Philē.*
f *Calvino-Turcis. li. 3. cap. 3.*
g *Calv. li. 1. cap. 13. n. 23. Similia, nu. 9. initio.*
h *Ibi. n. 24.*
i *Lib. 2. ca. 15. n. 5.*
k *Matth. 27. v. 46.*
l *Calvin. in Joā. 3. v. 13.*
m *Calv. l. 2. cap. 14. n. 2.*
n *Suprà, fol. 378. & seq.*
o *Philip. 2. v. 10.*
p *Calv. ad Phil. 2. v. 9.*

Ezekből ki teszik: hogy, ha az Első ágazatban elő számlált sok rút tevelygésiért, Calvinust Atheusnak meri nevezni az Lutherista Superattendens a Schlüsselburgius; miis az Második ágazatban, nem oknélkül Anti-Christusnak nevezhettyük őtet. Mert, a' mi ő rajta áll benne, tellyességgel földre tapodgya Christus Vrunkat, Természetiben, Tisztiben, Tudományában, és egyéb Hivatallyában.

a *Schlüsselb. lib. 1. Theol. Calv. art. 7. Fol. 145. Vide infrà, in 5. artic.*

HARMADIK RESZE.

CALVINVS AZ HARMADIK AGAZATOT meg mocskollya.

AZ őrők Istennek el végezett jó akarattyáról, tészünk vallást ebben az Agazatban. Mert, könyörülvén az el esett emberi állaton az Fiu Isten, magára fel öltözé természetünket az Szűznek mehéből, Sz. Lélek Istennek cselekedetiből. Azért, az Harmadik ágazatban, I. Azt vallyuk: hogy, Az Fiu Isten, nem úgy fogantaték, mint egyéb emberek, b férfiú magból, testi gyönyörűségekkel, és az Első emberről reánk szállott átokkal: hanem, az Sz. Lélek Istennek, minden szentségnek, és tisztaságnak kút-fejének ereje, meg környékezé az tiszta Szűzet, hogy szűzen, és minden testi indulatnélkül fogadná Szent Fiát. II. Hiszszük: hogy, Az ő Szent Annya, szűzen szülé Vrunkat. Es, mivelhogy valóságos szűletés által jöve ez világra, arrúlis vallást teszünk: hogy, Nem csak tettetes, szem fény vesztő Testben jött Vrunk e' világra; hanem ugyan valóságos test szerént szűlettetett Bódog Aszszonytúl. Mert igaz szűletése nem lehetett vólna, ha igaz teste nem lőtt vólna.

b *Job. 14. v. 4. Sap. 7. v. 2. Psál. 50. v. 7. Ephe. 2. v. 3.*

Ebben az Agazatban, nem egyszer botlik Calvinus:

Elősző; mint nem régen c mondám, azzal mossa nyelvét: hogy, Az Isten Fiának, külömb személye vólt, az Közben-járó Christus személyénél. Ki ha igy vagyon; nem mondhattyuk, hogy az Istennek fia szűletett Bódog Aszszonytúl; hanem más személy vólt az Istennek Fia, az Szűz Maria fiátul. Mely dolgot mászoris jelenget Calvinus, midőn azt mondgya: d hogy azok, az mellyek Christus Vrunknak emberi természetiben lőttek, nem mondatnak tulajdon értelemben az Istenrűl; *Impropriè transferuntur.* Kit nyilvábban ki fejez Béza, mikor azt irja: hogy, éppen Christusrul nem mondhattyuk, hogy szűletett, kinzatott; hanem csak egy részérűl; tudni illik, az Emberi természetrűl: e *Hoc fortassis non minùs commodè per Synecdochen explicaretur: quæ quidem modò simplex est, modò duplex. Simplex; quum duntaxat subjecto toti tribuitur, quod ad eum, alterius tantùm naturæ respectu, propriè spectat; ut si dicas Christum passum esse. Duplex altera; quum & in subjecto, pars pro toto ponitur, & in attributo, tribuitur toti personæ in concreto, quod unius, & quidem alterius naturæ proprium est; ut cum dicitur Dominus gloriæ crucifixus.* Ha csak *per Synecdochen*, mondatik Christus Vrunkrul, hogy fogantatott, szűlettetett, kinzatott; annyi, mintha azt mondanók; hogy az ő Emberi természete fogantatott, és szűletett. Ez pedig nem jól esik.

c *Art. 2. §. 4. f. 394.*
d *Suprà, fol. 394.*
e *Beza, Joā. 3. v. 13. in postrem. edit. ad Reginam Anglia.*

mert,nem az Emberi természet,hanem, EZ AZ EMBER, az Christus,szűletett, az ki igaz Istenis. Ezokon, Szűz Maria igazán mondatik Istennek Annyának.

De csak tudatlanságból jutottak erre a' rút vélekedésre az Atyafiak. Mert, noha Christus Vrunk, csak Emberi természete szerént fogantatott, szűletett,és szenvedett : de mivelhogy az Emberi természet az Isteni személyhez ugy kötöztetett, hogy egy személy vólna az Emberi, és az Isteni természetnek személye: ez okon, *per Communicationem idiomatum*, minden tulajdonsággal azt mondhattyuk;hogy,az Istennek Fia fogantatott. Mert ugy vagyon, hogy, sem az Isteni természetnek tulajdonsági,az Emberi természetnek ; sem az Emberi természeté, az Isteni természetnek nem tulajdonittatnak : De azért, azon egy Személyrúl mondatnak minda' két természetnek tulajdonsági. Miképpen (hogy parasztpéldával éllyek) ha azon egy személy, jó szabó, jó orvos, jó énekes vólna; noha azt nem mondhattyuk, hogy a' szabó mesterség orvos doctorság légyen: mindazáltal, igazán azt mondhattyuk, hogy ez a' szabó, jó énekes, jó Doctor. és ebben az mondásban, semmi *Synecdoche* nincsen. De efféle dolgokat, bottalis nehéz vólna bé verni az Calvinista Prædikátorokban. Mert ki látta, hogy botból beretvát csinállyanak.

a *Vide supr. Fol.391. Calv. Lucæ 2.v.40.*

Másodszor : Meg hallók a nem régen ; hogy, Az Calvinus itéleti szerént, Christus Vrunkis, mint egyéb gyermekek, Tudatlan vólt fogantatásakor, és az több gyermekek módgyára okoskodott ôis ûdôjártában. Maga Sz.Pál azt irja: b hogy, Mihent Christus Vrunk ez világra jôve az Meg-testesülés által, ottan bé mutatá magát kedves áldozatúl az ô Szent Attyának.

b *Hebr. 10. v.5.*

Harmadszor : Az Vrunk Születéséről, Vithakérussal egyetembe, c csak szinte ugy gondolkodik Calvinus, mint az közönséges születéséről. Azért irja : hogy, várakozott Vrunk, és addég Ægyptomba nem futott, míg az ô Annya az szűlésből annyira ki nem gyógyúlna, hogy útra indúlhatna: d *Quot dies interceſſerint à diſceſſu Magorum,usquedum Ioſeph in Ægyptum fugere juſſus eſt, neſcitur : niſi quòd probabile eſt, Dominum Mariæ peperciſſe, donec ex puerperio convaluit, ut iter facere poſſet.* Halhadsza,mely távul jár ettúl Sz. Agoston: e *Si vel per Chriſtum naſcentem corrumperetur Mariæ integritas, falsò illum de Virgine natum,tota confiteretur Eccleſia.* Béza sem messze esett Calvinustul. Apróléknak tartya, ha azt mondgyúkis : hogy Bódog Aszszony, szűzen nem maradott : **Perpetuam ipſius uſq; ad mortem Virginitatem,* f *etsi piè,& libenter credo : tamen nihil hoc ad noſtræ ſalutis myſterium pertinet.* Es, hogyha szinte test szerént szűz lött vólnais Bódog Aszszony : de szűvből, és akarattal, szűznek nem itéli ôtet Calvinus ; hanem,ugyan ollyan szándékkal alittya hogy jegyest fogadott,minéművel egyebek: † *Si Votum Virginitatis perpetuæ conceptum habuiſſet, perfidè paſſa fuiſſet ſe marito collocari; ſanctumq; conjugii fœdus, non ſine ludibrio ſprevisſet.*

c *Vide supr. Fol. 263.*
d *Cal. Matt. 2.v.13. Marlorat.*
e *Aug.tō.3. Ench.c 34. Ambro. epi. 81.& De Inſtit. Virgin. cap.7.*
f *Piè creditur,& ſcriptum non eſt.*
† *Cal.Luc. 1.v.34. Reſp.ad hoc Aug.Tō. 6. de Sancta Virgin.c.4.*

Negyedszer : Noha Sz. Agoston azt mondgya: g hogy,Vrunknak bôcsülletiért, az bűnôsôkrúl szólván, nem kel emlekezetet tenni Szűz Mariárul ; sôt, még Mahometis meg vallya ; h hogy, soha semmi bűnt

g *Aug.tō.7. de Nat.& Grat.ca.36.*
h *Azoar. 75.in fine.*

nem

nem cselekedett Maria : Mindazáltal Calvinus,ô benne sok rút eseteket, szarvas bűnôket, és gyalázatos vétkeket álmod: a *Virgo,non minùs MALIGNE videtur reſtringere DEI potentiam, quàm Zacharias. Quod enim præter communem naturæ ordinem eſt,impoſſibile eſſe colligit. Nec verò magnopere laborandũ eſt,ut eam purgemus ab omni vitio. Fide enim tranſcendere debuit ad immenſam Dei virtutem.* Ismét: b *Non dubium, quin his verbis carpatur Mariæ importunitas: & certè,præpoſterè curſum doctrinæ Chriſti abrumpere tentabat.* Masutt: c *In eo peccavit Maria,quòd fines ſuos exceſſit.* Viszontag: d *Quòd expoſtulat (cum Chriſto,) ac ſi injuſtè læſa fuerit ; hinc apparet,quàm propenſi naturâ ſimus, ad jus noſtrum tuendum, poſthabito etiam DEI reſpectu. Mori quidem centies maluiſſet Virgo,quàm ex certo animi propoſito ſe DEO præferre : ſed, dum materno dolori indulget,per incogitantiam eo delabitur.* Végezette : e *Impulit carnalis affectûs vehementia , ut plus juſto ſatagerent , Maria, & qui ſanctam matrem comitati ſunt.* Mivelhogy azért, az Calvinus tanitása szerént, az akarat ellen támadott gonosz Indulatokis,ôrôk halálra méltó vétkek;mint ezelôtt meg hallók : kétségnélkûl, nem az Istennek Malasztyával,hanem sok Vétkekkel tellyes vólt Bódog Aszszony,ki (az Calvinus itéleti szerént) hertelenségből az Istent hátra vetette;haragos,feddôdô vólt ; zugolódott Christus ellen,mintha hamissat cselekedett vólna; az ô tanitását félbe akarta szegetni, és tôb illetlen dolgokban avatta magát.

a *Cal. Luc. 1. vers.34. Marlorat.*
b *Cal. Matt. 12.v.48.*
c *Calv. Joann.2.v.3.*
d *Cal.Luc. 2.v.48.*
e *Cal.Luc. 8.v.19.*

Suprà, fol. 204.& 389.

NEGYEDIK RESZE.

CALVINVS AZ NEGYEDIK AGAZATOT SOK hamisággal elegyíti.

AZ Negyedik ágazatban hiszszúk : hogy, Az Istennek Fia, minekutánna fel ôltözte az Emberi állapatot, hogy abban meg halhasson, és az halált meg fizethesse, (mert halálnak, halál az árra;) Pontius Pilátusnak alatta, meg feszittetett,meg hólt,és el temettetett. Ezekben pedig az egynehány szókban, Négy dologrul tészúnk vallást: I. Hogy Pontius Pilátusnak idejében lött az mi Vrunk halála; az az, mikor immár bé tellyesedett az Iákob profetiája, f és az birodalom el vétetett Iudától, és Pogány népnek adatott vala. II. Hogy az mi Meg-váltónk,keserves és gyalázatos halált szenvedett mi érettünk.Mert,az meg-feszitésnél,sem szőrnyeb, sem gyalázatosb halál nem vólt az Sidók kôzött. III. Azt hiszszúk:hogy,Az Christus halála, igaz Aldozat, g mely ki tisztította az emberi nemzetnek bűneit; és az ô Szent Attyának haragját meg engesztelvén,ôrôk üdvôsségnek oka lôn mindeneknek, h valakik az ô Parancsolattyának engednek. IV. Azt vallyuk : hogy, Noha halála után el temetteték Christus Vrunk,ugymint valóban 's igazán meg hólt ember: de azért, az Isteni személy akkor sem vált el az testtûl. mert, ha el vált vólna; nem mondhatnók , hogy az Istennek Fia el temettetett. Hasonlóképpen, ha az Isteni személy az mi Vrunk lelkétûl el vált vólna ; nem mondhatnók , hogy az Istennek fia poklokra szállott.

f *Geneſ.49. v.10.*
g *Heb.9.v. 14.*
h *Heb.5.v. 9.*

§.1. Calvinus, sok gyalázatos dolgokat tanít, Christus Urunk Halálárúl.

Sok,és rút káromló gyalázatokban keveri Calvinus az mi Vrunknak drágalátos Szent Halálát, és Vére hullását.

I. Azt beszélli : hogy, Semmi vigasztalást, és bátorságot nem talál a' mi Hitünk,az Christus Halálában,Szent Sebeiben; hanem,tellyességgel csak kétségben esést, és gyarlóságot lát a' mi lelkünk az Christus Keresztiben. Halhadsza az maga szavát: a *In quo spectaculo (Christi in cruce pendentis,) NIHIL, quàm extremæ desperationis materia erat.* Másutt: b *Certè, quum in ejus Cruce, tantùm appareat carnis infirmitas, donec ad resurrectionem ventum fuerit, non reperit Fides nostra, quo se erigat,vel sustentet.* Viszontag: c *In Christi morte, spectaculum desperationis plenum occurrit,quod etiam viriles animos frangere posset.* Itillye meg az Keresztyén ember, ha Calvinusnak kellé inkább hinni, vagy Sz.Pálnak, ki azt irja: d hogy, egyébben nem dicsekedik 's örvendez, hanem az Christus keresztiben. Mert noha,ugymond, a' mi Vrunk Kereszti, botránkozás az Sidóknak,bolondság az Pogányoknak: de minékünk Istени bölcseség, és hatalom. Magais Calvinus,másutt azt irja: hogy,az Vrunk halálában vagyon az mi üdvösségünknek tellyessége: e *In Christi morte,totum salutis nostræ complementum continetur.*

II. Az mi Vrunk Halálának hasznárul, csuda menyi sok kábaságot kérődik.

Elősző : Azt rebesgeti, mint ezelőtt f meg hallók, és bővebben meg mutattya Conradus Schlüsselburgius g Lutherista Superattendens: hogy, Christus Vrunk nem hólt meg az egész Világért, hanem csak az Választottakért.Noha az tellyes Sz.Irás mindenütt azt kiáltya: hogy,az egész Világnak váltságára jött a' mi Eudvözítönk.

Másodszor : Az Sz.Irás a' mi Váltságunkat, Christus Vrunk vére hullásának tulajdonittya. Es aztis melléje veti : hogy, semmi el nem maradt adosságunkban, kirül bővségessen eleget nem tött vólna a' mi Megváltónk : nem arannyal, sem ezüstel, hanem az ő drága Szent Vérével. Calvinus pedig ezekbennis tétovász, h mint ezelőtt hallók. Mert azt mondgya : hogy, Az Christus Vére hullása,és Szent Halála,semmit nem használt vólna, ha az ő Lelke, az kárhozottak kinnyát meg nem kóstolta vólna. Aztis mellé veti: hogy, i Nem vólt Christusban annyi méltóság, hogy ő minékünk valamit érdemlett vólna. és ezt, nagy álnakúl Sz. Agostonnal támogattya. Maga a' mely helyeket említ, csak egy szót sem teszen azokban Sz. Agoston, errúl az undok káromlásrúl; hanem csak azt mondgya: hogy, k Christus Vrunk,önnön magának nem érdemlette az Isteni személlyel való eggyesülést ; noha minékünk elégségessen érdemlette az meg szabadúlást.

Harmadszor : Mikor derékképpen meg akarja magyarázni az mi üdvözitönk Halálának gyümölcsét, csuda mely igen meg határozza, és csak nem tellyességgel meg üressiti. Mert, akármint kiálcsa Sz.Pál; hogy a' mi Vrunk az ő Sz. Halálával nyerte az ő Sz.Testének dücsősségét,és nevének fel magasztaltatását; *Philip.2.v.9. Hebr.2.v.9. Psal.109.v.7. Psal.44.v.8.* De Calvinus bé falattya ezt Sz.Pállal, és azt irja : hogy, semmit magának

a *Calv.Joh. 14. vers.1. Marlor.ibi.*
b *Matt.16. v.21. Marlor.ibid.*
c *Matt.27. v.57. Marlor.ibid.*
d *Galat. 6. v.14.*
e *Calv. Joan.19. v.30.*
f *Lásd oda fellyeb.f.389*
g *Schlüssel. lib.1.Theol. Calv. art.6. f.25. Lib.2. art.6.fol.4.*
h *Lásd oda fellyeb,fol. 393.*
i *Calv.l.2. cap.17.n.1.*
k *Aug.tō.7. de Prædest. SS.cap.15. De bono Persever. c.24.*

nem

nem érdemlett Sz. Halálával Christus Vrunk: a *Quærere, an sibi meruerit Christus, (quod faciunt Scholastici:) non minus stulta est curiositas,quàm temeraria definitio, ubi hoc idem asserunt. Colligimus, rationem sui non habuisse Christum.* Es ismét : b *Propter Passionem mortis, tantundem valet, ac si dictum esset; Christum obitâ morte,ad hanc gloriam,quam adeptus est,evectum. non quòd sibi quicquam privatim acquisiverit Christus, sicut fingunt Sophistæ.* Maga az álhatatlan ember másutt azt irja : hogy, Halálával érdemlette Christus, hogy az ő neve fel magasztaltassék : *Mortem pro salute nostra obeundo, dominium sibi acquisivit. Morte igitur, & Resurrectione promeritus est, ut tàm in morte,quàm in vitâ,gloriæ nominis sui serviamus.*

Továbbá,ha tudni akarod Calvinustúl,Mit használt légyen nékünk az Christus halála? Igen meg vékonyíttya ezt az hasznot, és kicsinben hogy ugyan meg nem üresiti. Mert,*Res ex effectu cognoscitur*; az fának haszna, az ő gyümölcsén tetczik meg. Ha azért az Christus halálának gyümölcse ferges; ha egy *Ens rationis*; az az, nem valóságos , hanem csak meg gondolt gyümölcs; következik, hogy a' mi Vrunk halálának, igen kevés böcsülleti, és méltósága lészen. Az Calvinus agyaskodása szerént pedig, a' mi Meg-igazulásunk,és Bűnünk bocsánattya, mellyet nyert Christus Vrunk,igen ferges gyümölcs,sőt csak egy *Ens rationis.* Mert, c ha Calvinusnak hiszünk, az mi Meg-igazulásunk el nem vészi az mi rutságinkat, hanem szinte ollyan fertelmes bűnben hágy,mint azelőtt. Ennek fölötte, csak arra sem elég, hogy egy jó gyümölcs nevekedgyék utánna: hanem, d minden cselekedeti az Calvinista igazságnak,örök halálra méltó undokságok.

Végezetre, az Calvinus elmélkedése szerént, nincs egyéb hasznunk az Christus halálában, e hanem hogy az Isten reánk fogja, és nem valóságosképpen , hanem csak gondolattal reánk kennye az Christus igazságát; ugy hogy, mi szinte ollyan rútan maradgyunk mintha soha Christus meg sem hólt vólna érettünk: de azért az Isten ugy tarcson,mintha ugyan tiszták vólnánk. Ez pedig semmi nem egyéb, hanem csak gondolatnak alkotmánya. mert, a' ki lator, akár mint tarcsad ötet jámbornak,de semmi egyéb hasznа nincs az te itületednek , hanem hogy magad meg csalatol, és az Latrot egy derék *Ens rationissal* fel ékesited. De mivelhogy aztis ezek mellé veti Calvinus : hogy, az Christus Erdemére nézvén, az Vr Isten, bűnül nem tulajdonittya az Hívek cselekedetit, noha magokban kárhozatot érdemlenek : világoson ki tetczik, f hogy az Christus halála nem arra szolgált, hogy az bűnt el rontaná, hanem hogy az Bűnnek oltalmát fel venné, és az bűnöket kedvessé tenné Isten előtt.

§.2. Calvinus, sok vétkekben keveri az Christus Szenvedését.

Nem említem ujonnan amaz balgatag káromlást , mellyet azelőtt Calvinustul hallánk; g mikor azt beszélle : hogy, Christus Vrunk mikor meg feszitteték, Bűnös vólt; és mint egy nyilván való gonosz tévőt, ugy tartotta az Atya Isten ötet, mivelhogy az mi rútságinkat néki tulajdonitotta. Ezen kivülis oly illetlen káromlásokkal sürgeti Calvinus CHRI-

STUS

a *Calv. l.2. c.17. n.6.*
b *Calv. ad Heb.2.v.9. Marlor.ibi.*
Rom.14. v.9.
c *Lásd az 10. Agazatot.*
d *Supra fol. 203.*
e *Lásd az 10. Agazatot.*
f *Vide Valent.t.2.Disp.8.quæst. 1.pun.5.§.3. Verum.*
g *Supra fo. 390.*

stus Vrunkat,hogy, ha Luciánus, vagy Iuliánus vólnais, azzal érné meg.

I. Azt beszélli ez az Isten gvalázó vakmerő féreg : hogy, Christus Vrunk, mikor az magas Keresztfán Sz. Attyához bocsátá könyörgését, hertelenségből ollyat mondott, mellyet maga meg czáfolt. El feletkezett vólt, mi végre jött e'világra. Az kiisirtetek között tétova habozott, az sok kűlömbözö kivánságok miatt. Gondolatlan kivánságit,maga meg ostorozza, meg zabolázza, viszsza mondgya. mert, nem tetczik az ő kivánságiban, az csendesz mértékletesség; és,a' mi ő rajta állott benne,örömest az Közbé-járónak tisztit félbe hatta vólna; örömest el kerülte vólna az halált,ha módgyát ejthette vólna. Ezeket, és hasonló rutságokat, illyen szókkal okádozza Calvinus : a *Christus metu perculsus inter violentos tentationum fluctus, alternis votis vacillavit. Hæc ratio est, cur mortem deprecatus, mox sibi frenum injiciat, votum subitò elapsum castiget, ac revocet. Non fuit igitur hæc meditata Christi oratio; sed vis & impetus doloris, subitam ei vocem extorsit, cui statim addita fuit correctio. Eadem vehementia, præsentim cælestis decreti memoriam illi abstulit, ut non reputaret in ipso momento, se hac lege missum esse humani generis Redemptorem. Ab ipsis carceribus affectum suum cohibet, seq; ipsum maturè cogit in ordinem.* Es ismét: b *In ipso articulo, cum carnis infirmitate durum illi certamen fuit, ut libenter se à morte subduceret, si modo licitum fuisset.*

a *Cal. Matt. 26. v. 39. Marlor. ibi.*

b *Cal. Matt. 26. v. 46.*

Ezekből az Calvinus rút nyelveskedésiből, el kerülhetetlenül a' jó ki: hogy, Az mi Vrunk nagyot vétkezett. Mert,ha meg kellett *Castigálni, Frenálni, Corrigálni, Cohibeálni, Revocálni*; ostorozni, zabolázni, jobbitani, tartoztatni, viszsza csáfolni az ő kivánságit; vétkes, illetlen, és meg fedhető kivánságok vóltak ezek. Es mivelhogy örömest el kerülte vólna Christus Vrunk az halált,ha lehetett vólna;szinte ugy vétkezett,mint vétkezett vólna Abrahám, hogyha az ő fiának meg áldozásárúl adott parancsolat előtt tétovázott vólna.

c *Supra. fo. 204.*

Ennek fölötte, Calvinus ezelőtt c azt tanitá: hogy még a' mi akaratunk ellen indúlt vágyodásunkis, örök kárhozatra méltó bűnnél nem egyéb. Ha azért Christus Vrunkban efféle hertelen indúlatok vóltak, mellyek az Isten akarattyával, a' Közbe-járónak tisztivel viaskodtak, és a' mellyeket meg kellett másolni : tagadhatatlan dolog, hogy az Calvinus hiti szerént, oknélkűl nevezi Christus Vrunkat az Sz. Irás, d minden bűntűl távúl lévő Papi fejedelemnek. Es, ha Calvinus jelen lőtt vólna, midőn azt kérdé Vrunk, Kicsoda feddené meg őtet az bűnrűl? hamar válaszsza lőtt vólna ő Szent Felségének, az Liliommal sűtött-hátú nyalkátúl. Mert nem csak, a' mint hallók, az kertben való könyörgésiben; de tőbszöris irja : hogy, Christus Vrunk, hivatallyával ellenkező vágyodásoktúl el ragadtatott, mellyeket meg kellett vonni : *Votum quod agnoscit vocationi suæ adversum, retractat. Sed videtur hoc parum decere Filium DEI, quòd votum illi inconsideratè effluit; cui statim renuntiandum est, ut Patri obediat. Fateor, certè, hanc esse Crucis stultitiam.*

d *Heb. 7. v. 26. Isa. 53. v. 9. 1. Petr. 2. v. 22. 1. Joan. 3. v. 5.*

Calv. Joan. 12. n. 27. Marlor. ibi.

Es, noha utánna veti mind ezeknek Calvinus : hogy, Semmit az illyen módnélkűl való indúlatokban nem vétkezett Christus Vrunk : De

ez szinte annyi, mintha azt mondanám; hogy Calvinus tudva nem igazat mondott, azért ugyan nem hazudott. Mert,ha az Isten törvénye ellen való hertelen Indúlatokis Bűnök, a' mint Calvinusnak tetczik; nem lehetett Bűnnélkűl az mi Vrunk, ha igazán irja Calvinus, hogy ő benne, hivatallyával, az Isten akarattyával ellenkező, és meg fedheto indúlatok vóltak.

II. Fellyeb táttya szaját az Genévai Antichristus Christus ellen, és azt mondgya : hogy, Az Keresztfán,Istennek az Bűn ellen való rettenetes haragját látván, és annak süllyát testében lelkében érezvén, nagy gyötrödési között fel háborodott elmejében oly kisirtet űtközék az mi Vrunk szűvében, mintha az ő Attyátúl el idegenedvén, az örök halálra kellene vettetni. Innen vagyon, ugymond, hogy, kétségben esésnek szavát ejti. Es, mikor véres verítékkel izzadott, ha csak az testi halál félelméből történt ez rajta; köz emberhez illendő gyarlóságotis meg előzött az ő félénk vólta : a *Se quodammodo alienatum à Patre sensit. ut enim pro nobis satisfaceret Christus, REVM ad DEI tribunal sisti oportuit. Ergo cum species tentationis Christo objecta est, quasi DEO adverso, jam esset exitio devotus, horrore correptus est, quo centies cuncti mortales fuissent absorpti. Sed absurdum videtur, Christo elapsam esse desperationis vocem. Solutio facilis est : quanquam sensus carnis exitium apprehenderit; fixam tamen stetisse Fidem in ejus corde. Quare,nihil obstat, quo minus DEI alienationem mente conceperit Christus, prout sensus communis dictabat; & simul Fide retinuerit, DEVM sibi esse propitium. Certamen illi fuit cum mortis doloribus, quasi irato DEO in labyrinthum malorum projectus foret.* Másutt ismét igy beszél : b *Sequitur gravioris mali, (quàm mortis simpliciter) timore, ad deprecandam mortem fuisse adactum : nempe,quum iram DEI sibi propositam videret, quatenus ad ejus tribunal totius mundi peccatis oneratus se sistebat; necesse illi fuit profundam mortis abyssum exhorrescere. Respondere mihi velim,quemnam fuisse metum putent, qui guttas sanguineas Christo expressit? si cui hoc contingat mortis timore; pusillo, & muliebri animo esse dicemus. Ergo qui Christum negant precatum esse ut eum Pater à mortis gurgite eriperet, mollitiem illi affingunt vel plebejo homine indignam.* Végezetre,igy fejezi bé álmát Calvinus : c *Nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quàm sentire te à DEO derelictum, & alienatum, perinde ac si in tuam perniciem ipse conspirasset. Eò Christum videmus dejectum.* Es ezek után szörnyen szidogattya azokat, kik az valót, bizonynak ítélik; és ő rólla azt beszéllik,hogy Christust üdvösségérül kétesnek mondotta: d *Clamitant nebulones, me atrocem facere Christo injuriam; quia minimè consentaneum fuerit eum de animæ salute timere. De metu pavoréque Christi, controversia ab his improbè movetur. Ad aliud cavillum transeunt : quamvis mortem timuerit Christus; maledictionem, & iram DEI, à qua se tutum esse noverat, non timuisse. Sed expendant pii lectores, quàm honorificum hoc sit Christo, molliorem fuisse, quàm plerosq; gregarios homines! Quàm pudenda fuisset hæc mollities, eò usq; torqueri ob communis mortis formidinem, ut sanguineo sudore diffluere!! Diros & horribiles cruciatus perpessus, quum se ad tribunal DEI REVM stare cognosceret nostrâ causâ.* Egy szóval,azt vitattya Calvinus: hogy Christus, nem az testi haláltúl félt, hanem az lelki kárhozattúl.

a *Cal. Matt. 27. vers. 46. Marlor. ibi.*

b *Matt. 26. v. 39. Marlorat. ibid.*

c *Calv li. 2. cap. 16. n. 11.*

d *Ibid. n. 12.*

Ez az dögleletes Káromlás, (melynek undokſágát, csak azokis meg érthetik, a' kik csak nemis kőszöntek kűszöbérűl az Iscolának,) Elöször: Nagy otromba tudatlanság alá veti az mi Vrunkat. mintha azt sem tudta vólna, hogy, ő az Atya Istennek egyenlő Istenségben természet szerént való Fia lévén, kiben néki bé tölt minden kedve, semmi úton őtet az Atya nem gyűlölheti, sem teá nem haraghatik, sem kárhozatra, és bűnre nem ereszthetí őtet. Vallyon, nem nyilván tudtaé az mi Vrunk, hogy ő benne *macula* nẽ vólt? A' vagy nem értette jé, hogy az Isten az bűntelent, noha testi sanyarusággal ostorozhattya, de sem méltó haragjával, sem kárhozattal nem terhelheti? Másodszor: Bűnössé teszi őtet. Mert, az mint ez-

a *Suprà, fol. 214.* elött a meg értők, az Calvinus vallásának derék fondamentomából, Nem hiv, hanem hitetlen az, valaki bizonyoson, minden félelemnélkűl azt nem itili, hogy ő az Istennek kedves, az örök életre választott szerelmes fia. Tehát, nem vólt híve az Istennek az ő eggyetlen egy Fia, kiben, néki minden kedve bé tellyesedett, mivelhogy félt az örök kárhozattúl.

Ita Calvin. Matt. 27. v. 39. in fine. 2. Instit. cap. 16. n. 12. Tudom, hogy Calvinus ittis azzal akarja bé baronálni rútságát: hogy, ebben az rettegésben, Christus Vrunk nem vétkezett, hanem az ő Hiti éppen meg maradott. De ez annyit tészen, mint ha azt mondanám: hogy, Calvinus szabad úttyában meg leste felebarátyát, meg fosztotta, meg ölte: és utánna vetném; hogy, én nem mondok kerékre való tolvajnak senkit. Mert, Calvinusis az bűnös indúlatokat mind Vrunknak tulajdonittya: és azzal mosdik ki belölle; hogy, bűnössé nem tészi őtet. Es, ha az Calvinus itéletiből, nem egyéb az igaz Hit, hanem az Istennek hozzánk való jó akarattyának erös, és bizonyos értelme, a' mint eléb meg mondók; nem fér egybe, hogy kételkedettis, de a' mellett kétségnélkűlis tudta Christus Vrunk, hogy az Isten őtet szereti.

Suprà, fol. 214. & 371.

EOTEODIK RESZE.

CALVINVS AZ EOTEODIK AGAZATOT MEG homályositttya, rút Vélekedésivel.

VRunknak gyalázatos halála után, az Poklon, és Halálon való győzödelmes Vraságát emlittyük az ötödik Agazatban. Es somma szerént, Két dologrúl tészünk valláſt: Elöször: Hogy a' míg az koporsóban nyugodott az Christus Teste, az ő Lelke (mely az Istení szemelytúl el nem szakadott vala, miként nem régen meg hallók †) alá szállott pokolra; és ki szabadítván érös fogságokból az régi Szent Patriarchák lelkét, az kárhozottaknak szemekre hányá hitetlenségeket, és veszedelmekben hagyá. Másodszor, azt mondgyuk: hogy, Az halálban nem maradhata a' mi Christusunk, mert ő benne, éltető élet vala, és ezzel az élettel meg győzé az halált. és, a' mint Sz. Iános irja; tulajdon erejével támada fel; nem mindgyárt halála után, hanem harmad napra, hogy mindeneknél nyilván lenne az ő valósagos halála. Ez Agazatban mint habozzanak az Lutheristák, ezelött meg értők.

† *Suprà, fo. 397. 1. Petr. 3. v. 19.*

Joã. 2. v. 19. cap. 10. v. 18.

Suprà, fol. 358.

§. 1.

§. 1. Calvinus nem hiszi, hogy Vrunk Pokolra alá szállott.

Ezt az Agazatotis, mint egy féle állat az gyömbért, turkállya, undokittya, és rútul tapodgya az Franczúz Harpyia. Es, hogy jó feneket kerekitcsen tanitásának:

I. Azt beszélli: hogy, Ezt az pokolra való szálláſt, nem az Apostolok műhelyében, hanem sokkal az Apostolok után vetették az Hitnek ágai közzé: a *Apparet, particulam hanc Symboli, non adeò fuisse olim in Ecclesiis usitatam. Vnde conjicere licet, post aliquantum temporis insertam; non protinus, sed sensim in Ecclesiis insuevisse.* Ezzel ágyat akar vetni Calvinus, hogy kűnnyebben fel forgathassa ezt az Agazatot; mint b az Első Agazatban hasonló dologban meg mutatám. Vgy vagyon, hozzá tóldgya aztis Calvinus: hogy, az híveknek közönséges vallásából vétetett ez az Hitnek czikkelye. mivelhogy az régi Szét Atyák, egy nyomon emlekeznek Vrunknak pokolra szállásárul: c *Extra controversiam est, ex communi piorum omnium sensu fuisse desumptam; quando nemo est Patrum, qui non in suis scriptis, descensum Christi ad inferos commemoret.* De, a' kinél az régi Szent Atyák értelme, és az Eccléſiának egyenlő valláſa nem bőcsülletes; kűnyű által érteni mit akarjon, mikor valamit csak ez Páterektűl adatott Traditiónak nevez.

I.

a *Calv. l. 2. c. 16. n. 8.*

b *Sup. f. 371*

c *Calv. ibi.*

II. Nem csak az régi Doctorokkal, de az Sz. Irásbeli űstökben esik, és azt irja: hogy, Csak szó-fia beszéd, és agnő rége, a' mit sokan beszéllenek: Tudni illik; hogy, Vrunk halála előtt az hívek lelkei menyországban nem mentek, hanem az föld alatt, egy setét tömlöcznek *Limbus* nevű barlangjában rekesztve tartattak; és hogy ezekhez alá szálván Christus Vrunk, őket meg szabaditotta vólna: d *Nescio qui factum sit, ut posteritas locum putaret esse subterraneum, cui affinxit nomen Limbi. Sed hæc fabula, tametsi magnos autores habet: nihil tamen est quàm fabula. Nam concludere in carcere mortuorum animas, puerile est. Christi autem Animam illuc descendere, ut eas manumitteret, quid opus fuit?* e *Patres sub Lege, in cælestis vitæ hæreditatem mortui recepti sunt.* Itt Elöször azt vegyük eszünkben, Menyit tulajdonitcson Calvinus ad régi Doctoroknak, kiknek egyenlő valláſából hallók nem régen, hogy az Kereszтyénségnek közönséges értelmét meg visgálá. Mert, ~~mivel~~ az Sz. Atyák, szinte a' mely egyenlő értelemmel taníttyák; hogy poklokra szállott Christus Vrunk: azon álhatatosſággal hirdetik; hogy az Szentek Lelkei az föld alatt tömlőczben vóltak a' mi Vrunk el jöveteléig. Annakutánna, aztis meg érthettyük; mely jövevény légyen Calvinus az Sz. Irásban. Mert az Oo Testamentombéli Sz. Atyák állapattyárul, Három dolgot tanitnak közönséges értelemmel az Doctorok:

II.

d *Calv. l. 2. cap. 16. n. 9.*

e *Calv. Luc. 16. v. 22.*

Elsőt: hogy, Vrunk halála előtt, senki ő közzüllők menyországban bé nem ment. Ezt Sz. Pál homálynélkűl taníttya. Mert eggyütt ezt irja: f Az Szent Lélek meg jelentette, hogy meg ~~nem~~ nyilatkozott az Szenteknek úttya, mivelhogy az első sátor még helyén állana. Kiből ki tetczik; hogy, valamíg az Oo testamentom fen állott, nem nyílt meg az menyország kapuja. Maga főlöttébbis meg nyílt vólna, ha ennyi sokan bé mentek vólna. Vgyan ezent jelenti másuttis, midőn Vrunkat g Elől-

f *Heb. 9. v. 8.*

g *Heb. 6. v. 20*

járónak nevezi, ki bé ment előttünk az leg belső titkos helyre. Es még ennélis nyilvábban szól, azt irván: a hogy, remenségünk légyen az Isten házában bé menetelre, az Christus vére által, az uton, mellyet ő kezdett nékünk az ő Szent Teste által. Bizony, ha Christus Vrunk kezdette ezt az útat, nem vólt ő előtte, melyre bé mehettek vólna az Patriarchák. Azért mondgya Sz. Hieronymus: hogy, az Vrunk Vére vólt az menyország Kulcsa: b *Sanguis Christi, clavis Paradysi. Terram viventium, ante adventum Domini Salvatoris, nec Abraham, nec Prophetæ, nec alii Iusti consecuti sunt.* Az *Te DEVM laudamus* bannis, azt mondgya Sz. Ambrus; és Sz. Agoston: hogy, Christus nyitotta meg az hiveknek menyországot, az halálnak fulákját meg győzvén.

De mit keresünk más bizonyságot? ómaga Christus Vrunk, szent halála előtt azt mondgya: hogy, Senki menyországban nem ment, hanem az Embernek Fia, ki menyországban vagyon. Holott Christus Vrunk az el múlt údőről szól; mint meg jelenti az Gőrög betű, ANABEBHKEN, *Verbum præteritum*; és azt mondgya: hogy senki menyországban nem ment, hanem az Embernek Fia, ki az ő Isteni személye szerént, menyben vágyon: és az Meg-testesülés által mondatik menyből alá szállani: Emberi természete szerént pedig fel ment az égben, az ő Lelkének meg dücsőülése által, az Istennek szine látása által. Nincsis az tellyes Sz. Irásban egy ige, mely azt jelentené, hogy az régi Szentek menyországban vitettek Christus előtt: hanem, Enochrul mondgya az Irás, c hogy Paradicsomban vitetett; Illyésről, d hogy az égben. De itt mi csak az meg hólt Szentekről szóllunk, nem azoktul, a' kiket Isten elevenen fel ragadott az levegő égben. Mert, hogy ezek sem vitettek menyországban, az Sz. Irásból meg mutatók. Hová vitte légyen pedig őket az Isten, mi azt nem tudgyuk. mint szinte hogy azt sem tudgyuk, e hól temettetett el Moyses. Iólehet készek vagyunk aztis meg mondani, hol légyen most Illyés Próféta: csak eléb az Calviniſta Prædikátorok mondgyák meg, hol kólt az a' Levél, f mellyet olvasunk, hogy Illyéstől hozának Ióram Királynak az Iósafat fiának, sokkal az ő el ragadtatása után. Mert az Sz. Irásból ki tetczik; g hogy az Illyés el ragadása utánnis, jó údővel élt Iósafat: és az ő halála után h lőn Királlyá Ióram az ő fia, az kinek Illyés levelet küldött; és szemére veti, hogy az ő Attyának nyomdokát nem követi.

Második dolgot ezt tanittyák az Tudósok: hogy, Noha az égen kívülis részes lehet valaki az bódogságban; mint az őrző Angyalok, kik az földön körüllünk lévénnis, láttyák világosson az Istennek színét, és bódogok: Mindazonáltal, i Vrunk haláláig senki meg nem dücsőittetett az régi Szentek közzül. Eztis Sz. Pál nyilván jelenti. Mert Két dolgot tanit: Eggyiket; k hogy az Régiek, igaz Hitben ki múlván, az Igireteket el nem vették, hanem csak meszszűnnen nézték. Másikat: l hogy az Igireteket nem vették el, mivélhogy az Isten mi felőllünk neminémű jób dolgot végezett, hogy mi nállunknélkül az tekélletességre ne jutnának. Meg magyarázza pedig, minémű Igiretről szól; m tudni illik, az mennyei hazának (mellyet kivantak az Szentek) igíretirül. Arrúl az

a *Hebr. 10. v.19.*
b *Hieron. epi. ad Dardanum.*
Joann. 3. v.13.
c *Eccl. 44. v.16.*
d *4. Reg. 2. v.12.*
e *Deut. 34. v.6.*
f *2. Paral. 21. v.12.*
g *4. Reg. 3. v.6.7.*
h *2. Paral. 21. v.1.*
i *D. Thom. 3. pa. qüest. 49 art. 5. quæst. 52. art. 5.*
k *Hebr. 11. v.13.*
l *vers. 39.*
m *vers. 16.*

Igiretrúl, melyrúl azelőtt illyen szóval emlekezett vala: a Azért lőtt Kőzbén-járó, hogy az ő halála által az őrökké való őrökségnek igíretit vennék. Noha azért az régi Szentek, el vötték az Világi igireteket; az mint ómaga b Sz. Pál mondgya: de az Dücsősségrúl lőtt igíretek, Christus Vrunkra halasztattak. Ha el nem vötték az Igíretet; és ha az Vj Testamentombéli Szentek előtt meg nem bódogúltak; nem vóltak tehát az dücsősségben, hanem bé tellyesedett ő bennekis, az munkásók példája. mert, noha későn jöttek az Vj Testamentom Szenti: de azért ő nállok-nélkúl, meg nem adatott fizetések az Régi munkásoknak. Vgyan ezen dolgot jelenti az Sz. Irás, mikor Fogságban mondgya hogy vóltak az Szentek. Nincs pedig csak egy bőtúis az Sz. Irásban, mely kúlómbet tanitcson. Mert, noha az Irás azt mondgya: c hogy, halála napián meg fizethet Isten mindeneknek, az ő úttyok szerént: de ebből nem kövétkőzik, hogy mindgyárt az bódogságban kellyen vinni az Igazakat. Elég vólt azért, ha meg vigasztalta az régi Szentek lelkét, az jövendő bódogságnak bizonyos remenségével.

Harmadik dolgot azt tanittyák egyenlő értelemmel az Szentek: hogy, Ezek az Szentek lelkei, Vrunk halála előtt, az föld alatt való helyen tartattak; mellyet az Irás, néha Pokolnak, néha Tómlőcznek nevez. Iacob azt mondgya: d hogy az ő fiához Iósefhez (kit nem koporsóba tőttnek, hanem az vadaktúl meg emésztetnek vél vala) sirva száll alá pokolra. Sz. Péter azt irja: e hogy, az tómlőczben lévő lelkeknek prædikállott Christus. Zachariás pedig: f hogy az foglyokat meg szabaditotta, az viznélkúl való barlangból. Sz. Pál azt hirdeti: g hogy, Christus Vrunk az meg szabadittatott foglyokat fel vivé menyországban. Ezt azt helyt *Limbus*nakis nevezik az Doctorok, és erre szállott alá Christus Vrunk. mellyet Sz. Pál, h néha Föld-gyomrának nevez, néha *Abyssus*nak, mélységes helynek, *Rom. 10. v. 7.* Sz. Máthe, Föld szűvének, az az, föld közepinek nevezi, *Matth. 12. v. 40.* miképpen Sz. David, az tengernek mélységét, tenger szűvének mondgya, *Psal. 45. v. 3.* Végezetre Szent Lukács, Pokolnak hija; *Act. 2. v. 28.* Azért mondgya az Sz. Irásis: hogy, mikor Sámuel meg jövendőllé az Acháb veszedelmét, az föld alól jöve fel az ő lelke; *1. Reg. 28. v. 13. Eccl. 46. v. 23.*

De ezek az derék Sz. Irásból vőtt igazságok, csak regék, és álom hűvelyezésck Calvinusnak. Maga ezután i meg mutatom, hogy, közönségesen az Vj Testamentombéli Szentekrúl sem hiszi Calvinus, hogy Itélet előtt menyországban mennyenek.

III. Hogy azért immár az dologhoz szóllyon Franczúz Vram; Tegyük félre, ugymond, az *Crédónak* Agazattyát, és mondgyunk bizonyosbat mi valamit. Es előszőris, nevnélkúl említi az Brentius magyarázattyát, mellyet azután k Bézais követe; és jól meg czibállya. Azt vitattyák, ugymond, némellyek: hogy, az Pokol nem egyéb az koporsónál: l de ennek helye nem lehet, ugymond. Mert, Egy az: hogy az *Credo*, rövid sommája a' mi Hitünknek; melyben, mentúl rövidebben lehetett, az Hitnek fő ágai elónkben adatnak. Nem hihetséges tehát, hogy azon

a *Hebr. 9. v. 15.*
b *Hebr. 11. v. 33.*
c *Eccl. 11. v. 27.*
d *Genes. 37. v. 35.*
e *1. Petr. 3. v. 19.*
f *Zach. 9. v. 11.*
g *Eph. 4. v. 8 Patres, vide apud Valen. 3 p. disp. 2. quæst. 4. punct. 2. 3.*
h *Ephes. 4. v. 9.*
i *Lásd az 11. Agazatot.*
III.
k *Beza, Act. 2. v. 27.*
l *Ita Calv. l. 2. c. 16. n. 8.*

egy dolgot kétſzer említesenek ebben. Más az : hogy, fonákúl esnék, ha az mit egyſzer nyilván az *Crédóban* vetettek, azt azután másodſzor homályos igékkel jelentenék. mert a' kétſzer mondás akkor tűrhető, midőn az homályoſon ejtett dolgot, világoſb ſzókkal ki fejezzük. Végezetre: minthogy a' mi Vrunk teſte nem maga ment, hanem máſtúl vitetett az koporſóban; ha az Pokolra való ſzállás, csak az koporſóban tételt jegyzené, igazán nem mondhatnók, hogy Pokolra ſzállott. Azért Calvinus azt mondgya : hogy, az Chriſtus Vrunk pokolra való ſzállása, Eggyiket azt jegyzi, a' mit nem régen [a] az maga ſzavaival elő hozánk; tudni illik, hogy halála előtt az Istennek hozzája való jó akarattyárúl kételkedett. Másikat pedig; hogy halála után, az ő ártatlan, és ſzentſéges Lelke, az el veſzett latrok, és az kárhozott embereknek ſzörnyű kinnyokat ſzenvedte. Es csak a' vólt az kétſégben eſett kárhozottak közt, és a' mi Vrunk között az kűlömbség; hogy, nem vólt véghetetlen az Vrunk Lelkének kinnya, mint az Kárhozottaké, mellyek örökké az Pokolnak kötelesſégében fekűſznek: [b] *Verùm de Chriſti deſcenſu ad Inferos, ſepoſitâ ratione Symboli, certior expoſitio quærenda eſt. Nihil actum erat, ſi Corporeâ tantùm morte defunctus fuiſſet Chriſtus. Non modò Corpus Chriſti, in pretium redemtionis fuit traditum; ſed aliud majus, & excellentius pretium fuit, quòd diros in Anima cruciatus, damnati ac perditi hominis pertulit. In locum ergo Sceleratorum, inſtar rei ſubmiſſus, qui dependeret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas : uno hoc duntaxat excepto, quòd doloribus mortis non poterat detineri.*

Kegyelmes Vr Isten, ki hinné, ha ſzemével nem olvaſná, hogy illyen káromkodaſok juthaſſanak eſzében az okos embernek? Te tészed félre az *Crédót*, és annál bizonyoſb útat mutatſz az Hit dolgaiban? Miért nem elégſzel meg azzal, hogy Chriſtus Vrunkat [c] kétſégben eſésnek ſzennyével bé mázolod életében; hanem halála és temetése utánnis, az Kárhozottak kóſtyára fogod? Nem tudodé, hogy az Kárhozottak kinnya az, hogy az ördögök birnak véllek, mint rabokkal; és ő beléjek, kétſégben eſést, meg dűhűlt haragot, ördögi vakmerőſéget fúnak? Hogy mered mind ezekben réſzeſſé tenni az te Meg-váltódat? Bizony, ha Chriſtus ezeket magában nem ſzenvedte, nem mondhatná azt Calvinus, hogy az kárhozottak kinnyát viſelte Chriſtus. Es az ſem igaz vólna, hogy egyébben nem kűlömbözött az kárhozottaktúl Chriſtus Vrunk, hanem hogy az ő kinnya nem vólt véghetetlen. Ha pedig azt kérded : Honnan bizonyíttya ezeket Calvinus? Egyebet nem mondhatok; hanem hogy a' maga tők fejéből. mert ezekrűl az kárhozott káromláſokrúl, egy ſzó ſines az tellyes Sz. Irásban. Sőt Sz. Péter azt mondgya: [d] hogy, az pokol fájdalmitúl ő meg nem kőttethetett, hanem inkáb azokatis megódozta, az kiket kőtőzve tart vala az Pokol; mint ſzépen magyarázza [e] Szent Agoſton.

§. 2. *Problema*: Valóba hiſzié Calvinus az Poklót?

Vővé eſzében Calvinus, hogy nagy ſzabadſágot adhatna az ő gyengén tartott, kedvekre nőtt kővetőinek, hogy ha, a' kiket meg ſzabaditott

vala

a *Fol. 402. ex 2. Inſtit. c. 16. n. 11. 12*

b *Calv. l. 2. cap. 16. n. 18.*

c *Vide ſuprà fol. 400.*

Beza, Act. 2. v. 17. ſub nomine cujusdã, taxat ſententiam Calvini.

d *Actor. 2. v. 24.*

e *Auguſt. Epiſt. 99.*

vala az Purgatórium ijeſztéſétűl, azokat az Pokol félelmétűlis ki feſeltetné:

Et metus ille foras præceps Acherontis agendus,
Funditus humanam vitam qui turbat ab imò.
Omnia ſuffundens mortis terrore : nec ullam
Eſſe voluptatem liquidam, puramq; relinquit. Lucretius.

Azért, Kétképpen foga az dologhoz : Elősző : El hiteté az ő fiaival, hogy Nincs pokol az Calviniſtákért. Mert, abban helyhezteté az ő Hitinek fondamentomát, hogy Minden Calviniſta, ſzinte ugy hiſzi, hogy ő az Istennek választot fia, mint hiſzi hogy Chriſtus meg hólt az emberekért. Mivelhogy azért, nincs Pokol az Válaſztottakért, kőteleſek minnyájan Calviniſta hittel azt vallani; hogy az Calviniſtákért, az Vr Isten Poklot nem kéſzített.

De mivelhogy az Sz. Irás ſemmit nem emlekezik errűl az Calviniſták egyebek fölőtt való menedékérűl; ha az Pokol helyén maradna, félő vala, hogy úta vétvén, bé ne ſzállana hívatlan vendég módgyárais valamely Calviniſta az Luciper gazdálkodáſára; Masodszor : Ki nem meré nyilván fakaſztani, hogy az Pokol, csak mint az madarak ijeſztő váſzak, emberi találmányok : de azért oly dolgokat feſzeget, az Luther nyomdokiban lépvén, hogy az okos Calviniſta kűnnyen végére mehet ſzándékának.

Mivelhogy azért Luther Mártontúl hallotta vala Calvinus : hogy eſztelenűl vélekednek, a' kik el hiſzik, hogy az kárhozottak lelkét, egy iſzonyú helyre rekeſztik, és ott kinozzák, a' mint az Prædikátorok álmodozzák. mert az Lelkek, Itélet napig csak aluſznak, ſemmit nem érezvén:

[a] *Quid ſit Infernus, ante Noviſſimum diem, non admodum ſum certus. Nam quòd certus locus ſit, ubi damnatorum animæ incluſæ torqueantur, quemadmodum Pictores fingunt, & contendunt Concionatores, non auſim affirmare. nam Diaboli, nondum ſunt in Inferno.* Másutt pedig: [b] *Animæ non egrediuntur ex corporibus, in cruciatum & pœnam Inferni; ſed paratum eſt eis Cubiculum, in quo dormiant in pace. Sancti dormiunt, & neſciunt quid agatur. Anima enim poſt mortem intrat ſuum Cubiculum, & dormiens non ſentit ſuum ſomnum.* [c] *Salomon ſentire videtur; Mortuos ſit dormire, ut prorſus nihil ſciant. & planè credo, non eſſe in Scripturâ locum fortiorem pro mortuis dormientibus. Quod verò Hieronymus cavillatur; Mortuos nihil ſcire quæ aguntur in mundo, tamen alia ſcire, quæ fiunt in cælo; error eſt, ac ſtultitia. Salomon deſcribit Mortuos, quaſi inſenſata cadavera. Alter locus, quod Mortui nihil ſentiant. Nulla enim eſt ibi cogitatio, ars, cognitio. Senſit ergo Salomon, Mortuos omnino dormire, & nihil prorſus ſentire. Iacent ibi Mortui, non numerant dies; ſed excitati, videbuntur ſibi vix momentum dormiviſſe.* Egy ſzóval, azt vítattya Luther: [d] hogy, mint az gyermek, Annya méhében, vagy a' kit kórſág vér, nem tudgyák hol vannak : azonképpen, az Halottak lelkei ſem tudnak ſemmit : Calvinus ſem akará az ő Iuhait meg foſztani ettűl az vigaſztaláſtúl : hanem, hogy bátrabban élheſſenek, és kedvek ſzerént félelemnélkűl lakozhaſſanak, oly ſzép dolgokat tanita, az mellyekből Conrádus Schlűſſelburgius Lutheriſta Attendens illyen *Concluſiót* fejeze ki: [e] *Athei Calviniſtæ, Infernum negant*; az Istentelen Calviniſták, ugymond, tagadgyák az Poklot. Mely dolgot Feuardentius, [f] ugyan

ezen

a *Luth. Tō. 4. Lat. Vit. edit. Anno 1552. f. 554. in c. 2. Jonæ.*

b *In cap. 25. Geneſ. Fol. 254. edit. Norimber. apud Joann. Mont.*

c *Illo tō. 4. in c. 4. Eccl. v. 5. & ſeqq.*

d *Luth. in c. 49. Geneſ. in fine.*

e *Schlűſſl. l. Theol. Cal. artic. 27. fol. 145.*

f *Feuard. in Irenæ. lib. 5. cap. 31. n. 8.*

ezen Schlûſſelburgiuſſal egyetembe, a' Zvinglius iráſiból,az Heidelbergai Catechiſmuſból; sôt az Béza, Oecolampádius, és egyebek iráſiból bôvebben meg mutat.

De hogy csak Calvinus mellett maradgyunk; tapogatva,és csak léptében jár ezaránt Calvinus. I. Nagy távúl kezdvén dolgához, azt irja: hogy,Bolondság arrúl tudakozni,hol légyenek az Halottak lelkei: a *Valde se torquent multi, disputando, Quem locum occupent (Animæ,) & An cælesti gloria jam nunc fruantur, nec ne. Atqui stultum, & temerarium est,de rebus incognitis altiùs inquirere, quàm DEVS scire permittat. De loco, non minùs inepta, & futilis est quæstio.* II. Továb lépik,és azt irja : hogy,Gyermeki esztelenség azt vélni,hogy az Halottak lelke fogságra vettetik: b *Concludere in carcerem Mortuorum animas, puerile est.* III. Látván, hogy folyása vagyon dolgának, eléb rugaszkodik, és azt mondgya : hogy, Csak az elméjek mutogató patvarosok találták, hogy oly Pokol légyen, melyben az emberek tűzzel kínoztassanak, mert az Sz.Irás ezt nem tanittya : hanem,mikor Tűzet említ, nem kel tűzet értenünk, hanem csak *Metaphorával* kel azt venni : c *Ignis nomine, Metaphoricè adumbratur pœnæ atrocitas. Quare, supervacuum est, subtiliùs cum Sophistis inquirere de hujus Ignis materiâ, & formâ.* Ismét: d *De igne æterno, arguè à multis disputatum scio. Atqui Metaphorica est locutio.* IV. azért és Vtólszor, azt mondgya Calvinus : hogy, Mi bennünk vagyon, és az az igaz Pokol, mikor ember magában el hiszi, hogy az Isten ô reá haragszik. Annakokáért mondatik Christus Vrunkis Poklokra szállani, mert azt gondolta, hogy az Atya ôtet el hatta. Ennél pedig, ugymond, nem lehet mélyeb rettenetesség, mint midôn ember illyen vélekedésekben esik: e *In nobis infernum semper reperiemus.* Es ismét, minek utánna azt mondotta vólna; hogy, A' tűz, fog csikorgatás, és hasonló dolgok,csak példák,mellyekkel *figurantur*,árnyekoztatnak az kárhozottak kinnyai; magyarázván, mi légyen valósággal az Pokol kinnya, azt mondgya : hogy, az Tűz, az Istennek haragja, mely akkor gyôtôr,midôn az Istent ellenségûnknek véllyûk : f *Impiorum miseria est, Majestatem DEI ita sentire sibi adversam, ut effugere nequeas, quin ab ipsa urgearis. Nam ejus indignatio, instar ignis est violentissimi, cujus attactu omnia devorentur.* Ennek fölôtte, meg hallók g iként : hogy, A' mi Vrunknak Pokolra való szállását, abban veti Calvinus; hogy az Istennek tôlle való el idegenûlését elméjében foglalta.

Ezekből mit hozhasson ki ember az Calvinus Poklárúl, az értelmes Olvasó meg gondolhattya. En az dolgot közben hagyom.Kiki mind szája ízi szerént tégyen itéletet felôlle.

a *Calv. l.3. c.25. n.6.*

b *Calv.l.2. cap.16. n.9.*

c *Cal. Mat. 25. vers. 41. Marlor.ibi.*

d *Matth.3. v.12.*

e *Cal.1. Joan.3.v.2.*

f *Calv.li.3. cap.25.n.12.*

g *Sup.f.401*

HATODIK RESZE.

CALVINVS AZ VI. VII. VIII. AGAZATOT sem haggya tisztán.

§.1. Az Hatodik Agazatrúl.

AZ Hatodik ágazatban, Két dologrúl tészűnk valláſt : Elôszôr:hogy,

Nem

Nem más erejével vitetett, hanem maga ment a' mi Vrunk menyországban; és, az mint Sz. Pál irja: a fellyeb magasztaltatott az egeknél.mert az egeket mind el halladta. Mikor pedig az Fel-menésnek módgyát magyarázza ezen Sz. Pál, azt mondgya : b hogy,*penetravit cælos*, szakadásnélkûl által hatotta az egeket. Másodszor, azt hiszszûk: hogy, A' mi Vrunk, Isteni természete szerént egyenlô lévén az Atyával, Emberi természete szerént az halál után, szinte az Atya Istennek jóbjára fel magasztaltaték.

Mely Agazatban, Két *Metaphora*, példa,és árnyék vagyon : Eggyik amaz; hogy, Vrunkat ûlni mondgyuk. Másik imez; hogy, az Atyának job kezét említtyûk. Mert, Christus Vrunk sem ûl mindenkor; és az Atyának sincsenek testi tagai. De mivelhogy az Királyokis székben szoktak ûlni, mikor Királlyá választatnak; az Birákis veszteg ûlnek, mikor itélni akarnak : akarván Christus Vrunknak országlását 's uralkodását jelenteni, azt mondgyuk, hogy Le ûlt. Azonképpen, a' kiket mi meg akarunk bôcsûlleni, job kéz felôl ültettyûk ; c mint ám Salomon az ô Annyát. Azért jelenteni akarván, mely nagy bôcsûlletre emelte Vrunkat az ô Sz.Attya,azt mondgyuk : hogy,Iob kezére ûltette ôtet.mely annyit tészen, az Sz.Pál magyarazattya-ként, d hogy minden Fejedelemségek, Hatalmak, Erôk és Vralkodások fölibe emeltetett.

Mikor azért Vrunkat az Atyának jóbján mondgyuk ûlni,annyit tészen, mintha azt mondanók : e hogy,Embersége szeréntis, az Isteni természet után, elsô, és leg bôcsûlletesb helyt foglal; mindeneket fellyûl múlt tiszteséges méltósággal, és hatalommal. Mert mikor az Irás azt mondgya: f hogy, az Isteni erônek jóbjára ûlt Christus; annyit tészen, mintha azt mondaná : hogy,Embersége szeréntis, minden hatalmat meghalad, az Isteni hatalomtúl meg válva. Azért mene tehat Christus menyországban, g hogy bé tôltene mindeneket erejével, és hatalmasságával; az az, hogy mindenûvé el hatna az ô Ereje.

Calvinus, ebben az Agazatban sem haggya el szokását, hanem sok rút Glossákkal bé mázollya az Igazságot.

I. Noha gyakran pofázza és ûstôkôzi Calvinus az *Vbiquestákat*, kik az mi Vrunk Testét mindenûtt jelen mondgyák lenni,minthogy az Istennek jóbja mindenûtt vagyon : de azért, néha ôis hozzájok hajt, és azt irja : hogy, az Istennek Ióbja; mindenûtt jelen vagyon. azért esztelenûl bizonyittyák némellyek,az Atyának jób kezére ûlésbôl, hogy Christus az égen kivûl nem vólna: h *Quum Dextera DEI, cælum & terram impleat; sequitur, Regnum Christi ubiq; diffusum esse, atq; etiam Virtutem. Vnde perperam faciunt, qui ex Sessione ad dexteram DEI, conantur probare, Christum non nisi in cælo esse. Nam quod sequitur [in cælestibus,] non eò tendit, ut DEI dexteram cælo includat.* Vgyan azon czélra lövöldöz másuttis Calvinus, midôn azt mondgya : hogy, Ne itéllyûk azt, hogy Christus Vrunk az égben, bizonyos helyen légyen, és bódog nyugodalomban ûldögellyen, távul mi tôllünk : i *Locum aliquem imaginari non convenit. cum Metaphoricè Dextera, secundam à DEO potestatem significet. Consultò autem hoc addit Marcus, ut sci-*

a *Ephes. 4. v.10. Heb.7.v.26*

b *Hebr. 4. v.24.*

c *3.Reg. 2. v.19. Psalm. 44. v.10.*

d *Ephes. 1. v.21.*

e *Jrz Aug. de Fide & Symbol. c.7.*

f *Matt.26. v.64. Marc.14. v. 62.*

g *Ephes 4. v.10.*

h *Calvin. Eph.1. v.20. Marlor.ibi.*

i *Cal.Marci 16.v.19. Tamè Ephe. 4.v.10. supra Sphæras locat Christum.*

remus,

remus, non receptum fuisse Christum in cælum, ut beatam quietem procul à nobis colat.

II. Nyilván nem meri ; de alattomban tagadgya tellyességgel Calvinus, a' mi Vrunk Menyben-menetelét ; az az, hogy Emberi természetiben fel ment vólna az égben. Mert, a' mint csak most meg hallók, azt irja : hogy, Nem kel valami helyrûl gondolkodnunk, mikor az Vrunk meg dücsôûléserûl szóllunk. Maga, bizony, ha ezekben az testi egekben ment vólna, gondolkodhatnánk az helyrûlis melyben ment. Ennek fölötte, ezelôtt a meg hallók, hogy valamikor azt magyarázza, mint ûlt az Atyának jobjára menyben menetele által Christus Vrunk, azt irja: hogy, e' csak annyit tészen, mintha azt mondanók, hogy az Istennek *Vicáriussa*, Hely-tartója lôtt az mi Vrunk.

a *Suprà, fol. 385.*

III. Az mint meg hallók ezelôtt b az maga szavaiból, azt beszélli: hogy, A' mi Vrunk, az ô Attyának jobján csak egy ideig ûl ; tudni illik, az Itélet napig : azután meg szûnik az ô birodalma. Maga Sz. Pál azt mondgya : hogy, c *In sempiternum sedet in Dexterâ DEI*, örökké az Atyának jobján ûl Christus. Es, mivelhogy az Calvinus magyarázattya szerént is, mikor azt mondgyuk ; hogy, Christus az Atyának jobján ûl ; annyi, mintha azt mondanók ; hogy az egeknek, és földnek Vra : d *Sedere ad dexteram Patris, significat, ipsum cæli & terræ dominium obtinere, plenumq; rerum omnium arbitrium, ac moderationem.* Ha csak ideig tart az Atyának jobjára való ûlés : kövétközik, hogy végre Christus Vrunk, nem lészen az égnek és földnek Vra ; és akkor ostán, Isten sem lészen.

b *Suprà, fol. 392. 393.*

c *Hebr. 10. v. 12. Eph. 1. v. 21.*

d *Calv. Rö. 8. v. 34.*

§. 2. Az Hetedik Agazatrûl.

Az Hetedik Agazatban, hiszszûk, és arrul vallástis teszûnk : hogy, A' mi Christusunk, ki szolgai abrázatban ôltözve, jött vala váltságunkra, e fényes és dücsôsséges felhôben el jô viszontag, az egész emberi nemzetnek meg itélésére, és érdemek szerént való jutalom osztásra. Azért mondatik pedig Eleveneket és Hóltakat meg itélni : mert, mind jókat gonoszszakat meg itíl ; mind azokat, kik régen meg hóltak vólt, 's mind az kiket az Itélet napia elevenen talál, elô szólíttya az számadásra.

e *Matt. 26. v. 64. Heb. 2. v. 8.*

Calvinus ezekbennis gáncsot talál, az ô el általkodott agyaskodásival :

I. Mivelhogy sok vigaságok el múlnék az Calviniſta Atyafiaknak, ha az ô fülôkbennis gyakran harsogna amaz trombita szózat ; *Surgite mortui, venite ad judicium*, Kellyetek fel halottak, állyatok elô az itéletre : azon mesterkedék Calvinus, hogy ettûl az szörnyû rettegéstûl, nem csak az üdvésségnek bizonyos vóltával, de egyéb úttonnis meg mentené az ô gyenge magzatit. Látván azért, hogy Luther nagy nyilván merte vala irnyia ; hogy, Pokolbéli ördöggé változnék Christus, ha az mi életünkrûl számot venne : f *Si Christus specie irati Judicis appareat, qui exigat rationem transactæ vitæ ; certò sciamus, eum furiosum esse Diabolum* ; szûvét vón, és azt kezdé tanitani : hogy, Nagy bolondság, ha azt itéllyük, hogy ismét törvényre vinnék Bíró eleiben a' mi vetkeinket, mellyekért Christus ily drága kincsel eleget tôtt : g *Vberrima fiduciæ materia nobis proponitur. neque enim timendum*

f *Luth. Tö. 5. Lat. Vitt. Anno 1554. In cap. 5. ad Gala. f. 403.*

g *Cal. Mat. 27. v. 26.*

est, ut

est, ut in DEI judicium amplius veniant peccata nostra, à quibus tam pretiosâ mercede nos absôlvit DEI Filius. Bezzeg, az gonosz tévô azt akarná, hogy se tömlôcz, se pokol ne vólna.

II. Személy-válogató Bíróvá tésti Calvinus Vrunkat. Mert a' mint ezelôtt a meg mondók, és majd az Tizedik Agazatban nyilván meg hallyuk, azt tanittya Calvinus : hogy Senki az bûnbôl ki nem tisztittatik, hanem minden rútság benne marad ; és minden cselekedetiben vétkezik az emberi állat. Az Vétkek pedig annyiból egyarányúk, hogy egyenlôképpen mind örök kárhozatot érdemlenek. Mindazáltal, egy némelyben el rejtegeti, bé födözgeti, meg nem pirongattya az ocsmányságot CHRISTUS Vrunk ; némellyekben pedig, ugyan azon vétkeket kárhoztattya.

a *Suprà, fol. 209.*

III. Ióllehet az Angyal azt mondá az Apostoloknak, Vrunk Menyben-menetekor ; hogy, Vgy jô visszza Christus Vrunk, a' mint fel méne menyégben. Az Evangelisták pedig, aztis nyilván tanittyák : hogy, az ô Szent Sebeinek helyei, mellyekben úját bocsátá Sz. Tamás, meg maradtak. mely dologból, az Sz. Doctorok azt hozzák ki ; hogy mostis ezen sebhelyeket meg tartya, és az ô Sz. Attya elôtt mi érettünk mutogattya : De Calvinus, ezeket csak bolondúl kôltôtt beszédeknek, és álmos gondolkodásoknak tartya : b *Stultum, & anile delirium fuit, plagis adhuc confossum imaginari, cum adveniet mundi Iudex.*

b *Calv. Lucæ 24. v. 39.*

IV. Noha az Sz. Irás azt hirdeti : c hogy, Az Christus országának vége nem lészen : De, a' mint ezelôtt d Calvinusnak saját beszédibôl meg értók, ô ez ellen azt mondgya : hogy, az Itélet lészen utólsó cselekedeti az Christus birodalmának ; azután, csak az Atyára biz minden dolgot. Es hogy ne láttassék esznélkûl tibolyogni ; az ô rút mondását, Sz. Pálra keni. Maga Sz. Pál csak azt tanittya : e hogy, még most sok kemény nyakú emberek nem akarnak meg hódolni az Istennek, hanem ô ellene tusakodnak. De ostán az Itéletkor, Christus Vrunk, ez világi birodalmaknak, és hatalmasságoknak nyakát szakasztya ; az Sátánt, 's tagjaival egyetembe, le tapodgya ; és akkor nyilván, mindenek elôtt ki nyilatkozik az Istennek hatalmassága. Eomagais Christus Vrunk, minthogy mostis Emberi természeti szerént az Istennek birtokában vagyon, akkoris ezt az ô *subjectióját*, Isteni birodalom alatt való létét ki nyilatkoztattya.

c *Luc. 1. v. 33. Daniel. 7. v. 14. Mich. 4. v. 7.*

d *Cal. supr. fo. 392. 393.*

e *1. Cor. 15. v. 24. 28.*

§. 3. Az Nyólczadik Agazatrûl.

Az Nyólczadik Agazatban, az Szent Háromságnak harmadik személyérûl, az Szent Lélek Istenrûl teszûnk vallást. Vallyuk ôtet az Atyával és Fiúval egyenlô örök Istennek lenni, és a' mi örökségünknek zálogának, kinek erejével újonnan szûlettettünk élô reménségre, és az Istennek fogadott fiai közzé számláltattunk. Kirûl az Nicæabéli Gyöleközetnek vallása azt adgya elônkben : hogy ô az Atyától és Fiútúl származott ; és ô vezérlette az Prófétákat, és Apostolokat irásokban, hogy az hamisságnak szelétûl el ne ragadtatnának.

Ezekbennis akadoz Calvinus, nem egyképpen :

I. Az Sabellius Eretnekſége mellé ſzít : és ugy tetczik, hogy nem hiſzi az Szent Lelket, az Iſteni terméſzetben igaz Személynek lenni. Mert azt mondgya : hogy az Sz. Lélek, az Iſtennek terméſzetihez illendő hatalmaſſág : *Spiritus, eſt eſſentialis DEI virtus.* Az pedig, bizonyos, hogy valami az Iſtenben *Eſſentiale*, az Iſteni terméſzetnek tellyes vóltához tartozik ; a' nem lehet Személy, hanem egyenlőképpen kőz mindenik ſzemélynek. és, ha kűlőmben vólna ; az az, ha valamély Személyben oly *Eſſentialis virtus*, az terméſzetnek épſégéhez tartozó hatalmaſſág találtatnék, mely az más Személyben nem vólna ; meg nẽ tartatnék az Iſteni terméſzetnek eggyeſſége. Ha azért az Sz. Lélek, *Eſſentialis DEI virtus*, az Iſteni terméſzethez illendő hatalmaſſágnak mondatik ; nem lehet, hogy kűlőmbőző ſzemély légyen az Atyától és Fiútul.

Calv. lib. 1. cap. 13. n. 22.

II. Noha Chriſtus Vrunk azt mondgya ; hogy, az Szent Lélek az Atyától ſzármazik : de azért Calvinus ez ellen azt kiáltya : hogy ſzőrnyű káromlás azt mondani ; hogy az Atya kőzli ő vélle az Iſtenſéget, ſzármazás által. Mert, a' mint eléb meg hallók, Calvinus azt lehetetlennek itéli, hogy a' ki igaz Iſten, máſtúl vegye kőzlés által az Iſteni terméſzetet. Mely tudománnyal, meg mutatám az előtt, hogy tellyeſſéggel meg rontya az Fiunak ſzületéſét, és az Sz. Léleknek ſzármazáſát.

Joã. 15. v. 26

Suprà, fol. 387.

III. Vgy tetczik, mintha ki rekeſztené Calvinus az Szent Lelket a' Hitnek ágazatitúl. Mert azt mondgya : hogy, Csak egyedűl ômaga Chriſtus az, a' kiben tellyes hitűnk meg nyugodgyék, és a' kire csak egyedűl igazittaſſék : a *Non mirum eſt, Chriſtum ſolum proponi, ad quem ſe tota Fides noſtra applicet, & in quo conſiſtat.*

a *Cal. Rom. 1. v. 3. Marlor. ibid.*

IV. Szent Péter azt irja : b hogy, Az Sz. Lélek tiſzti, az Prophéták, Apoſtolok, és Evangéliſták igazgatáſa. Mert az ő tanitáſok bátorſágos nem vólna, ha az meg csalatkozhatatlan Szent Iſtentűl nem vezettetnének. Calvinus ſok helyen dorgállya az ő pajk-társaival egyetemben az Szent Lelket, hogy tiſztiben meg fogyatkozott. mivelhogy azt irja : hogy, ſokſzor helyetlenűl, és illetlenűl ſzóllottak az Sz. Irásban. Ezelőtt meg értők : c hogy Calvinus, Sz. Iánoſt, bálványozónak ; Sz. Pált, vakmerőnek nevezé. Eggyűtt, hogy nagy halat foghaſſon, nagy vízben veti hálóját ; és pirongattya Sz. Pált, hogy el vált Barnabáſtúl, kinek, ugymond, ſemmi úton nem kellett vólna lenni : d *Levi de cauſa, & quæ nullo negotio tranſigi poterat, ſacrum illud Divinæ ſuæ vocationis vinculum abrumpunt. Tam violentus fuit in iſtis viris contentionis impetus.* Azután azt irja : hogy Szent Márk, e *Vocationis ſuæ deſertor & Apoſtata. Nec infirmitas perfidiam excuſat, quâ violata fuerat vocationis Sanctitas* ; hiti ſzegett áruló vólt. És végre igen feddi Sz. Pált, hogy el nem járt tiſztibe ; tanitván őtet, mit kellett vólna cselekedni : *Non debuit Marco blandiri, nec diſſimulare ejus peccatum.* Ebevét meſterére, kár hogy az Sz. Lélek ő reá nem bízta vólt az Apoſtolok oktatáſát, mert ő jobban tudta vólna dolgokat igazgatni. Máſutt azt irja : hogy, A' mely Prophétiát emlit Sz. Máthe, ugy tetczik hogy idegen értelemre fordittatott, ha meſterſéggel nem ſzabjuk az ő tetczéſére : f *Alter ille locus, niſi dextrè accommodetur, in alienum ſenſum malè detortus videri poſſit.* Egyebűttis

b 2. Petr. 1. v. 21.

c Suprà, fol. 308. Vide li. 3. cap. 13. §. 1.

d Cal. Act. 15. verſ. 38. ap. Marlor.

e Ibi. v. 40.

f Cal. Mat. 27. v. 9.

bűttis oly moſdatlan beſzédekkel hozza elő Ellenvetéſit, az Evangeliſták ellen, mintha csak kemencze-fűjtőjével vólna dolga : a *Matthæus abuſus videtur teſtimonii Prophetæ.* b *Videtur parum appoſitè citari, imò in alienum ſenſum torqueri hoc vaticinium.* c *Paulus teſtimonio Prophetæ, contra ejus mentem abuſus videtur, &c.*

a *Cal. Matt. 4. v. 13.*

b *Matth. 8. v. 17.*

c *1. Corint. 2. v. 9.*

HETEDIK RESZE.

CALVINVS AZ IX. ES X. AGAZAT ellen káromkodik.

§. 1. Az Kilenczedik Agazatrúl.

AZ Kilenczedik ágazatban azt hiſzſzük : hogy, Az Iſtennek ez földón bizonyos Győlekőzete, nyája, és Lelki váraſa vagyon : mely azért neveztetik Szentnek ; mert csak ő benne nyerhetni az igaz ſzentſéget. Kőzőnſégeſnek mondatik ; mivelhogy nem kőteleztetett csak egy nemzetſéghez, mint az Synagóga ; ſem valami bizonyos űdőre nem határoztatott, mint az Oo Törvény, mely csak az Meſſiáſig tartott : hanem ez nyitva vagyon minden nemzetſégnek. és minek utánna egyſzer fel állapodott, világ végéig ſoha le nem omol, ſem pedig ki nem gyomláltatik. Mivelhogy pedig ennek az Győlekőzetnek, d egy feje vagyon, az Chriſtus, valakik e'hez az várashoz tartoznak, e azon egy teſtnek tagjai. Annakokáért, miképpen azon egy teſtnek kűlőmbőző tagjai egymáſt ſegitik, és kőzlik egymáſſal munkájokat ; ugy hogy az ſzem, az egéſz teſtnek lát ; az gyomor, az egéſz teſtnek profont-háza, melyből ki adatik kóſtya és abraka minden réſzeknek : azonképpen, ennek az Anyaſzentegyháznak tagjai kőzőtt, oly ſzővetſég vagyon, f hogy egymás terhét hordozzák, egymás fájdalmit ſajnállyák, egymáſt ſegitik, imádſágoknak és egyéb cſelekedeteknek haſzna egymáſra háromlik. Mert, ſzinte mint az Anyaſzentegyháznak ſengéjében, g pénzeket és jóſzágokat, kőz kézre bízzák vala az hívek, és egyenlőképpen tápláltatnak vala ezekből : azon formán az Lelki jóſzágokis kőz annyiból, hogy, az Sz. Dávid mondáſa ſzerént, h réſzek vagyon, mint oſztály atyafiaknak az egymás javaiban.

d *Epheſ. 1. v. 23. Coloſ. 1. v. 18*

e *Rom. 12. v. 5. 1. Corint. 10. v. 17.*

f *Epheſ. 4. v. 2. 1. Corint. 12. v. 12. 15.*

g *Act. 4. v. 34.*

h *Pſal. 118. v. 63.*

Ezeket Calvinus űti véti, és alattomba vermet ás a' Chriſtus házának, ſok rút vélekedéſivel. Nem ſzóllok arrul, hogy el haggyák az *Crédóban*, az Kőzőnſéges *Cathólica* Anyaſzentegyháznak emlekezetit : hanem csak Kereſztyén Anyaſzentegyházat emlitnek.

i *Matth. 16. v. 18.*

I. Az Szent Irás azt tanittya : hogy, Ez az Kőzőnſéges győlekőzet, ugy meg erőſſittetett, i hogy ſoha az pokol kapuja ő rajta ſemmit nem kaphat, le nem nyomhattya, az Igazſágot belőlle ki nem gyomlálhattya. Mert k ez az Igazſágnak oſzlopa, melyben világ végéig marad az Igazſágnak lelke ; minden Igazſágra vezérli őtet ; ſzűnetlen l Tanitókat rendel, az kik őtet igazgaſſák. De Calvinus, ezekkel az világos igazſágokkal ſemmit nem gondol ; hanem, a' mint ennek előtte † az ma-

k *1. Timot. 3. v. 15. Joan. 14. v. 16. c. 16. v. 13*

l *Epheſ. 4. v. 12.*

† *Suprà, fo. 145. 146.*

ga sajat szavaiból bővön meg értők, azt hirdeti : hogy, az Istennek Ecclésiája egynehány száz esztendőtúl fogva le dőlt, el tapodtatott, *fœdissimo Adulterii genere inquinata est* ; szörnyű házasság-töréssel meg förtőztetett, sohult csak egy igaz Pásztora sem maradott. Ezek mind Calvinus kérődési, mellyekkel tellyességgel ördög bordéllyává tészi az Anyaszentegyházat.

II. Az Anyaszentegyháznak Szentségét tellyességgel fel forgattya. Mert azt hirdeti : hogy, ő benne az emberek soha egyebet nem cselekednek, őrők kárhozatra való bűnnél ; az mint nem régen a az maga tulajdon irásiból fel jegyzők. Aztis e' mellé veti, miként majd b megértyük : hogy, soha az Anyaszentegyházban csak egy bűn sem bocsáttatik meg : hanem, a' ki egyszer vétkezett, mind éltig bűnősön marad. Ha ez az Anyaszentegyháznak Szentsége, nem tudom ugyan, micsoda lészen az Szentségtelenség.

III. Azért nevezzük Anyánknak ezt az Christus Iegyesét : mert az ő dajkálkodása által neveltetünk, gondviselésével tartatunk, és tartozunk engedelmességgel néki, ha Istennek fiai akarunk lenni. mert annak nincs Attya menyországban, a' kinek nem Annya ez földön az Christus Iegyese. De Calvinus ki kőlt immár az gyermek korból, tejnélkül nem szükölködik, és az Anyaszentegyháznak dajkálkodását tellyességgel meg veti. Mert azt vitattya : hogy, *Invisibilis*, láthatatlan, és meg esmérhetetlen itt ez földön az Ecclésia. Hogy futhassunk tehát az ő emlejéhez? hogy halhassuk az ő oktatását, ha meg nem esmérhettyük őtet? No majd bővebben szóllyunk, Calvinusnak az Anyaszentegyház természetirül, jeleirül, és tulajdonságirül való temérdek Vélekedésirül.

IV. Az Szentek Eggyességétis rútúl fel forgattya Calvinus. Mert nem akarja, hogy az dücsősségben uralkodó Szentek, az ő szarándok tagjairúl gondolkodgyanak, és szorgalmatoskodgyanak. Ez világonnis, hogy egy tag, részes lehessen az másiknak jó cselekedetiben, és sanyaruságinak gyűmölcsében, nem fér fogára Calvinusnak.

a *Sup. f. 202. Lutheri expost. vide supr. f. 208.*
b *AZ 10. Agazatban.*

§. 2. Az Tizedik Agazatrúl.

Az Tizedik agazatban azt hiszszük : hogy, Az bűn által, az Istennek ábrázattyát, melyre teremtettünk vala, el vesztvén, az Sz. Lélek Istennek általa újonnan teremtetünk, és ábráztatunk az Meg-igazulásban, bűneinknek bocsánattyát nyervén, a' mi Vrunknak szent halála és érdeme által. Noha azért sok az emberi gyarlóságnak naponként való vétke : de sokkal nagyob az Istennek irgalmassága. és nincs oly undok sok förtelmesség, mellyet az Isten meg ne bocsássan, ha igazán meg tér az bűnös ember : az az, mint ómaga magyarázza az Isten ; ha az természetnek velünk szűletett gyarlóságából vetkezünkis, csak az igaz Pœnitentia által Istennünkhöz térjünk, és elébbi undok vétkeinket meg siratván, az Istennek parancsolattya szerént rendellyük életünket ; meg tisztít újonnan az Sz. Lélek, és az Istennek kedvében jutat.

Ezech. 18. v. 21. cap. 33. v. 12.

Ittis mint egy herjóka fen akar röpülni Calvinus, és ollyakat beszél,

hogy

hogy az józan embernek, álmos szemmel sem kellene efféléket mondani.

I. Az Bűnnek bocsánattyára nincs Calvinusnak semmi szüksége. Mert azt mondgya : hogy, Mi (az az, Calviniták) ugyan semmi bűnben nem esnetünk. Tudva vagyon pedig, hogy a' kinek Bűne nincsen, bocsánatnélkül nem szükös : a *Nostra libertas est non posse peccare*. Azt akarta vélem Calvinus, a' mit b ezelőtt az Lutheristákkal eggyűtt tanita, tudni illik : hogy, Akár mit cselekedgyenekis a' Calviniták, nem vétkes ő bennek, mert Isten nékik nem tulajdonittya fogyatkozásnak semmi latorságokat. Mely tudománynak, az ő töllők fel vetett fondamentomok szerént jó következését ezelőtt c bőv beszéddel elő hozám. El nem halgathatom pedig itt az Calvinus álnakságát. d Szent Agostonra keni az ő rút mondását : mintha azt mondotta vólna az Sz. Doctor ; hogy, mi immár nem vétkezhetünk. Maga csak azt irja Sz. Agoston : hogy, az Bódogságban lészen az, hogy az ember nem vétkezhetik : e *Novissima erit libertas, non posse peccare, non posse mori.*

a *Calv. l. 2. cap. 3. n. 13.*
b *Supra fol. 208. 209.*
c *Loco citato.*
d *Ita Calv. illo lib. 2. ca. 3. n. 13.*
e *Aug. tō. 7. De Corrept. & grat. cap. 11. in fine.*

II. Az embernek Bűne bocsátását, semmi úton nem hiheti Calvinus. Mert azt mondgya : hogy, Az Isten csak bárany-bőrbe öltőzteti kivűl az bűdös kosokat : de az ő bak bűzőket el nem vészi ; az az, ki nem tisztittya bűnökből, meg nem újittya ; hanem csak bé födözi, el palástollya rútságokat. Es (mintha az Istennek szemei homályosok vólnának, mint az Isaáké, f ki az külső öltözetért Iakóbot, Esaunak itélé) az Christus szentségére nézvén, *Imputállya*, reá fogja az undok Bűnösreis, hogy kedves fia néki. Egy szóval, csak az czégérét haggya az Igazságnak, de az valóságát ne keresd az emberben. Ezekrúl hallyuk a' maga szavait : g *Iam aliquoties monui, Non Iustificari homines, quia reipsa tales sint, sed Imputatione.* h *Nos Christi intercessione justificat DEVS : non propriæ innocentiæ approbatione, sed justitiæ Imputatione absolvit, ut pro justis in Christo censeamur, qui in nobis non sumus.* i *Homo non in seipso justus est, sed Christi Iustitia imputatione cum illo communicatur. Evanescit ergo nugamentum illud ; ideò justificari hominem fide, quoniam illi Spiritus DEI participat, quo justus redditur. Vides, non in nobis, sed in Christo esse Iustitiam nostram. Ita nos sub Christi, primogeniti nostri fratris pretiosâ puritate delitescere.* k *Hic est effectus fusi Sanguinis Christi, ut non imputentur peccata.* l *Docemus ergò, in Sanctis, donec mortali corpore exuantur, semper esse peccatum.* Ezelőtt m aztis hallók Calvinustul : hogy, az Eredendő bűnnek undokságából, soha ki nem tisztittatunk.

f *Genes. 27. v. 22.*
g *Cal. Rom. 3. v. 25.*
h *Calv. l. 3. cap. 11. n. 3.*
i *Ibi. n. 23.*
k *Lib. 2. ca. 17. n. 4.*
l *Lib. 3. cap. 3. n. 10.*
m *Supr. fol. 278.*

Ezekkel Calvinus, Előszöris az Istent gyalázza. mintha ő rólla nem igazán mondaná Sz. Pál : n hogy az ő itéleti, igazság ; mivelhogy az bűnöst, bűntelennek tartya. Másodszor : gyalázza Christus Vrunkat. mintha nem ő vólna az Bárány, o mely el vőtte ez világ vétkét ; avagy az ő Vére p ki nem tisztított vólna minket minden bűnökből. Harmadszor : emberi okossággal tusakodó káromlást fog az Istenre. mintha az Vr Isten szeme előtt, el födözhető vólna az gonoszság ; avagy, mintha a' ki bűnös, arra Isten reá foghatná hogy bűntelen, és az ő benne való bűnért nem gyűlölné az bűnös embert. Negyedszer : az Sz. Irással szemben szőkik Calvinus. Mert az Irás azt mondgya : hogy gyűlöli az Isten az bűnt, és az

n *Rom. 2. v. 2.*
o *Joann. 1. v. 29.*
p *1. Joan. 1. v. 7.*

bűnös

bűnös embert: *Sapient.14. v.9.* le tőrli az bűnt: *Act.3.v.19. Isa.44.v.22.* el rontya az gonoszságot: *Rom.6.v.6.* meg óli az Istennel való ellenkezést: *Ephes.2.v.10.* meg tisztít minket: *Ad Tit.2.v.14. Heb.9.v.13.* Szent Lelket önt az bűnös embernek szűvében, hogy megy tisztúllyon: *Rom.5. v.5. Ephes.1.v.13.* oly ajándékot ád, mely által, az Isteni természetnek tisztaságában részesűlünk, az menyire az szarándok emberhez férhet. Végezetre, az mint ezelőtt a meg hallók, ebből az Calvinus tanitásából jó rendel kövétkőzik: hogy, Minnyájan ollyan Szentek vagyunk, mint önnön maga Christus Vrunk.

2. *Pet.1.v.4*

a *Supra fol. 309.*

III. Az Bűnök bocsánattyának eszközérűlis szinte csak roszszúl beszél Calvinus. Mert, noha Sz.Iakab azt irja; hogy, b nem csak az Hit által lészen az igazúlás. és Sz. Pállal eggyűtt ezen Sz. Iakab azt tanittya; c hogy, haszontalan, és meg hólt az Hit, ha jó cselekedetnélkűl vagyon. Mászoris mondgya az Irás: d hogy, az Isteni félelemnélkűl meg nem igazúlunk, e sem az Pœnitentia-tartásnélkűl. sőt, mikor az Hitnek tulajdonittya az Igazúlást, meg magyarázza minémű Hitről szól; tudni illik, nem arrúl, a' mely *Sola*, csak magán, egyedűl, üdvat-népenélkűl vagyon, hanem arrúl, f mely az igaz Szeretet által, fáradhatatlanúl munkálkodik: De mind ezekkel semmit nem kófitál Calvinusunk, hanem azt pengeti: hogy, Csak egyedűl önnön maga az Hit, eszköze az mi Igazulásunknak, és bűneink bocsátásának; a' mint az ő irásiból, g sok bizonyságokkal meg mutatók ennek előtte.

b *Jacob. 2. v.24.*
c *1.Cor.13. v.2. Jacob. 2.v. 17.& 26.*
d *Eccles. 1. v. 28.*
e *Luc.3.v.3*
f *Galat. 5. v. 6.*
g *Supr.fol. 212.*

IV. Végezetre: Igen hamissan magyarázza Calvinus, ezt az Bűnünk bocsánattyárúl való Agazatot. mintha arra köteles vólna minden ember, hogy Isteni hittel szinte ugy el hinné magárúl, hogy az Isten ő néki meg bocsátotta bűnét; mint hiszi hogy meg hólt Christus ő érette. Ezt ezelőtt h az Calvinus szavaiból meg hallók. De ez csak kábaság. Mert ebben az Agazatban, sem te róllad, sem én róllam nincs több emlekezet, mint akármely Törökről, és Pogányrúl. Azonképpen, sem a' te bűnödre, sem az enyimre nem határoztatott ez az Agazat: hanem közönségessen, minden embert, és minden bűnt magában kapcsol: és egyaránt mindenekrűl hiszszűk, hogy az ő Bűnöket meg bocsátttya az Vr Isten, ha igazán ő hozzá térnek; és az ő szent akarattya szerént rendelvén életeket, azokkal az eszközökkel élnek, mellyeket az Vr Isten rendelt az Bűnnek bocsánattyára.

h *Supr.fol. 214.*

NYOLCZADIK RESZE.

CALVINVS AZ XI. ES XII. AGAZATOT sem haggya helyén.

§.1. Az Tizeneggyedik Agazatrúl.

Supra fol.5.

HA csak ez világon vólna reménségűnk, nyomorultabbak vólnánk minden állatoknál; mint ezelőtt bővebben jelentém: De nem itt vagyon czéllya's határa életűnknek, hanem azt hiszszűk: hogy,

Ez

Ez a' mi gyarló, és rothadandó testűnk, az halálnak meg kóstolása után, az Istennek mindenható erejével, viszontag meg ujúl, meg elevenedik, és minden emberek talpra állanak az Christus IESUSNAK itélő széki előtt; hogy az meg igirt örök életnek jutalmát el vegyék, vagy az ördögökkel egyetemben, örökké való kínokra bocsáttassanak.

Kerek szóval, és egy általlyába, nem meri tagadni Calvinus az Testnek fel támadását: de gyanu perrel hozzá felelhetűnk ittis, az gonosz bordában szőtt emberhez.

I. Mert, a' mint nem rég hallók, oly dolgokat faggatott néha Calvinus, mellyek nagy jelenséget adnak, hogy csak eggyet sem hitt az *Credónak* Agazatiban.

Supr.f. 371.

II. Mert azt beszélli Calvinus: hogy, Az Istennek haragja, nem csak az bűnősöket, de éppen az egész emberi nemzetséget semmivé tészi: a *Indignatio DEI, instar ignis est violentissimi, cujus attactu omnia devorentur, & absorbeantur. Cunctos mortales solo aspectu dissipat, ac in nihilum redigit, &c.* Ha semmivé lészen az mi lelkűnkis, mint az oktalan állatoké; nem szűkség a' Fel-támadásrul gondolkodnunk. Es talám azért nevezi másutt Calvinus az meg dűcsőült Szenteket, Arnyékoknak, es ál-orczáknak. mert óis (mint Luther b) az Lelkek halhatatlanságárul való tudományt, az Pápa kamora székin tojott vélekedésnek alittya: c *Nugantur in suis Vmbris, nescio quid de fulgore Divini vultus ipsos irradiante.* d *Georgius, & Hippolytus, aut similes Larvæ.*

a *Calv.l.3. c.25.n.12.*
b *Vide Supra fol 274.*
c *Calv li.3. c.20.n.24.*
d *Ibi.n.27.*

III. Noha az Sz.Irás mindenütt azt hirdeti: e hogy, Meg kel minden embernek halni, és azután lészen az Fel-támadás: mindazáltal Calvinus azt vitattya; hogy, † Nem halunk meg minnyájan, hanem sokan az utólsó napon, az léleknek az testűl el válásanélkűl, az az, halálnélkűl el változnak. Bizony, az mely test meg nem hal, fel sem támadhat. mert az halál miatt el dőlés után kellene az Fel-támadásnak lenni.

e *Hebr.9. v.27. Rō 5.v.12. Psalm.88. v.49.*
† *Calin 1. Cor.15.v.15 Vide Stapleton.in Antidot. ejus capitis.*

§.2. Az Tizenkettődik Agazatrúl.

Az örök Bodogságrul, mellyet reménlűnk, és a' melyről vallást tészűnk az Tizenkettődik Agazatban, sok díb dáb agyaskodásokat hintegetett Calvinus irásiban.

I. Azt beszélli az gonosz bölcsőben belegetett bélyeges Profétá: hogy, Senki az Szentek közzűl az mennyei bódogságban nem juthat Itílet-napja előtt; hanem, távul egy Pitvarba várják az itíletet. noha, ugymond, közelb vannak most az bódogsághoz, (de meg nem mondgya, hány mértföldel,) hogy sem az Oo Törvényben: f *Pii mortui, propius (in Lege Novâ) ad cælestis vitæ fruitionem accesserunt. Interea tenendum est, immortalitatis gloriam, usq; ad diem ultimum redemptionis differri.* g *Dormitio (Virginum) de morte accipitur, quæ fideles occupat ante Christi adventum. neq; enim nunc tantùm expectanda nobis est salus, sed ubi vitâ defuncti in Christo quiescemus.* h *Neq; enim DEVS pronuntiat, animas à morte esse superstites, quasi jam præsenti gloria, & suâ beatitudine fruantur; sed earum spem, in ultimum usq; diem suspendit.* i *Tunc videbimus facie ad faciem. Adverbium, TVNC, potius Extremum diem notat,*

In cælo ponūt Gētiles. vide Epi. 1. ad Alvinci. Cimices: Vide cōt. Alcorān in 1.Rat.
f *Calv.Lucæ 16. v.22.*
g *Cal.Mat. 25.v.5.*
h *Cal.Mat. 22.v.23.*
i *Calv.1.Corin.13.v.12.*

quàm tempus ſtatim à morte proximum. Tametſi autem differtur ad diem Chriſti plena viſio: incipiet tamen ſtatim à morte propinquior DEI viſio. a *An cæleſti gloria jam fruantur Animæ, nec ne, ſtultum, & temerarium eſt inquirere. Scriptura ubiq; jubet pendere ab expectatione adventus Chriſti, & gloriæ coronam eousq; differt. Contenti ſimus his finibus; Animas piorum, militiæ labore perfunctas, in beatam quietem concedere, ubi cum felici lætitiâ, fruitionem promiſſæ gloriæ expectant: atq; ita, omnia teneri ſuſpenſa, donec Chriſtus appareat Redemptor.* b *Qui ex corpore mortali ſunt liberati, nihil abſurdi eſt, ſi dicantur eſſe in profectu, quia nondum potiuntur felicitate, & gloriâ, quam ſperârunt, &c.* Ezek mind Calvinus ſzavai. De másutt a' maga-feledett ember, meg győzetvén az Sz. Iráſnak világos bizonyſágitúl, meg vallya: hogy az igazak lelke, az halál után meg dűcsőűl, és az Itélet napiáig nem halad az ő bódogſága: c *Quisquis verâ fide cuſtodiam animæ ſuæ moriens Chriſto committit, non extrahetur in longum tempus, at ſuſpenſus langueat; ſed ejus voto, eâdem quâ erga latronem uſus eſt benignitate, Chriſtus occurrit.* noha eztis csak azért mondgya, hogy az Purgatóriumot tehetſége ſzerént roncſa.

a *Calv. li. 3. cap. 25. n. 6. Lib. 4. cap. 1. n. 12. An Animæ ad cælum eant, nec ne; liberum eſt opinari.*
b *Ad Ephes. 1. v. 6.*
c *Cal. Luc. 23. v. 43.*

II. Chriſtus Vrunk azt hirdeti: hogy, Bódogok az lelki ſzegények, mert övék az menyorſzág; és az igazak kincſét, menyégben mondgya lenni. Calvinus azt tanittya: hogy, Bolondſág arrúl tudakozni, hol légyenek az Szentek lelkei. sőt azt irja: hogy, nem kel valami bizonyos helyt gondolni, a' melyben az Szentek légyenek: d *De intermedio Animarum ſtatu curioſius inquirere, neq; fas eſt, neq; expedit. Torquent ſe multi, quem locum occupent; & an cæleſti gloria jam fruantur, nec ne. Atqui ſtultum eſt, & temerarium, de rebus incognitis altiùs inquirere. De loco, non minùs inepta eſt, & futilis quæſtio.* e *De loco Paradyſi, curioſè, & argutè diſputandum non eſt.* f *Defuncti, in beatam quietem ſeſe recipiunt. Nec verò certum locum imaginari neceſſe eſt.* Isten nem tudom hová tegye azt az Hitet, melyben nem ſzabad tudakozni az más világon való állapatrúl, és a' melynek bódogſága bizonyos helyen nincſen. Mert, ha az Lélek ſemmivé nem léſzen, valamely bizonyos helyen kel lenni. g *Quod enim nuſquam eſt, non eſt*, ugymond Sz. Agoſton.

d *Calv. l. 3. cap. 25. n. 6.*
e *Cal. Luc. 23. v. 43.*
f *Calv. Luc. 16. v. 22.*
g *Aug. Epi. 57. poſt medium.*

III. Az Calviniſta bódogságban, el rontatik az igaz Szeretet; és Itílet napig nincs ſemmi ſzeretet az Calvinus menyorſzágában. Mert, ha meg maradna bennek az Szeretet; félő vólna, hogy imádkozni fognának az vitézkedő hivekért: h *Charitatis perpetuitatem, cujus hic meminit Apoſtolus, poſt diem extremum fore; nihil pertinere ad tempus intermedium.* i *Nullum nobis Dominus cum Sanctis mortuis reliquit commercium; ac ne illis quidem nobiſcum, quantum aſſequi licet conjecturis.*

h *Cal. 1. Corint. 13. v. 8.*
i *Lib. 3. cap. 20. n. 24.*

IV. Az minémű két nagy vétkét emlitők Calvinuſnak az Bűnnek bocſánattyárúl, ugyan azokat ittis meg újittya. Mert, az mint meg értők ennek előtte, azt mondgya: hogy, Szinte oly bizonnyal kel hinnűnk hogy menyorſzágban megyűnk, mely bizonnyal hiſzszűk hogy Chriſtus Vrunk az ő Attyának dűcsőſſégében vagyon. Maga ebben az Agazatbannis, (mint ſzinte az Bűnnek bocſánattyárúl mondók) csak azt hiſzszűk: hogy, az Isten örők dűcsőſſéget kéſzitett híveinek, mellyel mind engemet 'ſ mind egyebeket kéſz meg koronázni, ha végig híven

Suprà, fol. 216.

ſzolgálunk néki. Aztis e'mellé veti Calvinus: hogy, az üdvőſſégnek meg nyeréſére, csak ſzinte egy eſzközt, tudni illik, az Hitet rendelte az Vr Isten. Egyéb helyeken pedig az maga-feledett ember azt irja: hogy, Az örők élet, az Iſten Parancſolatinak meg tartáſának bére: és, az jó Cſelekedetek által vitetűnk menyorſzágban. Mert nem csak e' világon, de az másikonnis jutalma vagyon az Ió cſelekedeteknek: a *Cælorum hæreditatem, non aliis promittit DEVS, niſi qui Bonis Operibus ad palmam ſupernæ vocationis contendunt.* b *Mercedem vitæ æternæ DEVS, Legis ſuæ obſervatoribus promiſit.* c *Quos DEVS æternæ vitæ hæreditati deſtinavit, eos ordinariâ ſuâ diſpenſatione, per Bona Opera inducit in ejus poſſeſſionem.* d *Opera noſtra infinitis beneficiis remunerari, tum præſentis vitæ, tum futuræ. Non enim recipio diſtinctionem, à Doctis alioqui poſitam, Meritoria eſſe Bona Opera eorum, quæ in hac vita conferuntur gratiarum: ſolius Fidei præmium eſſe æternam ſalutem. Mercedem enim laborum, & certaminis coronam, DEVS in cælo locat. Vide ſuprà, fol. 330. 362.*

Suprà, fol. 212.

a *Cal. Mat. 25. v. 34.*
b *Matt. 19. v. 17.*
c *Calv. l. 3. c. 14. n. 21.*
d *Calv. l. 3. cap. 15. n. 4. Similia, Matth. 22. v. 23.*

§. 3. Mit felellyenek ezekre az Ellenkező Atyafiak.

Az egy Calvinus kivűl, egyéb Calviniſta Tanitók irásirúl ſzánſzándékkal nem akarék emlekezni irásomban; noha ezeknek Könyvökben, ſokkal több, és ſzörnyeb dolgok találtatnak. Es akárkiis meg itélheti; hogy, ha ily zavaros az kút-fő, az ő belőlle ki folyó patakok menyivel ocſmánybak?

De ſokképpen látom hogy ezekre felelnek az emberek. Vannak, kik azt mondgyák: hogy, Csak mi fogtuk ezeket Calvinuſra, és mi irtuk ő nevére azokat az Könyveket, mellyeket emlegetűnk. Noha, a' ki fejűnk fölött áll, az Vr Isten tudgya, hogy én ſemmit Calvinus nevére nem irtam, a' mit magam két ſzememmel, az ő tulajdon könyveiben olvaſtam, csak azt irtam. Ezt a' ki nem hiſzi, kérje elővalamely Calviniſta Prædikátortul az Calvinus könyveit; és az nevezett helyeket jó ſzemeſen, és ébren lévő elmével olvaſſa meg, és eſzében véſzi az én igazſágomat.

Némellyek azt mondgyák: hogy, Az Calvinus könyveiben, ſokſzor kűlőmbetis találni annál, a' mit én elő hozok. Es ha mind ezek igy vólnának is; egy ember vólt Calvinus; az ő rútſágit nem illik imádni. Holott én, Leg előſzőr azt mondom: hogy, Calvinuſban énis ſokſzor kűlőmbetis olvaſtam. mert ő, mind hevet hideget fujt azon ſzájal: és meg mutatta, hogy ő benneis fel találtatik az Tévelygőkre sűtött bélyeg, *Proprio judicio ſubverſus*: és az maga teteztéſét, önnön maga fel forgattya; mint ezelőttis meg mutatám. Es jóllehet, némely mondáſokat imigy amúgy bé baronálhatnánk erőltetett magyarázatokkal: de nem ſzűkſeg azon fáraſztani elménket. és, ha ſzinte máſutt kűlőmbet mondottis annál, a' mit néha bőſögött; egyebet abból nem kel ki ſatulni, hanem hogy álhatatlan vólt, és maga ellenis gyakran fel támadott Calvinus.

Ad Titum 3. v. 11. Suprà, fol. 251.

Ióllehet pedig okoſſan cſelekeſznek az Calviniſták, hogy ezekben az undok vélekedéſekben nem akarnak ő vélle czimborálni: De kérem az Nagy Iſtenértis, hogy velem egyetemben, ezt az Két dolgot jól meg gondollyák:

I. Mit kellyen az okos embernek itélni arrúl az egéſz *Secţárúl* és Vallásrúl, melynek fő Profetája, Attya, gyarapitója, ily ſzörnyű, 's Iſten káromló vélekedéſekre jutott? Hihetetlen dolog, hogy az Szent Lélek, az ő juhainak igaz Pásztorát, effele káromlásokra bocsátotta vólna. Es, noha hímeznek hámoznak az kősség előtt az Prædikátorok: de jobréſzre minnyájan abban az itéletben vannak Calvinusrúl, az melyben hallók hogy vólt Béza; tudni illik: hogy, ſzemen válogatott, konkolynélkűl való tiſzta búza, és finom arany vólt az Calvinus tanitása.

Suprà, fol. 296.

II. Hánnya meg az okos ember magában aztis; hogy, Calvinus hóltig mind azt kiáltotta, a' mit az több Kiáltók: hogy ő az Irás mellől el nem mégyen; e'mellett él 's hal; e'hez támaſzkodik: Mindazonáltal, el ſzakadván az Anyaſzentegyháznak, és az régi Széteknek értelmétűl; az maga fejének tetczéſéből fejtegetvén az Sz. Iráſt, ily rút káromlásokat faraga. Mint lehet tehat, hogy egy fel ſzerű ember, ugyan ezen uton el indulván, azt igírheti magának, hogy ő meg nem botlik? Vallyon's, imillyen amollyan kákombákom Prædikátor, nem járhaté ugy mint Calvinus? nem csalatkozhatiké meg az Irásnak feſzegetéſében? Es ha Calvinus el ſzakadván az régi Sz. Doctoroktúl, és igen fen akarván heazni, ily rútokat botorkázott, ily nyilván való dolgokban; mint hiheſſük, hogy az mélyeb, és ſzeműnktűl meſzſzeb vetett Titkokban igazat tanitott? Ennékem pedig elég, hogy az Pásztort bot alá fogtam. mert tudom hogy az nyájis kűnnyen el ſzélled, mikor az feje meg tántorittatik.

Jóllehet, a' kik ezzel az fogáſſal mentik magokat, nem tudom ha gyomorból ſzóllanak. Mert látom, hogy azokhoz az győlekőzetekhez tartnak, mellyet Calvinus *Deformált*, vagy az ő tetcſéſek ſzerént *Reformált*. Az ő Könyveit olvaſſák, bőcsűllik; az ő Tanitványit, Pásztoroknak tartyák. Ha pedig ki vonſzák magokat az Calviniſta győlekőzettűl, és e'mellett az Lutheriſta, és Cathólica hitet ſem kővetik, hanem csak magoknak vannak, mint egy özvegy űrgék; meg mutattyák, hogy, nem az igaz Anyaſzentegyház tagjai. mert, a' hol ſokaknak eggyező Vallása nincſen, ott Eccléſia nincſen.

KILENCZEDIK RESZE.

MINEMEV ITILETET TEGYENEK AZ TVDOS emberek az Calviniſta Vallásrúl.

MIkor Aſſvérus Királynak halálára ſzándékoztak, és fejére eskűdtek vólna az Komornyikok; Mardochæus nagy titkon meg ſajditván árúltatáſokat, meg jelente az Királynak véletlen veſzedelmét. Ezt az gonoſz ſzándéknak ki nyilatkoztatáſát, oly halaadáſſal vővé az Király, hogy királyi ruhában őltőztetvén, rendi főlőtt való bőcsűlletes méltóſsággal illeté őtet. Ha moſtis azon űdőben vólnánk, nem kétlem, hogy a' ki Calvinusnak ſok édes beſzédivel meg traggyázott veſzedelmes mérgét, és lélek-veſztő karomláſit ſzem-fény eleiben hozná, bőcsűlletes kő-

ſzönetet, és tiſztеſſéges jutalmat venne az Calviniſtáktul. Mert, a' mint egyéb dolgokban ſzokott történni, hogy az más ember ſzemetén ſzemeſſek az emberek, de meg nem láttyák az hátokon való iſzákot; *Solemus mala domus noſtræ ſcire noviſſimi, ac Liberorum & Conjugum vicia vicinis canentibus ignorare*: Ittis nincs kűlőmben az dolog. mivelhogy az Calviniſta kősség hirtel ſem hallotta az Calvinus rút káromláſit, mellyeket egyebek énekbennis ſzerzettek. De el múlt az űdő, melyben az Igazſágnak árra vólt. Es, a' ki tiſztinek 's hivatallyának hivſége ſzerént, ki fejtegeti, és meg fojtya az Calvinus veſzedelmes miriggyét, ſzinte ugy jár mint Dániel: ki midőn egy ſárkányt, az torkában vetett golyóbiſſal el ſzaggatott vólna; Dánielre támadának érette, a' kik károkkal, és költſégekkel táplállyák vala az ſárkányt, és az Oroſzlányok barlangjában veték érette. noha végreis az magok nyaka ſzakada, az Dánielnek áſott veremben.

Hieron. epi. 48. cap. 5.

Daniel. 14.

Az űdőhőz ſzabván azért magamat, nem akarom hogy én tőllem ércſe ſenki, minémű itéletet kellyen az fellyűl említett Calviniſta vélekedéſekért tenni az Calvangeliſta tudományrul; hanem, hallyuk minnyájan, az ſok jámbor ſzavát és ſententiáját.

§. 1. Az Lutheriſták itíleti.

Az fellyűl elő ſzámlált rút káromláſokból, oly törvényt téſzen Luther Márton, az ő Tanitványival egyetemben, az Sacramentáriuſokrúl, a'vagy Calviniſtákrul: hogy, ők egy czikkelyt ſem hiſznek igazán az Keresztyén Hitnek ágazatiban. és, ha kűlőmbet mondnak, ſem kel hinni, mert temérdekẽ hazudnak. Mivelhogy ők, az őrdőgot tartyák Iſteneknek: ſzűvőkben az Szent Háromſág tagadó eretnekſéget, sőt az Török Pogányſagot rejtegetik, mellyet űdővel, hadd érjenek meg csak, kiis kőltnek. Hallyuk az magok ſzavát.

LUTHERNEK, ômagok az Sacramentáriuſok illyen bizonyſágot adnak: a *Lutherus nos, ne uni quidem Chriſtianæ fidei articulo, verè & ex animo credere, ait: nec fidem nobis habendam ſcribit, etiamſi nos eum qui de Chriſti perſona eſt Articulum, amplecti & illi credere fateamur. Nos enim mentiri, quicquid tandem de his pronuntiemus.* b *Lutherus ſacramentarios, Eccleſiæ turbatores eſſe, ac Diabolum loco DEI habere, docet.*

a *Cõfeſ. Tigurina, ann. 1545. edita Tiguri, per Froſch: trac. 2. fol. 58.*

b *Ib. Tract. 1. fol. 38.*

SEVERINUS Scultétus Bártfai Prædikator,† egy könyvet ira, melynek elein, az Luther itéletit illyen formán hozza elő, az ő könyveiből: *Nihil mirum, Sacramentarios hoc & ſimilibus in Chriſtum, & Cœnam ejus uti convitiis, Quum experientia comprobet, multos illorum prorſus nihil credere, nec de Chriſto, nec de Sacramentis, nec de aliis rebus Divinis. Qua de re, exſtant paſſim graviſſimæ querelæ Lutheri: Mei, inquit, fanatici, faciunt hac ſuâ nauſeâ paraſceven, ad negandum DEVM, & omnia ſimul: quemadmodum jam aliqui, exparte incipiunt nihil prorſus credere. Sed objiciunt: Credimus, quòd potentia DEI ſit ubiq;. Reſpondeo: Credo ego, quòd in receſſu, & latebris cordium veſtrorum, nihil quicquam, nec de DEO, nec de Potentia ejus credatis; de quo etiam certus ſum. Zvingliani plurimum gloriantur, quòd Articulum de Perſona Chriſti credunt: tamen, noli verbis eorum fidem adhibere, revera enim omnia mentiuntur, quæcunq; de his rebus effutiant. Ore quidem confitentur, ſicut & Satan; cor autem eorum, longè eſt ab eo.*

†*Libr. Erotemata de cõmunicat. Idiomat. edit. Bartfæ. epi. Dedica.*

FILIPPUS Nicolái, egy egész Kônyvben azt akarja meg mutatni: hogy, Az Calviniſtaſág, laſſan laſſan Tôrôkôkké téſzi az embereket. Mely iráſnak, annál nagyob méltoſága vagyon, hogy az Tubingai Academia, ſzép dicſirettel Elôl-járo levelet irt melléje. Az kônyvnek illyen Titulusſa vagyon: *Fundamentorum Calvinianæ ſectæ, cum veteribus Arianis, & Neſtorianis communium, detectio; quâ demonſtratur, Neminem Calvinianis adhærere poſſe, quin unà Arianiſmi, & Neſtorianiſmi ſuſcipiat defenſionem. Adhæc, quemadmodum ab Arianis, & Neſtorianis procreatus eſt Mahometiſmus: ita eundem à Sacramentariis foveri, & ſenſim in montes Iſraël attrahi.* Azután igy ſzól felôlôk: *Zvingliani, promotores Turciſmi, & organa ad impediendam Veritatem orco excita, exiguo temporis ſpatio Germaniam circumfuderunt, & ſordidarum opinionum cloacâ in miſeris Helvetiis depoſitâ, Ariano nunc, & Turcico prorſus ſpiritu gloriantur de multitudine.* Es iſmét: *Ab irruptione Turcarum nobis metuimus, & hoſtem in futuro collocamus, cujus præſentium prodromorum rationem habemus nullam; neq; Zvinglianos Doctores, Mahomedico ſpiritu, de Impanato DEO Turcica dicteria, Turcis viam præparantia, animadvertimus. Excitére tandem Germania; recognoſce, quibus nebulis Zvingliani Theologi, Turcico Chriſto, Turcicâ Infantium ſine Baptiſmo juſtificatione, Turcico cælo & zelo, Turcicâ templorum, imaginum, altarium demolitione, Turcicâ ſuæ Religionis propagatione, Iſraelitarum montes, protervè ſatis, Turcicè ſatis affligant! &c.*

GRAVERUS Albert Caſſai Oſcola-meſter, egy kônyvet ira, mellyet Bocátius, és Scultétus fel czapragozának verſekkelis. Azt irja ebben: hogy, Calvinus halálos bajnakja Chriſtus Vrunknak; és az Sacramentáriuſok, egy pórázra kôttettek Neſtóriuſſal, és ugy vitetnek pokolra: a *Bellum IESV Chriſti, & Ioannis Calvini; hoc eſt: Antitheſis Doctrinæ Calvinianorum, & Chriſti; in quâ, horrendiſſimæ blaſphemiæ Calvinianorum monſtrantur.* b *Calviniſtæ contumeliis afficere Chriſtum non deſinunt: contra eos gemamus, ac ſæpè dicamus; Increpet te DEVS, Satan; & ſint omnes Sacramentarii, Neſtoriani, & Eutychiani tecum in perditionem.* Az több Calviniſtáknak, ſok haſonló ítéleteket elô hozók ennek elôtte, Hunniuſból, Schlûſſelburgiuſból, és egyéb nevezetes Lutheriſták iráſiból: kik ſok úton bizonyíttyák, hogy Calvinus, Sidóval, és Tôrôkkel béllett vólt; és hogy az Calviniſták, csak eggyet ſem hiſznek igazán az Hit ágaiban. En az ajtó kôzzé nem téſzem újomat, és kôzbe nem vetem magamat; igazítcſák el magok kôzôtt egyenetlenſégeket.

De mi ſzûkſég ebben idegen Birákat kereſni? ômaga Calvinus ki mondgya az tôrvényt, az maga, és kôvetôi fejére, és tetétûl fogva talpig, az Calviniſtaſágnak mivóltát, iráſban ki fejtegeti. Azért, ha Vezetôit, és út mutatóit meg tekintyûk az Calviniſtaſágnak, ezekrûl azt irja: hogy; kéſz tûkôri, és eleven példái minden feſlett tekéllетlenſégeknek. Annakokáért, ugyan Calviniſta csudák kôzzé ſzámlálható dolognak mondgya: hogy tôzeggel, vagy lágy tehen-irral bé nem mázollyák az uczán jáczodozó gyermekekis az Calvinus maſzlagában zabállott Prædikátorokat. Ha ezeknek Tanitáſokat akarod érteni, azt hirdeti Calvinus: hogy, Semmi bôcsûlletes dolgot nem hiſznek Chriſtuſrul; hanem, valami jó

a *Titulus Libri.*

b *Præfatio Libri.*

Supra, fol. 105. 254. 255.

Cap. 17. Fol. 64.

Cap. ultimo, Fol. 71.

Serve nequã, ex ore tuo te judico.

Supra, Fol. 217.

Verba Calvini, vide ſupra, f. 321.

mi jó vagyon ô benne, és az ô tudományában, azt mind viſzſza forgattyák, és hamiſſágra tekerik 's csigázzák. Sôt aztis melléje veti: hogy, Nincs ez világon ſemmi hihetetlemb dolog annál, a' mit ô tanított, és az ſzegény kôſſéggel elis hitetett: a *Dicimus, CHRISTVM tàm externo Symbolo, quàm ſpiritu ſuo ad nos deſcendere, ut verè ſubſtantiâ Carnis ſuæ, & Sanguinis ſui, animas noſtras vivificet. In his verbis, qui non ſentit multa ſubeſſe miracula, plus quàm ſtupidus eſt. quando nihil ſit magis incredibile, quàm res, toto cæli & terræ ſpatio diſſitas, in tantâ locorum diſtantiâ, non ſolum conjungi, ſed uniri.* Végezetre, ha az Calviniſták maradékinak mivóltát akarod érteni, azt beſzélli Calvinus: †hogy, ha feſlettek, és váſottak vóltak az Calviniſtaſágnak elsô kezdôi; ſokkal éktelembek léſznek az ô nyomdokán járó unokák 's maradékok.

a *Cal. 4. Inſtit. cap. 17. n. 24.*

† *Supràfol. 217.*

§. 2. Az Cathólicuſoknak itíleti.

GULIELMUS Reginaldus, Angliai túdós ember, egy nagy kônyvet ira: *Calvino-Turciſmus, id eſt, Calviniſticæ perfidiæ, cum Mahometanâ collatio, Quatuor libris explicata.* Melyben ſok kûlômb féle bizonyſágokkal azt vitattya: b hogy, az Iſtenrûl, Chriſtus Vrunkrûl, és egy ſzóval az egész Religiónak állapattyárûl, nem kiſſeb tévelygésben vagyon Calvinus, hogy ſem az Mahomet népei.

b *Lib. 3. c. 17. probat; DEVM Calvini, eſſe Diabolum.*

FEUARDENTIUS Ferencz, c Francziai bôlcs ember, illyen kônyvet ira: *Theomachiæ Calviniana Libri 14. quibus Mille quadringenti errores Calviniſtarum referuntur, & refelluntur.* Ebben azt bizonyíttya, és Calvinuſnak Ezer négy-ſzáz tévelygéſiben meg mutattya: hogy, ha Calvinus bajra hítta vólnais az Iſtent, ſem nyilvábban, ſem ſzôrnyebben nem ellenkezhetnék vélle, mint moſt ellenkezik.

c *Idem, in Irenæi, lib. 1. c. 12. n. 14. Aliũ Deum & Chriſtũ habere Calviniſtas, probat.*

AGRICOLA Ferencz, d Német fô ember, Coloniában nyomtata egy kônyvet: *De æterno & vero DEO, nec non indubitato Chriſto, contra novum & falſum DEVM, ac Pſeudochriſtum Novatorum hujus ſæculi, Libri tres.* Melyben azt mutattya meg: hogy az Calvinus Iſtenének, és Chriſtuſának, nem ollyan tulajdonſági, méltoſági, és cſelekedeti vannak, mint az kereſztyének igaz Iſtenének és Chriſtuſának.

d *Epiſt. Dedica. ex ipſo Calvino, & Caſtalione, pbat Deum Calvini, eſſe Diabolum.*

BERNARDUS Dôrhoff, Monaſteriumban bocſáta ki egy kônyvet: *Apodixes, ſive Demonſtrationes Tres, horrendarum blaſphemiarum Eccleſiæ à Calvino reformatæ, circa tres primos Symboli Articulos. Apodixis prima: Calviniſtarum DEVM, eſſe Diabolum. Apodixis ſecunda: IESVM Calviniſtarum, non eſſe Salvatorem; nec DEI Filium; laboraſſe ignorantiâ. Apodixis tertia: Matrem Chriſti Calviniſtici, non eſſe Virginem.* Sommája ez kônyvnek az, hogy az Calvinus iráſiból meg mutattya: hogy, Calvinus az Iſtenre keni azokat a' rút feſtékeket, mellyekkel az Sz. Irás az ôrdôgôt le irta: Chriſtus Vrunkat, tudatlanná téſzi: Az ô Sz. Annyát, tiſztaſágától meg foſztya. Kibôl azt hozza ki végtére; hogy, az Calvinus Iſtene, nem egyéb az Pokolbéli rút ôrdôgnél.

MARTINUS Becánus, Moguntiában egy kônyvet nyomtata: *De Duplici Prædeſtinatione, & An DEVS ſit autor peccati.* Melyben, minek utánna emlitette vólna azokat az Calvinus vélekedéſit, mellyekrûl nem régen

ſzóllánk;

szóllánk; tudni illik : hogy, az Isten izgattya, furdallya, taszigállya, kételeníti embert az bűnre; és, hogy semmit az ember érdemére nem nézvén, csak jó kedvéből veti pokolra az embereket : Az-után, Négy Kérdést tészen : Elősző; Ha ebből az tudományból, igazán következiké: hogy, külömb az Calvinus Istene, az Keresztyének régi Istenénél? Es azt sokképpen meg mutattya : hogy, igenis külömb. mert az minémű méltóságot és tekélletességet tulajdonit az Sz. Irás az Istennek, azokkal ellenkező tulajdonságokban öltözteti Calvinus az ő Istenét. Másodszor, azt kérdi: Ha az Calvinus tudományából igaz következéssel ki hozhatnié; hogy az Calvinisták Istene az Sátán? Erreis azt feleli : hogy jól és igyenesen ki jő az Calvinus vallásából, hogy, ördög az ő Istene. mivelhogy az ördögi tulajdonságokban keveri, az ő Istenét. Harmadszor, azt kérdi: Ha az Calvinus tanitásából, ki fakadé azis; hogy, soha senki oly káromló vélekedésben nem vólt az Istenrúl mint Calvinus? Ittis azt irja : hogy, vessék fontban akármely rút Tévelygéssel az Calvinus mondásit, mellyeket ezelőtt emliténk : az Istennek válaszásárúl, az Bűnre való taszitásárul, az ő Hatalmasságának fogyatkozásárul, &c. és ki tetezik: hogy, senki soha undokab káromlással nem gyalázta az Istent Calvinusnál. Negyedszer, azt kérdi : Ha jobbé Atheussá lenni, és egy általlyában Istent nem hinni, hogy sem ollyan Istent vallani mint Calvinus? Azt feleli : hogy, noha mind a' kettő utálatos balgatagság : de mégis esztelemb, az ki ollyan Istent hiszen mint Calvinus, hogy sem a' ki semmit sem hiszen. Mind ezeket pedig rend-szerént, sokképpen megis bizonyittya.

Disput. posteriori, cap. 14.15.16.17.

Becan° q̃st. Miscellaneâ de Fide hæreticis servanda, edi. Mogunt. 1609.

Vgyan ezen Becánus, más könyvecskében, ezt az itíletet tészi Calvinusrul, és az ő Iuhairúl.

2. Paralip. 24. v. 19.

Elősző : hogy, Méltatlan, és orczátlanul nevezik Evangélicusoknak magokat az Calvinisták : (hanem ha úgy neveznők őket Evangelicusoknak, a' mint *Sacramentáriusoknak*, *Trinitáriusoknak*, szoktuk nevezni az Sacramentom tagadókat, és az Arianusokat.) I. Mert, ha szinte meg engedgyűkis, hogy az Vj Hitnek, Vj nevet kellett találni, mely soha azelőtt nem hallatott az Keresztyénségben : de mindazáltal, eléb meg kellene alkodni az Lutheristákkal ez dologrúl. Mert ókis, noha az Oo Testamentomban emlitett Protestans nevet sem utállyák : de azért az Evangélicusságot sem akarják másnak engedni. Az pedig lehetetlen, hogy mind az két párt Evangélicus lehessen. mivelhogy eggyik az másik ellen tusakodik. Ha azért, két ellenkező Evangélion. nincsen; lehetetlen, hogy ugyan azon egy Evangéliumtul mind kettő *Evangelicusoknak* hivattassanak. Azért, talám jobb vólna, ha az Calvinisták *Epistolicusoknak* neveznék magokat. II. Calvinus, és az ő nyája, sem tudományában, sem maga-viselésében nem vólt Evangélicus. Mert derék tudományi, az Evangéliommal szemben viaskodnak: ugymint, midőn azt taníttya : Hogy az Isten taszittya embert az bűnre : Hogy az Keresztség nem szükséges az üdvősségre : Hogy az embernek minden Ió cselekedete bűn, és vétek: Hogy, csak meg emlekezzünk az Keresztségrúl, ottan meg bocsáttatik bűnünk; és nincs ennél egyéb pœnitentia-tartás. Ennek-fölőtte, mellyik

Evangéliumban olvasta Calvinus : Hogy az Istennek Törvénye lehetetlen? Hogy Christus Vrunk, üdvősségе felől kételkedett? Hogy nem mind ez világért, hanem csak az választottakért hólt meg Christus? Ha ezeket, és számlálhatatlan több dolgokat, mellyekrúl emlekezénk, az Evangeliomban fel találla Calvinus; ám bár meg bérmállya ötet Béza, és új néven, Evangelicusnak nevezze. Erkölcsők oly távúl jár az Evangéliomtúl, mint az ég az földtúl. Mert, a' maga itéleti szeréntis, minden erkölcse az Calviniskáknak, csak csupa undok rútság, és örök halálra méltó latorság.

Ennek fölőtte : rút tekélletlen hazugságokkal, iszonyú és hajunk szálát fel borzasztó káromkodásokkal, szitkokkal, gazságokkal rakvák az Calvinus könyvei, az mint eléb meg bizonyitottuk. Ha azért, sem tudománya, sem erkölcse 's maga-viselése Calvinusnak, és az ő nyájának, nem jár az Evangéliomi kerék-vágásban; nem látom mint hihassuk őket Evangelicusoknak, hanem ha *per Antiphrasim*, viszsza értvén, miképpen az hadat, *Bellum*nak mondgyuk, *eò quòd minimè bellum : Lucum à lucendo, eò quòd minimè luceat.*

Másodszor : azt irja Becánus; hogy, Calvinus oly nyilván Hittúlszakadott, az az, Magyarúl mondván, Eretnek vólt, mely nyilván az nap fénylik délben. Ezt Négy bizonyossággal erősiti : I. Mert, valaki az Christus igaz Ecclésiájában nincsen, azt Eretnek számba kel irnyia; mint maga sem tagadgya Calvinus : *Pro transfuga, & desertore Religionis habetur, qui se ab Ecclesiæ communione alienaverit.* Calvinus az ő követőivel az Ecclésiában nincsen. Mert az Anyaszentegyház, sok tagoknak eggyességéből áll : Azért, ott ne keresd az Ecclésiát, valahol sok tagoknak azon egy Hitben egyenlő értelmét, és lelki eggyességét nem látod. Nincs pedig ez az eggyesség az Calviniskák közőtt. Mert senki közzűllők, ha valóban reá fogják, nem nevezhet ollyat, kirúl azt merné mondani; hogy ezzel mindenben eggyez: Hanem, miképpen az Conciliomokrúl, és az régi Ecclésiárúl azt mondgyák; hogy nem mindenestűl, de csak annyiból vészik őket, az menyiből eggyet értnek az Irással : azonképpen Bézárúl, Vithakérusrul, és egyebekrúlis azt beszéllik; hogy, csak annyiban adnak helyt nékik, az menyibe eggyeznek az Irással, az az, az Sz. Irásnak az magok szája izi szerént való értelmével. Mivelhogy azért az Sz. Irás értelmében, senkihez nem kötelezik magokat, hanem azt kiki, az mint kedve tartya, tetczése szerént magyarázza; senkire pedig külömben semmi tekintet nincs nállok, hanem ha az ő itíletek szerént, egy nyomban jár az Irással : nyilván következik, hogy hitinek fondamentoma szerént, senki csak egy élő ember mellé sem kötheti ugy magát, hogy ezzel egy Hitben légyen; ő vélle *exceptio*nélkúl eggyet érczen. Valahol pedig ez az Hitben való eggyesség, az külömbőző tagok közt nincsen, az Sz. Pál tanitása szerént; ott az Christus Ecclésiája sincsen. II. Eretnek az, valaki el szakad az tiszta igaz Isteni tudománytúl. Ettúl pedig Calvinus el szakadott. Mert maga irja : hogy Vrunk halála után, közel öt-száz esztendeig, tisztán meg maradott az Keresztyénségben az igaz Vallás. Aztis

Calv. lib. 4. c. 1. n. 10.

1. Corint. 12. v. 12. 27.

Suprà, fol. 103. 134.

Suprà, fol. 170.

nyilván meg vallya cſigázáſnélkûl : hogy ô, ſok dologban el ſzakadott attúl az Tudománytúl, mellyet az Kereſztyénſégben hittenek, Vrunk ſzületéſe után Eot-ſzáz eſztendeig. és azért irja : hogy az Régiek minnyájan, valakiknek iráſok kezünkben jutott, el tévelyedtek, az az, kûlômbet tanítottak az Calvinus álmánál. III. Atok alá veti Sz. Pál azokat, valakik az Apoſtoli tanitás ellen újítanak : Calvinus pedig, az ô Prædikátor czenkeivel egyetemben, ſok dolgot hirdet az Apoſtoli tanitás ellen. Mert, az Apoſtolok azt tanittyák : hogy, az Iſten ſenkinek kárhozattyát nem kivánnya; az gonoſzra ſenkit nem izgat : Calvinus ez ellen azt beſzélli; hogy, az Iſten érdemre való tekintetnélkûl rendeli az embert kárhozatra; és oſztán ingerli, taſzigállya, sôt kételeníti a' gonoſzra. Az Apoſtolok, kedves illatú jó áldozatnak, és bûntûl tiſztáknak nevezik az hívek jó Cſelekedetit : Calvinus, ezeket ocſmányſágos rutſágoknak mondgya. Az Apoſtolok, kûnyûnek irják az Iſten tôrvényét : Calvinus, el-viſelhetetlen terhnek nevezi. Az Apoſtolok, Chriſtus Vrunkat minden bölcſeſéggel tellyes, tiſzta, fedhetetlennek nevezik : Calvinus, ſok tudatlanſágit hánnya ſzemére Chriſtuſnak, és azt mondgya: hogy, údvôſſégérûl kételkedett, az Iſten akarattyával tuſakodott. több haſonló dolgokat említénk ezelôtt. Ezekbôl tehát ki fakad; hogy, az nagy Sz. Pál mondáſa ſzerént, átok alá vettetett Calvinus az ô cſemetéivel egyetembe. IV. Vgy hadakozhatunk mi Calvinus ellen, mint Sz. Agoſton Iuliánus ellen; Sz. Hierónymus, az Luciferiánuſok ellen. Mivelhogy Calvinus az Római Anyaſzentegyházban kereſztelkedett meg; bizonyos, hogy az Pápiſta Anyaſzentegyház ſzûlte ôtet Chriſtuſnak. Ha azért ez az ô Annya, ſzent, és tiſzta legyeſe vólt Chriſtuſnak; kövétkôzik, hogy Calvinus hittûl-ſzakadt Eretnek lôtt, midôn ettûl el hanyatlott. Ha pedig parázna vólt, és az Chriſtus házaſſágát meg ſzegte ez az Calvinus annya; Fattyu vólt tehát Calvinus, és nem igaz fia az Iſtennek. Ezeket irja ſumma ſzerént Becánus. noha nagyob értelemnek okáért, némely dolgokat egy kevéſſé bôveb beſzéddel említénk.

Suprà, fol. 147.

Galat. 1. v. 9.

Suprà, Fol. 204.

Suprà, fol. 203.

Aug. Tô. 7. lib. 3. contr. Julian. c. 17. Hierony. in fine, contra Luciferianos.

Vannak ſok több Fô emberek, kiknek itéleteket elô hozhatnám; Lengyel-országból Iurgevicius Andráſt, *Libro, Profeſſores Quinti Evangelii celeberrimi, Nullus & Nemo.* Spaniól-országból, Maldonátus Iánoſt, és egyebeket: De rôvidſégnek okáért ezeket el hagyván, egyrûl emlekezem.

Maldonat. Matth. 4. v. 1.

Gaspar Scoppius, az Anti Chriſtuſrul irt kônyve mellé, egy rôvid iráſt vete : *Viri Doctiſſimi Iudicium de Calviniſtis.* Melyben azt mutattya meg:

I. Hogy, valamenyi tévelygés eleitûl fogva támadott az Kereſztyénſégben, mind azoknál, dögleletesb, éktelemb, káromlób, veſzedelmesb az Calviniſta tudomány. Elôſzôr : Mert az Iſteni terméſzetrûl, és az Szent Háromſágrul, éktelenûl beſzél, és az Ariánuſoknak tágas kaput nyit. Másodſzor : Mert az Iſtent, minden bûnök okává téſzi. Harmadſzor : Mert az embert meg foſztya ſzabad akarattul; az Iſtent hamis birává téſzi. mivelhogy az el kerûlhetetlen dologért kárhoztattya az embert. Negyedſzer : Mert az ôrdôgót fogadgya Iſtenûl; midôn azt

hirdeti

hirdeti : hogy az ô Iſtene izgattya, és kételeníti embert az gonoſzra. Eotôdſzôr : Mert félelemnélkûl minden latorſágra ſzabadit. mivelhogy a' mire Iſten taſzit, és vezet, abban minden ſzeméremnélkûl engednünk kel néki. Hatodſzor : Chriſtus Vrunkatis ſokképpen káromlya; kétſégben eſett, bûnôs, tudatlan embernek nevezvén.

II. Hogy ſoha ſem vólt, nem hogy az Kereſztyének kôzôtt, de még az Tôrôkôk, és Pogányok kôzôttis ily ſovány, és minden jó rend-tartáſnélkûl való Secta, mint az Calviniſta. Minden aitatoſſág, minden Iſteni ſzolgálat az Calviniſták kôzôtt cſak abban áll; hogy Vaſárnap, egy vagy két éneket el kintornállyanak; és az Prædikátortul, az Kereſztyének gyûlôltetéſre gondolt mérges gyalázatokat hallyanak az ô Pajtájokban. Ez a' többi minden Devotiójoknak. Még az Pogány Tôrôk kôzôttis Bôjt napok vannak, Teſti ſanyargatáſok vannak, Alamiſnák vannak, Szerzeteſek vannak, Házaſſágnélkûl tiſzta élet viſelôk vannak. Az Calviniſtáknál, ſohult ſemmi az egy Szabadſágnál egyéb nincſen : Szentegyházok (ha történetbôl el nem rontották) ollyan mint az barom-állás : Oltári ſzentſégek, nem egyéb egy darab kenyérnél, egy ital bornál : Kereſztſégek, ollyan mint az czéger, mely cſak jegyzi az Igazſágot : Ió cſelekedetek, nyilván való ocſmányſágnál; jámborſágok (mint Bejthe Iſtvántul meg hallók,) tekélletlenſégnél nem egyéb.

Suprà, Fol. 203.

Efféle itéleteket tôttek az túdós emberek az Calvinus tudományárul. és a' kinek feje nem koſzos, eſzében veheti, Calvinuſnak az fellyûl elô ſzámlált ſok botor vélekedéſibôl, hogy; ſzél fuvatlan nem indul.

TIZEDIK RESZE.

AZ HELVECIAI CONFESSIORVL.

HElveciában, két nevezetes Confeſſiót irának az Calvangélicuſok, Eggyiket; mikor Ezer ôt-ſzáz negyven-ôtben irnának, Luther halála elôtt eſztendôvel. és ezt *Tigurina Confeſſiónak* neve alatt Tigurban nyomtatá ki Froſch Chriſtóf, ugyan azon eſztendôben; mint a' kônyvnek karejára vetett *Titulus* kivûlis, bizonyſágot téſzen errûl Surius, *Commentar. rerum in Orbe geſtar. an. 1545.* Cochlæus, *In actis Lutheri, an. 1545.* Errûl a' Confeſſiórul moſt nem ſzûkſég ſzólnunk, mert ide aláb a' hol helye vagyon, emlekeznünk kelletik rólla. Más Helvéciai Confeſſio vagyon, mellyet 1566. eſztendôben ſzerzének : és, a' mint fel vagyon jegyezve a' kônyv elein, az Felföldi Calviniſták, Debreczemben, 1567. eſztendôben, bé vôvék, és neveknek alája iráſával meg erôſſiték ezt az Confeſſiót. Errûl az Confeſſiórul ſzóllok rôvideden; és meg mutatom : hogy, ha cſak az emberi okoſſágot tanácſban hijukis, ſzemlátomáſt ki teteczik ennek hamiſſága. Azért illyen Kôtéſben foglalom bizonyitáſomat:

Alvincihez irt 1. Levélnek Poſtſcriptumában.

ARGVMENTVM.

Nem lehetéſeges, hogy Iſtentûl eredett Igazſág légyen az, mely ônnôn magával ellenkezô rút Hazugſágokat kapcſol egybe.

Az Helvéciai Confeſſio pedig, terhes a' maga ellen meg haſonlott hamiſſágokkal.

Tehát nem lehetséges, hogy Istentûl eredett Igazság légyen.

Az Bizonyságnak Elsô Részét, *Major Propositiót*, ezelôtt nem egy helyen meg bizonyitók. Es az emberi okosságis arra mutat: hogy, Istentûl kôlt Igazság ott nincsen, a' hol ellenkezés vagyon. Mert, valahol meg hasonlott egyenetlenség találtatik, ott hazugságnak kel lenni; minthogy az egymással viaskodó mondások kôzzûl, eggyik mindenkor hamis. Azért, szinte mely bizonnyal tudgyuk, hogy az Isten hamisságat nem mondhat, oly kétségnélkûl értyûk, hogy nincs ott Isteni tudomány, a' hol ellenkezés, és hazugság vagyon. ugy annyira, hogy a' mint ezelôtt Sz. Agostontul meg értôk, ha csak egy hazugság vólna az Sz. Irásban; fel bomlanék minden bôcsûlleti és méltósága, még az Isten Igéjének is.

Suprà, Fol. 308.

Masodik Részét az Bizonyságnak, *Minorem propositionem*, az Confessióbúl elô hozott sok példákkal meg mutathatnám: de hogy egyszer ki fesêllyûnk az Vj tudományok szemetibôl, és tér-mezôre érkezhessûnk, a' hol derék harczal meg ûtkôzzûnk, rôvideden csak egynehányat említek az Helveciák habozásiban.

I. Az bûdôs bornak szép czégért szoktak tenni. Azért az Helvéciákis, leg elôl fûggesztik az Theodósius Császár végezését, melyben azt irja: hogy, a' minémû Hitet Sz. Péter adott az Rómaiaknak, mely ez ideig megis maradott; azont kôveti az Római Damasus Pápa. Azért ôis azt akarja, hogy annál egyebet, az ô birodalmában senki ne kôvessen: a *Significavit, velle se, ut cuncti subditi eam Religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus, Romanis initiò tradidisset, ac Damasus Romanus Episcopus custodiret.* Ezt az Theodósius végezését, két kézzel kapják az Helveciák; és Damasust, *Beatusnak*, bódognak nevezik. De noha igen fel adgyák a' jó lével a' bûdôs hûst: mindazáltal más felôl arczúl verik mondásokat.

I.

a *Sozom. li. 7. c. 4. Theodor. li. 5. c. 2. Niceph. lib. 12. cap. 6. Simile Decretũ Gratiani, apud Niceph. lib. 12. cap. 4.*

Abban az Damasus Confessiójában, mellyet ômagok elô hoznak, az vagyon irva: hogy, reménleni kel az mi jó érdemûnknek jutalmát; *Habemus spem, nos consequuturos præmium boni meriti.* Az Helveciák pedig azt irják: hogy, nem ád Isten semmit az embernek jó érdeméért, hanem csak jó kedvébôl. mert, az igaz emberek cselekedetiis mind rútságok, és semmit nem érdemelnek: b *Mercedem quam DEVS dat, referimus non ad meritum hominis accipientis, sed ad liberalitatem DEI. In operibus enim etiam Sanctorum, sunt imperfecta plurima, indigna DEO.*

b *Confess. Helvet. art. 16. fol. 35.*

Ennek fôlôtte, Theodósius azt mondgya: hogy, a' mint Szent Péter az Apostoloknak feje, az Rómaiakat tanitotta; ugy ôrizi meg Damasus az Igazságot. Es, nem csak egy vagy két dologra határozza ezt Theodósius, hanem kôzônségesen ejti mondását: mindazáltal, számlálhatatlan sok dolgokban el szakad az Helvéciai Confessio, az Damasus vallásától: Mert, I. Damasus azt mondgya: hogy, ôtet az Vr Isten az egész kôzônséges Anyaszentegyháznak gondviselôjévé tôtte; és az Római Pápa, Péter helyében, minden Pûspôkôknek feje: c *Damasus, servus servorum DEI, &c. Nos, qui supra domum DEI, hoc est, Vniversalem Ecclesiam Catholicam, Episcopale susceptimus ministerium, &c. Scitis Apostolicam sedem, omnium Episcoporum, & Ecclesiarum constitutam esse verticem. Tu es, inquit, Petrus, Tu membro-*

c *Epist. 3. Damasi ad Stephanũ, et Concil. Africa. Tom. 1. Concil.*

rum meorum existis ut Princeps, & Doctor immaculatæ fidei, cujus vice hodie gratiâ DEI, legatione pro Christo fungimur; & omnes hujus Sanctæ Sedis Præsules, ejus vicem gesserunt, gerunt, & gerent. Azért az Nap-keleti Pûspôkôknek azt irja: hogy ôk az Római Pápának fiai. mert ô reá, ugymint kormányosra bizatott az Anyaszentegyháznak gondviselése: a *Quòd debitam reverentiam Apostolicæ Sedi vestra habet Charitas, vobis, filii charissimi, præstatis ipsi plurimùm. In sancta Ecclesia, ubi Sanctus Apostolus sedens docuit, nobis clavi quem tenendum accepimus, officium incumbit.* II. Damasus azt mondgya: hogy minden Pûspôknek szabad az Római Pápához *Appellálni*: és az ô akarattyanélkûl, valaki Sinatot gyôjt, nem igaz Keresztyén: b *Damnare Episcopos absq; hujus Sanctæ Sedis autoritate, minimè licet; quam omnes Appellare, si necesse fuerit, oportet. Nam (ut nostis) Synodum sine ejus autoritate fieri, non est Catholicum.* Annakokáért azt irja: hogy noha sokkal tôb Pûspôk vólt az Ariminumbéli gyôlekôzetben, hogy sem Nicæában: de ugyan nincs ereje annak az Sinatnak. Mert az Római Pápát kellett vólna elsôbennis meg találni, kit nem cselekedtek: c *Præjudicium numeri Ariminensis conventus nullum esse potest: quando ita est habitus, ut neq; Romani Episcopi, cujus ante omnia sententiam cognoscere debuerant, neq; Vincentii, &c. consensus illis accesserit.* III. Damasus azt mondgya: hogy, régi szokás szerént, az Római Pápa eleiben kel vinni, az Tudományrul való egyenetlenséget: d *Cuncta, quæ possunt aliquam dubitationem recipere, ad nos, quasi ad Caput, ut semper fuit consuetudo, deferre non desinatis: ut inde capiatis responsa, unde accepistis institutionem. non quòd vobis scientiæ Ecclesiasticæ Regulæ aliquid desit, sed ut autoritate Sedis Apostolicæ fulti, in nullo ab ejus devietis Regulâ.* Vgyanis azt irja Hierónymus, Sz. Damasus Pápának: hogy, csak az lehet igaz Keresztyén, a' ki eggyet ért az Római Pápával. IV. Damasus azt irja: hogy a' kit Pûspôkôk fel nem szentelnek, azt Pûspôknek nem kel tartani. és sem Papot, sem Diáconust, sem Subdiáconust nem rendelhet; sem óltárt, és templomot meg nem szentelhet, sem nem Bérmálhat. mert ezek, csak az Pûspôkôt illetik: e *Quòd Episcopi non sint, qui minùs quàm à tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet. Non licet ergo eis Sacerdotes consecrare; nec Diaconos, nec Subdiaconos, nec Virgines, nec Altare ungere; nec Ecclesias dedicare, nec Chrisma conficere, nec Chrismate Baptizatorum frontes signare. quæ omnia, solis Pontificibus deberi, ex Patrum constitutionibus, & sacris Canonibus edocti sumus.* Ezeket, és sok tôb hasonló dolgokat, mellyeket olvassûk hogy hitt, és tánitott Damasus Pápa, ha az Helveciák javallyák s' helyén haggyák; mi Atyánkfiai: Ha pedig ezekkel szemben viaskodik Confessiójok; magok ellen szóllanak, mikor Damasust Bódognak nevezik, és az Theodósius Decrétoma szerént azt végezik, hogy az Apostoli tanitással, mellyet Damasus tisztán meg tartott, egy lineán 'segy nyomban nem járhat, valaki el szakad Damasustul.

a *Theodor. lib. 5. cap. 9. Niceph. lib. 12. cap. 17.*

b *Damas. Epist. citat.*

c *Theodor. lib. 2. Hist. cap. 33.*

d *Damas. Epist. 4. ad Episcop. Numidiæ.*

Hieron. Epi. 57. 58.

e *Damasus, ibid.*

Erre talám azt felelik: hogy, Damasusnak csak az Szent Háromságrul való tanitását javallyák Theodosiussal egyetemben. Nem elégséges felelet ez. Mert, hogy ha ez egy dologban Damasus igazat értvén, egyéb sok derék tanitásiban el tévelyedett vólna; Theodósius azt nem mondhatná, hogy Damasus azt az Religiót kôveti, a' mellyet Szent Péter

adott az Rómaiaknak. Az Debreczeni *Synedrium*, az Sz. Háromſágrul, ſzóval eggyet ért az Pápával. vallyon ezért az egy dolognak eggyeſſégéért, azt merié mondani, hogy csak azt kel igaz Keresztyénnek mondani, az ki abban az Hitben marad, mellyet az Római Pápa Szent Pétertűl vőtt? Ennek-fölötte, csak az egy Agazatnak igaz vallása, Bódoggá nem tőtte Damasust, ha egyéb sok dolgokban bálványozó vakságban hevert. Tehát, mikor őtet az Helvéciák Meg-bódogultnak nevezik, minden hamis Erettnekségnek rutságától meg mentik. Végezetre, az ki igazat hiszenis az Szent Háromságrul, ha egyéb dolgokban tévelyeg, nem igazán nevezetik Cathólicusnak. Theodósius pedig, és az Helveciákis meg vallyák: hogy, azokat igaz Cathólicusoknak kel tartani, valakik ezt a' Theodósius tőrvényét követik. Tehát ki tetczik, hogy ez az tőrvény a nem csak arra kőtelez, hogy az Szent Háromságrúl igazat higgyünk, hanem arrais, hogy mindenben az Római Pápának tanitását kövessük.

a *Duo habet lex Theodosii: I. Vt cum Damaso sentiant. 2. In specie de Trinitate Fidē Damasi explicat.*

II. Egy helyen azt beszélli az Confessio: hogy, Az Ió cselekedetekket, ők sem roszszaknak nem tartyák, sem nem kárhoztattyák: b *Non tamen vilipendimus, aut condemnamus Opera bona.* Más felől azt irja, mint ezelőtt c hallók: hogy, Ocsmányság, rut fogyatkozás, minden cselekedeti az Szent embernek.

II.

b *Artic. 16. fol. 34. a.*

c *Supr. fol. 202. & paulo antè, hoc eodē capite.*

III. Azt irja ez az jeles Confessio: hogy, ő semmiképpen nem javallya, hogy az Ió cselekedetek szűkségesek légyenek üdvősségünkre, és hogy ezeknélkül senki ne üdvőzűllyön; mint az maga tulajdon szavából d ez előtt hallók. Maga egynehány szó után eszére jővén 'smegjózanodván, szűkségesnek mondgya, hogy az Ió Hitnek, Ió cselekedeti légyenek: *Opera necessariò ex Fide progignuntur.* Mely mondásból, igy okoskodhatunk: Az igaz Hit szűkséges az üdvősségre: Az igaz Hithez pedig szűkséges az Ió cselekedet: Tehát az Ió cselekedet szűkséges az üdvősségre. Továbbá, csak azt mondhattyuk Szűkségesnek valamely dologhoz, a' minélkűl az meg nem lehet: Tehát, az Confessiónak tanitása szerént, Ió cselekedetnélkűl nem üdvőzűlhetűnk. Azért, az nagy bőlcs Confusiónak tetczése szerént, szűkségesis, nemis szűkséges az Ió cselekedet. üdvőzűlhetűnkis, nemis üdvőzűlhetűnk ezeknélkűl.

III.

d *Suprà, fol. 212.*

Artic. 16. fol. 34. b.

IV. Egyszer, nem őrőmest, dicsiri az Négy kőzönséges Győlekőzeteket; az ő Symbolominak, és egyéb Sententziáinakis bőcsűllettel helyt ád: *Comprehensa Symbolis, ac sententiis, Quatuor primarum & præstantissimarum Synodorum, celebratarum Niceæ, Constantinopoli, Ephesi, & Chalcedone, credimus corde sincero.* Meny tovább ezen az tiszta szűvel meg vallott mesgyén, és kérdgyed az Helvéciáktul: Hisziké, hogy az Római Pápa, feje és Fejedelme minden Egyházi embereknek? Iavallyáké, hogy az Papság után senkinek szabad ne légyen meg házasodni? Kedvelliké, hogy az Apáczák átokban essenek, ha bagzani kivánkozván nősni akarnak? Helyén haggyáké az tőb hasonló dolgokat, mellyeket ezelőtt bővségesen elő hozánk az Négy első Győlekőzetből? Bátrán mondgyák, hogy ők ezeket mind babonának, ördőgi találmánynak, AntiChristus fel-emelésének tartyák.

IV.

Artic. 11. fol. 22. b.

Suprà à fol. 173.

V. A'

V. A' mint nem régen hallók, azt mondgya Confessiónk: hogy, Sok rútság, és fogyatkozás vagyon az Szentek Ió cselekedetiben: és minden Igazsága oly szép tiszta, mint az havas aszszonyállatnak véres ruhája. De, minthogy ez helyén maradván, azt mondhattya vala egy okos ember az Calvinista Prædikátornak: hogy, ő nem ád okot az bűnre Tanitójának; azért nem akar bért fizetni fáradságáért, mert ennek el vételében nis bűnt vallana, a' kinek minden igazsága okádtató rútság. Hogy ezt az lyukat bé foltozzák, hosszu kőhőgés, és szakál simogatás után, viszsza hazudgyák irásokat, és azt beszéllik: hogy, ebben az egyben nem vétkeznek az Tanítók, hogy, valami magoknak, és perepúttyoknak szűkséges, azt mind el vészik: a *Ministri non peccant, quando stipendium, omniag; interim necessaria pro se & suâ familiâ, accipiunt.*

V.

Art. 16. fol. 35. b.

a *Artic. 18. fol. 50.*

VI. Teli torokkal kiáltyák: hogy, Az Természet tőrvénye, és az Moyses tőrvénye által, az Vr Isten mindent, valami szűkséges, bővségesen előnkben adott: b *Credimus, hac DEI lege, (Naturali, & Mosaicâ) omnem DEI voluntatem, & omnia præcepta necessaria ad omnem vitæ partem, plenissimè tradi. Alioquin non vetuisset DEVS, huic Legi nihil addi, vel adimi.* Maga más felől, nem csak azt mondgyák; hogy az Isteni tiszteletre, Vasárnapot, nem Szombatott szentelik ők is; c *Diem Dominicam, ab ipsis Apostolorum temporibus consecratam videmus, quod etiam nunc rectè propter cultum, & Charitatem custoditur:* De a' mi leg nagyob, az Vj Testamentomnak parancsolatit az Keresztségről, az Vr Vacsorájáról, és egyéb derék dolgokról, az Confessio nagy bővőn állattya. Mintha ezzel meg hazuttatná magát, hogy az előtt Sidó széltűl feje kócsagos lévén, az Vj Testamentomot haszontalannak mondotta vala. Mert, bizony, valaki azt vitattya, hogy az Természetnek, és az Moyses tőrvényének oly tellyesége vagyon, hogy minden szűkséges dolgot magokban kapcsolnak; hivságossá, és mindenestűl hasztontalanná tészi az Vj Testamentomot.

VI.

b *Artic. 12. fol. 23. Deuter. 4. v. 12.*

c *Artic. 24. fol. 63. b.*

Vide infrà, Libr. 6. cap. 3. §. 3.

VII. Csuda mely bátran beszélli az Confessio: hogy, Senki az Isten tőrvényének eleget nem tehet. Azért, mikor ezt által lépjűk, sem Istennek haragjában, sem kárhozatban, nem esűnk. mert által jutottunk mi az Tőrvénynek keskeny pallóján, és az kegyelemnek legelteto szép tágas mezejére vitettűnk: *Neq; potuit, aut potest ulla caro Legi DEI satisfacere, & hanc adimplere. Hactenus itaq; abrogata est Lex DEI, quatenus nos amplius non damnat, nec iram in nobis operatur. Sumus enim sub Gratiâ, non sub Lege.* Vővék cszekben, hogy ló bőr a' szekernye, ha ez igy vagyon: és majd azt fogják mondani az emberek; hogy, bolondoskodnak a' Prædikátorok, mikor Isten haragjával, kárhozattal fenyegetik az kősséget. Azért terítik jó lovok szaját, hogy fel szedgyék a' mit el hullattak, és azt mondgyák; hogy, ők kárhoztattyák azokat, kik igy szóllanak: Kűnyű Istenhez jutni, mert Christus el mosta minden bűnűnket. mit árthat azért az bűn nékűnk? *Damnamus impias quorundam Evangelicâ prædicatione abutentium voces, & dicentium: Facilis est ad DEVM reditus. Christus expiavit omnia peccata. Facilis est peccatorum condonatio. Quid ergo peccare nocebit?* Bizony, semit az bűn nem árt, ha az Istennek haragját fel nē gerjeszti, az pokol kinnyát nē érdemli.

VII.

Art. 12. fol. 23. 24.

Art. 14. fol. 29. b.

VIII. No-

VIII. Noha azzal mossa száját az Helvéciai Minisserium ; hogy, Bővségesen fel találtatik az Irásban, valami szükség az tekélletes hitre és életre : *In Scripturâ sacrâ, habet Ecclesia plenissimè exposita, quæcunq; pertinent cùm ad salvificam fidem, tum ad vitam rectè informandam*: De meg öblitik szájokat, 's csak hamar máss mondnak. mert azt irják ; hogy, az Keresztelésben azokat az szókat kel mondani, mellyekkél Christus Vrunk meg kereszteltetett, és az Apostolok kereszteltek : *Credimus, perfectissimam esse baptizandi formam, quâ Christus ipse baptizatus est, & quâ baptizárunt Apostoli.* Kérd meg tőllök, hol vagyon az Irásban, minémű szókat mondott Keresztelő János, mikor Vrunkat meg keresztelé. és az Apostolok, mikor az Keresztyéneket meg bélyegezék? Annakis meny végére, hol vagyon az Irásban, az *Hypostasis*, *Ordo inter personas*, mellyekrűl ugymint szűkséges dolgokrúl emlekezik az Confessio? Ezekhez hasonló sok több értelmeket feszeget egyébűttis.

VIII. *Art.1. fol.1.* — *Art. 20. fol. 56.* — *Art.3. fol.5.*

IX. Egyszer azt beszélli : hogy, Mindenkor vólt, és lészen Christusnak Ecclesiája, mely az Istent igazán meg esméri, és igazán tiszteli: *Oportet omnino semper fuisse, nunc esse, & ad finem usq; futuram esse Ecclesiam; eorum videlicet cœtum, qui DEVM, per Verbum & Spiritum Sanctum verè cognoscunt, & ritè colunt.* Meg sajdíták, hogy ez igy lévén, kűnnyen nyaka szakad az ő fortélyozásoknak. mert, mihent ezt az csalatkozhatatlan Ecclésiát meg esmérnők, nem kellene egyében versengeni, hanem csak az ő itiletit követni. Azért, fordíták az levelet 's azt irák reá : hogy, nem csuda, ha néha az Ecclesia meg botlik, midőn az Isten szava mellől el múlik : *Hæc DEI Ecclesia, columna, & basis Veritatis non errat, quamdiu innititur Christo, & fundamento Prophetarum, & Apostolorum. Nec mirum, si erret, quoties deserit illum qui est Veritas.* Holott látod, csak annyi méltóságot ád az Ecclesiának, mint Pál Kovácsnak. mert, ő sem mond addig hamisat, míg az Apostolok szavát beszélli.

IX. *Artic.17. fol.36.* — *Ibid. fol. 37.b.*

X. Erőssen biztattya juhait az Confessio; hogy, Bizonyosok légyenek az őrők életre való választásokban : *Pro indubitato habendum, si credis Electum te esse. Satis perspicuum & firmum habemus testimonium, nos in Libro vitæ inscriptos esse, si in vera Fide Christus sit noster.* Ezekben juta, hogy az Sz. Irás nem igy szól ; hanem, félelemmel 's rettegéssel mondgya hogy kel keresni az üdvősséget. Azért ártczul csapák beszédeket, és azt vetek utánna : hogy, jó ez az biztatásis; de a' kinek esze vagyon, félve és rettegve jár az üdvősségnek keresésében : *His confirmati, cum timore & tremore, juxta præceptum Pauli, nostram salutem operari jubemur.* Megént agyokban tűnék, hogy az gyengén nevelt, és kinnyén tartott fioknak, fel háborodik őrőmők, ha még félni 's rettegniis kel az üdvősségnek keresésében : Azért okádásokra térnek, 's azt mondgyák : hogy, egy általlyában, minnyájan, valakik meg kereszteltettek, oly bizonnyal üdvőzűlnek, mely bizonyos hogy az Istennek pecsétes levelében hamisság nem lehet. Mert az Keresztség, nem egyéb az őrők életre való választásnak pecsétinél, és az élők könyvében való bé iratásnál : *Baptismus, est perpetua obsignatio adoptionis nostræ. Etenim baptizari in nomine Christi, est inscribi, & recipi in fa-*

X. *Artic.10. fol.17.18.* — *Eod. fol.18.* — *Art.20. fol. 55. Vide su. f.280.281*

dus,

Mely vakmerő tudományt nem szűkség rontani. magánnis ki tetczik farka.

Vannak több számlálhatatlan gazságok, és Hazugságok az Helvéciai vállásban : de minthogy szándékom kivűl, az Vj Tudományoknak sok éktelenségi, igen meg nyujták, és vélekedésem fölött meg hoszszabbíták ezeket az könyveket, nem megyek továb : Hanem az Vr Istenhez emelem szemeimet, és Elisæus Prophétával azt kiáltom; *Domine, aperi oculos horum, ut videant*; Nyisd meg, Vram, szemeket ezeknek, hogy lássanak. *4.Reg.6. v.17.*

DOMINE MISERERE.

APPENDIX.
AZ MAHOMET VALLASARVL.

EZ okból indíttattam az Mahomet hamis vélekedésének Istentelenségérűl való irásra : Elősző abból : Mert lelki esméreti ellen Luther azt bősögi; *a* hogy az Törők és Pápista kőzött, nem kel semmi kűlömbőzést és választást tenni. Mely káromlásnak merigyes szidalmazásáért, érzi most az ördőgők társaságában, az Isten haragjának süllyát. Hogy azért ennek az képtelen és szenvedhetetlen szidalmazásnak hamisága, ennélis jóbban nap-fényre hozattassék, fel akarám jegyezni, az Mahomet álmainak czufságit, mellyek a' mi igaz Keresztyéni tudományunk mellé semmiképpen nem férnek. Másodszor abból: Mert a' mint elébbis *b* említém, nem keveset találtatnak az Vjságok után lázzadtak kőzzűl, kik azt rebelgetik; hogy az Török-hitbennis meg nyerheti üdvősségét az ember. Azért, az Luther és Calvinus habozásinak bizonytalan fondamentomin meg nem állapodhatván, *c* sokszor sapkát cserélnek az szűvegen; sőt, a' mint eléb *d* meg tanúlók, tágas útat irtottak, és nagy töreset készítettek az Calviniszta vélekedések az Alcoránnak. Azért, nem csak Törökkel bélletteknek nevezik az Lutheriszta Prædikátorok, ki nyomtatot könyvőkben, az Calviniskákat; de az ő tanitásokat, ugyan első garádicsnak irják az Alcoránra. Aztis meg hallók, *e* mely nagyon pártyát fogta Luther az Törőkőknek, és nem szenvedte, hogy hadakat viselljenek ellene az Keresztyének.

a *Supra, fol. 248. & ex Sleidan. fol. 277.*

b *Supra. fol. 86.*

c *Supra. fol. 105.*

d *Supra, fol. 255. 422.*

e *Supra. fol. 277.*

Hogy azért ennélis inkáb el fajullyanak 's vadúllyanak ettűl az dögleletes Pogányságtúl az emberek; és ha valaha az én irásom, az Mahomet deliái kőzzűl valakinek kezében akadhat, gondolkodhassék Hitinek állapattyárul : rővid irásban foglalám, nem minden czikkelyét, hanem csak egynehány számos részeit az Mahomet tétovázásinak.

Az Törők birodalomnak pedig terjedését, és az Keresztyén országokon el hatalmazott uralkodásának eredetit 's folyását, a' végre említem : Mert, szinte a' mely úton az több Keresztyén országok Pogány kézben estenek, azon nyomon indúlt el az mi nemzetségünkis : ugy annyira, hogy mikor az erejében meg fogyatkozott, és veszős félben jutott Görög-országnak historiáját olvasom; ugy tetczik, mintha az Erdéli és Magyar országi dolgokat olvasnám, mellyek most szemünk előtt forognak. Azért, talám az Ur Isten, a' mi üdvőzitőnknek érdeméért, és az szeplőtelen Szűz Mariának, Isten után nékünk Szent Istvántúl testamentomban hagyatott Patrónánknak esedezése által, veszedelemre indúlt Országunkat meg tartoztattya; ha az emberek, az régi dolgok mellé vétvén állapattyokat, tanúlni fognak az szomszéd házának űszőgén.

Magamtúl pedig semmit ez Irásban nem mondok, hanem ezeknek, az laistromban fel jegyzett embereknek nyomdokit követem. Elősző: Meg olvastam az Ma-

homet Alcoránnyát, mellyet Theodórus Bibliander, *Libro de Mahometis vitâ & moribus, in Tres Tomos digesto*, ki bocsáta. E' mellett; az Mahomet szűletéséről írt könyvet, és az Saracénusok Chrónikájátis által forgattam. Azután; Cedrénust, ki az Gőrög Cſászárok hiſtóriáját, 1059. esztendeig, Conſtantinus Monomachuſig írta. Zonarast, ki ugyan ezen hiſtóriát, 1084. esztendőre, Alexius Comnénus Cſászárságára vitte. Nicétas Choniátest Logothétát, ki az Alexius halála után Calo Iános Cſászáron kezdi irásat. Ismég; Nicéforus Grégorást, Laonicus Chalcondylást, Iacóbus Boiſsárdust, Honningert, és egyéb nevezetes Hiſtóricusokat, kik az Tőrők birodalomrul emlekeznek. Végezetre; azokatis meg tekintettem, kik az Tőrők Vallásnak hamiſságárul iráſt hattak: ugymint Ludovícus Viveſt, *Cenſurá de Mahomete & Alcorano*; Nicoláus de Cuſát Cardináliſt, *Cribratione Alcorani*; hogy semmit ne emlekezzem Cuſpiniánusrúl, Poſtelluſrul, Munſterusrul, Cruſiuſrul, Lonicérusrul, Lázarus Soránciusrul.

§.1. MAHOMETREVL, *és az ő követőirűl.*

Heráclius Monothelita eretnek Cſászár birodalmának 21. esztendejében, az az, Urunk szűletése után, Hat-száz harminez esztendőben, irja Barónius: *a* hogy Mahometnek halála történék: és az Mahomet esztendejét, az *Hegirát*, az ő halálán kezdik el az Tőrőkök; az Szerecsének pedig az ő Szűletésén. Szűletéséről, sok csufos dolgokat beszéllenek az Saracénusok; a' többi közőtt aztis: *b* hogy, mikor az ő attya Abdella, Emina nevű aszszonyt vőtt vólna; ez egy péntek-nap (mely az Tőröknél illő innep) mehében fogadá Mahometet; de sem szűlésében, sem hordozásában terhét nem érzette. Az mely esztendőben szűletteték Mahomet, abban sem ember, sem ördög nem szűlt, hogy bőcsűlletesb lenne az Nagy Profétának nemzése. Hetfőn szűletek ez világra: és az ő szűletésének óráján, az egész világon minden Királyok széki le dőlének. Sok Paraszt álmokat beszélgetnek gyermekségérűlis.

Az Fejedelemséget, ugymond *c* Zonaras, nemes nemzetsége után nem nyerte; hanem, egy Cadiga nevű gazdag aszszonynak béres szolgája lévén, aszszonyát *preſtigiis*, ördögi mesterséggel szerelmére gerjeszté 's el vővé. Mivelhogy pedig az kőrűlság szokta vala tőrni, és gyakran el dőlvén tajtékoznék, mint illyen betegségben szokott lenni; bánnya 's szégyenli valais ezt aszszony hőlgye. Azért egy Ariánus lator Barát, kit Conſtanczinápolyból ki űztek vala, azt hazudtatá Mahomettel, hogy ő hozzá Gábriel Angyal szokott járni, és titkos tanitással, az Isteni dolgokra oktatni: de minthogyel nem szenvedheti az emberi gyarlóság az ő fényességét, kételen el kel ájúlni, mikor vélle szemben lészen. Az Aszszony, ezt meg jelenté annak az lator Barátnak, a' ki fondálta vala az fabulát; ki tellyességgel belé beszéllé az szegény aszszonyban, hogy igazat mond Mahomet. sőt el hiteté vélle, hogy az ő Ura, nagy Profétája az Istennek.

Még akkor Mahomet csak vékony uraságban vala az Bódog Arabiának egy szegeletiben: de mikor Heráclius Cſászár, az Perſiai győződelem után, azon viszsza jőne, eleiben méne Mahomet, győződelmén őrvendeze, és egy kis Tartománytis nyere az Cſászártul. Birodalma nevekedvén, ki kezde terjedni az emberek közőtt az ő Profétaságának is híre, és az Baráttal eggyűtt, két mesterséget találának, mellyel az tudatlan népet, kűnnyen és lágyan magokhoz csatlanák.

Elsőt azt: hogy, az emberi gyarlóságnak, és testi kivánságoknak kedves dolgokat beszéllettek, és minden felé vetették az cselt, hogy mindeneket tőrbe vinnének. Annakokáért, annyi feleséget engede Mahomet, a' ki menyit tarthat. sőt Paradicsombannis, hasznizaló jó lakásokat, és szép aszszonyokkal való nyájasságokat gondola. Ennek fölőtte, hogy az Sidók idegenek ne lennének kellemés tanitásától, az Kőrnyűl metéléſt jóvá hagyá, az disznó husſt meg tilrá. Az Ariánusokat, és Neſtoriánusokat mellé akarván fogni, Chriſtus Urunkat csak pusztán embernek tanitá. Hogy az Manichæusok el ne fajulnának, azt beszéllé: hogy, nem Chriſtust, hanem mást feszitettek fel ő helyette az Sidók. Hogy az Keresztyénekkel meg ne utáltatná magát, Chriſtus Urunkrul, és az ő szűzen szűlő Sz. Annyárul, nagy bőcsűlletesen beszéllett. Igy azért mindenekhez hozzá szabta magát, hogy mindeneket meg csalna.

a Baron. tő. 8. An. 630.

b Apud Bibliandr. l. de Generation. Mahomet.

c Zonar. tő. 3. in Heraclio. Similia Damasc. in fine libro rum de Hereſib. Theophan. ap. Baron. loc. cit.

Baron. illo An. 630. ex Theophane, Cedreno.

Lásd §. 3. az 1. Istenséget.

Azoar. 11. initiò.

Lásd oda alább, §. 3. az 5. Istenséget.

Második

Második mesterségét azt olvasom: hogy, hamis Csudákkalis édesgette az tudatlanokat. Egy szép fejér galambot, ugy meg szelédített, hogy kűlőmben ne ennék, hanem vállára szálván, az ő fűléből szedegetne. Egy bikátis arra szoktatott vala, hogy kezéből falatozná a' szénát. Egykor azért midőn Mahomet az sokaság előtt beszéllene, nagy véletlen elő rőpűle az galamb; arany bőtűvel iratott czédulát hoza nyaka kőrűl; és Mahomet vállára szálván, az fűlében motoz vala orrával. El végezvén beszédét, meg fogá az galambot, az czédulát meg olvastatá az Baráttal, és az vala benne: hogy, Fejedelemnek tartsák azt, valaki egy bika nyakában jármot vethet. Azonkőzben ki bocsáták sok éheztetés után az Mahomet bikáját, kinek szarva-kőziben mesterségesen kőtőzték vala az Alcorán kőnyvet. Es mikor sokakat el tapodván, Mahomethez jutott vólna, az Kőnyvet szarva-kőzzűl el vővé Mahomet; az igát nyakában veté. Az fábulának vége a' lőn: hogy az Alcoránt, menyből adatott Kőnyvnek; Mahometet 's az Barátot, Profétának kiálták. és a' kiket szép szóval Mahomethez nem édesgethetnek vala, azokat erőszakkal, és fegyverrel hozzá hódoltaták.

Mahomet halála után, EUBUBEZER, a' vagy Eubogares lőn Fejedelemmé. Ezt Cedrénus, Abubachárnak nevezvén, azt mondgya felőllé: hogy, Heráclíusnak 24. esztendejében hólt meg, midőn (az Barónius számvetése szerént) harmadfél esztendeig regnált vólna.

Eububezer székiben űle UMAR; kit némellyek Haumárusnak vagy Aomárnak hínak. Errűl Cedrénus azt irja: hogy, Fejedelemségének első esztendejében, Theodórust az Heráclius Cſászár ősét meg győzé; és annyira el hatalmazék Syriában, hogy Heráclius, erejéhez nem bízván, Jerusalemből az Urunk Sz. Keresztit el vitetvén, pusztán hagyná Syriát. Második esztendőben, ismét Negyven-ezer emberét Heráclíusnak meg veré, Damascust, Phænicziát, Ægyptust el foglalá. Harmadik esztendőben, Hierusálemet meg vővé, egész Syriát el foglalá. Mivelhogy pedig az Arabiában vigyázó Vitézeknek meg nem fizetett vala az Cſászár, ezekis mind Umar mellé állának, és végre, Heráclíusnak 28. esztendejében, az egész Nap-keleti birodalomnak székit Antiochiát, meg vővé. Huszon-kilenczedikben, Edesſát, és Mesopotámiát. Végre, Heraclíusnak 30. esztendejében, Perſiát, az az, Kazul-országot, mellyet soha az Rómaiak tellyességesen le nem csőpűlhettek vala, pálczája alá haytá: Hormisdát, az ő utólső Királlyát, székiből ki vetvén. Igy bűnteté az Ur Isten az Monotheliták tévelygésére hajlott Cſászárt, kit oly kegyelmelen óltalmazott, és vezérlett vala annak előtte, mig az igaz Hitben maradott vala, hogy az Perſiai Királlyalis fejet hajtatna néki.

Umar után, OMEN (némellyek Ottomennek irják) emelteték az Fejedelemségre. Kit mikor az maga Vitézi meg őltek vólna, HALIT, Mahometnek leányától való vnokáját állaták helyében. Eztis, minek utánna az ellene fel támadott Moaviával, sokat veszekedett vólna, az Templomban meg őlék, és az ő fia ALHETEM, lőn Fejedelemmé: ki maga kínnyén Moaviának engedé az Uraságot, hogy ezért vér ne ontatnék.

MOAVIA azért, vagy a' mint Zónarás nevezi, Mævia, Conſtantinus Pogonátus Cſászár idejében kezde uralkodni az Mahometánusokon, vagy Agarénusokon, kik magokat Saracénusoknak, mintha Abrahám és Sára neméből származtaknak, hijják. Ez oly bátorságot vőn, ugymond Zónarás, hogy az tengeren által kelvén, Conſtanczinápolytis meg szállaná: De ott igen meg kotorák mestert, és azutánnis, nem egy ízben, hadát meg loholák. Végre harmincz esztendőre frigyet nyere az Cſászártul, illyen okkal, hogy esztendőnként, Három-ezer aranyat, 's nyólcz fő lovat adna az Cſászárnak. Pogonátus halála után, az ő fia Justiniánus fel bontá az frigyet véllek; noha emezek igen esedeznének hogy ne mivelné. Midőn harczra kőltek vólna az Agarénusok, zászló gyanánt kopiára emelék az Cſászár frigy-levelét. Erős harczal meg verék Justiniánust: kinek ismét ujob glétet kelle vetni véllek.

Ez űdő alatt az Keresztyének eszveszése, űdőt 's alkolmatosságot ada az Saracénusoknak, hogy birodalmok határát killyeb vetnék. Mert Justiniánus ellen, pártot űte Leontius, és lé veté őtet uraságából. Azután, hadát Leontius Cſászár Africában kűldé az Saracénusok ellen, és szerencsésen viszszais nyeré Africát. De az fizetetlenség

Baron. Ann. 633.

Cedr. Baron. loc. cit.

Baron. An. 639.

Chronica Saracenor. Zonar.

Zonar. Tő. 3. in Pogonato, 670.

Zonar. tő. 3.

Zonar. tő. 3.

miatt, Africában meg búsulának az ő vitézi; magok kőzzűl Tibériust emelék Cſáſzárſágra : és Africát puſztán hagyván, Conſtanczinápolyban térének, Leontiuſnak orrát el metczék, hogy Tibérius bátorſágoſban uralkodhatnék. Juſtiniánus pedig, mint kigyó farka vágálárul emlekezvén, Bolgár orſzág ſegitſégével Conſtanczinápolyra méne, ſ mind Leontiuſt 'ſmind Tibériuſt konczrul konczra vagdaltatá.végre,ők meg őleték Filippicuſtul.

Baron.tō.8. An. 713. Pulſi à Ferdinando Aragonio. Cedren.

Míg ezek egymáſt veſzték fillyeſzték, Moávia Africát viſzſza vővé, és egy Spanyól Juliánus Gróf, kinek leányán Roderícus Király gyalázatot tőtt vala, addig untatá az Saracénuſokat, hogy Spanyól-orſzágban költőzteté őket Africából. Két eſztendő alatt, Hét-ſzáz-ezer embernél tőb veſze az Spanyólok és Saracénuſok kőzzűl. Végre Filippicus idejében,Urunk ſzűletése után 713.eſztendő-táján,Granátát meg vővék az Saracénuſok; mellyet egéſz Ezer neg-ſzáz nyólczvan-hét eſztendeig birtanak. Midőn azért Filippicus, Anaſtáſius, és Theodóſius Cſáſzárok idejében, az Kereſztyének veſzekedéſének fűſti alatt, nagyob erőtt vőttek vólna az Mahometánuſok : végre Leo Iſaurus, Kép-rontó Cſáſzár idejében, Umar nevű Fejedelmek, egéſz Syriát erővel hatalommal az Mahomet vallájára hajtá : és, a' mint Zónaras irja,oly bátorſágot vőnek az Muſulmányok, hogy Thráciában rohanván, Conſtanczinápolytis meg mernék oſtromlani. Hiſpaniából pedig, Galliára, nem cſatával, hanem orſzágos haddal menének : De Károlus Martellus Turon Váraſánál, 375. ezert vága le bennek ; holott az maga hadából, másfél ezer embernél tőbbet nem veſztett vólna. Leo Iſaurus után, Conſtantinus Copronymus Cſáſzár kővetkőzék; ki idejében, 744. eſztendő-táján, † az Hét Capitányok záſzlója alatt, az Magyar nemzetſég bé ſzálla Magyar-orſzágban.

Zonar.

† Laoni.l.1. Guiliel. Tyrius, de Bello ſacro.lib. 1.cap.7.

Ez vólt rővideden az Mahometánuſok birodalmának, és tudományok terjeſztéſének úttya 's folyáſa. kiknek midőn birodalmok meſzſze terjedett vólna, ők is ſok felé oſzlának. és miképpen az Kereſztyének kőzőtt,ſok Királyok 's ſzabad Fejedelmek vannak : ugy ő kőzőttők is egynehány réſzre ſzakada az birodalom. Hitek és Valláſokis meg haſada. Mert az Alcorán magyarázáſában, az Perſiabéli Kazulok,Halit;az Tőrőkők, Homert kővetik. Es noha minnyájan Muſulmányoknak,az az, igaz hitűeknek nevezik magokat: * de az Aſaf, Alembe, Metiq, Buanif tudomány kőzőtt, főlőtte nagy kűlőmbſég vagyon. Az Egyházi gondviſeléſt a' mi illeti,minthogy ßarát intézte minden dolgokat, mint az majmok ábrázni akarják ők is az Kereſztyéni ſzertartáſt: Azért, a' mint Boiſſárdus irja; † leg főb az gondviſeléſben *Caliſa*,azután *Serif, Mufti, Chadileſcher, Cadi, Hogia, Talaſmani.* kik ollyanok ónállok, mint mi kőzőttünk az Pápa,az ő utánna való Helytartó, az Patriárcha, Erſek, Püſpők, Pap, Diáconus. Ezeken kivűl, ſok Derviſek, és Szerzeteſek vannak, *Calenderes, Huggiemales, Torlacu.* * kik, az kőſſég előtt,ſanyarú ſzent eletet mutatnak, cſak nem meziteien járnak,bőjtőlnek, nap-eſtig vizet hordnak ingyen az ſzűkőlkődőknek : de e'mellett,ördőgi meſterſégekkel, babonás varáſláſokkal, ſok latorſágokkal tellyeſek.

Baron.tō.8. An. 713. Pulſi à Ferdinando Aragonio. Cedren.

Zona.Tō.3. An.720. Sigebertus Regino,&c.

† Bonſin.Decad.1.lib.9. * Belloforeſt Coſmogr. Tō.2.libr.6. Calvino-Turcis.li.3. cap.20. † Boiſſard. Iconib⁹ Sultanor.ex Turcicis Annal. quos Hieron. ab Eck, miſit Ferdinando Caſari. * In opere Bibliandri, Tō.2.Septēcaſtrēſis cap 1⁹, an.1426.

§.2. Az Tőrőkők birodalmának terjedéséről.

Mikor az Mahometánuſok birodalma ſok felé ſzakadozott vólna, Zónarás irja,hogy, Conſtantinus Porfyrogénitus Cſáſzár idejében,az az, 1010. eſztendő-tajban,az Perſiai,és Médiai Mahomet Fejedelem, hadat viſelvén az Indiai és Babylóniai nemzetekkel, az Tőrőkőket Trangolipix hadnagyokkal hivák ſegétſégűl az Caucaſus hegy mellől : *Turci, gens Hunnica populoſiſſima, & libera, Caucaſiorum montium latus Septemtrionale accolens.* Ezeket pedig Tőrőkőknek azért nevezék, ugymond Laonícus, mert paraſztok, és temérdek erkőlcsűek valának: † *Etymon Turci, agreſtem hominem deſignat.* Es jólehet az ſok viaskodáſok után,az Tőrőkők cſak három ezeren maradtak vala,ugymond Zonaras : de eggyet éttvén,és erős helyekben ſzálván,ugyan azon Perſiai Mahometnek orſzágában, félzket verének erővel hatalommal, és ſok prædáláſból annyéra nevekedének, hogy 1040. eſztendő-tájban, Mahomettel ſzembe meg vijna, és ellene diadal

mat

mat venne Trangolipix; Arábiát, Médiát, Babylóniát magához hajtaná. Végre, ugy meg ſzaporodának, és el hatalmazának, hogy Romanus Diógenes Cſáſzárt, Axan nevű Tőrők Fejedelem meg győzné, meg fogná, lábával meg tapodná : de végre őtet tiſztеſſéggel haza bocſátá. Mig Diógenes rabſágban hevere, Michaël Duca az Cſáſzárſágban kapa. azért Diógenes, az Tőröktűl kére ſegítſéget Orſzáganak viſzſza-vételére. Eorőmeſt kapá a' Tőrők ezt az alkolmatoſſágot, és ada ſegitſéget; de cſak arra valót, hogy Diógeneſt hazája ellen biztatná, nem hogy diadalmaſſá tenné. Azért,Diógenes az harczon rabſágban eſék, és ſzeme ki tolyaték. Az Tőrők, hogy már igaz baráttyának halálát akarná meg torlani, nagy rabláſokat tőn az Kereſztyénſégben.

Anno 1071. Zonar.

Ez űdő-tájban főlőtte jó módgya adaték az Tőrőknek, hogy birodalmát terjeſztené. Mert Michaël Ducas ellen, fel támada egy Rogérius nevű Franczúz hadnaggya. Ennek fölőtte, az Cſáſzárſágon nem oſztozhatván az Gőrőgők, Alexius Comnénus Porfyrogénituſt,meg őlé Andronicus Comnénus. Ezt viſzontag, Iſáácius Angelus gyalázatos halállal ki végezé ez világból. Eztis, az őcſe Alexius Comnénus,meg vakitá. Alexiuſt,az Velenczéſek ſegitſégével, iſmét ki kergeté az világtalan Iſáácius. Végre, az Velenczéſek és Franczúzok,ugyan meg vővék Conſtanczinápolyt,és Baldvinuſt, Flandriai Grófot tővék Cſáſzárrá. Más felőlis Bullyónius Herczeg az Franczúzokkal eggyűtt Palæſtinában méne, és meg vővé Hieruſalemet az Saracénuſoktúl. Ezek alatt, az ſzomſzéd Orſzágok eméſztő hadak alatt, az Tőrők ſem mulatá dolgát; hanem, a' mint Zónaras irja, Alexius Comnénus viſzſzavonáſakor Chiuſt, Leſbuſt, Sámuſt, egyéb tartományokkal egyetembe kezéhez kopotrtá.

Nicétas Choniat.

Sokat veſzekedének az Gőrőg Cſáſzárok, kik az el-veſztett Conſtanczinápolybul Nicæában futottak vala; nem cſak egymáſſal, az mezitelen cſonton, és az meg foſztatott Cſáſzárſágon , de az Conſtanczinápolyban uralkodó Franczúzokkalis. Es, ha az Ur Iſten Scythiából nem támaſzt vala ellenſéget az Tőrőkre,ugyan akkor vége lőtt vólna az Nap-keleti Cſáſzárſágnak. De az Tatárok, Arábiát, és Syriát rabolván, az Tőrőkőketis ki kergeték féſzkekből ; ugy hogy az ő Fejedelmek Sultán Azatines, kételenittetnék Michaël Palæólogus Cſáſzárhoz futni ſegitſégért. Palæólogus akkor Conſtanczinápolynak viſzſza-vételére kéſzűl vala, és ſegitſéget nem adhata néki. Viſzſzais vővé Palæólogus nagy vér-ontáſſal Conſtanczinápolyt. Azatines, haragjába az Tatárokhoz adá magát, és egéſz Thráciáig mindent el égete 's rabla. Azatines halála után, az ő fiát meg őlék az Tőrőkők. Sok párttra ſzakadának, és Aſiát apró Uraſágokra oſzták egymás kőzőtt.

Circa Ann. 1099.

Zon. Tō.3.

Palæólogus Mihálynak halála után, az ő fia Andronícus, reménlvén azt,hogy moſt vólna módgya az Tőrőkők ki gyomláláſában , az Maſſagetáktúl ſegitſéget kére; nagy haddal az Tőrők ellen indúla. De mivelhogy hadát minden ſzabadſágra,és Iſtentelenſégre bocſátotta vala, meg ſzégyeníté az Iſten, és meg rontá őtetis : *Exercitus enim quem injuria antecedit, plerumq; cladem & interitum ominatur: & priuſquam hoſtes irruant, ipſi ſuâ timiditate evertuntur, ipſiq; ſibi hoſtes fiunt. Nec rem bene gerere eos probabile eſt, qui lacrymas & execrationes ſecum pro viatico abſtulerunt.* Az Cſáſzár hadát meg vervén az Tőrőkők, az Tengeren túl való Nap-keleti birodalmot el foglalák. Es, hogy egymás kőzőtt ne veſzekednének, egynehány réſzre oſzták nyereſégeket : Frygia, Caramánnak juta;Otmánnak, Bithynia; az tőbbinek egyéb tartományok. Ez amaz Ottomán, a' vagy Atmán, a' kitűl ſzármaztak azután-kővetkőző Tőrők Cſáſzárok,miképpen a' mi kegyelmes Fejedelmink, az Auſtriai Cſáſzárok 's Királyok, az Első Rudolfuſtúl. Kit az Ur Iſten ſzinte akkor emele Cſáſzárſágban, mikor az Ottomán nemzet fel emelkedék, hogy az első Rudolfus ágyékából ſzármazandó hatalmas Fejedelmek által zabolán tartatnék az Ottomán maradéka.

Gregoras.li. 1.2.3. Idem lib.4.

Ottoman azért,1300. eſztendőben,Bithyniának Prúſa váraſában kezde uralkodni; † Andronícus, hogy az Tőrők ellen ſzerencſét próbálna, egy Rogérius nevű Spanyólt, ki az tengeren prædál vala, melléje hívá, és az ő ſegitſégével , ſzerencſéſen meg víva az Tőrőkkel. De mikor Rogériuſnak ſőldgyát meg nem adná az Cſáſzár, pártot úte 'ſ kardot kőte Ura ellen.és noha ő maga Rogérius az harczon veſze : mindazáltal

Id. lib.5.

Idem lib. 6. An. 1300.

Gregor.li.7.

Ita Gregoras lib.7. Anno 1273. Coronatus Aquiſgran.

Laonicus lib.1.de Reb. Turcicis. † Greg.li.7.

az Catalánusok, Tőrőkőt hivának magok mellé; és a' Király fiának hadát meg vervén, Thráciát, Macedóniát, Theſſáliát el rablák. Az Tőrők, viſzſza akar vala Aſiában menni, és az Cſáſzárral végezett valais, hogy békeſéggel járhaſſon: de az prædának őrűlvén az Görögök, reájok ütének. Az Tőrőkök erős helyekben eſtlák magokat, és Aſiában küldének ſegitſégért: *In tis expugnandis, non parva mora interceſſit, neſcio quâ Romanorum Principum conſuetudine, res quæ feſtinationem poſtulant, ſegniter adminiſtrandi.* Elérkezvén az ſegitség, egynehányſzor igen meg páskolák az Görögöket, és az Cſáſzári *a* Koronátis el nyerék. Ez űdő alatt, meg hala Ottomán, *b* 1330. eſztendőben.

ORCHAN, az Ottomán fia lőn Cſáſzárrá. Kinek jó módgya adaték dolgainak elő vitelében. Mert *c* Olaſz-orſzágban, az Gvelfuſok, és Gibellinuſok, rút zürzavarban valának. Az Görög Cſáſzárok ſem nyughatnak vala. meg únták vala Andronicuſnak ſok eſztendőkig való uralkodáſát: *d Nullo enim modo fieri poteſt, quin longo tempore rerum potitus, faſtidioſus ſit is qui párent. Nihil enim DEVS in vitâ ſtabile facit. unde ſit, ut omnia terrena mutationibus gaudere videamus.* Azért az ő Unokája, az Ifiú Andronicus, le veté Nagy-attyát Királyi méltoſágából. Orchanes ſem hagyá magát, hanem az zavaros vizben halászа, és Nicæát ſok tartományokkal egyetembe el kapá. Andronicus ellene támada, de Bithynia váraſánál, ſzem-látomáſt meg rontá őtet az Iſten, a' ſok nyilván való hamiſſágokért: *e Ut enim morbi, qui à malo corporis habitu oriuntur, paucos invadunt; aëre vero infecto, omnes cali gravitatem ſentiunt: eadem ratio ſingulorum delictorum eſt, ſi cum publicis judiciis conferantur.* Ezután, *f* Andronicus az tizen-két eſztendős fiának Calo Jánoſnak, tútorul hagyá Cantacuzénust. Cantacuzénus, leányát feleſégűl Orchaneſnek adá; és egybe ſzűrvén az levet vélle, az Cſáſzárſágot magának koporitá. Orchaneſis, mikor 22. eſztendőt regnált vólna, meg hala.

AMURAT lőn az Orchan halála után Cſáſzárrá. Jóllehet errűl nem egy nyomban irnak az Hiſtóricuſok. Mert Boiſſárdus az Tőrők Chronikából azt vitattya: hogy, AMURAT-CHAN ült az Attya helyében. Laonicus pedig, SOLYMANT Amurat elein veti, és azt irja: *g* hogy ez az Solymán jőtt Európában derék erővel, és az Bolgárokkal ſokat hadakozván, végre Oreſtidát, az az, Drinápolyt megis vőtte. Bonfinius pedig, ugy tetczik hogy Boiſſárduſſal tartya: Mert Mahomettűl, a' ki Conſtanczinápolyt meg vővé, azt irja: *h* hogy, ő az Ottomán nemzetſégéből hetedik Cſáſzár vólt. Máſutt meg azt mondgya: *i* hogy, Amurat vólt, a' ki elsőbennis Orſzág-biro erős hadakkal által költőzött Thráciában. Es azt Laonicus ſem tagadgya: hogy Amurat, 1350. eſztendőben ugy költőzött Drinápolyban, hogy ezt válaſztaná lakó-helyűl magának, és innen cſipdeſné Macedóniát, és az Oláh-orſzágokat. En ſemmi bizonyoſt nem tudok e'dologban végezni; kevés kárunkis benne, ha nem tudgyuk mint vólt a' dolog. Felnevekedék ez űdő alatt Calo János Palæólogus, és az ő tutorát Cantacuzénust, az Tőrők ſegitſégével le veté birodalmából. Az Tőrők hadais, ugymond Laonicus, ez űdőtájban, az Kereſztyének ſegitſégével vólt győzödelmes. Mert az Ráczok, és Oláhok ſeregivel hadakozott az Görögök ellen Amurat: viſzontag, Calo János meg békélvén Amurattal, fiát ſzép ſeregivel Amurat ſegitſégére bocſátotta. és addig ſzedének az Kereſztyének eperjet az más ember kebelében; addig húzák vonák egymáſt, hogy, mikor minnyájan meg erőtlenedtek vólna, cſak el lepé őket az Tőrők. Mert ez őnéki ſzokott meſterſége: hogy, valamely Orſzág igen társúl adgya néki magát, azt, ha ſzerét teheti, ősſze veſzti az ſzomſzéd Fejedelmekkel; és ſegitſéggel naggyal biztattya: de mikor reá kél, előſzőr oly ſegitſéget ád, mellyel meſzsze ne meheſſen ſenki. és, mikor az ſok biztatáſnak űrűgyével galibában keveri, és el fogyattya ſzomſzédgyát, akkor oſztán annyi ſegitſéget ád, mely el foglalhaſſa orſzágátis frigyes tártſának. Igy bánék Görög orſzággal, Bulgár Orſzággal, és végre János Király fiával. Azért a' kit Iſten okoſſággal ſzeretett, tanúlhat ezekből; és azt mondhattya, a' mit az Oroſzlánnak az Róka: *Me veſtigia terrent, omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.* Sok nyomot látok feléd; de viſzſza eggyet ſem látok. Mert nagyob bolondſágannál nem lehet, mintha valaki azt itili, hogy az Tőrők, nem magának halász, hanem annak javát keresi, a' kinek tetteti barátſágát.

a *Calyptam vocat Greg.*
b *Laonic. lib.1.*
c *Gregoras lib.8.*
d *Greg.li.9.*
e *Gregoras.*
f *Laonic. lib. 1.*
g *Laon.li.1.*
h *Decad 3. lib.8.*
i *Deca.3.l.2.*
Laonicus.
Horat. lib.1.Ep.1.

BAIA-

BAIAZETET űlterék az Attya ſzékiben, minek utánna az harczon veſzett vólna Amurat. Ez az Serviai Lázár Deſpotot, az Görögök ſegitſégével, *Græcis armatis ſequentibus, quocunq; duxiſſet*, meg győzé, és ízrűl ízre vagdaltatá. Az Görögök, magok veſzedelméreis okot adának. Mert Calo János, az öregbik fiában Andronicuſban, árúltatáſt ſajditván, forró eczetet öntete ſzemében, hogy meg vakitaná: De ki gyógyúla az ifiu ebből, Bajazethez ſzökék, és ő tőlle hadakat nyervén, ki űzé az Attyát birodalmából. Az Attya viſzontag, máſodik fiával Emmanuellel eggyűtt, Bajazethez ſzalada; nagy adót igire néki, és aztis fogadá, hogy ellenſéginek ellenſége léſzen, és minden hadaival Bajazet mellett forgódik, cſak vigye bé Uraſágában. Az Tőrők azért, le veté iſmét Andronicuſt ſzékiből, és Emmanuelt emelé Cſáſzárſágra. Ezután az Emmanuel hadával Eormény-orſzágot meg vővé, az Aſiai Fejedelmecskéket meg hódoltatá. Viſzſza tervén, Theſſaliát, és Filadelfiát el voná az Görögöktűl. Nikápolynál, Sigmond Királyt az Magyarokkal eggyűtt, igen meg piricskelé. Es mivelhogy az Portára nem akar vala ſzemély ſzerént üdvarlani menni az Görög Cſáſzár, ennek az fogáſnak ſzine alatt, Conſtanczinápolyt reája ſzállá. Megis vőtte vólna; mert azelőtt az Görögöknek minden hadait el veſztette vala a' maga ſzolgálattyában: De jó ſzerencſére, ezenkőzben, Tamerlán, (vagy Temir Chán) ménes páſztorból, hatalmas Fejedelem, és Tatár Chám lőtt vala. *a* ki midőn az Aſiából ki kergetett apró Fejedelmek kiſztetéſéből, *b* Bajazet ellen támadott vólna, Engurim a' vagy Ancyra mellett, 1397. eſztendőben, meg paskolá hadát Bajazetnek, magát rabbá tővé. De tiſztteſſégeſben bánék vélle, hogy ſem Sapor Perſiai Király Valeriánus Cſáſzárral. mert Sapor, cſak arra tartotta az Cſáſzárt, hogy mikor lóra űlnek az Valeriánus hátárúl hágna lovára: Tamerlán pedig, arány kalitkában rekeſzteté Bajazétet, ki bánattyában ott meg hala, 1403. eſztendőben.

Az Bajazet négy Fiai meg haſonlának. MUSA, vagy, a' mint Laonicus nevezi, Muſulmenes, meg ölé az báttyát Iſamot, kit Jóſuának nevez Laonicus. Sőlymánis Muſa ellen támada, Drinápolyban ſzálla: De az Oláh-orſzági Marko Vajda ſegitſégével, Solymánt meg őleté Muſa, 1411. eſztendőben. Viſzontag Mehmet, a' vagy Mahomet, negyedik fia Bajazetnek, az Görög Cſáſzár erejével meg ölé Muſát, 1414. eſztendőben.

Azért MEHMETRE ſzálla éppen az Uraſág. Es jóllehet Emmánuel Görög Cſáſzárt nem háborgatá: de birodalmát meſzſze terjeſzté Nap-keletre, Cármány-orſzágot el nyervén. Az Velenczéſekkelis *c* eleget veſzekedék, és 12. eſztendei Uralkodáſa után meg hala.

II. AMURAT, az meg hólt Mehmet fia, kapá az birodalmot: De míg ő Prusában mulata, Muſtafa, a' ki magát Bajazet fiának tetteti vala, az Görögök ſegitſégével Európában Cſáſzárrá tővé magát. Amurat ezt értvén, *d* egy Génuai öreg hajót talála az Helleſpontuſon, és minden ſzemélyért két aranyat adván az hajóſnak, nagy hamarſaggal Európába hozá hadait. Muſtafát fel akaſztá, Theſſalonicát az Görögöktűl el vővé. Rácz-orſzágban Szenderőt, 1437. eſztendőbe meg vővé. *e* Erdélytis annak előtte 1426. eſztendőben, az Oláh Vajda ſegitſégével iſzonyúképpen meg rablá. Vladiſláuſt, *f* Magyar-orſzági Királyt Varnánál meg veré. Scander-bék ellen ſok hadakat viſele; és, a' mint Bonfinius irja, *g* 1450. eſztendőben, Crója váraſát vitatván, meg hala.

II. MEHMET az ő fia lőn Cſáſzár. *h* Ki véghez vivé, a' minek ágyát meg vetették vala az ő elei; és Conſtanczinápolyt, 1453. eſztendőben, *29. Maij*, Pünkőſd-keddin meg vővé. Mert addig veſzték ſillyeſték, addig húzák vonák egymáſt az birodalom fölött az Görögök, mig az Tőrők meg oſztván közöttők az ſóldot, *Inter duos litigantes, tertius gaviſus eſt*; az két peres között, harmadik lőn nyertes. Tűkőrid, és példáid ezek tenéked, kedves hazám, meg romlott Magyar-orſzág. mert, noha fazekadban főtt dolgokbólis tanulhatnál: de, ha az magad ſeb-helyeit orczádon nem látod, ám cſak ſzomſzédodra fordítcſad ſzemeidet. Es abban bizonyos légy, hogy a' ki őrdőgnek ſzolgál, kínnal fizet néki; és a' ki ellenſégével czimborál, forrót öntnek alája, ha eſzén nem jár. Eſzedben veheted, hogy eleitűl fogva, az Kereſztyének erejével vőtt erőt az Tőrők az Kereſztyénſégen, midőn barátſágnak ſzíne, és ſegitſégnek remenſége alatt,

egybe

Laonic.li.2.
Anno 1393. Bonf. Deca. 3.lib. 2.
a *Soranc.in Ottom. cap. 66. Tamerlan. Dominus ferri.*
b *Boiſſard. Laon.li.2.3.*
Iidē autores.
c *Laon.li.5. Anno 1422.*
d *Boiſſard. Laonic.li.5. 6.7. Bonfin. Decad.3. lib. 6.*
e *Ita Septē-caſtrenſ. eo anno captus.*
f *An.1444. 10.Novēb.*
g *Bonfin. Deca.3.l.8.*
h *Lacō.l.8.*

egybe bocsátván az Keresztyéneket, addig fogyatta 's erőtlenitette őket, hogy végre elis lepte. Azért, ugy tarcsad az Törökkel frigyedet, hogy semmi kisztetésére kardot ne kőss az Keresztyénségre. Mert, ha külömben cselekeszel, sem nemesseb, sem gazdagb, sem okossab, sem egyéb Isteni 's emberi jókkal bővölködöb nem vagy Görögországnál; igában ejted ennélis inkáb nyakadat. Hazája gyülölő, csak maga tisztesseége vadászó fiadnak tarcsad azt, valaki arra akar vinni tégedet, hogy, a' mely úton Budád oda vagyon, mostis azon sétály, és az Török paissa alól lövöldözzed az Keresztyénséget.

Laonic. li. 8.

Constanczinápolynak meg vétele után, Trapezontomot, Corinthust, Athénást, Spartát, Eubœát kézhez vővé Mehmet. Ussum Cassant az Perssiai Chámot meg veré. Bosznát, 1404. esztendőbe rabságban ejté. *a* Nandor-Fejér-várat meg szálla: de Isteni csudákkal, Hunyadi és Capistránus János emberségével, még ez egy úttal meg óltalmaztaték.

a Bonf. Decad. 3. lib. 8.

II. BAIAZET, 1481. esztendőben kapá az birodalmot. az őcse Gemes, félvén hogy meg ne fojtatná az báttya, előszőr Rhódusban, azután Rómában futa. Cármániát, a' vagy Ciliciát, mely ellene rugóldoz vala, újonnan meg zabolázá.

Sequétia ex Bossardi Annalibus Turcorum, Höningero, de Bellis Solyman. &c.

SELYM, Bajazet fia, meg éteté az Attyát, 1512. esztendőben. őcseit, báttyaitis minden maradékival egyetembe kardra hányatá. Fejedelemségének kezdetin, az Kazul (kit mi Perssának nevezünk) Ismaël Sófit, erős harczal meg veré, 1514. esztendőben. Es mivelhogy az Syriai, és Ægyptombéli Sultánok (Mahometánusok vóltak ezekis, mint szinte az Kazulok, de Török birodalom alatt nem vóltak) segitették vala Ismaëlt ő ellene; ezekre fordità fegyverét, és 1515. esztendőben, egész Syriát, Ægyptomot, Palæstinát, birodalmához fogá. Az Mamalucusokat, ezeknek az Tartományoknak Urait, egy lábig mind le vágá. az Mamalucusok pedig, (kiket Törökul Zercasoknak neveztek) a' mint Sorancius irja, *b* Cserkeszek vóltanak.

b Lazar. Sorant. in Ottoman. c. 32.

SOLYMAN ůle az Cssászári székben, Attya halála után, 1520. esztendőben. Leg előszőris Nandor-Fejérvárat meg vővé, 1521. esztendőben, és eggyik ágát le tőré az Magyar Coronának, ily erős vég-háznak meg vételével. Másod esztendőben, szörnyű vér-ontással Rhódust az Maltai Vitézektől el nyeré. Végre, Magyar-országra térítvén erejét, Lajos Királlyal szembe szálla, 1525. esztendőben *c* Mohácsnál. és midőn az Tanács Urak akarattya ellen, az kőz legényeknek vakmerősége, csak nem erővel reá doblotta 's kénszeritette vólna az Királyt, hogy huszon-őtt-ezered magával, háromszáz-ezer emberrel szemben meg vína, mind Királyunk, mind Országunk egy harczon vesze, és az Nemességnekis szine farkas-kaszára vetteték. Igy indullyanak ám el az Urak, az kevésre nézó, és csak az egy vakmerősségre vetemedett tudatlan Katonák szaván 's biztatásán. Az ártatlan ifiu Király veszése után, Solymán mind Budát, 's mind az több fő helyeket, vér-ontásnélkůl kezéhez vővé 's meg fosztá. De nem akará hertelen ily messze vetni az határt, hogy maga ellen ne nódítaná az egész Keresztyénséget; hanem, ezeket pusztán hagyá. Az Magyar Királyságon kezde veszekedni Zapolya János, Ferdinánd Cssászárral; és, hogy az Német ellen erősseb lenne, az Görögök vezedelmének nyomdokiban lépék, 's az Török mellé csatlá magát. Solymán vótte vala eszében, hogy Magyar-ország ver-ontásnélkůlis ővé lehet, csak az Németnek vethessen zabolát szájában. Azért Zapolyának barátságával élvén, igyenesen által Magyar-országon Bécsre méne, 1529. esztendőben. Es noha Bécsnek akkor csak régi módra vékony keritési vóltak, nem oly hatalmas bástyái mint mostan: de harmincz napiglan való szállátlál semmit nem tehete néki, és vitzsza kelle pironkodni sok kár-vallással. János Király látván hogy benne ůlt practikája, végeze Ferdinándal; és egy ideig meg pihene az szegény Magyar-ország. Solymánis, 1535. esztendőben, Mesopotámiát, Assyriát, Babyloniát, mivelhogy az igát ki akarták nyakokból rázni, igen meg nyomoritá. Ez ůdő alatt meg hala János Király, és Ferdinánd bé szálla Magyar-országban. Az Zapolya kisded fiának gondviselői, Solymánhoz futának; sok Istenkedéssel fel inditák, hogy kőtelesserént, meg óltalmazná az Országot Ferdinánd ellen, az az, Farkaszra bizák az bárányt. Azért Solymán, 1541. esztendőben, Buda mellé szálla; szép szóval az Király fiát, és az fő Urakat ki beszéllé táborában. és minek utánna eleikben rakogatta vólna, hogy ő sem

Obsidio cœpit, 22. Septemb. Soluta est 14. Octob.

30. August.

győz

győz minden esztendőben ki fáradni, és az Magyarok sem elégségesek, hogy az Német ellen Országot óltalmazhassanak; azt akará, hogy kezében haggyák Budát, ő meg őrizi; mint hogy az óltátúl fogva erőssennis őrizi: az Király fiát pedig Erdélyben igazitá. Igy vesztők, mintha fa-pénz lőtt vólna, nagy módnélkůl szép Országunkat. Azután, 1543. esztendőben, Esztergomott meg vővé az Ferdinánd Cssárstól benne hagyott Spanyóloktúl. Ezer őt-száz ötven-egyben Tömősvárat, és Szólnokot el csipé. Egretis meg szállá az ő hada, de meg nem veheté.

10. Augusst.

Maximilián választaték az Magyar Királyságra, és az Ifiu János Királytúl Tokajt's Szakmárt el nyeré. János Solymánhoz esék, és ő hogy már Jánosnak küld segitséget, Bassával Gyulát meg véteté, 1566. esztendőben. Mely erős vég-házat, Bebék György practikájából azért ada Török kézben az Sógora, Kerecseni; mert Bebékkel el hitették vala, hogy János Királynak kezében bocsáttya Solymán, valamit el vehet Maximiliántúl. Ugyan azon esztendőben, ómaga Solymán, Szigetet meg szállá. és mikor az vitéz Zrínyi Miklós, az régi igaz Hitért, és szép hazájáért emberůl vitézkednék, boszszúban meg fortyana 's meg dermede Solymán, látván hogy meg csökönt szerencséje: mindazáltal, halála után harmadnappal meg vővék az erős házat az Törökök.

2. Julij.

II. SELYM, Solymánnak fia, lón ezután Cssászár. és 1570. esztendőben, Cyprust az Velenczéstektůl el nyeré. Azután való esztendőben, Joannes Austriacus, az Töröknek tengeri erejét meg veré: 5000. elevent foga: 25000. vága le: 15000. rabot szabadita: 117. Török hajót nyere: 80. el merite. 1574. esztendőben, Selym, Szinán Bassát Golettára, és Tunesre küldé Africában; mellyet az ótödik Károly Cssászár, minden emberi okosságtul meg gondolható erősséggel, ugy tetczett hogy győzhetetlenné tótt vala: de eztis, sok kórom szakadással, és vér patakokkal, ugyan meg vővé Sinán.

4. Septemb.

III. AMURAT kezde uralkodni, 1574. esztendőben. Es mivelhogy mi velünk tűrhető békeségben vala; 1578. esztendőben, az Kazul ellen hadat indita. Ezzel meg békéllék, 1593. esztendőben; és mindgyárt mi belénk kapa. Az szerencse egy eloben csudálatos jó szinnel mutatá néki magát. mert, 1594. esztendőben, *a* Sinán Bassa meg vővé Győrt, mellyet az Ur Istennek jó vólta, 1598. esztendőben, *b* nem emberi erővel, hanem csak szinte Isteni kegyelmessségével, egy Pettárda által ismét kezünkben ada. Győr vételén, az egesz Keresztyénség ugy meg rémůlt vala, hogy sokan Magyar-országból, sőt Bécsből, és távulban való helyekrůlis hordozkodnának. Es ha az Ur Isten, az Felséges Báthori Sigmondot, Sinán Bassa ellen, mint Dávidot Góliad ellen nem támasztya vala; készén vala az romlott Magyar-országnak utólsó veszedelme. De Sinán, hátúl nem akarván ellenséget hagyni, Havas-alföldére ůte, 1595. esztendőben. és midőn ezt az Országot meg vótte vólna; Báthori Sigmond eléb az Tömősvári Bassát meg vereté Barbely György által az Vas-kapunál. azután Sinán eleiben személyében méne, sok Törökőt veszte, Dunán által kergeté Sinánt, Havas-alföldét meg szabaditá, Sinánt gyalázatos busulásokkal ez világból ki végezé. egy szóval, meg mutatá, hogy nem oly szörnyű az Török, az mint irják; és az egész Keresztyénségnek szűvet ada. Mely cselekedetért, az mi Nemzetségünk, sőt az egész Keresztyénség, örök hálaadással tartozik néki.

a 29. Septēb.

b 29. Maij.

III. MAHOMET, az attya után, 1595. esztendőben kezde uralkodni. Személye szerént meg szállá Egret, 1596. esztendőben, és hamar megis vővé. Azután egynehány nappal oda érkezvén Cassárúl az Felséges Maximilián Herczeg, Erdélyből az Felséges Báthori Sigmond, az Keresztes mezején, *26. Octob.* erős harczot tartának; és moltis kétséges, kié vólt az diadalom. Annakutánna, 1600. esztendőben Kanisáris el veszték. Végre, az Bocskai támadása miatt, Pestet, Esztergomot, Hatvant, sok több erős házakkal egyetembe, Török torkában ejtők.

13. Octob.

21. Octob.

Ezekből kůnnyen meg érti, a' kinek nem tők az agya, mint, és mi miatt nevekedett ennyire az Török birodalom az Keresztyén Országokon.

§. 3. *Az MAHOMET hamis Tévelygésének Tiz jelensége.*

Oly balgatagságok, és marczona kábaságok vannak az Mahomet tanitásában, hogy,

ha az Isten ostorúl nem ereſztette vólna az embereket ily temérdek vakſágra, méltó nem vólna ezeknek képtelenſégiben csak egy órátis veſztegetni. De mivelhogy szolgálnunk kel, az eſzeſeknek, és az gorombáknakis, egynehány Ielenſégit az Alcorán hamiſſágának ſommában foglalom.

Rő. 1. v. 14.

ARGVMENTVM.

Supr. f. 273.

Első Ielenség : Valamely Tudományban, az emberek természetiben óltatott okoſſággalis ellenkező dolgok foglaltatnak, nem lehet abban Isteni igazság.

Illyen ſok vagyon az Alcoránban. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſze, nem szükölködik erőſſítéſnélkül. Az Második Részének, csak magamtól az Alcoránba fel jegyzett példáitis, ſok vólna mind elő-számlálni. Egynehánnyal meg elégeſzem: I. Azt irja: hogy, *a* Nem csak az Angyalok, de ómagais az Isten imádkozik Mahometért. Mintha vólna valaki nagyob az Istennél, kinek könyörgene, és kitül várna ő Szent Felſége. II. Az égben mondgya hogy egyſzer ragadtatott, *b* és oly közel vólt az Istenhez, hogy kéz-ſjából, kétſzer ſzinte az Istenig lóhetett vólna ember. Aztis e'mellé veti: *c* hogy, Az Isten hat nap teremté az eget és földet; azután oſztán fel méne az égben. Maga az okoſſágis arra tanit, *d* hogy az Isten egy helyrül másúvá nem mehet, és az ő természeti mindenütt jelen vagyon. III. Azt irja eggyütt: *e* hogy, az Isten ő néki menedéket adott, hogy minden aſzszonyemberrel, tartoztatáſnélkül, szabadgyában bagozhaſſon, még az maga ſaját Attya, Annya, Nennyének leányivalis. IV. Nem elégszik meg azzal, hogy ez földön szabadoſſá tészi az embert; *f* hogy annyi aſzszonyemberrel éllyen a' menyit el tarthat, és ha valamellyiket meg únnya, cſerében málnak tukmállya, a' vagy *g* csak el veſſe magától: hanem az förtelmes ember, bordély-házat akar cſinálni menyországból. Mert az mennyei bódogſágrúl imigyen beſzél: *h* Ott, ugymond, szép kertek, és, hűvös folyó-vizek léſznek: *i* Péſma szagu jó borokat iddogalván, píhes ágyakban, bárſon paplanok között heverünk: *k* Bárſony öltözetben, szép öreg fekete ſzemű ſzemöldökű leányokkal ſétálunk: *l* Bárſonyos szép vetett ágyakban dölünk, mikor kedvünknek tetczik, és az fáknak árnyékában nyugſzunk: Ott az szép fák le hajolván, jó gyümölcſel kedveskednek. ékes gyermekek, tiſzta Criſtaly, 's ezüſt poharokban, az Zelzebil kútfőből oly gyönyörűſéges italt adnak, mint az gyömbér; sőt *m* madár húſſal, és ſok kedves gyümölcsökkelis gyönyörködtetnek. E'mellett, tiſztes menyecskékis kéſzen léſznek, *n* kik ollyanok, mint az gyöngy és hyacinthus: *o* szép kiſded cſecſecskéjek nékik: *p* ſzemek pedig nagyok, mint egy egy tyukmonyak. Cſuda hogy aztis oda nem írta, a' mit Luther Márton illyen szókkal fel jegyzett: *q* [Menyországban, szép fák, és virágok léſznek: az mezők fénylenek, mint az Smarágdok: az poloczkák, egerek, és egyéb bűdös állatok, draga gyönyörűſéges illatúk léſznek: kellemes ebecskék, és macskák léſznek, kiknek ſzőrök ollyan mint az fejér gyöngy. Ezekkel, mikor kedvünk tartya, kedveſen jadczodozunk.] Ezek az Luther ſzavai. Deaz barátom, bár magának 's Mahometnek tarcſa azt az menyországot, melyben az ebekkel jádczanak. Mert, csak az Pogány Ariſtóteleſis által-értette, hogy az teſti gyönyörűſégben, mely az oktalan állatoknakis köz, nem lehet a' mi bódogſágunk. V. Az Angyalokat, halandóknak mondgya. és azért irja eggyütt: *r* hogy okis fel támadnak az itélet napián. VI. Az ember lelkéről, vak paraſzt kábaſágot tanit, azt beſzélvén: hogy, *s* A' mi Lelkünk, az Istenſégnek egy réſze. mintha az Isteni természetet fel konczolhatnák, és réſzre oſztogathatnák. VII. Az Istenről azt beſzélli: *t* hogy, Mikor ő vélle beſzélgetne, az őrdőgre, és az ſzelekre meg eskűvék néki az Isten. mintha az őrdőgök tanubizonyſáganélkül, az Istennek ſzava hihetséges nem lehetne. VIII. Arra taníttya az ő deliáit: hogy, *u* Soha kűlőmben az hitetlenekkel (igy nevezi az hamis Proféta az Kereſztyéneket,) frígyet's társaſágot ne veſſenek, hanem ha az szükség kivanná; és a' félelem kénszerítené. Es, *x* ha történetből társúl kellis egy ideig őket fogadni: mihent mód adatik az dologban, ottan arczúl fordullyanak ellenek; és módgyát ejthetvén, megis öllyék őket. Mert *y* világ végéig, ſoha ezekkel nem kel bé-

kével lakni. Mind ezek, és több ſzámnélkül való haſonlatos dolgok, még az Pogány Bölcſeknek emberi okoſſágból vótt tanitáſokkal, és az közönſéges tekélletéſségnek regulájávalis ellenkeznek.

Masodik Ielenség : Az mely vélekedésben, magával ellenkező Tudományok foglaltatnak, nem kel abban igazságot, és Isteni bölcſeſéget vadáſzni.

Az Alcoránban pedig, ſok ellen-mondáſok találtatnak. *Ergo, &c.*

Első Czikkelyét az Bizonyſágnak, nem régen *a* meg erőſſitők. és csak ez világi per-patvarban ſem adunk helyt annak, a' ki magával ellenkező dolgokat forgat. Második részét az mi erős kötéſünknek, világos példákkal meg mutathattyuk: I. Eggyütt az Chriſtus Evangeliomának engedelmére inti az embereket; *b* és azt hirdeti: hogy, őtet az Isten a' végre küldötte, hogy meg erőſſitcſe az Chriſtus törvényét. Egyébütt pedig, az Kereſztyén hitet *c* szőrnyen gyalázza, és azt beſzélli: *d* hogy mind tévelygennek, valakik az Alcoránnak nem hiſznek. Azonközben *Azoar. 3.* azt mondgya: hogy, mind örök tűzre vettetnek, a' kik nem követik az Mahomet hitit. Azután ezt meg hökköli, és *Azoar. 52.* azt irja: hogy, talám Isten meg kegyelmez az Hitetlenekneks és az Mahomet követőivel eggyüvé viſzi őket. II. Néhult azt hirdeti: *e* hogy, ſoha az kárhozottak pokolból ki nem menekednek. Gondollya magát, 's ezt viſzsza mondgya; *f* még az őrdőgökrűlis azt hirdetvén: hogy az Alcorán által meg térnek, és üdvözűlnek. III. Bátran irja eggyütt: *g* hogy, ötven-ezer eſztendő múlva léſzen az itélet. Máſzſzor meg gondollya magát 's azt mondgya: *h* hogy, csak az egy élő Isten tudgya, mikor léſzen az utólſo nap. IV. Azt vítattya nehányſzor: *i* hogy, csak az egy Istenre szabad eskűdni. Maga midőn ezt el felejti, *k* eskűſzik az ſzélre 's őrdőgökre. máſutt *l* eskűſzik az maga pennájára. V. Hol azt mondgya; *m* hogy, a' ki egyſzer hitetlenné lőtt, ſoha többé azt kedvében nem fogadgya az Isten: Hol pedig azzal biztat; *n* hogy az el hanyatlott, és meg cſalatott emberekis, az ő tanitáſa után, Istennek kedvében juthatnak. VI. Néha azt tanácſollya; *o* hogy, ſenki ne imádkozzék az gonoſzokért: Meg gondollya magát, 's azt irja ez ellen; *p* hogy, az Sidókért, és kétſégben eſettekértis méltó könyörögnünk. VII. Nem egy helyen irja: *q* hogy, őtet Isten nem azért küldötte, hogy valakit az Hitért háborgaſſon, és erővel erre hajcſon: *r Tu doctor es, non coactor.* Es azzal bizonyittya, hogy ſenkit nem kel hitiben bolygatni, és az ő tanitáſára erőltetni: *ſ* Mert, ha az Isten akarná, mind ez világ hinne: ha pedig ő nem akarja, heában való az te erőltetéſed. mert ſenki ſem hiſzen az ő kedves akarattyanélkül. Maga az línea mellől el menvén, máſutt azt beſzélli: *t* hogy, Valaki az ő tanitáſára nem akar hajlani, mind tehetſéggel, mind álnakſággal azon légyenek, hogy el veſzeſſék. Csak ezekbőlis ki nyilatkozik, mely erős bizonyſág légyen, a' mellyel Mahomet hitelt akar ſzerzeni az Alcoránnak, midőn azt irja; *u* hogy, ha Isten nem ſzerzette vólna az Alcoránt, ſok egymáſſal ellenkező dolgoknak kellene ő benne találtatni.

Harmadik Ielenség : Isteni tudomány az nem lehet, mely magában, világos és által láthato hazugſágokat kapcſol.

Illyen az Alcorán. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſze, ezelőtt *x* meg bizonyodék elégſégeſen. Második részét kűnyű ſok Ielenſégekből meg mutatni: I. Azt irja: *y* hogy, ha az Alcoránt egy hegyre tészed, az Isteni félelem miatt az hegy mindgyárt el olvad. Ezt a' ki nem hiſzi, próbállya meg, és ſzem-látomáſt hazugſágban kapja az hamis Profétát. II. Minek utánna azt írta vólna; *z* hogy, az Chriſtus Evangelioma, igaz út az üdvőſſégre: utánna veti; hogy, az Alcorán meg erőſſiti az Chriſtus tanitáſát. Bezzeg igaznak mondom énis ezt az beſzédet, ha eléb valaki el hitetheti velem, hogy az tűzet fel lobbantya az ſebes folyó-víz; és, hogy az hamiſſágtúl, erőt veheſſen az tiſzta igazſág. III. Chriſtus Urunkrúl azt irja: *a* hogy, ő az Sidóktúl meg nem feſzirtetett; hanem máſt, nem

ARGVMENTVM.

a Supra. fol. 244.
b Azoar. 12. medio.
c Azoar. 12. fine. & 13. in fine.
d Azoar. 10. ſub finem & 15. init.
e Azoar. 24 fine.
f Az. 56. fin.
g Azoar. 80.
h Azoar. 77. 82. in fine.
i Az. 12. ini.
k Az. 61. 63.
l Azoar. 78. initio.
m Azoar. 5. fine.
n Azoar. 3. init.
o Azoar. 10. me. 19. in fi.
p Az. 12. & 55. initio.
q Azo. 15. in fin. 60. fi. 52.
r Azoar. 98.
ſ Az. 20. fin.
t Az. 19. ini.
u Azo. 9. fin.

ARGVMENTVM.

x Supra. fo. 226.
y Azoa. 69. fine.
z Azoar. 12. medio.
a Azoar. 11. initio.

tudom kit kaptak elő ő helyében : Chriſtuſt pedig az Iſten el ragadta. IV. Dicſekedik azzal Mahomet: *a* Hogy ő rólla Chriſtus Urunk illyen bőcsülletes bizonyſágot adott : Sidók, ím én tanitlak titeket; de én utánnam, nagy kővet jő, kinek Mahomet az neve. Ezeket Mahomet csak újából szopta, és álnakúl gondolta. V. Azt irja: *b* hogy Kereſztelő Jánoſnak előtte, nem vólt senkinek János neve. Maga az Machabæusok,és az Esdrás könyvéből, sőt csak az Sidó Jósef irásibólis ki teteznek, ennek az hazugságnak éktelenſége. VI. Az egekrűl azt beszélli: *c* hogy, ezek régen nyakunkban szakadtak vólna,ha az Angyalok imádsága nem tartaná fejünk fölött. Aztis e'mellé veti: *d* hogy, hét égnél több nincsen. VII. Az Ægyptumból ki szabadulásnak hiſtoriáját,csuda menyi fabulákkal elegyíti. Több dolgok közt aztis irja: *e* hogy,mikor az Sidók bálványt imádának, Aaront üstőkénél fogva, jól meg czibálá Moyſes. Efféle fabulákkal, és hivságos hazugságokkal, tetézve tellyes az Alcorán : és mégis azzal mét dicsekedni Mahomet; *f* hogy,az ő könyvében nincs semmi hazugság, sem az régi Profétákkal ellenkező tudomány.

NEGYEDIK Ielenség : A'mely Tudomány sok balgatag beszédekkel, és hivságos álmokkal meg rakodott, nem kel azt az Igazság szerető Istentűl áradott tekélletes vallásnak itilni.

Az Mahomet tanitása pedig illyen, nagy részre. *Ergo,&c.*

Ennekis az Kötésnek Első Részét,az természetnek világos oktatása, és az Isteni tudománynak méltóságárul való itileti, ki jelenti. Második Részét pedig,csak ezekből az egynehány példákbólis meg tanulhattyuk: I. Azt beszélli: *g* hogy, az Angyalok közzűl némelynek két szárnya vagyon, némelynek három 's négyis. Kárt vallottunk, hogy, mikor az Angyalokkal nyájaskodott Mahomet,egy tollat ki nem szakasztott az ő szárnyokból ; láttuk vólna míis színét az Angyalok tollának. II. Aztis el akarja hitetni: *h* hogy,Beelzebubot azért veté pokolra az Iſten,hogy imádni nem akarta Adámot,kit az Ur Iſten sárból csinált vala, de Beelzebubot tűzből . III. Csuda dolgot ír hogy történt egyszer,de talám álmában; *i* Mert, ugymond, az Hóld le esék az földre; és az nagy esetben, két felé törék. kapá ezt hamarsággal Mahomet, és szépen összve forrasztá, 's fel tővé helyére. Kár hogy meg nem irja Mahomet, minémű vinnyében, és kovács mű-helyben forrasztotta ily hamar egybe az Hóldat : és hol vőtte az lajtorját, mellyen fel hágott az égben. talám ezutánnis lenne szűkségűnk erre az mesterségre, ha ujonnan alá esnék az Hóld. Mert, Isteni csudából ez nem lehetett. mivelhogy majd *k* magától meg értyük, hogy ő soha semmi csudát nem cselekedett. IV. Salamonrul azt irja : *l* hogy, minden madarak szavát értvén, szolgáltak néki az madarakis. Es, mikor egyszer az ördőgökkel, és madarakkal eggyűtt menne, egy hangya nagyon kezdé mondani társainak, hogy lyukokban szaladgyanak;mért ha kin érik, el tapodgyák őket. Ezen Salamon nagyon kaczaga. Az Bűdős-babukkot nem látván seregében, meg haraguék ellene : de midőn elő kerűlt vólna, azzal menté magát; hogy, egy hatalmas Királyné asszonynál Sabában vólt. Salomon mindgyárt egy ördöggel magához hozatá az Királynét. Mikor az Salomon palotájában jutott vólna az Királyné, jól fel emelé szoknyája allyát, azt alitván, hogy vizen kellene által menni. maga csak az üveg padimentomon jár vala, &c. Efféle képtelen gyermekségekkel győnyőrködteti az bábákat Mahomet. V. Chriſtus Urunkrúl azt igazán vallya : *m* hogy, ferfiunélkűl fogantatott : de az egy igazság mellé, számtalan fabulákat foldoz; tudni illik : Mit mondott Chriſtus mindgyárt szűletésének órájában az ő Annyának; és miképpen mentette Bódog Asszonyt az ő Attyafiaitúl, kik őtet rágalmazták, hogy házasság-kivűl szűlt vólna. Es,az ugyan szokása Mahometnek, hogy, valamikor az Sz. Irásnak könyveiből említ valamit, ugy összve zavarja az kűlömbőző hiſtoriákat; és ugy bé keveri hazugságiban, hogy tisztán csak fabulát csinál belőlle. Az Saul, és Gédeon hiſtoriáját rutúl egybe keveri, *Azoar.5.* Az Moyses dolgairul, kész nevetség az miket beszél, *Azoar. 30.36.* VI. Az kárhozottakrul azt irja: *n* hogy, az Ezecum-fának gyűmölcsével élnek. mely szinte oly rút, mint az ördög feje. VII. Az Alcorán után, egy Könyvecske vagyon,melyben Mahomet az Sidókkal beszélget. ebben okát adván, miért nem kel

a *Azoar.71.*

b *Azoa.29. init.*

c *Azoa.52. init.*

d *Azoar.51. initio.*

e *Azoar.17. post med.*

f *Azoar.51. sub finem.*

g *Azoa.45. init.*

h *Azoa.25. & 48.in fin.*

i *Azoa.64. init.*

k *Az 7. Ielensegbe.*

l *Azoar.37.*

m *Azoar. 29.initio.*

n *Azoa.47. medio.*

kel meg enni az diſznó húſt; Azt mondgya : hogy, mikor Chriſtuſt kérdenék, mint vólt az víz-özön? Sárból egy emberkét csinála ; ezt az földre vetvén, egy ember lőn belőlle, ki magát Jasetnek mondá. Ez egyéb dolgok között aztis beszéllétte : hogy, midőn az Noë bárkájában,az ember ganéjnak bűzi miatt nem maradhatnának, az Istennek parancsolattyából, az Elefánt vitetékaz ganéi rakáshoz; és mihent ők az rakásban iprikálék, ottan egy diſznó lőn belőlle, ki azután tisztán tartotta az bárkát.és ezért nem szabad meg enni az ocsmány állatot. Az bort pedig, illyen okból mondgya hogy nem szabad innya : Mert, Iſten egyszer két Angyalt küldött vólt törvény szolgáltatni ez világra, Arót, és Marót, meg parancsolván nékik, hogy bort ne igyanak, és igazat szolgáltassanak. Sok üdő folytában, egy tisztes aszszonynak lőn törvénye előttök;és,hogy kedvet találna az aszszony, ebédre hivá az Angyalokat; sok édes beszéddel addig kéré őket, hogy bort ivának. Mikor meg melegedtek vólna, kezdék az menyecskét szorgalmaztatni : De mind addég sem engede nékik, míg őtetis meg nem taníták, mint kellyen az égben fel menni. Meg taníták; és az aszszony menten méne az égben. Az Iſten őtet nagy kedvén fogadá, és egy fényes csillaggá tővé : az Angyalokat pedig,láboknál fogva fel akasztá. Végezetre, sok több gazságok között, azt beszélli : hogy, Itilet napián az kárhozottak, Moyseshez, és Chriſtushoz folyamnak segitségért;és mindenik vonogatni fogja magát. el végre Mahomethez fordulnak,ő mindeneknek kegyelmet nyér Istentűl . Az halál pedig akkor egy őreg kossá változik. Ezek, és több hasonló kábasságok, szinte Profétához illendő hiſtóriák.

EOTŐDIK Ielenség : Nem igaz Tudomány az,valamely maga fejére sulykot csinál, és tanitasával rontya magát.

Illyen pedig az Alcorán tanitása. *Ergo,&c.*

Első Része az Bizonyságnak ezelőtt *a* világoson meg bizonyodék. Második Részét azzal állatom : Mert Mahomet ő maga vallya: hogy, az Kereſztyének feje,az Chriſtus JESUS, Istennek igaz Profétája, Lelke, és Igéje vólt. Az ő tanitását, Isteni,és üdvősséges tudománynak mondgya. Egy szóval, azt hirdeti : hogy üdvőzűlnek azok,a' kik követik az Chriſtus tanitását. Ennek fölötte, azt sem tagadgya : hogy,Chriſtus Urunk sok számtalan csudákat cselekedett, szűztűl szűleteretett, az ő Szent Annya soha semmi bűnben nem keveredött. Ezeket mind illyen szókkal irja az Alcorán : *b* JESUS, Maria fia, Istennek követe, lelke, és igéje. *c* Chriſtusnak, az Iſten lelke,és ereje adatott mindeneknek fölötte. *d* Chriſtusnak,Maria fiának,adta Iſten az Evangéliomot. mely világosság, igaz út az Istenhez. Minnyájan tehát az ő Parancsolattyát követtétek. kit ha nem cselekesztek, gonoszszak lésztek. Utánna veti : hogy, az Iſten őtet, azért küldötte, hogy meg erősſitcse az Chriſtus tanitását. *e* Az ki Chriſtusnak nem hiszen, meg ostoroztatik Istentűl . *f* Mert az Iſten, azért adta Chriſtusnak az Evangéliomot, hogy ez által Istennek kedvében juthassunk. *g* Sok csudákat cselekedett az JESUS. Mert sárból csinált madarakra lehellett, és el röpitette őket; halottakat támasztott, vakokat gyógitott. *h* Az ő Annya, férfiunélkűl fogadta őtet méhében. *i* Soha semmi gonoszt nem cselekedett Maria. Nem csak Chriſtus Urunkrul, de Bódog aszszonyrulis azt irja, *k* hogy csudakat cselekedett.

Ezekből az Mahomet tanitásiból,nyilván meg rontatik az ő Tudománya. Mert, ha Chriſtus az Istennek Lelke : tehát, miképpen az ember léleknélkűl nem élhet, ugy nem lehetett őrőktűl fogva az Istenis az ő lelkenélkűl. Es, miképpen az Lélek az emberben vagyon : azonképpen Chriſtus Urunknakis az Istenben kel lenni, és igy, igaz Istennek kel lenni. mert az Istenben semmi nincs, a' mi Iſten nem vólna. Ennek fölötte, ha Chriſtus, Igéje az Istennek : bolondul mondgya tehát Mahomet, *l* hogy,az Istennek azért nincs fia, mert feleſége, és *m* leányi sincsenek. holott az Ige, feleſégnélkűl származik, még az emberekbennis.

Ennek fölötte : ha az Istennek nem hiszen az, valaki az Evangéliomnak nem hiszen; világoson következik, hogy az Mahomet követői nem hiſznek az Istennek, mivelhogy nem hiſznek az Evangéliomnak. Végezetre : ha Chriſtus Urunk igaz-mondó,

ARGVMENTVM.

a *Supra,fol. 165.*

b *Azoar.11. sub finem.et 12.in fine.*

c *Azoar.4. init.*

d *Azoar.12. medio.*

e *Azoar.53. sub finem.*

f *Azoar.67. in fine.*

g *Azoar.13. & 5.*

h *Azoa.29. & 5.*

i *Azoar.70. fine.*

k *Azoar.33. med.*

l *Azoar.82. init.*

m *Azoar. 47.fine.*

Szent férfiú vólt; ha az ő tanitáſát Iſteni cſudákkal meg erőſſitette : tehát igazat mondott, midőn magát Iſten fiának, sőt Iſtennek hirdette. Mert, ha fia nem vólna az Iſtennek, és mégis Iſten fiának nevezte vólna magát; nem cſak Szent, és tekélletes nem vólna, de (bocſáſſa meg ő Szent Felſége hogy igy kel ſzólnom) sőt inkáb ſoha ez világon önállánál fel fuvalkodottab, álnakab, Iſtentelemb ember nem találkozott vólna. mivelhogy alacſomb rendel meg nem elégedvén, ſzinte az Iſtennek ſzékiben akart fel ülnyie.

Meg felel erre Mahomet, és azt mondgya: hogy, mikor ſzinte ezen dolgot az Iſten egykor ſzemére vetette vólna Chriſtuſnak, azt kérdvén: Mi okból indittatott, *a* hogy magát Iſtennek nevezte? Azt felelé Chriſtus; hogy ezt ő ſoha ſem mondotta. *b* Azért hazudnak, a' kik ő reá akarják kenni, hogy magát Iſtenné tőtte vólna. Ezért irja máſuttis: *c* hogy, az Kereſztyének meg hamiſſitották az Evangéliom könyveit. De ez nem felelet, hanem Mahomettől gondolt hivſágos hazugſág. Es, ha azt akarja, hogy helyt adgyunk ennek az ő fogáſának; mondgya meg, Mi üdőben; mely helyen; kik előtt examinálta az Iſten Chriſtus Urunkat? Aztis fejeſe meg; ha az Iſten azért tudakozotté illyen módon, mert az előtt nem tudta mit tanitott Chriſtus? Végezetre, Mahomet az Evangeliſták után hat-ſzáz eſztendővel ſzületett ez világra : miképpen tudhatta tehát, hogy hamiſſat irtak az Evangeliſták? hiſzem azoknak kellett vólna ettől az hamiſſágrúl valamit ſajditani, kik eggyütt éltek az Evangeliſtákkal. Es mivelhogy ómaga Mahomet azt mondá; hogy, az Chriſtus Evangélioma igaz út, és világoſſág : ha azok az Evangéliomok meg hamiſſittattak, mellyekkel mi élünk, mutaſſa elő azt az Chriſtus Evangeliomát, mellyet ő ennyire fel magaſztal. Adgya okát annakis, miért nem vőtte ſenki az egéſz világon eſzében az Evangeliſták eſetit, mellyet Mahomet álmodoz. Vallyon mit mondanának az Tőrőkök, ha ki moſt nékik azt kezdené beſzélleni; hogy ezt az Alcorántot, mely moſt nállok vagyon, nem irta Mahomet, hanem máſt, a' mellyet ſoha ſenki nem látott? Az mit ők erre mondanának, azon felelettel kel bé dugni az Mahomet torkátis.

a *Azoar.13. fine.*
b *Azoar.11.*
c *Azoar.5. ſub finem.*

ARGVMENTVM.

Hatodik Ielenſég : Nem hihetſéges, hogy az Iſten oly ember által akarta ki jelenteni, és terjeſzteni az ő Igazſágát, kinek erkölcſében, állapattyában, és Hitinek terjeſztéſében, ſemmi ollyas jóſzág, és hitelt ſzerző tekélleteſſég nem találtatott.

Illyen vólt pedig Mahomet. *Ergo, &c.*

Első Réſze az Ielenſégnek, meg vagyon bizonyitva oda fellyeb. Az Második Réſze ezekből ki tetczik : Mert oly rút fajtalan életű ember vólt Mahomet, hogy, a' mint meg hallók, *d* magais dicſekedik, hogy ſzabad néki minden aſſzony-embert meg hágni, sőt még az mennyei bódogſágotis, az menyecskék, és ſzép gyermekek nyájaſſágában helyhezteti. Es az Magdeburgi Centuriátorok azt irják felőlle: *e* hogy ő cſak egyedűl, negyven férfiaknak bujaſágát meg győzte. Ennek fölőtte, oly tudatlan vak paraſzt vólt, hogy egy igét nem tudott irnyia, vagy olvaſni, mint meg vallya magais, *Azoar. 17. fine:* hanem az Alcoráprevious más ſzedé egybe, és 124. Azoarában oſztá. Végezetre, néki meg parancſolt dolognak irja azt lenni; *f* hogy, ſenkit ne háborgallon az Hitért : mindazáltal, az ő életének folyáſából, és Chronikában iratott hiſtoriáiból meg tetczik, hogy vér-ſzopó, és ember halálban telhetetlen Tyrannus vólt Mahomet; ki, az ragadománynak, és az gaz tudományok terjeſztéſének ſzomjuſágától hordoztatván, gyilkos fegyverét mindenütt vérben főrtőztette. Ha azért egy okos Fejedelem, derék dolognak véghez vitelére, éktelen erkőlcsű ſzemélyt nem válaſztana, tudván hogy az gonoſz erkőlcs, az tiſztelléges kővetſégetis meg gyalázza : nem illik abban kételnek lennünk, hogy az Iſten ſem bizta Mahomettre az ő Igazſágának fel állatáſát.

a *Azoar.13. fine.*
b *Azoar.11.*
c *Azoar.5. ſub finem.*
d *Az Első jelenségben.*
e *Cent.7.c. 15.Calvino-Turcis.libr. 4.c.14.*
f *Az második jelenségben.*

ARGVMENTVM.

Hetedik Ielenſég : Nincs ſemmi ſzine, mely hihetſégeſſé teheſſe azt az Tudományt, mely az régi meg gyarapodott vallaſok ellen ugy kezdetik, hogy ſemminémű Iſteni jelenſégekkel meg ne erőſſitteſſék.

Illyen az Mahomet tudománya. *Ergo, &c.*

Az Bi-

Az Bizonyſágnak Első Réſzét, ennek előtte *a* vaſtagon fel állatók. Mert nem elég az okoſſan való hitelre, *b* hogy valaki erőſſen mondgya; hogy ótet az Angyalok tanittyák, és Iſtentől vőtte a' mit hirdet : hanem, Iſteni erőtől ſzármazott jelenſégétis, és mennyei peciſétekkel meg erőſſittetett bizonyſágitis kel ennek mutatni. miképpen meg hallók *c* Mahomettől; hogy Chriſtus Urunk, Iſteni cſuda-tételekkel nyert hitelt tanitáſának. Második Réſze a' mi Kőtéſűnknek, ki tetczik abból : hogy, nem egyſzer kétſzer, ſem homályos ſzókkal, hanem gyakran, és nyilván irja; *d* hogy ő ſemmi cſudát nem cſelekedett tanitáſának erőſſégére : ſajnállyais, hogy cſudáknélkűl, cſak barom módra nem akartak néki hinni. Mivelhogy pedig azzal kérkedék; *e* hogy, ótet Iſten égben ragadta, 'ſmint egy iskolában ott tanitotta : kezdék azt kivánni, hogy moſtis hágjon az égben ha hitelt akar nyerni. Erre ſok cſavargáſok után azt mondá: *f* hogy, eléb fel ſzokott vólt járni az égben, de nem tudgya mi okból, moſt bé zárlották kapuját; és fényes cſillagot érdemel, valaki ezután oda ropűl. De nem kel egyéb jelt várnunk, hanem próbállyuk cſak azt; ha igazán mondáé, *g* hogy el olvad az hegy, melyre fel tészik az Alcorántot. Az ő tanitáſának hertelen való terjedéſet ſem kel cſudának tartanunk; mint ki tetczik azokból az Okokból, mellyeket az Lutheriſta tudományának folyáſárul elő ſzámlálánk. *h*

a *Supra fol. 124.*
b *Fol.88.*
c *Az 5. jelenségben.*
d *Azoa.17. fin. 14. 15. ini.23.med. & 7.*
e *Azoa.27. init. Ibid. verſus finem.*
f *Azoar.82. initio.*
g *Az 3. jelenségbe.*
h *Sup.f.130.*

ARGVMENTVM.

Nyolczadik Ielenſég : Hihetetlen dolog, hogy az Vr Iſten, az ő Igazſágának ki terjeſztéſének módgyát, és ſzokott folyáſát el változtatta vólna, az Mahomet vélekedéſinek gyarapitáſában.

Nyilván vagyon pediglen, hogy nem ugy győkerezett az Mahomet vélekedéſe, mint ſzokott az Iſtennek Igazſága terjedni. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Második Réſze, kűnnyén meg tetczik, ha eſzűnkben forgattyuk, mi módon, és minémű eſzközők által terjeſztette az Ur Iſten az Evangéliomot. Mert, nem fegyverrel, hanem Mártyromſágnak ſzenvedéſével, Tanitáſſal, Cſuda-tételekkel, Szent élettel, jó példa adáſſal hajtott az Ur Iſten minket az Igazſágra. Ugyanis, az Iſteni bőlceſeſégnek, 's hatalmaſſágnak ki nyilatkoztatáſára, ſokkal alkolmatoſb vólt, hogy ſenkit űſtőkénél fogva ne vonna magához. Veſsük azért ezek mellé az Mahomet tanitáſát, és hiſtóriáját. Leg előſzőr : Nem akarja Mahomet, hogy valaki értekezzék, vagy vetekedgyék az ő tanitáſának igazſágárúl; hanem azt parancſollya: *i* hogy a' ki akar diſputálni, annak cſak azt felellye az ő deliája; hogy az Iſten, az utólſó napon, minden viſzsza-vonáſnak végét veti, és nyakát ſzakaſztya. Es aztis hozzá adgya: *k* hogy, ha fegyverrel nem óltalmazzák az ő Hitit, cſak hamar puſztán maradnak az Mecſetek. Sőt azt mondgya : hogy, nem cſak az ótet kővetőknek, de még tulajdon önnön magánakis *l* meg parancſolta az Iſten, hogy ſenkivel tanitáſárúl ne verſengien 's ne kőtődgyék, hanem cſak az Iſtenre appellállyon minden pántolódáſban. Tudta az hamis Proféta, hogy ha ſzóra ereſzkedik, veſzni kel kábaſáginak; és azért kerűli a' fortót. Az tanitáſtúl azért, és értelmes tudakozáſtúl el fogván halgatóit, aztis meg tiltá : *m* hogy, ſenki ő tőlle cſudákat ne kivánnyon; az az, ſe emberi okoſſággal, ſe Iſteni bizonyſágokkal ne hajollyon, hanem cſak barom módra hajtaſſék eſztrengára. Sommába, egyéb úttya nē lőn az ő Tévelygéſinek terjeſztéſében, hanem cſak az egy erő hatalom. mert, az kiket teſt-ſzerént rabokká tőtt vala; azokat és azoknak ártatlan gyermekit, lélek-ſzeréntis őrdög foglyaivá tővé. Es noha azt beſzélli; *n* hogy, az Iſten el tiltotta ótet tudományának erőſzakkal való terjeſztéſétől : de látván, hogy igy hamar ki gyomláltatnék az ő gazza, azt kezdé beſzélleni; hogy, *o* az Iſten néki azt parancſolta, hogy az hitetleneket, tűzzel vaſſal veſzeſſe, prædállya, rettegteſſe. mert *p* ótet az Iſten oſtorúl bocſátotta az emberekre. Maradékinakis azt parancſolá: *q* hogy, ſoha békével ne légyenek az kűlömb Hiten valókkal.

i *Azoar.32. ſub finem.*
k *Ibid.med.*
l *Azoar.5. paulo poſt initium.*
m *Láſd az 7. jelenséget.*
n *Az második jelenségbe.*
o *Azoa.76.*
p *Azoa.48. in fine.*
q *Láſd az 2. jelenséget.*

Kilenczedik Ielenſég : Nem kel abban az Vélekedéſben igazſágot kereſni, mely azokat az Eretnekſégeket meg újittya, mellyeket az Apoſtoli

Láſd oda fellyeb, fol. 47. &c.

ARGV-MEN-TVM.

ſtoli cſudákkal tűndőklő, világ megtérítő 's Pogányſág ki gyomláló Győ-lekőzet ki átkozott.

Illyen az Mahomet vélekedéſe. *Ergo, &c.*

Supra fol. 260.

Első Réſze Bizonyſágunknak, eléggé meg bizonyodék ennek előtte. Második Réſze abból ki tetczik : Mert, ha jól meg roſtállyuk minden titkait az Mahomet vallá-ſának, fel talállyuk, hogy ez nem egyéb, az Sidóſágból, és kárhozott Eretnekſégekből egyben veretett moſléknál; mellyet, hogy job izi légyen, az igazſággal hellyel bé trag-gyázták. Es; hogy az Sidó Talmudból lopogatott fabulákrúl ne ſzóllyak : az Ni-colaitáktúl vővé; hogy, Chriſtus Urunk nem lehet természet-ſzerént-való fia az Atya Istennek : Manichæuſtul kapá; hogy, Nem feſzítették az magas Kereſztfára Urunkat: Origeneſtűl lopá; hogy, Az ördőgőkis el végre, az üdvőſſégre jutnak : Cherintuſtúl ta-núlá; hogy, Az emberi bódogſág, az Epicúrus diſznaihoz illendő teſti gyönyőrűſégek-ben helyheztetett : Az Severiánuſokat kőveté abban; hogy, Az bor-italt meg tíltá. Az tőb tudatlanſágit, egyéb rendbéli cſavargóktul. De hogy tettetes lenne dolga, az Ala-miſnára, Imádkozáſra, Isteni félelemre, és egyéb Kereſztyéni jóſzágokrais inti kővetőit; bé akarván az ſzép intéſſel mázolni rutſágit.

ARGV-MEN-TVM.

Tizedik Ielenſége : Képtelen dolog, hogy az Isteni igaz Tudo-mánynak jó gyűmőlcſe ne légyen az ő-hozzá halgatókban, hanem közön-ſégeſen minden éktelenſég regnállyon közöttők.

Supra fol. 201. 303.

Az Mahomet találmányinak követőiben pedig, közönſégeſen min-den oktalan gonoſzſág záſzlót emelt, és országol. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſzét, meg erőſſitők eléb. mert az jó fának, jó gyűmőlcſi vannak; és az lelki eső, nem öntözi haſzontalanúl az emberek ſzűvét. Második Réſze tagadhatatlan : Mert az Törökök között, cſudálatoſ-képpen el áradtak minden fajta-lan főrtelmeſſégek, meg az természet-ellen-való néma vétkekis. Az Fogadáſokban nincs ſemmi tekélletesſégek; mint az Buda meg vételéből, és Magyar-országnak János Király fiátúl való el foglaláſból ki tetczik. sőt Mahometis azt tanittya: *a* hogy, cſak addig tarcſon az barátſág, míg az ſzűkſég kivánnya. Az rabokon-való ſok kegyetlenſégeket, ki tudná elő-ſzámlálni? Tudatlanſág pedig, és az Isteni dolgokban-való tompaſág, hi-hetetlen mely temérdek közőttők. Egy ſzóval, ſemmi bőlcſeſég, ſemmi jó tudomány, ſemmi tekélletesſég nincs közönſégeſen náll ok. Es, ha valami tettetes irgalmaſſágnak cſelekedetit mutogattyákis : de e' mellett, az hódoltſágon, annyi kegyetlenſéget, ſacz-czoltaráſt, hamiſſágot cſelekeſznek, hogy ſzőrnyűſég előis ſzámlálni.

a Láſd az 1. Jelenség végit.

De könyőrgéſſel fejezzük bé eztis az Iráſt; és kérjük azon a' mi kegyelmes Ist-nűnket, elégedgyék meg az ő haragja eddig-való cſapáſival, és ne az Pogány által, ha-nem inkáb Atyai kezeivel önnön-maga oſtorozzon minket : *Quousq, , Domine, hæ-reditatem tuam dirripi, prædæ, & ludibrio eſſe populo te non cognoſcenti, pateris? quamdiu a nobis avertis faciem tuam, nec ploratus noſtros audis, cum celeriter afflictis ſuccurrere ſoleas? nec pœ-nas ſumes, cum ſis vindex? quamdiu ancillæ liberi, nobis ingenuis dominabuntur? Intuere tan-dem, clementiſſime Domine, captivorum ærumnas. Sanguis famulorum tuorum nunc quoq, , ut olim Abelis, te miſericordem Dominum inclamat. Exurge, Domine, arripe arma & ſcutum, confirmatoq, viro, qui tibi placeat, redde ſeptuplum in ſinum eorum, quia hæreditatem tuam vaſtaverunt. Amen.*

2. Reg. 24. v. 14. Niceta Choniat. lib. 3. Annal.

TOMVS SECVNDVS.

HATODIK KEONYV.

TARTOZVNKE VALAMIT HINNI, *és az Isteni ſzolgálatban Cſelekedni, Istennek nyilván való parancſolattyanélkűl.*

Iráſunk második réſzének czéllya.

Senec. Epiſt. 50. Lipſian.

Harpaſtæ nevű aſzſzonyrúl irja Séneca; hogy her-telen ſzeme-fénye ki apada. és eſzében nem vő-vén vakſágát, nagyon kezdé kérni férjét, hogy őtet az rút ſetét házból, világoſb helyre kőltőz-tetnéje. Haſonló-képpen vagyon dolgok ſokak-nak, a' mi nyomorúlt eſze-veſzett ődőnkben, kik-nek az elő ſzámlált, és ſok-képpen meg rontatott tudományok-nak hályoga, bé kőtötte, 's meg homályoſitotta lelki ſzemeket; ők pedig azt vélik, hogy az régi tős győkeres Római győlekőzet-nek ſetét kőde miá nem nézhetik az Isteni tudománynak világoskodáſát. Miképpen azért, a' kin el hatalmazott az ſargaſág, az tiſzta fejértis ſárgának alíttya : ugy ezekis, az magok ſzemce-re ragadott ſetétſéget, az Római győlekőzetre kenik. Mert ez ugyan tulajdona az vakſágnak, [a] *Vt qui non vident quæ ſunt, vi-dere videantur quæ non ſunt*; hogy a' ki nem láttya az valóſagos dol-gokat, ugy tetczik néki, mintha azt látná, a' mi ingyen nincſis; és az világoſſágotis, ſetetſégnek itíli.

a Tertull. Apolog.

Iſa. 5. v. 20.

Ezeket tehetſégűnk ſzerént eſzre igyekezvén hozni, nem elég hogy Iráſunknak Első Réſzében meg mutatók, mely ſetét vakſágra, és temérdek tévelygéſre jutottak mind azok, kik el haj-lottak az régi Igazſágrúl : hanem az kivántatik, hogy győzhe-tetlen erőſſégekkel aztis meg bizonyítcſuk; hogy az Istennek há-zában, az régi Római Eccleſiában, nincs ſemmi ſetétſég, hanem az Isteni fényeſſéggel tűndőklő Igazſágnak égő fáklyája világoſ-

kodik ô-benne. Noha pedig azokban az kôzben-vetett Articulusokban, mellyeket leg inkáb mardosnak az Vj Prædikátorok, rész-szeréntis meg mutatom ezután, hogy nincs semmi fogyatkozás Vallásunkban : de most, Elôszôris bizonyos útat mutatok, mellyen az Igazságnak tekélletes esméretire, és az viszszavonásoknak le szállításara juthassunk. Azután osztán, világos Bizonyságokkal erôsitem, az Római gyôlekôzetnek igazságát.

ELSEO RESZE.

MIBEN LEGYEN GYEOKERE ES FONDAMENtoma az Keresztyénségben támadott egyenetlenségeknek.

Plutarchus, Apophtegmat. init.

Darius Királynak egy Zópyrus nevû vitéz hadnaggyárúl irja Plutarchus : hogy, mikor Babyloniát ostrommal meg nem vehetné, fûlét, 's orrát el metczeté, agyba-fôbe, nyakon-szirton rút vereségekkel tagoltatá magát, azután bé szôkék az Városban : és mintha Darius akarattyából mészárlották vólna ily rútúl, méltatlan szenvedett nyavalyáit Darius rágalmazásával meg beszélvén, el áltatá az Babyloniabélyeket, és hitelt nyervén, végre el árúlá az Várast. Majd ugyan ezen formán bánnak az Vj Tanítók az szegény kôsséggel, hogy kûnnyebben veremre vihessék. Mert, nagy vakmerô szemtelenséggel, és hazugsággal azt kákogják ellenünk az szeles Prædikátorok : hogy, az Cathólicusok az Isten igéjét meg csonkittyák, rútúl rongállyák 's tapodgyák ; fogyatkozott irásnak nevezik. sôt, mintha átokban esett kônyv vólna az Biblia, megis tiltyák, hogy ezt az népek ne olvassák. ôket pedig azért nevezik Eretnekeknek, mert az szemen-szedett tiszta szent Irást hirdetik, és az emberi találmányoknak mostékával egyben nem elegyitik. Végezetre, el hitetik az sokasággal : hogy, az Cathólicusokkal minden vetekedésnek és viszszálkodásnak gyôkere csak abban vagyon, hogy ôk az tiszta Sz. Irást óltalmazzák : Az Pápisták pedig, hát megé vetvén az Bibliát, az emberi találmányokat vitattyák.

Ezekkel az tettetes magok ajánlásával nem csak fôlôtte igen el idegenitik mi-tôllünk ; de ugy elis ámittyák, és magokhoz csatollyák az kôsséget, hogy szem-be-kôtve reájok bizván lelkeket, csak ugyan visgálásképpen sem akarnak semmit hallani az Római Ecclésiának szôvetségérûl. Ezt kel azért az áll-orczát le vonni, az Sátánnak hivségére eskûdt Zopyrusokrúl ; és az Keresztyénségben el áradott sok egyenetlenségeknek gyôkerét igazán fel kel keresnünk, hogy egyszer végét érhessük a' meg hasonlott szûveknek, keserves hadakozással egybe bocsáttatott baj-vivásoknak.

§. 1. Miben eggyezzünk minnyájan a' kik Keresztyén nevet viselünk.

Egynehány rendbéli dolgokat látok, mellyekben ha értelemmel nemis, de szóval minden kôzben-vetésnélkûl eggyet értnek minnyájan, valakik Keresztyén nevet viselnek :

Elôszôr : Egy-aránt meg nyugszunk azon ; hogy, Az igaz Hit, nem emberi vélekedésen, elmélkedésen, és találmányon fondáltatik, *a* hanem egyedûl az Felséges Istennek szaván, és tanú-bizonyságtételén. Semmit azért nem tartozik az ember Keresztyén hittel bé venni ; sôt, semmit nemis hihet Keresztyén hittel, hanem csak azt, a' mit ki jelentett, és elônkben adott az meg csalatkozhatatlan igaz Isten. Ez okon mondgya Christus Vrunk Szent Péternek : *b* hogy, nem az test és vér jelentette meg az Igazságot néki, hanem az ô Szent Attya. Szent János pedig, az Istennek tanú-bizonyság-tételét irja *c* hogy vagyon abban, a' ki hiszen. Sz. Pál Apostol elsôben azt irja : *d* hogy Abrahám, nem másnak valakinek, hanem magának hitt az Istennek, mikor meg-igazúla. utánna veti : *e* hogy, a' mi Hitûnknekis hasonlónak kel lenni. Tovább mégyen ; és meg akarván mutatni, hogy bizonyosb, és erôsseb a' mi Hitûnknek fondamentoma, minden teremtett állatok tanú-bizonyságánál, azt mondgya : *f* hogy, ha az Apostolok, vagy az mennyei Angyalok, az ellen tanitanának a' mit egyszer tanúltak, Atkot verjenek ezek fejéhezis. Végezetre, fejtegetvén minémû légyen az Keresztyének hiti, azt irja : *g* hogy, noha ô-tôlle hallották a' mit hisznek : de nem ugy vôtték, mintha ô mondotta vólna, hanem ugy, mint Isten mondását, a' mint bizonnyal ugyan Isten szavais vala. Mert, a' mint olvassuk, *2.Timot.3.v.16.Heb.1.v.1. Luc.1.v.70. 2.Petr.1.v.21.Psal.44.v.12. Ierem.1.v.10.&c.* az Istennek Sz. Lelke szóllott az Apostolok és Próféták által. Az igaz okosságis erre mutat. Mert az Keresztyén hit oly bizonyos, és meg csalatkozhatatlan, hogy, a' mint elébbis *h* mondám, minden világi tudományt meg gyôz ; sôt még az szemmel látott dologrúl sem vagyunk oly bizonyosok, mint az Keresztyén hitnek ágairúl. Szûkség tehát, hogy oly tanú-bizonyságon éppittessék, melyben semmi hamisság, és tudatlanság ne lehessen. Illyen pedig ómaga az Vr Isten ; mint olvassuk, *Num.23.v.19. Deut.32.v.4. Heb.6.v.17. 2.Timot.2.v.13. Ad Titum 1.v.2. Rom.3.v.4. Ioan.3.v.33.* Nemis erôtlenség, ugymond Sz. Agoston, *i* hogy az Isten hamisra nem vihet és nem hazudhat ; hanem az ô Isteni méltóságának hatalmassága.

Masodszor : Az Sz. Irásnak bôcsûlletes méltóságárúl, hasznárúl, és szentségérûl sincs egyenetlenség kôzôttünk. Mert noha némely irásokrul vagyon kôzbe-vetés, *k* ha ugyan az Isten kônyvében kellessék ezeket számlálni, vagy ebbôl ki rekeszteni : de azért azt egy-aránt hiszszûk ; hogy az Istê Igéje, a' mi setétbe tapogató szarándokságunknak fényes lámpása : *Psal.118.v.105. 2.Pet.1.v.19.* az Sz. Lélek Istennek, kemény szûveknek meg szaggató fegyvere : *Ephes.6.v.17. Hebr.4.v.12.* egy erôs pôröly, *l* mely az kôsziklákatis egyben-rontya : *Ierem.23.v.29.* oly tiszta 's oly szent tudománnyal ékes az Istennek kônyve, hogy ebben, sem tudatlanságnak, sem feledékenségnek konkolya 'sl ednekje nincsen elegyitve. Mert, *m* ha az Bibliában csak egy hamisság találtatnékis, az egész Keresztyén hit fel forgattatnék fondamentomából : *n Omnem falsitatem abesse*

a *Supra fol. 88. 318.*

b *Matth.16. v.17.*

c *1.Ioan.5. v.10.*

d *Rō.4.v.3.*

e *Ibi.v.24. & 2.Corin. 4.v.13.*

f *Gal.1.v.8.*

g *1.Thessal. 2.v.13.*

h *Supra fol. 92. & 318.*

i *Aug. 22. Civi. ca.25. Ambros. lib. 6. Epist. 33.*

k *Supra fol. 287.290.*

l *Rō.1.v.16.*

m *Supr. fol. 308.226.*

n *Aug. tō.4. li.2.de Consens. Evang. cap. 12.*

ab Evangeliſtis decet; non ſolùm eam, quæ mentiendo promitur, ſed etiam quæ obliviſcendo.

Ennek pedig az Iſtẽ kõnyvének mennyei eredetit, és Iſteni méltóſágtúl reá ſzállott bõcsülletit, ſok ſzép jelẽſégekkel ki mutathattyúk: I. Mert, ſzámnélkûl való jövendõ-mondáſok vannak az Sz. Irásban, *a* mellyek ſok ûdõk forgáſa után ſzinte ugy bé tellyeſedtek, mint meg valának profétálva; mint eléb *b* meg mutatám. Es, hogy moſt egyéb dologrul ſemmit ne ſzóllyak, Sidó Iósef irja: *c* hogy, minek-utánna az Sidók hetven eſztendeig az Babylóniai fogſágban tartattak vólna, és Cyrus Babylóniát el nyerte vólna; meg mutaták néki az Iſaiás profétiáját, *d* mellyet Cyrus ſzületése elõtt, ſzáz negyven eſztendõvel írt vala. Látván, hogy õtet az Proféta nevén nevezi, orſzáglásának terjeſztését fel jegyzi, és aztis melléje veti, hogy az Iſten csak azért emelte fel õtet, hogy az Sidók fogſágát fel ſzabaditcſa: meg győzeték az Iſteni bõlcſeſégnek fényeſſégérûl, és fel-ſzabaditá az Iſten népét. Vgyanis, az Pogányok ſzûvébennis bé óltatott az, hogy az jövendõ dolgokat, *e* ſenki az egy Iſten-kivûl bizonyoſon meg nem jövendõlheti. II. Mert, a' mint meg értõk *f* ennek-elõtte, az Sz. Irásban foglalt Kereſztyéni tudomány, ſok csudákkal meg erõſsittetett. III. Mert fegyver, és vér-ontáſnélkûl, ez világot hitelre, és maga engedelmeſſégére hódoltatta. IV. Mert ſzámlálhatatlan ſok Mártyrok vér-ontáſával meg erõſsittetett. és, ſoha ſemmi dühõſſég, ſemmi õrdõgi incſelkedés le nem nyomhatta, meg ſem homályoſithatta az õ Igazſágát. V. Mert oly túdós, ſzent, és tekélletes emberek-által terjedett, és hirdettetett, kikrûl el nem hihettyük, hogy az Iſtennek gondviſeléſétûl el hagyattatván, temérdeken meg csalattak légyen, vagy el általkodott gonoſzſágból egyebeket meg akarták vólna csalni. VI. Mert ebben nincs, ſem magával, ſem az igaz emberi okoſſággal ellenkezõ tudomány. sõt, valamit ember meg tudna gondolni az ſzent életre, és tekélletes erkõlcſre ſzükſégeſnek, mind azokat magában foglallya. VII. Mert az Vr Iſten gyakran csudálatoſ-képpen meg oſtorozta azokat, kik bõcsülletlenûl, kõrmõs, és ſzennyes kézzel nyúltak az Szent Iráshoz. Ariſtæas irja: *g* hogy, mikor Ptolomæus Filadelfus Faleræuſt kérdené, Mi légyen oka, hogy az Bibliát ſenki más nyelvre nem forditotta? Azt felelé: hogy, féltek e'hez nyúlni az Pogányok. Mert Theopompus Hiſtóricus, akarván ſok dolgokat az Bibliából kõnyvében irni, meg fordúla eſze: és, midõn néha eſzére jutna, az Iſten meg jelenté néki okát nyavalyájának. és mihent kõnyvéből ki hagyá az Iſten ſzavait, meg gyógyúla. Theodectus pedig, Tragœdiában meré irnyia az Bibliának titkait; és mindgyárt el veſzté ſzeme-világát miatta. VIII. Mert az emberek ſzûvén 's akarattyán, oly csudálatos ereje, és győzedelmes hatalmaſſága vagyon az Sz. Irásnak; hogy, ſem az feſlett erkõlcsõk változtatáſára, ſem az mi okoſſágunknak csendeſz nyugadalmára, ſem az meg keſeredett ſzûveknek vigaſztaláſára, ſem az lelki csendeſzſégnek meg nyeréſére, ſemmi emberi bõlcſeſégtûl származott tudományban hozzá haſonlót nem találhatunk. IX. Mert, az Sz. Agoſton mondáſa ſzerént, az Irásnak formája, és Iſteni méltóſág-

a *Supràfol. 285.*

b *Fol. 57.*
c *Joſeph. lib. 11. Antiquitat. cap. 1.*
d *Iſa. 45.*

e *Iſa. 46. v. 10. ca. 41. v. 22. 23.*
f *De his Supra, toto libro 2.*

g *Ariſtæas, libr. De Septua. Interpretib. Tom. 7. Biblioth. Patrũ. fol. 30.*

hoz illendõ rendeléſe, ki jelenti az Sz. Irásnak bõcsülletit. Ez világi Bõlcſek, mikor valamit el akarnak hitetni, ſok bizonyſágokat kereſnek, tanúkat állatnak, okoskodáſokat, és argumentomokat ſzerezgetnek: Az Vr Iſten pedig, az õ Kõnyvében, csak kerek-ſzóval, és egy általlyában meg mondgya, mit akar 's mit kiván tõllünk. Mert, ha az földi Vrak, midõn ſzolgájoknak valamit hagynak, okait nem adgyák parancſolattyoknak: illendõb, hogy az Iſtenis meg tarcſa méltóſágát; és az ſzûveken-való Vraſágát azzalis meg jelenceſe, hogy a' mit ſok kerûlõ, és édeſgetõ bizonyſágokkal ſem tudnának el hitetni az világi Bõlcſek, õ azt csak egy által-beſzéddelis hihetſégeſſé téſzi: *Quidquid Philoſophi inter falſa, quæ opinati ſunt, verum videre potuerunt, & laborioſis diſputationibus perſuadere conati ſunt ut, quòd mundum iſtum fecerit DEVS, eumq. ipſe providentiſſimus adminiſtret, &c. Prophetici vocibus populo DEI commendata ſunt, non argumentorum concertationibus inculcata; ut non hominis ingenium, ſed DEI eloquium contemnere formidaret, qui illa cognoſceret.*

Auguſt. 18. Civit. c. 41. in fine.

Ezek és tõb haſonló jelenſégek, az egéſz Kereſztyénſégnek, és az Apoſtoloktul eredett Anyaſzentegyháznak tanu-bizonyſágán fondáltatván, eléggé ſzemünk eleiben adgyák az Iſten kõnyvének (mely minden Kõnyvek fõlõtt érdemli, hogy Bibliának, az az, Kõnyvnek nevezteſſék) méltóſágát, és haſznát. Mert valami ebben tanittatik, finom arany, és tiſzta Szent Igazſág; a' mi ebben meg parancſoltatik, tekélletes Szentſég; ennek igéreti, õrõk bódogſágra vivõ eſzkõzõk.

Annakokáért, ſoha ſenkit az Anyaſzentegyház meg nem fogott, és el nem tiltott attúl, hogy az Deák, Gõrõg, Sidó nyelven-való Bibliát ne olvaſſa. sõt minek-elõtte Luther támadna, az Lengyel, Német, és egyéb kõzõnſéges nyelveken iratott Bibliának olvaſaſát ſzabadgyában hatta. De, a' mint elébbis mondám, az õtõdik Pius Pápa, *a* látván, hogy az Vj Hit faragók, ſok nyelvekre forditván az Bibliát, ſzámtalan hamiſſágokat hintegetnének az Iſten ſzavai kõzzé, mint az Luther fordításának egynehány példájával ez-elõtt *b* meg mutatók; Aztis meg tapaſztalván, hogy nem tudom micſodás õrdõgi kevélyſégbõl, az tudatlan kõſſégis Doctorok Doctorává akar lenni, mihent három verſet által-olvas az kõz nyelven-való Bibliából; és jóllehet azt ſem tudgya, ha igazán fordítottáké az Sidó és Gõrõk bõtûbõl, hanem csak mint vak vezetõje után, ugy megyen azok után, kik Gõrõg és Sidó nyelvet tudnak: mindazonáltal, nagy mély tudományú, és Iſteni titkok által-látó Meſternek tartya magát csak egy vargais; és mintha torkig gázlott vólna a' Sz. Irásban, mind az régi Sz. Iámborok itíletit, 's mind az kõzõnſéges Anyaſzentegyháznak végezéſit, és magyarázatit, az õ álmodott bõlcſeſége alá tapodgya; és, a' mint ez-elõtt *c* Luthertûl meg értõk, fittyet vét az magok Prædikátori orra-aláis. Ezekre az két okokra nézvén Pius Pápa, nem tiltá egy általlyában az kõzõnſéges nyelvekre fordított Bibliát; hanem csak azt parancſolá: hogy, ezt, az Egyházi gondviſelõk javallâſanélkûl ne olvaſná minden ember. Jóllehet, az mint meg tanúlók az tudós emberektûl, azoknak, kiknek gyakran kel az Vj tudományok kõvetõivel nyájaskodni, ſzabadgyában

a *Pius V. in Indice libr. prohib. Regula 4.*
b *Supra fol. 293.*

c *Supràfol. 104.*

Supràfol. 300.

Suprà, fol. 300.

meg engedtetett, hogy az Cathólicus Doctoroktul köz nyelvre forditott Bibliát olvashassák.

Annakokáért, az Anyaszentegyház nem csak meg nem tiltotta, de fölöttébbis dicsiri, hogy Keresztyéni józansággal olvassák az ô fiai az Sz. Iráſt; és egyéb gaz irásoknak békét hagyván, az Isten könyvének, és hozzánk iratott üdvösséges levelének szép tanitásiban foglallyák elméjeket. Mert, ha kedvesink levelét sokszor el olvassuk : illendô, hogy Istenünknek könyvét gyakorta meg tekincsük. és ha te bánnád, midôn fiad, vagy tiszt-tartód, félre tenné, 's meg sem nézné leveledett : meg gondolhatod magadtúl, mely illendô légyen, hogy az te kegyes Atyádnák, üdvözitô Istenednek, természet-szerént-való Vradnak, üdvösségedrúl, és megszabaduláſodrúl iratott levelét ugy meg vesséd, hogy üdôveszto hivságokat kedvesben olvasgas, az Isten szavánál. Es ha pénzed olvasásat magad sem restelled, szégyen, (ugymond *a* Arany-szájú Sz. Iános,) ha az üdvösségre nézô szent dolgokra, csak szemedet sem fordítod.

a *Chryſoſt. homil. 12. in 2. Corinth.*

Iavallyuk azért az Sz. Irásnak Keresztyéni józansággal való olvasását: csak hogy az közönséges nyelvekre forditott Bibliák olvasásában, Két dolgot kivánunk.

Elsôt: Hogy senki ne alitcson mindé embert kötelesnek leni az Biblia olvasásra. Mert sokan, tudatlanságok miatt, ha akarnák sem olvashatnák : hanem ôk csak az Lelki tanitóknak eleven oktatásából tanullyák az Keresztyéni igazságot. *b* mivelhogy az Hit, hallásbol vagyon. Es Vrunk ômagais, eleven prædikállás által oktatta az Híveket : *c* azonképpen az Apostoloknakis az Prædikálláſt parancsolta; az Kôsségnek pedig az hallást- Az Vr Istenis, sohult az Híveknek közönségesen nem parancsollya, hogy magok olvassák az tôrvényt, hanem inkább az Oo Testamentombannis az Papoknak parancsollya, hogy az kôsség elôtt el olvassák az ô parancsolatit; *Deuter. 31. v. 11. & 12. Hierem. 36. v. 6. 7.* de azért nem zugolódott az Israël népe azon, hogy csak az Papok nyelve után kel nékik érteni az Iráſt. Az Királynakis meg parancsolá az Isten, *d* hogy az Deuteronómiust meg olvassa : de melléje veté; hogy ne kûlômben, hanem az Papoktul vôtt könyvbôl olvassa. Errûl világos tanuságunk vagyon az Apostoli Ecclésiának példájábannis. Mert, ha az Apostolok kötelezni akarták vólna az Híveket, az köz nyelven irt Bibliának olvasására; mi az oka, hogy Illyriába, Spanyól, India, Média-országban prædikálván; noha kinek kinek maga nyelvén szóllanak vala, de azért sem nem irtak az ô nelyveken, sem ezekre nem forditották irásokat, hogy minnyájan olvashatták vólna? Vallyon, mind el kárhoztaké, az kiknek nyelveken nem vólt az Biblia? En soha az Egyházi Historiában fel nem találom, hogy az Keresztyénségnek elsô Négy-száz esztendejében, valamely nyelvre forditották vólna az Bibliát, az Sidó, Gôrôg, Deák nyelv-kivûl : hanem, el késôn *e* Vlfilás Ariánus embert olvasom leg régiebbet, ki Gottus nyelvre fordítá az Bibliát. Ha azért ki terjedhetett, és gyökeret verhetett az Keresztyénség az Barbarus nemzetségek közöttis, noha az ô nyelvekre forditott Bibliát szemekkel sem láttak : meg maradhat mostannis

b *Rom. 10. v. 18.*
c *Marc. 16. v. 15. Luc. 10. v. 16.*
d *Deut. 17. v. 19.*
e *Socrat. li. 4. cap. 33.*

az

az igaz Hit, ha az kôsség maga nem olvassa, de csak az igaz Pásztoroktul hallyais mit mondgyon az Isten. Mert, a' mint ez-elôtt *a* Sz. Agostonból hallók, az kôssséget, nem az mély okoskodás, hanem az eggyûgyû hitel tészi bátorságossa.

a *Supra fol. 109.*

Másodikat azt kivánnyuk : hogy, Eszében vegye minden ember, hogy az Sz. Irásban sok nehéz dolgok vannak, *b* mellyeket az tudatlanok veszedelmekre forditnak. és, hogy az Isten szavának igaz értelme, *c* nem lehet az embernek csak maga eszeskedéséból. Azért, nem szenvedgyûk, hogy akár mely hoszszu-ûstôkû 's rôvid-eszû kofa, akármely taknyos-orrú tetves Sócze, akármely nyalka szerszem katona, vagy kapta bûzû müves-legény, itélô-mester légyen az Sz. Irás dolgában; és az Lelki pásztorokat, sôt az egész Keresztyénségben el terjedett közönséges Anyaszentegyházat, *d* iscolába vigye, lapoczkája alá fogja, tanitásában meg torkollya, a' vagy egy kis gézengúz Magyar-irasocskája után, szemesbnek 's okossabnak itillye magát az Anyaszentegyháznál. Mert, ha az müves emberek mesterségébennis apród esztendôt kel tölteni, az czéhben vétel elôtt : nem illik, hogy akárki mosdatlan kézzel bölcsé tégye magát az Istennek titkaiban. Azért, midôn láttyuk, hogy valaki fellyeb akar heazni, hogy sem illenék; azt mondgyuk néki, a' mit Sz. Basilius az Válens Császár Konyha-mesterének : *e Tuum est curare condimenta jusculorum. non potes enim cum ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum Divinorum*: Konyha az te dolgod. mocskos fûledben nem fér az Isteni tudománynak tisztasága. Ha valamely Vr, hivatallya-kivûl az Hitet akarja baráz dálni, azt mondgyuk néki, a' mit Sz. Ambrús az Császárnak: *f Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea quæ Divina sunt, Imperiale aliquod jus habere. Ad Imperatorem, palatia pertinent; ad Sacerdotem, Ecclesiæ. publicorum tibi mœnium jus commissum est, non Sacrorum.* Palota igazgatás, Ország óltalom az te dolgod : Papokat illet az Hitnek igazgatása. Azt kivánnyuk azért, hogy minnyájan, kicsintûl-fogva nagyig, ugy olvassák az Sz. Iráſt, hogy, az titkos értelmû, és nehéz magyarázatu mondásoknak igaz fejtegetését az Anyaszentegyháztul várják, és az ô itileti ellen ne tusakodgyanak. A' ki ennél kûlômb indulattal forog az Bibliának hányásában, félô hogy azok közzé ne számláltassék, kikrûl mondá Sz. Péter, hogy, veszedelmekre csigázzák az Isten szavát.

b *2. Petr. 3. v. 16.*
c *2. Petr. 1. v. 20.*
d *Vide Supra, fol. 97.*
e *Theodor. lib. 4. histor. cap. 19.*
f *Ambros. Epist. 33.*

Harmadszor : Abban sem kûlômbözünk; hogy, Valamely Vallás, és Religio, bár csak egy dologban ellenkezikis az Sz. Iráſſal, lehetetlen hogy az igaz, és Istentûl eredett lehessen. Mert, az igaz Isteni Religióhoz nem elég, hogy sok dologban igazat tanitcson. mivelhogy nincs, és nemis vólt soha oly ôrdög-tojta tévelygés, melyben dicsiretes dolgokis nem találtatnának : szinte mint oly gazos kert sincsen, melyben hasznos fûvecske nem vólna. Az igaz Hithez azért az kivántatik : hogy, tellyesen szép, tiszta, mocsok 's maculanélkûl-való légyen. mivelhogy az igaz Hit, az Isten szaván éppittetik; az Isten pedig, sem önnön-magával nem ellenkezhetik, sem az ki jelentett igazsággal ellenkezô hamisságra nem viheti az híveket.

Negyed-

NEGYEDSZER : Abbannis eggyet értűnk ; hogy, nem elég csak az Sz.Iráſt emlegetni, és nagy méréſzen hánni vetni ; hanem ennek igaz értelmét kel venni, és e' ſzerént kővetni az Iſtennek ſzavát. Mert,a' mint ez-előtt *a* meg értők,az Keresztyén névnek paláſtya alatt, ſoha oly undok Eretnekſég nem találtatott,mely az Sz.Iráſſal nem hímezte vólna rútſágát : de mivelhogy az ajakán hordozott Iráſt, idegen értelemben vőtte, és hamis magyarázatra tekerte, nem az Iſten ſzavát, hanem az maga agyának hivſágos roſz gondolattyát kővette. Vgyanis az értelemben vagyon az Eretnekſég, nem az bőtűben. és az Sz.Hierónymus ſzava-ként, nem az bőtű, hanem a' bőtűnek béli, és igaz értelme az Sz. Irás: *b Nec putemus in verbis Scripturarum eſſe Evangelium, ſed in ſenſu. non in ſuperficie, ſed in medulla.non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Baſilides,& cæteræ hæreticorum peſtes, non habent DEI Evangelium, quia non habent Spiritum Sanctum; ſine quo, humanum fit Evangelium, quod docetur.* Azért nem kel csak arra néznűnk, hogy valaki igen emlegeti az Iráſt ; és az ő fenéjét enyegeti az Iſten ſzavaival. mert puſztán csak ebből, vegére nem mehetűnk dolgának : Hanem arra kel tekintenűnk, ha az Bőtűnek, igaz és tulajdon magyarázattyát kővetic ; vagy inkáb agya-fürt találmányira nem csak lágyan hajtya, hanem ugyan ſatóllya 's csigán vonſza az bőtűt.

a *Suprà,fol. 96.& 286.*

b *Hierony. Galat. 1. Similia Suprà,fol.142.*

Ezekben azért egy nyomban járunk,egymáſ-ellen nem tuſakodunk. Es valaki ennél kűlőmbet akar az Római Eccleſiára kenni, azon meſterkedik,hogy a' kit igazſággal meg nem nyomhat, azt hazugſággal bűzben keverje 's gyűlőlſégeſſé tegye;kiért az igaz-itílő Iſtennek ſzéki előtt ſiralmas ſzámot kelletik adni,'s kinnal kelletik érette meg fizetni.

§.2. Hol légyen győkere minden viſzſza-vonáſnak.

Nem érkezik az egyűgyű kőſſég, hogy eggyenként mind meg roſtállya, és az Sz.Iráſnak próba-kővére vigye, az mi veſzett, és ſok diſputatiókban ſillyedett űdőnkben támadott vélekedéſeket ; mellyeket még az Túdós emberekis nehezen tudnak ſzámban foglalni. Annakokáért, a' ki az ſok kerengő verſengéſből rővideden ki akar feſelni,és kevés munkával véget érni az Igazſágnak eſméretiben ; az okos erdős embert kővesſe: mely mikor egy álló fát ki akar irtani mezőjéből,nem kopácſol ág-bogain, hanem az győkerét rombollya,és azon egy munkával ágaitis le dőjti. Azonképpen ittis, leg elsőben annak kel végére menni, hol légyen féſzke 's fondamentoma az Hitbe támadott verſengéſeknek;és ott kel mind addég kopácſolni, mig az Sz.Lélek Iſtennek ſegitſége által véget nem érűnk az dologban. Az én itiletem-ſzerént,Két Kérdéſen fordúl meg minden kőzbe-vetés,mely az Kereſztyénſégben támadhat.Mellyekbe hogy-ha meg egyeneſedhetnénk , vége lenne az egyenetlenſégeknek.

Első Kérdés az : hogy, ha az Vr Iſten, csak ſzintén az Sz.Irás által jelentettejé ki az hiendő,és cſelekedendő dolgokat; úgy hogy, ſohult ſemmi egyéb útat nem adott ő Iſtenſége az egy Bibián-kivűl,mellyen meg eſmérteſſék az ő Igazſága ? A' vagy inkáb,mint minek-előtte Moyſes iráſban foglalná az Iſteni dolgokat; vagy Vrunk halála után,mikor ſem Evangeliſta,

geliſta, ſem Apoſtol ſemmit még nem írt vala, ſok dolgokat hittenek az Hívek íráſnélkűl : ugy moſtannis, mind hinni 's mind cſelekedni kellyené valamit, a' mit az Vr Iſten nyilván, és igérűl igére világoſon be nem íratott az ő Könyvében, hanem az igaz Anyaſzentegyháznak (akármely légyen az, mert moſt arrúl nem ſzóllunk) kézrúl kézre vőtt tanitáſából adatott az Hívek eleiben ?

Második Kérdés imillyen : Gyakorta hamis értelmekkel,idegen,és Iſten ellen-váló magyarázatokkal meg veſztegetik az Sz. Iráſt ; és ſoha nem vólt, 'ſnemis lehet az Kereſztyén névnek árnyéka alatt oly Tévelygés, mely az maga értelme ſzerént magyarázott Sz. Iráſnak fényes tollával nem ékeſgetné magát : Az tehát a' Kérdés, Honnan mennyűnk végéré, ki érceſe igazán az Sz. Iráſnak bőtűjét ? mert, az Kereſztyénſégben támadott vetekedéſeknek , addig végét nem érhettyűk, valamig bizonyos útat nem találunk az Sz. Irás igaz magyarázáſára. Szemben állanak az Lutheriſták 's Calviniſták egymáſſal; mindenik fél az Iſten Igéjét emlegeti : amaz ſzókat elő-hozza, és bőcsűlettel véſzi, EZ AZ EN TESTEM ; de a' mint eggyik ezt magyarázza 's fejtegeti, kűlőmb értelembe véſzi az maſik ; és azon véghetetlenűl rágódnak,mint kellyen ezt az mondáſt magyarázni. Azért minden ellenkezéſnek győkere, az Sz.Iráſnak kűlőmbőző magyarázáſából árad.és csak azt kel mindenek előtt meg viſgálni ; Honnan,és mi módon mehetűnk végére az Biblia bőtűjének igaz értelmének ? Mihent ezen az ſzoros úton által mégyűnk, ottan ſik mezőre, és kűnyű útakra jutunk. De valamig ezt el kerűllyűk, és máſutt akarunk nyargalni, ſemmiben véget nem érűnk, hanem ſok munka 's fáradſág után, végreis erre kel viſzſza térnűnk, és ezen kel el kezdenűnk.

2. *Petr. 3. v.16.*

Suprà, fol. 96.285.

MASODIK RESZE.

TARTOZZVNKE VALAMIT HINNI, ES CSELEKEDNI, a' mirúl világos és nyilván-való tanúságunk ninceſen az Sz.Irásban ?

HOGY jó módgyával eredgyűnk el az dologban, és az okos emberek eſzekben vegyék , hogy nem ſzó-váltáſra, hanem az Igazſágnak tekélletes eſméretire rendeltűk irásunkat ; Három Réſzben oſztom ezt az Kérdéſt : I. Meg magyarázom, miben eggyezzűnk , és miben légyen kőzben-vetésűnk az Tradiciókrul-való kérdezkedéſben. II. Az Római hiten-való igaz Cathólicuſoknak tekélletes valláſokat , mindenféle bizonyſágokkal meg erőſſitem. III. Az el ſzakadott Atyánkfiainak óltalmazgatáſokat, és ſzaladáſra gondolt fogáſokat, meg roſtálom 's el rontom.

§.1. Miben légyen az Egyenetlenſég.

Előſzőr : Nincs abban ſemmi kőzben-vetés,hogy, miképpen az Vr Iſten, világ kezdetitűl-fogva,többig két ezer eſztendőnél az ő hiveit Iráſ-

Ita Guliel. Perkinſus, Catholi. Re-

nélkûl kézrûl kézre adott tudomány-által vezérlette 's tanitotta : Azonképpen, mind világ végezetiig, Iráſ-nélkûl, csak *Traditiók* és egy embertûl az máſikra ſzállott eleven tanitáſ-általis, valami ſzûkſég a' mi üdvöſſégünkre, azt mind véghez vihette vólna. Mely dologban ſemmi gáncſot nem találhat, valaki tudgya az Iſteni erőnek és bölcſeſégnek mélyſégét. Ezt azzalis állathattyuk : hogy, az Vj Teſtamentomnak kezdetin, előſzőris élő nyelvel tanitották az Evangeliſták; a' mit Vrunktul hallottak, és az prædikálláſ-által meg térítvén ſokakat, azután oſztán nagy későn írtanak. Errûl bizonyſágot téſzen Irenæus Mártyr; midőn azt mondgya : hogy, leg első Sz. Máthé vólt a' ki Sidóúl irá Evangeliomát, akkor, mikor immár Sz. Péter és Pál Rómában prædikállanának; az az, (mint eléb *a* meg mutatók) Vrunk menyben-menete után leg aláb tizen-három eſztendővel : *b Matthæus Hebræis ipſorum linguâ ſcripturam edidit Evangelii, cùm Petrus & Paulus Romæ Evangelizarent, & fundarent Eccleſiam. Poſt Marcus, diſcipulus & interpres Petri, & ipſe quæ à Petro annuntiata erant, per ſcripta nobis tradidit. Lucas, ſectator Pauli, quod ab illo prædicabatur Evangelium, in libro condidit. Poſteà & Ioannes.* Sőt azt irja Irenæus : hogy, mind aző idejéig, ſok nemzetſégek, Iráſ-nélkûl az Apoſtoli tudománynak igazſágát meg tartották : *c Quid ſi neque Apoſtoli Scripturas reliquiſſent, nónne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus commiſerunt Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiuntur multæ gentes Barbarorum, quæ in Chriſtum credunt ſine chartâ & atramento, ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſalutem, & veterem Traditionem diligenter cuſtodientes.* Noha azért nagyob alkolmatoſſágnak, és haſznonak okáért, ugy rendelte az Iſten, hogy az ő ſzavait irvais előnkben adná : de azért, ſzinte oly kűnnyen mind világ végéig az ő Hiveit meg tanithatta vólna az kézrûl kézre adott tudomány-általmint az Oo Törvényben; és az Evangélium hirdetéſe utánnis ſok ideig meg tartotta. Mert, miképpé az Anyaſzentegyháznak Iſtétûl vezéreltetett gődviſeléſe, az igaz Evangeliomok könyveit, ennyi ſok veſzedelmek, és üldözések közőtt tiſztán meg tartotta : ſzinte azon formán, az Sz. Lélek meg őrizhette vólna éppen az igaz tudományt, Iráſnélkûl; mint az Hiſzek-egy-Iſtent meg őrzötte.

Ebből azis következik : hogy, miképpen az Iſtennek Atyai gondviſeléſe meg nem fogyatkozott, mikor minden Iráſ-nélkûl tanitotta az Eccleſiát; a'vagy mikor csak egy réſze vólt irva az Iſten ſzavának; ugymint, mikor csak az Moyſes könyvei, az Próféták iráſinélkûl; és csak az Sz. Máthé iráſa, az több Evangéliomoknélkûl ki kőltek vala: ſzinte azonképpé, ha most az Bibliában nē foglalt vólnais minden ſzűkſéges dolgokat, abból ki nem hozhatnójók, hogy az Istennek bölcſeſége, vagy gondviſeléſe fogyatkozott vólna. Mert az ő gondviſelő bölcſeſége, más útonnis véghez viheti az ő Híveihez való kedves akarattyát. Ha azért, mikor csak az Moyſes Eot könyvei valának meg irva, azt mondotta vólna valaki : hogy, az Iſten ezekben nem foglalván minden ſzűkſéges tudományt, igy vólt, a' vagy tudatlan; ezt kéſz bolondnak itiltük vólna : azon-formán most ſem kel eſzeſnek tartani, a' ki Iſtene ellen haſonló káromkodaſt mondana,

a Supra fol. 231.
b Iren. lib. 3. cap. 1. n. 4. Euſeb. lib. 5. cap. 8.
c Iren. lib. 3. cap. 4.
format. controv. 7. cap. 1. concl. 1.

ha ſzinte

ha ſzinte valamely ſzűkſéges tudományt, irásban nem foglalt vólnais.

Máſodſzor : Mivelhogy az eléb fel vetett fondamentom-ſzerént, az Iſtennek igaz mondáſán fondáltatik a' mi Hitünk; abbannis azt vélem nincs kűlőmbőzés közőttünk, hogy valamit az Iſten meg jelentett, ha ſzinte irásban nem vólnais foglalva, ſzinte ugy el kel azt hinni, mintha irva vólna. Mert az Iſten ſzavának, nem az téntától 's papiroſtúl vagyon ereje, hanem csak tulajdon attúl, hogy azt Iſten jelentette. Azért az Chriſtus mondáſának, és az Sz. Pál tanitáſának, minek előtte irásban foglaltatnánakis, ſzinte annyi méltóſága vólt, mint ſzinte minek-utánna meg irattanak.

Ebből az jő ki; hogy, Valamely dologrúl ſzinte oly bizonyos úton meg tudhattyuk, hogy az Apoſtoloktúl ſzármazott, mely bizonyos eſzközők-által tudgyuk, hogy ezek az Sz. Iráſok valóſággal ő-tőllők eredtek; ha ſzinte irásban nincſenis kapcſoltatva, ſzinte oly bizonnyal, és minden ok-vetetlen helyt kel annak adni, mintha irásban vólna foglaltatva.

Harmadſzor : Azonnis meg alkoſzunk; hogy, ha ſzinte az Sz. Irásban minden ſzűkſéges dolgok *Explicitè, immediatè, in ſpecie*; igyeneſſen, nyilván, világoſon, nem és nevezet-ſzerént fel nem találtatnakis : de azért, *Implicitè, mediatè, in genere*; más dologban bé takarva, homályban, és némely közönſéges tudományok mondáſiban, mindenek valamik ſzűkſégeſek, fel találtatnak, és ki hozathatnak az Sz. Irásból. Annakokáért, a' ki helyt ád az Bibliának, jó következéſſel formált bizonyſágokkal ki hozhat minden ſzűkſéges dolgot az Bibliából. I. Mert, miképpen Moyſes-által az Vr Iſten, az Papi fejedelemhez igazitá az ő népét, az törvényrúl támadott akadozásban : azonképpen az Vj teſtamentomban, az Anyaſzentegyházra igazita mindeneket. Es meg hagyá; hogy, valaki nem enged az ő Sz. Lelkétúl minden igazſágra vezérlett Anyaſzentegyháznak, azt ugy tarcſuk mint Pogányt. Ebből az közönſéges mondáſból, igyeneſen következik : hogy az Iſten parancſollya, és az Sz. Irásban előnkben adgya mind azokat, valamellyekre az Anyaſzentegyház kőtelez. II. Mert az Istennek meg iratott törvénye arra viſzen, hogy az *Traditiókatis*, az az, iráſnélkûl reánk ſzállott tudományokatis meg tarcſuk; miképpen ki tetczik majdan az Kereſztyéni igazſágnak bizonyſágiból.

Ebből az következik : hogy, ſem csonka-bonkának, ſem elégtelennek, és fogyatkozotnak nem kel az Sz. Iráſt nevezni. Miképpen, mikor csak az Moyſes könyvei, vagy az Vj Teſtamentomnak leg első könyvei vóltakis meg irva, meg akkor ſem nevezhették illyen bőcsülletlen nevekkel az Iráſt; nem csak azért, mert bizonyos vezért, és tanitót mutatott, kitúl minden Igazſágot meg tanúlhattak az Hivek : de azértis, mert, *Perfectum eſt, cui nihil deeſt*; Tekélletes az, valamiben ſemmi fogyatkozás nincſen, az ő természetihez illendő dolgokban. Az Sz. Iráſnak természetihez pedig, csak az kivantatik, hogy az, Iſten ſzavát, és az Sz. Lélek vezérléſéből irott dolgot foglallyon magában. Hogy pedig minden ſzűkſéges dolgot nevezet-ſzerént ki fejezzen, nem mondgya ſohult az Sz. Irás ſzűkſégeſnek a' maga tekélleteſſégére.

Ita Bellar. libr. 4. De Verbo Dei cap. 10. ad 1. & 2.
Ariſtotel. 3. Phyſ. tex. 63 64. 5. Metaph. tex. 31.

Negyedſzer: Abban ſem egyenetlenkedűnk; hogy, [a] minden Tradiciók, találmányok, rendeléſek, valamellyek az Iſten igéjével, az Sz. Iráſſal ellenkeznek, meg vetendők, és lélek-veſztő hivſágok. Mert, a' mint csak nem régen mondám, nem lehet hogy ott Igazſág leheſſen, valahol az Iſten ſzavával ellenkezés vagyon.

Ezek igy lévén, az kűlömbſég csak ebben vagyon: Az Vj Tanítók azt mondgyák; [b] hogy, az Sz. Iráſban vagyon foglalva minden üdvöſſéges tudomány; ugy hogy, valamit ſzükſég hinni, vagy az Iſteni ſzolgálatban cſelekedni, azt mind meg jelentette Iſten a' Bibliában; vagy oly nyilván, hogy ſemmi csavargáſſal el nem kerűlhetni, hogy ſzeműnkben ne ütközzék; vagy pedig oly vékony homályban, hogy minden meſzſze-kerűlő következéſnélkűl, az Anyaſzentegyháznak, és az Tradicióknak ſegitſégenélkűl, csak ugyan az bőtűnek folyáſából, kűnnyen ki hozhatni. Mely dolgot, [c] az régi Tévelygők is erőſſen vitattak.

Mi pedig azt mondgyuk: hogy, az Biblia, nem oly mértéke és próba-kőve minden hiendő, és Iſteni tiſztteſſégre tartozandó dolgoknak, hogy ebben nyilván mindenek fel találtaſſanak; a' vagy ebből világoſon ki ſatúltathaſſanak az Anyaſzentegyháznak, és az Tradicióknak méltóſága-nélkűl: hanem, azt vitattyuk; hogy, ſok dolgokat Kereſztyén hittel kel vallanunk, mellyeket noha az Anyaſzentegyháznak, és Tradiciók méltóſágának közbe-vetéſe-által ki hozhatunk jó következéſſel az Iráſból: de igyeneſſen csak magán, ſem az Iráſban fel nem találunk, ſem ebből ki nem fejezhetűnk: hanem az Hiveknek eleitől-fogva kézről kézre adott tanitáſokból értűnk. Ebből az jő ki: hogy, az Iſten Igéje nem foglaltatott csak az Sz. Irásban, hanem az Anyaſzentegyháznak Iráſ-kivűl-való tanitáſábannis. Azonképpen aztis melléje vettyük: hogy, ſzabad, és Iſten előtt kedves oly dolgókat is cſelekedni, mellyekről az Sz. Irásban parancſolat nincſen; hanem, vagy magunk akarattyából válaſztyuk, ezeket, vagy az Anyaſzentegyháznak kőtelezéſéből cſelekeſzſzük.

§. 2. Egy Bizonyos példával meg mutatom, hogy Iráſ-kivűl való dolgotis tartozunk hinni.

ARGVMENTVM.

Első Bizonyſágát igaz tanitáſunknak illyen ſommában foglalom:

Valakik Kereſztyén nevet viſelnek, ſok dolgokat hiſznek, mellyek az Sz. Iráſból meg nem bizonyittatnak. és a' ki ezeket tagadná, nem érdemlené az Kereſztyén nevet; sőt az egéſz Kereſztyén hitet fel forgatná 's kéteſſé tenné.

Tehát nyilván vagyon, hogy az Sz. Iráſ-kivűlis vannak oly dolgok, mellyeket tartozik az Kereſztyén ember ſzinte ugy hinni, mint az Sz. Irásban foglalt Igazſágot.

Elől-járóját ennek az Bizonyſágnak, most csak azzal erőſſitem: Mert, hogy ezek a' könyvek, mellyek az Bibliában vannak, éppen és tiſztán Iſten igéjét, és nem emberi gondolattúl ſzármazott vélekedéſt foglallyanak magokban; az az, hogy ezek mind Iſten könyvei légyenek; oly kőteleſſéggel tartozunk hinni, hogy ezt (akár Hit ágazattyának, akár *Principiumnak*, Hit kezdetinek, 's akár egyéb néven nevezzed) valaki el nem hiſzi, méltatlan viſeli az Kereſztyén nevet. Maga ha eleitől fogva végig el olvaſod az Bibliátis, nem hogy éppen minden könyvekről, vagy az könyveknek minden

a *Matth. 15. v. 9. Marc. 7. v. 9. Coloſ. 2. v. 8. Titum. 1. v. 14. Iſa. 29. v. 13.*

b *Calv. lib. 3. c. 21. n. 2 & alibi: verbis citatis ſupra, fol. 93. Coſeſſ. Aug. ſupra, fol. 343. Coſeſſ. Helvet. ſupra, fol. 432.*

c *Ariani, ſupra, fol. 267.*

den réſzeiről, de csak egy könyvnek leg kiſſeb czikkelyéről ſem találſz bizonyſágot benne.

Ezt hogy nyilvábban meg ércsűk, és meg bizonyítcsuk: Iuſſon eſzűnkben a' mit elébbis [a] mondánk; hogy, az Sz. Iráſnak bőcsűlleti, és hitelre-való méltóſága, nem egyébűnnen vagyon, hanem az Iſtentől ómagától, a' kinek ſzavai foglaltattak az Bibliában. Ez okon, ha ſenki nem tudná, és nem hinnéis, hogy Iſten igéje légyen az Biblia: de azért ómagában ſzinte ollyan méltóſágos Szent Könyv vólna mint most, mikor az világ hiſzen néki. Azért mondom vala ezelőtt; hogy, mikor az gyöngy-fűző meg válaſztya az hamis gyöngyőt, vagy gyemántot, az Nap-keleti ſinom gyöngytől 's gyemánttól; nem az ő válaſztáſa téſzi bőcsűlleteſsé az jó kővet, hanem az maga tulajdon terméſzeti, noha ezt meg nem eſmérnék az kőz népek, ha az gyöngy-fűzőtől nem értenék: Azonképpen, [b] ſem az Anyaſzentegyház, ſem az Hívek eggyeſſege nem téſzi Sz. Iráſſá az Bibliát, hanem csak meg mutattya nékűnk, hogy ezeket az Könyveket valóſágoſképpen az Iſten iratta.

Ismét az fel-vetett fondamentom-ſzerént, valamit Kereſztyén hittel vallunk, azt nem egyébért, [c] hanem az Iſtennek tanú-bizonyſágáért hiſzſzűk. Aztis azért, hogy ezek az Könyvek Iſten ſzavait foglallyák magokban, nem egyébért hiſzſzűk, hanem azért, mert eztis az Iſten jelentette. De hogy ezek az Könyvek légyenek az Iſtentől ki jelentetett Igazſágnak kincs-tartói, azt az Anyaſzentegyház adgya elönkben, és az ő méltóſága téſzi hihetővé mi-előttünk.

Annak utánna, azt kel eſzűnkben tartanunk: hogy, Három dolgot kel arrúl az Iráſrúl hinnűnk, mellyet Iſten igéje-gyanánt bé véſzűnk: I. Hogy, a' ki ezt az könyvet irta, abban az Iſtennek Lelke vólt akkor mikor ezt irta, és az Sz. Lélek ſzóllott belőlle. Mert, ha Salamon akkor irt vólna valamely könyvet, mikor az bálványok után ſzeleskedik vala; az Iſten ſzavai közzé nem ſzámláltatnék ez az ő iráſa. II. Nem elég azt érteni, hogy Sz. Pálban az Iſten ſzóllott; hanem, ha az ő nevére irt levelet Iſten ſzavának akarjuk tartani, bizonyoſon végére kel mennűnk, hogy ómaga irta ezt az levelet, és nem más valaki az ő nevére. Mert ómaga Sz. Pál jelenti; [d] hogy az ő neve alatt egyebekis irogattak. és inti az hiveket, hogy ne higgyenek minden iráſnak, mely eleiben az ő nevét függeſztik. Másutt, [e] ugyan bizonyos ſzókatis nevez jelűl, mellyekkel leveleit bé fejezi; noha ez az jel, a' Rómabélyekhez irt levélben nem találtatik; és az több iráſibannis, nem mind ſzórúl ſzóra egy nyomban irattak azon ſzámos igék. Annak fölőtte, ezelőtt meg hallók Euſebiusból: [f] hogy, Sz. Péter nevévelis irtak Evangéliomot. [g] Emliti ezen Euſébius, Barnabás Evangeliomát: Sz. Péter látáſát: Az Apoſtolok tudományárúl irt könyvét: az Sz. Thamás, András, Iános, Péter, Mátyás Apoſtolok nevére hamiſſan iratott Könyveket, mellyeket az Anyaſzentegyház Tradiciója meg vetett. Sz. Ambrúſis mondgya: hogy, Sz. Thamás, és Sz. Máthé neve alatt, hamis Evangéliomokat irták ez hitetők: [h] *Fertur etiam aliud Evangelium, quod ſcribitur ſecundum Thomam. Novi aliud ſcriptum, ſecun-*

a *Supra, fol. 88. & 451. Stulte Calvinus cõtrárium affingit Catholicis, lib. 1. cap. 7. n. 1. 2.*

b *Ekki⁹. c. 1. Enchiridii. Quo ad nos non eſſe authenticam Scripturã, aut ſine teſtificatione Eccleſiæ.*

c *Supra fol. 88. 451.*

d *2. Theſſal. 2. v. 2.*

e *2. Theſſal. 3. v. 17.*

f *Oda fellyeb. fol. 94. Vide Augu. 22. contra Fauſt. c. 79.*

g *Euſeb. l. 3. cap. 25. alias 19.*

h *Ambroſ. in Proœmio Luca explanat.*

dùm Matthiam. Azért, ha szinte tudgyukis, hogy Sz. Pál sok leveleket írt az Sz.Léleknek oktatásából: nem elég ez hozzá; hanem annakis végére kel menni, mellyek légyenek az magától iratott igaz levelek. III. Ha végére megyünkis, hogy az Rómabélyekhez szólló levelet Sz. Pál írta, azt kel még tovább meg tanúlnunk; ha oly éppen,és tisztán meg maradotté, a' mint ő írta? nem tőrlőttejé más valaki keze szennyét reá, hozzá tóldással, meg csonkitással, el változtatással, egy nyelvről másra forditással? Mert valamig abban bizonyosok nem vagyunk, hogy, sem tudva, sem tudatlanul senki meg nem mocskolta az Sz.Pál szavait, mind addég sem ragaszkodhatunk kételkedő rettegésnélkül az ő tanitásához. Ezokáért, a' mint ezelőtt *a* bővön meg hallók, sokan az régi Tévelygők közzül, sok részét meg vetették az Sz.Irásnak: mert azt alitották, hogy más írta az Apostolok nevére, vagy valaki meg változtatta.

Euseb.li.4. cap.22. ex Irenæ. phæ Hæreticos confinxisse libr. varios.

a Supra.fol. 287.446.

Ezeket azért,önnön-magából az Sz.Irásból meg nem tanulhattyuk. Mert, a' kik semmit nem akarnak hinni Irásnélkül, mutassák meg,hol tanittya a' Sz.Irás,hogy ezt az Romabéliekhez írt levelet, valóságosképpen Sz.Pál irta; az Istennek izgatásából irta;ezen formán 's ezen szókkal irta, a' mellyekkel most olvassuk? A' mit pedig ez egy Levélről mondok,ugyan azont mondhattyuk az Irásnak akármely részeirúlis. De ha mind ezeket, ugyan ezen szókkal az Bibliában fel találnókis; nem kövétköznék, hogy semmit nem kellyen hinni, a' mirűl bizonyság nincs az Sz. Irásban. Mert arrulis az Bibliának részérűl,mely bizonyságot tészen valamely levélről,ismét azt mondhatnók;hogy erreis meg uj bizonyságot kellene támasztani, melyből ki jelentetnék, hogy ezt az Isten iratta,és nem más tosztaaz Isten szavai közzé.

2.Petr. 3. v.15. 2.Timot.3. v. 16.

Példából nyilvábban meg érthetni a' mit mondék. Olvassuk az Sz. Péter könyvében; hogy, sok mély dolgokat irt Sz. Pál.aztis fel talállyuk; hogy,az Sz.Lélek tanitásából szóllottak az Próféták: De az a' kérdés,ha meg bizonyithatnié ismét más irással ezt az két dolgot: I. Hogy ezt az Sz. Péter mondását, nem más valaki taszitotta az ő Levelébe. II. Hogy ezekről az irásokrul szól Sz. Péter,mellyeket most Sz. Pál neve alatt olvasunk az Bibliában. Mert ha ezt a' két dolgot eléb el nem hiszszük, semmit az Sz. Péter neve alatt kólt levélből nem bizonyithatunk.Es,ha szinte ezt a' két dolgot,ismét újob irással meg mutathatnókis, errűlis az utólső bizonyságrul,meg más Irást kellene támasztani.Es mivelhogy eggyik Irás az másikkal végnélkül nem bizonyodhatik, kékételen oly részére kel jutnunk az Sz. Irásnak,melynek más irásban bizonyságát nem talállyuk.

b Verba habes supra, fol. 95.

Mind ezeket jól meg rostálván Sz. Agoston, azt mondá: *b* hogy ő az Evangeliomnak nem hinne, ha az széles világon el terjedet, és sok Isteni csudákkal meg erősittetett Anyaszentegyház ezt eleiben nem adná: *c Autoritas veracium Scripturarum, à Patribus usq; ad nos, certissimâ successione pervenit.* Es az hamissan kóltött Irásokat azért veti meg: mert az Anyaszentegyház, és az Hivek eggyessége ezeket bé nem vőtte; a' mint az Enoch könyvétől, *Lib.18.de Civit.DEI, cap.38.* egyéb Irásokrul, *22.contra*

c Augu.15. Civit. c.23. Et 2.contr. Crescē.c.32.

Faust.cap.79. Lib.1.de Serm.Dom.in monte. c 33. bizonyságot tészen Sz. Agoston. Azt pedig számtalan sokszor irja: hogy az Közönséges Anyaszentegyháznak tanitásából tudgyuk az Szent Könyveket: *a Actibus Apostolorum necesse est me credere,si credo Evangelio,quoniâ utramq; Scripturam similiter mihi Catholica commendat autoritas. b Si Matthæi Evangelium recitare cœpero, continuò dices, illam narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit universa Ecclesia,ab Apostolicis sedibus,usq; ad præsentes Episcopos,certâ successione perducta. c Contra testimonia Scripturarum,ita obsurdescit iniquitas, ut quidquid adversum vos inde prolatum fuerit, non esse dictum ab Apostolo, sed à nescio quo falsario, sub ejus nomine scriptum esse, dicere audeatis. De quo libro certum erit cujus sit, si literæ,quas Apostolorum tenet Ecclesia, ab ipsis Apostolis propagata, & per omnes gentes tantâ eminentiâ declarata, utrum Apostolorum sint,incertum est. d Codices falsatos dicunt. quid si alius dicat,id quod pro te sonat, falsum esse? quid ages? quo te convertes? quam libri à te prolati originem,quam vetustatem, quam seriem successionis, testem citabis? Vides, in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat autoritas,quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, usq; ad hodiernum diem, succedentium sibimet Episcoporum serie,& tot populorum consensione firmatur. * Autoritas Veteris & Novi testamenti,quæ Apostolorum confirmata temporibus, per successiones Episcoporum, & propagationes Ecclesiarum,tanquam in sede quadam sublimiter constituta est.* Im látod,hogy valamikor Sz. Agoston meg akarja mutatni, mellyik Irás kólt légyen az Apostolok mű-helyéből; az Anyaszentegyháznak tanubizonyságával hadakozik, és abból győzi meg az Sz. Irás tagadókat; sőt egynehányszor azt mondgya az Manichæusoknak: *e* hogy,a' honnan ők tudgyák az Manichæ° könyvei mellyek légyenek,oňan tudgyuk miis, noha bőcsűlletesbē, az Sz.Könyveket;tudni illik,kézre adott tanitásból.Hasonlóképpē irja Origenes,ugymond Eusébius, hogy az Anyaszentegyháznak Tradiciójából veszszük az Evangéliomot: *f Traditione de quatuor Evangeliis accepi,quæ sola sine contradictione,in universa quæ sub sole est DEI Ecclesia,recipiuntur.* Eomaga pedig Eusébiusis az Apostolok nevére hamissan kóltött könyveket emlitvén, igy szól: *g Horum catalogum fecimus, ut discernamus inter ea scripta, quæ secundum Ecclesiæ traditionem,vera,non ficta sunt.*

a *Tō.6.cōt. Epist. Fundam.cap.5.*
b *28. contr. Faust. c.2.*
c *33. contr. Faust.c.6.*
d *11. contr. Faust. c.2. Id.li.13.c.4. Similia lib. 2.de Doct. Christ.c.8.*
* *11. contr. Faust.c.5.*
c *Aug.32. cont. Faust. cap.19.21.*
f *Orig. ap. Euseb.lib.6. c.25.*
g *Euseb.lib. 3.c.25.alias 19.*

Mikor ezzel az bizonysággal sűrgettyűk az Atyafiakat, igen evezznek róka-farkokkal,és kapnak minden-felé, hogy ki feselhessenek az tőrből: de heába; mert ki nem haggyuk tekerni markunkból ezt az győzedelmes palloſt.

Elősőr, erre azt felelik az Atyafiak: *h* hogy, Keresztyén emberhez nem illendő kérdes ez; Honnan tudod, hogy ez légyen az Sz. Irás? Mert Sz. Agoston azt irja: hogy,nem kel azoknak fűlet adni,kik tudakoznak, Honnan tudgyuk hogy ezek az Könyvek, az Istennek Lelkétől származtak? *i Nec audiendos, si qui fortè mihi dicerent,Vnde scis,illos libros unius veri & veracissimi DEI Spiritu esse humano generi traditos?*

h *Pareus, Thesi 23.de Scriptura.*
i *August.6. Confess.c.5.*

De nem vészik eszekben, hogy, szinte mint Bódog Aszszony okossan és helyessen kérdé az Angyaltól, Miképpen lészen meg a' mit néki monda? az Sidók pedig hitetlenül kérdék, Miképpen adhattya nékik Vrunk az ő testét? Vgy ittis,ha ki oly végre kérdi, Honnan tudgyuk hogy

ez az Isten könyve? hogy kéteſſé tegye ennek bőcsülletit; vagy, hogy az emberi elme, nyilván-való okoskodáſokkal világos bizonyſágát támaſzſza ennek, a' mit kűlőmben nem tudunk, hanem az Anyaſzentegyháznak bizonyſág-tételéből: bezzeg az illyen kérdés hitetlenſégből ſzármaznék, mellyet méltán kárhoztat Sz. Agoſton; és az Manichæuſokat űti ezzel, kik mindenkor azzal dicſekedtek, hogy ők ſemmiben hitelt nem kívánnak, valamit bizonyos okoskodáſſal meg nem mutathatnak: a *Fidem nobis ante rationem imperari dicebant: ſe autem nullum premere ad fidem, niſi prius diſcuſſâ, & enodatâ veritate.* Ha ki pedig csak a' végre kérdi, honnan meheſſen végére, mellyik légyen az Sz. Irás; hogy meg ne csalatkozzék, 's Isten igéje-gyanánt ne vegye a' mi Istentől nem származott. és ně az emberi elmének okoskodáſiból vőtt *Demonſtrátiót*, hanem bizonyos tanút keres, kinek bizonyságán meg álhaſſon: ezt Sz. Agoſton nem feddi; b hanem, a' mint hallók, ómagais az Anyaſzentegyházra mutat. Sőt ugyan ottis a' hol ugy tetczik hogy feddi ezt az kérdezkedéſt, nyilván jelenti, hogy az Anyaſzentegyháznak tanitáſából tudgya, hogy ezek Istě könyvei: c *Libros tuos, in omnibus ferè gentibus tantâ autoritate fundaſti. Iam credere cœperam, nullo modo te fuiſſe tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras autoritatem, niſi per ipſam tibi credi voluiſſes.*

a *Aug. tō. 3. De Utilit. creden. c. 1.*

b *In terminis reſpondet ad hanc Queſtionē, lib. 32. cont. Fauſt. c. 21.*

c *Auguſt. 6. Confeſ. c. 5.*

Masodszor, azt felelik: hogy ómagából a' Sz. Irásból tudgyuk, mellyik légyen az Istennek Sz. Lelkétől származott igazság. De itt, nem mind egy nyomban lépnek. Mert;

I.

I. Calvinus azt irja: hogy, mint az világoſſág az ſetétſégtől maga meg válaſztya magát, ugy az Isten ſzavais mindgyárt ki tetczik az idegen ſzótól: d *Quod rogant, Vnde perſuademur à DEO fluxiſſe, niſi ad Eccleſiæ decretum confugiamus? perinde eſt, ac ſi quis roget: Vnde diſcemus lucem diſcernere à tenebris; album à nigro; ſuave ab amaro? * Si puros oculos illuc afferimus, ſtatim occurrit DEI Majeſtas, quæ nos ſibi parére cogat.*

d *Calv. li. 1. cap. 7. n. 2.*

* *num. 4.*

En pedig, hogy ittis inában légyűnk Calvinuſnak, Elsőben azt kerdeném: Ha ſemmit nem kel hinni, a' mit nyilván nem olvaſunk az Irásban, kereſſe fel, hol vagyon irva, hogy ily kűnyű az Szent Irást meg válaſztani az egyéb irásoktól? Annak-fölőtte: Ha ily világos az Isten ſzava; mi az oka, hogy mikor az Isten e Gédeonnak, f Manuénak, Samuelnek, Faraónak, Sz. Pálnak fordúlásakor ſzólla, meg nem eſmérék ſzavárúl az Istent, hanem ázon tudakoznak, ki légyen a' ki ſzól? Mikor Eudvőzitőnk, és az ő Apoſtoli földőn jártak, és az Istennek ſzavát prédikállották, mi az oka, hogy az népek, kűlőmben nem eſmérték Isten ſzavának tanitáſokat, g hanem csuda-tételekkel kellett hitelt nyerni? Ha akkor, mikor eleven nyelvel hirdették az Isten ſzavát, jelenſégekkel kellett meg erősíteni hogy ómaga ſzól az Isten az Apoſtolokból; mivelhogy az tinta és papiros, nagyob erőt nem ád az Isten ſzavának, mint az Chriſtus Vrunk és Apoſtolok nyelve: kővetkőzik, hogy moſtis az vagy ſok csudákkal meg erősíttetett Anyaſzentegyháznak bizonyſága, vagy egyéb Isteni jelenſégek kivántatnak. Végezetre: Ha oly kűnyű az Sz. Irást meg válaſztani egyéb irásoktól, mely nyilván ki tetczik az ſetétſég-mellől az fényeſſég;

c *Judic. 6. v. 17.*

f *Jud. 13. v. 21.*

g *Joan. 10. v. 25. ca. 15. verſ. 24.*

nyeſſég; mi az oka, hogy az Tőrők, és Sidó nem láttya ezt az világoſſágot? Sőt, miért hogy Luther az Sz. Iános Látáſában, az Sidókhoz irt levélben, és egyéb Könyvekben, nem láttya azokat az Isteni villámáſokat, mellyeket Calvinus látott? Bezzeg égő ſzővétnek, és világoſſág az Sz. Irás: de csak úgy fényeskedik minékűnk, ha az Anyaſzentegyház gyertya-tartójában tétetik.

II.

II. Azt mondgyák némellyek: hogy, a' Szent Könyvekből meg tetczik az Istennek ſzava. Mert, inkáb mindeniknek elein fel vagyon jegyezve, ki irta ezeket. Az Próféták iráſiban pedig, ſokſzor olvaſſuk hogy az Isten ſzóllott ő-általok. és az tellyes Sz. Iráſrúl azt mondgya Sz. Pál; a hogy az Istennek tanitáſából ſzármazott.

a *2. Timot. 3. v. 16.*

Ezek csak ſzem-fény-veſztések. Mert az könyvek *tituluſſa* csak magán, az Anyaſzentegyház bizonyſáganélkűl nem elégſéges tanúſág. mivelhogy annak kellene előſzőr végére menni; hogy az *Tituluſt*, nem valaki más, hanem magok irtáké az Apoſtolok. Mert tudgyuk, hogy ſok könyvek eleiben irták az Apoſtolok nevét régenten, mellyeket mindazáltal meg vetettek az Hívek; mint nem régen hallók. Es noha az Sz. Iakab, Iúdás, Sz. Péter második, Sz. Iános harmadik levele eleiben, és az Titkos látás eleibennis az Apoſtolók nevét irták: de azért, ugyan meg vetik mind ezeket az Lutheriſták. De ha ſzinte az Tituluſra nézvén, meg engednőjőkis hogy Sz. Pál irta az Rómabéliekhez ſzólló levelet; ugyan fen maradna kettei amaz Kérdéſeknek, mellyekrűl emlekezénk nem régen; tudni illik: Mint tudhaſſuk, hogy Sz. Pálban akkor Sz. Lélek vólt mikor ezt irta? a' vagy, hogy változtatáſnélkűl ugy meg maradott a' mint ő irta? Azért mind azt, hogy az Apoſtoli levelek eleiben igazán irták az Apoſtolok nevét, 's mind az tőb tudakozáſokat, az Anyaſzentegyháznak kezről kézre adott tanitáſából vehettyűk.

Iólehet pedig az Irásban olvaſſuk: hogy az Sz. Irás Istentől vőtt eredetet: mindazáltal b fen marad mégis amaz két Kérdés: Honnan tudhaſſuk, hogy azokat az ſzókatis nem emberi vélekedéſből irta valaki oda? és hogy nevezet-ſzerént, ez vagy amaz könyv, azok közzűl légyen mellyekrűl olvaſſuk hogy Istentől ſzármaztak? Mikor azért Sz. Pál könyvében ezt olvaſom; c [Pál az Chriſtus Iesusnak ſzolgája, az Apoſtolſágra hivattatott, az Evangeliumra ki válaſztatott, &c.] vagy, mikor Oſeáſnál ezeket az ſzókat látom; d [Az Vrnak ſzava, mely lőn Oſeáshoz, &c.] el hittem ugyan, hogy igazat mondnak: de azért hittem el, mert Isteni könyveknek hiſzem, az mellyekben ezeket olvaſom. Tehát, eléb az Anyaſzentegyház tanitáſából el kel hinnem, hogy ezek Szent Könyvek, és azután hihetek oſztán az Könyvek *Inſcriptiójának*.

b *Supra fol. 451.*

c *Rō. 1. v. 1.*

d *Oſe. 1. v. 1.*

Itt el nem halgathatom, mely gorombául mardoſſa Pareus Bellarminuſt, mintha magával ellenkeznék. Mert, *Lib. 4. de Verbo DEI, cap. 4.* azt tanittya: hogy, csak magából az Sz. Irásból (félre tévén az Anyaſzentegyház bizonyſágát) meg nem mutathatni, hogy oly Könyvek vannak ez világon, mellyek az Isten ſzavait foglallyák magokban; vagy hogy ezek légyenek azok a' Könyvek. Másutt pedig azt irja: e hogy, az Sz. Iráſ-

e *Bellar. l. 1. De verbo DEI, cap. 2.*

ból meg bizonyíthattyuk, hogy az Isten szavai foglaltatnak az Bibliában. Ezt mint egy nagy temérdek ellenkezést, sokszor mustráltattyák az Atyafiak. Maga Bellarminus meg magyarázza azon helyen mondását; és elő-szőris fondamentomúl veti: a hogy, azok ellen, kik bé nem vészik a' Sz. Irást, csak magából a' Sz.Irásból meg nem mutathattyuk, hogy Isten igéje foglaltatik az Bibliában. noha mi, kik bőcsülléttel fogadgyuk az Isten igéjét, ugyan azon Sz. Irásból meg tanúlhattyuk, hogy Isten szavai vannak a' Sz. Irásban. Ezekben az mondásokban, nincsen semmi ellenkezés. Mert, igaz: hogy a' ki immár az Anyaszentegyháztúl meg tanúlta,mellyik légyen az Sz.Irás; ugyan azon Irásból meg bizonyithattya, hogy Isten igéje vagyon az Sz.kőnyvben. Azis igaz:hogy,ha ki rekesztyűk az Anyaszentegyháznak tanú-bizonyságát;csak ómagából az Bibliából végére nem mehetűnk,mellyik kőnyvben légyen foglalva az Istē szava.

a *Lib.1.De Verbo DEI. cap.2.*

HARMADSZOR, azt felelik: hogy az Sz.Irás-kivűl,bizonyos úton végére mehetűnk, mellyik légyen az Isten igéje. Noha ebbennis nem egy aránt szóllanak:

I. Calvinus azt mondgya: hogy csak szintén a' Sz.Léleknek belső oktatásából tudhattyuk, mellyik légyen az Isten igéje. és igen feddi azokat,kik egyéb úton akarják az Sz.Irásnak bőcsülletit meg mutatni: b *Praeposterè faciunt,qui disputando contendunt, solidam Scripturæ fidem adstruere. Non ab humanis rationibus,vel judiciis, vel conjecturis petenda est hæc persuasio, sed ab arcano testimonio Spiritus.* Ebben nem csak hátat ád,de ugyan cserbeis marad immár Calvinus. mert, az előbbi tanitása ellen, meg vallya, hogy oly dolgot hiszen, mellyet az Sz.Irásból nyilván meg nem mutathat, hanem csak az Istennek titkos sugallásából kapott; tudni illik: hogy ezeket az Kőnyveket az Apostolok irták; Sz.Lélek vezérléséből irták;ugy megmaradtak a' mint ezek irták. Ennek-fölőtte, mivelhogy c gyakran az őrdőg el tűnik, és áll-orczázván magát, Angyalnak látszik; sőt, a' mint d Calvinus itja, az emberi szűvnekis oly csalatkozási történnek, hogy,az magok itileti szeréntis, gyakran az el-veszendők azt alitcsák, hogy oly igaz Hit vagyon bennek mint az Választottakban: honnan tudgya tehát ember meg itélni, ha ugyan az Sz.Lélek izgattyaé ótet, vagy az szédelgő lélek hordozza? Ha ezt az Sz.Irásból kel meg roštálnod; hinned kel eléb az Sz.Irásnak: ha pedig Irásnélkűl el hiszed, hogy valóban Sz.Lélek izgat tégedet;igy immár hiszesz valamit az Sz.Irás-kivűl. Továbbá, aztis akarnám tudni, Honnan mehessek végére, hogy téged az Sz.Lélek tanit árra, hogy az Sz.Iakab levele, Sz.Iános titkos-látása, &c. igaz Sz. Irás légyen; 's az Lutheristákat pedig nem az Sz.Lélek vezérli, midőn ki rekesztik az Sz.Kőnyvek kőzzűl ezeket? Miképpen hitessem el magammal, hogy téged az Szent Lélek meg tanit az Isten szavának esméretire,és az egész kőzőnséges Anyaszentegyházat éttűl az Sz. Lélektűl ugy meg foszlotta, e hogy az te-tőlled meg vetett Machabæusok kőnyveit Isten igéjének tartaná? Azt azért miis vallyuk,hogy a' Hit Isten ajándéka;és, a' mint Sz. Agostonnal f mondám,az magas égben vagyon annak tanitó széki, a' ki tanittya szűvűnket: de azért nem fúja belénk az igaz Hitet

b *Calv.li.1. cap.7.n.4. & 5.*

c *2.Corinth. 11.v.14. Hierem.23. v.16.*

d *Calv.l.3. c.2.n.11. Supra, fol. 251.*

e *Vide Supra,fol.291.*

f *Supr.fol. 78.*

az

az Sz.Lélek kűlőmben, a hanem halláš-által,a' mi Anyánknak tanitásaáltal. Es, a' mint ezelőtt b bővőn meg mutatám, az Isten minket kűlőmben az igaz Hitre nem viszen, hanem eléb bizonyos, és hihetséges tanitással előnkben adgya az ő Igazságát. Elein pedig,leg főképpen Csuda-tételek-által erősitette az Igazságot: De minek-utánna az Keresztyén Anyaszentegyháznak bőcsűlletit, elégséges jelekkel fel állatta,azután az Anyaszentegyház tanitását hatta minden csudák helyébe;és, a' mint Calvinustúl c hallók,mindeneket arra kőteleze,hogy az ő Annyok dajkálkodásával gyarapodgyanak. Mert világ csufja,és csudája vólna,ugymond Sz. Agoston,a' ki,az Anyaszentegyháznak d sok csudákon fondáltatott méltósága utánnis, csudákat kivánna.

a *Rom. 10. v. 15.*

b *Supra fol. 41.& 88.*

c *Supra fol. 108.*

d *Supra fol. 124.*

II. Pareus egyebekkel eggyűtt azt vitattya: hogy, azokkal az jelenségekkel, mellyeket ez kőnyvnek Első részében emliténk, meg mutathatni, hogy az Istennek szava légyen az Bibliában; tudni illik: hogy az ő jővendőlési bé tellyesedtek,csudákkal meg erősittetett,az Isteni felség fénylik, és az mennyei igazságnak nyomdoka ki tetczik ő benne, &c. Ez igy lévén, meg engedik tehát, hogy ezeknek az kűlső bizonyságoknak erejétűl viseltetvén hiszik az Isten igéjét, noha az Sz.Irással ezt nyilván meg nem bizonyithattyák. Ennek-fölőtte, Am bár el kerűlhetetlen, és győzedelmesképpen meg mutassák azok az jelenségek az Isten igéjének bőcsűlletit: de azért, Két dolgot kel azokban meg gondolnunk: Elsőt azt; hogy azok, szám-szerént, és nevezet-szerént minden kőnyvekre nem szolgálnak. Mert, ha csak rész-szerént az Galatabéliekhez irt levélrűl vólna az közben-vetés; a' vagy ennek az Levélnek egy részérűl, egy sententiájárúl: nem látom, mint szabhatnák mind azokat az bizonyságokat, a'hoz az egy darab részhéz,vagy a'hoz az egy Kőnyvhőz. Azért Calvinus nem hiszi, hogy az Bőlcsességrűl irt kőnyv, az Tobiás, Iudith, &c. irása, ezekkel az jelenségekkel dicsekedhessenek. Luther fejében sem fér, hogy ezekkel az jelekkel, az Sz. Iakab, vagy az Sz.János második Levele és Titkos-látása meg bizonyittassék. Másodikat azt: hogy az elő hozott jelenségeknek nagyob része, elősőris az Anyaszentegyháznak méltóságát erősiti. Mert, a' mint mondám, még minek-előtte az Vj testamentomnak valamely részét irásban foglalták vólnais, sok csudákkal, Mártyromságokkal, emberek meg téréfével,&c.meg erősittetett vala az Keresztyén Anyaszentegyháznak tanitása. Ennek-fölőtte; ha szinte csak a' Sz. Irásnak bizonyságira lőttek vólnais az sok csudák; az Sz. Irás óltalmáért ontották vólna véreket az Mártyrok, &c. ugyan nem tudhatnók az Anyaszentegyház bizonyságanélkűl; hogy ez, éppen,tisztán azon Sz.Irás légyen,mellyet akkor csuda-tételekkel,'s vérekkel bé pecsétlettek az Sz. Iámborok. Azonképpen, hogy, a' mit Cyrusrúl Iósefből elő-hozánk, igaz légyen, nem egyébűnnen tudta Iósef, hanem az Sidó Ecclesiának Tradiciójából. Az több jővendő mondásoknak bé tellyesedését sem hihettyűk kűlőmben, hanemha eléb az Anyaszentegyháznak tanitásából meg értyűk, hogy Isten szavai vannak abban az kőnyvben,mely az régi Prophetiak bé tellyesedését előnkben adgya. Es ha

ki nem hinné, hogy az Sz. Máthé Evangéliома, Iſten könyve légyen; akármint olvaſnáis ebben, hogy bé tellyeſedtek az Profeciák, de ſemmi hitelt nem adna néki. Azonképpen, ſzent, tiſzta, igyenes mindenütt az Sz. Irás: de ezt az Sidó és Török nem láttya, hanē csak az, a' ki eléb hiſzen néki. Noha azért mind azok az elő számlált jelenſégek, nagy vigaſztaláſt, és hitben-való vaſtagodáſt ſzereznek azokban, kik meg tanúlták az Anyaſzentegyháztúl, hogy e' könyvben foglalt iráſok, Iſten ſzavai: de azért, az Eccleſiának bizonyſáganélkűl nem elégſégeſek, hogy Iſten könyvének, és ſemmi réſzében el nem változtatotnak mutaſſák ſzám-ſzerént ezeket az iráſokat.

Negyedszer azért, ſok kerengéſ-után, igaz útra térnek, és meg vallyák az Atyafiak: hogy, vagy tűrik vagy tagadgyák, de ſoha csak hirrel ſem hallották vólna, hogy Sz. Irás légyen ez világon, ha az Anyaſzentegyház eleikben nem adta vólna. Calvinuſnak, és Melanchthonnak errűl-való ſzavait, ezelőtt *a* hallottuk. Az Ratiſbónai *b* Colloquiumbannis meg engedik az Lutheriſták, hogy az régi Anyaſzentegyháznak bizonyſágából tudgyák, hogy ezt az levelet Sz. Pál írta. *c Eam Traditionem adferunt, de qua inter nos nulla eſt controverſia.* *d Quòd Epiſtola ad Romanos ſit Pauli, habemus ex Eccleſiæ primitivæ teſtimonio.*

Pareus egy gáncſot talál ezárant, és azzal akarja támogatni hogy az Sz. Irás könyveinek, maſúnnan, és nē az Eccleſiának tanitáſából kel végére menni. Mert, ugymond, ebből az jőne ki, hogy kerengő bizonyitaſſal, az Sz. Iráſt az Eccleſiának tanitáſából; az Eccleſiának méltóſágát iſmét, az Sz. Iráſból kellene állatni.

De kűnyű erre az válaſz. Mert, miképpen Keresztelő Iános, ſzent életivel, és ſzületéſével bőcsűlleteſſé tévén magát, bizonyſágot ada Vrunkrúl; Vrunkis viſzontág, csuda-tételivel hitelre való méltóſágot ſzerezvén, Sz. Iánoſt meg dicſiré: azonképpen az Keresztyén Anyaſzentegyháznak ſok Iſteni jelekkel meg erőſſittetett méltóſága, előnkben adgya az Sz. Iráſt. Annak-utánna, mikor az Anyaſzentegyháznak tanubizonyſágából az Sz. Iráſt bé vőttük, ebből is meg erőſſithettyük az Anyaſzentegyháznak igazſágát; de csak azok előtt, a' kik immár helyt adtak az Iſten igéjének. Ha azért azt kérded tőllem; Miért hiſzed, hogy az Bibliában Iſten igéje vagyon? Azt felelem: hogy, az Iſtennek errűl-való bizonyſág-tételéért. Ha tovább lépel 's azt kérded; Honnan tanúltad, hogy valóſágosképpen az Profétak, és Apoſtolok-által adatott Iſten ſzavai vannak ebben az könyvben? Bátran felelek: hogy, az Keresztyén Anyaſzentegyháznak tanitáſából. Iſmét, ha azon tudakozol; Miből mentem annak végére, hogy ez az Anyaſzentegyház meg nem csalatkozik tanitáſában? Erre immár kétképpen felelek: Mert annak, a' ki nem hiſzi az Sz. Iráſt, csak azt mondom, a' mit ezelőttis *e* mondék; hogy, abból tudom ezt, mert ſok csudálatos jelenſégekkel, és az Második könyvben fel jegyzett tanuſágokkal bőcsűlleteſſé tétetett az ő méltóſága. annak pedig, a' ki immár hitt az Sz. Iráſnak, az Iſten igéjének világos tanitáſátis melléje vetē, és ezzelis bizonyitom az Anyaſzētegyháznak bőcsűlletit.

§. 3.

a *Suprà fol. 89. Vide Cal. li. 1. cap. 8. n. 9. in fine. Lib. 4. ca. 1. n. 10.*
b *Coll. Ratisbon. Laving. Seſ. 11.*
c *Fol. 347. 348.*
d *Fol. 350.*
Vide Gretſer. Tom. 1. Tract. De Agnoſcend. Scriptu. ca. 4. fol. 1888.
e *Supr. f. 88.*

§. 3. Több példákkal meg erőſſittetik azon Igazſág.

Ez az Első példa elégſéges az kűlömbőző valláſoknak romláſára, és az Anyaſzentegyháznak kőzönſéges *Traditióinak* erőſſitéſére. Mert, azt kérdem az Atyafiaktúl; Ha lehetſégeſe, hogy az kőzönſéges Anyaſzentegyháznak kézrűl kézre adott *Traditióiban* hamiſſág légyen; a' vagy inkáb lehetetlen, hogy ezekben merő igazſágnál egyéb légyen? Ha azt mondod; hogy, hamiſſág nem lehet az Eccleſiának kőzönſéges *Traditióiban*: világoſon kővetkőzik, hogy ſzinte mint az Sz. Iráſt, ugy az több kézrűl kézre adott tudományitis az Anyaſzentegyháznak, bőcsűllettel kel fogadnunk. Ha pedig azt feleled; hogy, hamiſſág lehet az Keresztyénſégnek *Traditióiban*: mindgyárt kéteſſé teſzed az Sz. Irás könyveirűl-való *Traditiójátis*: és gyanakodhatol, hogy talám ſzinte ez az eggyik tanitáſa, melyben az Igazſág-mellől el lépett. Ennek fölőtte, ha illyen nagy derék dologban, mely az egéſz Keresztyénſégnek gyökerét 's fondamentomát illeti; tudni illik, az Szent Iráſrul-való bizonyſág-tételét, bé véſzűk az Eccleſiának: vallyon's miért kellene egyébben meg vetni? Ez az bizonyſág oly hathatóſnak tetczett Sz. Agoſtonnak, * hogy, a' mint maga ſzavából meg értők ezelőtt, kűnnyébben meg tagadná tellyeſſéggel az Keresztyénſéget, és ſemmit nem hinne, hogy ſem mint azt az Eccleſiát hamiſſágban keverődzőtt gyölekőzetnek alitaná, a' kitűl vőtte 's tanúlta az Sz. Iráſt. Aztis melléje veti: † hogy, kéſz balgatagſág azon akadozni, és abban gáncſot kereſni, a' mit az tellyes Eccléſia egyſzer jóvá hagyott.

De hogy ne láttaſſunk az bizonyſágokban meg fogyatkozni, hozzunk több példákatis ezen dolognak állatáſára. Es bár aztis továbra haggyuk, hogy, mikor az Sz. Irás mondáſinak értelmérűl viſzſzálkodás támad, csak ōmagából az Sz. Iráſból végére nem mehetűnk, mellyik értelmen kelleſſék meg állanunk. Es, ha az bőtűnek tulajdon folyáſa-ſzerént kellyené az ſzókat vennűnk, vagy *figuratè*, titkos, és idegen értelemben?

Masodik dolog azért, mellyet az Sz. Iráſ-kivűl hiſzűnk és kővetűnk, az: Hogy, noha az hetedik napot, mellyen az világi állatoknak teremtéſét véghez vivé az Vr Iſten, az ő Sz. nevének tiſzteſſégére rendelé, és nevezet-ſzerént Szombatot hagyá az Tiz-parancſolatban, hogy meg ſzentellyűk: mindazonáltal minnyájan, a' kik Keresztyének vagyunk, azt hiſzſzűk; hogy, nem vagyunk kőteleſek az Szombatnak ſzenteléſére, hanem e'helyett, Vaſárnapott kellyen illenűnk. Mutaſſák meg azért, a' kik ſemmit Iráſnélkűl nem akarnak hinni, e' két dolgot az Iráſban: I. Hogy, noha az Tíz-parancſolatnak minden egyéb réſzei, az Keresztyéneketis illeti: de azért, ebben az egy Szombat dolgában, nem kőtelezi őket, hanem csak ideig-való vólt, és az Sidókat illette. II. Hogy az Szombat helyében, Vaſárnapott kellyen meg ſzentelni az Keresztyéneknek? En ezeknek eggyikét ſem olvaſtam az Irásban; és a' ki fel akarja ezeket az Bibliában találni, bár jó kétſzeres oculárt vonnyon orrára. Emliti *a* Sz. Iános az ő Titkos-látáſában az Vr napiát: de azt nem mondgya, hogy Szombat helyett ezt kellyen illeni, mint mikor az Szombatot emliti ſem tészi ezt inneppé. Ezelőtt meg hallók *b* Tertulliánuſtúl, hogy

* *Suprà fol. 95.*
† *Suprà fol. 106.*
Exod. 20. v. 8.
a *Apocal. 1. v. 10.*
b *Suprà fol. 224.*

az régi Kereſztyének az Vaſárnapot illették. Sz. Agoſton pedig, nem csak azt irja, hogy az Apoſtoli *Traditióból* származott ennek az napnak meg szenteléſe : de aztis meg tanittya,mint kellyen ezt illeni;tudni illik, hogy ſenki akkor ne munkálkodgyék; nyulászáſt,és részegséget ne üzzön; hanem minnyájan Miſét halgaſſanak,és az mennyei dolgokrúl elmélkedgyenek. Ennek-fölötte, ſok ſzép méltóſágit emliti ennek az napnak, mellyekért illendő vólt hogy innepúl rendeltetnék: Mert,ugymond,ezen az napon vólt kezdeti az világnak : ezen támadott fel Chriſtus Vrunk: ezen ſzállott alá az Sz. Lélek az Apoſtolokra : ezen eſett leg előſzőris Manna az puſztában : és az utólſó fel-támadáſis ezen az napon léſzen: a *Dominicum diem, Apoſtoli, & Apoſtolici viri, religiosâ ſolemnitate habendum cenſuerunt. Eo die, nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, &c.* Noha pedig bolondúl cſelekedék Caroloſtádius, ki minden Kereſztyént az Sidó Szombatra kőteleze, imigyen irván; b *Non hominibus ſolum, ſed & Angelis mandatum eſt, ut diem Sabbati ſanctificent. Diem verò Dominicum, parum tutè ſanctificari, quia ab hominibus eſt inſtituta :* de annyiból okoſban viſelé magát, hogy az egyſzer fel állatott hamiſſágtúl meſzſze nem méne, és az ſinór mellett marada. De az Lutheriſták és Calviniſták,nagy gondolatlanúl haboznak. Mert, egy felől ſemmit nem akarnak hinni, valamirúl irások nincſen : más felől pedig, az Tiz-parancſolatnak világos bőtűjemellől el menvén,az Szombatozáſra ſenkit nem kőteleznek.

a *Aug.tō.9. Ser.251. De Tempore.*
b *Apud Schlüſſelb. lib.1. Theol. Calv.art.10. fol.36.*

A' mit mondék az Vaſárnaprúl, ugyan azont mondhatom az Húſvét, Pünkőſd, és Aldozó napiárúl. Mert ezeket az Lutheriſtákis hiſzik hogy meg kel ſzentelni.és,ha ki kaſzálna,sűtne, vagy egyéb kézi-munkát mivelne,ſokkal inkáb pőknék 's ſzidalmaznák,hogy ſem azokat,a' kik ezeken az napokon meg részegednének az Prædikátorok korcſomáján: c *Nos Vittembergæ, ſolis Dominicis, & Feſtis Domini Sabbatizare quærimus, omnium Sanctorum Feſta prorſus abrogando.* Maga ſohult az Vj Teſtamentomban nincs parancſolatunk és tanuſágunk arrúl, hogy ezeket az napokat meg kellyen ſzentelni; hanem, az mint Sz. Agoſton irja, ezt vagy az Apoſtolok tanitották Irásnélkúl, vagy az közönséges Gyülekőzetek ſzerzették: d *Illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſiâ ſaluberrima autoritas, commendata retineri, ſicut, quòd Domini Paſſio, & Reſurrectio, & Aſcenſio, & Adventus de cœlo Sancti ſpiritus, anniverſariâ ſolennitate celebrantur.*

c *Luth.tō.2. Lat.Vitteb. 1546. fol. 413. in formula miſſæ pro Vittem.*
d *Aug Epi. 118. cap.1. Similia Epi. 119.cap.15.*

Harmadik dolog, melyrúl noha tanuſágunk nincs az Sz.Irásban, de azért ugyan közbe-vetéſnélkúl bé vétetik, az : hogy, noha az egéſz Apoſtoli Tanács azt végezé, sőt ugyan ſzűkséges dolognakis mondá, e hogy az Hivek meg ne egyék az vért, és az fojtott állatott : mindazáltal, fel ſzabadittatnak moſt az emberek, hogy ezeketis meg ehéſſék. Holott Két dolgot kel eſzünkben vennünk: I. Hogy,nem csak az Apoſtolok idejében, de azután ſok eſztendők folyáſában, ugy meg tartották ezt az végezéſt az Kereſztyének, hogy mikor az Kereſztyén-vér-ſzopó üldőzők meg akarták eſmérni az Kereſztyén embert, Véreſeket adtak eleiben. Mert az Hivek, inkáb akartak halált ſzenvedni, hogy-ſem

e *Actor.15. v.29.*

ezeket meg kóſtolni : a *Suffocatis & morticinis abſtinemus, ne ſanguine contaminemur. Et inter tormenta Chriſtianorum, botulos etiam cruore diſtentos admovetis; certiſſimi ſcilicet, illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis.* Azért Bíblides,Euſébiuſnál, azt mondá a Pogányok előtt : hogy,nem ſzabad az Kereſztyéneknek vért enni: b *Quomodo infantes ederent illi, quibus ne irrationalium quidem pecudum ſanguine veſci fas eſt?* Minutius Fœlix pedig, ekképpen ád errúl tanu-bizonyſágot : c *Tantum ab humano ſanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis ſanguinem noverimus.* Sőt, a' mint meg hallók ennek-előtte d Hieremiás Patriárchától, moſtannis az Gőrőgők, az Apoſtolok rendeléſét kővetik,és fojtottat nem éſznek. II. Hogy, noha az Sz. Irásban ſohult nem olvaſſuk, hogy ez az Apoſtolok parancſolattya, csak bizonyos űdőre ſzolgált légyen : de mindazáltal, az közönséges Anyaſzentegyháznak ſzokáſa ugy tartotta, hogy csak addég tartott ennek az parancſolatnak ereje, míg haſznos vólt az Sidókból és az Pogányſágból egybe óltatott Kereſztyéneknek gyarapodáſára. Mert az Apoſtolok , az igaz ſzeglet-kővön az Vr Chriſtuſon , egybe akarván foglalni az két kő-falt, ugy cſelekedtek mint az kő-művéſek; hogy egy kő-falt az máſikkal egybe foglalhaſſanak az meſter-emberek, egyenetlenűl haggyák az ragaſztáſnak helyeit, hogy az killyeb ereſztett téglával, kűnnyebben 's erőſſebben egybe foglaltaſſék az két fal. Azért egy ideig az e Apoſtolokis valami darabos Sidó ſzokáſokat el ſzenvedének, hogy jobban egybe forradna, és mint az ag tőkében óltatott fiatal, meg foganodnék az Kereſztyénség. Azután pedig,csak Sz. Agoſton idejében-nis, nevetséges dolognak tetczett, ha ki az Véres állattul iſzonyodott: f *Hoc tunc Apoſtoli præceperunt, ut ab animalium ſanguine abſtinerent, ne præfocatis carnibus veſcerentur. eleginſſe videntur rem facilem, in qua cum Iſraëlitis, etiam Gentes, propter angularem lapidem, aliquid communiter obſervarent. Vbi Eccleſia talis effecta eſt, ut in eâ nullus Iſraëlita carnalis appareat, quis jam hoc Chriſtianus obſervat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? aut leporem non edat ſi nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et, ſi qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à cæteris irridentur.*

a *Tertul. Apolog.cap.9. n.138.*
b *Euſeb.lib. 5.cap.1.*
c *Minutius, in Octavio.*
d *Supra fol. 156.*

Ezek igy lévén, a' kik ſemmit nem akarnak hinni azon kivül a' mit az Sz. Irásban olvaſnak; vagy tarcſák meg ezt az Apoſtoli parancſolatot, vagy mutaſſák meg ennek az Két dolognak eggyikét az Irásban: I. Hogy ez az parancſolat,csak ideig-való vólt,míg az Sidók hozzá ſzoknának az Evangeliumhoz. II. Hogy ezt az parancſolatot, valamely utólban irt levélben fel ſzabadították az Apoſtolok. De ezeknek eggyikét ſem talállyák az Sz. Irásban. Es ha valamely helyen ugyan irva vólnais,hogy ſzabad ezeket meg enni; mivelhogy magán az Sz. Irásból nem tudhattyuk, mellyik levelet mely eſztendőben irtak, és mellyik kőlt eléb vagy utólban,azt ſem tudhattyuk, ha az engedelem vólté eléb,és utólban az parancſolat; vagy inkáb az parancſolatot fel ſzabaditotta utólban az engedelem.

e *Vide Act. 16.v.3.cap. 21.verſ.23. c.18.v.18.*
f *Aug. 32. cont. Fauſt. cap. 13.*

Negyedik dolog, mellyen az Atyafiakis egyeneſen járnak, noha tanuſágok errúl ſincſen az Irásban, az *Sacramentumokrúl* vagyon. Mert,

Vbi ſcriptū, quid ſit Sacramētum?

I. Mutaſſanak iráſt arrúl : hogy az Vr Vacſoráját ehomra kel venni,és nem ugy mint Vrunk adta, vacſora-után. II. Mely helyen olvaſták nyilván és világoſon; hogy az Kereſztſéget egyſzernél tőbſzőr nem ſzabad fel venni,noha az Vr Vacſoráját ſokſzor gyakorlhattyuk? III. Mellyik Apoſtol iráſában találták fel ; hogy az Vj Tőrvényben tőb feleſéget egynél nem vehet az ember, mint tudgyuk hogy Abrahám, Dávid, és az Oo Teſtamentombéli Szentek tőbbetis vőttek? IV. Sz. Pál Apoſtol hanyadik levelében írta; hogy meg eskűdgyél feleſégeddel ? V. Hol olvaſtad; hogy midőn az gyermeket meg kereſzteled, ezeket az ſzámos igéket kellyen mondanod: [En tégedet kereſztellek, Atyának,Fiúnak, és Sz. Lélek Iſtennek nevében,Amen?] Olvaſom azt; a hogy Atyának, Fiúnak, Sz. Léleknek nevében kellyen kereſztelni : de hogy ezeket az ſzókat kelleſſék mondani, azt ſohult nem olvaſom. Mert Sz. Pális azt mondgya; b hogy, minden ſzónkat, és cſelekedetűnket, az Vr Chriſtus nevében mivellyűk : de azért, nem kőtelez ezzel, hogy minden ſzónk, és cſelekedetűnk-előtt azt mondgyuk, hogy ezt az Chriſtus nevében cſelekeſzſzűk. VI. Mutaſſanak egy iráſt arrúl ; hogy, a' kiket valamely Eretnek meg kereſztelt,azokat nẽ kel újonnan kereſztelni? Mert Sz. Cypriánus Mártyr, ſokkáig azt vitatta: c hogy az Eretnekek Kereſztſégeáltal nẽ adathatik Sz. Lélek,mert ezt az Iſten cſak az Anyaſzentegyháznak adta. Ez-ellen ſohult nyilván-való iráſt nem találunk, d ugymond Sz. Agoſton; hanem, az Anyaſzentegyháznak *Traditiójával* nyomatott le ez az ujſág: e *Nolite nobis objicere Cyprianum. Nondum erat diligenter illa Baptiſmi quæſtio tractata : ſed tamen ſaluberrimam conſuetudinem tenebat Eccleſia. Quam conſuetudinem , credo ex Apoſtolica Traditione venientem; ſicut multa non inveniuntur in literis eorum,neq; in Concilijs poſterorum : & tamen quia cuſtodiuntur per univerſam Eccleſiã,non niſi ab ipſis Tradita,& cõmendata creduntur.* VII. Vgyan ezen Sz. Agoſton azt mondgya : hogy,az kiſded Gyermecskéknek meg kereſztelését, az Apoſtoli Tradicióbúl vőtte az Eccléſia: f *Conſuetudo matris Eccleſiæ , in Baptizandis parvulis , nequaquam ſpernenda eſt , neq; ullo modo ſuperflua deputanda,nec omnino credenda,niſi Apoſtolica eſſet Traditio.* Mert, jóllehet amaz ſzókat, g [Ha ki ujonnan nem ſzűletik vízből és Sz. Lélektűl, menyorſzágban nem mégyen;] egy igyenes lineán ugy magyarázván, mint az régi Szentek értették, világoſon meg bizonyodik belőllők, hogy az Kiſdedeknekis ſzűkſéges az Kereſztſég: de ha ki cſavarogni akarván azt mondaná; hogy, miképpen az Vr Vacſorájának vételerűl adott parancſolatot cſak azokrul kel érteni,a' kik magokat meg próbálhattyák, mivelhogy Sz. Pál azt haggya, hogy az ember magát meg próbállya, és ugy egyék abból az kenyérből : Azon formán,az Kereſztſégrűl adott parancſolatotis azokrúl kel venni, a' kiket eléb tanithatunk, és a' kikben az halláſ-által, hit nevekedhetik. mivelhogy Vrunk azt akará, h hogy az Evangeliom prædikáltaſſék, 's ugy kereſztelteſſenek az Hivek. Ha ki (mondok) igy kezdene maga eſzéből agyaskodni,nem látom mint győzetnék meg cſak az cſupa Sz. Irásból. Mert,hogy az Apoſtolok i egéſz ház-népet meg kereſzteltek, az el nem hiteti velűnk, hogy Gyermekekis

a *Matt. 28. v. 19.*

b *Coloſſ. 3. v. 17.*

c *Cypr. Epi. 70. 71. 72.*

d *Tom. 7. li. 1. cont. Creſcon. c. 31. 32. & 33.*

e *Aug. tõ. 7. li. 2. de Baptiſ. cõtr. Donat. cap. 7. Et lib. 4. cap. 6. li. 8. cap. 23.*

f *Aug. tõ. 3. de Geneſ. ad Liter. lib. 10. c. 23. Et Ser. 14. de verbis Apoſt. & 4. de Bapt. cont. Dona. ea. 24. citat. Supra, fol. 106.*

g *Joan. 3. 5.*

h *Marc. 16. v. 15.*

i *Actor. 16. v. 15. 1. Corinth. 1. v. 16.*

vóltak az ház-nép-kőzőtt. mivelhogy nem egy cſeléd vagyon,melyben gyermekek nincſenek. Vannak egyéb rendbéli példáinkis, ezen Igazſágnak támogatáſára: de ezekkel én moſt meg elégſzem.

§. 4. Az Sidó Eccleſiának példája.

Masodik Bizonyſágot, az Sidó Eccleſiának példájából vehetűnk. Es emlekezetet ſe tegyűnk bár az Fariſæuſokrul,kiknek,noha vóltak oly *Tradiciójok*, mellyekrűl Vrunk azt mondgya; *Hæc oportet facere, & illa non omittere*; hogy ezeket ugy kel cſelekedni, hogy az nagyob dolgokat el ne halgaſſák: de e' mellett oly Tradiciójokis vóltak, a mellyek az Iſten tőrvényével ellenkeztek. Azért,kőzőnſégeſen az egéſz Synagógárul ſzólván, ſok b Tradicioi 's jó ſzokáſi vóltak ennek : mellyeket ſenki nem kárhoztatott ő benne, noha nevezet-ſzerént irva nem találtatnak vala az Iſten könyvében.

I. Az Vr ſzekrénye-előtt bé mutatott Kenyerekrűl az Iſten parancſolta vala, hogy az Papoknál egyéb ezekben ne ennék : mindazáltal, Tradicióból vőtt dolog vólt, hogy, mikor valaki meg ſzőrúlt, és nem vólt egyéb táplálása, hozzá nyulhatott ezekhezis. Es ebből az Tradicióból támaſzt bizonyſágot c Chriſtus Vrunk az Sidók-ellen.

II. Erőſſen meg tiltotta vala az Vr Iſten, hogy Szombaton ſemmi munkát ne tennének : De azért,Tradicióból, és régi ſzokáſból,ugy magyarázták az Iſtennek tőrvényét,a' mint Vrunk mondgya; d hogy az Papoknak ſzabad vólt méſzárlani az ſok Aldozatokat; és, ha az ſzűkſég kiványa vólna, nap-eſtigis munkálkodhattak marhájoknak óltalmazáſáért. Sőt e ellenſégek kelis hadakozhattak Szombaton.

III. Cſak Tradicióból tudták aztis,a' mit Sz. Lukács említ: f hogy, Szombat-napon bizonyos útat ſzabad vólt menni az Sidóknak; noha az Vr Iſten azt parancſolta vala, hogy veſzteg légyenek, és meg nyugodgyanak Szombaton.

IV. Azokatis az Két dolgokat, mellyekrűl Sz. Pál emlekezik,nem az Oo Teſtamentomnak könyveiből,hanem cſak Tradiciókból tudták az Sidók;tudni illik: g hogy Iannes és Mambres nevű őrdőngősők Moyſeſellen ſokat tuſakodtak. Es hogy Moyſes az Sinai hegyen azt mondotta; h hogy ő meg rémúlt,és reſzketet féltében. Mely ſzókat ſohult az Oo tőrvényben nem olvaſunk.

V. Iúdás Apoſtol azt irja; i hogy,az Moyſes hólt-teſtén ſokat verſenget Sz. Mihály Angyal az őrdőggel; és felis jegyzi, minémű ſzókkal dorgálta az őrdőgőt : Maga az egéſz Oo Teſtamentomban, errűl emlekezet nincſen.

VI. Az Halottakért, k cſak ſzinte Tradicióból ſzoktak vala Aldozatokat ſzolgáltatni; noha errűl irott tőrvényt nem olvaſunk. Az l Rechabitákis, irásnélkűl dicſiretes Tradiciókat kővettek.

VII. Azt parancſolta vala az Vr Iſten; m hogy, minden férfiú,eſztendőben háromſzor, fel mennyen az Vrtúl válaſztott helyre: mindazáltal, az régi Tradicióbul vőtt ſzokáſ-ſzerént,cſak azok kőteleztettek ezzel

Matth. 23. v. 23. Luc. 11. v. 42.

a *Matth. 15. v. 3.*

b *Teſtatur Hegeſip. ap. Euſeb. lib. 4. Hiſt. c. 22. Tertull. Corona Milit. cap. 4. n. 42.*

c *Matt. 12. v. 4.*

d *Matt. 12. v. 4. & 11.*

e *Machab. 4. v. 59.*

f *Actor. 1. v. 12.*

g *2. Timot. 3. v. 8.*

h *Hebr. 12. v. 21.*

i *Jud. v. 9.*

k *2. Mach. 12. v. 43.*

l *Jerem. 35. v. 6.*

m *Deut. 16. v. 16.*

az parancsolattal, a' kik közel-nemmen lakoztak Ieruſalemhez. mert az távul-lakók, egéſz eſztendő-által útba lévén ſem tehettek vólna eleget ennek az Parancſolatnak. Az Vr Iſten az Húſvét illéſérűl bizonyos törvényt ſzabott vala, *Num. 9. v. 3.* de azért, jó okokból ſzabad vólt el halaſztani más hólnapra az innepléſt; mint meg láthatod, *2. Paral. 30. v. 2.*

a *August. 5. cont. Julian. cap. 9.*

IX. Sz. Agoſton azt irja; *a* hogy az Irott törvény előttis, bizonyos orvoſſága vólt az Kiſdedeknek, Eredendő bűnből ki-tiſztuláſoknak: Azonképpen tehát, az Kórnyűl-metéléſnek rendeléſe-utánnis, mind az leányzóknak, 'ſmind az Kórnyűl-metéléſ-előtt, az az, kilenczed nap-előtt meghólt férfiaknak, az Eredendő bűn-ellen eſzközöknek kellett lenni; noha errűl ſincs az Sz. Irásban emlekezet. Az Sz. Irás könyveinek ſzámát, és épſégét, az Sidókis, mint ſzinte mi, kűlömben nem tudhatták, hanem Tradicióbúl. és valahol az Sz. Irás az Papokhoz, és vénekhez igazit, az ő magyarázáſában támadott viſzſzálkodáſban; ott az Tradicióra is igazit.

§. 5. Az Sz. Irás erőſſiti az Tradiciókat.

Harmadik Bizonyſág, az Sz. Irásból vétetik: Mert valamenyi helyen az Sz. Irás kötelezi az hiveket, hogy az Anyaſzentegyháztul halgaſſanak, és az ő tanitáſa-mellől el ne mennyenek; valamenyiſzer elönkben adgya, az Eccleſiának meg csalatkozhatatlan igaz tanitáſát, és az tévelygéſek-ellen győzedelmes erőſſégét: mind annyiſzor, és annyi helyen állattya azokat az régi jó ſzokáſból vött Tradiciókat, mellyeket az egéſz világon el terjedett hiveknek gyölekőzete bé-vött, és gyakorlott. De hogy ezeket továbra halaſzſzuk, csak az Sz. Pál iráſából, rővideden, Három bizonyſágot támaſztok az Irás-kivűl-való Tradicióknak bőcsülletire:

b *2. Theſſal. 2. v. 15.*

Előſzör: Sz. Pál Apoſtol arra kötelezi az hiveket, *b* hogy azo tőlle vött tudományt, vaſtagon meg tarcsák, mellyet, vagy levél-által, vagy pedig csak eleven ſzó-által vöttek vala: *Itaq; fratres, ſtate, & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram.* Hiſzem nyilván-való igék ezek, mellyekkel Sz. Pál Apoſtol egy-aránt kötelezi az Levélben foglalt, és az Levél-kivűl hirdetett tudományra az Hiveket. Ez oly kedvek-ellen-való mondás az Atyafiaknál, hogy, az ördög ſem fütinkáb az Kereſzt-előtt, mint ők ſzaladnak, mikor ezt az Iſteni tanitáſnak fényeſſégét ſzemek közzé vettyük. Holott Sz. Pál, nem ſzól csak valami aprólék kűlső rend-tartáſrúl, a' mint Calvinus és Béza meg vallyák:

c *Calv. in illum locum.*

c *Quod nonnulli ad præcepta externa Politiæ reſtringunt, mihi non placet. modum enim ſtandi indicat. Atqui ad inflexibile robur inſtrui, res longè altior eſt externâ diſciplinâ. Quare totam doctrinam hoc nomine complectitur.*

Hogy tellyeſſéggel hátat ne adgyanak, azt félelik erre némellyek:

d *Ita Hannius, Colloq. Ratisbon. Laving. fol. 329. 331. 338. Vitha. Junius, &c.*

d hogy, mikor Sz. Pál ezt az Levelet irta, még akkor ſok réſzei az Sz. Iráſnak nem vóltak irva, és ez okon, ſzűkſég vólt ſok dolgokat iráſnélkűl hinni. Azután, éppen ki kele az Sz. Irás, melyben mindenek fel iratának, valamellyeket azelőtt csak eleven tanitáſnak Tradiciójából tudtak az hivek, és akkor nyaka ſzakada az *Traditiók*nak.

De ez ellen, oly győzedelmes erőſſégeket támaſzthatunk, hogy, ha ſzemeket bé nem akarják kötni az Atyafiak, magokis meg tapaſztalhattyák helytelenſégét mondáſoknak:

I. Azt kérdem, Ha ezt az feleleletet az Sz. Iráſból vöttéké, vagy csak magok gondolták hogy útat veſztheſſenek? Ha az Iſten igéjéből vötték; mutaſſák meg világos igékkel ezeket: Elsőben: mely eſztendőben irta Sz. Pál ezt az Levelet; és az több Apoſtoli levelekis, mely eſztendőben költek? Mert, valamig ezeknek végére nem megyűnk, addig nem tudhattyuk, hogy az Theſſalonikabéliekhez irt Levél-utánnis, ſokat irtak az Apoſtolok. Tudom pedig, hogy gyertya-világnál ſem találnak erre bizonyſágot az Sz. Irásban. Azután, arrais támaſzſzanak nyilván-való ſzókat az Iſten könyvéből; hogy, mind azokat az meg nem iratott Tradiciókat, mellyekrűl Sz. Pál emlekezik, azután valamely könyvekben fel jegyzették az Apoſtolok. Ha ezeket meg nem mutathattyák, mivelhogy ſemmit az Hithez tartozó dolgokban nem akarnak hinni Sz. Iráſnélkűl, magok ſem hiſzik, ugy alitom, hogy helyes légyen feleletek. Ha pedig ezt az feleletet, és az emlitett két dolgot, Iráſnélkűlis el hiſzik; mit kötődnek tehát mi-velűnk, hogy oly dolgokatis hiſzűnk, mellyekrűl Irás nincſen? Tudom, hogy az Anyaſzentegyháznak Hiſtoriáiból, alkolmas jelenſégeket ſzedegethetűnk, mellyekből meg ércsük, mely Levelet mely eſztendőben irtak az Apoſtolok: de az Atyafiak, Sz. Iráſnélkűl nem akarnak ſemmit hinni. az Iráſból pedig, ezt ſoha ki nem fejtegethetik.

I.

De Evangelior. ſcriptione, ſupra fol. 458. De ordine epiſt. Pauli, Serar. theſi 64. de Paul.

II. Elémbe nē foghatom, miképpen foglalhatták iráſban az Apoſtolok, mind azokat, valamellyeket az Apoſtoli *Traditióbul*, és az Anyaſzētegyháznak tanitáſából vöttek eléb az hivek. Mert, ha ſzinte az Sz. Máthé Evangelioma eleiben, nagy bőtűkkel azt irták vólnais; hogy, ez az Evangelium Sz. Irás: de *Tradition*nélkűl, ugyan nem tudhatták vólna közönſégeſen az hivek, hogy ez az Elől-járo irás, igaz, és nē csak hamiſſan költött czifrázás vólna. Azonképpen, ha valamely homályos mondáſt az Iráſban meg magyarázott vólnais az Sz. Lélek; ugyan ſzinte ollyan verſengéſt inditha-tott az tévelygő ez-ellen az magyarázat-ellen, mint moſt az bőtű-ellen.

II.

III. Mikor Sz. Pál az Theſſalonikabélieknek irá ezt az levelet, ſzabad vólt akkor az Sz. Iráſ-kivűl-való *Traditiókat* hinni, és tartani; mint az Atyafiak ſem tagadhattyák, Sz. Pálnak világos mondáſától meg győzetvén. Es mind addig, valamig az Vj Teſtamentomnak utólſó könyve ki nem kele, sőt valamig el nem terjede mindenűvé az Apoſtoli irás, csak *Traditióbúl* tudták az hivek az Igazſágot.

III.

Ebből Három dolgot hozok ki: Előſzör: Hogy, az mely Tudománynélkűl el lehettek az Hivek az Apoſtolok idejében, sőt az mely Tudomány hamis vólt akkor, mikor Sz. Pál ira Theſſalonikába, annélkűl moſt ſem ſzűkölködnek az Hivek. Nem hitték pedig akkor az Hivek, hogy ſemmit nem kel hinni, valami nincs meg irva. sőt az egéſz Vj Teſtamentomnak titkait, Chriſtus Vrunk idejében, és az Apoſtolok iráſa-előtt, mind csak eleven tanitáſból tudták, és vallották. Tehát moſtis el le-

hetűnk az illyen Tudománynélkűl. Másodszor : Hogy, mind erőtlenek azok az bizonyságok, mellyekkel az Oo testamentomból, és az Evangeliomból meg akarják bizonyitani az Atyafiak, hogy irásnélkűl semmit nem kel hinni. Mert az Apostoli Leveleknek irása-előtt, irásnélkűl hitték az Hivek az Apostoli tanitást. Azért, ha az Oo Testamentomban, vagy az Evangeliomban meg tiltotta vólna az Vr Isten, hogy semmit irás-nélkűl ne higgyűnk, azokat az tiltó parancsolatokat, az Keresztyének-ellen, sőt Sz. Pál-ellenis forgathatták vólna. Mert azt kivánta Sz. Pál, hogy az irásnélkűl adott *Traditiók* bannis erőssen meg állyanak. Ha pedig akkor semmit az Oo Testamentomból, és az Evangeliomból nem bizonyithattak Szent Pál ellen, bizony, mi-ellenünk sem bizonyithatnak. és a' mit felelt vólna Szent Pál, ha ő-ellene teritették vólna azokat az nyilakat, mellyekkel mi-reánk lővöldöznek az Oo Testamentomból, miis ugyan azont felelhettyük. Harmadszor; azt hozom ki ebből: Hogy, soha kűlőmben az Szent Irásból ki nem satol-hatni, hogy az Irás-kivűl-való *Traditiókat* meg kel vetni, hanem ha végére mégyünk az Sz. Irásból, mellyik könyv iratott leg utólszor : és abban azt fel találljuk; hogy, noha annak az Könyvnek irása-előtt szabadon hihettek irásnélkűlis, de azután immár semmit nem szabad hinni világos igenélkűl. a'vagy pedig az utólső könyv-előtt ki adatott irásban, ezeket, vagy hasonló szókat találunk : [Minek-utánna éppen ki kelnek az Apostoli irások, azután osztán nem lészen szabad az Sz. Irás-kivűl valamit hinni.] valamig ezeket illyen formán ki nem fejezed az Sz. Irásból, mind addig semmit nem bizonyitasz az *Traditiók* ellen. Mert Sz. Pálból meg tanúlók : hogy, sok űdővel az Apostoli tanitásnak zengése-utánnis, szabad vólt Irásnélkűl-való *Traditiókat* tartani.

IV. Es Vtólszor : Nem igazán mondgyák az Atyafiak; hogy, valamit az Apostolok tanitottak irás-kivűl, azt azután mind irásban foglalták. Mert Sz. Pál, ugyan azon helyen a'hol azt parancsolá, hogy az irásnélkűl-való *Traditiókatis* meg tarcsuk, aztis irja: *a* hogy ő, mikor Thessalonikában vólt, az Antichristusrúl sokat szóllott : és utánna veti; hogy, tudgyák, micsoda tartoztassa az ő el-jövetelit. Ezt azért, a' mit tudtak az Apostoli tanitásból az Thessalonikabéliek, tudni illik, micsoda tartoztassa az Antichristus el-jövetelit, sohúlt az Sz. Irás mi-előnkben nem adgya; a' mint Sz. Agostonis *b* fel jegyzette.

Masodszor : Vgyan ezen Sz. Pál, az Corinthusbéliekhez irván, az Imádságnak, és Oltári szentségnek módgyárúl, sok szép tanuságokat adván, elősző *c* dicsiri őket, hogy az mint ő-tőlle vőtték vala az parancsolatokat, az-szerént tartották. Ez-előtt pedig levél-által semmit ő-nekik nem parancsolt vala. mert ezt az ő hozzájok irott Első levélben mondgya. Az-után sok szép tanuságokat adván, igy fejezi bé irását: *d Cetera cum venero disponam*; egyéb dolgokat mikor oda menendek, akkor el rendelek. Ezeket, az Oltári szentségnek, és egyéb *e* Egyházi szolgálatnak rendirűl-való tanitásokat, mellyekre Sz. Pál igazittya az Hiveket, sohult az ő Leveleiben irva nem találljuk. Tehát az Sz. Pál tanitása-szerént,

IV.

a *2. Thessal. 2. v. 6.*

b *Aug. 20. Civit. c. 19.*

c *1. Cor. 11. v. 2.*

d *Ibi. v. 34.*

e *Vide infr. §. 6. Verba August. ex Epist. 118.*

rént, miképpen ez-előtt az Corinthusbéliekhez irt levél-előtt, irásnélkűl vőtt Tudománnyal éltek az Corinthusbélyek : azonképpen az ő Leveleinek ki-terjesztése-utánnis az Apostoli rendeléseket, mellyek irásban nem foglaltattak, irás-nélkűl kővették, és tartották. Es noha Sz. Pál meg nem jelenti, micsodák légyenek azok az *Ceterák*, egyéb dolgok : de méltán azt alithattyuk, hogy az *Sacramentomok* szólgáltatásához illendő szókat; az Vr Vacsorájának tisztességes rendit; étel-előtt-való vételét; és hasonló dolgokat adott az Hivek-eleiben.

De az Atyafiak itt sem hajtnak fejet az Apostoli tanitásnak; hanem, csavarognak, és tétovázásokat forralnak : Elősző, azt felelik, a' mit az Első bizonyságra; tudni illik : hogy elein, míg éppen egy könyvben nem kőttetett az Isten igéjének épsége, szűkség vólt irás-kivűlis sokat hinni : de most immár nincs az *Traditióra* szűkségűnk. Ezt az patvarkodó *exceptiót* ezelőtt ki-űtők éliből, és tompa, rosz fegyvernek mutatók. Es, ha ki bizik elméssségéhez, mutassa meg, hol vannak fel-irva azok az egyéb dolgok, mellyeket Sz. Pál el rendelt az Corintusbéliek közőtt? Másodszor, azt felelik : Hogy Sz. Pál, csak aprólék kűlső *Cæremoniákrúl*, és rendtartásokrúl szól, midőn azt mondgya, hogy az egyéb dolgokban rendet szab ómaga. Ez immár bezzeg alkolmas felelet vólna, ha az Atyafiak, kik semmit irásnélkűl nem akarnak hinni, meg mutathatnák az Sz. Irásban, hogy amaz szo, [*Cetera*, Egyéb dolgokat] annyit tégyen, mint [aprólék kűlső *Cæremónia.*] A'vagy, ha fel-találnák az Isten könyvében, hogy csak az kűlső szokásokrúl, és nem egyéb derék dolgokrul szabott rendet Sz. Pál Corintusban. Ezeket valamig fel nem találhattyák, tudom hogy ómagok sem hiszik feleleteknek igaz vóltát. mivelhogy nem hisznek semmit azokban, mellyekrűl irást nem mutathatnak. Aztis fel kellene az Sz. Irásból jegyzeni : hogy az Corintusbéliek, az Isteni szolgálatban irás-nélkűl-való rend-tartásokban, nem vétkeztek amaz parancsolat-ellen, mellyet untalan vitatnak az Atyafiak; *Hoc tantum fac*, Csak ezt cselekedgyed, a' mit én parancsolok te-néked.

De hogy világosban ennélis ki tessék az Sz. Pál mondásából az Traditióknak szűkséges vólta, azt kel eszűnkben vennűnk : hogy, ebben az Első levélben, Két dolgot tanit Sz. Pál, hogy az Corintusbéli Ecclésiában fénylett, minek-előtte ő-hozzájok irott levelet küldőtt vólna : Eggyiket; hogy, mindenekben az ő parancsolatinak *Traditiója*-szerént jártak. Másikat : hogy az Isten igéjével, és az mennyei tudománnyal ugy meg gazdagultak, hogy semmi heával nem valának. Mely két mondásból ki teteznik : hogy, nem csak az *Cæremoniákat*, hanem az parancsolat alá vettetett dolgokatis *Traditiókból* vőtték vólt az Corintusbéliek. és, valami szűkséges vólt üdvősségekre, azt még minek-előtte ő hozzájok irás küldetet vólnais, mind meg nyerték vala. Mely dolgokból szépen következik : hogy az Sz. Pál Apostol tanitása-szerént, az egész Keresztyéni tekélletességre szűkséges tudományt, Irásnélkűlis meg tanulhatták az Hivek; és igy ne kőtelezte Sz. Pál csak csupán az Sz. Iráshoz az Igazságnak esméretit, mintha e' kivűl semmi Igazságnak végére nem mehetnénk.

1. *Corin. 11. v. 2.*
1. *Corinth. 1. ver. 5. 6.*

HARMADSZOR: Azt parancsollya az Thessalonikabéliekhez irt Elsö levélben foglalt tanítást megvetnék; kiváltképpen ha helyén haggyuk, a' mit Baronius nem oknélkül tanit; tudni illik: hogy Sz. Pál, leg elöszöris az Thessalonikabéliekhez irt leveleket. az Elsö levelet, Vrunk szűletése-után ötven-két esztendöben: az Másodikat, ötven-háromban. Ennekfölötte, ha egybe hordgyuk Sz. Pálnak egyébütt-való szavait, nyilván kiteteczik, hogy az Irás-kivül-való *Traditiókrúlis* szól. Mert Timótheusnak azt irja: † hogy, a' minémü igaz szólláſoknak formáját hallotta ö-tölle, azt megtarcsa, mint nálla le tétetett, és lelkére bizatott zálogot és kincset. Holott Sz. Pál, az hallott, és nem csak az meg iratott kincset említi. Sohult pedig az Irás elö nem mutattya, minémük légyenek azok az üdvösséges szólláſnak formái, mellyeket igy ajánla Timótheusnak.

2. Thessal. 3. v. 6.

Vide Serar. ubi supra.

† 2. Timot. 1. v. 13. 14.

§. 6. Az régi Doctorok értelme az Tradiciókrúl.

Negyedik, Bizonyságunkban, az régi Szenteknek tanú-bizonyságinak roppant seregét rendellyük. Mivelhogy pedig véghetetlen dolog vólna mind elö-számlálni, menyi sok szép dolgokat tanitottak az régi Szentek, az *Traditióknak* bötsülletes vóltárul; rövideden csak egynehány Szenteknek irásirul emlekezem.

Irenæus Mártyr, ki Polycárpust az Apostolok tanitványát esmérte, azt irja: hogy az ö idejében regnáló Tévelygök, az Sz. Irást semminek tartották; hanem valami titkos *Traditiókat* emlegettek. Ha pedig azokat az *Traditiókat* eleikben vetették, mellyeket az Apostolok idejétül-fogva az Sz. Püspökök kézrül kézre adtak; pökték 's félre tötték azokat. és azzal dicsekedtek, hogy ö-reájok nagyob titkai bizattak az Apostoli tudománynak, hogy sem az több Egyházi pásztorokra. Ezek-ellen Irenæus azt mondgya: hogy, senki jobban az Apostoli *Traditiókat* nem tudhattya, mint az Apostolok idejétül-fogva egymás-után következö Püspökök. Mert, ha valami titokra meg tanitottak valakit az Apostolok, bizonyazokat tanitották, a' kikre bizták az lelkeket, és az Eccleſiának gondviselését: *a Cùm ex Scripturis arguuntur, in accusationem vertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non rectè habeant, & quia non possit ex his inveniri veritas ab iis, qui nesciant Traditionem. non enim per literas traditam illam, sed per vivam vocem. Ob quam causſam Paulum dixisse; Sapientiam loquimur inter perfectos. Cùm ad eam iterum Traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos; adversantur Traditionibus. b Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam, in Ecclesia promptum est perspicere omnibus, qui vera velint audire; & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, in Ecclesiis, & Successores eorum usq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, quale isti delirant. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ perfectos docerent, his vèl*

Irenæus, lib. 3. ca. 3. n. 15.

a Irenæus, li. 3. cap. 2.

b Cap. 3.

maximè traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Holott Irenæus feddi azokat, kik oly titkos *Traditiókkal* akarták állatni tévelygéseket, mellyeket az Anyaszentegyház hírrel sem hallott. De azért az tis melléje veti: hogy, az Eretnekek-ellen azokkal az irás-kivül-való *Traditiókkal* harczolt, mellyeket kézrül kézre vöttek az Egyházi igaz Pásztorok. Es azt veti utánna, a' mit imént elö hozánk; hogy, ha semmi Sz. Irás nem vólnais, az egymás-után következö igaz Pásztorok *Traditiójából*, meg tanulhatnók az Igazságot.

Supra, fol. 458.

Cypriánus Martyr, Irás-kivül-való *Traditióval* bizonyittya, hogy az Vr Vacsorájában, az Pohárban vizet kel az borhoz elegyiteni: *In Calice offerendo, Dominica Traditio servetur, ut Calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.*

Cypr. Epist. 63. alias lib. 2. Epist. 3.

Sz. Agoston, gyakran, és igen nyilván tanittya: hogy, Valamit az egész Eccléſia követ, ha az Sz. Irásban sincsen, 's Conciliomoktúl sem rendeltetett; nem egyébnek kel azt tartani, hanem az Apostoloktúl származott *Traditiónak*. és merö bolondságnak mondgya, ha ki az-ellen rúgóldoz a' mit az egész Eccléſia javallott; mint a' maga szavaiból eléb *a* meg hallók. Es somma-szerént, Kilencz dolgokat olvastam az Sz. Agoston irásiban, mellyeket az Sz. Irással meg nem bizonyithatván, az Anyaszentegyháznak *Traditiójával* támogat: I. *b* Hogy valósággal Sz. Máté irta légyen ezt az Evangéliomot, mely most kezünkben vagyon. Es ugyan ezent mondgya az Apostoli Cselekedetrül irt könyvekrül. II. *c* Hogy az Eretnekektül vött Keresztség, erös és hasznos légyen. III. *d* Hogy az kisdedeket meg kellyen keresztelni. IV. *e* Hogy Husvétot, Karácsont, Pünkösdöt meg kel illeni. V. Hogy az Vr Vacsoráját, nem étel-után, hanem éhomra kel venni, noha az Apostolok estve vövék: *f Nec præcepit Dominus, quo ordine deinceps sumeretur; ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum.* VI. Az Keresztségben sok rend-tartásokat követ az Eccléſia, mellyekrül irás nincsen; ugymint: hogy *Exorcizállyák*, és reá lehellenek az gyermekre; hogy az ördögnek ellene mondatnak vélle, &c. *g In veritate igitur potestas Diabolica exorcizatur in parvulis, eiq; renuntiant, qui per sua non possunt, per corda & ora gestantium. h Ecclesia tota, filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum erueret.* VII. Ha, ugymond, *i* egy szó nem vólnais az Sz. Irásban, az Halottakért-való imádságrul, az Anyaszentegyház szokása elég vólna ennek bizonyságára. VIII. Hogy Bódog Aszszony az ö Szent Fiának szüléſe utánnis szüzen meg máradott: *De Eccles. Dogmat. cap. 69.* IX. Hogy nem Szombatot, hanem Vasárnapot kellessék meg szentelni, Apostoli végezésnek nevezi Sz. Agoston; a' mint *k* nem régen hallók. maga errül nincs sohult irásunk.

a Supra fol. 106. 470. 472.

b Supra fol. 463.

c Supra fol. 472.

d Ibid.

e Fol. 470.

f Epist. 118. cap. 6.

g Tom. 7. li. 1. de Nuptiis, cap. 20.

h Lib. 6. cõt. Julian. c. 2.

i Tom. 4. de Cura pro mort. c. 1.

k Supra fol. 470.

Arany-szájú Sz. János mikor az Thessalonikabéliekhez irt Második levelet magyarázza, azt irja: hogy, nem csak irva, de irás-kivülis háttak az Apostolok tanusságokat. és mihent az *Traditiónak* végére mehetünk, nem kel tovább tudakoznunk. Efféle *Traditiónak* mondgya; hogy az Oltárnál az Pap imádkozzék az Halottakért. *l Hinc patet, quòd non omnia per Epi-*

l Chrysost. hom. 4. in 2. ad Thessal.

ſiolam tradiderunt, ſed multa etiam ſine literis. Eâdem verò fide digna ſunt, tàm illa, quàm iſta. Itaq; Traditionem quoq; Eccleſiæ, fide dignam putamus. Traditio eſt; nihil queras amplius. a *Non fruſtra ab Apoſtolis ſancitum eſt, ut in celebratione venerandorum myſteriorum, memoria fiat eorum qui hinc diſceſſerunt. Noverunt illis multum hinc emolumenti eſſe, multum utilitatis, &c.*

a *Homil. 3. in cap. 1. ad Philip. in Moral.*

Sz. Baſilius azt irja: *b* hogy, ha meg vettyük az Anyaſzentegyházának *Traditióit*, az Evangeliomokatis mind meg üreſſittyük. Es hogy Kereſztet vetünk, ugymond, az Kereſzteléskor; hogy az vizet, és olajt meg ſzentellyük; hogy az ördögnek ellene mondunk, &c. *Traditióbúl* vöttük: *Si aggredimur non ſcripto proditas Traditiones, velut non magnam vim habentes rejicere; etiam ipſam Evangelii prædicationem ad nudum nomen contrahemus.*

b *Baſil. li. 1. de Spirit. S. cap. 27.*

Tertulliánuſis haſonló formán beſzél. és nevezet-ſzerént, *c* hogy az ördögnek, és az ő pompáinak ellene mondunk az ujonnan ſzületéskor; hogy az Halottakért áldozunk; hogy, minden cſelekedetünk előtt magunkra Kereſztet vetünk, cſak *Traditióbúl* ſzállottak reánk: *Quæramus, an & Traditio non ſcripta, non debet recipi? Planè negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præjudicent aliarum obſervationum, quas ſine ullius Scripturæ inſtrumento, ſolius Traditionis titulo vindicamus. Aquam adituri, conteſtamur nos renuntiare Diabolo, & pompæ ejus. Oblationes pro Defunctis, pro natalitiis, annuâ die facimus. Ad omnem progreſſum, atq; promotum; ad omnem aditum, & exitum; ad veſtitum, & calceatum; ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, frontem Crucis ſignaculo terimus. Calicis, aut panis noſtri aliquid, decuti in terram anxiè patimur, &c. Harum & aliarum hujuſmodi diſciplinarum, ſi legem expoſtulas Scripturarum, nullam invenies: Traditio tibi prætenditur auctrix; Conſuetudo, confirmatrix; Fides, obſervatrix.*

c *Tertul. de Corona militis, cap. 3. Similia Hieronym. cõtr. Luciferian. cap. 4. Euſeb. lib. 1. Demonſtr. Evang. c. 8. Epiphanius hæreſ. 61. Vide conſiliũ Siſinnii, Supr. f. 142.*

Ezeknek az fő Doctoroknak bizonyſágival meg elégſzem. Mert a' kinek kemény értelmét meg nem hódoltattya ezeknek eggyeſſége, ha böveb bizonyſágokat támaſztanánk ſem fogna rajtok.

HONNAN *eſmérjük meg az igaz Traditiókat?*

Ki tetczik pedig ezekből, hogy az Igaz *Traditióknak* fel-találáſában, ſzinte oly bizonyos módunk vagyon, mint ſzinte az igaz Sz. Irásnak meg iſmeréſében. Mert, miképpen az Anyaſzentegyháznak tanú-bizonyſága adgya elönkben az Apoſtoli irásokat: azonképpen az igaz *Traditiókatis* ő tőlle kel venni. és mint egy igaz mértékre arra kel nézni, az mit egynehányſzor monda Sz. Agoſton; tudni illik: *b* hogy, valamit az egész Kereſztyénſég valamely üdőben bé vött, követett, és gyakorlott; ha ſem az Sz. Irásból, ſem az Gyölekőzetek rendeléſiből ki nem tetczik eredeti, minden kétſégnélkül Apoſtoli *Traditiónak* kel azt itílni. és lehetetlen dolog, hogy effélékben, az Igazſágnak oſzlopát meg hajthaſſa, vagy le dőjtheſſe az pokolnak erőſſége. Azért, akár-ki mint mondgya, hogy ez, a'vagy amaz Apoſtoli *Traditió*, de ha ezt ſoha bé nem vötte az közönſéges Anyaſzentegyház, nem kel Apoſtoli tudománynak tartani. Igy hallók, hogy Irenæus meg veté az Valentiniánus Eretnekek titkos *Traditióit*. mert ezeket az Apoſtoli Eccléſiák bé nem vötték. Euſebiuſis azt irja: *c* hogy, noha Pápias Apoſtoli *Traditiónak* mondotta, hogy itilet náp

b *Verba habes. ſupr. fol. 106. 470. 472.*

c *Euſeb. lib. 3. cap. 39.*

után,

után, ezen az földön Ezer eſztendeig fogunk lakozni: de azért az Eccléſia, ſoha ezt bé nem vötte.

Két útunk vagyon pedig, mellyen nagy kűnnyen, és bizonyoſon végére mehetűnk, hogy ugyan valóſágoſon bé vött az Kereſztyénſég valamely *Traditiót*: Első: Az Hiveknek *praxiſsából*, ſzokáſából, rend-tartáſiból vétetik. mert a' mit tudunk hogy minnyájan, valakik Kereſztyén nevet viſelnek, kővetnek 's cſelekeſznek, azt Apoſtoli *Traditiónak* mondgyuk. Annakokáért, hogy az Sz. Pál leveleit Iſten iratta, bizonyoſon tudgyuk; mivelhogy az Hiveknek eggyeſſége ebben meg nyugodott. Es noha némellyek egy ideig kételkedtek az Sidókhoz írt levélről: de azért, ki terjedvén ennekis bőcsülleti, Luther előtt az egész Kereſztyének ſokaſága eztis Szent Irásnak tartotta. Haſonló bizonyſágunk vagyon az kis Gyermekek kereſztelőről; az Vr Vacſorájának éhomra vételéről, &c. Második út, az Sz. Atyák irásiból vétetik. Mert, noha minden Doctorok irást minnyájan el nem olvashatunk; és vélteis találunk egy oly dolgot, melyről minnyájan valakik írtak, emlékezetet tőttek vólna: de ha egynehány Szent és túdós Atyák, irásokban valamely dologrúl ugy emlékeztek, mint az ő idéjekben-való Hivek-kőzőtt ſzokott, és minden verſengés 's ellenzéſ-nélkűl bé vött Tudományrul; kétſég-kivűl vettetett, hogy ez vólt az Eccleſiának igyenes értelme.

Ita Auguſt. citat. ſupra, fol. 106. 470. 472.

§. 7. Parancſolatnélkűl magunktúl válaſztott, vagy az Anyaſzentegyháznak tőrvényiből rendelt Tiſzteletekis, kedveſek Iſten előtt.

A' kinek feje nem kócſagos, elégſégeſen meg értheti az eléb említett Bizonyſágokból; hogy az Irásban nem foglalt, hanem cſak az Eccleſiának ſzokáſából, és eleven tanitáſából reánk ſzállott Tudománytis bőcsűllettel kel fogadnunk. De még Két Kérdés marad fenn. Első: Ha ſzabadé magunk válaſztáſából valamivel az Iſtennek kedveskednűnk? Második: Ha az Eccleſiának vagyoné hatalma arra, hogy tőrvényeket ſzabjon, mellyek kőtelezzék a' Hiveket Iſteni ſzolgálatnak rendire, és cſelekedetire?

ELŐSZŐR azt mondom: hogy, Az Iſten parancſolati-által elönkben adatott cſelekedetek-kivűlis, ſok dolgokban kedveskedhetik az ember Iſtenének. Ezt ſok úton meg bizonyithattyuk:

I. Az Sz. Irás mondgya: hogy, Az Iſten nem kőtelezi embert arra, hogy Fogadáſokat fogadgyon. annakokáért ha ki nem akar fogadáſt tenni, ſemmit abban nem vétkezik: De, ha ki jó akarattyából Iſtenének valamire köti magát; bűnt vall, ha meg nem tellyeſiti. Ezt olvaſſuk *Deuteronom. 23. v. 21. 22.* Kiből nyilván ki tetczik: hogy, a' mire Iſten az embert nem kőtelezte, azt az ember fel-veheti. és, nem cſak meg nem bántya Iſtenét ezzel; de sőt inkáb vétkeznék, ha az maga jó akarattyából válaſztott dologban el nem járna. Egyébűttis ſokſzor azt mondgya az Vr: hogy, meg kivánnya a' mit néki igérűnk: *Iſai. 19. v. 21. Pſal. 75. v. 12. Eccleſ. 5. v. 3. Proverb. 15. v. 8.* Es nevezet-ſzerént, az bornemiſzſzaſágrúl-való fogadáſra nem kőtelez Iſten ſenkit: de ha ki erre véſzi magát jó akarattyából, azt

I.

Num. 6. v. 2.

kivánnya, hogy béis telleſitese Iſtennek adott ſzavát. Ez oly világos Igazſág, hogy Calvinus ſem tagadhattya efféle Fogadáſoknak bőcsűlletit. Azért irja : hogy, az torkos ember, fel-fogadhattya hogy az tobzódáſt el haggya; és efféle fogadáſokkal, ugymond, az Iſtenhez-való háláadáſunkat jelentyűk, vagy az Iſtennek haragját engeſztellyűk : *Si quis in aliquod ſtagitium gulæ vitio prolapſus ſit, nihil obſtat quo minùs ad caſtigandam intemperiem, lautitiis omnibus poſſit ad aliquod tempus renuntiare; idq; facere Voto adhibito, quò arctiore vinculo ſe adſtringat. Votis noſtram erga DEVM gratitudinem teſtamur, vel ad iram ejus deprecandam, ipſi à nobis pœnam ob admiſſa delicta exigimus. Vota hodie quoq; nobis in uſu eſſe poſſunt, quoties nos Dominus, vel à clade aliquâ, vel à morbo eripuit, &c.* Calv. lib. 4. cap. 13. n. 4. Efféle ſzabad akaratunk-ſzerént válaſztott Fogadáſokrul pedig, az Irás azt mondgya : hogy, tiſzteltetik Iſten ezekkel : *Iſa. 19. v. 2.* és meg engeſzteltetik haragja véllek : *Prov. 15. v. 8.*

II. Sz. Pál azt mondgya : *a* hogy, Az Vr parancſolatot nem adott az Szűzeſſégről : de ő az Sz. Lelket vőtte, és tanácſot ád, hogy Szűzeſſégben éllyen az Szűz. Mert, noha nem vétkezik, sőt *bene facit*, jól cſelekeſzi a' ki leányát házaſſágra adgya : de *melius*, jobban cſelekeſzik, és bódogb léſzen, a' ki házaſſágnélkűl tiſztaſágban él. Holott látod, hogy az Sz. Házaſſágnál, jobnak mondgya az tanácſlott Szűzeſſéget. Azonképpen Vrunkis, az gazdag Iſiunak azt mondá : *b* hogy, ha üdvőzűlni akar, tarcſa meg az Iſten parancſolatit. és midőn azt felelte vólna az Iſiu : hogy, ezeket gyermekſégétűl-fogva meg-tartotta : reá tekinte Vrunk, igen meg ſzereté őtet, és azt mondá néki; *c* hogy, ha tekélletes akar lenni, adgya el mindenét, kőveſſe őtet, és nagy kincſe léſzen menyorſzágban. Vtánna veti : hogy, valaki ő-érette, Attyát, Annyát, Házaſ-társát el-haggya, őrők életet nyér. Mely mondáſokban meg mutattya Vrunk; hogy, az parancſolat-kivűl-való munkánkatis mennyei Koronával meg-fizeti. kit nem mivelne, ha kedveſek nem vólnának ő-előtte. Es efféle tekélletes cſelekedeteket, mellyekre az Iſten parancſolattya ſenkit nem kőtelez; *Opera ſupererogationis*, adoſſág-fölőtt-való cſelekedeteknek neveznek az Sz. Doctorok : *d Neq; enim, ſicut non mœchaberis, non occides, ita dici poteſt, non nubes. Illa exiguntur; iſta offeruntur : in illis Dominus debitum imperat nobis; in his autem, ſi quid amplius ſupererogaveritis, in redeundo, reddet vobis.* Sz. Paulinus, és Sz. Fulgentius haſonlóképpen ſzólnak, és azt mondgyák : hogy, a' mit Vrunk monda amaz vendég-fogadónak; *e Quodcunq; ſupererogaveris, reddam tibi*; az Szűzeſſégről, és egyéb ſzabad válaſztáſunkból fel vőtt tekélletes életnek rendirűl kel érteni : *f Beatæ Virginitati innumeras coronas redditurus, quia hoc conſilium præcepto adjiciens, de ſuo ſupererogavit.*

III. Sok példánk vagyon az Sz. Irásban e' dologrúl. Mert az régi Szentek, gyakran ſok dolgokat cſelekedtek az Iſtennek tiſzteſſégére, mellyekről parancſolat nem adatott vólt nékik. Iácobnak *g* ſenki nem parancſolta vala, hogy minden jóſzágának tizedét Iſtennek igérné. *h* Mardochæus, és az *i* Machabæuſok, az Iſteni jó tételményeknek emlekezetire, és hálá-adáſſal-való tiſzteletire, új Innepet rendelének; és *k* Vrunkis meg illé az ő-tőllők rendelt Egyház-napiát. Az Ninivebélieknek, ſenki

a *1. Cor. 7. v. 25. 38. 40.*

b *Matt. 19. v. 16.*

c *Marc. 10. v. 21.*

d *Aug. tő. 6. De S. Virginitate. c. 30.*

e *Luc. 10. v. 35.*

f *Paulin. ep. 4. ſub init. Fulget. Præfat. libr. ad Monimum.*

g *Geneſ. 28. v. 20.*

h *Eſther. 9. v. 29.*

i *1. Macha. 4. v. 59. 2. Machab. 10. v. 8.*

k *Joan. 10. v. 22.*

nem parancſolta, hogy hamvát hintenének fejekre, és az oktalan állatokatis koplaltatnák. Sz. Pálnak *a* vallyon's ki parancſolta, hogy fogadáſból Ieruſalembe mennyen, és haját fel nyireſſe? *b* Sz. Dávidnak, hogy az Iſtennek tiſzteſſégére Szentegyházat éppitene, Enekeſeket, Orgonáſokat, Czimbalmoſokat rendelne, kik ſzép Muſikával dicſirnék az Iſtent? Az Kereſztyénſégnek ſengéjét ki kőtelezte arra, *c* hogy el adgya jóſzágát, és az Apoſtolok lábához vigye az árrát? Hogy az *d* Apoſtolok árnyékára ki tegyék betegeket, és *e* térd-kőtőjőketis bőcsűllettel kapják? Az *f* vér-kórſágos aſzſzony-állat, az Vrunk ruhájának prémét meg illeté. *g* Iudith aſzſzony, ſzűntelen Ciliciomot hordoza. és ezer efféle dolgokat találunk az Szentekben; mellyekről, noha parancſolatok nem vólt, de azért kedveſek vóltak Iſten-előtt, és dicſiretet érdemlettek. Bizony, nem olvaſſuk, hogy *h* Kereſztelő Iánoſt, vagy amaz Sz. Anna aſzſzonyt parancſolattal kőtelezte vólna Iſten az nagy ſanyaru életre, mellyet bőjtőléſekkel viſeltek : de ezekért nem ſzidalmaztatnak az Sz. Irásban, hanem dicſirtetnek. Végezetre, magokis az balra hajlott Atyafiak, az Iſteni tiſzteletben nem kevés dolgokat cſelekednek, mellyekről nincs az Irásban parancſolattyok; a' mint ezennel a' magok *Agendáiból* meg mutatom. En, bizony, ſoha még oly vad természetű Fejedelmet nem hallottam, kinek cſak az ollyan ſzolgálat eſett vólna kedve-ſzerént, mellyet feje-veſztében parancſolt vólna; és a' ki meg őlte vólna kedveſét, cſak az okon, mert *inſtructiója*-kivűlis igyekezett Vránák kedveskedni.

Masodszor, azt mondom : hogy, Az Anyaſzentegyház az Iſteni ſzolgálatban, és tiſzteſſéges ſzer-tartáſban módot ſzabhat, és az Szent Irás-kivűl-való dolgokrais kőtelezheti parancſolattyával az ő fiait, az űdőnek, helynek, és alkolmatoſſágnak mivólta-ſzerént. Ezt az mondáſt, cſak ugy kel érteni, mint ez-előtt *i* mondám hogy magyarázzák ő-magok az Római Pápák; tudni illik : hogy azokrúl az dolgokrúl ſzabhat Vj tőrvényt az Eccléſia, mellyekről az Sz. Irásban nem találunk végezéſt. Azok-ellen pedig, a' mellyeket ő-maga el rendelt az Vr Iſten, nem ſzábad ſemmit újitani, ſem az-ellen valamit végezni. Hogy azért az Sz. Irás-kivűl, de nem az Sz. Irás-ellen-való dolgokrúl tőrvényt ſzabhaſſon az Eccléſia; és az Kereſztyéni ſzabadſág, az fiúi engedelmeſſéget fel nem bontya; ſokképpen meg bizonyíthattyuk.

I. Az Sz. Irásból. Mert azt parancſollya az Vr Chriſtus : hogy, *k* valaki az ő Annyának az Eccleſiának nem enged, ugy tarcſuk azt, mint ha Pogány vólna. Es, ſzinte miképpen ſok helyen meg parancſollya az Iſten; hogy ez világi Fejedelmeknek engedgyűnk, *l* nem cſak bűntetéſtűl-való félelemért, hanem lelki eſméretűnkértis, hogy ez meg ne ſérűdgyék, mivelhogy az hatalom Iſtentűl vagyon, és Iſten-ellen tuſakodik's kárhozatot keres magának, valaki ez-ellen rugóldoz : azonképpen meg parancſollya aztis; *m* hogy az Egyház Páſztorinak engedgyűnk, mint Lelkűnkre gondviſelő ſzám-adó ſzolgáknak. sőt azt mondgya : *n* hogy, a' ki ezeknek ſzayát meg veti, önnön magát az Iſtent veti meg. Ennekfölőtte, Sz. Pál azt mondgya; és az Terméſzetnek okoſſágais azt mu-

a *Act. 18. v. 18. cap. 21. v. 23.*

b *1. Paral. 17. v. 6. 1. Paral. 15. v. 15.*

c *Actor. 4. v. 34.*

d *Actor. 5. v. 15.*

e *Actor. 19. v. 12.*

f *Matth. 9. v. 20.*

g *Judith. 8. v. 5. c. 9. v. 1.*

h *Luc. 2. v. 36.*

i *Suprà, fol. 228.*

k *Matt. 18. v. 17.*

l *Rom. 13. v. 1. & 5. 1. Petr. 2. v. 13. Coloſſ. 3. v. 22.*

m *Hebr. 13. v. 17.*

n *Luc. 10. v. 16. 1. Reg. 8. v. 7*

tattya: hogy, Iſten-ellen tuſakodik, valaki az Iſtentûl rendelt gondviſelôk, és Páſztorok-ellen cſelekeſzik. mert ugyanis haſzontalan vólna az gondviſelônek tiſzti, ha nem parancſolhatna az alatta-valóknak, és meg nem bûntethetné ôket ſzó-fogadatlanſágokért. Azis pedig nyilván vagyon az Sz. Irásban: *a* hogy, az Iſten gondviſelôkké, ôr-állókka, és az Nyájkôrûl vigyázó Páſztorokká tôtte az Anyaſzentegyháznak vezérit. Végezetre: az Oo tôrvényben kôteleſek vóltak minnyájan, *b* hogy az Papi fejedelemnek, és Tanitóknak, engedelmeſſéggel lennének. és ugyan halálra itéltetett, valaki ſzót nem fogadott. Vrunkis azt hagyá: *c* hogy, valamit az Moyſes ſzékiben ûlô Tanitók parancſolnak, az tévôk légyenek minnyáján. Es az Hiveknek irja Sz. Pál: *d* hogy, nem cſak az Apoſtolok rendeléſinek, de az Anyaſzentegyház Vénei parancſolattyának is engedgyenek. és az fojtottt 's véres állatnak ételétûl el fogják magokat.

a *Actor. 20. v. 28.*

b *Deut. 17. v. 10.*

c *Matt. 23. v. 2.*

d *Actor. 15. v. 41.*

II. Bizonyos példákkal ezen Igazſágot meg erôſſithettyûk. Mert meg hallók, hogy az Oo tôrvényben az Eccléſia Innep-napokat rendelt, és mindeneket annak meg tartáſára kôtelezett. Az Apoſtolokis, *e* ideigvaló tôrvényt ſzerzének, az fojtott és véres állatoknak tilalmárûl. Sz. Pál, minek-utánna az Vr parancſolattyát az Házaſſágrûl elô hozta vólna; *f Præcipio non ego, ſed Dominus*: utánna veti; hogy, ôis parancſol valamit, a' mit nem az Vr parancſolt; *g Ceteris ego dico, non Dominus.* Az-utánnis, minden Conciliomokban ſzokott dolog vólt, hogy bizonyos Tôrvényeket ſzabnának. Az Nicænum Conciliomnak, az Húſvét innepérûl, és egyéb ſok dolgokrul-való rendeléſét ez-elôtt *h* meg hallók. Az tôb Sz. Gyôlekôzetekbennis, álhatatos *praxiſſa* 's ſzokáſa vólt mindenkor az Anyaſzentegyháznak, hogy átok-alattis ſok Rendeléſeket ſzabott. és, a' mint meg értôk ez-elôtt, *i* Aëriuſt ugyan Eretnekek kôzzé ſzámlálták, hogy az Anyaſzentegyháztul rendelt Bôjtôket, és Innepeket meg nem tartotta.

e *Actor. 15. v. 28.*

f *1. Corinth. 7. v. 10.*

g *verſ. 12.*

h *Supra, fol. 172.*

i *Supra, fol. 261.*

III. Az Sz. Doctorokis ezent tanittyák. Mert Sz. Agoſtontul meg értôk: * hogy Tôrvény gyanánt kel tartani, valamit Szokáſûl vôtt az Eccléſia. és merô sûlt balgatagſág az-ellen tuſakodni, a' mit javall az Hiveknek kôzônſéges eggyeſſége. Hogy pedig egyéb dologrûl ne emlekezzem, egyenlô értelemmel tanittyák az Sz. Doctorok: hogy, az Negyvennapi bôjtrûl ki adott parancſolattyát az Eccleſiának, bûnnélkûl meg nem ſzeghettyûk: *k Aliis diebus jejunare, remedium eſt, aut præmium: in Quadrageſima non jejunare, peccatum eſt. Alio tempore qui jejunat, accipit indulgentiam: in Quadrageſima qui non jejunat, ſentit pœnam. l Nos unam Quadrageſimam, ſecundum traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo jejunamus. m Eſt omni tempore jejunium utile; nunc verò multò amplius. omnes æqualiter & præceptum audiunt, & cum gaudio ſuſcipiunt. Vide, ne propter parvam eduliorum voluptatem damnum incurras, & teipſum crtminis Deſertoris reum ſtatuas.*

III. *Supra, fol. 106. 470.

k *Aug. Ser. 62. de Tempor.*

l *Hierony. Tó. 2. Epiſt. ad Marcel. contr. Montan.*

m *Baſilius, Concio. 2. de Jejunio.*

IV. és Vtólſzor: ômagokis *n* az Vj hit cſáváló Páſztorok, eſzekben vôvék, hogy, ha az kôzônſéges Gyôlekôzet némely dologrul tôrvényeket nem ſzabhatna, rút zúr-vavar, és fárſánghoz illendô eſz-veſzés kôvetkôznék. Azért, hogy egyéb idegen orſzágbéli Atyafiakrul ne ſzóllyak:

IV. n *Vide ſupra fol. 343.*

Leg elôſzôr: az Magyar Calviniſták, 1567. eſztendôben, egy illyen Kônyvecskét nyomtatának Debreczemben: *a Articuli ex Verbo DEI, & Lege Naturæ compoſiti, ad conſervandam politiam Eccleſiaſticam, & conformandam vitam Chriſtianam, in omnibus ordinibus neceſſariam.* Az-után, 1591. eſztendôben, az Váradi Synatban ezen kônyvet meg erôſſiték; és ki ſzedegetvén ebbôl az Egyházi rend-tartáſra nézô dolgokat, magán ki nyomtaták. Azért leg elôſzôr azt irják: *b* hogy, ôket ez-ideig vad Barbaruſoknak, tôrvénytelen Cyclopſoknak tartották, mert ſemmi jó rend-tartáſra nézô tôrvények nem vólt. Az-után intik az Prædikátorokat; hogy, innen-tova magok fejétûl ujitáſt ne ſzerezzenek, mert ebben az kôſſég meg botránkozik: hanem, ha az ô tanitáſokat más kaptára kel vonni, légyen kôz akarattal: *c Si quid innovandum, vel corrigendum erit in conſuetâ Doctrinâ & Ritibus, cum totius Eccleſiæ conſenſu fiat.* kibôl meg értheti, a' kinek feje nem koſzos, hogy magok ſem itilik állandó tudománynak az ô Hiteket, melyben ujitáſt, és meg igazitáſt engednek. Annak-utánna, azt parancſollyák: hogy, *d* valamely Prædikátornak Bibliája nincſen, le vetteſſék tiſztibôl. De mivelhogy ſok két-lábú ſzamárok vannak Prædikator Vraim kôzôtt, haſzontalan volna, ha minnyájan Deák Bibliát ſzerzenének: hanem, *e* cſak az Túdóſoknak parancſollyák, hogy Deák Bibliájok légyen; az tudatlanának elég, ha Magyar irásnál egyebet nem tudván, cſak Magyar Bibliát tartis. Erôſſen meg tiltyák aztis: hogy, *f* Szombaton és Vaſárnapon, ſenki Menyegzôt ne tareſon, mert az Harmadik parancſolat-ellen vétkezik: és az Innepet meg nem ſzenteli, valaki Szombaton vagy Vaſárnap, az Sz. Házaſſágot ſzolgáltattya. *g* Az Házaſſágnak idején, azt akarják: hogy, meg eskûdgyenek egymáſnak az egybe adott ſzemélyek. *h* A' kinek cſak jegyben vólt Mátkája, ha eggyiket el fogják, várja Négy eſztendeig Iegyeſét, és az-után máſſal házaſodhatik. ha pedig ugyan Feleſége vólt, Hat eſztendôt várakozzék. és, ha ſemmit nem hall társárul, kereſſen más társot. ha pedig féltében, gonoſz tétéért el futott az Férfiu, fel ſzabadult az Házaſſág, és máshoz mehet aſzſzonyom. *i* Atkozatra, és tiſzti veſztéſére itilik az Prædikátort, mely az ifiu embereket, tizen-három eſztendô alatt egybe adná: a'vagy ûdôs embernek, tizen-ôt eſztendô alatt lévô ifiat jegyzene. *k* Erôſſen meg tiltyák: hogy a' Czigányok fiait Kereſztſégre ne bocſáſſák, és az házaſſág-által egyben ne adgyák ôket. Sok tôb effele rendeléſeket ſzabnak, mellyek kôzzûl ſemmit az Sz. Irásban nem olvaſnak: és mindazáltal, Atok alatt kôtelezik ezekre az eſze-veſzett gyôlekôzeteknek gaz Tanitóit.

a *Art. 62. fatetur primò æditum libru. 1567.*

b *Art. 1.*

c *Actor. 5. & de Diſciplin. Art. 5.*

d *De Diſciplin. Art. 6.*

e *Art. 42.*

f *De Diſcip. Artic. 13. & Art. 22. ſuſior.*

g *De Diſcip. Art. 13. ſuſior. Art. 22.*

h *Art. 25.*

i *Art. 26.*

k *Art. 44.*

Ezt az Tôrvény ſzabáſnak méltóſágát, meg irígylék az Luther Katonái; és ôkis, 1598. eſztendôben, Kereſztúrat, Manlius által, egy illyen Kônyvet irának: AGENDA, az az, Szent Egyházi cſelekedeteknek, avagy, Szentſégeknek, és egyéb Egyházi ſzolgálatok ki ſzolgaltatáſának módgya. Ennek Elôl-járó levelében, az Seniorok kôtelezik az Tanitókat; hogy egy kôrôm hegynyire ſe távozzanak el ez Kônyvnek renditûl: *Noſtri erit officii, ab hac Formulâ, ne quidem ad latum recedere unguem; ſed ſingulis verbis, & apicibus retentis, eam ceu regulam infallibilem ſequi.* Ennek-utánna: Elôſzôr

az Keresztségrûl szólnak. 's el rendelik, minémû imádságot mondgyon térden-álva az Prædikátor; és minémû Evangéliomot olvasson az Keresztség elôtt. Az Komákkal mint fogadtassa fel, hogy az gyermek ellene-áll az ördôgnek, és ez világnak. Az Gyermektûl mint kérdgye rend-szerént, ha hiszié az Crédónak ágazatit; és mint felellyenek ô képében az Komák. Másodszor: Az gyermek-ágyból fel kôlt Aszszonynak az Keresztyén gyôlekôzetben-való ajánlásárûl végeznek; és sok szóval meg irják; mit mondgyon, 's mit imádkozzék az Prædikátor, mikor avatni akar. Aztis kûlôn taníttyák: mint kellyen pirongatni az szegény aszszonyt, ha gyermeket vesztett vagy, avatása-elôtt meg hólt az ô szûlôtte. Harmadszor: Az Házasságrul szóllanak. szájába rágják Prædikátoroknak; mint prædikállyon, 's térdre álván mint kônyörögjôn; mint kérdezze, ha ugyan egymáshoz akarják adni magokat? minémû hittel kôtelezze ôket. Az-után aztis meg irják: mint kellyen az el-hálás-után az Menyasszonyt bé ajánlani az gyôlekôzetben. Negyedszer: Az Gyónásrûl, és az Vr Vacsorájárul emlekeznek. Ittis elôszôr hosszu prédikátiót irnak; az-után parancsollyák, hogy térdre állyon az gyonó személyekkel eggyûtt az Tanító, és egy rôvid imádság-után kérdezze tôllôk, ha Bûnôssé haggyáké magokat? Igyekezneké életek jobbitására? és végre, minémû szókkal hirdesse az bûnnek bocsánattyát. Az Vr Vacsorájának osztogatásárúlis hasonló formán szab régulát az *Agenda*. Eotôdszôr és utólszor: Az Beteg embernek vigasztalásárûl, és Communicáltatásának modgyárul szól. és ittis sok rend-tartásokat szabogat.

Ezek, és tôb számtalan dolgok vannak az Atyafiaknál, az Halottak temetésében; az Prædikálás-elôtt-való énekléskben; az Tanítók rendelésében: mellyek sohúlt az Sz. Irásban nincsenek, hanem ômagok szabják, és varják Articulusokban, Egyházi tôrvényekben. Igy azért, Cselekedetekkelis bizonyságot tésznek, hogy szabad az igaz Anyaszentegyháznak rendeléseket szerzeni, és ezekre az ô engedelmes fiait kôtelezni. Mert, mint az majom kôveti az embert, noha nincs emberi ábrázat benne: ugy az Tévelygôkis, az igaz Ecclesiát igyekezik cselekedetekkel ki ábrázni: *Novatianus, simiarum more, quæ cùm homines non sint, homines tamen imitantur, vult Ecclesiæ Catholicæ autoritatem sibi vindicare.*

Cypri. Epist. 73. initio.

HARMADIK RESZE.

AZ EL FAIVLT ATYAFIAKNAK ELlen-vetések.

† *Supràfol. 285.*

MIvelhogy az elébb fel jegyzett Tertulliánus mondása-szerént, † az Tevélygôk, az Igazságnak fel forgatására, az Igazságtûl akarnak bizonyságot kúdúlni: az mi rágalmazó szomszédinkis, az Sz. Irásnak meg mozdithatatlan erôsségivel fel állatott Igazságot, az Sz. Irással akarják ostromlani. De mint szinte egyéb igyekben, ugy ittis egy férges mogyorót nem érne, a' mivel azt alittyák, hogy az egetis magoknak

foglal-

foglallyák. Azért, hogy semmit nem kell hinni, és az Isteni tiszteletre, 's nékie-való kedveskedésre cselekedni, az Sz. Irásnak világos tanitásában foglalt dolgok-kivûl, illyen formán támogattyák.

§. 1. Az Atyafiak fô fegyveri, és Erôsségi.

Elsô rendbéli Erôsséget, az Sz. Irásból vesznek: I. Sok helyen meg tiltotta az Vr Isten: hogy, se hozzá ne adgyunk, se el ne vegyûnk az ô szavaiból; ugymint, *Deut.4.v.2.cap.5.v.32. Proverb.30.v.6. Ezech.20.v.18. Apocalyp.22.v.18.* Tehát, az Irás-kivûl-való *Traditiókat*, nem szabad az Iráshoz fóltozni. II. Az Isten azokat a' kik Igazat akarnak érteni, az Tôrvényhez igazíttya: *Isai.8.v.20.* Abrahámis az gazdag embernek attyafiait, Moyseshez, és az Profétákhoz kûldi: *Luc.16.v.26.* Es az Oo Testamentomban, valamikor az igaz tudományt, és Isteni tiszteletet helyére akarták vinni, az Irásból mentek ennek végére; mint példánk vagyon errûl az [a] Sz. Dávid, [b] Iosafát, [c] Ezechiás, [d] Iosiás, [e] Esdrás, cselekedetiben. Tehát, nékûnk sem kel másutt vadásznunk az Igazságot. III. Az Vr Isten világos igékkel meg hagyá: hogy, csak azt cselekedgyûk, *Hoc tantùm facito*; a' mit ô meg parancsolt: *Deuter.12.v.32.* Tehát, nem kel ennél az ô ki jelentett akarattyánál tóváb mennûnk. Es ebben ugy triumfálnak, mintha rabbá estûnk vólna, és nyelvûnkis belincsben vólna. Aztis mellé vetik: hogy, * Isaiás-által szemekre veti Isten az embereknek, hogy ollyat cselekedtek, a' mit ô nem kivánt: [f] *Qui alio modo DEVM colere vult, quàm se colendum ipse dixerit: non utiq; DEVM colit, sed quod ipse finxit.* IV. Sz. Pál azt mondgya: [g] hogy minden Sz. Irás hasznos az tanitásra; az bûnôsôk, és tévelygôk feddésére, és minden igazságra-való vezérlésre, hogy az Isten embere tekélletes légyen. Ha azért az Tekélletesség, és minden Igazságnak esméreti meg lehet az Sz. Irásból, mit kel egyebet keresnûnk? V. Christus Vrunk azt parancsollya: [h] hogy, azt tanitcsuk a' mit ô mondott. Sz. Pál melléje veti: [i] hogy, átok az, valaki a' kivûl tanít a' mit az Apostolok tanitottak. Es heában-való tiszteletnek [k] nevezi ûdvôzítônk, az emberi tudományból származott dolgokat. VI. Soha az Sz. Irás senkit egyebet bûnéért meg nem fedd, hanem csak azt, a' ki meg szegte az Istennek írott Tôrvényét: vagy a' ki oly dolgot cselekedett, melyrûl parancsolattya nem vólt; mint meg tetczik, *Levit.10.v.1.* az Aaron fiainak cselekedetibôl. Ebbôl ki nyilatkozik, hogy az Isten meg elégszik azzal, ha az ô Tôrvényének bôtû-szerént való tanitásán meg maradunk.

Másodszor: Ezen dolgot támogattyák az Sz. Doctorok irásivalis: I. Mert az Sz. Atyák azt tanittyák: hogy tellyes az Sz. Irás; és magában foglallya valami szûkséges az ûdvôsségre. kit soha nem mondanának, ha az Irás-kivûl hinni 's cselekedni kellene valamit. Athanásius imígy szóll: [l] *Per se sufficientes sunt Sanctæ Scripturæ, ad Veritatis indicationem.* Irenæus: [m] *Scripturæ perfectæ sunt.* Cyrillus: [n] *Non omnia quæ Dominus fecit, conscripta sunt; sed quæ scribentes, tam ad mores, quàm ad dogmata putârunt sufficere.* Sz. Agostón: [o] *Etsi non omnia scripta sunt: tamen electa sunt quæ scriberentur, quæ*

saluti

a *1.Paral. 16.v.40.*
b *2.Paral. 17.v.9.*
c *2. Paral. 30.v.5.cap. 31.v.20.*
d *2.Paral. 34.v.21.*
e *2.Esdr.8. v.2.*
* *Isa.1.v.12.*
f *Aug.li.1. de Consens. Evang.c.18.*
g *2.Tim.3. v.16.*
h *Matt.28. v.20.*
i *Gal.1.v.8.*
k *Matt.15. v.9. Idẽ Isai.29. v.14. Mar.7.v.6. Coloss.2.v. 8.& 12.*
l *Athanas. contr. Gëtiles, Exordio.*
m *Iren.lib. 2.cap.47.*
n *Cyrill.lib. 12.in Joan. cap.68.*
o *Aug.trac. 49.in Joan.*

saluti credentium sufficere videbantur. a *In iis, quæ apertè in Scriptura posita sunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresq; vivendi.* Az első Kelemen Pápa: b *Ex Divinis Scripturis, integram quis, & firmam Regulam veritatis susceperit.* II. Azis az régi Sz. Doctorok szava: hogy, Valamit az Sz. Irásból meg nem bizonyithatunk, annak helyt nem kel adni: c *Hoc quia de Scripturis non habet autoritatem, eâdem facilitate contemnitur, quâ probatur.* d *Gladius Verbi DEI percutit omnia, quæ absq; autoritate & testimoniis Scripturarum, quasi traditione Apostolicâ confingunt.* Tertulliánus: e *Auser hæreticis quæ Ethnici sapiunt, ut de Scripturis solis quæstiones suas sistant; & stare non poterunt.* f *Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptum esse doceat Hermogenis officina: si non scriptum; timeat Væ illud adjicientibus, aut detrahentibus destinatum.* Sz. Agoston: g *Constituit montes Israël, autoritas Divinarum Scripturarum. Ibi pascite, & securè pascitis. Quidquid inde auditis, hoc vobis bene sapiat: quidquid extra est, respuite.*

Harmadszor: Emberi okosságból támasztott bizonyságokatis állatnak: I. Az Istennek nagy kisségére esnék, ha az ő könyvét fogyatkozotnak, csonka-bonkának mondanók. Mert, ha igen meg gyaláznók azt az embert, a' ki valamely dologrúl nagy könyvet irna, melyben sok szükséges derék dolgokat el hagyván, némely aprolékot únalmason előforgatna; vallyon's, az Sz. Lélek nem gyaláztatiké meg, ha az mi üdvösségünkrúl irt könyvben, sok szükséges tanuságok el hagyattak? Ezt az bizonyságot, nagyob erősségnek okáért, igyis vastagittyák: Mert, ha az Szent Irásban minden szükséges dolgot bé foglalhattak az Apostolok; irígység vólt, ha bé nem foglaltak. Ha pedig nem vólt értekek reá, hogy mindent fel-jegyzettek vólna: tudatlan vólt, a' ki őket igazgatta az Sz. Lélek. II. Ha az Iráſ-kivúl *Traditiókatis* kel tartanunk; nem lészen szükséges az Sz. Irás. mert e'nélkúl, csak az *Traditiók*kalis bé érnők minden lelki szükségünket. III. Ha *Traditiókat* kellene hinnünk, soha az Igazságrúl nem lehetnénk bizonyosak. mert akármely hivságos találmánytis, *Traditió*-gyanánt elő-toszhatnának; mint hallók hogy cselekedék Pápias. Es mivelhogy az régi Sz. Doctorok szava, nem oly bizonyos mint az Sz. Irás; sőt, az Sz. Atyákis gyakran meg botlottak; nem tudhattyuk bizonnyal, ha igazat mondnaké, midőn valamely Szokáſt, Apostoli *Traditiónak* neveznek?

Suprà, fol. 480. 481.

§. 2. Kőzönséges Felelet mind ezekre.

Ezekre Három kőzönséges Feleletet adhatunk, mellyek el vágják inait, és minden erősségit el rontyák mind ezeknek.

Elősző: Nyakokra fordithattyuk ezeket az Atyafiaknak, és azt mondhattyuk: hogy, ha csak azt kel hinni 's cselekedni, a' mit meg parancsolt az Irásban az Vr Isten: Tehát nem kel hinni, hogy az Szombat illésre kötelesek nem vagyunk. sőt, nem lészen szabad, Vasárnapot, Karácsont, &c. meg illeni; mert ezekrúl nevezet-szerént nincs az Irásban parancsolat. Több dolgokatis említénk, mellyeket az Atyafiak velünk egyetemben vallanak 's cselekesznek, noha *specificè*, nemek-szerént meg nem parancsoltattak. Tartoznak tehát az Atyafiakis, magok mentségére ugy

enyegetni

enyegetni az Sz. Iráſt, és az Sz. Doctorok szavait, hogy tellyességgel tilalmasnak ne haggyák lenni az magok dolgát. Es, az mint ők magokat meg mentik, minketis azon mentséggel ki tiſztitnak minden galyibából.

Másodszor: Az-előttis a mondám; hogy mindenek az Szent Iráſban vannak foglalva: de abban vagyon az kérdés, mi módon légyen az Szent Irásban minden üdvősséges tudomány? *Explicitè, immediatè, in specie*; maga-tulajdon neme, nevezeti, és világoson ki fejezett természeti-szerénté? vagy pedig *Implicitè, mediatè, generatim*; valamely kőzönséges tanuságok-által, mellyekből végére mehetünk, honnan kellyen azokatis meg tanulnunk, mellyek nyilván irva nincsenek? Azért, mind helyén maradnak az elő-hozott Bizonyságok, midőn megengedgyük; hogy az Sz. Irásban vagyon foglalva minden szükséges tudomány, noha *Implicitè, mediatè, generatim*; nem a' maga neme-szerént, hanem amaz Két kőzönséges Tudományban: I. Hogy az Iráſ-kivúl-való b *Traditió*katis meg kel tartanunk. II. Hogy az Anyaszentegyháznak tanitását engedelmessen kel vennünk. Miképpen azért Sz. Agoston azt irja; hogy, akkor tartyuk igazán az Sz. Iráſt, midőn azt cselekedgyük a' mit az egész Ecclésia jávall, mivelhogy az Ecclesiának bőcsülletire az Sz. Irás kötelez: c *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat autoritas: ut quoniam Sacra Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illâ consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Szinte azonképpen aztis mondhattyuk; hogy, akkor cselekeszünk az Iráſ-szerént, midőn azt mivellyük a' mit az *Traditióból* tanúlunk. mert az Iráſ-nélkúl-való tudományokatis, az Sz. Irásnak kötelezéséből vészszük. Hogy azért az Iráſ-kivúl-való *Traditiókat* el ronthaſſák az Atyafiak; nem elég azt meg mutatni, hogy az Sz. Irás elégséges, és magában foglal minden szükséges tudományt, &c. hanem ennek-fölötte azt kel meg mutatni; hogy tulajdon neme, és nevezeti-szerént foglaltatnak mindenek az Irásban. Az elő-hozott bizonyitások kőzzül pedig, csak egy sem néz erre; hanem, ha mit bizonyitis, csak azt bizonyittya, hogy, ha nem *Explicitè*, nevezet-szeréntis, de *Implicitè*, valamely kőzönséges tanuságnak ereje-által, mindent meg tanulhatunk az Irásból.

a *Suprà fol. 459.*

b *2. Thessal. 2. v. 15.*

c *Aug. lib. 1. cõt. Crescon. cap. 33.*

Harmadszor: Ezelőtt d meg hallók; hogy az Oo Testamentomból elő hozott bizonyságokkal, szinte ugy hadakoznak az Atyafiak Sz. Pál-ellen, mint szinte mi-ellenünk. és, valamint Sz. Pál mentségére meg fejtegethetik ők ezeket az Sz. Irás mondáſit: szinte ugy kell a' mi óltalmunkrais meg fejtegetni. De mivelhogy ezt az Feleletet, ezelőtt bőveb beszéddel emlitők; csak arra igazitom az okos Olvasót, a' mit nem régen mondottunk. Hogy pedig igyenessen mindeneken által-mennyünk, rendszeréntis kúnyú meg felelni az ellenkező bizonyitásokra.

d *Suprà, fol. 475. Coroll. 2.*

§. 3. Réſz-szeréntis az Sz. IRASBOL vőtt Bizonyságoknak igaz fejtegetése.

Légyen hála az jó Istennek, réſz-szeréntis elégedendő feleletet adhatunk az Atyafiak bizonyságira, melyből mind Istē-előtt 's mind ez világ-

elôtt nyilván léfzen, mely módnélkûl facfarják az Sz. Irás mondáfit az ô vefzedelmes tetczéfekre. Szóllyunk azért mégis jobban hozzá az ô fogáfokhoz.

Az Elsô Bizonyfágra, azt mondom egy elôben : hogy, Az ellenkezô pártnakis meg kel azokra az Sz. Irás mondáfira felelni. Mert az Atyafiakis hifzik, hogy az Rómabéliekhez iratott levél, éppen ugy maradott, a' mint Sz. Pál irta; maga ezt az Sz. Iráfban fohult fel nem talállyák. Másodfzor, azt mondom : hogy, Ezekben az Sz. Irás mondáfiban, tiltya az Vr Iften, hogy az Iftentûl adatott parancfolathoz femmit ne tóldozzunk, femmit el ne lopjunk, le ne tôrôllyûnk ebben. mert, miképpen fejével jadczanék, ha ki vagy el vakarna, vagy el cferélne valamit a' Király levelében : azonképpen, valaki az Iften levelében valamit irna, és az maga iráfát, Iften parancfolattya-gyanánt elô-tofzná, ha fzinte gonofzfzat nem irnais, bûnôs vólna. Noha azért, nem csak az tellyes Sz. Iráshoz, de csak az Filémonhoz iratott levélhez fem fzabad femmit ujonnan hozzá irnyia, fem el venni belôlle : de azért ebbôl nem kövétkôzik, hogy az Filémonhoz iratott levélben, minden fzûkféges tudomány nevezet-fzerént foglaltaffék. Mi pedig, femmit az Sz. Irás közzé nem irunk; sôt Iften fzavagyanánt fem árúlunk femmit azon kivûl, a' mit vagy Iráfban, vagy Iráfkivûl az Iften tanitott. De rend-fzerént tekincsûk és roftallyuk meg az Sz. Iráfnak mi ellenünk facfart mondáfit.

Moyfes, és Salomon, csak egy fzóval fem emlekeznek az Iráfrul; hanem azt parancfollyák : hogy, az Iften fzavához nem kel femmit adni: **Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* †*Ne addas quidquam verbis illius.* Azt kel vala az Atyafiaknak meg bizonyitani: hogy, az Sz. Iráf-kivûl nem kel hinni's cfelekedni femmit : ôk pedig ezen által-ugordván, nem azt bizonyittyák. mert az elô-hozott mondáfokban, emlekezet fincfen az Iráfrúl, hanem csak az Iften fzavárúl; mely nem csak iráfban, hanem iráf-kivûlis eleven tanitáf-által ki terjedhet. Meg engedem azért; hogy, *a* femmit igaz hittel nem tartozunk hinni, az Iften mondáfa-kivûl : de azt foha az Sz. Irás nem mondgya; hogy, mind iráfban vagyon foglalva, valamit az Iften mondott, és meg jelentett. De hogy fzem-látomáft meg győzzûk az el-általkodott vakmerôfégetis, azt ved efzedben; hogy ezeket, az Moyfes, és Salamon mondáfit, Két-képpen érthettyûk :

Elôfzôr, ugy, mint az Atyafiak akarják; tudni illik : hogy csak az Iráfban foglalt Iften fzavairúl fzól Moyfes, és Salamon; és azt tiltyák, hogy, fenki az meg iratott dolgok-kivûl, femmit ne higgyen, fe többet azok mellé ne adgyon. Ez merô hamis, és tévelygô értelem. mert igy, meg tiltatott vólna, *b* hogy az Proféták, és az Apoftolok femmit ne irnának, és hogy az emberek fe hinnének femmit egyebet annál, a' mi akkor irva vala, mikor Moyfes, és Salamon írtak. Bizonyos dolog azért, hogy fzabad vólt Ifteni indulatból ujob könyveket irnyia; és, az Moyfes mondáfa utánnis, fok több tanitáfokat az Sz. Iráfban foglalni. sôt Sz. Pál idejében, Iráf-nélkûl-való *Traditiókatis* tartoztak az Hivek bé-venni, mint az maga fzavaiból *c* meg hallók. Miképpen azért, az Moyfes iráfa azt meg

* *Deut. 4. v. 2.*
† *Proverb. 30. v. 6.*

a *Ennek bizonyságát, Lásd oda fellyeb, fol. 451.*

b *Ita cõcedit Confef. Helvetica, fupr. fol. 431.*

c *2. Theffal. 2. v. 15.*

nem tiltotta, hogy az Iftennek fok egyéb fzavait irva ki ne adgyák az Apoftolok: azonképpen azt fem tiltotta, hogy *Traditióbúl* vôtt fzavait Iftenünknek bé ne vegyük.

Erre Hunnius azt feleli : hogy, az Moyfes könyvei után, nem adatott új tudomány, hanem csak az ô iráfának, és árnyékinak magyarázattya. Es, ha valami hozzá-adatott vólnais az Moyfes könyveihez; Iftentûl adatott, nem emberektûl. De ez fzinte annyi, mintha valaki azt mondaná : hogy, fenki femmit az A B C kivûl nem írt 's nem tanitott, mert minden könyvek ebbôl állanak, és csak ennek magyarázattya. a'vagy, mintha valaki azt mondaná : hogy, az magon nôtt álló fa, nem egyéb az magnál, melynek erejében vólt az nagy fa. vagy azt vitatná : hogy, az Király nem kûlômb dolog az ô képénél. Eorômeft érteném, mellyik részét magyarázza az Moyfes könyvének Sz. János az ô Titkos-látáfában, vagy Sz. Pál az Filémonhoz írt levelében. Es a' mely fzinnel mondgya Hunnius, hogy az Moyfes könyvei-után iratott Iften igéje, csak magyarázattya az Moyfes árnyékinak : fzinte azon formán mondhattyuk az *Traditiókrúlis*, hogy ezek csak fejtegetési azoknak az parancfolatoknak, mellyekben kôteleztetünk az Iráfnélkûl adatott *Traditiókra*, és az Anyafzentegyház engedelmére. Es miképpen az Moyfes könyvei-után iratott fzókat, Iften ômaga adta az elébbi könyvekhez : azonképpen az *Traditiókatis* ô vetette az Iráf-mellé. Ezt pedig ugyan onnan tudgyuk, a' honnan végére mentünk, hogy az Sz. Pál nevére ki-adatott leveleket, ômaga irta Sz. Pál Apoftol; tudni illik, az Anyafzentegyháznak tanubizonyfágából.

Másodfzor azért, ugy magyarázhattyuk ezeket az mondáfokat: hogy, Moyfes és Salamon azt parancfollyák; hogy, fem iráfban, fem iráf-kivûl az Iften fzavához femmit ne tegyünk, hanem csak a' mit ô mondott azt higgyük Ifteni hittel, akár irva adta légyen 's akár iráf-kivûl. Es ez az igaz értelme az Iften fzavainak; mellyekben *in fpecie*, az irva adott fzókrul, nincs emlekezet; hanem *in genere*, közönfégefen az Iftennek mondáfirul.

Ezechiel Proféta, femmit az iráfrúl nem fzóll; hanem csak azt tiltya, hogy az régi Eleinek bálványozáfa-után ne indullyon az Sidófág.

Sz. János kétfzer mondgya : hogy, ô csak ennek az ô könyvének profetáláfárúl fzóll; *Verba Prophetiæ libri hujus.* midôn átkot vét arra, valaki ehez ád, vagy el vészen benne. Ha azért ennek a' mondáfnak oly ereje vagyon, hogy, femmit nem kel hinni azon-kivûl a' mi ebben az könyvben foglaltatott : veffék mind el az több bôcsûlletes Szét Könyveket az Atyafiak. De távuly légyen ez az goromba értelem. Sz. János csak azt tiltya: hogy, hozzá ne irjunk; fe abban le ne tôrôllyûnk, a' mit ô ira. Ebbôl pedig, femmi fzinnel nem kövétkôzik : hogy, mindenek irva vannak az Sz. János látáfában. Mert, az Filémonhoz irt levélbôl fem fzabad femmit ki vakarni, vagy hozzá fóltozni : de azért ebbôl ki nem jô, hogy az Filémonhoz írt levél, mindent magában foglal.

Az Masodik Bizonyfágra azt felelem : Hogy Iſaias, az Tôrvényre igazit; Abrahám, Moyfesre. De Elôfzôr azt kérdem : hogy ha ebbôl

Coll. Ratisbonenf. edit. Laving. fol. 38. 131.

Apoc. 22. v. 18. 19.

Iſa. 8. v. 20. Luc. 16. v. 26. 1.

azt akarjáké ki hozni az Atyafiak, hogy csak az Isaiástúl jegyeztetett Törvényre, és az Abrahámtúl mutatott tanitásra kel néznünk? Ha ezt akarják; tehát, az Evangelisták, és Apostolok irásit tőröllyék le. mert ezek nemis vóltak Isaias idejében, és nemis mutatott ezekre. Ha pedig csak az Sidókat mutatták ezekre, de minékünk továbbis kel néznünk; miért akarják az Vj Törvény-alatt lévő Hivekre forditani, a' mi csak az Sidókat illette? Másodszor, azt kérdem: ha jó következés vagyoné ebben az okoskodásban; Isaias és Abrahám, Moysesre és az Prophétákra igazitották az Sidókat: Tehát heában valók az *Traditiók*. Ha ez jó következés, ugyan ezen nyomon meg bizonyithattyuk; hogy heába-való az Moyses és Próféták irási. Mert az Sz. Irás, egyéb helyeken az Anyaszentegyházhoz, és az Lelki Pásztorokhoz igazit; ugymint, *Deuter.17.v.8. Malach.2.v.7. Aggæi 2.v.12. Matth.18.v.16. cap.13.v.2.* másutt az régi Eleinknek nyomdokira mutat, és abban parancsollya hogy meg maradgyunk; ugymint, *Deuter.32.v.7. Ierem.6.v.16. Proverb.22.v.28.cap.1.v.8.* Ezekből, csak az esze-fordult ember hozhattya azt ki, hogy meg kel vetni az Sz. Irást. Miképpen azért mostannis, az Calvinistákat az Evangeliomnak szavára igazittyuk, mikor az Vr Vacsorájárúl szóllunk véllek; de azért ezzel az *Traditiókat* ki nem rekesztyük: azonképpen az Próféták az irott Törvényre mutatván, ki nem rekesztik az Ecclesiának *Traditiót*. Harmadszor: mind Isaias 'smind Abrahám, csak *generaliter*, közönségesen szóll az Törvényrúl, és az Moyses tanitásárúl; az az, ingyen nemis említik az Irott tanitást, vagy törvényt, hanem csak az Törvényt, és Moyses Tanitását. Hogy pedig minden törvény, és Moysesnek minden tanitása irva légyen, sohúlt az Sz. Irásban fel nem találjuk. Végezetre, azt mondom: hogy ha nevezet-szerént az Irott törvényre mutatnais az Próféta; ugyan azon egy úttal, az *Traditiókra*, és az Anyaszentegyházrais mutatna. Mert, az Moyses könyvei mellyek légyenek, egyébűnnen nem tudhatták az Sidókis, hanem az Ecclesiának *Traditióiból*. Es, a' mint ez-előttis mondám, mivelhogy az Sz. Irás az *Traditiókat* javallya, és az Anyaszentegyház szavának engedelmességét parancsollya; következik, hogy mikor az Sz. Irásra igazittatunk, az *Traditiókra*, és az Anyaszentegyház szavárais igazittatunk.

Hogy pedig az Sz. Királyok, csak az Irott Törvényre néztek vólna mikor az Istennek népét oktatták, sohult nem olvasom az Irásban. Sőt azt olvasom; hogy az Papok tanitásárais néztek: *2. Paral. 30. v.2. cap.17.v.9. 2.Esdræ.8.v.9.* a' mint meg vala parancsolva, *Deuter.17.v.8.* Es vallyon's mellyik Irott Törvényre nézett Ezechiás, mikor azt végezé: hogy, az Husvétot szabad légyen az második Hólnapbannis illeni? A'vagy, mellyik Törvényben olvasta vala Machabæus: hogy, Szombaton az hadakozásban-való munka szabados légyen? Noha azért az Törvényre néztek az Sz. Királyok, mikor az Törvény-ellen-való dolgokban meg akarták igazitani az Sidóságot: de sohult azt nem olvassuk, hogy csak arra néztek, és az Papok tanitását, vagy az *Traditiót* ki rekesztették. mert az *Traditió*nélkúl, ingyen nemis tudhatták mellyik légyen az Isten törvénye. Es ha ugyan csak az Irásra néztek vólnais, azoknak az dolgoknak meg jobbitásában,

Suprà, fol. 459.474.

Vide suprà, f.473.474.

sában, mellyekrúl világos törvények adattak vala: nem következnék ebből, hogy minden dolgokban csak ezen az nyomon kellene járnunk.

Az Harmadik Bizonyságra azt mondom, leg előszőr: hogy, Az Moyses könyvében, sem az Görög, sem az Sidó és Chaldæa nyelven nincsen amaz szó, *(Tantùm,)* Csak azt cselekedgyed. Annak fölötte, ha szinte ott vólna ez az ige, sem harczolna mi-ellenünk. Mert emlekezetet sem tészen az Irásrúl Moyses; hanem csak azt haggya, hogy a' tévők légyünk a' mit az Isten parancsol, akár irva 's akár irásnélkúl; mint Christus Vrunk ez földön jártában, és a' mint az Vr Isten Abrahámnak parancsolt régenten. Bezzeg, ha Moyses azt mondaná; hogy, Csak azt cseleked-gyük, a' mit irva parancsolt az Vr Isten: nagyob szine vólna az bizonyságnak. De még igy sem ártana a' mi tanitásunknak. Mert az is eggyik az Irásnak parancsolati közőtt: hogy erősen meg tarcsuk az irásnélkúl reánk szállott *Traditiókat*; és hogy az Törvényben támadott egyenetlenségben, az Ecclesiának szaván meg állyunk. Igy azért, midőn az Anyaszentegyháznak eleven tanitása-által mi-reánk szállott parancsolatokat követtyük; csak azt mivellyük akkoris, a' mit irva-adott Törvénye-által meg hagyott az Isten. Továbbá, Moyses nem az Hiendő, hanem az Cselekedendő dolgokrúl szól az emlitett helyen. és az ő mondásának Két értelmét adhattyuk: Elsőt, az Atyafiak tetczése-szerént; mintha Moyses egy általlyában ugyan semmit nem szenvedne, hogy parancsolat-kivúl az Istennek tiszteségére cselekedgyünk. Es ez az értelem, semmiképpen helyes nem lehet. mert sok bizonyságokkal meg mutatók, hogy szabad vólt mindenkor az Isteni tiszteségre Fogadásokat tenni, Innepeket rendelni, &c. Második értelme az lehet: hogy, semmit az ő parancsolatival ellenkőzőt ne cselekedgyünk; semmit ugy mint kötelességből szükséges dolgot fel ne vállallyunk, valamire az Isten nem kötelezett bennünket, vagy irás-által, vagy eleven szóval. Es ez az igaz értelem, nem tusakodik a' mi Vallásunkal. Végezetre: Az Sz. Irásnak szokása-szerént, amaz szó *(Tantùm;* Csak,) nem rekesztki egy általlyába mindeneket, hanem csak azokra nézőket, a' mirúl szó vala. mint mikor Iákób azt mondgya; hogy, ő csak az Esau jó akarattyanélkúl szűkölködik. és mikor Apollórúl azt mondgya az Irás; hogy, csak az Iános Keresztségét tudta. Azonképpen azért, mikor Moyses azt mondgya; hogy, csak azt cselekedgyék, a' mit ő parancsolt: nem kivánnya, hogy az Messiás el-jövetelekor meg ne Keresztelkedgyenek; az Vr Vacsorájával ne éllyenek, mivelhogy ezt ő meg nem parancsolta; hanem szól csak az Aldozatoknak rendirúl. Es minek-utánna azt mondotta vólna; hogy, az Pogányok szokása-szerént ne cselekedgyenek, Fiokat, Leányokat meg ne áldozzák: ugy veti utánna, *in subjectâ materiâ*; hogy a' mi illeti az Aldozatoknak rendit, abban egyebet ne cselekedgyenek, hanem csak az mit Moyses parancsolt vala nékik.

Isaiás Próféta az Sidókat feddi, és az ő Aldozattyokat, és Istentúl rendelt Innepeket kelletleneknek mondgya. nem azért, hogy ezek ómagokban tilalmasok vólnának; hanem azért, hogy az kúlső Cæremoniával

I. *Deuter.12. v.31.*

2.

3. *2.Thessal.2. v.15.*

4. *Suprà, fol. 481. 482.*

5. *Genes.33. v.16.* *Actor.18. v.25.* *Deut.12. v. 30.31.32.* *Isa.1.v.11. 12.13.*

meg elégedvén, belsö tiſztaſágot, melyre leg inkáb néz az Vr Iſten, nem kereſnek vala. Es azért mondgya; hogy, efféle innepléſt, és tulkok áldozattyát nem kivánnya Iſten. Sz. Agoſton igazán mondgya : hogy, ugy kel az Iſtent tiſztelni, a' mint ö kivánnya, és elönkben adgya, vagy iráſ-általi, vagy az Sz. Lélektül vezérlett Anyaſzentegyháznak *Traditiói* és parancſolati-által. Es méltóis meg vetni azokat az Iſteni tiſzteletre-való babonákat, mellyeket az Anyaſzentegyháznak közönſéges méltóſága-nélkül, csak magok kinnyén ugy követnek az emberek, mintha ezekre ugyan kötelesek vólnának. mellyekről, panaſzolkodva ſzól imigyen Sz. Agoſton: *Aug. Epiſt. 119. cap. 19.* *Multa hodie obſervantur, quæ, quamvis contra Fidem non ſint, ipſam tamen Religionem ſervilibus oneribus premunt: ut tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui Legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubjiciebantur.* Mindazáltal, ezekkel Sz. Agoſton az Anyaſzentegyház méltóſágát, és hatalmát meg nem határozza. mert, a' mint ez-elöttis mondám, ugyan azon Levélben aztis ezek mellé veti : hogy, az Anyaſzentegyház ſzokáſit, és az Conciliomok rendeléſit, meg kell tartani. *Illo cap. 19. & cap. 15.*

Az Negyedik Bizonyſágra kűnyű a' válaſz. Mert, meg engedem, hogy az Sz. Irás haſznos az tanitáſra, feddéſre, tekélleteſſégre : de ebből ki nem jö, hogy ſemmit azon-kivül nem kel hinni, a' mit nyilván, vagy pedig nevezet-ſzerént magában foglal az Irás. Mert, igazán mondhatod: hogy, az jó étel ital, haſznos az egeſſégre, erőſſégre, hoſzſzú életre : az pénz, vagy az jó Hadnagy, haſznos az ellenſégnek győzedelmére : az jó kö-műves, haſznos az ſzép éppületre : az prædikátorſág, haſznos az igaz hitre. De vallyon's ezekből azt vitatodé, hogy az betegnek nem ſzükſéges az orvoſſág? az Had-viſelőnek nem kellenek az vitézek? az Prædikátor, Iſten igéjenélkülis meg tarthattya halgatóiban az igaz Hitet? Sz. Pál az kegyes aitatoſſágotis mindenre haſznoſnak mondgya: de azért, nem itílem hogy ebből az Atyafiak azt akarják ki ſatólni, hogy az Sz. Irás nem ſzükſéges. Mi az oka tehát, hogy az Sz. Iráſnak haſznos vóltából az *Traditiókat* akarják rontani? Végezetre : Sz. Pál nem csak az tellyes Sz. Iráſról, hanem az Sz. Iráſnak minden réſzeirül azt mondgya : hogy, haſznos az tanitáſra. Mert ugyanis, valami irva vagyon, a' mi tanitáſunkra vagyon irva. Az tanuſág pedig, haſznos az hamiſſágnak rontáſára, és az tekélleteſſégre : Tehat az Iráſnak minden réſzeirül igazán mondgya Sz. Pál, hogy haſznos az mi tekélleteſſégünkre. De ebből, vallyon's igyenesen következiké, hogy az Sz. Iráſnak akár-mely kicſin réſze, ugymint az Filémonhoz irt levél, oly elégſéges tanuſágunkra, hogy ezen-kivül ſemmit ne kelleſſék hinni? Ha azt irnájais Sz. Pál, hogy az tellyes Sz. Irás nem csak haſznos, hanem ugyan tekélleteſen elégſéges minden jó tanuſágra; még ſem ártana a' mi Valláſunknak. mert, a' mint eléb mondám, elégſéges az Sz. Irás, mivelhogy ſok ſzükſéges dolgokat nyilván ki fejez; és e'fölött bizonyos útat mutat, mellyen az több dolgoknakis végére meheſſünk; tudni illik, az Iráſnélkül adott *Traditiókat*, és az Anyaſzentegyházát. *2. Timot. 3. v. 6.* *1. Timot. 4. v. 8.* *Rö. 15. v. 4.* *2. Theſſal. 2. v. 15.*

Az Eotődik Bizonyſágra azt mondom : hogy, Vgyanis azt kel

tanitani,

tanitani, a' mit Vrunk parancſolt. De az Atyafiaknak azt kellene meg bizonyitani; hogy, csak azt kel tanitani, a' mit irva hagyott Chriſtus; és, hogy valamit ő parancſolt, azt mind fel iratta nevezet-ſzerént. Vrunk egy ſzóval ſem emlekezik az Irva-adott parancſolatrúl, hanem csak emliti az Parancſolatot, akár irva 's akár iráſnélkül légyen. Azonképpen, Sz. Pál ſem emliti az Iráſt, hanem csak az Apoſtoloktúl vőtt tudományt. és nem mondgya; hogy, Atok légyen, a' ki valamit prædikál az irva-adott tudomány-kivül : hanem csak az hirdetett tudományt emliti. Szemlátomáſt kiis teteczik, hogy Sz. Pál nem ſzóll az Irva-adott tudományrúl. mert azt mondgya : hogy, Atok, valaki a' kivül tanit, a' mit az Galatabéliekneк hirdetett vala, *præter quàm quod Evangelizavimus VOBIS.* Ha azért Sz. Pál az Iráſban adott tanitáſrúl ſzóll; mutaſſák meg az Atyafiak, hogy ez-előtt az Galatabéliekhez irt Levél-előtt, irva adta Sz. Pál minden tanitáſat az Galatabéliekneк. a' vagy hiteſſék el velünk, hogy ebben az Levélben, minden ſzükſéges dolgot meg irt az Galatabéliekhez. Mert, ha ezeket meg nem mutathattyák; ké's kételen meg kel engedniek, hogy Sz. Pál nem ſzóll az Iráſ-általi hirdetett tudományrúl. Végezetre : Sz. Agoſton ugy magyarázza ezt az mondáſt; hogy, csak azt veti Atok alá Sz. Pál, a' ki valamit ellenkezőt tanit az ő tanitáſával : *Non ait, plus quàm accepiſtis : ſed, præter quod accepiſtis. Nam ſi illud diceret; ſibi ipſi præjudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, ut ſuppleret, quæ illorum Fidei defuerunt. Sed qui ſupplet quod minus erat, addit; non quod inerat tollit.* *Aug. Tö. 9. Tract. 98. in Joan. Vide Rom. 16. v. 17.*

Vrunk Sz. Máténál azokrúl az emberi találmányokrúl ſzóll, mellyekért az Iſtennek törvénye meg vettetik; mint ömaga meg magyarázza. Annakokáért, azokrúl az tiſzteletekrúl nem ſzóll, mellyek az Iſtentül meg erőſſittetett Anyaſzentegyháznak kézre adott tanitáſából, vagy parancſolattyából ſzármaznak. Mert ezek, nem csak emberi gondolatok, hanem az Sz. Lélek Iſtennek vezérléſéből ſzármazott tanúſágok. Es a' mely Iſten kötelezett az ő Eccleſiájának engedelmeſſégére; ugyan azon Iſten-ellen tuſakodik, valaki ezek-ellen rúgóldoz. *Matth. 15. v. 3.* *Mar. 7. v. 8.*

Sz. Pális az Coloſſabéliekhez irván; az el óltatott Sidó Cæremoniákrúl ſzóll; és azokrúlis, mellyekre az Eccleſiának rend-ſzerént-való hatalma-nélkül, akarták némellyek kötelezni az Hiveket.

Az Hatodikra azt mondom : Hogy, az Iſten ſokakat meg bűntetett, kik Iráſnélkül-való törvény-ellen vétkeztek; ugymint, a' kik az Moyſes törvényének ki adáſa előtt gonoſzt miveltek. Az-utánnis, iráſnélkül-való parancſolat meg ſzegéſéért öleté meg az Iſten amaz Profétát, hogy Samária tartományában ött vala: Ezechiáſt, hogy tárházát meg mutogatta vala az Pogányoknak : Dávidot, hogy népét meg ſzámláltatta vala. Noha azért gyakran olvaſſuk az Iráſban; hogy, meg verte az Iſten azokat, kik által-hágtak az Irva-adott törvényt : de azt ſoha nem olvaſſuk, hogy ſenkit egyébért meg nem bűntet, hanem csak az Iráſban foglalt parancſolatok-ellen-való bűnökért. Es, ha ſzinte ezt olvaſnójókis; mi-ellenünk nē vólna, Mert, a' kr meg veti az Anyaſzentegyház törvényit, és *Traditióit*, az Iſtē törvényit veti meg. mert világoſon parancſolva vagyon, *3. Reg. 13. v. 21.* *Iſa. 39. v. 5.* *2. Reg. 24. v. 12.*

hogy

2. Theſſal. 2. v. 15.

hogy az Anyaſzentegyháztúl halgaſſunk, és az Iráſ-nélkûl adott *Traditiókatis* meg tarteſuk.

Aug. Tō. 4. quæſt. 31. in Levitic.

Az Aaron fiai abban vétkeztek, ugymond Sz. Agoſton, mert nem ſzabad vólt egyéb tűzet vinni az áldozatra, hanem azt, a' melynek ſzűnetlen égni kel vala az Templomban : *Levit. 6. verſ. 12.* Miképpen azért egyéb helyekennis az Sz. Iráſban, a' mi tilalmas, arrúl azt mondgya az Iſten; hogy azt nem parancſolta : azonképpen mondgya; hogy, ô nem parancſolta az idegen tűzzel-való áldozatot.

Vt Hierem. 19. v. 5. Deuter. 18. v. 20.

§. 4. Az Sz. Atyák Bizonyſáginak igyenes értelme.

Mikor igazán végére akarunk menni az Sz. Atyák itíletinek, nem kel az ô homályos mondáſokból magyarázni, a' mit világoſon egyébűtt fel jegyzettek : hanem inkáb, az ſetétes mondáſokat kel az fényes tanitáshoz igazítani. mert, nem ſzokott az ſetétſég fényeſſéget adni az napvilágnak, hanem a' nap-világ fényeſiti az ſetétſéget. Mivelhogy azért az Sz. Doctorok, oly nyilván, fődőzgetés és hálóláſ-nélkûl irják; hogy az Anyaſzentegyház *Traditióit*, mellyeket irva nem találunk, bőcsúllettel kel vennünk : nem mód az, hogy egy homályos mondáſért az ô itéleteket kéteſſé tegyük; hanem inkáb, az igyenes fényeſſégbûl kel értelmét venni az ſetétes ſzóknak.

Az Sz. Atyák azért, mondgyák azt; hogy, Az Sz. Irás elégſéges az Igazſágnak tanitáſára : de nem ugy, mintha vagy nevezet-ſzerént mindent magában foglalna, vagy világoſon az *Traditiók*, és az Anyaſzentegyház-nélkûl ô-belôlle mindeneket ki hozhatnánk, hanem csak ugy, mint elébbis mondók, hogy *Mediatè, remotè*, mindeneket magában foglal. merta' mellyeket neme-ſzerént, nevezetben elő nem hozis, azoknak eſmérettiben útat és kalaúzt mutat; tudni illik, az Anyaſzentegyháznak tanitáſát.

Aztis tanittyák az Sz. Doctorok : hogy, Tellyes, és tekélletes az Sz. Irás : de az a' kérdés; ha ezzel azt jelentiké, hogy ô-benne foglaltatnak nevezet-ſzerént, és ô-belôlle ki hozathatnak mindenek, ha ſzinte félre teſzſzűkis az Anyaſzentegyháznak méltóſágát? vagy inkáb csak azt akarjáké; hogy ſemmi hiba, ſemmi maeula, ſemmi fogyatkozás ô-benne nincſen; ſemminémű ſzűkſéges dolgokban meg nem fogyatkozik, hanem elégſéges tudományt ád az üdvôſſégre, ſok dolgokat nyilván ki fejezvén; és e' mellett aztis meg mutatván, honnan kellyen egyéb dolgoknak végére menni? Mindenekre meg tanit azért az Sz. Irás, vagy önnön magának világos mondáſi-által, vagy az Anyaſzentegyház-által; melynek engedelmeſſégére kötelez minket, és bizonyoſſá teſzen, hogy tanitáſában meg nem csalhat bennünket az Anyaſzentegyház.

Irják aztis az Sz. Doctorok : hogy, Azokban, az mit világoſon tanit az Sz. Irás, fel találjuk az üdvôſſégre ſzűkſéges dolgokat. Mert, a' mi Hitűnknek derék fondamentomi, elég világoſſan meg vannak irva, ha vakmerőjűl nem akar valaki ellenek tuſakodni. Ezekből pedig, az Anyaſzentegyháznak bőcsúlletes tanitáſa által, az több dolgokatis meg érthettyük.

Az Eretnekektûl gondolt *Traditiókatis*, ſokſzor kárhoztattyák. mert ezeknek nincs az Iráſban ſemmi fondamentomok, mivelhogy ezeket az *Traditiókat* bé nem véſzi az Szent Iráſtul meg erôſſittetett Anyaſzentegyház. Azoknak pedig az *Traditióknak autoritáſſa* 's méltóſága, az Sz. Iráſon fondáltatik, valamellyeket bőcsúllettel fogad az Eccléſia.

Aztis gyakran hirdetik : hogy, Méltó annak az Tudománynak helyt nem adni, valamely az Sz. Iráſon nem fondáltatik : de e'mellé kell vetni; hogy, igenis az Iráſon éppúlt az ollyan tudomány, mellyet az Anyaſzentegyház ugyan azon hihetſéges méltóſággal ád elônkben, mellyel az Sz. Irás könyveit meg eſmérteti.

Azt ſem tagadgyák az Sz. Atyák : hogy, Ha az Sz. Iráſt igazán értyük, ebből minden Igazſágot meg tanulhatunk; minden verſengéſnek végét érjük : De azért, eléb az Eccléſiának *Traditióiból* kell végére menni, mellyek légyenek az igaz Sz. Iráſok; és az Anyaſzentegyház gyertyatartójában, nem az magunk agyaskodáſának vékája-alá kell tenni az Iráſt; az az, ennek értelmét, az Eccléſiának *Traditió*jából, és tanitáſából kell vennünk. Annakokáért mondám † ez előtt : hogy, az Nicænum Conciliumbannis, *Teſtimonio uſi Patrum, de iis, quæ in ſcriptura non reperiuntur, damnati Ariani*; az Irás-előtt-való csavargáſt, az Sz. Atyáktúl vótt, és Iráſ-kivûl meg tartatott Igazſággal, kárhoztaták Ariusban.

Vide Conſtantini dictum, ap. Theodoret. lib. 1. c. 7.

† *Suprà, fol. 142. ex Theodor. li. 1. c. 8.*

Végezetre : Némely dologban ugy bíznak az Sz. Doctorok az Sz. Iráſnak világos tanitáſához : hogy, abban az dologban, nem akarnak ſemmi egyéb bizonyſággal élni, hanem csak az Sz. Iráſnak fényes tanitáſát forgattyák; de ugy, ha ezt igazán, az Eccleſiának tanitáſa-ſzerént fejtegetik.

Es ezekből mind igen ſzépen meg fejtegethetni az Sz. Atyák mondáſit. mivelhogy ſemmit ezeken-kivûl ők nem tanitanak. Nevezet-ſzerént pedig, Tertulliánus [a] az *Traditiókat* bőcsúlli; és aztis tanittya : [b] hogy, az Eretnekek fölöttébbis fitogattyák az Sz. Iráſt; de nem kell őket egy-előben az Sz. Iráſból-való vetekedéſre ereſzteni. Azért, mikor azt mondgya; hogy az Eretnekeket csak az Sz. Iráſból-való bizonyitáſra kell ſzoritani : azokrúl ſzóll, kik valami vékony okoskodáſokért tagadgyák vala az Teſtnek fel-támadáſát. Hermógeneſnek pedig, azért kialt Iajt; mert az Iráſ-ellen hirdette, hogy az Iſten nem teremtette ſemmiből ez világot, hanem valami eléb-való materiából.

a *Suprà, fol. 480.*

b *Suprà, fol. 91. & 285.*

§. 5. Az Okoſſágból vótt Erôſſégeknek magyarázattya.

Az Első Okoskodáſra, kűnyű az Felelet. Csonka-bonkának mi az Sz. Iráſt nem mondgyuk. Mert, noha mindent nyilván és nevezet-ſzerént magában nem foglal : de elég, ha bizonyos Tanitót mutat, mely jó útban igazitcſon. Miképpen azért az világi Törvények, sőt az Moyſes törvényeis, bénna és fogyatkozott nem vólt, noha Birókat rendelt, és Papi Fejedelmet, kinek tanitáſából le ſzállanának az egyenetlenſégek : ugy az egéſz Sz. Iráſt ſem mondhattyuk csonkának, noha az Anyaſzentegyházra mutat, mely az Igazat elônkben adgya. Annak-fölötte : mikor az Oo Teſtamentomban, csak az Moyſes ôt könyvei valának irva;

az Vj Teſtamentombannis, mikor csak egy Evangeliſta irt vólt az többi előtt, sem irígy, sem tudatlan nem vólt az Szent Lélek, noha mindenek Irásban nem vóltak foglalva. Mert ő, szinte oly kűnnyen tanithattya Iráſnélkűl az Hiveket, mint irás-által; miképpen hogy Moyſesig, ugyan csak irás-nelkűlis tanitotta; és az mi üdüözitönk, 's az Apoſtolok egy-ideig nem irtak, hanem eleven szóval tanitottak. Mivelhogy azért az embert nem tanithattya mind azokat iráſ-nélkűl, 'a kiket irásával oktathat; méltó feddésre, ha közölni akarván tudományát egyebekkel, el-halgattya 'a mit szükségesnek lát az derék tanitásra. De az Iſten, az ő-tölle vezérlett Anyaszentegyház-által, iráſ-nélkűlis mindeneket véghez vihet; és igy nem szükséges, hogy mindeneket irva adgyon. Sőt, a' mint ez-előttis mondám, az én vékony elmémmel én fel nem érem, mint foglaltathatnék mind Irásban, a' mit az Apoſtoli *Traditióbúl* hinni kell embernek. Hogy ha azért, sem tudatlanságnak, sem irígységnek nem itéllyük azt lenni, hogy Moyſes előtt Irás nem vólt: és, hogy az Vr Iſten ugy nem iratta az Sz. Iráſt, hogy minden tévelygésnek eleit vőtte vólna, és úttyát 's fogását bé árkolta vólna; hanem oly módon ejtette szavait, hogy kűlömbértelmekre csigázhatnák: abban sem méltó nékünk az ő bőlcseségét gyaláznunk; hogy sem többet, sem kevesbet ennél nem akart iratni. mert tanácsában nem ültünk Iſtenünknek.

Suprà, fol. 475.

Rõ. 11. v. 33.

Az Masodik Bizonyságra azt mondom: hogy, szinte mint Moyſes előtt, az Oo Teſtamentomnélkűl; és Chriſtus Vrunk idejében, sőt az ő halála-utánnis sokkáig, az Vj Teſtamentombã, irásanélkűl vezérlette az Hiveket: ugy az-utánnis, minden Igazságban meg tarthatta vólna iráſnélkűlis az övéit az Iſten. Azért, nem vólt egy-általlyában szükséges az Sz. Irás az üdvőſſégre; noha az Iſteni tanácsnak bőlcseſége azt végezte, hogy bizonyos üdőben irvais ki jelencse akarattyát; és csak azokat iraſſa fel, a' mellyeket kedvesen javallott, és alkolmatosoknak itilt.

Az Harmadik Eſzeskedésre kerek válasz ez: hogy, Azon Anyaszentegyház, mely a' Sz. Lélek vezérléséből az Sz. Iráſt tiſztán, elegyitésnélkűl meg tartotta; az *Traditió*katis tiſztán őrizi. Es szinte oly bizonyosok vagyunk, hogy meg nem veſztegették az ő *Traditióit*; mely bátorsággal hiſzszük, hogy meg nẽ mocskolták az ő kezéből vőtt Iſtẽ leveleit. Es miként régen sok hamis irásokat akartak az Sz. Iráſ-közzé taszitani, mellyeket meg vetett az Eccléſia: Azonképpen hamis *Traditiókatis* költöttek az emberek; de soha ezeknek helyt és hitelt nem adott az Anyaszentegyház. Az mely formán pedig Adámtúl-fogva Noëig meg tartatott, és az ő tiſztaságának virágában maradott az Igaz tudomány, az Iſtennek váraſában, az Hivek gyülekőzetiben: szinte meg azon úton moſtis az Eccléſia tiſztán tarthattya az igaz *Traditiókat*. mivelhogy az élő Iſten fogadáſſal kötötte arra magát, hogy az pokol ereje meg nem győzi, az ő tanitásaáltal fel-állatott, és minden ördögi dühőſſegnek ellene meg erőſſittetett Eccléſiát.

HETEDIK KEONYV.

HONNAN MEHESSúNK BIZONYOſſon végére az Sz. Irás igaz értelmének, és az vetekedések magva-ſzakaſztáſának.

Mint valamely vitéz Fejedelem, kinek bőlcseſége vagyon az Had-viſeléſben; elsőbennis martalékot, és csatákat rendel; annak-utanna, az tábor terheit, és félelmes sákmányoſit félre szállitván, az útközetre bátorságos vitézekből, dandárt 's derék ſereget rendel, mellyeken az egéſz viadalnak szerencséje meg fordúllyon: Szinte ugy igyekeztem énis az moſtan-orſzáglo, és lelkek rablásával mindeneket-bé-futó Vjságok-ellen viaskodni. Annakokáért, nem csak az derék Szent Irásból (melyhez ugy támaſzkodunk, mint egy erős győzhetetlen, aczél-falhoz) rendeltem erős bajnakokat, és dandárokat: de még az Martiniſta és Calviniſta Tanitóknak lézzegő tanitásibólis sok csatákat bocsátottam mellyekkel az jó Iſtennek ſegitségével, tehetségem-szerént földhözis verteknek mutattam az moſtan fakadozott viſzszálkodásokat. Az én itílem-szerént pedig, az imént el végezett, és az moſtan el kezdetett Könyvben, szinte az dandárra jutottunk; és az farkasszájú Tanitóknak, minden rongyos patvarokat, csak ezekkel az álló seregekkelis le csőpűlhettyük. Mert, miképpen az *Traditiókrúl*-való igaz tudománynak erős kő-sziklája-mellől kémélletlen lővöldözhettyük az Vjságoknak vert seregét: ugy az Sz. Iráſnak, igaz értelmének próba-kővét ki mutatván, kűnyű léſzen az Igazság-ellen hajtott sánczokat fel forgatni; minden szakadozó párt-ütésnek végét érni; minden perlekedéſt le szállitani. Azért ſegitségűl hiván az Sz. Lélek Vr Iſtent, szóllyunk az Sz. Iráſnak igaz értelmének eſméretirúl.

ELSEO RESZE.

VAGYONE BIZONYOS MODVNK AZ SZ. IRAS igaz értelmének meg-eſmérésében.

Sz. Pál leveleirúl, sőt közönségesen az több Sz. Irásokrúlis, azt mondgya Sz. Péter: hogy, ezeknek mélységes titkait, sokan az magok veszedelmére csigázzák, és addig fejtegetik, hogy tört csinálnak az Iſten szavaiból nyakok-szakadtára. Az régi Sz. Doctoroknakis egyenlő ta- *2. Petr. 3. v. 16.*

nu-bizonyſágokból meg értők ennek-előtte : hogy, nem vólt 's nemis lehet az Kereſztyénſégnek ſzine-alatt, csak egy Eretnekſégis, mely az Sz. Iráſſal nem ſzépegette vólna hogymár az ő merigyes tanitáſát. Annakokáért, noha az igaz, és kőzönſéges üdvőzítő Kereſztyén hitnek meg itiléſében, az Sz.Iráſt, próba-kő, és igazító kőtél-gyanánt kellyen vennünk: de kűlőmben el nem igazodhatunk az ő tanitáſán, hanem ha eléb *exceptió*-nélkűl-való bizonyos útat találunk, igaz értelmének eſméréſében. Azért, a' ki valamely dologrúl ſokat diſputál, az Sz.Irás ſzép ſzavainak elő-állatáſával, de eléb jól meg nem kőti csomóját az igaz magyarázatnak; ſzinte annyi haſzna fáradſágának, mintha tele-tőltené ſakját, de meg nem kőtné ſzáját. Hogy azért hivſágos ne légyen a' mi munkánk, itt kell jó ágyat vetni, és állandó feneket kerekíteni minden tanitáſunknak.

Suprà, fol. 96.285.456

Suprà, fol. 84.85. Epheſ.4. v.5.

Vide Suprà, fol.96.

Vide Hieronymum, ſuprà fol.456.

Vide Suprà, fol.85.

Elős zőr azért azt mondom : hogy, Az Vr Iſten bizonyos módot hagyott, az Sz.Irás igaz értelmének eſméretiben; ugy hogy, nem csak az bőtűt adta előnkben, de ennek kétſégtelen magyarázáſábannis tekélletes útat mutatott. Ezt ſokképpen meg bizonyithattyuk:

I. Azt kivánnya az Vr Iſten tőllűnk : hogy, az Hitnek eggyeſſégében egy ſzűvel lélekkel meg maradgyunk, és az eggyeſſégnek kőtelét el ne ſzakaſzſzuk; mint ennek-előtte az Sz.Iráſnak világos mondáſival meg erőſſitém. Ez pedig az eggyeſſég meg nem maradhat, ha az Sz.Iráſnak tekélletes értelmét bizonyoſon nem tudhattyuk. Mert, ha csak kardéra, és kinek-kinek maga tetczéſe és vélekedéſe-ſzerént fejtegettetnék az Iſten ſzava; ki egy-felé 's ki máſ-felé tekerhetné; ki egyképpen, ki máſképpen érthetné az ő agyaskodáſa ſzerént az Sz. Könyvnek bőtűjét; és valamenyi Eretnekſéget akarna ember, annyit kalapálhatna az ő el-tévelyedett elméjének értelme-ſzerént-való magyarázáſból.

II. Az Szent Irás, csak az ő igaz magyarázattyába lehet Iſten ſzava. és, ha valaki más értelembe véſzi az Iſten mondáſát, hogy ſem a'mint kellene; az hamiſſan cſigázott értelem-ſzerént vétetett bőtű e' ſzerént az veſzedelmes magyarázat-ſzerént, nem Iſten ſzava. Azért, ha bizonyoſon végére nem mehetne az ember, mellyik légyen tulajdon értelme az Iſten ſzavának; Egy az : hogy, haſzontalan lőtt vólna az Sz. Iráſnak ki adáſa; mint ſzinte az Polgári társaſágban, heába-való tőrvény vólna az, melynek értelmét ſenki nem tudhatná. Más az : hogy, bizonytalan vólna a' mi Hitűnk, mely az egy Iſtennek ſzaván éppittetik. Mert, hogy ha az Sz. Irás nem kűlőmben, hanem csak az Iſtentűl adott értelem-ſzerént mondatik Iſten ſzavának, bizonytalanok léſzűnk mind addig a' mi Hitűnkrúl, valamig az Iſten igéjének igaz értelmét bizonyoſon nem tudgyuk.

III. Az Iſten aztis erőſſen meg paranceſollya : hogy, az hamiſſág hintegetőket el kerűllyűk, és még ójuk az Eretnekektűl magunkat. Ebből meg tetczik; hogy bizonyos útunk vagyon az Eretnekſégeknek eſméréſében. mivelhogy, ha ezeket meg nem eſmérhetnők, nem tudnánk őriſzkedni az Eretnekektűl. Ha pedig bizonyos mód nem vólna az Sz.Irás igaz értelmében, ſemmiképpen meg nem válaſzthatnók az Eretnekeket. Mert Pelágius, Arius, és egyebek, az Sz. Iráſt helyén haggyák; és ezeket,

valamint 's valahogy, de oly formán fejtegetik 's értik, hogy az bőtű helyén maradgyon, az ő itíletek-ſzerént : Azont cſelekeſzik az Vjitókis fejenként. Azért, ha bizonyoſok nem lehetnénk az igaz értelemrűl, ſoha az Eretnekſégek eſméretiben ſem lehetne tekélletes útunk.

IV. Az Iſtennek Atyai gondviſeléſéhez ſzűkſéges, ugymond Szent Agoſton : hogy az őtet ſzomjuhozó, és lelkek űdvőſſégét kereső embereket ugy el ne haggya, hogy az Igazſágnak eſméretire ne juthaſſanak. El hagyná pedig, ha az ő ſzavának tekélletes értelmétűl; csak valami bizonytalan vélekedéſekkel őket meſzſze vetné.

Verba Auguſti. ſuprà fol.39.

V. Hihetetlen dolog, hogy az Vr Iſten az Sidó Sinagogában bizonyos módot mutatott légyen az ő Tőrvényének tekélletes magyarázáſában, mellyen mindeneknek meg kellett állani : az ő Szent Fianak dajkálkodáſával éppített Eccleſiában pedig, ſemi módot nem hagyott vólna; hanem mint valami fejetlen lábakat, csak lézzegéſre, és bizonytalanſágra ereſztette vólna az Vj Teſtamentomnak fiait. Az pedig nyilván vagyon, hogy az Sidóknak tanuſágot hagyott, mint meheſſenek végére, az ő Tőrvényének igaz magyarázattyának. Mert azt paranceſolá : hogy, ha az Tőrvényen meg nem eggyeſedhetnek, az Papi fejedelem-eleiben vigyék pereket; és valamit ő mond, életek veſztéſe-alatt, azon meg állyanak. ő Szent Felſégeis arra kőti magát; hogy, *Iudicabunt judicii veritatem*, igaz itiletet téſznek. Es, az mint majd bővebben még mondom, egyéb helyekbennis e'hez haſonló paranceſolatokat olvaſunk.

Deuter.17. v.8.

verſ.9. Vide Augu. Suprà, fol. 107.init.

VI. Mikor az Vr Iſten az Anyaſzentegyháznak engedelmeſſégére kőteleze mindeneket, és oly bizonyſágot tőn felőlle; hogy, ſoha az Sz. Lélek az Anyaſzentegyháztul el nem távozik; ſem az ő háza, az őrdőg erejétűl le nem dőjtetik; hanem ezen, mint egy erős kő-ſzálon, és igyenes oſzlopon az Igazſág meg erőſſittetik : elégſéges jelenſégét adta ő Szent Iſtenſége, nem csak annak, hogy bizonyoſok lehetűnk az ő ſzavainak tekélletes értelmében, hanem annakis, honnan kellyen várnunk ezt az magyarázatot.

Masodszor azt mondom : hogy, Nem emberi okoskodáſnak erejéből, hanem tulajdon az Iſtennek minden hitelre méltó oktatáſából kell az Sz.Iráſnak igaz értelmét vennűnk. Mely mondáſnak fényes igazſága ki tetczik abból; hogy, a' mi Hitűnknek az Iſten ſzaván kell éppittetni; † mint bőven meg bizonyodott ennek-előtte. Aztis fondamentomúl * vetők : hogy, az Kereſztyén hitnek, bizonyoſnak, és minden kételkedéſek ſzele ki rekeſztő álhatatos Vallásnak kell lenni. Ha azért az Sz. Iráſnak igaz értelmére tartozunk igazitani, és ennek az ő fontyában meg mérni Hitűnket : kétſégnélkűl, nem az meg cſalatkozható emberi méltóſágon, bőlcſeſégen, és eſzeskedéſen fondáltatik az Sz.Iráſnak igaz magyarázáſa, hanem az igaz Iſtennek bizonyos tanitáſán. Mert az Sz.Iráſnak igaz értelmében, kűlőmben bizonyoſok nem lehetűnk, hanemha meg cſalatkozhatatlan, és el tévelyedhetetlen tanubizonyſágunk léſzen az tekélletes magyarázatrúl. Ezt Sz. Péter nagy világoſſan erőſſiti illyen ſzókkal : [Azt elsőben meg ércſétek, hogy az Szent Iráſnak profé-

*† Suprà, fol. 451.88.318. * Fol.92.& 318.*

2.Petr. 1.v. 20.

ciái kőzzűl, egy sem magyaráztatik (embernek) maga tulajdon magyarázattyával.] Mintha azt mondaná Sz. Péter: hogy, kiki-mind magyarázója az maga szavának; azért, az Isten szavátis, Istennek kell meg magyarázni, nem az emberi gyarló okoskodásnak.

HARMADSZOR azt mondom: hogy, Az Irás magyarázó, és az Hitben támadott perlekedések le szállító Itélő-mesternek, olynak kell lenni, kinek engedelmességére minnyájan kötelesek legyűnk. Ez világoson kövétkőzik az meg erősíttetet igazságokból. Mert ugyanis, ha az ő végezését fel bonthatnók, és mellőlle el mehetnénk: sem az eggyesség kötelének épsége meg nem maradhatna; sem az tévelygéseknek nyakok nē szakadhatna; sem a' mi Hitűnknek bizonyos állandósága nem lehetne. Es mivelhogy it nem akadoznak az el-hanyatlott Atyafiak; ezeknek erősítésében nem fáraszтom tőb bizonyságokkal az Keresztyén olvasókat.

MASODIK RESZE.

HONNAN KELLYEN VENNI BIZONYOS ERtelmét az Isten igéjének.

KEtség-kivűl vettetett dolog az; hogy, Igaz értelmét az Isten szavának, az Istentűl önnön-magától kell venni. De a' kérdés abban vagyon, Mi módon, és ki-által adgya előnkben az Isten az ő szavainak igaz magyarázattyát? Mert az tudva vagyon, hogy most az Vr Isten ő-magán nem ád ollyan válaszokat, mint Moysesnek szokott vala adni az frigynek szekrénye-előtt; sem pedig ugy nem beszélget velűnk, mint az Apostolokkal, kiknek meg magyarázza vala az titkos példa-beszédeket. Bezzeg, ha Christus Vrunk, vagy az ő Apostoli, szem-látomást velűnk lakoznának; kűnyű vólna hozzájók menni, és magoktúl végére menni az ő szavok értelmének: de mivelhogy ez nem lehetséges, azt kell meg viságlnunk, Ki-által, és mi-módon tanittya most az Sz. Lélek az ő Híveit, az Isten igéjének bizonyos értelmére.

§. 1. Az kűlőmbőző Atyafiak mit tartanak errűl?

Valakik újonnan el-szakadtak az Római győlekőzetnek eggyességétűl, abban, mint az Sámson rókái, egybe kőtőztettek, és egy nyomon járnak; hogy, az Irásnak igaz és bátorságos fejtegetésében, nem kell az Hiveknek senkitűl ez földőn semmit várni: hanem minden Keresztyén ő-maga meg itílheti, mellyik légyen igaz, vagy hamis értelme az Isten igéjének; és igy, törvényt tehet, és sententiát ádhat az Hit dolgairúl. Azért, nem kell sem Győlekőzetekhez, sem Lelki Pásztorokhoz kötelezni az Christus juhait, ebben az Irás értelmének fejtegetésében; hanem önnön-magok abban Bírók, mint kellyen érteni 's magyarázni az Istennek szavait. Ez lőn első maszlag, mellyel Luther az ő *Tragœdiájának* kezdetin meg részegíté az kősséget, és fel fuvalkodtatá az véletlen Bíróságnak méltóságával az embereket.

Luther

Luther Mártonnak tulajdon szavait nem régen fel jegyzők; *a* mellyekkel azt kérődi: hogy, sem Conciliomnak, sem Papnak, sem Doctornak nincs a'hoz kőzi, hogy ők szabják az kősség eleiben az igaz Tudományt; hanem, minden parasztot *Corydonra* egy-aránt hagyatott ennek itíleti. Másuttis, minek-utánna azt fecsegte vólna; *b* hogy, Minnyájan igaz Papok, és az Papi tisztekben egy-aránt részesek vagyunk: hetedik és utólso tisztit az kősség Papságának azt nevezi; hogy minden Tudományrúl, és lélekrűl itíletet tehet: *Oves meæ vocem meam audiunt. Attendite à falsis Prophetis. His, & similibus locis, quid aliud docemur, quàm ut QVISQVE tudex liberrimus sit omnium, qui docent eum, intus à DEO solo doctus? Vnus est Magister vester Christus; vos autem fratres estis: Ideò PRORSVS ejusdem juris sumus omnes.* Es hogy valaki az kősségnek tudatlanságában meg ne útkőzhetnék; azt akarja el hitetni: *c* hogy, Minnyájan, valakik az ő kovászszát meg izelitették, az egész Szent Irást által értik, mint szinte az Próféták.

Calvinus sem esett messze fájától. Mert miképpen ennek-előtte azt mondá; *d* hogy, az Sz. Irás könyveit kiki-mind magától meg esméri az Sz. Léleknek belső tanitásából: azonképpen az Irásnak értemérűl, és az igaz Tudománynak meg itiléserűl azt hirdeti; hogy ezt az Sz. Lélek pecsétli az Hivek lelkében, és titkon ő-maga tanit minden Igazságra: *e Veram fidem, Spiritus DEI cordibus nostris obsignat. Promittit enim Isaias; omnes renovatæ Ecclesiæ filios, DEI fore discipulos.* Azért azt beszélli másutt: *f* hogy, az mely Igazságnak lelkét az Ecclesiának igérte az Vr Isten, azt kőzönségesen minden hivőknek adta; az az, minden kócsagos fejű Calvinistának agya-velejét az Igazságnak tárházává, és az Isteni titkoknak szekrénnyévé tőtte. Az tőb alacson renden-való Prædikátorok, ezek az két Kosok után járnak, és az ő tanitásokon meg állanak.

Ezt az nagy szabadságnak *Privilegiomát*, hogy *Per non usum*, vélle nem éléssel, valahogy el ne veszтenék az Lutheristák, sok dolgokat kezdének Lutherben meg itílni; Carolostádius tanácsából, sok egyéb újitások kőzőtt, az Képeketis Vittembergában őszve ronták 's hamuvá tővék. Miőn ezért az cselekedetért rongálná 's pirongatná őket Luther, semmit nem gondolának vélle; hanem az nékik adott tisztben el járván, azt akarák, hogy lenne a'lónál Luther, és a'hoz tartaná magát a' mit az ő Birói mondanának. Eléggé mondá Luther, hogy Carolostádius nem jó törvényt tészen, mert nincs Sz. Lélek benne: de mivelhogy eztis az ő mondását meg kell vala itilni az Bíróknak; ugy találák, hogy, nem az peres dolga, hogy meg itíllye Bíróját; azért, tarcsa határában magát Luther, és ne tegye Bíróinak Bírójává magát.

Látván azért, ebből az szabad Vrasságból menyi sok gazság kövétkőznék; mesterkedtek az utólban szűletett Prædikátorok azon, hogy le törjék szarvát az kősségnek. Azért, *g* mikor csak magok kőzőtt szóllanak, erősen vítattyák az *Ministeriumnak, Superattendenseknek*, Győlekőzeteknek méltóságát. és kőteleznek mindeneket, még az kőzőttők lévő tudósb Minister eketis; *h* hogy meg állyanak az Superpendens Vram di-

ctálá-

a *Oda fellyeb, fol. 97.*

b *Loco citato supra, fol. 119.*

c *Szavait lássad oda fellyeb, fol. 248.*

d *Supra, fol. 466.*

e *Calv. li. 1. cap. 8. n. 5. Isa. 54. ver. 13.*

f *Calv. lib. 4. ca. 8. v. 11.*

g *Vide supra fol. 485.*

h *Példa ebben az Váradi Prædikátor Vjfalvi Jmre; kit*

csak nẽ agyõ vertek, hogy ki merte fakasztani az mi gyomrái marta.

ctálásán. De viszontag, midõn velünk szóllanak, fordittyák kaszájokat, és mind másutt jár eszek 's nyelvek. Mert azt kérdgyük tõllök: Ha az *Superattendens*, és az Gyölekézetek, meg csalatkozhatnaké? az Szent Irás mellõl hamis értelemmel el-mehetneké? Vagy inkáb, a' ki *Superattendens*ségre juthat, Istenes ember az, mert többé immár meg nem botlik; és a' ki Sinatban hivatik, Istennek tanácsában ûl, és hamissat nem itílhet? Hogy-ha meg eshetik, és az Irástúl el mehet, mind az *Synedrium*, 's mind az õ vigyázói 's õr-állói; bolond a' ki azt kiváñya, hogy válogatás-nélkûl azon meg állyunk valamit õk mondnak. sõt annak sincs esze, a' ki válogatásnélkûl Sz. Irásnak tartya, valamit ezek Sz. Irásnak mondanak: hanem mint az Medve válogat az vad kõrtvélyben, ugy kell az Lutherista 's Calvinista Prædikátorok tanitását válogatni az kõsségnek; és meg itílni, ha eggyezé az Irással, vagy kûlõmbõz tõlle. Hogy ha pedig Attendens Vram az õ Sinattyával, soha az tárgy közepit el nem vétheti, ám bátor õtet tegyük Biróvá, csak hogy eléb mondgyák viszsza, valamit az igaz Anyaszentegyháznak el-tévelyedhetéséről ez-ideig hirdettek; és mutassanak *Credentionalis* levelet, mellyet az Istentúl võttek; hogy, noha egyebek az Sz. Irást gonoszúl érthetik, de õk az hamisság nyilainak határi kivûl vettettek; és hamis értelmet az Iráshoz nem tehetnek. Ha azt vitatod: hogy, Addig el nem tántorodhatik, és meg nem eshetik az Sinat, mig az Sz. Irást kõveti: Láddé hogy kerengõben jársz. mert, az ugyanis az kérdés, Honnan tudhassuk, mellyik légyen igaz értelme az Irásnak, hogy ebbõl osztán meg itílhessük, ha ugyan vóltaképpen az Irás-után járé az Sinat; a' vagy inkáb ezt az õ hamis értelmére illetlenûl csigázza? Igaz tehát; hogy, addég, és annyiban kell az Tanitók-után járni, mig az Isten szavai-ellen meg nem hasonlanak: de hogy ennyiből õ-utánnok bátorsággal járhassunk; eléb meg kell tudnunk, Honnan kellyen az Isten szavának igaz értelmét vennünk?

§. 2. Eonnõn-maga az Sz. Irás, maga fényességével ki-mutattyaé igaz Ertelmét?

Eggyeznek minnyájan egymás-kõzött abban az El-idegenedtek: hogy, Magán kiki-mind meg itílheti az Sz. Irásnak igaz értelmét: De nem egy úton akarják ezt el hitetni.

Elõszõr: Luther Márton, *Libro de servo Arbitrio*, azt vitattya: hogy, Az Szent Irás mindenûtt oly fényes, és világos mint az Nap-fény: *De tota Scriptura dico, Nullam ejus partem volo obscuram dici.* Azért, miképpen az Nap-világnak látására nem kell gyertyát gyujtani, hanem, a' kinek szeme vagyon, annak az maga fényességével világoskodik: azonképpen, nem kell más fáklya az Irás mellé; maga ki mutattya igazságát. Ezt Luther bizonyittya; I. Azokból az Sz. Irásnak mondásiból, mellyek az Isten igéjét világosnak, lámpásnak, fényességnek nevezik: *2. Petr. 1. v. 19. Psal. 18. v. 9. Psal. 118. v. 105. 130. Proverb. 6. v. 23.* És csak azoknak mondgya Sz. Pál, *a* hogy el-rejtetett az Evangéliom, a' kik el vesznek. II. Az Isten azt mondgya Moyses-által: *b* hogy, az õ tõrvénye nincs fõlõttünk, sem távul tõllünk, hogy fel nem érhetnõk. III. Minden Irást hasznos-

a *2. Corint. 4. v. 3.*
b *Deut. 30. v. 11. Rõ. 10. v. 6.*

nak mond Sz. Pál az tanitásra, és az bûnõsõk dorgálására. Mellyekre hasznа nem lehetne, az el rejtett értelmû setét tanitásnak. Es bizonyára, az Sz. Lélek a' végre iratta könyvben az õ szavait, hogy ezeket ércsék, és olvassák az emberek: *a Quare enim dicta sunt, nisi ut sciantur? quare sonuerunt, nisi ut audiantur? quare audita sunt, nisi ut intelligantur? neq; enim vellet dicere, quod nollet intelligi.* Tehát, akarattyával el nem fõdözött, sem el nem rejtett semmit, hanem nyilván, az verõfénynek sugárival iratta az nékünk szólló levelet az Vr Isten.

Ezt az Luther tanitását keskenyb határra szabák az õ Tanitványi. Mert vallyák, hogy, sok mély, titkos, és nehéz értelmû dolgok vannak az Sz. Irásban: de azt vetik melléje, hogy az üdvõsségre szûkséges dolgok, világossak, és nyilván valók: *b Fatemur, multa in Literis sacris esse obscura. Status ergo quæstionis in hoc cardine vertitur: An ea sit in tradendis Articulis, ad salutem scitu necessariis, obscuritas Scripturarum sacrarum, ut ad sui explicationem, ipsa sibi nativo suo lumine non sufficiat?* Ezt õkis ugyan azon Irásokkal *c* bizonyittyák, mellyeket Luther emlite; és az Sz. Doctoroknak mondásokatis erre forgattyák: *d Nihil fere de illis obscuritatibus eruitur (ex Scripturis,) quod non alibi planissime dictum reperiatur. e In iis, quæ aperte in Scriptura posita sunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent Fidem, Moresq; vivendi, Spem scilicet, & Charitatem. f Num DEVS, mentis, linguæ, & vocis artifex, diserte loqui non potest? Imò verò summa providentia curare fuco voluit ea, quæ Divina sunt; ut omnes intelligerent, quæ ipse omnibus loquebatur.* Hasonló szókat emlitnek Arany-szájú Sz. Jánostól, *Tom. 2. Homil. 3. de Lazaro.* Epifániustól, *Tom. 2. lib. 3. contra Aetium*, és több régi Doctorokból.

Ennek az vélekedésnek ellene mond az Római gyölekézet, és tagadhatatlan dolognak tanittya: hogy, ha az Sz. Irás, csak önnön magan, bizonyos magyarázó-nélkûl vétetik, sok titkos, mély, és magában homályos dolgok foglaltatnak õ-benne, mellyeket sokan lelki veszedelmekre csigázhatnak, és az igen bõlcs tudós emberekis nehezen érthetnek. Bizonyságunk ebben:

I. Sz. Péter, ki nyilván irja: *g* hogy az Sz. Pál leveleiben oly dolgok vannak, mellyeket nehéz meg érteni, a' ki miatt ezeket sokan magok kárhozattyára facsarják, mint szinte az több Irásokatis. Holott Sz. Péter, azokról az dolgokról szóll, mellyeket szûkséges hinni. mert azt irja: hogy, a' kik ezeket jól nem értik, veszedelemben esnek. Ennek-fõlõtte, nem csak az Sz. Pál leveleirûl szóll, hanem az több Irásokrúlis közönségesen.

II. Példánk ebben az Vrunk Tanitványi, kik Sidóul értettek, 's vakmerõk sem vóltak: de azért, ugyan nem értették az Moyses könyvében, az Prófétákban, és Soltárokban, az Vrunk halálárul, és fel-támadásárul való igazságokat, hanem Christus Vrunknak kelleték ezeket meg magyarázni. Es õ-magok gyakran meg vallyák az Apostolok: † hogy, nem értik, mit mond vala Vrunk. maga Istennek fiai, és kedves Tanitványi valának. Ennek fõlõtte, az Szerecsen-országi Királynénak szolgája, noha az Istennek ugy kedveskedett, hogy idegen Országbólis az õ nevének tiszteségére Jerusalembe menne, noha az Isten igéjében ugy

1 *Timoth. 3. v. 16.*

a *Aug. trac. 21. in Joan. vers. fin.*

b *Coll. Ratisbon. Anni 1601. edit. Lavingan. fol. 469.*
c *Vide Colloquium. fo. 232.*
d *Aug. li. 2. de Doctrin. Christ. c. 6.*
e *Ibid. c. 9. Similia. To. 3. De opere Monac. c. 9.*
f *Lactant. li. 6. Divin. instit. c. 21.*

g *2. Petr. 3. v. 16.*

Luc. 24. v. 27. & 44.

† *Joan. 16. v. 18. c. 21. v. 23.*

gyönyörködött, hogy az úton szekerében sem akarna ennél egyebet olvasni : de azért az szükséges dolgot, ugy mint a' mi Vrunk halálát, nem érthette az Isaiás mondásiban, sőt vallást tött, hogy ezt magán meg sem értheti, ha meg nem magyarázza valaki néki : miképpen hogy az Sidók most sem értik azt az Isaiás mondását, *a* mellyet ő olvas vala, mert éppen csak Isaiásrúl magyarázzák, és nem Vrunkrúl. Sz. Pális azt irja: *b* hogy födél vólt az Sidók szeme előtt, és nem értették az Istennek szavát. sőt Isaiás oly titkosnak jelenti az Irásban foglalt dolgokat, *c* hogy bé pecsétlett levélnek meré ezt nevezni.

Act.8.v.28.

a *Isa.53.*
b *2.Corint. 3.v.14.*
c *Isa.29.v. 11. Apoc.5.v.1.*

III. Az Sz. Irásnak természetiből meg bizonyithattyuk mondásunkat. Mert az bizonyos, hogy a' mi Hitünknek derék Agazati, ugy mint az Sz. Háromságrúl, az Isten Fiának Meg-testesüléséről, az Vr Vacsorájárul, és több hasonló mély dolgoknak felséges tudományi, nagyon meg előzik a' mi értelmünket. Mivelhogy azért, effele dolgokat a' mi szónkal kellett előnkbé adni az Sz. Léleknek; lehetetlen, hogy az Irás, melyben ezek fel jegyeztetnek, oly kűnyű értelmű légyen, mintha csak az kertbéli veteményrűl beszélgetnénk. Mert, csak az emberi dolgokbannis, egy Mathematicus, vagy Metafysicus beszéllyen az ő tudományának mélyeb dolgairul, egy Grammaticussal; noha oly szókkal él, mellyeket ért az Grammaticus : de azért meg nem foghattya az Metafysicus szavát az dolognak nehéz vóltáért. Hasonlóképpen azért, nem az Szent Léleknek tanitásából eredett fogyatkozásnak kel itilni, hogy sok nehezséget találunk az Irás értelmében, hanem az ő-benne foglalt felséges titkoknak, és a' mi vékony elménknek.

III.

IV. Az Sz. Irás folyása, ugyan erre mutat. Mert, Leg először: a' mi szavainkal iratta az Sz. Lélek az Irást : ezeket pedig a' mi nyelvünk mondásit, nem csak egy értelemben szoktuk venni, hanem *& Propriè, & Figuratè*; néha tulajdon, 's néha idegen értelemben élünk vellek. Es mivelhogy az Sz. Irásban ő-magában fel nincs jegyezve, micsoda értelemben kellyen az szókat venni; kűlömben sem lehet, hanem az ő magyarázásában sok akadékoknak kell találtatni. Például : Elég kűnyű szók ezek, [Ez az én Testem:] de igenis homályos az Lutheristák és Calvinisták között, ha ez szókat, *Propriè*, tulajdonúl kellyené érteni, vagy *Figurával.* és igy, az ő értelmekis sok versengésnek bányái. Ennek fölötte : sok dolgok vannak az Sz. Irásban, mellyek ugy tetczenek, mintha egymással ellenkeznének. Es, hogy az Teremtésrúl, és az Királyokrúl irt könyvekben, az esztendő számokrúl-való sok nehéz magyarázatokat neis említcsük: Eggyűtt azt olvassuk; *d* hogy, az Isten hat nap teremté ez világot: maga másutt azt találjuk; hogy, *e Creavit omnia simul.* Eggyűtt azt tanullyuk; hogy, meg tiltá Vrunk az Apostoloktúl, *f* hogy csak veszszőt se hordozzanak: másutt azt olvassuk; *g* hogy, meg parancsolá, hogy veszszőt hordozzanak. Nehult azt találjuk; *h* hogy Vrunk három órakor feszítették az keresztre : másutt; *i* hogy, hat órakor. Hol azt mondgya az Irás; *k* hogy, Sz. Pál fordulásakor, az ő úti-társai szót hallottak, de senkit nem láttak : hol pedig azt hirdeti; *l* hogy világosságot

IV.

d *Gen.2.v.2*
e *Eccl.18.v.1*
f *Matth.10. v.10.*
g *Marc.6. v.8.*
h *Marc.15. v.25.*
i *Joan.19. v.14.*
k *Act.9.v.7*
l *Actor.22. v.9.*

láttak,

láttak, de szót nem hallottak az vélle-lévők. Ezeket, és több sok hasonló dolgokat, ugy vagyon hogy az Anyaszentegyháznak tanitásából szépen meg fejtegetnek az engedelmes fiak, és minden viszszálkodástúl megis mentik az Istennek szavát : de azért, hogy oly kűnyű dolog légyen, ezeket ellenkedésektúl meg menteni, mely kűnyűnek mondgyák az Atyafiak az Irás értelmét, meg tapasztalhattya magában még Prædikátor Vramis, ha ezeket egybe kezdi rakogatni. Maga hiszem az üdvösségre, sőt az egész Keresztyénségnek fenn-állására, szükséges azt értenünk, hogy az Sz. Irásban nincs semmi ellenkezés. Végezetre : a' ki nem tisztán jövevény az Sz. Irásban, ha más ember előtt tagadgyais, de magától el nem titkolhattya; hogy, az Próféták irásában, az Sz. Pál Leveleiben, az Sz. János látásában, és egyeb irásokbannis, sok el rejtett, nehéz, mély dolgokat talál. Hallók ez-előtt Luthertúl : hogy, ő meg nem értheti, mit mondgyon Sz. Péter, *1.Petr.3.v.19.* Aztis mondá, csak szinte mikor immár pokolban készúl vala, halála előtt egy nappal : hogy, ő meg sem kóstolta az Sz. Irást. sőt, hogy ő-maga Sz. Pal sem értett tekéletessen, csak egy bőtűtis az Istennek szavában.

Vide Supra fol.226. 308.451.

Suprà, fol. 296.

Suprà, fol. 248.

Ha azt mondod, hogy ezek az ily homályos mondások nem szükségesek az üdvösségre; kűlömben helyén nem hagyhattyuk feleletedet, hanem ha ezeket az Sz. Irásból meg fejtegeted : I. Hol vagyon laistromban irva, mellyik Tudomány légyen szükséges az üdvösségre, és mellyik haszontalan? II. Vgyan azon Sz. Irásból mutasd meg, hogy ezekben az homályos Irásokban, nincs semmi szükséges dolog. Mert, valamig e' Két dolognak az Sz. Irásból (mivelhogy ezen kivül nem akarsz semmit hinni) végére nem mégy; csacsogás valamit beszélgetsz. Ennek fölötte : noha arra nem köteles minden egyűgyű Keresztyén, hogy bizonyoson által-érese titkait az Sz. Irásnak : de azzal minden ember, üdvössége veszténse alatt tartozik, hogy semmit ne higgyen az ellen, a' mi az Sz. Irásból eleiben adatik; akár nyilván, 's akár homályosan légyen ez meg irva. Arrais köteles : hogy, semmiben kétessé ne tegye, se ne tagadgya azokat, mellyek az Isten könyvéből Hiti eleiben vettetnek.

Suprà, fol. 87.

V. Bizonyithattyuk *à Posteriori*, a' mi igaz Tudományunkat, Harom világos Ielenséggel : Első, az Keresztyénségben támadott sok Eretnekségekből vétetik. Mert, kérlek, ha az szükséges dolgokban oly világos az Sz. Irás, mint az verőfény, miképpen lehetett ennyi egyenetlenség az Hitnek főfő ágairúl? a' vagy, miképpen lehetnek mostannis? Az Irást fejtegetik, és azzal támogattyák igyeket az Ariánusok, Eunomiánusok, Pelagiánusok, Calvinisták, Lutheristák : ugy tetczik mindeniknek, hogy néki kedvez az Irás. Azt mondgya eggyik a' másiknak : hogy, Nincs az Istennek lelke benne, 's azért nem érti az Isten szavait, azért facsarja tétova az Sz. Irás mondását. Ezt pedig, eggyik szintén csak ugy rakjá másikra, mint a' másik párt ő-reája. Ebből azért az sok egyenetlenségekből, ki nyilatkozik, hogy az Sz. Irás, mikor az szükséges dolgokat tanittyais, nem oly világos csak ő magán, hogy nehézség ne találtassék értelmében. Második Ielenség; az régi fő Tudós emberek itiletiből vé-

V.

I.

2.

tetik : kik az Iſten igéjérûl azt alitották, hógy ſok titkos, és nehéz dolgokat kapcſol magában. Sz. Agoſton azt méri mondani : hogy, több vagyon a' mit ô nem ért az Sz. Irásban, hogy ſem a' mit értene. Azokis pedig, a' kik igen vakmerôk, az Iráſnak feytegetéſében, néha oly mély dologra jutnak, hogy még hamiſſat ſem tudnak ſemmit mondani az ô értelmérûl : kivel (ugymond) az Vr Iſten, a' mi kevélyſégünket akarta meg fojtani, és reſtſégünket ſerkegetni, az ô ſzavainak elmélkedéſére: a *Multis, & multiplicibus obſcuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt (Scripturas,) aliud pro alio ſentientes. Quibuſdam autem locis, quid vel falſo ſuſpicentur, non inveniunt, ita obſcurè quædam dicta, denſiſſimam caliginem obducunt. Quod totum proviſum divinitùs eſſe non dubito, ad edomandam laboreſuperbiam, & intellectum à faſtidio revocandum; cui facillimè inveſtigata, plerumq; vileſcunt.* b *Nullâ imbutus Poeticâ diſciplinâ, Terentianum Maurum ſine magiſtro attingere non audet. Aſper, Cornutus, Donatus, alii innumerabiles requiruntur, ut Poeta poſſit intelligi, cujus carmina, & theatri plauſus videntur capere. Tu in libros Divinarum rerum plenos, ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiam?* c *Tanta eſt profunditas Chriſtianarum literarum, ut in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritiâ, uſq; ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere. non quòd ad ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti,* d *tantâ in eis perveniatur difficultate : ſed, cùm quisq; ibi fidem tenuerit, tam multa, tamq; multiplicibus myſteriorum umbraculis opaca intelligenda reſtant; tantaq; non ſolùm in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verùm etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ; ut annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi, hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cùm conſummaverit homo, tunc incipit.* e *In ipſis Sanctis Scripturis, multo neſcio plura, quàm ſciam.* Nem kûlömben ſzóllanak az több *f* Sz. Doctorokis. Ha azért ôk, bővelkődvén Iſteni és világi bölcſeſégekkel ; ha éjjel nappal az Iſteni dolgokban foglalván magokat, ezeket merték mondani: vallyon 's minémű orczával dicſekedhetik egy tudatlan Bába, hogy az Luther ſzelétûl fel fútt tők-agyában foglalta az Sz. Iráſnak titkait? Ha Sz. Agoſton, kinek nem csak ſzentſége, de tudománya, éles elméje, fáradhatatlan tanulása, csudára inditotta az világot, maga felől azt mondgya, hogy többet nem ért az Irásban, hogy ſem értene; és ha ſok ideiglen élne, és ſoha egyebet tanuláſnál nem mivelneis, többet-többet tanúlhatna hólta napjáig az Sz. Irásban; ha, mondok, ezt beſzéllette Sz. Agoſton : mit mondgyunk tehát az aláb-való rendekrûl ? Harmadik Ielenség, az Sz. Irás magyarázattyárúl iratott ſok könyvekből vétetik. Mert, ha oly világos az Iráſnak értelme; mi ſzûkség vólt, hogy az régi, és moſtani Tudós emberek, ily ſzámtalan könyveket irnának az ô értelmérûl ? † Pantænus, és Mélito, az Sz. Iános Látására, és egyéb könyvekre magyarázatot irának : * Heraclius, az Sz. Pál leveleit; Appion, és Candidus, az Teremtésrûl irt könyvet, irásokkal meg világositák, mint ſzinte † Alexándriai Kelemenis : Ha azért az Apoſtolok idejétûl fogva ſzokott dolog vólt, hogy magyarázó irásokkal fejtegetnék a' Tudósok az Sz. Iráſnak titkait; ha az El-ſzakadtakis ezent cſelekeſzik : mint hiheſsük,

hogy

a *Aug. tō. 3. l. 2. de Doct. Chriſt. c. 6.*

b *Tō. 6. De Utilit. Credendi, ca. 7.*

c *Epiſt. 3. ad Voluſianū, initio.*

d *Si nō tanta; Ergo certè aliqua etiam in neceſſariis. Vide Aug 12. Conſeſſ. ca. 14. L. 18. Civit. cap. 32. &c.*

e *Aug. Epi 119. cap. 21.*

f *Iren. li. 2. cap. 47. nu. 3. &c.*

3.

† *Hieron. in Catal. Viror. Illuſtr.*

* *Euſeb. lib. 5. cap. 27.*

† *Euſeb. lib. 6. cap. 13.*

hogy oly nagy kűnyűſség légyen az Iráſnak értelmében ?

Ier felellyűnk meg immár Iſtennek ſegitſégéből az Lutheriſták bizonyitására : Es Leg elôſzôr, csak egy Közönſéges Felelettel, minden bizonyságoknak eleit vehettyük, sôt az magok fegyverét viſzſza fordithattyuk. Mivelhogy, ha valamit bizonyitnak az elô hozott *Argumentomok*, többet bizonyitnak, hogy ſem akarnák az Atyafiak; az az, magok ellenis bizonyitnak. Mert, meg engedik ôkis : hogy, ſok nehéz, és homályos titok vagyon az Sz. Iráſban. Ez igy lévén, meg kell az Atyafiaknak magyarázni, Miképpen ferjen ez a' Két dolog egybe; tudni illik: hogy, az Iſten ſzava fényeſſég : nem haladgya meg fejünket: haſznos az tanitásra : és mindazáltal, ſok dologban ſetét, homályos, nehezen érthetni mit foglallyon magában. Valamint az Atyafiak ezt egybe ſzerkeſztethetik némely réſzeiben az Iráſnak : ſzinte ugy egybe állathattyuk miis az maradékjában. Bezzeg, ha az Sz. Irás nem ſzólna közönſégeſen az Iſten igéjérûl, hanem válogatáſt tenne, és csak némely derék dolgokrúl mondaná; hogy, világoſſág, és égô lámpás ezekben az Iſten ſzava : tetteti és ſzine lehetne a' mi ellenünk-valo bizonyitásnak. De az Sz. Irás, válaſztáſ-nélkûl mondgya az Iſtennek igéjérûl, hogy ez, igaz világoſſág. Aztis ſohult fel nem jegyzi, mellyek vilagoſok, és mellyek homályoſok az Iſten ſzavai közzûl.

Réſz-ſzeréntis, hála Iſtennek, vagyon elégséges feleletünk az Ellen vetésekre : Az Elsôre : Eppen az egéſz Sz. Iraſrúl, nem csak valamely darabjárúl mondgya az Iſten : hogy ez, fényeſſég, és világoſſág, melyben nincſen ſemmi hamiſſágnak, tudatlanſágnak, éktelenſégnek homálya, és ſetétſége; nincſis oly réſze, melybôl az ember, Hitinek, vagy Reménſégének, vagy ſzeretetinek gerjeſztô fáklyáit ne találhaſſa. Nem azért mondatik tehát az Sz. Irás világoſſágnak, hogy az ô értelme künyű, a' vagy hogy Iſtentûl rendeltetett bizonyos Tanitó-nélkûlis minden embereknek nyitva légyen az ô értelme : hanem azért, mert, ha ki igazán érti az Iráſt, fényeſſég annak, és meg világoſittya ôtet. Nemis mondgya azt az Vr Iſten, hogy csak az puſzta bôtû, tekélletes magyarázáſ-nélkûlis fényeſſéget hoz az embernek. Sôt Sz. Dávid, ugyan ottan, a' hol égô lámpáſnak nevezé az Iráſt, meg magyarázza, mi modon világoſitcſa az embert : *Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat.* Az te Igédnek magyarázattya meg világoſit, ugymond, és okoſſágot ád. mintha azt mondaná : hogy, az Iſtennek ſzava csak magán, meg nem világoſit, hanem mikor az ô értelme elônkben adattatik : mint az Szerecſen Királyné Komornyikját, az bôtû meg nem világoſitá kûlömben, hanem akkor, mikor az bôtû mellé vetteték az igaz magyarázat. Miképpen azért az Nap elégséges az világoſitáſra : de ha az föld-alatt vagyon, nem véſzſzük az ô fényeſſéget, hanem ſzûkség hogy fel kellyen nékûnkis. az gyertyais, az házat meg világoſithattya : de nem kell véka alá dugni, hanem gyertya-tartóban kell helyhezteni, ha látni akarunk világánal : Azonképpen, az Szent Iráſis világoſſág, és megis világoſit; de ugy, ha az Anyaſzentegyház magyarázattyának gyertya-tartójaban helyheztetik. Ha pedig

Pſalm. 118. v. 130.

Omne quod manifeſtat, lumen eſt : Eph. 5. v 13. Ergo & Philoſophia : q̄ tame nō ad ſtivam lucet, nec ſine magiſtro.

ezt az magunk agyának vékája alá rejtyük, nincs oly fényes mondás az tellyes Sz. Iráſban, mellyet hamiſra nem fordíthat ember. Hová lehet világoſb mondás mint amaz: [Kereſztellyetek Atyának, Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében:] mindazáltal, errûl azt mondgya Sz. Agoſton: hogy, annyi vélekedés lehet, menyi ember vagyon. Es közönſeges ſzokáſnak irja: hogy az Eretnekek az igen világos mondáſokat is, maſuvá facſarják: † *Non eſt mirum, ſi Pelagiani dicta noſtra, in ſenſus, quos volunt, detorquere conantur; quando de Scripturis ſanctis, non ubi obſcure aliquid dictum eſt, ſed ubi clara & aperta ſunt teſtimonia, id facere conſueverunt, more quidem hæreticorum etiam ceterorum.* Mivelhogy ugyan nincs csak eggyis oly világos mondás az Iráſban, mellyet tétova nem csigázhat az Eccleſiának itiletit meg utáló, és maga eſzeſſégében fel-fuvalkodott ember. Aztis igen jól mondgya Sz. Pál: hogy, csak az el-veſzendóktûl titkoltatott el az Evangeliom. Mert az Hivek, az Anyaſzentegyház magyarázattyából meg tanúlhattyák, a' mit ſzükség tudniok. Azért, ha el rejtetett az Igazſág, az Anyaſzentegyház igaz magyarázáſának világos faklyája utánnis; azoktûl rejtetett el, a' kik el veſzendók, és a' kik az Anyaſzentegyházat nem halgatván, méltán ollyanoknak tartatnak, mint az Pogányok. Nem tagadom azért, hogy az Hivek értik az Iráſt, ſzinte annyira az menyire ſzükſéges: de az Anyaſzentegyháznak tanitáſa által, nem csak az magok agyaskodáſából.

Aug. Tö. 7. lib. 3. De Baptiſ. cont. Donat. c 15.
† Aug. tö. 7. libr. 2. De Nuptiis, & Concup. cap. 31.

Az Masodik Bizonyſágrais kéſz feleletünk vagyon. Leg elöſzör: Moyſes nem ſzóll ott az tellyes Sz. Iráſrul, mely ô idejében ki nem kôlt vala minden réſzeiben. Ennek-fölötte, ô-magok az Attyafiak ſem magyarázhattyák ezt az mondáſt az egéſz Sz. Iráſra, mivelhogy ſok nehéz dolgokat vallanak ôkis az Bibliában lenni. Azért, Moyſes által az Iſten ſzóll az Tiz parancſolatrûl, melyrûl azt mondgya: hogy ezt kûnyû meg érteni, és az Iſtennek malaſztyával kûnyû megis tartani. Iôllehet, hamélyen, minden hozzá tartozó dolgokkal egybe vetvén, meg akarnók viſgálni az Tiz parancſolatot; ebbennis ſok nehéz dolgokat találnánk. azért ittis az Irás magyarázó Anyaſzentegyháznak tanitáſához kell folyamnunk. ha ezt halgattyuk, kûnyû az Igazat meg értenünk. Hogy pedig ezt igy kellyen érteni, meg jelenti ô-maga az Vr Iſten, mindgyárt utánna vetvén: hogy, * egybe gyôllyön hetedik eſztendôben az egéſz Sidó nép, és az Papok meg-olvaſſák a' nép elôtt ezeket az parancſolatokat: az egyenetlenſégeknek el igazitáſatis ezekre bizá.

1. Joã. 5. v. 3.

** Deut. 31. v. 10.*

Az Harmadikra azt mondom: hogy, Az Irás igen haſznos. az végreis adta ezt az Iſten, hogy meg ércsük. De megis mutatta, kitûl kell vennünk az ô magyarázáſát, hogy ugy ne járjunk, mint a' kikrûl Sz. Péter irja, hogy kárhozattyokra forditották az Iſten igéjét. Azt akarja azért az Vr Iſten, hogy ércsük az Sz. Iráſt, de az Anyaſzentegyház tanitáſából. Honnan légyen pedig, hogy az Sz. Lélek Iſtennek ſzavaiban homályos ſetétſégek vannak, ezelôtt meg magyarázám. Es az Atyafiakis, mivelhogy némely dolgokrul nem tagadhattyák, hogy nem ſzinte kûnyû értelmek vagyon, ſzinte ugy kôteleſek meg menteni az Sz. Lélek Iſtent, mind az irigyſégtûl, 'ſmind az tudatlanſágtul, mint miis meg mentettûk.

Deuter. 17. v. 9.

Az Sz.

Az Sz. Atyak Mondáſára ez a' válaſz: Igaz, hogy ôk gyakran kûnyûnek mondották az Sz. Irás értelmét. mert azoknak ſzóllottak, kik az Anyaſzentegyháznak tanitáſához halgatnak. Ezeknek, bezzeg kûnyû az Sz. Irás. mert, ha valamiben akadék támad, kûnyû végére menni, mit taniteſon errûl az Eccleſia. De nem az a' kérdés, hogy ha az Eccleſiának magyarázattyából, és az ô értelmének ki-jelentéſe után, világos légyené az Sz. Irás: hanem abban forog az kôzbe-vetéſnek ſarka, ha az Sz. Irás, csak magán, világos légyené minékünk? Ennek-fölötte, igazán irja Sz. Agoſton: hogy, az ſzükſéges dolgok, világoſon fel-találtatnak az Iráſban; de ugy, ha a' ſzerént értetnek, mint az Anyaſzentegyház elônkben adgya. mert ezennel meg hallod, hogy Sz. Agoſton ki nem rekeſzti az Sz. Iráſnak igaz értelmétûl, az Anyaſzentegyháznak dajkálkodáſát.

§. 3. Magán kiki mind, belsô ſugalláſból bizonyos Magyarázója leheſſené az Sz. Iráſnak?

Miképpen az Sz. Iráſnak meg eſmeréſében egyeb módot nem találá Calvinus, kinek-kinek az Lélektûl eredett belsô ſugalláſánál: azonképpen az Szent Iráſnak igaz értelmére, csak magán az Sz. Iráſt nem alittya elégſégeſnek, hanem, az Léleknek belsô, és igen titkos tanitáſából irja, hogy kinek-kinek meg kellyen eſmérni az ô igaz magyarázattyát. Azért, kövétvén az régen ki-átkozott Eretnekek ſzokáſát, az régi Sz. Doctorok nyomdokit, és az Anyaſzentegyháznak bizonyos tanitáſit nem veſzi ez dologban: hanem azt akarja, hogy kiki mind maga mólnára gátollya az folyamot, és maga légyen Biró az Sz. Irás értelmérûl támadott viſzſzavonásban. Ezen, ugy tetczik hogy meg állanak az tôb Vj Tanitókis. Mert egy értelemmel vitattyák: hogy, az Hit dolgaiban nem kell egyéb Itilô meſtertûl várnunk, hanem minden hiv ember Biró ebben. Minthogy pedig az eléb fel állatott fondamentom ſzerént, az Kereſztyének kôzött minden viſzſzálkodáſnak gyôkere az Sz. Iráſnak igaz értelmérûl vagyon: mind egy, akár az Hit dolgairul, 's akár az Sz. Iráſnak igaz magyarázattyárul mondgyák, hogy kinek-kinek magán kellyen ſententiát adni. Ez az vélekedés ſzinte csak arra való, a' mit Sz. Agoſtontul hallánk ez-elôtt, tudni illik: hogy kinek-kinek maga tetczéſe légyen Iſten igéjé. De láſſuk minémû Bizonyſágokkal támogattyák mondaſokat:

Supra fol. 466.

Supra fol. 100.

Supr. fo. 97. Calvini verba, ſupra, fol. 503.

Supra fol. 98.

1. Az Vr Iſten gyakorta azt igirte: *a* hogy az ô Hiveit ônnönmaga taníttya, és tôrvényét ſzívôkben bé-óltya, ugy hogy az Sz. Lélek *b* kenetitûl meg tanittatván, mindeneket tudgyanak, és tanitó nélkûl ne ſzûkôlkôdgyenek. Vrunk pedig azt mondgya: *c* hogy az ô Iuhai, az ô ſzavát halgattyák, nem az idegenét. Tehát meg válaſzthattyák az Iuhok az Iráſnak hamis magyarázattyát; mely nem egyéb, idegen ſzónál. Ez pedig az válaſztás kûlômben nem lehet, hanem ha az Iráſnak igaz magyarázáſában meg itili Tanitóját. 2. Egyenlô-képpen parancſollya az Iſten mindeneknek: *d* hogy az Lelkeket meg probállyak. sôt, *e* hogy mindeneket elôb próba-kôre vigyének, és azután tégyenek válaſztáſt az jóban. 3. Sz. Pál Apoſtol az lelki emberrûl azt irja: *f* hogy ô mindeneket meg itil. Es aztis mondgya: *g* hogy az Sz. Lélek

a *Iſa. 54. v. 13. Jer. 31. v 33.*
b *1. Joan. 2. v 20. 27.*
c *Joan. 10. v. 4. 5.*
d *1. Joan. 4. v. 1.*
e *1. Theſſal. 5. v. 21.*
f *1. Corint. 2. v. 15.*
g *1. Corint. 12. v. 10.*

ád né-

ád némely Hiveknek, az igaz magyarázásra tanusságot. 4. Az Beroeabéliek példájais erre mutat. mert nagy diſirettel irja ô-róllok Sz. Lukács : hogy, mindennap viſgálták az Sz. Iráſt, ha ugy légyeneké azok, a' miket Sz. Pál tanit vala.

Act. 17. v. 11

Az Római Anyaſzentegyház kûlômben tanit ez dologrul. Elôſzôr azt mondgya: hogy, az igaz Hit, kûlômben ſem el nem kezdetik, ſem meg nem maradhat az értelmes emberben, hanem ha eléb okos itileti ſzerént azt találllya, hogy méltó ezt az igazſágot kôvetni, 's ebben meg nyugodni. Mert ennek elôtteis nem egy helyen mondók, hogy az Hitnek titkait, emberi okoſſággal fel nem érjûk : de azért, nem kell az Hitben oktalanúl botorkázni ſenkinek, hanem erôs okoknak vezérléſébôl kel hajolni. Azért nem tiltyuk az egyûgyû hiveket, hogy ôkis az ô módgyok ſzerént itiletet ne tégyenek az hit dolgairul : De a' kérdés abban vagyon, minémûnek kellyen lenni ennek az itiletnek? Czikkelyenként, *in ſpecie*, minden mély dolgait az Sz. Iráſnak meg kellyené viſgálni 's roſtálni? vagy inkáb a' kôſségnek elég, ha az nehéz dolgokat az Anyaſzentegyháznak próba-kôvére viſzi, és az ô fontyával egybe veti : és a' mi ezzel egybe fér, azt mint finom aranyat meg tartya; a' mi pedig el válik ettûl, és az igaz mértéket nem úti, azt meg veti? Ha pedig kételkedik felôlle, és nem tudhattya mit tart ebben az Anyaſzentegyház, ô ſem hajol egy feléis, hanem mind addig fûggôbe tartya itiletit, mig az ô Annyának tanitáſát meg nem érti. Ennek-fölötte, az a' kérdés, Hogy ha az Sz. Iráſnak igaz értelmének bizonyos eſméretire, és az Hitben támadott egyenetlenſégeknek meg itiléſére elégſégeſé kinek-kinek az ô tetczéſe, ugy hogy ezen bátorſággal meg álhaſſon? vagy inkáb, ennél bizonyosb Itilô birót kel kereſnûnk, * kinek engedelmeſen fejet hajcſunk, és ſententiáján meg állyunk?

Vide ſupra, fol. 41. 88.

* *Illyennek kell lenni az Irás magyarázó Bírónak Supra, fol. 501.*

Máſodſzor azért, azt tanittya az Római Eccléſia : hogy, az Sz. Irás értelmének fel bonthatatlan igazſágát, nem veheti bátorſágoſon az ember, csak az maga lelkének magyarázáſából 's tetczéſéből. Ezt az igazſágot, erôſſitik azok az bizonyſágok, mellyekkel ezennel meg mutatom, hogy az Vr Iſten, az Anyaſzentegyházban oly meg csalatkozhatatlan fejtegetôjét hatta az ô Igazſágának, kinek ſzaván és tanitáſán tartozunk minnyájan meg állani. Most rôvideden ezt igy bizonyitom : I. Az Vr Iſten, az ô hiveinek vezérléſére, Doctorokat és Páſztorokat a' végre rendelt, ugymond Sz. Pál Apoſtol, hogy az tévelygéſnek ſzelétûl meg óltalmazzák az hiveket. Ez az Iſtennek rendeléſe, tellyeſſéggel heában való, ha minden ember az maga lelkétûl úgy viſeltetik, hogy az igazſágra bizonyos kalaúzza lehet magának. II. Az ô Iuhait arra kôtelezi az Vr Iſten, hogy † engedgyenek az gondviſelô Páſztoroknak; és az Anyaſzentegyháztul úgy halgaſſanak, hogy, ha ki ez-ellen rúgóldoz, Pogánynak tartſák ôtet. Ki akarván pedig minden bizonytalanſágot rekeſzteni a' mi ſzûvûnkbôl, fogadáſſal kôtelezi arra magát, hogy * el nem hadgya tántorodni az Igazſágnak oſzlopát és erôſſégét, az ô-tôlle eppitterett Anyaſzentegyházat. Ezekis mind hivſágos ajánláſok, és haſzontalan gondviſeléſek, ha minden ember csak az maga ſaját lelkének vezérléſébôl

1. *Epheſ. 4. v. 14.*

2. † *Hebr. 13. v 17. Matth. 18. v. 17.* * *Matth. 16. v. 18.*

azt

azt véghez viheti, a' mit az Páſztortul és Eccleſiátul kellene várnunk: *DEVS, & Natura, nihil fruſtra faciunt. Et: Quod poteſt fieri per pauciora, fruſtra fit per plura.* III. Valamely léleknek próba-kôre kell vettetni, és méltán meg viſgáltathatik, ha Iſtentûl vagyoné, vagy máſtûl, arra nem hagyhattyuk bátorſágos magyarázáſat az Iſten ſzavának; és ezt Birónak ſem mondhattyuk, mivelhogy az ô itiletirûlis ſzûkſég hogy itiletet tegyûnk. Azis bizonyos, hogy nem kell minden léleknek hinni: hanem, meg kel probálni, ha Iſtentûl vagyoné? mivelhogy ſok hamis † Profétak dieſekednek az Sz. Lélekkel, noha ôrdôg ſzóll belôllôk, ki gyakran Angyalláis ſzokott tûnni. *2. Corinth. 11. v. 14.* Ha azért az Sanctuariumnak ſerpenyôjében kel fontolni, és az Anyaſzentegyház tanitáſának ſingehez kel vetni, mind az magunk 'ſmind az egyebek itiletit, kétſég-nélkûl az magunk ſaját tetczéſénél bizonyoſb magyarázót kell kereſnûnk, a' kinek itiletin bátorſágoſon meg állapodhaſſunk. Az Helceſaiták lelke azt javallotta, hogy egy ſincs igaz a' Sz. Pál iráſában : az tôb Eretnekek lelke egyéb Iráſokban akadozott : Honnan tudgyam, hogy ezeknek lelke hamiſſat mutatott? Ha pedig te meg itilheted az lelkeket, miért nem itilhetné meg az Eccleſia? IV. A' mint Calviniſtúl * hallók, probált dolog, hogy az Iſtentûl el-ſzakadtak ugy meg csalatkoznak tetczéſekben, hogy gyakran Sz. Lélek ſugalláſának alittyák az magok álmát. Mikeppen lattyuk hogy az Calviniſták, Lutheriſták, Ariánuſok, noha egy-maſſal kôtôdnek, de azért Sz. Lélek vezérléſének alittya minden part az ô gondolattyát. Azért, hogy meg ne csalatkozzunk, kivántatik, hogy bizonyos jelenſéginк légyenek, mellyekbôl, magunkbannis, máſbannis, el tévelyedhetetlenûl meg tapaſztalhaſſuk, hogy igaz Lélek vezérléſi, 'ſnem az ſzéditô Léleknek csalogatáſi azok az tetczéſek, mellyeket Sz. Irás magyarázattyának tartunk. Soha pedig csak egy Novangélicus ſem mutathat az tellyes Sz. Iráſban erre nézô jelenſéget, ha az Eccleſiának próbakôvétûl el távozunk. sôt mikor Sz. Péter azt mondgya, hogy az Irás magyarázáſa magunk fejtegetéſibôl nem lehet; azt jelenti, hogy bizonytalan, és ugyan veſzedelmes dologis, mikor az ember csak az maga ſaját itiletihez bizakodik ez dologban. Mert az Próféta mondáſa ſzerént, A' ki csak az maga lelkét akarja kôvetni, ſemmi bizonyoſt nem lát, és a' mint Sz. Agoſton irja, Valaki magának akarja tulajdonitani az igazſágot, mellyet az Iſten kôzônſéggel az Eccleſiának hagyott, hamiſſagban kôtelôdzik. Azért, ha fel-forgattyuk az régen történt dolgokat; azt talállyuk, hogy minden Eretnekſégek kezdeti abból vólt, hogy az magok itiletit kôvették az Irás magyarázáſban. Errûl elébbis *a* emlekezénk. de nevezet-ſzerént Origeneſrûl, és egyebekrûlis, mit mondgyanak az régiek halhadſza: *b Origenes plus ſe cunctis ſapere præſumens, Eccleſiaſticas traditiones, & Veterum magiſteria contemnens, quædam Scripturarum captiula novo more interpretatur. c Severianus ſuo more ſacrarum Scripturarum nomina exponens. d Pelagiani Scripturas ſecundum ſuum ſenſum legunt. e Priſcillianiſtæ in ſuos ſenſus allegorizando vertunt, quicquid in Sacris Libris eorum evertit errores.* V. A' kinek itiletet kel tenni minden volta-képpen valamely dologrûl, ſzûkſég,

1. *Joã. 4. v. 1.* † *Ezech. 13. v. 3.* *3. Reg. 22. v. 23.* *2. Paral. 18. v. 21.*

Euſeb. lib. 6. cap. 38. Supra fol. 287.

4. * *Supra fol. 251.*

2. Petr. 1. v. 20.

Ezech. 13. v. 3. Aug. 12. Cõfeſſ. cap. 25.

a *Supra fol. 100.*
b *Lyrin. c. 23.*
c *Euſeb. 4. hiſt cap. ult.*
d *Aug. lib. 7. De Gratia. Chriſt. c. 42.*
e *Tom. 6. hæreſ. 70.*

5.

hogy jól ércse, és elméjében foglallya az dolognak állapattyát, az ellenkező pereſeknek bizonyſágit, feleletit, óltalmazáſit. Az pedig tudva vagyon, hogy az Sz. Irás értelmérůl, oly ſok ágbogú, mély vetekedéſek vannak, nem cſak mi-kőzöttünk, és az Luther maradéki kőzött, de magok kőzöttis az Auguſtána Confeſſionisták kőzött, hogy ezeknek még cſak *terminuſſit*, kőzben-vetett kérdéſit, ſem kůnnyen értheti meg az kőſſég. Fondamẽtomit pedig az kérdéſeknek nehéz meg viſgálni magoknakis az Prædikátoroknak. bolondſágis vólna, mind ezeknek viſgáláſára kőtelezni az kőſſéget. Tehát kőzönſégeſen az hívek, nem tehetnek az Sz. Irásból támadott kőzbe-vetéſekrůl oly itiletet, mely cſak magán, az Anyaſzentegyház tanitáſának oſzlopa-nélkůl elégſéges leheſſen.

Suprà, fol. 251.

Az ellenkező Bizonyſágokra kůnyů az felelet:

Matth. 10. v. 20.

Az Elsőre: Tanittya az Iſten az ő hiveit, de emberek által, Lelki páſztorok által, az Eccléſia által. mert miképpen Vrunk mondá, hogy nem az Apoſtolok ſzóllanak, hanem az ő Attyának lelke: azonképpen mondhattyuk, hogy az Sz. Lélek tanittya azokat, kiket az Anyaſzentegyház tanit. Ennek-fölőtte: mivelhogy az Hit Iſten ajándéka, az kůlső prædikállás nem elég erre, belső malaſzt-nélkůl: méltán mondatik az Iſten tanitani az embernek ſzůvet, mikor az igaz Hit beléje óltatik. noha az kůlső tanitáſnak elől kell járni. Ezt ha kůlőmben értik az Atyafiak, és az luhokat Páſztorok főlibe, az Tanitványokat Meſterek fejére ůltetik, mi az oka, hogy meg nem elégeſznek az Sz. Lélek belső tanitáſával, hanem Prædikátorokat's Tanitókat tartanak?

Az Chriſtus Iuhai, az ő ſzavát hallyák, nem az idegenét, mikor az Anyaſzentegyház tanitáſát véſzik. Es ez okon, fölőttébbis kőteleſek arra, hogy itiletet tégyenek az tudományokrul: de nem ugy, hogy *in Specie*, czikkelyenként minden titkokat által-érceſenek, hanem *Generatim*, amaz kőzönſéges itilettel, mellyet az Sz. Irás előnkben ád; tudni illik: hogy, a' ki Vj tudományt tanit, az Anyaſzentegyháznak tetczéſe ellen, azt meg veſſék. Azért, az farkaſoknak el távoztatáſára nem ſzůkſég, hogy az Iuh fellyeb láſſon az Páſztoroknál, és nékikis birájok légyen: hanem, igaz elég, ha az Eccleſiának tanitáſától el nem ſzakad.

Supr. f. 141.

Az Masodikra: Megengedem, hogy mindennek meg kell próbálni az tanitáſokat: De a' kőſſég elégſégeſen meg próbállya, mikor annak végére mégyen, ha eggyezé vagy nem, az Anyaſzentegyháznak itiletivel. Es ha eggyez, be véſzi; ha nem eggyez, meg veti; ha kétes a' dolog, egy felé ſem hajol. Ezzel az kőſſég ſzinte bé éri, és fellyeb ſem érkezik. Az Anyaſzentegyház dolga az, hogy *Exactè* gyökeréből mindeneket meg viſgállyon. Az Anyaſzentegyháznak itiletit pedig, nem ſzůkſég hogy az kőſſég ujonnan meg itillye. mert cſak az bizonytalan és kétes tanitáſt ſzůkſég próba-kőre vetni.

Vide Tertull. Supra, fol. 322.

Az Harmadikra: Leg előſzőr, azt kivánom, hogy bizonyos jelenſégit mutaſſák az Atyafiak, mellyekből meg eſmérjůk, Ki légyen az igazán Lelki ember, kinek itiletin bátorſágoſon meg álhaſſunk? Annak utánna, azt vegyék eſzekben, hogy magoknakis meg kell fejtegetni ezt az

bizonyſágot. mert ők ſem eſzeſedtek ugy meg, hogy egy viſzſza-aggott Lutheriſta Bábát, az Prædikátorok tanitáſa, dorgáláſa, és itileti-kivůl helyheztéſſenek. Azért Sz. Pál, cſak azt tanittya: hogy, a' kit az Sz. Lélek vezet, mind az földi, 's mind az mennyei dologrul itiletet tehet annyiból a' menyire ſzůkſéges, hogy az gonoſzt el távoztaſſa, és az jót kővéſſe. Meg próbállya azért, és meg itili az tanitáſtis, de az meg mondott mód ſzerént; tudni illik, az Anyaſzentegyháznak tanitáſával egybe vetvén.

Suprà, fol. 41. 88.

Az Negyedikre: Az Berœában lakozók, méltán viſgálták és roſtálták az Sz. Pál tanitáſát, mind addig, valamig ennek igazſágát meg nem értették. Mert, a' mint nem egy helyen meg bizonyitók, nem kell az Hitben, cſak gorombáúl botorkázni, hanem okoſſan meg kell eléb fontolni ennek hihetéſeges vóltát. De mivelhogy * ottan meg ſzůnik az kétſéges viſgálás, mihent hinni kezdůnk; az Berœabéliek ſem ugy fontolták az Sz. Pál tanitáſit meg téréſeknek utánna, mintha ők akarnának törvényt tenni Sz. Pálra: hanem cſak úgy, mint miis meg viſgállyuk az Prófétákban azokat, mellyekkel az Evangeliſták bizonyittyák iráſokat. Ezt nem a' végre mivellyůk, hogy az Evangeliſtákat iskolába vigyůk, ſzékben idézzůk, † és ha valamit ſzájunk ízi ſzerént nem találunk, őket kárhoztaſſuk: hanem inkább, az Iſteni tanitáſnak ſzépen egybe cſatoltatott igvenes eggyeſégével őregbittyůk Hitůnket. Mi ſem tiltyuk azért, hogy az hívek ne olvaſſák Kereſztyéni józanſággal az Irást, és egybe vetvén az ő mondáſit, hiteket ne nevellyék: De azt ſem engedgyůk, hogy az egéſz Anyaſzentegyháznál nagyobbat tulajdoniteſſon magának egy Szekér-vezető, és Bíróvá tégye magát az Iſteni dolgoknak titkaiban.

Exempla Supr. fol. 58.

† *Verba Auguſt. Supra, fol. 308.*

§. 4. Az Irás magyarázáſában bizonytalan útat mutatnak az moſtani Vj Tanitók.

Tanúltak az moſtani Prædikátorok, az előttők meg botlott Tanitókon; és nem mervén cſak az elő ſzámlált, és meg rontott feleleteken meg állani, azt mondgyák: hogy, az Iráſnak igaz értelme ugy lehet meg, ha az túdós ember jól meg forgattya előſzőris az Görög és Sidó bőtűt, melynek kút-fejéből eredett az Deák Biblia. Ennek-fölőtte, fáradhatatlan tanuláſſal viſgállya az Irást, és ennek ſzava járáſát, *Phráſeſit, ſtyluſſát* meg véſzi. egy helyt az máſikkal egybe vét, és az világoſb mondáſból magyarázza az homályos ſententiát: az elől-járó's az kővetkőző mondáſokatis meg tekinti. Végezetre, könyörög az Iſtennek, hogy meg világoſitcſa az ő értelmét.

Vithakérus, & alii.

Ezek ſem bizonyos útak az Iráſnak igaz magyarázáſában. Mert, jóllehet az embert az gyakor imádkozás, olvaſás, elmélkedés, igen hozzá kéſziti az Igazſágnak eſméretihez; az nyelvek értelme, az Irás mondáſinak egybe hordáſa, és az több haſonló eſzközökis nagy ſegitſéggel vannak az Irás értelmére: mindazáltal, ezek cſak magokban nem elégſégeſek, az el tévelyedhetetlen magyarázáſra:

I. Mert ezek az eſzközök, minden Eretnekſég-hintegetőknek kőzők. mivelhogy ők is az Iraſt olvaſſák, egymáshoz haſonlittyak, nyelveket tanúltak, és az Igazſágnak eſméretiért Iſtenhez fohaſzkodnak: mindaz-

által,ugyan nem értik igazán az Iráſt.és azért Eretnekek,*quòd Scripturas non rectè intelligunt*, mert az Iráſt hamiſſan értik. Tehát nem oly bizonyos módok mind ezek az Sz.Iráſnak értelmében,hogy meg ne csalhaſſanak.

Aug. ſuprà, fol. 96.

II. Az Sz.Irás magyarázattyának, oly bizonyoſnak kell lenni, mely bizonyos önnön-maga az Sz. Irás. mert ha kűlömben vólna,ſemmi tekélletes állandóſág nem találtatnék az Kereſztyén hitben,mely az Iráſnak igaz értelem-ſzerént-való magyarázattyán éppittetett. Az pedig bizonyos, hogy ſem oly éles elménck mély tudománya, ſem az Iráſnak egymás mellé vetéſében oly emberi okoskodás és meſterſég nem lehet, mely az Iſteni tanubizonyſágnak méltóſágával el érkezheſſék,és az Kereſztyén hitnek fondamentoma leheſſen. Annakokáért, ez-elóttis mondám, hogy az Iráſnak bizonyos értelme, nem emberi bólcſeſégből 's igyekezetből, hanem tulajdon az Iſtennek tanitáſából ſzármazhatik.

Suprà,fol. 501.

III. Az Sz.Iráſnak igaz értelme, nem csak az igen túdós embereknek, hanem az egyűgyű tudatlanoknakis ſzűkſéges.mivelhogy, a' mint meg bizonyitók,az Hitnek igazſágát az Iráſnak tekélletes értelméből kell venni. Lehetetlen dolog pedig,hogy ezekkel az eſzközökkel élheſſenek az tudatlanok, kik csak olvaſni ſem tudnak.

Vide ſuprà, fol.251.

IV. Réſz-ſzeréntis, az elő-ſzámlált eſzközöknek elégtelenſégét, kűnyű meg mutatni. A' mi illeti az Sidó és Gőrög iráſnak olvaſáſát, noha világoſſágot ád ezis az igaz magyarázatra:de csak magán nē bizonyos, az Atyafiak tulajdon itileti ſzeréntis. Mert Sz. Hierónymus,igen túdós vólt az Sidó és Gőrög nyelvben; Nazianzénus,Chryſóſtomus,Baſilius,és többennis az Gőrögben : de azért ugyan meg vetik ſok dologban az ő tanitáſokat az Atyafiak.sőt magok közöttis ſzámtalan viſzſzavonás vagyon az Iráſnak értelmétől; maga tudnak ő-közöttőkis némellyek az nyelvekhez. Azis bizonyos, hogy egy Sidó bőtűnek ſok kűlömbőző jegyzéſe 's értelme lehet,kiválképpen ha* pontok-nélkűl olvaſſuk, és kűlömb kűlömb féle pontokat (mellyek *Vocáleſek* az Sidóknál) vetűnk az bőtűk mellé. Tudva vagyon azis, a' mit † Euſébius bizonyít Iuſtinuſſal, hogy az Sidók ſokat meg mocskoltak az Sz.Iráſban. Végezetre,mind Gőrőgűl Sidóúl kűnyű annyit tudni,hogy amaz ſzámos igét [Ez az én teſtem] meg értheſsük ezeken az nyelvekennis: de azért ezzel,ugyan nem ſzakad vége az ő értelmérűl való igyenetlenſégnek. Es mikor te az Sidó Grammaticával akarſz bizonyítani, ki tégyen engem bizonyoſſá, hogy te ennek minden rejtek helyeit,titkait,*exceptióit* által-értetted,ugy hogy meg ne csalatkozhaſſal az Grammaticában?

**Púncta addita a Maſoretis,anno Chriſti 400. Staplet. Relect contr.5. qæſt.3.art.1. † Euſeb.4. hiſt.cap.18.*

Az Sz.Iráſnak olvaſáſa, és *ſtyluſsának*, ſzava-járáſának meg vétele, ſem bizonyos nyom. Mert, Egy az, hogy, nem mind egy *ſtyluſſa* és formája vagyon az Sz. Könyveknek, hanem az Iſaias és Amos Profétiái; az Sz. Pál és Sz.Péter levelei között, fölőtte nagy kűlömbſég vagyon az *ſtylusban:* Más az,hogy, akár-mely ſzorgalmatoſon figyelmezzis az Iráſnak ſzava-járáſira,nehéz közönſéges Régulát ſzabni minden mondáſokra,egy vagy két ſzó járáſból; és kűnyű meg csalatkozni e' dologban.

Vide Staple. cont.6.qæſt.7.

Egy Iráſnak az máſikkal-való egyben-vitele ſem tehet bizonyoſſá az

Igazſágban. Mert, gyakorta nem találhatunk ugyan azon dologrúl † világoſb mondáſt, melÿ mellé vetheſsűk az homályos bőtűt. Ennek-fölőtte, hogy valamely mondáſt máſſal egybe vetheſs; Előſzőr : tudnod kell, hogy ugyan azon dologrul légyen ſzó mind az két helyen. Máſodſzor : meg kell iſmérned, mellyik légyen világoſb mondás a' máſiknál. Harmadſzor : végére kell menned,hogy annak az mondáſnak,mellyet te világoſbnak alitaſz, ollyan értelme vagyon, az minéműt te javallaſz. Negyedſzer : minthogy csak az homályos mondáſt kell az világos Iráſſal magyarázni,bizonyos útadnak kell lenni,mellyen végére meheſs annakis, mellyik mondás légyen kétes és homályos. mert talám a' mit te homályoſnak alitaſz, más igen fényes mondáſnak itili azt lenni. Valamig mind ezeket bizonyoſon nem tudod, ſoha az Iráſnak ősſzve-vetéſe,és egymáshoz méréſe bizonyoſſá nem tehet az igaz magyarázatban. Továbbá: csak nem régen hallók Sz. Agoſtontúl, hogy az Irásban nincs oly világos mondás, mellyet az Tévelygők hamiſra nem forditnak,és tévelygéſek mentſégére nem cſigáznak. Ha azért mindenkor az közben-vetett mondáſnak igaz értelmét, más haſonló Iráſſal kell magyarázni, ſoha vég nem léſzen az Iráſnak egymáshoz vetéſében, a' mint más haſonló dologbannis mondgyuk vala *ennek-elótte. Végezetre: mind az régi 's mind az moſtani Tévelygők,egymáshoz vetették az Sz. Irás mondáſit,és eggyiket máſikból akarván magyarázni, ſok tévelygéſeket találtak. *Arius*, hogy Chriſtus Vrunknak az ő Attyával való egyenlő Iſtenſégét el rontaná,amaz ſzókat, [En,és az én Atyám eggyek vagyunk,] emez mondás mellé veté; [Kérlek Atyám, hogy minnyájan eggyek légyenek, mint te Atya én bennem, és én te benned.] *Pelágius*, tagadta az Eredendő bűnt, és amaz mondáſát Sz.Pálnak, [Kiben minnyájan vétkeztűnk] egybe veté emez ſzóval [El futa Moyſes ebben az ſzóban] az az, ezért az ſzóért. Az moſtani Atyafiak,amaz ſzókat [Ez az én teſtem] egybe vetik az több mondáſokkal. *Luther*, hogy az kenyeret meg tarcſa az Vr vacſorájában, amaz ſzókhoz téſzi [Az Ige teſté lőn.] *Caroloſtádius*,amazokhoz,[Az kőſzikla Chriſtus vala.] *Calvinus*, amahoz, [Az Sz.Lélek alá ſzálla mint galamb.] Kiki mind az ő ſzája ízi ſzerént válaſzt mondáſokat,mellyek mellé tégye az egynehány ſzót. Es mindenik azt vitattya, hogy ő hordgya helyeſen egybe az Iſten ſzavait, és ezt csak az méréſz mondáſſal bizonyittya. mert félre tévén az Anyaſzentegyháznak tanubizonyſágát, ſoha ſenki közzűllők meg nem mutathattya,hogy eggyik az máſiknál igazábban veti egybe az Iráſt, avagy hogy ezzel az egybe vetéſſel az Iráſnak igaz értelmét fel talállya.

† *Quid eſt Lex Peccati,lex membrorũ? Corpus peccati? Crucifigi cũ Chriſto? Baptizari pro mortuis,etc?*

Confer Act. 7.ver.15.16. cũ Gen.23.v 3.& cap.33. v. 19.

Suprà,fol. 510.

Hogy azért bé fejezzűk mondáſunkat : Nem tagadom,ezeknek az elő ſzámlált eſzközöknek haſznos vóltát, hogy ha az Anyaſzentegyháznak régulája mellett járnak ; ha az ő kötelével eggyeznek : De ha ettűl el ſzakadnak, és csak magán vétetnek; ha az Anyaſzentegyház tanitáſával ellenkedő dologra viſznek, nem kell ſemmi helyt adni nékik.

**Suprà,fol. 462.*

Joã.10.v.30 Joan.17.v. 11. 21. Rõ.5.v. 12. Act.7.v.29. Ex Auguſt. lib. 6. contr. Julian.c.12.

§.5. Az Iráſnak bizonyos Ertelmét az Anyaſzentegyháztúl kell venni.

I.

II.

Verba habes supra, fol. 95.

†*Supra, fol. 460.*

**Euseb. lib. 3. cap. 25. & 38. August. tom. 4. 1. de Cõsensu Evang. ca. 1. 15. Civit. c. 23. & aliis locis citatis supr. f. 462. 463.*

III.

IV.

Supra, fol. 251.

I. ARGVMENTVM.

Az elő hozott dolgokból elégségesen meg bizonyodott, hogy nem kel egyébtűl az Anyaszentegyháznal várni az Iráſnak bizonyos magyarázattyat. Mert, Egy az : hogy, ki rekeſztvén az Atyafiaktúl gondólt útakat az Iráſnak bizonyos értelmében, más módunk az tekélletes magyarázásban nem lehet, hanem csak az Anyaszentegyháznak tanitása. Más az : hogy, az Sz. Agoſton mondása szerént, ha az Anyaszentegyháznak oktatáſát bőcsülleteſnek itiltük abban, hogy ő-tölle vennőjök, melyik légyen az Iſten könyve; és az Sz. Könyveknek az hamis iráſoktúl meg válaſztáſában, el tévelyedhetetlennek hiſzszük őtet : abbannis tölle kell halgatnunk, minémű értelembe kellyen az Iſten szavait követnünk. Mert, ha az eggyikben bizonytalan 's meg vethető az ő tanitása, az másikbannis bátortalan léſzen. Azért, inkáb az Sz. Iráſt éppen meg tagadná Sz. Agoſton, hogy sem máſtúl venné az ő magyarázattyát, és nem attúl, a' ki eleiben adta az Sz. Könyveket. Bizonyos pedig, hogy egyebűnnen nem tudhattyuk az igaz Sz. Iráſokat, hanem az Anyaszentegyháznak tanitáſából; mint† meg bizonyitók nem régen. Es az mely Könyveket ki rekeſztnek az Iráſ-közzül az hivek, azért rekeſztik ki, mert az Anyaszentegyháznak eleitűl-fogva-való Tanitói ezeket bé nem vőtték; mint *Euſébius, és Sz. Agoſton ſokſzor fel jegyezték. Ennek-fölőtte, miképpen elébbis mondám, az Sz. Irás magyarázattyát nem kell az emberi vélekedéſnek bizonytalanſágára bízni, hanem ugyan azon Sz. Léleknek tanitáſából kel fejtegetni, az melytűl vagyon eredeti. Azért, csak attúl kell az Iráſnak bizonyos értelmét vennünk, a' kirűl az Iſten bizonyoſſá tőtt minket igaz igíreti-által, hogy az Sz. Léleknek vezérléſéből, minden Igazſágra viſzen, és meg nem csalhat tanitáſában. Az Iſten pedig, ezt az ajándékot, az ő Iegyeſének, az Igazſágnak álló oſzlopának, az Eccleſiának igírte. Tehát ettűl kell az igaz értelmet várnunk, és vennünk. Végezetre : az Atyafiak minden hivő emberre merik bízni az Sz. Iráſnak bátorſágos magyarázáſát. Tehát ſokkal inkáb reá kel biznyiok az Anyaſzentegyházra. mert az Chriſtus Iegyeſének, az Anyaſzentegyháznak igírtetett az Sz. Lélek. és nem méltó többet tulajdonitani egy kóczipórnak, hogy sem az Anyaſzentegyháznak; kivaltképpen azt értvén, a' mit Calvinuſtul eléb hallánk, hogy az ember gyakran ugy meg csalatkozik az maga tetczéſében, hogy Iſteni indulatnak aliteſa az maga vélekedéſét.

Ezek az Bizonyſágok, ugy tetczik, elegſégeſek vólnának : de mégis nagyob világoſſágnak okáért bővebben kel ezt erőſſitenünk.

ELŐSZŐR azért, az Oo Teſtamentomból illyen Bizonyſágot állatok:

Képtelen és hihetetlen dolog, hogy az Ur Iſten az Oo Teſtamentomban, az Sz. Iráſrúl támadott egyenetlenſégnek el-igazitáſát, az az, az Iráſnak igaz értelmének ki-fejezéſét, az Synagógára, és az ő vezérire bizta légyen; az Vj Teſtamentomban fondált Eccleſiának pedig, haſonló méltóſágot nem adott vólna. Mert, Egy az : hogy bőcsülleteſb az Vj Teſtamentomban Chriſtuſtúl önnön-magátúl fondált Anyaszentegyház, hogy sem az Synagóga, mely csak árnyéka vala az Eccleſiának. Más az : hogy valaminémű okokból illett az Synagógának illyen méltóſágot adni, mind azok meg találtatnak az Eccleſiábannis. mert az békeſégnek és eggyeſſégnek meg tartáſa, az perlődéſek le szállitáſa, az háboruſág szerzőknek bűntetéſe, moſtis ollyan szűkſéges mint régenten.

Bizonyos

Bizonyos dolog pedig, hogy az Oo Teſtamentomban, az Sz. Iráſnak bizonyos magyarázattyát, az Synagógára, és az ő Fő Páſztorira bizta az Iſten.

Tehát, az Vj Teſtamentombannis az Eccleſiától, és az ő Fő Páſztoritúl kel az Iráſnak tekélletes értelmét vennünk.

Az Bizonyſágnak Második Réſzét állatom az Iſten ſzavából. Mert azt mondgya az Vr : hogy, Ha valami nehéz és kétes dolog támad, mellyen meg nem igyeneſedhetnek, mennyenek arra az helyre, mellyet az Iſten válaſzt, az Lévi nemzetſégéből-való Papokhoz, és Papi fejedelemhez : és valamit ezek mondanak, a'hoz tarcſák magokat. Ha ki pedig engedni nem akarna, meg őletteſſék. Mely mondáſban, Két dolgot kel eſzűnkben vennünk : I. Hogy itt nem csak oly egyenetlenſégrúl vagyon ſzó, mely az Iſten törvényének magyarázattya-nélkúl meg itiltethetnék, hanem oly veſzekedéſekrúlis ſzóll az Iſten, mely az Törvénynek igaz értelméből fűggőtt. Ezt jelenti Moyſes, mikor azt mondgya : hogy, A' mit az Törvény-ſzerént tanitnak, azt meg cſelekedgyük. nem emlekezik, sem tanubizonyſágoktúl, sem egyéb polgári törvénykezéſekben ſzokott jelenſégekrúl, hanem csak az Törvényrúl, a' mely ſzerént, az az, a' melynek igaz értelme-ſzerént tőttek itiletet. Ennek-fölőtte, közönſégeſen minden igyeket bele foglal az parancſolatban Moyſes : *Inter cauſam & cauſam.* Es akarminémű igyben támadgyonis az veſzekedés, az Páſztorokhoz igazit 's kőtelez, hogy minden igyben engedgyenek az Páſztoroknak : *Facies, quodcunq; dixerint.* Tehát, az Törvénynek értelmérűl támadott viſzſzálkodáſtis bé foglallya. Es kűlőmben sem lehetett. Mert az Sidóknak nem vólt egyéb Polgári törvények az Iſten törvényénél, melynek igaz értelméből kellett itiletet tenni. Ha azért az Papi Fejedelmek eleiben kellett vinni az Törvényeket, az Törvénynek értelmétis ő-tőllők illett várni. II. Az Vr Iſten igíretet téſzen, hogy igazat itílnek, és az Iſten törvénye-ſzerént-való ſententiát adnak az Synagógának vezéri : *Qui judicabunt tibi judicii veritatem.* Ez okon parancſollya : hogy, mindenek a'hoz tarcſák magokat, a' mit ők mondanak : *Facies quodcunq; dixerint, qui præſunt loco quem elegerit Dominus.* és valaki engedni nem akar, meg őleſſék. Mely bűntetéſnek helye nem lehetne, ha az Iſtennek oly gondviſeléſe nem vezérlette vólna az Páſztorokat, hogy az ſententiának kiadáſában el ne tévelyedhetnének. Mikor azért ily tekélletes engedelmeſſégre kőtelez az Iſten, alattomba magátis arra ajánlya, hogy meg nem haggya cſalatkozni az Páſztorok tanitáſát.

Deuter. 17. v. 8.

I.

Deuter. 17. v. 11.

II.

Ibid. v. 9.

Ibid. v. 10.

Ibid. v. 12.

Az Atyafiak gáncſot találnak ebben. Az Iſtē cſak úgy ſzól, (azt mondgyák) hogy abbá kövеſſék az Paſztorokat, a' mit Törvény-ſzerént tanitnak : *Facies quodcunq; docuerint te juxta legem.* Kiből azt vitattyák : hogy, *Conditio*, és bizonyos ok alatt adatott az engedelmeſſégrúl parancſolat; tudni illik, ha az törvény-ſzerént adatik ſententia.

Verſ. 10. 11.

De kűlőmben vagyon az dolog, mert ezek előtt az igék előtt, egy-általlyába, minden hatarozaſ-nélkúl fogadta vala az Vr Iſten, hogy igazat itílnek az Páſztorok, *Iudicabunt judicii veritatem.* Ha azért ezt az fogadaſt fel nem bontya az Iſten, az utólſó ſzavaival, azt nem mondhattyuk, hogy

neha

néha tartoztak engedni az Papoknak, mert tôrvény-ſzerént itiltek: 's néha pedig az ô itileteket félre kellett tenni, mert az tôrvénytûl el ſzakadtak. Azonképpen, egy-általlyába parancſollya az Iſten, hogy valaki meg nem áll ſententiájokon, meg ôlleſſék. és nem engedi, hogy elôſzôr meg diſputállyák, ha tôrvény-ſzerént adtaké ſententiát, vagy kûlômben. Maga, ha oly *conditio* és ok alatt vólt az kôteleſſég, hogy ſák akkor engedgyenek, mikor tôrvény-ſzerént itilnek; mivelhogy ez az *conditio* és ok, fundamentomúl veti, hogy néha hamiſſatis itilhettek, nem ôlethette vólna meg a' ki engedni nem akart, hanem ha eléb meg bizonyodott vólna, hogy az Páſztorok tôrvény-ſzerént itiltek. Az Iſten pedig egy-általlyába meg ôleti az engedetlent, akár mint kiáleſais hogy nem jól itiltek az Páſztorok. Végezetre: tellyeſſégeſen cſûfos, és haſzontalan vólna az Iſtennek rendeléſe, ha illyen *conditio*, ok alatt vétetnék, hogy ſák úgy engedgyenek az Páſztorok tanitáſának, ha tôrvény-ſzerént itilnek. mert igy, ſemmi verſengéſnek vége nem ſzakadna: hanem, az Biró ſententiájárúl támadna vetekedés, hogyha tôrvény-ſzerént légyene, vagy kûlômben? Es az pereſek, az Birák Birái lennének. mivelhogy, a' ki adott ſententiát, ôk vinnék próba-kôre; ôk viſgálnák, ha tôrvény-ſzerént légyene vagy nem? az az; ſoha ſemmi ellenkezéſnek vége nem lenne, ſoha az Biró ſententiája nem kôtelezne, mert mindenkor diſputátióban hozhatnák az ô végezéſét. Es bizonyára, az Vr Iſten oly nehéz, és kétes kerdéſeknek itiletirûl ſzóll Moyſes által, mellyeket az Papi Fejedelmek feleleti-nélkûl meg nem fejthettek egyéb emberek. Ha azért meg kellett azoknak, a' kik tudakoztak, itilni az Páſztorok ſententiáját, hogy ha tôrvény-ſzerént légyené vagy nem: ſzinte oly bizontalanſágban maradtak az Papok tanitáſa utánnis, mint annak-elôtte.

Nem *conditiót*, és okot vét tehát az Engedelmeſſégnek az Iſten, midôn azt mondgya: hogy, Mindenben engedgyûnk, a' mellyeket tôrvény-ſzerént elônkben adnak az Páſztorok: hanem jelenti, minémû dolgokban légyen bizonyos az Papi Fejedelemnek feleleti, tudni illik azokban, mellyeket az Tôrvénynek magyarázáſából elônkbe ádnak. mert arra igirtetett az Páſztoroknak Iſteni vezérlés, hogy az Tôrvényt igazán magyarázzák: és abban igazat itilnek, 's meg ſem cſalatkozhatnak, a' mit tôrvény-ſzerént ſzûkſégeſnek mondnak. Miképpen azért, midôn azt mondom, hogy azt cſeleked, a' mit Sz. Pál az Chriſtus jelentéſébôl tanit, nem azt akarom jelenteni, hogy ne hidgy mindenkor Sz. Pálnak, hanem cſak oly ok-alatt vegyed tanitáſát, ha az Chriſtus jelentéſét hirdeti: hanem inkáb azt mondom, hogy mindenben hidgy néki, mert egyebet nem tanit Iſteni jelentéſnél: Azonképpen kel az Moyſes mondáſatis venni.

* *Malach. 2 v. 7.* † *Aggai 2. v. 12.* * *2. Paral. 19. v. 10. 11.*

Tôb helyekennis az Oo Teſtamentomban-való Páſztoroknak méltóſágát jelengeti az Sz. Irás. Mert az Papokat,* Iſten kôvetinek nevezi, kiknek ajaki meg ôrizik az Igaſſágot, és az ô ſzájokból kérdik az tôrvényt. Máſutt, az † Papokra igazit, hogy ô-tôllôk érceſek az tôrvényt. Ioſafát idejébennis, az * Király tiſztihez illendô dolgok Zabadiáſra bizatának: az Tôrvényrûl, Cæremoniákrûl, Parancſolatokrûl-való kérdéſek meg fejtéſe,

téſe, az Lelki Páſztorokra. Végezetre, Salamon azt mondgya: hogy, annál továb nem kel mennûnk, a' mit az egy Fô Páſztor az Tanitók tanácſából elônkben ád. Ezt az Oo Teſtamentombéli Páſztoroknak méltóſágát jelenti Chriſtus Vrunkis, mikor azt mondgya, hogy az Moyſes ſzékiben ûlôk, valamit parancſolnak, meg tarcſuk. Holott, nem kel mind azokat érteni az Moyſes ſzékibe ûlôkön, valakik olvaſſák és tanittyák az Moyſes kônyveit, mert igy teis az Moyſes ſzékiben ûlônek neveztethetnél: hanem azokat, kik tiſztek-ſzerént az Tôrvént magyarázták, és az verſengéſekben ſententiát mondottak az Iſtennek rendeléſe-ſzerént. Azt parancſollya azért Vrunk: hogy, mikor az Székbôl tanitnak, az az, mikor hivatallyok-ſzerént ſententiát adnak, és kôteleznek valamire, akárminémû roſz életûek légyenekis, engedgyûnk nékik. mert, noha egyébképpen meg cſalatkozhatnak, de midôn ez-ſzerént tanitnak, az Iſten ôket hamiſra nem ereſzti.

Eccleſ. 12. v. 11.

Matth. 23. v. 2.

II. ARGVMENTVM.

Masodszor, az Vj Teſtamentomból igy bizonyitok:

Nem cſak azt igiri az Ur Iſten, hogy ſoha az Anyaſzentegyházat el nem haggya tévelyedni, de kôtelezis fejenként bennûnket, hogy az Eccleſiának, és az ô Páſztorinak engedgyûnk.

Tehát nem cſak bátorſágoſon vehettyûk, de ugyan kôteleſekis vagyunk, hogy az Anyaſzentegyháztúl vegyûk az Igazſágot, mely nagyob részre az Sz. Irásnak tekélletes magyarázattyából adatik elônkben. *Ergo, &c.*

A' Bizonyſágnak Elsô Részet, bôven meg bizonyiteſuk ez-után. Most rôvideden juſſon eſzûnkbe az Vrunk igireti, hogy az kôſziklán épittett Eccleſiát, ſoha meg nem gyôzheti az pokol kapuján ki rohant hamiſſág. Sz. Pális az Anyaſzentegyházat Igazſág oſzlopának, és erôſſégének nevezi. Mely mondáſſal azt jelenti, hogy az Anyaſzentegyház, fondamentoma az igaz Vallâſnak, és ô rajta, mint erôs oſzlopon éppittetik, hogy le ne omollyon. Kûlômben pedig ez nem lehet, hanem ha az Anyaſzentegyháznak meg cſalatkozhatatlan méltóſága vagyon, az Igazſágnak ki nyilatkoztatáſára. Ennek-fôlôtte: azt fogada Vrunk, hogy Igazſágnak lelkét ád nékûnk, mely velûnk maradgyon világ végéig. Holott oly ajándékot igir, mely nem cſak az Apoſtolok idejében tarcſon, hanem halálok utánnis minden ûdôben, meg maradgyon az kôvetkôzendô Eccleſiában. Ezt pedig Igazſágnak Lelkének nevezi, az az, Igazſág eſméretinek, és óltalmazáſának lelkének. Szûkſég tehát, hogy az Eccleſiában mindenkor meg maradgyon ez az Lélek, mely az Igazſágot bizonyoſon ki nyilatkoztaſſa. Azonképpen, mikor azt parancſolta vólna Vrunk, hogy tanitcſanak, és kereſztellyenek az Apoſtolok; utánna veti, Ime én veletek leſzek, mind világ végéig. Holott az Igazſág tanitáſában álhatatos, és világ végéig meg maradandó ajándék igirtetik az Eccleſiának, mely mindenkor meg maradgon az Apoſtolok hólta utánnis. Továbbá, Vrunk azt monda Sz. Péternek: hogy, néki adgya az menyorſzág kûcſát, az az, a' kûcſnak neve alatt, Sz. Peternek igire, és annak-utánna megis adá, valami ſzûkſeges vala, hogy az ô hiveinek meg nyittatnék az menyorſzag. Egy pedig ſzûkſégeſb dolog nincſen az ûdvoſſégre, mint hogy az Sz. Iras, tekélletes és bizonyos magyarazattal meg fejtegettes

Matth. 16. v. 18. *1. Tim. 3. v. 15.*

Joã. 14. v. 16

Matth 28. v. 20.

Matth. 16. v. 19.

sek,és az Hitben támadott egyenetlenség le-szállittassék. Tehát eztis az hatalmat az Anyaszentegyházra bizta Sz.Péterben Christus Vrunk. Mert Sz. Péter, az Anyaszentegyháznak képét viselte ez dologban, ugymond Sz. Agoston : *Petrus, propter Apoſtolatus ſui PRIMATVM, gerebat perſonam Eccleſiæ. Quando ei dictum eſt : Tibi dabo claves; univerſam ſignificabat Eccleſiam.* Vgyanis Christus Vrunk nem csak huszon-ôt esztendeig, az az, a' mig Sz. Péter élt, hanem világ végezetig akarta gondgyát viselni az ô hiveinek.és annak-okáért nem akarta,hogy az Sz.Péter halálával az menyorszag kúlcsa el-vétetnék az Eccléſiából : hanem, a' miképpen ô reá bizá Iuhait, az az, mindenekkel meg ajándékozá ôtet,valamik szükségesek valának az Christus Iuhainak igaz legeltetésére ; de azért ô-utánnais oly Pásztorokat rendele,kik igaz tudománnyal legeltetnék az Iuhokat,és minden vélekedések szelétûl ne hagynák tétova ragadtatni : Azonképpen az menyország kulcsátis, Sz. Péter hálála-után meg tartotta az Eccléſiában. Végezetre: miképpen az Oo törvényben az Papi fejedelemhez igazitá Vrunk azokat, kik egymás-között meg nem álkodhatnak vala, és az Egyházi Pásztorok itiletinek engedelmességére kötelezo mindeneket: azon formán az Vj Testamentomban azt hagyá, hogy, ha valamiben vét ellenünk a' mi atyánkfia, és egyébképpen meg nem tér,az Anyaszentegyház eleiben vigyük az dolgot. Ha az Eccleſiát nem halgattya,'s nékie nem enged, ugy tarcsuk mint egy Pogányt. Mely mondásban azt kel eszünkben vennünk, hogy Vrunk meg nem határozza egy-fele vétekre a' mi atyánkfiának gonoszságát : hanem, akár az Hitben támadott egyenetlenséggel, melyből számtalan botránkozások, veszekedések, és veszedelmek áradnak,'s akár egyébképpen vétcsen ellenünk,az Anyaszentegyháznak engedelmességére kötelezteti. Es bizonyára, ha *Privata injuria*, az magunk személye-ellen-való vétek, és két ember között támadott veszekedés, az Anyaszentegyháznak itiletire bizattatik : mivelhogy sokkal veszedelmesb az közönséges viszszálkodás, mely az Hitet illeti, sokkal méltáb ezt az Anyaszentegyház eleibe vetni. Hanemha azt mondanád, hogy az Istennek Atyai gondviselése,ez világi aprólék egyenetlenségnek le-szállitására gondot viselt; az lelkek veszedelmére gerjedett hitetlenségek háboruságinak le-csendeszitéserûl el-feletkezett. Ki tetczik azért az Vrunk szavából, hogy, ha valaki az Keresztyéni eggyességet fel-zavarja,az Anyaszentegyház eleibe kel ôtet vinni, és az ô itiletit kel várni. Ez pedig az Hit dolgaiban való itilet kúlômben nem lehet,hanem az Irás igaz értelmének ki nyilatkoztatása által,mivelhogy az Eretnekségekis az Irásnak hamis értelméből támadnak.

Aug.tom.9. Tract. 121. in Joan.

Joã.21. v.17

Hierem.3. v.15. Eph.4.v.12

Deuter.17.

Matth. 18. v.17.

Vide infra, cap.2.§.2.lib. 8.

III. ARGVMENTVM.

HARMADSZOR és Vtólszor: bizonyitom ezen Igazságot az hiveknek eleitûl-fogva-való tekélletes Szokásával :

Az Apostolok idejétûl-fogva, mikor valami egyenetlenség támadott az Hit dolgában,az Anyaszentegyház eleibé vitték,és az ô Pásztorinak közönséges tudományából igazitották-el az közbe-vetett dolgot; arrais kôteleztek mindeneket,hogy az Irást az-szerént fejtegessék, a' mint az Anyaszentegyházban értették az hivek.

Tehát, ha szinte valami homály vólnais az bizonyságokban, mellyekkel az Sz.Irás ki-

ki-fejezi ez dologban az Anyaszentegyháznak méltóságát; az Apostolok idejétûl fogvaló szokás meg-mutatná mint kellyen ezeket értem, és menyit kellyen tulajdonitani az Anyaszentegyház méltóságának az Irás magyarázásban.

Az Apostolok idejében, versengés támada az Sidóságból meg-tért Keresztyének között,hogyha környûl kelle metélni az Pogányságból kitérteket? Nem itílék az Keresztyének, hogy ezt kiki magán el-végezhesse : hanem Ierusálembe gyôlének, és az Sz. Irásnak igaz magyarázattyát egyenlô értelemből ki-adván, el-végezék, hogy az Pogányok meg ne mettessenek. Ezt pedig az ô végezéseket, Sz. Lélek tetczésének nevezik. Bizony, mint egyéb mély dolgokat, úgy eztis akármely Apostol által elônkben-adhatta vólna az Vr Isten : de látván,hogy az kövétközendô ûdôben nagy szüksége lénne az hiveknek arra,hogy meg esmérnék kitûl kellyen az Irásnak igaz értelmét venni, az Anyaszentegyház Gyöleközetinek méltóságát akará ezzel az példával fel állatni.

Exemplum. I. Act.15.

Sz. Pál Apostol bizonyos vala tanitásának igazságában : de mivelhogy ebben némellyek kétélkednek vala,nem igazitá az embereket az Léleknek belsô sugallására, vagy pedig csak magára az Sz. Irásra : hanem, hogy az Sz. Lélek meg-esmertetné, mi modon kellyen az kételkedéseknek eleit-venni, *a* Istennek tulajdon jelenéséből, Ierusálembe méne Sz. Péterhez, és az több Apostolokhoz, hogy az ô Vallásának tekélletességét meg erôsitenék. mert, a' mint ô-maga jelenti, és Sz. Agoston *b* nyilván irja, kúlômben nem hittek vólna Sz. Pálnak az hivek.

II.

a Gal.2.v.2.

b Aug. 28. cont. Faust. cap. 4.

Kövétközendô ûdôkben, az Nicæa, Ephesom, Chalcedonbéli Sz. Gyöleközetekben az Anyaszentegyház vezérinek vallása-szerént magyarázván az Sz.Irást, *c* kárhoztatták az Eretnekségeket,noha ezekis az Irást feszegették. mely dolgot, *d* ennek-elôtte elégséges bizonyságokkal meg erôsitenek.

III.

c Sisinii cõsilium vide supra,f.142

d Supra,fol. 142.143.

Annak-utánnais, a' mit az Anyaszentegyház el végezett az ô Gyöleközetiben, azt ugy vôtték az hivek, mint az Istennek végezését ; mint nem régen *e* értök.

IV.

e Supra,fol. 171.

Továbba: aztis Eretnekek tulajdonságának tartották az hivek,hogy ha valaki az Anyaszentegyház Pásztorinak értelmét meg vetvén,tulajdon eszeskedéséhez bizott az Irásnak fejtegetésében; miként csak nem régen *f* meg hallók.

V.

f Supra,fol. 100. & 513.

Valakik pedig az igazságban álhatatosón meg maradtak, azt követték, a' mit ez-elôtt *g* Sz. Kelementûl tanulánk;tudni illik : hogy az Isten szavát, nem az magok sajat okoskodása-szerént magyarázták, hanem azoknak értelmébôl, kik az régi Szentektûl vôtték az Isten szavának értelmét. Halhadsza mit ir Szent Basiliustul, és Naziánzi Gergelyrûl az Egyházi historia: *h In Monaſterio, ſolis Divinæ ſcripturæ voluminibus operam dabant;earumq; intelligentiam,non ex propria præſumptione, ſed ex Majorum ſcriptis & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat.*

VI.

g Supra fol. 107.

h Ruffin.li. 2.cap.9.

Mikor pedig az Sz. Doctorok valamely tévelygés-ellen viaskodtak, az Anyaszentegyház Pásztorinak értelmét, és az Eccleſiának szokását al-

VII.

latták az Pártosok-ellen, miképpen elébbis * emlitők. Es noha Sz. Cypriánus, az ő vélekedésének óltalmazására sok Irásokat állatna ; Sz. Agoston pedig nyilván-való Irással meg nem hamisithatná az ő tetezését: meg elégedék azzal, *a* hogy az Anyaszentegyház ennél kűlömbet tanitott: *b & Stephanus, nihil præter Traditionẽ ex antiquo obtinentem, innovandum putavit.* Mert, a' mint ezẽ Sz. Agoston irja: *c* Akkor követtyük igazán az Sz. Irást, mikor azt mivellyük, a' mit javallott az Ecclésia. *d* melynek, tanitását kel vennünk, minden homályos dolognak meg fejtésében. Vgyan ezent irja Irenæus, *lib. 3. cap. 4.* és Sz. Ambrúsis illyen szókkal: *e Quis te, nisi sancta Ecclesia doceat, quomodo Christum teneas?*

Ez-ellen sokat kákognak az Vjitó Doctorok: de az következendő Könyvben meg fejtegetsük fogásokat. Most rövideden csak egynehány Ellenvetésről szóllyunk: I. Az Sz. Atyák, és az Ecclésia, az ő tanitásokat Sz. Irással bizonyittyák. Az bizonyság pedig, világosb, és nyilvábban-való dolog, hogy sem a' mit meg kel bizonyitani. Tehát, az Sz. Irás világosb az Anyaszentegyház tanitásánál. II. Sz. Pál nem azt irja, hogy a' mi Hitünk az Ecclésián éppittetik, hanem, hogy az Apostolok és Próféták fundamentomára rakattatott. Maga, ha oly méltósága vólna az Anyaszentegyháznak, hogy ő-tőlle kellene várni az Igasságot, sokkal méltóbban ő-rajta mondatnék éppúlni a' mi Hitünk. III. Szinte oly nehéz annak végére menni, mit tanitott légyen az régi Ecclésia, és az Sz. Atyák, valamely Irásnak magyarázattyáról, mely nehéz az Irásnak magán-való értelme.

Kűnyű ezekre meg felelni: Az Elsőre azt felelem: Hogy, ezen *Argumentomot* viszsza fordithattyuk az Atyafiakra. mert ők is, mikor valamely Irást fejtegetnek, azon vannak, hogy Sz. Irással bizonyitsák magyarázásokat. Ha ebből az következik, hogy világosb az Irás, hogy sem az magyarázat: minden kettség-nélkűl héjában-valók az Sz. Irás értelmérűl iratott sok könyvek. Azt mondom azért, hogy sokszor az Sz. Atyák, és az Ecclésia, Sz. Irással bizonyittyák magyarázattyokat: de nem bizonyittyák azon mondással, a' mellyet fejtegetnek, hanem más mondást hoznak-elő, mellyel ugy mint nyilvábban-valóval, erősitik magyarázattyát az közben-vetett sententiának. Mikor pedig efféle világosb bőtűt nem találnak, és az elől-járó, vagy következő igékkel nem bizonyithatnak: az Hiveknek régi szokását, és vallását, minden bizonyságok helyett vészik. Az Masodikra azt mondom: Hogy, a' mi Hitünk éppittetik Christustuson, ugy-mint a' ki eredeti 's kút-feje Hitűnknek: éppittetik az Apostolokon, ugy-mint azokon, a' kiknek elősző meg jelétettek a' mi Hitűnknek ágazati 's titkai: éppittetik végezetre az Anyaszentegyházonnis, ugy-mint azon, a' ki bizonyosson elönkben adgya nékünk az Apostoloknak és Prófétáknak meg jelentetett Igazságokat. és ez-okon Sz. Pál az Ecclésiat, Igasság oszlopának, és erősségének nevezi, az az, fondamentomnak az ő rendiben és tisztiben. Az Harmadikrais kűnyű felelet vagyon: Mert a' mi-módon hallók ez-előtt, hogy az igaz Traditióknak végére mehetünk; ugyan azon formán meg-tanúlhattyuk az Anyaszentegyháznak itile-

* *Supra, fol. 143.*

a *Supra, fol. 472.*
b *Euseb. 7. hist. cap. 3.*
c *Supra, fol. 489. & 106.*
d *Supra, fol. 107.*
e *Ambros. tom. 1. lib. 3. de Virginib. versus finẽ.*

Eph. 2. v. 20.

1. Corinth. 3. v. 11.

Supra, fol. 480. 481.

itiletit. Azért, a' mit közönséges Gyóleközetben el-végezett; a' mit szokásúl vőtt, és mindenűtt hirdetett; a' mirűl az Sz. Doctorok ugy emlekeznek, mint ellenzés-nélkűl bé-vőtt Tudományrúl, bizonyosson tudgyuk, hogy az Anyaszentegyháznak tanitásából vagyon annak eredeti.

HARMADIK RESZE.

KI LEGYEN ITILEO-BIRO AZ HITBEN támadott vetekedésekben.

TVdva vagyon, hogy az más világon az Isten ő-maga tészen itiletet arrúl, kinek vólt igaz Vallása 's ki tévelygett. De késő lészen akkor, az úta-veszteteknek az tévelygéseket meg esmérni, mikoron idejek nem lészen az Isten ősségére való téréstre. Azt kel azért meg visgálnunk, hogyha itt ez földön, hagyotté az Isten oly Itilő-mestert az Hit és üdvősség dolgaiban, ki bizonyosson törvényt és itiletet tégyen, az Hit dolgairúl viszszálkodó pereseknek; ugy hogy, az kik meg nem igyenesedhetnek az Hitrűl, e'hez az Bíróhoz folyamhassanak, tőlle sententiat vehessenek, és meg érthessék az ő itiletit?

Azis bizonyos dolog; hogy az Isten igéjét, sok idegen és tévelygő hamis értelemre czigazzak az emberek, a' mint bizonyságunk ebben Sz. Péter, és az naponként szem-előtt forgó példák ki jelentik. Ez azért, akár az Irásban foglalt mély dolgoknak homályosságából, 's akár az emberi elmének tompaságából és nyughatatlan habozásából származzék: de az eléb fel-vetett fondamentomok-szerént, szűkség hogy az Vr Isten bizonyos Tanitót rendelt légyen, ki az ő igaz sententiájával véget vessen az únalmas perlekedésekben, és az Igazságot bizonyosson ki jelencse. Mert, a' mint ennek-előtte † mondom vala, csak egy Polgári társaságban sem lehetne oly gazság mint az Christus Országában, ha ebben naponként sok veszekedések támadván, Itilő-bírója nem vólna a' ki le szállithatná az egyenetlenséget. Es, sem az csendesz eggyesség 's békesség, mellyet Christus az ő Országában kiván, meg nem maradhatna, sem az Tévelygések meg nem esmértetnének, ha az Ecclesiában senki itiletet nem tehetne az viszszavonókrul.

Igaz azis, hogy senki egyéb nem lehet az Hit dolgaiban Itilő biró, hanem az Szent Lelek Isten. * mert az Isteni dolgokat egyéb nem tudgya, hanem az Isten ő-maga, és a' kinek ő meg jelenti. Nemis lehetne tekélletes bátorság az Keresztyéni igazságban, ha máshul kellene ennek erősitését várnunk. Ha azért *Optimus interpres verborum est quisq; suorum*, kiki-mind az ő szavának bizonyos magyarázója, és az Keresztyénségben minden vetekedés csak az Isten szavának értelmérűl vagyon, mint elébbis mondám: kétségnélkűl, csak az Isten ő-maga lehet igaz Biró az ő szavainak magyarázásában.

A' Kérdes azért csak abban vagyon, hogy ha az Vr Isten csak az Sz. Irás-által-való tanitással sententiazzae meg az Hittűl szakadtakat itt ez földön; vagy pedig az Anyaszentegyháznak oktatása 's itileti-által?

1. Pet. 3. v. 16

Supra, f. 500

† *Supra, fo. 393. & 101.*

Supra, f. 500

* *1. Corint. 2. v. 11.*
Vide Supra fol. 501.

Supra, fol. 457.

Ezt az kérdéſt, alkolmaſon meg fejtők ennek-előtte. Mert, ha igaz a' mit mondánk; tudni illik, hogy az Kereſztyénſégben minden Eretnekſég csak az Iráſnak hamis magyarázáſából támad; az Iráſnak pedig tekélletes értelmét, az Anyaſzentegyháznak tanitáſa-által adgya elönkben az Sz. Iſten: kövétkőzik, hogy az Hit dolgairúl támadott egyenetlenſégetis az Anyaſzentegyháznak ſententiájával itilteti. Mindazonáltal, nagyob bizonyſágnak okáért, ſzóllyunk mégis bővebben ez dologrul.

Colloq. Ratisbonen. Az Vjitó Doctorok azt vitattyák: hogy, Az Sz. Lélek, itt ez világon, nem kűlőmben itili, és kárhoztattya az hamis tudományt, hanem csak az Sz. Iráſ-által. Es ezt, csak azokkal az bizonyſágokkal erősſitik, mellyekkel ez-előtt hadakozának az Traditiók ellen.

Az mi Vallaſunk ſumma-ſzerént ezekben az mondáſokban foglaltatik:

Supra, fol. 487.

Vide ſupra, fol. 41. 88. 467.

Elősző: Bizonyos dolog az, hogy minden Kereſztyén embernek itiletet kel tenni az igaz Hitről. mert ugyanis, ha azt nem itilné, hogy az ő Valláſa mélto hitelre, és igazſágot foglal magában, nem követhetné ezt jó lelki eſmérettel. Annak-okáért Sz. Pál Apoſtol, mikor az Bálványozáſt meg tiltotta vólna, azt veti utánna: † *Vos ipſi judicate, quod dico*; magatok regyetek itiletet, ugymond, arrul a' mit mondok. Hallók *ez-előttis, hogy az Berœabélyek meg viſgállyák vala a' Sz. Pál tanitáſat: hogy az Lelki ember meg itil mindeneket: hogy az Páſztor ſzavát meg kel az Chriſtus Iuhának válaſztani az farkas orditáſtúl. Tehát itiletetis kel tenni az tudományrul. De ennek az itiletnek, nem oly ſzabadoſnak kel lenni, hogy az Anyaſzentegyháztul ne fűgjön, hanem, a' mint elébbis *a* mondám, az Iſten arra kötelezi az Hiveket, hogy engedgvenek az előttők járóknak, kiket az Vr Iſten a' végre rendelt, *b* hogy minden tudományoktúl tétova ne ragadtaſſanak. és megis paranceſollya Vrunk, *c* hogy, a' ki az Anyaſzentegyháznak nem enged, azt Pogánynak tarcſuk. Hogy pedig más formán nem lehet kiki-mind magán Itilő-biró az Iráſnak értelmében, és az Igazſágnak ki nyilatkoztatáſában, ez-előtt bővſégeſen meg bizonyitám.

† *1. Cor. 10. v. 15.*

* *Supra, fol. 511. 515.*

a *Supra, fol. 512.*

b *Hebr. 13. v. 17.*

c *Matth. 18. v. 17.*

d *Valētia. 2. 2. Diſput. 1. qāſt. 3. Collo. Ratisbonen. Bellarmin. Greſſer. lib. 3. de Verbo DEI, cap. 3. I.*

Masodszor azt mondgyuk: hogy, csak magán a' Sz. Irás nem lehet Itilő-biró az Hit dolgaiban. Ezt ſok ſzép bizonyſágokkal *d* erősſitik az Catholicuſok: I. Olynak kel lenni az Viſzſzavonáſok le-ſzállitó Birónak, a' ki minden verſengéſnek és veſzekedéſnek végét ſzakaſzthaſſa. mert kűlőmben nem vólna elégſéges az eggyeſſégnek meg tartáſára, és az tévelygéſeknek el-távoztatáſára. Az Sz. Irás pedig illyen nem lehet. *Ergo, &c.* Az Bizonyſágnak Második réſzét ez-előtt meg bizonyitók. Mert mikor arrúl vetekedűnk Lutherrel, hogy ha az Sz. Iános Látáſa Iſten igéje legyené; Mikor az Helceſaitákkal, *e* kik éppen mind meg verették az Sz. Pál leveleit; vagy egyéb tévelygőkkel, *f* kik az Sz. Iráſnak ſok könyveit bé nem vötték, vetekedés támad, csak magán az Sz. Iráſból ezt az pert le nem ſzállithattyuk. Haſonló-képpen, hamis iráſokatis *g* Sz. Irás gyanánt mutogattak ſok Tévelygők, ezeketis, csak az Sz. Iráſnak ſententiájával le nem nyomhattyuk. Több dolgokatis ſzámlálánk, *h* ez-előtt; mellyeket noha minnyájan hiſzűnk, de az Sz. Iráſból meg nem mutathatunk.

d *Supra, fol. 513.*

e *Supra, fol 513.*

f *Supra, fol. 287.*

g *Supra, fol. 463. & 518*

h *Supra, fol. 469. & ſeq.*

tunk. Sőt ha valamely Iráſnak értelmérűl vetekedűnkis, csak magán az Szent Irás meg nem mondgya, mellyikűnk magyarázza ezt igazábban.

2. *Vide Suprà fol. 102.*

II. Minden törvényben olynak kel lenni a' Bironak, a' ki világos igékkel adgyon ſententiát, ugy hogy az pereſek, ha jelen vannak a' Biro előtt, az ő ſententiájából nyilván érceſek, mellyik veſztette el igyét, ennek az Birónak itileti ſzerént. Mert, ha oly homályos törvényt mondana, vagy irna az Biró, melyből világoſon ki nem tetczenék, mellyik fel nyertes, hanem az Birónak ſententiájárul iſmét ujab perlekedés támadna: tellyeſſéggel hivſágos, és csufos törvény vólna az illyen; ſemmit nemis ſzolgalna az egyenetlenſégeknek le ſzállitáſára. maga az Biró nem ſzűkſéges egyébre, hanem csak ezeknek véghez vitelére. Es ſoha világ kezdetitűl-fogva egy okos Biró ſem vólt, a' ki kűlőmben adott vólna ſententiat. Az Sz. Irás pedig, a' vagy az Sz. Lélek az Iráſ-által, nem ád illyen ſententiát az Hit dolgairul perlekedők között. Tehát az Sz. Irás nem lehet Biró. Az Bizonyſágnak Második reſzét, nem csak azzal erősſittyűk, hogy, a' mint eléb mondám, az Iráſban ſok homályos és nehéz értelmű mondáſok vannak, és azon egy bőtűnek kűlőmbőző értelmi lehetnek; meg nem magyarázza pedig az Irás csak magán, mellyik értelemben kellyen az bőtűt venni: de ugyan tapaſztalható példávalis, jelenſégét adhattyuk ennek. Mert az Lutheriſták es Calviniſtak, mind mi-velűnk, 'ſmind magok-között veſzekednek amaz egynehány ſzónak értelmén, [Ez az én teſtem.] Ha azért az Irás Biró, es ſententiát mond az pereſek között: mutaſſak meg a' Bibliában, hol vagyon világoſon meg irva, mellyik félnek vagyon veſztő pere, ugy hogy ő-maga az peres, világoſon tudhaſſa ebből az ſententiából, hogy ez-előtt az Biró ſzéki előtt, el-veſztette igyét. Mindenik fél az Iráſnak itiletire veti igazſágát; mindenik fél hallya amaz ſzókat, [Ez az én teſtem.] mindenik azt kiáltya, hogy ő nyertes, és az Sz. Irás ő-néki mond kedves ſententiát. Vgyan ezen formán vagyon az dolog minden egyéb verſengéſben. Mely dologból ki tetczik, hogy csak egyedűl az Irás nem lehet oly Biró, melynek ſententiája véget vetheſſen az viſzſzavonáſban. Vaſtagithattyuk ezt az bizonyſagot azzalis: mert az mely dologban ſzűkſéges Birónak lenni, oly Biró ſzűkſéges, kinek ſententiája után, ő-eleiben, és az ő itiletire ne *Appellál*haſſon az meg ſententiázott ember, hogy ártatlanſágát az Biró itiletiből meg mutaſſa. mivelhogy, ha a' peres *Appellál*hatna a' hoz az Bihóhoz, a' kitűl bűnősnek itiltetett, ſoha vége nem lenne ſemmi törvénynek. Azis bizonyos pedig, hogy minden Eretnekek az Sz. Iráſra *Appellál*nak, Innen adnak ſzint Valláſoknak; és az ő itiletiből mondgyak, hogy ki tetczik ártatlanſágok. *Ergo, &c.* III. Az jól rendeltetett birodalomban, kűlőmb az Itilő-biró, az Törvénynél, melyre kel nézni mint igazgató ſinórra az törvény-tévőnek. Meg tetczik ez az Sz. Iráſbólis, melyben a' Biró, törvény-ſzerént mondatik itilni. Vgyanis arra való a' Törvény, hogy a' Biró ez-ſzerént tégyen itiletet, az az, hogy a' törvénynek igaz értelmet ki adgya, és az ő rámajára vonnya az pereket. Mert ha ſzabad vólna az pereſeknek magok itiletiből az Törvényhez vetni igyeket, ſoha vége ne lenne ſemi pernek, mivelhogy kiki-mind az maga

3. *Deut. 17. v. 9. & 11.*

fazéka

fazeka mellé szitaná az tôrvényeket. Es hogy ezt jobban meg értsük, gondollyunk elménkben oly Polgári társaságot, melyben elég tôrvény légyen, de Biró senki se légyen, a' ki vagy meg magyarázza, vagy az Polgárok kôzôtt támadott vetekedésekhez szabja az tôrvényt. Kettség-nélkûl nem lehetne ebben az társaságban semmi csendesség; az perpatvarokis soha véghez nem mennének. Ha azért az Christus Lelki várasa, nem alábvaló formán rendeltetett az világi birodalmoknál; ha ebbé nagyob eggyességnek, és az egyenetlenségek nyaka-szakasztásban job módnak kellett lenni, minthogy nagyobbannis jár az dolog, hogy sem ez világi perek: kôvetkôzik, hogy az Ecclesiábannis, az Irott tôrvény-kivûl, Birónak kel lenni. IV. Ha a' Sz. Irás kivûl senki nem vólna, a' ki az Hit dolgairul meg csalatkozhatatlanul tanithatna: † nem kôtelezne minket az Vr Isten az Anyaszentegyháznak, és az Lelki pásztoroknak engedelmességéhez. Mert ezeknek tetczéseket, szabadgyában meg vethetnôk az Irásnak szine alatt, ha fogunkra nem férne tanitások. Azonképpen, heában rendelt vólna az Isten * Pásztorokat, a' végre hogy minden tudománynak szelétûl ide-'s tova ne ragadtassunk. V. Az Sz. Irásnak bizonyos értelmét kel vennûnk, ha ugy nem akarunk járni, mint a' kikrûl Sz. Péter irja, † hogy veszedelmekre forgattyák az Irásoknak nehéz mondásit. Ezt pedig az Irásból ô-magából, csak az magunk magyarázása-szerént nem vehettyûk; mint ugyan ezen Sz. Péter irja, és ez-elôtt meg bizonyitók. Szûkség téhat, hogy az Sz. Irás kivûl oly bizonyos Biró légyen, mely igazán, és meg csalatkozhatatlan-képpen ki-jelenese az Isten tôrvényének igaz értelmét.

Vide supra, fol. 101.

4. †*Matth. 18. v. 17. Hebr. 13. v. 17.* * *Ephes. 4. v. 14.*

5. † *2. Petr. 3. v. 16. 2. Petr. 1. v. 20.*

HARMADSZOR azért, azt tanittyuk: hogy ez az Biró, mely az Hitben támadott szakadásokban tôrvényt mondhat, ugyan azon Anyaszentegyház, mely az Irásnak igaz értelmét elônkben adgya. Itt szántszándékkal nem akarám emliteni egyedûl az Római Pápát, hanem kôzônségessen az Anyaszentegyházat. Mert nem kevessen az Cathólicus Doctorok kôzzûlis merészen tanittyák, hogy az Római Pápa magán, az kôzônséges Gyôlekôzet-nélkûl, hamissatis tanithat; és ez-okon nem lehet csak az ô maga itileti elégséges az Hitnek erôsségére. Halhadsza mit ir Almainus Párisi Doctor: *a Ecclesia universalis errare non potest in Fide, nec Concilia Generalia : Romanus Pontifex errare potest. Nec est necessario credendum determinatis per Romanum Pontificem. nam multæ sunt b Decretales hæreticæ, sicut dicit Ocham; & hoc firmiter credo. Quando ergò quæstio est de Fide, deferenda est ad Summum Pontificem; non ut ferat sententiam, sed ut Concilium congreget, & Concilium indefectibiliter determinet.* Nem sokkal kûlômben beszel Alfonsus à Castro: *c Patres asserunt, sedem Apostolicam nunquam à recta Fidei regula deviasse. Verùm adverte, nomen Sedis Apostolicæ, non pro solo Summo Pontifice accipi, cùm hic in fide errare possit : sed Sedes Apostolica, quæ nunquam erravit, comprehendit Collegium, cujus Concilio juvatur Pontifex, & ipsum Pontificem.* Tôbbeketis emlit *d* Bellarminus, a' kik ezent vitattyák; és azt irja: hogy még eddig az Anyaszentegyház nem kárhoztatta ezt az mondást, hanem *toleravit*, el-szenvedte. En ezt a' Pápárul-való vélekedést nem javallom:

a *Almain. 3. sententiar. Disput. 24. quæst. 1. dubio. 6.*
b *Bellar. 4 de Pontif. c. 14. In Decretalibus non semper Decreta sed opiniones Pontificum.*
c *Lib. 1. adversus hæreses, cap. 8.*
d *Bellar. lib. 4. cap. 4.*

vallom: de mindazáltal, nem akartam ide oly dolgot elegyíteni, melyrûl az Cathólicusok kôzôttis nagy kérdes vagyon. és ez-okon akarék az egész Anyaszentegyházrul, és nem csak magán az Római Pápárul emlekezni.

Immár azért, hogy az Anyaszentegyház légyen Tôrvény-tévô az Hitrûl támadott vetekedésekben, meg bizonyodik mind azokból, mellyekkel ez-elôtt az Irás magyarázásában-való méltóságát erôsitôk. és nagyob értelemnek okáért, illyen Kôtés bizonyságot tehetûnk:

ARGVMENTVM.

Csak az lehet igaz, és bizonyos Itilô-biró az támadott perlésekben, a' kitûl kel várni bizonyos, és el-tévelyedhetetlen magyarázattyát az Isten igéjének. mivelhogy, a' mint sokszor meg mondottuk, majd ugyan nem egyébrûl vagyon viszszavonás az Keresztyénségben, hanem az Isten szavának igaz értelmérûl.

Bizonyos dolog pedig, hogy az Anyaszentegyháztúl kel az Isten szavának, igaz és bátorságos magyarázattyát vennûnk, a' mint meg bizonyitók. *Ergo, &c.*

Igy mind rendel ide forgathattyuk azokat az Bizonyságokat, mellyekkel az Irásnak igaz magyarázását az Anyaszentegyházra mutatók. Vrunkis elégséges jelenségét adá ennek az Igazságnak, midôn igiretet tôn, hogy minden igazságra vitetik, és az ôrdôgtûl soha meg nem gyôzetik az Anyaszentegyház. megis parancsolá, hogy ô-eleiben vessûk, ha vét ellenûnk a' mi Atyankfia. és, ha ki az ô itiletin meg nem állana, Pogánynak tarcsuk ôtet. Mert, jóllehet az Anyaszentegyháznak, az Isten tôrvényeszerént kel itilni, és az nékie igirt Igazságnak lelkétûl ugyis viseltetik, hogy ugyan nemis itilhet semmit ez-ellen: de azért, senkinek az Vr Isten oly szabadságot nê ád, hogy Itilô-mestere légyen az Anyaszentegyháznak; és annak úrûgyével, hogy az ô tetczése-szerént nem fér az Anyaszentegyház itileti az Irásnak lineajához, meg vesse az Ecclesiának végézését; hanem egy-általlyában Pogánynak mondgya, a' ki annak szavát nê fogadgya. Haszontalanis lôtt vólna az viszszavonások le-szállitásában az Anyaszentegyházra igazítani, ha az ô itiletit meg kellene ismét fontolni 's itilni az pereseknek. Mert, ha Ariusnak szabad az Nicæabéli Gyôlekôzet végezését az ô elméje-szerént Irás-mellé vetni: azt találllya rajta, hogy igen távul jár az Isten igéjétûl az Concilium, és igy vakmerôség nélkûl meg maradhatott vólna Arius az ô tévelygésében az Gyôlekôzet utánnis.

Az Atyafiak kerûlik, a' mig lehet, hogy ezt az Biróságot az Ecclesiának ne adgyák: de mikor egyéb nem lehet benne, ha nem mindenestûlis, valami részbôl az ô Biróságát meg-vallyák. Mert, a' mint ez-elôtt mondám, az Anyaszentegyház gyôlekôzetinek † sokszor nagyot tulajdonitnak. Az Sz. Irás kônyveinek laistromátis egyebûnnen nem vehetik, * hanem az Anyaszentegyháznak bizonyságából. és az mely Kônyveket ki-rekesztnek az Sz. Irás-kôzzûl; nem egyébért tészik félre, † hanem azért, mert az régi Ecclesia meg vetette, vagy kétessé tôtte ezeket. Igy azért, az Anyaszentegyháznak itiletit ôkis bé-veszik akarattyok ellenis. Calvinus pedig imigyen szóll e' dologrul: * *Nos certè libenter concedimus, si qua de dogmate incidat disceptatio, Nullum esse, nec melius, nec certius remedium, quam si verorum Episcoporum Synodus conveniat, ubi controversum dogma excutiatur. Si quis igitur turbet Ecclesiam dogmate inusitato, conveniant Ecclesiæ, quæstionem examinent:*

Supra, f. 97.

† *Supra. fol. 107 170. 430*
* *Supra. fol. 89. 468.*
† *Supra. fol. 291. 292. ut & Patres relati. fol. 518.*
* *Calv. li. 4. cap. 9. v. 13.*

definitionem ex Scriptura ſumptam proferant,quæ & dubitationem in plebe tollat, & os obſtruat improbis.

Ier láſſuk immár minémű Ellenvetéſekkel akarják rontani a' mi tanitáſunkat az Atyafiak: I. Az Birónak olynak kel lenni,a' ki peres fél ne légyen.De az Eccléſia, ſok viſzſzavonáſokban peres fél lehet,ugymint, midőn az ő Tulajdonáſágirul és Ieleirűl támadott egyenetléſég.*Ergo,&c.* Erőſiti ezt Hunnius.Mert ha,ugymond, a' Sidó-ellen diſputálſz,mivelhogy ő bé nē vészi az Eccleſiának itiletit,nē viheted őtet más Itilő-biró eleiben, hanem csak az Sz.Irás törvényére. Tehát az Eccléſia nē lehet közönſéges Biró minden igyekben. II. Vrunk azt mondgya:hogy,az ő ſzava itili azokat, a' kik nem hiſznek. III. Az Anyaſzentegyház emberekből áll. Az emberek pedig meg csalatkozhatnak. Tehát,nem lehet az Anyaſzentegyház itileti tekélletes.

OBIECTIONES.

Joan. 12. v. 48.

De ezek csak ſzalma kopiák. Az Elsőre, meg kel felelniek az Atyafiaknakis.mert ugyan azon bizonyſágot az Sz. Iráſ-ellen,vagy inkáb az Iráſ-által ſzólló Sz. Lélek-ellen fordithattyák; mivelhogy errűlis támadhat viſzſzavonás; és kérdés lehet, Ha az Szent Irás légyené Biró az hittűl-való perben? Ha az Sz. Iános látáſa,Iſten ſzava légyené?&c. Azt mondom azért, hogy az *Supremus Iudex*, leg felsőb Biró, ő-magais itiletet tehet az maga-ellen támaſztott törvényben. Azért, ha valamely pártos, tagadgya az fejedelemnek méltóſágát; törvény ſzerént ſententiát mondhat az Fejedelem, hogy ő az igaz Magiſtratus, emez pedig Orſzág árúló, és pártos, a' ki őtet ſzékiből ki-akarja rekeſzteni. Az Vr Iſtenis, nevezet-ſzerént arrúl az Eccleſiárul ſzólván,mely az egéſz világnak határit be-fogja,azt mondgya felőlle: hogy, ő itili meg azokat,valakik ellene fel-támadnak: *Omnem linguam reſiſtentem tibi,in judicio judicabis.* Az Hunnius okoskodáſára azt felelem: hogy, haſonló eſzeskedéſſel meg-mutathatná aztis az maga Vallása-ellen, hogy az Sz. Irás sem lehet Biro. Mert az Pogány-ellen nem bizonyithatunk a' Sz. Irásból, mellyet ő bé nem vészen. Miképpen azért ez világi Fejedelem tőrvényt tehet arra az pártoſra,a' ki őtet Tyrānuſnak 's nem igaz Fejedelemnek mondgya: azonképpen az Eccléſia tőrvényt tehet mindenekrűl,ha ſzinte őtet nem akarjákis eſmérni. Az Második Bizonyſágra: Vrunk ő-maga meg magyarázza, hogy arrúl az itiletrűl ſzóll, mellyel az utólſo napon meg itiltetnek az emberek az Chriſtus ſzava-ſzerént. Az Harmadikra: Igaz,hogy az ember ő-magában meg csalatkozhatik:de az Iſtennek gondviſeléſe,melyre igiretivel kőtelezte magát,meg óltalmazza az Eccleſiát,hogy az őrdőgtűl meg ne győzetteſſék. Mind ezeket pedig az meg-magyarázott Igazſágokat, Két fő tűdós Sz. Doctor ſententiájával bé-fejezem: *Cùm ſit perfectus Scripturarum canon, ſibiq; ad omnia ſatis ſuperq; ſufficiat; quid opus eſt, ut ei Eccleſiaſticæ intelligentiæ jungatur autoritas? Quia videlicet Scripturam ſacram, pro ipſa ſua altitudine,non uno eodemq; ſenſu univerſi accipiunt. Aliter illam Novatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Eunomius, Arius, aliter Iovinianus, Pelagius,aliter poſtremò Neſtorius exponit. Atq; idcircò multum neceſſe eſt propter tantos,tam varii erroris anfractus,ut Prophetica,& Apoſtolicæ interpretationis linea,*

RESPONS.

Iſa. 54. v. 2.

Verſ. 17.

Lirin. cont. Profan. Novit. cap. 2.

ſecundùm

ſecundùm Eccleſiaſtici,& Catholici ſenſus normam dirigatur. Non oportet quærere apud alios Veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium dives, pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſunt Veritatis; uti omnis, quicunq; velit, ſumat ex ea potum vitæ. hæc eſt enim vitæ introitus. Propter quod, oportet quæ ſunt Eccleſiæ, cum ſumma diligentia diligere, & apprehendere Veritatis Traditionem. Quid enim? Et ſi de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt,& ab eis de præſenti quæſtione ſumere,quod certum, & re liquidum eſt?

Irenæus lib. 3. cap. 4.

Ezekből az Két könyvben meg magyarázott igazſágokból,azt eſzedben veheted, a'mit ennek előtteis mondánk; hogy, noha az Attyafiak tettetik, hogy az Sz. Iráſt ők bőcsűllettel fogadgyák: de a'mit Sz. Agoſton monda közönſégeſen az Tévelygőkrűl, azt az Atyafiakrais igazán téritthettyűk; hogy az Iráſnak minden bőcsűlletit fel forgattyák,és csak az magok tetczéſe az ő Sz. Iráſok.Mert ſemmit hinni nem akarnak, a' mi nincs meg irva. Sohult pedig irva nincſen, hogy ezt az Evangéliomot,mellyet Sz. Máte neve alatt olvaſunk, Sz. Máte irta, hogy az Sz. Lélek vezérléſéből irta,hogy éppen és tiſztán ugy vagyon a'mint irta,&c. Es a'mit errűl az Evangéliomrul mondok, azont kel értenűnk az tőb Könyvekrűlis. Ennek-fölőtte, az Sz. Irás nem kűlőmben Iſten ſzava, * hanem csak az ő igaz értelmében. Az Iráſnak pedig igaz értelme, nem egyéb az el-ſzakadott Atyafiaknál, hanem az magok tulajdon elméjek fejtegetéſe's magyarázáſa. Tehát ő-nállok, az Iſten igéje nem egyéb, az magok tetczéſénél. Es igy csallyák meg az ſzegény kőſſéget, az Iſten igéjének fényes czégére alatt, az ő kócſagos fejeknek álmát oſztogatván. Mi pedig az Iſten ſzavát ollyan értelemben véſzűk, az minéműben eleitűl-fogva az egéſz Kereſztyéni eggyeſſég vőtte, és a' mellyet ſzent életekkel, csudatételekkel, teſtek ſzakadáſával, és vérek ontáſával bépecsétlettek 's meg erőſſitettek az Iſtennek kedves ſzolgai.

Suprà, f. 98.

Vide Suprà f. 288. & 93.

**Suprà, fol. 500.*

Suprà, fol. 103. 285.

NYOLCZADIK KEONYV.

AZ ANYASZENTEGYHAZRUL.

ELSEO RESZE.

MI LEGYEN AZ ANYASZENTEGYHAZ?

§.1. Mely szükséges légyen az igaz Ecclésiát meg esmérni.

1. Petr. 2. v. 9. Rom. 1. v. 6.

BIzonyos dolog, hogy az Istennek e' földön kiválasztott nyája vagyon, mellyet Törvényével igazgat, Szentségivel és tanitásával legeltet. Ezt az Isteni kegyelmesség ingyen-való hivatallyáért, Görög szóval *Ecclésiának*, az az, Hivattatotnak nevezi az Evangélium, *Matth. 16. v. 18. cap. 18. v. 17.* miképpen az Sidó hivek sokaságát, az gyöleközetért *Synagógának*, az az, ősz ve gyüjtetetnek hitták. Iöllehet pedig az Ecclesiának neve, néha csak valamely városban, vagy házban-való Hivekre értetik, *1. Corinth. 1. v. 2. cap. 16. v. 19.* de gyakrabban az Híveknek közönséges gyöleközetit jegyzi. Ezt pedig az ECCLESIAT, mellyet mi Anyaszentegyháznak hivunk, az Sz. Irás, néha Christus IEGYESENEK nevezi, és az jámbor házasoknak tükörül adgya, Christus Vrunknak az Ecclesiával-való kötelességét, *Eph. 5. v. 24. 25. 32. Apocal. 19. v. 9. Cap. 21. v. 2. 9.* Mely nevezettel, nem csak azt jelenti, hogy mint Iegyesét szereti, szép ajándékival ékesgeti, és az Bárány menyegzőjének napján, az menyországnak urasságában béis viszi az Ecclesiát: de aztis elönkben adgya, hogy özvegyen nem marad a' mi Vő-legényünk, és el nem válik Mátkájától. mert ez az jámbor házasság fel nem bomolhat semmiképpen. Másutt, az Ecclésia Christus TESTENEK neveztetik, *Ephes. 1. v. 22. cap. 4. v. 15. 16. cap. 5. v. 23. 30. Coloss. 1. v. 18. 24. cap. 2. v. 19. Rom. 12. v. 5. 1. Corinth. 10. v. 17. cap. 12. v. 27.* Ebből értenünk adatik, hogy Christustúl el nem szakadhat az ő Teste, hanem ő tőlle (mint az tagok az fötül) szünetlen vezéreltetik, és mennyei ajándékoknak nedvességével öntöztetik. Neveztetik Isten HAZANAK, *1. Tim. 3. v. 15. Hebr. 10. v. 21.* Isten VARASANAK, *Hebr. 12. v. 22. Apocal. 21. v. 2. 10. 14. 15. Matth. 5. v. 14.* Isten TEMPLOMANAK, *Ephes. 2. v. 21. 1. Corinth. 3. v. 17.* Isten ORSZAGANAK, *Daniel. 7. v. 14. Lucæ 1. v. 33. cap. 16. v. 16.* Isten AKLANAK, *Ioan. 10. v. 16.* Igazság OSZLOPANAK, *1. Tim. 3. v. 15.* Ezekkel, és több sok bőcsülletes nevezetekkel, jelenti az Vr Isten, hogy állandó, és az ördög erejével le nem dőlendő éppület az Ecclésia. mivelhogy, a' ki ezt az Házat, ezt az Várat, ezt az Templomot, és Akólt éppitette, a' ki ezt az Kő-szálat fel-állatta,

Matth. 16. v. 18.

Matth. 6. v. 26.

fő-

fövenyen nem szokott éppiteni, mint az Evangeliomban meg gyalázott ember; hanem, a'mint maga mondgya, Kő-sziklára rakta az ő Ecclésiáját.

Matth. 16. v. 18.

De mindeneknek fölötte, ezekkel az bőcsülletes nevezetekkel, azt akarta jelenteni az Vr Isten; hogy, Valaki az Anyaszentegyházban nincsen, nem lehet ő cseléde, tagja, és jegyese: nem lehet országához tartozó hive: nem lehet ő fia. Mert; valakinek nem Annya az Anyaszentegyház, annak nem Attya az Vr Isten, a'mint Sz. Cypriánus Martyr, és Sz. Agoston fel-jegyzették: *a Adulterari non potest Sponsa Christi, incorrupta est, & pudica. Non pervenit ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. alienus est, profanus est, hostis est. Habere jam non potest DEVM Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem. b Non habebit DEVM Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.* Annakokáért, ugyan ezen Sz. Doctorok, követvén Sz. Péter Apostolt, hasonlittyák az Anyaszentegyházat az Noë Bárkájához, mely-kivül senki meg nem szabadulhatott: *c Si potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit; & qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet.* Aztis mondgyák: hogy, ha az el-metczett tagokban elevenség nem maradhat, és az tört ágak meg-asznak; ha az forrástul el-szakasztott patakok ki-száradnak: kétségnélkül annakis el kel veszni, valaki az Anyaszentegyháznak eggyességétül el-válik: *d Corpus unum, discidio compaginis separari, divulsis laceratione visceribus in frusta discerpi non potest. Quicquid à matrice discesserit, seorsim vivere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit. e Avelle radium solis à corpore, divisionem lucis unitas non capit. ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. à fonte præcide rivum, præcisus arescit. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem radios porrigit. quisquis ab Ecclesia segregatur, à promissis Ecclesiæ separatur.*

Azt mondgyák azért a' Doctorok: hogy, Akárki menyi jót cselekedgyék, és bár ugyan halált szévedgyenis az Christus nevéjért, de az Anyaszentegyház kivül soha az üdvösségre nem juthat: *f Extra Ecclesiam Catholicam totum potest, præter salutem. potest habere honorem, potest habere Sacramentum, potest cantare Alleluja, potest respondere Amen, potest Evangelium tenere, potest in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti fidem habere & prædicare; sed nusquam, nisi in Ecclesia Catholica, salutem potest invenire. Plus dico: Si foris patitur, dicat ei inimicus Christi, Pone thus idolis, adora DEOS meos, & non adorans occidatur ab inimico Christi; sanguinem fundere potest, coronam accipere non potest. g Qui extra Ecclesiam Christi colligunt, etiamsi occisi in Confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. h Cum DEO manere non possunt, qui esse in Ecclesia DEI unanimes noluerunt. ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant: non erit illa Fidei corona, sed pœna perfidiæ. Occidi talis potest, coronari non potest. i Quantum quisq. amat Ecclesiam, tantum habet Spiritum Sanctum. k Ecclesia Catholica sola corpus est Christi: extra hoc corpus, neminem vivificat Spiritus Sanctus. l Quisquis ergo ab Ecclesia Catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet; hoc solo scelere, quòd à Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira DEI manet super eum.*

a *Cyprian. de Unit. Eccl. n. 20.*

b *Aug. tō. 9. l. 4. de Symb. cap. 10. 1. Petr. 3. v. 20. 21.*

c *Cypr. loc. citat. Similia August. tom. 7. lib. 5. de Bapt. cap. ult. de Unit. Eccles. ca. 5.*

d *Cyprian. ibid. n. 72.*

e *Ibid. n. 19. & refert. Aug. tom. 7. lib. 2. contr. Crescon. ca. 33. & Serm. 1. in vigil. Pentec.*

f *Aug. tō. 7. Sermon. de Gestis cum Emerito, post med.*

g *Cypria. de Unit. Eccle. n. 43.*

h *Ibi. n. 46.*

i *Aug. tō. 9. Tract. 32. in Joan.*

k *Aug. epist. 50. in fine.*

l *Aug. epist. 152. ante med.*

Végezetre,azt meri mondani Sz. Agoston: hogy, Nem Keresztyén az, valaki az Anyaszentegyházban nincsen : *Quisquis ille est, & qualiscunq; ille est; Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.* Az több Sz. Doctorokis ugyan ezent vitattyák, midőn az Anyaszentegyháznak eggyességétől el-szakadott tévelygőt nem akarják Keresztyénnek hínyia. Sőt, Sz. Agoston Antichristusnak nevezi mind azokat, valakik az Anyaszentegyházból ki mentenek: *a Omnes certè qui exeunt de Ecclesia, & à veritate Ecclesiæ præciduntur, Antichristi sunt.* Nem csak az Sz. Doctorok pedig, de ő magokis az Vjitó Atyafiak meg-vallyák, hogy veszni kel annak, valaki az igaz Ecclésiában nincsen: *b Vel uno Matris elogio discamus, quàm utilis, imò necessaria sit nobis ejus cognitio; quando non alius est in vitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in utero, nisi pariat, nisi nos alat suis uberibus, deniq; sub custodia sua nos tueatur. Adde, quòd extra ejus gremium, nulla est speranda peccatorum remissio, nec ulla salus. c Quibus DEVS est Pater, ils Ecclesia debet esse Mater. d Negamus eos coram DEO vivere posse, qui cum una DEI Ecclesia non communicant, sed ab ea se separant. Nam ut extra arcam Noë non erat ulla salus: ita, &c.*

Ezekből ki tetczik, mely szűkséges légyen az igaz Ecclésiát megesmérnünk, mivelhogy ebben forog a' mi üdvösségünknek sarka. Mert ha ezt meg esmérhettyük, nem szűkség egyéb versengéseken akadoznunk: hanem, az Sz. Hierónymus mondása szerént, az ő itiletivel minden hamisságnak folyamit meg szárazthattyuk: *e Poteram omnes propositionum rivulos uno Ecclesiæ Sole siccare.* Mert az Irenæus mondása-szerént, *f* az Apostoloktul le-tétetett Igazságnak gazdag Tárháza az Ecclésia. Ha pedig ezt fel nem talállyuk, nincs semmi reménség az Hitbéli eggyességrül: *g Nulla est securitas unitatis, nisi DEI Ecclesia declarata.* mert, az *h* Sz. Agoston mondása szerént, az Evangeliomnak sem hihet ember az Anyaszentegyháznak bizonysága-nélkül. az Iráſnakis igaz értelmét, máſtúl ő-kivűle nem vehettyük. Annakokáért szorgalmatoson intnek az régi Doctorok, hogy minden tehetségünket az Anyaszentegyháznak meg esmerésére forditcsuk: *i Cum Novatiani, aut Valentiniani, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt. Sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons Veritatis, hoc est domicilium Fidei, hoc templum DEI: quò si quis non intraverit, vel à quo si quis exiverit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Neminem igitur sibi oportet pertinaci contentione blandiri. Agitur enim de vita & salute, cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa erit.* Es annyival szorgalmatosban kell ez dologban vigyáznunk, menyivel inkáb mesterkedik minden Tévelygő gyólekőzet, hogy magát igaz Ecclésiának tettesse: *k Novatianus simiarum more, quæ cùm homines non sint, homines tamen imitantur, vult Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem sibi vindicare, quando ipse in Ecclesia non sit. l Et hæretici congregationes suas, Ecclesias vocant. m Faciunt favos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionitæ.*

Az Anyaszentegyházat pedig, azt mondgya Sz. Agoston, hogy az Sz. Iráſban kel fel-keresni, mikor *n* azokkal vetekedünk, kik immár hittenek az Evangeliőnak. mert ugyanis ezen Sz. Doctor azt mondgya: hogy sokkal világosban szóllottak az Próféták ac Ecclésiárúl, hogy sem önnön-

magárúl

Aug. tō. 10. Serm. 1. in Vigil. Pentec. cap. 12. Lásd Alvinci. V. levelét.
a Aug. tō. 8. Tract. 3. in epist. Joan.
b Calvi. Instit. lib. 4. c. 1. n. 4.
c Philip. in Locis, tit. de Bapt. parvul.
d Cōfes. Helvet. cap. 17. fol. 40.
e Hier. cont. Lucifer. in fine.
f Irenæus Supra f. 531
g Aug. li. 3. contr. Parmen. cap. 5.
h Supra fol. 95.
i Lactant. li. 4. Divin. Instit. cap. 30.
k Cypr. epist. 73. ad Jubaj. n. 9.
l Aug. tō. 3. De Fide & Symb. ca. 10.
m Tert. l. 4 contr. Marcio. cap. 5.
n Cum aliis ut agēdum, vide sup. fol. 42. & 88.

magárul Christus Vrunkrúl : *a Quæstio est, Vbi sit Ecclesia? In verbis Capitis sui eam quærere debemus, qui optimè novit Corpus suum. b Sunt libri Dominici, quorum autoritati utriq; consentimus, utriq; credimus, utriq; servimus. ibi quæramus Ecclesiam. c In Scripturis sacris, Ecclesia manifestè cognoscitur. d Obscurius dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia; propterea, quia videbant in spiritu, homines de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. e Qui ergo falli metuit obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Holott azért mind útunk vagyon, mellyen az Ecclesiának visgálásában el-indúlhatunk; mind pedig az ő fel-keresésének szükségesl-vóltát értyük : az Istennek segitségével jer fáradgyunk miis az Anyaszentegyháznak esmérésében.

a Aug tō. 7. de Unit. Eccles. cap. 2.
b Cap. 3.
c Cap. 16.
d Tom. 8 in Psal. 30 Cōcio. 2.
e Tom. 7. li. 1. cōt. Cresc. cap. 33.

§. 2. Micsoda légyen az Anyaszentegyház?

Nem egyéb az Anyaszentegyház, hanem azoknak Gyólekőzete, kik igaz hittel, és külsó Sacramentomoknak eggyességével egybe-foglaltattak. Mert, a' mint *f* Sz. Agoston szóll, miképpen mi bennünk belsó és láthatatlan éltető lélek vagyon, e' mellett külsó testis vagyon; és minden tagok az lélektúl elevenittetnek, egymás kőzöttis pedig egybe vannak foglaltatva : azonképpen az Christus testében, az Anyaszentegyházban, igaz Hitnek kel lenni, mely az embereket láthatatlanúl eggyé tegye. de e' mellett külsó jeleknek, és Isteni szolgálatnak formája-által, láthatóképpennis egybe kel kótóztetniók: *g In nullum enim nomen Religionis, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, seu Sacramentorum visibilium consortio colligentur.* mert e' nélkúl eggyesség és szövetség nem lehetne az külómbózó tagok kózótt. Nem sokkal külómben magyarázza Calvinusis az Anyaszentegyháznak mivóltát, imigyé szólvan: *h Ecclesia Vniversalis est collecta ex quibuscunq; gentibus multitudo, quæ intervallis locorum dissita & dispersa, in unam tamen Divinæ Doctrinæ veritatem consentit, & ejusdem Religionis vinculo colligata est.*

f Aug. to. 7. Collat. 3. diei, cap. 10.
g Aug. 19. cont. Faust. cap. 11. Damasc. 4. De fide, cap. 13.
h Calv. li. 4. cap. 1. n. 9.

Ebben az Ecclesiának mivóltában, Két gáncsot találnak az mostani Atyafiak.

Elóször : Némellyek azt vitattyák; *i* hogy, az Titkos Eretnekek, igaz Hit-nélkúlis az Ecclésiában vannak. Némellyek pedig, *k* csak azokat akarják egy akolban rekeszteni, kik, ha hamisságot tanitnakis az fondamentomban nem tétováznak.

De jóllehet az titkon lappangó Eretnekek, külsóképpen az Anyaszentegyháznak társaságában vannak : mindazonáltal, igaz Hit nem lévén bennek, *l* szókótt szolgai, árulói, kémjei az Ecclesianak, nem igaz tagjai: *m Hæretici non ideò putandi sunt esse in Christi corpore, quod est Ecclesia, quia Sacramentorum ejus corporaliter participes fiunt. n Hæreticus non pertinet ad Ecclesiam Catholicam. o Tunc quisq; infructuosus, & nondum à radice præcisus est, cùm malâ cupiditate agit quidem illa opera, de quibus dictum est, qui talia agunt regnum DEI non possidebunt : Sed cum pro ipsis operibus, etiam Veritati resistere cœperit, tunc præciditur. Et multi tales sunt in Sacramentorum communione cum Ecclesia, & tamen jam non sunt in Ecclesia.* Az Sz. Irás szólván az Eretnekek-

rúl,

Definitio hæc omni tēpore, etiā Sede vacante, &c. cōvenit Ecclesiæ. Id. eo mentio Pōtificis in ea non fit.

I.

i Vithaker. qūst. 1. de Eccles. cap. 10.
k Supra fol. 253.
l Ita Aug. To. 6. Conc. ad Catechū. cap. 20.
m Aug. tō. 7. li. 3. cot. lit. Petil c. 108.
n To. 3. de Fide & Symb. cap. 10.
o Tom. 7. de Unit. Eccle. in fine.

rûl, azt mondgya : hogy, ezek el-szakaſztották magokat, *Iudæ, v. 19.* ki mentek közzûllünk, *1. Ioan. 2. v. 19.* az Iſtennek hálóját el-ſzaggatták, *Luc. 5. v. 6.* az Hitnek hajóját el-rontották, *1. Tim. 1. v. 19.* Tehát nincſenek az Chriſtus hajójában, és nyájában. Ennek-fölötte, tartozunk az Eretnek embertûl futni, és az ô ſzövetſégét el-távoztatni, *Tit. 3. v. 10. Ioan. epiſt. 2. v. 10. Rom. 16. v. 17.* Sôt ôket ugyan Pogányoknak kel tartani, *a* mert nem engednek az Eccleſiának maga, ha azon egy teſtnek tagjai vólnának, takargatni és táplálni kellene ôket; a'mint Sz. Pál jelenti, *Epheſ. 5. v. 29.* Aztis meg-mutatók *b* ennek-elôtte, hogy az fondamentomot felbontya minden Tévelygés, mely az Anyaſzentegyháznak tanitása-ellen vakmerôjûl tuſakodik. és, a'ki csak egy dologban el-ſzakaſztyais az Hitnek eggyeſſégét, az üdvôſſégtûl ki-rekeſztetik. Annakokáért, Eudvôzitônk, mikor azt mondgya, *c* hogy az konkoly egy mezôben nevekedik az jó maggal : nem az Eccleſiát, hanem ez világot magyarázza az mezôn.

Másodſzor azt mondgyák : hogy, az igaz Eccleſia csak azoknak gyôlekôzete, kik Meg-igazittattak és ôröktûl-fogva az üdvôſſégre válaſztattak. Ezt tanitotta nagy réſzre *d* Pelágius, és az *e* Donatiſták; mint *f* elébbis emlitôk. az Auguſtai Confeſſio ezt illyen ſzókkal jelenti: *g Eſt autem Eccleſia congregatio Sanctorum, in qua Evangelium recte docetur, & recte adminiſtrantur Sacramenta. h Eccleſia propriè eſt congregatio Sanctorum, & verè credentium.* Calvinus pedig imigyen ir: *i Eccleſia vera coram DEO eſt, in quam nulli recipiuntur, niſi qui & adoptionis gratia filii DEI ſunt, & Spiritus ſanctificatione vera Chriſti membra. k Eccleſiæ fundamentum, eſt arcana DEI electio.* Hasonló dolgot rebeſget az Helvéciai Confeſſiójs, mikor azt mondgya: hogy, *l Eccleſia eſt collectio Sanctorum, qui omnibus bonis per Chriſtum oblatis, fide participant.* Ennél kûlômbet nemis tanithatnak az Calviniſták az felvetett fundamentom-ſzerént. Mert azt vitattyák: *m* hogy, ſenki nem lehet réſzes az igaz Hitben, hanem csak a'kit az Iſten ôrôk életre válaſztott. A'kiben pedig egyſzer az Hitnek ſzikrája eſik, többé az el nem aluſzik. Ezek igy lévén, ha az igaz Hit ſzûkſéges az Eccléſiában-való lételre : következik, hogy ſenki az Eccléſiában nem lehet, hanem csak a'ki el-válaſztatott. Bizonyittyák *n* ezt az ô vélkedéſeket: I. Mert az Anyaſzentegyház, Chriſtus teſte lévén, ſzûkſég hogy az ô tagjai, Chriſtus tagjai légyenek, és ô-tôle el ne ſzakadgyanak. Nem lehetnek pedig Chriſtus tagjai az bûnben heverôk, kik el-ſzakadtak Chriſtuſtûl, és ördög tagjai lôttek; a'mint olvaſſuk, *Ioan. 8. v. 44. 1. Ioan 3. v. 8.* II. Az Chriſtus legyeſe mindeneſtûl csak *o* Szépnek, *p* macula és tôpörôdéſnélkûl valónak neveztetik. III. Az Anyaſzentegyháznak nevekedni kel ſzûntelen, *Epheſ. 2. v. 2. Coloſſ. 2. v. 19.* az hólt tagok pedig nem nevekedhetnek. IV. Vrunk azt mondgya : hogy, az ô Iuhai el nem vesznek, hanem üdvôzûlnek, *Ioan. 10. v. 9. 28.* Tehát csak az válaſztottak az ô Iuhai. Sz. Jánosis azokrûl, kik ki-mennek, azt irja : hogy, nem vóltak közzûlünk-valók. V. Sz. Agoſtonnalis bizonyitnak: *q Qui ſolis verbis, non factis, ſeculo renuntiant, quomodo pertinent ad arcæ Noe myſterium? r Eccleſia incorrupta, caſta, & pudica eſt, & ideo non ad eam pertinent avari, raptores, fœneratores. s Malos*

Matth. 18. v. 16.
b Supra. fol. 89. 254.
c Matth. 13. v. 38. Aug. tom. 3. Collat. 3. dicit. c. 4. Tom. 4. qu. 11. in Matth. 2.
d Aug. tõ. 6. hæreſ. 88.
e Hæreſ. 69.
f Supra. fol. 264.
g Confeſſ. Aug. art. 7.
h Art. 8.
i Calv. li. 4. cap. 1. n. 7.
k Calv. li. 4. cap. 1. n. 2.
l Cõfeſ. Helvet. art. 17.
m Supr. fol. 209.
n Vithaker. & alii.
o Cant. 4. v. 7.
p Epheſ. 5. v. 27.
q Aug. tõ. 7. l. 5. de Bapt. cap. ult.
r Lib. 4. c. 2.
s Lib. 6. c. 3.

non pertinere ad ſanctam Eccleſiam DEI, quamvis intus eſſe videantur, ex hoc apertiſſimè apparet, quia iſti ſunt avari, raptores, fœneratores. Illa autem, columba unica, caſta, ſine macula & rugâ, &c.

Ezis csak hivſágos vélekedés. Mert, hogy az bûnben esett, és végre el-veſzendô emberekis, mig az igaz Hitet meg-tartyák, Anyaſzentegyház tagjai légyenek, azzal bizonyittya Sz. Agoſton: hogy, *a* Vrunk az ô hálójában, mind jó ſmind gonoſz halákat mondatik fogni; és az parton, az az, világ végén léſzen ezeknek el-válaſztáſa. *b* Az Menyegzôs házbannis, nem csak azok találtatnak, kiknek menyegzôs ruhájok vala, hanem, a'ki ſusnya kôntôſben ôltôzött vóltis. Az Chriſtus *c* aklában, nem csak bárányok, hanem bakokis rekeſztetnek. Az Vr cſûriben, *d* nem csak tiſzta ſzem, hanem polyvais vagyon. sôt tôb az polyva, ugymond Szent Agoſton, *e* hogy ſem az búza. Vgyan ezen igazſágot erôſſiti Sz. Cypriánus Martyr, az Sz. Pál iráſából, ki az Eccleſiát *f* Iſten házának nevezi, és azt mondgya : hogy, az nagy házban, nem csak arany és ezûſt edények vannak, *g* hanem gyalázatos edényekis. Máſutt, nem az kûlsôkrûl, hanem ugyan az ben-valókrûl ſzólván Sz. Pál, *h* azt irja : hogy, az atyafiak közôtt, az az, ugyan azon Anyaſzentegyháznak fiai közôttis, paráznák, ragadozók, réſzegesek vannak. Azzalis erôſſiti ezt *i* Sz. Agoſton : mert az mi legyesûnk, az ô leanyi-közzûlis némellyeket tôviſſeknek nevez : *Spinas appellat, propter malignitatem morum: filias, propter communionem Sacramentorum.* Máſutt azt mondgya Vrunk: *k* hogy, ſok ſzólô-veſzſzôk nem gyûmôlcsôzvén Chriſtuſban, el-tôretnek, és tûzre vettetnek. Ennek-fölötte, az Eccleſiának tagjai-közzûl találtatnak engedetlenekis, kiket ugy kel tartani, mint az Pogányokat, *Matth. 18. v. 17.* ô-belôlle ſokan ki-mennek, és meg csallyák az tanitványokat, *1. Ioan. 2. v. 19. Act. 20. v. 30. 2. Pet. 2. v. 1.* Az hivataloſok-közzûlis csak keveſen vannak az válaſztottak, *Matth. 20. v. 16.* Végezetre, ha az bûnôsôk ki-rekeſztetnének az Eccléſiától, Pœnitentia ſem vólna az Eccleſiában: az bûnnek bocſánattyáért ſem könyörôghetne az Kereſztyéni gyôleközet. De ha mind ezek nem vólnánakis, csak abbólis ki-tetczenék az Ellenkedô vélekedéſnek hamiſſága, hogy, ha csak az Válaſztottak és Szentek vólnának az Eccléſiában, minthogy ſenki nem tudhattya ki légyen el-válaſztva az Iſtentûl, nem tudhatnók mellyik légyen az igaz Anyaſzentegyház, és igy ô-tôlle ſem tanulhatnánk; az az, ſem az Sz. Iráſtûl, ſem ennek tekélletes magyarázattyárûl bizonyſágot nem adhatna.

Végezetre, az fellyûl emlitett tudományban, nagyot botlanak az Calviniſták. Mert, magán az Iſtennek válaſztáſa nem téſzen minket az Eccléſiának tagjaivá. mivelhogy, a'ki Iſtennek Válaſztotta, egy ideig el-ſzakadhat az Eccléſiától; mint meg láthatod Sz. Pálnál, *Epheſ. 2. v. 1. 2. 12. cap. 5. v. 8. Gal. 1. v. 13.* Nemis igaz, hogy a'ki egyſzer hiſzen, és meg igazul, többé el nem eshetik. mert Sz. Pál világoſon mondgya : hogy, a'kik jól futnak vala, ki esnek néha az Iſtennek kedvéből, és nem engedtek az Igazſágnak. Sokan az Hitnek hajóját el rontyák, *1. Tim. 1. v. 19.* Sokan az Hitből ki-esnek, *1. Tim. 1. v. 6. cap. 4. v. 1. cap. 6. v. 10. Heb. 6. v. 4. Act. 20. v.*

a Aug. to. 7. de Unit. Eccleſ. cap. 13. Matth. 13. v. 47.
b Matt. 22. v. 12.
c Matth. 25. v. 32.
d Matth. 3. v. 12.
e Aug. tõ. 8. in Pſal. 47. Suſcepimus Deus, &c.
f Cypr. epiſt. 52. n. 78. 1. Timot. 3. v. 15.
g 2. Tim. 2. v. 20. Rõ. 9. v. 21.
h 1. Corinth. 5. v. 1. 11. 12.
i Aug. illo cap. 13. de Vnit. Eccleſ. Canticor. 2. v. 2.
k Joan. 15. v. 2. 6.

Gal. 5. v. 4. & 7. cap. 3. v. 3.

Joan.15.v. 2.6. Luc.8.v.13.

a *1. Corint. 10.v.12.*
b *1. Corinth. 9.v.26.*
c *Ezech.18. v.24.25.*

Aug.tom.7. lib. 2. contr. Creſcon. ca. 21.

d *Aug.1. Retract. ca. 18. lib.4. contr. duas Epiſt. Pelag. ca.7.*
e *Mortua membra carent vitali operatione, quæ æternâ vitâ mereatur: non carent omni operatione ſpiritus, mêbra Eccleſiæ conjúgentis, quia Fidem habent.*

30. 2.Tim.2.v.18. Vrunk pedig, nem csak azt mondgya, hogy az ô-beléóltatott szôlô-veszszô, ha jó gyûmölcsôt nem teremt, el-vágatik 's tûzre vettetik : de egynémellyektûl aztis mondgya, hogy ideig hiſznek, 's azután hátra állanak. Es, ha az el nem eshetik, a' ki egyszer fel-állott: mi okon int az Vr Isten, a hogy vigyázzon a' ki áll, és el ne essék? miért retteg b Sz. Pál, hogy el ne vetteſſék? miért fenyegeti az Vr Isten az igaz embert, c ha ki-eſéndik az Igazságból ? Bizony, az Efesomi Pûspôkrûl azt olvassuk : hogy, ki-esék az elébbi szeretetbôl, *Apoc.2.v.4.* Saulnál tekélletesb férfiu nem vala Israëlben; *1.Reg.9.v.2.* de végre ugyan megvetteték. Salamon az Istennek kedvese vala, *2.Reg.12.v.25.* de nekiis mint lôn dolga utóllyára, tudgyuk. Mostannis naponként sokak ezenképpen járnak. mert, a' kik meg-keresztelkednek, az Eccléſiában óltatnak, *Act.2.v.41.* Christusban ôltôznek, *Galat.3.v.27.* és egy teste lésznek az tôb tagokkal, *1.Corinth.12.v.13.* mindazáltal, számtalanon ezek-közzûl elvesznek, és vagy Pogányságra, vagy egyéb Tévelygésre hajolnak, avagy rút bûnökkel meg-terheltetnek.

Az Ellenünk-támaſztott Bizonyságokat kûnyû meg-fejteni: Az Elsôre azt mondom : hogy, Christus tagja lehet ember, az igaz Hit által : de az ô gonosz eletének rutságával, az ördög tagjai-közzéis számláltathatik. miképpen ez világ-szerentis, azon egy ember, két ellenkezô országnak tagja lehet. Christus Vrunknak azért, Három rendbéli Tagjai vannak ez világon : Némellyek, csak az egy Hit-által foglaltatak ô-hozzá : Némellyek, hittel 's szeretettel : Némellyek pedig, az örök dûcsôségre-való választással. Es az utólsó rendbéli tagokrúl szóll Sz. Agoston, midôn azt irja : hogy, Christusnak nincsenek kárhozott tagjai. Az Masodikra azt mondom: hogy, Az Eccléſia tisztának, 's szentnek mondatik : nem azért, hogy az ô tagjaiban semmi vétek nem vólna, hanem; I. Az ô tudományának, és Szentséginek tisztaságáért, II. *Per Synechdochen*, a' mi egy részét illeti, éppen az Anyaszentegyháznak tulajdonittatik. Miképpen, rakás buzának nevezed, a' melyben polyva 's konkolyis vagyon; hordó bornak nevezed, a' melyben sôprûis vagyon: hasonlóképpen az Eccléſia, Szentnek neveztetik az bôcsûlletesb tagoktul, noha vannak gonoszszakis benne. III. Sz. Agoston nem egy helyen irja: d hogy az Anyaszentegyház, tisztának, és macula-nélkûl-valónak azért mondatik, mert menyországban illyen lészen. Az Harmadikra kûnyû az felelet : Nevekedik az Anyaszentegyház, mind az utólsó napiglan. mert az Keresztség-által, fiakat szûl Istennek, és az ô eleven tagjainak szentségeis öregbedik. Vannak e' mellett e Hólt tagokis, mellyek, noha az bûn-miatt ki-estek az Isten kedvébôl, és az szeretet nem eleveníti cselekedeteket : mindazáltal, igaz Hitekkel Christushoz kôtôztettek. kik gyakran, nem hogy nevekednének az tekélletes életben, de inkáb az gonoszságban mélyebben merûlnek. De nem ezekre néz az Irás, mikor nevekedni mondgya az Eccleſiát, hanem az bôcsûlletesb tagokra. Az Negyedikre, kétképpennis felelhetünk. I. Vrunk Sz. Jánosnál szóll azokrul az Iuhókrúl, mellyeket nem csak itt ez világon

az

az ô aklába fogadott, de az örök életreis el-választott. miképpen másutis olvassuk, hogy az Iuhok nevén, csak az Választottakat érti az Sz. Irás. II. Ezt az igiretet csak ugy kel venni, mint sok egyéb fogadásokat; ugymint, mikor azt mondgya az Irás, hogy, Valaki az Vrnak nevét segitségûl hija, üdvôzûl, *Rom.10.v.13.* valaki meg-alázza magát, fel-emeltetik, *Matth.23.v.12. &c.* Ezeket ugy kel magyarázni, hogy ha egyébûnnen akadék nem támad; ha egyéb szûkséges dolgok az imádsághoz járulnak, üdvôzûl a' ki segitségûl hija az Vrat. Azokon pedig, kik ki-mentek, mert közzûlûnk-valók nem vóltak, † Sz. Agoston érti az titkos Eretnekeket; kik, mivelhogy szûvel velünk nem vóltak, külsôképpennis töllünk elszakadnak. Másutt * ugy magyarázza az Sz. János mondását : hogy, a' kik el nem választattak az örök életre, noha egy-ideig Istennek fiai ôkis, de végre nem maradnak az Választottakkal. Az Eotôdikre, ômaga meg-felel Sz. Agoston; ki az maga mondását elô-hozván, azt irja: hogy, midôn az Eccléſiát vétek-nélkûl-valónak nevezte, nem úgy értette, hogy immár illyen légyen, hanem hogy az bódogságban illyen kezd lennie : *Vbicunq; commemoravi Eccleſiam non habentem maculam, non ſic accipiendum eſt, quaſi jam ſit, ſed quæ præparatur ut ſit, quando apparebit etiam glorioſa.*

Matth. 25. v.33.

† *Tract.61. in Joan.li.3. De Baptiſ. cap.18.*
* *De bono perſever.ca. 8. De corrept.et grat. cap.9. Aug. tom.1. 2. Retract. cap. 18.*

MASODIK RESZE.

AZ ANYASZENTEGYHAZ VILAG VEGEIG MEGmarad, és el nem tévelyedhetik.

§.1. El-fogyhatatlan az igaz Eccléſia.

Az el-idegenült Atyafiak, csuda mely álhatatlanul beszéllenek e' dologban. Mert, a' mint ennek-elôtte az Augustai Confeſſiónak 's Calvinusnak tulajdon szavaiból meg hallók, gyakran azt beszéllik: hogy, az Anyaszentegyház, melyben igazán tanittatik az Isten igéje, és igazán szolgáltatnak az Sacramentomok, soha el nem fogy, hanem világ végéig meg marad. Az Helvéciai Confeſſióis igy szóll e' dologrúl : † *Oportet omnino ſemper fuiſſe, nunc eſſe, & ad finem uſq; ſeculi futuram eſſe Eccleſiam.* Es ezt szép bizonyságokkal megis erôssíti Calvinus, *4. Inſtit. cap.1.n.17.* Eszekben vôvék az-után, hogy ez igy lévén, az ô Eccléſiájoknak hamisſága szemeiben kerûl, mivelhogy egész Ezer esztendôtûl-fogva, soha hire sem vólt az ô Eccléſiájoknak és vallásoknak, a' mint eléb * meg bizonyítók: forditván azért az kaszát, azt vitattyák; hogy, Ezer esztedôtûl-fogva tellyességgel le-omlott, és el-hanyatlott vólt az Eccleſia : hanem, Luther Márton, egyes-egyedûl kezdette ismét fel-állatni az Istennek házát. Ezeket, a' magok tulajdon szavaiból régen meg hallottuk.

Suprà, fol. 141. & 111.

† *Confeſſ. Helvet. art. 17. initiò. Idem Magdeb. Cent.1. lib.1. cap.4. & lib.2.c.4.*
* *Suprà, fol. 145.*

Az régi Sz. Doctorok, és az egész Keresztyén Anyaszentegyház, ez ellen azt tanittyák : hogy, az erôs kô-sziklán éppittetett Eccléſiát, ugy meg erôssitette az ô Iegyese, hogy soha világ végéig le ne omollyon, se el ne foggyon; hanem az Pogányok fegyvere, és az Eretnekek rágalmazó nyelve-között meg-maradgyon. Miképpen azért az Sidókat mentûl

Suprà, fol. 145. 146.

Exo.1.v.12.

inkáb győtrôtték,annál inkáb szaporodtak : azonképpen az Anyaszentegyházis el nem fogyott, hanem inkáb nevekedett az úldözésekkel; mint ennek előtte *a* Tertulliánus és Lactantius irásából értők, kik az Anyaszentegyház fiainak vérét,mellyet az vér-szopó Pogányok szomjuhoztak, vetni-való magnak nevezték; *b Semen est sanguis Christianorum. c tunc magis ædificari scias, cùm cædi videtur.* A' szőlő-veszsző, metcséssel lészen gyümölcsösb : az Anyaszentegyházis annál szebben virágzik, mentül több ellenségektül mardostatik : *d Civitas Christi, quamvis haberet tam magnorum agmina populorum,nunquam adversus persecutores suos pro temporali salute pugnavit, sed potius, ut obtineret æternam, non repugnavit. ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, urebantur, laniabantur, trucidabantur, & multiplicabantur, e haud secus, quàm si quis vitem putatione provocet ad ubertatem. f Vt vinea, dum ligatur, erigitur; & recisa, non minuitur, sed augetur : ita sancta plebs, dum ligatur, exuitur; dum humiliatur, attollitur; dum reciditur, coronatur.* Az Noë bárkáját el nem merité, *g* hanem fel-emelé az víz-özön; az czipke bokrot, melyben az Vr vala, meg gyujtá, de meg nem emészté, hanem finyesié tövé az tűz : Azonképpen, az egész világnak és pokolnak dühősége, le nem nyomhattya az Christus Ecclésiáját, hanem inkáb felemeli és meg finyesiti: *h Hanc solam, totius mundi oppugnatio non potest subvertere,perpetuò victricem seditiosæ impietatis alienorum dogmatum. i Ecclesia enim Catholica,omnibus errantibus utitur ad profectus suos : utitur Gentibus,ad materiam operationis suæ; Hæreticis,ad probationem doctrinæ suæ; Schismaticis,ad documentum stabilitatis suæ.* Az pálma gerendákrúl irja Plinius: hogy,mikor nagy terhet tésznek reá, alá nem horgad, hanem fel-emelkedik : *k Palmea tigna, pondere imposito,in diversum curvantur* : azonképpen vagyon az Ecclesiának is dolga, mely annál inkáb fél-emelkedik, mennél sullyosban le-nyomattatik. *l tum vincit,cùm læditur; tum intelligit, cùm arguitur; tum obtinet,cùm deseritur.* Mert, az Gamáliel *m* szava ként,az Istentúl eredett igazságot, emberi erő el nem rekkentheti:hanem, *n* a' ki az égre hagyigál,fejét bérontya. *o* és valaki erre az erős kő-éppületre dőlend,meg rontatik önnönmaga : miképpen ez-előtt hallók, *p* hogy meg rontattak,valakik az Anyaszentegyház-ellen dühősködtek.

Ezt pedig az Anyaszentegyháznak őrökös vóltát,és győzhetetlen álhatatosságát, az Sz. Irás számtalan helyen jelenti:

I. Azt fogadá Christus Vrunk : hogy, *q* az Pokolnak kapuja győzödelmet nem vehet az Ecclésián. Az Sz. Irásnak folyása-szerént, *r* az Pokol kapuján értetik az Sátánnak minden ereje, mely az pokolnak kapuján ki-rohanhat. Ha el-fogyhatna, és ez világból ki-veszhetne az Ecclésia, bizony igenis meg-győzetnék az Sátántúl. *Ergo,&c.*

II. Azt mondgya Sz. Pál : *s* hogy az Isten, Pásztorokat,és Doctorokat rendelt az Christus testének éppületire, mind addig, míg minnyájan Christus eleiben nem megyünk, hogy az Pásztorok-által meg-oltalmaztassunk az hamis tudományok szelétúl. Ez igaz nem lehet, ha valamely úldöben az Ecclésia el-fogyott, és meg-szűnt ez világon. Erősíti Sz. Pál ezen Igazságot, mikor az Ecclésiát, *t* az Igazság oszlopának, és

erősse-

a *Supra,fol. 51.56.*
b *Tertul.supra, fol.56.*
c *Leo Serm.1. de SS. Pet Paul.*
c *Tertul.ad Scapul fine*
d *Aug. 22. Civit. ca. 6.*
e *Justinus, Dialog. cũ Triph.*
f *Ambr.tõ. 5. libr.9. in Luc. c.20.*
g *Vitur hoc simili, Aug. Serm. 1. in vigil. Pentec. cap. 12.*
h *Theod.1. hist.c.4.sub finem.*
i *Aug.tõ.1. de vera Relig. cap.6. Irenæ.lib 4 cap.64*
k *Plin. lib. 16.cap.42*
l *Hilar.7.de Trinit. init. Vide Præfa. Latinã hujus operis.*
m *Actor.5. v.39.*
n *Eccli.27. v.28.*
o *Matt.21 v.44.*
p *Supra,fol. 191.& 75.*
q *Matt.16. v.18.*
r *Genes.22. v.18. Judi.5. v.8. Eze.26.v.2.*
s *Eph.4.v.12*
t *1.Tim.3. v.15.*

erősségének nevezi. Mert,ha † az Igazság erősseb mindeneknél,és győzhetetlemb,le nẽ ronthattya az ő oszlopát és erősségét semmi hatalmasság.

III. Vrunk azt igiré, hogy világ végéig meg-marad az hivekkel: és hogy oly Sz. Lelket hágy, mely minden igazságra vezéreljen minket. Mely fogadás,nem csak az Apostolokra nézett,mint ennek-előtteis mondám, hanem az ő-utánnok következő hivekreis. Ezek sem vólnának tekélletes igiretek, ha az Ecclésia valaha el-fogyott vólna.Mert,az fellyúl meg bizonyittatott igazság szerént, Valaki az Anyaszentegyházba nincsen, abban Sz. Lélek sincsen.

IV. Sz. Agoston ezt azzal bizonyittya: *mert az jó magnak nevekedni kel mind világ végéig. Külömben pedig nem nevekedhetik, hanem az Anyaszentegyháznak dajkálkodása-által. mivelhogy, a'ki az Ecclésiában nincsen, az Christus tagjai-közzé nem számláltatik, sem az üdvösségre nem nevekedhetik.

V. Az Próféták-által az Messiás országárúl jövendöltetvén az Vr Isten,azt fogadgya : hogy állandó, és örökös Ország lészen az Messiás országa, mely az több birodalmokat meg hódoltattya, és semmi erőszakkal földhöz nem verettetik : *Potestas ejus, potestas æterna quæ non auferetur : & regnum ejus,quod non corrumpetur. Daniel.7. v.14.27.cap.2. v.44. Regni ejus non erit finis.Luc.1.v.33. Mich.4.v.7. Isai 9.v.7.* a *Dabo Sanctificationem in medio eorum in perpetuum. b Spiritus meus,& verba mea,non recedent de ore tuo,& de ore seminis tui in sempiternum. DEVS fundavit eam in æternum. Psalm. 47.v.9. Non auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funes ejus non rumpentur,quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster.Isai.33.v.20. Non vocaberis amplius derelicta: sed vocaberis, Voluntas mea in ea. Isai.62.v.4.* Ezek, helyén nem maradnak, ha az Christus országa, az Anyaszentegyház, el fogyott, vagy el-fogyhat világ végezetig.

VI. Az Sz. Irás mindenütt arra int : hogy az Vjságokat 's szokatlan tudományokat † el-távoztassuk, *Rom.16.v.17. 1.Timot.6.v.20. Hebr.13.v.9. 2.Ioan.1.v.6.10.* és a' ki külömbet hirdet annál, a'mit eleitúl fogva tanúltunk, azt hamis Tanitónak tarcsuk. Ezek külömben helyesek nem lehetnek, hanemha minden üdöben meg-marad az Ecclésia, és ő benne hangoskodik az igaz Pásztoroknak tanitása. Mert, ha el-fogyhatna,és ismég újonnan kellene fel-éppülni, nem maradhatnánk abban a'mit eléb vallottunk : hanem,az ujonnan éppült Ecclesiának, szokatlan,és régi elomláss-után, ujobban fel-éppült tanitásához kellene állanunk.

VII. Az egész Keresztyénségnek egyenlő értelmével bizonyithattyuk ezt az igazságot. Mert, a'mint elébbis * mondók, mihent valamély szakadás újonnan fakadott,mely annak-előtte nem vólt,hanem egy vagy két Tanitónak pártolkodásából kezdetett, ottan azzal kárhoztatták ezt az Hivek, hogy uj lévén, igaz nem lehet. mert az Christus nyája,soha el nem fogyhat, hogy ezt ujonnan kellyen fondálni. Ennek-fölötte, valamely gyöleközetnek tudománya,az élemetes régi Sz. Atyák tanitásával, és az elébbi Anyaszentegyháznak vallásával nem eggyezett,aztis Eretnekségek-közzé szamlálták,mint ez-előtt meg-értők.es hiheretlen dolognak

hirdet-

† *3.Esdr.4. v.13.*
Matth. 28. v.20.
Joã.14.v.16
Supra,fol. 521.
Supra,fol. 533.
* *Aug. vide supr.fo.141.*
Matth. 13. v.30.
Coloss.1.v.6.
a *Ezech.37. v.26.*
Isai. 61.v.8. explicatum Luc.4.v.18
b *Isa. 59.v. 21.sermo est de iisdẽ, de quibus c.60. 61.ibi verò, Christo explicante, de Ecclesia.*
† *Vide supr. fol.141.*
* *Supra,fol. 142.*
Supra,fol. 143.144.

hirdették, hogy az Vr Isten, minden nemzetségek-kőzzűl ki-hatta vólna gyomlálni az Igazságot. Ezek és tőb hasonló *Præscriptiók*, mind azon fondáltatnak, hogy az Christus Ecclesiája soha el nem fogyhat, és le nem omolhat. De halhadsza az régi Szentek szavait e' dologrúl: a *Firma est Ecclesia Christi; nec cadere, nec disrumpi unquam potest.* b *Ecclesia, tempora sua habet, persecutionis, & pacis. Nam videtur sicut Luna deficere, sed non deficit. obumbrari potest, deficere non potest. Nam & luna, luminis imminutionem habet, non corporis.* c *DEVS fundavit eam in æternum; quid times ne cadat firmamentum?* d *Sed Ecclesia jam periit. Hoc dicunt illi, qui in illa non sunt. ô impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es?* e *Ecclesia aliquando obscuratur, & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum: sed etiam tum in suis firmissimis eminet.* f *Ne quis existimet, eo ipso parvo tempore, quo solvetur Diabolus, in hac terra Ecclesiam non futuram. nam tribus annis, & sex mensibus, quibus totis viribus sæviturus legitur, tales erunt, cum quibus ei belligerandum est, ut vinci tanto ejus impetu insidiisq; non possint.* Vgyan ezen formán szóllanak az tőb Sz. Doctorokis.

VIII. Ez-előtt meg-mutatók: hogy, Senki az Ecclesián-kivűl nem üdvőzűlhet. Aztis meg tanúlók: hogy, az Egyenetlenségekben, és az hitrűl támadott versengésekben, az Ecclesiához kel halgatnunk. Tehát, ha az Anyaszentegyház valamely üdőben el-fogyott, akkor senki nem üdvőzűlhetett, sem az tekélletes Igazságnak esméretire nem juthatott. Maga, a'mint eléb† meg mutatók, az Istennek Atyai gondviseléséhez szűkséges vólt, hogy minden üdők forgásában, bizonyos módgyok légyen az embereknek, az üdvősségnek meg nyerésében; és világ végéig,* nyitva kellett az Ecclésia ajtajának lenni, hogy bé-mehessenek mindenek ő-beléje. Ha egy Fejedelem azt parancsolná, hogy mind meg őlessenek, valakik az ő-tőlle nevezett várasban nem találtatnak; oly várast nevezne pedig, mely régen el-pusztult, és senki nemis tudgya fel-találni: minden ketség-nélkűl Tyrannus vólna 's nem igaz Fejedelem, a' ki ezt mivelné. Tehát, ha az Isten arra kőtelez üdvősségűnk veszétése-alatt, hogy az Ecclesiában légyűnk, mely régen el-rontatott, és ez vilagon nem találtatik, nem lészen kegyes Atyánk, hanem kegyetlen üldőzőnk.

Hogy valami színnel ezeket meg fejtegessék az Atyafiak, azt mondgyák: hogy, Noha az Választottak Ecclesiája, mellyet csak ő-maga ismér az Vr Isten, soha le nem omol: de az láthato Ecclésia, melynek győlekőzeti, Pásztori, és tanitási, kűlső-képpennis szem-előtt forognak, el-dőlhet, és elis fogyhat, úgy hogy, mind őrdőg iskolái légyenek az látható győlekőzetek.

De ez igen tétovázo csavargás, és út-veszteni-való fogás. Mert, Előszőr: az Ecclesiának természetit és *Definitióját*, abban helyheztetik az Atyafiakis, hogy ebben igazán hirdettetik az Isten igéje, és az Szentségek tisztán szolgáltatnak. Kiből kővetkőzik: hogy az Választottak Ecclesiája sem lehet az Isten igéjének hirdetése, és Szentségek szolgáltatása-nélkűl. Kit azzalis erősitűnk: hogy, a'mint ez-előtt † Sz. Pál irásából meg-bizonyitók, Soha az igaz Ecclésia nem lehet Lelki pásztoroknélkűl, kiknek legeltetések és tanitások-által győkerezik az igaz tudomány.

a *D. Martialis Epist. ad Burdegal. cap. 11. Tom. 3. Bibliothec. PP.*
b *Ambr. 4. Hexamer. cap. 2. & loco citato supra, fol. 162.*
c *Aug. tō. 8. in Psal. 47.*
d *In Psalm. 101. Conc. 2.*
e *Aug. epist. 48 post medium.*
f *20. Civit. cap. 8. Similia Beza, citatus, Supra, fol. 162.*
† *Supra, fol. 500.*
* *Isa. 60. v. 11.*

1. *Supra, fol. 536.*

† *Supra, fol. 111.*

domány. Ezért mondá † Sz. Cypriánus, és * Hierónymus: hogy, Nem Ecclésia az, valamelynek Papja nincsen. Ha azért az Választottak győlekőzetinek kűlső szővetsége, Pásztori, tanitási nincsenek: kővetkőzik, hogy az ő nyájók, nem Christus Vrunk Ecclesiája. Másodszor: A' kik abban az Választottak Ecclesiájában szorúltak, kűlső, és meg ésmérhető győlekőzetben adgyáké magokat? vagy kiki-minden csak magán marad, és sem Keresztségben, sem egyéb Isteni szolgálatban senkivel nincs semmi kőzők? Ha az el-tévelyedett sokasághoz adgyák magokat, és azzal egy nyomon járnak az Isteni szolgálatban: nyilván kővetkőzik, a' mit elébbis mondék, hogy szinte oly Hit-árúlók, mint a' ki mostan az Tőrökkőz, vagy Sidóhoz adná magát, és az ő módgyok-szerént rendelné Isteni szolgálattyát. Ha pedig az Választott Ecclesiának tagja kiki-minden magán vólt, és senkivel kűlső társaságot nem tartott az Isteni tiszteletben: Egy az; hogy ha valaha effélék találtattak vólna az Keresztyénségben, † ezekrűl valahol emlekezetis vólna az Egyházi historiákban. Más az: hogy, Szentségeknélkűl, Tanitóknélkűl, Isten igéjének hirdetése-nélkűl vólna az illyen Ecclésia. sőt nemis lehetne Ecclésia, mely sok kűlőmbőző tagoknak eggyességéből állapodik; a'mint * ez-előtt meg hallók. Harmadszor: Azok az bizonyságok, mellyek az Ecclesiát Győzhetetlennek nevezik, arrúl az Anyaszentegyházrul szóllanak, melynek kűlső Győlekőzete, Pásztora, Tanitása vagyon. Mert arrúl az Ecclesiárul mondgya Vrunk, hogy diadalmas lészen az őrdőg-ellen, mely az Sz. Péter vallásán és gondviselésén fondáltatott, és a' melynek igazgatására, menyorszag kúlcsa adaték Sz. Péternek. Ez pedig nem lehet oly Ecclésia, mellyet senki ne ésmérjen. mert, haszontalan vólna másra bizni annak gondviselését, a' kit ingyen meg sem ésmérhet az gondviselő: az egy *a* Isten kivűl pedig senki az Választottakat nem ésméri. Sz. Pális oly Ecclesiárul irja, hogy Christus el-jöveteléig meg-marad, melyben Doctorok, és Pásztorok őrzik az Christus tagjait. a' mely Anyaszentegyházat, Igazság oszlopának nevez. felis jegyzi, *b* mint kellyen abban magát viselni Timótheusnak. Vrunkis annak az Ecclesiának igéré, hogy *c* végig nálla marad, melyben az Keresztség szolgáltatik, és az Isten igéje hirdettetik. Az Ió magnakis nem lehet kűlőmben nevekedése, hanem tanitás és prædikállas-által. Tehát, ha az Ecclesiában mind végig nevekedik az Ió mag, Tanitóknak kel benne lenni, kik el-vessék az menyből hozott gabonát. Az Próféták, Országnak nevezik az őrőkős Ecclesiát, és az Isten igéjének szűntelen zengését igirik néki. A'hol pedig igazság-szolgáltató *Magistrátus*, tisztviselő rendek, és Polgári társaságok nincsenek, Ország ott nem lehet: Azonképpen, ha csak az Választottakból éppűlt láthatatlan győlekőzet maradna valamikor ez világon, és el-fogyna az láthato Anyaszentegyház: haszontalan módot adna Sz. Pál az hamisságnak esméretiben. Az Sz. Atyákis arrul az Ecclesiárúl szóllanak, mely ez világi dűhősködésekkel harczol, és viaskodik. Az Ecclesiának oktatásárais heában igazitana, engedelmességére hivságoson kőtelezne minket az Vr Isten, ha ő-hozzá nem járúlhatnánk, és tanuságot tőlle nem vehetnénk.

a *2. Timoth. 2. v. 19.*
b *1. Timoth. 3. v. 15.*
c *Matth. 28. v. 20.*
Rō. 10. v. 15.

† *Ut in simili dixi, Supra, fol. 161.*
* *Supra, fol. 120.*

3.

Obiectiones. *Apocal. 13. v.3.4.* † *Luc. 18. v.8.* * *2.Theſſal. 2.v.3.*

De nem akarván tellyeſſéggel győzőtteknek látczani az Atyafiak; Ezek-ellen azt vetik: I. Az utólſó ůdőkrůl azt mondgya Sz.Iános: hogy, akkor minden nemzetſégek az Antichriſtuſt imádgyak. Vrunkis imigyen ſzóll: † Mikor el jővend az Embernek fia, alitodé hogy Hitet találl ez világban? Mely mondáſſal azt jelenti, a'mit Sz. Pál monda, tudni illik: hogy, * ſzakadáſſnak kel lenni az Christus el-jővetele-előtt. II. Nincs oly tagja és réſze az Eccleſiának, mely az hitetlenſég-által le nem omolhat. Tehát, éppen az egéſz Eccléſiais el-omolhat. Vgyan ezen dolognak erőſſitéſére, forgattyák azokatis az Bizonyſágokat, mellyekkel vitattyák, hogy az Eccléſia el-tévelyedhetik.

Respons.

Kůnyů ezekre a'felelet. Az Első Bizonyſágra azt mondom, a'mit iként Sz. Agoſton ſzavaiból hallánk: hogy, az Antichriſtus idejébennis, mint ſzinte az Pogány Cſaſzárok ůldőzéſe-alatt, meg-marad az Anyaſzentegyház; és az erős tagjaiban, bajt áll az Chriſtus ellenſégivel. noha igen aláb ſzáll az ő fiainak ſzáma, és kůlső dűcsőſſége. Mikor azért Sz. Iános azt mondgya, hogy, Minden nemzetek imádni fogják az Beſtiát; azoknak ſokaſágát jelenti, kik meg-cſalatnak. mert az Irásnak kőzönſéges ſzokáſa az, hogy a'miben ſokan részeſek, azt mindeneknek kőznek nevezi. Ezechiás Prophétánál azt mondgya az Iſten: hogy, *a* mind az egéſz Iſraël kemény-ſzűvű, és nem akarja halgatni az Iſtent. maga egy kevés ſzók-után, azt mondgya: hogy, *b* ſokan ſirtak az el-áradott Iſtentelenſégen. Kiből ki tetczik, hogy, noha vóltak Iſten-félők is az Iſraël fiai kőzött: de mindazáltal, az ſokaſág vétkét, kőzönſégeſen az egéſz Iſraël házának tulajdonittya az Iſten. Haſonlóképpen az Galatabéliekет, vállogatáſnélkůl, *c* az Igazſágtúl el-ſzakadott bolondoknak nevezi Sz.Pál. maga ugyan ottan meg-mondgya: hogy, *d* ſok lelki férfiak vóltak ő kőzöttők. Az Teremtéſről irt könyvbennis azt olvaſſuk: hogy, *e* minden teſt meg főrtőztette vala az ő úttyát. maga ugyan ottan, *f* Noët az ő nemzetſégiben, ſzent, és igaz férfiúnak nevezi. Ieremiás azt mondgya: hogy, az Páſztorok és Próféták el-tévelyedtek. maga Ioſiás Király idejében irja ezt Ieremias, mikor leg-inkáb tűndőklik vala Sidóſágban az igaz tudomány, *4. Reg. 23.* Azért Sz. Agoſton, magyarázván Chriſtus Vrunknak elő-hozott ſzavait, mellyekkel az Donatiſtákis sűrgetik vala őtet, imigyen ſzóll: *g Hoc dictum, propter iniquorum abundantiam, & paucitatem bonorum. Propterea enim tanquam dubitans Dominus hoc dixit. neq; enim dixit; veniens filius hominis non inveniet fidem; ſed, putas inveniet fidem?* Az Masodikra, kűnyű feleletűnk vagyon: Nem igírte azt az Vr Iſten, hogy imez, vagy amaz tagja az Eccleſiának, el nem eshetik: hanem cſak azt fogadta, hogy az egéſz Eccleſiát, az őrdőg kapuja le nem dőjti. Es ez az Iſtennek igaz ajánlása, bátorſágoſſá téſzen minket az Eccleſiának allandó erőſſégérűl.

a *Ezech. 3. v.7.*
b *Ezech. 9. v.4.*
c *Gal.3.v.1.*
d *Cap.6.v.1.*
e *Geneſ. 6. v.12.*
f *Verſ.9. Jere. 2. v.8. Jerem.1.v.2*
g *Aug.tō.7. de Unit.Eccleſia, c.13.*

§.2. El tévelyedhetetlen az igaz Eccléſia.

Mikor az Ariánuſokkal, Anabaptiſtákkal, és egyéb tévelygőkkel viaskodnak az Atyafiak, eſuda mely igen magaſztallyák, és bőcsűllik az

Anyaſzentegyháznak méltóſágát; és erőſſen kárhoztattyák, a'ki ennek eggyeſſégétűl el-ſzakad kűlőmbőző tanitáſokkal. Hallók, † mely erőſſen ſzabodik az Auguſtai Confeſſio, hogy ő az régi Eccleſiától fél nyommá ſem megyen. Calvinus mely erőſſen kőtelez mindeneket, * hogy az ő Annyoknak, az Anyaſzentegyháznak dajkálkodaſától el ne vállyanak, cſak nem régen meg-értők. De halhadſza, mit ir e' dologrul Luther Márton, midőn az Calviniſták-ellen, az Vr vacſorájárul agyarkodik: *a Teſtimonium totius ſanctæ Eccleſiæ, tametſi aliud nihil haberemus, ſolum nobis ſufficere deberet ad rejiciendos fanaticos ſpiritus. nam periculoſum, & horrendum eſt, quidquam audire, vel credere, contra unanimem teſtificationem & doctrinam totius ſanctæ Eccleſiæ. Qui enim de eo dubitat, quod ab initio conſentienter creditum eſt; idem facit, ac ſi Chriſtianam Eccleſiam non crederet, damnatq; iſtam Eccleſiam, tanquam hæreticam. imò & ipſum Chriſtum, & Apoſtolos, qui articulum Fidei noſtræ (Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam) condiderunt.* b *Apud Chriſtianos, hæc conſideratio fortiſſima eſt. Cùm Chriſtiana Eccleſia baptizet, certò ſequi, hunc articulum de Baptiſmo, verum eſſe. Fieri enim non potest, tot eximios Chriſtianos, ſtultos & amentes fuiſſe.* Calvinuſis haſonló formán beſzéll: c *Eccleſiæ autoritatem ſpernere, vel monita reſpuere, vel conſiliis refragari, vel caſtigationes ludere, nemini impune licet: multò minus ab ea deficere, ac ejus abrumpere Vnitatem. Sic ejus autoritatem commendat Dominus, ut dum illa violatur, ſuam ipſius imminutam cenſeat. Neq; enim parvi momenti eſt, quòd vocatur Columna, & firmamentum Veritatis, & Domus DEI. quibus verbis ſignificat Paulus, ne intercidat Veritas DEI in mundo, Eccleſiam eſſe fidam ejus cuſtodem, quia ejus miniſterio voluit DEVS puram Verbi ſui prædicationem conſervari, & ſe nobis oſtendere patremfamilias.* Es iſmét: d *Nullam fore fidem conſtat, niſi ſit prædicatio, Rom.10.v.17. Itaq; hominum reſpectu ſuſtinet Eccleſia veritatem, quia eam præconio ſuo celebrat, quia puram & ſinceram retinet, quia tranſmittit ad poſteros, &c.* Filippus Melanchthon, valami Théſeſeket ira, mellyekrűl azt mondgya Luther: hogy, e *Breviarium, & faſciculus ſunt eorum, quæ docui per annos viginti:* ezekben vagyon ſomma-ſzerént, a'mit ő húſz eſztendeig tanitott. Azokban azért, imigyen ir Melanchthon: f *Catholica Eccleſia, ſignificat conſenſum Sanctorum de doctrina, omnibus temporibus. Qui ab hoc conſenſu diſcedit, diſcedit ab Eccleſia. Quare, prudenter videndum eſt, quid conſenſus Doctorum, & piorum in miniſterio probarit omnibus temporibus, ne novas, & Eccleſiæ ignotas opiniones recipiamus. Rectè enim dicitur, Eccleſiam non errare.* Bézais ezen pórázon fút, mig meg nem úti magát, mint ez-előtt g hallók.

De noha ily púpoſon beſzélgetnek, mikor kőrmőkre égett: mindazonáltal, mikor mi-velünk ſzembe-ſzállanak, és az Anyaſzentegyháznak méltóſágával ſzorongattatnak, mind viſzſza-mondgyák ezeket. és, a'mint ez-előtt h hallók, ſem az Eccleſiával, ſem egyébbel nem gondolnak: hanem az kőzönſéges győlekőzeteketis átok-alá vetik, mikor ſzájok izire nem ſzóllanak. Sőt, azt nagy bátran beſzéllik: hogy, i kőzel Ezer eſztedőtűl-fogva, az egéſz Eccleſia temérdek ſetétſégnek tévelygéſebe hevert.

A' mi Vallásunk-ſzerént azt hiſzſzűk: Hogy az Chriſtus Eccleſiája, ugy meg erőſſittetett az igaz Hitben, k mely az ő őrőkős házaſságának

† *Supra fol. 339.*
* *Supra, fol. 108 534.*
a *Luther. ep. ad Albertū Brandeburgicū, Pruſſiæ Ducem, 1532. Vide Reſciū, Miniſtrom. Piſtoriū Analyſi de Eccleſ.*
b *Luth. tō. 5. Lat. Vitteb. 1554. in 1. Corinth. 15. fol. 162.*
c *Calv li. 4. cap. 1. n. 10. Vide ſupra, fol. 108.*
d *Cal. 1. Timot. 3. v. 15.*
e *Luth. tō. 1. Lat. Vitteb. 1545. edit. a Luſſi. f. 419*
f *Ibid. fol. 441. Theſibus de Obedie. & conſen ſu Eccleſiæ.*
g *Supra, fol. 171.*
h *Luth. ſupra, fol. 97.*
i *Supra, fol. 146.*
k *Oſea 2. v. 19. 20.*

Iegy-gyűrűje, hogy noha az ô tagjai-kőzzűl ſokan el-húllanak, de az Eccléſia, lába-alá tapodván az hóldat, mely jelenti az álhatatlanſágnak habozáſát, ſemmi tévelygéſben és Eretnekſégben nem eshetik: hanem, a'mint régenten az Apoſtolokat és Profétákat, az Sz. Lélek Iſten minden igazſágra vezérlette, az Eccleſiátis mind világ végéig oktattya, és igireti-ſzerént az Igazſágra vezérli, hogy el ne tántorodgyék, 's hitetlenſégben ne eſſék. Ezt, mind ugyan azon Bizonyſágokkal meg erőſſithettyűk, mellyekből az Eccleſiának végig meg-maradáſát ki-hozók. Mert tudni való, hogy akkor dőlne-le, és elis veſzne az Eccléſia, mikor hitetlenſégben elvén el-ſzakadna az Iſtentűl.

Apoc. 12. v. 1.

De nagyob értelemnek okáért világos Bizonyſágokat kel támaſztanunk, a'mi Valláſunknak erőſſitéſére. Es hogy ujonnan ne emlekezzűnk azokról az Profetiákról, mellyekkel nem régen bizonyítók az Eccleſiának állandoſágát:

I. Chriſtus Vrunk ſzólván arról az Eccleſiárul, melynek gondviſeléſét Péterre bizá, az menyorſzág kúlcſát nékie adván, azt mondgya felőlle: hogy, az Pokol kapuja, ſoha erőſzakot és győzedelmet ô-rajta nem vészen. Az Pokol kapuján, (mint az Iráſnak folyáſából imént mondám) érti az ördőgnek mind titkon inceſelkedő, 's mind nyilván dűkőſkődő hatalmaſſágát. Ha azért meg nem győzetik az ördőgi erőtűl, bizonyos hogy hamis tévelygéſre nem vitethetik. mert főlőttébbis diadalmat venne az Hazugſágnak attya ô-rajta, ha ô-belé hamiſſágot tojhatna.

I *Matth. 16. v. 18.* *Suprà, fol. 540.*

II. Nem valami tűndér, és ſzemfény-veſztő Eccleſiárul, hanem arrul az melyhez folyamhatunk, és igyűnket eleiben-vethettyűk, azt mondgya Chriſtus Vrunk: hogy, a' ki ennek ſzavát nem fogadgya, ugy tarcſuk mint az Pogányt. Ha ſzinte cſak *Privata controverſiákrul*, két 's három ember kőzőtt támadott egyenetlenſégrűl ſzóllanais itt ez-aránt Chriſtus Vrunk; kűnyű vólna ebből meg-értenűnk, *A minori ad majus*, mentűl inkáb az Eccleſiához kellyen halgatni az Iſteni dolgokban, ha az világi, és mindénapi egyenetlenſégeknek le-ſzállítáſábā ily nagy méltóſággal kőtelezhet bennűnket. De, a'mint elébbis mondám, Vrunk az ô mondáſát nem határozza *ad Privatas cauſſas*, kevés emberek kőzőtt támadott világi verſengéſekre, hanem egy-általlyában, minden dologban, valamelyben felebarátunk meg-bántatik, az Eccleſiának engedelmeſſégéhez kőtelez. Főlőtte igenis meg-bántatik pedig a' mi felebarátunk, mikor az Hitnek eggyeſſége fel bontatik, és az igaz ſzeretet fel-zavartatik. Ebből azért az Vrunk parancſolattyából, következik: hogy az Eccléſia hamiſſat nem tanithat. Mert, ha az Anyaſzentegyház Eretnekſéget kővethetne: tehát, mikor egy-általlyába ennek engedelmeſſégére kőtelez minket Chriſtus Vrunk, az Eccleſiátul tanittatott Eretnekſégre kőtelezne. Nem ezt parancſolta vólna tehát Chriſtus Vrunk, ha az Eccléſia hamiſſat tanithatna, hanem inkáb azt mondotta vólna: hogy, ne engedgyűnk mindenekbe néki, hanem eléb az ô itiletit meg-itillyűk; és, ha helyeſen parancſol, ugy kőveſsűk. Erőſſithettyűk ezt az bizonyſágot, az Oo teſtamentombéli Eccleſiának peldájával. Mert, miképpen ez-előtt meg-mondók, az ô Páſz-

2. *Matth. 18. v. 17. Vide ſuprà, fol. 522.*

torinak

cléſia; az ő értelmében, és kőzönſégeſen az Hit dolgaiban ſem tehettyük kéteſſé az ő tanitáſát.

V. Sok helyen arra kőtelez fejenként bennűnket az Sz. Irás: hogy, a' mí előttűnk-járó Páſztoroknak engedgyűnk. mert, valaki ezeknek nem enged, Iſtennek nem enged. Okát azt adgya: † mert ezeket az Sz. Lélek helyheztette az Eccleſiának igazgatáſára. Hogyha az Anyaſzentegyháznak Páſztori, kőzönſégeſen el-tévelyedhetnének, és az Hiveket Iſtenellen tuſakodó hamiſſágra vihetnék, nem kőteleztettek vólna az Chriſtus Iuhai, hogy egy-általlyában engedgyenek azoknak, a' kik veremre vihetnék őket.

5. *Hebr. 13. v. 17. Lucæ 10. v. 16.* † *Actor. 20. v. 28.*

VI. Az Anyaſzentegyház az ő tudományának tiſztaſágáért, *a* tellyeſen ſzépnek, *b* mocſoknélkűl-valónak neveztetik. Es ő-magais Chriſtus Vrunk azt igíri: *c* hogy, világ végig vélle marad, *d* és oly Sz. Lelket ád, mely őrőkké nálla léſzen, *e* és minden igazſágra tanittya. Ez igiretekben, oly ajándékrúl emlekezik, mely az Apoſtolok-utánnis meg nem ſzűnik, hanem az utólſó napig velűnk marad. Kiből ki-tetczik, hogy az Apoſtolok halála utánnis, ugyan azon bizonyos vezérlője vagyon az Eccleſiának, mely az Apoſtolokat igazgatta. Ezt pedig az ajándékot, nem igirte Chriſtus Vrunk, emez a'vagy amaz egy embernek, ki meg-csalatkozhatik, és világ végéig meg ſem marad: hanem, az egéſz Eccleſiának, a'mint ſzépen magyarázza Sz. Agoſton: *f Hoc univerſæ Eccleſiæ promiſſum, quæ aliis morientibus, aliis naſcentibus, hic uſq; in ſæculi conſummationem futura eſt.* Ez pedig az Igazſágnak Lelke, nem egyébre ſzűkſéges, hanem hogy az hamiſſágtul meg-őrizze az Eccléſiát.

6. *a Cant. 4. v. 7. b Epheſ. 5. v. 27. c Matt. 28. v. 20. d Joan. 14. v. 16. e Joan. 16. v. 13. f Aug. Epiſt. 80. ſub fine.*

VII. Sz. Pál Apoſtol, Házaſſágnak nevezi Chriſtus Vrunknak az Eccleſiával-való ſzővetſégét: és azt kévánnya, hogy példa légyen az jó Házaſoknak, az Eccleſiához-való kőteleſſége. Ha azért az emberek-kőzött meg-erőſődőtt Házaſſágnak kőtelét, egyéb az halálnál félbe nem ſzakaſzthattya: ketſégnélkűl; ezis az Eccleſiával-való házaſſág őrőkős léſzen. Mely dologrul ſzólván az Vr Iſten Oſeás-által, azt mondgya: hogy, őrőkős Iegyesűl fogadgya az Eccléſiát: és el-jegyzéſének gyűrűjét, az igaz Hitet mondgya lenni. Ha azért nem csak őrőkős, de az igaz Hitennis éppittetik ez az házaſſág: minden kétſegnélkűl, meg kel őrőkké maradni az Eccleſiában az igaz Hitnek.

7. *Epheſ. 5. v. 24. 25. 32. Vide Logi Alogi f. 111. Oſea 2. v. 19. 20.*

VIII. Az egéſz Kereſztyénſégnek, és az Sz. Doctoroknak egyenlő értelméből, ſzokáſából, praxiſſából, meg-bizonyodik a'mí tanitáſunk: Előſzőr: Az régi Szentek, és nevezet-ſzerént Sz. Agoſton, ſok helyen tanittyák: † hogy, bolondſág az-ellen verſengeni, a' mit az Anyaſzentegyház jóvá hagyott. és, a' ki meg nem akar csalatkozni, az Eccleſiának tanitáſát kőveſſe, mert ennek az Iſten ő-maga ád bizonyſágot. Másodſzor: Mikor valami egyenetlenſég támadott az Eccleſiában, őſzve győjtőtték az Páſztorokat, kik az egéſz Eccléſia-képében (mint az Orſzág győléſébennis, az válaſztott Fő népek, Orſzág nevével végeznek) meg mutatták, mit kellyen tartani az kőzben-vetett dologrul. Es noha az ellenkedő pártok az Iráſt mutogatták: de mindazáltal, a' mit el-végezett az

8. † *Locis citatis Suprà, fo. 106. 489. 531. &c.* *Vide ſuprà, fol. 523.*

az Eccléſia az kőzönſéges Győlekőzetekben, azt ugy tartották az Hivek, mint az Evangéliomot. Ezt † elébbis hallók; és illyen ſzókkal jelenti Iuſtiniánus Cſáſzáris: *a Prædictarum quatuor Synodorum dogmata, ſicut ſanctas Scripturas accipimus; & regulas, ſicut Leges obſervamus. b Per omnia ſequentes ſancta quatuor Concilia, & quæ ab unoquoq; eorum conſtituta ſunt. c In ſacroſanctæ Eccleſiæ communione non ſunt, qui Quatuor Concilia non recipiunt.* Ennek pedig az Győlekőzetekben-való végezéſeknek példáját, az Apoſtoloktul vőttek az Hivek, mint *d* ez-előtt meg mutatám. Ily bátran az Eccleſiának tanitáſára nem tamaſzkodtak vólna az hivek, ha azt bizonnyal nem hittek vólna, hogy meg nem tántorodhatik, 's tévelygéſben nem eshetik tanitáſában. Harmadſzor: Azt ugyan világos ſzókkal tanittyák az Sz. Doctorok: hogy, az Eccléſia ſoha el nem omlott, és ſemmi tévelygéſben nem eſett. Halhadſza Cypriánus Mártyrt: *e Adulterari non poteſt Sponſa Chriſti; incorrupta eſt, & pudica: unam domum novit, unius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit.* Vgyan ezent irja Sz. Agoſton, *Tom. 8. in Pſal. 103. Conc. 1. & 2. in illud: Fundavit terram, &c. f*

9. † *Supra, fol. 171. & 107.* *a Novella 131. cap. 1.* *b Lib. 1. Codicis Tit. 1. lege 7. cum velimus.* *c Novella 115. Le. 3 §. Si quis de prædictis.* *d Supr. f. 523* *e Cyprianus de Unitate Eccleſ. n. 20.* *f Alios vide Supra, fol. 542.*

IX. Az Crédóbannis ezen igazſágrul valláſt téſzűnk: Mert az Eccleſiát, Szentnek hiſzſzük lenni. Nem vólna pedig Szent, ha tévelygéſben eſnék. mivelhogy az igaz Hitnélkűl, ſenki Iſtennek kedvében nem lehet, az az, Szent ſem lehet, mint az Iſten igéjéből ennek-*g* előtte megbizonyitók.

10. *g Supr. f. 83.*

X. Ha az Eccléſia el-tévelyedhetik, és az ő tanitáſának igazſága, Iſteni tanubizonyſággal meg nem erőſittetett: az Hitben-való eggyeſség, mellyet az Sz. Irás *h* ſokſzor parancſol, ſemmiképpen meg nem maradhat az Kereſztyénſégben; mint csak nem régen *i* Sz. Agoſtontul értők, és *k* ennek-előtte megis bizonyitók. Mert, ſemmi mód nincſen az Hitbéli verſengéſek le-ſzállitáſában, ha az Anyaſzentegyháznak tanitáſát kéteſſé téſzſzűk. Annak-fölőtte: azt ſem tudhattyuk, *l* mellyek légyenek az Sz. Irás konyvei, és *m* minémű értelemben kellyen az Iſten igéjét venni, ha bizonytalan, és tévelygéſre-viheto az Anyaſzentegyháznak tanitáſa. Ha pedig ezeket bizonyoſon nem tudhattyuk, csak habozás, és kételkedéſſel tellyes vélekedés az egéſz Kereſztyén vallás; a' mint ezelőtt nem egyſzer meg-hallók.

10. *h Philip. 2. v. 2. cap. 3. v. 16. 1. Corint. 1. v. 10 &c.* *i Supra, fol. 534.* *k Supra fol. 101. 256.* *l Supra, fol. 463.* *m Supr. fol. 504. Supra, f. 500 & ſequetib.*

XI. Az Atyának egy *Privatus* Kereſztyén embernek annyit tulajdonitanak, hogy őtet belső oktatáſſal minden igazſágra vezérli az Vr Iſten, ugy hogy el ne téveledgyék. Mi az oka tehát, hogy ettűl az Privilégiomtul az egéſz Eccléſiát meg-foſztyák, mellyet egy kőz embernek megengednek? De mivelhogy ezt az bizonyſágot elébbis emlitők, nem ſzűkſég errűl ſzót ſzaporitani.

11.

Ebből az meg-bizonyodott igazſágból kővetkőzik: hogy, ſem az kőzönſéges Győlekőzetek végezéſe, ſem az Anyaſzentegyház Doctorinak és Páſztorinak egyenlő értelme, ſem az egéſz Kereſztyénſégnek kőzönſéges ſzokáſa, hamis nem lehet. mivelhogy, ha ezekben tévelygés lehetne, az egéſz Anyaſzentegyházis el tévelyedhetnék. Mert az Vr Iſten a'végre hatta az Páſztorokat az Eccléſiaban, hogy az hamis tudományok ſzelé-

túl el ne ragadtassanak az Hivek. El ragadtatnának pedig ô-felôllôk, ha minnyájan el-tévelyednének az Pásztorok. Annak-fölötte, azt parancsollya az Isten: hogy engedelmessek légyenek az ô Hivei az Ecclésia Pásztorinak. Kiből következik: hogy, bátorságosson követhetik az Hivek, a' mit az Pásztorok közönséges értelemmel tanitnak. maga semmi bátorság nem lehetne az ô-utánnok indulásban, ha ôkis meg-csalatkozhatnának. Ollyanok azért az Doctorok az Ecclésiában, mint az szem az testben. miképpen azért az test szemmel lát, és az egész test mondatik azt látni, a'mit az szem lát: azonképpen az egész Ecclesiának itileti azis, a'mit közönségesen az ô Vezéri javallának.

Vide suprà, fol.109.

§.3. Az Atyafiak Ellenvetési meg-fejtetnek.

Lirin. supr. fol.101.

Egy pórázon futnak, és egy hajóban eveznek az mostani Atyafiak Nestóriussal, ki magának azt tulajdonitotta, hogy ô kezdette igazán érteni az Sz. Irást, és ô-elôtte az egesz Ecclésia csak tévelygett. Mesterkednek azért, hogy ezt az derék fondamentomot ki-tekerjék kezünkből, és az Ecclésiának méltóságát el-roncsák. Es, hogy az Ecclésia tévelygésben juthat's megis csalatkozhatik, illyen formán bizonyittyák: I. Közönségesen minden emberrûl azt mondgya az Sz. Irás: hogy, hazugságalá vettetett, és meg-csalatkozhatik. Ha azért Cypriánus, Tertulliánus, Origenes, &c. meg botlott: nincs oly túdós szent ember, a' ki meg ne csalatkozhassék. Ha az Hierusalemi, Alexándriai, Galatabéli, &c. Ecclésia el-eshetett: nincs oly gyôlekôzet, mely az tántorodástúl nem félhet. Mivelhogy azért nem egyéb az közönséges Gyôlekôzet, hanem ezek az *Particularis*, rész-szerént való gyôlekôzetek: nyilván ki tetczik, hogy az tellyes Ecclésiais el-tévelyedhetik, melynek minden tagjai el-eshetnek.

OBIECTIONES.

I.

Rom.3.v.4. Psa.115.v.2

II. Ha az Oo törvénybéli Ecclésia el-tévelyedhetett: kétségnélkûl, mostis meg-csalatkozhatik az Anyaszentegyház. Mert, Sz. Pál mondgya: hogy, ha az Sidókat ki-vágta az Vr Isten, kik természet-szerént-való ágak valának: az Pogányságból szedett óltványokatis ki-metczi, ha jól nem gyümölcsôznek. Es szinte mint az Ecclésiának, ugy az *a* Synagógánakis igiretett tött vala az Vr Isten, hogy örökké vélle marad. Ezeknek az igireteknek erejével, azt vélik vala az Sidók, hogy meg nem csalatkozhatnának: *b Non peribit lex à Sacerdote.* Es erôssen bizakodtak abban, *c* hogy az Istennek temploma ô-nállok vagyon. fejénnis maraszták Ieremiást, *d* hogy az ô el-pusztulásokrúl profétála. Bizonyos dolog pedig, hogy sokszor az egész Synagóga el-hanyatlott. Tehát az Ecclésiais tévelygésre juthat. Az Bizonyságnak második részét azzal mutattyák: Mert az pusztában Aaront, az fô Papi fejedelmet követvén, bálványozásban esék az egész Synagóga. Azutánnis Vriás Papi fejedelem, Pogány óltárokat vin az Isten házában. Végezetre, Christus Vrunkrúl azt végezék az Papok, *e* hogy halált érdemel. Az Irásis gyakran mondgya az Synagógának vezérirûl, hogy minnyájan vakok, *Isa.56.v.10. Ierem.8.v.8.* Sok hamis vélekedésitis feddi Vrunk az Synagógának, *Matth.15.v.5. Cap.23.v.16.*

2.

Rõ.11.v.21.

Ezekre kûnyû, és igaz Feleletink vannak:

a *Psal.104. v.10. Isa.49.v.15*
b *Jerem.18. v.18.*
c *Jerè.7.v.4*
d *Jerem.26. v.9. Exo.32.v.4 4.Reg.16. v.10.*
e *Joann.11. v.48.ca.18. v.30.35. Matth. 26. v.66.*

Az

Az Elsôre: Vgyan azon bizonysággal meg-mutathattyák az Atyafiak, hogy az Apostoloknak sem bátorságos hinnünk, mert ôkis emberek vóltak. Noha azért az emberi gyarlóság magán nem állandó az Igazságban, hanem igen künnyen meg csalattatik: † de mikor az Isten azt fogadgya, hogy valakit el nem hágy, hanem meg-ôrizi ôtet az hamisságtul, nem kel félnünk, hogy el-téveledgyék az Isten igiretivel megerôsittetett ember. Mivelhogy azért az Ecclésiát, szinte mint az Apostolokat, illyen igiretivel fel-tisztelte az Vr Isten, ne féllyünk hogy veremre vigyen az Ecclésia. Nem tagadom azért, hogy akármely nemes, bôlcs, túdós Doctorais az Ecclésiának meg-csalatkozhatik, ha azt miveli, a' mit hallók* hogy Origenes és az több tévelygôk cselekedtek, az magok eszeskedése-után indúlván. De hogy meg ne csalatkozzunk, a'vagy többet tulajdonitván az Sz. Atyáknak hogy sem kellene, a'vagy ôket érdemekalatt bôcsûlvén, Két dolgot kel szemünk-elôtt viselni: I. Azt, a'mit ennek-elôtte mondék Lirinensis Doctorral: hogy, senki egy oly nincsen az Ecclesiának *Privatus* Doctori-közzûl, kihez ugy tartozzunk kötelezni Hitünket, hogy semmiben az ô tetczésétûl el ne mehessünk. Mely dologrúl halhadsza mit mond Sz. Hierónymus, és Sz. Agoston: *a Quamvis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos, quamvis disertus, non habet autoritatem.* b *Ego Cypriani autoritate non teneor, quia literas Cypriani non ut Canonicas habeo, sed ex Canonicis considero. &, quod in eis Divinarum Scripturarum autoritati congruit, cum laude ejus accipio; quod non congruit, cum pace respuo. Non accipio ergo, quod de Baptizandis Hæreticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit.* c *In Scriptura Canonica si quid velut absurdum moverit, non licet dicere, Autor hujus libri non tenuit veritatem: sed, aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut non intelligis. In Opusculis posteriorum, liberum habet lector judicium, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit.* Azért, a'maga irásarulis igy szóll: d *Quæ vera esse perspexeris, tene, & Ecclesiæ Catholicæ tribue: quæ falsa, respue; & mihi, qui homo sum, ignosce: quæ dubia, crede, donec aut respuenda esse, aut vera esse, vel ratio doceat, vel præcipiat autoritas.* II. Az Anyaszentegyház Doctorinak közönséges értelme, mindenkor bôcsûlletes, és bizonyos hitelre méltónak itiltetett az Keresztyénektûl. Es, a'mint ezelôtt † sok példákkal meg mutatám, mikor az Sz. Gyôlekôzetek, és Sz. Atyák viaskodtak valamely tévelygés-ellen, az régi Doctoroknak irásiból bizonyitották az Igazságot: és valamit közönségesen az Ecclésiának Pásztori tanitottak, azt *Exception*nélkûl bé-vötték: e *Ecquid verisimile est, ut tot ac tanti in unam Fidem erraverint? variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum? Ceterum, quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.* f *Eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in Fide & Communione Catholica, sanctè, sapienter, constanter viventes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, ut quicquid vel omnes, vel plures, uno eodemq; sensu, manifestè, frequenter, perseveranter tenendo, tradendo, firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoq; habeatur. Quicquid verò, quamvis ille sanctus, & doctus, quamvis Episcopus, Martyr, præter omnes, aut contra omnes senserit, id inter privatas opiniunculas secre-*

tum

RESPONS.

† *Verba Augustini, supra, fol.107.*

* *Suprà, fol. 513. & 100.*

DE AUTORITATE SS. PATRUM. *Supra, f. 500 143.*

a *Hieron.tõ. 8.in Psalm. 86.*
b *Aug.tõ.7. lib.2. contr. Cresco.c.32.*
c *Tõ.6.li.11. cont. Faust. cap.5. Idè tom.7.l. 2.de Baptis. cap 3 Epist. 119.antitio. Eadè repetit.epist.19. Supra.fol. 308.*
d *Aug.tõ.1. lib.de vera Relig.c.10. Idè tom. 3. lib.3.de Trinit.initio.*
† *Suprà, fol. 142.143.*
e *Tert.Præscrip. c.28.*
f *Lyrin.cap. 39.*

tum sit. nec universalis dogmatis veritate dimissa, unius hominis novitium figmentum errorem.

Két fő Okát olvasom pedig, mellyért ily nagy bőcsűlleti vagyon az Sz. Atyák értelmének: Előszőr; Mert az egyenlő értelem, tanu-bizonyságot tészen az Anyaszentegyháznak vallásárul. mivelhogy, a'mint ez-előtt Sz. Agostontul hallók, ők sem haragból, sem irigységből nem szóllottak, hanem a'mit az Ecclésiától tanúltak, azt hirdették. De hallyuk mit mond Sz. Agoston ez dologrul, minek-utánna Sz. Hieronymussal bizonyított vólna: *a Hæc non ideò commemoravi, quasi disputatorum quorumlibet sententiis, tanquam Canonica autoritate nitamur : sed ut appareat, ab initio hoc de Originali Peccato, apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum.* b *De Sanctorum literis, qui ea ante me tractarunt, aliqua documenta proferam : non quò Canonicis libris à nobis ullius disputatoris æquetur autoritas, sed ut admoneantur, quemadmodum de his rebus, ante nova istorum vaniloquia, Catholici Antistites eloquia Divina secuti sint; & sciant, à nobis rectam & antiquitus fundatam Catholicam fidem, adversus recentem Hæreticorum præsumptionem defendi.* c *An tibi parva in uno Gregorio Orientalium Episcoporum videtur autoritas? Est quidem tanta persona, ut nec ille hoc, nisi ex fide Christiana omnibus notissima, diceret: nec illi cum tam venerandum haberent, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissima Veritatis agnoscerent.* Második Oka az: Mert, a'miképpen imént mondám, az Anyaszentegyháznak Vezéri és Pásztori minnyájan, el nem tévelyedhetnek: holott a'vegre rendelte őket az Isté, hogy egyebeketis az tévelygéstúl meg őrizzenek. Azért, ha annak bizonyosan végére mehetünk, hogy valamely dolgot egyenlő értelemmel bé-vőttek az Sz. Atyák; szinte oly felelemnélkúl kel a'hoz ragaszkodnunk, mint el-hittük, hogy igazán meg-tartották az Sz. Irást. Ez az oka, hogy Sz. Agoston *d* sok helyeken, Apostoli *Traditiónak* nevezi, valamit az Hivek közönségesen bé-vőttek. Mint mehetsünk pedig végére az Sz. Atyák közönséges értelmének, ez-előtt *e* meg magyarázám. Nem szükség azért mind által-olvasni az Sz. Atyák irásit: hanem, valamit az közönséges Gyölekezetben el-végeznek, valamit az egész Ecclésiának régi szokása és rendtartása bé-vőtt 'f mindenütt hirdetett, közönséges tudománynak kel azt tartani. Ezen-kivűl, a'mirúl egynehány szét és régi fő Tanitók ugy emlekeznek, mint ő idejekbe ellenvetésnélkűl bé-vőtt tudományrul, és a'vagy nyilván módgyák, hogy ő idejekben az Ecclésia azt hirdette; a'vagy mint szokott, és versengés-kivűl vettetett dologrul emlekeznek; a'vagy oly dolgot tanítnak, mellyért eleitúlfogva senki őket nem szidalmazta, sőt személyekben, és tudományokban mindenkor bőcsűlleteseknek, és az Keresztyéni vallásban jó bajnakoknak tartotta az Ecclésia: hinni-való dolog, hogy ebben ő-véllek eggyett értettek az több Sz. Doctorok: és hogy tanitásokat az Ecclésiának tárházából vőtték, a'mint Sz. Gergelyrúl mondá nē régen Sz. Agoston. Mert, szinte mint azoknak esetit fel-jegyezték, és meg dorgálták az Ecclésiának vigyázó Pásztori, a'kik valamibe meg-botlottak; ugymint, Irenæust, Cypriánust, Tertulliánust, &c. azonképpen, ha Sz. Agoston az meg-dűcsősült Szenteknek-való könyörgést, az Halottakért-való áldozatott, és

egyéb

Suprà, fol. 108.

a *Aug. tō. 7. lib. 3. de pecc. merit. cap. 7.*

b *Ibid. cont. duas Epist. Pelag. lib. 4. cap. 8.*

c *Ibid. cont. Julian. lib. 1. cap. 2. longè à principio.*

Ephes. 4. v. 12.

d *Suprà fol. 106. 470. 472.*

e *Suprà fol. 481. 525.*

☞

Illi soli Patres cēsendi, quos Ecclesia veneratur vt Magistros.

egyéb hasonló dolgokat magától kezdette vólna hintegetni az Anyaszentegyház-ellen, soha el nem kerúlhette vólna, hogy ellene nem állottak vólna az Ecclésiának Pásztori. Annakokáért, mikor efféle Sz. Atyák bizonyságit elő-állattyuk, miis azt mondhattyuk a'mit Sz. Agoston, hogy készek vagyunk ezekkel, és az egész Anyaszentegyházzal eggyűtt, az Tévelygők szidalmit szenvedni, hogy sem ezekkel úftőkőt vonni: *Nos paratiores sumus, cum istis viris, & cum Ecclesia Christi, in hujus Fidei antiquitate firmata, quælibet maledicta & contumelias perpeti, quàm Pelagiani eloquii prædicatione laudari.*

Aug. tom. 7. de nuptiis et Concupis. li. 2. cap. 29.

Ezeket szükség vala meg-magyarázni, hogy meg-értenők, minémű fondamentoma légyen az Sz. Atyák irásiból vőtt bizonyságoknak. Mert, nem a'végre támogattyuk tanitásunkat az ő irásokkal (mint káromkodnak az mi szidalmazóink,) hogy az Sz. Irásnál nagyobra bőcsűllenők, és az Sz. Irás-ellen bizonyságúl fognók őket: hanem hogy ezeknek tanubizonyságával, meg-mutassuk az Anyaszentegyháznak itiletit; meg-roncsuk azt az Irásnak ujonnan kohlott magyarázását, mellyet az Tévelygők gondolattya faragott. Végezetre, hogy Két dolgot meg esmertessünk az emberekkel: 1. Hogy őrdögi kevélységnek gyökere vagyon az uj Tanitókban. mivelhogy az Keresztyénségtúl azt merik kivanni, hogy az Irásnak fejtegetésében több hitelek légyen nékik, hogy-sem azoknak, a'kiktúl az Keresztyénség, és † az Isten igéje mi-reánk szállott. 2. Hogy menthetetlen vakság vagyon az Vj Hit kővetőkben, kik el hihetik, hogy jobban tudgyák az mostani hó-harmatok, mint kellyen az Irást érteni, hogy sem az régi, tudós, Szent, Mártyrok és Doctorok: kiket az egész Keresztyén világ bőcsűllettel vőtte. Ennek-fölőtte: temérdek vakmerőség azis, hogy az Szent és tudós embereknek értelmét meg-vetik. kik, *a* noha egymással ősszve nem szóllalkoztak, sem egy űdőben, sem egy országban nem éltek: de azon egy Szent Lélektúl igazgattatván, egy lineán folyt tanitások. Ezek helyett pedig, oly emberek vezetése-utan indúlnak, kik magokkal sem tudnak meg-eggyesűlni, hanem *b* őrőkké csak haboznak, és kapnak két-felé, mint az vizben haló ember. Azis nagy gorombaság, a'melyrúl *c* elébbis emlekezénk: hogy az régi Szenteket meg-vetvén mivelhogy ezek emberek vóltak, ily batran rohannak az Vj Tanitók-után, mintha ezek emberek nem vólnának, és ugy meg nem csalatkozhatnának, mint az sok Iámborok. En igazán mondom: Ha Lutherista vólnék, 's azt kezdeném értegetni Tanitóimtúl, hogy az egész Ecclésia el-tévelyedhetik minden Pásztorival egyetemben; soha ki nem vethetném ezt az kételkedést szűvemből, hogy talám szinte most vagyon ebben az tévelygésben az Luther Ecclésia. Mert, ki tészen bizonyossá, hogy nem most jutottunk arra az űdőre, melyben az Ecclésia meg csalatott? nem elég erre az én itiletem, és hogy nékem ugy tetczik, hogy az Luther Ecclésia eggyez az Irással. mert minnyájan, a'kik az el-tévelyedett Ecclésiában vannakis, hasonlóképpen vélekednek magokban.

† *Vide Augustī. supra, fol. 95.*

a *Vide Tertulli. paulò ante citatū.*

b *Vide supr. fo. 247. 319.*

c *Supr. f. 98.*

Ezekből kűnyű meg fejteni az Atyafiaknak Első patvarát. Mert, ám légyen ugy, hogy magán mindenik tagja és része az Ecclésiának eltévelyedhetik; Ebből nem következik, hogy egyszersmind az egész Ecclésia meg-csalatkozik. szinte mint, akármely emberis meg-halhat az Itilet napia előtt : de azért, hogy minnyájan meg-hallyanak az Utólsó napnak-előtte, nem lehetséges. mert az Istennek fogadása kűlömbet tart. Ennek-fölötte, azt sem haggyák helyén az Sz. Doctorok, hogy az Közönséges Anyaszentegyháznak minden része el-tévelyedhetik. mert ezennel meg-hallod, hogy az Római Ecclésiát, rész-szeréntis Győzhetetlennek mondgyák.

Az Masodik fogásra, Elősző azt mondom: hogy, Sokkal kűlömb állapattya vagyon az Ecclésiának, hogy sem az Synagógának: és nem mindgyárt következik, hogy a'mi meg-esett az Synagógán, az Ecclésiánnis meg-történhetik. Mert az Synagóga, csak egy nemzetségre, és az ő Isteni szolgálattya egy helyre vala foglalva: és mivelhogy [a] árnyéka vala az jövendő Ecclésiának, meg kel vala [b] űressedni, és végének kel vala lenni. Annakokáért, mikor az Isten azt igíri, hogy soha el nem haggya az Israël népét, azt mondgya Sz. Agoston, hogy akkoris az Ecclésiának örökös maradását igíri: [c] *Æternitas, non umbræ at figuræ, sed quod per ipsam adumbrabatur, figurabatur, promissa fuit.* Mert az árnyék és példa, mikor bé tellyesedik, nem mondatik el-veszni, hanem bé-töltetni. Hieremiás méltán feddi az Sidók vakmerőségét, hogy az ő prædikállása-ellen, némely Papok-mellé csatlották magokat, mintha minden Papot, csak magán, a'vagy némely esze-veszett Pártosokkal eggyűtt illetné az Istennek igíreti. Azt pedig sohult Ieremiás nem mondgya, hogy ugyan minnyájan az Sidók ő-ellene tusakodtak. Sőt azt irja : hogy, sokan az Vénekközzűl mellette ki-szállottak, és az eszveszto Papok-ellen meg-óltalmazták őtet. Masodszor azt mondom : hogy, az Synagógának tagjai, noha sokszor el-estek : de éppen az Synagóga mind addig el nem tévelyedett, a'meddig tartottak az Istentűl nékie tőtt fogadások. Mert az Synagógának azt nem igírte az Isten, a'mit az Ecclésiának, hogy világ végéig, minden Igazságra vitetik, és soha az ördög erejétűl le nem dőltetik : hanem inkáb az Messiás el-jövetele-után el-hanyatlását meg-jövendőltette. Az ő tanitásának bizonyos vóltátis, csak az Törvénynek magyarázattyához határozta, mint elébbis jelentők. Ez-szerént azért az igíret-szerént azt mondom : hogy, az tellyes Synagóga sem tanithatott tévelygést addig az űdőig, és azokban az dolgokban, mellyekre szolgált az Istennek fogadása.

Az Aaron cselekedetit a'mi illeti, azt mondgya Sz. Agoston: hogy, Aaron azt nem tanitotta, és nemis itílte, hogy az arany borjút imádni kellyen. noha az félelem reá-vitte, hogy meg-öntené az borjút : *Erranti populo ad Idolum faciendum, non consensit inductus, sed cessit obstrictus.* Ennek-fölötte, nem az egész Synagóga tévelygett akkoris. Mert Moyses vala abban az űdőben Papi fejedelme az Sidóknak, mikor ez az botránkozás történék, és akkor még Aaron Papi fejedelemségre nem emeltetett vala;

a 2. Corin. 3. v. 11. Heb. 10. v. 1.
b 2. Corint. 3. v. 7. 1. Corint. 13. v. 11.
c Aug. 17. Civi. cap. 6. Matth. 5. v. 17.
Jerem. 26. v. 17.
Supra, fol. 520.
Aug. 14. Civit. cap. 11.

mint ki-tetczik világosan az Sz. Irásból. mert, az Isten sátorának fel-állatása-után szentelteték Aaron az Papi fejedelemségre, *Exod. 40. v. 12. Levit. 8. v. 12. Exod. 29. v. 4.* Az Istennek sátora pedig, az Ægyptomból ki-jövése után egész esztendővel emelteték-fel, *Exod. 40. v. 1. & 15.* Az bálványozás sokkal ez-előtt esék, mikor Isten az Törvényt ki-adná, az az, három hónappal az szabadúlás-után, *Exod. 19. v. 1.* Noha azért Aaron Pap vólt annak-előtteis, a'mint olvassuk, *Exod. 28. v. 1. 4.* de Papi fejedelem nem vólt. Moyses pedig, az Sz. Irás Papnak nevezi, *Psal. 98. v. 6.* és az Papi tisztben az Áldozatokban-való szolgálattyát emliti, *Exod. 29. v. 10. 13. 18.* Nem csak Moyses pedig, de az Levitákis tisztek vóltak az Bálványozástúl. Mert mikor Moyses azt mondotta vólna, hogy a' ki az Vré, ő melléje-mennyen; az Leviták mind hozzá-állának, és harmincz-három ezeret vágának-le az Bálványozókban.

Az Vriás dolgát a'mi illeti, vétkezett abban, hogy uj Oltárt csináltatott az Isten házában; és nem ollyan Oltáron áldozott, a' minémút az Isten rendelt vala : de hogy Bálványt imádott vólna, vagy az Synagógát tévelygésre vitte vólna, az Irás nem mondgya. maga szinte mint Acházнak bálványozását fel-jegyzette az Sz. Irás : azonképpen az Vriás vétkét sem titkolná, ha bálványozott vólna.

Az Annás cselekedetire, Kétképpen felelnek a' Doctorok: Elősző: Az Synagógának nem kűlömben, hanem csak bizonyos határ és módalatt igírtetett, hogy meg nem csalatkozik : tudni illik, midőn az Szent Irásnak értelmét magyarázza; a'mint ennek-előtte az Moyses szavaiból bizonyítók. Azért igenis vétkezett az Synagóga, mikor Vrunkat halálra itilte. de ez az csalatkozás oly dologban vólt, melyről az Vr Isten fogadást nem tőtt, hogy el nem haggya tévelyednie az Synagógát; mint fogadást tőtt, hogy az Irás magyarázatban meg-őrizi őtet, mivelhogy az ő engedelmességére kötelezte az embereket. Másodszor azt felelik némellyek : [a] hogy, az Istennek igíretit meg nem kel határozni, mikor önnön-maga meg nem határozza. Az Synagógának tőtt igíretit pedig, ő-maga meg-határozta az Vr Isten, az Christus el jövetelére: és meg jövendőltette, hogy az Messiás el-jövése-után, *Peribit lex à Sacerdote, Ezech. 7. v. 26.* el-vétetik az igaz itilet az Papoktúl. Es akkor tellyesedik-bé a'mit Isaiás mondá, *Cap. 6. v. 10.* meg-vakúl és meg-keményűl az Sidóság, hogy az Igazat ne lássa. Mert ezt az jövendő mondást, ő-maga Christus Vrunk az ő prædikállásának idejéről magyarázza, *Matth. 13. v. 14. Marc. 4. v. 12. Luc. 8. v. 10. Ioan. 12. v. 40.* Mi űdőben lőtt légyen pedig az igíreteknek vége, nem minnyájan egyaránt magyarázzák. Némellyek az Vj Testamentomnak első rendelése-korra halasztyák, [b] midőn az Vég vacsorán illyen szókkal szerzé Christus Vrunk az Vj Testamentomot, *Hic calix novum Testamentum* : Ez az pohár uj testamentum ; mellyet az-után [c] halálával megis erősíte. Bizonyithatni ezt az Sz. Pál tanitásával, ki azt mondgya: [d] hogy eléb meg-kellett az Oo Testamentomnak vettetni; és az-után kellett Vjat rendelni. Tehát, az Vég vacsorának rendelése-után, mikor az Sidók Vrunk-ellen tanácsot tartának, és őtet halálra itilék, el-véretett vala

Itá Auguſt. & alii apud Bellar. lib. 5. de Pontific. cap. 9. Exod. 32. v. 26. v. 28.
2. Paral. 28. v. 22. 23.
Supra, fol. 520.
a Staple. Relect. Contr. 1. qſt. 4. art. 2. ad 7. Bellarm. 2. de Concil. c. 8. Libr. 3. de Eccleſ. c. 17. Gretſer. Defenſ. lib. 3. c. 4. de Verbo Dei. f. 1245.
b Ita Maldonat. in Matth. 26. v. 27. Colñ. 650.
c Hebr. 9. v. 16.
d Hebr. 7. v. 18. 19. ca. 10. v. 9.

tőllők az igaz tanitásnak kúlcsa. Némellyek pedig azt itilik: *a* hogy ottan hamar,mihent Christus Vrunk prædikállani kezdett, haszontalanná lőtt, és ugyan megis szűnt az Sidó Papi fejedelmek tanitásának méltósága.

Ebben az utólsó Feleletben nagy akadék vagyon. Mert Vrunk,azután az prædikátio-után,melyben azt mondá, *b* hogy,valamit parancsolnak az Moyses székiben űlő tudósok, azt cselekedgyék; azt mondá, hogy *c* két nap-múlva őtet meg-ólik. Tehát, mind szinte az Christus halálaelőtt-való napig tartott az engedelemre-való kötelesség.mert,ha akkor immár el-vétetett vólna tőllők az igaz tanitásnak kincse,nem kötelezte vólna üdvőzitőnk az engedelemre. Erősithettyük ezt Sz. Agoston mondásival,ki sok helyen magyarázván ezt az Vrunk parancsolattyát,azt irja: hogy, bátorságossá tőtt ezzel az parancsolattal Christus Vrunk,az gonosz Pásztoroknakis igaz tanitásárúl: *d Cæleſtis Magiſter,etiam de Præpoſitis malis plebem ſecuram fecit,ne propter illos Doctrina ſalutaris Cathedra deſeratur,in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neq; enim ſua ſunt quæ dicunt, ſed DEI, qui in Cathedra Vnitatis, doctrinam poſuit Veritatis.*

Erre kűnyű az felelet. Mert, a' miképpen Sz. Hierónymus jelenti, ezis, mint szinte az *e* Oo Testamentomban adatott parancsolat,meghatároztatott, és csak akkor kötelezett, mikor az Törvényt magyarázták az Irás túdók: *f Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ. per Cathedram, Doctrinam Legis oſtendit.* Es ez-szerént kel érteni az Sz. Agoston szavajárását,mellyet *g* miis nem egy helyen követtünk. Másképpen felelnek erre *h* némellyek, 's azt mondgyák : hogy, Vrunk nem azért mondá, hogy engedgyenek az Iráſ-túdók tanitásának, mintha akkor helyén vólna az Synagóga tanitásának méltósága : hanem csak azért, hogy ne láttatnék ellenkedni az Törvénytűl rendeltetett Pásztorokkal. Félő sem vala, hogy valaki innen az hamisságnak követésére okot venne : mert Christus Vrunk, tanitásával, és csuda-tételével meg-mutattya vala, hogy ő-néki 's nem az Sidóknak kel hinni.

Mikor az Irás azt mondgya,hogy Minnyájan el-tévelyedtek: az-szerént mondgya, a'mint ennek-előtte† hallók,hogy közönségesen mindeneknek tulajdonittatik a'mi sokakban találtatik. Az Farisæusoknak hamis *Traditióit*, mellyeket Vrunk kárhoztat,nem kel közönségesen az egész Synagogának tulajdonitani.

a *Gretſ. ſupra, Serar. Trihær. lib. 2.cap.6.*

b *Matt.23. v.2.*

c *Matt.26. v.2.*

d *Aug.tō.3. li.4.de doct. Chriſt.c.27. Tom.6.l.16. cont. Fauſt. ca.29. Et in Pſa.36.Cōc. 3.ſub finem. Epi.166.fin.*

e *Supra,fol. 520.*

f *Hier.li.4. in Matth.c. 23.initiō.*

g *Supra,fol. 521.*

h *Gretſer.et Serarius,citati. Cyprian. ep. 55.n.23. Epiſt.69.n.9. Chriſtō ſem per honoravit Sacerdotes.*

† *Supra,fol. 544.*

HARMADIK RESZE.

AZ IGAZ ECCLESIANAK MEG-ISMERtető Ieleirűl.

§.1. Az igaz Ecclésia minden üdőben Látható.

IOl meg kel érteni, mirűl légyen az Kérdés, mikor azon tudakozunk, Hogyha az igaz Ecclésia, láthatóé vagy láthatatlan? Elősőr azért: azt nem kérdgyük, Hogyha az embereket, kik az Ecclésiában vannak,

szemű-

szemünkel láthattyuké? mert tudva vagyon, hogy ezeket,és az ő társaságoknak külső jelenségit meg láthattya, a'kinek szeme vagyon. Másodszor : azt sem disputállyuk, Hogyha szemünkel láthattyuké, a'vagy emberi okossággal meg-esmérhettyüké, kik légyenek az őrők életre Választottak, és kikben légyen az igaz Hit? mert Isten az, a'ki tudgya kik légyenek övéi's kik nem. 2.Timot.2. v.19. Harmadszor : azon sem tudakozunk,Ha testi szemeinkel meg-láthattyuké, hogy az Istennek ez földön igaz Ecclésiája vagyon, és minémű természeti's tulajdonsági légyenek az Christus Ecclésiájának? vagy pediglen, hogy ezeknek az embereknek gyölekézete légyen az igaz Ecclésia? mert, nem külső látásból,hanem hitből tudgyuk, hogy vagyon az Istennek oly nyája ez földön, mely az Sz. Lélektűl az igaz Isteni tiszteletre, és tekélletes tudományra igazgattatik. Aztis, hogy ennek, a'vagy amaz gyölekézetnek társasága légyen ez az igaz Ecclésia; testi látással, vagy az természetnek okoskodásával meg nem esmérhettyük. mert ugyanis, ha szemünkel láthatnók mellyik légyen az igaz Ecclésia,és hol találtassék az igaz Tudomány;szinte ugy nem lehetne viszszavonás az Ecclésiárúl,mint az szemmel látott dolognak igazságárúl nem versengenek az eszes emberek. Az Kérdés azért csak az : Hogyha az igaz Ecclésia, mely az Isteni Tudományt tekélletesen követi, melyben kel nékünkis lennünk ha üdvőzülni akarunk, bizonyos Ielek és tulajdonságok-által, meg esmérhetteſséké minden üdőben az emberektűl ? a'vagy inkáb *Inviſibilis*, meg esmérhetetlen légyen, ugy hogy az Christus Iegyeset, az őrdőgtűl meg-förtőztetett gazságtul, bizonyos Iegyek-által meg ne választhassuk ?

Mikor azért azt taníttyuk, hogy az Ecclésia minden üdőben *Viſibilis*, meg-látható, egyebet nem mondunk, hanem azt : hogy az Christus Vrunktul fondáltatott Ecclésiának , kezdetitűl-fogva, minden üdőben vagyon oly külső és szemmelis láthato Gyölekézete ez világon, melyrűl, bizonyosok lehetűnk, hogy ez az igaz Ecclésia. Ez pedig az bizonyos létel, nem abból vagyon, hogy az Ecclésiának mivólta és természeti, testi szemmelis nézhető légyen; a'vagy, hogy csak külső látásból meg-esmértessék, mellyik légyen az igaz Ecclésia : hanem abból, hogy az Istentűl oly jelenségi adattak az igaz Ecclésiának,mellyeket szemünkel látott dolgokból, a'vagy szemes tanúknak historiájokból meg-tapasztalhatunk valamely Gyölekézetben. és így végére mehetűnk, hogy ez légyen az igaz Ecclésia, mellyet hittel vallunk lenni ez földön. Nemis azért mondgyuk az Ecclésiát Láthatónak, mintha éppen minden részeit szem eleiben hozhatnók. Mert, miképpen az folyó víznek eleit utóllyát nem látod, sem az Magyar Koronának minden várasit egyszersmind nem szemlélheted,de azért ugyan láthatónak mondod az folyó vizet, és az mi Országunkat : azonképpen, noha az Ecclésiának minden részeit nem láthatod, de azért láthatónak mondhatod, ha csak egy része szemed-előtt forogis.

Sommában foglalván azért mind ezeket;az a' Kérdés : Hogyha mutathatnié oly Gyölekézetet , melyrűl igaz hittel tartozunk azt vallani,

hogy ez légyen az Ecclésia, melyben az Istentúl adatott Ielek és Privilégiomok fel-találtatnak?

Az Atyafiak azt vitattyák: hogy, Az igaz Ecclésia láthatatlan. Ezt tanittya az Helvética Confusio: *a Invisibilis appellatur Ecclesia, non quòd homines sint invisibiles ex quibus colligitur: sed quòd oculis nostris absconsa, DEO autem soli nota, judicium humanum sæpè subterfugiat.* Vgyan ezt kel mondani azoknak, kik *b* csak Választottakat, és Szenteket veszsnek az Ecclésiában. mivelhogy, senki sem tudhattya, kik légyenek szentek és választottak. Azért szóll imigyen Calvinus: *c Soli DEO permittenda est cognitio suæ Ecclesiæ, cujus fundamentum est arcana illius electio.*

Erre Két okból vitetnek: I. Mert midőn az Vjságot forralák, azt kérdék az Cathólicusok: hogy, Mutassák-meg, hol vólt ő-előttők az Ecclésia, ha azoknál nem találtatott, a' kiktúl ujontan el-szakadtak az Lutheristák? Ebből az únalmas kérdésből, kúlömben ki nem feselhetének, hanem azt felelék: hogy ők azt meg nem mutathattyák, mert az igaz Ecclésia Láthatatlan: és ő-előttők, az egész világon-lévő Ecclésiák *apostatáltak*, el-hajlottak vólt. II. Mert ha útat mutattak vólna, mellyen az igaz Ecclésiát meg-választhassuk az hamis gyólekőzettúl; félő vala, hogy az Vjtók hamissága szem-eleiben kerúlne. Azért, hogy az meg csalatott kősség, az Vj Tanitók lelki mészár-székiben kőtve tartatnék; azt hiteték el véllek, hogy meg nem esmérheti ember az földön, mellyik légyen az igaz Ecclésia. En pedig jó lelki esmérettel mondom: hogy, ha Lutherista, vagy Calvinista vólnék, csak ez egy tanitásokis ugy el idegenitene tőllők, hogy soha semmi társaságokban nem avatnám magamat. mert ez világon nagyob *Atheismus*, Hitben-való habozás, bizonytalanság, kétségben esés nem lehet, mint ha el-hiszi az ember, hogy semmi bizonyos úta nincsen az igaz Ecclésiának meg-esmérésében. Mert, ha bizonyoson meg nem esmérheted az igaz Ecclésiát; Egy az: hogy, az igaz Hitet sem tudod mellyik, mivelhogy igaz Hit nincs az Ecclésián-kivúl. Más az: hogy lelked vesztése-alatt kőteles vagy arra, hogy az Christus Ecclésiájának eggyességében maradgy. Ha azért nem tudhatod mellyik ez az igaz Ecclésia, hanem csak szerencsére adod magadat valamely Gyólekőzethez, bizonytalan minden dolgod. Sőt, ha az Ecclésia láthatatlan; bizonyos vagy abban, hogy nem az Christus Ecclésiájában, hanem az őrdög iskolájában vagy, mivelhogy látható gyólekőzetben vagy. mert nem tagadhatod, hogy az Lutheristák Ecclésiája, ha az-előtt, mikor nem vólt, látható nem vóltis, de most immár igenis szem-előtt forog Német-Országban.

De lássuk, minémű Bizonyságoknak árnyéka-alatt lappanganak az Atyafiak: I. *d* A' mit hittel vészűnk, azt szemmel nem láthattyuk, *Heb.11.v.1.* De az Crédóban, igaz Hittel tészűnk valláft az Kőzönséges Anyaszentegyházrúl. Tehát azt nem láthattyuk. II. Az Ecclésia, *e* Lelki ház, és Christusnak lelki tagja. Tehát, senki azt testi szemmel nem láthattya. III. Sok példákis erre viszsnek: Mert *f* Illyés idejében, ugy annyira láthatatlan vólt az Ecclésia, hogy ő Prófeta levén, azt

a *Cõfes. Helvet. art. 17. fol. 41.*
b *Supr. fol. 536.*
c *Calv. li. 4. cap. 1. n. 2.*
d *In Vthaker. quæst. 2. de Eccles. c. 2. & 3.*
e *1. Pet. 2. v. 5.*
f *3. Reg. 19. v. 10.*

itilte, hogy ő-nállánal tőb szolgája Istennek nem maradott. Az Vj Testamentombannis, csak nem fenéktúl-fogva fel-forgattaték, és csak nem magva-szakattáig ki-gyomlálták 's el temetteték az Ecclésia, Arius idejében; midőn oly igen csekély vala az Ecclésia, hogy Hierónymus azt merné mondani: *a Ingemiscens orbis terrarum, Arianum se esse miratus est.* Constantius pedig, egynehányszor mondá Libérius Pápának, *b* hogy csak ő egyedúl óltalmazta Athanásiust, kit az egész világ kárhoztatott. IV. Csak azoknak gyólekőzeti lehet igaz Ecclésia, a' kikben igaz Hit vagyon. Senki pedig azt nem tudgya, kiben légyen igaz hit. mert képmutatásból tettetheti az ember, hogy hiszen valamit, noha szúvből azt nem hiszi. *Ergo, &c.*

Ez-ellen az kétségben ejtő hamis tanitás-ellen, mi azt mondgyuk: hogy, Nem csak meg-marad világ végezetig minden údők változásiban az Christus Ecclésiája, mint eléb meg bizonyitók: de ennek-fólótte, olynak kel ennek lenni, hogy bizonyoson meg-esmértethessék; és a' ki akarja, bé-mehessen az ő társaságában. Ez oly szúkséges, és oly bizonyos Tudomány, hogy az tőllünk el-szakadtakis, hoszszu tétovázás-után, ugyan erre térnek. Halhadsza mit ír Melanchthon ama' drága kőnyvben, mellyet Luther *c* csak nem az Sz. Irás-kőzzé számlál: *d Quoties de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtum Vocatorum, quæ est Ecclesia visibilis: nec alibi Electorum ullos somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. nam neq. invocari, neq. agnosci DEVS vult, nisi in Ecclesia visibili. Nec aliam fingamus Ecclesiam invisibilem, & mutam: sed sciamus, ministerium Evangelii publicum, publicas congregationes esse, ut dicitur ad Ephes. 4. Ad hunc cœtum nos adjungamus. Scripturæ enim loci, non de Idea Platonica, sed de Visibili Ecclesia loquuntur, in qua sonat vox Evangelii, & ministerium conspicitur.* Nem sokkal kúlömben szóll Calvinus: *e In Symbolo, ubi profitemur nos credere Ecclesiam, id non solum ad Visibilem, de qua nunc agimus, refertur, sed ad omnes quoq. Electos. f Articulus Symboli, ad externam quoq. Ecclesiam aliquatenus pertinet, ut se quisq. in fraterno consensu contineat, Ecclesiæ deferat, ita se ut ovis ex grege gerat. g Quia nunc de Visibili Ecclesia disserere propositum, discamus vel uno Matris elogio, quàm utilis sit nobis ejus cognitio, imo necessaria; quando non alius est in vitam ingressus, nisi nos concipiat extra ejus gremium, nulla est speranda peccatorum remissio. h Ecclesia Vniversalis, est collecta ex quibuscunq. gentibus multitudo, quæ intervallis locorum dissita, in unam Divinæ doctrinæ Veritatem consentit, & ejusdem Religionis vinculo colligata est.* Az Augustana, és Helvética Confessiois azt mondá *i* nem régen: hogy az igaz Ecclésiában, az Isten igéjének zengése, és az Sacramentomok szolgáltatása meg nem szúnik.

Hogy pedig az meg-magyarázott értelem-szerént, az igaz Ecclésiát minden údőben láthatonak mutassuk; Két dolgot kel meg bizonyitanunk: Elsőt azt; hogy, soha ugy le nem csőpúltetik, és el nem temettetik az Christus Ecclésiája, hogy kúlső gyólekőzeti, Pásztori, tanitási, Szentségek szolgáltatási ne légyenek ő-néki. Ezt ennek-előtte *k* bővségesen meg bizonyitók, és azt az fogástis bé-gátolók, mellyel az Atyafiak, Csak az őrők életre választatott Hiveknek el-rejtetett társaságára akarák facsar-

ni az

a *Hier. cont. Lucifer. c. 7.*
b *Ap. Theodor. 2. Hist. cap. 16.*
c *Supra, fol. 209.*
d *Philip in locis. anno 1556. Basil. Tit. De Eccles. fol. 339.*
e *Calv. li. 4. cap. 1. n. 2.*
f *Ibid. n. 3.*
g *Ibid. n. 4. Vide supra, fol. 534.*
h *Ibid. n. 9.*
i *Supra, fol. 536.*
k *Supra, fol. 542.*

I.

ni az Sz. Irásnak bizonyságit. Mert, hogy most az tőb erős fegyveteket ujonnan elő ne hozzuk, igazán monda iként Melanchthon, hogy, nincs oly Hive az Istennek, ki kűlső gyűlekőzetnek társaságában nem vólna. Es nincsis oly Eccléſiája Chriſtus Vrunknak, melynek Doctori, és Pásztori nem vólnának; melyben sem Kereſztség nem szolgáltatnék, sem az Evangéliom nem hirdettetnék. Tehát az Választottaknakis Látható gyűlekőzetben kel lenniek, és meg-halniok. Nem olyban pedig, melyben az hamis vélekedés regnállyon. mert, ha az illyen Eccléſiának tagja vólna, vagy tévelygő Eretnek, vagy hiti-tagadt és kép-mutató vólna. Szűkség azért, hogy, ha az Istennek minden űdőben vannak kedves hivei, és választott fiai: oly Eccléſiájáis légyen, melynek kűlső társaságában lehessenek, Szentségével meg szenteltessenek, Tanitóinak legeltetésével igazságra vitessenek. Másodikat azért, most csak azt kel meg-mutatnunk: hogy, ezt az igaz Isteni tudományban meg-erősíttetett Eccléſiát, bizonyoson meg-esmérhettyűk.

Suprà, fol. 111.

II.

I. Bizonyság, az Oo Testamentomban adott szép igiretekből vétetik. Az Vr Isten azt igire az Eccléſiának: hogy, az ő kapuja mindenkor nyitva légyen, hogy bé-mehessenek ő-beléje minden nemzetségek: *Aperientur portæ tuæ jugiter: die, ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & Reges earum adducantur. Gens, & Regnum, quod non servierit tibi, peribit.* Soha én meg nem tudom gondolni, mint lehessen mindenkoron nyitva az Eccléſiának kapuja, mellyen az népek bé-mehessenek, ha bizonyoson meg nem esmérhetni, hol légyen az Chriſtus Vára. Azt sem értem, mire-való amaz szőrnyű fenyíték, hogy el-vész, a'ki nem szolgál néki; ha meg nem esmérhettyűk, kinek kellyen szolgálni. Ennek-fölőtte, minek-utánna Isaiás amaz szókat mondotta vólna, mellyeket Chriſtus Vrunk magára magyaráz: [Az Istennek lelke vagyon én-rajtam:] utánna veti, hogy az őrők puſztaságok meg-éppűlnek, és Papok lésznek, kik az Pogány nemzetségnek szépségében dicsekednek: és az ő magvok, és szép nevekedő jövések, oly nyilván lészen, hogy, valaki őket látandgya, meg esméri, hogy ezek az Vrtúl meg-áldott magvak: *Scietur in Gentibus semen eorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Láddé, hogy csak az nem esmérheti meg az Chriſtus magvat, a'ki látni nem akar, és vagy bé-hunnya, vagy el-fordittya szemét? Mikor az Sóltár azt mondgya; hogy az Napban helyheztette Vrunk az ő sátorát: ugy magyarázza ezt Sz. Agoston: hogy az Eccléſiát oly fényeskedővé tőtte, mint az Nap világot: † *In Sole posuit tabernaculum: in manifestatione Ecclesiam. non in occulto, non quæ lateat, non velut operta. Quid tu, Hæretice, fugis in tenebras? quid erras? quid per angulos fugis? quid latitare conaris? In Sole posuit tabernaculum suum.* Másutt az Messiás el-jövetelérűl szólván Isaiás, (mint Vrunk * maga magyarázza) azt mondgya: hogy az Vrnak úttya oly nyilván-való, és meg-esmérhető légyen, hogy az bolond sem véti-el: a *Erit ibi via sancta, & hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.* Az Anyaszentegyház-által kel Isten Országában jutnunk. és a'ki ő-benne nincsen, messze jár az űdvőſ-

I.

Isa. 60. v. 11.

2.

Luc. 4. v. 18

Isa. 61. v. 9.

3.

† *Auguſt. in Pſal. 18. Expoſ. 2. Et 2. contr. Petil. c. 32.*

4.

* *Luc. 7. v. 22.*

a *Isa. 35. v. 8.*

ségnek uttyától, a'mint eléb meg bizonyítám. Ha azért az űdvőſségnek uttyát meg-esmérhettyűk, az Eccléſiátis meg kel esmérhetnűnk. Továbbá: minek-utánna azt jövendőllőtte vólna Isaiás, hogy az Pogányok meg-esmérik Chriſtuſt, és egy Királyi országa éppíttetik ő-néki: utánna veti, hogy őrzőket rendel az Eccléſiának báſtyáira, kik soha meg ne szűnnyenek az kiáltástúl: a *Super muros tuos, Ieruſalem, conſtitui cuſtodes, tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt.* Ieremiás Próféta-általis azt igiri: hogy, b soha szűneti nem lészen az Papoknak. Haszontalan vólna pedig az őrző, ha meg nem esmérhetné, kit kellyen őrizni. Végezetre: c Isaiás, és d Michéás, az Isten házának hegyét, oly magasnak nevezik, hogy minden hegyeket fellyűl hallad. Danielis, az Chriſtus országát oly e Hegynek hija, mely az egész világot bé-tőlti. Ezzel az Hegynek *Metraphorájával*, azt jelenti az Vr Isten, hogy el nem rejtetik, hanem igenis láthato lészen az Eccléſia.

5.

a *Iſa. 62. v. 6.*

b *Jerem. 33. v. 18. 21.*

6.

c *Iſa. 2. v. 2.*

d *Mich. 4. v. 1.*

e *Dan. 2. v. 35. & 44.*

II. Bizonyságot, az Vj Testamentomnak világos mondásiból állatok: Mert, Leg-előszőr, Azt parancsollya Chriſtus: hogy, f ha vét ellenűnk a' mi Atyánkfia, bé-vádollyuk az Eccléſia előtt: és ha ennek sem enged, ugy tarcsúk mint Pogányt. Holott, arrúl az Eccléſiárúl szóll, melynek engedelmeſséggel tartozunk: az az, nem az őrdög házárul, az Tévelygéseknek fészkérűl, az Eretnekségek barlangjárul. mivelhogy az Eretnekségre vívő gyűlekőzetnek engedelmeſségére nem kőtelezetnek az Chriſtus Iuhai, kik g az idegennek szavát nem halgattyák, h sem az hitetlenekkel egy igát nem vonsznak. Mert meg-vagyon parancsolva nékik: i hogy, ki mennyenek az tévelygők-kőzzűl; el-távoztassák k az viszszálkodókat, *Rom. 16. v. 17.* és csak ingyen neis l kőszőnnyenek nékik. Nem az csalárd, és tévelygő Eccléſiárul szóll tehát Chriſtus Vrunk, hanem az ő Iegyeséről. Ezt azért az igaz Eccléſiát, olynak mondgya lenni, melyhez hozzá-mehetűnk, itíletit meg-érthettyűk, és az ő itíletiből végére mehetűnk, kik légyenek a' kiket ugy kel tartanunk, mint az Pogányokat. Másodszor, az Sz. Irás azt mondgya: m hogy az Vr Isten, Doctorokat és Pásztorokat rendelt, kik az ő testét az Eccléſiát, mind világ vegéig éppitcsék, és az hamis Tudományok szelétúl meg-őrizzék; n az Anyaszentegyházat igazgassák; o nyitva tarcsák az ő ajtaját mindeneknek, valakik bé akarnak menni. Ittis arrúl az Eccléſiárúl szóll, mely Chriſtusnak tagja lévén, meg-óltalmaztatik az hamis tudományok szelétúl. Ha azért ennek gondgyát kel viselni; bizony, megis kel őtet esmérni. mert, senki annak gondgyát nem viselheti, sem azt nem őrizheti, vagy éppítheti, a' kit ingyen nemis esmér. Harmadszor: Chriſtus Vrunk önnön-maga hasonlittya az ő nyájának Vezérit az Nap világhoz: az hegytetőn éppitett Várashoz, mely el nem rejtethetik: az Gyertyához, mellyet nem a' végre gyujtanak, hogy véka-alá tegyék, hanem hogy az gyertyatartóbul fényeskedgyék az házban lévőknek. Ha azért az Anyaszentegyháznak Doctori és Pásztori el nem rejtezhetnek, hanem mindenkor meg-esmértetnek: kétségnélkűl az ő Tanitványok, és az házban lévő luhokis, a' kiknek világosságot adnak, el-rejtve nem lehetnek. Erősít-

I.

f *Matth. 18. v. 16.*

g *Joan. 10. v. 6. 8.*

h *2. Corin. 6. v. 14.*

i *Ibid. v. 17.*

k *Supra fol. 85.*

l *Epiſt. 2. Joan. v. 10.*

2.

m *Epheſ. 4. v. 12.*

n *Actor. 20. v. 28.*

o *Iſa. 60. v. 11.*

3.

Matth. 5. v. 15.

hettyük ezt az Sz. Pál mondásával, ki az igaz Hitet, nem kûlômben irja hogy nevekedik, hanem az igaz Pásztoroknak prædikállása-által. Ha azért az igaz Hit soha el nem fogyhat, az igaz Pásztoroknakis meg kel maradniok; és megis esmérheti az kôsség, ki légyen az Ecclésiának igaz Pásztora 's ki nem. Mert, ha ezt meg nem esmérheti, nem hihet bizonyoson az Pásztoroknak: és igy tellyességgel haszontalanok léfznek az Pásztorok, mert az ô tanitások-által az Hit nem gyarapodhatik. Ha pedig az Anyaszentegyháznak Pásztorit meg-esmérhetni, bizonyos dolog, hogy ô-magátis az igaz Ecclésiát meg-esmérhetni. Negyedszer: Sz. Pál arrúl az Ecclésiárúl szólván, mely az Igazságnak oszlopa, az az, nem az el-tévelyedett gyülekôzettûl, azt irja: hogy, a' végre irta Timótheusnak, minémû embereket kellyen Püspôkségre, és Diaconusságra választani, hogy meg-tanullya, mint kellessék magát viselni az Ecclésiában. Holott, azt az Ecclésiát nevezi Igazság oszlopának, melyben forgódik vala Timótheus, és Pásztorokat rendel vala az ô legeltetésére. Tehát igenis látható, és meg-esmérhetô gyülekôzetnek kellett ennek lenni. Több Bizonyságokatis számlálánk ennek-elôtte, mellyeket most ujobban nem szûkség emlitenûnk.

Rõ. 10. v. 15.

4. 1. Timoth. 3. v. 15. v. 14.

Suprà, fol. 543.

I. * Suprà, fol. 533.

2. Suprà, fol. 95. & 462.

3. † Suprà, fol. 518. * Supr. fol. 39. & 501. † Suprà, fol. 525.

III. Bizonyságot, az Hit fondamentomiból eredett Okoskodásból támasztom: Elôszôr: Tartozunk minnyájan az Ecclésiában lenni, * ugy hogy senki az Atya Istennek kedvében, és Országában nem juthat, valaki az Ecclésiának Anyai dajkálkodásával nem nevekedik. Nem elég pedig, hogy akármely Ecclésiában bé-tántorodgyunk, és annak tagjaikôzzé számláltassunk, hanem ugyan az igaz, és minden Eretnekségtûl tiszta Ecclésiában kel lennûnk, ha üdvôzülni akarunk. Ebben nem mehetünk, ha meg nem esmértethetik az igaz Ecclésia: és ha szinte tôrténetbôl belé ûtkôznénkis, nem tudhatnók bizonyoson, ha jó úton járunké, vagy bolyongunk. Másodszor: Az Sz. Agoston mondása-szerént, kûlômben nem tudhattyuk, mellyik légyen az Apostolok irása, az Istennek könyvei, hanem az Anyaszentegyháznak bizonyság-tételébôl. Ezt pedig, bizonyoson meg nem tanúlhattyuk akármely tévelygô gyülekôzettûl, mert ennek bizonysága igen kétes, és bizonytalan. Tehát, az Chriſtusnak igaz Iegyesétûl kel az Sz. Irás könyvének laistromát vennûnk. és a' mely bizonnyal hiszszûk, hogy ez az Isten könyve, oly bizonnyal kel tudnunk, hogy igaz Ecclésia az, a' mely elônkben adgya ezt az könyvet. Maga ha ez az Ecclésia meg-esmérhetetlẽ vólna, nẽ vehetnôk tôlle az Sz. Könyveket. Harmadszor: Az Sz. Irás bizonyos magyarázattyának, és az Keresztyénségbẽ támadott viszszavonások le-szállításának szûkséges vóltából, igy bizonyithatunk: Nincs egyéb bizonyos út, az Sz. Irás igaz értelmében, † hanem az Sz. Lélektûl vezéreltetett Ecclésiának tanitása. Annak-fôlôtte: ha az Istennek bôlcs gond-viselése vezérli ez világot, * ugymond Sz. Agoston, bizonyos módunkis vagyon az Igazságnak esméretiben, és az viszszavonásoknak le-szállításában. † mert, ez világi birodalmoknális roszszabban vólna rendelve az Christus országa, ha vég nem lehetne az ô-benne támadott veszekedésekben. Soha pedig

kûlômben le nem szállíttathatnak az villongások, hanem az igaz Anyaszentegyháznak itiletivel; a' mint a példákkal, és bizonyos b okokkalis meg-bizonyitók. Tehát szûkség, hogy meg-esmérhessûk az igaz Ecclésiát. mert ha ezt meg nem esmérjûk, semmi eggyesség nem lehet kôzôttünk: c *Nulla est securitas Vnitatis, nisi ex promissis DEI Ecclesia declarata, quæ super montem constituta abscondi non potest. & ideò necesse est, ut omnibus terrarum partibus nota sit.* Negyedszer: Mikor Chriſtus Vrunk, és az Apostolok e' földön vóltanak, bizonyoson meg esmérhették az emberek az ô éppûletit, és gyülekôzetit. mellyet ha nem esmérhették vólna, meg-fedhetôk sem lôttek vólna a' kik az d Iesus Tarsaságában, és az Apostolok gyülekôzetiben nem állottak. mivelhogy senki nem köteles, hogy abban az Ecclésiában adgya magát, melynek igazságát bizonyoson nem esméri. Az pedig túdó dolog, hogy e menthetetlenek vóltak az Sidok, hogy az Apostolok gyülekôzetiben nem mentenek. Tehát, akkor meg-esmérhetô vólt az Chriſtus Ecclésiája. ez pedig nem tûnder, a' vagy tátos, hogy természetit most el-változtatván, láthatatlanná fordult vólna. Eotôdszôr: Ha az Chriſtus Ecclésiája láthatatlan, és meg esmérhetetlen: követkôzik: 1. Hogy az Luther gyülekôzete, nem Chriſtus nyája; mivelhogy ezt, a' kinek szeme vagyon, meg-láthattya. 2. Hogy senki jó lelki esmérettel az Lutheriſta, vagy Calviniſta gyülekôzetben nem álhat. mert a' mely Gyülekôzetrûl bizonyosok nem vagyunk, hogy igaz Ecclésia; azzal nem czimborálhatunk kûlômben, hanemha koczkára, és szerencsére vettyük lelkünket, kit sem az okosság, sem az Isten meg nem enged. 3. Hogy Lélek karhozat-nélkûl, senki az Lutheriſta, vagy Calviniſta gyülekôzetnek eggyességében meg nem maradhat. Mert, ha az Atyafiak meg nem esmérhetik, mellyik légyen az igaz Ecclésia; azt sem tudhattyák, ha Chriſtus Ecclésiájae, vagy ôrdôg akla az a' gyülekôzet, melyben vannak. A' ki azért bizonyosb útat akar üdvôsségére talalni, ki kel az Luther, és Calvinus zászlója alól mustrálni.

a Suprà, fol. 101.
b Suprà, fol. 525.
c Aug. tõ. 7. lib. 3. contr. Parme. c. 5.

4.

d 1. Corint. 1. v. 9.
e Joan. 15. v. 22. Actor. 13. 46.

5.

IV. Bizonyságot az Sz. Atyák tanitásából vehettyük. Ezek egyenlô értelemmel azt mondgyák: f hogy az újonnan támadott Eretnekségeknek zavaros tócsáit, az Ecclésia tanitásának fényességével kel kiszárasztani. Aztis tanittyák: hogy az Ecclésiából, g mint az Igazságnak tár-házából, kel venni az Igazságot. Efféle mondások igazak nem lehetnek, ha meg-esmérhetetlen az Ecclésia. Továbbá: ugyan világos igékkel aztis tanittyák az Sz. Doctorok: hogy, soha az Ecclésia el nem rejtheztetik: h *Facilius est Solem extinguere, quàm Ecclesiam occultari.* Sz. Agostonnak két szép mondási, csak im eléb hallók. Másutt imigyen szóll: i *Ecclesiam ignorare nulli licet. ideò, secundum verbum Domini, abscondi non potest.* k *Hæc est Civitas in monte posita, quæ abscondi non potest. hæc est lucerna, quæ sub modio non occultatur: omnibus nota, omnibus diffamata.* l *Vera Ecclesia neminem latet.* Es ugyan az Anyaszentegyháznak lelei-kôzzé számállya Sz. Agoston aztis: hogy, soha az igaz Ecclésia el nem rejtethetik.

Ier felellyünk-meg immár az Ellenkezôk Bizonyságira:

Az Elsôre, meg kel ezt fejteni, mind Calvinusnak 'smind Me-

f Hiero. suprà fol. 534. alis, fol 523.
g Irenæ. suprà. fol. 531.
h Chrysost. tom. 1. Hom. 4. in illa. Isai. Vidi Domin. initio.
i Aug. Epi. 170.
k In Psal. 47. init.
l Lib. 2. cõt. Petil. c. 32.

lanchthonnak. mivelhogy ők iménta azt mondák, hogy az Crédóban vallást teszűnk az látható Ecclésiárul. Sőt közönségesen minnyájoknak megkel erre felelni, valakik azt mondgyák, hogy az ő Ecclésiájok igaz Ecclésia. mivelhogy mi údőnkben, mind az Luther 's mind az Calvinista győlekőzet látható, és meg-esmérhető. Rővideden, azont felelem, a' mit Sz. Agoston, magyarázván az mit Vrunk monda Sz. Thamásnak, † [Mivelhogy láttad, hittél:] * *Aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, credidit Divinitatem :* Más vólt, ugymond, a'mit látott, 's más a'mit el-hitt. az embert látta, 's az Istenséget hitte. Ittis, a'mit szeműnkel látunk, nem egyéb, hanem az kűlső Győlekőzet, mely az vallásban, és Isteni szolgálatnak formájában nem kűlőmbőz. Azt pedig hittel hiszszűk, és szemmel nem láthattyuk, hogy ez légyen az Chrístus Vrunk Iegyese, és igaz Ecclésiája. De ez az Hit mi-bennűnk ugy kezdetik, és ugy tartatik megis, ha az igaz Anyaszentegyháznak bélyegit, és esmértető Iegyeit, mellyeket az Sz. Iras előnkben-adott az Historiákból, régi Szokásokból, kűlső Rend-tartásból, és Religiónak formájából meg tapasztallyuk. Mert így mehetűnk végére, hogy ez amaz Ecclésia, mellyet az Vr Isten meg-akart esmértetni az ő-tőlle adatott Ielenségekben. Ez pedig az bizonyos létel, nem csak az szemmel látott dolgon éppíttetik, hanē az Istentűl ki-jelentettett, és Hitből vőtt Igazságon, mely az Anyaszentegyháznak Ieleit előnkben adgya.

† *Joan. 20. v. 29.*
* *Aug. trac. 79. in Joannē. Gregor. Homil. 26. in Evang.*

Cōclusio debiliorē partē sequitur. Ideo obscurū est, quod ex altera, p-positione obscura deducitur.

Az Masodikra : Az Ecclésia, lelki ház : de azért, ugyan megesmértethetik azokból az kűlső Ielenségekből, mellyek ő-benne találtatnak: miképpen a' mi lelkűnkis az kűlső cselekedetekből meg-esmértetik, mikor az testet eleveníti. Azért neveztetik pedig Lelki háznak az Ecclésia: mert az Lélek údvősségére, 's Lelki cselekedetekre rendeltetett. noha magában kűlső képpenis meg-esmérhető. miképpen az fel-támadás után, a' mi testűnk, † Lelki testnek; és mostannis, a' mi ló cselekedetink, * Lelki áldozatoknak neveztetnek.

† *1. Cor. 15. v. 44.*
* *1. Pet. 2. v. 5.*

Az Harmadikra, kész feleletűnk vagyon: mellyet hogy jól eszedben veheś, emlekezzél arrúl, hogy Salomon halála-után, két-felé szakada az Sidóság: *a* Az Iuda, és Benjamin nemzetsége, Ieruśalembe Roboámot tővé Királlya. Az Israël fiai pedig, Ieroboámot választák Királlyá, és Samariában helyhezteték. Hogy pedig az Ieruśalemi templomnak Szentsége az Ieroboám birodalmát meg ne kisśebitené, Béthelbe, és Dánban, *b* két arany borjút emelének, és el-hiteték, hogy ezek az Israël Istenit. Ezt fondamentomúl vetvén, azt mondom : hogy, szinte mikor Achab Király dúhősködésének idejében panaszolkodék Illyés, hogy csak egyedúl maradott; akkor Ieruśalemben igenis virágzott az Isteni szolgálatban az Ecclésia. Mert, mikor Acháb Israëlnek Királlya lőn, akkor Ieruśalemben Asa uralkodott, *3. Reg. 16. v. 29.* kirúl az Irás azt mondgya : hogy, oly híven szolgálta az Istent, mint Dávid; és semmi bálványozást nem szenvedett az ő népe kőzőtt, *3. Reg. 15. v. 11. 14. 2. Paralip. 14. v. 2.* Asa halála-után, az ő fia Iosafat lőn Királlyá, *2. Paral. 17. v. 1. 3. Reg. 15. v. 24.* ki Achábbal ugyan sógorságotis szerze, *2. Paral. 18. v. 7.* és Acháb halála-utánnis uralkodott, *3. Reg. 22. v. 40. 41.* Iosafát Király idejében pedig, Ieruśalembe

a *3. Reg. 12. v. 21. v. 20.*

b *v. 28.*

3. Reg. 19. v. 14.

igen világosón fénylett az Isteni tiszteletben az Ecclésia; mint olvassuk *2. Paralip. 17. v. 3. 6.* Ez így lévén, Illyés Próféta nem azon panaszolkodik, hogy mindenűtt el-fogytak az Isten szolgai; hanem, nevezet-szerént Két dolgot sajnál : 1. Hogy † az Israël fiai (kiket mondám, hogy Ieroboám után indúltak vala) el-hatták az Istent: *Dereliquerunt pactum tuum filii Israël.* 2. Hogy az Próféták-kőzzűl, csak ő egyedúl máradott: *Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum solus.* Ezt pedig csak azokrul az Próféták rúl érti, kik az Istennek tiszteśségét óltalmazták. miképpen annak-utánnais azt mondgya: hogy, csak ő maradott egyedúl az Próféták-kőzzűl, *3. Reg. 18. v. 22.* noha jól tudta, hogy csak Abdiásis *Százat rejtett vala el az Próféták kőzzűl, hogy Acháb-eleibe ne kerűlnének. Nē mōdgya azért Illyés Próféta, hogy az egész Ecclésia el-rejtetett: hanem csak az Israël tartományában-való fogyatkozását emliti az Próféták nak. Mikor pedig azt mondgya; *a* hogy, el rontattak az Isten Oltári: *b Altarium nomine, quæ nulla erant extra Hieruśalem, aliquid Altaribus conferendum intelligit:* az Isteni tiszteletet érti az Oltárok nevén. mert nem *c* vala szabad Oltárt emelni az Istentűl választott helynek-kivűle.

† *3. Reg. 19. v. 14.*

* *3. Reg. 18. v. 13.*

a *3. Reg. 19. v. 10.*

b *Albericus Gentilis Calvinista, Disput. ad l. 1. Machab. c. 10. fol. 79.*

c *Vide Josuæ 22. v. 10. 19.*

Ezekből meg-tetczik, hogy Illyés idejébennis vólt az Istennek látható Ecclésiája. De ha szinte nem lőtt vólnais, nem kel az Synagógában esett fogyatkozást az Ecclésiára háritani. mert az Irás mondgya, hogy az Vj Testamentomnak győlekőzeti, jób igiretekkel vagyon meg-erősítve, hogy sem az Synagóga, *Heb. 8. v. 6. 8. Ierem. 31. v. 32.*

Arius idejében, bezzeg sokan meg tántorodtak, és az Sz. Irásnak ezelőtt *d* meg-magyarázott szava-járása-ként, mivelhogy nagy részе ez világnak meg-űtkőzőtt vala, azt mondgya Hierónymus : hogy, az egész világ Arianussá lőtt vala. De azért, az *e* Sz. Agoston mondása-szerént: *Et tunc suis firmissimis eminebat*; akkoris az ő erős tagjaiban meg-esmérszett, bajt állott, és nagy hamar leis nyomta az hamisságot. Azért, nem csak Athanásius, de az Római Pápais *f* Libérius, hozzája halgató Pűspőkőkkel egyetembe, számkivetést szenvedtek az Igazságért. Spanyól-országból, *g* Osius Cordubai Pűspők, az tőb Szent Iámborokkal, ki-szallottak Athanásius mellett, az Nicæabéli győlekőzetért bajt vittanak. és soha ugy le nem nyomatott az Igazság, sem az hatalmas Császárok erejével, sem az Ariminumban és Szeremben őszve-győlt sok száz Ariánus Pűspőkők méltóságával, hogy magvát szakaszthatták vólna az Chrístus bajnakinak.

d *Supra, fol. 544.*

e *Aug. supr. fol. 542.*

f *Theodor. li. 2. cap. 16.*

g *Socrat. lib. 2. cap. 20.*

Az Negyedikre azt mondom : hogy, szűvét senkinek nem láttyuk; azért nemis tudgyuk bizonyosón, kiben légyen az igaz Hit 's kiben nem. De azt bizonnyal tudgyuk, hogy az mely valláśt az Chrístus Ecclésiája tanit, az hamis nem lehet. Aztis tudgyuk; hogy, azok kőzőtt, kik kűlsőképpen azt vallyák, a'mit tanit az az Ecclésia, melyben Istentűl adott Ielensegek találtatnak, sokan belső-képpennis igazán hísznek.

§. 2. Elégtelen Ieleit adgyák az Atyafiak az Ecclésiának.

Nem szolgála az Első igyekezet az Hit Vjtóknak. mert szerét nem

teheték, hogy az igaz Eccleſiát, melynek engedelmeſségéhez kôteleztettünk, el-rekkentenék 's eſmérhetetlenné tennék. Azért, titkon áſnak vermet, és más ſzín-alatt akarják el-rejteni az Anyaſzentegyházat. Mert Ieleit adgyák az Eccléſiának; de ollyakat, mellyeket ſzinte oly nehéz meg-eſmérni, mint magát az Eccléſiát.

a Helvet. ca. 17. fol. 39.
b Auguſtã. art. 7.
c Calvi. 4. Inſtit. cap. 1. n. 10.
d Joan. 10. v. 27.
e Joan. 8. v. 47.

Azért, az *a* Helvéciai és *b* Auguſtai Confeſſio, *c* Calvinuſſal és egyebekkel eggyûtt, azt mondgyák: hogy, az Eccléſiának meg-eſmértetô Ielenſége nem egyéb, hanem az Iſten igéjének tiſztán-való hirdetéſe, és az Sacramentomoknak igaz ſzolgáltatáſa. Bizonyittyák azt: 1. Mert Vrunk azt mondgya: hogy, *d* az ô Iuhai az ô ſzavát halgattyák. *e* valaki az Iſtentûl-való, az ô igéjét halgattya. Ennek-fölötte: az Kereſztſségnek ſzolgáltatáſával, és az Iſten igéjének hirdetéſével gyôlekôzik az Eccléſia, *Matth. 28. v. 19. Rom. 10. v. 14.* az Evangélium-által ſzûlnek fiakat Iſtennek az Tanítók, *1. Cor. 4. v. 15.* ez-által nevekedik és terjed az Anyaſzentegyház, *Actor. 16. v. 5.* Tehát, az Eccleſiát az Iſten igéjének igaz tanitáſából kel meg-találni. 2. Az Anyaſzentegyházat az Sz. Irásból kel meg-eſmérni, a'mint Sz. Agoſtontúl hallók. Tehát az Sz. Irás jele az Eccléſiának.

Mi ez-ellen azt tanittyuk: I. Hogy az Anyaſzentegyház az Iſten igéjének igaz tanitáſától ſoha meg nem foſztathatik. mert, a'mint megbizonyitók, az igaz Eccléſia, hamiſſágot, és az Iſten igéjével ellenkedô Eretnekſéget nem tanithat. E' mellett, ſoha Lelki Paſztorok és Tanítóknélkûl ſem lehet, hanem ô-benne mindenkor zengeni kel az Tanítók ſzavának, és az ô igaz Prædikálláſok-által éppûlni kel az Chriſtus tagjának, mind világ végéig. Annakokáért, nem lehet igaz Eccléſia, valamelyben az Iſten igeje tiſztán nem hirdettetik; és az Szentſégek igazán nem ſzolgáltatnak. Ezeket igen világoſon meg bizonyitók ennek-elôtte.

2.

II. Azt mondgyuk: hogy, itt nem akár-minémû ajándékit, és tulajdonſágit vadáſzſzuk az Eccléſiának: hanem oly bizonyos Ielenſégit, mellyek-által ennek eſméretire juthaſſunk. Annakokáért, noha az igaz Tudományt az Eccléſiától el nem ſzakaſztyuk: mindazáltal ezt nem tartyuk oly Ielnek, melyből az igaz Anyaſzentegyháznak eſméretire juthaſſunk.

I. ARGVMENTVM. † Vide Aug. infrà, hoc capite. §. 7.

Elsô Bizonyſág: Az Eccléſiának meg eſmértetô Ieleinek ollyaknak kel lenni, mellyek-által minden † rendbéli emberek meg-eſmérheſſék az Eccléſiát. Mivelhogy mindenek hivattatnak az Anyaſzentegyházban, és kôteleſek, hogy ennek társaſágában mennyenek; a'vagy, ha immár ben vannak, hogy végig maradgyanak. Erre pedig kôteleſek nem vólnának, ha elégſéges jelenſégek nem vólna, mellyeknek erejébôl megválaſzthatnák az Eccléſiát az Eretnek gyôlekôzetektûl.

De azis bizonyos, hogy kôzönſégeſen mindenek abból meg nem eſmérhetik az Eccléſiát, hogy az ô tanitáſa minden czikkelyben az Sz. Irásnak igyenes folyáſán marad. Tehát, az Tudománynak igyeneſſége, nem lehet az Eccléſiának eſmértetô jele.

Vide ſuprà, fol. 99.

Az Bizonyſágnak Második Réſze, abból ki-tetczik. Mert, hogy valaki meg-itilheſſe, ha az Irással eggyezé, vagy ellenkezik valamely gyôlekôzetnek tanitáſa, Két dolog ſzûkſéges: 1. Hogy az Sz. Irásnak minden mélyſéges tanitáſát, és titkát értſe. 2. Hogy, az mely gyôlekôzetnek Tudományát az Sz. Irásnak próba-kôvére viſzi, annak minden

erôſſé-

erôſſégét, bizonyitáſát, mentſégét tudgya. Mert, ha ez Két dolognak valamellyikében meg-fogyatkozik, lehetetlen hogy meg-itilheſſe az Tudománynak eggyeſſégét, vagy kûlömbözéſét az Sz. Irással. Azis pedig lehetetlen emberi mód-ſzerént, hogy minden emberben találtaſſék ez a' Két dolog, mely az túdós Doctorokbannis igen vélte vagyon, ha vagyonis egybe valakibe. Mert, a'mint ez-elôtt meg-mutatám, az Sz. Irásban ſok nehéz dolgok vannak, mellyeket meg-gondolván Sz. Agoſton, azt mondá: hogy ô többet nem ért az Sz. Irásban, hogy ſem mint értene. Azis bizonyos; hogy, az kôz emberek gyakran ingyen nemis értik, miben légyen az ô Eccléſiájoknak az tôb gyôlekôzetekkel-való egyenetlenſége. sôt csak az Kérdéſeket ſem tudgyák mirûl légyenek, nem hogy az ellenkedô pártoknak bizonyſágit, és magok óltalmazáſit értenék. Mert, vallyon menyin vannak az Lutheriſta és Calviniſta kôſſég-kôzzûl, kik tudgyák, Micſoda egyenetlenſég légyen az moſtani Vj Tanitók-kôzôtt; az Fiu Iſtennek Meg-teſtesûléſérûl: az Iſtennek Válaſztáſárûl: az Bûnnek okárûl: az Eredendô vétekrûl: az Chriſtus Teſtének méltóſágárûl: az Megigazuláſrul: és egyéb mély dolgoknak kérdeſzkedéſérûl? Próbállya-meg magát, amaz Hit igazgató kofa, vagy egy ſzurkos orrú mûves legény, és egy túdós ember-elôtt fejtegeſſe-meg csak az kôzbe-vetett kerdéſeknek értelmét. Ha pedig csak azt ſem tudgya micſoda az Kérdés, mint mérheti-ôſzve az Sz. Irásnak igazſágával? Hiſzem † nem lehetnek minnyájan Doctorok az Eccléſiában, hogy egy-aránt el-érkezzenek az Irás viſgálásban. Es, el nem titkolom gondolatomat: Ha én Lutheriſta, vagy Calviniſta Fejedelem, vagy Vr, vagy Nemes ember, vagy Mûves és paraſzt ember vólnék, csak ebbôlis, hogy az Anyaſzentegyház eſméréſére egyéb Ielenſéget nem adnak az Vj Tanitók, az Sz. Irással mindenben eggyezô tanitáſnál, eſzemben vehetném, hogy meg-csalnak engemet. Mert magamban igy okoskodnám: A'mint hallom, a' ki okoſſan, és bátorſágoſon akar valamely Gyôlekôzetben lenni, meg kel elôſzôr tudni, hogy annak az Gyôlekôzetnek, minden tanitáſa eggyez az Sz. Irással. én pedig bizonyoſon tudom, hogy elég ember nem vagyok, az kôzben-vetett dolgoknak oly derék értéſére, hogy bátorſágoſon az Sz. Irás-mellé vethеſſek minden Tudományt. mert nem tanúltam az Theologiát, és ſok dolgokban csak azt ſem tudom, mi légyen az kôzben-vetés. Tehát bizonyos vagyok abbannis, hogy nem okoſſan, és bátorſágoſon hajlottam az Luther vagy Calvinus nyájához. Abban pedig bizonyos vagyok, hogy megcſalnak engem az Vj Tanítók, mikor oly útat mutatnak az Eccléſiának eſméretire, mellyen nem tudok járni.

† 1. Cor. 12. v. 12. 29. Rô. 12. v. 4. Eph. 4. v. 11.

II. ARGVMENTVM.

Masodik Bizonyſág: Nem csak olynak kel lenni az Anyaſzentegyház eſméréſére rendelt Ielnek, mely mindeneknek kôz leheſſen; de annak-fölötte, az mely Ielbôl meg-eſmérûnk valamit, olynak kel lenni annak, hogy mi, kûnnyebben meg-eſmérheſsûk az jelt, hogy ſem azt, a'mit az-által akarunk viſgálni.

Az pedig nyilván vagyon, hogy egy cſepnyére ſem kûnnyeb azt meg eſmérni, hogy ez az Gyôlekôzet minden tudományában eggyezé az Sz. Irással, hogy ſem azt, hogy ez az Gyôlekôzet az Sz. Irásban ajánlott Eccléſia. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Elsô Réſze abból ki-tetczik: Mert, haſzontalan

vólna

vólna az Iel, mely minket annak esméretire nem vihetne, a'mit ô-általa keresûnk. Ha pedig kûnnyebben meg nem esmérhetnôk az jelt, hogy sem a'mit ez-által keresûnk,nem vihetne annak esméretire,a'mit fel akarnánk találni. Második Része bizonyításunknak, *Minor propositio*, kitetczik, az Tudománynak, és Sz. Irásnak ôszve-vetésének nehézségébôl, mellyet az Elsô Bizonyságban említénk. Az Harmadik Bizonyságbólis világosb lészen ennek igazsága. Es hogy messze ne mennyûnk, ô-magok az Atyafiak, csak meg-gondolni sem tudgyák, mivel lehetne kûnnyeb az Tudománynak az Sz. Irással-való eggyességét meg-esmérni, hogy sem az Ecclésiát. Es, ha valamit gondolhatnánakis; soha az Sz. Irásból legkisseb bizonyságát sem adhatnák ennek az kûnnyebségnek.maga semmit nem akarnak hinni az Sz. Irás bizonyságanélkûl.

III. ARGVMENTVM.

Harmadik Bizonyság : Azt nem mondhattyuk valamely dolognak esmértetô Jegyének,a'mit egyszer-'smind azzal eggyûtt keresûnk,az minek jegyéûl adatik. Miképpen, ha valaki azt kérdené; Mint talállya fel az Bécsben vivô útat? Nem igaz jelt adnál ha azt mondanád, hogy az a' jó út, mely igyenesen mégyen, és sohúlt el nem tér: Azonképpen,ha ki azt kérdené, Mellyik Orvos leg-job Bécsben? Nem adnád elégséges esmértetô jelét, ha azt mondanád hogy az a'leg-job Doctor,a'ki kûnnyebben,hamaréb,és bátorságosban gyógyít. mert mind az két feleletben, *Idem per idem*, azt adnád jelûl, a'mit keresûnk.

De azis bizonyos, hogy mikor jelét keresûk az igaz Ecclésiának, aztis eggyûtt keresûk, mint esmérhessûk-meg, hogy ez az gyôlekôzet, igaz tanitásával egy nyomba jár az Sz. Irással. *Ergo, &c.*

Supra, fol. 535.536.

Az Bizonyságnak Második Részét, azzal bizonyítom : Mert, az Vjítók tulajdon itileti-szerént sem egyéb az igaz Ecclésia, hanem az a' Gyôlekôzet, mely az Istentûl meg-jelentetett Igazságot tisztán tanittya, és az Istentûl szerzett Sacramentumokkal jól él. Tehát,mikor azt kérdgyûk, Mellyik légyen az igaz Ecclésia? Nem egyebet kérdûnk, hanem azt,Mellyik gyôlekôzet légyen az Isteni Tudománynak tisztán hirdetôje? Miképpen azért,a'ki azt mondaná az Ecclésiának meg esmértetô Jelének; hogy, az a' Christus Ecclésiája, mellyen-kivûl senki nem ûdvôzûl : nem adná elégséges jelét. mivelhogy, mikor az Ecclésiának jegyeirûl tudakozunk, egyebet nem kérdûnk, hanem azt, Mint esmérhessûk-meg azt az gyôlekôzetet, mely-kivûl az ûdvôsségre nem juthatunk ? Azonképpen, mikor az Ecclésiát keresûk,azt az gyôlekôzetet keresûk,melynek Tudománya az Isteni tanitástûl el nem távozik. Es mind egy, akár azt kérdgyed, Minémû jelekbôl esmérhettyûk-meg az Ecclésiát? 's akár azt; Micsoda jele vagyon annak az gyôlekôzetnek, mely az Isteni tudományt igazán hirdeti?

IV. ARGVMENTVM.

Negyedik Bizonyság : Az Anyaszentegyház tanitására nagy szûkségek vagyon az Hiveknek; és az tévelygéseknek ki-gyomlálására nagy méltósága vagyon az ô tanitásának.

†Vide supr. lib. 7. cap. 2. soto. §. 5.

De hogyha az Ecclésiának meg-esmértetô jele vólna,az ô tanitásának az Isten igéjével mindenben eggyessége, semmi szûkségûnk nem vólna az Anyaszentegyház tanitására : az egyenetlenségeknek nyaka-szakasztására sem maradna semmi méltósága. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Elsô Részét, ennek-elôtte† sok képpen meg bizonyítók.

Mert, azért adott Christus Vrunk Doctorokat, és Pásztorokat az Ecclésiában, hogy az hamis Tudományok szelétûl el ne haggyák ragadtatni az Iuhokat. Es ugy kôtelez mindeneket ennek engedelmessségéhez;hogy, Pogánynak tartya, a'ki tôlle nem halgat. Magok sem tagadgyák az Atyafiak, *a* hogy az tanitásban,és az tévelygéseknek meg-zabolázásában, nagy méltósága vagyon az Ecclésiának. Az Sz. Atyák pedig, annyit tulajdonitnak az Ecclésia tanitásának,hogy,valaki ebben akadoz, *b* azt egy-általlyába Eretnek embernek nevezik. Es, a'mint ez-elôtt *c* mondám, valamit az Ecclésia el végezett,azt bizonyosnak tartották. mert, sem az Evangéliom kônyveirûl nem tudhatnók, *d* ha igaz kônyvek légyeneké: sem az ô értelmében *e* bizonyosok nem lehetnénk, az Anyaszentegyháznak méltóságos tanitásá-nélkûl. Második Része Bizonyságunknak az vala : hogy,ha az Ecclésiát arrul kel,mint bizonyos jelérûl, meg-esmérni, hogy minden tanitása eggyez az Isten igéjével; tellyességgel haszontalan az Ecclésiának tanitása. Ezt világoson azzal bizonyítom : Mert, ha eléb másunnan meg-esmérhetem, hogy ezek az Kônyvek, az Apostoloktûl, Szent Lélek inditásából irattak, és éppen megis maradtak ez-ideiglen; ha annakis végére mehetek, minémû értelemben kel ezeket venni; egy szóval, ha minden Tudománynak igazságát által láthatom, minek-elôtte az Ecclésiát meg-esmérjem, és az-után kel osztán az Tudománynak igazságából fel vadásznom az Ecclésiát:vallyon's ha fel-találom, mit tanullyak tôlle? mi hasznom légyen az ô Pásztorinak oktatásában? Ennek-fôlôtte, az Eretnekek meg-gyôzéséreis hivságos légyen az Ecclésiának itíleti. Mert, ha Dávid Ferencz-eleiben az Ecclésiának méltóságát veted; *f* mindgyárt azt feleli : hogy, az Ecclésiát az igaz tudományból kel meg itílni. és addig nem tudhattyuk, hogyha az a' gyôlekôzet, mely Ariust kárhoztatta, igaz Ecclésia légyené, valamig eztis az ô kárhoztatását,és az Fiu Isten-ellen-való tanitását,igaznak nem esmérjûk. Minthogy pedig ennek az tudománynak igazságárul még mostis kôzbe-vetés vagyon,nem kel senkit terhelni az Arius kárhoztató Ecclésiának átkával. A'mit ez egy Tévelygésnek példájában mondok, azont ércsed akármely Vjonnan gondolt gaz tudományrul.

a Supra, fol. 529.534. & latius 545.
b Supra, fol. 106.
c Supra, fol. 523. & locis ibi citatis.
d Supra, fol. 95.463.
e Supra, lib. 7. cap. 2.

V. ARGVMENTVM.

Eotôdik Bizonyság : Nem jól adatik valamely dolognak esmértetô Jeléjûl, a' mit addig meg nem esmérhetûnk, valamig nem esmérjûk azt a' mit az Jelen fel akarunk keresni.

Azt pedig, hogy valamely gyôlekôzetnek minden tudománya eggyez az Isten igéjével,soha addig meg nem esmérhettyûk,míg az igaz Ecclesiát fel nem talállyuk. *Ergo, &c.*

Elsô Részét az Bizonyságnak, az emberi okosság tanittya. Mert esmértetô Iel nem lehet, a'mi másnak esméretire nem viszen,hanem inkább annak esméretit eléb meg-kévánnya, a'mit ô-általa kellene keresnûnk. Második Részét azzal bizonyítom : Mert, leg-elôször, az Ecclésiának igaz tudományi kôzzûl eggyik ez : hogy, azok az Kônyvek, mellyeket Isten igéje-gyanánt vészûnk, éppen, tisztán az Apostoloktul irattak, az Sz. Lélektûl dictáltattak; és nem ollyanok ezek az Kônyvek,mint az † Sz. Pál, Barnabás, Péter, Thamás Apostol nevére hamissan iratott hivságok.

† Supra fol. 461.

Ezeket ſoha egyébűnnen nem tudhattyuk, hanem az Anyaſzentegyháznak Traditiójából. Nemis vehettyűk ezt valami úta-veſztett, és el-tévelyedett Eretnek Eccléſiától, mert ennek bizonyſága, igen bizonytalan és kétes vólna. Tehát, meg kel eléb eſmérnűnk az igaz Eccléſiát. Ez pedig az Sz. Iráſrul-való igaz Vallás, fondamentoma minden egyéb tudománynak, mellyet az Sz. Iráſ-mellé kell vetni. Mert, hogy vihetűnk valamit az Iráſnak próbájára, ha eléb nem tudgyuk, mellyik légyen az tiſzta Sz. Irás?

Azonképpen, egyéb Agazatoknak az Szent Iráſſal-való egyenes folyáſát, vallyon's honnan eſmérjűk, hanem az Anyaſzentegyháznak itileteből? Halgaſſuk-el bár azt moſtan, a'mit ez-előtt meg-bizonyitánk; tudni illik, hogy az Iráſnak igaz értelmét bátorſágoſon nem tudhattyuk kűlőmben, hanem az igaz Eccléſiától: Azt kérdem, Kicſoda léſzen abban Biró, hogy ha eggyezé valamely nevezetes Tudomány az Iráſſal, vagy el-távozott tőlle? Az magok itileti-ſzerént, mind az Ariánuſok, mind az Lutheriſták 's Calviniſták az Iráſnak igyenes lineáját kővetik, noha az eggyik az máſikat kárhoztattya. Es akkor alkoſznak meg egy máſſal, mikor az Vr Iſten kőnyőrűlni fog az embereken, és viſzſza-viſzi őket a'hoz az Eccléſiához, melytűl elein el-ſzakadtak.

VI. ARGVMENTVM.

Hatodik Bizonyſág: Hihetetlen, és az Iſtennek gondviſeléſéhez illetlen, hogy csak oly Jelűnk légyen az Eccléſiának eſméretiben, mellyet noha hamiſſan, de nagy kűnnyen, és ſzineſen magára vonhaſſon akár-mely Tévelygő győlekőzetis.

Bizonyos pedig, hogy minden Eretnekſég az Sz. Iráſſal himezi tanitáſát; és azt maga óltalmára facſarván, dicſekedik azzal, hogy ſemmit az Iráſ-kivűl nem tanit. *Ergo, &c.*

Első Réſze Bizonyſágunknak, abból ki-tetczik: Mert az Iſtennek Atyai ſzeretete, és gondviſeléſe azt kévánnya, hogy ily derék dologban, melyből fűg űdvőſſégűnk, ugy mint annak az Eccléſiának eſméretiben, melly-kivűl el kel veſznűnk, oly bizonyos módot mutaſſon, mellyel az hamis Tanitók meg ne csalhaſſák valami ſzín-alatt az egyűgyű kőſſéget. Es az emberek kőzőttis bolondſág vólna, ha egy derék dologban, oly Jelt adnál valaminek eſméretire, melyben ſzinte oly kűnnyen meg-csalatkozhatnék ember, mint ſzinte annak eſméretiben, a'mit kereſtetſz velle. Ki tetczik pedig, az ſok tévelygéſre ſzakadozott embereknek példájából, hogy ſzinte oly kűnyű az Sz. Iráſſal eggyező tudománynak eſméretiben meg-botlani, mely kűnyű az Eccléſiát el-veſzteni. Mert minnyájan azt tudgyák, hogy ſzinte erre az Jelre akadtak, és az Iráſſal eggyező Tudományban zabállottak. maga bizonyos dolog, hogy az egymáſſal-ellenkedő tudományok, az Iráſſal nem eggyezhetnek.

Suprà, fol. 96. & 285.

Máſodik Réſzét az Bizonyſágnak, ſok példákkal meg-erőſſitők ennek-előtte. Mert, mind az régi 'ſ mind az moſtani Eretnekſégek, az Sz. Irás mézével édeſitették az ő mérgeket; azzal himezték rút Vallásokat; és erőſſen dicſekedtek, hogy az Igaz-kivűl ők nem hágnak. maga ſemmit az Sz. Iráſſal nem bizonyitnak, hanem csak az ő agyokban kohlott *Conſequentiákkal*, és Irás magyarázáſſal. De elég az hogy dicſekednek, és oly tetteteſſennis dicſekednek az Sz. Iráſſal, hogy ſokakkal, nagy lélek veſze-

Suprà, fol. 96. & 531.

delem-

delemmel elis hitetik, hogy ſzemen ſzedett tiſzta Sz. Iráſt tanitnak. mert, nem csak az sűlt paraſztok, de még a'kik tanúlgattak ſem tudgyák meg itílni, ha igazán hordgyáké tanitáſok óltalmára az Sz. Iráſt, vagy idegen értelemre húzzák. A'mi Iſtenűnknek pedig Atyai ſzerelme azt kivánnya, hogy oly Iele adaſſék az Eccléſiának, mellyen minnyájan meg eſmérheſſék az ő űdvőſſégeknek iskoláját.

Az más pártnak Bizonyſágit, egy pihentéſſel földhőz verhettyűk. Mert az Eccléſiában, az Iſten igéje igazán hirdettetik. De nem az a' kérdés: hanem, a'kik ſemmit Iráſnélkűl nem akarnak hinni, azzal tartoznak, hogy az Sz. Iráſnak világos mondáſát mutaſſák, melyben nem csak az légyen, hogy az Eccléſiában igazán hirdettetik az Iſten ſzava, hanem hogy ez légyen az Eccléſiának meg-eſmértető Ielenſége. Mert e'Két dolog kőzőtt nagy kűlőmbſég vagyon. Szinte oly bizonyos, hogy az Eccléſián-kivűl ſenki nem űdvőzűl; mely bizonyos, hogy mindenkor igazat tanit az Anyaſzentegyház: de azért nem mondhatod, hogy az Eccléſiának eſmértető Iele az légyen, hogy e'kivűl ſenki nem űdvőzűlhet. Bizonyos dolog, hogy az Debreczeni Superattendens *Animal rationale*, okoſſággal élő állatt: de ha ki ezt adná jelűl, mellyen őtet meg eſmérjed, eſzefordúltnak tartanád. Sz. Agoſton az Donatiſták-ellen viaskodik, és azt mondgya: hogy, nem kel az emberek vétkeſ-vóltokból meg-itilni az Eccléſiát, hanem az Sz. Iráſban adatott tulajdonſágiból. Mert az Proféták nyilvábban ſzóllottak az Eccléſiárul, hogy ſem ónnón-magárúl Chriſtus Vrunkrul. Ezokon, mi (kik immár az Sz. Iráſnak hittűnk) bizonyoſon meg-mutathattyuk az Eccléſiát azokból az Ielekből, mellyeket az Sz. Iras előnkben-adott; mint-hogy ezennel világoſon meg-érted.

Vide ſuprà, f. 468. 534.

§. 3. Az Anyaſzentegyház eſméretire vívő Jeleknek Tulajdonſági.

Két rendbéli Ieleket találunk az Sz. Iráſban, mellyekből az Eccléſiának eſméretire juthaſſunk: Némellyek leg-főképpen akkorra ſzolgáltak, mikor ujontan éppíttetett az Anyaſzentegyház. Illyen Ielekrűl ſzóll Vrunk az Evangéliomba, midőn azt mondgya: hogy, ezek leſznek Ielei az ő Hiveinek, hogy az ő nevében ördőgőt űznek, nyelveken ſzóllanak. és utánna veti az Evangeliſta: hogy, ezekkel az Ielekkel erőſſitette az Vr Iſten az tanitáſt. Efféle jel vala az Sz. Lélek Iſtennek láthatóképpen alá-jővetele, és több ſok csudák, mellyeket az Apoſtolok, sőt még az ő árnyékok és térd-kőtőjőkis, cſelekeſznek vala. Más rendbéli Ielek vannak, mellyek főképpen akkor ſzolgálnak, mikor az Eccléſia Csudatételek-által meg-gyarapodott, és el-terjedett. Mert az Vr Iſten, az Sz. Iráſban bizonyos ajándékokat, és méltóſágokat igírt az Eccléſiának, mellyek mindgyárt az Anyaſzentegyháznak ſzinte leg-első kezdetin, nem fénylettek ő-benne: hanem akkor kellett ezekkel dicſekedni, mikoron ki-terjede, és ſok tuſakodáſok-után győzhetetlenűl meg-marada. Erre egyéb bizonyſág annál nem ſzűkſég, hogy, a'mint ezennel meg-hallod, az Eccléſiának azt fogadta az Vr Iſten: hogy, minden űdőkre, és nemzetſégekre ki-terjed; mindenkor Vezéri és Páſztori léſznek; ſoha el nem

Marc. 16. v. 17.

v. 20.

Act. 8. v. 18.

rejtetik,&c. Ezek és tőb hasonló Tulajdonságok, akkor az Ecclésiában meg nem tapasztaltattak,mikor újonnan kezdetett, hanem az-után-való üdőkben. Viszontag, amaz igen fényes Csuda-tételek, nem annyira látcszottak az Ecclésiának meg-gyökerezése-után,mint annak-előtte.mert, noha az-után sem mindenestűl szűntek-meg az Csuda-tételek, ugymond Sz. Agoston:de azért oly gyakor és híres csudák nẽ fényeskedtenek: *Licet & nunc fiant Miracula, per Sacramenta, vel orationes, vel memorias Sanctorum: sed non eâdem claritate illustrantur, ut tantâ quanta illa gloriâ diffamentur.*

August. 22. Civit. cap. 8. initiò.

Ennek-fölőtte, az Atyafiaknakis ezent kel mondani, mivelhogy az Sz. Irással eggyező Tudományt mondgyák az Ecclésiának Iegyének.Mert az Sz. Iráson, nem csak az Oo Testamentomot értik, hanem leg-főképpen az Evangéliomot,és az egész Vj Testamẽtomot.mivelhogy ezzel,és nẽ csak az Oo Testamentommal-való eggyesség kivántatik az Christus Ecclésiájának tudományában. Az Evangeliom-előtt pedig, és az egész Vj Testamentomnak irása-előtt volt az Ecclésia. mert az Apostolok,sokkáig prædikállottak, sokakat meg-térítettek, minek-előtte irásban foglalnák tanitásokat; az az, minek-előtte az Lutheristáktúl adatott Ielnek helye vólna az Ecclésiának esméretiben. Mely dologrúl igy szóll Eusébius: *Virtute Christi, quæ miracula per ipsos perficiebat, usi, Scientiam regni Cælorum toti orbi annuntiaverunt, parum de conscribendis Commentariis solliciti.* Es minek-utánna azt mondotta vólna, hogy keveſen írtak az Apostolok-közzűl; utánna veti: *Et hos necessitate ad scribendum esse adactos ferunt. Matthæus enim, cum primùm Ebræis prædicasset, & ad alios transiturus esset, Evangelium patrio sermone literis tradidit; & quod subtracta præsentia sua desiderabatur, illis à quibus discedebat, per literas implevit. Ioannes, qui toto Evangelici cursus tempore, prædicatione sine literis usus fuerat, ad scribendum hac de causa permotus: Cùm enim Evangelistarum scripta ad ipsum pervenissent, probasse quidem ajunt, ac veritatis illis dedisse testimonium: sed inhorum scriptis ea desiderasse, quæ initio prædicationis gesta à Christo. Rogatum ergo tradidisse, quod à prioribus Evangelistis silentio præteritum.*

Euseb. 3. histor. cap. 24.

Továbbá, hogy az Ecclésiának valamely tulajdonságát, meg-esmértető Ielnek mondhassuk, Két dolog kel hozzá: 1. Hogy kűnnyebben meg-esmérhessük azt a'mit Ielnek mondunk, hogy sem a'mit ez-által meg akarunk esmérni. 2. Hogy az Ielek az-szerént,és ollyan formán, a'mint jelűl adatnak, senkihez egyébhez ne férjenek,senkinél ne találtassanak, hanem csak az Ecclésiánál. Ez a' Két dolog azért szűkséges: Mert oly Ieleket keresűnk, mellyek-által meg esmérhessük azt az Ecclésiát, melly-kivűl nem üdvözűlhetűnk. Ennek pedig esméretire, alkolmatlan az a' jel, mely az ördög hajlékához is illik. Es, ha csak oly Ielei vólnának az Ecclésiának, mellyek az hamis Gyölekőzetekbennis találtatnának; az igaz Ecclésiát az tévelygő gyölekőzettűl meg nem választhatnók, és igy az Istennek gondviselésében meg-fogyatkoznánk. mivelhogy útat nem mutatott vólna üdvősségünkre. Azonképpen, ha oly nehéz vólna az jelt meg esmérni,mint szinte az Ecclésiát: nem juthatnánk az-által az Anyaszentegyháznak esméretire.

Nem oknélkűl mondám pedig,hogy az Ecclésiának jele,az-szerént,

és ollyan formán, a'mint jelűl adatik, senkihez egyébhez nem illik, hanem csak az Ecclésiához. Mert, ha szinte ezek az Ielek-közzűl valamely,csak maga-szerént,egyéb Gyölekőzethez illenékis:de elég,ha eggyűtt vétetvén az tőb Iegyekkel, senkihez máshoz nem fér, hanem csak az Ecclésiához. Ezt jól eszűnkbe tarcsuk, és ki ne rekeszszűk az Anyaszentegyház jelei-közzűl, a'mit látunk, hogy csak magán, egyéb gyölekőzetekbennis meg-találtatik. Mert igaz elég, ha az Ielek-közzűl mindenik, csak magánnis, meg-választtya az igaz Ecclésiát valamely hamis gyölekőzettűl.az tőbbivel eggyűtt pedig,a'vagy csak azoknak egynehányával egyetemben, sohult az egy igaz Ecclésián-kivűl nem találtatik.

NOTA.

Hogy ez elég légyen az Ielnek mivóltához, meg-tetczik, Elősző: ez világi dolgokbúl. Mert, midőn valamely embernek meg-esmértető jeleit akarjuk adni;igaz elég,ha azokat az *Accidenseket*, kűlső 's kőrnyűl-való dolgokat elő-számállyuk,mellyek,noha kűlőn-kűlőn máshozis hozzá-férnek, de azért mindenik ezek-közzűl meg-választtya az embert mástul valakitűl; és egyszersmind vétetvén, egyébhez nem illenek, hanem csak a'hoz, a' kit meg-akarunk esmértetni. Meg-akará Sz. Pétert esmértetni Cornéliussal az Angyal,'s azt mondá: hogy Ioppéban,Szijgyárto Simonnál,kinek háza az tenger parton vágyon, egy Simon nevű ember szállott, kinek vezeték neve Péter. Ezek az jelek ollyak, hogy kűlőn eggyik ömaga, nem vihette az Sz. Péter esméretire Cornéliust. noha mindenik csak magannis meg-választtotta,és kűlőmbőzőnek mutatta őtet mástul valakitűl.De mint-hogy ezek eggyűtt senkihez egyébhez Sz.Péternél nem illettek Ioppé városában,igaz elég jelét adá az Angyal Cornéliusnak. Másodszor : abbólis ki tetczik ennek igazsága. Mert mi,akár-mely dolognakis esméretit, az kűlső érzékenségekből vészszűk : Ezek pedig, nem hatnak-által az dolognak természetihez, és mivóltához, (mely senkiben másban nem találtatik) hanem csak az *Accidenseket*, természet-kőrűl-való kűlső tulajdonságokat érezhetik. Es, noha ezek-közzűl eggyenként akár-mellyikhez hasonló lehet másbannis : de ezek egy csomóban, és eggyűve-fogva, meg-esmértetik a'mit keresűnk. Miképpen mikor az Farkast meg-akarjuk választani azKomondórtul,vagy azBialt az Eokőrtűl; nem visgállyuk az ő természeteknek tulajdon mivóltát, *Genus, Differentiam, Propriam definitionem.* mert azt nehezeb fel vadászni, hogy sem egy-mástul meg-választani ezeket az állatokat : Hanem, az kűlső és látható termetet, erkőlcsőt, állapatot nézzűk, és azokból választtyuk-el egymástul.

L

Act. 10. v. 5.

Eodẽ modo, Nomen, & Cognomẽ simul cognoscere faciũt hominem.

2.

§. 4. Első Jele az Ecclésiának, Isteni Csudak.

Az Anyaszentegyháznak tanitása, emberi okosság-fölőtt-való dolgokat ád a'mi Hitűnknek-eleibe,mellyeket ez világi bölcseségeknek okoskodásival, és elmélkedésivel,bizonyoson meg nem visgálhatunk. Annakokáért, hogy bátorságoson, okoson 's értelmesen, nem vakmerőűl,és barom-módra vegyűk az Ecclésiának tanitását, szűkség vólt, hogy az természet ereje-fölőtt, Isteni hatalmasságból származott Csudákkal, bizonyossá, és bőcsülletes hitelre méltóvá tenné az Vr Isten az igaz Ecclésiát.

Symbola Ecclesiæ, pompæ apiora quã pugnæ, mitto.

Mert, miképpen Moyſesnek † ſenki nem hitt vólna Csudák-nélkûl,akármint dicſekedett vólnais az Istennek kövétségével; Christus Vrunk tanitásitis * félre-tehették vólna az Sidók,ha Isteni csudákkal meg nem erôsittettek vólna: azonképpen az Ecclésiának tanitását sem tartoznék venni az ember, ha Isteni jelenségekkel,és pecsétes bizonyságokkal méltóságot nem nyert vólna magának. Ez-okon mondgya Sz. Agoston : hogy, önnön-magais Christus Vrunk Csuda-tételekkel nyerte, hogy néki hinnének: † *Miraculis conciliavit autoritatem,autoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roboravit Religionem: quam nec Hæreticorum ineptiſſima novitas, fraudibus agens; nec Gentium veternoſus error, violenter adverſans, aliqua ex parte convelleret.* Másutt azt irja: hogy, ez világ meg-téréſére, az az, az Ecclésiának fel állatására, * szûkségesek vóltak az Isteni Csudák.

Elsô Iele azért az igaz Ecclésiának ez : hogy, Az Ecclésiát, és az ô Vallásának 's tanitásának méltóságát, az Vr Isten bizonyos Csudák-által meg-bôcsûllötte, és hihetôvé tötte.

Hogy ezt állandó Bizonyságokkal meg erôsittcsûk, Két dolgot kel meg-mutatnunk : Elôszôr: hogy csak szinte az igaz Ecclésiát,és az ô tanitását erôsithette az Vr Isten Csuda-tételekkel. Ha ezt meg-bizonyittyuk,ottan tudva lészen, hogy igaz Ecclésia az,valamelynek tanitása, és valása, Isteni csudákkal vastagittatott. Ezt azért azzal bizonyitom: Mert az Csuda-tétel nem egyéb, hanem az Istennek cselekedettel-való bizonysága, mellyel erôsiti azt, a' mi mellett csudát tészen. Ezt jelenti az Sz. Irás, midôn Isteni erôsittésnek nevezi az Csudákat: *a Domino cooperante,& ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Másutt,Istennek tanubizonyságának nevezi: *b Conteſtante DEO ſignis, & portentis,& variis virtutibus,& Spiritus Sancti diſtributionibus.* Sz. Pal Apostolis azzal bizonyittya az ô tanitásának Istentûl eredett igazságát, *c* és hogy az mi Hitûnk Isteni bizonyságon fondáltatik , mert ezt sok csudákkal meg-erôsitette az Vr Isten. Mely bizonyság helyes nem vólna,ha Isteni csudákkal fel tiszteltetnék az tévelygô Ecclésiának tanitása. Végezetre, azt irja ezen Sz. Pál: *d* hogy, Isten dolga az, valamit ô nem csak szóval tanitott, hanem Csudákkalis bizonyitott.és az ô *e* Apostolságának jeléjûl adgya az Csudákat. Ez-okon mondám *f* ennek-elôtte:hogy Calvinusis,az Csudákat, Isten pecsétinek, és kéz-irásának nevezi, mellyel bizonyossá tészi, a'mit Csudákkal még-erôsitett. Hogyha azért *g* hamis tanú nem lehet az Vr Isten; bizonyosok legyûnk benne,hogy Isteni cselekedetivel fel nem ékesitheti az tévelygô Ecclésiának tanitását. De nem elég azt értenûnk, hogy csak az igaz Ecclésiát erôsithetik az Csudák : Másodszor : aztis meg kel bizonyitani, hogy esmértetô Ielei az Csudák az Ecclésiának. Ez azért ki-tetczik: I. Az Sz. Irásból. Mert Christus Vrunk, az ô nyájának jeléjûl adgya az Csudákat: *h* Illyen jelek kövétk, ugymond,azokat,az kik hisznek. Sz. Pális, *i* Apostolságának jeleinek mondá az Csudákat. Ennek-fölôtte, az mint elébbis mondám, mikor Vrunk prædikálla, és ô-utánnais, minek-elôtte az Evangelisták és Apostolok

† *Exod.4. v.1.*
* *Joan.15. v.24.*
† *Aug.tom. 6.De utilit. credendi. c. 14.fin. Supr.f.126.*
* *Supra.fol. 124.*
I.
a *Marc.16. v.20.*
b *Hebr.2. v.4.*
c *1.Corin.2. v.4.*
d *Rom.15. v.19.*
e *2.Cor.12. v.12.*
f *Supra,fol. 125.*
g *Oſtenſum id Supr.fol. 451.*
2.
h *Marc.16. v.17.*
i *2.Cor.12. v.12.*

ſtolok irnának,az Csuda-tételeknél nagyob és bizonyosb jel nẽ vólt,melybôl az Igazság esméretire, és az Christus Ecclésiájában menetelre hajolnának az emberek. Mert,a'mint Sz. Agostontúl hallók,Csudákkal nyert Christus Vrunkis hitelt. Es az Sidókat azért feddi, † hogy az ô csudatételibôl, meg-esmérhették ôtet,de nem akarták esmérni. Mikor pedig leg-elôszôr az Christus aklában kezdének állani az emberek, és * egy nap három ezeren meg-kereszteltetének, az Sz. Lélek jövetelekor történt csudákkal indittatának az meg-téréſre. Tehát az Csudák, alkolmatos jelenségek, mellyek-által igaznak esmérjûk, a' mit ezek meg-erôsitenek. II. Az Sz. Doctorok tanitásais erre viszen. Mert,hogy egyebekrûl ne szóllyak, Sz. Agoston azokat az jelenségeket emlitvén, mellyeknek erejével az igaz Ecclésiában tartatik,fô helyen helyhezteti az Csudákat,mellyekkel hitelt nyert az Ecclésia: *a Multa ſunt,quæ in Eccleſiæ Catholicæ gremio me juſtiſſimè teneant: Tenet conſenſſio populorum,atq; gentium: tenet autoritas MIRACVLIS INCHOATA, Spe nutrita, Charitate aucta, Vetuſtate firmata: tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, uſq; ad præſentem Epiſcopatum Succeſſio Sacerdotum.* III. Valamit igaz okossággal szûkségesnek itilhet ember az Ecclésia jelének mivóltához, mind azokat meg-találhattyuk az Ecclésia hitinek bizonyitására lött csudákban. *Ergo,&c.*

Noha azért *b* Csudákat nem kel várni, minek-utánna egyszer derékképpen meg-erôsittetett az Ecclésiának igaz tanitása;és méltán *c* feddi Christus Vrunk azokat, kik elégséges jeleket láttak vala, 's mégis ujab Csudákat kévántak : mindazonáltal, az bizonyos, hogy valamely gyölekôzetnek tanitását az Vr Isten Csudákkal bé-pecsétlette, abban kel az Igazságnak találtatni.

§. 5. Masodik Jele az Ecclésiának: hogy Eggy.

Az Nicæabéli gyölekôzetnek Vallása,mint bizonyos bélyegét emliti az Ecclésiának, hogy ez Eggy. Az Sz. Irásis ezent jelenti, mikor az Ecclésiában-lévô Hiveket,Egy Testnek nevezi, *1. Corinth.10.v.17.Epheſ. 4.v.4.* az Ecclésiát pedig, Egy Akolnak, *Ioan.10. v.16.* és Egy Galambnak, *Cant.6.v.8.* Magyarázván pedig az Sz. Irás, *d* miben állyon ez az Eggyesség, azt mondgya : hogy, Egy szûvôk vagyon az Ecclésiában-lévôknek, *Actor.4. v.32.* mert az Sz. Pál mondása-szerént, Eggyet értenek minnyájan, *Philip.2.v.2.* Egy Lélek vagyon bennek, és Egy Hit, *Epheſ.4. v.4.* nyelvekis Egy vagyon, mert minnyájan ugyan azont mondgyák, *1. Corint.1.v.10.* Végezetre, ô-magokis Eggyek, *Galat.3.v.28. Ioan.17.v.11.*

E'hez azért az Eggyességhez az kévántatik: I. Hogy az Ecclésiának kûlômbôzô tagjai, Hiteknek vallásában szakadozottak ne légyenek, ugy hogy eggyik eggyet mondgyon 'smás meg kûlômbet : hanem, Eggyet érczenek 's tanitcsának,ugy hogy ez világnak minden Nemzetségi azt mondhassák, valamivel kûlômb értelemben, a'mit Pûnkôsd napián mondnak vala az idegen Országokból ôszve-gyôlt nemzetségek: *e Audivimus unuſquiſq; linguam noſtram.* A' mi nyelvûnkön szólnak,valahol kik

vannak:

* *Act.2.v. 41.12.*
a *Aug.to.6. contr. Epiſt. Fund.c.4.*
b *Aug. ſupra.fol.124.*
c *Ioan.4. v.48. Luc.11.v. 29. Supra.fol. 41.*
d *Ita explicat Auguſt. Tract.6. in Ioann. Cyprian. de Vnit.Eccleſ. n. 14. Vide ſuprà, fol.256.*
e *Act.2.v.8.*

vannak: értyük egymáſt: eggyet tartunk: nincs az Babylóniai nyelvek-nek eſz-veſzéſe közöttünk. II. Hogy vallaſában ne tétovázzon: hanem, a *Idem ſemper de iiſdem rebus dicat. b Ita creſcat, ut verè profectus ſit ille Fidei, non permutatio. Creſcat igitur Eccleſiæ ſcientia, ſed in ſuo duntaxat genere, in eodem dogmate, eodem ſenſu*: azon dologrul, mindenkor ugyan azont taniteſa: egy nyomba lépjék, és magától meg ne haſonlyék. Mert az Anyaſzentegyháznak tudománya, az Iſtennek c tanitáſán, nem az emberi vélekedéſeken éppittetik. Annak-okáért, mint az Iſten d ſzavát meg nem máſollya: ugy az Anyaſzentegyháznak tudománya ſem álhatatlankodik: Hanem inkáb az Eretnekſégnek bélyege az, hogy e magávalis éllel-állegybe. III. Az Anyaſzentegyháznak Eggyeſſégéhez ſzükſéges, hogy bizonyos módgya légyen néki, az ő tagjai-között-való eggyeſſégnek meg-őrzéſében, és minden viſzſzálkodáſnak ki-gyomlálaſában. Mert kevés haſzna vólna az ideig-való Eggyeſſégnek, ha mód nem vólna ennek meg-tartáſában. Es, a'mint elébbis f mondám, az Iſtennek Országa, és Váraſa (mert ennek nevezi az Sz. Irás g az Eccléſiát,) alkolmatlamb vólna akár-mely Polgári társaſágnális, melyben az Törvények, és *Magiſtratuſok*, gondviſelők-által, minden veſzekedéſek nyaka-ſzakadáſában bizonyos mód vagyon. Mivelhogy azért az Vr Iſten csendeſz eggyeſſéget kéván az ő Orſzágában: h ſzükſég, hogy bizonyos módotis hagyott légyen ennek meg-ſzerzéſében, és meg tartáſában.

Hogy pedig ez az Eggyeſség, jele légyen az Eccléſiának; Bizonyittya,

Elősző: Az Sz. Irás: Mert Vrunk abból mondgya, hogy i az ő Tanitványi meg-eſmértetnek, ha Szeretet léſzen közöttök. Az Szeretetnek pedig jele, az viſzſzavonáſok és egyenetlenſégeknélkül-való eggyeſſég. Egyébüttis, mikor az Apoſtoli Eccléſiának fiait akarja jegyezni az Irás, mint egy bizonyos bélyegét adgya az Eggyeſséget, és ez-által eſmérteti őket: k *Erat credentium cor Vnum, & anima Vna. l Erant unanimiter omnes in porticu, &c.*

Másodſzor: Az Szent Atyák itileti. Sz. Agoſton, a'mint hallók, m azt irja: hogy ótet az Anyaſzentegyházban, egyéb dolgok-között, tartoztattya az ſok külömbőző Nemzetſégeknek egyenlő értelme. Mert ugyanis, a'mint nem régen n hallók Tertulliánuſtúl, a' kik egybe nem ſzóllottak, sőt egymáſt ſem eſmérték, meſzſze földön, és külömb üdőben élvén; nem lehet, hogy az hamiſban ily igen egy vágáſban, és egy értelemben maradhattanak vólna. Az több Sz. Doctorokis gyakran mondgyák: hogy, o Soha eggyeſség nem maradhat azok-között, kik az Anyaſzentegyháznak csendeſségét fel bontyák: hanem, mint az búdoſó csillagok tétováznak, egymáſt mardoſſák, és magok-ellen viaskodnak. Ezt pedig, egyképpen az Iſten ereſzti bűntetésül közikben. Másképpen, az emberi vélekedéſeknek bizonytalanſágából is származik. Mert, p valaki az Anyaſzentegyháztul el-ſzakad, el-veſzti az Iſteni hitet. azért, q ollyannak kel ezt tartáni, mint az Pogányt. Az Pogány, a'mit igazat hiſzenis, emberi okoskodáſért, és csak vélekedéſből hiſzi. Azis tehat, a'ki az Anyaſzentegyháznak méltóſágát fel-bontya, 's ő-tőlle engedetlenſégével el-

a *Irenæus, Supra, fol. 256.*
b *Lirin. ca. 28. contra Profanas Novitates. Vide ſupra, fol. 256.*
c *Supra, fol. 88. 92. 318. 451.*
d *Supra, fol. 245.*
e *Supra, fol. 242. 343.*
f *Supra, fol. 393. 525.*
g *Supra, fol. 532.*
h *Supra, fol. 525.*
i *Joan. 13. v. 35.*
k *Actor. 9. v. 32.*
l *Actor. 5. v. 12.*
m *Supr. fol. 257. 575.*
n *Supra, fol. 551.*
o *Supra citati, fo. 243.*
p *Vide ſupr. fol. 87.*
q *Matth. 18. v. 17.*

el-ſzakad; a'mi jót hiſzenis, csak emberi vélekedéſből hiſzi, mint ennekelőtte † meg magyarázók. Mivelhogy azért az emberi vélekedés igen gyarló és fogyatkozott, ſzükség, hogy az álhatatlanſágot, és egyenetlenſégetis magával viſellye.

Harmadſzor, és Vtólſzor: Az Okoſſágis ugyan erre viſzen. Mert, meg mutatám mind az Sz. Iráſból, 'ſmind az Kereſztyén Hitnek, és emberi vélekedéſnek mivóltából: hogy, a *Nulla eſt ſecuritas Vnitatis, niſi Eccleſia DEI declarata:* nem lehet ſemmi bátorſág az Tudománynak eggyeſségében, az Eccléſián-kivül. Tehát, az állandó Eggyeſség meg-tartáſának bizonyos módgya, és változáſnélkül-való meg-maradáſa, el-válaſztya az Chriſtus Eccléſiáját az idegen gyölekőzetektül. Ezt azzalis erősſithettyük: Mert, ſem az b Pogányok-kőzött, ſem az c Eretnekſégek-kőzött, ſoha ez ideig tekélletes eggyeſség nem maradhatott: hihetséges azért, hogy ez-után ſem maradhat: d *Hæretici, errantes oves ſunt ſuper omnem faciem terræ: non omnes Hæretici per totam faciem terræ; alii hic, alii ibi: nuſquam tamen deſunt. Ipſi ſe non noverunt. Alia ſecta in Africa, alia hæreſis in Oriente, alia in Ægypto. Diverſis locis ſunt diverſæ, ſed una Mater Superbia omnes genuit: ſicut una Mater noſtra Catholica, omnes Chriſtianos toto orbe diffuſos.* Ezen-kivülis, valamit az eſmértető Ielhez szükségesnek mondhatſz, mind azokat fel-találod az meg-magyarázott mód-ſzerént-való Eggyeſségben.

† *Supra fol. 89.*
a *Aug. citatus, ſupra, fol. 534. 563*
b *Vide Aug. Supra, fol. 42. 317.*
c *Supra, fol. 242. 319.*
d *Aug. to. 9. lib. de Paſtoribus c. 8. ex Ezech. 34. v. 5.*

§. 6. HARMADIK Jele az Eccléſiának: hogy SZENT.

Mind az Hiſzek-egy-Iſtenben, 'ſmind az Nicæabéli gyölekőzetnek valláſ-tételében, az Anyaſzentegyház SZENTNEK neveztetik. Az Sz. Irás is ezent tanittya: e *Templum DEI Sanctum eſt, quod eſtis vos.* Es aztis mondgya: hogy, f Tellyeſen ſzép, g ſem mocskos, ſem töpörődött az Eccléſia. Sz. Péter, az Anyaſzentegyháznak Papi királyſága-alatt-lévőket, h Szent Nemzetſégnek nevezi. és közönſéges ſzokáſa az Sz. Iráſnak, hogy az Eccléſiának fiait, vezeték néven Szenteknek mondgya: *Rom. 1. v. 7. cap. 8. v. 28. cap. 12. v. 13. cap. 15. v. 25. cap. 16. v. 15. 16. 1. Corinth. 1. v. 2. cap. 6. v. 1. cap. 16. v. 1. 2. Corinth. 1. v. 1. cap. 13. v. 12. Epheſ. 1. v. 1. Philip. 1. v. 1. Coloſſ. 1. v. 2. 1. Timoth. 5. v. 10. &c.* Az Oo Teſtamentombannis, midőn az Vr Iſten igíretet téſzen az Eccléſiárul, azt mondgya: hogy ez i Szent Vtnak, és k Szent Hegynek neveztetik.

Nem azért mondatik pedig az Eccléſia Szentnek, és tiſztának, hogy mind Szentek, valakik az Eccléſiában vannak. mert eléb meg-mutatók, l hogy a'mig ez földön viaskodik az Eccléſia, ſok polyva vagyon közötte, és majd több az polyva a' tiſzta ſzemnél: Hanem, leg-főképpen Két okon mondatik Szentnek az Eccléſia:

Elősző: az ő Erkölcséjért. Mert ő-benne Szent emberek vóltak 's léſznekis minden üdőben: ő-kivülle pedig, ſohult nem találtatik az igaz Szentség. Ezt bizonyíthattyuk az eléb fel-vetett fondamentombúl. Mert Iſten-előtt, és az ő fiai-előtt, Pogányhoz haſonló, a' ki az Eccléſiától el-ſzakad; és ſenki Iſten fiává nem lehet, az Anyaſzentegyháznak eggyeſségétül el-pártolván. Annak-okáért, a' mely Eccléſiának

e *1. Corin. 3. v. 17.*
f *Cant. 4. v. 7.*
g *Epheſ. 5. v. 27.*
h *1. Petr. 2. v. 9.*
i *Iſa. 35. v. 8.*
k *Joel, 3. v. 17.*
l *Supra, fol. 537.*
Vide ſupra, fol. 538.
Matth. 18. v. 17.
Supra, fol. 533.

Vallásában bizonyoson tudgyuk, hogy Szent,és Isten-előtt kedves,és bőcsülletes emberek virágzottak : bizonyosok lehetünk annak az Eccléſiának igazságárul.mivelhogy Istennek kedves fia senki nem lehet,valaki az Eccléſiának kebelében nem találtatik. Es, jóllehet nehéz az embernek Szentségérül itíletet tenni, mivelhogy csak az Isten ő-maga láttya az szűvet : mindazáltal, ha az Vr Isten csudák-által ki-nyilatkoztatta valakinek Szentségét; ha az egész Keresztyén világ, valamely Mártyrrúl, a'vagy meg fedhetetlen erkőlcsű, és sanyarú élet viselő emberrúl, minden közbe-vetésnélkúl el-hitte,hogy Szent ember vólt,és ugy bőcsülli őtet hólta-utánnis mint Istennek Szentit : kétségnélkúl Szentnek itílhettyük az ollyan embert. Errúl az Szentségrúl szólla Sz. Agoston, midőn azt mondá: hogy, őtet az Anyaszentegyházban tartoztatta egyéb dolgok-közőtt,az ő méltósága, mely az Csudák-által kezdetett, de Reménséggel nevekedett, és Isteni Szeretettel őregbedett.

Supra, fol. 575.

I. Masodszor: Szentnek mondatik az Eccléſia,az ő Tudományáért, mely Szent, és tiszta; természeti-szeréntis, szentségre 's tekélletességre viszi az embert. Azért, Két dologban áll főképpen az ő Tudományának Szentsége: I. Hogy,sem valami régen ki-átkozott Eretnekségeknek mosłékával meg nem mocskoltatik; seni ellenkezésekkel, vagy az Isteni tudománynak tekélletességéhez illetlen hamisságokkal, hazugságokkal, szemptelenségekkel, és éktelenségekkel nem elegyíttetik az ő tanitása. Mert,a'mint * Sz. Iakab irja,az Anyaszentegyháznak mennyei Tudománya,szemérmetes, békeséges, tisztességes, hihetséges, az jókkal eggyez,tellyes irgalmassággal,és jó gyűmölcsökkel. Aztis pedig bővségesen meg mutatók ennek-előtte: hogy, valamely Tudomány, a vagy megujittya az régen ki-átkozott tévelygéseket; b vagy hazugsággal,és álhatatlansággal terhes; c vagy szemtelen, és az okossággalis tusakodó dolgokat tanit,azt Isteni tudománynak nem nevezhettyük. II. Az Eccléſia tudományának Szentsége abban áll : hogy,természete és tulajdonsága-szerént, szentségre, tekélletes életre, Isteni félelemre vigye az embert, és az Sz. Iakab szava-ként, tellyes légyen jó gyűmölcsökkel. Ezt tanittya Sz.Dávid,mikor az Istennek d törvényét Tisztának azért mondgya, mert az ember lelkét meg-téríti. Az okosságis e erre mutat. Mert az *Religio*,és az Isteni tiszteletre 's szolgálatra rédelt gyölekőzet,arra-való, hogy ebben az Istennek szolgállyunk 's kedveskedgyűnk. Tehát, az ő Tudománya nem szabadithat fesłett életre,hanem inkáb az gonoszságot megzabolázván, minden tekélletességre vezérli az ő fiait.

* *Jac. 3. v. 17.*
a *Supra, fol. 260.*
b *Supra. fol. 226. 244. 318.*
c *Sup. f. 273. 2.*
d *Psalm. 18. v. 8.*
c *Sup. f. 201.*

Hogy pedig ez,az Tudománynak szentsége,esmértető jele légyen az Eccléſiának; Elősző : önnön-maga jelenti Christus Vrunk, midőn azt mondgya : hogy, ha gyapjúban öltőznek az Farkasok, és az Anyaszentegyház Pásztorinak tettetik magokat, f gyűmölcsökből esmérjük meg őket. Holott leg-főképpen az Tudománynak tulajdon erejéből származott gyűmölcsről szóll,a'mint g elébbis mondám: mivelhogy életekből,és magok-viselésében fesłettek lehetnek sokan,az Anyaszentegyház Pásztori-közzűlis. Másodszor:bizonyságink ebben az régi Doctorok,

f *Matth. 7. v. 17.*
g *Supra, fol. 201.*

kik

kik azzal erősſitik az Eccléſiának Igazságát; a mert az ő tanitása,Szenté teszi az embereket. Harmadszor : Az Anyaszentegyháznak, és az El-tévelyedett gyölekőzetek tudományának mivóltából ki-teczik, hogy csak az Eccléſiának tanitása lehet az tekélletességnek igaz úttya. Mert az Eccléſiának tudománya, Istentúl származott, a'mint b sokszor immár meg-mutattuk. Minthogy azért azt kivánnya az Isten, hogy ő-néki híven szolgállyunk : nem illett az ő bölcseségéhez,és hozzánk-való gondviseléséhez, hogy oly Tudományt adna, mely az ő tulajdon erejéből gonoszságra vinné az embert. Viszontag, az Eccléſiától el-szakadott Gyölekőzeteket az éppitette,a'ki az Istennek c tiszta búzája-közzé konkolyt hinte,a'ki eleitúl-fogva gyilkos és hazug vólt. Ennek pedig minden incselkedése csak azon vagyon, hogy az embert tőrben ejtse, és az vétkek-által el-veszesse. Annak-okáért,fel-jegyzették azt az d Sz. Doctorok,hogy az ördögi tudomány, még az Isteni tiszteletnek szine-álattis, latorságra ingerlette az embert. Miképpen azért az Anyaszentegyháztul el-szakadott emberrúl irja Sz. Agoston, hogy, e sok vétek és fogyatkozás nélkúl nem élhet : azonképpen az sem lehetséges, hogy az hamis gyölvéznek tanitása, szabadságra ne vigye, és az szabadság-által, gonoszságra ne szabaditsa az embert. Ezt hogy oly példával meg-mutassam, mely minden Tévelygéshez egy-aránt illik; Iusson eszünkben, hogy az Kevélység, f Annya minden szakadásnak.mivelhogy,valaki el-áll az Eccléſia-mellől,nagyobbat tulajdonit g magának,hogy sem az egész Keresztyénségnek, és az Sz. Doctoroknak. Meg-vetvén pedig ezeknek értelmét; az egész Keresztyénségnek Tudományát, és még az Sz. Könyvekrúl-való bizonyos vallásátis kétessé teszi; a'mint hogy ezt sokképpen † meg-bizonyítottuk ennek-előtte. Ezzel pedig, az Isten törvényében-való serénségnek minden igyekezeti meg-hűvúl,sőt meg-hal,és el-temettetik. Ki teczik azért, hogy az Tudománynak meg-magyarázott Szentsége, nem illik egyébhez,hanem csak az Anyaszentegyházhoz. Végezetre, valamit az Eccléſiának esmértető jelensége tudnál kivánni, azt fel-találod ebbennis az említett Ielenségben. *Ergo,&c.*

a *Tertullia. Supra. fol. 71. 224. Aug. supra, f. 223. & 70.*
b *Supra, fol. 88. 318. 451.*
c *Matth. 13. v. 25. Joan. 8. v. 44.*
d *Supr. f. 70.*
e *Aug. supr. fol. 303.*
f *Supra fol. 101. 304.*
g *Supra fol. 100. 513.*
† *Supra, fol. 549. Probat. 10.*

§. 7. Negyedik Jele az Eccléſiának: hogy Közönseges.

Az Apostoli, és az Nicæabéli Vallásnak sommájában, *Cathólikának*, az az, Közönségesnek neveztetik az Anyaszentegyház. Az Lutheristák és Calvinisták, örömest ki-haggyák ezt az szót a' Crédóbúl;és,Keresztyén Anyaszentegyházat mondnak, az Közönséges Anyaszentegyház helyett. Nem csak azért mondatik pediglen Közönségesnek, hogy minden Nemzeteket be-vészen, és nem kőteleztetett csak egy néphez, mint az Sinagóga;sem csak azért, a'mit az Donatisták mondanak vala, * hogy az Istennek minden parancsolatit, és Szentségét be-vészi, és minden szükséges tudományt magában foglal : hanem ennek-fölötte, Két okon mondatik *Cathólikának*:

* *Aug. Epi. 48. medio.*

Universalitas Temporis.

Elősző : Mert Közönséges minden üdőben : Az az, nem csak egy ideig, és bizonyos számú esztendeig tart az Eccléſia; hanem attúl-

fogva, hogy egyſzer fondáltatott, világ végéig, minden ûdôknek folyáſában meg-marad: *a Sequere viam Catholicæ diſciplinæ, quæ ab ipſo Chriſto, per Apoſtolos, ad nos uſq; manavit, & ab hinc ad poſteros manatura eſt. b Quod ubiq;, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt, hoc eſt verè, & propriè Catholicum; quod ipſa vis nominis, ratioq; declarat.* Ha pedig az Anyaſzentegyház el nem fogyhat, ſem az ô tanitáſát az hamiſſágnak roſdája meg nem emészthetı, ſem az ôrdôg ereje le nem dôjti, a'mint hogy ezt eléb meg-bizonyitók: bizonyoſon kövétkôzik, hogy az ô Páſztori, Tanitói, és Lelki vezérlôi, ſoha meg nem ſzûnnek, hanem egymáſ-után-való kövétkôzéſekkel által-élik ez világot. Eztis *c* eléb meg-bizonyitók. Mert Sz. Pál tanittya, és az idegen Atyafiakis ſokſzor *d* meg-vallyák; hogy, az Eccléſia nem épûlhet kûlômben, hanem Tanitóknak prædikállása-által. Az tévelygéſtûlis, *e* Páſztorok dajkálkodáſával ôriztetik. Azért régen meg-igirte azt az Vr Iſten, hogy ſoha ſzûneti nem léſzen az Eccléſiának ôr-állóinak, * *Iſa.62.v.6. Ier.33.v.18. 21. Zachar.9.v.8.*

Ezen az Anyaſzentegyháznak Tulajdonſágán, fondáltatik az régi Sz. Atyáknak Két erôs Bizonyſága, mellyel az ô idejekben támadott Hittûl ſzakadtakat ſebesítették:

Antiquitas.

Eggyik Fegyver az: Hogy, az Apoſtolok idejétûl-fogva-való Régiſég, az igaz Anyaſzentegyháznak eggyik jelenſége. Annak-okáért, valamely gyôlekôzet, és vallás, az Apoſtolok-után újonnan támadott, nem lehet igaz Eccléſia. Ennek az Bizonyſágnak, az Sz. Iráſon fondáltatott erôſſégét, *f* az Sz. Doctoroknak egyenlô értelmével, az Kereſztyénſégnek ſzokott *praxiſával*, az Sz. Gyôlekôzeteknek példájával, az Sz. Iráſnak világos mondáſival, ez-elôtt bôvſégeſen meg-mutatám. De hogy itt meg ne akadgy; azt jól eſzedben tarcſad, hogy az Oóſág és Régiſég, csak magán, nem elégſéges lele az igaz Eccléſiának. mert tudgyuk, hogy az Pogányokis az egy Régiſéggel óltalmazták balgatagſágokat: *g Per traducem Antiquitatis, commendatur fallacia, & excuſatur turpis inventio.* Az Sidókis dicſekedtek az Régiſéggel; és Vrunkat's az ô Apoſtolit azzal kárhoztatták, hogy Vjſágokat tanitnak, *Marci 1.v.27. Actor.17.v.19.* Ezért mondgya Tertulliánus, és Cypriánus: hogy, az Régiſég ſemmi az Igazſág-nélkûl: *h Conſuetudo ſine Veritate, vetuſtas erroris eſt. i Veritati nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporis, non patrocinia perſonarum, non privilegia regionum. Hæreſes, non tàm novitas, quàm veritas revincit. Quodcunq; adverſus Veritatem ſapit; hoc erit Hæreſis, etiam vetus conſuetudo.* Ez noha mind igy vagyon, és azok az Eretnekſégek, mellyek az Apoſtolok idejében kezdettek; és a'mint Tertulliánus ſzólt: *k Quæ audent ſe inſerere ætati Apoſtolicæ*; csak az Vjſágból meg nem gyôzettetnek: Mindazáltal, azokat az Gyôlekôzeteket, mellyek az Apoſtolok-után, valamely ûdôben nem vóltak, hanem ujonnan fakadtak, az Régiſégis, meg-válaſztya az igaz Eccléſiától: és meg-mutattya, hogy ôrdôg Sinagógája az, valamelyben az Apoſtolok idejétûl-fogva-való Régiſég nem találtatik. Ez pedig az eléb fel-vetett fondamentom-ſzerént, ſzintén elég a'hoz, hogy az Régiſég eſmértetô jele leheſſen az Eccléſiának. Mert, noha csak magán ki nem

a *Aug.tô.6. de Util.creden. cap.8.*
b *Lirinenſ. côt. Profan. novit.cap.3.*
c *Supràfol. 111. Rô.10.v.15.*
d *Illo fol.111. 141.545.*
e *Epheſ.4. v.12.*
* *Supràfol. 561.*
f *Supràfol. 141.*
g *Aug.tô.4. lib.âſt.veteris & Novi. Teſt.q.114.*
h *Cyprian. Epiſt.79.n. 33. Similia Ep.63.n.41.*
i *Tertul.de velãdis virgin.initiò.*
k *Tert.Præſcript.ca.32.*
Ita Tertull. & alii ſupr. fol.142.
Supràfol. 573.

mutathattya az igaz Eccléſiát: de elég, hogy meg-válaſztya ſok hamis gyôlekôzettûl. Ennek-fôlôtte, ha azzal ôſzve-vettetik, hogy az Apoſtolok idejétûl-fogva, ugy maradott Tudományában, mint az Apoſtolokтûl vótték, és kövétkôzendô ûdôkben tartották az Hivek; nem csak elválaſztya az hamis gyôlekôzeteket az Eccléſiától, de ugyan bizonyoſon megis eſmérteti az Anyaſzentegyházat.

Successio.

Második Fegyver az: Hogy, az Apoſtolok idejétûl-fogva, az Páſztoroknak egymáſ-után kövétkôzôtt rendi, az Anyaſzentegyházat megeſmérteti. Mert, ha az Anyaſzentegyház meg-marad mindenkor, és lelki Páſztorok-nélkûl nem lehet: bizonyos dolog, hogy ſzûnetlen egy helyében máſnak kel az tiſztben állani. Ezt pedig az *Succeſſiót*, az Anyaſzentegyház eſmértetô Ielének hallók hogy nevezé *a* Sz. Hierónymus, és Tertulliánus. Sz. Agoſtonis, nem régen elô-hozott ſzavaiban, azt mondá: *b* hogy, ôtet az Eccléſiában tartoztattya az Sz. Péter ſzékiben az Apoſtolok idejétûl-fogva meg-maradott *Succeſſio*, egymáſ-után kövétkôzés. Vgyan ezen formán, minek-utánna Epifánius, és Irenæus elô-ſzámlálták vólna Sz. Pétertûl-fogva az ô idejekig az Római Pápákat; azzal fejezik-bé iráſokat: hogy, ez-által az *Succeſſio*-által eſmértetik-meg az Igazſág: *c A glorioſiſſimis Apoſtolis Petro & Paulo fundatæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, per Succeſſionem Epiſcoporum, pervenientum uſq; ad nos, indicantes, confundimus omnes, qui aliter quàm oportet colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eos, qui ſunt undiq; Fideles: in qua ſemper conſervata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, Traditio. Beati Apoſtoli, Lino Epiſcopatum tradidêre, &c. Nunc duodecimo loco Epiſcopatum ab Apoſtolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & Succeſſione, ea quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio, & Veritatis præconiatio, pervenit uſq; ad nos. & eſt pleniſſima hæc oſtenſio, Vnam, & eandem vivificatricem Fidem eſſe, quæ in Eccleſia ab Apoſtolis uſq; nunc ſit conſervata. d Ne quis miretur, quòd ſingula tàm exactè recenſeamus. per hæc enim ſemper id, quod manifeſtum eſt in fide, oſtenditur. e In urbe Roma, primò ſedit omnium Apoſtolorum CAPVT Petrus, in qua una Cathedra, Vnitas ab omnibus ſervatur. Petro ſucceſſit Linus, &c. Damaſo Siricius, hodie qui noſter eſt ſocius, cum quo nobis totus Orbis commercio formatarum, in una communionis ſocietate concordat. Veſtræ Cathedræ vos originem reddite, qui vultis vobis Sanctam Eccleſiam vendicare. f Ab ipſo Petro ordinem Epiſcoporum numeramus, Petro ſucceſſit Linus, &c. Siricio Anaſtaſius. In hoc ordine Succeſſionis, nullus Donatiſta Epiſcopus invenitur.* Sz. Agoſton, *g* ugyan ezen *Succeſſióbúl*, az Pûſpôkôknek rendel-kövétkôzéſebôl mondgya, hogy meg eſmérſzik az Sz. Irás, és mind az Oo 'ſmind az Vj Teſtamentom kônyvei, bôcsûlleteſſé léſznek az embereknél. Sz. Irenæus Mártyr, ezen *Succeſſióbul* irja, *h* hogy az Apoſtoli *Traditióknak* végére mehetûnk. Végezetre, mind Irenæus 'ſmind Sz. Agoſton, és Cypriánus, azt vitattyák: hogy, abban az Eccléſiában maradgyon a'ki ûdvôzûlni akar, melyben az Apoſtolok idejétûl-fogva, egymáſ-után kövétkôzô Páſztorok vóltak: *i Vbi chariſmata Domini poſita ſunt, ibi diſcere oportet Veritatem, apud quos eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, Eccleſiæ ſucceſſio. k Eis, qui in Eccleſia ſunt, Presbyteris, obedire oportet,*

a *Supràfol. 142.*
b *Supràfol. 575.*
c *Irenæus, lib.3. cap.3.*
d *Epiphan. Hareſ.27.*
e *Optat° lib. 2.cont. Donat.*
f *Auguſt. Epiſt.165.*
g *Supràfol. 463.*
h *Supràfol. 478.*
i *Iren.lib.4. cap.45.init.*
k *Ide, Libro 4.cap.43.*

his qui succeſſionem habent ab Apoſtolis; qui cum Epiſcopatus ſucceſſione, charisma veritatis acceperunt. Reliquos verò, qui abſtinent à principali Succeſſione, ſuſpectos habere, vel quaſi Hæreticos, vel quaſi Scindentes. a *Dubitabimus nos in ejus Eccleſiæ condere gremio, quæ ab Apoſtolica ſede, per Succeſſiones Epiſcoporum, fruſtra Hæreticis circumlatrãtibus, & partim plebis ipſius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim Miraculorum majeſtate damnatis, culmen autoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis ignorantiæ.* b *Novatianus in Eccleſia non eſt, nec Epiſcopus computari poteſt, qui Evangelicâ, & Apoſtolicâ traditione contemptâ, nemini Succedens, à ſeipſo ortus eſt.* c *Paſtor haberi quomodo poteſt, qui, manente Vero Paſtore, & in Eccleſia DEI ordinatione ſuccedaneâ præſidente, nemini ſuccedens, & à ſe ipſo incipiens, alienus ſit?*

Ittis eſzünkben kel tartanunk, a'mit eléb mondánk: *d* hogy, ha ſzinte csák magán ez az jelenſég, ki nem mutatnáis az igaz Eccléſiát: elég az, hogy ki-mutattya ſok Gyöleközeteknek hamiſſágát, és azoktúl meg-válaſztya az Eccléſiát. Mert az Sz. Irásnak világos bizonyſági-szerént, Hamis az a' gyöleközet, melynek valamely ûdöben, az Apoſtolok-után, Páſztori nem vóltanak. Ha pedig azt hozzá-adgyuk az Tanitóknak egymáſ-után kövétközésekhez, a'mit ennek-elötte *e* szükségesnek mutatánk az igaz Páſztorſághoz, és Irenæuſtúlis csák nem régen hallánk; tudni illik: hogy az Páſztorok meg-maradtak abban az értelemben, mellyet az Apoſtoloktúl vöttek, és követtek az ő régi Elejek; az az, hivatallyok-kivül nem hágtak, hanem az-szerént jártak-el követſégekben, a'mint eleitül-fogva szoktak járni, a' kik-által öket az Iſten el-küldötte: Igy immár bizonyoſon meg-eſmérteti az igaz Eccléſiát ez az Ielenség, és elis válaſztya minden egyéb gyöleközettül. Azért, ha ſzinte az Görög Eccléſiában rend-szerént-való igaz hivatalban meg-maradtak vólnais az Püſpökök (a'ki ugy nincſen, mert ök el ugrották az ő Követſégeknek határát, mikor Vj ſzakadáſt kezdettek:) de mivelhogy el-hágták az Atyáktúl vetett határt, és ki-léptek abból az tudományból, mellyet az régi Szentektül vöttek vala: nem követköznék, hogy igaz Eccléſia az ő gyöleközetek. hanem, csak azt hozhatnójok-ki ebből, hogy az *Succeſſio* magán, némely hamis társaſágtul meg-válaſzthattya az Eccléſiát, de nem minden tévelygőtül.

a *Aug. to. 6. de Utilitate credendi. c. 17.*
b *Cypr. Epi. 76. n. 12. alias li. 1. Epi. 6.*
c *Ibid. n. 16.*
d *Vide Bell. lib. 4 de Eccleſ. cap. 8.*
e *Suprà, fol. 114. in fine.*

Universalitas Loci

Masodik ok, mellyért az Eccléſia Közönségesnek mondatik, az: Mert köz minden Nemzeteknek, minden rendbéli embereknek. Ezt Sz. Agoſton ſok Bizonyságokkal erősíti: leg-főképpen, *Tom. 7. lib. de Vnitate Eccleſiæ, à cap. 6.* Iſaias Proféta-által, az Eccléſiának el-terjedéséről igy szóll az Vr Iſten: *f Dilata locum tentorii tui, pelles tabernaculorum extende, ne parcas; longos fac funiculos tuos, & clavos tuos conſolida. Ad dextram enim, & ad lævam penetrabis, & ſemen tuum gentes hereditabit. Redemptor tuus Sanctus Iſrael, DEVS omnis terræ vocabitur.* g *Erit Mons domus Domini, in vertice montium, & fluent ad eum omnes Gentes.* h *Annuntiabunt gloriam meam gentibus.* i *Ambulabunt Gentes in lumine tuo.* k *Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.* l *Gens, & Regnum, quod non ſervierit tibi, peribit.* Es számtalanszor fogadgya azt az Vr Iſten, hogy az Chriſtus Királysága és Orszáqa, az világ-

f *Iſa. 54. v. 2.*
g *Iſa. 2. v. 2. Mich. 4. v. 7.*
h *Iſ. 66. v. 20*
i *Iſa. 60. v. 3.*
k *Iſa. 49. v. 23.*
l *Iſ. 60. v. 12.*

nak

nak minden határira el-árad: *Pſal. 2. v. 8. Pſal. 71. v. 8. 11. Pſal. 21. v. 28. Zachar. 9. v. 10.* Mert, *a* az kéznélkül el-szakaſztott kövecskének, oly nagyra kel vala nevekedni, hogy az egész világot bé-fogná, *b* és az Meſſiáſnak minden Népek szolgálnának. Sz. Pál Apoſtolis azt irja: hogy, *c* az Evangeliomnak prædikálása, az egész világot el-futtya, és mindenütt gyümölcsözik 's nevekedik. Ezeknek az Bizonyságoknak erejére tekintvén Sz. Agoſton, azzal bizonyittya, hogy az Donatiſták nem igaz tagjai az Eccléſiának, mert az ő Hitek, csak Africát dögleltette, és az világnak egyéb részeire nem hatott. maga az Chriſtus Eccléſiájának, ki-kellett szélledni minden Nemzetségekre: *d Catholica, Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur.* *e Eccleſia, totum poſſidet: quæcunq; Congregatio cujuslibet Hæreſis in angulis ſedet; concubina eſt, nõ matrona.* *f Singulæ hæreſes, in multis Gentibus, ubi iſta (Chriſti Eccleſia) eſt, non inveniuntur: Hæc autem, quæ ubiq; eſt, etiam ubi illæ ſunt, invenitur.* Noha azért nem szükség, hogy egyszersmind, az egész világnak minden nemzetségit el-fogja az Eccléſia, mert még mostis ſok népek vannak, kik az Chriſtuſt nem hallották: De az kévantatik, hogy ûdö-jártában ki-terjedgyen mindenüve. Ebből következik: hogy, csak azoknak gyöleközete lehet igaz Eccléſia, kik az Hitben eggyet értnek azokkal, a' kiknek Vallása eleitül-fogva ki-terjeddegelt minden Nemzetségekre, mellyek az Chriſtus esméretire hozattanak.

Ebből az Anyaszentegyháznak hatható terjedéséből, az régi Doctorok, Két dolgot hoznak-ki, mellyekkel az hamis Gyöleközeteket meg-választhatni az Eccléſiától:

Első dolog az: Hogy, ha minden nemzetségekre ki kellett folyamodni az Eccléſiának, és nevekedni kellett *g* mind aratáſiglan: nyilván következik, hogy minden ûdöben nyitva kellett ajtajának állani. *h* és, valaki bé akart az Eccléſiában menni, meg találhatta az ő úttyát. Azért Sz. Agoſton, az igaz Eccléſiának Ielének mondgya lenni; hogy, ſoha el nem rejtezik, hanem mindenkor meg-eſmérhetni ötet: *i Quo SIGNO manifeſto, adhuc parvulus, & nondum valens liquidam diſcernere à tot erroribus Veritatem, tenebit Eccleſiam Chriſti? Propheta docet, Eccleſiam Chriſti ipſam eſſe, quæ omnibus eminet, & apparet, & quæ Civitas ſupra montem poſita, abſcondi non poteſt.* *k Eccleſia Civitas eſt ſupra montem poſita, quæ certum hoc SIGNVM habet, quòd abſcondi non poteſt. Nota eſt ergo omnibus Gentibus: pars autem Donati, ignota eſt pluribus gentibus: Non eſt ergò ipſa.* Okát ennek meg-értök Sz. Agoſtontul. *l* Mert, ha mindenek tartoznak az igaz Eccléſiának társaságában állani: szükség, hogy ſenkitül el-rejtve ne légyen, hanem mindenektül meg-eſmérhetteſſék. Azért, valamely Eccléſiárúl meg-bizonyodik, hogy vólt oly ûdö, melyben meg nem eſmértetett az emberektül: bizonyosok légyünk benne, hogy az igen távul esett az Chriſtus Eccléſiájától.

I.
g *Matth. 13. v. 30.*
h *Iſa. 60. v. 11. c. 35. v. 8.*
i *Auguſt. 13. conf. Fauſt. cap. 13.*
k *Lib. 2. cõt. liter. Petili. cap. 104. in fine.*
l *Auguſt. 2. contr. liter. Petili. c. 32. Epiſt. 170. vt Supra, fol. 563.*

Második dolgot azt hozzák-ki az Doctorok: Hogy, † az Ió magnak eléb kellett bé-vettetni, és az-után hintegettetett az tévelygések konkolya köziben. Azért, az Chriſtus nevét ſoha csak egy Eretnek gyöleközet sem terjeſztette az Pogányságra; hanem, eléb az igaz Eccléſia rontotta-meg az paraszt Bálványozást, annak-utánna az hamis Gyöleközetek kon-

II.
† *Matth. 13. v. 30.*

kolyát

kolyát az bé-vetett földben hintegette az Sátán. Ezt ez-előtt az *a* Tertulliánus szavaibólis értők. Es, mind *b* Sz. Agoston 'smind Tertulliánus,és Hierónymus,azzal rontyák az hamis Gyülekőzeteket,hogy minekelőtte ezek kezdetnének, az világ Keresztyén vala.

Négy oka vagyon pedig, mellyért méltán azt hihettyük,hogy az Pogányságból az Christus esméretire, nem valami tévelygő gyölvéztől, hanem az Ecclésiától kel hozattatni az embereknek: I. Az: Hogy,a' mint *c* elébbis mondám, az Pogányságból, az Christus esméretire-való térésben, oly sok nehéz, és az romlott természettel tusakodó dolgok vannak, hogy ezeket emberi okossággal 's bölcseséggel, soha senki által nem gázolhattya; hanem, csak az ember szűvén uralkodó Isten dolga lehet,az Pogány nemzeteknek Christushoz-való hódoltatása. Mely dologrul, minthogy ez-előtt bőven szóllottunk, nem szükség azont elő-forgatni. II. Az: Hogy, csak egy Nemzet sem tér kűlőmben Christushoz,hanem Csuda-tételekkel kel meg-győzetni,hogy,a'mit emberi okossággal fel nem érhet vala,azt az Istennek tanitásából el-hinnéje;mint ennek-előtte *d* sok példákkal meg bizonyitók. III. Az: Hogy, az Istennek Atyai gondviseléséhez nem illett, hogy az setét Pogányságból az Christus zászlója-alá hódoltatott Népeket, egy setétségből málban vinné, az Christus neve-alatt. IV. Az: Hogy, ezt az Isten ő-maga meg-példázta, *e* az búzának a' konkoly-előtt-való bé-vetésével. Es az Isten házának igirte aztis;*hogy az Nemzetségek ő-hozzája folyamnak. Az-után kellett tehát az Eretnekségek konkolyának bé-vettetni, mikor az embereknek hálaadatlansága azt érdemlette,hogy a' kik,ha szinte az Ecclésiában maradtak vólnais, gonosz életek-miatt el-vesztenek vólna, Eretnekségek-által el-szakadnának,mint rűhes Iuhok az Hívek társaságából,hogy az ártatlanokat meg ne dögleltetnék: *f Ex iis hominibus Hæretici fiunt,qui, etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent.* *g Diabolus videns Idola derelicta, cogitavit novam fraudem: ut sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos, Hæreses invenit.* *h Gratulandum est, cùm tales de Ecclesia separantur; ne Columbas, ne Oves Christi, venenatâ contagione prædentur. Nemo existimet, Bonos de Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus; nec arborem solida radice fundatam procella subvertit: Inanes paleæ, tempestate jactantur; invalidæ arbores, turbinis incursione evertuntur. Hos execratur, & percutit Ioannes, dicens:* *i Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis.*

a *Suprà,fol. 130.*
b *Suprà,fol. 141.142. 145.*
c *Suprà,lib. 2.ca.3.f.47.*
d *Suprà,fol. 63.*
e *Matth.13. v.30.*
* *Suprà,fol. 582.*
f *Aug.tō.1. libr.de vera Religione, cap.8.*
g *Cypria.de Unitat. Eccles.n.6.*
h *Ibid.n.30.*
i *1. Ioan.2. v.19.*

§. 8. Eotődik Jele az Ecclésiának: hogy Apostoli.

Az Nicæabéli Sz. Atyák vallásában, Apostoli Gyülekőzetnek neveztetik az Ecclésia, Két Okból: I. Mert az Apostolokon kezdetett, és ő-általok gyarapodott 's terjedett. II. Mert az Apostoli tudományban meg-maradott. Hogy pedig valamely Ecclésia, az Apostoli tudománynak tisztaságával dicsekedhessék, nem elég, hogy az Apostolok irását Isten könyvének tartsa, és bőcsűllettel végye. mert, a'mint ez-előtt sokszor mondottuk, az Eretnek gyülekőzetekbennis, ha kűlőmben nem,de mégis valami szinnel, bőcsűlleti vagyon az Apostoli irásnak;

de

de az ő értelmében,és hamis magyarázásában vagyon az Eretnekség. Azért, hogy Apostoli Ecclésiának mondhassunk valamely Gyülekőzetet, Három dolog szűkséges hozzá: Elősző; hogy az Apostolokat, mint Istennek Követit tisztellye 's bőcsűllye. Másodszor: hogy az ő tanitásokat, és irásokat, ugy tartsa, mint Istennek tulajdon szavait. Harmadszor: hogy az Apostoli irásoknak magyarázásitis az-szerént fejtegesse 's vegye, a' minémű értelemmel mondották az Apostolok, és vőtték 's egyebekreis terjesztették az Apostoloktul éppittetett Ecclésiák, és ezekben fényeskedő Tanítók. Mert ugyanis, kűlőmben végére nem mehetünk, † mit irtanak,és minémű értelemben irtanak az Apostolok,hanem azoktul,a' kik ő-tőllők vőtték, és maradékokra szállitották az Apostoli tanitásnak igaz értelmét. Es minden egyben-vetésnélkűl, bőcsűlletesbnek kel mielőttünk lenni az Apostoli tanitásnak értelmérűl, azoknak tanubizonyságának, kik az Apostoli tudománynak erejével, az Pogányságnak hosszu ideiglen-való homályosságát és setétségét, (mely az igaz Isteni tisztelet le-nyomta, sőt meg-fojtotta vala,) az Lélek elevenitő Hitnek világositó fáklyájával meg-tisztitották,és mint az szél az füstöt,ugy el-oszlották. Ezt pedig, nem erőszakkal, vagy világi bőcsűlletnek és tekintetnek erejével: hanem, mint Dágon az Isten szekrényének jelen létével; Hierichónak kő-falai, az kűrtők zengésével, le-dőltetének; az Madiánitták,föld palaszkoknak egybe-verésével meg-győzetének: azonképpen,az Apostoli tudománynak zengésével, és testek szakadásával terjesztek az Apostoli Ecclésiában azt az Tudományt,mellyet,* az Irenæus mondásaszerént, mint gazdag tárházakban, azokban az Ecclésiákban hattak az Apostolok, mellyeket ők fondáltak vala.

De halhadsza,mely szépen mind ezeket fel-jegyzette Tertulliánus: † *Apostoli Ecclesias apud vnamquamq; Civitatem condiderunt, à quibus traducem Fidei, & semina doctrinæ, ceteræ exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt; & quotidie mutuantur, ut Ecclesiæ fiant. ac per hoc, & ipsæ Apostolicæ deputantur,ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Sic omnes Apostolicæ sunt, dum unam omnes probant Vnitatem.* * *Quid Apostoli prædicaverint, & hic præscribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam viva (quod ajunt) voce, quàm per Epistolas postea. Si hæc ita sunt:constat proinde,omnem illam Doctrinam,quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus,& originalibus Fidei, conspiret, Veritati deputandam; idq; sine dubio tenendum, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à DEO suscepit.* Azt kivánnya Tertulliánus: hogy, a' mely Gyülekőzet igazán akarja viselni az Ecclésia nevét, az Apostoloktul fondált Ecclésiáknak anya-méhéből származzék;és azt az Tudományt kővesse, mellyet azok az Ecclésiák tartottak.mivelhogy ugyan nemis tudhattyuk kűlőmben,mit tanitottak az Apostolok,hanem az ő-tőllők éppittetett Ecclésiáknak bizonyságából. Azt pedig bizonnyal tudgyuk: hogy,valamit közönségesen az Ecclésia vall és követ,ha Irás nincsis rólla, de az Apostoloktul szállott ő reája; a'mint Sz. Agostontul ezelőtt meg-értők.

† *Tert.Præscript.ca.20.*
* *Cap.21.*
* *Suprà,fol. 531.*
Supr. f.106. 470.472.

KILENCZEDIK KEONYV.

CSAK AZ ROMAI GYEOLEKEOZET IGAZ ANYASZENTEGYHAZ.

ELSEO RESZE.

AZ VJ SZAKADASOK GYEOLEKEOZETI, *nem igaz Eccléſia.*

HOGY amaz ſok réſzre ſzaggattatott, és bárány gyapjúban öltözött Farkaſoktul vezéreltetett Vj gyüleközetek, nem Iſten házai, és Eccléſiái, hanem az egy, élő, és örökké-országló Chriſtus IESUSNAK Vő-legényſégétül, és Házaſſágátul el-ſzakadott nyájak legyenek, győzhetetlen fondamentomokon vetett Ielenſégekkel meg-bizonyítottuk az Harmadik, Negyedik, és Eotődik Könyvben : Mindazonáltal, nem léſzen alkolmatlan, ha ittis röviden meg-mutattyuk, hogy ſemmi jele az Chriſtus Eccléſiájának, nem illik az Vj ſzakadáſokhoz. Mely dologból világoſon ki fog tetczeni, hogy annyi külömbſég vagyon az Chriſtus ſerege-között, és az újonnan futamodott Gyülevéſzek-között, menyi az ég és föld-között. Nem kel pedig ebben az dologban, vagy ſok iráſſal magamat, vagy egyebeket ſok olvaſáſſal fáraſztanom. mivelhogy igaz elég léſzen, ha az eléb meg-bizonyíttatott dolgokat, csak ujal mutatván, az jelen-való kérdéshez ſzabom, és az Kereſztyén Olvaſónak eſzében jutatom.

Argumenta 6. deſumpta à 4. Signo Eccleſiæ.

I. ARGVMENTVM.

Azért, ſomma ſzerént, Huſzon-három Bizonyſágot állatok, mellyekkel ſzem-látomaſt meg-mutatom, az Sz. Iráſnak fondamentoma-ſzerént, hogy az Luther, Calvinus, Ariánus, és egyéb akár-minémű ſzóval nevezett társaſágnak gyüleközeti, Chriſtus Eccléſiája nem lehet.

ELSŐ Bizonyság : Lehetetlen dolog, hogy az légyen igaz Eccléſia, melynek az Apoſtolok idejétül-fogva, minden üdők folyáſiban, egymáſ-után következő Lelki Páſztori, Tanitói, Vezéri nem vóltak, kik az Farkaſok-ellen táborban ſzálván, igaz tanitáſſal 's Szentſégek ſzolgáltatáſával legeltették vólna az Chriſtus Juhait.

De az bizonyos, hogy az Luther, Calvinus, Arius gyüleközetiben, illyen Páſztorok nem vóltanak mindenkor. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſzét, *Majorem propoſitionem*, az Sz. Iráſnak világos ſzavaiból, az igaz Hitnek terjedéſéből 's meg tartáſából, az Iſtennek gondviſeléſének bőles vezérléſéből, az Sz. Doctorok értelmiből, sőt az Vj Tanító Atyafiaknakis tulajdon vallásokból, * ez-előtt bővſegeſen meg-bizonyítám. Mert az Chriſtus *a* jó magvának, világ végéig kel nevekedni. Ez pedig Tanitáſnélkül nem gyökerezik, mert *b* az Hit, hallásból vagyon. Szükſég tehát, hogy az Sz. Pál mondáſa-ſzerént, mind addig Páſztori légyenek az Eccléſiának, *c* mig Chriſtus Vrunk eleiben nem jutunk fejenként. Annak-okáért irja *d* Cypriánus és Hierónymus : hogy, Nem Eccléſia az, valamelynek Papja és Lelki Páſztora nincſen.

**Suprà, fol. 111. 545.*

Második Réſzét, *Minorem propoſitionem*, magok ſem tagadgyák az Atyafiak. Mert az régi Doctorokrul azt hirdetik : *e* hogy, minnyájan Pápiſta tévelygéſben vóltanak. Az ő Eccléſiájokat, láthatatlannak; az ő Páſztorokat, némáknak és eſméretleneknek nevezik. és, a'mint ennekelőtte meg-mutatám, csak egy Tanitót, sőt csak egy Bábát ſem nevezhettek még ez ideig, és világ végéig ſem nevezhetnek, ki az Apoſtolok hálá-után, az ő Hiteket, nem hogy öltalmazta, de csak titkon vallotta vólnais. Azért az Magyar-országi Superattendenſek, minap erre az bőkenőre jutván, *f* igazán meg-vallák, hogy az ő gyüleközetekben meg nem mutathatni az Lelki Páſztoroknak egymáſ-után-való rendit. Sőt csak egy embert ſem nevezhetnek, ki azokat az Tudománynak egéſzſzen egybe-foglalt *Articuluſit* hitte 's tanitotta vólna, mellyeket ők most hintegetnek, és nagy epeſéggel vitatnak.

MASODIK Bizonyság : Nem csak Páſztorinak kellett lenni minden üdőben az Eccléſiának, a'mint mondám ; de annak-fölőtte szükség, hogy Iſten Követi, és az Sz. Lélektül küldettetett Páſztorok légyenek az Anyaſzentegyháznak kormányoſi.

Az Luther, és Calviniſta Eccléſia-előtt-járókat pedig, nem az Iſten küldötte követségben, hanem csak magok kinnyén, moſdatlan kaptak az tiſztben. *Ergo, &c.*

Ennek az Bizonyságnak, mindenik réſzét bővſégeſen meg bizonyítám *g* az Harmadik Könyvnek Harmadik réſzében. Béis árkolám ſzaladáſra nyitott réſeket az Atyafiaknak. Azért, hogy kétſzer ne fáradgyunk ; a'ki mind ezeknek bővſéges Bizonyſágit kévánnya, az fel-jegyzett Könyvet ne reſtellye meg-tekinteni.

g Suprà, fol. 489.

II. ARGVMENTVM.

HARMADIK Bizonyság : Az igaz Eccléſia, ſem az ſzelektül le nem vettetik, ſem az haboktúl el nē ragadtatik, ſem az háboruſágoktúl földre nem csöpültetik; ſem az pokol kapujának erejétül meg nē győzettetik: hanem, annak minden baj-viváſokban győzödelmeſnek kel lenni ; minden üdőben meg-kell álhatatoſon maradni.

Az pedig nyilván vagyon, hogy csak egy ſincs az moſtani Vj tanitáſok-között, mely minden üdőben meg-maradott vólna. *Ergo, &c.*

III. ARGVMENTVM.

Ennekis az Bizonyságnak Első Réſzét, győzedelmes Bizonyſágokkal fel-állatók *h* ennek-előtte nem egy helyen. és még az El-ſzakadott Atyafiaknak tanu-bizonyſágivalis meg-erősſitők.

h Suprà, à f. 539. 141. & 580.

Második Réſzétis világoſon meg-bizonyítók minden-féle Tanúkkal, *i* az Harmadik Könyvben. és ezt magok ſem tagadgyák az Atyafiak. Mert azt vítattyák, hogy ez-előtt Ezer eſztendőnél többig vólt az Pokolbéli hatalmaſſágok-által el-nyomatva az Eccléſia ; és az utólſó üdőkben, egyedül ő-maga Luther kezdette fel éppíteni az Iſtennek el-omlott házát. Ennek-fölőtte : Mikor azt vítattyák, hogy az Eccléſia el-dőlhet, el-fogyhat, és tévelygéſre juthat ; mikor ezt láthatatlanna, és meg-eſmér-

i Suprà, fol. 145. 146.

ſegeſen

a *Matth. 13. v. 30.*
b *Rom. 10. v. 14.*
c *Epheſ. 4. v. 12.*
d *Suprà fol. 112. et infrà, Logi Alogi, fol. 54.*
e *Suprà fol. 146. 306.*

f *Vide Infrà, Logi Alogi, fol. 59.*

hetetlenné akarják tenni : nem egyébben mesterkednek, hanem csak abban, hogy mentséget keressenek az ő Szakadásoknak, mely igenis el-hanyatlott, el-dőlt, le-tapodtatott vólt, (ha le-dőlhetett, mely annak-előtte soha nemis vólt) mikor senki ennek semmi sorsát 's nyomdokát nem találhatta, mellyen ésméretire igazodhatnék. Es, ha vólt valaha Luther előtt illyen Ecclésia, mint most az Vjtók-kőzőtt: az Egyházi, vagy Világi historiákban mutassanak egy Váraſt, vagy Falut, melyben őszve-győlt vólna, tanitott és Szentségeket szolgáltatott vólna ez az Ecclésia. Nevezzenek egy Mártyrt, a' ki bajt vitt vólna; egy Túdós embert, a' ki irásival óltalmazta vólna ezt az győlekőzetet. De soha nem tehetik ennek szerét. Azért † csak valami titkos, és scatulában gyapott-kőzőtt jól elrejtezet Ecclésiával álmodoznak, mikor ugyan bölcsen akarnak esmerkedni. Itillye-meg pedig akárki, mint kellyen ennek helyt adni, ha soha senki az Régiek-kőzzűl irásában nem emlekezett efféle szurdékban lappangó Lutheristákrul. maga hiszem az Régiek irásából kellene az régi dolgokrul szóllani. Es csak ebből is az magok Vallásából meg-tetczik az ő Ecclésiájoknak hamisság a. Mert az Christus Ecclésiája, minek-utánna egyszer fel-éppült, soha ugy el nem rejtezett, hogy szájial és irásbeli vallást nem tőtt vólna az ő igaz Hitirűl : hanem, a'mint az Egyházi historiákból meg-tetczik, még amaz szőrnyű űldőzésekbennis, mellyekrűl * ezelőb emlekezénk, ki-állott és bajt vitt az ő Vrának tiszteſsége-mellett. Akkor, vallyon micsoda űrge lyukba rekesztkedett vólt az meg-némúlt Luther Ecclésia? Bizony, minden esze-veszett Eretnek győlvéznél alábvaló vólt az Christus Ecclésiája, ha ugy le-nyomatott, hogy senki az ő fiaikőzzűl szaját se merné tátani az Igaz mellett. Mert, mind Arius, 's mind Nestórius, Eutyches, és az tőb Tévelygők, tanitani mertek, Templomokat foglaltak, vagy éppitettek, az ő módgyok-szerént Isteni szolgálatot gyakorlottak, irtak, viaskodtak: és csak egyedűl az Christus Ecclésiája halgatott? De mivelhogy ez dologrul bővségesen szóllottunk : nem akarok szót szaporitani, hanem az fel-jegyzett helyre igazitom az Keresztyén Olvasókat. Kik aztis meg gondollyák, hogy az utólső űdőkben kezdetett Győlekőzetek felől, semmi jót nem mond az Sz.Irás; † mint ez-előttis fel jegyzettűk.

† *Suprà, fol. 124.*

IV. ARGVMENTVM.

**Suprà, fol. 560. 583.*

Negyedik Bizonyság : Az igaz Ecclésiának mindenkor nyitva kellett állani, és meg-esmérhetőnek kellett lenni, hogy ebben bé-mehetne, valaki Istennek fia akarna lenni.

Tudva vagyon pedig, hogy nem vólt csak eggyis az Vj győlekőzetek-kőzzűl, mely minden űdőben meg-esmérhető lőtt vólna. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Első részét, elégségesen meg-mutatók * ennek-előtte két helyennis. Mert ugyanis, ha valamely űdőben el-rejtetett vólna az Ecclésia : senkit akkor az igaz Hitre nem tanithatott vólna, sem ebben meg nem óltalmazhatott vólna; az Szentségek szolgáltatásais megszűnt vólna.

** Suprà, fol. 51.*

Második Részét az Argumentomnak, magok sem tagadgyák az Atyafiak. sőt, minthogy az ő Nyájok láthatatlan vólt, mind szinte az Luther Márton eszeskedéséig, azt akarják (mint az farka-vágott Róka,) hogy az

igaz

igaz Ecclésiais † láthatatlan légyen; és nem tudom micsoda * szurdékban lappangó, 's szem-eleiben nem kerűlő *Supertranscendens* Ecclésiát koholnak az ő fejeknek vinnyéjében. Mert lelki esméretekben meg-győzetvén, tudgyák, hogy ha Diógenessel-eggyűt gyertya-világnál keresnek, sem találnak csak egy istállótis, melyben az Luther hitinek győlekőzeti kintornált vólna ez-előtt Száz esztendővel. Ennek bővségesb bizonyságát, az emlitett helyeken keresse, a' ki minden róka-lyukokból ki akarja szoritani az Vj Tanitókat.

† *Suprà, fol. 558.*

* *Suprà, fol. 160.*

Supertranscendentia sunt; Cogitabile, Opinabile, &c.

V. ARGVMENTVM. VI. ARGVMENTVM.

Eotődik Bizonyság : Nem lehet igaz Ecclésia, valamely ki nem terjedett minden Nemzetségekre, az az, nem eggyez tanitásában azzal az Győlekőzettel, melynek Hiti 's Tanitása az világon el-áradott.

Bizonyos dolog pedig, hogy az mostani Vj tanitások-után szedegetet Győlekőzetek, nem illyenek. *Ergo, &c.*

Hatodik Bizonyság : Valamely Győlekőzethez soha csak egy Pogány nemzetség sem tért űlt, mikor az Christus zászlója-alá adta magát, hanem inkáb azokból kezdetett, és nevekedett, kik immár az-előtt mind Christust, 's mind az Sz.Irást bőcsűllettel fogadták vala; az a' győlekőzet, nem lehet Christus Ecclésiája.

Soha pedig csak egy Pogány nemzet sem tért az Christus esméretire, az Luther vagy Calvinus zászlója alatt; hanem, valamely Nemzetségek az ő szelektűl meg-tántorittattak, mind Christust, 's mind az ő Evangéliomát hitték 's tartották annak-előtte. *Ergo, &c.*

Ezt a' Két Bizonyságot, egymás-mellé vetém. mert őszve vagyon eggyik az másikkal lánczoltatva. Mind az Két Bizonyságnak Első Részét meg bizonyitám * az Ecclésiának Negyedik Ielében. Mert az Istennek igaz fogadása tartya : hogy az ő Sátora, mellyet az Napban éppitett, minden-felé el-terjed, minden Nemzetségeket meg-hódoltat. Es eléb az jó búza vettetik az fel-tőrt gyepben, hogy sem az konkolyt hintegesse az ellenség.

* *Suprà, fol. 583.*

Második Része az Bizonyságoknak, nap fénynél világosb. Mert, soha semmi űdőnek folyásában az Nap-keleti Országokra nem hatottak az Vj Tudományok, mint az Constanczinápolyi Patriárchának irásából † ennek-előtte meg-mutatám. Azért Görög-Ország, Thrácia, Illyricum, az Oláh, és Rácz-országok, soha nem czimboráltak, sem társalkodtak az Luther vagy Calvinus győlekőzetivel. Vgyan ezent mondom az Ásiában, és Africában-való Nemzetségekrűl, Eorményekrűl, Abassinusokrul, Szerecsenekrűl. Ennek-előtte, soha Ierusalemben, és egész Palæstinában, soha Spanyól és Olasz-országban, soha az Nap-keleti és Nap-nyugati Indiában, soha Muszkva-országban győlekőzete nem vólt az Luther vallásnak. Azonképpen, soha egy Pogány nemzetség sem hajlott az ő győlekőzetek vallására : hanem, valamely Országot meg-tántorittottak, azt annak-előtte Christushoz hódoltatta az Római Ecclesia; a'mint ezennel meg-hallod. Méltán azt mondhattyuk azért miis az Vjtóknak, a'mit Sz. Agoston az Donatistáknak : * *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Date mihi hanc Ecclesiam, si apud vos est : ostendite vos communicare Omnibus Gentibus, quas jam videmus in hoc semine benedici. Date hanc, aut furore depositio accipite; non à me, sed ab illo, in quo benedicentur omnes gentes.*

† *Suprà, fol. 155.*

* *Aug. tō. 7. De Unitat. Eccles. c. 6. Argum. 2. desumpta à 2. signo Ecclesiæ.*

Hetedik Bizonyság: Lehetetlen dolog, hogy az légyen igaz Ecclésia, mely annyira el-szakadozott, és magában meg-oszlott, hogy az ő Doctori, nem csak egy más-kőzőtt,

VII. ARGVMENTVM.

de tulajdon magok magokkal,és kőzőnſéges vallások ónnón magával ellenkezik: Sót a'mi leg nagyob,ugy el-ſzakadozott 's eſze-veſzett az ő nyájának, hogy kettőt nem találhatſz tagjai-kőzzül, kik egy-aránt vonnyák az igát, és azon egy vágáſban álhatatoſon maradgyanak.

Illyen az Luther, és Calvinus győlekőzete. *Ergo, &c.*

Ennek az Anyaſzentegyház Eggyeſſégén fondáltatott Bizonyſágnak Első Réſzét,ſok-képpen meg erőſſitők ennek-előtte [a] ně cſak egy helyen.

Máſodik Réſze ki tetczik; 1. Azokból az ſok eſze-veſzett Szakadáſokból,mellyeket [b] ez-előtt bővſégeſen elő-ſzámlálánk;meg-mutatván, hogy ſem egy-máſſal,ſem pedig tulajdon ónnón-magokkal meg nem alkodhatnak az Vj Hit faragók: hanem,a'mint Béza írja Dudicius András nevével: [c] *Noſtri quales ſunt? Palantes,omni vento doctrinæ agitati, & in altum ſublati: modò ad hanc, modò ad illam partem deferuntur. Horum quæ ſit hodie de Religione ſententia, ſcire fortaſſe poſſis: ſed quæ cras de eádem futura ſit opinio; neq; illi, neq; tu certò affirmare queas:* Tudhatod mit vallanak az mái napon: de hólnap hol állapodgyanak-meg, magok ſem tudhattyák. 2. Az Auguſtána Confeſſiónak, Concordiának, Helvética Confeſſiónak temérdek álhatatlanſága, és magávalis-ellenkező tanitáſa, ugyan ezen dolgot bizonyittya. Mellyekről, mint hogy [d] eléb ſokat ſzollottunk, kűnyű forditani az levelet, és ott olvaſni, a'mit máſzſzor kellene moſt elő-hozdunk. 3. Meg-mutatók aztis [e] ide fellyeb: hogy, kettőt nem találhatſz, az Luther és Calviniſta győlekőzetben, kik azt merjék mondani, hogy ſzinte ugyan azont hiſzik,a'mit más valamely fő tagja az ő társaſágoknak. Hanem, akár-mely Bába, és mocskos Varga-legényis, azt meri mondani: hogy, mind az Sz. Atyákat, és Conciliomokat, mind Luthert, és az több Prædikátorokat, cſak annyiból javallya 's kőveti, a' menyiben eggyez az Sz.Iráſſal. Mivelhogy pedigle ennek az Eggyézéſnek meg-itiléſében, ſenkihez nem kőti magát: cſak ſzinte abban eggyez máſſal,a'mi néki tetczik. Az tetczés pedig, mint az ſzáj íz, annyi, mennyi az ember.Es igy,egy Lutheriſtát,vagy Calviniſtát nem találſz,ki azt merje mondani, hogy ős hiſzi, valamit Luther, vagy Béza hitt és tanitott: hanem, annak űrűgyével,hogy ezekis emberek vóltak 's botorkázhattak,ſzép Iſteni félelemmel el-múlnak mellőllők. Vgyan ezen ſzín-alatt minden Prædikátortúl,sőt ónnón-magoktúlis gyakorta el-ſzakadnak,és nem hiſznek magoknakis.mert ő-magokis ugyan cſak emberek,mint ſzinte Luther vólt. Annak-okáért, mi azt mondhattyuk az moſtani Atyafiakrul,a' mit Tertulliánus kőzőnſégeſen az Tévelygőkrűl: [f] *Ceterùm nec ſuis Præſidibus reverentiam noverunt. Et hoc eſt, quod Schiſmata apud Hæreticos non ſunt, quia cùm ſint, non parent Schiſmata. eſt enim Vnitas ipſa. Mentior, ſi non etiam à Regulis ſuis variant, [g] &c.*

Nyolczadik Bizonyſág: Nem kel abban az Győlekőzetben kereſni az Eccléſiát, melynek ſemmi bizonyos módgya nincſen az Iſtentűl parancſolt eggyeſſégnek meg-tartáſában, és az Hitben támadott egyenetlenſégeknek le-cſendeſzitéſében.

Az Luther, és Calvinus győlekőzetinek,nincs ezekben ſemmi módgya. *Ergo,&c.*

Első Réſzét ennek az Erőſſégnek, meg-bizonyitottuk ennek-előtte [h] egynehányſzor. Mert, cſak ez világi okoſſág-ſzerént viſeltetett *Reſpublica* és birodalomis, igen gyalázatos vólna, ha módot nem mutatna az na-

ponként

a *Suprà, fol. 242. 574.*

b *Suprà, à f. 247.*

c *Beza Epi. 1. Theolog.*

d *Suprà, fol. 343. 354. 428.*

e *Suprà, fol. 425. &c.*

f *Tert. Præſcript. c. 42.*

g *Supra fol. 243.*

VIII. ARGVMENTVM.

h *Suprà fol. 92. 318. 499 525. 576.*

ponként támadott perpatvaroknak el cſendeſzitéſében, és az békeſéges eggyeſſégnek meg-tartáſában. Az Iſten ſem kivánhatná az Eccléſiának tagjaitul,hogy minnyájan eggyett ércſenek, ha bizonyos módot nem mutatott vólna, az kűlőmbőző Tagoknak eggyeſſégében.

Máſodik Réſzét az Bizonyſágnak, meg-mutattuk [a] ſokképpen ezelőtt. Mert, Leg-előſzőr: ha ki meg-tagadgya valamely Kőnyvét az Bibliának;nincs módgyok az Atyafiaknak, hogy ennek méltóſágát meg tudgyák óltalmazni. Mivelhogy,ha az régi Eccléſiának tanu-bizonyſágát kezdik forgatni, azt felelhetik az Irás tagadók, a'mit [b] hallók hogy felele Dávid Ferencz más dologban;tudni illik: hogy,mint az Bibliát bé-vőtte az régi Eccléſia, ugy az Szenteknek-való kőnyőrgéſt, Purgátóriomot, és haſonló Agazatokatis tanított. Ha azért ezekben ſzabad el-távozni Sz. Agoſtontúl, Cyprianuſtul,&c. mivelhogy el-tévelyedhetett ő-véllek egyetemben az Eccléſia: miért nem vólna ſzabad az Iráſtúl tőtt Bizonyſágokatis félre tenni? ki tehet bizonyoſſá, hogy eggyikben meg-cſalatkozván, az máſikban nem tétovázhattak? Ennek-előtte, az Sz. Irás bizonyos magyarázattyának eſméretiben ſincs módgyok az Atyafiaknak. nemis akarnak ſenkit Itílő-biró-gyanánt venni,mikor az Sz. Iráſnak magyarázattyában egyenetlenſég támad. Miképpen azért, ha az Orſzágban kiki-mind magának tenne tőrvényt,ſoha ſemmi cſendeſzſég és eggyeſſeg nem lehetne: ſzinte ugy az Chriſtus Orſzágában nincs ſemmi mód az békeſéges eggyeſſégnek meg-ſzerzéſében, vagy meg-tartáſában,ha az Atyafiaktúl fel-vetett fondamentomok helyén maradnak.

Kilenczedik Bizonyſág: Lehetetlen dolog, hogy az légyen a' Szent Eccléſia, melynek társaſágát, és tudományát, ſenki azok-kőzzűl nem kővette, kiket az egéſz Kereſztyén világ, az Apoſtolok halála-után, meg-dűcsőűlt Szenteknek tartott,és Iſteni Cſudakkalis meg-erőſſitetett életeknek tekélletes vólta.

Nyilván vagyon pedig, hogy ezek-kőzzűl cſak egy ſem vólt, a'ki azt hitte,'s tanitotta vólna, a' mit az Luther győlekőzet. *Ergo,&c.*

Ennek az Bizonyſágnak Első Réſze, ki-tetczik abból, a'mit megbizonyitánk az Anyaſzentegyháznak Harmadik Ielérűl ſzólván. Mert az igaz Eccléſián-kivűl † nem juthat ſenki az Iſten kedvében, és az igaz Szentſégre. Kiből világoſon kővetkőzik: hogy, nem igaz Eccléſia az, valamelynek társaſága és tudománya kivűl, az ember Szenté lehet.

Máſodik Réſze ki-tetczik abból, hogy, ſoha ſenki azok-kőzzűl,kiket az egéſz Kereſztyénſég Szenteknek tartott, azt nem tanitotta, hogy az meg-dűcsőűlt Szenteknek kőnyőrgéſekkel-való ſegitſégét nem ſzabad kérni: hogy az Halottakért nem ſzabad imádkozni: hogy Szűzeſſéget nem ſzabad Iſtennek fogadni, &c. sőt, a'mint eléb meg-mutatám, * az egéſz Kereſztyén világ Eretnekek-kőzzé ſzámlálta azokat, a'kik ezeket, és több haſonló dolgokat tanitották. Ennek-fölőtte: az Atyafiaknak tulajdon Iráſokból † hallók, hogy minnyájan,valakiknek Iráſok nállunk vannak, ſokkal kűlőmbet hittenek az ő Vallóſoknál.és azért írják,* hogy minnyájan az régi Sz. Atyák el-tévelyedtek; sőt † az Kőzőnſéges Győlekőzeteketis, mivelhogy távúl járnak az ő Vjſágoktúl, mind ſzemétre hánnyák.

a *Suprà, à ſol. 96. Et Toto libro 6. & 7.*

b *Suprà, fol. 105.*

Argum. 13. deſump. à 3. Signo Eccleſ. IX.

ARGVMENTVM.

† *Suprà, fol. 533.*

* *Suprà, fol. 261.*

† *Suprà, fol. 146.*

* *Suprà, fol. 306.*

† *Suprà, fol. 97.*

De

De hogy ezen ſokat ne mulaſſunk. Nevezzenek az Apoſtolok halálától-fogva csak Eggyet azok-kőzzűl, kiknek tekélletes magok-viſeléſe, ſanyarú tiſzta élete, és Iſteni csudákkal meg-pecsétlett ſzent erkőlcſe, az egéſz Kereſztyén világnak itiletiből meg-érdemlette, hogy Szenteknek nevezteſſenek: Ezek-kőzzűl, mondok, Eggyet nevezzenek, kinek Irásából ki-teſſék, hogy az Luther, vagy Calviniſta győlekőzetnek tudományát javallotta. Mert én, akár Sz. Cypriánus Mártyrt, akár Sz. Agoſtont, Ambrúſt, Bernárdot, &c. nevezzék: meg-mutathatom ezeknek Irásokból, hogy imádkoztak az Halottakért; az űdvőzűlt Szenteket ſegitségűl hitták; és egyéb dolgokbannis oly távul jártak az Lutheriſtáktúl, mint az ég az földtűl. En-előttem,† ennek az Bizonyſágnak oly ereje vagyon, hogy, ha ennél tőb Ielét nem találnámis az Vj győlekőzetek hamiſſágának, csak ezzelis bőven meg-elégedném. Mert én igy gondolkodom magamban: Ha Bécſben indúlnék, és az útat nem tudnám; akarnám érteni, melyre kellyen mennem? Bizony, ha ki oly útat mutatna, mellyen ſoha ſenki nem emlitené hogy valaki Bécſben ment vólna, tiſzta merő balgatagſág vólna, ha az járt-útat el-hagyván, bizonytalan nyomot vennék előmben. Tehát, micſoda eſzeſséggel indúlhatok menyorſzágfelé oly úton, mellyen csak egy ſem járt azok-kőzzűl, kik az egéſz Kereſztyén világnak tanubizonyſága-ſzerént menyorſzágban jutottak? Sz. Agoſton, az Halottakért imadkozott's áldozott; Bodog Aſzſzonynak könyőrgőtt; és mindazáltal Szent vólt 's űdvőzűlt; a'mint hogy ezt magok ſem merik tagadni az Lutheriſták's Calviniſták: Miért féllyek tehát én, hogy ugyan azon Vallásban járván, menyorſzágban nem juthatok? Azokat pedig, kik mind ezeket, és ezekhez haſonló dolgokat tagadtanak, nẽ hogy űdvőzűlteknek, de ugyan átkozott Eretnekeknek tartott az egéſz Kereſztyénség: és én mégis ezek-után indullyák? O vakſág! vakſág!

† *Hoc vide fuſius ſuprà, fol. 169.*

☞

X. ARGVMENTVM.

Tizedik Bizonyság: Nem kel hinni, hogy az a' Győlekőzet Chriſtuſnak Szent Eccléſiája légyen, melynek tanitása tulajdon erejéből, és természetinek mivóltából, minden testi ſzabadſágra viſzen, és miden jóra-való igyekezetet meg-fojt az emberben.

Illyenek az Vjonnan egybe-cſoportozott Győlekőzetek. *Ergo, &c.*

† *Suprà fol. 201. & 578.*

* *Pſa. 18. v. 8*

Bizonyságunknak Első Részét, † Két helyennis meg-bizonyitók ennek-előtte. Mert az Isteni tudomány, nem viſzen lélek veſzedelemre: hanem, az Sz. Dávid mondása-ſzerént; * *Lex Domini immaculata, convertens animas*: Lélek-térítő tőrvény az Istennek tőrvénye. Nemis vét az Isten senkinek tőrt, hogy meg-essék benne. mert az gonoſzſzaknélkűl nem szűkőlkődik. Azért, oly tőrvényt sem adhat, melynek tulajdon erejéből az Istentelenségre vitetteſsűnk.

† *Suprà fol. 202.*

Második Részét, sok erős Ielenségekkel meg-bizonyitók † ennek-előtte. Mert kőzőnségesen azt tanittyák az Vj győlekőzetek: hogy, az embernek minden Ió cselekedeti merő rút undokság, és vétek. E'mellé-vetik: hogy, mi az Isten Tőrvényébe semmit meg nem tarthatunk. sőt, ha az Luther, vagy Calvinus mételyében kaphatunk, tellyeſséggel délczegben boesáttatunk, és semmi tőrvénnyel nem kőteleztetűnk az Isteni szolgálatra. Végezetre: az Ió cselekedeteket haſzontalannak mondgyák

az űdvőſségre, mely csak az egy Hitet kivánnya mi-tőllűnk. Az Atyaſiak vallásából, és tulajdon szavokkal fel-jegyzett tanitásából, bővségesen meg-bizonyitók mind ezeket † ennek-előtte: azért ujonnan nem kel ebben fáradnunk.

† *Suprà, lib. 3. cap. 7.*

Ezek pedig az veszedelmes tanitások, természet-szerént el-idegenitenek minden tekélletes erkőlcstűl. Mert, vallyon's mint igyekezhetem az Istenes életre, ha el-hitetem magammal, hogy Lehetetlen, és haszontalan dologban tőrőm fejemet? ha bűn az embernek minden Ió cselekedeti, és ezzel az Isten meg-bántódik; miért ſerénkedgyem az Ió cselekedeteknek gyakorlásában? ha Isten én-tőllem nem kevánnya az Ió cselekedetet; ha ezek ugyan haszontalanok az űdvőſségre: majd ám heábavaló terhet veszek vólt vállamra, és Isten-nevében osztogatom vólt javaimat, hogy újob vétkekkel terhellyem magamat, &c. Ezeket, és tőb hasonló gondolkodásokat nemzenek természet-szerént az fellyűl nevezett Tudományok. és igy, minden Istenes életnek győkerét meg-sértik 's ki gyomlállyák; mint ezeknek az Tudományoknak mérges gyűmőlcsiből megis mutatók ezt bővségesen * ennek-előtte. Más útonnis el-óltyák minden Vj tanitások az szent életnek indulatit. Mert, a'mint az Eccléſiának Harmadik Ielét magyarázván fel-jegyzém, és bővebben † megis magyarázám az Harmadik könyvnek Második részében, az egéſz Kereſztyéni tudományt bizonytalanná, és kétesſé tészi minden Vjitás, * mihent annak az Győlekőzetnek tanitásától el-szakad, mely az Sz. Irást előnkben-ádta. Oka ennek az: hogy, ha csak egy dologban bizonytalannak mondgyukis annak az Eccléſiának tanitását, mely az Sz. Irást előnkben-adta: soha egyéb tanitásában sem lehetűnk bátorságosok. Azért, sem azt nem tudhattyuk, ha abban nem botliké, mikor az Sz. Irás könyveit előnkben-adgya; sem az Sz. Irás értelmérűl-való tanitását bátorságoson nem vehettyűk. Ebből pedig az kétségben esésre vivő habozásból, csudálatos dolog, mely nagy reſtség, és únalmas késedelem kővetkőzik minden jó erkőlcsőkre.

* *Suprà, fol. 215.*

† *Suprà, f. 94.*

* *Vide ſupr. fol. 549. Probat. 10.*

XI. ARGVMENTVM.

Tizen-eggyedik Bizonyság: Aza' Győlekőzet, nem lehét Chriſtuſnak Szent Nyája, melynek tanitása, az Isteni félelmet, az az, a' bűnre hajlandó természetnek tartóztató zaboláját, tellyeſséggel ki-vészi az embernek szűvéből.

Illyenek eggyűl-eggyig az Vj győlekőzetek. *Ergo, &c.*

† *Proverb. 1. v. 7. cap. 9. v. 10. Eccl. 1. v. 16. 28.*

Első Része az Bizonyságnak, ki teszik az Anyaszentegyháznak Szentségéből. Mert az Szentséghez, itt ez földőn főlőtte szűkséges az Isteni félelem, mely az bűntűl meg-vonszon. Azért az Sz. Irásis, † az Isteni bőlcseſſégnek első grádicsának nevezi az Isteni félelmet, melynélkűl senki meg nem igazulhat.

* *Suprà, fol. 213.*

Második Részét, meg-bizonyitók * ennek-előtte. Mert, hogy tőbről most ne emlekezzűnk, Két dolgot tanitnak kőzőnségesen az Vj győlekőzetek: Elsőt; hogy, kiki magárul tartozik el-hinni, hogy az Istennek el-válaſztott kedves fia. Másodikat: hogy azoknak, a' kik ezt el-hitetik magokkal, semmit az bűn nem árt. mert az Isten, csak nékik sem tulajdonittya, sőt látni sem akarja az ő vétkeket. Kiből osztán azt hoz-

zák-ki : † hogy, ha szinte akarná sem veszthetni-el üdvösségét az ember egyéb módon, hanemha azt nem akárja hinni, hogy ő az Istennek fia. Ha pedig ezt el-hiheti, és ezzel az hittel eggyütt, felebarátyának ágyasházát meg-rútittya, se féllyen semmit az Isten haragjától. Ezeket a' ki el-hiszi, nem tudom mit féllyen az Istennek haragjától, és az kárhozattul. Mert, ha oly bizonyoson hiszi valaki, hogy ötet az Isten fiává fogadta, és az üdvösségre választotta, mely bizonyos abban, hogy Christus ő érette meg-hólt : kérlek mint félhet azon, hogy meg ne másollya az Vr Isten az ő Választását, és ki ne rekeszsze ötet Országából ? En igaz lelki esmérettel mondom : ha Lutherista vólnék, és el hihetném, hogy oly bizonyos hittel tartozom vallani, hogy az Isten engem színe-elől el nem vét, és bűneimet szememre nẽ hánnya, mely bizonnyal hiszem hogy Christus meg hólt érettem : szinte ugy hallanám az Luther Prædikátort, mikor pokollal, vagy az Isten haragjával fenyegetne, mint a' ki azt akarná kétségessé tenni, hogy ha Christus meg-hólté mi-érettünk.

† *Supra fol. 208.*

* *Supra fol. 215.*

Azért, rövid sommában foglalván, a' mit sok szóval kellene elő-hozni, ugyan azont mondom, a' mit * ennek-előtte bővebben meg-bizonyitánk ; tudni illik : hogy az Vj gyölekőzetek tanitása, mind el-öltya azokat az jó szikrákat, mellyek az aitatosságban-való buzgóságot, az Isteni félelmet, az bűntül-való idegenséget gerjeszthetnék bennünk. e' mellett oly Tudományokat forral, mellyek fölötte meg-tartoztattyák, a' vagy elis idegenítik embert minden Ió cselekedetektül. Mert, a' ki el hiszi, hogy ötet nem illeti az Tiz-parancsolat, mivelhogy tellyességgel lehetetlenek az Istennek parancsolati ; hogy az Isten semmit ő-benne véteknek nem tart ; hogy ő-reá semmit nem haragszik, sem ki nem rekeszti Szent Országából ; hogy az Ió cselekedet haszontalan, sőt Isten-ellen-való rutságokkal meg-förtöztetett ; hogy az Isten † viszi és taszittya az embert minden bűnre, &c. a' ki, mondok, ezeket el hiheti : oly szabadgyában élhet, mintha Isten nem vólna a' ki meg-büntetné az embereket.

† *Supra fol. 373. 377.*

NOVEM ARGVMENTA.

XII.

XIII.

† *Supra fol. 226. 380. 451. 551.*

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

XIX.

XX.

Kilencz Bizonyságot, illyenképpen foglalok egy sommában : Szentnek, és Istentül éppített Ecclésiának azt nem tarthattyuk ; I. A' mely ugyan azon hamis Tudományokat hintegeti, mellyeket az egész Keresztyén világ, és ugyan azon Ecclésia, melytül az Sz. Iráft vöttük, ki-átkozott 's régen elis temetett. II. A' mely sok hamis találmányokkal, és szem-látomást-való tekélletlen Hazugságokkal terhelte az ő-ellene tusakodó gyölekőzetet, mind tanitásában, 'smind az ő Pásztorirúl kőltött hamis hír-hordozásokban. mert, a' mint ennek-előtte Sz. Agostontúl meg-értők, † még az Sz. Iráftis meg-vethetnők, ha csak egy hazugságot találnánkis az ő tanitásában. III. A' melynek Első Kezdői, vagy Reformálói, az Eordőgtül vötték 's tanulták, a' mit el-hitettek az egész Gyölekőzettel. IV. A' melynek leg-főb és bőcsülletesb Fejeiben, azok az czégéres gonoszságok, és feslett erkőlcsök fenylettenek, mellyeket az hamis tudomány hintegetőinek tulajdon bélyegének nevez az Sz. Irás. V. A' melynek Fő Vezéri, nagy temérdek hamis tudományokat, nyilván hirdettenek. VI. A' melyben az Istennek szava, az Sz. Irás, sokképpẽ nagy rútul meg-romboltatik : mocskos fejtegetésekkel, és az Sz. Irás bőcsülletinek fel-bontó vélekedésekkel meg-gyaláztatik. VII. A' mellyet az ő Első gyarapitói, lelki esméretek-ellen kővettenek. VIII. A' melyben való maradásnak, sem Isten-előtt, sem emberek-előtt soha az ember elégséges okát nem adhattya. IX. Végezetre, a' mellyet még az ő-maga Hitinek tulajdon fonda-

mentoma-szerentis, egyébnek nem mondhatunk, el-hanyatlott, és az Igasságtul messze-esett gyölekőzetnél.

Illyenek mind az Luther, 'smind az Calvinus szakadási. *Ergo, &c.*

Ennek az Kilencz Bizonyságnak, mindenik Részét meg-bizonyitók bővségesen az Harmadik, Negyedik, és Eotődik könyvben. Az Elsőrül, szóllánk oda-fellyeb, *Folio. 260.* Az Másodikrul, *Fol. 224 326. 358. 428.* Az Harmadikrul, *Folio 177. & Logi Alogi, Fol. 49. 65.* Az Negyedikrül, *Folio 302.* Az Eotődikrül, *Fol. 271.* Az Hatodikrul, *Fol. 284.* Az Hetedikrül, *Folio 317.* Az Nyólczadikrul, *Fol. 323.* Az Kilenczedikrül, *Folio 165.* Itt azért, nem szükség ezeket hoszszu irással vastagitani : hanem, a' ki bizonyos tanuságot akar venni, az fel-jegyzett helyeket tekincse-meg.

XXI. ARGVMENTVM.

Huszon-eggyedik Bizonyság : Hihetetlen dolog, hogy ott légyen az szent Ecclésia, a' hol azok az Szent életű embereknek külső Cselekedeti meg-szűntek, mellyekben tudgyuk hogy gyakorlották magokat, a' kik Isten-előtt kedvesek vóltanak.

Meg-szűntek pedig ezek az mostani Vj gyölekőzetekben. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Első Része, abból ki-tetczik : Mert az Vrunk mondása-szerént, a' ki belől jó, az belső jó tárházból jót hoz-ki ; és a' mivel † tellyes az embernek szüve, nyelvére és külső cselekedetireis kiterjed, és meg-mutattya magát. A' hol tűzet gyujtnak, füsti mégyen kivülis. Es, a' mint Sz. Gergely irja, *Probatio charitatis, est exhibitio operis :* a' kiben ég az Isteni szeretet, meg-esmérszik Cselekedetin. mert fényeskedik ennek világossága, * hogy az emberek látván az külső Ió cselekedetet, dücsőitcsék az Vr Istent. A' hol azért nem fénylenek azok az külső cselekedetek, mellyekkel bővelkődtek az Istennek kedvesi : vakmerőségnélkül itilhettyük, hogy ott nincs az az szentség, mely az Isten szolgaiban találtratott.

† *Matt. 12. v. 35. Luc. 6. v. 46.*

* *Matth. 5. v. 16.*

Második Részét az Bizonyságnak, igen kűnyű meg bizonyitani. Mert, tekincsük-meg azokat az szent életnek külső Cselekedetit, mellyekkel az Istennek Szenti bővelkődtek ; és vessük az mostani Atyafiaknak magok-viselése-mellé, amazoknak erkőlczőket : meg-tapasztallyuk, hogy oly távul estek egy-mástul, mint az ég az földtül.

Az régi Szentekrül azt olvassuk : hogy az ő testeket, Ciliciummal, 's egyéb külső ostorozásokkal öldőklötték, és magok sanyargatásával az Vr Istent engesztelték. Dávid Király egynehányszor mondgya : hogy, mikor valami háborusságban vólt ; Ciciliumban, szőr-űmőgben öltőzött, *Psal. 34. v. 13. Psal. 68. v. 12.* Mikor az dög-halálnak el-távoztatásáért könyörge az Istennek, akkoris minden népével egyetembe Ciciliumban öltözék, *1. Paralip. 21. v. 16.* Achab Ciliciumot vőn magára 's ugy engesztelé az Istennek haragját, *3. Reg. 21. v. 27.* Nem csak ruhájokon fellyül vötték pedig az szőr-űngőket : hanem ugy hordozták, hogy ezzel sanyargattatnék az test ; mint meg-tetczik az Ióram, és Iudit aszszony cselekedetiből, *4. Reg. 6. v. 30. Iudit. 8. v. 5.* Az Machabæusok könyvébennis hasonló példákat olvasunk, *2. Machab. 3. v. 19. c. 10. v. 25.* Vrunkis az Ciciliumban-való pœnitentia tartást bőcsüllettel említi, *Matth. 11. v. 21. Luc. 10. v. 13.* Es az Szentek élete, tellyes az Cilicium viselésnek példájával.

CILICIA.

Vide tom. 8. Bibl. Patr. f. 1096. Notas Jureti ad vitã S. Martini.

Ennek-fölötte : mivelhogy az Sz. Irás sokszor parancsollya, hogy Testünket öldökölljük, és meg-feszítcsük, *Coloss.3.v.5. Galat.5.v.24.Rom. 8.v.13.* önnön-magok az Hivek verték, ostorozták, veszszőzték a' magok testeket. Példánk vagyon errül Sz. Pál Apostolban, ki azt irja: † hogy, önnön-maga veri az ő testét, és szolgálat-alá fogja. Mely helyen, Sz. Pál oly verességrül szóll, mellyel meg-kékitette az ő testét. mert az Görög szó, *Hypopiázo*, annyit tészen, mint *Lividum facio*, meg kékitem. igyis fordittya ezt az Sz. Pál mondását, *a* Paulinus. Bézais illyen formán ir ez dologrul: *b Hypopiázin, propriè dicuntur pugiles, cùm pugnis, aut cæstibus antagonistam contundunt. unde, Hypópia, dicuntur vulnera ex contusione accepta, livida nimirum ex collecto ad cutim sanguine.* Követték az Sz. Pál példáját az régi Szentek. *c* Sz. Benedek, az tövissek-között szaggatta mezitelen testét. *d* Sz. Ferencz, hideg vízben, és rakás havakban fekütt, hogy az ő testét meg-szelidítené az Christus igájához. Az több Szentek életében, *e* sok egyéb-féle testi sanyargatásokat olvasunk, mellyekkel magokellen viaskodtak.

Az Böjtölésekis közönséges dolgok voltak az Sz. Iámboroknál. Sz. Iakabrul irja *f* Eusébius, és *g* Hierónymus: hogy, soha tellyes életében hust nem ött. Negyven-napi Böjtkor, *h* Iustiniánus Cásárr, húst vágata Constanczinápolyban, az igen nagy drágaságnak idején: de senki csak az mészár-szék-felé sem méne. mert kicsintül-fogva nagyig, inkáb akartak koplalni, hogy sem az régi *Traditiót* által-hágni. Vgyanis régi szokás volt az Hiveknél, hogy az Negyven-napi Böjtben húst ne ennének: *i Catholici, edomandi corporis causa, non quòd illa immunda esse credant, nõ solum à carnibus, verùm à quibusdam etiã terræ frugibus abstinent: vel semper, sicut pauci; vel certis diebus ac temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes.* Sőt, annyira távul voltak az hús ételtül, hogy, a'mint Sz. Agoston fel jegyzette, még abban az edényben sem főztek, melyben az-elött húst szoktak vala készíteni: *k Sunt quidam observatores Quadragesimæ, delitiosi magis quàm religiosi: vasa, in quibus cocta sunt carnes, tanquam immunda formidant; & in carne sua, ventris & gutturis luxuriam non formidant.* Es ugyan az Eretnekek közben számállya *l* Sz. Agoston Ioviniánust, mivelhogy haszontalannak mondotta némely bizonyos eledelektül magunk meg-tartoztatását; és nevezet-szerént, az hús ételnek el-hagyását, Isten-elött érdemesnek nem tartotta: *m Amore castigandi corporis, abstinentibus à vino, vel carnibus, nihil credere meriti accrescere; non hoc Christiani, sed Ioviniani est.* Arany-szájú Sz. Iánosis, nem egy helyen irja: hogy, az Negyven-napi Böjtben, húst nem vágtanak: *n Pecudum mactationes, è medio tolluntur. o Nusquam hodie carnium concisiones.*

Volt valami külömbözés az Böjtölésnek módgyában eleintẽ: Mert, *p* némellyek, csak szárazt öttenek: Voltak ollyak, kik meg-ötték az halat, de húst nem kóstoltak: Találkoztak, a' kik tyukmonyat öttek. Azonképpen, az Vrunk Negyven-napi böjtölésének emlekezetire rendeltetett napokbannis, külömbözö szokások voltak: *q* Mert Husvételött, Kik csak három hetet böjtöltek, kik hatot, kik kevesebbet: mind,

FLAGELLATIO.
† *1.Cori.9.v.27.*
a *Ap.Aug. Epist.58.sub finem.*
b *Beza Lucæ 18.v.5.*
c *Greg.li.2. Dialog.c.2.*
d *Bonavent. in vita S. Francis.*
e *Vide Hieron. Epi.22. in vita S. Hilarion.*
JEJUNIA.
f *Euseb.lib. 2.cap.23.*
g *Hier.De viris Illustr.*
h *Niceph.l. 17.cap.32.*
i *Aug.tõ.6. 30.còt.Fau. c.5. Similia habet tõ.10. Serm.64.et 65.de Tempore.in Dõ.1 Quadrag.*
k *Aug.tõ.10. Serm.157. de Tempore, qui est Ser. 1.in Octav. Pasch.*
l *Supra, fol. 262.*
m *Aug.tõ.3. de Eccl.Dogmatib.c.68*
n *Chrys.homil 1.in Gẽ.*
o *Homil.2.*
p *Socrat.li. 5.cap.22. Niceph.lib. 12.cap.34.*
q *Socr.Niceph.loc.cit.*

azon-

azon-által, ugyan *Quadragesimának*, Negyven-napi böjtnek nevezték azt az üdöt, mivelhogy az Vrunk Negyven-napi böjtinek emlekezetire rendeltetett vala. Végezetre: *a* az ételnek módgyais nem egy-aránt volt rendeltetve: Mert, sokan nap-nyugat-elött egy órával, némellyek nap-nyugatkor, egyebek két napban egyszer öttek: ollyakis voltak, kik három 's négy nap sem öttenek. Noha azért igy külömbözött az Böjtnek rendi: mindazáltal, voltak mindenkor az Ecclésiának szabott Böjti, mellyekben az hús ételtül meg-tartoztatták magokat az Keresztyének. Mely dologrul imigyen szóll Tertulliánus: *b Prædamnat Apostolus Hæreticos, perpetuam abstinentiam præcepturos, ad despicienda opera Creatoris. Quantula est apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum offerimus Deo: abstinentes ab eis, quæ non rejicimus, sed differimus.* Mivelhogy azért, az Sz. Agoston mondása-ként, parancsolat vagyon az Böjtrül, de annak bizonyos napia, és módgya, Christus Vrunktul, és az Apostoloktúl irva ki nem adatott: *c In Novo testamento, video præceptum esse Iejunium: Quibus autem diebus oporteat jejunare; præcepto Domini, vel Apostolorum, non invenio definitum.* Annak-okáért, e' dologban oly tanácsot ád Sz. Agoston: hogy a'hol vagyunk, annak az Ecclésiának szokását kövessük: *d Quòd me consulis, Vtrum liceat Sabbato jejunare? In his rebus, de quibus nihil statuit scriptura Divina, mos populi DEI, vel institutа Majorum, pro lege tenenda sunt.* Erasmus pedig azt irja: hogy, nem csuda, ha elein, mikor az Hivek magok kinnyénnis szorgalmatosok voltanak az aitatosságban, nem szabott az Anyaszentegyház bizonyos parancsolatot az Böjtökrül: de ha ily restek lőttek volna akkoris az testi sanyargatásban, mint mostan; sokkal több szenvedéseket rendeltenek volna: *e Cur, inquiunt, sibi sumit Pontifex, quod non sumpsére Apostoli (in injungendis scilicet Iejuniis?) Quia tunc ultrò jejunabant, & precabantur. Nostræ segnitici, stimulis opus fuit. Et probabile est, si tali sæculo vixissent Apostoli, duriores etiam Constitutiones nostris moribus imposituros.*

Hogy pedig az Egyházi historiákból egybe-szedett sok példákkal ne farasszam az Keresztyén olvasót: rövideden, halhadsza mit ir Eusébius, és Sz. Agoston, az Szerzetes emberek böjtirül: *f Præsertim circa salutaris Passionis festum diem, in jejuniis, & vigiliis nocturnis exerceri consueverunt: prædictis diebus, humi in stragulis jacentes, vinum, & de animantibus, ne gustant quidem. g A carnibus & vino abstinent. h Iejunia prorsus incredibilia multos exercere didici: non quotidie sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaq; usitatissimum; sed continuum triduum, sine cibo ac potu ducere, &c.*

Noha azért szabad volt kinek kinek maga aitatosságából bizonyos böjtökkel sanyargatni magát: de annak-fölötte, voltak rendelt napjai az Ecclésiának, mellyeken kötelesség alatt tartoztak böjtölni. Es, a'mint *i* ez-elöttis mondám, Aériust Eretnekek-közzé számlálták. mert azt tanitotta, hogy ellenkezik az Keresztyéni szabadsággal az bizonyos napokban-való böjtölésnek kötelessége. Meg-hallók *k* ez-elött, az Sz. Agoston, Hierónymus, és Basilius tanitását e' dologrul: Hallyad Sz. Ambrústis: *l Non enim leve peccatum est, Fidelibus indictam Quadragesimam à Domino, & Iejunia consecrata, ventris voracitate dissolvere. m Atq; ideo, qui constitutum*

SOZOM. *li.7. cap.19. Tripart.lib. 9.cap.39.*
a *Nicepho. loco cita. Et lib.4.c.39.*
b *Tertull.de Jejunio, c.9.*
c *Aug.Epi. 86.sub finẽ.*
d *Eadem Epist. initiò. Similia ex Consilio S. Ambros.repetit Augu. Epi.118.c.2.*
e *Erasmus, Epi.ad fratres Inferioris German.*
f *Euseb. 2. hist.cap.17. Sozom.libr. 1.cap.12.*
g *Aug.tõ.1. De morib. Eccles.lib.1. cap.31.*
h *Cap.33.*
i *Supra.fol. 261.*
k *Supra.fol. 484.*
l *Amb.Ser. 25.de Quadragesi.*
m *Serm.36.*

tutum numerum una die manducando præterit; non ut unius diei violator accusatur, sed ut totius Quadragesimæ transgressor arguitur.

Két oka vagyon pedig, mellyért bűn-alatt kőteleztetűnk az Eccléſiának ſzokott bőjtét meg-ſzenvedni: I. Az botránkozáſnak el-távoztatáſa. Mert Sz. Pál azt mondgya: hogy, [a] job ſoha húſt nem enni, hogy ſem valakit az étellel meg-botránkoztatni. Es erőſſen meg tiltya: hogy, [b] az hús étellel kárt ne ſzerezzűnk felebarátunkban. mert, job húſ nélkűl lenni, hogy ſem az embert meg-botránkoztatni. Nagy botránkozáſt ſzerez pedig az Hivek-közőtt, mikor az Anyaſzentegyháznak régi jó ſzokáſa fel forgattatik, és igy az ő tanitáſa egyéb dolgokbannis kéteſſé tétetik. Annak-okáért, ſokſzor mint egy erős báſtyát ugy óltalmazza azt Sz. Agoſton: [c] hogy, tőrvény-gyanánt, és Iſten parancſolattya-gyanánt kel azt venni, a'mit az egéſz Kereſztyénſég kővet. II. Mert ez-előtt [d] meg-bizonyitók: hogy az Anyaſzentegyház kőtelezheti az ő fiait oly dolgokra, mellyekrűl az Iſten tőrvényt nem ſzabott. Miképpen azért meg-tilthatta az Apoſtoli Eccléſia, [e] az Véreſt, és fojtottatt; [f] El-tilthatta Iónadab az ő fiait az Bor-italtul, és az Iſtenis kedveſen vővé az Rechabitáknak engedelmeſſégét; Az [g] Angliai Király, hogy az Halászok nagyob ſommát fizetheſſenek, meg-tilthatta bizonyos napokban az húſ-ételt; Sőt az Vjító Atyafiakis meg-engedik, hogy az Niniviták példája-ſzerént, [h] akár-mely Tanitóis Bőjtőt hirdeſſen az ő Iuhainak, mikor az Iſtent akarja engeſztelni: Szinte azonképpen tehát, az Eccléſiais eſzében vővén, hogy, ha minden embernek csak kinnyére hagyák az bőjtőléſt, talám ſokan, eſztendeig ſem találnának oly napot, mellyen az bőjthőz kezdgyenek, bizonyos napokat rendelt az Kőzőnſéges ſzenvedéſre. Mivelhogy pedig [i] az Anyaſzentegyház Vezérinek engedelmeſſégére erős parancſolattal kőtelezi az Vr Iſten az Iuhokat: nyilván kővetkőzik, hogy az Iſtennek parancſolattya-ellen viaskodik, valaki által-hágja az Eccléſiának végezéſét. Es ha ez világi Fejedelmek parancſolattyának, lelki eſméretűnk-ſzeréntis tartozunk engedni, a'mint ezelőtt [k] Sz. Páltul meg-hallók: miért nem kőtelezhetné az Eccléſia az ő fiait? Nem de nem azt mondgyaé az Auguſtána Confeſſio, hogy kéketelen engedni kel az Előttűnk-valóknak? [l] *Neceſſariò debent Chriſtiani obedire Magiſtratibus ſuis, & Legibus; niſi cùm jubent peccata.* Ha az Kereſztyéni ſzabadſágnak ſérelmenélkűl az *Magiſtratus* tőrvényének tartozunk engedni: mit enyelegnek tehát az Egyházi *Magiſtratus* parancſolati-ellen?

Továbbá: Az Szűzeſſég, és Házaſſág-nélkűl való tiſzta életis, főlőtte dicſiretes dolog vólt az régi Anyaſzentegyháznak tekinteres Szentiközőtt. Mert Sz. Ambrús, Agoſton, Hierónymus, Nazianzénus, Baſilius, Athanáſius, Cyrillus, és ſzám-nélkűl többennis, Házaſſágnélkűl éltenek. Sőt, csak nem mindenik az nevezetes Doctorok-közzűl, az Szűzeſſégnek dicſiretirűl iráſtis hagyott, és Angyali életnek meri mondani az Szűzek állapattyát. Annyinnis vóltak, kik Férjet nem akartak, hogy, a'mint eléb [m] hallók, Manichæus nagy haraggal panaſzolkodnék azon, hogy majd többen vannak, kik Szűzen élnek, hogy ſem a' kik Férhez mennek.

a *1. Corin. 8. v. 13.*
b *Rom. 14. v. 19. 21.*
c *Suprà, fol. 106. 470.*
d *Suprà, fol. 483.*
e *Actor. 15. v. 28.*
f *Jerem. 35. v. 18.*
De Jejunio quatuor Temporũ, Feriæ ſextæ, &c. vide Decretum S. Stephani, lib. 2. cap. 9. 10. Ladiſlai, li. 1. cap. 25. 37.
g *Supra, fo. 252. Perkinſius, Catholi. reformati, Controv. 12.*
h *Calv. li. 4. cap. 12. n. 14. 17.*
i *Suprà, fol. 483.*
k *Ibidem.*
l *Cõfeſ. Auguſt. art. 16.*
VIRGINITAS.
Vide Auguſt. tom. 3. l. 4. de Doct. Chriſt. c. 21. ex Cypriano, Laudes Virginitatis.
m *Supràſo. 266.*

Az

Az Alamiſnálkodás, mely bővſégeſen vólt az Anyaſzentegyháznak Szenti-kőzőtt: † csak az Iſpitályoknak, és Egyházaknak éppitéſérűl, és jővedelmekrűlis meg-eſmérſzik.

Az Atyafiak, mind ezek-közzűl, kit nem javallanak, 's kit nem gyakorlanak: hanem, az Kereſztyéni Szabadſágnak ſzine-alatt, ſzabad menedéket adnak minden ſanyargatáſtul teſteknek. Azt forgattyák: hogy [a] Senki magát nem gyűlőli. azért takargatni, nem oſtorozni kel az gyarló teſtet; mellyet, hogy meg ne ſércsűnk, [b] Iſtenis tiltotta. Es, mind az *Flagellanſokat*, kik oſtorozták az ő teſteket, 's mind pedig Montánuſt, a' ki, [c] *Leges Ieiuniorum præſcripſit*, elsőbennis tőrvényt kezdett ſzabni az Bőjtőléſrűl, ki-átkozta az Eccléſia.

De ezek, csak az teſti ſzabadſágnak fődőzgetéſi. Mert, [d] a' ki fiát ſzeréti, nem kiméli az oſtort tőlle. [e] ſanyargattya az Iſtenis, a' kiket ſzeret. Miis azért, akkor ſzerettyűk igazán teſtűnket, mikor ezt zabolán tartyuk, és ſzájára nem bocſáttyuk. mert, a' ki lágyan és gyengén ſzereti az ő teſtét, [f] el-veſzti mind teſtét lelkét. Az Vr Iſtenis csak azt tiltya: hogy, mikor halottunk vagyon, az keſerűſégnek mértékletlenſégéből teſtűnket ne metéllyűk beretvával: de az képes ſanyargatáſt nem tiltya. Es ugyan azon helyeken, a'hol az teſtnek metéléſét nem ſzenvedi, ſok egyéb dolgokat tilt, mellyekre (mivelhogy csak az Moyſes tőrvényének rend-tartáſi vóltak) az Atyafiak ſem kőtelezik magokat; ugymint: hogy [g] az Szakált meg ne beretváltaſſuk: két-féléből ſzőtt Ruhát ne viſellyenek, &c. Az *Flagellanſokat*, nem azért kárhoztatta az Eccléſia, hogy magokat oſtorozták: hanem [h] egyéb ſok rút Eretnekſégekért; mellyek-közőtt eggyik az vala: hogy immár az víz-által-való Kereſztſég nem haſznos, hanem vérben kel kereſztelkednűnk, az oſtorozáſok által. Montánuſt (mint ennek-előtte [i] mondám,) azért kárhoztatta az Eccléſia, mert uj formát ſzabott az Bőjtőléſben. A' menyire pedig fel-viſgálhattam, Két dologban vólt ez az Vjítás: I. Mert Montánus háromſzor tartotta eſztendő-által az Negyven-napi bőjtőt, három Meg-váltónak tiſzteſſégére. Sz. Hierónymus irja e' dolgot. ki, minek-utánna [k] azt mondotta vólna; hogy mi, egyſzer bőjtőllyűk eſztendőben az Negyven-napot: az Montaniſtákrúl ezt veti utánna: [l] *Illi tres in anno faciunt Quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint Salvatores.* II. Mert az Eccléſiának ſzokáſa-ellen, csak két hétig tartott az ő *Quadrageſimája*; a'mint fel-jegyzi Sozómenus, *Lib. 7. cap. 19.*

Az Szűzeſſégnek állapattya, micſoda bőcsűlletben lehet azoknál, kikkel el-hitette az Német Próféta, hogy [m] Oly ſzűkſég eggyűtt-lenni az férfiunak, és aſzſzony-embernek, mely ſzűkſéges az étel, ital, és ezek-után-való tiſztűlás?

Az Alamiſna, és Iſteni ſzolgálatra fordított adakozás, csak abban áll az Atyafiaknál: hogy, hébe-hóba egy falat kényeret, vagy egy roſz fillyért veſſenek az ſzegínynek torkában.

Es mikoron magamban jól el-gondolom az moſtan támadott Győlekőzeteknek állapattyát, csak el-álmélkodom dolgokon. Mert, mind

† *Vide ſupr. fol. 68.*
a *Epheſ. 5. v. 29.*
b *Levit. 19. v. 28. Deuter. 14. v. 1. 3. Reg. 18. v. 28.*
c *Euſeb. lib. 5. cap. 18.*
d *Proverb. 3. v. 12.*
e *Hebr. 12. v. 6. 8.*
f *Joan. 12. v. 25.*
g *Levit. 19. v. 32. & 19.*
h *Vide Prateol. verbo, Flagellãtes. Alphonſum Caſtro, li. 3. de Hareſib.*
i *Suprà, fol. 269.*
k *Vide ſupr. 484.*
l *Hier. Epi. 54. ad Marcellam. cont. Montan.*
m *Suprà, fo. 275. Infrà, Logi Alogi, 105.*

Tőrők-

Tôrôknek, Sidónak, és egyéb Pogányoknak, mind az Görögöknek, Abassinusoknak, és akár-minémű gyôlekôzeteknek, vagyô valami Testi sanyargatása, Bôjte, szabott Imádkozása, Alamisnálkodása : de ezeknél a' mi Atyánkfiainál, minden Szentség csak abban vagyon, hogy egy hétben egyszer egy óráig az templomban, vagy pajtában gyôllyenek; egy éneket elkintornállyanak; az Prædikátortúl egynehány szitkot hallyanak az Keresztyének-ellen. Ez a' többi az kôzônséges aitatosságnak.

Ex 5. Signo Ecclesiæ. XXII. ARGVMENTVM.

Huszonkettôdik Bizonyság : Nem igaz Ecclésia az, valamely az Apostoloktul reánk-szállott Tudományt nem kôveti.

Az mostani Szakadások azt nem kôvetik. *Ergo, &c.*

Quinq; Argumenta : Quòd Novæ sectæ non sint Apostolicæ.

Elsô Részét ennek az Bizonyságnak, nem tagadgyák az Atyafiak.

Második Részét sokképpen meg-bizonyíthattyuk : I. Az Apostolok irásában foglalt Igazságot, azok kôvetik, kik azt cselekeszik, a'mit az egész Keresztyénség jóvá hagyott, és kôvetett; a'mint ez-elôtt [a] Sz. Agostontul hallók, és abból ki-tetczik, hogy [b] csak azt sem tudnók, hogy valamit irtak az Apostolok, ha az Keresztyénségnek egyenlô értelme bizonyossá nem tehetne az Apostoli tudományrul. Az pedig nyilván vagyon, hogy mikor az Luther, és Calvinus gyôlekôzete, csírázni kezde, mind kûlômbet tanit annál, a'mit az egész Keresztyénség akkor javall vala. Ez-okon irja Luther : hogy [c] egyes-egyedûl vólt ô-maga, mikor ezt az szakadást elôszôr el-kezdé. *Ergo, &c.* II. Nem eggyez az Apostoli tanitással az a' Gyôlekôzet, melynek derék tudományit kárhoztatta az egész Keresztyén világ; és akkor kárhoztatta, mikor még az Apostoli tudomány éppen, és tiszta'n vala. Nyilván meg-mutatók pedig [d] ennek-elôtte, hogy az régi Eretnekekben, ki-átkozta az Ecclésia, az Luther és Calvinus tudományának derék ágazatit; és akkor átkozta, mikor az Atyafiaknak tulajdon itileti-szerént is, virágzott az Apostoli tudomány. Mert a'mint ezennel meg hallyuk, többig Négy-száz esztendônél, mondgyák hogy változás nem vólt az Tudományban. *Ergo, &c.* III. Az fellyûl elôszámlált Bizonyságokat, majd mind-eggyik ide forgathattyuk. Mert az Apostoli tudomány, minden ûdôben igaz Tanitókkal fénylett : ki hatott minden Nemzetségekre : egyenetlenségekre, és feslett erkôlcsre útat nem nyitott, &c. Ezekben semmi nem illik az Vj gyôlekôzetekhez. *Ergo, &c.* IV. Apostoli tudomány ott nem lehet, a' hol az Sz. Irásnak bôcsûlleti, noha szóval meg-tartatik, de vóltaképpen tellyességgel földre tapodtatik. Az Vj gyôlekôzetek, noha egy-felôl térdet hajtnak az Irásnak, mint az Sidók Christus Vrúnknak : de azért más-felôl, arczul verik; a'mint ennek-elôtte [e] sokképpen, és igen világosson meg-mutatók. *Ergo, &c.* Végezetre : Ha az mostani csoport Gyôlekôzetek, Apostoli Ecclésiák vólnának, mind azok az éktelen, és káromló dolgok kôvetkôznének, mellyeket ennek-elôtte [f] bôven elô-számlálánk, Tudni illik : hogy, minnyájan, valakiknek irási nállunk vannak; valakik vérek hullásával, és tanitássokkal terjesztették a' Nemzetségek-kôzzé az Ecclésiát; valakik szent életekkel, és Csuda-tételekkel fényeskedtek; az Apostoli Ecclésiátul el-szakadtak, tévelygettek, sôt elis kárhoztak, mivelhogy az Anyaszentegyház

a *Supra, fol. 489. 106.*
b *Supra fol. 95. 463.*
c *Supra, fol. 145.*
d *Supra, fol. 261. &c.*
e *Supra, fol. 288. & seq.*
f *Supra, fol. 144.*

kivûl

kivûl nem ûdvôzûlhettek. Mert az bizonyos, hogy csak egy ezek-kôzzûl nem találkozott, a' ki ezen Vallásban lôtt vólna, melyben az mostani Gyôlekôzetek. Kinek elég bizonysága csak azis, hogy eggyûl-eggyig az [a] régi Doctorokat, és [b] Gyôlekôzeteket meg-vetik az Atyafiak; miért egyébért, hanem hogy ô-véllek egy igában nem járnak? Es, a'mint Iurgevitius mondgya, [c] ha minnyájan meg-eskûdnénkis, hogy ottan Lutheristák lészûnk, mihent csak egy régi Sz. Doctort mutatnak, a' ki véllek egy lineán járson : soha csak ezt sem cselekedhetnék. Mert bár csak fel nyissais ember az Régiek kônyvét, hamar oly dologra akad, mely az Vj Tanitásokkal egybe nem férhet.

a *Vide supr. fo. 146. 306.*
b *Fol. 97.*
c *Andreas Iurgevit. li. Professores quinti Evãgel. Nullus & Nemo, cap. 12.*

Huszonharmadik Bizonyság : Igaz Ecclésiának nem mondhattyuk azt, melynek éppûlétére, és tudományának fel-állatására, soha semmi Isteni Csudák nem adattak.

Az Vj gyôlekôzetek, semmi Csudákkal meg nem erôsíttettek. *Ergo, &c.*

Ex 1. Signo Eccles. XXIII. ARGVMENTVM.

Elsô Része Bizonyságunknak, ki-tetczik az Ecclésiának [d] Elsô Ielenségének magyarázattyából. Második Részétis, ennek-elôtte [e] bôven meg-erôsítôk, és az Atyafiak fogásit megis elôzôk.

d *Supra fol. 573.*
e *Supra, a fo. 124.*

Sokkal több Bizonyságit támaszthatnám az Vj gyôlekôzetek hamisságának : de mivelhogy ennek-elôtte [f] az Második Kônyvben fel-állatott Bizonyságokat, mellyekkel az Keresztyén Vallás meg-erôsíttetik, mind viszsza-forgatám az uj Tudományok romlására; ezekkel meg elégszem. Es én-elôttem csudának csudája, még pedig annakis a' naggya, hogy ha ki mind ezeket csendesz elmével meg rostálván, mégis az Vj társaságokat kôveti. Mert im hallád, menyi sok erôs Okok idegenitik ezektûl az okos embert : holott e' mellett semmi egyéb édesgetô, és magához vonó eszkôze nincsen ezeknek, hanem csak az : hogy, tellyes pofával, és nagy kevély dicsekedéssel kiáltyák az Calviniſta, Lutheriſta, Arianiſta, Anabaptiſta Prædikátorok, hogy ôk az Isten Kôveti, és egyebet nem mondanak az egy tiszta Igazságnál. E' mellett, nagy gyûlôlségesen nyegtetik : hogy, az Római hiten-valók, mind kûlômbet tanitnak az Sz. Irásnál. Ezeket bizonyittyák azzal : hogy, ez nincs kûlômben; és, vak a' ki nem láttya. Higy nékik, ha veszni akarsz.

f *Supra, fol. 364.*

MASODIK RESZE.

EGYEDûL AZ ROMAI ECCLESIA AZ CHRIstus Iegyese, s' igaz Anyaszentegyháza.

I. Fũdam.

MInek-elôtte Bizonyságinkat az' Római Ecclésiának igazsága-mellett elô-állassuk, Két dolgot kel fondamentomúl vetnûnk : Elsôt azt : hogy, mikor az Római Ecclésiát emlittyûk, nem kel csak az Róma városának kô-falai-kôzzé rekesztett gyôlekôzetet értenûnk ezen az néven : hanem, a'mint Tertulliánustul [g] hallók, hogy Apostoli Ecclésiának neveztetik akármely Városban-való gyôlekôzetis, mely az Apostoli tudománnyal eggyez : Azonképpen, Római Anyaszentegyháznak neveztetik, az egész világon el-terjedett sokaság, mely az Római gyôle-

g *Supra, fo. 585.*

kőzettel egy Hitben, és vallásban vagyon. Nemis uj forma, hogy Római hiten-valóknak nevezteſſenek az igaz Kereſztyének : mert Ezer eſztendő-előttis Rómaiaknak hitták azokat, kik az Apoſtoloktúl Rómában hagyott Tudományban maradtak. Hallyad mit ir Sz. Agoſton: *a Sentitis, in tàm nefandi erroris autores, Apoſtolicam ſedem, univerſamq; Romanam Eccleſiam, rectiſſimè fuiſſe commotam.* Sz. Ambrús azt irja: hogy *b* Satyrus, mikor tudni akarta, ha valaki az Kőzőnſéges Eccléſiának tagja; azon tudakozott, hogy ha eggyezé az Római Eccléſiával? *An cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, Romanâ Eccleſiâ, communicaret?* Az Ariánuſok, az igaz Kereſztyén Papot, Rómainak hitták: mint fel-jegyzette *Grégor. Turonenſis, lib. 1. de Gloria Martyr. cap. 25. 79.* Sőt, a'mint Victor Vticenſis irja: azért nem akarák az Ariánuſok, hogy valaki meg-őleſſék az igaz Hitért: *c Quia incipient eum Romani Martyrem dicere:* mert az Rómaiak, Mártyrnak fogják őtet tartani. Sz. Hierónymuſis illyenképpen ſzóll: *d Fidem ſuam quam vocat? eámne, quâ Romana pollet Eccleſia? Si Romanam reſponderit: Ergo Catholici ſumus.* Mind egy vólt azért az régi Iamboroknál, az Római Eccléſia, és az Kőzőnſéges Anyaſzentegyház; mint meg-tetczik Cypriánuſnak imillyen ſzavaibólis: *e Scripſi ad Cornelium, ut ſciret te, ſecum, hoc eſt, cum Catholica Eccleſia communicare.* Es, mikor az Eretnekſégből ki-tértek az emberek, illyen vallást tőttek: *f Nos Cornelium, Epiſcopum ſanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ, electum à DEO ſcimus.* Mind ezekből azt tanullyuk: hogy, noha az Római Eccléſián érthetnők, csak magán azt az győlekőzetet, mely az Róma Váraſában vagyon: de az régi ſzokás-ſzerént, ebben az Anyaſzentegyházrul-való diſputátióban, az Római Eccléſián, mind azt az ſokaſágot értyük, mely az Róma váraſában-való Eccléſiával eggyez az Hitben, és Tudományban.

II. Fundament.

Máſodik dolgot, azt kel eſzünkben tartanunk: hogy, az Római Eccléſia igazſágának bizonyitáſára rendelt Erőſſégek-kőzzül, vannak ollyak, mellyeket, noha valami fogáſſal el-kerengenek az Pogányok, vagy Gőrőgők: de azok, a'kikkel nékünk leg-inkáb vagyon bajunk és viaſkodáſunk, tudni illik, az Lutheriſták 's Calviniſták, ſemmi ſzaladáſſal ki nem feſelhetnek belőllők. mivelhgoy, ha azokat helyén haggyuk, mellyeket ők ſem tagadnak; győzhetetlen Bizonyſágoknak erejétúl arra-vitetünk, hogy az igaz Eccléſia nem egyéb az Római győlekőzetnél. Annakokáért, az Pogányoknál nincs ereje azoknak az bizonyſágoknak, mellyek fondamentomúl vetik az Sz. Iráſból meg-magyarázott jeleit az Anyaſzentegyháznak. Azért, ő-ellenek másképpen kell viaskodni; a'mint elébbis meg-magyarázok. De azok-ellen, kik bé-véſzik az Sz. Iráſt, erős bizonyitáſokat támaſzthatunk azokból az Ielekből. Haſonlatosképpen, a'kik az Gőrőg Eccléſiát tévelygőnek nem eſmérik, tétovázhatnak ſok Bizonyſágok-előtt. mert ennek Régiſégét, Papjainak *Succeſſióját*, és egyéb dolgokat forgathatnak: de a'ki az Gőrőg Eccléſiának Hittűl-ſzakadáſát, az az, elébbi Hitinek változtatáſát 's Vjitáſát, Papjainak kővetſégek, és hivatallyok-kivűl hágáſát és pártolkodáſat, az az, kővetſégeknek meg-ſzűnéſét el hitte; ſemmi *Exceptiót* és fogáſt nem talál, mellyel meg-

a *Aug. to. 7. li. 2. de Gratia Chriſti, cap. 17.*
b *Ambr. in Obitũ Satyri. ſub fine. Similia in Cõcil. Epheſin. to. 5. c. 10.*
c *Victor. l. 1. de Perſecut.*
d *Hierony. Apol. 1. cõtr. Ruffin.*
e *Cypri. Epi. 52. alias lib. 4. Epiſt. 2. initiõ.*
f *Cypr. Epi. 46. n. 16. alias l. 3. epi. 11.*

Supra, fol. 42.

játczotaſſa; és erőtlenné tégye az mi Bizonyſáginkat. Az Luther, és Calviniſta Atyafiak pedig, igenis vallyák, hogy az Gőrőg Eccléſia elévelyedett. Mert, a'mint eléb † meg-mutatám, Négy, vagy Eot Articuluſon kivűl, az Gőrőg Eccléſia eggyett ért velünk. Azokban mind eggyezűnk, mellyeket a'mi Vallaſunkban nem javallanak az Lutheriſták. Azokban pedig, mellyekben mi-tőllünk kűlőmbőznek az Gőrőgők, az Vjító Atyafiakkal ſem eggyeznek. Es nevezet-ſzerént: hogy az Sz. Lélek nem csak az Atyától ſzármazik, mint az Gőrőgők mondgyák, hanem egyenlőképpen az Atyától, és Fiútul, vallást tészen rólla az Auguſtána Confeſſio, leg-elől, az Nicæabéli győlekőzetnek, és Athanáſiuſnak hitiben. az * Helvétiai Confeſſióis, ugyan ezent tartya.

† *Suprà, fol. 155.*

† *Confeſſ. Helvet. art. 3. fol. 5.*

Ezeket meg-értvén, az Iſtennek Sz. Lelkét ſegitſégűl hijuk, és kezdgyűnk az Bizonyſágokhoz.

§. 1. Első Bizonyſág, az Eccléſiának Eotődik Jeléből.

I. ARGVMENTVM.

Első Bizonyſág: Tagadhatatlan dolog, hogy, mikor az Kereſztyénſég ki-ſendűle, és győkeret kezde verni az Nemzetſégek-kőzőtt, Rómában igaz Hit, 's az Apoſtoli tudományon éppitteteti igaz Eccléſia vólt. és, csak azoknak győlekőzeti érdemlette az Chriſtus Anyaſzentegyházának, és az Apoſtoli Eccléſiának nevét, mely ezzel eggyet-értett, és tanitott.

Bizonyos pedig azis, hogy, a' mely Hitet és vallást az Apoſtoloktul vőtt akkor az Római győlekőzet, ugyan azont, éppen meg-tartotta és kővette mind ez-ideiglen.

Tehát azis bizonyos, hogy az Római Eccléſia, igaz Apoſtoli Kereſztyén Anyaſzentegyház.

I.

Az Bizonyſágnak Első Réſze, világoſon ki-tetczik: I. Az Sz. Iráſból. Mert, Sz. Pál Apoſtol *a* hálát ád az Iſtennek, hogy az Rómaïak hiti, az egéſz világon el-terjedett, és hireſſé lőtt. Mert, a'mint Arany-ſzáju Sz. Iános irja, *b* noha ſok dolog vala Rómában, mely az Chriſtuſnak alázatos, és az emberek-előtt meg-vetett tanitáſától el-idegenitheti vala az Rómaïakat, ugymint, az világi pompa, birodalom, gazdagſág, dűcsőſſég, az Pogány Cſaſzárok dűhőskődéſe, &c: de mindazáltal, oly erőſſen meg-győkerezett vala bennek az igaz Hit, hogy vigaſztaláſára, és éppűletire vólna ő-magának is Sz. Pálnak. Az igaz Hitmellé veti Sz. Pál: hogy, *c* tellyeſek Iſteni ſzeretettel's bőlcſeſéggel. sőt, minek-utánna azt parancſolta vólna, hogy, valaki Vjſágot tanit kőzőttők, és kűlőmbet annál, a'mit immár tanúltak vala, azt el kerűllyék: utánna veti, *d* hogy az ő engedelmeſſégeknek híre, az egéſz világot el-futotta. Chriſtus Vrunkis meg-jelenvén Sz. Pálnak, azt parancſolá: hogy *e* ki mennyen Ieruſalemből, mert ott nem veſzik az ő tanitáſát: hanem, az meſzſze-való Nemzetſégekhez kővetſégben kel menni. Es csak hamar az-után, magyarázván hová kellyen menni, azt mondá Vrunk: hogy, *f* Rómában kel ő rolla bizonyſágot tenni. Holott azt jelenti Vrunk: hogy, ha Ieruſalemben nem vőttek az ő tanitáſát; az Pogány népek bé-véſzik, és nevezet-ſzerént Rómában. II. Az régi Doctorokis ezent bizonyittyák. Mert, a'mint eléb *g* meg-hallók, azt tanittyák: hogy, Sz. Péter prædikálláſával nevekedett Rómában az Chriſtus Eccléſiaja.

a *Rom. 1. v. 9.*
b *Chryſoſt. ibid. verſ. 9.*
c *Rom. 15. v. 14.*
d *Rom. 16. v. 17. 19.*
e *Act. 22. v. 18. 21.*
f *Actor. 23. v. 11.*

II.

g *Supra, fol. 230.*

Az ő-utánna következő Püſpökőknek renditis [a] elő-hozzák, és azoknak vallåſából eſmértetik az Apoſtoli tudományt. Végezette, hogy egyébekről ne ſzóllyak, hallyad mit ir Tertulliánus: [b] *Si Italiæ adjaces; habes Romam: unde nobis quoq; autoritas præſtò eſt. Statu felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt. Vbi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur, &c.* III. és Vtólſzor: Az Atyafiak gyakran irják: [c] hogy, kőzel Eot-ſzáz eſztendeig, tiſztán meg-maradott az Római Pápák-mellett az igaz Hit. Calvinuſis azért mondgya, hogy az Régiek igen bőcsüllőtték az Római Eccléſiát, mert az egyſzer vőtt Tudománynak megőrzéſében, álhatatoſb vólt egyébeknél: [d] *Magnum Romanæ Eccleſiæ honorem ubiq; deferunt Veteres, reverenterq; de ea loquuntur. In Occidente, Sedes Apoſtolica, honoris cauſſa vocabatur. Hoc Romanæ Eccleſiæ plurimum addidit autoritatis, quòd Doctrinæ ſemel traditæ, fuit aliis omnibus tenacior.*

Máſodik Réſzét az Bizonyſágnak, Két erős, és győzhetetlen Ielenſéggel bizonyitom:

Első Ielenſég: Kétſég-kivül vettetett; hogy az Apoſtolok idejétől-fogva, Eot, vagy Hat-ſzáz eſztendeig, változtatáſt nem tőtt az Római győlekőzet abban az Tudományban, mellyet az Apoſtoloktul vőtt vala.

Azis pedig nyilván vagyon: hogy, mind azokat, valamellyeket moſt az Római Eccléſiának vallåſában rágalmaznak az Atyafiak, ugyan azon formán mint moſt, akkoris hitte, követte, hirdette, és gyakorlotta az Római Eccléſia.

Tehát bizonyos dolog, hogy ſzinte ugyan azon Tudományban, és vallåſban maradott mind ez mai napig az Római Eccléſia, mellyet az Apoſtoloktúl vőtt eleinten.

I. IELENSEG.

Az Ielenſégnek Első Réſzét, bizonyitom:

I. I. Azokkal az Tanukkal, kik Vrunk Szűletéſe-után Eot-ſzáz eſztendő-alatt éltenek. Ezek-kőzzűl némellyek oly távul mondgyák lenni az Római Eccléſiát az változtatáſtul, hogy tellyeſſéggel lehetetlennek itilik az ő el-ſzakadáſát, és tévelygéſre-jutáſát. Ezt tanittya Cypriánus Mártyr: [c] *Navigare audent Pſeudo-Epiſcopi ad Petri Cathedram, atq; ad Eccleſiam Principalem, unde Vnitas Sacerdotalis exorta eſt, à Schiſmaticis literas ferre: nec cogitant eos eſſe Romanos, ad quos perfidia habere NON POSSIT acceſſum.* Ezt tanittya Hieronymus: [f] *Scito Romanam fidem, Apoſtolica voce laudatam, hujuſmodi præſtigias non recipere. Etiamſi Angelus aliter annuntiet, quàm ſemel prædicatum eſt; Pauli autoritate munitam, NON POSSE mutari.* Ezt tanittya Sz. Agoſton: [g] *Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri Sede, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte. Ipſa eſt Petra, quam NON VINCVNT ſuperbæ Inferorum portæ.* Ezt tanittya Sz. Bernárd: [h] *Dignum eſt ibi potiſſimum reſarciri damna Fidei, ubi Fides NON POSSIT ſentire defectum. hæc quippe hujus prærogativa Sedis eſt.*

Vannak más rendbéli Régi Fő emberek, kik azt tanittyák: hogy ő idejekig, ſemmi Vjitáſt, és változtatáſt nem tőtt az Római Eccléſia; mellyel az egéſz Kereſztyénſég mind eggyet értett. Sz. Irenæus, [i] a'ki Polycárpuſt Sz. Iános Apoſtol Tanitványát látta, azt irja: hogy, az [k] Római Eccléſiához, ugy-mint minden Eccléſiának Fejéhez tartnak, valakik Kereſztyének. és abban meg-tartatott tiſztán az Apoſtoloktul vőtt Tudomány, mellyet kézről kézre adtanak az rend-ſzerént következő Páſz-

torok.

a *Suprà, fol. 581.*
b *Tertull. Præſcript. c. 36.*
c *Vide ſupr. 170.*
d *Calv. li. 4. cap. 6. n. 16.*
c *Cypr. Epi. 55 n. 90. alias l. 1. epi. 3.*
f *Hiero. Apolog. 3. cõt. Ruff. cap. 4.*
g *Aug. tõ. 7. Pſalm. cont. partem Donati, ſine.*
h *Bernard. Epiſt. 190. initiò.*
i *Teſtatur l. 3. c. 3. n. 10.*
k *Verba habes ſuprà, fo. 581.*

torok. Tertulliánus, majd ugyan egy űdőben élt Irenæuſſal. Ettűlis csak imént hallók: hogy ő idejébe, bódog állapattya vólt az Római Eccléſiának, mert az Apoſtolok vérével őntőztetett Tudományt tartotta. Cypriánus Mártyr, ki Vrunk Szűletéſe-után Két-ſzáz eſztendővel élt, azt irja, a'mint hallók: hogy, ugyan el ſem tévelyedhetik az Római győlekőzet. Es Cornélius Római Pápának tudományt téſzen: hogy ő-vélle egy Eccléſiában, 's egyenlő értelemben vagyon. Mert, csak az lehet tagja az Eccléſiának, a' ki eggyet ért ő-vélle. Valaki pedig az Sz. Péter Székitől elſzakad, nem lehet az Anyaſzentegyházban: [a] *Nobis Eccleſia Vna eſt, & individua concordia: [b] Te univerſi Collega, noſtri, & communicationem tuam, id eſt, Catholicæ Eccleſiæ Vnitatem pariter & Charitatem probant. [c] Qui Cathedram Petri, ſuper quam fundata eſt Eccleſia, deſerit: in Eccleſia ſe eſſe confidit?* Optátus Milevitánus, és Epifánius, ezek-után éltek. Ezektűlis azt [d] hallók: hogy eggyezett mind az egéſz Kereſztyén világ az Római Pápákkal. és ezeknek egymáſ-után következő rendiből eſmérſzik-meg az igaz Tudomány. Athanáſius, Baſilius, Nazianzénus, Dámaſus, csak nem egy űdőben éltek, Vrunk Szűletéſe-után Három-ſzáz eſztendő-tájban. Ezekis nevezet-ſzerént az Római győlekőzetről azt mondgyák: hogy, ſemmiben ő idejekig az Kőzönſéges Eggyeſſégtől el nem ſzakadott, az az, meg nem cſáválta, és hamiſſággal nem elegyitette az Apoſtoli tudományt: [e] *Domino Sancto, Apoſtolici culminis Marco, Sanctæ Romanæ & Apoſtolicæ univerſalis Eccleſiæ Papæ. Optamus à veſtræ Sanctæ Sedis Eccleſiæ autoritate, quæ eſt Mater, & Caput OMNIVM Eccleſiarum, capitula Nicæni Concilii.* [f] *Nos nunquam ad rerum innovationem conſenſimus. Fides apud nos non alia in Seleucia, alia Conſtantinopoli, & alia Romæ.* [g] *Fides (Romæ) recta erat jam antiquitus, & recta perſtat nunc etiam, nexu pio quodcunq; labens Sol videt devinciens, ut univerſi PRÆSIDEM mundi decet, Totam colit quæ Numinis concordiam.* Theodóſius, Gratiánus, és Valentiniánus Cſaſzár decrétomit az Egyházi hiſtoriából ez-előtt [h] hallók; melyben azt mondgyák: hogy, a' mely Hitet Sz. Péter Rómában hagyott; megtartotta azt Róma, ſzinte Dámaſus Püſpőkig: [i] *Cunctos populos, quos Clementiæ noſtræ regit imperium, in tali volumus Religione verſari, quam Divum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, Religio uſq; adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quamq; Pontificem Damaſum ſequi claret.* E'hez aztis hozzá-vetik: hogy, valamikor Eretnekſégek támadtak az Nap-keleti Orſzágokban: [k] az Római Pápa, Feje lévén minden Papoknak, igaz itiletivel ki-gyomlálta mind azokat. Sz. Ambrús, Hierónymus, és Sz. Agoſton, Vrunk Szűletéſe-után, Négy-ſzáz eſztendőben éltenek. Ezekis bizonyſágink, hogy ő idejekig tiſzta vólt az Római Eccléſia, és őkis ennek társaſágát követték: [l] *Eccleſia Romana hanc conſuetudinem non habet, cujus typum, & formam IN OMNIBVS ſequitur.* [m] *Ego Beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri, Communione ſocior: ſuper illam Petram, Eccleſiam ædificatam ſcio: Quicunq; extra hanc domum Agnum comedit, profanus eſt. Apud vos ſolos incorrupta Patrum ſervatur hereditas. ibi ceſpite terra fœcundo Dominici ſeminis puritatem centeno fructu refert.* [n] *Eſt ibi Sancta Eccleſia, ſunt trophæa Apoſtolorum, eſt Chriſti vera Confeſſio, eſt Apoſtolorum prædicata Fides.* [o] *In Romana Eccleſia, ſemper Apoſtolicæ Cathedræ*

a *Cypr. Epi. 57. ini. alias lib. 1. epi. 1.*
b *Epiſt. 45. n. 8. alias li. 4. epiſt. 8. Idem Epiſt. 52. ſupra citata.*
c *De vnitat. Eccleſ. n. 15.*
d *Supra fol. 581.*
e *Athanaſ. & Epiſcopi Ægypti, ad Marcũ Papam, To. 2. ædi. Comelt.*
f *Baſil. Epi. 72.*
g *Nazianz. Carmin. de ſua vita, n. 38. Damaſi verba habes ſuprà, fo. 428.*
h *Supra fol. 428.*
i *Cod lib. 1. Tit. 1. cap. 1.*
k *Inſt. Logi Alogi, f. 61.*
l *Ambr. l. 3. de Sacr. c. 1.*
m *Hieron. Epiſt. 57. ad Damaſ. & locis ſup. cit.*
n *Hieron. Epiſt. 18.*
o *Aug. Epi. 162.*

viguit Principatus. Annak-okáért Sz. Agoston, Pelágius-ellen irván, Bonifácius Pápának kűldi Könyvét, hogy, a' mit nem javall benne, le-törölteſſék: a *Beatiſſime, atq; venerande Papa Bonifaci : In Epiſcopatûs officio præeminens celſiore faſtigio, hæc ad Tuam dirigere Sanctitatem, non tàm diſcenda, quàm examinanda, &, ubi forſitan aliquid diſplicuerit, emendanda, conſtitui.* Másutt, b Melchiádeſt az Kereſztyénſég Attyának nevezi; Szózimuſt, c bőcsűlletes Pápának, és az Apoſtoli ſzékben-ülő Püſpőknek hija. Es azt méri mondani: hogy d őtet az Eccléſiában tartoztattya az Római Püſpőkőknek *Succeſſióját.* Ezek-után nem ſokkal élt Victor Vticenſis. Eo idejébennis, az Római hitnek eggyeſſégében maradott az egész világ. Annak-okáért, mikor Hunericus azt akarná, hogy az Afrikában lakozó Püſpőkök meg-diſputálnának az Ariánuſokkal; azt feleli Eugénius Carthágobéli Püſpők: hogy, eléb az Római Eccléſiának tudtára adgya, mert ez Feje minden Eccléſiának: e *Sine Vniverſitatis aſſenſu, nos non debemus aſſerendæ Fidei noſtræ cauſſas aſſumere: Scribam Fratribus, præcipuè Romanæ Eccleſiæ, quæ CAPVT eſt Omnium Eccleſiarum.* Az Római Pápákis, Lucius 1. Sixtus 2. és Euſébius 1, azt irják: hogy, f Soha az Római győlekőzet az Apoſtoloktul vőtt Tudományt, hamiſſággal nem elegyítette. Az Hatodik kőzőnſéges Győlekőzetben, Vrunk Szűletéſe-után, 680. eſztendővel, Agathó imigyen ír Heráclius Cſáſzárnak: g *Hæc Apoſtolica DEI Eccleſia, nunquam à via Veritatis, in qualibet erroris parte deflexa eſt.*

II. Ezen Ielenſégnek Első Réſzét, az Kőzőnſéges Győlekőzeteknek bizonyſágából meg-erőſſithettyük. Mert, hogy az h Hétedik kőzőnſéges Győlekőzetről ne emlekezzem, mivelhogy ezt az Vjítók nem akarják bévenni; Hat nevezetes Győlekőzete vólt az régi Eccléſiának: Első; NICÆABAN, Sylveſter Pápa idejében, Ariuſ-ellen, i Vrunk Szűletéſe-után, 325. eſztendőbe. Ebben, 318. Püſpők győlt-egybe. Második: Vrunk Szűletéſe-után, 381. eſztendőben, Dámaſus Pápa idejébe, CONSTANCZINAPOLYBAN lőn, Mačedonius-ellen, melyben; 150. Püſpők vólt. Harmadik: 431. eſztendőben, Cæleſtinus Pápa idejében, Neſtorius-ellen, EFESOMBAN. Ebbennis, kőzel Hárem-ſzáz Püſpők vólt. Negyedik: 451. eſztendőben, Leo Pápa idétt, CHALCEDONBAN. Ittis, kőzel Hatſzázan győltek az Püſpőkők, Dióſcorus és Eutyches-ellen. Eotődik: 542. eſztendő-tájban, Agapetus, Sylverius, Vigilius Pápák idejében, 160. Püſpőktűl tartaték CONSTANCZINAPOLYBAN, amaz ſok viſzſzavonáſzerző Hárem Capitulomoknak el-igazitáſára. Hatodik: kezdeték 680. eſztendőben, & CONSTANCZINAPOLYBAN, Agathó Pápa idejében, az Monotelíták-ellen. mely alatt, 166. Egyházi ſzémelyeknek nevét 's keze-iráſát olvaſſuk.

Mind ezek az Hat kőzőnſéges Győlekőzetek, az Római Pápákkal, egy Hitben, és egy vallásban vóltanak. Mert, noha ő-magok az Pápák, ſzemélyek-ſzerént nem mentenek az Győlekőzetekben: de Kőveteket oda kűldőtték; és, a' mint másutt l mondám', előſzőris az Római Pápa Kőveti írták neveket az Conciliomok végezéſe-alá. Bizony, ha az Római Eccléſia meg-veſztegette, és el-változtatta vólna az Apoſtoli tudo-

mányt,

a *Aug. tō. 7. lib. 1. contr. Duas Epiſt. Pelag. c. 1.*
b *Aug. Epi. 162.*
c *Epiſt. 157. Vide ſupra, fol. 176.*
d *Supra, fol. 575.*
e *Victor. l. 2.*
f *cauſſa 24. qūſt. 1. Can. A Recta. & duobus ſequ.*
g *In ſexta Synodo, Actione 4. Et approbatur, Act. 6.*

II.

h *Nicæn. 2. ſub Adrian. cōt. Iconom.*
i *Baron. illis annis, quos annotavi.*

Ex Epiſtolis S. Gregorii liquet, orbis Eccleſias cum Romana cōmunicaſſe.
k *In Trullo, hoc eſt, ut Baron. Tom. 8. ſub Cuppula ſacri Palat.*
l *Logi alogi. fol. 30.*

mányt, és bálványozáſra's temérdek tévelygéſre jutott vólna: ſoha az Kereſztyén világnak győlekőzeti, az ő Kővetit tárſaſágokban nem fogadta vólna. De nem csak bé-fogadták, hanem, a'mint eléb † mondám, az Nicæabéli, és Chalcédoni Győlekőzet, ugyan kérve kéri az Pápát, hogy Feje lévén az Conciliomnak, meg-erőſſitcſe az ő Végezéſeket. Ennekfőlőtte, azt rendelék: hogy, * Soha ſemmi ereje ne légyen annak az Egyházi győlés Végezéſének, valamellyet az Római Pápa meg nem erőſſit. Vgyan ezen Győlekőzetek végezék aztis, ugymond † Iuſtinianus Cſáſzár: hogy az Római Pápa, Első, és Leg-főb minden Papok-kőzőtt. Itillye meg akárki, ha illyen bőcsűllettel tiſztelték vólnaé az Pápát ezek az Sz. Győlőkőzetek, hogy ha az Apoſtoli tanitáſtul, és az Kereſztyén világnak Kőzőnſéges Vallaſátul, akkor immár el-ſzakadott vólna az Római győlekőzet.

III. Az el-pártolt Atyaſiaknak itileti, bizonyſágunk ezen dologban. Mert, ez-előtt magoktúl hallók: hogy, * Eot-ſzáz eſztendeig Vrunk Szűletéſe-után, meg-maradott tiſztán az Apoſtoli tudomány. és csak iméntis mondá Calvinus: hogy az Római Eccléſia, mindeneknél keményebben óltalmazta azt az Hitet, mellyet egyſzer bé-vőtt.

MASODIK Réſzét az Első Ielenſégnek, ugyan kézzel tapaſztalható Bizonyſágokkal meg-mutathattyuk. Es bár békét haggyunk az Atyaſiak tulajdon vallaſának: kik eſzekben vévén, hogy velűnk eggyet-értnek az Sz. Doctorok, azt vitattyák: a hogy, az régi Sz. Atyák eggyűl-eggyig tévelygtek: b az Sz. Győlekőzetek meg-csalatkoztak. Annak-okáért, csak nem ugyan azon ſzókkal azt mondgyák ókis, a'mit Eutyches: c *Patrum, qui in Nicæno, & Epheſino Concilio congregati ſunt, expoſitioni conſentimus. Si verò contingeret eos alicubi errare; hoc non ſuſcipimus. Solas autem Scripturas inquirimus, Patrum expoſitionibus firmiores.* Arrúl ſe ſzóllyunk bátor, hogy nevezet-ſzerént ſok dolgok vannak az d régi Győlekőzetek végezéſiben, mellyekért minket igen ſzidnak 's káromlanak az Atyaſiak: Hanem, mivelhogy az Atyaſiakis egyéb Sz. Doctorok-főlőtt bőcsűllik Sz. Agoſtont; és azt irják: hogy, e az ő idejéiglen, tiſztán, és változtatáſ-nélkűl maradott az Apoſtoli tudomány: Az régi Sz. Iámborokis, Sz. Agoſtonnak életét, és Iſteni bőlcſeſégét oly nagyra viſzik, hogy őtet Sz. Hierónymus az régi Hitnek erős bajnakjának; Sz. Bernárd, az Eretnekek pőrőlyének; Paulinus, az Eccléſiának gyertya-tartójában ſzépen fényeskedő fáklyának merték nevezni; sőt azt irja Sz. Gergely, hogy az ő iráſi, ollyak az Sz. Agoſton könyveihez, mint a' korpa az ſzép tiſzta liſzthez: Tekincsűk-meg azért, egynehány dologban, Mit vallott Sz. Agoſton idejében az Kereſztyénſég? és nem valami homályos árnyékokból, hanem az maga iráſából mennyűnk ennek-végére.

Az Szenteknek, ſzinte ugy könyőrgőtt Sz. Agoſton; mint ſzinte mí: f *Sanctus Cyprianus, jam corpore non aggravante animam, ſereniùs perſpicit Veritatem: adjuvet itaq; nos Orationibus ſuis, ut donante Domino, bona ejus imitemur.* g *Orationibus Cypriani adjutus, diſcam per ejus literas. Iam ipſe luce Veritatis perfuſus, ex illa ubertate, hæc noſtra quæ videntur eloquia, tanquam rudimenta*

deridet.

† Supra, fol. 173. 175.
** Supra, fol. 173. Logi Alogi, fol. 105.*
† Supra, fol. 173. Logi Alogi, fol. 61.

III.

** Supra, fol. 170.*

a *Supra, fol. 147. 306.*
b *Supra, fol. 97.*
c *Cōci. Chalced. Acti. 1.*
d *Supra, fol. 174.*
e *Supra, fol. 147. 170. Hier. Epiſt. 25. inter Auguſtin. Bern. Serm. 80. in Canti. Paulin. Epi. 31. inter Auguſt. Greg. libr. 8. Epi. 37.*

SANCTORUM INVOCATIO.

f *Tom. 7. lib. 7. De Bapt. cōt. Don. c. 1.*
g *lib. 1. c. 17.*

deridet. a *Frequentatur ore Christiano, cùm se cuiq; Sanctorum humilis commendat, & dicit, Memor mei esto.* b *Palladia ad S. Martyrem Stephanum orare perrexit.* c *Populus Christian⁹, memorias Martyrum religiosâ solemnitate concelebrat: & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atq; Orationibus adjuvetur.* d *Injuria est pro Martyre orare, cui nos debemus orationibus commendari.* e *Sancta Maria succurre miseris, juva pusillanimes, &c.* Es a'mint Sz. Agoston kônyörgött az Szenteknek : azonképpen Cypriánusis, *De stella, & Magis, n.8. De mortalitate, n.49. Epist.57.n.14.* Sz. Ambrúsis, *Tom.1. lib. de Viduis. Tom. 3. Serm. 93. in SS. Nazar. & Cels. Tom.4. Orat.2. Præparat. ad Missam, &c.* Ennekfölötte: az Szentek tetemèhez-való szarándokságot javallya Sz. Agoston, *Epist.137.* és Csudákatis számlál nem csak ott, de, *Lib.22. Civit. DEI, cap.8.* mellyek az Szentek tetemínél léfznek.

Az Halottakért imádkoztak közönségesen az Hivek, Sz. Agoston idétt: f *Orationibus Sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & Eleemosynis, quæ pro eorum Spiritibus erogantur, non est dubitandum, Mortuos adjuvari.* g *Neq; negandum est, Defunctorum animas, pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis Sacrificium Mediatoris offertur, vel Eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui, cùm viverent, ut hæc sibi prodessent, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tàm bonus, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat: & est rursum talis in malo, ut nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adjuvari.* h *Genere vitæ, quod gessit quisq; per corpus, efficitur, ut prosint, vel non prosint, quæcunq; piè pro illo fiunt, cum reliquerit corpus. In Machabæorum libris legimus, oblatum pro Mortuis sacrificium: Sed etsi nusquam in Scripturis veteribus omninò legeretur, non parva tamen est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, autoritas. In precibus Sacerdotis, quæ Domino DEO ad ejus Altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio Mortuorum.* i *Pro Defunctis quibusdam, vel ipsius Ecclesiæ, vel quorundam piorum, exauditur oratio : sed pro his, quorum in Christo regeneratorum, nec usq; adeò vita in corpore malè gesta est, ut tali misericordia judicentur digni non esse; nec usq; adeo benè, ut talem misericordiam reperiantur necessariam non habere.* k *Oblationes pro Spiritibus dormientium, quas jurè aliquid adjuvare credendum est, ne sint sumptuosæ.* l *Martyres ad ipsam Mensam non sic commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus; sed magis, ut orent ipsi pro nobis.* Egy szóval, Aëriust Eretnek embernek tartotta Sz. Agoston, m mivelhogy az Halottakért-való könyörgést haszontalannak itilte. Aztis irja: hogy, n mikor az ô Annya halálán vólt, csak azon kérte ôtet, hogy az Oltárnál ô-rolla emlekezet lenne. Aztis ezek-mellé veti: hogy, Purgatórium tűzére kel menni azoknak az fogyatkozásoknak, mellyekért itt nem lakoltunk: o *Qui agrum suum non coluit, & spinis opprimi permisit, post hanc vitam habebit, vel ignem Purgationis, vel Pœnam æternam.* p *Hi, qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per fluvium igneum, & vada ferventibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & perseverandi mora.* Nem csak Sz. Agoston javallya pedig az Halottakért-való imádságot : de Sz. Ambrúsis, *Tom.3. Orat. Funebri, in obitum Fratris Satyri, & de exitu Theodosii. Tom. 4. Orat.1. Præparat. ad Missam.* Cypriánus, *Epist. 66.n.13.* Tertullián us, *de Monogamiá, cap.10. n. 77. De Corona Militis, c.3.n.36. Exhortat. ad Castitatem, cap. 11. n. 56.* Noha azért Sz. Agoston, az tisztulásnak, és az Purgatóriumban-való kinoknak módgyárul, szinte oly bizonyost † nem mér mondani : de hogy sokan hóltok-utánnis kinok-által tisztogattatnak, és ezeket segithetik az Hivek, soha kétessé nem tötte.

Az Római Ecclésiát, és Római Pápát, mely bôcsülletbe tartotta Sz. Agoston, és az ô idejében-való Ecclésia, csak nem régen meg-hallók.

Az Szent Képekrûl mit irjon, ezután meg érted az Alvinczihez irt Elsô Levélbôl.

Az Ió Cselekedeteket Isten elôtt, érdemeseknek vallotta Sz. Agoston: a *Vita bona nostra, nihil aliud est, quàm DEI Gratia. Sine dubio & Vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, DEI gratia est. & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò Gratia est : hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium ejus est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro justitia.* b *Vita æterna, Meritis præcedentibus redditur : tamen, quia eadem Merita, quibus redduntur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam; etiam ipsa Gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur, non ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa Merita, quibus datur.*

Hogy az ember, a' mig itt él, nem bizonyos az maga üdvösségérûl : Azért jó reménségben kel élni, de nem félelemnélkûl, sok helyen nyilván vallya Sz. Agoston. c *Asserimus, donum DEI esse Perseverantiam, qua usq; in finem perseveratur in Christo. Vtrum quisq; hoc munus perseverantiæ acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est.* d *De vita æterna, quam filiis promissionis promisit DEVS, nemo potest esse securus, nisi cùm consummata fuerit ista vita:* e *Quis ex numero Fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero Prædestinatorum se esse præsumat? Vtile hoc secretum, ne fortè quis extollatur : sed omnes, etiam qui benè currunt, timeant, dum occultum est quo perveniant, &c.* f *Quis hominum se in actione, profectuq; justitiæ perseveraturum usq; ad finem sciat, nisi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hoc non omnes instruit?* g *Lucernæ sunt omnes homines, quia accendi possunt, & extingui.*

Aztis nagy bizonnyal irja Sz. Agoston : hogy, az embernek Megigazulása, csak magán az Hit-által nem történik: h *Ipsam Fidem non facit utilem, nisi Charitas. Sine Charitate quippe, Fides potest quidem esse, sed non & prodesse.* i *Iam de Amore quid dicam? sine quo Fides nihil prodest.* k *Epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè diriguntur intentionem, ut vehementer adstruant, Fidem sine Operibus NIHIL prodesse : sicut etiam ipse Paulus, non quamlibet fidem, qua in DEVM creditur, sed eam salubrem definit, cujus opera ex dilectione procedunt.*

Sz. Agoston, Hét Sacramentomot vallott lenni. Mert, az Keresztségrûl, és Vr Vacsorájárul emlekezik, *Epist.118. cap.1. Lib.3. de Doctrina Christianâ, cap.9.*

Az Sz. Olajjal-való Bérmálásrul, igy szóll : l *In hoc unguento, Sacramentum Chrismatis vult interpretari; quod quidem in genere visibilium Signaculorum, Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

Az Papi ódozást, az Keresztség-mellé veti, és azt mondgya : hogy,

a *21. Civit. c.27. sub fin.*
b *Aug. 22. Civit. cap.8.*
c *Tom. 6. li. 20. cõt. Faust. cap. 27.*
d *Tom. 10. Serm. 17. de verb. Apost.*
e *Tom. 10. Serm. 18. de Sanctis, qui est 2. de Annũtiatione.*

PURGATORIUM.

f *Tõ. 10. Ser. 32. de verb. Apost. Repetit Serm. 17.*
g *Tõ. 3. Enchirid. c. 110*
h *Tom. 4. de Cura p mortuis, cap. 1.*
i *21. Civit. cap. 24.*
k *Epist. 65.*
l *Tõ. 9 tract. 84. in Joan.*
m *Supra. so. 261.*
n *Aug. tõ. 1. lib. 9. conf. c. 12. & 13. Verba Vide supr. f. 334.*
o *Tom. 1. li. 2. de Genes. contr. Manich. c. 20.*
p *Tõ. 10. lib. 50. Homil. Hom. 16.*

† *Tõ. 3. Enchirid. c. 69. Et 21. Civi. cap. 26.*

ROMANA ECCLESIA.

IMAGINES.

MERITA.

a *Tom. 7. de Gratia & lib. arbi. c. 8.*

b *Epist. 105.*

INCERTITUDO SALUTIS.

c *Tom. 7 de Bono perseverantiæ, cap. 1.*
d *Ibid. c. 22.*
e *Eod. Tom. de Corrept. & Gratia, cap. 13.*
f *11. de Civit. cap. 12.*
g *Tract. 23. in Joan. init.*

SOLA FIDES.

h *Tõ. 3. li. 15. Trinit. c. 18.*
i *Tõ. 3. Enchiridii, c. 8.*
k *Tom. 4. de Fide & Operib. c. 14.*

SACRAMENTA.

l *Tõ. 7. lib. 2. cont. lit. Petilia. c. 104. Insinuat id. li. 5. de Bapt. cap. 20. l. 15. Trini. c. 26.*

ha hertelen betegségében meg-némúl; a' ki ennek- előtte meg-akart kereſztelkedni; ha ſzinte nem ſzólhatis, meg kel ôtet kereſztelni: vagy, ha eléb meg-kereſztelkedett, meg-kel ódozni; * *Quæ autem Baptiſmatis, eadem Reconciliationis eſt cauſſa, ſi fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccuparit.* Aztis e'hez veti: hogy az Papnak, tellyeſſéggel minden rejteket lelki eſméretûnknek meg kel mondani: a *Ad te venire roges Sacerdotem, & facias ipſum conſcientiarum tuarum participem.* b *Antequam confiteretur, occultus erat; cùm confitetur, procedit de tenebris ad lucem.* c *Conſcientia ſaniem colligit? confitere, exeat in Confeſſionem.* Végezetre, azt irja: hogy az Egyházi ſzolga, Biróvá tétetett Iſtentûl az bûnnek bocſánattyába, *20. Civit. cap. 9. ante medium.*

Az Papi ſzenteléſt, az Kereſztſég-mellé veti: d *Vtrumq; Sacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumq; datur: illud, cùm Baptizatur; iſtud, cùm Ordinatur. ideoq; in Catholica, utrumq; non licet iterari.* e *Sicut redeuntes, qui priùs quàm recedunt, Baptizati ſunt, non rebaptizantur: ita redeuntes, qui priùs quàm recedunt, Ordinati ſunt, non utiq; rurſus Ordinantur: ſed, aut adminiſtrant, quod adminiſtrabat, ſi hoc Eccleſiæ utilitas poſtulat; aut, ſi non adminiſtrant, Sacramentum Ordinationis ſuæ tamen gerunt.* f *Si fiat Ordinatio Cleri, ad plebem congregandam; etiamſi plebis congregatio non ſequatur, manet tamen in illis Ordinatis, Sacramentum Ordinationis.*

Az Házaſſágotis Sacramentomnak tartotta Sz. Agoſton: g *Bonum Nuptiarum, per omnes gentes in cauſſa generandi eſt, & in fide caſtitatis. Quod autem ad populum DEI pertinet, etiam in Sanctitate Sacramenti. per quam, nefas eſt, etiam repudio intercedente, alteri nubere, dùm vir ejus vivit.*

Végezetre: az Vtólſó Kenetnek Szentſégétis, az Sz. Iakab levelébôl bizonyittya, *Tom. 9. libr. 2. de Viſitat. Infirmor. cap. 4. Tom. 10. Sermon. 215. de Tempore.*

Az Vr Vacſorájárul, ugyan azont hitte 's tanitotta Sz. Agoſton idejében az egéſz Kereſztyénſég, a'mit moſt mi tanitunk: I. Hogy az Pohárban vizet kel elegyiteni az bor-kôzzé: h *In Euchariſtia, non debet ſola aqua offerri, ſed Vinum cum Aqua mixtum.* Vgyan ezent irják. Cyprianus, *Epiſt. 64. ad Cæcilium, n. 7.* Irenæus, *lib. 4. cap. 57. n. 2. & quos in eum locum citat Feuardentius, Ambroſius, Hieronymus, Iuſtinus, Clemens, &c.* II. Hogy az Vrunk Teſtét, nem csak lélekkel, hanem ugyan Szájalis veſzûk az Vr Vacſorájában: i *Chriſtum IESVM, Carnem ſuam nobis manducandam, bibendumq; Sanguinem dantem, fideli corde, atq; ORE ſuſcipimus. quamvis horribilius videatur, humanam carnem manducare, quam perimere.* III. Hogy, minekelôtte az ember magához véſzi az Vr Vacſoráját, jelen vagyon az Vrnak Sz. Teſte: Azért, imádni kel eléb; és ugy kel venni: k *Carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit. nemo autem illam Carnem manducat, niſi prius ADORAVERIT. Non ſolùm non peccamus Adorando, ſed peccamus non adorando.* l *Manibus ſuis ferebatur. Hoc quomodo poſſit fieri in hominibus, quis intelligat? quis enim portatur manibus ſuis? Quomodo intelligatur in ipſo David, ſecundùm literam non invenimus: in Chriſto autem, invenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans Corpus ſuum, ait: Hoc eſt corpus meum. ferebat enim illud Corpus in manibus ſuis.* IV. Hogy az Chriſtus Teſtét,

az

* *Tom. 6. de Adult. Conjugiis, c. 28.*

a *Tom. 9. lib. 2. De Viſitat. infirm. cap. 4.*

b *Tõ. 9. trac. 22. in Ioan.*

c *Tom. 8. in Pſal. 66. in illud: Lætẽtur, & exultent.*

d *Aug. tõ. 7. lib. 2. contr. Epiſt. Parmen. cap. 13.*

e *Tom. 7. de Bapt. contr. Don. l. 1. c. 1. Vide Logi Alogi, f. 62.*

f *Tom. 6. de Bono Conjugal. cap. 24.*

g *Tom. 6. de Bono Conjugal. cap. 24. Similia tõ. 7. lib. 1. De Nuptiis, ca. 10.*

De Coena Domini.

h *Tom. 3. de Eccleſia. Dogmat. ca. 75. lib. 4. de Doctri. Chriſt. cap. 21.*

i *Tom. 6. li. 2. cont. Adverſarios legis, cap. 9.*

k *Tom. 8. in Pſal. 98. in illud: Adorate ſcabellum.*

l *In Pſal. 33. Cõci. 1. fine.*

az Gonoſzokis véſzik, noha nem ûdvôſſégekre: a *Carnem Chriſti, & Sanguinem Chriſti, non edamus tantùm in Sacramento, quod & multi mali: ſed uſq; ad ſpiritus participationem manducemus, & bibamus. Multi nobiſcum manducant & bibunt Sacramenta, qui habebunt in fine æterna tormenta.* b *Adducti ad menſam Chriſti, accipiunt de corpore, & ſanguine ejus: ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quia non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes.* c *Vt Iudas, ſic quiſq; indignè ſumens Dominicum Sacramentum, non efficit, ut quia ipſe malus eſt, malum ſit; aut quia non ad ſalutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & Sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apoſtolus: Qui manducat indignè, judicium ſibi manducat.* V. Bolondſágnak itíli Sz. Agoſton azt mondani: hogy, az Chriſtus Teſte mindenûtt jelen légyen: d *Noſter Panis, certâ conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Vobis per fabulam veſtram, in eſcis omnibus Chriſtus ligatus apponitur.* e *Secundùm hanc formam, non eſt putandus ubiq; diffuſus Chriſtus. Non eſt enim conſequens, ut quod in DEO eſt, ita ſit ubiq; ut DEVS. Nam & de nobis Scriptura dicit, quòd in illo vivimus, movemur, & ſumus: nec tamen ſicut ille, ubiq; ſumus. Vna ergò perſona, DEVS & Homo eſt; & utrumq;, eſt unus Chriſtus IESVS: ubiq;, per id quod DEVS eſt; in cœlo autem, per id quod Homo.* VI. Az Kenyérnek el-változáſáról, igy ſzóll Sz. Agoſton: f *Ante verba Chriſti quod offertur, Panis dicitur: ubi Chriſti verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, ſed Corpus appellatur.* g *Nos autem, in ſpecie Panis & Vini, quam videmus, res inviſibiles, id eſt, Carnem & Sanguinem honoramus. cùm fideliter fateamur, ante conſecrationem Panem eſſe & vinum, quod natura formavit; poſt conſecrationem verò, Carnem Chriſti, & Sanguinem, quod benedictio conſecravit.*

A'mint ezekben az egynehány derék Articuluſokban meg-mutatám, Sz. Agoſtonnak, és az ô idejében-való Eccléſiának velünk eggyeſſégét: azon formán egyéb Agazatokban, kûnyû vólna azt meg-mutatni. Es ugyan ezen formán, az Nagy Sz. Gergelynek, Cypriánuſnak, Ambrúſnak, Hierónymuſnak, és egyéb Szenteknek iráſibannis, a' mi Tudományunknak derék fondamentomit fel-talállyuk. De ettûl az munkától nagy réſzre meg-mentettek minket Illyricus Flaccus, és az ô társai az Magdeburgi Centuriákban. Mert Vrunk Szûletéſétûl-fogva, 1300. eſztendeig, minden Száz eſztendôben fel-jegyzették a'mi Tudományunknak, és Szer-tartáſunknak meg-maradáſát. Ezt meg láthatod minden Centuriában: *Cap. 4. de Doctrina. Cap. 5. de Hæreſibus. Cap. 6. de Cæremoniis. Cap. 7. de Gubernatione Eccleſ. Cap. 10. de Doctoribus.*

Mind ezekbôl ki-tetczik, hogy azon Tudomány vagyon moſtan az Római gyôlekôzetben, mellyet az Apoſtoloktul vôtt, és, az elsô Eot-ſzáz eſztendôben tiſztán megis tartott. Mert, ez világi dologbannis, ha valamely ôrôkſégrûl meg akarnád bizonyitani, hogy tiéd, és nagy ôſeidrûl ſzállott reád; erôſseb bizonyſágot erre nem találnál, mintha meg-mutatnád azoknak vallâſából, kik mi-elôttünk éltek, hogy ez az jóſzág az te Atyádra Nagy-atyádrul ſzállott, erre pedig az ô Attyarúl, és mind ſzinte az jóſzág keresôig fel-vinnéd Nemzetſégedben maradott uraſágát.

Második Ielenſége: hogy az Római Eccléſia el nem eſereberélte,

a *Tõ. 9. trac. 27. in Ioan. ſub finem.*

b *Epiſt. 120. cap. 27.*

c *Tõ. 7. lib. 5. de Baptiſ. cont. Dona. cap. 8.*

d *Tom. 6. li. 20. cõt. Fauſ. cap. 13.*

e *Epiſt. 57. ad Dardanum.*

f *Tom. 10. Serm. 28. de verbis Domini.*

g *Refert Proſper, lib. ſententiarũ, ex Aug. Et habetur de Cõſecrat. diſt. 2. Can. Nos autem.*

sem meg nem változtatta az Apostoloktul vőtt tudományt,hanem abban mind ez-ideiglen meg-maradott.

II. JELEN SEG.

Az igaz Tudománynak el-változtatása, és kiváltképpen afféle utálatos állapatra való forditása, mint szőrnyítik az Atyafiak az Római gyülekőzetnek tudományát, oly titkon nem lehetett, hogy az Hivek-kőzzűl senki eszébe ne venné, senki ellene ne állana,senki az változtatásnak kezdetit,módgyát,futamattyát,gyarapodását,fel ne jegyzené.

Bizonyos dolog pedig,hogy az régi Szent Jámborok-kőzzűl, senki az Római Ecclésiában valami Vjitást, és Hittűl-szakadást nem említett.nincsis oly ember,a'ki az régi Historiákban csak sorsátis találhassa,az Római Ecclésiában lőtt változásnak. *Ergo,&c.*

I. *1.Corint. ii. v.19.* Az Kőtésnek Első Része, ki-tetczik: I. Abból; Mert az Eretnekségeket,és Hitben-való pártolásokat,azért szenvedi-el az Vr Isten,hogy meg-próbáltassanak, és meg-esmértessenek az Istennek hivei. Ez pedig kűlőmben nem lehet, hanem ha az Szakadások és ujitások-ellen támadnak's tusakodnak,a'kik az igaz Vallásban álhatatosan maradnak. II. Az mely Tudomány sokakra el-terjedett,és régi szokásból meg-győkerezett, lehetetlen dolog,hogy kőzőnségesen mindenütt meg-változtassék, és senki eszében ne vegye, se ne sajnállya, se emlekezetre fel ne jegyezze, Kiáltal, mi űdőben, mely helyen, mi modon, minémű dolgokban történt légyen ez az Vjitás; kiváltképpen ha igen nagy az változás. Példából ezt jobban meg-érthettyűk : Ha most valamely Ország el-állana az Keresztyén hitről,és vagy Törőkké lenne,vagy Pogányok módgyára tulkokkal áldoznék az Bálványoknak. kissebbet mondok : ha most egy Luther hiten-való Város, Sz. Háromság tagadóvá lenne,a'vagy az régi Igazságra viszsza-térne : vallyon oly titkon lehetneje,hogy senki eszébe se venné, ki tanitásából,minémű rendel 's moddal ment légyen véghez ily nagy dolog? Hogy ha azért az Mise-mondás, az Szentek tiszteleti, &c. szinte ollyan Bálványozás, mint az Pogány vakság : vallyon's ki hiheti-el,hogy az egész Világ, az Apostoli tudománynak tisztasága-mellől, erre az nagy változásra ugy ment, hogy soha senki ne tudgya, mely űdőbe, mellyik Pápától vólt ezeknek eredeti? Hiszem elősző prædikállani, és tanitani kellett ; meg kellett szép szóval babonázni és bámitani az sokaságot,

3. hogy el-álván az régi szokás-mellől, Vj formát kezdene. Az tanitás pedig oly titkon nem lehet, hogy azt senki eszébe nem vehetné. III. A'ki meg-gondollya az Régi fő Doctoroknak vigyázását, és az Tévelygések-ellen-való szorgalmatos viaskodását : el nem hitetheti magával az igaz Tudománynak oly alattomban-való változását, hogy soha senki ezt csak vélekedéssel, és homály-által se sajditaná. Mert, Egy az : hogy,Oly Bőlcs,tudós,fő emberek vóltak az Keresztyénségben,kiváltképpen Vrunk Szűletése-után, Négy-száz, Eot-száz, Hat-száz esztendő tájban,hogy kűnyen akármely kicsin Szakadástis eszekben vehettek vólna. Ezek pedig oly bátrak vóltanak az Igazságnak óltalmazásában, hogy senkinek nem nézvén személyét, vagy hatalmasságát, szembe mertek vólna állani az Pápávalis;minthogy az hatalmas és dűhős Cáfszárokkal,kik Ariustul-meg csalattak, igenis szembe-állottak. Oly vigyázók vóltanak,hogy,ha csak egy Faluban vóltis valamely Tévelygés,mindgyárt fel jegyzették. Mint

Aug. Tő. 6. Hæresi.87. hiheссem azért, hogy Filástrius, Epifánius, Theodorétus, Eusébius, Sz.

Agoston, és egyebek, akármely kicsin dologrul, sőt, a'mint eléb † hallók, csak egy Szórul támadott pártolkodástis fel-jegyzettek : és csak az Római Ecclésiának,ily nagy temérdek Hit változtatásában lőttek némákká? Vallyon's, oly rejtek-hely valaé Róma, hogy, a' mi ott történt, senkinek fűlébe nem akadhatna? vagy, oly el-vetett ember vólte az Római Pápa, hogy csak reá sem kellett tekinteni az ő cselekedetire? a'vagy oly kicsin dolgok vóltaké, a' mellyekben változást tőtt (ha tőtt valamiben,) mellyek az Bőlcs embereknek szeme-fénye-előttis el-rejtezhettek ? El hiszszűké,hogy az tegnap szűletett vakondakok,és baglyok, meg-láthatták az Római Ecclésiának mocskait,mellyeket amaz nagy elméjű,fő Túdós Emberek, kiknek vizet sem adhatnának, mind valamenyin ez-ideig vóltak az Lutherista, és Calvinista Kiáltók,ezt meg nem láthatták? vagy ha látták, hogy el-titkolták? Vrokat el-árulták az ő tiszteссége-mellett mezőre nem szálván, bajt nem viván? Soha, bizony, a'ki olvassa az Ecclésiának historiáját, és azt az nagy vigyázást, mely az Anyaszentegyházban vólt az Vjitásokra, el nem hitetheti magával, hogy senki ily temérdek változtatást eszébe nem vőtt vólna. IV. Bizonyságink ebben az dologban, az Régi Doctorok, kik azt mondgyák : hogy,az Eretnekség soha kűlőmben nem támadhat, hanemha valaki, bizonyos helyen,és bizonyos űdőben,el-szakadván az eléb meg-győkerezett Vallástúl,pártolkodást szerez: a *Quæ unquam Hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore ebullit? quis unquam Hæreses instituit,nisi qui se prius ab Ecclesiæ, Vniversitatis, & Antiquitatis consensione discrevit?* b *Ecquid verisimile est, ut tot, ac tanti in unam Fidem erraverint? Nullus inter multos eventus, est unus exitus: variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. Ceterum, quòd apud multos unum invenitur,non est erratum, sed traditum.* Mutassák-meg azért az Atyafiak; Kicsoda? holott? mi űdőben zavarta fel az Római Ecclésiának tiszta igaz Tudományát? Nem tudgyáké? Mit kőtődnek tehát módnélkűl ?

† *Supra,fol. 85.*

Második Részét Kőtésűnknek, kűnyű meg-bizonyitani. Ez világi dolgokban, ha valakit bé-vádolsz vetkéért,arra kőteleztetel,hogy helyét, 's idejét adgyad, mikor cselekedte azt, a'mirűl őtet vádolód : emberét mutassád, a'ki látta, hallotta, tenéked mondotta azt, a'mivel őtet terheled. Ha ezekben tétovázni kezdesz,mint a'kik Susánnát vádollyák vala : ottan minden patvarodnak nyaka szakad, és gyalázatos pironsággal bűvát látod hazugságodnak. Ezt az kőzőnséges Igazságnak reguláját, akarjuk miis kővetni. Az Atyafiak erőssen vádollyák az Római Ecclésiát : hogy, noha régen Christusnak vala jegyezve, és az igaz Tudománynak Iegy-gyűrűje kezében bizattatott vala : de hitirűl el-feletkezvén, Antichristus latrává tőtte magát, és az ő Vő-legényétűl reá-bizatott drága kincseket el-tékozlotta. Gyalázatos,és terhes vádolás ez. mélto az őrők tűzre, a'kire ez reá-bizonyodik. Azért az Római Ecclésia, noha bátorságos abban, hogy az ő Iegyese kűlőmben itil ő-rólla : mindazonáltal, tiztességét keresi az hamis vádolókon. Es azt akarja : hogy, mutassák meg, Mely helyen? mely űdőben? kivel vétkezett az ő Iegyesének adott hiti-ellen ? Például : Ha az Misét, és az meg-dűcsőült

De sola Paschæ celebratione, vide Euseb.lib.5. cap.26.

4.

a *Lirinens. cont. Profa. Novit.c.34*
b *Tert. Præscript.ca.28.*

Daniel.13. v.58.

Szenteknek-való kőnyörgéſt, nem az Apoſtoli tanitáſból vőtte az Római Eccléſia, hanem az Antichriſtus tojta űdő-járában ezeket: mutaſſák meg, Mely űdőben, és mi módon kezdetett ez az Tudomány? kik vóltak első Prædikátori, kik ezeket élő nyelvekkel, vagy iráſokkal az kőſſég-eleiben vetették? kik vőtték, és kezdették kővetni elsőben? miképpen terjedett? kik állottak-ellene? kiken lőtt valami erőſzak, hogy venni nem akarták? Az bizonyos, hogy Prædikállásnélkűl, azon egy űdőben, az egéſz Kereſztyén világ ezek-mellé nem álhatott, ha annak-előtte kűlőmbet vallott: hanem, vagy egy embernek, vagy egy győlekőzetnek kellett előſzőr ezt javallani; és apródonként, tanitáſ-által kellett terjedni. mert igy ſzokott mind az igaz Tudomány, 's mind az Eretnekſég el-hatalmazni. Nevezzenek azért a' mi vádlóink Egy tanut, az egéſz Régi Iráſokból, a' ki valaha azt írta, vagy csak vékonyon jelentette vólna, hogy az Római Eccléſia, ujonnan kezdette az Miſét, és az Szenteknek-való kőnyörgéſt. Azok-kőzzűl, a' kik laiſtromban írták az Vj Teſtamentom-alatt ſzakadozott Eretnekſégeket, csak eggyet mutaſſanak, a' ki valaha az Római Eccléſiárul mondotta vólna, hogy el-hanyatlott, és Eretnekſéget kezdett. Csak egy élemetes Tűdős embert adgyanak, a' ki egéſz Hat-ſzáz eſztendeig, Vrunk Szűletéſétűl-fogva, tévelygéſnek mondotta vólna az Szenteknek-való kőnyörgéſt, és az Miſét. Meg-hallók ennek-előtte: hogy Sz. Agoſton és Cypriánus idejében, az Szenteknek-való kőnyörgés oly ſzokott dolog vólt, mint ſzinte most. Vgyan ezent mondom az Oltári Szentſégnek áldozattyárul, mellyet Miſének nevezűnk; melyről igy ir Sz. Agoſton: [a] *Vnde jam Chriſtiani, peracti ejus Sacrificii memoriam celebrant ſacroſancta OBLATIONE, & participatione Corporis, & Sanguinis Chriſti.* Ennek-előtteis Sz. Agoſtontúl hallók: [b] hogy, az Eordőgtűl háborgattatott házban, *Obtulit Presbyter Sacrificium Corporis Chriſti*: áldozék az Pap, 's meg ſzűnék az inceſelkedés. Sz. Cypriánuſt hallyad: *Chriſtus ſacrificium Patri ſeipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit. Ille Sacerdos, vice Chriſti verè fungitur, qui id, quod Chriſtus fecit, imitatur: & Sacrificium verum, & plenum tunc offert DEO Patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundum quod ipſum Chriſtum videt obtuliſſe.* Az Apoſtolok idejétűl-fogva, annyi Bőlcs, Szent emberek nem vóltak, mint Vrunk Szűletéſe-után Negy-ſzáz eſztendő tájban. Mert 360. és 460. eſztendő-alatt virágzottanak mind ezek: Athanáſius, Hilárius, Optátus, Cyrillus Hieroſolymitánus, Effrem, Baſilius, Nazianzénus, Dámaſus, Epifánius, Niſſénus, Sz. Ambrús, Hieronymus, Chryſőſtomus, Sz. Agoſton, Paulinus, Oróſius, Cyrillus Alexandrinus, Caſſiánus, Lirinenſis, Proſper, Leo Pápa, és ſokan többen. Hogy ezek mind eggyig, az nagy temérdek álom-miatt eſzekben ſem vőtték, honnan támadott az Balványozáſnak tűze, mely az egéſz világból ki-perſelte az Apoſtoli tudományt; sőt, hogy ſenkitűl ſemmi erőſzakkal nem kénſzerittetvén, ő-magokis a'vagy Bálványozókka lőttek, a'vagy ellene nem állottak az Bálványozáſnak, (mellyet az Miſében, és Szenteknek-való kőnyörgéſben csipás ſzemével látott Luther) hidgye-el, a' ki magát eſze-fordultnak akarja jelenteni.

a *Tom. 6. lib. 20. cőt. Fauſ. cap. 18.*
b *Suprà, fol. 333. Cypria. Epi. 63. n. 44. alias libr. 2. epiſt. 3.*

De

De hogy ennek az Bizonyſágnak ereje, még ennélis jobban ki-nyilatkozzék, Két dolgot vegyűnk eſzűnkben: Előſzőr; Ennek-előtte nem egy helyen mondám: hogy, Apoſtoli *Traditiőknak* nevezik az Sz. Atyák mind azokat, mellyeket nem valamely Concilium rendelt, hanem meg-győkerezett Szokáſból az egéſz Eccléſia bé-vőtt. Ez igy lévén: bizonyos dolog tehát, hogy az Szenteknek-való kőnyőrgés, az Miſe, &c. nem kezdetett az Apoſtolok-után. mert ezeket az egéſz Eccléſia gyakorlotta Sz. Agoſton idejébe; és nincſis oly Concilium, a' melyre vihetnők ezeknek eredetit. Másodſzor: Ha ki azt kezdené mondani; hogy, az Római Eccléſia éppen mind meg-veſztegette az Vj Teſtamentom kőnyveit, és ſemmit azokban nem írtak az Apoſtolok, valamik az Vj Teſtamentomban vannak: vallyon ez-ellen nem azt mondanáé minden okos ember, a'mit Hunnius illyen ſzókkal ira: *Quamvis nos, qui jam vivimus, ſcripta Teſtamenti Novi non accipimus ex ipſis Apoſtolorum manibus: accepimus tamen ea à nobis proximis, & hi à ſuis proximis majoribus, qui & retrò à ſuis acceperunt, donec continua ſerie aſcendendo perveniatur ad eos, qui Apoſtolos viderunt, audierunt hæc ab ipſis prædicata, conſcripta, ædita, & Eccleſiæ DEI, tanquam depoſitum ſanæ doctrinæ, fideiq; normam eſſe relicta. Quis obſecro, hic poteſt eſſe dolus? quæ fraus? quæ impoſtura? aut quæ etiam incertitudo? Si vel hi, vel illi proximi majores, non accepiſſent ea à ſuis majoribus, ſed finxiſſent ſe accipere, cùm eſſent ipſi ea commenti: an putas ejus temporis homines, nil niſi truncos, & ſtipites futuros fuiſſe, qui hanc palpabilem, & univerſis ſenſibus obviam impoſturam non obſervaſſent? Et ſi omninò hæc Evangeliſtarum, & Apoſtolorum ſcripta, hæcq; univerſa Chriſtianorum Religio aliunde quàm à Chriſto profecta, & ab aliis, quàm Apoſtolis conſignata literis fuiſſet: dubium tamen non eſt, quin, ſi quis confinxiſſet alius, hæc tanta res, ad omnem poſteritatis memoriam adminiculo hiſtoriæ tranſmiſſa fuiſſet. quiſnam eſſet ille, qui tantam, tàm mirandam, tàm inſperatam, tàm inauditam Sacrorum mutationem Orbi terrarum intuliſſet? qui reliquis omnibus cultibus abrogatis, novam conſtituiſſet Religionem, & quaſi novum mundum, deſtructo veteri, condidiſſet? Hoc certè, vel ipſe autor poſteris fuerat tranſmiſſurus, aut alii Hiſtorici, rem tantam neutiquam reticuiſſent. Etenim, cum Hiſtoriographi omnium temporum res geſtas, longè etiam vilioris momenti literis mandárint, accuratè ſingulis annotatis circumſtantiis: quomodo, rogo, tantam mutationem totius mundi, quanta poſt homines natos nulla unquam extitiſſet, æterno ſilentio ſic præteriiſſent, ut ne unus quidem ex omnibus, leviter vel attingeret ſaltem? Quidni exquiſito ſtudio fuiſſent expoſituri, Quis? quibus præſidiis adjutus? quo item modo? quo tempore? quo progreſſu & ſucceſſu, inſignem iſtam mutationem Cultuum ſacrorum introduxerit? quibus argumentis & rationibus, † Doctrinam novam, cunctiſq; inauditam ſæculis perſuadere potuerit tot Populis, & tàm variarum linguarum, diverſarum legum, & ſtatutorum, diſtinctorum imperiorum, contrariorum ingeniorum, diſcrepantium morum, disjunctiſſimarum conſuetudinum hominibus, atq; Gentibus: ut damnatâ religione Majorum avitâ, novam reciperent? &c.* Az az, rővid ſommában: Hogy az Apoſtolok írták légyen az Vj teſtamentom kőnyveit; Atyáinktúl tudgyuk, ezek az ő ősőktűl, és rendről rendre azoktul ſzállott reánk, kik az Apoſtolok kezéből vőtték. Es, ha az mi Eleink az Apoſtoloktul nem vőtték vólna

Suprà, fol. 106. 470. 472. 480.

Ità Mahomet, Suprà, fol. 446.

Hunnius, Articulo de Majeſtate Scripturæ, Argum. 14.

† *Puta Miſſam, Invocationē ſanctorum.*

ezeket

ezeket az iráſokat: valami emlekezet vólna az Hiſtoriákban rólla, Ki kôltötte? mikor? mely helyen? mi módon hitette-el az emberekkel, hogy ezek Apoſtoli iráſok légyenek? Mert ennél kiſſeb dolgotis fel-jegyzettek az Cronikákban. A' mit Hunnius az Sz. Irás könyveirûl mond, ugyan azont, és ſzinte haſonló formán mondom az Miſérûl, az Szenteknek-való Könyörgéſrûl, és több haſonló tudományokrul. Es miképpen ſenkinek, a' ki Kereſztyén nevet viſel, nem ſzabad az Evangéliomi iráſokat kéteſſé tenni, mivelhogy ezeket az Atyáink ugy vötték az ôsöktûl, és ugyis bôcsûllötték ez-elôtt Ezer eſztendôvelis, mint Apoſtoli tudományt: ſzinte azonképpen ugyan azok, a' kik az Iráſt mi kezünkben adták, bé-vötték 's gyakorlották az Szenteknek-való könyörgést, az Miſét, &c. és ſoha ſenki idejét, helyét, módgyát nem adhattya, melyben az Római Eccléſia ezeket az tudományokat ujonnan kezdette vólna. Tehát ezeketis bôcsûllyük.

Ez azért az dolognak bôkkenôje. Mi meg-mutathattyuk: hogy Luther Márton, Vittembergába, 1517. eſztendôbe kezdé az ô Vjſágát. Es, noha annak-elôtte az Hivek kûlômben nem nevezték magokat, hanem, vagy Kereſztyéneknek, vagy Cathólicuſoknak, az az, Közönſéges Hitüeknek. mivelhogy az Kereſztyén név, az Sidóktul, és Pogányoktul; az Cathólicus név, az Eretnekektûl, meg-válaſzthatta ôket; *Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen*: De hogy Névvelis Vjnak, és az Apoſtoli ôrökſégtûl el-ſzakadtaknak mutatná Luther az ô követôit, Vj névvel Evangelicuſoknak, és Proteſtánſoknak nevezé. Haſonló formán azért, mutaſſák-meg az Atyafiakis, mely ûdôben? holott? ki-által? mi módon változtatta-el az Római Eccléſia azt az Tudományt, mellyet az Apoſtoloktul vött vala.

Szinte ugy járnak az Atyafiak ezzel az kérdéſſel, mint a' kik Suſannát vádollyák vala az Dániel kérdéſével. Azért, Néha azt mondgyák: hogy, mindgyárt Vrunk halála-után, Száz eſztendô-alatt, el-kezde hajolni az Igazſágrul ez világ: *a Statim intra Centeſimum Chriſti annum, magnorum Articulorum obſcurationes acciderunt, quia Iuſtificatorum operibus nimium tribuebatur: ex errore, de neceſſitate Operum ad ſalutem.* Néha Két-ſzáz eſztendôre halaſztyák az el-tévelyedéſt: *b Lucem veræ doctrinæ amiſere Doctores poſt Ducenteſimum Chriſti annum, inculcantes Operum neceſſitatem.* Alább hagyák végre, és Eot-ſzáz eſztendô-után irják hogy történt az el-hajlás: *c Quingentis circiter annis floruit Religio, & ſincerior Doctrina vigebat. d Extra controverſiam erat, nihil à principio uſq; ad illã ætatẽ* (e *Irenæi, Tertulliani, Origenis, Auguſtini,*) *mutatum fuiſſe in doctrinâ. f Eccleſia, quæ Quingentis annis poſt Chriſtum fuit, vera Eccleſia fuit.* El-utólra, ennélis közeleb jônek, és egéſz Hat-ſzáz eſztendeig, az Eccléſiát fen-tartyák: *g Ad Sexcenteſimum annum, perniciosis erroribus non laboravit Eccleſia.*

Az ſok tétovázás-után azért, végre azon maradnak: hogy, az Nagy Gergely halála-után, Vrunk Szûletéſe-után, 606. eſztendôben, az Harmadik Bonifácius nyeré azt Fócás Cſáſzártul, hogy *Oecumenicuſnak*, Közönſéges Pûſpöknek neveztetnék. és akkor változék az Római Pûſpök *Anti-Chriſtuſsá*, és Pápává: *Gregorius, nomine & re Magnus, multis magniſq; Divinæ*

Pacianus, Epi. ad Sempronia. tô. 3. Biblioth. SS. Patrũ.

RESPONSIO ADVERSARIORUM.
a *Illyricus, Præfat. Centur. 2. Magdeburg.*
b *Idẽ, Centur. 3. c. 4.*
c *Calv. li. 1. cap. 11. n. 13.*
d *Calv. li. 4. cap. 2. n. 3.*
e *De his ſermo; vt patet n. 2.*
f *Vithaker. Quæſt. 5. de Eccleſ. c. 7.*
g *Illyricus, Præfat. Catalogi teſtium Veritatis.*

RESPONSIO I.

gratiæ donis exornatus Vltimus Epiſcopus. * *Gregorius, quem ultimum Romæ Epiſcopum fuiſſe, jurè dicere poſſis.*

De a'mi illeti az Fócás dolgát, ſzónk léſzen errûl az Tizedik Könyvben. ott meg-mutatom: hogy Fócás-elôttis, az Római Pápát *Oecumenicuſnak* hitták, és az több Pûſpôkôk Féjének. Azért, ſemmit az Római Pápának nem adott Fócás: hanem, az Conſtanczinápoli Patriárchának kevélyſégét meg-zabolázta; és nem akarta, hogy az Római Pápa Székiben úllyón. Ennek-fôlôtte, bizonyos dolog, hogy akkor az Apoſtoli tudomány meg nem változtatott. Mert, Egy az: hogy az Hiſtoriák ſemmi egyéb változáſrul nem emlekeznek, hanem csak azt irják, hogy Fócás az Római Pápát, minden Eccléſiának Fejének eſmérte lenni. Más az: hogy, ſokkal ez-elôtt Sz. Agoſton, és az több Sz. Atyák idejében azt hitte 's vallotta az Kereſztyén világ az Szenteknek-való könyörgéſrûl, és egyéb haſonló dolgokrul, a' mit moſt tanit az Római Eccléſia. Ez ki-tetczik az imént elô-hozott dolgokbul, és az Atyafiaknak † tulajdon valláſokból.

† *Suprà, fol. 147.*

II. Azt mondgyák: hogy, az Római Eccléſia valláſának ſok czikkelyirûl, és rend-tartáſirul, nincs ſemmi emlekezet az Régi Doctorok könyveiben.

RESPONSIO II.

Ezis csavargás. Mert, ha ſzinte ez ugy vólnais, (maga * talám kereſve ſem találnál oly dolgot, melynek derék mi-vólta az Régiek könyvében nem találtatnék; noha nem ſzinte ollyan ſzókkal, † a' minémûvel moſtan az Iskolákban ſzoktanak élni:) ebbôl nem következnének, hogy elváltoztatta az Római Eccléſia az ô régi Tudományát. Sôt, az ſem következnének, hogy, a' mit fel nem találunk valamely Szent Doctor könyvében, azt ez nem hitte. mert, nem minnyájan hatták azt írva, hogy az Sz. Lélek az Atyától, és Fiútúl ſzármazik; a'vagy, hogy Bódog Aſzſzony Szûzen maradott mindenkoron, &c. De vallyon's hogy-im ezt irva nem hatta valaki; kövekôziké, hogy nemis hitte? Elég nékünk, ha meg-mutattyuk, hogy, mikor az Apoſtoloktul vött Tudományt még el nem változtatta vala az Római Eccléſia, akkoris az ô-vélle eggyezô tagok, az Szenteket ſegitſégûl hitták: az Vr-Vacſorájának Szenteléſét, Aldozatnak tartották: az Halottakért imádkoztak, &c. és ezeket, mint ellenzéſnélkûl az Eccléſiában ſzokott dolgokat, ugy emlitik. Mert ezt meg mutatván, bizonyoſok lehetünk benne, hogy az több Sz. Doctorokis ugyan ezent hitték; noha iráſokban emlekezetet nem tôttek felôlle, mivelhogy az ô iráſoknak alkolmatoſſága nem hozta, hogy ezekrûl ſzóllanának.

* *Suprà, fol. 227.*

III. Sok dolgokat ſzámlálnak az Atyafiak, mellyeket az Római Eccléſia találmányinak mondnak. és felis jegyzik, mellyik Pápa kezdette leg-elôſzôr ezeket.

RESPONSIO III.

De efféle jegyzéſben nagyokat hazudnak; mint * ez-elôtt említém, és ſok példákkal meg-mutattya Bellarminus, † *lib. 4. de Verbo DEI, cap. 3.* Hogy azért valamit kaphaſſanak rajtunk az Atyafiak, nem elég, az kûlsô Rend-tartáſban, Cæremoniákban, Egyházi tôrvényekben, valami ujſágot mutatni. mert ezeket, az ûdônek 's helynek alkomatoſſágához, és az Hivek éppûletihez ſzabhattya az Eccléſia: hanem, az Hitnek tudományá-

† *Gretſerus, in ejus loci defenſione, fol. 1542.*

ban kel meg-mutatni, hogy nem csak világosban meg-magyarázta az Római Eccléſia, a' mit annak-előtte homályosban tartott; hanem ugyan elhagyván, és kárhoztatván elébbi Vallását, újat 's az régi tanitásával ellékedőt kézdett kövétni. Ennek-fölötte: mikor valamely dologrul, vagy az Pápák Decrétomában, vagy az közönséges Gyöleközetek végezésiben emlekezet vagyon : azt nem kel alitani, hogy csak akkor kezdette azt hinni az Eccléſia, mikor az a' Decrétom ki-adatott. mert az Sz. Léleknek az Atyával, és Fiúval egyenlő Istenségét, annak-előtteis hitte az Eccléſia, minek-előtte Macedónius-ellen, Végezésben kelleték irnyia ezt az Igazságot: Hanem, a' mint meg-hallók Lirinenſiſtûl, efféle Végezések-általi, iráſban foglaltatott, a' mit az-előttis bizonyoſon vallott az Eccléſia. Ezta' ki jól eſzében vészi, ſok csavargásoknak eleit veheti; mellyekkel ujitani akarják az Atyafiak, az régi tös gyökeres Igazságot.

Suprà, fol. 259.

RESPONSIO IV.

IV. Azt mondgyák : hogy, abban ők nem törik fejeket, mint's hogy lőtt az Római Eccléſiának el-hanyatlása: elég, hogy ők az Sz. Iráſból világoſon meg-mutathattyák, hogy, mind hamiſſágok azok, valamellyeket az Római gyöleközetnek Vallásában ők férgeſeknek mondanak.

Suprà, fol. 96. &c.

De bizony, csak ſzó-fia beſzéd ezis. Mert, a' miképpen eléb megbizonyitám, Soha ſemmiben, csak egy leg-kiſſeb pontot ſem bizonyithatnak mi-ellenünk az Sz. Iráſból a' mi Szomſzédink : hanem, az önnön ſaját agyok álmából koholt magyarázatokat forgattyák ellenünk, és azt akarják, hogy ezt mi Sz. Irás-gyanánt vegyük. Ennek-fölötte: ha oly világoſon kárhoztattya az Sz. Irás, valamit nem javallanak az Lutheriſták: mutaſſanak egy világos iráſt arrul, hogy az Meg-hóltak lelkejért nem ſzabad könyörgeni : hogy az Meg-dücsőült ſzenteket nem ſzabad Istenután ſegitségül hini. Hol vagyon világos ſzóval meg-irva, hogy az Chriſtus Vrunk Teſte mindenütt jelen vagyon; mint az Lutheriſták vitattyák? a' vagy, hogy csak az égben vagyon, nem az Oltári Szentſégben; mint az Calviniſták akarják? Vallyon, mind a' kettőt világoſon tanittyaé az Irás? Egy világos iráſt mutaſſanak arrul, hogy az Meg-igazulásban, el nem törőltetik az Bűn, hanem csak bé-födőztetik: hogy minden ló cſelekedetünk vétek: hogy csak Két Sacramentom vagyon : hogy az Kereſztſégnélkül meg-hólt Gyermekek üdvözülnek: hogy tartozik minden ember magárul azt bizonyos hittel hinni, hogy ő az Istentül örők dücsőſſégre válaſztatott. Ezeket, és egy ſzóval, akármellyet azok-közzül, a' miben tőllünk külömböznek, nyilván, világos ſzóval, mutaſſák-meg az Sz. Iráſban; és nyertesek légyenek. De ſoha ſemmi ezekben nincs az Isten könyvében : hanem, csak valami roſz, okoskodáſból eredett kövétközések-által akarják ezt az Iráſból ki-ſatúlni. Mi pedig, bőcsüllyük az Iráſt: az kócsagos fejű Prædikátorok agyaskodását, párának tartyuk. Es inkább akarunk az Apoſtoli Eccléſiának tanitásától függeni, hogy ſem az Irás ſzine-alatt, az Lélek veſztőknek okoskodása-után indulni.

Vide ſuprà, 93.

§. 2. MASODIK, és HARMADIK Bizonyság, ugyanazon EOTŐDIK Jelből.

MASODIK Bizonyság: hogy az Római Anyaſzentegyház Apoſtoli Eccléſia : Az mely

mely Eccléſiának tanubizonyſágából az Kereſztyén világ vőtte és el-hitte az Apoſtoli iráſokat, azt kel igaz Eccléſiának tartanunk.

Bizonyos pedig, hogy mind mi, 's mind az Luther, Calvinus, Arius vélekedésének gyöleközeti, az Római Eccléſiának bizonyſágából vőttük, és el-hittük az Apoſtoli iráſokat. *Ergo, &c.*

II. ARGVMENTVM.

. Első Réſze hogy meg bizonyitaſſék, Két dolgot kel fondamentomúl vetni: I. Hogy az egéſz Kereſztyéni tudománynak gyökere és béli abban vagyon: hogy, ezeket az Szent Könyveket, minden bizonnyal Apoſtoli könyveknek, és Sz. Lélek vezérléſéből irattatott Igazságoknak higgyük. Mert, ha ebben valami bizonytalanság maradna, és csak gyanuſággal, vagy kétes bizonyság-által tudnók, hogy az Apoſtolok Sz. Lélek tanitásából irták ezeket, tellyeſſéggel fűstben menne, és bátortalan lenne az egéſz Kereſztyéni tudomány. II. Hogy mi, kik az Apoſtolok idejében nem éltünk, egyébképpen végére nem mehetünk, hogy irtak valamit az Apoſtolok; és hogy ezt, 's nem egyebet irtak, hanem (a' mint † Sz. Agoſtontul meg-értők, és az Bizonyságoknak erejével meg-győzettetett Atyafiak vallásából is hallók) az Eccléſiának kézrül kézre adott tanitásából, és tanubizonyságából. Ez a' Két dolog helyén maradván, győzhetetlenül meg-mutathattyuk : hogy az légyen igaz Apoſtoli Eccléſia, melynek tanitásából, és tanubizonyságából vőttük az Apoſtoli könyveket. Mert, oly Eccléſiának kel az Iráſt mi-elönkben adni, mely tanitásában meg ne cſalatkozhaſſék. mivelhogy, * ha valami hiba eshetnék az ő tanitásában, minden kételkedést ki nem vehetne ſzűvünkből, hanem mindenkor retteghetnénk, hogy talám ſzinte abban cſalatott-meg, hogy ezeket Isten könyveinek tartya. Hogy azért bizonytalanság ne maradgyon bennünk az Sz. Könyvekrül; kivántatik, hogy *Exceptio*, fogás ne lehesſen annak az Eccléſiának igaz mondása-felől, mely elönkben-adgya az Sz. Iráſt. Tudva vagyon pedig, hogy csak ſzinte az igaz Apoſtoli Eccléſiának adta az Vr Isten ezt az *Privilégiomot*, hogy tanitásában hamiſſat ne elégyithesſen. Tehát azis bizonyos, hogy igaz Apoſtoli Eccléſiának kel annak lenni, a' melynek tanubizonyságából vészszük az Apoſtoli iráſokat.

† *Suprà, fol. 95. 463. 468. &c.*

* *Vide ſupr. fol. 469.*

Második Réſzét Bizonyságunknak, meg-vallya ő-maga Luther Márton. Mert azt irja: † hogy, az Pápa-alatt-való gyöleközetrül szállott őreájok az Sz. Irás. Nemis mondhatott külömbet. mert, ha Luther-előtt nem hitte vólna az Kereſztyénség, hogy Sz. Pál irta az Rómabéliekhez szólló Levelet : soha ſenki ezt az Luther ſzavára-való-képeſt, ingyen ſem fityöltötte vólna. Szinte mintha most valaki oly Könyvet toſzna-elő, mellyet az Kereſztyénség nem tartott Apoſtoli iráſnak; el nem hitethetné velünk, hogy vólta-képpen Apoſtoli tudomány légyen abban. Mikor azért Luther el-ſzakada, akkor egyéb Gyöleközet nem vólt az Kereſztyénségben, az Római Eccléſián-kivül, hanem az Huſſiták, és az Görögök ſzakadása. Ezek-közzül, eggyiknek ſem vólt arra elégséges méltósága, hogy az ő tanubizonyſága kétséges ne lehetne. Mert, a' mint nem régen * mondám, az Görögöket az Lutheriſták és Calviniſtákis, El-tévelyedteknek tartyák : az Huſſitákat azonképpen; mint ki-teteczik az eléb † megbizonyodott dolgokból. Tehát, más Eccléſia nem vólt, melyrül mind

† *Verba habes, ſuprà, fol. 166.*

* *Suprà fol. 603. & 155.*

† *Supra fol. 158.*

Luther 'ſmind Calvinus bátorſágoſon vehette az Sz. Iráſt: hanem az Római Anyaſzentegyház kezéből kellett ennek ki-kelni. Ha azt mondod: hogy az régi, és nem az moſtani el-hanyatlott Római Eccléſiától vőtte Luther az Sz. Iráſt: kűnyű ennek eleit venni. Mert az Hit, hallásból vagyon, ugymond Sz. Pál Apoſtol. Luther pedig az régi Római Eccléſiát, nem látta 's nem hallotta, hanem csak azt, mely az ő idejében volt. Tehát, az Sz. Iráſtúl-való Hitet, annak az Római Eccléſiának oktatáſából kellett venni, mely akkor tanitott mikor Luther ez világra ſzületett.

Rō. 10. v. 17.

III. ARGVMENTVM.

Harmadik Bizonyság: Bizonyos hitből tudgyuk, hogy moſtis, mint ſzinte egyéb űdők forgásában, ez Világon igaz Apoſtoli Eccléſia vagyon, mely az Apoſtoloktúl eredett Tudományrúl kűlsőképpennis valláſt tészen.

Azis e' mellett nyilván-való, hogy azok az Győlekőzetek-kőzzűl, mellyek Keresztyén nevet viselvén, el-ſzakadtak az Római Anyaſzentegyháznak eggyeſſégétűl, nem lehetnek igaz Apoſtoli Eccléſiák.

Kővetkőzik tehát, hogy egyedűl csak az lehet igaz Apoſtoli Győlekőzet, mely az Római Anyaſzentegyházzal eggyez.

Első Részét Bizonyságunknak, ſokképpen meg-erősítők ennek-előtte, meg-mutatván, hogy ſem el nem fogyhat, ſem ugy el nem rejtezhetik az Eccléſia, hogy Lelki Pásztorok-által, kűlső legeltetése, és meg-esmértető jelensége ne maradgyon. Második Részétis, ugyan ezē Kilenczedik Kőnyvnek Első részébē, győzedelmes bizonyságokkal meg-mutattuk.

† Supra, fol. 604.

Mind ezekből ki-tetczik, mely méltán szokták az régi Sz. lámborok, *Apoſtolica Sédeſnek*, Apoſtoli Széknek nevezni az Római győlekőzetet. Mert, noha ſok egyéb Városokbannis vóltak, 's tanitottak az Apoſtolok: de mindazáltal, kőzönséges szó-járásban csak ſzinte az Római Eccléſiát ſzokták Apoſtoli Széknek nevezni az Sz. Atyák. mivelhogy az Apoſtoli tudománynak tanitása ő benne meg-maradván, ſoha dőgleletes székké nem változott. Iménti † hallók errűl-való bizonyságát Calvinusnak. Es hogy egyébekrűl neis emlekezzem; Sz. Agoston, ſzámnélkűl nevezi az Római Eccléſiát, Apoſtoli Széknek: a *Iſta peſtilentia (Pelagii) manifeſtiſſimè Sedis Apoſtolicæ judicio damnata eſt.* b *Hoc, Frater ſancte, charitati tuæ intimandum duximus, ut ſtatutis noſtræ mediocritatis Apoſtolicæ Sedis adhibeatur autoritas.* c *Quia te Dominus in Sede Apoſtolica collocavit.* d *Iam hac de cauſa, duo Concilia miſſa ſunt ad Sedem Apoſtolicam. inde etiam Reſcripta ſunt. Cauſſa finita eſt.* e *Si omnes per totum orbem tales ſunt, quales vaniſſimè criminaris; Cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? vel Eccleſia Hieroſolymitana, in qua Iacobus ſedit, & in qua hodiè Ioannes ſedet? quibus NOS in Catholica unitate CONNECTIMVR. Quare appellas Cathedram peſtilentiæ, Cathedram Apoſtolicam?* f *Quid potuit vir ille Sanctus (Innocentius Papa) reſpondere Conciliis Africæ, niſi quod antiquitus Apoſtolica ſedes, & Romana cum CETERIS tenuit perſeveranter Eccleſia?* g *Contra Pelagianos, ex Apoſtolicæ Sedis autoritate defendimus.* Több hasonló mondásit említők h ennek-előtte. Vgyan ezen formán szóllanak i egyebekis.

a *Aug. Epi. 104. fine.*
b *Epi. 90. ad Innocentiũ Papam.*
c *Epi. 92. ad eundem.*
d *Tom. 10. Serm. 2. De verb. Apoſt.*
e *Tom. 7. li. 2. contr. literas Petilian. cap. 51.*
f *Tom. 7. li. 1. contr. Julian. anit.*
g *Tom. 7. ad Articulos falsò impoſitos, initio.*
h *Supra fol. 582. 602. 605. in fin.*
i *Hier. initiò lib. cont. Vigilantium.*

§. 3. Negyedik, Eotődik, Hatodik, Hetedik, Bizonyság, az Eccléſiának Negyedik Jeléből:

Negyedik

Negyedik Bizonyság: Csak az lehet igaz kőzönséges Anyaſzentegyház, melyben bé-mehettek, és tartoztakis bé-menni ez-előtt Száz, Két-ſzáz, Három-ſzáz, Ezer eſztendővel, valakik akartak űdvőzűlni.

Az Római Eccléſiától meg-válva pedig, ez-előtt Száz, Két-ſzáz, Három-ſzáz, Ezer eſztendővel, nem volt egy győlekőzetis ez világon, melynek társaságában tartoztak vólna magokat adni, a' kik űdvősségeket keresték.

Tehát nyilván vagyon, hogy az Római Eccléſia egyedűl igaz Kőzönséges Eccléſia.

CATHOLICA. IV. ARGVMENTVM.

Az Bizonyságnak Első Része, világoſon ki-tetczik amaz Fondamentomokból, mellyeket ez-előtt † fel-állatánk: I. Hogy Senki nem űdvőzűlhet, valaki az igaz Eccléſiának társaſága-kivűl vagyon. Annak-okáért, ſenki nem kőteles, hogy az Christus házaſságától el-ſzakadott Eccléſiában, a'vagy inkáb Antichristus iſcolájában mennyen, és annak társaſágában maradgyon: hanem, a'hoz kel folyamni, mely Chriſtuſnak legyeſe lévén, fiakat ſzűl ő-neki. II. Hogy az Iſaiás mondása-szerént, mindenkor nyitva kellett az Eccléſia ajtájának állani, hogy bé-mehetne az Christus aklában, valaki az ő tagjai-kőzé akarná magát adni.

† Supra, fol. 533.

Supra, fol. 560. Iſa. 60. v. 11. Cap. 35. v. 8.

Az eléb fel-jegyzett * ſok Bizonyságit ennek az Igazságnak, ujonnan nem emlitem: csak az juſſon eszűnkben, a'mit nē régen † mondánk: hogy, Ha minden űdő-folytában oly Eccléſia nem volt, mellyet meg-esmérhettek az Sidók, Pogányok, Eretnekek; és tartoztakis, hogy ennek társaságában állyanak: nyilván kővetkőzik, hogy az Vr Iſten ſzinte ugy bánt az emberekkel, mintha egy Tyrannus azt parancsolná, hogy minnyájan az ő-tőlle nevezett Városában mennyenek, mert valaki ezen-kivűl találtatik, fejét, jószágát el-veszti. Oly Várast nevezne pedig, mely régen porrá lőtt; a'vagy, ha fen állis, ſenki nem tudgya, hol vagyon, és mint kellyen abban menni. Vallyon's, igaz és hivei szerető Fejedelem nevét érdemlenéjé az illyen Tyrannus? Az Iſtenis Törvényt ſzabott, hogy az Eccléſia-kivűl mindennek el kel veszni; és igy űdvősſége veſztése-alatt kőtelezett mindeneket, hogy ennek dajkálkodása-alá adgyák magokat. Tehát, ha a'mi Kegyelmes Vrunknak emberekhez-való kegyeſſégét meg nem akarjuk gyalázni, mód volt minden űdőben az Eccléſiában menésben. Mert, ha az Iſtennek még az barmokrais oly gondviseléſe vagyon, hogy az ſzűkſéges dolgokban fogyatkozások ne légyen: ſokkal inkáb gondgya volt arra, hogy a' mi ſzűkſéges az Lélek űdvősſégre, abban meg ne fogyatkoznánk. Azért azt mondhattyuk ittis, a' mit Sz. Cypriánus nem ſokkal kűlőmbőző dologban: *Hoc eſt DEVM non credere, hoc eſt rebellem adverſus Chriſtum, & adverſus Evangelium ejus exiſtere, ut, cùm ille dicat: Nónne duo paſſeres veneunt, neuter eorum cadit in terram ſine Patris voluntate. & probet, ſine conſcientia, & permiſſu DEI, etiam minora non fieri: tu exiſtimas Sacerdotes DEI ſine conſcientia ejus in Eccleſia Ordinari?*

Cyprian. Epiſt. 69. alias lib. 4. Epiſt. 10.

Második Része ennek az Erősségnek, ki-tetczik: I. Az Atyafiaknak tulajdon Valláſából. Kik nem egyébért vitattyák oly igen, hogy tellyeſſéggel el-fogyhat, és el-rejtezhetik az Eccléſia: hanem azért, mert magokis tudgyák, hogy Luther-előtt Ezer eſztendeig nem találnak győlekőzetet, melynek társaságában mehetett vólna az Sidó, vagy Pogány, a'-

vagy Eretnek ember, hanē csak az Római Ecclésiát, vagy azokat az gyölekőzeteket, mellyeket magokis az Atyafiak tévelygőknek tartanak, tudni illik, az Gőrőgőket, és Hussitákat. II. Ha vólt más Ecclésia az Rómain-kivül, melyhez tartoztak járulni az úta-vesztettek, hogy Sacramentomokat, és tiszta tanitást vennének ő-tőlle : mondgyák-meg, melyik vólt az a' gyölekőzet? Es hogy ezt jobban szoritcsuk : Hogyha valaki az Sidók, vagy Tőrőkők-kőzzül ez-előtt Három, Négy, Eot, Hat, Hét, Nyólcz-száz esztendővel, Keresztyénné akart lenni; ha az Gőrőgők-kőzzül, igaz utra igyekezett menni : vallyon micsoda Ecclésiában kellett ezeknek menni, Keresztségnek, és igaz Tudománynak okáért? Titkos, és láthatatlan gyölekőzetben nem tartoztak menni. Mert, Egy az: hogy, az illyen gyölekőzetet senki fel nem találhattya. Más az: hogy Chriſtus Vrunk, oly Ecclésiának társaságára kőtelez mindeneket, az melynek Pásztori, 's Tanitói vannak, kik az Sacramentomokat igazán szolgáltattyák, az Sz. Iráſt tisztán tanittyák. és kűlőmben nemis gyarapodhatott az igaz Hit, hanem prædikállás-által : az prædikállás kűlőmben nem lehetett, hanem Istentűl kűldetett Tanitó-által. Tehát az Sidó, Tőrők, és egyéb Tévelygő, oly Ecclésiában tartozott menni, mely gyapott-kőzött scatulába el-rejtezve nem lehetett. Azt kivánnyuk azért, hogy meg-mutassák, mellyik vólt ez az Ecclésia, ha az Római nem vólt? Bizonyosokis vagyunk, hogy az Római gyölekőzetnél egyebet nem nevezhetnek. Mert, ha minden Keresztyén nemzetek törvényét, szokását, Egyházi rendit, Templominak éppületit, 's históriáit meg-tekintyűkis; egyéb Hitet nem találunk, ez-előtt Három's Négy-száz esztendő-előtt, hanem az Rómait, és † két fóltos Szakadásokat; mellyeket mind az régi Iámborok, 'smind az uj Atyafiak Hittűl-szakadtaknak tartottak.

Rō.10.v.17.

† *Græcos, Hussitas.*

Azért, nem tagadhattyák az Atyafiak, hogy a' mely Sidó, vagy Pogány, Chriſtushoz akart térni az meg-nevezett űdőkben, az Római Ecclésiához kellett magát adni : hogy az Keresztség-által, és az Isten igéjének hirdetése-által bé-óltatnék az Chriſtusban. Ez nékűnk elégséges jelűnk, hogy az Római gyölekőzet az igaz Ecclésia. Mert, soha senki nem tartozik azzal, hogy az hamis Tanitóktul tanullyő, és azoknak engedelmessége-alá vesse magát, az az, hogy az Chriſtustul el-hanyatlott Ecclésiának tagja légyen. Sőt, minden ember arra kőteles, hogy, ha az Eordőg Synagógájában, és az Anti Chriſtus Országában vagyonis, ki mennyen belőlle, a'mint hogy ezt erőssen meg-parancsollya az Vr Isten.

Ita Rulichius, in Bonis Novis.

Apoc. 18. v. 4.

V. ARGVMENTVM.

Eotődik Bizonyság : Azt kel, és nem egyebet, az Chriſtus igaz Jegyesének tartani, mely ő-néki az Pogányságból fiakat szűl.

Csak egyedűl az Római Ecclésia szűlte Chriſtusnak az Pogány nemzeteket, midőn őket az Bálványozásból ki-hozta az Chriſtus esméretire. *Ergo, &c.*

Első Részét az Bizonyságnak, Négy Ielenséggel, és régi fő Doctorok tanitásával meg-erősitők † ennek-előtte. Mert, nem egyéb gyölekőzetnek, hanem az Chriſtus Ecclésiájának igirtetett, *hogy az Pogány nemzetségeket az Chriſtus igájában fogja; vad erkőlcsőket meg-szeléditi, és csudálatos változással mennyei emberekké tészi azokat, kik annak-előtte

† *Suprà, fol. 584.*

**Suprà, fol. 582.*

tellyes-

tellyességgel az földhőz és testhez ragaszkodtak vala. Ezt az nagy változást, az egy Istennél egyéb senki nem cselekedhette; a' mint ez-előtt † Sz. Agostontul meg-értők. Az Istennek kegyes gondviselésséhez sem illett, hogy ennyi esztendőtűl-fogva, mind azokat, valakik Chriſtus Vrunkhoz akartak térni, és tellyes szűvből igyekeztek Istennek kedveskedni, veremre, és veszedelemre vitte légyen. minthogy arrais vitte vólna, ha az igaz Ecclésia-kivül győjtötte vólna egybe őket. Végezetre, a' mint ezelébbis * mondám, és minden Nemzetségek meg-térésének históriájából ki-tetczik; † Csuda-tételekkel, meg-fedhetetlen Szent élettel, Mártyromság szenvedéssel térítették az Sz. Emberek az Pogány népeket Chriſtushoz. Ezekhez pedig, az Istennek kiválképpen-való segitsége és munkálkodása kivántatott. Ha azért az Vr Isten segitő-társ nem lehet az Hamisságnak terjesztésében : azt nem kel itilni, hogy Tévelygő gyölekőzeteknek társaságában vitettek az Pogány népek, midőn az Evangéliomnak fényessségére hozattanak. Vgyanis, az Istennek igaz átka-szerént, * száraz emlőjek, és magtalan anya-méhek vagyon az Eretnek gyölekőzeteknek. Azért, soha nem olvassuk, hogy csak egy Pogány népis, elsőben Eretnekségre tért vólna. Noha azért Vlfilás az Góthusokat meg-csalá, és Arianusokká tővé: de azért eléb őkis az igaz Hitre vitettek vala: † *Antea radiis Divinæ cognitionis illustrati, pascebantur dogmatis Apostolicis.*

† *Supr. f. 50.*

**Suprà, fo. 64.*

† *Miracula in Conversione Gentium, vide ap. Sozom. li. 2. cap. 5. 6. 7.*

**Os. 9. v. 14*

† *Theodor. li. 4. cap. ult. Sozom. li. 6. cap. 37.*

Második Része az Bizonyságnak, sokképpen meg bizonyodik az Históriákbul. Mert, vegye-elő ember akármely Nemzetnek Cronikáját; keresse fel, Mi űdőben? ki-által? mi-módon? és mely Hitre jőttek az Pogányságból az Nemzetségek? mindgyárt eszében vészi, hogy az Római Hiten-való Püspőkők, Papok, Barátok prædikálása-által terjedett az Evangelium az Pogányság-kőzött. Tekincs-meg * Illyricust, az Hatodik, Hetedik, és kővetkező Centuriáknak Második részében, ős fel-jegyzi az Nemzetségeknek meg-térését : de egy Pogány Országot nem nevezhet, mellyet az Római Hiten-való Pásztorok nem hoztanak vólna Chriſtushoz. Ennek-fölőtte : az sok Ersekségek, Püspőkségek, Clastromok, Templomok, Oltárok, Segrestyék, Barátok, Búcsu-járások, és több hasonló Rendek, Szokások, Szer-tartások, mellyek kőzönségesek vóltak Luther támadásáig minden Keresztyén Nemzetségeknél; nem egyebet mutatnak, hanem hogy az Pogányságból, abban az Gyölekőzetben vitettek, melyben effele dolgoknak helye, és bőcsülleti vala.

**Illyric. Centuria 5. 6. 7. 8. 9. cap. 2.*

De hogy mindazonáltal rővideden az Históriákbólis meg-mutassuk mondásunknak igazságát:

Elősző; Nem szűkség arrul szóllanunk, hogy az utólső Két-száz esztendő-alatt, az Pogány Nemzetségek nem egyéb Hitre tértek, az Rómainál. Mert az egész világ-előtt tudva vagyon, hogy Nap-keleti Indiában, Iáponban, Chinában : Nap-nyugati Perúban, Mexicumban, és több sok Országokban, annyira el-áradott az Pogányság-kőzött az Chriſtus esméreti, hogy, csak az eggyik Indiában † Hetven-ezer Templomnál többet éppitettek e' Két-száz esztendő-alatt. Csak az Iesuitáknakis, Kilenczven-hét helyen vagyon lakó helyek ezekben az Országokban. és Egész

I.

† *Vide supr. fol. 130.*

Európa,

Európa, Asiával-eggyûtt sem tészen annyit,mint az menyi helyre ki-terjedett az Christus zászlója az Pogány népek-kôzôtt. Ezek pedig, az nagy hatalmas Tartományok, az Római Hitre hozattak,az Barátoknak, és Iesuitáknak prædikállásával,nem fegyverrel, a'vagy vér-ontással. Mert, noha az világi uraságot, az Lusitánusok és Spanyólok, fegyverrel nyerék: de az Hitet,Prædikállással, Szent élettel,Csudákkal terjesztéték az Egyházi emberek. Kik jól tudták a' mit igazán tanit az Tridentomi Concilium: hogy azokon, kik az Keresztség-által az Ecclésia birtokában nem adták magokat, nincs az Ecclésiának hatalma, hogy ôket az Hitre kénszeritheſſe. Azért, mind Sz. Gergely, *Lib.1.epist.45.* mind az tôb Pápák, *Cap. Majores. De Baptismo.Distinct.45.Cap.De Iudæis.* világosan tanittyák : hogy, nem szabad az Hitre erôltetni azokat, kik meg nem keresztelkedtek. Tudták ezeket az végezéseket, a' kik Indiában prædikállottak : Azért,az Hitet nem erôszakkal,hanem könyörgéssel,bôjtôléssel, jó példával, tanitással,csuda tételekkel gyarapitották.

Triden. Sess. 14.ca.2. Ex 1. Corint. 5. v.12.

II.

Másodszor : Azt sem szükség sok szóval bizonyitani : hogy, a'kik az Apostoloktul, és az ô Tanitványoktul, Vrunk Szûletésétûl-fogva,Eot, vagy Hat-száz esztendeig meg tértek, az Római gyülekôzetnek Vallására hozattak az Pogányságból. Mert, a' mint eléb hallók, az Atyafiakis vallyák, hogy Sz. Gergely Pápáig meg- maradott az Római Ecclésiában az Apostoli tndomány. Kiből kôvetkôzik : hogy, valakik az ûdô-alatt az Apostoloktul, vagy az ô Tanitványoktul, és Keresztyén Fejedelmektûl az Apostoli hitre hozattanak; azok az Római Ecclésiának társaságában vitettek. Azért,mikor Sz. Athanásius, Frumentinust Indiában küldvén, *a Factis per eum multis,& stupendis curationibus,* sok csudák-által terjesztéte az Evangéliomot : Mikor *b* Moyses Barát, az Saracénusokat Christushoz hajtá: Mikor *c* egy Galliai Püspök Burgundiát meg-térité : Végezette, *d* mikor egy jámbor Sz.Pap,Misét mondván egy házban, melyben az ördögök-miatt nem lakhatnak vala, meg-tisztitá az házat,és az Persiai Királyt, sok népekkel eggyûtt, Keresztyénné tôvé : Ezek, és az tôb Iámborok, az Római gyülekôzetnek eggyességére hozták Csuda-tételek-által az Pogányokat. Mert, a'mint elébbis mondám,Sz. Athanásius idejében, az egész Keresztyén világ eggyezett az Római Ecclésiával. Kiket küldött pedig Sz.Péter Olasz-országban, Galliában,Német-országban,hogy prædikállyák az Evangéliomot,hoszszu laistromban fel-irta Baronius.Sôt Munstérusis,Német - országrul igy emlekezik: † *Petrus Apostolorum Princeps, misit ad ripam Rheni,Maternum,Eucharium,Valerium, ut Germanis annuntiarent Christum.* Annak-okáért csak azt kel meg-mutatnunk,hogy Vrunk Szûletése-után Hat-száz esztendôtûl-fogva, valamely Pogány Népek meg-tértek, az Római hiten-való Tanitók,és Fejedelmek-által jutottak az Christus esméretire. Hogy pedig nagyob hitele légyen bizonyitásinknak, békét hagyok az *e* Cathólicusoktul iratott historiáknak : hanem csak Munstérus Lutheristа embernek tulajdon szavaiból akarom ezt az Igazsá got meg-bizonyitani. Ki, noha örömest mardossa az Római vallást : de az sok Historiáknak bizonyos igazságátul meg-gyôzetvén, meg

Suprà, fol. 617.
a An.340. Sozom.li.2. cap.24. Socrat. lib. 1.cap.19.
b Ruffin.li. 2.cap.6. Theodor.li. 4.cap.23.
c Socrat.li. 7.cap.30. Niceph.lib. 14.cap.40.
d Theodor. Lector, citatus, suprà, fol.333. Baron.tô. 1. Anno 46.
† Sebast. Munst.Cosmogr. lib.3. fol.324.
e Stapl.Admirâd.Vrb. lib.2.cap.5. Petrus Cudsem. Hyperaspist. cap. 24.fol.312.

kelle

kelle vallani; hogy az Római gyülekôzetnek fiai-által terjedett az Christus Országa.

Azért, Hat-száz, és Hét-száz esztendô-táyban, Sz. Gergely Pápa-által irja hogy Anglia Keresztyénné lôn: *a Sub Imperatore M.Antonino Varo, Angli, Lucio ipsorum Rege id per Epistolas ab Eleutherio Papa postulante, conversi sunt primò ad fidem Christianam. Saxonibus irruentibus, extincta est fides Christi in Anglia,usq; ad tempora Sancti Gregorii,&c.* Bavária, *b* a' Sz.Pál Tanitványi prædikállottak az Apostoli ûdôkben : de az-után ismét el-áradott vala az Pogányság. azért ujonnan Sz. Rupertus prædikállásával térittettek az igaz Hitre, *c Anno Christi 612. Rupertus Episcopus Vormatiensis, Theodorum Ducem Bavariæ, cum multitudine populi, ad fidem Christi induxit. qui Dux deinde fundavit Episcopatum Salczburgensem.* Herbipolis tartományábannis, Conon Pápa, ezen Hat-száz esztendô-folyásában küldé Sz.Kiliánust, ki sok lelkeket térite Christushoz: *d Divus Kilianus,à Conone Romano Pontifice in Germaniam missus ad prædicandum verbum Christi apud Herbipolenses; ubi verbo, & exemplo, multos ad fidem Christi convertit. tandem, unà cum Sociis pro Veritate occubuit.*

Anglia.
a Munst.li. 2.fol.50. Vide Greg. li.7. epi.112.
b Munst.li. 3.fol.629.
Bavaria.
c Munst.li. 3.fol.323.
Herbipolis
d Munst.li. 3.fol.686.

Hét, és Nyólcz-száz esztendô-kôzôtt, Sz. Bonifáciust az Római Pápa Nemet-országban küldé : ki által annyan térének Christushoz az Pogányságból , hogy Német-országi Apostolnak neveztetnék Bonifácius: *e Circa Annum Christi, 730. cùm Gregorius Tertius Romanam Sedem occuparet, Germani pro bona parte, præsertim Thuringi, Franci, & Suevi, conversi sunt per Sanctum Episcopum Bonifacium, ad fidem Christi. Fuit Bonifacius natione Anglus, vocatus q. fuit Wunfridus : sed Romæ à Pontifice Romano fuit alio appellatus nomine, atq. destinatus in Germaniam, ubi 36. annis, sine cessatione Christum annuntiavit. In Frisia deinde prædicans Christum, Martirii coronam est adeptus.* Ezen ûdô-alatt, az Nagy Károly Császár meg-gyôzé az Saxóniai népeket,és az igaz Hitre hozá, *f Anno Christi, 785.domita est tota Saxonia à Carolo Magno, atq. Fidei Catholicæ subdita, quæ anteà sæpe à susceptâ Fide desciverat.* Vgyan akkor, *g* Willebrordus és Wolfrántus, Frisiát az Christus esméretire hozák: *h Occubuit apud Frisios pro fide Christi, Divus Bonifacius Germaniæ APOSTOLVS. Missus est autem Wolfrántus Episcopus Senonensis, vir pius, & religiosus, qui Gentem illam convertit ad Christum.*

Germania.
e Munst li. 3.fol.323. 705.Naucler.&c.
Thuringia.
Suevia.
Franconia.
Saxonia.
f Munst.fo. 323.
Sigebertus, Æmil.&c.
g Munst.fo. 323.
h Munst.li. 3.fol.753.
Frisia.

Nyólcz, és Kilencz-száz esztendô-kôzôtt, Sz. Methódius, és Cyrillus Barát, Morva-országot Keresztyénné tôvék : *i Imperante Græcis Michaële, Cyrillus Apostolus Sclavorum, unà cum Methodio, posuerunt fundamentum Christianæ fidei in Moravia, erexerunt Ecclesiam Episcopalem in Oppido Weligradensi.* Bolgár-Országis ekkorban tére Christushoz : és az ô elsô Királlya, Baráttá lôn: *k Circa annum Christi, 868. pestis Regionem invasit. Rex suasu Sororis Christum invocat, sedataq. est pestis. Primus Christianus Rex in Bulgaris, Trebellius vocatus. Is Monasticam secutus vitam, Regnum filio reliquit.*

Moravia.
i Munst.li. 4.fo.893. li. 3.fol.810. Æneas Sylv.&c.
Bulgaria.
k Munst.li. 4.fol. 917.
Brádeburg
l Munst.li. 3.fol. 323. & 766.

Kilencz-száz, és Ezer esztendô-kôzôtt,az Elsô Henricus Császárnak segitsége-által,az Brandeburgi Margroffság ki-tére az Pogányságból, *l Anno Christi, 920. per Henricum Primum, Marca Brandeburgensis Christianæ Religioni adjuncta.* Dániának nagy részeis akkor lôn Keresztyénné : *m Otto*

Dania.
m Munst. li.4.fo.814.

Primus,

Ungaria. Polonia.

Primus, interiora Daniæ invitavit ad Christi cognitionem. Az Prágai Sz. Adalbert Püſpök, az Magyarokat, és Lengyeleket az Pogányſágból Kereſztyénſégre hozá: kik az Római Pápától nem csak Püſpököket, és Szerzetes jámborokat, de Királyi Coronátis nyerének.

a *Munſt. li. 5. fol. 1006.*

Ezer, és Ezer's ſzáz eſztendő-között, *a* Godefridus Bulliónius Hadnagyſága-alatt, Hat-ſzáz-ezer gyalog, Száz-ezer lovas méne Palæſtinában, 1096. eſztendőben: és meg-vővén Hieruſalemet, az Nap-keleti Országokban ujonnan fel-állaták az Kereſztyén hitnek bőcsülletit. Egyéb Hiſtoriák, ezen üdőben irják hogy Eſzak-felé Norvégiát és Gotlandiát Sz. Adelvaldus, Bruno, és egyebek, az Kereſztyén hitre hozták.

Cudſem. loc. citat. f. 322. ex variis.

Livonia.

Ezer ſzáz, és két-ſzáz eſztendő-között, Sz. Meinhardus, Livoniát az Kereſztyén hitnek igaz világoſſágával bé-tőlté: *b Meinhardus vir religioſus, paulò ante annum 1200. à Chriſto nato, linguam Gentis magno labore didicit, paulatim inſtruxit (Livones) Divina Religione: factus Epiſcopus. Succeſſit illi Bertholdus, Ciſtercienſis Abbas. Rigenſis Epiſcopus, ordinatione Romani Pontificis factus eſt ArchiEpiſcopus.* c *Anno Chriſti, 1186. vir religioſus Meinhardus, in Livonia cæpit prædicare Chriſtum, &c.* Vgyan ezen üdő-alatt, *d* Finlandia az Suéciai Ericus Király idejébe Chriſtushoz téve, az Vpſalenſis Püſpök tanitáſából. Az Pomeránuſok, 's Vandaluſokis akkor lőnek Kereſztyénekké, az Bábergai Püſpöknek prædikállaſából: *e Viro Sancto Ottone Bäbergenſi Epiſcopo, ſponte ſibi prædicationis officium in Vandalos adſciſcente, Vratiſlaus Princeps cum proceribus, fidem Chriſti accepit.* f *Anno Chriſti, 1124. Otto Epiſcopus Bambergenſis, profectus in Pomeraniam, convertit ad Chriſti fidem.* Vgy vagyon, *g* hogy annak-előtte, az Első Otto Cſáſzár idejében meg-tértek vala az Pomeránuſok, de iſmét el-hajlottak vala.

Livonia. b *Munſt. li. 3. fol. 786.*

c *Munſter. fol. 323.* Finlandia. d *Munſt. li. 4. fol. 846.* Pomerania Vandalia. e *Munſt. li. 3. f. 768. 770.* f *Id. fol. 323.* g *Munſt. fo. 666.*

Ezer két, 's három-ſzáz eſztendő-közbe, *h* az Második Fridrik Cſáſzár idejében Palæſtinából ki-űzetének az Kereſztyének. Azért az Teutónicus Vitézek-közzűl a' kik meg-maradtak vala, kérék Fridriket, hogy az ő engedelméből, az Pruſſiában lakozó Pogányſágot, (kik ſok rablásokat téſznek vala az ſzomſzéd Országokban) birodalmok-alá vethetnék. Meg engedé az Cſáſzár. Azért elsőben meg-vővék, és annak-utánna Kereſztyénné tővék az egéſz Pruſſiát.

h *Verba Munſt. lib. 3. fol. 777.* Pruſſia.

Lithvania. Samogitia.

Ezer Három, és Négy-ſzáz eſztendő-közben, Iagello Lithvániai Herczeg, az Lengyel Királyſággal egyetembe, fel-vővé az Kereſztyén Hitetis: magát Vladiſláuſnak kereſztelteté, és Lithva-országot 's Samogiciát az igaz Hitre hozá: *i Anno Domini, 1386. Iagello Magnus Dux Lithuaniæ, venit Graccoviam: Baptizatus, Vladiſlaus dictus: ſumpſit ſecum multos Viros religioſos atq; Epiſcopos, & abduxit Lithvaniam ab errore Idololatriæ. Samogitios etiam ad Chriſti fidem ductos, baptizari fecit.*

i *Munſt. li. 4. fol. 902.*

Bővſégeſben emlekezhettűnk vólna az Pogány Nemzetſégeknek meg-téréſekről, ha egyéb Hiſtoriákból, és nem az Lutheriſták tulajdon vallásokból akartam vólna ezt fel-jegyzeni. Emlekezik *Paulus Æmylius, Vincentius Bellovacenſis*, és egyebek, mint tanitotta Sz. Columbánus Burgundiát, és Sueviát. Sz. Lupus, Lotharingiát. *Genebrardus*, Sz. Amandustul mondgya, hogy Artéſiát meg-térítette. *Valefrédus Strabo* meg irja,

mint

mint hozta Sz. Gál Helvétiát az Igazſágra. *Sigebertus*, az Sz. Eligius, Romáculus, és Rodoaldus munkálkodáſát Flandriában, 's Tréveris tartományban, emlekezetre meg-irta, &c. De, a' mint mondám, meg-elégſzem az El-ſzakadott Atyafiaknak tanubizonyſágával.

Ezek-közzűl pedig, kik-által az Pogány ſetétſégből ki-tiſztittattak ennyi Nézetſégek, és világ-ſzerte nagy elő menetellel terjedett az Chriſtus dűcsőſſége, ſenki nem vólt, ki az Római Pápához nem halgatott vólna, és azt az Hitet nem erőſſitette vólna tanitáſával, Szent életével, csudákkal, vagy ugyan vérének pecſétivelis, mellyet most az közönſéges Római Eccléſia kővet. Mert ſenkinél titkon nem lehet, valaki csak kűſzőbrűl kőſzőntis az Hiſtoriáknak, hogy egyéb Hiten-való Kereſztyének akkor nemis vóltak, hanem csak az Rómaiak; mint ki-tetczik az Püſpökſégek rendeléſéből, az Templomok éppűletiből, és az Chriſtus eſméretire téréſtűl-fogva Luther Márton támadáſáig meg-tartatott ſzokáſokból. Ha azért Chriſtuſnak igirte az Atya Iſten, hogy, uralkodni-fog tengertűl-fogva tengerig, és az folyó-viztűl-fogva az egéſz földnek minden határáig: ha az igaz Iſteni tudománynak aczél-pőrőlyének erejével kellett az rettenetes homályból, és tapaſztálható ſetétſégből ki-tiſztittatni ez világnak: ha Chriſtus Vrunknak gondgya vagyon az ő tiſzteſſégére, és Országának terjeſztéſére: végezetre, ha igazán irták az † Proféták, hogy az Pogányſágnak minden ereje, dűhőſſége, cſalárdſága, az Chriſtus tanitáſa-által földre tapodtatik; nem kel kétel-kednűnk, hogy az Pogányſág-ellen Triumfáló Római győlekőzet, az Chriſtus Országa, és Eccléſiája. Nem ollyan inatlanok azért, a'vagy erejekben meg-fogyatkozottak az Római Eccléſiának éppitői, mint az Vj Hit faragók; kik csak az Kereſztyénſégben plántáltatott, és meg-győkerezett Tudományt ſzaggattyák: ſoha pedig egy Pogány nemzetſég nyakába ſem adgyák az Chriſtus igáját. És mikeppen eddig az Pogányſágon ſemmi erőt nem vőttek: ez-után ſe várjuk, hogy ebbe tőrjék fejeket az Prædikátorok: I. Mert Katus Aſzſzonymellől, az meleg ágyból nehéz ki-tollaſzkodni. Mivelhogy azért az Prædikátorſághoz ſzűkſéges az Menyecskeis, nehezen vészik arra magokat az Vraim, hogy Sz. Péterrel azt mondgyák, *Ecce nos reliquimus omnia.* Vgyanis, ki ſzakállába motozna az gyermek, ha othon nem laknék Prædikátor Vrá? Ha azért az nyűgbe-vetett ló, meſzſze nē nyargalne félcsűk, hogy Apoſtoli módra ez világő által-fuſſanak az Szomſzédok. II. Mert az magok Hitinek fondamētomi-ſzerént, hivatallyok-ellen cſelekednének az Prędikátorok, ha az Pogányokat tanitanák. Mivelhogy az Egyházi ſzolgáknak rēd-ſzerént-való hivatállyát, attúl az kőſſégtűl mődgyák hogy kel venni, a' mellyet tanitnak. Az Pogányok pedig ſoha őket nem hijják. Azért, ha egy Váras, más Váraſnak nem rendelhet Páſztort, hanem csak magának: nem látom mint rendelheſſen Vittemberga Calecútnak lelki Páſztorokat.

† *Vide Infra, Epiſt. 1. ad Alvim. fol. iij.*

Ezekből meg-érthettyűk, mely méltán bőcsűllőtték mint Annyokat minden Eccleſiák az Római győlekőzetet. Irenæuſtúl, és Optatuſtúl nem régen * hallók; hogy, Valakik Chriſtus hivei akarnak lenni, az

1. *Machab. 5. v. 62. Non ſunt de ſemine viro rū, per quos Salus fit.*

Vide ſuprà, fol. 117.

* *Irenæus, Optat, ſupr. fol. 581.*

Római Eccléſiához kel gyôlni : *Ad hanc, propter potentiorem Principatum, neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, &c.* Athanáſius, *a* minden Eccléſiák Annyának; Cypriánus, minden Eccléſiák Gyökerének, és Anya-méhének nevezi az Római gyôlekôzetet: *b Hortati ſumus, ut Eccleſiæ Catholicæ Radicem, & Matricem tenerent.* Az Galliai Püſpôkôk Leo Pápának irván, az Római Eccléſiát nevezik, *c Fontem & Originem Religionis ſuæ.*

Meg-értvén mind ezeket, itild-meg, Kereſztyén olvaſó, hogyha *d* nem méltán ugy ſzólhaté az Római Eccléſia Magyar-orſzágnak, és az kôrûl-való Tartományoknak; a' mint Sz. Agoſton és Hierónymus-által az Pelágiánuſoknak és Luciferiánuſoknak ſzólla: *e Si per Sanctos Antiſtites, Irenæum, Cyprianum, Ambroſium, Hieronymum, Innocentium conſtuprata eſt Eccleſia: dic mihi, Iuliane, quæ te peperit? utrum te Caſta, an verò Meretrix in lucem, quam deſeruiſti, per uterum Gratiæ ſpiritualis enixa eſt? an, ut dogmata Pelagiana* [Lutherana, Calviniana,] *defendas, Conjugis Chriſti, & Matris tuæ viſcera, inſtinctu nefario, non erroris, ſed furoris infamas? &c. f Si te Angelus aliquis, aut Apoſtolus Rebaptizavit: non infringo quod ſequeris. Si verò in ſinu meo natus, ſi uberum meorum lacte nutritus, adverſum me gladium levas: redde quod dedi, & eſto, ſi potes, aliter Chriſtianus. Meretrix ſum? ſed tamen Mater tua ſum.* Ad-meg (ugymond) a' mit en-tôllem vôttél, az Evangéliomot, és Kereſztſéget: és láſſuk oſztán, mint lehetſz Kereſztyén. Nem tagadhatod hogy én ſzûltelek az Kereſztſég-által: tejemmel neveltelek. Ha Kurva az Anyád, nem vagy igaz gyermek, &c.

HATODIK és HETEDIK Bizonyſág: Az Kereſztyénſégben támadott Gyôlekôzeteket egymáſ-mellé vetvén, azt kel ezek-közzûl Közönſéges Anyaſzentegyháznak itilni: 1. A' mely ki-terjedett minden Nemzetſégekre, valamellyek-közôtt az Evangéliomnak zengéſe hallatott. 2. Mellyet az ôrdôgnek dûhöſſége ſoha el nem fogyathatott, az az, a' mely eleitûl-fogva mindé ûdônek folyáſában álhatatoſon meg-maradott.

Az pedig bizonyos, hogy csák egyedûl az Római Eccléſia illyen. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Elsô Réſzét a' mi illeti: Elôſzôr; hogy ez világtaláló ki-terjedéſbôl erôs Bizonyſágot veheſsûnk, Iuſſon eſzûnkben, a' mit elébbis *g* mondánk: hogy, noha az Vr Iſten meg-igírte az igaz Eccléſiának ki-terjedéſét az egéſz világra: de nem ugy kel ezt érteni, hogy egyſzer'ſmind az föld kerekſégét el-fogja, és bé-tôltſe. Mert, Egy az: hogy laſsan-laſsan kellett terjedni az Evangéliumnak; a' mint Sz. Hierónymus fel jegyzette: *h Per hoc oſtendit, non ſtatim omnes Gentes eſſe credituras, ſed paullatim, & per partes.* Annak-okáért, mondgya Sz. Agoſton: hogy meg ô idejében némely Pogány nemzetek-kôzzé nem hatott vala az Evangélium: *i Non deſunt adhuc ultimæ Gentes, quibus nondum eſt prædicatum.* k *Sunt adhuc nonnullæ Gentes, in quibus nondum eſt Evangelium prædicatum.* Más az: hogy, noha az egéſz Eccléſia ſoha ki nem ſzaggattatik: de azért réſz-ſzerént, némely Tartományban, az Pogányſág, vagy egyéb Tévelygés, megfojthattya's el-fogyathattya az Igazſágot. Mert, az Vr Iſten az Eccleſiának igírte, hogy világ végéig meg-marad: de azt nem igírte, hogy mindé Városban, és Tartományban, melybé egyſzer bé-plántáltatik az Igazſág, ôrôkké meg-marad. Továbbá, arrulis meg-emlekezzûnk, a' mit *l* ez-elôtt meg-bizonyítánk: hogy, az Eccléſiának az egéſz világra-való terjedéſének ugy kel lenni, hogy mikor az Chriſtus neve terjed az Pogányſágokra, eléb az jó mag vetteſſék, és az Tévelygéſek konkolyát az-után hintegeſſe az Ellenſég: eléb Chriſtuſnak éppítcſenek Szentegyházat, és ugy kezdgyen az ôrdôgis Kápolnát csinálni mellette.

a *Athanaſ. Supra, fol. 605.*
b *Cypr. epi. 45. alias, li. 4. epi. 8. Cõfert cũ iis, quæ ſupra, fol. 602.*
c *Ap. Leonẽ Magnum, poſt epi. 51.*
d *Vide ſupr. fol. 426.*
e *Aug. tõ. 7. lib. 3. contra Julian. c. 2.*
f *Hieron. contr. Lucifer. in fine.*

VI. VII. ARGVMENTVM.

g *Suprà, fo. 583.*

h *Hierò. in cap. 45. Iſai. ſub finem.*
i *Tom. 7. de Natur. & Grat. cap. 2.*
k *Tom. 7. de Unit. Eccle. cap. 14. fine.*

l *Suprà, fol. 583.*

Ezekbôl immár világoſon kôvetkôzik: hogy, Csák az lehet igaz Eccléſia, mely az Apoſtolok idejétûl-fogva, laſsan-laſsan ki-terjeddegelt minden Nemzetſégekre: és azokban az Orſzágokban, mellyek az Evangélium-alá hódoltak, gyôkeret vert valamely ûdônek forgáſában. Mert ugyanis, ha az Pogányſágból az igaz Eccléſiának dajkálkodáſával kellett ki-hozattatni az Nemzetſégeknek, ſzûkſéges vólt, hogy valahol az Evangélium gyarapodott, ott találtatott légyen valamely ûdônek folyáſában az igaz Anyaſzentegyházis. Ez-ſzerént kel érteni az régi Doctorok bizonyſágit. † kik, mikor oly Eccléſiát láttak, melynek ki-terjedéſe-elôtt immár az emberek hittenek Chriſtuſban; ottan tudták, hogy ez nem Chriſtus nyája. mert eléb kellett az búzának bé-vettetni, hogy ſem az konkolynak. és az igaz Eccléſiának ki kellett terjedni mindenûve, valahol az Evangélium gyûmôlcsôzik az Pogány népek-kôzôtt.

† *Auguſt. Hiero. Tertull. citati, Supra, fol. 130. 141. 142. 145.*

Másodſzor: a' mi illeti az Eccléſiának Régi 's Allandó gyôzhetetlenſégét, elégſégeſen * meg-bizonyítók ennek-elôtte, hogy az igaz Eccléſia ezek-nélkûl nem lehet.

* *Supra fol. 539. 580.*

Immár az Bizonyſágnak Második Réſzét, ſzem-látomáſt meg-bizonyíthattyuk. Leg-elôſzôr azért, a' mi illeti az világra Ki-terjedéſt; bizonyos dolog, hogy eggyetlen egy gyôlekôzet ſincs az Rómaitul meg-válva, mely az egéſz Kereſztyén világra valaha el-terjedett vólna. Mert, noha a' ki csák vakúl akar itíletet tenni, azt gondolhatná, hogy igen meſzſze futamodtak ezek az Luther és Calvinus ujſági: de ha ki vólta-képpen az dolgot meg-tekinti, csák igen keskeny határát találllya mind a' Két Szakadáſnak. Es, hogy Aſiárul, Africárul, és az Nagy Indiákrul ſemmit ne ſzóllyak; Olaſz, Spanyól, Gôrôg, Eormény, Muſzqua-orſzág, Portugallia, Sicilia, Burgundia, csák hirrel hallyák, és meſzſzûnnen pôkik ezeket az Vjſágokat, mellyek ſoha Perſiába, Syriába, Numidiába, Abaſſiában nem hatottak. Ennek-fôlôtte, Angliába, Scotiába, Galliába, Helvetiába, Hollandiába, és ſok Szabad váraſiban Német-orſzágnak, ſemmi helye nincs 's nemis vólt az Luther valláſnak: hanem csák az Calviniſtáknak adnak ſzálláſt. Az Calviniſtákat viſzontag, nem ſzenvedik Saxoniába, és ſok Szabad váraſokban. sôt, az illyen tiſzta Calviniſtákat, mint Genevába, Heidelbergába, és Magyar-orſzágban vannak, az Angliai, és Scótiai Calviniſták, *Puritánuſoknak* nevezik; és ugy gyûlôlik, mint akármely Eretnekſéget. mert azok az Szigetek, magoknak kûlôn Hitet faragtak, a' mint † ez-elôttis említém. Veſd ezek mellé: hogy, egéſz Tyrólba, Bavariába, Styriába, Carinthiába, Carnioliába, Goritiában; Az Colóniai, Moguntiai, Tréviri Electorok birodalmába; Az Salczburgi, Bambergai, Herbipoli, Conſtanciai Püſpôkôk, és Fejedelmek uraſágába; Az Fuldai Fejedelemſégbe, az Helvétiai hét Cántonban, és tôb ſok fô helyekben, nincs gyökeres féſzkek, és *Exercitiomok* az Vj Tudományoknak. Eze-

† *Suprà, fol. 252.*

ket ha jól meg gondolod,eszedben vészed, mely rôvid határa légyen magán akármely Szakadásnakis: kiváltképpen ha aztis e'hez veted, a'mit ezelôtt † nem egyszer mondánk : hogy, annyi-felé oszlottak, és ugy megszakadoztak, mint az el-széllett nyájak, az mi Atyánkfiai : kik közôtt nehezẽ találhatsz kettôt hármat,kik egy értelembẽ légyenek.Mert ugyan nincsis semmi módgyok az Tudománybéli eggyességnek meg-tartásában.

† *Suprà,fol. 134.425. 590.*

Az Gôrög Vallástis, soha Olasz, Spanyól, Franczúz, Német-országnem követte. A' Római Ecclésia pedig, mind ezeket az Országokat magához kapcsolta, eléb hogy sem az ujonnan-vetett konkolyok ki-csiráznának. Mert, meg-mutatók az élemetes régi Szent embereknek tanubizonyságából : * hogy, nem csak Gôrög-ország, de az egész Világnak egyéb Nemzetségiis, mellyek Keresztyén nevet viseltek, az Római gyöleközettel egy értelemben, és hitben vóltanak. sôt, elôszôris az Pogányságból arra az Hitre tértenek,mellyet Róma tanitott.

* *Suprà,fol. 605.*

Azért mondgya Sz. Leo Pápa, és Prosper : hogy, sokkal tôb Nemzetségek halgattanak az Római Pápához, hogy sem ez világon uralkodó régi Császárokhoz: a *Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris Facta CAPVT Mundi : Quicquid non possidet armis, Relligione tenet.* b *Per sacram B.Petri Sedem, CAPVT orbis effecta, latiùs præsides religione Divina, quàm dominatione terrena. Minus est quod tibi bellicus labor subdidit,quàm quod pax Christiana subjecit.* sôt Calvinusis illyen káromló szókkal tészen errûl bizonyságot: c *Congredior cum eâ Doctrina, qua Romanus Anti Christus, & ejus Prophetæ, TOTVM ORBEM imbuerunt.* De a' ki derékképpen meg-akarja esmérni,mely messze terjedett az Római Ecclésiának eggyessége,tekintse meg, A' vagy az Nagy Sz.Gergely Pápa leveleit,mellyeket Africabã, Asiában,Europában lakozó Püspôkôknek irt; A' vagy pedig amaz Kônyvecskét, *Practica Cancellariæ Apostolicæ*;csak abbannis,Száz harmincz Erseksẽg,Ezer és tizen-hét Püspökség vagyon fel-jegyezve. Es, hogy messze ne mennyek,az bizonyos : hogy, valahol most az Luther,és Calvinus tudománya fészket vert,annak-elôtte az Római Ecclésiának tanitása virágzott mind azokban az Tartományokban; és elôszôris, az Római Ecclésiának eggyessẽgére tértek az Pogányságból. Légyen áldott pedig az Vrnak szent neve, soha még eddig,egy Római Császár,egy Spanyól,Franczúz,Lengyel, és Magyar-országi Király; egy Austriai, Bavériai, Lotharingiai, Cliviai Herczeg, az Luther,vagy Calvinus mételyében nem zabállott. Angliának, mitûl-fogva *d* Keresztyénné lôn, közel Ezer esztendeig, Nyólczvan Királlya vólt. ezek mind eggyig, az Római Ecclésiának fiai vóltanak. Végre az Nyólczadik Henricus, egy rosz Aszszony szerelméért ki-tôré az jármot-szeget, és az Christus igájából ki-ugrék: az kedves Aszszonyt latorságáért meg-ôleté: magának gyökerestûl magva szakada. Scótiában, *e* az Elsô Keresztyén Királytul-fogva,közel Ezer harom-száz esztendeig, Kilenczven Királyok, mind fottig az Római Ecclésiának tagjai vóltanak, szinte az Luther pártolkodásáig. Dániában, *f* az Harmadik Ericus Keresztyén Királytûlfogva, közel Eot-száz esztendeig, Harmincz Király vólt,ezekis mind eggyig az Római hitet követték. Hanem osztán az Elsô Fridrik vivé-bé az

a *Prosper.li. de Ingratis.*
b *Leo,Ser.1. de SS. Petr. & Paulo.*
c *Calv.li.4. cap.18.n.1. Supr.f.147.*
d *Ethelbertus, Primus Rex Christianus, An. 590. sub S. Gregorio.*
e *Donaldus 1,Rex Christia.an.197. sub Victore Papa.*
f *Circa annum, 949.*

Luther

Luther kovászát. Hasonlóképpen Suétia,Norvégia, Saxónia, csak az Atyáink idejében hajlának az Vjságokra : az-elôtt mind igaz Hivei vóltanak az Römai Eccléstának. Meg-tetczik tehát, hogy az egész Világon szerte-szerént, mindenûvé, valahol az Christus szava hangoskodott, el-terjedett az Római Eccléstia.

Immár a'mi nézi az Régi gyôzhetetlen erôsséget; azis bizonyos, hogy ezt, egy Gyöleközetben sem találod, hanem csak az Rómaiban. Mert, leg elôszôr, az Lutherista és Calviniста Eccléstia,ugy meg-gyôzetett, és le-nyomatott, hogy † ez-elôtt Száz, Két-száz, Három-száz, Ezer esztendôvel, sohult az egész Világon egy Temploma,egy Doctora nem vólt. sôt senki ezeket nem látta 's hirrel sem hallotta. Most ugy vagyon hogy elég nagy zajjal vannak : de, a' mint ez-elôtt Sz. Agostontul * hallók, ugyan ugy szoktak az Vjságok nevekedni, mint az zápor-esôbôl áradott patakok,mellyek hamar el-folynak 's fogynak.Ezekis azért,mint szinte az tôb Szakadások, † állandók nem lésznek.

† *Suprà,fol. 145. 588.*

* *Suprà,fol. 129.*

† *Vide supr. fol. 129.*

Az Gôrög Eccléstának sem kûlômben vagyon dolga. Mert, hogy azt ingyen neis emlitcsûk, menyiszer meg-esett az régi Eretnekségekben, az mostani Szakadásból ki-tetczik az ô álhatatlan gyarlósága. mivelhogy az-elôtt kûlômbet tanitott az Római Pápának Fôbségérûl, hogy sem mostan. Sokszor az ô szakadásából is ki-tért, 's eggyesûlt az Római gyöleközettel : de ismét okádásra fordult. Mely dologból meg látszik : hogy, vagy most,mikor el-szakadot az Római Anyaszentegyháznak eggyessẽgétûl; vagy az-elôtt, mig az Római Eccléstával tartotta, meg-gyôzetett, és láb-alá tapodtatott az Sátántul.

Az Római Eccléstának pedig , noha számlálhatatlan viaskodása vólt : de azért minden ûdôben Doctori,Pásztori,Gyöleközeti vóltanak: talpon állott : az Pogánysággal és Eretnekséggel viaskodott : tanitott: keresztelt. Soha magok az Atyafiak sem adhattyák idejét 's modgyát az Római Eccléstia hanyatlásának, vagy Hit ujitásának. Sok bajviváti vóltanak az Pogány és Keresztyén vér-szopó Tyrannusokkal,mikor ezeknek kegyetlenssége-miatt, az Romai Pápák vérében,Három-száz egész esztendeig úszott az Róma piacza, és egymás-után, 33. Római Pápa fel-mészároltaték:mindazonáltal, * gyarapodott inkáb hogy sem fogyatkozott az kegyetlenségek-közôtt az Római Hit. Tûrhetôb vala az esmért ellenséggel-való viaskodás, hogy sem az barátságnak szine-alatt incselkedô Eretnekek ravaszsága. De ezek-ellenis gyözedelmesse tötte az Vr Isten az Római Eccléstát. sôt (a'mint † Iustinianus Császár ugyan Decretomában iratta) valamikor Eretnekségek támadtak, szinte Nap-keletbennis, az Római Pápának sententiájával verettenek földhöz. Mert ugyanis, a'mint ez-után * meg mondom, az *Nicænum Conciliumnak* végezéseszerént, egy Közönséges Gyöleközetet nem volt szabad hirdetni az Eretnekségek kárhoztatására,az Római Pápának akarattya's rendelésénélkûl. Es szinte mint nem régen Sz. Agostontul meg-értök, † hogy az Római Pápának Itiletivel kárhoztaték az Pelágius hamisága : azonképpen,* az Egyházi historiákbul meg-mutathattyuk, hogy az tôb Tévelygéseknek ki

* *Suprà,fol. 56.& 540.*
† *Vide infr. Logi alogi, fol.61.*
* *Infrà,lib. 10.cap.1.*
† *Suprà,fol. 620.*
* *Vide Stap. Relect. Controv.1.qæst.5. art.3. Argum.12.*

irta-

irtatásábannis, elsô rész vólt az Római Ecclésiáé. Végezetre, ennyi sok *Scismák*, Szakadások, és pártolkodások; ennyi sok feslett-életû Pápáknak botránkoztato példái, és veszedelmes erkölcsi, soha szerét nem tehették, hogy le-omollyon az erôs Kô-szálon éppíttetett Anyaszentegyház: † *ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* A' mint pedig ekkoráig az Istennek gondviselése meg-ôrizte az Római Ecclésiát: bizonyoson hiszszûk, hogy ez-utánnis meg-tartya. Mert, ha valamely vitéz egy fegyver-derekat szakállos lôvéssel meg-próbál, bátorságos azután, hogy az puska nem árthat néki: Miis látván hogy amaz hatalmas Fejedelmek, és tettetes Eretnekségek, le nem nyomták, * hanem fel-emeltèk; nem fogyatták, hanem szaporitották az Római Ecclésiát: és szinte mikor szája-tátva el-akarták nyelni az Világi hatalmasok, ugymint Attila és egyebek, az Vr Isten karikát vert az ô Ellenségeinek orrokra, és viszszahôkkôltette, hogy szándékokat elô ne viheszék: meg-nyugottunk a' mi Istenünknek Atyai óltalmában; és el-hittük, hogy ez-után sem vészen erôt ô-rajta semmi hatalmasság. Azis az Eggyesség, mely akár-minémû kisded igyekezetnekis elô-menetelt igír, bisztat hogy állandó légyen az Római Ecclésia. † Scilurus Király, hogy az eggyességnek erejét meg-mutatná, mindenik fiának egy-egy nyilat ada. és mikor az Attyok parancsolattyára kiki-mind el-tôrte vólna az ô nyilát: az-után LXXX. nyilat kôttete egybe (mert ennyin valának az Király fiak,) és mindenik próbálá, de eggyik sem tôrheté kettô az kôtés nyilakat. Ezzel tanitá fiait az okos Király: hogy, ha győzhetetlenek akarnak lenni, eggyességben éllyenek. Mivelhogy azért az Római Ecclésiának tagjai-közôtt csudálatos eggyesség vagyon az Hit dolgaiban; nem félô hogy el-dôllyön az ô Gyölekôzetek. mert az természet-szerént-való állatokban sincs helye az el-romlásnak, a'hol *Contrarietas*, egymás-ellen tusakodás nincsen.

Az Vj Tudományokrul pedig, oly reménségben vagyunk, hogy állandók nem lehetnek. Mert, Egy az: hogy, ezek az sok Szakadozások, és egyenetlenségek, mellyek *a* naponként nevekednek közôttôk, semmi állandóságot nem igirnek. Az Vr Istenis azzal szokta bûntetni az embereket, a' miben ôk más-ellen vétkeznek, *b* és az szakadást szakadásokkal ostorozza. Más az: hogy e' mostani Pártolkodásoknál, *c* sokkal gyôkeresb, hatalmasb, messzeb terjedett, és négy ennyi ideig fen állott Tévelygések vóltak régenten: de azért ugyan el-oszlottak, és fûstben mentek. Az mostani Vjságoknak sem légyen jobban dolgok. Nagy útatis készitnek az veszedelemre ônnôn-magoknak: I. Mert az Bizonyos, hogy eggyért az Vr Isten hamaréb az Birodalmokat el nem fogyattya, *d* mint az hamis ragadományért, és a' ki máson *e* prædál, prædára jût ô-maga; mint meg-esméré, noha késôn, amaz veszett Király, a' ki imigyen szólla: *f Sicut feci, ita reddidit mihi DEVS.* Az Atyafiak dolgában pedig, és Hitek terjesztésében, számnélkûl vannak az hatalmaskodások. Mert az Egyházi Iôvedelmeket, az régi lámborok adománya, testamentoma, és átka-ellen, kapsira vetik's kardra osztyák. Az Templomok gazdagságit és ékességit, magokra czifrázzák, torkokra tékozollyák. Az régi

† *Aug. supr. fol. 640.*

* *Exemplũ diluvii, supra fol. 540.*

4. Reg. 19. v. 28.

† *Supr. fol. 129.*

Vide supra, fol. 129.

a *Supra, fol. 255.*

b *Supra, fo. 244.*

c *Ariana præsertim.*

d *Eccli. 10. v. 8.*

e *Isa. 33. v. 1.*

f *Jud. 1. v. 7.*

Törvé-

Törvényeket és Szabadságokat fel-forgattyák. Mezítelen † kardal irnak az Hitrûl Articulusokat, mellyeket a' ki helyén nem hágy, akár Fejedelem 's akárki légyen, hadat várjon fejére, &c. II. Mert a' ki * Attyát Annyát nem tiszteli, hoszszu életû nem lehet. Az Atyafiak pedig, az Római Pápát (ki méltán azt mondhattya a' mit Sz. Pál, hogy † az Pogányságból ô szûlte Magyar-országot, Saxoniát, &c.) tiszteségnek okáért AntiChristusnak nevezik. Az Római Ecclésiát, melyben meg-keresztelkedett Luther az Vjságoknak Attya, Babylóniai Kurvának viszsza-keresztelik az hálaadatlan fiak és unokák. Kiért az Vr Isten nẽ tészi nyomossá ôket.

† *Vide supr. fol. 131.*

* *Exod. 20. v. 12.*

† *1. Corinth. 4. v. 15.*

§. 4. NYOLCZADIK Bizonyság, az Ecclésiának ugyan-azon NEGYEDIK Jelébôl.

NYOLCZADIK Bizonyság: Csak az lehet igaz Ecclésia, melynek az Apostoli ûdôktûl-fogva, mindenkoron egymás-után kövétkôzô Pásztori vóltanak, kik hivatallyókmellôl el nem mentenek.

Nyilván vagyon pedig, hogy ez világon nincs egy Gyölekôzetis az Rómaitul megválva, melyben ez a' *Successio* találtatnék.

Következik tehát, hogy egyedûl csak az Római gyölekôzét az igaz Ecclésia.

VIII. ARGVMENTVM.

Az Bizonyságnak Elsô Részét, mind az Sz. Irásnak világos tanitásival, 's mind az Sz. Atyáknak közönséges értelmével, ennek-elôtte megerôssitôk. Mert, miképpen az Sz. Irás könyveinek igazságát, *a* az Egyházi Pásztoroknak *Successiójával* bizonyittya Sz. Agoston: azonképpen, az igaz tudományu Ecclésiátis, mint valami bizonyos jelenségen, az Pásztoroknak *Successióján* akarják *b* az Sz. Doctorok, hogy meg-esmérjük. Es a' mely Gyölekôzetben, az Apostolok idejétûl-fogva rend-szerént meg maradtanak az igaz Pásztorok, *c* kik abból az kövétségnek Rendiből ki nem léptek, melyben ôket el-bocsátották: bizonyos dolog, hogy ott vagyon az közönséges Apostoli Ecclésia. Mert, ha az igaz Hitnek mindenkor meg-kellett maradni ez világon; és az az Hit, Istentûl kûldetett Pásztoroknak tanitásanélkûl nem lehetett, a' mint *d* Sz. Pál igen nyilván irja: kétségnélkûl-való dolog, hogy soha az Ecclésia egymás-után kövétkôzô Pásztorok nélkûl nem maradhatott.

a *Supra, fol. 463. Ex l. 11. contr. Faust. cap. 2.*

b *Supra, fol. 581.*

c *Supra, fol. 111. 581.*

d *Rõ. 10. v. 17.*

Második Részét az Bizonyságnak, kûnnyen meg-mutathattyuk. Mert leg-elôszôr, tudva-való dolog, hogy ezt az *Successiót*, Pásztoroknak egymás-után kövétkôzô Rendit, az Luther és Calviniśta gyölekôzetben meg nem mutathatni. sôt, csak egy embert sem nevezhetûnk, a' ki Luther-elôtt az ô Vallásoknak hopmestere lôtt vólna, *e* mint elébbis mondók. Az Gôrôgôknél vóltak mindenkor Tanitók: de mivelhogy ezek *f* által-hágták hivatallyoknak czéllyát, Vj Tévelygést kezdettek az Sz. Lélek Istennek származásárul, és egyéb dolgokrul; nem dicsekedhetnek az *Legitima Successióban*, tôrvény-szerént-való hivatalnak Rendiben.

e *Supra, fol. 149. 588.*

f *Vide supr. fol. 114. 582.*

Az Római Ecclésiának pedig, mindenkor Doctori, és Pásztori vóltanak, kik el nem cserebérélték azt az Tudományt, mellyet az Apostoloktul vôttek, az az, hivatallyok-kivûl nem ugrottak, mint ennek-elôtte *g* meg-bizonyitók. Es jóllehet szinte mint az Magyar-országi Ersékeknek, és Pûspôkôknek rendit, Sz. István Királytul-fogva, fel-jegyezték az Magyar Decrétomnak végében: azonképpen kûnyû vólna *h* hasonló

g *Supra, fol. 604.*

h *Fecit Antonius Demochares. li. 2. de Missa.*

laiſtromot írnyia az egéſz Európában-való Püſpökökrûlis. De, a' mint eléb † mondám, Irenæus, Epifánius, Optátus, Sz. Agoſton, és többennis, mikor az Anyaſzentegyház Páſztorinak *Succeſſióját* akarták bizonyítani, meg-elégedtek azzal, hogy az fő Eccléſiában, melynek ôkis tagjai vóltak, ezt az *Succeſſiót* fel-találhatták: Azért csak az Római Pápákat számlálták elő rend-ſzerént. Azonképpen énis elégſégeſnek alitom, ha rövid laiſtromban jegyſzem az régi Sz. Doctorok, és Hiſtóriák iráſi-ſzerént, az Római Anyaſzentegyháznak Vezérit.

De minek-elötte ſzemed-eleiben veſſem ezt az laiſtromot, Három dolgot végy eſzedben:

Elôſzôr: Hogy, noha az Sz. Péter-után kövétkôző Négy első Pápák rendiben, vagyon valami kûlömbözés az Régiek iráſában: de abban minnyájan eggyeznek, hogy akármellyik vólt eléb, de azért Róma Püſpöknélkûl nem maradott. Sz. Péter-után, *a* Irenæus, Epifánius, Optátus, Sz. Agoſton, Linuſt helyheztetik második Püſpökôt az Római ſzékben; mint ſzinte Euſébiuſis, *Lib.3.cap.2.& 4. Lib.5.cap.6.* Clemens Románus, és egyebek, azt írják: *b* hogy Sz. Péter-után, Kelemen vólt Püſpök. Ezt a' kûlömbſéget abból mondgyák az *c* Túdós emberek hogy történt: Mert, noha Sz. Péter rendelte vólt, hogy halála-után Kelemen lenne Püſpök; de mivelhogy gyakorta *d* máſuváis kellett Sz. Péternek menni, és maga mindenekre el ſem érkezett, Linuſt, és Clétuſt maga-mellé válaſztotta vala, hogy Rómában vélle-egyetemben munkálkodnának. Es mivelhogy ezek az gondviſeléſben vóltanak Sz. Péter idéttis, nem avatá ſemmiben magát Sz. Kelemen, mig ezek éltenek. Azonképpen Linus-után, Irenæus, és Euſébius, Anaclétuſt helyheztetik: *e Linus Romanæ Eccleſiæ miniſterium, cùm in eo duodecim annos præfuiſſet, Anacleto tradidit.* Anaclétus-után *f* Kelement: ez-után Evariſtuſt helyheztetik. *g* Sz. Agoſton pedig, Optátus, és egyebek, Linus-után Kelement, ô-utánna Anaclétuſt, ezek-után helyheztetik Evariſtuſt. De akár-honnan 'ſmint eſett légyen ez az kûlömbözés: elég, ha az Atyafiak ſem tagadgyák, hogy ezek idétt meg nem fogyatkozott Rómában az igaz Páſztoroknak *Succeſſiója*: Az után-valóknak fel-jegyzéſében pedig, nincs ez az kûlömbözés.

Másodſzor: Noha vóltak gyakran veſzekedéſek az Római Pápák válaſztáſában, és Huſzon-hat, vagy Huſzon-hét *Schiſma*, meg-haſonlás, és Szakadás vólt, mikor egyſzer 'ſmind két Pápát válaſztottak: de ez fel nem bontya az Római Püſpököknek rendit 's kövétkôzéſét. Mert akkoris csak eggyik vólt igaz Pápa, a' mellyiket ſzokott Rend és törvény-ſzerént válaſztottak. noha egy-ideig bizonytalan vólt ſokaknál, mellyik válaſztáſnak kellyen helyén maradni.

Harmadſzor: Az Vj Atyafiak, csuda mely nagy porczogóſon nevetkeznek azzal, hogy Vrunk Szûletéſe-után, 853. eſztendô-tájban, az IV. Leo-után, Iancſi Aſzſzony lôtt vólt Pápává. Ha ez igy vólnais, egyebet nem ſatúlhatnál ebből, hanem csak azt, hogy a' Két eſztendô-alatt nem vólt Római Püſpök. mivelhogy, a' kit férfiúnak alitván válaſztottak, alkolmatlan vala az Egyházi tiſztre. *h* De csak *Fabula*, kôltött dolog, vala-

mit

† *Supra, fol. 581.*

a *Supra citati. fol. 581.*

b *Epiſt. 1. ad Jacobû, quã Ruffin. Latinam fecit.*

c *Feuard. in Iren. lib. 3. c. 3. Baron. an. 69.*

d *Vide ſupr. fol. 230.*

e *Euſeb. li. 1. ca. 13. lib. 5. cap. 6.*

f *Euſeb. li. 1. c. 4. li. 5. c. 6.*

g *Loc. citat. Supra, fol. 581.*

h *Vide Baron. Tom. 10 An. 853.*

mit errûl az Aſzſzonyrul kákognak az tudatlan Prædikátorok: I. Mert, ſok Túdós emberek vóltak, és írtak 853. eſztendô-tájban, kik megis nevezik az Római Pápákat, mellyek ô idéttek éltenek; ugymint Anaſtáſius Bibliothecárius, a' ki ſzemével látta az Negyedik Leót, és az ô-utánna kövétkôző Benedek Pápát: Lupus Ferrárius Apátur: Hinkmárus Rhemenſis Püſpök, és egyebek. Mind ezek egy nyomba írják, hogy Leo-után, Benedek Pápa kövétkôzött. Es a' ki leg-elôſzôr emlekezik errûl az Pápiſſárúl, † Mariánus Scótus vólt, Vrunk Szûletéſe-után, 1060. eſztendôtájban. Eo utánna 30. eſztendôvel, Sigebertus. Itild-meg, kinek kel hinni? annaké a' ki jelen vólt, és ſzemmel látott dolgot irt? a' vagy annak, a' ki Két-ſzáz eſztendô-múlva ſzóll az dologhoz? II. Vrunk Szûletéſe-után, 858. eſztendôben, Fócius herélyt lévén, az Cſáſzár erejével Conſtanczinápolyi Patriarchaſágra emelteték. Ellene állának vakmerôſégének az Római Pápák, és ſzemére veték, hogy meg-metczett lévén, az Eccléſiának Törvénye-ſzerént nem lehet Püſpök. Haragjába Fócius azt az nagy Szakadáſt ſzerzé, melyben vannak moſtis az Görögök. és valamit meg-tuda gondolni, mind ô 'ſmind az több *Schiſmaticuſok*, mindeneket az Római Pápák-ellen ki-okádának. Ezt pedig az Aſzſzony Pápát, kinek emlekezetivel ſzépegetheti vala dolgát, 's gyalázhattya vala Rómát, ſoha ſem Fócius, ſem egyéb* az Görögök-közzûl nem emlitette. III. Vrunk-ellen ſok Tanúkat hozának az Sidók; † de ezeknek egyenetlenſége, bizonyſága lôn az Chriſtus ártatlanſágának. Ittis majd egy a' képpen eſik a' dolog. Mert, a' kik ezt az Aſzſzony Pápát említik, Nevét, ki Gilbertának, ki Agneſnek, ki Margitnak, ki Dorottyának mondgya: Nemzetſégérûl, ki Németnek, 's ki Angliainak nevezi: Pápaſágában, ki Hetedik, ki Nyólczadik, ki pedig Kilenczedik Iánoſnak irja hogy nevezteteti: Az Eſztendôt, melyben Pápaſágra juta, ki 853. ki 857. ki 904. ki mind ezeknél kûlömben jegyzi. Hány eſztendeig ûlt légyen ſem egy-képpen tanittyák: Némellyek eſztendeig, némellyek kettôig, harmad-félig, négyig beſzéllik hogy Pápálkodott; az az, magok-ellen ſententiát mondanak, hogy nem igazat mondanak.

I.

† *In Chronico, An. 853.*

II.

* *Laonicus, l. 6. Turcic. habet in Latino, quia Clauſerus q tranſtulit, addidit.*

III.

† *Marc. 14. v. 56.*

CATALOGUS SUMMORUM PONTIFICUM.

Ordo.	Anno Chriſt.	Nomina Pontificum.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.
1	44.	*PETRVS Apoſtolus, Martyr.*	10	154	*Hyginus, M.*	20	238	*Anterus, M.*
			11	158	*Pius, M.*	21	239	*Fabianus, M.*
2	69	*Linus, Martyr.*	12	167	*Anicetus, M.*	22	254	*Cornelius, M.*
3	81	*Cletus, M.*	13	175	*Soter, M.*	23	255	*Lucius, M.*
4	92	*Clemens, M.*	14	179	*Eleutherius, M.*	24	257	*Stephanus, M.*
5	103	*Anacletus, M.*	15	194	*Victor, M.*	25	260	*Sixtus, II. M.*
6	112	*Evariſtus, M.*	16	203	*Zepherinus, M.*	26	261	*Dionyſius, M.*
7	121	*Alexander, M.*	17	221	*Calixtus, M.*	27	273	*Felix, M.*
8	132	*Sixtus, M.*	18	227	*Vrbanus, M.*	28	275	*Eutychianus, M.*
9	142	*Teleſphorus, M.*	19	233	*Pontianus, M.*	29	283	*Cajus, M.*

Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontificum.
30	296	Marcellinus, M.
31	304	Marcellus, M.
32	309	Eusebius, M.
33	311	Melchiades, M.
34	314	SYLVESTER.
35	336	Marcus.
36	336	Iulius.
37	352	Liberius.
38	367	Damasus.
39	385	Syricius.
40	398	Anastasius.
41	402	Innocentius.
42	417	Sozimus.
43	419	Bonifacius.
44	424	Cælestinus.
45	432	Sixtus III.
46	440	LEO Magnus.
47	461	Hilarius.
48	468	Simplicius.
49	483	Felix II.
50	492	Gelasius.
51	496	Anastasius II.
52	498	Symmachus.
53	514	Hormisda.
54	523	Ioannes.
55	526	Felix III.
56	530	Bonifacius II.
57	532	Ioannes II.
58	534	Agapetus.
59	536	Sylverius.
60	540	Vigilius.
61	556	Pelagius.
62	560	Ioannes III.
63	573	Benedictus.
64	578	Pelagius II.
65	590	GREGORIVS Mag.
66	605	Sabinianus.
67	606	Bonifacius III.
68	607	Bonifacius IV.
69	615	Deodatus.
70	618	Bonifacius V.
71	626	Honorius.
72	639	Severinus.
73	640	Ioannes IV.
74	642	Theodorus.
75	649	Martinus.
76	655	Eugenius.
77	655	Vitalianus.
78	669	Adeodatus.
79	676	Domnio.
80	678	Agatho.
81	683	Leo II.
82	684	Benedictus II.
83	685	Ioannes V.
84	687	Conon.
85	688	Sergius.
86	702	Ioannes VI.
87	705	Ioannes VII.
88	708	Sisinnius.
89	709	Constantinus.
90	714	Gregorius II.
91	731	Gregorius III.
92	742	Zacharias.
93	752	Stephanus II.
94	752	Stephanus III.
95	757	Paullus.
96	768	Stephanus IV.
97	772	Adrianus.
98	796	Leo III.
99	816	Stephanus V.
100	817	Paschalis.
101	824	Eugenius II.
102	827	Valentinus.
103	827	Gregorius IV.
104	844	Sergius II.
105	847	Leo IV.
106	855	Benedictus III.
107	858	Nicolaus Magnus.
108	867	Adrianus II.
109	872	Ioannes VIII.
110	882	Martin° II. Marin.
111	884	Adrianus III.
112	885	Stephanus VI.
113	891	Formosus
114	897	Bonifacius VI.
115	897	Stephanus VII.
116	900	Romanus.
117	901	Theodorus II.
118	901	Ioannes IX.
119	905	Benedictus IV.
120	907	Leo V.
121	908	Christophorus.
122	908	Sergius III.
123	910	Anastasius III.
124	912	Lando.
125	912	Ioannes X.
126	928	Leo VI.
127	929	Stephanus VIII.
128	931	Ioannes XI.
129	936	Leo VII.
130	940	Stephanus IX.
131	943	Martinus III. vel Marinus II.
132	946	Agapetus II.
133	956	Ioannes XII.
134	965	Benedic. V. l. Leo 8.
135	966	Ioannes XIII.
136	972	Domnio II.
137	973	Benedictus VI.
138	974	Bonifacius VII.
139	975	Benedictus VII.
140	984	Ioannes XIV.
141	985	Ioannes XV.
142	995	Ioannes XVI.
143	996	Gregorius V.
144	999	Sylvester II.
145	1003	Ioannes XVII.
146	1003	Ioannes XVIII.
147	1009	Sergius IV.
148	1012	Benedictus VIII.
149	1024	Ioannes XIX.
150	1033	Benedictus IX.
151	1044	Gregorius VI.
152	1047	Clemens II.
153	1048	Damasus II.
154	1049	Leo IX.
155	1055	Victor II.
156	1058	Stephanus X.
157	1059	Nicolaus II.

Ordo.	Anno Christ.	Nomina Pontificum.
158	1061	Alexander II.
159	1073	Gregorius VII.
160	1086	Victor III.
161	1088	Vrbanus II.
162	1099	Paschalis II.
163	1118	Gelasius II.
164	1119	Calixtus II.
165	1125	Honorius II.
166	1130	Innocentius II.
167	1144	Cælestinus II.
168	1144	Lucius II.
169	1145	Eugenius III.
170	1154	Anastasius IV.
171	1154	Adrianus IV.
172	1159	Alexander III.
173	1181	Lucius III.
174	1185	Vrbanus III.
175	1187	Gregorius VIII.
176	1188	Clemens III.
177	1191	Cælestinus III.
178	1198	Innocentius III.
179	1216	Honorius III.
180	1227	Gregorius IX.
181	1241	Cælestinus IV.
182	1243	Innocentius IV.
183	1254	Alexander IV.
184	1261	Vrbanus IV.
185	1265	Clemens IV.
186	1271	Gregorius X.
187	1276	Innocentius V.
188	1276	Adrianus V.
189	1276	Ioannes XX.
190	1277	Nicolaus III.
191	1281	Martinus IV.
192	1285	Honorius IV.
193	1288	Nicolaus IV.
194	1294	Cælestinus V.
195	1295	Bonifacius VIII.
196	1303	Benedictus IX.
197	1305	Clemens V.
198	1316	Ioannes XXI.
199	1334	Benedictus X.
200	1342	Clemens VI.
201	1352	Innocentius VI.
202	1362	Vrbanus V.
203	1371	Gregorius XI.
204	1378	Vrbanus VI.
205	1389	Bonifacius IX.
206	1404	Innocentius VII.
207	1406	Gregorius XII.
208	1409	Alexander V.
209	1410	Ioannes XXII.
210	1417	Martinus V.
211	1431	Eugenius IV.
212	1447	Nicolaus V.
213	1455	Calixtus III.
214	1458	Pius II.
215	1464	Paullus II.
216	1471	Sixtus IV.
217	1484	Innocentius VIII.
218	1492	Alexander VI.
219	1503	Pius III.
220	1503	Iulius II.
221	1513	Leo X.
222	1522	Adrianus VI.
223	1523	Clemens VII.
224	1534	Paullus III.
225	1550	Iulius III.
226	1555	Marcellus II.
227	1555	Paullus IV.
228	1560	Pius IV.
229	1566	Pius V.
230	1572	Gregorius XIII.
231	1585	Sixtus V.
232	1590	Vrbanus VII.
233	1590	Gregorius XIV.
234	1591	Innocentius IX.
235	1592	Clemens VIII.
236	1605	Leo XI.
237	1605	Paullus V. *Qui nũc feliciter præsit.*

Ihon látod mint viszi az Apostolokra Genealogiáját az Római Eccléſia. Szerezzenek e'hez hasonló laistromot az Luther maradéki,és ámosztán dicsekedgyenek Nemzetességekkel. De ennek soha szerét nem tehetik : mert ô-hozzájokis illik, a'mit az régi Doctorok szemekre vetettek sok Tévelygôknek; tudni illik,hogy *a* Magoktul szűlettenek,sem Attyok nem volt, sem Annyok: *b A seipsis orti. c Vltrò se Præpositos,sine ullâ Ordinationis lege, constituerunt. Nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt. d Sequentes sine antecedente: inquilini sine domino. e Ipsi de se nasci voluerunt: nos in Radice cum toto Orbe manemus.* Effélékrûl pedig azt mondgya Sz. Irenæus : hogy, nem kel ôket igaz járatbélieknek itilni; az Iráſnak magyarázattyátis ô-tôllôk nem kel venni: *f Eos, qui abstiterunt à principali Successione, suspectos habere oportet, vel quasi Hæreticos, vel quasi Scindentes. g Apud quos est ea, quæ ab Apostolis, Ecclesiæ Successio; & id, quod est sanum & inadulteratum, constat. hi enim sine periculo Scripturas nobis exponunt.*

Ki-tetczik mind ezekbôl, mely méltán nevezzûk az Római gyôlekôzetet *Catholikának*, Kôzônségesnek.mivelhogy, minden ûdôkre,és min-

a *Vt in Naturalibus,q̃dã ex putri materia.*
b *Cypr. supr. fol. 582.*
c *Idem, de Unit. Eccle. n. 34.*
d *Optat l. 2.*
e *Idem, l. 1.*
f *Iren. statim post verba recitata, Supra, f. 580 ex l. 3. c. 43.*
g *Li. 4. c. 45*

den Nemzetſégekre el-terjedett. Azért, ô-magokis az Atyafiak, magokat uj névvel Evangelicuſoknak hiják, minket Cathólicuſoknak; a' mint eleintennis ſzoktak vala cſelekedni az Tévelygôk: † *Quod ſi veneris in Civitates, non ſimpliciter quæras, Vbi eſt Eccleſia? ſed, Vbi Catholica Eccleſia? hoc enim proprium nomen eſt Sanctæ hujus Matris omnium noſtrum.* * *Tenet me in Eccleſia, ipſum Catholicæ nomen; quod non ſine cauſa inter tàm multas Hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, ut cùm omnes Hæretici Catholici dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, Vbi ad Catholicam conveniatur? nullus Hæreticorum, Baſilicam ſuam audet oſtendere.*

† *Cyrill. Hieroſol. Catecheſi 18.*
* *Aug. tô. 6. Cont. Epiſt. Fundam. cap. 4.*

SANCTA. IX. ARGVMENTVM.

§. 5. KILENCZEDIK, és TIZEDIK Bizonyſág, az Eccléſiának HARMADIK Jeléből.

KILENCZEDIK, és TIZEDIK Bizonyſág: Csak aztkel SZENT, és Igaz Eccléſiának tartani: 1. A' melyben ſzent, és Iſten-elôtt kedves emberek találtratnak. 2. A' melynek tanitáſa, tulajdon terméſzeti-ſzerént, minden vétektûl el-tiltván az embereket, Iſteni félelemre 's tekélletes erkölcſre viſzi ôket.

Illyen pedig egyedûl az Római Eccléſia. *Ergo, &c.*

Elsô Réſze ennek az Bizonyſágnak, meg erôſſitteték *a* ennek-elôtte bôvſégeſen, az Eccléſiának Harmadik Ielében. Mert, a' mint mondgyuk vala, az igaz Eccléſián-kivûl, ſenki Iſten kedvében nem juthat. Azis tudva vagyon: hogy, az embernek meg-ſzenteléſére, és az Iſtennek tiſzteletire éppittetett az Anyaſzentegyház: ſzûkſég tehát, hogy az ô tanitáſa, Szentſégre, 's nem valami cſintalan ſzabadſágra vigye az embert: *b Non enim vocavit nos DEVS in immunditiam, ſed in ſanctificationem.* Mely dologrul imigyen ir Lactantius: *c Singuli quiq; cœtus Hæreticorum, ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant. Sciendum eſt, Illam eſſe veram, in qua eſt Confeſſio, & d Pœnitentia, quæ peccata, quibus ſubjecta eſt imbecillitas carnis, ſalubriter curat.*

a *Supràfol. 577. & 592.*
b *1. Theſſ. 4. v. 7.*
c *Lactan. li. 4. Divin. Inſtit. cap. 30.*
d *Vide ſupr. fol. 595.*

Második Réſzét, kûnnyen meg-mutathattyuk. Mert, leg-elôſzôr, hogy az Római Eccléſiának tagjai-kôzzûl ſok Szent-életû, és az Kereſztyéni ſzeretetnek buzgóſágával gerjedezô Iámborok vóltak, ki tetczik: I. Az Atyafiaknak tulajdon vallâſából. Mert, a'mint ez-elôtt *e* meghallók, Sz. Bernárdot, igen nagy Sz. Iámbornak mondgya Luther. *f* Sz. Ferenczetis, nem cſak Szentnek, de ugyan cſudálatos lelki buzgóſággal tellyes Szentnek nevezi. Azonképpen az *g Liber Concordiæ*, és az Auguſtai Confeſſiónak Apologiája, nem egyſzer hija Szentnek Sz. Ferenczet, Bernárdot, Domonkoſt. Vgyanis derék ſzemtelenſég vólna, ha azoknak Szentſégét, kiket az Cſuda-tételek, és ſzokatlan Ió erkölcsôk oly bôcsûlleteſſé tôttek, hogy egynehány Száz eſztendôtûl-fogva, minnyájan a' kik Kereſztyén nevet viſeltek, Iſten Szentinek, és dûcsôûlteknek tartottak; moſt el-késôre, valamely agyá-fûrt ember kéteſſé akarná tenni. Mert, ha ki ebben fel-bontya az Kereſztyén világnak itiletit, vallyon 's mint mégyen végére, hogy Sz. Péter, vagy Sz. Pál hóltok napiáig Szentek vóltak? Hallók *h* ez-elôtt az Atyafiak káromláſit, hogy Sz. Péter, Sz. Pál, és Sz. Iakab, hamis tévelygéſben oſtenek: ki tészi azért bizonyoſſá az Atyafiakat, hogy ki-tértek ebbôl az cſetbôl, és igazat tanitottak, 's ûdvôzûltekis, *i* ha fel bonhattyuk az Kereſztyén világnak itiletit?

e *Supràfol. 153.*
f *Supràfol. 167.*
g *Ibid.*

II. Azis bizonyos dolog: hogy *k* Sz. Agoſton, Baſilius, Benedek, Antal

h *Supràfol. 307. 412.*
i *Vide ſupràfol. 620. init.*
k *Auguſt. laudes, Supra. fol. 607. Epi. 2. ad Alvinc. fol. 21.*

és tôbben ſzámnélkûl ezekhez haſonlók, az Iſtennek kedves hiv ſzolgai vóltanak. Mert, a' ki ennél kûlômbet vitatna, ſzinte annyit tenne, mintha az Régieket mind nyakra fôre hánná pokolban, és mind azokat az ſok éktelen káromláſokat fen hagyná, mellyeket az régi Doctorok, az ô idejekben támadott hamiſſágok-ellen forgattanak. Ezek pedig, az Római gyôlekôzetnek tagjai vóltanak; Barátok vóltanak: sôt mindenik bizonyos Barát-ſzérzetnek kezdôje vólt, és Régulákat irt az Barátok Rendirûl; a'mint hogy ezt Sz. Agoſton magárul † meg-vallya, és moſtis kônyvei-kôzôtt vannak az Régulák, mellyeket az Apáczáknak irt, *Tom. 1. Regula 3.* Aztis meg-mutatám ez-elôtt: hogy Sz. Agoſton, és az ô-elôtte, 's ô idejében-való igaz Eccléſiának tagjai, Tudományokban, és vallâſokbannis, eggyet értettek az moſtani Római Eccléſiával. Ha azért Sz. Agoſton az Szenteket ſegitſégûl hitta; Imádkozott az halottakért; Az Ió cſelekedetek érdemét, Az ûdvôſſégnek el-veſztéſérûl-való félelmet, és tôb haſonló dolgokat ſzinte ugy hitte, és tanitotta, mint ma tanittya az Római Eccléſia; és mindazáltal Szent vólt, Iſtennek kedves fia, az Anyaſzentegyháznak jó Páſztora vólt: Ne kételkedgyél, hogy téis Szent lehetſz, ugyan ezen Vallâſban: ûdvôſſégre juthatſz ugyan ezen Eccléſiában. Bizonyos lehetſz abbannis: hogy, Chriſtuſnak igaz Iegyeſe az a' gyôlekôzet, mely az ô Vô-legényének illyen ſzép fiakat nevelt.

† *Tom. 7. li. 3. contr. literas Petilian. cap. 40.*

Továbbá, a' mit ennek-elôtte az Kereſztyén hitnek ſzentſégérûl, és jó erkölcsôkre-való izgatáſárul mondánk, az, mind cſak a' Római Eccléſiát illeti. Aztis elégſégeſen meg-bizonyitók: * hogy, az Bûnnek tartoztatáſára, és minden tekélletes életnek fel-gerjeſztéſére, oly alkolmatos eſzkôzôk vannak az Római Eccléſiában, hogy az emberi elme, igaz okoſſág-ſzerént ugyan nem túd ſemmit az ſzent életre alkolmatoſt meggondolni, a' mit fel nem találna az Római gyôlekôzetben. Az Vj Szakadáſok pedig, nem cſak teſti Szabadſágra-vivô éktelen tudományokkal; Iſteni félelem ki-ſzaggató vélekedéſekkel; és minden teſti Sanyargatáſt meg-utáltató agyaskodáſokkal: de az ô Tanitói-kôzôtt uralkodó † feſlett erkölcsôkkelis, ugy tetczik, minden tehetſégekkel azon vannak, hogy az Iſtenes életnek cſak ſzikráját ſe ſzenvedgyék az emberek ſzûvében. Ezeket; az Kônyv karejára fel-jegyzett helyeken, ez-elôtt bôven meg-bizonyitók: Azért nem ſzûkſég ebben moſt akadozni.

Supra. fol. 144.
† *Supràfol. 216 304.*

Supr. fo. 69.
* *Supràfol. 222. 595.*
Supr. f. 213. 274. 595.

Az Gôrôgôk, minémû nagy ſzabadſágot adgyanak az Házaſſágnak fel-bontáſára, * ez-elôtt meg-hallók. Más útonnis nagy ſzabadſág adatik ô-tôllôkis az Iſtentelenſégre: a'mint nem régen fel-jegyzôk.

* *Supràfol. 156. Supr. f. 579. & 593.*

§. 6. XI. és XII. Bizonyſág, az Eccléſiának KET elsô Jeléből.

UNA. XI. & XII. ARGVMENTVM.

TIZENEGGYEDIK Bizonyſág: Csak az lehet EGGY igaz Eccléſiája, 's jó gondviſeléſſel ôriztetett Váraſſa az Ur Iſtennek, melyben nem cſak nagy Eggyeſſég és cſendeſzſég találtatik, de ennek-fôlôtte jó módis vagyon az Eggyeſſégnek meg-tartáſában, és az egyenerlenſégeknek le-ſzállitáſában.

Ez ſohult egyébûtt nincs, hanem cſak az Római gyôlekôzetben. *Ergo, &c.*

Elsô Réſzét bôvſégeſen meg-erôſſitôk † ennek-elôtte: Azért nem ſzûkſég ujonnan ebben munkálkodnunk.

† *Supra, fol. 242. 575. 590. 591. Et lib. 7. ca. 2. 3.*

Második Részét a'mi illeti, oda fellyeb sokképpen meg-mutatók, hogy, semmi eggyesség nincsen az Vj Tanítók-között: módgyok sincs pedig, hogy valóban meg-eggyesedhessenek, *a* és az naponként fakadozó sok esz-veszéseket meg-fojthassák. A'minémű erős *b* Bizonyságokkal ezt fejekre rakók az Vjitóknak, ugyã azon formán reájok rakhattyuk az Gőrőgőkre, és akármely Győlekőzetreis, mely az Közönséges Ecclésiának itiletit csak egy punctban fel-bontya.

Az Római Ecclésiának *c* Eggyességét, és az szép békeséges csendesziségnek meg-tartásában *d* jó módgyát, ez-előtt elő-rakogatók. Es mivelhogy kétszeres munkától őrömest óltalmazom magamat: kérlek, tekincs-meg az Könyv szélire jegyzett helyeket.

a *Supra fol. 101. 256. 591.*
b *Supra fo. 591. Et Ber. li. 7. c. 2. et 3.*
c *Supra fol. 257.*
d *Supra fol. 106.*

MIRACULA ARGVMENTVM.

Tizenkettődik Bizonyság: Az mely Győlekőzetnek tanitását, 's Hitet az Ur Isten eleitől-fogva sok Csudákkal meg-erősitette, bizonyoson tudhattyuk, hogy az, igaz Ecclésiája az Ur Christusnak.

Nyilván vagyon pediglen, hogy az Római Ecclésiának hiti, Isteni Csudákkal megpecsételtetett. *Ergo, &c.*

Supra, fol. 573.

Első Részét meg-bizonyitók ez-előtt, az Ecclésiának Első Ielérül szólván.

I. *Supra, fol. 553.*

Az Második Részét, minek-előtte meg-bizonyitcsuk, Három dolgot kel eszünkben vennünk:

I. Hogy, a'mit ennek-előtte az Sz. Atyák értelmérül mondánk, ugyan azont kel érteni az Csudákrul. Mert ezeket nem a' végre hozzuk-elő, hogy az Istentül ki-jelentetett, és Sz. Irásban foglaltatott Igazságot fel-boncsuk vélliek; hanem azért, hogy az Isten szavainak, igyenes értelmét, az Csudákbólis meg-esmérjük. Annak-okáért, az Sz. Doctorok azt mondgyák: hogy, ha valaki Csudákat cselekednéjékis, nem kellene néki hinni az Sz. Irás és az Anyaszentegyház tanitása-ellen: *e Quisquis dixerit præter ea, quæ statuta sunt, etiamsi Iejunet, etiamsi Virginitatem servet, ettiamsi Signa faciat, Lupus tibi censeatur sub ovis pelle. f Signa non facitis: quæ si faceretis, etiam ipsa in vobis caveremus, per instruentem nos & dicentem: Surgent Pseudoprophetæ, & facient signa. g Fac illum montes transferentem: si divisit Vnitatem, nihil est. Præter Vnitatem, & qui facit Miracula, nihil est.* Ezt pedig (ha az igaz, és nem csak szemfény-vesztő Csudákrul érted,) nem azért mondgyák az Szentek, mintha az Vr Isten igaz Csudákkal meg-erősithetne valamely hamisságot; hanem ollyan értelemben szóllanak, mint Sz. Pál, ki azt irja: hogy, ha az Apostolok, vagy Angyal menybül alá-szólalván, külömbet tanitanának, sem kel nékik hinni. Az Vr Istenis azt parancsollya: hogy, ha Próféta támad, 's jövendőt mond, mely béis tellyesedik, és az Bálványozásra akar vinni, ne higgyünk néki. Ezekkel nem azt jelentik, hogy az Apostolok, vagy mennyei Angyalok hamisságot tanithatnak, a'vagy az igaz Iövendő-mondó Próféta bálványozásra vihet; mert az Isaiás mondása-szerént, az igaz jövendőllés, csak az Isten bölcseségétül származhatik: hanem, a'mint † elébbis mondám, ezzel az lehetetlen *Hypothesissel*, a'mi Hitünknek Isteni tanubizonyságon éppittetett tekélletes erőssége jelentetik.

e *Ignatius, Epistol. ad Hieronem.*
f *Augustin. 13. cont. Faust. cap. 5.*
g *Tom. 9. Tract. 13. in Joã. sub fin.*
Gala. 1. v. 8.
Deut. 13. v. 1
Isa. 41. v. 23 Vide supra, fol. 57.
† *Supra, fol. 451.*

II. Az

II. Az Csudák dolgában, közép úton kel járnunk, hogy két szélhámos tévelygéstül magunkat meg-óltalmazhassuk. Bizonyos dolog, hogy az ördög színes Csudákat cselekesszik az utólsó üdőben, az Anti-Christus Profetái-által, *Matth. 24. v. 24. 2. Thessal. 2. v. 9.* Mert, a'mint Sz. Agoston irja, az Sátán alattomba ollyakat cselekedhetik, mellyeket az emberek nem tudván mint lehessenek, Csudáknak alitnak: † *Immundi Dæmones, vel sua disposita facta prænuntiant. * vel phantasiam hominis, sopitis aut oppressis corporis sensibus, ad aliorum figuram corporum, nescio quo ineffabili modo perducunt, ut jumenta appareant, qui homines sunt: vel subtractis quibusdam rebus, alias supponunt, ut Cervam Iphigeniæ; soctis Diomedis, aves.* Ezt azért kel eszünkben vennünk, hogy ne tarcsunk akármely tettetes szemfényvesztést, a'vagy véletlen történetet, igaz Csudának. De viszontág, erre-való képest, hogy az Eordögis álmélkodtató dolgokat cselekedhetik, meg ne vessünk, 's kétessé ne tegyünk minden csudákat. Mert ezzel fel nem forgattatik közönségesen az Csuda-tételeknek méltósága: hanem az igaz Csudák helyén maradván, az Eordögi álnakság-ellen fegyverkeztetnek, és okosságra tanittatnak az Hivek.

II. *De Albicerio, vide mira apud Aug. Tom. 1. lib. contr. Academ. c. 6. Vide Tertu. Supr. fo. 66.*
† *Aug. 10. Civit. c. 32.*
* *18. Civit. cap. 18.*

III. Ezekből ki tetczik, hogy eszén kel az embernek lenni, és okoson kel itiletet tenni az Csudákrúl, minek-előtte nékik higgyen.

III.

De honnan, és mi módon tehettyük ezt az itiletet? Leg először: Abból hamisnak nem itilhetünk valamely Csudát, hogy mi nem láttuk mikor történt. mert igy kevés igaz csuda lőtt vólna ez világon. Azonképpen az sem elég, hogy barom-módra, minden bizonyság és jelenségnélkül, valamely szokatlan dolgot halván, a'vagy olvasván, azt mondgya valaki, hogy ezt ő nem hiszi, ez csak Eordögi csalárdság, &c. Mert, ha efféle sovány beszédek, bizonytalanná tehetnék az Csudákat, mivelhogy Christus Vrunkrúlis sokan mondották, hogy Beelzebub erejével kergeti az Eordőgőket; erőtlenek lőttenek vólna az ő Csuda-tételiis. Szükség azért, hogy bizonyos okokkal viseltessünk az Csuda-tételekrül-való itiletben. Másodszor azért, az igaz Isteni csudákrul, ezekből, és ezekhez hasonló Ielenségekből kel itiletet tenni: I. Az mely Csudát, vagy nyilván-való végezéssel, vagy halgató javallással, és cselekedettel igaznak tartott valamely üdőben az egész Keresztyén világ: bizonnyal kel hinni, hogy igaz, és Isteni erőből származott. Mert, az Sz. Agoston mondása-szerént, † Az-ellen tusakodni a'mit jóvá hagyott az egész Keresztyénség, merő sült bolondság. és, ha egy dologban kétessé tészik az egész Keresztyén világnak itiletit, * nagy bizonytalanság lészen minden dolgunkban. II. Meg kel tekinteni az Személyeket, mellyek vagy cselekedték, vagy irva hatták az Csudákat. Mert, ha mind az egész világnak itileti meg-nyugott ő-bennek, hogy Szent, és Isten-félő, tudós, bölcs emberek vóltanak; ha ez világi † dücsőssségen, és haszon nem kapdostak: hinni-való, hogy sem meg nem akartak csalni, sem ők meg nem hatták magokat tréfálni. Mert, hogy errül példát hozzak, Ha Sz. Agoston azt irja, hogy ő szemével látott valamely Isteni csudát, valiyon egy rosz Costa vagy Soczé azt mondhattyaé, hogy, csak szem-jáczodtatás vólt az; nẽ igaz

2.

† *Vide supr. fol. 106. &c.*
* *Supra, fol. 469.*

† *Lactant. Supra. fol. 23. 49.*

csuda? Eo teheté Ezer esztendő-után okosb és igazab itiletet az dologrul, hogy sem az nagy elméjű Szent és Bölcs ember, a' ki szemével látta? Sz. Agostonnál Szemesbnek, vagy okosbnak itilhetié magát egy paraszt Bikczis? † III. Ha a' kik az Csudákat Irásban hatták, oly szemes, és vigyázó ellenségek-között írtak, mellyek orczájokra térithették vólna ha az lött dolgot vóltaképpen nem írták vólna. IV. Az dolgotis magában meg kel tekinteni, ha az természet erejét, és az Eordögi mesterséget ugy meg-haladgyaé, hogy szemfény-veszténsből véghez nem mehetett? Mert, a'mint Sz. Agoston mondgya, * meg cselekedhette azt az Eordög, hogy Tarquinius egy beretvával az köszörű-követ ketté-metczené; egy Vestális Szűz, övénél-fogva nagy hajót fel-vonna az Tyberisen; más pedig, rostában vinne vizet az Tanács-eleiben. Azis kűnyű vólt, hogy a' kiket az ördög meg-szántított vala, Vespasiánus illetésével meg-gyógyulnának. Az Faraó Mágusinak szemfény-veszténsiis kűnyen el-enyésznek vala az Moyses Csudái-mellett, mint az árnyék az nap-világ-ellenében. V. Az Csudáknak végét kel meg-tekinteni. Mert az Isten hivságos játékokat, és haszontalan Csudákat nem szokott cselekedni, mint az szemfény-vesztők czinkuskodnak: hanem, az Igazságnak erősitésén, és az Isteni tiszteletnek öregbülésén szoktak az igaz Csudákvégeztetni: *a Quæ igitur mirificè vel fieri, vel prædici dicuntur, nec tamen ad unius DEI cultum referuntur; malignorum Dæmonum seductoria ludibria intelligantur.*

Ezeket meg-értvén, rövideden immár mutassuk meg, hogy az Római Ecclésiának Tudománya, sok Csudákkal meg-erősittetett. Nem emlekezem azokrul, *b* mellyeket ez-előtt hállók, hogy az Nemzetségek meg-térésére, és egyéb tudományok bizonyitására, cselekedett az Vr Isten. Az *c* Mártyrok szenvedésében, *d* és az Sz. Gyöleközeteknek megerősitésére lött Csudákis, ám bár halgatásban múllyanak. Az bizonyos, hogy egynehány öreg könyvet kellene szerzenünk, ha egybe akarnójók hordani mind azokat az Csudákat, mellyeket sok bőcsülletes, hitelre méltó, fő emberek irásiban olvasunk, az Római hitnek erősitésére. Az Nagy Sz. Gergely Pápa, Négy öreg Könyvet ira, csak azokrul az Csudákrul, mellyek ő-idejében lőttenek Olasz-országban. Es nem valami gaz hireket beszél, hanem a' mint maga irja: * *Quæ vel bonis ac fidelibus viris attestantibus agnovi, vel per memetipsum didici:* a' mit látott, vagy hiv tanúktul értett. Ezekben pedig az Könyvekben elő-számlált Csudák, vagy az Római hit ágainak czikkelyit, vagy az Római hiten-való embereknek Szentségét erősitették. Turonensis Sz. Gergelyis Két Könyvet ira *De gloria Martyrum:* Eggyet, *De gloria Confessorum.* Egynehány Száz Csudát emlit ezekben, mellyekkel az Vr Isten az Szenteknek-való könyörgést, és egyéb részeit az Római hitnek meg-bizonyította. Sőt az *e* Mágdeburgi Lutheránusokis, minden Centuriában sok Csudákat emlitnek, mellyeket az Római hiten-való Szentek cselekedtek. Miis ennekutánna, a'hol az Szentek tiszteletirül szónk lészen, egynehány nevezetes Csudákat fel kezdünk jegyezni. Most azért, mind ezeknek békét hagyván, mivelhogy Szent Agostonnak bőcsülleti vagyon az Atyafiaknális,

† *Suprà, fol. 45.*

* *Aug. 10. Civit. ca. 16.*

a *Aug. 10. Civit. ca. 11.*

b *Suprà, fol. 63. 64.*

c *Supr. f. 56.*

d *Supra, fol. 171.*

Gregor. lib. Quatuor Dialogorũ.

* *Initiò li. 1.*

e *Cujusvis Cětur. c. 13. De Miraculis per Aquã Benedictã & similia; vide nostrũ Librũ Precatoriũ Ungaricè conscriptum.*

fiaknális, csak az ő Irásiból emlitesünk egynehány dolgot.

Azért Sz. Agoston meg-vallya: hogy, *a* szinte oly közönségesen, mint az Apostolok idejében, nem lésznek mostan Csudák: de mindazonáltal, magyarázván a'mit mondott vala, *Tom. 1. lib. de Vera Relig. cap. 25.* azt irja: hogy ezzel nem azt akarja jelenteni, hogy most Csudák nem lésznek: *b Tam enim multa nostris temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere; nec ea, quæ cognoscimus, enumerare possimus.* Annak-okáért fel-jegyzi: hogy *c* mikor Mediolánumba laknék, és Sz. Ambrús, nagy tisztességgel bőcsülletes helyre vinné Sz. Gervásius és Protásius tetemit: egy Vak ember, meg illeté kendő-kezkenőjével az koporsót; azzal szemét meg-törölvén, mindgyárt meg-gyógyúla. Ezt *d* Sz. Ambrúsis emliti: bizonyságátis az lőtt dolognak fel-jegyzi. Es egyéb sok Csudákrul, illyen szókkal emlekezik: *e Vidistis ipsi, multos Dæmoniis purgatos: plurimos, ubi vestem Sanctorum contigerunt, iis, quibus laborabant debilitatibus, absolutos. Umbrâ quadam Sanctorum corporum, plerosq; sanatos cernitis. Quanta Oraria jactantur; quanta Indumenta, super Reliquias Sanctissimas? & tactu suo medicabilia reposcuntur. Gaudent omnes extrema linea contingere; & qui contigerit, salvus erit.* Sz. Agoston, hoszszu laistromot ir az ő idejében történt Csudákrul. *f* Hespérius házát az ördögi háborgatástul egy Pap meg-szabaditá, az Vr Testének áldozattyát szolgáltatván az házban. Hierusalemből egy kevés földet hoztanak vala, és a' hova ezt le tövék, templomocskát éppitének fölötte. ezt egy Ina-szakadott meg-értvén, az Szent helyre viteté magát, 's meg gyógyúla. Hipponban, egy Flórens névű szegény ember, mikor kőntösét el-veszteti vólna, az Templomban méne, melyben húsz Mártyr tetemi valának: és nagy fel szóval kéré az Mártyrokat, hogy ötet meg-ruháznák. Meg neveték ötet ebben némely ifiak: de az Isten nem neveté. mert, ki-menvén az tenger-mellé az ember, egy halat foga az parton, melynek gyomrában drága arany-gyűrűt találá, és annak árrával magát meg-ruházá. Az Sz. István *Reliquiáit*, tetemit, egy világtalan ember megilleté valami virágocskákkal: és mikor ezekkel szemét meg éréntette vólna, meg-jöve szeme-fénye. Egy Apácza, halálra beteg vala: szoknyáját vivék az Sz. István teteméhez, hogy meg-illetnék vélle: Mig oda járának, meg-hala az Apácza: de midőn az Szét tetémtül viszsza-hozott szoknyával bé-födték vólna, meg-élede. E'hez szinte hasonlóképpen lőn dolga egy Hipponban-lakozó Bassus-nevű embernek, az maga leányával. Eleusius, meg-hólt fiacskáját ugyan azon Szent tetémhez vivé, elevenen vövé-viszsza. Cæsareában, egy Anya meg-átkozta vala fiait leányit, az rajta tött boszszuságért: Rajtok lőn mindgyárt az Isten haragja, és egész testek ugy kezde reszketni, hogy szörnyűség vólt csak látniis. Hippon városában az Sz. István tetéhez jöve kettő ezek-közzül, és az Sz. Mártyrnak könyörögvén, mind ketten, az sokaság láttára, meg-gyógyúlának. Mind ezek Sz. Agoston irási. Es, midőn több Csudákatis emlitett vólna, azt mondgya: hogy, Könyveket kellene bé-tölteni, ha mind fel-akarná irnyia az ő idejében történt Csudákat: *Si Miracula Sanitatum, ut alia taceam, velim scribere, quæ per glorioſissimum Martyrem Stephanum facta sunt in Colonia*

a *Verba habes suprà, fol. 572.*

b *Aug. tõ. 1. lib. 1. Retract. cap. 13.*

c *August. 9. Confess. cap. 7. lib. 22. Civit. cap. 8.*

d *Ambros. Serm. 91.*

e *Ambr. epi. 85. de transl. SS. Gervas. & Prot.*

f *Lib. 22. de Civit. DEI cap. 8.*

Paralytic⁹.

August. loc. citat.

Theod. li. 8. de Curandis affectionib. Græcorum, sub finem.

Calamenſi,& noſtra; plurimi conficiendi ſunt Libri. Halhadſza mit ír Theodorétus, az ő idejében-való Csudákrul: *Qui homines proſpera ſunt valetudine, conſervari eam ſibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper ſteriles viri, & mulieres, dari ſibi filios petunt. Non qui ſe ad DEOS accedere arbitrentur, ſed qui orent DEI Martyres, tanquam Divinos homines, interceſſoreſq; ſibi eos apud DEVM advocent. Pie verò fideliterq; precatos, ea maximè conſequi, quæ deſiderant, teſtantur illa, quæ Votorum rei dona perſolvunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alii quidem oculorum, alii verò pedum, alii porrò manuum ſimulachra ſuſpendunt, ex argento, auroq; confecta. Hæc omnium ſpectaculo exporrecta, teſtantur morborum depulſionem, cujus ipſa certiſſima ſigna ſunt, à ſanitatem conſecutis allata.*

Ezekrűl, és tőb ſok Csudákrul, mellyekkel az Vr Isten meg-erősſitette az Római Eccléſiának vallášit, és régi jó ſzokášit, azt nem mondhattya ſenki, hogy csak kőltőtt dolgok. Mert oly emberek írták, kiknek méltán hitelek vagyon mindeneknél; kiválképpen, holott ſzemekkel látott dolgokat emlegetnek. Es, ha ezeknek bizonyſágát kéteſſé téſzűk: minden egyéb régi dolgokat bizonytalanná tehetűnk. Nemis hihető, hogy ennyi ſok Bőlcs, és Szent emberek, kik kűlőmb Országokban és űdőkben éltenek, ily álhatatoſon egy nyomba járnának az Szentek könyőrgéſe-által kijelent Csudáknak emlekezetiben; a'vagy, hogy ſenki torkokban nem verte vólna, a'mit kőltőttek, ha csak álom hűvelyezéſek vólnának, valamit az Csudákrul irtanak.

Ita Aug. 10. Civit. ca. 18.

Azt ſem mondhatni, hogy ezek csak Eordőgi játczodtatáſok vóltanak. Mert, nem oly vak vólt Sz. Agoſton, hogy az ő-idejében történt dologrúl nem tudott vólna annyi itiletet tenni, menyit tehet egy ſzemetes Prædikátor. Ennek fölőtte: ha csak jó kedvűnkből, bizonyos jelenſégnélkűl ſzabad Eordőgi czinkoſnak nevezni, a'mi nékűnk nem tetczik: miért nem vólt ſzabad az Fariſæuſoknakis káromlani Chriſtus Vrunkat? Továbbá: nem férhetett az Istennek gondviſeléſéhez, hogy ennyi Száz eſztendeig, ily nyilván-való Ielekkel meg hagyná az Eordőgtúl játczodtatni az egéſz Kereſztyénſéget. Es az régi, Szent, túdós emberek el hivén, hogy ezek ugyan valóban Isteni Csudák légyenek, oly hihetſégeſſé tennék az ő bizonyſágok-által ezeknek igazſágát, hogy méltán eſze-fordultnak itiltethetnének, a'kik ellenek mondanának. Végezetre: ha Eordőgi cſelekedetek mind ezek; kérlek, mi az oka, hogy az régi Eretnekſégek-kőzzűl, ſoha eggyet ſem vaſtagított igy meg az Eordőg? hol vannak az Arius, Neſtórius, Pelágius csudái? † Simon Mágus, és az ő Tanitványi mutogattak valami ördőgi meſterſéget. Az Donatiſtákis dieſekedtek ſzemfényveſztéſekkel, mellyekért őket Sz. Agoſton **Mirabiliáriuſoknak* nevezte. De a'mint ugyan ottan melléje veti, *Aut falluntur, aut fallunt.* El nem titkolhatták ſok ideig, hanem ki-tetczett cſalárdſágok: és magok magokat felforgatták, mihent igazán meg-roſtáltattak. Hogy pedig ennyi Száz eſztendőtűl-fogva, ſenki csak gyanú perrel ſem ſzóllott ellene az elő-ſzámlált Csudáknak; jelenſége, hogy nē vólt ſemmi babona és czigányſág bennek.

Novatian. miracula, Veritatem Catholicam firmant, Socrat. li. 7. c. 17. Sozom. lib. 1. c. 14.
† *Vide ſupr. 178.*
* *Aug. tō. 9. Tract. 13. in Joan. ſub finem.*

De ideje immár, hogy ezt a' Kőnyvet bé-fejezzűk. Semmivel pedig

bé

bé nem rekeſzthetem alkolmatoſban, mint ugyan-azon mondáſſal, mellyet az Máſodik Kőnyvnek végében Richardus Doctortul hallánk; Tudni illik: hogy, Oly lehetetlen az Római Eccléſiának ennyi ſok Ielenſégekkel megbizonyíttatott igazſágában meg-cſalatkozni, mely nem lehetſéges, hogy az Isten meg-cſallyon bennűnket: mivelhogy Isteni hatalomból ſzármazott Ielekkel, és minden teremtett okoſſágnak vezerléſe-fölőtt-való gondviſeléſſel tőtte az Vr Isten hiteleſſé az Római Eccléſiának igazſágát. Es oly erős Okoktul viſeltetűnk, mikor ennek társaſágában maradunk, hogy, a'ki ſzemlátomáſt el nem akar veſzni, nem adhattya más Győlekőzetben magát. Az dolognak nyilvábban valóſágáért, végy illyen példát: Ha egy okos, értelmes Pogány ember, az Sz. Istennek malaſztyából fel-indittatván, azokat az Bizonyſágokat jól meg értené, mellyekkel az Máſodik Kőnyvben bizonyítók az Kereſztyén hitnek méltóſágát; és eltekéllené magában, hogy Kereſztyénné lenne: Hogy pedig az parton el ne merűlne, és egy ſetétſégből másban ne menne, elő-hína egy Cathólicuſt, egy Lntheriſtát, egy Calviniſtát; és akarná érteni, mellyik mondana igazat? Az Cathólicus, leg előſzőr mind azokkal az Bizonyſágokkal, mellyeket az Harmadik, Negyedik, és Eotődik Kőnyvben elő-hozánk, meg mutatná, hogy nē hihetſéges eggyikis az El-ſzakadott Tudományokkőzzűl. Annak-utánna, ebben az Kőnyvben elő-ſzámlált Okokkal erősſitené az Római Eccléſiának igazſágát. Az Lutheriſta, és Calviniſta előálván, azt kezdené mondani: hogy, egynehány Száz eſztendőtűl fogva el-temettetett vala az Igazſág, és moſtis az föld-alatt poshadna, ha Luther Márton, koporſója fődelét meg nem nyitotta vólna, fel nem támaſztotta vólna. Moſt azért ők az Sz. Iráſt igazán hirdetik, és ſemmi egyéb bizonyſágot nem kévánnak, 's nemis adhatnak, az ő tanitáſok-mellé, hanem csak az egy Elő Isten kőnyvében foglalt igazſágot. Ezeket, ha barom-módra nem akarná hinni az Pogány ember; tovább menne, 's azt kérdené, Mint mennyen ő annak végére, ha az Calviniſta hit foglaltatiké az Iráſban, vagy az Lutheriſta? Mindenik erre azt felelné: Világos dolog, hogy az Sz. Irás az ő tanitáſát haggya helyén, nem az más pártot. Vallyon, ha eſze vólna az Pogánynak, nem azt mondanáé: Eſzeſek, ha oly világos mint az verő-fény, hogy valamellyiket a'ti réſzetek-kőzzűl jóvá hadgya az Sz. Irás; miért nem tudtok meg-alkodni, mellyik az igaz? Ha eggyitek csak ſzinte ugy bizonyittya, hogy ő-nálla maradott az Apoſtoli Igazſág, mint máſtok; nincs nagyob okom, hogy eggyitekhez hajollyak inkáb, hogy ſem máſtokhoz: az az, eſzeſſen, eggyitek-mellé ſem álhatok.

TIZEDIK KEONYV.

AZ ROMAI PAPA, NEM ANTICHRISTVS.

ELSEO RESZE.

MINEMŰ BEOCSŰLLETTEL ILLETTEK AZ Régiek az Római Pápát.

MIvelhogy az szőkött szolga, jót nem mond Várul; és a'ki pártot ütött Fejedelme-ellen, gyalázatos névvel, Tyrannusnak híja ötet : nem csuda, ha az Római Pápa-ellen, kigyót békát okádnak az szakadás-szerzö Tanítók. De hogy ezeknek szájokat bé-tapaszszuk, tekincsük-meg elöszöris, mint bócsüllötték a' régi Sz. lámborok az Római Pápát. Ez-elött *a* Calvinustúlis értök, hogy eleinten nagy tisztességet töttek az Római Ecclésiának. Mert ezt, az hamisság-ellen *b* diadalmas Gyöleközetnek tartották; és bátran hirdették, hogy soha az egy Isten igaza-mellől el nem mehet. Az Római Ecclésián, *c* és az Közönséges Ecclésián, mind eggyet értettenek. azért azt merték mondani : hogy, a' ki az Római Pápának társaságát tartya, az Keresztyén Ecclésiával tartya. Végezetre : *d* az Római Pápa Székit, Apostoli Széknek nevezték; *e* az Római Ecclesiát, Közönséges Anyának tartották. Ezekről elégségesen emlekezénk enneke-elötte : Azért, maradgyon ez most ebben. hanem nevezet-szerént csak az Római Pápárul szóllyunk.

Elöször azért, az egész Keresztyénség, Fejének tartotta és nevezte az Római Pápát. Az Nicænum Concilium, illyenképpen végeze: *f Qui tenet Sedem Romæ, CAPVT est, & PRINCEPS Patriarcharum.* Az Chalcédoni Gyöleközetis, Leo Pápának imigyen ir: *g Nos convenimus, quibus tu, sicut membris CAPVT præeras in his, qui tuum tenebant ordinem. Imperatores verò, ad ornandum, decentissimè præsidebant. Rogamus igitur, ut tuis Decretis, nostrum honora judicium; & sicut nos CAPITI adjecimus consonantiam, sic SVMMITAS tua, Filiis, quod decet, adimpleat.* Vgyan ezen Chalcédoni Sz. Gyöleközetben olvassuk ezeketis: *h Beatissimi, atq. Apostolici viri, Papæ Vrbis Romæ, quæ est CAPVT omnium Ecclesiarum, præcepta habemus.* Iustiniánus Császár imigyen szóll : *i Custodiamus Constitutionem unionis Sanctissimarum Ecclesiarum, cum Sanctissimo Papa Senioris Romæ, ad quem & his similia scripsimus. Neq. enim sustinemus quidquam eorum, quæ ad Ecclesiasticum statum spectant, non referri etiam ad ejus Beatitudinem, utpote quæ CAPVT est Omnium piissimorum*

a *Supra, fol. 604.*
b *Supra, fol. 604.*
c *Supra, fol. 602.*
d *Supra, fol. 620.*
e *Supra, fol. 628.*
f *Cöcil. Nican. can. 39. ex Arabico a Pisano reddito.*
g *Actione 3. sub finem, in Relatione Concilii ad Pontificem, fol. 137. Vide supra, fol. 175.*
h *Actione 1. initio.*
i *Codice, lib. 1. Tit. 1. De summa Trinit. Leg. 7.*

rum DEI Sacerdotum. & quia quotiescunq; in hisce partibus Hæretici repullularunt, sententiâ, & recto judicio illius Venerabilis Sedis coerciti sunt. Es ismét Iános Pápának irván : *a Reddentes honorem Apostolicæ Sedi, & Vestræ Sanctitati; & ut decet, PATREM honorantes Vestram Beatitudinem. Omnes Sacerdotes universi Orientalis tractus, & SVBIICERE, & unire Sedi Vestræ Sanctitatis properavimus. Non patimur quidquam, quod ad Ecclesiasticum statum pertinet, ut non Vestræ innotescat Sanctitati, quæ CAPVT est Omnium Sanctarum Ecclesiarum. b* Sz. Leo és Prosper, *c* Sz. Athanásius, több Püspökökkel egyetembe. *d* Sz. Dámasus, *e* Eugénius és egyebek irásiból ugyan ezent hallók nem régen. Ezekből ki-tetczik, hogy semmit ujat nem végezett Fócás Császár, mikor az Constanczinápolyi Cyriák Patriárchának dagállyát le akarván últetni, azt irá : hogy, az Római Pápa's nem az Constanczinápolyi Patriárcha az Eccléstának Feje: *f Phocas, rogante Papa Bonifacio, statuit Sedem Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ, PRIMAM esse; g CAPVT esse Omnium Ecclesiarum: cùm prius Constantinopolitana se priorem omnium scriberet.* Hanem, az Vj kevélység-ellen, meg ujitá Fócás az Keresztyénségnek régi igaz itiletit.

Masodszor : Az Római Pápát minden Egyházi személyek-között Elsőnek, és Fejedelemnek tartotta az egész Keresztyénség. Halhadsza mit ir Theodósius Császárnak Valentiniánus és Eudoxia, az Chalcédoni Gyöleközetből: *h Debemus dignitatem propriæ venerationis B. Petro Apostolo intemeratam servare, quatenus Beatissimo Romanæ Civitatis Episcopo, cui PRINCIPATVM Sacerdotii SVPER Omnes, antiquitas contulit, habeat de Fide, & Sacerdotibus IVDICARE.* Leo Pápának Valentiniánus igy ir: *i Tuam Sanctitatem, PRINCIPATVM in Episcopatu Divinæ fidei possidentem, in principio dignum credimus alloquendum.* Iustiniánus Császár pediglen: Az Négy első Közönséges Gyöleközetben el vagyon végezve, ugymond, hogy Első minden Papok között az Római Pápa: ő-utánna következik az Constanczinápolyi Patriárcha: *k Sancimus, vicem legum obtinere Ecclesiasticas Regulas, quæ à Sanctis Quatuor Conciliis, Nicæna, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonensi, firmatæ sunt. Prædictarum enim Quatuor Synodorum dogmata, sicut sanctas Scripturas accipimus, & Regulas sicut leges observamus. l Ideoq. sancimus, secundum earum definitionem, Sanctissimum Senioris Romæ Papam, PRIMVM esse omnium Sacerdotum: Beatissimum Archiepiscopum Constantinopolitanum, secundum habere locum post Sanctam Apostolicam Senioris Romæ Sedem.* Az Chalcédoni Gyöleközetis világoson irja : hogy, Első az Római Pápa: ő-utánna Második az Constanczinápolyi: *m Confirmamus Patrum Regulam, ut POST Vestram Sanctissimam & Apostolicam Sedem, honorem habeat Constantinopolitana, quæ SECVNDA est ordinata.* Emlekeznek *n* Sócrates, Sozómenus, Evágrius, Nicéforus, és egyebekis ugyan ezen Végezésről. Iános Pápa, felelvén Iustiniánus Császárnak arra az Levélre, melyről imént emlekezénk, igy ir : *o DEVS longævis dignetur vos custodire temporibus, in hac vera Religione, & unitate, & veneratione Apostolicæ Sedis, cujus PRINCIPATVM ut Christianissimi conservatis.* Ez-elött meg-hallók, hogy *p* Nazianzénus az Római Pápát, *Præses mundi*, Világnak fő igazgatójának nevezé? *q* Sz. Irenæus, az Római Ecclésiának hatalmas Fejedelmeségét emlité, mellyért ő-hozzá kel tartani min-

a *Ibi. Leg. 8.*
b *Supra, fol. 630.*
c *Supra, fol. 605.*
d *Supra, fol. 429. ex epi. 4.*
e *Supra, fol. 606.*
f *Paul. Diac. lib. 4. de Longob.*
g *Anastas., Baron. To. 8. an. 606.*
h *In Cöcilii Chalcedon. Actis habetur.*
i *Valetiniánus ad Leonem.*
k *Justinian. Novell. 131. Lege. 1.*
l *Lege. 2.*
m *Concil. Chalc. Act. 3. in Relatione ad Leon.*
n *Socr. li. 5. cap. 8. Sozom. libr. 7. cap. 9. Evagr. li. 2. c. 4. in fine. c. 16. in fine. Niceph. lib. 12. c. 13. lib. 15. cap. 7.*
o *Codic. li. 1. tit. 1. de summa Trinit. in fine.*
p *Sup f. 605.*
q *Iren. supr. fol. 581.*

dennek, valaki híve az Istennek. Sz. Agostontul azt értők: hogy, a *In Episcopali officio præeminet celsiori fastigio*, az Püspöki Székben, mindeneknek fölötte ûl. és a'ki ennek nem adgya az Elsőbséget, b vagy tellyességgel Istentelen, vagy az tudatlanságnak fenekére nyakra főre esett. c És ugyan Egyházi *Principatusnak*, Fejedelemségnek nevezi a Római Pápa állapatyát, mint szinte Prosperis:† *Roma multos populorum sceptro Crucis subjecit, quos armis suis non domavit. Per Apostolici Sacerdotii PRINCIPATVM, amplior facta est arce Religionis, quàm solio Potestatis.*

HARMADSZOR: Az Római Pápát, *Oecuménicus*, Közönséges Püspöknek nevezték az Régiek. mivelhogy közönségesen mindeneknek gödviselése ő-reá nézett; a'mint illyen szókkal fel jegyzette Sozómenus: d *Romanorum Episcopus, quoniam propter Sedis dignitatem, Omnium ad ipsum CVRA pertinebat, unicuiq; (Athanasio, Alexandriæ; Paulo, Constantinopoli) suam Ecclesiam restituit.* e *Iulius Romanus Antistes, pro amplitudine Sedis suæ, ex Veteri privilegio, & prærogativa, persuasum habens, OMNIVM ubiq; Episcoporum CVRAM & IVDICIVM ad se pertinere, suas eis Ecclesias restituit.* Sz. Ambrúsis az több Püspökökkel egyetembe, Syricius Pápárúl azt mondgya: hogy, ő az Christus Iuhainak Pásztora: f *Pia sollicitudine Christi ovile custodis, dignus quem Oves Domini audiant, & sequantur.* Ez-előtt g az Chalcédoni közönséges Gyölekőzetnek, két helyen-való szavaibólis meg-értők, hogy *Vniversalis* Püspöknek nevezték az Római Pápát. Vgyan-azon Gyölekőzetben, Athanásius és egyebek, irván az Római Pápának, igy kezdik leveleket: h *Sanctissimo, ac Beatissimo Vniversali Archiepiscopo Leoni, & Sanctissimo Concilio.* Sz. Gergely Pápais egynehány helyen emliti: hogy az Chalcédoni Gyölekőzet, Közönséges Püspöknek nevezte az Római Pápát. De hogy az eléb i fel-jegyzett helyeket halgatásban hadgyuk, igy ir Sz. Gergely: k *Certè pro Beati Apostolorum Principis honore, per venerandam Chalcedonensem Synodum, Romano Pontifici (nomen illud) oblatum est. Sed nullus eorum unquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec uti consuevit.* Szent Cypriánus Martyr szavait ez-előtt hallók: ki az Római Pápát, l *Catholicæ Ecclesiæ Episcopum*, az Közönséges Ecclésia Püspökének nevezé. Szent Dámasus Pápa hasonló-képpen szóll, a'mint eléb m fel jegyzők: Athanásius pediglen, az Ægyptus Tartományában lakozó Püspökökkel egyetembe, n az Közönséges Ecclésiának Pápájának nevezi Márkos Pápát, abban az Levelében, o melyrúl emlekezetet tészen Mariánus Scótus, *in Chronico, Anni 331.* Ivo Carnotensis, *4. parte Decretorum, cap. 108. 109.* Gratiánus, *Dist. 16. cap. Septuaginta.* Az Florentiai Gyölekőzet, *Seß. 20.*

De itt eszűnkben kel vennünk, hogy Két értelemmel mondhatunk valakit Közönséges Pőspöknek: I. Vgy, hogy csak egy Püspöke légyen e' Világnak: miképpen Közönséges Ecclésiának nevezzük azt, a'mellyenkivűl nincs más Anyaszentegyház. Illyen értelemmel p senkit nem szabad *Vniversalis* Püspöknek mondani. mert ezzel az több Püspökőknek hivatallya's rendi fel-bontatnék, mintha nékik Püspökségbe részek nē vólna; a'mint szépen irja Sz. Gergely: q *Si unus Patriarcha Vniversalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur.* r *Nullus (hujus Apostolicæ Sedis Antistitum) hoc*

a *Supra, fol. 606.*
b *Supra, fol. 582.*
c *Supra, fol. 606. initio.*
† *Prosper li. 2. de Vocat. Gentium, c. 16.*
d *Sozomen. lib. 3. cap. 8.*
e *Niceph. li. 9. cap. 8.*
f *Ambros. li. 10. Epist. 81.*
g *Supra, fol. 175.*
h *Cõci. Chalced. Art. 3.*
i *Supra, fol. 175.*
k *Gregor. li. 4. Indict. 13. epi. 76. alias 32.*
l *Supra, fol. 602.*
m *Supra, fo. 428.*
n *Supra, fol. 605.*
o *Vide Alphonsum Pisanum, De Cõcilio Nicæno.*
p *Vide Baron. Tom. 8. an. 595.*
q *Lib. 4. Indict. 13. epi. 80. alias 36.*
r *Id. Epist. 82. alias 38.*

hoc temerarium nomen arripuit: ne, si sibi in Pontificatus gradu gloriam Singularitatis arriperet, hanc omnibus Fratribus derogasse videretur. a *Si unus Vniversalis est; restat, ut vos Episcopi non sitis.* Azért, Anti Christus elől-járójának nevezi azt, valaki illyen formán magát Közönséges Püspöknek hivattya: b *In hac ejus (Ioannis Constantinopolitani) superbia, quid aliud, nisi propinqua Antichristi tempora, designantur? quia illum imitatur, qui spretis in sortali gaudio Angelorum legionibus, ad culmen Singularitatis conatus est erumpere.* II. Közönséges Püspöknek nevezhettyük aztis, a'ki, noha helyén haggya az több Püspökőknek, rendit, tisztit, és Pásztorságát: de mindazonaltal, gondot visel az több Püspökőkreis, mint az Vr házának gondviselője, kire az nagy cselédes ember szólga-társait bízta. Es illyen formán nevezi az Chalcédoni gyölekőzet Közönséges Püspöknek az Római Pápát. Sz. Gergely sem kárhoztatná, a'ki csak ez-ízerént nevezné az Római Pápát Közönséges Püspöknek. mivelhogy, a'mint meg c hallók, jugy bőcsülli az Chalcédoni Gyölekőzet szavát, mint az Sz. Evangéliomot. De mivelhogy talám valaki meg botránkozhatott vólna ebben az Névben;† az Római Papák *Vniversalis* Püspöknek nem hivatták magokat. sőt, Sz. Péter sem nevezte magát *Vniversalis* Apostolnak, noha az egész Anyaszentegyháznak gondviselése reaja bizatott vala: d *Cura ei totius Ecclesiæ, & Principatus committitur: & tamen Vniversalis Apostolus non vocatur.* Mindazáltal, az Közönséges Ecclésia Püspökének neveztettek gyakran az Pápak. Nagy Leo Pápa, kit az Chalcédoni Gyölekőzet annyira bőcsűllött, sok Leveleit igy kezdi el: e *Leo Episcopus Romanæ, & Vniversalis Ecclesiæ. Leo, Romanæ, & Vniversalis, Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.*

NEGYEDSZER: Az közönséges Anyaszentegyház azt erős végezésnek tartotta, hogy *Conciliomot*, Gyölekőzetet nem volt szabad győjteni az Római Pápa akarattya-nélkűl. Ezt másutt immár meg bizonyitók az régi Historiákból, ugymint f Sozómenus, Theodorétus, Sócrates, Nicéforus irásából, az Tripartita Historiából. Ezek egyenlő értelemmel irják: hogy *Ecclesiasticus Cánon*, Egyházi Törvény tartya, hogy az Római Pápa sententiája-nélkűl, nem szabad Conciliomot tartani. Sozómenus pedig, *Lib. 3. c. 8. & 10.* nevezet-szerént, az Nicæabéli Cõciliom végezésének irja ezt lennie. Az g Chalcédoni Sz. Gyölekőzet, és h Sz. Dámasus, ugyan ezent mondgyák. Noha azért az Conciliomokban az több Patriárchák jelen-léteis igen kévántatott: de azért soha azt az Ecclésia nem rendelte, hogy ő-nalloknélkűl ne lehessen Gyölekőzet. sőt i Efesomba az Nestórius kárhoztatása-után, két nappal érkezék az Antiochiai Patriárcha, húsz Püspökökkel-eggyűtt. tusakodékis Cyrillus-ellen, hogy ő-nállanélkűl végeződött az dolog: de átok-alattis halgatni kelleték. Fel jegyzi Sócrates: k hogy az Antiochiai Gyölekőzetben, az Hierusalemi Püspök, és Iulius Pápa, nem voltak: kiért méltán megis vetteték az Synat. de csak az Római Pápárul mondgya, hogy az Egyházi törvény-szerént, az ő akarattya-nelkűl nem kellett Gyölekőzetet tartani. Azonképpen Theodorétus és Sozómenus, fogyatkozotnak irják hogy volt az Arimini gyölekőzet, mert az Római Papa, és egyéb Püspökök ezt meg nem erőmtet-

a *Lib. 7. epi. 70.*
b *Lib. 4. Indict. 13. epi. 78. alias 34. Idem lib. 6. Epist. 30. 28. &c.*
c *Supra, fol. 171.*
† *Ita. Greg. epi. 76. citat.*
d *Greg. li. 4. Indict. 13. epi. 32. alias 76.*
e *Leo Epistol. 57. & 97. vide Baron. loc. cita.*
f *Supra, fol. 73. Infra, Logi alogi. fo. 99. 105.*
g *Infra, Logi alogi. fol. 106.*
h *Supra, fol. 429.*
i *Niceph. li. 14. ca. 35.*
k *Socrat. lib. 5. cap. 8.*

ték: de azért, csak az Pápától írták, hogy elsőbennis az ő tetczését kellett vólna venni: a *Præjudicium numeri Ariminensis Conventus nullum esse potest: quando ita est habitus, ut neq; Romani Episcopi, cujus ante omnia sententiam cognoscere debuerant; neq; Vincentii, neq; aliorum consensus illi acceserit.* b *Neq; per Romanum Episcopum confirmatus est, cujus sententia præ omnibus expectanda erat; neque per Vincentium.*

Eotődszőr: Az Gyülekőzetek, és az Sz. Doctorok az Római Pápához küldötték irásokat, hogy az ő itiletiből venné erősséget. Hallók c nem régen az Chalcédoni nagy Gyülekőzetnek szavából: hogy az Római Pápa, mint Fő, ugy igazgattya az Conciliomot. azért kéri, hogy az ő itiletivel bőcsülletessé tégye, a' mit végeztek vala. Az Carthágobéli gyülekőzetis az Római Pápának könyörög, hogy az ő Végezését meg-erősitcse: d *Statutis nostræ mediocritatis, Apostolicæ Sedis adhibeatur autoritas.* Mely kérésre igy felel Innocentius Pápa: e *In requirendis de his rebus, quas decet à Iusto, & Catholico tractari Concilio, antiquæ Traditionis exempla servantes, vestræ Religionis vigorem approbastis. Patres, non humanâ, sed Divina decrevêre sententiâ, ut quidquid de disjunctis, remotisq; Provinciis ageretur, non priùs ducerent finiendum, nisi ad hujus Sedis notitiam perveniret, ubi tota autoritate, justa quæ fuerit pronuntiatio, firmaretur, indeq; sumerent ceteræ Ecclesiæ, velut de natali suo FONTE.* Az Milevitánum Concilium levelèreis, hasonló-képpen felele: f *Diligenter, & congruè Apostolico consulitis honori. honori, inquam, illius, quem sollicitudo manet Omnium Ecclesiarum, super anxtis rebus, quæ sit tenenda sententia (consulentes:) antiquæ Regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe nostis esse servatam.* Ezekről az feleletekről Sz. Agoston azt irja: hogy, mindenben ugy felelt Innocentius, a'mint illendő vólt: g *Missæ sunt ex duobus Concilis, Carthaginensi, & Milevitano, relationes ad Apostolicam Sedem. Innocentius ad omnia nobis rescripsit eodem modo, quo fas erat atq; oportebat Apostolicæ Sedis Antistitem.* Eo-maga Sz. Agostonis, az Római Pápához küldé könyveit, h hogy, ha valami nem tetczik ezekben, szabadon le-tőröllye. Vgyan ezent cselekedé i Sz. Bernárd.

Hatodszor: Az egész világnak Püspőkit meg-itilte az Római Pápa: és mikor érdemlették, megis bűntette. Halhadsza Sz. Gergelynek errül-való bizonyságát: k *Si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio quis Episcopus Sedi Apostolicæ subjectus non sit.* Nicéforus azt irja: hogy Cyrillust világ Birájának tartották, mivelhogy az Római Pápa őtet Követté tötte vala: l *Cælestinus Romæ Episcopus, ad Cyrillum Alexandrinum, ut locum suum ibi (in Ephesina Synodo) obtineret, scripsit. Ex quo tempore fama est, Papæ appellationem illum, atq; ut ORBIS Vniversi IVDEX appellaretur, accepisse.* Szabad vólt azért az Püspőkőknek *Appellálni* az Pápa-eleibe: és a' mit ő el-végezett, * annak nyaka szakadott. Ezt ez-előtt m Sz. Dámasus irásából hallók. Athanásius, és az Constanczinápolyi Patriárcha, az Római Pápa-eleiben *Appellálának*, és az ő sententiája-után, Székekben viteténck: n *Iulius Ecclesiasticam secutus legem, ipsos (Athanasii hostes) Romæ adesse jussit, & diem dixit Divo Athanasio.* o *Propter Romanæ Ecclesiæ prærogativam, communivit illum minacibus literis, & ad Orientem scripsit, ac suum cuiq; locum restituit.* p *Quoniam propter Sedis dignitatem, Omnium ad ipsum cura pertinebat, unicuiq; suam Ecclesiam restituit.* Sárdiceában Sz. Athanásius idejében egy Közönséges Gyülekőzet lőn, melyben, azt irja Sócrates: a hogy, közel Három-száz Püspők vólt. Theodorétus pedig, b Más-fél száz Püspőkőt említ. Ennek az Közönséges gyülekőzetnek egyéb Végezési-között az vagyon: c hogy, Minden Püspőknek szabad az Római Pápa-eleiben vinni törvényét. Vgyan ezent végezte az Nicænum Conciliumis, a' mint errül bizonyságunk Iulius és Zósimus Pápa. Az Athanásius ellenségi Antiochiában Gyülekőzetet szerzének, Constantinus halála-után ötödik esztendőben, és Athanásiust ki-átkozák; a' mint irva hatták, Tripartit. *lib. 4. c. 19.* Theodorétus, *lib. 2. cap. 4.* Sozómenus, *lib. 3. cap. 10.* Sócrates, *lib. 2. cap. 8. & 17.* Nicéforus, *lib. 9. cap. 8. & 10.* Ezt Iulius Pápa meg-értvén, levelében megfeddé őket, hogy az Nicænum Concilium végezése-ellen, az Római Pápa akarattya-nélkül Gyülekőzetet szerzettek. Emlekeznek errül az Levélrül a' meg-nevezet Históricusok. és az Levélis irva vagyon, d *Tom. 1. Conciliorum.* Mikor látná Iulius, hogy ugyan vakmerőjül az Athanásius kárhoztatását vitatnák, e más levelet ira: melyben szemekre veté ismét, hogy az Nicæában el-végezett törvény-ellen Synatot gyójtöttek az ő akarattya-nélkül, és Rómában idézé őket. Hogy pedig ne láttatnék törvénytelenül cselekedni, az Nicæábéli Gyülekőzetnek illyen végezését hozza-elő: f Nem illik az Római Pápa akarattya-nélkül Gyülekőzetet tartani. g Az Püspőkőknek szabad az Római Pápa-eleiben *appellálni*. Vgyan ezen Két *Cánont* említi Athanásius, az Ægyptombéli Püspőkőkkel egyetembe, h irván az Második Félix Pápának.

Itt igen nagy panaszt támasztnak az Római Pápa-ellen az Attyafiak, mintha csak szél-szó és csalárd találmány vólna, a'mit Iulius ir az Pápa-eleiben-való *Appellálásrul*. Mert, † Zósimus Pápais ugyan ezent irta vala az Carthágobéli Hatodik Gyülekőzetnek. Alipius, hogy ennek végére menne, az Constanczinápolyi Atticus Patriárchától kéreté az Nicæabéli Végezéseket. ki mikor Húsz *Cánont* küldött vólna, mellyekben emlekezet sem vala az Pápa-eleiben-való *appellatiórul*; viszsza-irának Rómában az Africabéli Püspőkök, és szemére veték az Pápának hamisságát.

De kűnyű erre az válasz: i Az Nicæabéli végezések, nem jutottak éppen Africában. mert a'mint ő-magok irják az Africabéli Püspőkök, csak Húsz *Cánont* küldöttek nékik Görög-országból. maga Nicæában k Hetven *Cánont* szerzettek vala. Ruffinusis, l nem Húszat, hanem Huszonkettőt számlál-elő az Nicæabéli *Cánonokban*: de sokkal kűlömbeket azoknál, a' mellyeket Alipius elő-számlála. Ennek-fölötte: az Arius kárhoztatásárul, és az Húsvét napiának illéséről, semmi emlekezet nincs az Alipiusnak küldött Végezésekben. maga ezelőtt m meg-mutatám, hogy, főképpen e' Két dologrul végeztek Nicæában. n Az Meletiánusok-ellenvaló sententiárul; o Az Pauliniánusoknak ujonnan keresztelésérül, semmi emlekezet nincs az Africai *Cánonokban*. Nicæába végezték, ugymond Sz. Agoston, p hogy egy helynek két Püspőke ne légyen egyszersmind. Nicæában végezték, ugymond Sozómenus, q hogy az Római Pápa akarattya-

a *Theod. li. 2 cap. 22.*
b *Sozom. li. 6. cap. 23.*
c *Suprà, in 1. prærogativa Papæ: hoc capite.*
d *Ap. Aug. epi. 90.*
e *Ap. Aug. epi. 91.*
f *Ap. Aug. epist. 93.*
g *August. epist. 106. Id. repetit tom. 7. lib 1. cont. Julian. relat. supra, fol. 620.*
h *Supra, fol. 660.*
i *Supra, fol 107.*
k *Greg. li. 7. Indict. 2 ep. 64.*
l *Niceph. lib. 14. c. 34.*
m *Supra, fo. 429.*
* *Aug. supr. fol. 620.*
n *Theodor. lib 2. cap. 4.*
o *Socrat. li. 2. cap. 15.*
p *Sozom. li. 3. cap. 8.*

a *Socrat. lib. 2. cap. 20.*
b *Theodor. lib. 2. cap. 7.*
c *Refertur Causa 7. qust. 4. Cap. Osius Episcop°. Et Causa 2. qust. 6. Cap. si quis Episcopus.*
d *Edit. Colon. Anno 1567. fol. 386.*
e *Habetur tō. 1. Concil. fol. 390.*
f *Apud Pisanum, Can. 1. Julii.*
g *Canon 2.*
h *Habetur tō. 1. Concil. fol. 441.*
† *Habetur tō. 1. Concil. fol. 565. 589.*
i *Vide Baron. Tom. 5. An. 419. Pisanum, in Concilio Nicæno.*
k *Athanas. ep. ad Marcum.*
l *Ruffin. lib. 1. cap. 6.*
m *Supra fo. 173.*
n *Vide Sozo. li. 1. c. 24.*
o *Aug. tō. 6. hæres. 44.*
p *Aug. epi. 110.*
q *Sozom. li. 3. cap. 10.*

rattya-nélkûl Conciliomot ne gyôjcsenek. Tôb Végezésekrûlis emlekezénk *a* ennek-elôtte. Ezekben egy szó sincs az Alipiustúl elô-hozott CANONOKBAN. Ki-tetczik azért, hogy igen csonka-bonkán jutott vólt Africában az Nicæabéli Gyôlekôzet Végezése. Más-felôl pedig, nem csak Zósimus, hanem Iulius Pápa, Athanásius az Ægyptomban lakozó Pûspôkôkkel, bizonyoson irják: hogy, az Római Pápa-eleibe szabad vólt *appellálni.* Mert ugyanis, ha ô Feje, Gondviselôje, és Fejedelme az Egyházi rendnek, ki tilthattya-meg, hogy gondgya ne légyen azokra, a' kik ô-reá bizattanak?

Mind ezekben az Római Pápának bôcsûlletes tisztinek fel-jegyzésiben, Két dolgot kel eszûnkben tartanunk:

ELSÔT: Hogy az Keresztyén világnak fô Conciliomi és Pásztori, akkor tanitották, hogy az Római Pápa Christus-után Feje, és Gondviselôje az egész Anyaszentegyháznak, mikor az el-fajult Atyafiaknak tulajdon vallása-szeréntis, meg nem csáválta vala az Római Ecclésia az Apostoli tudományt, és az egész Keresztyén világ eggyet értett Rómával az igaz tanitásban.

MASODIKAT: Hogy nem kardéra's fundamentom-nélkûl mondották ezeket az Sz. Doctorok: hanê két erôs oszlopra éppíttették igaz tanitásokat: I. Hogy Christus Vrunk Sz. Pétert az egész Anyaszentegyháznak Gondviselô Pásztorának rendelte. II. Hogy az Sz. Péter tiszti és méltósága, nem temettetett el ô-vélle, hanem az kövétkôzô igaz Pásztorokrais szállott.

Ezeket ha derék fondamentomból meg-akarnók erôsîteni, egész Kônyv kellene az Bizonyságoknak elô-állatására. Rôvideden megmutatom az kút fejeket, mellyekbôl eredeti vagyon ezeknek az szûkséges Tudományoknak.

Azért, hogy Christus Vrunk Sz. Péterre az egész Ecclésiának gondviselését bízta légyen, meg-tetczik;

I. Abból: hogy midôn azon vetekednének az Tanitványok, Ki vólna nagyob ô-közôttôk? Ez világi kevélységet meg akarván pásittyában fojtani Christus Vrunk, azt mondá: hogy, a' ki nagyob ô-közôttôk, ollyan légyen, mintha leg-kisseb vólna; és a' ki Elôttôk-járó, ollyan légyen mintha szolga vólna, minthogy ô errôl példátis adott nékik. Ennek-utâna monda Péternek: Simon, az Eordôg meg-rostál titeket, de én imádkoztam te éretted, hogy el ne foggyon az te hited; és te valamikor meg-térvén, erôsîtsed a' te Atyádfiait. Itt Vrunk nem mondgya, hogy senki közôttôk Nagyob, és Elôl-járó nem légyen: sôt helyén hagyván, hogy valakinek nagyobnak kel lenni, módot szab ennek, mint viselly magát, tudni illik, ugy, a' mint Christus Vrunk ônnôn-maga, ki fôb lévén, szolgált Tanitványinak. Ki légyen pedig az Apostolok-közôtt ez az Nagyob és Elôttôk járó, eléggé ki-fejezi, mikor elsôben bizonyossá tészen, hogy Sz. Péter az Hitben meg nem fogyatkozik: az-után meg-parancsollya Péternek, hogy az ô Attyafiait erôsîtcse, az Hitben tudni illik, melybe ô meg nem fogyatkozhatik. Vgyanis az Sz. Irásnak folyása-szerént, † *Confirmare,*

a Supra, fol. 173.

Vide supra, fol. 605. & sequent.

PETRI PRIMATUS. I.

Luc. 22. v. 16.

1. Petri. 5. v. 2. Pastoribus idem jubet: nec ideo negat illos præesse.

† *Actor. 15. v. 41. 1. Thessal. 3. v. 2.*

mare, erôsîteni mondatnak az Pásztorok azokat, a' kiket tanitnak. Halhadsza errûl mit mond Sz. Agoston: *a Pro Petro rogabat; & pro Iacobo & Ioanne non rogabat? Rogans pro Petro, pro omnibus rogasse dignoscitur. Semper enim in Præposito, populus aut corripitur, aut laudatur.* b *Specialis à Domino Petri cura suscipitur, & pro Fide Petri supplicatur; tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens PRINCIPIS victa non fuerit.*

II. Minthogy az Christus lelki Országának gondviselése az Szereteten éppittetik, meg-kérdé Vrunk elsôben Sz. Pétert, Ha az tôb Tanitványok-fôlôtt szeretié ôtet? Es az-után, kétszer mondá néki ezeket az szókat: c [Legeltessed az én Bárányimat.] Harmadszor pedig imigyen szólla: [Legeltesd az én Iuhaimat.] Miért keres nagyob Szeretetet Péterben, hogy sem az tôb Apostolokban, ha semmit nagyobbat reá nem akar biznyia? Láddé, hogy nem csak az szopó Bárányokat bízza Vrunk Péterre, hanem ugyan az Iuhokatis, kiktûl szopni kel az Bárányoknak, d *Velut Vicarium amoris sui nobis relinquens?* Ennek-fôlôtte, válogatásnélkûl minden Iuhait Péterre bízá Christus Vrunk. Mely dologrul imigyen szóll Sz. Bernárd az Római Pápának: * *Quis est? Sacerdos Magnus, Summus Pontifex. Tu Princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum. Tu primatu Abel, gubernatu Noë, Patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, autoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui Claves traditæ, cui Oves creditæ sunt. Sunt quidem & alii cæli Ianitores, & gregum Pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius præ ceteris nomen hæreditasti. Habent illæ assignatos greges, singuli singulos: Tibi Vniversi crediti, uni Omnes. Nec modò Ovium, sed & Pastorum Tu VNVS OMNIVM es Pastor. Vnde id probem quæris? Ex Verbo Domini. cui enim Apostolorum sic absolutè & indiscretè totæ commissæ sunt Oves; Pasce oves meas? Quas? illius vel illius populos Civitatis, aut Regionis, aut Regni? Oves, inquit, meas. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil.* Azért, az tôb Lelki Pásztoroknak parancsolattyok vagyon, hogy legeltessék az Iuhokat: de megis vagyon nevezve mellyeket, † *Qui in vobis est,* a' ki ô-mellettek vagyon. De az Sz. Péter Pásztorsága-alá vettetnek kôzônségesen mindenek, valakik Christus Iuhai-kôzzé számláltatnak, hogy ezekre, mint Pásztor juhaira, gondot viselljen. Mely mondással, hatalom adaték Sz. Péternek, hogy valami szûkséges az Iuhoknak gondviselésére, mind azokat cselekedhesse az Hivekkel.

III. Sz. Péter vallás-tétele-után bé-akarván Vrunk tellyessiteni igíretit, el-változtatá az ô nevét, Sidóul, *Cephasnak,* az az, Kô-sziklának hivá. utánna vetvén, hogy ezen az Kô-szálon éppiti az ô Ecclésiáját, és Péternek adgya az Menyország kúlcsát. Sz. Péter-kivûl nem olvassuk, hogy az Menyország kúlcsa másnak adatott vólna. Mert, noha kôzônségesen az tôb Apostoloknak mondotta Vrunk, * hogy, A' mit meg-kôtnek, meg lészen kôtve; a' kiknek meg-bocsáttyák bûnöket, meg lésznek bocsátva: de az Menyország kúlcsát egyedûl csak Péternek adta. Ezzel pedig nem egyebet jelent (mint az Sz. Irásnak † hasonló mondásiból, és az kôzônséges Szokásból ki-tetczik,) hanem hogy ô-reá bizza házának gondviseléséet.

a *Aug. tô. 4. lib. ôst. Vet. & Novi Testam. quæst. 75. ex Novo Test.*

II.

b *Leo Serm. 3. de Anniversario, & Serm. 2. De SS. Petro. et Paulo.*

c *Jo. 12. v. 15*

d *Amb. l. 10. in Lucam. cap. 24.*

* *Bernard. lib. 2. ad Eugenium.*

† *1. Petr. 5. v. 2.*

III. *Matth. 16. v. 18. Joã. 1. v. 42.*

* *Matth. 18. v. 18. Joã. 20. v. 23*

† *Isa. 12. v. 22. Apoc. 3. v. 7.*

seléſét. Továbba: Az név változtatáſſal, és Simon helyett, Kő-ſziklának-való nevezettel, mint a egyéb haſonló változtatáſokkalis, jelenti azt az ajándékot, mellyel Sz. Pétert meg-áldá, tudni illik, az ő Hitinek állandó erősségét. Es azt mondgya: hogy az ő Eccléſiáját, ezen az Kő-ſziklán éppíti, az az, a' Hitben meg-erősſittetett *Cephaſon*. Igy magyarázzák ezt az régi Doctorok: b *Petrum primum Dominus elegit, ſuper quem ædificavit Eccleſiam.* c *Petrus pro ſoliditate devotionis, Eccleſiarum Petra dicitur. Sicut ait Dominus: Tu es Petrus. eò quòd tanquam ſaxum immobile, totius oneris Chriſtiani compagem, molemq; contineat.* d *Petrus audivit, Petra es. Etiamſi autem Petra eſt, non ut Chriſtus Petra eſt, ſed ut Petrus Petra. Chriſtus enim, revera Petra inconcuſſa eſt: Petrus autem, propter Petram. Largitur enim IESVS ſuas dignitates, & non evacuatur, ſed habens dat. Lux eſt; Vos eſtis, inquit, Lux mundi. Sacerdos eſt; & facit Sacerdotes. Petra eſt; & Petram fecit.* Végezetre: Hogy egyebekről ne emlekezzem, az Chalcédoni Közönséges Gyöleközet igy szólt: e *Sanctiſſimus atq; Beatiſſimus Leo, Veteris Romæ Epiſcopus, per nos, ac unà cum Glorioſiſſimo Apoſtolo Petro, qui Petra & baſis eſt Catholicæ Eccleſiæ, & Fundamentum Orthodoxæ Fidei, Epiſcopali dignitate privat Dioſcorum.* Sz. Agoſton ſem áll kereſztül ebben az értelemben. Mert, Egy az: hogy, Sz. Pétert gyakran nevezi az Apoſtolok-között Leg-főbnek, és az Eccléſia fondamentomának: f *Quis neſciat, Primum Apoſtolorum eſſe Petrum?* g *Poſt Salvatorem, in Petro omnes continentur. Ipſum conſtituit Dominus eſſe Caput.* h *In Apoſtolo Petro PRIMATVS Apoſtolorum tam excellenti gradu præeminet. Quis neſcit illum Apoſtolatus Primatum cuilibet Epiſcopatui præferendum?* i *Petrus Apoſtolorum Caput, cæli Ianitor, Eccleſiæ fundamentum.* Más az: hogy, noha nem Sz. Péterrül, hanem Chriſtus Vrunkrul magyarázta valamikor Sz. Agoſton amaz szókat: [Ezen az Kő-ſziklán éppítem Eccléſiámát:] de azért szabadon hágy mindent rajta, k hogy Sz. Ambrúſt kövesſe, és Sz. Péterrül érteſe azt az mondáſt. minthogy az Vrunk szavának folyáſából megis tetczik, hogy ő rólla kel érteni. Mert, mint férne egybe, hogy Sz. Péterrül nagy *Emphaſiſſal* kezdvén Vrunk szóllani, mintha ötet az igaz Vallásért, illendő tiſztességgel akarná illetni, véletlenül magára forditaná szavait? Vrunk azért az Fő fundamentum, *1. Corinth. 3. v. 11.* ő-utánna Sz. Péter: Sz. Péter-után, l az több Apoſtolokis az ő rendek-szerént.

IV. és Vtólszor: m Sz. Agoſton azzal mondgya, hogy Sz. Péternek az több Apoſtolok-fölött-való tiſztesſége jelentetett: Mert Vrunk magáért, és Sz. Péterért fizete adót, *Matth. 17. v. 27.* Ebből vónek okot az több Apoſtolok, hogy kérdezkednének, Ki vólna közöttök nagyob? Ennek-fölötte Sz. Máthe, *cap. 10. v. 2.* Pétert mondgya Elsőnek az Apoſtolok-között, noha üdő-szerént eléb követte vala Sz. András Eudvözitőnket: n *Prior ſequutus eſt Andreas Salvatorem: & tamen PRIMATVM non Andreas, ſed Petrus accipit.* Az régi Sz. Doctorokis egyenlő értelemmel, bizonyságink az Sz. Péter méltóságáról. Hallyad Sz. Cypriánuſt, és Hierónymuſt: o *Loquitur Dominus ad Petrum: Tu es Petrus, Tibi dabo Claves, & illi paſcendas mandat Oves ſuas. Et quamvis poſt Reſurrectionem Apoſtolis parem poteſtatem tribuat, & dicat; ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos: Tamen, ut Vnitatem manifeſtaret, Vnam Cathedram conſtituit, & Vnitatis ejuſdem originem ab uno incipientem, ſua autoritate diſponit. Hoc erant utiq; & ceteri Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi, & honoris, & poteſtatis: ſed exordium ab uno proficiſcitur, PRIMATVS Petro datur.* † *Super Petrum fundatur Eccleſia. Et licet idipſum in alio loco ſuper Apoſtolos fiat, & cunĉti Claves Regni cælorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur: tamen propterea unus eligitur, ut CAPITE conſtituto, Schiſmatis tollatur occaſio.* Mindenik e' két Sz. Doctorközzül Hármat mond: Először: hogy az Apoſtolságot a' mi illeti, abban egyenlő vólt Sz. Péter az több Apoſtolokkal. Másodszor: hogy az Apoſtolság-kivül, Sz. Péternek más tiſztiis vólt, az az, Fő vólt, Első vólt az több Apoſtolok-között. Harmadszor: okát adgyák, miért kellett Egy Főnek lenni az Apoſtolok-között; tudni illik: hogy, az Eggyesség meg-tartatnék. Annakokáért, mikeppen Sz. Hierónymus az Püſpökökről szólván, igazán irja; hogy, a' mi illeti az Püſpöki méltóságot, abban mind egyenlő, akár Rómában ſakár Eugubiumban viſellye ember az Püſpökséget. noha az Eggyességnek meg-tarrasáért, egynek kellett Főnek lenni: a *Vbicunq; fuerit Epiſcopus, ſive Romæ, ſive Eugubii, ejuſdem meriti, ejuſdem eſt & Sacerdotii. Quòd Vnus electus eſt, qui ceteris præponeretur, in Schiſmatis remedium factum eſt.* Szinte azonképpen, az Apoſtoli méltóságnak rendiben, egyenlők vóltak az Apoſtolok: de hogy az Eggyesség meg-maradna, és az kövétközendő üdőkre példa adatnék az Eccleſianak csendesz gondviselésében, azt akará Chriſtus Vrunk, hogy Egy Fejek lenne az Apoſtoloknakis. Mert, a' mint elébbis b hallók, nem lehet Eggyesség és csendeszség az fejetlen lábok-között: c *Neq; enim Hæreſes aliunde obortæ ſunt, aut nata Schiſmata, quàm inde, quòd Sacerdoti DEI non obtemperatur, nec Vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus IVDEX VICE Chriſti cogitatur. Cui, ſi ſecundùm magiſteria Divina obtemperaret Fraternitas univerſa; nemo adverſum Sacerdotum Collegium quidquam moveret; nemo Iudicem ſe jam non Epiſcopi, ſed DEI faceret.*

Ezekből ki-tetczik, hogy, ha szinte valami homály vólnais az Vrunk szavaiban, és csak magán ezekből nyilván nem lehetneis az Sz. Péter méltósága: mindazáltal, azoknak közönséges értelme, kik akkor éltek, mikor tiszta virágában tartatott az Apoſtoli tudomány, meg-tanítana az Chriſtus szavainak igaz magyarázattyára. Mert ezek-előtt el-titkolva nem lehetett az Vrunk szavainak értelme, kiváltképpen ily derék dologban, mely az Egyházi rend-tartáſt, és mindennapi Szokáſt illette. Annak-okáért, az ujonnan gondolt csavargó magyarázatok-ellen, mellyeket naponként kovácsolnak az Atyafiak, elég nékünk az régi Eccléſianak itileti. Nincsis az Kűlömbözőknek semmi fondamentomok az ellenkedésben. Mert, hogy Sz. Pétert az több Apoſtolok Samariában küldék, és hogy Sz. Pál meg-feddé ötet; semmit ellenünk nem bizonyít. Mivel hogy az Sz. Lelketis Chriſtus Vrunk küldötte az Apoſtolokra; ebből azért nē kövétközik az Sz. Léleknek kiſſebsége. Fineeſtis * az Sidók követségbē küldék, noha † fejek vala az Papoknak. Azonképpē az Fejedelmet, mikor botránkozáſt szerez, meg dorgálhattya az ő birodalma-alatt-lévő ember.

a *In mutatione nominis Abrahã, Iſraël, Sara.*

b *Cypri. epi. 71. n. 19. Ep. 55. n. 35.*

c *Ambroſ. Serm. 47. de Fide Petri.*

d *Baſil. Cõcion. 28. quæ eſt de Pœnitentia.*

e *Evagrius li. 2. c. 4.*

f *Tract. 56. in Ioan.*

g *Quæſt. 75. Novi. Teſt. jam citata.*

h *Lib. 2. De Bapt. contr. Dona. c. 1.*

i *Epiſt. 86.*

k *Aug. 1. Retract. c. 21.*

l *Apocal. 21. v. 14. Eph. 2. v. 20.*

m *Illa qüſt. 75. Novi Teſtam.*

n *Ambroſ. 2. Corin. 12.*

o *Cypr. De Vnit. Eccle. n. 9.*

† *Hierony. lib. 1. contr. Jovinian. circa med.*

a *Hiero. epi. 86. ad Evagrium.*

b *Supra, fol. 108.*

c *Cypr. epi. 55. n. 27. aliàs, li. 1. epi. 3.*

Act. 8. v. 14. Galat. 2. v. 11.

* *Joſue 22. v. 13.*

† *1. Paralip. 9. v. 20.*

PÉTRI PRIMATUS, *ad Succeſſores tranſit.*

Továbbá : hogy ennek az hatalomnak, és méltóſágnak, mellyet Vrunk Péterre bíza, meg-kellett az Eccléſiában maradni Sz. Péter-utánnis, nyilván vagyon :

I. Mert Vrunk az Eccléſiát fundálván, nem cſak egynehány eſztendőre rendelé az ő gondviſeléſének folyáſát, hanem példájával módotis hagya, mint kelleſſék azután következő időkben ennek viſeltetni. Mint ſzinte mikor ez világ-ſzerént valamely Váraſt éppítnek, és el-rendelik az ő gondviſeléſét; nem határoztatik egy ember életére az ő vezérléſének folyáſa, hanem, az mint el-kezdetett, ugy kell azutánnis következni.

II. Az végre rendelt az Apoſtolok idejében egy Fejet Eudvözitőnk, hogy az Szakadáſokat el-távoztatván, meg-maradna az ſzép Eggyeſſég; mint nem régen hallók az Sz. Doctoroktul. Ha pedig az Eggyeſſégnek meg-tartáſára, az Apoſtolok idéttis illett egy Főnek lenni: bizony, annak-utánna ſokkal nagyob ſzükſég vólt erre. és ugyan nemis lehetséges emberi mód-ſzerént, hogy az Eccléſiának Eggyeſſége megmaradgyon, és az verſengéſek el-cſendeſzedgyenek, ha egy Fő nincs az ſok külömbőző tagok között. Az Vj Hit kovácſoló Atyafiak-között, nyilván-való példánk vagyon erről: Kiknek ſemminémű úttyok és módgyok nincſen az meg-eggyeſülésben, ha meg-haſonlottak; a' vagy az eggyeſſégnek meg-tartaſában, ha még el nem oſzlottak. Mert az Sz. Iras cſak magán, ſoha őket egybe nē viſzi, mivelhogy azt kiki-mind az maga ſzája izi ſzerént érti, és magyarázza. Annak-okáért, még az El-ſzakadtakis, látván hogy fejetlen láb, és eſze-veſzett nyáj vólna az ő gyölekőzetek, ha Fő vezére nem vólna : vagy ez világi Fejedelmeket tartyak az Eccléſia fejének, mint Angliában : vagy Superattendenſeket rendelnek, kik az ő határokban lakozó Páſztoroknak Fejei, bűntetői, igazgatói légyenek. Es nem mondgyák akkor, mikor Superattendenſeket kel válaſztani, hogy az Apoſtolok mind egyenlők vóltak, azért nem kel ſenkinek főbnek lenni: hanem, igenis marakodnak az konczon. Ezzel meg-mutattyák, hogy nem lehet cſendeſz, ſzép folyáſa az Egyházi dolgoknak, ha Feje nincs az Eccléſiának, kitűl halgaſſon, és igazgattaſſék. Valaminémű okokat meg tud pedig gondolni az ember, mellyekért egy Tartományban lakozó Páſztoroknak Fejének kel lenni, ki őket őſzve-győjtheſſe, igazgathaſſa, törvény-ſzerént megis bűntetheſſe: ſzinte mind azon okokat fel-találjuk, mellyekért ezeknekis, az bizonyos határon-való Páſztorok gondviſelőjőknek, feje, és vezére légyen.

III. Ha az Chriſtus Eccléſiája, gondviſelő Páſztornélkül vólna, nem cſak az Sidó Synagógánál, de akármely galiba Orſzágnál aláb-való állapatban vólna. Mert, az Sidóknál † egy Papi Fejedelem vólt, kinek tartoztak engedni fejenként az Törvény dolgában. Orſzág ſincs, a' melynek Feje nem vólna. Ha azért az Eccléſia, Orſzág, Város, Akol, és ſok tagokból éppült Teſt, az mint eléb * mondók : tzűkſég, hogy Fejedelme, Birája, Páſztora, Feje légyen.

IV. Az mint az-előtt † Sz. Agoſtóntul meg-hallók, Nincs oly nyilván-való mondás az Irásban, mellyet hamiſra nem forgathat az Hit-

† *Deut. 17. v. 8.*
* *Supra, fol. 532.*
† *Supra, fol. 510.*

tűl-ſzakadott nyughatatlanſág. Miképpen tehát az Világi Orſzágok Győléſt hirdetnek ha ellenſégek támad, és ott végeznek meg-maradáſokrúl: azonképpen az Chriſtus Orſzágában módnak kel abban lenni, hogy őſzve győllyenek az Lelki Páſztorok, és végezheſſenek az békeſéges meg maradáſrul. Ez pedig nem lehet, ha egy Feje nincs az Eccléſiának. Mert, vallyon 's ki kénſzeríti az Lelki Tanitókat, hogy eggyűve győllyenek, ha nincs ſenkinek hatalma rajtok? ki ſzáb időt, és helyet az Győléſre? ki viſzi egybe, ha kűlömbet értenek? Az Világi Fejedelmeknek e'hez annyi kőzi vagyon, mint Ozánák az temjénezéshez; mint az régi Kereſztyén Cſáſzároknak, és Tanitóknak ſzavaiból [a] máſutt megértők. Es hogy moſt egyebekrűl ne ſzóllyak, igy ir ez dologrul Béza: [b] *Itaq; diſpiciendum judico, non quomodo piorum Principum præſentia excludatur à Concilio, ſed quatenus ſuis limitibus circumſcribatur, cùm in Synodo interſint, non ut regnent, ſed ut ſerviant : non ut leges condant, ſed ut ex DEI verbo, per os Miniſtrorum ipſis explicatas, ſibi & aliis obſervandas proponant.*

V. Az Vrunk ſzavai ezent jelentik, kiváltképpen a' hol Péterre bízza minden Iuhait. mert, őis egy halandó ember léven, maga ſzemélyében nem legeltethette minden Iuhait Chriſtuſnak : De mivelhogy ugy ſzólla néki, mint fő Páſztornak, kinek tiſzti őrőkké meg-maradandó vala az Eccléſiában : nem oknélkűl bíza ő-reája minden Iuhokat. Azonképpen, menyorſzág kűlcſa-nélkűl nem maradott az Anyaſzentegyház Sz. Péter halála-után. az Eccléſiának éppűleti ſem ſzűnt meg. De ha ſzintén ezek az Vrnak ſzavai homályoſban jelentenékis, hogy a' mely hatalom Péternek adaték, nem cſak maga ſzemélyét illette, hanem az ő tiſztiben kővetkőző Páſztorokatis : azzal tartoznánk, hogy ezeket oly értelembe magyaráznók, mint azok értették, kiktűl az Sz. Iráſt vőttük, tudni illik, az régi Sz. Iámborok. Ezek pedig kőzönſéges értelemmel azt irják : hogy [c] az Római Pápa, az Apoſtoli ſzéknek Fejedelemſégét birja. sőt az Római Püſpőkſéget, Apoſtoli Széknek; Apoſtoli Cathedrának nevezik. Az Chalcédoni Conciliomban azt irja Valentiniánus : hogy, [d] ugy marad helyén az Sz. Péter bőcsűlleti, ha az Római Pápát minden Papok Fejedelmének, és Birájának tartyuk. Annak-okáért, mikor ugyan ezen gyölekőzetben, az Nagy Leo Pápa levelét el-olvaſták vólna, fel kiáltának minnyájan : [e] *Petrus per Leonem iſta protulit. Piè, & verè Leo docuit.* Innocentius Pápa pediglen, Arcádius Cſáſzárt, és az ő-nékie hizelkedő Püſpőköket, Arany-ſzaju Sz. Iánoſért illyen ſzókkal veti Atok alá: [f] *Itaq; ego minimus, & peccator, cui Thronus magni Apoſtoli Petri creditus eſt, ſegrego, & rejicio te à perceptione immaculatorum Myſteriorum. Epiſcopum etiam omnem, & Clericum, qui adminiſtrare ea vobis auſus fuerit, dignitate ſua excidiſſe decerno.* Az Római Pápának [g] elő-ſzámlált bőcsűlletes Privilégiomiból is ki-tetczik, hogy az Apoſtolok idejetűl-fogva, ſzinte Hat-ſzáz eſztendeig, az egéſz Kereſztyén világ Sz. Péter Székiben űlő Fő Papi Fejedelemnek és Sz. Péter [h] *Succeſſorának* tartotta az Romai Pápát. Azután pedig, ſemmi változáſt : nē emlitnek az Római Püſpőkökben az régi irások, mellyekbē ſokkal kiſſeb dolgokis fel jegyeztettenek. Ki tetczik azért, [k] hogy az Sz.

a *Logi alogi, fol. 107. Epi. 2. ad Alvin.*
b *Beza, in Confeſſ. cap. 5. §. 15.*
c *Aug. Epi. 162. relatus fo. 606. 620.*
d *Supra, fol. 647.*
e *Niceph. li. 16. c. 30. circa medium.*
f *Niceph. li. 13. c. 34.*
g *Supra, fol. 646*
h *Supra, fol. 581.*
i *Vide ſupr. fol. 615.*
k *Vide Anacletum, Diſtinct. 22. c. Sacramenta. Marcellum, Cauſa, 24. quæſt. 1. cap. Regamus. Nicolaũ Diſt. 23. cap. Omnes.*

Péter Fejedelemségének, igaz gyökeres birodalmában maradtak az Római Pápák. Nemis nevezhetni semmi színnel máſt, ki ebben az Eccléſiának állandó tiſztiben Sz. Péternek *Succeſſora* lehetne, az Római Pápa-kivül.

Ez-ellen ſemmit ollyaſt nem mondhatnak az Atyafiak, hanem csak azt forgattyák, hogy az Római Pápák gyakran el-tévelyedtek, ugymint Libérius, Honórius, és egyebek. Maga olynak kel az Anyaſzentegyház Fejének lenni, a' ki hamiſſágra ne viheſſe az Vr Iuhait.

Vide ſuprà, fol. 528.

De kűnyű erre az válaſz : Mert, mi azt nem vitattyuk, hogy az Pápa meg nem csalatkozhatik; és irásában, vagy beſzédében hamiſſat nem mondhat; nemis szűkséges ez, az Eggyeſſégnek meg-őrzésére : hanem szinte igaz elég, hogy eggyűtt az Közönséges Gyölekőzettel, tévelygéſre nem juthat : és csak magánnis az Pápa, midőn magyarázza az Iſtétűl ki-jelentetett Igazſágot, kötelezvén arra, hogy minnyájan illyé értelmet kövesűnk, akkor tévelygéſt ne tanithaſſon, minthogy az Iſtennek fogadáſa-ſzerént nemis tanithat. Mert, az mely Iſten azt fogadta, hogy az Anyaſzentegyházat el nem haggya tévelyedni, arrais kötelezte magát, hogy a' kit Elöttünk-járóvá tött, és a' kinek engedelmeſſége-alá rendelt, nem ſzenvedi hogy minket hamiſſágra kötelezhesſen. Azért Libérius Pápa, ha Athanáſiuſt kárhoztatta, nem Hitiért, hanem erkölcséjért kárhoztatta. mert meg-csalák, és el-áltaták ötet az Ariánuſok, ſok hamis hir hordozáſſal. Az Első Honóriuſt, kárhoztatá az Hatodik Közönséges Gyölekőzet : mert némely leveleiből, mellyeket *privatim* irt vala, azt itilte, hogy Honórius az Monoteliták tévelygéſében botorkázott. noha az egéſz Eccléſiát ſoha erre az hamiſſágra nem kötelezte. Es ugyan ezent kel az több Pápák eſetirűlis mondani. Aztis eſzünkben tartván, † hogy ſok dolgokat hoz-elő Gratiánus az Pápák irásiból, mellyekben az Pápáknak mint *Privatus Doctoroknak*, csak vélekedési foglaltatnak.

† *Notavimus id ſupr. fol. 528.*

MASODIK RESZE.

AZ ROMAI PAPA NEM ANTICHRISTVS.

AZt tudgyák a' mi Szomszédink, hogy néma barmokra találtak, kik vagy okoſſágtalanſágokból eszekben ne vehesſék, vagy meg-kötött nyelveknek fogyatkozáſából, meg ne fedhesſék az ő trágár patvarokat, és káromló szidalmázásokat : De légyen áldott az Vrnak neve, ſem eszt, ſem nyelvet kölcsön nem kérünk ő-tőllők. Azért meg-higgyék, hogy rajtunk ſem haggyuk az ő dohos kérődéseket, hanem bővségesen, és né-talám nyilvábbánis, hogy ſem kévánták vólna, meg léſzé válaſz-tételek.

Közönségesen az Vj Tanitók, fel-törlött homlokkal, és nagyon felemelt szemöldőkkel, mint egy erős kő fal-alatt, ugy állanak amaz temérdek rágalmazáſnak paiſſa-alatt : hogy, az Római Pápa amaz veszedelemnek fia, az nagy Antichriſtus, kiben nem csak az moſtan-élő, de az régen meg-hólt Keresztyén Fejedelmeket, és Sz. Iámborokatis, kik az Római Pápát Fejeknek tartották, csuda nagy gyalázattal illetik. Hogy pedig fondamentom-ſzerént, szegeſen, és magyarúl meg-felelheſsűnk az Barátinknak; tekincsük-meg elsőben az ő patvarokat : igy kűnnyebben meg-érthettyük, mit kelleſſék hamiſſitanunk, a'vagy ellenek erősſitenünk.

§. 1. Mivel színlik az Pápa gyalázáſát az Atyafiak.

Nagy munkával kéſzítetett Bizonyſágokkal akarnak az Vj Prædikátorok valami fóltos berhét tóldozni földozni az ő képtelenſégeknek, hogy ki ne teſſék rútsága. Azért, hogy az Pápa légyen az Antichriſtus, igy bizonyittyák : I. Sz. Iános azt mondgya : hogy *a* az Hét hegyen éppitett Váraſon úl amaz Aszszony-állat, az Antichriſtus; mely Váraſt, Babyloniánakis nevez. Bizonyos pedig, hogy Róma éppittetett annyi számu hegyeken, és ötetis nevezi az Irás Bábylonnak, a' mint magyarázza Tertulliánus, Hierónymus, és Sz. Agoſton. Az Beſtiának neveis, *b* mellyet Sz. Iános emlit, *666.* az Római Pápához illik. mert, az Irenæus *c* mondáſa-ſzerént, ebben az Görög szóban, *Latinos*, fel-találtatik ez az szám. II. Dániel Próféta, a' minémű bélyegit adgya az Antichriſtuſnak, azok mind-eggyig az Római Pápához illenek. Azt mondgya: *d* hogy az Antichriſtus mindent kedve-ſzerént fog cselekedni. Az Római Pápais, ha Ezer lelkeket pokolra viszen, ſem akarja, *e* hogy ötet meg szóllitcsák. Az Antichriſtus, Iſten fóliben emeli magát. Az Pápa ſem elégszik-meg azzal, hogy az ő *Traditióit*, mint Iſten ſzavait mutogattya, és Törvényeket szab, mellyekkel lelki eſméreteket örök kárhozat-alatt kötelez: hanem, azt akarja el-hitetni, hogy az Evangéliom és az Apoſtolok-ellenis végezést szerezhet. III. Sz. Pál Apoſtol az Antichriſtuſrul azt irja : hogy, az Iſtennek templomában úl, mutogatván magát mintha Iſten vólna, és ſok tettetes csudákban dicsekedik. Ezek mind az Pápához illenek. Mert ő, az Eccléſiában úlvén, ebben mintha Chriſtus helytartója vólna, nagyon púposkodik, és muſtráltattya ſok hamis Csudáit. IV. Sz. Gergely Antichriſtus elől-járójának nevezi azt, a' ki magát Közönséges Püſpöknek mondgya, mint ám az Római Pápa. Sz. Bernárdis panaſzolkodik gyakran, hogy az Római Pompában, az Antichriſtus jelengeti magát. Ezek az dandárok, mellyekkel az Atyafiak viaskodnak.

a Apoc. 17. v. 5. 9.

b Apoc. 13. v. 18.

c Iren. lib. 5. cap. 30 n. 10.

d Daniel. 11. v. 16. 36.

e Diſtinct. 40. c. ſi Papa.

2. Theſſal. 2. v. 3.

f Cypri. Epi. 70. n. 25. epi. 74. v. 8.

g Tert. cont. Pſychicos, in fine.

h Hieron. in Pſal. 5.

i Aug. ſupr. fol. 534.

k To. 6. li. 2. cōt. Adverſar. Legis cap. 12.

l Matth. 11. v. 14.

m Luc. 1. v. 17.

§. 2. Meg-hamiſſittatik az Atyafiak káromláſa.

Minek-elötte továb mennyünk, Két dolgot kel eszünkben vennünk. Elöször : Hogy az Antichriſtus neve, nem egyképpen vétetik. Mert, Néha mind azokat jegyzi, kik az Chriſtus Igazságátul el-szakadván, hamis tévelygéseket, és Eretnek vallásokat hintegetnek; a' mint *f* Cypriánus, *g* Tertulliánus, *h* Hierónymus, és *i* Sz. Agoſton fel-jegyzették : *k Qui ſub nomine Chriſti, Chriſtianum ſe videri volens, extollitur contra Chriſtum, oſtendit ſe Antichriſtum; non illum majorem ceteris, ſed ex his aliquem, de quibus dixit Ioannes, nunc Antichriſti multi facti ſunt. eos enim dicebat Hæreticos, qui temporibus Apoſtolorum eſſe jam cœperant.* Miképpen azért Eudvözitönk Keresztelő Iánoſt *l* Illyésnek nevezi; mert az Angyal mondáſa-ſzerént, *m* az Illyés lelkével bővelkődött : azonképpen az hamis Tanitók, Anti Chriſtuſnak

mondatnak: mert ezen Lélektûl hordoztatnak, melytûl az Antichriſtus. Néha pedig az Antichriſtus nevén, amaz veſzedelemnek fiát értyûk, ki leg-fôképpen ellenkezik Chriſtus Vrunkal. Az tellyes Sz.Irásban,egyébûtt az Antichriſtus nevét nem olvaſſuk,hanem Sz.Iánoſnál *a* négyſzer. Eo pedig, mind a' Két értelemben ſzóll az Antichriſtuſrul: az El-jôvendô nevezetes Antichriſtuſt meg-válaſtván azoktúl, kik immár ô idejében Antichriſtuſoknak mondatnak vala. Nékûnk moſt csak amaz nevezetes Antichriſtuſrúl léſzen kôzbe-vetésûnk az Atyafiakkal.

Másodſzor: Azt kel eſzûnkben tartanunk,a' mit ez-elôttis *b* említénk Sz. Agoſtonnal: hogy az Apoſtolok, keveſet,és homályoſon ſzóllottak irásokban az Nagy Antichriſtuſrúl: leg-fôképpen azért, a' mint Arany-ſzáju Sz. Iános *c* fel-jegyzette, hogy, ha errôl nyilvábban ſzóllottak vólna; az Római Birodalomnak romlásárúlis ollyat kellett vólna ſzóllani, kibôl galyibájok kôvetkôzôtt vólna. Annak-okáért Sz.Pál, *d* nagy kerûlô beſzéddel emlekezvén errûl, azt mondgya: hogy,tudgyák az Hivek, minémû akadék légyen az dologban, hogy még moſt ki nem jelenik: és inti ôket, hogy nem csak az írva adott dolgokat, hanem az mit ſzóval vôttekis,meg-tarcsák. Ki-tetczik ebbôl,hogy az Apoſtoloktul,oly dolgokat tudtak az Hivek amaz nagy Antichriſtuſrúl, mellyek az Sz.Irásban nincſenek ki-fejezve,hanem csak ſzóval adattanak azok-eleiben, *e* kikre az Eccléſiának gondviſeléſe bizatott vala. Mert ezeknek meg-magyarázták az Apoſtolok az Sz. Irás mondáſit, mellyek az Antichriſtuſt árnyékban jelengették. Azért, ſzinte mint egyéb nehéz dolgokban,az Sz. Doctoroknak kôzônſéges értelmét, mint az Apoſtolok tanitáſából származott Igazſágot, bé-vészûk: ugy ittis, a' mit egy nyomba tanitnak az Anyaſzentegyháznak régi fô Vezéri az nagy Antichriſtuſrul,ha ſzinte oly nyilván az Sz. Irásban ki nem vólnánakis fejezve, ugyan el kellene hinnûnk, hogy ezeket Apoſtoli *Traditióbul* vôtték az Régi Szentek,mint ſzinte az Sz.Irásnak Kônyveit. Mert,a' kik elégſéges bizonyſágokarra, hogy valamely Kônyvet Sz.Irás-kôzben vétesſenek, ugy hogy ſenki az Sz.Kônyvek-kôzzûl ki ne merje rekeſzteni, a' mit ezeknek tanubizonyſága meg-erôſſit; vallyon 's miért nem vólnának elégſéges tanúk egyéb dolgokrais? Ennek-fôlôtte: derék és igen ſzûkſéges dolog az Antichriſtuſnak eſméréſe. Mivelhogy azért 'a ſzûkſéges dolgokrul világos tanitáſt mondnak az Atyafiak lenni az Sz.Irásban; nem hihetſéges, hogy csak az régi Sz.Doctorok nem látták vólna délben az Nap-világot:és Ezer eſztendôtûl-fogva, álmokban ſe ôtlôttek vólna azok az nyilván-való dolgok, mellyeket moſt az Luther Prædikátorok lábokkalis meg-taſzithatnak. Azt mondgyák némellyek: hogy az Antichriſtuſrul-való irásokat nem értették akkor, midôn ki nem jelent vala az Antichriſtus: Moſt pedig, hogy ám kin vagyon farka, kûnnyeb értelme vagyon az Irásoknak. De ki nem láttya,hogy ez merô csavargás, *Petitio Principii*,melyben azt vetik fondamentomul,a'mit meg kellene bizonyitani,tudni illik, hogy immár el-jôtt az Antichriſtus.

Ezeket meg értvén, rôvideden csak Nyólcz Bizonyſágot támaſz-

a *1.Joan.2. v.18. 22.ca. 4.v.3. 2.Joã.v.7.*

b *Suprà,fol. 477.*

c *Chryſoſt. homil. 4. in 2 Theſſ. 2.*

d *2.Theſſ.2. v. 6.*

e *Vide ſuprà fol. 478.*

tok, hogy az Római Pápa nem Antichriſtus:

Első Bizonyság: Minden kétség-kivûl vettetett, hogy az Római Pûſpôkôk, az Apoſtolok idejében,és azutánnis ſok ideiglen, Antichriſtuſok nem vóltanak,mint † ez-elôtt meg-bizonyitám, és az Atyafiak ſem tagadhattyák. mert az egéſz világ-elôtt tudva vagyon, hogy az Római Pûſpôkôk, egéſz Három-ſzáz eſztendeig, minnyájan Mártyrumſágot ſzenvedtek az Chriſtus bizonyſága-mellett. Ha azért annak-utánna Antichriſtuſſá változtanak; Három az Kérdés:

I. Mi ûdôben, és ki-által lôtt ez az változtatás? az az, Ki vólt elsô, a' ki az igaz Páſztorſágból ki-állott, 's Antichriſtuſſá változott? Mert alattomba, és titkon nem lehetett ez az változás, mivelhogy az Chriſtus, és az Antichriſtus Orſzága-kôzôtt, az ô tanitáſi, erkôlcsi, ſzer-tartási-kôzôtt,temérdek,és meg tapaſztalható kûlômbôzés,sôt ellenkezés vagyon. Lehetetlen azért, hogy ſenki az nagy változáſt eſzében nem vôtte vólna, nem ellenzette vólna, az dolgot irva nem hatta vólna. Vallyon,az mely Római Pápa leg-elsôben Antichriſtus kezdett lenni; ô kôzôtte, és az ô-elôtte-való igaz Páſztor-kôzôtt, nem iſzonyú kûlômbôzésnek kelletté lenni? Mint lehetſéges tehát,hogy ezt ſenki meg ne jegyzette vólna?hogy egy ſzem-pillantásban, ellenzés-nélkûl, az egéſz Keresztyén világ az Antichriſtus-mellé hajolhatott vólna? Akármely kitsid Szakadáſoknak kezdetit, fel-jegyzették az Egyházi Hiſtoriákban: mint múlhatott csak ez az nagy változás halgatásban? mint lehetett oly ſovány az Chriſtus Igazſága, hogy e' mellett ſenki az Antichriſtuſſal fel nem mert tenni:bajt nem mert víni? Soha pedig nem nevezhetik, ſem idejét, ſem emberét, az Római Pápák tanitáſa és igaz Páſztorſága változáſának, mint elébbis † meg-mutatók.

Bonifáciuſt emlegetik az Atyafiak, mivelhogy ôtet Fócás Cſáſzár, *Vniverſalis* Pûſpôknek nevezé, és ezt akarják az Sz. Gergely ſzavaival Antichriſtuſſá tenni. De Hazugſág az, hogy Sz. Gergely Antichriſtuſnak nevezné,a' ki *Vniverſális* Pûſpôknek hivattatik.Mert * az maga ſzavaiból hallók, hogy Antichriſtus Hopmeſterének, 's nem Antichriſtuſnak nevezi azt, a' ki oly értelemmel *Vniverſáliſnak* hívattya magát, a' minémût ô meg magyaráz. Hazugſág azis, hogy Fócás az Római Pápát *Vniverſáliſnak* nevezte vólna. Mert az Hiſtoriákból meg értôk, † hogy Fônek, és Elsônek mondotta, *Oecuménicuſnak* nem nevezte. Hazugſág azis,hogy Bonifácius idejébe valami változás lôtt vólna az Pápák bôcsûlletiben.mert ô-elôtteis az egéſz Kereſztyénſég,Fônek és Elsônek tartotta az Római Pápát, a' mint hogy ezt ſok példákból * meg-bizonyitók.

II. Ha az Római Pápa az egéſz Római Eccléſiával egyetemben Antichriſtus kezdett lenni: ennek-elôtte Száz, Két-ſzáz eſztendôvel, hol vólt,és mellyik vólt akkor az Chriſtus Eccléſiája,melybé tartoztak menni, a'kik ûdvôzûlni akartanak? Mert,a' mint † hallók, minden ûdôben kellett az igaz Eccléſiának lenni. Nem nevezhetni pedig más gyôlekôzetet,az Római Pápához halgató Eccléſián-kivûl, melyben mehetett vólna, ez-elôtt Két, Három, 's Négy-ſzáz eſztendôvel, az ki Kereſztyén-

† *Suprà,fol. 603.& ſequentibus.*

I. KERDES.

Vide ſuprà, fol.612.615.

† *Suprà,fol. 605.& ſequentib.*

* *Suprà,fol. 649.*

† *Suprà, fol. 647.initio.*

* *Suprà,fol. 646.& ſeq.*

II. KERDES.

† *Suprà,fol. 621.*

né akart lenni, a' mint hogy eztis erőssen meg-bizonyitók.

III. KERDES. III. Mivelhogy az tanitásnak sok czikkelyében vagyon kőzbe-vetés; mutassák-meg az Atyafiak, ezek-kőzzűl mellyik változtatta Antichristussá az Római Pápát? Ezt, bizony, kűlőmben meg nem nevezhetik, hanem ha elősző az Sz. Irásból meg-mutattyák, hogy mindgyárt Antichristussá lészen, valaki azt az Articulust tanittya. Azután osztán feljegyzik, Ki vólt, a' ki ezt az Articulust leg-elősző bé-hozta az Eccléziában? Azért, oly dolgot nem kel nevezni, mellyet az egész Keresztyén világ vallott, még minek-előtte az Pápa Antichristussá lenne; † ugy mint az Purgátóriomot, az Szenteknek-való kőnyőrgést, és ezekhez hasonlókat: hanem, valami oly Vjságot nevezzenek; mellyet elősző is az a' Pápa kezdett tanitani, ki nagy *Metamorphosissal* Antichristussá változott. Ha pedig semmit ezekben meg nem fejtegethetnek, fallyák bellyeb az sipot, és továb ne dőglellyék káromló szidalmokkal az egeket.

† *Supra, fol. 607.*

Masodik Bizonyság: Az Apostolok idejétűl-fogva Sz. Agostonig, és az Hát Kőzőnséges Győlekőzetig, az egész Keresztyén világ az Római Pápával egy Vallásban maradott, *a* mint eléb meg-bizonyitám. Es akkor immár, *b* mind az Pápának Főbségét, mind az *c* Szenteknek-való kőnyőrgést, és egyéb hasonló dolgokat, mellyeken rágódnak, és tördelik fogokat az Atyafiak, szinte ugy hitte az Keresztyén világ, mint mostan. Azonképpen, *d* az Atyafiaknak sajat tanubizonysága-szerént is, Ezer esztendőtűl-fogva az Római Pápa tanitása uralkodott az egész Keresztyén világon. Mert, noha az Görőgők kűlőmbőztek, de a' mint eléb mondám, *e* oly dolgokban vólt ez az egyenetlenség, mellyekben az Atyafiak sem haggyák helyén az Görőgők vélekedését.

a *Supra, fol. 605. 607.*
b *Supra, fol. 646.*
c *Supra, fol. 608.*
d *Supra, fol. 146. 306.*
e *Supra, fol. 155.*

Ezek igy lévén, Ha az Római Pápa Antichristus vólt; kővetkőzik: I. Hogy *f* az Pokol kapuja győzedelmes vólt az Christus Eccléziáján, melynek Ezer esztendőtűl-fogva egy igaz Pásztora, egy Bajnakja, nem találkozott. sőt egy kőz embert nem nevezhetni, a' ki az Antichristus szekere farkán nem ült vólna, Szer-tartásban, és tanitásában nem részesült vólna. II. Mivelhogy *g* veszni kell mind azoknak, valakik az Antichristus-után indúlnak: kővetkőzik, hogy az régi Sz. Mártyrok, Doctorok, és egy szóval az egész világ, mind pokolra hányattatott Ezer esztendőtűl-fogva. Az mi jámbor szűléink, az mi Szent Királyink; ennyi sok Csudákkal, és tekélletes erkőlcsőkkel virágzó Istenes emberek, mind őrdőg rabjai vóltanak: Az Pogányságból, hogymár az Christus zászlója-alá eskűdvén, az Sátánnak hivségére kőteleztettek. Azért heába zengett az Isten igéje; az Keresztség, és egyéb Szentségek, haszontalanok vóltanak; magtalan vólt az Christus Iegyese az Anyaszentegyház. Az mi kegyelmes Istenűnkis, ugy el-feletkezett vólt az ő Iuhairúl, hogy mind eggyig Farkas torkában veszténének.

f *De his absurdis, verba Patrum vide Supra, fol. 144.*
g *Apoc. 13. v. 8. cap. 14. v. 11.*

Harmadik Bizonyság: Sokaknak kel Antichristusoknak lenni, ha mind Antichristusok az Római Pápák. Az Irás pedig, és az egész Keresztyén világ, amaz Nagy Antichristust, egy személynek jelenti. Mert Sz. Pál, az Görőg bőtű-szerént igy szóll: [Mig el nem jő amaz nagy szakadás, és ki nem nyilatkozik amaz bűnnek embere, amaz veszedelem fia, amaz ellenkező.] Láddé, hogy mindenűtt csak egy számban szóll az Apostol? Bizony, ha egynél tőb vólna amaz Nagy Antichristus; nem adott vólna szánszándékkal okot Sz. Pál, hogy az emberek az ő szavából kűlőmbet alithattak vólna: hanem szinte oly kűnnyen tőb számban nevezte vólna az embereket, és az veszedelem fiait. Azonképpen Vrunk az Antichristusrul igy szóll: [En az Atyám nevében jőttem, és nem fogadtatok engemet: ha más jővend maga nevében, azt bé-fogadgyátok.] Ittis csak egyrűl vagyon az szó, *Alius: in nomine suo.* Az Sidókhoz maga nevével egynél tőb nem jő, a' kit Messiás-gyanánt ők is bé-fogadnak. mert a' tőb hamis Profétak, nem magok nevében jőnek, hanem az Istentűl-való kővetségeket tettetik. Azonképpen az Sz. Iános Látásában, és Dániel könyvében sincs csak egy bőtűs, mely az Antichristust egynél tőbnek jelentené. Az régi Doctorokis ezent tanittyák: † *Antichristi adversus Ecclesiam sævissimum regnum, licet exiguo temporis spatio sustinendum, donec DEI ultimo Iudicio, Sancti Regnum accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur. Tempus quippe, & tempora, & dimidium temporis, annum unum esse, & duos, & dimidium, ac per hoc tres annos & semissem, etiam numero dierum posteritus posito diluceseit.* * *Dicimus, quod OMNES Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando Regnum destruendum est Romanorum, Decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se dividant, & Vndecimum surrecturum esse Regnum parvulum; &c. Quasi oculi hominis erant in cornu, ait Daniel: ne eum putemus Dæmonem, sed VNVM de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter.*

† *Aug. 20. Civit. c. 23.*

* *Hier. in cap. 7. Danielis.*

Negyedik Bizonyság: Az Antichristus jővetelinek módgyából vétetik. Melyrűl Három dolgot olvasunk: I. Hogy szakadással, és meghasonlással lészen az ő ki-jelenése: *Nisi venerit discessio primum: donec de medio fiat.* Ezen az szakadáson, az Vj Atyafiak értik az eléb meg-győkerezett Apostoli igaz tanitástul-való el-hanyatlást. Az régi Szentek pedig, *a* minnyájan (a' mint csak most hallók Ieronymustul) magyarázzák ezen az Római birodalomnak Tiz Királyra-való oszlását, kik mind nevét 's mind bőcsűlletit az Római birodalomnak el-temetik. Ezt jelengeti *b* Dániel és *c* Sz. Iános az ő Látásában: Mert, egy Tiz-szarvú állaton irja hogy űl vala amaz Aszszony, mellyen az *d* Hét hegyen éppitetett Várast érti. Melléje-veti: *e* hogy az Tiz Király meg-fosztya, és hamuvá tészi az Várast. Azért irja Sz. Pális; hogy az Vr napia el nem jő addig, mig vége nē lészen, tudni illik, az Római birodalomnak; és a' mig az Antichristus el nem jővend. II. Vrunk azt mondgya: *f* hogy ezt az maga nevében el-jővendő Antichristust, kedvesen fogadgyák az Sidók. Vgyan ezent irják Sz. Pál-után az régi Sz. Doctorok: Sz. Agoston, *Tract. 29. in Ioan.* Sz. Ambrús, *2. Thessal. 2.* Cyrillus, *Catechesi 15.* Sz. Gergely, *lib. 11. epist. 3.* Azért Sz. Ambrús innen bizonyittya, hogy Kőrnyűl-metéltnek kel az Antichristusnak lenni, mert az Sidók őtet kűlőmben nem kedvellenék. III. Meg-tagadgya Christus Vrunkat az Antichristus, mint *g* Sz. Iános nyilván irja: magát pedig Messiásnak, sőt ugyan Istennek

2. Thess. 2. v. 3.
a *Iren. lib. 5. c. 25. Chrysost. Homil. 4. in 2. Thes. 2. Cyrillus Cateches. 15. Ambros. 2. Thess. 2.*
b *Daniel. 7. v. 7. 8. 24.*
c *Apoc. 17. v. 12.*
d *v. 9. 18.*
e *v. 16.*
f *Joan. 5. v. 43.*
2. Thessal. 2. v. 10.
g *1. Joan. 2. v. 22. cap. 4. v. 3.*

Joã. 5. v. 43.

nek mutogattya. Ezt jelenti Vrunk, midőn azt mondgya, hogy maga nevében fog-jőni. Mert, ha Istennek nem mondaná magát, az Isten kővetségével kellene színessé tenni tanitását: *a Qui à semetipso loquitur. Hic erit ille, qui vocatur Antichristus, extollens se, sicut Apostolus ait, supra omne quod dicitur DEVS. Hunc suscipietis: significavit, eos Antichristum susceturos;* b *Falsò Christum seipsum vocantem, ac per hanc Christi appellationem, Iudæos decipientem.* Vgyan ezent tanittya *c* Sz.Pál, és *d* Dániel Próféta, midőn azt irják: hogy, az Antichristus magát Istennek mutogattya, és fellyeb magaszt allya mindennél, a' ki Istennek mondatik.

Ezekből ki-tetczik, hogy az Pápa nem Antichristus. Mert, Előszőr: A' mi illeti az Szakadást; az Római Pápák el nem szakadtak attul az hittűl, mellyet az Apostoloktul vőttenek; mint eléb *e* meg-mutatám. Nemis adhattya senki idejét, személyét, módgyát ennek az el-szakadásnak. Az Római birodalomnakis ollyan formán-való változása még ekkoráig nem vólt, a' minéműt Dániel és Sz. Iános jelent. Másodszor: Az Pápák-kőzzűl, senki kőrnyűl-metéltetett Sidó nem vólt Ezer esztendőtűl-fogva. Nemis fogadták az Pápát az Sidók, hogy ő-hozzá halgattanak vólna. Harmadszor: Soha csak egy Pápa sem tettette magát Messiásnak, vagy Istennek, hanem *f* az Christus Szolgainakis Szolgájának irták magokat. Nemis vólt soha senki oly bolond az Keresztyénségben, *g* ki az Pápát Istennek nevezte vólna, annál kűlőmb értelemben, melyben az Sz. Irás Isteneknek hija az Gondviselőket. Ki-tetczik ezekből, mely rútúl arczul csapdossák az Atyafiak az magok tanitását, midőn egy-felől az Pápát Antichristusnak nevezik, más-felől azt fogják reá, hogy az Bálványozást űzi az Szentek tiszteletiben. Maga az Antichristusrul azt mondgya az Irás: *h Extollitur supra omne, quod dicitur DEVS. Elevabitur adversus omnem DEVM, & adversus DEVM Deorum, nec quenquam Deorum curabit:* hogy senkivel semmit nem gondol, valaki Istennek nevezetik, hanem azoknál mind nagyobnak mutattya magát az emberek-előtt, noha az Dániel mondása-szerént, *i* titkos helyében Eordőgnek szolgál.

Eotődik Bizonyság, az Antichristus birodalmának idejéből vetetik; Melyről Két dolgot olvasunk: I. Hogy az Antichristus, világ végén, csak az Itilet-előtt lészen. Ezt jelenti Sz. Pál, midőn azért mondgya hogy *k* az Vtólső napnak kőzel-létét nem kel hinni, mert még az Antichristus ki nem jelentetett. Tehát, az Vr napiát akkor kel várni, mikor meg-jelenik az Antichristus; a' mint hogy ezt az Sz. Doctorokis nyilván tanittyák: *l Cùm vastaverit Antichristus omnia, regnans annis tribus, & mensibus sex, & sederit in templo Hierosolymis: tunc veniet Dominus de cælis in nubibus, in gloria Patris.* *m Circa Iudicium, has res didicimus esse futuras, Eliam Thesbitem, Fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum.* *n Tribus autem annis, & sex mensibus talia audens, à secundo glorioso adventu filii DEI, deprimetur.* II. Az Antichristus birodalmárul azt olvasuk, hogy rővid ideig tart. Mert, noha fel nem jegyzi az Irás, hány esztendeig tusakodik, hogy elő-vigye dolgát: de az fel-emelkedett birodalomrul azt mondgya, hogy *o* meg-rővidittetik. Dániel Próféta két helyen irja: hogy, *p* az ő hatal-

a *Aug. tract. 29. in Joan.*
b *Cyril. Catechesi 15.*
c *2. Thessal. 2. v. 4.*
d *Daniel. 11. v. 36. 37.*
e *Supra, à f. 604.*
f *Supra, fol. 176.*
g *Logi alogi, fol. 60.*
h *Paulus & Daniel locis citatis.*
i *Daniel. 11. v. 38.*
k *2. Thessal. 2. v. 3.*
l *Iren. lib. 5. cap. 30.*
m *Aug. 20. Civit. c. ult.*
n *Cyrill. Catech. 15.*
o *Matt. 24. v. 22.*
p *Daniel. 7. v. 25. cap. 12 v. 7.*

ma

ma, ideig, ődőkig, és ődőnek feléig tart. Magyarázván ezt világosban, utánna-veti: *a* Az ődőtűl-fogva, hogy el fogy az szűnetlen Aldozat, és az puszta ságnak iszonyusága léend, Ezer két-száz kilenczven nap lészen. Sz. Jánosis eggyűtt azt mondgya: hogy *b* Negyven-két hólnapig tapodgyák az Sz. Váras t az tisztátalanok. Az 1290. nap, tiz nappal tőb az 42. hólnapnál: de egész hólnapot nem tészen az tiz nap; nemis őregbitheti az hólnapnak számát. Másutt, ezen Sz. Iános, *c* fájdalommal-szűlő Aszszony-állatnak személyében az Ecclésiát jelenti, mely az sárkány-előtt, ődőig, ődőkig, és ődőnek feléig pusztában tartaték, az az, *d* Ezer két-száz hatvan napig. Végezetre: az Sátánnak az Szentek-ellen-való győzedelmét, *e* Negyven-két hólnapra határozza Sz. Iános. és azt veti-utánna: hogy, *f* kevés ideig lészen megódozva az Sátán. Hallók ez-előtt Sz. Irenæus Mártyr szavát ez dologrul. Sz. Agostontúlis azt tanúlók: hogy, a' ki csak álmos szemmel olvassais az Irást, ebben semmit nem kételkedhetik. Azt pedig nem mondhatod, hogy *Numerus certus pro incerto ponitur*, ez a' nevezetes számú napok, bizonytalan nagy ődőért vétetnek. Mert, Egy az: hogy, Ezer őt-száz esztendeig, senkinek az Régiek-kőzzűl, csak ketség-képpen sem jutott eszében ez az magyarázat. Más az: hogy, noha mikor valami nagy számot akarunk jelenteni, Ezert, vagy Hat-százat nevezűnk: de merő bolondság vólna, ha tudnád hogy Ezer esztendeig tartott valamely Ország, és azt mondanád felőlle, hogy Harmadfél esztendőt, a' vagy Ezer két-szaz kilenczven napot tartott. Végezetre: mikor valamely nevezetes számot bizonytalan sokaságért veszűnk, nem szokás, hogy fél számokat emlitcsűnk, ugy-mint más-felet, vagy harmad-felet: hanem, egész számokat nevezűnk, Ezert, vagy Hat-százat, &c. Azon-kivűl, *Improportionatum numerum*, egymástul igen távul járó számokat sem szoktunk illyenképpen ejteni. mert, ha egy sereget látunk, melyben kőzel Ezer Kopiás vagyon, nem mondgyuk, hogy vannak tizen az Kopiások. Tehát, az Sz. Irás sem nevezne ily rővid Nap s' Hólnap számot az Antichristus Vraságában, hogy nagy sok ideiglen regnálna.

Ezekből ki-tetczik, hogy az Pápák nem lehetnek Antichristusok. Mert Ezer esztendőnél tőb, hogy ők illyen rendel kővetkőztek egymás-után, mint szinte mostan. a' mi Calendáriumunk pedig, Ezer esztendőt rővid ődőnek nem mutat. Ha az Atyafiak † *Almanákja* kűlőmbet tart, és *g* Ezer esztendő csak ollyan ő-nállok, mint az tegnapi nap: ám bár szegezgessenek az Pápákon.

Hatodik Bizonyság, az Antichristus birodalmának terjesztéséből lehet. Errűl Három dolgot olvasunk: I. Hogy az Istennek népe-ellen nagy űldőzést támaszt, ugy hogy az Vrunk mondása-szerént, *h* soha nem vólt oly szőrnyű nyomorusag ez világon, mint akkor lészen. Mert, a' mint Sz. Iános mondgya, *i* az Eordőg, a' ki most ugy tetczik hogy kőtve vagyon, akkor fel szabadul, hogy hadakozzék az Szentekkel: *k Datum est illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & linguam, & gentem.* *l Facient, ut quicunq; non adora-*

a *Danie. 12. v. 11.*
b *Apoc. 11. v. 2.*
c *Apoc. 12. v. 14.*
d *Ibid. v. 6.*
e *Apoc. 13. v. 5.*
f *Apoc. 20. v. 3.*

† *Calendarium.*

g *Psal. 89. v. 4.*

h *Matth. 24. v. 21.*
i *Apoc. 20. v. 3.*
k *Apoc. 13. v. 7.*
l *v. 15.*

verint imaginem Beſtiæ, occidantur. a Libyát, Ægyptuſt, Æthiópiát meg-győzi. És az több kegyetlenkedéſi-kőzőtt, b bizonyos jeltis ád, mellyet kicſintől-fogva nagyig minnyájan homlokokon vagy job karjokon viſellyenek, és valaki ezt fel nem véſzi, ſemmit nem léſzen ſzabad venni, vagy el-adni. II. Hogy kűlső birodalmát terjeſzſze, nagy hadakat viſel, és ezekkel megis hódoltattya az Világnak job réſzét. Azért irja Sz. János: hogy, c az világnak négy ſzegeletibűl őſzve-győjtött hada az Antichriſtuſnak annyi léſzen, mint az tenger fövénye, és az egéſz világot el-futtya. Azért d minden Nemzeteken fog uralkodni, és az Római birodalmatis el-temeti tellyeſſéggel; a' mint az Harmádik Bizonyſágban meg-mutatók. III. Tettetes, de hazug Csudákkalis e bizonyítani fogja méltóſágát az Antichriſtus. Nevezet-ſzerént, f a' ki hóltnak látſzik vala, azt meg-gyógyíttya; tűzet ſzállit az égből; és az Nagy Beſtiának képével ſzót adat. Ezeket Hazug Csudáknak nevezi Sz. Pál; nem csak azért, hogy az hazugſágnak bizonyſágára tétetnek, de azértis, hogy hazugúl tetteti hogy ő cſelekeſzi ezeket, maga alattomban az Eordőg munkálkodik: és vagy csak ſzemfény-veſztések léſznek, ugymint az Halottak támaſztáſa; vagy oly dolgok léſznek, mellyeket az Eordőg megcſelekedhetik, ki az égből tűzet ſzállithat, és az képből ſzót ádhat.

Ezekben ſemmi ſem illik az Római Pápához. Az Pápa, Ezer eſztendőtől-fogva, ſoha oly ſzörnyű űldőzéſt nem inditott mint Néro, Domitianus, Diocletiánus, és az több Pogány Cſáſzárok. Es, ha valahaily kegyetlenſéget kezdett vólna, feledékenſégben nem hatták vólna az régi Hiſtoriák, hanem fel-irták vólna, minémű vér-ontáſſal, mely erős harczokkal hódoltatta vólna az Magyarokat, Németeket, Lengyeleket birodalmához. Számlállyák elő azért az régi Cronikákból, Kiket? holott? minémű kínokkal ſanyargatott az Pápa? hány Orſzágot raboltatott, perſeltetett, roppant ſeregivel? Bizony, csak mi űdőnkben g Angliában, és Galliában, többen őlettek-meg az el-ſzakadott Atyafiaktúl, az Római Eccléſiának vallāſáért, hogy ſem Ezer eſztendőtől-fogva az Inquiſitoroktúl. Azonképpen, az Római Pápa nem viſeltet ſenkivel oly bélyeget, melynélkűl vāſárlani, és árulni ſzabad nem vólna. Szinte Rómábannis ſok Sidó vagyon; jővő-járó Lutheriſtákis találkoznak: de ſem ott, ſem ſohult egyébűtt az Cathólicuſok ő-tőllők homlokokra metezett jelt nem kérnek, midőn vāſárlani akarnak. Nemis nevezhetnek oly ezimert az Atyafiak, mellyet efféle bélyegnek mondhatnánk. Némellyek az Bérmáláſt, vagy Papi kenetet emlegetik. Némellyek az Római Pápának vallāſát, és engedelmét. De ezek Sz. Agoſton idejében nis† ſzokott dolgok vóltak. noha akkor Antichriſtus nem vólt az Pápa. Ennekfőlőtte, oly bélyeget emleget Sz. János, mely mind kicſinnek nagynak egyenlőképpen kőz; és vagy karján, vagy homlokán meg-mutathattya, a' ki valamit akar el-adni, vagy venni. Az nevezett lelek pedig nem illyenek. Mert az Papi-kenet, kevéſekben vagyon: Az Bérmáláſt ſem veſzik az job karjokra. és a' mi leg-nagyob, ſoha ez ideig az Pápa ſemmi jelt nem ſzabott, mellyet elő kellett vólna mutatni minden vāſárlāſban, ha-

a Daniel. 11. v. 42. cap. 8. v. 24.
b Apoc. 13. v. 16.
c Apoc. 20. v. 7.
d Apoc. 13. v. 7.
e 2. Theſſ. 2. v. 9. Matth. 24. v. 24. Apocal. 13. v. 13.
f Apoc. 13. v. 3. 13. 15.
g Vide ſupr. fol. 131.
† Vide ſupr. fol. 609. & 647.

nem ſzinte mint mi-nállunk, ſenki ſem kér egyéb jelt attúl a' ki vāſārlani akar, hanem csak pénzt: ugy Rómábannis, csak valaki Magyar aranyat mutaſſon, mindent vehet. Nemis látom, mint mutathaſſa-meg az ember homlokán, vagy karján az Kenetet, vagy az Pápával-való eggyeſſéget.

Azonképpen, a' mi illeti az Csudákat; vallyon mellyik Pápa ſzállitott tűzet az égből, a' vagy az Képeket beſzéltette, hogy ezzel magát dűcsőítené? Ezer eſztendőtől-fogva, hány, és mellyik Pápa dicſekedett azzal, hogy ő Halottakat támaſztott? Azt mondgyák a némellyek, hogy Sz. János, a' Tűzőn érti az Pápák Atkát. De ez igen nagy gorombaſág. Mert, midőn Sz. János emlekezik az Tűznek alá-hozáſárul, ezt nagy csudának jelenté lenni: b *Et fecit ſigna magna, ut etiam ignem faceret de cælo deſcendere*. Abban pedig ſemmi nagy csuda nincſen, hogy *Excommunicatióval*, ki-átkoz valakit az Pápa. Es nem csak az utólső űdőkben, hanem eleintennis az c Sz. Pál példája-után, ki ſzokták az Engedetleneket átkozni az Eccléſiában; mely Atokrul azt irja Sz. Agoſton, d hogy az Halálnális rettenetesb dolog.

Hetedik Bizonyſág, az Antichriſtus Lakó-helyéből vétetik: Mely nem Róma, hanem Ieruſalem léſzen, a' mint nem régen Irenæuſtul meghallók. Mert az Sz. Iráſban azt olvaſſuk: hogy, e amaz két nevezetes bajnakit az Vr Chriſtuſnak, ott őleti-meg az Antichriſtus, a' hol megfeſzíttetett az ő Vrok, amaz f Lelki Sodomában. Dániel Próféta azt irja: g hogy, minek-utánna Ægyptuſt, Libyát, Æthiópiát meg-győzi, ſátorit Apadnóban helyhezteti az két tenger-kőzőtt az Szent hegyen. Mely helyet magyarázván Sz. Hierónymus, azt irja: hogy Apadno, csak Emaus-mellett-való helyecske: h *Apadno, juxta Nicopolim, quæ prius Emaus vocabatur, ubi incipiunt Iudææ provinciæ montana conſurgere: Hoc eſt ergo quod Scriptura dicit: Cum fixerit tabernaculum in Montanæ provinciæ radicibus, inter Mare, quod nunc appellatur Mortuum, ab Oriente; & Mare Magnum, in cujus littore eſt Ioppe; tunc veniet ad verticem montis Oliveti.* Ennek-fölőtte, ez-előtt i meghallók, hogy az Antichriſtuſt őrőmmel fogadgyák az Sidók: Szűkség tehát, hogy Sidó-orſzágban, és az Szent helyen lakozzék, mert kűlőmben az Sidók őtet Meſſiáſnak nem tartanák. Mely dologrul Cyrillus imigyen ir: k *Antichriſtus in templo DEI ſedet. Quale autem hoc Templum dicit? In Templo, quod reliquum eſt Iudæorum. Abſit enim, ut in hoc id fiat, in quo ſumus. Si enim tanquam Chriſtus ad Iudæos veniet, ſtudioſiſſimum ſe eſſe oſtendet illius Templi.*

Ebből azért világoſon ki-tetczik, hogy az Római Pápa nem lehet Antichriſtus, mivelhogy ez-ideig ſenki kőzzűllők Ieruſalemben nem uralkodott. Az minémű Bizonyſágokkal Rómát akarják Antichriſtus lakóhelyévé tenni az Atyafiak, azokatis ezennel meg-fejtegeſsük.

Nyólczadik Bizonyſág, az Antichriſtuſnak utólső veſzedelméből vétetik. Melyről Két dolgot olvaſunk: I. l Két erős Bajnakot támaſzt az Vr Iſten, kik ſákban öltőzve prædikállanak, Ezer két-ſzáz hatvan napig. Ezek az vizeket vérré változtattyák: az egeket bé-ſzegezhetik. Ezeket meg-öleti az Antichriſtus, és negyed-fél nap hagyatik az

a Povellus Calv. Baldvinus Lutheranus.
b Apoc. 13. v. 13.
c 1. Corinth. 5. v. 5.
d Aug. to. 6. lib. 1. contr. Adverſar. Legis, ca. 17.
e Apoc. 11. v. 7.
f Iſa 1. v. 10.
g Dani. 11. v. 42.
h Hieron. in illum locum Danielis.
i In 4. Argument.
k Cyrill. Catechef. 15.
l Apocc. 11. v. 3.

ô testek annak az Váraſnak uczáin, melyben az ô Vrok meg-ôletett. Azután fel-támadnak, és mindenek-láttára az égben vitetnek. Azon órában nagy föld-indúlás léſzen, és az Váraſnak tized réſze le-dôl ſok-ember halállal. Ezeket irja ſomma-ſzerént Sz. Iános. A' két Bajnakokon, az régi Sz. Atyák Illyés Prophétát, és Enochot magyarázzák. Hallyad mit ir Sz. Agoſton, az Malachiás Prophetálását fejtegetvén: *a Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbitem. Per Eliam, ultimo tempore ante diem judicii, Judæos in Christum credituros, celeberrimum est in sermonibus cordibusq; fidelium. qui etiam nunc vivere, non immerito creditur.* Máſutt iſmét: *b Elias, & Enoch, creduntur redituri ad hanc vitam, ut debitum mortis ſolvant.* Haſonlóképpen ſzóll Sz. Ambrús, *in illud, 1. Corint. 4. Puto enim quod DEVS nos.* Sz. Gergely, *lib. 9. Moral. cap. 3.* Sz. Cypriánus, *lib. de Sion, & Sina, n. 28.* Irenæus pedig-len, az Apoſtolok Tanitványitul vôtt dolognak irja ezt lennie: *c Enoch tranſlatus eſt: Elias aſſumptus eſt. Quapropter dicunt Presbyteri, qui ſunt Apoſtolorum diſcipuli, eos illuc tranſlatos, ubi Primus homo poſitus fuerat; & ibi manere eos uſq; ad conſummationem.* Vgyan ezent jelenti az Sz. Iráſis. Mert Illyés Prophétárul azt mondgya: hogy, az Vrnak amaz rettenetes napia-elôtt, el-jô, és meg-térit ſokakat, *Malach. 4. v. 5. Eccleſiaſtici 48. v. 10. Matth. 17. v. 11.* Haſonlóképpen Enochrul azt olvaſſuk: hogy azért ragadtatott-el, hogy az halált meg ne kóſtolná, hanem az emberekhez pœnitentiát hozna, *Heb. 11. v. 5. Eccleſiaſtici 44. v. 16.* Ezek léſznek azért, a' kikrûl irja Tertulliánus, hogy meg-ôlettetnek az Antichriſtus-által: *d Translati Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta eſt, dilata ſcilicet. Ceterum morituri reſervantur, ut Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.* II. Az Antichriſtus veſzedelmérûl azt mondgya az Irás: *e* hogy az ô két fô Hadnaggya, Gog és Mágog, mind ſeregeſtûl meg-emésztetnek az menyból bocſáttatott tûztûl. Eo-magát pedig az Antichriſtuſt, *f* Chriſtus Vrunk, az ô el-jövetelinek fényeſſégével meg-rontya, és mind Prophetáſtûl *g* egyetembe kénkóves tûz-kôzzé veti.

Ezekbôlis ki-tetczik, hogy az Pápa nem Antichriſtus. Mert ennyi ſok Száz eſztendôtûl-fogva, miólta az Pápák méltóſága fen-áll, ſemmi ezekben az Antichriſtus veſzedelmének jelenſégibe nem láttatott az Római Pápákban: Az Illyés Próféta teſte ſem vettetett még az uczára.

Azt felelik az Atyafiak: hogy azokon az Két Bizonyſágokon, nem egyebet kel érteni, hanem az Oo és Vj Teſtamentomot. Az Malachiás ſzavát pedig, Chriſtus Vrunk Kereſztelô Sz. Iánoſrul magyarázza, ôtet nevezi Illyésnek.

Erre én azt mondom: hogy, az Atyafiaknak jó módgyok vagyon minden dolgokban. Azt akarják, hogy az Irás magyarázattyában, egy babot ne adgyunk az Sz. Atyákon, mert emberek vóltak 's meg csalatkozhattak: Más-felôl azon vannak, hogy az ô-tôllôk gondolt uj magyarázatokat, ſzem-bé-húnyva kôveſsûk, noha ſemmi ſzint nem adhatnak értelmeknek. Mi pedig (hála Iſtennek) meg nem bolondultunk, hogy fa-pénzt vegyûnk arany-gyanánt. De errûl máſutt ſzóllunk. Moſt csak azt mondom: hogy ezeken az Két Bajnakokon, az Sz. Irás kônyveit

a *Aug. 20. Civit. c. 29. Similia ca. 30. verbis ſupra recitatis.*
b *Aug. 9. de Geneſ. ad liter. cap. 6.*
c *Iren. lib. 5. cap. 5. n. 3.*
d *Tertull. de Anima, ca. 50.*
c *Apoc. 20. v. 9. Ezechi. 39. v. 6.*
f *2. Theſſ. 2. v. 8.*
g *Apoc. 19. v. 20.*

nem érthetni. mert Sz. Iános oly Bajnakokrul ſzóll, kik csudákat cſeleked-hetnek, meg-ôlethetnek, ſákban ôltôzhetnek. Ennek-fôlôtte: az Antichriſtus el-jövetele-után támad ez a' Két tanu, Ezer hat-ſzáz hatvan napiglan prædikáll. Ezeknek hólt teſtek, csak negyed-fél nap fekſzik annak az Váraſnak piaczán, melyben az ô Vrok meg-ôletett: az-után fel-támadnak, mindenek-láttára az égben vitetnek; és akkor le-dôl tiſzed réſze az Váraſnak. Mind ezek-kôzzûl ſemmi ſem illik az két Teſtamentom kônyveihez. E' fôlôtt, a' Pápa ſoha az két Teſtamentomot nem ûldôzte: hanem még minek-elôtte az Luther ujſága támadott vólnais, a' mely Evangéliomot minden Vaſárnap, és Innep-nap olvaſunk moſtan az kôſſég-elôtt, ugyan azont olvaſták akkoris. Azért, nem Ezer két-ſzáz hatvan napig, hanem 1600. eſztendeig zengett az Evangéliom ez világon. Továbbá, ha az Pápa meg-ôlte ezt az két Teſtamentomot, nem csak negyed-fél napiglan, hanem Ezer eſztendeiglennis halva fekûdt vólna az két Teſtamentom. A' mit pedig az Atyafiak beſzéllenek, hogy az Pápa meg-tiltya az Sz. Iráſt; az emberi találmányoknál kiſſebre bôcsûlli; csonka-bonkának tartya, &c. csak igen temérdek hazugſágok; mint bôvſséggel meg-mutattuk ennek-elôtte. Az ſem igaz, hogy Vrunk, mind Kereſztelô Sz. Iánoſra magyarázza, a' mit Malachiás monda. Mert Malachiás harmadik réſzébe, az Vrunk elsô Iövetelirûl emlekezvén, azt mondgya: hogy, elôl-kûldi Angyalát, ki meg kéſziteſe úttyát. Ezt Chriſtus Vrunk, Kereſztelô Sz. Iánoſrul magyarázza. Az-után ſzóll Malachiás, az maſodik ſzôrnyû jövetelrûl; és ez-elôtt mondgya hogy Illyés meg-jelenik. Az Sidók errûl az Illyéſrûl kérdezkednek vala, és az Moyſeſtûl emlitett nagy Prophétárul, mikor Sz. Iánoſtul tudakozának, ha ôé amaz Illyés, vagy amaz Próféta? De Sz. Iános nyilván mondá, hogy nem ô. Vrunkis † meg-válaſztya az el-jövendô Illyéſt, attul a' ki immár el-jôtt, az Illyés lelkével és erejével.

Ezekbôl meg-tetczik, mely nagy haragot kel Iſtentûl fejekre várni az el-ſzakadott Tanitóknak, kik ſzôrnyû nagy ſzitokkal Antichriſtuſnak nevezik az Római Pápát. Mert, ha kárhozatot érdemel, a' ki bolondnak mondgya felebarátyát; ha Dátan és Abíron, elevenen pokolra vettetének, hogy Moyſes-ellen zugolódtanak: mit kel azoknak várni, kik az Kereſztyénſégnek fô Páſztorát ily rút gyalázattal illetik? Bizony, a' ki valamely bôcsûlletes embert, lopónak, paráznának, árúlónak mond; fejével jádczik. maga mind ezek csak ſemmik az Antichriſtus nevéhez-képeſt. Mit érdemelnek tehát, a' kik az Pápát Antichriſtuſnak; az ô engedelmeſſégéhez halgató Cſáſzárokat, Királyokat, Fejedelmeket, Antichriſtus ſzarvainak nevezik? De ez maradgyon moſt ebben: Lásſuk mely hegyeſſek az Atyafiak vélekedéſének fegyveri.

§. 3. Meg-rontatnak az ellenkezô Bizonyſágok.

Nem hogy ennyi eſzes embernek, de csak egy gyermeknek ſem kellene azokban az bizonyitáſokban meg-akadni, mellyekkel az moſtani Tanitók Antichriſtuſſá akarják tûntetni az Pápát. De ugy kel annak

Suprà, fol. 451. 299.
Malach. 3. v. 1.
Malach. 4. v. 5.
Deuter. 18. v. 15. Joã. 1. v. 21. † Matth. 11. v. 14. Luc. 1. v. 17.
2. Theſſal. 2. v. 11.

lenni; hogy a' kiken Isten átka vagyon, hivſágos hazugſágokkal kel azoknak meg-cſalattatni.

Az Elsô Bizonyſágra azt mondom : Hogy, ha nyilván mondanáis az Irás, hogy Rómában léſzen lakó-helye az Antichriſtuſnak, ſemmit ebbôl nem bizonyithatnának az Atyafiak. Mert az Apoſtolok idejében, és az-után jó falkával, az Római Pûſpôkôk Antichriſtuſok nem vóltanak: Szent Mártyrok vóltanak: noha Rómában laktak, és *Latinus* Pûſpôkôk vóltanak. Ennek-fölötte : Sz. Iános az Antichriſtuſt az hét hegyen éppitett Váraſban nem helyhezteti. Mert az ô Látáſának tizen-hetedik réſzében, az Aſzſzony-állaton, mely az hét-fejû Beſtián ûl, nem az Antichriſtuſt, hanem Róma Váraſát érti, a' mint ô-maga *a* Sz. Iános megmagyarázza. sôt azt veti melléje: *b* hogy, az Antichriſtus birodalmába, el-puſztittyák, és meg-égetik Róma váraſát. Babyloniának nevezi Sz. Iános; *c* nem az Kereſztyén Rómát, hanem azt, a' mely eleinten az Szentek vérében úſzott az Pogány Cſáſzárok idejében; mint az régi Doctorok magyarázzák: *d Babylon apud Ioannem, Romanæ Vrbis figura eſt, Sanctorum debellatricis. e Vt ad te loquar, quæ ſcriptam in fronte blaſphemiam, Chriſti confeſſione deleviſti, Vrbs potens, Vrbs Domina, Vrbs Apoſtolico ore laudata.*

Az névnek ſzámát a' mi illeti, Sz. Iános irja, hogy *666.* ſzám léſzen az ô Nevében. Kiből ki-tetczik, hogy az Pápa nem Antichriſtus. mert, még ez-ideig egy Pápát ſem nevezhettek az Atyafiak, kinek nevében ez az ſzám találtatnék. Sz. Irenæus pedig azt nem irja, hogy az Antichriſtus neve *Latinus* léſzen : hanem, elôſzôr azt mondgya, hogy ſok névben találtatik ez az ſzám : azért nem tudhattyuk bizonyoſon nevét az Antichriſtuſnak : *f Certius, & ſine periculo eſt, ſuſtinere adimpletionem prophetiæ, quàm ſuſpicari, & divinari Nomina quælibet, quando multa nomina inveniri poſſunt, habentia prædictum numerum.* Az-után peldául nevezi ezeket az ſzókat, *Eiantas, Lateinos, Teitan.* mely neveknek bôtûi az Gôrôgôknél (kik ſzámotis az A b c-nek bôtûivel ſzoktak jegyzeni) Hat-ſzáz hatvan-hat ſzámot téſznek. *g* Feuardentius pediglen, az régi Doctorok irásából, ſzinte tizenkét Gôrôg nevet emlit, mellyekben ezt az ſzámot fel-találtyuk. sôt az Mahomet nevének Gôrôg bôtûis ugyan ezen nevezetes ſzámot vetik; kiért ôtet Feuardentius, Antichriſtuſnak mondgya. De ha ſzinte Irenæus bizonnyal mondanáis, hogy *Lateinos* léſzen az ô neve; mit ártana? Az Pápáknak nincs illyen nevek. Hogy pedig Olaſz-orſzágnak *Látium*-névû tartományában laknak az Pápák, azzal nem leſznek Antichriſtuſok. mert igy Sz. Péternek, és az ô-utánna-való Sz. Mártyroknakis, Antichriſtuſſá kellene lenniek, mivelhogy ôkis Rómában viſeltek Pûſpôkſéget.

Az Második Bizonyſag, merôn cſak hazugſágból tataraztatott. Mert Bonifácius, a' ki Német-orſzágnak job réſzét az Pogányſágból ki-hozá Isten-után, cſak azt mondgya, *Can. Si Papa*: hogy *h* az Római Pápát, ugymint az Egyházi rednek fô Magiſtrátuſſát, egyébért az Eretnekſégen-kivûl ſenki meg nem itilheti, ha ſzinte gonoſz példájával ſok lelkeket megbotránkoztatis. Az Istenhez haſonlóvá ſem téſzi magát az Pápa : hanem az ô rendibe marad, és az Chriſtus házának gondviſelôjének eſméri

a *Apoc. 17. v. 18.*
b *v. 16.*
c *Et Petrus teſte Euſeb. 2. Hiſt. c. 15.*
d *Tertull. li. 3. cont. Marcion. cap. 13.*
e *Hieron. li. 2. contr. Jovin. in fine.*
f *Iren. li. 5. c. 30. n. 10.*
g *Feuard. in illum locum Irenæi.*
h *Vide infr. Logi alogi, fol. 87.*

magát

magát lenni. Azért ô-magok tanitnak arra az Pápák, † hogy ſemmit az Isten tôrvénye-ellen nem parancſolhatnak. Ennek-fölötte, nem az maga álmát, hanem az Apoſtoli *Traditiókat* akarja az Pápa, hogy Isteni tanitáſnak tarcſuk; a' mint hogy ezt * ennek-elôtte meg-bizonyitók. Ha pedig Sz. Pál Istenné nem tötte ez Világi Fejedelmeket, mikor azt † mondotta, hogy felki eſméretünkértis tartozunk engedni nékik; az Pápa ſem léſzen azzal Istenné, ha az ô Vrátul néki adott hatalommal parancſol az Chriſtus cſelédinek.

† *Suprà, fol. 228.*
* *Suprà, fol. 457.*
† *Suprà, fol. 483.*

Az Harmadikra, meg-felelénk a' mi Bizonyſáginknak jelentéſében, holott az Sz. Doctoroknak iráſából hallók, hogy az undokſágos Antichriſtus, nem ûlhet az Chriſtus Eccléſiájában, hanem az Sidók templomit foglallya magának. Mert * az Chriſtus Eccléſiája helyt nem ád az Antichriſtuſnak, hanem az ô erôs vitézi-által ellene tuſakodik.

* *Suprà, fol. 542.*

Az Negyedikre : Eléggé meg-magyarázók, mint kellyen az Sz. Gergely ſzavait érteni. Sz. Bernárd feddi gyakorta az Római Vdvarnak pompáit, és alázatoſſágra tanittya Eugénius Pápát: † *Factum te Superiorem diſſimulare non poſſumus : ſedenim ad quid, omnimodis attendendum. non enim ad dominandum, opinor. Eſto, ut aliâ quacunq; ratione hæc tibi vendices, ſed non Apoſtolico jure. nec enim ille tibi dare potuit, quod non habuit. Quod habuit, hoc dedit, ſollicitudinem ſuper Eccleſias. I ergo tu, & tibi uſurpare aude, aut dominans Apoſtolatum, aut Apoſtolicus Dominatum. planè ab alterutro prohiberis. ſi utrumq; ſimul habere voles, perdes utrumq;.* * *Petrus neſcitur aliquando proceſſiſſe vel gemmis ornatus, vel ſericis : non tectus auro, non vectus equo albo. In his ſucceſſiſti non Petro, ſed Conſtantino. Conſulo toleranda pro tempore, non affectanda pro debito.* Tôb haſonló dolgokat ir Sz. Bernárd. De aztis ezek-mellé veti, a' mint ez-elôtt † hallók, hogy az Római Pápa, Fô Páſztora minden Páſztoroknak. Ennek-fölötte, az Pápát, *Summus Pontifex* nek nevezi, *Epiſt. 160. 190.* Sz. Péter *Succeſſorának*, *Epiſt. 110. 114.* Máſutt, *Beatiſſimus Páternek*, *Epiſt. 112.* Viſzontag azt irja : hogy, minden Eccléſiának gondviſeléſe ô-reá bizatott: * *Plenitudo poteſtatis ſuper Vniverſas Eccleſias, ſingulari prærogativa, Apoſtolicæ ſedi donata eſt.* Eo-hozzá az egéſz világrul Appellálnak: † *Tu Summus Pontifex, Summus planè inter Miniſtros, non comparatione meritorum, ſed Miniſterii. Succeſſiſti Apoſtolis in hereditatem: ita tu Heres, & Orbis Hereditas. Diſpenſatio tibi ſuper eum credita eſt, non poſſeſſio. Appellatur de toto mundo ad te, idq; in teſtimonium ſingularis Primatus tui.* De nem ſzûkſég Sz. Bernárdrúl többet ſzóllanunk : hanem mind ezeket ſommába foglalom, és bé-fejezem azokkal az ſzókkal, mellyeket az Efeſombéli kôzönſéges Gyôleközetben mondanak az Pápa kôveti: * *Nulli dubium eſt, imò ſæculis omnibus notum eſt, Sanctum, Beatiſſimumq; Petrum, Apoſtolorum Principem, & Caput, Fideiq; Columnam, Eccleſiæ Catholicæ Fundamentum, à Domino IESV Chriſto Salvatore noſtro, humaniq; generis Redemptore, cæleſtis regni Claves accepiſſe : Solvendiq; atq; Ligandi poteſtate quam acceperat, uſum fuiſſe : nec non per Succeſſores ſuos hucuſq; vivere, cauſasq; decernere, ſemperq; victurum eſſe. Hujus itaq; ordinarius Succeſſor & Vicarius, Sanctus Beatiſſimusq; Papa & Epiſcopus noſter Cæleſtinus, nos, ſuos quaſi Vicarios, ad hanc Synodum miſit.*

† *Bernard. lib. 2. de Cõſiderat.*
* *Lib. 4.*
† *Suprà, fol. 653.*
* *Epiſt. 132.*
† *Lib. 3. de Conſideratione.*
* *Acta Synodi Epheſinæ, Peltanæ ædit. tõ. 2. cap. 16. Baron. tõ. 5. an. 431.*

HARMA-

HARMADIK RESZE.

ANTICHRISTVSNAK HOPMESTERE LVther, és Calvinus.

AZ Váradi Calviniſta Prædikátor, Vjfalvi Imre, nem csak az Prædikálló-ſzékből nyilván kiáltotta, de egynehány Sinatban erőſſennis vitatta: hogy az Debreczemben lakozó Calviniſta Superattendens az Antichriſtus. Kiért, halálos ſententiája-után, moſtannis fogſágban győtrődik. Ezt pedig (ugy értettem) egyéb bizonyſágok-között azzalis erősſitette: hogy, az Apoſtolok Egyenlők vóltanak hatalmokban, eggyiknek Felsőbſége's birodalma nem vólt az máſikon. Ha azért Luther az Pápát Antichriſtuſnak nevezte, mivelhogy magának fellyeb-való hatalmat, Biróſágot, és uralkodáſt tulajdonított: az Debreczeni Attendenſetis, ugyan ezen okból Antichriſtuſnak mondhattyuk. mert az ő Szolgatárſainak nyakára akar úlni; azokat rabſággal, és egyéb hatalmaskodáſokkal ſanyargattya.

Ez midőn fűlemben eſett vólna, kezdék gondolkodni az dolog felől. és ugy találám magamban, hogy okai nagyok lehettenek Vjfalvinak, mellyekért elsőben Luthert és Calvinuſt, az-után pedig az ő iváſokból poſdúlt Prædikátorokatis, noha nem amaz nagy Antichriſtuſnak, de annak Elől-járó Hopmeſtirinek, és martalékinak nevezhette. Azt moſt nem vitatom, hogy ollyan értelemben, a' minéműben ez-előtt hallók, hogy Sz. Iános, és az régi Doctorok, minden Eretnek Tanitót Antichriſtuſnak mondottak, az Lutheriſta és Calviniſta Prædikátorokat, ugymint † Hittűl-ſzakadtakat, igazán Antichriſtuſoknak mondhattyuk: hanem, csak azt jegyzem-fel, minémű okokból vitettem arra, hogy Antichriſtus Elől-járóinak itélném az Vj Tanitókat. Illyen Kötéſben foglalom azért bizonyitáſomat:

† *Vide Epiſ. ad Alvin.*

ARGVMENTVM.

Azokat igazán mondhattyuk Antichriſtus Elől-járóinak, kik útat csinálnak néki, az embereket kéſzitgetvén az ő bé-fogadáſára. Mert Kereſztelő Jánoſtis, azért nevezi az Irás Chriſtus Urunk Elől-járójának, mert az embereket tanitáſával, és ſanyarú életének példájával pœnitentiára hozta, az Iſteni félelemre, és aitatoſſágra izgatta, mellyekáltal álkolmatoſbak lónek, az Meſſiás tanitáſára.

Luther és Calvinus az ő nyomdokokban-lépő Páſztorokkal egyetembe, el-kezdették immár, a' mit az Antichriſtuſnak véghez kel vinni; és mind tanitásban ſmind erkőlcsben, erőſſen kéſzitik az embereket az Antichriſtus iskolájához.

Tehát méltán, és igazán mondhattyuk őket Antichriſtus Hopmeſterinek.

Az Bizonyſágnak Első Réſzének magán-való fényeſſége; bizonyitáſnélkül nem szűkölködik.

Második Réſze pedig, világoſon meg-bizonyodik az Antichriſtus tudományának's cſelekedetinek, és az Luther,'s Calvinus tanitáſának's cſelekedetinek egybe-vetéſéből:

I. Az Antichriſtus el-ſzakaſztya az embereket Chriſtus Vrunktul: az az, el-hiteti, hogy Chriſtuſnak nem kel hinni. Erre tágas, és tőrött útat cſinálnak az Atyafiakis, mint magok tulajdon vallaſokbol meg-értők

Supra, fol. 104.

ez-

ez-előtt. Gyökere ez dolognak abban áll: Mert el-hitetik az emberekkel, hogy az egéſz Látható Eccléſia, Ezer eſztendőnél többig, rútúl tévelygett, és temérdek bolondſágokat tanitott. Mivelhogy azért az Sz. Irás könyveit ſem egyébűnnen vőttük, hanem az Látható Eccléſiának kéztűl kézre adatott bizonyſágából: ha kétes, bizonytalan, és hamis lehet az ő tanubizonyſága; bizonytalan vélekedéſből alithattyuk, de bátorſággal nem tudhattyuk, hogy igazán, és nem árulóúl jutatta kezűnkben az Iſten Könyveit. Ezért mondgya vala Sz. Agoſton: hogy, † inkább ſem Chriſtuſnak, ſem az Sz. Iráſnak nem hinne, hogy ſem valamiben kétesſé tenné annak az Eccléſiának tanitáſát, melytűl az Sz. Iráſt vőttük. Ennek-fölőtte, a' mint ez-eléb * meg-mutatám, mivelhogy az Atyafiak ſemmi módot nem mutatnak az Sz. Iráſnak tekélletes magyarázáſában, és az egyenetlenſégeknek le-cſendeſzitéſében; látván az kőſſég, hogy el nem tudnak igazodni az bőlcs emberek, kétſégben eſnek az Igazſágnak eſmértetirűl; és mind egynek tartyák, akárki mit higgyen, az az, ollyannak itilik az Kereſztyén hitet, mint az Filoſofuſok vélekedéſit. Ezt, mint magokban ſokképpen meg-tapaſztalt dolgot, az Atyafiak † ſem tagadhattyák. sőt azt beſzélik: hogy, laſſan-laſſan ſemmit nem kezdenek hinni az emberek. Mit kévánhatſz ennél többet, az Antichriſtuſnak Elől-járó Hopmeſteritűl?

† *Augusſt. Supra, f. 95.*

* *Supra, fol. 96. 101.*

† *Vide ſupr. fol. 104.*

II. Az Antichriſtuſt, * Bűn-emberének nevezi az Sz. Irás. mert, magais minden tekélletes erkőlcsőktűl idegen léſzen, kővetőinekis nagy ſzabadſágot ád az gonoſzſágra, és minden jóſzágos életnek ſzikrájat elóltya bennek. Bizony, ſoha az Antichriſtus ſem találhat erőſſeb eſzközt az Ió cſelekedetekben-való igyekezeteknek el-fogyatáſára, mintha azt tanittya a' mit az Atyafiak: tudni illik, † hogy a' mi Ió cſelekedetink ollyanok Iſten-előtt, mint az tetves kődmen; az az, undokſágok, bűnők, kárhozatra-méltó latorſágok: Hogy azokért ſemmit nẽ kel Iſtentűl várni embernek: hogy nẽ ſzűkſégeſek az üdvőſſégre. Ennek-fölőtte, micſoda adhat nagyob bátorſágot minden latorſágra, mintha el-hiſzi az ember, hogy ſemmit az Iſten ő-benne nem tulajdonit bűnnek? Ha ez igy vagyon, nem kel embernek félni, hogy Iſten el-kárhoztaſſa: hanem vaſtagon kel hinni, hogy miénk immár az Menyorſzág, ben vagyon eggyik lábunk, azt el nem veſzthettyük. Igy azért, mikor az jutalomnak reménſégét el-óltyák; és az Iórа-való ſerénſégnek útát bé-vagdallyák: mikor az bűntetéſnek félelmét ki-tiporják; amaz erős zabolátis, mely az gonoſzſágra hajlott vágyodáſt tartoztathatná, az Félélmet mondom, el-vagdallyák. Továbbá: az Iſten parancſolatinak meg-tartáſátis lehetetlennek mondgyák. sőt, ugyan ſemmi parancſolatra nem ſzenvedik hogy kőteles légyen, a'kinek juthat az ő kováſzokban. Nem tudom mivel adhat ennél nagyob ſzabadſágot az Antichriſtus, és mint vihet tágaſban minden latorſágra. Megis hallók * az Atyafiak tulajdon iráſiból, menyire előment ez Világ minden latorſágban, miólta ennek az Antichriſtus tanitáſának ſzeſze, meg-űté az emberek fejét.

† *Vide ſupr. fol. 202. & ſequentib.*

* *Supra, fol. 215.*

III. Az Antichriſtus el-veſzti amaz ſzűnetlen Aldozatot, az ő Szen-

teléſének helyét el-puſztittya: *a Tollet Iuge Sacrificium, & deſtruet locum Sanctificationis ejus* : az az, nem ſzenvedi, *b* hogy nyilván meg-tartaſſék az ſzűnetlen Áldozat. sőt az Szent Helyeketis el-puſztittya, mellyekben ez ſzolgáltatott. Kűlső, és látható Áldozatrúl ſzóll itt Dániel, mellyet megtilthat az Antichriſtus. Az belső aitatoſſágot pedig, és az Lelki Áldozatokat, meg nem tilthattya azoktul az Chriſtus Vitézitűl, kik *c* akkoronnis az Eccléſiát fen-tartyák. Az Atyafiakis, amaz Áldozatot, mely az Melchiſedech rendin-való Fő Paptul reánk-ſzállott, tehetſégek-ſzerént fogyattyák. mert az Miſét, iſzonyu bálványozáſnak nevezik; és az Templomok, Oltárok, 's Kelyhek rótáſábā, ſerényé vitezkednek az Antichriſtuſnak.

IV. Az Antichriſtus, igen *d* Kaczér, és Fajtalan léſzen. Azért hihetéſeges, hogy nem cſak példájával, de tanitáſávalis nagy ſzabadſágot ád az fajtalanſágra. Az Antichriſtus Evangeliſtái, mely buják vóltanak, ez-előtt *e* fel jegyzém. A'ki Feleſégét hamar nem éri, Szolgálójához is hozzá-bocſáttya ótet *f* Luther. Mert, ha néki hiſzűnk, *g* ſzinte ugy nem lehet az Férfiu Aſzſzony-nélkűl, mint étel-italnélkűl. sőt, ha megerőtlenedik az Férfiu, *h* azt tanácſollya Luther, hogy alattomba maſſalis közöllye dolgát Aſzſzonyom. Szép tanitáſok: bőcsűlletes helyek léſzen ezeknek az Antichriſtus iskolájábannis.

V. Fel-fuvalkodott léſzen az Antichriſtus, és őrdőgi kevélyſégével, az Iſtentis fellyűl akarja haladni. Luther és Calvinus, kéſziteni kezdették jó idején ennek őſvényét. Mert, a'mint ez-előtt az magok tulajdon ſzavaiból meg-hallók, nem elégeſznek-meg azzal, *i* hogy az Anyaſzentegyháznak régi Sz. Doctorit cſak ſemmiknek tartyák, és *k* az Sz. Conciliomokat, lábok-alá tapodgyák: hanem, e'fölőtt, az Apoſtolokatis *l* gyakrán iskolában viſzik, és pirongattyák el-hanyatlott hamiſſágokért. Mely dologgal, *m* önnön-magát az Sz. Lélek Iſtent gyalázzák, kinek vezérléſével hordoztattak az Apoſtolok. Ezzel meg nem elégſzik Luther, hanem az Iſtennek Levelét, az Sz. Iráſt meg-cſávállya, és *n* maga keze ſzennyével meg-mocskollya: nem cſak meg-vetvén némely Könyveket, mint ſérgeſeket; de azokatis, mellyeket helyén hágy, meg-cſonkitván, a'vagy meg-tóldozván. mintha ő jobban tudná az Iſtennél, minek hogy kellyen lenni. Calvinus pedig, *o* az Chriſtus ſzavaiban ſok alkolmatlanſágokat talál, és tanitgattya Vrunkat, mint kellett vólna beſzélleni.

VI. Az Antichriſtus, ſzőrnyű Káromláſokkal fogja gyalázni az Vr Iſtent; a'mint *p* Dániel Próféta, és *q* Sz. János nyilván meg-magyarázzák. Nem tudom minémük léſznek az Antichriſtus káromkodáſi; de itilem, hogy az Atyafiak *Blaſphemiáit* meg nem előzik: I. Nagy Iſten káromlás, a'mit Luthertűl és Calvinuſtúl ez-előtt *r* hallánk: hogy, Az Iſten cſelekeſzik az ember-által, Minden latorſágot. Az Iſten izgattya, taſzittya, kételeniti akarattya-ellenis az embert, az gyilkoſſágra, és bujaſágra. Mely mondás, alég ha nem annyit téſzen, mintha magyarán mondanád: hogy, az Iſten nem egyéb az pokolbéli Eordőgnél. II. Azzalis minden Tyrannuſnál kegyetlembé téſzik az Iſtent, mikor azzal káromkodnak: hogy, *a* Semmit az Iſten nem néz az embernek maga-

viſel-

k *Supra, fol. 97.*
l *Supra, fol. 307. 412.*
m *Supra, f. 412.*
n *Supra, fol. 290. 294.*
o *Supra, fol. 391.*
p *Dan. 7. v. 25. cap. 11. v. 36.*
q *Apoc. 13. v. 5. 6.*
r *Supra, fol. 373. 377.*
a *Supra, fol. 381.*

viſeléſére, hanem az maga jó kedvéből, egy-általlyába, emezt pokolra rendeli, 's amazt menyorſzágra. III. Chriſtus Vrunk-felől iſzonyú Iſteni káromláſſal azt mondgyák: hogy, *b* mindeneknél latrab vólt: És, a'mint Calvinus beſzél, *c* Kétſégben eſéſnek ſzavait ejtette halálának órájān: kételkedett űdvőſſégérűl: ollyakat mondott *d* gondolatlanſágából, mellyeket viſzſza kellett mondani. IV. Az Chriſtus Iſtenſégét, alacſomb renden-valónak mondgyák, az Atyának Iſtenſégénél. Mert, az Lutheriſták vallása-ſzerént, *e* az Chriſtus Iſtenſége engedelmeſſéggel tartozik az Atyának: és egy helyrűl máſuváis vitethetik. Az Calvinus ſzava-ként pediglen, Sokkal nagyob *f* méltóſſággal tulajdonittatik az Iſteni név az Atyának, hogy ſem Chriſtuſnak. Sok több Káromláſit hozók-elő Calvinuſnak, mellyekkel az mi édes Eudvőzitőnket tiſzteletlenül gyalázza: ugymint, midőn ótet Tudatlanſágáért dorgállya: az ő Vére-hullaſát, *g* és teſti Halálát cſak ſemminek tartya, ha az Eordőg kinnyát meg nem kóſtolta vólna; &c. Az Fejedelmek, és Nemzetſégek-ellen, mely undok Káromkodáſokat kérődnek az uj Tanitók, feljegyzők ennek-előtte.

VII. Az Antichriſtus, cſalárd meſterſéggel, Hazugſággal, Képmutatáſſal plántállya, és neveli hatalmaſſágát: *h Veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia. Dux fœderis faciet dolum.* Ennek az meſterſégnek nagy fondamentomát vetették az Atyafiak. Mert Tudományoknak terjeſztéſe, cſak tiſztán cſalárdſág vólt. Elsőbennis, hogy inkáb meg-gyűlőltethetnék az Igazſágot, lelki eſméretek-ellen, rút temérdek Hazugſágokat kenének az Római Eccléſiára, mintha azt tanitaná, a'miben ſem hire, ſem tanácſa; azmint ezt ſok példákkal *i* ez-előtt meg-mutatók. Annak-utánna, vővék eſzekben, hogy, ha hevenyében fognák az dolgot, és egy-előben mindgyárt az egéſz Római Eccléſiát kezdenék ſzidalmazni, nem lenne foganatos tanitáſok: Azért, el-hiteték az kőzſéggel, *k* hogy ők az Hit dolgában ſemmit nem ujitnak: cſak az Eccléſiának végezéſi-ellen kezdett Rend-tartáſokat akarják meg-jobbitani. Es, a'mint Eraſmuſtul hallók, magais dicſekedett azzal Luther: hogy egy-előben ſokat el-titkolt dolgaiban, mert az Evangéliomot ugyan cſalárdſággal kel gyarapitani. Végezetre: noha minden tanitáſokat az Sz. Iráſſal mázollyák; és ugy tettetik, hogy e'kivűl egy lépéſt ſem mennek: de ez-alatt az ſzép czégér-alatt, cſak az magok vélekedéſének bűdős borát oſztogattyák. Mert ſemmi bizonyos módot nem mutatnak az Sz. Iráſnak igaz magyarázáſában: hanem azt akarják, hogy az légyen igaz értelme az Iſten ſzavainak, a'mit ők jóvá hagynak. Ez pedig nem egyéb (mint immár ſokſzor meg-bizonyitottuk,) hanem, az ő tetczéſeket az Iſten Igéje-gyanánt akarják hogy bőcsűllyük.

IIX. Az Antichriſtus, módhatatlā kegyetlēűl fogja kergetni 's űldőzni az Anyaſzentegyházat, mint ezelőtt fel-jegyzők az Sz. Iráſból. Ez az űldőzés nagy kegyetlenſéggel el-kezdetett immár. Mert nem régen fel-jegyzők, menyi Ezer Szentegyházakat puſztitottak, menyi vért ontottak az Atyafiak az Vj Tudomanyok terjeſztéſében. Ennek-fölőtte: a'hol lábat

b *Supra, fol. 390.*
c *Supra, fol. 401.*
d *Supra, fol. 400.*
e *Supra, fol. 366. 367. 386.*
f *Supra, fol. 385.*
g *Supra, fol. 406.*
Supra, fol. 310.
h *Daniel. 11. v. 21. 22. 2. Theſſal. 2. v. 10.*
i *Supra, fol. 227. & 328.*
k *Supra, fol. 331. 339.*
Supra, fol. 272.
Vide ſupra, fol. 531. 297.
Supra, fol. 131.

kaptak az Vjságok, mint Angliában; erős bűntetések-alatt meg-tiltották, hogy, Senki Papot házához ne fogadgyon. Miſét ne halgaſſon. Ha Papot foghatnak, métségnélkül, mint valami gonosz tévőt, hóllér kezébe adgyák.

IX. Hamis Csudákkal tetteteſnek mutattya az Antichriſtus az ő tanitáſát. Az ujító Atyafiakis, igyekeztek ſok csalárdſággal, hogy csudákat mutathaſſanak. Mindeneknek-fölötte azzal dicſekednek: hogy, Egy Sinon, az erős Tróját fel-gyujthatta: egy rosz Barát, ily nagy zúrzavart indithatott. Nem veszik pedig eszekben, hogy egy bolond, oly kővet vethet az kútban, mellyet tiz okos emberis nehezen vonszon-fel. Azt sem gondollyák, hogy ezzel az csudával, sokkal inkáb dicſekedhetik Arius és Mahomet, kik hamaréb, és szélyeſſebben ki-terjeſztették hamiſſagokat. Es jóllehet ez-előtt meg-mutatám, hogy, az teſt-tartó's haſhizlaló lágy Hitinek terjeſztéſében, nincs igaz csuda: mindazonáltal, mikor elmémben meg-hányom, menyi ſok gazſagok vannak az Vj Tudományokban, és mely vékony fondamentomon éppittetett ez az nagy Babylónia; nem tagadom, hogy igenis csudálkozom rajta, mint mehetteke az okoſſággal élő emberek ezekre az temérdek vélekedéſekre. Azért, ha ki ezt Eordögi babonának, az az, csalárd, 's szemfény-veſztő Csudának akarja tartani, nem állok kereſztül benne.

Supra, fol. 127.

Supra, fol. 130.

Ez eddig elég légyen. Az kegyes Atya Mindenható Vr Iſtent kérem; hogy vegye-el az fődelet, és hályogot azoknak lelki szemeirül, kik az Anyaſzentegyháznak akla-kivül bújdoſnak: hozza viſzſza őket, hogy légyenek minnyájan egy akolban, egy Páſztorſágnak gondviſeléſe-alatt. Amen.

DOMINE MISERERE.

APPENDIX.

AZ GEOREOGEOK SZAKADASARVL.

AZ Nap-keleti Eccléſia, az Kereſztyénſégnek nemes fő tagja, veſzedelmes Szakadáſſal meg-haſonlott, és az szép Eggyeſſégnek kötelét el-szakaſztván, pártot ütött az Római Eccléſia-ellen. kiért az Ur Iſtentül világ-szeréntis keſerves rabſággal, és az Pogány nemzetſégnek ſullyos igájával meg-oſtoroztaték. Mivelhogy azért Országunknak nem csák szomszédſágában, hanem ugyan belső szegeletibennis sokan vannak, mind Oroſzok és Ráczok, mind Római vérből származott Oláhok, kikre ennek az Szakadáſnak ereje ki-terjedett: helyetlen munka nem léſzen, ha rövideden ennek eredetit, futamattyát's alkolmatlanſágát fel-jegyzem.

§. 1. *Mely nagy vétek légyen az Szakadás.*

† *Epheſ. 4. v. 3.*
* *1. Cor. 1. v. 10. cap. 12. v. 25.*
† *1. Cor. 14. v. 33.*

Semmit az Vr Iſten ſem gyakrabban, ſem erőſseb parancſolattal az ő Juhainak eleiben nem adott, mint ezt, hogy † ſzorgalmatoſon meg-tarcsák az Eggyeſſéget, az ſzeretetnek erős kötéſe-alatt, hogy * *Schiſmák*, Szakadáſok ne légyenek közöttünk. Es ugyan bélyegül adgya ezt az ő Juhainak, melyből meg-iſmérteſſenek, hogy eggyeſſégben élnek; egy ſzűvők, egy értelmek, egy nyelvek légyen. mert † az Iſten, nem viſzſzálkodáſnak, hanem csendeſz békeſségnek Iſtene. Ezt az Eggyeſſéget magyarázván Sz. Pál Apoſtol,

ſtol, azt irja: *a* hogy, mint az emberi teſtben ſok tagok vannak, de eggyik az máſikkal egybe kötöztetett, és nem mondgya eggyik réſz az máſiknak, hogy ő-néki nem ſzükſéges: sőt egymáſnak ſegétenek 's ſzolgálnak: azonképpen az Eccléſiábannis, az Eggyeſſégnek és Szeretetnek enyve-által ősze kel foglaltatni minden tagoknak, hogy eggyik ne boſzſzonkodgyék az máſik-ellen. A'ki azért Szakadáſt ſzerez az Eggyeſſégben, ezeket az erős parancſolatokat által-hágván, nagyot vétkezik. Annak-okáért, Sz. Cypriánus azt irja: *b* hogy, az Kereſztyéni Eggyeſſégnek fel-zavarója, el-metéli az Chriſtuſnak varrásnélkül-való ruháját, mellyet az hohérok ſem merének fel-darabolni. Sz. Irenæus azt mondgya: *c* hogy, az Eretnekek ollyanok, mint Nádáb és Abiu, kik máſunnan hozott tűzet vínek az Iſten házában: a'kik pedig az Eccléſiának Eggyeſſégét fel-bontyák, ſzinte oly bűntetést érdemlenek, mint Jeroboám, a'vagy Dátán és Abíron. Tovább mégyen Sz. Agoſton, és az Dátán 's Abíron bűntetéſéből azt hozza-ki: hogy, az Iſten nagyob csapáſſal oſtorozta az Szakadáſt, hogy ſem az Bálvány-imádáſt az puſztában. Kiből meg-tetczik, mellyiket gyűlöllye inkáb az Ur Iſten: *d Quis dubitaverit hoc eſſe ſceleratius, quod eſt gravius vindicatum?* Arany-ſzájú Sz. János pedig, az Eretnekſéggel egyenlővé teſzi az *Schiſmát*: *e Dico, & obteſtor, Eccleſiam ſcindere, non minus eſſe peccatum, quàm in Hæreſin incidere.* Az Eretnekség-között pedig, és az Szakadáſ-között, Sz. Hierónymus oly külömbséget téſzen: hogy, az Eretnekségben hamis vallás találtatik; az Szakadáſban pedig, csák az Püſpökſégben támadott haſadás, és egybe-veſzés. noha (ugymond) hogy ſzint adgyanak az Szakadáſnak, Eretnekségetis ſzoktanak támaſztani, a' kik el-haſonlanak: *f Inter Hæreſin, & Schiſma, hoc intereſſe arbitramur: quod Hæreſis, perverſum dogma habeat; Schiſma propter Epiſcopalem diſſenſionem ab Eccleſia ſeparetur. Quod quidem in principio, aliqua ex parte intelligi poteſt. Ceterùm, nullum Schiſma non ſibi aliquam confingit Hæreſin, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur.*

a *Rom. 12. v. 4. 1. Corint. 12. v. 12. 16. Eph. 4. v. 16*
b *Cyprian. de unitat. Eccleſ. n. 21.*
c *Iren. lib. 4. cap. 43. in fine.*
d *Aug. 2. de Baptiſ. cont. Donat. c. 6.*
e *Chryſoſt. homil. 11. ad Epheſ. ſub finem.*
f *Hieron. in c. 3. ad Titu.*

§. 2. *Kezdeti, és futamattya az Görögök Szakadáſának.*

Az Nicæabéli közönséges Gyülekőzét, minek-utánna azt mondotta vólna: hogy, g *Eccleſia Romana ſemper habuit Primatum*; Az Római Eccléſia mindenkor Első vólt: az Második helyt az Alexándriai Patriárchának rendeli, ki egéſz Ægyptuſban Fő vala. Ezek-után az Antiochiai ſzéket helyhezteté. azt mellé-adván; *Et in ceteris Provinciis, Primatus habeant Eccleſiæ Civitatum ampliorum*, hogy egyéb Tartományokbannis az légyen Első, a'ki nagyob Várasnak Püſpöke léjend. Az Conſtanczinápolyi Püſpökről (*h* ki annak-előtte az Heracleában-való Erſeknek birtoka-alatt vala) nevezet-ſzerént nem emlekezik az Nicæabéli Gyülekőzet: de mivelhogy Conſtanczinápolyt Vj Rómának nevezé Conſtantinus, és Róma-után minden Várasok-fölött bőcsülleteſbé tővé; az *Nicænum Concilium* Végezéſét magok kedve-ſzerént magyarázván az Görögök, azt kezdék rebeſgetni, hogy az Római Pápa-után, Második helyt kel az Conſtanczinápolyi Patriárchának adni. Annak-okáért, *i* Juſtiniánus nagy bátran irja: hogy az Nicæabéli gyülekőzet az Római Pápa-után Leg-főbnek nevezte az Conſtanczinápolyi Püſpökőt.

Annak-utánna, az Conſtanczinápolyi Első Gyülekőzetben, ezt ugyan Törvényben irák, a'mint *k* Sócrates, *l* Sozomenus, *m* Nicéforus, fel-jegyzették.

Végezetre, az Chalcédoni Gyülekőzetben, ezen végezéſt meg-ujiták, *n* ugymond Evágrius. De mivelhogy az Nicæabéli Concilium ſemmit nevezet-ſzerént nem mondott vala az Conſtanczinápolyi Püſpökről. sőt az Római Püſpök-után helyheztette vala az Alexándriai, és Antiochiai Püſpökőket; az Római Pápa, az Nicæabéli végezéshez tartván magát, nő ſzenvedé, hogy az Alexándriai, és Antiochiai Patriárchák-eleiben üllyön az Conſtáczinápolyi Püſpök. Azért az Chalcédoni Gyülekőzetben, *o* az Leo Pápa követi, ellenemondának annak az Cőſtanczinápolyi Püſpökről alattőban, és ő hirek-nélkül lőtt végezésnek. Leo Pápa önnön-magais, mind az Conſtanczinápolyi Püſpöknek, 'ſmind pedig az Cſáſzárnak irván ez dologrul, erőſſen vitattya, hogy el nem kel az Nicæabéli végezéſ-mellől menni: hanem, az Alexandriai ſzéknek, melyben Sz. Márk ült, és az Antiochiabéli Eccléſiának, mellyet Sz. Péteris birt, az ő régi méltóſágát meg kel őrizni.

g *Cöcil. Nican. can. 6. mutilatus apud Ruffin. lib. 1. c. 6. ut oſtendit Baron. Tom. 3. Anno. 325.*
h *Vide Theodorum Balſam. & Baron. Tom. 4. Anno, 381.*
i *Verba habes ſupra, fo. 647.*
k *Socrat. li. 5. cap. 8.*
l *Sozom. lib. 7. cap. 9.*
m *Niceph. li. 12. cap. 13.*
n *Evagr. li. 2. c. 4. & 17. in fine. Et Niceph. lib. 15. cap. 7.*
o *Seſſion. 13. Baron. to. 6. ann. 451. Leo Epiſt. 53. 54. 55.*

Itt nem lón vége az Constanczinápolyi Püſpökök kevélyſégének; hanem *a* üdőjártára az Római Pápa fólöttis akarának úſzni. Azért az Constanczinápolyi János Püſpök, *Oecuméneusnak*, közönſéges Püſpöknek kezdé magát nevezgetni; mely dologtul, Sz. Gergely Pápa iráſit ez-előtt *b* fel-jegyzők. Es, noha mind ſzép ſzóval, 's mind fenyitékkel tiltanák ezt az képtelen kevélyſéget az Római Pápák: de keveſet haſználának vélle. Fócás Cſáſzár *c* annyiból meg-zabolázá az Constanczinápolyi Püſpökőt, hogy az Római Pápának régi méltóſága-ellen nem hagyá rugóldozni. Annak-utánna: közel Két-ſzáz eſztendeig, ſokan az Constanczinápolyi Püſpökök közzül az Monotelíták és Iconomachuſok Eretnekſégével kezdék dóglelni az Eccléſiát. Mikor ezeketis, az Hatodik, és Hetedik Közönſéges Gyölekőzet földhöz verte vólna: az Eordóg illyen okot 's módot talála az Szakadáſban. Mihály Cſáſzár idejében Bardás, ki Theodórával az Cſáſzár annyával egy vala, meg úná 's el-hagyá Feleſégét, máſt vövén helyében: Az Constanczinápolyi Ignátius Püſpök, *d* ſok ſzép intések-után, ezért az nyilván-való latorſágért ki-rekeſzté Bárdáſt az Szentegyházból. Ezen meg-buſulván Bárdás, addig meſterkedék, hogy Sz. Ignatiuſt ki-túrá Püſpökſégéből, és ő helyébe Fóciuſt emelé; ki meró csak világi ember vala. De hamar Patriárchaſágra ſzentelteték. mert, *e* első nap Baráttá lón; máſodikon *Anagnoſtes*; harmadikon, *Subdiaconus*; negyediken, *Diaconus*; ötödiken, Pap; hatodikon Patriárcha. Ezt az Iſtentelen latorſágot, ſiketſégre nem vövé az Római Pápa, hanem az Ignátiuſon eſett ſok törvénytelenſégekért ki-ſzálla, és mind addig törekődék, hogy Constanczinápolyban Gyölekőzetet ſzerze, melyben Fótiuſt mint tolvajt ki-veték Székiből.

Az veſzekedéſnek fűſti-alatt, *f* Fótius gyülölterni akarván az Római Eccléſiát, az meg-békélhetetlen Szakadáſnak kút-fejét meg-nyitá, és azt kezdé vítatni: hogy, az Római Eccléſia meg-változtatta az Nicæabéli gyölekőzetnek vallaſát, hozzája adván az Sz. Lélek ſzemélyéről, hogy az Fiútúlis ſzármazik. Eudó járrára az Baſilius Cſáſzár kéréſére, *g* iſmét az Constanczinápolyi Székben ülteté Fótiuſt az Nyólczadik János Pápa, kiért otet *h* gyalázatos cſuſſágból, nem Pápának, hanem *Papiſſának*, és Aſzſzony embernek nevezék, mivelhogy félelmeſſégből meg-hagyá magát győzetni az herélt Fótiuſtúl, kinek latorſági, nem Püſpökſéget, hanem utólſó veſzedelmet érdemlett vala.

Mint mikor valamely ház meg gyulad, előſzör csak laſſan füſtölög, a' hová az tűz akadott, késóre oſztán langot vét: ſzinte ugy ezis az Fótius ſzikrája, nem lobbana-fel egy-hertelen, hanem közel Száz eſztendő-múlva *i* Conſtantinus Monómachus Cſáſzárſágában, Mihály nevű Constanczinápolyi Patriárcha, az egéſz Görög Eccléſiát el-ſzakaſztá az Római Eccléſiától, sőt ki-átkozá az Pápátis. Az Kilenczedik *k* Leo Pápa, hoſzſzú irálſal, meg-feddé az ő vakmerőſégét. Az-után, *l* Joannes Bécus Conſtanczinápolyi Patriárcha, sőt ő-magais Palæólogus Mihály Cſáſzár, az Római Eccléſiával meg-eggyeſedvén, igyekeztek azon, hogy egybe-hozzák az Nap-keleti, és Nap-nyugati Eccléſiát: de az ő forgódáſoknak, kevés haſzna lehete. Az következendő üdőkbennis, *m* az két Andronicus Cſáſzár idejébe, eléggé futá, az nevezett Joannes Bécus (kit ezért Székiből is ki-vetének,) és egyebekis, az békeſéget, de véghez nem vihetéki. El-végre, 1438. eſztendőben, Florenczában Eugénius Pápa idétt, Közönſéges Gyölekőzet tartaték, melyben az Római Pápa, Palæólogus János Cſáſzár, és az Constanczinápolyi Patriárcha, ſok több Püſpökökkel egyetembe ſzemélyek-ſzerént jelen vóltak: és mindeneken meg-egyeneſedvén, az régtűl-fogva kévánatos Szeretetet meg-ujíták. Egyedűl az Eféſomi Márkos Püſpök álla kereſztűl az dologban; a' ki ugyan elis lopá magát Florenczából, és Görög-országban evezvén, az kőlléget fel-lázzaſztá, az Szent Békeségnek el-végezett eggyeſſége-ellen.

§. 3. *Nincs méltó oka az Görögök Szakadáſának.*

Az mint elébbis *n* mondám, az Hieremiás Patriárcha iráſiból, egynehány dolgok vannak, mellyekben az Görögök külömbőznek az Római Eccléſiától: de Szakadáſoknak derék oka, ezeken az dolgokon fordul-meg.

Előszór: *o* Az Constanczinápolyi Patriárcha, magát akarja Elsőbnek eſmértetni az

a *Circa An. 595. Baron. Tom. 8.*
b *Supra, fol. 648.*
c *Supra fol. 647.*
d *Baron. tō 10. An. 858.*
e *Nicetas apud Barō. Tom. 8. an. 858.*
f *Baron. Tō. 8. An. 867.*
g *Baron. ibi. An. 879.*
h *Origo Fabulæ de Papiſſa. vide ſupra, fol. 635.*
i *Ex Chronico Sigeberti, an. 1054. Gabriel Vaſquez, 1 parte, Tom. 2. Diſp. 146*
k *Leo 9 Epi. ad Michaelem. cap. 5. Habetur tō 3. Concilior.*
l *Nicephor. Greg. lib. 4. 5. 6. 7. Staplet. li. 2. de Magnitud. Roman cap. 7.*
m *Gregoras lib. 7. & 10.*
n *Supra, fol. 156.*
o *Supra fol. 156.*

ni az

ni az egéſz Eccléſiában. De errűl nem ſzükſég újonnan ſzóllanunk: mert ez-előtt † meg-bizonyítám, hogy az Közönſéges Gyölekőzeteknek végezéſe, és az egéſz Kereſztyénſégnek egyenlő értelme, az Apoſtolok idejétűl-fogva, mindenkor Főnek, és Legelsőnek tartotta az Egyházi rend-között az Római Pápát. Azért ſzemben viaskodnak az Szent Gyölekőzetek végezéſével, valakik az Római Pápának nem akarják engedni azt az méltóſágot, mellyet az Conciliomok néki tulajdonítottak.

† *Supra, fol. 646.*

Masodszor: Az Florenczíai Gyölekőzetben, leg-főképpen azt vítaták az Görögök: hogy, az Efeſombéli közönſéges Gyölekőzet, minek-utánna az Nicæában, és Constanczinápolyban iratott Symbolumot elő-hozta vólna, erőſſen meg-parancſolá, hogy ennél külömb Vallaſt az igaz Hitről ſenki ne irjon. Az Római Eccléſia pedig ezzel nem gondolván, az Sz. Lélek Iſtenről-való igaz vallaſt, mellyet az Nicæában, és Constanczinápolyban egybe-gyölekőzött Sz. Atyák meg-erősítettek, másban üttette; hozzája tóldozván, hogy az Fiútúlis ſzármazik az Sz. Lélek. Azt vítaták azért az Florenczíai gyölekőzetben az Görögök: hogy, ha ſzinte igaz vólnais az Római Eccléſiának vallása ez dologban: nem kellett vólna az Conciliomok tilalma-ellen, az *Nicænum Symbolum*-közzé irnyia amaz czikkelyt, *Filioq;*.

De bizony ez igen tompa 's erőtlen fegyver: Mert az Nicæabéli Gyölekőzetnek *Symbolumja* 's vallaſ-tétele, noha bővſégeſen ki-fejezi az Fiu Iſtenről-való igaz tudományt: de az Sz. Lélekről egyebet ſemmit nem mond, hanem csak ezt; *Et in Spiritum Sanctum*, Hiſzek az Szent Lélekben. Ennél egyéb emlekezet nincſen az Szent Lélekről, az Eccléſiától, vagy Fel-támadáſról, az *Nicænum Symbolumban*; mint meglátható Sócrateſnél, *lib. 1. cap. 8.* Ruffinuſnál, *lib. 1. cap. 6.* Theodorétusnál, *lib. 1. cap. 12.* Niceforuſnál, *lib. 8. cap. 17.* Baſiliuſnál, *Epiſt. 60.* Kik ſzórul ſzóra egy-aránt irva hattak az Nicæabéli gyölekőzetnek vallaſát. Hogy pedig bővebben nem ſzóllottak az Sz. Lélekről; oka vólt, ugymond Baſilius, * *Propterea, quòd tunc nondum comparuerant Pneumatomachi*, mert akkor még nem támadtak vala az Sz. Lélek ellen viaskodók. Aztán oſztán, az Constanczinápolyi, és Chalcédoni Gyölekőzetekben, igen meg-hoſzſzabbíták az Nicæabéli Symbolumot. Es nevezet-ſzerént az Sz. Lélekről illyen vallást tőnek: *a Et in Spiritum Sanctum, Dominum, & vivificantem; ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum: qui locutus eſt per Prophetas. Et unam Catholicam, &c.* Nem kárhoztattyák az Görögök ezeket az utólſó Gyölekőzeteket, noha nyilvábban meg-magyarázták az Sz. Lélek ſzemélyéről-való igazſágot, és az Nicæabéli Symbolumhoz, nagyob értelemnek okáért, ſokat hozzá-írtanak. Tharáſiuſt az Constanczinápolyi Patriárchát ſem átkozzák, noha az Hetedik Gyölekőzetben, hozzáadá az Sz. Léleknek ſzármazáſához, hogy *b per Filium*, az Fiú-által ſzármazik az Atyától. Ezeket ſemmi okon nem ſzidalmazhattyák az Görögök. Mert, noha ſokkal bővebben ſzóllottak az Sz. Lélekről: de azért Vjſágot, vagy külömb vallaſt nem ſzerzettek, hanem, nyilvábban ki-fejezték azt a' tekélletes tudományt, mellyet az Sz. Iráſnak igaz magyarázattyából, és az Sz. Doctoroknak közönſéges tanitáſából vőttenek vala. Azért, az Efeſomi Gyölekőzet, ſoha meg nem tiltotta, és, mivelhogy az Közönſéges Gyölekőzeteknek egyenlő hatalma vagyon, meg ſem tilthatta, hogy az Anyaſzentegyház bővebben és nyilvábban meg ne magyarázza, és ki ne fejtegeſſe az igaz tudományt. Mert, ha az Constanczinápolyi Gyölekőzetnek, ſzabad vólt, † *Spiritus Sancti gloriam, Sancto Nicænæ Fidei Symbolo adjicere*, az Nicæában ſzerzett Hiſzek-egy-Iſtenhez, valamit adni; az-után ſem tővidült meg az Anyaſzentegyháznak méltóſága 's hatalma. Azért, ſzinte csak ugy kel az Eféſomi Concilium végezéſét érteni, mint ez-előtt *c* az Sz. Pál ſzavát magyarázók, midőn azt mondgya: hogy, Atok légyen, a' ki azon-kívül máſt valamit tanit, a' mit hirdettenek vala Galatában: Az illyen mondáſok, csak azokat vetik Atok-alá, kik ellenkedő Tudományokkal akarják ſzaporitani az Igaz vallaſt.

* *Baſil. Epi. 60. ad Eccl. Antiochen. in fine.*
a *Cöc. Chalced. Act. 2. Baron. tō. 4. An. 381.*
b *Tharaſi, Sept. Synod. Act. 3. vide Vaſquez loco citato.*
† *Nicephor. li. 12. cap. 13. in fine.*
c *Vide ſupr. fol. 495.*

Hogy pedig az Fiutúlis ſzármazik az Sz. Lélek, elég fényeſſen tanittya az Sz. Irás. Mert, Sz. Jánoſnál nem egyſzer mondgya Vrunk: hogy, valamie vagyon az Atyának, azok mind övéi: *d Quæ habet Pater, mea ſunt: Omnia tua, mea ſunt.* Valami azért az Atyához illik, (az ſzemélynek külömbözéſétűl meg-válva, mellyet Urunk ő-ma-

d *Joan. 16. v. 15. Joā. 10. v. 10.*

gais

gais említ,) annak egyenlőképpen az Fiúbannis meg kel találtatni. Az Atyában pedig *a* oly Erő vagyon, hogy az Sz.Lélek ő-tőlle származik. Szűkség tehát, hogy az Fiúbannis ezen Erő légyen. Ennek-fölötte, azt mondgya Christus Urunk : hogy, *b* valamit az Sz. Lélek tanit, azt az Christustúl vészi ; és a' mit hall csak azt mondgya. Ezt ugy nem magyarázhatni, mintha az Sz. Lélek Isten, külső hallástól és tanitástól venne valamit. Szükség tehát, hogy az Isteni természetnek vétele-által hallotta légyen, és örökké végyeis Isteni bölcseségét az Sz. Lélek. Mely dologrúl imigyen szóll Szent Agoston: *c Non loquetur à semetipso, quia non est à semetipso, sed quæ audiet, loquetur. Ab illo audiet, à quo procedit. Audire illi, scire est : scire verò, esse. Quia ergo non est à semetipso, sed ab illo, à quo procedit ; à quo illi est essentia, ab illo scientia, ab illo igitur audientia. quod nihil est aliud, quam scientia. Nec moveat, quod verbum Futuri temporis positum est. Illa quippe audientia, sempiterna est. In eo autem quod sempiternum est, cujuslibet temporis verbum ponatur, sive Præteriti, sive Futuri, non mendaciter ponitur.* E'hez hasonlóképpen ír Sz.Ambrús: *d Omnia accepit à Patre Filius. & quæ accepit ipse per unitatem naturæ, ex ipso per eandem unitatem accepit & Spiritus ; sicut ipse Dominus JESVS declarat de Spiritu suo, dicens : De meo accipiet.* e *Spiritus Sanctus cùm procedit à Patre, & Filio, non separatur à Patre, & Filio.* Végezetre, azt mondgya Christus Urunk: *f* hogy, ő küldi az Sz.Lelket az Apostolokra. Ez a' küldés, ugymond Sz. Agoston, világoson jelenti, hogy az Fiútúlis származik az Sz.Lélek. Mert az Isteni személyek-között, egyebet az küldésen nem érthetni, hanem annak meg-esmértetését, hogy az küldött Személy attúl-való, a' kitúl küldetik : *g Sicut natum esse Filio, est à Patre esse : ita mitti est Filio, cognosci quòd ab illo sit. Et sicut Spiritui Sancto donum DEI esse, est a Patre esse : ita mitti est, cognosci quòd ab illo procedat. Nec possumus dicere, quod Spiritus Sanctus & à Filio non procedat. Neq; fruſtra idem Spiritus, & Patris &* h *Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem Discipulorum, ait:* i *Accipite Spiritum Sanctum. neq; enim flatus ille corporeus, substantia Spiritus Sancti fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantum à Patre, sed & à Filio procedere Spiritum Sanctum.* Ez az oka, ugymond Sz. Agoston, hogy, *k* soha az Atya nem mondatik küldetni más személyrúl. Az Fiut az Atya ; az Sz.Lelket, egyenlőképpen az Atya és Fiu küldi. Noha *l* emberi természete-szerént, Christus Urunkatis az Szent Lélek küldi.

Az Sz.Doctorok egyénlő értelemmel ugyan ezent tanittyák: hogy, az Atyától, és Fiútúl származik az Sz.Lélek. Ez-előtt meg-hallók az Sz.Agoston és Sz. Ambrús szavait ez dologrul. Az Görög Ecclesiának nevezetes Doctori-közzúlis, Két bőcsülletes Tanubizonyságok valláſával meg-elégszem : Eggyik, Sz. Athanásius ; Ki midőn az Ariánusok-ellen az Sz.Háromságnak egy igaz Istenségét vitattya, nem egyszer mondgya ; hogy az Sz. Lélek, az Fiu Istentúlis származik. Azért leg-először, Hasonlatosság-által magyarázza a' két Személynek származását. Mert, miként az Nap magában fényességet foglal ; az Naptul pedig, és az ő fényességétúl származik az külső világosság: ugy az Isteni Személyeknek eredetibennis, valamit hasonlót kel gondolnunk : *m Non enim tria principia introducimus, cùm non tres Soles ad comparationem adducamus, sed unicum Solem, ejusq; splendorem, unicamq; ex AMBOBVS lucem.* Es ugyan ottan világosban szóll, 's azt irja : hogy, az Sz. Lélek, az Fiútul vőtte valami ő-benne vagyon : *n Filius non accipit Spiritum, sed potius Spiritum omnibus largitur. Neq; Spiritus Filium Patri coaptat, sed Spiritus potius id à Verbo accipit.* o *Ipse Spiritum largitur : & quacunq; habet Spiritus, ea à Verbo accipit.* Másuttis ezekhez hasonlóképpen szóll : p *Unam oportet esse sanctificatricem, & illuminatricem vitam, & Donationem, quæ à Patre dicitur procedere. quoniam à Verbo Patris desumit, & mittitur, & donatur. Maximè, quia Filius à Patre mittitur ; Filius porrò Spiritum mittit. Igitur istiusmodi ordinem & naturam habet Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem.* Végezetre, az ő Hitinek valláſában, ezt az igazságot világos szókkal ki-fejezi Sz. Athanásius: *q Spiritus Sanctus a Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Második Tanu légyen Sz.Basilius ; ki Eunómiusnak imigyen szóll : *r Quemadmodum Filius, ordine quidem à Patre secundus*

a *Per hanc vim, Pater non opponitur relativè Filio.*
b *Joan. 16. v.13. 14. Productiones ad intra æternæ sunt, ut supra fol. 387.*
c *Aug.tō.9. Tract. 99. in Joan.*
d *Ambr.li. 2.de Spiritu Sancto,c.12.*
e *Ibid.lib.1. cap.10.*
f *Joan.15.v. 26.c.16.v.7.*
g *Aug.4.de Trinit.c.20.*
h *Rō.8.v.9. Gal. 4. v.6.*
i *Joan.20.v. 22.*
k *Aug.2.de Trin. cap.5.*
l *Isa.61.v.1.*
m *Athanas. Serm.4. cōtra Arianos, longe ante medium.*
n *Ibi.paullò ante mediū.*
o *Ibi.paullò post.*
p *Athan.ad Serapionē : Spiritū Sanctum nō esse creaturam. longè post medium.*
q *In Symbolo Athanas.*
r *Basil.li.3. cōt. Eunom. initiò.*

secundus est, quoniam ab illo est ; & dignitate, quoniam origo atq; causſa Essendi Pater ipse est, naturâ verò, nullo modo secundus, quoniam in utroq; una Deitas est : ita videlicet & Spiritus Sanctus, etsi dignitate & ordine secundus à Filio est ; non tamen alienæ ipsum esse naturæ inde consequetur. A'ki bővebben akarja az Görög-országi Sz. Atyák tanitáſát látni, az Florenczában lőtt Gyölekőzetnek folyáſát olvaſſa : a'vagy pedig az Gennádius Scholárius *a* iráſit, ki szinte akkor birta az Constanczinápolyi Patriárchaſágot, midőn Constanczinápolyt az Törők meg-vővé. Ez a' Jámbor, látván hogy Palæólogus János Cſáſzár halála-után, az őcse Constantinus Drágaſes, Efésomi Márkostul meg-cſalatván, az Florenczában véghez ment eggyeſséget fel-zavarta vólna, kiért az Ur Isten, mind magát 'ſmind birodalmát Pogány torkábannis vetette vala : egy igen szép Levelet ira, melyben az Görög Szakadáſnak okait, cſak kerengő fogáſoknak mutattya lennie. Nevezet-szerént *b* Harmincz-három Tanút állat, az Nap-keleti Eccléſiának Doctorikőzzúl, kik világos valláſt téſznek az Sz. Lélek Istennek származáſárul. Annak-utánna *c* Sz. Leo, Sz. Dámaſus, Sz. Gergely, Sz. Ambrús, és Sz. Agoston iráſival bizonyittya ezen dolgot. Meg mutattya végtére, *d* hogy, ezeknek bizonyság-tételében *Exceptiót* nem találhatnak az Görögök. mivelhogy az Hatodik és Hetedik közönséges Gyölekőzet, az Sz. Athanásius, Baſilius, Leo, Sz. Ambrús, és Sz. Agoston tanitáſát az Hit dolgaiban, bőcsülletesſé tőtte szép diſcíretivel.

Az Görögök ſemmit egyebet nem forgatnak az magok igyében, hanem azt: hogy, az *e* Sz. Irás, és az Constanczinápolyi Gyölekőzetnek vallás-tétele tartya, hogy az Sz. Lélek az Atyától származik. De ez mi-ellenünk nem hadakozik. Mert, a'ki azt mondgya, hogy az Sz. Lélek az Atyától származik, ezzel meg nem tagadgya az Fiútul-való származáſt. Sz. Peternek azt mondá Urunk : hogy, nem az teſt és vér jelentette-meg néki az Isteni dolgokat, hanem az ő Attya : Ebből azt nem ſzabad ki kerekíteni, hogy az Fiúnak és Sz. Léleknek réſze nem vólt az Sz.Péter tanitáſában. Azon formán tehát, noha az Atyától származik az Sz. Lélek : de ezzel ki nem rekeſztheted az Fiútul-való származáſt. Sz. Agoston e' dolgorul ſzólván, azt mondgya : hogy, azért mondatik a'Sz. Lélek az Atyától ſzármazni, mert az Atya, kútfeje az ő ſzármazáſának, mivelhogy oly Fiat ſzült, melytúl származhatik az Sz. Lélek : *f Ideò ait, de Patre procedit, quoniam Pater, processionis ejus est autor, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procedat Spiritus Sanctus.*

Harmadszor : Patvarkodnak abbannis az Görögök : hogy az Ur vacsoráját, Kováſzos kenyérrel akarják ſzolgáltatni. Kiben ellent *g* nem tart az Római Eccléſia, cſak hogy az Kováſztalan kenyeretis elégſégeſnek higgyék az Ur vacsorájához. Ugyanis az Sz. Irásból ki-tetczik, hogy Christus Urunk Kováſztalan kenyérben ſzolgáltatta az Utólſó vacsorát. Mert azt irják az Evangeliſták : *h* hogy, az Kováſztalan kenyérnek ételére rendeltetett ődőnek első napián lőn az Vtólſó vacſora. Akkor pedig ſenkinek ſzabad nem vólt *i* Kováſzoſt enni. és ha valakinek házában Kováſzoſt találtak vólna, meg kellett vólna halni érette, *Exod.12.v.14. Deuter.16.v.3.* Mivelhogy azért Urunk az Törvényt-bé tellyeſitette, *Matth.5.v.17.* és az Vendég-fogadó ſem adhatott Kováſzoſt az aſztalra ; következik, hogy Vrunkis ſovány kenyérnél eggyébben nē áldozhatott. módgyokis lőtt vólna az Sidóknak az Christus vádoláſában, ha az Törvényt ebben megſzegte vólna.

Az Görögöknek, ezaránt egyéb fondamentomok nincſen, hanem cſak az : hogy, nem kenyér az ſovány pogácſa. Ennek-fölötte ; azt akarják Sz.Jánoſſal bizonyítani : hogy Vrunkis Kováſzos kenyérrel áldozott az Vég vacſorán. Mert azt irja Sz. János : *k* hogy, Húſvét innepe napia-előtt eſett az Vr vacſorája. Az Törvény-ſzerént pedig, Húſvet napián kezdettek az Sidók kováſztalant enni. Továbbá : Vrunk halála-után őtték az Sidók az Húſvéti Bárányt. mert Sz. János, *l* 'Paraſcevének, az következő Innephez kéſzűlő napnak nevezi az Vrunk Szenvedéſe napiát ; és azt irja : hogy *m* Pilátushoz bé nem menének az Sidók, hogy tiſztábban ehetnének az Húſvétben. Kiből ki-tetczik, hogy Húſvét-előtt-való napon lőtt az Urunk halála, az az, annak-előtte, minek-előtte az Sidók el-hagynák az kováſzos kenyér ételt. Vgyanis, ha

a *Gennad.in Expoſitione pro Concilio Florentino. Habetur tō. 4. Biblioth. SS.Patrū, fol.1351.*
b *Capitis 1. Sectione 2. 3.4.5.6. & initio ſect.7.*
c *Sect. 7.*
d *Sect.8.*
e *Joan.15. v.16.*
f *Aug.tō.6. lib.4. contr. Maximū, cap.14.*
g *Vide ſupr. fol.156.*
h *Matt.26. v.17.18. Marc.14. v.12. Luc 22. v.7*
i *Exod.12. v.15.19. Levit. 23. v.7. Numer. 28. v.17.*
k *Joā.13. v.1*
l *Joan.19. v.31.*
m *Joan.18. v.28.*

akkor lőtt vólna az Vr vacsorája, mikor el-kezdették az kovásztalan ételt, az az, Húsvét estinek setét éj-korában : következnek, hogy szinte Husvét napián ölték vólna meg Vrunkat. maga parancsolva vala, hogy azon az napon semmi munkát ne tennének az Sidók, *Num.28.v.18. Exod.12.v.16.*

Ezekre, hálá Istennek, bizonyos feleletink vannak. Az Kovásztalan kenyeret, egy-általlyába Kenyérnek nevezi az Sz. Irás. Mert, mikor Emausban Vrunk az ő Tanitványival bé-téte, fel-támadásának napián, nem egyszer mondgya Szent Lukács, *a* hogy az Kenyér-szegésben esmérék-meg őtet. maga akkor kovászos kenyeret nem őttek az Sidók. Sz. János az több Evangelistákkal nem ellenkezik; kik nyilván irják: hogy, a' mely nap meg kel vala enni az Húsvéti Bárányt, azon az napon szolgáltatá Vrunk az Vég vacsorát. Az *b* Bárány ételnek pediglen, kovásztalan kenyérrel kellett meg lenni. Midőn azért Sz. János, az Húsvét innepe napia-előtt mondgya hogy lőtt az Láb-mosás, és Vég vacsora; az Húsvét napián nem érti az egész Innepet, mely *c* az Sidók törvénye-szerént estve kezdetett, az Bárány ételekor : hanem az Innep napot, az Ejtül meg-választya, és virrattátul-fogva estvéiglen-való üdőre érti. Nagy Pénteket, mely az Sidók Húsvét napia vala, *Parasceevénak* nevezi Sz. János. mert akkor kel vala minden eledelt meg-készíteni, mellyekkel Szombaton élnének. Vgyanis az Vr Isten meg-engedte vala, hogy Húsvét napián szabadgyában főznének, *Exod.12.v.8.* Szombaton pedig, nem vólt szabad semmi eledelt készíteni, a'vagy csak tűzetis rakni, *Exod.35.v.3.cap.16. v.23.* Aztis irja Sz. János az Sidókrul : hogy, az Pilátus házában nem menének, mert tisztán akarják vala az Húsvétot meg-enni. De az Húsvéton, nem az Húsvéti Bárányt kel érteni, hanem azokat az Aldozatokat, mellyekkel az Szent Napon bővelkődnek vala. Mert az *d* Sz. Irás, ezeket az Aldozatokatis Húsvétnak szokta nevezni. Hogy pedig Húsvét innepén történt légyen Vrunknak halála, semmi csudánk nē lehet benne. mert az *e* Sátorok innepe napián akarák az-előttis Vrunkat meg-fogni; és az *f* Egyház innepénnis készek valának az ő kövezésére. Talám azzalis hálólták dolgokat; hogy, Rómaiak 's nem Sidók valának, a' kik Vrunkat meg-ölék. Es midőn az *g* Sz. Doctorok okát adgyák, miért mondák az Sidók Pilátus-előtt, *h* hogy nékik nem szabad senkit meg-ölniek, azt mondgyák : hogy az Innep napért szóllottak ekképpen. mert egyéb üdőben szabad vólt nékikis meg-itilni és ölni az embereket; mint meg-tetczik az *i* Sz. István, és *k* Sz. Pál historiájából.

Az Purgatóriumrul, és az Házasságnak fel-szabaditásárulis mondám ez-előtt, *l* hogy vagyon valami fortély az Görögökben : De ezekrűl ennek-utánna szóllunk. A'ki pedig mind ezekrűl bővségesben akar értekezni ; az Constanczinápolyi Patriarchának Gennádiusnak irását meg-tekintheti. Ki, minek-utánna minden ága-bogát az Görögök vetzekedésének meg-röstálta vólna, azt veti-utánna : hogy, az Görögök vetzedelmének oka, nem egyéb vólt ennél az Szakadásnál : *m Nicolaus V. Pontifex Maximus, prophetizavit excidium Græcorum ; Tres, inquit, annos exspectabimus, si vos fortè à separatione converteritis. Si verò non : excindemini, ne terram inutilem reddatis. Anno 1451. hanc Epistolam conscripsit, & 1453. capta est Constantinopolis.* n *In memoriam igitur revocate, Fratres, qualisnam, & quanta extiterit nostra Natio. Fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ omnem terram suo subjecerit Imperio. Præterea Virtutis studio, & Sanctitate, omnes gentes est supergressa: jejuniis, vigiliis, orationibus, eleemosynis; & ut verbo dicam, velut spongia hausit omnem Virtutem. At in præsentia, (proh dolor!) omnia intercidérunt. Constantinopolis capta est. Quâ Urbe expugnatâ, Aræ sunt profanatæ, Templum conculcatum, pollutæ Moniales, Virgines corruptæ, sacra vasa confracta, imagines ornatissimæ conculcatæ sunt, ac sputis conspurcatæ, &c. Si dixeritis, Ob nostra delicta hæc evenisse : Non ita se res habet. quoniam non magis nos, quàm cetera Christianorum gentes, nostris criminibus DEUM irritamus. Sunt enim & aliæ Nationes, magnis sceleribus obnoxiæ : quomodo non affliguntur, ut nostra infelicissima, & miseranda Natio? &c. Caussam ego calamitatum aliam invenire non possum, nisi Schisma; & quòd se subtraxerit ab Obedientiâ Romanæ Ecclesiæ.*

a *Luc. 24. v.13. 30.*

b *Exod.12. v.8.*

c *Levit.23. v.32.*

Dies festus Legalis, ab occasu ad occasum extenditur : Dies Artificialis, ab ortu ad occasum.

d *Deut.16. v. 2. 2.Paral.35. v.7.9.*

e *Joan.7.v. 2.44.45.*

f *Joan.10.v. 22.31.*

g *Ita Aug. tract.114.in Joā. & alii.*

h *Joan.18. v.31.*

i *Actor.7. v.57.*

k *Act. 24. v.6.*

l *Supra, fol. 156. De Matrimonio, Logi alogi. fo.111.*

m *Gennad. c.5. sect.14.*

n *Sect.15.*

TOMVS TERTIVS.

TIZEN-EGGYEDIK KEONYV.

AZ OLTARI SZENTSEGRűL.

AZzal gyűlőltették nagy irígségesen az Christus hiveit az régi Pogányok, hogy az Községnek nagyob része nem tudgya mit hiszen. sőt a'kik Vezéri vólnánakis az Nyájnak, † csak űtik vétik az Isteni tudománynak igazságát. Alég ha mostannis ezen méltatlanságot meg nem újíttyák az el-szakadott Atyafiak. Mert azzal terhelnek bennűnket : hogy, miképpen az Eordög egy Szén-égetőtűl egyebet nem vehete, hanem hogy ő azt hiszi, a' mit az Eccléſia; az Eccléſia pedig csak azt tanittya, a' mit ő hiszen : azonképpen, ha minketis egyszer az csecstűl el-szakaszthatnak, és az Anyaszentegyháznak árnyékából sik mezőre vihetnek, csak verdődűnk, mint az hal az haraſztban.

Aug. 6. de Civit. ca.11.

† *Supra. fol. 300.*

De légyen áldott az Vr Istennek szent neve, nem csak az Anyaszentegyháznak méltóságárul támadott egyenetlenségben vehetűnk győzedelmet az Atyafiakon : hanem, rész-szerént is, akármely közbe-vetésnek meg-fejtegetésében, oly erősségeket állathatunk az Isten igéjéből, hogy a'ki ezeket vakmerőűl az emberi agyaskodásnak találmányára nem akarja csigázni, kűnnyen eszében veheti, mely távul estek az Igazságtúl, a' kik el-hasonlottak az Római Eccléſiának eggyességétűl.

Mikoron azért az Sz. Irásból-való versengésre * nem akarjuk egy elsőben ereszteni az El-szakadtakat, † mivelhogy az Anyaszentegyháznak fényességeis el-oszoltathattya őket : ezt nem a' végre cselekeszszűk, mintha az Sz. Irásban erős bizonysági nem vólnának a' mí igaz igyűnknek, hanem csak azt akarjuk, hogy fondamentomból, és rendel szóllyunk minden dologrúl. Mert, az én itíletem szerént, a' ki értelmesen akar az Vjság-kővetőkkel szóllani a' Hit dolgárul; Elsőbennis azt kel kivánni tőllők: hogy,

* *Tertulli. Supra. f. 91.* † *Supra. fol. 534.*

Modᵘˢ agendi cum Novatoribus. l.

ha semmit nem tartozunk hinni, a' mit nyilván, és világosson az Iráſban fel nem találunk: mutaſſák-meg az Sz.Iráſban, hogy nem ſzabad az meg-dûcsôült Szenteket ſegétſégûl hívni : Purgátórium sincsen: Az Halottakért sem ſzûkſég könyörgeni, &c. Ha ezeket, és ezekhez hasonló dolgokat az Iráſban fel-találnak: ihon hitünk 's emberſégünk, hogy soha tovább ezek-ellen nem tusakodunk. Ha pedig ezek az Sz.Iráſban nincsenek meg-irva, hanem csak valami okoskodáſſal, vagy az Sz.Iráſnak magok fejébôl csinálgattatott magyarázattyával akarják ezeket fel-állatni: nẽ tartozunk helyt adni ezeknek; mint ez-elôtt bôvebben meg-magyarázók. Másodſzor: azt kel tôllôk kévánni : hogy magából az Sz.Iráſból meg-mutaſſák azt az magyarázatot, mellyet az Iráſhoz tóldoznak : az az, világos ſzavait állaſſák az Iráſnak, mellyek ki-mutaſſák, hogy ollyan értelemmel kel venni az Isten ſzavát, a' minémûvel ôk vésznik; és azt, 's az-ſzerént kel az Isten ſzavaiból ki-hozni, a' mint ôk az magok tetczését ki akarják cſigázni. Harmadſzor : Annak kel végére menni tôllôk, Honnan, és mimódon tudhaſſuk az Szent Iráſnak igaz magyarázattyát. Mert ennélkûl, hivságos minden vetekedésünk. mivelhogy, az eléb fel-vetett fondamentom-ſzerént, az Keresztyénſégben majd ugyan nincs egyébrûl az Hitbéli egyenetlenség, hanem az Sz.Iráſnak igaz értelmérûl. Azért, csak ſzó-ſzaporitás az Hitrûl-való beſzélgetés, ha eléb végére nem megyünk, Kitûl, és mint kellyen az Sz.Iráſnak igaz magyarázását bizonyoſon meg-tanúlnunk. Ha pedig ennek végét érhettyük; ſzent a' békeſég : le-ſzáll minden egyenetlenség közöttünk.

Similia vide ſupra, fol. 618.

Suprà, fol. 93. II.

III.

Vide ſuprà, fol. 456.

Iólehet azért, elégséges vólna az Igazságnak esméretire, a' mit ekkoráig meg-bizonyitottük: de hogy ne itíllye senki igyünk fogyatkozásának halgatásunkat , szóllyunk rész-szeréntis egynehány kôzbe-vetett dolgokrul. Ezekben pedig elégséges, ha csak azt meg-mutattyukis; hogy, semmit az Sz.Irás nem tanit a' mi régi Vallásunknak ellene. Mert világ-szeréntis, annak vagyon jobban dolga, a' ki eléb vólt Vraságában az peres marhának. és annak mentségére, a' kire panaszt tésznek, igaz elég, ha semmit reá nem rakhatnak : *Actore enim non probante, reus abſolvitur.* Ezzel meg nem elégszûnk: hanem tovább lépvén, aztis erôs Ielenségekkel meg-mutattyuk: hogy, A' mi Vallásunknak, fényes bizonyságai vannak az Sz.Iráſban, ugy hogy, a' ki az Isten ſzavát az-

az-szerént magyarázza, mint a' mi régi Eleink, kikrûl az Sz.Irás, és az Keresztyén név reánk szá'lott, nem csavaroghat ezek-elôtt. sôt Igazságunkhoz bizván, ennélis eléb megyünk; és arra felelünk, hogy, ha szinte félre tétetikis az Régieknek egyenlô értelmek; csak magán az Sz. Irás mondási, oly világosson szolgálnak a' mi Vallásunkra, hogy, valaki versengést nem úz, és szánszándékkal szemét el nem fordittya, vagy bé nem dugja, és el-általkodott vakmerôségre nem bocsatkozik, meg-elégedhetik az Iráſnak mellettünk-való bizonyitásival.

Minthogy pediglen, végtelen vólna, ha minden czikkelyét a' mi ûdônkben el-áradott versengések magyarázásának fel akarnók vállalni: annak-okáért, nem terjesztem igen messze irásomat, hanem csak, mentûl rôvidebben lehet, egynehány dologban meg-mutatom ezt a' mi Igazságunkat.

ELSEO RESZE.

VALOSAGOSON IELEN VAGYON AZ CHRISTVS teſte az Ur Vacsorájában.

§.1. Az Calviniſták tévelygése, és bizonysága.

AZ Sacramentáriusok oly szépen beszélgetnek némelykor az Vr vacsorájárul, hogy a' ki iráſoknak mesterséges ravaszságát nem érti, kúnnyen meg-csalatkozhatik szép szavokkal. Mert, sokszor azt beszéllik : hogy, az Christus testét, nem csak hit-által, hanem ugyan valósággal észi az ember az Vr vacsorájában. Hallyad mit ir Calvinus: a *Sunt, qui Carnem Chriſti manducare, definiunt; nihil eſſe amplius, quàm in Chriſtum credere. Sed mihi quiddam ſublimius videtur docere Chriſtus; nempe, verâ ſui participatione nos vivificari. Quemadmodum enim, non aſpectus, ſed eſus panis, corpori alimentum ſufficit : ita verè, ac penitus participem Chriſti fieri animam convenit.* b *Fide amplectimur Chriſtum, non EMINVS apparentem, ſed ſe nobis unientem.* c *Etſi incredibile videatur, in tantâ locorum diſtantiâ, penetrare ad nos Chriſti carnem : tamen, quod mens non comprehendit, concipiat fides : Spiritum verè VNIRE, quæ locis disjuncta ſunt. Hæc ergo ſit piis regula: Quoties ſymbola vident, illic rei ſignatæ veritatem adeſſe certò cogitent.* d *Itaq; non imaginatione duntaxat, aut mentis intelligentiâ percipitur; ſed re ipsâ.* Vgyan ezen formán beszél e Béza. Maga más-felôl azt merik mondani : hogy, mikor az Vr vacsorájához járúlunk, f oly távul vagyon tôllünk az Christus teste, mely messze vagyon az ég a' földtûl. Mint ferjen pedig egyben ez az Két mondás; tudni illik, hogy távúlis vagyon, és tôllünk mindazáltal igazán vétetik az Christus teste : sok csavargással akarja palástolni Calvinus. Eggyûtt azt irja: g hogy, Christus alá-száll mi-hozzánk. For-

a *Calv.li.4. c.17. n.5.*

b *Ibid.n 6.*

c *Ibid.n.10.*

d *Ibid.n.19.*

e *Beza.epi. 4.&5.Theologica.*

f *Calv. lib. 4.cap. 17.& 24.*

Beza, epi.5. & 76.

g *Calv.li.4. ca.17.n.24.*

dittya az kaſzát,és máſutt azt mondgya: *a* hogy,nem ſzáll-alá Chriſtus, hanem minket emel magához. Végre, ezen ſem nyugſzik meg, hanem azt irja: *b* hogy, nincs annál hihetetlemb dolog, a' mit ő tanit az Oltári Szentſégrűl. Mind ennyi kerengéſekkel, csak azt akarja el-hitetni: hogy, az Oltári Szentſégben jelen nincſen az Chriſtus Sz.Teſte.

Ezt Előſzőr az Sz.Iráſſal bizonyittyák: I. Mert,Chriſtus Vrunknak menyben kel lenni itélet-napiglan, *Actor.3.v.21.* Béis kel az ő-maga mondáſának tellyeſedni, hogy *c* el-haggya ez világot; és, *d* hogy az ſzegények mindenkor velűnk léſznek;ő pediglen nē léſzen mindenkor kőzőttűnk. Azért int,hogy *e* ne higgyűnk azoknak, kik őtet imitt amott mutogattyák. Ha pedig az Oltári Szentſégben vólna az Chriſtus Sz. Teſte,el nem hagyott vólna minket,hanem moſtannis velűnk maradna. II. Vrunkő-maga,jelentvén mi légyen az ő Teſtének étele,azt mondgya: hogy, *f* az Teſt ſemmit ſem haſznál,hanem az éleſztő Lélek. III. Az Vrunk teſtének jelen-léte, egyéb fondamentomra nem rakatott, hanem amaz ſzókra, mellyeket Vrunk az Vég vacſorán monda: *g Hoc eſt corpus meum*; Ez az én teſtem. Ezek pediglen az ſzók,arra nem viſznek,hogy az Chriſtus teſtének jelen-létét el-higgyűk. mivelhogy *Figura* vagyon benne:az az,a'ſzókat nē az ő tulajdon értelmekben kel venni,hanem csak az-ſzerént, a' mint Hét eſztendőnek mondgya az Irás a' Hét ökrőt,mellyet Faraó látott vala, *Geneſ.41.v.26.* a'vagy,mint Sz.Pál,*1.Corinth.10.v.4.* az Kőszálat, mely vizet ada az puſztában, Chriſtuſnak mondgya;és az Húſvéti Bárányt, Húſvétnak nevezi az Sz.Irás, *Exod.12.v.11.* Hogy pedig errűl igy kellyen gondolkodni;ki-tetczik abból: mert, ugyan azon Vég vacſorakor, az Pohár, Vj Teſtamentomnak neveztetik, *Luc.22.v.20.1.Corinth. 11.v.25.* Mely mondáſt, ha *Figura*-nélkűl, bőtű-ſzerént magyarázunk, helyes nem léſzen. holott az Pohár nem vólt Vj Teſtamentom, hanem csak jele az Teſtamentomnak.

Másodſzor, bizonyitnak az Sz. Doctorokkal; Kik azt irják: hogy az Vr vacſorájában,nem véſzszűk az Chriſtus teſtét,hanem az ő Ielét. Es leg-főképpen Sz. Agoſtonhoz támaſzkodnak, ezekért az ő mondáſiért: h *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis; & bibituri illum Sanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum vobis commendavi; ſpiritualiter intellectum, vivificabit vos.* i *Sicut ſecundùm quendam modum, Sacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: ita Sacramentum fidei, fides eſt.* k *Niſi manducaveritis carnem Filii hominis; facinus, vel flagitium videtur jubere. figura eſt ergò.* l *Nec dubitavit dicere, Hoc eſt corpus meum, cùm ſignum daret Corporis ſui.* Végezetre: Sz. Agoſton nem csak azt mondgya; *m* hogy, az Chriſtus teſtét,ſenki egyéb nem eheti,hanem csak a'ki ő tagja: de ennek-fölőtte, magyarázván, mint vegye ember az Chriſtus teſtét, azt irja: *n* hogy,erre fogat és haſat nem kel készíteni.mert a' ki hiſzi,az éſzi az Chriſtuſt: *Quid paras ventrem & dentem? Crede, & maducaſti.*

Harmadſzor és Vtólſzor, bizonyitnak az emberi Okoskodáſból: Mert, *o* az Teſthez nem fér,hogy egyſzerſmind tőb helyen leheſſen; és egy paránya Oſtyában,éppen az őreg ember teſte, minden tagjainak, rendinek,

a *Ibid.n.31.*

b *Ibi n.24. Vide ſupra, fol.423.*

c *Joan.16. v.28.*

d *Matt.26. v.11.*

e *Matt.24. v.23.*

f *Joan.6.v. 64.*

g *Matt.26. v.26. Mar.14.v. 22. Luc.22.v. 19. 1.Corint.11. v.24.*

h *Aug.in Pſal.98. in illud, Adorate ſcabell.*

i *Epiſt.23 ſub finem.*

k *Tom.3.li. 3.de doctr. Chriſt.c.16.*

l *Tom.6.lib contr. Adimant.ca.12.*

m *Lib. 21. Civ.cap.25. in fine.*

n *Aug.trac. 25.in Joan. poſt med.*

o *Calv.l.4. ca.17. v.19.*

dinek, és épſégének meg-tartáſával bé-rekeſztesſék. Vannak tőb aprócsőpű † bizonyſagocskákis, mellyekkel hadakoznak az Calviniſták: De ezek a'dandárok.

† *Sadeel,de manducat. ſpirituali. Vide Valentiam.3 part. diſpu.6.qſt. 3 punct.1.§. 28.*

§.2. Az Sz.Irásból meg-bizonyíttatik, a'mi igaz Tudományunk.

Azt hiſzi és tanittya ebben az dologban az Római győlekőzet:hogy, a'mi Vrunk Sz.Teſte 's Vére, igazán és vóltaképpen jelen vagyon az Vr vacſorájában. Annak-okáért, a'ki az kűlső leleket véſzi; ezekkel egyűtt az Chriſtus Sz.Teſtét Vérét véſzi. Ebben, az Római Eccléſiának nyomdokát kőveti az Auguſtai Confeſſio, *Artic.10.* Ezt az igazſágot, az emberi okoſſágnak ſzám-vetéſéből, és az terméſzet folyáſából meg nem bizonyithattyuk, hanem csak az Iſtennek tanubizonyſágában vagyon ennek fondamentoma. Meg-mutathattyuk emberi okoskodáſokból, hogy, ebben az mi Hitűnk Agazattyában, oly dolog nem kapcſoltatik, mely magában lehetetlen vólna, és,az Iſtennek mindenható erejével véghez nem mehetne. Aztis igaz elmélkedéſſel fel-érjűk,hogy, miképpen az Iſten fiának Meg-teſtesűléſe alkolmatos vólt a' mi váltſágunkra,és tanuſágunkra; noha ugy tetczett az világ fiainak, hogy az Iſteni méltóſághoz nem illett vólna az ſzolgai ábrázat: azonképpen,az Oltári ſzentſégben-való létele Chriſtus Vrunknak, noha nagy alázatoſſágat mutattya a' mi Iſtenűnknek, de azért az Iſtenhezis igen illett, a' mi gyarlóſágunknak vaſtagitáſárais kévánatos vólt ez az kegyelmeſſég. Mert ezzel,a' mi Vrunk jelenti Leg-előſzőr hozzánk-való Szeretetit.mivelhogy más dajkára nem bizza, hanem az maga Sz.Teſtével Vérével neveli az ő fiait. és nem cſelekeſzik akképpen, a' mint egyéb Páſztorok,kik az Iuhok tejével táplállyák magokat: hanem inkáb az Iuhokat Szent Teſtével tartya. Azután: meg-eſmérteti Mindenható erőſſégét, midőn oly eledelt adott, mellyet az Sz.Irás, * Csudálatos cſelekedetek emlekezetinek nevez. mivelhogy ebben, ſok Iſteni cſelekedeteknek csudái fényeskednek: ugymint, hogy azon egy Teſt, menyben, és ez földőnnis ſok helyen vagyon: a' nagy teſt,egy morſa kenyérnek ſzine-alatt éppen marad: jelen lévén nem látſzik: azok kőzzűl a' kik ezt éſzik, csak annyit véſznek minnyájan, menyit eggyik kőzzűlők; és hozzájok vévén, ſem el nem fogyattyák, ſem meg nem eméſztik,&c. Végezetre: az Iſteni Bőlcſeſég és Igazſágis meg-eſmérſzik ebben az Szentſégben. Mert az embert, kit érel-által csala-meg az kígyó, mennyei eledellel akarta megújitani az Vr Iſten. és, mivelhogy az Iſtennek ſzava-ellen,érzékenyſégeután indúla Eva Anyánk, az almának ſzépſégét látván; azt akará az Vr Iſten, hogy érzékenyſégnek vezérléſe-ellenis, az Iſten ſzaván meg-nyugodgyunk, és el-higgyuk a' mit nem látunk'ſnem értűnk.

* *Pſal.110. v.4.*

Ezekkel,és tőb haſonlatos okokkal,kűnyű meg-mutatni,hogy,ſem diſztelē,ſem illetlen nē vólt,az kenyér ſzine-alá helyheztetni azt a' teſtet,mely az ſzeplőtelen Szűz mehében, kilencz hólnapig hordoztaték;az Kereſztfáris egynehány óráig fel-fűggeſzteték: Mindazonáltal,csak magán az emberi okoſſág,azt bizonyoſſan meg nē mutathattya, hogy az Chriſt°Sz.teſte,

jelen

jelen vagyon az Oltári szentségben : hanem ennek,az Isten szavából kel meg-bizonyodni.

Az Sz. Irásból azért , Három Bizonysággal erősíthettyük ezt az igaz Valláſt : Elősző: Midőn Christus Vrunk ezt az Szentséget szerzé, azt olvassuk: hogy, [*a* Vővé az Kenyeret, meg-áldá, meg-szegé, és ezt mondá : Vegyétek,egyétek, EZ AZ EN TESTEM, mely ti-éretettetek adatik.] Ezek az Vrunk mondási, oly világosok, hogy meg sem tudgyuk gondolni, minémű szókkal tanithatta vólna Christus Vrunk rövidebben és nyilvábban az ő Sz.Testének jelen-létét. Miképpen azért, ha Cána Galileában az vizet borrá változtatván, igy szóllott vólna Christus Vrunk ; Igyatok, mert bor ez; senki egyebet nem érthetett vólna az ő mondásán,hanem csak azt,hogy bort kel innya: azonképpen az Vég vacsorán, maga Testének mondván a' mit ennyiek ada az Apostoloknak, minden kételkedést ki-rekeszte az ő Testének jelen-létéről. De igaz az Sz. Agoston mondása: *b Cujus animum præoccupavit erroris alicujus opinio; quidquid aliter asserit Scriptura, figuratum arbitratur* : A' ki valamely hamisságot el-tekéllett magában; akármit mondgyonis az Sz. Irás, ő azt mind *c* másra magyarázza. Példánk lehet ebben Abrahám, kinek az Vr Isten *d* Fiú magot igíre. Meg-gondolván Felségének koros-vóltát Abrahám, ugy kezdé magyarázni az Isten szavát, *e* mintha ezt az ő fogadott fiárul Eliezerről kellene érteni. Hogy ezt az gondolkodást ki-vennéaz Vr Isten, világoson meg-mondá: *f* hogy, oly fiúrul tészen fogadást,mely az ő ágyékából származik. El hivé ezt Abrahám: de az természetre nézvén, és Sára Aszszonynak magtalanságát meg-gondolván, még sem ugy magyarázá az Isten szavát,a'mint kel vala;hanem *g* Agárt fogá-melléje,es ő-tőlle fiú magzatot fogadván, erre magyarázza vala az Istennek igéretit. El-végre,az Vr Isten nyilván meg-mondá: *h* hogy, ugyan Sára Aszszonytul lészen őrőkőse. és akkoris *i* mosolygásnélkül nem tűrheté az emberi okosság az Istennek fogadását. Láddé, mely kerülő csavargásokban szokott habozni az emberi vélekedés,mikor az természetnek erejéhez akarja szabni az Isten szavait. Szintén ezen formán járának az Vjítók, az Christus szavainak magyarázásában. Mert,a'mint ez-előtt *k* mondám, amaz rövid szónak: [Ez az én Testem,] az Vj Tanítók irásiból,Nyólczvan-négy magyarázását említi Claudius Sanctes. Rasperger Christof pediglen, szinte Két-százat. Noha pedig ennyi részre ószlottak ezeknek az igéknek magyarázattyába : de abban eggyet értnek, hogy nem kel ezeket az szóknak tulajdon ereje-szerént venni, az az, a' Testen nem kel Testet érteni, hanem az testnek Ielét. mert az Vr vacsorájában,csak Iele vagyon az menyországban-lévő testnek. Azért, ha ezeknek tetczését jóvá haggyuk, szinte ugy cselekedik Christus Vrunk,mintha valaki borral kínálná barátyát, de innya nem adna; hanem egy czégért mutogatna, melytől száz mértföldnyire távul valahol, boris vólna.

De hogy az Atyafiaknak minden csavargásokat ki-rekeszszük; mutassuk-meg,hogy ezeket az Vrunk szavait,sajat tulajdon jegyzéseben kellyen venni. Ezt azért igy bizonyitom;

I. Az

I.

a *Matth.26. v.26. Marc.14. v.22. Luc. 22. v. 19. 1.Cor.11.v. 24.*

b *Aug.3.de Doctrina Christ.c.10.*

c *Exempla hujus, vide Numer.11. v.22. Psalm.77. v.20.*

d *Geneſ.12. v.3.*

e *Geneſ.15. v.2.*

f *Geneſ.15. v.4.*

g *Geneſ.16. v.2.*

h *Geneſ.17. v.19.*

i *Geneſ.18. v.10.*

k *Supra fol. 282.*

I. Az Vrunk szavából igyenesen ki-tetczik,hogy a' Pohárban az ő Sz. Vére volt, nem csak az Vérnek jele. Tehát, az Vérnek nevén , vért kel érteni. Mivelhoy azért egyenlő formán szóll az ő Testérűlis Eudvőzitőnk : következik, hogy az Testen sem érthetni testnél egyebet. Hogy pedig az Pohárban ně csak Vérnek jele,hanē ugyan Christus vére légyen, Sz. Lukács világoson jelenti : *a Túto tò Potérion, he kænè diatheke, en tô hæmati mû, tò hypèr hymôn ekchynómenon* : Ez az Pohár, ugymond, Vj Testamentom az én véremben,mely ti-érettetek ki-ôntendő. Holott az Pohárt mondgya Sz. Lukács, hogy ki-ôntetik mi-érettünk; az az, *b* bűnünk bocsánattyáért. Mert amaz szó [Ki-ôntendő,] az Gőrög szónak folyásában, nem a' Vért, hanem az Pohárt illeti: [*c Ekchynómenon*] *Participium præſens, Nominativi caſus; cum Dativo* [*Hæmatí*] *jungi non poteſt, ſed cum Nominativo* [*Potérion.*] Ha a' Pohár ôntetett-ki bűnünk bocsánattyáért : kétségnélkül a' Pohárban Christus Vrunknak igaz Vére volt. mert, *d* csak az Bornak ki-ôntése,lelkünket meg nem tiszthatta. Eszében vővé Béza az Sz.Lukács irásából vőtt bizonyságnak erejét;és az mely csomót meg nem ódhata, el akará metszeni. Azért azt irja : hogy, az Gőrög bőtű-szerént, Sz. Lukács azt mondgya: hogy a' Pohár ôntetik ki érettünk. De mivelhogy ez az ő tanitásával nem eggyez, álnakságot gondol, és azt beszélli : hogy, noha az Syria és Gőrög nyelven-való Evangéliomokban, mindenűtt egy-aránt találtatnak ezek az szók Sz. Lukácsnál : de azért azt kel mondani, hogy ezek nem Sz. Lukács szavai, hanem valaki más tóldozta az Evangéliomhoz: *e Cùm hæc verba, ſi conſtructionem ſpectemus, neceſſariò non ad ſanguinem, ſed ad Poculum pertineant, aut manifeſtum eſt Soloecophanes, aut ex margine in contextum irrepſerunt. Hoc tamen legitur etiam apud Syrum interpretem, & in omnibus quos inſpeximus Græcis codicibus.* Leheté immár ennél szemtelemb vakmerőség? Meg-vallya Beza, hogy minden régi Kőnyvekben egyaránt találtatnak ezek az igék : mégis azt akarja, hogy csak fóltos tóldaléknak tarcsuk,mivelhogy az ő szája izihez nem szolgál. Vgyan ezen formán, akár-mely részét az Isten szavának ki-hasogathattya Béza az Bibliából. Ha igyenes értelemben akarjuk venni az Sz.Lukács szavait, minden *Solœciſmus*nélkül helyeseknek találtatnak : de hogy Béza meg ne bántódgyék, Sz. Lukácsot kel iskolában vinni,és lapoczka-alatt az Calviniſta Grammaticára tanitani. Kezdgyűnk csak igy bánni az Evangeliſtákkal, hamar-napon szép kis Pogányság kerekedik az Keresztyénségből, Mert a' mely merészséggel egy részt vagy el-vagdal, vagy más rámára vonszon Béza; ugyan azon úton, másis meg-csonkithattya az Isten szavait.

Az Kenyeretis mikor Vrunk meg áldá, nem csak azt mondá, [Ez az én testem;] hanem, hogy meg-értenéd, minémű Testről szóllyon, utánna veté, [Melly ti-érettetek adatik.] Amaz szó [Melly,] *Pronomen* [*Hoc*] az testre néz, *refert Corpus.* Tehát a' mit Vrunk az Testnek nevén értett, az adatott mi-érettünk. Bizonyos dolog pediglen,hogy, nem az Kenyér, és az Christus testének Iele adatott a' mi váltságunkért, hanem azon igaz test,mely az Szűztől szűletteték. Tehát Vrunk,nem

I.

a *Luc. 22. v.20.*

b *Matt.26. v.28. Marc.14. v.24.*

c *Vide Sanderum, li.7. Viſibil. Monarch.*

d *Hebr.9. v.14.*

e *Beza, Luc. 22.v.20.*

az ő Testének Ielérűl szólla, midőn azt mondá, hogy ez az ő teste.

II. Az dolognak kőrnyékőző czikkelyi szokták ki-nyilatkoztatni, mint kellyen magyarázni az Iráſt: † *Solet circumſtantia Scripturæ illuminare ſententiam; cùm ea, quæ circa Scripturam ſunt, præſentem quæſtionem contingentia, diligenti diſcuſſione tractantur.* Ha azért meg-tekintyük, Kiknek, minémű dologrul, mely ůdőben, mely helyen szólla Chriſtus Vrunk, midőn azt mondá, [Ez az en Testem:] kűnnyen eszűnkben vehettyük, hogy homálynélkűl, fényeſſen, nyilván, és *Figura*-nélkűl ejtette beszédét. Mert az Apoſtolok-előtt szóll vala, * kiknek világoſon szokott vala beszélgetni; és a' mit homályban mondottis az kőſſég-előtt, nyilván megmagyarázta nékik. Ennek-főlőtte: Chriſtus Vrunk, mint Kegyes Atya, halálának-előtte Teſtamentomot szerze az utólſő Vacſorán, és az emberi nemzetséggel uj frígyet és szővetséget vete. Tudva vagyon pedíglen, hogy az okos Atya, az ő fiai-kőzőtt-való békeſségre gondot viſelvén, az Teſtamentomot, mint szinte az Frígy leveletis, kűnyű, tulajdon, és világos szókkal irja. Azért, ha valaki Teſtamentomban egy kőházat, vagy egy szőlőt hagyna barátyának; akár-mint vitatná a' meghólt embernek patvaros fia, hogy az ő Attya, csak egy kő-háznak le-iratott képét hatta teſtamentomúl; az ő fogásának helyt nem adnának. mert az okos emberrűl azt nem itilhetni, hogy teſtamentomban gyermeki módon jádczott vólna. Hasonló formán azért, a' mi Eudvőzitőnkrűl nem gondolhattyuk, hogy teſtamentomában az ő fiainak szánszándékkal eſzveszést hagyott, sőt szem-látomást tőrt vetett az bálványozásra. Mert, ha nem a' maga Testét, hanem annak Ielét akarta nállunk hagyni: egy szavával minden botránkozásnak eleit-vehette vólna, világos szókkal meg-mondván, hogy az, az ő testének jele. Az Oo Teſtamentomban, csak árnyék és homály vólt minden rend-tartásban: de mégis az Kőrnyűl-metéléſrűl, és az Aldozatokrul adatott tőrvényeket, senki meg sem gondolta hogy *Figurával* kel érteni. Az Husvéti Bárányon, vagy Kőrnyűlmetéléſen, senki egyebet nem magyarázott, hanem csak azt, a' mit az szók világoſon jegyeznek. Mint lehetséges tehát, hogy az Vj Teſtamentomnak fényeſſégét setéteb igékkel homályoſitotta vólna Chriſtus Vrunk?

III. Ha ezeket az Vrunk szavait az ő tulajdon értelmének sarkából ki-vettyük, és *Figurára* vonſzuk, sok alkolmatlanság kővetkőzik belőlle: 1. Az Sz. Agoſton, és Sz. Irenæus tanitása-szerént, az Példákból, *Figurákból*, *Allegoriákból*, nem vehetűnk bizonyos erőſséget az Hit dolgainak meg-erőſſitéſére: hanemha más helyen az Irás meg-magyarázza, mit jegyezzen az árnyék és példa. Tehát azokból az Vrunk mondáſiból, mellyekkel az Vég-vacſorát rendelé, nem vehettyük az Vr vacſorájárul-való Hitnek bizonyos erőſségét, mivelhogy ezt az árnyékos *Figurát*, nyilváb magyarázattal meg nem világoſittya máſutt az Sz. Irás. 2. Ha az Vrunk szavainak tulajdon jegyzéſe-mellől el-megyűnk, bizonyoſok nem lehetűnk, minémű *Figurát* kellyen ezekben helyheztetni, hanem az ő agyának tetczéſe-szerént, kiki-mind gondolhat szája izi-szerént való

Figurát,

* *Matth. 13. v. 36. ca. 15. v. 16.*

3.

Auguſt. epi. 48. in med. Iren. lib. 2. cap. 46.

Figurát, és azzal alakoskodhatik: Azért soha bizonyos értelmére nem juthatunk az Vrunk szavainak. 3. Hogyha magunk tetczésűnkből szabad az Sz. Iráſnak nyilván-való mondáſiban *Figurát* álmodni, és az szóknak tulajdon jegyzéſe-ellen, idegen dolgokra facſarni az Iſten szavait: nem csak bizonytalanná, hanem ugyan csufſággá változik az Kereſztyénségnek igazsága. Mert, mely kűnnyen Calvinus az Teſten, testnek Ielét érti; oly kűnnyen meg-játczodtathattya, és fel-forgathattya Arius, vagy Neſtórius azokat az bizonyſágokat, mellyekkel az ő Tévelygéſek-ellen hadakoznak az Sz. Doctorok. Es hogy ennek az Bizonyſágnak erejét, az ő módgya-szerént, játékoſon meg-mutaſſa Luther Márton, azt irja: † hogy, szinte ugy cſelekeſznek az Oltári szentség-tagadók, mintha valaki imigyen magyarázná az Teremtéſrűl irt kőnyvnek eleit: Az Iſten, az az, az kakuk: Teremté, az az, meg ővé: Az eget és főldet, az az, az madarkát mind tollaſtúl. A'vagy, az Sz. Iános mondáſát igy fejtegetné: Az Ige, az az, a' horgas bot: Testé lőn, az az, Kányává változék.

† *Luth. tom. 7. Lat. Vitt. ann. 1557. in defenſione verborũ Cœnæ. fol. 384.*

IV. és Vtólſzor: Eo-magok az Atyafiak sem mehetnek-elő Tudományokban, ha ezeket az Vrunk szavait *Figurával* magyarázzák: Egyért azért; Mert Zvinglius-ellen heában vitattya Luther az Chriſtus szavainak tulajdonſágit, ha *Figurát* helyheztet ezekben az szókban. mivelhogy ha az Vrunk mondáſa idegen értelemben, *figuratè* vétetik, és az Sz. Iráſban nincs fel-jegyezve, minémű *Figurát* kellyen abban helyheztetni; szintén ugy szabad Calvinuſnak, az igaz Testnek ki-rekeſztéſére, *Metonymiát* gondolni, mint Luthernek az kenyér meg-tartáſára, *Synecdochét* faragni. Azonképpen, ha *Figura* vagyon az Vrunk szavában; nincs semmi fundamentoma Calvinuſnak, melyből azt állaſſa, a' mit tőlle hallánk: tudni illik, hogy az Vr vacſorájában, nem csak az kűlső Ielekben, hanem az Chriſtus testébennis réſzesűlűnk. Mert, ha az Testnek neve, nem jegyzi az testet, hanem az ő Ielét, az Chriſtus szavában fundamentoma nincs annak, hogy az Vrunk testét vészűk az Vr vacſorájában. Máſért azért kel meg-akadni az Atyafiaknak: mert soha ki nem láttyák mondani, és sem emberi, sem Iſteni bizonyſágokkal nem tudgyák állatni, minémű *Figura* légyen az Vrunk szavaiban. Calvinus cſűfollya azt, a'mire * az ördög tanitotta vala Zvingliuſt: hogy, *Eſt, pro ſignificat ſumitur.* Mert, † soha az Deák nyelvben amaz szó, *Eſt*; sem az példabeszédekben, sem egyéb dolgokban, *pro Significat*, jegyzéſért nem vétetik. nemis találkozott ez-ideig oly paraſzt Grammaticus, ki az *Metaphorákat per verbum Significat* magyarázta vólna. Mikor azért az Deákok Herculeſt Oroſzlánnak nevezik, vagy Chriſtus Vrunkat Báránynak; senki azt ugy nem érti, hogy Hercules Oroſzlánt, 's Chriſtus Vrunk Bárányt jegyezne: hanem hogy erőre, és egyűgyű ártatlanſágra nézvén, Hercules Oroſzlány, és Vrunk Bárány. Luther Márton, *Synecdochét* gondola az Chriſtus szavaiban, mintha egy része az Sacramentomnak, ugymint az Teſt, mely az kenyérrel eggyűtt-vagyon, az egéſz Sacramentomért vétetnék. Ezt igen meg guggollya * Sadeel. mert az Chriſtus Teſte's

* *Suprà, fol. 194.*

† *Calv. lib. 4. c. 17. n. 22. Idem Sanctes, Repetit. 3. cap. 3. Maldonat. Matth. 26. v. 26.*

* *Sadeel, de Sacramentali Manducat. ca. 4.*

Calv.lib.4. cap.17.n.21.

Vére, nem lehet az kenyérnek és bornak réſze; nemis vétetik az Teſt neve, mind az kenyérért 'ſmind az teſtért. Calvinus, *Metonymiát* rebeſget: és azt akarja, hogy a'mint az Királyi botot, vagy Koronát, Királyſágnak mondgyuk, mivelhogy annak jelenſége: azonképpen az Kenyeret Teſtnek mondgya Vrunk, mivelhogy az teſtet jegyzi. Ezis tévozás. Mert Egy az: hogy az *Metonymiában*, az legyet ſzoktuk az jegyeztetett dologért venni: de az legyeztetet dolgot az jegyért nem vehettyük. Azért, ha ſzintén az Kenyeret teſtért véhetnédis', de az Teſtet kenyér helyett nem nevezheted. Más az: hogy, az *Metonymiának* törvénye és ereje-ſzerént, az legynek neve, az jegyzett dolog nevéjért oly formán vétetik, hogy azért egy egéſz ſententziában, ſoha az legyzett dolgot jegynek ne mondgyuk lenni. Azért az Boton, birodalmat; az Koronán, királyſágot érthetünk: de nem ſzabad azt mondani, hogy az Korona királyſág légyen. Haſonló formán azért, az Teſtnek jelét ſem mondhattyuk Teſtnek, ſemmi formán-való *Metonymiával*. Látván Sadeel, hogy mind eſavargáſok a'mit ô-elôtte gondoltak vala, azt beſzélli: hogy, az Vrunk ſzavában, egy ſzokatlan, és nevezetlen *Figura Sacramentális* vagyon. Ezzel ki-mutattya farkát hamiſſágának. mert ezen úton, akár-mely hamiſſágotis meg-óltalmazhatunk, ſzokatlan és nevezetlen *Figuráknak* ſzine-alatt. Az emberi okoſſág, és az Rhétorok tanitáſa azt mutattya: hogy *Nova, communiter; communia, novo genere locutionis efferantur*: mikor ſzokatlan, uj 's nehéz dolgokrul ſzóllunk, 's azt akarjuk hogy meg értſék mit mondunk, mentûl világoſb igéket találunk, azokkal éllyünk: midôn pedig eſak kôz dologrul vagyon ſzó, akkor ezifrázzuk *Figurákkal* beſzédünket. Igy láttyuk, hogy az Evangéliomban ſok parancſolatok adatnak Példa beſzédek-által: de oly dolgokrul, mellyek máſutt világos igékkel fel-jegyeztettek, és egyébképpennis kûnyû értelmekkel világoskodnak. Vgyanis, ha valami uj és mély dolgot, ſzokatlan 's nevezetlen *Figurákkal* bé-takarunk, *Ænigmát*, és meſét ſzerzünk belôlle. Hogyha azért az Iſtennek Igéje, az ſzólláſnak törvényét tudta, és ſzem-látomáſt veſzedelmes kelepczét nem akart eſinálni az bálványozáſban eſéſre, bizonyoſok lehetünk az ô ſzavainak tulajdon értelmérûl.

Vt Togâ, *p pace: Faſces, pro Magiſtratu: Lauream, pro triumpho.*

Sadeel, de Manducat. Spirituali, cap.4.

II.

Joh.6.v.51.

Masodszor: Vgyan ezen igazſágot bizonyithattyuk Sz.Iánoſnak hatodik réſzéből, holott Chriſtus Vrunk igéretet tôn errûl az Sacramentomrul. Minek-elôtte az ô Teſtérûl ſzóllana, Eot ezer embert ôt árpa kenyérrel meg-elegíte, és az vízen ſzáraz lábbal jára: ezekkel az eſudákkal kéſzitgetvén az embereket, hogy kûnnyebben el-hinnék az ô Teſtérûl, a'mit eleikben akar vala adni, noha az terméſzet törvényét fellyûl múllyák vala. Azután azt mondgya: hogy oly Kenyeret ád nékik, mely az ô húſa. Es a'ki az ô Húſát éſzi, ôrôkké él.

Hogy ezekből az ſzókból erôs bizonyſágot ſzerezheſsünk; Két dolgot kel meg-bizonyítani: Elôszôr: hogy az Vr vacſorájárul ſzóll ez-aránt Chriſtus Vrunk. Mert, noha elsôben az lelki és hit-által-való ételrûl kezde ſzóllani; a'mint Sz. Agoſton meg-vallya, *Tract.25. & 26.in Ioan.*

Ioan: de *a* annak-utánna az Vr vacſorájában-való ételre ereſzkedék. Ezt nem eſak egyenlô értelemmel az tôb Sz. Doctorok, ugy mint *b* Cypriánus, Ambróſius, Hierónymus, Hilárius, de ô-magais Sz. Agoſton nyilván moſás-után Sz. Iános emlekezetet ſem tôn az Vr vacſorájárûl, *c* mert annak-elôtte bôvſéges tanuſágot adott vala errûl. Az Atyaſiakis, mikor az Vr vacſorájának két ſzín-alatt vételére akarnak minket kôtelezni, órômeſt forgattyák ellenünk Sz. Iánoſnak hatodik réſzét, és ezzel bizonyittyák, hogy ott az Vr vacſorájárul ſzóll Chriſtus Vrunk. Ennekfôlôtte: az Eféſomi kôzônſéges Gyôlekôzet, *d* ebbôl az Sz. Iános hatodik réſzébôl bizonyittya, hogy az Anyaſzentegyháznak vérnélkûl-való Aldozattyában, a' mi Vrunknak elevenitô teſtét veſzſzük. Az Chriſtus ſzavainak folyáſábólis ezent tanúllyuk: *e* 1. Mert oly ételét igéri az ô Teſtének, melyben réſzeſek nem vóltak az régi Szentek: *Non ſicut manducaverunt Patres veſtri.* Hit által pedig, az régi Atyákis ittak az lelki kô-ſziklából, Chriſtuſból. 2. Mikor az Sidók veſzekednek egymáſſal, mint adhaſſa Chriſtus az ô Húſát nékik, nyilván jelentik, hogy uj és ſzokatlan ételrûl értették az Vrunk ſzavait. Ezt pedig az ô értelmeket, nem hogy meg-feddette vólna (a'mint ſzokáſa vólt, midôn látta hogy ſzavait idegen értelemre eſigázták:) de bôvebben eleikben kezdé rakogatni. Masodszor, azt kel meg erôſſiteni: hogy Chriſtus Vrunk, nem az ô teſtének Ielérûl, hanem ugyan az ô valóſágos Szent Teſtérûl ſzóll itt ez-aránt. Ezis nyilván meg-tetczik: 1. Mert az ô Húſának ételét bôcsûlleteſbnek mondgya az Mannának ételénél. maga az Mannais jele vólt az Chriſtus teſtének. 2. Az Tanitványok igen nehéz dolognak itilék, az mit Vrunk monda; és az ô ſzavára-való-képeſt, ugyan elis hagyák Chriſtus Vrunkat. Ebbôl meg-tetczik, hogy az Vrunk teſtének valóſágos ételérûl értették az Chriſtus ſzavait. Mivelhogy, ha eſak az ô Teſtének jelérûl; vagy az Hit-által-való ételrûl értették vólna, ſemmi nehezſéget és botránkozáſt nem találhattak vólna az Vrunk tanitáſában. Ha azért az Vrunk ſzavainak hamis értelméből ſzármazott vólna az botránkozás, világos igékkel meg-dorgálta vólna Chriſtus Vrunk az ô tévelygéſeket; és a'ki vére hulláſát ſem kiméllé az emberekért, egy ſzót nem reſtellett vólna mondani, mellyel az nagy homályt el-vehette vólna ſzûvôkrûl. Mert, ha *f* az Sz. Péter eſelekedetibôl ſzármazott botránkozáſt ſiketſégre nem vôvé Sz. Pál Apoſtol: bizony, a'mi lelkünk ſzeretô Chriſtuſunk, ha az ô ſzavának homályoſſágából adatott vólna botránkozás az el-hanyatlott Tanitványoknak, világoſban meg-fejtegette vólna tanitáſát, és meg-dorgálta vólna az Tanitványok értelmét, mellyet inkáb meg-erôſſite, imigyen ſzólván nékik: *g* Ezé a'mi titeket meg-botránkoztat? 's hát mikor látandgyátok az Embernek fiát fel-menni? az az, Ha eztily nehéznek tartyátok moſtan: mentûl nehezebben hihetitek menyben menetelem-után, hogy itt e'földôn az én Teſtemet kellyen ennetek? A'vagy, a'mint egyebek magyarázzák: Akkor ſem fogjátoké hinni, hogy én abban módot találhatok, mint eheſſetek az én Teſtemet, midôn menyben

a *Ioan. 6. à v. 48.*

b *Vide ap. Bellarm. li. 1. cap. 5. Toletû Joã. 6. v. 25. 33. Maldonat. v. 53.*

c *Aug. tô. 4. li. 3. de Conſenſu Evãg. cap. 1. Et Tom. 7. li. 1. de Peccat. merit. ca. 20.*

d *Concil. Epheſ. tom. 1. Concilior f. 605. epiſt. ad Neſtorium. Idem, Concil. Triden. Seſſ. 13. cap. 2.*

e *Octo alia argumenta, vide apud Toletû, Joã. 6. Annot. 25.*

f *Vide ſupr. fol. 308.*

g *Joan. 6. v. 62. Toletº, Annotat. 32.*

menetelemet látván, az én Iſtenſégemrûl bizonyoſok lehettek? Mind a' két értelem-ſzerént az Tanitványok itiletit erôſſiti Chriſtus Vrunk. kit bizony nem cſelekedhetett vólna, ha idegen értelemre facſarták vólna a' meg-botránkozott Tanitványok,az ô mondáſit. Végezetre, az minémû Ielenſégekkel meg-bizonyítók, hogy Vrunk az Vég vacſorán *Figura* nélkûl,igaz Testének vételérûl emlekezék : ugyan azon bizonyſágokkal élhetûnk az Sz. Iános Evangéliomának magyarázattyábannis.

Azt forgattyák itt az Atyafiak : hogy, ha Sz.Iánoſnál az Vr vacſorájárûl ſzóll Chriſtus Vrunk, Két dolog következik belôlle: 1. Hogy ſenki el nem kárhozik azok-közzûl, kik részeſûlnek az Vr vacſorájában. mivelhogy Vrunk mondgya;hogy ôrökké él a' ki az ô Testét éſzi. 2. Hogy az kiſded gyermekek ſem ûdvôzûlhetnek az Vr vacſorájanélkûl. mert azis Vrunk ſzava; hogy abban élet nem lehet, a' ki az ô Testét nem éſzi.

Kûnyû ezekre meg-felelnûnk: Midôn Vrunk azt mondgya,hogy, A' ki az ô testét éſzi, ôrökké él ; ugy kel azt magyarázni, mint mikor az Irásban olvaſſuk, hogy, *a* Minnyajan ûdvôzûlnek,valakik az Vrnak nevét ſegétſégûl hiják. Ez illyen igéretek, *Tacitam conditionem involvunt*, oly okkal adatnak, hogyha másunnan egyéb akadékot nem vét az emberi gonoſzság az ûdvôſſégre. A' mit az Vr vacſorájának ſzûkſéges vóltárul mond Chriſtus Vrunk, meg-magyarázza Sz.Pál *b* kikrûl kellyen érteni, tudni illik, azokrul, kik magokat meg-próbálhattyák. mint ſzinte midôn Vrunk azt mondgya, hogy, *c* Ha pœnitentiát nem tartunk,minnyájan eggyûtt el-veſzûnk; cſak azokrul ſzóll, kik emberi okoſſággal élhetnek.

a *Joël.2.v. 32. Act.2.v.21. Rö.10. v.13.*

b *1.Cor.11. v.28.*

c *Luc.13.v. 3.5.*

III.

HARMADSZOR : Sz. Pál Apoſtol az Corinthuſbéliekhez írt Elsô levelében, Két dolgot mond az Vr vacſorájárul, melly az Vrunk testének jelen-létét ki-mutattyá: I. Az meg-áldott Kenyérnek és Bornak vételét, CHRISTUS Testének Vérének *Kœnonían*, velûnk közléſének nevezi : az az, az kenyérnek és pohárnak vételét, CHRISTUS testének vérének részeſûléſének mondgya.maga ha jelen nem vólna az Chriſtus teſte, hanem cſak hit-által kellene azt meg-fogni, az Chriſtus testében-való részeſûléſnélkûlis,hozzá vehetné ember az ſzentelt kenyeret. II. Azt mondgya Sz. Pál : hogy az Vr teſte-ellen vétkezik, a' ki azt a' kenyeret méltatlan éſzi. Ha cſak az Chriſtus testének Iele vólna az Vr vacſorájában, ily igen nem ſzórnyítené Sz. Pál ennek méltatlan vételét. Mert az Calviniſták, az Vrunk testének ábrázattyát és képét, cſak jó kedvekbôlis meg-tapodgyák; és azzal nem itilik magokat *Reos corporis Chriſti*, az Chriſtus testének mint egy gyilkoſſágában részeſeknek. Azokatis kik az Húſvéti bárányt, vagy az Mannát méltatlan ôtték, nem mondgya az Sz. Irás *Reos corporis Chriſti*; oly vétkeſeknek,mintha az Chriſtus testének árultatásában 's ôldôkléſében részeſek lôttek vólna.

1.Corint.10. v.16.

1.Corint.11. v. 27.

Sicut reus Majeſtatis dici ſolet Regiæ perſonæ inſidiator; ita reus Corporis.

§.3. Az régi Eccléſiának Tanu-bizonyſága,meg-érôſſiti a' mi Vallâſunkat.

Véghetetlen dolog vólna, mind azoknak a' régi Szenteknek mondáſit rend-ſzerént fel-jegyzeni, kik az Chriſtus Sz. Testének valóſágos jelen-

jelen-létét az Vr vacſorájában tanitották. Azért egynehány ſzámos Bizonyſágoknak elô-állatáſával meg-elégſzem.

Elsôbennis, rend-kivûl említem az Nicæabéli Elsô Gyôlekôzetet, mert ezt az Atyafiakis *a* bôcsûllettel említik. Igy ſzóll azért az Concilium: *b In Divinâ mensâ non abjectè intenti ſimus ad propoſitum Panem & Poculum : ſed cogitatione ſurſum erecta, fide intelligamus, in Sacra illa menſa ſitum eſſe Agnum, qui tollit peccata mundi, incruentè à Sacerdote immolatum.* Hallodé, mely nyilván mondgya, hogy az Vr vacſorájának Aſztalán, ugyan azon ártatlan Bárány vagyon,és vér-ontáſnélkûl áldoztatik,mely az világ bûnét el-véſzi? Ha jelen nincs az Chriſtus teſte, mindgyárt az Papi áldás után; a'vagy,ha cſak hittel 's lelki ſzájjal kel azt venni : nem jól mondgya az Nicæabéli Gyôlekôzet, hogy az Papi áldozatban, az Aſztalon vagyon ô-maga Chriſtus Vrunk. Mivelhogy pediglen az Nicæabéli Conciliumnak tanitáſát meg-erôſſitették, valamenyi Gyôlekôzetek annakutánna vóltanak, ingyen nemis ſzûkſég az tôb Conciliomokrul emlekezni; hanem cſak azt kel eſzûnkben tartanunk, a' mit az Hetedik kôzônſéges Gyôlekôzet fel-jegyze: *c Lege quoſcunq; voles, nunquam invenies, neq; Dominum, neq; Apoſtolos, neq; Patres, incruentum illud Sacrificium, quod à Sacerdote offertur, figuram & imaginem dixiſſe, verùm ipſum Corpus, ipſum Sanguinem:* Soha, ugymond, ſenki azt az vérnélkûl-való Aldozatot, mellyet az Pap bé-mutat, cſak ugyan árnyéknak és Iegynek nem nevezte, hanem valóſagos Testnek. Mert,a' mint ezennel *d* meg-érted, noha az Sz.Doctorok néha Ielnek mondgyák az Vr vacſoráját : de ſenki azt nem tanittya, hogy cſak Iele vólna az Chriſtus Testének.

a *Suprà,fol. 170.*

b *Cöcil.Nicæn. in ædit. Piſani,lib.3. fol. 117. Calv. lib.4. cap.17.n.36. mutilat iſta fraudulèter.*

c *Septima Synodº, act. 6.tº.3. Concil. fol.153. edit. Colon. an. 1567.*

d *Infra,§.4.*

Az régi Sz. Atyák ſokképpen meg-vallották,hogy a' mi Vrunk Sz. Teſte, jelen vagyon az Oltári ſzentſégben:

I. Azt mondgyák : hogy, Kezûnkben és ſzájunkban veſzûk az Chriſtus Testét az Vr vacſorájában. Sz.Cyrillus igy ſzóll : *e Aquam aliquando mutavit in vinum ſola voluntate, & non erit dignus cui credatur quòd vinum in ſanguinem tranſmutaſſet? Omni cum certitudine Corpus & Sanguinem Chriſti ſumamus. nam ſub ſpecie panis, datur tibi Corpus ; ſub ſpecie vini, datur Sanguis. Sic Chriſtophori erimus, hoc eſt, Chriſtum ferentes, cum ejus corpus & ſanguinem in MEMBRA noſtra receperimus. Ne ergo conſideres tanquam panem nudum, & vinum nudum, corpus enim eſt & ſanguis Chriſti. Quamvis ſenſus hoc tibi ſuggerit, tamen fides te confirmet, ne ex guſtu judices.* Másutt ismét e'képpen ſzóll: *f Guſtantes, non Panem aut vinum ut guſtent jubentur, ſed quod ſub ſpecie eſt panis & vini, Corpus & Sanguinem Chriſti. Accedens ad Communionem, ſiniſtram velut ſedem quandam ſubjicias dextræ, quæ tantum Regem ſuſceptura eſt, & concavâ MANV ſuſcipe Corpus Chriſti. Cave autem,ne quid inde excidat tibi. quod enim amittes, tanquam ex proprio membro amiſeris.* Mikor Sz. Ambrus meg-feddé Theodóſiuſt, azt mondá néki : hogy, az Vrnak Sz. Testét kezében nem veheti, Sz.Vérét ſzájához nem viheti,mivelhogy annyi ártatlan vért ontott: *g Quomodo Domini Corpus manu excipies? quomodo Sanguinem pretioſum ad os afferes, per quod tantum fudiſti ſanguinem?* Az Nagy Leo Pápa ſem kûlômben ſzóll : *h Sic ſacræ Menſæ communicare debetis, ut nihil de*

e *Cyril.Hieroſol. Catecheſ.4. myſtagogica.*

f *Catech.5. Myſtag. in fin.*

g *Theodor. lib.5.cap.18. Niceph. lib. 12.cap.41.*

h *Leo,Ser. 6.de jejunio ſeptimi meſis.*

hil de veritate Corporis & Sanguinis Christi dubitetis. Hoc enim ORE sumitur, quod fide creditur. a *Christus à nobis spiritu & carne gustatur.* Sz. Gergelyt halhadsza: b *Quid sit sanguis Agni, non audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super utrumq; postem ponitur, quando non solùm ORE corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Quid enim prodest Corpus & Sanguinem illius ORE percipere, & ei perversis moribus contraire?* Ezekkel eggyez Aranyszájú Sz. János: c *Carnem ejus linguâ attingere dignatus es.* És ismét: d *Qua fronte teipsum sistes ad Christi tribunal, qui impuris manibus ac labiis, ipsius Corpus ausus sis attingere?* Sz. Ambrus irja, hogy Sz. Agnes imigyen szólla az Pogány ifiunak: e *Ab alio amatore præventa sum, jam Corpus ejus corpori meo sociatum est.* Végezetre, hogy Sz. Agostonrul semmit ne szóllyunk, mivelhogy ez-előtt f az ő szavait fel-jegyzettük, Tertulliánus ekképpen ir: g *Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut anima DEO saginetur.* Ha az Christus teste jelen nincsen az kenyérnek szine-alatt, és csak lelki szájjal kel abban részesülnünk, nem mondhatnák az Sz. Doctorok, hogy testi szájjal és kézzel veszük az Vrnak Sz. Testét. Vgyan ezen igazságnak erősítésére néz azis, a' mit Optátus irva hagyott; tudni illik, hogy az Oltárok, az Christus testének lakó-helyei: h *Quid aliud est Altare, quàm sedes Corporis & Sanguinis Christi? quid vos offendit Christus, cujus ibi per certa momenta Corpus & Sanguis habitavit? Fregistis calices, Sanguinis Christi portatrices.* Sz. Hierónymus pedig, Exupérius Püspökről azt beszélli, hogy az Christus testét kosárban hordozta: i *Corpus Christi, in canistro vimineo; Sanguinem, portavit in vitro.*

II. Az régi Doctorok, az Isteni hatalmasságnak csudálatos erejével irják hogy bé kell embernek kötni szemét, midőn az Vr vacsorájárul gondolkodik. mert annak meg-szerzésére, sok csudák folynak egybe: nevezet szerént, hogy az Test jelen-lévén, nem látszik; és nóha mennyegből alá nem száll az Christus teste, de azért sok helyen jelen vagyon. Ázis e'hez járul, hogy az Vég vacsorának idejekor önnön-magát kezében hordozta Christus Vrunk. Ha az Sacramentom csak Iele az Christus testének, az Isteni mindenhatóságnak semminémű csudás cselekedeti nem fényeskednének az Sacramentom dolgában. Mert, hogy az kenyeret az ő Testének jegyévé tötte Christus Vrunk, szinte csak oly csuda, minthogy az zöld ágat czégérré tészik az emberek. De hallyuk az Sz. Doctorok szavait. Aranyszáju Sz. János imigyen szóll: k *Idipsum semper offerimus, nec nunc alium Agnum, craſtinà alium, sed semper eundem. Proindè unum est hoc sacrificium hac ratione. Alioquin, quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed unus ubiq; est Christus, & hîc plenus, & illic plenus.* Sz. Agoston szavait hallottuk l ez-előtt, ki azt csudáltattya, hogy Vrunk az Vég vacsorán önnön-magát kezében viselte. Ezt pedig szokatlan dolognak nevezi, és nem lelki értelem-szerént, hanem *secundùm literam*, bötü-szerént irja hogy történt. Azt feleli erre Calvinus, hogy ő-maga Sz. Agoston ki-jelenti, mint kellessék ezt érteni; utánna vetvén: *Quodammodo ferebatur*, hogy néminémű-képpen viseli vala magát. De Sz. Agoston ezt az *Quodammodót* nem emliti azon az helyen,

a *Sermo. 14. de Passione, in fine.*
b *Gregor. homil. 22. in Evang.*
c *Chrysost. homil. 27. in 1. Corin. sub finem.*
d *Chrysost. hom. 3. in c. 1. ad Ephes.*
e *Ambros. tom. 3. serm. 90. initio.*
f *Supra, fol. 610.*
g *Tertull. de Resurrect. carnis, ca. 8. Simil. n. 76. Iren. lib. 4. ca. 34. n. 22. lib. 5. cap. 2. n. 14. 16.*
h *Optat. lib. 6. contr. Donat.*
i *Hieron. ep. ad Rusticu. de Formula vivendi, in fine.*
k *Chrysost. Homil. 17. ad Hebr.*
l *Supra, fol. 610.*
Calvin. lib. 4. cap. 17. n. 28.

mellyet a most forgatunk, hanem más helyen, ugymint, *Concione 2. in Psal. 33.* Ezzel pedig csak azt jelenti, hogy Christus Vrunk nem ugy tartotta önnön-magát, mint szoktunk egyéb terhet látható színben, munkáson hordozni. E' mellett azért Sz. Agoston aztis tanittya: hogy, oly csudálatos hordozás vólt az, mellyet az emberi erő véghez nem vihetett. magában bizony mi sem vagyunk oly igen el-fogyott erővel, hogy az magunk képét és jelét kezünkben ne hordozhassuk. Sz. Ambrus illyenképpen szóll az Sacramentomnak csudálatos vóltárul: b *Fortè dicas; Aliud video: quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, &c. Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quodsi tantum valuit sermo Eliæ, ut ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Ipse dixit, & facta sunt: Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare quod non erant? Non enim minus est, novas rebus dare, quàm mutare naturas.* Annak-utánna, az Moyses veszszőjének kigyóvá létéből, az Kő-szikláknak vízzé változásából, hihetségesnek mutattya az Kenyérnek változását. Sz. Cypriánus sem külömb formán ir: c *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentiâ Verbi factus est Caro. Sicut & in personâ Christi, Humanitas videbatur, & latebat Divinitas: ita Sacramento visibili, ineffabiliter Divina se infundit essentia.* Sz. Damascénus, minek-utánna azt irta volna, hogy az Christus teste alá nem száll mennyégből, hanem az kenyér és bor változik testé véré; utánna veti: hogy, a' ki annak módgyát akarja érteni, az Sz. Lélek Istennek erejével bé-kösse szemeit: d *Hoc est, inquit, corpus meum: non figura corporis, non figura sanguinis, sed Sanguis. Si quæras, quomodo fit istud? Respondeo & ego tibi: Spiritus Sanctus obumbrat, & hæc operatur supra sensum & intelligentiam.* Aranyszáju Sz. János, ugyan ezen dologrul nagy bőven szóll: e *Credamus ubiq; DEO, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit. superet & sensum, & rationem nostram, quæso, ipsius verbum. nam verbis ejus defraudari non possumus; sensus verò noster, deceptui facillimus est. Quoniam ergo ille dixit; Hoc est corpus meum: nullâ teneamur ambiguitate. Non enim sufficit ipsum hominem fieri, sed nos secum in unam (ut ita dicam) massam reducit. neq; fide solùm, sed reipsâ nos corpus suum efficit. Qua igitur re mundiorem esse oportet eum, qui hoc Sacrificio participaturus est? quos radios solares non debet excedere manus illa, quæ hanc coronam pertractat? os, quod igne impletur spirituali? lingua, quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Multæ matres post partum aliis nutricibus infantes dederunt: id Christus facere noluit, sed proprio Corpore nos alit, &c.* Végezetre: Calvinus maga sem tagadgya, hogy ebben az Sacramentomban oly csuda dolog vagyon, mellyet sem értelmünkel, sem nyelvünkel fel nem érhetünk: f *In ejus mysterii admirationem prorumpamus, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* maga, bizony, ha kenyérnél és bornál egyébnincs az Vr vacsorájában, fölötte kűnnyen meg-érthettyük, és kiis magyarázhattyuk minden titkát. Mert, hogy az testi kenyeret hit-által-való

a *Concion. 1. in Psal. 33. relata supra, fol. 610. Vide infra, fol. 672. qua ratione sumat Augu. hanc particulam: Quodammodo.*
b *Ambros. De iis, qui initiantur mysteriis, c. 9. & repetit lib. 5. de Sacram. ca. 4.*
c *Cyprian. Serm. de Cœna Domini, n. 2.*
d *Damasc. 4. de Fide, cap. 14.*
e *Chrysost. tom. 2. hom. 83 in Matt. versi. finem.*
f *Calv. li. 4. cap. 17. n. 7. in fine.*

táplálásnak jegyévé tötte Christus Vrunk, nem igen mély dolog.

III. Az Ecclésiának régi szokása tartotta : hogy, imádással-való tisztelettel illetnék ezt az Sacramentomot, minek-elötte magokhoz vennéjék az Hívek. maga az több Sacramentomokat senki nem imádta, mikor fel-vötte. Emlitök ez-elött *a* Sz. Agostonnak tanubizonyságit, mellyek azt tartyák, hogy Soha senki az Vr vacsoráját nem vészi, a'ki eléb azt nem imádná. Annak-okáért Sz. Ambrús, az Anyaszentegyháznak szokásárul szólván, azt irja : hogy, az Christus testét, minnyáján imádgyák az Szentségben : *Carnem Christi hodie quoq; in mysteriis adoramus.* Sőt Sz. Basilius, azzal bizonyittya hogy Irás-kivülis cselekednünk kel valamit az Isteni szolgálatban. mert azt az imádságot, mellyel az Sacramentomot imádgyuk midőn az Paptul meg-mutattatik, Irás-nélkül vöttük: *b Invocationis verba, cùm ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit?* Végezetre : Areopagitabéli Sz. Dienes *c* kirül az Sz. Irásban emlekezet vagyon, imigyen szóll az Oltári Szentséghez: *d O Divinum penitus, sanctumq; mysterium, spirituales nostros oculos singulari & aperto tuæ lucis fulgore imple.* Aranyszájú Sz. Iános pediglen azt mondgya: hogy, ha az Máguſok az istállóban imádták Christus Vrunkat, képes hogy mi ötet az Oltáron imádgyuk: *e Hoc corpus in præsepi reveriti sunt Magi : & barbari, cum timore & tremore adoraverunt. Imitemur igitur saltem barbaros, nos qui cælorum cives sumus. Illi, cùm præsepe viderent, summâ accesserunt reverentia : Tu verò, non in præsepi id, sed in altari; non mulierem, quæ ulnis teneat, sed Sacerdotem præsentem vides.* Másutt azt irja: *f* hogy egy Szent Embernek az Vr Isten meg-jelentette, mely nagy bőcsülettel állanak az Angyalok az Oltár-körül az Aldozatnak idején, szinte mint az udvar-népe szokott az ő Királlya-elött udvarlani: *g Mensa Regia apparata est tibi : Mensæ isti Angeli administrant : denique, ipse Rex adest.* Az Nagy Sz. Gergely, e'hez hasonlóképpen ir: *h In hoc mysterio Sacræ Oblationis, ejus Corpus sumitur; ejus Sanguis, non jam in manus infidelium, sed in ORA fidelium funditur. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem cælos aperiri; in illo IESV Christi mysterio Angelorum choros adesse; summis ima sociari; terrena cælestibus jungi?*

IV. Az régi Sz. Doctorok aztis tanittyák : hogy, a' mi Vrunk Szent Testét, nem csak az Igazak, hanem az Istentelenekis vészik. maga ha csak hit-által kellene ebben részesülnünk, nem lehetne semmi részek az hitetleneknek. Sz. Agostonnak errül világos mondását ez-elött *i* fel-jegyzök. Künyü vólna több bizonyságokat támasztani az Sz. Atyák irásiból: de a' kinek ezek nem elegek, heában untattyuk öket több tanúkkal.

§. 4. Az Calvinisták Bizonyságí meg-fejtegettetnek.

Három-féle Bizonyságokkal mondám *k* hogy az Helvéciai vélekedést támogattyák az Calvinisták, mellyekre szükség hogy rend-szerént meg-felellyünk:

Az Sz. Irásnak elő-hozott mondási mi-velünk nem ellenkeznek. Mert, a' mint eléb *l* fel-jegyzök, az Atyafiak nem a' Sz. Irásból bizonyitnak, hanem a'vagy az Irásnak magok tetczése-szerént-való magyarázását, a'vagy jó kedvekből faragott *Consequentiájokat* és következéseket forgattyák ellenünk.

a *Suprà, fol. 610. 611.*

Ambros. lib. 3. de Spiritu Sanct. c. 12.

b *Basilius de Spiritu sancto. cap. 27.*

c *Actor. 17. v. 34.*

d *Dionys. Eccles. Hierarch. ca. 3. parte 3.*

e *Chrysost. in 1. Corint. hom. 24. sub finem.*

f *Chrysost. li. de Sacerdotio, versus finem.*

g *Chrysost. cap. 1. ad Ephes. hom. 3. sub finem.*

h *Grego. 4. Dial. ca. 58.*

i *Suprà, fol. 611.*

k *Suprà, fol. 686.*

l *Suprà, fol. 96.*

Előszór azért, helyén hagyom, hogy Vrunk menyben ment, és ott lészen itilet-napiglan. De még ez nem elég : hanem továbbá azt kellene meg-mutatni, hogy egyszersmind az égben és az Sacramentomban nem lehet az Christus teste. Ezt pedig akkor talállyák az Sz. Irásban, mikor az Istennek Mindenható erejét semmivé tehetik. Azonképpen, aztis helyén hagyom, hogy Christus Vrunk el-hatta ez világot, és látható ábrázatban mi-velünk nem maradott, ugy hogy ő-vélle jót tehessünk, mint az szegényekkel. De e'hez több kellene, ha valamit akarnának nyerni az Atyafiak. Mert, miképpen Vrunk az ő Fel-támadása-után az Apostolokkal beszélgetvén, mivelhogy halandó testben az elébbi mód-szerént ő-véllek nem lakozik vala, azt jelenti, hogy immár akkoron véllek nem vala; † *Hæc locutus sum ad vos, dum adhuc essem vobiscum :* azonképpen mondhatta, hogy az Apostolokkal nem lészen mindenkor, oly formán és módon, mint annak-elötte. Azért, önnön-maga a' ki azt mondá, hogy nem lészen mindenkor az ő Tanitványival, másutt azt igéré, hogy * ő-véllek marad világ végezetiglen. Kiből meg-tetczik, hogy csak bizonyos meg-határozott mód-szerént-való jelen-lételrül szóll Christus Vrunk, midőn azt mondgya, hogy ő nem lészen mindenkoron mi-velünk. Lépjenek eléb azért az Calviniſta Vraim, és ha módgyok vagyon az dologban, mutassák-ki az Sz. Irásból, Minémű jelen-lételrül értessék az Vrunk mondása : az-után osztán bizonyitcsanak, ha lehet, az Oltári szentség-ellen, az Christus szavaiból.

Mikor Vrunk azt parancsollya, hogy ne higgyünk az hamis Prophétáknak, kik imitt amott mutogattyák Christust, arrul tészen bizonyossá, hogy ő egyedül az meg-igért Messiás, ki az Atyához fel-menvén, látható ábrázatban ez földön nem marad. Azért, ha valakit ő-kivüle Messiásnak hirdetnek, el ne higgyük. Vespásiánus Cásszár, *a* magát Messiásnak mutogatta, és Alexándriában ördögi szemfény-vesztésekkelis kedveskedett az embereknek. Sz. Lukács nális *b* emlekezet vagyon némely csalárdokrul, kik magokat akarták dücsöiteni. Efféle hitetök ravaszságiellen, oktattya Christus Vrunk az ő Tanitványit.

Másodszor, Christus Vrunk azt mondgya : hogy, Az test semmit nem használ. De nem szóll egy-általlyában az ő Szent Testérül. mert Sz. Pál nyilván irja, hogy Christus Vrunk *c* az ő Húsának testével békéltetett-meg minket. Vgyanis, ha az test semmit nem használna, az Ige testé soha nem lött vólna, ugymond Sz. Agoston: *d Si Caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret.* Es ha az Christus teste semmit nem használ, miért vitattya Calvinus, hogy az Vr vacsorájában az Christus testében részesül az ember? Ollyan értelem-szerént mondotta tehát Vrunk az testet haszontalannak, minémüvel az Sidók vészik vala : az az, a'testet lelki készületnélkül, és oly módon darabolva, mint az mészár-székben láttyuk hogy az húst rombollyák: *e Caro non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexe-*

Ad I. Argumen. ex Scriptura desumtum.

† *Luc. 24. v. 44.*

* *Matt. 28. v. 20.*

a *Josephus, Taciti, Sueton. & alii testantur.*

b *Actor. 5. v. 36.*

Ad II. ex Scriptura.

c *Coloss. 1. v. 22.*

d *Aug. trac. 27. in Joan.*

e *August. loco citato.*

tellexerunt. Carnem quippe ſic intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo ſpiritu vegetatur. Proinde ſic dictum eſt, Caro non prodeſt quicquam; quomodo dictum eſt; Scientia inflat: Sola, ſine charitate. adde ſcientiæ charitatem; & utilis erit. non per ſe, ſed per charitatem. Sic etiam Caro non prodeſt, ſed Sola caro. accedat ſpiritus ad carnem, & prodeſt plurimum. Vgyis magyarázza ezt máſutt Sz. Agoſton, † hogy az Teſt magán, az Igének Iſteni ſzemélyével-való eggyeſüléſ-nélkül, nem haſznál ſemmit az üdvöſſégre.

† *Aug. 10. Civit. c. 24.*

Ad III. ex Scriptura.

Harmadſzor: Am bár meg-engedgyük, hogy néha az Irás az Iegyetis jegyzett dolognak nevezi. Ezzel meg nem bizonyodik, hogy az Vég vacſorábannis ezen formán kelleſſék az Vrunk ſzavait vennünk. Mert az Sacramentomokrul, *non ex loco Similium, ſed ex eorum inſtitutione.*, nem valami haſonlatoſſágokból kel-itiletet tenni, hanem az ő rendeléſekből. Azért Luther Márton azt irja: hogy, * ſzinte oly erős ez az Sacramentáriuſok bizonyſága, mintha valaki azt akarná bizonyítani, hogy Sára Aſzſzony Szűz, és Pilátus Apoſtol vólt: mert Bódog Aſzſzony Szűz vólt, Sz. Péter pediglen Apoſtol vólt. Az Manichæuſok, azzal bizonyittyák vala, hogy Chriſtuſnak nem vólt igaz teſte, mert az Angyalokatis férfiaknak nevezi az Sz. Irás, *Geneſ. 18. v. 2.* mivelhogy kűlsőképpen, férfiu ábrázatot viſeltek, noha teſtek nem vólt. Az Ariánuſok, az Chriſtus Iſtenſégérűl-való bizonyſágokat, mind *Figurára* forgatták: azért, mert vagyon oly hely az Sz. Irásban, a'hol Iſtennek neveztetnek azokis, kikben emberi természetnél nagyob méltóſág nem találtatott. De ſemmi helyt nem adtak efféle kerengéſeknek az Kereſztyénſégben, hanem *Topicum locum à Simili*, az bizonytalan haſonlatoſſágokból gondoltatott cſavargáſokat, fűllemellől bocſátották. Ha ki az Kereſztſéget fel akarván bontani, azt forgatná: hogy, midőn Vrunk azt mondgya, hogy † Vizből és Sz. Lélekből kel ujonnan szűlettetnűnk; *Sacramentali locutione*, az vízen, az Iſtennek malaſztyát érti, mivelhogy az Sz. Irásban, *Ioan. 4. v. 14. cap. 7. v. 38.* illyen értelembennis vétetik az Viznek neve: ſenki helyt nem adna kábaſágának. Szinte ezen formán, az jelen-való dologban ſem elég azt mondani, hogy, valahol az Sz. Irásban, az Iel, jegyeztetett dolognak mondatik: hanem eléb-lépvén, azt kellene Iráſſal támogatni, hogy az Vr vacſorájában ugyan ezen ſzó-járáſnak folyáſa találtatik. Továbbá: ha Sz. Lukácſnál az Pohár, a' benne-valóért vétetik, nem cſuda. Mert, Egy az: hogy ez igen kűnyű és ſzokott *Figura*. Más az: hogy megis magyaráztatik *a* Sz. Máthé és *b* Sz. Márk-által. Mert e'két Evangeliſta, az ſzentelő igékben emlekezetet ſem téſzen az Pohárrul, hanem cſak az Vérrűl: *Hic eſt Sanguis meus.* Noha vannak fő Doctorok, *c* kik azt vitattyák, hogy az Pohár nevében ſemmi *Synecdoche* ninſcen: hanem, az mint az Oo Teſtamentomban *d* az Vér, Frigynek neveztetik; azonképpen az Pohár, Chriſtus Vére-által, Teſtamentomnak mondatik, az az, oly kűlső eſzközöknek, mely az Iſtennek hozzánk-való jó akarattyát jelenti.

Vide infrà, Logi alogi, fol. 60.

† *Joã. 3. v. 5.*

De még egy Iráſt forgatnak az Calviniſták, melyben Sz. Pál azt mondgya: hogy, *e* Az puſztában búdoſó Sidók, ugyan azon lelki kenyeret őtték. Tudva vagyon pedig, hogy ők árnyékban, és jelben őtték az

a *Matt. 26. v. 28.*
b *Marc. 14. v. 24.*
c *Maldon. Matth. 26. v. 26. id probat elegan-ter.*
d *Exod. 24. v. 8.*
e *1. Cor. 10. v. 3.*

* *Luth. tő. 7. Lat. Vittéb. an. 1557. fol. 386. in defenſione verborũ Cœna.*

az CHRISTUS teſtét, hit-által. Tehát míis cſak az-ſzerént ehettyűk.

Kűnyű erre meg-felelni. Mert, ha ugyan azt mondanáis Sz. Pál, hogy mi-velünk egy lelki kenyeret őttenek az Régiek: de azt nem mondgya, hogy azon formán és módon őtték mint mi. Azért, ha ők cſak árnyékban, és cſak hittel vőtték az Vrunk teſtét, nem következik, hogy miis cſak az-ſzerént vészűk. De Sz. Pál nem mondgya, hogy mi-velünk egy lelki kenyeret őttek az Sidók, hanem hogy ők minnyájan azon tengeren mentek-által, azon Mannát őtték, mellyet lelki kenyérnek nevez, mert az természet folyáſa-kivűl ſzereztetett vala: † *Manna & aquam, quæ de petra fluxit, ſpiritualia dicit, quia non mundi lege parata ſunt, ſed DEI virtute, ſine elementorum commixtione.*

† *Ambroſ. 1. Corint. 10.*

Az Sz. Doctorok mondáſit hogy igazán meg-fejtegethesſűk, Két dolgot kel eſzűnkben tartanunk: Elsőt azt; hogy mikor az régi Doctorok, Ielnek, *Figurának*, és az Chriſtus teſtének Emlekezetinek nevezik az Vr vacſoráját, ezzel ki nem rekeſztik az Vrunk Sz. Teſtének valóſágos vételét; a' mint Sadeel magais meg-vallya: * *Veteres ſacra Symbola in Cœna propoſita, appellant Signa, ſed non nuda Signa. Ille enim ſimul nobis offertur, cujus mors & paſſio communicatur.* Azért az látható ſzínek, Ielei az Chriſtus teſtének vérének: de nem űres és puſzta Ielek vagy Emlekezetek, hanem oly jelek, mellyekben jelen vagyon az jegyeztetett Teſtnek igazſága. Miképpen az tűzes Nyelvek, és az Galamb, jelei valának az el-kűldetett Sz. Lélek Iſtennek: az Ember fiának jele, mely itilet nap-előtt meglátſzik, az jelen-lévő Birót fogja jegyezni. Az Meſſiás ſzűletéſének eſméretire, az jáſzolban helyheztetett gyermeket adá jelűl az Angyal. A' mely Mannát † Moyſes az frígy ſzekrényében meg-tarta, emlekezeti vala az puſztában adatott Mannának. Végezetre: Chriſtus Vrunkat az Atyai természetnek *Figurájának* * nevezi Sz. Pál Apoſtol; maga ő-benneis ugyan-azon Iſteni természet találtatik. Haſonlóképpen tehát, midőn az Chriſtus teſtének Emlekezetinek, vagy Ielenſégének neveztétik az *Sacramentum*, ki nem rekeſztetik az Vrunk Sz. Teſte az Szentſégből. Másodikat azt kel eſzűnkben vennűnk: hogy, ſokſzor valamely állatrul olyát mond az Sz. Iráſis, mely egyéb-aránt nem fér, és nem illik hozzá, hanem cſak valami bizonyos meg-határozott mód-ſzerént. Ezt Sz. Agoſton bizonyittya Sz. Pál iráſával. ki midőn azt mondgya, hogy *a* az teſt és vér Iſten orſzágát nem birja, és hogy lelki teſt léſzen az fel-támadáſban: nem ſzóll az teſtrűl az ő állattya és természeti-ſzerént, hanem az teſtnek halandó és fogyatkozott állapattyárul: *b Caro ſecundùm ſubſtantiam, poſſidebit regnum DEI; ſecundùm corruptionem, non poſſidebit.* Máſutt magyarázván Szent Agoſton, miképpen mondotta CHRISTUS Vrunk, *c* hogy az Atya ſenkit nem itil, azt irja: *d* hogy, azt nem az itiletrűl, hanem az itiletnek bizonyos módgyárul kel érteni, ugy hogy az Atya látható ábrázatban nem itil, mint Chriſtus Vrunk. Ezen formán kel az Sz. Agoſton mondáſitis magyarázni. Azért, midőn azt irja, hogy nem azt az teſtet éſzſzűk, mellyet ſzemekkel láttak az Apoſtolok, mert abban valami éktelenſég vólna: ezt egy-általlyában az teſtrűl nem kel magya-

I.

* *Sadeel de Manducat. ſpirituali, c. 5. fol. 125. & 127. Idem cogũtur dicere Calviniſtæ, qui re aliter ſumi docent corpus Chriſti, licet non ore carnis.*

II.

† *Exod. 16. v. 32.*
* *Heb. 1. v. 3*

a *1. Cor. 15. v. 44. & 50.*
b *Aug. epiſt. 156. quæſt. 1. Et 11. contr. Fauſt. ca. 7.*
c *Joan. 5. v. 22.*
d *Tract. 19. in Joan.*

rázni, hanem az testnek ollyan módon és formán-való ételérûl, a' minémût irja Sz. Agoston hogy gondolnak vala az Capernaiták: † *Putabant, quòd præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis:* mintha fel kellene rombolni, meg-kellene rágni, testûnké kellene változtatni az Vrunk Sz. Testét.

† *Auguſt. in Pſal. 98.*

Továbbá: midôn Sz. Agoston azt mondgya, hogy az Oltári szentség néminémûképpen Vrunknak Sz. Teste, ki nem rekeſzti azzal az Vrunk testének jelen-létét. Mert, szinte mint midôn másutt azt irja, hogy az emberek lelke néminémûképpen halhatatlan; * *Anima hominis immortalis eſt, ſecundùm quendam modum ſuum. non enim omnimodo ſicut DEVS; de quo dictum eſt, Solus habet immortalitatem*; ezzel az lelket halandóvá nem teszi: Azonképpen mikor azt irja, hogy, néminémûképpen Christus teste az *Sacramentum*, ki nem rekeſzti az Vrunk Testének jelen-létét, hanem csak azt akarja jelenteni, hogy, nem oly formájú ez az lelen-létel, minémû szokott lenni egyéb testekben.

* *Aug. epiſt. 28. initiô.*

Végezetre: noha sok helyen tanittya Sz. Agoston, hogy † az gonoszokis vészik az Vrunk Sz. Testét: de az gyûmölcsôs, ûdvôsséges, és lelki vételre nézvén, igazán irja, hogy az gonoszszak az Vrunk testét haszonson nem vészik. Aztis e' mellé veti: hogy, e'hez az ételhez, nem kel fogat kôszôrûlni, hanem igaz hitet, és tiszta szûvet készíteni. mert ez lelki éledel; az az, nem test táplálni, hanem lélek vigasztalni való. és a' kiben igaz Hit vagyon, mely az Szeretet-által munkálkodik, az észi haszonson az Christus testét.

† *Vide ſupr. fol. 611.*

Az emberi Okosságból támasztott Bizonyságokra nagy fen választ adhatunk. Mert, noha sok dolog vagyon ebben az mennyei Király vacsorájának meg-készítésében, mely az természet folyását fellyûl-haladgya: de az Istennek hatalmas ereje mind azokra reá érkezik.

Elôszôr azért: Az Istennek mindenható ereje, azon egy testet egyszersmind sok helyben helyheztetheti. Ezt bizonyitom, I. Az Sz. Irásból, mely azt mondgya: hogy, Christus Vrunk menyben ment, † és ott marad világ végéig: mindazonáltal aztis olvassuk, hogy, menyben menetele-után az földôn látta ôtet Sz. Pál. mert nem csak azt mondgya az Sz. Irás, hogy Sz. Pál mellé-állott Vrunk, * *Aſſiſtens ei Dominus*: de aztis, hogy, † *Apparuit ei in VIA*, az úton jelenék-meg néki. Vgyanis, ha az égben látta volna Vrunkat, miért kellett volna kérdezni, *a* Kicsoda légyen ô? de mivelhogy az úton oly kôzel vala Christus Vrunk, a' honnan az Sz. Pál szeme-világát el-vehette az Vrunk testének fényessége, és az ô úti társai meg-halhatták az Vrunk szólását, azért kérdezi ki légyen. Ebbôl ki-tetczik, hogy Christus Vrunk egyszersmind menyben és ez földônnis volt. Hasonló jelenésrûl emlekezik *b* Sz. Ambrús, és Egesippus, mikor Vrunk Sz. Péter-eleiben méne Román-kivûl, és azt mondá néki, hogy Romában mégyen ismét fel-feszíttetni. II. Aranyszáju *c* Sz. János, *d* Sz. Ambrús, Theodorétus, Theofylactus, Oecumenius, Haymo, Primásius, és Remigius, azt irják: hogy, azon Christus éppen és tellyesen jelen vagyon mindenûtt, valahol az Sz. Aldozat szolgáltatik.

Res una in pluribº locis eſſe poteſt.

† *Actor. 3. v. 21.*

* *Actor. 23. v. 11.*

† *Actor. 9. v. 7.*

a Ibid.

b Ambroſ. Ora. de Tradendis Baſil. Egeſip. lib. 3. de Excidio Hieroſol.

c Relatus Supr. f. 696.

d Initiò cap. 10. ad Hebr.

Cyrillus,

Cyrillus, *lib. 12. in Ioan. cap. 32.* Nisséenus, *Oratione Catechetica, cap. 37.* az tôb régi Sz. Atyákkal egyetemben, ugyan ezent erôsîtik. III. Az Keresztyén hitnek ennél nehezeb ágazati vannak: mindazáltal meg-fogjuk 's kôttyûk az emberi észeskedésnek csavargásit effélékben. Mert nehezeb meg-érteni, miképpen lehessen Egy természet Három személyben; a'vagy az Meg-testesûlésben, mint lehessen Két természet Egy személyben, hogy-sem az egy testnek sok helyeken-való Ielen-létét. Ha azért az sullyosb dologban nem haggyuk piszkálni okoskodásunkat: mi az oka, hogy az Isteni hatalmasságot meg-akarjuk határozni ebben az kisseb dologban? IV. Valami akadályt találhat az emberi okosság az Egy testnek sok helyen-való állatásában, mind azok sem elégségesek arra, hogy az Istennek mindenható hatalmasságát ez dologban fogyatkozotnak itilhessûk. Mert, miképpen az tellyes Istenség jelen vagyon az egész világnak minden részeiben, de azzal az ô Egysége fel nem bontatik: azonképpen az testnek Egysége sem fûg az helynek egységétûl. Ennek-fölôtte, az embernek lelke el-darabolhatatlan; és minden tagokat, valamellyeknek elevenséget ád, éppen *informállya*, 's jelen-létével éleszti, a'mint az világi Bôlcsek sem tagadgyák: † *Anima ſingulis ſui corporis partibus tota præſto eſt, cùm tota ſentit in ſingulis. nec minor eſt pars ejus in digito, & major in brachio, ſicut ipſe digitus brachio minor eſt: ſed ubiq; tanta, quia ubiq; tota eſt.* Ha azért az természet folyásában egy Lélek, sok kûlômbôzô és egymástûl távul-lévô tagokban lehet: ki tart ellent benne, hogy az Istennek ereje, természet-fölôtt az testet egyszersmind sok helyre ne viheſſe? Vallyon az Istennek oly hatalma nincsené, * hogy az természetnek erejét és tehetségét meg-haladgya?

† *Aug. to. 6. contr. epiſt. fundam. ca. 16.*

* *Vide ſupr. fol. 30.*

Másodszor: Az Vr Istennek hatalmas ereje, nagy testetis akár-mely kis helyre tehet. Mert Vrunk ô-maga, az embereknél lehetetlennek mondgya, *a* hogy egy Teve, által-bújhassék a' tô-fokon: de az Istennek erejével ez igen kûnnyen meg-lehet. Hogyha egy ôreg barom tô-fokban férhet, mit csudálkozol, hogy az ôreg test, egy morsa osztyában vagyon? Calvinus *b* kerûli ezt, mint egy meleg kôvet, és azt beszélli: hogy nem Tevérûl, hanem Hajó-kôtélrûl szóll Christus Vrunk: *Cameli voce, funem nauticum potiùs quàm belluam notari arbitror.* Az kôtelet pedig, által-vonhatni a' tô-fokon, ha szálanként el-fejtik. Béza ezt meg-veti. mert hallatlan dolog, ugymond, hogy az Teve, kôtél légyen: *c Camelum ſignificare rudentem, ſeu funem nauticum, non reperio ulla Scriptoris idonei autoritate confirmatum. Sed & Syrus interpres de Camelo animali interpretatur.* De ha szinte kôtelet értett vólnais Christus Vrunk az Tevén: elég az, hogy az temérdek kôtelet oly módon által-viheti Isten az tô-fokon, hogy az ember tehetségét meg-haladgya.

Végezetre: Az Christus Testének jelen-vóltából, semmi éktelenség nem kövétkôzik. Mert, fel nem *d* daraboltatik az halhatatlan, és immár szenvedhetetlen Test, mikor az Kenyérnek szine el-tôrtetik: hanem éppen marad az kenyér színének minden részeiben. Meg sem emésztetik, hogy fél-felé vetôdnék: hanem, miképpen az ember ujának

Res magna in loco parvo.

a Matth. 19. v. 24.

b Calvin. in Harmonia, Matth. 19. v. 24.

c Beza, Matth. 19. v. 24.

d Per Synecdochen dicitur Corpº Chriſti frãgi, teri, quia ſpecies franguntur. Valentia, 3. par. diſp. 6. qſt. 4. pun. 3.

kûlsô réſzecskéjében jelen-lévén az lélek, ha valaki azt az ízecskét el-metſzi, ſem el nem romlik, ſem hátra nem máſz a' Lélek, hogy kétſzeres légyen az más ízben, hanem csak meg-szûnik az el-metſzett ízben lenni. Azonképpen az Chriſtus Teſte, csak addig vagyon az kenyérnek ſzine-alatt, mig az kûlsô jelek derékképpen el nem változnak : azután meg ſzûnik ott lenni, ide 's tova-való mozdúláſ-nélkûl; miképpen mondam, hogy az lélek meg-ſzûnik az el-metſzett réſzben lenni. Azis gorombaſág, a' mit némely paraſzt Calviniſták rebeſgetnek : hogy, ez-ideig elkôlt vólna az Chriſtus teſte, ha oly nagy lött vólnais mint egy igen nagy hegy. Mert, Egy az: hogy, a' Chriſtus teſte meg nem emésztetik, mint a' teſti éledelek. Más az: hogy, a' mely Iſten, † ôt ezer embert meg-elégitvén, tizenkét koſár morſalékot maraſzta az ôt kenyerecskéből; és a' puſztában ugy meg-elégité a' kik kevéſet ſzedtek az Mannában, mint a' kik ſokat gyôjtôttek vala; végezetre, a' ki * az ôzvegy Aſzſzony kis olajocskáját fogyatkozáſnélkûl meg-tartá : igen kûnnyen az Vrunk Sz. Teſtétis éppen meg-tarthattya. Mind ezekbôl meg-érthettyûk, mely módnélkûl cſelekeſznek az Calviniſták, midôn az Vrunk Sz. Teſtének árnyékán és jelén kapdoſván, annak valóſágát el-veſztik : és, mint Michol Dávid helyett egy tôke képet vete az Sidók-eleiben, úgy ezekis az Vrunk Sz. Teſte és Vére enyett, darab kenyérrel és pohár borral akarják tôlteni torkát az egyûgyû kôſſégnek. Nem említem az Calviniſtak ſok marczonaſágit, mellyekkel hadakoznak; ugymint, mikor Perkinſus azt forgattya: † hogy, ha a' Chriſtus Teſte jelen vólna, gyilkoſok és ember-ôldôklôk lennének, a' kik ezt meg-ennék. Más eſzes azt beſzélgeti: * hogy, Bôjtbe nem vólna ſzábad áldozni, mert a' Hús étellel fel-bomolna az Szenvedéſnek tôrvénye. Ezekre nem méltó felelni, mivelhogy nem harczra rendelt bizonyſágok, hanẽ kaczagáſra gondolt trágárſágok.

† *Math. 14. v. 19. Exod. 16. v. 18.*

* *3. Reg. 17. v. 14. 16.*

1. Reg. 19. v. 13.

† *Catholici Reformati, Controv. 10.*

* *Anonym⁹ contra Machiavellũ.*

MASODIK RESZE.

AZ LVTHERISTAKNAK KET RENDBELI VElekedéſek meg-hamiſſittatik.

§. 1. Az Chriſtus Teſte jelen vagyon az Sacramentomban, minek-elôtte azzal élünk.

AZ Lutheriſták Két réſzre pártolkodtak az Sacramentomrul-való tudományban.

Schlüſſ. li. 1. Theol. Calvin. art. 28. fol. 158.

Elôszôr : Némellyek azt vítattyák, hogy az Chriſtus Teſte, csak akkor vagyon az Sacramentomban, midôn azt az ember magához véſzi, 's él vélle. Mely dologrul imigyen emlekezik Schlüſſelburgius : *Durabilem præſentiam Corporis Chriſti extra uſum in elementis, damnamus.* Ezt azért gondolák, hogy az Római Anyaſzentegyházat ſzínesben gyalázhaſſák az Bálványozáſſal, mintha Kenyeret imádna, midôn az Sacramentomot bôcsûlli. Ennek az vélekedéſnek egyéb fundamentoma nem lehet, hanem csak az : hogy, Azok ſzûkſégeſek az Vr vacſorájához, valamellyeket Vrunk meg-parancſola Szent Igéjével, midôn ezt az Sacramentomot ſzerzé.

ſzerzé. Vrunk pedig aztis parancſolá, hogy vegyûk, egyûk: az az, éllyünk az ô-tôlle kéſzíttetett éledellel. Tehát ezis ſzûkſéges az Sacramentomnak tellyeſſégéhez. Vgyanis nem egyéb végre kéſzíttetett ez az nagy Vacſora, hanem hogy éllyünk vélle. Miképpen azért az kereſztség, és az tôb Sacramentomok, csak akkor viſelnek Sacramentom nevet, midôn élünk véllek : azonképpen kel az Vr vacſorája-felôlis elmélkednünk.

Concil. Trident. Seſ. 13. Can. 4.

Ez-ellen az Római Anyaſzentegyház vallása azt tartya : hogy, az Vrunk Szent Teſtét, nem az Sacramentommal élô ember torkának ereje, hanem az Chriſtus Igéjének hathatóſága állattya az Szentſégben. Azért, mihent az Chriſtus igéje reá-mondatik az Kenyérre, ottan jelen kezd lenni az Chriſtus teſte, akár éllyé valaki azzal 's akár ne. Bizonyittyuk ezt,

I. Az Chriſtus Vrunk rendeléſébôl. Mert bizonyos, hogy mostannis azon formán vagyon az Vrunk Sz. Teſte az Sacramentomban, mint az ô elsô rendeléſekor az Vég vacſorának idején. Akkor pedig az Vrunk Sz. Teſte, az Kenyér és Bor ſzine-alatt vólt, minek-elôtte az Apoſtolok élnének vélle. Mert, mikor Vrunk amaz igéket mondá: [Ez az en Testem,] igaz vólt az ô mondáſa. Tehát akkor az ô Sz. Teſte jelen vólt; noha az-után éltenek az Apoſtolok az meg-kéſzíttetett éledellel. Ennek az bizonyſágnak ereje hogy jobban ki-teſſék, Két dolgot kel eſzûnkben vennünk: Elsôt azt: hogy ezekben az Vrunk ſzavaiban [Ez az en Testem,] nem valami jövendô ûdôre nézô igéretek, ſem pediglen meg-határozott ok-alatt-való fogadáſok foglaltatnak. Annak-okáért, nem mondgya Chriſtus Vrunk, hogy; Ez léſzen az ô Teſte, ha élünk vélle : hanem, az jelen-való ûdôre nézô ſzókkal mondgya, [Ez az en Testem.] Következik azért, az Vrunk ſzavainak igazſágából, hogy akkor, a' mikor ô ezt mondotta, az az, még minek-elôtte az Apoſtolok ennének, és egy máſután azon egy Pohárbol innának, jelen vólt az Chriſtus Teſte Vére. Máſodikat azt kel meg-gondolnunk : hogy ô-magokis az Lutheriſták az Chriſtus Sz. Teſtének jelen-létét ezekbôl az ſzókból bizonyittyák, [Ez az en Testem.] Ha azért ezeknek igazſágára kivántatik hogy jelen légyen az ô Teſte; minden bizonnyal akkor kel jelen lenni, mikor ezek az ſzók ki-mondatnak. Mert, ha akkor jelen nem vólt az Chriſtus Sz. Teſte, midôn Vrunk el-végezte az ô Szent igéjét, ezekbôl az ſzókból ki nem hozhatni, hogy az-után ûdô-jártában jelen kellett lenni. Eorômeſtis érteném, ki adta az Lutheriſtáknak azt az hatalmat, hogy az mit véghez nem vihetett az Vrunk ſzava, azt meg ſzerezze az ô torkok?

II. Bizonyittyuk ezen igazſágot az Sz. Doctorok tanitáſával, kiktûl ez-elôtt † hallók, hogy az Vrnak Sz. Teſtét kezekben véſzik, az Oltárra helyheztetik, és, a' mint Sz. Hierónymus mondá, koſárocskában hordozzák az emberek. Aztis irják : * hogy ezt az Sacramentomot, elôſzôr imádgya a' ki venni akarja. Ennek-fôlôtte, Sz. Ambrús ſzavait nem régen fel-jegyeztûk; mellyekben azt mondgya, hogy az Chriſtus Igéjének áldáſával ſzereztetik ez az Sacramentum. Vgyan ezent irja Sz.

† *Suprà, fol. 695.*

* *Suprà, fol. 698.*

Irenæus, és Hierónymus: a *Quando mixtus calix,& fractus panis percipit verbum DEI, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi.* b *De his (Clericis) absit ut quidquam siniſtrum loquar,qui Apoſtolico gradui ſuccedentes,Chriſti corpus ſacro ore conficiunt.* Ez-elôtt hallók aztis c Calvinuſtul, hogy elein, az Oltári ſzentſéget, bôcsülletes helyen máſzorra tartották, hogy az betegekhez viheſſék; mint meg-tetczik az Nicæabéli d elsô Gyölekôzetbôl, és az Serápion Hiſtoriájábólis.ki midôn halálán vólna, e az Pap,betegſégemiatt nem viheté-hozzá éjel az Vrát,hanem egy gyermektûl néki kûldé. Azonképpen, mikor idegen helyrûl valamely Pûſpôk érkezett, eleibenkûldôtték az Vrat, és ugy fogadták ôtet az Iſtennek nevében; mint bizonyittya Euſébius,*Lib.5.cap.26.* Sôt,a' mint Sz.Ambrús irja, f hogy Sátyrus egy drága edényben, nyakára függeztette az Sacramentomot, melynek ereje, az tengeri hajó-törés-után meg-ſzabadítá ôtet. Végezetre : nem csak Cyrillus,kit ez-elôtt g emliténk,de Tertulliánuſis aztirja: hogy az Vr vacſorájának egy morſáját ſem haggyák el-hullatni az hívek: h *Eucharistiæ Sacramentum, etiam antelucanis cœtibus ſumimus : Calicis aut Panis noſtri aliquid decuti in terram,anxiè patimur.* Annak-okáért,midôn valami morſalék meg-maradott, az ártatlan gyermekeknek oſztogatták, ugymond Evágrius, *Lib.4.cap.36.* Nicéforus, *Lib.17.cap.25.* Mind ezek csak babonák,és hivſágok,ha az Vr Vacſorájának vétele-elôtt puſzta kenyér vagyon az Sacramentomban.

Az Ellenkedôk Fundamentomát kûnyû fel-forgatni. Vrunk az Kereſztſégrûl ſzólván,azt parancſolá az Apoſtoloknak:hogy, † az egéſz világra mennyenek, és kereſztellyenek. Ha ki ebbôl az Kereſztſéghez ſzûkſégeſnek vitatná,hogy ez világot bé-fuſſa a' ki kereſztelni akar;mintha nem igazán kereſztelne,a' ki ſoha ki nem ment honnyából. A'vagy,ha ki azt mondaná, hogy Tizenkettônél ſem többen ſem kevesben nem ſzabad azoknak lenni, kiknek az Vr vacſorája oſztogattaſſék, mivelhogy Vrunk azt hagyá, hogy azt mivellyûk a' mit ô cſelekedett,ô pedig csak tizenkettônek oſztogatta az Sacramentomot. Ez illyen agya-fürtſágokat,vallyon jóvá hagynáké az Atyafiak? vallyon nem azt felelnéké ezekre,hogy nem tartoznak mind azok az Sacramentomnak terméſzetihez,és mivoltához, valamellyekrûl az ô elsô rendeléſekben emlekezet vagyon? Vgyan ezent felellyék magoknak mi képünkben az Atyafiak,és fejtve marad patvarkodáſok. Nem tagadom azért, hogy a' végre rendelte Vrunk az Vég vacſorát, hogy éllyünk vélle; de miképpen mi kôzôttünkis,a' végre kéſzítnek ebédet hogy együnk benne, és mindazáltal, az ételnek-elôtte meg-kéſzûl az étek : azonképpen ez a' lelki éledel, meg-kéſzûl eléb az Chriſtus igéje-által, és azután réſzeſûlünk benne. A' tôb Sacramentomokhoz a' minémû * igék rendeltettek, meg-mutattyák, hogy azok csak *Actióban*,emberi cſelekedetekben állanak, és afféle cſelekedeteknélkûl nem lehetnek : De az Oltári ſzentſéget a' † minémû igék ſzerzik, nem jegyzik az Vr teſtének vételét, hanem csak az ô jelen-létét.

§.2. Az Urunk Teſte,ez világnak minden réſzeire nem terjedett.

a *Iren.lib.5. cap.2.n.11.* *Idem Aug. Serm.28.de verbis Domini,ſupra, fol.611.relatus.*
b *Hiero.ep. 1.ad Heliodor. cap.7.* *Vide epi.85. adEvagriû.*
c *Supra,fol. 148.*
d *Can.18.inter Arabicos Piſani. Refertur diſt. 93.cap.14.*
e *Euſeb.lib. 6.cap.44.* *Niceph.lib. 6.cap.6.*
f *Ambroſ. tom.3.In obitum Satyri, circa med.*
g *Supra,fol. 695.*
h *Tertul.de Corona militis,cap.6.*
† *Marc.16. v.13.*
* *Ego te Baptizo, Abſolvo, Ungo, &c.*
† *Hoc eſt Corpus meũ.*

MASOD-

MASODSZOR : Az mely Lutheriſták az Concordiának tudományára eskûdtek, más útra indúltak. Azt beſzéllik : hogy, Chriſtus Vrunk azért adhattya az ô igaz Teſtét az Sacramentomban, mert az emberi teſtnek Iſteni ſzeméllyel-való eggyeſûléſe-által,oly méltóſágra emelletett Chriſtus Vrunk, hogy Mindenható, Minden-tûdô, és Mindenûttlévô kezdett lenni az ô Emberſége. Azért, nem az Vég vacſorán mondatott igék ſzerzik az Vr teſtének jelen-létét, hanem ez az méltóſág. E' mellé Két dolgot vetnek: Elsôt azt; hogy, noha mindenûtt jelen vagyon az Chriſtus teſte : de azért csak ott neveztetik Sacramentomnak, a'hol az Chriſtus rendeléſe-ſzerént élnek vélle. Másodikat azt : hogy, noha az Chriſtus teſte, fogantatáskor vôtte ezeket az Iſteni méltóſágokat : de nem ugy vôtte,mint az Iſtenſégben vannak.mert az Iſtenſéghez terméſzet-ſzerént illenek : az emberi terméſzethez, csak kôzôltetésbôl. Annak-okáért, Chriſtus Vrunk mikor akarta,ezeket az Iſteni méltóſágokat az ô Emberſégében meg-ûreſſitette. Mind ezeket tanittya az *Liber Concordiæ*, illyen ſzókkal: a *Præſentiam Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna, non efficit ullius hominis vel verbum, vel opus, ſive pronuntiatio Miniſtri, ſive manducatio.* b *In perſona Chriſti, duæ ſunt diſtinctæ naturæ, Divina & Humana: & hæ nunquam ſeparantur, vel confunduntur. unius enim proprietates eſſentiales, nunquam alterius naturæ proprietates eſſentiales efficiuntur.* c *Aſſumpta Humana natura, non tantum proprietates ſuas eſſentiales retinet, ſed per unionem perſonalem exaltata eſt ad dexteram Majeſtatis & potentiæ.* d *Hanc Majeſtatem,Chriſtus tum accepit, cùm in utero matris conciperetur.* e *In ſtatu tamen humiliationis, eam ſecretò habuit; neq; ſemper, ſed quoties ipſi viſum, uſurpavit. Iam verò poſtquam cælos aſcendit, VBIQVE non tantum ut DEVS, verùm etiam ut Homo præſens dominatur.* f *Inde adeò, & quidem facilimè, Corpus ſuum & Sanguinem in ſacra Cœna præſens diſtribuere poteſt.* g *Nihil tamen habet rationem Sacramenti,extra uſum à Chriſto inſtitutum.*

Ennek az temérdek elmélkedéſnek Fundamentomi ezek: I. h Az Atya Iſtennek Iobja mindenûtt jelen vagyon. Chriſtus Vrunk az Atyának jobjára helyheztetett. Kôvetkôzik tehát, hogy néki mindenûtt jelen kel lenni. II. i Ha az Ige valahol vagyon az Emberi terméſzetnélkûl : kôvetkôzik, hogy az Igének tellyes ſzemélye, Emberſégnélkûl vagyon. mivelhogy darab és réſz nincs az Iſteni ſzemélyben, hogy egy réſze az Emberſéggel-eggyûtt maradna, más réſze e' kivûl vólna. Ha pedig az tellyes Személy el-vált az Emberſégtûl, helyén nem marad az eggyeſûlés. III. k Az Ige, valóſágoſon kôzôlte az Iſteni ſzemélyt az Emberſéggel. Ez pedig az Személy, nem egyéb az Iſteni Mindenhatóſágnál, Bôlcſeſégnél, és Mindenûtt-valóſágnál. Tehát ezeketis az tulajdonſágokat kôzôlte az Emberſéggel. IV. Az Sz. Iráſtis ide cſigázzák. Mert, l Vrunk mondgya, hogy néki adatott minden hatalom az égen és fôldôn. Nem adatott pedig ûdô-ſzerént ſemmi hatalom az ô Iſtenſégének. Tehát Emberſégének adatott ez az mindenhatóſág. Aztis Sz. Pál mondgya: m hogy, Chriſtuſban lakozik az Iſtenſégnek tellyeſſége,és az Iſteni bôlcſeſégnek minden kincſe. Máſutt azt irja: n hogy,

a *Solida repetit. art.7. fol.712.* *Et Epitom. art. controver. Art.7. fol.571.*
b *Fol. 726.*
c *Fol.727.*
d *Fol. 728.*
e *Fol.731.& 579. art.11.*
f *Fol.580. art.12.*
g *Fol.715.*
h *Ita Liber Concordiæ, fol.572.717.* *Schlüſſ. li.1. Theol. Calvin. artic.5. fol. 24.*
i *Hunnius, lib. de Perſona Chriſti.*
k *Hunnius, Labyrintho 1. Papiſtico, propoſ.61.*
l *Matth.28. v.18.*
m *Coloſ. 2. v.3. 9.*
n *Epheſ.4. v.10.*

mindeneket bé-tôltött. Tehát mindenütt jelen vagyon. V. Az Sz. Atyák ezent jelengetik. Mert *a* Sz. Ambrús, *b* Cyrillus, és *c* Aranyszáju Sz. Iános, azt irják : hogy mindenütt azon egy Christus Teste vagyon. *d* Sz. Hierónymus pedig, azzal bizonyittya hogy az Szentek mindenütt jelen vannak, mert eggyütt vannak az Báránnyal, ki mindenütt vagyon.

a *Ambros. Hebr. 10.*
b *Cyrill. lib. 12. in Joan. cap. 32.*
c *Chrysost. homil. 17. ad Hebr.*
d *Hieron. contr. Vigilan. cap. 2.*

Ez-ellen, azt tanittya az Római Anyaszentegyház : hogy, az Isteni személlyel-való eggyesûlés-által, a' mi Vrunk Sz. Teste, Mindenütt-jelenlévô és Mindenható nem lôtt.

Ezt Elôszôr bizonyittyuk azzal : Mert, ha az Isteni személynek közlése-által, az Vrunk Embersége Mindenütt-valóságot nyert : lehetetlen, hogy az személyben-való eggyesûles meg-maradván, mindenütt ne lenne az Christus Vrunk Embersége. Mert, Egy az : hogy a' mi nélkûl fenn maradhatna az személyben-való eggyesûlés, azt magával szûkségesképpen nem hordozza az eggyesûlés. Más az : hogy az elô-hozott Második bizonyság, ha valamire kellô, azt mutattya, hogy egymástûl el-válhatatlan az Isteni személynek, és az Mindenütt-lételnek közlése. Tudva vagyon pedig, hogy a' Meg-testesûlés-után, nem vólt mindenütt Emberségе-szerént Christus Vrunk. Tehát bizonyos dolog, hogy az Meg-testesûlés-által, Mindenütt-lévô, *Immensa, Vbique*, nem lôtt az Christus teste.

Ennek az Bizonyságnak Második része ki-tetczik : Mert Vrunk azt mondá ; † hogy, nem vólt ott, mikor Lázár meghala. Az Angyalis, Vrunk fel-támadása-után ; Fel-kôlt, * ugymond, itt nincsen. Bizony, ha Vrunk Emberségе-szerént mindenütt jelen vagyon a'hol az Isteni személy találtatik, szinte mint az Istenségrûl, azonképpen Christus Vrunkrul sem mondhatnók, hogy itt vagy amott nincsen. Ennek-fôlôtte : a' ki mindenütt jelen vagyon, azt nẽ mondhattyuk hogy valahová mégyen ; mint az Isteni természetiben errûl példánk vagyon. Mert, noha az Istenség jelen vagyon mi-bennünk : de azért, mikor mi mozgunk, és helyt változtatunk, az Isteni természet nem vitetik másuvá, mivelhogy mindenütt jelen vagyon. oda pedig senki nem mehet, a'hol eléb jelen vólt ; és onnan el nem mehet, a'hol marad. Ha azért Vrunk, Emberségе-szerént Mindenütt-lévôséget nyert a' Meg-testesûlés-által : következik, hogy mind szûletése, fel-feszittetése, és menyben menetele, csak szín-mutatás vólt. Mert az igaz szûletés, hely változtatásnélkûl nem lehetett. Ha azt mondod, hogy, noha Vrunkal közöltetett az Mindenütt-valóság, de azzal nem akart élni menyben menetele-elôtt : Kûnyû azt fel forgatni : 1. Mert, ha az Emberi természetnek az Igével-való eggyesûlése fenn maradhat, ugy hogy mindenütt ne légyen az Emberség : semmire kellôk az Atyafiak Bizonyságі, mellyekkel azt vitattyák, hogy mindenütt kel lenni az Testnek, a'hol az Isteni személy vagyon. 2. Az Igének *Immensitássa*, Mindenütt-létele, oly tulajdonság, mely nem csak mindenütt-jelenné teheti ôtet, hanem kételen mindenütt-jelennéis tészi. Ha azért ez az tulajdonság az Emberségnek adatott, szûkség hogy mindenütt-jelenné tégye az Emberi természetetis.

† *Joann. 11. v. 15.*
* *Marc. 16. v. 6.*

Másod-

Másodszor : Ha az Lutheristák okoskodása helyes vólna, ugyan azon formán a' mellyen ôk bizonyitnak, sok temérdek vélekedéseket faraghatnánk. Mert, ha az Istennek Iobjának Mindenütt-létéléből az Christus Testétis el-akarjuk terjeszteni, illyen okoskodástis fundálhatunk : Mí az Istenben vagyunk, *Actor. 17. v. 28.* Az Isten pedig mindenütt vagyon. Tehát míis mindenütt vagyunk. Azonképpen, az tellyes Istenség, és az Ember lelkeis egy tagocskában vagyon. Kibôl nem következik, hogy mindenütt ott kellessék lenni az kis tagocskának, valahol az Isten és az lélek vagyon. Továbbá : ha jól következik, hogy az Emberi természet mindenütt vagyon, mivelhogy az Isteni személy nem külômbôz az Mindenütt-valóságtul : tehát ugyan ezen nyomon mondgyuk aztis, hogy az Christus Emberségével közöltetett az Eorökké-valóság, Halhatatlanság, Részbôl-állatlanság, &c. mivelhogy szinte ugy eggyeznek ezek az Isteni személlyel, mint az Mindenhatóság, Mindentúdás, és Mindenütt-létel ; ugyis közöltetett az Emberi természettel eggyik, mint másik, tudni illik az Igének személye-által. Ha pedig senki nem meri mondani, hogy az Vrunk Embersége kezdetnélkûl örökké vólt, és meg nem halhatott : tehát az több Isteni méltóságokat sem tulajdoníthatni az Emberségnek. A'vagy mutassák módgyát, mint közlötte az Ige a' meg-nevezett méltóságokat, az több Isteni tulajdonságoknélkûl az Emberséggel ? Végezetre : ha szabad az Christus Emberségét Mindenhatónak, és Mindenütt-jelennek mondani, mivelhogy az Irásban olvassuk, hogy † néki adatott minden hatalom ; és * a'hol ketten hárman egybe gyölnek, ô ott vagyon, &c. mi az oka, hogy ugyan ezen Emberi természetet örökké-valónak, és fel-támadása-elôtt menyben-lévônek nem mondhatni, holott ômaga mondgya Vrunk, hogy † Abrahámnak létele-elôtt, ô vólt ? és * az Embernek fia, a' ki menyből alá-szállott, menyben vagyon ? Ha pedig ezeket az Sz. Irás mondásit, igazán és helyesen Christus Vrunkrul Isteni természeti-szerént értyük, vallyon miért nem kellene ugyan azon formán az ô lelen-létét magyarázni ?

Augusſt. ſupra, fol. 611. Ex epiſt. 57.
† *Math. 28. v. 18.*
* *Matth. 18. v. 20.*
† *Joan. 8. v. 58.*
* *Joan. 3. v. 13.*

Harmadszor : Sz. Agoston, Manichæus álmának nevezi azt lenni, hogy az Christus teste minden éledelbe jelen vagyon. Es hogy igazán meg-mondgyam a' mi gyomromon vagyon, Négy alkolmatlanságot találok az *Vbiquisták* dolgában : 1. Mivelhogy azt vitattyák, hogy mindenütt jelen vagyon az Vrunk Teste : nem tagadhattyák, hogy ôk az káposztás-húsban szintén ugy észik az Christus testét, mint az Prædikátoroktul osztogattatott kenyérben. Ez így lévén, nem tudom mirevaló az Prædikátoroktul készittetett Vacsora. 2. Az *Vbiquisták* elmélkedése-szerént, következik, hogy az Vr vacsorájában nem észszûk az Vrnak Sz. Testét ; miképpen az Isteni természetet meg nem észi senki, maga az mindennapi Kenyérben jelen vagyon az Istenség. Ennek oka az : mert, a' mit ember meg-észik, szájából gyomrában mégyen. Nem mehet pedig sohova, a' ki mindenütt jelen vagyon. 3. El-hitték az *Vbiquisták*, hogy az ô kenyerekben vagyon Christus Vrunk : és mindazáltal, nem akarják hogy ôtet imádgyuk az Sacramentomban. sôt Bálványozóknak nevezik,

II.

III.
Aug. ſuprà, fol. 611.

Vide ſuprà, fol. 139.

Non panis aut ejus accidentia, sed Christ⁹ adoratur.

a'kik Chriſtus Vrunkat imádgyák az Sacramentomban, maga hiſzem parancſolatunk vagyon arrul, hogy a'mi Vrunkat Iſtenünket imádgyuk. Ha azért a' Kenyér ſzine-alatt vagyon a' mi Vrunk, ottis imádhattyuk őtet. Miképpen az Máguſok az jáſzolban, a' meg-igazult Tolvaj a' Kereſztfán, imádák Chriſtuſt: ſenki nem orczázá pedig ezeket, noha Chriſtus Vrunk nem a' végre feſzittetett az magas Kereſztre, hogy ott imádtaſſék, hanem hogy mi-érettünk eleget tégyen. 4. Noha azt vitattyák az *Vbiquiſták*, hogy Chriſtus Vrunk, Emberſége-ſzerént mindenütt vagyon: de azért aztis melléje vetik ſokan közzülök, hogy az Vr vacſorájában, *Extra uſum*, az vélle-való lakozáſnak-előtte, nem találtatik az Vr teſte. Mely két mondáſok, ſemmiképpen egybe nem illenek. Mert, lehetetlen dolog az, hogy a'ki mindenütt jelen vagyon, az Oltáron-lévő kenyérnek ſzinében jelen ne légyen.

Ita Schlüſſ. relatus, ſuprà, fol. 704.

Negyedſzer és Vtólſzor: Az *Vbiquiſták* vélekedéſe, egy temérdek tudatlanſágon éppíttetett. Mert eſzekben nem véſzik, hogy az Megteſteſüléſből következő *Idiomatum communicatio*, az Iſteni és Emberi tulajdonſágoknak közöltetéſe, nem abban áll, hogy az eggyik Természetnek tulajdon méltóſági, magán, az máſik természetnek adaſſanak. Annakokáért, miképpen az Iſteni természet, az Meg-teſtesülés-által, nem lőtt halandó, vagy el-változható: azonképpen az Emberi természet ſem lőtt halhatatlan, és mindenütt-lévő. Azért, az Meg-teſtesüléſben Két dolgot kel ſzemünk-előtt viſelni: I. Hogy az Emberi természettel ſzemély-ſzerént, csak az Fiu Iſten eggyeſült, nem a' több személyek. Kiből nyilván ki-tetczik, hogy az Emberi természet, közbe-vetéſ nélkül csak azzal eggyeſült, a' mi tulajdona a' Fiúnak, tudni illik, az ő *Hypoſtaſiſával*, személy-ſzerént-való tulajdonſágával. Ez pedig az eggyeſülés, nem ugy lőtt, hogy az Emberſég Iſteni ſzeméllyé változnék; hanem ugy, hogy az Emberi természet, az Fiu Iſtennek ſzemély-ſzerént-való tulajdonſágát venné, és azzal egyetemben egy ſzemélyt ſzerzene. De mivelhogy a' Fiúnak ſzemélye, az Iſteni természettől, és az ő tulajdonſágitul el-válhatatlan, ſőt vóltaképpen egy ezekkel; innen vagyon, hogy az Iſteni ſzeméllyel egyetemben, az több tulajdonſágokis az ſzemélynek-általa, közöltettek az Emberi természettel. nem úgy, hogy ezek-által az Emberi természet mindenütt-lévő, halhatatlan, örökké-való lenne, hanem hogy a' menyiben ezek eggyeznek az Fiunak tulajdonſágával, egy ſzemélyt ſzerezzenek *mediante Hypoſtaſi*, az Emberi természettel. II. Azt kel meg-értenünk, hogy minek-utánna az Iſteni és Emberi természet, az Fiunak ſzemélyében, ſzemély-ſzerént eggyeſültek, egybe-foglaltattak, és egy ſzeméllyé lőttek; a' minémű móddal egybe-kőttettek és foglaltatnak a' két természetek egymáſſal, az-ſzerént közlik egymáſnak tulajdonſágokat és neveket. Minthogy azért a' két Természet, *non immediatè, ſed in perſona Verbi uniuntur*, nem kőttetnek külömben egybe, hanem csak az Fiu Iſtennek ſzemély-ſzerént-való tulajdonſágában: innen vagyon, hogy az eggyik Természetnek tulajdonſági, nem külömben illenek, és mondatnak az máſikrul, hanem csak az menyire az máſik természetnek *Hypoſtaſiſához*, ſzemélyéhez

Cõmunicãtur æternitas, immenſitas, &c. vt per illa, quæ eſt ſua identificãtur Hypoſtaſi, mediatè ſubſiſtat Natura humana, nõ tamẽ ut per illa fiat æterna, &c.

férnek. Annak-okáért, az eggyik természetnek nem adhattyuk az máſik természet neveit; és nem mondhattyuk, hogy az Emberſég örökkévaló, az Iſtenſég ujonnan ſzületett, &c. hanem, azon egy ſzemélyrül mondhattyuk mind az két természetnek tulajdonſágit, mivelhogy azon egy ſzemély, mind a'két természettel eggyeſült. Miképpen azért, midőn azon emberben külömbőző meſterſégek vannak; igazán mondhatod, hogy ez az Orvos, jó Szabó; ez az Cſiſzár, jó Bodnár, &c. de nem mondhatod, hogy az Orvoſſág, Szabó meſterſég légyen: Azonképpen ittis, noha nem mondhatod, hogy az Iſtenſég meg-hólt, a'vagy hogy az Emberſég öröktül-fogva vólt: de azt igazán mondhatod, hogy ez az Ember, igaz Iſten, öröktül-fogva-való, &c. Aztis mondhatod, hogy az Fiu Iſten meg-hólt, ſzületett, &c. Mert ezekkel nem azt ielented, hogy az Iſtenſég meg-hólt, a'vagy hogy az Emberſég öröktül-fogva-vólt: hanem csak azt, hogy azon egy ſzemély, Iſtenſége-ſzerént örökké vólt, Emberſége-ſzerént ődőben kezdetett. Igy azért, az Meg-teſteſüléſre nem ſzükſéges, hogy az Emberi természet, Iſteni tulajdonſagokban öltözzék. Mely dologrul igy ír Sz. Agoſton: *a Execramur illorum blaſphemiam, qui novo ſenſu aſſerere conantur; à tempore acceptæ carnis, omnia quæ erant Divinitatis, in Hominem demigraſſe.*

Az régi Sz. Atyáknak Bizonyſágával, nem ſzükſég az *Vbiquitást* rontani. mert ez-előtt *b* hallók, mely nyilván irja Sz. Agoſton, hogy az Vrunk Teſte mindenüvé nem terjedett. Azis az Sz. Doctorok ſzava: hogy, *c* az Vrunk igéje ſzerzi az Sacramentomot. Végezetre, aztis gyakran irják: hogy, Vrunk el-távozott mi-tőllünk Emberſége-ſzerént, midőn az égben fel ment: *d Sed à quibus Homo abſcedebat, DEVS non recedebat.* e *Non enim quia nunc nõ adeſt in carne, ex eo putes, quòd ſpiritu medio non adſit.*

Az *Vbiquiſták* Bizonyſágit kűnyű meg fejteni:

Az Elsőre: Az Iſtennek Iobjára-való úléſen, Két dolgot érthetűnk: Előſzőr: *f* az mi Vrunknak az ő Sz. Attyával egyenlő Iſtenſégét, ugy hogy, midőn azt mondgyuk, hogy Chriſtus Vrunk az ő Attyának jobjára últ, annyit tégyen mintha azt mondanók, hogy az Iſteni méltóſágban az Atyával egyenlőképpen réſzes. Ez az *g* méltóſág, az Emberi természettel közöltetett az fel-vételnek-általa: de nẽ ugy közöltetett, hogy magán az Emberſég ezt az méltóſágot birná, hanem csak ugy, hogy ebben az méltóſágban-lévő Személynek természetivé lenne. Miképpen midőn az Iſtenrül azt mondgya Sz. Pál: hogy, *h* meg-űreſſitette magát, ſzolgai ábrázatot vévén, és engedelmeſſéget mutatván: ezzel nem azt akarja, hogy az Iſteni ſzemély, önnön-magában, máſnak engedelme alá-vettetett, hanem csak azt jelenti, hogy ſzolgai természetben öltőzvén, ebben az természetben engedett. Azonképpen, mikor azt mondgyuk, hogy Chriſtus Ember, az Atyának jobjára, az az, Iſteni méltóſágra emeltetett; nẽ egyebet mondunk, hanẽ hogy az Fiu Iſtennel, ſzemély-ſzerént eggyesült az emberi természet. Es jóllehet ez az eggyesülés fogantatáskor kezdetett: de mivelhogy akkor világoſban, ki-nyilatkozott és megis eſmértetett, mikor az égben fel-méne; erre-való-képeſt mondhattyuk, hogy akkor últ az

Vide ſuprà, fol. 396.

a *Aug. tõ. 10. Serm. 191. de Tempore.*

b *Aug. ſupr. fol. 611.*

c *Suprà fol. 706.*

d *Aug. trac. 78. in Joan. initio.*

e *Cyril. Hieroſol. Catec. 14. Illuminatorum, in fine.*

f *Ita multi Patres, relati a Soario, 3. parte, Tomo 2. diſpu. 51. Sect. 2.*

g *Data hæc dignitas naturæ Humanæ, nõ in ſe, ſed in ſuppoſito Verbi.*

h *Philip. 2. v. 7.*

Atyának jobjára, mikor fel ment Test-szeréntis mennyégben. Másodszor: érthettyük az Istennek Iobján, az Vrunk Emberi természetinek, az Istenség-után, minden állatok fölött-való méltóságát: melyről emlekezik Sz. Pál, *Philip. 2. v. 9. Hebr. 2. v. 9.* a' mint elébbis † mondók Akár-melyik magyarázatot kövessük, sincs semmi szine az Lutheristák *Consequentiájának*; mint az Második Bizonyságunknak állatásában, világos példákkal és *Instantiákkal* meg-mutatám.

† *Suprà, fol. 409.*

Az Második Bizonyságra azt mondom °: hogy, azon formán meg-bizonyithattya Hunnius Sz. Pál-ellen, hogy az Isten mi-bennünk jelen nincsen, mivelhogy éppen mi-kivülünkis vagyon Indiában. Meg-mutathattya aztis, hogy az *Vbiquisták* fejében nincs okos lélek, mivelhogy az ő fejek-kivül, szűvökbennis jelen vagyon. Azt mondom azért: hogy, azon Isteni személy ottis lehet, a'hol az fel-vött Emberség vagyon: másuttis lehet, a'hol az Emberség nincsen. miképpen az *Concordiának* tanitása-szeréntis, noha az Christus Vrunk alázatosságának állapattyában mindenütt nem vólt az Emberség, de az Isteni személy akkoris mindenütt vólt.

Az Harmadikra azt mondom: hogy, az Fiunak személyével-együtt, az több Isteni tulajdonságokis közöltettek az Emberi természettel: nem ugy, hogy az Isteni halhatatlanság, halhatatlanná; az örökké-valóság, öröktül-fogva-valóvá tenné az Emberi természetet, hanem csak ugy, mint meg-magyarázám: tudni illik, hogy az Isteni személynek közbenvetése-által, Egy személy lenne az Emberi és Isteni természetből. miképpen az Embernek halhatatlan lelke, az testének adatik; de nem ugy, hogy ő-általa az test lelki állat légyen, hanem hogy ő-tölle elevenittessék.

Az Negyedik Bizonyságra, Elöször azt mondom: hogy, Christus Vrunknak, Embersége-szeréntis, minden hatalom, és bölcseség adatott, valamely az teremtett természethez illik. Ennek-fölötte: az Isteni Mindenhatóság és Bölcseség, mellyet Isteni személye-szerént öröktül-fogva az Atyától vött Christus Vrunk, közöltetett az Emberi természettel: nem ugy, hogy ezzel az Emberség mindenható lenne, hanem csak ugy, mint az több Isteni tulajdonságok, ugymint az halhatatlanság, örökké-valóság, &c. Mind ezek, az Fiu személyének közben-vetése-által, az Emberi természettel Egy személyt szerzettek, az igaz Embert és igaz Istent, az Christus IESUST. Másodszor: midön Sz. Pál a' végre mondgya, hogy menyben ment Vrunk, hogy bé-töltene mindeneket, Három-képpennis magyarázhattyuk azt az Bé-töltést: 1. Erthettyük az ő-felölle megírt profétiáknak bé-tellyesitéséről. 2. Az mennyei ajándékokkal-való bé-töltésről, mely az Szent Lélek Istennek el-küldése-által méne véghez. 3. Az Christus uralkodásáról és gondviseléséről is magyarázhattyuk ezt az bé-töltést, mellyel Emberi természete-szeréntis az övéit vezérli és birja.

Az Sz. Atyák semmiben nem czimborálnak az *Vbiquisták*kal. Mert ők csak azt mondgyák: hogy mindenütt jelen vagyon a' Christus teste, valahol az Aldozat szolgáltatik; mint világosson meg-tetczik szavok-járásából, és annak az dolognak folyásából, melyről beszéllenek. Sz. Hierónymus, midön azt mondgya, hogy Christus Vrunkal egyetemben az

Szentekis mindenütt vannak; az erő, értelem, és hatalom-által-való jelen lételről szóll. Mert az Atyafiak sem hiszik, hogy az Szentek, természeteknek jelen-létével mindenütt légyenek.

HARMADIK RESZE.

AZ KENYER ES BOR, MEG NEM MArad az Sacramentomban.

§. 1. Az el-szakadott Atyafiak vélekedése miben légyen.

KEt dologban akadoznak itt a'mi Atyánkfiai:

Elöször: Sajnállyák, hogy *Transsubstantiatiónak* nevével kezdettünk élni az Vr vacsorájának tudományában. Mert errül az Sz. Irás nem emlekezik. De erre szinte azon formán meg-felelhetünk, mint az Atyafiak † felelnek az Sz. Háromság tagadóknak, kik az *Trinitást, Personát, Suppositumot, Relátiót, Homoúsiont*, és ezekhez hasonló neveket pökik, azért hogy az Isten könyvében fel nem találtatnak. Ezeknek azt adgyák válaszul az Atyafiak, hogy az Keresztyénségben, a' szókrul nem kel versengeni: hanem, akár Török 's akár Tatár szóval, akar uj 's akár avas igével magyaráztassék az Istentül ki-jelent Igazság; nem az szókra kel nezni, hanem azt kel vizsgálni, ha Istentül adatott Igazság légyené a' mit az uj szóval jelentünk. Vgyan ezen válaszok légyen azért mitöllünk az Atyafiaknak, midön szórúl-való pert inditnak. Es valahol ők fel-találllyák az Bibliában, hogy az Vr vacsorája *Sacramentomnak* nevezetik: nagy dolog ha mindgyart mellette az *Transsubstantiátió* fel-jegyezve nem találtatik.

† *Vide supr. fol. 105. 386.*

Másodszor: Az Lutheristák és Calvinisták eggyütt-fogják ez-aránt az dolgot, és azt vitattyák: hogy az Kenyér és Bor, természetek-szerént, meg-maradnak az Vr vacsorájában. Ezt sokképpen bizonygattyák:

1. Az Sz. Irás Kenyérnek nevezi az Vr vacsoráját. *a* A' mely Kenyeret meg-szegünk, ugymond Sz. Pál, az Vr Testének részesülése. *b* Valamenyiszer ezt az Kenyeret észitek, az Vr halálát hirdetitek. *c* Nem iszom ebből az szőlőnek terméséből. Vallyon ezek mint maradnak helyén, ha az Vr vacsorájában Kenyér nem lészen? Es bizonyára, ha az Keresztségnek Sacramentomában meg-marad az Viznek természeti: oka nincsen, miért ne maradna az Kenyér az Vr vacsorájában. 2. Ha elrontatik az Kenyérnek természeti, és csak az ő külső 's látható szine marad: következik, hogy szemfény-veszтés, és a' mi érzékenségünknek jáczottatása vagyon az Vr vacsorájában, mivelhogy Kenyérnek tetczik a' mi nem kenyér. E' fölött, Három nagy alkolmatlanság jö-ki ebből: Első; † hogy az Iegynek, és jegyzett dolognak, semmi *Analogiája* 's illendő hasonlatossága nincsen. mert, lelki táplálásnak jele az testi táplálás: mint az Keresztségben a' Külső mosódás, jele az belső tisztulásnak. Testi táplálás pediglen, az Kenyérnek jelen-létenélkül nem lehet, mert nem az

1. a *1. Corinth. 10. v. 16.* b *1. Corint. 11. v. 16.* c *Math. 26. v. 29.*

2.

† *Sadeel de manducatione spirituali, cap. 3.*

Kenyér színével és *accidensivel*, hanem igaz Kenyérrel tápláltatik a' mi testünk. Második az : hogy az *Accidensek*, külsö 's látható színek, magán maradnak,és semminémü állandó természettül 's *subſtántiától* nem tartatnak. Ennélis nagyob az,hogy *Accidensekkel*, külsö színekkel táplálthatik az test.mert ehel meg nem halna, a' ki egyebet Szentelt kenyérnél nem ennék; csak abban annyit venne magához,menyit a' kőz kenyérben. Harmadik az : hogy, Christus Vrunknak két-féle teste vólna : Eggyik, Bódog-Aszszonytul szűletett; Másik, az kenyérből lött.

3. 3. Mikor Vrunk amaz Szentelő igéket mondá az Vég vacsorakor, [Ez AZ EN TESTEM:] és elsőbennis amaz mutató igét, [EZ:] *Pronomen demonſtrativum HOC*, ki-mondá,vallyon micsodát mutata? Bizony, nem az Christus Vrunk testét,mely még akkor az Kenyér színe-alatt nem vala,mikor csak szinte ezt az mutató igét ki-mondá Eudvőzitönk. Szükség tehát, hogy az Kenyeret mutatta, és az Kenyérről mondotta, hogy ez ő Teste. igy pediglen meg kellett maradni az Kenyérnek, mert ha meg nem maradott vólna,Vrunk azt nem mutathatta vólna.

4. 4. Az Vrunk szavából semmi úton meg nem bizonyodik,hogy az Kenyérnek el kellessék enyészni az Vr vacsorájában. Mert, szinte mint mikor Vrunk azt mondá, hogy ő az igaz Kenyér, nem változék kenyérré : azon formán az Kenyérnek sem szükség Testé változni, midőn Vrunk azt maga Testének nevezi.

Joã.6. v.51.

5. 5. Az Régiek irásibólis bizonyságokat támasztanak. Mert Sz. Agoston mondása az : hogy,az Vr vacsorája Kettőbül áll : látható dologból, és Christus Vrunknak láthatatlan Testéből : *a Sacrificium Eccleſiæ duobus conſtat; Viſibili elementorum ſpecie,& inviſibili Chriſti carne & ſanguine*. Gelásius pedig, *De duabus Chriſti naturis,tom.4.Bibliothecæ SS.Patrum*, azt irja : hogy, az Kenyérnek és Bornak természeti, el nem vész az Sacramentomba. Theodorétusis : *b Signa quæ videntur, appellatione Corporis honoravit; non naturam quidem mutans, ſed naturæ gratiam adjiciens.*

a *Auguſti. relat⁹ de Cõſecrat. diſt. 2.Can. Hoc eſt.*
b *Theodor. Dialog.1. & 2.*
c *Cap. Firmiter, de ſummaTrinit.*
d *Cõſtantiæ, Seſſ.8.& 15.*
e *Florent.in decreto Eugenii.*
f *Trident. Seſſ.13. c.4. & Can.2.*
g *Supra.fol. 611.*
h *Verba vide ſupra.fo. 695.*
i *Cyril.Hieroſo.Catech. 4.myſtagog.*

§.2. Az Római Eccléſiának igaz tanitása.

Ez-ellen az Római Anyaszentegyház azt tanittya: hogy,az Vr vacsorájában, az külsö és látható szín-alatt, Kenyér és Bor nincsen : hanem, a' mint Cana-Galilæában borrá változtatott az viz, úgy ittis az Kenyér és Bor,Christus Szent Testévé Vérévé változtatott.Ezt tanittya az Lateránomi *c* Concilium, mely az Harmadik Innocentius Pápa idejében történt. Az *d* Constánczíai, *e* Florenczíai, és *f* Tridentomi Gyölekőzetbennis ugyan ezent olvassuk.Az régi Sz.Doctorok,kőzönséges értelémel valláſt tésznek ezé dologrul.Mert,a' mint ez-elött meg-hallók, *g* Sz. Agoston azt irja : hogy, minek-utánna Christus szavaival meg-szentelletik az Kenyér, nem mondatik azután kenyérnek. Sz.Cyrillus,midőn azt irta vólna, *h* hogy,a' ki az vizet borrá változtatta,az bortis vérré fordithattya : utánna veti, hogy szemünknek,szájunknak ne higgyünk,hanem bizonyosok legyünk benne,hogy a' mit az Vr vacsorájában veszünk, Test az, nem Kenyér: *i Pro certiſſimo habe, Panem hunc qui videtur à nobis, non eſſe panem,etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat : ſed Corpus Chriſti. Et Vinum,quod*

à nobis conſpicitur, non eſſe vinum, tametſi guſtui vinum videatur : ſed Sanguinem Chriſti. Cypriánustul hallók, *a* hogy az Kenyér, noha külsö színében el nem változik, de természetiben el-változik, és Testé lészen. Azonképpen Sz. Ambrús azt mondá: *b* hogy az Sacramentomban, nem az vagyon a' mit az természet szerzett. mert ha az Istennek szava semmiből mindent teremthetett,kűnyű elis változtatni és másra fordítani az teremtett állatot: *c Ante conſecrationem, Panis eſt, & Vinum : vbi verba Chriſti acceſſerint, fit Corpus Chriſti.* Ezekkel egy értelemben vagyon Damascénus: *d Panis & Vinum, ſupernaturaliter tranſmutantur in Corpus & Sanguinem Chriſti.* Es Sz. Bernárd: *e Hoſtia quam vides, jam non eſt Panis, ſed Caro. Similiter liquor iſte quem vides, jam non eſt Vinum, ſed Sanguis.* Hogy pediglen ebben az Kenyérnek változásában ne akadoznánk, szép hasonlatosságokkal meg-mutattyák ennek lehetséges vóltát.Mert Damascénus azt mondgya : hogy, miképpen a' mely kenyeret Vrunk meg-ött,az természetnek rendi-szerént, azt testévé változtatta : azonképpen az Istennek hatalmas Igéje-által,Testé változhatik mostannis az Kenyér. Cyrillus,az viznek borrá változását hozza-elő. Sz.Ambrús, emliti az Moyses veszszejének kigyóvá fordulását; az Egyptum vizeinek vérré változását; az *f* Kő-szikláknak vízzé-létét. Némellyek emlekeztetnek az első teremtésre,melyben az földből emberi testet, az Adám csontyából Aszszony-állatot éppite az Isten. Azután pediglen,az Loth feleségét kővé változtatá. Mind ezekkel bizonyittyák, hogy az Istennél lehetséges az Kenyérnek Testé változtatása.

a *Supra,fol. 697.*
b *Supra,fol. 697.*
c *Ambr.li. 4.de Sacrament. cap.5. Lib.5.ca.4.*
d *Damasc. 4.de Fide, cap.14.*
e *Bernard. Serm.de Cœna Domini.*
f *Pſal. 110. v.8. Qui cõvertit petrã in fontes.*

Immár azért, ha a' mi Vrunk szavaiban valami homály vólna,és napfénynél világosban ki nem hozhatnókis az Irásból ezt az Kenyérnek elváltozását : vallyon's az Keresztyéni józanság nem azt kivánnáé tőllünk, hogy *g* azoknak értelme-szerént vennők az Christus szavait,kik-által reánk szállott az Sz. Irás?

g *Hac de re, vide ſupra, f.95.& 518.*

De hogy meg ércse minden jámbor,mely erős fundamentomon éppittetett az Római Gyölekőzetnek tanitása; azokból az igékből, mellyeket az Vég vacsorának szerzésében monda Christus Vrunk, meg-bizonyodik, hogy az Kenyér meg nem maradhat az Sacramentomban.

Elősző : Mert ha az Kenyér meg-maradna, helyesek nem vólnának az Vrunk szavai, mellyekkel az Vég vacsorát szerzé, [Ez az én testem.] Mert, ha csak puszta Kenyér vagyon az Vr vacsorájában, a' mint Calvinus akarja : az szóknak tulajdon értelme-szerént,az Kenyeret,miérettünk még-feszittetett Testnek nem mondhatta Eudvőzitönk. Ha pedig az Kenyérrel eggyütt, az ő Sz.Testeis jelen vagyon : igazán mondhatta Christus Vrunk, hogy abban, vagy azzal, és az-alatt vagyon az ő Teste. de semmiképpen azt, a' mit mutata, maga Testének nem mondhatta; mint egynehány világos példákkal meg erősithettyük. Minden † teremtett állatban jelen vagyon az Istenség : de azért,a' ki egy darab kenyeret kezében venne, és azt mondaná, hogy,Ez az Isten; A'vagy a'ki egy almában aranyat dugna, és azt arany-gyanánt adván valakinek, azt mondaná, hogy, Ez arany; Vagy pediglen, egy embert mutatna,ki csak

I.

† *Supra,fol. 32.*

akkor ivott; és mivelhogy gyomrában bor vagyon, azt mondaná felölle, hogy, Ez bor : hamiſſat, vagy csalárd tréfát mondana. Szakaſztott szinte e'képpen esett az Christus szava, ha az Kenyér meg-maradott, és erre mutatván azt mondotta, hogy, Ez az ô Teste. Azért, az Christus szavai igazak lévén, szükség hogy nem csak az Kenyérrel-eggyütt, hanem az Kenyér helyett, az ô Sz. Teste légyen az Sacramentomban.

II. Másodszor : Mivelhogy önnön-maga-szerént az teremtett állatoknak természetit, *substantiáját*, és mivóltát, nem láttyuk, az külsô színek, és látható tulajdonságok-által szoktuk ezeket mutatni. Midôn pedig ezek-által, és ezek-alatt valamit mutatunk, azt kel mutatnunk, ha jelen vagyon, a' mihez természet-szerént illenek és ragaszttattatnak, az külsô érzékenség-alá vettetett jelek. Ez az oka, hogy egy darab Kenyeret mutatván, azt nem mondhattyuk, hogy az légyen az Isten, noha az Istenség jelen vagyon a' kenyérben. Annak-okáért, ha meg-marad az Kenyér az Szentségben : szükség hogy amaz mutató ige [Ez] *Pronomen Demonstrativum HOC*, az Kenyeret mutassa. Nem mutata pedig Vrunk a' kenyérre az Vég vacsorának meg-szerzô igéjében. Mert, ha arra mutatot vólna: kövétköznék, hogy, midôn Vrunk azt mondá; [Ez az en Testem, mely ti-érettetek adatik,] egyebet nem mondott vólna, hanem hogy ez a' Kenyér, amaz Test, mellyel mi meg váltattunk. Ebben pedig nyilván-való hamiſſág vólna. mert tudva vagyon, hogy nem az sütôtûl dagaszttatott kenyér, hanem az szeplôtelen Szûznek méhében fogantatott Testadatott a' mi váltságunkért. Ha azért igaz az Vrunk mondása, minthogy igenis igaz : következik, hogy az Kenyeret nem mutatta Vrunk, midôn amaz mutató igét mondotta. Meg kel tehát vallanunk, hogy az Kenyér meg nem maradott az látható színek alatt. mert, a' mint mondám az emberi nyelvnek szokásából, ezt kellett vólna Vrunknak mutatni, midôn azt mondá, hogy Ez az ô Teste.

III. Harmadszor és Vtólszor : Ha üdvözitônk Cána Galileában az vizet borrá változtatván, egy pohár vizet merített vólna, és az Násznagynak adván, azt mondotta vólna, Ez bor : vallyon nem szükség lött vólnaé az ô szavainak igazságára, hogy, ha az-elôtt bor nem vóltis, de az ô mondásának erejével borrá lött vólna az viz? A'vagy, a' ki el-hitte, hogy a' mi Vrunk nem hazudhat, ezeken az szókon érthetett vólnaé egyebet, hanem hogy, a' ki az elsô-vizet az szôlô-tôkének erejével borrá változtattya, az ô mondásával az pohárban merített vizetis borrá tötte? Holott azért a' Vég vacsorán nyilván mondotta Vrunk, hogy Ez az ô Teste: mi szükség abban gáncsot keresni? Vallyon, ha az Luther Prædikátor kezében-lévô kenyeret, az Vr Isten szemlátomást testé változtatná : rövideden, annál világosb igékkel ki-mondhatnáé Prædikátor Vram ezt az változást, mintha azt mondaná, hogy, Ez test? Kûnyû lött vólna Vrunknak azt mondani, hogy Ebben, Ezzel, Ez-alatt vagyon az ô Teste, ha azt akarta vólna velünk el-hitetni. de nem mondgya ezeket, hanem egy-általlyában ô Testének nevezi a' mit osztogata. Ki-tetczik azért mind ezekbôl, hogy, ha az Christus szavait† tulajdon értelemben vészszük, és

Quãdo sub Accidentibus sensibilib⁹, per quæ fit demonstratio, continetur aliqua Substãtia, quæ in se habet illa Accidentia: hæc substantia demonstratur, non alia.

† *Vt fieri debere probatum supra fol. 689.*

csavargásra esztelenûl gondolt *Figurákkal* nem mocskollyuk, egyébképpen igazak nem lehetnek, hanem ha az Kenyér el-változik, és az külsô lelek alá, Vrunk Szent Teste helyheztetik. Vannak több Bizonyságinkis ezen Igazságnak állatásában : de ezekkel most meg-elégszem.

§. 3. Az Ellenkezô Bizonyságoknak meg-fejtegetési.

Az Elsô Bizonyságra azt mondom : hogy, Az Sz. Iráſnak szokott folyása-szerént, midôn valamely állat, mássá változtatik, meg-tartya az elôbbi nevét. Igy olvassuk, hogy Evát az Irás *a* Csontnak nevezi, mert csontból lôn; az Moyses veszszejéből lött kigyót, *b* veszszônek; és az vizből lött bort, *c* víznek mondgya : Azonképpen tehát, az Sacramentomot Kenyérnek mondhattyuk, mivelhogy kenyérbôl lött. Ennekfölötte : az Sz. Irás, Kenyérnek nevezi az Mannát, *Psalm. 77. v. 25. Sapient. 16. v. 20.* mert az embert táplálta, noha *d* ollyan kenyér nem vólt mint az miénk. Vgyan ezen formán tehát az Sacramentomot Kenyérnek mondhatni, az lelki táplálásért. Végezetre : az Sz. Irás, annak szokott akár-mitis nevezni, a' minek külsô színét viseli. Ez-okon az Angyalokat, mikor férfiu ábrázatban meg-jelentek, férfiaknak hija, *Act. 1. v. 10. Genes. 18. v. 2.* Mit csudállyuk tehát, ha Kenyérnek neveztetik az Sacramentom, mivelhogy külsôképpen az Kenyérnek színét viseli? Az Kereszttségben, nem szükség hogy el-változzék az víz. mert midôn az Istentûl adatott szókkal kereszttelünk, nem mondgyuk azt, hogy Ez, a' mivel meg-mossuk az gyermeket, Christus vére.

Az Második Bizonyságra, Elôszôr azt mondom : hogy, az Sacramentomban, szinte ugy nincs szemfény-veszтés, mint csalárdság nem vólt, midôn az Angyalok férfiu ábrázatban; és az Sz. Lélek, galamb és tüzes nyelvnek képében meg-jelenének. A'vagy midôn az Manna† mindenféle ízt ada az emberek szájában, valaminémût tudnak vala kivánni. Az érzékenységek azért, itt meg nem csalatnak az ô tulajdon *Objectumokban*, és érzések-alá vettetett dolgokban. Mert az érzékenység, egyebet az külsô színeknél és *Accidensèknél* meg nem foghat. Hogy pedig az embernek értelme meg ne csalatkozzék, és az Kenyér színe-alatt, kenyeret ne itillyen lenni, az Isten eleit-vôtte az ô-tôlle ki-jelentetett Igazság-által. Ha ki ennek helyt nem ád, és csak az érzékenségeket követvén, Kenyérnek ítili az Sacramentomot : maga hitetlenségére vessen, hogy meg-csalattatik : Másodszor, azt mondom : hogy az elô-hozott alkolmatlanságok, semmi akadékot nem szereznek. Az Elsô azért : Mert, miképpen Pünkösd napján, noha igaz nyelvek nem valának az Apostolok feje-fölött, de mint hogy külsô színnel nyelvet mutatnak vala, meg jelenthették az Apostolok nyelvének erejét : azonképpen az Sacramentum lelki táplálást jegyezhet, mivelhogy kenyérbôl szereztetett, és az testet tápláló kenyérnek színét viseli. Az Második fogásnak sincs helye: Mert, noha természet-szerént nem lehetnek az külsô színek, ugymint az kerekség, és fejérség, magán-álló természetnek tartása-nélkûl : de az Isteni hatalmasságnak ereje, a'nélkûlis meg-tarthattya ôket. Mert, ha az Vrunk

a *Genes. 2. v. 38.*
b *Exod. 7. v. 12.*
c *Joan. 2. v. 9.*
d *Deuter. 8. v. 3.*

† *Sapient. 18. v. 21.*

Act. 10. v. 11 Animantia vera nõ erãt quæ Petro visa: & tamen rectè significabãt.

Emberſége, teremtett és terméſzet-ſzerént-való † Személynélkûl meg-maradhatott : az kûlsô ſzinek és *Accidenſekis* kûnnyen meg-tartathatnak terméſzet-ſzerént-való fundamentumnélkûl. Nemis méltó, hogy az Iſtennek erejét az terméſzet folyáſának fontyában veſſük, és csak azzal mérſékellyûk. Hogy pedig az Sacramentommal tápláltatik az ember, nem csuda. Mert, * miképpen az embernek nemzéſében, midôn az terméſzetnek cſelekedetibôl az gyermek tagjai fel-éppûlnek, és az okos léleknek vételére kéſzíttetnek, hogy véghez mehеſſen az ſzûletés, melyre rendeltettek az elôl-járó változások, ônnôn maga az terméſzetnek Vra teremti az okos lelket : azonképpen, mikor az Kenyérnek ſzíne az gyomornak erejével ugy el-változik, hogy, ha az Kenyér meg-maradott vólna, el kellene annakis változni, akkor az terméſzetnek Vra, teremt oly *matériát*, mely-által az táplálás véghez mehеſſen. Végezetre, az Harmadik akadék ſem helyes : Mert, ugyan azon egy teſt vagyon az Sacramentomban, mely mi-érettünk ſzûleték, és meg-feſzítteték : miképpen ugyan azon egy lélek vagyon az embernek fejében és ſzûvében.

Az Harmadik Bizonyſágra azt felelem : hogy, Vrunk amaz mutató igével, [Ez,] nem mutatta az Kenyeret, a' mint meg-bizonyítók; † hanem azt mutatta, a' mit az ô mondáſának végén, az Kenyérnek ſzíne alá helyheztete, tudni illik, az ô Teſtét. noha nem nyilván, és az Teſtnek tulajdon neme-ſzerént ki-magyarázó ſzóval. Mert ſzokás mi-közöttünkis, hogy, midôn mutatni akarjuk a' mit akkor cſinálunk mikor ſzóllunk, az mutató igével azt jegyezzûk, a' mi még kéſzen nincſen, de majdel-kéſzûl. Mikor azért egy óreg bôtût, *Figurát*, képet, a' vagy levelet kezdûnk irnyia, mihent egy vonáſt téſzûnk, mindgyárt azt mondhattyuk, hogy Ez egy *Circulus*, egy kép, egy levél. Effele ſzóllásban; nem mutatunk ſemmit ollyat a' mi kéſzen vólna. Azonképpen, az Kenyér ſzíne-alatt, nem vólt még akkor az Vrunk Teſte, midôn Chriſtus az mutató igét [*HOC*] ki-mondá : de azért * az ô Szent Teſtét mutatta, mely az Kenyér ſzine-alatt vólt az ſzentelô igék végin.

Az Negyedik Bizonyſág, igen erôtlen. Mert meg-mutatók ennek-elôtte, mint kelleſſék az Vrunk ſzavaiból, az Kenyérnek el-rontáſát ki-hoznunk. Midôn pedig Mennyei kenyérnek, Ajtónak, Vtnak nevezi Vrunk magát, nem ſzûkſég hogy Kenyérré vagy Ajtóvá légyen. Mert effele mondáſokban ſzokott *Metáphora* vagyon; és az Kenyérrel, vagy Vttal-való haſonlatoſſága jelentetik Chriſtus Vrunknak : az Vég vacſorának igejébôl pedig, ki-rekeſztôk ez-elôtt az *Figurákat*.

Az Eotôdik bizonyſágra igy felelek : Elôſzôr: † Sz. Agoſton, az Elementomok ſzinét, *Speciem*, irja hogy meg-marad, kit mi ſem tagadunk. Theodorétus, az kûlsô legyeknek terméſzetit mondgya hogy el nem változtatta Chriſtus Vrunk, hanem áldomáſával fel-tiſztelte; azért, mert, noha meg-marad ſzíne, izi, kerekſége az Kenyérnek : de az áldáſ után nem Kenyeret, hanem az Vrunk Sz. Teſtét jegyzi. Hogy pedig ez légyen az Theodorétus értelme, kûnnyen eſzében veheti, a' ki eleit, utóllyát, okát, és módgyát iráſának meg-tekinti. Geláſius, a' kit az Atyaſiak emlegetnek, † nem amaz nevezetes Római Pápa vólt, és ha ez a' Geláſius megbotlott ſem ſokat árthat : mert egy fecske tavaſzt nem mutat; és annyi ſok fô Doctorok-ellen, menyin hallók hogy az Kenyérnek meg-ſzûnéſérûl valláſt téſznek, * ſemmi vólna az ô tanitáſa.

† Hypoſtaſis, perſona.

** S. Thomas 3. parte, qäſt. 77. art. 5.*

† Pronomen HOC, demonſtrat nõ Accidentia, ſed Subſtantiam, ſub accidentib⁹ in ultimo inſtanti prolationis cõtentãm.

** Non eſt Idética Propoſitio, ſicut nec cum de definito enũtiatur definitio. quia diverſo modo concipitur res eade in prædicato, & ſubjecto.*

† Ita Valentia, 3. part. diſpu. 6. qäſt. 3 punct. 2. Cudſemius in Hyperaſpiſte, fo. 86.

NEGYEDIK RESZE.

AZ UR VACSORAIANAK EGY SZIN-alatt vételérûl.

§. 1. Mibén légyen gyôkere az kôzben-vetéſnek.

AZ mi ſzomſzéd Atyánkfiai, kiknek nyughatatlan elméjek Hitrûl hitre, Valláſrul valláſra, Vélekedéſrûl vélekedéſre változtanak, változnak, és míg bennek csak egy tart, változandók léſznek, az tôb gôrcsôs kérdéſek 's egyben békélhetetlen gyûlôléſeges verſengéſek-kôzött, mellyeket naponként támaſztnak, mint valami fejthetetlen csomót únalmaſban forgattyák az Vr vacſorájának Két ſzin-alatt vételét. Mert miólta pert indita *Viklef* és Huſz János, a' mi halhatatlanſágunknak, és ôrôk életünknek bizonyos zálogárul, melynek az Hívek-kôzôtt eggyeſſég kôtelének kellene lenni, attul-fogva, (az Iſaiás mondáſa-ſzerént) ſzûnetlen kiáltáſok vóltanak az Bor-miatt. Allyunk-meg azért miis ez-aránt, és Iſtennek ſegitſégével mutaſſuk-meg, hogy nem kôtelezte Chriſtus Vrunk fejenként az Hiveket, az ô Vacſorájának Két ſzin-alatt vételére.

Iſa. 24. v 9. & 11.

Hogy pedig az egyenetlenſégnek fundamentomát meg-ércſed, abban minnyájan eggyezzûnk, hogy † Eudvôzitônk az Vtólſo vacſorában, két ſzin-alatt oſztogatta az Sacramentomot; meg ſem tiltotta hogy azután kôvetkôzendô ûdôkben két ſzin-alatt né vegyûk. Ez-okon az Anyaſzentegyháznak ſengéjében, és az Kereſztyén hitnek kezdetiben, * gyakran az kôſſégnekis két ſzin-alatt oſztogatták az Sacramentomot. Az kôzben-vetés azért Kettôben vagyon: I. Abban: hogy, ha Vrunk, példájával, cſelekedetivel, vagy parancſolattyával, kôtelezteé az híveket kôzônſégeſſen, hogy az ô Teſtét Vérét kûlômben ne vegyék, hanem két ſzin-alatt? Mert, ha illyen tôrvényt ſzabott; ſzentſég rontók, valakik egy ſzin-alatt oſztyák, vagy véſzik az Vrat. Ha pedig a' mi Iſtenûnk illyen kôteleſſég-alá nem vetett bennûnket: vétek-nélkûl adhattyuk és vehettyûk egy ſzín-alattis. II. Abban: hogy ha az Chriſtus legyeſe az Anyaſzentegyház, egy ſzinre ſzabhattaé az Sacramentomnak oſztogatáſat.

† Matt. 26. v. 26. Marc. 14. v. 22. Luc. 22. v. 17. 1. Corint. 11. v. 24.

** Cõcil. Trident. Seſ. 21. cap. 2.*

§. 2. Példájával, és Parancſolattyával nem kôtelez Urunk az Két ſzínre.

Luther Márton *a* az Babyloniai fogſágrul irt Kônyvében, nem téſzen tagadáſt, hogy Vrunk ſzabadgyában hatta az Egy vagy Két ſzín-alatt vételét az Vr vacſorájának. Eo-utánna Brentius *b* meg-vallya: hogy az Bornemiſzſzák, egy ſzín-alattis elégſégeſen véſzik az Vrat. De az Auguſtai *c* Confeſſio, Calvinuſſal egyetemben, kôtelez mindeneket a' Két ſzínnek vételére.

a Verba habes Supra, fol. 249.

b Apolog. Confeſ. Vittembergenſ. apud Petrũ Michaëlẽ, De Viraque ſpecie.

c Confeſ. Auguſt. art. 21. Calv. lib. 4. ca. 17. n. 47.

† *Conc. Trident. Sef. 21. cap. 2.*

Az Római Eccléſia azt taníttya: † hogy, kőzönſégeſen az hiveket nem kőtelezte Chriſtus Vrunk, hogy Két ſzín-alatt vegyék az Sacramentomot. Ezt azzal bizonyíttyuk: Mert, ha erre kőteleſek vólnánk, vagy az Vrunk példája és cſelekedete, vagy parancſolattya, és ki-adott tőrvénye ſzerzené ezt az kőteleſſéget. Bizonyos pediglen, hogy ezekkőzzűl eggyikkel ſem kénſzéritterűnk az Két ſzínre. Tehát cſak hivſágoſon vitattyák az Atyafiak, hogy tartozunk Két ſzín-alatt, 's nem kűlőmben venni az Sacramentomot.

Az Bizonyſágnak Máſodik czikkelyét rend-ſzerént meg-mutathattyuk.

FACTUM CHRISTI.

Előſzőr: Vrunk Két ſzín-alatt ſzerzé és oſztogatá az Vrat: De cſak magán az ő példája 's cſelekedeti, kőteleſſéget nem hozhat az Hivekre. Mert az Iſten ſzerzette 's rendelte az Házaſſágot; azonképpen az Egyházi rendnek, és Lelki Páſztorſágnak hivatallyát; az Prædikállásnak és Sacramentomok ſzolgáltatáſának tiſztit, őnnőn-maga ſzerzé Chriſtus Vrunk, és errűl az Apoſtoloknak illyen parancſolatot ada; Mennyetek az ſzéles világra, prædikállyátók az Evangéliomot: Vallyon azért kőteleſek vagyunké minnyájan, hogy † Házaſodgyunk, és Papokká légyűnk, mivelhogy Iſten ſzerzette ezeket az állapatokat? Haſonlatoſképpen, hogy Chriſtus Vrunk harmincz eſztendős-korában, az Iordán vizében vővé fel az Kereſztſéget: az ő példája-ſzerént kellé mindeneknek cſelekedni? Midőn az Házaſſágot ſzerzé az Vr Iſten, az Férfiunak óldala-cſontyából éppité az Aſzſzonyt: 's azt kellé moſtis várni, hogy meg-ujíttaſſék ez az Iſten cſelekedeti? Es hogy az Vr vacſorájától el ne távozzunk, Vrunk, halálának-előtte, cſak egyſzer ſzolgáltatá az Sacramétomot, akkoris cſak tizenkét embernek, ſetét étſzakának idején, vacſora és láb moſás után: Ezekből az Vrunk példáiból, azt fundállyuké, hogy pontrul pontra ezent kelleſſék nékűnkis mivelnűnk? Alkolmas eſzeſſég vólna, ha ki azt vitatná, hogy nem igazán *communikálnak*, a' kik láb-moſáſnélkűl járulnak az Vrhoz. mert Chriſtus Vrunk Sz. Péternek azt mondá, * hogy réſze nem léſzen ő vélle, ha meg nem moſattya lábait: Es az Apoſtoloknak kőzőnſégeſen parancſolá, hogy ők is egymás lábát meg-moſogaſſák. Hogy pedig okát meg-ércsűk, miért nem kőtelez cſak magán az Vrunk példája és cſelekedeti; azt kel eſzűnkben vennűnk, hogy akár-mely dologbannis kűlőmbſég vagyon az ő ſzerzéſe, és az ő-rólla adott parancſolat-kőzőt. Mert, ha ſzinte valamit Chriſtus Vrunk ſzerzett és gyakorlottis: de ha e' mellé parancſolatot nem vetett, az ő ſzerzéſe és példája bűnőſſé nem téſzi, a' ki kűlőmbet cſelekeſzikis. mivelhogy az Sz. Pál mondáſa-ſzerént, † a' mirűl tőrvény nem adatott, abban vétek nincſen, mert az bűn * tőrvény-ſzegés.

* *Joan. 13. v. 8. 14.*

† *Rō. 4. v. 15*
* *1. Joan. 3. v. 4.*

Máſodſzor: Tőrvényével, és parancſolattyával ſem kőtelezett Vrunk mindeneket az Két ſzínre. Ezt meg mutathattyuk, azokból az Négy rendbéli mondáſokból, mellyekben teczhetnék hogy afféle parancſolat adatott vólna; ugymint, midőn Vrunk azt mondá: *Hoc facite*. Ezt cſelekedgyétek. Es iſmét: *Bibite ex hoc omnes:* Igyatok ebből minnyájan.

Viſzon-

Viſzontag: *Niſi manducavéritis carnem Filii hominis, ET biberitis ejus ſanguinem; non habebitis vitam:* Ha nem éſzitek az Ember fiának Húſát, és az ő Vérét nem iſzſzátok, nem léſzen életetek. Végezetre, Sz. Pál azt mondgya: hogy, a' mint az Vrtul vőtte, úgy adta az Corinthuſbélieknek az Vr vacſorájának rendit. Rend-ſzerént tekincsűk-meg miis ezeket, és láſſuk, ha parancſolatot kapcſolnak magokban az Két ſzínnek vételérűl.

HOC FACITE.

I. Amaz mondáſſal: [Ezt cſelekedgyétek,] nem kőtelezett mindeneket Chriſtus Vrunk a' Két ſzínre; mint ki-teczik Két bizonyos Ielenſégből: ELSŐ Ielenſég: Az Evangeliſták-kőzzűl, cſak egyedűl † Sz. Lukács emlekezik ezekrűl az ſzókrul. Eo pediglen cſak ſzinte az Kenyér ſzinnek oſztogatáſa-után irja hogy ezeket mondotta Chriſtus Vrunk: az Pohár-után pedig, ſem Sz. Lukács, ſem ſenki az Evangeliſták-kőzzűl ezekrűl a' ſzokrul nem emlekezett. Kiből világoſon kiteczik, hogy az Pohárnak oſztogatáſára, nem kőtelezte Chriſtus Vrunk az Apoſtolokat. Sz. Pál Apoſtolis,* az kenyérnek ſzenteléſe-utan, emlekezik amaz mondáſrul, [*Hoc facite.*] De mikor az pohárra jut; nem irja hogy Vrunk azt mondotta vólna, [Ezt cſelekedgyétek:] hanem ſokkal kűlőmb formán beſzéll; és cſak illyen parancſolatot emlit, [Ezt cſelekedgyétek, valamenyiſzer iſzſzátok, az én emlekezetemre.] Az az: nem kőtelez az italra, hanem azt parancſollya, Mi végre, és mi módon kellyen innya, midőn innya akarjuk. Mert, ſzinte mint mikor az Vr Iſten azt mondgya, † hogy, valamikor Fogadáſt fogad ember az Iſtennek, bé-tellyeſitcſe: nem kőtelez fogadáſ-tételre. sőt utánna-veti, * hogy, ha ki fogadni nem akar, ſemmit nem vétkezik: Azonképpen, ha valakinek azt mondom, hogy mikor bort iſzik, mértékleteſen igyék; mikor házaſodni akar, magához haſonlót kereſſen; &c: nem azt parancſolom, hogy Bort igyék, és meg-Házaſodgyék, hanem módgyát mutatom, mint kellyen viſelni magát, ha innya, vagy házaſodni akar. Mivelhogy azért az Evangeliſták iráſa-ſzerént, Vrunk az Pohárnak oſztogatáſa-után nem mondotta, hogy miis azt cſelekedgyűk; Sz. Pális kűlőmb formán, és kőtelezéſnélkűl-való ſzókkal emlekezik errűl: eſzűnkben vehettyűk, hogy nem kel egy-aránt gondolkodnunk mind a' Két ſzínnek ſzűkſéges vóltárul. Sőt igazán Goliád palloſának mondhattyuk ezt az Atyafiak bizonyitáſát, mert ezzel ſzakad nyaka az ő igyeknek, mint ezennel nyilvábban meg-hallod. MASODIK Ielenſég: Mert, ha Vrunk az Pohárnak adáſa-után mondotta vólnais, hogy, azt mivellyűk: ugyan nem illetne mindeneket ez az parancſolat. Oka az, mert ezekkel az ſzókkal parancſollya Vrunk az Apoſtoloknak, hogy azt cſelekedgyék a' mit ő cſelekedék. Vrunkrul pedig az Sz. Iráſban nem olvaſſuk, hogy az Szenteléſután ivott vólna az Pohárból, hanē hogy ezt meg áldá, és Tanitványinak adá. Mikor azért azt hagyá, hogy Azt cſelekedgyék; arra kőtelezé azokat a' kiknek ſzólla, hogy ők is meg-áldgyák és oſztogaſſák az Sacramentomot. Mert, ha ezek az ſzók-által nem adatott haralom és parancſolat az Apoſtoloknak, hogy ſzentellyék és oſztogaſſák az Sacramentomot: mutaſſon valaki más helyet az egéſz Sz. Iráſban, melyben paran-

* *1. Cor. 11. v. 24. 25.*

Præcepta ex ſuppoſitione facti, ipſum factū non præcipiunt.

† *Deut. 23. v. 21.*
* *Ibi. v. 22.*

esolat adatott ez dologrul. Noha pedig ezeknek az Vrunk szavainak hamis értelmétűl viseltetvén Luther Márton, *a* azt akarja, hogy Minnyájan egyaránt Papok vagyunk: de az bizonyos, hogy minden Keresztyénnek nem parancsolta Vrunk, hogy meg-szentellye és szolgáltassa az Sacramentomot. Mert az Sz. Pál mondása-szerént, *b* az Aszszony-embernek nem szabad az Egyházi szolgálatban magát avatni: és, az Ecclésiában *c* kűlömbőző tagoknak kel lenni, hogy minnyájan Pásztorok ne legyűnk.

a *Supra, fol. 119.*
b *1.Cor.14. v.34. 1.Timot.2. v.12.*
c *1.Cor.12. v.12.29. Rõ 12. v.4. Eph.4.v.11.*

II. Amaz szókkal, mellyeket az Evangelisták-kőzzűl csak egyedűl Sz. Máthé említe, [Igyatok ebből minnyájan:] az Pohárnak vételét nem parancsollya mindeneknek Christus Vrunk. Mert, bátor, ezt parancsolatnak, 's nem csak kinálásnak mondgyuk (nóha vólna min rágódni Prædikátor Vraimnak, ha ki ezt tagadná:) de azért bizonyos Ielenségekkel meg-mutathattyuk, hogy azokat illette ez az parancsolat, kik Vrunkal-eggyűtt le-telepedtek vala: ezek pedig csak Tizenketten vóltak, mint *d* az Evangelisták szorgalmatoson fel-jegyzették. Első Ielenség: Mert Sz. Márk, mintha magyarázni akarná kiket kellyen azokon az *Omneseken*, Minnyájakon érteni, kikről Vrunk szólla, az Vrunk szava után ezt veti: *e Biberunt ex eo Omnes*, minnyájan ivának abból. Az Sz. Márk szavaiból senki ekkoráig azt nem bizonyitotta, hogy akkor, mind mi, kik még nemis vóltunk; mind pedig Tybérius Cĺászár, az egész Római tanátcsal egyetemben, ivott az Vrunk Pohárából: hanem csak azt tanulhattyuk ebből, hogy azok ittanak, kik jelen valának, és a' kiknek Vrunk hagyá hogy minnyájan igyanak. Masodik Ielenség: Mert Vrunk nem csak azt mondá, hogy Minnyájan igyanak, hanem az Pohártis megmutatá, melyből parancsollya hogy igyanak, *Ex hoc*: Túdó dolog, hogy fejenként minket arra nem kőtelez, hogy azon Pohárból igyunk, mellyet mutata, és Tanitványinak ada. Mert csak azoknak szólla, és azoknak mondá hogy igyanak minnyájan abból, a' kik jelen valának. Harmadik Ielenség: Mert Két dologban vetik bizodalmokat ez-aránt az Atyafiak: Eggyikben; Mert amaz szó, *Omnes*, Minnyájan, senkit ki nem választ. Másikban: Mert, noha Vrunk az Apostoloknak szólla az Vég vacsorán: de másutt *f* meg-jelenti, hogy a' mit nékik mondott, azt mindeneknek mondotta. De ezekből inkáb ki-tetczik, hogy Vrunk nem kőtelezett mindeneket az italra. Mert ha mindenekre terjesztik amaz szót [Minnyájan:] mi az oka, hogy az bőlcsőbéli gyermekeknek nem adnak innya az Prædikátorok? hiszem, ha mindenecket bé-foglal az *Omnes*, ezeket sem rekesztí-ki. Azonképpen, ha Vrunk válogatásnélkűl mindennek mondotta a' mit az Apostoloknak mondott: tehát mindeneknek hatta *g* hogy ez világra mennyenek, Keresztellyenek, Prædikállyanak, az Vr vacsoráját másnak szolgáltassák; mindeneknek hatalmat adott, hogy a' kinek bűnét meg-bocsáttyák, meg lésznek bocsátva. De nem igy vagyon a' dolog. Mert mikor Vrunk azt mondá, hogy Minnyájan igyanak, azokrul minnyájokrul szólla, kikkel eggyűtt le-telepedett vala. Megis magyarázza minémű dolog légyen, a' melyben fejenként nékűnkis

d *Matt.26. v.20. Marc.14. v.17. Luc.22.v. 14.*
e *Marc.14. v.24.*
f *Marc.13. v.37.*
g *Matth.28. v.19.*

azt

azt mondgya, a' mit az Apostoloknak, tudni illik abban, hogy † vigyázzunk, és készűletlen az haláltul ne találtassunk. Negyedik Ielenség, az Sz. Pál tanitásából vétetik: Mert mikor az Vrunk szavait, az Hivek sokaságának oktatására elő-hozza, nem ugy említi ezeket, mint Sz. Máthé, hanem mintha magyarázná mint kellessék az kősséghez szabni, a' mit Vrunk az Apostoloknak mondott vala. Imigyen szóll: [Ezt* cselekedgyétek, valamenyiszer iszszátok az én emlekezetemre.] Ennek a' mondásnak folyása-szerént, kőzönségessen az Híveknek nem parancsoltatik, hogy igyanak: hanem, a' mint mondám, csak módgya adatik, mint kellyen innya a' mikor isznak. Hogyha szinte ugy illetné fejenként az Hiveket az Vrunk parancsolattya, mint az Apostolokat; mi szűkség vólt Sz. Pálnak igy magyarázni az Vrunk mondását, midőn az Hivekkel kőzönségessen beszéllett? Végezetre: minémű értelme légyen az Vrunk mondásának, ki-tetczik, nem csak az emberek szava-járásából, hanem Vrunknak más hasonló beszédébőlis. Mert, mikor valamely cselédes ember háza-népével le-telepedik, és egy kis pohárka malosát ád fiainak's azt mondgya, hogy Abból minnyájan igyanak; egyebet nem mond, hanem hogy mindenik keveset-keveset igyék, hogy jusson mindeniknek. Vrunkis azért az Kenyeret el-tördelvén, mindenik Apostolnak ada egy-falatkát: de mivelhogy az Pohárban-lévő Szentséget el nem oszthatá, meg-hagyá hogy Minnyájan igyanak abból, az az, hogy ketten vagy hárman mind meg ne igyák, hanem jusson a' többinekis. Vrunkis ezent jelenté az első Pohárnak meg-áldásában. mert, a' mint Sz. Lukács irja, az Pohárt adván Apostolinak, azt mondá: † *Accipite, & dividite inter vos.* Vegyétek, és oszszátok-el magatok-kőzőtt.

† *Marc.13. v.37.*
* *1.Cor.11. v.25.*
† *Luc.22.v. 17.*

III. A' mit Vrunk *a* Sz. Iánosnál monda, azzal az Két szinnek szűkséges vólta meg nem bizonyodik, a' mint Calvinus igazán irja: *b Non recte Bohemi hoc testimonio probant, usum Calicis promiscuum, debere esse communem omnibus.* Ezt sokképpen meg-mutathattyuk: Elős zőr; Mert az Sz. Irásban *c* amaz ige [es] nem mindenkor egybe-foglallya a' mit egymás-mellé vetnek, hanem néha el-választya azokat egymástul. Moyses, az Sidó bőtű-szerént, imigyen szóll egy helyen: *d* Valaki Attyát és Annyát meg-veri, meg-hallyon. Sz. Iános az ő látásában azt mondgya: hogy, *e* bódog a' ki olvassa és hallya annak az profetiának szavát. Vallyon nem érdemele halált a' ki csak Annyát veri? a' vagy nem elégé, hogy a' ki olvasni nem túd, hallya az Isten igéjét? Az Vr vacsorájarul szólván Sz. Pál, azt mondgya: *f* hogy, a' ki méltatlan észi és iszsza az Vr vacsoráját, itiletet észik iszik. A' ki az Luther Prædikátortul méltó készűlettel venné az Kenyeret, és minek-előtte az Pohárt fel-hajtaná, hitetlenségben esnék 's méltatlan innék, nem érdemlenejé itiletet, mivelhogy csak méltatlan ivott, de nem ött méltatlan? Sz. Pál ő-maga magyarázza, mint kellyen ezt érteni, és azt mondgya: hogy, *g* a' ki méltatlan észi, *h* vagy iszsza, az Vr Testének mint egy árulója lészen. Ezekből ki-tetczik, hogy csak amaz egy Es-nek erejével, meg nem bizonyodik, hogy az Sacramentomban eggyűtt kellyen az ételnek és italnak járni. Masod-

a *Joan.6.v. 53.*
Nisi manducaveritis et biberitis.
b *Calv.Joã. 6.v.53.*
c *Particula ET, aliquãdo disjunctivè sumitur, non copulativè.*
d *Exod.21. v.15.*
e *Apo.1.v.3.*
f *1.Cor.11. v.29.*
g *Ibi.v.27.*
h *Antea dixerat, ET: nunc dicit, VEL.*

SZOR : Az Sz.Irásban, az *a* Igazságnak kivánsága, éhségnek és szomjuságnak neveztetik: *b* azon egy Bőlcseségnek részeltetése, évésnek és ivásnak mondatik. A'téj, *c* eggyűtt italnak;másutt *d* ételnek hivattatik. Az mely epét Vrunknak adának, azt Sz.Dávid ételnek mondgya, *Psal. 68. v. 22.* Sz.Máthé, italnak, *Matth.27.v34.* Ez így lévén, az Christus Testének és Vérének vételeis (akár Egy 's akár Két szín-alatt légyen) ételnek és italnak, az az, egész és tellyes lelki táplálásnak neveztethetik. Annak-okáért, az Sz.Irásnak *styluſſa*-szerént, ennyi és innya mondatunk, mikor Egy szín-alatt az Vrunk Sz. Testét Vérét vészszük, mivelhogy ebben tellyes táplálása vagyon a'mi lelkűnknek. HARMADSZOR: Vrunk ő-maga előnkben-adgya szavának értelmét, midőn ugyan azon helyen egynehányszor csak az ételről szólván, azt mondgya: hogy, *e* Az kiészi őtet, őrökké él. kit, bizony, nem mondana, ha az italnélkűl haszontalan vólna az ő Testének étele.

a *Matth. 5. v. 6.*
b *Eccl. 24. v. 29.*
c *1. Corinth. 3. v. 2.*
d *1. Corint. 9. v. 7.*
e *Joan. 6. v. 57. 58.*

IV. és Vtólszor : Az Sz.Pál szavaiból semmiképpen ki nem hozhatni, az Két színnek szűkséges vóltát: Előszőr; Mert Sz.Pál, semmit ujat nem tanit, hanem *f* a'mint vőtte vala az Vr vacsorájának első rendeléséről, mellyet az Evangélisták fel-irtanak, csak úgy tanitotta : *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Meg-mutatók pedig, hogy az Sacramentomnak szerzésében nem kötelezettetűnk fejenkét a'Két színre. Tehát, bizony, Sz. Pál sem igyekezett az italra erőltetni mindeneket. Másodszor : Noha Sz.Pál az ő levelében közönségessen irt az Ecclésiának : mindazáltal, nem szűkség, hogy az Vr vacsorájárul adatott parancsolatoknak minden részei, egy-aránt illessenek minden Rendeket és személyeket. Mert az a'parancsolat, hogy az Vr vacsoráját meg-szentellyék, és osztogassák, mely amaz szókban foglaltatott : *Hoc facite* : ezt cselekedgyétek : nem illeti az Aszszony-embereket, és kőz népeket. Annak-okáért, ha Sz.Pálnál parancsolat vólnais, a'Két színnek vételéről, nem következnék, hogy minden Rendeket illetne ez a'kötelesség: hanem igaz elég vólna, ha az Ecclésiában oly személyek találtathának, kik az Két színnek vételével tartoznának, úgy-mint az Papok, mikor az Áldozatot bémutattyák. Harmadszor: Előbbis említém, és ezennel újonnan megmutatom, hogy Sz.Pál, az Pohárnak vételére, nem kötelezi közönségessen az Hiveket. Azért az Pohár-után, sem azt nem veti, hogy ebből igyanak, sem hogy ezt cselekedgyék : hanem csak módgyát mutattya, mimódon kellessék magunkat viselnünk, midőn élni akarunk az Pohárral.

f *1. Corint. 11. v. 23.*

EGO ENIM ACCEPI.

Ezekből meg-tetczik, hogy nincsen az Isten igéjében mindenekre-nézó kötelezés az Két színre. Es ezzel mi meg-elégszűnk. nemis szenvedgyük, hogy Prædikátor Vraim szabjának nékűnk törvényt azokban, mellyekről Christus Vrunk parancsolatot nem adott.

§.3. Az Sz. Irásból elégségesnek mutattatik az Egy színnek vétele.

Csudálkozásra méltó dolog, hogy egyébha † az Lutheristа és Calvinista Atyafiak, az Kereszténséget sem itilik szűkségesnek az üdvősségre: hanem az * egy Hitet vitattyák; és egyedűl ezt, az bódogságnak meg-nyeré-

† *Vide supr. fo. 278. 344.*
* *Supra fol. 212.*

sére elégségesnek mondgyák : Itt pedig oly igen vitattyák a'Két színnek szűkséges vóltát! De ők lássák mit mivelnek. Mi az Sz. Irás fondamentomi és tanitási-szerént, mutassuk-meg, hogy igaz elég az Egy színnek vétele.

I. Mind az igaz Okosság, 's mind az Sz.Irás azt tanittya : hogy az irgalmas Isten, lehetetlen dologra senkit nem kötelez, őrők kárhozatnak-alatta. De sokan vannak, kiktűl az természetnek iszonyodása-miatt, lehetetlen dolog, hogy az Bornak színét hozzájok vegyék; és Országunkbannis esmérek fő embert, ki csak oly edényből sem ihatik, melyben bor vólt, sőt semminémű eczetes étket nem kóstolhat. Tehát ezek nem kötelesek a'Két színre. Azért, az Istē igéje-szerént, nem adatott oly parancsolat, mely az embereket közönségesen kötelezné az Két színnek vételére. Az Atyafiak † azt akarják, hogy a'hol Bor nincsen, Bor helyett, vizet vagy sert osztogassón ember az Sacramentomban. és ebben meg nem gondollyák, mely nyilván fel-forgattatik az Vrunk rendelése, hanem csak a'mi cselekedetűnkben akadoznak.

† *Vide supr. fol. 282.*

II. Az Isten igéjének tanitása-szerént, Egy szín-alattis annyit veszűnk, mint Két szín-alatt : az az, Christus Vrunknak nem csak Testében, hanem az ő szentséges Vérébennis részesűl, az ki Egy szín-alatt veszi. Holott azért nem az kűlső színektűl, hanem a'mi Vrunknak Testétűl Vérétűl kel nékűnk lelki jónkat várnunk, semmi fogyatkozása nincs annak, az ki Egy szín-alatt vészi. Mert, miképpen az Mannárul * olvassuk, hogy a'ki többet szedett benne, sem bővölködött; a'ki kevesebbet szedett, sem érzett fogyatkozást : azonképpen ittis, Két szín-alatt sem vészen ember többet, 's Egy szín-alatt sem vészen kevesebbet; miképpen hogy az ki két ostyát, vagy egy nagy szeletet vészen az Sacramentomban, nagyob hasznа nincsen, mint annak az ki egy morsát venne. Hogy pedig Egy szín-alattis tellyessen vétetik az Christus Teste Vére, 1. Azzal bizonyitom : Mert Vrunk az Kenyér szine-alatt azt az Testet igéri, mely miérettűnk adatek. Ez pedig eleven, és vérrel bővelkődő test vala. 2. Mert Sz.János, *a* Istentűl szakadtnak nevezi azt, az ki Christust el-szaggattya. Sz.Pál pediglen, az Christus Testét *b* halhatatlannak mondgya : elevensége pedig az testnek, *c* vérben áll, ugymond az Sz.Irás. Bizonyos tehát, hogy eleven, és Vérrel tellyes az Vrunk Teste, mely az Kenyérnek szine-alatt adatik.

* *Exod. 16. v. 18. 2. Corint. 8. v. 15.*
a *1. Joan. 4. v. 3.*
b *Rö. 6. v. 9.*
c *Levit. 17. v. 14.*

III. Ha az Egy színnek vétele elégtelen vólna, és az Két színnek részesűlése szűkségesen kivántatnék: igazán azt nē mōdhatnók, hogy az ki ezt az kenyeret észi, üdvőzűl. Mert, ha őrők kárhozat-alatt tartozunk Két szín-alatt venni, eheti azért valaki azt az Kenyeret, de üdvősségére nem esik, hanem kárhozattyára. Christus Vrunk pedig, nem egyszer 's kétszer mondgya, hogy, *d* az ki abban az Kenyérben észik, üdvőzűl, élete lészen, őrökké él. holott annyit tulajdonit az ételnek, és ezt oly hasznosnak mondgya, az menyi hasznát más helyen az Két színnek említi. Következik tehát, hogy az Két színnek vétele nem szűkséges az üdvősségre.

d *Joā. 6. v. 51. 57. 58.*

IV. Az Vég vacsorának idején, az Kenyérnek szenteléſe és oſztogatása-után, azt parancſolá Chriſtus Vrunk az Apoſtoloknak : † hogy, ôkis azt cſelekedgyék : az az, meg-áldgyák 's oſztogaſſák. Az Pohárnak meg-áldása-után pedig, nem emliti csak eggyik Evangeliſtais, hogy affele parancſolattal kôteleztettek vólna az Apoſtolok. Sôt Szent Pális * oly formán emliti ezeket az ſzókat az Pohárnak ſzenteléſe-után, mely az Egyházi ſzolgákra kôteleſſéget nem hoz; hanem csak módgyát ſzabja, mint kellyen azzal élni, mikor azt cſelekedgyük. Heába és oknélkûl kûlômbôzteti ſzava-járáſát Sz. Pál Apoſtol, és az Evangeliſtákis alkolmatlanúl mulatták halgatásban az Pohár-után ezeket az ſzókat, ha egyaránt-való kôteleſſég vagyon az Két ſzinnek oſztogatására.

† *Luc. 22. v. 19.*

* *1. Cor. 11. v. 24.*

V. Sz. Pál Apoſtol ſzép jelenſégét adgya, hogy az Pohárnélkûl ellehetünk az Sacramentomban. Mert, noha Chriſtus Vrunk az Vég vacsorán Apoſtolinak ſzolván azt parancſollya, hogy *a* Minnyájan igyanak az Pohárból : de midôn Sz. Pál ezt az Vrunk parancſolattyát közönſegeſen az Hivek eleibe-veti, nem mondgya azt, hogy Igyanak minnyájan; hanem csak azt haggya, hogy *b* Valamenyiſzer iſznak, azt az Vrnak emlekezetire cſelekedgyék. Mely ſzókkal, a' mint csak nem régen mondám, az italt nem parancſollya, hanem annak módgyát ſzabja, mellyet kel tartani mikor az Pohárban részesûlünk. Hogy azért Sz. Pál közönſegeſen az Hivekhez ſzabván az Vrunk ſzavát, ezeket ugy magyarázza, hogy az Pohárból-való italra ne kôtelezzenek; egyéb okból ezt nem cſelekedhette, hanê hogy az második ſzínnek el-hagyásában ſzabadſágot mutatna.

a *Matt. 26. v. 27.*

b *1. Cor. 11. v. 25.*

VI. Chriſtus Vrunk Emausban Sacramentomot ada Tanitványinak; mint ſok helyen tanittya *c* Sz. Agoſton, Theofilactus, Béda, Euthymius. és meg-tetczik nem csak abból, mert leiki világoſſágot ada az Tanitványokban, hogy Chriſtuſt meg eſmérnék, de az Vrunk cſelekedetinek minden czikkelyibôlis. Mert e'hez az ételhez akarván készíteni Tanitvanyit, elsôbennis az ô hitetlenſégeknek homályát, az Proféták iráſival megfeddé : annak-utánna a' minémû igékkel emlekezik *d* Sz. Máthé az Vég vacsorában-való cſelekedetirûl Chriſtus Vrunknak : ugyan azon formán irja Sz. Lukács, hogy cſelekedék Emausban : az az, vôvé az Kenyeret, meg-áldá, meg-ſzegé, nékik adá. Annak-okáért, az Auguſtai Confeſſiónak *Apologiája* ſem tagadgya, hogy itt az Vr vacsorájárul vagyon emlekezet, csak hogy az Kenyéren Bortis akarja hogy éresûnk, mert Saxoniában ſovány az vacſora pohárnélkûl : *e Allegant locos, quibus fit mentio Panis, ut apud Lucam; ubi ſcriptum eſt, quòd in fractione Panis agnoverunt Chriſtum diſcipuli. Citant & alios locos de fractione panis. Quanquam autem non valde repugnamus, quo minus aliqui de Sacramento accipiantur : tamen Panis appellatione reliquum ſignificatur.* Mely dologban ſzinte oly eſzeſen beſzél Melanchthon, mintha valaki azt mondaná : hogy, midôn Vrunk az árpa kenyerekkel meg-elégité az ſokaſágot, értenûnk kel, hogy ugyan akkor, az folyo vizetis borrá fordítá, és innyokis ada. Bizony, Szent Lukács fényes ſzókkal irja : hogy, midôn Vrunk adná az kenyeret, akkor eſmérék meg-ôtet, és ô el-enyéſzék elôllôk.

Luc. 24. v. 32.

c *Aug tō. 4. li. 3. de Conſenſ. Evang. cap. 25. epi. 59. quaſt. 8.*

d *Matt. 26. v. 26.*

e *Apolog. tit. de utraq. ſpecie. Concordia, fol. 210.*

VII. Az Apoſtolok példája ugyan ezent tanittya. Mert Sz. Lukács elô-ſzámlálván az Kereſztyének ſengéjének Iſteni ſzolgálatban-való foglalatoſſágit, tôb dolgok-kôzôtt mellyekben foglalták magokat, az Vr vacsorájának gyakorlásátis fel-jegyzi; de ugy, hogy mindenkoron csak az Kenyér ſzinérûl emlekezik: † Az meg-kereſztelkedtek, ugymond, álhatatoſok valának az Apoſtoli tudományban, az Kenyér ſzegéſnek részesûléſében, és az imádſágban. Holott, nem kôz kenyér-ſzegéſrûl vagyon emlekezet, a' mint az Auguſtai Confeſſióbólis hallók, és *a* Calvinus ſem tagadgya. Mert, Egy az : hogy az Syriai bôtû-ſzerént, nevezet vagyon itt az Vr vacsorájárul : *b Communicabant in precibus, & fractione Euchariſtiæ.* Más az : hogy, az Apoſtoli tanitás és könyörgés-mellé vettetik ez az Kenyér-ſzegés, ugy mint ſzent dolog, ſzent dolgok-mellé. Nemis látom okát, miért ſzámlálná Sz. Lukács az Kereſztyének dicſéreti-kôzzé, mint valami bôcsûlletes és emlekezetre méltó dolgot, az Mindennapi Kenyérnek ételét, holott egyebekis kenyérrel ſzoktak élni. Más helyennis imigyen ſzóll ezen Sz. Lukács : *c* Egy Szombaton, mikor ôſzve gyôltek vólna az Kenyér-ſzegéſre, Pál éjfélkorig nyujtá beſzédét. Ittis az Vr vacsorájárul vagyon emlekezet; mint *d* Sz. Agoſton-után, Calvinus, és Béza ſem tagadgya. sôt Calvinus ſzép bizonyſágokkal erôſſíti, hogy egyébre ſem magyarázhatni ezt az Sz. Lukács mondáſát : *e Fractio panis, hoc loco de Sacra Cœna, propter duas rationes intelligi & exponi debet. Nam, quum ex ſequentibus colligere promptum ſit, non parvam hominum multitudinem illic fuiſſe collectam, Cœnam privatá in domo potuiſſe inſtrui, conſentaneum non eſt. Deinde, narrabit poſteà f Lucas, Paulum non Cœnæ tempore, ſed poſt mediam demum noctem, Panem ſumſiſſe. Huc accedit, quòd non veſcendi causá cibum dicit cepiſſe, ſed tantùm ut guſtaret.* Im látod, hogy midôn az Hiveknek oſztogattatott az Sacramentom, csak az Kenyér ſzinrûl tészen az Sz. Irás emlekezetet, maga, ha nem eggyûttis, de máſutt emlekezni kellett vólna Sz. Lukácsnak az Pohárrulis, ha ez ott forgott vólna. Mert, hogy az Kenyéren Bortis kellyen érteni; az nem Sz. Irás, hanem ollyan álom, mintha azt vítatnók, hogy az ôt árpa kenyér-mellett, ôt hordó bortis vonyatott Chriſtus Vrunk az puſztában.

† *Actor. 2. v. 42.*

a *Calv. li. 4. cap. 17. n. 35.*

b *Ita Beza, Act. 2. v. 42*

c *Actor. 20. v. 7.*

d *Auguſt. epiſt. 86.*

e *Calv. Act. 20. v. 7. apud Marlor. tū.*

f *Actor. 20. v. 11.*

Ezekbôl, azt véllyûk, itiletet tehet minden Kereſztyén ember, mely méltatlan vádolás légyen az, hogy mi az Chriſtus rendeléſe-ellen, meglopjuk az Sacramentomot.

§. 3. Az régi Eccléſiában, helye vólt az Egy ſzín vételnek.

Nem tagadgyuk, *g* hogy régenten ſzabad vólt az Vrat Két ſzín-alatt venni; és gyakran ugyis vôtték az Hivek : de ez az régi példa, mindeneket arra nem kôtelez, hogy Két ſzín-alatt részesûllyenek az Sacramentomban : 1. Mert, a' mint elébbis mondám, parancſolatnélkûl, az Példa nem hozhat emberre kôteleſſéget. Annak-okáért, noha az Apoſtoli Eccléſiában, *h* véreſt, és fojtottat nem ôttenek; noha *i* jôlzágokat el-adták, és árrat az Apoſtolokra biztak : de ezek az Példak nem erôltetnek, hogy mis ezent cſelekedgyûk. 2. Mert azon Eccleſianak pel-

g *Im Concil. Triden. Seſſ. 21. cap. 2.*

h *Actor. 15. v. 29.*

i *Act. 2. v. 44.*

dája; az Egy szín-alatt vételtis jóvá haggya, mint ezennel meg-hallod. Nemis találkozott senki az régi Szentek-közzül, ki egy-általlyába szükségesnek mondotta vólna a' Két szinnek vételét. Mert,noha Cypriánus azt irja; a hogy az Oo Testamentomban tiltva vólt az Vér, nékünk pedig paranesolva vagyon : de azt nem mondgya,hogy külön szín-alatt kel az Vért és az Testet venni.

Hogy pedig az *Primitiva Ecclesia*, gyakran Egy szín-alatt osztogatta az Vrat, meg-tetczik ezekből az Bizonyságokból :

I. Az Régi Ecclésiában, ritkán, és titkon gyölhettek-egybe az Hivek,az Pogányok félelme-miatt. Mivelhogy pedig naponként az Mártyromságra készen kel vala lenniek, hogy az Szentségnek erejével vastagittatnának az báj-vívásra : meg-engedé az Anyaszentegyház, hogy házokhoz vinnék az Vrat, és othon minden reggel az Sacramentomban részesülnének. Bizonyságunk ebben Cypriánus,Tertulliánus,és többennis az Régiek-közzül : b *Cùm quædam, arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente deterrita est,ne auderet attingere*. c *Latebisne,cùm lectulum,cùm corpusculum tuum signas? Nesciet maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes? & si sciverit, Panem non illum credet esse*? Hogy pedig házoknál csak Egy szín-alatt vötték az Vrat, bizonnyal tudgyuk : mert az Régiek irják, hogy szabad nem vólt az Pohárt haza vinni. Halhadsza mit ír ez dologrul Szent Athanásius, és Chrysostomus : d *Mysticum poculum, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ Præsides invenies. Hic enim unus usus est Calicis. Quomodo homo privatus, & privatas ædes inhabitans, Poculum mysticum sibi creditum habuit?* e *Nónne vides, quia soli Sacerdoti fas est Sanguinem hujus Calicis tibi tradere*? Nincsis sohult az régi Historiákban emlekezet arrul,hogy valaki az Hivek-közzül haza vitte vólna az Pohárt.

II. Nagy Leo Pápa idejébe, az Manichæusok,hogy inkáb el-titkolnák magokat, az Keresztyének gyöleközetiben menéltek, sőt az Sacramentombannis részesültek; de ugy, hogy az Kenyér színét vövén, az Pohárból ne innának : f *Cùm ad tegendam infidelitatem suam, nostris audeant interesse mysteriis, ita in Sacramentorum communione se temperant, ut interdum tutiùs lateant. ore indigno Christi Corpus accipiunt,Sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant.* Oka pedig, miért kerülték az Pohárt, az vólt: mert az Bort, Eordők epéjének tartották, ugymond Sz. Agoston: g *Vinum non bibunt, dicentes fel esse Principum tenebrarum.* Ha akkor minnyájan kötelesek vóltak a' Két színre; nem titkolták, hanem ki-mutatták vólna magokat, a' kik Egy színnel meg-elégettek : de mivelhogy Sz.Leo idejében szabad vólt, Egy, vagy Két szín-alatt venni, senki azokra nem gyanakodott, a' kik az Pohárt el-kerülték.

III. Aranyszáju Sz. Iános idétt, egy fő embernek Felesége, kedveskedni akarván Férjének, tettetni kezdé, hogy ő ki-téri az Macedonius Eretnekségéből. és hogy hitele lenne kep-mutatásának, az Vr vacsorájához járúla, oly szándékkal, hogy tettetné, de magához ne venné az Vrat. h Midőn szájában vötte vólna az Kenyér színt; le-sűtvén fejét, gyorsan

a *Cyprian. Serm.de Cœna Domini.*

b *Cyprian. Sermon. de Lapsis.*
c *Tertul.li. 2.ad Uxorem.*

d *Athanas. Apol.2 cõtr. Arian. in epist.Synodi Alexandrinæ.*
e *Chrysost. tõ. 2. homil. 48.in ca.13. Matthæi.*
f *Leo,Serm. 4.in Quadrages.*

g *Aug.tõ.6. hæres.46.*

h *Sozomen. lib.8. cap. 5. Niceph. lib. 13.cap.7. Baron.tom. 5.an.400.*

gyorsan ki-vővé az Vrat szájából, és helyette egy falat kenyeret kezde rágni. De midőn az a' Kenyér, kővé lőtt vólna szájába, meg-réműle, bűnét meg-vallá, 's igazán meg-téré. Bizony, ha minnyájan tartoztak az Pohárból innya, nem lőtt vólna módgya ennek az Aszszony-állatnak, ebben a' kép-mutatásban.mert,ha ki vehette az Kenyér színt szájából, az italt el nem kerülhette vólna.

IV. Ez-előtt a hallók, hogy régi Szokás-szerént, az Sacramentomot készen tartották mindenkor az betegek szükségére. Sohult pedig az Egyházi historiákban emlekezet arrul nincsen, hogy az Bornak színétis meg-tartották vólna, és az halálhoz készülő embernek adták vólna. Sőt, Paulinus világosón irja, hogy Sz. Ambrúsnak halála-orájan, Honórius Püspők, csak Egy szín-alatt adta az Vrat: b *Obtulit sanctum Domini Corpus : quod ubi accepit, emisit spiritum; bonum viaticum secum ferens, ut in virtute escæ anima refectior, Angelorum consortio lætetur.* Nemis vólt alkolmatos, hogy az Bor színét meg-tartanák, mert ennek hamar ki-mégyen szesze, és meg-vész az Pohárban.

V. Hogy az természet szerént-való Bor-nem-iszszákrul ne szóllyunk, az Római Aszszony-népek el-valának fogva az Bor italtul, hogy, mint az paráznaságért, ugy meg-bűntetnék őket az Bor italért; mint c Ælianus, Gellius, Valérius, és egyebek irják. Annak-okáért, Metellus meg-öleté feleségét, csak azért, hogy őtet bor italon kapta vala. Az Leányok pedig,csak meg sem kóstolhatták az bort,valamíg férnek nem adattanak. Nem hihetséges tehát, hogy mikor mindennap Communikáltak az Keresztyének, az Aszszony-emberekis részesültek az bor színben. mert az Bor szagot meg-érezvén az Pogányok,mint valami gyalázatot,szemekre vetették vólna eztis az Híveknek. Meg-tetczik azért mind ezekből, hogy az Egy szín vételnekis helye vólt az régi Ecclésiában.

a *Supràfol. 706.*

b *Paulin.in vita S. Ambros.*

c *Ælian.li. 2.variæ Histor.in fine. Gell. lib.10. Valer.li.6.*

§.4. Méltó Okok vannak, az Egy színnek osztogatásában.

Sz. Pál Apostol, az Keresztyénségnek kezdetiben d Timótheust környül-metélte. űdő-jártára eszében vevé,hogy az ő cselekedetiből szükségesnek kezdék az emberek itilni az metéléstt : Ki-szálla azért ezek-ellen, és azt kezdé tanitani, e hogy, a' ki meg-metszeti magát, semmit annak nem használ Christus. A' mi Vrunk elég nyilván szólla, midőn azt mondá: hogy, f mindent meg-egyenek valamit az meszár-székben árulnak : De mivelhogy ebből az szabadságból botránkozások kezdének támadni, az Apostolok meg-parancsolák, g hogy az véreset és fojtottat meg ne egyék az Hivek. Szinte ezen formán cselekeszik az Anyaszentegyház. Mert, jóllehet az Vr Isten h az Sacramentomok természetihez tartozó dolgoknak el-változtatását,az Ecclésiának nem engedte, de azt reája-bizta,hogy az ő szolgáltatásának módgyában rendet szabjon: Annak-okáért,elein szabadó hatta az hiveket,hogy akarattyok-szerét,Egy, a'vagy Két szín-alatt cõmunikállyanak. Annak-utánna,hogy az Manichæus Eretneksége meg-fojtatnék,azt parancsolá nẽ csak ; Leo,de Gelásius Pápais, hogy Két szín-alatt osztogassák az Vrat: k *Comperimus, quòd quidam*

d *Actor.16. v. 3.*

e *Gal. 5.v.2.*
f *Luc. 10. v.8.*

g *Actor. 15. v.29.*
h *Conc.Trident.Sess.21. cap. 2.*
i *Leo, loco supra citato.*
k *Gelasius, de Consecrat. dist. 2. Can. Comperim.*

sumptâ tantummodò Corporis sacri portione, à Calice sacrati cruoris abstineant: qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione coguntur adstringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Eudô-jártára támada Husz János, ki a' Két színnek részesüléſét szükségesnek kezdé mondani: és azokat, kik Egy szín-alatt szolgálnak, szentség-lopókká akará tenni. Azért az Constánczi-ai Gyülekőzet azt végezé: *a* hogy, törvény-gyanánt tartassék az Régi Szokás; és az Anyaszentegyháznak engedelmenélkül, senkinek szabad ne légyen Két szín-alatt osztogatni az Vrat. Mely végezést, az Tridentomi Gyülekőzetis jóvá hagya: *b Consuetudinem sub altera specie communicandi, pro lege habendam decrevit, quam sine Ecclesiæ autoritate pro libito mutare non liceat.*

a *Conci. Cõstant. Sess.13*

b *Trident. Sess. 21. c. 2.*

Hogy pedig az Anyaszentegyház cselekedetinek igazsága ki-tessék, Két dolgot kel meg-mutatnunk:

Eggyiket: hogy, A' mely Anyaszentegyház, meg-tilthatta régenten, hogy Egy szín-alatt ne adgyák az Vr vacsoráját; aztis meg-parancsolhatta, hogy csak Egy szín-alatt szolgáltassák. Ki-teczik ez egyéb hasonló dolgokból, mellyekről mivelhogy az Vr Isten sem parancsolatot nem adott, sem tilalmat nem tőtt, az Anyaszentegyház szabadon végezhetett; ugymint arról, hogy a' ki halálra nem beteg, éhomra vegye az Vrat: hogy Húsvétot, és egyéb Innepeket, illyen bizonyos napokon illyen, &c. Mivelhogy azért meg-mutatók ennek-előtte, hogy az Sz. Irásban nem adatott parancsolat arról, hogy csak Egy színben, vagy hogy ne kűlőmben, hanem Két színben vegyük az Vrat, szabadon rendelhetett erről az Ecclésia. Mert, ha az Fejedelmek, és Országok, sőt az Cselédes emberekis az ő házok-népe-kőzőtt, meg-tilthatnak sok dolgokat, mellyeket az Isten meg nem tiltott; mint sok törvényekből meg teteczik: miért nem vólna az Ecclésiának oly hatalma, hogy az ő fiainak hasznára nézvén, † törvényt szabhasson azokrul a' miket Isten sem tilt sem parancsol? Mikor pediglen az Isten arra kőtőtte magát, hogy az Eordőgnek ereje meg nem győzi az Ecclésiát; mikor minketis arra kötelezett, hogy engedelmes fiai legyünk az ő Igyesének: bátorságossá tőtt az Anyaszentegyház parancsolatinak tekélletességérűl.

† *Vide supr. fol. 483.*

Másodikat azt kel meg-mutatnunk: hogy, Igaz és terhes Okai vóltanak az Anyaszentegyháznak, mellyekért Egy színre szabta az Vr vacsorájának osztogatását:

Első, és leg főb Ok az: hogy ne csak tanitásával, hanem ugyan cselekedetivelis ellene-állana az Tévelygéseknek. Sz. Agoston idejébe, az Manichæusok kőtelezni kezdék az embereket az Vasárnapi bőjtőléſre: Az Anyaszentegyház meg akarván esmértetni, hogy ő távul jár az Eretnekségtűl, meg tiltá az Vasárnapi Bőjtőléſt: * *Die Dominico jejunare, scandalum est; maximè postquam innotuit detestabilis hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad jejunandum, istum constituerunt legitimum diem: per quod factum est, ut jejunium diei Dominici, horribilius haberetur.* Mostis ezen formán cselekedett az Anyaszentegyház. Az Hittűl-szakadtak kőtelezni akarák az kősségét a' Két színre: Azért, hogy ezekkel ne látatnék czimborálni, el-fogá az ő fiait a' Két színnek vételétűl. Iólleher ebbennis meg-mutatá Anyai dajkálkodását. Mert, minekutánna az Tridentomi Concilium, † az Római Pápára bizta vólna, hogy meg-fontolván mindeneket, lássa ha meg kell engedni az Pohárt valamely Országban: Az Pápa vélvén, hogy ha meg-engedtetik az Eszaki országokban az Pohár, az Lutheristákis meg-szelídűlnek, és az régi eggyességre hajolnak. Hogy ittis ne láttatnék az igaz Atyai szeretetben meg-fogyatkozni, sok tanácskőzás-után az ő fiainak meg-nyeréséért, szabadságot ada az Eszakiaknak, hogy Két szín-alatt vennék az Sacramentomot. de ennek az szabadságnak bizonyos határt és számos esztendőt hagya, a' végre, hogy a' kőzben, látnák ha valami haszna lenne az engedelemnek. De nem hogy ezzel viszsza-hozattak vólna az el-fajultak, hanem inkáb megkeményűlének, és az egyűgyűek szűvébennis konkolyt kezdének hintegetni az *Vtriquisták*; el hitetvén sokakkal, hogy ugyan kőtelesség vagyon az Két színnek vételére. Sőt, miképpen Leo Pápa idejében az Manichæusok eggyűtt-*communicáltak* az Hivekkel: azonképpen mi űdőnkben is, az merő sűlt Lutheristákis, őrőmest el-vőtték az Cathólicus Paptul a' Két színt; kiből sok kép-mutatásók, szentség-törések, csalatkozások, és botránkozások történtek az Ecclésiában. Mert azokat, a' kik velűnk eggyűtt Két színnel éltenek, Catholicusoknak tartották az Egyházi emberek. azért kebelekben kigyót neveltek, kik belől fergesek lévén, kűlső színnel atyafiuságot mutattak, és alattomban tévelygéseket csepegettek az egyűgyűek szűvében. Annak-fölőtte, ezzel az Pápa engedelmével, nem ugy éltek a' mint kellett vólna. Mert, sem meg nem engedte, sem meg nem engedhette az Pápa, hogy valaki Két színnel éllyen kűlőmben, hanem ha ama' Két dologrul igazan valláſt tészen: 1. Hogy * kőzönségesen az Hivek nem kőtelesek az Két szín-alatt *communicálásra*. 2. Hogy szinte annyit vészen, a' ki Egy színt vészen, mint a' ki Kettőt; és annyi haszna vagyon az Egy színnek, mint az Kettőnek. A' ki ezeknek valamellyikét nem hiszi, annak, ugymint Hittűl-szakadott, és ki átkozott Tévelygőnek, soha meg nem engedte, sőt meg sem engedhette az Pápa, hogy Két színnel éllyen. De nagyob része azoknak, kik Két színnel éltek, ezekben semmit sem hittek; mint űdővel magok ki-fakásztották. Azért, az Engedelemre rendelt esztendők száma el-folyván, az Pápa sem akará tovább nyujtani az Két szín vételnek szabadságát. Ez az oka, hogy most immár sohult az Római Ecclésiának engedelmes Pásztori, Két szín-alatt nem osztogattyák az Vrat: hanem csak ott, a'hol még nem tudgyák hogy el-folytanak az Engedelemre határozott esztendő-számok.

† *Cõcil. Triden. Sess. 22. in fine.*

Hostes domestici, lupi ovilla pelle tecti.

* *Ita Concil. Triden. Sess. 21. c. 1. & 3.*

Második Ok az: Mert igen illett, hogy az Eggyességnek Sacramentoma egyképpen adatnék az Hiveknek. Nem lehetséges pedig, hogy minnyájan Két szín-alatt végyék. mert sokan iszonyodnak az Bortul. Az betegek szükségéreis, minden űdőben készen nem tarthatni az Bornak színét; mely csak hamar el-változik.

Harmadik Ok az: hogy, Nagyob bőcsűllettel szolgáltassék az Vr vacsorája. Mert fölőtte nehez, hogy az Bornak szine-alatt el ne † ontőz-

† *Vide supr. fol. 706.*

teſſék, és valami tiſzteletlenſéggel ne illetteſſék az Vrunk Szent Vére, midőn ſokan járúlnak-hozzá. Azt nemis tagadhattya ſenki, hogy ha Chriſtus Vrunk Két ſzinre nem kötelezett bennúnket, ſokkal alkolmatoſb az Egy ſzinnek vétele.

Hogy azért mind ezeket bé-rekeſzſzem, meg nem tudom gondolni, Mi haſznok, vagy alkolmatoſſágok vólna a' Papoknak, mellyért el kellene az kőſſéget fognunk az Két ſzintűl, ha errűl az Vr Iſten valamit parancſolt vólna. Mi, bizony, magunkban meg-mutattyuk, hogy ſemmiben az kőſſéget meg nem csallyuk, és magunknak ő-nálloknál nagyobbat nem tulajdonitunk. Mert, mind Pápa, Cardinál, Erſek, Püſpők, Pap, Barát, halálának orájan az Vrnak Szent Teſtében Vérében réſzesűlvén, ezt kűlőmben Egy ſzinnél nem véſzi. Azért, mikor az Iſtennek Itilőſzéki-eleiben kéſzűlűnk, akkor magunkban meg-pecſétellyűk, hogy az kőſſéget meg nem csaltuk, Egy ſzint oſztogatván nékik. Ezen-kivűl az egéſz Eccléſiaban, Nagy Pénteken ſenki az Papok-kőzzűl kűlőmben nem véſzi az Vrat, hanem Egy ſzin-alatt. Egy ſzóval, valamikor a' Pap, bénaſaga, vagy betegſége-miatt maga nem ſzentel, akkor Egy ſzinnél tőbbet nem véſzen. NOTA. En bizony nagyób eſztelenſéget nem tartok, mint mikor valaki magát Catholicuſnak tartya, és azon enyeleg, hogy ő-néki Két ſzint adgyanak. Mert, ha el-hiſzi, hogy ő nem köteles az Két ſzinre; és, hogy egyenlő haſzonnal, annyit véſzen Egy ſzinben, mint Kettőben: merő balgatagſág az Két ſzinért nyughatatlankodni. Ezeket ha nem hiſzi, tompa elméje vagyon, ha magát Catholicuſnak tartya. mert átkozott Eretnekſégben réſzeſeknek mondgya azokat az Tridétomi Concilium, valakik az említett két dolognak vallaſában csavarognak. Azért, az Két ſzin-vitatok, és az tőb Tévelygők-kőzőtt, annyi kűlőmſég vagyon, mint azok-kőzőtt, kik egy halálos ſebben, vagy térdig-való vizben halnak; és a' kik ſok vagdalaſſal, vagy mély viznek őrvényében ſzakaſztyák nyakokat.

EOTEODIK RESZE.

AZ MISE, IGAZ ALDOZAT.

§. 1. Miſcoda légyen az Aldozat.

AZ Sz. Iraſban, Kétképpen vétetik az Aldozatnak neve: Előſzőr, † Lelki áldozatokért, mellyeket minden ember Iſten-eleiben vihet. Illyen áldozat az tőredelmes ſzűv, *Pſal. 50. v. 19.* Illyen az Igazſág, *Pſal. 4. v. 6.* az Alamiſna, *Hebr. 13. v. 16. Philip. 4. v. 18.* az teſti ſanyargatás, *Rom. 12. v. 1.* Az Iſteni dicſéretet pedigien, Ajakunk tulkainak nevezi az Vr Iſten, *Oſe. 14. v. 3. Pſal. 49. v. 14. 23.* Másodſzor: az Aldozatnak neve, az tőb jóſzágoktul kűlőmbőző Iſteni tiſzteletet jegyez. Illyen Aldozatrul ſzóll Oſeaſnál az Iſten, midőn azt mondgya: hogy, * Irgalmaſſágot 's nem áldozatot kiván mi-tőllűnk; és midőn Samuel, † az Engedelmeſſéget jobnak mondgya az áldozatnál. Sz. Pális efféle Aldozatrul emlekezik,

† *1. Petr. 2. v. 5.*

* *Oſe. 6. v. 6 Pſa 50. v. 18.*
† *1. Reg. 15. v. 22.*

kezik, midőn azt irja: hogy, † az Papok arra válaſztatnak, hogy Iſtennek áldozatokat mutaſſanak.

† *Hebr. 5. v. 1. cap. 8. v. 3.*

Hogy meg-értheſſűk természetit, és mivóltát az Áldozatnak, juſſon eſzűnkben, hogy az Moyſes Tőrvénye-előttis, az természetnek izgatáſából, és az Iſtennek oktatáſából, Áldozatokkal tiſztéltetett az Vr Iſten. Előſzőris, *a* Abelt és Caint olvaſſuk, hogy az főld gyűmőlcſével, és kővér marhákkal áldozának. Az Viz-özön-után, *b* Noë, éppen-égő Aldozattal kedveskedék az Iſtennek. Annak-utánna, mikor Abrahámmal ſzővetſéget és frigyet vetvén az Iſten, Atyai óltalma és gondviſeléſe-alá fogadá őtet, *c* oktalan állatokkal áldozék Abraham. Az-után, fiátis meg-akarván áldozni, *d* kardot ránta hogy őtet mególné. Vegezetre, hogy moſt ſemmit ne ſzóllyak az Melchiſedech, Iſaac, és Iákob Aldozatirul, Sz. Iob *e* az ő fiainak vétkéjért, éppen-égő Aldozatokat ſzolgáltata.

a *Geneſ. 4. v. 2. Hebr. 11. v. 4.*
b *Geneſ. 8. v. 20.*
c *Geneſ. 15. v. 9. & 17.*
d *Geneſ. 22. v. 2.*
e *Job. 1. v. 5.*

Az Irot Tőrvényben, ſok-féle Aldozatok rendeltettek. Mert Előſzőr: *f* Mindennapi Aldozat vólt; melyben egy Bárányt, olajjal meg-őntetett ſemlye liſztet, és bort áldoztak. Ezen-kivűl, Három jeles nap vólt, mellyen tartoztak az férfiak Ieruſalembe menni, *g* tudni illik: Huſvétban, mely az Ægyptumbéli ſzabaduláſnak emlekezetire rendeltetett vala: Púnkőſdben, (ezt Hetek-innepének nevezi az Irás, mivelhogy Huſvét-után Hét héttel eſett,) melyben az Tőrvény ki-adáſtul emlekeztek: *Scænopegiában*, az az, Sátoros innepben, mely az puſztában búdoſókra-való gondviſeléſt, eſzekben jutatta. Ezekre az Innepekre, kűlőmb-féle Aldozatok vóltak rendelve: Huſvétban, *h* Borjakat, bárányokat, és olajos liſztet kellett bé-mutatni: Púnkőſdben, *i* Kenyeret, és bárányt, &c: Az Sátoros innepben, *k* Olajos liſztet, borjakat, és bárányokat. Ezeken-kivűl, minden Szombatra bizonyos Aldozat rendeltetett, *Numer. 28. v. 9.* ugymint, Két bárány, és olajos liſzt. Minden Vjſagban; Borral, liſztel, bárányokkal kellett áldozni, *Num. 28. v. 11.* Vala egy *l* Trombitás innepekis, *Numer. 29. v. 1.* melyben egyéb Aldozatok kőzőtt, Olajos liſztnekis kellett találtatni, mint ſzinte az *m* Tiſztuláſnak innepénnis, *Num. 29. v. 7. Levit. 23. v. 27.* Az *Collecta* innepnek Aldozatirul, emlekezik az Irás, *Num. 29. v. 35. Levit. 23. v. 36.* Az Aldozatok-kőzőtt pedig, illyen *n* kűlőmbſég vólt: hogy, midőn Lábas marhát áldoztak, *Victimának*, vagy *Hoſtiának* nevezték: Mikor az Főld gyűmőlcſét, *Immolátionak*: Mikor folyó és nedves állatot, ugymint, Bort, olajt, *Libamentumnak*. Ismét, a' mely Aldozat *o* tiſztán csak arra-rendeltetett, hogy ezzel az Iſtennek rajtunk-való uraſágárul valláſt tennének, *Latreuticum Sacrificiumnak* mondatott: Az Jó téteményért Hála-adó áldozatot, *Euchariſticumnak*: Az Iſtennek engeſztelésére rendeltetettet, *Propitiatoriumnak*: Végezetre, mikor uj Kegyelmeſſégnek meg-nyerésére igazitották az Aldozatot, *Impetratóriumnak* nevezték.

f *Exod. 29. v. 38. Num. 28. v. 3.*
g *Deut. 16. v. 16.*
h *Num. 28. v. 16.*
i *Levit. 23. v. 15.*
k *Num. 29. v. 13.*
l *In memoriam Iſaac liberati.*
m *In memoriam dimiſſi peccati, Vitulũ adorantium.*
n *Diverſa Sacrificia, ratione materiæ.*
o *Ratione finis.*

Az Aldozat pedig oly tiſztelet, mely ſenkit egyebet nem illet, az egy Iſtennél. Azért irja Sz. Agoſton: hogy, az Mártyrok emlekezetire áldozhatunk az Iſtennek; de magoknak az Mártyroknak nem áldozhatunk

semmiképpen: *a Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atq; orationibus adjuvetur: ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi DEO Martyrum, quamvis in memorias Martyrum, constituamus Altaria. Quis enim Antistitum, in locis Sanctorum corporum assistens Altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, Paulle, Cypriane? Sed quod offertur, offertur DEO, qui Martyres coronavit.* b *Non constituimus Sacerdotes, nec offerimus Sacrificia Martyribus, quia uni DEO tandummodo debita.* Másutt c azt mondgya: hogy, soha oly ember nem volt, ki áldozott volna annak, a' kit Istennek nem tartott: *Sacrificium nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi DEO soli.*

a *Aug. tō. 6. lib. 20. cont. Faust. c. 21.*

b *Aug. 8. de Civit. c. 27.*

c *Lib. 10. Civit. cap. 4.*

Mind ezekből azt tanullyuk: I. Hogy az Aldozathoz nem szükséges az vér-ontás, a'vagy eleven állatnak meg-ölése. mert, a' mint hallók, Kenyérrel, borral, lisztel, földi gyümölcsökkel áldozhattanak az emberek. II. Hogy az Aldozathoz szükséges valami külső állat: mely, ha nem halál-általis, de *d* egyébképpen el-változtassék az Aldozatban. Mert, nóha az Aldozatot bé kel Istennek mutatni, *Heb. 5. v. 1.* de csak magán az *e Oblátio*, bé-mutatás, nem elégséges az Aldozathoz; mint abból ki-tetczik, hogy az Sidók első szülöttit bé-mutatták Istennek, de meg nem áldozták, mert Emberrel nem áldozhattak az Sidók. Az Aldozathoz azért azis kivántatik: hogy, vagy meg-ölessék, vagy egyéb módon el-változtassék valamely állat. III. Az Iuhoknak mészárlása, és az Kenyérnek szegése, vagy Bornak ki-öntése, nem elégséges az Aldozathoz: hanem ennek az külső cselekedetnek, belső aitatosságból kel származni: az az, a' végre kel az Aldozásban nézni, hogy az külső állatnak változásával, az Istennek életünkön és halálunkon-való Vraságat meg-vallyuk.

d *Per divisionem, effusionem, fractionem, conversionem.*

e *Distinguitur Oblatio simplex a Sacrificio. Heb. 5. v. 1. Psal. 39. v. 7 Hebr. 8. v. 3.*

Egy csomóban foglalván tehát mind ezeket: Az Aldozat nē egyéb, hanem valamely teremtett állatnak Isten tisztességére bé-mutatása, ugy hogy valami változás légyé, és ezzel az Istének rajtunk-való uraság jelentessék.

§. 2. Miben légyen a' Kőzbe-vetésnek Fondamentoma.

Luther † az ördögnek éjeli beszélgetéséből tanúlta, hogy az Mise nem igaz áldozat. Es jóllehet csak az Iskola-mesternek emlekezetivelis el-idegenedhettek vólna az emberek ettűl az vélekedéstűl: de mivel hogy mostannis az Eordög Lecskéje sokaknál foganatos, szollyunk fundamentomból az dologhoz.

† *Vide supr. fol. 183. Et infra, Logicalogi, fol. 64.*

Elsőbennis azért: El kel egy-mástul választani az Misének *Ceremoniáit*, az ő természetinek mivóltától. Mert az Papi öltözetek formája, az Oltárok ékessége, az Edények fényessége, az Imádságok és Keresztvetések rendi, noha nem uj találmányok, mint másutt * meg mutatám: de mindazáltal, az Misének állattya nem ezekben vagyon. Azért, mivólta-szerént az Mise, azokban az cselekedetekben áll, mellyeket Vrunk az Vég vacsorán, nem csak példájával meg-mutata, de parancsolattyával is meg-hagya, midőn azt monda; hogy Miis azt mivellyük: az az, vegyük az Kenyeret, meg áldgyuk, meg-szegjük, és azoknak a' kik venni akarják, osztogassuk. Miképpen azért, mikor egy Vrnak ebédét el-viszik, noha

* *A' Magyar Imádságos Könyvben.*

abrosz és tálnyérnélkülis jó ízű az jó étek; mindazáltal, meg kivánnya az Vr, hogy asztalát fel-csinyositcsák, és sűveg-vetve, térd-hajtásokkal sorgódgyanak szolgai; maga nem ebben áll az ebédnek *substantiája*: Azonképpen, midőn az nagy Istennek Vacsorájáu szolgál az Egyházi személy, meg-emlekezik az † Sz. Pál mondásárul, és mindenekben diszesen 's csinyosón igyekezik magát viselni, hogy az belső aitatosságot, külső rendtartással meg-mutassa. Mert, ha az Oo Testamentombéli Aldozatoknak szolgáltatásában, más-féle kőntősben öltöztek az Aaron Papjai: senki abban meg nem botránkozhatik, hogy külömb ruhát visel az Pap, és aitatos Cæremoniákban foglalatos az Vr vacsorájának szentelésében. noha ezeknélkülis az Aldozatnak természete helyén maradhatna, minthogy az Apostolok idejébe helyén maradott, midőn a' Mi-atyánkat el-mondván, egyéb külső készületnélkül áldoznak vala; a' mint Sz. Gergely irja: *Orationem Dominicam dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo oratio nem, oblationis Hostiam consecravent.*

† *1. Cor. 14. v. 40.*

Gregor. li. 7. epist. 63.

Erre azért az Misének mivóltára, és nem csak az *Cæremoniákra* tekintvén, tagadhatatlan dolog, hogy első Misét Vrunk ő-maga mondott: az-után, az Apostolok: De a' Kérdés abban vagyon, Hogyha ez az Vég vacsorának idején szerzett cselekedet, tudni illik, az Kenyérnek megáldása, meg-szegése, a'vagy vétele, Aldozat légyené? Nincs pedig abban kétség, hogy a' mely formán, az több jószágos cselekedetek Aldozatnak mondatnak, azonképpen az Vr vacsorájában-való Isteni szolgálatotis Aldozatnak nevezhettyük: De abba vagyon egyenetlenség, Ha az Vr vacsorájának szolgálattyában, tulajdon és igaz Aldozat légyené? Mely Kérdésben, az idegen Atyafiak-közzül sokan ollyanok, mint a' kiket pirongat az Irás, hogy, ingyen nemis tudgyák mirűl beszélnek, és bátran káromkodnak. Mert sokan azt sem tudgyák, állaté vagy történet az Aldozat: és mindazáltal, teli torokkal kérődnek az Mise-ellen. Hogy azért meg ne csalatkozzunk, ugy kel az Aldozatrul-való kérdésben magunkat viselnünk, mint midőn azon tudakozunk, Ha az Keresztség, és Vr vacsorája igaz Sacramentomé? Mert, noha az Sz. Irásban fel nem találtyuk *Definitióját*, mivóltát, és természetit az *Sacramentomnak*; sem azt nem olvassuk, hogy, midőn Vrunk szerzé az Keresztséget, azt mondotta vólna, hogy *Sacramentomot* szerez: de mindazáltal, fel-keresvén elsőben, minémű természete légyen az *Sacramentomnak*, és az-után meg-mutatván, hogy valami szükséges az Sacramentomhoz, az mind meg-találtatik az Keresztségben, és az Vr vacsorájában; bizonyosón tudgyuk, hogy ezek igaz Sacramentomok. Hasonlatosképpen azért, noha az Sz. Irásban fel nem találtyuk az Aldozatnak *Definitióját* 's természetit: de egybe-szedvén az Isten tisztességére rendeltetett Aldozatoknak tulajdonságit, végére mehetünk, mit kellyen igaz Aldozatnak tartani. Az-után aztis meg-mutathattyuk, hogy valami az Aldozathoz kivántatik, azt az Vr vacsorájának szolgáltatásában találtyuk. Ezekből osztán, bizonyosón el-végezzük, hogy igaz Aldozat vagyon az Vrunk Sz. Testének Verének szolgáltatásában.

1. Timoth. 1. v. 7. 2. Perr. 2. v. 12.

NOTA.

§.3. Az Miſe igaz Aldozat.

Azt hiſzi és tanittya az Római Eccléſia: hogy Vrunk az Kereſztſanvaló Véres áldozatnak emlekezetire, Vég vacſorájának idején, igaz és tulajdon Aldozatot ſzerzett, mely az Anyaſzentegyházban moſtannis meg-marad.

Concil. Triden. Seſſ. 22. c. 1. Can. 1.

I. Bizonyſag.

Ezt Előſzőr igy bizonyitom: Chriſtus Vrunk, midőn az Kenyeret vővé, meg-ſzentelé, Tanitványinak adá, igaz és tulajdon Aldozatot ſzolgáltata. Tehát miis, azt cſelekedvén a' mit ő cſelekedék, igazán áldozunk.

1. Az Kőtéſnek Első Réſzét, Előſzőr igy bizonyitom: Valami ſzükſéges az igaz Aldozatra, fel-találtatik a' mi Vrunknak Vtólſó vacſorakorbéli cſelekedetiben. Miképpen azért, mikor Vrunk az Kereſztſéget, és Vr vacſoráját ſzerzé, noha azt nem mondá hogy ezek Sacramentomok, de mivelhogy ezekben találtatik valami ſzükſéges az Sacramentomhoz, igazan neveztetnek Szentſégeknek: Azonképpen, noha Vrunk Vég vacſorájan nem mondotta hogy ő Aldozatot ſzerez, de azért abban a' mit cſelekedék, mind azok eggyűtt-vannak, valamellyeket az-előtt ſzükſégeſnek mondánk lenni az Aldozathoz. A'vagy, ha kűlőmben vagyon, az Aldozatra ſzükſéges dolgok-kőzzűl cſak eggyet nevezzen valaki, a' mi ebben az Vrunk cſelekedetiben nem találtatnék. Ha pedig magok ſem tudgyák meg-gondolni, mi héja légyen itt az Aldozatnak: tehát fallyák bellyeb az ſipot, és ſzűnnyenek-meg egyſzer az ſok módnélkűl-való káromkodáſoktul.

2. Másodſzor: Az Sz. Irás, Chriſtus Vrunkat Melchiſedech rendin-való Papnak nevezi, *Pſal. 109. v. 9. Hebr. 7. v. 17. 21.* Mivelhogy azért az Sz. Pál tanitáſa-ſzerént, † Minden Pap arra rendeltetik, hogy Aldozatokat ſzolgáltaſſon az Iſtennek: kővetkőzik, hogy Melchiſedech rendin-való Aldozatot mutatott Iſtennek a' mi Eudvőzitőnk. Azt kérdem azért az Atyafiaktúl; Mikor áldozott Vrunk az Melchiſedech Papſágához illendő Aldozattal, ha az Vtólſó vacſorakor nem áldozott? Melchiſedechrűl nem egy helyen mondgya az Irás: * hogy, Iſtennek Papja vólt. Az ő Papſágának cſelekedetirűl, azt mondgya: hogy, Pap lévén, Kenyeret 's Bort hoza, Iſtennek hálát ada, és Abrahámot meg-áldá. Ha azért Kenyérrel és Borral-való Aldozat kellett az Melchiſedech Papſágához, Vrunk ſem lehetett efféle Aldozatnélkűl. Azért az régi Doctorok, egyenlő értelemmel tanittyák: hogy az Vég vacſorakor Melchiſedech Papſágának rendi-ſzerént áldozott Vrunk. Errűl igy emlekezik Cypriánus: † *In Sacerdote Melchiſedech, Sacrificii Dominici Sacramentum præfiguratum videmus. Quòd autem Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat Spiritus Sanctus: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech. Nam quis magis Sacerdos DEI ſummi, quàm Dominus noſter IESVS Chriſtus, qui Sacrificium DEO Patri obtulit? & obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, Panem & Vinum, ſuum ſcilicet. Corpus & Sanguinem.* Sz. Agoſtont hallyad: * *Ibi (in Melchiſedech) apparuit Sacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur toto orbe terrarum; impleturq́ quod ad Chriſtum dicitur: Tu es Sacerdos in æternum.* † *Quod adjungitur: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Mel-*

† Heb. 5. v. 1 cap. 8. v. 3.

** Heb. 7. v. 1 Geneſ. 14. v. 18.*

† Cypr. li. 2. epiſt. 3.

** Aug. 16. Civ. cap. 22.*

† Lib. 17. c. 17.

chiſedech: Ex eo, quòd jam nuſquam eſt Sacrificium ſecundùm ordinem Aaron, & ubiq́ offertur ſub Sacerdote Chriſto, quod protulit Melchiſedech, quis ambigere permittitur, de quo iſta dicantur? Annak-okáért, mikor Melchiſedech Abrahám-eleibe Kenyeret és Bort vín, † nem oknélkűl vagyon emlekezet az ő Papſágárul, mert meg-áldozta, és ugy táplálta ezekkel az Abrahám ſeregit; miképpen tudgyuk, hogy az Sidókis őttenek némely Aldozatokban. Vrunkis azért Vég vacſorájának idején, az Melchiſedech rendinvaló Papſágának áldozattyába, nem Tulkokkal vagy bárányokkal áldozék, * mint az Aaron Papjai, hanem Kenyérrel és Borral.

† *Geneſ. 14. v. 18.*

De mondaná valaki: Sz. Pál Apoſtol, *Hebr. 7.* Vrunknak Melchiſedechel-való haſonlatoſſágát, az Igaz és békeſéges Királyſágban helyhezteti; és abbannis, hogy Melchiſedechnek nemzetſége, Szűletéſe, 's halála, fel nincſen jegyezve. Arrul pedig emlekezetet ſem tészen, hogy Melchiſedech az Kenyérnek és Bornak áldozáſával, *Figurája* 's példája lőtt vólna valamely haſonló Aldozatnak; miképpen az Aaron Papjainak Véres áldozattya, példája vólt az Kereſzt-fán bé-tellyeſedett Aldozatnak.

* *Aaronici, nuſquã Panem & Vinum, vt integrum Sacrificiũ obtulerunt: ſed tantùm vt annexã partem integri Sacrificii; vt patet Exodi 29. v. 40. Numer. 28. v. 5. &c.*

Erre kűnyű meg-felelnűnk. Mert Sz. Pál nyilván mondgya: † hogy Melchiſedechrűl ő-néki ſok mély ſzavai vólnának, mellyeket ki nem mondhat, az Sidóknak gyengeſége-miatt. Kiből meg-tetczik, hogy Sz. Pálnak ſzándéka nem vólt, minden haſonlatoſſágnak fel-jegyzéſére. Sz. Pál azért, meg-akarván fojtani az Sidók kevélyſégét, kik az Aaron Papſágának pompájában dicſekednek vala, azt bizonyittya: hogy, bőcsűlleteſb vólt az Chriſtus Papſága, hogy ſem az Aároné. Mert Vrunk, Melchiſedech rendin-való Pap: Bőcsűlleteſb vólt pedig Melchiſedech Aatonnál. mivelhogy Melchiſedech meg-áldotta Abrahámot, kinek ágyékába vala Aaron: sőt Dézmátis vőtt Abrahámtul. Ennek-fölőtte, békeſéges, igaz Király vólt Melchiſedech, és őrőkké-való Papſágának jelenſégére, ſem Attya, ſem Annya, ſem kezdeti, ſem vége nincs fel-irva az Sz. Irásban. Ezekből elégſégeſen meg-mutatá Sz. Pál, hogy az Melchiſedech Papſága, bőcsűlleteſb az Aaron rendinél. Az Kenyérrel és Borral-való áldozatot nemis emlité, mert az ő igyekezetire nem ſzolgált, mivelhogy ebből meg nem mutathatta az Melchiſedech Papſágának nagyob méltóſágát.

† *Hebr. 5. v. 11.*

II. Bizonyſag.

Másodſzor, hogy igaz Aldozat légyen a' Miſében, igy bizonyitom: Az Kereſztyének-kőzőtt, igaz és tulajdon Aldozatnak kel lenni, mellyel az Vr Iſten tiſztelteſſék. Egyéb pedig ſemmi nincs az Kereſztyénſégben, a' mirűl cſak gyanuſággalis gondolhatnók hogy Aldozat vólna, az egy Vr vacſorájának Szenteléſe-kivűl. Tehat ez az Vj Teſtamentomnak igaz Aldozattya.

I. *Malach. 1. v. 10. Ita Aug. 18. Civ. c. 35.*

Az Bizonyſágnak Második réſzében, ſemmi tagadáſt nem téſznek az Atyafiak. Első Réſzét ſokképpen meg-mutathattyuk:

I. Az Vr Iſten meg-jővendőltette régenten, hogy az Vj Teſtamentomban oly Aldozat leſzen, mellyel őtet az egéſz világon mindenűtt tiſztelik. Mert, minek-utánna meg-feddette vólna Malachias-által az Papokat, hogy nem igazán ſzolgálnak; imigyen ſzóll: Nincs kedvem hoz-

zátok, ugymond az ſeregeknek Vra: ajándékot nem veſzek kezetekből: mert nap-kelettől-fogva nap-nyugatiglan, nagy az én nevem a' Nemzetſégek-között, és minden helyeken áldoztatik, és tiſzta ajándék mutattatik az én nevemnek. Itt az Vr Iſten nyilván mondgya, hogy az Sidó Papok Aldozati meg-ſzűnnek, és az Pogány nemzetek, kedves Aldozatokkal tiſztelik őtet mindenűtt e' ſzéles világon. Az Nemzetſégek meg-téréſe-után-való Aldozatokrul emlekezik az Proféta: és nem amaz Aldozatrul ſzóll, mely csak egyſzer és egy helyen vólt, midőn az Kaponyák hegyén, az Pogányok meg-téréſe-előtt meg-áldoztatott Chriſtus Vrunk. Lelki áldozatokrul, az az, közönſégeſen akár-mely Ió cſelekedetrűl, ſem magyarázhattyák az Atyafiak ezt az jövendőlléſt. mert Tiſzta Aldozatrul ſzóll Malachiás. Az Atyafiak pedig, Tiſztátalannak, és fogyatkozotnak itélik az emberek Ió cſelekedetit; mint † meg-bizonyitók máſutt. Ennek-fölőtte, oly Aldozatrul ſzóll a' Proféta, mely az Oo Teſtamentombéli Aldozatok helyében rendeltetik, az az, uj, és a' regi Áldozatokban nem találtatott dologrul. Az Lelki áldozatokat pedig, illyeneknek nem mondhattyuk, mert ezekrűl az Oo Teſtamentombannis parancſolat vólt, és az Hivek gyakorlották ezekben magokat. Az Pogány népeknek meg-téréſét akarják némely Vj tanitók ezen az Aldozaton magyarázni: de fondamentomnélkűl, csak ſzaladáſra gondoltatott fogás ezis. Mert, Egy az: hogy az Sidók idejében nis az Pogányok-közzűl meg-történek, a' mint Vrunk jelenti. Tehát midőn oly Aldozatrul emlekezik Malachiás, mely az Sidók Aldozattya-helyébe következik, nem ſzól csak az Pogányok meg-téréſérűl. Más az: hogy oly Aldozatrul vagyon a' ſzó, mely az egéſz világnak minden réſzeiben egy-féle léſzen. Tehát ottis helyének kel lenni az Malachiás Profétától emlittetett Aldozatnak, a'hol immár nincſenek Pogányok, kik meg-térhéſſenek.

† *Suprà, fol. 202. & Infra, Logi alogi. fol. 93.*

Matth. 23. v. 15.

E'hez az Malachiás Profetiájához járul, a' mit ſok helyen mondott * Dániel Proféta: tudni illik, hogy az Antichriſtus idejében, el-véſz az ſzűnetlen Aldozat. Nincs ſzó a' Lelki aitatoſſágnak áldozattyárul, mellyet az Antichriſtus el nem fogyathat; mint-eléb † mondám. és ómagais jelenti Dániel, *cap. 12. v. 10.* midőn azt irja: hogy, ſokan az Antichriſtus üldözéſével meg-tiſztittratnak, mint az arany a' tűzben. Ha azért az Antichriſtus el-jöveteléig, igaz Aldozat léſzen: következik, hogy az Vj Teſtamentombannis vagyon egy mindennapi ſzűnetlen Aldozat.

* *Dan. 8. v. 11. (ap. 9. v. 27. cap. 11. v. 31. cap. 12. v. 11.*
† *Suprà fol. 674.*

Vgyan ezent erőſſithettyük Iſaiás Proféta mondáſiból. Mert eggyűtt azt irja: * hogy, midőn Ægyptomban az Vr meg-eſmértetik, Aldozatokkal, ajándékokkal, és igéret-tétellel fogják az Vrat tiſztelni. Máſutt azt igéri: hogy az Pogány nemzetſégből fiakat fogad, és az ő Aldozattyokat kedveſen fogadgya, mellyeket az Iſten Oltárán bé-mutatnak. Oly Aldozatokrul ſzóll Iſaiás, mellyek az egyéb ajándékoktul, és igéret-tételnek tiſzteletitől kűlőmbőznek, és Oltáron ſzolgáltatnak. Tehát, ugyan az tulajdon Aldozatrul kel vennünk ezeket az Fogadáſokat.

* *Iſa. 19. v. 21. Iſai. 56. v. 7.*

2. II. A'hol Pap vagyon, ott igaz Aldozatnak kel lenni, mert az Papok

a'végre

a'végre válaſztatnak, ugymond a Sz. Pál Apoſtol, hogy Aldozatokat ſzolgáltaſſon Iſtennek. Bizonyos dolog pedig, hogy az Vj Teſtamentombéli Hivek-közzűl, némellyek Papſágra válaſztatnak. Szűkſég tehát, hogy oly Aldozatis találtaſſék az Kereſztyénſégben, melyre Papokat kellyen válaſztani.

a *Heb. 5. v. 1. cap. 8. v. 3.*

Második Réſze ennek az Bizonyſágnak, Iſaiáſnál találtatik. Mert, minek-utánna azt mondotta vólna az Vr Iſten, hogy, b fel-éppíti az Nemzetſégeknek romlottſágát; utánna-veti, hogy, Iſten Papjainak és ſzolgainak neveztetnek. De hogy ezt a' Papſágot, minden Kereſztyén emberhez illendő méltóſágnak ne alítanók, azt mondgya: c hogy az Pogányok-közzé Követeket küld, és ezek az Iſtennek hegyén éppitett Váraſában hoznak ſokakat az Pogányſágból: *Et aſſumam ex eis Sacerdotes & Levitas:* és ezek-közzűl válaſztok, ugymond, Papokat és Levitákat. Nem mondgya, hogy Minnyájan Papok léſznek: hanem, hogy közzűllők válaſztva emeltetnek némellyek Papſágra.

b *Iſa. 61. v. 4. & 6.*
c *Iſa. 66. v. 21. Vide ſimilia, Jeremiæ 33. v. 18.*

Vgyan ezent jelenti Sz. Péteris, midőn az Kereſztyénſéget, d Királyi Papſágnak nevezi. Moyſeſtől vötte ezt Sz. Péter, mert ős ezen ſzókkal magaſztallya az Sidók állapattyát. Mellyekkel nem azt tanittya, hogy mind eggyig Papok az Sidók: hanem csak azt jelenti, hogy az Sidóknak, Aldozatra rendelt Papjokis vagyon. e Tehát Sz. Péteris ezen ſzókkal, csak ugyan ezent jelentette. Haſonlóképpen magyarázhattyuk az Sz. Iános Látáſatis. melyben, ha Sz. Iános nem csak az Egyházi Páſztorok képében, hanem közönſégeſen az Hivek nevével mondgya, f hogy az Iſten, Királyokká és Papokká tőtt minket; nem kel ezt arra magyarázni, hogy Minnyájan Papok az Hivek: hanem, hogy az Hivek gyölekőzete, és az Chriſtus Orſzága, Papokkalis fel-ékeſſittetett.

d *1. Petr. 2. v. 9. Exod. 19. v. 6.*
e *Ubi non eſt Sacerdos, nec Eccleſia eſt: ait Cyprianus & Hieron. ſupra. fol. 112. & Logi alogi, fol. 54.*
f *Apoc. 1. v. 6. ca. 5. v. 10.*

III. Az Oltár, nem egyébre éppittetik, hanem Aldozatnak okáért. azért a' Gőrőgők, g *Thyſiaſtériomnak*, az az, *Sacrificatoriumnak*, Aldozatra rendeltetetnek nevezik az Oltárt. Az Vj Teſtamentomban pedig, Oltároknak kellett lenni, az Iſaiás profetiája-ſzerént: h Az Iſtennek, ugymond, Oltára léſzen Ægyptuſba, és az Ægyptuſbéliek tiſztelik az Iſtent *in Hoſtiis*, Aldozatokkal. Sz. Pál Apoſtolis imigyen ſzóll: i Oly *Thyſiaſtériomunk*, Oltárunk vagyon, ugymond, nékűnk, melyből nem ehetnek a' kik ſzolgálnak az Sátornak. Máſutt, k Eordőgők aſztalának nevezi az Pogányok Oltárát: az Kereſztyénekét pedíglen, Iſten aſztalának.

3. g *Luc. 1. v. 11.*
h *Iſa. 19. v. 19.*
i *Hebr. 13. v. 10.*
k *1. Cor. 10. v. 21. Vide Aug. Serm. 11. de Sanctis, explicatem Apocal. c. 6. v. 9.*

A' régi Sz. Atyáknak közönſéges értelmét e' dologrul, nem ſzűkſég elő-hoznunk. Mert ennek-előtte hallók, hogy l az Conſtanczinápolyi első Gyölekőzet, az Anyaſzentegyháznak Vérnélkűl-való Aldozattyában, Vrunk Teſtét és Vérét mondá lennie. Vgyan ezent mondá m az Hetedik közönſéges Gyölekőzet. Sz. Agoſtonnak ſok ſzép mondáſit n elő-hozók. mellyekben, nem csak az Alamiſnát és Imádſágot, de az Oltáron lőtt áldozatotis haſznoſnak mondgya lenni az Halottakért. Aranyſzáju Sz. Iánoſtul pedig azt tanulók, o hogy ugyan azon Teſt vagyon ebben az Anyaſzentegyháznak Aldozattyában, mely az Kereſztfán függe. Több régi Doctorok ſzavaitis, p más alkolmatoſſággal fel-jegyzettük.

l *Suprà fol. 175.*
m *Suprà fol. 695.*
n *Suprà fol. 608.*
o *Suprà fol. 696.*
p *Suprà fol. 333.*

Itt azért, csak Cyrillusnak szép mondását vegyed: † *Cùm hoc Sacrificium offerimus, facimus mentionem eorum, qui ante nos obdormiverunt, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum: ut DEVS orationibus illorum, & deprecationibus, suscipiat preces nostras. Deinde pro Defunctis oramus, maximum esse credentes Animarum juvamen, pro quibus offertur obsecratio, sancti illius ac tremendi, quod in Altari positum est, Sacrificii.* Hogy pedig az Misének, csak neveis régi légyen, ennek-elötte * Sz. Ambrusnak tulajdon szavaiból meg-hallók.

† *Cyrill. Hierosolym. Catech. 5. mystagogica.*

* *Suprà, fol. 333.*

Ezekből az Sz. Doctorok szavaiból, azis ki-tetczik: hogy, ez az Aldozat hasznos azoknak, a' kikért szolgáltatik, akár hóltak, 's akár elevenek légyenek. sőt, a'mint hallók *a* Sz. Agostontul, az Eordőgtűl megszállott házatis meg-szabaditá ennek az Aldozatnak ereje. Ha azért *b* egyéb rendbéli Ió cselekedetekkelis, az Istennek haragja meg-engeszteltetik; ha Iób az ő Aldozattyával, fiainak tisztulást; Ezechiás pedig, *c* az bűnös kősségnek bocsánatot nyere: ne kételkedgyünk semmit, hogy az mely Isten *d* a'végre rendelt Papokat, hogy az bűnökért áldozzanak, kegyelmesen fogadgya az ő szolgálattyokat az Szent Misébennis.

a *Suprà, fol. 333.*
b *Eleemosyna peccata redimit: Daniel. 4. v. 24*
c *2. Paral. 30. v. 20.*
d *Heb. 6. v. 1*

§. 4. Az El-szakadtak fogási meg-rostáltatnak.

Sok mély Kérdéseket támaszthatnánk az Vj Testamentomnak Vérnélkűl-való Aldozattyárul: de minthogy ezeknek visgálása fellyűlis haladgya az kősségnek elmélkedését, és nemis oly szükségesek, mellyeket minnyájunknak tudni kellyen; haggyuk az Iskolákra ezeket: és lássuk, minémű tőpa fegyverrel hadakoznak az Atyafiak ellenünk: I. Sz. Pál Apostol irásából azt emlegetik: hogy Vrük, *az egyszer meg-lőtt Véres áldozattal, őrők váltságot nyert nékünk: *e* egyszer áldozott bűnünk bocsánattyáért, és nem sokszor, mint az Törvénynek Papjai. Aztis e'mellé vetik: *f* hogy, Csak egy Aldozattal, elégséges váltságot szerzett minden bűneinknek. *g* Egy Aldozattal, tekélletesekké tőtte az meg-szenteltetket. Azzal fejezi-bé mind ezeket: *h* hogy, a'hol az bűnnek bocsánattya meg vagyon nyerve, ott nem szükség az bűnért való Aldozat. Itt Sz. Pál, világoson mondgya: hogy, Csak egyszer, és csak egy Aldozattal áldozott Christus Vrunk. Okátis melléje-veti, miért nem kel több Aldozat az Vj Testamentomban, mint az Moyses Törvényébe: mert elégséges az Vrunk áldozattya minden bűnöknek bocsánattyára. Azért, az Sz. Pál tanitásszerént, elégtelenné tészi az Vrunk véres Aldozattyát, valaki ezen kivül Mindennapi Aldozatot akar rendelni az bűnök bocsánattyára: Mert, azzal bizonyittya *i* Sz. Pál az Sidók Aldozatinak elégtelenségét, hogy annyiszor meg kellett ezeket ujítani. Erősitik ezt a' bizonyságot azzalis: mert *k* azért vóltak többen az Sidók Papjai, mivelhogy senki közzüllők őrökké nem élt. Christus Vrunk pedig őrökké meg-marad. Tehát *Successor* nélkül nem szükölködik. II. Lehetetlen, hogy azon egy dolog, mind Aldozat, 's mind *Sacramentum* lehessen. Mert az Aldozat mitőllünk adatik Istennek: az *Sacramentomot* pedig, az Isten adgya nékünk. III. Meg nem magyarázhatni, mivel áldozzanak a' Papok az Misében.

I.

* *Hebr. 9. v. 12.*
e *v. 26. 28.*
f *Hebr. 10. v. 10. 12.*
g *vers. 14.*
h *Ibid. v. 18.*

i *Hebr. 9. v. 25. c. 10. v. 1.*
k *Hebr. 7. v. 23. 24.*

II.

III.

Mert, az Tridentomi Conciliom azt végezi, hogy ugyan azon Christus áldoztatik vérnélkül, mely az Keresztfán Véresen-áldoztaték. ezent tanittya † Chrysostomusis. De ennek helye nem lehet: 1. Mert, a'mi meg-áldoztatik, annak el kel rontatni az Isten tisztességére: Az Vrunk Teste pedig el nem romolhat. 2. A' mivel áldozunk, jelen kel annak lenni az Aldozás-előtt. Az Vrunk Teste pedig, az áldozás-előtt jelen nincsen, az Pápisták itéleti-szerént. IV. Azt forgattyák az Vj Tanitók, hogy, az Misében sok-alkolmatlanság vagyon: 1. Az Vr Testének áldásában, meg szaporittatnak az Vrunk szavai. Mert amaz szó, *ENIM*, az Evangelisták irásában nem találtatik: mint szinte az Kelyhnek meg-szentelésében sincsenek amaz igék: *Novi & æterni testamenti, mysterium fidei.* 2. Mert az meg-szentelés-utánnis, nagy Isteni káromlással, azon kéri a' Pap az Istent, hogy Christust meg-szentellye, kedvében vegye, és az Angyalok keze-által, szine eleiben vitesse. 3. Mert Vrunk azt parancsollya: hogy, a'mit ő cselekedett, miis azt mivellyük az Vr vacsorájának szolgáltatásában. Vrunk pedig egyebeknekis osztogatta az Szentséget. Tehát az Misézö Papnakis ezt kellene cselekedni.

Ezekre igaz és kűnyű Feleletet adhatunk:

Az Elsőre: Arany-szájú Sz. János, Sz. Ambrus, és többen † az Régiek, kűnyű választ adnak erre. Mert csak azt felelik: hogy, az Aldozat eggy. mivelhogy ugyan azon Test áldoztatik mostannis, vérnélkül, mely az Keresztfán meg-áldoztaték. De világosb magyarázatnak okáért azt mondom: Szent Pál Apostol azt irja; hogy CHRISTUS Vrunk az Keresztfán bé-mutatott Véres áldozatnak-általa, bővséges váltságot szerzett az emberi nemzetnek, le-törölvén Sz. Vére hullásával minden vétkét. Ebből azt hozza-ki; hogy, nem szükséges ezen-kivül más Aldozat, mellyel ujonnan meg-fizetessék adósságunk. Ezeket mi mind helyén haggyuk. Mert az Vrunk szent halála, bőven meg-fizette minden adósságunkat, és elégségesen érdemlette az Válaszottaknak meg-készittetett bódogságot. Azért, ne szükséges hogy a' mi váltságűkért, vagy ő-maga Christus Vrunk, vagy egyéb valaki másszor áldoztassék. Mi sem mondgyuk, hogy az Mise oly Aldozat, mely az Véres áldozatnak váltságunkra-való elégtelenségét bé-tölcse, vagy öregbitcse: hanem csak az Véres áldozatra emlekeztető, és az ő gyümölcsének reánk szállító Aldozat az Mise. Annak-okáért, miképpen nem jól okoskodnék, a' ki abból, hogy egy Aldozat elégséges váltságunkra, azt akarná bizonyitani, hogy az Keresztség, az Vr vacsorája, az Hit, az Prædikállás haszontalanok: szinte azonképpen az Vrunk Véres áldozattyának elégséges váltságából nem következik, hogy ennek emlekezetire, és hasznának velünk közlésére rendeltetett Aldozatnak nem kell lenni. Egy szóval azért, ollyan Aldozat, a' minéműrül Sz. Pál emlekezik, tudni illik, mely az emberi Nemzetségnek díját és sarczát meg-fizette, csak Egy volt, az Keresztfán meg-feszitetett Christus Testének Véres áldoztattya. De senki az Misét illyen aldozatnak nem mondgya. Es ha elégtelenné nem tészi az Christus áldozattyát, a' ki azt hiszi, hogy az Keresztség, és Hit, szük-

† *Triden. Sess. 22. cap. 2.*
† *Suprà, fol. 696.*

IV.

In Canone Missæ.

† *Suprà relati, fo. 696. 702.*

séges az üdvösségre : bizony, mi sem illettyük gyalázattal a' mi Vrunknak bövséges váltságát, mikor azt tanittyuk, hogy ennek hasznát egyéb eszközökkel egyetébe,az Vr vacsorájának szolgálattyávalis hozzánk kapcsolhattyuk. Az Bizonyságnak erősítése semmire kellő. Mert nagy külömbség vagyon az *Succesſor* és *Miniſter*, vagy *Vicarius*-között. Mert, a' ki másnak valamely hivatalban *Succesſora*, az az, helyébe következője, annyi hatalmának kel lenni, mint az előtte-valónak; ettül pedig az hatalomtul meg kel fosztatni annak, a' ki helyében más úl. Miképpen azért az Királynak *Succesſora* nincsen, míg birja uraságát, noha † Helytartói vannak : azonképpen Christus Vrunknak az Papi fejedelemségbe senki nem *Succedál*, mert ő mind örökké él, és Papi méltósága máshoz nem férhet. de azért Szolgai 's Hely-tartói vannak, kiket az Sz. Irás Papoknak nevez.

† *Vicarii, Miniſtri, Locumtenentes.*

Az Másodikra : Azon egy dolog, Istentül nékünk adott ajándék lehet; és mi-tőllünk Istennek be-mutatott tiszteletis lehet. Mert, noha az Aldozatokat be-mutatták Istennek, de azért ugyan * meg-ötték azután a' Papok. Sz.Dávidis azt mondgya: † hogy,a' mit Isten kezéből vött, azt ismét néki adgya.

* *1.Cor.10. v.18.*
† *1. Paral. 29.v.14.*

Az Harmadikra : Miképpen az Vrunk Véres áldozattyában, oly dolog találtatik, mely egyéb áldozatokhoz nem fér; tudni illik, hogy ugyan azon Christus vólt a' Pap, és az Aldozat : azonképpen ebben az Vérnélkül-való áldozatbannis oly dolgok vannak, mellyek egyéb áldozatban nem találtattak. A' többi-között azis : hogy egyéb Aldozatokban, érzékenség-alá vettetett változás vólt; itt pedig, az Kenyérnek változását,magában, meg nem foghattya az érzékenség. noha a' menyiből * külső szók-által szereztetik ez az változás, † érzékenség-alá vettetnek mondatik. Annak-okáért, ebben az Aldozatban, Két-féle dolog mutattatik-bé: * Eggyik; a' Kenyér, mely az áldozat-előtt vólt,és az áldozatban el-rontatik. Másik : az Vrunk Teste Vére, mely az áldozásnak, az az, a' szentelő igéknek-általa jelen lészen. Elég azért, hogy e' kettőnek eggyike, eléb vólt, és elis változott. Mivelhogy pedig ez a' változás,az Vrunk Testének Vérének jelen-létére rendeltetett,ez-okon mondatik itt az Vrunk Teste Vére áldoztatni. Valami részből hasonlatosságot találunk, az Aaron áldozatibannis. Mert az eleven Bárány, az áldozásnak, az az, meg-ölésnek-általa, el-változik vala természetiben,és ebben az változásban vólt az áldozás.

* *Hoc eſt Corp° meũ.*
† *Ut Contritio, ſenſibilis dicitur, quatenus annexã habet Confeſſionem.*
* *Panis offertur, vt materia: Chriſti Corpus, vt terminus.*

Az Negyedikre : Először azt mondom : hogy, az Atyafiakis, midőn Keresztelnek, imigyen szólnak : [En tégedet keresztellek, &c.] Eorőmest érteném, hol olvasták az Irásban, hogy ezeket az szókat kell mondani mikor keresztelűnk? Ha azért az egész Keresztyénségnek javallását ezekben az szókban meg-bőcsűllik, mit enyelegnek az Vr vacsorája szerző igéken? Ennek-fölötte, amaz, *ENIM*, nem ugy mint az szenteléstre szükséges ige, hanem csak az előbbi szóknak egybe-kötéséért adatott az Vrunk szavaihoz. Az Pohárnak meg-áldásában, Sz.Pal, és Sz.Lukács,illyen szokat vetnek : *Hic Calix novum teſtamentum eſt in meo*

1.Corint.11. v.25. Luc. 22.v. v.20.

ſanguine. Sz. Máthé : *Hic eſt enim ſanguis meus novi teſtamenti.* Sz.Márk, az *ENIM-et* el-haggya. Ezek az külömbözések, semmit nem ártnak, mert az derék értelmet meg-tartyák minnyájan. Szinte igy tehát, az Eccléſiának *Traditiójából* vött igék,el nem változtattyák az Vrunk Testamentomát, noha valamit nagyob értelemnek-okáért ki-magyaráznak. Másodszor : Mi az Istent azon nem kérjük, hogy Christust kedvében fogadgya, és az égben viteſſe : hanem a' magunk szolgálattyát, igyekezetünket, cselekedetünket, áldozásunkat kérjük hogy az Isten kedvesen fogadgya. Harmadszor : Parancsollya bezzeg Vrunk, hogy azt mivellyük a' mit ő: de ebből meg nem bizonyithattyák Prædikátor Vraim, hogy csak Tizenkettőnek, csak Férfiaknak,Tanitványoknak, láb mosás-után osztogassuk az Vrat,noha Christus Vrunk ezt cselekedte.Mit erőltetnek tehát,hogy mindenkor sokaknak osztogassuk? Meg-parancsolta az Isten, hogy Alamisnát adgyunk : de ezzel nem kötelez, hogy mindenkor keressűnk szegényeket, kikkel jól tegyűnk; hanem igaz elég,ha adakozunk mikor vagyon kinek. Azonképpen, arrais kötelesek vagyunk, hogy osztogassuk az Vrat; de ugy,ha találkoznak a' kik venni akarják.

Matth. 26. v. 28. Marc.14. v.24.

Ratio eſt, quia præcepta affirmativa non obligant pro omni tempore.

TIZEN-KETTEODIK KEONYV.

AZ EMBERNEK MEG-IGAZVLASARVL.

ELSEO RESZE.

JNGYEN, ES AZ VR CHRISTVS ERDEMEBÖL adatik az Igazúlás.

NAgyon dicsekednek a'mí Szomszédink, hogy az Meg-igazulásrul el-temettetett Apostoli tudományt, ők hozták ujonnan verő-fényre. De, bizony, az szép czégér-alatt, búdos bort árúlnak; és az ékes ének-mellé, lélek-fogó lépet hánnak. Mert szokások-szerént, az Apostoli tudományt ittis ujab kaptára útötték, sőt ugy meg-kúlönödtek az Irástul, mint az esetben Lucifer távul esett az Istentül.

§. 1. Az Igazulásban, ember meg-tisztúl és meg-szenteltetik.

Az Meg-igazulásrul; Két dolgot tanit az Római Ecclésia:

Elsőt azt: † hogy, Midőn meg-igazúl az ember, le-mosatnak, eltőröltetnek, és ugy meg-bocsáttatnak bűnei, hogy ő-benne immár megne maradgyanak. Ezt az Sz. Irás nyilván tanittya: *a* Semmi kárhozattyok nincs, ugymond, azoknak, kik Chriſtusban vannak. Maga ha bűn maradna ő-bennek, kárhozatra méltók vólnának. *b* mivelhogy az bűnnek földgya az kárhozat. Ennek-fölötte, Isaiás azt mondgya: *c* hogy, a'mi váltságunknak minden haszna ez, hogy *d* el-vétessék vétkünk: az az, a' mint Sz. Pál magyarázza, *e* A' végre adta magát érettünk az Vr Chriſtus, hogy bűnünktül meg-szabaditana, és meg-tiszititana. Bizony, ha az bűn meg-marad, el nem vétetik tőllünk; és igy semmi haszna nincsen Váltságunknak. Michéás azt mondgya: *f* hogy, az Isten le-rakja róllunk vétkeinket, és a' tenger fenekére veti. Sz. Dávidis azon könyörög: *g* hogy le-mossa az Isten az ő bűneit. és, a' mint ez-előtt *h* fel-jegyzém, számtalanszor mondgya az Irás: hogy az Isten le-törli, el-rontya, meg-öli az bűnt, és az embert ebből ki-tiszittya: *i* *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis.* k *Emundavit conſcientiam noſtram.* l *Mundabimini ab omnibus inquinamentis.* Itild-meg te-magad, ha le-mosattatnak, és le-rakattatnak bűneink, midőn szinte ugy bennünk maradnak, mint az-előtt bennünk vóltak? Isaiás Próféta azt mondgya: † hogy, az bűnös embernek utálatos-

I.

† *Cõcil. Trident. Seſſ. 5. Can. 5.*
a *Rõ. 8. v. 1.*
b *Rom. 6. v. 23.*
c *Iſa. 27. v. 9.*
d *Auferatur.*
e *Tit. 2. v. 14.*
f *Mich. 7. v. 19.*
g *Pſalm. 50. v. 2.*
h *Supra fol. 416.*
i *1. Corinth. 6. v. 11.*
k *Heb. 9. v. 14.*
l *Ezech. 36. v. 25.*
† *Iſa. 1. v. 18.*

ſága,

ſága, oly tiſztaſágra fordul, mint az fejér hó, vagy az szép lágy gyapot. Es ugyan ezen haſznát emliti Sz. Dávidis az Isteni mosogatásnak: † *Aſperges me, Domine, hyſſopo, & mundabor: lavabis me, & ſuper nivem dealbabor.* Ezechiel Prófétánál pedig, az Kereſztségnek vizérül szólván, azt fogadgya az Isten, hogy ezzel ki-tiszittatnak minden ocsmányságokból az emberek. Mely tiszta ſágot magyarázván Sz. Pál, azt irja: * hogy, oly tiszta lás ez, mely semmi mocskot, és ránczos tőpőrődést nem hágy az emberbe. Mert arra válaſztott, † ugymond, minket az Vr Isten, hogy az ő szine-előtt maculanélkül-valók lennénk. Bizony, a'ki az Istennek szine-előtt maculanélkül vagyon, abban meg nem marad az bűnnek rutsága. mivelhogy, ha meg-maradna, az Istennek szine-előtt el-rejtve nem lehetne. Végezetre: sokszor mondgya az Sz. Irás: hogy, az Igazulás-által meg-szenteltetik, meg-tiszittatik, és amaz Istennek, a'ki *a* egyaránt gyúlóli a' bűnt, és az bűnös embert; kedvében *b* 's szerelmében vétetik az ember. Igazán mondgya azért Sz. Agoston: hogy az bűnök el-vétetnek, és le-töröltetnek róllunk, midőn meg-igazúlunk: *c* *Dictmus Baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum; & auferre crimina, non radere.* *d* *Quicquid peccati ex humana infirmitate ſubrepſerit, pietate ipſius fidei continuò deletur.* Arany-száju Sz. Iános pedig, azt irja: hogy ez világi Királyok, mikor valakinek vétkét meg bocsáttyák, lelkeket meg nem tiszittyak: de az Isten ugy meg-változtattya az embert, hogy az verő-fenynélis tiszta bészen az ő lelke: *e* *Reges, etiamſi homicidas, adulteros abſolvant, peccati ſupplicio liberant, peccato abſolvere non poſſunt, etiamſi in imperium evehant.* *DEVS in iſto regenerationis lavacro, mentem gratiâ tangit, hinc radicale peccatum evellit. Itaq; qui crimine, Regis beneficio abſolutus eſt, inquinatum animum ſervat: quem abluit Baptiſma, non item, ſed Solis radiis puriorem mentem habet.* E'hez hasonlóképpen szóll Constantinus Cſászárnak Sz. Sylveſter: *f* *Hæc aqua, ſicut extrà corpus abluit, ita animam intrà à ſorde & inquinatione omni mundificans, ſplendidiorem radiis ſolaribus efficit.*

Masodikat azt tanittya az Római Ecclésia: hogy, *g* Az ember, midőn meg-igazul, nem csak bűneinek bocsánattyát vészi, de az Sz. Lélek Istennek ajándékival, és meg-szentelő Malaſztyával fel-ékesittetik: mely mind addig az emberben marad, valamig ujob vétekkel lelkét meg nem tutittya. Ezt az Sz. Irás nyilván jelenti. Sz. Pál Apostol szavai azok: *h* hogy az Sz. Lélek Isten adattatik nékünk, és az Istennek szeretéti öntetik szívünkben, holott oly Szeretetrül vagyon emlekezet, melly az ember szívében öntetik, mikor meg-igazul; a' mint szépen magyarázza Sz. Agoston: *i* *Charitas DEI dicta eſt diffundi in cordibus noſtris; non quâ nos ipſe diligit, ſed qua nos facit Dilectores ſuos: ſicut Iuſtitia DEI, qua Iuſti ejus munere efficimur.* Továb mégyen Sz. Pál, és azt mondgya: hogy, *k* fel-öltőznek az Igazak uj emberben, ki az Istenben teremtetett, az az, Igazságban, és valóságos szentségben: *In Iuſtitia & Sanctitate veritatis.* Ennélis világosban, ugyan ezent magyarázván, azt mondgya: hogy az Isten, mint valami bizonyos bélyeggel meg-jegyzi az Igazakat, és az ő szívökben, az Sz. Léleknek, és az örök életnek zálogát bocsattya: *l* *Vnxit nos DEVS,*

† *Pſalm. 50. v. 9.*
Ezech. 36. v. 25.
* *Epheſ. 5. v. 27.*
† *Epheſ. 1. v. 4.*

II.

a *Sapien. 14. v. 9.*
b *Joan. 14. v. 23.*
2. Reg. 12. v. 24.
c *Aug. tõ. 7. l. 1. cotr duas epſt. Pelag. cap. 13.*
d *Ibid. lib. 3. cap 5.*
e *Chryſoſt. homil. 40. in 1. Corint.*
f *Niceph. li. 7. cap. 33.*

II.

g *Cõcil. Trident. Seſſ. 6. c. 7. & Can. 11.*
h *Rõ. 5. v. 5.*
i *Aug. tõ 3. de Spiritu & litera, ca. 32.*
k *Epheſ. 4. v. 24.*
l *2. Corin. 1. v. 22.*

signavit nos,& dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. † *Signati estis Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostræ.* Ezek nem egyebet jelentnek, hanem hogy az Igazulásban, uj ajándékokat ád az Isten, mellyek zalogi az bódogságnak. Sz. Péter Apostolis azt irja: * hogy,az Isten nékünk bőcsülletes ajándékokat adott, mellyek-által, a'menyire hozzánk férhet, részesek vagyunk az Isteni természetben. Mind ezekből azt hozza-ki Sz.Agoston:hogy a'kit Isten meg-igazit,azt Igazságbannis öltözteti: *a Iustitia DEI,inquit Apostolus,manifesta est;non qua DEVS justus est, sed qua induit hominem, cùm justificat impium.* b *Iustitia in ipso homine scribitur, ut eum intrinsecus justificet.* Es, a'mint ezelőtt *c* hallok, Calvinus sem tagadgya, hogy Sz. Agoston e'dologban mi-velünk tartotta. Bizonyithattyuk ezt azzalis, a'mit nem régen emlite Arany-száju Sz.János: Mert a'ki másnak haragjában vagyon, hogy ujonnan kedvébe juthasson, valami változásnak kel lenni, vagy annak akarattyába a'ki el-idegenült vala, a'vagy abban a'kire harag volt. Az emberek-között, mikor egy Vr valakit kedvében fogad,az maga akarattyát el-változtattya,és az gyülölséget fordittya szeretetre. noha ezzel az ő akarattyának változásával, semmi újulást nem szerez másban. Az Isten pediglen,minthogy változhatatlan, maga változásával kedvében nem fogadhattya azt, a'kire eléb haragut. Szükség tehát,hogy az emberben légyen változás.és a'ki eléb gyülölséget érdemlett bűnei miatt, meg-tisztittassék, és belső szépséggel fel-ékesittessék. Mert, Sz.Thamás azt igazán irja: *d* hogy, az Isteni és az Emberi szeretet-között, egyéb külömbségek-között ez az eggyik; hogy az Emberi szeretet, jóvá, széppé, hasznossá, és alkalmatossá nem tészi a'mit szeret, hanem inkáb az ő-benne talált jóságot kedvelli : az Isteni szeretet pedig,nem illyen sovány és üres, hanem valami jóval ajándékozza a'kit illet.

Ezekről az Vj Tanitók mind külömben eszeskednek. Mert,a'mint ez-előtt *e* magok irásiból fel-jegyzők, azt mondgyák : hogy az embernek bűne le nem töröltetik. Annak-okáért, az ő itiletek-szerént,csak abban áll az bocsánat,hogy *f* az Isten el-fődözi,és bűnnek nẽ tartya,az kedvében fogadott embernek rútságát:hanẽ inkáb,azt az Igazságot,mely Christusban vagyon, néki tulajdonittya, mintha sajáttya volna. Ezt azzal bizonyittyák : Mert *g* Sz.Pál,Bódogoknak mondgya azokat,kiknek vétkeit be-födi, és bűnnek nem tulajdonittya az Isten. Ha az bűnnek rútsága bé-födetik, bizony, el nem vész,hanem födve marad. Ez az oka, hogy az Sz.Irás mindeneket Bűnösöknek nevez,és azt mondgya: hogy, *h* senki igaznak nem találtatik, ha az Isten itiletbe mégyen velünk. mert, a'mint Sz.Iobnál olvassuk, *i* ő-előtte senki sem tiszta, hanem minnyájan bűnösök vagyunk. Sz. Agostonis erre néz, midőn azt irja : hogy, az Bűn meg-marad, noha nékünk nem tulajdonittatik. Hogy pedig az Christus igazsága nékünk tulajdonittatik, azzal jelenti az Sz.Irás; *k* hogy Christus Vrunkat, mi Igazságunknak és Szentségünknek nevezi.

Ezekben igen nagyot botlanak az Atyafiak. Mert, az Istennek

† *Ephes. 1. v.13.*

* *2.Petr.1. v.4.*

a *Aug.tō.3. de Spiritu & litera,ca. 9.*

b *Ibid. c.7.*

c *Supra,fol. 147. Ex 3.Instit. cap.11.*

d *S.Thom. 1.par.qst.20 art 2.&1.2. qst.110.art. 4. Omnis actus liber DEI, effectum ad extra habet, qui sine tali actu libero esse non potest; ut nec actus liber sine tali effectu.*

e *Supra,fol. 278.*

f *Verba habes,supr.fol. 214. 415. 357.*

g *Rō.4.v.7. ex Psal.31. v.1.*

h *Psal.142. v.2.*

i *Iob.9.v.2. cap.25.v.4.*

k *1.Corin.1. v.30.*

szemei-

† *Hebr. 4. v.13.*

a *Psalm.68. v.6.*

b *Isa.8.v.20 Vide Logi alogi.fol.83.*

†szemei-előtt, semmi födözve nincsen. Azért, ha meg-marad az Vétek, az Isten-előtt födve 's rejtve nem lehet, a'mint Szent Dávid megvallya: *a Delicta mea à te non sunt abscondita.* Azonképpen, az Istennek itilete igaz. és miképpen *b* nékünk meg-tiltotta, hogy az hamissat igaznak ne itillyük : azonképpen ő Sz. Felsége sem tarthattya Szentnek és tisztának, a'kiben láttya azt a'rútságot, mellyért ötet az-előtt bűnősnek tartotta. Miképpen azért a'kinek túros szára vagyon,akár-mely szép czinadóffal bé-kösse, sem marad túrnélkül : ugy az Istennek szine-előtt, az mi rút, ugyan csak rút, akármint födöztessék. Végezetre, ha az Lélek rutsága le nem mosatik; soha, bizony, senki menyországban nem mégyen. mivelhogy Isten szava az, hogy *c* oda semmi rutság nem mehet. Mikor azért azt olvassuk, hogy az Igazaknak bűnei el-födöztetnek Istentől, szinte annyit tészen mintha azt mondanók: hogy,el-rontatik az bűn, és meg nem marad. mert, ha meg-maradna, az Istennek szemei-előtt elrejtve nem lehetne. Hallyad, mely szépen tanittya ezt Sz. Agoston: *d Nec sic intelligas, quod dixit, Peccata cooperta sunt; quasi ibi sint,& vivant. Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt.* Továbbá, Sz.Dávid azon kéri az Istent, hogy itiletben ne mennyen az ő szolgaival ; ugy, tudni illik,ha eléb irgalmason bűnöket meg nem bocsattya. mert, ha Kegyelmességével meg nẽ előzi Itiletit,bezzeg senki Isten-előtt igaznak nẽ találtatik. Vgyan ezenképpen kel érteni az Sz. Iob mondását. Méltánnis neveztetünk fejenként Bűnösöknek : Mert az Igazakis gyakran vétkeznek, noha ki nem esnek egy hivolkodó szóval és tekintettel, az Istennek szerelméből, és az igazságból. Sz. Agoston soha nem mondotta,hogy, az Bűn megmarad, de nékünk nem tulajdonittatik; mert *e* nem az bűnről, hanem az vágyodásrul mondgya hogy meg-marad. de külömben bűnnek nem mondatik, hanem, a'mint a'kéz-irást kéznek mondgyuk, mert kéz-által lőtt:a'mint Gőrög nyelvnek mondgyuk az szókat,mellyeket nyelvel szoktunk ki-mondani: *f Mors hominis, pœna peccati est; unde & ipsa Peccatum dicitur : non quia peccat homo cùm moritur, sed quia ex peccato facta est; sicut Lingua dicitur, quod per linguam fit. Secundum quem modum dicimus, Linguam Græcam & Latinam. Manus,dicitur scriptura quæ fit per manum.*

Végezetre,miis vallyuk azt : hogy, Christus-által igazúlunk. Mert ő nyerte,és érdemlette nékünk az Igazulást. Ez-okon mondatik Christus mi Igazságunknak; miképpen *g* Bölcsességünknek, és *h* Fel-támadásunknakis neveztetik. Maga,szinte mint az más emberben-való bölcseség, egésség, és élet, engem bölcsé 's egésségessé nem tehet : ugy nem lehet senki Szent és tiszta, azzal az Szentséggel mely másban vagyon. Es, a'mint elébbis *i* mondám, ha az Isten ugyan azon Szentséget, mely Christusban vagyon, nékünk tulajdonittya, mintha miénk volna, és nem csak annak érdemeből, hanem ugyan azon Szentséggel vagyunk Igazak: minnyájan oly Szentek vagyunk, mint Christus önnön maga. mert azon egy Szentség, magánál nagyob és kisseb nem lehet. Ennek-fölötte,ha csak abban áll az embernek Igazulása,hogy ő-néki tulajdonittassék az Christusban-lévő Igazság, Három nagy derék alkolmatlanság jő-ki belölle:

c *Apoc.21. v.27.*

d *Aug. in Psalm.31. Enarrat 2. initiō.*

e *Supra,fol. 519.*

f *Aug.tō.6. lib.14. cont. Faust.ca.3.*

g *1.Cor.1. v.30.*

h *Joā.11.v. 25.*

i *Supra,fol. 309. 416.*

1. Hogy,miképpen az Christus Igazsága nem öregbülhet : azonképpen az igazak Szentsége sem nevekedhetik.maga sokkal külömbet tanit *a* az Sz.Irás. 2. Ha csak gondolattal tulajdonittatik nékünk a' mi bennünk nincsen ; az jó-ki belölle a' mit ez-elöttis *b* említénk, hogy az embernek Meg-igazulása, az Christus halálának bére, csak egy *Ens rationis*, gondolkodásnak alkotmánya. 3. A' mint elébbis *c* mondám, ez-szerént az vélekedés-szerént,csak szinte ugy vagyunk Igazak Isten-elött,a' mint Christus Vrunk Bűnös : az az,miképpen Christus Vrunkban semmi bűn nincsen, noha bűneinkért kezes lévén, ugy bántak velle, mintha adós lött volna; azonképpen mi-bennünk sincs semmi igazság,noha reánk fogják, hogy miénk az Christus szentsége. Bezzeg, Sz.Pál Apostol nem igy szóll az dologhoz : hanem azt mondgya, hogy, *d* mint az Adám vétke bűnössé tött minket : ugy igazított-meg az Christus igazsága. Adám pediglen,azért tötte vétkessé az emberi nemzetet, Mert Bűnével érdemlette,hogy az eredendö Igazságtul meg-fosztassék az ö maradéka. Tehát, az Christus-által adatott Igazulástulis hasonló formán illik hogy gondolkodgyunk.

a *Apoc.22. v.11.*
2. Petr.3. v.18.
2. Corint.9. v.8.
b *Supra,fol. 399.*
c *Supràfol. 390.*
d *Rom. 5. v.19.*
1. Corint. 5. v.22.

§.2. Ingyen, és csak az Christus Erdeme-által igazúlunk.

Ez-elött *e* meg-hallók, hogy semmivel gyakrabban,és gyülölségesben nem terhelnek az Atyafiak minket,mint azzal : hogy mi az Christust ki-rekesztvén, az Törvénynek cselekedeti-által akarunk igazulni, és bűn bocsánatot érdemleni ; maga ezeket csak az Istennek ingyen-való Kegyelméből kellene reménleni. De az menynek földnek Istene tudgya, hogy csak homályos jelenség sincs erről a' mi tanításunkban ; hanem ujokból szopták ; és, ha nem az tudatlanságnak, bizony az tekélletlenségnek mű-helyében koholták ezt az Prædikátorok.

e *Supràfol. 328.354.*

Azért, az Római Ecclésiának tanitása, e' Két dologban áll :

I. Elöször : Noha Christus Vrunk az ö Sz.Attyától,vére-húllásával érdemlette a' mi Igazulásunkat, és igy ö-reá nézvén, nem ingyen,hanem igen nagy árron adatik az Igazulás : de mi-reánk tekintve, ingyen, az Istennek kegyelmességéből adatik az bűnünk bocsánartya : ugy hogy, semminemű cselekedettel az Istentül nem érdemelhettyük, hogy minket kedvében fogadgyon, hanem csak az ö ajándékából várjuk igazulásunkat. Ezeket tanittya pontrul pontra az Tridentomi Concilium, kinek tulajdon szavait ez-elött † fel-jegyzettük. Luther-elött, közel Hátomszáz esztendövel, Sz.Thamás Doctor, *Prima Secundæ, Quæst.114.art.5.* az több Theologusokkal egyetembe, ugyan ezent mondotta. Mert Sz.Pál nyilván irja : hogy, az ember ingyen igazul-meg, az Istennek ajándékából,az Christus váltságából : *Iustificati gratis per gratiam ipsius,per redemptionem quæ est in Christo IESV.* Tanitását azzal bizonyittya: * Mert az Kegyelem,nem vólna kegyelem,ha cselekedetünkért adatnék. Ez annyit tészen ; mintha azt mondaná : Ha Kegyelemből vagyon, tehát nem érdemből. mert az kegyelem és tiszta ajándék, ki-rekeszt minden adósságot. A' mit pedig ember jutalomól,és érdeméből vészen,azt nem ajándékon vészi, hanem ugy mint adosságot. Azért, egybe nem elegyithetni, sem egybe nem forrasztathatni az ajándékot és az adósságot. Másutt megént igy szóll ugyan ezen Sz.Pál Apostol : *a Gratiâ estis salvati per fidem; & hoc non ex vobis, DEI enim donum est* : Isten ajándéka, ugymond, a'mi Meg-szabadulásunk. Es ismét: *b* Nem a' mi ló cselekedetünkből, ugymond, hanem az ö nagy irgalmassága-szerént meg-szabaditott minket az Christus-által, hogy az ö kegyelméből meg-igazittatván, örökösi lennénk az bódogságnak. Végezetre,azzal fejezi-bé: *c* hogy,ha az Törvény-által lehet az Igazúlás, nem vólt szükséges az Christus váltsága. Azért, *d* Christustul el-idegenül, és az Isten kegyelméből ki-esik, a'ki az Törvény cselekedeti-által akar igazúlni. Ezt Sz. Agoston bizonyittya az Sz. Dávid mondásából : *e Pro nihilo salvos facies illos* : Semmiért szabaditod-meg öket Vr Isten. Isaiás Próféta szólván ama' Vizrül, mely (az *f* Sz.János magyarázattya-szerént) az Hiveknek adatott Sz.Lélek malasztyát jegyzi,azt mondgya : hogy, *g* Ingyen, cserenélkül jutunk e'hez. mert, *h* noha vészedelmünk magunktul vagyon, de segitségünk csak az Vrtul : az az, kűnyü magunk erejével az vészedelemnek mély torkában esnünk, vagy az átoknak örvényébe ugranunk : de ha az Istennek kegyelmessége ki nem vonszon, magunk ki nem verdödünk az vészedelemből. Sz. Agostonis igy szóll e'hez a' dologhoz : *i Gratia præcedit Meritum:non Gratia ex merito,sed Meritum ex gratiâ. Nam si Merito gratia : emisti, non Gratis accepisti. Quid est, Pro nihilo salvos facies? Nihil in eis invenis unde salves, & tamen salvas. Gratis das, gratis salvas.* De mi szükség ezt sok Bizonyságokkal támogatni? Az Rómabéliekhez irt levelében Sz.Pál, nagyob részre csak azt bizonyittya : hogy, sem az Sidók, az Moyses törvénye-által ; sem az Pogányok , az okosságnak vezérlésével, Igazúlást nem érdemlettek. Erre néznek amaz mondások: *k Ex operibus Legis, non justificabitur omnis caro.* l *Arbitramur justificari hominem per fidem, sine operibus Legis.* m *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam,sed secundùm debitum.* Ezent jelenti Moyses, midön azt mondgya: †hogy, Senki Isten-elött véteknélkül nincsen ö-magától :

Masodszor ; azt tanittya az Római Ecclésia : hogy, Az bűnmiá meg-hólt, és az Istenben-való élettül el-szakadott ember, nem csak meg nem elevenitheti magát ; de csak egy halálos bűnért, a'vagy az bűnnel érdemlett örök kárhozatnak kinnyáért sem tehet eleget: hanem egyedül amaz ártatlan Bárány, az Christus Iesus az, a'kire vettetett a' mi bűnünknek dorgálása;ö viselte, és meg-fizette a' mi álnakságinkat. Azért, ö az mi váltságunk, és üdvösségünk ; ö kezesünk , közbe-járónk, engesztelönk, tellyes fizetésünk ; ki-kivül , Isten-elött,nincsen ez világnak üdvössége, váltsága, elégendö fizetése.

Ittis nagy hamissan reánk fogják az Atyafiak, hogy a' mi Elég-tételünkből várjuk kárhozattul-való szabadulásunkat. Maga az Tridentomi gyöleközetnek tulajdon szavaiból meg-mutatám * ennek-elötte, hogy ezzel soha nemis álmodtunk. mert az Hivek cselekedetiben,egyébre-való Elég-tételt nem esmerünk, az üdö-szerént-való ostorozásoknak

a *Eph.2.v.8. 2.Timoth.1. v.9.*
b *Tit.3.v.5.*
c *Gal.2. v. 21.*
d *Galat. 5. v 4.*
e *Psalm.55. v.8.*
f *Joan.4.v. 14. Cap.7. v.38.*
gIsa.55.v.1.
h *Ose.13.v. 9.*
i *Aug.tõ.10. Serm.15. de Verbis Apostoli.*
k *Rom.3.v. 20. Gal.2.v.16.*
l *Rõ.3.v.28.*
m *Rom.4. v. 4.*
† *Exod.34. v.7.*
11.
*Suprà.fol. 340.

enyhitésénél és el-távoztatásánál ; kiben az Atyafiak sem vonsznak viszszát, mint ez-előtt[a] magok szavaiból hallók.

Leg-először azért, hogy Christus Vrunk mi-érettünk bővséges váltságot adott, az egész Sz.Irás tanittya ; midőn nem csak ugy emlekezik az emberi nemzetről, mint az világ fejedelmének,[b] az Pokolbéli ördögnek, és az [c] Bűnnek rabjárul, de aztis e'hez veti : hogy, Meg-váltattunk, és meg-szabadittattunk Christus Vrunk-által. Az Váltságot pedig bővségesbnek mondgya Sz.Pál, az Adósságnál, *Rom.5.v.15.17.20.* mivelhogy, nem arany és ezüst vólt satczunk, hanem az ártatlan Báránynak drágalátos Vére : *1.Petr.1.v.18. 1.Cor.6.v.20.* Mely Vér, oly bőcsülletes vólt az Isteni személynek méltóságáért, [d] hogy eggyik cseppecskéje, elégséges az egész világ váltságára. Annak-okáért, az Vrunk váltsága Bővségesnek neveztetik az Sz.Irásban, *Psal.129.v.7.* Másutt, Igazság-szerént-való szabaditásnak, *Isaiæ 1.v.27. & Rom.3.v.25.* ugy hogy Vrunkrúl mondhattyuk, a'mit Isaiás fel-jegyze, *Cap.43.v.2.* hogy az Vr Istennek Két annyit adott minden bűnőkért, mert sokkal többet szenvedett, hogy sem a'mit érdemlettek vólna az mi gonoszságink, *Iob 6.v.2.*

Noha pedig ő mi érettünk eleget tött : de innen nem következik, hogy nékünk egybe kel kezünket kólcsolnunk, és az ő Váltságának hasznát hivolkodva várnunk. mert ki-jelentette azt az Vr Isten ; hogy, csak azokra akarja az ő Elég-tételének gyümölcsét szállitani, a'kik engednek ő-néki, *Hebræor.5.v.9.*

Továbbá : Aztis világoson tanittya az Sz.Irás: hogy, [e] senki egyéb, az egy Közben-járó Christusnál eleget nem tehetett az bűnért. Mert Sz. Pál azt mondgya : hogy, [f] azért kellett testben öltözni az Isten fiának, mert lehetetlen vala, hogy egyéb áldozattal az Bűn el-vétetnék. Másutt azt irja : hogy, [g] ha oly Törvény adatott, melynek meg-tartása-által szabadságunk lehet, heába hólt-meg az Vr Christus. Ezeket, azzal fejezibé : [h] hogy, a'mi az Törvénytúl lehetetlen vala, azt véghez vivé az Vr Isten, midőn az ő Sz.Fiát az Bűnnek el-rontására hozzánk küldé. Mert, az Sz.Dávid mondása-szerént ; [i] *Homo non dabit DEO placationem, & pretium redemptionis animæ suæ :* az ember nem adhat elégséges váltságot az ő lelkéért, hanem, a'miképpen, [k] Ingyen adattunk az bűnnek fogságában, satczolásnélkúl váltattunk megis : az az, [l] *Pro nihilo salvos facies illos :* az mi részünkrúl, semmiért szabadittattunk-fel. Erre néznek azok az Irásokis, mellyekben olvassuk, hogy az Isten minket, Ingyen, maga kegyelmessségéből igazit. Mert, ha az ember eleget tehetne bűneiért, nem esnék ingyen szabadúlása. Az Sz.Doctorokis ezt jelentették, midőn azt mondották : hogy, Istennek kellett lenni annak, a'ki minket megválthatott : [m] *Nisi esset DEVS, non adferret remedium : nisi esset Homo, non præberet exemplum.* [n] *Neq; per ipsum Christum liberaremur, nisi esset DEVS.* [o] *Primi hominis vulnere sanciata posteritas, corruit : nec ulla Sanctorum merita, conditionem poterant illatæ mortis evincere.* Az emberi Okosságis, ugy tetczik, erre mutat : Mert, mentúl bőcsülletesb személy-ellen vétünk, annál súlyossabban vagyon dolgunk. azért, ha ki arczul csapná az Fejedelmet,

nem

a *Supra, fol. 362. 419.*

b *Joã.12.v. 31.ca.14.v. 30 cap.16.v. 11.*

c *Joã. 8.v. 34. Rõ.6.v.16. 2. Petr.2. v.19.*

d *Ita Nazianz. Orat. 42.quæ est 2. Paschat. n.161. Clemens, in Extravag. Vnigenitus. De Pœnit. & Remiss.*

e *Vide supr. fol.329.*

f *Hebr.10. v.4.*

g *Galat. 2. v.21. cap.3 v.21.*

h *Rõ.8.v.3.*

i *Psal.48. v. 8.*

k *Isa.52.v.3*

l *Psalm.55. v.8.*

m *Leo,Ser. 1.de Nativ.*

n *Aug.Enchir.ca.108.*

o *Leo,Ser. 12. de Passione.*

nem csapást, hanem halált érdemlene, ugymond † Aristóteles : Azonképpen, mentúl aláb-való renden vagyon, a'ki boszszúsággal illet, annál nagyob bűntetésre méltó ; a'mint Vlpiánus fel-jegyzette : * *Quædam injuriæ à liberis factæ, leves videntur : à servis, graves. crescit enim contumelia, ex persona ejus qui fecit.* Mivelhogy azért, a'kit ember bűneivel meg-bánt, önnön-maga az Isten, kihez-képest ollyan az ember mint egy férgecske, melynek számlálhatatlan kötelessége vagyon az Isteni tiszteletre : innen vagyon, hogy mikor az Istennek tiszteséggében practikal, ellene vétkezvén, az bűnőknek gonoszsága, fölötte meg-szüllyosittatik. Másfelől pedig, az emberi okosság-szerént is, annál kevesseb bőcsülletre méltó az Elég-tétel és meg-követés, mentúl kisseb renden vagyon a'ki eleget akar tenni. Minthogy azért, az Istenhez-képest, kisseb állapatban vagyunk mi, hogy sem egy konyha-szemete az Királyhoz-képest : következőzik, hogy az Isten-ellé-való boszszúságért, eleget ő Sz.Felségének nẽ tehetünk.

Ezt a' Két Igazságot, az Atyafiak sem tagadgyak : de kétesek hozzánk, hogy mi ezeket csak nyelvel, nem szűvel vallyuk. mert az ő fülökben más kűlőmbet rágtak az szemfény-vesztő Tanitók. és látyák, hogy a'mi rágalmazásunkban módgyok nem lehet, ha magunktul értik vallásunkat. De az ő gyanakodásokat meg-itéli az szűveknek visgálója, győzzék csak várni.

§.3. Az Igazuláshoz, nem csak az egy Hittel készűlünk.

Az Igazuláshoz-való készületrúl, Két dologban áll az Római Ecclésiának tanitása.

Elősző : Noha Cselekedetünkel nem érdemellyük az Igazulást : de azért az okossággal-élő ember, kűlőmben nem igazúl, hanem ha az Istennek rendelése-szerént, Ió cselekedetekkel magát az Igazuláshoz készíti, és alkolmatossá teszi. Ezt az Sz.Irásnak világos mondásival bizonyittyuk : 1. Azt olvassuk : hogy, azok igazíttatnak Isten előtt, kik az Isten parancsolattya-szerént cselekesznek : [a] *Non auditores legis justi sunt apud DEVM, sed factores Legis justificabuntur.* Másutt az vagyon irva : hogy, [b] az Istennek félelme, ki-kergeti az bűnt. Dániel Próféta Nabuchodonozornak tanácsollya, hogy Alamisnával meg váltsa-bűneit : [c] *Peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.* Azis Sz. Irás mondása : hogy, az Alamisna meg-szabadittya embert az haláltul, és meg-tisztittya az buntúl : [d] *Eleemosyna à morte liberat ; & ipsa est, quæ purgat peccata.* Mert, ha az [e] tűzet viz öltya-el, az Alamisnais ellene-all az bűnőknek. Annak-okáért, mikor az Vr Isten [f] Cornéliust az Pogányságból ki akará hozni, az ő Imádságit, és Alamisnáit mondgya hogy felhatottak Istenhez. Ezek kűlőmben ősze nem férnek, az bűnnek ingyen lött engedelmével, és az Igazulásnak érdemünk-fölött-való ajándékozásával, hanem csak ugy, ha az ingyen reánk-szállott adománynak-előtte, a'mi készületünkis hozzá-járul. Ezen formán egybe békeltethettyük Sz.Pállal Sz.Iakabotis ; ki azt irja : hogy, Cselekedetből igazul az ember, az az, Cselekedettel készittetik az Igazuláshoz : [g] Ábra-

ham

† *Aristot 5. Ethic. cap.5. Et Sect.29. Probl.14.*

* *Vlp.ff.novo. de Injuriis. L.17.*

Trident. supra. fol 332.

I.

a *Rom. 2. v.13.*

b *Eccles. 1. v. 27.*

c *Daniel. 4. v.24.*

d *Tob.12.v. 9.c. 4.v.11.*

e *Ecch.3.v. 33.*

f *Actor.10. v 4.*

g *Jac. 2. v. 21.24.*

ham Pater noſter, nónne ex Operibus juſtificatus eſt? Videtis, quoniam ex Operibus juſtificatur homo. 2. Az Sz. Irás ſok Iószágos cſelekedeteket ſzámlál, mellyekrűl azt mondgya : hogy, ezeknélkűl ember nem igazulhat: † A' kiben Iſteni félelem nincſen, ugymond, nem igazulhat. * A' ki Pœnitentiát nem tart, el-vész. Ezek, és több haſonló mondáſok, ſzűkſégképpen kivánnak némely Ió cſelekedetet azoktul, kik az Igazuláſra igyekeznek. 3. Azis Iſten ſzava : hogy, az ember meg-eleveníti lelkét az Pœnitentia-által : *a Cum averterit ſe iniquus ab iniquitate, & fecerit Iuſtitiam, vivificabit animam ſuam.* Az Reménſéggel, meg-ſzenteli magát: *b Omnis qui habeat hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe.* *c Qui converti fecerit peccatorem, operit multitudinem peccatorum.* Ezek vallyon mit jelentnek egyebet, hanem hogy az Ió cſelekedetek alkolmatos eſzközi az Igazuláſra-való kénem hogy az Ió cſelekedetek alkolmatos eſzközi az Igazuláſra-való ſzűletnek? 4. Vgyan világos igékkel paranſollya az Sz. Irás: hogy, ember lelkét az Vrnak el-kéſziteſe: *d Præparate corda veſtra Domino:* kéſzitcſétek-el a' ti ſzűveteket az Vrnak. Es iſmét az ember dolga, ugymód, hogy lelkét fel-kéſziteſe: *e Hominis eſt animam præparare.* *f Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua.* Ennek-fölötte, ſokſzor azt paranſollya az Vr Iſten : hogy ő-hozzá térjűnk, és őis hozzánk fordul : *g Convertimini ad me, in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu, & convertimini ad DEVM, quia benignus & miſericors eſt. quis ſcit, ſi convertatur, & ignoſcat?* Ezek ſemmire nem ſzolgálnak, ha az bűnös ember, cſak ugyan moſdatlan kézzel, minden kéſzűletnélkűl, az Igazſágban kaphat. Az régi Sz. Doctoroknak egyenlő értelme ſem tanit ennél kűlömbet. Sz. Agoſtont hallyad: *h Qui fecit te ſine te, non te juſtificat ſine te. Ergo fecit neſcientem, juſtificat volentem.*

Ez-ellen az Atyafiak Két dolgot forgatnak : Elsőt azt : hogy Sz. Pál, *i* Bűnnek nevezi a' mi hitből nincſen. Tehát valamit ember cſelekeſzik az Igazúlás-előtt, nem egyéb, *k* hanem átkozott fának kárhozott gyűmőlcſe : mely nem hogy igazſághoz kéſzitene, de sőt az Igazuláſban akadékot ſzerez. Másodſzor, azt hánnyák : hogy, az mely Tolvajt Vrunkal fel-feſzitettek, kéſzitő Ió cſelekedeteket nem bocſátott elől-járóban.

De ezek cſak fogáſok. Mert, bizony, Cornélius Pogány vala, midőn az ő Alamiſnái 's buzgó könyörgéſi Iſten-eleiben hatának, és Angyali jelenéſſel fel-tiſzteltetének. Nabuchodónozoris Bálványozó vala, midőn arra inté Dániel őtet, hogy Alamiſnával bűneit meg-váltſa. Végezetre, Sz. Pál Apoſtol azt erőſſen vitattya: hogy, noha az Pogányok irva adott Törvényt nem vőttek Iſtentől : de az *l* Természetnek izgatáſából, ſokſzor törvény-ſzeréntis cſelekeſznek. Mint mondgya tehát Sz. Pál, hogy Bűn a' mi Hitből nincſen? Vedd eſzedben. Az Sidóſágból megtért Kereſztyének-közzűl, *m* ſokan azt vitatták, hogy az Törvénybenmeg-tiltott éledelnélkűl kel lenni : Némellyek pedig, az Vj törvénynek ſzabadſágával akartak élni. Sz. Pál ennek az Szakadáſnak véſzi eleit, és azt mondgya : hogy, eggyik fél ne kárhoztaſſa maſikat. mert, akár ember meg-egye 's akár né, ezzel Iſten meg nem bántatik. Vtánnayeti:

2.
† *Eccl.1.v.28.*
* *Luc. 13. v.5.*

3.
a *Ezech.18. v.27.*
b *1.Joan.3. v.3.*
c *Jac.5.v. 20.*

4.
d *1. Reg.7. v.3.*
e *Prov.16. v.1.*
f *Eccl.2.v. 20.*
g *Joel. 2.v. 12. Iſa.45.v.22 Zach.1.v.9*
h *Aug.tō.10. Serm.15. de verb.Apoſt.*
i *Rō.14.v. 23.*
k *Verba Lutheri, ſupra fol.208.*
l *Rom.2.v. 14.15.*
m *Ita Ambroſ. Rō.14. initiō.*
Rō. 14.v.3. v.6.

veti : hogy, itt Két dologra kel nézni : Eggyikre, az gyengék botránkozáſára. mert, bezzeg, hogy ſem mint valaki botránkozáſt ſzerezzen, †jobb őrőkké húſnélkűl lenni. Máſikra, hogy ſenki lelki eſméreti ellen ne cſelekedgyék. Mert, * a' ki tiſztátalannak itíl valamit, az ő-néki tiſztátalan. † A' ki azért magát meg-itíli abban a' mit cſelekeſzik, és válogatáſt tévén éſzik, kárhozatot érdemel, mert nem Hitből cſelekeſzik. valami pedig Hitből nincſen, bűn az. Az Sz. Pál okoskodáſának folyáſából ki-tetczik : hogy az Hiten, egyebet nem érthetett az embernek itíletinél és tetczéſénél. Annyit téſzen azért az Sz. Pál mondáſa, mint ha világoſban igy ſzóllott vólna : Valamit az ember lelki eſméretiellen cſelekeſzik, abban véteknélkűl nem lehet : Igy magyarázza ezt Sz. Ambrús, Chryſoſtomus, és ſok több Doctorok : * *Qui diſcernit quod ederit, damnatus eſt. quia qui judicat non edendum, & edit; ipſe ſe damnat. quando id, quod ſibi inutile aſſerit, facit. Quia non ex Fide : non utique ex fide edit, qui edendum negat, & edit. Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Recte Peccatum appellatur, quod aliter fit quàm probatum eſt. Non ergo obeſt non edere, aut prodeſt erga DEVM edere : quòd tamen cum ſcrupulo ederunt, deliquerunt.* Az Kereſztſára függeſztett Tolvajt a' mi illeti, bizony ebben ſok ſzép kéſzűletek vóltanak. Mert felebarátyát meg-dorgálá káromkodáſáért : maga bűnét meg-vallá : ki ſzálla az Vrunk ártatlanſágának óltalmazáſa-mellett : bátorſágos valláſt tőn Chriſtuſrul : aitatoſon könyörge néki : és mikor Tanitványitúlis el-hagyatott vólna, az ő Királyſágát meg-bőcsűllé az Tolvaj. Ha ezek nem vóltak Ió cſelekedetek, ám itíllye-meg az Atyafiak bőlcs elméje.

† *Rom.14. v.21. & 1. Corint. 8. v.13.*
* *v.14.*
† *v.22.23.*
* *Ambroſ. in cap.14. ad Rom. Idem Chryſoſt. Homil. 27. ad Rom.*

Masodszor, azt tanittyuk : hogy, Egyedűl az Hit, nem elégſéges kéſzűlet : hanem e' kivűl, egyéb Ió cſelekedetekis kivántatnak, az okoſſággal-élő embernek Igazuláſához. Annak-okáért, *a* hiſzűk és vallyuk, hogy az Hit, fondamentoma, győkere, kútfeje, és kezdeti az Igazuláſnak; melynélkűl *b* lehetetlen, hogy Iſtennek kedvében juſſon az ember : kiért méltánnis mondatunk *c* Hit-által igazulni. De ezzeleggyűtt aztis tanittyuk : hogy, Cſak magán az Hit, nem elégſéges, az Igazuláſra. Bizonyittyuk ezt, I. Világoſon tanittya az Sz. Irás : hogy az ember, nem cſak az egy Hit-által igazul, hanem e'hez Ió cſelekedetekis ſzűkſégeſek : *d* Láttyátoké, ugymond Sz. Iakab, hogy Cſelekedetből igazul az ember, és nem cſak az Hitből? Bódog Vr Iſten, hová lehet ennél világoſb mondás? De az Evangéliomi ſzabadſag-mellett, ezért az igaz mondáſért, igen meg-hazuttolák az Atyafiak Sz. Iakabot; mint ennekelőtte *e* fel-jegyzettűk. Itíllye-meg akár-ki, ha az eſze-veſzett Prædikátoroknak kellé hinni, midőn azt irják, hogy Csak Hitből; * vagy inkáb Sz. Iakabnak, ki azt irja, hogy Nem Csak Hitből, igazulunk. II. Az Sz. Irás ſokſzor mondgya : hogy, az Hit magán, egyéb Ió cſelekedeteknélkűl haſzontalan és erőtlen: *f* Ha minden Hitem léjend, ugymond Sz. Pál, annyira hogy az hegyeketis egymás hátára hordhaſſam, Szeretet pedig ne találtaſſék bennem; ugyan cſak ſemmi vagyok. Minden hitet egybe foglal, és ezt elégtelennek mondgya, hogy Iſten-előtt

a *Cōcil. Trident. Seſſ.6. cap.8.*
b *Hebr.11. v.6.*
c *Rom.3.v. 28.ca.5.v.1.*

I.

d *Jac.2.v. 24.*
e *Supràfol. 289.307.*
* *Contradictoria ſunt iſti, quorum alterū falſum.*

2.

f *1.Corin.13. v.7.*

embert tekinteteſſé teheſſe. Sz. Iakabis imigyen ſzóll: a Mit haſznál, ha ki azt mondgya, hogy, néki Hiti vagyon, Cſelekedeti pedig nincſenek? vallyon 's üdvözithetié ezt az ő Hiti? Az Luther hitnek folyáſaſzerént, igenis üdvözitheti: de Sz. Iakab más iskolában tanúlt vólt, nem tudta az Luther leczkéjét. Tovább mégyen Szent Iakab, és kérſzer mondgya: hogy, b miképpen az teſt léleknélkül, cſak dög: ugy az Hitis Ió cſelekedetnélkül halott, az az, lelki életet nem ád emberben. Annakokáért, magyarázván Sz. Pál, minémű Hit légyen üdvöſſéges, azt irja: hogy, c Chriſtuſban, az a' Hit haſznos, mely az Szeretet-által múnkálkodik. III. Az Sz. Irás, ſok-féle Ió cſelekedetekről emlekezik, mellyeknélkül az Iſtennek haragjából ki nem menekedhetünk. Maga, bizony, ha cſak az egy Hittel meg-kaphatnók az Igazſágott; minden egyéb Ió cſelekedeteknek, ő-tőlle ſzármazáſa-előtt, igazak vólnánk. De hallyuk az Sz. Iráſt: d Valaki Iſteni félelemnélkül vagyon, meg nem igazulhat. e Valaki nem ſzereti felebarátyát, halálnak fia az. f Ha Pœnitentiát nem tartotok, minnyájan eggyütt el-veſztek. Mikor Vrunkat meg-kérdék, Mit kelljen cſelekedni annak, a' ki üdvözülni akar? Azt felelé: hogy, g tarcſa-meg az Parancſolatokat. Ha cſak egyedül az Hit eſzköze igazuláſunknak, nem felelt igyenesen az kérdéſre Chriſtus Vrunk. Mert, ha az Igazuláſra haſzontalan az Parancſolatok-ſzerént-való cſelekedet, errül ingyen emlekezni ſem kellett vólna, midőn az üdvöſſégre ſzükſéges eſzközökről tudakoztak. Vgyan ezen formán beſzél Sz. Pál Apoſtolis, midőn azt irja: hogy, h azok igazulnak, kik az Törvényt cſelekeſzik. Bezzeg, ha egy Luther Kiáltó-eleiben, azon kérdéſt vetnők, mellyet Vrunk meg-fejte, más kűlömb nótát fújna, mert ő cſak az egy Hitet muſtráltatná. IV. Az Sz. Irásban ſok-féle Ió cſelekedetekről azt olvaſſuk: hogy, ezek-által igazul, és üdvözül az ember. Kűlömben ez nem lehet, hanem ha az Ió cſelekedetekis eſzközök és készületek az Igazuláshoz. Az Szeretetről Vrunk azt mondgya: i *Hoc fac, & vives*: Ezt cſelekedd, és élſz. Sz. Péter: k Az Szeretet, ugymond, bé-fődi az bűnnek ſokaſágát. * A' kiben Szeretet nincſen, halálban marad az. Az Reménſégről azt olvaſſuk: hogy, az-által meg-ſzentelteténk, és meg-ſzabadittatunk: *Rom. 8. v. 24. 1. Ioan. 3. v. 3. Pſal. 16. v. 7. Pſal. 90. v. 14. Proverb. 28. v. 25.* Az Iſteni félelemről az vagyon irva: hogy, ki-kergeti az bűnt: *Eccleſ. 1. v. 27.* Cſak nem régen, az Sz. Irásnak ſzavaiból értők: hogy, az Alamiſna el-fődözi az bűnt: és az ember ki-térvén gonoſzságából, meg-igazittya önnön-magát. Aztis hallók Ioël Prófétától: hogy, Böjtök, és Sirások-által térül ember az Vr Iſtenhez. Végezetre, Sz. Pál Apoſtol, az l Türéſt ſzükſégeſnek irja, ha réſzeſek akarunk lenni az Iſtennek igéretiben. Máſutt, m az Pœnitentiának ſzomoruſágát, üdvöſſég-ſzerző bánatnak nevezi. Egyébűttis teli efféle mondáſokkal az Iſten könyve. V. A' mi elégséges az Igazuláshoz, ugyan azon elégséges az őrők üdvöſſégnek meg-nyeréſéhezis. mivelhogy, a' kik meg-igazulnak, azok n őrőkől az Iſten orſzágának. Ha azért egyedül cſak a' Hit eſzköze igazuláſunknak: következik, hogy ez egyedül

a *Jac. 2. v. 14.*

b *Jac. 2. v. 17. 26.*

c *Gal. 5. v. 6.* 3.

d *Eccli. 1. v. 27.*

e *1. Joan. 3. v. 14. 10.*

f *Luc. 13. v. 5. Act. 2. v. 38.*

g *Math. 19. v. 17. Marc. 10. v. 17. Luc. 18. v. 18.*

h *Rom. 2. v. 13.* 4.

i *Luc. 10. v. 28.*

k *1. Petr. 4. v. 8.*

* *1. Joa. 3. v. 14.*

l *Heb. 10. v. 36.*

m *2. Cor. 7. v. 10.* 5.

n *Rom. 8. v. 17. 30. Gal. 4. v. 7. 1. Petr. 1. v. 3.*

elégséges az üdvöſſégnek meg-nyeréſéhezis. Maga, bizony, az Vr Iſten ſokkal kűlömben ſzóll. Mert az Itílet napián, mikor az Gonoſzokat kárhozatra veti, noha ezek erőſſen hánnyák, † hogy az Chriſtus nevében prædikállottak, és cſudákatis tőttek: de azért azt felelik nékik; **Diſcedite à me, operarii iniquitatis*: Mennyetek-el tőllem, gonoſzſágnak munkáſi. Es iſmét: a Mennyetek az őrők tűzre: mert éheztem, 's nem adtatok ennem, &c. Továbbá, önnön-maga Chriſtus Vrunk mondgya: hogy, b nem mennek mind azok meny-orſzágban, kik őtet vallyák: hanem cſak azok, a' kik az ő Attyának akarattyát cſelekeſzik. VI. Végezetre: Az régi Sz. Doctorok egyenlő értelemmel, nyelvel, és iráſokkal, ugyan ezent hirdetik: tudni illik, hogy az Hit egyedül nem elégséges: c *Magna res eſt Fides, & ſalutaris; & ſine hac, non eſt ſalvari poſſibile: ſed SOLA FIDES non ſufficit; operari Fidem per dilectionem neceſſarium eſt.* d *Ne fideles SOLA ſe Fide ſalvari poſſe confidant, de pœna malorum diſſerit.* e *Ipſam Fidem non facit utilem, niſi Charitas. Sine Charitate quippe Fides poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe.* Az több Sz. Atyákrul nem ſzükség emlekeznünk: mert az ellenkező Atyafiak ſem tagadgyák, hogy az Igazuláſrul-való tudományban, velünk eggyet értettek az Régiek; kiért őket igenis gyalázzák: f *Admiratione ſimul & deploratione dignum eſt, quòd tam citò magnæ obſcurationes magnorum Articulorum Fidei inciderint. Nam Operibus Iuſtificatorum, plus quàm debebant adſcribebant. quod fortè ex errore Pſeudo Apoſtolorum, de neceſſitate Operum ad ſalutem, manavit.* g *Locum Doctrinæ de Iuſtificatione, Doctores hujus ſæculi amiſerunt.*

Ez-ellen az erős Bizonyſágok paiſſával óltalmaztatott Igazſág-ellen, egy hamis vélekedéſt tamaſztottak az Vj Tanitók: tudni illik, hogy, Magán egyedül az Hit, eſzköze az Igazſág meg-nyeréſének, ugy hogy egyéb ſemmi az Iſtennel-való meg-békélléshez nem kivántatik, hanem cſak a' Hit. Errűl a' magok ſzavait fel-jegyzők h ennek-előtte. i Kűt-fejetis mutatánk az Atyafiak tanitáſában, melyből ſzükſégképpen származik ez az Egy Hitnek elég-vóltárul gondoltatott vélekedés. Mert, ha minden cſelekedetünk fogyatkozott (a' mint ők k nagy hamiſſan vitattyák:) nem hogy ezekkel Igazuláshoz kéſzittetnénk, de inkáb el-távozunk az Iſtennek kegyelmétől. Azonképpen, ha az ember bizonyos lehet az maga Igazſágárul, noha tudgya hogy az Iſten Törvényébe ſemmit meg nem tarthat, cſak az egy Hittel kelletik Iſten-eleibe mennünk. Ezt hogy ſzíneſben bizonyithaſſák, tagadhatatlan czigányſággal az Sz. Iráſt meg-veſztegeté Luther Márton, l és egy SOLAT íra az Iſten Levelébe, Ezt pedig az magok álmát, bizonyittyák azzal: Mert, az Sz. Irás mondgya; hogy, Hit-által üdvözülünk, és nem az Törvénynek cſelekedetiből, *Rom. 3. v. 28. Galat. 2. v. 16. Epheſ. 2. v. 8.* Vrunkis, mikor betegeket gyógyíta, azzal bátoritá: n hogy, az ő Hitek meg-ſzabaditotta őket. Azis Sz. Irás mondáſa: hogy, valaki Chriſtuſban hiſzen, üdvözül, *Ioan. 3. v. 14. 15. 1. Ioan. 5. v. 1.* A' ki hiſzen 's kereſztelkedik, meg-ſzabadul, *Marc. 16. v. 16.* Emlegetnek régi Doctorokatis, kik cſak Hit-által irják hogy üdvözül az ember.

De ez, cſak az teſti ſzabadſágra lágyított ősvény. Azért, az Ellen-

† *Matth. 7. v. 22.*

* *Luc. 13. v. 27.*

a *Matth. 25. v. 41.*

b *Matth. 7. v. 21.* 6.

c *Ambr. ad cap. 4. ad Hebr.*

d *Chryſoſt. homil. 70. in Matth.*

e *Aug. tó. 3. li. 15. de Trinit. cap. 18.*

f *Magdeb. Centur. 2. Præfat.*

g *Centur. 3. cap. 4. fol. 53 80. 81.*

h *Supra, fol. 212.*

i *Supra, fol. 213.*

k *Vide ſupr. fol. 204.*

l *Supra, fol. 294.*

m *Math. 9. v. 22. Luc. 8. v. 48. 50.*

vetéſeknek meg-fejtéſére, Két dolgot kel eſzünkben vennünk: I. Nem mind egy, azt mondani, hogy, Hit-által, és hogy CSAK Hit-által adatik az üdvöſſég. Mert, a' ki azt mondgya, hogy Hitből üdvözülünk; egyebet nem jelent, hanem hogy üdvöſſégünkre ſzükſéges az Hit, mint az erös fondamentom egy örökös éppülethez: De a' ki azt mondgya, hogy, Csak Hit ſzükſéges az üdvöſſéghez; bezzeg immár többet mond, mert ki-rekeſzt minden egyéb eſzközt az üdvöſſégnek meg-nyeréſétül. Az Sz. Irás azért ſokſzor jelenti, hogy üdvöſſégünkre ſzükſéges az Hit: de azt nem mondgya, hogy az Hit csak magán, elégſéges. sőt világoſon mondgya: hogy, Nem csak egyedül Hit-által üdvözülünk. II. Mikor valaminek véghez-vitelére ſok eſzközök kivántatnak, mindenikről igazán azt mondhattyuk, hogy, ez-által mégyen véghez a' dolog. Iól mondgyuk, hogy a' Kar-ſzéket kézzel csinállyák: de ebből nem következik, hogy fejſze, gyalu, füru nem kel hozzá. Egy ſzegény ember, kertebéli aſztagáról azt mondgya, hogy ezt ő véres veritékével ſzerzette: de ezzel az mondáſſal, ki nem rekeſzti az Istennek áldáſát, mely az ő munkáját meg-ſzaporitotta. Azonképpen tehát, mikor az Sz. Irás azt mondgya, hogy, Hitből igazulunk, ki nem rekeſzti a' több Ió cſelekedeteket; mint ſzinte az Hitet ſem téſzi félre midőn azt mondgya, hogy,† Valaki az Vr nevét ſegetſégül hija, üdvözül. * Valaki magát meg-alázza, fel-magaſztaltatik. Azzal ſem tétetik haſzontalanná az Hit, hogy az Sz. Irás mondáſa-ſzerént, az Alamiſna meg-ſzabadittya az embert: az Reménſég, üdvözíti: az Isteni félelem meg-tiſztittya. Mert a' miképpen elébbis † fel-jegyzém, efféle mondáſokat oly okkal és *Conditioval* kel venni, ha az több ſzükſéges dolgokban ſemmi fogyatkozás nem léſzen.

Immár azért, rend-ſzerént az elő-hozott Bizonyſágokat fejtegeſsükmeg: Elöſzör: Sz. Pál mondáſa bezzeg az, hogy a' Törvénynek cſelekedetiből nem igazulunk: de hogy ebben Sz. Iakabbal, sőt önnön-magával ne ellenkezzék, mivelhogy máſutt azt irja, † hogy az Törvénytévők igazulnak; ugy kel ezt vennünk, a' mint Sz. Agoſton magyarázza, tudni illik, azokrul az Cſelekedetekről, mellyek az Törvénynek, és az emberi tehetſégnek erejéből, nem az Istennek vaſtagító malaſztyából léſznek: a *Homines autem non intelligentes, quod ait Apoſtolus, Arbitramur hominem juſtificari ex Fide ſine Operibus Legis; putaverunt eum dicere, ſufficere Fidem, etiamſi malè vivant, & Bona opera non habeant. Quod abſit, ut ſentiret Vas electionis. qui cùm dixiſſet; Nec circumciſio aliquid valet, neq; præputium: mox addit; Sed Fides, quæ per dilectionem operatur. Ipſa eſt Fides, quæ fideles DEI ſeparat ab immundis Dæmonibus. nam & ipſi* b *credunt, & contremiſcunt; ſed non bene operantur.* c *Quomodo ergo non ex Operibus? Audi, & intellige. Non ex Operibus dictum, tanquam tuis, ex teipſo tibi exiſtentibus.* Egy ſzóval, Sz. Pál az Törvénynek cſelekedetirül ſzóll, az az, csak ſzinte az Törvénynek izgatáſából ſzármazott jó téteményről. Es ebből mondgya, hogy ſenki nem igazúl. mert ezennel meg-hallod, hogy ſenki az Istennek malaſztya és az Chriſtus ſegétſégenélkül az Igazuláshoz nem juthat. Vgyis érthettyük ezt az Sz. Pál mondáſát, hogy Semminémű jó Cſelekedetekkel nem érdemellyük

† *Rom. 10. v. 13. Actor. 2. v. 21. Joël. 2. v. 32.* * *Math. 23. v. 12.*

† *Supra, fol. 694.*

† *Rom. 2. v. 13.*

a *Aug. tō. 7. lib. de Gratia & Lib. arbit. cap. 7.*

b *Jac. 2. v. 19.*

c *Auguſt. ibid. c. 8.*

mellyük az Igazuláſt. Mert Sz. Pál csak azt itíli Cſelekedetből adott jószágnak, a' mit nem ingyen, hanem érdeműnkért, adoſſág-ſzerént adnak; a' mint ő-maga fényeſen ki-fejezi: † *Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundùm Gratiam, ſed ſecundùm Debitum.* Másodſzor: Midőn az Sz. Irás azt mondgya, hogy, A' ki hiſzen, üdvözül: ezzel ki nem rekeſzti az több ſzükſéges dolgokat; mint meg-magyarázók. Ennek-fölötte, az imént fel-jegyzett helyen azt irja Sz. Agoſton: hogy, eleven, és ſzeretet-által munkálkodó Hitről ſzóll az Irás, midőn azt mondgya, hogy, üdvözül a' ki hiſzen. Mert, a' mely Hit, jó Cſelekedetnélkül vagyon; a holtnak, haſzontalannak, ſemmis Hitnek nevezi azt az Sz. Irás. sőt azt mondgya: hogy, meg-tagadgya az Hitet a' ki gonoſzt cſelekeſzik: b *Si quis ſuorum curam non habet, Fidem negavit.* c *Confitentur ſe noſſe DEVM, factis negant.* d *Qui dicit ſe noſſe eum, & mandata ejus non cuſtodit; mendax eſt.* Ezt nem azért mondgya az Sz. Irás, mintha Pogánnyá's hitetlenné változnék ember mihent vétkezik, hanem azért, hogy eleven Hit nincs abban, a' ki halálos bűnt cſelekeſzik. mivelhogy az Chriſtuſban-való Hitet meg-tartván, Isten akarattya-ellen vétkezik.

† *Rō. 4. v. 5.*

a *Jac. 2. v. 14. 17. 26. Et 1. Cor. 13. v. 2.*

b *1. Tim. 5. v. 8.*

c *Tit. 1. v. 16.*

d *1. Joan. 2. v. 4.*

Az Sz. Doctorok, midőn az Hitnek tulajdonittyák Igazuláſunkat, az Elevē hitről ſzóllanak. Mert ők is csak azokat tartyák igazā Hívőknek, kik erkölcſöket az igaz Hitnek régulája-ſzerént rendelik a' mint Irenæ° és Sz. Gergely illyen ſzókkal jelengetik: e *Credere DEO, eſt facere ejus voluntatem.* f *Fortaſſe quis apud ſemetipſum dicat: Ego jam credidi; ſalvus ero. Verum dicit, ſi fidem Operibus tenet. Vera etenim Fides eſt, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit.* Ennek-fölötte, midőn azt mondgyák, hogy, Csak Hitből üdvözülünk: az Törvénynek *Cæremoniáit*, vagy az Szabad akaratnak magán-való tehetſégéből ſzármazott cſelekedetit rekeſztik félre, nem az Hithez illendő jó Cſelekedeteket; mint illyen ſzókkal elönkben adgya Euſébius: g *Ebion Legis Moſaicæ obſervatione opus eſſe ait; perinde ac ſi Fide SOLA in Chriſtum, & vitæ ratione quæ cum illâ cohæret, neutiquam ſalvi eſſe poſſemus.*

e *Iren. li. 4. cap. 14. n. 5.*

f *Gregor. homil. 29. in Evangelia.*

g *Euſeb. li. 3. Hiſtor. Eccleſ. c. 1.*

§. 4. Szabad akaratunknak erejéből, az Igazuláshoz nem kéſzülhetünk.

Három derék Igazſágban foglaltatik az Római Eccléſiának ez dologrul-való tanitáſa:

Első Igazſág: Az Embernek Szabad akarattya vagyon, ugy hogy, ſem erőſzakkal, ſem kételenſéggel nem vitetik jóra vagy gonoſzra az okoſſággal-élő ember: hanem ſzabadon válaſzthat az jó és gonoſz-között. Ezt Sz. Pál Apoſtol igen nyilván tanittya, midőn azt irja: hogy az ember Kételenſégnélkül, akarattya-ſzerént válaſzthat a' két jó-között; és Leányát, vagy Szüzeſſégre, vagy Házaſſágra rendelheti: † *Qui ſtatuit in corde ſuo, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens Voluntatis ſuæ.* Ioſue azt mondgya: hogy, válaſzthatnak az Sidók, ha az Iſraël Istenét akarják uralni, vagy az Pogány Isteneket: * *Optio vobis datur; eligite hodie quod placet, cui ſervire potiſſimùm debeatis.* Moyſes azt mondgya az Sidóknak: hogy, mind Iót, 's mind gonoſzt eleikben vetett; és inti hogy az jót válaſz-

† *1. Cor. 7. v. 37.*

* *Joſua 24. v. 15. Sermo eſt de re ad ſalutē neceſſariâ.*

szák, ha veszni nem akarnak: a *Proposui vobis benedictionem, & maledictionem: eligite ergo vitam.* Azonképpen Sz.Dávidnak három dolgot ada eleiben az Próféta,és szabaddá hagyá hogy válaszszon kőzőttők: b *Trium tibi datur optio: elige unum quod volueris ex his.* Az Bőlcs mondása-szerént,az Isten szabadságában hatta az embert; törvényt adott néki:mellyet ha meg akar tartani, ős meg-marad. Tűz és viz, élet és halál vagyon előtte; a' mellyiket ákarja,azt válaszsza: c *DEVS ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata. Si volueris mandata servare, conservabunt te. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Végezetre, Sz. Péter azt mondgya Ananiásnak: hogy,hatalmában vólt az ő jószágának meg-tartása: d *Nónne manens tibi manebat,& venundatum in tua erat potestate?* Sz.Pális azt irja: e hogy,ő szabad ember, és tehetségében vagyon hogy egyék, és egyebet cselekedgyék. Es a' ki alamisnát ád, nem kételenségből adgya,ugymond, *2.Corint. 9.v.7.* Az Bőlcs pedig azt irja: f hogy, az igaz ember, az gonoszt, mellyet meg-cselekedhetett vólna,nem mivelte. Ezeknél világosb szókkal nem tanithatta vólna az Sz.Lélek Vr Isten az emberek szabadságát. Mert,nem egyebet értünk az Szabad akaraton,hanem azt az kételenségkivül vettetett szabadságot, mellyel ember oda hajol a' hová akar, és azt választya a' mit kedvell. Bizonyittya az embernek Szabad akarattyát Sz.Agostonis,ezekkel az erősségekkel.

I. Azzal: Mert,ha az ember nem vólna szabad cselekedetiben,bolondság vólna őtet valamire inteni, valamit néki parancsolni, fogyatkozásáért meg-dorgálni,tekintetes cselekedetiért magasztalni: g *Si non Voluntate male facimus, nemo objurgandus est omnino aut monendus. quibus sublatis, Christiana lex, & disciplina omnis Religionis auferatur necesse est.* Mely bizonyságnak erejét igy jobban meg-értyük. Mert, merő bolond az, a'ki másnál abba törekedik dorgálásával, intésével, tanitásával, a' mit tudva túd hogy amaz nem cselekedhetik: ugymint,ha az vakot kisztetné hogy lássonj az sántát, hogy ne tepeczkéllyen;az bolondot, hogy eszével éllyen. Ha azért mi-nékünk Keresztyéneknek,nincs arra szabad akaratunk,hogy Lutheristák vagy Calvinisták légyünk: bizony tehetetlen bolondok az Vj Prædikátorok, midőn könyvekkel és beszédekkel minket az magok vallására kisztetnek, a' vagy az magok halgatóit Istenes életre intik.

II. Azzal bizonyít Sz.Agoston: Mert,ha Szabad akaratunk nem vólna, soha semmi bűnt nem cselekedhetnénk. Mivelhogy abban senki nem vétkezik, a' mit szabad akarat-szerént nem cselekeszik: h *Vsqueadeò Peccatum voluntarium est malum,ut nullo modo sit peccatum, si nonest voluntarium. Et quoniam peccari dubium non est, nec hoc quidem dubitandum video, habere animas Liberum voluntatis arbitrium.* Ereje ennek az bizonyságnak igy jobban ki-tetczik: A' ki hagymázban fekszik, vagy meg-bolondul, vagy álmában fenn jár, nem vétkezik, ha ollyat mivelis, a' mit más bűnnélkül nem mivelne: ugymint, ha annyát arczul veri, &c. ha azért nékünkis csak annyi szabad választásunk vagyon mint ezeknek,mi sem vétkezünk

a *Deut.30. v.19.*
b *2.Reg.24. v.12.*
c *Eccl.15.v. 14.17.*
d *Actor.5. v.4.*
e *1.Corin.9. v.1.4.*
f *Eccl.31.v. 10.*
g *Aug.tō.1. de Vera relig.cap.14. Id.Epi.46. Et tō.7.de Grat.& Liber. arb.c.1.*
h *Aug.loc. cit.de Vera rels.&Tō.6. lib.cōt. Fortunat. disp. 2. Tō.1.de Li. arbitr.lib.2. cap.1.*

semmi dolgainkban. Végezetre,magunkban meg-tapasztallyuk,hogy akaratunk-szerént, mikor tetczik, irunk; mikor tetczik, egyeb dologban foglallyuk magunkat. Annak-okáért, noha Luther elein azt tanitotta,hogy, a mindenek el-végezett kételenségből léfznek: de az Augustai Confessio meg-engedi,hogy, b azokban szabad választásunk vagyon, mellyeket okosságunk meg-foghat. Calvinus, bezzeg parasztabbúl beszél: Mert leg-először meg-engedi, hogy az Szabad akarat az embernek természetihez tartozó dolog: c de ezt, ugymond, az bűn-miatt el-veszettük. Az-után azt vitattya, d hogy,csak neveis az Szabad akaratnak, dógleletes: azért ő ezt emliteni sem akarja. Végezetre, sok helyen irja: e hogy, az ember mindeneket kételenségből cselekeszik. Ennek, az embereket barommá változtató oktalanságnak, az Sz. Irásból semmi egyéb szint nem adnak az Atyafiak, hanem csak azokat az helyeket emlitik, mellyek minket elégteleneknek mondanak az jóra, ha Istentúl nem segittetünk. De majd meg-érted, hogy ezek szépen egybe illenek a' mi Szabadságunkal.

Masodik Igazság. Noha az emberben Szabad akarat vagyon: de ez, magán elégtelen, az Istennek törvényének bé-tellyesitésére, és az Igazuláshoz-való készűletre; hanem az Christus érdeméért adatott malaszt és segétség szükséges minden üdvősséges jóra. Ezt végezte Pelágius-ellen az Arausicánum és Milevitánum Concilium. Ezt tanittyák az Theologusok Sz.Tamással egyetembe, *Prima Secundæ, Quæst. 109. artic.4. §.6. 7.8.* Végezetre, ugyan ezent illyen szókkal magyarázza az Tridentomi Gyülekőzet: f *Si quis dixerit, Hominem suis Operibus, quæ vel per humanæ naturæ, vel per Legis doctrinam fiant, absq; divinâ per IESVM Christum gratiâ posse justificari coram DEO: anathema sit. Si quis dixerit, Ad hoc solum Divinam gratiam per IESVM Christum dari, ut facilius homo juste vivere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per Liberum arbitrium, sine gratia utrumq; possit, sed ægrè ac difficulter: anathema sit. Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atq; ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, ac pœnitere posse sicut oportet, ut ei Iustificationis gratia conferatur: anathema sit.* Ebből ki-tetczik, mely hazugúl fogják reánk az Lutheristák, g hogy mi az embernek Szabad akarattyát, csak magán, az Christus malasztyanélkúl elégségesnek mondgyuk az Istenes cselekedetekre.

Ezt az meg-magyarázott Igazságot, Sz.Pál Apostol tanittya,midőn azt irja: h hogy, magunktúl elégségesek nem vagyunk, még csak az jó gondolatrais, hanem, Istentúl vagyon minden elégségünk. Isten az, ugymond, i a' ki mi-bennünk az Jó akaratot, és az véghez-vitelt szerzi. Eo cselekeszik mindeneket mindenekben, *1.Corinth.12.v.6.* Es mind ezeket azzal fejezi-bé: hogy, az emberben nincs oly jó, mellyet nem vőtt vólna, *1.Corinth.4.v.7.* mivelhogy k nem maga az ember, hanem az Istennek malasztya cselekeszik ő-velle egyetembe: l és az Sz.Lélek Vr Isten segíti a' mi gyarlóságunkat. mert mi csak azt sem tudnók,mit kellene az Istentúl kivánnunk. Christus Vrunk ugyan ezent jelenti, midőn azt mondgya: m hogy, ő-hozzá senki nem járul kűlőmben, hanem ha az

a *Verba supra,fol.339. 214.*
b *Verba habes supra,fo. 339.*
c *Calv.li.1. cap.15.n.8.*
d *Calv.li.2. cap.2.n.8.*
e *Supra,fol. 379.*
f *Trident. Sess.6. Can. 1.2.3.*
g *Supràfol. 374.*
h *2.Corin.3. v.5.*
i *Philip. 2. v.13.*
k *1.Cor.15. v.10.*
l *Rō.8.v.26.*
m *Joan. 6. v.44.46.*

Atyátul ugyan vonattatik. Es miképpen az *a* szőlő-veszsző semmi jó gyümölcsöt nem teremthet ha az tőkén nem marad: ugy az emberek sem mivelhetnek semmi jót, ha ő-benne nem maradnak, és ő-tőlle erőt nem vésznek. mert én-nálamnélkül, ugymond, semmit nem cselekedhettek. Mely mondást magyarázván Sz. Agoston, imigyen szóll: *b* Nem mondgya, hogy én-nállamnélkül kevesét, a'vagy nehezen cselekedhettek; hanem azt beszélli, hogy ugyan semmit sem cselekedhettek, ugy annyira, hogy *c* IESUST sem emlithetünk az Sz. Léleknélkül. Továbbá, egyéb helyekennis az Sz. Irás azt mondgya: hogy, *d* az Istentül vagyon nékünk minden jó ajándékunk. *e* Eo kezdi, és véghezis ő viszi mi-bennünk az Iót. Vgyan ezent jelenti az Sz. Irás, midőn azt tanittya: hogy az Isten az, a'ki meg-téríti az embert, *Psal.84.v.5. Thren.5.v.21. &c.* és midőn az embert csak magán az nedvességnélkül-való földhöz hasonlittya, † mely, ha Egi harmattal nem öntöztetik, gyümölcstelen marad; sőt az bűnben merült embert, ugyan Hóltnak nevezi, *Luce 15.v.32. Epheſ.2.v.1.* mert semmiképpen az Igazulásra magán nem mozdulhat.

A'ki azért e'dologban meg nem akar csalatkozni, el nem kel ezta' Két dolgot egymástul szakasztani: tudni illik, hogy, az emberben Szabad akarat vagyon; de azért az Istennek Malasztyanélkül nincs annyira-való ereje Szabad akarattyának, hogy üdvösséges Iókat mivelhessen. Mely dologrul igy szóll Sz. Agoston: *f Fides Catholica, neq; Liberum arbitrium negat, ſive in vitam malam, ſive in vitam bonam: neq; tantum ei tribuit, ut ſine Gratiâ DEI valeas aliquid, ſive ut ex malo convertatur, ſive ut in bono perſeveranter proficiat.* Annak-okáért, a'mi Szabad akaratunk ollyan, mint az mely ember hoszszu betegségben ugy el-gyöndett, el-szakaszkodott, hogy noha magán le-dőlhet, de sem fel nem kelhet, sem nem járhat kűlömben, hanem ha valaki nagy erővel fel-emeli és vezeti őtet. Ennek az betegnek, ha készen vagyon embere a'kitül fel-emeltessék, és mégis veszteg akar heverni, igazán mondhattyuk, hogy Szabad akarattya-szerént poshad az ágyba. mert, noha maga erejével fel nem emelkedhetik, de vagyon kinek fel-emelni, ha maga sem restelkedik. Azonképpen, a'mi Szabad akaratunk, *g* magától esik az bűnben és veszedelemben; de maga erejével fel nem kelhet, és az Isten törvényének ősvényin elő nem mehet; a'mint meg-bizonyitók. Mindazáltal, szabadságunkban vagyon, hogy az Istennek segétségével éllyünk, és jót cselekedgyünk, mivelhogy az Kegyelmes Isten, mindenkor kész a'mi segétségünkre. Ezt önnönmaga jelenti, midőn azt mondgya: hogy, napott-napestig nyujtva tartya kezeit hozzánk, *Iſai.65.v.2. Rom.10.v.21. Proverb.1.v.24.* ajtónkon áll's zörget, *Apocal.3.v.20.* mindeneket akar üdvözíteni, *1.Tim.2.v.4. 2.Pet. 3.v.9. Tob.3.v.22. Ezech.18.v.23.cap.33.v.11.* Senki arra ne vessen, ugymond az Sz. Irás, *h* hogy Istenen múlt el dolga. Mert, ha magunkon el nem múlik dolgunk, *i Manus tua deducet me, & tenebit me dexsera tua:* az Istennek keze tartani-fog és vinni minket. Es *k* nincs senki ez világon, kinek nem nyujtana világosságát, mellyel az bűnnek setétségéből kivezesse őtet. Vgyanis, ha minden üdőben készen nem volna az

a *Joan. 15. v.5.*

b *Aug.tō.7. li.1.de Gratia Chriſti, cap.29.*
c *1.Cor.12. v.3.*
d *Jac.1. v. 17.*
e *Philip.1. v.6.*
† *Pſal.142. v.6.*

f *Auguſt. Epiſt.47.*

g *Suprà,fol. 380.*

h *Eccli.15. v.11.*
i *Pſal. 138. v.10.*
k *Job 25.v.3 Joā.1.v.9.*

Istennek segitsége, mellynélkül hallád hogy semmi jót nem cselekedhetünk, lehetetlen vólna a'mi meg-térésünk, és Istenes életünk. igy, pedig az meg-téréstül-való paranesolatokis, mind heába-valók vólnának.

Mivelhogy pediglen az Vr Isten ugy akarja segiteni gyarlóságunkat, hogy üstökünknél-fogva ne erőltessen, az embernek szabad akarattyán áll, ha meg-vetié, vagy foganatoson vészi az Istentül nyújtott malasztot. Ezt az Sz. Irásból tanullyuk; mely azt adgya-előnkben, hogy az Isten megakarja téríteni az embert; de az emberek akarattya ellene-áll, és el-mulattya a'mit kellene cselekedni: *a Quoties volui congregare, & noluiſti.* b *Vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis.* c *Vocavi, & renuiſtis.* d *Expandi manus meas ad populum contradicentem mihi.* Annak-okáért, *e* veszedelmünket csak szinte magunknak tulajdonithattyuk. Mert, a'kik *f* hivataloſok az megkészittetett lakodalomra, és nem akarnak el-menni, magoknál egyébre nem vethetnek ha üresen maradnak. Es bizonyára, ha az embernek akarattyán nem állana, hogy az Istennek malasztyával üdvösségesen éllyen; heába intene minket oly gyakran az Vr Isten, *g* hogy ő-hozzá térjünk: *h* szűvünket meg-ujitsuk: *i* az régi emberből ki-öltőzzünk. Végezetre, miképpen az erőtlen embert mikor kézen fogva viszik, nem szinte ugy vonszák mint az dögöt, hanem ő-magais munkálkodik: azonképpen az Ió cselekedetben, *k* nem csak mint egy tőke ugy vonatik az ember, hanem az Istennek malasztyával eggyűtt, az Szabad akaratis munkálkodik. Sz. Pál tanitása ez: ki nyilván irja: hogy nem ő-maga cselekeszi a'Iót, hanem az Istennek malasztya ő-vélle egyetembe: *l Gratia DEI mecum.* Mely mondást imigyen magyaráz Sz. Agoston: *m Id eſt, non ſolus, ſed Gratia DEI mecum. ac per hoc, nec Gratia DEI ſola, nec ipſe ſolus, ſed Gratia cum illo.* Ennek-fölötte, az Sz. Irás számtalanszor mondgya: hogy, az Isten segit minket az jóban, *Rom.8.v.26.* minketis Istennek segető társainak, *1.Corinth.3.v.9.* munkásoknak, *Matth.20.v.8.* épitőknek, és plantálóknak, *1.Cor.3.v.6.& 10.* nevez az Sz. Irás. Ezekre az helyekre nézvén Sz. Agoston, imigyen ir: *n Adjuvari non poteſt, niſi qui ſponte aliquid conatur. quia non ſicut in lapidibus inſenſatis; aut ſicut in eis, in quorum natura voluntatem rationemq; non condidit, ſalutem noſtram DEVS operatur in nobis.*

Harmadik Igazság: Ezzel az Vr Christus érdeméből adatott segitséggel, az ember ugy meg-tarthattya az Istennek parancsolatit, hogy ezek-ellen semmit ollyat ne vétcsen, mellyel az Isteni szeretetet el-veszesse, és az kárhozatot érdemellye. Ezt az Vj Tanitók vastagon tagadgyák; mint eléb *o* fel-jegyzők. De bizonyságunk e'dologban önnönmaga az Vr Isten: I. Azt mondgya: hogy, *p* Valakiben az Isteni szeretet vagyon, az meg-tartya az Törvényt. mert az Törvénynek bé-tellyesitése az Szeretet. Vrunkis ezent jelenti: *q* Valaki engemet szeret, meg-tartya az én Parancsolatimat. *r* Az szeret engemet, (ugymond) a'ki meg-tartya az parancsolatokat. mivelhogy, ez az Istennek szereteti, *ſ* hogy az ő parancsolatit meg-őrizzük. Másutt ismét azt olvassuk: hogy, Valaki az Istent nem szereti, halálban lakozik, és az Istent nem es-

a *Matth.23. v.37.*
b *Actor.7. v.51.*
c *Prover.1. v.24.*
d *Rom.10. v.21.*
e *Oſea 13. v.9.*
f *Math.22. v.3. Luc.14.v. 16.*
g *Zach.1.v. 3.4.*
h *Ezech.18. v.31.*
i *Coloſſ.3. v.9.*
k *Merè paſſivè ſe non habet: Logi alogi,fol.98.*
l *1.Cori.15. v.10.*
m *Aug.tō. 7. de Grat. & Lib.arbi. cap.5.*
n *Aug.tō.7. lib 2.de Peccator. meritis, cap.5.*

Tridēt. Seſ. 6.cap. 11. & Can.18.
o *Suprà,fol. 205.*

p *Rō.13.v.8.*
q *Joā.14.v. 15.23.*
r *Ibid.v.21.*
ſ *1.Joā. 5.v. 2.3.*

méri; *Ioan.3.v.14.cap.4.v.8.* Azt kérdem azért az Atyafiaktul: Vagyoné valaki az élő emberek-kőzőtt, ki az Istent szereti, vagy nincsen? Ha vagyon: Tehát oly emberis találtatik, a'ki meg-tartya az Istennek törvényét. mert eggyűtt jár az Szeretet, és az Parancsolatok meg-tartása. Hogyha senki sincs ez földőn, a'ki szeretné az Istent: Tehát minnyájan veszedelemnek fiai az élő emberek, és az Istent nem esmérik. E'hez hasonló bizonyságot támaszthatunk az Sz.Pál mondásából; hogy, *Rom. 2.v.13.* azok igazittatnak Isten-előtt, kik az Törvényt cselekeszik. Azért, vagy egy Igaz ember sincs ez világon, a'vagy bizony az Istennek parancsolattyát cselekedhetik és cselekezikis nagy sokan. II. Valaki azt mondgya, hogy esméri az Istent, és az ő Parancsolatit meg nem tartya: hazug az, és igazság ő-benne nincsen, ugymond Sz.János. Ha azért senki az Luther Prædikátorok-kőzzűl meg nem tarthattya az Istennek törvényét: bizony, mind eggyig hazugok, és igazság nincsen ő-bennek. Azért, a'kinek esze vagyon, azok-után nem indúl, a'kikben tudgya hogy nincs Igazság. III. Sz.János azt mondgya: *a* hogy, az Istennek parancsolati nem nehezek. Vrunkis, az maga *b* Igáját és terhét, kűnyűnek nevezi. Vallyon, mint lehet kűnyű 's nem nehéz, ha el-viselhetetlen somma? IV. Az Sidóknak adott Törvénytűl azt mondgya az Vr Isten: hogy, nincsen az ember-fölőtt: *c Mandatum quod ego præcipio tibi hodie, non est supra te.* Bizony, igenis fölőttünk vagyon, ha az Istennek segitségével sem érkezűnk ennek meg-tartására V. Szent Pál Apostol; válogatásnélkűl mondgya: hogy, mindeneket meg-cselekedhetik annak erejével, a'ki őtet vastagittya: *d Omnia possum in eo, qui me confortat.* VI. Sokszor az Sz.Irásban azt olvassuk, némely Istenfélő emberekrűl: hogy, Minden parancsolatokat bé-tőltőttenek: *e Sicut præceperat DEVS Moysi, ita præcepit Moyses Iosuæ: & ille universa complevit: non prætériit de universis mandatis, ne unum quidem Verbum.* f *Erant Iusti ante DEVM, incedentes in omnibus mandatis & Iustificationibus Domini, sine querela.* g *Inveni David, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* h *Non declinavit ab omnibus quæ præcepit ei, cunctis diebus vitæ suæ: excepto sermone Vriæ Hethæi.* i *Sequutus est me in TOTO CORDE.* k *Non fuit similis (Iosiæ,) qui reverteretur ad Dominum OMNI CORDE suo, in TOTA Animâ sua, & in VNIVERSA virtute sua.* l *Servavi mandata tua, & testimonia tua!* m *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Ezek-kőziben számlálható amaz Isiu, kinek midőn Vrunk azt mondotta vólna, hogy ha üdvőzűlni akar, tarcsa-meg az Parancsolatokat: Azt felelé; hogy, ezeket isiuságátul fogva meg-tartotta. Es hogy senki ebben őtet meg ne jegyezné, utánnaveti az Evangelista; hogy *n* Vrunk reá tekinte és szereté őtet. Kit, bizony, gyűlölni kellett vólna, ha igazat nem mondott vólna. VII. Az régi Sz.Doctorok ezent tanittyák, és szép okokkalis bizonyittyák. Mert, igen fogyatkozott ereje vólna (ugymond Sz.Agoston) az Istennek, kinek fogadása tartya, *o* hogy azt cselekeszi, hogy az ő Parancsolatiban eljárjunk, ha az embert reá nem birhatná az Törvénynek meg-tartására. Es nē csak az ő Kegyességéhez nem fér, hogy *p* őrők kárhozatnak fenyí-

1.Ioan. 2.v. 4.

a *Ioan. 5. v.3.*
b *Math.11. v.30.*
c *Deut.30. v.11.*
d *Philip.4. v.13.*
e *Iosuæ 11. v.15.*
f *Luc.1.v.6.*
g *1.Reg.13. v. 14. Actor. 13. v.22.*
h *3.Reg.15. v.5.*
i *3.Reg.14. v.8.*
k *4.Reg.23. v. 25.*
l *Psal.118. v.168.*
m *Ib.v.101.*
n *Marc.10. v. 21.*
o *Ezech.36. v. 27.*
p *1. Cor.6. v.10.cap.15. v.50.*

téke-alatt ollyat parancsollyon, a'kire nem érkezűnk: de Igazsága sem szenvedi, hogy valakit azért meg-bűntessen, a'mit el nem távoztathatott, sőt a'miben semmit nem vétett. mivelhogy abban senki nem vétkezik, a'mit el nem kerűlhet. De hallyad az Sz.Agoston szavait: *a His, atq. hujusmodi aliis innumerabilibus testimoniis, dubitare non possum, nec DEVM aliquid impossibile homini præcepisse; nec DEO ad opitulandum & adjuvandum, quò fiat quod jubet, impossibile aliquid esse.* b *Nec impossibile aliquid potuit imperare, qui Iustus est; nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui Pius est.* c *Quis peccat in eo, quod caveri nullo modo potest?* d *Execramur eorum blasphemiam, qui dicunt Impossibile aliquid homini à DEO esse præceptum.* Végezetre: Akarnám érteni az Atyafiaktul, Mellyik parancsolatot nem tarthattyák-meg? Azté, hogy hamissan ne eskűdgyenek? hogy ne parázználkodgyanak? Lássák hol marad tisztességek, ha fejekre azt kiáltyák, hogy ők feleségestűl gyermekestűl ezt meg nem tarthattyák. Ha pedig csak némely Parancsolatok lehetetlenek, ugymint, az Vágyodásrul és kévánásrúl adatott tilalom: Mutassák-meg, hol tanittya az Sz.Irás, hogy Két-féle Törvények vannak; tudni illik, lehetetlenek, és lehetségesek? és hol választya-meg az Irás, mellyik Törvény légyen lehetséges, mellyik nem? Aztis fejcsék-meg, Mint kellyen meg-fojtani amaz *Atheista* szabadságra-vivő gondolkodásokat, mellyeket mondék ez-előtt *e* hogy fakadoznak természet-szerént az Törvényben álmodott lehetetlenségből.

Ez-ellen csak azt vetik az Atyafiak: hogy, *f* Nincs oly igaz ember, a'ki sokban nem vétkeznék. mert még az Igazis *g* hétszer botlik napiában. Ennek-fölőtte, Vrunk azt parancsollya: *h* hogy, ha mindeneket meg-cselekeszűnkis, azt mondgyuk, hogy haszontalan szolgák vagyunk. Végezetre, Sz.Péter mondgya: *i* hogy, az Törvénynek igáját, se a'mi Atyáink, se mi el nem birjuk. azért, *k* ha itíletben mégyen velűnk az Vr Isten, senki ő-előtte nem igazul.

De bizony, ezek semmit ellenűnk nem viaskodnak. Mert, Legelőszőr: Bár ugy légyen, hogy senki bűnnélkűl ne találtassék: ebből egyéb nem következik, hanem hogy, az emberek, a'mit meg-tarthatnának sem tartyák-meg. Mert, a'miképpen Sz.Agoston fel-jegyzi, † Külömb kérdés az, ha meg-tarthattyaé ember az Törvényt; és ha meg-tartyaé? Abból, hogy meg-nē tartya, nem következik hogy meg nē tarthattya. Más az: hogy, az Sz.Irás azokrul az Vétkekrűl szóll, mellyeket másutt *l* szálkának, *m* Csőpűnek, *n* apró Szúnyogoknak nevez; ugymint, az hivolkodó beszédekrűl és gondolatokrul, az hertelen indulatokrul, mellyek valami részből meg-előzik az embernek okosságát; az csuffságban ejtett hazugságokrul, &c. Az egy Bódog Asszonyt ki-választván Sz.Agostonnal, *o* nincs bezzeg senki, a'ki valamiben effélébē meg nē útkőznék. nem azért, hogy oly vétek találtatnék, mellyet el nē távoztathatnánk; hanem, hogy a'mi gyarlóságunk oly vígyázásban nem marad, *p* hogy ezektűl magát meg-ója. De ezek fel nem bontyák az Isteni szeretetet. Haszontalan szolgának akkor kel magunkat mondanunk, ugymond Eudvőzítőnk, *Cùm feceritis omnia*, midőn meg-cselekeszűnk mindeneket, vala-

Gal.5. v.21. Ephe.5.v.5.

a *Aug.tō.7. li.2. de Peccator. meritis,cap.6.*
b *Tō.10.Ser. 61.de Tempore.*
c *Tom.7.de Natura & Grat. c.67.*
d *Serm.191. de Tempore.*

e *Supra fol. 206.*

f *Eccl.7.v. 21. Iac.3. v. 2. Psal.31.v.6.*
g *Prov.24. v.16.*
h *Luc.17.v. 10.*
i *Actor.15. v.10.*
k *Psal.142. v.2.*
† *Aug.tō.7. li.2. de Peccator. meritis,cap.6.*
l *Luc.6. v. 41.*
m *1. Cor.3. v. 12.*
n *Math.23. v.24.*
o *Aug.tō.7. de Natu.& Grat.ca.36.*
p *Singulos defectus vitare potest.*

mivel tartozunk. Tehát nem azért mondatunk haſzontalanoknak, hogy valamit meg nem cſelekedhetnénk; hanem azért, hogy az Iſten tőllünk ſemmi haſznot nem véſzen, mint mi az ſzolgáktul. Sz. Péter, lehetetlennek mondgya az Tőrvény meg-tartáſát : de meg-magyarázza, mi módon; tudni illik, az Chriſtus malaſztyanélkűl. Iólehet ugyis érthetyűk az Tőrvénynek el-viſelhetetlenſégét, a' mint † némely Bűnők megbocſáthatatlanoknak mondatnak, mert igen nehezen nyernek bocſánatot. Az Sz. Dávid mondáſát, ennek-előtte * meg-magyarázók.

† *Math.12. v.32.*
* *Supra, fol. 747.*

MASODIK RESZE.

BIZONYOS LEHETE EMBER AZ MAGA IGAzúlásárúl és Eudvőſségérűl.

Concil. Trident. Seſſ. 6. cap. 9.

SEnki kőzzűllűnk az Iſtennek irgalmaſſágárul, az ő igéretinek igazſágárul, az Chriſtus Erdemének véghetetlen kincſérűl, az Sacramentomok erejérűl nem kételkedik : Hanem, azt bizonnyal, és minden félelemnélkűl hiſzűk; hogy az Vr Iſten, Sz. Fiának érdeméért, az ő-hozzátérő bűnősőket, Atyai kegyeſſéggel fogadgya, bűnőknek bocſánattyát adgya, és ha néki † mind végig híven 's igazán ſzolgálnak, az őrők dűcsősſégnek koronájával meg-ajándékozza. Ennek-fölőtte azt tanittyuk: hogy, űdvősſégűnk meg-nyeréſérűl, és Iſtennek hozzánk-való ſzerelmérűl, ſenkinek kétſégben nem kel eſni : hanem, az Iſteni ſzolgálatbanvaló ſerényſégűnk-mellett, tekélletes jó Reménſéggel kel ſzűvűnket bátoritanunk, és az Iſtennek Irgalmaſſágára nézvén, ebben az Reménſégben, őrvendetes ſzűvel kel nyugodnunk : *a Domino ſervientes, Spe gaudentes. b Gloriamur in Spe gloriæ filiorum DEI.* Mely jó Reménſég, annál tekélleteſb bennűnk, mentűl ſzorgalmatoſban forgódunk az Iſteni ſzolgálatban. mert azoknak lehet nagy Reménſégek, ugymond Sz. Pál, a' kik Iſtennek hiven ſzolgálnak : *c Qui bene miniſtraverunt, gradum bonum ſibi acquirent, & multam Fiduciam. d Si iniquitatem abſtuleris, tunc non timebis. e Fiducia magna eſt coram ſummo DEO Eleemoſyna, omnibus facientibus eam.* Vgyanis, *f* a' mí dicſekedésűnk, jó lelki eſméretnek bizonyſágából árad; melyben dicſekedűnk, ugymond Sz. Pál, *g* az Iſten fiai dűcsőſſégének reménſégében. Miképpen azért, a' kik tudgyák, hogy amaz vétkekben hevernek, mellyekrűl *h* irja Sz. Pál, hogy a' kik ezeket cſelekeſzik, Iſtennek ſzinét nem láttyák; méltán rettegnek, és kűlőmben Reménſégek nem lehet, hanem ha bűnőkből az Iſtenhez térnek : azonképpen, a' kit nem furdal lelki eſméreti, és ſemmit magában ollyat nem talál, mellyel itilhetné, hogy ki-eſett Vrának kedvéből, annak bezzeg nagy bizodalma lehet, az Iſtennek hozzája-való ſzerelmérűl; a' mint világos ſzókkal irja Sz. Iános : *i Si cor noſtrum non reprehenderit nos, Fiduciam habemus ad DEVM.*

Ezek helyén maradván, Két Mondáſban foglaltatik az Római Eccléſiának tanitáſa, az Eudvősſégnek, és Igazulásnak el-vételérűl:

Első : Az Iſtennek kiváltképpen-való jelenéſenélkűl, ſenki kőzzűllűnk tellyeſſéggel bizonyos nem lehet az maga űdvősſégérűl. Ezt azzal bizonyittyuk : Mert, noha az Vr Iſtennek fogadáſiban hiba nem lehet, és főldre ſem eshetnek az ő ſzavai, mellyekkel az Válaſztottaknak őrők dűcsősſéget igirt : de ezek az ő igireti, bizonyos határ és ok-alatt adattanak, tudni illik, ha mí az Iſtennek híven ſzolgálunk, és mind végig az hivſégben maradunk : *a Factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ. b Qui perſeveraverit uſq; in finem, ſalvus erit.* Annak-okáért, mikor Vrunktűl kérdeſzkednének, Mint juthaſſon ember az dűcsősſégre? Azt felelé : *c* hogy az Páranczolatok meg-tartáſával. mert, nem az űdvőzűl, a' ki őtet urallya, *d Sed qui facit voluntatem Patris mei* : hanem a' ki az Atyának akarattyát téſzi. Sz. Pális azt mondgya : *e* hogy, ki-vágatnak, a' kik meg nem maradnak az tekélleteſſégben. Mely mondáſt magyarázván Arany-ſzáju Sz. Iános, imigyen ſzóll : *f Non dicit, Si permanſeritis in Fide : ſed, ſi permanſeritis in Bonitate; hoc eſt, ſi feceritis, quæ Divinæ bonitati digne correſpondeant. Non enim SOLA Fide opus eſt.*

Ez igy lévén, valaki űdvősſégérűl bizonyos, annak minden bizonnyál kel tudni, hogy, a' mit Iſten az ember réſzérűl kiván, abban ő meg nem fogyatkozik; az az, hogy az Iſtennek tőrvénye-ſzerént rendeli életét, és az tekélletes jámborſágban végig meg-marad. Mert az Vr Iſten, nem egyebeknek igirte az dűcsősſéget, hanē cſak a' kik ezekbē híveknek találtatnak. Ezeket pedig ſenki nē tudhattya kűlőmben, hanē ha az Iſten ujonnan lőtt jelenéſſel bizonyoſſá tenne valakit. mint ki-tetczik abból, hogy ſokan, a' kik egy-ideig jól és igazán viſelték magokat, ki-eſtenek az Igaſſágból, és végre az hitetis el-veſztették; mint erről ſok helyen bizonyſagot téſzen az Sz. Irás : *g Hi ſunt, qui ad tempus credunt. h Currebatis bene; quis vos impedivit, Veritati non obedire? i Diſcedent quidam à fide. k Quidam appetentes erraverunt à fide. l Semel illuminati, rurſus prolapſi ſunt. m Amittentes bonam conſcientiam, naufragaverunt circa fidem.* Bizony, Simon Mágusrul azt mondgya az Sz. Irás : hogy, hitt, és meg-kereſztelkedett, *Actor. 8. v. 13.* de azért ugyan el-kárhozott, *ibid. v. 20.* Amaz Miklós Diáconus, tellyes vala Sz. Lélekkel, mikor az gondviſeléſre válaſztaték : *n Viros ſeptem, plenos Spiritu ſancto, & ſapientiâ :* de végre *o* Iſten-előtt utálatos Éretnekſéget kezde. Azonképpen irja Szent Pál : hogy, *p* Hymenæus, Alexander, Philétus, *Naufragaverunt circa fidem, à veritate exciderunt;* ki-eſtek az igaz Hitből. Sálamonis azt irja : hogy, *q* ſokan pokolba temettettek, kik ez főldőn éltekben Igazaknak látczottanak. Mivelhogy azért, a' mi egy emberen meg-történhetett, máſonnis meg-eshetik; és az Vr Iſten tenéked, vagy énnékem Privilégiomot nem adott, mellyel ki-vőtt vólna az tőb emberek rendiből, és bizonyoſſá tőtt vólna, hogy ugy nem járhatunk a' mint egyebek jártak : méltán parancſollya Sz. Pál, válogatáſnélkűl mindeneknek; hogy, a' kik fenn-állanak, meg-láſſák hogy el ne eſſenek, mert Talam az Iſten minketis el-vét mint egyebeket : *r Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. ſ Tu fide ſtas : noli altum ſapere; ſed time, ne FORTE nec tibi parcat.* Sőt magárúlis azt mondgya : hogy, *t* Né-Talam máſnak prædikálván, maga el-vész. Bizony, a' mit Kereſztyén

a *Rom. 12. v. 12.*
b *Cap. 5. v. 2.*
c *1. Tim. 3. v 13.*
d *Job 11. v. 14. 15.*
e *Tob. 4. v. 12.*
f *1. Corin. 1. v. 12.*
g *Rō. 5. v. 2.*
h *1. Cor. 6. v. 10. cap. 15. v. 50. Gal. 5. v. 21. Ephe. 5. v. 5.*
i *1. Joan. 3. v. 21.*

a *Hebr. 5. v. 9.*
b *Matt. 24. v. 13.*
c *Matth. 19. v. 17.*
d *Matth. 7. v. 21.*
e *Rom. 11. v. 22.*
f *Chryſoſt. homil. 19. ad Rom.*
g *Luc. 8. v. 13.*
h *Gal 5. v. 7.*
i *1. Tim. 4. v. 6.*
k *1. Tim. 6. v. 10.*
l *Heb. 6. v. 4. 5.*
m *1. Tim. 1. v. 19.*
Vide ſupra, fol. 536. & ſeq.
n *Act. 6. v. 3.*
o *Apoc. 2. v. 6. 15.*
p *1. Tim. 1. v. 19. 2. Tim. 2. v. 17.*
q *Eccl. 8. v. 10.*
r *1. Cor. 10. v. 13.*
ſ *Rom. 11. v. 20.*
t *1. Corin. 9. v. 27.*

hittel vallunk, † azt TALAMMAL, és kéteſſen nem hiſzſzük. Azért Sz. Pál, TALámra nem vethette, és félelmeſſé nem tehette a' mi üdvöſſégünket, ha ezt oly bizonyoſon kel hinnünk, minthogy Iſten vagyon, menyorſzágban. Es ha az emberek-közöttis bolondſág vólna, valakit oly dologgal fenyegetni, mellyet lehetetlennek eſmér, bizony, Sz. Pál ſem rettegtetne minket az veſzedelemmel, ha tuttunkra vólna, hogy el nem veſzhetünk. Hogy azért ſok dolgokat rövid ſommában foglallyunk; azt, a' mit az Iſten meg-jelentett, és az Crédóbannis mondunk, bizonnyal tartozunk hinni: tudni illik, hogy az Vr Iſten örök dücsöſſéget készitett azoknak, kik végig hívek néki. és igy, mind magunkrul 'ſmind egyebekrül egy-aránt hiſzſzük, hogy, Ha miis jól végezzük pállya-futáſunkat, el-veſzük az koronát. De ſem az Crédóban, ſem ſohult az egéſz Sz. Iráſban, * egy ſzó nincſen arrul, hogy Te, vagy En, mind végig az jóban maradunk: hanem, az igéret köz mindeneknek; válaſztaſt pedig az téſzen közöttünk, hogy Némellyek az Iſtennek malaſztyával be-töltik az *Conditiót* és okot, mellyet az Iſtennek fogadáſa kiván, és végig futnak: Némellyek pedig ki fáradnak az futáſból, és az igirettülis ki-rékeſztetnek, noha ſenkinek homlokára nem irták, meddig fog az futáſban menni. Az Iſtenis azt paranſollya, hogy félelemmel és rettegéſſel kereſſük üdvöſſégünket; *a Cum metu & tremore, veſtram ſalutem operamini.* *b In timore, incolatus veſtri tempore converſamini.* *c Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui DEVM.* Okát pedig ennek az Félelemnek, Sz. János meg-mondgya: *d* Mert moſt, ugymond, minnyájan Iſtennek fiai vagyunk: ezután mik léſzünk, még ki nem tetczett. maga, bizony, ki-tetczett vólna, ha oly bizonnyal tudnók hogy üdvözülünk, mint tudgyuk hogy meg-hólt Chriſtus érettünk. Más okát azt adgya az Bölcs: mert, ha ma jól vagyon dolgunk, hólnap mint léſzen, nem tudgyuk: *e Ne glorieris in craſtinum, ignorans quid ſuperventura pariat dies.* Bezzeg, Sz. Péteris azt hiſzi vala, hogy, ha mind ez világ meg-tagadnáis Vrunkat, ö ugyan helyt állana: de láddé, mely hamar meg-eſék? Ki lehet tehát bátorſágos tellyes életérül? Miképpen azért nyilván-való Eretnek vólna, a' ki azt beſzéllené; hogy, Talám Chriſtus meg nem hólt; a'vagy, a' ki félve és rettegve hinné, hogy Chriſtus fel-támadott: azonképpen Sz. Pált meg nem menthetnök, midön Talámra vonſza, és félelmeſſé téſzi üdvöſſégünknek meg-nyeréſét, ha immár errül minket az Iſten bizonyoſſá tött vólna. Sz. Agoſtonnakis e' dologrul ſzép ſzavait hallók *f* ennek-elötte.

Calvinus külömbet tanit; mint ez-elött *g* hallók. és az Ezechiel Proféta mondáſa-ſzerént, *h* vánkoſt varr az ö kedven-tartott fiainak fejealá, biztatván azokat üdvöſſéggel a' kik nem üdvözülnek. Mert azt akarja, hogy kiki-mind az maga üdvöſſégét ugy higgye, mint hiſzi hogy Chriſtus el nem kárhozik. Ebből az biztatáſból, ſokakra tellyeſedik az Salamon mondáſa: hogy, tiſzta latrok lévén, oly bátrak, mintha tellyeſek vólnának minden tekélleteſſéggel: *i Sunt impii, qui ita ſecuri ſunt, quaſi juſtorum facta habeant.* En, bizony, eléggé nem csudálkozhatom rajta, mint légyen az, hogy Sz. Pál nyilván irja, *k* hogy az Réſzegeſek, ſzit-

koſok,

† *Supra, fol. 92. 318.*

* *Vide ſupr. fol. 418.*

a *Philip. 2. v. 12.*
b *1. Petr. 1. v. 17.*
c *Job 31. v. 23.*
d *1. Joan. 3. v. 2.*
e *Proverb. 27. v. 1. Tbrenor. 4. v. 5. Enutriti in Croceis, amplexãtur ſtercora.*
f *Aug. ſupr. fol. 609.*
g *Supra fol. 214.*
h *Ezech. 13. v. 18.*
i *Eccli. 8. v. 14.*
k *1. Cor. 6. v. 10. cap. 15. v. 50. Gal. 5. v. 21. Ephe. 5. v. 5.*

koſok, paráznák, ragadozók, Iſten orſzágát nem birják: mindazáltal, az Calvinus biztatáſára, egy nyilván-való gyilkos, hamis-hitü, fajtalan, kóborló, ſzitkos, Hajdu vagy kicſoda, oly bátran vitattya, hogy ötet régen bé-iktatták minden *Contradictio* nélkül meny-orſzágban, és ennek ſzabad uraſágában vagyon; mintha csak minap hozta vólna alá menyorſzágból az *Pura ſtatutoria* levelet. Bizony, az Calvinus tanitáſának fondamentomi ſzerént, máſſal biztathatnák magokat, valakik az Római Eccléſiátul el-ſzakadtanak: azzal, tudni illik, hogy minden bizonnyal ki-rekeſztetnek meny-orſzágból. Mert az Sz. Irás bizonyoſſá tött minket arrul, hogy az † Szeretetnélkül, és az Iſten Törvényének meg-tartáſanélkül, ſenki Meny-orſzágban nem mégyen. Az Lutheriſta és Calviniſta vallás pediglen, el-hitette az el-vált Atyafiakkal, hogy * ök Semmit, az az, ſem kicſint, ſem nagyot, az Iſtennek Törvényében meg nem tarthatnak. Tehát, bizonyoſon hihetik, hogy mind-eggyig pokolra vettetnek, ha az régi Igazſágra nem térnek.

Es ha ſemmi egyéb erőſſégünk nem vólnais az Calvinus hamiſſága ellen, csak a' maga mondáſából fel-forgathattyuk minden tanitáſát. Mert, midön azt vetette vólna maga-ellen, hogy, Sokan, a' kik magokrul efféle bizakodáſban vóltak (az az, Calviniſták vóltak,) el-eſtek, (az az, vagy Cathólicuſſá, vagy néha Törökkéis lőttek, a'vagy réſzegſégekben gyilkos és fajtalan ſzándékokban meg-ölettek,) és el-veſztek. Kiből meg-tetczik, hogy hamis hitek vólt: mert külömben eſett az dolog, hogy ſem a'mint ök hittek.

Calvinus itt azt feleli: † hogy, ezek ſoha ſem hitték üdvöſſégeket, noha nékik ugy tetczett hogy hiſzik. mert annyi rejteke vagyö az ember ſzűvének, hogy, maga ſem véſzi ember eſzébe mint csallya-meg magát. és gyakran azt alittya, hogy ök is egy az Válaſztottak-közzül; maga ſemmi ſincſen benne. Ez igy lévén, nem csak bizonytalan az Calviniſtáknál minden bizakodás: de kételkedhetnekis, ha eſzek vagyon, magokrul, hogy talám az ö vélekedéſekis csak merö csalárdſág, mint tudgyák hogy ſokan efféle bizakodás-mellett pokolra vettettek. Azért félö, bizony, hogy ugy ne járjanak, mint a' ki magát biztattya vala, * hogy ö gazdag, és nem ſzükölködik ſemmi-nélkül; maga mezítelen sült kúldús vala.

De vallyon's mivel ſzínlik az Calviniſták, ezt az vakmerö bizakodáſt? I. Azzal: mert, *a* A' ki hiſzen's meg-kereſztelkedik, üdvözül. En hiſzek, ugymond, 's megis kereſztelkedem. Tehát üdvözülök. II. *b* Valamit Kérünk az Iſtentül, meg-adatik nékünk, *Luc. 11. v. 10.* Mi pedig, ugymond, kérjük az üdvöſſéget. III. Sz. Pál abban bizonyoſnak mondgya magát, *c* hogy ötet az Iſtennek ſzeretetitül ſemmi el nem ſzakaſzthattya. Miis tehát bizonyoſok vagyunk.

Ezek, bizony, igen gyenge oſzlopok ily magas éppülethez, melynek az Egbe kel emeltetni. Mert, Elsöben: Eo-maga meg-magyarázza az Sz. Lélek, minémü Hitnek kel annak lenni, a' mely üdvözit, *d* tudni illik, élö és Szeretet-által munkálkodónak; a' mint ez-elött fel-jegyzök. Ez pedig az Hit, eggyütt jár az Iſten törvényének meg-tartáſával, mint

az

† *Supra, fol. 761.*

* *Supra, fol. 205.*

† *Verba habes ſupra, fo. 251.*

* *Apoc. 3. v. 17.*

a *Marc. 16. v. 16.*
b *Confeſſ. Helvetica, art. 10. in fine.*
c *Rom. 8. v. 38. I.*
d *Supra, fol. 757.*

az Sz. Irásból hallók. mert, a' hol az Szeretet vagyon, ott találtatik az Isten parancsolatinak meg-tellyesitéseis. Ha azért az Calvinistákban nem találtatik az parancsolatok bé-tőltése: bizonyosok lehetünk, hogy az a' Hit sincs bennek, melyről szóll a' mi Vrunk. Ennek-fölötte, ugy üdvözül a' kiben ez a' Hit vagyon, ha végig meg-marad ebben; a' mint Christus Vrunk szavaiból értők. Tehát, ha szinte tudnáis most an valamely Calvinista, hogy ő-benne eleven Hit vagyon: de ha az Istentől *Assecuratoriája* nincsen, hogy ugy nem jár, mint sokan,* kik az Hitet el-veszteték, ugyan nincs helye az bizakodásnak. De mivelhogy ez-előtt bővségesen meg-magyarázók, mint kellyen érteni az Hitről adatott igireteket; nem szükség errül többet szóllanunk. Másodszor: Könyörgöttek azokis, kikről Sz. Iakab irja, hogy, † Kérnek, de semmit nem nyernek, mert nem jól kérnek. Azért, hogy az Sz. Irás mondáſit egybe-hozhassuk, eszünkben kel tartanunk, a' mit ez-előtt * nem egy helyen mondánk: hogy ez illyen igireteket, bizonyos mód és ok-alatt kel érteni; tudni illik, ha azokbannis meg nem fogyatkozunk, mellyeket az Isten kiván mi-tőllünk. Ha pedig Sz. Pálhoz akarják magokat tenni az Atyafiak, ám ottan higgyük-el, hogy, valamit az Sz. Irás Sz. Pálrul mond, azok minden Calvinista emberhez férnek; csak eléb taniteſanak-meg minketis, mikor ragadtattak az harmadik égben az Calvinisták? Iólehet, Sz. Pál csak ugy mondgya hogy az maga állapattyárul bizonyos, a' mint ugyan azon helyen bizonyosnak mondgya lenni magát, hogy az Rómaiak Istennek szerelmében vannak: *a Certus sum de vobis, quoniam pleni estis dilectione.*

Masodik Mondás: *b* Ittez földön, senki azt bizonnyal nem tudhattya, hogy ő az Istennek kedvében és szerelmében vagyon, hanem ha az Isten ezt kiváltképpen-való jelenésből meg-jelenti néki. Bizonyittyuk ezt:

I. Sz. Ióbrul az Vr Isten bizonyságot tőn, *c* hogy, igaz, Isten-félő ember vala: mindazonáltal azt mondgya magárul, hogy ő nem tudhattya az maga ártatlanságát; és ha az Isten ő-hozzá jőé, a'vagy el-távozik tőlle: d *Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam.* Azt meri mondani Sz. Iób: *e* hogy, tellyes életében ötet az ő szüve nem vádolta; azért, *f* ha törvényben hinnák, sem félne: és mégis az emberi itiletnek fogyatkozására tekintvén, bizonnyal nem tudhattya maga ártatlanságát. Mert, az Sz. Pál mondáſaként, a' ki semmiben maga vétkét nem tudgya, sem lészen azzal igazzá: g *Nihil miki conscius sum: sed non in hoc justificatus sum.* Es jóllehet emberi mód és vélekedés-szerént tudhatta őis, mint szinte Sz. Dávid, *h* mikor az Isten ő-hozzá jött kegyelmes malasztyával: de minden bizonnyal, ennek sem tudott végére menni.

II. Sz. Dávid azt mondgya: hogy, az ember ő-maga sem vészi eszében sok titkos vétkeit: *i Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.* mivelhogy az egy Isten-kivül, senki meg nem visgálhattya az ember szüvének rejtekit, *Hierem. 17. v. 9.* Ebből ki-tetczik, hogy, igen bizony-

talan

Simõ Mag° credidit, Baptizatus est: tamen periit. Act. 8. v. 13. 20.

II.

†*Jac. 4. v. 3.*

* *Supra fol. 756. 694.*

a *Rom. 15. v. 14.*

b *Cõcil. Trident. Sess. 6. cap. 9.*

c *Job 1. v. 8.*

d *Job. 9. v. 21. & 11.*

e *Job 27. v. 6.*

f *Job 13. v. 18.*

g *1. Cor. 4. v. 4.*

h *Psal. 100. v. 2. Intelligam quando venies ad me.*

i *Psalm. 18. v. 13.*

talan az embernek maga ártatlanságarul való itileti. Mely dolgot sokszor jelenget az Sz. Irás, midőn fülünkben rágja, hogy az ember gyakorta meg-csalattatik az maga dolgairul-való itiletben: *a Est via quæ videtur homini Iusta, novissima autem ejus ducunt ad mortem. b Omnis via viri, recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus.* Bezzeg az *c* Farisæusis azt itili vala, hogy immár mind bé-nyelte az Szentséget: de az Istennek kűlőmb itileti lön felőlle. mert, az Sz. Pál mondása-szerént, *d* a' ki magát valaminek itili, hamar meg-csallya magát: azért magárúl sem mér itiletet tenni az Választott edény, mivelhogy ő-nállánál fényesseb szemei vannak az Istennek, a' ki ötet meg-itili: *e Sed neq; meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.* Sz. Iob pedig azt mondgya: *f* hogy, minden cselekedetiben rettegett, tudván, hogy az Isten el nem szenvedi az vétket: *g Semper enim, quasi tumentes super me fluctus, timui DEVM.* Mind ezek arra tanitnak, hogy akármely szemes légyen az ember, és akármely tapogatva járjonis, vagyon min rettegjen, mert meg-csalatkozhatik gyakorlatossággal.

III. Salamon azt irja: hogy, *h* vannak igaz és bölcs emberek: és mindazáltal, nem tudgya az ember, ha szeretetrejé méltó, vagy gyűlölségre, *Sed omnia in futurum servantur incerta:* hanem mindenek jövendőre tartatnak el-rejtve: Az Sidó bőtű-szerént szórul szóra igy vagyon: *Etiam amorem & odium non sciens homo, omnia ad facies eorum:* az Szeretetet és gyűlölséget nem tudgya ember, mindenek előttők vannak; az az, meg-valik az-után, mert még eléb vagyon, a' hol az meg-esmérszik, ha, tudni illik, szeretetben vagyoné vagy gyűlölségben. Itt csak az Igazakrul vagyon emlekezet: *Sunt Iusti.* mert az nyilván-való bűnősök, tudhattyák hogy ők gyűlölségre méltók mikor vétkeznek. Nem csak azt mondgya pedig Salamon, hogy ez világi dolgoknak folyásából senki nem tudhattya maga állapattyát, mivelhogy jóknak és gonoszoknak kőz, mind az jó 's mind az gonosz szerencse: de egy-általlyába mondgya, hogy ezek mind előttünk vannak, és el-titkoltattak. Vgyan ezent erősíti, a' mit másutt emlit Salamon: *i Quis potest dicere, mundum est cor meum; purus sum à peccato?* Ki mondhattya azt, ugymond, hogy, tiszta az én szüvem; meg-tisztittattam az bűntül? Ezt mondhatná minden Lutherista, ha igaz hitből tudná, hogy ő az Istennek kedves fia.

IV. Mikor az Irás szóll az igazulásrul, ugy tetczik hogy, az Istenhez-való térésnek és pœnitentia tartásnak-utánnais, kétessé 's bizonytalanná tészi, az ember bűneinek bocsánattyát. és azt mondgya: hogy, ha ember Pœnitentiát tart, Talám az Isten meg-bocsáttya bűneit: *k Pœnitentiam age, si Fortè remittatur tibi. l Omnes clament ad Dominum: convertatur vir à via suâ malâ, & ab iniquitate; Quis scit, si convertatur & ignoscat DEVS? m Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu, planctu, & scindite corda vestra: Quis scit, si convertatur & ignoscat? &c. n Peccata eleemosinis redime, Forsitan ignoscet DEVS.* Nem kétes, hanem bizonyos dolog, hogy az Irgalmas Isten meg-bocsáttya az igazán meg-térő és Pœnitentia-tartó ember vétkét. Azért, mikor Talámra veti az Irás az Pœnitentia-tartó em-

a *Prov. 14. v. 12. ca. 16. v. 25.*

b *Proverb. 21. v. 2.*

c *Luc. 18. v. 14.*

d *Gal. 6. v. 3.*

e *1. Cor. 4. v. 3.*

f *Job 9. v. 28.*

g *Job 31. v. 23.*

h *Eccli. 9. v. 1. Ungarica versio Molnari, fœdè hunc locum turpavit.*

i *Prov. 20. v. 9.*

k *Actor. 8. v. 22.*

l *Jone, 3. v. 8. 9.*

m *Joël. 2. v. 12.*

n *Daniel. 4. v. 24.*

berek bűnének bocsánattyát,azt akarja jelenteni: hogy,oly szűvből nem igyekezhetűnk az Pœnitentiára, hogy félelemnélkűl leheſſűnk az bocsánatrul. Mert, noha az Istennek igíretibe és kegyelmeſſégébe kétſégűnk nincſen : de azon retteghetűnk, hogy talám a' mi réſzűnkrűl valami fogyatkozás eſett,és nem oly tiſzta's tellyes pœnitentiát tartottunk,a'mint kivántatnék. Ezen okon mondgya Salamon : hogy, az meg-bocſátott vétekrűl ſem lehetűnk félelemnélkűl : *a De propitiato peccato, noli eſſe ſine metu.* Meg nem máſollya az Isten, a' mit egyſzer meg-engedett; b *Dona DEI ſunt ſine pœnitentia*: de mivelhogy, ha ſzinte ő Sz. Felſége valamely bűnt meg-engedettis, minket arrűl nem tűdóſitott,mint Dávidot Náthán-által : ez-okon illik, hogy félelemnélkűl ne legyűnk.

a *Eccli.5.v. 5.6.*
b *Rom. 11. v.29. 2.Reg.12.v. 13.*

V. Senki bizonyos nem lehet, hogy bűnei meg-bocſáttattak , hanem , a' ki bizonyoſon tudgya, hogy az Istennek parancſolatit bé-tellyeſitette, és ezek-ellen Halálos vétekben nem eſett. Ez ki-tetczik az fel-vetett fondamentomból. Mert, Isteni ſzeretetnek kel abban lenni, a' ki meg-igazul, mivelhogy az Szeretetnélkűl halálnak fia az ember. A' ki pedig ſzereti az Istent,béis tőlti az Tőrvényt. Tehát, valaki tudhattya, hogy ő kedvében vagyon az Istennek , aztis bizonnyal tudgya, hogy az Istennek tőrvényét meg-tellyeſiti. Az Lutheriſták pedig magok vallyák : hogy,ſenki kőzzűlők bé ſem tőlti,'s bé ſem tőltheti az Parancſolatokat. Tehát, bizonyoſok nem lehetnek az magok igazuláſárul. sőt inkáb, bizonyoſok lehetnek benne, hogy az Istennek átkában,és az veſzedelemnek torkában vannak.

Suprà, fol. 761.

VI. Eo-magok ſem tagadgyák az Atyafiak: † hogy,ha az mi Igazuláſunkhoz ſzűkſégeſek az jó Cſelekedetek, ſoha bátorſágoſok nem lehetűnk Igazuláſunkrul. mert (az Atyafiak tanitáſa-ſzerént) az ember vétkezik, még az jó cſelekedetekbennis. Annak-okáért, cſak az egy Hit-által akarják meg-nyerni az Igazſágot. Mivelhogy azért ennek-előtte * meg-bizonyitók, és Sz. Pális nyilván irja; † hogy az Parancſolatok bé-tellyeſitéſe ſzűkſéges az Igazuláshoz : kővetkőzik, hogy az Atyafiak itíleti-ſzeréntis, ſenki bizonyos nem lehet az maga Igazſágárul. noha ókis (mint a' kik hagymázban fekűſznek) a' mit nem látnakis, tettetik hogy láttyák.

Suprà, fol. 205.

† *Ita Libr. Cõcord. cit. Suprà,fol. 213.360. Luther, fol. 212.*
* *Suprà,fol. 360.753.*
† *Rom.2.v. 13.*

VII. Ha bizonyoſok lehetűnk Igazuláſunkrul, mivelhogy az *Crédóban* hiſzſzűk az Bűnnek bocſánattyát, és az Vr Istenis gyakorta fogadáſt téſzen errűl : Tehát ugyan ezen okokért űdvőſſégűnkrűlis bizonyoſoknak kellene lennűnk. Meg-mutatók pedig ez-előtt, hogy az űdvőſſég dolga, az mi gyarlóſágink-miatt igen félelmes. Vgyanis,ha a' maga űdvőſſégét Kereſztyén hittel kellene embernek el-hinni: ſoha cſak egy Kereſztyén ſem kárhoznék. mert hamis nem lehet, a' mit egyſzer ember Kereſztyén hittel vallott.

☞

Az Régi Sz. Doctorokis velűnk egy értelembe vannak : De hogy egyebekrűl ne ſzőllyunk, hallyad Sz. Agoſtont: † *Quantumlibet Iuſtitiâ præditus ſit homo : cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipſe non videt, inventatur eſſe culpandum.*

† *Aug.tõ.7. lib.de Perfectione Iuſtitiæ, Reſponſ. 19.*

Luther,

Luther, és az ő hivei azt tanittyák: *a* hogy, nem cſak bizonyoſok vagyunk a' mi Igazſágunkrul, de sőt cſak ſzinte azzal az hittel nyerűnk Igazuláſt Isten-előtt, mellyel hiſzſzűk hogy Isten irgalmas nékűnk. Bizonyittyák ezt, I. Mert az *Crédóban* vallyuk, Bűnűnk bocſánattyát. Ha azért az Hit ki-rekeſzt minden kételkedéſt, nem ſzabad ſenkinek ebben akadozni. II. Sz. Pál Apoſtol irja : *b* hogy, az Szent Lélek bizonyſágot ád nékűnk, hogy Istennek fiai vagyunk. Máſutt azt irja: *c* hogy, az Hívek meg-eſmérik, minémű ajándékot vőttek. *d* Tudgyák, hogy ő-bennek lakozik Christus. Mi azt jól tudgyuk, *e* ugymond Sz. Iános, hogy az halálból, életre vitettűnk.

a *Suprà,fol. 213.*
b *Rõ.8.v.16.*
c *1.Corin.2. v.12.*
d *2.Cor.13. v.5. Joan.14.v. 20.*
e *1.Joan.3. v.14.*

Itt Leg-előſzőr, az Lutheriſták abban nagyot vétnek, hogy cſak ezt az magok űdvőſſégérűl-való bizakodáſt akarják űdvőſſéges hitté tenni. maga ſohult az Sz.Irásban egy ſzó nincs arrul,hogy illyen hit kivántaſſék az űdvőſſégre : Hanem, midőn Sz.Pál azt mondotta vólna, *f* hogy az Hitnélkűl Isten kedvében nem lehetűnk, megis magyarázza,minémű Hit kivántatik az Igazuláshoz : Hinni kell, ugymond, hogy vagyon Isten; hogy azoknak meg-fizet, a'kik néki ſzolgálnak; *g* hogy ő teremtette ez világot, &c. Máſutt, minek-utánna azt irta vala, hogy , Abrahám hitből űdvőzűlt,meg-magyarázza micſodát hitt; *h* tudni illik,hogy igíreti-ſzerént,az magtalan Aſzſzonynak fiat adhat Isten: *i* és Iſákból megſzaporithattya az ő maradékát, ha ſzinte ezt ő meg-áldozzais. Ismet, annak igíri az űdvőſſéget az Sz. Irás, a' ki hiſzi hogy Christus fel-támadott, *Rom.10.v.9.* hiſzi, *k* hogy Iesus az meg-igírt Messiás. Vrunkis, mikor Hitet kivánt azoktul, a' kikkel jót akart cſelekedni, azt kérdette; ha Hiſziké, hogy meg-cſelekedheti a' mit tőlle kérnek? *Matth.9. v.28.* Ennek-fölőtte:ha ez vólna a' Kereſztyén hit,hogy ember magárúl elhiggye,hogy,ő Istennek kedvében vagyon: valaki tudva vétkeznék,mindgyárt hitetlenné változnék. mert akkor,a' mikor az bűnt téſzi, nem cſak nem hiſzi az maga Igazſágát, de sőt bizonnyal tudgya, hogy az Istennek haragját érdemli.

f *Hebr. 11. v. 6.*
g *v.3.*
h *Rom. 4. v.21.*
i *Hebr.11. v.9.*
k *1.Joan.5. v.1. Hæc fuit fides Petri laudata, Matth.16. v.16.*

De felellyűnk-meg az Atyafiak Bizonyſágira. Előſzőr azért,Minden kétſégnélkűl hiſzſzűk, valamit az Isten meg-jelentett nékűnk. az többi kőzőtt aztis, hogy az Vr Isten meg-bocſáttya az igazán meg-térő embernek bűnét. De az *Crédóban*, ſem Te, ſem En, nevezet-ſzerént nem emlittetűnk,hanem cſak kőzőnſégeſen az Bűnnek bocſánattyárul téſzűnk valláſt. Azért, ſzinte mint nem tartozom, hogy téged Meg-igazúltnak higgyelek : ugy azt ſem tehetem Hit ágazattyává, hogy én űdvőzűlők. Vgyanis,a' mit az *Crédóban* hiſzűnk,azt mindennek kőzőnſégeſen kel hinni. Senki pedig nem tartozik azt hinni én-felőllem hogy űdvőzűlők,vagy hogy meg-igazúltam,mivelhogy az *Crédóban*, én-róllam nevezet-ſzerént nincs emlekezet. Azért,az *Crédónak* ágazattyában, cſak *in Genere*, kőzőnſégeſen arrul téſzűnk valláſt; hogy, az Bűnnek bocſánattya adatik mindennek , valaki az Istentűl ſzabott módon Bűneiből ki-tér. Azt mondgyák az Atyafiak:hogy, ezt az Eordőgis hiſzi. Nagyot árt. Vallyon, azt nem minden bizonnyal tudgyaé az Eordőg, † hogy egy Isten vagyon?

☞

† *Jac.2. v. 19.*

nem hiszié, hogy Christus meg-hólt, és halálával az Eordőgőt meg-győzte? Mi tehát, ezeket ne higgyűké, hogy az Eordőggel ne láttassunk egy nyomba járni? Nem okoskodik, a'ki effélékbe tőri fejét, hanem esztelenkedik, és káromkodik.

NOTA.

Továbbá, noha azt tanittyuk, hogy ember nem tudhattya minden bizonnyal az maga üdvősségét és Igazulását: de azért nem mondgyuk, sem tanittyuk, hogy az ember őrőkké kételkedgyék az maga állapattyárul. Mert közönségesen, azt mondgyuk Kételkedni valamely dologrul, a'ki egy-felé sem hajol, és azt sem itíli hogy ugy, s'azt sem hogy nem ugy; hanem csak haboz és függőben marad. Ezt, bezzeg, az kételkedést, nem javallyuk, sem tanácsollyuk. sőt, mint ártalmas dolgot, tilkolyuk: Hanem, a'mint elébbis† említém, midőn embert lelki esméreti nem vádollya, meg-nyugodgyék, és fiúi bizodalőmal 's bátorsággal itéllye, hogy az Isten ő-néki kegyelmes Attya, ki az ő bűneit, Sz. Fiának vére-húllásáért meg-bocsátotta, és az üdvősségbennis részesiti: De azért, ezt oly bizonyosnak ne tarcsa, mint az Hit ágazatit: és minden félelmet ki ne rekesszen. mert történhetik, hogy ugy jár *a* mint az Farisæus, ki magának heába kedveskedék. mert végin tetczik-meg minden dolog: *b In fine hominis, denudatio operum illius.* mivelhogy nem mind szép Isten-előtt, a'mi nékünk szépnek tetczik: *c Non enim, qui se commendat, ille probatus est, sed quem DEVS.* Azért, mindenkor azon kérhettyük Istenünket, hogy a'mi *d* titkos vétkeinktül tisztitcson-ki minket. és a'Mi-atyánkbannis könyőrgűnk, hogy meg-bocsássa bűnünket. maga, bizony, ezen nem kellene kérnünk ő Sz. Felségét, ha immár bizonyosok vólnánk, hogy megbocsáttatott minden bűnünk.

† *Suprà, fol. 764.*

a *Luc. 18. v. 14.*
b *Eccl. 11. v. 29.*
c *2. Cor. 10. v. 18.*
d *Psal. 18. v. 13.*

Az Sz. Irásnak elő-hozott mondási, A'vagy azt tanittyák, hogy igaz Keresztyéni hittel meg-foghattyuk, mely nagy Ajándékokat adott az Vr Isten az emberi nemzetnek, mellyek-közzül egy az Bűnnek bocsánattya: A'vagy azt jelentik, hogy az Hivek, midőn lelki esméretek jó bizonyságot ád nékiek, noha nē szinte ugy mint az Hitnek ágazatit, de azért emberi mód-szerént, elég bizonnyal tudhattyák, és bátran hihetik, hogy őket az Vr Isten kegyelmében fogadta: A'vagy, hogy az Isten részérül bizonyosok vagyunk, hozzánk-való kegyelmességérül; és *Conditionaliter*, ollyan ok-alatt, ha mi-tőllünk hiba nē esik, Keresztyén hittel tudhattyuk, az Bűnnek bocsánattyát. Ebből az Hitből származik, hogy midőn minket semmiben nem furdal lelki esméretünk, nagy bizodalommal Atyánknak kiálthattyuk az Istent. Vgyan ezen formán kel azokatis az régi Sz. Atyákat érteni, kik az mi Igazulásunknak és üdvősségünknek bizonyos-voltát gyakran forgattyák. Mert, bezzeg, az Isten részérül mind bizonyos az, a'mit ő meg-igirt. de minthogy az ő igíreti oly ok-alatt vannak, ha magunktul fogyatkozás nem lészen az meg-parancsolt dolgokban: félő, bezzeg, az mi-magunk részérül, hogy fogyatkozás ne essék, és cserbe ne maradgyunk.

HARMADIK

HARMADIK RESZE.

ISTEN-ELEOTT ERDEMESEK AZ HIVEK Ió Cselekedeti.

AZ mi Szőszédink, ittis, mint egyéb viszsza-vonásbā, űtik vétik az dolgot, és vagy csak enyelegni és kőtődni akarnak velünk, vagy nem értik kikkel és mirűl beszélnek. Mert, a'mint ez-előtt † hallók, meg-engedik az Lutheristák, hogy, mind ez világi 'smind az más világi jutalmat érdemelnek az Hivek jó Cselekedeti: csak azt kivánnyák tőllünk, a'mit (majd meg-érted) őrőmest vallunk; tudni illik, hogy az Bűnnek bocsánattyát magunk érdeméből ne várjuk. Calvinus szavaitis fel-jegyzők, * mellyekben azt mondgya: hogy, az őrők bódogságot érdemlik az Hivek jó Cselekedeti. Ha ezekben meg-állanak, mi kell egyéb nékünk? De mivelhogy az ő dolgok habozás, tétovázás, és egy nyőban nē állando csávargás; szőllyunk fondamentőból ittis az dologhoz.

† *Suprà, fol. 330. 362.*

* *Suprà, fol. 419.*

Calv. li. 3. c. 15. n. 2. nomen Meriti detestatur.

Két dolog kivántatik a'hoz, hogy valamely Cselekedetet Erdemesnek mondhassunk lenni: Eggyik az: hogy, a'kitűl érdemlűnk, adós légyen, és az Bérnek, vagy jutalomnak meg-fizetésére kőteleztessék. Mert az Küldús, és az napi munkás-kőzőtt, ez a'kűlőmbség: hogy, noha tartozunk irgalmasan cselekedni az szegénnyelis: de értekűnk és akaratunk-szerént, hol egynek 's hol másnak, néha többet 's néha kevesebbet adhatunk; az Béresnek pedig, érdeme és szegődsége-szerént kel fizetnűnk. Második az: hogy, képes, méltó, és az munkához illendő légyen az Bér. Mert, ha ki egy kapa-vágástul annyit kivánna, mint az napi-munkátul, igazán mondanák hogy érdeme-fölőtt kiván, és hogy meg nem érdemlette az mit néki adtak.

Non ex necessitate. 2. Cor. 9. v. 7

Ezek igy lévén, Két dolog szűkséges, hogy valaki az Istentűl valamit érdemellyen.

Elősző: Szűkség, *a* hogy Istennek kedvében és szerelmében légyen, az igaz szőlő-tőben Christusban bé-óltatott légyen a'ki érdemel. mert kűlőmben, az embernek cselekedeti, nē méltók az Istentűl adādó koronára. Ezt tanittya az Tridentomi Győlekőzet illyen szókkal: *b Christus IESVS, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipsos Iustificatos jugiter virtutem influit. quæ Virtus, bona eorum Opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur. & sine qua, nullo pacto DEO grata & meritoria esse possunt.* Sz. Pál Apostolis bizonyittya: *c* Ha szeretet nincs, ugymond, bennem, semmit nem használ, bár minden jószágomat az szegények közzé osztszamis. Holott Sz. Pál nem tagadgya, a'mit ez-előtt *d* Cornélius és Nabuchodonozor példájából meg-mutatánk; tudni illik, hogy, a'ki bűnben, sőt ugyan Pogányságban vagyonis, az adakozás-által Istennek kegyelmességéhez készittetik: hanem, azért nevezi hasznontalannak az adakozástis; mert, ha Istennek szerelmében nincsen a'ki adakozik, az bódogságban semmi jutalma és bére nincs ennek az sárkodásnak. Más helyennis azt mondgya Sz. Pál: *e* hogy ha Istennek fiai vagyunk, örő-

a *Ita S. Thomas, t. 2. qæst. 112. art. 2.*
b *Trident. Sess. 6. c. 16.*
c *1. Cor. 13. v. 3.*
d *Suprà, fol. 751.*
e *Rō. 8. v. 17.*

kősiis vagyunk : de ugy, ha tűrűnk. mert az világi szenvedések,nem elég méltók az kövétkezendő dűcsősségre. Holott Kettőt mond Sz.Pál : Eggyiket azt; hogy, magán az világi szenvedésekben, ninscen elegendő méltóság az bódogságra. Másikat azt : hogy, mindazáltal ha Chriſtuſsal tűrűnk, vélle-eggyűtt meg-dűcsőittetűnk, mivelhogy ő fiai vagyunk. *a* Tehát,magán az Ió Cselekedetek, nem vólnának elégségesek az bódogságnak meg-szerzésére, hogy ha Istennek kedves Fiától, és az Sz. Lélek Istennek malasztyából nem származnának. Vgyan ezent jelenti Sz. Iakab,midőn az *b* Eletnek koronáját,az Isten Szeretőknek irja hogy igirtetett. Mely dologrul Sz.Agostont hallyad: *c Nulláne igitur sunt Merita Iustorum? Sunt planè,quia Iusti sunt : sed ut Iusti fierent, Merita non fuerunt.*

Másodszor : Hogy Istentűl érdemelhessűnk, kivántatik azis, hogy az Isten, mint szegődött szolgainak,fogadást tégyen az munkásoknak,és jutalmat igírjen. Ez abból ki-tetczik:Mert; *d Merces non imputatur secundùm Gratiam, sed secundùm Debitum* : a'kinek munkáért fizetnek; nem ingyen, hanem adósságból adgyák az bért. *e Meritis enim tanquam ex debito, merces convenit.* Es midőn Sz.Pál az Igazakat jutalommal biztatván, imigyen szóll : *f* Nem hamis az Isten, hogy el-feletkeznék szenvedéstekrűl;istennek kötelességét jelenti,Bérűnk fizetésére. Holott azért, sem adósságba, sem kötelességbe nem eshetik kűlőmben az Vr Isten, hanem csak az maga saját igiretivel : nyilván kövétközik, hogy embernek Erdeme sem lehet kűlőmben ő-nálla, hanem ha az maga kedves jó akarattyából,arra kőti igaz igiretivel magát az Felséges Vr Isten, hogy heába nem haggya, hanem képes jutalommal meg-elégiti 's fizeti az emberek munkálkodását. Mely dolgot, szépen tanitott Sz. Agoston illyen szókkal : *g Donator est indulgentiæ : Debitor coronæ. Vnde Debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid DEVS? Ecce videmus, quia tenet eum Debitorem Paullus: Reddet mihi justus Iudex. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? unde tibi debet? quid ei dedisti? quis prior dedit illi, & retribuet ei? Debitorem Dominus ipse se fecit : non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepisti : sed, Redde quod promisisti. h Debitor factus est nobis: non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergo modo possumus exigere, ut dicamus; Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti : & hoc tu fecisti, qui laborantes juvisti.*

Ezeket fondamentomul vetvén : az jó Cselekedetek Erdemérűl illyenképpen tanitunk :

I.

Elősző́r : Senki az egy Közbe-járó Chriſtus-kivűl,az Meg-igazúlást, Bűnnek bocsánattyát, és az örők kárhozatnak fel-szabaditását nem érdemelheti : Hanem, az Tridentomi Conciliumnak tanitása-szerént, *i* Ingyen,csak az Chriſtus érdeméből, nyerjűk Bűnűnk bocsánattyát,Igazulásunkat,és az örők kárhozattul meg-szabadulásunkat. Ezt bizonyittyák azok az Szent Irások, mellyekkel *k* meg-erősitők, hogy az embernek Igazulása, ingyen,és ajándékból esik. Azért, mi szónk, a'mit Sz.Agoston ir: *l Gratia præcessit Meritum tuum. non Gratia ex merito, sed Meritum ex gratia. Nam si Gratia ex merito: emisti, non gratis accepisti.* Eo-magok sem tagadgyák az idegen Atyafiak; hogy, soha az bűnnek bocsánattyát,és

az

a *Iustificati, digni sunt vitâ: 2.Thess. 1. v. 5. Luc. 20. v. 35. Apoc. 3. v. 4*

b *Iac. 1. v. 12. ca. 2. v. 5.*
c *Aug. Epist. 105. sub initium.*

d *Rom. 4. v. 4.*
e *Aug. tō. 7. lib. 2. contra duas epist. Pelag. ca. 8.*
f *Hebr. 6. v. 10.*

g *Aug. tō. 8. in Psal. 83. sub finem.*

h *Tō. 10. Ser. 16. de verb. Apost. init.*

i *Verba habes supra fo. 329. 340.*
k *Supra fol. 748.*
l *Aug. tō. 10. Serm. 15. de verb. Apost. sub init.*

az Igazuláſt, magunk érdemének nem tulajdonitottuk; mint az magok szavából ez-előtt † fel-jegyzettűk. noha,mikor kedveknek tetczik, más * kűlőmbet kennek reánk, hogy inkáb gyűlőltethessenek.

Masodszor: Az Meg-igazúlt,és Isten kedvében ingyen bé-fogadtatott ember, az Chriſtus érdeméből származott jó Cselekedetivel, mennyei Koronát, és bódogságban öregbűlést érdemel. Azért, az mennyei dűcsősség,nem csak ugy adatik az Istenes életű embernek mint fiúi örőkség, hanem ugyis mint jó bajnaknak, és pállya-futónak bére,és jutalma. Ezt minek-előtte meg-bizonyitsuk, jussón eszűnkben a'mit ez-előttis *a* mondánk Sz.Pál Apostollal : mihent az Isten valakit kedvében fogad, és fiává választ, annak *b* mindgyárt kőzi 's igazsága vagyon mint Atyai örőkséghez, az bódogsághoz. Es miképpen az Keresztség után meghólt kisdedek, érdemnélkűlis űdvőzűlnek : azonképpen, ha mindgyárt halála történik az öreg embernek, mihent meg-igazul, bár semmit érdemest ne cselekedett légyenis, meny-országban juthat. De mindazáltal, ha mi jót cselekeszik az Igazulás-után, azt az Vr Isten fogadása-szerént meg-fizeti. Ezt bizonyittyuk :

I. Az Sz.Irás sokszor mondgya : hogy,az más világon azt arattyuk, a'mit most vetűnk.és, kinek-kinek az maga cselekedeti mértéke-szerént, jóval vagy gonoszszal fizetnek: *c Tu reddes unicuiq; juxta opera sua.* *d Filius hominis venturus est in gloria Patris: tunc reddet unicuique secundùm opera.* *e Vnusquisq; Propriam mercedem accipit, secundum suum laborem.* *f Quæ seminaverit homo, hæc metet. Bonum autem facientes, non deficiamus, tempore enim suo metemus.* *g Ecce venio: merces mea mecum est, reddere unicuiq; secundùm opera sua.* Ha tellyességgel haszontalan az Ió cselekedet az bódogságnak meg-nyerésére, és semmi tekintet erre nem lészen : bizony,nem látom,miért kellyen az Cselekedethez mérni az fizetést. Hogy azért munkánk-szerént leheſſen az fizetés, mint az Gonosz cselekedettel pokolt érdemlik az elveszendők, ugy az Ió cselekedeteknekis érdemeseknek kel lenni az bódogságnak meg-nyerésében. Azért biztattya Sz.Pál az Híveket: hogy,bővelkődgyenek minden jóban,mert nem lészen haszontalan munkájok: *h Abundantes in omni opere Domini semper; scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino* : hanem tellyes derék dűcsősséget szereznek minékűnk: *i Momentaneũ tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus OPERATVR in nobis.* Az dűcsősségben-való kűlőmbségis, *k* egyebűnnen nem származik,hanem abból : hogy, *l* a'ki szűkőn vét, keveset arat.

II. Az aitatos Kegyességnek, mind itt 'smind a'más világon igíretivannak: *m Pietas ad omnia utilis, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Es nem csak azt olvassuk, hogy Vsurát ád Istennek,a' ki adakozik, *Proverb. 19. v. 17.* hanem ugyan azt irja Sz. Pál ; hogy az Istent Irgalmassággal érdemellyük magunknak: *n Talibus enim hostiis promeretur DEVS.* és az Irgalmasság, helyt szerez mindennek, érdeme-szerént: *o Misericordia faciet locum unicuique, secundùm Meritum operum suorum.*

III. Az Sz.Irás, Bajnakoknak, és pállya-futóknak nevez minket: az dűcsősséget pedig, az igaz Birótul igazság-szerént adatott Koronának:

Bonum

† *Supra, fol. 354. n. 3.*
* *Illo fol. 354.*

a *Supra, fol. 754.*
b *Ro. 8. v. 17. Gal. 4. v. 8. 1. Petr. 1. v. 3.*

c *Psal. 61. v. 13.*
d *Math. 16. v. 27. Rom. 2. v. 6.*
e *1. Cor. 3. v. 8.*
f *Gal. 6. v. 8.*
g *Apoc. 22. v. 12.*

h *1. Cor. 15. v. 58.*
i *2. Cor. 4. v. 17.*
k *1. Cor. 15. v. 41.*
l *2. Cor. 9. v. 6.*
m *1. Tim. 4. v. 8.*
n *Heb. 13. v. 16.*
o *Eccl. 16. v 15. Corruptum nō esse locū, Vide Bellar. Tom. 1. de Scriptura.*

a 2.Tim.4. v.7. b Jac.1.v. 12. c Hebr.6. v.10.

a *Bonum certamen certavi, cursum consummavi: reposita est mihi Corona justitiæ, quam reddet mihi in illa die Iustus Iudex.* b *Beatus vir, qui suffert tentationem; accipiet coronam vitæ.* Es azzal biztat Sz.Pál, hogy az Isten nem hamis, hogy el-feletkezzék munkánkrul: c *Non enim Injustus DEVS, ut obliviscatur Operis vestri.* Bizony, ha minden Erdemnélkûl adatnék az dûcsösség, sem az ô Igazsága annyira nem fénylenék az fizetésben, sem pedig hamissat nem tenne, ha minden Cselekedetinkrûl el-feletkezvén, azokra semmit nem adnais.

d Math.20. v.8. e Matth.10. v.42. f Matth.5. v.12. g2.Para.15. v.7. h Sapient.5. v.16. i Rom.4. v.4.

IV. Az örök élet, Bérnek és Iutalomnak neveztetik: d *Voca Operarios, redde illis Mercedem.* e *Qui potum dederit calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam.* f *Gaudete & exultate, quoniam Merces vestra copiosa est in cælo.* g *Confortamini: erit merces Operi vestro.* h *Iusti in perpetuum vivent, & apud Dominum merces eorum.* Ha csak ingyen, és Erdemnélkûl adatik az Menyország, mint szinte az Meg-igazulás; szinte mint az Bûnnek bocsánattyát, és az Igazuláſt, nem mondhattyuk *Mercesnek*, cselekedetünk Bérének, és jutalmanak: azonképpen, az Bódogságot sem nevezhetnök Iutalomnak. Mert, az Sz. Pál mondása-szerént. i *Merces non imputatur secundùm Gratiam, sed secundùm Debitum:* az Iutalom, nem merô csak ajándékon esik, hanem adósság-gyanánt tartozásból fizettetik.

Matth. 25. v.34.

V. Az Itilet napián okát adgya Vrunk, az Gonoszok kárhozattyának, és az Hívek üdvösségének: Iôjetek-el, ugymond, én Atyámnak áldottai; mert éheztem, 's ennem adtatok. Holott, szinte ugy adgya okát az üdvözültek bódogságának, mint az kárhozottak veszedelmének, midôn azt mondgya: Eredgyetek átkozottak az örök tûzre; mert éheztem, 's nem adtatok ennem. Ha azért az Gonosz cselekedetek érdemlik az kárhozatot: szûkség, hogy az üdvösség-szerzô Cselekedetekis, érdemellyék az bódogságot. mert egyébképpen nem lehetnének okai a' mi üdvösségünknek. Annak-okáért, maradgyunk az Sz. Pál mondása-mellett, hogy a' mi munkánknak fizetése, az mennyei örökség lészen: k *Ex animo operamini, scientes, quòd à Domino accipietis retributionem hereditatis.* Mert, miképpen Christus Vrunk örökôse vólt az bódogságnak, de mégis halálával l kellett meg-nyerni az ô testének dûcsösségét: azonképpen rendelte, hogy m miis az ô ábrázattyához hasonlók legyünk, és az dûcsösséget fáradsággal nyerjük.

k Coloss. 3. v.23. l Suprà, fol. 398. m Rom.8. v.29. n Apoc.22. v.11. o Prover.4. v.18. p Luc. 17. v.5. 2.Corin.10. v.15. 2.Thessal.1. v.3. Rô.12. v.3. q Calv.li.4. cap.14.n.8.

HARMADSZOR: Noha, a' mint mondám, az Igazuláſt nem érdemellyük: de az Igazuláſnak öregbûléséhez, jó cselekedetekkel jutunk. Bizonyos dolog, hogy az Igazságban nevekedhetik az igaz ember. Azért mondgya az Irás: hogy, a' ki Igaz, annális igazab lehet. és az Isten-félôk, nevekednek mind addig, míg az tekélletességre nem jutnak: n *Qui Iustus est, justificetur adhuc: & Sanctus, sanctificetur adhuc.* o *Iustorum semita, quasi lux procedit, & crescit usq; ad perfectum diem.* Egyéb helyekennis, ugyan ezent jelenti az Sz. Irás: *2.Corinth.9.v.8.10. 1.Petr.2.v.3. 2.Petr.3.v.18.* Calvinus sem vonszon ebben viszszát. mert az egy Hitben helyhezteti az emberek Igazságát: az Hitnek öregbûlését pedig, az p Sz. Irás tanittya: q *Christianorum fides, per omnes ætatum gradus progredi debet, donec adolescat in virum*

rum perfectum. Hogy pedig ezt az Igazságnak öregbûlését, Cselekedettel nyerjük, abból ki-tetczik: Mert, az Sz. Irás oly módon inti az Igazakat az igazságnak öregbûlésére, hogy meg-esmértesse módgyátis ennek az nevekedésnek: mivelhogy, jó Cselekedetek-által jelenti, hogy meg kel ezt szerzeni: a *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & sanguinis, perficientes Sanctificationem.* Az Bôlcs pedig azzal biztat: hogy, mind hóltig nevekedgyünk az Igazságban, mert az Vrtul adatott jutalom megmarad: b *Ne verearis usq; ad mortem justificari, quoniam merces DEI manet in æternum.* Sokan erre magyarázzák az Sz. Iakab mondásátis, midôn c Abrahámot, és egyéb emberekетis, Cselekedetekbôl irja hogy igazulnak. Mert, jóllehet ezt, d az Igazuláshoz-való készûletrûl érthetni: de bôtû-szerént, az Igazuláſnak nevekedésérûlis igazán magyarázhattyuk.

a 2.Corin.7. v.1. b Eccli.18. v.22. c Jac.2. v. 21.24. d Suprà, fol. 751.

NEGYEDSZER, azt mondgyuk: hogy, Noha kônyörgésével egy Igaz ember, sok jót nyerhet Istentûl egyebeknekis: de nem vólt, és ninchis oly Szent, az egy Kôzbe-járó Christus-kivûl, a' ki másnak méltán érdemelhetne, vagy bocsánatot, vagy bódogságot. Ezt tanittva e Sz. Thamás, az Theologusokkal egyetemben. Az régi Szentekis jelentik, midôn azt irják: hogy, f Christus sem válthatott vólna meg bennünket, ha Isten nem lôtt vólna. Erre nézett Sz. Pál Apostol, mikor azt mondotta: g hogy, Isten-elôtt kiki-mind maga terhét viseli, és az ô testében lôtt tulajdon cselekedetiért fizetnek mindennek: h *Referet unusquisq; PROPRIA corporis, prout gessit.* Ha másnak érdemelhetne valaki, bezzeg, nem csak tulajdon cselekedetünk-szerént, hanem az egyebek érdeme-szerént is fizetnének. Az Hiten fundáltatott igaz Okosságis erre mutat. Mert, az mely cselekedetnek egyszer elégséges jutalmát adgyák, azzal ember másnak, kûlômb fizetést nem érdemel. Meg-jelentette pedig azt az Vr Isten sok helyeken, hogy, kinek-kinek meg-fizet az maga Cselekedeti-szerént. Tehát, másra semmit méltán nem *deputálhat* ember az maga érdemében. Azért, mikor Sz. Hierónymus i magyarázza az okos Szûzek mondását, [Talám nem elég magunknak és ti-nektekis] imigyen szóll: *Vnusquisque enim pro Operibus suis Mercedem recipiet. Neq; possunt in die Iudicii, aliorum virtutes aliorû vitia sublevare.* Mikor azért az régi k Sz. Doctorok irásiban, a'vagy az Anyaszentegyháznak kônyörgésiben olvassuk; hogy, az Szent embernek érdeméért, az Vr Isten kegyelmes egyebekhez: csak ugy nevezik ezt Erdemnek, mint valamely nyomorúlt kúldúsrul szoktuk mondani; hogy, Meg-érdemli az alamisnát, az az, illendô és képes hogy adgyanak néki. Illendô ugyanis az Istennek kegyelmességéhez, hogy, miképpen Sodomát tiz Igazért meg-tartotta vólna; és az ina-szakadott embert, azoknak hitiért a' kik viszik vala, meg-gyógyitá: 'avagy, miképpen az Abrahám és Dávid maradékával sok jót cselekedék, az ô Attyoknak kedves szolgálattyokért, *Genes.26.v.5. Exod.32.v.13. 3.Reg.15. v.4.5.* Vgy mostannis, kedves szolgaira nézvén, egyebekkelis jót tégyen. noha sem igireti-szerént nem tartozik velle, sem az egyszer meg-fizetett munka nem méltó újob bérre.

i Hieron.in c.25.Math. k Aug.tô.4. tract. 149. in Exod. Ibi.de Cura pro Mort. cap.5. Lib. 20.cõt. Faust. c. 21. Ambr. tô.5. lib.5.in cap. 7.Lucæ.

Ezek-ellen az Atyafiak, I. Azt forgattyák: hogy, Egyedûl az

OBIECTIONES.

Hit-által üdvözülünk; és a' mi Ió Cselekedetink, mind ocsmányságok. De ezekre immár † meg-vagyon válaszok. II. Sz. Pál, az örök életet, Isten Ajándékjának nevezi: *a Gratia DEI vita æterna.* De meg-hallók Sz. Agostontul: *b* hogy, Isten ajándékából származik az Erdemes jó Cselekedet; és ezért mondatik az jutalomis Ajándéknak. * III. Haszontalan szolgák vagyunk minnyáján: Tehát, nem fitogathattyuk érdemes munkánkat. De, a' mint elébbis *c* mondám, akár-menyi Erdemünk légyenis, haszontalan Szolgák vagyunk. mert, a' mi szolgálatunkban nincs semmi haszna az Istennek, hanem miénk az haszon. Az nagy Vrakis azzal mutattyák Vraságokat, hogy Vdvarokban haszontalan szolgákatis tartnak, kik csak számot tésznek, de azért *Conventiójok*-szerént-való fizetések szinte ugy meg-jár mint egyebeknek. Nemis kel nagyon púposkodnunk Erdemes vóltunkban: hanem, a' mint eléb *d* mondám, cselekedgyünk sok jót, és az Sz. Pál tanácsa szerént, *e* bár el-feletkezzünk arrúl a' mi meg-lőtt: azon igyekezvén, hogy ez-után annális inkáb bővelkődgyünk minden jókkal; számot tart az Isten mindenekre, ha mi fel nem rójukis. IV. Meg-gyaláztatik az Christus érdeme, ha e'mellé tóldozzuk a' mi fóltos gubánkat, mintha magán elégséges nem volna az Christus érdeme. Ezis erőtlen fegyver. Mert, az szőlőtőnek gyalázattyára nincsen, hogy az ő-tőlle vőtt nedvességből, az ő erejével, szőlőt teremt az veszsző-szál: hanem inkáb ebből tetezik-ki az ő ereje és jósága. Azonképpen, az Christus érdemének nagy vólta, fénylik abban, hogy az ő tagjai, *Fructificant DEO*, gyümölcsözhetnek ő-általa az Istennek. Es ha az Atyafiak azzal meg nem kisebbitik az Vrunk érdemét, hogy ókis, mind ez világi 's mind az más világi Jutalmat † engednek a' mi Cselekedetünknek, nincs módgyok benne, hogy mi-rajtunk csirippellyenek.

a *Supra, fol. 753. 204.*
b *Supra, fol. 609.*
* *Luc. 17. v. 10.*
c *Supra, fol. 764.*
d *Supra, fol. 329.*
e *Philip. 3. v. 13.*
f *Ro. 7. v. 4. Coloss. 1. v. 10.*
Ro 7. v. 4. Coloss. 1. v 10
† *Supra, fol. 330. 362.*

TIZEN-HARMADIK KEONYV.

AZ MEG-DŐCSŐÜLT SZENTEK TISZteletirűl, és segítségűl-hivásárúl.

EGynehány esztendő-előtt, Gyarmathi Miklósnak, az Szentek tiszteséghében practikáló irását ostorozván, egész Könyvel óltalmaztam az dücsősségben uralkodó Szenteknek tiszteletit. Azért, bővséges tanuságnak-okáért, az elébbi Irásomra igazitván az Keresztyén Olvasót, itt csak rővideden sommában foglalő a' mi Vallásunknak velejét és erősségit.

ELSEO RESZE.

MINEMŰ TISZTELETEKKEL BŐCSŰLlyük mi az Szenteket.

AZzal kárhoztatta Faustus Manichæus az Keresztyénséget, hogy az Bálványozást el nem hatta, hanem csak el-cserélte. mert az Mártyrokat, merón ugy tiszteltetі, mint az Pogányság az hamis Istenеket. Erre Sz. Agoston igy felele: † *Colimus Martyres, eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur Sancti DEI homines: sed illos tanto devotius, quanto securius, post incerta omnia superata:* Az Szenteket, ugymond, csak szinte ollyan renden-való tisztelettel illettyük, mint az világban élő Híveket: noha amazokhoz annyiból aitatosbak vagyunk, hogy ők immár nē eveznek, hanē bátorsággal nyugosznak. Miis fejenként ugyan ezēt tanittyuk. Annak-okáért, csak azt kérhettyük az meg-dücsőült Szentektűl, a' mit az földön-élő Hivektűl: az az, magyarán meg-mondván, csak szinte arra kérhettyük az Isten Országában uralkodó Szenteket, az mire kéré Szent Pál Apostol az földön vitézkedő Hiveket: a *Adjuvetis me in Orationibus vestris pro me ad DEVM: ut liberer ab infidelibus, & obsequii mei oblatio accepta fiat.* b *Adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis.* c *Orantes simul & pro nobis, ut DEVS aperiat nobis ostium sermonis.* d *Fratres, orate pro nobis:* Tudni illik; hogy érettünk esedezzenek, és imádságokkal nyerjék-meg Istentűl a' mire szükségünk vagyon. Azért, *e* akárminémű szókkal és formákkal kérjükis az Szentek segitségét: de soha tőllők azt nem kérjük, hogy magok erejével, hatalmával, tehetségével, üdvősséget, szentséget, békeséget adgyanak mi-nékünk: hanem, ő-tőllők-

Verba habes supra fo. 225.
† *Aug tō. 6. lib. 20. cont. Faust. c. 21.*
a *Rom. 15. v. 30.*
b *2. Cor. 1. v. 11.*
c *Coloss. 4. v. 3.*
d *1. Thes. 5. v. 25. 1. Tim. 2. v. 1. Hebr. 13. v. 18.*
e *Ita Bellar. lib. 1. de Sanctis, cap. 17.*

is, mint szinte az élő Hivektűl, csak azt kivánnyuk; hogy az Vr Christusnak érdeme-által, nyerjenek kőnyörgésekkel testi lelki jókat. Annakokáért, nem hogy Istenhez illendő tisztelettel és kőnyörgéssel illetnők mi az Szenteket : de sőt inkáb, oly formán-való Kérést bocsátunk ő-hozzájok, mely az Istenhez semmiképpen nem férhet. Mert az Szenteket, azon kérjük, hogy imádkozzanak érettünk az ő Vroknak teremtőjöknek. Az Vr Istentűl pedig nem ezt kérjük, mivelhogy ő mástul semmit nem vár és kér : hanem inkáb azon esedezünk, hogy ő lévén minden jóknak bővségesen ki-folyó kút-feje, Irgalmassága-szerént, mindenható erejével, cselekedgyék minden jót mi-velünk.

Lásd Alvinczi Első levelét, §. 9. fol. 18.

Továbbá : Miképpen az Istennek kegyelmességérűl és Atyai szerelmérűl, vagy pedig az Vr Christus érdemének bővséges vóltárul, nem kételkedett Sz. Pál, midőn az ő szolga-társait kérte, hogy Istennél segitsék őtet imádságokkal : hanem ezzel jelentette az Christus hiveinek bőcsülletes méltóságát, kik az igaz Szőlő-tőnek erejéből, mássalis jót tehetnek kőnyörgések-által ; az Isteni Felségetis bőcsüllötte, és ezzel az alázatossággal hogy egyebektűl segedelmet kivánt, álkolmatosbá tőtte magát az Isten ajándékinak el-vételére : Azonképpen hiszszük miis, hogy az Istennek Irgalmassága, és az Christus Erdeme bővséges ; de sok bűneinkből származott méltatlanságunkat, az Isteni Felség-mellé vetvén, és az ő ajándékihoz-való készületlenségűnket szemlélvén, az ő kedvesit kérjük, hogy kőnyörgésekkel mellettünk támadgyanak.

Hogy pedig senki abban meg ne botránkozzék, ha az eggyűgyű Iámborok néha oly formán kőnyörögnek az Szenteknek, mintha Istenhez illendő cselekedetet és hatalmat tulajdonitanának nékiek ; ugymint, mikor bűnnek bocsánattyát, és üdvősséget kérnek tőllők ; mikor őket Reménségeknek, vagy Közbe-járójoknak nevezvén imádgyák, &c : azt vegyük eszünkben, hogy, sok-féle Cselekedetrűl, Méltóságrul, és Tulajdonságrul azt olvassuk az Sz. Irásban ; hogy, egyedül ő-magához az Istenhez illenek. De viszontag, ugyan azon Sz. Irás más helyeken, azokat az Cselekedeteket, és Tulajdonságokat, egyebekkelis közli. Végy példát errűl : Sz. Pál azt mondgya : hogy, egyedül az Istennek adassék tisztesség és Dícsősség, *1. Tim. 1. v. 17. Psalm. 113. v. 9.* Másutt azt olvassuk : hogy, tisztesség és Dícsősség mindeneknek, valakik jót cselekednek, †*Rom. 2. v. 10. 1. Reg. 2. v. 30.* Vrunk azt mondgya : hogy, Csak egyedül az Isten Iő, *Matth. 19. v. 7. Lucæ 18. v. 19.* Másutt, az emberekis Ióknak mondatnak : *a Bonus homo de bono thesauro profert bona.* Sz. Iános azt irja : hogy, egyedül az Isten Kegyes : *b Solus pius es.* Másutt, az emberekis Kegyeseknek neveztetnek : *c Novit Dominus, Pios de tentatione eripere.* Azt parancsollya az Irás : hogy, csak egyedül az Istennek szolgállyunk, *Matth. 4. v. 10. Deuteron. 6. v. 13.* Másutt azt haggya : hogy, kiki-mind az ő Vrának hiven szolgállyon : *1. Timoth. 6. v. 2. Coloss. 3. v. 22.* Vrunk azt mondgya : *d* hogy, egynél tőb Mesterűnk és Atyánk nincs mi-nékűnk. Másutt, Sz. Pál, magát, *e* Nemzetségek Doctorának, és Kereszttyének Attyának nevezi, *1. Corinth. 4. v. 15.* Sz. Iakab azt irja : *f* hogy, minket lelkűnk-

†*De honore Parentum & senum, Exod. 20. v. 12. Levit. 19. v. 32.*

a *Luc. 6. v. 45.*
b *Apocal. 5. v. 4.*
c *2. Petr. 2. v. 9.*
d *Math. 23. v. 8 9.*
e *1. Tim. 2. v. 7.*
f *Jac. 1. v. 18.*

ben az Isten szűlt az ő Igéje-által. Másutt, Sz. † Pál azzal dicsekedik ; hogy, ő szűlte az Evangeliom-által az Hiveket : * *Filioli mei, quos iterum parturio.* Eggyűtt azt olvassuk : hogy, tőb Fondamentom nincs az egy Christusnál, *1. Cor. 3. v. 11.* Másutt, az Apostolok neveztetnek Fondamentomoknak, *1. Corinth. 3. v. 12. Apocal. 21. v. 14.* Végezetre, Moyses Fárao Istenének, *Exod. 7. v. 1.* és Meg-váltónak, *Redemptorem : Actor. 7. v. 35.* Iósefet, és Othónielt, üdvőzítőnek, *Salvatorem : Genes. 41. v. 45. Iudic. 3. v. 9.* nevezi az Sz. Irás. Tőb efféle * példákatis hallasz ezennel. Ezekben, sem ellenkezés nincsen, sem pedig teremtett állatnak nem adatik az Isteni Felség. Mert, ollyan méltóságoson, és az-szerént a' mint Istenhez illik az Ióság, Kegyesség, Atyaság, &c. senkihez egyébhez nem férhet : de azért kűlőmb módon, aláb-való renden és formán, az Teremtett állatokbannis mind ezek meg-találtatnak.

† *1. Cor. 4. v. 15.*
* *Gal. 4. v. 19.*

* *De Mediatore : quòd quis salvet seipsum, &c.*

Miképpen azért efféle mondásokban, nem csak magán az szókra, hanem ezeknek értelmére nézünk : azonképpen, az Keresztyéni szeretet, és az közönséges igazság azt kivánnya, hogy ha az Szentekhez-való imádságban oly szók esnek, mellyek ugy tetczenek, az szónak járása-szerént, hogy Isteni erőt és hatalmat jelentenek az Szentekben, ne tegyünk errűl egyéb itiletet, hanem hogy sokkal kűlőmben, és aláb-való renden szabjuk ezeket az Szentekhez, hogy sem a' mint Istenhez illenek. Mert akár-mit kérjünkis az Szentektűl, de ő-tőllők csak ugy és nem kűlőmben kérjük ezeket, hogy kőnyörgésekkel nyerjék-meg Istentűl.

Az Szentektűl azért, kérjük az Bűnnek bocsánattyát és az Bódogságot : de nem ugy, hogy ezeket nékünk ők adgyák, hanem hogy az Christus érdeme-által, Istentűl imádságokkal meg-nyerjék. Mert, ha Sz. Pál azt irhatta, hogy, az mely ember jól rendeli életét, üdvőzíti önnön-magát : *a Attende doctrinæ : hoc enim facies, & teipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.* Es magárul azt meri mondani : *b* hogy, ő szűlte az Corintusbélieket ; ő üdvőzít némelyeket : *c Si quomodo salvos faciam aliquos ex eis. d Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. e Qui converti fecerit peccatorem, salvabit à morte animam ejus. f Qui habet hanc spem, sanctificat se.* Ha, mondok, ezeket irhatta Sz. Pál, azért, hogy az ő szolgálattya hasznos vólt az emberek üdvősségére : ezen értelem-szerént szabad nékünkis az élő Hivektűl, vagy az meg-dűcsőült Szentektűl azt kérnünk, hogy kőnyörgésekkel segitsenek az üdvősségnek meg-nyeréséhez. Es a' miképpen Vrunk mondhatta, *g* hogy az szegények bé-fogadnak minket menyországban ; és Sz. Pál, az Apostolokat Isten segitőinek, *h Adjutores DEI* nevezhette, az emberek üdvősségébe : ugyan azon formán mondhattyuk, hogy, a' ki üdvősségűnkért kőnyörög, helyt szerez nékűnk az dűcsősségbe.

Remissio peccatorũ, quomodo petatur.

a *1. Tim. 4. v. 16.*
b *1. Cor. 4. v. 15.*
c *Rom. 11. v. 14.*
d *1. Cor. 9. v. 22.*
e *Jac. 5. v. 20.*
f *1. Joan. 3. v. 3.*
g *Luc. 16. v. 9.*
h *1. Cor. 3. v. 9. Psalterium Mariæ.*

Mondhatatlan igen orrollyák az Atyafiak, hogy Sz. Bonaventura, *Psalterium Mariæ*, Bódog Aszszony Sóltárát irta : és azt hirdetik az szegény kősségnek, hogy mind az egész Sóltárt Mariára kentük. Maga, semmi ebben nincsen : mert az Sz. Dávid Sóltárát éppen hatta Bonaventura ; ennek hasonlatosságára más Sóltárt csinált Bódog Aszszonynak ; és az Sz. Dávid Sóltárának szavai-közzül, csak azokat szabta Bódog Aszszonyhoz,

a'mellyek Teremtett állathozis férhetnek. minthogy ezt meg-láthattya, valaki kezében vészi az Bonaventúra könyvét. De ha ez a' jámbor ollyat talált vólnais mondani, a' mi Istentis illethetne, ezt nem ollyan értelemmel adta Mariának, minémúvel Istenhez illik, hanem sokkal alacsomb renden.

Jure Matris impera.

Azt sem tűrhetik, hogy, nem tudom micsoda Könyvben, azon kérik Bódog Aszszonyt, hogy, Fiának parancsollyon. Méltóis vólna feddésre ez az mondás, ha ki ugy értené, mintha Szűz Maria Christus Vrunknál nagyob vólna. De miképpen az Sz. Irásban sok mondások vannak, mellyeket nem vehetűnk az szónak keménysége, 's tulajdon értelme-szerént, hanem az *Metaphorákat* meg kel lágyitani: ugymint, midőn azt olvassuk; *a* hogy, Isten meg-bánó az teremtést. *b* Iákob meg-győzé az Istent. *c* Gédeon szavának, engedett az Vr Isten. *d* Moyses el nem bocsátta az Istent. *e* El fárasztya az bűnös ember az Vr Istent, &c. Azonképpen, ha ki az Bódog Aszszony könyörgésének foganatos-vóltát, *per Hyperbolen*, Parancsolatnak nevezi; mint az Irás, *Obedientiának*, Engedelemnek nevezi az Gédeon kérésének bé-tőltését: bezzeg, illyen értelemszerént én sem kárhoztatnám ezt az mondást. jóllehet tanácsúl sem adnám, hogy senki az illyen kemény *Metaphorákkal* élne, mellyekből valami botránkozás történhetnék.

a *Gen.6.v.6.*
b *Gen.32. v.28.*
c *Josuæ 10.v. 14.*
d *Exod.32. v.10.*
e *Isa.43.v. 24.*

SPES.

Reménségűnknek nevezzűk Bódog Aszszonyt: de ollyan, a'vagy a'hoz hasonló értelemmel, mint Sz. Pál és Sz. Dávid, Reménségeknek nevezik az embereket: *f Quæ est enim nostra Spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nónne vos?* g *Homo pacis meæ, in quo speravi.* miképpen az emberekkőzőttis szoktuk mondani, Te-benned vagyon minden bizodalmom, &c. Csak az Isten azért oly Reménségűnk, a'kihez, mint testi lelki javainknak meg-adójához ragaszkodunk: de ugy, mint könyörgésekkel segitőkben, az élő és meg-dűcsőült Szent Iámborokbannis bizhatunk.

f *1.Thess.2. v.19.*
g *Psal.4.v. 10.*

MEDIATOR.

Közbe-járóknak nevezzűk az Szenteket: de ollyan Közbe-járóknak, az minéműnek nevezi Moyses önnön-magát: *h Ego Sequester & medius fui inter Dominum & vos.* Sz. Pális *i* Moysest nevezi Közbe-járónak, a'mint Luther *k* meg-vallya, és Beza *l* szép bizonyságokkal megis mutattya. Nemis látom, miért nevezhették Moysest *Redemptornak*; Iósefet *Salvátornak*; ha Közbe-járónakis nem mondhatták vólna. Bezzeg, csak egy az ollyan Közbe-járó, *m Qui dedit Redemptorem semetipsum pro omnibus*; a'ki elégséges váltságul adta magát mindenekért. De az Szentek nem illyenek, hanem csak könyörgés az ő Közbe-járásoknak tiszti, és nem a'mi váltságunkért-való elég-tétel. Miképpen pedig azzal meg nem kisebbedik az Vrunk Közbe-járásának bőcsülleti, hogy az élő emberek imádságával, és az Angyalok őrzésével segittetűnk: azonképpen, az uralkodó Szentek Közbe-járása sincs Vrunknak sérelmére. sőt dűcsősségére vagyon: mert valami értek, és a'mi hasznunkra-való tehetség vagyon az szőlő-veszszőben, mind az igaz szőlő-tőnek, az Vr Christusnak érdeméből vagyon. Hogyha azért, meg nem gyalázza, hanem magasztallya, az Istennek hatalmasságát, hogy az Teremtett állatokis nemzenek és munkálkodnak az Istentűl adatott erővel: itt sem sértetik-

h *Deut. 5. v.5.*
i *Gal.3. v. 19.*
k *Luth. in cap.3.ad Galat.*
l *Beza, Galat.3.v.19.*
m *1.Tim.2. v.5.*

tetik-meg az Vrunk Közbe-járásának hathatósága.

Imádgyuk az Szenteket: De csak ollyan imádással, a' minéműt tudunk az Isten igéjéből hogy Teremtett állathozis férhet. Olvassuk *Genes.23.v.7.* hogy, Abrahám imádá az föld-népét. *Genes.33.v.3.* Iákob imádá az báttyát. *Gen.42.v.6.cap.43.v.26.* Iósefet imádák az ő Attyafiai. *Hebr.11.v.20.* Az Iósef vesszejének végét imádá az ő Attya Iákob. Náthán Próféta imádá Sz. Dávidot, *3.Reg.1.v.16.23.* Az Angyalokat, Abrahám, Loth, Iósue, imádak, *Genes.18.v.2.cap.19.v.1. Iosuæ 5.v.14.* Az Vr Istenis azt parancsolta vala, *a* hogy az Sidók imádgyák az ő lábainak zsámolyát, mely nem egyéb vala az *b* Frigy szekrénynél. Ez illyen imádásrul szóll Sz. Agoston: *c Homines dicuntur Colendi & Venerandi; si autem eis multum additur, & Adorandi.* d *Si quis purpuram, aut diadema Regale jacens inveniat, nunquid ea conabitur adorare? Cum verò eâ Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea simul cum Rege quis Adorare contempserit.* Es nevezet-szerént az meg-dűcsőült Szentekrűl azt irja: hogy őket imádgya az egész Keresztyénség: *e Beatissimum Petrum, modo genibus provolutis adorat gentium multitudo Credentium.* Mint külömbözzön pedig ez az Teremtett állathoz illendő Imádás, az egy Istennek imádásatul, majd *f* megmagyarázzuk.

Továbbá: Miképpen az Sidók beteginek, sohúlt parancsolat nem adatott, hogy az *g Probática* tóhoz futnának, és ott várnák gyógyulásokat: de mindazáltal, próbált dolognak értvén, hogy, némely embereknek használt az ott-való mosódás, sereggel futottak az tóhoz. Az Keresztyénekis, parancsolatnélkűl az † Sz. Péter árnyékára viszik vala az betegeket, vagy az Sz. Pal térd-kőtőjével illetik vala, mert *Experientiából*, történt dolgokból tudták, ezeknek hasznát. noha e'mellett, reménségeket nem a'vizben, vagy árnyékban helyheztették. Azonképpen miis, az Istenben bizunk, mindent ő-tőlle várunk: de sok bizonyos cselekedetekből meg-tapasztalván, hogy némely helyén, bizonyos Szentek-által, gyakrab és nagyob jókkal szokta látotgatni Isten az embereket, azokat az helyeket, Szent Helyeknek nevezzük; mint az Irásis *h* Szent Földnek nevezi, a'hol Moysesnek meg-jelenék az Isten. Nem-is restellyük faradságunkat az ollyan helyekre. mert, miképpen az Sidók könyörgési foganatosbak 's hathatósbak vóltanak az Ierusalemi Templomban, *i* mint maga jelenti az Vr Isten: azonképpen, magunkon tőlt dolgokból tudgyuk miis, hogy az Szent Helyeken hamaréb meg-nyerhetni, a'mit azelőtt sokszor óhajtottunk. Es miképpen az világi Szenteket, *k* nem egyenlő ajándékokkal látogattya az Vr Isten: azonképpen, az Isteni csudákból és cselekedetekből meg-tapasztaltuk, hogy az Bódog Szentek-közzűlis, némellyek-által, hamaréb és gyakrabban nyerűnk egy-féle ajándékot. Hogy pedig ezekrűl, igaz és történt próbáink légyenek, nem csak az mindennapi dolgok bizonyittyák, de az régi Iámborokis tanittyák. Sz. Agoston irja: hogy, az hamis eskűvőkre látható ostorát bocsátotta az Vr Isten Nólaban az Sz. Félix temetőnél. Azért ő-maga Sz. Agoston próbáért oda küldé azokat, a'kik egymásra eskűdtek vala: *l Vbiq; quidem*

ADORATIO.

a *Psal. 98. v.5.*
b *1. Paral. 28.v.2. 2. Reg.6.v. 2.*
c *Aug. 10. Civi.cap.4.*
d *Tō.10.Ser. 58.de Verb. Domini. in fine.*
e *Tō.10.Ser. 25. de Sanctis, qui est 1 deSS.Pet. Pau. Simil. epist.42.*
f *Alvinczi Első levelének, fol.16.*

PEREGRINATIO.

g *Joan.5. v.4.*
† *Act.5.v. 14. cap. 19. v. 12.*
h *Exod.3.v. 5. Genes.28.v. 17.*
i *Confer 3. Reg.8.v.30. cum cap.9. v 3.*
k *Rom.12. v.6. 1. Corin.12. v.11. Eph.4.v.7.*
l *Aug.epist. 137. Similia infra, Epist. 2.fol.25.*

dem

dem eſt DEVS; veruntamen ad iſta, quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt ejus conſilium perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Másutt, Sz.Agoſton, *a* ſok csudákrul emlekezik, mellyek az Szentek teteminél lőttek. Sz. Mihály templomában, ugymond Sozómenus, *Lib.2.c.3.* betegek meg-gyógyúltak. Sz.Bábyla csontya-mellett, semmi hatalma nem lehete az ördőgnek : *Theodoret. lib. 3. cap. 9. 10. Sozom. lib. 5. cap. 19.* Sz. Hierónymusis azt irja: *b* hogy, Ieruſalemben ſokkal hatalmaſban fénylik az Iſtennek jó-vólta az emberek ſegitſégében, hogy ſem egyéb helyeken. Azért, ha Vigilantius *c* ördőgi ravaſzſágnak itili az Mártyrok teteminél történt csudákat, mennyen-bé az Templomban, és ki-űzetik ő-belőlleis az ördőg, melly ezt mondattya vélle. Hogy ha azért az Iſraël fiaitúl bőcsűllettel hordoztatott csontya *d* Iákob Patriárchának; és az *e* Eliſæus tetemi profétáltak : nékűnkis profétálnak az Szentek tetemi az Hivek dűcsőſſégérűl, kiknek porokatis illy nagy tiſztteſſéggel illeti az Vr Iſten ez földőn.

Vegezetre : Az Iſtennek tiſztteſſégére meg-illyűk azokat az napokat, mellyeken az Szentek meg-dűcsőitettek. Mert, ha az Sidók, *f* Iſten parancſolattya-nélkűlis inneplették azt az napot, mellyen az romlandó Templomnak éppűlleti véghez viteték : mentűl inkáb meg-ſzentelhettyűk az Iſtennek élő Templominak meg-dűcsőitéſét. Azért az *Primitiva* Eccleſiábannis meg-illették az Szentek napiát, ugy mint az Polycarpuſét, *Euſeb. lib. 4. cap. 16. verſ. fin.* Iuventius és Maximuſét, *Theod. lib. 3. c. 15.* *g* Alexándriai Péter Mártyrét, *h* Hilárionét, *i* és az tőb Mártyrokét.

Aldozatokkal pedig, ſenki az Szenteket nem tiſzteli; a'mint ezelőtt *k* Sz.Agoſtontul hallók. Az Aldozáſra rendelt Oltárokat ſem az Szenteknek éppittyűk, hanem csak az egy élő Iſtennek; noha az Szentek neve és *Patrociniumja* alatt: *l Nulli Mártyrum, ſed ipſi DEO Martyrum, quamvis in memoriis Martyrum, conſtituimus Altaria. m Non conſtituimus Sacerdotes, nec offerimus Sacrificia Martyribus.* Meg-értheted ezekből, hogy mi az Szenteket ſemmiben Iſtenűnkhőz nem téſzűk.

a *Vide ſupr. f. 643. 644.*
b *Hiero. ep. 17. cap. 5.*
c *Contr. Vigilant. ca. 4.*
Vide ſupra. fol. 264.
d *Eccli 49 v 18.*
Exod. 13. v. 19.
e *Eccl. 48. v 14.*
4 Reg. 13. v. 20.

Dies Feſti.
f *Supra. fol. 482.*
g *Sozom li. 2 cap 17.*
h *Id. lib 3. c. 13.*
i *Aug. ſupr. fo. 608. 734.*
k *Supra. fol. 734.*
l *Aug tō. 6. lib. 20. cont. Fauſt c. 21.*
m *Id li. 8 Civit. cap. 27.*

MASODIK RESZE.

AZ SZENTEKET SEGITSEGűL hihattyuk.

§. 1. Kőzőnſégeſen az Emberekért imádkoznak az Szentek.

AZ Chriſtuſban el-nyugodott Hiveknek lelkérűl, Két dolgot tanit az igaz Hit:

Elsőt : Hogy, mihent el-válik az Lélek, vagy ottan pokolra eſik, ha Halálos bűne vagyon, mint *n* az főſvény dúſnak: vagy pedig (*o* ha valamirűl űdő-ſzerént lakolni nem kell) az mennyei bódogſágban réſzeſittetik. Ezt nem csak *p* Calvinus, de *q* Luther Mártonis tagadgya; a'mint magok ſzavából ez-előtt fel-jegyzettűk. Luther azt álmodgya : hogy, Itilet napiglan aluſznak az Lelkek, és ſemmit nem tudnak,

n *Luc. 16 v. 22.*
o *Ita Aug. Supra, fol. 608.*
p *Supra. fol. 417.*
q *Supra. fol. 407.*

nak, ſem az mennyei, ſem az földi dologban. Calvinus pedig azt irja: hogy, kőzelb vannak nállunknál az dűcsőſſéghez, de az Iſten ſzine-látáſában nincs még réſzek. De ezek, igen veſzedelmes tétovázáſok. Mert Sz.Pál azért kivánkozik vala hamar el-válni és oſzoltatni, hogy Chriſtuſſal eggyűtt-lenne: *a Coarctor è duobus : deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius : Permanere autem in carne, neceſſarium propter vos.* Ha itiletig Chriſtuſſal nem lehetett az bódogſágban, miért kivánta halálát, az Chriſtuſſal-való lételhez-képeſt? Másuttis, azért kiván az teſtből ki-bujdoſni, hogy Chriſtuſnál jelen légyen: *b Bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* Vrunk azzal biztat: *c* hogy, mikor minket magához vészen, ott léſzűnk miis a'hol ő vagyon. Es azt parancſollya: hogy, *d* jó akarókat ſzerezzűnk az gazdagſágból, kik bé-fogadgyanak minket az őrők ſátorokban, mikor el-fogy életűnk : *e Non dixit Dominus, Poſtquàm reſurrexeritis; ſed, Cum defecerit is. Deinde Recipiendi verbo, ſignificat aliquos eo præceſſiſſe, à quibus iſti ſunt recipiendi, idq; in æterna tabernacula.* Noha azért az Sz.Irás, az Vtólſó napon mondgya hogy meg-dűcsőittetűnk, *2. Corinth. 5. v. 10. 2. Tim. 1. v. 18. cap. 4. v. 8. 1. Petr. 1. v. 5.* mikeppen hogy az *f* kárhozatotis akkorra halaſztya, mivelhogy az tellyes dűcsőſſég, az az, teſtűnknek lelkűnknek bódogſága akkor léſzen: de mindazáltal, a'kik arra méltók, mindgyárt halálok orájáu bódogſágra vitetnek, *g* mint ama' Tolvaj, kinek Vrunk ugyan azon napon meg-adandó bódogſágot igire.

Ezek pedig az meg-dűcsőűlt lelkek, noha teſt-nélkűl vannak : de nem ollyanok mint a' tőkék, hanem elevenek, és az Iſtent ſzűntelen dicsírik. Ezt tanittya Vrunk ő-maga. Mert, minek-utánna Abrahámot és Iſaákot (*per Synecdochen*, Abrahámnak nevezi az ő főb réſzét, mint *h* Lázárnak hivatik az Lázár lelke) eleveneknek mondotta vólna, utánna veti: *i Non eſt DEVS mortuorum, ſed vivorum, omnes enim vivunt ei*; hogy ezek mind élnek az Iſtennek. Az Bőlcsis, bolondoknak hija azokat, kik az Szentek lelkeit hóltaknak nevezik: *k Iuſtorum animæ in manu DEI ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Viſi ſunt oculis inſipientium mori.* Annak-okáért Sz.Iános az ő Titkos látáſában azt irja: *l* hogy, az Szentek ejel és nappal dicsírik 's magaſztallyák az Iſtent. Mert, noha ſzájok nincs, mint az Angyalok ſem ſzűkőlkődnek ſzáj-nélkűl : de az teſtbennis, *m* teſti ajakunk mozatáſa-nélkűlis dicsírhettyűk az Vrat. Azért, midőn ſemmit nem ſzólnais Moyſes, *n* nagyon kiáltott. mivelhogy az igaz imádók, lélekben imádgyák az Iſtent : Tehát azon formán az elvált Lelkekis, mivelhogy értelem és akarat marad bennek, akadék-nélkűl dicsírhetik az Iſtent.

Masodikat : Azt tanittya az igaz Hit: Hogy az meg-dűcsőűlt Szentekben, el nem óltatott az vitézkedő ſzolga-társokhoz gerjedező ſzeretet. Azért kőzőnſégeſen az élőket, ſegitik ókis könyőrgéſekkel. Ezt az Szomſzédok ſem tagadgyák. mert igy ſzóll az Auguſtai Confeſſiónak Apologiája: *o De Sanctis concedimus, quod ſicut vivi orant pro Eccleſia univerſa in genere; ita in cœlis orent pro Eccleſia in genere.* Ettűl Calvinus ſem ide-

a *Philip. 1. v. 23.*
b *2. Cor. 5. v. 8.*
c *Joá. 14. v. 3. cap. 17. v. 24.*
d *Luc. 16. v. 9.*
e *Beza, epi. 83. Theolog.*
f *2. Petr. 2. v. 9.*
g *Luc. 23. v. 43.*
h *Ita Calvi. Luc. 16. v. 21.*
i *Luc. 20. v. 38.*
k *Sapient. 3. v. 1.*
l *Apocal. 4. v 9. ca. 7. v. 10. 15. ca. 15. v. 3.*
m *1. Cor. 14. v 15. Eph. 5. v. 19.*
n *Exod. 14. v. 15.*
o *Apol. art. 21. fol. 201. in lib. Concordia.*

gen: *a Eorum charitatem in communione Corporis Christi, non dubium est contineri. Iam verò, tametsi in hunc modum pro nobis orare concedam: non tamen à sua quiete discedunt.* Az Machabæusok könyvében olvassuk: hogy Ieremiás az Sidókért sokat imádkozék: *b Hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta Civitate.* Sz. Iános az ő Látásában azt irja: hogy, az Mártyrok lelke könyörög Istennek, hogy az vér-szopó kegyetleneken boszszút állyon: *c Vidi animas interfectorum propter Verbum DEI: & clamabant voce magna; Vsquequo, Domine, non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum, de iis qui habitant in terra?* Bizony, a' ki boszszú-álláſt kér azok-ellen, kik az Hiveket ûldözik, az Anyaszentegyháznak csendeſségétis kéri. *d* Sz. Hieronymus és *e* Nazianzénus, azzal bizonyittyák ezt az igazságot: mert ez földön éltekben, imádkoztanak az Szentek egyebekért: tehát most annális inkáb imádkoznak. Mely bizonyitásnak ereje azon fundáltatott, hogy az Szentekben meg nem szûnt az igaz szeretet. mert, Sz. Pál mondása az: hogy, *f* az Szeretet akkoris meg-marad, mikor az homály-által-nézô Hit meg-szûnik. Azért, *g* bizonyos vagyok, ugymond, hogy az halál sem szakaszthat-el engem az szeretettûl. Vgyanis azt irja Sz. Iános: *h* hogy, a' kiben szeretet nincsen, halálban és setétségben lakik. Ennek-fölötte, valakik bé-óltattunk Chriſtusban, egy Fôtûl függünk, azon egy testnek tagjai vagyunk, ugymond az Sz. Irás, *Rom. 12. v. 5. 1. Corinth. 10. v. 5.* Végezetre, az Meny-ország Anyánk mi-nékünk, *Gal. 4. v. 26.* mi az Szenteknek polgár-társai vagyunk, *Epheſ. 2. v. 19.* és az mennyei seregek-közîben bé-iratunk, *Hebr. 12. v. 23.* i *Sic electi DEI omnes in Christo sunt connexi, ut quemadmodum ab uno Capite pendent, ita in unum velut corpus coalescant; eâ inter se compage cohærentes, quâ ejusdem corporis membra.* Ha azért az szeretet arra inditotta életekben az Szenteket, hogy másértis könyörögnének; Ha azon egy testnek tagjai egymást segitik szûkségekben, *k Pro invicem sollicita sunt membra: & si quid patitur unum membrum, compatiuntur cetera*; Ha az Anya, veszedelmektûl meg-környékeztetett fiairól szorgalmatos; Ha azon egy Polgárséghoz és Záſzlóhoz tartozók segitik egymást: nem kételkedhetünk az Szenteknek értünk-való esedezésébennis. Még amaz el-kárhozott *l* gazdagis, noha Isteni szerelemnélkûl vala: de emberi indúlatbólis gondot viselt Attyafiaira. Az Istennek kedvesitûl tehát, nem kellé bôcsûlletesb és foganatosb jó akaratot várnunk? Ennek-fölötte, Oecuméniús és egyebek, bizonyittyák ezt Sz. Péter mondásával: *m Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Vgy tetczik, hogy itt, hólta-után-való gondviselést emleget Sz. Péter: Illyés Prófétais, az el ragadás-után gondot viselt az földiekre. mert, a' mint ez-elôtt *n* hallók, sok esztendôvel az ragadás-után, levelet kûlde Iórámnak, és meg-feddé ôtet. Végezette, azt igíri az Vr Isten: hogy, *o* a' ki mind végig gyôzedelmes lészen, annak Országokat ád birodalma-alá, miképpen ô hatalmat vôtt Attyától: és *p* Királyi székben ûlteti azt, miképpen ôtetis az ô Attya székben ûltette. Azért, dicsekednek ô-magok az Szentek, hogy az Isten ôket Királyokká tôtte, és uralkodnak az földön: *q Fecisti nos DEO nostro regnum,*

a *Calv. li. 3. ca. 20. n. 24.*
b *2. Macha. 15. v. 14.*
c *Apocal. 6. v. 10.*
d *Hieron. contr. Vigilant. cap. 3.*
e *Nazianz. Orat. 12. in obitum Patris.*
f *1. Cor. 13. v. 8.*
g *Rom. 8. v. 38.*
h *1. Joan. 3. v. 14.*
i *Calv. li. 4. cap. 1. n. 2.*
k *1. Cor. 12. v. 25. Eph. 5. v. 19.*
l *Luc. 16. v. 24.*
m *2. Pet. 1. v. 15.*
n *Suprà, fol. 404. 2. Paral. 21. v. 12.*
o *Apocal. 2. v. 26. Sapiẽ. 3. v. 8.*
p *Apocal. 3. v. 21.*
q *Apocal. 5. v. 10.*

regnum, & regnabimus super terram. Bizony, az Itílet nap-után, sem Országok nem lésznek, sem oly emberek ez földön, kiken uralkodhassanak az Szentek. Szûkség tehát, hogy az Istennek igíreti-szerént, mostan uralkodgyanak az Szentek, és Isten elôtt-való szó-szólások-által, birják 's igazgassák ôkis az ô módgyok-szerént ez világnak folyását. A' minémû fogást gondolnak az Atyafiak, az Machabæus könyve és az Sz. Iános látása-ellen, azt másutt meg-rostállyuk. Miképpen lehessen pedig, hogy az világi dolgokra gondot viselvén az Szentek, mint szinte az Angyalokis, meg nem háborittatnak, sem nem nyughatatlankodnak, másutt † Bézával meg-mondatók.

† *Alvinczi 1. Levelébe, fol. 18.*

Ezekbôl meg-tetczik, mely balgatag fogás az, mellyet az tudatlanok forgatnak: tudni illik, hogy az Szentek nem könyörôghetnek érettûnk, mert immár meg-hóltak. Testek, bezzeg, nem eleven az Szenteknek: de az Lélek, melytûl vagyon elevensége az testnekis, meg nem hólt, a' mi Hitûnk-szerént. noha az Lutheristák ebbennis mással álmodnak, a' mint ez-elôtt * emlitôk.

* *Suprà, fol. 274.*

§. 2. Tudgyák és értik az Szentek éz világi dolgokat.

Nincs abban kétség, hogy az Szentek lelke, természet erejébôl nem tudhattya minden embereknek szûkségét, kivánságát, és könyörgését. mert egyedûl ô-maga az Isten tudgya és érti az embernek szûvét, titkát, és igyekezetit: De e' mellett azis bizonyos: hogy, az Isten ô-nékik megjelentheti az földi dolgokat, szinte mint Sámuelnek meg-jelenté az Saul gondolattyát: *a Omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.* Elisæus, az Gyezi cselekedetit meg-esmére, noha test-szerént távul vala tôlle: *b Nónne cor meum præsens erat.* sôt az Syriai Királynak titkos tanácskozásitis megjelenté az Israël Királlyának: *c Elisæus indicat Regi Israël omnia verba, quæcunq; locutus fueris in conclavi tuo.* *d* Dániel, az Nabuchodónozor álmát; Sz. Péter, az Ananiás titkos czigányságát meg-esmére. Azért, bolondság a' mit Calvinus beszél; hogy, *e* földig-érô fülôknek kellene lenni az Szenteknek, ha érteni akarnák a' mi dolgainkat. Mert, miképpen *f* Sz. István e' földön lévén, láthatta az Istennek jobján Vrunkat: azonképpen, meg-halhattya az Szentis a' mi kérésünket. Immár azért, hogy Isteni jelentésbôl, tudgyák ez világi dolgokat az Szentek; bizonyitom,

I. Mert, noha Moyses *g* régen meg-hólt vala: mindazáltal, az Vrunk szine-változásakor, Illyéssel-eggyûtt meg-jelenék, és Vrunkal az jövendô dolgokrul beszélle: *h Et dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Ierusalem.* Nem igaz tehát, hogy az meg-hólt Szentek semmit nem tudnak halálok-után az földi dolgokban.

II. Az Lázár históriájából, Három dolgot tanúlunk: Eggyiket; hogy, *i* Abrahám tudta, mint vólt ez világon dolga Lázárnak, és az gazdagnak. azért mondgya, hogy az gazdag el-vôtte javait ez földön, Lázáris meg-szenvedte nyomoruságit. Másikat: hogy, Abrahám meg értethette az pokolban kinoztatott embernek könyörgését, és kivánságát. Harmadikat: hogy, még pokolbannis marad az élô emberekrûl

a *1. Reg. 9. v. 19.*
b *4. Reg. 5. v. 26.*
c *4. Reg. 6. v. 9. 11. 12.*
d *Daniel. 2. v. 30. Act. 5. v. 3.*
e *Calv. li. 3. ca. 20. n. 24.*
f *Actor. 7. v. 56.*
g *Deut. 34. v. 5.*
h *Luc. 9. v. 30.*
i *Luc. 16. v. 24.*

emlekezet: és azért mondgya az gazdag, hogy néki ôt Attyafia vagyon, kikre, a' menyire érkezik, gondotis viſel. Ez pedig nem valami példa-beſzéd, hanem ugyan valóſággal tôrtént dolog. Mert Vrunk, az példa-beſzédekben nem ſzokott ſenkit nevén nevezni, hanem csak imigyen ſzóll: [Egy embernek két fia vala. Egy ember nagy vacſorát ſzerze. Egy ember mégyen vala Ierichóban. Egy embernek majorja vala. Egy Biró vala egy Várasban, &c.] Mikor pedig valót, és lôtt dolgot beſzél, imigyen ſzóll: [Vala egy Fariſæus, Nicodémus-nevû. Vala egy beteg Lázár Bethániából. Vala egy Lázár-nevû küldûs, &c.] † *Quid illic Lazari nomen, ſi non in veritate res eſt? * In parabola dicenda nomina non ſunt:* Mit mivel ott, ugymond Tertullianus és Chryſoſtomus, az Lázár neve, ha ez csak példa-beſzéd? Calvinus igen ſzépen ir ez dologrul: † *Quia Lazari nomen expreſſum eſt, puto rei, quæ acciderit, eſſe narrationem. Et quanquam hiſtoriam recitat Chriſtus: deſcribit tamen res ſpirituales ſub figuris, quas ſcit convenientes noſtris ſenſibus:* Noha, ugymond, vizet, nyelvet, és újat emlit: de ez ugyan nem téſzi példa-beſzéddé az Hiſtoriat. mert az lelki dolgokrul kûlômben nem ſzólhatunk, hanem teſti ſzókkal. Miképpen azért az Sz. Irás emliti az Iſtennek Kezét, ſzemét, lábát; az Angyaloknak, ſzárnyát, &c. de ebbôl nem kôvetkôzik, hogy csak példa-beſzédek a' miket az Iſtenrûl tanit az Sz. Irás: azonképpen ittis, ha az kárhozottak kinnyát, ſzomjuſágnak; az kivánatos vigaſztaláſt, cſep víznek nevezi az Irás, nem léſzen ezzel példa-beſzéddé az Lázár hiſtoriája. Sôt ezt oly nyilván tôrtént dolognak irja Euthymius, hogy az Sidók *Traditiojából*, az gazdag nevétis fel-jegyzi, kit *Ninnenſiſnek* irja hogy neveztek.

† *Tertul. de Anima, cap. 7. n. 94.*
* *Chryſoſt. 2. Homil. de Divite.*
† *Calvin. in Harmon. Luc. 16. v. 20. 23.*

Vide Serar. lib. 2. De Rabbinis, Scrupul. 39.

Euthymius Lucæ 16.

III. Chriſtus Vrunk azt mondgya: hogy, *a* Mely országban ôrôm léſzen az Angyalok-kôzôtt egy bûnôs embernek meg-téréſén. Kiból megtetczik, hogy embernek belsô cſelekedeti, és ſzûvbéli meg-téréſe, tuttokra vagyon az Angyaloknak. Vrunk pedig azt mongya: hogy, *b* az mennyei Szentek, nem csak haſonlók, hanem *Iſangeli, æquales*, egyenlôk az Angyalokkal. Azért, nem határozza csak arra az Angyalokkal-való egyenlôſéget, hogy házaſság-nélkûl élnek, hanem inkáb, abból bizonyittya házaſságtalanſágokat: *Neq; nubent, neq; ducent Vxores. neq; enim ultrà mori poterunt: æquales enim Angelis ſunt*; mert haſonlók az Angyalokhoz. Vrunk tehát meg nem határozván ezt az egyenlôſéget, mi ſem ſzenvedgyûk, hogy más valaki ſinórra vonnya, hanem csak annyiból, az menyiből nyilván és világoſon az Sz. Irás máſutt meg-határozza. Ha azért az Angyalok tudgyák az emberek ſzûve titkátis, nem látom miért kellene tudatlanokká tenni az Szenteket. Vgyanis az bódogſágnak nyugodalma azt kivánnya, hogy valamit igaz okoſság-ſzerént tudnak kivánni az Szentek, abban meg ne fogyatkozzanak. Erteniek kel tehát azô kedveſek dolgait, mellyeket mind az terméſzetnek indulattyából, ſmind az igaz ſzeretetbôl méltán kivánnak tudni.

a *Luc. 15. v. 10.*

b *Luc. 20. v. 35.*

Medium generale aſſumitur ad probandum quod non nubunt.

IV. Az Szentek tudgyák, hogy még élnek és virágoznak azok, az kik ôket életekben ſanyargatták: * *Vſquequo, Domine, non vindicas ſanguinem noſtrum, de iis qui habitant in terra.* Ennek-fôlôtte, azt irja Sz. János:

* *Apocal. 6. v. 10.*

hogy,

hogy, midôn az fôldôn lakozó emberek dicsíretet mondottak vólna az Vr Iſtennek, az Négy Szentek, *a Ament* kiáltának. Ertették tehat az fôldieknek ſzavát. Mert, az Sz. Pál mondáſa-ſzerént: *Quomodo dicet Amen, quoniam quid dicas neſcit?* *Ament* nem mondhat, a' ki nem érti az más ember ſzavát. Továbbá, az Négy Sz. Allatok, és az Huſzon-négy Vének, *b* mint drága illatokkal tellyes cſészéket bé-mutattyák Iſten-elôtt az Szentek kônyôrgéſit. Tuttokra vagyon tehát és értéſekre az Szentek kéréſe. Végezetre, azt irja Sz. János: *c* hogy, az Iſten-elôtt álló Vének, tudták az fôldi embereknek dûhôs haragokat.

a *Apocal. 5. v. 13. 1. Cor. 14. v. 16.*

b *Apocal. 5. v. 8.*

c *Apoc. 11. v. 15. 18.*

V. Nem csak azt olvaſſuk *d* Oniáſrul, a' ki régen meg-hólt vala, hogy Iudás Machabæuſnak meg-jelenék, kardot ada néki, és bátoritá az vitezkedéſre; nem csak *e* Illyéſrûl hallók, hogy hólta-után levelet kûlde Iórámnak, és meg-feddé ôtet, hogy Attya nyomdokit nem kôveti: de e'fôlôtt Samuelrûl azt olvaſſuk; hogy az Bájos Aſzſzony ſzavát, hólta-után meghallotta, és Saulnak jôvendô veſzedelmét meg-profétálta. Hogy pedig valóban Sámuel lelke vólt a' mely meg-jelent Saulnak, az *f* Kiralyok és Iéſus Syrach kônyvében olvaſſuk. Iôllehet, a' mint Szent Agoſton irja, *g* nem kételenſégbôl, hanem az Iſtennek rendeléſébôl jelent Sámuel az Bájos Aſzſzony ſzavára.

d *2. Macha. 15. v. 12.*

e *2. Para. 21. v. 12. Supra, fol. 404.*

f *1. Reg. 28. v. 12. Eccli. 46. v. 25.*

g *Aug. tô. 3. lib. 2. de Doctri. Chriſt. cap. 8. Tom. 4 li. 2. ad Simplic. Queſt. 3.*

VI. A' mint nem régen meg-értôk az Sz. Iános Látáſából, az Vr Iſten engedelméből, az Szentek, nemzetſégekkel és Orſzágokkal birnak. Hogy ne tudnák tehát ez fôldi dolgokat? Es ha egyéb bizonyſágunk ebben nem vólnais, élég az, hogy az Sz. Doctorok irásából, az Hiſtóriák folyáſából, az hálá-adáſból, és emlekezetre éppitett Templomokból, megtetczik, hogy a' kik az Szenteknek kônyôrgôttek, érzettékis haſznos ſegitſégeket.

VII. és Vtólſzor: Itt ez fôldôn az Vr Iſten gyakorta *h* meg-jelentette hiv Szolgainak és Profétáinak, az meſzſze fôldôn tôrtént, a'vagy ſok ûdôk forgáſa-után kôvetkôzô dolgokat. sôt még az emberek ſzûvének titkárulis túdóſitotta ôket; mint nem régen meg-mutatám. Ha azért mennyégben meg-mutattya az Vr Iſten minden dûcsôſſégének gazdagſágát, *Rom. 9. v. 23.* és oly jókkal bôvôlkôdteti az Szenteket, mellyekrûl mi csak ingyen gondolkodni ſem tudunk, *1. Corinth. 2. v. 9.* hihetetlen, hogy ſemmi titkát ne kôzôlné az Szentekkel. Mikor Sodomát el akará veſzteni, nem titkolhatá Abrahámtul, hanem meg-kelle néki jelenteni titkát: *k Num celare potero Abraham, quæ geſturus ſum?* Hogy higgyem tehát, hogy a' kinek *l* minden mód-fôlôtt meg-terheltetett dûcsôſſéget adott, ſemmi titkot azokkal ne kôzôllyôn? Minémû gyenge fegyverrel vitézkedgyenek pedig ezek-ellen az Attyafiak, ezennel meg-érted.

h *Joan. 8. v. 56. Videt Abraham diem Chriſti.*

Joan. 15. v. 15. Jam non dicam vos ſervos, &c.

k *Geneſ. 18. v. 17.*

i *2. Corin. 4. v. 17.*

§. 3. Szabad az Szenteket ſegitſégûl hini.

Az Szentektûl kônyôrgéſekkel-való ſegitſéget haſznoſon kérhetünk. Ezt bizonyittyuk:

I. Mert, az Atyafiak ſem állanak abban kereſztûl, hogy, ha az Szenteknek valami gondgyok vagyon mi-reánk, és értikis ez világi dolgokat:

ketség-nélkûl, az ô-hozzájok bocsátott kérésünknek foganattya vagyon nállok. és miképpen ez világon éltekben, szükölködô felebaráttyok kérését heába nem hatták, hanem Istenhez bocsátott imádságokkal az ô tagjokat segitették: azonképpen cselekesznek mostannis, ha tudgyák ám szükségünket. Meg-mutatók pedig erôs Bizonyságokkal, hogy az Szeretet, és reánk-való gondviselés meg nem szûnt's fogyatkozott ô-bennek. Aztis derék fondamentomokra éppitók, hogy ez világi dolgoknak folyásiban tudósok. Tehát, bizony, kérésünket heában nem hadgyák. Azért valamenyi Bizonyságot állattunk ekkoráig, az Szenteknek szeretetirûl, reánk-való gondviselésérûl, és az világi dolgoknak tudásárul, annyi erôssége vagyon az Irásban az Szentekhez-való könyörgésnek.

II. Sz. János Apostol, nem valami homályos látást forgatván, hanem irásának kezdetin kôszöntvén és üdvözölvén az Híveket, imigyen szóll nékik: [Kegyelem ti-néktek és békeség, attul a'ki vagyon, a'ki vólt, és a'ki el-jövendô; és az hét Lelkektûl, mellyek az Istennek széki-elôtt vannak.] Láddé, hogy amaz Iohóvah Isten-után, ki Moysesnek azt mondá, hogy, Eo a'ki vagyon, az Istennek széki-elôtt-való Lelkektûlis békeséget és kegyelmet kér Sz. János az Híveknek? Az Lelkeken, az Sz. Lélek Istent nem érthettyük, mivelhogy ez nem Hét Lélek, hanem csak Egy: Es nem az Isten széki-elôtt áll, hanem az Atyával egyenlô méltóságban ûl. Sokkal inkáb nem szóll Sz. János az Sz. Lélek Istennek Hét ajándékirul. mert ezek az Ajándékok, nem eleven és értelmes állatok, hogy ô-tôllök kellene valami jót kérnünk: hanem azokrul az † Lelkekrûl szóll, mellyek immár az Istennek szine és széki-elôtt állanak, az világi utnak és evezésnek járása kelése-után. Ezektûl pedig ugy kér kegyelmet Sz. János, a'mint hallád Sz. Pál Apostoltúl, hogy ô üdvözit némellyeket, az az, segíti ôket az üdvösségnek meg-nyerésére.

III. A'mint eléb mondók, Christus Vrunk az meg-dûcsôult Szenteket, * Egyenlôvé és hasonlóvá tészi az Angyalokhoz. meg sem határozza, egy vagy két dologra ezt az Egyenlôséget. Azért, minket sem szabadit arra, hogy egyéb dolgokban ezt circalomra vegyük, és határra vonnyuk, hanem csak azokban, a'mellyekben az Sz. Irás fényessen meg-határozta, és az ô-köztök-való külömbségét elônkben adta. Bizonyos dolog pediglen, hogy az Angyalok imádkoznak mi-érettünk, és miis kérhettyük ôket, hogy mellettünk támadgyanak és segitsenek minket. Tehát az Szentektûlis ugyan ezent kérhettyük, mivelhogy sohult az Sz. Irás ez dologban külömbséget nem jelent az Angyalok és Szentek-között.

Az Bizonyságnak Második Része nyilván vagyon az Sz. Irásban. Mert, ELÔSZÔR: Hogy az Angyalok érettünk könyörögnek, az Augustai Confessiónak † Apologiája, Zachariás Próféta irásából bizonyittya. melyben olvassuk, hogy Ieruzsalemért könyörgött az Angyal: * *Respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Ieruzsalem, & urbium Iuda, quibus iratus es? Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria.* † Sz. Mihály Archangyalrul olvassuk; hogy az Isten népét segitette. Sz. Ióbnak az Isten ô-maga

Apoc. 1. v. 4

Exod. 3. v. 4.

† *Spiritus vocantur Animæ hominum, Psal. 30. v. 6. Psalm. 145. v. 4. Eccli. 1. v. 14.*

* *Luc. 20. v. 36.*

† *Apol. Confess. art. 21. initiò.*

* *Zach. 1. v. 12.*

† *Danie. 12. v. 1.*

mondgya:

mondgya: hogy, az Angyal Könyörgésére, meg kegyelmez az embereknek, *Iob 33. v. 23.* Az Tobiás könyörgését, † Angyal mutatta-bé Istenelôtt. Sz. János Látásábannis, az Angyal, minden Szentek imádságából, drága illatot vitt az arany Oltárra, *Apoc. 8. v. 3.* Nincsenek talám Istenelôtt az Hívek könyörgési, hogy az Angyalok-által kellett elô-vitetni ezeknek? Igenis ott vannak: de azért mondatnak * az Angyaltul bé-mutatni, mert az Angyalis könyörgésével kisiri az Hívek könyörgését, hogy foganatosbak légyenek. MASODSZOR: Hogy az Angyaloktul szabad segétséget kérnünk, az Sz. Irásból tanúllyuk. Mert Iakob Patriarcha, az Iósef fiait meg-áldván, igy szólla nékik: † *DEVS, in cujus conspectu ambulaverunt Patres mei; Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis:* Az Isten, ugymond, és az Angyal, a'ki engemet minden veszedelembôl ki-szabadított, áldgya-meg ezeket az gyermekeket. Azonképpen, Tobiás és Ráguel, ifiu Tobiásnak igy szóllának: *a Sit DEVS in itinere vestro, & Angelus ejus comitetur vobiscum:* Légyen veletek az Isten, és az ô Angyala vezessen titeket. Es, ha *b* az Angyalok tudgyák az földi dolgokat, 's örvendeznekis egy bûnôsnek meg-térésén; Ha *c* Sz. Pál az Angyalokat tanubizonyságul hihatta: soha meg nem tudom gondolni, miért nem vólna szabad ôket azon kérni, a'min egy bûnôs embertis kérhetünk, tudni illik, hogy érettünk könyörögjenek. Sôt, ha az ördöngôsök, midôn csak suttogva birbitélnekis, ottan elô-veti magát az Sátán, és segíti vitézit az gonoszra: vallyon az jó Angyalok, miért vólnának vagy siketebbek, vagy restebbek az jóra?

IV. Valahol az Sz. Irás, az Anyaszentegyháznak engedelmességealá vét mindeneket, és valahol az ô tanitásának el-tévelyedhetetlen Igazságárul bizonyságot tészen, mind ugyan ottan az Szentekhez erésztett könyörgéstis erôssíti. Mert az bizonyos, hogy az egész Keresztyénségben, régi szokás vólt az Szenteknek-való könyörgés. Errûl az *d* Chalcédoni közönséges Gyülekézet vallását, és az *e* Sz. Agoston, Cypriánus, Sz. Ambrús, *f* Cyrillus, *g* Theodorétus bizonyságit ez-elôtt hallók. Ennek-fölötte, Sz. Hierónymus, *Epist. 27. in Epitaph. Paulæ, cap. 14.* Nazianzénus, *Orat. 18. in fine. Orat. 20. circa med. Orat. 21. in fine.* Arany-szájú Sz. János, *in 2. ad Corinth. Homil. 26.* Theodósius Császár, *Theodoret. lib. 5. Hist. cap. 36. Sozom. lib. 7. cap. 24. Ruffin. lib. 2. cap. 33.* és egyebekis, szinte ugy hittak segitségûl az Szenteket, mint mi. Mely dologrul Eusébiusnak csak egy szavát hallyad: *h Hoc nos quotidie facimus, qui veræ pietatis milites, ut DEI amicos honoramus: ad monumenta illorum accedimus; vota ipsis facimus, quorum intercessione ad DEVM, non parum juvari profitemur. Quod à Platone collegimus, ut ostenderemus, Hebraicâ illum Philosophiâ munitum, nostris consentanea scripsisse.*

Hogy ennek az Bizonyságnak ereje ki tessék: I. Azt kel meg gondolni: hogy, ezt az Szentekhez-való esedezést, ugyan azon Ecclésia hitte 's vallotta, mely az Sz. Irást; és az Isten könyvének laistromát megtartotta 's reánk szállitotta. Ha azért ez az Ecclésia el-tévelyedhetett, és bálványozásban eshetett az Szentek tiszteletiben; ki tehet bizonyossá,

hogy

† *Tobiæ 12. v. 12. cap. 3. v. 25.*

* *Vide Augustin. Epist. 120. cap. 29. Epist. 121. cap. 9.*

† *Genes. 48. v. 16.*

a *Tob. 5. v. 21. cap. 10. v. 11.*

b *Luc. 15. v. 10.*

c *1. Tim. 5. v. 21.*

d *Supra fol. 176.*

e *Supra fol. 607. 608.*

f *Supra fol. 740.*

g *Supra fol. 644.*

h *Euseb. 7. de Prepara. Evang. cap. 7. & libr. 13. cap 7.*

hogy szinte ugy meg nem csuszamodott az Kónyvnek órzésében? Bizony, ha eggyikben tévelygett, az másikban sem lehetünk bátorságosok az ő bizonyság-tételérúl. Es igy az egész Kereszty énségnek fondamentoma meg-mozdúl 's kétes lészen. II. Luther-előtt, Száz, Két-száz esztendővel, sőt az Apostolok idejétúl-fogva, minden údőben meg-maradott ez földön az Christus Ecclésiája, melyben az igaz tanitás hangoskodott. Nem vólt pedig Luther-előtt Ecclésia nevet érdemlő gyólekőzet, melyben közönséges szokásból az Szenteket segitségúl nem hitták vólna: mint csak abbólis ki-tetczik, hogy Sz. Agostont, és az több Szenteket, kik nyilván könyörgőttek az Szenteknek, meg-szóllitotta vólna az igaz Ecclésia. Senki pedig egyéb meg nem szóllitotta, hanem az Manichæusok: kik, minthogy órdög rabjai vóltak, nem csuda, † ha az Szentek tiszteletiben Bálványozással álmodtak. III. Sz. Agoston idejéig, Apostoli igazság virágzott az Ecclésiában; azt irja * nem csak Calvinus, hanem az régi † Szent Doctorokis. Sz. Agoston, Eusébius, és Cypriánus idejében pedig, szinte mint mostan, közönséges dolog vólt az Szentekhez-való könyörgés; miképpen az magok szavaiból ez-előtt meg-tanultuk. Azis hihetetlen, a' mint elébbis * mondám, hogy ennyi Száz esztendőkig, ily sok Szent Mártyrok és Doctorok, illyen nagy dologban, vakságban és veszedelmes Eretnekségben hagyattatván, mind pokolra hányattattak vólna. Ha pedig Sz. Agoston, az Manichæus káromkodásával nem gondolván, az Szenteket segitségúl hitta, és údvözúlhetett: kétség-nélkúl énis údvözúlhetek, az Sz. Agoston nyomdokában lépvén. Ez az egész Bizonyság, énnálam oly erős és győzedelmes, hogy, ha semmi egyéb jelenségem nem vólnais az Szentek dolgárúl, oly bátorságosan meg-nyugodnám rajta, mely bizonnyal hiszem, hogy Sz. Pál irta az Rómabéliekhez-szólló levelet. Azért, midőn azt kérded: Hol parancsollya Isten, hogy az Szentek segitségúl hivásának hasznos vóltát higyem? Az elébbi Bizonyságokrul bár halgassunkis, elég ha azt mondom: hogy, ott parancsolta, a'hol az Ecclésiának engedelmességére kőtelezett: a'hol azt parancsollya, *a* hogy az Anyaszentegyház tanitásaellen Vjságokat ne kezdgyünk, se kövessünk. Mert, a' mint Sz. Agostontul nem egyszer meg-hallók, *b* Akkor követtyük igazán az Sz. Irást, mikor azt cselekeszszük, a' mit egyszer jóvá hagyott az egész Ecclésia.

V. Eléb *c* meg-mutatók, hogy az Csuda-tételek, Istennek tanubizonyságí, mellyekkel el-hiteti annak igazságát, a' mit Csudával erősit. Azért, mind azokrul, valamellyek Isteni csudákkal meg-bizonyittattak, azt mondhattyuk, a' mit Vrunk mond vala: *d Si mihi non vultis credere, operibus credite:* ha nem hisztek tanitásunknak, higgyetek az cselekedeteknek. Hogy pedig az Szentekhez bocsátott Könyörgésnek kedves és foganatos vólta, sok Isteni csudákkal meg bizonyittatott légyen, oly tagadhatatlan, minthogy Iulius Császár Rómában uralkodott. mivelhogy annyi sok Túdós, Isten-félő, Szent emberek tésznek errúl bizonyságot; és nem hírrel hallott, hanem szemmel látott, kézzel tapasztalt dolgokat irnak; hogy merő bolondság vólna, ha ki ezeknek tanu-bizonyságokban

† *Suprà, fol. 225.*
* *Suprà, fol. 170.*
† *Suprà, fol. 605.*
* *Suprà, fol. 144.*

a *Suprà, fol. 140.*
b *Suprà, fol. 106. 489.*
c *Suprà, fol. 574. 125.*

d *Joan. 10. v. 38.*

kétel-

kételkednék. Az Sz. Agoston, és több hasonló Fő emberek agya-veleje sem vólt ugorka, hogy az szemmel látott dologrul oly itiletet nem tudtak vólna tenni, mint valamely Bikczis *Kósta* Prædikátorocska Ezer esztendővel az lőtt dolog-után: sem oly gonosz lelki esméretű ember nem vólt Sz. Agoston, hogy hamis Csudákat költene. mivelhogy † az egész világnak meg-téréséért sem engedi, hogy csak egyszer hazudgyunk. Egy szóval,* valaminémű jelenségekből és bizonyságokból meg-választhattya ember az igaz Isteni Csudákat, az szemfény-vesztő órdögi czinkosoktúl, mind azokból ki-tetczik, hogy igazán csak Isteni erőből származott Csudák vóltanak azok, mellyek az Szentekhez-való aitatosságot meg-pecsételték. Az Nicæabéli Conciliomnak könyörgését az meg-hólt Püspőkhőz, és csudával meg-jelentetett foganattyát kérésének, ez-előtt †említők. Sz. Agostontul, Sz. Ambrustul, Theodorétustul elő-számlalt sok Csudákatis fel-jegyzénk *a* ennek-előtte, mellyeket az Szentek-által cselekedett az Vr Isten. Potamiéna *b* Mártyr, meg-jelenék Basilidesnek, ki az ő tisztaságát meg-óltalmazta vala; és tudtára adá, hogy Vrunktul kegyelmet nyert néki, mivelhogy az ő Szűzességét az Poganyok-ellen meg-őrizte vala. Azért Basilides, nagy hamar, mindenek vélekedése-ellen, Keresztyénné, sőt Mártyrrá lőn. Theodósius Császár, midőn Eugenius-ellen készúlné, Keresztelő Sz. János Templomában, segitséget kére Sz. Jánostul: hasznátis érzé, *c* mert az Eordög szórnyű kiáltással megvallá, hogy ez az nyaka-vágott veszti őtet; az-után, *d* szem-látomást az harczon forgódott Szent János Evangelista, és Sz. Filóp Apostol. Cosroës-ellen, Sergiópolist, az Mártyrok óltalmazák *e* látható ábrázatban; mint Evágrius, *Libr. 4. cap. 28.* Nicéforus, *Lib. 17. cap. 17.* és egyebek irják. De hogy sok számlálhatatlan Csudákat halgatással mulassak: Iussonesznünkben, *f* mint jelenék-meg Attilának, az Római Leo Pápa-mellett, Sz. Péter és Sz. Pál; kiknek fenyegetése, elis térité Attilát Olasz-országtúl. *g* Sz. István első Mártyr, az Geyze feleségének, Sarolta Aszszonynak, meg-jelenék, és azt parancsolá, hogy fiát Istvánnak kereszteltesse, kinek gondgya viselésére magát igiré. *h* Sigmond Király idejébe, mint tartotta Bódog Aszszony elevenen az hólt tetemek-között három egész esztendeig az ő hiv szolgáját, hogy meg gyónhatnék, Bonfinius meg-irta. *i* Lajos Király, 1406. esztendő-tájban, Bódog Aszszonytúl bátorittatván, kevesed magával sok Tőrőkőt meg-győze: és az jótéteménynek őrők emlekezetire, Czelbe egy nagy roppant Szentegyházat éppite, melynek ajtója-fölött, óreg márván kőre ez vagyon irva: *Ludovicus Rex Hungariæ, per Matrem misericordiæ, victoriam Turcicam gloriosè obtinuit.* *k* Laurétumban, láttam Bódog Aszszonynak ezűstből öntött nagy óreg ábrázattyát: lábánál fegyverében térdre-esve kónyörög az régi Báthori István, és illyen irás vagyon alatta: *Magnificus Dominus, Comes Stephanus de Bathor, Vaivoda Transsylvaniæ, & Siculorum Comes, nec non Iudex Curiæ Serenissimi Principis, D. Matthiæ, DEI gratia Regis Hungariæ, Bohemiæ, &c. in honorem DEI, & ejus Genitricis MARIÆ; ob eam causam, quòd ipse per intercessionem ejusdem Virginis Gloriosæ, à quodam maximo periculo liberatus fuit,* An-

† *Suprà, fol. 226.*
* *Vide supr. fol. 641.*

† *Suprà, fol. 171.*
a *Supra, fol. 643. 644.*
b *Euseb. li. 6. cap. 5.*

c *Sozom. li. 7. cap 24. Niceph. lib. 12. cap. 39.*
d *Theodor. lib. 5. ca. 24. Niceph. loco citato.*
e *Similia 2. Machab. 10 v. 29. cap. 11. v. 8.*
f *Bonfin De cad. 1. lib. 7.*
g *Decad. 2. lib. 1.*
h *Decad. 3. lib. 3.*
i *Joannes de Turocz.*

k *Vide Horatium Tursellinũ, Histor. Lauret. lib. 2. cap. 6.*

no M. CCCC. LXXXIX. dicavit. Kűnyű vólna sok több Csudákat emlitenünk: de ezekkel meg élégszem.

Vannak egyéb-féle Bizonyságokis,mellyekkel ugyan ezen igazságot erősſitik az Doctorok:de azoknak ereje,helyén és bőcsülletben maradván, mostan meg-elégszem az fel-jegyzett számos Bizonyságokkal.

HARMADIK RESZE.

AZ ELLENÜNK VIASKODÓ BIZONYSAGOK *meg-rontatnak.*

AZ kik ily igen pőkik markokat, hogy reánk támaszszák az Sz.Iráſt, bár csak egy szót, egy bőtűt mutassanak az Isten könyvében, mely azt tarcsa; hogy az Szenteket nem szabad segitségűl hinunk: ihon, készek vagyunk melléjek állani, és az Sz.Irással tusakodó vélekedésnek ellene-mondani. De magokis tudgyák's értik, hogy sohult ezt fel nem találhattyák: hanem, vagy az magok fejéből koholt magyarázatokkal, vagy igen esztelenül satúlt *Consequentiákkal* igyekezik eztis, [a] mint egyéb tanitásokat, az Sz.Irás rámájára vonni. De hallyuk mit mondanak: I. Meg-vagyon parancsolva: hogy, a' mi Vrunkat Istenünket tisztellyük, egyedűl csak néki szolgállyunk, és az ő nevére eskűdgyunk: [b] *Dominum DEVM tuum timebis, & illi SOLI servies, ac per nomen illius jurabis.* Irás vagyon arrúlis: hogy, [c] Idegen Istenünk ne légyen, és hogy az Istent hijuk segitségűl szűkségünknek idején: [d] *Invoca me in die tribulationis: eruam te.* Tehát, a' ki másra eskűszik,mástul várja segitségét,mást tisztel, az Istennek szava-ellen cselekészik. Sőt ugyan Bálványozis,mivelhogy teremtett állatban hiszen. mert csak azt hihattyuk segitségűl, a' kiben hiszűnk: [e] *Quomodo invocabunt,in quem non crediderunt?* II. Egy a' mi Közbe-járónk, az Vr Christus: [f] *Vnus est Mediator DEI & hominum,homo Christus IESVS.* [g] Nincs más,a' ki-által kellyen üdvözülnünk,hanem csak az Egy Christus. [h] Senki kűlőmben az Atyához nem mégyen, hanem ő-általa: [i] *Per eum reconciliare omnia in ipso.* [k] *Ipse est Propitiatio pro peccatis nostris.* Tehát minden kérésünket ő-általa kel az Atyához bocsátanunk: az az, nem kel Pétert 's Pált fogadnunk követségre, mintha ő maga Christus, czimborás társ-nélkűl elégséges nem vólna minden szűkségünkre. III. Nem tudnak semmit az Szentek ez világi dolgokban. Azért mondgya Isaiás: hogy, Abrahám nem ismért minket: [l] *Abraham nescivit nos, & Israël ignoravit nos.* Sz. Dávid pedig, Salamon,és Sz.Iób, az halottakrúl szólván,azt beszéllik;hogy ők semmit nem tudnak: [m] *Exibit spiritus ejus.in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* [n] *Mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultrà mercedem. Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos.* [o] *Sive Nobiles fuerint filii ejus,sive ignobiles,non intelligit.* Nemis jó vólna, ha ez világi szomoruságokat tudnák az Szentek: mert ezzel az ő bódogságoknak örőme meg-homályosodnék. IV. Sz.Pál nem akará, hogy őtet imádnák az Lycaoniabéliek, *Actor.14.v.13.* Sz.Pé-

a *Vide supr. fol.93.*

b *Deut. 6. v. 13. Matth. 4. v. 10.*

c *Exod. 20. v. 2. Psal. 80. v. 10.*

d *Psal. 49. v. 15.*

e *Rom. 10. v. 14.*

f *1. Tim. 2. v. 5.*

g *Act. 4. v. 12.*

h *Joan. 14. v. 6.*

i *Colos. 1. v. 20.*

k *1. Joan. 2. v. 2.*

l *Isa. 63. v. 16.*

m *Psa. 145. v. 4.*

n *Eccl. 9. v. 5. 10.*

o *Job 14. v. 21.*

ter, az Cornélius imádáſát fel nem vővé, *Actor.10. v.26.* Sőt † az Angyalis meg-dorgálá Sz. Iánoſt, hogy őtet akarja vala imádni. Sz. Pál pedigien az Angyalok imádáſátul parancsolattal fogja-el az Hiveket, *Coloſſ. 2. verſ.18. Ergo,&c.*

† *Apoc.19. v.10. ca.22. v.9.*

Ezek minden Bizonyságok, mellyekkel az Atyafiak ellenünk viaskodnak: de a' mint eszedben veheted, sohult ezekben az Bizonyságokban nincs az irva,hogy az Szenteket nem szabad segitségűl hinyia. Mindazáltal,lássuk, ha jó *Conſequentiával*, kövétkézéssel facsarhatnaké ezekből valamit ellenünk.

AZ ELSŐ Bizonyságra, világos Feleletet adánk * ez-előtt. Mert csak azt az Szolgálatot, Félelmet, Imádáſt, Segitségűl hivást tiltya az Vr Isten hogy másnak ne adgyuk, mely egyedűl ő-magához illik az Vr Istenhez. Azért,senkit ő-kivűlle nem szabad ugy Tisztelni,és segitségűl hini, mint világnak Vrát, minden jónak kút-fejét, maga tehetségével mindenekre érkőzőt. mert, a' kit igy hivunk segitségűl, azt Istennek itillyük. De e' mellett, az ő módgyok-szerént tisztelnünk kel Atyánkat, Anyánkat: szolgálnunk kel Vrunknak: és az ollyan segitségűl-hivást,minéművel Sz.Pál az élő embereket kérte, az Sz.Irás sem tiltotta. Hogy azért ennek az Bizonyságnak erőtlenségét magokis meg-tapaſztallyák az Atyafiak,akarnám érteni,mit felelnének,ha valaki Sz.Pál-ellen forgatná ezeket az ő fegyvereket? Mert, mi semmit egyebet az Szentektűl nem kérűnk, hanem csak a' mit Sz.Pál kére az élő emberektűl, tudni illik, hogy imádkozzanak érettünk. Azért, ha ez illyen tisztelet és segitségűl-hivás tiltva vagyon, akár Hólt 's akár Eleven embert hijon valaki segitségűl, egyaránt vétkezik az törvény-ellen. Tehát,valamint Sz.Pált meg-menthetik az Atyafiak, szinte ugy minketis meg-óltalmaznak. AZ Eskűvést a' mi illeti, bizony ugy tetczik, hogy Sz.Pális az Angyalokra eskűvék,mikor igy szólla: † *Teſtor coram DEO, & Chriſto IESV, & electis Angelis.* Vrunkis azt mondgya: hogy,a' ki az Isten Templomára,és az Egre eskűszik, az Istenre eskűszik, a' ki az Templomban lakozik: * *Qui jurat in Templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo: & qui jurat in Cælo, jurat in throno DEI, & in eo qui ſedet ſuper eum.* Azon formán tehát, a' ki az Istennek élő Templomira eskűszik,azis Istenre eskűszik. Es az Keresztyénségnek virágzó idejétűl-fogva, az Szentekre-való eskűvés, szokott dolog vólt. Hallyad, minémű hittel irja Iustiniánus, hogy az Császár Tiszt-viselői eskűdtek: † *Iuro per DEVM omnipotentem, & ejus Filium IESVM Chriſtum, & Spiritum Sanctum, & per Sanctam & glorioſam DEI Genitricem & Semper Virginem Mariam, & per Quatuor Evangelia quæ manibus teneo, & per Sanctos Angelos, &c.*

* *Supra fol. 780.*

† *1. Tim. 5. v. 21.*

* *Math. 23. v. 21.*

† *In Authẽtica Collat. 2. Tit. 4. Novell. 8.*

AZ MASIKRA, meg-felelénk * nem régen. Mert ollyan Közbejáró, a' ki mi-érettünk Szent Vére hullásával eleget tőtt, Egynél több nincsen: De ollyak, a' kik könyörgésekkel Isten előtt segithetnek, Sokan vannak. Es hogy világosban ércsék az Atyafiak az ő bizonyitásoknak semmire-kellősségét: Mivelhogy a' mit mi az Bódogságos Szentektűl kérűnk, ugyan azont kérte Sz.Pal az élőktűl; forditcsuk Sz. Pál-ellen ezt

* *Supra, fol. 782.*

az Atyafiak bizonyságát,és mondgyuk azt néki. : Sz. Pál, nem elégé néked az egy Kőzbe-járó Chriſtus? máſt akarſzé keresni a' ki által Iſtenhez juthaſs? Vonó-társot fogſzé Chriſtus mellé? Ha ezt nem cſelekeſzed, miért † kéred tehát az Hiveket hogy imádkozzanak éretted? Valamint erre meg-felelnének Sz. Pál-mellett az Atyafiak, ſzinte cſak az légyen válaſzok nékikis tőllünk. mert mí ſem kérünk az Szentektől annál egyebet, a' mit Sz.Pál kért ſzolga-társaitul. Bezzeg, mind az élő'ſmind az bódogságos Szentek könyörgésének ereje és foganattya,az igaz Szőlőtőnek erejétől vagyon: * Eo-általa,ő-benne,ő-tőlle várjuk, valamit magunk, vagy felebarátunk-által kérünk Iſtentől. Nyiſd-fel az *Breviárt*, vagy *Miſsált*, meg-láthatod, hogy az Eccléſiának Imádságit, mellyekkel az Szétek ſegitségét kérjük, mindenkor Chriſtuſſal fejezzükbé: *Per Chriſtum Dominum noſtrum.* Miképpen azért Sz.Pál Chriſtushoz futott akkoris, mikor egyebeket kért hogy ő-érette imádkozzanak; † az Századoſrúlis Sz.Máthé azt irja, hogy Chriſtushoz járúla. maga * Sz.Lukácsnál azt olvaſſuk, hogy nem maga személyébe, hanem egyebek-által méne Chriſtus Vrunkhoz : azonképpen miis, az Szentek-által Chriſtushoz járúlunk.

†*Suprà,fol. 779.*

**Vide ſupr. fol. 782.*

† *Matth.8. v. 6.*
* *Luc. 7. v.3.*

Az Harmadikra: Sz.Hierónymus azt irja; *a* hogy, ugy mondatik Abrahám nem eſmérni's nem tudni az Sidókat, miképpen Vrunk fogja mondani az gonoſzoknak,hogy őket nem eſméri: b *Amen dico vobis, neſcio vos. Nunquam novi vos; diſcedite à me:* az az, nem szereti gonoſzságokért. Ennek-főlőtte : nem mondgya Iſaiás, hogy Abrahám nem eſmér minket; hanem, hogy nem eſmért, *in Præterito.* Es miképpen az *c* Machabæuſok Annya, azzal biztattya fiait, hogy Iſtenért ne ſzánnyák halálokat, mert én nem tudom, ugymond, miképpen lőttetek az én mehemben, hanem az Iſten éppitett titeket : azonképpen, Iſaiás azzal indittya Atyai kegyelmeſſégre az Vr Iſtent, hogy, ő inkáb az mi Atyánk, hogy ſem Abrahám.mert Abrahám ingyen nemis gondolkodott felőllünk, hanem az Iſten vólt a' ki alkotott minket. Végezetre : ha az jelen-való űdőrűl ſzóllanais Iſaiás, ugy kellene az ő mondáſát magyarázni, mint ezennel meg-hallod az Sóltárnak igaz értelmét.

a *Hieron.in cap.63. Iſai.*
b *Math.25. v. 13. Matth. 7. v. 23.*
c *2.Macha. 7.v.22.*

Az Sz.Dávid és Salamon mondáſát az Atyafiak ſem értheti kereken cſak ugy, a' mint az bőtűnek kűlső ſzine magán mutattya. Mert ókis meg-engedik,hogy kőzönségesen az vitézkedő Hivekért könyörögnek az Szentek, dicsirik az Vr Iſtent, és nem ollyanok, mint az tőkék; a' mint ennek-előtte ezt megis bizonyitók. Mikor azért azt mondgya az Irás, hogy Semmit nem tudnak, nem értnek : A'vagy cſak azt jelenti, hogy természet-szerént az világi dolgokat nem tudhattyák: A' vagy,hogy nincs ő-bennek oly értelem és gondolat,mellyel magokat ségithetnék,ha itt elmulatták dolgokat: A' vagy, hogy ez világi mód-szerént,háboru,nyughatatlã,fáradságos értelmek és gondviſeléſek nincs immár az világi dolgokra.

Az Negyedik Bizonyságra, kűnyű az válaſz : Mert, ha Sz. Pétert, Sz.Pált, és az Angyalt, Iſtenhez illendő imádáſſal akarták tiſztelni: méltan, és igazán rázták ezt le magokrul : Ha pedig cſak Teremtettállathoz

lathoz illendő imádáſt adtak nékik,minémű imádáſſal ez-előtt *a* hallók hogy az embereket és Angyalokatis tiſztelték az régi Szentek; ezt nem azért vetették-meg, hogy vétek vólna benne, hanem az ő igaz alázatoſságokból. Mert, a' mint *b* Sz. Gergely irja, az emberi természetben őltőzőtt Igének bőcsűlletiért, az Angyalok sem akarták az emberektől felvenni az Imádáſt, mint az-előtt fel-szokták vala venni az Oo Teſtamentomban. Azért, ſzinte ugy cſelekednek ezek,mint a' mi Vrunk. kit midőn Iónak nevezne egy ember, meg-feddé őtet, *c Quid me dicis Bonum? nemo Bonus,niſi unus DEVS.* De vallyon hogy-ím ezt az nevet nem akará ſzenvedni, nem igazán mondottáké őtet Iónak? Azonképpen, mikor Vrunk az *d* bél-pokloſt,és az két vakot meg-gyógyitá, azt hagyá nékik, hogy ſenkinek ne hirdeſſék; ezek pedig tudván,hogy, *e Opera DEI revelare honorificum eſt*, dűcsőſſéges dolog az Vrnak cſelekedetit hirdetni, el nem titkolák az Iſtennek jó tétét. Miképpen azért Vrunk alázatoſſagra tanitván minketis, dűcsőſſéget nem akara : azonképpen az Apoſtolok, és az Angyalok fel nem vőtték aztis az bőcsűlletet, mely hozzájok illett vólna.

a *Suprà,fol. 783.*
b *Gregor. homil.8.in Evang.*
c *Marc.10. v. 18. Luc. 18.v. 19.*
d *Matth.8. v.4. Matth.9.v. 31.*
e *Tobiæ 12. v.7.*

Sz.Pál Apoſtol,azt az Angyalok tiſzteletit feddi,mellyet *f* Cherintus talált vala.Mert Vrunkat, cſak tiſzta embernek alitotta, és az ő alázatoſſágában. kedveskedvén, az Angyalok tiſzteletiben annyira el-mégyen vala, hogy őket Chriſtus Vrunknál bőcsűlletesbeknek hirdetné. Nékűnk ezekben nincs ſemmi részűnk.

f *Vide Baron. Anno Chriſti 60.*

De némellyek azt feſzegetik : hogy, ha ſzinte bűn-nélkűl és haſznoſon könyörőghetűnkis az Szenteknek; ugyan nincs parancſolat errűl az könyörgéſrűl ; azért ők igyeneſen cſak Iſtenhez akarnak imádságokkal járulni. mert nem kel annak kerűlni, a' ki igyeneſen járhat. Erre énis igyeneſen válaſzt adok : Előſzőr: Kőteles arra minden ember,hogy az Szentekhez igazított könyörgéſt tilalmaſnak,vagy haſzontalannak ne itillye. Másodſzor : Miképpen Sz. Pál kőteles nem vólt; hogy az Rómabéliektől könyörgéſek-által ségitséget kérne : azonképpen az Keresztyének † közönségesen arra nem kőteleztetnek, hogy az Szenteknek esedezzenek. Harmadſzor : Történhetik embernek oly nyavalyája, eſeti, ſzűkölködéſe, melyben,nagy fogyatkozáſ-nélkűl el nem mulathattya az Szentek ségitségéért-való könyörgéſt. Oka az : Mert, tudnivaló, hogy Iſten-előtt kedvesb és foganatoſb,ſokaknak, hogy ſem egyedűl egy embernek könyörgéſe. Minthogy azért, derék,és lelkűnkbenjáró igyűnkben, mentűl alkolmatoſb ségitséget találunk,a'hoz kell nyulnunk : meg-fedhető gondviſeletlenség vólna, hogy ha derék ſzűkségűnkben,egyebek ségitségével nem akarnánk élni. Noha azért igyenes úton kel járni, ha az kerűletben nincſen alkolmatoſſág 's haſzon : de itt,mikor nem cſak magunk, hanem egyebek-általis Iſtenhez folyamunk, nagyob haſznunk vagyon, hogy ſem ha cſak egyedűl mi-magunk könyörgenénk.

† *Cõmuniter.nam Sacerdotes,quiſtatas Preces habent,tenentur.*

TIZEN-NEGYEDIK KEONYV.

AZ PVRGATORIVMROL.

HAmiſſan bánnak velünk az úta-veſztett Tanítók, mikor azt akarják, hogy az Purgatóriumot ezen ſzóval meg-mutaſſuk az Sz. Irásban. Elöſzör, azt mondom erre, a' mit Sz. Agoſton az Ariánuſoknak, kik nem akarták hinni az Sz. Háromſágot, hanem-ha nékik az Irásban meg-mutatnák az *Trinitást, Perſónát, Relátiót, Hypóſtaſiſt.* kiknek ímigyé ſzólt: † *Nec tres Perſonas alicubi Scripturam commemorare invenimus. Licuit loquendi neceſſitate tres Perſonas dicere: non quia Scriptura dicit, ſed quia non contradicit:* ha az Sz. Irás nem nevezi, ugymond, az Személyt, éleg ha nemis ellenzi. Másodſzor: Mutaſſák-meg ökis az Irásban, hogy nincſen Purgatórium, és fejet hajtunk. Ha pedig ezt meg nem mutathatván, az magok agyaskodáſából fondált *Conſequentiákkal* akarnak harczolni, mutaſſák-meg az Iſten könyvében, hogy helyeſen és jól következnek az Sz. Irás mondáſiból, valamit ök ebből kifacsarnak; és igyis nyerteſen maradgyanak. De csak eggyikét ſem érik fel az feſtékkel. Azért fejekre fordithattyuk ſulykokat, és igy bizonyithatunk ellenek: Azt akarjátok, hogy ſemmit ne higgyek egyebet, hanem csak a' mit az Bibliában olvaſok. Sohult nem olvaſom, hogy Purgatórium nem vólna. Tehát az te ſzód-után indúlván, nem hihetem hogy Purgatórium nincſen. Annak-okáért, ha az Atyafiak kedvéért meg-engedgyűkis, *Dato ſed non conceſſo*, hogy az Purgatóriumrul nincs emlekezet az Sz. Irásban; ugyan árulhatunk egy gyékényen, és azt mondhattyuk, a' mit Sz. Agoſton Petiliánuſnak: * *In Scripturis Canonicis, nec illi inveniunt, Hæreticos ad Eccleſiam venientes, denuò baptizatos: nec nos invenimus, in eodem Baptiſmo, quem in Hæreſi acceperant, ſuſceptos. In hac re par nobis cauſa eſt, &c.* Ebben, ugymond, kőz a' mi dolgunk, hogy az Apoſtolok irásiban ti ſem talállyátok, hogy az Eretnekektűl kereſzteltet, máſzor kellyen kereſztelni: mi ſem olvaſſuk, hogy azonban kel hagyni. Tehát arra nézzűnk, ugymond, mit kövétett és tartott e' dologban az Anyaſzentegyház: Ez pedig az ujonnan támadott verſengésben, † *Conſuetudinis robur opponebat, inducere volentibus novitatem:* az Régi ſzokáſt vetette paſsúl az Vj találmány-ellen. Mi ſzavaink mind ezek, az Vjitók-ellen. De ennél tovább megyűnk, és aztis meg-mutattyuk; hogy az Purgatóriumnak vannak az Sz. Irásban oly világos jelenségi, mint az Atyafiaktul bőcsűllettel fogadott ſok egyéb dolgoknak: ugy mint, hogy az Kiſdedeket meg kel ke-

† *Aug. tő. 3. lib. 7. de Trinit. cap. 4.*

* *Aug. tő. 7. lib cont. Petilian. de unico Baptiſ. cap. 11.*

† *Aug. tő. 7. lib. 2. de Baptiſ. contr. Donat. c. 9.*

reſztelni:

reſztelni: hogy egy Feleſégnél többet nem kell venni: hogy az Eretnekektűl kereſzteltet, nem kell máſzor kereſztelni, &c.

ELSEO RESZE.

AZ CALVINISTAK ES LVTHERISTAK *Purgátoriumárúl.*

NAgy vétek az emberekben, hogy magok hátán nem láttyák az iſzákot, és máſt cſúfolnak terhével. Ebben az Calviniſta és Lutheriſta Attyafiak meg-fedhetők: Mert, piſzkállyák a' mi Purgatóriumunkat; de nem véſzik eſzekben, hogy Calvinus és Luther nékik oly Purgátoriumot kéſzitett, melyben nem eſztendeig kettőig, hanem itilet napig (kőſzönet vólna ha nem tovább) kelletik heverniek. Ezt hogy költött dolognak ne itillyed, az magok tanitáſából bizonyitom.

CALVINUS, a' mint lehet, tíltya, hogy ember azon neis tudakozzék, hol léſznek az Lelkek itílet napja-előtt: a *De intermedio earum ſtatu curioſius inquirere, neq; fas eſt, neq; expedit. Valde ſe torquent multi diſputando, An cæleſti gloriâ jam fruantur, nec ne? Atqui ſtultum & temerarium eſt, de rebus incognitis altiùs inquirere quàm DEVS nobis ſcire permittat. De loco, non minus inepta & futilis eſt quæſtio.* Mindazáltal, hogy valami jó reménséggel táplállya az ő fiait; Elsőben, arrul *aſſecurállya*, és bizonyoſſá téſzi az Calviniſtákat, hogy menyorſzágban nem mennek. Ezt ſok helyen irja Calvinus, a' mint ennek-előtte b fel-jegyzettűk. A' többi-közőtt igy ſzóll: c *Qui ex corpore mortali ſunt liberati, nihil erit abſurdi, ſi dicantur eſſe in profectu, quia nondum potiuntur felicitate & gloria quam ſperârunt.* Mivelhogy azért azzal jól vannak az Calviniſták, hogy ſzinte Meny-orſzágban nem kell fáradniok; túdóſitani akarván őket Calvinus, melyre tarcsák az ló ſzáját, azt tanittya: hogy, nagy meſzſze Meny-orſzágtul, egy Pitvar vagyon, és oda vitetnek az Calviniſták: d *Intelligimus Chriſtum ſic apparere coram facie DEI, ut Sanctuarium CÆLI ingreſſus, ad conſummationem uſq; ſæculorum, SOLVS, populi EMINVS in ATRIO reſidentis, vota ad DEVM deferat.* Kár hogy meg nem mérte, mely meſzſze vagyon ez az Pitvar Meny-orſzágtúl. talám csak közel oda, a'hol az e Gazdag meſzſze vala Lázártúl. Azt ſem fejezi-ki, ha ebben az Pitvarban moſódnak és tiſztúlnaké az Calviniſták itílet napiglan. De a' menyire irásából ſajdithattam, egyéb dolgok ſincs, hanem *purgáltatnak.* Mert egy felől, az Sz. Irás tanittya; hogy az éktelen, rút, és hamis ember, bé nem mehet Meny-orſzágban, a'hová ſzép tiſztán, mocſok és ráncſos tőpőrődéſ-nélkúl kell menni: f *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium.* g *Hi ſunt qui laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt in ſanguine Agni.* h *Exhiberet ſibi gloriosam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, ſed ut ſit immaculata.* Más-felől Calvinus azt hirdeti: hogy, valamig az Calviniſták ez világon élnek, mind ſzinte utólló pihentéſekig, torkig rakvák minden rútſágokkal, és gonoſz vétkekkel. Tehát, bizony, ily moſdatlanúl menyben nem

a *Calv. li. 3. cap. 25. n. 6. Vide ſupra, fol. 417.*

b *Supra fol. 417.*

c *Calvin. ad Philip. 1. v. 6. ſupra, fol. 418. errore Typograph. ad Epheſios ſcriptum.*

d *Calv. li. 3. ca. 20. n. 20.*

e *Luc. 16. v. 26.*

f *Apoc. 21. v. 27.*

g *Apoc. 7. v. 13. 14.*

h *Eph. 5. v. 27.*

juthat-

juthatnak, hanem az Calvinus Pitvarában, ſzapullóba vettetnek elébb, hogy az erős lúgban jól ki-kellyen rutſágok. Hogy pedig az Calviniſták mind hóltig rút ocſmány bűnökkel rakvák, barátſágért nem hinnők, de magok erőltetnek hogy el-higgyük. Mert tőrrel paiſſal vitattyák; hogy ő-nékik, minden Cſelekedetek, és Gondolatok, kárhozatra méltó latorſág; mint az magok ſzavaiból [a] hallók. Azis ő hitek: hogy, [b] az Eredendő bűn ſoha meg nem bocſáttatik. Ez pedig nem egyéb, hanem egy éktelen rútſág, mely az Iſtennek ſzőrnyű büntetéſét érdemli: [c] *Peccatum Originale, eſt hereditaria naturæ noſtræ lues, quæ reos facit iræ DEI. ob talem duntaxat corruptionem, damnati meritò, convictiq; coram DEO tenemur.* Immár ebből ki-tetczik: hogy, ha valaha üdvözülni kell az Calviniſtáknak, az más világon Purgátoriumoknak kel lenni, melyből ki-tiſztogattaſſanak. mert mig itt élnek, addig mind mocskoſok és kormoſok.

a *Suprà, fol. 203. 204.*
b *Supra. fol. 278.*
c *Calv. li. 2. cap. 1. n. 8.*

Azt mondodé, hogy az Halál tiſztittya-meg őket? Kérlek, hol vagyon irva, hogy az Halál ki-tiſztithat az Eredendő bűnből, melyből az Kereſztſég ki nem tiſztithatott? ki adta ezt az Bűnnek tiſztitáſára-való erőt az Halálnak? Es ha az Halálnak illyen hatalma vagyon az Bűnökön, miért nem tiſztit-meg mindeneket a' kik meg-halnak? Talám azt feleled, hogy nem az Halál, hanem az halálhoz közelgető embernek Hiti moſogattya-le az Bűnöket? El-hiſzem ezt énis, ha eléb Iráſt mutatſz arrúl, hogy cſak az halál kapuján-lévő emberek Hitivel moſaſſék-le az vétek; és okát adod, mellyért az egéſſéges ember hiti meg nem tiſztithattya az Bűnt, az beteg ember hiti meg-tiſztithattya. Arrúlis meg-tanits, mint jár az a' kinek betegſégében eſze meg-bontakozik, és az Hitről akkor nemis gondolkodik?

Luther ſem haggya Purgatórium-nélkűl az ő fiait. Mert, Előſzőr, ők is azt tanittya: hogy, Itilet napig, ſenki az ő fiai's tanitványi-közzűl Meny-orſzágban nem mégyen; hanem, ha az Calviniſták pitvarban ſugorognak, az Lutheriſták (mint-hogy eléb ſzűlettek, meg-tartyák az *præcedentiát,*) egy ſzép ágyas-házban léſznek, 's ott aluddogalnak. Erre nézö ſzavait Luthernek ez-előtt † fel-irók. moſt egy mondáſſal meg-égetem: * *Sancti dormiunt, & neſciunt quid agatur. Anima enim poſt mortem intrat ſuum CVBICVLVM, & DORMIENS non ſentit.* Másodſzor, azt tanittya Luther: hogy, Valamig ember ez világon él, tetéig tellyes minden rút bűdös Bűnökkel: † minden cſelekedetiben őrők kárhozatra méltó vétket vall. és noha fődözgeti az Vr Iſten, ezeket az ő ſok rutſágokat, de * ſoha le nem törli róllok. Ezek igy lévén, az Sz. Iráſnak elő-állatott Bizonyſági-ſzerént, Meny-orſzágban nem mehetnek, ha előſzőr meg-nem tiſztittatnak. Azért nyilván tiſztulnak az Lutheriſtákis az ő Kamorájokban. cſak hogy őket el-aluttyák előſzőr, hogy kűnyebben ſzenvedheſſék az ſzapullót. Láddé mint jár a' ki el-távozik az Igazſágtul? azt ſem tudgya hol fakad-ki bolyongáſa. De ők ám láſſák dolgokat: Iſten minket attul az Pitvartúl és Kamorátul meg-menteſen. talám cſak papiros válaſztya-el az Pokoltul, és veſznek a' kik ott léſznek, ha az Pokol tűze meg-gyujtya az rekeſzt.

† *Suprà, fol. 407.*
* *Luther in c. 25. Geneſ.*
† *Suprà, fol. 202.*
* *Suprà, fol. 214. 357. 415.*

MASODIK RESZE.

AZ REGI KERESZTYENEK PVRgátoriumáról.

§. 1. Az Purgátoriumról, és Indulgentiákrúl, mit higgyen az Római Győlekőzet.

Sok káromlók ſzája bé-dugatik, ha igazán és vóltaképpen meg-magyarázzuk az Római Győlekőzetnek ez dologrul-való tanitáſát. Ezt kel tehát győkeréből ki-fejeznünk.

Előszőr: Azt hiſzſzük; hogy, mikor az ember Halálos bűnben eſik, ottan mindgyárt az őrők kárhozatra méltó léſzen; a'mint Sz. Pál illyen ſzókkal tanittya: [a] Atyámfiai, magatokat meg ne cſallyátok. ſem az paráznák, ſem az bálványozók, ſem az házaſſág-rontók, ſem az magokkal-rútolkodók, ſem az férfiakkal főrtelmeskedők, ſem az lopók, ſem az főſvények, ſem az réſzegeſek, ſem az ſzitkoſok, ſem az ragadozók, Iſten országát nem birják.] Sőt, [b] *Qui talia agunt, digni ſunt morte:* a'kik efféléket cſelekeſznek, méltók halálra. Azért, a' ki cſak eggyel efféle vétkek-közzűl terhes találtatik utólſó orájan, az az, valaki cſak egy Halálos bűnt cſelekedett, és halála-előtt igaz Pœnitentia tartáſſal ebből ki nem tiſztúlt, Pokolban temettetik, mint amaz [c] Gazdag; és a' mint Sz. Iób ſzóll: [d] *In punctо ad Inferna deſcendunt:* egy ſzem-pillantáſban pokolra vettetnek; az-után pedig, nincs reménſég abban, hogy valaki őtet ſegitheſſe: [e] *Mortuo homine impio, nulla erit ultrà ſpes.* Effélének azért, ſemmi Purgatórium nem kell. Sőt az egéſz világnak Alamiſnája, Miſéje, és Imádſága ſem ſegitheti őtet, hogy őrők kárhozatban ne maradgyon. Ezt jelenti az Sz. Lélek, midőn arra int, hogy moſt munkálkodgyunk, mert az-után nem léſzen üdőnk az ſáfárkodáshoz, hanem, a' mint viſeltük magunkat, ugy véſzük haſznát; és a' mely-felé dőlünk, az az, vagy Iſten kedvébe, vagy átkába meg-halunk, őrőkké azonban maradunk. mert, ki ſem eshetunk hóltunk-után az kegyelemből; és ha átokban vóltunk, kedvet ſem találhatunk: [f] *Quodcunq; poteſt manus tua, inſtanter operetur; quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erit apud Inferos.* [g] *In quo loco ceciderit lignum, ibi erit.* [h] *Vnuſquiſq; referet, prout geſſit in corpore.* [i] *Tempus non erit amplius.* [k] *Venit nox, in qua nemo poteſt operari.* Moſt azért, mig az úton, az harcz, és pállya-futó helyen vagyunk, árthatunk vagy haſználhatunk magunknak: de mikor azt kezdik mondani, [l] *Iam non poteris villicari,* Immár nem ſáfárkodhatol; akkor bezzeg, a' ki cſak egy Halálos bűnben találtatikis, őrőkkőn őrőkké el-kárhozik. Erre nézvén Sz. Gergely, azt mondgya: hogy, a' kinek eſze vagyon, ne támaſzkodgyék arra, hogy hólta-után ſok jót cſelekeſznek Lelkéért, hanem, maga láſſon dolgához: [m] *Tutior eſt via, ut bonum, quod quiſq; poſt mortem ſuam ſperat agi per alios, agat ipſe dum vivit per ſe.*

a *1. Cor. 6. v. 9. Gal. 5. v. 21. Ephe. 5. v. 5.*
b *Rom. 1. v. 32.*
c *Luc. 16. v. 22.*
d *Job 21. v. 13.*
e *Prover. 11. v. 7.*
f *Eccli. 9. v. 10.*
g *Eccl. 11. v. 3.*
h *2. Cor. 5. v. 10.*
i *Apocal. 10. v. 6.*
k *Joan. 9. v. 4.*
l *Luc. 16. v. 9.*
m *Greger. 4. Dialog. cap. 58.*

Masodszor: Azt vallyuk; hogy mikor az embernek Bűne meg-bocſáttatik az Chriſtus érdeméből, egyetemben az őrők kárhozatnak kőteleſſégeis fel-ſzabadúl, és meg-engedtetik, az mi *Satisfactiónk,* Eleg-tételünk-

lűnk-nélkűl, csak szintę az Christus érdeméért. Ezt ez-előtt *a* megmutatók az Tridentomi *Concíliomnak* tulajdon szavaiból,és az *b* Sz. Irásnak világos tanitásából. Mert, hogy az eléb fel-állatott Bizonyságokrul ne szóllyak, Sz.Pál mondása az: hogy, *c* mihent Isten minket fiaivá fogad,ottan mindgyárt őrőkősi vagyunk az dűcsősségnek,és *d* nincs immár bennűnk semmi kárhozatra méltó. Azért, szinte mint az Bűnért, ugy az őrők Kárhozatért, sem itt ez földőn, sem a' Purgatóriumban, sem *Indulgentiák*-által, sem egyéb formán, eleget nem tehet ember : hanem, az mint *e* hogy az Bűn,érdemünk-nélkűl,ingyen,és csak Christusért bocsáttatik-meg; azonképpen, az őrők Kárhozatnak kőtelességeis, az bűnnel egyetemben, érdemünk és *Satisfactiónk*-nélkűl fel-szabadittatik.

a *Supra fol. 340.*
b *Supra fol. 750.*
c *Rom 8. v. 17. 30. Gal. 4. v. 7.*
d *Rō. 8. v. 1.*
e *Vide supr. fol. 748.*

Harmadszor : Gyakran az Vr Isten meg-bocsáttya az Bűnt és az őrők Kárhozatot : de azért fenn marad az bűntetés,mellyel űdő-szerént meg-ostoroztassék a' ki vétkezett : Az az, Vgy cselekeszik mi-velünk az Vr Isten ; mint Dávid Király cselekedék *f* fiával Absolonnal, és egyéb Fejedelmek az gonosz-tévőkkel, kiknek néha az halált meg-engedik, de azért verésssel, vagy rabsággal, vagy számkivetéssel ugyan megostorozzák: *g Veritatem dilexisti, id est, impunita peccata, eorum etiam, quibus ignoscis, non reliquisti. Ita servatur misericordia & veritas : Misericordia, quia homo liberatur ; Veritas, quia peccatum punitur.* Abban tetczik-ki, ugymond Sz.Agoston,az Istennek mind Irgalmassága, 'smind Igazsága,hogy az Bűnt meg-bocsáttya, de azért meg-ostorozza. Miis, mikor valaki ellenünk vét, az haragot, gyűlölséget, boszszu-álláft, Isten parancsolattyaszerént, le-tészűk : de törvény-szerént ugyan meg-bűntethettyűk,és kárunkért elég-tételre kőtelezhettyűk az vétkes embert. Errűl az Irásban sok tanuságunk vagyon : Adám vétkezék ; magára, 's maradékára halált hoza, *Rom.5.v.12.cap.6.v.23.* Annak-utánna Pœnitentiát tarta, és *h* az Istentűl bocsánatot nyere, de az halálnak földgyát el nem tőrölheté: *i Primi homines, posteà juste vivendo, meritò creduntur per Domini Sanguinem ab extremo supplicio liberati : mortem corporis, propter hoc peccatum DEVS hominibus inflixit ; & post peccatorum remissionem, propter exercendam Justitiam, non ademit.* Azonképpen, az Keresztségben meg-bocsáttatik az Eredendő vétek : mindazáltal,sok kisdedek meg-halnak,kik jobbitásnak okáért nem bűntethetnek. Moysesnek régi kételkedéséért, az igiret földének határán meg kelle halni : nem azért hogy tanúlna mászszorrais ebből, hanem hogy az ő eseti meg-ostoroztatnék, mint az Vr Isten nyilván jelenti: *k Ascende in montem istum, & morere ibi, sicut mortuus est Aaron, quia prævaricati estis contra me.* Sz. Dávid nagyot esék, ki-tére bűnéből : és Profétája-által meg-jelenté az Vr néki, hogy Bűnei meg-bocsáttattak; de mivelhogy vétkezett vala, az fiát el-vővé az Vr Isten : *l Dominus quoq; transtulit peccatum tuum.non morieris. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini ; propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Láddé, hogy az Vr Isten ő-maga meg-mondgya, miért bűnteti Dávidot, tudni illik, az gonosz példáért. Es melléje veti, *m* hogy az ő házából ki nem szakad az kard, mivelhogy kardal ölette-meg az ártatlan embert:

h *Sapiēt. 10. v. 2.*
i *Aug. tō. 7. li. 2. de Peccat. merit. cap. 34.*
k *Deut. 32. v. 48. Numer. 20. v. 12. 24.*
l *2. Reg. 12. v. 13. &c.*
m *Ibi. v. 10.*

felességit meg-főrtőzteti *a* egy igen kőzel-való embere, mivelhogy ős is meg-gyalázta felebaráttyának házas-társát. Annak-utánna,kevélyen dicsekedék Dávid,Nyólcz-száz ezer vitézlő népének sokasságába. Eszébe vővé magát, és Istenhez tére: *b Percussit cor eum, & dixit ad Dominum : Peccavi valde in hoc facto ; sed precor, Domine, transfer iniquitatem servi tui, quia stultè feci.* De az Vr Isten ez-utánnis meg-ostorozá őtet, Dőg-halált bocsátván Országára. Továbbá, az Sz. Irásban aztis találjuk : hogy, a'kinek menyi gyónórúsége vólt az vétekben, annyi kinnyát kel szenvedni: *c Quantum glorificavit se,& in deliciis fuit,tantum date illi tormentorum & luctuum.* Es ő-maga az Isten szabta azt az törvényt, hogy az Bűnnek mértéke szerént, kel az bűntetést osztani: *d Pro mensura delicti, erit & plagarū modus.* azért a' kik erősek az Bűnre,erősennis kinoztassanak: *e Potentes potenter tormenta patientur.* Noha azért az Vr Isten mindgyárt el-feletkezik az Bűnről,†mihent hozzája térűnk,az az, meg-bocsáttya, és meg sem emliti, a' végre hogy ezekért el-kárhoztatna : de azért ugyan búvat kel annak vallanunk űdő-szerént. Mert, ha egy hideg ital viznek jutalmát meg-fizeti : bizony,egy gonosz cselekedetnek bűntetését el nem felejti, hanem, mindeneknek *f* cselekedeti-szerént fizet. Ezek bé nem tellyesednének, ha az Vr Isten némellyeket meg-térések-utánnis,űdő-szerént bűntetne, egyebeket pedig bűntetés-nélkűl hagyna. Hogyha azért az Vr Istenben személy válogatás nincsen, szinte mint némellyekbe megverte bocsánat utánnis az vétkeket, ugy kel hinnűnk, hogy egyebekbennis el nem tűri. Es, a' mint Sz.Agoston szóll: *g Productior est Pœna quàm Culpa ; ne parva putaretur Culpa, si cum illa finiretur & Pœna :* továb tart az Bűntetés az Bűnnél ; hogy kicsin gonosznak ne itiltessék az vétek.Ennekfőlőtte : ha az Oo Testamentomban, helye vólt az bocsánat-utánnis az bűntetésnek : bizony, az Sz.Pál szava-ként, sokkal inkáb helye vagyon az Vj Törvényben. Mert, ha *h* akkor az Bűn ostort érdemlett; mentűl inkáb érdemel mostan, mikor az Istennek nagyob irgalmasságát vőttük az ő Sz. Fiának el-jővetele-által ? Végezetre, Erreis érthettyűk az Bólcs mondását: *i* hogy, az meg-engedett Bűnőkről se legyűnk bátorságosok : hanem, az Ieremiás *k* irása-szerént, az meg-térés-utánnis Pœnitentiát tarcsunk. Ezt cselekedte Maria Magdolna, és többennis, kik a' meg-térés-után sanyarú életet viseltek : *l* meg-akarván magokat itilni, hogy az Istentűl ne itiltetnének. Ezektűl az erős Bizonyságoktul meg-győzetvén Calvinus,igy szóll a'mi igaz tanitásunk-mellett: *m Non solum infirmitatem nostram prævenire, sed gratuita etiam delicta sæpè corrigere necesse habet, Clementissimus Pater : proinde, quoties affligimur, subire protinus in mentem debet anteactæ vitæ recordatio. Ita proculdubio reperiemus, nos admisisse, quod DIGNVM ejusmodi castigatione esset.*

Negyedszer : Azt tanittyuk ; hogy, ezeket az fenn maradott Bűntetéseket, az Igaz ember le-szallithattya az Sz. Lélek Istennek malasztyából származott Iő cselekedetekkel. Elsőben azért, Meg-igazult embernek kel lenni, a'ki ezeket le-szállitcsa. Mert Sz.Pál mondgya: hogy, *n* bár ember testét tűzre tegyeis ; de ha Szeretet nincs benne,tem-

a *Absolon 2 Reg. 16. v. 22.*
Ob adoratum vitulū occisi, Exod. 32. v. 14. 28. 35.
b *2. Reg. 24. v. 10.*
c *Apoc. 18. v. 7.*
d *Deut. 25. v. 2.*
e *Sapien. 6. v. 7.*
†*Ezech. 33. v. 12. cap. 18. v. 22.*
f *Vide supr. fol. 775.*
g *Aug. trac. 124. in Joā.*
h *Hebr. 2. v. 2. cap. 10. v. 29.*
i *Eccl. 5. v. 5.*
k *Jerem. 31. v. 19.*
l *1. Cor. 11. v. 31.*
m *Calv lib. 3 cap. 8. n. 6. licet contra dicat. cap. 4. n. 31.*
n *1. Cor. 13. v. 3.*

mit nem haſznál. Miképpen azért az Erdem, ugy az Elég-tétel ſem találtatik egyébben, hanem az Chriſtus-által meg-igazúlt emberben. Másodſzor : A' mit az Erdemrúl *a* mondánk, azt az Elég-tételrúlis kel érteni : tudni illik, hogy, Chriſtus érdeméből adatott ſegitſégből kell ſzármazni azoknak az Cſelekedeteknek, mellyek alkolmatoſok az Elég-tételre. Ezt tanittya az *b* Tridentomi Concilium. és ki-teteczik azokból az Bizonyſágokból, mellyekkel eléb *c* meg-mutatók, hogy az üdvöſſégre haſzna nincs azoknak az Cſelekedeteknek, mellyek az Chriſtus Malaſztyából nem gyarapodnak. Harmadſzor : Hogy, a'mi Elég-tételünk, csak ſzinte az bűnnek bocſánattya-után fenn maradott büntetéſekre ſzolgállyon, illyen-képpen magyarázza az Tridentomi Concilium: *d Recuperatâ Merito Chriſti amiſſâ Gratiâ, Satisfactio facienda eſt per Ieiunia, Eleemoſynas, & Orationes : non quidem pro pœna æterna, quæ unà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali, quæ non tota ſimul dimittitur.* Mely dologban az Atyaſiak ſem viſzálkodnak, a' mint eléb hallók. mert ő ſzavok az, hogy: *e Boni fructus impetrant, ut mitigentur pœnæ & calamitates, publicæ & privatæ* : az mi ló cſelekedetinkel meg-lágyittatnak az érdemlett büntetéſek. Vgyan ezent irja Sz. Agoſtonis: *f De quotidianis, levibuſq; peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana Oratio fidelium ſatisfacit. Delet & illa, à quibus vita fidelium ſcelerate etiam geſta, ſed pœnitendo in melius mutata diſcedit.* Bizony, az Ninivében lakozók, Bőjtel, és alázatos Könyörgéſſel, az érdemlett, és fenyegetésképpen fejekre ki-adott ſententiát el-tériték : *g Vidit DEVS Opera eorum, & miſertus eſt.* A chábra iſzonyú oſtort jövendőlle Illyés Próféta : de mivelhogy mezitelen teſtére Ciliciomot vőn, bőjtőle, és magát meg-alázá, az kegyelmes Iſtenis meg-engede néki: *h Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus ejus.* Mert, az Vr Iſten ugyan fogadáſt tőtt azon, hogy, *i* ha az ő oſtori-kőzőtt meg-térünk, és Pœnitentiát tartunk, el-véſzi csapáſát róllunk. Ezent jelenti az Sz. Irás, valahol tanácſollya, hogy bűnünket meg válcſuk Alamiſnával, *Dan. 4. v. 24. Tobiæ 4. v. 11. cap. 12. v. 9. Eccl. 3. v. 33. cap. 29. v. 15. Proverb. 15. v. 27. cap. 16. v. 6.* Mert, ha az Bűnnek bocſánattya-előtt hozzá-kéſzit az Alamiſna az Kegyelemhez : ſokkal inkáb fel-ſzabadithattya az meg-igazúlt embert, az űdő-ſzerént-való büntetéſektől. Sz. Páltis ezektől az csapáſokrul magyarázza Sz. Agoſton, midőn azt irja: *k* hogy, az Vrtul meg nem itiltetűnk, ha meg itillyük mi-magunkat.

Továbbá : Nem csak magunknak haſználhatunk az illyen Büntetéſeknek fel-ſzabaditáſában, hanem felebarátunknakis. Mert, noha az üdvöſſégnek meg-nyeréſét a' mi illeti, abban kiki-mind maga terhét viſeli, és munkája-ſzerént véſzi bérét; az az, másnak nem érdemelhet, a' mint *l* ez-előttis mondám: de az büntetéſeknek el-tériteſében, *m* eggyikünk az másik terhét viſelheti. Ezt az Atyafiak ſem tagádhattyák : mert, az mint hallók, meg-engedik, hogy az Igazak Ió Cſelekedeti, nem csak magokrúl, hanem kőzőnſégeſen az ſokaſágrúlis el-tériti az Iſten oſtorát; mint Moyſeſben és *n* Sz. Dávidban nyilván-való példáink vannak. Ennek-fölőtte, nem tanitott minket Vrunk haſzontalan könyörgéſre, mikor

a *Suprà, fol. 773.*

b *Trident. Seſſ. 14. c. 8.*

c *Suprà fol. 757.*

d *Cõcil. Trident. Seſſ. 6. cap. 14.*

Supra, fol. 340.

e *Suprà fol. 362.*

f *Aug. tõ. 3. Enchirid. cap. 71.*

g *Jonæ 3. v. 10.*

h *3. Reg. 21. v. 29.*

i *2. Paral. 7. v. 13. Jerem. 18. v. 7.*

k *Aug. tõ. 3. Enchir. cap. 66. 1. Corint. 11. v. 31. Vide Coloſſ. 1. v. 24. 2. Tim. 2. v. 10.*

l *Suprà fol. 777.*

m *Gala. 6. v. 2.*

n *2. Reg. 24. v. 17.*

nem

nem csak magunkért hatta hogy amaz ſzókat mondgyuk, [De ſzabadics minket gonoſztul.] Haſzontalanul kérnők pedig az Bűnnek bocſánattya-után egyéb gonoſznak el-távoztatáſát felebarátunknak, ha azon *a* egy teſtnek tagjai, egymáſnak nem ſzolgálhatnának Iſten-előtt, az fejekre ſzállandó gonoſzoknak el-távoztatáſában. Nemis hihetſéges, hogy az Vr Iſten egy latorért *b* egéſz Országot meg-bünteſſen, és az Igazakért ſemmit az büntetésben le ne ſzállitcſon.

Eotődszőr : Azt tanittyuk; hogy az Purgatóriumban csak azok vettetnek, kik, noha bűnőkből ki-tértek, és Istennek kedvében jutottak, de az előbbi bűnőkért eleget nem tőttek. Azért, *c* a' kik Halálos bűnben halnak-meg : a' vagy, a' kik életekben elégſégeſen fel-váltották a' mit érdemlettek, azok Purgatóriumban nem mennek. Mert, a' ki Halálos bűnben találtatik, igyeneſen pokolban temettetik : a' ki pedig meg-lakolta tőttét, tartoztatás-nélkül az bódogſágban vitetik. De minthogy nem tudgyuk ſenkinek állapattyát, illik hogy minden Halottért imádkozzunk: *d Altaris, Orationum, Eleemoſynarum ſacrificia, non, pro quibus fiunt, omnibus proſunt; ſed iis tantùm, quibus, dum viverent, comparatur ut proſint. Sed quia non diſcernimus qui ſint, oportet ea pro Regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia poſſint & debeant pertinere. Melius enim ſupererunt iſta eis, quibus nec obſunt, nec proſunt; quàm eis deerunt, quibus proſunt.*

Vannak ezen-kivül ſok tőb Kérdéſek az Purgatóriumról : mellyekben ſzabad vélekedéſt hagyott az Eccléſia, mivelhogy ezekrűl az Eccleſia ſemmi bizonyos tanuſágot nem adott. Mert, *e* nem vagyunk bizonyoſok, ha mindenkor az föld gyomrában tiſztittatnaké az lelkek; vagy néha azon helyen a'hol vétkeztek. Az ſem hit ágazattya: hogy, *f* tűzzel kinoztatnak az Lelkek; nem más kűlőmb formán. azért, az Florenczjai Győlekőzetben, *g* az Görőgöktűl csak azt kivánák, hogy az Lelkek tiſztuláſat meg-engedgyék, akár tűzzel 's akár másképpen tiſztittaſſanak. Végezetre, *h* azt ſem tudgyuk, ki menyi ideig marad az Purgatóriumban. noha, abban bizonyoſok vagyunk, hogy Itilet-után ſenki ott nem léſzen; mint ki-tetczik az Itiletnek ſententiájából, *Matth. 25. v. 34.* Sőt hihető, hogy ott az emberek ſokkáig nem maradnak, mivelhogy, az Sz. Agoſton mondáſa ſzerént, oly ſzőrnyen kinoztatnak az Purgatóriumban, hogy ez világnak minden nyavalyái ſem érkeznek-el ezzel : *i Quia dicitur, Salvus erit, ſic tamen quaſi per ignem, contemnitur ille ignis. Ita planè, quamvis ſalvi per ignem : gravior tamen erit ille ignis, quàm quicquid poteſt homo pati in hac vita. Quæ ergo hîc ſunt mala, multò faciliora ſunt : & tamen ea homines ne patiantur, quicquid juſſeris faciunt. Quanto melius faciunt quod jubet DEVS, ne illa graviora patiantur.* Hogy pedig némellyekért egynehány száz eſztendeigis imádkozik az Anyaſzentegyház nem abból vagyon, mintha azt itilné, hogy ennyi ideig kinoztatnának: hanem, *k* a' ki rendelte ezeket az Iſteni ſzolgálatokat maga Lelkéért, azt akarta, hogy akkoris meg-maradgyanak, és egyebeknek haſznállyanak, mikor ezekre néki ſzűkſége nē léſzen.

Hatodszor, és Vtolſzor : Az *Indulgentiák* vagy Bulcſuk ſem ar-

ra va-

a *Vide ſupr. fol. 786.*

b *Joſuæ 7. v. 12.*

c *Aug. ſupr. fol. 608.*

d *Aug. tõ. 4. de Cura pro mortuis, ca. 18.*

e *Bellar. lib. 2. cap. 6. de Purgat. Soar. 3. par. tom. 4. diſp. 45. ſect. 2. Feuard. 11. Theomach. Calvin. c 9.*

f *Bellarm. ibid. cap. 11. Soar. diſpu. 46 ſect. 2. Piſtor. epiſt. 3 ad Pappũ.*

g *Supra fol. 156.*

h *Bellar. ibi. cap. 9. Soar. diſput. 46. ſect. 4.*

i *Aug tõ. 8. in Pſal. 37. ſub initiũ.*

k *Vide Soar. illa diſput. 46. ſect. 4.*

De Indulgentiis.

ra valók, hogy azoknak erejéből az embernek,bűne bocsáttassék: hanem, csak szinte azoknak az Bűntetéseknek le szállitására rendeltettek,mellyek fenn maradnak a' Meg-igazulás-után. Azért, valaki csak egy Halálos bűnben vagyonis, az *Indulgentiában* annak nem lehet része : hanem,a' ki immár ki-tért, és igaz Pœnitentia-által ki-tisztúlt bűneiből,az vészi hasznát a' Búlcsúnak. Annak-okáért, noha az *Indulgentiák* engedésében, gyakran ugy szólnak az Pápák, hogy, Minden Bűneinek bocsánattyát nyeri, a' ki ezt az Szent helyet meg-látogattya, a'vagy bizonyos alamisnát ád : de ezt nem kell arra magyarázni, hogy magán az *Indulgentia* az bűnt el-tőrölhesse. mert, az igaz Pœnitentia tartás-nélkül,ez világ *Indulgentiája* sem tisztithat-ki minket csak egy bűnbólis : hanem, A'vagy az Bűnön, értetik az bűnnek jutalma és bűntetése; miképpen mondgya Sz. Agoston, *a* hogy az Vágyodás,bűnnek neveztetik,mert bűnből eredett: A'vagy az *Indulgentiák* nem csak magán vételnek,hanem az ő-hozzá szükséges Pœnitentiával egyetemben. mert igy bezzeg tellyes bocsánatot szerez az *Indulgentia*, mind az Bűntúl,'s mind az *reſtantiában* maradott bűntetéstúl. Mikor pedig, Száz, 's Ezer esztendőre vagy napra-való *Indulgentiát* emlit az Pápa, az Anyaszentegyháznak régi törvényére *b* néz, mellyekben egy Halálos bűnért, tiz,és húsz esztendeig-való sanyarú szenvedést rendeltek. De minthogy most ez világnak sőprején,meg-hűlt az szeretet, és az gonoszság el-áradott, találtathatnak oly emberek, kiknek,ha az *Pœnitentialis Cánon*-szerént kellene szenvedni, Ezer esztendő sem vólna elégséges. Annak-okáért, az illyen esztendő számra szolgálnak ezek az *Indulgentiák*. Es mikor azt mondgya az Pápa,hogy,Száz napra-való *Indulgentiát* ád; annyit tészen, mintha azt mondaná: A'ki igazán Pœnitentiát tart bűneitúl, és annyi bűnei vóltak, hogy az Egyházi törvény-szerént Száz napot kellett vólna szenvedni;azt az szenvedést, mint Isten Kincsének sáfára, az Christus érdemének-általa, meg-engedem annak a' ki e'hez az Templomhoz fárad, és ott imádkozik, &c.

Hogy pedig erre az engedelemre, hatalma légyen az Anyaszentegyház Vezérinek, és leg-főképpen az Fő Pásztornak, másutt kel bővebben meg-bizonyitani. Meg-elegszem most azzal, hogy az Bűnök bocsánattyára hatalmat adott Vrunk az Egyházi Gond-viselőknek; a' mint eléb *c* meg-bizonyitók. Tehát sokkal inkáb az kisseb dolognak sáfárságát reájok bizta. Ennek-fölötte: ez-előtt *d* meg-hallók, hogy Vrunk az Meny-orszag kólcsat Sz.Péternek adta, és a'mit meg-ódoz, azt fogadá, hogy ódva haggya. Aztis meg-bizonyitók: *e* hogy,az Sz.Péternek adatott hatalom, az ő-utánna következő Pásztorokrais szállott. Tehát,ha ő-nállok vagyon az Meny-orszag kólcsa, valami akadéka lehet az Meny-országban-való menetelnek,mind azokat el-vehetik az Christus érdemének erejével. Mivelhogy azért nem csak az Bűn, hanem az sanyarú szenvedésre-való kötelességis akadék az Meny-országban-való menetelben, (mert bódog nem lehet, a' kinek még szenvedni kell :) azt kel mondanunk, hogy, nem csak az Bűnnek bocsánattyára, hanem az Bűntetésnek le-szállitásárais hatalom vagyon az Eccléſiában.

a *Aug.tō.7. lib.1 de Nuptiis,& Cōcupisc. cap. 23. Et lib.1. contr. duas Epist.Pelag. cap.13. Vide suprà, fol.747.*

b *Canones Pœnitentiales extant.*

c *Suprà,fol. 137.*

d *Suprà,fol. 653.*

e *Suprà,fol. 656.*

Vide 2.Cor. 2.v.10.

HARMADIK RESZE.

AZ PVRGATORIVM MEG-BIZONYITTATIK.

ELső Bizonyság : Az Bűnnek bocsánattya-után, bizonyos ideiglen-való Bűntetésnek kötelessége marad az emberben : és menyi gyönörűsége vólt az gonoszságban,annyi kinnyát kel ennek vallani. Tehát, midőn az ember sok bűneiből csak halálának-előtte ki-tér, és ez világon ideje nincsen, hogy meg-fizesse,az üdő-szerént-való Bűntetéseknek adosságát; az más világon kelletik ezért lakolni. Pokolban pedig és Meny-országban,nincs helye az rővid ideiglen-való szenvedésnek. Tehát más helynek kell lenni, a'hol egy-ideig szenvedgyen.

Ennek az Bizonyságnak Első Részét,meg-bizonyitók az Sz.Irásnak világos példáiból.

Az Következésnek igazságát, kűnnyen eszében vészi, valaki megtekinti az embereknek restségét az Elég-tételre, noha az vétekre hanyatt homlok rohannak. Ez az bizonyság, nem csak az Sz.Irásson éppittetik, hanem az embereknek természet-szerént-való okosságánnis. Mert, az Istennek igazságához illik, hogy személy válogatás-nélkül, mindeneket, érdemek-szerént bűntessen. Láttyuk pedig, hogy némellyeket, kik nem oly szemtelenül merültek az gonoszságban,sok csapásokkal,szerencsétlenségekkel,nyavalyákkal látogat : némellyek pedig úsznak minden gonoszban, és szerencsések, noha utolsó betegségekben meg-esmérik magokat, és Istenhez térnek. Ezeknek tehát, az más világon kelletik még szenvedni, a'mit el-mulattak életekben. Azt sem mondhattyuk, hogy az Halál, minden vétkeknek elégséges földgya. Mert, Egy az: hogy az Halál, kőz mindennek; az bűntetésben pedig, külömbségnek kell lenni az bűnőknek terhes súllyához-képest. Más az: hogy, az Ió erkölcsű emberek halála, sokszor bajosb és keservesb kinokkal rakva, hogy sem az kedvére élő gonoszoké. Ha azért az Isten sohult az Halálnak oly *Privilegiomot*, és Menedék levelet nem adott, hogy embert felszabadithassa minden Bűntetéstúl ; sőt; ha az Halál, magán, *a* az Eredendő bűnnek földgya : bizony,az magunk saját vétkéért más-féle bűntetéssel kel fizetnünk. Ennek-fölötte,hogy az emberek inkáb el-idegenednének az vétektúl, és minden restelkedést hátra hagyván, serényben forgódnának az Ió erkölcsökben, igen illett az Istennek gondviseléséhez, hogy az Bűntetésnek fenyitékével, zabolán tartana bennünket.

Ennek az Okoskodásnak, oly ereje vólt az emberekben, hogy Pogány nemzetség sem találtatott, mely az Halottakért, vagy Aldozatokat, vagy Imádságokat, vagy Alamisnákat nem szolgáltatott vólna. Ne szóllyunk bár az *b* régi Romaiakrúl. Az Iaponiában, Chinában, Brasiliában lakozó Pogányok, az Persák, Tőrökök, Szerecsenek, Mosquak, és egyéb Nemzetségek, adakoznak, és áldoznak az Halottakért. Ha azért *c* az Nemzetségeknek egyenlő értelmeket, természet törvényének kell tartani; *d Multum enim dare solemus præsumptioni omnium hominum, magnum-*

a *Rom. 5.v. 12. cap. 6.v. 23.*

b *Aug. 21. Civit.ca.13. Virgilius 6. Æneid.pingit Purgatorium.*

c *Supra fol. 4.*

d *Seneca Epistol.118.*

que eſt apud nos veritatis argumentum, aliquid omnibus videri: ne kételkedgyünk, hogy az Halottak tiſztuláſárul-való tudományt, az Vr Iſten ô-maga óltotta az emberekbe. Es miképpen az Iſtent arra-való-képeſt meg nem tagadgyuk, hogy az Pogányokis Iſtent hittek lenni: azonképpen irja Sz. Agoſton, a hogy egyéb dologbannis az jót meg nem kell azért vetni, hogy ezt az Pogányoknál fel-talállyuk.

a *Aug. 20. contr. Fauſt. cap. 21.*

Masodik Bizonyſág: Az világon élő emberek, haſznoſon imádkoznak és alamiſnát adnak az Meg-hóltak Lelkéért. Ha pedig csak Pokol és Meny-orſzág vólna, heába imákoznának. Tehát más helyis vagyon, melyben ſegitſéget vehetnek az élőktűl.

Első Réſzét az Kötésnek, Háromképpen bizonyitom az Sz. Irásból:

I. Az Machabæus cſelekedetiből. b Mikor a' Vitézek-közzűl ſokan el-veſztek vólna egy harczon, ſommát ſzedének egymás-között, és Ieruſalémbe küldék, hogy az Halottakért áldozatokat ſzerzenének. Mert, c noha az harczó el-eſettek, vétettek vala, mert a' *Iamnia* Váraſának prædájában eldugogattak vala: de mivelhogy meg-bánhatták ezt a' vétket utólſó orájokban, az harcznak idején, Machabæus azt itilte felőllők, hogy Iſtenſzerént vólt ki-mulások: d *Conſiderabat, quòd hi, qui cum pietate dormitionem, acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam.* azért azt rendelé, hogy Aldozatokat ſzolgáltaſſanak érettek. Azzal fejezi bé az Irás ezt az dolgot e hogy: *Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro Defunctis exorare, ut à peccatis ſolvantur.* Szent, és üdvöſſéges gondolat az Hóltakért imádkozni, hogy bűnöktűl (az az, bűnökkel érdemlett ſzenvedéſektűl) meg-óldoztaſſanak.

I. b 2. *Macha. 12. v. 43.*
c *Ibi. v. 40.*
d *Ibi. v. 45.*
e *Ibi. v. 46.*

Azt mivelik itt az Atyafiak, a' mit Alexander az Gordiuſtul kötött Csomóval, mellyet mikor ki nem fejthetne, késſel nyúla-hozzá, 's el-metſzé. Az Vj Tanitókis, ezért az mondáſért, nem akarják az Szent Irás-közzé fogadni az Machabæus könyveit; noha más ſzint adnak az dolognak: mert azt módgyák, hogy az Sidók, és némely régi Doctorok ſem ſzámlálták az Sz. Könyvek-közzé az Machabæuſok hiſtoriáját: sőt magais, a' ki ezt az hiſtoriát irta, f bocſánatot kér eſetirűl. De halládé, ha az Sidók ezt az Könyvet Sz. Irás-közzé nem véſzik: élég nékünk, hogy az Anyaſzentegyház azok-közzé vötte, a' mint ez-előtt g Sz. Agoſton ſzaváből meghallók. Annak-okáért, ha azt akarják az Atyafiak, hogy ez az csavargás helyes légyen, ezeket az egynehány Kérdéſeket előſzőr fejtſékmeg: 1. Ki tészi őket bizonyoſokká, hogy az Sidók igazán és veſztegetéſ-nélkűl meg-őrizték ez mái napiglan igaz laiſtromát az Sz. Könyveknek? h Euſébius az Origenes ſzava-után irja: hogy, az Sidók *Traditiója*-ſzerént, az Sz. Irás-közzé ſzámláltattak az Machabæuſok könyvei: Mint eſett tehát, hogy az-után ezt ki-rekeſztették? 2. Az Sidóktúl vőttéké az Atyafiak, az Oo Teſtamentombéli Szent Irásnak igaz laiſtromát, vagy az Apoſtoli Eccléſiátul? A'vagy, bizonyoſok lehetűnké az Szent Irásrul azoknak tanitáſából, kik az Vj Teſtamentomnak méltóſágában ily nyilván meg-cſalatkoznak? Es, mint mennyűnk végére, hogy az Oo Teſtamentőnak könyveirűl bizonyos az ő tanitáſok, az Vj Teſtamentomrul bizonytalan? 3. Ha az Sidók valamely Könyvet meg-vet-

f *2. Macha. 15. v. 39.*
g *Aug. 18. Civit. c. 36. Supra, fol. 291.*
h *Euſe. li. 6. cap. 25.*

nek,

nek, és az Apoſtoli Eccléſia bé-véſzen: miért kell inkáb az Sidók tanitáſán meg-állani, hogy-ſem az Eccléſiáén? Es ha az Eccléſiának bizonyſágát egy Irásrul meg-vethettyük az Sidók barátſágáért: mi az oka, hogy az egéſz Vj Teſtamentomot az Sidók kedvéért meg nem vettyük? Sz. Agoſton idejében, az Apoſtoli Eccléſia virágzott. ez azt tanitotta: hogy, az Machabæuſok könyveit Sz. Irásnak kell tartani. Az Eccléſiának higgyünké, vagy az Sidóknak? Ha az Vj Teſtamentom könyveinek laiſtromában, fel-bonthatatlannak tartyuk az Eccléſiának itiletit: miért kell az Oo Teſtamentomrúl meg-vetni az ő bizonyſágát? Ezeket ha megfejtik az Atyafiak, beſzéllyünk az-után egymáſſal. De én az Sidók ſzavához-képeſt, az Teremtéſrűl irt könyvnek igazſágárúl ſem vólnék bizonyos, ha az Keresztyén Anyaſzentegyháznak állandó tanubizonyſága ezt hitem-eleibe nem vetné.

a *Teſte Auguſt. 18. Civit. cap. 36.*
b *Cœcil. Carthag. 3. Can. 47. tom. 1. Concil.*
c *Aug. to. 3. li. 2. de Doc. Chriſt. cap. 8.*
d *Innoc. to. 1. Concil. epiſt. 3. ad Exuperium, c. 7.*
e *Gelaſ. ap. Grati. Diſt. 15. c. 3. Sancta Roman.*

Továbbá: Ha némely Régiek, Szent Könyvek-közzé nem-ſzámlállyák az Machabæuſok hiſtoriáját: elég nékünk, hogy azok-közzé ſzámlállya a az Eccléſia; azok-közzé ſzámlállya az b Carthágobéli harmadik Gyöleközet, melly-alá irta nevét Sz. Agoſtonis; azok-közzé ſzámlállya c Sz. Agoſton, az d Első Innocentius Pápa, az e Nagy Gelásius Pápával egyetemben az egéſz Római Concilium. Sőt Origeneſis f Euſébiuſnál, minek-utánna azt mondotta vólna, hogy az Sidók *Traditiója*-ſzerént, Huſzon-két Könyv vagyon az Oo Teſtamentomban, az Machabæuſok könyvétis ebben az ſzámban foglallya. Ennek-fölötte, meg-magyarázám az Harmadik Könyvnek tizen-kettődik réſzében: hogy, az Szent Könyvek bőcsülletit, fel nem bontya némely embereknek kételkedéſe. Aztis Damaſcénuſnak, és Epifániuſnak irásiból meg-bizonyitám: hogy, mikor az Oo Teſtamentom Könyveit, laiſtromban irják az Szent Doctorok, cſak azokat az Irásokat emlitik, mellyeket az Sidók az Teſtamentom-ſzekrényébe ſzoktak vala tartani.

f *Euſeb. li. 6. Hiſt. ca. 25. Vide Feuard. libr. 13. Theomach. cap. 23.*

Végezetre: A'ki az Machabæuſok hiſtoriáját irá, bocſánatot nem kér az igazſágban-való fogyatkozáſért, hanem az nyelvnek nem ſzinte oly fényeſen folyáſáért; kirűl g Sz. Pális menti magát.

g *2. Cor. 11. v. 6.*

Ezen-kivűl, ſok fortélyt keresnek az Atyafiak az Machabæuſok könyvében, mintha az Római hiſtoriákkal nem eggyezne. De Albericus Gentilis Angliai Calviniſta, kit h elébbis bőcsűllettel említénk, egy Könyvecskét irá e' dologrul; melyben meg-mutattya, hogy ſemmit az igaz Hiſtoriákkal ellenkőzőt nem foglal magában ez az Könyv.

h *Supra, fol. 301. Alber. Gentil. edi. 1604 Hanoviæ, pro libris Machab.*

II. Hogy az Halottakért-való Alamiſnálkodáſnakis haſzna légyen, az Tobiás könyvéből ki-tetczik: i *Panem tuum, & vinum, ſupra ſepulturam juſti conſtitue: & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus:* Az igaz embernek temetéſén, ugymond, kenyeredet 's borodat helyheſzteſſed, és ne egyél igyál ebben az bűnősökkel. Régi ſzokás vólt, hogy az Halottak temetéſére éledeleket vittenek: k *Appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulchro.* Es noha arrais rendeltetett vala ez az Tor, hogy az teſti táplaláſſal-eggyűtt, vigaſztaláſt vennének az ſiránkozók, *Ierem. 16. v. 7. Proverb. 31. v. 6.* de Tobiás nem nézett az élő embereknek vigaſztaláſára: azért, cſak

II.

i *Tob. 4. v. 18.*
k *Eccli. 30. v. 18.*

az Igaz embernek temetéſére parancſollya hogy éledelt rendellyünk.maga ha csak az Halottyokő meg-keseredett emberek vigaſztalására nézett vólna, mind az Igaz'ſmind az Gonoſz ember temetéſérül egy-aránt kellett vólna ſzóllani,mivelhogy egy-aránt ſzükölködnek az igaz és az hamis ember maradéki vigaſztalás-nélkül. Tobiás pedig, csak az Igazakrul emlekezik : mert csak ezeknek haſználhat az Alamiſna; csak az Igazakat, és nem az tudván Gonoſzokat akarja hogy erre az Torra hijuk. maga az élők vigaſztalására nézvén,efféle válogatáſnak ſemmi oka's haſzna nem vólna. De az Halottaknak bezzeg haſznoſb az Igaz emberek imádſágát nyerni, mert foganatoſb az ő könyörgéſek.

III. Sz.Pál Apoſtol, az emberek fel-támadáſát bizonyitván, igy ſzóll : *a Alioquin quid facient qui baptizantur pro Mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt?* Egyébként mit mivelnek, ugymond, a'kik kereſztelkednek az Halottakért, ha ugyan fel nem támadnak az halottak? Holott az Kereſztelkedéſnek neve,ſzenvedéſért vétetik;mint mikor Vrunk az ő Kereſztit, *b* Kereſztſégnek nevezi. Sz.Pál azért, nem csak az Kereſztyén Hitnek fundamentomiból bizonyittya, hogy az Lelkek meg nem halnak,a' vagy hogy fel-támad az ember : hanem,az Sidók és egyéb Nemzetſégek ſzokáſából is, kik az Halottakra gondot viſeltek magok alkolmatlanſágával is,ugymint, Bőjtőléſſel,és Aldozatokra téritett kőltſégekkel. Mivelhogy azért Sz.Pál jóvá haggya az Halottakért fel-vőtt ſanyargatáſt, azt jelenti, hogy ezekkel haſználhatunkis nékik.

Vgyan ezen dologra magyarázzák az *c* Sidó Rabinuſok,a' mit parancſola az Bőlcs : *Mortuo non prohibeas gratiam:* az Halottúl meg ne vonnyad az kegyelmet, az az, könyörületeſſéggel légy hozzája. Azonképpen,hogy Dávid,és az ő népe,Saulnak, Ionathánſnak,és az ſokaſágnak halálát értvén, *d* bőjtőléſben foglalák magokat,aztis ſokan arra értik,hogy az meg-hóltak Lelkéért bőjtőltek. mert, noha Saul az-előtt ſokban vétkezett; de reménlették, hogy veſzedelmét látván,meg-bánta bűneit. Ennek-jelenſégét vehettyük abból : hogy, midőn egy ſzerelmes ártatlan fiacskája Dávidnak halálán vólna,mind addig bőjtőle ſira,valamíg életét reménlé. mihent meg-hala, ottan meg-moſdék, és az bőjtőléſtűl megſzűnék, mert, ugymond, ennek immár nem haſználhatok. Tehát, az hadban el-eſettek halálán bőjtőlvén,értenünk adgya,hogy ezeknek haſználhatott tűrtetéſével.

Harmadik Bizonyſág : Az más világon ideig-való fogſágban, és ſzenvedéſben vannak némely Lelkek, mellyek annak-utánna meg-bódogúlnak. Vagyon tehát Purgatórium.

Az Bizonyſágnak Első Réſzét, bizonyittyuk, I. Sz.Iánoſſal,ki azt irja: *e* hogy az Egben, földön, és föld-alatt-valók,illyen ſzókkal magaſztalták az Vr Iſtent : Aldás, tiſzteſſég, dűcsőſſég, és hatalom az Báránynak őrőkkön őrőkké. Sz.Pális azt mondgya: *f* hogy, az föld-alatt-valók térde, meg-hajol az Iesus nevére. Tehát vannak az föld-alattis ollyak,kik dicſireteket mondanak az Iſtennek. Ezek pedig, nem az Kárhozottak : kik, nem hogy dicſirnék, de sőt káromlyák az Vr Iſtent, *Pſal.*

III.
a *1.Cor.15. v.29.*

b *Luc.12. v. 50. Marc. 10. v.38. Non dicit Paulus, Baptizamur : ſed Baptizatur, omnes ſcilicet Nationes.*
c *Ap. Feuardent. 11. Theomach. cap.17. Eccli.7.v.37*
d *2.Reg.1.v. 12.*

I.
e *Apocal.5. v.13.*
f *Philip. 2. v.10.*

6.v.6. Pſal.113. v.17. Apoc.13. v.6. Cap.16. v.11.21. Tehát az Pokol-kivűlis vagyon oly hely az föld-alatt, melyben az Iſtennek nevét tiſztelik, nem átkozzák. Ezt az helyt nevezzük mi Purgatóriumnak. II. Sz.Pál Apoſtol, nem csak az Tanitókat, hanem közönſégeſen mindeneket éppitóknek nevez: *a Vnuſquiſq; videat quomodo ædificet.*és minek-utánna az épületnek fundamentomát meg-mutatta vólna, *b* mely nem egyéb az Chriſtuſnál, azt irja; *c* hogy, ezen az fundamentomon maradván, némellyek aranyat, ezűſtőt, és drága kőveket; némellyek pedig fát,ſzénát, pozdorját éppitnek : de mindeneknek cſelekedetit az Vrnak napja megmutattya, és munkáját az tűz meg-próbállya. A'ki munkája meg-állya az próbát, éppitéſének jutalmát vészi : a'kinek pedig éppületi meg-ég, kárt vall, de ő-maga üdvőzül, ugymint tűz-által. Itt Sz. Pál azokrúl ſzóll, kik Chriſtus Vrunkon fundáltattak: az az, a'mint † máſutt magyarázza, a'kik eleven hittel Chriſtuſban meg-győkereztek. Kettőt mond pedig Sz.Pál : Eggyiket azt; hogy, moſt ſetétben munkálkodunk : de az Vrnak napja meg-mutattya minden embernek munkája micſodás légyen. Az Vrnak napján, ez világi látogatáſokat és cſapáſokat nem érthettyük : Mert, Eggy az; hogy, nem minnyájan érzik ezeknek lángját, hanem ſokan nagy kedvekre élnek: *d Ducunt in bonis dies ſuos.* e *In labore hominum non ſunt.* Más az : hogy, ez világi háborúk, meg nem mutattyák, ki mit éppitett. mivelhogy,az Bőlcs mondáſa-ſzerént, *f Eadem cunctis eveniunt;*mind jóknak 's gonoſzoknak egy-aránt kőz az ſzerencſétlenſég. Azért, az Vrnak napján Sz.Pál érti az mi utólſó óránkat,melyben mindgyárt ki-muláſunknak utánna,az Iſtennek igaz itileti meg-próbállya munkánkat,mint az tűz az aranyat. Es ezt az tűzet ſenki el nem kerűlheti,hanem ezen által kell menni: *Vniuſcujuſq; opus ignis probabit.* Másodikat azt mondgya Sz.Pál : hogy, a'ki fát, ſzénát, pozdorját éppitett, az az, a'ki meg-maradott az fundamentomon, de azért mindennapi fogyatkozáſokat rakott, ő-maga üdvőzül,de ugy mint tűz-által. Itt immár Sz.Pál, nem arrúl az Tűzrűl ſzóll,melyrűl eléb mondotta vala,hogy mindenek cſelekedetit meg-próbállya; mivelhogy oly tűzrűl emlekezik,mellyen csak azok mennek-által, a'kik fát, ſzénát, pozdorját éppitettek : és nem az éppületet mondgya hogy az tűz meg probállya, hanem ő-magát az éppitőt. Ez világi cſapáſokra ſem magyarázhattyuk ezt az Tűzet: Mert, oly tűzet említ Sz.Pál,mely-által azok üdvőzűlnek,kik fát,ſzénát, pozdorját,és nem aranyat, 's drága kőveket éppitettek. Az világi háborúban pedig, ſokſzor mélyebben úſznak a'kik ſzent életet viſelnek,az az, aranyat éppitnek, hogy-ſem az gonoſzok. Nemis üdvőſſéges mindeneknek ez világi háboruſág, mert ebben ſokan el-veſznek: az pediga' Tűz, melyrűl Sz.Pál emlekezik, üdvőſſégre viſzi azokat, kik fát és ſzénát éppitettek. Tehát, az Sz.Pál tanitáſa-ſzerént, halálunk-után az Iſtentűl meg-itiltetvén, némellyek tűzre vitetnek, hogy kárát vallyák haſzontalan munkájoknak. Ne cſudáld pedig, hogy Sz.Pál az Tűznek nevét előſzőr az Iſtennek itiletiért vészi, és mindgyárt ismét más értelemre fordittya : mert egyébűttis haſonló Formán cſelekeſzik: ugymint,

II.
a *1.Corin.3. v. 10.*
b *verſ.11.*
c *verſ.12.*

† *Epheſ.3. v.17. Coloſ.2.v.7.*

d *Job 21.v. 13.*
e *Pſal. 72. v.5.*
f *Eccl.9.v.3*

midôn azt irja; *a* hogy,a' ki bûnt nem tôtt,azt az Iſten mi-érettünk bûnné tôtte, az az, bûneinkért-való Aldozattá. Hogy pedig nem Tûznek, hanem *Quaſi*, ugymint tûznek mondgya Sz. Pál azt, a' min által kel menni, az éppûletben meg-fogyatkozottaknak; azért cſelekeſzi,mert, a'mint eléb mondám, az Purgatóriumnak ſzenvedéſe, ha ugyan valóſágos tûz-által légyené, vagy egyéb ſanyargatás-által, nem ſzinte tudgyuk. Iôllehet amaz ſzó, *Quaſi*, nem cſak haſonlatoſſágnak jele, hanem ſokſzor annak valóſágát jelenti, a' mihez vettetik; ugymint, midôn Sz. Iános azt irja, hogy *b* láttuk az Chriſtus dûcsôſſégét, mint az Atyának eggyetlen egy ſzûlöttének dûcsôſſégét.

Ezt pedig az Sz.Pál mondáſát, igyenesen az Purgátoriumról érti's magyarázza *c* Sz.Cypriánus, *d* Sz.Gergely,és,a'mint nem régen *e* hallók, Sz.Agoſtonis: *f Qui temporalibus pœnis digna geſſerunt,de quibus Apoſtolus dicit, Si cujus opus arſerit,detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem: per fluvium igneum, & vada ferventibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranſeundi mora.*

Negyedik Bizonyſág: Tagadhatatlan dolog, hogy Sz.Agoſton idejében, és ô-elôtteis,az egéſz Kereſztyén világban-lévô Anyaſzentegyház, az ô Doctorival és Lelki Páſztorival egyetemben, hitte, tanitotta,'s gyakorlotta az Meg-hóltakért-való Kônyôrgéſt, Aldozatot,és Alamiſnálkodáſt. sôt kárhoztatta mint nyilván-való Eretneket, a' ki efféle Kônyôrgéſeknek haſznos vóltát kéteſſé akarta tenni. Tehát,minden bizonnyal kel hinnûnk, hogy Meny-orſzág és Pokol-kivûl,vagyon oly hely,melyben az élô emberek kônyôrgéſe ſegithet az Lelkeknek.

Ennek az Bizonyſágnak ereje, Két dologban áll: Elsô az; hogy, a' mit az Kôzônſéges Anyaſzentegyház, és az Hiveknek egyenlô értelme valamely ûdôben bé-vôtt 's követôtt, abban hamiſſág nem lehet. Ezt bôvſégeſen *g* meg-bizonyitók ennek-elôtte. és nê régen, *h* az Szentek-nek- való kônyôrgéſrûl ſzólván,ennek az Bizonyſágnak erejérûl nyilvábbá ſzóllánk. Moſt azért,cſak emlékeztetek mindeneket az Sz. Agoſton mondáſára: hogy, *i* az-ellen *diſputálni*,a' mit az egéſz Kereſztyénſég bé-vôtt és tanitott, nem egyéb, hanem egy igen ſzemtelen bolondſág. Második dolog az: hogy,az egéſz Kereſztyén Eccléſia, imádkozni ſzokott az Halottakért. Errûl Sz. Agoſtonnak világos bizonyſágát fel-jegyzettûk *k* ennek-elôtte: Ha, ugymond,az Halottakért-való kônyôrgéſrûl emlékezet nem vólnais az Sz. Iráſban, elég hogy *Vniverſæ Eccleſiæ in hac conſuetudine claret autoritas*: az egéſz Eccléſiának ſzokáſa fényeskedik ez dologban. Sz.Cyrilluſnak *l* ezen dologra tartozó ſzavaitis ennek-elôtte hallottuk. Cypriánus Mártyr azt irja: hogy, bûntetésûl rendelték azt az régi lámborok, hogy a'ki az Papot kûlsô *Tutor*ſágokban akarja foglalni, annak Lelkéért ne imádkozzanak: *m Anteceſſores noſtri religiosè & ſalubriter conſueverunt, quòd ſi quis excedens, Clericum nominaſſet ad tutelam, non offerretur pro eo, nec Sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Non enim ante Altare DEI meretur nominari in Sacerdotum prece,qui ab Altari Sacerdotem voluit avocare.* Tertulliánus, az ô idejében-való Eccléſiának ſzokáſárul emlekezvén, azt mondgya: hogy, az Halottakért eſztendô mulvais imádkozni ſzoktak az Hivek: *a Oblationes pro Defunctis, annuâ die facimus.* b *Soror,quæ in pace præmiſit virum ſuum, pro Anima ejus oret,& refrigerium interim adpoſtulet ei, & offerat annuis diebus Dormitionis ejus.* Conſtantinus Cſáſzárrul irja Euſébius: hogy,halálának-elôtte,az Apoſtolok neve-alatt egy ízép Templomot éppite az Vr Iſtennek, és abban akará hogy temettetnék: *c Futurum providens, ut poſt obitum etiam, precibus illis, quæ eo loco ad honorem Apoſtolorum futuræ eſſent,dignus haberetur:* azt reménlette, ugymond,hogy hóltutánnis réſze léſzen azokban az kônyôrgéſekben,mellyeket ott az Iſtenhez bocſátanak az Hivek. Hólta-után, *d Populus unà cum his qui DEO conſecrati erant, multo cum fletu pro Anima Imperatoris preces ad DEVM deſtinabat:* nem cſak az Papok, de az egéſz kôſſégis, az Cſáſzár Lelkéért imádkozik vala. De hogy ſemmit ne ſzóllyak egyebekrûl, Arany-ſzáju Szent Iános igy ir e' dologrûl: *e Prece, Supplicationibus, Eleemoſynis, Oblationibus juvetur mortuus. Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtra memoriam Mortuorum inter ſacra myſteria celebramus,ſed ut his conſolatio aliqua hinc fiat,&c.* Végezetre, ez-elôtt *f* meg-értôk Epifánius és Sz. Agoſton iráſából, hogy Aëriuſt Eretnekek-közzé irta az egéſz Anyaſzentegyház, mivelhogy az Halottakért-való kônyôrgéſt haſzontalannak mondotta.

Eotôdik Bizonyſág: A' mi-tôllünk el-ſzakadott Atyafiaknak tulajdon valláſából vétetik. Mert magokis,mikor ugyan lélek-ſzerént ſzóllottak az dologhoz, meg-vallották, 's meg ſem tagadták az Purgátóriumot. Luthernek ez dologrûl ſaját iráſát eléb *g* hallók: melyben azt meri mondani, hogy nyilván Eretnek, a' ki tagadgya az Purgatóriumot. Az Augustai Confeſſiónak *h Apologiája*, és az *Concordia*, nem egyſzer mondgya: hogy, Aëriuſſal nem tartya, az Halottakért-való kônyôrgéſnek haſzontalan vóltát. Calvinus azt hirdeti: *i* hogy, Vrunk ſzûletéſe-után, Eot-ſzáz eſztendeig tiſztán meg-maradott az Apoſtoli tudomány. Aztis e' mellé veti: *k* hogy,ez-elôtt Ezer három-ſzáz eſztendôvelis, ſzokott és kôz dolog vólt az Halottakért-való kônyôrgés.

a 2. Cor. 5. v. 21. Rom. 8. v. 3.

b Joã. 1. v. 19

c Cyprian. Epiſt. 52. n. 59.
d Gregor. 4. Dial. ca. 39.
e Supra fol. 805.
f Aug. tô. 10. lib. 50. Homiliar. homil. 16.

g Supra fol. 544.
h Supra fol. 792.
i Auguſt. Supra fol. 106.
k Supra fol. 608. ex libro de Cura pro Mortuis, cap. 1.
l Supra fol. 740.
m Cyprian. Epiſt. 66. n. 13. Vide etiam Epiſt. 52. n. 59.

a Tertull. de Corona Milit. cap. 3.
b De Monogamia, longè poſt medium. Similia Exhortat. ad Caſtitat. ſub finem.
c Euſeb. lib. 4. de vita Cônſtan. cap. 60.
d Euſeb. ibi. cap. 71.
e Chryſoſ. in 1. Corint. 15. homil. 41.
f Supra, fol. 261.

g Supra fol. 249.
h Supra fol. 354. Et Logi alogi, fol. 85.
i Supra, fol. 170.
k Supra, fol. 147.

NEGYEDIK RESZE.

AZ ELLENKÔZÔK BIZONYSAGI meg-rontatnak.

Az Purgatórium-ellen ezeket az Bizonyſágokat ſzokták támaſztani az Atyafiak: I. Az Sz.Irás cſak két helyt említ,melyben az Lelkek léſznek, Pokolt, és Meny-orſzágot: *l* Az Hamiſſak,ugymond, ôrôk kinra vitetnek; az Igazak, ôrôk életre. *m* Az mely-felé dôl az fa, ott marad. II. Az Igazakrûl azt olvaſſuk: hogy,halálok-után mindgyárt Meny-orſzágban vitetnek, mint ám az Vrunkal eggyûtt meg-feſzittetett *n* Tolvaj. Azért mondgya Sz.Iános: hogy, *o* Bodogok a'kik Iſtenben meg-halnak, moſtantúl-fogva meg-nyugoſznak munkájoktul. Sz. Pális azt irja: *p* hogy, mikor a'mi földi házunk el-omol, Mennyei

l Matth. 25. v. 46. Marc. 16. v. 16.
m Eccli. 11. v. 3.
n Luc. 23. v. 43.
o Apoc. 14. v. 13.
p 2. Corin. 5. v. 1.

éppületben léfzen, mely örökké meg-marad. a Azért, mikor Hiveit elnyugottya az Vr Iften, az Vrnak örökfége meg-mutattatik: b *Qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam; & in Iudicium non venit, ſed tranſit à morte ad vitam.* III. A' kinek Iſten meg-bocſáttya bűnét, c ſoha többzör arrúl meg nem emlekezik. Meg-emlekeznék pedig, ha az bocſánat-utánnis ſanyarú oſtorral bűntetné. Ennek-fölötte, minden adoſſágot meg-bocſát Hiveinek: d *Omne debitum dimiſi tibi.* 'Es azt beſzélli: hogy, az-ſzerént bocſáttya-meg nékünk bűneinket, a'mint kivánnya hogy mi meg-bocſáſſunk egymáſnak, *Luc. 6. v. 36.* Mi pedig midőn igazán meg-bocſátunk, nẽ fojtogattyuk vétkéért adóſunkat, mint amaz hála-adatlan e ſzolga. IV. Chriſtus Vrunk bővſégeſen eleget tött vétkeinkért. Nem ſzükſég tehát az ő Elég-tételéhez fóltozni a'mi ſzenvedéſinket. V. Sz. Agoſton nem egyſzer mondgya: hogy, nincs több hely Meny-orſzágnál, és Pokolnál: f *Nec eſt ulli ullus medius locus, ut poſſit eſſe, niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto.* g *Primum locum fides Catholica, Regnum credit eſſe cælorum: Secundam, Gehennam: Tertium, penitus ignoramus, imò nec eſſe in Scripturis invenimus.* Sz. Cypriánuſis azt irja: hogy, ſemmi Elég-tétel nem lehet az más világon: h *Quando iſthinc exceſſum fuerit, nullus jam locus eſt Pœnitentiæ, nullus Satisfactionis effectus. Hic, vita aut amittitur, aut tenetur.*

Ezekre kűnnyen és világoſon meg-felelhetűnk az jó Iſtennek ſegitſégéből.

Az Elsőre: Az Sz. Irás azokrúl az helyekrűl ſzólván, mellyekben az Itilet-után örökké maradnak az emberek, Pokolnál és Meny-orſzágnál több helyt nem emlit. De miképpen az Vrunk Menyben-menetelinek-előtte, i Meny-orſzágban nem juthattak az Igazak Lelke, hanem meg-határozott űdők forgáſáig, máſutt vóltak tartoztatva: ugy moſtannis, a' mely Lelkek elegſégeſen nem ſzenvedtek bűnök érdeméért, űdőſzerént Purgatóriumra vettetnek. k noha ugyan csak kettő az a'hely, melyben örökké-való lakáſok léſzen az embereknek. Salamon, Dőléſnek nevezi az halált; Eſzaknak, az halálos bűnnek állapattyát; Délnek, az Iſten kegyelmét. Es azt tanittya: hogy, a' mely állapatban valaki találtatik halálakor, örökké abban marad.

Az Masodikra, azt mondom: Hogy, Némely Igazak Lelke tiſztúlás-nélkűl igyeneſen mennek Meny-orſzágban; a'mint Sz. Agoſtontul ez-előtt l hallók: Némellyek pedig, ugymint tűz-által jutnak az dűcsőſſégben. Az Tolvaj példájával el nem ólthatni az Purgatóriumot. mert, egy Példából, közönſéges törvényt nem ſzabhatunk. Miképpen azért abból, hogy egy Tolvaj üdvözűlt, nem következik hogy az Tolvajok minnyájan üdvözűlnek: azonképpen, abból hogy az egy Tolvajt igyeneſen menyben vitte Chriſtus Vrunk, ki nem sűl, hogy ugyan ſenkinek nem ſzükſéges az Purgatórium. Sőt, az Tolvaj példájából azt tanulhattyuk, hogy Purgatórium vagyon. m Mert, ha az más világon helye nem vólna valamely bocſánatnak, nem könyörögne azon az Tolvaj, hogy Orſzágában jutván Chriſtus Vrunk, meg-emlekezzék ő-rólla. Sz. János,

az

a *Pſal. 126. v. 3.*
b *Joan. 5. v. 24.*
c *Ezech. 18. v. 22. Ierem. 31. v. 34.*
d *Matth. 18. v. 27.*
e *Matth. 18. v. 27.*
f *Aug. tō. 7. lib. 1. de Pecc. merit. cap. 28.*
g *Lib 5. Hypognoſticon.*
h *Cyprian. contra Demetr.*
i *Vide ſupr. fol. 403.*
k *Calvinus, ac Lutherani, tertium locum temporariũ admittunt, vt dixi ſurpra, fol. 799.*
l *Supra, fol. 608.*
Virtutes magnas Latronis, vide Supra, fol. 753.
m *Aug. tō. 7. lib. 6. cont. Julian. ca. 5.*

az Itilet nap-után-való nyugodalomrul, és ez világi ſzorgalmatoskodáſoknak ſzűnetirűl emlekezik. Sz. Pál mondgya azt: hogy, az földi lakás után, mennyei éppületben vitetűnk: de ugy, *ſi veſtiti, non nudi inveniamur,* ha ſzép ruháſon találtatunk. Sz. Dávid, arrul az álomrúl ſzóll, melyben az Hivek hideg tetemi nyugoſznak az utólſó napiglan. és ez-után, az egéſz nyugodalom-után, az Iſtennek örökſégében vitetnek. Chriſtus Vrunk csak azt mondgya: hogy, a' ki ő-hozzá eleven hittel mind végig ragaſzkodik, annak immár, *in Spe, non in Re,* Reménſégben, örök élete vagyon, és az kárhoztató itíletre nem mégyen. azt pedig nem mondgya, hogy ideiglen-való ſanyaruſágot nem kóſtol. 2. Corint. 5. v. 2.

Az Harmadikra: A' kinek az Vr Iften bűneit meg-bocſáttya, azokrúl meg nem emlekezik a' végre, hogy őtet ezek-miá kárhoztaſſa. noha, a' mint az Sz. Irásból hallók, ideiglen-való oſtorival meg-ſzokta ſanyargatni ezeket. Ennek-fölötte, az Vr Iften, Ezechiel Próféta-által, ugy fogadgya hogy meg nem emlekezik az embernek bűnérúl, ha ki-tér gonoſzſágiból, minden Paranſolatokat meg-tart, igazſágot és itiletet cſelekeſzik; az az, ha magát itéli, hogy Iſtentúl ne itilteſſék. Azonképpen, mikor az Iſten meg-igazit minket, minden adoſſágunkat meg-bocſáttya, mellyekkel az örök rabſágot érdemlettük: de az Sz. Iráſnak tanitáſa-ſzerént fenn hágy egyéb bűntetéſeket. Hogy pedig az Vr Iften ugy bocſáttya-meg nékünk Bűneinket, mint kivánnya hogy miis meg-bocſáſſuk, helyén hagyom. Sőt ebből bizonyitom, hogy az Iſtenis fenn tarthattya az Bűntetéſt, ha ſzinte az vétket meg-bocſáttyais. Mert, az mint ez-előtt mondám, midőn valaki ellenűnk vétkezik, tartozunk meg-bocſátani néki, ugy hogy őtet ne gyűlöllyük, boſzſzút ſe üzzűnk, &c. de azért Törvény-ſzerént, Elég-tételt, sőt Bűntetéſtis követhetűnk ellene. Chriſtus Vrunk pedig, nem azért kárhoztatá amaz álnak ſzolgát, hogy adoſſágát kérte, hanem azért, hogy mikor illendő haladékot kérne az adós, nem csak várni nem akará, hanem maga erejével, törvénytelenűl fojtogatta, és lehetetlen dologra kénſzerítette őtet. *Ezech. 18. v. 21.*

Az Negyedikre: Bővſégeſen eleget tött Chriſtus Vrunk a' mi Bűneinkért: de azt akarta, hogy az ő váltſágát és elég-tételét, bizonyos eſzközök-által kapcſollyuk magunkhoz. minthogy ezt az Atyafiak ſem tagadgyák, kik az Hitet oly ſzükſégeſnek itélik, hogy e'nélkűl az Chriſtus Váltſágának és Elég-tételének üdvöſſéges haſzna mi-bennünk ne lehéſſen. Miképpen tehát ők ezt az Elég-tételt, az Hitnek ſzükſéges-vóltával meg nem sértik: ugy mí ſem ſzállittyuk aláb ennek erejét, ha az űdőſzerént-való bűntetéſekért Elég-tételt kivánunk az emberektűl. mert ezis az *Satisfactio*, az Chriſtus érdemén, és ő-általa adatott ſegitſégen éppittetik.

Az Eotődikre: Igazán mondgya Sz. Agoſton: hogy, a' ki Chriſtuſſal nincſen, Eordőggel közös: De azok a' kik Purgatóriumban találtatnak, az Iſtennel vannak, az az, ő kedvében, kegyelmében, ſzerelmében vannak, nem az Eordög rabſágában. Ennek-fölötte, Sz. Agoſton, nyilván és világoſon ki-fejezi, hogy ő az Pelágiánuſokkal beſzéll, kik az Ke-

reſztſeg-

reſztſég-nélkûl meg-hólt gyermekeknek, † elsôben Meny-orſzágot,azután Pokol és Meny-orſzág-közôtt,nem tudom micſoda bódogſágot igírtek: * *Dominus volens auferre iſtam neſcio quam medietatem,quam conantur quidam Parvulis non baptizatis tribuere, ut quaſi merito innocentiæ ſint in vita æterna; ſed quia non ſunt baptizati, non ſint cum Chriſto in regno ejus.* Azért, az ollyan harmadik helyt, nem akarja Sz. Agoſton hallani, melyben ôrôkké maradgyanak az Lelkek. noha máſutt meg-engedi, hogy egy-ideiglen-való tiſztuláſért, fogva tartatnak némely Lelkek. Cypriánus,és az tôb Sz. Doctorokis igazán tanittyák: hogy,itt veſzti vagy nyeri ember az ôrôk életet, és hólta-után nincs módennek meg-ſzerzéſében; a' mint-hogy ezt † ez-elôtt meg-bizonyitók.

† *Vide ſupr. fol.267.*

* *Aug. illo lib.1.de Pecc. Merit. cap.28. Vide ſuprà, fol. 279.*

† *Suprà,fol. 801.*

DE ideje immár, hogy ezt az Könyvet, sôt egéſz Iráſunkat bé-fejezzük.Mert,azt alitom, hogy valaki ûdônap-elôtt tétetett itilet-nélkûl ezeket meg-olvaſſa 's roſtállya,eſzében veheti, mely méltatlan mardoſſák 's rágalmazzák az Vj emberek,a' mi igaz és Sz.Iráſon fundáltatott Tudományunkat. Az Vr Iſtent pedig azon tiſzta ſzûvel kérem, hogy mindeneknek Sz.Lelket adgyon,kinek vezérléſéből az gonoſzt tudgyák meg-vetni, és az jót válaſztani.

AMEN.

REGI SÆCVLORVM IMMORTALI ET INVISIBILI, SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

AMNMUZEUM KÖNYV TARA

APPENDIX.

EGY TVDAKOZO PRÆDIKATOR NEVEVEL IRATOTT EOT LEVEL.

ELSÔ: *AZ Pápiſták Bálványozáſárul.*
MASODIK: *AZ Hittel-kôtött Fogadáſok fel-ſzabaditáſárúl.*
HARMADIK: *AZ Papok Nôtelen-vóltárúl.*
NEGYEDIK: *Egynehány méltó Kérdezkedéſekrûl.*
EOTÔDIK: *Ha méltán nevezhetnié AZ Novangélicuſokat Bálványozóknak, és Hittûl-ſzakadtaknak?*

AUſtus Manichæuſrúl írja Sz.Agoſton: hogy, az ô mézzel-folyó édes beſzédének cſalogatáſival, veſzedelmes tôr vólt, mellyel az Eordóg ſok lelkeket porázon hordozott 's kôtve tartott. De mikor ôtet ſzóra fogván, kérdezkedéſivel sûrgetné,egyebet czifra beſzédeknél nem találа benne: *Auguſt. 5. Confeſ.ca.3.* *Fauſtus, magnus laqueus Diaboli; multi implicabantur in eo per illecebram ſuaviloquentiæ: quam ego, tametſi laudabam, diſcernebam tamen à Veritate rerum; nec quali-vaſculo ſermonis, ſed quid mihi ſcientiæ comedendum apponeret, intuebar. Vbi curas quæſtionum mearum partiri cum illo potui, expertus ſum prius hominem expertem liberalium diſciplinarum, niſi Grammaticæ, atque ejus ipſius uſitato modo.* Majd alég ha ſzinte így nem jártam énis egy dagályos Calviniſta Prædikátorral. kinek mély tudományárúl, hegyes elméjérûl, friſſen fel-kendôztetett 's fodorgattatott ſzósvóltárúl, cſerdûlt valami vékony hírecske fûleimben: ſzánakoztamis, hogy az Iſtennek ſzép ajándékit, maga és egyebek lelke kárhozattyára fordíttya. Végre, barátimtúl eſék hallanom, hogy az jámbor, fôlötteb meg-tagítván nyelve zaboláját, az régi igaz Kereſztyének hátán akar nyargalni, és minket fejenként Bálványozókká,Hittel-kôtött Fogadáſoknak fel-bontójává akar tenni, kedvûnk ellen. Noha pedig azoktúl értettem vala, kik tudták erkôlcſét, hogy, mint egy ért kilíshez, óva kel ô-hozzá nyúlni, hogy meg ne férteſſék: mindazonáltal, jobnak alítám

hogy néki fájjon, hogy-sem magunkon haggyuk az ô mosdatlan nyelvével reánk okádott mocskokat. Azért, segítségûl hívván az Szent Istent, fel-tôk vélle, és ki-szállék ellene.

Nem akarám pedig ki-rekesztenem irásomból az ô-tôlle reánk kérôdött bûdôs gyalázatoknak szapullását. Sôt valami részbôl alkalmatosban rendelvén irásomat, az Keresztyének-eleiben vetém igaz igyünket, hogy lélek-szerént meg-itílhessék azoknak orczátlanságokat, kik ily temérdek találmányokkal igyekezik terhelni az mi igaz Vallásunkat. Ha Alvinczibe Szerecsent szappanozokis, mikor az Igazat eleiben rakogatom; de reménlem, hogy foganatos lészen egyebekben az Istennek szava. Minthogy pediglen Calvinista Prædikátor nevére írtam ezeket, az Levél-írónak személyéhez szabván magamat, néha kedvem-ellenis az ô szólásoknak pompájára kelletett bocsátkoznom; kit, tudom, gonoszra nem magyaráz az kegyes Olvasó.

Servare oportuit decorum Persona.

ELSEO LEVEL.

AZ PAPISTAK BALVANYOZASIRVL.

Az Mézes-nyelvû, 's czifra-beszédû ALVINCZI PETERNEK.

AZ Világ tengelye-forgató IEHOVA Isten, sok esztendôkig jó szerencsésen éltesse Humanitásodat, kedves jó akaró Prædikátor Uram. Koporsómigh lan-való hiv szolgálatomnak tellyes ajánlása-után. Ez szomorú 's bátortalan ûdôk állapattyának tartoztatása-miatt, kévánatos személyét Dignitásodnak meg nem látogathatván; nem tûrhetém, hogy rôvid irásomnak olvasásával ne fáraszthanám 's terhelném sokra-nézô szémeidet: akarván ez kisded irásocskámmal, az én nevemet, 's szolgálatodra-való kész-vóltomat el-feledve nem lenni nállad. a' mellett kivánsággal kivánván, szép, jó, 's kedves tanitásával, mindenkor illendô bôcsûllettel élnem. Mindenknek-elôtte pedig, fôlôtte igen kérlek, ha illyen szegény Szolga-társodnak nem általlod venni szolgálattyát, ne légyen ellene bôcsûlletes Személyednek, az én szolgálatra-való kész-vóltom. Sôt, ha méltónak ítíled az én értékletlen 's fogyatkozott állapatocskámat, számáltatsam énis egynek az kisdedbik szolgaid-közzé, 's atyafiságа-alá; kinek igaz kôtelessége-alatt, utólsó pihentésemig, és koporsómban léptemig élvén, szolgálnom igyekezem, mint igaz jó akaró Szolga-társomnak. Annak-utánna, fejem-hajtva kônyörgôk, nehéz néven ne vegye Dignitásod, hogy csendesz nyugodalmában szû-vitágoztató gyônyörûségedet fel-zavarom. Mert ez Irásra egyéb nem indított, az egy Isteni tiszteletnek gyarapodásánál, és az utálatos Bálványozások gyökerének ki-gyomlálásának buzgó szûvel szomjuhozó kivánságánál.

Ez el-múlt napokban, bôcsûletes fô emberekkel-való nyájas beszélgetések-között, kelének elô azok az kivánságok, mellyeket az Hajdu Vitézek, fô Tanitójokkal, és hiv Tanácsokkal, Foktûi Mátéval, Calvinista Prædikátorral egyetembe, az Tekintetes és Nagyságos Bárhori Gáborhoz, az nyomorult Magyarságnak fényes csillagához, csak nem régen küldöttek. Ezekben, egyéb tekintetes dolgok-között, fôkízor az Papisták Bálványozóknak neveztetnek. Történetbôl, egy régi avas Pápista Keresztyén emberis jelen

vala:

vala: ki midôn az Bálványozó nevet hallotta vólna, ugy tetczék, hogy az vér meg posdúla benne; és szine meg változva, keserves tekintettel az égre fordítá szemeit, 's fohátzkodva monda: Vr Isten, te tudod, hogy ezzel az gyûlôléges rút névei, méltatlan ostoroznak minket az el fordult fiak, és csak azért kôszôrûlik vipera fogokat ellenünk, hogy mind személyünkben, 's mind tudományunkban gyûlôlségben ejtsenek bennünket.

§. 1. *Mely gyalázatos dolog légyen az Bálványozás.*

Azután hozzám fordulván, bánatos szóval, és keserves igékkel monda: Tudodé, mely gyalázattal, terhes rút névei illetitek azokat, az Keresztyén világnak szineit és virágit, kiket hazug nyelvetekkel Bálványozóknak neveztek? Talám eszetekben sem vészitek, hogy az embert rútab bûzben nem keverhetnétek nyelvetekkel, mint mikor ôtet Bálványozónak nevezitek?

Erre én azt felelém: Tudva vagyon nállamis, hogy az Bálványozás, az Elsô, és leg fôb Parancsolattal ellenkezik. Mert az Istennek újával, az két kô táblára iratott Tiz parancsolat kôzôtt, az elsô táblábã, leg elôl tiltatik az Bálványozás. Vgyanis, *directè*, igyenesen, az Istent magát fosztya meg tiszteletitûl, és, tehetsége szerént, dûcsôségének székibôl ki taszitván ô Felségét, mást akar helyében ûltetni, kinek Isteni tiszeletet, és az menyire tôlle lehet, ugyan Istenséget tulajdonit. Annakokáert, miképpen az Országban, *Crimen læsæ Majestatis Humanæ*, az Király személye és tisztessége ellen való vétek az, mikor valaki az igaz Fejedelem kivûl mást akar uralni: azonképpen, az Bálványozás nem egyéb, hanem *Crimen læsæ Majestatis Divinæ*, az Isteni méltoság ellen való tusakodás. Azért, az tellyes Sz. Irásnak folyásában, semminemû vétket, sem gyakrabban meg nem tiltott, sem keményben meg nem ostorozott az Isten, mint az Bálványozást: mellyet, Lelki fajtalanságnak, Házasság tôrésnek, Lopásnak nevez, mintha minden vétkek egyebe elegyittetnének az Bálványozásban; mint illyen szókkal fel jegyzette Tertullianus: *Principale crimen generis humani, summus sæculi reatus, tota causa judicii Idololatria. Nam etsi suam speciem tenet unumquodq; delictum; etsi suo quoq; nomine judicio destinatur: in Idololatriæ tamen crimine expungitur. Idololatra est? idem homicida est. Quæris, quem occiderit? non extraneum, nec inimicum, sed seipsum. Quibus insidiis? erroris sui. Quo telo? offensâ DEI. Perinde adulterium, & stuprum in eodem recognoscas. Nam, qui falsis Deis deservit, sine dubio Adulter est Veritatis, sic & in stupro mergitur. Quis enim immundis Spiritibus operatus, non constupratus incedit? Atq; adeo Scripturæ sanctæ, Stupri vocabulo utuntur, in Idololatriæ exprobratione. Fraudis conditio ea est opinor, si quis alienum rapiat, aut alit debitum deneget: & utiq; erga hominem admissa fraus, maximi criminis nomen est. Atenim Idololatria, DEO fraudem facit, honores illi suos denegans, & conferens alitis, ut fraudi etiam contumeliam conjungat. Post talia crimina, tam devorantia salutis, cætera quoq; ad aliquem modum, in Idololatriæ conditionem suam repræsentant, &c.* Ezekért tehát az festékekért, mellyekkel ki ábrázza az Sz. Irás az Bálványozást, méltó iszonyodnunk csak az ô nevétûlis. De jó Vram, nem elég ez a' dologhoz; hanem abba kellene mesterkedned, hogy ezt a' bûdôs nevet méltán ne viselnéd, hanem az undok Bálványokat meg vetvén, az egy Vr Christushoz, és az ô tôlle ki jelentetett igaz Tudományhoz ragaszkodnál.

Tertull. de Idololatria, Cap. 1.

Jer. 3. v. 1. Ezech. 16. v. 15.

Mikor ezeket nagy feje mozgatásával végig halgatta vólna az Pápista ember, monda: Minthogy által érted az Bálványozásnak kisségét, magad itiletire hagyom, mely nagy számadással tartoztok az élô Istennek igaz itílô széki elôtt, ha minket méltatlan, és érdemünknélkûl, ily szórnyû káromlással gyaláztok.

En pedig csak azt mondám erre: Ha méltatlan kevernénk e' rút bûzben titeket, nem csak az más világon, de ittis nagy bûntetést érdemlenénk. Mert, ha nyelvével meg ôli az jámbor aszszonyt, az ki ôtet gonosz hír nevben keveri: mentûl nagyobbat botlik, a' ki egy egész gyôlekezetet méltatlan Bálványozónak nevez? De bár ugy vólna, hogy ti Papisták ezt az nevet méltatlan viselnétek; kûnyû vólna nékünk le tennünk ezt az gyalázatos nevet, ha ti el hagynátok az hátatokhoz aszott, és bennetek meg penyészedett Bálványozástokat.

Itt egy kevés ſzomoru halgatás után,igy ſzólla az Pápiſta ember: Iollehet, az egéſz Kereſztyén világ tudgya ez dologban ártatlanſágunkat: mindazáltal, hogy az mi halgatáſunkat valaki,lelki iſméretünk vádoláſára ne magyarázza,elégedendő mentſéggel ki kel nyakunkból ráznunk e' roſz nevet; és, Iſtennek ſegétſége velünk lévén,jó heven az ti nyakatokban kel forditanunk,az nékünk kéſzitett párlúgot. Kérlek csendeſzen, és üdőnap előtt való itileteket ki rekeſztvén ſzüvedből, tekincs meg, ha leheté az mi tanitáſunban oly vak paraſzt kábaſág,az mint ti alittyátok?

§.2.Eot közönséges Bizonyság,hogy az Pápiſták nem Bálványozók.

Noha Calvinus azt meri mondani; hogy, az Pápiſták között temérdegb Bálványozás vagyon, hogy ſem az Sidók között volt Ieróboám idejében; * *Papiſtæ Idololatriam habent craſſiorem, quàm fuerit ſub Jeroboam:* de csak ezekből az jelenségekből is ki tetczik az ő tekélletlen nyelvének hazug feeſegéſe. Először: Az Sz. Lélek Vr Iſten,meg jövendőltette Profétái által; hogy,az mi édes Eudvözitőnk el jövéſe után, azok közzül kik az Chriſtus záſzlója alá hódolnak.tellyeſſéggel ki gyomláltatik az Bálványozás: † *Prophetæ non ſolùm ſuperſtitiones Idolorum everti præceperunt: verumetiam Chriſtianis temporibus hanc everſionem futuram prædixerunt.* * *Per Evangelium exterminata ſculptilia,& conflatilia; id eſt, idola Deorum falſorum, & oblivioni tanquam ſepulcure tradita jam videmus,& Prophetiam hac in re completam cognoſcimus.* Azért,azt mondgya Iſaiás, *Cap.2.v.18.20.* hogy az meg Igírtnek el jövetelekor,az Bálványok tellyeſſéggel el rontatnak: *Idola penitus conterentur. In die illa projiciet homo Idola argenti ſui, & Simulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret.* Zacharias azt jövendölli, *Cap.13.v.2.* hogy,mikor az Dávidnak élő Kútfejét meg nyitandgya az Vr,akkor el véſz nevekis az Bálványoknak, hogy csak emlekezetben ſe légyenek. Es ugyan ezent mondgya Oseás, *Cap.12.v.17.* Ezechiel Proféta,ennélis világoſban fól: † Mikor,ugymond, ki önti az tiſzta vizet az Vr,és meg tiſztit az mi undokſáginktúl,minden Bálványozáſnak rutſágából ki hoz minket. Ha azért azok között,az kikre ki öntötte Vrunk az ő tanitáſának,és Kereſztſégének tiſzta folyamit,meg ſzünik minden Bálványozás; miképpen lehetett az Kereſztyénség között ennyi ſzáz eſztendeig,ily nagy országlása az Bálványozáſnak? Bizony, ha igaz az mit ſokſzor * beſzél Calvinus; hogy,Ezer eſztendeig az egéſz Kereſztyénség, az Pápiſták paraſzt Bálványozáſiban hevert; † *Execrabili Idololatriá,multis antehac ſæculis vera Religio ſubmerſa,ſubverſaq, fuit*: nem értem,mint lehesſen helye ezeknek az ſzép jövendőléſeknek. Mikor Vrunk ez világra jöve,ottan meg kezdé jelenteni,hogy béis tellyesiti ezt az ő régi fogadáſát. Mert,az mint * nem régen hallók, mikor Auguſtus Apollótúl akarna dolgairúl értekezni,azt felelé: hogy,egy Sidó gyermek bé dugta az ő ſzáját,és immár válaſzt nem adhat. Mintha azt mondotta volna: hogy el kel Dágonnak dőlni, mikor az Iſteni bőlcſeſségnek élő ſzekrénye ez világra jöve. Annakfőlőtte, hogy az Iſaiás Profétiája bé tellyeſednék,azt irja Nicéforus,*lib.10 c.30.*és ő előtte Sozomenus,*lib.5.c.21.* hogy, az Egyptombéli Bálványok mind le dőlének, mikor Vrunk Herodes előtt Ægyptuſba viteték; és egy régi reves fa, melyben az Eördőgőt tiſztelik vala, meg hajla,midőn Vrunk mellette vitetnék. Végezetre,Plutarchus egy könyvében,tudakozik azon; Mi légyen oka, kogy ő idejében az Bálványok nem adnak válaſzt? Es tób dolgok között aztis irja: hogy,magokis az ördőgők egy nagy Pán halálát ſirattyák; mintha innen volna oka halgatáſoknak.

Masodszor: Tagadhatatlan dolog az, hogy Luther előtt egynehány ſzáz eſztendeig, annyira el hatalmazott, és el terjedett volt az a' Tudomány,mellyet moſt Bálványozáſnak kereſztelnek az El-hajlottak; hogy az magok itileti ſzerént is, † kicſintől fogva nagyig, minden nemzetſégek, közel Ezer eſztendeig, ennél egyebet nem tudtak 's nem követtek. Es egyedül Luther volt első,a' ki ſzakadáſt kezde,'s verſengéſt támaſzta; mely dologrúl ez eléb bővſégeſen ſzóllánk. Ez igy lévén, ha oly dőgleletes Bálványozás volt az mi Hitünkben,mint az ti finnyás orrotok illatozza,az jó ki belőlle: hogy,Valakik Ezer eſztendőnek forgáſában éltek Luther előtt,azok mind pokolra hányattak. Mert az Sz.Irás ſokſzor hirdeti: hogy,kárhozat jutalma az Bálványozáſnak,*Gal.5.v.20.1.Cor.6.v.9.*

Soha

Soha pedig nem találkozott ez ideig oly ſzemtelen orcza, mely azt merte vólna hirdetni; hogy Minnyájan el kárhoztak Luther előtt,az Apoſtolok után,az Doctorok,és Martyrok. Sőt minnyájan, valakiknek eſzek volt, † nyilván való éktelenſégnek itélték, csak ſzótis tenni ezeknek kárhoztatáſokrul: ugy annyira,hogy az Pártoſok tulajdon nyelvek valláſa ſzerént is,Sz.Bernárd,és ſokan többen az Barátokban,és A páczákban,Iſten félő Sz.Iámborok vóltanak; mint eléb meg értők.

† *Supra fol. 144.*

Harmadszor: Ha az Pápiſta vallás,minden fertelmes Bálványozáſſal fel tetéztetett: következik, hogy, mind hamiſſak léſznek, az mi Vrunk ſzép fogadáſi, mellyekkel arra köti magát,*Matth.16.v.18.* hogy az ördőgnek ereje,az ő ſeregét, és váraſat, az kő ſzálon éppitett Eccléſiát le nem tapodgya,és diadalmat nem véſzen ellene: hanem,mint † az Igazſágnak erős oſzlopa,helyt áll minden habok és ſzélveſzek között. El nem rejtetik; hanem mint egy magas hegy tetőn éppitett váras, ſzem előtt forog. Ő benne az Igazſágnak tanitáſa ſzűnetlen meg marad: legeltető Páſztori, Tanitó Doctori léſznek mindenkoron. Ezek és tób haſonló igíretek,mind eſerbe maradnak,és mint az füſt el enyéſznek,ha az régi Valláſt Bálványozáſnak mondgyuk. Mert, az mint iméntis † mondám,magok ſem tagadgyák az minap kőlt Prædikátorok: hogy,többig Ezer eſztendőnél, ugy el hatalmazott vólt az Pápiſtaſág,hogy ſohult ez világon hirrel ſem hallanák az Novangélicuſok tudományának zengéſét: Egi Lelki tanitó nem vólt, az ki azt hirdette vólna,az mit az Auguſtai Confeſſio. Mert életemet kőtőm melléje,hogy ſem Illyricus, *in Catalogo Teſtium*,ſem ſenki egyéb, nem nevezett, 's nemis nevezhet az Apoſtolok idejétől fogva Lutherig, csak egy emberris, a' ki azt hitte 's tanitotta vólna,a' mit az Lutheriſták, vagy Calviniſták; az az, a' ki ezt az *Corpus Doctrinæ*, tudománynak ép teſtét,az Sz. Irásnak illyen értelmét 's magyarázáſát hirdette vólna, 'a minéműt csak moſt kotlottak. Ha azért az Pápiſtaſag Bálványozás, és mindazonáltal,ennek erejétől ugy ki tiportatott,ügy le tapodtatott az Igazſág,hogy hire ſe maradna,Tanitója ſe volna: itillyék meg,az kiknek eſzek meg nem fordult, hogy ha helyeſeke az Chriſtus Vrunk fogadáſi.

Negyedszer: Ez előtt † Luther Mártontúl azt hallók: hogy, minekelőtte az ő feje meg kócſagoſodott vólna,igaz Eccléſia vólt az Római Győleközet; és valami jó ő nállok vagyon,azt mind ettől kapták. Azonképpen az Auguſtai Confeſſio ſokſzor mondgya: * hogy,a'mi illeti az Hit dolgát,nem kűlőmbőznek tőllünk; hanem csak valami új Szokáſokat kivánnyák hogy el haggyon az Római Eccléſia. Ez igy lévén,világoſon következik; hogy mi nem vagyunk Bálványozók. Mert ha azok vólnánk, derék Agazatokban vólna közbevetésünk; és nem eredett vólna mi tőllünk minden javok a' Lutheriſtáknak. Ha pedig ebben csak hazudoz az Confeſſio; ám itillyék magok, ha igaz Hitnek kellé azt vélni,melynek *Publica Confeſſiója* ſem lehet hazugſágnélkül.

† *Supra fol. 166.*

* *Supra,fol. 338.339.*

Eotőbször: Két dolgot tanit Calvinus; mellyek helyt álván,lehetetlen hogy mi reánk ragadgyon valami bűzi az Bálványozáſnak. Eggyiket azt: † hogy, minden kétſégnélkül, Vrunk ſzűletéſe után, egéſz Eot ſzáz eſztendeig, ſzűz virágjában maradott az Igazſág. Es Sz. Agoſton idejéig nem eſett ſemmi rosda az Apoſtoli tanitáſnak finom aranyában. Máſikat azt: hogy, a' ki valót akar érteni az régi igaz Valláſrúl, Sz. Agoſtonnal tanácskozzék. Mert ő nagy híven bizonyſágot téſzen az régi Igazſágrúl. Ezek igy lévén; következik, hogy azt nem itilhettyük Bálványozáſnak, az mit Vrunk halála után,Eőt ſzáz eſztendő alatt hittenek az Kereſztyének,és a' mit Sz. Agoſtonis tekélleteſen tanitott. Azis pedig oly világos Igazſág,mint az fényes verőfény dél ſzínben; hogy Sz. Agoſton,és ő előtteis az hívek,mind azokat hitték 's tanitották, a' mit moſt bennünk rágalmaznak az Atyafiak. Es hogy egyéb tanúknak,mellyekrűl ezelőttis emlekeztünk, moſtan békét haggyunk; ómaga Calvinus meg vallya, hogy Ezer eſztendő előttis győkereſek vóltak az Pápiſta tudományok.

† *Verba vide ſupra, fo. 170.*

Ezeket midőn el végezte vólna az Pápiſta ember,egy az jelen valók közzül monda: Eskűſzöm Iſtennek,mond ez valamit. Es bár amaz légyen az Annya,valaki ennek utánna Bálványozóknak nevezné az Pápiſtákat. En pedig (igazán meg vallom Humánitásodnak,mint Lelki atyámnak,még aztis az mit el titkolok egyebektől) egy keveſſé ugyan meg űtközém. Mert nem űtközhetik vala hirtelen eſzemben,mint kellene ki feſelnem

* *Calv.l.4. c.2.n.9.*

I.

† *Aug.tō.4 li.1. de Conſenſu Evāg. cap.16. 28.*

* *Aug.18. Civit.c.31.*

† *Ezech.36 v. 25. Similia cā. 30. v.13. Zach. 14. v.9.*

* *Supra fol. 147.*

† *Calv.li.1. cap.11.n.9.*

* *Supra f. 44.*

Iſa.19.v.1.

Plutarchus de Ceſſat. Oracul.

II.

† *Supra fol. 147.148. Supra fol. 145.*

III.

† *1.Tim. 3. v. 15. Matth.5. v.15. Iſa. 59. v. 21. Cap.62.v.6. Eph.4.v.12*

† *Supra, fol. 147. & ſequentibus.*

IV.

V.

Supra, fol. 147.

az gonosz embernek kőteléből. De azért, hogy némának, és meg győzőtnek ne tetczeném, meg törlém homlokomat, meg bátorítám szűvemet, 's mondék néki: Szerető atyám fia, sok dolgokat zagyválsz egybe, a' te szépfeny veszető tettetes bizonyságiddal: és nyelvednek vitorláját meg eresztvén, ha szerét tehetnéd, forrón akarnád nyakunkba forditani az ellenetek fondált vádlásokat. De rövid szóval, egy erre a' felelet: *Est Fallacia Petitionis principii.* Mert te azt akarnád, hogy mi titeket Bálványozóknak ne neveznénk, kit mi ugyan most sem akarunk cselekedni; hanem, az kapát kapának, az fúrút fúrúnak hijuk. Es az ki az Isten könyvét, melyben az mi Vrunknak el változhatatlan Igazságának *Regulája* ki jelentetett, Keresztyéni józansággal olvassa, napfénynél világosban meg láthattya, hogy az Pápisták valóba Bálványozók.

§. 3. Minémű okokkal tesznek minket Bálványozókká az El-szakadtak.

I. II. Vgyanis ki vólna oly homloka fel törlött, alá való értelmű ember, hogy csak tétovázó beszéddelis merné tagadni, rejtegetni, és födözni az ti lelki paráznaságtokat, és Bálványozástokat? Holott nyilván vagyon ez széles világnál; hogy, Ti az Képeknek imádkoztok: az Szenteket pedig, és leg főképpen Szűz Mariát, üdvözitőnek, reménségteknek nevezitek: és az Istennek ez világ vezérlésében, és gondgya viselésébé való méltóságos forgódását, ezekre, ugymint újonnan találtatott Istenekre osztyátok. Maga az tellyes Sz. Irás arra mutat, † hogy idegé Istenűnk ne légyen, hané egyedűl az mi Vrunkat Istenünket tisztellyük, böcsüllyük, és imádgyuk. Szed bé azért nyelvednek vitorláját, fald bé az sipot, ráncs meg az zablát szájadbã; hagy békét az út kivűl való haszontalan csavargásoknak, és heában való csácsogásoknak. Másutt kezgyed, ha bizol emberségedhez; mert itt nem jó helyen fogtál ki: és azt mutasd meg, hogy ti nem vattok Bálványozók.

† *Exod. 20. Psal. 81.*

Ezeket mikor szép bátorsággal, jó magam viselésssel elő pattogattam vólna, egy szája tátva reám bámúlt ember, monda: Igaz embersségemre, jó helyen vetéd itt meg az hálót Prædikátor Vram. Bezzeg, nem csekély vízben tapogat ám ez a' jámbor, hanem ugyan a' part mallyát turbokollya, és az derék Sz. Irásból feszegeti mondásit. Más fő ember elő szólván, monda néki: Erted te e'hez, mint az bagoly az Ave Mariához. En, bizony, eszemben nem vehetém az elő rendelt bizonyságoknak fejtegetésit; és ugy tetczik nékem, hogy még talpon állanak az Pápisták mentségére támasztott jelenségek. De enneka' jámbornak, én tőllem kerek választ lőn: hogy ő az *Dialectikát* soha nem tanúlta, melyben jól meg fejtegetik, mi légyen az *Fallacia Petitionis principii.* Azért, ha Varga, fellyeb ne szóllyon az kaptánál. Mert ugyanis nem néki kezdették.

Ezen az Pápista ember, alattomba mosolyogdogal vala: végre igy szólla: Ió Prædikátor Vram, az tennen saját lelked esméretire, és az egész világ itéletire hagyom annak meg látását, ha elégségesé a' te feleleted az elő rendelt Bizonyságoknak fejtegetésére. Kűnyű patvarkodó beszéddel tétovázni az Igazság előtt: de sem te, sem a' te társaid, soha ezeket ugy meg nem fejtegetik, hogy az Isten félő embernek lelke meg nyughassék rajta.

Mikor ez ellen azt mondottam vólna; hogy, errűl nem szűkség szót szaporitani, és a' Pápisták el hanyatlott, sőt el esett igyeket stőmpölyökkel támogatni, holott immár az Istennek könyvéből nagy sen reájok raktam, hogy az Képeknek, és Holtaknak tiszteletiben, bálványozásban éltenek: az Pápista ember fejét cióválván; Jaj ki nehéz, ugymond, azt eszre hozni, az kinek Isten okosságot nem adott. ☞ Bezzeg, nem hitván renden kaszálnál, Prædikátor Vram, ha reánkis rakhatnád a' mit ily bátran módasz. De félő, hogy ugy járasz, mint sokan a' ti Rendeteken valók; kik mentűl hajadomb pórok, annál fellyeb törlőtték homlokokat arra, *vt loquerentur grandia,* hogy az Igazság ellen szórnyűségeket, és méltatlan vádolásokat, sőt ugyan káromlásokatis szórjanak ellenunk. Maga, mikor az bizonyitásra jutnak, csak füstben megyen csevegések; retezt vét pattantyúsok: és semmit fejűnkre nem rakhatván, róka módra a' kert alatt kullognak, oly fogásokat forgatván, mellyek, nem hogy az derék dologhoz igyenesen szolgálnának, desznte ugy illenek hozzá, mint amaz te erős bástyád, *Fallacia Petitionis principii,* az elő hozott Bizonyságokhoz; az az, mint az bot az tegezhez; áz aranyas kantár az szamár fejéhez. En

Daniel, 7. v. 20.

azért, az jelen valók kedvéért, halasztást nem tészek a' dologban: hanem tétovázás, és kerengő beszédnélkűl meg felelek: és ha szerét tehetem, Istennek segétségéből nap világnál fényesben meg mutatom, hogy a' te tőlled emlitett Bálványozásban, nincs semmi részűnk. Ez légyen azért bátor fundamentomunk; ez légyen a' kő-vár, mellyen elószőris bajt vijunk. De minek előtte továb lépjűnk, egy kéresem vagyon, melybe tudom nem lészen nehezséged. Gyakran esik az, hogy ti, a' magatok fejének találmányival, és tulajdon elméteknek hivságos alkotmányival, *Chimæráival,* harczoltok, midőn azt vélitek, hogy ellenűnk vitézkedtek. Mert oly dolgokat kentek reánk, és gyakor kiáltással ugy bé óltyátok az emberek szűvében az reánk költött rutságokat; hogy gyökeret vervén tanitástok az emberekben, soha el nem hitethettyük véllek, hogy mi azt higgyük, a' mit valóságoson hiszűnk. Mert még ti magatokis, kik Prædikátor nevet viseltek, nem akarjátok az mi irásinkat olvasni, és abból érteni, mi légyen az mi Vallásunk: hanem, a' mit egy közzűletek, vagy tudatlanúl, vagy álnakul reánk ér kéródni, azt ugy veszitek, mint ha mind ugy vólna az dolog. Hogy azért heában üdőt ne veszessűnk, mivelhogy senkinek nem szabad az ő Hitiben hazudni, énis igaz lelki esmérettel meg mondom, mit hiszűnk az közbe-vetett dolgokrúl. Teis meg álly azon; és al higgyed, hogy mi tudgyuk jobban, mi légyen szűvűnkben 's mit higgyűnk, hogy sem más valaki.

Erre én csak azt felelém: hogy, Okom nincsen, miért akarnék valamit erővel reája fogni. Holott inkáb azon örvendeznék, ha oly Vallásban találtatnának az Pápisták, mely minden Bálványozástul tiszta vólna. Es ha szinte ezelőtt valamiben külömbet vallottál vólnais, gyónyörködném benne, ha most annak ellene mondván, az Igazsághoz ragaszkodnál. Az Pápista emberis meg kőszönvén, hogy emberséggel, és okossan szóllottam az dologhoz; Mivelhogy, ugymond, itt az úczán alkolmatlan helyen vagyunk; ha tetczik, lépjűnk a' házban, ott csendesben beszélgethetűnk, és könyveketis találunk, mellyeket mondásink bizonyságára mindgyárt reá forgathassunk. Jóvá hagyók tetczését, és bé menvén az házban, igy kezdé beszédét.

§. 4. Mi légyen az Bálványozás.

Akár mely vétketis, mellyel az Istentűl el szakad az ember, Bálványozásnak neveznek néha az Doctorok: *Si Diaboli pompam ejurasti; quicquid ex ea attigeris, id scias esse Idololatriam. Tertull. de Idololat. cap. 18. n. 145. Generaliter quod Diaboli est, Idololatria est, cui omnia idola mancipantur. Hieron. Epist. ad Heliodor. de Laudib. vitæ solitar.* Miképpen Sz. Pális az has hizlalást, *Phil. 3. v. 19.* és az fősvénséget, *Eph. 5. v. 5. Colos. 3. v. 5.* Bálványozásnak nevezi. Mert ugyanis, az ki valamely teremtett állathoz ugy ragaszkodik, hogy ezért el szakad az Istentűl, és az ő szent akarattyát fel bontya; cselekedetivel meg tagadgya az Istent. Mivelhogy inkáb választya, és igy nagyobrais bőcsülli az teremtett állatot, hogy sem az élő Istent. Mindazonáltal, mikor az Bálványozásrúl tulajdon vóltaképpen emlekezik az Irás, meg választya ezt az több vétkektűl, mellyekkel egyetembe, eztis az kárhoztató bűnök kozzé számlállya: *1. Cor. 6. v. 9. Gal. 5. v. 19. 20. Apoc. 21. v. 8. cap. 22. v. 15. Hierem. 7. v. 8.*

Vide supra, fol. 7. & 23.

Miben állyon pedig az Bálványozásnak tulajdon mivólta, igy magyarázza Sz. Ambrús: *Idololatria, DEI honorificentiam usurpat, & vindicat creaturæ.* Sz. Agoston pedig: *Idololatræ sunt, ejusmodi servitutem exhibentes idolis, quæ debetur DEO.* Az Bálványozás, ugymond, az Isteni tiszteletet teremtett állatra forditya. Ezt pedig, az tellyes Sz. Irásnak igyenes folyásából vőtte. Mert Sz. Pál † abban helyhezteti az Bálványozók bolondságát; hogy az Istennek dücsőségét, emberek, és oktalan állatok hasonlatosságira forditották; és az teremtett állatnak szolgáltak inkáb, hogy sem az Teremtőnek. Salamonis * azt mondgya: hogy, az meg csalatott emberek, az el változhatatlan nevet, teremtett állatnak adták. Es valahol az Sz. Irás emlekezik az tulajdon Bálványozásrúl, azt jelenti: hogy, az Bálványozók el cserélék az Istent, hátat forditottak néki, és az ő tiszteletivel teremtett állatnak kedveskednek; mint meg láthatod, *Hiere. 2. v. 11. 13. 27. 28. Cap. 11. v. 13. Psal. 105. v. 20. Isa. 42. v. 17. Cap. 44. v. 17. Cap 46. v. 6.*

Amb. Tom. 5. in ca. 5. ad Ephes. To. 4. Question. lib. 1. quæst. 61.

† *Rom. 1. v. 23. 25.*

* *Sapiet. 14. v. 21.*

Pſal. 113. v. 8. 3. Reg. 12. v. 28. Mind ezeken, és több ſok helyekennis azt tanittya az Sz. Irás: hogy, Iſteneknek tartották az Bálványozók az ő Bálványokat. Az Sidók-túlis, mikor Bálványozni kezdettek, azt mondgya az Irás: hogy, Pogány módra cſelekedtek; és nem az Iſtennek, hanem az Bálványnak áldoztak: *3. Reg. 14. v. 24. Ezech. 6. v. 13. Iſa. 57. v. 5.* Ez okon, arany, és ezüſt Iſteneknek nevezi máſutt az Bálványokat: *Exod. 20. v. 23. Levit. 19. v. 4. 4. Reg. 19. v. 18. Daniel. 5. v. 4. & 25. Judic. 18. v. 24.* Ebből immár következik: hogy, az Bálvány oly teremtett állat, mellyet az Bálványozó Iſtennek itél 's Iſten gyanánt tiſztel: és ezért nevezi az Irás † SEMMINEK az Bálványt; Sidóúl ELILNEK, hivságnak, és csak az ember agya alkotmányának. Mert, az emberi gondolat kivül, nincs az a' teremtett állat, mely Iſten volna.

† *1. Cor. 8. v. 4. c. 10. v. 19 Iſa. 48. v. 29 Vide Delrio 1. de Magia. cap. 1.*

* *Vide ſupra, fol. 158.*

Minémű vélekedésből, és miképpen imádták pedig a Pogányok az ő Bálványokat, kétképpen magyarázza Sz. Agoſton, *lib. 7. Civit. cap. 5. 6. & 9.* ELŐSZŐR: Marcus Varróval egyetembe ſokan azt vélték: hogy az Iſten, * *Anima mundi*: ez egész Világnak éltető Lelke. Vgy hogy, miképpen az ember teſtből 's lélekből éppül: azonképpen ez Világnak minden részei, az Iſteni természetnek részesültetése által, Iſtenségben öltöztek. Azért önékik Iſteni tiſztelettel kedveskedtek. Emberi ábrázatra való Képeket pedig, azért cſináltak minden tiſztelendő állatnak; mert az embernek lelke, leg haſonlatoſb az Világnak halhatatlan Lelkéhez, az Iſtenhez: *Hæc quæ oculis apparent, Pagani tanquam Deos colunt, tanquam partes unius Magni DEI. Nam univerſum Mundum, quidam eorum putant Magnum DEVM: Auguſt. 20. cont. Fauſtum, cap. 5.* MASODSZOR: Mercurius Triſmegiſtuſnak illyen tetczését említi: † hogy, az Tudóſok (ördögi szövetségben keverődzötteket kel ezeken érteni) csuda meſterséggel ki szóllitván az ördögöt, bé rekeſztik az Képben, hogy onnan adgyon válaſzt, és jó vagy gonosz szerencsékkel látogaſſa az embert: *Pro Animâ ergo eſt Dæmon; pro Corpore, Simulachrum.* Azért mondgya Sz. Cyprianus; *de Idol. vanit. n. 55: Hi ergo ſpiritus, ſub ſtatuis, atq; imaginibus conſecratis deliteſcunt.*: Hogy az gonosz ördög fekűdt az Pogányok képe alatt. Sommában; az Pogányokrúl Sz. Agoſton azt mondgya: hogy ők, vagy az kézzel cſinált ábrázatot vélték Iſtennek: vagy, ha csak jelűl tartották-is, az teremtett állatok tiſztességére tartották: *Eleganter Auguſt. Tom. 3. lib. 3. de Doctr. Chriſt. Cap. 7.* Noha azért az Bálványozásnak a' vólt első kezdeti, † hogy, midőn valakinek szerelmesse meg hólt, ábrázatot cſináltatott emlekezetire; és ennek tiſztességet tétett vala házanépével. Ennek fölötte, az * Napnak, és Elementomoknak szépségét, és haſznát látván az emberek, bőcſülleni kezdék ezeket, mint jó tévőket: De mindazáltal, valamit az Pogányok Iſten helyett imádtak; azoknak haſonlatoſságokat cſináltak: ezek pedig ördöggel tellyeſek valának. Azért méltán, és nagy okkal mondgya az Sz. Irás: hogy, ördögnek áldoztak az Pogányok; *1. Cor. 10. v. 20.* és minden Iſtenek nékik ördög vólt; *Pſal. 95. v. 5.* kit ördöngősséggel nem kűlömben csatlottak az Képekhez, (mint hallom, moſtannis) hogy némellyek üvegben, vagy gyűrűben hordozzák az Lélek hóhérát.

† *Sap. 14. & Auguſt. 22. cont. Fauſt. c. 17.*

* *Sap. 13. v. 2. & ſeq.*

Azzal pedig meg nem künnyebbedett az ő vétkek, hogy ezeket az Képekben lakozó ördögöket Iſtennek alitották: ſzinte mint nem vólna mentsége egy Országban annak, a' ki *ſine diligenti inquiſitione*, szorgalmatos viſgálásnélkűl, valamely paraſzt embert, a' ki magát Királlyá tészi, Királyi tiſztelettel illetné.

Vővé eszében Calvinus János, hogy, ha igy helyén marad az Bálványozásnak mivólta, mint az Sz. Irásból meg magyarázók, nem létzen semmi helye az ő kötődéseknek, és ellenűnk való bűdős rágalmazásoknak. Azért Sz. Irásnélkűl, minden bizonyságnélkűl, csak *propter longum quoniam*, azt feszegeti kerűlő beszéddel; hogy, Mind Bálványozás az, valamit ember az Iſteni szolgálatban cſelekeszik parancſolatnélkűl: *Sua deliria colunt, & adorant, quicunq; cultus DEO commentitios erigunt. Calv. lib. 1. cap. 4. n. 3.* Egyéb helyekennis, *Lib. 1. cap. 11. n. 9. Cap. 12. n. 3.* ezent beszélgeti: Azért, ugymond, a' Sidókis az puſztában nem a' Borjút imádták, hanem ómagát az igaz Iſtent áz Képben: de minthogy ezt magok fejétűl cſelekedték, Bálványozóknak mondatnak. De mivelhogy ezt az fogást eléb jól meg térengetők, és ugyan az földhözis verők; nem kel

most ezen beszédet nyujtani. Csak azt mondom: hogy, Ha Bálványozók, a' kik valamit cſelekednek parancſolatnélkűl az Iſteni szolgálatban; nincs, és nemis vólt ez világon nagyob Bálványozó az Calviniſtáknál, és Lutheriſtáknál. mert igy ő-nékik minden cſelekedetek Bálványozás, mivelhogy azt magok sem tagadgyák, hogy ők Iſten ellen vétkeznek minden cſelekedetekben. Tudva vagyon pedig, hogy az Iſten nem adott parancſolatot senkinek az gonosz cſelekedetről. Bizonyságnélkűl-való csáſogáſira Calvinuſnak egyebet nem mondok; hanem hogy szembe szökik ittis az Iſten szavával; melyben azt olvaſom: † hogy, mikor az Borjút cſinálák az Sidók, el feletkezvén az Iſtenről, az ő dűcsőségét Borjúnak adták. Sz. Istvánis azt mondgya, *Act. 7. v. 39. 41.* hogy, az Iſtent meg vetvén, az ábrázatnak áldoztanak. Es, ha Képben akarták vólna az Iſtent tiſztelni, miért kellett Borjú ábrázatot azért önteni; holott az Iſten, Tűzben, és nem Tulok képben jelenék nékik? Sokkal kűlömben vala az dolog. Láták az Sidók, hogy sokat kétlik Moyſes az hegyen, és viſzſza kivánkozván Ægyptomban, az Ægyptombéliek fő Iſtenét *Apiſt*, kit Eokór képben szoktak vala ábrázni, meg akarák engeszteli, és azért öntetének néki Tulok képet. Az Hegyeken-való áldozatot sem csak azért nevezi az Irás Bálványozásnak, mert tiltva vala, hogy az egy szabott hely-kivűl ne áldoznának; de azértis, mert az Pogányok az hegyeken, az ő hamis Isteneknek áldoznak vala: *Deuter. 12. v. 2.* kiknek nyomdokit követvén az Sidók, ők is az Bálványokat, s' az hamis Isteneket tiſztelték az Erdőkben; mint olvaſſuk *Ezech. 6. v. 13. Iſai. 57. v. 5. 3. Reg. 14. v. 23. 24. 2. Paralip. 33. v. 4.*

† *Pſal. 105. v. 19. 20. 21. Deut. 32. v. 15. Exo. 32. v. 4 Amos. 5. v. 25. 26. 1. Reg. 8. v. 8.*

§. 5. Az Szent Képekrúl mit vallunk.

Az Iráſt Szentnek mondgyuk, mivelhogy az Iſtennek szavát jegyzi: azonképpen azt az Képetis Szentnek nevezhettyük, mely az Iſtent, vagy az ő Szentit jelenti. Ezekrúl az Képekrúl, hogy jó fundamentommal szóllyunk; Elsőbennis, nem az Calviniſta Tanitóknak egymás-után hazudott szemetirúl, hanem az Anyaszentegyháznak tár-házából vegyük, mit tanitcſon az Római Gyöleközet az Képekrúl. Három dologban áll tehát ſummája Valláſunknak.

ELSŐ az: hogy, Nem mind egy az Kép, és az Bálvány: hanem, hogy az Kép Bálvány légyen, a' kel hozzá, hogy ennek Iſteni tiſztelet adaſſék. Ez oly világos igazság, hogy senki előtte nem tétovázhat. Mert Chriſtus Urunkat Sz. Pál, * az Atya Iſtennek képének nevezi: de azért senki Bálványnak nem meri mondani az mi Megváltónkat. Azonképpen, mikor az Iſten meg parancſolá, hogy aranyból Chérubin Képeket cſinállyanak az Imádságnak helyén; *Exod. 25. v. 18.* Sőt ugyan Sz. Lelket, és mennyei bőlcſeſségetis ada Beſéleelnek, hogy meg tudná ezeket cſinálni; *Exod. 35. v. 31. 50.* Mikor egy ércz kígyót emeltete, az kigyóktúl meg mardoſtatott népnek orvoslására; *Num. 21. v. 8.* Mikor Salamont fel inditá, hogy az Templomban, olajfából cſináltatna Chérubin Képeket; *3. Reg. 6. v. 23.* Az falrais, Chérubin, és egyéb Képeket iratna; *ibid. v. 29. & 2. Paral. 3. v. 7.* Mint szinte az ajtókrais, *3. Reg. 6. v. 32. 35.* az menyezetre pedig, nem csak Chérubinokat, de Oroszlán képeketis ábráztatna; *3. R. 7. v. 36.* Mind ezekért ugyan senki azt nem meri mondani, hogy az Iſten Bálványokat cſináltata, mikor ezeket mivelé, Annakokáért, ómaga meg magyarázza az Iſten, miképpen tiltya az Képek cſinálását, tudni illik; ugy, HOGY EZEKET IMADGYUK: † *Similitudinem vetans fieri, oſtendit & cauſam; Idololatriæ ſcilicet ſubſtantiam cohibens. ſubjicit enim, NON ADORABIS EA. Serpentis autem ænei effigies, & Cherubin poſteà, non ad Idololatriæ titulum pertinebat.* Végezetre, az Calvangeliſták sem igen akadoznak ebben. mert, házok ékeſségéért, és emlekezetért, tartnak ökis képeket. Es miképpen a' Sidóknál az pénzre vetik vala az Cſászár képét, *Matth. 22. v. 20.* ugy moſtis, vagy az Királyok képét, vagy Bódog Aſszonyét, fel űtik az Arany forintra; de azért el nem hánnyák mint bálványt az Aranyat. Igazán irja tehát Sz. Agoſton: hogy, * *Idolum, eſt cujuſq; Dei falſi & alieni ſimulachrum*; az Bálvány nem egyéb, hanem, hamis Istennek haſonlatoſsága. azért, ugymond, az mely Efodot Gédeon cſinála, Bálvány nem

* *Coloſ. 1. v. 15. Heb. 1. v. 3. Sapient. 7. v. 26.*

Levit. 26. v. 1.

† *Tertul. li. 2. cõt. Marcion. c. 22. n. 139. Lib. 3. c 18. n. 135. Lib. de Idolis. c. 5. n. 22.*

* *Tõ. 4. l. 7. quæſt. quæſt 41.*

vala, mert idegen Isten képe nem vala: *Fornicationem tamen Scriptura nominat, quod extra tabernaculum simile quid fieri nefas erat.*

Concil. Trident. sess. 25. initio.

Masodik dolog az: hogy, Az Istent nem azért irjuk ábrázatban, mintha ötet vagy testi szemmel meg láthatnók, vagy festékkel vóltaképpen ki ábrázhatnók: *Docetur populus, non propterea Divinitatem figurari, quasi corporis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit.* Mert jól tüdgyük az Sz. Irásból; *Act. 17. v. 29. Isa. 40. v. 18. cap. 46. v. 5.* hogy, az Istennek nincsen ki irható ábrázattya. Sőt kárhoztatta az Anthropomorfitákat az Ecclésia, kik azt álmodták: hogy, az Isten hasonlatos az emberi ábrázathoz. Azért, mi csak ollyan módra irattyuk az Istent, mint ómaga látható jelenségekbé mutatta magát az embereknek; ugy mint, mikor Isaiásnak, és Dánielnek, ősz ember képében; az Jordánnál, galamb képben; Pünkösd napián, tüzes nyelvekben meg jelenék. Az Sz. Háromság pedig, ugymond Sz. Agoston, három férfiak képében mutatá magát Abrahámnak, kiknek mind ábrázattyok, mind termetek, és hatalmok egyenlő vala. Szabad elménkben, galamb, a' vagy tüzes nyelvek hasonlatosságát gondolnunk; szabad ezt szókkal ki ábráznunk; szabad bötükkel ki irnunk; szabad irásban látnunk 's olvasnunk: miért nem vólna szabad festékkel ki irnunk? vallyon 's nem ugyan azt jegyzié az szó, vagy az irás, és gondolkodás, a' mit az festékkel ábráztatott hasonlatosság? Vagy akarjuk, vagy nem, de a' mit hallunk, annak valami hasonlatosságát kapcsollyuk, és kiis ábrázzuk elménkben: *Intelligentem enim, necesse est phantasmata speculari.* és az Sz. Lélek Istennek Pünkösd napi el jövetelit, ugy nem gondolhattyuk, hogy tüzes nyelveket ne formállyunk fejünkben.

Aristot. 3. de Anima, tex. 30. 39.

Mikor pediglen az Istent igy ki jegyezzük, nincs szándékunk, hogy vóltaképpen ki ábrázzuk az ő természetit; hanem csak azt mutattyuk, minémű formán mutatta meg magát: az az, nem az ő mivóltát, hanem azt az ábrázatot irjuk, melyben láthatóképben meg jelent. Ebben pedig egyebet nem cselekeszünk, hanem a' mit cselekedett önnön-maga az Isten, mikor az ötet jelentő hasonlatosságokat alkotta; a' vagy iratott bötükkel, és szókkalis ki ábráztatta magát; orczát, szüvet, kezet, szemet, nevezvén magában. Mert, nem egyebek az szókis, hanem jelek: és mind egy, akár pennával, 's bötükkel, akár pedig festékkel irjuk, minémű az Isten. Hogy ha azért le nem törőllyük az Sz. Irásból azokat az szókat, mellyek azt jegyzik, hogy az Istennek tagjai vannak, hanem ezeket jó lelki értelemben vészszük: nem illik, hogy az festékkel iratott ábrázatokatis el törőllyük; hanem inkab, mint ez világi látható állatokból irja Sz. Pál, *a* hogy az Isten meg esmértetik; azonképpen ezekből az látható formákból, az Istennek szemlelésére emelkedgyünk. Bezzeg, a' ki az Istennek a' végre csinálna ábrázatot, hogy ezzel vóltaképpen meg ismértetné természetit; fölötte nagyot vétene: *b Tale enim simulachrum, DEO, nefas est Christiano in templo collocare.* De minket az Anyaszentegyház meg tanít, hogy az Istennek nincsenek tagjai. azért a' Képek, nem az ő mivóltát, hanem azt az ábrázatot hordozzák előttünk, melyben meg jelent az embereknek: *c Nec te cogito, DEVS meus, in figura corporis humani; & gaudeo, hoc me reperisse in fide spiritualis matris nostræ Catholicæ tuæ.*

a Ro. 1. v. 19 20. Sapient. 13. v. 5.
b Aug. to. 3. de Fide & Symb. cap. 7. Simile Damasc. 4. de fide, cap. 7.
c Aug. 7. Cõfess. cap. 1.

Harmadik dolog az: hogy, Az Képekben semmi Isteni méltóság nincsen: és ezokon ő tőlök semmit nem kel kérni, semmit nem kel várni: *d Imaginibus debitum honorem impertiendum: non quod credatur ineſſe aliqua illis Divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum; vel quòd fiducia in Imaginibus sit figenda. * Venerabiles imagines, Christiani non Deos appellant, neq; serviunt eis vt Dijs, neq; spem salutis ponunt in eis, neq; ab eis exspectant futurum judicium: sed ad memoriam & recordationem venerantur eas & adorant; sed non serviunt eis cultu Divino, nec alicui creaturæ.* Mi azért az Képeket csak illyen okokból tartyuk: I. Az Templomok ékessége. II. Emlekeztetésre: hogy ne csak füllel hallyuk, hanem, ha lehet, mindenütt szemünkben ütközzék a' mi Urunk jó tételeinek, és az Szentek jó példáinak emlekezeti: † *Quod enim legentibus Scriptura, hoc idiotis Pictura præstat cernentibus.* * *Iccirco enim Pictura in Ecclesijs adhibetur, vt hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in Codicibus non valent.* mellyek szeretetre, hálá-adásra, és az

d Trident. Sess. 25. * Vl. Synod. relata de Consec. dist. 3. Can. Venerabiles. † Greg. li. 9. Indict. 4. Epist. 9. * Lib. 7. Indict. 2. Epist 109.

szent erkölcsök követésére gerjedezzünk. III. Bizonyságúl: hogy ezzel meg mutassuk szeretetünket azokhoz, a' kiknek Képeket tartyuk; és meg esmértessük, hogy hiszszük mind azokat, mellyeket irvais szemünk előtt viselünk. IV. Tiszteségnek okaért: Mert, a' mint Sz. Ambrús mondgya, az Cászárt tiszteli, a' ki az ő képét koszorúval ékesiti: mint szinte a' ki azt meg pöki, az Cászárt illeti gyalázattal: *Qui coronat imaginem Imperatoris, utiq; illum honorat, cujus imaginem coronavit: & qui statuam contempserit Imperatoris, Imperatori utiq; feciſſe videtur injuriam.* Telik az régi históriák vélle, mely szörnyen haragúék Theodósius Antiochia-várasra, hogy az ő felesége, Placilla aszszony képét, az kőlség el rontatta vala: *Tripar. lib. 9. cap. 32. Theodor. lib. 5. Hist. cap. 19. Chrysost. hom. 2. & 3. ad Popul.* Mert ugyanis, nagy gyalázatból szokták vala a' Tyrannusok képét el rontarni; mint Eusébius, *lib. 9. cap. 11.* irja, hogy az Maximínus képeit, kárhozott emlekezetinek kisebségére földhöz verék. Es senki jó neven nem venné, ha az ő Attya képit fel akasztanák. Halhadsza, mint fejezi ezt ki Bullingérus, meg akarván mutatni, hogy, ha szinte az Christus teste nincsis az Oltári szentségben, ugyan halált érdemel a' ki ezt meg tapodgya: *Calcat rebellis aliquis, Principis aut Magistratus sui sigillum, literas discerpit: hic, etsi ipsum Magistratum non attigit; accusatur non læsi sigilli, sed impingitur ei crimen læsæ Majestatis, & conculcati Principis.* Miképpen azért térdre esünk, süveget vetünk az Istennek tiszteségére, mivelhogy efféle jelekkel szokták az emberek mutatni egyebekhez való bőcsülleteket: azonképpen irja Eusébius, hogy kezdették az Keresztyének ki iratni az szent Képeket, mert látták, hogy az kit bőcsülleni akarnak az emberek, annak képét ki ábráztattyák: *Petri & Pauli, & ipsius Christi in tabulis coloribus depictas imagines asservari videmus, quòd veteres ex Gentili consuetudine, eos quos Servatores putárunt, ad hunc modum honorare soliti fuerint. Euseb. 7. Hist cap. 18. alias 14. Nicephor. lib. 6. cap. 16.* Ha ki azért az Képek tiszteletibe ennél tovább menne, ugy kellene az botránkoztató képpel bánni, *a* mint Ezechiás az Isten akarattyából csinált ércz kigyóval: mellyet, mivelhogy *adolebant incensum*, áldoznak vala néki az Sidók, egybe rontará; szinte mint az több Sz. Királyok az Bálványokat porrá törék, *4. Reg. 23. v. 4.* Ennek fölötte, aztis Eretnekek közzé kellene számlálni, a' ki nagyobra bőcsülléné az Képet, hogy sem kellene: miként hallok, *b* hogy Carpócrateſt hittül-szakatnak mondá Sz. Agoston, az Képeknek képtelen tiszteletiért. és egyéb Eretnekekrülis, imigyen szólnak az Sz. Doctorok: † *Imagines Christi faciunt, & has coronant, & proponunt cum imaginibus Pythagoræ, Platonis, Aristotelis; & reliquam observationem circa eas, similiter ut Gentes faciunt.* * *Has Imagines collocatas adorant, & Gentium mysteria perficiunt.*

a 4. Reg. 18. v. 4. Vide Aug. 10. Civ. cap. 8. fin.
b Suprà, fol. 270.
† Iren. lib. 1. ca. 24. n. 15.
* Epiphan. hæres. 27.

§. 6. Eleitül-fogva vóltak Sz. Képek az Keresztyéneknél.

Immár csak Két dolog áll előttünk: Eggyik az; hogy az Sz. Képek régiségérül szóllyunk. Másik; hogy az ő tiszteleteket, Bálványozástúl meg mencsük. Azért az bizonyos, hogy miólta az Keresztyénség támadott, mindenkoron vóltak Sz. Képek az Ecclesiában. Valaki tehát mi töllünk el fajúl az Képekért, az Apostoli Ecclesiatúlis távul kerüllyön.

Consensus Ecclesiæ magnum pondus. Calvin. lib. 1. ca. 8. n. 12.

Christus Urunknak még éltében, Négy Képét olvasom hogy ki ábrázták az Hivek: Elsőt; mellyet ómaga az Edessa várasnak Abagarus nevű Királyának külde. Mert, mikor ez az Király hirét hallotta vólna Urunknak, nem csak levelet ira neki, a' mint Eusébius fel jegyzi; *lib. 1. cap. 13.* hanem követetis külde, ki az ő ábrázattyát le iratná; és Urunk az vásznat orczájához nyomván, csudálatosképpen rajta hagyá hasonlatosságát. Ezt az Edessa várasnak régi irásiból hozza elő Evágrius, *lib. 4. cap. 27.* Damascénus, *4. de Fide, cap. 17.* Nicéforus, *lib. 2. cap. 7.* Es ezeken-kivül, Theófaneſt, Constantinus Porfyrogénituſt, Metafraſteſt, Adorján Pápát, az Nicæabéli második Gyölekőzetet hozza ennek bizonyitására Baronius, *Anno Christi, 31.* sőt azt irja; hogy az Görögök errül az Képrül bizonyos napon emlekezetet tésznek esztendőnként. Az Ur Isten pedig, csuda-tételekkelis bizonyságot ada ennek a' Képnek. Mert, mikor Cosroës Edessát meg szállotta vólna, és az árkokat fával bé töltötte vólna; az Várasbéliek az fokra vivék a'

Képet, és mindgyárt meg gyulada's meg ége az tőltés, hogy oſtromnak ne mehetne Coſtoës; mint fel irja, Evágrius, *lib.4. cap.27.* Procópius, és ő utánna Nicéforus, *lib.17.cap.16.* Második Képét csináltatá amaz Syrofœniſſa aszszony, mellyet Urunk az vér-betegségből ki gyógyita; miképpen fel jegyzette Euſébius, *lib.7. cap.18. alias 14.* Sozómenus, *lib.5.cap.21.* Gregórius Turonenſis, *lib.1.Miraculorum, cap.21.* Nicéforus, *lib.6.cap.15.* Ennekis az Képnek bőcsűlletes vóltát, ſokféle csudákkal bé pecsétlette az Nagy Iſten. Mert irják az elő nevezett Históricuſok: hogy, egy fűvecske nevekedett ez alatt az réz-kép alatt; mely, mihent annyira őregbedett, hogy az Kép ruhájának prémit meg illetné, erőt vőtt, melly mindé féle betegségből ki gyogyitaná az embereket. Mikor pedig Juliánus Apoſtata ezt az Képet le rontatván, az maga ábrázattyát emelte vólna helyében; *az Kereſztyének, az Urunk képét egybe szedegeték, szentegyházokban vivék, *honoratiore loco poſitam, cultu convenienti proſecuti ſunt*, ugymond Nicéforus; és akkor meg szűnék az csudálatos fűvecskének jövése. Az Juliánus képét pedig, menyből alá szállott tűz el szaggatá. Harmadik Képét Urunknak irta Nicodémus, mellyet Gamálielnek adott vólt. Ezt az Jeruſalem veszésekor, Syriának Berytus nevű városában vitte vala egy Kereſztyén ember. Es, mint jővevény ember, egy pincze-szabású alacſon szálláſt, bérbe fogada egy Sidótúl; az képet fel szegezé ágya mellett az falra. Változtatván az szállását, feledékenségből ott hagyá az képet. mellyet az Sidók meg pókdősvén, szegekkel egy kerezthez függeſzték, óldalát dárdával által-verék. és imé nagy bővséggel kezde vér és viz folyni az szakadásból. Meg réműlének az Sidók, és azt találák, hogy ennek az vérnek erejét meg kel próbálni. Midőn azért ſok betegeket vélle meg kentek vólna, és mind fejenként egéſséget nyertek vólna, nagy félve az Püſpökhöz menének, lábához borulának, mindeneket ki mondának, Kereſztyényekké lónek. Az Püſpök pedig ſok-felé réſzt tőn az Képből folyt vérben. Ezt mind ezen formán Sz. Athanáſius irja, *lib. de Paſſione Imaginis*; és ugyan ezen könyvet, az Nicæabéli második Gyülekézetis szórul szóra bé irt végezési közzé. Negyedik Kép az lőn, mely az Sz. Vernyike aszszony kezkenőjén marada, midőn szent Vérben úszó orczáját Urunknak meg törlé; melyről Methódius, Tyrus városnak Püſpöke-után, emlekezetet tészen Conſtantinus Porfyrogénitus Cſászár, * *Oratione de Chriſti Imagine.*

Ennek előtte Tertullianus, az igaz Kereſztyénekről, *lib.de pudicitia,cap.7.n.51. Et Cap.10.n.84.* kétszeris mondgya: hogy az Kelyheken Urunkat, az hátán egy juhot vivő pásztor képében szokták vala fel irnyia. Az Urunk Feszűletitis, nem csak Conſtantinus az ő palotáinak közepette drága kővekből ki csináltatá; *In palatiis ac domo omnium excellentiſſimâ, maxima expanſa tabula manifeſtum affixit ſalutaris Paſſionis ſymbolum, variis ac pretioſis lapidibus compoſitum, ac multo auro incluſum*: hanem az szentegyházakbannis fel szokták vala emelni. Azért Sz. Paulinus, kit eléggé nem túd az égig magaſztalni Sz. Agoſton, nagy szép verſeket ira Severusnak, mellyeket az Feszűlet alá iratna az templomban; holott az Sz. Háromſágnak Képe aláis, ezeket az verſeket irja, *Epiſt.12.ad Severum*:

Pleno coruſcat Trinitas myſterio.
Stat Chriſtus agno, vox Patris cælo tonat.
Et per columbam Spiritus Sanctus ſtutt.

Bódog Aszszony képét mondgya Nicéforus, *lib. 2. c. 7.* hogy az Perſiai Király ki iratta még éltében. Azonképpen, *Lib.2.cap.43. Lib.6.cap.16.* azt irja: hogy Sz. Lukács Evangeliſta, az Urunk, Bódog Aszszony, és Apoſtolok képeit, maga kezével ki jegyzette. † Es Pulchéria Auguſta, Bódog Aszszonynak egy képét, mellyet Sz. Lukács irt vala, drága ajándék gyanánt adá az Szentegyháznak.

Sz. Péter és Sz. Pál képeiről hallók imént, mit monda Euſébius, és Nicéforus. Sz. Agoſton azt irja: hogy az Pogányok nem tudom micſoda ördöngős iráſt, Chriſtus Urunk irása gyanánt fitogattak, mintha ezt Péter és Pál Apoſtolnak irta vólna; kiket, ugymond, képekbennis gyakran vélle eggyűtt láttak vala fel irva: *Credo, quod pluribus locis ſimul eos cum illo pictos viderent*. Másutt Sz. Agoſton azt irja: hogy,

Iusti. Dialog. cum Tryphone.

Damaſcen. Hiſt. Trip. art.
* *Sozom. li. 5 cap.21. Nicephor. l. 10. cap.30. Acta Artemii apud Baron. an 362.*

III.

Similem caſum narrat Turonenſis, lib.1. Miracul. ca.22. 23. Talis ſanguis multis locis aſſervatur.

IV.

* *Apud Lipomanum, Tomo, 6.*

Euſeb. 3. de vita Coſtan. cap. 49.

† *Niceph. lib.14. ca.2. lib.15. c.14.*

Aug. tom. 4 li.1. de Conſen. Evang. cap. 10.

a számtalan helyen vala irva az Abrahám képe, mikor fiát meg akará áldozni. Az Adám és Eva képirűlis emlekezik, *lib.5.cont.Julian.cap.2.* Az halálos betegségben lévő embert pedig arra tanittya; hogy eleibe viteſſe az feszűletet, azt meg ölellye, 's tisztellye: *b Habent Chriſtiana arcana Dominicæ Crucis venerabile monimentum, quod Crucem nominamus, & ad recordationem Crucifixi veneramur. Adjicitur ſuper Cruecm, hominis patentis imago, per quod ſalutifera Chriſti nobis renovatur paſſio. Hanc complectere humiliter, venerare ſuppliciter; tamen hæc ad memoriam tibi reduces*:

Nec Deus eſt nec homo præſens quam cerno figura:
Sed Deus eſt & homo quem ſignat ſacra figura, &c.

Anatoliustúl mint fordúla el az Bodog aszszony képe meg láthatod Evágriusnál, *lib.5.cap.18.* Areopagitabéli Sz. Dieneſis, *c* nem csak bizonyságot tészen, hogy az Apoſtolok idejében az Angyalokát (noha ők is teſtetlenek, mint az Iſten) ki ábrázták, de megis magyarázza mi-okon irják őket szárnyas ifiak képében, és mit akart az Ur Iſten jelenteni, mikor az titkos látásokban neha oroſzlány 's neha egyéb haſonlatoſságban mutatta az Angyalokat. Sz. Gergelyis régi szokáſnak irjá, hogy az Sz. Helyeken, szent képeket irnának: *In locis venerabilib°, Sanctorũ depingi hiſtorias, nõſine ratione VETVSTAS admiſit.* Ezekkel az Tanúkkal meg elégszem. mind ezek hazuttollyák Cálvinuſt, ki azt meré irni, hogy az első őt száz esztendőben, mikor virágzott az igaz tudomány, nem vóltak képek az Kereſztyének Egyházaiban.

§.7. *Az mi Képeink tiſzteletibe nincs ſemmi Bálványozás.*

Az Képek tiſzteletiről mit higgyűnk, így jegyzi fel az Tridentomi gyülekőzet: *Honos qui imaginibus exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus: & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur.* Miképpen a' ki az Evangeliomot halgatván, sűveget vét, fen áll, és udvarol; az ki Urunk nevének emlekezetire térdet hajt: ezt az tiſzteletet, nem az levegő égben hangoskodó szózatra, hanem arra tériti a' kitűl eredett, és a' kit jegyzett a' szó. Miképpen az Iſtennek szekrénye előtt le hajoſván Moyſes, vagy az Iſteni jelenéſt látván az Próféták, meg horgadtak: de ezt az bőcsűlletet nem az fának, vagy láthato ábrázatnak adták, hanem annak a' kit jelentett. Azon formán miis, valami bőcsűlletet az kép előtt tészűnk, azt éppen arra fordittyuk, és annak tészszűk, az kit jegyez a' kép. Mely dolgot Sz. Gergelyis ekképpen magyaráz: *Scio quidem quod imaginem Salvatoris non ideo petis, ut quaſi Deum colas, ſed ob recordationem Filii DEI, in ejus amore recaleſcas. Et nos quidem, non quaſi ante Divinitatem ante illam proſternimur, ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut paſſum recordamur.* Ennél egyebet nem tanít az Romai Anyaszentegyház az képekről, és ha valaki tudatlanúl többet tulajdonítana az képeknek, (kit nem alítok) azt irja Sz. Gergely, hogy meg kell ezeket tanitani, nem az képeket rombolni.

Hogy pedig ebben ſemmi Bálványozáſt nem cſelekeszűnk, ezzel bizonyítom: I. Az a' Bálványozó, a' ki valamely teremtett állatban Iſteni erőt, és méltoſágot alitván, őtet oly tiſztelettel bőcsülli, mely csak az Iſtent illeté. Mi pedig, kik jobban tudgyuk mi vagyon szivünkön, és mit hiszűnk, hogy-sem az mi rágalmazóink, ſemmi erőt és Iſteni méltoſágot a' képekben nem tartunk, ſemmi remenségűnket ezekben nem vettyük, ſemmit ő tőllők nem várunk, hanem ezek előtt csak az egy Iſtent tiſztellyük, mint az Tridentomi végezésből meg hallók. Nem lehet tehát ſemmi Bálványozáſnak színe ebben az mi cſelekedetünkben. II. Az képek előtt mi ſemmit egyebet nem mivelűnk, hanem csak azt az mit cſelekedék Iſaiás, Dániel, Abrahám, Moyſes, és az tőb Próféták, kiknek az Iſten kűlső ábrázatban meg jelenék. Mert ez előtt az haſonlatoſság előtt le borulának, és imádák az Iſtent, kit az árnyék jegyez vala. Ezek pedig nem vóltak Bálványozók. Tehát mi ſem vagyunk. Mert, akár az képiró feſtékkel mázollya, 's akár az Iſten levegő égből alkoſſa az képet, mind egyaránt csak teremtett állat, és nem méltó Iſteni tiſzteletre. III. Az hiveknek régi jó

a *Li.22.cót. Auſt. c.73.*
b *Tom.9.de viſitat.infirmorum. lib. 2.cap.3. Daniel. imaginem erigit Conſtantin° apud Euſeb. lib.3.de vita Conſt.c.49.*
c *Dion. cap. 15. de Cæleſti Hierarchia. Greg. lib. 9. Epiſt. 9. Calv.lib.1. cap.11.n.13.*

Trident. Seſſ.25.

Greg. Magnus l.2. Indict.2.Epiſt 53.fine. Greg.lib. 9. Epiſt.9.

I.

II.

Iſa. 6. v.1. Daniel.7. v.13.

III.

szokásokból, az Evangeliom olvasásra fen álva udvarlunk; az mi Urunk nevét halván, emelkedünk, süveget vetünk, térdet hajtunk; és, a' mint Sz. Ambrús mondgya, ezzel az térd-hajtással az Istennek kedveskedünk: mindazáltal soha senki azért Bálványozónak nè nevezte az Keresztyénséget. mert az vakis láthattya, hogy nem az szónak magán, hanem annak tészűnk tiszteséget, a' kit jegyez az szó, mely nem egyéb, hanem csak egy jel, mint szinte a' kép. Hasonló formán tehát, ha a' Képet látván tiszteséget teszűnk annak a' kit ez jegyez, nem leszűnk ezzel bálvány imádók. IV. Mikor a' Sidókon győzedelmet vőttek vólna az népek, Josue az fő népekkel eggyütt, az Isten szekrénye előtt, az Cherubin képek előtt le-borúla, s' ott kőnyőrge. Ebbe pedig ugyan nem Bálványoza, mert nem az Cherubin képeknek, hanem az Istennek tőn tiszteséget, s' neki kőnyőrge. Ha azért miis térden állunk az Képek előtt, és az Istennek kőnyőrgűnk a' kit jegyeznek a' képek, nem leszűnk ezzel Bálványozók. V. Az Sz. Péter árnyék képét ugy bőcsüllék az első Keresztyének, hogy az betegeket ezzel nagy kivánatoson illettenék, kiknek Isten előtt kedves aitatosságokat az csudálatos gyógyulások meg jelentették. Ha azért az árnyék képhez való bőcsülletes járásban, és illetésben, nincs Bálványozás; mivel gonoszszab az iratott ábrázat, hogy errűl reánk ragadgyon az Bálványozás? VI. Az Apostolok idejétűl fogva virágzott Ecclésiának peldájais, melyrűl bőven szollánk, meg ment minden gyalázattul minket. Erősithettyük ezen dolgot amaz aszszony-állatnak példájával, mely egésséget akarván nyerni, *a* az Urunk ruhájának prémit meg illeté: nem az ruhában, hanem az ruha-viselőben veté reménségét, és az Istenért tiszteié az ruhátis, kiben nemis vétkezék. Tehát mi sem vagyunk ennél rosszszab renden (mert érettűnkis meg hólt az Ur Isten) az Urunk képének bőcsülletiben. Azonképpen az *b* Sz. Pál térd kőtőjét, és kis kezkenőjét, ugy meg bőcsüllőtték az Hivek, hogy ez-által Istentűl gyógyitásokat várnának. † Sokan az Isten szolgainak lába-helyétis imádták, és csókolgatták. Mi Isten csudája tehát, hogy ha mi az Képeket bőcsüllettel tartyuk, mindgárt Bálványozókká tűnűnk?

a *Matth. 9. v. 21.* *Jsa. 49. v. 7.*

b *Act. 19. v. 12.*

† *Jsai. 49. v. 23. ca. 60. v. 14.*

IV. *Josue. 7. v. 7.*

V. *Act. 5. v. 15.*

VI.

§. 8. *Az Ellenkezők nyilai el rontatnak.*

Ezekre ti csak azt mondgyátok: Hol vagyon parancsolva, hogy az Képeket csinállyuk 's tiszteljük? *c* Tilalmát olvassuk, de az ő fel-emelésekrűl engedelmet nem olvasunk. Azért, Ezechiást kővetvén Epifánius, el rontá az Képeket. Az Elibertinum, és Frankforti Győlekőzetek, meg tilták az Képeket. Es noha szépegetik az Pápisták mi-előttünk cselekedeteket: de mikor magok kőzőtt bátran szóllanak, világosson meg mondgyák, hogy az Keresztet, és az Christus Képeit, *Latriával*, Istenhez illendő tiszteletel kel bőcsüllenünk.

c *Exod. 20. v. 4.* *Deut. 17. v. 15.*

Kűnyű meg tompítani hegyét ézeknek az nyilaknak. Kérlek, mutasd meg teis, Hol vala parancsolva Isaiásnak, Dánielnek, Sz. Jánosnak, Ezechielnek, hogy mikor szemek-eleibe látható ábrázatot vete az Isten, ez-előtt le borúlnának? Hogy az Apostolok árnyékához, vagy a' mi Urunk ruhájához folyamnának sokan egésség nyerésért? Ki parancsolta néked, hogy süveg-vetve 's fen-álva halgassad az Evangéliomot? A' hol ezekrűl parancsolatot találsz, ugyan ottan az Képek tiszteletirűlis találsz. Azt mondom azért: hogy, ha szinte errűl parancsolatunk nem vólna, sem kővetkőznék, hogy tilalmas vólna az Képek tiszteleti, mint meg hallók *d* ezelőtt. De parancsolatis vagyon rólla, nem csak ott, a'hol Isten meg haggya, hogy az Anyaszentegyházat halgassuk, hanem ottis, a'hol kivánnya, hogy őtet, és az ő Szentit tiszteljük. Hogy ha azért az Istent tiszteltték az Profétàk, mikor az őtet-jegyző külső ábrázat-előtt le borúltak: az Keresztyénekis, mikor az JESUS nevére térdet hajtnak, mikor az Sz. Péter árnyékához, vagy az Sz. Pál veritékével meg áztatott ruhácskához békéltették betegeket, Christust, és az ő Szentit bőcsüllik. Ha az *e* mikor Esther az Király veszszejét meg csókolá, az Királyt tiszteié, nem az pálczát; ha az Sidók, *f* mikor az Isten lábainak sámolyát imádák, az Istent imádák, nem az szekrényt; ha a' kik az Egre, vagy Templomra eskűsznek, *g* az Istenre eskűsznek, és nem az kő-falt híják

d *Supràlib. 6. toto.*

e *Esther. 5. v. 2.*

f *Psal. 98. v. 5.*

g *Matth. 23 v. 21. 22.*

bizonyságúl,

bizonyságúl, hanem az Istent, kinek tiszteségére csináltatott az Templom: Az kik a' mi Urunk ruháját nagy hittel *a* meg illették; Urunkat tiszteltek. a' kik térdet hajtnak az JESUS nevére, vagy az Apostolok árnyéka, és térd-kőtője-által egésséget vártak; Christust, és az Apostolokat bőcsüllőtték. Szinte ezen formán miis, a' Képeket tiszteljük, az Istent, és az ő Szentit bőcsüllyük: *b Qui enim veneratur utile signum divinitus institutum, non hoc veneratur quod videtur, sed illud potius, quo talia referenda sunt.*

Tiltya az Isten az faragott Képeket, de csak ugy, *c* mint ómaga magyarázza, és *d* Tertullianustúl meg értők: tudni illik, hogy ezeket Isteni szolgálattal ne tiszteljük. Mert e' kivűl, ómagais Chérubin, és Kigyó képeket csináltata az Tiz-parancsolatnak ki adása-után. Bezzeg, a' ki Pogány módra csinálna Képet, méltó vólna minden gyalázatra. Mert az Pogányok, Isteneknek tartották az ő Bálványokat: *e Omnia Idola nationum, Deos æstimarunt.* Ezt hogy világosban meg ércsed, azt ved észedben, hogy az Ur Isten, nem csak az Képet, hanem az *Tituluſok*, és nevezetes kővek fel állatásis meg tiltá, *Levit. 26. v. 1*: mindazonáltal Jósue, *Cap. 24. v. 26.* és Sámuel, *1. Reg. 7. v. 12.* azutánnis emlekezetre-való kővet emelének, de ezért őket senki nem terhelte. mivelhogy emlekezetre, és nem Bálvány imádásra forditották ezt. Minketis tehát, az Képekért nem kellene szidalmazni: Mert jól tudhattyák az Atyafiak, hogy eszűnk ugy meg nem fordúlt, hogy az fában Isteni méltóságot alitanánk. Bezzeg, ha Isteni szeretet vólna bennek, azt kellene mivelniek, a' mit az Ruben és Gád nemzetségével az Sidók. Mert, *f* midőn egy nagy Oltárt emeltek vólna az Jordán mellett az Ruben maradéki, Követeket rendelének az Sidók; meg kérdék, miért emeltek Oltárt az Isten akarattya ellen? Es midőn azt felelték vólna; hogy azt nem a' végre épitették, hogy áldozzanak rajta, hanem hogy Istenhez való kötelességeknek jele lenne; meg elegedének az több Sidók vélle, és nagy kedvelis hallák, hogy minden gonosz szándék távul vólt az Oltár-emeléstűl. Ezt kivánnók miis szidalmazóinktúl, hogy, meg értvén tőllünk a' mi jó végre igazittatott tanácsunkat, meg szűnnének egyszer immár az káromkodástul.

a *Matth. 9. v. 20. cap. 14 v. 36.*

b *Aug. 3. de doct. Chriſ. cap. 9.*

c *Levit. 26. v. 1.*

d *Supràſ. 9.*

e *Sap. 15. v. 15.*

Ezechiás mi okból tőré egybe az Ercz kígyót, *g* nem régen meg hallók. Epifánius oly képet ronta egybe, mely az Szentegyházhoz nem illik vala; kit illyen szókkal jelent, *h Habens imaginem quaſi Chriſti, vel Sancti alicujus. non enim memini cujus imago fuerit*: utánna veti; hogy e' helyébe más képet igére. mely igírettel jelenti, hogy a' Képeket nem kárhoztatta.

f *Josue, 22. v. 10.*

g *Vide Aug 10. Civit. ca. 8. fine.*

h *Epiphan. epiſt. ad Joan. Hieroſ.*

Az Elibertinum Concilium végezése, csak Pogány vélekedésből eredett kép irást tilt. Es, mivelhogy Constantinus Cásszár előtt, az Pogányok úldözése miatt lappangottak az Keresztyének, az Sz. Püspőkők meg tilták, hogy falra ne iratnának az Sz. Képek, mert el nem rejthetik vala az falon-lévő képeket. De ha ugyan egy általlyába meg tiltották vólnais a' Képeket akkor, az ujonnan meg tértek botránkozásának el távoztatásáért; ez nem nagyob csuda vólna, mint hogy az Apostolok meg tilták eleinten az fojtott és véres állatokat; noha most ezeknek nincs semmi tilalma.

Az Frankforti Győlekőzetnek, és az Nagy Károly Cásszárnak nevére iratott végezésekrűl nem szűkség bőven szóllani. A' ki ezekrűl értekezni akar, tekintse meg Alánus Cópust, *Dialog. 4. cap. 18. Dialog. 5. cap. 16.* Vasquezt, *lib. 2. de Adoratione. Diſput. 2. cap. 2. Diſput. 6. cap. 6.* Soáriust, *3. parte, Tom. 1. Diſput. 54. ſect. 3.* kik meg mutattyák, hogy hamissan költőtték Károly nevére azt az levelet; és hogy az Frankforti Győlekőzet, nem az Niceabéli Második Győlekőzetet, hanem azt az Synatot kárhoztatta, mellyet az Képek-ellen Constanczinápolyban tartottak vala; mint eléggé jelengetik az régi Históricusok.

Igen félénkeknek itiltek pedig, jó Uraim, minket, ha azt vélitek, hogy Hitűnket ki nem merjük fejezni előttetek. En vélem, bizony, csigán sem mondathatsz egyebet annál, a' mit ezelőtt az Tridentomi Győlekőzetből hallál, tudni illik: hogy mi a' Képekben semmi erőt, hatalmat, tehetséget, Isteni méltóságot nem esmérűnk; nékik nem kőnyőrgűnk, nem várunk, nem reménlűnk semmit tőllők, hanem ő-előttők álván, az egy Istent 's az ő Szentit tiszteljük: csak ugy, mint az Sidók az Cheru-

binok

binok-előtt; *a* az Próféták, az látható ábrázat-előtt. Azért, így kell gondolkodnunk ez dologrúl, hogy az Istennek külső imádásában Két dolog találtatik: Első, az embernek itíleti 's lelki indúlattya, mely az Isteni Felségnek esíméretiből, az ő méltóságához illendő *b* tiszteletel akar kedveskedni ő Istenségének, és külső jelenséggelis akarja mutatni ő-hozzá-való alázatosságát. Második: az külső cselekedet, ugymint, térd hajtás, le borúlás, &c. mely az Istenhez-való belső indúlatunkat, és szűvbéli bőcsülletünket jelenti. Az Imádásnak természeti 's mivólta, az embernek belső itíletiből 's lelki-indúlattyából itéltetik. Mert, ha az sűveg-vetéssel, vagy térd-hajtással Isteni méltóságot akarunk tisztelni; csak az egy sűveg-vetésis, *Cultus latriæ*, Istenhez ő-magához illendő tiszetelet lészen annyiból, az menyiből nézi az belső indúlatot, melytűl eredeti vagyon. Ha pedig csak ez világi bőcsülletes állapatot akárunk tisztelni, egyéb nem lészen az sűveg-vetés, egy emberséges tiszteletnél. Mikor azért azt kérdik az Doctorok, Ha az Isten Képét, *Latriával*, Istenhez illendő tisztelettel kellyené bőcsűlleni? Kettőt kérdhetnek: Elősőr azt: Ha az Isteni méltóságot, mellyet alázatosságunknak külső jelenségivel bőcsűllűnk, az Képekben itéllyűké lenni, és az Képek méltóságát akarjuké jelenteni az külső tiszteletel? Es mivelhogy, az Tridentomi Conciliomnak igaz tanitása-szerént, tudva vagyon, hogy az Képekben magokszerént nincs semmi erő, hatalom, és méltóság, hanem az Kép-által jegyeztetett Istenségé az a' méltóság, mellyet akarunk tisztelni: Annakokaért, erre nézvén, igazán tanittya az Hetedik közönséges *Concilium*, hogy nem kell az Képeknek *Latriát* adni, mellyel Isteni méltóságot jelentenénk, és tisztelnénk ezekben. mert ez, csupa Bálványozás vólna. Másodszor, azt kérdhetik: Hogyha az külső alázatosságnak cselekedetit, (mellyekkel az Isteni méltóságot tisztellyük, nem az festékek vagy tőkék Istenségét) az Képeknek tészszűké? Es mivelhogy az Képet meg csókóllyuk, és bőcsülettel illettyük, ezért az külső cselekedetért mondgyák némellyek, hogy ugyan azon tisztelettel illettetnek az Képekis, mellyel az Ur Isten. miképpen az Istennek mondatunk alamisnát adni, mikor ő szent Felségére való tekintetből, nyomorúlt atyánkfiainak adunk. Azért, az Képek tiszteletiben, Istenre, vagy az ő Szentire néz belső indúlatunk: de a' mely külső bőcsűllettel jelentyűk Istenhez, vagy az ő Szentihez alázatosságunkat, a' Képek-előtt, és az Képek-által bocsáttyuk azt az Isten-eleiben.

Ha azt mondod, hogy az Képeknek könyörög az Anyaszentegyház, *O Crux, ave, Spes unica, Auge piis justitiam, &c.* Kűnyű az felelet. Mert, az Tridentomi végezés-szerént, az Képekben semmi erő és tehetség nincsen. Azért, *per Metonymiam, continens pro Christo contento sumitur*, az Kereztfán függő Christushoz bocsáttya imádságát az Anyaszentegyház, nem ómagához az Keresztthez.

Hogyha pedig az tudatlanok, fölötték el-mennének az Képek tiszteletiben, és okot vennének, vagy babonára, vagy Bálványozásra, (kit én még eddig soha sem láttam,) elsőben mindgyárt nem kellene az Képeket rontani, hanem az kősséget kellene oktatni. Mert Sz. Pált sem ólék meg azért, hogy Melitában őtet Isten gyanánt kezdék tisztelni, hanem az Igazságra meg tanittatának az tudatlanok. Ha az tanitás nem fogna, bezzeg osztán, az Ezechiás peldája-szerént, az botránkoztató Képetis el kellene szem-elől röpíteni. *Act. 28. v. 6.*

§. Az Szentek tiszteleti Bálványozásé?

Ezeket el-végezvén az Papista ember, hálgatni kezde. Es mivelhogy nékemis ujságoknak tetczenek vala sok dolgok az ő beszédiben; derekas feleletet nem akarván adni az ő únalmas Filosofálásira, mondék: No, jó Uram, haggyuk abba mind ezeket, mert látom én hogy nehezen hatolhatsz ki az veremből, melyben verdődől. A' mi pedig az Szentek tiszteletit illeti, abban nem alitom hogy semmi szint adhass az kőzöttetek regnáló temérdek Bálványozásnak, mivelhogy híresek vattok ez világ-előtt, hogy az Szentekben vetettétek minden reménségteket, ő-tőllők várjátok testi lelki javatokat, mellyeknek meg adója, az adakozó Adonái nagy Isten-kivűl, senki sem lehet.

Alattomban egyben-űtéd fojeket az jelen-való fő emberek. egy kevés sűttogás-után

gás-után nagy hahotát indítának. és ugy teteczék, mintha eggyik bolond-szarvat mutata reám; az másik pedig monda: Prédikátor Uram, bezzeg igen el-szedéd az lépet, és jó árkon ugtál-által. Ha mind ezeket azomban nem hagyod vala, meg kell vala botlanod, ugy vóm eszemben.

Az Papista ember pedig, egy keveset mosolyodván, monda: Bezzeg ez az második fel vetett czélunk. De ittis hatható 's győzhetetlen feleletekkel meg-mutatom: hogy az Szentek tiszteletiben nem Bálványoz az Római győlekőzet. Mert miis tudgyuk, hogy az Isten emésztő tűz; és valaki abban praktikál, hogy tártsot keressen néki az ő tisztességében, meg emésztetik ő Felségétűl. A'ti szereteken való Tanitók pedig ez aránt is az magok agyaskodásinak hivságos gondolatit, és agnő beszédekhez illendő fabuláit akarják reánk kenni; mert ollyakat irnak felőllűnk, mellyeket álmunkban sem láttunk. Azért, ha bizonyost akarsz érteni, mi magunktúl éresed minémű Vallásba legyűnk az Szentek tiszteletirűl és segitségűl hivásárúl.

Azt hiszszük azért az meg-dűcsőült Szentekrűl: hogy ők, magok erejéből 's tehetségekből, sem az embernek szűve-gondolattyát és kivánságát nem láthattyák; sem az bűnnek bocsánattyára, és lelki testi jónknak meg-adására nem érkeznek: hanem csak ugy tudhattyák ez világi dolgokat, mint az Próféták, *a* kik az élő Istennek jelentéséből értették az távul-lévő dolgokat. Kűlőmben nemis segithetnek, hanem Isten-előtt-való esedezésekkel. Azért, ő-tőllők semmit egyebet nem kérűnk, sem várunk, hanem csak azt, hogy könyörgésekkel nyerjék-meg az Ur Istentűl, a' mit magok erejéből meg nem adhatnának. Es, a' mint Sz. Agoston irja, *b* csak azt kérjük ő-tőllők, a' mit Sz. Pál kére az élő Hivektűl, *Rom. 16. v. 30. 2. Cor. 1. v. 11. Coloss. 4. v. 3. 1. Thes. 5. v. 25. 2. Thes. 3. v. 1. 1. Timoth. 2. v. 1. Heb. 13. v. 18.* tudni illik: hogy Isten-előttvaló könyörgésekkel kivántunk jókat nyerjenek mi-nékünk, és segitsenek imádságokkal. Valamit azért az Szentek-által várunk, nem egyébtűl várjuk, hanem az egy élő Istentűl, a' mi édes Eudvőzitőnknek érdeme-által. Es minden kéréstünknek, valamellyekkel az Szenteknek esedezűnk, csak oly értelme vagyon, hogy Imádkozásokkal támadgyanak mellettünk Isten-előtt.

Hogyha az Szenteket Reménségűnknek nevezzük, csak ollyan értelemmel nevezzük, a' minéművel Sz. Pál azokat *c* Reménségének mondá, a' kiket Christusnak nyert vala. Ha Bódog Aszszonyt Közben-járónak mondgyuk, nem ollyan Közben-járónak tartyuk őtet, minémű Közben-járónak csak egyedűl önnön-magát Christust nevezé *d* Sz. Pál; tudni illik: a' ki adósságunkat meg-fizetvén, és bűneinkért elégséges váltságul adván magát, az Istennel-való békéllésünket véghez vitte: hanem csak ollyan formán nevezzük őtet Közben-járónak, mint Sz. Pál. *e* Moyseſt Közben-járónak mondá.

Ennek fölőtte: nem azért folyamunk az Szentekhez, hogy az Christus érdemét élégtelennek itilnők, vagy az Istennek irgalmasságában és hozzánk-való jó akarattyában kétesek vólnánk. mert, hogy az Szentek könyörgése kedves és foganatos Isten-előtt, az Christus érdeméből és Közben-járásának bőcsülletiből vagyon. Miképpen azért az Istennek mindenható ereje meg nem kisslebbedik, sőt fel-magasztaltatik azzal, hogy az teremtett állatoknakis erőt 's tehetséget adott, mely az Istennel-eggyűtt munkálkodgyék: azonképpen, az Christus érdemének nagy-vólra dűcsőittetik abból, hogy még az ő tagjainakis erőt ád és foganatosságot, hogy az Istentűl sok jókat nyerhessenek ő-általa. Ugyanis, valamit az égben uralkodó, vagy ez világon búdosó Szentek, könyörgések-által nyernek Istentűl nékűnk, az Christus érdeme-által nyerik; és a' mi édes Eudvőzitőnk fő oka az meg-nyerésnek. kit, hogy az Anyaszentegyház megesmértessen velünk, az Misében, és Szolosmában, minden könyörgésit, mellyekkel az Szentek segitségét kéri, illyenképpen fejezi bé: *Per Dominum nostrum JESUM Christum*; az mi Urunk JESUS Christus-által, Amen. Végezetre: mikor a' mi-velünk vitézkedő Atyánkfiait kérjük, hogy Isten-előtt-való könyörgésekkel segitsenek; nem jelentyük ezzel, hogy az Istennek kegyességét fogyatkozotnak alitanók. Azon formán tehát, az bódog Szentekhez-való folyamodás sincs az Isteni kegyelmességnek kis-

a *4. Reg. 6. v. 9. 11.*

b *Aug. 20 contr. Faust. cap. 21.*

c *2. Thes. 2. v. 19.*

d *1. Timot. 2. v. 5.*

e *Gal. 3. v. 5 Deut. 5.*

sebségére: hanem, a' mi méltatlanságunknak alázatos esméretiből származik, hogy az Szentekhez folyamunk. mert megesmérjük, hogy nem vagyunk elégséges kélzültettel az Isten ajándékinak el-vételére, és azért keresünk segitséget.

Ezek igy lévén, szem-látomást ki-tetszik, hogy az Szentek tiszteletiben nincsen semmi Bálványozás. Mert, midőn azon kérjük az Szenteket, hogy Isten-előtt-való könyörgésekkel segitcsenek bennünket; nem csak Isteni méltóságot, bőcsülletet, és tiszteletet nem adunk nékik, de sőt inkáb olyképpen kérjük őket, hogy káromlás, és temérdek balgatagság-nélkül senki ugy nem könyöröghet az Istennek. mivelhogy az Szenteket csak azon kérjük, hogy Istent imádgyanak érettünk, könyörögjenek, esedezzenek mellettünk. Ha azért esze-fordult vólna a' ki az Ur Istennek illyen formán merne könyörgeni; Ur Isten, imádkozzál én-érettem: kétségnélkül, annális puszta az felső vár, és nincs hon az gazda, a' ki Bálványozást, az az, Istenhez illendő méltóságnak, teremtett állatra-való kenését álmodgya abban az könyörgésben, melyben érettünk-való imádságot kérünk az Szentektől.

Igazán valláſt tészek Dignitásodnak (de senki ne tudgya) majd én-magamis megütközém 's megis tántorodám ezen az feleleten. mert én ezeknél külömbet tanúltam vala az mi Doctorink irásiból. Mondék azert: Ha csak ezen fordul-meg a' ti Vallástok, én sem látok ebben semmi Bálványozást. mert a' ki vak, kézzelis meg-tapasztalhattya, hogy a' dolog igy lévén, semmi Isteni méltóságot nem adtok az Szenteknek. Noha azért ekkoráig más vélekedésben vóltam; de el-hiszem, hogy vóltaképpen ez légyen a' ti Vallástok. és ez-után, nem Bálványozásnak, hanem Bolondozásnak nevezem az Szenteknek-való könyörgést. Mert, ha én most nagy epeséggel kérném az messze-földön lakozó barátomat, hogy imádkozzék érettem; noha Bálványozást nem mivelnék, mert Istenséget néki nem tulajdonítanék, de azért eszesen sem cselekednék annak kiáltozván, a' ki szavamat nem hallya: azonképpen, tiis siketnek beszélletek, és csak malomban hegedültök, mikor a' Meg-hóltakat, és ez világ háborúiban immár magokat nem elegyítő Szenteket meg-szóllíttyátok.

Monda viszontag az Pápista ember: Meg kószönöm, hogy a' te itileted-szerént is, csak káromló hazugsággal terhelnek minket a' te pajtársaid, midőn teli torokkal kérődik az Bálványozást reánk. Bizony, ha e' kettő-között kellene választanom, azt akarnám inkáb, hogy Bolondnak itiltetném tőlletek, hogy sem Bálványozó lennék. mert a' bolondok itileti, senkit bolondá nem tészen. A' mi pedig ezt az fogást illeti, mivelhogy most csak az rút Bálványozásnak hamissán reánk-kent mocskát akartuk lerázni, nem bocsátkozom más vetekedésben. vagyon erről válaszod az Gyarmati Miklós-ellen irt könyvben. Elég most nékünk, hogy, noha mi-előttünk meg-hóltak az Szentek: de az Urunk mondása-szerént, *a* élnek az Istennek. Es, a' mint Béza irja: *b Si quiete cœlesti frui, & humana curare, inter se pugnant; nec DEUS, nec Angeli, nec Christus ipse, censendi sunt humana curare*: Ha az mennyei bódogságnak csendességét megzavarná, és fel-háboritaná ez világi dolgokra-való gondviselés: sem az Isten, sem az Angyalok, sem Christus Urunk nem viselnének gondot e' földre. Sőt az itilet napján, látván annyi sok lélek kárhozattyát, sokkal inkáb fel kellene bomlani az Szentek csendesz nyugodalma örömének, ha valamivel fel bomolhatna az bódogságnak álhatatos vigassága.

a *Luc. 20. v. 38.*
b *Beza Ep. 83. Theol.*

Eggyik az Fő emberek-közzül monda: Nó látom én, hogy eszünkön kell járnunk, és barom módra csak az egy Réisznek vádolása-után nem kell tódúlnunk, hanem eggyik fülünket a' más félnek kell tartanunk. Mert, künyü azt kiáltani, hogy Bálványozók az Pápisták: de nehéz az körmét a' füléhez vonni, és az hamisságot ugy szépegetni, hogy csontya ki ne tessék. En erre csak le sütém fejemet, és nagy fel kedvel haza-felé lépcsélék.

Meg irám czikkelyenként beszélgetésünknek folyását: akarván ez dologban, a' te Kegyelmed bőlcs oktatásával élni. Ugy alitom, hogy torkunkra nem forr, a' menyit kapunk ez-aránt az Pápistákon. De mivelhogy, ha e' Két Articulust meg-menthetik az Bálványozásnak undokságától: bizonyos vagyok benne, hogy egyéb tudományokrul

sokkal kűnnyebben le-rázzák az Bálványozásnak gyalázattyát. Fölöttéb kérem Dignitásodat, hogy, ha fel éred az festékkel, eleven csd-meg halva-fekvő igyünket. Mert félő, hogy nem csak az élő Istennek igaz Itilő-széki-előtt, de ez világ-előttis gyalázat száll fejünkre, ha az Bálványozást, mellyel ez-ideig terheltük 's gyülöltettük az Pápistákat, reájok nem rakhattyuk. Es bizonyos vagyok benne, hogy sokan igen el-fajúlnak tűllünk, ha valóban ki-nyilatkozik, hogy ekkoráig csak káromkodás vólt a' mi dolgunk.

Kegyelmed bódogul sokkáig éllyen, kedvesivel eggyütt; és az menyben lakozó Szent Isten, adgyon szent Lelket 's igaz Isteni esméretet Kegyelmednek, halgatóival egyetemben.

POST-SCRIPTA:

Az Auguſtai, és Helvéciai Confeſſiónak, bőcsülletes méltóſágárúl.

Jóllehet a' te Kegyelmed finnyás gyomrát, nem örömest émelyítem, és csendesz nyugodalmát kedvem-ellen zavarom: de, minthogy az Pogány Bőlcs mondása-ként, természetünkben óltatott, és elménkben meg-gyökerezett az Tudománynak kivánsága, akarám érteni Humánitásodtúl, mint kellyen szájját bé-dugni az Auguſtai és Helvéciai Confeſſiók rágalmazóinak. Kérdezkedésemre okot ada egy Pápista embernek beszélgetése, ki ez el-múlt napokban orczámra veté: hogy miis, kik az Auguſtána Confeſſiónak árnyéka-alatt tekergűnk, annyira ősze-szőttük magunkat az Helvéciai Calviniſtákkal, hogy az ő Hitek szabadságát szinte ugy keresük, mint a' magunkét. maga (ugymond) ha az Helvéciai Tiguri Confeſſiót meg-tekinted, ennek derék része csak az Luther személyének, és tudományának gyalázatos rágalmazásán fordúl-meg. De sokan közzülletek azt sem tudgyák, ha tőké vagy túrós-étek az Auguſtai vagy Helvéciai Confeſſio, 's mégis halálig azokat óhajtyák, mint az Sidók az Ægyptom hagymáját. mintha nem azólta vólnánk az jó napban, miólta Auguſtából és Helvéciából kezdénk Hitet kúdúlni.

Ariſtot. 1. Metaphiſ. initio.

Numer. 11. v. 5.

Erre én azt mondám: hogy, Nem igaz járatbéli ember az, valaki az önnön Hitit káromló, és gyalázó Tudománynak gyarapodásán és meg-maradásán törekedik. En pedig azt alitom, hogy, nem nagy közbe-vetés vagyon, az Auguſtai és Helvéciai Confeſſio között.

Cõfeſſio Tigurina, an. 1545.

Monda az Pápista ember: Vészem eszembe, hogy csak hírrel hallottad, soha nem olvaſtad ezeket az Confeſſiókat. Meg-segítem, a' menyire lehet, tudatlanságodat. Azért, az Első HELVECIAI Confeſſio, mellyet Frois Chriſtóf, 1545. esztendőben ki-nyomtata Tigur városában, Három részre osztatott. I. Azt mutattya-meg: hogy az Zvingliánusok, sem az Márpurgi beszélgetésben, sem az-után soha nem czimboráltak Lutherrel, és az ő követőivel, az Hit dolgaiban. II. Az Ur Vacsorájárul-való tudományt, sok kerengő, és emberek-szédítő beszéddel elő-hozza. III. Azt bizonyíttya: hogy, Luther Márton hamissán nevezi az Zvingliánusokat Kárhozott Eretnekeknek, és Lélek-lopó farkasoknak. Ha pedig rővid sommában akarod foglalni ezt az jeles Confeſſiót; Három dolgot találsz benne: 1. Luthernek, és az ő követőinek utálatos gyalázattyát. 2. Temérdek tévelygéseket. 3. Valami kevés igazságot: de ollyat, mely el-rontya, és hivságossá tészi az Helvéciai Vallásnak fondamentomát. Egynehány példákat mutassunk ezekrúl.

Elősző azért: Luther Mártont, oly gyalázatos kisſebségekkel rutíttya, hogy, csuda mint tudta ezeket fel-találni ördög segitségénélkül az emberi elme. Hogy pedig ne láttassanak oknélkül cselekedni, elő-számlállyák, mely tiszteletlen szókkal illeti őket Luther: a *Lutherus docet Sacramentarios Diabolum loco DEI habere.* b *Nos, ne uni quidem Christianæ Fidei articulo, verè & ex animo credere: nosq; mentiri, etiamsi credere fateamur.* c *Nos animarum latrones vocat, & devoratores: Hæreticos, ad tartara deducendos, pro quibus ipse non orat, sed contra nos.* d *Nos, & omnes Doctrinæ noſtræ ſectatores damnat, ac infami hæreſeos crimine infamare ſtudet.* e *Tales nos fingit, vt qui Judæis, Turcis, imò ipſis Diabolis deteriores ſimus.* f *Quam admirabilem ſe Lutherus cum ſuis Diabolis*

a *Fol. 38.*
b *Fol. 68.*
c *Fol. 129. 130.*
d *Fol. 105.*
e *Fol. 106.*
f *Fol. 127.*

præbet! Sic enim ait: Invisus ille Diabolus in ipsis agit, & nunc, & in posterum. blasphemum enim cor, & os mendax habent, in quo, super quod, & per quod, Diabolus diffusus est, & regnat. † *Centies se laniari, & igne comburi velle, ait Lutherus, quam in Zvinglii doctrinam consentire.* * *Lutherus, Cœnam nostram, ait, non nisi communem quandam & quotidianam commessationem esse, in qua Panis & Vinum adhiberi solet: &, quòd Christus eximiè stultus fuerit, qui peculiarem cœnam instituerit, cùm Cœnarum hujusmodi, totus mundus alioqui sit plenus.* Ezeken fel duzzasztyák ortokat az Helvéciák: Azért, Apostoli szilidségeknek, és józan beszédeknek jelenségét akarván adni, illyen szókkal csiklandgyák az Luther fülét: a *Neminem unquam mortalium Luthero, vel fœdius, vel incivilius, vel inhonestius, idq; præter omnes Christianæ modestiæ, & sobrietatis terminos, in negotiis illibatæ Religionis nostræ, scripsisse, luce clarius constat, nec à quoquam negari potest.* b *Luthero Satan suggerit convitia, quæ alius impingit.* c *Lutherus hoc à nullo bono spiritu hausit, sed illius instinctu, qui tunc disputationem cum illo instituit; & quantum ex hoc ejus facinore judicare licet, disputando ipsum superavit.* d *Lutherus statim initiò mordere, furere, bacchari cœpit. Libros suos, diris & horrendis Diabolorum, sectariorum, fanaticorum nominibus implevit; & quicquid in buccam venit, immaniter exspuit. Adhæc, nunquam veris & solidis argumentis usus est. Tantum iniquæ, infidæ, impudentis, & vanæ loquacitatis profert, ut non immeritò quis mirari possit, qui fiat, ut tam parum salis, plurimum verò vanitatis & nugarum, in viro tam grandævo esse queat.* e *Incautam illam, & plus satis effrenem ad quidvis dicendum Lutheri linguam, satis mirari non possumus.* f *Lutherus omnibus hominibus nuce perforatâ hactenus illudere voluit.* g *Proprii capitis figmenta, in tantum Luthero arridentia, ut quicunq; illa non pro eximiis, & certis DEI revelationibus, & Oraculis, citra omnem controversiam, magna cum animorum gratitudine, & laudibus receperint, mox stupidi, bardi, asini dicantur.* h *Lutherus, affectuum intemperie nimium abripitur: in dicendo, incivilis admodum; & in nonnullis articulis, pertinacior est, quam solidior.* i *Lutherus, sua quærit, pertinax est, insolentiâ nimiâ effertur.* k *Lutherus, tam DEI, quam honoris sui, omnisq; juris immemor.* l *Lutherus se Germaniæ Prophetam, & Apostolum gloriatur: qui à nemine quicquam, omnes autem ab ipso didicerint. Nemo item quicquam novit, nisi quod ex Luthero habet. nemo quicquam fecit, Lutherus fecit omnia: &, quod ab ipso factum non est, infectum sit oportet. Quod ipse dixerit, ratum esto; nec quisquam illi contradixerit, &c.* m *Lutherus præcipiti suo judicio, nimium audax & temerarius est: cujus judicio ad mortem peccat, qui pertinaci Luthero, & vanis ipsius Scripturæ sacræ interpretationibus sese opponunt.* Im hallod, mely iszonyú gyalázatokkal mázolyák Luthernek szemtelen orczáját az Helvéciák. De soha annyi kigyót békát nem kiálthatnak Lutherre, kinél többet nem érdemlene.

Másodszor: Nagy otromba Hamisságokat foglal magában az Helvéciai Confessio: I. Azt irja: hogy Núma, Sócrates, Aristides, az Pogányságban üdvözültek: n *Confessio fatetur, salvos fuisse Numam, quia Idolum nullum fabricavit in templis, teste Plutarcho, & pacificus fuit: Socratem, quia unum DEUM docuit: Aristidem, quia multa de honesta vita illius prædicantur.* Es sok bizonyságokkal meg-erősíti egy Lutherista Superattendens, † hogy ez ugyan közönséges vallás az Calviniståknál. II. Azt mondgya: hogy, a' kinek igaz Hiti vagyon, annak minden Cselekedeti jó, és igy tellyesen bé-tölti az Istennek tövényét: o *Qui justus est, (quemadmodum nos Fides justos reddit) idem etiam justè vivit, & justè agit omnia. Præterea, qui salutare illud Redemptionis negotium, per Fidem probè intelligit, is DEUM quoq; & proximum revera diligit. Charitas autem, Legis est perfectio.* Jól vagyon dolgok az Helvéciáknak, ha mind jó, valamit cselekesznek. III. Azt tanittya: hogy, senki egyéb Szó-szóllónk nincs Isten-előtt, hanem csak Christus: p *Solus Christus est unicus fidelium coram DEO Mediator & Intercessor.* igy nem szabad kérnünk felebarátunkat, hogy Istennek könyörögjön érettünk. IV. Vitattya aztis: hogy, az Meg-igazulásban, semmi egyéb eszköz nincsen, hanem csak az Hit: q *Christi mortem palam annihilaturi essemus, si justificationem, salutem, & justitiam nostram, ullis aliis mediis, præterquam unicæ Christi Passioni, & Redemptioni ipsius, per Fidem, acceptam ferremus.* Kiből ki-tetczik: hogy az Keresztség, Pœnitentia, &c. mind csak hivságok az Helvéciáknál. V. Mivelhogy csak az egy Hit-által adatik az üdvösség, azt

† *Fol. 30. 35.*
* *Fol. 111.*
a *Fol. 10.*
b *Fol. 37.*
c *Fol. 28.*
d *Fol. 108.*
e *Fol. 112.*
f *Fol. 115.*
g *Fol. 116.*
h *Fol. 121.*
i *Fol. 123.*
k *Fol. 126.*
l *Fol. 127.*
m *Fol. 129.*
n *Fol. 15. 16.*
† *Schlüsselb. lib. 3. Theol. Calvin. art. 7. fol. 54. 56. Li. 1. art. 14 fol. 46.*
o *Fol. 47.*
p *Fol. 45.*
q *Fol. 44.*

beszéllik:

beszéllik: hogy, az Ur-vacsorája nem szükséges az Keresztyén embernek: *a Scriptura hominem Solâ Fide justificari docet: quare, corporalem Carnis Christi manducationem necessariam clamare, pugnat cum doctrina Christi.* b *Edere igitur corpus Christi, idem est quod credere; & bibere, quod fidere.* VI. Csak egyedül az Hit-által mondgya hogy üdvözülnek az emberek, mint ha mind hivságosok volnának az egyéb jószágokrúl adatott parancsolatok: c *Per Fidem Solam, salutis efficimur participes.* d *Unica Fides est, quæ nos justos, & bonorum Christi participes facit.* VII. Az Sz. Irás e nyilván Sacramentomnak nevezi az Házasságot: de az Helveciák, nem akarnak az Kereztségnél, és Ur-vacsorájánál egyéb Sacramentomokat hallani: f *Duo sunt Sacramenta, Baptismus & Cœna.* VIII. Az Ur-Vacsorájában, azt mondgya: hogy, csak gondolatunk-által vagyon az Christus: g *Solâ imaginatione præsens est in Cœna.* IX. h Marcion Eretnek álmának mondgya, hogy Christus Urunk az bé szégezett ajtókon által-ment: hanem, ugymond, az Angyal megnyitotta néki az ajtókat, és ismét bé-szegezte. Sok több kábaságokat beszél, mellyeknek hamisságit rövid sommában nem foglalhattyuk.

Harmadszor: Kottyant el-vélte Igazatis az Confessio; de ezzel fel forgattya az maga saját tudományát: I. Azt irja: hogy az Efésomi, Chalcédoni, Constanczinápolyi, Tolétomi Gyölekőzeteket bé-vészi, az Dámasus, és Athanásius Vallásátis két kézzel fogadgya: i *Synodū Ephesinam, Chalcedonensem: Symbola item Constantinopolitani Concilii, 5. & 6. Toletani, 1. 4. & 6. recipimus.* k *Symbola Athanasii, & Damasi recipimus. duo enim isti celebres, & eximii Christi atq; Ecclesiæ Ministri, suo sæculo exiterunt.* Ha ezeket bé-veszi, fenékkel fel forgattya az Calvinista tudományt, a' mint ez-előtt *l* meg-értettük. II. Az Sz. Irás könyveinek laistromát illyen szókkal jegyzi-fel: m *Veteris Testamenti libri sunt; Moysis Pentateuchus, Liber Josue, Judicum, Ruth, libri duo Samuelis, totidem Regum, duo etiam libri Chronicorum, totidem Esdræ, & Nehemiæ; liber Hester. His & librum Job, Psalterium, tres libros Salomonis, Proverbia nimirum, Ecclesiasten, & Cantica adnumeramus. Quatuor item Prophetas Majores, Minores duodecim. Quotquot extra hunc Canonem numerantur, quales sunt: Tobias, Judith, &c. nequaquam pari autoritate cum prioribus censemus: interim eosdem, nec damnamus, nec rejicimus. Novi Testamenti libros hos numeramus: Evangelium Matthæi, Marci, Lucæ, & Acta Apostolorum ab eodem composita, & Joannis Evangelium. Quatuordecim item Pauli, & septem aliorum Apostolorum Epistolas, una cum Apocalypsi.* Ezzel, fel dőjti amaz híres neves fondamentomot, hogy Semmit nem kel hinni, valami az Sz. Irálban nincsen: n *Traditiones omnes, quæ Scripturarum autoritate non nituntur, rejicimus.* o *Scriptura omne illud comprehendit, quod ad veram Fidem, verum DEI cultum necessario requiritur.* Mutassa-meg az Sz. Irásból, hogy az Ester könyve Sz. Irás; az Judithé, csak parasztt históriа. Aztis keresse-fel, hogy Sz. Pál irta az Rómabéliekhez szólló levelet, nem más valaki ő nevével, &c. A' vagy, ha ezt meg nem mutathattya az Sz. Irásból; hazudgya viszsza, a' mit utólban monda, tudni illik: hogy, Valamit hinni kel, azt mind fel-találljuk az Sz. Irásban. III. Sz. Agostont, és Hierónymust, Christusnak szent és hiv szolgainak nevezi: p *Duo Sanctissimorum Christi simul & Ecclesiæ Ministrorum testimonia, attexere instituimus. D. Hieronymus suam. id est, veram ac Christianam fidem, fatetur hoc modo, &c. D. Aurelius Augustinus, &c. Sanctus Christi & Ecclesiæ minister Leo Papa, ad Flavianum, & Leonem Augustum scribens, &c.* q *Augustinus ceu corona quædam, & veræ Doctrinæ orthodoxæ, & incorruptæ sententiæ quasi princeps, & eximium decus, apud omnes fideles semper est habitus.* Ha Hierónymus, Agoston, Leo, Szentek és hivek vóltak: fűstbe kel menni az Calviniståságnak. Mert, a' mint ez-előtt meg-mutatók sok helyen, szembe viskodtak ezek az Szentek az ujonnan fakadott hamisságokkal. IV. Az Confessio nem mér arra kötelezni senkit, hogy szinte az-szerént szolgáltassa az Ur-Vacsoráját, mint Urunk elsőben ki-adta: r *Ecclesia, propter primam Cœnæ institutionem, nequaquam adstricta est eidem tempori & loco, ut nimirū non nisi vespertino tempore, & in cœnaculo aliquo privato, cœnam necessario celebrare debeat, eò quòd prima Cœna in hunc modum celebrata sit.* Ezzel erőtlenné tészi azt az Bizonyságot, mellyel az Urunk cselekedetinek példájából vitattyák, hogy miis két szin-alatt osztogassuk az Ur-vacsoráját. Többetis nevezhetnék effélét: de most meg-elégszem ezekkel.

a *Fol. 74.*
b *Fol. 67.*
c *Fol. 34.*
d *Fol. 68.*
e *Ephes. 5. v. 32.*
f *Fol. 48.*
g *Fol. 66.*
h *Fol. 84.*
i *Fol. 53. 54.*
k *Fol. 55.*
l *Supra, fol. 428. 171.*
m *Fol. 41.*
n *Fol. 41.*
o *Fol. 40.*
p *Fol. 61.*
q *Fol. 79.*
r *Fol. 64.*

Az AUGUSTANA Confessiónak sincs job renden szénája. Mert, ám haggyunk békét annak, hogy mint egy Prótheus sokszor színét változtatta, sok külömb kaptára nyatott, és hol egyképpen, s' hol másképpen csáváltatott. Az bizonyos, hogy sok temérdek Hazugságokkal tellyes az Confessio, Apologiájával egyetembe. Kiből meg-tetczik: hogy, nem az Igazságszerető Istennek tárházából költ ez az Confessio. es a' kik az-után indultak, bátorságosok nem lehetnek lelki esméretekben. Mert, az Sz. Agoston mondása-szerént, még az Sz. Irásnak sem hihetnénk bátorsággal, ha csak egy hamisságot irtak vólnais az Evägelisták, akár feledékenségből 's akár el-tekéllett szándékból esett vólna az csalatkozás. Hogy pediglen hoszszu beszéddel ne úntassalak, példájul ihon egynehány Hazugsági az Confessionak: I. Azzal dicsekedik: hogy *a* az Hit dolgában, nem külömböz az Római Eccléstatúl. II. Hogy *b* az Misét, minden szokott Ceremoniával bőcsülletbe tartya. III. Hogy *c* az Halottakért-való imádságot nem tiltya. IV. Hogy az Pápisták Hiti-szerént, *d* az Meg-igazúlást cselekedetünkel érdemellyük. V. Hogy az Pápisták *e* Hitnélkül, és minden Jó indúlatnélkül, hasznosnak mondgyák lenni az Sacramentomokat. VI. Az Pápisták tanitása tartya, ugymond: *f* hogy, Christus csak az Eredendő bűnért tőtt eleget: az több vérkeket, Misével kell le-mosni. VII. Azt fogja Sz. Agostonra: *g* hogy az ő tetczéséből, az Eredendő bűn le nem mosattatik, hanem csak bé-födöztetik. Elég most eddig. mikor ezeket meg-emészted, más csontot vetek elődben, mellyen rágodgyál.

Ezekre én mondék: Nó mi ezt ma el nem igazittyuk. Magam felől azt mondhatom: hogy, én az tiszta Sz. Iráshoz támaszkodom. a' ki fejét akarja törni, az Német-országból terjedett Hiteknek igazgatásában, ám meg-láttya. Az én Hitem, Jerusalembe költ, nem Augustában, vagy Tigurban. Alattomban azért (semmit el nem titkolok Kegyelmedtől) az kis Biró erőssen furdal vala, hogy ily kűnnyen e' mellől el nem kel vala menném: de hirtelen nem tudám hová vetni az cselt. Annakokáért, ez dologtúlis nem csak tanuságot, hanem lelki vigasztalástis várok Kegyelmedtől. Legy egésségben.

Vide supra, fol. 350.

Supra, fol. 451. 551.

a *Supra, fol. 338. Logi alogi, fol. 35.*
b *Supra, fol. 331. 355. Logi alogi, fol. 88.*
c *Supra, fol 354. Logi alogi, fol. 85*
d *Sup. f. 328*
e *Sup. f. 332*
f *Sup. f. 331*
g *Supra, fol. 359.*

MASODIK LEVEL.

AZ HITTEL KEOTEOTT FOGADASOKNAK FEL-SZABADITASARVL.

Az púposon szólló 's ékessen beszéllő ALVINCI PETERNEK.

VEnségéig éltesse az EL SCHADAI Dignitásodat, és sok javainak bővségesen ki-folyó forrásival legeltesse szüvedet. Minek-előtte tovább terjeszszem irásomat, bocsánatot kérek, hogy gyakorlatos leveleim-által, sok hasznos munkálkodásinak fel-vállalásában meg-tartoztatom Humanitasodat. De meggyek? Lelkem sebeit Orvosom-eleiben kel vetnem: és a' miben meg-akadok, annak igaz fejtegetését Vezéremnek eszes bölcs oktatásából kel vennem. E' napokban azért, sok bőcsülletes szín nép-előtt mikor olvasnák az Hajdú vitézek kivánságit, mellyeket az ő Calvinista Predikátoroktúl, Foktű Mathétul, ez el-múlt háború üdökben, az Nemzetes, Tekintetes, és Nagyságos Báthori Gábornak, küldöttenek vala: jutánk arra, a' hol azt akarják; hogy, ha az Ur Isten Erdéli Fejedelemségre viszi ő Nagyságát, az Bálványozó Pápisták ne szenvedgye se Tanácsába, se Udvarába, se Tiszt-viselésekben. mert ezek nem lehetnek hivek az Fejedelemnek, kik az Istennek sem hivek.

Nem tűrheté ezt az sáfrány illatott, egy Ordóggel határos Pápista ember, hanem elő szólla: Vődé, ugymond, eszedben a' minapi beszélgetésünkből, hogy ennek az Istentelen pártolkodó, és háborúság-szerző Foktűnek torkába verők az Bálványozó nevet? Meg-hid ennékem, hogy ha szóban elegyedűnk, ittis markába szakad hamisága. Mért, nem hogy az Pápisták, Fejedelmek hivsége-ellen praktikálnának: de sőt inkáb, nincs ez világon oly Tudomány, mely szentebben, és hivebben meg-kivánnya az kötelességnek meg-tellyesitését, mint az Római Religio. És te magad tudod: hogy, minek-előtte az

Luther és Calvinus kovásza meg-savanyitotta vólna Országunkat, Tanácsi, és Udvar-népei vóltak az Magyar-országi Királynak, tisztességesen viselték hivatallyokat, jobbannis virágzott akkor Országunk, hogy sem az el-romlott hazánk sőpreje, és nyakunk-körül akadott rongya.

§. 1. *Mivel bizonyittyák az Atyafiak, hogy Hiti-szegők az Pápisták.*

Nem tűrhetém énis, hogy hozzá ne szóllanék. mert tisztességem mutattya vala, hogy szolga-társom-mellett ki-állanék. Mondék azért: Jó Uram, noha jól tudod a' ti Tévelygésteket kendőztetni, és sok tekergésekkel elis akarod födözgetni rútságit Vallástoknak: de az Igazságnak fényességes világossága-előtt el nem bújhatiz. Mert ugyan jól mondgya Foktűi: hogy, nem kel az Pápisták hivségéhez bizni, mivel hogy ők, az Hittel meg-erősittetett kötelességetis, csak semminek tartyák. E'hez az Tudományhoz képest, igaz következéssel mondhattyuk őket kétséges hivségűeknek. Hogy pedig ezt ne itillyed újomból szopott gyanúságnak: I. Eo-magok az Pápisták, az Constanciai Gyülekőzetben el-végezték: hogy, az Eretnekeknek (ezeken pedig mind azokat értik, valakik az Pápa lova farkát nem tartyák) nem tartoznak meg-állani fogadásokat. Ugyan ottan mindgyárt fűstitis veté ez az tisztes Végezés. Mert, az ártatlan Husz Jánost, kit Prágából Hit-levéllel ki-csaltak vala, nyakon kötek, és elevenen fel-perselvén, Vulcánusnak szentelék. II. Az szegény Lengyel Lászlo, Magyar-országi Király, állandó frigyet vetett vala Amurat Törők Chászárral; hit leveletis adának egymásnak: Eugénius szentséges Pápánk Juliánus Cæsarinus Cardinált követségben Vladisláus Királyhoz küldé; sok mézes beszédekkel ki-űté szegényt éliből; fel-ülteté; az Törők-ellen vivé. Amurat pedig az harcznak idején, zászló-gyanánt emelé az Király Hit-levelét. Es mikor az Magyarok meg-tolták vólna az Pogányságot, Amurates fel szóval kezde könyörgeni: hogy, ha igaz Isten az Christus, állya-meg bosszúját, mert heában vőtték az ő nevét az Keresztyének, fel bontván kötés leveleknek végezését. Mihent az könyörgésnek vége lön, meg-rémüle 's el-futa az Magyarság. Igy bűnteté az Ur Isten az Pápa tanácsát. III. Künyű módgyok vagyon az Papistáknak az hit-szegésben. Mert ha százszor egy nap hamissan eskűsznekis, csak mennyenek az Gyóntó Atyához, és okádgyák-ki a' mi gyomrokő vagyon; kész a' menedék. Neis féllyen senki, hogy most az hit-szegésért oly pœnitentiát adgyanak, mint az Váradi Gál Pap adott vólt régenté; tudni illik: hogy esztédeig az felső és alsó szaját, mikor törléstt kévánnak, árva csallyánnal törőllye. Im érted azért, mely nagy oka vagyon Foktűinek, hogy az Pápisták hivségét bizontalanná és kétessé tegye.

Erre az Papista ember monda: Heába igyekezel csalárd merszerségeddel gyűlöltetni az Régi kőzönséges igaz Hitnek követőit. Mert, ha igaz, hogy künnyeb az hazug embert, hogy sem az szánta kuvaszt el-érni: nem itilem, hogy meszsze szaladhassatok ittis az igaz-előtt. Azért inadban lészek. Es, mivelhogy rosda nem fog aranyat; meg-mutatom, hogy sem emberség, sem tehetség nincs annyi ti-bennetek, hogy fejűnkre rakhassatok ezt az hitetlenségnek árúltató gyalázattyát. sőt, hogy le-rázzuk magunkrul az Predikátorokat, rővid szóval rend-szerént ezeket meg-magyarázom: I. Mely nagy vétek légyen az Hit-szegés. II. Mit tanit az Római Eccléstia az hittel-kőtött Fogadásnak kötelességérűl. III. Meg-bizonyitom, hogy csak patvarkodó vádolás, a' mit az Atyafiak az Constánciai Gyülekőzetben, és az Husz János bűntetésében álmodoznak az Hit-szegésrűl. IV. Aztis meg-mutatom, hogy elomót keresnek az Atyafiak az kákán, mikor Eugéniust hit-szegésrűl vádollyák. És az Gyónásbólis meg-mutatom, hogy okot nem vehet ember az hitetlenségre. V. Viszsza-fordítom, 's az Predikátorokra fejezem ezt az panaszt; és az Luther 's Calvinus tanitásából meg bizonyitom: hogy, az Vj Vallások-szerént, azt ember gyalog meg-másolhattya, a' mire lova-hátán meg-eskütt. sőt, egy talpon-álva tizszeris viszsza-eskűdhetik, és szinte ugy kereskedhetik hitivel, mint egyéb marhájával.

Meg szóllala itt egy Fő ember: Huj, bezzeg nagy árkott ásál magadnak; nagy ennek az szókőllője. Azért, hagy békét bár ennek az utolsó czikkelynek, és ne mellyezd a' mit meg nem fogtál. Mondék én az Fő embernek: Had-úszszon a' mig úszhat.

PROPOSITIO.

hallyuk végig minden káromló csácsogáſit,mellyekkel marczongja,és oſtorozza az Iſten edényinek emlekezetit. Felele erre az Pápiſta ember: Csinnyan beretváły ſzeretó bátyám;efféle fardagályos és czafrágos ſzitkokkal ne moſſad bűdős ſzádat.El vetetted egy-ſzer az koczkát,énis pedig fel-töttem melléje:megis kel azért mind végig jádczanod. és ha te mindent módaſz,a' mi ſzádra jó,meg hidd hogy énis fűledbe rágom a' mit ſzinte hallani nem akarnális. Sok a' mi ſok. el untuk az hamis gyalázatokat, mellyekkel módnélkűl terheltek bennűnket. Azért, bizony meg-kocczuk kórmótóket, és elis ſzoktatunk róllunk,ez világgal meg-eſmértetvén, hogy haj-ſzál nincs annyi fejeteken,menyi hazugſág vagyon iráſtokban.

§. 2. Mely nagy vétek légyen az Hit-ſzegés.

Törvényt ſzabott az Ur Iſten az Eskűvéſben,és azt paranczolta: a *Jurabis in veritate, & in judicio, & in juſtitia*: hogy tekélletes ſégben, itiletben, és igazſágban eskűdgyűnk. Tekélletesnek kel annak lenni, a' min meg-eskűſzűnk, az az, tudnunk kel bizonnyal, hogy igaz a' mit hitűnkel bizonyitunk. Itiletben kel eskűdnűnk, az az, nem hirtelenſégből 's vakmerőűl, hanem nagy dolog vigyen reá hogy meg-eskűdgyűnk,tudni illik, *b* mikor egyébképpen az velzekedésnek vége nem lehet: *c Magna neceſſitate compulſus juro: cùm videro non mihi credi, niſi faciam; & ei, qui mihi non credit, non expedire quòd non credit: tunc cum magno timore dico; Teſtis eſt mihi DEVS. Et hoc quod amplius eſt, quàm, Eſt, Non: à malo non eſt jurantis, ſed non credentis.* Azért,azt mondgya az Ur Iſten: hogy, valaki gyakran eskűſzik,ſzámtalan ſok vétekben eſik: *d Jurationi non aſſueſcat os tuum. multi enim caſus in ea. Nominatio DEI, non ſit aſſidua in ore tuo.* e *Vir multum jurans, implebitur iniquitate.* Végezetre: Igazſágban kel az eskűvéſnek lenni,az az,oly dolgot kel eskűvéſſel erőſſitenűnk,mellyel az Igazſág meg ne bántaſſék. A' ki ennek az Három dolognak valamellyikét által-hágja: kétſégnélkűl vétkezik, és az Iſtent gyalázattal illeti. Mert mikor eskűſzik, azt kivánnya hogy az Iſten bizonyſágot,és jelenléget adgyon, hogy ugy vagyon az dolog a' mint ő mondgya. mintha az Ur Iſten,vagy tudatlan,és hamis vólna: a' vagy (a' mint Arany-ſzájú Sz.János *f* mondgya) azt nem érdemlené tőllűnk, a' mit az uj kóntős meg-érdemel, tudni illik, hogy meg-bócsűllyűk s' ritkán nyúllyunk hozzá.

Az hamis hitezés pedig,és az eskűvéſnek fel-bontáſa, mely nagy ellene légyen az Ur Iſtennek,ki-tetczik: I. Az Paranczolatokból,mellyekkel erőſſen tiltya,hogy az Iſtennek nevét heában ne vegyűk: *g Non uſurpabis Nomen Domini DEI tui friſtra.quia non erit impunitus, qui ſuper re vana Nomen ejus aſſumpſerit.* II. Azokból az ſzörnyű bűntetéſekből, mellyekkel fenyegeti az Sz. Irás az hamiſſán-eskűőket. Arany-ſzájú Sz.János leg-inkáb ſzörnyíti a' mit az Iſten monda Zachariás-által: *h* Az átok ki-jő,ugymond, az lopónak és hamiſſán-eskűőnek házára, és az ház közepett léſzen lakáſa: meg-emészti az házat mind fájával és kőveivel egyetembe. Két vétket nevez Iſten, mely az embernek házát fel-forgattya: az Hamis eskűvéſt,és az Hamis kereſményt. mert, a' mint más Profétánál olvaſom, *i* még az kő-falbólis reá-kiáltnak az kövek az hamis emberre, az az, Iſtentől boſzſzú-állást kérnek. Az Ur Iſtenis azt mondgya: hogy, *k* az hamis hitűek,az ő bizonyſágát kérik: de csák győzzék várni,hamar bizonyſágot ád nékik, de oſtorral. Csudálatos példát hagyott az Ur Iſten az Hitetlenſégnek bűntetéſében. Meg-csálák *l* Joſuét az Gabaoniták, és el-hiteték vélle, hogy ők az Igiret-földén-kivül laknak. Frigyet vete véllek, s' meg-eskűék nékik Jóſue,hogy nem léſzen bántáſok Azután Hatſzáz eſztendő-múlva,ſzörnyű *m* drágaſág támada Sidóſágban. és mikor az Iſtentől okát kérdenék az csapáſnak, azt felelé az Ur Iſten: hogy Saul az Gabaonitáknak adott hitet meg-ſzegte, és egynehányat meg-őletett bennek. Azért,szűneti addig nem léſzen nyavalyájoknak, valamig az Gabaonitákat meg nem engeſztelik. Követeket bocſáta azért Dávid hozzájok, és engeſztelni akarván őket, az Saul maradékit kezekbe kelle adni. Mihent ezeket meg-feſzíték az Gabaoniták, ottan meg-ſzűnék az Iſten oſtora. Példa ám ez minden Nemzetſégnek, mely az Iſten haragját el-akarja kerűlni.

a *Jer.4. v.2*

b *Heb.6. v.16.*
c *Aug.tom. 10.Serm.28. de Verbis Apoſtoli.*
d *Eccli.23. v.9.*
e *Verſ.12. Contra primum, eſt Perjurium. Cótra ſecũdum,Temerarium. Contra tertium, Injuſtum juramentum.*
f *Chryſ.hõ. 9.ad populũ*
g *Exo. 20. v.7. Deut.5.v.11*
h *Zach. 5. v.4. Vide Chryſoſt.homil.6 7.8.9.ad Popul.Antioch*
i *Abac. 2. v.11.*
k *Malac.3. v.5.*
l *Joſue,9.*
m *2.Reg.21 v.1.*

III. Az Iſtennek ſok csudálatosképpen-való csápáſi, mellyeket némely bizonyos helyeken az hamis eskűőkre bocſátott. A' kik hamiſſan eskűdtek az Sz. Proceſſus és Martiniánus teſtének, azt mondgya Sz.Gergely, hogy mindgyárt meg-ſzállotta őket az Gonosz: *a Ad extincta eorum Corpora, ægri veniunt, & ſanantur: perjuri veniunt, & a Dæmone vexantur: dæmoniaci veniunt, & liberantur.* Nem ſokkal kűlőmb dolgot ir Sz.Agoſton, *b* hogy ſzokott történni Nólában. Halhadſza mit mond Gregórius Turonenſis az Sz.Pancratius Mártyr templomában hamiſſan-eskűők bűntetéſérűl: *c Ad ſepulchrum S.Pancratii ſi cujuſquam mens inſana ſuramentum inane proferre voluerit: ſtatim aut arripitur à Dæmone, aut cadens in pavimento amittit ſpiritum.* Bonfiniuſis irja, hogy, *d* Váradon az Sz. László koporſójára tőttek egy Kupát, mellyet hamiſſan magáévá akar vala tenni a' kinél csak zálogban vala: és midőn az hamis ember hozzá akarna nyúlni az kupához, az Iſtennek keze lőn rajta, és ſoha el nem veheté. Sőt, a' ki ezeknél nagyob, né csak azokat oſtorozza az Ur Iſté, a' kik hamiſſan eskűſznek,hané azokatis, kik okai hogy hamiſſan eskűdgyék valaki. Sz. Agoſton irja: *e* hogy egy Titumlyménus, magának Sz. Agoſtonnak azt beſzéllette; hogy, mikor egy adóſſa meg-tagadta vólna az adóſſágot,és hittel akarná magát menteni, ő-is hitire hagyá az dolgot. Mikor amaz meg-eskűtt vólna, eſtvére-kelve Titumlyménus az Iſtennek Itiló-ſzéki-eleiben viteték: és midőn azt kérdették volna tőlle; Miért eskűdtette-meg, a' kit tudta hogy hamiſſan eskűſzik? Azt felelé, hogy azért, mert el-tagadta az övét. Kinek viſzontag az Ur Iſten azt mondá: Nem job lőtt vólnaé marhádat el-veſztened, hogy ſem felebarátod lelkét? Es ugy meg-verék nyavalyáſt, hogy az hátán jó ideig meg-látſzanának az verés helyek. Azért igy fejezi-be ezeket Sz. Agoſton: *f Ille, qui hominem provocat ad jurandum, & ſcit eum falſum juraturum, vincit homicidam. quia homicida corpus occiſurus eſt,ille animam. imò duas animas; & ejus animam,quem jurare provocavit & ſuam.*

Nem tagadhatom, midőn meg-gondolom az Hamis eskűvés-ellen-való haragját az Iſtennek, és látom mely kűnnyen áll a' mi Nemzetſégűnk-között az eskűvés, ſzűvem fáj ſzegény meg-nyomorodott hazámon. Mett, ſoha föld kerekſége-alatt, ſemmi-féle Nemzetſég-között,annyi,és oly formán-való hitezés nincſen,mint mi-közöttünk. Gyanúſágban hoznak valakit; negyven,ötven,ſzázad magával fejére eskűſznek;vagy pediglen ennyi ember hitivel meg kel tiſztitani magát. Az *Conjurátorok* pedig arra eskűſznek:hogy ekkor,amott vólt, ezt s' ezt cſelekedte. maga mindenek-előtt tudva vagyon, hogy azok a' kik meg-eskűſznek, annyit tudtak a' dologban, mint az Perſiai Király. Hanem, egy-egy Forintot adnak ſzegényeknek, és valamit mondatnak véllek, mindent reá-mondnak. Maga, a' ki oly dolgon eskűſzik, melyben ſemmit nem túd, ha ſzinte történetből igazis a' min meg-eskűſzik, ugyan heában véſzi az Iſtennek nevét. mivelhogy ſzinte ugy hazud a' ki bizonyoſnak mondgya a' mit nem túd, mintha igaznak mondaná a' mit túd hogy hamis: *g Nihil aliud eſt errare, quam verum putare quod falſum eſt, falſumq; quod verum eſt: vel certum habere pro incerto,incertúmve pro certo, ſive falſum ſive ſit verum.* Igazán mondom: hogy,mikor efféle eskűvéſeknek csak hírét hallomis,izonyodom tőlle. és csak nem azt mondom, a' mit Chryſoſtomus: *h Non ita deploro quoſdam in viis jugulatos audiens,ſicut gemo & lacrymis proſequor,& horreſco,cùm video quemptam prope Altare venientem,& Evangeliis jurantem attactis.* Bezzeg Törvényünk tartya,és az Sz. Irás is arra mutat: hogy, *i* Hittel mennyen véhgez,a' mit egyébképpen el nem igazithatnak.mikor pedig az dolog kívánnya, többed-magával kel embernek menteni magát. De ennek módgyában vagyon az fogyatkozás. Mert az-ſzerént kellene azt rendelni,a' mint ſzokott lenni az *k Canónica purgatio.* Ebben pedig,a' kik más ember-mellett meg-eskűſznek, ſemmire egyébre nem eskűſznek, hanem csak arra, hogy ők el-hitték annak ártatlanſágát, a' kit menteni akarnak, az az,nem eskűſznek az *Compurgátorok* azon, a' min az gyanuſágban eſett ember, tudni illik, hogy ártatlan; és abban a' mivel őtet vádollyák, nincs ſemmi réſze: hanem csak azon eskűſnek, a' mit bizonyoſon tudhatnak, tudni illik, hogy ők azt itilik s' hiſzik magokban, hogy ez az jámbor igazán eskűtt maga mentſégében, és őtet ártatlannak tartyák. Nemis kételkedem, hogy csak illyen módgya vólt a' mi Eleinknél az maga mentſégnek. mivelhogy irott Törvényünk tartya, hogy az *Jus*

a *Gregor.hõ. 32.in Evãg.*
b *Aug. Epiſt. 137.*
c *Greg.Turon. lib.1.de Glor. Martyr.c.39. Similia;ca.20.*
d *Bóſin.dec. 2.lib.9.*
e *Aug.tom. 10. Serm.11. de Sanctis, qui eſt de Decollat. S. Joan. Bapt. habetur poſt Sermones ad Fratres in eremo.*
f *Aug.loco citato,& refertur, 22. quæſt. 5.ca. Ille qui.*
g *Aug.tõ. 3. Enchir. cap.17.*
h *Chryſoſt. homil.15.ad Popul.*
i *Heb.6. v. 16.*
k *Non jurant de opere facto, vel infecto, q̃ ſæpe ſcire nõ poſſunt: ſed de ſua credulitate, q̃ certo ſcire poſſunt.*

Canonicum-szerént kel érteni, és annak regulája-szerént igazítani, a' hol valami homályos dolog vagyon az Országtörvényében. De térjünk az el-kezdett dologra.

§. 3. Mit tanitson az Római Ecclésia az hittel-kötött Fogadásokrúl.

Elősző r: Az Római Ecclésia, mint nyilván-való Eretnekeket kárhoztatta az Prisciliánistákat, kik szabadgyában hamissan eskűsznek vala. és, a' mint Sz. Agoston irja, *a* tanitások sommája ez vala: *Jura, perjura: secretũ prodere noli.* Erős bűntetés-alatt meg-tiltatott az Hit-szegés mi-nállunk. Az Papot, ha hitit meg-szegi, Papságától-való meg-fosztásra méltónak mondgyuk, *Cap. Cum non ab homine. De Judiciis.* Es közönségesen tisztesség-veszteténck itilik az Pápa Decrétomi, valaki hamissan eskűtt, *Cap. Infames, Causa 6. quæst. 1.* E' fölött azt parancsollyák: hogy az Hamis-hitű ember, Negyvẽ nap vizzel kenyérrel bőjtöllyön, és hét esztendeig tarcson pœnitentiát. Másutt illyen végezés vagyon: *b Si quis pejerat., & alios sciens in perjurium duxerit, Quadraginta dies pœniteat in pane & aqua.* Végezetre, *c* Sz. Tamás Doctor, és az tőb Theologusok azt mondgyák: hogy, az Bálványozás-után, nincs nagyob vétek az Hamis esküvésnél, mely az Gyilkossságnális veszedelmesb. Ezt azzal bizonyittyák: mert az Tiz-parancsolatbannis, mindgyárt az Bálvány-imádás-után vagyon ennek tilalma. Ennek-fölötte: az Gyilkosságrul, és egyéb bűnről-való kétségben, *d* hittel kel embernek magát menteni s' igazitani. Mely mentség hivságos, ha nagyob bűn az gyilkosság, hogy sem az hamis hitezés, mert, a' ki meg-merte cselekedni az nagyob vétket, hihető hogy az kissebben inkáb által-mégyen.

Másodszor: Azt tanittya az Római Ecclésia; hogy, az hitnek kőtelességébe, nem kel azt nézni, Kinek, és mi-okon fogad valamit esküvéssel az ember: hanem, ha oly az dolog, mellyet ember bűnnélkűl bé-tellyesithét, és nem csak meg-határozott ok-alatt, hanem egy-általlyába meg-eskűszik valamin az ember; mind Törőknek, Sidónak, Tévelygőnek egyaránt meg kel állani az eskűtt fogadást. Ennek az igaz tudománynak, sok Részei vannak, mellyeket meg kél magyarázni.

I. Azért, mikor oly dolgon eskűszik az ember, mellyet bűnnélkűl bé nem tellyesithet: az esküvésben vétkezik, és az meg-tellyesitésére nem kőteleztetik. Azért irja Sz. Ambrús: hogy, *e* Heródes nem tartozott bé-tölteni az tánczos leánynak kévánságát, noha meg-eskűtt vala hogy kedvét nem szegi. Jeftének sem kellett vólna *f* leányát meg-áldozni: *Est contra officium, nonnunquam solvere promissum, sacramentum custodire.* Ugyan ezent kel itílni az *g* Sz. Dávid esküvéséről, hogy Nábált meg-ôli; és azokrul, kik meg-esküvének, *h* hogy addig nem éfznek, mig Sz. Pált meg nem ólik. Illyenek közönségesen azokis az esküvések, mellyeket gyermeki és cseléde-között szoktak tenni az emberek, hogy fejeket bé-rontyák, imígy amúgy verik. mert efféle bolond esküvések, majd mindenkor illetlen boszszu-állásrul vannak. Oka pedig, miért nem kőtelezhet bűnre efféle Esküvés, az: mert az esküvésnek bé-tellyesitése azért szükséges, hogy az Istennek illendő tiszteletit meg-adgyuk abban, hogy ő Sz. Felségét benne nem akarjuk azokban hagyni, a' miket ő-vélle bizonyitottunk. Az bűnnel pedig az Ur Istent nem tiszteltelhettyük. Tehát, az hit sem kőtelezhet senkit bűnre.

II. Hogy ha az Fogadás, valami *Conditióval*, bizonyos okkal meg-határoztatott, akkor bezzeg csak annyira terjed az kőtelesség, menyire az *Conditió* és ok szenvedi. Ez pedig az határozás, nem mindenkor nyilván és világoson ki-fejezett szókkal léfzen, hanem csak az embereknek közönséges szokásábólis meg-történhetik. Mert, mikor valamit esküvéssel igirnek az emberek, ugy szokták azt érteni; hogy, bé-töltik, ha kedve léfzen hozzá annakis, a' kinek igiretet töttenek; ha tehetségekben léfzen; ha valami oly derék akadály nẽ találkozik, mely az igaz okosság-szerént azt kivánnya, hogy job el-hagyni hogy-sem bé-tölteni a' mit fogadtanak. és, a' mint Sóter Pápa mondgya: *i Si aliquid fortè incautiùs juravit contigerit, quod observatum in pejorem vergat exitum: illud consilio salubriore mutandum noverimus.*

III. Az Esküvésnek módgyára sem kel nézni ebben az kőtelességben; az az, vagy jó akaratból, vagy félelemből fogadtunk valamit esküvésünkel: de ha bűnnélkűl azt meg-

a *Aug. tom. 6. hæres. 70.*

b *Causa, 22 quæst. 5. c. 4.*
c *D. Thom. Quodlib. 1. art. 18. Soto. 8. de Justit. qst. 2. art. 3.*
d *Heb. 6. v. 16.*

e *Ambros. 1. Officio. c. 50. Marci, 6.*
f *Judic. 11.*
g *1. Reg. 23. 1. Reg. 14.*
h *Act. 23. v. 21. Causa, 22. qst. 4. Cap. In malis promissis rescin de fide. Impia promissio est, quæ scelere impletur.*

i *Causa, 22. quæst. 4. Ca. Si aliquid.*

tellyesithettyük, és egy-általlyába, *Conditio* nélkűl vólt az Fogadás, tartozunk eleget tenni fogadásunknak. Eztis Decrétomban irták az Római Pápák, *Cap. Si vero. Extra. de Jurejurando. Cap. 3. & 4. De iis, quæ vi metuq;.*

IV. Nem kel nézni az Esküvésnek kőteleségében azt az személyt, melynek meg-eskűszünk: hanem, egyaránt mindeneknek meg kel állani a' mit hittel fogadunk. Ez vólt mindenkor, 's ez mostannis az Római Ecclésiának tanitása. Es hogy egyéb sok bizonyságokrul ne szóllyak, az Tridentomi Concilium világoson tanittya: hogy, az Hittűlszakattaknakis, szentűl 's igazán meg kel tartani fogadásunkat. Mert minek-utánna szabad Vti-levelet adott vólna az Lutheránusoknak, hogy bátran ôkis az Gyülekézetben mehetnének, azt veti utánna: hogy, ha csak egy pontban ez-ellen cselekednének, kit Isten ne adgyon, az egész Concilium azokban az vétkekben és gyalázatokban essék, mellyeket az Isten és az emberek rendelték az Hit-szegők-ellen: *a Quæ omnia, pro omnibus & singulis, Principibus, tam Ecclesiasticis quam Sæcularibus, atq; omnibus aliis Clericis & sæcularibus personis promittit, & bona fide spondet. Quòd si sancta Synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, cujuscunq; conditionis, præscriptæ assecurationis, & Salvi Conductus formam, in quocunq; puncto violaverit, quod avertat omnipotens DEUS, & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, & ipsorum arbitrio meritò approbanda: habeant ipsam Synodum, & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas Jure Divino & Humano, hujusmodi Salvorum Conductuum violatores incurrere possunt, absq; omni excusatione.* Az Istennek bűntetését mondgya hogy meg-érdemli, a' ki meg nem állya az El-szakadtaknak tött fogadástis. Vgyan-ezent tanittyák az Tudós emberekis: *b Si Princeps, vel Magistratus Catholicus, paciscitur cum Hæreticis de toleranda Libertate Religionis, quam sine majori detrimento impedire non potest: sine dubio fides servanda est.* c *Si cum Hæretico Principe Princeps Catholicus; cum Hæreticâ Republ. Catholica Respubl. fidem init: tenetur sincerè, & sine omni dolo, eam non minus ac Catholico alicui datam, sartam tectam tueri.*

Harmadszor és Vtólszor, azt tanittya az Római Gyülekőzet: hogy, *d* Akár-minémű mesterséges szóval eskűdgyék valaki: de az Isten, a' ki lelki esméretűnknek bizonyságа, ugy veszi ezt az Esküvést, a' mint az érti a' kinek eskűszünk. Mely dologrul igy ir Sz. Agoston: *e Illud rectissimè dici non ambigo, Non secundum verbum jurantis, sed secundum expectationem illius cui juratur, quam novit ille qui jurat, fidem jurationis impleri. Unde Perjuri sunt, qui servatis verbis, expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt.* Ezt ugy magyarázzák és vészik az Doctorok: hogy, mikor valakit Törvény 's igazság-szerént eskűttetnek, akkor semmi tétovázást és csalárdságot nem szabad az Hitben elegyiteni, hanem arra kel igyenesen eskűdni, és az szerént, a' mint kivántatik. Mert, az Istennek tisztességére nem csak az szükség, hogy őtet meg-bőcsűllyük annak bé-tellyesitésével, a' mire meg-eskűdtünk: de hogy aztis igazán meg-állyuk, a' mit meltán és okossan itélhetnek az emberek hogy Istennel bizonyitunk. mert az emberek-előtt az Istennek méltó bőcsűllete, e' nélkűl helybe nem maradna. Ha pedig valaki Törvénytelenűl, igazság ellen, módnélkűl kőtelez valakit az eskűvésre: bezzeg akkor azt tanittyák az Doctorok, hogy nem tartozik az szerént eskűdni, a' mint kivánnya a' ki őtet hamissan erőlteti: hanem, † avagy valami homályos szókkal élhet, mellyeket ő kűlömb értelemben vészen, hogy sem a' ki az hitet kivánnya; * avagy pedig, ha az szók elég világosokis, de elméjébe valami határt, módot, okot vethet az eskűvés mellé. ugy hogy ne arra eskűdgyék a' mit pusztán ő-maga az Esküvésnek formája jegyez, és a' mit az alít a' ki meg-eskűdteti őtet, hanẽ csak arra eskűszik, a' mit az kűlső szók, az meg-gondolt és elméjében tartott móddal eggyűtt jegyeznek. Ezt kétképpen bizonyithattyuk: I. Mert, ha az ember tartoznék annak értelme-szerént eskűdni, a' ki törvénytelen kérd valamire: vagy igen sok hamis esküvések, vagy egyéb-féle számtalan gaz dolgok következnének. Mivelhogy a' kik haralmasbak, akár-mely agyaskodásbólis érteni akarnák törvénytelenűlis minden titkokat az alattok-valóknak, kiből sok gyilkosságok, gyűlölségek, elszvelzések következnének. Maga az természet 's igaz okosság-ellen vagyon, hogy az ember semmit az maga dolgaiban titkon ne tarthassson az hatalmasb-ellen, hanem minden szándékát és cselekedetit meg-visgálhassa a' ki erősseb. és hogy ne légyẽ egyéb módgya, a' ki titkot akar tartani, hanẽ az hamis

a *In Judicio externo tamen, nõ datur actio de promisso per vim extorto*

a *Sess. 15. & 18. insine.*

b *Martinus Becan°, Resp. ad Aphoris. 5. Calvinist. Et li. De fide servanda Hæreticis.*
c *Robertus Svvertius, Dissert. de fide Hæret. servãda, adversus Elenchum Danielis Planci, Sect. 7. f. 26.*
d *Sunt verba Decreti, Caus. 22. quæst. 5. Cã. Quacunq; arte.*
e *Aug. epist. 224.*
† *Ita Sotus, Caetanus.*
* *Ita Navar. Sylvest. Valent. 2. 2. Disp. 6. qst. 7 punct. 4. §. Secundò quæritur.*

eskűvés. II. Mert, a' mit hazugſágnélkűl meg mondhatunk,azt hittelis ſzabad meg erősíteni, ha egyébképpen helyt nem adnak beſzédűnknek. Mikor pedig nem tőrvény-ſzerént kérdez valaki, hanem csak nyughatatlanſágból, vagy haſzontalan tudakozásból; avagy mikor a' magunk igazſága azt kivánnya; ſzabad ollyat mondani, mellyen egyebek máſt érthetnek, hogy ſem a' mit elménkben meg-határozott értelem-ſzerént akarunk jelenteni. Ezt ſok Példákkal meg-bizonyíthattyuk: Mert, leg előſzőr: Mikor Abrahám félne, hogy Feleſégéjért őtet meg ne ölnék,Faraónak és Abimelechnek,kik kérdezik vala, *a* ha Sára ő Feleſégejé? azt felelé, hogy Húga. A mazok azt ugy értették, hogy nem Feleſége, hanem csak Attyafia Abrahámnak. Iákóbis, személyében Esau nem vala, de mivelhogy az első ſzűlőttek igazſágát Esautul meg-vőtte vala; arra az áldomáſra nézvén, melyre-valo-képeſt az ő Attya kérdé ha ő́é az Esau? *b* hazugſágnélkűl felele, hogy ő; ugy értvén ezt, a' mint mondám. Moyſeſis azt mondá Faraónak: hogy, *c* Három napi-járó főldre mennek, és ott áldoznak az puſztában. Az Sidók *d* kőlcsőn kéréneka Egyptombéliektűl ſok ſzép marhákat. Ezeket ſokkal kűlőmben értették az Sidók, és kűlőmben Faraó's az ő népe. Az Vr Iſten ő-magais azt mondá † Ezechiásnak: hogy, betegágyából fel nem kél, meg-hal. Ninivének, hogy három nap-múlva el-vész. Noha ſzóval nem jelentette, de titkon tartott okkal mondotta ezeket az Iſten; tudni illik, ha Iſtenhez nem folyamnak. Eudvőzitőnk azt mondgya: *e* hogy az utólső napot ő nem tudgya: alattomba ezt ugy értette, hogy emberi erejéből nem tudgya, ſem ugy hogy ki-jelencſe az élő embereknek. Sz. Iánoſnál azt mondá Vrunk: *f* hogy, ő moſt né mégyen az innepre Ieruſalembe: maga utánna-veti mindgyárt az Evangeliſta, *g* hogy fel-méne, de titkon. holott azt jelenti, hogy az fel-menetelnek bizonyos módgyárúl értette Vrunk, mikor azt mondotta, hogy fel nem mégyen,mert nyilván és egyebekkel eggyűtt nem járt. Ezekből és tőb haſonló példákból ki-tetczik: hogy, mikor az Igazſág nem kételenít az igyenes feleletre, ſzabad embernek el-titkolni ſok dolgát. és nem kőteles arra, hogy mindenkor annak értelme-ſzerént felellyen,a' ki módnélkűl értekezik tőlle. Azért, ha valaki agyafúrt gyanúſágból, háza népét vallattya; avagy ha az Biró oly dolgot kérdez az Gonoſz-tévőtűl, melytűl ſenki őtet nem vádlotta: mivelhogy tőrvénytelenek ezek az kérdezkedéſek, nem kőteleſek hogy ki-mondgyák minden dolgokat. Im érted azért az mi tanitáſinkat. Lelked-ſzerént mond-meg,mit találſz ebben meg-fedhetőt?

a *Gen. 12.v. 13.c.20.v.2.*

b *Gen. 27. v. 24.*

c *Exod. 8. v. 26.27.*

d *Exod. 11. v.2.c. 12.v. 35.*

Similia in Davide, 1.Reg.23.v. 2.

† *Iſa.38.v.1*

e *Matt. 24. v. 36.*

f *Ioan. 7.v. 8.*

g *verſ. 10.*

§. 4. *Az Conſtánczjai Győlekőzetben, nem adatott ſemmi ok az Hit-ſzegéſre.*

Nagy Kyriében kőltőttétek, jó Vraim, az Huſz Iános dolgát. maga ha ezt jól megroſtálnátok, ſemmi okot nem adna ezis a' mi rágalmazáſunkra. Hogy pedig az dolgot fundamentomán kezdgyűk: 1378. Eſztendőben, mikor meg-hólt vólna az XI. Gergely Pápa, nagy Szakadás lőn az Pápa válaſztásban, mellyen kőzel Negyven eſztendeig veſzekedének. Az veſzekedéſnek le-csendeſzitéſéért, 1414. eſztendőben, Conſtánczában Győlekőzetet hirdetének. Hogy pedig ezen egy munkával az Huſz Iános veſzekedéſeis el-igazodnék, Sigmond Cſáſzár *Salvus Conductuſt* kűlde Huſznak, és meg-parancſolá, hogy ois Conſtánczában jőne. Ott nagy ſokat beſzéllének Huſſal. végre, nyilván-való hamis tanitáſit kezében kapák. Mert egyéb dolgok-kőzőtt azt vallotta: hogy, † az Egyházi's Világi Fejedelem, birodalmát és igazſágát el-veſzti, mihent halálos bűnben eſik. E'mellett, az Viklef Articuluſitis erőſſen óltalmazta. maga ezek-kőzűl vala azis: hogy, * Minden teremtett állat Iſten. Ezekért, és tőb rút vélekedéſekért, nyilván-való Eretneknek itilék őtet: és, ha meg nem tér, tőrvény-ſzerént-való bűntetésre méltónak találák. Akadékot ſzerez vala az Cſáſzár *Salvus Conductuſſa.* Azért őſzve-győlvén, azt találák: hogy, az Cſáſzár, a' ki Szabad menedéket adott néki, tartozik az ő részérűl mindent cſelekedni, valami ő-tőlle lehetséges, hogy ſzabadgyában el-mennyen Huſz. De az Conciliom nem adott *Salvus Conductuſt.* és (mivelhogy az Egyházi dolgoknak és ſzemélyeknek igyében,fellyeb-való az Conciliom az Cſáſzárnál) az Eccleſiának igazſágát és hatalmát,meg nem kőtheti az Cſáſzár fogadáſa. Halhadſza az Concilom-

† *Eſt Articulus 30. Huſſi.*

* *Artic. 25. Vide ſupra, fol.* viij.

nak tu-

nak tulaidon ſzavait: *Præſens ſancta Synodus, ex quovis Salvo Conductu, per Imperatorem, aut alios ſæculi Principes, Hæreticis, vel de hæreſi diffamatis (putans eoſdem ſic à ſuis erroribus revocare,) quocunq; vinculo ſe adſtrinxerint, conceſſo, nullum Fidei Catholicæ, vel Iuris dictioni Eccleſiaſticæ præjudicium generari, vel impedimentum præſtari poſſe, ſeu debere declarat: quo minùs dicto Salvo Conductu non obſtante, liceat Iudici competenti & Eccleſiaſtico, de hujuſmodi Perſonarum erroribus inquirere, & eos punire, ſi ſuos errores revocare pertinaciter recuſârint: etiamſi de Salvo Conductu conſiſt ad locum venerint Iudicii, alias non venturi. Nec ſic promittentem, cùm alias FECERIT QVOD IN IPSO EST, ex hoc in aliquare manſiſſe obligatum.* Láddé az Concilium végezéſét? Azt mondgya: hogy, a' ki fogadta, tartozik minden tehetſégével azon lenni, hogy meg-állya a' mit fogad: és mindent cſelekedgyék,valamit cſelekedhetik,hogy békével járjon a' kinek *Salvus Cőductuſt* adott. Melléje veti: hogy, cſak ugy légyen ura igiretinek, a' ki *Salvus Conductuſt* adott, hogy ezzel az más igazſágát meg ne ſérceſe; és annak kezét meg ne kőſſe, az kinek hatalmát meg nem ronthattya. Ha az Kaſſai Biró *Salvus Conductuſt* adna valakinek, a' kit az *Generalis* Orſzág áruláſába kapna; vallyon,az Biró fogadáſa meg-kőtnéje kezét az *Generaliſnak*,hogy azt meg ne fogná? Semmiképpen nem kőtné. Azonképpen az Hitben, és Egyházi ſzemélyeknek igazgatáſában, nagyob hatalma vagyon az Eccleſianak,hogy ſem az Cſáſzárnak. Azért, nem ſzabhat ezekben tőrvényt az Cſáſzár, hanem ő nékiis az Eccléſiától kel tőrvényt várni.

Ezt hogy csudának ne itillyed,hallyad kérlek az regi Szent Iámborok értelmét ez dologrul; kik gyakran irják: I. Hogy az világi Fejedelmek, Iuhok, és tartoznak engedelmeſſéggel az Páſztoroknak. II. Hogy az Egyházi dolgokban nincs nékik hatalmok: hanem, az mit az ő Lelki Páſztori végeznek, ahoz kel magokat tartani engedelmeſſen. Nazianzénus igy ſzóll az világi Birodalomban helyheztetett embereknek: a *Vos imperio meo & throno, lex Chriſti ſubjecit. Imperium enim ipſi quoq; gerimus. adde, etiam præſtantius atq; perfectius.* b *Mundani Principes reguntur, & inſtruuntur ab Eccleſiaſticis.* c *Sacerdos, Duce & Imperatore majorem habet poteſtatem. Si Dux igitur quiſpiam, ſi Conſul ipſe, ſi, qui diademate ornatur, indignè adeat: cohibe, arce. majorem tu illo habes poteſtatem.* d *Sacerdotium, Principatus eſt, ipſo etiam Regno venerabilius, & majus, &c. DEVS ipſum Regale caput, Sacerdotis manibus ſubjecit; erudiens, quòd hic Princeps eſt illo major.* e *Honor & ſublimitas Epiſcopalis, nullis poterit comparationibus æquari. Si Regum fulgori comparet, & Principum diademati; longè erit inferius, quaſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares. cùm videas Regum colla, & Principum, ſummitti genibus Sacerdotum;* f *& exoſculatis eorum dexteris, Orationibus eorum credunt ſe communiri. Si regenda oves Sacerdotibus traduntur, meritò Rectoribus ſuis ſubditi dicuntur.* g *Si iſtud eſt judicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? quando à condito ævo auditum eſt, quòd judicium Eccleſiæ, autoritatem ſuam ab Imperatore acceperit? Plurimæ ante hæc Synodi fuêre, multa judicia Eccleſiæ habita ſunt: ſed neq; Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Nunc novum ſpectaculum ab Arianis editur. Imperator ſub prætextu Epiſcoporum ſua poteſtate utitur.* Nem egy helyen emlitők Sz. Ambrúſt, ki az Cſáſzárnak azt irja: hogy, h Semmi hatalma nincs néki az Egyházi dolgokon. Azért, ha igazán akarja Cſáſzári méltóſágát viſelni, az Anyaſzentegyház fiának tarcſa magát; és eſzében vegye hogy az Hit dolgában az Püſpőkők tészneck tőrvényt az Cſáſzárra, nem az Cſáſzár az Püſpőkökre. De talám ezek mind Püſpőkők vóltak: magok faſzeka-mellé ſzítottak: ſemmit az Cſáſzárok ebben helyén nem hattak? nem ugy vagyon. ő magok az hatalmas Cſáſzárok meg-vallották: hogy, ők engedelmeſſéggel tartoznak: az Egyházi dolgoknak és ſzemélyeknek itíletire alkolmatlanok. Conſtantinus ſzavai ezek: i *DEVS vos Sacerdotes conſtituit,& poteſtatem vobis dedit de nobis quoq; judicandi. & ideò nos à vobis rectè judicamur: vos autem non poteſtis ab hominibus judicari.* Valentiniánus Cſáſzár, oly igen ſzereti vala az tiſztelſéget, hogy, midőn tárſot akarnának az Birodalomban melléje-verni, azt felelné: k *Penes vos fuit committere mihi habenas Imperii, cùm nondum eſſem Imperator: ſed in poſſeſſione Imperii cùm ſim, quod reſtat, non veſtrum, ſed meum fuerit gerere Reipub. curam.* De mindazonáltal, Mediolánum váraſa-

a *Nazianz. Orat.17.n. 14.*

b *Cyrill. Hieroſol. Cateches. 17.*

c *Chryſoſt. tom.2. hom. 83.in Matt.*

d *To.1.hom. 5.in verba Iſaiæ.*

e *Ambr.lib. de Dignitate Sacer.c.2.*

f *Vide infrà Logi alogi, fol. 120.*

g *Athanaſ. epiſt.ad Solitar. vitam agentes, circa medium.*

h *Supra,fol. 455. & Logi alogi, fol. 107.*

i *Ruff.lib.1. cap.2. Sozom.lib.1 cap. 17. Logi alogi fol. 60.*

k *Theod. li. 4. cap. 5.*

nak irván, hogy jó Püſpökőt válaſzſzanak, igy ſzól: *a Eum collocate in Pontificali ſolio, cui nos quoq; Imperii moderatores, noſtra ſubdamus ſincerè capita.* Mikor Sz. Ambrús Theodóſius Cſáſzárt nem akarná az Templomban ereſzteni valami vér-ontáſért, mit cſelekűvék az Cſáſzár? *b Sciens quæ Sacerdotum, quæq; Imperatorum eſſent officia, cum gemitu & lacrymis in Regiam revertitur.* Az Templomnak Sanctuáriumában, a'hol az Papok ſzoktak vala imádkozni, bé-méne Theodóſius. ki-kűldé onnan őtet Sz. Ambrús illyen ſzókkal: *c Interiora, ô Imperator, ſolis Sacerdotibus patent: proinde exi, & communiter cum reliquis aſſiſte, nam purpura Imperatores, non Sacerdotes facit. Hanc inſtitutionem, libentibus animis admiſit Imperator.* Ugyan ezen Théodóſius Cſáſzárnak ſzavát máſutt *d* meghallod a'hol azt mondgya: hogy, az Püſpökök tiſzti, 's nem egyebeké, az Egyházi dologrul-való itilet. Annakokáért Sz. Eulógius, az Hit igazgató Cſáſzárt méltán cſúfolá illyen ſzókkal: *e Nunquid una cum Imperio etiam Pontificatum eſt conſecutus?* De mit keresűnk erre ſok bizonyſágot, holott ebben Calvinuſis velűnk tartya: *f Magiſtratus ſi pius eſt, non velit ſe eximere communi filiorum DEI ſubjectione, cujus non poſtrema pars eſt, Eccleſia, ex verbo DEI judicanti, ſe ſubjicere. Quid enim honorificentius (inquit Ambroſius) quam ut Eccleſiæ filius dicatur Imperator?*

a *Theodor. ibid.*

b *Theodor. lib. 5. c. 18.*

c *Theod. ib. Sozom. lib. 7 cap. 24.*

d *Infra, Logi alogi, fol. 107.*

e *Theodor. lib. 4. c. 18.*

f *Calv lib. 4 cap. 11. n. 4.*

Ezekből meg-tetczik, hogy az Hit dolgaiban, és az Egyházi ſzemélyeknek meg-itéléſében, az Cſáſzár *Salvus Conductuſſa* törvényt nem ſzabhat az Conciliomnak. Mert, az köznéges okoſſágis azt mutattya, hogy az fellyeb-való hatalmaſſágnak, kezét meg nem kőtheti az ő-alatta-valónak kőtelezéſe. Es ha a'te Földes-Urad vagy Patrónuſod, valamit fogadna az Egyházi dolgoknak igazgatáſában; vallion 's tégedet, Prædikátor lévén, kőtelezhetnejé igiretivel? nem azt mondanádé, hogy oly dologrul tégyen fogadáſt, mely az ő birtokában vagyon: téged az ő kőtelezéſe fogva nem tart? Cſak ezt, 's nem egyebet végeze az Conſtánczíai Conciliomis.

Hogy pedig minden Hit-ſzegéſnélkűl kőtötték Huſzt nyakon, az meg-magyarázott dologból ki-tetczik: I. Mert, noha az Cſáſzár ſzabad menedéket adott Huſznak: de nem adott az Concilium. Azért, tártozott az Cſáſzár óltalmazni őtet tehetſége-ſzerént: de arra kőteles nem vólt, hogy az ő Páſztorinak hatalmát meg-fércſe, és az Hitről 's Egyházi ſzemélyről-való itíletet fel boncſa; a'mint hogy ezt, mind az Kaſſai Biró példájával, 's mind az közönséges Okoſſágnak tanitáſával meg-bizonyitók. Bezzeg ha az Conciliumtulis *Salvus Conductuſſa* lött vólna Huſznak, ſenki hozzá nem nyulhatott vólna: de mivelhogy ettől nem vólt ſemmi biztatáſa, nem tartozott az Concilium őtet ſzabadgyában bocſátani. II. Az Huſsiták ő-magok ſem itiltek azt, hogy valamit az Hittel-kőtött fogadáſnak fel-bontáſárul vegezett vólna az Conſtánczíai Gyűlekőzet. mert cſak hamar az Huſz halála-után, Baſileában Gyűlekőzet lőn, 1431. eſztendőben: az Concilium *Salvus Conductuſt* küldé az Huſsitáknak: őten az fő Tanitók és Vezérek közzűl oda menének, és békével viſzſzais jővének. Vallyon, ha valami vékony gyanúſágok lőtt vólna az Hit-ſzegéſről, oda mentek vólnaé? nem azt mondották vólnaé, hogy, a'kinek az téj ſzáját meg-égeti, az tarhotis fujni kell annak? nem régen meg-ólétek Huſsot; azt végezétek, hogy az Eretnekeknek nem kell meg-tartani az mit ember fogad: azért, ők farkas-kaſzára nem vetik nyakokat. Semmit effélét nem mondottak: bátran oda mentek az Conciliumtul adott *Salvus Conductuſra*: békeſségeſen járttanak. De tudták az Cſehek, hogy az Concilium azt végezte: hogy, az ki *Salvus Conductuſt* ád, *Faciat quòd in ſe eſt*, minden tehetſégével tartozik fogadáſára. Es vőtték eſzekben, hogy Huſznak az Conciliumtul kellett vólna *Salvus Conductuſt* venni, ha egéſſéggel akart járni. Azért ők, az Conciliumtúl adatot *Salvus Conductuſra*, bátran el-mertek menni Baſileában. De ily nyilván-való dologban, több űdőt ne foglallyunk, hanem lépjűnk továbbis.

Æneas Sylvius, Hiſt. Bohem.

§. 5. Sem Eugénius Pápa, ſem az Gyónás nem ádokot az Hit-ſzegéſre.

Igen moſſátok nyelveteket az Eugénius Pápa cſelekedetivel. De hogy ittis hamiſſágtok ki-teſſék, az történt dolognak hiſtoriáját Bonfiniuſból hiven elő kel ſzámlálnunk: Látván az Pápa, és az Kereſztyén Fejedelmek, hogy Európában nagy feſzket

Bonfin. Decad. 3. lib. 6. an. 1444.

vert

vert az Törők, egy *Conſœderátiót*, és erős Kőtéſt tőnek egymás-közőtt Országoſtul az Pápa, az Conſtanczinápolyi Palæólogus Iános Cſáſzár, az Magyarországi Vladisláus Király, az Velenczéſek, hogy köz akarattal, földőn vízen az Törőkre mennek, és az nagy Iſtennek kegyelmeſſége véllek lévén, azon léſznek, hogy viſzſza-hőkkőlteſſék, sőt Európából ki-tollyák az Pogányt. Mikor ezt az Kőtéſt meg-erősítették vólna igaz hitekkel, nagyon kezdének mindenűtt kéſzűlni. Szinte e'-korban Amurattul az egéſz Aſia el-pártolt vala, és őrőmeſt ezek-ellen által-költőzik vala Aſiában: de az Magyarok kéſzűletit értvén, Európát nem hagyhattya vala. Azért az ag róka, az Rácz Deſpothoz folyamodék: ſok ſzép ſzóval, igírettel, adománnyal reá-bérlé, hogy az Magyarokat le-cſendeſzítené. Deſpot, Hunnyadi Iánoſſal kőzlé dolgát: Negyven-ezer Forintot igíre néki Caramb Baſsáért: ſok egyéb practikái-kőzőtt, minden uraſágit, mellyeket Sigmond Cſáſzár Deſpotnak adott vala Magyarorſzágban, Hunyadinak igíre, ha az Frigyet véghez viſzi. Szegény Hunyadi Iános, az hadnak veſzedelmes vóltátis gondolván, le hagyá magát kőtni az ſok ſzép ſzóval, és az Királytis reá-bírá, hogy az Kereſztyén társaival-való kőtéſről el-feletkezvén, meg-békéllenék az Törőkkel. Amurat mindgyárt Aſiában méne. Mikor az Pápának fűlében eſett vólna az Magyarok dolga, igen meg-búſúla, hogy ily nagy kéſzűleteknek fűſtbe kell menni, és ily nagy alkolmatoſſágnak el kelk múlni. Azért Iuliánus Cardinál-által, rút pirongatáſſal ſzemekre hányá az Magyaroknak, hogy hitek es fogadáſok-ellen, igy meg játczottatták az egéſz Kereſztyénſéget: *Vngaros nunc violatores ſocialis Fidei, & Latini, Græciq; Fœderis immemores, pacè cum Turca fecisſe infideli, ut Sanctam fidelių Fidem violarent? Nónne cum Italis & Græcis, ſacroſanctum fœdus percuſſiſtis? ſi percuſſiſtis, cur cum Turcis, iſto violato, aliud tranſegiſtis? quo jure, quamvis tranſactum ſit, ſervare poteritis? Secundum omnino fœdus vobis reſcindendum eſt, ne primum & Divinum violetis: ne vos omnes Divini humaniq; Fœderis violatores perfidos appellent.* Látodé, hogy Iuliánus abban véti az dolognak fondamentomát, hogy, az egyſzer adott Hit-ellen, nem verhettek frigyet az Törőkkel? Az Hit-ſzegéſre pedig, annyira nem ſzabadíta ſenkit Iuliánus, hogy ugyan ottan ezt mondá: *Æquum igitur & juſtum juſjurandum, omnium judicio, eſt ſanctè ſervandum*: hogy az igaz Eskűvéſt, mindenek itiletiſzerént, ſzentűl meg kel tartani. De az kérdés az vala, Ha igaz és Iſtenes Eskűvés valé az, mellyel az elébbi kőtés-ellen, az *Conſœderátuſok* kárával es veſzedelmével kőtelezték vala magokat az Magyarok? Juliánus azt vitattya, es igazánnis vitattya: hogy, ſem Iſtenes, ſem igaz Eskűvés nem vólt, az Törőkkel-való frigyben. Ezt magokis az Magyarok meg-iſmérték, és azért mondák: *Malle extrema omnia perpeti, quàm ſanctè promiſſa non præſtare. Longè ſatius eſſe, pro Chriſtiana Religione mori, ſervare fidem, quàm infamem turpemq; vitam ducere.*

Bonfin. ibid.

Ezek igy lévén: Három dolgot kérdek tőlled: I. Azt; bár ugy vólnais (ki ugy nincſen) hogy az Magyarokat Hit-ſzegéſre ingerlette az Pápa; ebből következőké, hogy az Római Pápák mind illyenek? Alcimus Sidó Pap, nagy hitetlenséget cſelekűvék az maga Nemzetségének árultatáſában; találkoztak Fejedelmekis, kik hitek-ellen cſelekedtek: azt kellé tehát mondanunk, hogy mind illyenek vóltak az Sidók Papjai, és az Fejedelmek? Egy fecske tavaſzt nem ſzerez. II. Azt hiſzédé, hogy valamit az Pápák cſelekeſznek, mind azt hiſzik hogy ſzabad azt cſelekedni? Az ki meg-réſzegeſzik, hamiſſan eskűſzik, vagy egyéb vétekben eſik, azt hiſzié, hogy ſzabad azt cſelekedni? Tudgya hogy nem jól míveli: de az gyarlóſág, vagy félelem, vagy reménség, reá-viſzi az gonoſzra. Azért, ha ſzinte valamely Pápa Hitit meg-ſzegné, sőt ha máſtis az on vétekre ingerleneis, abból nem hozhatnád-ki, hogy az ő Hiti és Vallása-ſzerént ſzabad az hitetlenség: hanem, cſak azt mondhatnád, hogy az Pápais vétkezik. III. Azt kérdem tőled, Ha Hit-ſzegéſnek tartodé, mikor azt el-hagyod, az mit igaz kőteleſſéged-ellen fogadtál? Te Prædikátor lévén, arra eskűdtél, hogy az Sz. Iráſt tanitod: Ha ujonnan az Törőkök barátſágáért arra-eskűdnél, hogy az Alkoránt hirdeted, vallyon az ki azt az utólſó fogadáſt el-hagyatná veled, Hiti-ſzegővé tennejé? Meg-eskűdtél Királyodnak, az után lépjenek házadban az Hajdúk, eskűdteſſenek magok-közíben az Király-ellen: vallyon Hiti-ſzegővé tészleké, ha el-hitetem veled, hogy Iſten-ellen-való eskűvés vólt az

1. Mach. 7. v. 14.

Haj-

Hajdúk hitezése, azért, nem vagy köteles hogy azt meg-tarcsad; sőt, jó lelki esmérettel meg sem tarthatod. Hitet adtál Felességednek. azután ha bolondúl másnak meg eskűszöl: fel nem bőtod az hitet, ha ezt az utolsó eskűvést hátra-hagyod. Hasonlóképpen vólt az Magyarok dolga. Eléb meg-eskűdtek az Keresztyéneknek, hogy véllek akarnak élni halni, és fel űltették ezzel az kötelességgel az Keresztyén Fejedelmeket. Ezt félbe nem hagyhattyák az ő társoknak akarattya-ellé, sőt ezeknek veszedelmével. Azért, akkor vétkeztek, mikor az Törőknek hitet adtak az elébbi kötelességek-ellen: de mikor az első frigyhez állottak, nem esett abban semmi vétek.

Hogy pedig az Ur Isten meg-rontá, és az Törőkkel földhőz vereté az Magyarokat, elég okot adtak erre azzal, hogy az Keresztyénekkel kőtött Hit-ellé, mással czimborálának. Iólehet, ezen-kivűlis, Istennek sok titkai vannak. és gyakran azokatis az hadban veszti, kiknek igaz igyek vagyon; mint az Isten parancsolattyából indittatott hadakozásbannis példánk vagyon az Benjamin fiainak romlásában. De nem szűkség errűl többet szóllani, mert te-magadis látod, mely hamissan tészitek ittis Hiti-szegővé az Római Pápát.

Iudic. 20. v. 21.

Suprà, fol. 223.

Az Gyónásrúl-való káromlástokat, ennek-előtte orczátokra térítém. és meg mutatám az magatok Vallásábólis, hogy majd nincs nagyob zabolája az Bűnnek, mint az Gyónás. Mert, soha az Gyonásban embert külömben meg nem ódozhattyák; és ha tudatlanságból valamely Pap szóval meg-ódozzais, de soha az ódozásnak semmi ereje nincsen, ha ezek hozzá nem járulnak az Gyónáshoz: I. Hogy az bűnös ember, megszánnya bánnya bűnét. II. El-tekéllye magában, hogy az bűnt, és az bűnre vivő okokat 's eszközöket el-távoztattya. III. Ha valami kötelessége, adóssága, hamissan el-vőtt marhája vagyon, valóba és tekélletes szándékkal el-intézze, hogy eleget tészen kötelességének és adósinak. IV. Hogy igazán, tisztán, nagy alázatosan elő-számállya vétkeit, az menyire emlitheti. Ezeknélkűl tellyességgel heában-való az Gyónás. Mind ezekután, még valami sanyaruságot és Pœnitentiátis kel-szenvedni. Ezeket ti vagy nem tudgyátok, vagy hamissan el-titkollyátok, és annyi hazugságokat kentek az Gyónásra, hogy aczél pennánakis el-kopnék az orra, ha'mind fel akarnók jegyzeni.

a Aug. Epist. 25.
b Cic. 1. de Natura Deorum.
c Sozom. li. 1. c. 6. Euseb. lib. 1. de vita Const. c. 11.
d Sozomen.
e Niceph. li. 16. cap. 35. Theod. Lector, lib. 2. Collect. Sigon. Cedren.

§. 6. *Hit-szegésre szabadítnak az Vj Vallások.*

Ugy vagyon dolgotok ti-néktek, mint az ki mást orvosol 's maga beteg. Mert erősen kőtődtők velünk, az Fogadásokban-való tekélletlenségtűl. maga, mint az páva le-űti sátorát, ha meg-láttya lábát; tiis bizony csinnyabban beszéllenétek, ha az magatok szennyét látnátok. Hogy azért nyakatokban forditcsuk az ellenünk támasztott káromlást, elsőbennis rudományt tészek, mind Isten-előtt 's mind emberek-előtt, hogy én-tőllem tiszteség mindennek, valaki hiven és tekélletesen viseli életét. Es midőn fel jegyzem, mely nagy utat irtott az Luther és Calvinus tanitása az Hit-szegésre, nem akarom ezzel egy lévben sőzni azokat, kik meg-csalatkozván, az Vjságok-után indúltanak: hanem csak az Tudománynak tulajdon erejét és mivóltát akarom meg esmértetni.

Elősőr azért, Sz. Agoston azt fondamentomúl veti, hogy embernek hiv nem lehet a'ki Istennek nem hiv: *a Non potest veraciter amicus esse hominis, qui non fuerit primitus ipsius veritatis.* Ugyan ezent irja egy Pogány Bőlcsis: *b Fide erga Deos sublatâ, statim ipsius veritatis fides erga homines suasponte concidit.* Annakokaért, mikor az Nagy Constantinus *c* Császárnak attya, meg akarná ismétni, kikhez bizakodhatnék bátorsággal; meg-parancsolá, hogy valaki az Keresztyén hittűl búcsút nem venne, és vélle egyetembe Pogány törvényt nem kővetne, ki takarodnék udvarából. Sokan azért Urok kedvéjért, Hiteket meg-tagadák: de az kik emberek valának, inkáb akarának az Udvarnélkűl lenni, hogy sem Hiteket el-árulni. Mit mivele Constantius? Azokat meg-tartá, kik az Udvarából ki-bontakoztak vala: az hizelkedőket pedig el-űzé: *d Ratus eos nunquam fore erga Imperatorem sinceros, qui tam promptè DEI proditores essent facti.* Theodoricus Attianus Királynak, egy igen kedves szolgája igaz Hitben vala: de midőn kedveskedni akarván Urának, az Sz. Háromságot tagadni kezdette vólna, ő-maga Theodoricus fejét vővé, ezen szókat mondván: *e Si DEO Fidem non servasti, quomodo mihi, qui homo sum, con-*

scientiam servabis? Ha Istennek igaz nem vóltál, mint lehetsz nékem hívem, az ki csak ember vagyok? Mikor azért az Persiai Király Hormisdát kiszte tette, hogy Hitit el-hagyná; így felele néki az Szent Jámbor: *a Nec justum est, ô Rex, nec utile tibi, quod imperas. nam qui didicerit DEVM contemnere, ac negare, multò facilius contempturus est Regem:* Nem jót kivánsz magadnak, Király. mert a'ki az Istent társul vészi 's meg-veti, kűnnyebben el-árúllya Királlyát. Es ha meg-tekintyűk az régi Historiákat, nyilván eszűnkben vehettyűk, mely igazán mondotta *b* Sz. Pál, hogy az Hittűl-szakadott Tanitókban hivséget nem kel keresni. Mert, hogy az Arius hamis eskűvésérűl ne szollyunk, mivelhogy elébbis *c* vólt errűl emlekezet: az Priscilliánisták titkos tudománya vala amaz: *d Jura, perjura; secretum prodere noli.* Sevérus meg eskűvék; *e* hogy, ha Antiochiában Patriárcha lészen, az Chalcédoni Gyülekőzetet bőcsűlleni fogja: de az mely nap fel-szenteltették, azon nap meg-átkozá azt az Sz. Conciliomot.

a *Aug. Epist. 48. ad Vincentium.*
b *2. Tim. 3. v. 4.*
c *Suprà fol. 271.*
d *Aug. hæresi 70.*
e *Niceph. l. 16. cap. 29.*

Másodszor: hogy a' mi űdönkbéli Szakadásokrúl szóllyunk, Nékem ugy tetczik, hogy soha világ kezdetitűl-fogva nem vólt 's nemis lehet oly Gyülekőzet, melyben az Hit-szegésre nagyob nyilások, és szabadosb menedékek lehessenek, mint az mostani Uj ságokban: I. Mert az Uj Tudományoknak első Kalaúzzi, és fel-állató Vezéri, magok cselekedetivel, és látható példájokkal Hit-szegésre tanitották az embereket. Luther, az Barátok-kőzzé eskűtt vala: mikor Pappá szentelteték, ujonnan fel-fogadá Istennek, hogy Házasságnélkűl tisztán él. Mint lőn ennek vége? El-rúgá csuklyáját; egy Apáczával az fátyolt el-vetteté; hitek-ellen egybe-szűrék az levet, az az, Hit-szegéssel kezdék rakni fondamentomát az Uj Bábylonnak. Ha azért az Elől-járók példája, tanusság az kővetőknél, és a' mint ez-előtt *f* Sz. Agostontul nem egy helyen hallottuk, az Pogány Istenek lator példái, hathatósbak vóltanak az gonoszra, hogy sem tanitási az jóra: vallyon, nem szabadosé ott az Hit-szegés, a' hol az Tudománynak első Profetája, egy nehányszor-való-Hit-szegésnélkűl el sem kezdhette tanitását? Azt pedig ne mond, hogy lehetetlen dologrúl vólt ez az Luther fogadása, azért nem vólt köteles hogy azt bé tellyesitese. Mert, másutt meg-bizonyítom *g* Sz. Pál Apostol mondásával, hogy az Istennek Sz. Lelkével, igenis meg-tellyesithetni ezt az fogadást. II. Sok dolgokat hisznek és tanítnak az Vj Vallások, mellyekkel árkot ásnak az hittel-kőtött Fogadásoknak, és azoknak semmi erejét helyén nem haggyák: Előszőr: Mikor furdalná Luthert az léki esméret, és az ő kötelességének emlekezetivel gyakran háborgattatnék; azt akará magával el-hitetni, és elis hiteté az ő Hiveivel, hogy az Isten törvényére nincs semmi kötelessége az Keresztyén embernek. Azért, az Tiz-parancsolatis meg-szűnt 's el-rontatott: hanem csak az kivántatik, hogy Christusban higgyűnk. Errűl-való szavait Luthernek, és az több Atyafiaknak, ez-előtt *h* fel-jegyzettűk. Ha minden Törvénynek, még az Tiz-parancsolatnakis kötelezése meg-szűnik az hívő emberben: nem illeti tehát az nagy-hitű Lutheristákat az Második Parancsolat. Annakokáért, mikor Calvinus menteni akarja az Barátok és Apáczák bagzásit, azt veti erős paisúl: hogy, az hiv ember szabados az Isten törvényétűlis, nem hogy efféle Baráti kötelességből fel nem szabadittatott vólna: *i Si tantum efficaciam habet Crux Christi, vt à Legis Divinæ maledictione nos absolvat, quanto magis ab extraneis vinculis nos eruit?* Másodszor, azt tanittyák: hogy, Semmit az Isten törvényébe meg nem tarthat az ember; a' minthogy ezt másutt *k* a' magok sajat irásokból elő-hozók. Mely mondással, nem hogy az hittel-kőtött Fogadásnak meg-állására biztatnának: de sőt inkáb az okos embernek csak igyekezni sem hagynak azon, hogy kötelességének Vra légyen. Harmadszor, azt beszéllik: hogy, Az hivő embernek, az Vr Isten bűnné nem tulajdoníttya az ő fogyatkozásit, hanem azokat el-fődőzgeti, s' látni nem akarja. Azért, semmi egyéb bűn nincsen, hanem csak az, ha ember nem hiszen. Ezekrűl az Luther és Calvinus szavait, ennek-előtte *l* fel jegyzettűk. Mellyek ha igazak, egy babot nem ér az hittel meg-erősittetett kötelesség. mert, ha azt fel bontyák az Lutheristák vagy Calvinisták, *Es schadt nichts*, semmit abban nem vétkeznek. Negyedszer, aztis erősen vitattyák: hogy, Egyedűl az Hit szűkséges, elégségesis az űdvősségre. Es erősen kárhoztattyák, * valaki azt mondaná, hogy jó cselekedetnélkűl nem űdvőzűl ember. Hogy ha az űdvősségre igaz elég az Keresztyén

f *Suprà, fo. 70. & 200.*
g *Infrà, epist. 3.*
h *Suprà, fol. 207.*
i *Calvin. li. 4. c. 13. n. 21.*
k *Suprà, fol. 205.*
l *Suprà, fol. 208. 209.*
* *Suprà fol. 211.*

reſztyén Hit,és nem ſzűkſég e' mellé ſemmi Jó cſelekedet: tehát az Lutheriſták menyorſzágában bé-mehet ember, ha mindennap hamiſſan eskűſzikis. Bizony, ezek és több haſonló fundamentomok, cſak nem kézen-fogva viſznek az Hit-ſzegéſre, és mindenféle gonoſzſágra. Példákkal nem ſzűkſég ezt bizonyítani: hanem inkáb azon kérjűk az Vr Iſtent, hogy haragját forditcſa kegyelemre, és ne ſzenvedgye, hogy azokhoz haſonló dolgokat láſſunk,a' mik ekkoráig történtenek. Tovább nem nyujtom beſzédemet,hanem ezek-ellen,ha igaz mentſéged vagyon,kedveſen meg-hallom.

Ezeket, ſzeretö ALVINCZI Vram,én oly ſzűv-dobogáſſal halgattam,hogy cſak az kórſág nem űtött-el ſzégyenletemben. Mert, nóha enis egyſzer meg-tanúltam vala, mint kellyen mind két kézre hánni az cſelt, és útat veſztetni az ellenséggel: de itt bezzeg, mint az tökben eſett egér,nem tudok vala hová lenni. Es mikor egyſzer kétſzer kóhentenék, hogy ez-alatt ſzó jőne nyelvemre, ſzerencſémre elő-ſzóllala egy fő ember: Látom én,ugymond,hogy nem mind bors,a' mit az Kalmár ebe hullat. Kűnyű nyelveskedni Prædikátor bátyámnak, a' hol nincs ki ſzemében ſzóllyon: de mikor az ſípot bé-falattyák vélle, nám ugy halgat mint egy hugyó diſznó. Ezen az többi nagy nevetéſt tőnek:'s el-oſzlának. En pedig ſzégyenletemben,ugyan téptem ſzakállomat. Hate Kegyelmed nem emeli tengelyét tanitáſunknak;hátunkhoz aſz, a' mi reánk ragadott,hogy hamis Hit-kőltők az Prædikátorok. Légy egéſſégben.

POST SCRIPTA:

Sokſzor egy kis felleg nagy esőt ſzokott vetni. Azért,hogy a' minémű vékony kérelkedéſnek felhője útközött elmémben,nagyobra ne mennyen,az Kegyelmed fényes tudományának világos ſugárival akarám eztis el-oſzoltatni. Midőn az 145. Sóltárt ſzép hangoſon énekellyük,ezeket ſzoktuk mondani: [Mert ők meg-halnak,és mind földé léſznek: az Földiekről meg ſem emlekeznek.] Két gáncſot találа minap ebben egy Papiſta ember: I. Hogy az Sóltárban nincſen, hogy az Földiekről meg nem emlekeznek: hanem,álnakúl és cſalárdúl mi tóldottuk ezt az Iſten ſzavaihoz, hogy az tudatlan kőſség inkáb el-fajullyon az Szentek tiſzteletitől. II. Hogy, mind Calvinus, 's mind az Auguſtai Confeſſiónak Apologiája meg-vallya,hogy az Szentek közönſégeſen az Vitézkedő Hivekért könyörögnek. Nem könyörőghetnének pediglen, ha az Földiekről nem emlekeznének. Erre én egy kukkot ſem tudék felelni, hanem moſolyogva mondám: Telle Tulla, ted-fel az okulárt, 's meg látod, hogy ſzép énekek világánál ſzoktak még az korcſománnis mulatozni az mi Kereſztyén Atyánkfiai.

Calv. lib. 3. cap. 20. n. 24 Confeſſionis Apologia, art. 21.

HARMADIK LEVEL.

AZ PAPOK NEOTELENSEGERűL.

Az hangos-ſzavu Réti Fülemülének, téjel mézzel folyó beſzédű ALVINCZI PETERNEK.

AZ kerek kék égből mennyei fényeſſégnek ſugárival fényeſitcſe jó ſzerencſéſſen-folyó kedves állapattyát Humánitáſodnak, amaz ADONAI nagy Ur Iſten.

Szűkſég adá tennem, hogy ujob irással terhelném Dignitáſodat. Mert, hogy-im egyſzer kétſzer velé beſzélgetvén,alkolmaſon meg-térengettek bénűnket az Papiſták,oly nagy ſzarvat neveltek,hogy,mikor hamar-űdőn-való válaſz-tételét emlegetë Dignitáſodnak,azt merik mondani: hogy, *Vbi non eſt, ott ne kereſd.* Az én tanácſom azért az vólna, hogy idején eleit kellene vennűnk, míg jobban reánk nem hevűl. mert, ha egyſzeris málzoris kezűnkben kapják, hogy a' mivel leg-inkáb gyűlöltettyűk az Papiſtákar, azok purdi czigányſágok; tiſzta orczát nem viſelhetűnk az emberek-előtt. De tanácſnélkűl nem ſzűkős Humanitáſod. Hanem, hogy egyſzerſmind veheſſék tanuſágot ſok dolgokrúl, túdósitom Dignitáſodat arrulis, mint jártam nem régen.

§. 1. Mivel kárhoztattyák az Sz. Házaſſágrúl-való tanitáſunkat az Vj Atyaſiak.

Nyájas beſzélgetés-közben,eſék ſzó közőttünk az Papok életérűl. és midőn egy fő ember azt mondotta vólna; hogy,ha nem mind arany a' mi fénylik,bár meg-higgye minden ember, hogy nem mind Szent a' ki Papſágot viſel: Mondék én erre; Cſudálom inkáb,ha cſak eggyetis azok-közzűl Jámbornak itélhetſz, kik az jámbor Házaſſágot megtiltván, ſzabad menedéket adnak az fertelmeskedéſre. Mert, hogy jól meg-ércſed, noha Sz. Pál Apoſtol, *a* mindenekben tiſztteſſégeſnek mondgya lenni az Házaſſágot, és *b* Eordőgi tudománynak meri mondani az Szent Házaſſágnak tilalmát; noha az Ur Iſtenis erős parácſolattal meg-hagyá, *c* hogy ſzaporodgyanak az emberek,és * mindennek Feleſége légyen az bujaſágnak el-távoztatáſáért: Mindazonáltal az Római Papok, riſztátalan és fertelmes életnek tartyák az Házaſſágot. sőt, az ő Szentſéges Pápájokkal, Syricius attyokkal, azt merik mondani: *d* hogy,az Iſtennek kedvében nem lehet,valaki meg-házaſodik. E' mellett azért nem tiltyák,hogy annyi Paripát ne tarcſanak Pap Uraim, a'menyit akarnak. Sőt azt merik mondani: hogy jób tiz latrot tartani,hogy ſem egy jámbor Feleſéget. Ennek-fölőtte,Sz. Pál Apoſtol azt kivánnya: *e* hogy,a'ki Pűſpőkké válaſztatik, Feleſége s' gyermeke légyen annak, miképpen hogy Sz. Péternek, *f* Sz. Pálnak, és Filőpnek feleſége vólt. Azonképpen, az régi Pűſpőkőkis házas emberek vóltak,ugymint Chærémon, *Euſeb. lib. 6. c. 42.* Demetriánus, *Niceph. lib. 6. c. 30.* Az Marcion Eretnek apja,ki Pűſpők vólt, *Epiphan. hæreſi 42.* Spiridion, *Socrat. lib. 1. c. 12. Ruffin. lib. 1. c. 5.* Synéſius, *Nicephor. lib. 14. c. 55.* Azért, az Iſtennek parancſolattya-ellen, az Szentek példája-ellen, sőt az Természetnek törvénye-ellen cſelekeſznek az Papiſta Papok; és oly igátis veſznek nyakokban, mellyet el nem viſelhetnek.

a *Hebr. 13. v. 4.*
b *1. Tim. 4. v. 3.*
c *Gen. 1. v. 28. ca. 9. v. 1.*
* *1. Cor. 7. v. 2.*
d *Diſtinct. 82. Can. 2. & 3.*
e *1. Tim. 3. v. 2. 4. Titũ 1. v. 6.*
f *Clemens Alex. apud Euſe. 3. Hiſtor. cap. 30. Chryſoſt. apud Serar. Theſ. 19. de Paulo.*

§. 2. Nem tiltya az Házaſſágot az Római Eccléſia.

Ezekre egy Papiſta ember monda: Ha jámbor vagy,mondgy igazat,s' nem kárhozol érette. De talám síroſt őttél, 's azért cſuſzamik ily nagyokat az ajakad. Azt én bizonnyal tudom, hogy ſemmi abban nincſen, a' mit okádozál az Papiſták-ellen. Azért, bizony meg-inditom az Eordőgőt benned, és le-vonſzom cſel-cſapáſtokrul az ál-ozczát, igazán meg-magyarázván az Római győlekőzetnek e'dologrúl ki-terjedett vallását.

Előſzőr azért: Az Római Eccléſia,az Házaſſágnak ſokkal nagyob bőcsűlletet téſzen, hogy ſem az Lutheriſták. Mert nem elégſzik azzal, hogy bőcsűlletes állapatnak vallya az Házaſságnak rendit: hanem annak-fölőtte,ugyan *g* Sacramentomnak, Iſtentől megáldatott Szentſégnek hiſzi azt lenni, kit az Atyaſiak nem javallanak. Azért, Sz. Pál Apoſtolt kővetvén, azt vallyuk: hogy, *h* a' ki meg-házaſodik, nem vétkezik abban. sőt, jól cſelekeſzi, a' ki leányát férnek adgya. Senkit azért arra nem erőltet az Római Eccléſia, hogy Házaſſágnélkűl maradgyon: hanem, kinek-kinek ſzabad válaſztáſt hágy benne,akár meg-házaſodgyék, 's akár annélkűl maradgyon. De aztis e' mellé vettyük: hogy,a' ki ſzabad akarattya-ſzerént egyſzer meg-házaſodott, és magát fogadáſával máshoz kőtelezte; nincs immár annak ſzabadſága hogy hátra allyon,és Házaſſágnélkűl éllyen: hanem,ha fel-tőtt,jádczani kel veſzteſéggelis,az az,nem fordithattya-meg fogadáſát mint az ſákot,hanem tűrni kel fogadáſa-mellett,ha ſzinte betegſége,rutſága,magtalan-vólta,darabos erkőlcſe, bűdős ſzája,tékozlása,gyakorta-való távul-léte, és fogyatkozáſi, kedvetlenſéget ſzereznekis házás-társához. Mert,az Sz. Irásnak igyenes tanitáſa-ſzerént, *i* addig más Házaſſágban nem avathattyák magokat,míg áſó kapa el nem válaſztya az házas ſzemélyeket. Haſonlatosképpen, a' ki maga jó kedvéből, az Házaſſágnélkűl-való életet válaſztya, és arra hitivel kőtelezi magát; az immár bezzeg kőteles, hogy Házaſſágnélkűl éllyen. de ezt az kőteleſſéget,ő-maga vetette maga nyakában fogadáſa-által; mint ſzinte a' ki meg-házaſodottis, jó kedvéből vetette nyűgben lábát. Annakokaért,Sz. Agoſton az irja: hogy,ha egy Aſzſzony-embernek adott hitűnk,kőteleſſéget ſzerez az ővélle maradásra: az Iſtennek tőtt Fogadáſnak ſem lehet keveſeb ereje: *k Si enim ad offenſionem Chriſti pertinet,cum membrum ejus fidem non ſervat marito: quanto gravius offen-*

g *Cöcil. Trident. ſeſs. 24 c. 10. Epheſ. 5. v. 32.*
h *1. Cor. 7. v. 28. 38.*
i *Vide Logicalogi, fo. 111.*
k *Aug. citatus, ſupra, fo. 336.*

ditur, cum illi non ſervatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegit offerendum. De hogy ezt jobban ki-fejtegeſsük:

Másodſzor: Azt tanittya az Római Gyölekőzet; hogy, ſzabad az Uj Teſtamentombannis Fogadáſokat tenni, és oly dologra kőtelezni magunkat, mellyekről az Ur Iſten paranesolatot nem hagyott. Ez abból ki-tetczik, hogy az Iſten ſok helyeken inti az embereket, hogy ő-néki Fogadáſokat tégyenek: *Deuter. 23. v. 11. Numer. 6. v. 2. Pſal. 75. v. 12. Eccleſ. 5. v. 3.* Példánkis vagyon ſok helyen erről. Nevezet-ſzerént Jácobról azt olvaſſuk: hogy, minden marhájának dézmáját Iſtennek igére, *Gen. 28. v. 21.* Sz. Pális *a* fogadáſból Jeruſalembe méne, *Act. 18. v. 18. & cap. 21. v. 23.* Mert az Iſaiás *b* proſétálása-ſzerént, az Uj Teſtamentombannis tiſzteltetik az Ur Iſten ſok fogadáſokkal. Calvinuſtulis hallók ez-előtt, * hogy Iſtennek kedves Fogadáſokat tehet az Keresztyén ember.

Harmadſzor: Azt tanittya az Római Eccléſia: hogy, az Házaſſágnélkűl-való tiſzta életre ſzabad embernek magát kőtelezni. Bizonyithattyuk ezt: I. Mert, a' mit tudunk hogy Szent, és Iſten-előtt kedves dolog, ſzabad arra kőtelezni embernek magát fogadáſſal. mert ugyanis, ha effélét nem fogadhatnánk, mirűl tennénk Iſtennek Fogadáſokat? Azis pedig bizonyos: hogy, az Házaſſágnélkűl-való tiſzta élet, ſzent, és Iſtennél kedves. sőt, *c* az házaſſágban-való életnél kedveſb dolog, a' mint Sz. Pál nyilván jelenti: Jobban cſelekeſzi, ugymond, és bódogb léſzen, a' ki házaſſágnélkűl marad. II. Az Sz. Iráſnak példái ugyan erre viſznek. Mert Sz. Agoſton azt irja: hogy, Bódog-aſzſzony az ő Szűzeſſégét fogadáſſal ajánlotta vala az Iſtennek, és ez okon kérdi az Angyaltúl, *d* mint léſzen az, a' mit mond vala, mert férfiat nem iſmér? *e Quod profectò non diceret, niſi DEO Virginem ſe anteà vovisſet.* Az több Sz. Doctorokis ugyan ezent irják. Haſonlatosképpen, azokon az kik magokat *f* meg-metczettek az menyorſzágért, nem egyebeket magyaráz Sz. Agoſton, hanem az kik Fogadáſt tőttek az ſzűzeſſégről: *g Veritas dicit, eos qui pio propoſito ab Vxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cælorum. Et contra, humana vanitas, impiâ temeritate contendit, eos qui hoc faciunt, præſentem tantummodo neceſſitatem moleſtiarum Conjugalium devitare; in regno cælorum, amplius quicquam ceteris non habere.* Végezetre, Sz. Pál Apoſtol *h* kárhozrattya azokat az Eozvegy Aſzſzonyokat, mellyek első hiteket meg-másolván, nőszni akarnak. Ittis Sz. Agoſton az Fogadáſoknak meg-ſzegéséről mondgya, hogy Sz. Pál emlekezik: *i Primam fidem irritam fecerunt, id eſt, in eo quod primò voverunt, non ſteterunt.* III. Az igaz Okoſságis erre mutat. Mert, ha ſzabad nem vólna Fogadáſt tenni az házaſſágnélkűl-való Tiſzta életről; vagy azért nem vólna ſzabad, hogy ez az állapat nem kedves Iſtennél: mert az természetnek törvénye, és az Iſtennek parancſolattya mindeneket Házaſſágra kőtelez: vagy azért, hogy lehetetlen dologtul-való fogadás efféle, mivelhogy az teſt nem lehet teſtnélkűl: vagy pediglen azért, mert Iſten ajándéka, hogy az ember házaſſágnélkűl tiſztán maradgyon: *k Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt.* l *Volo omnes eſſe, ſicut meipſum: ſed unuſquiſq; proprium donum habet.* m *Aliter non poſſum eſſe continens, niſi DEUS det.* Mivelhogy azért nem tudgya az ember, ha vagyoné vagy nincs ajándékja Iſtentűl, vakmerőſégnélkűl nem tehet illyen fogadáſt: és ha tenne ſem tartoznék azt meg-állani, ha eſzében venné, hogy illyen ajándék ő-néki nem adatott Iſtentűl. Mert *n* jób meg-házaſodni, hogy ſem égni 's gerjedezni. Ezek akadékot nem ſzerezhetnek az Fogadáſban. Mert, Előſzőr: túdó dolog, hogy nincs Iſten-ellen az Házaſſágnélkűl-való állapat. mivelhogy Sz. Pál Apoſtol nyilván irja: † hogy, jól cſelekeſzik, az ki házaſſágnélkűl marad: jobban cſelekeſzik, hogy-ſem ha menyegzőskődnéjék. Azért kivánnya, * hogy minyájan ugy maradgyanak mint ő. és tanácſot ád, † hogy az ki Házaſſág-nélkűl vagyon, az-utánnis ugy maradgyon. Es bizonyára, ha az terméſzet törvénye, vagy az Iſtennek parancſolattya kűlömbet tartana; vétkezett vólna Keresztelő Sz. János, Sz. Agoſtő, Sz. Ambrús, és több ſok Szent Jámborok, hogy Gazda-aſzſzonyanélkűl maradtanak. Másodſzor, azis Iſten káromlő hamiſſág: hogy, az ember nőſzéſnélkűl nem lehet. Mert, ſoha Sz. Pál ily ſok ſzóval nem tanácſlotta vólna az Házaſſágtalanſágot, ha ezt leheterlennek hitte vólna. Es, hogy ha

a *Hoc à D. Paullo ad DEI laudē factum, conſtat ex 1. Cor 10. v. 31. Coloſſ. 3. v. 17.*
b *Iſa. 19. v. 2*
* *Supra, fol. 482.*
c *1. Cor. 7. v. 38. & 40.*
d *Luc. 1. v. 34.*
e *Aug. tom. 6. lib. de ſancta Virginit. cap. 4.*
f *Matth. 19 v. 12.*
g *Aug. ibid. cap. 23.*
h *1. Tim. 5. v. 11.*
i *Aug. ibid. cap. 33.*
k *Matth. 19. v. 11.*
l *1. Corint. 7 v. 7.*
m *Sapient. 8 v. 21.*
n *1. Corint. 7 v. 9.*
† *1. Corint. 7 v. 1. 8. 38.*
* *v. 7.*
† *v. 25. 26. 27.*

tiſztán

tiſztán nem maradhat, a' kinek hites társa nincſen: ſzinte annyit téſzen, mikor Házaſſágnélkűl-való életre inti Sz. Pál az Leányokat, és Eozvegyeket, mintha fertelmeſſéget tanácſolna nékik. Ha pedig az gyengéb edény, tiſztán maradhat férfiunélkűl, nagy dolog hogy az férfiak Katus Aſzſzonynélkűl nem lehetnek. Ennek-fölötte, menyin vannak kik Eozvegyen élnek, vagy Leányſágokban meg-űdősődnek, mert ſenki el nem véſzi őket: ezeket, mind latroknak kellé tartani? Mind Béza s' mind Calvinus meg-vallya, hogy némely embereknek Házas társa, oly nyavalyákban hever ſok eſztendőkig, hogy hozzá ſem nyúlhatnak: de azért, ezeknek nē haggyák azt mődani, hogy lehetetlē az tartóztatás: hanem meg-kivánnyák tőllők, hogy tiſztán éllyenek: *a Elephantiaſim, volunt juſtam cauſam repudii, quia morbi contagio ad maritum & liberos permanat. Ego verò, ſicut pio viro conſulo, vt Elephantiacam uxorem non attingat: ita ejus repudiandæ licentiam non permitto. Si quis objiciat: Opus habere remedio, qui cælebs vivere nequeat., ne uratur. Dico remedium non eſſe, quod extra DEI Verbum quæritur. Addo etiam: nunquam illis, de fore Continentiæ donum, ſi Domino ſe regendos tradant.* Az egéſz Genévai Prædikátorſágot kérdé egy Prædikátor; Meggyē, mert feleſége bélpoklos; ő pedig vaſtagō gerjedez? Azt felelék: hogy tűrjön. Az teſti gyuladáſok-ellen pedig, illyen orvoſlágot adnak: *b Cum fidelis ſit Dominus, qui non patitur ſuos tentari ſupra vires, dabit donum continentiæ ei, quem ad Continentiam vocat. Confugiat igitur ad Dominum potius, quam ad novum Matrimonium: ſobrietati ſtudeat: occaſiones omnes devitet: & certum adverſus uſtiones remedium proculdubiò obtinebit.* Harmadſzor és Utólſzor: igaz, hogy Iſten ajándéka az Házaſſágnélkűl-való tiſzta élet: de ſzinte azonképpen az Házaſſágban-való tekélletes jámborſágis Iſten ajándéka. Es bizonyos dolog, hogy ſok házaſokban nincs ez az ajándék. mert talám az házas emberekben gyakrabban eſik vétek, hogy ſem az házaſſágkivűl lévőkben. Vallyon azért ebből azt hozodé-ki, hogy Nem ſzabad meg házaſodnod, mert nem vagy bizonyos, ha adotté az Iſten néked illyen ajándékot? A' vagy azt akarodé, hogy, a' ki egyſzer házaſſág-törésben eſik, fel-ſzabadúllyon társától, mivelhogy eſzében veſzi, hogy nem adatott néki az ajándék? Azt mondom azért, hogy az ember ſzabadon válaſzthattya akár-mellyiket e' kettő-közzűl, tudni illik, az jámbor Házaſság, és ſzent Szűzeſſég-közzűl. Es valamellyiket válaſztya, abban bizonyos lehet, hogy ha o el-jár tiſztiben, és fogyatkozás maga részérűl nem eſik dolgában, az Iſten ſem vonſza-meg az ő állapattyára ſzűkſéges ajándékit. Mert, mikor az Ur Iſten ſzabaddá hatta embert, hogy ön-kinnyén válaſzſzon az kettő-között, annyi mintha világos ſzókkal arra ajánlotta vólna magát, hogy az ő részérűl fogyátkozás nem léſzen, akár-mellyik állapatnak viſeléſében: csak az ember maga vétkével árkot ne áſſon magának, és az Iſtentűl rendelt eſzközökkel vaſtigitesa magát; tudni illik, imádſággal, bőjtöléſſel, Iſteni félelemmel, teſti ſanyargatáſſal, *&c.*

Negyedſzer és Utólſzor: Azt hiſzi az Római Anyaſzentegyház; hogy, minek-utánna az ember, maga ſzabad válaſztáſából, házaſſágnélkűl-való tiſzta életre kötelezi hitivel magát, nem ſzabad meg-másolni, ha ſzinte annak-utánna valami nehezség találtatnékis az dologban: Hanem, ſzinte mint a' ki az ſzent Házaſſágott fel-bontya, Hiti-ſzegővé léſzen; ugy az Iſten Házaſſágának rontója, valaki hiti s' fogadáſa-után nőlzni akar. Ez ki-tetczik: I. Abból: Mert az Iſten ſok helyen igen meg parancſollya, *c* hogy gondolatlanul igéretet Iſtennek ne tegyűnk: de minek-utánna valamit fogadunk, megis állyuk. II. A' mit hittel fogadott ember, Urának, vagy Házaſtárſának, tartozik azt béis tellyeſiteni: Sokkal inkáb tehat az Iſtennek tőtt Fogadáſok meg-tartáſára kőteleſek vagyunk. III. Nagyob, a' vagy bizony nem kiſſeb kőteleſſége vagyon annak az hitnek, mellyel Iſtenűnknek meg-eskűſzűnk, hogy ſem annak, mely Feleſégéhez kötelezi az embert. Sokſzor pedig nagyob, és nehezeb akadékok vannak az Házaſſágnak rendiben, és mindazáltal, ugyan nem ſzabad azokért fel bontani az Házaſſágot. Tehát az Iſtennek adott Fogadas ſem ſzabadúl-fel azzal, hogy valami nehezség vagyon a' meg tellyeſitéſben. Mert, a' mint nem régennis említém, néha el-rútúl, betegellé gyanóſſa, háborgóvá, verekedővé változik valamellyik az házaſok-közzűl; es ezen-kivűlis, Iſten tudná elő ſzámlálni menyi ſzámtalan dolog történik, mellyért el-gyűlnők, és meg únnyák

a *Calvin. Matth. 19. v. 9. Idem dicit de Apoplectica, Paralytica.*
b *Apud Bezam, Epiſt. 10. Theolog. ad 1. Queſt.*
c *Locis citatis, folio præcedenti.*

c 3 egymaſt:

egymást: de azért ugyan eggyűtt kel tűrniök. Az Házaſſágtalan életben, majd csák egy akadék vagyon; az testi indúlat. Ennekis sok szép orvoſſági vannak: tudni illik, az rövid ideiglen-való tűrtetésnek örök koronája, az imádſág, és testi ſanyargatás, leg-főképpen pedig az Istennek ſegétſége, mellyet meg nem vonſzon azoktul, az kik ezt ſzomjuhozzák. Azért, mikor Sz. Pál azt mondotta vólna, hogy, ő-néki testi ősztön adatott; orvoſſágátis utánna-veti, hogy, az Istennek könyörgött, testét ostorozta, és az Istennek malaſztyával vaſtagittatott. Végezetre, az régi Sz. Doctorok egyenlő értelemmel tanittyák: hogy, az ki Istennek kötötte Szűzeſſégét, ha ezt meg másollya, bár Házaſſág ſzine-alattis; nagyobbat vétkezik, hogy ſem az ki meg-rontya Házaſſágát. Mert az Fogadás-után, nem Házaſſág, hanem Szentſég-törő förtelmeſſég az nőſzés. Mert az Fogadás-után, nem Házaſſág az nőſzés, hanem Istennel-való házaſſágnak fel-bontása. Ennek-előtte *a* fel-jegyzők Sz. Agoſtonnak, Baſiliuſnak, Cypriánuſnak, ez dologrul-való mondáſit, mellyeket ujonnan ide nem irok. Máſzoris illyen képpen ſzóll Sz. Agoſton: *b Quæ voverunt Continentiam, nec licet illis, nec expedit nubere. Quod cuiquam antequam vouiſſet, licebat; cùm id ſe nunquam facturum voverit, non licebit: ſi tamen id voverit, quod vovendum fuit ſicut eſt perpetua Virginitas; vel Continentia poſt experta connubia ſolutis a vinculo conjugali, vel ex conſenſu viventibus, & carnalia debita ſibi invicem relaxantibus fidelibus caſtiſq; Conjugibus. Hæc ergo, & ſi quæ alia ſunt, quæ rectiſſimè voventur, cùm homines voverint, nullâ conditione rumpenda ſunt, &c.* Sz. Ambrúſis haſonlatos formán ír: *c Non es recordata Dominicæ Reſurrectionis, qua Divino altari te obtuliſti velandam? In tanto itaq; ſolenni conventu Eccleſiæ DEI, inter lumina illa ſplendentia, inter candidatos regni cæleſtis, quaſi Regina Regi nuptura proceſſiſti. Quantus ad Sponſi tui & Domini nuptias convenerat populus? Servare te oportuit fidem, quam ſub talibus teſtibus pollicita es. Si inter decem teſtes confectis Sponſalitis, quævis Viro Fœmina conjunctâ mortali, non ſine magno periculo perpetret Adulterium: quid putas fore, ſi inter innumerabiles teſtes Eccleſiæ, coram Angelis facta copula ſpiritualis, per adulterium ſolvitur? Neſcio, an poſſit ei digna mors cogitari. Dicet aliquis: Melius eſt nubere, quam uri. Hoc dictum, ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Ceterùm, quæ ſe ſ'pondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit; jam nupſit, jam immortali junctа eſt viro: & jam ſi voluerit nubere communi lege Conjugii, Adulterii perpetrat, ancilla mortis efficitur.* Hierónym[9] és Chryſoſtom[9], Házaſſág-rontáſnak nevezik azt az Menyegzőt, mely az Istének tőtt igéretet fel-bontya: *d Virgo quæ ſe DEI cultui dicavit ſi nupſerit, habebit damnationem.* e *Adultera Chriſti vocabitur.* f *Eſt nuptias bonas eſſe confitemur: tamen Angelorum ſocietati ſemel junctum, Uxoris laqueis implicari, Adulterii crimen incurrere eſt. Et quamvis hoc ipſum frequenter tu Nuptias voces: ego tamen, & Adulterio tantò pejus affirmo, quantò melior eſt mortalibus Angelus.* Ugyan ezent irja Cyprianus, *De habitu Virginum, cap. 4.* Es közönſégeſen az régi Doctorok, Chriſtus Jegyeſének és Mátkájának nevezik azokat, kik fogadáſok-által Szűzeſſégeket Istennek ajánlották: *g Nupſiſti Chriſto; illi tradidiſti carnem tuam, illi deſponſaſti maturitatem tuam.* h *Quæ nullâ formæ, vel ætatis occaſione preſſæ, maritis Sanctitatem anteponunt, malunt DEO nubere, DEO ſpecioſæ, DEO ſunt puellæ: cum illo vivunt, cum illo ſermocinantur, illum diebus ac noctibus tractant. Orationes ſuas velut dotes Domino aſſignant, ab eodem dignationem, velut munera maritalia conſequuntur.* Optátus Milevitanuſt halhadſza: i *Spirituale hoc genus nubendi eſt. In nuptias Domini venerant Profeſſione ſua, & ut ſæcularibus nuptiis ſe renuntiaſſe monſtrarent, ſpirituali Sponſo ſolverant crimen.* Az több Sz. Doctorok iráſibannis ugyan ezent olvaſſuk.

a *Supra, fol. 335. 336. 337.*
b *Aug. tom. 6. l. 1. de Adulter. Conjug. cap. 15. & 24.*
c *Ambroſ. ad Virgine lapſam. c. 5.*
d *Hieron. li. 1. cõt. Jovin. cap. 7.*
e *Hieron. epiſt. 48. ad Sabinian. cap. 3.*
Idem Epiſt. 22. ad Euſt.
f *Chryſoſt. tõ. 5. Epiſt. ad Theodorum lapſum.*
g *Tertul. de Veland. Virgin. cap. 16.*
h *Lib. 1. ad Uxorẽ, c. 4.*
i *Optat. l. 6. cont. Donat.*
k *Hierõ. l. 1. cõt. Jovinia.*
Vide ſupra, fol. 269.

2. *Cor. 12. v. 7.*

§. 3. Semmi vétek nincs abban, hogy az Papok meg nem házaſodhatnak.

Joviniánus azzal terheli vala *k* Hierónymuſt: hogy az Manichæus eretnekſégében réſze vagyon, mert az Házaſſágot ſzabadgyába nem haggya. De erre Hierónymus azt feleli: hogy, az Anyaſzentegyház nem kárhoztattya az Házaſſágot, mint Manichæus, noha ennél bőcsületeſbnek mondgya lenni az Szűzeſſéget: és a' kik jó kedvekből Fogadáſt tőttenek, azoknak kőteleſſégeket fel nem ſzabadittya. Azért méltán az Eretnekek laiſtromában iratnak *l* Manichæus, Montánus, Marcion, és az Apoſtolicuſok, kik az

Házaſſágot meg-tiltották, mint valami éktelenſéget. Mert Sz. Pál Apoſtol, ezt az káromláſt *a* ördögi tudománynak nevezi, és világos igékkel mondgya; hogy *b* a' ki meg-házaſodik, abban ſemmit nem vétkezik. A' mint mondám tehát, ſzabad ember vélle ha meg-házaſodik, vagy az Sz. Pál tanáccát követi, és Házaſſágnélkűl marad. De ha valaki maga ſzabad ákarattyából arra kőti Istennek magát, hogy Házaſſágnélkűl tiſztán marad; bezzeg ez immár kőteles arra, hogy Házas-társot ne kereſſen: de ezt az igát és kőteleſſéget, maga vőtte nyakában.

Az Papok dolgát azért a' mi illeti, abban Két dolgot kell eſzünkben vennünk:

Elsőt azt: hogy, miképpen egy Váraſnak arra-való hatalma vagyon, hogy azoktul, kiket Polgári társaſágban fogad, vagy Tanácſſágra válaſzt, bizonyos eskűvéſeket és kőteleſſégeket kiványhaſſon: azonképpen, az Anyaſzentegyháznak állapattya ſem fogyatkozottab egy Váraſi állapatnál; azért bizonyos dolgokat kiványhat azoktul, kiket Páſztorſágra és lelki gondviſeléſre akar válaſztani. Es noha ſenkit nem erőltet, hogy az Egyházi tiſztet, a' vagy azzal eggyűtt-járó kőteleſſéget fel-vállallya: de azért egyebet fel nem ſzentel, hanem csák azokat, kik ſzabad válaſztáſokból magokra akarják venni azokat az kőteleſſégeket, mellyek az Eccléſiától meg-kivántatnak. Senkit azért az Anyaſzentegyház, Papſágra, és Házaſſágnélkűl-való életnek fogadáſára nem erőltet: ſenkit Papſágra nem ſzentel, *c* Huſzon-őrt eſztendős-kornak-előtte. De ha ki magában érzi, hogy az Istennek malaſztyával elég ember azoknak el-viſeléſére, mellyeket az Anyaſzentegyház kiván az ő Papjaitul, és ön-kénnyén az Házaſſágnélkűl-való tiſzta életre kőti magát; bezzeg, oſztán nem ſzenvedi az Anyaſzentegyház, hogy fel-boncſa beſzédét.

Hogy pediglen az Anyaſzentegyház, egyéb dolgok-közőtt aztis kiványhatta azoktul, kik Papſágra igyekeznek, hogy Fogadáſt tégyenek az meg-nevezett Tiſzta életről; ki-tetczik ezekből: I. Mert, mikor egy Fejedelem, Tanácſſágra, vagy Jővedelmének gondviſeléſére valaſzt valakiket, bizonyos dolgokra kőtelezi, 's megis eskűtteti őket elsőbb, és annak-utánna állattya az tiſztben. Azonképpen, egy Váraſnak tagjai-közzé, sőt egy Czéhnek társaſágában ſem fogadnak ſenkit, a' ki jó akarattyából fel nem véſzi az Polgári társaſágnak kőteleſſégit. Az Lutherek ſem ſzenvedik, hogy Prædikátorſágra juthaſſon, a' ki el'b meg nem eskűſzik az Auguſtai Confeſſióra. Tehát, az Anyaſzentegyházis ſzabhat kőteleſſégeket, mellyeknélkűl ſenkire ne bízza az Lelki páſztorſágot. Es nevezet-ſzerént, az Házaſſágnélkűl-való Tiſztaſágotis meg kiványhattya, mivelhogy ezt Sz. Pál, Isten-előtt kedves dolognak, és az Házaſſágnál jobnak mondgya, sőt tanácſollyais mindeneknek. De hallyad errűl mit mond Sz. Agoſton: *d Si fortè dicatur: Si licet, & bonum eſt nubere, cur Sacerdotibus non licet Uxores habere, id eſt, ut Ordinatis jam non liceat convenire? Quis neſciat unumquodq; ſuam legem habere? Eſt enim, quod omnino generaliter omnibus non liceat, ut fornicari: eſt item, quod aliis licet, aliis non licet. Negotiari enim, antequam Eccleſiaſticus quis ſit, licet; facto jam, non licet,* &c. II. Mert attúl az ődőtűl-fogva, mikor az Atyafiak itileti-ſzeréntis az igaz Apoſtoli tudomány fénylett az Eccléſiában, az az, a' Nicæabéli Győlekőzet előtt-való ődőtűl-fogva, ſoha ſzabad nem vólt, hogy Papſága-után valaki meg-házaſodgyék; mint ez-előtt *e* az Pafnútius ſzavaiból hallók. Annakokáért, noha eleinten az ſzűkſég ugy hozta, hogy nős embereketis kellett Papſágra emelni, és ezeket erővel Feleſégektűl el nem fogták: de azért, ſoha csak egy példánk sincs arrűl, hogy valaki Papſága-után meg-házaſult vólna. Ennek-fölőtte, Euſébius Cæſarienſis iráſát *f* említők, melyben azt mondgya: hogy, ő idejében Házaſſágnélkűl éltenek az Papok. Sz. Hierónymus Két dolgot mond: Eggyiket azt; hogy, az Nap-keleti, Ægyptomi, és Róma váraſabéli Eccléſia, ſenkit Papſágra nem emel, a' ki Házaſſággal élne: *g Quid facient Orientis Eccleſiæ? quid Ægypti, & ſedis Apoſtolicæ? quæ aut Virgines Clericos accipiunt, aut Continentes: aut ſi Uxores habuerunt, Mariti eſſe deſierunt?* Máſikat azt mondgya: hogy, *h* Püſpők nem lehet, a' ki testi ſzaporodáſt akar űzni, és ha kűlőmben viſeli magát, mint gonoſz-tévő bűntetődik. Ezeket azzalis erősíti: Mert, noha az Apoſtolok-közzűl némellyek házaſok vóltak: de nem éltek Feleſégekkel Apoſtolſágok-után: *i Petrus, & ceteri Apoſtoli (ut ei ex ſuperfluo concedam) habuerint Uxores; ſed quas eo tempore acceperant, quo Evangelium neſcitebant. Qui aſſumpti in Apoſtolatum, relinquunt officium*

a *1. Tim. 4. v. 3.*
b *1. Cor. 7. v. 28.*
c *Cõcil. Trident. Seſſ. 23 Cap. 12. de Reformat.*
d *Aug. tom. 4. Quæſt. Veter. et Novi Teſt. ex utroq; mixtim. Quæſt. 127. in fine.*
e *Supra, fol. 174.*
f *Supra, fol. 174.*
g *Hierõ. cõt. Vigilat. initio.*
h *Hieron. li. 1. cõt. Jovin. Cap. 19.*
Vide Logi alogi, fol. 86.
i *Hier. ibid.*

Conjugale. Nam cùm Petrus ex perſona Apoſtolorum dicit, Reliquimus omnia: Reſpondit ei Chriſtus: Amen dico &c. Végezetre, hogy több régi Doctorokat ne emlitſek, Sz. Ambrús bizonyságunk, hogy ő-idejében nem vólt ſzabad az Papoknak Feleſéggel élni: a *Immaculatum exhibendum miniſterium, nèc ullo Conjugali coitu violandum cognoſcitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipſo conſortio Conjugali, Sacri miniſterii gratiam recepiſtis.* III. Vóltakis illendő, sőt csak nem szükséges Okai az Anyaszentegyháznak, mellyekért csak azokat akarta Papságra emelni, a' kik Házaſságnélkül maradnak. Mert, a' mint Sz. Agoſton és Hierónymus irják: Sz. Pál *b* az Házas személyekbennis javallya, hogy mikor derék imádkozásban akarják foglalni magokat, el-légyenek egymásnélkül. Tehát, az Papnak méltó minden üdőben magán lenni, mivelhogy kötelesſége-szerént, szűnetlen az Isteni dolgokban kel magát foglalni: *c Apoſtolus, ex conſenſu, ait, abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Antiſtitem Chriſti puriorem ceteris eſſe oportet. eſt enim ejus VICARIVS: vt quod ceteris licet, illi non liceat; quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere, aut Orare pro populo, aut Offerre, aut Tingere.* d *Si LAICVS orare non poteſt, niſi careat officio conjugali: Sacerdoti, cui ſemper pro populo offerenda ſunt Sacrificia, ſemper orandum eſt. Ergo ſemper carendum matrimonio.* Továbbá, az *e* Oo Törvényben, nem csak mikor Isten az Törvényt adá, egynehány nappal az-előtt, Feleségekhez nem hagyá menni az Sidókat; és az *f* Ur Aſztalára tétetett kenyereket sem akará hogy meg-kóstolnák, valakik Aſzszony-emberhez közelgettek: de ennek-fölőtte, valamikor az Papok szolgáltak az Salamon templomában, *g* Feleségekhez nem mentenek, ugymond Sz. Hierónymus: *h Et in Veteri Lege, qui pro populo Hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur, ad tempus ab Uxoribus ſeparati.* Bizony, Sz. Pál Apoſtol azt irja: hogy, el-oſzlott az ki meg-házasult; és nem gondolkodhatik csak azon, mint kedveskedgyék az Istennek. *1. Cor. 7. v. 32.* Ha azért az Egyházi embernek tellyeſséggel az Isteni szolgálatra kel magát adni; tagadhatatlan, hogy sokkal illendőb és alkalmatosb az ő állapattyához az Házaſságtalanság. Es azt hiszem, hogy az el-szakadott Tanitók sem itélnének külömbet ennél, hogy ha győzhetetlen bizonyságoknak nem alitanák azokat lenni, mellyeket nem régen ellenünk támaſztának. Azért, tekincsük-meg azokatis immár rövideden.

a *Ambroſ. 1. Officior. cap 50.*

b *1. Cor. 7. v. 5.*

c *Aug. tō. 4. quæſt. Vet. & Novi Teſt. mixtis. q. 127. fine.*

d *Hierō. lib. 1. cont. Jovinian. ca. 19.*

e *Exod. 19. v. 15.*

f *1. Reg. 21. v. 5.*

g *Colligitur ex Luc. 1. v. 23.*

h *Hieron. 1. cont. Jovin. loc. citat.*

§. 4. Az Ellenkező Bizonyságok meg-fejtetnek.

A' mí Magyarink szokták mondani: hogy, az ki miben túdós, abban gyanós. Az Sz. Irás pedig azt mondgya: *i* hogy, az ki bolond, mindent esztelennek itél. Tüs Prædikátor Uraim, minthogy, a' mint másutt *k* meg-bizonyítám, az Házaſság-mellett torkig úſztok minden förtelmeſségben, azt hiszitek, hogy egy jámbor sincs az Nőtelenek-közőtt. Azért néktekis azt mondhattyuk, az mit Hierónymus az Joviniánistáknak: *l Oſtendunt quàm ſanctè vivant, qui malè de omnibus ſuſpicantur:* Meg-tetczik csak abbólis jámborságok, hogy gyanósok mindenekhez. *m* Néro fajtalan lévén, nem hihette hogy jámbor Aſzszony leheſſen ez világon: ugy az Szomszédokis, magokrul mást itílnek. Azért, ha valamely Egyházi embernek eſetit hallyák, a'vagy Balæus, Benno, Sleidánus hazug hiſtoriájában olvaſſák, ottan mind veszni kel az Papoknak. maga, az Sz. Agoſtő módása-szerént, nē módgyák latroknak Féleségeket, bár valamely Aſzszony-embernek eſetit hallyákis: *n Quiſquis Epiſcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel Sāctimonialis ceciderit, omnes tales eſſe credunt, ſed non omnes poſſe manifeſtari. Et tamen etiam ipſi, cùm aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt Uxores ſuas, nec accuſant Matres ſuas.* Noha azért inkább meg-tetczik az mocsok egy tiszta ruhán, hogy sem az fazék-fogón; és nagyob csuda, ha egyszer eszterhára száll az lúd, hogy sem ha nap-estig ott sétál az kakas: de azért, ha szemekből ki-dőllyedett gerendájokat meg-tekintenék az Prædikátorok, bizony, csinnyabban piszkálnának az Papok szemetében.

i *Eccleſ. 10. v. 3.*

k *Supra fol. 216. 312.*

l *Hier. cont. Vigilant. initio.*

m *Sueton. in Nerone, c. 3.*

n *Aug. epiſt. 137.*

Annakokáért, nem tagadom, hogy az Papok-közőttis fogyatkozások esnek, mint szinte az Nősök-közőtt: De miképpen az Istennek törvényét nem kárhoztathattyuk azért, hogy ha törvény nem vólna, vétek sem vólna bennünk: azonképpen, az tiszta életnek Fogadáſát sem gyalázhattyuk, noha talám sokan vétekben nem esnének ha fogadáſt nem

tennének. Meg-tanit pedig Sz. Agoſton, mit kellyen felelnünk, mikor az Egyházi emberek vétkét szemünkre hánnyák: *a In Cathedra Moyſi, cui ſucceſſit Cathedra Chriſti, ſedent boni & mali. Auguſtinus, Epiſcopus eſt in Eccleſia Catholica, ſarcinam ſuam portat., rationem redditurus eſt DEO. In bonis eum novi. ſi malus eſt, ipſe novit:* Akár-minémű légyen, ugymond, maga terhét viſeli. elég, hogy, az igaz Eccléſiának Páſztora. Az gonosz életű Páſztorok képébennis illyen formán szóll: *b Pro area Dominica clamo. tu, quis in ea ſim, nolo cures; ventilabrum exſpecto:* Elég, hogy az Istennek csűrit óltalmazom. ne légyen gondod én-reám: az Urnak szóró-lapáttya meg-mutattya kiben mi légyen.

De felellyünk-meg rend-szeréntis az ellenünk támaſztot Bizonyságokra:

Először: *c* Az Házaſság bőcsülletes mindenekben, valakik meg-házasodnak. De miképpen ez-előtt *d* hallók, hogy az Házaſság tiſztesſége-ellen nem szóllott, sem Keresztelő János, midőn Heródeſt meg-rongálta; sem Sz. Pál, az Moſtoha-anyával-való lakáſt átkozván; teis, ha kinek Feleſége lévén, máſt akarna venni, meg-dorgálnád, mert ezek nem házaſságok, hanem fajtalanságok: Azonképpen, a' ki Istennek fogadáſával Nőtelenségre kötelezte magát, mivelhogy az Sz. Agoſton mondása-szerént, nincs kevesseb ereje ennek az hitnek, mint az Feleséggel-való eskűvésnék, nem Házaſságra, hanem sajtalan életre kőti magát, a' ki Fogadáſát el-felejtvén nősülni akar; azért ő-benne, nem az jámbor Házaſságot, hanem az buja kaczérságot szidalmazzuk.

Továbbá: *e* Az Házaſság tilalma, ördögi tudomány. De mí nem tiltyuk az Házaſságot, hanem azt mondgyuk; hogy, annak nem szabad házasodni, a' ki szabad akarattyából magát Nőtelenségre kötelezte. Miképpen azért, midőn az Prædikátorok meg-tiltyák, hogy máſt ne végyen az kinek immár Feleſége vagyon; nem az Házaſságot tiltyák, hanem embert az maga kötelesſégére emlekeztetik, mellyel Feleſégének megeskűdt: azonképpen cſelekeszünk miis, az Egyházi émbert fogadáſának be-tellyesítésére inditván. Ha meg-eskűdtél, hogy Pénteken Húſt nem ézel, Calvinus † sem szenvedi, hogy ezt fel-bontſad; de ezzel nem az hús ételt kárhoztattya, hanem az Fogadáſt bócsülli.

Az Ur Isten kétszer mondá, hogy az Emberek szaporodgyanak: egyszer, Adámnak, az teremtéskor; máſzor Noënak, a' viz-özön-után: De az bizonyos, hogy akkor törvényt nem adott az házasulásról. mert, az kiknek akkor szólla, azok immár házasok vóltak; mint Noërul, és az ő fiairúl bizonyságunk vagyon, *Gen. 7. v. 7. Cap. 8. v. 18.* Adámis *f* mindgyárt feleségűl fogadá Evát, mihent meg-látá. Nem parancsollya tehát az Ur Isten, hogy ujonnan házasodgyanak, hanem az Házasokat meg-áldgya hogy szaporodgyanak. Azért, nem parancsolatot, hanem áldomáſt jegyzenek ezek az szók: *Creſcite, multiplicamini.* Mert, Egy az: hogy ezen szókat mondá az Isten, az *g* Oktalan állatoknakis; mellyek, minthogy okoſsággal nem élnek, törvény-alá sem vettetnek. Más az: hogy az magtalan házasoknak veszniek kellene, ha ez Parancsolat vólna. Sz. Pális ellenkeznék az Isten törvényével, midőn ínti az embereket, hogy Házaſságnélkül éllyenek.

Sz. Pál mondása: hogy, Mindennek feleſége légyen, az bujaſágnak el-távoztatáſáért: De melléje veti; hogy, ezt nem parancsolat-szerent mondgya, *1. Cor. 7. v. 6.* Sőt tanácsollya, hogy, a' kinek nincs Feleſége, el-légyen nálla-nélkül, *v.* 27. Azért, meg-engedi Sz. Pál, hogy inkább meg-házasodgyál, hogy sem fertelmeskedgyél: de (a' mint Sz. Agoſton és Hierónymus mondgya) ugy, ha meg-házasodhatol: *h Illis, qui ſe non continent, utiq, expedit nubere. Qui autem voverint Continentiam, nec licet, nec expedit.* i *Si nupſerit virgo, non peccat. non illa Virgo, quæ ſemet DEI cultui dedicavit; harum enim ſi quæ nupſerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit.*

Syricius azt nem mondotta, hogy Istennek kedvében nem lehet az Nős embér: hanem, az Egyházi személyektűl szóll, kik egyszer hitekkel Fogadáſt tőrtek az Nőtelenségre. Ezekrűl igazán mondgya; hogy, ha bagzani indúlnak, Isten átkában és fertelmeſségben élnek, akármint palaſtollyak fajtalanságokat az Házaſságnak ál-orczájával. Azis tekélletlen hamiſság, hogy az Római Eccléſia szabadságot ád az Papoknak minden fajtalanságra, csak meg ne házasodgyanak. Mert, sőt inkább annyira utállya az fajtalan-életű Papot az Anyaszentegyház, hogy törvényébennis meg-tiltotta *k* Miſe mondáſának

a *Auguſt. in Pſal. 36. Concion. 3. in fin*

b *Aug. tom. 10. Serm. 22. de Verbis Apoſt. ſub fine. Similia tom. 7. lib 3. contr. Liter. Petil. cap. 6. & 10.*

c *Hebr. 13. v. 4.*

d *Ex Eraſm. ſupra, f. 269.*

e *1. Tim. 4. v. 3.*

† *Vide ſup. fol. 482.*

f *Geneſ. 2. v. 23.*

g *Geneſ. 1. v. 22.*

h *Aug. tom. 6. lib. 1. de Adult. cōjug cap. 15.*

i *Hieron. li. 1. contr. Jov.*

k *Cap. Nullus Cap. Præter. de Cohabit. Clericor. & mulier.*

halgatáſátis az nyilván fajtalan Papnak. *a* és utólſó ſzükſégünk-kivül, Sacramentomot ſem akarja hogy vegyünk tőllé. Az Magyar-orſzági törvénybennis erős fenyitéke vagyon az fajtalan Papoknak: *Decreto Colomanni, Lib.1.cap.67. Lib.2.cap.4.9 10.* Hogy pedig némely túdós emberek el-ſzenvedhetőbnek mondgyák az Papoknak titkon-való bujaſágát, hogy ſem az Házaſſágnak ſzine-alatt latorkodáſát; ezzel ſzabadoſſá nem téſzik az fajtalanſágot. Mert, más dolog eggyik bűnt az máſikkal egybe-vetni, hogy meg-teſſék mellyik légyen nagyob vagy kiſſeb az máſiknál: más iſmét, valamely bűnt dicsirni, és arra ſzabadſágot adni. Sz. Agoſton azt mondgya: hogy *b* job Innep-napon fonni, hogy ſem fajtalanúl tánczolni. Máſutt azt irja: hogy, inkáb kell az Házaſſág-törést válaſztani hogy ſem az gyilkoſſágot: *c Si tantùm dominatur iniquitas, vt non innocentia, ſed peccatum eligatur: ſatiùs eſt, incertum de futuro adulterium, quàm certum de præſenti homicidium.* Sz. Ambrúſis azt irja: hogy, tűrhetőb, ha az Házas ember titkon fajtalankodik, hogy ſem ha nyilván máſſal meg-eskűſzik: *d Aliam Vxorem quærere, cum habeas tuam, crimen adulterii eſt, hoc gravius, quòd putas peccato tuo autoritatem lege quærendam. Tolerabilior enim eſt, ſi lateat culpa, quam ſi culpæ uſurpetur autoritas.* Ezen formán tehát, igazán mondhattyuk: hogy, akár nyilván 's akár titkon vétkezzék az Pap, kárhozatot érdemel, és *Sacrilegusſá* léſzen: Dé mégis, a' két gonoſz-közőtt, gonoſzab, ha ugyan meg-eskűſzik az ő lator társával, és az Házaſſágnak ſzine-alatt vétkezik. mert az elébbi köteleſſége-miatt, igaz Házaſſágra nem adhattya magát, és igy, az fajtalan életre kőti magát.

Sz. Pál mondgya: hogy, az Püſpőkségre ollyat válaſzſzanak, kinek egy Feleſége vólt, és Iſten-félő fiai. Ezt az Sz. Doctorok ugy értik, hogy *Irregularis*, az Egyházi tiſztre alkolmatlan, *e* a' ki egymás-után Kétſzer házaſodott. Hogy pedig igy kellyen magyarázni az Sz. Pál mondáſát: Előſzőr, azzal bizonyittya Sz. Hierónymus: mert, ha Feleſégnélkűl Püſpőkké ſenki ſem lehet, nem csák Sz. Agoſton, Sz. Ambrús, Baſilius, Chryſoſtomus, &c. de ő-maga Sz. Pál, és Sz. János ſem lehetett Püſpőkké: *f Eliguntur Mariti in Sacerdotium, quia non ſunt tanti Virgines, quanti neceſſarii ſunt Sacerdotes. Quodſi, juxta Apoſtoli ſententiam, non erunt Epiſcopi niſi Mariti: ipſe Apoſtolus Epiſcopus eſſe non debuit; qui dixit: Volo omnes ſic eſſe, ſicut ego ſum: Et Joannes indignus hoc gradu exiſtimabitur.* Másodſzor: Az Sz. Pál mondáſa, az Magtalanokat el nem tiltya az Püſpőkſégtől: hanem, mikor azt mondgya, hogy az Püſpőknek jó erkőlcsű fiainak kel lenni; annyit téſzen, mintha azt mondaná; hogy, ha fiai vannak, Iſteneſek légyenek. Szinte ezen formán ſzólt az Feleſégrűlis. Tehát csák azt akarja Sz. Pál, hogy, ha Feleſége vóltis az Püſpöknek, de egynél több ne lőtt légyen. Eorőmeſt érteném pedig, ha az Lutheriſta Superattendenſek, mindgyárt meg-foſztatnaké tiſztektől, mihent özvegyen maradnak?

Végezette: Az Apoſtolok, és Sz. Püſpőkök, noha Házaſok vólták: de, a' mint Sz. Hieronymustúl *g* csák nem régen hallók, hivatallyok-után Feleſégekhez közel nem jártanak. Az Házaſſágtalanſág pedig, az Iſten parancſolattyával nem ellenkezik. nemis oly dolog, mellyet az ember meg nem tarthatna Iſtennek ſegétſégével; mint azoknak példájából meg-tetczik, kik vagy férhez nem mehetnek, vagy társoknak nyavalyája 's távulléte-miatt, magokat meg kell tartoztatni: *h Hos igitur alloquor, vt quod facere deberent, ſi haberent Conjuges diuturno languore marceſcentes, vel loco ſibi inacceſſibili abſentes, vel animoſitate illicita continentes; hoc faciant, &c.*

§. 5. *Az Luther Hit meg-kiſſebbiti az Sz. Házaſſágot.*

Nem ujſág az Lutheriſtáknál, hogy az magok ſzennyével minket akarnak mocſkolni. Mert, hogy ő-reájok inkáb ne gyanakodgyanak az emberek, minket terhelnek az hátokhoz ragadott rutſágokkal. Sok vólna, ha mind elő-ſzámlálnám a' miben ők felforgattyák az Házaſſágnak bőcsűlletit. Azért, irásomat meg-rőviditvén, moſt csak ujjal mutatom. az mit bőveb irással máſutt reájok raktam. Előſzör: Az Házaſſágot, nem csak Sacramentomnak nē hiſzik az Atyafiak, de az Luther *i* tanitáſa-ſzerént, vétkeſnek-is tartyák az Házas embereknek eggyűtt-létét. Ugyanis, ha bűn az embernek minden cſelekedeti (mint az Uj tanitók *k* vitattyák:) nem látom mint leheſſen bűnnélkűl az házaſſág dolga. Másodſzor: Semmit nem akarnak hinni 's cſelekedni, a' mirűl irott

törvény

a *Cap. Veſtra. & Cap. Vltimo. ibid Vſu ſublatas has Leges cenſet. Soar. diſp. 18. ſect. 1. de Sacrament. in genere, & alii.*

b *Aug. tom. 9. de Decem chordis, c. 3.*

c *Aug. 1. de Civit. c. 25.*

d *Amb. li. 1. de Abrahā. cap. 7.*

e *Ambroſ. t. Offic. cap. 50 Aug. tom. 3. de Eccleſ. dogmatib. cap. 72.*

f *Hier. cont. Jovin. lib. 1. Vide Ambroſium, Supra, fol. 173.*

g *Suprà, fol.* XXXIX.

h *Aug. tom. 6. lib. 2. de Adult. conjug. c. 19. 20.*

I.

i *Verba habes, ſupra, fol. 282.*

k *Suprà, fol. 202.*

2.

törvény nem adatott. Ebből következik, 1. Hogy, *a* Embert nem ſzabad csak egy Feleſéghez kötelezni, hanem Török módra, kiki-mind annyi Aſzſzonyt tarthat a' menyit akar. 2. Hogy az Atyafiúſágra ſemmit nem kel nézni, hanem elegyeſleg egybe adathattyák az atyafiakat. mert az Uj Teſtamentomban ezekről tilalom nincſen. Munkás léſzen pedig, ha meg akarják bizonyitani, hogy egyéb dolgokban az Oo Teſtamentomnak rend-tartáſi fel-bomlottak, de az Házaſſágra-nézó végezéſi fenn maradtak. Harmadſzor: Luther akármi aprólékért meg-óldgya *b* az Házaſſágnak kötelét; mint máſutt meg-bizonyitottuk maga ſzavaiból. Negyedſzer: Nem csak közönſégeſen az Iſten törvényének meg-tartáſárul azt tanittya Luther, *c* hogy, ezekben mi ſemmit bé nem tellyeſithetünk: de nevezet-ſzerént, az Férfiúnak és Aſzſzony-embernek egymáſnélkűl-való létét, ſzinte oly lehetetlennek itéli, *d* mint hogy ember étel-italnélkűl éllyen. Ebből azt hozza-ki: hogy, a' ki derczés Feleſégre talál, Szolgálójához nyullyon. Eotődſzór és Utólſzor: Erkőlcsőkkel, és magok viſeléſével minémű útat nyitottak az tiſzta életre az nős Prædikátorok, ſokképpen meg-mutathatnók, *e* ha üdőnk vólna hozzá. De tovább nem nyujtom beſzédemet: hanem, az Iſtenre, és az egéſz világra hagyom igaz igyünknek meg-itiléſét.

Mikor hoſzſzú beſzédét bé-fejezte vólna az Pápiſta ember, mondék néki: Nó látom én, hogy te minden ſzónak máſſát léled. győzd el csak várni, meg-fejti bizony meſédet Alvinczi Uram. Erre csak nevetéſſel lőn válaſzom. Mind ezeket értvén, 's általlátván te Kegyelmed, az nagy Iſtenértis kérem tiſztelendő *Dignitáſodat*, gondolkodyék derekaſon az dologrul; és, ha lehet, tarcſa-meg, bár csak az emberek-előtt, tiſzteſſégét az *Miniſtertumnak*. mert, ha ki kezd tetczeni farka Rókánknak, és eſzében vészi az kőſſég, hogy a' mi dolgunk csak káromkodás: meg-itilheted minémű tiſzteſſégünk léſzen ez világ-előtt. Az Adonái nagy Ur Iſten tellyeſitcſe-bé az hozzád halgató nyájnak könyörgéſét, melyben Sz. Lelket, 's vélle őſzve az igaz Hitet kéri. Amen.

Post Scripta:

Akarnám érteni Méltoſágodrul, mint kellyen érteni, a' mit az Halottak-fölött torkunk ſzakadtába nagy bőgéſſel kintornálunk: [Tudgyuk, Uram Iſten, hogy mind meg kel halnunk: de hiſzszűk, hogy őrők életre iſmét mind fel-támadunk.] Ebből minap egy Pápiſta ember azt bizonyittya vala: hogy, mi nem igazán hiſzünk; mert minnyájan, a' kik meg-halnak, őrők életre nem támadnak, hanem csak azok, † a' kik jót cſelekedtek.

NEGYEDIK LEVEL.

EGYNEHANY SZEP KERDESEKRűL.

Az meg-nyomorodott Magyar nemzetnek égő 's fel-gerjeſztő ſáklyájának

Alvinczi Peternek.

Az kő-ſziklából vizet-adó, és az tengert folyáſában meg-zabolázó Elohim, ſok eſztendőket engedgyen érni 's élni, 's általl-élhetni *Dignitáſodnak*. Mikor az tengeri haboktul hányattatott gállyában, félelembe meg-epedett hajóſok, nyughatatlanſágok és kétſégben eſéſek-után, távul meg-láttyák az partot; el-feletkezvén elébbi veſzedelmekről, víg lövéſekkel, trombita harſogáſſal, és örvendetes kiáltáſſal ſzokták jelenteni őrőmőket: Nem kűlőmben énis mikor ſok lelki háborúimban, és nyughatatlan gondolkodáſimban csak el nem merűltem vólna; nagy véletlenűl, *Humánitáſod* levelét nyujták: mellyen ugy meg-örűlék, mintha immár az nyugodalomnak partyát láttam vólna. De fel-ſzakaſztván az Levelet, ugy járék, mint a' kinek parton romlik hajója. mert egyéb abba nem vala, hanem hogy békét haggyak az Pápiſtákkal-való beſzélgetéſnek, mellyekkel csak fel-zavarom lelkemnek csendéſſégét.

a *Suprà, fol. 282. 472.*

3.

b *Suprà, fol. 282. Logi alogi, f. 104.*

4.

c *Suprà, fol. 205.*

d *Suprà, fol. 275. Logi alogi, f. 105.*

5.

e *Vide ſupra, fol. 218. 311.*

Máſtúl nē kérjük, a' mi nállunk vagyon.

Bőſthe, ſupra, fol. 212.

† *Joan. 5. v. 29.*

Ez ugyan közőrſeges feleletek.

Igazán mondom, meg-szomorodám ezt látván, és mondám magamban: Vissáé, mi nem Törökök vagyunk, kiknek Mahomet meg-parancsolta, hogy senkivel az Hit dolgárul ne vetekedgyenek? hiszem, ha igazat tanítunk, annál inkább fényeskedik, mentül jobb próba-kőre vitetik tanításunk? Immár eszemben vöttem, hogy az Pápisták sokkal külömbet tanítnak annál, a' mit hitem-eleibe vetettek ekkoráig az én Vezetőim. Bizony, a' kit egyszer hazugságban érek, szem-bé-kötve nem hihetek néki, ha szem-látomást nem akarok veszni. Mit tészen az, hogy lelki esméretem nyugodalmát fel ne zavarjam? Nyilván fekszik ez-alatt valami. Egyéb hasonló gondolkodásokis ütközének elmémben. Mindazáltal, hogy vakmerőségre ne láttatnám vetni fejemet, el-tekéllém, és ugyan meg-keményítém szüvemet, hogy többé Pápista emberrel nem beszéllek.

De lásd, mely nagy fortély esék rajtam. Minap egynehány rendbéli emberek ejték fülemben, hogy, csuda Kérdéseket vetett-eleikben egy Pápista ember, mellyek nagy sérvést tőttek lelkekben. Igírékis arra magokat, hogy házamhoz hozzák az kérdezkedő embert, kitül mindeneket jobban meg-érthetek. Mondék: En efféle ördöggel határosokkal szóllani sem akarok. Mindazon által, hogy az szakálhoz illendő *Reputatiót* meg-tartanám, arra kötém nagy fenn magamat, hogy irva küldgyék 's meg-felelek mindenekre. Más nap azért irva hozák réám az Kérdéseket; mellyeken mint háborodtam, ki nem mondhatom. Ezeketis azért *Dignitásodhoz* igazitom, hogy igaz fejtegetéssel ki-fesellyek az nagy Labyrinthusból.

I. Es II. Kerdes. Mikor elsőben az Keresztyéni eggyességnek kötelét el-szakasztják, és az Sz. Péter hajójából ki ugordván, egyebeketis utánnok vonának az Uj tanitók, teli torokkal kiáltyák vala: hogy, az Hitért nem illik erőszakot cselekedni. mert az Hit Isten ajándéka, és szabadon kel hagyni ki mit higgyen. Ebből Két Kérdés támad: Első; Mi az oka, hogy mikor lábat kaptatok, és vér-szemet vőttetek, külömb nótát fújtok; és a'hol regnálhattok, az Római Hitnek minden rend-tartását ki-gyomlállyátok? Papjait kergetitek? jó szokását el-óltyátok? a *Gloriamini, quod ad vestram partem neminem cogatis. Illo modo & Milvus, cum pullos rapere, territus, non potuerit, Columbam se nominat. Vbi enim potuistis, & non feci stis? Vnde ostenditis, quod plura faceretis si possetis.* Jusson eszetekben az Bocskai támadása. Tekintsétek-meg azokat az kivánságokat, mellyeket Foktűi Calvinista Prædikátor ada az Erdélyi Fejedelemnek. Forditsátok szemeteket Angliára, Saxóniára, Sueciára: eszetekben vehetitek, mely távul esett a' ti elébbi mondástok, az mostani cselekedettől. Második Kérdés az: Ha szabad az lopást, gyilkosságot, és egyéb hasonló vétkeket meg-bűntetni, miért vólna tiltva, hogy az Keresztyéni eggyességnek fél-háboritóit, és az igaz Hitnek káromlóit meg ne bűntesse az Keresztyén *Magistratus?* b *Nunquid, quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores pessimi non Legis integritate puniuntur?* c *Frustra dicis, Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis, & in stupris, & in quibusq; aliis facinoribus libero te arbitrio dimittendum esse proclamas?*

III. IV. V. VI. Kerdes. Mikor Országunkban bé-kullogának az Uj Tanítók, azzal kelleték magokat: hogy, ők egy Baraszlai köntőssel, és mindennapi kóstál meg-elégesznek: Az Papok telhetetlenek: sokat birnak: job vólna Vitézek tartására, és Ország óltalmára fordítani az ő jószágokat: sőt, az Ország dolgainak gondviselésétűlis el kellene őket fogni; mert nem fér-egybe az Egyházi vitézkedés, az Világi gondokkal. Eudő-jártába, egy kis módocska adaték az elő-menetelben; 's ki-mutatá majmunk menyaszszonyságát. Alvinczi Péter, Bocskainak, éltében Vezére; hólta-után Testamentomossa lőn: ezer forintokon kezde Uraságokat vásárlani, és, az fűst-alatt kóborlott marhának fényességével, meg-raká begyit. Nagy András fel-támada, Foktűi Máthé Prædikátor, Tanácsurrá lőn: és midőn az Erdélyi Fejedelemmel egybe-békélteté az Hajduságot, ugyan Articulusba iratá, [Hogy, ő-néki, *De facto*, mindgyárt Ezer aranyat adgyon az Fejedelem: Egy kocsit négy lóval, szőnyegestől: Száz ház jobbágyot, Udvarházzal, 's forgó malommal-eggyütt: Es ő Nagysága, éllyen tanácsávalis.] A' Kérdés azért az: I. Honnan vagyon ez a' nagy *Metamorphósis*, hogy, az míg fel vólt orrotok-előtt kötve az háj, finnyáson orroltátok az Papok alkolmatosságát: mikor pedig

I. II.

a *Aug. tom. 7. lib. 2. cont. Liter. Petil. cap. 83.*

b *August. loco citato.*

c *Ibid. lib. 3. cõ. Cresc. c. 51*

III. IV. V. VI.

Nem illet ag-ebet hintő szekér.

hozzá-férhetétek, ily mohon kapátok az Urasághoz? II. Kivánom tudni: Ha Isten-ellen vagyoné, hogy az igaz Lelki Pásztor jószágot birjon, és érteke-szerént az közönséges meg-maradásra gondot viselljen? III. Aztis örömest értem, Ha ily igen sajnállyák, hogy az Egyházi emberek valami kevéssel birnak; mit mondanának, midőn azt látnák, a' mit eleinten cselekedtek az Hivek, *a* minden örökségeknek árrát az Apostolok lábaihoz vitték, hogy ők sáfárkodnának belőlle? A'vagy, mit gondolnának, ha mostis az Egyházi jószágnak ragadozóival ugy bánnának, mint Sz. Péter Ananiással, kit nem az másén kapdosásért, hanem hogy az maga jószágát éppen elő nem adta, szörnyű halállal ölé? IV. Okát kivánom: Miért légyen szabad Alvinczinek, vagy Foktűinek az támadások idejébe Tanácsá lenni, az Püspökökhöz pedig nem illik, hogy Istentől adatott Koronás Királlyoknak jó Tanács-adásokkal szolgállyanak?

a *Actor. 4. v. 34.*

VII. Kerdes. Igen áll orrokon az Uj tanitóknak, hogy némely Egyházi személyek gonosz példát adnak. és gyülöltetikis *Religiónkat*, ezeknek botránkoztató erkölcsével. Kivánom azért tudni: Mi az oka, hogy kebelekben nem tekintnek? Bizony, ha a' magok géréndáját láthatnák, meg-tapasztalnák, hogy ők minden gonoszsággal, határnélkül fellyül-haladgyák az Papokat. Ebben a' ki kétes, olvassa-meg bár csak azokat, mellyeket az magok sajat irásokból, az Magyar-országi Prædikátorok fellet-ségi-felől ennek-előtte *b* fel-jegyzettünk.

VII.

b *Supra fol. 218. 220.*

VIII. Kerdes. Feddi az Ur Isten azokat, kik az lopókat és fajtalanokat pirongattyák, magokis azon vétkékben úszván. Mindazáltal, noha az Luther Tanítók torkig merültek az gonoszságban, tűrhető vólna, ha az vóltaképpen történt eseteket feddenék. De azt akarnám tudni; Mi légyen oka, hogy az Keresztyéni tekélletességellen, éktelen és tapasztalható hazugságokkal 's hír hordozásokkal rutittyák 's gyalázzák az Papokat? Noha pedig közönségesen minden Egyházi személyekre, sok trágár latorságokat költenek naponként az Prædikátorok: de, a' mint másutt *c* bővebben meg-mutatám, leg-főképpen az Jesuitákat ostromlyák ezzel az Petárdával. Mert, miképpen az *d* Filistæusok, hogy az Israël népét rabságba tarthatnák, fegyver-csináló helyeket nem szenvedének Sidóságban; *e* Julianus Apostatais, az Keresztyének Iskoláit el-pusztitá, hogy ne nevekednének az Igazságnak bajnaki: Azonképpen az álnak Prædikátorok, az Jesuitákat akarják leg-inkább utáltatni, hogy az ő Iskolájok mű helyét, az Keresztyéni vitezkedésnek fegyver-házát, künnyebben le-nyomhassák. Egyéb rút találmányoknak békét hagyok. Nem régen, Német-országban egy nevetlen nem jámbor, illyen Fábulát röpíte az emberek köziben. Bavariának Monáchium-nevű városában, ugymond, az Jesuiták egy Leányt az Templomban rekesztének: nyavalyást nagyon el-törék faggaták; végre hogy ki ne terjedne az dolog, kegyetlen halállal ki-végezék. Történetből rekedett vólt akkor egy Legény az Templomban, ki azután tőtte czégéressé az iszonyu latorságot, mellyért az Jesuiták szörnyű halállal fizetének. Ezt, hogy hamaréb meszsze terjesztenék, három helyennis ki-nyomtaták. De miképpen az Susánna Aszszony rágalmazói, nem egy nyomba járván, hamissságokat ki-jelenték: azonképpen ezekis az nyomtatások, erősen hazudtattyák 's arczúl csapdossák egymást. Eggyik nyomtatás, az Leányt, Christinának; másik, Erzsébetnek nevezi: Eggyik, az Leányt egynek; másik, kettőnek mondgya. Az latrot, eggyik egynek, második kettőnek, harmadik őtnek irja. Ketten azt irják, hogy az Leányt meg-fojtották: eggyik, hogy diszno halállal ölték. Eggyik azt beszélli, hogy meg-hasitották az leányt, gyermeket vöttek belőlle, meg-kereszteltek, éltis az gyermek tizen-négy napig: második azt hirdeti, hogy az gyermeketis mindgyárt meg-ölték, az szüvét meg-ették, egyéb tagjait disznók-elejbe hánták. Az vétkes Jesuitáról, eggyik azt irja, hogy el-szaladott; másik, hogy meg-fogták, és tüzes fogóval fogdosták. Több efféle vizsza-szegezett beszédek vannak ebben az *Pasquillusban*; mellyek ki-mutattyák farkát Rókánknak. Hogy pedig ennélis inkább meg-szégyenülnének az Hazugok, az Felséges Bavariai Herczeg, és az Monáchium Városának bőcsülletes Tanácsa, nyomtatva, pecsétek-alatt, illyen Bizonyságot tőnek az Jesuiták ártatlanságáról:

c *Supra fol. 233.*

d *1. Reg. 13. v. 19.*

e *Niceph. l. 10. c. 24. 25. Aug. 18. Civit. cap. 52.*

Dan. 13. v. 54.

Testimonium Serenissimi Ducis Bavariæ.

NOS MAXIMILIANVS, DEI gratiâ Comes Palatinus Rheni, Dux utriusq; Bavariæ, &c. Vniversis ac singulis, cujuscunq; status, dignitatis, ac conditionis fuerint,

ad quorum manus hæ noſtræ Literæ patentes pervenerint, amicitiam, promptæq; voluntatis gratiam, ac ſalutem. Notum facimus univerſis, quod proximè præterlapſis diebus, quædam famoſa, obſcœnitatiſq; pleniſſima Cantilena, adverſus Reverendos Patres Societatis JESV, hìc Monachii exiſtentes, typis vulgata ſit, & quidem diverſis Editionibus; quarum una, Norimbergenſis, altera Auguſtana, tertia Lavinganæ Civitatis nomen refert, perinde ac ſi iis locis excuſæ eſſent. quamvis Auguſtanus Typographus, cui aſſingitur famoſi hujus libelli publicatio, graviſſimè de facta ſibi injuriâ queratur, innocentiaq; ſuæ defenſionem, à ſuo Magiſtratu ardenter expetat. Hoc verò famoſum, contumeliaq; pleniſſimum figmentum, contra veritatem, contra communem honeſtatem, ſancitaſq;, ad tuendam concordiam Religionis, gravi pœnarum interminatione, leges Imperii, de Patribus Societatis JESV excogitatum, ac decantatum, ſecundis multorum auribus fuit acceptum. Iſtud verò infame, falſum, ac enorme figmentum, ab adverſariis Catholicæ fidei, hoſtibuſq; Societatis, inſtinctu patris mendaciorum, inimici veritatis, Diaboli, pari fide excogitatum fuit, ac illud quod non ita pridem ſparſum fuit, Nos in Collegio Patrum, ingentem auri, argentiq; copiam, ab ipſis clanculum corroſam reperiſſe : Quæ omnia, cum in invidiam Sanctæ Religionis Catholicæ, ad traducendam ac diffamandam Venerabilem Societatem, ad circumveniendum, ſcandalizandumq; imperitum vulgus, excogitata ſint ; intermittere nec debuimus, nec voluimus, quin hiſce Literis, publicè coram DEO, & toto mundo teſtaremur, libello illo famoſo, & contumelioſa Cantilena, contra DEVM, contra jus, æquitatem, ac veritatem, injuriam fieri prædictis Patribus ; illoſq; flagitioſi illius homicidii, prorſus immunes eſſe ; & omnia, quæ infami illo Paſquillo in illos dicta ſunt, falſiſſima eſſe, ex ſolo odio, invidia, malevolentiaq; adverſariorum orta, eò quod videre ac ferre non poſſint laudabilem, DEOq; placentem induſtriam, Zelum, & fructum, quem in Eccleſiæ DEI ædificationem Patres Societatis conferunt, hæreſum refutatione, hominum converſione, irreprehenſibili honeſtaq; converſatione, Vita, ſtudiis, ac eruditione. Vt igitur hujuſcemodi oramendaciloqua, diffamatoreſq; ac calumniatores publici, confundantur, ac erubeſcant ; diſcantq; probi omnes, cavendum ſibi, nec nimium ipſis credendum : In horum omnium fidem, Literas manu noſtra ſubſcriptas, Ducaliq; ſigillo communitas, dandas duximus ac concedendas. Datum in Civitate noſtra Monacenſi, 11. Junii, 1607.

MONACENSIS CIVITATIS TESTIMONIUM.

NOs Conſul, & Senatores Ducalis & Metropolitanæ Vrbis Monachii in Bavaria, Omnibus ac ſingulis Literas noſtras inſpecturis, officia noſtra, amicitiamq; ac ſalutem deferimus. Notum facimus etiam univerſis, quod cum ſexta Junii proximi præteriti, nos in Curiam convenìſſemus ; oblatæ ſunt nobis, ac lectæ, Tres contumelioſæ, mendaceſq; Cantilenæ, hoc eodem anno diverſis locis editæ : Prima, à Joanne Lantzenperger, Norinbergæ : Altera, à Valentino Schönigh, Auguſtæ : Tertia verò, Lavingæ. Quæ quidem, ut apertum prodant mendacium, nec tempore, nec loco, nec nomine inter ſe conveniunt. Summariè verò continent, quaſi Patres aliqui, Venerabilis Societatis JESV, hujus Collegii, aliquas honeſtas Virgines ſtupraſſent ; & inter alias, Philippi Stahel hoſpitis publici (cujus tamen nominis nemo omnino in tota Civitate noſtra reperitur) filiam, quam alter libellus, Elizabetham ; alter, Chriſtinam nominat, gravidatam, menſe Januario, noctu intempeſta, in ipſo templo mactaſſent, ac ſepulturæ tradidiſſent. Cujus facinoris, nos per veredarium, qui in templo forte obdormiverat, laſſus ex itinere, remq; totam ſpeculatus fuerat, certiores facti dicimur, erutiq; Cadaveris indicio, intellexiſſe homicidium, captiſq; quinq; Patribus, eos forcipibus ignitis diſcerptos, exciſis primum è tergore loris, in rotam egiſſe : Reliqua verò copioſius famoſæ cantiones proſequuntur.

Quia verò Cantilenæ illæ, manifeſtum ac planè Diabolicum mendacium continent, conſtitutionibus etiam Sacri Romani Imp : famoſos libellos ſeveriſſimè prohibentibus, contrarium : mirari ſatis non potuimus, qua fronte publicum hoc ac Notorium mendacium ſpargi potuerit ; cùm omnibus, qui apud nos commorantur, cujuſcunq; Religionis hominibus, notiſſimum ſit, Reverendos Patres Venerabilis Societatis JESV, multis jam annis, apud nos, honeſtam, probam, Caſtam, Inculpatam, ac planè Sacerdotalem, Religioſamq; vitam vixiſſe ; indefeſſoq; ſtudio ſummus æquè ac infimis, aſſiduè ſuam operam locaſſe, in Divini Verbi prædicatione, Confeſſionibus excipiendis, Juventute erudienda, ægrotantium cura. Quibus omnibus id aſſecuti ſunt, ut non tantum Clementiſſimo Principi noſtro, aliiſq; viris primariis, ſed Nobis etiam, gratiſſimi ſemper, chariſſimiq; fuerint, & futuri ſint deinceps : noſq; multum DEO debere fateamur, quòd Civitas noſtra ipſis non deſtituatur. Et quanquam neminem cordatum ac ſapientem fore credamus, qui

qui mendacibus illis Cantilenis aſſenſum ſit præbiturus : nihilominus ſimplicis plebeculæ nimiæ credulitati, quævis falſa pro veris acceptanti, conſultum cupientes, pro defenſione veritatis, ſcandalòq; ſimpliciorum idiotarum devitando, publico ac autentico ſcripto noſtro, omnibus teſtatum facimus, Cantilenas prædictas, nihil aliud continere, quam apertam diffamationem, manifeſtumq; mendacium ; ita quod in iis, nulla penitus particula vera reperiatur, nec quidquam ſimile hic apud nos unquam contigiſſe, imò nec rumorem, indicium, aut ſuſpicionem hac de re fuiſſe.

Atq; ideò, Patribus Venerabilis Societatis, hoc crimine falſi, quin & Nobis, quaſi Religioſas perſonas tam atroci ſupplicio peremiſſemus, ſumma irrogatur injuria, contra DEVM, contra veritatem, jus & æquum. Noſq; prædictos Patres ſimul & nos ipſos, horum & ſimilium impudicorum facinorum, Innocentes ac innoxios pronuntiamus. Magiſtratus verò omnes obnixè rogamus, ut non ſolum in ſuis Diœceſibus, hujuſmodi fictas, ac falſas Cantilenas abrogare, ac prohibere velint, verùm etiam, ſi criminator deprehendatur, juxta ſtatuta Imperii in illum animadvertant. Parati viciſſim in ſimilibus cauſis, pro viribus ſatisfacere omnibus, ac gratificari. In horum omnium fidem, has Literas publico Typo excudi, & Civitatis noſtræ Sigillo plura exemplaria muniri voluimus. Datum Monachii, 12. Junii, Anno 1607.

Ezek igy lévén, akarnám érteni, Miért gyalázzák eſtéle találmányokkal magokat az Atyafiak ? nem tudgyáké, hogy ſemmivel nagyob gyanuſágban nem eshetnek, mint az illyen ſzemtelenſégekkel ? Mert, bizony, a' kinek igazſágától óltalma vagyon, nem veti reménſégét az hazugſágban.

IX. KERDES. Nem csak *a* Sz. Agoſton, de az Sz. Irásis azt taníttya : hogy, A' ki erővel hatalommal, vagy titkon 's orozva az más ember marhájában részesűlt, bűneinek bocsánattyát mind addig ſem nyerheti, míg az ő kár-vallott attyafiát tehetſége-szerént meg nem elégíti. Mert az Terméſzetben óltatott törvény azt mutattya : hogy, máshoz ollyanok legyűnk, minéműnek kívánunk egyebeket lenni mi-hozzánk. Ha ázért mi nem akarunk marhánktul meg-fokztatni ; és a' ki-miatt kárban eſtűnk, azt kivánnyuk hogy meg-élégíteſen : ugyan ezennel tartozunk miis felebarátunknak. Ez ily nyilván-való igazſág lévén, Mi az oka, hogy az Uj Prædikátorok erről nem gondolkodnak, és az ő Juhokat nem kötelezik az *Reſtitutióra ?* Kőz beſzéddé vált immár, hogy, *b Beati poſſidentes* ; Bódogok az kiknek kezekben kateſok : és akár-honnan légyen, de vagyon begyekben. Bizony, az Luther Atyafiak, ha tudván tudgyákis hogy igazſágok nincs valamihez, de affelől mind addig bírják, valamíg az Törvény erővel ki nem vonſza kőrmők-kőzzűl. Az én tanácſom-szerént, jobb vólna, ha azt az űdőt, mellyet az Catholicuſok rágalmazáſában tőltenek az Prædikátorok, efféle haſznos és ſzűkſéges tudományokra fordítanák. Talám félnek, hogy az *Sola Fides*, Egyedűl magán üdvözítő Hitnek fondamentoma fel-fordúlna, ha még Jámborſág 's Igazſágis kivántatnék e' mellé ? talám attúlis tartnak, hogy, ha az *Reſtitutiót* emlegetnék, magokatis meg-ſentencziáznák az Uj Prædikátorok ? mert ők is az régi Jámboroktul, az igaz Papoknak adatott jővedelmet, törvénytelenűl, erővel, hatalommal, az Fundátorok rendeléſe és Teſtamentoma-ellen birják.

IX. *a Aug. epiſt. 54. Ezech. 33. v. 15. Tob. 4. v. 16 Mat. 7. v. 12*

b Maledicti poſſidetos altena.

X. KERDES. Aztis őrőmeſt tudnám : Honnan légyen, hogy az igaz mondáshoz ily ſzerénc ſétlenek az Prædikátorok ? Bocskai Iſtván óltalmára, egy rolz *Apologiátskát* irának az Felföldi Calviniſták. el-álmélkodom rajta, mint tudtak egy marczonaſágban annyi Hazugſágot fűzni ! I. Jeſuiták hirének mondgyák ; hogy Bocskai Arianus vólt. Ha jámborok, miért nem adgyák emberét ennek az hírnek ? Kicſoda ? hol ? mi űdőben ? iráſſalé, vagy ſzóval ? ki-előtt hirdette ezt Bocskairul ? En kűlőmben nemis hallottam *c* hogy gyanuſág vólt az Bocskai Arianuſſágárul, hanem ebből a' ti irástokból. II. Aztis az Jeſuitákra kenik ; hogy ők az Magyarſágot, *d* vad, paraſzt, Iſtentelen nemzetſégnek nevezik, mintha kőzőttünk csak árnyéka ſem vólna az Kereſztyénſégnek. Ittis azt mondom : hogy, mind addig pirúllyon orczátok, míg fel nem irjátok, Mikor ? ki-előtt ? kicſoda ? mely Orſzágban ? mi-módon hirdette ez dolgot az Magyar nemzetről ? En ſem ſzánnám hazudtát mondani annak, a' ki efféle gyalázattal terhelné nemzetſégemet. III. Abbannis jól meg-vonſzátok az bagariat ; hogy, Magyar-orſzágban nincs, ki magát nyilván Ariánuſnak mondaná. Erdélybennis kevelen

X.

c Excuſatio non petita, eſt accuſatio

d Barbara, profana.

vannak. Mert Pécsbé, és vidékiben nyilván regnálnak az Arianusok. mivelhogy az ott-lakó Calvinisták, az Dávid Ferencz iskolájában mentek. Erdélyrül, akarnám ha igazat mondanátok: de ha Kolosvárat, Thordát, Enyedet, Dést, láttátok vólna, nem mondanátok hogy kevesen vannak az Ariánusok. IV. Czigányság azis; hogy az Magyarok minnyájan bé-vőtték az Helvécziai Confessiót, ez-előtt harmincz-kilencz esztendővel. Fogas sincs hát immár az nagy vénség-miatt Hiteteknek, ha még ez-előtt harmincz esztendővel gyarapodott. Azt tudgyák ezek az tormában esett férgek, hogy a' mit egyszer Debreczembe egynehány Kosta Prædikátor jóvá hagyott, azt egész Magyar-ország mind imádgya. Vezetéke ennek az Hazugságnak azis; hogy Magyar-országban kevesen vannak az Pápisták; azokis házoknál, és nem Szentegyházban gyakorlyák hiteknek rendtartását. Mondom én, hogy ezek azt tudgyák, hogy nem egyéb Magyar-ország, hanem az Tiszán-túl egy Falu. Ha fészkekből ki-tekintenének, dicsértessék az Ur Istennek szent neve, szemek fajdalmáig nézhetnék sok részeiben Magyar-országnak az igaz tudománynak virágzását. V. Nem talállyák abbannis az tárgyot; hogy Magyar-országban kevesen vannak az Augustai Confessiónak oltalmazói, 's azokis az Helvécziai Calvinistákkal nagy eggyességben 's szeretetben vannak. Mert, az Calvinistákhoz-képest, igenis sokan vannak az Augustai Confessio pártyán. Az Atyafiuságot a' mi illeti, errül itiletet tehet, valaki meg-tekinti az Kassai Iskola mesternek Gravérus Albertnak, és az Bártfai Pásztornak Severinus Scultetinak irását, mellyekrül másutt *a* emlekeztünk.

Vide supra, fol. 427.

a Supra, fol. 421. 422.

XI. KERDES. Mi az oka, hogy az Halottakért-való imádságokat kárhoztattyátok: holott az *Augustana Confessionak Apologiája b* meg nem meri tiltani az Halottakért-való könyörgést?

b Fol. 354. Logi alogi, fol. 85.

XII. KERDES. Hogy meritek kárhoztatni az Római Ecclésiát: holott az Augustai *c* Confessio, az Hit dolgaiban egy pontnyira sem akar ettül el-távozni?

c Supra fol. 338. 339. Logi alogi. f. 30

XIII. KERDES. Mi az oka, hogy az kösséget az Isten Törvényének meg-tartására intitek: holott *d* más-felől azt hirdetitek, hogy semmit meg nem tarthat az Isten Törvényében?

d Sup. f. 205.

XIV. KERDES. Micsoda indúlatból fenyegethetitek az kösséget Istennek haragjával és az kárhozattal: holott *e* más-felől azt akarjátok, hogy minden bizonnyal higgyék, hogy ők az Istennek választott kedves fiai; és hogy soha az Istentül el nem szakadnatnak, a' kiket egyszer magához fogadott az Ur Isten, *f* mert azokban az Bűnt sem tartya vétkesnek o Szent Felsége?

e Supra, fol. 213. 214.

f Sup. f. 209.

XV. KERDES. Hol vagyon orczájok és okosságok az Prædikátoroknak, mikor az kösséget intik valami Jó Cselekedetre: holott *g* más-felől el-hitetik az emberekkel, hogy minden Jó cselekedetekben vétkeznek Isten-ellen; és *h* hogy minden vétekkel kárhozatot érdemel az ember? Ez így lévén: mind egy, akár Jó cselekedetre, 's akár gyilkosságra incsen valaki engemet. mert mindenik örök kárhozatra méltó cselekedetre izgat.

g Sup. f. 202.

h Sup. f. 204

XVI. KERDES. Ha az egy *i* Hit elégséges az mi Igazságunkhoz: miért kellene magunkat faraszthatnunk az Jó cselekedeteknek haszontalan munkájában? El-lehetünk minden Jó cselekedet-nélkül, ha az Hit elégséges.

i Sup. f. 212.

XVII. KERDES. Mi az oka, hogy az Papok gyalázattyával meg nem elégesztek, hanem az égbeis pökdöstök, Christus Urunkat mind személyében, 's mind tanításában gyalázzátok, és az ő Apostolitis mardossátok? Ti szótok: hogy, *k* Christus Urunknak viszsza kellett beszédét mondani: hogy, *l* sokban tudatlan vólt: hogy *m* az Apostolokis ütötték vétették dolgokat.

k Supra, fol. 392. 400.

l Sup. f. 391.

m Sup. fol. 307. 212. etc.

XVIII. KERDES. Mi az oka, hogy Lutherrel és Calvinussal egyetemben Istenre kenitek minden tút éktelenségeteket; és azt fogjátok ő Sz. Felségére, *n* hogy ő kiszter, erőltet, vonszon, kételenit benneteket minden latorságra: holott az Isten ő-magárul azt hirdeti, hogy senkinek tört nem vét az bűnre, sőt jóra izgattya Malasztyával az embert?

n Supra, fo. 373. 377.

XIX. KERDES. Hol tartyák eszeket, a' kik Calvinust kővetik az Ur vacsorájának tudományában: holott önnön-maga ki-fakasztya, *o* hogy, ez világon annál hihetetlemb dolog nincsen, mint a' mit ő tanit az Sacramentomrúl?

o Supra fol. 686.

XX. KERDES. Kerek válaszszal mondgyák-meg aztis az Atyafiak, Ha minnyájan pokolra

pokolra hányattaké, valakik az Apostolok idejétül-fogva Luther Mártonig éltenek, írtanak, tanítottanak? Ha ezek-közzül sokan üdvözültek, noha Lutherrel nem czimboráltak (mint az pártos Tanitókis *a* meg-vallyák:) mi szükség vólt az tőrött útat el-hagyni? új ösvényt irtani; holott az régi Jámborok nyomdokinnis üdvözülhettünk vólna?

a Supra, fol. 146.

XXI. KERDES. Mi az oka, hogy Sz. Agostont, Gergelyt, és egyebeket, ti-magatok *b* Szenteknek neveztek; noha ők az *c* Halottakért-való imádságot, az meg-dücsőült Szenteknek-való könyörgést, szinte úgy gyakorlották, mint szinte most az Római Keresztyének?

b Sup. f. 177.

c Sup. f. 608. Et Postscripto Epist. 1. fol. XXI.

XXII. KERDES. Magatokis azt vallyátok, a' mit az régi Sz. Doctorok egyenlő értelemmel tanítnak: tudni illik, *d* hogy az Római Anyaszentegyház, Urunk születése után Eot-száz egész esztendeig, semmiben meg nem változta, uj kaptára sem vonta az Apostoli tanitást. Mi az oka tehát, hogy tiabban nem akartok maradni, a' mit *e* az első Eot-száz esztendő-alatt hitt, vallott, és tanított az Római Gyölekőzet?

XXII.

d Sup. f. 604

e Supra. fol. 146. 608.

XXIII. KERDES. Aztis örömest érteném: Ha, vagyoné oly Lelki Pásztor, oly Doctor, oly Confessor, kihez merjen valaki kőzzülletek ragaszkodni? az az, *f* Vagyoné oly Prædikátor, ki azt merje mondani, hogy bé-vészi, valamit Luther, valamit Calvinus, valamit az Augustai Confessio tanitott? Mert én még ez-ideig azt hallottam tőlletek: hogy, nem gondoltok, sem Lutherrel, sem mással. az menyiben Luther eggyez az Szentirással, kedvesen fogadgyátok; a'hol el-ugrik az sinór-mellől, ott ám heverjen az sárban, senkinek nem kell utánna ugrani. Ez illyen szabadosságból, és az Nyáj Vezérinek meg-itiléséből 's meg-vetéséből, mely nagy kétségben-esések és tibolyodások következhessenek, ez-előtt *g* bővlégesen meg-magyarázók. Vólnának több Kérdezkedésimis: de hogy az válasz-tételt meg ne unnyátok, másszorrais hagyok bennek.

XXIII.

f Vide sup. fol. 425.

g Supra. fol. 99. 283.

Im érti Dignitásod, minémű bajos Kérdésekkel sürgetnek bennünket az Pápista emberek: de mivelhogy ezeknek fejtegetésére nem minnyájan érkezünk, az te hegyes elmédnek, és fényes tudományod sugárinak tartatott ez az dücsősség, hogy bé-dugjad szájokat az Papistáknak. Légy egésségben.

POST SCRIPTUM:

Nem régen azzal orczázta egy ember engemet, hogy mi igen dicsekedünk az Sz. Irásnak tiszta tanításával, *h* de azért gyakran el-megyünk az linea-mellől. Ezt illyen Példákkal vastagitá: 1. Sz. Pál azt parancsollya: hogy, az *i* Irás-nélkül adatott *Traditiókatis* meg-tarcsuk. 2. Azis ő mondása: hogy, *k* Szentség és Sacramentom az Házasság. 3. Sz. Jakab irja: hogy, *l* nem csak a' Hit-által igazúlunk, hanem az Jó Cselekedetekbőlis. 4. Sz. János, nem hogy léhetetlennek mondaná az Istennek parancsolatit, de sőt azt mondgya, *m* hogy ezek nem nehezek. 5. Sz. Pál szava azis: hogy, *n* ember nem vétkezik minden cselekedetiben. 6. Azis Sz. Irás: hogy, *o* az Igazak sem tudgyák, ha szeretetre méltók, vagy haragra. Ezek tellyességgel ellenkeznek az Luther Szent Irásával. Azért, kérlek, add tuttomra, Mi üdő-tájban, és ki hozta alá meny-országból az Luther Sz. Irását, mely az Apostolok Irását fel-forgattya?

h Vide sup. fol. 426.

i 2. Thes. 2. v. 6.

k Ephes. 5. v. 32.

l Jac. 2. v. 24

m 1. Joan. 5. v. 3.

n 1. Cor. 2. v. 28.

o Eccl. 9. v. 1

EOTEODIK LEVEL.

BALVANYOZOK, ES HITTűL-SZAKADTAK AZ Uj TANITOK.

Az Calvinus zászlója-alatt vitézkedők csillagának, ALVINCZI PETERNEK.

AZ meg-romlott emberi természet fel-éppitő EL SABAOTH, lelki világosságnak fényességével meg-áldgya 's bé-tőltse *Dignitásodat*. Irásomhoz-való kedvetlenségét *Humánitásodnak*, értenem adgya ez az halgatásra meg-keményült csen-

desség, mely sok kérésimet és úntató leveleimet, csak siketségre vészi, és fül-mellől bocsáttya. Nemis terhelném továbbá-való irásimmal bőcsülletes Méltóságodat, de nagyra viszi embert az kételenség. Bizony, oly gyalázatos bűzbe keveré minap az egész *Ministériumot* egy Pápista ember, hogy, ha abból idején ki nem tisztúlunk, maradékinknakis lészen Fontáni szősze miatta. mert, ha gyakor eséssel az kicsiny cseppis lyikat vér az kemény kővön, nagy dolog, ha rajtunkis fogni nem kezd az sok pirongatás.

Szembe mondá minap egy Pápista ember: hogy, mint az Hitnek eggyik Agazattyát, ugy hiszi ő, hogy az Lutheristá és Calvinista Prædikátorok Eretnekek; noha, ugymond, szidalom és gyalázatképpen senkit ezzel az bőcsülletlen névvel nem illetek's nem haragítok. Midőn erre azt mondottam vólna; hogy, el-szenvedhetetlen kissebségünkre vagyon ez nékünk: Felele az Pápista ember; Láddé, mely nehéz a' dér az békának? Az igazat sem halhattyátok mi-tőllünk; noha ti minket minden szavatokban, nagy hamissan, Bálványozóknak, Anti Christusoknak, Babylóniai latroknak neveztek. De hogy se szidalomnak, se boszszúságból származott gyalázatnak ne tartsad, mikor valaki kőzzűllünk (néha talám helyetlenűlis, mert Atiafiúi szeretetből származott bánattal, 's nem szidalmazó boszszontással kell ezt az nevet említeni) titeket Eretnekeknek nevez; ha szerét tehetem, magaddalis el-hitetem, hogy igazán és nagy okkal viselitek ti ezt az nevet.

§. 1. *Az Eretnekség mely gyalázatos dolog.*

Sz. Hierónymus azt irja Pammachiusnak: hogy, ha szinte az Urunk tanácsa szerént, égyéb rendbéli gyalázatot és szidalmat el-nyegünk és halgatunkis: de az Eretnek nevet le-rázzuk magunkról. mert az Eretnekség, Istentől-való el-szakadás, mely az embert amaz drágalátos kincstől, *a* az igaz Hittől meg-fosztya: *b Nolim in suspicione Hæresis quenquã esse patientem.* Az Sz. Atyák életében nis, egy Szent Jámbortul olvassúk: hogy, mikoron sok egyéb vétkekkel szemben szidalmaznák, békével tűré: de mikor Eretnek névvel terhelnék, azt bezzeg el nem halgatá; mint szinte hogy Urunk sem vévé siketségre, midőn őtet Eordőngős névvel kisslebbíték. Méltánnis szőrnyítik az Eretnek nevet: mert, minek-utánna Christus Urunk azt parancsolta, hogy *c* Pogánynak tartsuk a'ki az Anyaszentegyháznak nem enged; az igaz Keresztyének, minden gyalázatra méltónak itílték az Eretnekséget.

Azt mondgyák azért: hogy, az Eretnek ember nem érdémli az Keresztyén nevet; noha mint egy hímes koporsók, kűlső szinnel Keresztyénséget akarnak mutatni: *d Si Hæretici sunt, Christiani esse non possunt.* e *Sed quemadmodum Diabolus Christum sæpè mentitur, Christus tamen non est: ita nec Christianus videri potest, qui non permanet in Fidei veritate.* f *Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.* g *Nominetenus invenitur Christus apud Hæreticos.* h *Dealbati sunt nomine Christiano.* i *Omnes Hæretici, Christiani non sunt.* k *Cum Novatiani, aut Marcionitæ, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana vocabula induerunt.* Azért, mikor Liberiusnak az Ariánus Cssár alamisnát nyujtana, ugymond Theodorétus, *Lib. 2. cap. 16. in fine*; igy felele néki az Pápa: *Quin tu abi, & Christianus prius efficere.* Tovább mégyen Sz. Ambrús, *Lib. 3. de Fide ad Gratian. ca. 3.* és azt mondgya: hogy, az Eretnek, gyalázatosb az Sidóknál, kik Urunkat meg-feszíték: *Tolerabiliora sunt tentamenta Diaboli, quam argumenta Arii. Detestandi Judæi, qui Carnem Domini crucifixerunt: detestabiliores tamen arbitror eos, qui Divinitatem Christi cruci subditam crediderunt.* Aquinás Tamásis bátran irja: *2. 2. Quæst. 10. art. 6.* hogy, az Sidók tévelygésénél, veszedelmesb az Eretnekek hitetlenssége.

Ezzel sem élégesznek-meg az Sz. Doctorok, hanem az Eretneket, egy mák-szemmel sem itílik jobnak az Pogánynál: *l Nihil refert, Hæretici sint an Gentiles. De Hæretico sic loquendum, sicut de Gentili.* m *Intolerabile est, & à sana Fide devium, Hæreticorum meliorem esse causam quàm Paganorum.* Sőt az meg-tisztittatott, és az-után hét gonoszszab őrdőgtől meg-szállott háznak példájából, bizonyittya egy régi túdós ember, hogy roszszab renden vagyon dolga az Eretnek embernek, hogy sem az Pogánynak: *n Hæreticos, Gentibus esse pejores, dubitat nemo.* Nem csak annyiból vagyon pedig nehezebben dolgok, hogy nagyob bűntetést kel fejekre várni, *2. Pet. 2. v. 21. Matth. 10. v. 15.* de azértis: mert, az Arany-szájú Sz. János mondása-szerént, *Homil. 50. ad Popul. Antioch.* az Pogányok vallása,

a *Vide sup. fol. 84.*
b *Hieron. ad Pammach. adversus errores Joannis Hierosol.*
c *Matth. 18. v. 17.*
d *Tert. Præs. c. 7. 14. 16. 37 Et de carne Christi, c. 2.*
e *Cypriã. de Vnit. Eccles. n. 48.*
f *Aug. sup. fol. 534.*
g *Aug. Enchir. cap. 5.*
h *Lib. 1. cõt. Parmen. c. 7*
i *Hier. cont. Lucif. init.*
k *Lact. l. 4. Div. instit. c 30. Id. Athã. Orat. 2. cont Arian. init.*
l *Hier. cont. Lucif. init.*
m *Aug. 21. Civit. c. 25.*
n *Autor operis impf. homil. 30. in c. 12. Matth.*

quandam habet consequentiam, egybe-szőtt és kőtőztetett; eggyik az másiktul függ; fel nem forgattya egy része az többit: De az Eretnekek tudománya, magával sem fér egybe, hanem, a' mit egy-felől jóvá hágy, más-felől azt fel-zavarja. *a* mivelhogy az Eretnek ember, bé-vészi az Anyaszentegyház bizonyságát az Sz. Irásról, meg-veti magyarázattyárul. Azt meri azért mondani Sz. Tamás, *Secunda 2. Quæst. 5. art. 3. ad 1.* hogy, a' ki Eretnekségben esik, *b* annak minden vallása csak vélekedés. mert semmit úgy nem hiszen, mint az Keresztyén embernek hinni kellene.

Továbbá: Mivelhogy Sz. János irja, *2. Joan. v. 9.* hogy, annak Istene nincsen, a' ki elszakad az Igazságtúl, azt merik mondani az régi Szentek: hogy, *Atheus*, Isten-nélkűl vagyon az Eretnek ember: *c Aetius contentiosas nugas connexuit, ob quam etiam causam Atheus est dictus.* Sokan azt vítattyák: hogy, minden Eretnek Bálvány-imádó, mert magát neminéműképpé Isten-gyanánt bőcsűlli, mikor az ő nnőn találmányát Isten igéje-gyanánt vészi: *d Manifestum tibi sit, nullum errorem in Religione esse potuisse, si anima pro DEO non coleret Animam, aut Corpus, aut Phantasmata sua.* e *Omne dogma contrarium veritati, adorat Opera manuum suarum.* f *In corde Credentium ponitur Idolum, quando novum dogma constituitur.* g *Hæresum principes, simulachra dogmatum suorum, artifici corde componunt; & venerantur ea, qua a se sciunt simulata.* h *Ab Idololatria non distant Hæreses.* Végezetre: Az Eretnek embert, Anti Christusnak nevezik az Szentek; mint ennek előtte *i* fel-jegyzők: *k Est tertius Anti Christus, Arius aut Sabellius. imò omnes sunt Anti Christi, qui pravã nos interpretatione seducunt.* Sőt Hierónymus, *Contra Luciferian. initio*: ugyan Pokolbéli őrdőgnek meri mondani az Eretneket: *Omnes Hæretici, Christiani non sunt: Diaboli sunt.* Annak-okáért, noha, a' mint Sz. Agostontul *m* hallók, egyedűl nem járhat az Eretnekség, hanem csordával hordozza magával az vétkeket: de mindazáltal, ha egyedűl ő maga találtatnék valakin, bár egyéb jószágokkal tellyes vólnais, csak az egy Eretnekségért örökké el kellene kárhozni, ugymond Sz. Agostón: *n Constituamus aliquem, castum, continentem, non avarum, non contentiosum, patientem, quietum, nulli invidentem, sobrium, frugalem, sed Hæreticum: nulli utiq; dubium est, propter hoc solum, quòd Hæreticus est, Regnum DEI non possessurum.*

Mivelhogy azért az Eretnekségben, ennyi sok rutság elegyittetett, az Ur Istenis ki-átkozta, és, mint rűhes Juhokat, el-szakasztotta az Eretnekeket az ő nyájától. *o* Azért parancsollya: hogy, Pogányoknak tartsuk őket, *Matth. 18. v. 17.* el-kerűlyük messze-földre, *Rom. 16. v. 17. Tit. 3. v. 10.* csak ingyen neis kőszőntsük, *2. Joan. 1. v. 10.* mert az ő szavok mint az fene, hamar meg-dögleli az embert, *2. Timoth. 2. v. 17.* E'hez tartotta bezzeg Sz. János Evangelista magát. ki midőn az fördő-házban menvén, Cherinthust látta vólna, ki-futa, mint egy dögős helyről: *Iren. lib. 3. cap. 3.* Az ő tanitványais Polycárpus, Márcionl elől-találván, Eordőg első-szülőttének köszőnté őtet: *Euseb. lib. 4. cap 14.* Origenes inkáb akará irásával keresni kenyerét, hogy-sem egy udvarba maradni Samosaténus Pál Eretnekkel: *Euseb. lib. 6. cap. 3.* Samosata városának, Válens Cssár Ariánus Püspőkőt ada, ki midőn az hév-vizben fördődnék, senki az Keresztyének-közzűl nem akara eggyűtt vélle fördődni; sőt az vizetis pervátába eresztéc, mely az Eretnek Püspőkőt megmosta vala: *p Hæreticã abominatione aquas etiam contactas rati, ipsas in cloacas emisêre.* Az-után, az úrczán játczodozo gyermekek laptája, az Ariánus Püspök őszvérének lábát illeté, és az gyermekek, nagy kiáltással meg-égeték az laptát: *q Contaminatam esse pilam arbitrantes.* Ugyan akkor mezőre győltek az Keresztyének, az Arius mirigyével megdöglelt Városokban nem akarván lakozni. Heraclas Pápárul irja Sz. Dienes: hogy, *r* Szentegyházban sem bocsátotta azokat, kik az Eretnek Tanitókkal beszélgettek vala. Mert a' ki szurkot forgat, kűnnyen meg-mocskollya kezét, *Ecclesiast. 13. v. 1.*

§. 2. *Kicsodák méltók az Eretnek névre?*

Hogy pedig meg-esmérhessük, Kicsodák méltók erre az gyalázatos névre, közép úton kell jarnunk, hogy két szélől-járó vélekedéseket el kerűlhessünk.

Először azért: Veszedelmes vaklágban hevernek, a' kik mi ődönkben azt vítattyák; hogy, *s* valaki az Fundamentomot, az Christus JESUST meg-tartya, és az Hiszek egy-Istent mondgya, nem érdemli hogy Eretnek nevet viselljen. De, a' mint másutt *t* mon-

a *Ang supr. fol. 95.*
b *Sup. f. 89.*
c *Socrat. lib 2. cap. 35.*
d *Aug. to. 1. de vera Relig. cap. 10.*
e *Hieron. in Isa. 2. Repleta est terra.*
f *Jerem. 32. Et posuerũt.*
g *Isa. 44. Id. Ose. 2. Et nunc revelabo. Os. 4. Et comedent.*
h *Tert. Præs. cap. 18. Idem Lirinef. c. 15*
i *Sup. f. 659.*
k *Amb. l. 10. in Luc. c. 21*
m *Sup. f. 303*
n *Aug. to. 7. l. 4 de Bapt. cõ. Don. c. 18*
o *Vide 2. Thess. 3. v. 6. 1. Cor. 15. v. 33. Deut. 29 v. 18.*
p *Theod. lib. 4. cap. 14.*
q *Theod. lib. 4. cap. 16. Niceph. l. 11 cap. 21.*
r *Apud Eus. lib. 7. cap. 7.*
s *1. Cor. 3. v. 11. Colos. 1. v. 18.*
t *Sup. f. 84.*

dám, ez igen temérdek hamisság : I. Mert, miképpen az üdvösségre nem elég, hogy egy vagy két parancsolatot meg-tartson az ember, sőt a' ki *a* csak egy dologban megbotlik sem üdvözül : azonképpen, az Istentől meg-jelent Igazságot, éppen kel vallani. II. Az. Sz. Irásnak sincs kevesebb méltósága az *Crédónál* : és szinte annyit vétkezik, valaki az Szent Irásban foglalt Igasságot hátra-veti, mint a' ki fel-bontya az *Crédót*. Miért határozod tehát az *Crédóhoz* Hitedet, és nem az tellyes Sz. Iráshoz ? Ugy vagyon, hogy nem tartozik minden ember az egész Sz. Irást tudni : de azért arra fejenként kötelezteténk, hogy semmiben az ő tanitásával ne ellenkezzünk szántszándékkal. Azért, ha ki az *Crédót* hinné, de az Anyaszentegyháztul eleiben adatott Sz. Irás tanitását meg-vetné, menedéket nem találna az *Crédóval*. III. Ha csak azt kel kárhozott Eretnek számban irnyia, a' ki nem hiszi az *Crédót* : tehát, a' ki, vagy tellyesen, vagy valamely részben meg-veti az Sz. Irást ; tagadgya az Gonoszoknak örök kárhozattyát ; az Eordőgöknek üdvösséget igir ; a' Házasságot, Keresztséget, Ur vacsoráját meg-veti, és több balgatagságot forgat, mellyekről emlekezet nincs az *Crédóban*, nem lészen méltó az kárhozatra. IV. Nincs egy régi Eretnekségis, mely az *Crédót* egy-általlyába tagadta vólna : mi az oka tehát, hogy Pelágiust az Eredendő bűnről, és az Szabad akaratnak erejéről támasztott hamis tudományért, az egész Ecclésia ki-átkozta ? miért fáradtak ennyit az Régi Jámborok, hogy ki-gyomlálnák, és meg-fojtanák az Eretnekségeket ? miért akartak inkáb halált és számkivetést szenvedni, hogy sem azokkal czimborálni, kik az *Crédót* meg-tartván, egyebekben haboztanák ? Egy szóért, *b* egy versengésért, Atok-alá vetettek sok hamis Tanitókat. sőt dögleletesb Eretnekeknek tartattak, a' kik egy, vagy két csepp méreggel akarták az embereket veszteni : *c Nihil periculosius illis Hæreticis esse potest, qui cum integrè per omnia decurrant, uno tamen verbo, acsi veneni guttâ, meram ac simplicem Fidem Apostolicæ traditionis inficiunt.* V. Elébbis *d* mondám : hogy nem elég az *Crédót* mondani, ha annak Agazatit hamis értelemben vészed. Mivelhogy azért, a' kik az *Crédót* bőcsüllik, nem mind egy értelemben ragaszkodnak a'hoz, hanem, ki egyképpen 's ki másképpen vészi : következik, hogy az *Crédo*-mellett ugyan el-veszhetnek, a' kik ezt hamissan fejtegetik. Az Urunknak Pokolra szállásán, Calvinus kétségben-esését értett. Az ő Menyben menetelén, az Lutheránusok egy *Vbiquitást* magyaráznak. Az Anyaszentegyházon, mind Luther 's mind Calvinus, az Választottaknak meg-esmérhetetlen sokaságát érti. Az Bűnnek bocsánattyán pedig, az vétkeknek be-fődözését. Es igy az több Agazatokbannis vannak külömbőző magyarázatok, mellyek-közzül csak egy lehet igaz, az többi pedig veszedelmesek. Ha azért az *Crédónak* igaz értelme szükséges, nem lehet csak abban elégséges bátorsága senkinek, hogy ő az *Crédót* el-mondgya. Nincs tehár, sem az Sz. Irásban, sem az igaz Okosságban ennek az vélekedésnek fondamentoma : hanem csak a' végre gondoltatott, hogy az ember semmit ne gondollyon, akár-mely Vallásban botorkázzék ; és szem-bé-kötve, akár Istennek 's akár ördőgnek, koczkára vesse lelkét.

Másodszor : Nem kel mind egy lévben sózni, és egy kévében kötni az Kárhozott tudományok követőit. Mert, a' mint Sz. Agoston irja, találkozhatik oly ember, ki ugyan azont hiszi, eggyűgyűségből, és tudatlanságból, a' mit az Eretnekek ; de nem lészen ezzel Eretnekké : *e Constituamus aliquem id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, existimantem istam esse Catholicam fidem. Istum, nondum dico Hæreticum, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere maluerit.* A' ki azért nem el-általkodott vakmerőségből viszszálkodik, hanem abban marad a' mit Igaznak itél, mivelhogy jobbat nem hallott, Sz. Agoston azt Eretnek embernek nem itéli : *f Qui sententiam suam, quamvis falsam atq; perversam, nullâ pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audaciâ præsumtionis suæ pepererunt, sed à seductis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine Veritatem, corrigi parati, cùm invenerint ; nequaquam sunt inter Hæreticos deputandi.* Annak-okáért, magyarázván a' mit Urunk monda, hogy, Ha ő el nem jőtt vólna, és az Sidóknak nem szóllott vólna, vétkesek nem vólnának ; azt irja : *g* hogy, a' kinek nem vólt oly embere, kitűl halhatta vólna az Igazat, nincsen annak bűne az hamis vélekedésben, és el sem kárhozik az tévelygésért ; noha más bűneivel magát el-vesztheti. Az kinek pedig módgya vólt az Igazságrúl-való tudakozásban, és el-halgatta ; bezzeg azt immár vétkesnek nevezi Sz. Agoston :

a *Jacob. 2. v. 10.*

b *Vide sup. fol. 85.*
c *Amb tō. 2. de Fide cōt. Arian. ca. 1.*
d *Supra, fol. 82.*

e *Aug. tō. 7. l. 4. de Bapt. cont. Donat. cap. 16. Similia ibi. de Anima, li. 3. cap. ult.*
f *Aug. Epist 162. Similia tō. 6. de Vtil creden. ca. 1.*
g *Aug. tract. 89. in Joan. Et Epi. 105. Lib. Quæst. vet. & novi Test. q. 69.*

ston : *a Non enim, quòd naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum : sed quòd scire non studuit, & quod dignam facultati comparandæ operam non dedit.* Ezekre nézvén Salviánus, régi fő ember, azt irja : hogy, sokan vannak az Eretnekségbennis, az eggyűgyű Aszszony-állatok, és tudatlan Parasztság-közzül, kiket Eretnek névvel nem illethetünk : *b Errant, sed bono animo errant ; non odio, sed affectu DEI, honorare se DEVM credentes.*

Annak-okáért, az Sz. Agoston mondása-szerént, csak az érdemli az Eretnek nevet, a' ki oly hamissághoz ragaszkodik, mellyet túd hogy kárhoztatott amaz Ecclésia, melyben az régi Szentek vóltanak, és az mely előnkben adta az Szent Irást. Mert ugyanis, a' mint másutt *c* meg-bizonyittyuk, az egész Keresztyénséget fel-forgattya, valaki csak egy dologban kétessé tészi annak az Ecclésiának tanitását, melytűl az Isten Könyvét vőttük.

§. 3. Bálvány-imádók az Lutherista és Calvinista Tanitók.

Senki szitoknak ne itállye, hogy azt nyakatokban rántyuk, a' mivel ti minket terheltek : mert igazat, és Luthertűl tanúlt dolgot mondunk. ki nem egy helyen irja : *d* hogy, Pogánynál aláb-valóvá, diznóvá, sőt ugyan ördőggé változtak az ő Tanitványi az Uj Evangelium-alatt. Azt se várja senki, hogy ollyan Bálványozást mutassunk az Atyafiakban, minémű regnált az Pogányságban : mert, az Próféták mondási-szerént, az Keresztyénségben illyen Bálványozás nem találtatik. Csak azt akarom tehát bizonyitani : hogy, az Uj Tudományok fundamentomi-szerént, neminéműképpen részesek az Atyafiak az Bálványozásban. kit, ugy tetczik, Calvinus elég nyilván meg-valla, midőn az Calvinisták szűvét, Bálványozás műhelyének nevezé : *e Vnde colligere licet, hominis* [Calvinistæ] *ingenium, perpetuam esse Idolorum fabricam.*

I. Valaki az Istenben nem hiszen, sőt ő-helyében idegen Istent tiszt el, az valóban Bálványozó. Az Lutheristák és Calvinisták, nem hisznek Istenben, sőt ő-helyébe idegen Istennek szolgálnak. Tehát ők igazán csak Bálványozók. Az Kőtélnek Első Részét, eléggé meg-bizonyitottuk *f* ennek-előtte. Második Részét így erősitem : Valaki az Isten Törvényében semmit meg nem tarthat, 's meg sem tart, egy Istenben nem hiszen, hanem idegen Istent tisztel. Az Lutheristák és Calvinisták, semmit az Isten törvényében meg nem tartnak 's meg sem tarthatnak. *Ergo, &c.* Ennek az Erősségnek Elől-járója, abból ki-tetczik : mert az Isten Törvényi-közzül eggyik az, *g* hogy egy Istent higgyünk, és idegen Istent ne tisztellyünk. Azért, a' ki semmit az Törvényben meg nem tarthat, eztis fel kell annak bontani. mert, ha ezt bé-töltené, bizony valamit meg-tarthatna az Istennek Parancsolattyába. Hogy pedig ők semmit az Isten Törvényeszerént nem cselekedhetnek, a' magok sajját mondásokkal meg-bizonyitottuk *h* nem régen.

II. Azt értők Calvinustúl : *i* hogy, Bálványozó az, valaki az Isteni tiszteletben, az Sz. Irásban ki-adatott Parancsolat-kivűl lépik. Ez ha igy vagyon, maga fejére csinált sulykot Calvinus, és Bálványozóvá törte maradékát. Mert, hogy most egyébrűl ne szóllyak, *k* Vasárnapot, Husvét, Pünkösd napját, az Sz. Irásban ki-adott parancsolat-nélkűl, meg-illik őkis ; és azt hiszem, hogy az Sz. Pál hagyása-szerént, *l* Isteni tiszteletre rendelik az Inneplést, nem tánczolásra.

III. Valaki Isten-gyanánt tiszteli azt, a' ki nem igaz Isten, Bálványozónak nevezetik. Azt Lutheristák és Calvinisták, oly állatot tiszteInek Isten-gyanánt, mely nem igaz Isten. Mert, ők azt tartyák Isteneknek, a' ki embert bűnre kiszteri, taszittya, és ugyan erőszakkal vonsza ; minthogy ezt az magok szavainak fel-jegyzésével másutt *m* meg-bizonyitók. A' ki pedig ezeket cselekeszi, Isten nem lehet *n* semmi-képpen.

IV. Valaki amaz egy Ur Jesus Christus helyett, mást imád mint Christust, annak része vagyon az Bálványozásban. Ezt cselekeszi Calvinus és Luther. mert oly Christust imádnak, a' ki, *o* vagy tudatlan és kétségben esett, vagy *p* minden rut vétkekkel tellyes ; a' mint ez-előtt meg-mutattuk.

V. Ha nem hazudnak az Uj Tanitók, *q* az Misé teli Bálványozással. Azért, valaki ezt minden szokott rend-tartásival bé-véizi, nem lehet Bálványozás-nélkűl. Az Lutheristák pedig, *r* Confessiójokban irták nem egy helyen, hogy az Misét, minden

a *Aug. tom. 1. lib. 3. de Lib. arbit. cap. 22.*
b *Salvian. li. 5. de Providetia, Tō. 5. Biblioth. SS. Patrum.*
c *Sup. f. 87.*

d *Vide Lutherum, sup. fol. 216.*

e *Calv. li. 1. cap. 11. n. 8.*

f *Első Levélbe.*

g *Exod. 20. v. 3.*

h *Sup. f. 205.*

i *Supr. Epist 1. fol.* VIII.

k *Vide sup. fol. 470.*
l *1. Cor. 10. v. 31. Colos. 3. v. 17.*
m *Supra, fol 374. 377.*
n *Sup. f. 373.*
o *Calv. sup. fol. 391. 401.*
p *Luth. sup. fol. 390.*
q *Sup. f. 355.*
r *Supra, fol. 331. 355.*

régi szer-tartásával egyetembe, bőcsüllettel fogadgyák. Tehát magokat Bálványozókká tészik.

VI. Calvinus azt irja: hogy, az Ecclésiától-való el-szakadás, Istennek és Christusnak meg-tagadása: *a Sequitur, discessionem ab Ecclesia, DEI & Christi abnegationem esse.* Ezent jelenti Urunk, midőn azt parancsollya: hogy, a' ki nem enged ad Ecclésiának, azt ugy tarcsuk mint Pogányt, *Matth. 18. v. 17.* Bővségesen meg-bizonyitottuk pedig ennek-előtte, *b* hogy Luther és Calvinus el-szakadtak az igaz Ecclésiától. Azis Calvinus szava: hogy, az Istent nem hiszi, valaki az Istennek itéletit nem rettegi: *c Quisquis extincto cœlestis judicii metu, securè sibi indulget, DEVM esse negat.* Ezt cselekeszik pedig minnyájan az Uj Tanítók, az mint ez-előtt *d* meg-bizonyitottuk. Tehát ők az igaz Istent meg-tagadták.

VII. Az Főlvénységet, és Tobzódást, Bálványozásnak nevezi Sz. Pál Apostol, *Ephes. 5. v. 5. Philip. 3. v. 19.* Tehát, jó következéssel, Bálványozó tudománynak nevezhettyük azt, mely saját tulajdon természeti-szerént, mind azokra's egyéb-féle vétkekre útat csinál, és szabad menedéket mutat. Ezt cselekeszik az Ujságok. Mert *e* el-hitetik, hogy semmit az Isten Törvénye-szerént nem cselekedhetünk. Es nem csak haszontalannak, de ugyan vétkesnekis mondgyák az embernek Jó cselekedetit. Ezek, és több jó-sült tanitások, minden Istenes igyekezetet meg-fojtnak az emberekben.

§. 4. Eretnekek az Lutherista és Calvinista Tanítók.

Az Uj Tanítók, ugy meg-érdemlik az Eretnek nevet, mint egy Szűz Leány az rósa koszorut. Ezt ki-tetczik ezekből az erős Bizonyságokból:

I. Valaki az Christus Anyaszentegyházában nincsen, azt igazán Hittől-szakadotnak, és (ha az tudatlanság meg nem menti) Eretnek embernek mondhattyuk; *f* mint meg-tetczik az Ecclésiától-való irásunkból. Nincsenek pedig az Christus aklában az Luther és Calvinista Tanítók; a' mint *g* bővségesen meg-bizonyitottuk ennek-előtte. *Ergo, &c.*

II. A'ki el-szakad az igaz Isteni Tudománytul, azt méltán Eretnekek-közzé számlálhattyuk. El-szakadtak pedig attól minnyájan az Uj Tanítók. Mert magokis beszéllik, *h* hogy Urunk Születése-után Eot-száz esztendeig tisztán maradott az Mennyei Tudomány, és mindazáltal nem tagadhattyák, *i* hogy ők sokkal külömben hisznek, hogy-sem a' mint akkor hittenek az Hivek.

III. Valaminémű Okokból méltán Eretnekeknek itiltetett Arius, Nestórius, Eunómius, és több ki-átkozott Tévelygők; ugyan azon Okokat találllyuk az Uj Tanitókbannis. Tehát őketis igazán mondhattyuk Eretnekeknek. Elől-járója az Bizonyságnak abból ki-tetczik: Mert, az Eretnekséghez nem kivántatik, hogy magais az Eretnek ember megvallya, hogy ő az Sz. Irástul, és az Isten Igéjének igaz magyarázattyától el-hasonlott. Sőt *k* minden Eretnekség az Irással-való eggyességet tettet, és ezzel dicsekedik. Azzal sem lészen senki Eretnekké, hogy azok, az kik külömbet hisznek, azt itélik és bátrannis mondgyák, hogy az ellenkező Tudományt, ők nyilván meg-győzték az Szent Irásnak szavaival. Mert, ha ez elég vólna, akár-mely Igazságotis Eretnekléggé tehetnénk, mivelhogy mind Ariusnak, Luthernek, Calvinusnak ugy tetczik, hogy ő meg-győzi az ő-vélle ellenkedőket. Azért, noha Arius erősben, és, az ő itileti-szerént, világosan bizonyitana az Sz. Irással: de azért ugyan Eretnek nevet viselt. mert, az Irás értelmében el-szakadott attul az Ecclésiától, mely az Apostolok idejétől-fogva meg-gyökerezett; és az Sz. Irásnak új formán magyarázott szine-alatt, pártot ütött. Ugyan ezen igaz ok, éppen és tellyesen *l* az Lutheristákhoz illik.

IV. Eretnek az, valaki ugyan azon Tudományt követi, mellyért az egész Keresztyén világ, tévelygő Eretnek nevet fújtott régenten valakihez. Illyenek az Lutherista és Calvinista Prædikátorok; az mint ez-előtt *m* nem tiz vagy húsz ágazatban meg-mutattuk. *Ergo, &c.* Első Részét az Kötésnek, másutt *n* meg-bizonyitók. és csak abbólis meg-tetczik, hogy az Calvinus saját nyelve vallása-szerént, *o* igaz Apostoli tudománynak tisztasága fényeskedett az Ecclésiában, közel Eot-száz esztendeig. Azért, a' mit akkor Eretnekségnek tartottak, azt miis Eretnekségnek nevezhettyük.

a *Cal. lib. 4. cap. 1. n. 10.*
b *Supra, fol. 425. 586.*
c *Calv. lib. 1. cap. 4. n. 2.*
d *Sup. f. 213.*
e *Sup. f. 205.*
f *Sup. f. 533.*
g *Supra, fol. 425. 586.*
h *Supra, fol. 170. 425.*
i *Supra, fol. 147. 646.*
k *Sup. f. 96. 285. 456.*
l *Vide sup. fol. 145.*
m *Sup. f. 261*
n *Fol. 260.*
o *Fol. 170.*

V. Eretnek az, valaki az Apostoli tanitással szemben szókik, és azzal igyenesen ellenkezik. Az Uj Tanítók azt cselekeszik, mint ez-előtt *a* nem egy helyen sok Példákkal meg-mutatók. *Ergo, &c.*

VI. Noha az Sz. Irás, az Eretnekségnek mivóltát meg nem határozta az *Dialecticusok* módgya-szerént: de azért, kűnnyen végére mehetűnk, ki légyen az Eretnek. Mert, Elősző: Görög szó az ERETNEK, és a' mi nyelvűnkön, Választót jegyez; a' mint ez-előtt *b* hallók Tertulliánustúl. és illyen szókkal irja Hierónymus: *c Hæresis, Græcè ab Electione dicitur; quòd scilicet unusquisq; id sibi eligit, quod sibi melius esse videatur.* Az tehát Eretnek, az ki egyéb sinórra és czirkalomra nem veti az ő Vallását, hanem az maga tetczésére; az az, a' kinek nincs egyéb bizonyos nyoma és regulája, mellyen járhasson az Hitbéli nehézségekben, hanem csak az maga esze. Másodszor: az Sz. Irás, mikor tulajdon festékivel ki akarja ábrázni az Eretnek embereket, azt mondgya felőllők: hogy, szakadást szereznek: *d Segregant semetipsos: Introducunt sectas.* Mi-tőllünk el-válnak: *e Ex nobis prodeunt.* Es annál külömbet tanitnak, a' mit eleitől-fogva vőttünk és tanultunk: *f Dissensiones, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt.* Ezek pontrul pontra az Uj Tanitókhoz illenek. Mert, a' mint eléb *g* meg-mutatám, az Sz. Irásnak magyarázásában csak szinte az magok tetczését kövétik. Azis csak szinte magok választásából vagyon, hogy, az Ecclésiának bizonyság-tételét bé-vészik az Sz. Irás Könyveirűl; de az Irásnak magyarázásárúl meg-vetik. Szakadástis ők szerzettek: mert, egyes-egyedűl Luther lőn első (a' mint *h* maga sem tagadgya) ki el-tőré az járom-szeget, és ki-ugrék közzűllünk. Végezetre, az ő tanitások azon-kivűl vagyon, a' mit az Keresztyén világ tartott és tanitott az Apostolok idejétűl-fogva; minthogy ezt *i* magok sem fődözgethetik az Uj Tanítók. Hogyha azért az Eretnekségnek bélyegét fel-találllyuk bennek, nem látom miért nem kellene Eretnekeknek itilni őket.

VII. Az Lutheristák és Calvinisták egymás-ellen bizonyságot tésznek az Eretnekségrűl; mint az magok *k* szavaiból elégségesen meg-hallottuk. Azért, hogy ne láttassunk minden szavokban keresztűl állani, ám egyszer légyen igaz mindenik partnak az másik-ellen támasztott vádolása.

Mind ennyire nyújtá beszédét az Pápista ember. Azért, nem győzém továb szégyennel, hanem mondék: Fél ő, hogy az Istennek haragja ugyan itten reánk ne szállyon, és az házis nyakunkban ne omollyon ezekért az nagy káromkodásokért: hanem, én a' tanács, szaladgyunk ha veszni nem akarunk. Es ezzel az mondással ki-futék az házból: de senki utánnam nem jőve, hanem nagy nevetséggel kiáltani kezdének: Szaladgy Farkas, inadban az Igazság. Ezeket az Dignitásod próba-kővére küldém. Mellyek igy lévén, job nékűnkis Hajdúkká lennűnk, hogy-sem Prædikátorságunkal magunkat 's mástis veszténűnk. Légy békességgel.

POST SCRIPTA.

Isten nem tudom hová tőtte vólna a' mi sok Kintornálásunkat. Minap kérdék tőllem, mint lehessen igaz, a' mit az Hóltaknál éneklűnk: [Fel támadunk minnyájan itiletkor, és mi mind el-változtatunk akkor.] Mert Sz. Pál külömbet tanit: Minnyájan fel támadunk, *l* ugymond, de nem változtatunk-el minnyájan. Az Görög bőtű-szerént, másképpen esik ez az Sz. Pál mondása. De Egy az: hogy, sok Görög könyvek az *m* Deákkal eggyeznek. Más az: hogy, az Görög bőtű egybe nem férhet azzal, *n* hogy minden embernek meg kel halni. Es ugyan Görögűlis cserbe maradna az Halottak éneke, melyben azt mondgyuk, hogy [Mind meg kel halni.] Mert, az Görög bőtű-szerént, igy esik az Sz. Pál mondása: [Nem halunk-meg minnyájan.] Errűlis rővid feleletet várok tőlled. Isten hozzád.

a *Postscripto Epist. 4. Et supra f. 426*
b *Sup. f. 257*
c *Hieron. in cap. 3. ad Titu. ibi, Hæreticum.*
d *Judæ v. 19. 2. Pet. 2. v. 1.*
e *1. Joan. 2. v. 9.*
f *Rom. 16. v. 17.*
g *Supra, fol. 96. 515.*
h *Sup. f. 145.*
i *Sup. f. 147.*
k *Supra, fol. 253. 421. Et Postscriptis Epist. 1. f. xx.*
l *1. Cor. 15. v. 51.*
m *Ita Beza in eum locu.*
n *Sup. f. 417*

AZ ALVINCZI PETER FELELETIRÛL, *rövid intés.*

Szava-hihető, 's fűllel hallottat-beszéllő emberektűl értettem, hogy Alvinczi Péter, sok mosdatlan szidalmi-kőzőtt, Bálványozást, és Hit-szegést akart mi-reánk mérges beszédével kenni. Azért hivatalomnak tiszti-szerént, szembe szállék az dűcsősséges vitézzel, és Eot Levelemben, orczájára tséritém reánk kérődőtt fecsegéſit. Noha pedig arra nem néztem, hogy egy-féle állatra nem jó hájat kenni, hanem ötet érdeme-fölőttis mindenűtt tiszteſséggel neveztem; tudván, hogy szép szónak szárnya nem szegik: de mégis, hogy-ím ki-fogták az delczegből bátyánkat, és szájában vetették zaboláját, csűda melly igen orrában dagállya: és nem magára vete hogy nyerset őtt's meg nem emészthette, hanẽ mosdatlã kézzel, és kőrmős ujjal kapa hozzã; czifra fortélyokkal, és hajadő pór szitkokkal támada ellenem. Azért, az első két Levélre ira valamit: az többinek meg-rázogatására, jővendőre kőté magát. De mivelhogy, az ag szó-szerént, egy-féle állatnak sem jó az első kőlyke, igen csekély tudománnyal, vékony értelemmel, és gondolatlan csácsogással vivé véghez az Feleletet. Es noha elsőben mohon nyúla dolgához, azt alitván, hogy lágy kőrtvélyben harap: de foga törésével érezvén hogy baraszk-magra talált, békét hagya az több Leveleknek; az az, meg-esmérteté, hogy rosz pora vólt, és nem mindgyárt buggyan mihent párállik az Prædikátor Uraimék pattantyúja.

Mivelhogy pediglen, ebben az nyomorúlt Feleletben, igen mellyeszti Alvinczink az madarat, melynek rőpűlléset távul láttya; és drágán árúllya az medve-bőrt, maga az medvéjét sem látta; az az, *triumphál*, mintha immár az Pápátul el-vonta vólna az Sz. Péter kölcsát, nékem pedig hátra kőtőtte vólna kezemet, és tömlőczébẽ kalodában tartana. Annak-okáért, hogy meg ne zabállanék az Felelet-tételből származott kevélységben, énis hamar inában lők, 'meg-esmértetém, hogy nállunkis sóval főznak.

Ezt az ő Irására-való válaszomat, mellyet ez-előtt két esztendővel ki-nyomtattam, azért nem akarám itt ujonnan ki-bocsátani. mert, a' ki értelmesen olvassa az én-tőllem iratott Leveleket, kűnnyen csak azokbólis meg-tapasztalhattya az Alvinczi fogásinak helytelenségét.

AZ NYOMTATASNAK FOGYATKOZASIRUL.

Elég vigyázással igyekeztem, hogy tisztán essék az nyomtatás, de szerét nem tehettem, hogy az Nyomtatók keze-szennye néhult az Könyvben ne maradna. Azért, az Bőrűknek el-változtatásában, az Igéknek el-szaggatásában, vagy egyben foglalásában, az Számoknak el-cserélésében, essek néhult fogyatkozások. Mellyekért, tudom hogy kűnnyen bocsánatot nyerek azoktúl, kik valaha az Nyomtatás-körűl forgódtak. mert, oly szemes nem lehet az ember, hogy néha által ne ugordgyék az Nyomtatásnak vétkén.

Pag.	*Linea.*	*Erratum.*	*Correctio.*
248.	1. in Marg.	Inf. L. 5. c. 2. & 5. Lib. 6. c. 10.	Infr. l. 4. & 5. reliqua dele.
406.	1. in Marg.	a Fol. 402.	a Fol. 401.
411.	4.	tésti.	tészi.
418.	10. in marg.	*b* ad Ephes.	*b* ad Philip.
422.	29.	Calviniſtáknak.	Lutheriſtáknak.
546.	19.	dukősködő.	dűhősködő.
602.	32.	mivelhgoy.	mivelhogy.
749.	21.	Nam si Meritum ex gratia.	Nam si gratia ex merito.

Regi saculorum Immortali & Invisibili, soli DEO HONOR & GLORIA.

AMANUZEUM KÖNYVTÁRA

1

LOGI ALOGI,

QVIBVS BAPTÆ CALAMOSPHACTÆ PENICVLVM PAPPORVM SOLNENSIS CONCILIABVLI, ET HYperaſpiſten legitimæ Antilogiæ vellicant;

Veritatis radiis adobruti.

ANTEAMBVLVM AD LECTOREM, CVM ORDINE DICENDORUM.

PHilo Iudæorum diſertiſſimus, ut acciſas, vix non exciſas gentilium ſuorum reliquias ſublevatũ iret, Cajum Cæſarem cernuus adiit; gravi, ac venuſtâ dictione, temerè conceptum adverſus immerentes odium, ſi obducere nequiret, lenire laboravit. Sed à duro, & inexorabili Cæſare, œſtro perciti pectoris furoribus adobrutus, nec frontem rugis exaravit, nec fœmineo ululatu cælos verberavit, ſed ſereniore quàm ſolebat vultu renidens, *Bono*, inquit ſociis, *ob id animo eſſe debemus, quòd reipſa jam DEVS noſtræ parti ſuccurret, poſtquàm Cajus nobis iraſcitur.* *Euſeb. lib. 2. Hiſtor. c. 5.*

Eadem mea conditio, mens eadem, Lector optime. Nam & ego, ut Prædicantes totâ exerrantes viâ, ad lineas reducerem; ut agreſte illud, & plus quàm Novercale in nos odium, veritatis cataplaſmate malaſſarem: Alogiam Solnenſem, in omnium Superattendentium depompationem inconſultè conceptam, ad veritatis calculos, rectæq; rationis obruſſam revocâram. ubi ulcus ſuppurârat, non ſale, & aceto, ſed Peniculo molliori defricâram. & ne quis deerraret, inlatentiumq; ignarus ſaxorum, in Brevia præceps rueret, ex illa errorum Prædicanticorum cataſtâ ereptam veritatem aſſerueram. En fructum. Quia Veritatis radios, famæ ſuæ

luminibus obſtruere, tenebriones ſenſerant, per ſummam mentis exerrationem, magnis lacrymarum rivis expiandam; redulcerato dolore, frendent, rabiunt, dentem exacuunt, ampullas & verba faſtuoſa tumido è pulmone revellunt. Hipponacteo felle perliti calami furores, velut imbres fundunt: ut non tam pugnare, quàm anus ad colum rixari, ac verbis conviciorum falce probè armatis bacchari videantur.

Sed benè habet. Actutùm cælo Numen aderit, cujus cauſam agimus, poſtquam ſpermologi Theonino dente nos arrodunt, inhoneſtiſq; opprobramentis, mille conviciorum ſtruicibus aſperatis inſectantur. Quantumvis enim accuſationis ſuæ ſpicula, totis adverſum nos viribus torqueant, multimodiſq; nos commulcent viperææ lingvæ ictibus: credimus tamen in DEO Salvatore, quòd ſcuto circumdabit nos veritas ejus; fientq; ſagittæ parvulorum plagæ Prædicanticæ. atq; eò validiùs alliſam ſuæ falſitatis cervicem elident Malleatores, quò majori niſu in ipſam adamantinæ veritatis incudem, genuinum figent.

Neq; adeò luſcitioſi fuêre Prædicantes, quin ita futurum perviderent; bienniumq; cunctati, ad impudentiæ domeſticæ dedecora pudibundum calamum, hiantiaq; Cerbereis morſibus ora, tetrum orbi virus inſtillantia, ita cõtinuerunt; ut ceſſitare primùm, campo cedere, ſcutum abjicere, nec porrò furiali ſcripto cælum rubiginare velle viderentur. Sed petulca mens, malâ quadam ſcabie infecta litigandi, identidem ſe ſcalpens, importuniſq; Magnariorum opprobramentis exaſperata, malè progredi, quàm regredi maluit. Exangues igitur revocant ad prælia vires. rurſum hirrire, ac arietare; rurſum duellare, ac ad clarum patritæ avitæq; Religionis aſtrum aconita ructare pergunt.

Antapologiam itaq; Peniculi, aſciâ plurimorum orgiis maledicentiæ inter ſe fœderatorum dedolatam, ſæpiùs malè tornatam, atq; incudi ceterorum redditam, Græcatiori ſcriptione, MALLEI programmate, protruſerunt. operiſq; lemmati, diſſimulamenti gratiâ, unius qui infamiâ hujus ſcriptionis depudeſceret, è Baptarum cœtu holophantæ nomen addiderunt; per quem, inanitæ farraginis maledicentiam, cunctim ac coacervatim exercerent ceteri, à quibus in ſcenam protruſus ſcribillator venena ſuxit. Fabro huic, ceterorum ſcobem compilanti, probrorumq; alienorum ge-

rulo, à me is honos non habetur, ut vel reprehendendo nominetur. Allatret licet uſq; nos & uſq;, & gannitibus improbis laceſſat; certum eſt, hanc ſibi pernegare famam olim quam petit, in meis libellis qualiſcunq; legatur ut per orbem. Quocirca Faber hic Malleator, ſtupparii Mallei conferruminator, Tubalcain eſto. reliquam illam Vulcani ſobolem, Cyclopum genus, totius videlicet fabulæ Choragos, ſub ſipario deliteſcentes, in conſpectum caveæ non producam: ſed totus ille grex Malleatorum, Bronteſq; Steropeſq; & nudus membra Pyragmon, vi magna inter ſeſe brachia tollentes, æterno ſilentio conſepulti deliteſcant.

Martialis.

Geneſ. 4. v. 22.

Quia porrò non tam ut ſolidè reſponderent, quàm ut carioſæ ſcriptionis craſſo ſtamine, maleq; cohærentium liciorum infabrè commiſſo ſubtegmine, velum oculis imperitorum obducerent, laboravêre Malleatores; adeò inſcitè Peniculum ruſpantur; tam frigidis, compitaliciiſq; evaſiunculis ſe in latebras notaq; ſpelęa abdunt; tam veternoſis, ſituq; ſqualidis captiunculis velitantur, vitreiſq; argumentorum malleolis chalybeos umbones, & Vulcaniũ planè contra omnia tela ſcutum, tundunt: ut iis ſolis deſudaſſe mihi videantur, quibus non tacuiſſe triumphaſſe videtur. Quocirca, ſi quid tantum diluti iſtius Antagoniſtæ indignitas poſtularet ſpectare voluiſſem, inania ipſius ac ſine fulmine tonitrua tacitus pręteriiſſem, deſpectumq; Malleatorem potiùs quàm repreſſum abire ſiviſſem. *Nam perſequi, quod quisq; vel contemptiſſimorum hominum dixerit, aut nimiæ miſeriæ, aut inanis jactantiæ eſt; & detinet ea res atq; obruit ingenia, meliùs aliis vacatura.* Nec ullus diſceptandi ac loquendi modus erit, *ſi reſpondendum ſemper eſſe reſpondentibus exiſtimes. Qui enim obdurati ſunt adverſitate mentis, infatigabiliter vani ſunt. Horum ſi contraria dicta toties velimus refellere, quoties obnixâ fronte ſtatuerunt non curare quod dicant, dum quocunq; modo noſtris diſputationibus contradicant; quàm ſit infinitum, & infructuoſum, & ærumnoſum, vides.* Quia tamen ita Pſeudologiarum acervis, delinificiſq; cantaminibus amentatus eſt hic in ipſa calumniæ fornacula conflatus Malleolus, ut qui tantum medicatos oculos, purpuriſſatas genas, & illices labiorum blandicias damnatæ falſitatis tueatur; facilè illecebris obfrenatus, inſidioſiſq; verſutiis, admirabili ſcelere conflatis circumventus, ineluctabiles incurrat labyrinthos. Idcircò pro bono utiliq; facturum me exiſtimavi, ſi ſcenam

Quintil. lib. 1.

Auguſt. 2. de Civitat. cap. 1.

omnem vanitatis Prædicanticæ illuminarem ; caloratos adversariorum impetus freno adducto repigrarem ; rursusq; in hac literarii agonis arenâ gradum conferrem ; incomposítos hostium cuneos, ac latrocinii more pugnantes, instructa ac ordinata acie repellerem ; & Prædicantium Thrasonicos hîc verbo, ibi risu, alibi ænigmate vel fabella, lusus retunderem, comprimerem ferociam, loquacitatem retardarem.

Deo igitur cælitibusq; faventibus, evolvam sinuosos flexus, quibus eludere se posse existimarunt Prædicantes quæ elidere nequiverunt, infractæ veritatis robora : solisq; hujus radiis monstrabo, hærentem lateri arundinem, stimulosq; altè defixos, calcibus capistratos hos calcitrones petiisse, non excussisse.

Ne verò vaga sit ac libera oratio, sed adductis habenis in gyro maneat, præducam lineas ad quas congressio dirigatur. Principiò igitur, antequàm ad seriam pugnam decretoriaq; arma veniamus, velite, rorarioq; milite proludam ; & parerga, vulpinationesq; Prædicanticas in apricum deducam ac proteram. Deinde, tota quæ inter nos vertitur controversia, quattuor, ni fallor, quæstionum finibus circumscribitur. Disceptamus enim, An Augustana Confessione absentiente, proprioq; reluctante jurejurando nuperi Attendentes inaugurati ? An ultronea arrogantia caulas Christi furtivè invaserint, nullo legitimæ vocationis valvas recludente ? Veréne in publica Luthericolarum professione ad quam sacramento adiguntur, & Mendacia, & Antilogiæ, & fœda dogmatum portenta scateant ? Nos, an adversarii, patritas avitasq; leges violavimus, jus gentium refiximus, æquitatis terminos commovimus ? In his igitur ipsis quęstionibus limitem disputationis figo ; ad hos carceres gregalia pecua, extra oleas ac cancellos palantia revocabo. atq; ita Vindicias Superattendenticas excutiam & elidam, ut validos Peniculi arietes, ne commoveri quidem ab adversariis, nedum everti disputando potuisse, in aperta claraq; luce ponam. Quo verò faciliùs, quid inter nos agatur, dispicias Lector, primo loco verba Peniculi retexam, dispari charactere : subnectam strictim, quæ Malleator baubat ; & Hypomnemata, solidasque tuitionis parmas adjiciam.

PROLVSIO.

Querelæ, Vulpinationesq; Prædicanticæ, lavi spongia detersæ.

§. 1. Querela duplex.

Querelâ duplici, neutra contemptim, sola calce repellenda implagant Baptæ Peniculum.

Principiò : teretes, ac religiosas glossogastorum aures, Latinæ Syreni, Atticisq; ac emunctis leporibus assuefactas, percussit scabra, ac salebrosa dictio Peniculi. Et quia stylo configere se posse veritatem desperabant, velum quo tegitur, ampullatissimè lancinant ; sandaliumq; Veneris, cùm ipsam nequeant, reprehendunt. Itaq; ut popularitate sua invidiam apud imperitos concilient Poplicolæ, prædicationis diasyrticæ strophis in me ludunt : confragosam, Archaismis, ac verborum sesquipedalium Cascis asperatam Peniculi dictionem vociferantur, quòd in ea, Lutheranæ eloquentiæ nitelam, scitis, urbanisq; jocis respersam non reperiant. Sed frustra inimitabiles (scilicet) illas orationis vestræ Veneres ; frustra venustatem illam, ac majestatem dictionis ; frustra fœcundam eloquentiæ diluviem, qua orbem inundastis, extra scrinia vestra quæritis, disertissimi Romuli nepotum. Vobis dapsilem copiam eloquutilis facundiæ Musæ subministrant. Vobis Latini sermonis tubis, qui tot disciplinarum oculis vigilatis, qui in ipsa eloquentiæ arce stetistis : qui doctrinæ principatum, supra omnia subsellia evecti occupastis : vobis, inquam, quos Minerva genuisse, Musæ educasse, Elegantiæ suis manibus adornasse videntur ; Suada, Gratiæ, Lepores certatim corollas nectunt, trophæa erigunt. Ita undiq; perfecta vestra est, & absoluta dictio, ut neq; additum illis quicquam, neq; detractum Musæ patiantur : nec in eâ Cato gravitatem, humanitatem Lælius, impetum Gracchus, parsimoniam Sallustius, Cicero opulentiam requirat. prorsus ut cum Lucilio, de illa exclamem : Quàm lepidè lexes compostæ ! ut tesserulæ omnes Endopavimento, atq; emblemate vermiculato ! *Nos ad has Eloquentiæ vestræ flammas balbutimus, Musaq; pedestri privatis, ac prope socco dignis vocibus lallamus.*

QUERELA I.

Mall. fol. 2. 6. 63.

Audi Tubalcain : si verum est dictum vetus ; Innocentiam, causæq; æquitatem, eloquentiam esse : istâ ratione profiteor memet nemini omnium, quotquot estis, de eloquentiâ concessurum. Si quædam nimis antiqua, si pleraque dura, *& exculcata ; si prægnantia, & quæ sine obstetrice Lexico non pariunt Baptis, Peniculo inesse censes ; si madida illa & natantia orationis vestræ sensa, quibus nihil expresseris præter plebejum & inutilem succum, desideras :* & sapis, & mecum facis, & Iove judicas æquo. *Nam,* non ego inornata, & dominantia nomina solùm, verbaq; Pisonis *amo : sed Poëtam doctum audio :* Obscurata diu populo, bonus eruet, atque proferet in lucem, speciosa vocabula rerum, quæ priscis memorata Catonibus, atq; Cethegis : nunc situs informis premit, & deserta vetustas. *Nihil est itaq;, quod instar puerorum circa puppas ac sigilla sua pallentium, de verbis turbes : Nam nec ulla in Peniculo vocula, quam Latinæ aures ignorent, optimisq; Latii sermonis Magistris acceptum non feramus : nec an usitatè, sed an verè bullatas Apologiæ vestræ nugas Peniculus deterserit, attende. Nam si grata est vulgari, ac plebejâ veste ornata veritas ; gratior erit, si nec indecorâ, nec quotidianâ fulgeat pur-*

Horatius.

purâ. Deniqúe non omnes eadem mirantur amantque. *Quocirca*, illecebris erat, & grata novitate morandus *Lector eruditus. Vos sermonum ac rerum pariter Ægisthi, qui & purum Religionis liquorem, novitatis vestræ olenti fæce corrupistis, & Pannoniam Latii sermonis barbarie commaculastis : si dictionis nostræ vetustatem, quam alibi miramini, arroditis; nihil moramur. Sine rivali, loquacitatis vestræ olenticeta, lacunosísq; incilibus voraginosam, vel subluvie cœnosâ lubricam orationem vestram miremini : nos (præfiscine dixerim) ferulæ manum subduximus; dicendi leges à Prædicantibus non accipimus. Et, ô si stribiligines vestras inter seria memorare vellem, videres, & rideres*, Quàm non adstricto percurrat pulpita socco, Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru! *Sed absit ut ubi de dogmatum veritate agitur, muscas consecter. non nunc legi :* a Inter Christianos, verborum vitia non solere reprehendi, b apud quos Solœcismus est magnus; & vitium, turpe quid, vel narrare, vel facere. c peccata enim putent, non verba.

a *Hier. Apolog. 3. contra Russin.*
b *Cont. Helvet. fine.*
c *Apolg. 3. cont. Russin.*

QUERE. II.

Verùm non contenti præcoquis, ac hornis assuefacta magna illa Sapientiæ columina, Catonianæq; severitatis normæ Prædicantes, in orationis nostræ vetustatem, nervos loquacitatis intendisse; per trabem suam, festucam nostram aspiciunt. implent cælos quiritatibus, quòd crustula ex libo, comptula scitamenta, laudumq; placentulas, novis Attendentibus primitias, more majorum non detulimus. Quin potius tota frontis libertate, volitantia falsitatis jacula, clypeo Veritatis repulimus; stipulas inanium opinationum excussimus; fibras errorum excaudicavimus; insolentiæq; Prædicanticæ pruriginem, Latio perfudimus aceto. Se igitur nimiâ istâ sermonis libertate, imò acerbitate vellicari, se styli nostri mucrone convulnerari, striata fronte, adductisq; supercilis vociferantur.

Austerula alicubi dictio, non abnuo. quis enim ad tot fraudum vestrarum Iliadas non exacerbescat? Crudioribus igitur interdum verborum pugnis capita Prædicantium depilavimus : & inficetissimæ Alogiæ fœcutinos Autores, ad balnea, & thermas, lautius, sed rarenter, strigilavimus. non ex rancore certè, aut aliorum contemptrice arrogantiâ, sed quòd stylo medicinam facere malui, quàm blando demulcere assamine, & adulatorum ungue scabere. prodesse, non placere Prædicantibus volui : ut pudeant, ut rubeant, ut pœniteant malui, quàm ut exultent, ut rideant. Medicamenta minùs valida, non extrahunt humorem noxium, qui radices egit, & fixit pedem, sed movent. Ego sanè ad inculpatam tutelam stylum torsi, acie Veritatis penetrabilem. Quòd si ad cotem interdum asperatus calamus jugulum non hominum, sed errorum petiit, nihil est quod miremini, Prædicantes. Nam ut vos sementem fecistis, ita ut meteretis curandum mihi fuit. Vos choreæ hujus præsultores fuistis, vos funem duxistis, vos irritastis, cùm jura Ecclesiæ usurpastis; cùm Apologiam vestram, alieni nominis lacératricem, ad obterendam unà cum veritate famam, existimationemq; maximi Antistitis contorsistis : cùm indecora, ac concava verba, austerâ fronte, contractis, rugatisq; naribus trutinati estis. Vos priores bellicum cecinistis, nostra invasistis. Nos justa, ac necessaria tuitionis arma cepimus; ferulam contra retiarios extendimus; durioribus lupatis insolentiam vestram compressimus; tabem veritatis, absynthio & aceto purgavimus, scalpello circumcidimus. Nihil tamen cuiquam affinximus : quod res est, diximus. Si risimus alicubi, materiis ipsis satisfactum. multa sunt sic digna revinci, ne gravitate adorentur. vanitati, propriè festivitas cedit. Congruit &

Tertull. contra Valet. c. 6. n. 48.

veritati

veritati ridere, quia lætans : de æmulis suis ludere, quia secura. & vbicunq; dignus risus, officium est.

Sed quæ, malum! est hæc incogitantia, ut cùm scateas ulceribus, medicam aliis manum porrigas? Diripias propri o fallax de lumine tignum, Tunc minimam alterius curabis demere aristam. *Tabernariis maledictis, inscitis, incivilibus, ruris plenis lædoriis, confertim stipata est Alogia Prædicantica; furoreq; percitus Tubalcain, velut ursus bipes irruit, ac plenis convitiorum cataractis nos perpluit. omnia tamen quæ è favissis Prædicanticis cnata, in meras melligines, meros junculos transeunt. quasi ut ille apud Poëtas, attactu omnia inaurabat : sic Prædicantium linguæ atrocissimas criminationes, in urbanos sales vertere possint.* Iuvencus.

Fingunt homines lenissimi, & Mosaicæ mansuetudinis, dicis, morisq; causa, nescio quam in respondendo modestiam, ad mansuetudinem spiritus Christi accommodatam : *sed lupinum animum, agnino lanitio tegunt. & dum mirificè se circumspiciunt, quasi ad ipsum Modestiæ speculum comptos, Comœdiam ludunt; humanitatis personâ, Furias occulunt : fictis Syrenum vocibus, in labris non in fibris natis, blandiuntur; sed viperæ ritu, niveo denticulo, atrum venenum inspirare volunt. Nec dubito, quin ad tantam congestorum probrorum, fœdæq; convitiationis, & mendaciorum Lernam, etsi non erubuit facies Prædicantica, quæ pudorem diu decoxit :* ipsum tamen libri atramentum, erubescendo conversum sit in minium. *Neq; enim legere memini scriptum aliud isto inverecundius, vel impudentius : in quo, præter amethodicam confusionem, nihil nisi rus merum est, & scurrilis maledicentia. Equidem sic sentio : si quis malè temperati Malleoli, modestarum aurium convulneratrices strepitus, quibus non commoveri, vix in valde siccum, & sapientem cadere potest; si minas, si criminationes sturnatim volitantes, flosculos scilicet corollæ Prædicanticæ, in unum colligat;* perdere si quis in his dignabitur otia curis : *miraculis accensebit, tantum spurci lætaminis ex ore humano prodiisse,* Stercus, & sterquillinium, & sedes stercoraria, Bellua turpissima, Bestia, Bufo, Rana, Pediculus. *& quid non? passim in ore pedicosi Prædicantis. In ipso statim vestibulo, scævo omine, hederam suæ scriptioni figentes, stercore se inbulbitatos, non purgatos attactu Peniculi, modestiâ mundissimâ queruntur Prædicantes, ut non immerito illud audire possint, quod Lutherus à viro diserto :* Dum stomachans loqueris, merda est tibi semper in ore. Merda sit ac utinam semper in ore tuo. Os ea si loquitur, quibus & cor abundat, (ut autor certus ait:) cor erit quanta latrina tuum? *Cùm quid Peniculus esset, assequi quidam fortè Magnorum non posset, Chalcographi errorem ratus, Pediculum rescribendum rebatur. Placuit ludionibus scomma. hinc Pediculis passim referta scriptio Prædicantica. Sed scire debes Tubalcain,* Quamvis Crœsos, quis spiret, aut Darios, literæ marsupium non sequuntur : sudoris comites sunt & laboris. sociæ jejuniorum, non saturitatis; continentiæ, non luxuriæ. *Quocirca, tantum apud vos plausum ferre non debuit, quod inscitia, quamvis fulta divitiis, temerè concepit. Pergo.*

Iesuitas, legionem illam verè fulminantem, quæ tela vestra jugulo Ecclesiæ intentata, non minore studio, quàm cetera Ecclesiæ membra, divinæ Sapientiæ fulmine extorquet, gregariamq; Hæreticulorum turbam obruit; Deum immortalem, quibus convitiorum fœtutinis, probrorumq; fœdissimorum acervis, non conspurcat Tubulcain!

Mall. fol. 3.

Aug. lib. 3. contra Iul. cap. 13.

Mall. fol. 2.

Frusius Epigram. 124.

Hier. Apol. 1. in Ruff.

Quàm

Quàm non ructat graveolentis linguæ proluviem, in sanctum Ordinem! Male tornatos illos, quos fol. 121. Faber attexit versus, perlege, quisquis es; intelliges, suis se coloribus pinxisse Prædicantes: meq; Malleatorum supercilium, illis ipsorum cestibus descobinare posse fateberis. Si Pater ipse Mendacii scripsisset, neque turpiùs, neque mendaciùs; addo, neque maledicentiùs scribere potuisset: ut dubium Prædicatores reliquerint, illéne ab his, an hi ab ipso, malitiam hodie discant. *Mall. fol. 2.*

Sed frustra in altum spuitis, ô boni. Vestra vobis in faciem recident phlegmata. Frustra Flora Lucretiæ, impudicitiam; Catilina Ciceroni, perduellionem objectat. Spargite in Iesuitas, quæ ipsi meremini. exspuite viperini dentis exitiale virus. Nunquam egerie vestrâ Ordinem illum, coaxationes coccismosq; vestros, æquis, inconniventibusq; oculis ex alto despicientem, conspurcabitis. Quinpotius, ut rosæ alliorum viciniâ fragrantiùs olent: sic cœtus ille, sudes in oculis vestris, aculeus in corde; quò malignìore, pestilentis syderis vestri influxu obsidetur, eò gratiores DEO hominibusq;, spirat pietatis, defæcatiorisq; doctrinæ odores. magnoq; se honore decorari, magno cumulari beneficio existimat, dum cavillis in illam velitantur Prædicantes. Criminentur igitur, fingant, ringantur, crepent Brontesq; Steropesq;, nunquam efficient, vel si omnem Erebi cohortem in aciem excieant, ut Ordinis illius nitor aureus, petulantis linguæ ærugine inficiatur; aut sinceræ puritatis candor, vipereo afflatu livescat. Tumident se quantum volent Prædicantes, nunquam rana bouem mole exæquabit.

Ego verò prolixam virulentiæ laciniam, fœdasq; aspergines, quibus Tubulcain deterrere me conatur, ne ineptias Prædicanticas insecter, ultrò condono; nec, quid de me Nectæ isti existiment, moror: sed memor illius: Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines, ut Pestanas rosas, ut candida lilia habeo, indigestam illam maledictorum molem, quam in me aggerant. Mori enim mihi contingat antè, quàm benè à Prædicantibus audire. Qui Regio laborant morbo, ceteros auriginosos putant; oculus, qui per nebulam, aut aquam aspicit, res metitur falso modo: & mirer ego vel indigner, si malignitatis livore infecta mens Prædicantium, præposterè, ac distortim de me judicet? Rabiosis, ac furentibus nemo irascitur: ego Larvis, Maniis, Intemperiis agitato Tubalcain succenseam? Non facio. læderer à me ipso, si facerem. Et apertè, ac candidè dico: dum rudes Adversariorum criminationes, & stabulo nata ac fota convitia lego; non cor uritur, sed splen salit.

Verùm, ne diutius in hoc Augiæ stabulo morer, dabo aliquid amori vestro, Prædicantes; dabo Lectoris pudori. densissimamq; illam luem, ac sentinam convitiorum, quam vel solutâ ac diffluente, vel lascivientium Poetastrorum numeris adstrictâ & revinctâ oratione congessistis, seponam, nec me ad anilia jurgia demittam. Victores vos, & triumphatores perpetuos in hac palæstra, lubens, meritò, dico, scisco q;. peculium ac hereditas Prædicantium est, liberè convitiari, criminari, Pseudolum in scenam dare; quos de fundi sui possessione non dejicio. Quin, ut olim Ephori, cùm per ludibrium à Clazomeniis eorum subsellia fuligine turpata essent, hanc illusoribus pœnam inflixerunt, ut publicè proclamarent, Licere Clazomeniis indecorè facere: *ita ego publicè testatum facio, nemini fraudi fore, si Prædicantes artem suam factitent; si virus suum in alios exspuant; si probra sua immerentibus alliniant; confertimq; stipent, petulantiam, rusticitatem, rabiosum impetum.* *Ælianus l. 2. var. Hist.*

§ 2. Triplex Vulpinatio.

ÆGyptiis ranis, eam ingenitæ sagacitatis vim inesse narrat Ælianus, ut in Varum, Nili fluminis alumnum incidens, arundinis frustum in obliquum demordeat: ille, cùm tanto non sit oris chasmate, ut ranæ simul, ac quod ore gestat spiculo absorbendo sufficiat, illæsam quà velit abire ranam patitur. *Ælian. lib. 1. var. hist.* Assectantur ranarum hæc vestigia Prædicantes. Animadvertunt pro sua Bœotica sagacitate, incertas ipsorum opinationes, nullo pondere, & tanquam saburrâ veritatis stabilitas, quovis vento obrui posse: quocirca suam cum pace publicâ, virorumq; clarissimorum existimatione, causam confibulant; supera infera commiscent; suspicantur, minacias, terrores, velut missilia spargunt; &, quos æquitate causæ non possunt, fremitu, quietisq; publicæ Religione submovent. Monueram, ne secundo, quibus illorum nunc vela tument, vento insolescant, procellâ se involvi posse cogitent. Aliò hæc, quàm quo ego destinâram, vertunt. mira, & dira sibi denuntiari vociferantur, quæ in Austria & Bohemia secutæ turbæ revelârunt. *Somniant nescio quas* funestiores machinationes: *jam pilis Hispanicis latera ipsorum fodicari putes, ita gemunt. Milesiæ Punicæ. vobis, & capræ quæ nondum peperit hædus, tectis ludit. Timida est, Prædicantes, suspicaxq; malignitas, quæ suo ceteros pede metitur. & ut fœdâ libidine mersus Nero, nihil ingenui pudoris superesse in aliis existimabat: ita qui turbatæ mentis furores versant, sæva de innoxiis præsumunt, Sed si fas à vobis, heteroclitæ mentis & oris Prædicantibus, percontari; dicite, hominem, bullam, punctum temporis, humanarum rerum vicissitudine ad modestiam revocare, cœcumq; impetum ruinæ proximum monere, turbare est? O frenetici hostis Tartareo fatuatam spiritu phantasiam! ô sanguinarii Clamatoris cruore stillantem orationis mucronem! His nimirum, his, similibusq; temulentis affaniis, quibus deblatteratis pulpita Prædicantium perstrepunt, furiant suorum animos, acerbantq; in odium nostrum. Ensem hæc verba seditionum flabellâ exacuunt pernitiabilis linguæ malleo. & quod oleum flammæ, quod sulphur incendio, quod flagellum Furiæ; hoc sunt placidi hi sermones, truculentiæ vestræ nutrimenta, quibus in canum pastoritiorum exitum inhortantes audacissimos quosq; immittitis.* *Mall. fol. 2. & 13. Mall. f. 113. 114.*

Ego Fidium testor, ne in mentem quidem mihi venisse, quod tibi & in linguam, & in calamum venit. Nam, ne te tuosq; gnatos clam sit, Malleator, etsi nobis omnia terrorum plenissima, spei modica, auxiliorum inania esse videantur: adhuc tamen cælum volvitur; & ægroto cuivis, dum superest, spes est. Longè tamen studia, cogitationesq; nostræ à vestris absunt. Secta vestra, torrentis instar, rapido præcipitiq; currit alveo, obvia quæq; uno velut impetu convulsura, & quaquaversus furibunda fertur, non irrigat, sed eluit. Nam, ut Vir Germanici Evangelii incunabulorum gnarus, literis consignavit: ad Lutheranam, Calvinianamq; cotem cuspidatis hastis subnixa est novella hæc Doctrinæ lues: bellis adolevit: proscriptionibus Catholicorum, cædibus Sacerdotum arvinam auxit: Quisquis enim Confessionis Augustanæ patrocinium prætendit, justas videtur habere rationes, ut superna imis, & Divina humanis permiscear, omnemque potestatem tantùm non pedibus conculcet. *Veritas verò, non præceps turbinis instar ruit, sed lento gradu, pleno tamen constantiq; fluit alveo. & ut in summis fluminibus videmus, sensim sine sensu, obluctantes eluit terrarum sinus. Ipsa causæ bonitas, ipsa de victoria se-* *Andreas Fabricius, Præfat. Harmoniæ Confessionis Augustanæ.*

curitas, Christi promissione subnixa; ipsa adversus deerrantes commiseratio; ipsa denique Evangelicæ prædicationis, minutæ instar ac lentæ pluviæ, terram placido lapsu irriganti, primordia cogitatione comprehensa, facile id à nobis impetrant, ut non eo furore ac impetu Veritatem promoveamus, quo suos alienati errores.

Sed, ut his me salebris semel expediam; palàm, ac libera voce causam Prædicantium, ab eorum quos fascinarunt, causa sejungimus: falsa dogmata, non Illustres Personas traducimus. Quòd si quis sugillari se existimat, cùm strophæ Prædicanticæ, fœdam mephitim exhalantes, in Orcum unde natæ retruduntur, quæ nostra hic culpa? DEVS, & amica Veritas, humanis odiis favoribusq; præstant. &, accusator sui est, qui irascitur, quando sine nomine contra vitia scribitur. *Turbas porrò quietis publicæ, nec scimus nec suspicamur alias, quàm quas movere, ac fovere solet inquieta semper Novitii dogmatis prurigo. Nam quòd eos, qui secuti in Austria ac Bohemia rerum motus, à Periculo longè antè denuntiatos; quòd Comitis Palatini existimationem denigratam baubat Malleator: mendaciorum incudem tundit; loquitur multum, nihil præter effrenis linguæ impudentiam probat.* Benè habet, quòd malitia non habeat tantas vires, quantos conatus. Perierat innocentia, si semper nequitiæ juncta esset potentia; & totum, quicquid cupit calumnia, prævaleret. *Sed quoniam specilla, malignitatis tuæ naribus suspensa, & longulè dissita, & vicinè assita commonstrant: latè patentes Europæ campos Epidaurii serpentis visu permea; videbis turbas & fusi sanguinis riuos è vestro fonte. Invitus ad ista, vel intento digito leviter designanda pertrahor.* Scio enim prudentis esse, post reconciliatam simultatem, etiam leves suspiciones vitare; ne, quod fortuitò feceris, consultò feciss videare. *Illud quoq; disertissimi Oratoris obversatur: Ego, inquit, cùm omnes amicitias tuendas semper putavi, summa religione & fide: tum eas maximè, quæ essent ex inimicitiis revocatæ in gratiam, propterea quòd integris amicitiis officium prætermissum, imprudentiæ vel negligentiæ excusatione defenditur: post reditum in gratiam si quid est commissum, id non neglectum, sed violatum putatur; nec imprudentiæ, sed perfidiæ assignari solet. Quocirca, fide bona, ac candore niveo profiteor. quod importunitas Malleatorum extundit, innocentiæ nostræ vindicandæ opportunum, non ut animos committamus, nec ut sopitas ventilemus flammas, sed ut suo stet Veritas loco, memoramus.*

At, turbas quadamtenus, inquit Tubalcain. nam nos, cum Helveticis eâdem pace publica comprehensis, committis. *Leonina societas, concordia Cyclopica! Nihil attinet Cadmæos fratres committere: fœdo jampridem ac implacabili lacerati sunt dissidio, summisq; medullitus viribus contendunt. Nam etsi in hoc, ut calvere pergant, ut oppugnent Catholicos, adamantino nexu fœderantur: variis tamen inter se sectarum libidinibus, sententiarumq; æmulationibus in diversa abierunt, studio, & malo ambitu certandi. Ruspare Malleator, Hunnii vestri* Calvinum Iudaizantem: Theologiam Calvinianam *Conradi Schlüsselburgii: Philippi Nicolai,* Fundamentorum Calvinianæ sectæ cum veteribus Arianis & Nestorianis communium detectionem. *Et, ne abeam longiùs, Alberti Graweri, Cassoviensis Didascali,* Bellum IESV Christi & Iohannis Calvini: *Severini Sculteti, Bartfensis Clamatoris Dedicatoriam epistolam* Erothematis de Idiomatum Communicatione. *Vel ex his cognosces, quàm infida pax, quàm discors Concordia Helveticos nectat Lutheristis. Ego enim actum non agam, interminabi-*

lesq;

Ieronym. Apolog. 1. contra Ruffin.

Ieronym. Apol. 2. contr. Ruffin.

Hier. Apolog. 1. contr. Ruffin.

Cic. pro Gabinio.

Mall. fol. 2.

lesq; doctrinæ ac orationis vestræ contentiones non persequar. Ipsi scitis, viperas, quæ exeso matris utero in lucem proserpunt, parricidioq; gignuntur, parricidæ sobolis ultrices dentium laniatus effugere non posse.

Est Altera quoq; non insolens Prædicantibus Vulpinatio: *quòd in vestigio, in quo pedem fiximus, pugnare nolunt, sed flexus ubiq; ac diverticula circumspiciunt. Medæam, aut, si malis, Mithridatem imitantur. Nam & illa fugiens, fratris discerpta membra, in iis locis, quà se parens sequebatur, dissipavit; ut eorum collectio, mœorq; patrius, celeritatem persequendi retardaret. Hic verò, victorem ut falleret exercitum, magnam auri atq; argenti, rerumq; pulcherrimarum copiam reliquit, ut dum hæc colligerent diligentius Romani, ipse effugeret: sicq; ille in persequendo, mœrore; hi latitiâ retardati fuêre. Meis quoq; Malleatoribus, unica illa est defensionis prora ac puppis, ut aliò ducant. Sæpè in* Pontifices Maximos, *omni acerbitatis genere grassantur, quem velut altera Circe, aut Canidia, mirificentissima metamorphosi in species varias commutant: sæpe universè ordinem Hierarchicum Ecclesiæ lacerant: sæpe Illustrissimum Cardinalem, sæpè Iesuitas allatrant: scilicet, ut vigorem animi nostri mœror obtundat, intercluso; dolore faucibus conticescamus. Aliàs, ad vana, vel externa abeunt: & aurum interdum, argentumq; utilium quæstionum jactant; ut dum in iis, quæ præsentem disceptationem non attingunt, immoramur, spacium elabendi habeant. Verum ego, & inconditas convitiationes surdâ aure transibo, & aliunde adscitis detineri me non sinam. ad orbitam ubiq; Prædicantes revocabo, in statu & gradu depugnabo, atq; adeum quem in Periculo fixi stipitem, cuncta jacula dirigam.*

Postrema illa est, nec obscura, nec ignobilis Prædicantium Vulpinatio: quòd, cùm se clatris Veritatis ita concluso; videant, ut nullum porrò sit reliquum suffugium, ærumnabili hoc labore defungi se, atq; extra tela deinceps & agonis hujus pulverem, continere velle libera & aperta fronte profitentur. Et, ut in fabulis, Apollinem humilis victoriæ contra Marsyam puditum est: sic grandes hæ aquilæ, tenuem deinceps ac vulgarem muscam captare nolunt. Ephorus huius pensi, & quorum præterea interest, per me, uti Fecialis voce, publicè intimant: si quid bufo Iemicius, vel ranæ Iesuiticæ *(ô modestiam! ô puriloquium!)* contra coaxârint, nos minimâ replicâ dignaturos. *Et subductis superciliis, caperatâq; fronte, vetant ne quis redhostiat: ne ferream frontem Prædicantium coniscando perfringat. Capitisq; periculum denuntiant, nisi ante hos sacrorum Isidis gerulos, cernui procumbamus:* Erit, *inquiunt*, qui Hydræ huic caput conficiat extremum. *Sceptrum aliquando gessisse videtur qui hæc scripsit, ita Basilicæ prorsus, & severæ hæ ediciones. Sed, amabò sodes, Chamæleontis & Vertumni istius, Mavortem in lingua, caduceum in manu habentis, varium ac mutabile ingenium, imò sermonis discidium vide. Ampullatissimè gloriatus antè fuerat, Maximus iste, Vnus qui nobis scribendo restituit rem;* Calamum calamo, papyrum papyro *sese oppositurus. Quàm intrepidè, quàm Heroicè iste impavidus pugil! At mutata nunc velificatione, æterno se damnat silentio. Prudens, Deum immortalem, ac sapientiæ plenum consilium! Pythagoras ille, multijugis disciplinarum fontibus toto orbe hausti, nihil prius discipulos suos docuit quàm tacere: verbaq; volantia, detractis pinnis, intra murum dentium premere. Hoc primum erat sapientiæ rudimentum, loquitare dediscere. & loquaciores quidem, exilio vocis in quinquennium privabantur: viris gravioribus, brevi spa-*

VULPINATIO. II.

VULPINATIO III.

Mall. f. 120.

Mall. ibid.

Mall. fol. 17 113. &c.

tio taciturnitas modificabatur. Vestras ille, Prædicantes, æterno silentio damnasset linguas, quæ nec loqui nôrunt, nec tacere desuescunt. Et sanè, si ita *porrò* responsuri essetis, ut modò respondistis, non planè aliquid responderetis, sed non taceretis. * Facilè est cuiquam videri respondere, qui tacere nolunt. quid enim est loquacius vanitate? quæ tamen non ideò potest quod Veritas: quòd si tacere noluerit, plus potest clamare quàm veritas. *Parcere nunc quoq; labori poteratis, nec os ultra obvertisse. quia tamen sapere aliquando melius est, quàm nunquam; catè facitis, si magnum à magno viro consilium, cui vos insistere velle dicitis, constanter sequamini :* Considerate omnia diligenter: &, si fortè sine studio partium judicantes, talia esse nostra perspexeritis, quæ potiùs exagitari garrulitate impudentissima, & quasi Satyrica, ac Mimica levitate, quàm convelli possint; cohibete potiùs vestras nugas, & emendari à prudentibus, quàm laudari ab imprudentibus eligite. *Agite igitur, necessitatem virtuti deputate; veteres illos, incognitos vestræ sectæ præsultores assectemini, qui totis Mille quadringentis, & quod excurrit, annis, ad usq; Lutheri discidium, Endymionis somno in aliquo Trophonii antro sopiti, nulla scriptione Ecclesiam funestârunt. Quòd si tamen semel adhuc scribere, & palinodiam Stesichori modo canere adlubescat, consilium probo. Nec erubescite de commutata sententia. tanti non estis, ut errasse vos pudere debeat. & victas dare Veritati manus, hoc demum est vincere.*

Atat, ferocitatis etiam, si nativam Catholicæ veritatis speciem, suâ, quod ajunt, fronte proponamus? etiamne malleum capiti conficiendo, si vos ultra turbulentaverimus? si histricosæ ac lividæ mentis homines submovemus? Quid necesse fuit accusationis volumina proferre in medium, si denuntiata morte me deterres, ne audeam respondere? Terres me gladiis: & accusationem non jam Ecclesiasticam, sed tribunalium comminaris. *Quid agam? si taceo, criminosus ero. lenitatem enim meam, conscientiæ signum interpretabuntur Prædicantes, silentioq; crimen agnovisse gloriabuntur. Si scriptis falsitatem jugulo, & quà docendo, quà movendo juvo: manus expediunt, quibus exoßent, ac dedolent assulatim viscera: gladios, quos defigant in jugulum, tanto antè tempore exacuunt: funeris choragium, perpeti celeritate apparant: meq; Bacchatim discerpendum cruore humano aspersi, atq; impiati Prædicantes devovent. illudq; Donatistarum ingerunt:* Nos oves vestras, insidiantibus morsibus, luporum more deprædamur. Vos, si boni Pastores estis, tacete. *Protervitas superciliosa!* Stridet vulnus in pectore, candida priùs, sanguine membra turpantur: & tu mihi dicis, noli manum adhibere vulneri? *Quid? non vis, ut injustam vim, vi justa repellam? nec questus, nec gemitus, nec lacrymas dolori liberas esse concedis? nec causæ dictionem permittis?* cùm lutatam habeam faciem, ne simplici quidem aqua diluere sinis? *Non ita, Prædicans, non ita.* a Venena vestra, nostra sequentur antidota. *&,* b quia vos pacem scuto petitis; nos olivæ ramum gladio inserimus. c Canes latrant pro dominis suis: & tu non vis me latrare pro Christo? vis me tacere? ne accuses. Depone gladium, & ego scutum abjiciam. Si pacem desideras, arma depone. Blandienti possum acquiescere: non timeo comminantem. *Desinite pharmacum thanasimum propinare: nos calamum nunquam in vos stringendum, aris appendemus. At, quoadusq; quæ vultis scribetis: falsos animi vos habere nolumus, legetis quæ haud velletis. Erratis enim errore im-*

Auguſt. lib. 3. cont. Maxim. c. ult.

* *5. de Civ. cap. 27.*

Auguſt. 5. de Civit. ca. 27.

Hier. Apolog. 3. in Ruf fin.

Hieron. loco citato.

Aug. Epiſt. 169.

Hier. Apol. 1. in Ruff.

Hiero. loco citato.

a *Hier. Apo polog. 3. contra Ruff.*

b *Idem contra Lucife.*

c *Idem Apo lo. 3. in Ruffin.*

penſibili, ſi panem, quem ſiniſtrâ manu porrigitis, ſolùm nobis conſpicuum eſſe; lapidem verò, quem dextera abſconditis, noſtrorum aciem oculorum effugere arbitramini. Erratis, ſi vel percelli nos terricrepis Prædicantium bombis remini: vel adeò defætam Eccleſiam Chriſti exiſtimatis, ut nullos habeat, qui vobis ea in os dicere audeat, quæ Cyprianus, quæq; Hieronymus libera fronte protulerunt: d Armant nos Hæretici, dum putant ſua comminatione terreri. nec dejiciunt, ſed magis erigunt, & accendunt. e Quòd ſi aliter amicus tuus eſſe non poſſum, niſi Hæreticorum amicus fuero; leviùs tuas inimicitias, quàm illorum amicitias ſuſtinebo. In uno igitur conſentire tibi non potero: ut parcam Hæreticis, ut me Catholicum non probem. Si iſta eſt cauſa diſcordiæ; mori poſſum, tacere non poſſum. † Nec phrenetici volunt ligari, nec lethargici excitari. ſed perſeverat diligentia charitatis phreneticum caſtigare, lethargicum ſtimulare, ambos amare: Ambo offenduntur: ſed ambo diliguntur. ambo moleſtati quamdiu ægri ſunt indignantur, ſed ambo ſanati gratulantur. Si pro errore homines, & damnabili diſſenſione, & convictâ modis omnibus falſitate, tanta præſumunt, ut eorum ſalutem requirenti Catholicę Eccleſiæ tam audacter inſidiari, minariq; non ceſſent; quantò magis oportet eos, qui pacis & unitatis Chriſtianæ aſſerunt veritatem, omnibus jam diſſimulantibus, & cohibentibus manifeſtam, ſatagere inſtanter atque impigrè, non ſolùm pro eorum munimine qui jam Catholici ſunt, verùm etiam pro eorum correctione, qui nondum ſunt. Nam ſi pertinacia inſuperabiles vires habere conatur, quantas debet habere Conſtantia? quæ in eo bono, quod infatigabiliter agit, & DEO ſe placere novit, & proculdubio non poteſt hominibus prudentibus diſplicere.

Sed ut ſermonis compendium faciam, & quod res eſt, diſertè, exerteq; dicam: Hanc ſerram toties exdentatam, quam reciprocare non erubeſcitis, Prædicantes; crambem, quam toties recoctam, rancidoq; perfuſam jure apponitis; cærealia militiæ veſtræ arma, quæ toties retuſa ſtringitis, invitus tango. invidiam, malignitatis veſtræ follibus conflatam, moleſtè ſuſtineo. Quietis ego, & concordiæ faviſſor. nova odia ſerere nolim, vetera funditus exſtirpare malim. DEVS mihi melius, quàm ut mei cauſa, vel tantillum quis patiatur. Et, niſi de Anima, de Æternitate, de Beatitate ageretur; niſi Divinæ Veritatis nitor, Eccleſiæ Majeſtas, Religionis puritas aſſerenda eſſet; niſi Prædicantûm piacular philtro cæcatis, auxiliatrix dextera porrigenda, oppreſſa ac pænè fatiſcens mole calumniarum Veritas, Innocentia, Fides, vindicanda eſſet: manum tabulæ ſubmoverem. Verum, inter ſacrum, & ſaxum poſitus, ne ſileam, Numinis premor inſtantiâ: nec ſolum totjuga invitamenta me prolectant, ſed & Chriſti charitas urget, & Væ ceſſantibus denuntiatum, ſtimulos ſubjicit. Itaq; vultuoſam ut lubet frontem, rugis inſurgentibus exarate, Prædicantes, pleniſq; in exitium meum operemini affectibus: in Domino confido: nec timebo, quid faciat mihi homo. Et cùm mihi terrores ingeritis, Mathathiæ illud ego mente volvo: A verbis viri peccatoris ne timueris: quia gloria ejus ſtercus & vermis eſt. Hodiè extollitur, & cras non invenitur. quia converſus eſt in terram ſuam, & cogitatio ejus periit.

d *Cypr. Epi. 55. n. 102.*

e *Hier. Apolog. 3. in Ruffin.*

† *Aug. Epiſt. 167.*

2. Corint. 5. ver. 14.

1. Corint. 9. v. 16.

1. Mach. 2. v. 62.

PENICVLI PROLOGIVM AD PRÆDICANTES, APOLOGEMATIS ARCHITECTOS.

FAmâ jam pridem auditioneque acceperam, graviſſimo cordolio præcordia veſtra conſauciata fuiſſe, Prædicantes obſervabiles, quòd næniis veſtris vehementer reclamatum eſſet ab Illuſtriſſ: Cardinali: qui conſtantiâ Sacerdotali, graſſanti errori ſe opponere; moramenta conatibus veſtris injicere; fatiſcentem inſolentiâ veſtra veritatem adjutam ire, non intermittit. Et quoniam apud eos, quos faſcino præſtigiisque veſtris eluſeratis, quique nec ſalutis ſuæ ſtudio, nec tædio vanitatis veſtræ nullo veritatis pondere ſaburratæ, melioribus audiendis aures animoſque commodare volunt, inconditis præconiis efflictim jam pridem efferri cognoveram neſcio quam, communi ſtudio plurimorum veſtrum emuſſicatam Vaniloquentiam: Arbitrabar equidem, dignum vos aliquid expectatione hominum; dignum noviter erecti Magiſtratus ſplendore, concinnitudine, majeſtate; dignum tanto nixurientium conatu fœtum edituros: præſertim cùm præcoqua nimium, intempeſtiveque gliſcens inanitas quorundam (ex eorum numero erant, quibus & guliocæ veſtræ nuclei, & mariſcæ ſaporati fructus, & labruſcæ botryones, & omphacina dulcia mera, & amurcæ ac flaces gratæ olivitates videntur) ſic Apologema ſub prælo ſudans dilaudaret, ut Catholicos porrò confectos, ne hiſcere quidem poſſe, inſolentiſſimè gloriaretur.

Ego verò, quamvis multò antè, ex maledicendi ſtudio, longo à vobis uſu comparato, de reſponſionis modo conjecturam capere potui: futurum tamen non exiſtimavi, ut tàm uberem, & pro me, & contra vos dicendi materiam, pauculis mihi chartis ſuppeditaretis. Illud verò, ne ſperare quidem poteram, ut familiaris conſuetudinis veſtræ, quam pro ſuggeſtu ad populum longo errore captum obſervatis, nativam quandam imaginem, literis quoque exprimeretis: hoc eſt, ut ſæpè ſtatum quæſtionis poſitæ, callidè, & quaſi ſtationem furtivè deſerendo, aliorſum torqueretis; ut in ſolvendis argumentis tam impeditè ubique hæreretis; adianoëtis chartas farciretis; ut Scripturarum ſacroſanctis teſtimoniis, lubricis ambagioſiſque conjectationibus pueriliter abuteremini; denique ut vaniſſimis carioſorum ſophiſmatum anfractibus, & ad fucum faciendum conciliato dicendi genere, quemadmodum indoctæ plebeculæ imponere, ita Doctorum cenſuras effugere vos poſſe arbitraremini.

Sed benè ſit illi, cujus auſpiciis ac nutu, defenſionem hanc veſtram, mangonio multiplici phaleratam, ſol aſpicit. Neque enim aptiùs vivam Fidei veſtræ, Vanitatis veſtræ effigiem Apelles ipſe expreſſiſſet, quàm depinxit Apologia Caſſovina. Et niſi exploratum haberem, nihil tàm eſſe falſum, quod mens præjudicio occupata, Prædicanticiſque allicefacta nidoribus, pro vero obtruſum non acceptet; facilè adducerer ut crederem, vanitate veſtra, ac erroribus Apologiæ, non ſecùs medicinam factam deceptis populis, quàm venenatis ſuis ictibus medetur ipſe, qui læſit, Scorpius.

Quod igitur benè feliciterque vertat, nitellam hanc candificam, converritricem, nitidantemque Analecta Apologiæ Prædicanticæ, conficere aggrediar: atque ita, Deo duce, crepundia, ſutellaſque veſtras demoliar, ita incerniculâ veritatis lolia veſtra vannabo, ita vanitatis veſtræ fucum detergam, ac nativam Apologiæ deformitatem in apricum deducam; nec molli, & ad laſcivientis oculi Veneres picturatâ, ſed toroſâ ac maſcula dictione, velut marra duriore tundam, ut una eademque operâ, optimi ac vigilantiſſimi Paſtoris, Illuſtriſſ: Archiepiſcopi Strigonienſis innocentiam, æquitatem, legitimamque Solnenſis Synodi impetitionem, dilucida hac aëtiologia, omnibus palàm facere non intermittam. atque ut verbo dicam, amuleto alexicaco, virus quod afflare cogitaſtis, depellam.

Neque mihi animus eſt, ut ad eos, quos ſubſtituiſtis ineptæ hujus veſtræ farraginis autores, viros Illuſtres, ac Nobiles, ullæ reſponſionis meæ partes ſpectent. Certis enim indiciis exploratam habeo, nihil quidquam hujus Apologiæ viſum à pleriſque

Magnario-

Magnariorum illorum Modiperatorum, quorum nomina præferuntur in diagrammate. Nec ea doctrinâ inſtructi illorum ſinguli, quæ ad hoc tenuiſſimis eruditæ mentis pulviſculis leviter reſperſum ſcriptum, vel perlegendum, vel percipiendum ſufficere poſſit. Et ſi qui ex ipſis tincti literis, videre ſe aliquid ſupra plebem arbitrantur; nec otium illis, nec lubentia eſt, ut in Prædicantium meſſem immittant falces, hancque diſputationis ſerram reciprocent: cùm Aliptæ, & Agonothetæ eſſe malint, quàm Palæſtritæ, ac Pancratiaſtes, ignota in arena, Andabatarum more decertantes.

Quòd ſi qui fortè virorum Nobilium ad ſe quoque pertinere arbitrentur, quæ Prædicantium inſulſas affanias tangunt, telaque in alios miſſa ultro induunt, ſecum iſti bella gerent, ſuæ temeritati ſuccenſeant.

Vos interim valete, Prædicantes, & favete linguis.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

§. 1. *Corniger Tubalcain, argumento bicipiti, bicorniq. dilemmate gemino, arietat in Prologium. Næniis Prædicanticis, & graſſanti errori ſeſe oppoſuiſſe Archiflaminem dixeram.* Si Næniæ ſunt, *inquit Tubalcain*, acta noſtra; cur tam ſolemni programmate raclamavit Cardinalis? quid viro gravi cum næniis? Idem genus doctrinæ, noſtris in Eccleſiis ſonuit ante Synodum Solnenſem. aut ergo doctrinam noſtram erroneam, bonus Paſtor non curavit: aut nunc, pro ſola ſua Epiſcopali eminentia depugnat. Vtrumlibet concedas, Cardinalem veri Paſtoris munere privaveris. *Hem! argutè! mirum, ni Carneades iſte helleborum ſumpſerit, adeò ingeniosè ſtringit ancipitis argumenti ambifario nexu: meq. victum, ac vinctum in hoc ingenioſæ ſuæ ſapientiæ labyrintho concludit. Dic, inconſiderate Faber: ſi honeſtas genitricis tuæ genas, pingui ſputamine, vel fœdo vomitu, procax vernula dehoneſtet; indecorum gravitate Prædicantica judicabis, abſtergere alienæ impudentiæ catharmata? Sponſæ Chriſti, matris noſtræ Catholicæ venerandam puritatem, vos fœdiſſimo Diaboli deciduo conſpurcatis; & miramini, virum gravem, & Sacerdotem, illi detergendo manum admovere? Nauſeas, & vomitus veſtros inviti tangimus: ſed tangimus, ut eluamus. Abſiſtite modò, & ubi ante annos centum, doctrinæ veſtræ Præſides, magna illa nomina, NVLLVS & NEMO, ibi vos quoq. importunas, quibus obtunditis, næniasque vociferemini: recipimus, æternâ apud nos oblivione næniasque veſtras obruendas. &, niſi iis ſuccurrendum eſſet, quos DEVS hujus ſæculi excæcavit, traditos in operationem erroris; ne nunc quidem viri graves refellendis næniis veſtris ſeſe detineri paterentur.* *Mall. fol. 5.* *2. Corin. 4. verſ. 4.*

Itaq., & næniæ ſunt, quibus Prædicantes popellum dementant: & à viris gravibus repellendæ ſunt, ne noceant, ne fœdent. Et curavit, ac pro virili preſſit antèa bonus Paſtor, doctrinæ veſtræ impetiginem: & nunc, eò validiùs ſibi obnitendum exiſtimat, quò inſolentius ſeſe jactat effrenis Prædicantium audacia. Leges igitur diſjunctivæ orationis, dilemmate comprehenſæ, neſcivit retrimentum iſtud inſcitiæ, dum adverſâ fronte opponit, quæ cohærere monſtravimus.

§. 2. *Noviter erecti Magiſtratus Superattendentici, ſplendorem ac majeſtatem nominâram*: Quem tu, *inquit Tubalcain*, nobis ſplendorem bone vir narras? Veſtra iſta ſunt. Paupertas Chriſti, eſt noſtrum patrimonium. *Vix vela rudentibus ſuſtuliſti Tubalcain; vix de portu egreſſus es; jam fluctuas? quid facies, ubi in ipſum quæſtionum pelagus loquendi æſtu abreptus fueris? Splendorem, &* *Mall. fol. 5.*

majeſta-

majestatem nominavi : de opibus, de paupertate, verbum non addidi. nec externum illum, quibus oculi detinentur, sed quem inesse Superattendenticæ dignitati vos arbitrari existimâram, splendorem dixi : quem tamen, quia reapse nullus est, juremeritò non agnoscis. De frugali illo, ac Christianæ parsimoniæ floribus resperso, Paupertatis vestræ penu, quod attexis : si tantus amor egestatis urit præcordia, cur Lanii vestri, postquam Attendere sibi cœperunt, & veste Damascenâ induuntur, & senis equis circumcursant? cur ab omnibus propemodum Hungariæ tractibus, alieno ore, effictim per literas contendistis, ut ruricolæ Denos per singula capita solidos, rusticatoribus vestris dependerent? cur nuper admodum Comitatui Trentsinienſi, Lanii vestri querelæ graves obtrusæ, quibus ea, quæ olim legitimis Sacerdotibus pendebantur, Popis Lutheristicis negari dolet? cur aliqui Prædicantes, *dissimulatâ personâ, arma gentilitia posteritati transmittenda, furtivè à Majestate Regia extorserunt? cur Censum Cathedraticum Diaconis eripuerunt? Benè vestiti, benè nummati de alieno,* Prædicantes, *salvete. Hæc, atq; alia coactæ vestræ egestatis argumenta, ut sudem in oculis, ut molam asinariam in collo, non ut patrimonium vos habere Christi paupertatem, notant. Si secus est : unum mihi ex illa colluvie* Prædicantium, *Europam venenantium, qui (ut in gremio Catholicæ matris fieri videmus) opibus quibus affluxit, Magistratibus quos gessit, ultrò sese abdicârit, atq; in summa deinceps paupertinæ vitæ asperitate, soli deserviens* DEO, *ætatem transegerit.*

Anno 1612. 5. Febr.

Qui? loquantur Lanii, Alvincii, &c.

Lancinat veterator vetustatem dictionis Peniculi : *sed retusa jam satis linguæ procacis temulentia. Porrò, quia* Prædicantes, *ne noscantur, faciem obumbrant; & alienâ tecti larvâ, fanda infanda proclamant : monueram, in eos, quorum nomina Apologiæ præfixerunt, Responsionis meæ tela haud intorqueri. nam & analphabeti quidâ illorum, & multi ne per somnium quidem Apologiam viderunt antequam protruderetur. Hîc Malleator,* haud stultè sapere me, *ait,* quòd cum valentiore non decertem. *Verùm, sic habeto, Tubalcain : me honorem omnibus libenter impendere : ab injuria abstinere, officio demereri quàm irritare malle. Cetera, cuicuimodi sit ille, qui Catholicæ fidei nervos incisum it, qui Petri navim pulsat; nec opes ipsum, nec honores, extra teli hujus jactum constituent. Nam, etsi aliis in rebus, invidiæ periculiq; plenum sit componi cum potentibus : DEI tamen causâ, summis etiam Imperii Romani moderatoribus, scriptionis clypeum objecêre viri sapientissimi.*

Mall. fol. 6.

Addit Tubalcain : approbasse omnes, non scripsisse Apologiam. *& elato supercilio jactuosissimè gloriatur;* Sæculares suos consultiores esse sacrarum literarum, quam raso vertice Missificantes. *Salve ô, quisquis is es, fons eruditionis, alpha penulatorum. Subit animum pspephisma Lacedæmoniorum de Alexandro, qui majores homine spiritus sumpserat:* Quoniam Alexander esse vult DEUS; DEUS esto. *Idem ego de tuis illis Sæcularibus dixero. qui, ubi summis labris rivulos Latii sermonis degustarunt, scientiarum arcem occupasse, Argivum clypeum abstulisse videntur; cælog; illos vim inferre velle putes, adeò cristas tollunt. &, ut Varronis verbis utar,* Videntur sibi saperdæ, festivi, belli, cùm sint copreæ. *Ego sanè inter Sæculares vestros vidi, qui ultra peram saperent : reconditam illam sapientiam necdum vidi. Et nominare tibi possum ex iis, quorum nomina tanquam autorum Apologiæ præfixistis, qui à nobis primum accepêre, ipsorum nominis umbrâ picturatam esse Apologiam.*

Mbll. ibid.

Ælian. lib. 2. Var. hist.

PENICULI CAP. I.

Origo & status controversiæ, cum Elencho rerum tractandarum.

PIetate in DEUM, ac DEI parentem Virginem, susceptæque semel Religionis constantiâ, nulli secunda nationi fuit quondam Hungarica. Atque ut eò validioribus repagulis firmata veritas consisteret, non multò post quàm unius Lutheri, Christi mandram depeculantis, audaciâ, lethalium malorum Iliades inundârant, publicis Regni comitiis in leges relatum fuit : *ut Lutheranos omnes, ac eorum fautores, tanquam publicos hæreticos, hostesq; sacratissimæ Virginis Mariæ, pœna capitis, & ablatione omnium bonorum Regia Majestas puniret.* Diutule postea, ut pullulantia excetræ istius capita validiùs resecarentur, rursus his ipsis concepta fuêre verbis decreta Regni : *Lutherani omnes de regno exstirpentur : & ubicunq; reperti fuerint, non solùm per Ecclesiasticas, verùm etiam per sæculares personas, libere capiantur, & comburantur.* Demùm ut glisscentis novitatis stolones, ac pullulantes fibræ eruncarentur, ut impetigines vitiligineſque in purissimo corpore jam tunc fruticantes, alexipharmaco validiore depellerentur; gravissimo Senatusconsulto sancitum fuit : ut *Sanctæ Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ, quæ unica est, & sibi perpetuò constans, errareq; non potest, omnes Regni Ordines perpetuò adhæreant.* DEUM immortalem! si leges hujusmodi contra nos habeant, quas numellas, cippos, catastas, fidiculas, quas ungulas, bojas, pedicas expedient, quas lanienas erigent macellarii Prædicantes! quos deartuabunt, emasculabunt, eunuchabuntque Sacerdotes! quorum nonnullos superiori tempestate exsectis virilibus, semiviros, verpos reddiderunt. Et tamen, tanto temporum tractu, in tanta rerum opportunitate, in nullum unquam Lutheranum, Religionis ergò lege actum fuit à Catholicis, & numero, & opibus superantibus.

Artic. 54. Anni 1523.

Artic. 4. Anni 1525.

Artic. 12. Anni 1550.

Nulla porrò alia, quàm quæ his decretis continetur, libertas Lutheranæ Calvinianæque sectæ concessa legibus Hungariæ fuit, ad hanc usque nostram, malorum fœcundam, feracem Religionum, ætatem. Nunc demum, post tot ætatum funera, postquam funesta novitatis prurigine, tot simplices animæ, ex prædamnatarum defloratione constructis opinationum portentis, fatuatæ, in omnem fidei lepram exulcerantur venenanturque; postquam Regiæ Majestatis Sacrosancta antoritas, Bocskaiana factione imminuta, ac propemodum eversa jacuit; magna contentione, benè à majoribus rotundata tornataque, decircinarunt adversarii, sanxeruntque ut, *Sua cuiq; Religio & Confessio, ubiq; Libera relinquatur. Nec quisquam omnium, in libero ejusdem usu ac exercitio, a quoquam impediatur.*

Artic. 1. Ante coronationem, Anno 1608.

Hac tàm ampla, quaquaversum patente, nec ullis circumscripta cancellis, trimulæ jam Libertatis concessione, cùm non solùm Lutheranæ, sed æque Calvinisticæ, Anabaptisticæ, Arianæ, Judaicæ, Mahometicæ sectæ libertas, haud obscurè videretur admitti, approbarique : Catholici universi, sed maximè primarius Regni status, qui Prælatos complectitur, diu multumque, tantæ ad exitium libertati, obstitêre. Sed ubi numerare, non ponderare suffragia placuit, ulterius progressa est licentia, additumque: *Ad præcavenda inter status odia, & dissensiones, quælibet Religio suæ professionis Superintendentes habeat.* De modo tamen eligendi hos Superintendentes, deque eorum proventibus, ac ministerio, verbum nullum.

Eodem Art.

Hanc igitur libertatem nacti Lutherani Prædicantes, atque illi vel maximè, qui primatum appetebant, Comiti Georgio Turzo persuadent, ut sua (quæ tunc Palatinalis non erat) autoritate interposita, Synodum Solnam convocare, Superintendentes eligere, ceteraque nondum satis ordinata disponere vellet. Datæ igitur literæ, die 20. Junii, Anno 1609. quibus Dominus Comes queritur primùm : *Quanta cum injuria Sacræ Religionis, ac gentis Hungaricæ, indigenæ nostri, sacris inautorandi, Vittembergam, Brigam, interdum in alia remotiora loca, profectionem susceperе hactenus sint coacti, ac si non idem Spiritus Domini in hac quoq; mundi plaga spiraret, nosq; regeret.* subdit deinde : *Con-*

sultum videri, vt duo vel tres Superintendentes eligantur, qui ad Pastorale munus aspirantes, ad Sacrosanctam Ministerii Evangelici dignitatem promovendi habeant facultatem. Quocirca rogat, ut ad 15. Julii, Solnam conveniant, ubi hæc, aliaque pertractare possint commodiùs. Convenêre pauculi, sed nihil quidquam concludi potuit; vel ambientium, sibiq; mutuo hanc tantam Ecclesiasticæ dignitatis majestatem invidentium vitio; vel ob alias, quas in vulgus dare haud expedit, causas.

Ne tamen, qui hactenus summam Religioni Sacrosanctę, summam genti Hungaricæ injuriam irrogârant Prædicantes, pergerent porrò DEO hominibusque invisi esse; placuit iterum Solnam convenire, ubi diu multumque omnia maturè examinata, cùm ad diem 29. Mensis Martij, Anno 1610. Patres convenissent, die demum 30. ejusdem Mensis (unius nempe dieculæ longissimo curriculo, peractis rebus omnibus) Triumviri Capitales, Mensarii, Nocturnique simul constituti: Iique, ut speciem aliquam vetustatis Ministerium referat, Judaicis nominibus cognobiles, ac famigerabiles viri; *Isaac Abrahamides, Elias Lanii, Samuel Melichius.* Hi omnes Protomystæ, ac solo nomine Superattendentes denuntiati. Deinde verò, *Stipendia Superintendentium, præter censum Cathedraticum, & Ædituorum contributiones* (multatitia pecunia, qua reos peculiant, excidisse videtur) *pius Zelus, ac liberalis Comitatuum clarigatio supplento: Superintendentes quotannis per se, vel per alios, Ecclesias visitanto: Causas ad forum Ecclesiasticum spectantes dijudicanto;* & ita quidem, *vt ab illis ulterius appellare non liceat.* Denique, jurejurando adstringunt Superintendentes, ad ejus quæ in formula Concordiæ continetur, Augustanæ Confessionis Pandoræ decantatissimæ professionem. Cæteros verò, qui Ministerio initiantur, libro Concordiæ subscribere jubent.

Artic. 2. Art. 11. in fine. Artic. vlt. Artic. 7.

Huic porrò celebertimo Concilio, ne deesset autoritas, subscripsêre Barones Maximates duo; Magnates nuperi non plures quatuor; Nobiles sedecim; Cives tres; Ministri (qui, ut omnium postremi, atque in ipsis Synodis Lutheranis, nil nisi lixæ & calones, extimique trahariorum, agmen claudunt, citimique subsignant) magno omninò numero, sed rurestres plerique, atque etiam ominosa nomina, Lanii, Fabri, Lanices, Carbonarii, Masuri, (mirum si non Suarii, & Arboratores, & Camparii, & Areatores, & Opsopœi, & veteramentarii Lucriones aliqui,) septem supra viginti.

Summa ingens, viri 32.

Posteaquàm ergò acta Synodica publici juris facta, ad manus Illustriss: Cardinalis perlata sunt, mirari primùm tantæ præsumptionis insolentiam: deinde, lacessitus, publico typisque vulgato scripto, obviam ire instituit, atque hunc in modum edixit:

NOS FRANCISCVS FORGACS DE GHIMES, S. ROMANæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, Archiepiscopus Strigoniensis, lociq; ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Ungariæ, Legatus Natus, Summus Cancellarius & Secretarius, ac Sacræ Reg. Majestatis Consiliarius, &c.

Cùm nos, licet immerentes, Divina bonitas, Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensi præficere dignata sit; omni studio adnitendum nobis intelligimus, vt quantum iniquitas temporum patitur, ovibus Christi, curæ nostræ commissis à Principe pastorum, ita consulamus, vt rationem reddituri de animabus; lupos ab ovaria Christi, etiam corporum nostrorum objectu arceamus; assiduaq; vigilantia excubantes, velut in specula constituti, pericula eisdem denuntiemus.

Quia igitur superioribus diebus, eousq; audacia illorum, qui concionibus miseram plebeculam in errorum laqueos inducunt, progressa est, vt coitionem quandam in oppidum Solnam indicerent; novo, ac antea in Ungaria inaudito exemplo, suæ Lutheranæ professionis Superattendentes eligerent, à quibus deinceps cetera ministrorum turba initiaretur; Leges denique, ac decreta figerent, communi Justitiæ, legibus patriis, Ecclesiasticæ libertati, sacris Canonibus, DEI decretis contraria: committere sine animæ nostræ discrimine non potuimus, quin palam ac publicè, omnibus illius conventiculi actis, ac decretis, tanquam animarum æterno exitio, communiq; Justitiæ exterminandæ natis, contradiceremus.

Principiò ergò, non sine plurimarum animarum perditione, Superintendentis nomen usurpari ab his novellis Ecclesiæ DEI turbatoribus, vel inde manifestè deprehenditur, quod ab ipsis nascentis Ecclesiæ incunabilis, postquam Apostolico ministerio, Ecclesiarum rectores

Episcopi sunt constituti; nunquam pro legitimis recepti sint Episcopis, nisi quos aliorum Episcoporum ordinatio consecravit. Nam, vt vetustissima Apostolicorum canonum decreta taceamus, Sacrosanctum ac Universale Concilium Nicænum primum (quod vel conferre, nedum æquare Solnensi Conciliabulo, sacrilegum foret) id quod usu receptum fuerat, lege sancivit: vt Episcopus non minus, quàm à tribus Episcopis ordinetur. ita tamen, ut Metropolitani Episcopi autoritas habeatur, absque quo ordinatio irrita sit: *Si igitur perjuri esse nolunt nuperi isti Superattendentes, suâ ipsorum sententiâ Episcopi esse haudquaquam possunt. Nam jurejurando adacti sunt,* Non aliam doctrinam se propugnaturos ac promoturos, quàm Confessionem Augustanam. *In ea verò Confessione, palam profitentur,* se in nullo fidei articulo ab Ecclesia Catholica dissentire: tantùm paucos abusus omittant, qui novi sunt, & contra voluntatem Canonum, vitio temporum recepti. *Cùm igitur contra Nicænæ Synodi vetustissimos ac Sacrosanctos Canones, Superintendentes se nominari sentiant; nisi Augustanæ Confessionis, ac jurisjurandi violatores haberi velint, necesse est, falso nominatos istos Superintendentes, ovina se veste Episcoporum, immeritò contegere: adeoq; nullas ab ipsis legitimas Ministrorum Ordinationes fieri: nullum ex iis Sacramentis quæ ordinationem requirunt, legitimè administrari ab iis quos initiant: sed umbratilem ac vanam esse quæ ab iis fit, Absolutionem, Eucharistiam, &c. Quæ quam gravia miseræ plebeculæ incommoda, animarumq; damna adferant, nemo est qui non videt.*

Canone 4. apud Russinum, lib. 1. cap. 6. Artic. ult. Solnensi. Conf. Aug. Art. 21. initio.

Adde, quod gravissimis, & ab omni humanitatis, ne dicam Christianitatis sensu alienissimis errorum portentis populo proponendis, adstringit Solnense hoc conventiculum infelices Prædicantium animas. Cùm enim statuit, ordinandos omnes Libro Concordiæ subscribere, id demum sancit, quod in Libro Concordiæ disertim exprimitur: Damnandam esse doctrinam, quæ docet, Evangelium non esse TANTVMMODO concionem de gratia DEI, sed propriè esse concionem de pœnitentia, arguentem, accusantem, damnantem peccata. *Item,* Docendum esse, passionem Christi proponere iram DEI adversus peccata, ut cognoscamus, quanta Dominus in lege sua à nobis exigat, quorum tamen NIHIL nos præstare possumus, &c. *Demum,* Damnandos esse, qui docent superesse in homine CAPACITATEM, aptitudinem, facultatem, industriam, aut vires, quibus in rebus spiritualibus COOPERARI valeat, *ad bonum aliquod. Hæc aliaq; errorum portenta, sacro huic Conciliabulo ex Libro Concordiæ approbata, eo nimirum spectant, ut apertum ac patens, hominibus ultrò in malum ruentibus, exitium accersatur. Si enim NIHIL ex Divinæ legis præscripto agere possumus, Si ne CAPACITAS quidem in nobis hæret, ut DEO moventi per gratiam COOPEREMVR, Si Evangelium TANTVMMODO gratiam denuntiat, asperitatem pœnitentiæ, metum peccatorum longissimè removet: Quid adhuc satagimus in Sanctitate & Justitia ambulare?*

Art. 7. Solnensi. Liber Concor. Epiom. Artic. Controversor. Artic. 5. Negat. Ibid. in Affirmat. n. 8. Ibid. Art. 1. Negat. 6.

His accedit, quòd gravissimo quoq; usurpati Iuris alieni onere se prægravat hocce Conciliabulum. nam Synodum abnuente Metropolitano indicere, Visitationes Ecclesiarum in alienâ diœcesi, bonorumq; Ecclesiasticorum dispositionem in se derivare privata autoritate, contra longissimi temporis Præscriptionem, Canonumq; ac Legum patriæ sancitas constitutiones: quid aliud est, quam rapere, ac sine ullo juris ordine, alienum jus sibi usurpare?

Nullæ certè Vngariæ leges, ne quidem perturbatæ Reipub. temporibus latæ, jus tribuunt novis Superattendentibus, vel censum Cathedraticum adimendi, antiquaq; sæculorum aliquot possessione Archidiaconos deturbandi: vel causas forum Ecclesiasticum concernentes, ad has Episcoporum larvas deducendi: vel per viam Appellationis præsumptuosa ipsorum judicia non declinandi: Et tamen Solnensis hæc Pseudosynodus, & census Cathedraticos Archidiaconis, quorum antiquissima possessio certissimas origines habet, abjudicat, ac in usus Superattendentibus suis adjudicat: & causas Ecclesiasticas eorum judicio committit: & provocationem ab ipsorum dijudicatione vetat. Quæ omnia Injustitiæ plenissima, Divinis, ac humanis legibus, Decretisq; Vngariæ adversantur, nec quidquam horum in publico Regni conventu definitum. Et quamvis definitum foret, ipsis tamen legibus Vngariæ suffragantib⁹, quidquid Sacris Canonib⁹ Ecclesiæ adversatur, invalidum ac nullius firmitatis esse debere dignoscitur.

Prolog. Tripart.

Quæ cùm ita sint, Nos coram DEO, ac mundo universo protestamur, iniquas has novellæ coitionis sanctiones, Libertatis ac Iurisdictionis Ecclesiasticæ, animarumq; exitio latas,

Invalidas, Injustas, ac nullius ponderis esse & haberi debere : Districteq; ac sub pœna Excommunicationis inhibemus, ne, vel ipsi falsò intitulati Superattendentes, census Cathedraticos percipere, Ecclesias diœcesis nostræ visitare, Ordinationes Ministrorum facere, Causas forum Ecclesiasticum concernentes dijudicare, nedum Appellationes prohibere, præsumant. Inhibemus item, & sub Anathematis vinculo vetamus, ne ullus censum Cathedraticum aliis, quam quibus ab antiquo pendebat, dare præsumat; néve ad Pseudosuperattendentium dijudicationem, causam ullam fori Ecclesiastici deducat. Ac nihilominus, Reverendissimis in Christo fratribus, Episcopis diœcesis nostræ Strigoniensis, nec non dilectis filiis Præpositis, Abbatibus, Archidiaconis, ceterisq; omnibus, ad quos hæc res spectare dignoscitur, injungimus ac mandamus, ne quidquam de jure suo in Ecclesias, in quas ab antiquo jus habuisse dignoscuntur, remittant; census Cathedraticos exigant; ac suæ Iurisdictioni subjectos Ministros, si qui fortè illorum, causam Ecclesiasticam ad Novitium aliquod tribunal deducant, ad forum spirituale evocatos, ac juris ordine convictos, irremissibiliter puniant.

Ceterum volumus, vt hæc nostra Protestatio, Contradictio, Inhibitio, ac Præceptum, quò facilius ad manus plurimorum pervenire possint, Typis excudantur; eademq; fides excusis exemplaribus habeatur, ac si ipsæ originales, manu nostra subscriptæ, ac sigillo munitæ exhiberentur. Datum Posonii, in aula Nostra Archiepiscopali, Die XVII. Aprilis, Anno M. DC.X.

Quia verò, non solùm Typis vulgata, verùm & pro suggestu propalàm, enucleateque denuntiata, & basilicarum valvis appensa fuit hæc Illustriss: Præsulis contradictio; movit bilem cerebrosis, cervicosisque Prædicabulis, veterascentis, & jam triennalia celebrantis Libertatis voluptabili adorea vernantibus; ac undatim, velut ad commune incendium restinguendum accurrentes, hi plaustra convitiorum, situlas ac siphones petulantissimæ maledicentiæ alii, responsionem nonnullà verisimilitudinis cerussa ac purpurisso fucatam pauci, meditari. Demum, longo puerperio Apologiam elumbem, pædore ac illuvie squallidam, succi sanguinisque expertem, solá densissimæ ignorantiæ nube fuscatam, solis turgidam minaciis, viscatis tinctam pellaciis, vulgaribus denique è trivio convitiis prægnantem, protruserunt. Atque ut securiùs sub clypeo Martis latitarent Attendentes, quia Veritatis radios, ac penetrabile telum, adverso pectore excipere se posse desperabant; eorum nomina brutæ scriptioni appenderunt, quorum se umbrâ, tutos ab omni Catholicæ scriptionis telo vanissimè augurabantur.

Hanc ego Apologiam Prædicanticam, ad Lydium Veritatis lapidem revocare, multisque ac magnis errorum, ac vanitatum anfractibus scabram, ad asciam dedolare, DEO duce, aggredior.

Elenchus Capitum.

Et PRIMÒ quidem, Superintendentes novos, ipso suæ electionis exordio, Augustanæ Cõfessionis decreta, quib⁹ jurejurando sua capita devoverant, violasse, palàm faciã.

SECUNDÒ : Illegitimam, ac prorsus nullam esse Novorum Superattendentium, ceterorumque ab iis profeminatorum Ministellorum Vocationem, luce hac meridiana clariùs commonstrabo.

TERTIÒ: Rectissimè ab Illustriss: Cardinali dictum fuisse docebo, Unicâ Libri Cõcordiæ approbatione, ad quam Superattendentes adstringuntur, plurimis errorum portentis, animas suas devovisse novos Archimystas.

QUARTÒ : Comprobabo, Divinis, ac Humanis legibus obluctari Prædicantes, cùm census Cathedraticos, ac dignitatem fori Ecclesiastici, &c. ad se derivant.

QUINTÒ demum : nihil ab Illustriss: Cardinali, contra publicas Regni constitutiones patratum esse, cùm obviam ire præsumptioni Prædicanticæ non intermisit, luculentis argumentis testatum reddam.

Porrò à colubri linguis, viperæ dentibus, omnis celsioris animi adrosoribus, convicia in Illustriss: Cardinalem velut missilia sparsa, idcircò tacitus prætereo, quòd & ad criminationes jam occalluimus, & Lunam non lædi pleno rictu latrantium canum, aut coaxantium ranarum incondito sono, usu ipso condocefacti sumus : Nec aliud ab Eutrapelia Prædicantica exspectamus, quam lævigatas lœdorias, quibus Præpositorum Ecclesiæ gloriam, malevolentissimè diminutum eunt; adeoque apud nos, species quædam dedecoris censetur, si Prælatus quispiam bene à Prædicantibus audiat.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

SQuameæ cervicis Præster, striato tumore sublivis, multimodisq; serpens volumibus, in arcto deprehensus; veneno noxia colla sanguinans, nunc in spiras se contorquet, nunc erigit infaustum caput; exertis, ac vibratis spiculis, fœdoq; sibilo territat verberantem. Imaginem Malleatoris nostri habes. Qui & patere, & premi Synergorum suorum fraudes conspicatus, incertus consilii, veneno turgentem linguam præcipitis rotæ instar versat. Festinat, differt, audet, trepidat, diffidit, irascitur, ludit, morsicat; nec sibi constat, nec veritati. a Totus tumet, totus jacet. attollit se per singula, & quasi debilitatus coluber, in ipso conatu frangitur.

a *Hier. lib. 1. in Jovinia.*

§. 1. *Pietatem in DEVM, ac DEI Parentem, majorum nostrorum nominâram. Malleum hic rapit Tubalcain, validisq; ictibus incudi calumniæ allidit:* b Quantum video, eximia pietas est Pontificiis, DEUM cultu, & honore ipsius spoliare : pro Creatore, creaturam colere, invocare, adorare. *Truncus iste dolamine effigiatus, proximè assita non videt : quod inaniti capitis phasmata exhibent, videre se existimat. Nos nihil quidquam de honore Divinitatis decerpimus. De cultu Sanctorum quæ Catholicis stet sententia, non meis, sed Antistitis Hipponensis verbis accipe :* c Calumniatur Faustus, nos vertisse Idola in Martyres; quos votis, inquit, similibus colitis. Populus Christianus, memorias Martyrum religiosâ solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur. ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi DEO Martyrum, quamvis in memorias Martyrum, constituamus Altaria. Quis enim Antistitum, in locis sanctorum corporum, assistens Altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, Paule, Cypriane? Colimus ergo Martyres, eo cultu dilectionis, & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines DEI. sed illos tantò devotiùs, quantò etiam fidentiore laude prædicamus, jam in vita feliciori victores, quàm in ista adhuc usque pugnantes. *Habes Christiani populi sententiam, de cultu Sanctorum. Quocirca patrissas tu, in artificio mentiendi Luthero, cùm per impudentem calumniandi libidinem affingis nobis quæ non agnoscimus. Sed nihil figmenta vestra, nihil tendiculas, nihil fumos ac caligines, quibus ex oculis hominum auferre lumen conamini, moramur : dum à DEO, & rectè factorum conscià mente, ab omni Divini cultus plagio absolvamur. Neq; enim à Cælitibus aliud humili prece contendimus, quàm quod ab iis, quibuscum degitis, fortè æternùm perituris, vosipsi postulatis; quod à DEO petere sine crimine nullus possit : Nimirum, ut fusâ ad DEVM prece, ancipiti lucta distractos sublevatum eant.*

b *Mall. f. 7.*

§. 2. *Legibus Vngariæ proscriptum Lutheranismum : nunc demùm per temporum injuriam, per reciprocos bellorum æstus, per malas adversariorum artes ad pileum vocatum dixeram. Plurifariam istud tundit Malleator. Principio:* a temporibus ignorantiæ latàs has Leges, cùm lumen Evangelii Christi, nondum ita longè, lateq; illuxisset. *Digna cippo, Gyarisq; brevibus sententia. Scilicet, aliquos Tubalcainos, liberanda Veritas expectabat,* b *interim perperam Evangelizabatur, perperam credebatur : tot millia millium perperam tincta : tot opera fidei perperam administrata : tot virtutes, tot charismata perperam operata : tot Sacerdotia, tot mi-*

a *Mall. f. 8.*

b *Tert. Præscript. c. 29.*

c Lirinens. cont. profan. Novit. c. 33.

nisteria perperam functa: tot deniq; Martyria perperam coronata. c *Omnes omnium ætatum fideles, omnes Sancti, omnes Casti, Continentes, Virgines; omnes Clerici, Levitæ, Sacerdotes; tanti Martyrum exercitus; tanta Vrbium, tanta Populorum celebritas; tot Insulæ, Provinciæ, Reges, Gentes, Regna, Nationes; totus postremò terrarum Orbis, per Catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto sæculorum tractu, ignorârunt, errârunt: Vos primi, & vos soli, qui orbitam extra paternum circum flexistis; qui extra alveum, ac vetustatis littora, fluctus vestros vertistis; qui Ecclesiasticæ traditionis aggeres transiliistis, aperto (scilicet) Evangelico sipario, veritatem defossâ puteo Democritico ostendistis; imò eruistis: adeoq; cæcutiens mundus hic, quaquà patet universus, ad hæc prima vestra specilla lucem vidit. Vngari, ante hos Centum annos, nihil de Christi Evangelio auditione acceperant. magna illa sæculi nomina, Stephani, Ladislai, Emerici, etsi pleno ad cælum laudibus cursu prævêre, quia tamen necdum sacer Monachus, DEI codicillos funesto calamo fœdaverat, aversum à recta Evangelii orbita cursum tenuêre: etsi populum sibi commissum, qui contra naturæ vocem omnem ac sensum obsurduerat, obbrutueratq;, gentili errore expiatũ, Christo adjunxerunt, quia tamen nec ad popinam Lutheri, ut spumantem pateram, & plenum Baccho aurum hauirent, nec ad impiatæ Calvini mensæ crustulum vorandum deduxerunt, procul à Christo, procul ab Evangelio, totâ quod ajunt via deerrârunt. Hæc, quæ* non sani esse hominis, non sanus juret Orestes, *credi vult omnia Tubalcain. Et credet, qui in eadem stulta navi cum ipso. Aristotelem idcircò mulum vocitabat Plato, quod ubi distenta lacte ubera exhauriunt muli, obversâ calce lactantem petunt. Quid de vobis dicturus esset vir sapientissimus, si vetustissimo Parentum vestrorum Senatui, Sapientiam, dignitatem, atq; autoritatem, per vos detractam intelligeret? si Majores vestros, pro quibus Christus sanguinem oppignoravit, quos fonte salutari abluit, Cimmeriis tenebris, inferisq; devotæ ignorantiæ reos agi cognosceret?*

Ælian. lib. 4. variæ histor.

Progreditur arrosor vetustatis, Lutheranosq;, non sine gravi injuria, Hæreticos à majoribus nostris nominatos queritur: Nam & scripturis Canonicis unicè, *inquit*, addicta est Lutheri soboles. Et quatuor Oecumenica Concilia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, ambabus ulnis amplectitur. Et Iustinianus, eos demum pro Hæreticis habendos sanxit, qui diversum à quatuor his Conciliis profitentur. Deniq; lege Regni, qui damnatæ Hæresi adhæserint, annumerantur Hæreticis. Lutherani porrò in nulla Synodo auditi, vel damnati.

Mall. fol. 8. 9.

Novell. 115. L. si quis.

Trip. part. 1. Tit. 14.

Si Scripturam vestro, non vetustatis sensu acceptam memoras: fateor, eam vos, peræquè ac Calvini & Arii reliquias, patulo brachiorum sinu excipere. Sed a de intelligentia Hæresis est, non de Scriptura. *&, qui Christiani nominis pallio se contegunt,* b non ob aliud Hæretici sunt, nisi quòd non rectè Scripturas intelligunt. *Quantùvis igitur tumides te laneo tegimine, & ovilli tergore: labem tamen hæreseos nõ effugis, si Lupinos dentes & vngues, Scripturæ velo contegis, eorumque de illius sensu consensum explodis, per quos Scriptura ad nos derivata pervenit. Quanquam, si id nunc ageretur, proclivè esset numerando percensere, quot carnificum vestri ordinis manus Scriptura perstrinxerit. delevit ille, alter allevit. hic totas paginas, ille totos libros sustulit; & inviolabilem DEI codicillum, sacrilego calamo fœdavit,* alius manu Scripturas, alius sensu expositiones truncavit.

a Hilar. 2. de Trinitat. b Aug. 7. de Genes. ad liter. c. 9.

Tert. Præscript. c. 38. a Mall. f. 8.

Quod Hæresis reos pronuntias, a *qui abeunt à Quatuor illis orbis Christiani*

Senatus-

Senatusconsultis; quiq; damnatæ pridem hæresi adhærescunt: sapienter judicas. nec Calvinum modò ac Lutherum, sed te quoq; ipsum hæresis damnas. Nam Calvino b *quidem, adeò Nicæni Patres non probantur, ut eos omnis humanitatis ac modestiæ oblitos, imperitia furoreq; lapsos; secuta deinceps Concilia, multis partibus contaminata, scribat. Lutherus* c *verò, in Nicæno Concilio Leges sacrilegas adversus Scripturas conditas blatteret. Quid verò, an non abis tuipse ab his Synodis? Ex veteri Ecclesiæ traditione desumpta est illa Nicæna Constitutio:* d Ne, qui Cælibes gradum Sacerdotalem consecuti sunt, Vxorem ducant. e Ne in Clericum assumatur, qui secunda conjugia sortitus est. f Sanctissimum senioris Romæ Papam, Caput esse, & Primum omnium Sacerdotum. *Chalcedonensis Synodus, Romanum Pontificem, Vniversalem Episcopum nominat; quarta, & sexta actione. Quod &* g *Gregorius Magnus profitetur. Anathemate percellit Sanctimonialem, quæ, post datam DEO fidem, nupsit; Act: 14. can. 16. Plura hujusmodi percensere proclivè esset, quæ tu omnia fumos putei abyssi arbitraris: & tamen Hæreticum dicis, qui decreta quatuor Conciliorum convellit?*

b Cal. lib. 4. cap. 9. v. 10. c Luth. Tomo 2. contr. Regem Angliæ. d Sozom. lib. 1. cap. 21. Socrat. lib. 1 c. 8. Trip. lib. 2. cap. 14. e Amb. Epist. 82. f Justin. Novell. 131. Et lib. 1. Codic. tit. 1. leg. 7. & 9. g Greg. lib. 4. Indict. 13 c. 80. & 82. h Vide infra, c. 4. §. 1. August. hæres. 82.

Et quis numerando recenseat, damnatas ab orbe Christiano hæresum labes, temeritate vestra excitatas? Latissimus hic mihi ad dicendum campus aperitur, quem plenis quadrigis decurrere non est animus. Iugulavit h *pridem conversus pollex Christiani orbis universi Aerium: quòd pro eo, qui rebus humanis valere dixit, superstitum preces infructuosas contendit. Iovinianus, hæresis reus dictus à veteri illo & meliori ævo:* quòd Nihil prodesse diceret Iejunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Sanctimonialium, & Continentiam sexus virilis, in Sanctis eligentibus vitam cælibem, Conjugiorum castorum meritis adæquabat. *Nisi hæc ipsa verbatim vestra sunt; vos ego damnatæ hæresi non adhæsisse fatebor. Taceo, quòd Synodus Tridentina, ad quam fide publica interpositâ toties vocati estis, vestros jampridem Orco, unde exciti, retrusit errores. Et quamvis multa vos de Nullitate Sacrosanctæ Synodi muginemini: non magis tamen vestra illi præjudicat importunitas, quàm Nicænæ Synodo Arianorum pervicacia. Nam, ut nulla cuidam arbor quâ penderet idonea visa, nec ulla facinorosis sat æqua sententia: ita ne fingi quidem cogitando potest Synodus Oecumenica, quæ ad palatum vestrum faciat. Siquidem, ut postea comprobabimus, veteris Ecclesiæ Canon est:* Præter Romani Pontificis sententiam, nec convocari Synodum, nec in eâ quidquam definiri posse. *Vos contra, Synodum omnem, calculo Pontificis comprobatam, execramini.*

August. hæres. 82.

Vide infra c. 5. §. 1.

Quæ de mortifera, nescio qua, idolomania Catholicorum subnectit Malleator; maledicta sunt, ex abdito depudentiæ penu prompta. quibus non immoror. Si quis enim ex rupiconibus, bajulis, tabernariis, vel peronatis abigeis pallium Prædicanticum sumat, disertiùs etiam quàm Tubalcain, convitia vomet. Et abundè jam orbi innotuit, psittacis simillimos esse Prædicantes. nam ut illi, nihil aliud quàm quod didicerunt pronuntiant, et si convitia illos docueris, diebus ac noctibus perstrepunt maledictis: ita hi, diutino usu in naturam vertêre maledicta; hoc illis carmen, hæc cantilena est.

Mall. fol. 9.

§. 3. Sed habet adhuc Prædicans, quod nominatis in Peniculo Decretis opponat: Articulus Anni 1523. per modum Supplicationis oblatus Regi, Orthodoxis non consentientibus. Et nec ille, nec qui anno 1525. sancitus,

Mall. fol. 8. 9.

Regiam

Regiam confirmationem subscriptam habet. Itaq; , nec Regiâ autoritate, nec usu roborati sunt: & contrariâ consuetudine abrogati. *Miscellanea hæc turba passivorum Prædicantium, non suopte corde, sed alienis verbis regitur: consiliaq; ex alienis vocibus colligens, non animo sed auribus cogitat. idcircò tam securè de rebus incompertis pronuntiat. Quis tibi immurmuravit, Tubalcain, recensitos Procerum Articulos per modum supplicis libelli oblatos, nec Regiæ Majestatis calculo comprobatos? ex quo fonte hausisti, & fuisse tunc vestros homines in Vngaria, & intercessisse? qui illi vestri Orthodoxi? quibus verbis, Legibus & rogationibus intercedendo, injuriam repulerunt? Profer tabulas, testes, nomina. Prædicantibus enim, etiam vera dicentibus credere, mihi religio est, cùm toties fallant.* At mutili, & sine Regis approbatione, Decretis attexuntur hi Articuli. *Tricaris, & quod ille ait, milium terebras. Qui Decreta Vngariæ in unum volumen congessit, exertè statutis anni 1509. & 1522. præmittit: multa se compendii gratiâ prætermittere. Et quamvis Articulos, anni 1525. generali Ordinum conventu decretos præmittat: Regiam tamen approbationem non subnectit; ut nec ceteris, qui ab anno 1518. ad annum usq; 1543. sanciti sunt articulis: idcircò, quòd selecta rerum capita, strictim percensere propositum habuit.*

Sed videsis, quàm malè sibi constet emota mens Prædicantis, suo se laqueo ac hamo captivantis. Nunc usu roboratum negat Decretum quo Lutherani profligantur. Non multò pòst Stöckelium (gravem, Superi, ac fide dignum virum!) testem laudat, Dobronæ, & Veterosolii, ob denegatam Mariæ invocationem, *Pastorem, & Scholarcham ustulatum, scribente. Et quasi re bene gesta, plenus lætitiis, ne solus mentiatur, mentiri cogit mea scripta, quòd in Lutheranos Lege actum negaverim. Paucis expedio. In media ego natus Vngaria, nec domesticarum rerum nostrarum undequaq; imperitus; neminem retrò acti temporis cursu nominari memini, in quem ob fidem Lutheranam gravius sit animadversum. De Stöckelio, somniet, an rem gestam narret, non habeo dicere. Illud audacter dico: si fidem facere Tubalcain volebat, rei gestæ seriem ex actis Oppidorum recensere, non aliquem terræ filium rumusculos scrutario in foro colligentem nominare debuerat. Sed fac bona fide agere Stöckelium, duosq; illos Orco mersos ob cultum Divæ Matri denegatum. quid si blasphemiam inficiationi adjecerunt? &, ut nuda illa negatæ invocationis causa intercurrerit, Lutheranos fuisse qui constat? Et Calvinicolæ, & Tritheitæ, & Iudaicæ, & Turcicæ impietatis alumni esse potuêre. Nam & hi æquè ac Lutheri proles, Deiparentis opem implorare detrectant.*

Mall. fol. 9.

Et Calvinista à Calvinistis cinefactus Komjatini, quod Divâ Matrē blasphemârit. An. 1609. Mall. fol. 11.

Postremò adjicit Tubalcain: Ferdinandi, & Maximiliani Imperatorum aliquammultis Privilegiis, concessum Liberis civitatibus Lutheranę religionis exercitium. *Vereor, ut verum dicas. credulum lectorem quære. fidem à me non impetrabis. Certum mihi est, publico D. Ferdinandi rescripto, profligatos omnes omnium à Romana fide dissidentium furores. Nec illud ignoro: postquam Ecclesiarum opes, valida Lutheranismi retinacula, invasêre Superioris Vngariæ accolæ; extorta quædam à Regibus indulta, liberè possidendi quæ occupârant, quoadusq; antiquis sedibus postliminio reponatur Religio. Amplius aliquid concessum, pernegant, quibus Archiva, Regiosq; libros videre contigit. Et concesserint, quam tu fingis libertatem Cæsares, quid ad rem quam agimus? Ego legibus datam libertatem negavi; tu privata rescripta memoras.*

Artic. 12. Anni 1550.

At Le-

At Legibus etiam concessam Libertatem, inani verborum sonitu tinnit Tubalcain: quia contra Lutheranos latæ leges, executioni mandatæ non sunt. *Multum in te maliciæ, parum mentis est, Tubalcain. Hebetat enim Hæresis ingenia, solos exacuit dentes. Si tu Legibus concessa arbitraris, quæ vetita cùm sint, vel innata Principum, aut DEI ipsius clementiâ, vel multitudine peccantium, pœna meritò infligenda non plectuntur; næ tu Divinas æquè ac Humanas leges, scelerum omnium asylum constitues. Abrogari leges humanas, si in diutinam desuetudinem veniant, notum est. permitti verò scelera, quibus injuria temporum pœnas irrogari non patitur; in hircili Prædicantico nata subtilitas est.*

Mall. fol. 11.

§. 4. *Quæ inhumanæ crudelitatis theatra, erexerint Prædicantes Novangelici apud Gallos, Britannos, Belgas, nemo rerum Europæ tam imperitus est, qui ignoret. Quid apud nos per seditionem Bocskaïanam actum sit, loquantur fœdi carceres, quos* a *Episcopi consecrarunt; compedes, sub quibus viri* b *Nobilissimi gemuerunt; picatæ faces, ac stillæ flammeæ, quæ* c *Sacerdotum membra ustularunt; præusti sudes, quæ* d *artus sacratos contuderunt, ferales cultri,* e *atrocitate virilitatis lanienæ infames. Ex ungue leonem noscimus. facile conjecturam capimus, quid Bronteſque Steropesque acturi erant Legum præsidio suffulti, qui nullum usquam hucusque Catholicum Sacerdotem, summo dedecore, cum possent, non exturbarunt. Hic meus Tubalcain aciem ingenii exserit, meq;* * gemuisse aliquando ad gemonias, *subsequis digna subtilitate colligit, quia carnificinæ instrumenta quædam nominâram. Quin tu, qui flagitiorum vocabula nosti pænè universa, affluere te, ac diffluere omnium mortalium sceleribus pari subtilitate concludis?*

a *Micacius, Szalatnaki.* b *Magnif. Frāc. Daroczi, Sigis. Kornis, &c.* c *Rev. Stephan. Cassovinus, Bolerazi &c.* d *Reveren. Deire, &c.* e *Rev. Parochus Sarnocensis.* * *Mall. f. 10.*

Negat Tubalcain exsectum quenquam esse præter unicum, eumq; non satis probatæ famæ Sacerdotem. Bene habet, quòd crimen fateris. si ceteris pepercistis, quos furori vestro maturus receptus præripuit, gratia vobis idcirco nulla debetur. De solutis moribus quæ memoras, fabulerisne an quod res est dicas, non liquet. Vitia certè, cuicunq; insint, non excusamus. Quòd verò etsi non vestra, vestrorum tamen manu carnificinam exercueritis, vehementer improbamus. Et væ Symmistis tuis, si, qui thorum maculant, omnes verpi fiant.

Mall. fol. 11.

Ne verò rarenter mentiendo, mentiri dediscat Tubalcain, ait: Catholicos, occisores Lutheranorum Deificare, ac albo Martyrum reponere: cultellos occidendis Summatibus, peculiari ritu consecrare. *Detritam frontem! Tam barbara etiam & inhumana mendacia palàm baubare non erubescit? quis ullum unquam fusi cruoris Lutherani gratiâ cælo reposuit? Martyrem dixit? Attolle pudibundos oculos: pallore liventia labra solve: dic palàm, quis? quem? quo loco? mensem ac diem ex Tabulariis Ecclesiæ nomina, Martyri huic consecratum? Rituales libros æde, qui Maximatum neci destinatas sicas devoveri solemni prece doceant? Nec mihi per mendacia receptum mendacii quæras; neve Henricos Galliarum Reges Christianissimos nomines. Neuter illorum Lutheranus fuit, uterq; Catholicæ matris filius fuit. nec unquam occisores albo Martyrum inscripsit Ecclesia. Fictam, illam Mauricio Nassovio destinatam sicam, memorare noli. Nam Doctissimus Costerus, SICA TRAGICA, Hollandiæ proceribus inscriptâ, amplissimarum Civitatum testimoniis edocuit, malignitatis Prædicanticæ phantasmata esse, quæcunq; eâ de re fabulatores circumstrepunt.* Possem & ego insanire contra insanientem, & dicere quicquid vel scio vel nescio: & eâdem licentiâ, imò furore & amentia, vel fal-

Mall. fol. 10.

Jeron. Apolog. 3. contra Ruffin.

sa vel vera congerere, ut & me loqui, & te puderet audire. Et ex frontis duricia, fidem lectori facerem; ut quod impudenter scriberem, verè scribere judicarer. *Sed absit, ut in hoc pseudologiarum hippodromo vobiscum decurram. Et ut obesas illas, quibus innocentiam nostram prægravatis, aliquando tandem saniori judicio commutetis phantasias : meam audi, ac piorum omnium Catholicæ Ecclesiæ Sacerdotum vocem; non mea sed viri sanctissimi oratione conceptam:* a Si totus terrarum orbis adversum me conjuraret, ut aliquid moliar adversus Regiam Majestatem : ego tamen DEVM timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temerè non auderem. b Nos igitur Ecclesiæ filii, Matris injurias, contemptum, & conculcationem, omnino dissimulare non possumus. Profectò stabimus, & pugnabimus usque ad mortem, si ita oportuerit, pro Matre nostra, armis quibus licet, non scutis & gladiis, sed precibus fletibusq; ad DEVM. *Magnus Antistes Mediolanensis, adeò militum Valentiniani Cæsaris animos devinxerat, ut non sine acri morsu, stipatoribus opprobraret Imperator;* a Si vobis jusserit Ambrosius, vinctum me tradetis: *Moliri tamen aliquid contra Imperatorem, sacrilegè Basilicas adimentem, noluit vir sanctissimus, sed exemplo, ac verbo, arma militiæ Sacerdotalis sic expressit:* b Dolere potero, potero flere, potero gemere. adversus arma, milites, lacrymæ meæ arma sunt. talia enim munimenta sunt Sacerdotis. *Nec disparem Magni Gregorii, adversus Principes, & Hæreticos, & Ecclesiæ infectatores acerbissimos, animi moderationem amo & veneror:* c Si in mortem, *inquit*, Longobardorum miscere me voluissem, hodie Longobardorum gens, nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atq; in summa confusione esset divisa : Sed quia DEUM timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido. *Sed quid ego paucis recensendis immoror? mens eadem omnibus, qui acerbam illam gentilium Principum tyrannidem fusi cruoris imbre restinxerunt.* d *Nemo Christianorum, ne privatorum quidem militum repertus, qui adversus Imperatores Ethnicos, & Christianorum osores, in partibus steterit rebellantium. O sæculum aureum! ô dignam Catholicæ matris filiis commendationem! Proscribunt fortunis spoliatos, discerpunt, mactant exquisitis tormentorum portentis,* e ipsis Bacchanalium furiis, nec mortuis parcunt Christianis : quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos, avellunt, dissecant, distrahunt. *Et gloriantur, & quærunt ab æmulis,* quid tamen de tam conspiratis unquam denotârint, de tam animatis ad mortem usque, pro injuria repensatis? Vna nox pauculis faculis largitatem ultionis posset operari, si malum malo dispungi penes nos liceret. Si hostes exertos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum, & copiarum? plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipsiq; Parthi, vel quantæcunq;, unius tamen loci, & suorum finium gentes, quàm totius orbis? Externi sumus, & vestra omnia implevimus, Vrbes, Insulas, Castella, Municipia, Conciliabula, Castra ipsa, Tribus, Decurias, Palatium, Senatum, Forum. Sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur? Si non apud istam disciplinâ magis occidi liceret, quàm occidere.

Dat DEVS quandoq; Principes in furore; & peccatis populi exigentibus, regnare facit hypocritam : nec ideo tamen de observantia ac obsequio decerpi quicquam pa-

a *Bernard. Epist. 170.*

b *Bernard. Epist. 221.*

a *Ambros. Epist. 33. in fine.*

b *Lib. 6. Epist. Orat. de tradedis Basilicis.*

c *Greg. lib. 7. Epist. 1.*

d *Barõ. Anno Christi 350.*

e *Tert. Apolog. adversus Gentes.*

Oseæ 13. v. 14.
Iob. 34. v. 30.

titur, nec gladios jugulo ipsorum immergi sinit, sed discolis quoq; subjectos vult. ac DEO resistere pronuntiat, qui potestati à DEO ordinatæ reluctatur. Rem miram, & æmulatione dignissimam accipe. Iulianus Apostata, cæco ac præcipiti furore rem Christianam oppugnatum ibat : in castris milites pæne omnes Christianos habuisse, argumento est, quòd cùm ab ejus obitu fasces Imperii Ioviano deferrentur, is verò se Christianum professus, Iuliani copiis male assuetis imperare detrectaret; exclamârunt universi, Futurum illum Imperatorem Christianorum : *Et tamen, repertus est nemo, qui Apostatæ insidias strueret, qui noxium sanguinem mucrone hauriret. quin, ut magnus Antistes memorat,* Milites Christiani servierunt Imperatori idololatræ. Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum qui in cælo erat : quando volebat ut Idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi DEUM : quando autem dicebat, Proditote in aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. *Habes, Tubalcain, intimos animi mei sensus, quos optimo cuiq; insitos nullus dubito. I nunc, & linguâ illâ, quæ sub fronte verecundiæ domicilio moveri se sentit, aude dicere; Summatibus conficiendis pugiones à nobis devoveri.*

§. 5. Duo inesse incommoda nuper obtentæ Libertati, paucis perstrinxeram : Alterum; quòd nullis circumscripta sit cancellis, sed Anabaptistas, Arianos, Iudæos, Turcas, peræquè ac Lutheranos complectatur. Alterum : quòd Præsides Ecclesiæ, imò Catholici universi intercesserint, ne Lex perferretur. Tubalcain, inter status Regni Anabaptistas, Iudæos, Arianos non esse, *vociferatur.* ac Viennensi pacificatione, disertè tantùm Romanam, Lutheranam, Calvinianam, Religionem expressam *memorat. Faber hic, ab ultima Saxonia turbine delatus, rerum nostrarum penitus penitusq; rudis, rudit & barrit, non cum ratione loquitur. Percalcemus age hominis vestigia, & magnis artibus dissimulatam magnam mendaciorum opulentiam videamus.*

Fallitur igitur Tubalcain : dum disertè, *in Articulis Pacificationis Viennensis,* expressas *Religiones à se nominatas jactat. Typis Pragensibus vulgatos Pacificationis Articulos ad manum habeo : nulla ibi Lutheranæ Calvinianæq; sectæ expressa ac diserta mentio; nulla ad has solas Libertatis restrictio.*

Fallitur : nullos in Vngaria Arianos esse. Quinque Ecclesias, & adjacentia circùm loca latè hæc lues Arii pervasit. Anabaptistæ plurimi intra Vngariam, Moravis conterminam. Iudæi passim oberrant.

Fallitur : cùm solis Statibus ac Ordinibus concessam Libertatem innuit. Nam & Oppidis, Villis, ac Statuum & Ordinum, fisciq; bonis, *pari jure hæc attributa. Et nega illa concessionis verba :* Sua cujusq; Confessio libera relinquatur : Nec quisquam omnium, in libero ejusdem usu & exercitio, à quoquam impediatur, *nullis circumscriptam angustiis libertatem sonare.*

Fallitur : cùm Prælatos Viennensi Pacificationi subscripsisse memorat. Extat typis publicata Pacificatio. consignata sunt nomina eorum, qui syngraphis robur illi addiderunt. Vnius ibi Prælati nomen quære : si reperis, mendacissimi calumniatoris nomen declinabis.

Fallitur : cùm intercessionem factam à Prælatis negat. Non Prælati soli, sed cunctim primarii Ordinis Catholici, voce, scripto, intercesserunt. & ut abnuentium saltem liberæ voces, more majorum Articulis insererentur, perurserunt. Sed in illâ

Mall. fol. 12.

Articulo 1. Anni 1608.

rerum omnium perturbatione, nihil promoverunt. Hæc ego tibi centum, si voles, viris gravissimis testatum faciam. Et tamen hic busti cadaver extremum, & vitæ dedecus primum, lusitare audet, nosq; non Fidem, sed culinam propugnare ex tripode dictat cardiognostes! Nimirum, quia Luthero, Deus venter est, & pulmo Templum, & aqualiculus Altare, & Sacerdos cocus, & S. Spiritus nidor, & condimēta Charismata, & ructus Prophetiæ. *Quia apud Prædicantes,* Agape in cacabis fervet, Fides in culinis calet, Spes in ferculis jacet; & Sanctior inter illos, qui convivandi frequentior, qui obsonandi pollucibilior, qui calicibus instructior. *non credunt ceteros aliud cogitare, quàm ventrem.*

Tert. de Ieiunio, contra Psychicos, in fine.

Ibid.

§. 6. Scripseram Prædicantes autores fuisse D. Palatino, Conventus indicendi: & quia primis Comitiis nihil agi potuit, iteratò convocatos, dieculæ spatio res magnas, scilicet, peregisse. Hic fermè quot verba, tot mendacia, *inquit Tubalcain. Non abnuo, si periocham sequuturæ tuæ orationis his verbis promis. Tuas tibi annumerabo pseudologias. aures arrige.*

Mall. fol. 14

Falleris: cùm scire me non potuisse innuis, an D. Comes instinctu Prædicantium Synodum convocarit. Teneo apographum literarum D. Comitis, Biesæ 20. Iunii, Anni 1609. datarum. quibus disertim expromit D. Comes, Ministrorum postulatione *adductum se, ut cœtum convocaret.*

Falleris: affirmatè scriptum à me, Prædicantes miserandum *(verè miserandum!)* Primatum appetivisse. *Disjunctim ego causas, quas memorari audieram, attigi: nihil statui.*

Falleris: cùm scriptum à me dicis, Solum Palatinum *elegisse Superattendentes. Nam, ut sacrilegè Lutherus D. Pauli verbis particulam SOLA attexit: ita tu mali corvi malum ovum, malitiosè voculam SOLVS, Peniculi verbis assuis, quam ego non posui. Nec ego elegisse Palatinum dixi: sed, ut convocato Conciliabulo eligeret, Prædicantes suasisse. Et Palamedes, & Sinon, & si qui præterea fuêre dolo memorandi, macci prorsus & buccones videbuntur, si cum Prædicantibus componantur; qui, ut solemnes coccismos identidem boando, repurgent ravim, meq; mendacem vociferentur, insigni fraude sua mendacia cumulare non erubescunt.*

Luth. Rom. 3. vers. 28.

Mall. fol. 14

Falleris: crassissimè mentiri me, quod dieculæ curriculo *Oecumenicam synodum vestram, ad umbilicum deductam scripserim; cùm, ut tu ais,* totius tridui spatio *ægrè res tanta perfici potuerit. Synodicam constitutionem vestram bona fide exscriptam teneo, cujus initio,* die 29. Martii, in oppido Solna vos congregatos fuisse *profitemini. deincipiti die, hoc est, 30. Martii, Data in vulgus Senatusconsulta subsignatis. Nisi igitur insolitâ intercalandi ratione, 29. Martii, à 30. abjunxistis, non assequor quo pacto tantillæ rei triduum dare potueritis. Sed studiosam in re nihili paratragœdiantis malignitatem vide. In priori Peniculi æditione, per incuriam, Martii mensis loco, Majus fuerat subrogatus: serius lapsum notavi; calamo corrigi pluraexempla curavi. In iteratâ porrò Peniculi æditione, quam se legisse memorat Tubalcain, Martium suo loco restitui. Et tamen hanc ansulam ridendi nactus* Prædicans, plenus lætitiis ac cachinnis incedit. *Sicut & postidea, dum non mea verba, sed confusaneam Apologiæ Solnensis dictionem brevius coarcto, particula (IN,) incautè exciderat. Ad insaniam usq; deridet istud Tubalcain. ô anguis! ô vipera! In re tantula tantas vagulationes, tam tragicos clamores? Scilicet, in eo fortunæ Græciæ vertuntur, ut nusquam etiam oculatissimum fallant typi. Proh superi! si errata mo-*

Mall. fol. 4.

Mall. f. 94.

ta momenti grandioris enotare potuisset, quæ istius tragœdias caperet orchestra? Queritur Prædicans, nec uno loco æquitatem in me desiderat, quòd lapsum Apologiæ, decimum sextum Ruffini librum recitantis exagitârim: & tamen suspicari ego poteram studiosam malignitatem, cùm viderem ea Ruffino appingi, quæ non cogitârat. Nulla in erratis chalcographicis Peniculi, fraudis suspicio, & legem tamen quam mihi fixit Tubalcain, ipse abrumpit. Caveas in alterum dicere, quicquid in te statim retorqueri potest.

Mall. fol. 14. 28.

§. 7. Risi, ad unum omnes Superattendentes Iudaicis nominibus phaleratos. Quærit Tubalcain, quid probri id habeat? *Nomina illa, nec contemnimus, nec probro notamus: novandi cacoëthen, & præposterum zelum Prædicantium sugillamus, qui suos præsertim liberos, exquisitè nominibus Veteris Testamenti, non Evangelii; Prophetarum, non Apostolorum; Iudæorum, non Christianorum consignant. idq; solâ novitatis prurigine, ut à recepto Catholicorum ritu longius abeant. Sed age, strictim falsiloquia ludionis istius perstringamus.*

Jeron. Apolog. 3. contra Ruffin.

Falleris: objectare me vobis Paupertatem, ac stipendii exilitatem *contemptim exprobrare. Vesaniam dignam robore! Ubi ego opprobravi egestatem? quibus verbis æra vestra dispunxi? Omnia ad nequiorem suspicionem trahis,* Prædicans, *quia tuo omnia pede metiris. Summus à nobis* Paupertati honos habetur. *virtutes enim omnigenas, paupertas est nutricata: maxima quæq; flagitia, divitiarum sunt alumni. Vobis, vobis inquam, ultronea paupertate ditissimi Religiosorum cœtus, collatili stipe victitantes, velut mendicabula sordent. Quæ mea sit de vobis sententia, anteà accepistis. nunquam ego vos paupertinos arbitrabor, quia cùm plura, quàm pro merito possideatis, sitibundo ore ampliora anhelatis.*

Mall. fol. 15.

Falleris: cùm me, hominem è sterquilinio effossum, *(en siphunculum, per quem manales humanitatis vestræ aquæ derivantur)* Ministros suarios, veteramentarios, *appellasse memoras. Libenter ego vos nuper usq;, albi an atri essetis ignoravi; adhuc hercle non satis novi: & an ad agrum colendum abeatis; an mutuarias operas cum vicinis cambiatis, neq; scio, neq; laboro. Mirum esse dixi, ni Fabris, Laniis, Carbonariis, & Camparii juncti, & Suarii. Negare enim non potes, omnes propemodum vestrûm è tenebris rusticorum prædiorum emersisse; cortes, & villas inhabitasse. Nec eò hæc memoro, quòd genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi, magnoperè ad nos spectare putem. Nam, quemadmodum in emendis equis, phaleras non considero; nec baltei polimina, nec ornatissimæ cervicis divitias contemplor; si ex auro & gemmis monilia variæ gazæ dependeant, si frena cælata, si ephippia fucata, si cingula aurata sint; sed istis omnibus exuviis amolitis, equum ipsum nudum & solum contueor: ita similiter, in hominibus contemplandis, aliena illa, generositatem ac prosapiam, longosq; natales, & quæ fortuna largita est, non æstimo: familias calamistratas, amœnissimas ædificiorum species, in quas patrimonia profundunt, submoveo: hominem ipsum considero, ipsum æstimo. Nec vos idcircò,* Prædicantes, *quòd nuper scrutariam fecistis, reprehendo, sed quòd pudore devorato facinus oppidò memorabile perpetrastis; cùm & numero pauculi, & plerique vix aliud præter bubulcitare scientes, eutaxiam Ecclesiæ invertere, alienas possessiones invadere, patrita jura convellere præsumpseritis.*

Mall. fol. 16

Falleris: cùm eo modo priscos Imperatores Synodis subscripsisse dicis, *quo vestri sæculares Synodo Solnensi, Libroq; Concordiæ. Temerarie, & inconspectè*

Mall. fol. 17.

homo, hæc audes? profer Synodum aliquam, cui Imperatores, ac Principes primùm; post hos, suo quisq; nomine, Sacerdotes, nulli Episcopi subsignârint. Nicæno Concilio, Osius Cordubensis, Vito, & Vincentius Clerici Romani, Sylvestri Papæ nomine. Ephesino, Cyrillus Alexandrinus, Sanctissimi Sacratissimiq; Romanæ Ecclesiæ Archiepiscopi Cælestini nomine. *Chalcedonensi, Paschasius, & Iulianus, vice Leonis Papæ, primo loco subsignarunt; Episcopi ceteri deinceps. nemo sæcularis. Sed supersessis, quæ à me dici hac de re poterant. receptui cano. distædet enim in his oppidò frivolis adversarii tergiversationibus immorari.*

Verba subscribentiũ.

Vide infrà cap. 5. §. 1.

PENICULI CAP. II.

Augustanâ Confessione absentiente, electi à ceteris abrogatis Ministris Superattendentes.

NOn is animus, non ea mens fuit Illustriss: Cardinalis, ut in edicto Pastorali longas texeret disputationes, ac toties damnatam ablepsiam refelleret : sed solùm ut lupis grassantibus obviam iret; periculique denuntiatione, oviculas suas, quas abjugare satagunt Prædicantes, adjugaret. Ne tamen rerum imperitis, temerè facta videri posset contradictio, velut intento digito ostendit potiùs fontes argumentorum, quàm pleno alveo deduxit, quibus obrui scintilla novitatis possit : Ac tali in primis argumentatione rem ipsam convicit:

Augustana Confessio, semel, iteramq;, libera voce profitetur, ab Ecclesia Catholica, & Romana, non dissidere suas Ecclesias in articulis fidei, in doctrina, in cæremoniis : tantùm novos, contra Canones, sine certa autoritate, præter consuetudinem sæculorum, vitio temporum receptos abusus omittere:

Atqui Episcoporum Ordinationem sine consensu Metropolitani, sine Episcopali ministerio, invalidam, penitus nullam esse, nec novum est, nec contra Canones, nec sine certa autoritate receptum;

Ordinationem igitur Episcoporum, sine consensu Metropolitani, sine Episcoporum ministerio factam, invalidam esse, Augustana Confessio recipit. Et (quod huic annectitur) eos quoq; recipere, si perjurii non sunt, qui Confessionis Augustanæ placitis amplectendis sacramenti religione sunt mancipati, ut mancipatos esse in Solnensi coitione Superattendentes jam audivimus.

Conf. Aug. Art. 21. initio.

Propositionem hujus Apodixis, probavit succinctè Illustriss: Cardinalis, ex ipsis Augustanæ Confessionis verbis, quæ sic habent : *Hæc ferè summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse, quod discrepet à Scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex † Scriptoribus nota est : sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesiam irrepserunt. Cùm Ecclesiæ apud nos, de nullo fidei Articulo dissentiant ab Ecclesia Catholica; tantùm paucos quosdam abusus omittant, qui novi sunt, & contra voluntatem Canonum, vitio temporum recepti.* Et rursum: * *Non petunt Ecclesiæ, ut Episcopi honoris sui jacturâ sarciant concordiam : tantùm petunt, ut injusta onera remittantur, quæ nova sunt, & præter consuetudinem Ecclesiæ Catholicæ recepta.* Denique paullùm inferiùs: *Intelligi potest, in doctrina, & cæremoniis, apud nos nihil esse receptum contra Ecclesiam Catholicam.* Quòd si novos tantùm, & Canonibus contrarios abusus tollunt; si tantùm nova, & præter consuetudinem Ecclesiæ recepta remitti volunt: Ergò cetera, quæ Canones antiqui, quæ recepta Ecclesiæ consuetudo approbat, Confessio itidem Augustana comprobat. ut ex iis, quæ de exclusivarum particularum energia à Dilectis traduntur, clarissimè deducitur.

† *Incuriâ prioris editionis [scripturis] positum fuit.*

* *Ib. De potest. Ecclesiæ, in fine. In Epilogo Cõfessionis.*

Jam verò, Assumptio Demonstrationis evidentissimæ, adeò manifesta est, ut ipsa impu-

impudentia eam inficiari non audeat. Nam & veteres Canones sanciunt, & postquam Apostolico ministerio Ecclesiæ sunt constitutæ, usus perpetuus obtinuit, ne unquam Episcopi, nisi ab Episcopis ordinarentur. Audi Canonem vetustissimi, & sacrosancti Concilii Nicæni, cujus valido ictu Arius jugulatus jacet : *Episcopus non minùs quam a tribus Episcopis ordinetur : ita tamen, ut Metropolitani Episcopi autoritas habeatur; absq; quo Ordinatio sit irrita.* Idem habet Canon primus Apostolorum : Et Concilii Carthaginensis secundi, tertii, quarti, sanctiones. Rectè igitur concludimus, Superintendentes nuper admodum exclusos, etiamnum implumes, ac tenellos, non solùm in Nicænam Synodum, in cujus verba minimè jurarunt, sed in ipsam quoque Augustanam Confessionem impingere, cui docendæ, ac credendæ, animas suas (Infelicia capita!) devoverunt sacramento.

Canon. 4. apud Ruff. li. 1. cap. 6.

Quid ad hos tam claros, tam sua luce rutilantes veritatis radios Prædicantes? Digna Evangelio Lutherano, digna fascibus novi Magistratus omnia; summatim Tria.

PRIMO RESPONDENT : *Ingenuè respondemus.* Bonum factum, quòd tam ingenuatos vos esse præmonuistis. alioquin vi argumentorum expressam hanc à vobis responsionem cogitassemus. Pergite porrò feliciter : *Omnino Episcopum ab Episcopo ordinari par erat, juxta Concilii Nicæni dispositionem; si modò veri & orthodoxi Episcopi haberentur : At ubi tales desiderantur, licet Ecclesiæ, tanquam Matrifamilias in domo DEI, cui claves Christus commisit, creare Episcopos.* Nec multis interjectis, subnectunt : *Canon itaq; Nicænus, dum vult Episcopum ab aliis Episcopis consecrari, loquitur de eo Ecclesiæ statu, quando veri, & orthodoxi Episcopi habentur; Non autem quando tales desiderantur. In hoc enim casu, licet Ecclesiæ, novum presbyterium constituere.* Atque hoc ut exemplis evincant, laciniosam disputationem ita prosequuntur : *Timotheum & Titum Apostoli consecrarunt, non ad Pontifices Judæorum ablegarunt. Moyses Eremita postulatus in Episcopum, noluit se a Lucio Episcopo, hoste Religionis orthodoxæ, ordinari; sed ab orthodoxis. Josaphat, Pontificibus cessantibus, ministeria constituit.* Tandem, velut re benè gesta, pleni lætitiis concludunt : *Satis evidenter jam probatum esse, ordinationem novorum Superattendentium, prorsus cum Apostolica convenire.* Apinæ, tricæque saperdarum Novi Evangelii, quas nemo nisi impos animi suscipiat.

Ruff. lib. 16. cap. 6. 2. Paral. 17. v. 19.

Miseret me vestri, Prædicantes, quòd tàm pueriliter in re seria luditis, ac miseram plebeculam deluditis; quòd acerato luto, non solidis cæmentitiisque substructionibus ædificetis. Et, ut vos ipsi manibus vestrum contrectetis stuporem, latebrasque has vestras occlusas intelligatis; Quatuor à vobis quæro : ad quæ, ut absq; tergiversatione, involucrisque verborum respondeatis, etiam atq; etiam rogatas Dignitates vestras volo, Prædicantes Superattendentissimi.

PRIMÒ, scire libet : An ideò licere vobis arbitramini, Nicænæ Synodi decreta convellere, quòd nulli usquam veri Episcopi fuerint, antequam Solnæ designarentur? An potiùs, quòd Solnæ, quòd in Ungaria, nulli fuerint? Si primum vultis; Fatemini igitur, nec apud Calvinistas, charissima vobis & contesserata capita; nec Wittembergæ; nec Brigæ, veros fuisse Superattendentes, qui Ministros legitimos creare possent. Et, quod huic annexum est, datis illud quoque : Vos, qui anteà Brigæ, qui Wittembergæ initiabamini, absque ulla verorum Superattendentium ordinatione in Ecclesias irrupisse; ideoque profanos, merè laicos hucusque fuisse, acephalos fuisse, populo imposuisse, nullum ex iis Sacramentis, quæ ordinationem requirunt, rectiùs administrasse, quàm si delirantis aniculæ, vel suarii Corydonis auspiciis, ad functiones Ecclesiasticas accessissetis. Hæc enim omnia rectè consequuntur, si nulli uspiam veri fuêre Superattendentes, sed ad peragendas Ministrorum ordinationes, nunc primùm Solnæ denuntiari debuerunt. Denique, illud concedendum erit; Nullam antè Solnensem coitionem fuisse Christi Ecclesiam. ex ipsis enim Divinæ legis oraculis, clarissimaque Apostoli Pauli testificatione demonstrabimus; nunquam seriem sibi succedentium Pastorum interpolari, nunquam Ecclesiam Pastoribus viduari potuisse. Et ô infelicem Ecclesiam, quam nisi Pastoribus Solna ditaret, æternis sepulta tenebris contabesceret! O grande robur, portis inferorum non vincendæ columnæ Veritatis, quam tot sæculorum error

Inferiùs ca. 3. in Argumento 1.

inter-

interpolavit ; & nisi sterilissimis montium sepimentis occlusi Prædicantes restitutam irent, grex sine Pastore, per devia & inamæna tesqua errare æternùm cogeretur! O dignitatem Religionis Christianæ singularem, quæ tot jam sæculis, solito DEI favore defœta, vel morbo, vel vetustate defloruerat! Et nisi è Lutheri, Calvini, ceterorumque orbis retrimentorum pegmate, Pharus cælestis sapientiæ illuxisset, sonticis tenebris obrutus orbis jacuisset! O fungos! ô blennos, ac bardos, vetera illa orbis lumina, Justinos, Athanasios, Hilarios, Hieronymos, aliosque numero inexputabili, Viros sanctissimos æquè ac doctissimos, qui licet cæcos perluminarent, expiarent dæmoniacos, leprosos emacularent, mortuos redanimarent, Scripturarum tamen primogenium sensum nesciverunt. imò ab Apostolorum quasi convictu, primordialis verbi ac sensus falsarii fuêre, ad eum Veritatis splendorem defioculi lippierunt, quem Prædicantes per solos steriles Grammaticæ campos rarè sparsi, & ad oculorum decipulam ostentantes ementitæ eruditionis tenuissimam suppellectilem, irretortis oculis contuentur. Qui hæc talia somniantium nugamenta suspicit ac suscipit; externavit. frustra lumen veritatis huic offeras, qui ut noctua ad solis radios, cæcutit ad Veritatis clarissimum splendorem.

Sin verò id quod secundo loco posui, adlubescat; ideoque vos contra Nicænæ Synodi sanctiones elegisse dicitis Attendentes, quòd nulli tunc Solnæ, nulli in Hungaria veri Episcopi fuerint : Amabò, cur non eodem jure Ministros anteà ordinastis? Cur sine Superattendentibus non initiastis? Cur Brigam, cur Wittembergam, *magnis sumptibus, magnâ Religionis, ac gentis Hungaricæ injuriâ*, amândastis, quos Ministros recepistis? Fortè an cœtus vester Superattendentes creare potest, Ministros non potest? An conferre summum Magistratum Mimallones creandi potest, sacris imbuere ministeriis non potest? Aut par erat, per tot terrarum tractus Brigam Ministerii adeundi causâ proficisci ; & indignum existimastis eodem pergere, ut delecta capita albo Superattendentium adscriberentur? Ita vos semper percolatis initiò culices, qui postea glutitis & camelos.

SECUNDÒ : Sint vera omnia quæ adfertis, hoc est, nusquam in orbe fuerint veri Episcopi, ante diem XXIX. Martii, anni decurrentis; ipsaque à vobis memorata exempla eò spectent, quò torquetis : Ecqua tandem ratione id consequens erit quod ampullamini, & jactuosè tricamini, *Evidenter probatum esse, prorsus cum Apostolica convenire* ordinationem vestram? Hæresiarchæ ceriti omnes, Pseudoprophetæ omnes, omnibus retrò sæculis hæc ipsa jactarunt : defuisse veros Ecclesiæ Pastores; à DEO se novos torres excitatos, qui cælesti facula glaucoma cæcutientium depellerent : Hæc Calvinus, Menno, Blandrata, hæc ceteri hodieque Enthusiastæ, iisdem verbis, eâdam qua vos probabilitate occinent; obrussam anilium persuasiuncularum suarum, sacris mysticisque libris reseratam veritatem, dicent; impudentiam, temeritatemque vestram ridebunt, quòd usurpare audeatis propria, hereditaria ipsorum ornamenta. Et tamen, si Superattendentes Calviniani à DEO delecti ac missi sunt; Lutherani à DEO non sunt. quippe qui adversa inter se fronte sic arietant, ut procul spectantibus, mistum miseratione spectaculum exhibeant. Cùm ergò eodem utrique argumento suam temeritatem obvelent, defectumque legitimorum Episcoporum pleno ore crepent, nec majori tamen jure hi, quàm illi, hoc se clypeo contegant; utrique Perdicum instar, dum oculos texêre suos, undique se tectos, vanissimè arbitrantur.

TERTIÒ : Advocate omnes ingenii vires, nervos intendite, veternum excutite Prædicantes, illudque clarè sine ambagibus enucleate, quomodo vestram hanc responsionem, Augustanæ Confessionis verbis adaptetis? Audistis, quæ paullò antè vestris auribus Confessio submurmuravit : *Episcoporum* qui eo tempore erant, & quibus similes hodieque sunt in Ecclesia, *honoris jacturam facere* Augustanam Confessionem *nolle*: hoc solùm agere, *ut nova, & præter Ecclesiæ consuetudinem recepta, remittantur.* Id si verum est, (ut verum esse adstruxêre Prædicantes, cùm se sacramento obstrinxerunt Confessioni) nemini dubium esse potest, malè Prædicantes adimere Episcopis honorem, quem Nicæna decreta illis deferunt. Sic igitur dum vitabundi Charybdim evadere laborant, in Scyllam incidunt.

Conf. Aug. artic. 21.

QUARTÒ

QUARTÒ demùm, ac postremò : disertim edicite, fungos an caudices nos rebamini, cùm tàm ridiculis, tàm à vero abludentibus probationum fumis, oculos nostros cæcare cogitastis? DEUM immortalem! qualis illa est larva argumenti? *Titum & Timotheum Apostoli elegerunt ad Episcopatum, non ablegaverunt ad Judæorum Pontifices.* Bellatulum, pulchrum, lucernam olet, demorsos sapit ungues hæc subtilitas. Sed quid inde porrò? Pergite : Audiemus. *Evidenter ergò probatum est, Solnensem ordinationem cum Apostolica congruere.* Subtile, proh Superi! ad cotem & aciale limatum telum! Dignum acumine Superattendentico, quodlibet ex quolibet extundente. Verbo respondeo, Nego consequentiam, falsam, nullo nexu cohærentem præmissis, nulla verisimilitudinis specie fucatam. Et si quid hæc argumentatio probat, peræquè Mahometis Mustios, Calvinisticos Stentoras, Arianos locutulejos lingulacas, ritu Apostolico initiatos ostendit. Ita igitur concludere debueratis bambaliones : *Nusquam in Actis Apostolicis, nusquam in monumentis Historiarum, ab aliis consecratos legimus Episcopos, Apostolorum successores, quam ab Apostolis & eorum succedaneis Episcopis. Ergò exemplo Apostolicæ Ecclesiæ, arcentur minorum gentium Ministelli, ne in alienam functionem se immittant; ne profanæ manus attactu umbratiles Episcopos deludant.* : si vindicem DEI dexteram experiri nolint cum Ozia, qui statim ac in Sacerdotum officium sese temerarius ingessit, fœda totius corporis vitiligine deturpatus, regno, vitaque exutus, oppetiit. Apostolos igitur, quos Vivifica Spiritus aura, meliori igne purgatos, Ecclesiæ Pastores destinârat, ad Judæorum Mystas ablegare, opus non fuit. Nam umbras, adventu lucis eliminandas; mysticæ functionis potestatem, legalium sacrificiorum administris, diviniore Christi Sacerdotio abrogandam, DEO docente didicimus : Apostolorum verò vocationem, non persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed verè admirandis supra naturæ leges patratis operibus, DEUS ipse testatam reddidit. Simile quid Prædicantes, in probrosæ suæ novitatis attestationem comminiscantur ; & en paratam gerimus, quam porrigamus victoribus herbam.

2. Paral. 26. v. 19.

Quid hic extra lyram ac oleas deprehensi Prædicantes? Exangui colore, tertiata verba substrepunt : *Ruffinus testis est*, inquiunt, *Moysen Eremitam sanctissimum, noluisse ab Episcopo hæretico ordinari, sed ab Orthodoxis, quos ipse in exilium egerat.* Nugacissima nugalia nugivendulorum. Sextumdecimum librum Historiarum Ruffini notant in margine. Papè! quid audio? Supinum me antiquarium, qui plures duobus de historia Ecclesiastica libros Ruffini non aspexi. Næ vos felices Prædicantes polyhistores, qui veteribus in membranis, à blattis oculatos Ruffini tam numerosos libros, nuper admodum reperistis! Beate nos tanto bono, ac novitios hosce libros, in publicam lucem date. Sed quia edentulo vetustate temeto concalefactum fuit opinor cerebrum Prædicantium, cùm Apologiam cuderent, ideò venialis hic error esto. Illud impudentissimæ frontis fuit, sic abuti contra conscientiam Ruffini testimonio, quasi is Moysen eremicolam non ab Episcopis, sed à promiscua plebe Archimystam sacratum dicat : & tamen Ruffinus disertim scribit; noluisse quidem Moysen à Lucio hæretico ordinari : *Sacerdotium* tamen, *ab Episcopis quos in exilium truserat Lucius, sumpsisse.* Idipsum Theodoretus : Jussum scilicet à Julio, ut *ad alios Episcopos deduceretur, quos ipse postulasset. Tum susceptæ Pontificali gratiâ, Apostolica doctrinâ, ac miraculis, ad veritatis viam deduxisse Ismaelitas.* Hic, si ullus adhuc abditus pudor fibris, erubescent technas suas, qui depuduisse videbantur, sufflati nova dignitate Prædicantes. Vos verò Viri Nobiles, etiam atque etiam dispicite, quibus animas vestras ducibus itineris concrediditis; iis nempe, qui in re patenti, ac clara, tantâ confidentia mentiuntur.

NOTA.

Ruff. lib. 2. cap. 6. Theod. libr. 4. cap. 23.

Gemella huic & illa accenseri debet impudentia, quòd *Josaphat Pontifices ac Sacerdotes constituisse*, scribillant veridici per antiphrasin, Prædicantes; idque ex 2. Paralip. 17. v. 19. comprobant : Cùm tamen nec eo versiculo, nec toto illo capite, ulla Pontificis creati mentio habeatur : sed Sacerdotes ac Levitas, à pio Rege, una cum viris principibus missos, per varias Judææ urbes, Scriptura docet, qui populum ad omnem pietatem informarent. Et tamen subsultant Prædicantes, quasi memoratis exemplorum defloratione evicerint, licuisse ipsis, novum Presbyterium adornare. Fateor, si menda-

ciis, si ad rem non spectantibus, si falsis ac depravatis historiis evinci aliquid potest, evicistis, nihil sub isto cœli fornice, nihil in hac terræ pilâ, nihil in hoc orbis universi cavędio, Prædicantica fronte inverecundius reperiri.

SECUNDO RESPONDENT, ac post epotas noctes, vulpinantur meribibulas affanias Prædicantes : Mandato DEI se perurgeri, ut novum Presbyterium constituant, secessionem ab Episcopis faciant : *Jubemur enim*, ajunt, *cavere falsos Prophetas ovilla veste larvatos; & egredi è spirituali Babylone, nec jugum ducere cum infidelibus; quin potius ab illis separari.* Atque hic abrumpunt Prædicantes balbè contextum orationis filum, pudore, opinor, manum cohibente. Quæ enim est ista, DEUS bone! argumentatio? Jubemur vitare falsos Prophetas; Ergò contra Nicæna decreta, contra Augustanæ Confessionis jurejurando adstructam professionem, licet Episcopos à non Episcopis ordinari? Hoc ipso Argumento calvitur à Dipsade Calvinianâ plebs imperita, cùm secessionis à Luthero factæ causas pertexit. Non absimili vanitate argutatur vipera Ariana, matrum viscera consaucians, Calvini castra deserens. Communia igitur cùm sint ista, & contra vos, & pro vobis arma; missa nunc illa faciamus. in vestigio, quo semel pedem fiximus, depugnemus. præsertim, cùm pro vobis, non nisi contorta, & in perversum sensum deflexa serviant, illa monentis CHRISTI Domini sacrata verba. Sed ad triarios deventum; Itaque

TERTIO RESPONDENT : *Confessionem Augustanam, ritus Ordinationum, inter eas res referre, quibus vitio temporum abusus accesserunt : quorum nonnullos recenset, ut quòd Episcopi nullos recipiant, nisi jurent se puram Evangelii doctrinam nolle docere.* Verùm, quò hæc tergiversatio, vix ut evannetur digna, spectet, haud intelligo; nisi forte ut Augustanæ Confessionis turpissimam Antilogiam, putidumque mendacium nobis proponat. Quid enim est à seipsa dissidere, secum bella gerere, si hoc non est? *Augustanas Ecclesias, tantùm in paucis abusibus, non in fidei articulis dissidere à Romana Ecclesia* : Et tamen, *Romanæ Ecclesiæ Episcopos, neminem recipere, nisi qui juret, se puram Evangelii doctrinam nolle docere.* Si is qui puram Evangelii doctrinam non docet, per omnia in rebus fidei, cum eo conspirare potest, qui (suo saltem judicio) purum DEI verbum deprædicat; fatebor, nullam in his Augustanæ Confessionis effatis inesse Antilogiam. Deinde verò, DEUM appello, ac tremendum ejus tribunal, cui sistimur in exodo vitæ, mentiri Confessionem, cùm *neminem ab Episcopis recipi* ait, *nisi qui puram Evangelii doctrinam abneget.* Quin & ipsa Confessio mentiri se non abnuit, hæc blasphemiarum portenta devomendo; siquidem alibi, tantùm in abusibus, non in rebus fidei, dissidere se ait à Romana Ecclesia.

Sed, emedullemus pedepressim, quò tandem hæc Apologiæ responsio (verius labyrinthum dixeris) pertineat. Dixerant Prædicantes, ex decretis Nicænis, Episcopum ab Episcopo ordinandum esse; nec ausi sunt aperta fronte Canonis hujus præscriptum abusibus accensere, ne, & Augustanæ Confessioni obluctari, & Sacramentum violare viderentur : longiori itaque circuitu, quasi per occultos cuniculos evertunt, quod palàm demoliri reformidant. Et quoniam incredibile Prædicantibus ipsis videbatur, ita homines obbrutuisse, ut sibi persuadeant, nullos ante Solnensem conventum fuisse Episcopos; ideoque, oportuisse à promiscua Prædicantium colluvione, hierarchiam Ecclesiasticam prorsus collutilatam, pristino nitore redornari; Hæc causa est, cur nunc vafra calliditate obvolutis fraudibus, tectè, inter abusus ponant eum ritum, quem Nicæna Synodus in Episcopali inauguratione servandum sanxit, ne scilicet ordinatio, aut Metropolitano non annuente, aut Episcopali ministerio non adhibito, peragi possit. Ita enim Prædicantes Apologiæ fabros, familiari, ac quasi domestico sermone alloqui lubet: Cùm ritus quosdam Episcopalis ordinationis, ab Augustana Confessione reprobari docetis; eosne expungi arbitramini, qui Canonibus Nicænis, qui usu Ecclesiæ comprobati sunt? an alios? Si alios : Nihil ad rem, de qua agitur, responsio facit. nunc enim ad unum contendimus, Ordinationem vestrorum Superattendentium irritam, evanidamq; fuisse, ipsius Augustanæ Confessionis judicio. cùm, ut crebriùs jam diximus, solos abusus Canonibus veteris Ecclesiæ contrarios, rejicere se fateatur jurata vobis Confessio.

Quòd si hunc quoque Nicæni Concilii Canonem, quo ritus ordinandorum præscribitur, tanquam à primævo Ecclesiæ flore degenerantem scoriam, conspuunt Prædicantes; mentiuntur, cùm se novos tantùm, Canonibus adversos abusus aspernari, in Augustanæ Confessionis professione pejerant. En Rhodus. en saltus, Prædicantes.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

ECheneis exiguus Oceani piscículus, vasta illa navium propugnacula, concitatissimo velorum remigio circumducta, levi attactu firmat, validosq; ventorum flatus ac remigum obsequia ludit, cogitq; stare navigia, quæ non vincula ulla, non anchoræ, pondere irrevocabili jactæ, firmarent. Eâdem vi pollet Veritas. &, quod sexcentarum argutiarum vinculis non potest falsitas, id illa nutu ac aspectu pæne solo perficit. Hac ego fretus, furoris Prædicantici freta ingredior, ac parsis dependentiæ velis circumductam Malleatoris orationem sistam. Basil. Hom. 7. Ambr. lib. 5. cap. 10. Hexamer.

§. 1. *Ultra Virgilianos opiliones & bubsequas, rusticanus & agrestis Tubalcain, Propositionem argumentationis Peniculi lutulentis fœdè conspurcat vellicatq; manibus* : De quali, *inquit*, Romana Ecclesia loquatur Confessio, diserte exprimit : nimirum, de veteri illa, QUATENUS EX SCRIPTURIS, & nominatim ex Epistola Pauli Romanis inscripta, nota est : Cur istam determinationem, instar illius in deserto disputatoris, obliterasti? *Os fœtulentum! cujus dentium murus nullâ unquam nitelâ emaculatus, neq; saltem communi aqua converritrice pridianæ reliquiæ pumicatus, sed carbone de rogo obtritus. Itáne tua hæc lingua nocens, mendaciorum & amaritudinum præministra, in suis semper fœtutinis jacet? audesis dicere, obliterasse me tuam illam* determinationem? *In quodam vado dubitationis hærens decontor, an chartam hanc & operam ulteriùs perdam, in tam propudiosi Malleatoris fronte deterendo.* Mall. fol. 19

Fallis, Tubalcain, teq; tuo illo disputatore inverecundiorem prodis : cùm obliterata à me criminaris, quæ exsertè Capite 2. Peniculi posui. quanquam, quia Confessio non posuit, ponere haud debuerim.

Fallis : cùm tuam illam determinationem, Quatenus ex Scripturis, *à Confessione Augustana positam dicis. clausulam illam non posuit Confessio. Accipe verba Confessionis vestræ, Corpori doctrinæ insertæ* : Consentaneum judicamus Ecclesiæ Catholicæ, postremò etiam Romanæ Ecclesiæ, quatenus ex probatis Scriptoribus nota est. *Illa verò, quæ in Libro Concordiæ agmen ducit Confessio, ita habet :* Vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota est. *Deniq; vetus æditio Germanica :* Ita etiam Romanæ Ecclesiæ, quatenus ex Patrum scriptis nota est. *Patrum scripta audis? Scriptores nominari audis? tu tamen præsidenter Scripturas, & signanter D. Pauli Epistolam, cuius nulla illic mentio, Confessioni affricas? Perge, Tubalcain, famigerabilem te malis istis artibus reddes.* Artic. 21. initiò. Eodem art. Æditi. Vittember. per Geor. Rhau, 1540.

Longum esset, quæ interspergis aloga persequi. studiosè enim declinas, ne in iis Confessionis tuæ verbis pedem figas, in quibus ego vim argumentationis posueram. Nunc Canones quosdam impios clamitas : nunc limites erigis, intra quos honorem Episcoporum conservatum ire vultis. Extra oleas, mi homo, & procul à via curris. Totum enim propositionis meæ robur, in illis vestræ Confessionis verbis posui, quibus profitetur, Ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota est, vos non dissi-

dere : Dissensionem esse de abusibus, qui sine certa autoritate irrepserunt: Vos, & paucos, & novos, & contra voluntatem Canonum receptos abusus omitti petere. tantùm nova, & præter consuetudinem Ecclesiæ recepta, remitti postulare. *Hæc si vera fateris, nihil requiro amplius. Si falsa dicis, pejerasti. Quid palluisti? nam erubescere tu quidem non potes. Sensit hærere hîc aquam Prædicans, & missis seriis ad fabulas convertitur. Verùm & joca tua infra soccum sunt, ô bone; & seria ad cothurnum non assurgunt. Figmenta vestra sunt: Episcopos qui suas sedes obtinent, vel quos Tyrannorum furor arcet, jurejurando se devovere*, Quòd Gentes Diœcesi suæ subditas, ad fidem sint conversuri. *De futuro conatu, temporibus ac locis accommodo, sacramento rogari possunt: de futuro eventu, qui virium humanarum terminos excedit, jurejurãdo constringi non possunt. Sed sat est carptim hæc talia attigisse.*

Mall. fol. 21

§. 2. *Argumentationis nostræ Assumptio fuerat: Nec novum esse, nec contra Canones, nec sine certa autoritate receptum, ut Episcopi, non nisi ab Episcopis ordinentur. Nam, ut Nicænos & Apostolicos Canones, ut Carthaginensia Concilia taceam; ut nihil de Damaso, nihil de Toletano Concilio dicam: Augustinus certè,* Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem habere *scribit, ut* propinquiores Episcopi ordinent Episcopum. *Laconicè, Tubalcain, dic ITA, vel NON? Sed tu Caci instar, fumos, ac nebulas vomis. Negas, tantam apud vos esse Nicænorum Canonum, aut Conciliorum (præsertim si à Scripturæ Canone exorbitent) autoritatem,* ut alligare illis conscientias vestras velitis. *Mendacem memoriosum esse oportet, Tubalcain. Tu qui nuper admodum Hæresis crimen, eo cũ primis nomine amoliri à tuis conabaris, quòd Nicænum, ac tria præterea Oecumenica Concilia, ambabus' ulnis amplectamini; qui Hæreticos, Magni Imperatoris voce proclamasti, diversum ab his Conciliis sentientes: nunc mutatâ velificatione, tutò illis adhærescere non potes? O scientia, ô conscientia, quàm procul à Prædicantium præcordiis exulatis! Vos, scilicet, Minervæ corcula, qui prætextu pharmacorum Divini Verbi, venas meliori sanguine exhaustas exoticorum dogmatum poculis venenastis; clariùs certiùś pervidetis, quid Scripturæ Canon habeat, quàm trecenta illa Orbis lumina Nicææ congregata. Sed fac Nicænos Canones à vero abiisse: quid hoc ad Assumptum Argumentationis nostræ? Rectènè, an secus statuerit Nicæna Synodus, hîc non disputamus. Illud probamus; nec novum esse, nec adversum Canonibus, nec sine certa autoritate receptum, ut ab Episcopis Episcopi ordinentur. Hoc verò, & Nicæno Canone, & attestatione Augustini, & usu Ecclesiæ evicimus. Nam, tametsi (ut ex Cornelii rescripto, recenset Eusebius) præter Episcopos, septem alii fuêre Ordines Ministrorum Ecclesiæ; Presbyterorum, Diaconorum, Hypodiaconorum, Acolutorum, Exorcistarum, Lectorum, Ianitorum: Ordinationes tamen horum omnium, solus Episcopus peragere potuit; ut S. Hieronymus,* Epist. 85. *Chrysostomus,* Homil. 11. in cap. 1. ad Timoth. *complureś alii affirmatè docent. Et retexe mihi veteres Ecclesiæ Annales: unum ex tot Episcoporum millibus nomina, quem alii quàm Episcopi consecrârint.*

Aug. Tom. 7. Brevic. collat. 3. dies cum Donat.

Mall. fol. 21

Mall. fol. 8.

Eusеb. 6. Hist. c. 43.

Fallis verò Lectorem, Tubalcain: cùm in Apologia, fol. 4. copiosè dictum *ais; Ecclesiam ante hunc Canonem Nicænum, tali ritui in ordinandis Episcopis alligatam non fuisse. Si eo quem memoras, Apologiæ loco, verbum ullum hac de re dictum, prudentem ego te, & pudentem fatebor.*

Mall. fol. 21

Fallis: cùm plerosq́ ab uno Episcopo, vel à Presbyteris ordinatos *ais, ante*

Mall. fol 21

Nicænum Canonem. *Quàm audacter pronuntiat insciția! Asseris tu hæc, non probas. proba, ut disputare te, non deblatterare intelligamus. nescis, unâ negationis liturâ obduci posse, quidquid nudè affirmas, non firmas? Vnum profer, qui à Presbyteris ordinatus sit, Episcopum. Ego enim præter Ecclesiæ consuetudinem, ab Augustino memoratam, Hieronymum, & Chrysostomum, suorum temporum scientissimos nominavi, qui Presbyteris ordinationem non competere exsertè dicunt.*

Temerè, ac sine teste asseris : Titum, ac Timotheum, vel solos oppidatim constituisse Episcopos. *Nam constituisse non abnuo: solos fuisse Ordinationis administros, quo tu mihi indicio probas? Tuum enim illud (SOLOS) quod liberaliter mendaciis interseris, legisse me non memini.*

Mall. Ibid.

Ad mentem longa post fastidia redit Malleator, seq́ Canonem Nicænum non culpare, *nec veru ac obeliscо inducere affirmat. Quas tibi grates persolvet orbis, quòd gravissimo tuo calculo Nicæna decreta firmaveris? En corollas, en lemniscatas palmas. Sed perge porrò inaniarum peripsematis explere chartas*: Sacra enim Synodus, hoc fine Episcopum à tribus aliis consecrandum sanxit, ne quis furtivè, sed honestè ex plurium sententiâ Episcopatum nactus videatur. *Quod Syricii Papæ autoritate comprobas. vosq́*, intento Nicæni Canonis satisfecisse *ais, cùm à tota Synodo Attendentes vestri renuntiati. Abunde est, Tubalcain. Argumentationis meæ Majorem æque ac Minorem, negare non potuisti. Iis verò, claro liquidoq́ nexu adhæret, Ordinationem Attendentium contra Augustanæ Confessionis decreta, contra fidem datam vos peregisse. nunc plus aliquid largiris Nicæna decreta comprobans, ac tuo tibi laqueo cervicem elidis. Nam, si immotus stat Canon Nicænus, quo Ordinatio Episcopi sine Episcopis peracta, nulla prorsus ac irrita pronuntiatur: irrita erit Attendentium Solnensium inauguratio. Quoquo enim fine legem hanc Nicæna Synodus tulerit, certè vos id, quod sanxit, at sine quo Ordinationem irritam pronuntiavit, non præstitistis. Et, nisi alienũ ab instituto foret, docerem ego te, Tubalcain, finem præcepti, nisi lege exprimatur, non cadere sub præceptum; nec eos culpâ absolvi, qui etsi à fine & quasi scopo legis non aberrent, ea tamen negligunt quæ obtinendo fini lege præscribuntur.*

Mall. fol. 28

Ridiculum verò est, vel quòd Syricium testem memoras, quem paulò antè, insulsa & impia *scripsisse blatteraști: vel quòd Apostolico ritu vos ordinasse disputas, propterea quòd plures conveniștis, sacriśq́ manibus devota capita contigistis. idem enim faciunt Ariani, Calviniani, & ceteræ pestes. nec idcircò tamen Apostolico ritu horum initiationem peragi fatebere. Prius, ô bone, evince eos qui Episcopi non sunt, Ordinationes sacras posse peragere; & cujusvis cœtus Seniores, Archiflamines consecrare, si dexterâ verticem contingant: tum demum vestræ manus impositione Mimallones sacratos gloriare.*

Mall. fol. 20

Sed ne sua duntaxat propugnasse, nos minimè vulnerasse videatur Tubalcain; Vos, *inquit*, Canones conculcastis. Moderni enim Episcopi, conjugium legitimum abominantur, publicis ac sæcularibus toti mersi. *Et Canones tamen vetant*, Ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Vxores prætextu religionis abjiciant. Ne publicis se administrationibus immittant. Ne majores Ecclesias ambiant, Ne à judicio seculari auxilium poscant, &c.

Mall. fol. 22 23.

Fallis, Tubalcain: cùm nos legitimum Conjugium abominari dicis. Non facimus. Si quis Vxori alligatus in Sacerdotem eligatur, ut passim in magnâ illa Chri-

stianorum paucitate olim factitatum,& hodieq; apud Græcos fieri scimus; eorum Conjugia nec improbamus, nec prætextu religionis abstq; mutuo assensu perfringimus. At
Supràf. 23 *qui cælibes inaugurati sunt, eos Vxoriis laqueis implicari vetat Nicæna Synodus, idq; ex veteri Ecclesiæ ritu; quemadmodum anteà accepisti. Vt verò tu, si post datam Conjugi fidem, inducas pellicem, non maritus, sed adulter eris: ita, qui post fidem DEO oblatam fieri vult maritus,sacrilegus efficitur.nisi fortè arctius adstringat data Vxori fides, quàm DEO.*

Ambitum Sacerdotiorum, nimiumq; luxum quem tu insectaris, ubiubi reperitur, nemo non improbat. sed cùm tu nobis Lutheranos ad unguem Divinæ Legi adaptatos exhibueris: licebit eos verbis inverecundis rodere, qui Canonem de ambitu, ac frugali victu neglectim curant.

Negotia, ac Iudicia sæcularia, ad quæ justitia, tuendæq; Religionis ac boni publici
Bern.libr.1. de Consider. *cura non vocant, jurè submovent sacri Canones:* Non quia his dijudicandis indigni *Episcopi*; sed quia indignum illis talibus insistere, quippe potioribus occupatis. Non enim est bonus æstimator rerum, qui indignum judicat Apostolicis viris judicare de talibus, quibus datum est judicium in majora. *Curare igitur hæc extraria, si subsint quas memoravi causæ, non dedecet Sacerdotem. siquidem & Samuel, & quamplures alii ita Sacerdotio functi leguntur, ut & bellica & civilia pertractarent. Nec Sacerdotes, sed DEVM ipsum abjecisse memorantur*
1.Reg.8.v.7 *Israelitæ, cùm ab hac publicâ administratione Sacerdotes removerunt. Quid? an*
Act.25.v.11 *non Apostoli Cæsarum tribunalia appellârunt? Proh Superi! quid Momi isti, &*
Act.4.v.34 *Aristarchi, alienæ dignitatis adrosores dicturi essent, si ad Episcoporum pedes passim*
1.Cor.6.v.2. *divenditorum à fidelibus latifundiorum pretia abjici viderent? quid si illud de Episcopis dicti audirent:* Si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? nescitis, quoniam Angelos judicabimus, quantò magis sæcularia?

Sed non patiar alienis me distineri. nihil hæc ad causam vestram, Prædicantes. Vltrò tibi largior Canones, *vel privatis Conciliis sancitos, vel de rebus ceteroqui indifferentibus præscriptos, mutari posse. Nec ego vos ad omnes* Canones *adstringi cupio. Id peto, quod in Augustana Confessione professi estis, ut ea tantùm, quæ nova sunt, & præter Ecclesiæ consuetudinem recepta, improbetis: cetera candido calculo comprobetis; atq; inter illa hoc quoq;,* Episcoporum ordinationem *sine Episcopis peractam, evanidam esse.*

§. 3. Episcoporum *inopiâ, ab* Episcopis *peragi non potuisse Attendentium inaugurationem, dixerat Apologia. Percunctabar, nusquamne* Episcopi *ulli ante Solnense conciliabulum? an fortè sola his destituta fuit Vngaria? Quid hic Tubalcain?* Sycophanta, *inquit*, rixator, non erubescis contra tuam ipsius conscientiam,
Mall.f.24. sermonem Apologiæ ad totum terrarum orbem extendere? *Fruſtra ego Fabro huic frontē tero, in qua nec prima honestatis lineamenta reperias. Ego verba vestra ad orbem terrarum extendi? Nisi designas verba, quibus extendi; fama mendaciorum tuorum, orisq; nefario scelere impuratissimi, terrasq; tractusq; maris, longè latèq; pervagabitur. Nihil ego affirmatè scripsi. quæsivi, An nulli usquam, vel potiùs nulli in Vngaria fuerint Episcopi? neutrum rectè, ac cum ratione deservire causæ vestræ comprobavi. Hoc isti frutici aliud non est, quàm sermonem ipsorum, longius quàm par esset, extendisse.*

Quæ-

Quæsieram, Cur nunc Attendentes, quemadmodum anteà, Ministros Brigam, aut Vittembergam non amandârint inaugurandos? aut, Quo jure manus Attendentibus imponant, qui simplices antè Mimistellos, sacro hoc contactu fœdare non præsumebant? Tubalcain, sacris Ministeriis destinatos, idcircò Brigam mitti debuisse, ait: quia Superattendentes nondum constituti erant,per quos fierent Ordinationes. Mall.fol.25 *At hoc ipsum quærebam, quid necesse fuerit initiandos eò mitti, si cœtus vester Apostolico ritu manus imponere, & Patrùm Patres creare potuit? Vbi Divinæ legis tabulæ? ubi veteris Ecclesiæ exempla, potestatem facientis ut Episcopos sacrent, qui Ministros inferiores consecrare non possunt?*

Gravem hic contra me querelam orditur Malleator, meq; Ranam excordem, frontis meretriciæ hominem, dignum helleboro, *grunnit. hæc sunt tuorum ornamenta verborum.* Mall.fol.25 28.29. *Sed has maledictorum sagittas, in caput Præcantium casuras mittamus; convitiorum causas, quas adfert, pervestigemus.*

PRIMA est: Quia, *inquit*, obmutuisti ad argumentum Apologiæ, Mall.fol.25 probantis Ecclesiam tanquam Sponsam Christi & clavigeram, habere potestatem constituendi sibi inspectores. *Ego verò nulla in me video contorta argumentorum spicula, quorum metu vox hæserit faucibus. Nemo in dubium vocat, posse Ecclesiam Ministros suis usibus idoneos deligere: Disceptamus, per quos ordinatio Episcoporum, juxta* Canones, *ac usum Ecclesiæ, peragi debeat? Promiscuè per quosvis seniores? an per Episcopos solos? Idq; juxta Augustanæ Confessionis vestræ placita duntaxat, discepiamus.*

SECVNDA, cur me depretict, causa est: Quia scopum Apologiæ, Titi, Timothei, Mosis Eremitæ, ac Regis Iosaphat exempla proferentis, perversè torsi: Hoc solùm, Mall.fol.26 27.28. *inqt*, instituti nostri fuit, nefas esse homini Orthodoxo,ab Orthodoxæ religionis hoste Ordinationē petere. *Vt igitur Titus ad Iudæorum Pontifices missus non est:* ita nostræ Ecclesiæ, Episcopatui destinatos non relegârunt ad Episcopos Romanenses. Exemplo Iosaphat significatum; cessantibus Ministris, Regem noviter constituisse, seu disposuisse Ministros. *Erratum hic meum fateor. ego enim eâ mentis hebetudine fui, ut existimarem Apologetas, ad rem de qua agebatur comprobandam, illam exemplorum deflorationem torsisse: nunc serò tandem, fabrili subtilitate Malleatoris dedolatus, assequor, nihil minus quàm quod agendum fuerat, egisse Apologiam. Nunquam inter nos disputatum, an ab hostibus Religionis, Ministrorum ordinationem mutuari debeat Ecclesia. nec, an Reges optimi, clementiæ suæ mollioribus ulnis excipientes, ac foventes Ecclesiam, admonere cessantes possint Episcopos. Nunquam Adversarios ursimus, ut Attendentes suos, Romanis Episcopis offerrēt devovendos. nam, etsi id ambitiosè captarent, repulsam plenam dedecoris reportarent. Quid attinebat igitur ad eas res comprobandas, de quibus mota lis non fuit, exempla coacervare? Sed vide præfidentiam, veritate subnixam. An exempla Apologiæ Solnensis non aliò tu flectas, quàm quò destinata fuerant, coram te Iudice, & in tuo tribunali disceptetur, sed levato velo. Audisis, quo arcum dirigat Apologia:* In hoc, *inquit*, casu, quando veri Episcopi non habentur, licere Ecclesiæ novum Presbyterium constituere, & secessionem à fictis Episcopis facere, exemplis jam citatis evicimus. Apolog.Solnen. Pag.4. *Quin & ante prolata exempla, metam disputationis figit;* Vbi, *inquit*, veri Episcopi desiderantur, licet Ecclesiæ, relictis larvis Episcoporum, sinceros creare Episcopos; & Apol. ibid. Pag.3. & 4

quidem

quidem per eas personas, quas ad illos ordinandos idoneas judicarit. *Vides, quo tendit Apologia?* Probat *memoratis exemplis, absq; Episcopi interventu posse inaugurari Episcopos, aliquo saltem necessitatis casu. Et tamen Timotheum, ac Titum, ab Apostolo Paulo ordinatum, & Apologia fatetur, & Sacra testantur eloquia. Moysen quoq; Eremitam, ab Episcopis consecratum Peniculus evicit. Nec Iosaphat novos delegit Pontifices, sed torpentes excitavit. Vides igitur, te ab Apologia, Apologiam à veritate, multis parasangis deflectere.*

2. ad Tim. 1. v. 6. Ad Tit. 1. v. 5.

TERTIA Convitiationis causa est: quòd adjunxerim, eadem omnia Calvinianos, & Arianos, de Apostolico exemplo, de manus impositione, plenis tibiis crepare, in quibus exsultat Apologia. Tubalcain delirare me vociferatur, ac fœtido oris illoti Pfui *despuit. Id enim perinde est, inquit, ac si ita concludam:* Ariani se à DEO missos gloriantur, ut & Papistæ: Ergo Pontificii à DEO non sunt missi. Actor, & Reus, leges recitant: Leges ergo eliminandæ. *Faber hic Malleator, fabrilia tractare suetus, nihil sapit, nihil capit extra carbones. Ego hunc in modum Argumentationem institueram: Quod propugnandæ suæ Ordinationi telum vibrant Lutherani, idem per omnia pro se intorquent Calviniani, Ariani: nempe, veros Episcopos defuisse; Ecclesiam Christi jus deligendi Ministros à Sponso accepisse; Ritu Apostolico, suis se Ministris manus imposuisse: Et tamen certum est, hos nihil promovere, dum ista crepant. Ergo nec Lutheranas ruinas hæc fulcra sustinebunt. notissimum enim est, probationem, quæ ex æquo deservit Adversantibus, invalidam esse.*

Mall. f. 25. 29.

Tuæ porrò illæ vilissimorum Argumentationum larvæ, quas meis similas, longo hinc absunt intervallo. Nam, nec Ariani vocationis suæ tesseram eandem proferre possunt, quam Catholici. hi enim non interrupto filo, ad Apostolos deducunt ordinatæ vocationis suæ seriem: Nec Leges abrogandæ, quòd litigantes utrinq; eam recitent; sed illud solùm concludendum, probationes Actori æquè ac Reo famulantes, neutri triumphos decernere. Nec ego Manus impositionem abrogandam dixi, eò quòd hanc & Lutherani jactent: verum tu, mea cùm non possis Argumenta, tua tibi fingis quæ vincas somnia.

§. 4. Sed ne ullas nugivenduli Malleatoris scobes taciti prætereamus: Dixeram; Nihil necesse fuisse, Timotheum ad Iudæorum Pontifices ablegare, non solùm quòd Apostolorum legitimam potestatem signis, ac portentis obsignarat DEVS; verum etiam, quòd Sacerdotium Iudaicum, Christi Sacerdotio abrogatum fuerit. Prius illud silentio comprobat Malleator. Circa postremum, his pænè verbis tumultuatur: An non legisti, Sacerdotium Leviticum, non nisi Templi eversione abolitum? *Equidem, Tubalcain, non legi. nec quidquam tale, locis à te ad marginem fallendo lectori consignatis, hoc est,* Actor. 21. Matth. 23. *legi. Quid ego hac de re legerim, audi: Legi,* a *Christi morte intercedente, Novum Testamentum confirmatum esse. Legi,* b *quòd reprobatione præcedentis mandati, introductio facta sit melioris. Si igitur unius Testamenti introductio, alterius abrogatio est: Si Testamentum Novum Christi morte introductum: dubitabis adhuc, morte Christi Vetus Testamentum exspirasse? Præsertim, cùm Apostolus* c *prius illud auferendum pronuntiet, ut sequens statuatur. Quòd si Legis & Sacerdotii trãslatio, nexu inter se sociali devinctæ sunt, quemadmodum docet* d *Apostolus: ne dubita, Christi morte intercedente, translationem Sacerdotii factam, à Levitis ad Apostolos. Mortua igitur morte Christi egena elementa Legis Mosaicæ: nec tamen statim reddita mortifera; ut* e *Hieronymus, &* f *Augustinus observarũt. quocirca, & purificari* g *Paulus, &* h *tonderi voluit, &* i *Timotheum circumcidit, &, ut multa paucis complectar,* k *Iudæis se Iudæum præstitit. Postmodum ubi prædicationis Evangelicæ tuba, longè latèq; in orbe personuerat, multo ante Hierosolymitani templi excidium; æternam iis mortem denuntiat* l *qui circumciduntur, ac legis debitores ipsos pronuntiat. Quamvis igitur Iudæorum Mystæ sacrificia peregerint, ad eum usq; diem, quo everso Templo, Regno spoliati, & æterno multati exilio: nihilo tamen pluris fuit eorum Sacerdotium post Christi necem, quàm hodie Circumcisio toti Iudæorum genti familiaris.*

Mall. f. 27.

a Hebr. 9. v. 15. 16. 17.
b Hebr. 7. v. 18. 19.
c Hebr. 10. v. 9.
d Hebr. 7. v. 13.

Obiter dixeram: Gravi dissidio scindi à se Augustanam Confessionem. Nam ab ea Ecclesia Catholica, à qua, tantùm paucos, & novos abusus quos recenset, omitti postulabat, nullo Fidei articulo se dissidere, palàm gloriatur: Et tamen ab hac ipsa Ecclesia, cujus abusus recenset, negat recipi quenquam, qui doctrinam Evangelii non abjuret. Malleator hic pauca, sed graviter: Evangelicæ doctrinæ nomine, intelligitur Augustana Confessio, quæ à Veteri Ecclesia Romana non dissidet. *Grandiori cyatho temetum huic vetustate edentulum offerte, ob tam validas Confessionis vindicias. Si Evangelii doctrinam ejurant, qui Confessionem vestram detestantur; certè dissidetis ab his non in leviculis, sed in ipsis Fidei capitibus: Et tamen, non de veteri illa Ecclesia, quam puram fatemini, sed de illa, à qua omitti petit Confessio paucos & novos abusus, affirmatè dicit, quòd nullo Fidei articulo à se disjungatur. Hæc tu redigere in concordiam debueras, quæ surdâ aure præteris.*

§. 5. Vt novitatis sititores oblectaret Malleator, asperitudinemq; seriæ disputationis, fabellâ lævigaret, incurrit in Iesuitas nulla occasione: Eos aulicis se ac bellicis consiliis ingerere. In aulis Regum ac Principum versari. Mentito vestitu ac nomine divagari. *Ita verò hercle quidem. vidi ego nuper admodùm, denos omnibus aulicis ac bellicis Cæsaris & Palatini consiliis interfuisse, imò præfuisse Iesuitas. Ceteros ore catenato obmutuisse: ipsos de more omnia peregisse: diem turbasse, suda nocte stellas cælo detraxisse, terræ hanc pilam ac cæli rotas loco dimovisse. Amicà te ob hoc veriloquium stipe gerulus Charon exsolvet, cùm limen & atræ atria Proserpinæ adibis. Tam pudenda vaniloquia, tot testibus convincenda, quot in aulis Regum versantur capita, dum lego, anceps animi hæreo, an cum Democrito in effusum cachinnum erumpam, ob exsibilanda hæc næniarum portenta: vel, cum Heraclito, largo lacrymarum imbre projectam ad audendum malitiam deplorem.*

Mall. fol. 27 & 111.

Scimus vetus hoc esse malignitatis ingenium, ut Veri studiosos, quos oppressos cupit, confictis obruat criminibus, nec veram odii causam prodat. Iuventium, & Maximianum plectere vult Iulianus, quòd ejuratâ Christiana veritate, Cæsaris impietati adhærescere nolunt: a non pietas Martyrio, sed petulantia *cædi prætexitur. Proscribendus Valentinianus, quòd sacra gentili ritu peracta conspuit, proditionis accusatur:* b quasi milites haud competenter contra hostes ordinasset. *Christiani, Iovis simulacra in vexillorum spariis venerari nolentes, puniendi:* c in Rempub. & Imperium peccasse *dicuntur. Viam quam præivit Iulianus, magnis passibus terunt Prædicantes; & Vatinianum, quo Iesuitas prosequuntur, odium, non Religioni, sed inquieto ingenio (in promovenda videlicet re Catholica) attribuunt. Non eo inficias, Iesuitas suo lecto ac solo affixos non esse, sed poscentibus operam, quantum favore Numinis licet, ultrò impendere. Id si cuipiam ægrè est; idem, ut spero, à Iesuitis responsum feret, quod ab Aphraate viro sanctissimo, impius Valens. Hic enim,*

a Theod. 3. hist. cap. 15.
b Sozom. li. 6. cap. 6.
c Sozom. li. 5. cap. 17.

cùm Eremitã cucullo indutum domi remanere, ſolitariæ vitæ leges facere debere, objectaſſet; Rectè, *inquit*, Imperator. Sed, dic mihi: Si virgo eſſem, intus in thalamo deſidens cuſtos ædium, atq; cernerem flammam exortam depopulari parentis ædes, quid me talem virginem facere conveniebat? Intuſne deſidentem negligere domus incendium, & opperiri dum flamma invaleſceret? an potiùs deſerto thalamo, diſcurrere ſurſum ac deorſum, aquam afferre, flammas reſtinguere? Nimirum hoc fieri oportere ais. officium enim virginis prudentis & cordatæ. Atque id ego nunc, Imperator, ago. Te enim jaculato in domum noſtram paternam, diſcurrimus undiq; cupidi extinguendi illius. *Et quanquam in locis, quibus tutò verſari licet Ieſuitis, alieno habitu non utantur: quid tamen in eo flagitii eſt, ſi, ut perituros juvent, quos aliàs non poſſent, ſanctiſſimum Euſebium Samoſatenſem Epiſcopum, militari cultu circumcurſantem, imitentur?*

Theod. lib. 4. cap. 26. Niceph. lib. 11. cap. 25.

Theod. lib. 4. cap. 13.

Sed longum eſſet lacinioſæ diſputationis faſtidia concoquere, declamationeſq;, ex communibus, & jampridem protritis Prædicantium Topicis mutuatas, perſequi. Quare hic finio.

Vnum à te notatum volo, Lector optime. Malleatorem totum ſemper in otioſis parergis verſari, ſuperflua tractare, primariis leviſſimè defungi, imò nec adſurgere quidem ad ea quæ illuſtranda erant. Nam nihil his omnibus verborum fumis, ad id, in quo pedem figere debuerat, reſpondit. Neq; enim ego ſecundo Peniculi capite diſputavi: An ſine Epiſcopis Epiſcopi poſſint conſecrari? rectène an ſecus Nicæna Synodus Canonem recitatum firmaverit? an Solnenſis ordinatio Apoſtolico ritu peracta ſit? Hæc, inquam, ego non diſputavi. Illud quæſivi: An Auguſtana Confeſſio reapſe docuerit, ſe tantum novos, & contra Canones invectos abuſus in Eccleſia à qua ſeceſſionẽ fecit, deteſtari? Et, An novum, & contra Canones ſit, inanem eſſe Epiſcoporum ordinationem, niſi ab Epiſcopis peragatur? Hæc ſunt de quibus quæſivi, & Prædicantes in veræ Argumentationis appendi eculeo. Sed Malleator, præſtigiis pompâq; verborum, quaſi fatuis aut pueris illudens, alìò curſum flectit, nec hærere nos ſinit quæſtioni. Quocirca, miſſilibus quibus velitatur, nec attingit argumentum noſtrum, tantùm abeſt ut frangat. Reſume calamum, Tubalcain, & breviter, ac apertè prome: Ais, an Negas, quòd in Majori argumentationis poſui; quod in Minore aſſumpſi?

NOTA bene.

PENICULI CAP. III.

Prædicantes, ſine legitimâ vocatione, ultroneâ arrogantiâ, in Eccleſiam irrepſiſſe, profanos eſſe.

BEnè ſit vobis, Prædicantes, quòd ultrò mihi aditum patefeciſtis ad eam diſputationem, quæ una veſtræ falſitatis facem præferre orbi poteſt. Dixerat Illuſtriſſ: Cardinalis: ex ipſis Auguſtanæ Confeſſionis placitis, antiquas Eccleſiæ conſuetudines, ſacriſque Canonibus ſancitas leges approbantis, liquere; Novos Superattendentes, contra Nicænos Canones renuntiatos, falsò nominatos Epiſcopos eſſe: Ideoque legitimas ab eis Miniſtrorum ordinationes fieri non poſſe; nec ab illis, quos initiarunt, ullum Sacramentum ex iis, quæ Ordinationem requirunt, ritè ac ex ordine, ſalutariterque adminiſtrari.

Tria hic quoque ganniunt Triumviri:

PRIMÒ

PRIMÒ reſpondent: *Hoc conſequens, ex falsò præſuppoſitis, non niſi falſum eſſe poteſt.* Ha, quanta vis doctrinæ, ac reconditioris Dialecticæ! Evigoratæ mentis, emedullati capitis ignorantiſſimæ ſtrophæ. Si ad puerilia conquiniſcere non erubeſcitis, Prædicantes, licet ipſa Logicæ rudimenta verſantibus retroſiores videamini: meminiſſe tamen poteſtis, unam inter Syllogiſmi facultates illam ab Ariſtotele percenſeri, quòd verum quandoque ex falſo inferat. Experimentum capite: *Omnis caudex Theologiæ gnarus eſt: Omnes quos Solna nuper dedit Attendentes, ſunt caudices; Ergò omnes Solnæ proſeminati Superattendentes, gnari ſunt Theologiæ.* Conſequens hoc verum eſſe, vos fatemini: ego (dò hoc amori veſtro) non abnuo. & tamen Præmiſſas falſas eſſe, nemo non videt. Sed ſpinoſa hæc miſſa facio: illud dico; Præſuppoſita, ſeu Præmiſſas ab Illuſtriſſ: Cardinali memoratas, veriſſimas eſſe, jam capite præcedenti commonſtravimus. Audete aliquid contra hiſcere.

SECUNDÒ reſpondent: *Baptiſmus verus & efficax adminiſtratur à Prædicantibus, qui Pontificiæ ordinationis non ſunt. Si in uno Sacramento miniſterium noſtrum efficax eſt, cur non in altero? in Abſolutione? in Sacramento Altaris? Conſtat certe, tam in Baptiſmo, quam in Cœnâ Domini, remiſſionem peccatorum, juſtitiamq; conferri.* Legeram compluries apud Lutherum hæc ipſa verba; *Baptiſmus neminem juſtificat, nec ulli prodeſt; ſed fides.* Et id neceſſariò dici debere intelligebam, ab iis qui ſola fide apprehendi, & imputari volunt juſtitiam Chriſti hominibus. Nunc, quid Novitii Superattendentes novare moliantur, non video. A Luthero ipſos diſſidere video. Sed celero, & carptim hæc vellico, ut ad ea, in quibus cardo vertitur, deveniamus. Atat, quæ (malùm!) iſta rerum Eccleſiaſticarum ſupina ignoratio? An neſciunt Prædicantes, Baptiſmum etiam ab hæreticis collatum, validum eſſe, iterandum non eſſe, totius Chriſtiani orbis aſſenſione comprobatum fuiſſe, poſt quam ea res in dubium deducta à D. Cypriano Martyre fuiſſet? Et quis adeò rudis in Chriſtianitate, qui id neſciat, quod Calvinus ipſe diſertim adſtruit, ab ipſis inde Eccleſiæ cunabulis uſu receptum fuiſſe, ut ſi Miniſter in tempore non adeſſet, quilibet è promiſcuâ Laicorum turba, verè baptizaret? Hoc Auguſtinus lib. 2. contra literas Parmeniani, c. 13. Hoc Hieronymus, hoc Tertullianus, hoc ceteri primævæ Eccleſiæ anteſignani, hoc perpetuus Eccleſiæ uſus, ex quo ipſum etiam Scripturæ Canonem hauſimus, comprobant; ut mirari ſatis nequeam, quòd in his talibus noctuent exoculata præcordia Superattendentium.

Luth. de Captivit. Babylon. c. de Baptiſmo.

Calv. lib. 4. cap. 15. n. 20.

Hier. contra Luciferianos, cap. 4. Tertull. de Baptiſmo. c. 17.

Fatemur igitur, Miniſtros exedræ Lutheranæ, & podii Calviniani, qui æquè ac ceteri de plebe Laici ſunt, ſi aquam naturalem adhibeant; ſi, quod Chriſtus inſtituit, id agere intendant; ſi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizent; verum ac legitimum Sacramentum Baptiſmi adminiſtrare. Nec ſolis Miniſtris, ſed ubi neceſſitas exigit, ceteris quoque hocipſum damus. Imò vos ipſi quoque datis. ſiquidem Romanæ Eccleſiæ Preſbyteros, nulla legitima vocatione ſubnixos, ideoque merè laicos arbitramini: & tamen eos, quos ipſi tinxêre, Anabaptiſtica impietate rebaptizare non audetis.

Jam igitur, ſi veſtra hæc argumentandi formula apta eſt, & efficax; agite, hunc in modum concludite: *In Sacramento Baptiſmi, miniſterium Romanorum Sacerdotum efficax eſt: Ergò & in aliis Sacramentis; in Cœna Domini; in Abſolutione, &c.* Aut, ſi lubet, licebit & ſic argutari: *Si urgens, & quæ moram non fert neceſſitas cogat, fas eſt cuilibet de plebe, privatim tingere infantem: Quilibet igitur, & Euchariſtiam, & Abſolutionis Sacramentum adminiſtrare poterit.* Et quia hucuſque felicibus Euris provecti eſtis: Agite, cum acutiſſimo veſtro duce, ſic concludite: *Probemus omnes Chriſtianos ex æquo Sacerdotes eſſe. Sunt autem Sacerdotalia officia fermè hæc: Docere, Prædicare verbum DEI, Baptizare, Conſecrare Euchariſtiam, Miniſtrare, Ligare, Solvere, Orare pro aliis, Sacrificare, Judicare de omnium doctrinis & ſpiritibus: Primum verò & ſummum eſt, docere Verbum DEI. proinde, cuicunq; Verbum conceſſerimus, huic planè nihil negare poſſumus, quod ad Sacerdotem pertinet. Primum igitur officium, nempe Verbi miniſterium, commune eſt omnibus Chriſtianis. Id probat Chriſtus, cùm in Cœnâ noviſſimâ omnibus dicit, Hoc facite in meam commemorationem. At ea commemoratio, aliud non eſt, quam Prædicare verbum.*

Luth. tom. 2 Lat. Vittèb. Ann. 1546. per Luffi. lib. ad Bohemos, de Sacerd. inſtit. fol. 395.

bum. Acutissimæ, Chrysippo dignæ subtilitates! Quis Cato ad hæc nugalia, non quicquid habet domi cachinnorum, profundat? Pergite, Superattendentes, bonis avibus. Si hunc quem cœpistis, insistitis gradum, si paullulum adhuc annitimini; vel ego fallor plurimùm, vel anomaliâ hac vestrâ, omnem Ecclesiastici ordinis eutaxiam, eversum ibitis. Uno igitur verbo concludo: Rectè Illustriss: Cardinalis dixit, ex iis Sacramentis, quæ Ordinationem requirunt, nullum à vobis legitimè administrari, ut ex jam dictis intelligi, & ex iis quæ de vestra vocatione dicturi sumus, validè comprobari potest: Malè vos argumentari, ab eo Sacramento, quod absque ulla Ordinatione, validè (quamvis non semper licitè) à laicis conferri potest, ad cetera Sacramenta, quæ Sacerdotibus administranda committuntur.

TERTIÒ, Auctarium congiario adjiciunt: *vt ex superabundanti aliquid addamus*, inquiunt Superattendentes, *nos ex verbo DEI certi sumus, quòd Mandatum DEI, & Vocatio, faciant legitimum Ministerium*. Demiror hanc superabundantiam vestram, Prædicantes. Par est tamen, ut apud Superattendentes, nihil nisi Superabundans, Supereffluens, Superfluum, Superlativum, inveniatur. Sed heus, Prædicantes, quid agitis? Amphora cœpit institui; currente rota urceus exiit. Ex superabundanti probare vultis, legitimam esse vocationem vestram. Probationis loco, assumitis: *DEI Mandatum ac Vocatio, faciunt legitimum Ministerium*. Bene. ad rem aptissimè. Pergite. quid inde? subsumite. Tacetis? nihil deinde subsumitis? Credo equidem, pudor intercluſit fauces, ne, quod in Minore erat ponendum, efferretis; Hoc nimirum: *Sed nos, DEI gratia, Solnenses Superattendentes, & cetera turba Ministrorum, Mandato, & Vocatione DEI exciti sumus: Ergo legitimum Ministerium habemus, Et Sacramenta, quæ ordinationem requirunt, ritè administramus*. Hæc profectò, ad rem omnino necessaria erant. hic gradus figendus erat. Sed ut video, in sola vanitate superabundant Prædicantes, deficiunt in necessariis.

Tria argumenta Vanitatis novi Ministerii Novatorum.

QUia diffisi causſæ, in ea re, in qua plurimum operæ ac studii ponere debuerant Prædicantes, ut pisces muti hærent; nec ullum Vocationis suæ indicium adferunt: ut gratum faciam, commonstrabo luce hac æstiva clariùs, Lutheranos, & Calvinianos clamatores, à DEO missos non esse; ultroneâ temeritate in Ecclesiam irruisse; docendi munus temerè usurpasse. Quod priusquam facio, paucis mihi, Lector optime, monendus es.

Scias igitur, hanc unam esse ex iis rebus, quæ vel sola rectè discussa, omnes errorum tenebras dispellere, omnia novarum opinionum firmamenta demoliri possit; & cujus cognitio, præ ceteris propemodum omnibus controversiarum partibus, utilem ac necessariam habet disquisitionem. DEI enim mandato omnes adstringimur, ut Pastorum, ac à DEO constitutorum ad Ecclesiæ gubernacula rectorum magisterio, aures accommodemus, si circumferri inutilium doctrinarum ventis nolumus. Obedire, ac subjacere illis; ut oves Pastorum vocibus obsecundare; facere quæ præscribunt; legem ab ore illorum requirere, non uno loco jubemur. Cùm enim humani ingenii imbecillitas caliget ad cælestia, majoríque mortalium parti, non tantum otii ab occupationibus, non tantum præsidii sit ab intelligendi vivacitate, ut pervidere omnia, ac exortos spinosiorum disputationum anfractus perlustrare, dijudicareque possit: saluberrimè Divina providentia Pastores, ac itineris duces ordinavit, eorumque ductum ac magisterium sequi jussit, si tuti, si periculis errorum exempti esse volumus. Quocirca in id curam omnem, industriamque conferendam, gravissimis verbis præcepit salutis nostræ asserror Christus Dominus: ut lupos à Pastoribus, Satanæ ministros in Angelos sese transformantes, à Christi servis secernamus; Pastoribus adhærescamus, lupos omni contentione devitemus.

Eph.4.v.11. Heb.13.v.17 Ioan.10.v.3. Matth. 23. v.2.7 Malach. 2. v.7. 2.Paral.19. v 10. Matth. 7. v.15. Actor. 20. v.28. 2.Corint.11. v.13.

Age igitur, mantissam hanc adjiciamus; clarissimisque & ad vulgi captum evidentissimis

tissimis argumentorum firmamentis, quanta maxima fieri potest brevitate, comprobemus: Nec Solnenses Superattendentes, nec ullos Ministros Lutheranos, à Christo destinatos esse Pastores Ecclesiæ.

PRIMUM ARGUMENTUM: Post fundatam à Christo Domino, atque inter Gentes propagatam Ecclesiam, nullum Ministerium est verum, ac Divina vocatione subnixum, quod ab Apostolorum temporibus, continua sibi succedentium Ministrorum serie, non perennavit:

Atqui, ut Lutherus ipse transfuga, cordus fuit, sic Ministerii Lutherani corporatura, nupera est, nec succedaneis semper fulsit Pastoribus:

Ministerium itaque Lutheranum, nec verum, nec Divinâ vocatione subnixum est.

Propositio argumenti, clarissimis sacræ Scripturæ verbis expressa legitur. Paulus enim Apostolus à Christo datos Ecclesiæ Doctores ac Pastores, inquit, in ædificationem corporis mystici, ad consummationem Sanctorum, donec omnes occurramus in virum perfectum Christo: & horum ministerio defendi fideles, ne turbine opinationum humanarum in devia rapentur. Ubi Calvinus: *Videmus*, ait, *omnes ad unum, cogi in eum ordinem, vt mansueto ac docili spiritu regendos se doctoribus in hunc usum creatis, permittant*. Idem ipse Vas electionis, alio in loco palàm edicit; Fidem non aliter ortum, progressumque suum habere posse, quàm si à Pastoribus divinitus missis, docendo propagetur.

Eph.4.v.12 — *Calv.lib.4. Instit.c.1. num.5.* — *Rom.10. v.15.* — *Matth.13. v.30.* — *Col.1.v.6.*

Quòd si igitur bonum semen fidei à Christo sparsum, defrugatione fœturaque exinaniri non potest, sed crescere usque ad messem debet; si nullæ unquam inferorum vires robur lucidæ veritatis evertent, nullę nubes radios ejus flectent, nullę tenebrabunt; si nec imbribus persecutionum, nec disputationum ardoribus vera fides abolescit; si Apostolico sanguine rigata Ecclesia, nec tempestatibus everti, nec allidi brevibus, nec infigi vadis hæresum potest: necesse est, nusquam intercisa serie, Pastoribus successisse Pastores, qui fidam navigantibus stationem ostenderent. Cùm enim fides sine Pastoribus perpetim perennare, propagarique non possit: æquè adynaton est, viduatum aliquando orbem Pastoribus fuisse, saltuatim ad nos Pastores adrepsisse, ac mundum veræ fidei penitus expertem quandoque fuisse. Rectè igitur Calvinus docuit: *tenendum esse, Ecclesiam non aliter ædificari, quam externâ prædicatione*. ideoque, *Pastoribus & Doctoribus nunquam carere posse Ecclesiam*. Quin & ipse, Protheo omni mutabilior Lutherus: *Apostoli*, ait, *immediatè vocati sunt à Christo; hi vocarunt Episcopos; Episcopi successores. Ea Vocatio duravit usq; ad nostra tempora, & durabit usq; ad finem mundi. nec est mutanda, sed magni facienda*. Atque hoc argumento veteres Ecclesiæ Doctores, novellos in Ecclesiam irrumpentium Pseudopastorum conatus eliserunt. *Ædant*, inquit Tertullianus, *origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit autorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt*. Quocirca hunc in modum alibi alloquitur Novatores: *Qui estis? quando, & unde venistis? quid in meo agitis non mei? quo jure Marcion silvam meam cædis? quâ licentia Valentine fontes meos transvertis? quâ potestate Apelles, limites meos commovs? Mea est possessio. olim possideo. habeo origines firmas, ab ipsis autoribus, quorum fuit res. Ego sum heres Apostolorum*. Quod si quos verò ad hæc pallore exanimatos, titubantesque, si ex se natos, si nemini succedentes deprehenderunt; ulteriori disquisitione sepositа, illos extrarios esse, hybridas esse, hypobolimæos esse, lupos esse, libera voce pronuntiaverunt. Adi, si lubet, *Augustinum, epist. 165. Et lib.11. contra Faustum, cap.2. Optatum, lib.2. contra Donatistas. Cyprianum, epist. 66. Et de Unitate Ecclesiæ, num.34*. Et cum his appendat aliquis in eadem lance, prætumidos vetustatis adrosores?

Calv.lib.4. Inst.c.1.n.5. cap.3. n.4. Luth.tom.5 Lat.Vitt. Ann. 1554. per Lufft, in c.1. ad Gal. fol.376. Tert. Præscript.c.32. Tert.ibid. cap.37.

Assumptio argumenti clarior est, quàm ut probatione indigeat. Et reos confitentes habes in hac ipsa Solnensi Apologia, in qua ingenuè fatentur Prædicantes: *Nullos veros & orthodoxos Episcopos*, Lutheranos scilicet, *fuisse: Ideoq; coactos se, & secessionem facere, & sinceros Episcopos creare*. Sed si negare audet clarissimam veritatem frons Præ-

dicantica; extant monumenta Historiarum, extant acta Conciliorum, extant doctissimæ sanctissimorum Patrum lucubrationes, extat memoria antiquitatis, in templis, legibus, ritibus: Excutiant, eruderentque omnia diligenter, centuriatim retroacti temporis cursum remetiantur, decurrant per historias, ne quis latibuletur; nominentque nobis ab ipso usque Apostolorum martyrio, Pastorem unum, Doctorem unum, Virum unum, qui ante consceleratos Monachi, & Monachæ æstus, Lutheranum Ministerium, necdum defrutum satis, & pænè hornum, gesserit; qui complexionem omnium capitum, quæ ad fidem pertinere statuuntur, sic docuerit, ut hodie docent Augustanæ Confessioni applaudentes. nullusdum enim nominatus legitur. Dicant illud quoque, Per quæ aquagia colluviaria, per quas inciles, ac catarrhactas, in luteres, lacunasque Lutheri, divite vena fluxit limpida Evangelicæ doctrinæ aqua? qua magistrâ manu, inoculatus est Lutherus arbori, à minuto sinapi proseminatæ? per quos scrobes, per quos mergos, vitis illius frugiferæ, ad Lutheri novelleta, repastinataque pampinaria, traduces facti, ut vindemiæ labruscatæ retinaculis, Saxones primùm post multos alios amentaret? Nominent bella, quæ contra Gentiles, contra hæreses gesserint Ministri ante Lutherum Lutherani? quas Urbes converterint? quæ Concilia celebrarint? quos errores extirparint? quas cryptas, quæ spelæa sanctificarint? quæ virtutum incitabula reliquerint? Fortè latebrarum antris obumbratos, sæculisque prioribus ignotos fuisse dices Lutheranos Ministros? Malè sit illis antris, quæ tantam lucem, ipsis Mille quingentis viginti annis occultârunt; quæ nobilissimas has reliquias, felici retectione nunc elicitas, tot sæculis merserunt. Sed, dic sodes, magne interpres Jovis, quæ Dia vates retexit hos Anonymos, ignotosque Lutheri Succenturiatores, se tamdiu illatebrantes? quis Trophonii antra, vestrorum anteà Doctorum latibula, commonstravit? Nam nisi Lutherus antecessores suos nominet, nisi continuâ successione deducat ad Apostolos, sicque Apostolici seminis frutices, non spurios stolones esse Symmystas suos comprobet; somniantium deliriationes, occulta illa latibula, risu, cachinnisque cordati viri explodent. Et certè, si invisi isti Ministri, latibula semper occuparunt, si lupis grassantibus non occurrerunt, si lucis timidi, solis tenebris oculos habuerunt; si populos Verbo & Sacramentis non paverunt, si idololatricis cultibus assenserunt, si, quas hodie colitis novales, situ durescere, pędoreque obsolescere passi sunt: manifesti proditores, non occulti Pastores fuerunt. Aptè igitur illud de vobis dicimus, quod de quibusdam vestri similibus Scriptura: *Hi quæsiverunt scripturam genealogiæ suæ, & non invenerunt: & ejecti sunt de Sacerdotio.* Verè enim de suo fuxit Scorpius ille sæculorum, virus, quo Apostolici sensus retorpescerent, quo fides Apostolorum hereditaria, lancinata evigoraretur.

1. Esd. 2. v. 62.
2. Esd. 2. v. 61.

Hic auruncum de mento pendulum contorquete, Prædicantes, hic bostrychis comatos vertices excutite, antias capronas pressando vellicate, crispulos labrorum pilos demulcete, & caperata fronte aliquid ex tripode demurmurate: Aliquem omnibus retroactis sæculis nominate, cujus librorum monumenta extent, cujus in veteribus Ecclesiæ Annalibus mentio habeatur, qui hanc integram doctrinæ vestræ complexionem docuerit; qui ea omnia, ob quæ hodie Romanam Ecclesiam arroditis, vobiscum unà damnaverit. Nam si eos nominatis, qui uni, alterive errori vestro patrocinantur; haud certè magis stemmatis vestri originem ad illos deducetis, quàm ad Mahometem, qui & ipse, non una in re vobis adstipulatur. Quòd si neminem omnium designare potestis, vestræ novitatis præsultorem; jure meritò iisdem à me verbis compellamini, quibus Marcion à Tertulliano: Quinam estis? quibus orti majoribus? quid pascua nostra depascitis? quid segetem metitis? quid silvam cæditis? quid fontes nostros avertitis? Nostra est possessio. habemus origines firmas. Majores nostri heredes sunt Apostolorum, nos majorum: Vos alieni estis ab hac hereditate: aut, si non alieni, quo jure illam vendicatis? Mille quingenti, & quod excurrit, sunt anni, ab Apostolorum ad vestram ætatem: tot annis, quis possessionem vobis debitam occupavit? sub cujus tutelari manu stetit, heredibus transmittenda? ædite hos tutores, ædite majores, per quorum ad vos manus hæc hereditas obvenit. Id si non potestis, ut non posse Sole clarius est, concedite quod vis argumenti invitis expressit, Vos nihil minùs, quàm divina vocatione subnixũ ministeriũ habere.

Ut fecit Illyricus in Catalogo testium.

SECUN-

SECUNDUM ARGUMENTUM: Si ex se nati, nec ulli succedentes, aborigines, allophyli Ministri Lutherani, à DEO sunt missi; vel igitur per homines, ordinaria viâ & ratione missi sunt, vel à DEO immediatè, nullius hominis adhibito ministerio. Primum illud, dici de Luthero (à quo cetera abigeorum turba originem duxit, nec potiori jure quàm ipse, Ecclesias invasit) non potest. Is enim, licet in Ecclesia Romana Sacerdos, in Academia Catholica Doctor renuntiatus fuerit; licet ad eam, quam Romana Ecclesia docet Veritatem, legitimam missionem habuerit: ubi tamen legationis suæ terminos transilivit, iisque ad quæ docenda missus erat, contraria docere cœpit, legitimæ missionis privilegio excidit, non secus quàm Arius, Macedonius, Sergius, Samosatenus, Dioscorus, Auxentius, qui post legitimam Episcopatus adeptionem, in hæreses prolapsi fuerunt. Et hodie, si quis Ministrorum, ad Arianos, ad Turcas profugiat, profanosque errores docere incipiat: Divinæ missionis, quam se habere Prædicantes jactant, prærogativâ haud dubiè excidet. Nec arbitror, hunc à Lutheranis honorem Romanæ Ecclesię haberi, ut Lutherum idcircò divinitus vocatum asserant, quòd à Catholicis Sacerdotio fuerit insignitus. pari enim ratione, ceteros Sacerdotes Catholicos, DEI vocatione subnixos fateri deberent. Ad Magistratum verò sæcularem, agenealogiten Lutherum, vocationis suæ primordia reducentem, quis non rideat? Certè cùm primùm Lutherus doctrinæ suę semina jacere inciperet, obsordescentia vetustate (si DEO placet) recentaret: *Solum se fuisse initio*, aliquotiens palàm edicit. Sleidanus verò: *Tenue fuit*, inquit, *& contemptum hujus Religionis initium; & totius orbis odium, Unus tantùm homo sustinuit.* Ipsemet verò Thraso gloriosissimus aliubi de solitate sua, jactuosissimè hunc in modum sese circumspicit: *Quis me sustentabat initiò cùm solus essem? Solus in acie stabam. Solus Pontificis, & Cæsaris telis me objiciebam.* Et sanè, cùm ante ipsius exortum, Saxones omnes Catholici essent, priùs illos inventum Christianos, novitatis suæ gratiositate percutere; priùs à Romanæ sedis obedientiâ fascinatos seducere debuit, quàm ab illis potestatem acciperet insectandi Romanam Ecclesiam, cujus injurias, quoadusque Catholici fuerunt, non sustinuissent. Adde, quòd si sat est ad Divinam vocationem, ut, quos erroribus tuis imbuisti, libenter atque etiam avidè te accipiant; nullus Arianus, nullus Mahometanus erit, qui DEI missionem obtendere non possit. horum enim quisque, à suis Magistratibus, obviis ulnis excipitur.

Præf. Tom. 1. Anno 1545. Sleid. Præfat. histor. ad Augustum. Lutherus, cõtr. Regem Angl.

Quòd si secundum illud in Argumento positum adlubescat, Lutherumque extra ordinem immediatè à DEO vocatum dicas, ac ejus deinde ministerio ceteros ad docendum adlectos: id verò difflari levissimæ plumæ instar potest. Nam, ut taceam, vobis autoribus nihil credendum esse, quod clarissimis Scripturæ sacræ testimoniis comprobatum non sit: ideoque nisi locum, nisi verba proferatis, quibus Scriptura Lutherum à DEO missum fuisse adstruat, credere vobis non possumus. Ut illud quoque silentio involvam: Altos illos turgidæ mentis confluges, Conciones libidinum auctrices, deque sola scurrilitate, de lascivis & cruentis vocibus nobiles, Mæandros errorum spissos, blasphemi oris pestilitatem, Scripturæ expositiones per vim retortas, novitiâ paraturâ convestitas; mendacia stipata undique, summam doctrinæ dubitatim assumptæ mobilitatem, & verè campum venti; defibulatam carnem, ceteraque emicantia propudia Lutheri: quæ apud cordatos, ne suspicioni quidem locum reliquerunt, de Diviniore aliqua Lutheri vocatione, ad redanimandam novo spiritu doctrinam Apostolicam, neglectu, situque ignavescentem, & primordiali suo vigori restituendam. Ut & illud præteream: Credibile non esse, Lutherum aquilam fuisse, irretortos oculos, in ipsos veritatis radios defixisse: talpas fuisse, luscioso præ illo fuisse, nihil in rebus fidei, ac Religionis vidisse Augustinos, Cyprianos, Irenæos, Areopagitas, Basilios, Religionis nostræ lumina & columina: ex quorum locuplete horreo, abundantissimâ penu, instructo omni telorum genere armamentario, omnia Scripturarum abdita, omne Veritatis magisterium, haurire possumus. Hæc, inquam, omnia, ut seponamus, Illud solùm nunc urgeo: In humana politia, si quis se Ducem belli, Gubernatorem provinciæ, Regalium proventuum Quęstorem delegatum, si Reformatorem, si Legatum Regia autoritate creatum jactet; nemo fidem adhibet, nemo paret, nisi diploma Regium, nisi ob-

signatas

signatas tabulas deferat. Et has ipsas non temerè accipimus, sed expendimus singula, vigilanter lustramus, examinamus diplomata, ne quis imponat fraudibus credulitati nostræ. Et si quod vel tenuissimę suspicionis argumentum de impostura suboriatur, diligentiùs discutienda res differtur, fides non adhibetur. Quæ (malùm!) ergo dementia est, in animæ negotiis adeò obesos, & hebetes esse, ut in regno Ecclesiæ novos Legatos, ac (si DEO placet) Reformatores admittamus, idcircò solùm, quòd audacter & intrepidè ipsi se à DEO missos, se verum Scripturæ sensum adferentes jactent; licet interim nulla indicia, nullas suæ Legationis probationes adferant : contenti dixisse, Nihil à se, nisi rectum doceri? *Cum Muncerus Mulhusii concionaretur, scripsit Lutherus ad Senatum,* ait Sleidanus, *Rectè facturum Senatum, si roget ex eo, Quis docendi munus ipsi commiserit? quis evocaverit? Et, si DEUM nominet autorem; tum jubeat hanc suam vocationem, evidenti signo comprobare: Si repræsentare non poterit, repudietur. Hoc enim esse DEO familiare ac proprium, quoties formulam consuetam, vel rationem ordinariam velit immutare, ut tunc voluntatem suam aliquo signo declaret.* Patiatur ipse hanc legem, qui ceteris eam tulit, Lutherus : nec nobis succenseat, si fidem nudæ asseverationi non accommodamus, sed signis, sed evidentibus argumentis, missionem suam testatam orbi reddi cupimus.

2. Corint. 5. v. 20. Pro Christo legatione fungimur. Sleidan. l. 5. Histor. An. 1525.

Fuit hoc semper omnibus hæresiarchis commune asylum, ut se à DEO missos, ceteris ab officio deflectentibus, jactarent : & tamen nemo, cui sal. in capite, ob hanc nudam asseverationem, eos accipit. Cur Lutherum accipiam, qui nulla majora Missionis suæ argumenta adfert, quàm Arius, quàm Macedonius; qui & ipsi suo sibi judicio Scripturam docere videbantur? Certè Calvinus, ac Ministri Calviniani, quos non deamant, sed depereunt Lutherani, atque in socieratem laboris adsciscunt, quoties adversus Catholicam Veritatem explicanda sunt castra, simili præfidentia jactant, Extra ordinem se à DEO accitos. Idque ea prorsus ratione, qua Lutherani, comprobant: nempe, quòd purum DEI Verbum, à ceteris adulteratum, in libertatem asserant, ac perpurgatum propugnent. Cui ergò præ altero assentiar? è cujus manu Evangelium accipiam? Omnes eadem de suo testantur : A DEO esse : non aliud esse, quàm quod Apostoli posteris consignarunt. Omnes eadem hæc mellis stillicidia de libacunculo venenato, eadem submellata dulcoris subtemine proponunt; licet adversa inter se fronte concurrant. Quid ego hìc in tantâ ad se pellicientium, reliquos damnantium Magistrorum contentione? quo proram hujus Fidei cymbæ flectam? Quod iste prostationis suæ securitate profert; idem ceteri. Cur igitur cursum ad hos potiùs, quàm ad illos dirigam? Nam ad omnes non possum, nec eodem tempore anchoram in adversantibus firmare. Et tamen nihil Lutherus pro se adfert, quod non Calvinus, non Blandrata, non Menno. Singuli suam doctrinam, Apostolicam ajunt; Scripturæ ad amussim respondere ajunt; nec aliam, quàm suam. Si ad veritatem affirmare satis est, vicerunt omnes. Quòd si nuda asseveratio, validis probationum nervis destituta, in negotio potissimùm æternæ salutis, infirma, ac nullius momenti censeri debet; vani sunt, ridiculi sunt omnes.

Et sanè, cùm tacitus mecum considero, projectam hominum ad quidvis credendum audaciam, mirari satis non possum, quo tandem fascino captæ sint mentes mortalium, ut uni homulo, sola carnalis libertatis delinimenta propinanti, tam facilè aures animosque applicarint, cùm se à DEO missum jactaret; licet non aliud missionis suæ argumentum adferret, quàm quòd summâ audaciâ jactaret, se Scripturam, sensumque ejus primigenium, à sanctis Patribus adulteratum, adferre. Certè cùm Religio veteris Testamenti, apud Judæos mutanda erat, etsi Servator noster clarissimis Scripturæ sacræ testimoniis convinceret, mutationem illam fieri debere, ad eamque rem Messiam à DEO missum esse : id tamen maximis, testatissimisque miraculis ita confirmavit, ut nullam tergiversandi occasionem reliquam faceret. Et suo ipse edixit ore : Judæos peccatum non habituros, si patentibus hisce supra naturam signis, suam ipse doctrinam non adstruxisset. Apostoli deinde, signa Apostolatus sui ubique reliquerunt, Domino confirmante sermonem, sequentibus signis. Ceteri hos secuti, qui densas illas Gentilitatis te-

Joan. 15. vers. 24. 1. Corint. 12. v. 12. Marc. 16. v. 20. Heb. 2. v. 4.

nebras eruncarunt, qui ad Christianę veritatis clarissimum lumen populos perduxerunt, signis ac virtutibus fidem doctrinæ præstruxerunt, ut omnes omnium Gentium Historiæ memoriæ prodiderunt. Quantis igitur opus erit miraculis, cùm de Religione novi Testamenti immutanda; de tot sanctissimorum Martyrum sanguine rigata; tot doctissimorum Patrum lucubrationibus, admirandisque ac supra naturę cursum operibus, confirmata doctrina abjicienda, agebatur? Certè, si dena mortuorum millia redanimassent, si Apostolorum, si Christi Domini miracula omnia redausspicassent novi Magistelli; vix tamen fidem mereri potuissent, ut persuaderent, Religionem, cui portæ inferi prævalere non poterant, extinctam, ac penitus consepultam fuisse : orbem universum in idololatriam prolapsum fuisse : sanctissimos Martyres, doctissimos Patres, in statu æternæ damnationis fuisse : aliquid præter id, quod ab initio Evangelizatum est, credendum esse. Nunc verò, cùm nullum Missionis suæ indicium proferant Prædicantes, sed solam Scripturam, suo sensu, non juxta communem Patrum intelligentiam explicatam, crepent; quis adeò retusus, ac plumbeus erit, ut se his verborum laqueis irretiri patiatur? Cui sic obbrutuit palatum ad saporem vetustatis, ut novella hæc à pegmate Lutheri scoria, ac putentes sub stillicidio canaliculorum euripos, putissimis sanctorum Patrum, ac ad stuporem omnis ætatis litterosorum aureis fontibus conferre audeat?

TERTIUM ARGUMENTUM altissimo silentio obtruissem, ne Lutheranis scilicet ægrè facerem; nisi tenellus, implumisque è cavea Lutheri pullus, è torculari musteus, è cunis lacteus Rhetorculus, prædoctus Banienses, fragile aliquod falsæ gloriæ choragium comparaturus, hoc potissimum Catholicorum telum extorquendum sibi statuisset, in ea rerum disparatarum farragine, qua inaugurationem recens institutæ Superattendenticæ dignitatis majestatem, novitius cosmeta, pigmentis, fucoque puerili picturata oratione claravit. Atque, ut nihil ad summam audaciam reliquum faceret, virum doctissimum Nicolaum Serarium, velut musca elephantem lacessendo, validis ingenii nervis contortam ab ipso probationem, prorsus sine judicio pervertit, è triviali Magistello, repente Theologaster insulsissimus. Hoc igitur esto Tertium probationis nostræ Argumentum :

Fieri non potest, ut Divinam ille sortitus sit ad prædicandum Missionem, qui ab ipsissimo Cacodæmone, Avernali scientia gravidatus, deleterion illud doctrinæ, orbi publicavit, quod ab infami hauserat magistro :

Atqui Lutherus, cùm antèa Catholicus esset, phasma Phlegethonteum conspicatus, philtrum ab eo piaculare, quo dementaretur, accepit, phrenesin hausit, ejusque pellaci suadelâ inductus, ac flexanimâ oratione delinitus, ab avita Religione descivit; & quod in obscuro à Diabolo, materiario dogmatis sui didicerat, id orbi publicavit, suis etiam persuasit:

Ergo fieri non potest, ut Lutherus Divinam ad prædicandum sortitus sit Missionem. Quòd si Primipilus, si parens ceterorum Prædicantium, qui deinceps ab ipso procreati sunt, Diabolica missione, non Spiritus sancti unctione delectus ad docendum fuit: in propatulo est, ne ceteram quidem passivorum discipulorum succedaneam turbam, DEO destinante excitam esse.

† *Marc. 1. v. 25. Luc. 4. v. 41.*

Propositio Syllogismi, adeò clarè suo ipsius emicat splendore, ut probatione nullâ egeat. Eleganter enim sanctus Athanasius, impendiò doctus Pater, Diabolum, nec cùm vera loquitur, fide dignum esse monet. † ideoque Christum, ideò Apostolos obturasse os Diaboli, vocem intercluisse, picati sermonis blanditias repressisse, etiam cum vera dicebat : *Quia noluit per os impurum veritatem enuntiari, ne per hanc occasionem admiscens Zizania suæ malæ voluntatis, eo tempore superseminaret, quo homines in somnis essent.* Et certè, si Lacedæmonii, cujusdam Demolthenis probrosi hominis sententiam idoneam ac salutarem, acceptare ob indignitatem autoris noluerunt : multò magis addecet, ut Patri mendaciorum, capitali humani generis hosti, & nil nisi exitium nostrum machinanti, fides nulla adhibeatur. Nam mendacibus, etiam vera loquentibus, credendum non esse monent Sapientes. Et inimicorum ipsa quoque munera suspecta, ac

Ath. orat. 1. contr. Aria. fol. 113. Comel. Plutarch. in Polit. initio. Jac. 4. v. 7. 2. Corint. 6. v. 15.

exitialia esse solent. Divina quoque oracula, resistendum esse Diabolo; societatem lucis cum tenebris, conventionem Christi cum Belial, esse non posse docent. Nec à Diabolo, sed à Spiritu Sancto, edocendos suos Ministros Christus pronuntiavit. Indignum veritate Christiana, indignum Majestate Spiritus sancti est, ut Diaboli ministerio, Veritas salutaris doceatur. Sed nolo in re clarissima longiùs immorari.

Assumptio Syllogismi, si à nobis excogitata, si alterius quàm Lutheri testimonio subnixa esset, atroci haud dubiè calumniæ accenseri posset : verùm, ipse de se Lutherus testatur id, quod assumpsimus. Priusquam tamen Lutheri verba adferamus, memoria repetendum est, non hodie primùm, tantum ac tam inauditum crimen, Luthero exprobratum fuisse. Ut enim taceam Catholicos, Hosium, Lindanum, Prateolum, Surium, Ederum, Nasum, Perpinianum, Duræum, Copum, Ulenbergium, Bellarminum, Serarium, alios; ipsi Calvinistæ, & vivo, & mortuo Luthero, quòd Diabolo magistro profecerit, objecerunt. Audi Tigurinam Helvetiorum Confessionem, quæ postquam ex Lutheri scriptis, longam ipsius cum Diabolo confabulationem retulisset, ejusdemque contra Oecolampadium atque alios criminationem detersisset, hæc ipsa subnectit verba: *Lutherus hoc à nullo bono spiritu hausit, sed illius instinctu scripsit, qui tunc disputationem cum illo instituit: &, quantum ex hoc ipsius facinore judicare licet, disputando ipsum superavit.* Hospinianus verò Calvinista, in historia Sacramentaria, Anno 1533. ita habet : *In lucem emisit hoc anno Lutherus librum, de Missâ privatâ : in quo describit colloquium, à se cum Diabolo habitum, intempestâ nocte; in eoq; se de multis abusibus Missæ, à Cacodæmone admonitum fatetur. Et summa disputationis est : se à Diabolo edoctum esse, quòd Missa privata, sit res mala; & rationibus Diaboli convictum, abolevisse eam. Cujus meminisse debebant discipuli Lutheri, & desinere Zvinglio somnium suum objicere.* Objicit & David Pareus, hanc Lutheri cum Diabolo dissertationem. atque alios, nec paucos, nec minutulos Calvinistas recenset Lutheranus Superattendens Schlüsselburgius, lib. 1. Theologiæ Calvinianæ, fol. 2. in proœmio. qui disertim dicunt, Lutherum instigante Cacodæmone, lites in negotiis Religionis concitasse.

Confess. Tigur. Anno 1545. apud Christoph. Frosch. fol. 28.
Vide Gretz. in Helleboro pro Bavio, fol. 383.

Pareus l. 5. de Euchar. cap. 7. apud Serar. disput. poster. de Magistro Luth.

Sed quid alios testes quærimus? Ipsum de se Lutherum loquentem audiamus: * *Credite illi, cùm de se loquitur, qui mentienti creditis. Nemo ad suum dedecus mentitur, quin potiùs ad honorem. Magis prona est fides, in adversus semetipsos confitentes, quam pro seipsis negantes.* Ait igitur Lutherus in eo libro, quem Amsdorffius miris modis deprædicat: † *Contigit me semel sub mediam noctem subitò expergesieri; ibi Satan mecum cœpit ejusmodi disputationem.* Baniensis Rhetorculus, his Lutheri verbis addit illa: *Mecum in corde meo.* Certè in Latinis Lutheri Tomis, quos vidi, illud; *in corde meo,* non habetur. Et ut maximè haberetur : nihil interest, externa specie conspicuè, an interiùs in corde occultè, docenti Diabolo adhæserit Lutherus. Quemadmodum nec illud refert, an concubiâ nocte, primóve conticinio, vel nocte intempesta, aut gallicinio, seu potiùs anteluculò allapsus Dæmon, Acherontica faculâ Luthero alluxerit, lucaráque prodactæ per scelera vitæ, errores instillarit : Nox illunis, an radiata Triviæ fulgoribus fuerit : juxtim assederit, an ponè steterit monomachus Avernalis. sat est, si constet Lutherum, qui anteà Catholicus erat, convictum argumentis Diaboli, à Catholica fide descivisse; idque docere cœpisse, quod Diabolus summa contentione perurgebat. Nam, tametsi à Diabolo tentari, allectari, argumentis urgeri, si relucteris, si obaudias, Diaboli discipulum non faciet : si tamen dicentis rationibus assentiare, idque quod anteà non credebas, non docebas, convictus sermone Diaboli, credere, docere incipias; dubio procul Diabolo magistro te profecisse, Minervaq; ipsi dependere debere, fateri cogeris.

Pareus l. 5. de Euchar. cap. 7. apud Serar. disput. poster. de Magistro Luth.
** Ter. Apol. cap. 23.*
† Luth. tō. 7 Lat. Vitteb. Anno 1557. ædito, per Thom. Klug fol. 228. Mali corvi, malum ovum.

Duo igitur ex ipsis Lutheri verbis comprobemus : Primò; Quo tempore in arenam cum Diabolo, privatam Missam oppugnante Lutherus descendit, Lutherum Romanæ Ecclesiæ non inobsequentem filium fuisse. Secundum : Post hunc Diabolicum congressum, desciviisse à castris Catholicis Lutherum, idque ipsum docere cœpisse, quod Diabolus magnâ contentione suaserat. Hæc si evicero, apodictice demonstratum erit, Lutherum ipsissimo Cacodæmonis magisterio, eâ quam propagavit doctrina imbutum fuisse.

PRIMUM illud, ex ipsis Disputationis à Luthero descriptæ verbis, luce clariùs ostendi potest. Nam postquam in ipso vestibulo, scopum ac finem Disputationis, Diabolus his verbis proposuisset : *Audi Luthere, Doctor perdocte.* Viden' ut oratorio lenocinio, in ipso dictionis ingressu callidè prenset? *Nosti, te quindecim annis celebrasse Missas privatas pænè quotidie? Quid, si tales Missæ horrendæ essent idololatriæ? Quid si non adfuisset ibi corpus Christi?* Lutherus ad hæc quid? *Sum,* inquit, *unctus Sacerdos: accepi unctionem, & consecrationem ab Episcopo : quare non consecrassem?* Itáne, Luthere? Si jam Papam, & Episcopos, Antichristi mancipia esse noveras, ut postea blasphemo ore ructasti; si jam Unctionem Episcopalem, risu ac cachinnis exploseras; privatas Missas ejuraveras, ut postea fecisti : quid necesse erat ad hoc asylum contra conscientiam confugere? Sed perge porrò, audiemus attentissimè. Diabolus igitur ad hæc replicat : *Quid, si tua Ordinatio, & Consecratio etiam falsa esset?* Certè, si persuasus antè Lutherus fuisset, Ordinationem Catholicam deridiculam esse, nihil ista dixisse attinebat. Ubi verò Diabolus argumenta omnino quinque attulisset, straminea, nullo veritatis fuco tincta, mera sophismata, quæ vix sanæ mentis hominem, nedum Doctorem movere debuerant, ut vel suspicaretur id quod Diabolus concludebat, Missas scilicet privatas, idololatricas esse; corpus Christi illis non adesse; Ordinationem Episcoporum frivolam esse: Tandem, ut ostendat Diabolus, Lutherum ad eam usque disputationem id non credidisse, quod ipse suadebat, fœpiùs ipsi verbis præsentis temporis, Catholicum sensum attribuit, atque ita Magister compellat Discipulum : *Nunc de tua Missâ, reliqua piorum Ecclesia nihil novit, nihil à te accipit : tu solus in angulo comedis, solus bibis, nemini communicas.* Quid audio? Lutherus adhuc Missas privatas celebrabat? solus comedebat? nemini communicabat? Nec id diffitetur Lutherus : *Etiamsi,* inquit, *aliis non porrigam : ipse sumo, ipse mihi porrigo.* Quæ disertim ostendunt, de idololatria Missæ privatæ Lutherum nondum assensisse. Atque ut clariùs constaret, Catholicum fuisse Lutherum ipso hujus disputationis exordio; postquam Satan enumerasset septem Ecclesiæ Sacramenta : *Hæc sunt,* inquit, *vestra septem Sacramenta. Quod si nullum ex Sacramentis vestris, aliquis pro seipso facere potest, qui fit, ut tibi hoc Sacramentum facere velis?* Equidem non Lutheri, sed Catholicorum Sacramenta sunt, quæ septenario numero clauduntur : & tamen hujus disputationis tempore, Luthero quoque septem fuisse Sacramenta Magister docet. Tandem, ad umbilicum disputationis decurrens Lutherus, hæc annectit : *In his angustiis, volebam retundere hostem, armis quibus assuetus eram sub Papatu, objiciebamq; intentionem, & fidem Ecclesiæ.* Dic sodes, Luthere : si eo tempore, quo cum Infernali gladiatore compositus fuisti, Missas privatas, Ordinationesque ac unctiones Episcoporum conspuebas; si luce Evangelii collustratus, Papistica omnia non sine detestatione exsufflabas : quæ causa fuit, cur retundere hostem, cur eludere conareris, vera tibi ac placentia suadentem? cur nova, quæ novus ipse Vulcanus tibi fabricâras arma, non arripuisti? cur ad ea, quibus sub Papatu assueveras, confugisti? Certè, postquàm docenti Diabolo aures animumque advertisti, & Ecclesia, & Patres, & usus sæculorum, & consensio populorum, contempta tibi arma, plumbei enses, muri juncei contra catapultas visa fuerunt. Sed quid in re manifesta hæreo? Si Lutherus ea omnia ante hunc congressum credidit, quæ ipse posteà, quæ hodieque Lutherani credunt, nempe, Privatam Missam idololatriam esse, Corpus Christi in ea non esse, Consecrationem & unctionem Episcoporum vanas ludificationes esse; quid causæ fuit Dæmoni, cur rem, anteà Luthero exploratissimam, tanta contentione, tantis clamoribus, tot amplificationibus perurgeret confirmaretque? cur verbulo Tartareum Magistrum non expedit? cur non respondet, actum apud se agere; hæc sibi jam anteà explorata esse?

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

Audio mussitantem Rhetorculum nescio quem, aliena certè scrinia compilantem: *Recordatione veteris idolomaniæ, ad extremum desperationis barathrum, hoc tanto verborum apparatu, præcipitem agi Lutherum, cogitasse Diabolum.* O vos felices Magistellos, qui velut Diabolicorum consiliorum participes, cogitata ipsa Satanæ penetratis! Sed ne te multis morer, quisquis es, qui te in has latebras abdis, pudendamque parentis

turpitudinem his foliorum tegminibus velare cogitas, hoc ego te Argumento premam: Vel, quo tempore hæc Lutheri cum Diabolo disputatio peracta est, fidem avitam ejuraverat Lutherus, novitiamque Prædicantibus hodie amatam procuderat; vel nondum. Si primum dicas: tentare igitur ad desperationem Diabolus Lutherum non potuit. nam ob desertam falsam Religionem, rectamque adeptam, non desperare, non angustiis premi, sed lætitiis diffluere Lutherus debuit; ac tantò magis hilarescere, quantò diligentiùs Dæmone suggerente pericula respectabat, ex quibus DEI munere evaserat. Quod si secundum adlubescat: quicquid igitur Dæmon hæc sua disputatione voluerit, seu restem seu ensem Luthero porrexerit; fateri tamen necesse est, Lutherum post hanc cum Dæmone luctam, ea omnia docuisse credidisseque, quæ Dæmon docuerat, ideoq; ipsius Discipulum, in fidei ac Religionis negotio obsequentissimum fuisse. Et certè, Dæmon ipse quid velit, minimè ambagiosis verbis prodit: *Ergo*, inquiens, *nunc hoc urgeo, te non consecrasse in tua Missa, sed obtulisse & adorasse nudum panem.* Deinde adjuncta disputationis, ac circumstantiæ evincunt, non aliud fuisse Diaboli propositum, quàm ut persuaderet Luthero, privatas Missas, & Episcoporum Ordinationes, idololatrica labe respersas fuisse. &, quod huic consequens est, sine legitimo Ministerio fuisse Catholicos: ideoque nudum panem & vinum in Missa proposuisse. Accedit, quòd de quo nullum verbum, nulla vel aperta, vel occulta insinuatio in aliqua disputatione habetur; id ea disputatione suaderi dicere, delirare est: Atqui in hac Dæmonis cum Luthero disputatione, nullum verbum, nec quoad vocem, nec quoad rem est de desperatione. nam non solùm vocabulum Desperandi, sed nec signum ullum, quo res ipsa insinuetur, aut suadeatur, in ea disputatione continetur: & tamen ita usu comparatum est, ita omnes ratiocinandi leges suadent, ut in argumentatione practica, qua scilicet aliquid faciendum suadetur, illud exprimatur, quod quis persuadere conatur. Cùm igitur nihil aliud exprimat, nihil concludat Dæmon, quàm idololatricam esse Missam Papisticam, vanam esse unctionem & consecrationem Episcoporum, &c: Desperationis verò mentionem nullam faciat: quæ hæc est tanta fingendi libido, ut ea comminiscaris, quorum nulla in disputatione recordatio? Certè, si Prædicans quispiam illis me argumentis perurgeret, quibus Lutherus scribit se à Dæmone impetitum; quis dubitaret, id agere, ut vereri, quam sequor, ejurata Religione, novitiæ Lutheri sectæ adhærescam? Adhæc, si cuipiam, quod agit, perperam fieri commonstrem, non id suadeo, ut de salute sua conclamatum existimet, cannabum collo induat, culleo se inclusum submergat, sed potiùs enormitate facti ob oculos proposita, desistendum à flagitiis, vitæ rationes honestè instituendas, suadere intelligor. Et, si bibere volenti, lethifero veneno imbutum poculentum clamem, cùm naturâ ipsa dictante, notum sit, malum fugiendum esse; suadere intelligor, ne scyphum ori admoveat. Simili itaque ratione, quando Diabolus magno molimine ostendit Luthero, falsam esse Ordinationem Catholicam, Idololatricam privatam Missam, quam frequentabat, licet expresè verba hæc non adjiciat, *Desere Missas, damna Ordinationes, & unctiones Episcopales*: involutè tamen, & implicatè hoc suadet. Tale quidpiam dici de Desperatione non potest. qui enim alteri persuadet, longo errore ipsum à veritatis orbita deviasse; blasphemum, idololatram fuisse: is certè ad desperationem hoc ipso non invitat, sed ad resipiscentiam. Nam & Apostolo Paulo persuaserat Spiritus sanctus, ipsum antèa blasphemum fuisse, Ecclesiæ persecutorem, Apostolico cœtu indignum fuisse: nec tamen desperationem suasit, sed hac cogitatione stimulos ad omne virtutis incrementum subjecit.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 1. Timot. 1 v. 13.

SECUNDUM, quod initiò proposueramus, longa probatione non indiget. Constat siquidem, Lutherum post familiarem Diaboli congressum, privatas Missas aspernatum; Ordinationes, quæ per unctionem Episcopalem in Ecclesia fiunt, toto libro quem ad Bohemos de Ministrorum ordinatione scripsit, consuisse; uno verbo, ea omnia, quæ Dæmon probavit, quæque in hac disputatione suasit, Lutherum deinceps toto vitæ tempore docuisse, atque etiam ad posteros propagasse. Si igitur constat, Evam à Dæmone inductam, vetitum fructum degustasse, eò quòd etsi initiò reluctari, ac abnuere cœpit, postea tamen id, quod suaserat Dæmon, fecit, fructum decerpsit, comedit: quis dubitare au-

debit, Lutherum quoque à Dæmone edoctum, id credidisse de Missa privata, deque Ordinationib⁹, quod posteà docuit? per omnia siquidem consona sunt iis, quæ obnitenti Luthero tot verborum ampullis suasit Diabolus.

Verùm Lutherus, Wormaciæ, *Piam precatiunculam ad DEVM fudit*, ait Banien-sis pædagogus, *quam eructare non potuit Diaboli discipulus.* O te comœdicum, ac dilutum hyperaspisten! ô ignarum linteonem, qui ad tantum dedecus obvelandum, tam levidensa stragula, lodiculasque conficit! Sed nullum tantæ turpitudini detergendæ velandæque mantelum, nullæ tegetes sufficiunt. Nescis, rerum omnium imperitissime, ac virgidemiâ vel taureâ digne Pædotriba, Nullum esse tam infelicem agrum, in quo multis mista vepribus aut loliis, herbula salutaris non nascatur? nescis, nullius esse tam profligatam vivendi rationem, in qua non aliquid interdum bonę frugis conspiciatur? Confer Mensalia Lutheri Colloquia, cum unica hac Precatiuncula; confer tot forias, tot Diabolos, tanta latrinarum recrementa; & fallor, vel ipse verum esse dices, quod fratres tui, Helvetici Sacramentarii scribunt; *Neminem unquam mortalium, Luthero vel fœdius, vel incivilius, vel inhonestius, idq; præter omnis Christianæ modestiæ & sobrietatis terminos, in negotiis Religionis scripsisse.* *Cõfessio Tigurina, f. 10.*

Quia porrò duæ rationes priores, æquè Lutheranos, ac Calvinistas Prædicantes, legitimo Ministerio exutos, ad stivam ligonesque retrudunt: ne se neglectos Calvinistæ arbitrentur, jugati & hic esse debent. Verùm ne mihi succenseant, nihil verbis meis dicam; Lutheranorum verba consignabo, cum quibus facilè Calvinistæ concorporantur, & velut congregibus corrivantibusque adhæresunt.

Prodiit igitur superiore anno Hamburgi, liber Philippi Nicolai, quem *Fundamentorum Calviniana secta, cum veteribus Arianis, & Nestorianis communium detectionem*, inscribit. Quo libro, probare se velle profitetur: *Quod, quemadmodum ab Arianis, & Nestorianis procreatus est Mahometismus: ita eundem a Sacramentariis, occultâ hæreseõn cognatione foveri.* Decanus porrò, & facultas Theologica Academiæ Tubingensis, Præfationem libello præfixit, in qua hæc ipsa verba leguntur: *Ater Spiritus est ille monitor, qui Zvinglio in somnio fundamentum erroris sui, de verbis testamenti Christi revelavit*: Hoc est, postquam vomitu nauseantis cæli expunctus est Zvinglius, accurrit qui linguam calamumque venenaret Diabolus, & alumnum nactus gestientem, tartareis ipsum dogmatibus imbuit. Sed quia hæc Philippus obiter; grandiori cothurno Raceburgensis Superintendens Schlüsselburgius intonat. Postquam enim verba Zvinglii, ex libro, quem Eucharistiæ subsidium inscripsit, hæc ipsa retulisset: *Vera narro, adeoq; vera, ut celare volentem, conscientia cogat effundere. Visus sum mihi in somno contendere cum adversario Scriba, sicq; obmutuisse, ut proloqui non possem: Ibi ex machina visus est monitor adesse (ater fuerit an albus, nihil memini) qui diceret: Quin, ignave, respondes ei, quod Exod. 12. scribitur, Est enim Phase, hoc est, transitus Domini.* Hoc igitur, inquam, ubi ex Zvinglio obiter recensuisset, ut omnibus inclarescat, communem Zvinglio & Luthero fuisse desultorem, ac gymnasten, ita devenustat Superintendens Zvinglium: *Notetur, quam vacillante, ac trepidante conscientia Zvinglius causam Sacramentariam agit: qui ignorare se ait, ater an albus Spiritus, hoc est, num bonus, an malus Angelus, vel ipse Diabolus fuerit, qui per somnium ei hæresin de Sacramento suggessit. Certissimum autem est, non album, sed atrum spiritum fuisse, qui Zvinglio in somno dogma Sacramentarium, ejusq; incrustationem revelavit. Causæ hujus assertionis nostræ, sunt gravissimæ, & permultæ. Sed libet jam paucas commemorare: Prima: Quotiescunque legitur in Sacris literis, vel Dominum, vel Angelos bonos, credentibus apparuisse, iisq; obsequium præstitisse: tunc semper DEVS, & Angeli boni, ejusmodi formâ se conspiciendos præbuerunt, ut potuerint ab hominibus piis cognosci, non Diabolum, sed Dominum, vel bonos Angelos ita apparuisse; ut exempla passim occurrunt: 1. Regum 3. Genes. 19. Exodi 12. Esai. 12. & 37. Apocal. 1. & 7. Lucæ 1. & 12. & 22. Matth. 12. Actorum 1. & 9. & 23. Hic verò Zvinglius fatetur se ignorasse, num bonus, vel malus Angelus, id est, an DEVS, an Diabolus sibi apparuerit. Secunda: Hoc inter omnes piè eruditos, ex verbi Divini testimoniis constat; Angelos Domini, nunquam atrâ, sed semper alba formâ apparuisse, ut in Resurrectione, in Ascensione, candida veste amicti conspiciuntur: Zvinglii verò Ange-* *Schlüsselb. lib. 1. Theol. Calv. f. 3. Et art. 20. f. 84. Et lib. 2. art. 9. fol. 79.*

lus, non alba, sed nigra veste indutus, more spiritus tenebrarum, comparuit: & tamen cùm in Angelum lucis sese commutare conatus sit, Zvinglium decepit, ut ater an albus fuerit, ipse dubitaret. Sed eventus docuit, Cacodæmonem fuisse Zvinglii monitorem, & præceptorem. Tertia: Angeli boni, sunt Nuntii & Legati DEI, qui nihil loquuntur, nisi quod cum verbo DEI per omnia congruere norunt: Sed Zvinglii Angelus, in somno apparens, contra Filii DEI veracis & omnipotentis ultimam voluntatem, in testamento suo sanctissimo expressam, verba Filii DEI falsavit, & loco verbi substantivi (Est,) verbum (Significat) substituit. Quarta: Ex fructibus etiam Zvinglianorum, quos passim adferunt in omnibus regnis, & regionibus, in quas errores suos transplantaverunt, patet, ipsum atro spiritu actum, novum errorem proposuisse. Quam tetros enim errores de pleriſq; doctrinæ capitibus spargant, & quantas turbas passim Rebus sub: in quas admissi sunt, adferant, notius est, quam ut hic referre libeat. Poteram equidem pluribus, ac validioribus argumentis hoc ipsum comprobare: sed, ne quid novellarem, malui Lutheranorum testimoniis uti, quos ut fratres, Helvetici Zvingliani seu Calvinistæ venerantur. Ut nempe hinc eluceſcat, Lutheranorum judicio, parentem sectæ Calvinisticæ, à Diabolo prima fidei suæ rudimenta hausisse. Sicut contrà probatum est, Calvinistarum judicio, Lutherum instinctu Diaboli, sectæ initium dedisse. *Facilius est enim*, inquit Lactantius, *de alienis judicare, quàm de suis. dum aliorum præcipitium vident, non perspiciunt quid ante pedes suos sit.* Sed quid ego inter hos epibatas mirmilloneſque, qui non rudibus, sed calâ ac cæstibus datatim battuunt, seque viciſſim infamant? Si alterutrum mentitum dixero; odium invidiamque incurram. Neutrò inclinabo. autor sum, ut de isto alter alteri concedat: ego utroſque verum dixisse assentiar: utroſque victores, triumphatores dico: heredes ex asse tam nobilis Præceptoris pronuntio: erciſcundæ posſeſſionis legem submoveo. vivant læti, vivant felices, quos de eâdem fidelia idem dealbavit artifex.

Lact. lib. 2. de origine Erroris, c. 3.

Bellar. l. 4. de Eccleſia, cap. 8.

Bellar. l. 1. de Clericis, cap. 3.

Hier. contr. Lucif. in fine.

His ita conſtitutis, non modò inſolubile conficitur Argumentum, ad comprobandam Lutheranam ac Calvinianam fidem, veram esse non posse, eò quòd legitimis Miniſtris deſtituatur, sine quibus vera fides cohærere non potest: verùm etiam illud evincitur; Rectè ab Illuſtriſſ: Cardinali dictum fuisse, nullum ex iis Sacramentis, quorum adminiſtratio Sacerdotalem ordinationem requirit, legitimè adminiſtrari à Miniſtris Lutheranis. Nec ulla majori poteſtate præditos esse Prædicantes, ad Abſolutionem sacramentalem, & conficiendam Euchariſtiam, quàm unum quempiam è communi plebe. Siquidem, ut ex Scriptura sacra, ex antiquis Patribus, ex uſu perpetuo Eccleſiæ, imò & ex ipsa Novatorum conſuetudine, (quæ Miniſtros sine Superattendentibus ordinari non patitur) diffusè ac nervosè comprobat Bellarminus: Veri Sacerdotes creari ab aliis non poſſunt, quàm ab Epiſcopis. Fas sit igitur mihi, iisdem propemodum verbis Prædicantes compellare, quibus Hilarium quendam Hieronymus oppugnavit. *Hilarius*, Lutherus, *cùm Diaconus*, Sacerdos, *de Eccleſia receſſerit, neq; Euchariſtiam conficere potest, Epiſcopos & Presbyteros non habens: Et cùm jam mortuus sit, cum homine pariter interiit & secta. quia post se nullum Clericum Diaconus*, Sacerdos, *potuit ordinare. Eccleſia autem non est, quæ non habet Sacerdotem.* Sed memor propoſitæ brevitatis, hic finio. Atque ut hoc apophoretum ab amica manu, benigna fronte ſuſcipiant Prædicantes, ut radiatam veritatis lucem aſpicientes, domuitionem parent, deſertoſque lares repetant, Numen æternum oro atq; obteſtor.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

A Lexander Macedo, ſolus ille ſine æmulo clarus adeò, ut nemo ejus audeat vel ſperare virtutem, vel optare fortunam, imaginem ſuam, quò certior poſteris prodereture, noluit vulgò ab artificibus commaculari: ſed edixit, Nequis ſuam effigiem, præter Polycletum, ære duceret; præter Apellem, coloribus delinearet; præter Pyrgotelem, cælamine excuderet. Parem ego propemodum felicitatem Lutheranis opinamen-

tis opto. Atq;, ut nativa secta facies poſteris innoteſcat, Oracula illa, non è Dodonæa, sed Vittembergica quercu; non è tripode Delphica, sed è patera zytho ſpumante profecta: ne quis præter Tubalcain, ejuſq; Laterones ac Symmyſtas, vel aſſerenda, vel vindicanda ſuſcipiat, Senatuſconſulto cautum voveo. Sic vanitas ſectæ, ſic fraudes Prædicanticæ inclareſcent. Has ut ſolis radiis commonſtremus, retexam ordine, quas Tubalcain ſyrmate hiſtrionis, & choragio Tragico exornatus, de compoſitò texit fabellas.

Mall. fol. 30

§. 1. *Fallitur Tubalcain, come nunc propugnaculo niti, cùm legitimi Miniſterii honorem Prædicantibus ereptum eo:* quia non ſunt ab Epiſcopis Catholicis conſecrati. *Telum ego iſtud initio Capitis tertii vibravi? Mirum, niſi inconnivæ vigiliæ pupillas excubantes adduxerint, cùm hæc ſcriberes. Summatim præcedentis Capitis argumentum retexui, & ex ipſis Confuſionis veſtræ Decretis evanidam Ordinationem veſtram evici. Ad quod tu, ut anteà, ita nunc, obſtinato ſilentio reſpondes.*

Fallitur: ex falſis Præmiſſis à me deductam Ordinationis Lutheranæ vanitatem. Nam hæc ſunt principia quæ poſui: Auguſtana Confeſſio, tantùm novos, & Canonibus contrarios abuſus rejici vult. Ordinationes, quæ ab Epiſcopis non fiunt, irritas eſſe, nec novum eſt, nec adverſum Canonibus. Hæc ſunt firmata à me principia. Vtrum horum falſum eſt, Prædicans? Cogita; & dices poſteà.

Apolog. Solnenſis. pag. 7. 8.

Miratur Solnenſis Apologia, & percontatur: Si in Baptiſmo Miniſterium ipſorum efficax eſt, cur non in Cœna Domini? *Diſertè reſponderam: Diſparem eſſe Baptiſmi, ceterorumq; Sacramentorum rationem; nec quibus Tingendi facultas data, iis cetera etiam Sacramenta miniſtrandi jus attributum.* Probavi conſenſu orbis Chriſtiani, *Baptiſmum cujuſvis è promiſcua plebe approbantis; ſi concepta verba, ſi nativus latex, animo Chriſti inſtitutum exequendi, adhibeantur.*

Mall fol. 31.

Tubalcain hic, ut ſedentariam fatigationem inceſſus vegetatione diſcutiat, riſu nec inſcito, nec inurbano ſe reficit: En, *inquit*, oracula, à tertio uſque cælo delapſa. pro literarum ſacrarum teſtimoniis, oggerit conſenſionem orbis, ac ſi omnis conſenſio pia ſit. Certè conſenſu omnis propemodùm orbis in uſuras ruit, quas Scriptura vetat. *Argutè, ſicut cetera: ſed Prædicanticâ, hoc eſt, Bœoticâ argutiâ. Nihil attinebat longis Scripturarum teſtimoniis approbare, quod Lutheranos non inficiari ſciebam: imò quod a tuipſe, ob ſummã Baptiſmi neceſſitatem, & admittis, & ex tertio Capite D. Iohannis probas.* a *Sed heus, Conſenſum orbis Chriſtiani elevas, aut etiam rides? Meminiſti quid S. Antiſtes ſcribat?* b Diſputare contra ea, quæ vniverſa tenet Eccleſia, inſolẽtiſſimæ inſaniæ eſt. c Tunc enim Scripturarum tenetur veritas, cùm id facimus, quod univerſæ placuit Eccleſiæ. *Quò tu, periture, hinc abis? Navim ad hunc portum flecte, ubi Securitas, ubi Pax habitat; in quo perfugium aſylumq; ab erroribus. In omnibus vitæ labyrinthis tutus es ab errore, ſi Theſeium filum Eccleſiæ ſequaris. Nam, ut fluvii quidam per media maria tranſire feruntur, nec falſedinem trahere, ſed ſuam ſervare undam: ſic Eccleſiaſtici depoſiti fluenta, per circumfuſos tumultuantium hæreſum fluctus illæſa pervadunt ac permeant.* Et *amabò: ſi conſenſus orbis Chriſtiani nihil apud te ponderis habet; unde mihi ſuadebis, fuiſſe Apoſtolos, prædicaſſe Chriſtum, Evangeliſtas aliquid conſcripſiſſe?*

Mall fol. 34

a *Mal. f. 34*

b *Aug. Epiſt. 118.*

c *Lib. 1. cõt. Cre.*

Falleris ergo: cùm orbis Chriſtiani conſenſionem, cælo delapſum teſtimonium ne-

gas. Nisi enim à DEO sit, nisi extra periculum erroris versetur Christiani orbis consensio; nihil de Christo, nihil de Canone ac integritate Librorum sacrorum liquet.

Falleris: cùm ad omnem consensionem extendis, quod ego adstrictè, de consensione orbis Christiani protuleram.

Falleris: cùm usuras, orbis consensione probari memoras. Nam de vobis quidem nihil habeo dicere: nos certè nunquam approbavimus, nec porrò deinceps probabimus. Sed Deformati Evangelii Stentores, Usuras reputant, quoties commodum percipitur præstitæ alteri pecuniæ. quasi & Census liciti, & Cõtractus societatis, & Lucra cessantia, & complures alii tituli, fructum aliquem datæ pecuniæ reddere non possent.

Inscienter tumultuaris, opportunosq; fugæ anfractus circumspicis, dum ex me scisciteris: An hæreticorum, & laicorum Baptismus, Christi ordinatione sit efficax? Deq; intentione Baptizantis disseris, quæ ignoras. Quis enim Divinæ institutioni acceptum non ferat energiam Baptismi, quocunq; administro in nos derivatam? Nec
Mall. fol. 32 *ego eam, quam tu memoras,* devotionem, *ad Baptismum requisivi; sed id solum, quod & tu fateris, necessarium dixi, ut qui ritè baptizat, id agere velit quod Christus instituit. Frustra ergo flexus quæris, per quos alio me deducas, filumq; institutæ disputationis abrumpas.*

Vt suam Apologetæ hebetudinem tangerent, retorseram illam à Prædicantium Baptismate desumptam probationem. Nam, quos DEO gignunt, vel Sacerdotes Catholici, vel in extremo discrimine Laici, tingere rursus Anabaptisticâ impietate non audent Prædicantes. Neq; tamen Eucharistiæ, Absolutionisq; legitimæ potestatem vel Laicis, vel nostris Sacerdotibus permittunt. Multos & hic sonos, sed sine mente, ut
mos est Malleo, fundit Tubalcain: Si, *inquit,* Romani, juxta Christi institu-
Mall. fol. 33 tionem baptizent, efficax est eorum Ministerium. *Rursum:* At hoc est, ô bone, Petere principium; dum pro concesso sumis, quod in controversiam venit. nondum enim evicisti, Ministros Ecclesiæ Lutheranæ, à Laicis nihil differre. *En solidam tuitionem! en aheneum murum! Si hoc refutare est, quid tandem erit delirare? Ex animi sententia dico, sæpe mihi venit in mentem dubitare; Annè deditâ operâ cum ratione insanire velit Tubalcain, coactus aliena importunitate, ad respondendum, ubi quod responderet non habebat? nihil enim unquam ad id quod agitur respondet: pro rebus verba, p thesauro carbones ubiq; venditat. nec negare audet quod assumpsi, nec videri vult annuere. Dic clarè, Prædicans, Rebaptizas quos tinximus? tingis periclitantes, quos Laici baptizarunt? Nec hypotheses volo: sed de ea baptizandi formula sciscitor, quam Catholica sequitur Ecclesia. Hæc si valida est, cur miratur Apologia, sejungi Ministerium Baptismatis, à ceterorum administratione Sacramentorum? Nulla porrò inest Argumentationi meæ Tautologia vel Battologia. neq; enim aliud hoc loco egi; quàm exemplo laicorum, Baptisma quandoq; administrantium, evici, mirari Apologiam non debuisse, si quibus baptizandi potestatem non prorsus adimimus, iis ceterorum Sacramentorum administrationem interdictam judicemus.*

Falleris demùm: cùm à nobis, Impœnitentes absolvi, nec in solius Christi
Mall. f. 33. nomine absolvi, *criminaris. Mirum, ni te* Creta *civem suum effecerit, adeò Cretensi thesauro tuæ omnes chartæ exuberant. Quid ab hoc homine exspectes in obscurioribus, qui Pontice adeò mentitur in rebus testatissimis? Nec obstinatos, vitæq; melioris studio privos relaxamus: nec in alterius, quàm Christi nomine absolvimus. Nam*

licet

licet precibus, quibus bene precamur jam expiatis, Sanctos quoq; nominemus: solius tamen Christi autoritate veniam pœnitentibus elargimur.

Stupidam Lutheri Argumentationem riseram, qui illis Christi verbis; HOC FACITE; *Christianos æquè omnes Sacerdotes creatos disputavit. Nec negare audet Tubalcain, totam illam orationis colluviem, obtusum Lutheri sinciput exhalasse: nec patrocinium vesanæ disputationis assumit. Quid igitur? calcem obvertit, & agit quod solet, hoc est, probrorum imbre me adspergit, atq; ita bacchatur, ut furiosum Orestem videatur velle in scenam dare. Exclamat igitur, non Tragicè, sed Tauricè:* Quid priùs mirer? Studiumné calumniandi Satanicum, an propudiosam hominis impudentiam, qui non unicum ex Luthero locum integrè allegat? *Mal. fol. 34*
Non video quid sit dementire, si quod agis est sapere. Nega, Tubalcain, singula quæ adnumeravi verba Lutheri esse. nega stultam, ac tabernâ, non templo dignam esse Lutheri collectionẽ. negà risu commiseratione misto, agrestem hanc scripturæ depravationem dignissimam. At cetera Lutheri verba longo ordine non exscripsi: fateor. Et quæ ratio suadet omnia ad longum recensere? Strictim, sed bona fide retuli, quæ instituto satis erant. Si detorsi, si falsum affinxi; quin tu memoras, quæ? quibusve verbis torsi, finxi? Lutherus annectit, ais: Omnes æquè Christianos, Sacerdotes esse: Nulli tamen licere prodire in medium autoritate propria; sed eligi debere, *Mall. f. 34.*
qui nomine omnium exsequantur officia Sacerdotalia. *Hæc enotare non attinebat; sicut nec argumenta ex Psalmo, ac D. Petro distortim flexa refellere. neq; enim ego, recténe an secus Sacerdotio passim omnes utriusq; sexus insigniverit Lutherus, disputavi, sed probationem risi. Quanquam, si* ex æquo omnes, *vel, ut alibi loquitur,* Omnes æqualiter Sacerdotes sumus: *tu scilicet, tuaq; illa vel filo liberali sororcula, quæ decimo jam partus stipendio familiam tuam fundavit, vel anus stupri sequestra, & adulteriorum tuorum internuntia, vel quem sinu toleras pupulus. Si mandato Christi,* HOC FACITE; *omnes Sacerdotalis functionis partes, omnibus demandatæ: unde hæc Tribunitia Lutheri potestas, ut quò præcepto DEI vocamur, ire vetet? ut concessam à DEO dignitatẽ circumscribat? Violatæ Divinæ legis dicã nobis scribit, quòd alterâ Sacramenti specie contenti, mandatum,* HOC FACITE, *sui capitis sensu, refigimus: ipse concessam iisdem verbis Sacerdotalium munerum functionem impunè constringat, ac in arctum cogat?* *Luther. de Captiv. Babyl. Cap. de ordine.*

Hic rursus notatum volo, tergiversari multa Tubalcain, & in meam tandem pedibus ire sententiam. Propositum mihi fuerat ostendere, Ineptè ab Apologia concludi, Prædicantes cetera Sacramenta ritè administrare, propterea quòd Baptismatis administrationem illis non denegemus. Id his ipsis verbis comprobat Tubalcain: Non est par Baptismi & Cœnæ necessitas: Igitur, quod licebit fieri de uno, non statim licebit fieri de altero. *Hoc volui. quid necesse fuit tam operosè tricari in iis, quæ nec ipse diffiteris? Sed frustra sum. Æthiops non albescit. nec ut ad rem dicat, sed ut dicat, propositum est Prædicanti.* NOTA. benè.

§. 2. *Primum Argumentum Vanitatis Lutherani Ministerii.*

INter Argumenta triaria, primipilare hoc fuerat: Nullum Ministerium, quod ab Apostolorum temporibus continuâ sibi succedentium serie non perennavit, verum

ac Divina vocatione subnixum est. Sed Lutheranorum, ac ceterorum à Romana Ecclesia dissidentium Ministerium, nuperum est, nec succedaneis semper fulsit Pastoribus; seu, quod idem est, eâ, quâ diximus ratione, non perennavit. Lutherus enim, Libera per vacuum posuit vestigia, Princeps, Non aliena suo pressit pede. *Horat.*

Hic Tubalcain, adamantinæ argumentationis nexibus constrictus, vix quò se vertat reperit. Et ut cetera feliciùs pertexat, orditur à mendacio: Pressimus, inquit, hactenus Adversarium, quòd mandatum DEI, & Vocatio, faciant legitimum Ministerium. *Mall.fol.35* Vbi verò? quibus verbis pressisti? ullàne inter nos ea de re concertatio? Nemo qui sanus est abnuit, mandato, ac vocatione DEI, legitimos Magistratus Ecclesiæ renuntiari. De Vocationis ratione, forma, ac modo, idq; ex Augustanæ Confessionis placitis hactenus disceptavimus. Illud quoq; falsò adjicis: Chrismatis, ac Characteris probationem me desperasse. *Mall. Ibid.* Mirum, ni tu in ipso cordis mei penetrali sedem fixeris, adeò etiam cogitatus pervides. Grandis peritia! Credo ego, te & hircos mulgere, & vulpes jungere nosse, qui ad ipsa etiam cordis abdita, acie mentis jacularis. Heus Prædicans, non abduces me aliò, etsi millies mentiaris. Nostra ego tibi, cùm voles, comprobabo. tua nunc res agitur.

Ad propositam à nobis Argumentationem his ipsis verbis, non tam respondet, quàm convulsis sanæ mentis repagulis furit: Nego Majorem: Eos videlicet omnes, & solos, veros atq; divinitus vocatos esse Ministros, qui seriem suæ successionis ad ipsos Apostolos numerare possunt. *Mall.fol.36* Vbi mens vestra, ubi ratio, togati vulturii, qui Malleo conficiendo insudastis? Abutuntur Prædicantes simplicitate Lectorum, & sic omnes qui Malleum lectitabunt Brutos putant: ut cùm ea sibi proponant quæ non objeci, ea diluant quæ non accusavi; patere tamen suas fraudes oculis legentium non arbitrentur. *NOTA bene.* Egon' Majorem illam posui? egon' affirmatè dixi, Omnes, & solos, &c? Negantem propositionem, validis Argumentorum viribus à me firmatam negare ausus non est Tubalcain: Suam igitur affirmantem, in qua diluenda lusitaret, ipse substituit. *Mall.fol.37* Fateris ipse: DEUM in Ecclesia semper excitasse salutares Doctores, ad propagandam, & conservandam Fidem. Et Divinæ promissionis vigore, fuisse semper aliquos Ministros, Fidei propagatores in Ecclesia. Revenisti tandem postliminio ad mentem? ô salve, hospes. Sat est. nihil ultrà peto. Si enim fuêre semper in Ecclesia Ministri, succenturiati præeuntibus: manifestum est, eorum Ministerium legitimum non esse, quorum anteambulones aliquo temporis decursu nulli fuerunt. Et hæc erat Argumentationis nostræ Major propositio, quam tu non attigeras.

Ea igitur omnia, quibus furioso rictu Romanæ Ecclesiæ successionem depretias, verosq; Pastores raptoribus, Ephesi, Antiochiæ, alibi, locum dedisse memoras, non moror. quippe, quæ negantem mei Syllogismi propositionem nullatenus tangunt. Quamvis enim (quod planè memineris, & penitâ semper mente conditũ tenebis,) non abnuo, ad perfectam Successionem, duo illa requiri: Sensibilem nempe sibi vicissim in munere succenturiantium nexum; & Fidei, ac doctrinæ consensum. seu, ut Magni Irenæi verbis utar, ut cum Episcopatus successione, charisma veritatis certum, secundùm placitum Patris accipiatur. *Iren. lib. 4. c. 43. n. 4. Mall.fol.40* quo etiam spectat recitata à te Nazianzeni sententia. Hic tamen, de altera illa tantum externæ successionis ratione disceptamus: de Fidei consensione, alibi inquiremus. Nam, tametsi fieri potuisse demus, ut externa successio absq; charismate veritatis perennarit: testatissimum tamen est, charisma veritatis,

ritatis, ac legitimi Ministerii dignitatem illic non esse, ubi succedentium Pastorum continuata series obruta ac sepulta jacet. Nec lusus tuos moror, quibus derasum Sacerdotum verticem, admutilasq; barbas vellicas. Mirarer, si & hic familiarem cohibere quivisses insolentiam. *Mall.fol. 37* Securus esto; crines vestros, prævulsis antiis, & promulsis caproneis propendulos, deformiaq; labrorum cornua, haud equidem vobis invidemus: nec improbamus tamen, quòd comæ illæ anteventulæ, frontem Prædicantium verecundiæ domicilium tegant, ne dum mentiuntur, pudorem prodat.

Assumptionem argumentationis nostræ, docte ac feliciter, ut cetera, exasciat dedolatq; Faber Malleator: Si de tempore, inquit, Evangelicæ reformationis, & institutæ apud nos Ordinationis loquitur, largior: Si de Religionis, ac Fidei novitate, solidè pernego. *Mall.fol.38.* Egregii Chirones, & malorum omnium averrunci, qui fœdo scilicet adulterio turpatam Christi sponsam, male à marito custoditam, ad novam suæ dignitatis puritatem revocarunt. Sed Deformationem vestram, missam modò faciamus. Abundè sufficit, de institutâ apud Lutheranos Ordinatione, diserte concedi ab Adversario, quod assumpseram. Verbum ego nullum de Fidei novitate feci: de sola Ministrorum sibi succedentium serie disputavi. atq; illud unum contendi, Non esse ejusmodi Ordinationem apud Adversarios, quæ serie continuatâ præcedentibus connexa sit Ministrorum Ordinationibus. Id verò pro sua in nos liberalitate largitur Tubalcain. Cùm igitur Majorem, & Minorem legitimi Syllogismi admiseris; quid restitas ultrà? quid salo mentis inter hos cogitationum æstus stuctuas? quid inter summa æthera & infimas terras pendes, nec pedem figis? quod unicum superest, legitimam probationis nostræ illationem amplectere, teq; ac tuos, Ministerio Divino nudatos agnosce. *NOTA.*

Vt creperis, & afflictis rebus opportunè succurrat Prædicans, ostentat è Romanæ Ecclesiæ penu mutuata quædam sui cœtus placita; eoq; nomine Lutheranã congeriem novam esse pernegat, quòd vetera quædam approbet. *Mall.fol. 38 39.* Falcem aliò, quàm quò cœpi, non mittam; nec, an in omnibus quæ percenset iste, rectè Lutherani sentiant, anquiram. Illud dico: hæc talia, sibi succedentium Pastorum seriem, quam quærimus, non evincere; & plenum Fidei consensum cum veteri Ecclesia, paucorum capitum recensione non demonstrare. Nam & Calviniani hæc ipsa, ac multo etiam plura ad pompam ostentant: quibus, ne tu quidem ipse veteris Ecclesiæ consensionem permittis.

Vnum mihi ab excessu Apostolorum nominari petieram, qui ante infaustos Lutheri cum votâ DEO Virgine complexus, ea Doctrinæ capita docuerit, quibus lasciviunt hodie Prædicantes: Esto, inquit Tubalcain, habes Christum, Prophetarum, Patriarcharum, Evangelistarum, Apostolorum chorum. *Mall.fol.39 40.* Fuerunt sex Diaconi: Agabus, Titus, Sylvanus, & quos Epistolâ ad Romanos salutat Paulus. Plures nominare, qui hisce successerint, nihil opus est. siquidem successio Doctorum *homopsephon*, non semper in Ecclesia reperitur. Vtut ergò sincerorum Doctorum seriem concatenatam exhibere non possimus: satis est, nos Doctrinæ Apostolicæ successionem habere. Foliis Sibyllæ veriora ista putes, adeò intrepidè loquitur Tubalcain. sed & hoc idem, nec minore, quam iste audacia vel colore, jactant sectæ omnes: quæ omnes, haud scio quo decantato carmine, mentes incautorum detinent, veloq; Scripturæ sacræ, sensum suum erroribus dementatum occulentes, sub Apostolici nominis tegete ac mantello delitescunt. Nec animus mihi, longam de controversis Articulis ingredi disputationem, novitatemq; Lutheranam

theranam Apostolicæ vetustati obluctantem comprobare. Alibi hoc, DEO duce, præstabitur. Quocircà, disertim in Peniculo petieram, *ut* ab Apostolorum usq; Martyrio, *præsultorem & choragum aliquem furoris* Prædicantici nominares. *Hoc age, si potes. Ego verò tuâ confessione amplius nihil requiro. Nam, non solùm hominem unum, Apostolorum ætate posteriorem, nominare non potes, qui tuas tecum decantarit nænias: verumetiam, præter consuetudinis tuæ rationem, ingenuè ac liberè pronuntias, exhibere vos non posse concatenatam Doctorum vestrorum seriem; hoc est, meæ Argumentationis assumptionem tuo calculo comprobas. Et sanè, cùm nullum ex tantâ annorum serie laudatum, nullum probatum nominare potueris, qui ab Apostolorum martyrio, vestræ Novitati præluxerit: fateri mihi tacitâ tuæ mentis cogitatione videris, Ire vos per vestigia non calcata Patribus, tot annorum Centuriis in tenebris palpitantibus. ad vos solos, radium fulgoris Apostolici pertigisse, ceteris nebulas adfusas: florem omnis ætatis, meliorem Sanctissimorum virorum cœtum, victrices Martyrum exercitus, à veritate excidisse. longâ catenâ pendentem ab Apostolis veritatem, quam primi Christiani liberis, hi nepotibus, isti demum seræ soboli transmittere debuerant; Veritatem, inquam, illam, quam non intermisso ordine ac successu Pastorum, nec interruptis nuntiis, ad ultimos usq; labentis ævi terminos derivandam fuisse, Divinis testimoniis Peniculus evicerat, gravi ac noxio deliquio intercidisse. Sexcenta his similia, quæ tuis sociali nexu vincta sunt placitis, si concoquis, valido ac planè Tartareo sis stomacho necesse est.*

Mall. fol. 41 *Sed, in nos jam tela retorquet Malleator. Nominari petit,* Quis post 500. à Christo nato annos, Papam visibilem DEVM, Oecumenicum Episcopũ, Caput Ecclesiæ nominarit? quis de stolidissimis Supererogationis operibus verbum fecerit? quis Scripturam Sphingis ænigmata, folia Sibyllæ dixerit? quis Conjugiũ Sacerdotũ in reprehensionem vocarit, &c? *Ad asperum & arduum callem vocas. Et quamvis à vestræ causæ jugulo invitus recedo, cùm non nostra hic propugnare, sed vestra oppugnare cœperim: sequar tamen, nutumq; meum precibus tuis accommodabo, ne hæc quæ tu nescis, ignorare me arbitrêre.*

Ruff. lib. 1. cap. 2. Niceph. lib. 12. cap. 9. Acta Nicæna Pisani, lib. 2. fol. 87. *Principiò igitur: Eo sensu, quo rerum moderatores DEOS vocat Scriptura,* Psal. 81. v. 6. Exod. 7. v. 1. cap. 22. v. 8. & 28. *Episcopos universè omnes, DEOS appellavit Magnus Constantinus, Nicæna Synodo non absentiente:* Vos, *inquit,* non potestis ab hominibus judicari, vos etenim à DEO nobis dati estis Dii. & conveniens non est, ut homo judicet DEOS, sed ille solus de quo scriptum est: DEUS stetit in Synagoga Deorum, in medio autem DEOS discernit. *Si tu alio sensu DEOS à nobis dici putas Pontifices, necdum sapis. Nam quod Tertullianus de Imperatoribus, id nos liberâ voce de Pontificibus profitemur:* † Non ego DEUM *Pontificem* dicam, vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se DEUM volet dici, si homo est. Satis habet appellari *Papa.* Grande & hoc nomen est, quod à DEO traditur. Negat illum *Papam*, qui DEUM dicit. nisi homo sit, non est *Papa.* Et gratius est nomen pietatis, quàm potestatis. etiam familiæ magis Patres, quàm Domini vocantur. *Vniversalem Episcopum, Caputq; Sacerdotum esse Romanum Antistitem, Chalcedonensis Synodi, ac Magni Gregorii attestatione jam docui. Iustinianus verò Imperator, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ, Chalcedonensis Synodi fide priùs comprobatâ, subjungit:* Sancimus, secundùm earum definitiones, Sanctissi-

† *Ter. Apol. cap. 33.*

Suprà f. 23.

Novella 131. cap. 2.

mum senioris Romæ Papam, primum esse Omnium Sacerdotum. † Sanctissimo senioris Romæ Papæ similia scripsimus. neque enim sustinemus quidquam eorum, quæ ad Ecclesiasticum statum spectant, non referri etiam ad ejus Beatitudinem: utpote, quæ caput est Omnium piissimorum DEI Sacerdotum. & quia quotiescunque in hisce partibus Hæretici repullulârunt, sententiâ & recto judicio illius venerabilis sedis coërciti sunt.

† *Lib. 1. Codic. tit. 1. L. 7. & 9.*

Opera Supererogationis, hoc est, quæ Lege DEI præscripta non sunt, sed studio pietatis sponte suscipiuntur, & nominat & laudat Magnus Augustinus: Neq; enim, *inquit,* sicut Non mœchaberis, Non occides, ita dici potest, Non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur; nisi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis: in his autem, si quid amplius supererogaveritis, in redeundo reddet vobis. *Sanctus verò Paulinus, vir multiscius, & synchronus Augustini; sanctitate suâ, & præconio* a *Ambrosii ac Augustini clarissimus, ad Severum ita scribit:* b Ille, *inquit,* Samaritanus, qui propter nos hujus etiam nominis suscepit injuriam, redditurus beatæ Virginitati innumerabiles coronas, quia hoc consilium præcepto adjiciens, de suo supererogavit.

Aug. tom. 6. de sancta Virgin. cap. 30.

a *Ambr. Epist. 36.*

Aug. 1. de Civit. c. 10.

b *Paulin. Epist. 4. jub initium.*

Scripturam in rebus maximis, intellectu difficilem esse, eâq; distortim flexâ, pernitiabili errore abuti quamplurimos, & Petrus Apostolus, & Patrum chorus docet. Id verò vitio Scripturæ fieri, non abutentium malignitate, nec veteres docent, nec nos contendimus.

2. Petr. 3. v. 16.

Conjugia post Sacerdotium inita, veteris Ecclesiæ Traditione damnat ex consilio Paphnutii Nicæna Synodus; ut jam memoravimus. Atq; ut ceteros taceam, post datam DEO fidem nubere non licere, Synodus † *Chalcedonensis definivit. Quæ post votum nubit, Christi adulteram fieri, crebrò ac constanter docet Augustinus,* Tom. 4. de Bono Viduit. cap. 11. Tom. 6. de Adult. Conjug. cap. 15. 24. Tom. 8. in tit. Psal. 83. *Quod ipsum Cyprianus, Chrysostomus, Cyrillus, Ambrosius, ceteri Sanctissimi æquè ac doctissimi Patres sensêre. Eandem hanc doctrinæ vetustatem, in reliquis, quæ tu memoras, capitibus, nullo tibi negotio, cùm voles, comprobabo. Nunc, quoniam aliud agimus, ab implicito hoc flexu, redeo ad veterem & apertam viam, ac, ut institui, proficiscar ad cetera Malleatoris deliramenta, nec in alios disputationum campos excurram. Vnum illud te, Lector, moneo; ut ad id, quod agitur, cogitationes tuas flectas, nec oculos obvelari præstigiarum fumis patiare. Ad Majorem Syllogismi nostri, validis Scripturarum testimoniis roboratam, ne gry quidem, aut my mussat Adversarius: sed astu ac fraude memorabili, suam substituit quam eludat propositionem. Minorem verò ultrò approbat; hoc est, etsi verbis & januâ, quod dicitur, Conclusionem excludit: re tamen & postico admittit.*

Suprà f. 23.

† *Actione 14. Canon. 16.*

NOTA bene.

§. 3. *Secundum Argumentum Vanitatis Lutherani Ministerii.*

ALterum, quo Ministerii Lutherani evanidam paraturam subruimus Argumentum, vinciri sic potest: Vocatio legitimo Ministerio necessaria, vel ordinaria & mediata, hoc est, per homines facta est: vel præter ordinem, DEVM solum autorem habet. Neutra Luthero competit.

Vt fabulosus ille Buridani asellus, utringꝫ pabulum æquè suo ventri familiarem conspicatus, anceps hæsit, & cunctabundus fame periit: Sic Malleator, utram Lutheranæ vocationis viam insisteret ignarus, dum utramꝫ prensat, neutram carpit sed ut Æsopicus ille aquis innatans, dum umbram mordet, & carnes perdit: sic noster, binos affectans lepores, utrogꝫ caret. Fieri enim nequit, ut & per homines ordinariâ via, & immediate à DEO, nullo intercurrente humano ministerio, excitus sit Lutherus; quæ tamen utraꝫ nectere vult Tubalcain.

Principiò igitur, Lutheri Vocationem per Homines factam innuit, tunc, cùm sacris initiaretur, Doctoraliq. epomide exornaretur: Nec quidquam posteà præter vocationem fecit. Non enim in placita semidei vestri, & doctrinas dæmoniorum juravit, sed in DEI verbum. *Ad illa verò Peniculi argumenta, quibus hanc Lutheri vocationem expugnatum ivimus, ne pauxillum quidem hisci Tubalcain. Quocirca, nec ego illa itero: sed relegisse Lectorem ne pigeat, moneo. Fallitur verò Tubalcain, dum putat Lutherum laurea Doctorali decoratũ, * in Romani Pontificis fidem, ac eam Scripturæ interpretationem, quam Romana Ecclesia sequitur, sacramento se non devovisse. Frustra est cum ea defensione tutum se arbitratur Lutherus, quam vel Arius, vel Carolostadius, ac cetera deviantium colluvies, pari prorsus quo ipse jure obtrudunt.*

Mall. fol. 43 44.

* Patet ex formula juramenti Doctoralis.

Vidisti, Lector, flammam stipula exortam, claro crepitu, largo fulgore, cito incremento; sed enim materia levi, caduco incendio, nullis reliquiis. En tibi accusationem, jurgiis initam, verbis auctam, argumentis defectam: Illuminatissime lemici, *inquit meus Tubalcain,* ignosce simplicitati meæ: *etiam stupori, i modò pede fausto.* Libera me hoc scrupulo. *æstum turbidæ cogitationis quæ te jactat effare, vacivas do & perattentas aures ambas: & si ulcus, quo hiat pectus, retegis, en medicam manum.* Cùm Ordinatio vestra tot scateat mysteriis quot canis pulicibus, Character Bestiæ *(Vah! quam vinnulum, quàm lene dictum Cynici Prædicantis!)* Cuculligeris vestris in Ordine impressus, potestne per hæresin amitti? *Limphatus es, tamꝫ veræ sapientiæ vacuus, quam silex laticis. Paucis te absolvo, nec meis, sed Augustini verbis:* a Sacramentum Chrismatis permanet etiam in pessimis. b Et licet quis ob culpam ab officio removeatur: Sacramento tamen Domini semel imposito non carebit. *Responsum habes. Quid porrò deinceps? Nihil dicis. Nec Oedipus ego, ut extra omnem rectæ rationis ductum longius evagantes cogitationes tuas assequar. Fortè quia Chrismatis Sacramentum in Luthero tuo mansit, ideò missum à DEO Lutherum reris? Erras. Removeri ab officio posse indignos, tametsi Sacramento non careant, docuit te Augustinus.*

Mall. f. 44.

a *Aug. lib 2. contra Lit. Petil. c. 104*
b *Tom. 6. de Bono Conjug. cap. 24.*

Vbi primi conatus non successere, alio impetum flectit Tubalcain: Lutherumꝫ a Immediatè vocatum *à DEO asserit. Verùm in os tibi Lutherus tuus resistit. Loquentem audi:* b Vocatio Divina duplex est: Mediata, & Immediata. DEUS vocat NOS omnes hodie vocatione Mediata, hoc est, quæ fit per hominem medium. Apostoli enim Immediatè vocati sunt ab ipso; hi vocaverunt discipulos, qui deinde Episcopos, Episcopi successores. Ea vocatio, duravit usque ad nostra tempora, & durabit usque ad finem mundi. nec est mutanda.

a *Mall. f. 45*
b *Luth. to. 5 Lat. Vitt. 1554. per Luffi. in c. 1. ad Gal. fol. 376.*

Scripturæ testimonia petebam de Divina Lutheri vocatione: & ab iis petebam, qui credi vetant quicquid Divinis tabulis consignatum non legunt. Tubalcain, c *Lutherum*

c *Mal. f. 45*

therum fuisse ait Angelum illum, per medium cæli volantem, habentem testamentum æternum. Probationem desideras? Sat est dixisse. Geminus labor est, si quod vanè effutivit, ineptè comprobet. Sed erras, Tubalcain. non per cæli medium volans, sed per cœni medium sese volutans Angelus est Lutherus. Angelus, inquam, quia ita vis, ille fortasis, d *Hebraicè Abaddon, Græcè Apollyon, Latinè Exterminans: cujus Evangelium, quàm æternum, quàm stabile ac constans fuerit, ea quæ de Vertumni vestri ad omnem Romani Pontificis nutum fingere se volentis assentatione audies,* e *liquidò commonstrabunt. Sed qua tu fronte, Tubalcain, Luthero ex Apocalypsi patrocinium? Nescis, dubitatum aliquando de autore ac majestate ejus libri, eaꝫ de causa fidem illius à Luthero* f *in dubium revocatam? De Hussi, aliorumꝫ, quæ tu memoras, præsagiis, dicere aliud non habeo, quàm à Luthero Thrasonicè jactari, Cygnum se ab incinerando Husso nominatum. Legere tamen Luthero antiquiorem non memini ejus fabulæ narratorem. Et prædixerit Huss adventum Cygni, sæculo secuturo, Lutherúmne an Zvinglium, an Servetum, an Mennonem hæ ambages signarint, Problema esto.*

d *Apoc. 9. v. 11.*
e *Infrà, hoc eodem capite, §. 5.*
f *Lut. in prologo Apocal. German. edit. Vittem. 1588. Zach. Lehman. Vide Pistorium, Epist. 3. ad Pappũ. Gretsl. lib. de duob. Nummis.*

Obiter attigeram, varium ac mutabile Lutheri ingenium, mendaciis distortimꝫ flexis Scripturæ oraculis confertim stipatum, testimonium dicere; non DEI, sed Satanæ spiritu, vertiginem hominis circumactam. Nihil ad hæc aliud Malleator, quàm, g nos & Christo oblocuturos si viveret, *impudentissimè ariolatur. Et de Luthero, Roterodami (Philippo Roterodamũ substitui arbitror) sensum deprædicat. Ego verò diras, ac Satana dignas cõvitiationes Lutheri, mendacia, antilogiasꝫ denso agmine conflictantes, fœda mutilatione circumcisa Scripturæ verba, & sexcenta alia probrosi hominis dedecora, ex ipsiusmet voluminibus cùm voles percensebo. Hic illud memorare sat est, quod ipsius mox Lutheri verbis audies, Quadriennio ipso post excitata certamina, paratum fuisse ad omnem controversiam sepeliendam, si tuto ipsi ab adversariis esse licuisset. Hæc ego ab eo profecta credam, qui DEO vocante excitus ad fœda Papatus detergenda? Fidem superare memorabam, quòd tam sancta, tam docta Antiquitas exoculata fuerit: Vnus Lutherus, præ illis, & contra illos, cælesti rerum divinarum notitia fuerit collustratus.* Nimiùm incredibilè videtur adversariis, *inquit Tubalcain,* Patrum autoritate fascinatis, ut Lutherus in rebus Fidei plus viderit, quàm isti. Sed non est propterea impossibile. Si enim semper valeret in negotio Religionis, multos plus videre quàm unum: obtinuissent contra Eliam Sacerdotes, contra Ieremiam falsi Prophetæ, contra Christum Sadducæi. *Mihi in mentem non venit, plures semper præferre in rebus Fidei uni Theodidacto; nec vim argumentationis in eo fixi: hoc dixi; Eos, qui Lumina, ac Columina fuêre Christianitatis, qui doctrinam Christi, ac sacros libros posteritati transmisêre, qui vitæ sanctitate, doctrinæ præstantiâ, martyriis, miraculis Ecclesiã Christi collustravêre, qui Sanctitatis nomen apud omnes orbis Christiani nationes obtinuêre. hos, inquam, Apostatæ Monacho, ac ceteris, qui nuper ab Ecclesia segreges facti compositos, & cæcos, & idololatras, & hostes veritatis censendos, sano homini non persuasuros Prædicantes. Et dic tu disertè: Augustinus, qui D. Virginis opem imploravit, qui mortuæ matris animam sacrificio expiandam curavit, qui sexcenta Luthero adversantia credidit, idololatra fuit? præ Luthero caudex fuit? Audebisne excussi sacratioris jurati cuculli sacrilegio infames, cum Ecclesiæ luminibus conferre?*

g *Mall. f. 45.*

Miraculis comprobandam Missionem, quæ ordinariæ vocationis cancellis cohi-

beriſe non patitur, Luthero teſte aſſerueram. Hîc primùm Tubalcain a *negat* opus eſſe Miraculis, cùm nihil novi Lutherus docuerit. *Iiſdem pænè verbis eadem* b *Calvinus. Vtriq; Veteris Scripturæ verba recitant: novam tamen, & à veterum conſenſu diſſentientem verborum ſenſum cudunt; quod & omnes, qui ſub nomine Chriſtiano deerrarunt, factitaſſe palàm eſt. Et, ſi nova non ſunt Lutheri placita, cur nullum ab ævo Apoſtolico nominare auſus es, qui Lutheri ſomnia, ſacrarum literarum majeſtate fucata, ante hanc effœtam mundi ætatem propugnarit, propagarit?*

Falleris verò, Tubalcain, Divinæ virtutis ſigillis aſſertam non eſſe Ioannis Baptiſtæ legationem. Quò enim ſpectant, patrata illa in conceptu ac partu prodigia? quò per tantam vitæ aſperitudinem ſupra naturæ leges ab incunabulis ætas peracta?

Falleris: grande portentum eſſe, a Exiguo tempore tàm latè propagatum Lutheri miniſterio Evangelium. *Magno apud te pretio* b *Roterodamum eſſe video: ejus ego tibi verbis reſpondebo. Is igitur,* c *nihil hîc mirandum diſputat, vel quòd latiùs quondam Arius, longè longèq; latiùs Maometes ſectam ſuam extenderint quàm Lutherus: vel quòd Chriſtianæ libertatis velo, ad pileum carnalis licentiæ, ultrò à natura vitiatâ expetitæ, convocent* Lutherana *myſteria*: d Saltatur, *inquit*, eſtur, bibitur, & ſubatur; & libertas Evangelica dilaudatur. *Si (ut ſacra religionis Catholicæ, hodieq; latiùs quàm Sectæ omnes ſimul diffuſa) gentes barbaras ab immani feritate, profanoq; ritu, ad ſuave Chriſti jugum ſuccollandum flexiſſet* Lutherus; *ſi deſertis ſemen Evangelii intuliſſet terris; ſi ferias eſuriales Quadragintadiales quaternas anno peragi ſanxiſſet; ſi magnificæ familiæ opes Eccleſiis erigendis erogare, ſi carni fibulâ injicere, ſi cætera, nativo flexu ad malum præcipiti carni adverſantia, perſuaſiſſet: admirationem haberet, invaluiſſe Doctrinam, quæ ferocientem carnis petulantiam arctioribus lupatis ſponte induit. Nunc verò, quòd opimis Eccleſiarum latifundiis Nobilitatem prolectet; quòd inciſis diſciplinæ nervis, delinificis ſuadelis circumveniat Nuptialibus pedicis colligandos Clericos, pulmentis acervatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingeſtis ludentes, ſtrepentes; quòd Monaſticam profeſſis feralium Nuptiarum choragium apparet, lupulam lupis offerat popinalis luxuriæ Apoſtata, validoq; cuneo rigentem cunctationem prorſus diffringat, ſpe ſcilicet nuptiarum, qua, ut ille ait, etiam fores adamantinæ perfringi ſolent; quòd popellum cuſtodiâ Divinæ legis, quippe factu impoſſibilis exſolutum, Solius Fidei prolectibili pellacia circumveniat: haud equidem magis miror, quàm quòd gravia (quæ, ubi commota ſunt, ſuo pondere ruunt) levi niſu præcipitentur. Et bonâ tua venia, Malleator, id à me reſponſum Lutherus tuus feret, quod nobile ſcortum à Socrate. Superbè illa ſeſe circumſpiciebat, quòd Socratis Diſcipulos ipſa impudicis amoribus irretiret, nec ullum tamen à ſinu complexuq; ſuo Philoſophus avellere poſſet.* Ciui, *Tu enim, inquit Socrates, ad declivem tramitem rapis: ad arduum ego Veritatis aſcenſum cogo. Certè Calvini lolium, ſementem veſtram multis partibus ſuperavit, pæne oppreſſit: nec ideò tamen ſecundos fortunæ flatus, quibus vela Helvetica tument, DEI favorem, ſed irati Numinis vindictam rectè auguramini. Idem de vobis noſtrum eſto judicium.*

a *Mall. fol. 46. 47.*
b *Calv. præfat. Inſtit.*
a *Mall. fol. 47.*
b *Mall. fol. 45.*
c *Eraſ. Epiſt. ad Frat. infer. Germ.*
d *Eraſ. lib. 20. Epiſt. fol. 715.*
Ælian. lib. 13. varia hiſtor.

§. 4. *Tragica Lutheri cum Diabolo Monomachia.*

THales Mileſius, *Geometriæ penes Grajos primus repertor, jam proclivi ſenectute, divinam rationem de Sole commentus eſt, quoties magnitudine ſua circulum quem*

permeat, metiatur. Rem hanc edocuit Mandraytum Prienenſem. qui inopinatâ cognitione impendiò delectatus, optare juſſit mercedem quam rependeret. Satis, inquit Thales, mihi fuerit mercedis, ſi quod à me didiciſti, cùm apud alios protuleris, tibi non adſciveris, ſed ejus inventi repertorem me prædicaveris. Hoc Minerval magni Veteratoris perfrictiſſimus Diſcipulus, Diabolo materiario erroris ſui, dependit pro diſciplina, quam Mendaciorum Patris, ſatoris, ſartoriſq; congreſſu, uno medinoctio nactus eſt Dæmonodidactus Lutherus. Rem, ut geſta eſt, totidem quibus ipſe perſcripſit verbis, accipe.

Diſputatio Diabolica:

a *Ego coram vobis Reverendis & ſanctis Patribus Confeſſionem faciam, date mihi abſolutionem bonam. Contigit me ſemel ſub mediam noctem expergefieri; ubi Satan mecum cœpit ejuſmodi diſputationem: Audi, inquit, Luthere, Doctor perdocte. Noſti etiam, te QUINDECIM annos celebraſſe Miſſas privatas, pænè quotidie?* b *Quid ſi tales Miſſæ privatæ, eſſent horrenda idololatria? quid ſi ibi non adfuiſſet Corpus & Sanguis Chriſti, ſed tantum panem & vinum adoraſſes, & aliis adorandum propoſuiſſes? Cui ego reſpondi:* c *Sum unctus Sacerdos. accepi unctionem & conſecrationem ab Epiſcopo. & hæc omnia feci ex mandato & obedientia Majorum. quare non conſecraſſem, cum Verba Chriſti ſerio pronuntiarim, & magno ſerio Miſſas celebrarim? Hoc totum, inquit, eſt verum: ſed Turcæ, & Gentiles etiam faciunt in ſuis templis omnia ex Obedientia, & ſerio ſua Sacra faciunt. Sacerdotes Hieroboam faciebant etiam omnia certo Zelo, & ſtudio, contra veros Sacerdotes in Hieruſalem. Quid ſi tua Ordinatio & conſecratio falſa eſſet, ſicut Turcarum & Samaritanorum falſi Sacerdotes, falſus & impius cultus eſt?*

Primum: Noſti, inquit, Nullam tunc habuiſti cognitionem Chriſti, nec veram fidem. Et quod ad Fidem attinet, nihilo melior fuiſti Turcâ. Nam Turcæ, adeoq; omnes Diaboli etiam credunt hiſtoriam de Chriſto, ipſum eſſe natum, crucifixum, mortuum: ſed Turca, & nos Spiritus rejecti, non fidimus illius miſericordiæ, neq; habemus illũ pro Mediatore ac Salvatore, ſed exhorreſcimus ut ſævum Judicem. Ejuſmodi fidem, non aliam, & tu habebas, cùm ab Epiſcopo unctionem acciperes; & omnes alii, ungentes ſimul, & uncti, ſic ſentiebant, & non aliter, de Chriſto. Ideo a Chriſto, tanquam crudeli judice, confugiebatis ad S. Mariam, & Sanctos: illi erant mediatores inter vos & Chriſtum. Sic erepta eſt gloria Chriſto. Hoc neq; tu, neq; alius Papiſta poterit inficiari. Ergo uncti eſtis, conſecrati, raſi, & ſacrificaſtis in Miſſa ut Gentiles, Ethnici, non ut Chriſtiani. Quomodo ergo potuiſtis in Miſſa conſecrare, aut veram Miſſam celebrare? Ibi deficit (quod ſecundum veſtram propriam doctrinam vitiat) perſona, habens poteſtatem conſecrandi.

Secundo: Unctus es tunc in Sacerdotem, & Miſſâ abuſus es, contra inſtitutionem, contra mentem, & ſententiam Chriſti inſtituentis. Nam Chriſtus voluit Sacramentum inter pios communicantes diſtribui, ad edendum & bibendum Eccleſiæ porrigi. Sacerdos enim verus, eſt miniſter Eccleſiæ, conſtitutus ad prædicandum Verbum, & porrigenda Sacramenta; ſicut hoc habent verba Chriſti in Cœna, & ſicut Paulus 1. Corinth. 11. de Cœna Domini loquitur. Unde & a Veteribus Communio appellata eſt, quòd non ſolus Sacerdos debeat uti Sacramento juxta inſtitutionem Chriſti, ſed reliqui Chriſtiani fratres una cum ipſo. Nunc annos QUINDECIM totos, ſemper ſolus, privatim pro te in Miſſa uſus es Sacramento, & non communicaſti aliis. Adeoq; interdictum tibi erat, ne porrigeres totum Sacramentum aliis: cujuſmodi nunc hoc eſt Sacerdotium? cujuſmodi Unctio? cujuſmodi Miſſa & Conſecratio? cujuſmodi tu es Sacerdos, qui non pro Eccleſia, ſed pro teipſo ordinatus es? De hoc Sacerdotio, de hac unctione, certum eſt, Chriſtus nihil novit, nec eam agnoſcit.

Tertiò: Mens & ſententia Chriſti eſt, ſicut clara verba habent; ut tractantes Sacramentum, mortem ejus annuntiemus, & confiteamur: Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Et, ſicut Paulus inquit, Donec veniat. Tu verò Miſſator privatus, in omnibus Miſſis tuis ne ſemel quidem prædicaſti, aut confeſſus es Chriſtum. Tu ſolus es uſus Sacramento, & apud teipſum demurmuraſti ſibilo quodam, tibi ſoli, verba Cœnæ. Hæccine eſt in-

a *Luth. to. 7. Lat. Vit. per Thom. Klug ann. 1557. fol. 228. Lib. de Miſſa privata, & Vnctione Sacerdotiũ. In Latinũ translata à Iuſto Iona, 1534.*
b *Propoſitio.*
c *Vnctionẽ Epiſcopalem in pretio habet adhuc.*

Mendacia Diabolica.

stitutio Christi? cum hisne tuis factis profitebere te Sacerdotem Christi? an hoc Christianum est, & pium agere Sacerdotem? ad hoc ne ordinatus es?

Quarto: Mens & sententia, & clara institutio Christi est, ut Sacramento communicent & alii Christiani. Verum tu unctus es, non ad distribuendum Sacramentum, sed ad sacrificandum, & contra institutionem Christi Missâ usus es pro sacrificio. Sic enim verba ungentis Suffraganei clarè sonant. Cum enim juxta traditam cæremoniam, Calicem in manus dat jam uncto, Accipe, inquit, potestatem consecrandi pro vivis & mortuis. Quæ, malum! hæc est prorsus sinistra & perversa Unctio, & Ordinatio, quod Christus instituit ad edendum & bibendum pro tota Ecclesia, & porrigendum a Sacerdote una communicantibus, & hoc tu facias Sacrificium propitiatorium coram DEO? ô abominatio, super omnem abominationem!

Quinto: Mens & sententia Christi est, ut diximus, ut Sacramentum distribuatur Ecclesiæ, & communicantibus, ad erigendam & confirmandam ipsorum fidem, in quovis agone variarum tentationum, peccati, Diaboli, ad subinde renovandum & prædicandum beneficium Christi. Tu autem ex hoc feci sti proprium opus, quod tu facias sine aliis, quod possis impartiri gratis, vel pro pecunia aliis. Cedò, quid hic potes inficiari? In ejusmodi nunc tu unctus es Sacerdotem, qui sine Christo, sine fide vera fuisti. Ad hæc, contra mentem & institutionem Christi unctus, & ordinatus es, non ad communicandum aliis, sed ad sacrificandum pro vivis & mortuis, Non ordinatus es in ministrum Ecclesiæ. Item, qui nunquam distribuisti Sacramentum aliis, non prædicasti in Missa Christum, adeoq; nihil eorum feci sti quæ Christus instituit. Nunquid igitur plane unctus & ordinatus es, contra Christum, & institutionem ejus, ad facienda omnia quæ sunt contra ipsum? Si autem unctus & ordinatus es a Suffraganeis & Episcopis contra Christum; haud dubiè Unctio & Ordinatio tua impia & falsa est & Antichristiana. † Ergo nunc hoc urgeo; te non consecrasse in tua Missa, sed obtulisse, & adorasse tantum Panem & Vinum, & aliis adorandum proposuisse. Hic vides, in TVA Missa primum deesse personam, quæ consecrare possit, nempe Christianum hominem. Secundo: deesse personam, cui consecrari & porrigi debeat, nempe Ecclesiam, reliquos pios, & populos. Sed tu impius, & ignarus Christi, STAS ibi solus, & PVTAS Christum propter te instituisse Sacramentum, & protinus in TVA privata Missa te CONFICERE Corpus & Sanguinem Domini, cum TV non SIS membrum, sed hostis Christi. Tertiò: desunt ibi mens, sententia, fructus, usus Sacramenti, ad quem Christus hoc instituit. Christus enim instituit Sacramentum pro Ecclesia, ad edendum, & bibendum, ad corroborandam piorum fidem, ad prædicandum & extollendum in Missa beneficium Christi. NVNC reliqua Ecclesia piorum, de TVA Missa, nihil novit, nihil ex te audit, nihil à TE ACCIPIT; sed TV SOLVS, in angulo tuo tacens & mutus, COMEDIS SOLVS, BIBIS SOLVS: qui tamen es rudis verbi Christi, incredulus, indignus, nemini TECVM COMMVNICAS. Et, ut in more vobis fuit, tanquam bonum opus, pro pecunia VENDIS. Cum igitur tu NON SIS persona, quæ consecrare possit aut debeat; & persona etiam desit quæ Sacramentum accipiat; tertio, cùm invertas, ac prorsus evertas institutionem Christi: cùm sic ad omnia facienda contra Christum, & institutionem Christi unctus sis, quid tum Unctio tua, dein Missa, & Consecratio tua aliud sunt, quàm blasphemia & tentatio DEI? sic ut tu, nec sis verus Sacerdos, nec panis verum Corpus Christi. Ponam similitudinem: Si quis Baptismo uteretur, ubi non esset persona baptizanda: ut, si Suffraganeus aliquis (quemadmodum ridiculus mos apud Papistas fuit) baptizaret campanam, aut tintinnabulum, quod non potest esse persona baptizanda, vel baptizabilis: quæso te, dicas, essetne hic verus Baptismus? Hic cogeris fateri, neutiquam esse. Nam, quid potest hoc baptizare, quod non est persona baptizabilis? cujusmodi hic esset Baptismus, si in ventum pronuntiarem hæc verba: Baptizo te, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; effunderemq; aquam? Quis ibi acciperet Remissionem peccatorum, aut Spiritum Sanctum; aërne, an campana? Hic vel palpare potes, Nullum esse Baptismum, etiamsi verba Baptismi pronuntientur, & aqua superfundatur. deest enim persona, quæ baptismum accipiat. Quid si idem accideret tibi in TVA Missa, ut verba PRONVNTIES, PVTESQVE te accipere Sacramentum; & tamen non ACCIPIAS, nisi panem & vinum? Nam persona accipiens, Ecclesia non est ibi: & TV impius, & INCREDVLVS, nihilo capacior ES

† Scopus disputationis.

Sacra-

Sacramenti sumendi, quàm campana est Baptismi, adeoq; planè nihil es ad Sacramentum.

Hic forsan dices: Etiamsi aliis non PORRIGAM Sacramentum: tamen IPSE SVMO, IPSE MIHI PORRIGO. Et multi in cœtu etiam Sacramentum, aut etiam Baptismum accipiunt, qui tamen incredeli sunt; & tamen ibi est verus Baptismus, & verum Sacramentum. Quare tunc in MEA MISSA non esset verum Sacramentum? Sed hoc non est simile. quia in Baptismo, (etiamsi baptismus fiat in casu subitæ necessitatis) ut minimum duæ personæ, baptizans & baptizandus, & sæpè multi alii sunt de Ecclesia. Et baptizantis officium est ejusmodi, quòd aliis de Ecclesia quid communicat, ut membris, non aliis subtrahens sibi soli sumit, sicut TV FACIS in Missa. Et omnia alia quæ ibi geruntur, cùm opus ipsum sit secundùm jussum & modum institutionis Christi, TVA autem Missa contra institutionem Christi. Secundò: Quare non docetis, quòd quis possit baptizare seipsum? quare ejusmodi Baptismum improbatis? quare rejicitis Confirmationem, si quis more VESTRO confirmaret seipsum? quare non valet Consecratio, si quis consecraret seipsum in Sacerdotem? quare non est Absolutio, si quis absolveret seipsum? quare non est Unctio, si quis in extremis, IVXTA RITVM VESTRVM, ungeret seipsum? quare non est Conjugium, si quis nuberet sibiipsi? vel velit opprimere puellam, & dicere; hoc etiam invitâ puellâ debere esse Conjugium? Hæc enim sunt VESTRA SEPTEM Sacramenta. Si nunc nullum ex Sacramentis VESTRIS aliquis ipse pro seipso facere potest, aut tractare: quì fit, ut tibi soli hoc summum Sacramentum facere VELIS?

Hoc quidem verum est, quòd Christus seipsum sumpsit in Sacramento, ut quilibet Minister aliis porrigens, etiam pro se sumit: sed ipse, non consecrat Sacramentum pro se, sed sumit una cum aliis, & Ecclesiâ. Et hæc omnia fiunt in Verbo DEI, secundùm jussum, & ordinationem Christi. Jam loquor de Consecratione, an quis possit consecrare, & conficere sibi? Quia satis scio, quòd jam consecrato, singuli cum aliis possint uti. nam est Communio, & mensa Domini multis communis. Sicut, movi quæstionem, An quis possit ungere, & vocare seipsum? Satis scio, quòd vocatus, & unctus, postea vocatione uti possit. Item, quando quis puellam stupravit, an satis sit, quod ipse stuprator vocet hanc conjunctionem Conjugium? Nam bene scio, quando puella in conjugium pessimum consentit, quòd postea conjunctio sequens thori, est Conjugium.

In his angustiis, in hoc agone contra Diabolum, volebam retundere hostem, armis quibus assuetus eram sub Papatu, objiciebamq; intentionem, & fidem Ecclesiæ; scilicet, quòd Missas privatas, in fide & intentione Ecclesiæ celebrassem: Etiamsi ego, inquam, non rectè credidi, aut sensi, tamen IN HOC RECTE CREDIDIT & sensit Ecclesia. Verum Satan, contra vehementius & fortius instans: Age, inquit, prome, VBI SCRIPTVM, quòd homo impius, incredulus, possit assistere Altari Christi, & consecrare, atq; conficere in fide Ecclesiæ? ubi jussit aut præcepit hoc DEVS? quomodo probabis, quòd Ecclesia intentionem tibi impartiatur, ad hanc tuam Missam privatam? Si nunc Verbum DEI non habes, sed homines hoc docuerunt sine verbo, tunc tota hæc doctrina est mendacium. En audaciam VESTRAM! in tenebris GERITIS hæc, & ABVTIMINI nomine Ecclesiæ, ac deinde omnes abominationes VVLTIS defensas, prætextu intentionis Ecclesiæ. Deinde, non est ut tu doceas me intentionem Ecclesiæ. Ecclesia nihil credit, nec sentit extra verbum & institutionem Christi, multò minus contra ipsius mentem & institutionem, de qua supra dixi. Paulus enim dicit, 1. Corinth. 3 de Ecclesia, & cœtu piorum, Nos mentem Christi tenemus. Vnde autem discos, aliquid esse mentem & intentionem Christi & Ecclesiæ, quam ex Verbo Christi, doctrina, & consensione Ecclesiæ? unde scis, intentionem & mentem esse Ecclesiæ, quòd homicidium, adulterium, incredulitas, sint peccata damnabilia, quam ex verbo Domini? Si nunc intentio Ecclesiæ, de operibus, de rectè aut secus factis, est colligenda ex verbo & jussu DEI: quantò magis intentio de doctrina est colligenda ex verbo DEI. Quare ergo in Missa privata blasphemè CONTRAVENIS claris verbis, & ordinationi Christi; & postea tuo mendacio, tuæ impietati prætexis nomen, & intentionem Ecclesiæ, ut misero hoc fuco TVVM ornes commentu, quasi intentio Ecclesiæ sit contra clara verba, & intentionem Christi? quæ hæc est audacia prodigiosa, ut per tam impudens mendacium, nomen Ecclesiæ conspurces? Cum igitur MISSARIVS ad nihil unctus sis ab Episcopo, quam ad faciendum per Missam privatam, contra

Lutheri Responsio.

NOTA.

verba clara & intentionem Christi, contra mentem, fidem, & Confessionem Ecclesiæ; tunc profanissima est, & nihil sancti nec sacri habet hæc unctio. Deinde vanior, inanior, & tam ridicula est hæc unctio, quàm baptizatio saxi, aut mutæ campanæ. Atq; ultrà ursit Satan: ERGO non consecrasti; sed solum panem & vinum, vt Ethnici, obtulisti; & per quæstum turpissimum, ac blasphemum, Christianis opus tuum vendidisti; serviens, non DEO, non Christo, sed tuo ventri. Quæ est hæc inaudita abominatio in cælo, & in terra? Hæc ferè erat Disputationis summa.

Conclusio.

In hac Lutheri Dæmonologiâ, notata velim Doctrinæ capita interspersa: 1. Missas privatas, horrendas esse idololatrias. 2. Panem & vinum adorari in Sacramento, cùm ibi (extra usum scilicet) Corpus & Sanguis Christi non adsit. 3. Ordinationem Episcoporum, & Vnctionem, falsam, vanam, inanem, ridiculam esse. 4. Papistas non habere Christum pro Mediatore, nec fidere (fide scilicet illâ speciali de propria salute) misericordiæ ipsius. 5. Ad Mariam fugere, est Christi gloriam creptum ire. 6. A Papistis (unam scilicet Sacramenti speciem administrantibus) totum Sacramentum non porrigi. 7. Et Concionem, & plurium Communionem intervenire debere, quoties Missa peragitur. 8. Missam non esse Sacrificium. 9. Missam, tanquam bonum quoddam opus, applicari aliis non posse. 10. Quod scriptum non est, credi non debere. Habes pænè omnes Doctrinæ Lutheranæ fontes, unius noctis compendio propositas. Et quamvis Marcus Tullius, triduo sibi opus esse dicat, ut Iurisconsultum se profiteatur; Thessalus verò, qui brevissimo se tempore Medicinam docturum pollicebatur, Menses sex requirebat: Lutherus tamen, vel ingenii bonitate, vel methodo Professoris adjutus, nocte una, lectulo affixus, Dæmonotheologiæ fontes, ac secuturæ Professionis venas omnes exhausit. Sed pressiùs, age, Argumentationis tertiæ laqueos, quos sibi ipse Lutherus induit, adstringamus.

Cic. pro Murena.

Galen. 1. Meth. cap. 1.

§. 5. Tertium Argumentum Vanitatis Lutherani Ministerii.

TErtium igitur firmamentum, quo novelleta pseudoministeria Lutherana convulsimus, ex hac Lutheri testificatione hunc in modum construximus: Qui Avernalem orco doctrinam hausit, ut eâ ceteros dementaret, fruſtrà Christi legatione gloriatur. Atqui egeries illa ordinis Ecclesiastici, Lutherus, Acherontici monitoris sibilo taminatus, eam doctrinæ viam præivit, multorumq; sequacium calcatu stravit, quam ille monstraverat. Ergo, &c.

Lector optime, scito te Tragœdiam deinceps legere, & à socco ad cothurnum ascendere. Alìe hic mucro cor Prædicantis penetravit, tenediam enim securim Lutheri cervici infixam sensit. Hic igitur, si usquam alibi, & in Dæmonodidacti sui laudes, plenis buccarum velis fertur, & de compositò maledictis in me grassatur. nec tamen crimina judicio, quàm objectamenta jurgio profundit. Verùm, nihil in accusando sublimiter compositum, nihil verisimiliter commentum, sed furor infelix acerbi animi, & misera insaniæ crudæ ignorantia, inhumana rabie efferatur, scurrilibusq; velitatur jocis; quasi Fides ipsa maledicendi libertate conciliari possit.

Mal. fol. 49

Principiò, Propositionem Argumentationis nostræ negat Tubalcain. qui enim quandoque Diabolo assensit, capessere saniora potest. Hoc scilicet ignorasset orbis, nisi inconnives oculi Malleatoris ad inaccessæ istius Veritatis radiatos splendores pene-

penetrassent. Nimis fabrili est hic Faber acumine, ingeniumq; in manibus ac lacertis habet, si non assequitur, sermonem nostrum non esse de eo qui circumventus aliquando resipuit, malìq; Doctoris venena quæ suxerat, exspuit: sed de eo, qui lucifugam teterrimum, ipsarum Principem tenebrarum audivit attentè, & haustâ ab illo doctrinæ pestilitate, obfirmatè alios attaminavit. Hunc igitur, placita Diaboli disseminantem, composito (quod Dialectici ajunt) sensu, à DEO missum non esse, non minus rectè dicimus, quàm si cæcos non videre asseramus; tametsi cælesti favore, & hic visus, & ille doctrinæ sanitatem recipere possint. Hæc nostræ argumentationis propositio, testatissima est: quam tamen validissimis rationũ momentis Periculus comprobarat. Cetera firmamenta tacitus præterit adversarius. Negat firmandæ Propositioni deservire quod assumpseram, Diabolo scilicet, nec vera dicenti credendum esse. Ignosce, Tubalcain, puerum te non cogitaveram, qui nisi minutè præmansum cibum cõcoquere nequeas. Capesis plenè diductam, quæ involuta fuerat, Augumentationem: Qui doctrinam ab eo hausit, cui nec vera dicenti credendum est, ad hanc propagandam legatione DEI certa & falli nescia instructus, credi non debet. At is, quem Cacodæmon instituit, doctrinam ab eo hausit, cui nec vera dicenti credendum est. Ergo is, quem Cacodæmon instituit, ad eam quam ab ipso hausit doctrinam evulgandam DEI legatione instructus esse non potest. Vides, Tubalcain, quàm rectè institutæ probationi aptari possint quæ tu disparata arbitrabaris.

Mal. fol. 49

Assumptionem Argumentationis nostræ eorum testimonio comprobâram, quos cum Lutheranis committere me velle querebatur Tubalcain: Futile hoc, apertumq; odium redolens testimonium aspernatur Tubalcain. Verùm prævalebunt apud cordatos tantorum testimonia Malleatoris inficiationi; præsertim cùm, ut est vulgò tritum, Fur furem nòrit, & lupus lupum. Accedit, quòd in eâdem Avernali schola eruditi Zvingliani, haud ægrè leonem ex ungue, Magistrum è styli sermoniſq; simili nexu deprehendunt. Sed ut cetera missa faciamus, Duo comprobanda receperam, quibus Assumptæ propositionis veritas testata redderetur: I. Lutherum ad hanc usq; disputationem, Romanæ Ecclesiæ non inobsequentem fuisse: Catholicum fuisse: vel quoad omnia, vel quoad plurima, quæ & Diabolus magno nisu oppugnatum ivit, & post hoc duellum Lutherus propugnavit. Hoc enim sensu capio dicta in Periculo. II. Post hanc monomachiam, in iis pernegandis quæ Dæmon improbabat, totum se ad nutum docentis conformasse Lutherum.

Mall. fol. 2. Mal. fol. 49

Verùm, antequam probationis nostræ firmamenta, suffugiis Adversariorum constabilita non eversa comprobemus; inanes stupparii Mallei ictus, quibus aciem rationum nostrarum hebetat, elidamus.

DIVERTICULUM I. Mall. fol. 61.

Principiò igitur, Illud toti controversiæ facem præferre, *inquit*, quòd non externum fuerit hoc Lutheri cum Diabolo colloquium, sed occulta conscientiæ lucta. Quocirca, amplo in me boatu sordium eluviem vomit, quòd Familiarem Lutheri cum Dæmone congressum alicubi nominarim. Hoc quanquam dissimulare potui: provocare tamen, veritati detegendæ opportunum existimavi. Multo antè præmonueram in Periculo, nihil ad institutam disputationem attinere, seu externa ac aspectabili formâ, seu intimo afflatu nocturni Lemures, perennibus tenebris horrenti specu exciti, Lutherum informarint. Nam, utut ista se habuerint, Duo illa quæ proposui si evincimus, salvæ sunt vires probationis nostræ, Tartareæ vocationis Lutheri fraudes patent. Sive enim per aurium fenestras in cor Lutheri Satan per-

meârit, seu interno allapsu novitii dogmatis fœtu animum gravidârit, nihil referre existimo. Quanquam nec ipse Malleator diffitetur, id quod in Periculo dixeram, in Latina Iusti Ionæ versione, illud, IN CORDE MEO, desiderari: in editione tamen Germanica reperiri. *Latini ac Germanici tomi dissidium, fraudem prodit. Certè Ionas causam non habuit, cur verba faventia dispungeret: habuêre ceteri, cur impendiò curarent ne scena propudiosæ scholæ patefieret, sed trium vocularum assumento dedecorata Lutheri cum Dæmone consuetudo, excusationum centonibus velaretur.*

Mall. f. 50.

Superciliosè & cum contumelia me nominas, quòd Familiarem Lutheri cum Dæmone congressum memorârim. Ne ringere: sed vacivas mihi aures præbe. audies de nocturni Gymnasiarchæ sociabili cum Luthero convictu, quod frontem vestram serena venustate lætabit. Fidus ille meribibuli vestri Achates, potulentus Aurifaber, mensæ Lutheri decidua, ne perirent, collegit accuratè. & quamvis dictorum, ac factorum occasiones omnes *ab eo recitatas non esse túte mones: fidem tamen hominis elevare non audes. Hunc igitur, quid ex ore Lutheri, nocturna occursacula, bustorumq; formidamina non exhorrescentis hauserit, ipsius verbis in* Latinum *conversis accipe:*

Mall. fol. 63

a In cubiculo ubi dormio, semper inambulat mecum Diabolus, comitatus aliis duobus Diabolis, qui visibiliter apparent insidiantes. *b* Singulis noctibus cum excitor, Diabolus vult mecum disputare. expertus sum, quòd si illud Argumentum non valet, quòd Christianus est supra legem, & sine lege; tunc Diabolum, ventris crepitu abigendum esse. *c* Si me tentat Dæmon propter mea peccata; respondeo: mi Diabole, implevi caligam, nunquid & hoc ad cumulum meorum peccatorum adnumeras? *d* Cùm nocte ad me venit Diabolus, respondeo: apage te: dormiendi nunc tempus est. Sin instat, respondeo: mi Diabole, audivi catalogum peccatorum. adhuc habeo, quod nondum posuisti: cacavi in caligas, hoc etiam refer in numerum peccatorum. Si adhuc non cessat, respondeo: sancte Satana, ora pro me. *e* Cùm Diabolus nos tentat, respondendum est illi: mi Satana, quare tentas nos? tamen nihil contra te peccavimus. *f* Cùm nocte expergiscor, statim adest Diabolus, & disputat, variasque cogitationes parit: tandem dico illi; Osculare posteriora mea. non est enim, ut tu blatteras, DEUS iratus mihi. *Habes pura & domestica* Lutheri *cum Dæmone colloquia. habes arma militiæ* Lutheranæ. *Litanias, & nullo unquam violata dissidio Dæmonis fœdera, habes. Ego quod animo hoc clausum gero, libens promam. Si* Lutheranus *essem, illamq; Lutheri cum Dæmone disputationem, hos congressus quotidianos legerem; omnia quæ Dæmon suasit longâ illa disputatione, probari Ministris animadverterem: nullæ me machinæ, nulli Prædicantium insidiosi sermones retinerent, quin sequius de fide Lutherana opinarer; damnatoq; unà cum auctore* Lutheranismo, *ad castra* Catholica *convolarem.*

a *Coll. Mensal. Islebiæ, 1566. Gaubisch. cap. 25 de Dæmone. fol. 304.*
b *Ibid. f. 280*
c *Fol. 286.*
d *Cap. 27. de Tentat. fol. 313.*
e *Fol. 316.*
f *Cap. 25. citato f. 302.*

DIVERTICULUM II.

Mall. f. 51.

Leves ratiunculas, velut ingentes columnas excitat deinceps Tubalcain, quibus rupeam molem defensionis Lutheri *imponat:* Crebra, *inquit*, docentis consuetudo metum adimit. & quo doctore utimur, eum non repellimus. At Luthero, & sudor erupit, & cor palpitavit in hac concertatione, & Satanam repellere nisus est. a *Moyses, cùm à DEO informatur, tremit.* b *Paulus Apostolus, dum eruditur, horret: Et miraris, si quolibet caminoverrâ tetriorem monstrifica specie Diabolum* Luther *conspicatus, palpitat? Si erectus horret crinis, impulsus adhuc, Stat*

a *Hebr. 12. v. 22.*
b *Act 9. v. 6*

terror animis, & cor attonitum salit, pavidumq; trepidis palpitat venis? Iulianum audies, ultrò Dæmonis consuetudinem expetivisse: & viso tamen horribili spectro, perculsum trepidasse: Magos ac Lemures *hoc metu liberos, Scriptores negant. nec Averni accolæ, etsi assiduo illis cum Dæmone convictus, horroris expertes degunt. Erras, Tubalcain, si Magistrum Tartareum non atrocem Tyrannum, sed lenem ac placidum doctorem cogitas. Et fortean Diabolus in eam domesticæ consuetudinis societatem, quam ex Colloquiis Mensalibus audivimus, necdum se insinuaverat, cùm frigidus erupit sudor, & verbere cor palpitavit? Restitasse verò initiò Lutherum non abnuo, ut & Eva obluctata serpenti: quia tamen uterq; victas tandem dedêre manus, Diabolo sese informandos tradidêre. recte etenim Magnus Antistes:* † Quem vicisti, si durus non est, docuisti.

Infrà c. 4. Alogiæ, §. 1.

† *Aug. Tomo 10. serm. 14. de verbis Apostoli.*

Saxum hic immani magnitudine procerum, & inaccessa salebritate lubricum objicit Tubalcain, quo cursum Argumentationum mearum remoretur. Contendit, ante monomachiam Diabolicam, eorum quæ Dæmon dissertavit scientem fuisse Lutherum, & longum Ecclesiæ Romanæ vale dixisse. Idq; potenter comprobaturum se recipit ex Epocha Annorum, quibus Lutherus Missas peregit: * Quindecim annis Missas celebravit Lutherus. Prima igitur ejus Missa fuerit, quam anno Ordinationis suæ, hoc est, 1507. habuit. Quintusdecimus annus, incidet in annum 1522. quo certè Lutherus Romanæ Ecclesiæ discipulus non fuit. *Tucetum ariolabar ex verborum pompa, sed tu mihi Hecales anus cœnam apponis. Gratas tamen tibi gratias supplicùe persolvo, quòd huc me vocas. Videbis, quàm verecundè ac pudenter frontem hic in me desideres. Audisis, amabò, incrementa erroris vestri:* † Casu, non voluntate, nec studio *in hunc confusionis labyrinthum sese Lutherus dedit, odio ac invidia exæstuans, quòd sui Ordinis hominibus Indulgentiarum publicatio commissa non esset. Primum omnium,* * Anno 1517. pridie festi Omnium Sanctorũ, Theses cõtra Indulgentias affixit, nihil adhuc somniãs de mutatione rituum. Promisit enim Cardinali Cajetano silentium, si adversariis etiam silentium indiceretur. Qua ex re intelligi potest, tunc nondum eum decrevisse alia movere certamina. *Postquàm egregium egregii turbonis exemplum dederat Lutherus temerariâ hac disceptatione, Principum ac plebeculæ aures opplere cæpit sordibus, quas in Ecclesiastico Ordine, vel verè, vel falsè exundare disputabat: nimias opes, licentiæ incitabula, Sacerdotibus adimendas; popellum, legibus ad emungendam pecuniam excogitatis, exsolvendum; non sine plausu, & secunda admurmuratione jactabat. Fautores, ac fotores nactus, ità Indulgentias insectabatur, ut & cucullum retineret, & Missas ac cetera solenti more obiret. Quocirca, Anno 1518. die S. Trinitatis, literas ad* Leonem Papam *dedit,* a *quibus* Beatissimi Patris pedibus advolutus, occidi se & vivificari, approbari & reprobari finit. vocem Pontificis, vocem Christi in eo præsidentis agnoscit. *Insequenti anno 1519. Altemburgo rursus, tertia Martii, hunc in modum scribit:* b Beatissime Pater, coram DEO, & totâ creatura testor, me neque voluisse, neque hodie velle Ecclesiæ Romanæ & Beatitud: vestræ potestatem ullo modo tangere, aut quacunq; versutia demoliri, &c. quod unum facere possum, promitto Beatitud: vestræ, istam de Indulgentiis materiam, me deinceps relicturum, penitusq; taciturum: modò & Adversarii mei suas ampullas contineant. *Postmodum anno 1520. die 6. Aprilis,* c *eandem Pontifici cantilenam*

Melanch. Præfat. Tomi 2. Luth. edit. 1546.

a *Lut. Tom. 1. Lat. Vitt. 1545. f. 101. Sleidan. lib. 1. An. 1518.*
b *Lut. ibid. fol. 235. Sleidan. lib. 1. An. 1519.*
c *Lut. Tom. 2. Vit. 1546. fol. 2. Epist. ad Leo. Slei*

dan. lib. 2. anno 1520. a Sleid. lib. 3. ann. 1521.

lenam occinit, perpetuoq; se damnat silentio, dum ipsi quiescere per Adversarios liceat. Verùm, ubi protervè cœptam de Indulgentia disputationem urget, bullasq; Pontificis ustulat, demùm a Anno 1521. die 8. Maji, Cæsar publico Edicto Lutherum proscripsit. Fridericus Saxoniæ Princeps, in locum secretiorem, vitandi periculi causa, Lutherum deduci jubet. In hac solitudine, de abroganda Missa privata, librum suis Fratribus Augustinianis inscribit. Cœperant Augustiniani tunc omnium primi intermittere ritum Missarum. *Habes, Tubalcain, Lutherum usq; ad hunc 1521. annum, Romano Pontifici obsequentem, cucullatum, Missas peragentem. habes, hoc primùm anno, quo de abroganda Missa scripsit, intermitti cœptum ritum Missarum Catholicum. Ordire jam ab Anno 1507. quo primùm sacris operatum scribis Lutherũ. eum ipsum annum primo loco numera, (ut moris esse, vel ipsa Christi Domini triduana mors te docebit:) reliquos deinceps attexe: videbis rotundo numero, ad annum 1521. quindecim ipsos decurrisse, quibus Lutherus Missas peregerit, annos; quos & Dæmon pertinaciter objectat, & Lutherus silentio comprobat. Quæ omnia, non obscuris indiciis, sed intento quasi digito monstrant, eo ipso Anno hunc Lutheri cum Diabolo congressum fuisse, quo Missæ intermissæ, tertio à Lutheri inauguratione lustro. Sed ad Spartam nostram redeamus.*

Ante Diaboli congressum, creditne ea Luther, quæ Dæmon ursit? Mall. fol. 52. 53. ad 1. & 2. Arg.

Ex ipso Diabolicæ disputationis decursu valide comprobàram, eorum, quæ Diabolus urserat, nihildum credidisse Lutherum cùm in arenam descenderet. Quàm à veritate instructæ probationes nostræ fuerint, clariùs cognosces, si, quibus Tubalcain nervos probationum incidere molitur, languida & exsucca conspexeris. Et ut summatim colligam admutilas Adversarii tergiversationes, Tria respondet:

I. Lutherum, cùm ad excusandam Missæ idololatriam Scripturâ destitutus esset, non invenisse quid opponeret, idcircò argumenta Papistica arripuisse. Quia ergo inniti visus Lutherus suæ Ordinationi, hoc ipsum telum extorquere intendit Diabolus. *At hoc est, ô bone, quod quærebam. Quid necesse fuit Missam excusare, si, ut tu spurco ore ructas, Missam idololatriam existimavit? cur inniti Ordinationi? cur se opponere Satanæ vera loquenti? cur manibus Episcopi delibutum se dicere oportuit? cur Ordinationem hanc falsam esse tanto orationis lenocinio disputavit Satanas, apud eum, cui hoc jam exploratum intelligebat? Arma tu contra illum arripis, qui tecum facit, & quod tu probas, contendit? Tela ab hostibus cùm adversantur, peti, suo inimicum ense jugulari posse, non abnuo: at verò anxiè excusare quod tute vituperes; obluctari tua tibi sensa depromenti; iis niti quæ cariosa, quæ decidua arbitraris: id verò est nihil ad limam consilii agere. Hostis aderat Luthero, & hostis omnium immanissimus: jugulum, imo animam petebat. is, & se tueri, & hostem ferire parat: sed quibus tandem armis? Si Tubalcaino credimus, iis ipsis, quæ & inutilia, & prorsus ridicula cognoscebat. In tam serio, tanti discriminis prælio, cur aliis quæ suppetebant, novis, propriis, utilissimis armis non decertat? quis in atroci certamine, cùm aliter possit, pessimè se tuetur? quis pro caside mitellam, pro hasta juncum, pro gladio stipulas eligat? Goliathum David petebat, Regia illi Saulis arma oblata: sed quia iis non assueverat, ignobiliora maluit, propter usum tamen certiora. & Lutherus Papistica arma arripit, hoc est, oneri potiùs quàm tegimini apta? Hic igitur Rhodus, hic saltus erat, Prædicans: ut explicares, & cur repugnârit, & cur Papisticis argumentis decertârit Lutherus, si certa ac explorata illa credebat, quæ à Dæmone afferebantur. Verum tu hic, ut alibi, attonitus & mutus hæres.*

Mall. fol. 53 ad 3. & 4. Argum.

II. Criminatur, A Patre mendacii mutuari me argumenta; cui tamen, nec vera dicenti credendum, ipse disputo. *Et ne investita responsio frigesceret, probris undiq; convestit, plenisq; in me catarrhactis sycophantiæ scurratur. Verùm, ne te clàm sit, Prædicans, non ego robur Argumentationis in eo nudè fixi, quòd Dæmon affirmet Lutherum, circa illud ipsum disputationis præsens tempus,* solum in angulo comedisse, *nemini communicasse: verum in eo, quòd cùm hæc in os ac faciem Luthero dicantur, inficiari non audet, sed ingenuo silentio comprobat. Quin & exsertè, ipsius personam Præoccupatione Rhetoricâ indutus Dæmon, profitetur,* Seipsum sumere, aliis non porrigere *Sacramentum. Et, si septenarium Sacramentorum numerum jam Lutherus exploserat, cur tacet? cur non apertum Diaboli mendacium generosè aspellit? cur septem illa Sacramenta, sua non esse dicit? Conjecturam ex te capias, Tubalcain: Si idem ille Doctoris tui Doctor, nocte concubia te adoriatur, exagitetq;; &, si ita vis, ex arce spei deturbatum eat, propterea quòd Catholica sacra, quæ pridem ejurasti, variosq; quos damnas errores, te propugnare dicat: an ad alia quidem interlocutus, ad hæc sola reticeres? an quos aspernaris, propugnares errores? Quod tu homulus in re simili facturus non esses, cavesis Lutherum tuum adeò delirum putes, ut facturum ipsum arbitrêre.*

Mall. fol. 53

Verum, Verba quoque præteriti temporis illo certamine usurpavit Diabolus: Non rectè credidisti. contra ordinem Christi consecrasti. solus sumpsisti. nemini porrexisti. *Ex quibus concludi vult Tubalcain, jam tunc Missas angulares, missas fecisse Lutherum. Edentulum vertiginosi capitis morsum! adeò hospes est in rebus humanis Tubalcain, ut ignoret, ea in re, quam annis pluribus facilitasti, & etiamnum frequentas, verbis præteriti temporis uti licere? Ore maledico multa Tubalcain in avitam fidem bacchatum dico, num idcircò furere jam desisse dico? Vixisse te quadraginta annos dico, vivere desiisse non dico. Rectè igitur ego concluси, non reluctante* Luthero *objecisse Dæmonem præsentis etiam temporis vocibus, quòd solus Missas peragat: nondum igitur supremum Catholicæ veritati vale dixerat. Invalidè tu verba præteriti temporis aucuparis, falsitati tuæ asserendæ.*

Mall. fol. 54 55. ad 5. & 6

III. Demum: Idcircò ait Tartareum Magistrum à Luthero non exclusum, licet vera, nec ignota Luthero caneret: Quòd & in tantis angustiis præ horrore toto corpore sudarit: & quæ suggerebat vera Diabolus, suspecta facere niteretur. *Vah, quàm bellè, quàm tersè! Mirum, si has Lutheri vindicias, & Colossi, & Pyramides, & erecta Tubalcaino trophæa non sequantur. Adeste millia cachinnorum, favete sannis. Lutherus pallore buxeo anhelans, & sudore perlitus, imoq; è pectore cruciabilem suspiritum ducens, tertiata verba semianimi voce substrepere non potest, cùm pro se, pro agnita Veritate dicendum est: at verò adversantium hyperaspisten agere, Sacrificii Papistici, & Vnctionis Episcopalis vindicem se exhibere potest? Metus intercluserit fauces, singultuq; crebro sermonem interficere, ac verba devorare coegit, ne quod animo clausum habebat, ore promeret: at vero, ut fingeret, & quæ improbabat propugnaret, linguatus est, loqui audet? Metuit ne circumveniatur: eapropter, quod animitus improbat, ore approbat; quod damnat, vindicat, notæq; Veritati reluctatur? Abi, inconsiderate Faber, & ad aram aliquam depudentiæ anathemata ignorantiæ tuæ suspende.*

Desperationem ne

Verène Luthero restem suaserit, laqueumq; nexuerit Diabolus; idné egerit verbosâ illa disputatione, ut Lutherus spe salutis abjectâ, ultimæ desperationis barathro se

Luthero dæmon suasit?

demergeret, disputare incipit Tubalcain: ita tamen, ut quod de spei Luthericæ naufragio mordicus tuetur, ne levissimo quidem indicio probandum sibi existimet. Ego, tametsi referre magnopere non arbitrer hoc pressius urgere, cùm ad infractum argumentationis nostræ robur sufficiat, Lutherum, cùm in arenam descenderet, secius de rebus in disceptationem adductis sensisse, quàm postea: tamen multis ac magnis indiciis testatum feceram, conclamatæ salutis opinionem hac disputatione Luthero non objectam. Sed & hìc truncata, exdorsata, elumbata, fœdoq; dictionis lurore perfusa repræsentat Tubalcain nostra firmamenta. Primi argumenti illationem, velut alteram probationem, jugulat. Quintum, sextum, septimum argumentum, verecundi silentii tacitâ confessione comprobat. Tu Lector, suo succo ac sanguine plenas probationes, Periculo vide. Ego carptim difflabo, quibus eludit non elidit nostrorum telorum jactum.

1. Argum.

Argumentum anceps initiò proposui, quod imperitè divellit Tubalcain, geminasq; in partes findit. Si jugum Catholicæ veritatis excusserat Lutherus ante hunc conflictum, fideq; illa speciali ditatus, tam de sua salute certus erat, quàm Christum pro se oppetiisse persuasum habebat: certè, recordatione errorum è quibus emerserat, hilarari mens potuit, desponderi non potuit. Si verò necdum Papisticas tenebras depulerat: certum porrò, ne latum quidem unguem postmodum à Diaboli sermonibus recessisse; fatendum est, minerval à Luthero exsolvendum Diabolo. Respondet Tubalcain:

Mall. fol. 57

Eadem omnia ante hanc luctam credidisse Lutherum, æditus anno 1521. liber, de abroganda Missa privata testatur. Vt ergo Christum Diaboli discipulum nemo nominat, tametsi DEI filium non semel fassus est Diabolus, ita nec Lutherum. Pro comperto sumis, luctam hanc post annũ 1521. accidisse. quod ne levissimo quidem indicio asseris. Ego contrà, non obscuris conjecturis approbavi, eodem ipso anno, quo & Missæ intermitti cœptæ, & scriptus liber quem memoras, hanc Diabolicam disputationẽ contigisse. siquidem, is ipse annus est Quintusdecimus, ex quo Lutherus Missas facere consueverat. Si porrò ante arenæ hujus ingressum nota erat Luthero Catholicorum idolomania, cur in hujus unius probationem Dæmon incumbit? cur anchoram spei non quatit? nonne ridendum ac pudendum, si aliquo sermone, quod ab altero jam creditum magno conatu probes, quod à reluctante approbari cupis, id ne verbulo quidem memorare? Et quæ, malum! est supina hæc tua hebetudo, ut parem Christi & Lutheri causam facias? an oblutatus Salvator veritati quam Dæmon dixit? Silere Satanam vera dicentem jussit: prolatam ab eo veritatem oppugnatum non ivit. Lutherus contrà, longissimè fabulantem patulis auribus excipit, contra disputat, ac armis quibus potest sermones illius retundit, post singula quæ audit, probat.

Mal. fol. 57.

Annectit Tubalcain: Ideò ad desperationem tentatum Lutherum, Quòd missâ falsâ Religione, rectum Fidei callem ingressus sit. Nam ad servitium DEI accedentes, tentationibus exercendos Scriptura docet. Verùm, aliò mea Argumenta spectant, quàm quò tu trahis. Non nego, telis igneis inimici expositos qui respiscunt. illud urgeo, commemoratione veteris delicti, de quo emersisti, cujus tibi veniam factam Fide illa speciali Lutheristica certò tibi persuasisti, nullam desperandi ansulam porrigi. Dic enim, Tubalcain, desperationis laqueos nexuit Apostolus, cùm Romanis fidelibus, vel inanissimorum Numinum venerationem, vel informes peccatorum formas, quibus anteà mersi erant, & fœda, & devota Diti flagitia esse comprobavit? dic, quem unquam

quam lethifera ista desperatione aggressus Dæmon, ob agnitam & abjectam impietatem? Alia longè fuêre, quibus sæpiculè Lutherus peculio Proserpinæ, & Orci familiæ pænè annumeratus. Ipsum audi, statim à Diabolica hac disputatione suos angores propalantem: Quoties mihi palpitavit tremulum cor, & reprehendens objecit: Tu solus sapis? tótne errant universi? tanta sæcula ignorarunt? quid si tu erres, & tot tecum in errorem trahas damnandos æternaliter? Vides, quæ cura coxit Lutheri præcordia? Quòd Catholica Sacra exturbârit, turbatur, ac pænè obrutus mœrore barathro mergitur.

Luth. tom. 2 Lat. Vitæ. 1546. de abrogãda Miss. privata, fol. 257.

Vrseram illud pedepressim: Dæmonem ipsum, quid lacinioſæ disputationis anfractibus voluerit, quem ad scopum collimarit, declarare: Vt enim in ingressu disputationis, propositionem orationis suæ verbis illis figit, Quid si Missæ privatæ essent horrenda idololatria? ita in Argumentorum conclusione, in quæ potissimum explicare solent, qui suadent aut disputant, quò spectent: Ergo, inquit Diabolus, nunc hoc urgeo, te non consecrasse; nulla spei, nulla desperationis mentio; Fidei capita oppugnare se profitetur. Punctim me hic Tubalcain perurget: Vbi conclusio? an inter dentes & labra? cur reticet? cur occultat? Ah, contine dexteram cædibus fessam, telaq; sanguine rubiginosa jam conde Victor. Dicacule: te ego sani capitis hominem judicem? Disputamus, Idne quod tu somnias ursérit Diabolus; nimirum, res Lutheri in acie novaculæ esse, ad restem deductas esse, à spe salutis Luthero excidendum esse: an contrà, illud presserit; Lutherum, utut se Ordinatione fideq; Ecclesiæ tueatur, revera non consecrasse, Ordinationem Episcopalem evanidam esse. Disputator ipse scopum in hoc postremo figit, ad quem omnia tela jaculetur. quam tu à me aliam Conclusionem quæris? Quòd si Dæmon ipse diserte dixisset, Ergo nunc hoc urgeo, ut desperes, dubitares de scopo disputationis? etiamne argumenta corraderes, quibus Luthero desperationem non suasisse contenderes? Apertè profitetur Diabolus, id se apud Lutherum urgere, ut intelligat, Ordinationes, Consecrationes, Missas Catholicas, improbandas esse: & tu necdum assequeris, quid Dæmon velit?

Mall. fol. 57

II. Argum.

III. Argum.

Mal. fol. 58.

Adjuncta quoq; ac annexa disputationis, suspicionem omnem excogitatæ ob veterem Idolomaniam desperationis eluere dixeram. Multa hic sycophantice cavillatur Tubalcain. Summa est: Nulla se adjuncta videre, quæ aliud quàm Lutheri desperationem Dæmoni propositum ostendant. Tam bardos Prædicantes non arbitrabar, ut nihil per se videre possint. Ex Adjunctis, ut tibi gratum faciam, paucula percensebo: I. Qui scelerum recordatione spem veniæ abrumpit, Iudicis clementiam non memorat, nec temerè conceptam de illius crudelitate sententiam damnat; quin totis ingenii nervis, lenitatem illius extenuat, iras exaggerat, ut implacabilem & inexorabilem illum credas, ut omnes Divinæ misericordiæ fontes tuis fœditatibus obstructas intelligas, adlaborat. Ex his enim sensa illa desperantis extunduntur: Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear. Nam si clementem memoras quem læsi, benè sperare, non, abjecta spe, fluctuare jubes. Atqui Dæmon, in hujus ingressu disputationis, Christi misericordiam memorat; &, quod Papistæ severum ipsum ac crudelem Iudicem arbitrentur, damnat. Hoc igitur adjunctum, figmenta desperationis vestræ submovet quàm longissimè. II. Qui spei anchoram ereptum it, non ea commemorare solet, quæ passim à plurimis ut sancta & bona approbantur, quæq; sanctitate, doctrinâ, multitudine sequacium, vel dubia adhuc, vel etiam excusabilia haberi possunt: sed ex omni vitâ insignia deligit flagitia, quibus nulla excu-

Genes. 4. v. 13.

satio possit obtendi, tum demum, ea quæ scelus minuere possent, elevat ac dissipat universa. Atqui horum nihil à Dæmone factum videmus. III. Adnumera verbatim singula Diaboli dicta, Nullum in his omnibus indiciũ, ex quo fiduciam divinæ misericordiæ concuti existimes. Tu me rideas, si Dæmonem id egisse dixero, ut Lutherus Episcopum, à quo ordinatus; Papam, cui subjectus fuerat; ut Carolum Cæsarem, ac ceteros Catholicos, privatas Missas audire solitos, quà vi, quà dolo perimat. Et tamen nullum tu disputationis verbulum profers, ex quo desperationem rectiùs colligas, quàm ego perduellionem. Habes è multis paucula adjuncta, quæ lincei tui oculi pervidere non potuerunt.

IV. Argum. quod in duo dividit Tubalcain.

Illud demum presseram: Nullam vel apertam, vel occultam insinuationem desperationis haberi, in tota Dæmonis cum Luthero disputatione. Hic Tubalcain velut externatus bacchatur, contortisq; superciliis, exitiabilè & amarùm renidens, totis in me convitiorum cornibus incursat: Ostendis, *inquit*, oculos tibi aut frontem deesse: sed faxo, ut os tuum incircumcisum dedoletur. *Eho! quid adeò ferocis? Siste paulisper rabiosum impetum, & petulcam probrorum falsissimorum libidinem comprime. Dolabram profer, qua examussim os meum dolabrabis.* Non legisti, noctua, verbum Desperationis ter in historia expressum? *Salivosa labia, temulenta dehonestamenta vomentia! non te tot calumniarum tandem disputuit Tubalcain? An dum hæc scriberes, non quicquid usquam est Lemurum, quicquid larvarum, obversabatur? O cæcum & ebrium seculum, quod & tam probrosis calumniarum portentis saginatur! Audi Tubalcain, quid tornato jam & examussato ore proferam. Dixi antea, & nunc itero, Nullam, prorsus nullam, nullam omninò in tota Diaboli cum Luthero disputatione, nec quoad vocabulum, nec quoad rem, Desperationis fieri mentionem. Satin' clarè? Sed aures obseratas nequicquam obtundo. Si percitus furor aures hebetavit, oculis crede, Tubalcain. Lege, perlege, relege, Disputationem hanc totam, à vertice ad calcem, si ulla ibi de Desperatione vocula, inhonesti Calumniatoris probro solutus esto. En fraudes tuæ hiant, Tubalcain, detersum est mendacium, veritas interversa se effert, & velut alto barathrò calumnias emergit. Recitata enim superiùs fideliter Dæmoniaca disputatio, testimonium pro me dicit, nullam illic Desperationis mentionem esse. Non diffiteor, recitata disputatione, submurmurare aliquid Lutherum de Desperatione: neq; tamen verbum à Diabolo factum de spe abjicienda, nec se ad animum desponendum incitatum narrat. verùm, mihi sermo de ipsa Diaboli disputatione fuerat, non de tui Caci fumo ac caligine, quo Scholarchum suum occultare molitur.*

Mal. fol. 58.

Vidisti, Lector optime, & miratus es, in re tanta ac tali, frigidas blenni istius evasiunculas. Audisti criminationes, quibus me prægravat, quod in congressu ac luctâ Diabolica factam Desperationis mentionem negaveram. Et tamen pauculis interjectis, idipsum fatetur ipse; Diabolumq; Rhetorico artificio occultasse dicit quod volebat: Nam, & cùm Christum tentavit, Desperationis non meminit, nihilominus eum sibi scopum præfixum habuit. *Et quis hoc neget, cùm in Evangelio secundum Lutherum, conceptis verbis expressum legatur? Nullam videtur Tubalcain nosse tentationem, nisi quæ ad desperationem prolectet. Fortean, quia Prædicantes sibi conscii, quòd Veritatem DEI commutent in mendacium, creberrimè hoc ariete pulsentur? Nimium porrò te peritum esse oportet Rhetoricæ, qui ab Oratore, tacito silentio dissimulari vis, quod persuadere conatur: ita nempe tu, si bellum suadere aggredia-*

Mal. fol. 59

Rom. 1. v. 23.

ris, nec

ris, nec ullam tamen vel apertam, vel occultam belli insinuationem facias, officio tuo probè perfunctus judicabere à viris sapientibus.

Cetera quæ subnectis, eiusmodi non sunt, ut novis ad ea retundenda machinis opus habeamus. Nam quod ex Hasenmüllero, Divam Virginem à nobis ut lenam & lavernam haberi dementis; artem tuam factitas, obesamq; pseudologiam scurrili Blasphemiæ consocias.

Mall. fol. 63

Pontifices quosdam, Dæmonis consuetudine infames jactas. Non disputo, falsáne sint quibus in hoc genere subsellia vestra perstrepunt. Nosti cæcam & prorsus exoculatam esse fortunam, quæ contrarias nobis opiniones non raro attribuit, ut & malus boni viri famâ glorietur, & innocentissimus contrà, noxiorum ore plectatur. Et de Gregorio quidem septimo, seu Hildebrando, mentiri Prædicantes accuratè probat Bellarminus; de Sylvestro secundo, Baronius: de Alexandro, Benedicto, & Paulo, quos tu memoras, autorum, qui fidem mererentur, silentium. Illud ego hic unicum dico; si qui fortè infami se Cacodæmonum societati addixerunt, Doctrinæ nostræ primi Inventores non fuêre: nec ea quæ publicè docuerunt, è Dæmonis pellaci suadela suxerunt, ut Prædicantium Parens Lutherus.

Mall. fo. 62

Bellar. li. 4. de Pontif. cap. 13. Baron. tom. 10. anno 999.

Postremò, solâ obloquendi prurigine stimulatus, improbas quod dixeram, Lutherum post congressum Avernalem, ea omnia & comprobasse, & ad posteros propagasse, quæ disputando mendax Magister urserat, & improperas mihi nescio quos mendaciorum ructus. Ego, si rectè meministi, in ejus rei comprobatione, quam secundo loco evincendam sumpseram, nihil aliud dixi, quàm, Lutherum post hunc sermonem credidisse, docuisse, ad pedissequos suos propagasse, quæcunq; Diabolus de Missa, de Vnctione Episcoporum, de rebus ceteris disputarat. Id tu adeò non negas, ut (quod falsum esse jam comprobavimus) etiam ante monomachiam ea omnia credidisse Lutherum contendas. Verùm tu cæco ubiq; raptaris impetu; nec quid ego dixerim, sed quid calumniis tuis opportunum affricare mihi valeas, circumspicis. Interim tu Lector, notabis, Prædicantium adversus Veritatem connixus, aliud non esse, quàm ad solidam rupem allisos fluctus. nec elui, sed firmari frigidis Malleatorum cavillis Dæmonodidacti Apostatæ dedecora, evanidamq; Lutherani Ministerii paraturam.

Mall. fol. 60

PENICULI CAP. IV.

Rectissimè ab Illustriss: Cardinali dictum, spissis Erroribus docendis adstringi Superattendentes.

IAm anteà diximus, illud quoque Solnensi Conventui placuisse, ut Omnes qui Ministerio initiantur, libri Concordiæ placitis, animas suas æternùm devoveant. Quia igitur amorphus ille liber, manifestis Mendaciis, turpissimis Antilogiis, ab omni humanitatis, nedum Christianitatis sensu alienissimis scatet erroribus: jurè meritóque Bonus Pastor Synodo reclamat, cujus autoritate, deflendi omnibus lacrymis Prædicantes, ad Errores Concordiæ propagandos adstringuntur, magnitudinemque Christianæ dignitatis ignorantes, servili vitio, Mendacio se addicunt.

MENDACIA *Concordiæ.*

Ne quis verò hæc temerè dicta existimet, exempla dabo: Mendacium igitur clarissimum est: I. Quod liber Concordiæ ait, a *Non prohiberi apud suos, Orationes pro defunctis.* & quod paulò post iterum subnectit: *Aerio, qui Orationes pro mortuis inutiles dixit, non patrocinari* Lutheranos. II. Pingue & illud, obesumque mendacium est: *b* Catholicos *fingere Christum duriorem esse, & Sanctos placabiliores; & fugientes Christum,*

a *Lib. Conc. edit. Lipsiæ, anno 1580. fol. 247.*

b *Fol. 202.*

quærere Sanctos. Ut enim Apostolus Paulus, dum fideles rogat, ut pro se exorent DEUM, platabiliores fideles Christo non censuit : sic nec nos, dum regnantes cum Christo Sanctos, ut pro nobis exorent, deposcimus. III. Crassum est & illud: c *Papam vendicare sibi potestatem mutandi Sacramenta, & doctrinam: suamq; potestatem velle præferri sacris literis, mandatis DEI.* IV. Crassius quod annectitur? d *Papam gloriari; justum esse, quidquid ipse jubet, etiamsi supra, & contra Scripturam aliquid statuat.* Scatet aliis mendaciorum portentis Concordia : Et tamen sacramenti religione capita sua hisce exquisitis mendaciorum pulpamentis devovent Prædicantes. Et, quod caput rei est, si quid uspiam boni latitat in Libro Concordiæ, id isti pro sua Prædicantica conscientia negligunt, & æterno silentio obvolvunt. Quotusquisque enim est Prædicantium, qui ex Libro Concordiæ suis præscribat, e *ut manè, ac vespere, signo sanctæ Crucis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, se muniant?* Quis Dominicam orationem ita dicendam præscribit, ut Concordia non semel; f nimirum, ut clausula illa, *Quia tuum est regnum, potentia, & gloria,* intermittatur? Hæc, aliaque quàmplurima, rectè, & ex usu Catholico in Concordia tradita, insalutata abire sinunt Prædicantes; & ut scarabæi fimetis, sic ipsi mendaciis incubant, amurcam & analecta colligunt.

c *Fol.311. 312.*
d *Fol.304.*
e *Fol. 369.*
f *Fol.361. Fol.505.*

ANTILOGIÆ.

Antilogias Concordiæ, summà à seipsa diaphonia dissidentis, quis recenseat universas? Unum, alterumve exemplum accipe, ex quo de ceteris innumerabilibus conjecturam facito: I. Audivimus non ita pridem, Orationes pro defunctis non prohibere, nec inutiles dicere, Concordiam: Et tamen alibi, g *Purgatorium, meram Diaboli larvam esse, clamitat.* II. Missam religiosè retineri apud suos, *h* fatetur Concordia : At alibi, i *Missam horrendam abominationem, Draconis caudam, multiplicis idololatriæ parentem,* vociferatur. III. Mentitur, Catholicos docere, k *Frigidis observationibus ab hominibus excogitatis, mortem aboleri* : Et tamen alibi; l *Fatentur,* inquit, *adversarii, quòd satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ.* IV. Docet alicubi; m *Scholasticos Theologos tribuere naturæ humanæ integras vires ad diligendum Deum super omnia* : Alibi verò; n *Ipsi Theologi,* ait, *in Scholis tradunt, fiduciam erga DEVM, timorem, & amorem DEI, non effici sine certis donis, & auxilio gratiæ.* V. Docet creberrimè Catholicos docere, o *Per bona Opera mereri nos remissionem peccatorum*: Et tamen alibi, in faciem seipsa verberat discordans à se Concordia, veramque ac germanam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam explicat his ipsis verbis: p *Semper Ecclesia Christi sensit, remissionem peccatorum gratis contingere. imò Pelagiani damnati sunt, qui gratiam propter opera nostra dari contendebant.* VI. Denique, ut quàmplurima alia tacitus prætermittam, docet alicubi Concordia; q *Evangelium non cogere hos ad Conjugium, qui volunt continere; modo ut verè contineant* : Alibi verò, vitam Monasticam professos, ad castitatem observandam, idcircò non obligari, r *Quòd nulla vota possunt tollere jus naturæ, neq; abolere mandatum Spiritus Sancti* : Et tamen, belli nostri Prædicantes jurant, se omnes Concordiæ apices propugnaturos; librum hunc, *Sacrosanctum, Divinum librum,* Apologetæ nominant!

g *Fol.208.*
h *Fol.225.*
i *Fol.279.*
k *Fol.168.*
l *Fol.163.*
m *Fol.55.*
n *Fol.57.*
o *Fol.105. 187. 192.*
p *Fol. 200.*
q *Fol. 222.*
r *Fol.259.*

Errores tametsi plures habeat Liber Concordiæ, quàm pilos benè barbati Prædicantis aruncus: ceteros tamen missos nunc faciamus. Tres illos, quos obiter attigit Illustrissimus Cardinalis Strigonienſis, expendamus.

Primus Error Concordiæ.

PRimus igitur Error, cujus Illustrissimus Cardinalis meminit, his verbis continetur: s *Rejicimus ut falsum, & perniciosum dogma, cùm asseritur, quòd Evangelion propriè sit concio pœnitentiæ, arguens, accusans, & damnans peccata; quodq; non sit tantummodo concio de gratia DEI. Hac enim ratione, piis mentibus, vera & solida consolatio eripitur, & Pontificiis superstitionibus fenestræ aperiuntur.* Et rursum : t *Evangelion non est concio de pœnitentia, arguens peccata : sed propriè nihil aliud est, quàm latissimum quoddam nuntium, & plena consolationis, non arguens, aut terrens.* Hujus porrò dogmatis, ut & verum sensum, & absurditatem manifestam cognoscamus, quibus ex fundamentis, quem in usum excogitatum fuerit, perpendamus.

s *Lib. Conc. Art. 5. Negat. fol. 566.*
t *Ibidem, In Affirm. Asser. 6. fol. 565.*

Tria

Tria Pronuntiata, jurisjurandi religione interposità, recepta sunt à Ministris Lutheranis. PRIMUM est : *Nullam omninò partem Divinæ legis adimpleri posse ab homine etiam renato, qui tamen Spiritu DEI agitur, & gratiæ Divinæ adminiculis fulcitur.* Hanc esse Concordiæ publicam fidem, in Secundi erroris detectione probabimus. Et vel ex eo liquet, quòd omnes, etiam optimas renatorum actiones, peccatis contaminatas ac inquinatas, seu (quod idem est) Legis prævaricationes esse docent; ut paullò pòst *a* audiemus.

a *In secundo errore vide.*

SECUNDUM effatum, his ipsis verbis prodit Concordia: b *Rejicimus, & damnamus subsequentia dicta : Bona opera necessaria esse ad salutem. Impossibile esse, sine bonis operibus salvari.* Quæ planè consequenter rejiciunt. si enim Bona Opera omnia peccatis taminata sunt, haud sanè magis opera bona, quàm flagitia, ad salutem necessaria.

b *Art. 4. in Negat. asser. 1. fol. 563*

TERTIUM effatum tale est : Ne Pontificiis superstitionibus irretiri, aut legis Divinæ observationi anxiè servire cogatur exspes Lutheri soboles; quin ubi legem transgressa est, metum damnationis (quem in Catholicis desperationem vocat) excutere, securè degere possit. & licet in omnibus quæ actitat, peccare se, legem DEI violare sentiat, credat; certò nihilominùs præsumat, se dilectam DEO, cælestisque beatitatis heredem esse. Ut, inquam, hæc omnia, nullo inter se nexu coherentia, penitus repugnantia connectat : necesse est, truncatis non unâ securi DEI legibus, Lutheranos illeges, injugesque, ita omnibus solvi mandatis, ut nec terrere, nec accusare illos lex ulla possit, sed lætâ libertate securi, ad solam Evangelii consolationem, animum advertant, quam solam ad se pertinere putant. Hinc aurea illa Lutheri poppysmata, quibus cicurat, ac novi Evangelii helcio armos induit mortalium : c *Christianus fide apprehendens beneficium CHRISTI, nullum prorsus legem habet, sed tota lex est illi abrogata. Cum igitur vobis de abrogatione Legis loqui, complectere totam simul legem, nihil distinguens inter judicialem, Cæremonialem, & Moralem. Nam cùm Paulus ait, Nos à maledicto Legis liberatos esse; certè de tota lege loquitur, & præcipuè de morali. Quare dicimus, legem decalogi nullum habere jus accusandi, perterrefaciendi conscientias, quia Christus illud antiquavit.* Clariùs etiam pro sua facundia hanc rem explicat Calvinus: d *Christiana libertas in eo consistit, ut fidelium conscientiæ se supra Legem erigant, totamq; legis justitiam obliviscantur. Aut enim omni spe justificationis excludimur, aut ab illa nos solvi oportet, & sic quidem, ut Nulla prorsus Operum ratio habeatur. Sublatâ igitur Omni legis mentione, & Omni operum cogitatione sepositâ, Unam DEI misericordiam amplecti convenit. Lex quidem ad bonum docere, exstimulare, non desinit fideles, tametsi apud DEI tribunal, in eorum conscientiis locum non habet.* Vides Autonomiam plus quàm Libertinam; vides vitulantium Magistrorum illecebras, prolectibilis libertatis, sed ementitæ, quibus ineſcant simplices animas : ut, quemadmodum Scriptura loquitur, excussis lupatis, velut Lalisiones, *e* liberos se natos putent, nec DEI leporario concludi patiantur, sed Liberalia semper agant, præterpropter honestatem vivant, mancipia sint ventris, & quæ illi proxima fœda proluvie natura recondidit; ab egestis, quâ viâ venerant poculentis, à bibitis & exesis noctibus, crudo nauseantique stomacho palleant; remenseque per os vino, eâdem via qua redduntur, invitis ingesto viscеribus, pestilentes veteris crapulæ ructus perpetuò vomant. Eja, hæc ad cælos tuta est via : Hæc trama sanctiori stamini vitæ adaptanda. Et adhuc dubitabimus mendaciloquos dicere, qui Lutheranam, Calvinianamque doctrinam, liberam esse inficiantur?

c *Lut. tom. 5. Lat. Vittemb. Anno 1554. per Lusst. in c. 4. ad Galat. a fol. 396.*
d *Cal. lib. 3. c. 19. n. 2.*
e *Iob. 11. v. 12.*

Hoc est igitur, quod Concordia verbis jam citatis docet. In Evangelio quidem, prout totam quæ à Christo est tradita, doctrinam complectitur, f & iram DEI revelari, & leges præscribi : At hanc, g *non Evangelii, sed Moysis doctrinam esse, & quasi alienum opus Christi* : nec quidquam ex Evangelio ad renatos pertinere, nisi consolationem, & concionem de gratia DEI. Metus enim quem lex incutit, ad eos pertinere non potest, quorum fides hoc primum de se unicuique persuadet; Certum se esse de sua salute, & justitiâ coram DEO.

f *Rom. 1. v. 19. Apoc. 14. v. 7. Matth. 7. v. 22.*

Hanc porrò esse mentem Concordiæ, probari facilè potest: Vel, quia hæc doctrina, necessariò connexa est cum iis quæ alibi docet, & passim in ore Lutheranorum versantur;

g *Concord. lib. affirm. asser. 8.*

santur;nempe, Opera Omnia noſtra Peccata eſſe,Legem DEI ſervari non poſſe, & tamen certos nos eſſe debere de ſalute ac Iuſtitia noſtra : Vel, quia verbis,quibus Concordia docet *Evangelium eſſe tantummodò concionem de gratiâ DEI*, reſpondetur ad propoſitam initio quinti Articuli quæſtionem, qua quæri dixit, *An Evangelium propriè ſit tantummodò concio de remiſſione peccatorum; an verò etiam ſit concio pœnitentiæ,arguens peccatum?* hæc enim eſt una ex illis quæſtionibus,quas Concordia inter Theologos Auguſtanæ Confeſſionis controverſos eſſe ait. Atqui, cùm conſtet omnibus, multa in Evangelio, de pœnitentia, & peccatorum deteſtatione contineri; inter ſana capita non potuit hæc quæſtio alio ſenſu in controverſiam deduci,quàm eo,quòd quidam ad Chriſtianos etiam ſpectare judicabant, quæ de pœnitentia, & peccatorum turpitudine dicebantur : alii hoc totum, alienum opus, ac prorſus Moſaicum exiſtimantes, ſolas conſolationes Evangelicas ad Chriſtianos ſpectare cenſebant. & poſtremam hanc ſententiam Concordia approbavit, Lutherum ducem ſecuta. Jam verò ex hac planè Libertina Concordiæ doctrina, evidenter ſequitur quod Illuſtriſſimus Cardinalis deduxit, Fruſtra ſcilicet ſatagere eos, qui hæc credunt, in ſanctitate & juſtitia ambulare, hunc in modum concludendo :

Fruſtra & inutiliter ſatagimus iis occupari,quæ ad nos non pertinere dignoſcimus:

Atqui leges Evangelicæ, quæ pœnitentiam præſcribunt,peccata arguunt, ad nos non pertinent. quin potiùs Evangelium, quod nos concernit, eſt tantummodò concio de gratia Chriſti :

Ergò fruſtra & inutiliter ſatagimus operibus pœnitentiæ, peccatorumque fuga, nos coquere.

Quid hic Apologetæ Prædicantes? Nec ſenſum verborum Concordiæ inveſtigant, ut enodare hunc nodum poſſint, nec ſcopum quærunt. ſubleſtum illud adferunt, quod Concordia alio loco dixerat : *Evangelium accipi poſſe, vel pro totâ doctrinâ Chriſti & Apoſtolorum; & hac ratione Evangelium complectitur concionem de pœnitentia: Vel ut conferitur Legi; atq; ea ratione eſt duntaxat latiſſimum nuntium, non arguens aut terrens.* Quid tum poſtea, Prædicantes, quòd alibi Concordia hoc dixerit? An idcirco alibi non dixit, *Evangelium eſſe tantummodò concionem de gratia DEI?* Et novumne eſt, Concordiam eodem ore calidum,& frigidum flare? affirmare,& negare? Sed tamen, ſi locum illum à vobis nominatum, ad hujus, quem Illuſtriſſimus Cardinalis attulerat,explicationem ſpectare judicaſtis,cur pro junioribus huic loco non aptaſtis? Ego hebetudinem meam ingenuè profiteor. Aſſequi non poſſum,qua veri ſpecie, ſcopæ hæ diſſolutæ conjungantur,locuſque à vobis recitatus, alteri, quem Illuſtriſſimus Cardinalis adduxerat, lucem adferat. Imò labyrinthum inextricabilem illis verbis ineſſe video. Nam poſteriori Evangelii ſignificatione, *Quatenus videlicet Evangelium Legi opponitur*, Si nomine Legis, Lex Moſaica intelligatur, ut ex uſu Scripturæ perpetuo, intelligi debet, cùm Lex abſolutè nominatur : eadem erit poſterior Evangelii acceptio cum priori, & contra leges Diviſionis, prius membrum poſteriori claudetur.ſiquidem,complexio doctrinæ per Chriſtum & Apoſtolos tradita, libris Evangelicis Apoſtoliciſque contenta,& conferri, & ſuo modo opponi Moſaicæ legi poteſt, atque etiam ſolet. Si verò Legis nomine, non ſolas Moſaicas, ſed & illas, quæ in Chriſti & Apoſtolorum ſcriptis continentur Præceptiones complecti velimus: præterquàm quòd omninò nova, inuſitata,à Scripturæ,& Patrum ſenſu aliena eſt hæc Legis & Evangelii collatio, Illud clariſſimè conſequitur; controverſiam Theologorum Auguſtanorum, quam cenſoriâ virgula decidere Concordia eo loco voluit,hanc fuiſſe : An Evangelium,ſeu potiùs conſolationes Evangelicæ, quatenus legibus & præceptis in doctrina Chriſti & Apoſtolorum contentis confertur, ſeu (ut rectiùs dicam) quatenùs ab iis ſecernitur & diſtinguitur, pœnitentiam præſcribat,fugam peccatorum injungat? Quæ ſanè quæſtio, non inter Theologos, ſed inter mente deſtitutos controverſiam habere poteſt,cùm ex ipſa vocum notione clariſſimè conſtet,Evangelium,ea præciſa ratione qua conſolationes continet, nec metum incutere,nec ſevera legum præceptione gravare homines. Ne igitur Theologos Auguſtanos tàm diro ſtigmate inuramus, ut de re clariſſimâ,non intellectis

Artic. 5. in affir. aſſer. 5. 6.

vocum

vocum notionibus, pueriliter, ac ſtultè inter ſe digladiatos exiſtimemus : fatendum eſt, controverſiam inter eos fuiſſe,de Evangelio priori ſenſu accepto. & illud quæſitum, An hoc Evangelium, ſit tantùm concio de miſericordia DEI, non de pœnitentia,vel de fuga peccatorum. Librumq; Concordiæ ad hanc quæſtionem reſpondiſſe, cùm ait : *Evangelium eſſe tantummodo concionem de gratia DEI.*quia ſcilicet cetera,quę præter meſſita ſolatia continet Evangelium, nihil quidquam ad Libertinos Concordiſtas pertinent. Ad Orcum hi ſenſus, unde nati.

Secundus Error Concordiæ.

SEcundum Concordiæ Errorem, omnes honeſtatis,& pietatis fibras ex animis mortalium evellentem, illum dixerat Illuſtriſſ: Cardinalis : *Quòd Paſſio Chriſti proponit iram DEI adverſus peccata,ut agnoſcant homines,quanta Dominus in lege ſuâ a nobis exigit: quorum tamen NIHIL nos præſtare poſſumus.* Ex quo intulerat Illuſtriſſ: Cardinalis : *Si nihil ex Divinæ legis præſcripto agere poſſumus, Quid adhuc ſatagimus, in ſanctitate & juſtitiâ ambulare?* Cujus argumentationis vis erat ejuſmodi :

Conc. Art. 5 in affir. aſſert. 8. fol. 566.

Stultum,& ab omni ratione alienum eſt,magno niſu id agere, quod fieri non poſſe certò cognoſcimus. Quis enim non rideat, ſeriò & ex animo conantem montem Fateram,aut loco movere, aut uno oris rictu abſumere?

Atqui, ſi credimus Concordiæ, Nihil nos ex multis & magnis, quæ DEUS præſcribit,præſtare poſſumus : Ergò ſtultum eſt niti,ac adlaborare,ut legi DEI conformiter vivamus, hoc eſt, ut in ſanctitate & juſtitia ambulemus.

Tria hic Prædicantes : PRIMÒ quærunt : *An negemus,Paſſionem Chriſti, iram DEI adverſus peccata nobis proponere?* Abſit, Prædicantes,abſit,ut hoc negemus. Imò maximè proponit iram DEI adverſus peccata,Chriſti paſſio. Oſtendit enim,creaturam puram non potuiſſe iram DEI, quam adverſus peccata gerebat, mitigare. Oſtendit fidejuſſorem,& quidem DEUM ipſum,tàm acerbo ſupplicio eluiſſe aliena peccata;ut cogitemus, quàm illos acerbi cruciatus maneãt, qui propriis ſceleribus à DEO avertuntur. Illud ſolùm in allato Concordiæ dicto reprehendimus,quòd aſſerit, *Nihil a nobis ex legis DEI præſcripto fieri poſſe.*

SECUNDÒ, ajunt Prædicantes : *Nihil ex propriis naturæ corruptæ viribus,nihil ſine Chriſto, ſine ejus gratiâ & ope, fieri à nobis ex DEI præſcripto poſſe;quod ipſum* (ajunt Prædicantes,) *ita ipſe Dominus Cardinalis canit : Sine tuo numine,nihil eſt in homine,nihil eſt innoxium.* Hæc quoque, mei Prædicantes,vera ſunt,Catholicorum ſunt; qui uno ore fatentur id, quod Tridentinum Concilium his verbis definivit : *Si quis dixerit, ſine præveniente Spiritus ſancti inſpiratione,atq; ejus adjutorio, hominem ſperare,credere, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet,ut ei juſtificationis gratia conferatur : anathema ſit.* Sed vident Prædicantes Apologetæ,non hanc eſſe mentem Concordiæ.neque enim de reprobis, aut qui à gratiâ exciderunt, loquitur,ſed de Prædicantibus, qui ſe Spiritu DEI agi, filios DEI eſſe,certò credunt.atque ideò,in prima perſona dicit, *Quorum tamen nihil nos præſtare poſſumus.* Et alibi rurſum: a *Lex ſemper accuſat, cùm Legi Nunquam ſatisfaciamus.* Et iterum : b *Semper accuſabit nos lex, quia Nunquam Legi DEI ſatisfacimus.*

Conc. Trid. Seſſ. 6. can. 3

a *Fol. 94. 157. 65.*

b *Fol. 157.*

TERTIÒ addunt : *Etiam auxilio gratiæ adjuti, nihil eorum, quæ Dominus in Lege requirit; perfectè præſtare poſſumus, ut nimirum opera noſtra purè bona, & peccatis incontaminata proveniant.* c *Volentibus enim facere bonum, adjacet malum, hoc eſt, peccatum, quod ita inquinat optimas quasq; actiones renatorum, ut* d *omnes illorum juſtitiæ, panno menſtruatæ ſimiles pronuntientur.* Hìc demùm verè mentem ac ſententiam Concordiæ aſſecuti ſunt Prædicantes. Hæc enim ſunt ipſiſſima Concordiæ verba: e *Noſtra impletio legis, eſt immunda.* Iterum: f *Cum nullum opus ſatis mundum inveniatur, ſemper accuſat lex,& parit iram.*Rurſùm: g *Non debemus conſidere noſtræ dilectioni,cùm ſit immunda.*ſermo autem de ea dilectione erat,qua DEUM diligimus.

c *Rom. 7.*
d *Iſa. 64. v. 6.*
e *Fol. 93.*
f *Fol. 98.*
g *Fol. 123.*

Verùm ſi hæc ita ſe habent, veſtram ego fidem appello, Prædicantes, ut ſi cetera

NOTA.

surda aure prætexire placeat, his tamen alteribus lacertos admovere non dedignemini; quasque secum trahant consequias dogmata vestra, contortis conferta nugis, conspicilio adhibito disipicite. PRIMÒ: Vos ipsi fatemini, & Apostolus propalàm docet; *h* Cùm bonum agimus, DEUM esse, qui operatur in nobis velle, & perficere: *i* Spiritu DEI impelli justos: *k* DEUM incipere, ac perficere in nobis bonum opus: ipso jubente fieri, quæ per gratiam operatur in fidelibus. Atqui vestro sensu, quodlibet opus bonum sordidum est ac cœno peccati oblitum. DEUS ergo vester est, qui peccatum in vobis incipit, ac peragit; quo jubente, quo agitante, polluta peccati sordibus opera perpetratis. Certè DEUS noster, *l* non vult iniquitatem, peccatum odit, ad scelus non impellit, ut ater ille Lutheri Didascalus. Cetera vobis cogitanda relinquo. SECUNDÒ: Si Omnia renatorum bona opera peccata sunt: Ergo ad salutem pernicioſa sunt. Quid enim perniciem creat saluti, si non peccata? Et ingenuè id profitentur haud obscuri Lutherani. nec Concordia simpliciter abnuit, sed nudè & apertè doceri ob summam dogmatis turpitudinem vetat: *a Damnamus*, inquiens, *cùm nudè docetur, Bona opera pernicioſa esse ad salutem.* Tegite, ut lubet, pudendam hanc nuditatem: nunquam tamen dedecus obvelabitis. TERTIÒ: Si Bona Omnia, peccatorum maculis fœda, si immunda sunt: Igitur, qui sciens & volens bonum operatur, is profectò sciens & volens peccatum admittit. Vel ergò Lutherani scientes & volentes, bonum quandoque faciunt, vel nunquam: Quodcunque eligas, jurejurando adstruunt Prædicantes, Nullum Lutheranum habere fidem. Nam Concordia, cui sacramento se addixerunt, definit: b *Damnatum dogma esse illud, quòd Fides in Christum non amittatur, etiamsi sciens volensq; quis peccet.* Et sæpè repetit: *c Non posse in iis fidem stare qui peccant, cupiditatibusq; obtemperant.* Alibi verò, *d* veram Fidem non esse, sed nudam hypocrisin, ubi Bona opera non sequuntur. Sive igitur bona Opera quandoque faciant, sive nulla unquam faciant Lutherani, jurant Prædicantes, fidem ipsos in Christum non habere. Amentatum, mihi credite, est hoc telum: & nisi de obdurata cordis Prædicantici hebetudine conclamatum esset, colophone victoriæ hæc unica Demonstratio imponeret. QUARTÒ: Si Opera bona Mala sunt, cur ea Bona vocaris? an simul bona & mala esse possunt? nescitis, bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu consurgere? Et, si actiones omnes sordidæ sunt, cur Apostolus *e* Opera fidelium, Hostias vocat, quibus DEUM promeremur? *f* cur odorem suavissimum, spiritualesque hostias, DEO acceptabiles? *g* cur dicuntur bona facientes non peccare aliquando? *h* cur Virgo quæ nupsit, *i* cur Job plurima prolocutus, non peccasse pronuntiantur? QUINTÒ: Si renatorum Opera omnia peccatis fœda esse contenditis: rectè igitur Dominus Cardinalis intulit, Nihil opus esse magno nisu, ut in sanctitate ambulemus. peccata siquidem cumulamus, cùm bona agimus. & quisquis ad bona alios incitat, Diaboli vices subit, peccatum suadet.

Hæc omnia rectè consequi advertetant Prædicantes. Ne tamen convictos se faterentur, futilem hanc Argumenti larvam, Illustriss: Cardinali supposuerunt: *Nos ex naturalibus viribus nihil eorum, quæ lex requirit, perfectè facere possumus: Ergo ne conari quidem debemus in sanctitate ambulare.* Aliud longè dissimile, majori judicio, validiori dextera vibratum telum est, quod in viscera vestra fixit Romana purpura. nec excutitis, sed altiùs in ipsas medullas jactatione demittitis; hoc nimirum: *Stultum est, anxiè in eo laborare quod assequi non possis, & magno conamine iram DEI ultrò accendere. Atqui* ex Prædicantium hypothesi, *etiam auxilio DEI adjuti, nihil eorum quæ Dominus in Lege præcepit, præstare possumus; nec ullum opus purè bonum & peccatis intaminatum à nobis provenit. Ergo, &c.* Ad hæc solida, silentio respondent Prædicantes.

Mitto, quàm distortè verba Apostoli flectatis, à sensu & mente ipsius remotissimè; quàm turpiter ea, quæ Isaias de legalibus justitiis, contra DEI præscripta, à populo scelerибus sordidato depensis affirmat, adversus omnes renatorum justitias detorqueatis. Illud ridiculum quod adnectitis: *Justitia Christi, imperfectionem operum tegit, & opera bona per fidem DEO accepta facit*: Quod ipsum his verbis inculcat Concordia: *Quod in bonis operibus pollutum est & imperfectum, pro peccato & defectu non censetur.* Ne lon-

gum

h *Philip. 2. v. 31.*
i *Rom. 8. v 14.*
k *Philip. 1. v. 6.*
l *Psal. 5. v. 5. Sap. 14. v. 9. Ps. 44. v 8. Jac. 1. v. 13.*
a *Ar. 4. Aß. 2. negat.*
NOTA.
b *Ar. 4. Aß. 3. negat.*
c *Fol. 87. 88.*
d *Fol. 123. 308. 561.*
e *Heb. 13. 16.*
f *Phil. 4. 18. 1. Pet. 2. 5.*
g *2. Pet. 1. 10*
h *1. Cor. 7. 28*
i *Job. 1. 22.*
Fol. 307. art. 13. Smalc.

gum faciam, scire aveo, Num aliquid eorum quæ reipsa sunt, subduci oculis DEI possit? Haud ita vos delirare autumo, ut quidquam eorum, quę usquam sunt, DEUM latere arbitremini. Scriptura enim, cùm tegi peccata dicit, dimitti, ac penitus tolli dicit; ut proinde videri in homine non possit, quod omninò in homine non sit. At verò, ut peccati fœditas in opere hæreat, ea tamen DEO occulta sit; & licet ita de singulis judicet, ut reipsa sunt: tamen, quod peccatum est, pro peccato non censeat, prorsus impossibile. Divinæque sapientiæ contrarium est. Nec fieri potest, ut quæ in se mala sunt, quamdiu quidem malitiam habent, DEO grata esse possint & accepta. cùm *a Odio sint DEO impius, ac impietas ejus:* ac *b* væ illi pronuntiet, *qui malum bonum reputat.* Certè, si in vobis Lutheranis, singulari privilegio, imò singulari personarum acceptione, malum non est, quod in se malum est; nec furta, nec adulteria vestra, mala erunt. cur enim tegat Fides unum facinus, non tegat cetera? Quod si ita est, susque deque habendum, scelereне an bono opere abundetis, cùm utrobique peccetis, nusquam peccata vobis imputentur.

a *Sapiēt. 14. v. 9.*
b *Isa. 8. v. 20.*

Tertius Error Concordiæ.

MEritò gravibus, ac pænè Stoicis erroribus accenset Illustriss: Cardinalis, quod Concordia his verbis tradit: *Non assentimur iis, qui tradunt, Hominis naturam & essentiam non prorsus esse corruptam, sed aliquid boni adhuc in homine reliquum, etiam in rebus spiritualibus; videlicet, capacitatem, aptitudinem, facultatem, industriam aut vires, quibus in rebus spiritualibus inchoare aliquid boni, operari, aut cooperari valeat.* Ex quibus confici talis Argumentatio potest:

Locis citat. Supra f. 41.

Stultum est conari ad ea, ad quæ aptitudinem, capacitatem, facultatem, industriam, vires, non habeas: Atqui ad sanctitatem & justitiam, & universè ad quodvis opus bonum, non est capacitas, aptitudo, facultas in nobis, ut scilicet inchoëmus ista, vel cooperemur ad ista: Ergo, stultum est conari ad sanctitatem & justitiam, ac generatim ad ullum opus bonum.

Quid hic subtiles mei Prædicantes expectorant? Directè ad id, quod propositum argumentum petebat, verbum nullum. Fortunati Prædicantes, qui si risu nequeant, silentio certè omnibus se argumentorum telis expediunt. Alto, ut opinor, supercilio, noviter adepti Magistratus fulgorem, ad hæc demissa, & humi serpentia argumentorum tela demittere, nec decorum sibi, nec honorificum Antistitio suo arbitrati sunt. Nam respondere nesciisse, nec cogitare quidem patiuntur, vel togæ Damascenæ, quas pannoso palliastro commutarunt, eminuli supra mediastinorum Prædicantium turbam, nuper paupertini Superattendentes; vel albogaleri Flamen diales, cidarisque ac mitra Pontificia; vel Nobilitatis (quam, dissimulatâ persona, à Regia Majestate obtinuerunt) diplomata; vel coëmptæ millibus florenorum, numeratissimæ ac probatæ monetæ, è manubiis Bocskaïanis collectæ, domus, prædia, pagi Ecclesiasticorum hominum; vel demum argentea pollubra, & malluvia aurato sociata gutto.

Ne tamen victi videantur; *Distinguit*, inquiunt, *Liber Concordiæ, statum hominis ante conversionem, in conversione, post conversionem. Ante conversionem, negat superesse in homine capacitatem, aptitudinem, &c. quibus aliquid boni operari, aut cooperari valeat. quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. In conversione, & post conversionem, cooperari voluntatem Liber Concordiæ fatetur.* Verùm hæc responsio, in eum, quem evadere cogitant, laqueum præcipitat Prædicantes. Nam, si ante conversionem non est capacitas, aptitudo, facultas in homine, ut cooperetur DEO in bono opere: Ergo, quando quis in peccatum lapsus est, tunc saltem stultum erit conari ad conversionem. Atqui, positum jam semel fuit, hominem etiam renatum, in qualibet actione inquinari peccato, & quod consequens est, perpetuò immersum peccato, à quo converti debet: Ergo, nullo unquam totius vitæ tempore potest homo DEO cooperari ad bonum. Deinde hac ratione, nisi Prædicantibus molestum sit, argumentationem instituo: Apud Philosophos, Ab esse, ad posse, optimum est argumentum; licet non econtrà. ideoque

rectè ista consequuntur : *Socrates ambulat; ergo habet potentiam ambulandi. Socrates videt; ergò habet potentiam videndi.* Similiter itaque, aptè ita concludam : *In conversione, homo DEO cooperatur; Ergo habet capacitatem, aptitudinem, facultatem cooperandi.* quia aptitudinem habet recipiendi motionem gratiæ Divinæ, qua excitatus homo, non ipse per se, sed gratia DEI cum ipso, operetur bonum. Nam certè novam capacitatem naturæ non addit actualis cooperatio cum gratiâ, quæ in ipsa conversione cernitur, sed eam supponit; & nisi supponeret, cooperari homo nullo modo posset. Adde, quòd malè tyrunculi Superattendentes, suam intellexêre Concordiam. tantum enim abest, ut loco ab ipsis citato, in ipsâ conversione, hominis cooperationem concedat Concordia, ut potiùs disertim damnet, qui docent, *Voluntatem ad conversionem conferre, eam adjuvare, atq; ad eam absolvendam cooperari posse.* Atque ita, si bellam hanc doctrinam Concordiæ sequi libeat, dicendum erit : Hominem, cùm credit ac pœnitet, credendoque ac pœnitendo convertitur, nihil plus agere, quàm si caudex esset; nec ad actum suum cooperari, imò nec facultatem & aptitudinem ad cooperandum habere. Quæ omnia, non nisi hebeti, ac retusæ menti arridere possunt. certè omne studium, conatum omnem melioris frugis demunt hominibus. Atenim, inquiunt : *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis. Et Augustinus illud ponderat : Sine me nihil potestis facere.* Respondeo : Sine Christi gratia, nihil nos, quod ad salutem ac veram pietatem spectat, facere posse, verissimum est : hinc tamen non sequitur, non esse in nobis facultatem, ut excitati à DEO per gratiam suam, cooperemur; ac, ut Paulus loquitur, ita laboremus, ut gratia DEI nobiscum facere omnia dicatur. Tute saxum grande revellere non potes, adjutus ab alio potes : an idcirco rectè dixeris, facultatem in te non esse, ut coopereris alteri ad saxum removendum? Apagesis cum his nugis, nec Scripturam distortim flectas.

1. Cor. 15. v. 10.

Art. 2. in neg. asser. 4. Fol. 554.

In hoc Simili est aliquid & dissimile.

Habetis, Prædicantes attentissimi, ubi vestra desudet diligentia. habetis crassiores, & populo etiam patentes, vestræ Concordiæ fuligines. O si subtiliores attingere liceret, quos mihi ludos daretis ! Sed hæc satis ad præsens institutum.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

Actor. 19. v. 28.

Iacturam fœdæ negotiationis, turpisq; quæstus dispendium facturi erant Ephesii, si quam Doctor Gentium veritatis facem afferebat, secundis auribus, pronoq; assensu exciperent. Obtundere igitur, Magnæ Dianæ Numen fausta acclamatione efferre, Diris Apostolum devovere. Non aliter sacrorum Lutheri *proceres, Thaidem suam, falsitate prægnantem, Diti devotis mysteriis sobolescentem tuentur. Quocirca, statim ac meos in amatæ hujus pellicis scabiem defixos ungues vidit Malleator; in vicem humani coloris, successit pallor infernus, ac ceriti instar furit, quòd novam sponsam, vix ad ædes trium Attendentium nuper deductam, vix jurejurando adoratam, & conspui, & convinci videt. Ego supersessis omnibus ludionis nostri parergis,* Rem cum re, causam cum causa conferam; *ac ejus favore, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, fugitantem hostem premam.*

§. 1. Mendacia Concordiæ.

Aug. Tom. 6. De Vtilit. credend. c. 1.

De Stoico Chrysippo, Carneades Academicus hanc habebat sententiam : ut, quando cum illo sibi esset disputandum, elleboro purgandum cor censeret; ceteros autem, vel pransus facilè superaret. Ego verò de Lutheranis *Prædicantibus sic statuo : si firmamenta spectes, & fulcra opinationum, vel pransus & subitus, facilè*

Aug. lib. 1. cõt. Cresc. con. cap. 19.

eos superaveris : Obstinatam malitiam ut frangas, Divinâ virgula, non humanæ industriæ viribus opus esse. Id, cùm in ceteris omnibus, quæ hucusq; pertractavimus, tum in næniis Concordiæ detegendis deprehendes.

I. Mendacium illud nominabam, quod his ipsis verbis Concordia recitat : Allegant Adversarii Patres, de Oblatione pro Mortuis. Scimus Veteres loqui de Oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus. Epiphanius testatur Aërium sensisse, quòd Orationes pro mortuis sint inutiles. id reprehendit : Neque nos Aërio patrocinamur. *Negat Tubalcain mendacium hic ullum esse :* Nam Orationes, quæ pro impetranda animarum liberatione suscipiuntur, improbamus : Eas, quæ ex pio affectu æternam felicitatem, ac resurrectionem defunctis optant, nequaquam. *Verùm, non solum Orationes pro mortuis probat Concordia, sed nominatim eas orationes dicit à se non improbari, de quibus Patres loquuntur, & ob quas denegatas Aerium damnavit Antiquitas. Disertè enim profitetur, se patrocinium Aerii non suscipere; camq; fusæ pro mortuis orationis utilitatem probare. quam Aerius quia improbavit, hæreticus audivit. Videmus igitur, quæ Patrum hac de re sententia, quæ fuerit hæresis Aerii. Et ut de ceteris nihil dicam, Augustinum audi, fidelissimum testem antiquitatis :* Neque negandum est, Defunctorum animas, pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis Sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosinæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui, cùm viverent, ut hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat : & est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adjuvari. *Sexcenta his similia apud Sanctos Patres. Si igitur has, de quibus sermo apud Patres, Orationes probatis, mendacio liberam Concordiam pronuntio. Aerii porrò quæ fuerit sententia, suis ipsius verbis ab Epiphanio recitatum audi :* Oret vivens, aut dispensationem faciat, quid prodest mortuo? Si verò omnino preces eorum, qui hic sunt, illis prosunt : igitur nemo sit pius, nec boni quicquam faciat, sed acquirat amicos, & orent pro illo, ut ne quid patiatur. *Sentisne, Tubalcain, non eam ab Aerio orationem improbari, quæ nostrum in defunctos qualemcunq; affectum testetur, sed, quæ* Mortuo prosit, ut ne quid patiatur? *Talem vos orationem probate : fatebor & ego, non mentiri Concordiam, dum suum Aerii sententiæ patrocinium denegat. En Rhodus, en saltus, Tubalcain.*

Liber Conc. fol. 247.

Mall. fol. 66

Aug. tom. 3. in Enchir. c. 110. Similia prorsus, lib. 21. de Civit. DEI, c. 24.

Epiphanius, hæresi 75.

II. Mendacium sæpiculè iteratum ita habet : Adversarii, fiduciam misericordiæ, debitam Christo, transferunt in Sanctos. Fingunt enim homines, Christum duriorem esse, & Sanctos placabiliores : & magis confidunt misericordiâ Sanctorum, quàm misericordiâ Christi : & fugientes Christum, quærunt Sanctos. *Ac ne quis hæc, vel à paucis vel à rudioribus fieri arbitretur, annectit :* Res ipsa loquitur, quòd PUBLICA persuasione Beata Virgo prorsus in locum Christi successerit. *Inunc, Tubalcain, frontem perfrica : dic fidenter, Concordiam vestram non affirmare,* Doctores Pontificios, expressè, ac publicè *ita docere. Et tamen putidum hoc esse figmentum, tuipse vides. atq; idcirco inficiaris, eam esse de Catholicis, Concordiæ vestræ sententiam. Gabrie-*

Concordia fol. 202.

Concor. fol. 204.

Mall. f. 66.

lem nominas, & Alenſem : ſed locum, quia neſciſti, non conſignaſti. Equidem, Gabrielem, Lect. 80. in Canon. Miſſæ, affirmantem lege, Miſericordiam à DEO transfuſam in Virginem. Sed exhauſtam DEI *clementiam, nec ſcripſit, nec cogitavit Gabriel. Spiritum, datum Apoſtolis; Iuſtitiam DEI, filio Regis attributam, legimus: nec tamen ita hæc data cogitamus, ut DEO quicquam deceſſiſſe arbitremur. Et tu miraris, ſi pio ſenſu Gabriel dixerit, Miſericordiam à DEO transfuſam in cor Virgineum? At verbis crudioribus, nec ita ad illas aurium veſtrarum delicias temperatis uſus Gabriel. quia ſcilicet,* a Vobis nondum litigantibus, ſecuriùs loquebantur. *b* Certè, antequam Alexandria, [*Wittemberga,*] quaſi Dæmonium meridianum Arius, [*Lutherus,*] naſceretur, innocenter quædam, & minus cautè locuti ſunt, & quæ non poſſint perverſorum hominũ calumniam declinare. *Neq; enim tot, quot hodie, Phariſæi erant, qui capere nos in ſermone vellent.*

III. & IV. Mendacium, non ſemel repetitum dixeram, quòd noſtrâ ſententiâ, Pontificis mandato, Divina decreta cedere, tradit c *Concordia. quin ipſa Chriſtianæ fidei Sacramenta, nutu Pontificio commutari poſſe, à nobis credi comminiſcitur. Id verò quàm longe aberret ab oſtio, non me, ſed Pontifices loquentes audi:* d Declarat ſacra Synodus, hanc poteſtatem perpetuò in Eccleſia fuiſſe, ut in Sacramentorum diſpenſatione, SALVA ILLORUM SUBSTANTIA, ea ſtatuat, vel mutet, quæ ſuſcipientium utilitati, ſeu ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire judicârit. *Audis, Tubalcain, nihil juris eſſe Eccleſiæ, ut ſubſtantiam Sacramentorum immutet. Mergi, an aſpergi aquâ debeat baptizandus; Ieiunè, an poſt cibos deguſtatos Euchariſtia ſit percipienda, ordinare fas Eccleſiæ: naturis Sacramentorum intima commutare, nefas. Legum ferendarum autoritas in Pontifice, quouſq; ſe extendat, accipe:* e Inde Leges novas Pontifex Romanus dare poteſt, unde Evangeliſtæ aliquid, vel Prophetæ, nequaquam dixerunt. Vbi verò apertè, Dominus, vel ejus Apoſtoli, & eos ſequentes Sancti Patres, ſententialiter aliquid definiverunt: ibi non novam legem Pontifex dare, ſed quod traditum eſt, uſq; ad animam & ſanguinem, confirmare debet. *Hæc fides noſtra eſt, Tubalcain. qui ſequius de nobis pronuntiat, errat.*

Falleris verò: f *Chriſti mandato, uſum utriuſq; in Euchariſtia ſpeciei, omnibus præſcribi. Hoc aliàs ex me diſces. nam ubiq; miſcere omnia, more veſtro, nolo.*

Falleris: g *dum nos à ſacris literis ad Pontificem provocare aſſeris. Nam, etſi teſtificationem Eccleſiæ,* quo multæ, magnæq; ſecantur Iudice lites, *de ſenſu Scripturæ legitimo, imò & de ipſo Canone, veneramur : nunquam tamen à Scriptura, vero ſenſu prolatâ, provocamus.*

Falleris: dum Epiſcopos, & alios Sacerdotes, Scripturis obluctari h *pronuntias, niſi laqueo femineo irretiantur. Audi Hieronymum, de eoipſo Scripturæ loco quem tu ruſparis, Iovinianо reſpondentem:* i Non dicit; Eligatur Epiſcopus, qui unam ducat uxorem, & filios faciat : ſed, qui unam habuerit uxorem, & filios in omni ſubditos diſciplina. Certè confiteris, non poſſe eſſe Epiſcopum, qui in Epiſcopatu filios faciat. alioqui ſi deprehenſus fuerit, non quaſi vir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Petrus, & ceteri Apoſtoli, ut ex ſuperfluo interim concedam, habuerunt uxores, ſed quas eo tempore acce-

perunt,

Pſa. 85. v. 16

a *Aug. to. 7. 1. contr. Julian. c. 6.*

b *Hieron. Apolog. 2. cont. Ruff. cap. 4.*

c *Concord. fol. 304. 311. 312.*

d *Concil. Trident. Seſſ. 21. cap. 2.*

e *In Decret. Cauſa 25. quæſt. 1. cap. 6. 7. Cauſa 11. qæſt. 3. Can. ſi Dominus.*

f *Mall. f. 67*

g *Mal. f. 68*

h *Mall. f. 68*

i *Hier. lib. 1 cont. Iovin.*

perunt, quo Evangelium neſciebant. Aſſumpti poſteà in Apoſtolatum, reliquerunt officium conjugale. *Sed longum eſſet aliena hæc ab inſtituto perſequi.*

Falleris verò illo Canone: k Si Papa. diſt. 40. *jus Pontifici attributum, ut* ſupra, & contra Scripturam *jubere poſſit. Nam nulla ibi de juſſione vocula. de neglectu, ac ſolutâ vita Pontificis ſermo. Aperte verò additur: fas eſſe Pontifici obluctari, ſi doctrinæ ſanæ veritatem vitiatum eat. Ita enim habet Canon:* Si Papa, ſuæ & fratrum ſalutis negligens, catervatim ſecum ducat *(neglectu ſcilicet & exemplo)* mancipandos gehennæ; hujus culpas nemo arguere præſumat *(tanquam ſuperior ſcilicet,)* niſi deprehendatur à Fide devius. *Sentis malam fidem tuam deprehenſam, Malleator? Fidei errores excipit S. Bonifacius, cujus ea verba: Tu ad errata Fidei detorques. Et quid aliud Conſtantinus, anteà jam à nobis nominatus, de Epiſcopis univerſè dixit, quàm quod de Papa Bonifacius?*

Falleris: l Diſpenſare contra jus Divinum Pontifices, de gradibus contractuum Matrimonii. *Sepone* Levitica *illa* m *ſcita de Matrimonio, & Legem Divinam profer de gradibus contractuum Matrimonii. Id ſi non potes; evince Scripturarum teſtificatione, cetera Levitici ritus antiquata, ſolas de Gradibus hiſce ſanctiones perennare. aut ſaltem innatâ naturæ lege interdictos oſtende* Levitico *expreſſos gradus. Quod ſi hoc comprobaveris; enodabis & illud, Quánam ratione* n *de Vxore fratris demortui, Leviticam prohibitionem DEVS ipſe aliquo caſu relaxaverit, cum Naturalis legis præſcripta diſpenſationem non admittant. Sed in his nihil deſudandum ſibi exiſtimat Tubalcain: morem, quem pro ſuggeſtu retinet, conſtanter ſequitur; nec ut vera dicat, ſed ut dicat, elaborat.*

Hiſce mendaciorum Concordiæ pulpamentis ſubjunxeram, Inter vepreta ac ſenticeta Concordiæ, ſalutares interdum protuberare herbulas. Mira hîc de lente Tubalcain: o Iuxta Catecheſeos Lutheranæ præſcriptum, ut Cruce frontem ſignent noſtri, non præcipimus, ne fors opinentur, occultam ſigno huic virtutem ineſſe ad abigendos Genios : tamen, quo minùs ſignent, non prohibemus. *Hoc poſtremum, laudo, proboq;. At cur, quod Catecheſis veſtra præſcribit, docere propalàm abnuitis? Catecheſis illa, quam veſtra Concordia,* p quaſi laicorum Biblia *veneratur, ut manè & veſperi Crucis ſigno frontem terant Lutherani, præſcribit. Vos Biblica ſcita vulgo tradi, religioni ducitis? Vobis tacentibus ſi Cruce homines frontem conſignent, nullum ſuperſtitioſæ opinionis periculum perhorreſcitis: ita virulentam* Prædicantium linguam arbitramini, *ut ſi faciendum dicant, quod ipſis tacentibus tutò fieret, periculum ſuboriatur? Vtut verò Crucis vim contra Genios pernegetis: eam tamen graviſſimis verbis aſſerit, aureum illud flumen eloquentiæ* q *Chryſoſtomus,* r *Cyrillus, ac ceteri melioris ævi Doctores ſanctiſſimi. ſuoq; id experimento edoctus,* ſ *ſenſit Iulianus Apoſtata. Cùm enim Magicis præſtigiis excitum Diabolum conſpicatus cohorruiſſet, ex conſuetudine diſciplinæ Chriſtianæ, cui inſueverat, Crucem fronti impreſſit, Dæmonem aſpulit.*

Illud quoq; rectè Biblia laicorum *veſtrorum, quòd more Majorum, Orationi Dominicæ verba illa,* Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria, *non attexit. Nam nec in ullis, ſeu Græcis, ſeu Latinis codicibus apud* t *D. Lucam ea verba leguntur. Nec* Latini *Patres, Cyprianus, Auguſtinus, Ambroſius, Tertullianus, Orationem Dominicam explicantes, eorum meminere. Nec ante Lutheri furores, in* Latinis *codicibus apud Matthæum ea verba recitata. Quin & vetuſti codices Græcorum,*

vel

k *Mall. f. 68*

Supra, fol. 60.

l *Mall. f. 68.*

m *Levit. 18. v. 6. cap. 20. v. 11.*

n *Levit. 18. v. 16. Deut. 25. v. 5.*

o *Mall. f. 69*

p *Concord. fol. 545.*

q *Chryſoſt. homil. 55. in Matth.*

r *Cyril. Jeroſol. Catech. 13. Theodor. lib 3. cap. 3. Sozom. libr. 5. cap. 2. Nazianz. Orat. 1. in Julianum.*

t *Luc. 11. v. 4.*

vel u *Beza teste, iis vocibus caruerunt. Sed & hic à sua Catechesi abeunt Prædicantes, nec juxta præscriptum Orationem demurmurant. Ne semper dissentire videatur Tubalcain, fatetur, eam à Catechesi Concordiæ non præscribi clausulam, sed* x nec addi prohiberi. *In me deinceps infrunitus calumniator tetram putrescentis pulmonis mephitim exhalat, quòd adversus* DEI *gloriam exæstuem. Sed ineptis tu quidem naviter, ô homo. Verba ego illa haud culpo, nec quidquam de gloria Divinitatis decerpo : Te tuosq; armentarios vehementer improbo, quòd novandi cacoethe ac prurigine à nobis dissentiendi præcipitati, mordicus ea verba attexitis; veteri nos ritu exorantes vellicatis; Catechesim vestram, Biblia laicorum, post habetis; nec, ut in Fidei vestræ formula jurejurando vestro comprobata præscriptum, oratis. Hæc, an nullam reprehensionem mereantur, Iudex esto.*

u *Beza in Matth. 6. v. 13.*

x *Mall. f. 69*

§. 2. *Antilogiæ Concordiæ.*

I. Diaphoniam Concordiæ nominâram : Quòd Vitâ functis utiles dicat supersitium preces; loca tamen purgandis post funera Manibus perneget: y Antea, *inquit Tubalcain*, dictum, quo fine liber Symbolicus Orationes pro defunctis admittat. *Dictum. Sed & à nobis comprobatum, lustralibus piamentis expianda fascinatione cæcatam tuam mentem. Nam ea, quæ Aerius negavit, Animarum piamenta, comprobat Concordia. Hæc porrò evanida esse oportet, si nihil est post funera expurgandum.*

y *Mal. f. 70.*

II. Antilogia erat : Missam summâ reverentiâ apud suos retineri Concordia profitetur. Post modum tamen, Missam abominationem vociferatur: z Missam, *inquit Tubalcain*, quæ est communicatio Sacramenti, absque Canone, & aliis idololatricis Ceremoniis, retinemus : Missam Papisticam abominamur. *Verùm hoc suffugium contesserati vestri* a *Helvetii, valide elidunt. Nam non erat, quòd amplius Missas se non intermittere ingeminaret Confessio, si solam quam Lutherani administrare soliti Cœnam Domini intelligi volebat Missæ nomine, cùm jam antè, Articulo 10. de Cœna pertractasset. Adhæc, Lutherani eo responso, de non abrogata Missa, ita Catholicis satisfecerunt, ut Theologi, quibus Carolus Cæsar ad limam revocandam Confessionem tradiderat,* b *nullam in eo Articulo difficultatem fore arbitrarentur. quod certè secus futurum erat, si eadem Confessionis, quæ Malleatoris sententia fuisset. Insuper, Confessio eam apud suos retineri Missam fatetur, quam abolevisse accusabantur ab Adversariis, hoc est, Catholicis : Atqui eam solam abolevisse ipsos accusamus, quæ more Majorum in Ecclesia peragi consueverat : Eam igitur, seq; suosq; revereri Confessio profitetur. Adde, quod præter* c Candelas, vasa aurea, & similes ornatus, d *usitatas quoq; Missæ cæremonias ferè omnes retineri apud suos ait. In quo discrimen ponat, audi :* Præterquàm quòd Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, ad docendum populum. *Minutulum hoc discrimen curiosè memorat. Omitteret majora, quæ usitatæ Missæ detracta vellet, si ea ipsi mens, quæ Malleatori fuisset? Verùm, Tubalcain noster, ubi sensum suum promsit; & probasse, & Concordiæ scopum attigisse, & Argumenta nostra tenedia bipenni diffidisse sibi videtur.*

z *Mal. f. 70.*

a *Palatinales, Admonit. ad Libr. Concordiæ, cap. 4.*

b *Vide Harmoniã Confess. Augustanæ, Andreæ Fabricii.*

c *Concord. fol. 236.*

d *Augustana Confess. artic. 21.*

III. Discidium Concordiæ *memorâram : Quòd ingenuè agnoscit, nostrâ sententiâ, Satisfactiones non prodesse ad culpas relaxandas. Alibi tamen, humanis figmentis,*

tis, frigidisq; observatiunculis, mortem aboleri, nostro sensu, criminatur. Tubalcain, utrumq; à nobis doceri, nec Concordiæ, sed nostra dicta repugnare dicit, verilo-quumq; Kemnitium testem citat. DEVM *immortalem, quàm peregrini, quàm rudes sunt Prædicantes in rebus de quibus iudicant! Catholicæ Ecclesiæ genuinum sensum accipe, Tubalcain : Nos* meritoriam justificationis nostræ causam, dilectissimum DEI unigenitum, Dominum nostrum IESUM Christum fatemur. *Nam, nostra* † Fides, & Opera, gratiam Iustificationis non promerentur. *Mors igitur peccati,* * *gratis per Christum dimittitur. Æterna pœna peccato debita gratis itidem, solius Christi merito, relaxatur. quod his ipsis verbis Oecumenica Synodus Tridentina expressit:* Recuperatâ Merito Christi amissâ gratiâ, satisfactio facienda per jejunia, eleemosynas & orationes : non quidem pro pœna æterna, quæ unà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ non tota semper dimittitur. *Hæc est fides omnium Catholicæ Ecclesiæ filiorum, Tubalcain. ex quo liquere tibi potest, Adversantia nos non tradere, sed Concordiam vestram secum decertare, dum mendaciter allinit nobis, quod à nobis non credi aliàs recognoscit. Aliquando igitur sapere incipe, Tubalcain, nec (quod in antiquis Philosophis carpit Stagirites) ad pauca respiciens, de multis pronunties.*

Mall. fol. 70

Concil. Trident. Sess. 6. cap. 7.

† *Ibi. cap. 8.*

* *Eodè c. 8.*

Concil. Trident. Sess. 6. cap. 14.

Aristot. 1. Physicor.

IV. Adversantibus & illa, mutuoq; se interimentibus accensebam : Quòd interdum à Theologis nostris, integras in natura vires ad DEVM *super omnia diligendum constitutas, docet Concordia. Alibi hos ipsos Theologos,* DEI *amorem, sine gratiæ auxilio generari posse, negantes memorat. Tubalcain negat ulla indagine reperire se potuisse, quæ recitâram Concordiæ verba. Male nasutum te esse oportet, qui res patentissimas odorari non potueris. In libro igitur Concordiæ, ædito Lipsiæ, in quarto, anno 1580. fol. 55. in Apologia, Tit. de Peccato Originali, hæc ipsa verba leges :* Hos morbos non advertunt Scholastici. imò tribuunt interim humanæ naturæ integras vires ad diligendum DEVM super omnia. *Alibi rursus :* Quid interest inter Pelagianos, & adversarios nostros? cùm utriq; sentiant, hominem sine Spiritu Sancto posse DEUM diligere. *Quia tamen putidum hoc mendacium ipsa recognovit Concordia, Theologos in scholis contraria omnia docere, etiam sine equuleo confitetur, hoc est, secum bella gerit, suoq; sibi mendacio jugulum frangit. Nam, quæ hic sit fides Catholicæ Ecclesiæ, ille Concilii Tridentini Canon te docebit:* Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, pœnitere posse sicut oportet, ut ei Gratia justificationis conferatur : Anathema sit.

Mall. f. 71.

In Apolog. art. 18. f. 195

Concord. fol. 57.

Conc. Trident. sess. 6. Can. 3.

V. Belligerare secum dixeram Concordiam, quòd à nobis peccati relaxationem propriis meritis adscribi comminiscitur : cùm alibi fateatur, Remissionem peccatorum gratis contingere, semper Christi Ecclesiam docuisse. Tubalcain diaphoniam hic negat : Pars enim prior, agit de Pseudo Catholicis Romanensibus : posterior, de Ecclesia Christi, audiente vocem ipsius. *Tuum ego Ducem secutus deviavi, Tubalcain, si quid hic à me erratum est. Nam antequam vocali calamo, loquaci lingua, homines inescaret Lutherus, aliam Christi Ecclesiam præter Romanam designare non potuit :* Ante me, *inquit*, vera Ecclesia fuit Romana. *Tu, si Magistro doctior, si lynceus es, nomina, longissimo illo temporis tractu, quod Apostolos inter, & Apostatam Lutherum decurrit, quæ illa fuerit Christi Ecclesia, in qua gratuitæ remissionis prædicatio sonuerit. Nam, quòd tu doceri à*

Mal. f. 71.

Luth. tom. 7. lib. de Missa privata, fol. 236.

nobis scribis, Remissionem peccatorum, Meritis nostris acquiri, id ego perturbati tui cerebri figmentis vanissimis adnumero. & quis eâ de re sit sensus Romanæ Ecclesiæ, recitata Synodi Tridentinæ decreta loquuntur.

VI. Pugnantibus & illa annumeravi : Quòd continere volentes, non cogat nubere Concordia. *Et eo tamen nomine vota Monastica depretiet, quòd jus naturæ, & mandatum Spiritus Sancti, voto non possint tolli. Agreste hîc quoq́, & Scythicum convitiorum carmen primùm oggerit Tubalcaini infrenis lingua, quæ fluit semper æstuatq́ colluvione verborum teterrima. Paucis deinde rem expedit :* Ad Conjugia non cogi, qui donum Continentiæ habent : sed eos, quibus natura vim & appetitum generandi inseruit. *Verùm, nihil tu quidem his verborum strophis ad ea, quæ recitavi, Concordiæ tuæ placita respondes. Nam de iis,* qui continere volunt, *Concordia loquebatur, hosq́ negabat ad Conjugium cogendos. Tu solos impotentes, imò ne illos quidem, si appetitu generandi stimulentur, à Conjugio abstinere vis, &* Ipsum jus naturæ tolli *arbitraris, si contineant, quibus insita est vis & appetitus generandi. Id si ita est, jus naturæ perfringi cupit Apostolus, stimulos carnis crebrò in se verbere ac prece comprimens; innuptas manere Virgines suadens; sibi simillimos omnes peroptans. Sed veniâ dignus Tubalcain, multa temerè effutiens. dicendum enim aliquid fuit, ut serviret scenæ, moremq́ alienæ gereret voluntati.*

Mall. f. 72.

Mall. f. 72.

2. Corin. 12. v. 7.

1. Cor. 9. v. 27.

1. Corinth. 7. v. 27. 37. & 7.

§. 3. *Primus Error Concordiæ.*

CRedebam oppido fatigatum Tubalcain tot convitiis, quæ crebro vomitu expectoravit : sed ut exordio Attellanæ suæ, dignam virulentiæ coronidem imponeret, rursus ingentem sordium conflugem aggerat. Fidenter tibi, quod res est, in aurem dico, Tubalcain : dum tuas calumniarum offucias, dum vanas miseri Lutheranismi defensiunculas lego, te ego, vel per febrim somniare, vel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis vinculis alligandum puto. Lædorias verò, *ac inhumanas verborum, è medio bovili petitorum, sordes, quibus indefessè velitaris, te quidem dignas, meâ indignas refutatione existimo. Itaq́ vicem talionis implodere nolo. lenitate ac veritate, sale interdum, & urbanitate Romana, hominibus ingenuis, & ingeniosis digna, tuam istam insaniam excantabo.*

Primum Concordiæ Errorem, conatus omnes vitæ sanctioris subnervantem, nominabam: Quòd neget Evangelium propriè damnare, & arguere peccata, aut homines terrere, sed tantummodò lætissimum nuntium Evangelio contineri arbitratur. Figmenti hujus nexum, cum aliis placitis Lutheranis, *ac usum, ante omnia in Periculo recensui : ex his, verum Paradoxi sensum expressi; consequentium absurditatum noxios fructus aperui. Tubalcain illas* Lutheranæ sectæ *bases, quibus hanc de Evangelio doctrinam fundari dicebam,* Probationes *nominat. adeoq́ jejunè, amethodicè, ac sine sensu mea sensa recitat, ut mea esse non cogitarem, nisi in me scripturum se profiteretur Malleator.*

Mall. fol. 73.

Principiò igitur, fatetur Tubalcain : Evangelium pro tota Christi, & Apostolorum doctrina sumptum, tam Pœnitentiæ, quàm gratiæ prædicationem esse. *Statum verò Controversiæ, ait,* Quid propriè distinguat doctrinam Legis, à doctrina Evangelii? *Verum* Concordia, *statum Controversiæ longè di-*

Mall. fol. 73.

gè diversum esse, hisipsis verbis fatetur : Status Controversiæ, An Evangelium propriè sit tantummodo concio de gratia DEI, quæ remissionem peccatorum nobis annuntiet : An verò etiam sit concio Pœnitentiæ, arguens peccatum incredulitatis? quippe, quæ non per Legem, sed per Evangelion duntaxat arguatur. *Quid tu alium quæstionis statum comminiscaris? Nota nobis Legis, & Evangelii discrimina. Lex enim olim per Moysen data est Israelitis : novissimis temporibus Evangelium, omnibus orbis nationibus, per IESVM Christum. Illa nihil ad perfectum perduxit. metu, terroribusq́ serviliter impulit. nec vires addidit, quibus humana infirmitas fulciretur : Hæc virtus DEI est in salutem, quæ per Spiritum in corda diffusum, amore trahit. Illa malorum remedium, seris sæculis proferendum, procul ostentabat : hæc salutis, ac gratiæ fontem exhibet. Sive igitur tempus & modum promulgandi, sive perfectionem ac rationes impellendi, sive denique vim ac efficaciam spectes, latissimum conspicaris Legis ac Evangelii discrimen. Nihil igitur ea de re disputare attinet. cetera prosequamur.*

Duobus in Periculo firmamentis comprobaram; Leges, quæ metum peccantibus incutiunt; præcepta, quæ pœnitudinem præscribunt in Evangelio, nihil ad Lutheranos pertinere voluisse Concordiam.

Prius Argumentum hujusmodi erat : Si Concordiæ effata ita accipis, ut legum Evangelicarum minæ ac terrores nihil ad Lutheranos pertineant, nec ipsos coarctent; recte adhæret, & indivulsâ societate nectitur istud dogma, ceteris Lutheranorum placitis : Credendum igitur verba Concordiæ, *etsi quadamtenus involuta, eo sensu accipi debere, quem nexus ipse Doctrinæ exposcit. Antecedens probavi: I.* Legem DEI *servatu impossibilem, docent Lutherani; atq́ adeo impossibilem, ut nullum arbitrentur in nobis opus coram DEO purum reperiri. Hoc si ita est, vel ergo Legis minæ, Lutheranos transgressores non attingunt : vel ab intrepidâ illa, & metum omnem submovente salutis certitudine, qua gloriantur, excidant, necesse est. Atqui, hanc sibi eripi non patiuntur præsidentiam. Itaq́ nihil ad se attinere credunt terrores Legum, sed solas Evangelici solatii delicias amplectuntur. II. Disertè affirmat* Concordia : *Opera bona ad salutem necessaria non esse. Eos damnat, qui sine Bonis operibus, salutem nos consequi posse inficiantur. At, si præcepta Legis, quæ æternæ mortis comminatione interjectâ, sanctas actiones præscribunt, Lutheranos tangerent, dubio procul Bona opera saluti ipsorum necessaria forent. Ergo, &c. III. Clarissimis verbis Lutherus adstruit : Christianum nullam habere legem. totam illi abrogatam esse. Certè verò si Divinæ Legis vinculis coarctarentur Lutherani, legem haberent, nec abrogata sibi præcepta universa gloriari possent. Ergo, &c.*

Posterius Argumentum, ex ipsis Concordiæ *verbis mutuatum, erat ejusmodi : Vel* Evangelii *nomen, pro ea sola doctrinæ* Christi *parte accipit* Concordia, *quæ solatia complectitur; legis verò nomine Præcepta omnia Veteris & Novi Testamenti concludit : Vel Lex quidem pro Veteris Instrumenti jugo; Evangelium verò pro tota Novi Testamenti complexione sumitur. Primum illud dici non potest. hac enim ratione, Quæstionis à Concordiâ propositæ, atq́ inter Augustanæ* Confessionis Theologos controversæ, *sensus hic esset : An Evangelium eâ præcisâ ratione, qua solatia exhibet, minetur aliquid, & jubeat? Quod sanè inter eos, qui mente potiuntur, & terminos intelligunt, in controversiam adduci non potest. Fatendum igitur, Evangelii nomen ad totam Christi doctrinam extendi à* Concordia. *Et quamvis præcepta quoq́, ac*

Concordiæ fol. 564.

minas contineat Evangelium : ad Lutheranos tamen, ea nequaquam spectare. quia nempe, specialis illa Fides Lutherana, *& peccatum, & formidinem omnem excludit ; quod* Concordia *ipsa non obscurè significat. postquam enim dixerat, Perniciosum dogma esse, quòd Evangelium propriè accuset ; ac damnet peccata ; quodq́. non sit tantummodò concio de Gratia* DEI *: periculum in eo ponit, quòd aliàs,* Piis mentibus eripitur solida consolatio : & Pontificiis erroribus fenestra aperitur. *Atqui, hæc vanè conficta pericula, tunc demum, & tunc solum manere posse videntur, si concio pœnitentiæ, & minæ prævaricantibus denuntiatæ,* Lutheranos *quoq́. attingant. sive enim ad* Legis *doctrinam, sive aliò præcepta illa, illæ minæ, pertinere dicantur, metum incutient transgressoribus ; nec pericula, quæ somniat* Concordia, *vitari aliter possunt, quàm si* Lutheranos *prorsus exleges cogitemus. Quod si ita non est, dicat* Tubalcain, *quânam aliâ ratione adversa illa sententia, quam* Concordia *improbat, consolationem eripiat, viamq́. Papisticis erroribus sternat ? Hunc in modum his constitutis, clarissimè consequi dicebam, Nihil quidquam satagendum* Lutheranis, *ut legibus Evangelicis, quæ pœnitentiam præscribunt, quæq́. peccata vetant, detineriſe patiantur : sed illud cum suo Parente libera fronte jactare possunt :* a Nihil peccat, nisi Infidelitas. b Christianus non potest perdere salutem, quantiscunq; peccatis, nisi nolit credere.

Concordia fol. 566. in Negat.

a Lut. Tom. 1. Thesi 1. paradoxa in Papatu.

b De Captivit. Babyl. Tit. de Baptismo.

Hæc strictim in Periculo attigeram : hîc clariùs deducenda fuêre. nam Tubalcain nihil eorum, quæ à me dicta sunt, assecutus videtur.

Posteriorem meam rationem, præpostero ordine, priori loco aggreditur Tubalcain, & c Pueriliter opinari *me dicit*, alias esse Leges Mosaicas, alias Evangelicas. *En solidam ac gravem potulenti Prædicantis (nescio quod veteris vini quadrantal somniantis) responsionem. Nec quid à me dictum, nec quem in finem argumentatio mea directa, considerat ; & respondet tamen. Meam ego vicem medullitus doleo, quòd trunco huic bipedi compositus, bonas horas, in patellarii ac depositæ conscientiæ Prædicantis, cassa nuce, magis cassis nugamentis, ponere debeam. Ego sanè Leges Mosaicas, Decalogo excepto, longe alias hucusq́. arbitrabar, quàm leges Evangelicas. Sed nec jam capio, qui fieri possit, ut lex de Circumcisione, variisq́. Sacrificiorum ritibus, diversa non sit à præcepto Baptismi, Eucharistiæ, ceterisq́. novi Instrumenti sacrosanctis institutis.*

Ad prius Argumentum ita respondet, quasi non ad sensum Concordiæ indagandum, sed aliò contorserim. meoq́. sibi nomine argumentula fingit, in quibus diluendis, pueriliter sese detineat. Sed frustra es, Tubalcain. argumenta nostra peronibus tuis, indui non sinemus. At quid tandem dicat, audiamus.

Ad primam Antecedentis probationem respondet : d Legis impletionem impossibilem nobis esse, respectu impletionis perfectæ, quam propter naturæ depravationem, nec præstamus, nec præstare possumus. *Probè Gordium hunc nodum dissolvisti. Hoc ipsum volebam, vestro scilicet sensu, Nullam omnino* DEI *legem impleri posse. Nam si perfectio illa, quam expleri posse negas, à* DEO *injuncta est : ejus igitur defectu, prævaricatores constituimur, & delinquimus. malum enim ex quovis defectu suboritur. &, ubicunq́.* e *legis Divinæ prævaricatio est, peccatum sit oportet. Si verò tua illa perfectio, Divinâ lege præscripta non est ; ejus defectu,* Legis *transgressores non efficimur.* f *ubi enim lex non est, prævaricatio esse non potest.*

d Mall. fol. 75.

c Iacob 2. v. 10. 1. Ioan. 5. v. 17.

f Rom. 4. v. 15.

Porrò

Porrò quia Lutheranos Omnia opera nostra, peccata censere affirmaveram, rabit lymphatus Malleator: & g Deliras, *inquit*, an sciens mentiris ? Lutherani dicunt, omnia opera nostra esse peccata ? quinam illi Lutherani ? cur non nominas ? audes hoc opinionis monstrum Concordiæ nostrę imputare ? indica librum, nomina caput, adscribe folium. *Angorem animi depelle, Tubalcain, omnemq́. tuo pectore tristitudinem mitte. si paulisper audientiam mihi publicam tribuat Humanitas, votis tuis satisfaciam. Omnia opera bona Lutheranorum, peccata esse,* Docet Lutherus : a Opus bonum optimè factum, est peccatum veniale secundùm misericordiam DEI : sed mortale, secundùm justitiam DEI. Dum b credere incipis, simul discis ; Omnia quæ in te sunt, esse prorsus culpabilia peccata. c Peccatum prædicatione perfectatis, inest Operi Bono, quamdiu vivimus, sicut risibile inest homini : Quare, sicut rectè sequitur, Homo vivit, ergo est risibilis : ita sequitur, Homo benè facit : ergo peccat. *Satin' clara hæc, Tubalcain ? Docet vetus ille Philippus :* d Consequitur, *inquit*, omnia hominum, quantumvis laudabilia opera, PLANE vitiosa esse, & morte digna. e Opera Iustificatorum impura sunt, & immunda. *Docet tuus ille Symbolicus liber :* f Ipsa, *inquit*, legis impletio quæ sequitur renovationem, est immunda. g Opera nostra immunda sunt. nostra impletio legis, immunda est. h Nullum opus satis mundum invenitur. i Nostra dilectio, immunda est. k Bona opera non satisfaciunt legi. *Doces demiq́., ne longiùs abeamus, tu ipse Tubalcain. nam, ut paulò anteà diximus,* Perfectam legis impletionem, *nulli nostro operi concedis. Et tua tibi* l *mox verba adnumerabimus, quibus Bona opera Omnia, contaminata, immunda, fœda, à lege* DEI *deflexa nominas. Nec aliud ego dixi, quàm vestro sensu, Bona opera omnia contaminata censeri. Vnde has sordes opera trahant, non disputo ; modò immunda, ac fœda omnia fatearis. At* Immunda dicimus, *inquit*, bona opera ; peccata esse non dicimus. *Mirum, si quod ore loqueris, mente percipis. Nam, quod coram* DEO *fœdum est, ac inolitis sordibus immundum, id ego Peccatum dico. neq́. enim aliud, quàm Divinæ legis transgressiones,* DEO *fœtent. Si igitur Bona ipsa opera Immunda sunt, nec perfectum legis Divinæ præscriptum attingunt, Peccata sint oportet. Nam, ut mox te docente audicmus, idcirco fœda sunt bona vestra opera, quòd integritate, lege præscriptâ, destituuntur : Omne igitur opus, legis transgressio est ; &, quod hinc necessario consequitur, peccatum est.*

g Mal. f. 77

a Luth. to. 2. 1546. Asser. artic. 32.

b Eod. Tom. De Liberta. Christ. fo. 4.

c Eod. Tom. contr. Latò. fol. 234.

d Philip. Locis, an. 1523. fol. 18.

e Fol. 70.

f Liber Concord. fol. 91.

g Fol. 93.

h Fol. 98.

i Fol. 123.

k Fol. 121.

l Hoc eod. cap. 1. §. 4.

Mall fol. 77. 78.

In hujus Argumentationis postrema parte, quæ certitudinem Lutheranæ salutis attingebat, non hæret Tubalcain. id solum dicit : Metum servilem excludi à Lutheranis, non filialem. *Verùm mihi de ipso per se Numinis metu sermo non erat, sed de salutis perdendæ mordaci cura. Hoc ergo dic, Prædicans, an filiali saltem metu perhorrescitis, ne Fides illa vestra specialis falsa sit, vosq́. æternum præcipites agat ? Hunc, si in vobis metum cognoscitis, salva res est, ruit Babylon vestra. si abnuitis ; quod assumpseram, comprobatis.*

Mal. fol. 77.

Ad Secundam antegressæ propositionis comprobationem, respondet Malleator: Opera bona ad promerendam salutem non requiri : fieri tamen debere propter mandatum DEI, & ad evitandas pœnas. *In plano cespitas, ô homo, nec tuæ Concordiæ scopum tangis. Neq́. enim illa, ut tu, Operum necessitatem ad salutem probat, Meritum improbat. Nam inter Augustanos Theologos, quorum dissi-*

Mall. fol. 75

Concordia fol. 560. Concord. fol. 563. art. 1. & 2. Negat.

dium componit, controversia de Merito non erat: Sed quidam, Opera bona ad salutem necessaria, ac sine bonis operibus salvari impossibile, *dicebant: Alii contrà*: Bona opera ad salutem pernicioſa, *contendebant. Litem hanc dirimens Concordia, priorem illam sententiam, verbis in Periculo recitatis damnat. Cum igitur ea, quæ inter Augustanos in disceptationem adducta erant, dissolvat Concordia; de Merito porrò lis nulla inter ipsos fuerit; frustra ad Meriti necessitatem torquet Tubalcain, quæ de nuda necessitate protulit Concordia. quæ (nisi animus me fallit) illam Lutheri sententiã, involutè, ac verborum gryphis vestitam, tradere voluit:* a Fides, nisi sit sine OMNIBUS, etiam minimis operibus, non justificat, imò non est fides. *Adde, quòd si ulla est Operum necessitas ad salutem, tametsi nihil mereantur, impossibile erit sine bonis operibus salvari, quod Concordia damnat. Quia igitur Renatorum opera immunda docuerat Concordia, connectit sua placita, ac immundis sordibus nihil ad salutem opus esse, liberè pronuntiat.*

a *Lut. Tom. 1. an. 1545. Thesi 3. paradoxa in Papatu. fol. 372.*

Tertiam Antecedentis probationem, laxatis omnibus maledicentiæ habenis, convitiatione dissolvit Tubalcain. Lutheri verba recitãram, Lege omni mortales exsolventis. Exclamat Tubalcain: b O hominem impensè improbum! *Hui, quam honorificè! Sed convitia resorbe, & perge:* Christiano non ita abrogata lex, ut ad eum non pertineat, nec ad obedientiam sui obliget: sed ne habeat jus conscientiæ accusandi, terrendi, condemnandi. Non quòd piorum conscientiæ terrores legis non sentiant, sed quòd illis non possint condemnari, & ad desperationem adigi. *Verba sunt, sed quæ Lutheri sensum non attingunt. Lutheri mentem, eo libro expressam accipe, quem* c *Concordia ita approbat, ac si verbatim exscriptus esset:* d Papistæ ex Christo Moysen faciunt. sic enim docent: Fides in Christum, justificat quidem, sed simul servari oportet præcepta. quia scriptum est; Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Ibi statim Christus negatus est, & Fides abolita. *Si lex Christianos obligat ad obedientiam; servari debere mandata, clarissimum est. quod Lutherus fortiter abnuit. Sæpius aliàs repetit:* e Nullam prorsus legem habere Christianos. totam illis legem abrogatam esse. *Nemo certè, si delinquentes Cæsaris clementia non plectat, leges idcirco abrogatas pronuntiabit. Cum igitur Lutherus abrogatas esse Leges contendit, non id solum dicit quod tu somnias, parci videlicet à DEO transgressoribus, sed aliquid præterea suæ doctrinæ principiis optimè cohærens persuadere laborat; illud nimirum: quòd cùm lex factu impossibilis sit, & minetur tamen prævaricatoribus; fides illa specialis, de salutis certitudine, subsistere non potest, nisi legis obligationem Lutheranæ cervices excusserint. Sed & Tubalcain ipse, præcipitium dum vitat, incurrit. Cum enim ait, legem non habere jus accusandi, terrendi, condemnandi conscientias piorum, quid aliud dicit, quàm legis vim deperditam esse, piorum respectu? Nam si, ut te dicentem audivimus, tui illi pii, nunquam actiones suas examussim Divinæ legis perfectioni conformant, ánne censendi sunt culpis illigari, vel minimè? Quòd si peccare eos transgrediendo fateare; certum est, & accusari illos, & nisi resipiscant, damnari à Lege. neq; enim alia fingi potest Legis accusatio, quàm quòd reos constituat transgressores. Sin verò sacerrimâ illa pietate Lutherana impiati Prædicantes, cùm vel furatrinas exercent, vel sanguinem spargunt innoxium, sceleris puri sunt; & pœnarum Legis extorres, exleges quoq; sint necesse est. Nam ubi lex est, prævaricantes delinquere nemo dubitat. Sed in his ego te nunc labyrinthis linquo. Vale.*

b *Mall. f. 76*

c *Concord. Fol. 666.*

d *Lut. tom. 5. Vitt. 1554 in cap. 2. ad Galat. f. 311.*

e *Eodè Tomo, fol. 316. 396.*

§. 4. Se-

§. 4. *Secundus Error Concordiæ.*

EXitialis est & ille, surculisq; virtutum præfocandis natus error Concordiæ, qui è priori originem traxit: quòd, a NIHIL nos eorum, quæ Lex præcipit, præstare possumus. b NUNQUAM nos Legem facere, eiq; satisfacere. *Si enim nihil unquam eorum, quæ DEVS præcipit, confectum dare possumus: consequitur, conatum omnem DEO obsequendi, supersluum deputari. Tubalcain, ne mutus videatur, verba dat legentibus:* Partem Legis præstari posse, *ait.* Legem quoad totum, seu ea integritate quam lex requirit, præstare neutiquam valemus. *Ac rursus:* Nihil eorum, quæ in lege sua à nobis exigit Dominus, ea integritate quam lex requirit, præstare possumus. *Verùm, ne minimam quidem Legis particulam à nobis fieri posse, contendit Concordia, dum particulas illas, NIHIL, & NVNQVAM, toties iterat. Nam, si minuta aliqua pars Divinæ legis expleri quandoq; posset, nihil à nobis eorum, quæ Lex præscribit, fieri, falsè diceretur. Deinde, si ut tute fateris, integritas quam* Lex requirit, *nullo in opere reperitur: præterquàm quòd fatendum tibi, mentiri illos Christum docuisse, quibus, ut illa verba usurparent,* Quod debuimus facere, fecimus, *præscripsit; illud quoq; concedas necesse est, nullam à nobis prodire actionem, quæ Divinis legibus non adversetur. Quod si ita est: nulli Divinæ legis parti à nobis satisfieri posse, consequitur. Nam, si quod est opus, quo Divinæ legis portiunculæ satisfacimus, præscriptam à lege perfectionem adesse illi oportere, intelligis. siquidem perfectione debitâ destitutæ actiones, non obsequia, sed legis prævaricationes habentur. Vides, Tubalcain, nec quid Concordia velit, assecutum te esse: nec tibi tecum convenire. pugnantia enim sunt ista: nihil ea integritate, quam lex requirit, fieri; &, partem tamen legis præstari: nec quod vos credere dixeram, diffiteri potuisti, cùm ultrò fatearis, Nihil fieri à nobis ea perfectione quam lex requirit: nec deniq; secius vos docere posse, qui omnes actiones fœdas arbitramini. Lectori porrò male consuluisti, quòd eas legis Divinæ particulas, quæ præstari possint, non enotasti; & quas factu impossibiles arbitraris, seorsim non consignasti: ut quid conandum, à quo desistendum ipsis esset, distinctè perciperent.*

a *Concord. fol. 566.*

b *Concord. fol. 69. 88. 94. 157. Mall. f. 78.*

Mal. fol. 79.

Ad revincendam Concordiæ vanitatem, ex solida ac stolida ignorantia derivatam, opportunè addideram, Quatuor, eaq; gravissima consequi Incommoda, si nihil unquam ex præscripto Divinæ legis peragimus, si fœdæ omnes ac peccatis vitiatæ sunt actiones. Absurda hæc, enodanda sibi sumit Tubalcain.

Inconveniens unum erat hujusmodi: Bona opera in nobis DEO agitante peraguntur. Si igitur immunda, & à Legis orbitâ deviantia sunt, hoc est, si peccata sunt; DEO impellente scelera perpetrari, consequens est. Tubalcain, paralogismos hic, & nescio quos turbati sui cerebri terminos quatuor videt: Quia, *inquit,* aliud est peccatum, aliud opus bonum peccati cœno oblitum. Opera bona, quatenus DEO operante fiunt, munda & sancta sunt: coinquinantur ex vitiosa nostra natura. Quatenus igitur opus bonum à Spiritu Sancto efficitur, non nisi bonum est: quatenus verò ab homine cooperante proficiscitur, mancum & imperfectum est. *Aut ego tardior sum, aut mihi satis fatuum hoc & obtusum videtur. Equidem, si peccati cœno oblitum opus, peccatum non est; quid tandem peccatum sit, vix tua tibi Lexica aut Cornucopiæ enodabunt. Et indicium aliquod divini tui ingenii prome, nosq; discrimen* Peccati, *& Operis peccati cœno fœdati, edoce.*

Mall. fo. 79.

Verùm

Luc. 17. v. 10

Verùm pugnas verborum, tibi tuiſq; linquam. Illud dico: Ad ea, quæ vitio noſtro immunda ſunt, divinitus impelli homines; ⌣*Adynaton eſt. Nam, ut ſacræ literæ teſtantur: DEVS intentator malorum eſt, & neminem tentat: unuſquiſq; autem tentatur à concupiſcentia ſua illectus. Vides, eum tentandi modum, quo concupiſcentia prolectat, à DEO removeri. Atqui innata hæc naturæ propenſio, ad ea quæ carni blandiuntur, non aliter nos tentat, quàm Evam impulit pulchri & ſuavis fructus lenocinio. Quocirca, ut inolitum hoc naturæ pondus, licet ad ea ſola, quæ ſenſus demulcent, animum pertrahat, nec ullam operi adhærentem malitiam ſuadeat: ad malum tamen tentare dicitur, quoties opus ad quod exſtimulat, ſine peccato à nobis peragi non poteſt. Pari prorſus ratione, ſi DEVS ſuadet, ſi imperat, ſi inchoat, ac peragit in nobis opus, quod fieri à nobis ſine peccato non poteſt, ad peccandum prolectare dicendus erit; tantoq; magis, quanto potentius voluntatem flectere poteſt, quàm concupiſcentia. Quid? quòd Dæmon ipſe, aut qui peſtilenti conſilio in ruinam impellit, non aliâ causâ & tentare, & ſceleris noſtri autores dicuntur, quàm quòd ſuadent ac perſuadent, quod à nobis ſine peccato peragi non poteſt, tametſi alioqui opus nudè ut ſuadetur ſpectatum, malitiâ carere poſſit. Qua ratione, etſi eſus pomi per ſe conſideratus, vitium non habeat: quia tamen ad hunc eſum, quem ſine præcepti læſione peragi non poſſe Tentator nôrat, ſuadelis pertraxit homines, & tentaſſe, & mali autor extitiſſe pronuntiatur. Simili ergo ratione, ſi opera ad quæ torpeſcentes inſtigat DEVS, ſine peccato à nobis peragi non poſſunt; tentare, & quod abſit, ſceleris autor eſſe DEVS ipſe dicendus erit.*

Cetera incommoda, quæ exinde deduxeram, quòd ſancta renatorum opera, peccata cenſeant adverſarii, uno diffindit ictu Tubalcain, negatq; renatorum opera à ſe peccata nominari: a Hoc, *inquit*, ut impium, & à mente noſtra alienum jam repulimus. *b* Antecedens, ſi de Renatorum operibus à DEO præceptis accipiatur, ſimpliciter falſum eſt. Opera bona, mala eſſe, nulli Lutherano ne per febrim quidem in mentem venit. *Quid Lutherani ceteri hac de re ſentiant, paulò antè accepiſti. Tibi verò tecum longè gravior eſt, quàm nobiſcum diſſenſio. Et quid dolos nectis, Tubalcain? quid in ſole conſtitutus, tot colorum ſpecies ſpectantium oculis exhibes? Dic clarè: Opera bona* Lutheranorum, *plenè exhibent quod lex præſcribit, vel cum defectu? Audivimus te non pridem dicentem, Legis præſcripta plenè non expleri, etiam ſanctiſſimis operibus. Id ſi ita eſt, qua tu fronte negas Opera, quibus præcepta Divina violamus, peccata eſſe? Si vetus illa tibi peccati finitio diſplicet, quæ* Legis *tranſgreſſione terminatur: novam igitur, novo tuo* Evangelio *conteſſeratam, profer. Et neſcis, Prædicans, malum quovis defectu reddi opus: integra verò omnia, ad bonum concurrere*⌣?

Sed quid remotis te argumentis premo? a *Audi teipſum tuq; potiſſimùm fructibus eloquii tui vtere*⌣*:* b Etiam Bona opera noſtra, propter peccatum adjacens, contaminata eſſe, immunda eſſe, panno menſtruatæ ſimilia eſſe, docemus. c Opera bona Renatorum, coinquinantur per inhabitans in nobis peccatum. d Bona opera, non quidem per ſe, ſed quatenus in efficiendis illis concurrunt etiam Renati, tanquam cooperarii gratiæ DEI, adeò polluuntur, ut panno impuriſſimo aſſimilentur. e Opera bona fidelium, propter cohærentes defectus, nævos, & peccatum circumſtans, immunda & imperfecta vocamus. Filiorum DEI opera, & obedientia, imperfecta & immunda ſunt. Itaque placent DEO opera, non quòd Legi per-

Iacob. 1. v. 13.

a *Mall. f. 80.*
b *Fol. 81.*
Fol. 82.

Supra, §. 3. hujus capitis.

a *Aug. Tom. 7. lib. 3. de Orig. Animæ, cap. 14.*
b *Mall. f. 77*
c *Fol. 79.*
d *Fol. 80.*
e *Fol. 82.*

perfectè ſatisfaciant, aut ab omnibus ſcoriis peccati defœcata ſint, ſed quòd Chriſtus pro eorum imperfectione litaverit. *Hæc ſi vera ſunt, aude negare, Tubalcain, eum, qui veſtra Bona opera exercet, & peccare, & DEI legem violare, & ſcoriis peccati taminatas actiones efficere*⌣. *Per ſe verò, an ratione operantis mala ſint Renatorum veſtrorum Bona opera, non laboro, dum tu ea mala eſſe ac polluta fateare*⌣. *Nam nec eſus pomi, nec cædes hominis (quæ & à Magiſtratu, & à brutis animantibus ſine flagitio peragitur,) per ſe peccata ſunt: ſed ab eo vitiantur, qui & Legibus arcetur, & ſponte agit. Iſaiæ verba, quæ paſſim in ore veſtro, Hieronymus comparatè vult accipi:* Iuſtitia, *inquit*, quæ in Lege eſt, ad comparationem⌣ Evangelicæ puritatis, immunda nominatur. Nec mirum hæc de hominibus dicere, cùm & aſtra, DEI juſtitiæ comparata, non ſint munda. Si quis poſt Evangelium Chriſti, pædagogæ Legis obſervat Cæremonias, audiat populum confitentem, quòd omnis illa juſtitia, panno ſordidiſſimo comparetur. *Triplicem à Hieronymo loci explicationem audis, nullam inſtituto veſtro deſervientem. Et uſitatus Scripturæ mos eſt, omnibus attribuere, quod pleriſq; commune eſt. eaq; de cauſa Iſaias, immundas nominat Legales juſtitias, quas externâ hypocriſi potiùs, quàm internâ mentis pietate peragebant. Quod ſi pertinaciter contendat Tubalcain, ad nos quoq; illa Iſaiæ verba pertinere: quidni, & quod attexit, Lutheranis ſuis applicet:* Non eſt qui invocet nomen tuum?

Hieron. in Iſa. 64. v. 6.

Videre eſt Iſa. 1. v. 11.

Vides igitur, Tubalcain, veſtro ſenſu à me dictum fuiſſe, Bona opera veſtra omnia fœda eſſe, peccata eſſe, undecunq; hanc fœditatem contrahant. Huic tam probroſo dogmati, quæ deducebam, adeò clarè connectuntur, ut ea negare non audeas, ſed tua potius placita diruas.

Illud poſtremum attexebam: ⌣*Apologiam Solnenſem, Concordiæ ſuæ veſtigia lambentem, vaniſſimè nugari; pollutionem, quæ operibus bonis adhæret, à DEO tegi, nec pro peccato cenſeri. Id ipſum fabulatur Tubalcain:* Imperfectioneſq; bonorum operum, per fidem tegi, diſputat. *Vt verò ab iis, quæ hinc deducebam, nimium perniciosis ſe expediat, omnem movet lapidem. ac demum: nullam evadendi ſpem ſupereſſe videns, quod res eſt dicit: Flagitia nempe*, per veram pœnitentiam expiata à DEO condonari, pro peccato non reputari. *Et:* Peccata ob interventum ſatisfactionis Chriſti, & gratuitæ remiſſionis, deſinere eſſe peccata. *Ita eſt,* ⌣*Malleator, per veram Pœnitentiam, gratuitamq; indulgentiſſimi Patris relaxationem, peccata in nobis deſinunt, quod* ⌣*Metaphoricè, Tegendi verbo Scriptura explicat. Sed nulla hac de re quæſtio. Illud agebatur:* ⌣*An opera, defectu perfectionis Lege præſcriptæ immunda, à DEO quoq;, & fœda, & plectenda judicentur? vel potiùs, fœditas quæ in illis hæret, à DEO contegatur, nec ira ac ſupplicio digna cenſeatur? Hoc poſtremum fieri non poſſe, Argumenta noſtra comprobabant; quæ tu non eluis, ſed alio quæſtionem flectis, ac,* in Sanctis manere peccatum, reatu ſublato, *diſputas.* ⌣*At, ô bone, de ſolis Operibus, quæ dum fiunt, tranſeunt, ſermo noſter erat. de his Concordia, de his Apologia, tuq; adeò ipſe, recitatis verbis, agebatis. Hic hærendum, deq; immunditia, quæ inest operi, diſceptandum fuit. Nec committam, ut novam ego tecum diſputationis telam ordiar. &, an in renatis Concupiſcentia propriè dictum peccatum cenſeatur, atq; idcircò nunquam peccata noſtra deleantur, diſceptem. Tuas tu prius tecum pugnas compone, qui per pœnitentiam & gratuitam remiſſionem*, Peccatum deſinere eſſe peccatum, *dicis: & nihilominus,* Peccata etiam dimiſſa,

Mal. fol. 80.

Mal. fol. 84

Mal. fol. 84. o

Mall. fol. 84
Mall. f. 83.

manere in Sanctis, *pronuntias, hoc est, esse dicis quæ esse desinunt. Ego sanè, quid velis, non assequor. nec me pudet tarditatis. id enim in legendo patior, quod vos in scribendo.*

§. 5. Tertius Error Concordiæ.

POstremum è plurimis, Concordiæ lapsum, Virtutum fibras evellentem memorabam: Quòd ita hominis naturam corruptam dicat, ut nec aptitudo, nec capacitas ulla reliqua facta sit, qua cooperari DEO ad bonum possit. Hîc priùs maledicentiæ habenas laxat Tubalcain, quòd ementitam Prædicantium parsimoniam riserim, suisq; pinxerim coloribus. Quæ de veste Attalica, quæq; de obtentâ furtivè Nobilitate, verissimè memoravi, negare non audet. Mal.fol.87. *Indignatur, quòd soli Prælati,* concharum, & bombycum opere superbire *velint. & per latus suum, alios peti clamitat,* Bocskaïanis manubiis *opulentatos, Calvinistas scilicet Clamatores. Verùm, ut lubet, hereditatem inter se herciscunto Calvini ac Lutheri pulli: quod à Prædicantibus factum scripsi, factum scio.* Mall.fol.86

De re ipsa nihil addit Tubalcain, præter illa, quæ ex Apologia recitarat Peniculus. Iis verò Scripturæ testimoniis, quibus adversus Pelagium ostendi solet, Nihil salutare effici posse ab homine, sine gratia; concluſum vult Tubalcain. nec cooperari posse peccatores, ad inchoandam, perficiendamq; conversionem, sed passivam solam capacitatem ipsis ut subjectis inesse, in quibus Spiritus Sanctus agat. *Renatos verò,* Mall. fol.88 *Activam quoq; aptitudinem habere, cooperandi gratiæ DEI, non abnuit. At ego, ex hoc ipso concludebam, eum qui in peccatum contra conscientiam labitur, (quo, ut Concordiæ vestigia legens Malleator contendit, Fides ipsa deperditur) conari ad Fidem, ad Pœnitentiam, non debere, cùm nulla in ipso amplius supersit capacitas ad Fidem & veram pœnitentiam.* Mall.fol.81. *Quid ad hoc Prædicans? Mutus conticescit. Nam, tametsi distinguat de peccato conscientiam vastante, & piorum infirmitatibus: quid tamen ista ad Argumenti solutionem faciant, non exprimit.* Mall.fol. 87

Aliud obiter perstrinxeram, huic errori evertendo firmamentum: Quòd Lutheranæ Theologiæ principiis, cohærenter hunc in modum diducere licet: Cùm piorum Lutheranorum quispiam in homicidium, aut libidinem ruit, fidem amittit, non aliter (si vobis credimus) quàm fide rursus Christi *apprehendendo promissiones, respiscit. Sed Fides, hoc est, (ut vos contenditis) confidentia de misericordia Divina, vitalis quædam actio est, sive Intellectus, sive Voluntatis. Ad eam ergo activè concurrit Intellectus, seu Voluntas. Cùm igitur ab Esse ad posse, efficax sit argumentatio: fatendum est, capacitatem, & vim activam in nobis hærere, quâ, adjuvante Gratiâ, convertamur. Sed & hic Pythagoræus est Malleator. Quid verò, an non & ipsa* Concordia clarè pronuntiat, *Homines in ipsa conversione, DEI gratiâ, fieri volentes, ex* nolentibus? *Neq; de Renatis ibi sermo. nam disertim præmittit Concordia, Sermonem esse de Voluntate hominis,* † juxta secundã considerationem; *hoc est, ut ipsamet explicat, qualis esse solet post lapsum.* Concor. fol. 554. 556. Art. 2. Negat. n. 8. †Fol.551. In statu contr.

Deniq; subnectebam & illud: Sine Christi *gratia, nos quidem in operibus pietatis præstare nihil posse: posse cum gratia. Lucis causa, hoc simili utebar: Saxum quod solus dimovere non potes, ut possis adjutus ab altero, vim habere te oportet, qua alteri possis cooperari. Hic Tubalcain imponit incauto lectori, meq; concludere arbitratur,* Naturalem in non renatis esse facultatem, *qua se ad DEVM convertant: cùm ego disertè dixerim, naturalibus humanæ infirmitatis viribus, Divinæ gratiæ subsidio non adjutis, neminem converti posse: Ope cælesti posse. Tubalcain hoc perinde esse ait, ac si dicas:* Vnus Equus trahere currum non potest; adjutus ab altero, potest: Ergo & hic, & ille, vires habet trahendi currum. *Consequentia hæc vitiosa non est, si Conclusio ita, ut est, non restricta sumatur. licet enim equorum neuter eas vires habeat, ut solus dimovere currum possit: uterq; tamen vires habet, quibus alteri ad inchoandum, & peragendum motum cooperetur. Idem quadamtenus in nostro proposito videre est: tametsi latum aliunde discrimen intercedat. Nam Intellectus, & voluntas, natiuâ virtute sine Divinæ gratiæ subsidio, nec actum Fidei, nec Charitatis, ac veræ Pœnitentiæ, quibus ad DEVM convertatur, elicere potest: DEO tamen adjuvanti, cooperari potest. Sed hæc pluribus persequi, instituta brevitas non patitur.*

PENICULI CAP. V.

Contra Divina, ac humana jura egisse Prædicantes, cum Census Cathedraticos, &c. ad se derivarunt.

TRia Libertati Ecclesiasticæ, sacris Canonibus, Divinis humanisque Legibus adversa, in Solnensi conventu, à Superattendentibus perpetrata fuisse, Illustriss: Cardinalis dixerat: Primò: quòd in aliena diœcesi Synodum indicere præsumserint. Secundò: quòd Census Cathedraticos, legitimis possessoribus Archidiaconis, per vim ademerint, proventusque Ecclesiæ interverterint. Tertiò: quòd Ecclesiastici fori causas in se derivârint, appellationemque ulteriorem prohibuerint.

Negant quidquam horum contra jus & æquum à se perpetratum. Ego verò, antequam frivolas ipsorum excusationes, velut aranearum telas, levi flatu disrumpam disturbemque: clarissimis, nec ullâ tergiversatione eludendis argumentis commonstrabo, verissimè hæc omnia ab Illustriss: Cardinali dicta fuisse. Capite 6. facio.

De illegitimâ Concilii indictione.

PRIMÒ igitur, Indictionem Synodi, contra jus fasque usurpatam, sic ostendo: *Divinis, humanisq; legibus adversatur, vt contra Sacrosanctorum Conciliorum decreta, contra usum perpetuum Ecclesiæ, contra proprium jusjurandum, Synodus aliqua celebretur: Sed Synodus Solnensis, hac ratione à Prædicantibus Superattendentibus peracta fuit: Ergò &c.*

Major adeò clara veritate lucet, ut qui eam inficiari audeat, ad Anticyras amandandus videatur. Assumptionem ita comprobo: Jurant Prædicantes in verba Confessionis Augustanæ. Hæc verò disertim docet, ea sola, quæ contra Canones, noviter, sine certa autoritate in Ecclesiam irrepserunt, à se reprobari in Ecclesia Romana: Quocirca juramento adacti sunt Prædicantes, antiquorum Canonum, & præsertim Nicæni Concilii (quod ipsi quoque, licet alioquin sacra omnia profanent, sacrosanctum habent) autoritati, fasces Prædicanticas submittere. Nicænum verò Concilium palàm sancit: *Nullam Synodum legitimè convocari, nec quicquam definiri posse, præter Romani Pontificis sententiam.* Quod Sanctorum Trecentorum decem & octo Patrum, pietate, doctrinâ, miraculis rutilantium, decretum obstitit, & obstat hodieque, quò minùs schismatici Græci, Cõcilium generale cogere audeant. Adde, quòd constans ac perpetua fuit Ecclesiæ consuetudo, ut cum bonâ Romanæ Sedis venia, Metropolitani in sua Provincia; Episcopi in Diœcesi, Synodos convocarent; quemadmodum videre est apud *Augustinum, Epist. 217.* Sozom. lib. 3 cap. 10. Niceph. lib. 9. cap. 5. 10. Tripart. l. 4 cap. 9. 19.

ad Victorinum: ubi ad Primatem Numidiæ pertinere docet, *Synodum in Numidiâ convocare. nec fas esse, vt Numidiæ Præses Mauritanos convocet, qui suos habent Primates.* Qua de re Calvinum, veritatis vi coactum, audi loquentem: *Metropolitæ cujusq; erat officium, vt Provincialem Synodum statis temporibus cogeret.* In eo verò, quòd subdit Calvinus, nihil juris habuisse Romanum Episcopum in Provinciales Synodos, mentitur, & Nicæna decreta perperam torquet. Magdeburgici quoque Lutherani, eandem quàm Calvinus, Metropolitanis fuisse autoritatem non diffitentur. Si igitur contra decreta Nicæna, Pastorumq́ue, quibus divinitus obedire jubemur, mandata; si contra diuturnam possessionem, si contra jusjurandum Prædicanticum, Synodus Solnensis indicta peractaque est: dubitabimus adhuc, Divinis, ac Humanis legibus contrariam eam coitionem fuisse?

Calv. lib. 4. c. 7. n. 8.

Cent. 4. c. 7.

Prædicantes Apologetæ vernaliter respondent: PRIMÒ; Non à Ministris convocatam hanc Synodum: *Quid enim his juris in Dominos Barones, Magnates, Nobiles præsertim in negotiis publicum statum concernentibus?* Quid audio? nullum ergò jus est Pastoribus in oves suas, præsertim in publicis, Religionis, ac Ecclesiasticæ disciplinæ negotiis? inversa ergò omnia apud vos? Oves præsident Pastoribus? filii regunt parentes? grex attendit Episcopis? Et ita verè est. Vilia vos Dominorum vestrorum mancipia; Ægonomi, non Pastores; agolo, non pedo digni estis. docetis, quod docendum præscribunt; controversiæ vestræ pleræque, ac doctrina etiam vestra ab ipsis dijudicatur. Accepto igitur quod dicitis, & vel hoc indicio ostendo, Lupos vos esse, Pastores non esse. qui si essetis, multum per omnem modum juris esset vobis in vestras oves, præsertim in publicis Religionis negotiis. Deinde, incautè à se amoliri conantur, indictæ Synodi invidiam Prædicantes. Nam in iis literis, quas 20. Junii, Anno 1609. datas jam anteà diximus, disertim fatetur D. Palatinus: *Ministrorum suggestione se adductum, vt precibus contenderet apud Dominos, ne ad Synodum venire gravarentur.*

SECUNDÒ, respondent Prædicantes: *Et in lege veteri, & in Ecclesia primitivâ, à Regibus & Imperatoribus convocari solitas Synodos. Nicænam siquidem, Constantinus; Constantinopolitanam, Theodosius senior; Ephesinam, Theodosius junior; Martianus, Chalcedonensem; Justinianus, Constantinopolitanam coëgit. Eorum igitur vestigia legens Dominus Palatinus, sæpissimè sollicitatus,* (à Prædicantibus scilicet,) *Synodum Solnensem indixit. Si enim,* inquiunt, *juxta articulum Anni 1608. Superattendentes habendi sunt: habendus quoq; fuit publicus conventus, in quo tales personæ eligendæ.* Multa sunt, quæ permiscent hic Prædicantes buttubata. Primùm enim: Esto, habendi fuerint Superattendentes: haud sequitur, Synodum indici debuisse. Nam, & Prædicantes anteà creati sine Synodis: & duo, trésve Prædicantes, demulcere barbam novorum Superattendentium poterant, novumq́ue Magistratum hoc ritu inaugurare. Certè Catholici, suos jam pridem habent Episcopos: nec tamen, ut ii sacro ritu consecrentur, Synodi indici solent. Deinde: Esto, Synodus indici debuerit: nego eum à Domino Palatino indici debuisse. ejus enim munia ac functiones, officia, dignitates, obligationes, *Ad defensionem jurium ac libertatum Ecclesiæ, citra omnium injuriam, ac illegitimam offensionem,* extant in legibus Hungariæ. At, quòd Synodos convocare debeat, quòd Episcopos creare, quòd Leges Ecclesiasticas sancire, quòd census Cathedraticos Archidiaconis, causas Ecclesiastici fori Sacerdotibus, adimere debeat; nusquam sancitum in Municipalibus Pannonum legibus. Demùm: Esto, demus hoc quoq; amicitiæ Prædicantium nostrorum, & quod falsum est, judicio ipsorum, erroribus assueto, verum esse concedamus, jusque permittamus sæculari Magistratui Synodum indicendi: certè nullum veteris Ecclesiæ exemplum adferunt, nec porrò adferre poterunt, ubi præter supremum Magistratum, aliquis alius Politicus, inferioris ordinis Magistratus, Synodum convocârit; sed Imperatoribus, sed Regibus, sed Principibus hæc autoritas conservata. Et tamen belli mei Prædicantes, & Palatino, & cuivis alteri, modò sit Lutheranus, ac rem confectam dare possit, jus indicendi Concilii permittunt; atque hunc in modum argumentantur: Supremi Magistratus fuit in veteri Ecclesia, Synodum convocare: Ergo Dominus Palatinus, jurè Synodum convocavit. Quod, quia Prædicantico acumine dignum est argumentum, perde-

In formulâ juramenti Palatinalis.

rem verbulum, quod illi dissolvendo impenderem. Illud mirabile, quod ajunt Prædicantes: *Nec quidem in Dominum Cardinalem Metropolitanum Strigoniensem, Provincialis Concilii indicendi jus, & potestatem (quam sibi arrogat) ullo modo (nisi fortè ex Supremi Magistratus mandato) competere.* Ridenda, vel deflenda potiùs est, hæc Prædicantium tarditas. Archiepiscopus Strigoniensis, qui etiam Politica dignitate præcedit Palatinum, utpote, Primas Regni Hungariæ; Archiepiscopus Strigoniensis Ecclesiæ, quæ (ut Leges Hungaricæ habent,) *jam inde ferè à Christianæ Religionis in Hungaria primordiis, Caput secundùm Regiam Majestatem in Regno, omnium Ecclesiarum fuit; ex qua Religionis, cultusq́; Divini, in toto Regno, vel tuendi, vel augendi, præcipua semper ratio dependet.* Hic, inquam, Archiepiscopus, Synodum indicere non potest, Palatinus potest? ô tempora! ô mores! Sed dicite tamen, dicite, Prædicantes mei, quo jure? quibus tabulis? quibus rationum firmamentis, id quod Ecclesia universa, quod ratio, quod ipsa necessitas Primati concedit, vos adimitis? Tacetis? obmutescitis? Certè Leges Hungariæ, non sinunt solùm, verùm jubent etiam, ut *Episcopi Archidiaconos ad Visitationes emittant, Synodos celebrent: ac tempore Synodi, teneantur omnes Plebani, & Presbyteri, pro accipienda salutari doctrinâ, convenire: ac in Dominos, qui impedire hoc vellent, à Rege animadvertatur.* Et alibi: *Prælatos Ecclesiarum, Synodum ex institutione canonicâ, necessario celebrare habere in suis Diœcesibus,* Leges Hungariæ clamant. Si igitur Prælatis in suis diœcesibus hoc jus datum, cur Prædicantes, Archiepiscopi facultatem circumscribunt, imò circumcidunt?

Art. 15. Anni 1536. Artic. 18. anni 1550.

Artic. 41. an. 1559.

Artic. 68. anni 1498.

At Regiæ Majestatis dignitati hic consultum volunt Prædicantes, cùm sine mandato Regis nolunt posse celebrari Synodos. Nihil est, quòd hæc vos cura coquat, & exedat, Prædicantes. Rex Hungariæ, Catholicæ Matris Ecclesiæ filius est charissimus, qui ut Matrem, amat, fovet, protegit Ecclesiam. Scit Concilii Tridentini decretum esse: *Ut Metropolitani, quolibet saltem triennio, non prætermittant Synodum in Provinciâ suâ cogere, quo Episcopi omnes, & alii, qui de jure, vel consuetudine interesse debent, convenire omnino teneantur.* Scit gravissimum Anathematis, non brutum, sed vividum, sed penetrabile fulmen, à summo Pastore in eos contortum, in Bullâ (ut vocant) Cœnæ Domini, qui Archiepiscopos, Episcopos, ac alios Prælatos impediunt, quo minus suâ jurisdictione Ecclesiastica utantur. Ideoque gratissimum est Regiæ Majestati, ut ad mores reformandos, ad corrigendos excessus, ad rem Catholicam promovendam, Archiepiscopus Decreta Concilii Tridentini exequatur.

Sess. 21. c. 2. de Reform.

Bulla Cœn. Excomm. 16.

Ne verò longiori vos sermone morer, Prædicantes, quàm temerè, ac falsò à vobis dictum sit; Concilia olim, non Sacerdotali, sed Cæsareâ Constantini, Theodosii, Martiani autoritate indicta fuisse: ad Illustriss: Bellarminum vos ablego. qui, *lib. 1. de Concil. cap. 12. & 13.* copiosè refellit, non ea quæ vos mussatis, (nihil enim vos solidè, ac cum ratione, sed nuda asseveratione adstruitis,) sed quæ dici pro vobis, ab eruditis viris potuissent.

De Censu Cathedratico interverso.

EVincendum jam est, rapones Popas, ac manducones lingulacas, Divina Humanaque jura violasse, quòd alienâ ex quadra tuburcinantes, Sacerdotum Christi partiarios particulones sese per vim effecerint.

Et Primò: Vos ipsi, ut opinor, dabitis, ad rem Atentissimi, de alieno rumen adipantes Prædicantes, publica vos Regni Decreta violare, cùm proventus Archidiaconorum involatis, comedonibusque vestris degulandam assignatis. Nam, scitis ipsi, nullâ unquam lege, hanc vobis potestatem factam fuisse. aut, si viri estis, apicem unum ex Legibus, rapinæ vestræ patrocinantem. Nobis certè suffragantur Leges patritæ, & avitæ, quæ nec rarentur, nec frigidè sanciunt: *Ut Archidiacoui Ecclesiarum proventus Cathedraticos exigant. De singulis Ecclesiis, quæ integræ vocantur, unus florenus; quæ mediæ, medius florenus à Plebanis exigatur.* Hæc, antequàm vos nascereminí, sanxit Hungaria. Rursus, postquam vos infausto omine in orbem irrupistis; *Cathedraticum Archidiaco-*

Art. 53. anni 1498.

Artic. 43. Anni 1569.

nis ſolvendum eſſe, graviſſima Conſtitutione decretum fuit. O ſi quid tale refugæ iſti pro ſe adferre poſſent,quàm feſtos plauſus darent! Sed evolvant omnia, nova, vetera, ne gry quidem in omnibus legibus pro hac rapina reperient. Si igitur emaciatum ventrem, vacuamque ingluviem; ſi exſuccas inanitaſque macore ac orexi lactes lærmargorum Superattendentium,rapinis farcire;ſi lurcare alienas opes crimini deputatis: exerite vim omnem facundiæ veſtræ, Prædicantes; doctrinæ energiam oſtendite; perſuadete Summatibus, medioximis veſtris, ut de ſuo, ſi non mactæa pollucibiliter obſonantibus, ſi non tuceta pergræcantibus, diarium ſaltem tribuant: &,ſi non vino, deuteriâ ſaltem ac lorâ,ſeu poſcâ acidulâ ſitim ſublevent macticorum Superattendentium. Sectemini generoſum illud Abrahæ, cujus fide gloriamini, facinus, qui ultrò etiam obtruſis Sodomorum opibus opuleſcere noluit, ne diceretur ab ipſis ditatus. Sed nihil promoveo. aquam ex pumice faciliùs exprimas, quàm DEI cauſâ quidquam erogent de ſuo, qui majorum pietate DEO devota anathemata deruncinant,ſacras Ædes expilant,ac uncinatis manibus deſcobinatas depeculantur. Nam lapire corda novitas Lutherana poteſt: ad aliquem pietatis ſenſum illiquefacere non poteſt.& tamen magnus ille Moyſes,cujus exemplo vos abuſos diximus, operibus magis quàm verbis credendum de fide cujuſque exiſtimavit.

Gen. 14. v. 23.

Ruffin. lib. 2 cap. 6.

Deinde: quia Leges, ut aranearum telas veſpæ grandiores perrumpunt,validiùs age in ipſam Prædicantium conſcientiam telum torqueamus. Liber ille Concordiæ,quem jurejurando comprobant Prædicantes,ut invidiam poteſtatis Eccleſiaſticæ violatæ, à ſuis averteret : *Sæpè*, inquit, *teſtati ſumus, nos politicas ordinationes, & donationes Principum, & privilegia,non reprehendere.* Ex quibus hanc rationem conficio : Juramento ſe adſtringunt Prædicantes ad Librum Concordiæ : Ergò jurant, non intervertere proventus ac bona Eccleſiæ, Principum donatione Sacerdotibus collata.& conſequenter, jurant,Cenſus Cathedraticos,Regiis Privilegiis, Regni conſtitutionibus, uſu ipſo, ac diuturna poſſeſſione ad Archidiaconos ſpectantes,aliò non derivare. Et hæc fortè cogitatio,quoſdam melioris mentis Prædicantes adegit,ut Cenſum debitum Archidiaconis penderent; refugæ eſſe nollent; Apologiaſque ſui facti, nec inelegantes, nec inurbanis ſalibus conditas æderent,quibus frena tumori Collegarum injecerunt. Audiant igitur Prædicantes, non meam, ſed ſuæ Concordiæ ſententiam, quâ, & repetundarum ipſos accuſat, & æternis Inferorum cruciatibus adjudicat,niſi alienum Cenſum, ruptis omnis juſtitiæ repagulis, temerè uſurpatum, primo quoque tempore pendant : *Falſa eſt*, ait Concordia, *pœnitentia,ſi non ſatisfiat illis, quorum res occupatas tenemus. non enim verè dolet ſe furatum eſſe, aut rapuiſſe is,qui adhuc furatur. Tantiſper enim fur,& prædo eſt,dum eſt injuſtus poſſeſſor alienæ rei.* Hæc ibi rectiſſimè, ad corculum planè novorum Superattendentium. Sed ad vos nunc mea ſe convertat oratio, Prædicantes, ceteris doctrina & probitate inſigniores, qui neglecta Solnenſi denuntiatione, quod jure,ac more debetis,Cenſus Cathedraticos pendere Archidiaconis pergitis. Atque ne meis vos verbis, ad id quod facitis, porrò faciendum excitem, antiquiſſimi, doctiſſimique viri verba conſideranda vobis propono : *Tiberius Magiſtratus ſemel datos, ideò ſe jugiter permittere dicebat illis,quibus fuêre conceſſi, quod intelligeret conſuli per hoc ſubjectis. In natura enim omnem Adminiſtrationem hoc habere firmabat,ut circa opes acquirendas, faceret ſtudiosè feſtinare. Exemplum ejus rei proferebat quendam vulneratum, ad cujus vulnus muſcæ congregabantur plurimæ. quem quidam tranſeuntium cùm vidiſſet, miſeratus ejus calamitatem, ratuq; quod imbecillitate nimiâ muſcas illas à ſe non poſſet abjicere, opuq; haberet alterius beneficio; interrogavit cauſam, cur ſibimet ipſe non auxiliaretur, moleſtiam repellendo muſcarum?* Cui reſpondens : *Amplius, inquit, leſiones importas, ſi has præſentes fugaveris. Iſtæ quidem jam repletæ ſanguine, non eo modo moleſtæ ſunt, quin etiam aliquantò remiſſius inſiſtunt: ſi verò his amotis aliæ famelicæ congregentur;ita illud vulnus invadent, ut etiamſi intereant, non valeant effugari.* Quid velim, res ac tempus docebit, qui ſapit, capit.

Fol. 263. Apolog. de poteſt. Eccleſ.

Concor. fol. 175. Apolog. de Confeſſ.

Joſeph. li. 18. Antiquit. Jud. cap. 13.

Præter leges patrias,præter juramenti Prædicantici obligationem, longiſſimi temporis Præſcriptione tantùm valere debuiſſe dixerat Illuſtriſſ: Cardinalis,ut ſine manifeſtâ injuſtitiâ,autoritate privata, indicta cauſa, ſpoliari Archidiaconi ſuo Cenſu nõ potuerint.

Reſpon-

Reſpondent Prædicantes : *Contra Eccleſiam,ejusq; libertatem non valere præſcriptionem : Eum,qui non laborat,non debere manducare. Cum igitur Archidiaconi, Eccleſias ad eorum ædificationem non viſitent,Miniſtros non defendant,purum verbum DEI proponi non curent, contra voluntatem Domini operentur; communi juſtitiæ adverſantur, ſi Cenſum exigant.* Ridiculè omnia, præpoſterè, ac planè Prædicanticè omnia. Mittite ridicularia, Prædicantes. diſertim dicite : ſi contra Eccleſiæ libertatem eſt, Cenſus Lege præſcriptos Archidiaconis pendere, cur non adverſatur libertati, rigida Superintendentium exactio? Eſto enim, Religione à vobis diſſideant Archidiaconi : par erat tamen aſſectari veſtigia Chriſti, didrachmum Gentilibus perſolventis: Decebat Chriſti,& Apoſtolorum mandato obtemperare.nec ſolùm quæ Cæſaris erant,Cæſari reddere;ſed & cui tributum debebatis, tributum perſolvere. Nam ſi Archidiaconi Eccleſias veſtras non viſitant, vitio id fit veſtro, qui jugum excutitis.

Matth. 17. v. 26. Luc. 20. verſ. 25. Rõ. 13. v. 7.

Cetera,quæ de puto DEI verbo, ab Epiſcopis & Archidiaconis poſtpoſito, deque Domini voluntate violatâ jactatis,logi ſunt.dici poſſunt, probari nunquam poſſunt. Et, ſi viri eſtis, Prædicantes, excutite Codices omnes Magiſtrorum,vim ingenii ac eruditionis omnem admovete; & non omnes,non pleroſque Fidei articulos,ſed unicum Eccleſiæ Romanę dogma deligite; illudque tale, quod optimè & potentiſſimè cum puro DEI verbo committi poſſe judicatis.in eo ſolo oſtendite clarè,hallucinari,falli,contra Scripturam credere Catholicos. Id ſi præſtiteritis; me primùm, ceteros deinceps, ut ſpero, obſequibiles habebitis,qui longum Eccleſiæ Romanæ vale renuntiabimus. Nam,qui in uno fallit, in reliquis fidem ſuam incertat. Et cur ego aſtruenti res varias, tanquam à DEO dictas, magis aſſentiar uni, quàm alteri? aut quo ſpiritu vera à falſis ſecernam? cur non pari jure credam mentitum in omnibus, qui auſus fuit in uno? Quòd ſi à nobis poſcitis, ut ad nudam aſſeverationẽ veſtram, ad meras œſtro perciti capitis veſtri offutias,ad aniles Scripturæ interpretationes,quas comminiſcimini contra unanimem ſenſum & conſenſum Antiquorum,qui Domini mentem ab Apoſtolis,eorumque Diſcipulis ſuxerunt,erroris nos convictos fateamur : dabitis opinor, hanc pro veſtra humanitate veniam,ut chirurgum eveſtigiò accerſamus,qui cucurbitulas fronti veſtræ adnectat, vel opportunâ phlebotomia furorem à vobis abigat, ne diutiùs miſta lacrymis commiſeratione, phreneſin veſtram contueamur. Fruſtra enim nobis Patrum ſcita,ſolidæ tuitionis jacula,validos vindiciarum enſes, ereptum itis : fruſtra tritum gladiatoribus inclamatis, *Paribus armis.* & hæc arma quæſtionum omnium diribitricia, *Solam Scripturam* vultis; niſi priùs deſignetis, quis ſenſuum Scripturæ abdita ſine periculo erroris emedullabit? cujus arbitrio faſces ſubmittendæ,ſi de Scriptura ipſa lis ſuborjatur? Nam ut cujuſque judicio, etiam vilioris ſexus, Scripturæ interpretatio permittatur; ut alta illa & abdita ſenſuum Scripturæ, omnibus obvia eſſe, nec facula certæ interpretationis egere exiſtimemus : haud equidem à nobis obtinebitis. Si enim adeò clara omnia, cur ipſi Lutherani, & Calviniani duces, de vero Scripturæ ſenſu, tam infeſtis concurrunt ſignis; nec velite, aut rorario milite, ſed totis caſtris decertant? cur horum ſinguli, ſuum à Veritatis ſpiritu hauſtum prædicant ſenſum, cùm adverſantia à DEO non denaſcantur? Hic limes, omnis inter nos diſceptationis. hic nodus Gordius. Quem niſi diſſolvitis, fruſtra eſtis. Nam de Scripturę majeſtate, litem non movemus. Illud quærimus: Inter tot pugnantium ſententiarum anfractus,quis veram nobis Scripturæ mentem oſtendet? quis inlatentia ſenſuum lumina detenebrabit? delira illa anus? hic de ſubula ſutor? ille à bura & ſtiva Corydon? Si enim ſua luce omnibus lucet Scriptura, cur non & iſtis? cur non peræque Calvino,Blandratæ,ac Luthero? Nam æquè hi omnes, ſola ſponſione divites, Fidei nomine gloriantur,tanquam ſi quis hedera ſuperbiat, vino vacuus.

De Cauſis fori Eccleſiaſtici uſurpatis.

GRavis omnino res eſt, ſi quem adeò inſanabile teneat dominandi cacoëthes, ut tribunal novitium ſponte ſua erigere; judiciariam autoritatem, ſine Regio conſenſu, uſurpare audeat. Gravius, ſi cum eorum injuria id fiat, quibus jure ac more, publiciſ-

que

que Regni Constitutionibus, competit ea dijudicatio, quæ ad novellum tribunal deducitur. Graviſſimum verò, Legibus permiſſas provocationes intervertere, & tanquam obſidiis obnoxia capita abſtrudere. Hæc omnia fecêre Prædicantes in Conventu Solnenſi. Ideóque meritò dixit Illuſtriſſ: Cardinalis, nævum prævaricationis Divinarum Humanarumque Legum, nulla nymphæa eluere poſſe Prædicantes. Quid enim? An non *in Art.10.& 11.* Solnenſi, Hæreſis, adulterium, aliæque graviſſimæ cauſſæ Miniſtrorum, ad Superintendentium ſubſellia deducuntur; ulterior provocatio prohibetur? Non ita Leges Hungariæ, † non ita avorum noſtrorum ſanctiſſima, æquitatiſque pleniſſima ſcita, quæ cauſſam Hæreſum, ac ſuſpectorum de hæreſi; cauſſam matrimonii, ac acceſſoria ejuſdem; cauſſam perjurii, teſtamenti, uſurarum; cauſſam viduarum, ac miſerabilium perſonarum, ad Spirituale forum, ad Prælatorum, ac Vicariorum judicium deferunt. Nec id ſolùm, ſed definitum etiam fuit: * *Judicia Eccleſiaſtica, ſecundum jura Canonica ſemper judicari debere.* Præterea illud quoque Legibus Regni conſtitutum, ut ab Ordinario, liceat ad Metropolitanum provocare: *Artic.17. anni 1481. & Art.10.anni 1495.* Ac demùm, de appellatione ad Romanam Curiam, vel præſentiam Legati, hunc in modum decernitur: † *Nemo quempiam ad Romanam Curiam citare præſumat, niſi primùm, coram ſuo ordinario Diœceſano, Archiepiſcopo, vel Epiſcopo, aut ejus Vicario, juridicè procedat. tandemq́, dum partium aliqua ſe aggravari ſenſerit, cauſſam hujuſcemodi, in Curiam Romanam, vel præſentiam Legati, per viam Appellationis, & non aliter, deducere poſſit & valeat.*

† *Art.3.anni 1462. Art.17.an. 1464. Art. 9.an. 1458. Artic.46. An.1492.*
* *Art.27. an.1563. Et art.25.ann. 1567.*
† *Artic.45. An. 1492.*

Hæc omnia, adeò clara, adeò uſu roborata Regni decreta, violant Prædicantes. Et tamen ipſi innocentiſſimi, nullis injurii. At ſi quis ipſis omnia ſuſque deque verſantibus, aliena propalam degulantibus, obſiſtat; & fas, & leges, & quietem publicam everſum ire denuntiatur. Sed amabò, ſolvite hunc Prometheum, melliti mei Prædicantes. cor enim, ac viſcera mea, ſcrupulus exedit unicus: Eſto, forum Eccleſiaſticum apud vos erigatur. eſto, juris dicundi autoritas ad vos deducatur. Quæro, quos Canones, quam dijudicandi formulam, in cauſis decimarum, matrimonii, dotis, &c. ſectabimini? Nam Leges patriæ nihil de cauſarum hujuſmodi dijudicandarum norma aliud tradunt, quàm ut juxta Canones decidantur. Illos Canones nominant, quos publicitus Luther, Propheta meribibulus exuſſit. Quid igitur agetis? ut Turcarum Kadi, ex tempore, quod verum videbitur, edicetis? Res illa periculi plena eſt, & diſcrepantes ſunt virorum etiam prudentium, de iiſdem rebus ſententiæ, in rebus agendis. Nec inter eos degimus Philoſophos, qui id verum affirmabant, quod cuique videretur.

Verumenimverò, ut gratum vobis faciam, veſtrumque ſublevem ex parte laborem, Prædicantes, licet camerinam hanc invitus commoveo: facem tamen præferam, & chrias, ac veluti acroamata, Canoneſque, ex Progenitoris veſtri placitis colligam, in una Matrimonii cauſſa. Poſtquam igitur ſatis jam ſuos dogmatiſtes ingurgitari, helluari, pergræcarique docuiſſet: his tandem illicibus ad omnem turpitudinem ſcitis, altiſſimè turgente à zytho, plenis hauſto ciſſibiis aqualiculo, libidinis ſcintillas conflabellat: *Si alter Conjugum, ex iracundia ſeparatus, in gratiam redire nolit, alter continere non valens, poterit cum alio contrahere. Nam cùm illi præceptum non ſit, ut caſtè vivat, & expers corporis eſſe non poſſit, non compellit eum DEUS ad id, quod ſuas vires ſuperat: faciendum ergo perinde eſt, ac ſi ille diem ſuum obiiſſet.* Hem! quid audio? vivere non poteſt Lutherus niſi ad aliquod ſtercoris æſtuarium reſtinguendæ libidinis ergò decurrat? Et Veſtæ virgines, & quæ Delphis inſaniebant, Diaboli candidatæ, nubere neſciebant: ſola caro, lavacro Chriſti lota igne Spiritus perpurgata, pruritus petulantes domare neſciet? Sed pergit inibi Lutherus: *Si maritus uxorem ad furtum, vel quodcunq́, aliud flagitium inſtruat, eadem cum hac divortii ratio eſt, jus eſt alteri contrahendi Matrimonium. Quòd ſi & ſecundum conjugium malè cedat, & alter alterum conjugem impiè vivere cogat, vel fugiat; libertas datur, ut quoties res poſtulat, alteri conjungatur, etiamſi DECEM, vel plures transfugas uxores habeat. Quòd ſi alter conjugum abſit, reditum, vel obitum ejus expectabitne conjunx, ut hactenus uſus tenuit? Reſpondeo: Si præſtolari voluerit, in ejus benevolentiâ conſtitutum ſit: opus tamen non eſt ut exſpectet, ſed ſtatum ſuum permutare poteſt.* Si igi-

Luth. To.5. Lat. Vitte p Luffi. anno 1554. in 1 Corinth.7. fol.111.

Fol.112.113.

tur maritum biduo, ſi ſemeſtri abeſſe contingat, laxata ſunt jugalis tori vincula? licebit viroſis mulieribus ad obſcœniſſimas libidines adhinnire, ignibus inverecundis exæſtuare? Lutherus enim, tempus expectationi non præfigit, ſed Veneri eandem quam cibo, & potioni, legem figit. Pergit: *Fas eſt, ut uxorem fratris mei defuncti ducam. Conſobrinos jungi inter ſe; patris vel matris ſorori copulari; neptem ex fratre, vel ſorore; uxoris ſororem, ac ejuſdem conſobrinos, & neptes inire, nihil prohibet.* Sed, ne Canonum copia obſtruat, ſat erit illa Lutheri in ipſo templorum veſtibulo, reductis omnibus pudentiæ velis, depingere: ut nupturientes, ac catulire incipientes ancillæ, incientes fordæ, gallulantes, & qui hirrire cœpêre juvenes, memoria teneant: *Reperiuntur adeò pertinaces uxores, quæ, & ſi in libidinem maritus prolabatur, non curant. Hic opportunum eſt, ut maritus dicat: ſi tu nolueris, alia volet; ſi domina nolet, veniat ancilla. Imaginandum tunc eſt marito, ſuam ſibi uxorem à latrontibus raptam, & interfectam eſſe.* Audes hæc egelidatæ erubeſcentiæ ad poſteritatem itura verba impuro ore? audes impudenti calamo has ſordes evaporare? audes natantes libidine renes defibulare, ut à quovis viro nauſeet uterus, fluant ubera? & ganeas, ac lupanaria in ædibus ſingulis eriges? & ad hæc carnei à femineo macello Evangelii ſcitâ, ad omnem oculum exancillantia ſectatrices non erubeſces? DEUM immortalem! in quæ tempora reſervati ſumus? qui Cynicis Philoſophis erubeſcenda propalàm docet, Propheta eſt, Apoſtolus eſt? Ne tamen abſque ratione hæc paradoxa docuiſſe videretur, gravem, ac novo Evangeliſta dignam probationem annectit: *Ut non eſt in tua poteſtate, ut femina non ſis: ſic nec in te eſt, ut abſq́, viro degas. Nec enim libera eſt electio, ſed res naturâ neceſſaria, ut feminam oporteat mari ſociari. magisq́, neceſſarium, quam edere, bibere, purgari, ſomno intentum eſſe. Neq́, poſſibile eſt, ut caſtus maneas.* Quis ab hac arena exemplum continentiæ ſperet, in qua nemo magis carnem comprimere potuit, quàm non comedere, non bibere? Apage has ſordes, hæc luxuriæ invitatoria, aurium publicarum reverentiam inceſtantia. Scilicet hæc, quæ unâ neceſſitate, una evitandi impoſſibilitate, & pudorem, & timorem exhauriunt, eam partem quæ concuti cupiditatibus ſoler, commalaſſabunt. Sed manum de tabula. Si quid addo; vereor, bilem feroculis Prædicantibus concitabo.

Eod. Tom. Serm. de Matrim.fo. 120.

Eod. Serm. fol.123.

Ibi.Fol.119.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

NImius ſum in Adverſarii inſcitiæ indigeſta farragine proterenda: adeoq́, verendum mihi fuit, ne aniles Malleatoris fatuitates, & luculenta grandis ignorantiæ argumenta perſequendo, faſtidium legenti generarem. Vtile tamen ratus ſum, totum hoſtilem exercitum uno impetu proterere, ne poſt hanc victoriam, alia mihi deinceps prælia enaſcantur.

§.1. De Indictione Synodi.

PRovinciam mentiendi ſibi concreditam; indefeſſè adminiſtrat Tubalcain.

Fallitur: * *dum Canonem de Conciliis, ſine Romani Pontificis ſententia non cogendis, à Socrate reticeri negat. Nam, ut taceam Sozomenum, Tripart: Nicephorum, in Periculo nominatos; & Socrates, & Theodoretus, ejuſdem Canonis meminêre. Antiochenum Concilium propterea invalidum memorat Socrates:* a Quòd Iulius Romanus Epiſcopus non aderat, nec quemquam ſuo loco miſerat. cùm Canon Eccleſiaſticus jubeat, non oportere abſque ſententia Romani Epiſcopi decreta Eccleſiis ſancire. *Quem Socratis locum, dum vertit, pervertit Muſculus,* b *ad neſcio quam Eccleſiarum Dedicationem, contra nexum, ac ſcopum orationis, contra aliorum, eadem recenſentium Hiſtoricorum fidem. Et aud;*

* *Mall.f.90*
a *Socra.edi. Chriſtophorſoni.li.2.c.5. Repet. c.13. alias 17.*
b *Vide Copũ, Dialog. 1.ca.11. Staplet. Relect. contr.3.qſt. 6. Bellarm. lib.1. de Cõcil.cap.12.*

amabò, verba Legatorum Sedis Apostolicæ, *in magna Synodo* Chalcedonensi: c Beatissimi atq; Apostolici viri, Papæ Vrbis Romæ, quæ est Caput Omnium Ecclesiarum, præcepta habemus, ut Dioscorus Alexandrinorum Archiepiscopus, non sedeat in Concilio; quia Synodum ausus est facere, sine autoritate Sedis Apostolicæ; quod nunquam licuit, nunquam factum. *Theodoretus verò, præjudicium numeri* Episcoporum Ariminensis conventus, *idcircò nullum esse dicit: quòd* d per Romanum Episcopum confirmatus non est; cujus sententia præ omnibus expectanda erat. *Et Patres Africani, Carthagine congregati ad pestem Pelagii exscindèdam, Innocentium* Papam rogant: *ut* e Statutis mediocritatis suæ, Apostolicæ sedis adhibeatur autoritas. *Quibus Innocentius rescribit:* f *Patres olim, non humanâ, sed Divinâ docuisse sententiâ, ut quicquid de disjunctis, remotisq; Provinciis ageretur,* Non priùs ducerent definiendum, nisi ad hujus Sedis notitiam perveniret; *ubi tota ejus autoritate justa quæ fuerint pronuntiata, firmarentur, indeq; sumerent ceteræ Ecclesiæ, velut de* Natali suo fonte. *Quocirca audet affirmare* g *Augustinus, literis Innocentii,* totam de causa Pelagii dubitationem *sublatam esse.*

Fallitur: cùm Nicænam Synodum de solis Oecumenicis Conciliis *loqui memorat. Nam nec Scriptores Decretum hoc coarctant; nec Antiochena aut Carthaginensis Synodus, Oecumenicis Conciliis accenseri poterant. Quamvis igitur* Provinciales *Synodos Metropolitanis celebrare fas erat: id tamen bonâ Pontificis venià peragi oportebat. Et tuum esto judicium, an exili* Conciliabulo *vestro ea autoritas data, quæ Oecumenicæ synodo denegata, ut etiam adversantia Romano Episcopo decernere possit?*

Fallitur: dum Romani Pontificis autoritatem, Nicænæ Synodi decretis intercessisse *negat; nullamq; ejus mentionem fieri, nec* Concilio adfuisse, *vociferatur. nam, ut anteà commemoravi, per Legatos adfuit, ac primo loco, Romani* Pontificis *nomine, Osius Cordubensis subsignavit.*

Fallitur: cùm solum Constantinum, *Nicæna Decreta* confirmasse *scribit. Nam subscripsère Concilio, 318. Sanctissimi Patres: nec Constantinus, nec ullus præterea Sæcularium subscripsit. quin Magnus Constantinus, ne considere quidem parvo solio in hoc orbis Christiani Senatu voluit,* a prjusquam Episcopi annuissent. *quod & reliquos post Imperatores,* b feciſſe universos, *memorat Eusebius. Quid putas, Tubalcain, diceret Constantinus, si primos accubitus, primò subsignantium Laicorum nomina in Conciliis videret? Ita factum à vobis, qui nihil tantum, nihil tantulum facitis, quin Iudices heros habeatis.*

Fallitur: cùm à Socrate scribi, & libro 1. cap. 5. scribi; vel ab Eusebio memorari narrat, à solo Constantino decreta Nicæna confirmata fuisse. Nam à 318. Patribus, c confirmatam fidem Nicænam, *scribit Socrates. Constantinus verò ipse, ad Alexandrinos scribens,* d 300. ac plures Patres, veram fidem confirmasse, *ait: nec dubitat,* talium Episcoporum consensum, Spiritus Sancti factum esse instinctu: *seq; in eo Concilio,* e quasi unum ex Conservis fuisse, *ait,* in inquisitione Veritatis. *Vbi verò Synodi autoritatem exaggerat, nihil de sua approbatione commemorat, sed,* f quod in Sanctis Episcoporum consessibus instituitur, ad Divinam voluntatem referri debere *pronuntiat. Et audi, quantum Imperatoribus in sacra jus fuerit; nec meis, sed magni Ambrosii verbis audi:* Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea quæ Divina sunt, Imperiale aliquod jus ha-

bere:

c *Chalced. Action. 1. initiò.*

d *Theodor. lib. 2. c. 22. Sozom. lib. 6. c. 23.*

e *Apud August. Epi. 90.*

f *Ap. Aug. Epist. 91.*

g *Aug. lib. 2. contr. Duas Epist. Pelag. cap. 3.*

Mal. fo. 91.

Supr. f. 30.

Mal. fol. 91.

a *Socrat. li. 1 cap. 8. Theodor. li. 1. cap. 7.*

b *Euseb. 3. de vita Const. c. 10.*

c *Socrat. li. 1. cap. 8.*

d *Socr. ibid. cap. 9.*

e *Euseb. 3. de vita Cost. ca. 16. Socr. illo cap. 9.*

f *Ap. Euse. loc. citat. Amb. ep. 33.*

bere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Ad Imperatorem, palatia pertinent: ad Sacerdotem, Ecclesiæ. * Quid verò honorificentius, quàm ut Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Imperator enim bonus, intra Ecclesiam, non supra Ecclesiã est. † In causa Fidei, Episcopus solet de Imperatoribus Christianis judicare, non Imperatores de Episcopis.

*Fallitur: * Synodum Solnensem à Superattendentibus convocatã me scribere, qui anteà à Palatino coactam dixeram. Ego enim convocatam à Superattendentibus Synodum non dixi: Contra jusjurandum ipsorum peractam dixi. Quamvis enim juramento sese Confessioni Augustanæ anteà non addixerint: in ipsa tamen Synodo, ipsò jurandi actu, ad ea se constrinxerunt, quæ, etiam dum jurarent, violarunt. Dum enim Libro Concordiæ se adstrinxerunt, jurarunt ea sola in Ecclesia Romana reprobare, quæ Nova sunt, & contra Canones irrepserunt. simul jurarunt, Divina jura convelli ab Ecclesia Romana; hoc est, pugnantia jurando, pejerarunt.*

Fallitur: cùm me testatum facere posse negat, Ministrorum suasu coactam Synodum. id enim & in Penículo, & jam suprà Apographo literarum Palatinalium *comprobavi.*

Fallitur: Impositionem manuum *Apostolis usitatam,* me deridere. *Hanc veneror: vestrum, adeò ac Calvinianum, & Arianum contactum, derideo. neq; enim à quovis, sed ab Episcopis manus imponenda initiandis. aut ex omnibus Ecclesiæ archivis unum tu profer exemplum, secus factitantium.*

*Fallitur: * Divinæ legi adversari, † rasuram capitis. Vt enim Legi tu non adversaris, cùm non circumcideris: ita nos legalia impunè negligimus. * &, vir si comam nutriat, ignominia est ei.*

Fallitur: Provinciarum Præsides Synodos convocasse. *Cur exempla non profers? nam dicenti tibi toties mentito, non credimus. Et quanta Præsidum in* Conciliis autoritas fuerit, *ex iis accipe, quæ de* Candidiano, Ephesinæ Synodo præsenti, Theodosius ac Valentinianus *ad Synodum perscripserint:* Candidianum præclarissimum, ad sacram vestram Synodum abire jussimus: sed ea lege & conditione, ut cum quæstionibus, & controversiis, quæ circa Fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat. Nefas est enim, qui Sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum Ecclesiasticis negotiis, & consultationibus sese immiscere.

Demum, fallitur errore turpi ac maligno: cùm affirmat, proferri Legem patriam non posse, *qua dignitas Archiepiscopi, inter Ordines Regni Primatum obtineat: Apertis enim Hungariæ legibus, Pannonici regni Primas Archiepiscopus Strigoniensis declaratur, Decretis anni, 1536. Artic. 15.*

§. 2. De Censu Cathedratico.

Magnus ille sæculi nostri turbo, qui esca bonorum Ecclesiæ, saporata offa, pleroſq; sequacium ad suæ novitatis amorem initiò pellexit: Vbi furorem posuit, negat quemquam rapinis Ecclesiarum opulentatum. pleriſque egestatis segetem, ac defectum posteritatis attulisse. Idem enim illis usu venire, inquit, quod in fabulis aquilæ, ex Sacrificio Iovi instituto, frustulum abripienti. Nam & carbonem ignitum unà tulit, ac nido intulit. ex quo natum incendium, & inplumes pullos, & nidum absumpsit. Id

* *Lib. 5. Epi. orat. de Tradend. Basilicis.*

† *Epist. 32.*

* *Mal. f. 91*

Suprà, f. 17. 28. & 100.

Mall. f. 92.

* *Mal. f. 93.*

† *Levit. 21. v. 5. Ezech. 44. v. 20. Baruch. 6. v. 30.*

* *1. Cor. 11. v. 14. Ephes. Synod. Tom. 1. cap. 32.*

Luther. colloq. Mensal. cap. 4.

Sanderus, libr. 1. de Schismate Anglicano, Anno 1536.

Ann. 1544.

usu veniſſe Henrico Angliæ regi, mulierculæ amoribus dementati, vir accuratus, literis conſignavit. Poſtquàm enim à fide excidiſſet, DEO votis ædibus Trecentis ſeptuaginta, excuneati ſacrati homines: Fiſcus annuo cenſu, Centum viginti millium aureorum auctus; Quatercentena aureorum millia æquabant ea, quæ mobilia nominamus. Quid poſt tantas opes rapaci ungue ad ſe derivatas? Inſequenti Anno, ita egere cœpit Henricus, ut octavo poſt rapinam Menſem, inſolitâ Tributorum multitudine, acerbata multitudo, pleriſq; locis ad arma convolaret. Aliquanto poſt, propemodum Mille Monaſteriorum ſacras cimelias, ſupellectilemq; invaſit, vaſa ſacra omnia conflavit; prædia, fundos, fructus, jura, in ſuam poteſtatem redegit; Decimas, & Annatas Beneficiorum, ad ſe derivavit; ipſumq; adeò plumbum, lignum, lapides Monaſteriorum, numeratâ pecuniâ diſtraxit; ſeq; (ut facilius aſſentirentur univerſi) Tributa omnia in perpetuum ſubditis remiſſurum ſimulavit; Regiæ enim non modò neceſſitati, verumetiam avaritiæ, copioſè ex his Eccleſiarum rapinis ſuppeditanda omnia memorabat. Quid porrò deinceps? paucos intra menſes, omnibus, quotquot fuêre, majoribus ſuis, egentior factus, plus ipſe tributorum, ac vectigalium à ſubditis expreſſit, quàm ullus totis 500. annis antegreſſorum Regum; ac tandem abſumptâ poſteritate, Regni faſces Scotorum Regi tranſmiſit. Non longè abludunt, quæ de Friderico Saxonum, de Chriſtiano Danorum, Principibus, deq; alus, qui Eccleſias degularunt, Hiſtoriæ commemorant. Vſu enim comperimus, ita Eccleſiarum ſpoliatores, omnimodis collurcationibus, malè parta, malè dilapidare, ac in ventrem condere, ut credas metuere illos, ne quid habere ſacrilegum dicantur. Contrà verò, multimoda Regibus, ac publico bono, commoda ſuccreſcunt, ſi, quibus pia majorum liberalitas bona ſua conſecravit, iis utenda, fruenda, relinquantur. Nam, & bonis ſpiritualibus, temporalia repenſant, ſacrati DEO homines; &, ſi qua urgeat neceſſitas, longe promptius, addo & copioſius ſubſidia Regibus ſubminiſtrant, quàm ſi Nobilium cuipiam fruenda conceſſeris.

Sed horum nihil in aures animumq; demittunt Prædicantes. quin, ut ambuſtas fortunarum Eccleſiæ reliquias in domos ſuas comportent, aſſiduo ſeſe murmure inhortantur, & naviter operam furatrinæ impendunt. Licet vero uſq; & uſq; importunos heredipetas, & corvos prædæ inhiantes repulerimus; atq; ut cœptis deſiſterent, ut cupiditati ſuæ modum facerent, ut de menſis Eccleſiæ dapinare deſiſterent catillones, monuerimus; licet uſum longiſſimi temporis, leges patrias, Ius gentium obtenderimus: fruſtra omnia. Nam ad clara, quibus contrà tendimus, legum præſidia, medullitus dolore

Mall. f. 114. *commotus Tubalcain, acerrimæq; bilis noxio furore perfuſus, id unum dicit:* Leges illas, cùm figerentur, mero Papatu Hungariam obtenebratam fuiſſe: nunc

Mall. fol. 8. Evangelicæ Veritatis ſolem Hungaris emicuiſſe. Temporibus Ignorantiæ eas leges latas eſſe. *Tu privatus, & allophylus, & Prædicans, Leges patrias ignoranter latas pronunties? tu ſtabulum ignorantiæ, veteres illos Vngariæ Heroas caudices putes? Ingrata poſteritas! ob tam longas* Parentum alimonias, *hæc rependis? pateris hoc Vngarici nominis injurium monſtrum? ab hoc terræ filio, Genitores tuos, Reges tuos, ad unum omnes, ita proſcindi ſines, ut quos è Gentilitatis nocte, per tot miraculorum ſanctitatiſq; fulgores ad Chriſti jubar perductos nôris, eos nihil de Evangelio inaudiviſſe, patienter audias? & ab hoc tricongio, uno ſtabuli ſui calce, omnes in Orcum retrudi Majores tuos pateris? Sed reprimo. nec calamo jam nunc ferire cupienti, indulgebo.*

Multimodæ convitiationis cæſtibus verberat deinde Tubalcain Archidiaconos:

novus Apollonius, nova Circe, ex Orco, credo, virgam deceptricem humani obtutus conſecutus, deformat illos in aſinos. Nimirum alienæ cupiditatis impotentia, jus ſuum interverti non ſinere, aſininum quiddam ſapit Prædicantibus; qui quod ſunt, eſſe alios volunt. Inculcat verò, & rarenter, & male viſitandi munere perfunctos Archidiaconos. &, niſi mentitur, nec ego prorſus exculco: ſed corrigenda hæc fuerant, non violanda juſtitia.

Mall. fol. 95

Mall. fol. 96.

Duplici porrò nomine, Cenſus perſolvendos non eſſe, diſputat: Nam Raſciani, à Decimarum penſione exſoluti ſunt, quia Schiſmatici: At nos, plus quàm Schiſmatici vobis. *Accedit: quòd* Plebani, non laici Cenſus pendere jubentur: nos porrò, veſtro ſenſu, Laici ſumus. *Docte, & ex fide omnia. Lex patria, jubet* Raſcianos, ac ceteros Schiſmaticos, non quidem in perpetuum, ſed ad aliquos Annos, quouſq; tales transfugæ bono modo ſe firmabunt in Regno, Decimas ſolvere non debere, ut talium transfugarum exemplo, ceteri Turcis ſubjecti, in Hungariam promptiùs veniant. *Legis verba habes: quid illa verò ad tuam cauſam? Poſteriori decreto, exempti penitus à ſolutione Decimarum Raſciani: ſed ii,* qui nullas Decimas ſolvere conſueverunt; quiq; advocatione, & aſſecuratione Regis in Hungariam evocati. *A Decimis porrò, ad Cenſus alios argumentari non licet. nec, quod nominatim de Raſcianis dicitur, vel Iuris regula, vel uſus legum interpres, ad Prædicantes extendi patitur. A Plebanis verò pendi Cenſus oportebat: verùm, ubi legitimis Plebanis violenter Hyenæ ſucceſſerunt, Vis & dolus patrocinari illis non debet, ſed, cùm res onere ſuo comitata ire ſoleat, meritò Cenſus à vobis exiguntur.*

Mall. fol. 97

Artic. 4. Anni 1481.

Artic. 45. Anni 1495.

Abrahæ exemplum ut ſequerentur, nec rapinâ, ſed ſuorum liberalitate opuleſcerent Prædicantes, monueram. Ridet hoc Tubalcain: Sodomorum Rex, quæ Abrahæ offerebat, ipſius eſſe jure belli fatebatur. Vos Cenſum Cathedraticum Archidiaconorum eſſe contenditis, quem illi Superattendentibus non obtrudunt. *Reſponſum dignum Prædicante. In quo nihil eſt, quod congruat. Nam nec id, in quo vim ego poſueram, attingit; nec probat idcircò ereptas opes oblatas Abrahamo, quòd jure belli ipſius eſſent; neq; erant. ut hodieq;, ſi quis ſpolia, quæ à Chriſtianis rapiunt Turcæ, recuperet, legitimis poſſeſſoribus reddere quæ ipſorum erant, Juſtitiæ legibus adſtringitur. Deniq;, violentam perfractis legibus rapinam, jus aliquod in hos Cenſus Prædicantibus tribuiſſe non probat Tubalcain.*

Mall. fol. 97

Attexebam, jurejurando ſe devoviſſe Prædicantes libro Concordiæ: hæc verò, Politicas ordinationes, Privilegia, Donationeſq; factas ſe non violaturum, jactuosè gloriatur. Quocirca, ſi perjuri eſſe nolunt Attendentes, Cenſum nobis publicarum legum privilegio debitum, non attingunt. Tubalcain, oculeum me totum putat, quòd inter illas Concordiæ fæces, utile aliquid repererim. Dolet præterea, quòd inanes gemitus Concordiæ, ab inſtituto noſtro alienas, non exſcripſerim: & ſic finit. Hoc eſt, verbum nullum ad Argumentationem noſtram reſpondet.

Mall. fol. 98

Aliena occupantes, ad ſatisdandum Concordiam adſtringere memorabam. Negat Tubalcain aliena ſuos occupaſſe. nam etſi Iura Archidiaconis dari Cenſum jubeant: dari tamen ut Viſitatoribus Eccleſiarum decernunt. Tales ſe illi non exhibent. Iure igitur ab eo exciderunt. *Audi rogo, & aliquando tandem ſapere diſce. Quid ſi vitio veſtrorum, Viſitationi obſiſtentium, intermiſſa hæc functio? & ante Iudicis ſententiam, bonorum poſſeſſione excidere eos ipſos putas, qui*

Mall. fol. 99

legibus adversa, bonorumq; spoliationem merentia admiserunt? Quod liquido, & claro jure tuum est, sed ab altero longo tempore possessum, quia potior est conditio possidentis, & in sua causa nemini licet esse judici, eripere sine injuria non potes: nec cum, qui ut plectatur promeruit, antequam convictus duci iubeatur, tollere permitteris. Pari itaq; ratione, vera esse patiamur, quæ falsissime comminisceris, neglectuq; functionis suæ Archidiaconos meritò possessione Census deturbari posse concedamus: te tamen sacrilego furto non absolvis, quod absq; legitimi Iudicis sententia alienum Censum ad tua scrinia derivaris.

Cetera quæ subnectit Tubalcain, logi sunt, sed alogi. Nec particulam dogmatum nostrorum nominare audet, quem de errore convincat. Sed queritur, dixisse me, frustra Adversarios Scripturas proferre, ni prius edicant, Quis inlatentia sacris verbis
Mall. f. 101. *sensa certò promat. Nam, inquit,* contra Scripturam ipsos credere, non nisi ex Scripturis ostendi potest. *Ego verò, ex hisipsis ostendi cupio placiti alicuius falsitatem, sed ex his, sano ac recto sensu explicatis.*
2. Pet. 3. v. 6 *Scimus enim, Scripturarum difficilia à multis distortim flecti ad exitium. Nec quicquam de illis obscurioribus Scripturæ testimonio mihi comprobabis, nisi certum prius reddas, verò à te sensu illas usurpari. Sed metuunt hæc Prædicantes, ut auroram fures. Quæ de Patrum erratis, deq; Scripturæ claritate agglomeras, aliena sunt; nec hic miscenda.*

§. 4. De Causis fori Ecclesiastici.

Paucis se expedit Tubalcain. neq; enim, etsi projectus ac præfractus ad audiendum, negare potest, Iura Regni violata, cùm ad aliud, quàm quò Leges vocant, tribunal rei sistuntur. Id solum dicit: Non omnes promiscuè, sed Ministros, Diaconos, Rectores *solos, à foro competenti ad Attendentes raptari. At hoc ipsum à nobis contra*
Mall. f. 103. *latas leges, contra jus fasq;,* Capitulis *larga præscriptione datum, fieri disputabam. Addit:* Explosis Decretalium farturis, abundare se melioribus libris, de
Mall f. 104. dotis, decimarum, &c. causis, quibus Canonici, ac Civilis juris nucleus decorticatus exhibetur. *Hos tamen nominare, præ festinatione non potuit Tubalcain. Et ut nominet, Iuris* Canonici *ac Civilis compilatores nominabit; quorum dicta, Legis instar habenda non sunt. Si igitur Decretalia exploditis, quò mihi Canonici Iuris nucleum nominas? Si iuxta Leges ferenda Iudici sententia, ne tu mihi Tractatus privatorum nomina, quibus nemo coarctatur; sed Canones, & Leges designa, ad quas, velut Cynosuram cursum iudicii vestri flectatis. Et qua tu fronte* Leges *quasdam à Pontifice latas, ut ipsam veritatis medullam, laudas, qui cetera ad tuam salivam non facientia abicis?*

§. 5. Fœda Lutheri.

Nequitiam hic mihi & impudentiã opprobrat Tubalcain, * *quòd Epicurum ævi nostri Lutherum, helluari ac pergræcari suos docuisse dixi. Verum Lutherus ipse, fructum deformati Evangelii percensens, ab huius sycophantæ iurgio me expedit:* a Nostra, *inquit,* Germania, post lucem Evangelii, tantùm non obsessa videtur à Diabolo. b Vt credunt, ita vivunt. sunt, & manent sues: credunt sicut sues, & sicut sues moriuntur nostri porci Saxonici. c Nunc, cùm Evangelium doceri cœptum est, homines videntur subitò degenerasse in imma-

nes

* Mall. fol. 104.
a Luth. in c. 23. Genes. edit. Norim. 1550. f. 224.
b Tom. 5. latin. Vittem. 1554. in 1. Corin. c. 15. fol 161.
c Tom. 5 in c 6. ad Galat. fol. 433.

nes bestias. *Millia similia, & Lutherus ipse, & ceteri Epicuri de grege Prædicantes. Qui enim hæresis damnavit illam sententiam,* Bona opera necessaria sunt ad salutem; *quod à Luthero & Concordia tua factum audivisti: & Virtutum incitabula eruncavit, & carni fibulam dempsit. Sed hæc alias.*

Inter Fœda Lutheri, *libidinis æstum conflabellantia, Primum illud memorabam: Quòd, si ex iracundia alter Coniugum redire nolit, libertatem faciat cum alio contrahendi, idq;* quia corporis expers esse non possit. *Id Tubalcain rectè* d *dictum contendit, illoq; Apostolico testimonio comprobat:* e *Si infidelis discedit, discedat. Ego verò Oraculum illud, quòd Caro expers Carnis esse nequeat, sentinam libidinum esse nullus dubito. Quid enim hac Fide præstructæ agent, quæ vel affixum lecto, vel procul res suas curantem maritum habent? quid, quæ procos ambiunt, nec ullos habent? & angusta hæc tibi ad scelus via, quæ solam Conjugis iracundiam, novis amplexibus idoneam sciscit? Tædio morosæ, & insciæ comparis, crudè maritam exagita, donec animum illa in te iratum gerat, tuoq; fatigata verbere, lanienam fugiat; iam solutus es. I bonis avibus, quo tua te fortuna vocat; scitulæ illi iungere.* Non ita Salutis assertor Christus: Quicunq; dimiserit Vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. *Solâ fornicatione circumscribit causam divortii, & ne tunc quidem aliam ducendi potestatem facit; ut ex Marci ac Lucæ verbis concludit Augustinus. Generatim enim Christus pronuntiat:* Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur. Omnis, qui dimittit uxorem suam, & aliam ducit, mœchatur. *Quod si, inquit* a *D. Augustinus, quicunq; uxore sua dimissa, alteram ducit, mœchatur; sine dubio ibi sunt ambo, & qui præter, & qui propter causam fornicationis dimittit uxorem. hoc est enim, quicunq; dimiserit, id est, Omnis qui dimiserit. Quocirca* D. Paulus, b *vivente viro adulteram pronuntiat mulierem, si fuerit cum altero viro: iubetq; uxorem à viro non discedere.* c *quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quo sanè loco, de eo eventu loqui Apostolum, monet* d *Augustinus, quo integrum est mulieri discedere ob viri fornicationem: alioqui ad virum redire, nec disiunctim vel ita manere, vel reconciliari iuberetur. Hæc igitur omnia liquidò commonstrant, exceptionem, quæ apud Matthæum posita est, ad solam Dimissionem restringendam. neq; enim alium lex Christiana eventum novit, quo perfectum dissolvat Matrimonium, ac novis nuptiis licentiam impertiatur, quàm illum à D. Paulo expressum; si à Fratre, aut Sorore (Christianorum hæc erant usitata nomina) infidelis abeat. Quo loco, de Infideli, Christianis non initiato sacris, sermonem esse, & orationis contextus, & consensus Veterum attestatur. Et tamen Tubalcain, his D. Pauli vocibus Lutherum tuetur, ac fugitivam Conjugem, infidelem vocari existimat: cùm disertè Apostolus fateatur, sermonem à se institutum ad eos pertinere, qui tametsi Infideles persistunt, quietè Coniugio uti possunt; quod ex iracundia separatis haud congruit. Vides igitur, Tubalcain, teq; tuumq; Lutherum vetitæ libidini lenocinari, cùm ex iracundia separatos Coniuges, adulterinis tædis uri vultis.*

Alterum Lutheri Fœdum erat: Quòd Coniugem, ad aliquod scelus instigantem, aut longiùs à complexibus abeuntem, deserendum; denoq; si res poscat, omnes superstites, explorandos censet. Adulteriorum illectamenta sunt hæc Epicuræa placita, recitatis Christi legibus adversantia. Tubalcain frigidum fronte humorem detergens, tertiatis vocibus, de Viduis sermonem esse Luthero, *narrat; meq;* bipedum-

menda-

I. Fœdum.
d *Mall. fol. 105.*
e *1. Corin. 7. v. 15.*

Matth. 5. v. 32. c. 19. v. 9

Marc. 10. v. 11. Luc. 16. v. 18.
a *Aug. Tom. 6. libr. 1. de Adulterin. Conjug. c. 9.*
b *Rom. 7. v. 3.*
c *1. Corinth. 7. v. 10.*
d *Aug. loc. citat. c. 1. 2.*

1. Corint. 7. v. 15.

II. Fœdum.

Mall. f. 107. mendaciſſimum *vocare non perhorreſcit, quòd alienum Lutheri verbis ſenſum affixerim. Parce, Tubalcain, ruditati meæ. diſcere, dum vivam, cupio : tu igitur inlatentia dictis Lutheri ſenſa exprome. libens audio* : Si maritus uxorem ad furtum, vel aliud flagitium inſtruat, jus eſt alteri contrahendi matrimonium; *hoc eſt : ſi maritus, qui pridem rebus humanis valere dixit & plaudere, uxori lugere & plangere, ex Orco redux,* Vxorem, *id eſt, Viduam, ad flagitium inſtruat; nubat vidua.* Si ſecundum conjugium malè cedat, & alter alterum impiè vivere cogat, vel fugiat; alteri conjungatur : *hoc eſt, Si viduus thorus, infeſtus rurſum manibus defuncti habeatur, ſi fugiat mortuus, rurſum novæ nuptiæ inſtruantur.* Si alter Conjugum abſit, præſtolari benevolentia erit : opus tamen non eſt : *id eſt, Maritum vitâ functum ſi præſtoletur Vidua, rectè facit. Sat docilis tibi videor, Tubalcain, qui intimos Lutheri ſenſus, te docente, tam citò, tam feliciter penetrârim? Malè ſit ignorantiæ meæ, quæ ad hæc ſubtilia vocum interpretamenta, niſi te monente, non aſſurrexit. Vides, Lector, ſpecimen Prædicanticæ veritatis. mirari jam deſine, quòd tam ſecurè veriloquiis ipſorum Lutherani detineantur.*

III. Fœdũ. *Tertium illud commemoràram : Inire uxorem fratris, conſobrinas ſubare, neptes, & uxoris ſorores deflorare, integrum Lutheranis à Luthero permitti.*

Mall. f. 107. *Non diffitetur id Tubalcain : addit tamen, Lutherum* permittere, quoad Gradus conſanguinitatis, jure Civili & Canonico acquieſcere. *Enimverò niſi id ipſe permiſiſſet, detrimentum ingens Chriſtiana res accepiſſet. Ipſius enim nutu Sol iſte ſuam orbitam dimetitur. Ego verò, non quid fieri permittat, ſed quid licitè fieri poſſe tradat, deprompſi, nec tu eluis portentum fœdi dogmatis.*

IV. Fœdũ. *Quartum Lutheri effatum erat : Si uxor obaudiat, ancillam interiorem lecti ſpondam adſciſcendam. Tubalcain,* frontem, *hic* meretriciam, lutumq; lenonium, *ſuas opes, mihi defert. poſteà verò,* per Mimeſin hæc jocularıter à Luthero dicta *fabulatur. Sed ne omnia Lutherana dogmata, ludos deinceps, ac Mimeſes haberemus, ſubnectit, Lutheri conſilium* illis Apoſtoli verbis convenire, *Nolite fraudare invicem : & tum demum pervicacis divortium à Luthero comprobari, ſi priùs monitæ uxoris duritia detegatur. Ego verò hæc ipſa, Adulteriorum flabella dicebam. Nam tameſi debitum pendere uxor teneatur : moroſitas tamen reſtitantis, & juſta reprehenſione caſtigata pertinacia, Ancillam pellicem non admittit; ut verbis Chriſti jam recitatis comprobavimus. Quocircà, ita ſe tunc maritus gerat oportet, ac ſi conjunx, longo & contagioſo morbo delitеſcens, ſui copiam non faceret. Quæ cùm ita ſint, ganeas, ac lupanaria, honeſto divortii ac Conjugii nomine tegit Lutherus, cùm Maritis Ancillas tradit.*

Mall. f. 109. *Poſtremum Lutheri oraculum fuerat : Natura neceſſarium eſſe, ne vir ignoret feminam : & magis eò pendere homines, quàm ut edant, aut bibant.* Lutheri hæc eſſe, *non it inficias Malleator :* de Eunuchis vult intelligi. *nec explicat, exſectoſne ſolos Eunuchos vocet, an & illos, qui cæli amore, carnales æſtus ope Divina premunt. Nec aſſequor, qui poſſint recitata Periculo Lutheri verba, ullo honeſtatis colore obduci.*

Exprobrat deinde Tubalcain, Publica libidinum gymnaſia *apud nos excuſari. Verùm fallitur Prædicans. nemo enim noſtrum fœda illa turpitudinum portenta culpæ eximit. Principes, qui graviori periculo detrimando ea permittunt, excuſant viri docti, illâ cumprimis Auguſtini ſententiâ :* † Aufer meretrices, turbaveris omnia libidinibus. Conſtitue matronarum loco, labe & dedecore dehoneſtave-

† *Aug. tom. 1. libr. 2. de Ordine c. 4.*

ris. *Nec deſunt tamen viri graves,* * *qui hanc ipſam Principum lenitatem, in vitio ponant. Ioannis à Caſa fœdum librum, (ſi quem unquam ſcripſerit) non magis à nobis probari intelligas, quàm Alcoranum Mahometis, & noti hæreſiarchæ Thaliam.*

* *Navarr. Manualis c. 17. n. 195.*

Falleris verò : cùm à Syricio Conjugales *thalamos impiatos cenſeri memoras. Sacerdotum, poſt datam DEO fidem nupturientium, non conjugia, ſed pejora adulteriis ſacrilegia, impura vocat. vos, pro candore Prædicantico, diſtortim verba Pontificis inflectitis.*

Falleris, dictum à me : Omnes ad caſtam extra jugales thoros votari vitam, qui Chriſti lavacro ſunt perpurgati. Hoc non cogitavi. Accepi ex communi orbis ſenſu, Veſtales pleraſq; ſaltem, vitam innocenter exegiſſe : & concluſi, pudendum, ſi caro abluta ſalutaribus undis, non poſſit, quod illæ potuerunt. Indefinita eſt, ut Dialectici loquuntur, hæc oratio, quam indoctè Tubalcain ad omnes extendit.

Mall. f. 106.

PENICULI CAP. VI.

Nihil ab Illuſtriſſ: Cardinali contra Leges perpetratum.

HIc verò flammant ignivomi Prædicantes, & quem vincere Veritate non potuêre, minis ac terroribus frangere moliuntur. Sed ſi Sacerdotalem conſtantiam, ab ipſa modeſtia, ad omnem humanitatem, ac lenitatem efformati Cardinalis novi, non ita alſioſus eſt, ut rigeſcat ad hos verborum flatus. Major illi metus imminet à Principe Paſtorum, ſi quam in ſe deſiderari patiatur Paſtoralis vigilantiæ functionem. eoque hunc, quem ingeritis, minorem metum obruit. Cùm igitur in iis omnibus, quæ ſuperiori capite commemoravimus, manifeſtos ſe legum Ungariæ violatores eſſe intelligerent Prædicantes : paratragædiant, ac ſuas alteri ſordes affricant; Illuſtriſſ : Cardinalem Majeſtatis arceſſunt : ipſum *turbatorem eſſe, Giganteâ audaciâ ſe decretis Regni opponere, diſſenſionum facem in Regno accendere,* irate ſatis criminantur. Sed, parciùs iſta viris. cum eo vobis negotium eſt, Superbientes, (Superattendentes dicere volui) qui reſorbenda vobis in faciem regeret Mendacia veſtra; & rectè illud vobis occinet : *Non ego turbavi Iſraël, ſed vos, & domus patris veſtri.* Vos enim ſcoriam domus veſtræ, in nos tranſcribitis : vos malaciam hanc ac bonariam, iteratò turbatam iretis, ſi opis veſtræ eſſet. Subit animum Apologus, Luporum ferociam propalans : *Caſu ad præterfluentem Lupus & Ovis una venêre, ut ſitim reſtingуerent. Lupus fonti vicinior potat, & turbat aquam : Ovis infra illum, turbidam haurit. Torvum lupus tuetur. Cur fontem turbet? cur faces alvei putentes ſibi propinet? ab ovicula ſciſcitatur. Cui innoxia Ovis; turbare ſe poſſe negat, quæ inferior potet. At turbas, inquit Lupus. ſimulque ream ſui palatus ſenſu, Ovem arripit, diſcerpit.*

3. Reg. 18. v. 18.

Hoc ſchemate, vos Prædicantes, quod delinquitis, Sacerdotibus allinitis. turbas, quas concitatis, in nos tranſcribitis. Vos eſtis, qui palàm, atque ita, ut nulla tergiverſatione obvelari poſſit, Regni decreta violatis : qui, ut vaſtum oris chaſma, cui antea vix cibarium panem cilibæ præbebant, ipſo frumenti polline ſaginaretis, Cenſum Archidiaconorum clepſiſtis; qui jus convocandi Concilia; qui Eccleſiaſticorum judiciorum dignitatem, per vim arripuiſtis. Et nos, ſi vel hiſcere contra audemus; turbamus? rei Majeſtatis efficimur? Amabò vos terricrepi Prædicantes, noxam hanc unicam amittite, liberam hac vice Veritatem audite. ſi poſthac vel tuſſiendo vos turbulentaverimus, indomitam iracundiam laxatis effundite lupatis. Dicite itaq;, avitæ Religionis voragines, quorum conſilio, atq; impulſu, poſt nefarios cœtus ac conſpirationes, tot innocui ſanguinis torrentes, tanti Nobilium cadaverum aggeres, non integro triennio, viſi in Ungaria? Submovete contentionem : rem totam momentis ſuis penſate : & ſcelera, quæ

nobis appingitis, vestra esse, vos ipsi cognoscetis. Vester erat turbulentus Foktôi, qui Hajdones, turbinis instar Ungariam versantes, ad rapinas, direptiones, cædes, flabello linguæ excitavit, consilio, auxilio juvit. Vester Alvinci ardelio, (ceteros taceo) cujus concionum folles, odium Germanorum, Catholicorum detestationem, popello instillârunt; quibus in primis armis, Bocskaïana potentia fulciebatur. Scilicet Sacerdotes, non Heterodoxi Prædicantes, Hajdonum exercitum ductabant, cùm à cauponibus humani sanguinis, imò animarum, suprà Septuaginta Christianorum puerorum millia, Turcis, Tartarisque, vili mercede, acinace, equo, commutabantur. Aderant Sacerdotes, libertate proposita animos accendebant: cum spe lucelli, de requie sepulturæ cadavera extrahebantur; & ab inhumanis pollinctoribus, ab opicis vespillonibus, non sandapila, sed heroum Mausolea, sed suggrunduaria nobilissima, everterentur, putentibusque digitis annuli detraherentur. Sacerdotes erant, qui tot Christianos utriusque sexus, donativum Turcis detulêre, qui Sacerdotes eviravêre; qui Ungariam omnis immanitatis sedem, domestico, externoque squallentem sanguine, dirum bustum effecerunt. O mores urbici! In nefanda scelera Prædicantium, protruditur innocentia Sacerdotum! aliena delicta, aliorum cervicibus vindicantur! Inuncant, degulantque laverniones, ac gryphes isti proventus Ecclesiæ: nisi connivemus, rabiunt; velut abstentos nos excuriant; reos Majestatis proclamant. Scilicet integrum erit, ut ultima terræ egeries Prædicantes, sævùm urentibus pestilentis doctrinæ flatibus, omnia devenustent; ut summa ametria in nos bacchentur, tantùm non obruant: & Pastores nostri, sola armati indolentia, amerimnos connivebunt? ut dedititii, demussata contumelia omni, meros junculos, mera liba, mera mellatia ac delinimenta porrigent? & cincinnata de capsula oratione, pollincto medicamentis calamo, crispa ad venustatem dictione, impetigini capistratorum in Augiæ stabulo Prædicantium adulabuntur? laudes projicient? nec vacerros istos verbicrepos, veritate clatrabunt? nec malagmata sauciatis admovebunt? Absit, absit. Clibanarii milites sunt Pastores gregis Christi, Panicos terrores nesciunt. & quamvis cessim ire quandoque videantur: cedere tamen, contagioni vestræ connivere, stationem deserere, haud quaquam possunt. Nihil apud se (mihi credite) vobis defieri sinent, quin ex illo divite Veritatis bona copia cornu, ex illo Scripturarum, ac veteris Ecclesiæ armamentario, omnigena in vos tela contorquebunt, coërcebunt proterviam vestram, hostient, indagineque cingent ferociam. Et quamvis vela nunc vobis tumeant secundo vento: procellâ tamen involvi, everti potestis. Et periculum in properantiâ esse cogitate: *Et fractis rebus, violentior ultima virtus.* Prudensque illud à magno viro consilium: *In secundis rebus, nihil in quenquam superbè ac violenter consulere decet: nec præsenti credere fortunæ, cum, quid vesper ferat, incertus sis.* *Silius Ital. Livius.*

Sed, ut unde abierat, eodem revertatur oratio: Si pudor aliquis in fronte, si fides in corde est, Prædicantes, edicite, qua tandem re Illustriss: Cardinalis decreta Regni violavit? Certè Cardinalis, ac totus status Ecclesiasticus, plurimique alii Catholici viri, in publico Regni Comitio, libertati Professionum, quantâ maxima potuerunt contentione, restiterunt: At in edicto, quo Solnensia acta reprobata, verbum nullum ea de re. id solùm reprehenditur, quòd contra Nicænos canones, contra proprium jusjurandum Prædicanticum, Superattendentes sint inaugurati: quòd jura Ecclesiastica, quòd decreta Regni violata, Cathedratico censu interverso, causarum dijudicatione temerè usurpata. His enim in rebus, Publicarum vos Legum violatores esse, jam antea commonstravimus.

Adjunxerat Cardinalis: tametsi aliquid eorum, quæ ipse suo Edicto reprehenderat, peculiari Articulo Regni permissum foret: ex ipso tamen corpore juris Ungarici (quod perstat semper, ceteris Articulis annuatim velut æstu quodam, accessione, abrogatione, variatis) constat: *Leges contra jus Canonicum, Ecclesiastica libertati contrarias, invalidas esse.* Hic minanter Prædicantes: *Videat Dominus Cardinalis, ne nimis calidum bolum ori suo ingerat.* Vocem furore gravidam, & jam jamque magnum aliquid enixuram, si non abortiat! Tumorem, qui, nisi delinifico cantu citò deturgescat, propinabit ultrò viscera! Sed, ne vos aliquid celem, amica pectora Prædicantes, dum ista cunarum terriculamenta, minaciasque muginamini; commasculatis, non frangitis generosa, ac Christi calore fer- *Prologo Tripart.*

vida pectora. Nec Pastor vigilantissimus, veternosas eloquentiæ vestræ spumas, aut ostracismos, quos pridem machinamini, perhorrescit. Frendeant, fremant, despument, rabia rabiant Prædicantes: animus tamen ille, qui nec nubilo livet, nec turbine glomeratur, Veritatem vindicare, iturasque in omnem posteritatis memoriam, generosi animi documenta dare, non cessabit. Et, ut medicus in insanabilibus, si malam dispellere omnino non valet, adhibet malagmata in levamentum: ita Cardinalis, vires omnes advocat; si non in universam erectionem, in non temnendum certè fulcimentum, trabali telo impetentis fortunæ. Intelligit enim, conatum à se, non felices exitus rerum exquiri. Et tot adversæ fortunæ ictibus jam dedolatus Pastoralis animus, tanto longæ pietatis usu vigorosum pectus, majorique ac meliori, cælestis iræ metu subacta virilitas, minores quos ingeritis metus retundit: consultiùs judicat, in hac mundi area variis perpessionum flagellis triturari, quàm æternùm torqueri. atq; ut hederam, quantum velis premas, assurgit nullo præeunte: ita Cardinalis gloriam, quò mendaciori dente momorderint Prædicantes, malignioreq; liventia depressum iverint, eò magis exsurget, ac ad omnem posthumam ætatem perennabit. Atat: salubre consilium ab amico pectore, Prædicantes ænigmatistæ: Si calidiorem ori ingesserit bolum Cardinalis, autor sum, longè abscedite. væ arunco vestro, si quem tenere non poterit, in faciem vestram exspuet bolum.

Post has pueriles minacias, de legulis, leguleji fiunt Prædicantes: & insciter ajunt, *Non ita haberi verba Prologi, quæ à Cardinali proferuntur; sed hunc in modum: si circa ea fiunt statuta, quæ salutem animæ concernunt. Superattendentium verò creatio, in se; causarum dijudicatio, Census Cathedratici exactio, salutem animarum non concernunt.* Principiò, confessionem hanc vestram accepso: Superattendentium creationem, non ad animarum salutem, ad earum exitium spectare. Certè Episcoporum Ecclesiæ Christi Ordinatio, in se, & per se, ad animarum salutem ordinatur: ut scilicet, quemadmodum Apostolus ait, fideles ab errotibus defendantur; Verbi DEI pabulo reficiantur, ab iis, qui rationem de animabus daturi sunt, Episcopis. Deinde, si in re aperta, ac clara, quam quisque ex vulgo manibus attrectare potest, adeò procaciter Veritatem pervertunt Prædicantes, quid de obscurioribus cogitandum? Nulla re alia ad fraudes retegendas opus, quàm ut ipsa Tripartiti verba consignemus: *Quærendum videtur, An valeat statutum contra jus Canonicum, vel Naturale, vel Divinum? Dic, quoad jus Canonicum: Si statutum sit contra Libertatem Ecclesiarum diuturnam, vel Privilegia eis concessa; non valet. Idem dicendum, si circa ea fuerint statuta, quæ Salutem animæ respiciunt.* Videtis, Prædicantes, primùm ea, quæ contra Privilegia antiqua, ac Libertates Ecclesiæ, Canonibus repugnantibus statuuntur, invalida pronuntiari: deinde seorsim illa, quæ Animarum salutem concernunt. Arbitror, post adjicialem, adipalemque cœnam, quasi super mensam debellaturi Alexandrum, fumis vaporatis occupato cerebro, vel non percepisse, vel quod vero propiùs est, de industria pervertisse Prædicantes Decretum. & quia tantis terriculamentis farserant Apologiam, non arbitrabantur fore, ut verbum ullum reponere auderemus. Sed absit, ut metu ullo, Veritatem prodamus. armis, seditione, tumultu, rapina alienorum (solitis Prædicantium in Evangelii novi propagatione armis) non agimus: accipere, quàm inferre injuriam malumus. nihil contra quietem publicam, nihil contra Regiæ Majestatis dignitatem, nihil in vos ipsos contra jura vicinitatis, admittemus: sed Veritatis clypeo tecti, Orthodoxam fidem contra novellas opinationes, ac distortim flexas Scripturę interpretationes, defendemus intrepidi; lingua, calamo, precibus, lacrymis, creophagia, cameuniis pugnabimus; &, ut cum Tertulliano dicam: *Nos jejuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, cælum tundimus, DEUM tangimus, misericordiam extorquemus.* non in curribus, & equis, sed in nomine Domini spem reponimus, qui auferet frenum erroris, quod est in maxillis populorum. Denique, si Decretum Tripartiti, ita ut à vobis refertur, conceptum fuisset; an nihil idcircò vobis officere arbitramini? Dicite, obsecro, an ad Salutem animarum nihil pertinet, omnibus sectis Libertatem permittere? à Veritate desciscendi; falsis, ac æterno exitio natis erroribus adhærescendi, potestatem facere?

Hæc habui, Prædicantes, quæ properanter, subitaria hac, ac vix hebdomadis unius

Ephes. 4. v. 12. Hebr. 13. v. 17.

NOTA.

Prolog. Tripart.

Tertull. Apolog. c. 40.

Isa. 30. v. 28.

morula, contexta dictione, velut proludia, ad accuratam, ac judicio vestro invictam, numerisque omnibus absolutam Apologiam, xenii loco reponere libuit. Si quid ad salivam vestram, si quid ad delicatum, exquisitisque assuetum stomachum dixi; si medicinam ophthalmiæ vestræ, collyrio hocce feci: Deo gratiæ, cujus est, quidquid boni in abjecta sua creatura est. Si verò (quod nolim equidem) mœstitudine vos affeci, bilemque fermentescentem concivi: Principiò, cogitandum vobis est, necdum asarotis ornata tecta vestra, ut nullo inibi Periculo sit opus. Deinde, bono animo. ægrimonia hæc non est ad mortem. Et illa, quæ putridos è corpore extrahunt humores catapotia catharctica, mordicant, turbantque primùm, nec sine sensu, ac molestia; sed spe meliorum, durant mortifera febri divexati. & licet gemant inter manus Medici; easdem posteà, mercede cumulant, leviq; incommodo, magnam ægritudinem depellunt. Idem ut in animis vestris medicata hæc potio faciat, vosque gravi, ac periculoso morbo laborantes, pulsa cruciaria hac febri, sanitati restituat, æternamq; vobis beatitatem transcribat, animitus cupio ac oro.

LOGI ALOGI MALLEATORIS REPRESSI.

Tertul. contra Herm. lib. 1. initio.

Qui hortorum cultui dediti sunt, brassicæ confinio vitem submovent, quòd hanc emori vicinitate illius prætendant: Raphanum quoq; ob acrimoniam vicina quæq; deurentem, longè à reliquis stirpibus serunt. Ego confinio Prædicantium, *bona alimenta in suum virus decoquentium, remotè serendam Veritatem censeo. nihil enim tàm clarâ veritate illustre, nihil tàm patens, quod isti petulantis calami aspersionibus non fœdent, ac devenustent. Nam,* & loquacitatem facundiam existimant, & impudentiam constantiam deputant; & maledicere singulis, officium bonæ conscientiæ judicant.

Mall. fol. 114. & 8.

Quid certius, quid liquidius, quàm leges Patrias *convulsisse, jus Gentium violasse, Æquitatis terminos commovisse* Prædicantes, *cùm jura Ecclesiarum invaserunt, cum ad se Census alienos derivârunt? quid clarius, quid verius, quàm Antilogiâ Solnensi conventiculo oppositâ, nihil ab Illustrissimo Cardinali legibus adversum perpetratum fuisse? Adeò hæc testata, ac sua luce clara sunt, ut Tubalcain ipse non aliter quàm silentio, & legum* in Papatu sancitarum *reprehensione diluat. Ne tamen, vel obmutuisse penitùs, vel ab ingenio degenerasse videatur, præstigiatâ quadam orationis nube Lectoris aciem obtenebrat, portentis fabellarum, è locuplete mendaciorum penu depromptis, triobolare responsum incapistrat. Et ubi multa dixit, suosq; nobis appinxit cogitatus, speciem nullam, nullum colorem promit, quo obducat ceriti, ac fulgurtii capitis inanias; sed nuda venena, ac maria Mendaciorum spargit.*

Hier. Apol. 3. in Ruffin.

Timidicule hic ego, ac cunctabundus, quasi super aristas pendenti incedens gradu, loquor. Vulpinantur enim Tubalcain, & à quibus sufflatus hic follis; utq; sponte asciam cruribus allidam meis, dolos nectunt. Sed, nec causas Sacrosanctæ Religionis cum internecinis odiis, calcatoq; sanguinis fœdere, ac externis bellorum causis miscere volo; nec subducto aulæo, ac sipariis complicatis, scenam omnem præteritæ cladis illuminare, vel hujus loci, vel mei muneris existimo. Poteram & ego *(quod tu agis)* in vos falsa congerere, & dicere me vel audivisse, vel vidisse, quæ nullus nôrat; ut apud ignorantes, impudentia veritas, & furor constantia putaretur: *Sed absit ut imitator tui sim, & quod in te reprehendo, ipse faciam. Vt tamen & fatuari aliquando desinat Tubalcain, & intelligant ceteri, quàm veri & historiarum vacui, quàm*

falsi & malivolentiæ pleni sint Prædicantes, *carptim cursum præteriti temporis remetiamur.*

In ruinam cernuans, ac propè funerata Hungaria, pressa est superiori tempestate non una clade. Nam ubi illam circumplexa undiq; Civilis belli flamma, agri vastati, direpti, oppida incensa, eversa; homines capti, cæsi; camporum vastissima, Hungaricæ pubis cadaveribus fatigata; colles, Christianorum cædibus fatiscentes pressi; valles, nostri sanguinis fluminibus redundarunt; crudelitatum ab orbe condito inauditarum infandis portentis aër ipse, quo spiramus, fœdatus. Primam incendii scintillam quæris? Si cuncta curiosius animo arbitraris, eam ipsam intelliges, quam Tubalcain conflabellat. Odiosissimis furiosarum concionum follibus hæcipsa imperitæ multitudini insufflarunt, quæ mendaci calamo Malleator consignat. Magni scilicet Cæsaris, magnorum Ducum conatus eò tendere, ut depressâ Lutheri ac Calvini doctrina, Magnates ac Nobiles, *vel ad Papismum adigant, vel vitâ ac fortunis exuant. Quin totas nobilissimæ gentis Vngaricæ reliquias, stirpitus eruncent ac proterant. Et, ne temerè hæc credi putarentur, consuetum vallum contra Veri aciem erigunt, mendacemq; fabellam spargunt: Romani Pontificis arcanorum conscium, vel radiis Evangelicæ veritatis collustratum, vel tanti tamq; innoxii sanguinis miseratione stimulatum ex urbe profugisse. Occulta Papæ molimina, impendentesq; Lutherano ac Calvinano capiti procellas & tempestates, fide bona retexisse. Venisse diem summum & ineluctabile fatum, nisi viriles animos libertatis amore commasculant. Pictis stibio, tinctis melle, mendaciorum hisce decipulis, rerum novarum cupida multitudo sititores aures præbet. quin etiam prudentiores, tam subdola veri similitudine in errorem rapti. Itaq; nutare primùm, conventicula cogere, inire fœdera, tandem arreptis armis furere aggrediuntur. Fontem totius mali, torrem grandis incendii, habes.* *Mall. f. 112.*

Mall. f. 112.

Quid verò Tubalcain? in eos ausus excurrit, ut magni Cæsaris, magnorum Ducum, Bastæ & Belgiosæ manes, procacissimâ linguæ petulantiâ proscindat, & leones mortuos simia vellicet. Olim latas Regni Leges Cæsar decreto *approbat. Basta* Sellię hybernat. *Belgiosa* contra Leges patrias agit. *Quid tum verò posteà? Ergo* Lutherani innoxii? *næ ego fallor, Tubalcain, si non tibi vinum totum demunxerat cerebrum, cùm hæc scriberes, vel furiæ exsuxerant quicquid habebas humani pectoris. Parceres, si non tuæ, tuorum saltem verecundiæ; & paululum humani, si non Christiani pudoris, assumeres; nec despectâ, & calcatâ conscientia tua, impuro calamo Principi populi tui malediceres, ac tam frivolis conjecturis velitareris. Vera sint omnia, quæ à malè colato capite tuo profluxerunt. hybernârit Basta Seliæ, Belgiosa contra* Leges *aliquid admiserit: Ergone ab aliis, nominatim à Sacerdotibus instigati? ergone vos innoxii, qui suspicionibus dementastis plebeculam, bellumq; intestinum conflavistis? Bardus iste, meris logis rem gerit, quasi negotium ipsi sit cum pueris, qui res & nexum orationis non attendant.*

Sed & Scepusii, externo militi hospitia designata: & mœnia civitatum Geometrico artificio dimensa: & facultates Evangelicorum exploratæ. *Mens tibi & frons fuit, cùm hæc scriberes, Tubalcain? Scilicet Regibus fas non est, vel militem, quos defendendæ Vngariæ are Germanico conduxit, hyberni Iovis injuriis intra privatarum ædium tecta subducere; vel murorum propugnacula lustrare; vel civium capita censu recognoscere. Nimium impertus es humanarum rerum,*

nimium Divini juris insciis, si satis idonea hæc arbitraris ad malè de Principe suspicandum, & hostica illi arma intentanda.

Concludit verò, re feliciter gesta, Malleator: Sacerdotes ingratissimos, *ab Evangelicis esse restitutos patriæ. Vlterius ne tende odiis, Tubalcain. Animorum placamenta diu dispicimus, quibus Evangelicis tuis blandiamur. &, nisi morulæ tædium occupet, præstolare: ego vice omnium complicitus in genua appronabo, meaq; ut oscula deprimas infra soleam crepidarum tuarum, obtestabor. Prius tamen, an ista perpetuæ gratitudinis nostræ anathemata Clementiæ vestræ postibus appensa, satis ad salivam vestram futura existimes, fac ut intelligam. Cetera, quæ fugienti calamo intergarris, ejusmodi non sunt ut responsum mereantur. nec tuas, quibus abundas passim, suspicaces curas moror. neq; enim fieri potest, quin tu malè omineris, si vera sunt Magni oracula:* Humanæ mentis proprium est, hoc sibi fieri suspicari, quod facit.

Mall. f. 113.

Gregor. 14. Moral. c. 1.

Cernis jam, Tubalcain, quàm inaniter videris tibi respondisse ad omnia quæ Peniculo continentur: Si enim propterea respondisti, quia tacere noluisti: non quidem ad omnia, sed tamen respondisti. Si autem ad hoc respondisti, ut ea quæ à me dicta sunt, evacuares: video te quidem ad multa respondisse, sed nihil video refellisse. *Licet enim omnes ingenii, doctrinaq; vestræ vineas ac pluteos, ad expugnanda Peniculi firmamenta converteritis: commovere tamen nec latum crinem potuistis.*

Aug. libr. 3. contr. Cresc. c. 17.

Tu verò, Lector optime, vidisti fumos Averni, glomeratasq; maledicentiæ & mendaciorum nebulas, quas Tubalcain, & Bucco ille poetaster, pus literarum, carcinoma sæculi, exenteravit e barathro pectoris. Legisti sordes inominatas Lutheri, quas traloqui pudor: anfractus ad elabendum conquisitos consideraſti: nullo fatiscentem robore Veritatem, denso plenam robore, contemplatus es. Tuum est, ne salutis negotium, in quo de æternitate jacitur alea, neglectim cures, sed Divino timore exæstuans, vanno Veritatis frumentum à paleis secernas. tecumq; attentè dispicias, an spuria ista Ecclesiæ Christi vitulamina, Apostolicos Scripturarum sensus, vetustaq; Fidei massam adulterino fermento venenantia, sequenda existimes; vel inde usq; ab Apostolorum ubere, divite fluxu derivatam Religionem, amplectare.

APPENDIX,

IN QVA, ANONYMI SYCOPHANTÆ GLOMERATÆ CRIMINATIONES, INFABRE COMMISSÆ FABELLÆ, IN PONTIFICEM MAX.

è triviis compotabilibus mutuatæ, ac rythmis Pannonicis cantitatæ,

JUGULANTUR.

HOc ipso anno, adulto jam vere, petulans quædam, nihil prorsus habens civilis modestiæ, ceriti ac helleborosi aretalogi, & ut ex schemate scriptionis conjecturam facio, Prædicantis bomolochi, Cantilena prodiit; vestita facetiis amarulentis, prægnans acerbis pseudologiis; sutellis, aculeatisque attiguarum criminationum struicibus densata: quibus undique Summum Pontificem ambest, harpyiæque instar attaminare, collutilareque Maximi Pastoris existimationem laborat.

Tota

Tota verò fabella eum in scopum dirigitur, ut nugacissimis, & omni verisimilitudinis specie viduatis delirationibus, imperitæ plebeculæ aures inconsultas, odio Pontificis, Catholicorum detestatione repleat; blasphemiæ suæ tenebras, in lucem Maximi Pastoris, effrenis gerro intervomat; petulantis linguæ laciniosis strophis depretiet Catholicos; illudq; persuadeat: *Pontifice auctore fœdus Turcicum, ante annos viginti, violatum fuisse, eo consilio, vt heterodoxi in Vngaria opprimerentur ab iis, qui verbo quidem contra Turcas pugnaturi, re autem vera Acatholicos oppressuri mittebantur.* Adhæc, postquam insigni mendacio, Clementis V. famam commaculasset, ex ejusque unico, & quidem confecto exemplo, generatim concluſisset, *Romanos Pontifices adeque omnes venefi cos esse*, hoc est, veneno in eos, qui jugum excussérunt, grassari; concludit: *Stephanum Bocskai, Regem Vngariæ*, (sic appellat) *auctore Pontifice veneno sublatum, à Michaële Kátai*, qui è Calvini castris, ad Pontificis obedientiam redierat. Et ne temerè, ac sine fructu hæc tam infestiva scribere videretur, illud prodiga ac infrenis lingua, eluvie cloacalis fœculentiæ, teterrimaque verborum colluvione æstuans, subdolè ex his deducit: *Viros Catholicos, ad nullam publici muneris partem admittendos. cùm & Bocskai idcircò Regno, ac vitâ spoliatus decesserit, quòd Catholicum hominem, consiliorum, secretorumq; participem esse voluerit.*

Hæc summa est libelli famosi, sarcasmis, scommatibusque phalerati. qui etsi unico quaternione totus continetur, Centum tamen in eo mendacia adnumeravi; quæ ordine recensere non attinet, ne hominis impudentissimi nugalibus, lectorem detineam. Summa criminationum capita detergam; mentitæ frontis stibium, incautæ mentis decipulas retegam; ac calumnias volitantes, Veritatis radio ustulabo: ut palam sit, nudis, ac pudendis mendaciis traduci Pontifices, adedi Catholicos, adhamari laqueis jam irretitos à Prædicantibus, quos fœcunda largitione, artibus suis opulentat, qui mendax ab initio fuit. Et sanè, cùm hæc ab araneis mella, lac à scorpionibus distillatum spargunt Prædicantes, adeoque impudentibus adamantinæ frontis mendaciis, lancinant arrodunt que Catholicum decus; id unum agunt, ut sectæ suæ turpitudinem propalent, quæ tam pudendis fulciri incrustarique debet mendaciis. Nam Religioni orthodoxæ, isti venenatorum obloquiorum infames latratus, nihil quidquam incommodant. Romana verò tiara, ad quam Prædicantes baubant, tantis sæculis stat immota: tot iratorum fluctuum verberata ictibus, ne vestigia quidem ostendit sævitiæ; sed velut adamas, impactum in se ferrum omne retundit. Et licet nulla sit hodie infamis penna, à qua non vapulet: omnia tamen verborum dehonestamenta, tanquam saxa sine vulnere circa caput crepitantia, ex alto despicit. ac rumpantur licet fauces eluscatorum; perennabit Romanæ sedis dignitas, quam invicta DEI dextera constabilivit.

Tria Mendacia, quæ suffundat narrationi Anonymus.

PRIMUM MENDACIUM: In ipso limine Cantilenæ, cucubat lucifuga, *Romanum Pontificem, ceteris quidem pedes vitro contectos, osculandos præbere: Imperatorum verò, ac Regum jugulo, ipso Coronationis tempore imponere.* Apagesis, pedicose furcifer, nugo impudentissime, has inaniloquas sycophantias. Hallucinaris, strigose bovinator, ac rerum Pontificiarum densâ ignoratione, deciperis impensibili errore, non uno scelere impiatus. Ut enim taceam, nullis Pontificios pedes clathratos vitris; illud certè tute in tui vanissimi capitis antro confinxisti, Pontificem pede solitum premere cervices Imperatorum, qui tiaram capiti impositam volunt. Extant Rituales libri, quibus Regiæ, ac Imperatoriæ inaugurationis formulæ præscribuntur. Extant Historiarum monumenta, quæ Cæsarum inaugurationes ad posteritatem transmiserunt: in quibus nulla hujus tam indecentis actionis mentio.

Scio, scio, quid te moverit, linguax blatero, ut hæc nugalia turpissimis tuis chartis allinires, mendaciisque nutricatos, Pontificio dedecore lætares. Auditione acceperas, cùm ab Alexandro Papa, in gremium Ecclesiæ postliminiò reciperetur Fridericus Cæsar,

Pontifi-

Pontificem pedes jugulo Cæsaris impoſuiſſe; verba illa, *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis*, ingeminaſſe; Fridericum, id *non Papæ, ſed Petro* fieri dixiſſe: Replicante Pontifice; *Et ſibi, & Petro* fieri. Hæc te fabella movit. Sed neſcis, bipedum ſtupidiſſime, facti unius invidiam, in omnes Pontifices tranſcribi non licere? Eſto igitur, fecerit id Alexander: ergóne univerſi id faciunt Pontifices? Sed, ut ceteri non faciunt, ita nec fecit Alexander. Romvaldus Archiepiſcopus Salernitanus, Guilelmi Siciliæ Regis Legatus, adfuit Venetiis, cùm Alexander Fridericum reciperet; remque geſtam ordine, ſumma fide ac diligentiá, literis conſignavit. Rogerius item, Anglicorum Annalium ſcriptor, ejuſdem ævi Hiſtoricus, quæ ab Alexandro Venetiis acta, quæque dicta fuêre, dum Fridericus reciperetur, diligentiſſimè eſt proſecutus: & tamen neuter ipſorum, conculcatum à Pontifice Imperatorem fuiſſe, ſignificat. Sed rem geſtam, qui adfuit Romvaldus, hunc in modum narrat: *Cùm Fridericus ad Papam appropinquaſſet, tactus Divino ſpiritu, DEUM in Alexandro venerans, Imperiali dignitate poſtpoſitâ, ad pedes Papæ, totum ſe, extenſo corpore inclinavit. quem Alexander, cum lacrymis benignè elevans, recepit in oſculo, & benedixit ei; moxq; Te DEUM laudamus, eſt excelsâ voce decantatum.* Et certè, ipſa inſolentiſſimi facti ratio, ita à moribus & manſuetudine Alexandri abludit, ut is demum ab Alexandro hoc perpetratum eſſe exiſtimare poſſit, qui vitæ ipſius rationes exploratas non habeat. Quid, quòd nullus Hiſtoricorum, ævo Alexandri viciniorum, hujus facti meminit. Primus omnium, quod ſciam, Hiſtoriam Friderici conculcati, Nauclerus prodidit, qui annis propè quadringentis poſt Alexandrum floruit, & ad quingenteſimum ſupra milleſimum Chriſti annum, hiſtoriam continuavit. Et is ipſe, ſub dubio, non ex veterum Hiſtoriarum fide, hoc recenſet: atque hæc ipſa ſubnectit: *Vel ut Blondus ſcribit, Poſtquam Pontificis pedem Imperator exoſculatus eſſet, ad altare majus, ambo Principes ſe amplexati, & exoſculati ſunt.*

Baron. tom. 12. Anno 1177. n. 85.

Naucl. generat. 11.

Sed eſto; fecerit id Alexander: ego ſanè eâdem ratione factum hoc excuſabo, qua Prædicantes Joſuam, cujus juſſu, quinque Regum colla preſſêre pedibus Iſraëlitæ.

Joſ. 10. v. 24

Illud verò ne neſcias, quiſquis es, quantus quantus es, Anonyme, Non pudet nos, veterum primitivæ Eccleſiæ Patrum conſuetudinem obſervare, atque ad pedes Summi Pontificis advolvi, congenulare: a *Si homo juſtus edes tuas intraverit*, inquit Magnus Athanaſius, *cum timore ac tremore occurrens ei, adorabis humi ad pedes ejus.* Ambroſius verò, ſanctitatis ac doctrinæ exemplar ſingulare: b *Regum colla*, inquit, *& Principum, ſubmittuntur genibus Sacerdotum, & exoſculatis eorum dexteris, orationibus eorum credunt ſe communiri.* Atque ut Paulinus, in vita ſancti Ambroſii, memoriæ prodidit; Uſu receptum erat, Sacerdotum manus deoſculandas populo offerre. Denique, invictus hæreticorum malleus, Auguſtinus; c *Ad pedes Epiſcoporum volutatos in Eccleſia* fideles, narrat. Sic promiſcuè hic honor Epiſcopis ac Sacerdotibus habitus: quæ te Eumenides, quæ Intemperiæ, quæ Mænades exagitant, Anonyme, ut hoc Summo Paſtori detractum velis? Certè Deus Eccleſiam alloquens; d *Vultu in terram demiſſo*, inquit, *adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.* Et, quoties in Scriptura, ad pedes aliorum accidiſſe, adoraſſe, legimus? Lege, ſi lubet, *Actor. 10. v. 25. Actor. 16. v. 29. Apocal. 3. v. 9. cap. 19. v. 10. cap. 22. v. 8. 1. Reg. 25. v. 24. 4. Reg. 4. v. 27. 37. Judith. 13. v. 30. Eſther. 8. v. 8.* Prædicans ille de Calvini ſiparió, hircino babitio comptulus lingulaca, nuper in illa, infantilibus farcta nugis, ac procusâ Caſſoviæ concione, qua viri Illuſtris, Valentini Homonnani parentalia inferiaſque, pullata præfica dehoneſtavit; ſeque ipſum Athanaſii Symbolum ignorare patefecit, cùm verba Auguſtini, aut, ſi malis, Fulgentii ad Petrum, bruto ſtupore attonitus, Athanaſiano Symbolo tranſcripſit; Ille, inquam, verboſus Prædicans, non ſine blandiciis (palpum obtrudit, ut referat pulpamentum) commemorat: *Famulorum turbam, pulveres exoſculari, quibus frigida Homonnani oſſa conteguntur.* Quòd ſi hic nihil turpe, nihil indecens apparet, cur Prædicantes ſolus Pontificum honos exurit? Certè Gayna, Scytha erat: & tamen filios, Chryſoſtomi pedibus advolvi, non indecorum exiſtimavit.

a Athan. lib. de Virgin. To. 1. f. 832.

b Ambr. de Dignitate Sacerd. c. 2.

c Aug. to. 10. Serm. 18. de Verb. Dom.

d Iſai. 49. v. 23.

Theodor. li. 5. cap. 33.

Secundum Mendacium, multò invereundius: *Pontifices, vitæ Principum inobſequentium, veneno inſidiari. Exemplo Clementem Octavum eſſe, qui per Monachum,*

Henrico Sexto, venenum in ſacra Hoſtia propinavit. Attellanæ, Gerræ Siculæ. Ruſticatim mentiris, pecuate ſycophanta. digniſſime, cui os pytiſmate lubricetur, ob tam ſpiſſum, minimeque tralucidum mendacium. Mitto, quòd pro Henrico VII. Henricum VI. pro Clemente V. Clementem VIII. nominas. Illud dico: Neminem ex omni veterum Hiſtoricorum numero legere memini, qui necis Henrici invidiam, in Pontificem derivârit. Abbas Urſpergenſis, poſteaquam dixiſſet, Anno 1308. poſt Albertum Primum Auſtriacum, Henricum Septimum delectum Imperatorem; ſubdit: *Imperator venit in caſtrum Benconvent, in vigilia Aſſumptæ Virginis; ſequenti die, communionem corporis & ſanguinis Domini ſuſcepturus: ob cujus reverentiam, quatuordecim diebus antè jejunavit. Ea die Tridentinus Epiſcopus, Regius Confeſſor, abfuit in Legatione ad Clementem Quintum, pro arduis negotiis. Unde quidam prævaricator, ſpecie Religionis, de Senis oriundus, cum Senenſibus, & Florentinis, & Lucenſibus, conſilium ingreſſus Pilatinum, qualiter Imperatorem traderet, ſe amicum ſimulans, & concordiam ordinare fingens, inter Imperatorem, & prædictas malevolas Civitates, rogat, ut coram Imperatore, Divina poſſit celebrare myſteria, & eidem porrigere Corpus Chriſti. porrigit intoxicatum.* Eadem Nauclerus, & hos ſecutus Platina: qui Pontificem tunc in Gallia habitaſſe; cum Henrico ipſi optimè conveniſſe; Pontificis ſuaſu, Henricum contra Florentinos moviſſe; eo nomine, Italos Pontifici impensè ſuccenſuiſſe; Florentinos Monachum ad hoc ſacrilegum parricidium perpuliſſe, ait. quamvis timidè, nec tam ex ſuo ſenſu, quàm *ut nonnulli ſcribunt*, hæc recenſeat. Monachi ergo facinus, quidam ſcribunt: ſuſpicionem de Pontificis colluſione, nemo, quòd ſciam, ante hunc vappam hominis, indicavit. Sed eſto. demus verum eſſe, quod Aſpis hic, ab aliqua vipera ſuxit, aut in ſui vaniſſimi cerebri vertiginoſa phantaſia confinxit: ideóne fas eſt, unius Pontificis culpam in omnes transfundere? Superintendens heterodoxus, capulare ſilicernium, in Ungaria ſcripſit, typis vulgavit; *Joannem Prædicantem, minimè cantherium, conſpiraſſe cum uxore Antonii Loſonczi, viri Illuſtriſſimi; ſublatoq; è medio hero, Prædicantem deinceps interiorem ſpondam lecti Dominæ, per ſummam turpitudinem vitam tranſegiſſe.* Factum aliud prorſus Evangelicum, ſatyriaſi diſtentis Prædicantibus digniſſimum, memorat: *Franciſcus Prædicans, vir erat, cui plurimorum Dominorum filiæ erudiendæ committebantur: quas omnes, canatim conſtuprabat, ſcortaq; parentibus reddebat, quas Virgines acceperat.* Innumera Prædicantium ſuorum, Miſogynia ſcilicet laborantium, ſimilia ſcelera percenſet. Et, ſi recentiora velis, Bajnoczium pete; Prædicantem ibi vinctum reperies, (ut teſtium oculatorum relatione accepi) qui ſuâ relicta, cum aliena uxore profugit, compilatis priùs ſcriniis alienis. Quòd ſi quis ex his concludat: Prædicantes omnes, herilis tori violatores, claris natalibus ortarum Virginum ſtupratores eſſe; quid reſpondebis anonyme? Sed fruſtra brutum doceo.

Petrus Bornemiſſa, De tentati: Diaboli. fol. 872.

Ibidem.

Tertium, & illud calidum, ſed minimè callidum eſt Mendacium: Pontificem perſuadere vulgo, *Tantam ineſſe Sanctitatem ipſi, ut qui ipſum adeat, eſto, ad DEUM corde non accedat, remiſſionem Peccatorum conſequatur. Hæc tamen peccatorum remiſſio, magno ære venalis, nemini gratis datur. atq; hæc ipſa*, inquit, *cauſa eſt, cur aditum ad Chriſtum arcet Pontifex. ſcit enim, non ſine ærarii ſui jactura homines ad Chriſtum ituros.* Dementit iſte ſannio, deliraque fatur. Certè, nec convitium, nec plaga, nec mors ſatis digna reperiri poteſt, quæ tantum flagitioſæ, manibuſque carnificis eruncandæ, ac cinefaciendæ linguæ propudium, eâdem perpetuò mendaciorum chorda oberrans, expiare poſſit. Audi, mortalium impudentiſſime, Catholicam veritatem: *Non remittuntur, neq; remiſſa ſunt unquam peccata; niſi gratis, Divinâ miſericordiâ propter Chriſtum.* Et rurſum: *Diſponuntur homines ad juſtitiam, dum excitati Divinâ gratiâ, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in DEUM, credentes vera eſſe, quæ Divinitus revelata, & promiſſa ſunt. atq; illud inprimis, à DEO juſtificari impium, per gratiam ejus, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto JESU. Et, dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à Divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam DEI miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur; fidentes, DEUM ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq; tanquam omnis juſtitiæ fontem, diligere incipiunt, & propterea moventur ad*

Concil. Trident. Seſſ. 6. cap. 9.

Ibid. cap. 6.

versus peccata per odium. Audis, Sycophanta, quâ viâ & ratione credant Catholici remitti peccata? Vestræ calumniæ, figmenta vestra, ad odium vulgi concitandum excogitatæ alogiæ sunt, quòd nos aliunde, quàm ex Christi meritis, gratuitaque DEI misericordiâ, peccatorum relaxationem exspectemus. Quæ de pecuniaria, ac pænè cauponaria nundinatione peccatorum comminiscitur cavillator, nugamenta sunt. Fac periculum, p uate Prædicans; Catholicum Confessarium adi, scelera retege; videbis, an loculos tuos exenteret, an æra tua, non animam quærat.

Mendacia, de Consiliis Papæ.

LOngissimos terrarum tractus, essedis, cisiisque volantibus, aut spissigradis Asturconibus tollutariis, celeratim pervadit colluvialis Prædicans: Romæ, in ornatissima illa purpuratorum Patrum corona, emissitius vespillo residet, vota singulorum colligit; quid dictum, quid actum, quidque ibi cogitatum sit, edicit ex ordine: *Videns*, inquit, *Papa, Evangelium ubiq; in lucem extrahi, ruinæ imperii sui metu perculsus, Senatum convocat. Itum in eam sententiam, ut conciones ad populum de rebus Divinis prohibeantur: Biblia è manibus laicorum extorqueantur: populus in alta rerum Divinarum ignoratione detineatur: ne, si sapere incipiat, asserari Romanos fasces discat. Hæc ut confecta dentur, Imperatori injungit Papa, ut bellum Turcis moveat, eo prætextu militem in Ungariam ducat; rapinâ, cædibus, pretio, ad Pontificis obedientiam, ad Christi abnegationem Ungaros pertrahat; quæstum Indulgentiarum erigat.* Hæc bardus rabula balbucinatur. Cedò mastigia. cedò os foria succerda imbulbitandum, lingua foricæ immergenda. Quo Pontifice? quo anno? quo die hæc Romæ acta? qui interfuêre consilio? quis ad te pertulit hæc singula? ubi parastases ad tantæ rei fidem conciliandam? Infelix, ac Christo indignum Evangelium, quod abscondi potuit. Detestanda Religio, quæ nisi talibus mendaciis fulciatur, exosam reddere Veritatem non potest. Sed ut cetera taceam; scisne, Trifurcifer, non ab Imperatore, nec in Ungaria, sed in Croatia, à Turcis, belli faces accensas fuisse? Meministi, Pontificios milites in obsidione Strigonii, pluteos opere militari confectos, per illos montium grumos mœnibus admovisse, validaque impressione facta, Turcas ad deditionem compulisse? Ignoras, tenebrio, quantum Pontificii militis sanguinem Pannonici campi hauserint? Auditione saltem non accepisti, tantâ pecuniâ quotannis rem Hungaricam à sede Apostolica sublevatam superiori bello Turcico, quæ censum totius Ungariæ adæquaret? Nomina, flagrio, quos Ministellos Luthericos, aut Calvinicos, valida manus Pontificii militis peremerit? quas Synagogas vestras everterit?

Sed ut hæc vilissimi homuncionis maledicentia, totius Ungariæ publico testimonio retundatur, extetque in ætatem posthumam, beneficentiæ Romanæ sedis, ac gratitudinis Ungaricæ gentis monumentum, quod barbaram Prædicantium ingratitudinem compescat, ac retundat: accipe, quæ ex ipso generali Ordinum Conventu, ad Pontificem scripsêre Ungari, totidem verbis, fideliter transcripta:

BEATISSIME IN CHRISTO PATER, ET DOMINE, DOmine nobis Clementissime. Post oscula pedum Beatitudinis vestræ, humillimam orationum, & obsequiorum commendationem.

Ut ex mandato Sacræ Imperatoriæ Majestatis, Domini & Regis nostri gloriosissimi, huc ad præsentia, pro publicis Regni negotiis indicta Comitia, non ita pridem convenimus; nihil nobis antiquius habendum esse censuimus, quam debitas, immortalesq; Beatitudini Vestræ, pro singularibus in nos, & Patriam hanc nostram, in extremo fortunæ cardine nutantem, beneficiis, gratias ageremus. Posteaquam enim perennis Christianorum hostis Turca, rupto superioribus annis fœdere, fideq; violatâ, plenus furoris, & dominandi libidine inflammatus, in viscera reliquiarum hujus Regni irrupisset, & passim populabundus, igni ferroq; plurima loca devastasset; nonnulla dolo potius, quam virtute intercepisset; multaq; Christianorum millia, in perpetuam abegisset servitutem: non fuit ullus mortalium repertus, qui post Imperatoriæ Majestatis, & Sacri Romani Imperii subsidia, desperatis rebus nostris, majo-

ribus quàm Tua Beatitudo, præsto fuisset auxiliis. Nam, præter ingentem pecuniarum vim, & alia Tuæ Beatitudinis in nos collata beneficia, opportunè admodum æstate proximâ ejusdem in Ungariam venit exercitus, quo reliquis suæ Majestatis copiis adjuncto, Strigonium sedes Archiepiscopalis, & Vissegradum, opitulante DEO, sunt expugnata, & recuperata. Devictos itaq; nos quàm maximè, tot tantisq; Tuæ Beatitudinis beneficiis confitemur, necesse est. Utinam autem ea temporum vigeret felicitas, & eo loco res nostræ positæ essent, quo Tuæ Beatitudini, & sanctæ Sedi Apostolicæ, pares his meritis gratias referre liceret, nullum in nobis officii genus desiderari pateremur. Verùm, quia nullam referendæ tantæ gratiæ commoditatem nobis superesse videmus, DEVM Opt: Max: pro felici Beatitudinis Vestræ regimine & incolumitate exorare, & memoriam eximiæ hujus pietatis recolendam, ad posteritatem transmittere, non omittemus.

Fuit olim, Beatissime Pater; dum res Ungarorum, temporis injuriâ collapsæ non erant, cùm Regnum Ungariæ, scutum Fidei, murus Religionis, antemurale vicinarum provinciarum, & Orbis Christiani propugnaculum habitum fuit; dum non in finibus solum Regni Turcas prohiberent, & propulsarent Majores nostri: sed pro Fide, Religione, & publica tranquillitate, longè lateq; hostilia Regna penetrantes, partis insignibus ex hoste triumphis, victricia signa, in patriam reportarent. Quo quidem tempore, non Patriam modo nostram, ab hostibus istis tutam extitisse, sed & finitima Regna virtute Ungarorum, desiderata securitatis dulcedine gavisa fuisse, nemini est obscurum. Testantur monumenta Majorum nostrorum Chronicis demandata, quæ cum sævissimis, atq; truculentissimis istis inimicis fortia bella gesserint, quas clades cruentas ab eis acceperint, & quam invictis animis sæpissimè ad internecionem usq; Procerum & Nobilitatis, cum eis decertarint: usq; adeo, ut vix ulla domus in Ungaria digna nomine fuerit, quæ aliquot bellis, cum rabidis Turcarum gentibus habitis, fortem aliquem suæ stirpis virum non amiserit, & deploraverit.

Vulgata est, Beatissime Pater, expeditio illa Regis nostri Andreæ Secundi, qui labantibus Christianæ Reipublicæ in Syria rebus, sub Honorio Summo Pontifice, sacri illius belli, summus Imperator designatus, pro liberanda Palæstina, totaq; Terra Sancta, in Asiam cum exercitu trajiciens, commisso adversus Babyloniorum Soldanum atrocissimo prælio, gloriosus victor evasit. Ludovicus primus, Ungariæ simul & Poloniæ Rex, Romanam Ecclesiam, duplici bello juvit; missisq; in Italiam præstantissimis Ducibus, & copiis, multas Civitates, partim ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ retraxit, partim in fide retinuit. Idem, hortatu Urbani Papæ Sexti, Carolum in Apuliæ Regnum restituit. Sigismundus quoq; Imperator, & Rex noster magnanimus, maximis instructus copiis, bis cum Bajazete Turcarum tyranno, magna Christianorum strage conflixit; Italiam schismate fluctuantem pacavit; contra Hussitas, Ecclesiam in Regno Bohemiæ tutatus est. Non minore virtute duo Corvini, præstantissimi Belli Duces, Joannes Hunyadinus Regni Gubernator, & ejus filius natu minimus Matthias, Europæ fulgentissimum sydus, Regumq; sui temporis Princeps præclarus, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vindex contra Boëmos acerrimus, rem Christianorum communem juverunt, auxerunt, & dilatarunt. Funestissimæ quoq; duorum Hungariæ Regum clades, Vladislai ad Varnam, & Ludovici secundi ad oppidum Mohacsium, non saltem apud finitima Regna, sed & universum propemodum orbem Christianum, notæ sunt: quorum ille, a Legato Sedis Apostolicæ Juliano Cæsarino, pacem rescindere persuasus cum Amurate; hic vero cum Solymanno, potentissimis Turcarum Imperatoribus, cruentissimis & memorandis in æternum prælis commissis, ambo pro fide, pro patria, & publica pace, viriliter occubuerunt. Atq; hoc pacto nostri Majores, in quadam totius Europæ gladiatoria palæstra, ultra quàm ducentis ab hinc annis, assiduo ferè, non pro se saltem, sed totâ Christianitate, acerrimè cum hac gente pestiferâ dimicârunt. Quorum sanè vestigiis, nos quoq; minimè ab eis degeneres, insistere, omnesq; fortunas, & vitam, qua nihil charius habemus, defensioni patriæ devovere, parati semper fuimus. quod ne nunc quidem nos detrectare, (si modo sinceris nostris conatibus æquales supperterent facultates) insueta, & propemodum ultra vires decreta per nos præsentibus Comitiis subsidia, testantur. Quia tamen novercante fortuna, & peccatorum nostrorum mole, iram Divinæ Majestatis provocante, post tristia Ludovici illius II. fata, continuis bellorum motibus, eò infelicitatis & miseriarum res nostræ sunt re-

dactæ, vt attritis nostris viribus, & accisis ad extremum opibus, tam valido & præpotenti hosti, minimè resistere valeamus. Solus siquidem, (vt alios anhelis faucibus ad hoc Regnum inhiantes omittamus) Solymannus ille, fatale Hungarorum excidium, nimio fastu & dominandi libidine inflatus, octies, in persona propria, aliquot centenûm millium infestis copiis, nostra & Patrum nostrorum memoriâ Regnum hoc invasit, diripuit, vastavit, & afflixit. Hujus verò posteri, Selymus & Amurates ejus nominis tertius, etsi à generalibus abstinuerunt bellis, sub fœdere tamen simulato, quod reliquum à Solymanni tyrannide in hoc Regno manserat, veluti virus in corpore diffusum, ingentibus tributis, frequentibus incursionibus ac populationibus, miserandum in modum confecerunt & extenuarunt. Quas demum ærumnas, quæ incommoda, quot clades & discrimina, hoc quadriennio subiverimus, indicis̃ subeamus, Tuæ Beatitudini, nobis quoq; tacentibus, satis superq; perspectum esse, non dubitamus. Funesta nunc est Hungariæ facies, vastata in ea omnia, Ecclesiæ profanatæ, contaminata Religio, agri conculcati, & majori ex parte inculti, dissecta & exusta Oppida, exhausta æraria, Cives omni ferè substantia, non tantum sævitia hostili, sed & insolentia militari exusti, spoliati, & laniati. Unde, mirum esse non debet, si tot tantisq; calamitatibus fracti, debilitati, & exinaniti, soli feroces Turcarum, amplissimo magnæ partis Asiæ, Africæ, & Europæ dominatu luxuriantium impetus sustinere nequeamus, sed opem Vicinorum Regnorum & Provinciarum implorare cogamur. Ad te autem in primis, Beatissime Pater, cui Religionem, fidem, & publicam tranquillitatem maximè cordi esse videmus, tanquam ad sacram anchoram confugiendum duximus. In Tuam siquidem Beatitudinem oculos in terris omnes Christiani Principes direxerunt; à te veluti pacis autore, unionem, præsidium, & auxilium per DEI beneficia præstolantur. Fac igitur, in id vt cœpisti, cum augustissimo Cardinalium Collegio maximoperè incumbas, vt Principes universos, quorum dissensione Turcarum Imperia in hoc fastigium succreverunt, res verò Christianorum in profundum conciderunt, invicem concilientur; vt intestinis depositis dissidiis, conjunctis tandem animis & viribus, adversus communem totius orbis terrarum hostem consurgere debeant. Non enim dubitandum quicquam est, inimicos furentes audacia, & vindictæ cupidine inflammatos, ultionem moliri; nihilq; magis in votis habere, quam vt reliquiis hujus Regni, penitus in suam potestatem redactis, aditum in vicina Regna, in Imperium, sedemq; tandem Beatitudinis Tuæ patefaciant: & his minimè contenti, suam in toto terrarum orbe tyrannidem extendant, ac sectam Mahometicam, populo, Christi Salvatoris nostri sanguine redempto, vi & armis imponant. Quem finem, vt gens inimica DEO consequatur, majoribus nunc, quam unquam alias, viribus, & apparatu, accingere se, & jam in procinctu esse, certis nuntiis refertur. Tantis itaq; expositi periculis, te, Beatissime Pater, Christianæ Reipubl. propugnatorem, iterum atq; iterum obsecramus, per amara Christi Domini nostri vulnera obtestamur, & oramus, dignetur benemerita Majorum nostrorum, quos pro fide, & universa Christiana Republica, sæpè ad summorum Pontificum, & sanctæ Sedis Apostolicæ requisitionem, larga sanguinis profusione cum hostibus Ecclesiæ decertasse palam est, in memoriam revocare, & inchoata de nobis bene merendi studia, magis ac magis intendere, auxiliaq; contra tam potentem Tyrannum, pro magnitudine periculorum communiter impendentium, tempestivè decernere: vt te Ecclesiam DEI gubernante, & Rudolpho Imperii habenas moderante, Vngaria ex Tyrannorum servitute liberata, pristino suo nitori restituatur: vobisq; duobus, orbis terrarum Rectoribus, omni tempore devotione & obsequio devinciatur. Servet DEVS Opt: Max: Tuam Beatitudinem diutissimè florentem, & Ecclesiam DEI feliciter gubernantem. Datum Posonii, ex Generalibus Regni Comitiis, Die 12. mensis Martii, ANNO M. D. XCVI.

Ejusdem Tuæ Beatitudinis,

Humiles, devoti, fideles, ac perpetui
Capellani, & Servitores:
Prælati, Barones, Magnates, Nobiles, cæteriq;
Status & Ordines Regni Vngariæ.

Audis, Prædicans, Turcam rupto fœdere, violatâ fide, Ungariam invasisse? audis, Pontificem pecuniâ, copiisque, nutanti Ungariæ opem tulisse? audis, Ungaros perpetuæ gratitudinis vincula sibiipsis injecisse? & hæc omnia, ex Ordinum consensu, in Orbis theatro perscribi? I nunc, impudentissime mortalium, rupti fœderis, violatæ fidei scelus, in Pontificem transscribito. Latebas, tu bussequa, in olida caulæ, aut prati floreas opes panda curvus falce populabaris, cùm delata insolentia Turcarum, adeò omnium Ordinum animos accendit, ut communi suffragio, vi, armisque excutiendum jugum Turcicum decernerent; magnis precibus apud Cæsarem contenderent, ut pro Fide sacrosancta, pro patriæ, conjugum, liberorum salute, justa arma sumeret; DEO fretus, grassanti Thracico Tyranno occurreret: nec solùm corporum objectus, fortunasque offerrent, sed conjugibus detracturos mundum muliebrem, in usus belli erogaturos, proclamarent. Sed frustra agoræis istis, viles popelli rumusculos, scrutario in foro colligentibus nundinatoribus, ad ipsa Veritatis adyta præeo.

Mendacia circa Necem Bocskai.

MEndaciis, non nisi per mendacia, tutum est iter. ideò perfricata semel fronte Prædicans, eam quam cœperat, constanter insistit viam, & adiposa mendacia mendaciis agglomerat. Sed nescis, Prædicans, inoccare mendacia difficiliùs esse, quàm projicere: *Postquam*, air, *DEI nutu Bocskai, Rex Vngariæ factus, diffisus DEO, humana ope niti cœpit: Michaëlem Káthai adscivit in consilium; eum ipsum, qui ejurato Christo, Papista factus fuerat. ejus opera usus Papa, venenum Bocskaio porrexit, occidit. Indicium fecit honorarius Káthai puellus. Atq; ideo post Regis obitum, frustillatim concisus Káthai.* Denique concludit: *Papistas Consiliarios, ac Dominos, perniciem exitiumq; creare.* ideoque initialibus stropharum Cantilenæ literis, velut classica canit ad prœlium, monetque Proceres, *Advertant animos, sibiq; attendant.* Agnosco te, coluber excantate, scorpio hamatili caudâ, venena vibrans. Obesis naribus esse oportet, qui non assequitur quò hæc spectent: Dolones sunt, ferrum introrsum reconditum, furtivè gestant; &, si vires conatibus respondeant, verba in rem conferent PRÆDICANTES, nullus dubito.

De Káthai nihil habeo dicere, an, cùm sphærulas precatorias Prædicans Alvincius pro suggestu lætabundus ostentavit, Káthaïumque ad Calvini castra desciviisse jactavit, revera Fidem abnegarit: vel (quod fertur) projectam per indignationem Partheniam corollam, arripuerit Prædicans, phaleris ad populum exornarit. Illud dico: Mentiri Prædicantem, cùm de Summo Pontifice, tam atrox, & inhumanum facinus comminiscitur. Et vadimonium sisto, si dica huic scribatur, temerè confictam calumniam, capitis jactura eluet.

Bocskaïanæ mortis caussa, vulgo nota est: Immoderata crapula; raptæ è Transsilvania puellæ amores; soluta, ac diffluens vita: Hæc postquam aquam intercutem generarunt, sensim contabuit gurges ac vorago illa divitiarum Ungariæ.

At, *puer honorarius Káthaii retulit, veneno Regem sublatum.* Vile bidental, cur nomen pueri taces, ut an vera referas anquirere possemus? cur autoramentum servitutis propudiosæ non edicis? Quis credet, adeò obstipo cerebro Káthaium fuisse, ut secretum puero committeret? Et, esto: dixerit puer veneficum Káthai; quis prodidit auctoratum à Pontifice, ut tantum scelus conficeret? *Dicebant; ajebant varii:* Respondeo, interfector veritatis, Qui? quid tandem dicebant? fortean cælos præcipites ruisse? Et, An quia rumigeruli loquacitant, verum est continuò? Pueri unius testimonium sufficiat, non dico ad necem Káthaio, summa diritate conscisendam, nullâ juris formulâ servata, non accusato, non audito, non convicto reo, si tamen reo; sed ad Summum secundùm Christum Pastorem, infamandum? Nescis, Prædicans, unum testem, nullum esse testem? Et, si dixisse aliquid, probasse est, quis insons erit? Sed, ut premam te fortiùs: Si frons, si pudor, si ullus DEI metus in te reliquus est, dic sodes Prædicans: In re gravissima, puero uni, contra absentem, contra Principem, fidem adhibebis? Pontificem venenarium, imò veneficum pronunciabis? Nescis, verberabilissime calumniator, pro-

brum de viris Principibus, multò plures, patentioresque comprobationes exigere, quàm in vulgari, & plebejâ cauſsâ requirantur? Plures ſunt, potentiores Bocskaio Principes, qui à Romana ſede deſciverunt; nec tamen ullus in hanc diem queſtus eſt, veneno ſe à Pontifice petitum: in ſola Ungariâ, contra ſolum Bocskai, id patrarit Pontifex, quod alibi, ne atten- ſle quidem auditum!

Quòd verò inteſtina quoque Procerum odia exacuit, ac ſopitos amneſtiâ ignes ſuſcitat agyrta anonymus, univerſeque Catholicos Conſiliarios carpit; facit quod proprium eſt Prædicantium, qui, ſeu Andreæ Nagy opus foret, ſeu Bocskaïo, ſocios ſe, incentoresque diſſidiorum præbent. Sed, ne neſciant Prædicantes, ante natum in orbe Lutherum & Calvinum, Catholici Senatores in Ungaria fuêre; feliciter patriam, non hanc cinefactam Ungariæ laciniam, adminiſtravêre; majori conſtantia res tunc publicæ, privatæque ivêre; nec Ungaria tunc, ut hodie, in abrupto deraſi præcipitii, quaſi ſummæ rei vertiginem paſſa, ab omni propemodum ſpe expuncta fuit.

Sed ad vos jam mea ſe convertit oratio, Proceres Pannonii. diſtædet enim ulteriùs hunc, qui Veritatem ſic depudicavit, depalmare Prædicantem. Vos igitur, per communem dulciſſimæ Patriæ amorem, oro, atque obteſtor, ne patiamini tanta, tamque inaudita temeritate, Pontificis, Imperatoris, ceterorumque Principum famam, exiſtimationemque in Regno veſtro dilacerari. Meminiſſe vos addecet, pacem, quam cum Turcis fecimus, infidam eſſe; nec hactenus (ſi conjecturæ non fallunt) duraturam, niſi domeſticis, externiſque bellis præpeditus Turca, diſſimulare nobiſcum cogeretur. Sæpe majores noſtri, pacem pacti ſunt: ſemper, quando è re ſua futurum Turca exiſtimavit, bellum redintegravit. Id ipſum fore deinceps quoque, certò vobis perſuadeatis. Cavete, ne animos nobiliſſimarum Nationum, à vobis alienos reddatis; paucorumque rabularum temeritate, aditum vobis præcludatis, ad ipſarum gratiæ & benevolentiæ fontes, quibus certo certiùs indigebitis.

Tu verò, quiſquis es, ſtellio Calvinarie, minerval tibi depenſum, gratus accipe; infamemque calamum, fœtido reconde deinceps calamario. quod ni feceris, capiſtrum ego tibi, camumque, vel millum potiùs injiciam; teque ita ſcriptionis iſto ſtrigili ſtrigillabo, ut miſerandum ceteris Prædicantibus, leſſum tibi decantantibus, ſpectaculum fias.

Nam hac quidem vice, nihil prohibeo, quin trophæa erigantur; lemniſcatæ tibi palmæ, corollæ pancarpiæ plectiles deferantur; lætoque celeuſmate, Epinicia, pæanaque, pro Victoria reportata, decantentur.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

A M. N. MÚZEUM KÖNYV TÁRA

[illegible] kezdöinek szörnyw halálob. fol. 189.